BIBLIOTECA NAZIONALE
12
12 R
1

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
55
6 G
6 M

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
12 R
1

C. Plinij. Secundi. Veronenſis hi/ſtoriae naturalis Libri xxxvij. aptiſſimis figu/ris excuſi ab Ale/xãdro Benedi/cto Ve. phy/ſico emen/datiore redditi.

Alexander Benedictus phyſicus Veronenſis Clariſſimis ciuibus ſuis. Sa. perpetuam. D.

LAudandi ſunt Ciues præſtantiſſimi omnes: qui. C. Plinii Secundi Veronenſis auctoris cele
bratiſſimi de naturali hiſtoria uolumina: fœcũdiſſimũ latinæ linguæ opus a notabili fœdi
tate operoſius uĕdicare nõ deſinũt. Quãdoqdẽ belloꝝ diuturnã iniuria tãta ſtudioꝝ ruina
italia totiẽs uaſtata cladibus: ſecuta eſt. Ex qua litterarũ ſtrage pniciosiſſima degemuere in
toto orbe bonaꝝ artiũ ſtudia. Sed maiori dãno hæc diuina uolumina bella ĩfeſtauere: Quo
niã multaꝝ diſciplinaꝝ mirã cõtineãt eruditionẽ. Hãc culpã ætate noſtra qui reſipiſcere in
genia cœpiſſent: reſtituere conati ſunt Merula alexãdrinus noſter: & Hermolaus Barbarus: q in hoc plinia
no mãgonio diu uerſati ſunt: Nos quoq; conatus nřos in iis pſertim: q̃ ad medicos effectus ptinẽt: oſtendi
mus. Maxia. n. pars ẽ: & pcipuũ naturæ opus: occultæ diuinitatis capax: ex quo nullũ ſẽ auctore: repiri poſ
ſit maius. Iuſta fuit rõ ut de naturæ rõne: medicinæq; effectibus libros phyſicus quoq; recognoſceret: mi
lia. n. ulcerũ pſanauimus: de qbus malo iudiciũ ſit ueſtrũq̃ meũ. Relicta ſũt & multa qdẽ: q̃d cicatricẽ ha
ctenus pducere nemo potuit. Subterfugere & alia ĩpreſſoris ĩdiligẽtia pmiſſa. Sed multo maior culpa ue
teꝝ librarioꝝ fuit: quoꝝ ignauia ĩ trãſcribẽdo: ſi dies multi degenerãte ſorte res litteraria ruinã in igẽtẽ tra
xit: unde crimina pene ĩfinita uiſunt: unde rudes pleræq; iterptatiões: ac illegitimæ in eruditiſſimi contex
tus adoptionẽ pperã receptæ ſunt: quas uelut ſuppoſitiias a familia nři ciuis abdicatimus maieſtatẽ tanti
auctoris ſuggillãtes. Ex iis cauſis tãta iter codices diſſidẽtia orta eſt: ut alter (qd rarũ eſt) cũ altero cõgruat.
Tres uerſus cõtinuos (ut obiter unũ ĩſcitiæ exẽplũ afferã) diuinæ illi pfatiõi ĩteriectos in officina ĩpreſſoria
Io. Spyræ prioris artificis: & in aliis uetuſtis codicibus: quos uidemus ad coarguẽdã librarioꝝ prioris ſæcu
li ignauiã: uidere uolẽtibus eſt facile. Piget uerba ĩcõdita referre: ſed alia quoq; corrũpẽdi occaſio occurrit
peſtilẽs: In uetuſtis. n. codicibus: q rariores hẽbant: ſæ ſitu collapſæ: uel tineaꝝ morſibus adẽptæ librariis
uariã lectionẽ: falſa ſæpe cõiectura oſtẽderãt: ex qbus ĩpreſſa uol[illegible]ſa originẽ hũere: Quorſum hæc Ciues
clariſſimi? Aliena ut tãdẽ culpa reiegat: & ne ad tm auctorẽ dãnãdũ tot ſæculis celebratũ qdã ſcioli obgarri
ant. Nõ deterruere Hermolai iudic[illegible] & quorũdã medicoꝝ ſtudia: ridiculæ & uerboꝝ iterptatiões: ſenſus
ĩterrupti: dimidiata atq; diſtracta uerba: ita ut in ſenſu plura deſiderari uideant: ex qbus multa collatis par
tim uetuſtis codicibus prim diſcuſſis auct[illegible]ibus: ad quos ſæpius legẽtes relegat ad uerã certãq; lectionẽ re
dacta ſunt: in qbus pſm elaboraſſe pfite[illegible] re[illegible]qua q̃s pſunt: ſequẽtibus nos ĩgenus: q̃ ſumus idies pficere
relinquimus. ut de ſuis pariter iuentis exultẽt: ut [illegible]ſpecta opis repurnicatiõe: depoſita librariorũ ſcabricia: ſe
quẽs ætas ex toto exhilaret: & gaudia p[illegible]niani ma[illegible]es pariter ſentiant. Errores q in cõfeſſo ſunt: quãtũ potui
mus: emẽdauimus. cætera uariis lectiõibus pro aio[illegible]ũ diuerſitate obtulimus. Sed qs põt oium deſyderiis ſa
tiſfacere? quãdoqdẽ in tãto opere: tanq; uario ariolari temerariũ ſit? Nec animi humaĩ eſt in tãta rerũ caligie
oia puidere. Expectãt alii ſua iuenta uidere: minimo ſuccẽſu cau[illegible]atiõe dãnaturi. Quot. n. igenia totidẽ pa
riter de alienis laboribus ſeuiores iudices in dãnãdo puerſa & pcaci ſæpe natura. Iuuẽtutis perẽnes labores
c[illegible]mittimus: quos acerrimi ꝑ ſe meæ exi[illegible]imatores pe[illegible]tabũ[illegible]æquiu[illegible]amẽ ſi ſecũdæ uenetæ ĩpreſſiõis co
dices cũ his cõferẽt cõtinuatis lectiõibus: quos (haud dubito) caſtigatiores reddẽt: & lituris ſrequẽtibus ci
catricoſos. At quoniã Pliniũ ueſtrũ Ciues pſtãtiſ[illegible]. Barbarus latinæ linguæ ornamẽtũ facit
& unicũ eruditiõis pſidiũ: eminẽtiſſimũ quoq; auctorẽ ſed [illegible] unde n[illegible] iniurioſis ictibus uerberare
uel iniuſte: ſicut qdã ex noſtris medicis laruas ad pugnã irritã euocãtes. Ne[illegible] poſſum mihi tẽperare: quo mi
nus hos accuſem: q trãſcribẽtiũ errata in tantũ auctorẽ trãſtulerint: quẽ de natura rerũ oraculũ cuſtodiẽdũ
& uenerãdũ hẽmus: latii unicũ pfugiũ: ſine quo res litteraria c[illegible]ſtere nequeat: cõſte[illegible] doctũ quẽq; ĩ ineru
Laus plinii ditũq; haberi: cui Plinius nõ ſapiat. In uetuſtis. n. qbuſdã codicibus (Sæpi[illegible]mid occur[illegible] græce: an barba
re loquat: in dubio ſit. Vbi uerſus itegros addi: demi: immutarique uidemus: qd & ſitus uitio & librarioꝝ cul
pa eueniſſe certũ eſt. Ad auctorẽ tamẽ q̃dã trãſferũt minus q̃ par ſit pudẽter: Exẽplũ uni[illegible] generis licẽtiæ affe
rã de era: q̃ medicos nõnullos ad calũniã tanti auctoris ĩuitauit: in qua Pliniũ erraſſe nõ dubitãt cũ Hermo
lao Barbaro: Arbitrant. n. erã & loliũ ab ipſo auctore ſepatim def[illegible]bi: ſed falſo codicis errore mãifeſto lib.
xviii. In quo erã eẽ definit: ſicut iter medicos effectus hoc eſt lib. xxii. Lolii remedia & uires dũtaxat denar
rat. Triticũ ſimili mõ nõ era legẽdũ eſt: ſed herba: ex uetuſtiſſimo codice ac Theophraſto li. viii. Quoniam
enata herba triticũ ſtrãgulat: de qua in eodẽ lib. ubi nili in ægypto mẽtio habet: Nec terra ingt ipſa herbas
gignit: q̃ triticũ necãt. Itẽ rũcatio cũ ſeges in articulo eſt euulſis inutilibus herbis. De faba itẽ runcari ingt nõ
geſtit: q̃m euicit herbas. Itẽ ſiccitas coercet herbas: herba. n. circũligãdo triticũ & eius radices enecat. In mẽ
doſis pariter codicibus hoc mõ legit. Era nõ nũq̃ in macro ſolo: ubi de aterãno ſupiori ſit mẽtio: ubi nõ era
ſed ea legẽdũ eſt. Sed auctor his pactis: de era mox ſic icipit. Eræ grani minimũ ẽ. Hac unica defenſiõe mul
toꝝ ĩtẽpeſtiuũ clãgorẽ ſedauimus. Et ciuẽ ueſtrũ ab ĩgenti calũnia abſolutũ rettulimus: ſibe de cætero diligẽ
tius plegere & diſcutere tãtũ auctorẽ pdiſcat. Hermolaus quoq; nř cẽſura & ipſe dignus eſt: & ĩgrati ai pœ
na dãnãdus: q cũ liberariorũ ignauiã accuſat: Pliniũ ſubide dãnat: cuius labores ĩ cõferẽdis uetuſtis uolumi
nibus laudo: ſed iudiciũ nõ ſemp pbo: Quoniã ĩ pluribus Pliniũ imerito accuſauit: Huius errores quoſdã
ſũmatim attigiſſe nõ ſit alienũ: quos ĩtẽtiori aĩo: niſi in aliis occupatus eẽm in fine operis largius ſubtexere
mus: & ſi haud ignorẽ: id apd alios grãm: apud nõnullos offenſionẽ hẽre. De ſolis lunæq; ac terræ magnitu
dine. De nili origie: in q̃ nimia iuuãdi diligẽtia uerſũ nõ ſine auctoris iniuria decurtauit. De epigloſſe: arte
ria & gula. De acetabulis ĩ polypo: p cirris: q̃s cotyledõas uocam⁹. De acetario & oxybapho mẽſura. De ce
dro uero duce Lucio & Marciale cedrini ſq; mẽſis errore mãifeſto ducit: ubi citrũ ſcribere ubiq; tradit. De
fiſtulis eluxatis: & de braſſicæ generib⁹. De agarico p radice. De Rhãno & Siſamo. De Aſpalatho frutice in

quo Pliniū inepte accuſat:qui aſphaltū.i.bitumē ſcripſerit:nois uicinitate: Nā librarius ipſe pro aſpalatho aſpalthū ſcripſit:qđ bitumē īterp̄tatus ē:alter uero bitumē ī cōtextū recepit:qs hæc nō uidet? De fœnogræco ſiue ſicilia a ſiciliēdo dicta:ille ſiliciā tradit. De lupino:& de aconito. De urſis & colote.& pico martio p̄terſimus. De erice:& Tamarice. De ouis & lacte camelaꝝ. De lacerte cruribus. De ueſpis ſerpētes ueſcentibus. De uua in doliis ſeruāda. De oleo ex gramie & urtica. De Alexādrinis ficis. De herba q̄ fraga fert. De cynara De uillis ꝑ qbus iullos poſuit nucamētis ſimiles. De pūicis dulciorib⁹ aduerſus Theophraſtū ſentit. De hyſtriominæ uenēis. De ſcylla cōſuta. De germie punici mali:qđ rhicinus nō cytinus dicēdū ſit. De graueolētia allaꝝ:ipſe ſellaꝝ ſcribere docet. De lyſimachiæ flore uulgato purpureo:nō aureo ut tradit ex dioſcoride. Caucū caſtigat ꝑ anabaſi. Pro ambuſtis arbuſtis ſcribit. De lactibus male ſētit ubi Theodoꝝ gazā iepte cōtra anatomicē nr̄am excūſat. De hūano ſanguīe hauſto. Eiectus capillus calculo adalligat⁹. De chamæleōte deſecrato:galliaceos nō attigi a uulpibus. De Myrmetio phalāgio. De Bromo & auēaī quo & medici priores oberrāt: ꝑ qbus grylli & tryxalis exēplo defendimus. De ſucco cōchleaꝝ ad irrita depellēda. Furūculis admixtū reſinæ extrahit:ille exterit:ſcribit. Marmoris gloriæ īherēs ille glareæ magis probat. De ærugine oris gingiuaniq exulceratiōe:extuberationē ſcribi aſſerit:itē gyneconiti ꝑ polygynecō corrupte legendū tradit:qm̄ paulo īfra imago igt atricæ plebis: Strumæ quoq: igt ſūt adenes,cū ſtrumæ ī adenis naſcāt: neq ī oībus. De Nardo q̄ cupſſi odorē hēt. De hyāthina & hyacithia. Cōuulſa & ſpaſmata:idē eē arbitrat̄ Plinii uerbis:qm̄ illigatos ſenſus cōuulſiões īſcite uocauerit: Qm̄ prius alligant̄ ſēſus deīde mēbra cōuellūt̄ nec id ſp galēi ſnia. Argemata & albugies idē eē falſo putauit. Pro iſchiadicis exiliētib⁹ ſpaſticos mutauit. Era nōnūq̄ ī macro ſolo ubi theophraſtū cōtra ſeipm ī teſtē adducit. De attritis corpis ptib⁹ nō ueret̄ Hermolaus paribus nouo ī eo auctore uerbo uti:cū alibi torpētes ingt Plinius ptes corroborat:& fœminaꝝ ptibus ſubuenit:& ptinētes ptes iungere: ꝑ pudēdis ī uerbis cōtinētiſſimus auctor utit:ī quō de ſēſu mirabili: nō uerboꝝ nouitate decernit:caſtigat alia multa ſubīde nec ceſſat:q̄ uerboſius pſequēda nō ſūt:q̄ tñ ipē emēdata iuenit ī ſcđa ueneta impſſiōe:ut erroꝝ numeꝝ augeat. Alia itē quodā reꝝ ſucceſſu licentioſius īmutat: aut demit:ſēſus auctoris uexatiōe nō dubia. Errauit ī primis Hermolaus qm̄ qdē cōtumaciter Pliniū nouocomēſem facit:inani cōiectura ductus:cū ī qdā uetuſti codicis īſcriptiōe Pli. nouocomēſē uidiſſe familiarib⁹ dictaret:& ipſe ī iis uolūinibus librarioꝝ carnificinā temere ſæpe ꝑ ſiteret:& ꝑ ſerti cū īter eruditos certet: Titus an Domitianus fuiſſet:cui dicatū ſit hoc opus:de qbus plm̄ ābigit:& nōnullos quoq de ætate Plinii falſa tēpoꝝ ſuppuratiōe dceptos:& iunioris nepotis ſimilitudie erraſſe cōſtāter affirmaret. At ego ſepoſito pr̄iæ oī affectu:qd ſuo de ſeipo teſtimōio clarius:duobus locis (ut ita dicā) cōferrum iacit:ex ipſa p̄ſatiōe: & ubi mamurrā a Catullo ꝑ ſciſſū refert: Catullus poeta Veronēſis cōterrāeus meus: His uerbis ſe Veronēſē & Catulli cōterraneū facit. Qui cū de Virgilio mētionē facit:nec māntuanū:nec conterraneū appellat. Idē de .T. L. aiaduertius. Caſtrēſi p̄terea uerbo haud iepte uſus ē græca imitatiōe. Pollux nāq ad cōmodū Cæſarē ita refert. πολιτης. ο δε συμπολιτης. ου δοκιμον. βελτιον δ' αστος. επιχωριος. αδελφος. ομοφυλος. ιθαγενης. το ιθαγενες, και αντιγενης. ευτελει. ταχα δε βελτιον αυτοχθων. Ex quo apparet nō latine cōciuē dici potuiſſe:ſicut apud græcos neq ο συμπολιτης Ita piter ab iis. αυτοχθων a nr̄is cōterraneū dici debuiſſe: At qm̄ cōgerronē:aut cōcerronē dici maluerit nōnulli:puerſi ē aī id excogitaſſe:nec meminerint auctorē ipm ī uerbis ubiq cōtinētiſſimū. Demirant̄ alii qđ Plin. ī ueronæ mētiōe nūq̄ ſuā appellauerit:q piter de como redarguēdi ſūt. In comēſi igt agro iuxta lariū lacū fons largi⁹ horis ſingulis ſp itumeſcit:ac reſidit. Itē de lapide:q ī uaſa tornat̄ cibaria ī ſyphno:qđ ī comēſi igt: Italiæ lapide accider̄ ſcimus. De aq̄ q̄ nobilitauit comū:ī Italia cū ferraria metella ī iis locis nō ſint. Liui. nāq & alii auctores plāe id obſeruauere. Secūdoꝝ p̄terea familia ex urbe ur̄a ortū hēt:quē gētilicia ſepulchra idicāt pluria: Et ſi aliq̄ eiuſdē familiæ mōumēta ī qbuſdā Italiæ locis cernant̄:iq̄ Verōa originē certā hūere: Qđ ut id oībus cōſtaret: Monumētū ipſe parētibus certiſſimū teſtimoniū poſteris Verōæ reliqt:qđ lōgo tpe defoſſū ī uia publica uobis ex īſperato extulit:quo tpe eādē diuina uolumīa emicuere:ut ſurdū quoq marmor iā diu obrutū:obſtiatis ēt aīs certā fidē faceret:ab altero latere laceratū ī ea lſarū ſterilitate:maiori tamē teſtimōio:q̄ ſi itegrū nō ſine iuidiæ allatrātis ſuſpitiōe ſuffodiſſet: Cū itē Pli. Alū:ſiſymbriū:ranūq īter ciborū oblectamēta:rapiciū:ouorū idicē:ſtramē:reſtē:Palmulā:Pituitā:iguē morboꝝ genera:multaq alia ſimilia q̄ nota ſubīde uobis omitto faſtidio pcens:ī uernacula:hoc ē ueſtrati ligua loqt̄. Quæ malū igit̄ quorūdā demētia ē:ut eo iuito nouocomēſem faciāt:q ī comēſi agro hoſpitari neſcit:nec plane uult:qnimo ipſe ſeſe rōanū ſenatorē facit lib. xxxiii. nulloſq oīno annulos maior ps gētiū hoium q:ēt q ſub īpio nr̄o degūt:hodie hēat:& ī eodē ut ꝑ datur annis qbuſq forte reges ſingulos e ſubiectis iūgere ad currū ſolitos:ſicq triūphare:& nos fecimus q̄ poſteri fabuloſa arbitrant̄. Cæſar q poſtea dictator:& .xxxvi. ueꝝ & ad urbis nr̄æ miracula trāſite cōuēit: Magnā ī reip. ur̄æ gloriā ea uerba recēſuimus. qm̄ ciuis ur̄ ipatoria maieſtate ētnū dignus in toga hitus ſit: Sed hūc dudū pr̄iæ reſtitutū:nobili & antiqori hoſpitio ſuſcepiſtis:& ſtatuā publicaſtis. Pro Plinio hāc defenſionē nr̄am cōtra mordaces quoſdā:& opis recognitionē laborioſiſſimā:q̄liſcūq ſit pr̄iæ dicauimus: Quā geniali ſorte p̄clariſſima & fœcūda īgenia in oī diſciplinaꝝ genere extuliſſe norunt oēs:omitto militarē diſciplinā:in q̄ plurimi claruere:hoc citra ſuſpitionē captādæ gr̄æ dixerim: In iis emēdatiōibus ſi qd mēdoſum p̄ter īpreſſoꝝ ulcuſcula: iueneritis bona uenia ad publicā utilitatē emendabitis:ut latialis litteratura uobis agere gratias pariter poſſit. Valete in perpetuū ciues. Ex Venetiis. M. CCCCCVII. Kalendas Ianuarii.

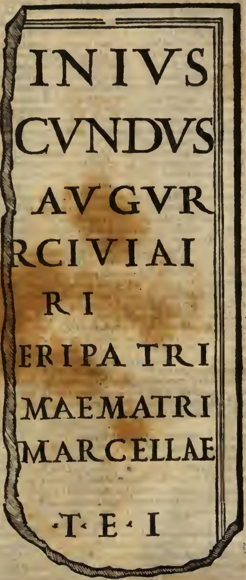
OPERI SVPREMA MANVS IMPOSITA ANN. GRATIAE .M.D.XIII.

LEONARDI LAVREDANI PRINCIPATVS ANNO.X.

Quintii Aemiliani Cimbriaci Poe. Ad. C. Plinium Secũdum Veronẽſem encomiaſticos.

Veronæ decus: & domus ſecundæ
Plinii gloria: cognitumq; lumen
Ingens hiſtoriæ perennioris.
Quis te ſic nitidum manu expoliauit?
Docta (Iuppiter) & ſcientiori
Vel per ſe aonidas ſequi ſorores?
Vt qui tam fueras lacer retonſus:
Nunc ſis integer: elegans ſubinde
Muſarum ſacer agnitus ſacerdos
Sic poſſis merito omnibus placere
Exutus ſcabiem librariorum?
Pæanti ingenio eruditioris:
Et digno cythara mei catulli
Tandem ſum mihi redditus: meæq;
Aſſertus patriæ uetuſtioris:
Quam herciſcẽs Atheſis remugit un-
dis
Me comi licet arbitrantur ortum
Quod ſi plus fidei infidens requiris:
Veronam petito: & uideto ſaxum:
Sacris quod poſui oſſibus parentum
Tunc dices tripodas tibi locutos.
Sic phœnix arabes apud ſabæos:
Cum longe exuerit ſitum ſenectæ:
Eoas uolitat nouus per oras:
Sic olim coluber grauatus annis
Squammas exuuiis nouat repoſtis.
Ergo me legito aure uellicata:
Sic te caſtalios iuuat liquores
Veſanos bibere: & nouare carmen
Doctum flectere barbiton: uel ipſam
Naturæ hiſtoriam uidere ad unguem.

τελοσ

C.PLINIVS TACITO SVO

Petis ut tibi auunculi mei exitum ſcribam: quo uerius tradere poſteris poſſis. Gratias ago. Nam uideo morti eius: ſi celebretur a te: immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum: ut populi: ut urbes: memorabili caſu quaſi ſemper uicturus occiderit: quãuis ipſe plurima ſcripſerit: plura tamen perpetuitati eius ſcriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto quibus deorum munere datum eſt: aut facere ſcribenda: aut ſcribere legenda. Beatiſſimos uero quibus utrunq;. Horum in numero auunculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quo libentius ſuſcipio: depoſco etiam quod iniungis. Erat miſeni claſſemq; imperio præſens regebat. ix. Kal. hora fere. vii. mater mea indicat ei apparere nubem inuſitata & magnitudine & ſpecie. Vſus ille ſole: mox frigida: guſtauerat iacens: ſtudebatq;. Popoſcit ſoleas: Aſcenditq; locum ex quo maxime miraculum illud conſpici poterat. Nubes incertum procul intuẽtibus ex quo monte: ueſuuium poſtea fuiſſe cognitum eſt: oriebatur. Cuius ſimilitudinem & formam non alia res magis q̃ pinus expreſſerit. Nam longiſſimo uelut trunco elata in altum quibuſdam ramis diffundebatur. Credo: & recenti ſpiritu euecta: dein ſeneſcente eo deſtituta: aut etiam pondere ſuo uicta in latitudinem uaneſcebat: candida interdum: interdum ſordida & maculoſa: prout terram cineremue ſuſtulerat. Magnum id propiuſq; noſcendum ut eruditiſſimo uiro uiſum. Iubet liburnicam aptari. Mihi ſi uenire una uellem facit copiam. Reſpondi ſtudere me malle: & forte ipſe quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo: accepit codicillos: retinæ encaſſi imminente periculo exterriti: Nam uilla eius ſubiacebat: nec ulla niſi nauibus fuga: ut ſe tanto diſcrimini eriperet: orabat. Vertit ille cõſilium: & quod ſtudioſo animo inchoauerat: obit maximo. Deducit quadriremes: aſcendit ipſe: non retinæ modo. Sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) Laturus auxilium properat. Alii territi fugiũt. Rectum ipſe curſum rectaq; gubernacula in periculum tenet. Adeo ſolutus metu: ut omnes illius mali motus: omnis figuras: ut deprehenderat oculis: dictaret: enotaret. Iam nauibus cinis inciderat: quo propius accederet: calidior & denſior. Iam pumices etiam nigri ambuſtiq; & fracti igne lapides. Iam uadum ſubitum ruinaq; montis: littora obſtantia. Cunctanti paulum: an retro flecteret: mox gubernatori: ut ita faceret monenti. Fortes inquit fortũa iuuat. Pomponianum pete: Stabiis erat: diremit ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curuatiſq; littoribus mare infunditur. Ibi q̃q̃ nondum periculo appropinquante conſpicuo tamen: & cum creſceret proximo ſarcinas contulerat in naues certus fugæ: ſi contrarius uentus reſediſſet. Quo tunc auunculus meus ſecundiſſimo inuectus complectitur trepidantem: cõſolatur: hortatur: atq; timorem eius ſua ſecuritate leniret: deferri in balneum iubet: lotus accubat: cœnat atq; hilaris: aut quod eſt æque magnum ſimilis hilari. Interim e ueſuuio monte pluribus locis latiſſime flammæ atq; incendia relucebant: quorum fulgor & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agreſtium trepidatione ignis relictos deſertaſq; uillas per ſolitudinem ardere in remedium formidinis dictabat. Tunc ſe quieti dedit. & quieuit ueriſſimo equidem ſomno. Nam meatus animæ qui illi propter amplitudinem corporis grauior & ſonantior erat: ab iis qui limini obuerſabantur: audiebatur. Sed area ex qua diæta adibatur: ita iam cinere mixtiſq; pumicibus oppleta ſurrexerat: ut ſi lõgior in cubiculo mora eſſet: exitus negaretur. Excitatus procedit: ſeq; Pomponiano cæteriſq; qui peruigilarãt reddit: in commune conſultant: intra tecta ſubſiſtant: an in aperto uagentur: Nam crebris uaſtiſq; tremoribus tecta nutabãt: & quaſi emota ſedibus ſuis: nunc huc: nunc illuc abire: aut referri uidebantur. Sub dio rurſus: q̃q̃ leuium exeſorumq; pumicum caſus metuebatur: quod tamen malorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem: apud alios timorem timor uicit. Ceruicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt: Id munimentum aduerſus incidentia fuit. Iam dies alibi: illic nox omnibus noctibus nigrior: denſiorq;: quam tamen faces multæ uariaq; lumina ſoluebant. Placuit egredi in littus: & ex proximo aſpicere & quid iam mare admitteret: quod adhuc uaſtum & aduerſum permanebat: ibi ſuper abiectum linteum recubans ſemel atq; iterum frigidam aquam popoſcit: hauſitq;. Deinde flammæ: flammarumq; prænuncius odor ſulphuris alios in fugam uertunt: excitant illum. Innixus ſeruis duobus aſſurrexit: & ſtatim concidit. Vt ego coniecto craſſiore caligine ſpiritu obſtructo: clauſoq; ſtomacho: qui illi natura inualidus & anguſtus & frequẽter interæſtuans erat. Vbi dies redditus is ab eo quem nouiſſime uiderat tertius: corpus inuẽtum integrũ: illæſum: opertumq; ut fuerat indutus. Habitus corporis quieſcenti ſimilior q̃ defuncto. Interim miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam. Nec tu aliud quam de exitu eius ſcire uoluiſti. Finem ergo faciã. Vnũ adiiciam: omnia ea quibus interfueram: quæq; ſtatim: cum maxime uera memorãtur: audieram uera perſecutum: tu potiſſimum excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam: aliud hiſtoriam: aliud amico: aliud omnibus ſcribere.

VALE.

Vel Domitião

C.Plinius Secundus Veronenſis.T.Veſpaſiano ſuo Salutem. PRAEFATIO.

IBROS NATVRAlis hiſtoriæ nouitium camoenis quiritiũ tuorũ opus natum apud me proxima fœtura: licẽtiore epiſtola narrare cõſtitui tibi iucundiſſime Imperator.Sit.n.hæc tui præfatio ueriſſima: dum maximo cõſeneſcit i patre. Nãq; tu ſolebas putare eẽ aliquid meas nugas. Vt obiicẽ moliar Catulli cõterraneũ meum. Agnoſcis & hoc caſtrenſe uerbũ.Ille.n.(ut ſcis)pmutatis prioribus ſyllabis duriuſculũ ſe fecitq̃ uolebat exiſtimari a ueraniolis ſuis & fabullis.Simul ut hac mea petulantia fiat:quod ,pxime nõ fieri quæſtus es in alia procaci epiſtola noſtra:ut in quædã acta exeam. Sciantq; oẽs q̃ ex æquo tecum uiuat iperii.Triũphalis & cẽſorius: Sextũq; cõſul:ac tribunicæ poteſtatis particeps: Et quod iis nobilius feciſti:dum illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas:præfectus prætorii eius omniaq; hæc reipu. Et nobis quidẽ qualis in caſtrenſi cõtubernio? Nec qui q̃ mutauit in te fortunæ amplitudo in us:niſi ut prodeſſe tãtundẽ poſſes:ut uelles.Itaq; cũ cæteris in ueneratione tui pateãt omnia illa:nobis ad colendũ te familiarius audacia ſola ſupereſt.Hanc igitur tibi imputabis:& in noſtra culpa tibi ignoſces.Perfricui faciẽ: nec tamen profeci:quãdo alia uia occurris ingens:& lõgius etiã ſubmoues ingenii facibus. Fulgurat in nullo unquam uerius dicta uis eloquẽtiæ:tribũitiæ poteſtatis facũdia. Quãto tu ore patris laudes tonas. Quãto frĩs amas? Quantus in poetica es? O magna fœcunditas animi. Quẽadmodu fratrẽ quoq; imitareris excogitaſti. Sed hæc quis poſſet intrepidus extimare ſubiturus ingenii tui iudiciũ præſertim laceſſitũ? Neq; enim ſimilis eſt cõditio publicãtium:& nominatim tibi dicantium. Tum poſſem dicere:quid iſta legis imperator? Humili uulgo ſcripta ſunt:agricolarum:opificum turbæ:deniq; ſtudiorum ocioſis. Quid te iudicẽ facis. Cũ hanc operam cõdicerem:nõ eras in hoc albo. Maiorem te ſciebã:q̃ ut deſcenſurũ huc putarẽ. Præterea eſt quædã publica etiã eruditorũ reiectio. Vtitur illa &.M.Tullius extra omnem ingenii aleam poſitus. Et qđ miremur per aduocatum defenditur? Hæc doctiſſimũ Perſium legere nolo. Lelium Decimũ uolo. Quod ſi hoc Lucilius:qui primus cõdidit ſtili naſum:dicendũ ſibi putauit. Si Cicero mutãdum præſertum cũ de republi.ſcriberet:quãto nos cauſatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nũc patrocinia ademi nuncupatione. Quamplurimũ refert ſortiatur aliquis iudicẽ:an eligat. Multũq; apparatus intereſt apud inuitatum hoſpitẽ & oblatum.cũ apud Catonẽ illum ambitus hoſtem:& repulſis tanq̃ honoribus ineptis gaudentem flagrantibus comitiis pecunias deponerẽt candidati:hoc ſe facere pro innocẽtia: quod in rebus humanis ſummũ eſſet profitebantur:inde illa nobilis.M.Ciceronis ſuſpiratio. O te fœlicẽ.M.Porcia quo rem improbã petere nemo audet. Cum tribunos appellaret.L.Scipio Aſiaticus:inter quos erat Gracchus: hoc atteſtabatur:uel inimico iudici ſe approbare poſſe. Adeo ſummũ quiſq; cauſæ ſuæ iudicem facit:quẽcunq; eligit: Vnde prouocatio appellatur. Te quidem in excelſiſſimo humani generis faſtigio poſitũ: ſumma eloquẽtia:ſumma eruditione præditũ:religioſe adiri etiam a ſalutãtibus ſcio. Et ideo immenſa præter cæteras ſubit cura:ut quæ tibi dicantur cõdigna ſint. Vẽq; & diis lacte ruſtici multæq; gentes ſupplicãt: & mola tantum ſalſa litant:qui non habent thura. Nec ulli fuit uitio deos colere quoquomodo poſſet. Meæ quidem temeritati acceſſit hoc quoq;:q; leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenii ſunt capaces:quod alioquin nobis per q̃ mediocre erat. Nec admittunt exceſſus aut orationes:ſermones ue: aut caſus mirabiles uel euentus uarios:nõ alia iucunda dictu:ac legentibus blanda. Sterili materia rerum natura: hoc eſt uita narratur. Et hæc ſordidiſſima ſui parte:ut plurimarũ rerum aut ruſticis uocabulis aut externis immo barbaris cum honoris præfatiõe ponendis. Præterea intereſt non trita auctoribus uia:nec qua peregrinari animus expectet. Nemo apud nos quidem qui attẽtauerit. Nemo apud græcos qui unus omnia ea tractauerit inuenitur. Magna pars ſtudiorum amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab aliis dicuntur immenſæ ſubtilitatis obſcuris rerum tenebris ꝑmuntur:iam omnia attingenda quæ græci.τασ εγκυκλο παιδειασ uocant:& tamen ignota aut incerta ingeniis facta. Alia uero ita multis prodita:ut in faſtidiũ ſint adducta. Res ardua:uetuſtis nouitatem dare:nouis auctoritatem:obſoletis nitorem:obſcuris lucem:faſtiditis gratiam:dubiis fidem,omnibus uero naturam:& naturæ ſuæ omnia:itaq; etiam nõ aſſecutis uoluiſſe abunde pulchrum atq; magnificum eſt. Equidem ita ſentio peculiarem in ſtudiis cauſam eorum eſſe: qui difficultatibus uicti utilitatem iuuandi prætulerũt gratiæ placendi:idq; & in aliis operibus ipſe feci:& profiteor me mirari Liuium auctorem celeberrimum in hiſtoriarum ſuarum: quas repetit ab origine urbis:

Vel maximo Vel obiter moliam Vel uernaculis Vel famulis Vt exeas Vel ur noſtra extant Vel triũphale cẽſoriũ ius:to ſextum Vel facũdiæ

Vel manium Vel iuniũ congium uel leliũ congrũ Vel indeptis

Vel apđ cãs mirabiles Xel expetet

quodam uolumine ſic orſum: Iam ſibi ſatis gloriæ quæſitũ: & potuiſſe ſe deſinere: ni animus inquies paſceretur opere. Profecto enim populi gentium uictoris: & Romani nominis gloriæ non ſibi compoſuiſſe illa decuit. Maius meritum eſſet operis amore: non animi cauſa perſeueraſſe: & hoc populo Romano præſtitiſſe non ſibi. Viginti milia rerum gnarum cura (Quoniam ut ait Domitius Piſo Theſauros oportet eē nõ libros) lectione uoluminum circiter duum milium: quorum pauca admodum ſtudioſi attingunt propter ſecretum materiæ: ex exquiſitis auctoribus centum: incluſimus. xxxvi. uoluminibus: adiectis rebus plurimis: quas aut ignorauerant priores: aut poſtea inuenerat uita. Nec dubitamus multa eſſe quæ & nos prætererint. Homines enim ſumus: & occupati officiis: ſubſiciuiſq; temporibus iſta curamus: ne quis ueſtrũ putet his ceſſatum horis. Dies uobis impendimus. Cum ſomno ualitudinem computamus: uel hic ſolo præmio contenti: q̈ dum iſta (ut ait. M. Varro) muſſitamus: pluribus horis uiuimus. Profecto enim uita uigilia ē. Quibus de cauſis atq; difficultatibus nihil auſo ꝓmittere. Hoc ipſum tu p̄ſtas q̈ ad te ſcribimus. Hæc fiducia operis eſt: hæc indicatura. Multa ualde precioſa. ideo uidentur: quia ſunt templis dicata. Nos quidē omnes: patrem: te fratremq; diximus opere iuſto temporum noſtrorum hiſtoriam orſi a fine Aufidii baſſi. Vbi ſit ea quæres iampridem pacta ſancitur. Et alioquin ſtatutum erat heredi mãdare: ne quid ambitioni dediſſe uita iudicaretur. Proinde occupantibus locum faueo: & poſteris: quos ſcio nobiſcum decertaturos: ſicut ipſi fecimus cum prioribus. Argumētum huius ſtomachi mei habebiſq; in his uoluminibus auctorum nomina prætexui. Eſt enim benignum (ut arbitror) & plenũ ingenui pudoris fateri per quos profeceris: non ut pleriq; ex his quos attigi: fecerunt. Scito enim conferentem me auctores deprehendiſſe adiuratiſſimis: & proximis ueteres tranſcriptos ad uerbum: neq; nominatos. Non illa Virgiliana uirtute: ut certarent. Non Cicerõiana ſimplicitate: qui in libris de repub. Platonis ſe comitem profitetur. In conſolatione filiæ crantorem inquit ſequor. Item Panætium de officiis. Quæ uolumina eius ediſcenda: nõ modo in manibus habenda quotidie noſti. Obnoxii profecto animi & infœlicis ingenii eſt deprehendi in furto malle: quam mutuum reddere. Cũ præſertim ſors fiat ex uſura. Inſcriptionis apud græcos mira fœlicitas κηριον inſcripſere: Alii κερασ αμαλθειασ, uel ut lactis gallinacei ſperare poſſis in uolumine hauſtum. Iam ια. κυα νοσ. πανδεκται. εγχειριδιον. λειμων. πινακιδιον. inſcriptiones: propter quas uadimonium deſeri poſſit. At cum intraueris dii deæq; q̄ nihil in medio inuenies. Noſtri craſſiores: antiquitatum: exemplorum artiumq; q̄ facetiſſimi lucubrationum: Vt qui ait Bibaculus eram: & uocabar. Paulo nimis aſſerit. Varro ĩ ſatyris ſuis ſuſtulit & flexibula. Apud græcos deſiit nugari. Diodorus: & bibliotheces hiſtoriam ſuam inſcripſit. Appion quidem grammaticus hic: quem Tyberius Cæſar cymbalum mundi uocabat: quoniam publicæ famæ tympanum potius uideri poſſet: immortalitate donari a ſe ſcripſit: ad quos aliqua cõponebat. Me uero non penitet nullum feſtiuiorem excogitaſſe titulum. Et ne in totum uidear græcos inſectari: ex illis nos uelim intelligi: pingiq; conditoribus: quos in libellis his inuenies abſoluta opera: & illa quoq; quæ mirando non ſatiamur: pendenti titulo inſcripſiſſe: Vt Apelles faciebat: aut Polycletus: tanquã ichoata ſemper arte & imperfecta ut contra iudiciorum uarietates ſupereſſet artifici regreſſus ad ueniam: uelut emendaturo quicquid deſideraretur: ſi non eſſet interceptus. Quare plenum uerecundiæ illud eſt: q̈ omnia opera tanquã nouiſſima inſcripſere: & tanquã aliquid ſingulis fato ſit ademptum. Tria nõ amplius (ut opinor) abſolutæ quæ traduntur inſcripta: ille fecit: quæ ſuis locis reddam: quo apparuit ſummam artis ſecuritatē auctori placuiſſe. Et ob id magna inuidia fuere omnia ea. Ego plane meis adiici poſſe multa confiteor. Nec his ſolis: ſed & omnibus quæ edidi. Vt obiter caueam iſtos. ομηρομαστικασ. Ita enim uerius dixerim: q̄ audio ſtoicos & dialecticos & epiculeos quoq;. Nam de grammaticis ſemper expectaui parturiri aduerſus libellos: quos de grammatica edidi. Et ſubinde abortus fecere iam decem annis: cum celerius etiam elephãti pariant. Ceu uero neſciam aduerſus Theophraſtum hominem in eloquentia tantum: ut nomen diuinũ inde inuenerit: ſcripſiſſe etiam fœminam: & prouerbium inde natum: ſuſpendio arborem eligendam. Nõ queo mihi temperare: quo minus ad hoc pertinentia ipſa cenſorii Catonis uerba ponam. Vt inde appareat: etiam Catoni de militari diſciplina commentãti: qui ſub Africano: immo uero ſub Hãnibale dediciſſet militare. Et ne africanum quidem ferre potuiſſet: qui imperator triumphum reportaſſet: paratos fuiſſe iſtos qui obtrectatione alienæ ſcientiæ famam ſibi aucupantur. Quid enim ad te in meo uolumine? Scio ego q̄ ſcripta ſunt: ſi palam proferantur: multos fore: qui uitilitigent. Sed ii potiſſimum quæ ueræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere. Nec Plancus illepide: qui cum diceret Aſinius Pollio orationes in eum parare: quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur: ne reſpondere poſſet. Cũ mortuis inquit non niſi laruas luctari. Quo dicto ſic repercuſſit illas: ut apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Ergo ſecuri etiam contra uitilitigatores: quos Cato elegãter ex uitiis & litigatoribus cõpoſuit. Quid enim illi aliud quam litigant: aut litem quærunt? Exequamur reliqua propoſiti. Quia uero occupationibus tuis: publico bono: parcendum erat: quid ſingulis contineatur libris: huic epiſtolæ ſubiũxi. Summaq; cura ne perlegendos eos haberes: operã dedi. Tu per hoc & aliis præſtabis: ne perlegant. Sed ut quiſq; deſiderauerit aliquid id tantum quærat: & ſciat quo loco iueniat. Hoc ante me fecit in litteris noſtris Valerius Soranus in libris: quos εποπτιδων ſcripſit.

VALE.

Vel nec fiducia operis hæc eſt: ſed indicatura

Vel ubi ſit ea: q̄ iãpridē per acta ſancitur

Vel pin de uero occupã tibus locũ faueo ego uero & poſteris

Vel ſpectare

Vel facetiſſime

Vel lucabratio

nē puto quia ut

Vel puto q air

Vel erat

Vel pantõimus

Vlſſeſcu lixem

Vel me uero penitet

Vel q ita ĩprobēt ut eligãt uel q iuiti legãt

Vel oſones ſibi ꝓtereo

CAII PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVNDI. ἐλεγχοσ. LIBRORVM OMNIVM TRIGINTASEPTEM LIBER VNVS QVI PRIMVS.

Summatim hæc inſunt libris ſingulis.

PRimo præfatio operis ad. T. Veſpaſianum Imperatorem.	
Item auctorum nomina: ex quibus deſumpſit ea quæ perſequitur libris.	
Sex & triginta capita rerum ſingularum attingens.	Libros.
Secundo de mundo: elementis & ſyderibus.	Mundum.
Tertio primus & ſecundus europæ ſinus.	Hactenus.
Quarto tertius europæ ſinus.	Tertius.
Quinto deſcribitur africa.	Africam.
Sexto aſiæ deſcriptio continetur.	Aſia.
Septimo de homine & rebus ab homine inuentis.	Mundus.
Octauo terreſtrium animalium genera.	Ad reliqua.
Nono aquatilia.	Animalium.
Decimo uolucrum genera.	Sequitur
Vndecimo inſecta animalia.	Reſtant.
Duodecimo plantæ odoratorum.	Animalium.
Tertiodecimo plantæ arborum peregrinarum.	Hactenus.
Quartodecimo plantæ uitium.	Externæ.
Quintodecimo plantæ arborum frugiferarum.	Oleam.
Sextodecimo plantæ arborum ſilueſtrium.	Pomiferas
Septimodecimo plantæ ſatiuarum.	Natura.
Octauodecimo natura frugum & cerealium: ac ſtudia agricolatoris.	Sequitur.
Nonodecimo linum ſpartum & hortenſia.	Syderum.
Viceſimo quæ cibis & medicinæ in plantis ſatiuis conueniant.	Maximum.
Viceſimoprimo flores & coronamenta.	In hortis.
Viceſimoſecundo coronæ & medicinæ ex herbis.	Compleſſe.
Viceſimotertio medicinæ ex uino & arboribus urbanis.	Peracta.
Viceſimoquarto medicinæ ex arboribus ſilueſtribus.	Ne ſiluæ.
Viceſimoquinto medicinæ herbarum ſponte naſcentium.	Ipſaq.
Viceſimoſexto noui morbi & medicinæ quarundam herbarum per morbos.	Senſit.
Viceſimoſeptimo herbæ aliæ quædam & medicinæ.	Creſcit.
Veceſimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis.	Dicta erat.
Viceſimonono de medicinæ auctoribus & medicinæ ex reliquis animalibus.	Natura.
Triceſimo magia: & medicinæ quædam per membra.	Magicas.
Triceſimoprimo medicinæ ex aquatilibus.	Aquatilium.
Triceſimoſecundo reliqua ex aquatilibus.	Ventum.
Triceſimotertio metalla auri & argenti.	Metalla.
Triceſimoquarto metalla æris & plumbi: & artifices ærarii.	Proxime.
Triceſimoquinto pictura coloreſq; & pictores.	Metallorũ.
Triceſimoſexto marmora & lapides.	Lapidum.
Triceſimoſeptimo gemmæ.	Ve nihil.

LIbro ſecundo continetur de mundo & cæleſtibus & terreſtribus & aeris an finitus ſit mundus & an unus	cap. i.
De forma eius	cap. ii.
De motu eius	cap. iii.
Cur mundus dicatur	cap. iiii.
De quattuor elementis	cap. v.
De ſeptem planetis	cap. vi.
De deo	cap. vii.
De natura ſyderum errantium	cap. viii.
De natura lunæ	cap. ix.
Defectus ſolis & lunæ & de nocte	cap. x.
De ſyderum magnitudine	cap. xi.
Quæ qs iuenerit in obſeruatiõe cæleſti	cap. xii.
De defectibus	cap. xiii.
De lunæ motu	cap. xiiii.
Errantiũ motus & luminũ canonica	cap. xv.
Quare eadẽ alias altiora: alias iferiora uideãt.	c. xvi.
Catholica ſyderum errantium	cap. xvii.
Quæ ratio colores eorum mutet	cap. xviii.
Solis motus: & dieꝝ inæqualitatis rõ	cap. xix.
Quare Ioui fulmina aſſignentur	cap. xx.
Interualla ſyderum	cap. xxi.
De ſyderum muſica	cap. xxii.
De mundi geometria	cap. xxiii.
De repentinis ſyderibus	cap. xxiiii.
De cometis & cæleſtibus prodigiis natura: & ſitu & generibus eorum	cap. xxv.
Hipparchus de ſyderibus ꝑ exẽpla hiſtorica: faces: lãpades: trabes: bolides: & chaſma cæli.	ca. xxvi.
De cæli coloribus	cap. xxvii.
De flamma cæli	cap. xxviii.
De coronis cæleſtibus	cap. xxix.
De circulis repentinis	cap. xxx.
Plures ſoles	cap. xxxi.
Plures lunæ	cap. xxxii.
Dierum lux nocte	cap. xxxiii.
Clypei ardentes	cap. xxxiiii.
Oſtentum cæli	cap. xxxv.
De diſcurſu ſtellarum	cap. xxxvi.

De ſtellis caſtoribus cap. xxxvii.
De aere cap. xxxviii.
De æſtatis tempeſtatibus cap. xxxix.
De caniculæ exortu cap. xl.
Vis temporum anni ſtatuta cap. xli.
de incertis tempeſtatibus cap. xlii.
de imbribus cap. xliii.
Quare lapides pluant cap. xliiii.
de tonitruis & fulguribus cap. xlv.
Qua ratione echo reddatur cap. xlvi.
de uentis cap. xlvii.
Naturæ & obſeruationes uentoꝝ cap. xlviii.
Ventorum genera cap. xlix.
de repentinis flatibus cap. l.
Alia prodigioſa genera tempeſtatum cap. li.
Quibus in terris fulmina non cadant cap. lii.
Fulgurũ genera & miracula cap. liii.
de obſeruationibus cap. liiii.
de fulminibus euocandis cap. lv.
Catholica fulgurum cap. lvi.
Quæ non feriantur fulmine cap. lvii.
de prodigioſis pluuiis lacte:ſanguine:carne:ferro:lana:lateribus coctis cap. lviii.
de crepitu armoꝝ & tubaꝝ de cælo audito ca. lix.
de lapidibus e cælo cadentibus cap. lx.
de arcu cæleſti cap. lxi.
de grandine:niue:pruina:nebula: rore cap. lxii.
de nubium imaginibus cap. lxiii.
de proprietatibus cæli in locis cap. lxiiii.
de natura terræ cap. lxv.
de forma terræ cap. lxvi.
de antipodibus an ſint cap. lxvii.
Qũo aqua ſit terræ innexa cap. lxviii.
de nauigatione maris & fluminum cap. lxix.
Quæ portio terræ habitetur cap. lxx.
Mediam eſſe mundi terram cap. lxxi.
de ſyderum inæqualitate:& de eclypſi:& ubi:& quare cap. lxxii.
Quæ ratio diurnæ lucis in terris cap. lxxiii.
Gnomica de eadẽ re & horologio prio cap. lxxiiii.
Vbi & q̃do nullæ umbræ cap. lxxv.
Vbi bis anno umbræ:& ubi in cõtrariũ cap. lxxvi.
Vbi lõgiſſimus dies:& ubi breuiſſimus cap. lxxvii.
Item de horologio cap. lxxviii.
Quomodo dies obſeruentur cap. lxxix.
Differentiæ gentium ratio cap. lxxx.
de motu terræ cap. lxxxi.
de terræ hiatibus cap. lxxxii.
Signa motus futuri cap. lxxxiii.
Auxilia contra motus futuros cap. lxxxiiii.
Portenta terrarum ſemel uiſa cap. lxxxv.
Miracula terræmotus cap. lxxxvi.
Quibus locis maria receſſerint cap. lxxxvii.
Ratio inſularum enaſcentium cap. lxxxviii.
Quæ & quibus tpibus enatæ ſunt cap. lxxxix.
Quas terras interruperint maria cap. xc.
Quæ inſulæ continenti adiunctæ cap. xci.
Quæ terræ motu mari permutatæ cap. xcii.
Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt cap. xciii.
Quæ urbes hauſtæ ſint a mari cap. xciiii.
de piaculis cap. xcv.
de terris ſemper trementibus cap. xcvi.
de inſulis ſemper fluctuantibus cap. xcvii.
Quibus in terris non pluat:& aceruata terrarũ miracula & cæterorum elementorũ cap. xcviii.
Qua rõne æſtus maris accedãt & recedãt cap. xcix.
Vbi æſtus extra rationem cap. c.
Miracula maris cap. ci.
Quæ ptãs lunæ & terrena & marina cap. cii.
Quæ ſolis:& quare ſalſum mare cap. ciii.
Item de natura lunæ cap. ciiii.
Vbi altiſſimum mare cap. cv.
Miracula aquaꝝ fontiũ & fluminũ cap. cvi.
Ignium & aquarum iuncta miracula:& de maltha cap. cvii.
de napta cap. cviii.
de ſemper ardentibus locis cap. cix.
Ignium per ſe miracula cap. cx.
Terræ uniuerſæ menſura:longitudo & latitudo cap. cxi.
Harmonica mundi ratio cap. cxii.
Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes.cccc.xviii.

Ex auctoribus.

M.Varrone:Sulpitio Gallo:Tiberio Cæſare imperatore. Q. Tuberone. Tul. Tirone.L.Piſone. T.Liuio:Cor.Nepote:Statio Seboſo:Celio antipatro:Fabiano:antiate:mutiano:Cecina:q de hetruſca diſciplina ſcripſit.Tarquitio.L.aqla:qui item:Sergio.

Externis.

Platone:Hipparcho: timarcho : Soſigene : Petoſiri: Necepſo:pythagoricis:poſidonio:Caſimandro:epigene:Gnomonico:Euclide:Cerano philoſopho:eudoxo:democrito:Critodemo:traſillo:ſerapione:dicearcho:archimede:oneſicrito:eratoſthene:pythea:Herodoto:ariſtotele:Cteſia:arthemidoro: epheſio: Iſidoro:caraceno:theopompo.

Libro tertio continentur ſitus:gentes:maria:oppida:portus:montes:flumina: menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

De europa cap. i.
Bethycæ longitudo & latitudo cap. ii.
Hiſpania citerior cap. iii.
Narbonenſis prouincia cap. iiii.
Italia tyberis roma campania cap. v.
Corſica cap. vi.
Sardinia cap. vii.
Sicilia cap. viii.
de lipara cap. ix.
de locris italiæ fronte cap. x.
Secundus europæ ſinus cap. xi.
Regio italiæ quarta cap. xii.
Quinta regio cap. xiii.
Sexta regio cap. xiiii.
Octaua regio cap. xv.
de pado flumine cap. xvi.
de italia tranſpadana regio nona cap. xvii.
Venetia decima regio cap. xviii.
de iſtria cap. xix.
de alpibus & gentibus alpinis cap. xx.
Illiricum cap. xxi.
Liburnia cap. xxii.
Macedonia cap. xxiii.
Norici cap. xxiiii.
Pannonia cap. xxv.

Dalmatia cap. xxvi.
Meſia cap. xxvii.
Inſulaꝝ ionii & adriatici ſũma. Oppida gẽtes. xxvi. Sũma flumina clara. Sũmi montes ꝑclari. Sũmæ iſu læ. Sũma ea quæ intercidere oppida & gentes. Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes. ccc. xxvi.

Ex auctoribus.

Turanio Graccula: Cor. Nepote. T. Liuio: Catone Cenſorio. M. agrippa. M. Varrone: Diuo Auguſto: Varrone attacino: antiãte: Higino. L. Vetere: Põponio mela. Curione patre: Cælio aruntio: Seboſo: li/ cinio: mutiano: Fabritio Tuſco. L. Ateio Capitone: Verrio Flacco. L. piſone. C. Eliano. Valeriano.

Externis.

Artemidoro: Alexandro Polyhiſtore: Thucydide: Theophraſto: Iſidoro Theopõpo: metrodoro Sce/ pſio: callicrate: Xenophõte lãpaſceno: Diodoro Sira/ cuſano: Nymphodoro: caliphane: Timagene.

Libro quarto continentur ſitus: gẽtes maria: oppida: portus: montes: flumina: mẽ ſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

Epirus cap. i.
Aetholia cap. ii.
Locri cap. iii.
Peloponneſus cap. iiii.
Achaia cap. v.
De archadia cap. vi.
Græcia & attica cap. vii.
Theſſalia cap. viii.
Magneſia cap. ix.
Macedonia cap. x.
Thracia cap. xi.
Inſulæ inter eas terras inter quas ereta euboea cycla des Sporades mæotis helleſpõtꝰ põti mæotidis.
Daciæ Sarmatiæ Scythiæ cap. xii.
Inſulæ ponti cap. xiii.
Germaniæ cap. xiiii.
Inſulæ in gallico oceano cap. xv.
Britania hibernia cap. xvi.
Gallia cap. xvii.
Lugdunenſis gallia cap. xviii.
Aquitania cap. xix.
Citerior hiſpania cap. xx.
Luſitania cap. xxi.
Inſulæ in oceano cap. xxii.
Vniuerſæ europæ menſura cap. xxiii.
Summa oppida & gẽtes: Sũma flumina clara: Summa montiũ clara: Sũma inſulæ quæ intercidere oppida & gentes: Sũma res hyſtoriæ & obſeruatiões.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Catone cenſorio. M. Agrippa diuo Auguſto: Varrone attacino: Cor. Nepote: Higino. L. uetere: põponio mela: licinio: mutiano: Fabritio tuſco Ateio capitone: ateio philologo.

Externis.

Polybio: Hecateo: Hellanico damaſte Eudoxo: dicearcho: timoſthene: ephoro: cratere grãmatico: Sera/ pione antiochenſe: callimacho: artemidoro: apollo/ doro: agathocle: Eumacho ſiculo muſico: alexãdro polyhiſtore: thucydide: doſiade: anaximãdro: phili/ ſtide: malote: dionyſio: ariſtide: callidemo: menæchmo: Aedoſthene: Anticlide: Heraclide: Philemone: menephonte: pythea: Iſidoro: philenide: Xenagora: aſtymonio: Staphyllo: ariſtocrito: metrodoro: cleo/ bulo: poſidonio.

Libro quinto cõtinentur ſitus: gentes: maria: oppida: portus: montes: flumina: menſuræ: populi qui ſunt aut fuerunt.

De mauritania cap. i.
Tingitana prouincia cap. ii.
Numidia cap. iii.
Africa cap. iiii.
Cyrene cap. v.
Lybia mareotis cap. vi.
Inſulæ circa africam & aduerſarũ africæ cap. vii.
Aethiopes cap. viii.
De aſia cap. ix.
Alexandria cap. x.
Arabia cap. xi.
Syria palæſtina phoenicis cap. xii.
Idumæa: ſyria: paleſtina: ſamaria: aſcalum: azotus: cæſarea cap. xiii.
Iudæa: galilea: hierico: emmaus: lydda: iop/ pe. cap. xiiii.
Iordanis cap. xv.
Aſphaltides cap. xvi.
Gens heſſenorum cap. xvii.
Decapolis cap. xviii.
Tyrus & ſydon cap. xix.
Mons libanus cap. xx.
Syria anthiochia cap. xxi
Caſſius mons cap. xxii.
Coele ſyria cap. xxiii.
Euphrates cap. xxiiii.
palmira cap. xxv.
Hierapolis cap. xxvi.
Cilicia: & adiũctæ gẽtes: pãphilia: iſauria: homanadũ paſſidia: lycaonia: taurus mons: lycia cap. xxvii.
Indus fluuius cap. xxviii.
Laodicea apamea ionia cap. xxix.
Epheſus æolis troas pergamus cap. xxx.
Inſulæ ante aſiam: pamphilium mare: rhodus: ſa/ mus chius cap. xxxi.
Helleſpõtus: miſia: phrygia: galacia: nicea: bithynia: boſporus cap. xxxii.
Sũma oppida & gẽtes: ſumma flumina clara: ſũma montiũ clara: ſũma inſulæ. cxviii. ſũma quæ interci/ dere oppida: ſũma res hyſtoriæ & obſeruationes.

Ex auctoribus.

Agrippa: Suetonio: paulino: Varrone attacino: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere: mela: domitio corbulo/ ne: licinio Mutiano: Claudio Cæſare: Aruntio: Li/ uio filio: Seboſo in actis triumphorum.

Externis.

Iuba rege: Hecateo: Hellanico damaſte: dicearcho: Bione: timoſthene: philenide: xenagora: aſtymonio Staphylo: dionyſio: ariſtotele: ariſtocrito: Ephoro: Eratoſthene: Hipparcho: panætio: ſerapione: antio/ cheno: callimacho: agathocle: polybio: timeo: ma/ chania: herodoto: myrſilo: alexandro polyhiſtore: metrodoro: poſidonio qui periplum: aut perihege/ ſim: ſotade: periandro: arctare Sycionio: Eudoxo: antigene: callicrate: xenophonte lampaſceno: diodo ro ſyracuſano: hannone: himilcone: nymphodoro: calliphone: artemidoro: megaſthene: Iſidoro: cleo/ bulo: ariſtocreonte

Libro ſexto continentur ſitus: gentes maria: oppida: portus: flumina: menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt
Ponti mariandinorum cap. i.
Gens phalangonum & cappadocum cap. ii.
Cappadocia. cap. iii.
Themiſcyræ regionis gentes cap. iiii.
Regio colchica: achæi: & cæteri eodē tractu cap. v.
Boſporus cimmericus; mæotis cap. vi.
Gentes circa mæotim cap. vii.
Armeniæ duæ cap. viii.
Armenia maior cap. ix.
Albania hiberia cap. x.
Portæ caucaſiæ cap. xi.
Inſulæ in ponto cap. xii.
Gentes in ſcythico oceano cap. xiii.
Media: caſpiæ portæ: caucaſiæ cap. xiiii.
Gentes circa hyrcanum mare cap. xv.
Item gentes cap. xvi.
Scytharum gentes cap. xvii.
Fluuius ganges cap. xviii.
Ganges indiæ cap. xix.
Indus fluuius cap. xx.
Arii & iunctæ gentes cap. xxi.
Taprobane inſula cap. xxii.
Capiſſenæ daritis carmania cap. xxiiii.
Sinus perſicus & arabicus cap. xxiiii.
Caſcandrus inſula parthorum regna cap. xxv.
Media meſopotamia: babylon: ſeleucia cap. xxvi.
Flumen tigris cap. xxvii.
Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos: & ogyris inſulæ cap. xxviii.
Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici cap. xxix.
Multiformes & miræ hominum effigies cap. xxx.
Inſulæ æthiopici maris cap. xxxi.
De fortunatis inſulis cap. xxxii.
Terræ p mēſuras cōputatæ digeſtio cap. xxxiii.
Digeſtio terrarum in paralellos & umbras pares cap. xxxiiii.
Summa oppida. c. xcv. Summa gentes. d. lxvi. Summa fluminum clara. c. xc. Summa montes clari. xxxviii. Summa inſulæ. c. viii. Summa quæ intercidere oppida aut gētes. xcv. Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes duo milia. cc. xiiii.

Ex auctoribus.

M. Agrippa: Varrone Attacino: Cor. Nepote: Igino L. Vetere: Mela pomponio: Domitio Corbulone: Licinio: Mutiano: Claudio Cæſare: Aruntio: Seboſo: Fabritio Tuſco. T. Liuio: Seneca: Nigidio.

Externis.

Iuba rege: Hecatheo: Hellanico damaſte: Eudoxo: Dicearcho: Betonio: Timoſthene: patrocle: Demodemante: Clitarcho: Eratoſthene Alexandro magno: Ephodoro: Hipparcho: panætio: Callimacho: Artemidoro: Apollodoro Agathocle: polybio: Eumacho Siculo: Alexandro polyhiſtore: Iſidoro: Hāmometo: Metrodoro: poſidonio: Oneſicrito: Nearcho: Megaſthene: Betone: & Diogneto: Ariſtocreōte: Bione: Dialdone: Simonide minore: Baſile: Xenophonte Lampſaceno.

Libro ſeptimo continentur gentium mirabiles figuræ.
Gentium mirabiles figuræ cap. i.
De ſcythis & aliarum diuerſitate gentium cap. ii.
De prodigioſis partibus cap. iii.
De mutatione ſexus & geminis partubus cap. iiii.
De homine generando & pariēdi tempora per illuſtria exempla menſibus. vii. ad. xi. cap. v.
De conceptibus & ſigna ſexus in grauidis pertinentia ante partum cap. vi.
De conceptu hominum & generatiōe cap. vii.
De agrippis cap. viii.
Monſtruoſi partus exciſi utero cap. ix.
Qui ſint uopiſci cap. x.
Exempla numeroſæ ſobolis cap. xi.
Exempla ſimilitudinum cap. xii.
Quæ ſint generandi ratio. cap. xiii.
Item de eodem multiplicius cap. xiiii.
De menſtruis mulierum cap. xv.
Item de ratione partuum cap. xvi.
Inſignia corporum cap. xvii.
Exempla uariarum figurarum cap. xviii.
Diuerſorum morum exempla cap. xix.
De fortitudine & uelocitate cap. xx.
De uiſu cap. xxi.
De auditu cap. xxii.
Exempla patientiæ cap. xxiii.
Memoriæ exempla cap. xxiiii.
Laus. C. Iulii Cæſaris cap. xxv.
Laus Pompei magni cap. xxvi.
Laus Catonis primi cap. xxvii.
Item de fortitudine cap. xxviii.
Diuerſæ laudes plurimorum cap. xxix.
De Platone: Ennio: Virgilio. M. Varrone: &. M. Cicerone cap. xxx.
De morum honeſtate cap. xxxi.
De auctoritate cap. xxxii.
De diuinitate cap. xxxiii.
De naſica cap. xxxiiii.
De pudicitia cap. xxxv.
De pietate cap. xxxvi.
De artium plurimarum excellentia aſtrologia: grāmatica: geometria. cap. xxxvii.
Item mira opera artificis cap. xxxviii.
De ſeruitiis cap. xxxix.
De præſtantia gentium cap. xl.
De fœlicitate fœminæ cap. xli.
Varia exempla fortunæ cap. xlii.
De bis proſcriptis. L. Sylla. Q. metello cap. xliii.
De altero metello cap. xliiii.
De diuo auguſto cap. xlv.
Quos beatiſſimos dii iudicauerunt cap. xlvi.
Quem uiuentem ut deū coli iuſſerūt cap. xlvii.
De ſpatiis uitæ longiſſimis cap. xlviii.
De uarietate naſcendi cap. xlix.
In morbis uaria exempla cap. l.
De ſignis mortis cap. li.
De his qui elati reuixerunt cap. lii.
De mortibus repentinis cap. liii.
De ſepultura cap. liiii.

De anima: uel de manibus: uel de reſurrectione uerba gentilium inania cap. lv.
Quæ quis inuenerit in uita cap. lvi.
In quo primus gentium conſenſus cap. lvii.
de litteris antiquis cap. lviii.
Quando primum tonſores romæ cap. lix.
Quando primum horologia cap. lx.
Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes. dcc.xlvii.

Ex auctoribus.

Verrio Flaccho: Cn. Gellio: Licinio: Mutiano: Mutio: Maſurio: Agrippino: Claudio Cæſare. M. Cicerone: aſinio pollione: Meſſala: Ruffo: Nepote Cornelio: Virgilio. L. Cordio: meliſſo: Seboſo: Cor. Celſo: maximo Valerio: Trogo: Nigidio Figulo: pomponio attico: pediano aſconio: Sabino: Catone Cenſorio: Fabio ueſtale.

Externis.

Herodoto: ariſtea: Betone: Sigono: Cratete: agatharcide: Calliphane: ariſtotele: Nymphodoro: apollonyde: philarcho: damone: megaſthene: Cteſia: Taurone: Eudoxo: Oneſicrito: Clitarcho: duride: artemidoro: Hippocrate medico: aſclepiade medico: heſiodo anacreonte: Theopompo: Hellanico damaſceno: Ephodoro: Epigene: Beroſo: Petoſiri: Neocepſo: alexandro polyhiſtore: Xenophonte: Callimacho: democrito: diulio: polyhiſtore hiſtorico: Strabone: qui contra Ephori theoremata ſcripſit. Heraclide pōtico: aſclepiade: qui tragodumena phyloſopho: Stephano: Egeſia: archimacho: Thucydide: Mneſtigitone: Xenagora: Metrodoro: Scepſio: Anticlide: Critodemo.

Libro octauo continentur animalium terreſtrium naturæ peditantum.

De animalibus terreſtribus elephanthorũ cōmendatio: & de ſenſu eorũ cap. i.
Quando primum iuncti cap. ii.
de docilitate eorum cap. iii.
de clæmentia eorum: & q̄ pericula ſua intelligant: & de tygridis truculentia cap. iiii.
de intellectu & memoria eorum cap. v.
Quando primum in italia cap. vi.
Pugnæ eorum cap. vii.
Quomodo capiantur cap. viii.
Quomodo domantur cap. ix.
de partu eorum & reliqua natura cap. x.
Vbi naſcantur & de diſcordia eorum & draconum cap. xi.
De ſolertia animalium cap. xii.
de draconibus cap. xiii.
de ſerpentibus maximis & bois cap. xiiii.
De ſcythicis animalibus & ſeptentrionalibus cap. xv.
de leonibus cap. xvi.
de pantheris cap. xvii.
de tigridis natura & camelis & camelopardali & q̄do primum uiſa romæ cap. xviii.
De chao & cepho cap. xix.
de rhinocerote cap. xx.
De lyncibus & ſpingibus & cocrutis cercopithecis: indicis bubus: leucrocutis: eale: tauris æthiopiæ: manticora monocerote: catoblepa: baſiliſco cap. xxi.
De lupis cap. xxii.
de ſerpentibus cap. xxiii.
de icneumone cap. xxiiii.
De crocodilo & hippopotamo cap. xxv.
Quis primus romæ hippopotamum & crocodilos oſtendit: & medicinæ ab animalibus repertæ. cap. xxvi.
Quæ animalia quas herbas oſtenderunt ceruũ lacerti: hirundines: teſtudines: muſtella: ciconia aper: anguis: draco: panthera: elephas: urſi: cerui: palumbes: columbæ: grues: coruus. cap. xxvii.
Prognoſtica animalium cap. xxviii.
Ciuitates & gentes a minutis animalibus deletæ. cap. xxix.
de hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris cap. xxx.
de ranis & uitulis marinis & ſtellionibus cap. xxxi.
de ceruis cap. xxxii.
de trogelapho & cameleonte & reliquis colorē mutantibus cap. xxxiii.
de tarando & lycaone & thoe cap. xxxiiii.
de hyſtrice cap. xxxv.
de urſis & fœtibus eorum cap. xxxvi.
De muribus ponticis & alpinis & herinaciis cap. xxxvii.
de leōtophono: lynce: melibo: & ſciuris cap. xxxviii.
de uipera: cocleis & lacertis cap. xxxix.
de canibus cap. xl.
ad canis rabidi morſum cap. xli.
de natura equorum. cap. xlii.
de aſinis. cap. xliii.
de mulis. cap. xliiii.
de bubus cap. xlv.
de api boue cap. xlvi.
de natura pecorum & pecudum cap. xlvii.
de generibus lanarum & ueſtium. cap. xlviii.
de muſimono cap. xlix.
de capris & generatione earum cap. l.
de ſuibus & natura earum cap. li.
de uiuariis beſtiarum cap. lii.
de ſemiferis animalibus cap. liii.
de ſimiis cap. liiii.
de leporibus cap. lv.
de dammis cap. lvi.
de muribus & gliribus cap. lvii.
Quæ animalia quibus locis non ſint cap. lviii.
Quæ aduenis noceant. cap. lix.
Sūma res & hyſtoriæ & obſeruatiōes. dcc.lxxxviii.

Ex auctoribus.

Mutiano: procilio: Verrio Flaccho. L. Piſone: Cor. Valeriano: Catone cenſorio: Feneſtella: Trogo: actio Columella: Virgilio: Varrone. L. Metello: Scipione: Cor. Celſo: Nigidio: Trebio nigro: pomponio Mela: Manlio: Sura.

Externis.

Iuba rege: Polybio: Oneſicrito: Iſidoro: Antipatro: Ariſtotele: demetrio phyſico: democrito: theophraſto: Euante: Apocha qui olympionica: Hierone rege: attalo rege: Philometore rege: Cteſia: duride: philiſto: archita: philarcho: amphiloco: atheneo: ana

xipoli Thaſio: apollodoro lemnio: ariſtophane mileſio: antigono cymæo: Agathoclechio: Appollonio pergameno: ariſtandro atheneo: Bachio mileſio: Bione ſolẽſe: Cherea ateneo: diodoro prieneo: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euagone Thaſio: Euphronio: Atheneo: Hegeſia: Maroneo Menãdro priennio: Heracleote: Menecrate poeta. Androcione qui de agricultura ſcripſit: Eſcrione qui item: Dionyſio q̃ magonẽ tranſtulit: diophane q̃ ex dionyſio epitomen fecit: archelao rege: Nicandro.

Libro nono cõtinentur animalium aquaticorum hyſtoriæ & naturæ.

De aquatilium natura cap. i.
Quare maxima in mari aĩalia cap. ii.
De indicis maris beluis cap. iii.
Quæ in oceano quoq; maxima cap. iiii.
De tritonum nereidum & elephantorum marinorum figuris cap. v.
de balenis & orcis cap. vi.
An ſpirent piſces: an dormiant cap. vii.
de delphinis & eoꝝ natura mirabili cap. viii.
de torſionibus cap. ix.
de teſtudinibus q̃uo capiantur cap. x.
Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit cap. xi.
Tegmenta aquatilium cap. xii.
de uitulo marino cap. xiii.
de piſcibus pilo carentibus: & q̃uo pariant: & quot eorum genera cap. xiiii.
de nominibus & naturis multoꝝ piſcium cap. xv.
de auguriis & diuerſitate piſcium cap. xvi.
de mugili & aliis piſcibus: & quod non idem ubiq; placeant cap. xvii.
de mulo: & coracino: ſalpa: ſalmone cap. xviii.
de exoceto: muribus: polypis: & murenis cap. xix.
digeſtio piſcium in figuras corporum cap. xx.
de anguillis cap. xxi.
de captura earum in lacu benaco cap. xxii.
de murenæ natura cap. xxiii.
de planis piſcibus cap. xxiiii.
de echino piſce: eiuſq; natura mirabili cap. xxv.
de uarietate naturæ piſcium cap. xxvi.
de miluo piſce & dracone marino cap. xxvii.
de piſcibus ſanguine carentibus cap. xxviii.
de loligine & ſepiis: & polypis: & naupliis cap. xxix.
de onigena: locuſtis & cancris cocleis & conchis cap. xxx.
de cancris cap. xxxi.
de cocleis cap. xxxii.
de pectinibus cap. xxxiii.
de diuitiis marinis cap. xxxiiii.
Quomodo naſcantur & ubi: & quomodo iueniuntur margaritæ cap. xxxv.
de natura purpuræ & muricis cap. xxxvi.
Quod ſunt genera. cap. xxxvii.
Quomodo capiantur cap. xxxviii.
Romæ quando uſus purpuræ cap. xxxix.
de præcio earum cap. xl.
de tingẽdo amethyſtino & coccobiſſyno cap. xli.
de pinna & pinnotere: & aq̃tiliũ ſenſu cap. xlii.
de ſcolopendris: uulpibus & clauis cap. xliii.
de ariete piſce cap. xliiii.
de his quæ tertiam naturam habẽt non animalium neq; fruticum: & de urticis: & ſpõgiis cap. xlv.
de caniculis marinis cap. xlvi.
de animantibus quæ ſilicea teſta: & quæ ſine uillo includuntur: & reliq̃s ſordidus aĩalibus cap. xlvii.
de uenenatis marinis cap. xlviii.
de morbis piſcium. cap. lxix.
de generatione eorum mira cap. l.
Item de generatione: & qui piſces oua pariant cap. li.
de uuluis piſcium cap. lii.
de longiſſima uita piſcium cap. liii.
de uiuariis oſtreorum: & quis primus inuenerit cap. liiii.
Quis primus mureniaꝝ uiuaria fecerit cap. lv.
de coclearum uiuariis & quis primus inſtituit cap. lvi.
de piſcibus terrenis cap. lvii.
de muribus nili cap. lviii.
de anthia piſce: & quomodo capiatur cap. lix.
de ſtellis marinis cap. lx.
de dactylis eorumq; miraculis cap. lxi.
de inimicitiis & amicitiis inter ſe aquatilium cap. lxii.
Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes. dc. l.

Ex auctoribus.

Turranio: Graccula: Trogo: Mœcenate: Albino flauio: Cor. Nepote: Valerio mimographo: Fabiano: Feneſtella Muciano: Helio Stillone: Statio ſeboſo: Meluſſo: Seneca: Cicerone Macro: Aemilio: Meſſala: Coruino: Trebonio: Nigro: Nigidio.

Externis.

Ariſtotele: Archelao rege: Callimacho: Democrito: Theophaſto: Traſillo: Aegeſidemo: Cydnio: Alexãdro polyhiſtore.

Libro decimo continentur naturæ & hyſtoriæ animalium uolatilium.

de natura auium cap. i.
de phoenice cap. ii.
de aquilis cap. iii.
Quando legionum ſigna eſſe cœperint cap. iiii.
Mirum de aquila cap. v.
de uulturibus cap. vi.
de ſanquale cap. vii.
de accipitribus cap. viii.
de cocyce quæ a ſuo genere interimitur cap. ix.
de miluis cap. x.
digeſtio auium per genera cap. xi.
de inauſpicatis auibus: cornice: coruis: bubone cap. xii.
de incendiaria cap. xiii.
de cliuina cap. xiiii.
de auibus incognitis cap. xv.
de auibus nocturnis cap. xvi.
de noctuis cap. xvii.
de pico martio cap. xviii.
de uncos ungues habentibus & digitos cap. xix.
de pauonibus: & quis eos primus comederit cap. xx.

De gallis:& quomodo caſtrentur::& gallinaceo locuto cap. xxi.
De anſeribus:& quis primus iecur anſerinũ comederit:& de adipe anſerino comageno cap. xxii.
De gruibus:ciconiis:oloribus:& peregrinis auibus: & coturnicibus : de glotte cap. xxiii.
De hirundinibus:merulis:turdis:& ſturnis:turturibus & palumbis. cap. xxiiii.
Quæ auium perennes;quæ ſemeſtres : quæ trimeſtres cap. xxv.
De auibus mira cap. xxvi.
De auibus ſeleucidibus cap. xxvii.
De ibi cap. xxviii.
Quæ aues in quibus locis non ſunt:& quæ mutant colorem & uocem:& de luſciniis cap. xxix.
De merulis cap. xxx.
Tempus auium genituræ. cap. xxxi.
De halcyonibus:& de diebus earum nauigabilibus: & gauia:& reliquo aquaticaꝝ genere cap. xxxii.
De diuerſitate nidificantium auium agathilis:cinamulgis & perdicibus cap. xxxiii.
De columbis cap. xxxiiii.
De palumbis & differẽtia palumbaꝝ cap. xxxv.
De paſſeribus cap. xxxvi.
De tinnungulo cap. xxxvii.
De uolatu & inceſſu auium cap. xxxviii.
De apodibus cap. xxxix.
De caprimulgis & plateis cap. xl.
De ingeniis auium cap. xli.
De carduele & pſytacho:& auibus quæ loquuntur cap. xlii.
De coruorum intelligentia cap. xliii.
De diomedeis auibus cap. xliiii.
Quæ animalia nihil diſcant cap. xlv.
De potu auium cap. xlvi.
De hæmotepode:onocrotalo : & de peregrinis auibus cap. xlvii.
De multarum auium noĩbus & natura cap. xlviii.
De notis auibus & fabuloſis cap. xlix.
Quis gallinas farcire iſtituerit:tede auiariis: & quis ea primus inſtitueri. cap. l.
De æſopi patina cap. li.
De generatione auium:& præter aues quæ quadrupedes oua pariant cap. lii.
De tempore & generatione incubatus auium & coitu. cap. liii.
De uitiis & remediis incubantium cap. liiii.
De auguriis ouorum cap. lv.
Quæ gallinæ optimæ cap. lvi.
De morbis earum & remediis cap. lvii.
De conceptu & numero foetus auium cap. lviii.
De pauone & anſeribus cap. lix.
De ardeolis & quõ ſeruent optimæ oua cap. lx.
Quæ uoluchrum ſola animal pariat : & lacte nutriat cap. lxi.
De conceptu uiperæ & partu:& quæ terreſtriũ oua pariant cap. lxii.
De generatione terreſtrium cap. lxiii.
De uaria generatione auium cap. lxiiii.
De murium foetu cap. lxv.
De ſpina hoĩs anguem naſci cap. lxvi.
De ſalamandra cap. lxvii.
De his quæ naſcuntur ex non genitis:& quæ nata nihil gignunt cap. lxviii.
De ſenſibus animalium cap. lxix.
Auditum & olfactum eſſe piſcibus cap. lxx.
Tactum cõem eſſe omnibus cap. lxxi.
Quæ uenenis uiuant:& quæ terra cap. lxxii.
De cibo & potu quorundam cap. lxxiii.
Quæ inter ſe diſſideant:& quæ inter ſe conueniant cap. lxxiiii.
De ſomno animalium cap. lxxv.
Sũma res & hyſtoriæ & obſeruatiões.dccxxiiii.

Ex auctoribus.

Manilio:Cornelio:Valeriano: Actio:Vmbritio meliore:Maſſurio:Sabino:Antiſtio:labeone: trogo:cremurio.M.Varro.Macro. Aemilio:emiſſio : mutiãonepote:ſabiano pictore.T.Lucretio.Cor.celſo:Ofo deluſone:Higino:ſarſenis:Nigidio:Manilio Sura.

Externis.

Homero:Phœmonoe:philemone:Boeto:qui ornytogonia:Hyla q de auguriis:Ariſtotele : Theophraſto:Callimacho:Eſchilo:Hierone rege:philometere rege:Archita:amphilocho athenienſe: Anaxipolithaſio:apollodoro lemnio:ariſtophane milleſio: antigono cymæo:agathocle chio:apollonio pergameno ariſtandro atheneo:bachidmilleſio:Bione Solẽſe:Cherea athenienſe:Diodoro prienneo : dione colophonio:democrito:diophane nicẽſe: epigene rhodio:Euagora thaſio: Euphronio atheneo: Iuba Androtione qui de agricultura : Aeſchrione qui item: dionyſio qui magonem tranſtulit:diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit:Nicandro:Oneſicrito:philarcho:Heſiodo.

Libro undecimo continentur hyſtoriæ & naturæ paruorum aĩalium & reptilium.

De inſectorum genere. cap. i.
De ſubtilitate naturæ in his cap. ii.
Vtrum ſpirent an habeant ſanguinem cap. iii.
De corpore eorum cap. iiii.
De apibus cap. v.
Qui ordo naturæ in eis cap. vi.
de uocabulis operis cap. vii.
Ex quibus floribus opera fiant cap. viii.
de amatoribus earum cap. ix.
Ratio operis cap. x.
de fucis cap. xi.
Quæ natura mellis cap. xii.
Quæ optima mella cap. xiii.
Quæ genera mellis in ſingulis cap. xiiii.
Quomodo probentur mella cap. xv.
de tertio gñe mellis & quõ apes ꝓbent cap. xvi.
Quæ regiminis ratio cap. xvii.
de genere apũ:& quæ inimica apibus cap. xviii.
de morbis apum cap. xix.
de continẽdis apibus:& quõ reparent cap. xx.
de ueſpis & crabronibus cap. xxi.
de bombicibus & bombyli:& necydalo: & quis primus bombicinam ueſtem inuenerit cap. xxii.
de bombice coa cap. xxiii.
de araneis & generatione earum cap. xxiiii.
de ſcorpionibus cap. xxv.
de ſtellionibus & de cicadis cap. xxvi.

De pennis inſectorũ:& ſcarabeis:& reliqs ſcarabeoꝝ generibus cap. xxvii.
De locuſtis cap. xxviii.
De formicis noſtratibus cap. xxix.
De indicis. cap. xxx.
De diuerſitate inſectorum cap. xxxi.
De aialibus i ligno & ex ligno naſcẽtibus cap. xxxii.
De aiali cui cibi exitus non eſt cap. xxxiii.
De tineis & culicib9:& de diuerſitate eaꝝ ca. xxxiiii.
De pyrali ſiue pyrauſta cap. xxxv.
Hiſtoriæ naturæ aialiũ p ſingula mẽbra cap. xxxvi.
De ſanguine & quorũ celerrime ſiccet : & quorũ nõ coeat : quorũ grauiſſimus uel tenuiſſimus : quorum nullus cap. xxxvii.
An in ſanguine principatus & tergore : & pilis mãmis & ueſtitu cap. xxxviii.
Notabilia aialia quæ mãmis cap. xxxix.
De lacte:& unde caſeus non fiat cap. xl.
De diuerſitate caſeorum cap. xli.
Differentia membrorum hominis a cæteris animalibus cap. xlii.
De ſimiarum multitudine cap. xliii.
De unguibus cap. xliiii.
De ungulis cap. xlv.
De pedibus auium & unguibus cap. xlvi.
De pedibus inſectoꝝ a duobus ad centũ cap. xlvii.
De pomilionibus & genitalibus cap. xlviii.
De caudis cap. xlix.
De uocibus cap. l.
De agnaſcentibus membris:& dicta ariſtotelis de uita hominis cap. li.
De aĩa & de habitu aialiũ:& q̃ euſtata iterimãt:& de uictu hois & qbus de cauſis nõ coquat cap. lii.
De corpulentia augenda uel minuẽda:& quæ guſtu famem ac ſitim ſedent cap. liii.
Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes. ii.m.ccxlxx.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Higino: Scropha: Sarſena : Celſo Cor. Aemilio macro: Virgilio: Columella: Iulio Aquila qui de hetruſca diſciplina ſcripſit : Tarquitio qui itẽ Vmbritio qui item: Catone Cenſorio: Domitio caluino: Trogo: meliſſo : Fauonio : Fabiano: mutiano: Nigidio: manlio: Opio.

Externis.

Ariſtotele: democrito: Neoptolemo : qui mellitur/gia: Ariſtomacho qui item: Philiſto qui itẽ: Nicãdro menecrate: dionyſio qui magonẽ tranſtulit: Empedocle: callimacho: attalo rege: apollodoro qui de beſtiis uenenatis : hippocrate : Eriphilo : Eraſyſtrato: Aſclepio: Themiſone: Poſidonio ſtoico : menandro priennenſe: Heraclide: Euphronio atheneo : Theophraſto: Heſiodo: philometere rege.

Libro duodecimo continet̃ de arboribus.
De arborum honore & quando platanus primũ i italia & de natura eaꝝ cap. i.
De chamæplatano:& quis totonderit uiridaria cap. ii.
De pegrinis arboribus & malo aſſyrio cap. iii.
De indiæ arboribus:uel quando romæ hebenus primum cap. iiii.
De ſpina & ficu indicis cap. v.
De arbore pala & arboribus indicis ſine nominibus & laniferis cap. vi.
De piperis arboribus : & gariophylo & aliis pluribus cap. vii.
De machir & arboribus gentis amanæ cap. viii.
De bdelio:& arboribus perſici maris cap. ix.
De arboribus perſicæ inſulæ & lanigeris arboribus cap. x.
De goſſampino & arboribus ex quibus ueſtes fiunt & qbus modis conſicẽt arboꝝ fructus cap. xi.
De coſto & nardo & differentiis nardi cap. xii.
De aſſaro amomo:& amomi:& de cardamomo cap. xiii.
De thure & arboribus thuris cap. xiiii.
De myrrha & arboribus myrrhæ cap. xv.
De generibus myrrhæ & natura & præcio eius cap. xvi.
De maſtice:ladano : & bruta : enhemo & ſtrobo & ſtyrace cap. xvii.
De fœlicitate arabiæ cap. xviii.
De cinamomo & xilocinnamomo & caſia cap. xix.
de iſocinnamomo & cancamo actaro cap. xx.
de ferichato & gabalio: de myrobalano cap. xxi.
de phœnicobalano & calamo odorato cap. xxii.
de ammoniaco & ſpagno cap. xxiii.
de cypero & ſpalatro cap. xxiiii.
de balſamo & opobalſamo & xylobalſamo:& ſtyrace & galbana cap. xxv.
de panace & ſodylio & malobatro cap. xxvi.
de eleomphacio cap. xxvii.
de iryo & oenanthe : & de elate arbore & cinnamo & comaco cap. xxviii.
Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes. ccc. lxxviii.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Muciano: Virgilio: Fabiano: Seboſo: põponio mela: Flauio proculo: Trogo : Higino : Claudio Cæſare: Cor. Nepote: Sex. Nigro qui græce de medicina ſcripſit: Caſſio Hemina: L. piſone: Tuditano: Antiate.

Externis.

Theophraſto: Herodoto: calliſthene: Iſigono: clitarcho: anaximene: duride: nearcho : Oneſicrito : polycrito: Olympiadoro: diogneto: Nigibulo: Anticlide carete: cydonio: menæchmo : dorotheo : Xenia athenæo Lyco: Anteo: Epidodo: Cherea: democle : ptolæmeo Lago: marſia macedone : Zoilo : item democrito: amphilocho : ariſtomacho : alexandro polyhiſtore: Iuba : apollodoro qui de odoribus ſcripſit: Heraclide medico: archidemo: item dionyſio : Item democle: Item Euphrone: Item Opſenide: Item diagora: Item Iolla : Item Heraclide tarentino : Zenocrate epheſio

Libro tertiodecimo continetur de unguentis & arboribus maritimis.
de unguentis & quomodo primũ ſunt cognita nobis & de compoſitione cap. i.

Quod unguẽtũ regale uocetur: & quæ diapaſmatã & qualiter ſeruentur cap. ii.
Quanta in unguentis luxuria: & quando primũ romanis in uſu cap. iii.
De palmis & natura earum generibus cap. iiii.
De ſyriæ arboribus cap. v.
De terebintho cap. vi.
De ficu ægyptia & cypria cap. vii.
De ceraunia & ſiliqua cap. viii.
De perſico ægypti & ſpina ægyptia cap. ix.
De pruno & arboribus circa memphim cap. x.
De gummi generibus & papyro cap. xi.
De generibus chartharũ: & quõ chartæ fiant: & de chartarũ pbatiõe & uitiis & glutino earũ cap. xii.
De libris Nummæ cap. xiii.
De arboribus æthiopiæ cap. xiiii.
De athlantis arboribus & citreis: & q̃ in his laudenť & q̃ uituperenť: & de arbore trogete cap. xv.
De arbore lotho cap. xvi.
De paliuro & punico malo: & de flore punici mali cap. xvii.
De aſiæ & græciæ fructibus cap. xviii.
De tinielea ſiue camelea & tragacãtha & de trago ſiue ſcorpione & myrice & bria & galla cap. xix.
De enonymo & andrachna congrygia & thapſia cap. xx.
de cappari ſiue cynoſbato aut ephoeſtaphyle: & de ſaripha cap. xxi.
de ſpina babylonis regia: & de cytiſo cap. xxii.
de fructibus & arboribus noſtri maris atq; rubri & indici cap. xxiii.
Súma res & hyſtoriæ & obſeruationes.ccc.lxvii.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fabiano: Seboſo: Põponio Mela: Fabio: Higino: Trogo Proculo: claudio Cæſare: Cor. Nepote: Sex. Nigro: q̃ græce de medicina ſcripſit: Caſſio Hemia. L. piſone: tuditão: antiate.

Externis.

Theophraſto: Herodoto: Calliſthene: Iſodoro: Clitarcho: Anaximene: duride: Nearcho: Oneſicrito: Olympiodoro: diogneto: Cleobolo: Anticlide: Crate: Mitileno: Menæchmodoro: Thebano: dorotheo athenienſe: Lyco: Anteo: Epipodo: dione: Adimancho: ptolemæo Lago: Marſia Macedone: Zoilo. Itẽ democrito: amphilocho: alexandro polyhiſtore: ariſtomacho: Iuba rege: apollodoro q de odoribus ſcripſit: Heraclide medico: Botrye medico: archidemo: Item dionyſio: Item democlide: Itẽ Euphrone: Itẽ Mneſide: Item diagora: Item Iolla: Item Heraclide Tarentino: Xenocrate epheſio.

Libro quartodecimo continetur de uitibus & uineis.

de uitiũ natura & q̃bus modis ferãt cap. i.
de generibus uitium cap. ii.
Item de uitium generibus cap. iii.
Inſignia cultura uinearum cap. iiii.
de natura uini cap. v.
Vina generoſa cap. vi.
Vina tranſmarina cap. vii.
de uino quod uocať bion genera.vii. cap. viii.
de dulcium generibus.xiiii. cap. ix.
de deuteriis & ſecũdariis: uini gñã tria cap. x.
Quæ nup̃ ĩ italia gñroſa uina eẽ cœperint. cap. xi.
de uini obſeruatiõe Romulo rege poſita. cap. xii.
Qui uini uſus antiquis & de uinis antiquorum cap. xiii.
De apothecis & de uino opimiano cap. xiiii.
De liberalitate Cæſaris in uino: & quando primum genera uini fictitii cap. xv.
De uinis fictitiis cap. xvi.
De hydromelle & oxymelle cap. xvii.
Prodigioſa genera uini cap. xviii.
Quibus uinis ad ſacra uti fas nõ ſit: & q̃bus generibus muſta condiantur. cap. xix.
De picis generibus & reſinis: & muſtis cõdiendis & de aceto & fece cap. xx.
De cellis uinariis cap. xxi.
De uitanda ebrietate cap. xxii.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes.d.x.

Ex auctoribus.

Cor. Valeriano: Virgilio: Celſo: Catone: Cẽſorio: ſaſenis patre & filio: Scropha. M. Varrone. D. Syllano: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco: Verrio: Græcino: Iulio Attico: Columella: Maſurio: Sabino: Feneſtella: Tergilla: Mactio: Planco: Flauio Dorſino: Scæuola: Aelio: Attcio Capitone: Cotto Meſſalino: L. Piſone: Pompeio Leneo: Fabiano. Sex. Nigro: Vibio Ruffino.

Externis.

Heſiodo: Theophraſto: Ariſtotele: Democrito: Attalo rege: Philometere rege: Archita: Xenophonte: Amphiloco: Atheneo: Anaxipoli Thaſio: Apollodoro Lemnio: Ariſtophãe mileſio: Antigono Cymæo Agatone: Apollonio Pergameno: Ariſtandro Atheneo: Botrye: Itẽm Bacchio mileſio: Bione: Soleſe: Cherea athenĩẽſe: Cheriſto: item Diodoro prieneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thaſio: Euphrõe ateneo: Androtione qui de agricultura ſcripſit: Eſchirione qui item Lyſimache qui item dionyſio qui magonem trãſtulit: Diophane q ex Dionyſio epitomẽ fecit: Aſclepiade medico: Oneſicrito: Eraſiſtrato qui item Iuba rege.

Libro quintodecimo continetur de natura frugiferarum arborum & cultarum. Naturæ frugiferarum.

Arborum cap. i.
De oleo cap. ii.
De natura oliuæ & oleæ incipientis cap. iii.
De natura olei cap. iiii.
De cultura oliuarum cap. v.
De ſeruandis oliuis: & quõ faciẽdũ oleũ cap. vi.
De oleo fictitio cap. vii.
De amurca cap. viii.
Pomorum omnium genera & naturæ cap. ix.
Nucum pinearum genera quattuor cap. x.
De malo cotoneo cap. xi.
De perſico genera quattuor cap. xii.
De pruno genera.xi. cap. xiii.
De diuerſis generib⁹ malorũ: gñã.xxix. cap. xiiii.
De pyris & inſitorum uarietate cap. xv.
De pomis ſeruandis & uuis cap. xvi.
De cotoneis pyris & ſorbis cap. xvii.
De ficis genera.xxix. cap. xviii.
De caprifico & caprificatione cap. xix.
De meſpulis & eorum generibus.iiii. cap. xx.
De ſorbis genera quattuor cap. xxi.

De nuce iuglande cap. xxii.
De caſtaneis genera octo cap. xxiii.
De ſiliquis & carnoſis pomis: & moris & de acinis & baccis cap. xxiiii.
De ceraſis genera octo cap. xxv.
De corno & lentiſco. cap. xxvi.
De generibus ſuccorum & de odore cap. xxvii.
De ſucis fructuum & arborum & coloribus & odoribus: & natura pomorum: & de commendatione fructuum. cap. xxviii.
De myrto genera eius cap. xxix.
De lauro genera. xiii. cap. xxx.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes. d. xx.

Ex auctoribus.

Feneſtella: Fabiano: Virgilio: Cornelio Valeriāo: Celſo: Catone Cenſorio: Sarſenis patre & filio: Scropha. M. Varrone: Liſimacho: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco Verrio: Græcino: Attico: Iulio Sabino: Tergilla: Corta: Meſſalino: Columella. L. Piſone: Pōpeio leneo: Mactio planco: Flauio dorſene: Sceuola: Helio: Atteio capitōe: Sex. Nigro: Mumio ruffino.

Externis.

Heſiodo: Ariſtotele: Democrito: Hierone rege Archita: Philometere rege: Attalo rege: Xenophonte: Amphilocho: Athenæo: Anaxipoli thaſio: Apollodoro Lemnio: Ariſtophane Mileſio: Antigone Cymæo: Agathocle Chio: Apollodoro Pergamēo: Ariſtandro ateneo: Bacchio Mileſio: Bione ſolēſe: Cherea ateneo: Cheriſto: itē Diodoro Priēneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thaſio: Euphrōio ateneo: Androtiōe q de agricultura ſcripſit: Eſchirione qui item: Dionyſio qui magonē trāſtulit: Diophane qui ex Diōyſio epitomē fecit: Aſclepia de medico: Eraſiſtrato item: Comiade qui de conditura uini: Ariſtomacho qui item: Hyceſio qui item: Themiſone medico: Oneſicrito: Iuba rege.

Libro ſextodecimo continentur ſilueſtriū arborum naturæ cap. i.
Gentes ſine arbore: & miracula in ſeptētrionalis regione arboribus cap. ii.
De hyrciniæ ſiluæ magnitudine cap. iii.
De glandiferis cap. iiii.
De glande genera. xiii. cap. v.
De fagina glande & reliquis glandibus: & carbone: & paſtu porcorum. cap. vi.
De galla & q̄ multa præter glandem eædem ferant arbores cap. vii.
De cachrye & cocco grano & agarico & ſub ere. cap. viii.
Quartum ſint in uſu cortices cap. ix.
De ſcandulis & pinu: pinaſtro: abiete: picea: q̄ larice: tæda: taxo. cap. x.
Quibus modis fiant genera picis & quomodo fiat cedrum: & de ſpiſſa pice quomodo fiat: & quibus modis reſina coquatur cap. xi.
De zopiſſa & ſapio & quarum arborum materia in precio cap. xii.
De fraxino genera eius. iiii. cap. xiii.
De tilia genera duo cap. xiiii.
De aceris genera decem cap. xv.
De bruſcho moluſcho & ſtaphylodendro & buxo genera tria cap. xvi.
De ulmo genera quattuor cap. xvii.
De arborum natura per ſitus cap. xviii.
Diuiſio generum cap. xix.
Quibus folia nō decidāt: & de rhodēdro ca. xx.
Item quibus folia nō decidūt: & quibus nō oīa folia cadant: & q̄bus locis nullæ arborꝫ cap. xxi.
De natura foliorū cadētium & quibus foliorum uarii colores cap. xxii.
De populo tria genera: & quorum foliorum figura mutetur cap. xxiii.
Quæ folia uerſent oībus annis: quæ folioꝝ eius palmis cura & uſus & folioꝝ mirabilia cap. xxiiii.
De ordine naturæ in ſatis: & de flore arborū & conceptu & germinatione & partu & quo ordine floreant. cap. xxv.
De corno & quo tempore quæq; ferant: & quæ fructum non ferant: & quæ infœlices exiſtimantur & quæ facillime fructum perdunt: & quibus fructus anteq̄ foliū naſcantur. cap. xxvi.
De biferis & triferis: & quæ celerrime ſeneſcant: & de ætatibus earum cap. xxvii.
De moro. cap. xxviii.
De ſilueſtribus cap. xxix.
De buxo & faba græca ſiue loto. cap. xxx.
de ramis cortice & radicibus arborum cap. xxxi.
De prodigioſis arboribus: & quibus modis ſponte naſcuntur: & q; non omnia ubiq; naſcunt & quæ non alibi naſcantur arbores cap. xxxii.
de cypræſſo: & q; ex terra noua aliqua ſæpe naſcant quæ in ea antea non fuerunt cap. xxxiii.
de hedera cap. xxxiiii.
de hædera quæ uocatur ſmilax cap. xxxv.
de aquaticis calamis & fruticibus cap. xxxvi.
de ſalice genera eius octo: & quæ præter ſalicem ſint utilia ligaturis & de rubis cap. xxxvii.
de ſuccis arborum: & natura materiarum: & de cædendis arboribus cap. xxxviii.
de teredinibus larice cap. xxxix.
de materiis: de magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinam non ſentiunt: & de perpetuitate materiarum cap. xl.
de teredinibus cap. xli.
de materiis architecti: & quæ materies ad qd utilis: & q̄ firmior materia in tectum cap. xlii.
de glutinanda materia: & lignis ſectilibus cap. xliii.
de arborum ætate: & quæ genera arborum minime durant cap. xliiii.
Sūma res & hyſtoriæ & obſeruationes. cxxxv.

Ex auctoribus.

M. Varrone: Feciale: Nigidio: Cor. Nepote: Higino: Maſſurio: Catone: Mutiano. L. Piſone: Trogo: Calfurnio: Baſſo: Cremutio: Sex. Nigro: Cor. Bocco: Vitruuio: Græcino.

Externis.

Alexandro polyhiſtore: Heſiodo: Theophraſto: democrito: Homero: Timeo: Mathematico.

Libro decimoſeptimo cõtinẽtur ſatiuarum ac cultarum arborum naturæ.
Arborũ precia mirabilia cap. i.
De natura cæli ad arbores:& quã ptẽ cæli ſpectare debeant cap. ii.
De ſocietate cæli & terræ ad arbores cap. iii.
De qualitate regionum cap. iiii.
Genera terrarum cap. v.
De terra q̃ británia & gallia amat cap. vi.
De græcorum doctrina cap. vii.
De terrarum generibus cap. viii.
De cineris uſu:& de fimo:& quæ ſata uberiorẽ terram faciãt:& quæ urant cap. ix.
De ſatione arborum:& q̃ auulſione naſcuntur arbores cap. x.
De transferendis ſeminariis:& ulmis ſerẽdis & ſcrobibus cap. xi.
De interuallis plantãdarũ arborũ & umbris & ſtillicidiis & ubi plantari debeant cap. xii.
Quæ arbores tarde creſcant:& quæ celeriter:& de ſabina cap. xiii.
De ſatione arborũ & iſitione:& q̃uo iuenta ſit tenera inferẽdi implaſtratio cap. xiiii.
De uite inferenda cap. xv.
De emplaſtratione cap. xvi.
Exemplum huius rei cap. xvii.
De cultura talearum:& quibus temporibus inſitio fiat. cap. xviii.
Quæ arbores ſocietate gaudeãt:& de diſciplina oblaqueãdi & aculeãdi cap. xix.
De ſalicto & harundineto:& cæteris cæduis ad perticas palos cap. xx.
De culturis & diſciplina excolẽdarũ uinearũ ca. xxi.
De ſulco & uinearũ putatione cap. xxii.
Ratio arbuſtorum cap. xxiii.
De ſeruandis uuis:& morbis arborũ cap. xxiiii.
De prodigiis ex mutatione:& de remediis ex arboribus:& qua irrigatione proficiant:& qualiter rigãdum:& mirabilia de riguis cap. xxv.
De remediis morborũ arborum cap. xxvi.
De caprificatione & ſtercoratiõe cap. xxvii.
De diuerſis medicamentis arborum contra uenenata animalia:& contra formicas:& cõtra noxia animalia cap. xxviii.
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes.d.lxxxi.

Ex auctoribus.

Cor.Nepote:Catone Cenſorio.M. Varrone Celſo: Virgilio:Higio:Sarſenis patre & filio:Scropha:Calfurnio:Baſſo:Trogo:Aemilio:Macro:Græcio:Columella:Attico Iulio:Fabiano:Sura:Manilio:Doſeno Mundo.C.Epidico.L.Piſone.

Externis.

Iſidoro:Theophraſto:Ariſtotele:Democrito:Theopompo:Hierone rege:Attalo rege:Philometere rege:Archita:Xenophonte:Amphilocho Athenienſe: Anaxipoli Taſio:Apollodoro Lemnio:Ariſtophãe Milleſio:Antigono Cymeo:Agathocle chio:Apollonio pergameno:Bachio Milleſio:Bione:Cherea athenienſe:Chereſto:Item Diodoro Priennio:Dione Colophonio:Epigene Rhodio:Euagõe Thaſio: Euphronio:Ateneo:Androtiõe:qui de agricultura ſcripſit:Aſcryone qui item:Lyſimacho qui itẽ:Dionyſio qui magonẽ tranſtulit. Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit:Ariſtãdro qui de portẽtis.

Libro decimooctauo continetur de agricultura.
Quod antiquis maximum ſtudium agriculturæ fuit cap. i.
Quæ corona primo romæ cap. ii.
De iugere & actu & legibus circa pecora:& quotiẽs & quibus tẽporibus fuit ſumma utilitas annonæ: & qui agricultura illuſtres cap. iii.
Ratio de agricultura cap. iiii.
Laus agricolarũ:& quæ obſeruanda in agro parando cap. v.
De uillarum poſitione:& præcepta antiquorum de agro colendo cap. vi.
De frugum generibus & natura cap. vii.
Non omnia frumenti genera ubiq̃ naſci:& de reliquis in oriẽte generibus cap. viii.
De piſtoriis & molitura & farina cap. ix.
De ſimilagine:ſiligia:& de aliis generibus & de piſtura cap. x.
De fermentis & panis faciendi ratio genera:& quãdo primum piſtores Romæ:& de cribris:& alica cap. xi.
De leguminibus cap. xii.
De rapis & napis amiternis cap. xiii.
De lupino cap. xiiii.
De uitia & eruo cap. xv.
De feno & faragine:& de ocimo:& de medica & cytiſo cap. xvi.
De uitiis frugum & remediis:& quid in quoq̃ terræ genere debeat ſeri cap. xvii.
De prodigiis frugũ:& arandi diſciplina:& uomerũ generibus cap. xviii.
De tpibus arãdi & iunctione boum. cap. xix.
De occãdo & quodã aratiõis genere:& de iteratione. & refectione cap. xx.
De cultura terræ cap. xxi.
Exẽpla diuerſarũ terrarũ:& ſumma fertilitate & bifera uite:& aquarũ differẽtia cap. xxii.
De qualitate terræ & ſtercoratiõe cap. xxiii.
De bonitate ſeminũ & diſciplina ſeminandi:& quãtũ ex quoq̃ genere frumẽti in iugero ſerendũ:& temporibus ſerendi cap. xxiiii.
Digeſtio ſyderũ in noctes & dies cap. xxv.
Replicatio totius culturæ & qd quoq̃ mẽſe in agro fieri oporteat cap. xxvi.
Ne agricolæ aſpiciant ſtellas:ſed magis tẽpora ferendæ frugis:& ortus occaſuſq̃ ſyderis i qbuſdã herbis & pro ſtellarũ ortu & occaſu cap. xxvii.
De pratis & reparatiõe prati & cotibus & falcibus & deſcriptio frugũ & ſyderum cap. xxviii.
De tempeſtate utriuſq̃ temporis & remediis ſterilitatum cap. xxix.
De meſſe & tritico & palea & frumento ſeruando cap. xxx.
De uindemia & autũni tpibus cap. xxxi.
De lunari ratione cap. xxxii.
De uentorũ ratione. cap. xxxiii.
De limitatione agrorum cap. xxxiiii.
Pronoſtica tempeſtatum cap. xxxv.

Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes.ii.m.lx.

Ex auctoribus.

Maſſurio: Sabino: Caſſio Hemina: Verrio flacco. L. Piſone: Cor. Celſo: Thuranio Graccula. D. Syllano. M. Varrone: Catone Cẽſorio: Scropha: Sarſenis patre & filio: Domitio Caluino: Higino: Virgilio: Trogo: Ouidio: Græcino: Columella: Tuberone. L. Arũtio qui græce de aſtris ſcripſit: Cæſare dictatore qui item: Sergio: Paulo: Sabino: Fabiano. M. Cicerone: Calfurnio Baſſo: Atteio Capitone: Manilio: Sura: Actio: qui praxidica.

Externis.

Heſiodo: Theophraſto: Ariſtotele: Democrito: Hierone rege: Philometere rege: Attalo rege: Archelao rege: Archita: Xenophonte: Amphilocho Ateneo: Anaxipoli Thaſio: Ariſtophane: Milleſio: Apollodoro Lẽnio: Antigene Micenæo: Agatocle chio: Apollonio pergameo: Ariſtãdro Ateneo: Bacchio Milleſio: Bione ſolenſe: Cherea atteniẽſe: Chereſto: Item Diodoro priẽneo: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euagora thaſio: Euphronio Ateneo: Androcione qui de agricultura ſcripſit: Eſchryone qui item. Lyſimacho qui item: Dionyſio qui Magonem tranſtulit: Diophane qui ex Dionyſio epitomẽ fecit: Palete: Eudoxo: Philippo: Calippo: Doſitheo: Parmeniſco: Melitone: Critone: Oenopide: Zenone: Eutemone: Harpalo: Hecateo: Anaximandro: Soligene: Hipparcho: Arazo: Zoroaſtre archibio.

Libro decimonono continentur lini natura: & mirabilia.
De lini ſatione & generibus eius: & quõ perficiãtur: & de mappis: & lino nõ ardẽte: & quãdo primũ in theatris uela. cap. i.
De ſparti natura: & quãdo primũ uſus eius & quõ pficiat: & q ſine radice naſcant & uiuãt. cap. ii.
De myſi & tuberibus: & de fungis pezicis laſerpitio & magyderi: & rubia & radicula. cap. iii.
De hortorũ cura ex digeſtiõe terræ naſcẽtiũ præter fruges & frutices cap. iiii.
Natura & genera & hiſtoria naſcẽtium in hortis rerum cap. v.
De hortenſium herbarum radicibus foliis floribus coloribus cap. vi.
Quoto die quæq; herbæ naſcũtur ſatæ: & quõ quæque formãtur uel digerãtur: & quoq; ſingula genera ſunt: & quoq; plura cap. vii.
Natura & genera & hiſtoriæ ad cõdimẽta in horto ſatarũ rerũ. xxxvi. cap. viii.
De fœniculo & canabi cap. ix.
De morbis hortorũ & remedia circa formicas erucas & culices cap. x.
Quæ magis ſint fortia: uel minus: & quibus ſalſæ aquæ proſint cap. xi.
Ratio rigãdoq; hortoq; & q̃ trãſlata meliora fiãt: & de ſuccis hortẽſioq;: & ſaporibus. cap. xii.
Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes. M.c.xliiii.

Ex auctoribus.

M. Actio: Plãco. M. Varrõe. D. Syllão: Catone Cẽſorio: Higio: Virgilio: Murião: Celſo: Columella: Calfurnio baſſo Mãilio: Sura: Sabino: Tyrõe: Licinio: Macro. Q. Hirtio: Vibio ruffino: Ceſenneo: q cepurica ſcripſit: Caſtritio: Item firmio: Item Petitio.

Externis.

Herodoto: Theophraſto: Democrito: Ariſtõacho: Menãdro qui biochreſta ſcripſit: Anaxilao. Opiõe.

Libro Viceſimo continentur medicinæ ex his quæ in hortis ſeruntur.
De cucumere ſilueſtri & elaterio ca. i.
De angurio cucumere ſiue erratico: & de ſatiuo: & de pepone cap. ii.
De cucurbita ſilueſtri & rapo cap. iii.
De naporũ differẽtiis & raphano ſilueſtri: & de raphano ſatiuo & paſtinaca cap. iiii.
De ſtaphylino ſiue paſtiaca: & gigidio: & ſiſere: & ſeſili: & inula: & de cepe ſilueſtri cap. v.
De porro ſectiuo & capitato: & de allio cap. vi.
De lactuca ſiluatica ſiue caprina: & eſopo & iſati & lactuca ſilueſtri cap. vii.
De generibus betæ: & intybis & cichorio: & ſeri genera duo cap. viii.
De braſſica & lapſana: & de braſſica marina: & ſcylla & de bulbis & bulbine. cap. ix.
De aſparagis & corruda: & libyco & horminio cap. x.
De apio & apiaſtro: & helioſelio: & oreoſelio ca. xi.
De petroſelino & ocimo cap. xii.
De ſilueſtri ocio & erucas & naſturtio & ruta c. xiii.
De mentaſtro & mẽta & pulegio & nepeta & de cumino cap. xiiii.
De cumino ethiopico: & de capparis & de liguſtico: ſiue panace cap. xv.
De cunila gallinacea ſiue origano & cunilagie & cunila ſatiua & cunila mõtana cap. xvi.
De piperiti & origano & othimine praſſio & trago rigano & heraclio & lepido: & de gith ſiue melanthio & aniſo cap. xvii.
De aneto & ſagapenio: & de papauere albo & nigro: & quomodo ſuccus herbarum colligẽdus eſt: & de opio cap. xviii.
De empractico & erratico & glaucio ſiue paraho & heraclio ſiue aphro: & de diacodio cap. xix.
De tichymalo & archalio & portulaca ſiue peplio & coriãdro: & de atriplici cap. xx.
De malua malope & althea & lapathõ oxylapato hydrolapato & hyppolapato & bubalapato ca. xxi.
De ſinapis tribus generibus & marrubio & ſerpillo & ſiſymbrio ſiue thymbræo & de lini ſemine & blito cap. xxii.
De metu & fœniculo hippomarathro: uł myrſeneo & canabi & de ferula & carduis cap. xxiii.
Confectio theriacæ compoſitio medicaminis antiochi cap. xxiiii.
Summa medicinæ & hiſtoriæ & obſeruationes. M. dc. vii.

Ex auctoribus.

Catone cenſorio. M. Varrõe: Põpeio: Leneo: Gallione: Higino: Sex. Nigro: qui græce ſcripſit: Iulio baſſo qui item: Celſo: Antonio Caſtore.

Externis.

Democrito: Theophraſto: Orpheo: Menandro qui biochreſta ſcripſit: Pythagora: Nicandro.

Medicis.

Nicandro: Hippocrate: Chryſippo: Diocle: Opione: Heraclide Hiſeri: Dionyſio: Apollodoro Tarẽtino: Apollodoro Citienſe: Praxagora: Phiſtoniro medo: Dieuce: Cleopante: Philiſtione: Aſclepiade: Grateia: Petronio: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Mneſicle: Epicarmo: Damione: Dalione: Soſimene. Hyepolo: Metrodoro: Solone: Lycio: Olympiade Thebana: Phyllino: Petridio: Mictione: Glaucia: Xenocrate.

Libro Vigeſimoprimo cõtinẽtur florum & coronamẽtorum naturæ

De mira florum uarietate cap. i.

De ſtrophiolo ſerto: & qui primum flores miſcere cœperint: & quãdo primũ corolla inuenta uel appellata & quare cap. ii.

Quis primum coronã foliis aureis & argẽteis dedit de honore coronarũ apud antiquos & de Scipionis honore: & de pactilibus coronis: & Cleopatræ reginæ facta cap. iii.

De roſa in coronis: & de generibus eius: & ubi ſeratur cap. iiii.

De lilio tria genera: & rõe ea inſerẽdi cap. v.

De uiolis: & de caltha & bacchar & cõbreto ca. vi.

De floribus antiquis & de odoramẽtorũ diuerſitate & ſaliunca & polino cap. vii.

De ueſtiũ æmulatiõe cũ floribus & amarãtho chryſocome ſiue chryſiti cap. viii.

De honore coronaꝝ & cyclamino & melotro & trifolio tria genera eius. cap. ix.

De origano & thymo & melle attico & coniza & iouis flore & helino & ambrotono & leucanthemo cap. x.

De amaraco uel ſãſuco & nyctegreto & meliloto & uiola alba & codiamino & de ſilueſtribus bulbis: & helichyſo & lychnis & de herbis citra mare cap. xi.

De cura apum & pabulo & morbis earum & remediis cap. xii.

De uenenato melle & de remediis mellis uenẽati & mellis inſani cap. xiii.

De melle quod muſcæ non attingunt & aluearìis & cura eorum ſi famem ſentiunt apes & quomodo cæra fiat cap. xiiii.

De herbis ſpõte naſcẽtibus & aculeatis cap. xv.

De carduo helxine & tribulo & anchuſa ca. xvi.

De differentia herbarum per folia & quæ herbæ toto anno floreãt & haſtula regia & pitana & de gladiola cap. xvii.

De iunco genera ſex & de cypero & de medicamẽtis eaꝝ & de cypiro & odorato iunco cap. xviii.

Ex roſa medicinæ & de lilio & de narciſo & ex uiola & de bacchare & cõbreto & aſaro cap. xix.

De nardo gallico: & de croco medicinæ: & croco magno: & ex ſiri & ſaliunca & holochryſo & chryſocome & meliloto cap. xx.

De trifolio & thymo & homero calle: & de helenio & ambrotono cap. xxi.

Ex leucanthemo & ſanſuco medicinæ cap. xxii.

Ex anemona medicinæ cap. xxiii.

Ex œnãthe medicinæ cap. xxiiii.

Ex heliocryſo medicinæ cap. xxv.

Ex hiacyntho medinæ cap. xxvi.

Ex uincaperuinca medicinæ cap. xxvii.

Ex colocaſia medicinæ cap. xxviii.

Ex anthalio medicinæ cap. xix.

De parthenio medicinæ cap. xxx.

De ſtrichne medicinæ cap. xxxi.

De corcoro cap. xxxii.

De perſoluta cap. xxxiii.

De menſuris & põderibus cap. xxxiiii.

Sũma medicinæ hiſtoriæ & obſeruatiões. d. cc. xxx.

Ex auctoribus.

Catone Cẽſorio. M. Varrone Maſſurio: Antiate. C. Helio Veſtino: Vibio Ruffino: Higino: Pomponio mela: Pompeio Lenate: Cor. Celſo: Calſurnio baſſo. P. Largio: Licinio macro: Seſtio: qui græce ſcripſit: Iullio Baſſo: qui item: Antonio Caſtore.

Externis.

Theophraſto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menãdro: q biochreſta ſcripſit Nicandro: Homero: Heſiodo: Muſeo: Sophocle: Anaxilao.

Medicis.

Mneſtro qui de coronis: Callimacho qui item: Phania phyſico: Simo: Timariſto: Hippocrate: Chryſippo: Diocle: Opione: Heraclide: Niceſio: Dionyſio: Apollodoro Citienſe: Apollodoro Tarentino: Praxagora: Pliſtonico medico Dieuche: Cleophãto: Philiſtine: Aſclepiade: Carthecia: Petronio: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato Diagora: Andrea: Mneſicle: Epicarmo: Damione: Dalione: Soſimene: Theopolemo: Metrodoro: Solõe Lycio: Olympiade thebana Philino: Petreio: Myctione: Glaucia: Xenocrate.

Libro Viceſimoſecundo cõtinetur de auctoritate herbarum.

De gentibus herbis formæ gratia utentibus cap. i.

Quod herbis ueſtes inficiantur cap. ii.

De corona graminea cap. iii.

De uarietate eius cap. iiii.

Qui ſoli corona ea donati cap. v.

Qui ſolus cẽturio coronatus cap. vi.

Medicinæ ex reliquis ornamẽtis & erynge ca. vii.

De herba q̃ cẽtum capita uocãt cap. viii.

De achão & glycyrrhyza: & ſtomachice ca. ix.

De tribulo & generibus eius & medicinis ca. x.

De ſtœbe & medicinis eius cap. xi.

De hyppophye & medicinis eius cap. xii.

De urtica & medicinis eius cap. xiii.

De lamio & medicinis eius cap. xiiii.

De ſcorpiõe generibuſq; ac medicinis eius ca. xv.

De leucacantha ſiue phinio ſiue iſchada & medicinis eius cap. xvi.

De helxine perditio parthenio ſyderite & medicinis eius cap. xvii.

De chamæleonte generibuſque & medicinis eius cap. xviii.

De coronopo & medicinis eius cap. xix.
De anchuſa & pſeudãchuſa & medicinis eaꝝ ca. xx.
De onichylo: anthemi: lotho: & lotometra: heliotropio: tricocco & callitricho cap. xxi.
De picride: theſio & aſphodelo: halimo & achãto & bupreſti: elaphoboſcho ſadice: & laſina: & de ceucalide: ſio: ſyllobo: ſcolymo ſiue limõio & ſoncho cõdrilo ſiue cõdrili & boletis cap. xxii.
De fungis & ſilphio: & de laſere mede. cap. xxiii.
De natura mellis & aq̃ mulſa: & q̃re genere ciboꝝ mores imutẽt: & de melitide & cæra. ca. xxiiii.
Contra oppoſitiones medicorum medicinæ ex frugibus cap. xxv.
Sũma medicĩæ & hiſtoriæ & obſeruatiões. dcccc.vi.

Ex auctoribus.

Iiſdem quibus priore libro: & præter eos Chryſermo: Eratoſthene: Alceo.

Libro Vigeſimotertio cõtinetur de cultis arboribus.
De medicinis uuarum recentium. & fermẽtis uuarum & uinaceis: & de uua theriace: & de uua paſſa: & aſtaphide & aſtaphiſagria pituitaria & labruſca: & de uite alba & nigra & de muſtis & uini generibus cap. i.
De aceto ſcyllio & oxymelle & ſapa & fæce uini aceti & ſapæ cap. ii.
De oleis & foliis oleæ: flore & cinere: & de oliua alba & nigra: & de amurca cap. iii.
De foliis oleaſtri & œnãthio oleo & coccio & amygdalino & laurio & myrteo chamæmyrſino & cupreſſino: citreo & caryino cap. iiii.
De myrobalano palma & palma elata cap. v.
Medicinæ ex ſingulorũ geneꝝ flore: foliis: fructu: ramis cortice: ligno: ſucco: radice: cinere cap. vi.
De pyris & eorum obſeruatiõibus: & de ficorũ obſeruatiõe: & caprifico & hermea & aliorum generibus medicinæ cap. vii.
De pineis & amygdalis & nuce auellana: & de nuce iuglande & piſtaciis & caſtaneis & ſiliquis & cornu unedone & lauro cap. viii.
De myrto ſatiua: & myrtidão: & de myrto ſilueſtri cap. ix.
Summa medicinæ & hiſtoriæ & obſeruationes. M. cccc.xix.

Ex auctoribus.

C. Valgio: Pompeio Leneo: Seſtio Nigro: qui græce ſcripſit: Iul. Baſſo: qui item: Antonio Caſtore. Mar. Varrone. Cor. Celſo: Fabiano.

Externis.

Theophraſto: Democrito: Orpheo: Pytagora: Magone: Menãdro: qui biocreſta ſcripſit: Nicãdro: Homero: Heſiodo: Muſeo: Sophocle: Anaxilao.

Medicis.

Mneſteo: Callimacho: Phania phyſico: Simo Timariſto: Hippocrate. Chryſippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hiceſio: Dionyſio: Apollodoro Citienſe: Apollodoro: Tarentino: Praxagora: Pliſtonico medico: Dieuche: Cleophanto: Philiſtione: Aſclepiade: Crateia: Petronio: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Digora: Andrea: Onorca: Mneſicle: Epicarmo Demione: Darione: Coſimene Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana: Phillino: Peno: Myctiõe: Glaucia: Xenocrate.

Libro Vigeſimoquarto cõtinentur medicinæ ex arboribus ſilueſtribus cap. i.
Lotos cap. ii.
Glans cap. iii.
De coco ilicis & galla & uiſco pilulis glande: de cerri radice & ſubere cap. iiii.
De ſago & cupreſſo & cædro magna: de cædride galbano cap. v.
De hammonico & ſtyrace & ſpondylio & ſphão & terebintho & camæpyte & picio & reſinis & picea & lentiſco cap. vi.
De pice ſpiſſa & liquida & palimpiſſa & piſſa ſephaltos & zopiſſa & tæda & lentiſco cap. vii.
De platão & fraxino & acere & alba populo & ulmo & tilia & ſambuco & iunipero cap. viii.
De ſalice & amerina & uitilibus & eriſtro ca. ix.
De uirga ſanguinea & ſilere & liguſtro & alno & hedera & cyſtho & ciſſo & erythrano & chamæciſſo & ſmilace & de clematida cap. x.
De arundine & papyro & hebẽo & rhododẽdro: de rhuſen & hydro & cachrye & ſabina & ſelagie & ſamulo & gũmi medicinæ cap. xi.
De ſpina ægyptia & ſpina alba & achanto & acatia cap. xii.
De uulgari ſpina & ſilueſtri: & de ſyriſceptro: & de appẽdice ſpina & pyrachãto & paliuro agfolia & taxo & rubis medicinæ cap. xiii.
De cynoſbato & ideo rubo & rhãno & lytio ſarcocola & oporice medicinæ cap. xiiii.
De chamædrye & chamædaphne & chãælea & chamæſice & chamæciſſo chamæleuce & chamæciparisſo & ampeloproſo & ſtachye & cliopodio & cẽtuculo & clematide ægyptia medicĩæ ca. xv.
De aron & dracunculo dracũtio & eri & millefolio & herba eiuſdem noĩs & pſeudonio & myrrhi & onobryche medicinæ cap. xvi.
De coriaceſia & callicia & menaicle: & aliis. xxiii. & medicinis eaꝝ q̃s qdã magicas eẽ dicũt: & de cõſidia & de aproxi & recidiuis morboꝝ cap. xvii.
De eriphia & lanaria & ſtratioti medicĩæ ca. xviii.
De herba quæ naſcitur in capite ſtatuæ: & de herba de fluminibus & herba lingua & cribro & fimetis & rhodo & impia & ueneris pectĩe & nodia & philãthropo & canaria lappa & tordyle: & de gramie & dactylo & fœnogræco medicĩæ ca. xix.
Summa medicinæ & hiſtoriæ & obſeruationes. M. ccccxviii.

Ex auctoribus.

C. Valgio: Põpeio Leneo: Sex. Nigro: qui græce ſcripſit: Iulio Baſſo: qui item: Antonio Caſtore: M. Varrone. Cor. Celſo: Fabiano.

Externis.

Theophraſto: Apollodoro: Democrito: Orpheo: Pitagora: Magone: Manandro: qui biochreſta ſcripſit: Nicandro: Homero: Heſiodo: Muſeo: Sophocle: Anaxilao.

Medicis.

Mneſteo:Callimacho:Phania phyſico:Simo: Timariſto:Hippocrate:Cryſippo:Diocle:Opione: Heraclide:Hiceſio:Dionyſio: Apollodoro Citienſe:Apollodoro tarẽtino:Praxagora:Pliſtõico medico: Dieuche:Cleophãto:Philiſtõe:Aſclepiade:Crateia:Petronio:Diodono:Ioſſa:Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Enorta:Mneſicle:Epicarmo:Demione: Soſimene: Theopolẽo:Solõe licio:Metrodoro:Olĩpiade thebana:Philino:Petreio Mictione:Glaucia:Xenocrate.

Libro uigeſimognto cõtinenſ naturæ herbarũ ſponte naſcentiũ:auctoritas herbarum:& de origine uſus earũ cap. i.

Qui latine uſus herbaꝝ ſcripſerint:& qñ ad.Romãos noticia earũ peruenerit: & qui primi græcorum de his compoſuerint:& de herbarum inuentione:& antiqua medicina & quare minus exerceantur earum remedia:& de cynorhodo:& de dracunculo medicinæ cap. ii.

De quodã peſtifero fonte germãiæ:& de britannica: & maximis morborũ doloribus cap. iii.

De moly & dodocatheo:& pæonia uel pentorobo: uel glycyſide & panace uel aſclepio & heracleo panace chironio & panace centaureo uel pharmaceo & eracleo ſyderio & hyoſcyamo uel apollinari ſiue altercangeno cap. iiii.

De linozoſte:parthenio:hermipora ſiue potius mercuriali:& achillea & panace heraclea ſideriti millefolio:& de ſcoparegia:& herineo teucrio ſplenio: & de melãpodio ſiue helleboro:quot ue eorũ genera:& de nigro helleboro & albo medicinæ:& quãdo detur:& quõ ſumendũ:& qbus nõ dandũ & quod mures necat cap. v.

De mithridatia:& ſcordoti ſiue ſcordio:& polemonia uel philæteria uel chiliodynama & eupatoria & cẽtaurea ſiue chyronia & delecto cẽtaureo libadio felle terræ & triorche medicine cap. vi.

De climeno & gẽtiana & lyſimachia & parthẽide & artemiſia & ambroſia & nymphea & eracleo ſiue rhopalo & euphorbia medicinæ cap. vii.

De plãtagine & bugloſſo & cynogloſſo & buphtalmo & ſcythica:& de ſpartania & hippice & eſchæmone:& de betonica & cãtabrica & cõſiligine:& hiberida:& chelidonia:& canaria & elaphoboſco: & dictãno & ariſtolochia:& q eius delectatiõe inuoluãt piſces & ſtati capianſ:& mediciæ cõtra ſerpẽtiũ ictus ex herbis q̃s ſupius noĩauit ca. viii.

De argemonia & agarico:& echio:& hyoſcyamo:& hierabotãe:& blattaria & lemõia:& quinq folio: & dauco:perſolata:& arctio:& cyclamino:& peucedano cap. ix.

De ebulo:& uerbaſco:& thelegono: & de phrinio: & de aliſma:& de periſterio:& demoly: & de anterrhino:& contra mala medicamenta:& de pericarpo cap. x.

De remediis:q̃ generatim mẽbratimq ſingulis corpoꝝ morbis eueniunt cap. xi.

De thyſellio & cẽtaurea:& chelidonia:& panace: & hyoſcyamo:& euphorbio cap. xii.

De anagallide ſiue acoro & mandracora ſiue circelo & cicuta & creno agrio & molibdẽa & iride & capno:& alice & achoro cotyledo aizoo & andrachne & erigero:& de ophemoro:& ð labro ueneris: & de ranũculo medicĩæ:& de oris uitiis ca. xiii.

Sũma mediciæ & hiſtoriæ & obſeruatiões.m.ccxcii.

Ex auctoribus.

Sex.Gallico.Põpeio leneo: Seſtio nigro:q græce ſcripſit:Iulio baſſo q itẽ:Anto.Caſtore:Cor.Celſo.

Externis.

Theophraſto: Apollodoro: Democrito: Iuba: Orpheo:Pythagora:Magõe:Menãdro: qui biochreſta ſcripſit:Nicãdro:Homero:Heſiodo:Muſeo:Sophocle:Xantho: Anaxilao.

Medicis.

Mneſteo:Callimacho: Phania phyſico: Timariſto: Simo:Hippocrate:Chryſippo:Diocle:Opiõe:Heraclide:Hiceſio:Dionyſio: Apollodoro citiẽſe: Apollodoro Tarẽtino:Praxagora:Pliſtonico medico: Dieuche:Cleophãto:Philiſtione: Aſclepiade:Crateia: Ioſla:Eraſiſtrato:Diagora: Andrea:Mneſicle:Epicharmo:Demiõe:Soſimene:Theopolemo:Metrodoro: Solone Lycio:Olympiade thebana:Phillino: Petreio:Mictione:Glaucia:Xenocrate.

Libro.xxvi.continenſ reliq̃ p morborũ genera mediciæ & de nouis morbis: & de lichene qd ſit:& qñ primũ I ttalia cœperint: & de carbunculo elephãtiaſi & colo ca. i.

Laus Hippocratis cap. ii.

De noua medicia:& aſclediade medico: & qua rõne ueterẽ medicinã mutauerit cap. iii.

Irriſio magicæ artis:& de lichene & tapſia ca. iiii.

Ad ſtrumas:& ad digitos:& ad pectus & ad tuſſim medicinæ cap. v.

De uerbaſco & chamæleuce uel thuſſilagine & bechio & aquilea & ſaluia cap. vi.

Ad lateris dolores & pectoris: & ad horthopnoeas: ad iecinoris dolorẽ:cordis dolori pulmõi urinæ tuſſi pectori ulceribus:pulmõi renib᷒:epaticis:ad uomitionẽ:ad ſingultus pleureticis cap. vii.

De oĩbus uitiis uẽtris & remediis eoꝝ q̃ circa uel intra ſũt:& de aluo ſi ſtẽda uel ſoluẽda cap. viii.

De pulegio & argemone cap. ix.

De nymphea & abſtinẽtia & appetẽtia ueneris:& de ſatyrio eritrococco & crategi & ſideriti cap. x.

Mediciæ generales de pedibus talis articulis neruis: & remedia cõtra morbos q totũ corpus occupãt: & de myrtide & uigiliis & paraliſi:& de febribus frigidis & febre iumentoꝝ & phreneticis & chamæacte & aizoo & igne ſacro cap. xi.

Ad eluxata mẽbra & cõtra morbũ regiũ & cõtra furũculos & fiſtulas & iflatiões & ambuſtionẽ & cõtra alios morbos ad neruos & ſaguinẽ cap. xii.

De herba equiſeto & ſtephanomeli & eriſitale & cõtra uermes cap. xiii.

De ulcerib᷒ ad plagas & de policnemo ca. xiiii.

De plurimis expimẽtis ad ificiẽdos capillos & ptus eiiciẽdos & cõtinẽdos & alioꝝ remedia ca. xv.

Summa medicinæ & hiſtoriæ & obſeruationes.M. ccxcii.

Ex auctoribus.

M.Varrõe.C.Valgio.Põp.leneo:Seſtio nigro:q græce ſcripſit:Iulio baſſo:q itẽ:Anto. Carſtore. Cor. Celſo.

Externis.

Theophraſto:Apollodoro: Democrito: Iuba: Orpheo:Pythagora:Magõe:Menãdro q biocreſta ſcripſit:Nicãdro:Homero:Heſiodo:Muſeo:Sophocle: Xantho.Anaxilao.

Medicis.

Mneſteo:Callimacho: Phania phyſico: Timarcho: Simo: Hippocrate:Chriſippo;Diocle:Opione: Heraclide:Hiceſio:Dõiyſio: Apollodoro Citiẽſe:apol

Iodoro Tarentino: Praxagora: Pliſtonico medico: Dieuche Cleophanto: Philiſtione: Aſclepiade: Crateia: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea: Mneſicle: Epicharmo: Demione: Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Thebana Olympiade: Phylino: Petreio Myctione: Glaucia: Xenocrate.

Libro.xxvii.cõtinẽt reliq̃ herbarũ gñа.c.i.
De aconito & panthera quæ extinguitur aconito cap. ii.
Q̃d oĩum creaturarũ cõditor ſit deꝰ.c.iii.
De æthiopide: & am rantho: & aloe: & alcea & alipho: & alſim i: & androſace: & androſeno: & ambroſia: & aconi: & anagyro: & anonymo ca. iiii.
De aparine & arctio & aſpleno & aſclepiade & aſtire uel bubonio & aſcyro uel aſcyroide; & aphace & de alcibio & alectorolopho cap. v.
De alo cap. vi.
De alga & actea & de ampeloſagria & abſinthio cap. vii.
De abſinthio & balote & botrye fruticoſa & branyla & brio & bupleuri & catanante & calli & circea & circeſio & trategono & theligono & crocodilio & cynoſorchy & chryſolachano & cuculo & conſerua cap. viii.
De cocco gnidio & driopteris & dryphono & elatine & empetro ſiue calcifraga & epicacti uel helleborine & epimedio & eneaphylo & filicepteris & de femore bubulo cap. ix.
De glaucio & glycyſide & glaphalio ſiue chamæzelo & galedrago & holco & hyoſiri & holoſteo & hypopeſto cap. x.
de hypogloſſa & tremulis hydropicis contra imagines orthopnoeas paralyſis incipientes cap. xi.
de medio & myoſata & myagro & natrice & orthone & honoſm i & onopõdo & oſiri & oxye & batrachio & polygono & leucanthemo & plythena & phyllo & phelandrio & phaleri & polyrrhizo & ꝓſerpinaca & de rhecoma de reſeda & ſtoechade cap. xii.
de ſolano & ſmyrnio & thelephio & trichomane & thalietro & thlaſpe & thragonia & tragoni & trago & tragologo & ſpondile: & ꝙ quidam morbi in quibuſdam non ſunt gentibus cap. xiii.
Sũma medicinæ & hyſtoriæ & obſeruatiões.dc.ii.

Ex auctoribus.

Pompeio Leneo: Seſtio Nigro: qui græcæ ſcripſit: Iulio baſſo: qui item: Antonio Caſtore: Cor. Celſo.

Externis.

Theophraſto: Apollodoro qui itẽ: Democrito: Ariſtogitone: Orpheo: Pythagora: Magone: Menãdro qui biochreſta ſcripſit: Nicandro. Medicis. Mneſteo: Callimacho: Timariſto: Simo: Hippocrate: Chryſippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hiceſio: Dionyſio: Apollodoro Citienſe: Apollodoro tarẽtino: Praxagora: Pliſtonico medico: dieuche: Cleophãto: Philiſtione: Aſclepiade: Crateia: Iolla: Eraſiſtrato: diagora: Andrea: Mneſicle: Epicarmo: demione: Soſimene: Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio Olympiade: Thebana Philino: Petreio: Myctione: Glaucia: Xenocrate.

Libro uigeſimooctauo continentur.
de medicinis ex aĩalibus cap. i.
An ſit in medẽdo aliqua uis uerborum: & ſanari & depelli cap. ii.
Remedia ex hoĩe contra magos cap. iii.
de quibuſdã ſortilegiis: & ſaliua hoĩs ieiunii ca. iiii.
de obſeruatione in uictu cap. v.
de ſternutamẽto & uenere: & cæteris remediis.c.vi.
de remediis muliebribus cap. vii.
Medicinæ ex aĩalibus ꝑegrinis: de elephãto & leone de camelo & hyena & crocodilo & chamæleonte & ſtinco & hippopotamo & lyncibus cap. viii.
Medicinæ cões ex feris aĩalibus: aut eiuſdẽ gñis placidis: lactis uſus: & obſeruatiões & caſeis: butyro & adipe cap. ix.
Medicinæ de apro & capris & eq̃s feris & remedia de beſtiis contra oẽs morbos cap. x.
de remediis ad morborũ multa gñа ex aĩalibꝰ ca. xi.
Ad faciei uitia: ceruicis & pectoris morbos ca. xii.
ad ſtomachi mala lũborũ dolores: & renũ uitia.c.xiii.
Ad aluũ ſiſtẽdã ſoluendã colicos dyſentericos: tenaſmos nunquã & tineas cap. xiiii.
Ad ueſicæ cruciatus & calculos: de genitaliũ & ſedis uitiis: & inguinum remediis cap. xv.
de podagris: ad morbum comitialem: ad ſideratos: morbũq; regiũ: oſſaq; fracta remedia cap. xvi.
Ad febres: ad melãcholicos: letargicos: idropicos: ad ignẽ ſacrũ: & ad dolores neruorũ remedia ca. xvii.
Ad ſanguinẽ ſiſtendũ: contra ulcera & carcinomata ad ſcibiẽ remedia: & quæ infixa corpori extrahũt & quæ cicatricibus proſunt cap. xviii.
Ad muliebria mala medicinæ & ad infantium morbos: & ueneris remedia cap. xix.
Mira de animalibus cap. xx.
Summa medicinæ & hyſtoriæ & obſeruatiões.dc.lxxxv.

Ex auctoribus.

M. Varrone. L. Piſone: Fabiano: Verre: Antiate: Verrio Flacco: Catone: Cenſorio: Sergio: Sulpitio: Licinio: Macro: Celſo: Maſſurio: Seſtio Nigro: q græcæ ſcripſit: Bytho dirrhaceno: Ophilio: Medico: Granio medicis.

Externis.

Democrito: apollõio q & mirſin: milero artemone: ſextilio: homero: theophraſto: lyſimacho: attalo: xenocrate: orpheo q diophios: archelao q itẽ demetrio ſotira: laide: elephãtide: ſalpe: olympiade tebana: diotio: iolla: mictiõe: ſmirneo: æſchine medico: hippocrate: ariſtotele: metrodoro: icacida medico: heſiodo: dialcone: cecilio: bione: qui peridinameon: anaxilao: iuba rege.

Libro.xxix.cõtinẽt medicĩæ ex aĩalibus.
De origine medicĩæ & qñ primũ clinice: & qñ primũ iatraliptice: & de chryſippo: & eraſiſtrato: & empirice: & erophilo: & reliq̃s illuſtribus medicis & quotiẽs rõ medicĩæ mutata ſit: & q prius romæ medicus: & qñ & qd de medicis antiq romani iudicauerint: & uitia medicinæ cap. i.
de medicinis lanarum cap. ii.
de ouorum natura cap. iii.
Remedia de cane: & ex aĩalibus q̃ placida nõ ſũt ſed fera: & ex uolucribus & contra morſus phalangiorum cap. iiii.
de ſeuo camelino & cane rabido & lacerta & anſeribus & columbis & muſtellis remedia cap. v.
Ad alopecias tollẽdas & ad pilos reddẽdos & ad lendes tollendas & ad palpebras & ad glaucomata & ad oculos & parotidas remedia cap. vi.

Summa medicinæ & obſeruationes.d.xxi.
Ex auctoribus.
M.Varrone.L.Piſone:Verrio Flacco: Antiate: Nigidio:Caſſio Hemina:Cicerone:Plauto:Celſo:Seſtio: Nigro qui græcæ ſcripſit:Cecilio medico: Metello: Scipione:Ouidio poeta:Licinio macro.
Externis.
Philopatore:Homero:Ariſtotele: Orpheo Democrito:Anaxilao.
Medicis.
Botrye:Apollodoro:Archidemo:Anaxilao: Ariſtone:Xenocrate:Democrate:Diodoro: chryſippo philoſopho:Horo:Nicandro:Apollonio Tyaneo.
Libro triceſimo cõtinentur medicinæ ex animalibus reliquæ prioris libri.
De origine magicæ artis:qñ & a qbus cœperit:& a qbus celebrata fuerit cap. i.
De ſpeciebus magicæ artis:& Neronis:& magorũ deteſtatio. cap. ii.
De talpis & reliquæ medicinæ p morbos digeſtæ i aialibus:quorũ genera placida ſũt aut fera ca. iii.
Quomodo cõmendetur os: contra maculas faciei & faucium uitia cap. iiii.
Ad ſtrumas exulceratas:ad humerorum & præcordiorum dolores cap. v.
De pulmonum uitiis iecoris & ſanguinis reiectionibus cap. vi.
Ad dyſentericos & uentris mala remedia cap. vii.
Ad calculos:& ueſicæ dolores teſtiumq;: & unguinum tumores:& ad panos cap. viii.
Ad podagras:& articulorũ dolores cap. ix.
Remedia aduerſus morbos toti corpori cap. x.
Contra morbum regium:& freneticos:& contra febres:& hydropicos cap. xi.
Ad ignem ſacrum:ad carbũculos furunculos ambuſta neruorumq; contractiones cap. xii.
Ad ſanguinem ſiſtendũ:& tumores uulnerũ:ulcera: uulnera:& alia mala ex aialibus remedia ca. xiii.
Ad muliebria mala medenda:& conceptus maturandos cap. xiiii.
Promiſcuæ medicinæ cap. xv.
De miraculis quarundam beſtiarum cap. xvi.
Sũma medicinæ & obſeruationes.dccc.liiii.
Ex auctoribus.
M.Varrone:Nigidio.M.Cicerone: Seſtio Nigro:q græcæ ſcripſit: Licinio macro.
Externis.
Eudoxo:Ariſtotele:Hermippo:Homero:Appione Orpheo:Democrito:Anaxilao.
Medicis.
Botrye horo:Apollodoro:Menandro: Archimede Ariſtone:Xenocrate:diodoro:Chryſippo Horo:Nicandro: Apollonio Tyaneo.
Libro trigeſimoprimo continentur medicinæ ex aquatilibus: & aquarũ mirabilia.
Aquarum mirabilia cap. i.
De differentia aquarũ:medicinis & obſeruationibus.cc.lxvi. cap. ii.
De qualitate aquarum in ſalubritate uel cõmoditate earum cap. iii.
Aquarũ ſubito naſcẽtiũ aut deſinentiũ rõ cap. iiii.
Obſeruatio hyſtorica cap. v.
Rõ aquæ ducendæ:& quõ medicatis utendũ:& qd pſit nauigatio & medicinæ aq̃ marinæ ca. vi.
De generibus ſalis & confecturis & medicinis & obſeruationibus cap. vii.
de ſcombro piſce & muria & alece cap. viii.
de natura ſalis & eius medicinis cap. ix.
de nitri generibus & confecturis & medicinis & obſeruationibus cap. x.
de ſpongiarum natura cap. xi.
Sũma medicinæ hiſtorie & obſeruatiões.dcccccxxiii.
Ex auctoribus.
M.Varrone:Caſſio Parmẽſe:Cicerone:Mutio:Con. Celſo:Trogo:Ouidio:Polybio:Sornatio.
Externis.
Callimacho:Cecilio:Cteſia: Lyndo: Theophraſto: Eudoxo:Theopompo:Polyclito:Iuba Lyco:Appione:Epigene:Pelope:Apelle: Democrito: Thraſillo: Nicãdro:Menãdro comœdo:attalo:Saluſtio:dionyſio:Andrea:Nicerato:Hippocrate:Anaxilao.
Libro triceſimoſecundo continentur reliquæ medicinæ ex aquatilibus.
de echeneide piſce:& mirabili eius ꝓprietate: de torpedine & marino lepore: & mirabilia rubri maris cap. i.
de igeniis & mãſuetudine quorũdã piſciũ & ubi ex manu edãt:& ubi reſpõſa dant ex piſcibus ca. ii.
de his qbus in terris & in aquis uictus eſt:& de caſtoreis medicinæ & obſeruationes cap. iii.
de teſtudine & multorum piſcium medicinæ & obſeruationes cap. iiii.
de aquatilibus:quorum remedia in morbos digeſta ſunt:& primum contra uenena: & uenenata animalia cap. v.
de oſtreis & purpuris:alga:& eorũ remedia ca. vi.
Ad alopecias:& capillos oculorũ uitia cap. vii.
de auriũ:& dentiũ remediis:& ad cutis uitia ca. viii.
Promiſcuæ medicinæ cap. ix.
Ad iocineris uitia laterũq;:ad ſtomachi alui: & aliæ promiſcuæ medicinæ cap. x.
Ad urinã & calculos urendorũ uitia:& ad podagras medicinæ & comitialem morbum cap. xi.
Ad febres omnium generum:& contra diuerſas infirmitates cap. xii.
Animalium omnium in mari uiuentium.clxvi.genera eſſe cap. xiii.
Summa medicinæ & hyſtoriæ & obſeruationes.d.ccccxxviii. Ex auctoribus.
Licinio macro:Trebonio Nigro: Seſtio Nigro qui græcæ ſcripſit.Ouidio poeta.Caſſio Hemina.Mœcennate.L.Ateio.
Externis.
Iuba: Andrea: Salpe:appione:peope: apelle:Thaſio: Thraſillo: Nicandro.
Libro triceſimotertio continentur naturæ metallorum
Quæ prima cõmendatio metallorũ auri: & de origine annulorũ aureorũ & modo auri apud antiquos:& æqueſtri ordine: & de iure annulorum aureorum cap. i.
de decuriis iudicum:& quotiens nomina æqueſtris ordinis ĩmutata:& donis rei militaribus & quando primum corona aurea cap. ii.

De reliquo uſu auri in uiris & mulieribus: & de nũmo aureo: & q̃do primũ ſignatũ eſt æs: argentũ: & aurũ: & anteq̃ ſignaret qui mos in ære: & quæ maxima pecunia primo cenſu: & quotiens: & quibus tẽporibus auctoritas auri cap. iii.
Ratio naturalis auri inueniendi: & q̃do primum aurea ſtatua: & medicinæ ex auro cap. iiii.
De chryſocolla: & medicinæ: & chryſocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis inter ſe perficiẽdiſq; metallis cap. v.
de argento & argento uiuo ex ſtibia ſiue alabaſtro: & ſcoria argẽti: & de ſpuma argenti cap. vi.
de minio q̃ræ auctoritatis fuerit apud Romanos: & origine ac iuẽtiõe eius: & cinnabaris rõne i picturis: & medicinæ: de generibus minii & rõne eius in picturis cap. vii.
de hydrargyro: de argento inaurãdo: de coticulis in argenti generibus & experimentis cap. viii.
de ſpeculis & ægyptio argento cap. ix.
de imodica pecunia: & quoꝝ maximæ opes fuerint & q̃do primũ Po. ro. ſtipẽ ſparſerit cap. x.
de luxuria & frugalitate in uaſis & lectis argenteis: q̃do lances imodicæ factæ cap. xi.
de ſtatuis argenteis & celatura argenti & cæteris q̃buſdam cap. xii.
de ſile: & ceruleo: & chryſocolla: & neſtoriano: & cilono: & q; non omni anno æqualiter ſpecies uendantur cap. xiii.
Sũma mediciæ & hyſtoriæ & obſeruatiões. m. ccxv

Ex auctoribus.

L. Piſone: Antiate: Verrio. M. Varrone: Cor. Nepote: Meſſala ruffo: Marſo poeta Butho: Iulio baſſo: q de medicinis græcæ ſcripſit: Seſtio nigro qui item: Fabio Veſtale.

Externis.

Democrito: Metrodoro Sceptio: Menæchmo qui de toreutice ſcripſit: Xenocrate qui item: Antigono qui item: Heliodoro qui de athenienſium anathematis: Paſitele qui admirabilia opera ſcripſit: Nymphodoro: timeo qui de medicina metallica ſcripſit: Iolla: Apollodoro: andrea: Heraclide: Diagora: Botrienſe: archimede: Dionyſio: Ariſtogene: Democrito: Mneſicle: Attalo Medico: Xenocrate Zenonis: Theomneſto.

Libro. xxxiiii. cõtinenẽ æris metalla: & ferri: & plumbi & ſtagni cap. i.
Genus æris quæ corinthia: quæ deliaca: quæ æginetica cap. ii.
de candelabris temploꝝ ornamentis cap. iii.
Quando primũ ſimulachrum romæ factum & de origine ſtatuarum: & honore ſtatuarum & generibus & figuris cap. iiii.
de ſtatuis togatis: & quibuſdam aliis & q̃bus primũ in colũna: & q̃do roſtra: & q̃do primũ publicæ & quæ primũ ſtatuæ romæ cap. v.
de ſtatuis ſine tunicis: & quibuſdã aliis: & quæ prima romæ ſtatua æqueſtris: & q̃do omnes ſtatuæ priuatim & publicæ ſublatæ: & q̃bus romæ mulieribus: & q̃ p̃riæ ab exteris publicæ poſitæ. c. vi.
de antiquis ſtatuariis & pretiis ſignorũ imodicis & coloſſis in urbe celeberrimis cap. vii.
Nobilitates ex ære opeꝝ & artificũ. ccclxvi. ca. viii.
differẽtiæ æris & mixturæ: & de ſeruãdo ære. c. ix.
de cadmia medicinæ cap. x.
de ſcorea & flore & ſquãma æris & ſtoniace & ærugine & hyeratio cap. xi.
de ſcoletia & chalciti & pſoro & calcãto cap. xii.
de pompholige & ſpondio & antiſpõdio & diphryge & triente ſeruilio cap. xiii.
de ferro & ferreis metallis & differẽtiæ ferri. c. xiiii.
de tẽperatura ferri: & mediciæ ex ferro & ex ærugine & rubigine & ſquãma ferri & hygremplaſtro cap. xv.
de plumbi metallis & albo plumbo & nigro cap. xvi.
de ſtagno & plumbo argentario: & quibuſdam aliis cap. vii.
Medicinæ de plumbo & ſcoria plumbi: de molibenda ſiue galena: de pſymitio & ſandaraca ca. xviii.
Sũma res & hyſtoriæ & obſeruatiões. dccc. xv.

Ex auctoribus.

L. Piſone: Antiate: Verrio. M. Varrone: Meſſalla: ruffo: Marſo poeta: butho: Iulio baſſo qui de medicina græcæ ſcripſit: Sex. Nigro: item Fabio Veſtale.

Externis.

Democrito: Metrodoro Sceptio: Menæchmo qui de toreutice ſcripſit: Xenocrate qui item: Antigono qui item: Duride qui item: Heliodoro qui de athenienſium anathemate ſcripſit: Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Botryenſe: Ialla: Apollodoro: Archimede: Dionyſio: ariſtogene: Diomede: Mneſicle: Xenocrate Zenonis: Theomneſto.

Libro. xxxv. continetur honos picturæ.
Honos picturæ. cap. i.
Honos imaginum cap. ii.
Quando primũ clypei imaginũ publicæ & quando in domibus poſiti & de picturæ initiis & monocromaton & primis pictoribus: & antiq̃tate pictorum in italia cap. iii.
de pictoribus romanis: & quãdo primũ dignitas picturæ: & qui uictorias ſuas pictura ꝓpoſuerũt: & q̃do externis picturis dignitas romæ cap. iiii.
Ratio pingendi de pigmentis cap. v.
de coloribus natiuis & factitiis cap. vi.
Qui colores udo non inducantur: & quibus coloribus antiqui pinxerunt: & quando primũ gladiatorũ pugnæ propoſitæ ſunt. cap. vii.
de ætate picturæ operum & artificum indicatura nobilitatis. cccv. cap. viii.
Primum picturæ certamen: & qui primi penicillo pinxerunt cap. ix.
De auibus per picturam deceptis: & quid difficillimum in pictura. cap. x.
De auium cantu compeſcendo: & qui encauſto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit: ſparſimq; præcia mirabilia picturaꝝ cap. xi.
Plaſtices primi inuentores de ſimulachris & uaſis fictilibus & præcio eorum cap. xii.

Terræ uarietates : & de puluere puteolano : & aliis
terræ generibus quæ in lapidẽ uertunẽ ca. xiii.
De parietibus fornaceis & latericiis & eorum ra/
tione cap. xiiii.
De ſulphure & alumine & generibus eorum & me
dicinæ cap. xv.
De terra ſamia & eretria & chia & ſibaniſia: & phin
ti & appelliti & medicinæ cap. xvi.
Crete genera ad ueſtium uſus cimolia ſarda umbri/
ca: ſaxum argentaria cap. xvii.
Qui & quoꝝ liberti ꝑpoſiti cap. xviii.
Terra excalata & terra clupea : terra balearica : terra
ebuſitana cap. xix.
Summa medicinæ & hyſtoriæ & obſeruationes. d.
cccc.lvi.

Ex auctoribus.

Meſſala oratore: Meſſala ſene: Feneſtella attico. Ver
rio. M. Varrone: Con. Nepote: Decio: Eculeone: Mu
tiano: Meliſſo: Vitruuio Caſſio ſeuero: Longulano:
fabio ueſtale qui de pictura ſcripſit.

Externis.

Praſitele: Apelle: Melanthio: Aſclepiodoro: Euphra
nore: Parrhaſio: Heliodoro qui anathemata ſcripſit
athenis: Metrodoro qui de architectonice ſcripſit:
Democrito: Theophraſto: Appione grãmatico qui
de metalica medicina ſcripſit : Nymphodoro : An/
drea: Heraclide: Iolla: Apollodoro: Diagora: Botry/
enſe: Archidemo: Dionyſio : Ariſtogene : Demade:
Mneſicle: Xenocrate: Zenonis: Theomneſto.

Libro triceſimoſexto continentur naturæ
lapidum & luxuriæ marmorũ. cap. i.
Quis primus in publicis operibus oſten
derit cap. ii.
Qui primus peregrino marmore columnas habue
rit romæ cap. iii.
Qui primum laudati in marmore ſcalpendo: & qui
bus temporibus cap. iiii.
Nobilitates operum & artificũ in marmore. c. xxvi.
de marmore pario & mauſoleo cap. v.
Quãdo primũ marmoꝝ in edificiis uſus : & qs pri/
mus romæ cruſtauerit parietes: & qbus ætatibus
q̃q; marmora ĩ uſum uenerit romæ : & qs primꝰ
marmora ſecuerit: & rõ ſecãdi de arena ca. vi.
de naxio & harmonio: & de generibus marmo/
rum cap. vii.
de alabaſtrite & tigdido alabandico cap. viii.
de obeliſco thebaico: alexãdrino: & de illo qui eſt in
circo magno cap. ix.
de illo q eſt in cãpo martio ꝓgnomone cap. x.
de tertio obeliſco romæ in uaticano cap. xi.
de piramidibus ægyptiis & ſphynge cap. xii.
de labirinthis ægyptio: lemnio italico cap. xiii.
de penſili horto & oppido & templo dianæ ephe
ſiæ cap. xiiii.
de delubro cyzici & lapide fugitiuo: & de echo ſepti
es reſonãte & ædificio ſine clauo: & mirabilia ædi
ficiorum romæ cap. xv.
de magnetis generibus & medicinis cap. xvi.
de lapidibus qui cito abſumunt corpora in eis con/
dita: & de his qui diu ſeruant : & de thaſio lapide
& medicinis eius cap. xvii.
de ebore foſſili & lapidibus oſſeis & palmatis & alio
rum generibus cap. xviii.
de corallio: uel pyrite & medicinis eius: & oſtracite:
de amãto lapide & medicinis eius: de militino la/
pide & uiribus eius : de gagate lapide & medici/
nis eius : de ſpongiis & phrygio lapide & natura
eius cap. xix.
de emathide & gnq; gñibus eius: & ſchiſto ca. xx.
de quattuor generibus aetidis : & calamo & ſamio
& arabo & pumicibus cap. xxi.
de lapidibus mortariorũ medicinaliũ & mollibus
lapidibus & ſepulchri lapide & ſilicibus & phen/
gite & cotibus & reliqs ad ſtructuram lapidibus
igni & tẽpeſtatibus reſiſtentibus cap. xxii.
de ciſternis & calce & harenæ generibus & mixtura
calcis & harenæ & uitiis ſtructuræ & coctariis &
& columnis cap. xxiii.
de medicinis calcis & malta & gypſo cap. xxiiii.
de pauimentis & quando primũ romæ: & ſubdiua/
libus pauimentis & græcanicis & quando primũ
cameræ cap. xxv.
de origine uitri & rõne faciendi: & de obſiano uitro
& de generibus multiformibus uitri. cap. xxvi.
Ignium miracula & medicinæ ꝓdigia cap. xxvii.
Sũma mediciæ & hyſtoriæ & obſeruatiões. d. xxviii

Ex auctoribus.

M. Varrone: Celio: Galba. C. Icto: Mutiano: Nepote
Cor. L. Piſone: Tuberone: Se. Fabio: Veſtale : Amo:
Foeciale: Fabiano. C. Cenſorio : Vitruuio.

Externis.

Theophraſto: Praxitele: Iuba rege: Nicãdro: Sotaco:
Sudine: alexãdro polyhiſtore: apione: pliſtonico: du
ride: Herodoto: Eumero: Ariſtagora: dionyſio: Ar/
chemidoro: bucorida: anthiſtene: democrito: demo
tele: Lycea.

Libro. xxxvii. cõtineẽ origo gemmarum.
de gẽma polycratis tyrãni & pyrri regis:
& q ſculptores optimi: & nobilitates arti/
ficum & quis primus dactylothecam ro/
mæ habuit cap. i.
de gẽmis tranſlatis in triũpho põpeii : & natura cri/
ſtalli & medicinis: & luxuria circa eã & quãdo pri
mũ iuẽta myrrhina: & luxuria circa eã : & natura
myrrhioꝝ & q̃ mẽtiti ſũt auctores de ſuccio. c. ii.
de ortu: & medicinis: & generibus: & luxuria ſucci/
norũ: & lyncurio: & medicinæ cap. iii.
de adamãtis gñibus & medicis & margaritis ca. iiii.
de ſmaragdi generibus: & gẽmis uiridibus tranſlu/
cidis cap. v.
de opali generibus & uitiis & experimẽtis & uariis
gemmis cap. vi.
de generibus carbunculorum & uitiis & experimẽ/
tis & gẽmis ardentibus cap. vii.
de generibus topatii & callaite : & de gemmis uiri/
dibus non tranſlucentibus cap. viii.
de iaſpidum generibus cap. ix.
de qbuſdã gẽmis p alphabeti ordinẽ cap. x.
de gẽmis p. b. & c. ordinem cap. xi.
de gẽmis per. d. e. g. ordinem cap. xii.
de gẽmis per. h. i. l. m. n. ordinem cap. xiii.
de gẽmis p. o. p. & reliqs lr̃is p ordinẽ cap. xiiii.
de gẽmis q̃ a mẽbris hoĩum cognominanẽ : & q̃ ab
aĩalibus: & de iis q̃ a cæteris rebus cap. xv.
de gemmis naſcentibus & facticiis : & figuris gem/
marum cap. xvi.
de ratione probandarum gemmaꝝ cap. xvii.

Súma res & hyſtoriæ & obſeruationes.M.ccc.

Ex auctoribus

M.Varrone: Actis triũphis:Mœcenate: Iaccho: Cor. Bocco.

Externis.

Iuba rege:Xenocrate Zenonis:Sudine: eſchylo:phi loxene:Euripide:Nicandro: Satyro: Theophraſto: Carete:Philomene:Democrate: Xenothino:Metro doro:Sotaco:Pythea: Timeo: Siculo:Nicea: Theocreſto: Aſaruba:Mnaſea:Theomene: Cteſia: Mitridate:Sophocle: Archelao rege: Calliſtrato:Democri to: Iſmenio:Olympico: Alexandro polyhiſtore: Ap pione:Horo:Zoroaſtre: Zactalia.

FINIS.

Hic lector errores quoſdã uariaſq; lectiones uidebis: ex qbus ꝑ cuiuſlibet aĩo plura deligi:ac reſtitui poſſũt. Reliq̃ in ſequẽti ĩpreſſione uidebuntur.

In præfatione milia gnarum pro dignarum

L.ii.c.ii.compaginum egens:uel compagum.

Nec quia ad motum:uel & quia.

c.iii.tenerum argumentis:uel rerum.

c.vii.Orbone ad ædem:uel Bonæ.

c.viii.ſalutaremq; fieri deum:uel ſine deum.

Inde ſolis:uel deinde.

xxii.partibus remotior: uel remotius.

c.ix.multiformi hæc ambage:uel lunæ multiformis: hæc ambigua torſit ingenia. redeundo ad principia: uel redeuntem.

c.xi.Tertio ex utraq; uaſtitas ſolis aperitur: ut nõ ſit neceſſe amplitudinem eius oculorum argumentis:atq; coniectura animi ſcrutari. uel tertia ex utraq; uaſtitas ſolis oculorum argumentis aperitur:ut non ſit neceſſe amplitudinem eius coniectura animi ſcrutari.

nec q; montem idam: uel necnon.

c.xvi.ſicut in rotis radios:uel in rotæ radiis.

c.xvii.redire creduntur: uel redire coguntur.

ab ſtatione ueſpertina:uel ad ſtationem ueſpertinam.

c.xviii.cætera inflexos mũdi:uel cæteros inflexus a terra:uel atra.

ſemiambitur orbe:uel ſemi nam ambit orbe.

c.xix.uerno & autumno:uel uere.

cap.xxiii.in lunari circulo:uel articulo.

uicies.c.ſtadiorum:uel.c.m.ſtadiorum.

inquis: uel quãuis.

c.xxxviii.tot animalium:uel totus.

c.xxix.conſſ. Orbis. lege orbi.

c.xxix.hiadas appellant:uel ſine hyadas.

c.xlv.ſic hominum illa:ut cælum dei: uel ſic hominum mater illa: ut cælum dieſq;. præcamur rati graue:uel irati.

In maria iacitur:uel ut freta admittamus: eluitur aquis:ferro:igne:lapide:fruge:oĩbus cruciatur

L.iii.c.xvi. regio.xi.non nona.

q̃ fortunatius ſiti.uel ſitu prodente:

c.xx.equitum.lxx. M.ex Polybio.

c.xxi.in amne ea.xlii.M. paſſ.

petunt iura non iuribus:ſed uiris.

L.vi.c.i.anexos appellatus. lege axenos.

c.xxx.Ptolemæũm latinum regem: uel latyrum.

L.vii.i ꝓhoemio.aliena ahenis:uel ſine aliena ſquãmas:uellera truncos etiam arbori:quæ cortice interdum gemino a frigoribus: & calore tuta eſt. ab hoc lucis radimento:uel rudimento.atq; inſœliciter natum iacet: uel at homo inſœliciter natus iacet.

c.ii.ex cuius odore:uel & cuius odore.

marſorum gente durat:uel genus durat.

tanquã quadrupedes:uel quã quadrupedes.

auribus totos integi: uel auribus integi.

c.iii.marſici belli ancilla:lege Achille.

c.iiii.in dextra fere parte:uel geri per te.

c.v.L.Papyrium prætorem coherede lege agente uel agentem.

c.vi.ſic ſternuiſſe a coitu:uel ſternutaſſe.

c.vii.ſerpentis ictu:uel ictu dente.

c.viii.inter arma hoſteſq; & ad mortem:uel inter arma & ad mortem.

c.xi.inſecutis menſibus uel in ſecundis menſibus iam illa uulgata eſt uarie: uel iam illa uulgata: uarie ex integris.

c.xii.in quo per quã infortune fortuitum: uel in quo informe infortunium:uel importune fortuitũ.utriuſlibet aĩo ſubito tranſuolans: uel utriuſlibet animum ſibi tranſuolans.

ſinguliſq; in ſuo cuiq; genere:uel ſinguliq;.

Artemum in tantum:uel Artemius.

uictimarii negociatoris:uel ſuarii.

c.xiii. At ubi cum aliis:uel ubi cum aliis.

Prææalta pompa:uel prælata.

c.xvi.tabe cauantur pituitaue: uel tabe pituitæ.

c.xxiii.unaq; ſpem:uel uana ſpe.

c.xxiiii.ſomnoq; ſerpente cõputat: uel amputat.

c.xxv.ut iuſtius: uel iuſtius.

c.xxviii.ſextum annalem:uel.xvi.

T.Romulo:uel. T.Tyberio Romulo.

ſua carmina probauiſſet: uel ſua probauiſſet.

notataſq; ſedes ignominiæ:uel notatoſq; ſeſe.

c.xl.fortuna deciditur cum eo:uel decidit.

c.xliii.honore cum tranſiſſet:uel tranſfuga & nõ melioris ſortis? uel num.

age non exitus? uel num.

c.xliiii. flore dignitatis:uel dignationis.

ſiquidem liberis:uel ſiquidem dixit.

& Afranio ſaltem perire: uel africanum.

quos hoſtes uiciſſe: uel nec hoſtes.

c.xlv.contra uoluntatem eius: uel petitioné.proſcriptionis inuidia incollegã: uel ſine ĩcollegã.

in palude latebra ægrotantis:uel ſine latebra.

Proculeio mortis: uel in periculo.

Fames ſitiſq; italiæ: uel ſames italiæ.

herede hoſtis ſuo filio exceſſit: uel herede non ſuo filio exceſſit.

c.xlviii.annus ꝑ miraculo reducta: uel producta.

c.li.rurſus Aeſculapii ſententiã: uel ſine rurſus.

cxx.annos natos:uel.cxx.annos.

Bononiæ.L.Terrentium.M.filium: uel.cl.

Galerius fœlix:uel galeria.

centenum denum homines.lvii.uel.xiiii.

c.L.quid q; æſtimatione:uel quid poſt æſtimationem.in meridianis:uel a meridianis.

c.lii.& in gnoſio:uel ab gnoſio.

habereq; quod nunciaret: uel quæ nunciaret.
c.liiii.idq; eum uoluiſſe:uel idq; uoluiſſe.
c.lv.quæ genitus quis unq̃:uel iterea quies nunq̃. ſi dolere etiam euenit:uel dolorem inuenit.
c.lvi.ʒ.uel.υ.uel.ψ.ω.
Id monumentis:uel idq;.
ægyptii multo:uel ægyptii uero.
ægyptii textilia infecere: lanas ſardibus lydi: ſic alibi legitur.
Cloſter filius Arachnæ:linum & retia Arachne:uel filius Arachnes:uel retia Arachne.
Sutrinam Boetius:uel Batius.
Per arabum babylonis:uel Arnabum.
lydium ſcitem:uel ſchytem.
Hyperbeos corinthyus: uel Hyperbius fabricam materiarum:uel materiariam.
Normam:fornicem:autem & libellam: uel normam aut libellam.
Briges athenienſis:uel Bithiges.
Somniorum Amphyction:uel amphyon:uel Amphytrion.Sta.
c.lx.cum curio inter roſtra:uel cum e curia.
L.viii.c.i.alienæ quoq; regionis: uel religionis.
c.xlii.proriga Varro.L.ii.pro auriga:dele uerbum.pariter.
L.ix.c.xxv.pedes eum habere arbitratur Ariſtoteles:ita poſita pinarum ſimilitudine:lege arbitrantur ex ariſtotele:ita poſita pinaꝝ ſimilitudine.
L.xi.c.xxxviii.elephantum tergora impenetrabiles ſetas habent:uel impenetrabiles ad cetras habentur.c.xxxvii.cõcretus hic & cum refrixit fragilis: uel non concretus: nec cum refrixit fragilis.
L.xiiii.c.x.quæ græci deuterias: uel deuteria.c.xix. Italiæ parte aliqua rabulana pico.lege crapula: nam pico.
c.xx.e diuerſo crapula legendum: non crapulam compeſci.
L.xviii.c.xix. uerum actum.lege ueruactum.
L.xxix.c.vi.minutatim findenda:uel ſcindenda.

F I N I S.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER SECVNDVS.

An Finitus Sit Mundus: Et An Vnus. CA. I.

MVNDVM ET HOC Q' nomine alio cœlũ appellari libuit: cuius circũflexu teguntur cuncta: numen eſſe credi par eſt æternum: immenſum: neq; genitũ: neq; īteriturum unquã: Huius extera indagare nec ītereſt hominum: nec capit humanæ coniectura mentis. Sacer eſt: æternus īmenſus: totus ī toto: imo uero ipſe totum: finitus: ac infinito ſimilis. Omnium rerum certus: & ſimilis incerto. Extra intra cũcta complexus in ſe: idemq; rerum naturæ opus: & rerum ipſa natura. Furor eſt menſuram eius animo quoſdam agitaſſe: atq; prodere auſos. Alios rurſus occaſiõe hinc ſumpta aut his data innumerabiles tradidiſſe mũdos: ut totidem rerum naturas credi oporteret. Aut ſi una omnes incubarent: totidem tamen ſoles: totidẽq; lunas: & cætera etiam in uno & immenſa: & innumerabilia ſydera: quaſi non eadem queſtione ſemper in termino cogitationis occurſura deſyderio finis alicuius. Aut ſi hæc infinitas naturæ omnium artifici poſſit aſſignari: non illud idem in uno facilius ſit intelligi tanto præſertim opere. Furor eſt profecto furor egredi ex eo: & tanquã interna eius cũcta plane iam ſint nota: ita ſcrutari extera: quaſi uero menſurã ullius rei poſſit agere: qui ſui neſciat: aut mens hominis uidere quæ mundus ipſe non capiat.

Vel infinitus: ac finito ſimilis

De Forma Eius. CA. II.

FOrmã eius in ſpeciẽ orbis abſoluti globatã eſſe nomẽ in primis: & conſenſus in eo mortalium orbem appellantium. Sed & argumenta rerum docent: nõ ſolum quia talis figura omnibus ſui partibus uergit in ſeſe: ac ſibi ipſa toleranda eſt: ſeque includit: & continet nullarum egens compaginum: nec finem aut initium ullis ſui partibus ſentiens: nec qa ad motum quo ſubinde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptiſſima eſt: Sed oculorũ quoq; probatione q; conuexus mediuſq; quacunq; cernatur: cum id accidere in alia non poſſit figura.

De Motu Eius. CA. III.

HAnc ergo formã eius æterno: & irrequieto ambitu īenarrabili celeritate. xxiiii. horaꝝ ſpacio circumagi ſolis exortus & occaſus haud dubium reliquere: an ſit immẽſus & ideo ſenſum aurium facile excedens tantæ molis rotatæ uertigine aſſidua ſonitus non equidem facile dixerim: nõ hercle magis q̃ circũactorum ſimul tinnitus ſyderum: ſuoſq; uoluennum orbes. An dulci quidem & incredibili ſuauitate concentus nobis qui intus agimus: iuxta diebus noctibuſq; tacitus labitur mũdus eſſe innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctaꝝ impreſſas. Et ut in uolucrum notamus ouis læuitate continua: lubricum corpus: quod clariſſimi auctores dixere tenerum argumentis idicatur: quoniam inde deciduis rerum omnium ſeminibus innumeræ in mari præcipue: ac plærũq; confuſis monſtrificæ digenerantur effigies. Præterea uiſus probatione alibi plauſtra: alibi urſi: tauri alibi: alibi litteræ figura cãdidiore medio ſuper uerticem circulo.

Vel. Nec uel leuitatẽ cõtinuã uel: uerum

Cur Mundus dicatur. CA. IIII.

EQuidem & conſenſu gentium moueor. Nam quem κοσμον græci nomine ornamenti appellauerunt: eum & nos a perfecta abſolutaq; elegantia mundũ. Cælũ quidem haud dubie cælati argumento diximus: ut interpretatur M. Varro. Adiuuat rerum ordo deſcripto circulo: qui ſignifer uocatur in. xii. animalium effigies: & per illas ſolis curſu congruens tot ſæculis ratio.

De Quattuor Elementis. CA. V.

NEc de elementis uideo dubitari quattuor ea eſſe. Ignium ſummo: inde tot ſtellarum collucentium illos oculos. Proximum ſpiritus: quem græci noſtriq; eodem uocabulo aera appellãt. Vitalem hunc: & per cuncta rerum meabilem: totoq; conſertum: Cuius ui ſuſpenſam cum quarto aquarum elemẽto librari medio ſpatii tellurem. Ita mutuo cõplexu diuerſitatis effici nexum: & leuia ponderibus inhiberi quominus euolent. Contraq; grauia ne ruant ſuſpendi leuibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diuerſa niſu ui ſua quæq; conſiſtere irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu: quo ſempre in ſe currente imam atq; mediam in toto terram: eandẽq; uniuerſo cardine ſtare pendentem librãtem per quæ pendeat. Ita ſolam immobilem circa eam uolubili uniuerſitate eandemq; ex omnibus nectii eidemq; omnia inniti.

Vel ignitũ uel ignẽ cũ

De Septem Planetis. CA. VI.

INter hanc cælumq; codé ſpiritu pendent certis diſcreta ſpatiis.vii.ſydera:quæ ab inceſſu uocamus errantia:cú errent nulla minus illis. Quorú medius ſol fertur ampliſſima magnitudine ac poteſtate:nec temporum modo terrarúq;:ſed ſyderú etiá ipſorum cæliq; rector. Hunc mundi eſſe totius animú:ac planius menté: Hunc principale naturæ regimen:ac numé credere decet opera eius extimantes.Hic lucem rebus miniſtrat:auſertq; tenebras.Hic reliqua ſydera occultat. Hic uices temporum:annumq; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat.Hic cæli triſtitiam diſcutit.Atq; etiam nubila humani animi ſerenat.Hic ſuum lumen cæteris quoq; ſyderibus fœnerat præclarus:eximius:omnia intuens:omnia etiam exaudiens:ut principi litterarum Homero placuiſſe in uno eo uideo.

De Deo. CA. VII.

QVapropter effigié dei formámq; quærere imbecillitatis humanæ reor:quiſqs eſt deus(ſi modo eſt alius)& quacunq; in parte totus eſt ſenſus:totus eſt uiſus:totus auditus:totus animæ: totus animi:totus ſui innumeros qdem credere:atq; etiam ex uirtutibus uitiiſq; hominum ut pudicitiá: concordiá:menté:ſpem:honoré:clæmentiá:fidem:aut(ut Democrito placuit)duos omnino pœnam & beneficium maioré ad ſocordiá accedit.Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit iſirmitatis ſuæ memor:ut portionibus coleret quiſq; quo maxime indigeret.Itaq; nomina aliis gentibus: & numina in iiſdem innumerabilia reperimus.Inferis quoq; in genera deſcriptis morbiſq;:& multis etiá peſtibus dú eé placata trepido metu cupimus.Ideoq; ét publice febri faná in palatio dicatú é: Orbonæ ad ædé lariú ara:Et malæ fortúæ eſqliis.Quáobré maior cælitú populus etiá q̄ hoíum ítelligi pôt:cú ſinguli quoque ex ſemetipſis totidé deos faciát:Iunones genioſq; adoptádo ſibi.Gétes uero quædá animalia etiam:& aliqua etiá obſcena pro diis habét:ac multa dictu magis pudéda per fœtidos cibos & alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidé inter deos credi tantoq; æuo ex his neminé naſci:& alios eſſe grádæuos: ſemperq; canos:alios iuuenes:atq; pueros atri coloris:aligeros:claudos:ouo editos:& alternis diebus uiuentes morientesq; puerilium prope deliramentorum eſt.Sed ſuper omné impudétiam adulteria inter ipſos fingi: mox iurgia:& odia : atq; etiá furtorú eſſe:& ſcelerú numina:Deus eſt mortali iuuare mortalé:& hæc ad æternam gloriá uia:hæc pceres iere romani:hac nunc cæleſti paſſu cum liberis ſuis uadit maximus omnis æui rector Veſpaſianus Auguſtus feſſis rebus ſubueniens.Hic eſt uetuſtiſſimus referendi benemerentibus gratiam mos:ut tales numinibus aſcribát.Quippe & omniú aliorú nomina deorú:& quæ ſupra ſyderum retuli ex hominú nata ſunt meritis.Ioué quidem aut Mercurium:aliterue alios inter ſe uocari:& eſſe cæleſtis noméculaturæ quis nó interpretatione naturæ fateať? Irridendú uero agere curá rerú humanarum illud quicquid eſt ſummum.An ne tam triſti atq; multiplici miniſterio non pollui credamus dubitemuſue? Vix prope eſt iudicare utrú magis conducat generi humano quádo aliis nullus eſt deorum reſpectus:aliis pudendus:externis famulantur ſacris:ac digitis deos geſtant:& monſtra quoq;: quæ colunt damnant:& excogitant cibos:imperia dira in ipſos ne ſomno quidem quieto irrogant.Non matrimonia: non liberos non deniq; quicq̄ aliud niſi iubétibus ſacris diligunt. Alii in ipſo capitolio fallunt:ac fulminantem peierát Iouem:& hos iuuant ſcelera:illos ſacra ſuia pœnis agunt.Inuenit tamen inter has utraſq; ſententias mediú ſibi ipſa mortalitas numen:quominus etiam plana de deo coniectatio eſſet. Toto quippe mundo & locis omnibus:omnibuſq; horis:hominum uocibus fortuna ſola inuocatur:& una nominatur:una accuſatur: una agitur rea:una cogitatur:ſola laudatur:ſola arguitur:& cum conuitiis colitur:uolubiliſq; a pleriſq; uero & cæca etiá exiſtimata:uaga:incóſtans:incerta:uaria:indignorúq; fautrix:huic omnia expéſa:huic omnia ferunť accepta:& in tota ratione mortalium ſola utráq; paginá facit. Adeoq; obnoxiæ ſumus fortis:ut fors ipſa pro deo ſit:qua deus pbatur incertus.Pars alia & hanc pellit:aſtroq; ſuo euentus aſſignat : & naſcendi legibus ſemelq; in omnes futuros unq̄ deo decretú.In reliquú uero ociú datur.Sedere cœpit ſententia hæc:pariterq; & eruditú uulgus & rude in eá curſu uadit.Ecce fulgurum monitus:oraculorú præſcita: aruſpicú prædicta:atq; etiam parua dictu in Auguriis ſternutamenta:& offenſiones pedum.Diuus Auguſtus læuum pdidit ſibi calceum præpoſtere inductú:quo die ſeditione militari prope afflictus eſt. Quæ ſingula improuidá mortalitaté inuoluunt:ſolum ut íter iſta uel certum ſit nihil eé certi:nec miſerius qcq̄ homine aut ſuperbius:Cæteris quippe animantiú ſola uictus cura eſt.In quo ſpôte naturæ benignitas ſufficit:uno quidé uel pferenda cunctis bonis:q; de gloria:de pecunia:ambitione:ſuperq; de morte non cogitant. Verum in his deos agere curam rerum humanarú credi ex uſu uitæ eſt:pœnaſq; maleficiis aliquando ſeras occupato deo in tanta mole:núquá autem irritas eſſe.Nec ideo proximum illi genitum hominé:ut uilitate iuxta beluas eét.Imperfectæ uero in hoíe naturæ pcipua ſolatia:ne deú qdem poſſe oía.Náq; nec ſibi poteſt morté cóſciſcere:ſi uelit:quod hoí dedit optimú in tantis uitæ pœnis:nec mortales æternitate donare:aut reuocare defunctos:nec facere ut qui uixit nó uixerit:qui honores geſſit:nó geſſerit. Nullúq; habere in præterita ius præterq̄ obliuionis. Atq;(ut facetis quoq; argumentis ſocietas hæc cum deo copuleť) ut bis dena uiginti nó ſint:ac multa ſimiliter efficere nó poſſe.Per quæ declarať haud dubiæ naturæ potétia.Id quoq; eſſe qď deum uocamus.In hæc diuertiſſe nó fuerit alienum propter uulgatam aſſidue quæſtionem de deo.

Colitur uel tollitur

Inductú uel idictum

De Natura Syderum Errantium. CA. VIII.

HInc redeamus ad reliqua naturæ ſydera:quæ affixa diximus mundo:nó illa ut exiſtimat uulgus ſingulis attributa nobis:& clara diuitibus:minora pauperibus:obſcura defectis: & pro ſorte cuiuſq; lucétia ad munera mortalibus. Quia nec cú ſuo quæq; homine orta moriunť:nec aliqué extingui decidua ſignificát.Nó táta cælo ſocietas nobiſcú eſt:ut nřo fato mortalis ſit ille quoq;

ſyderũ fulgor. Illa nimio alimẽto tracti humoris igneam uim abũdantia reddũt. Cũ decidere creduntur ut
apud nos quoq; id luminibus accẽſis liquore olei notamus accidere. Cæterũ æterna eſt cæleſtibus natura
intexẽtibus mũdũ: intextuq; cõcretis. Potẽtia autẽ ad terra magnope eorũ pertinẽs: quæ ꝓpter effectus cla
ritatẽq; & magnitudinẽ in tãta ſubtilitate noſci potuerũt: ſicut ſuo demõſtrabimus loco. Circulorũ quoq;
cæli ratio ĩ terræ mẽtiõe aptius dicet: q̃do ad eã pertinet tota ſigniferi modulatio inuẽtionibus nõ dilatis.
Obliquitatẽ eius intellexiſſe: hoc eſt rerũ fores apuiſſe Anaximander Mileſius tradit primus olympiade
.lviii. Signa deinde in eo Cleoſtratus: & primũ arietis ac ſagittarii. Sphærã ipſam ante multo atlas. Nunc
relicto ipſius mũdi corpore reliqua inter cælũ terraſq; tractent. Sũmũ eſſe qđ uocãt Saturni ſydus: ideoq;
minimũ uideri: & maximo ambire circulo: ac .xxx. anno ad breuiſſima ſedis ſuæ principia regredi certũ e:
Oium autẽ errãtiũ ſyderũ meatus interq; ea ſolis & lunæ cõtrariũ mundo agere curſum: ideſt læuũ: ſemp
illo in dextrã præcipiti: & q̃uis aſſidua cõuerſione immẽſæ celeritatis attollant ab eo: rapiãturq; in occaſũ:
aduerſo tamẽ ire motu: p ſuos quæq; paſſus ita ferri ne conuolutus aer eandẽ in partẽ æterna mũdi uerti
gine ignauo globo torpeat: ſed findat aduerſo ſyderũ uerbere diſcretus & digeſtus. Saturni autẽ ſydus geli
dæ ac rigẽtis eſſe naturæ: multoq; ex eo ĩferiorẽ Iouis circulũ: & ideo motu celeriore duodenis circumagi
annis. Tertiũ Martis: qđ q̃dã Herculis uocat: ignea ardẽtis ſolis uicinitate binis ferre annis cõuerti. Ideoq;
huius ardore nimio & rigore Saturni interiectũ ambobus ex utroq; tẽperari Iouẽ: ſalutarẽq; fieri deũ. In
de ſolis meatũ eẽ partiũ q̃dẽ trecẽtarũ .lx. Sed ut obſeruatio umbrarũ eius redeat ad notas quinos annis di
es adiici: ſuperq; q̃rtã ꝑtẽ diei. Quã ob cãm q̃nto anno unus ĩtercalaris dies addit ut tẽporũ rõ facilius ſolis
itineri cõgruat. Infra ſolẽ ambit ingẽs ſydus appellatũ Veneris: alterno meatu uagũ: ipſiſq; cognominibus
æmulũ ſolis & lunæ: præueniẽs q̃ppe & ante matutinũ exoriẽs: luciferi nomẽ accipit: ut ſol alter: diẽq; ma
turans. Cõtra ab occaſu refulgẽs nuncupat ueſper: ut prorogans lucẽ: uicẽq; lunæ reddẽs. Quã naturã eius
Pythagoras Samius primus deprehẽdit olympiade circiter .xlii. q fuit urbis Romæ annus .cxlii. Largiori
magnitudine extra cuncta alia ſydera: eſt claritatis q̃dẽ tãtæ ut unius huius ſtellæ radiis umbræ reddant.
Itaq; & in magno nominũ ambitu eſt. Alii n. Iunonis: alii Iſidis: alii matris deũ appellauere. Huius natura
cũcta generant in terris. Nãq; in alterutro exortu genitali rore cõſpergens nõ terræ modo cõceptus ĩplet:
uerũ animãtiũ quoq; omniũ ſtimulat. Signiferi autẽ ambitũ peragit tricenis & duo de q̃nquagenis diebus
ab ſole nunq̃ abſiſtens partibus ſex atq; q̃draginta lõgius (ut Timeo placet (Simili ratione ſed nequaq̃ ma
gnitudine ſ. aut ui ꝓximũ illi Mercurii ſydus a q̃buſdã appellatũ Apollinis ĩferiore circulo fert .ix. diebus
ociore ambitu modo ante ſolis exortũ: mõ poſt occaſum ſplẽdẽs: nunq̃ ab eo .xxiii. partibus remotior: ut
Cteſias & Soſigenes docent. Ideo & peculiaris horum ſyderũ ſtatio eſt: neq; cõmunis cũ ſupradictis. Nãq;
ea & quarta parte cæli a ſole abeſſe & tertia: & aduerſa ſoli ſæpe cernũtur. maioreſq; aliis habent cũcta ple Aliis uel alios
næ conuerſionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

De lunæ Natura. CA. IX.

SEd oium admirationẽ uincit nouiſſimũ ſydus terriſq; familiariſſimũ: & in tenebrarũ remediũ
ab natura repertũ lunæ. Multiformi hæc ambage torſit ingenia cõtẽplantiũ: & proximũ igno
rari ſydus maxime indignantiũ: creſcens ſemp: aut ſeneſcens. Et modo curuata in cornua: mõ
æqua ꝓportiõe diuiſa: mõ ſinuata in orbẽ: maculoſa: eodẽq; ſubito prænitẽs: ĩmẽſa orbe plẽo:
ac repete nulla: alias pernox: alias ſera: & parte diei ſolis lucẽ adiuuãs: deficiẽs: & in defectu tamẽ conſpicua.
Quæ mẽſis exitu latet cũ laborare nõ credit. Iam uero humilis & excelſa: & ne id q̃dẽ uno mõ: ſed alias ad
mota cælo: alias cõtigua mõtibus: nũc in aquilonẽ elata: nũc in auſtros deiecta. Quæ ſingula in eã depre
hẽdit hominũ primus Endymion: & ob id amore eius captus fama tradit. Nõ ſumus profecto grati erga
eos: qui labore curaq; lucẽ nobis aperuere. In hac luce mira quoq; humani ĩgenii peſte ſanguinẽ: & cædes
cõdere annalibus iuuat: ut ſcelera hominũ noſcant mundi ipſius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq; mi
nimo ambitu uicenis diebus ſeptenisq; & tertia diei parte pagit ſpatia eadẽ: quæ Saturni ſydus altiſſimũ
.xxx. ut dictũ eſt annis: dein remorata in coitu ſolis biduo cũ tardiſſime a triceſima luce rurſus ad eaſdẽ ui
ces exit. Haud ſcio an omniũ quæ in cælo prænoſci potuerunt magiſtra in .xii. ſpatia mẽſium oportere di
uidi annũ: quãdo ipſum totiens ſolẽ redeũdo ad principia cõſequit. Solis fulgore eã ut reliqua ſydera regi:
ſiq̃dẽ ĩ totũ mutuata ab eo luce fulgere: qualẽ ĩ repercuſſu aquæ uolitare cõſpicimus: ideo molliore & im
perfecta ui ſoluere tãtũ humorẽ: atq; etiã augere: quẽ ſolis radii abſumant: ideo & inæquali lumine aſpici:
quia ex aduerſo demũ plena reliquis diebus tantũ ex ſe terris oſtẽdat: q̃tũ es ſole ipſa cõcipiat. In coitu q̃dẽ
non cerni: quoniam hauſtum omnẽ lucis auerſa illo regerat: unde acceperit. Sydera uero haud dubie hu
more terreno paſci: quia orbe dimidio nõnunq̃ maculoſa cernantur: ſcilicet nondum ſuppetente ad hauri
endum ultra iuſta ui. Maculas enim non aliud eſſe q̃ terræ raptas cum humore ſordes.

De defectu Solis & Lunæ & de nocte. CA. X.

DEfectus autem ſuos & ſolis rem in tota cõtẽplatiõe naturæ maximæ mirã & oſtẽto ſimilẽ eorũ
magnitudinũ umbræq; indices exiſtere. Quippe manifeſtũ eſt ſolẽ ĩteruẽtu lunæ occultari: lu
nãq; terræ obiectu: ac uices reddi eoſdẽ ſolis radios luna ĩterpoſitu ſuo auferẽte terræ: terraque
lunæ. Hac uero ſubeũte repẽtinas obduci tenebras: rurſumq; illius umbra ſydus hebetari. Neq;
aliud eſſe noctem q̃ terræ umbram. Figurã aũt umbræ ſimilẽ metæ ac turbini ĩuerſo: quãdo mucrone tã
tũ ingruat: neq; lunæ excedat altitudinẽ: quoniã nullũ aliud ſydus eodẽ mõ obſcuret: & talis figura ſemp Altitudinẽ uel
in mucronẽ deficiat. Spatio quidẽ conſumi umbras indicio ſunt uolucrum præalti uolatus. Ergo cõfiniũ latitudinem.
ilis eſt aeris terminus initiũq; ætheris. Supra lunam pura omnia ac diuturnæ lucis plena. A nobis autem
per noctem cernuntur ſydera ut reliqua lumina & tenebris. Et propter has cauſas nocturno tempore de

ficit luna. Stati autem atq; mẽſtrui non ſunt utriq; defectus propter obliquitatem ſigniferi lunæq; multiuagos (ut dictum eſt) flexus: non ſemper in ſcrupulis partium congruente ſyderum motu.

De ſyderum magnitudine. CA. XI.

Hæc ratio mortales animos ſubducit in cælum ac uelut inde cõtemplantibus trium maximarũ rerũ naturæ partium magnitudinem detegit. Non poſſet quippe totus ſol adimi terris intercedẽte luna: ſi terra maior eſſet q̃ luna. Certior ex utraq; uaſtitas ſolis aperitur: ut non ſit neceſſe amplitudinem eius oculorum argumentis atq; coniectura animi ſcrutari. Immenſum eſſe conſtat: quia arbor ꝗ in limitibus porrectarũ in quotlibet paſſuum milia umbras paribus iaciat interuallis: tanq̃ toto ſpatio medius. Et quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitãtibus ſimul fiat a uertice. Item quia circa ſolſtitialem circulum habitantium meridie ad ſeptẽtrionem umbræ cadant: ortu uero ad occaſum: quæ fieri nullo modo poſſent niſi multo eſſet maior q̃ terra: & q; montem idam exoriens latitudine exuperat dextra leuaq; large amplectens: præſertim diſcretus tanto interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat: ſicut terræ paruitatem ipſa deficiẽs. Nãq; cum ſint tres umbrarum figuræ: cõſtetq;: ſi par lumini ſit materia: quæ iactat umbrã: columnæ effigie iaci: nec habere finem. Si uero maior materia q̃ lumen: turbinis recti: ut ſit imũ eius anguſtiſſimum: & ſimili modo infinita longitudo. Si minor materia q̃ lux: metæ exiſtere effigiem in cacuminis fine deſinentem: taleq; cerni umbram deficiente luna palam fit: ut nulla amplius relinquatur dubitatio ſuperari magnitudine terram. Id quidem: & tacitis ipſius naturæ idiciis. Cur enim partitis uicibus anni brumalis abſcedit? ut noctium opacitate terras reficiat: exuſturus haud dubie: & ſic quoq; exurens quadam in parte: tanta magnitudo eius eſt.

Ipſa uel ipſæ

Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti. CA. XII.

Et rationem quidem defectus utriuſq; primus romani generis in uulgus extulit Sulpitius Gallus: qui conſ. cum M. Marcello fuit: ſed tum tribunus militũ ſollicitudine exercitu liberato: pridie q̃ Perſes rex ſuperatus a Paulo eſt in cõcione ab impatore productus ad prædicẽdam eclipſim: mox & compoſito uolumine. Apud græcos autem inueſtigauit primus omnium Thales Mileſius olympiadis. xlviii. anno quarto: prædicto ſolis defectu: qui ſub Aſtyage rege factus eſt urbis conditæ anno. clxx. Poſt eos utriuſq; ſyderis curſum in ſexcentos annos præcinuit Hipparcus menſes gẽtium dieſq; & horas: ac ſitus locorum: & uicos populorum complexus æuo teſte: haud alio modo: q̃ conſiliorum naturæ particeps. Viri ingentes ſupraq; mortalium naturam tantorum numinũ lege deprehenſa: & miſera hominum mẽte abſoluta in defectibus ſtellarũ: ſcelera: aut mortem aliquam ſyderũ pauente. Quo in metu fuiſſe Sterſichori & Pindari uatum ſublimia ora palam eſt deliquio ſolis: & i luna ueneficia arguente mortalitate: & ob id crepitu diſſono auxiliante. Quo pauore ignarus cauſæ Nicias atheni enſium imperator ueritus claſſem portu educere: opes eorũ afflixit. Macti ingenio & cæli interpræ tes rerũq; naturæ capaces argumenti repertores: quos deos hominesq; uiciſtis. Quis enim hæc cernens: & ſtatos ſyderum quoniam ita placuit appellare labores non ſuæ neceſſitati mortalis genitus ignoſcat. Nunc cõfeſſa de iiſdẽ breuiter atq; capitulatim attingã: ratione admodũ neceſſariis locis ſtrictim q; reddita. Nam neq; inſtituti operis talis argumẽtatio ẽ: neq; oium rerũ afferri poſſe cãs minus mirũ ẽ: q̃ cõſtare in aliqbus.

De defectibus. CA. XIII.

Defectus. ccxxiii. menſibus redire in ſuos orbes certum eſt. Soliſq; defectum non niſi nouiſſima primaue fieri luna: quod uocant coitum. Lunæ autem non niſi plena: ſemperq; citra q; proxime fuerit. Omnibus auté annis fieri utriuſq; ſyderis defectus ſtatis diebus oriſq; ſub terra. Nec tamen cum ſiant ſuperne ubiq; cerni: aliquando propter nubila: ſæpius globo terræ obſtante cõuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi ſagacitate compertum eſt: & lunæ defectum aliquando quinto menſe a priore fieri: ſolis uero ſeptimo. Eadem bis in triginta diebus ſupra terras occultari: ſed ab aliis atq; aliis hoc cerni: quæq; ſunt in hoc miraculo maxime mira: cum conueniat umbra terræ lunam hebetari: nunc ab occaſus parte hoc ei accidere: nunc ab exortus. Et qua nam ratione cum ſolis exortu umbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat ſemel iam acciderit: ut in occaſu luna deficeret utroq; ſuper terram conſpicuo ſydere. Nam ut in duodecim diebus utrunq; ſydus quæreret: & noſtro æuo accidit imperatoribus Veſpaſianis patre. iii. filio iterum conſſ.

De Lunæ motu. CA. XIIII.

Lunam ſemper auerſis a ſole cornibus ſi creſcat: ortus ſpectare: ſi minuat occaſus: haud dubiũ eſt. Lucere dodrantis ſemuntias horarum ab ſecunda adiicientem uſque ad plenum orbem detrahentemq; in diminutionem: intra. xiiii. autem partes ſolis ſemper occultam eſſe. Quo argumento amplior errantium ſtellarum q̃ lunæ magnitudo colligitur: quando illæ & a ſeptenis interdũ partibus emergant. Sed altitudo cogit minores uideri: ſicut affixas cælo ſolis fulgore interdiu nõ cerni: cũ æque die ac noctu luceant: idq; manifeſtum fiat defectibus ſolis: & præaltis puteis.

Errantium motus: & luminum canonica. CA. XV.

Errantium autem tres quas ſupra ſolem diximus ſitas: occultantur meantes cum eo. Exoriunt uero matutino diſcedentes partibus nunq̃ amplius undenis. Poſtea radiorum eius cõtactu reguntur: & in triquetro a partibus. cxx. ſtationes matutinas faciũt: quæ & primæ uocant: mox in aduerſo a partibus. clxxx. exortus ueſpertinos. Iterũq; in. cxx. ab alio latere appropinquãte ſtationes ueſpertinas: quas & ſecundas uocant: donec aſſecutus in partibus duodenis occultet illas: qui ueſpertini occaſus appellant. Martis ſtella ut propior etiam ex quadrato ſentit radios ab. lxxxx. partibus: unde & nomen accepit. Is motus primus & ſecundus nonagenarius dictus ab utroq; exortu. Eadem ſtationa

his ſenis menſibus commorat̃ in ſignis:alioquin bimeſtris cum cæteræ utraq; ſtatione quaternos men/
ſes non impleant.Inferiores autem duæ occultant̃ in coitu ueſpertino ſimili modo:relictoq; ſole totidẽ in
partibus faciũt exortus matutinos:atq; a longiſſimis diſtãtiæ ſuæ metis ſolem inſequunt̃:adeptæq; occa/
ſum matutino condunt̃:ac pꝛtereunt:mox eodem iteruallo ueſperi exoriunt̃:uſq; ad quos diximus termi
nos.Ab his retrogradiunt̃ ad ſolem:& occaſu ueſpertino deliteſcunt.Veneris ſtella & ſtationes duas ma/
tutinam ueſpertinãq; ab utroq; exortu facit a longiſſimis diſtantiæ ſuæ finibus Mercurii ſtationes breuio
re momẽto:q̃ ut depræhendi poſſint.Hæc eſt luminũ occultationũq; ratio ꝑplexiore motu:multiſq; iuo/
luta miraculis.Siquidem magnitudines ſuas:& colores mutant:& eædem ad ſeptẽtrionem accedũt:abe/
untq; ad auſtrum:terriſq; propiores:aut cælo repente cernunt̃.In quibus aliter multa q̃ priores tradituri
fatemur:ea quoq; illorum eſſe muneris:qui primi quærendi uias demonſtrauerunt.Modo ne quis deſpe
ret ſæcula proficere ſemper.Pluribus de cauſis hæc omnia accidũt.Prima circulorum eſt:quos græci apſi
das in ſtellis uocant:etenim græcis utendum erit uocabulis.Sunt autem hi ſui cuiq; earum:aliiq; q̃ mũdo:
quoniam terra a uerticibus duobus quos appellauerunt polos:centrum cæli eſt:nec nõ ſigniferi obliq; in/
ter eos ſiti.Omnia autem hæc cõſtant ratione circini ſemp ĩdubitata.Ergo ab alio cuiq; cẽtro apſides ſuæ
exurgũt.Ideoq; diuerſos habent orbes motuſq; diſſimiles:qm̃ interiores apſidas neceſſe eſt breuiores eẽ.

Quare eadem alias altiora:alias inferiora uideantur. CA. XVI.

IGitur a terræ centro apſides altiſſimæ ſunt.Saturno in ſcorpiõe.Ioui in uirgine.Marti in leone.
Soli in geminis.Veneri in ſagittario.Mercurio in capricorno.Mediis omnium partibus.Et e cõ
trario ad terræ centrum humillimæ atque proximæ.Sic fit ut tardius moueri uideãtur:cum al/
tiſſimo ambitu ferunt̃. Non quia accelerent tardẽtue naturales motus : qui certi ac ſinguli ſunt
illis:ſed quia deductas ab ſumma apſide lineas coartari ad cẽtrum neceſſe eſt:ſicut in rotis radios. Idemq;
motus alias maior:alias minor centri propinquitate ſentitur. Altera ſublimitatum cauſa . quoniam a ſuo
centro apſidas altiſſimas habent in aliis ſignis.Saturnus in libræ parte uiceſima.Iuppiter cãcri.xv.Mars ca
pricorni.xxviii.ſol arietis.xix.Venus piſcium.xvi.Mercurius uirginis.xv.Luna tauri.iiii. Tertia altitudi/
num ratio cæli menſura non circuli intelligitur:ſubire eas:aut deſcendere per profundum aeris oculis eſti
mantibus.Huic connexa latitudinum ſigniferi obliquitatiſq; cauſa eſt.Per hunc ſtellæ quas diximus errã
tes ferunt̃.Nec aliud habitat̃ in terris q̃ quod illi ſubiacet.Reliqua a polis ſqualent . Veneris tantum ſtella
excedit eum binis partibus.Quæ cauſa intelligitur efficere ut quædam animalia & in deſertis mundi na/
ſcant̃.Luna quoq; per totam latitudinem eius uagatur: ſed omnino non excedens eũ. Ab iis Mercurii ſtel
la laxiſſime:ut tamen e duodenis partibus(tot enim ſunt latitudines)non amplius octonas pererret:neque
has æqualiter.Sed duas medio eius:& ſupra.iiii.infra duas.Sol deinde medio fert̃ iter duas partes flexuo
ſo draconum meatu inæqualis.Martis ſtella quattuor medias.Iouis mediam & ſuper eam duas.Saturni
duas ut ſol.Hæc erit latitudinum ratio ad auſtrum deſcendentium:aut aquilonem ſubeuntium.Hac con
ſtare & tertiam illã a terra ſubeuntiũ in cælũ.Et pariter ſcandi eã quoq; exiſtimauere pleriq; falſo. Qui ut
coarguantur:aperienda eſt ſubtilitas immenſa:& omnis eas complexa cauſas.Cõuenit ſtellas in occaſu ue
ſpertino proximas eſſe terræ:& latitudine:& altitudine exortuſq; matutinos in initio cuiuſq; fieri.Statio/
nes in mediis latitudinum articulis:quæ uocant ecleptica:perinde confeſſum eſt motum augeri : q̃diu in
uicino ſint terræ:cum abſcedãt in altitudinem:minui.Quæ ratio lunæ ſublimitatibus maxime approba/
tur.Aeq; non eſt dubium in exortibus matutinis etiam numerum augeri:atq; a ſtationibus primis tres ſu
periores diminui uſq; ad ſtationes ſecundas.Quæ cum ita ſint:manifeſtum erit ab exortu matutino latitu
dines ſcandi:quoniam in eo primum habitu incipiant partius adiici motus.In ſtationibus uero primis &
altitudine ſubire:quoniam tum primum incipiant detrahi numeri:ſtellæq; retroire.Cuius rei ratio prius
tim reddenda eſt.Percuſſæ in qua diximus parte & triangulo ſolis radio inhibentur rectum agere curſum
& ignea ui leuantur in ſublime.Hoc non protinus intelligi poteſt uiſu noſtro:ideoq; exiſtimatur ſtare:un
de & nomen accepit ſtatio.Progreditur deinde eiuſdem radii uiolẽtia:& retroire cogit uapor repercuſſas.
Multo id magis in ueſpertino earum exortu toto ſole aduerſo:cum in ſummas apſidas expelluntur:mini/
meq; cernuntur:quoniam altiſſime abſunt:& minimo feruntur motu:tãto minore cum hoc in altiſſimis
apſidum euenit ſignis.Ab exortu ueſpertino latitudo deſcenditur:partius iam ſe minuente motu: non ta/
men ante ſtationes ſecundas augente cum & altitudo deſcenditur ſuperueniente ab alio latere radio:ea/
demq; ui ruſus ad terras deprimente:quæ ſuſtulerit in cælum ex priore triquetro.Tantum intereſt ſube
ant:ne radii an ſuperueniant.Multoq; eadem magis in ueſpertino occaſu accidunt.Hæc eſt ſuperiorũ ſtel/
larum ratio.Difficilior reliquarum:& a nullo ante nos reddita.

Catholica Syderum errantium. CA. XVII.

PRimum igitur dicatur cum ſint diuerſæ ſtellæ:cur Veneris ſtella nunq̃ longius.lxvi.partibus.
Mercurius.xx.a ſole abſcedant.Sæpe citra eas ad ſolem reciprocent.Conuerſas habent utræque
apſidas: ut infra ſolem ſitæ:tantumq; circulis earum ſub terra eſt:quantum ſuperne prædictarũ
& ideo non poſſunt abeſſe amplius:quoniam curuatura apſidum ibi non habet longitudinem
maiorem.Ergo utræq; ſimili ratione admodum ſtatuunt apſidum ſuarum margines:ac ſpatia longitudi/ Ad uel
nis latitudinum euagatione penſant.At enim cur non ſemper ad.xlvi.& ad partes.xx.perueniunt ? immo ſed
uero.Sed ratio canonica fallit.Nanq; apparet apſidas quoq; earum moueri:q; nunq̃ tranſeant ſolem.Itaq;
cum in partem ipſam eius incidere margines alterutro latere:cum & ſtellæ ad longiſſima ſua interualla
peruenire intelliguntur:cum citra fuere margines totidem partibus:& ipſe ocius redire credũtur cum ſit
illa ſemper utriq; extremitas ſumma.Hinc & ratio motuum cõuerſa intelligitur. Superiores enim celer/

rime feruntur in occaſu ueſpertino:hæ tardiſſime.Illæ a terra altiſſime abſunt:cum tardiſſime mouentur hæ cum ociſſime.Quia ſicut in illis propinquitas centri accelerat:ita in iis extremitas circuli.Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt:hæ uero augere.Illæ retro curſum agunt a ſtatione matutina uſque ad ueſpertinam.Veneris a ueſpertina uſque ad matutinam.Incipit autem ab exortu matutino latitudinem ſcandere.Altitudinem uero ac ſolem inſequi a ſtatione matutina ociſſima in occaſu matutino & altiſſima.Digredi autem latitudine:motumque minuere ab exortu matutino retro quidem ire: ſimulque altitudine digredi a ſtatione ueſpertina.Mercurii rurſus ſtella utroque modo ſcandere ab exortu matutino:digredi uero latitudine a ueſpertino:conſecutoque ſole ad.xv.partium interuallũ conſiſtit quadriduo prope immobilis.Mox ab altitudine deſcendit:retroque graditur ab occaſu ueſpertino uſque ad exortum matutinum.Tantumque hæc & luna totidem diebus quot ſubiere:deſcendũt.Veneris quindecies & pluribus ſubit.Rurſus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur.Martis etiam quadruplicato.Tanta eſt naturæ uarietas.Sed ratio euidens.Nam quæ in uaporem ſolis nituntur:etiam deſcendunt ægre.Multa promi amplius circa hæc poſſunt ſecreta naturæ legeſq;:quibus ipſa ſeruiat:exẽpli gratia.In Martis ſydere cuius eſt maxime inobſeruabilis curſus nunq̃ id ſtationem facere.Iouis ſydere triquetro raro admodũ ſexaginta partibus diſcreto.Qui numerus ſexangulas mundi efficit formas.Nec exortus niſi in duobus ſignis tantum cancri & leonis ſimul edere.Mercurii uero ſydus in piſcibus exortus ueſpertinos raro facere:creberrime in uirgine.In libro matutinos.Item matutinos in aquario:rariſſimos in leone.Retrogradum in tauro & in geminis non fieri.In cancro uero nõ citra.xxv.partem.Luna bis coitum cum ſole in nullo alio ſigno facere q̃ geminis.Non coire aliquando in ſagittario tantum.Nouiſſimam uero primamq; eadem die uel nocte nullo alio in ſigno q̃ ariete conſpici:id quoq; paucis mortalium cõtigit.Et inde fabula cernendi lynceo.Non comparere in cælo Saturni ſydus & Martis cum plurimũ diebus.clxx.Iouis.xxxvi.aut cum minimũ denis detractis diebus.Veneris.lxix.aut cum minimum.lii.Mercurii.xiii.aut cum plurimum.xvii.

ℭQuæ ratio colores eorum mutet. CA. XVIII.

COlores ratio altitudinem temperat:ſiquidem earum ſimilitudinem trahunt:in quarum aera uenere ſubeundo:tingitque appropinquantes utralibet alieni meatus circulus.Frigidior in pallorẽ. Ardentior in ruborem.Ventoſus in horrorem.Sol atque commiſſuræ abſidum extremæq; orbitæ a terra in obſcuritatem.Suus quidem cuiq; color eſt.Saturno candidus.Ioui clarus.Marti igneus.Lucifero candens.Veſperi refulgens.Mercurio radians.Lunæ blandus.Soli cum oritur ardens poſtea radians.His cauſis connexo uiſu & earũ quæ cælo cõtinentur.Nanq; modo multitudo conferta ineſt circa dimidios orbes lunæ:placida nocte leniter illuſtrante eas.Modo raritas ut fugiſſe miremur plenilunio abſcondente:aut cum ſolis ſopraue dictarum radii uiſus perſtrinxere noſtros.Et ipſa autem luna ig̃tu entium ſolis radiorum haud dubie differentias ſentit:hebetante cætera inflexos mundi conuexitate eos: præterq̃ ubi recti angulorum competunt ictus.Itaq; in quadrato ſolis diuidua eſt:in triquetro ſemi ambitur orbe:impletur autem in aduerſo:rurſuſq; minuens eaſdem effigies paribus edit interuallis:ſimili ratione qua ſupra ſolem tria ſydera.

Eaq; uel ienũt iis

ℭSolis motus & dierum inæqualitatis ratio. CA. XIX.

SOl autem ipſe quattuor differentias habet bis æquata nocte diei:uerno & autumno: & in cẽtrũ incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ.Bis permutatis ſpatiis in auctum diei bruma octaua in parte capricorni.Noctis uero ſolſtitio totidem in partibus cancri.Inæqualitatis cauſa obliquitas eſt ſigniferi:cum pars æqua mundi ſuper ſubterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt:ſigna longiore tractu tenent lucem:quæ uero obliqua ociore trãſeunt ſpatio.

ℭQuare Ioui fulmina aſſignentur. CA. XX.

LAtet pleroſq; magna cæli affectatione compertum a principibus doctrinæ uiris ſuperiorum trium ſyderum ignes eſſe:qui decidui ad terras fulminum nomen habeant.Sed maxime ex iis medio loco ſiti:fortaſſis quoniam contagium nimii humoris ex ſuperiore circulo:atq; ardoris ex ſubiecto per hunc modum egerat.Ideoq; dictum Iouem fulmina iaculari.Ergo ut e flagrãte ligno carbo cum crepitu:ſic a ſydere cæleſtis ignis expuitur:præſcita ſecum afferens:ne abdicata quidem ſui parte in diuinis ceſſante operibus.Idq; maxima turbato fit aere:quia collectus humor abundantiam ſtimulat ut quia turbatur quodam ceu grauidi ſyderis partu.

ℭInterualla ſyderum. CA. XXI.

INterualla quoq; ſyderum a terra multi indagare tentauerunt.Et ſolem abeſſe a luna unde uiginti partes:quantum lunam ipſam a terra prodiderunt.Pythagoras uero uir ſagacis animi a terra ad lunam.cxxv.milia ſtadiorum eſſe collegit.Ab ea uſq; ad ſolem duplum.Inde ad duodecim ſigna triplicatum.In qua ſententia & Gallus Sulpitius noſter fuit.

ℭDe ſyderum muſica. CA. XXII.

SEd Pythagoras interdum ex muſica ratione appellat tonum: quantum abſit a terra luna. Ab ea ad Mercurium ſpatii eius dimidium:& ab eo ad Venerẽ. A qua ad ſolem ſeſquiplum. A ſole ad Martem tonum ideſt quantum ad lunam a terra. Ab eo ad Iouem dimidium:& ab eo ad Saturnum dimidium.Et inde ſeſquiplum ad ſigniferum.Ita ſeptem tonos effici: quam diapaſon harmoniam uocant:hoc eſt uniuerſitatem concentus.In ea Saturnũ Dorio moueri. Mercuriũ Pthongo.Iouem phrygio:& in reliquis ſimilia iucunda magis q̃ neceſſaria ſubtilitate.

Septem uel ſex

ℭDe mundi geometria. CA. XXIII.

STadium.cxxv. noſtros efficit paſſus:hoc eſt pedes ſexcentos.xxv.Poſſidonius non minus.xl.ſtadiorum a terra altitudinem eſſe:in qua nubila ac uenti nubeſꝗ perueniāt.Inde purum liquidūꝗ & imperturbatæ lucis aerem.Sed a turbido ad lunam uicies cētum ſtadiorum.Inde ad ſolē quinquies milies.Eo ſpatio fieri ut tam immēſa eius magnitudo nō exurat terras.Plures autem nubes noningentis ſtadiis in altitudinem ſubire prodiderunt.Incomperta hæc & inextricabilia:ſed tam prodenda:q̄ ſunt prodita.In quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunq̄ fallacis poſſit non repudiari: ſi cui libeat altius iſta proſequi.Nec ut menſura(id enim uelle pene dementis ocii eſt)ſed ut tantum conie ctanti animo conſtet eſtimatio.Nam cum trecentis.lx.& fere ſex partibus orbis ſolis ex circuitu eius pate re appareat circulum per quem meat:ſemperꝗ dimetiens tertiam partem ambitus:& tertiæ paulo minus ſeptimam colligat:apparet dempta eius dimidia:quoniā terra centralis interueniat.Sextam uero partē huius immenſi ſpatii quod circa terram circuli ſolaris animo comprænhenditur ineſſe altitudinis ſpatio.Lunæ uero duodecimam:quoniam tanto breuiore q̄ ſol ambitu currit.ita ferri eam in medio ſolis ac terræ. Mirum quo procedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata ſucceſſu.Sicut in ſupradictis occaſionem impudentiæ ratio largitur.auſiꝗ diuinare ſolis ad terram ſpatia.Eadem ad cælum agunt: quoniam ſit medius ſol:ut protinus mundi quoꝗ ipſius menſura ueniat ad digitos.Quantas enim dimetiens habeat ſeptimas:tantas habere circulum duo & uiceſimas:tanq̄ plane a perpendiculo menſura cæli conſtet.Aegyptia ratio quam Petoſiris & Necepſos oſtenderet:ſingulas partes in lunari circulo(ut dictum eſt) minimo.xxxiii.ſtadiis paulo amplius patere colligit.In ſaturni ampliſſimo duplum.In ſolis quem mediū eſſe diximus utriuſꝗ menſuræ dimidium.Quæ computatio plurimum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum addito ſigniferi ipſius interuallo:nec numerabilis multiplicatio efficitur.

¶De repentinis ſyderibus. CA. XXIIII.

Eſtant pauca de mundo.Nāꝗ & in ipſo cælo ſtellæ repente naſcuntur plura earum genera.

¶De cometis & cæleſtibus prodigiis:natura:& ſitu:& generibus eorum. CA. XXV.

COmetas græci uocant:noſtri crinitas horrentes crine ſanguineo:& comarum modo in uertice hiſpidas.Iidem pogonias:quibus inferiore ex parte in ſpeciē barbæ longe promittit iuba: Acōtiæ iaculi modo uibrantur ociſſimo ſignificatu.Hæc fuit de qua quinto conſulato ſuo Tyberius imperator Cæſar præclaro carmine perſcripſit ad hunc diem nouiſſime uiſam.Eaſdem breuiores & in mucronem faſtigiatas xiphias uocauere:quæ ſunt omnium palidiſſime: & quodā gladii nitore: ac ſine ullis radiis:quos chryſeus auro nomine ſimilis:colore autem electro raros e margine emittit.Pithetes doliorum cernitur figura in concauo fumidæ lucis.Cerarias cornus ſpeciem habet:qualis fuit:cū græcia apud ſalamina depugnauit.Lampades ardentes imitantur faces.Hippeus equinas iubas celerrimi motus:atꝗ in orbem circa ſe euntis.Fit & candidus cometes argenteo crine ita refulgens:ut uix cōtueri liceat: ſpecieꝗ humana dei effigiem in ſe oſtendens.Fiunt & hirti uillorum ſpecie & iuba aliqua circūdati.Semel adhuc iubæ effigies mutata in haſta eſt olympiade centeſima octaua:urbis anno.cccİxxxxviii.Breuiſſimū quo cernerentur ſpatium ſeptem dierum annotatum eſt:longiſſimum octoginta.Mouenť autem alii errantium modo:alii immobiles hærent.Omnes ferme ſub ipſo ſeptentrione aliqua eius parte nō certa:ſed maxime in candida:quæ lactei circuli nomen accepit.Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni nemini compertum alteri:quod equidem ſciam.Ventos autem ab iis graues æſtuſꝗ ſignificari.Fiunt & hybernis mēſibus & in auſtrino polo:ſed ibi citra ullum iubar.Diraꝗ comperta æthiopum & ægypti populis: cui nomen æui eius rex dedit Typon:ignea ſpecie:ac ſpiræ modo intorta:uiſu quoꝗ toruo: nec ſtella uerius quā quidam igneus nodus.Sparguntur aliquando & errantibus ſtellis cæteriſꝗ crines. Sed cometes nunq̄ in occaſura parte cæli eſt.Terrificum magna ex parte ſydus ac non leuiter piatum:ut ciuili motu Octauio cōſule.Iterumꝗ Pompeii & Cæſaris bello.In noſtro uero æuo circa ueneficium quo Claudius Cæſar imperium reliquit Domitio Neroni:ac deinde principatu eius aſſiduum prope ac ſæuum. Referre arbitrantur in quas partes ſeſe iaculetur:aut cuius ſtellæ uires accipiat: quaſꝗ ſimilitudines reddat: & quibus in locis emicet.Tibiarum ſpecie arti muſicæ portendere.Obſcenis autem moribus in uetendis partibus.Signorū ingeniis & eruditioni ſi triquetram figuram quadratamue paribus angulis ad aliquos perennium ſtellarū ſitus edant.Venena fundere in capite ſeptentrionalis:auſtrinæue ſerpentis.Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo romæ admodum fauſtus Diuo Auguſto iudicatus ab ipſo:qui incipiēte eo appuit ludis:quos faciebat. Veneris genitricis:nō multo poſt obitum patris Cæſaris in collegio ab eo iſtituto.Nāꝗ his uerbis id gaudium prodidit.Iis ipſis ludorum meorum diebus ſydus crinitum per ſeptem dies in regione cæli ſub ſeptentrionibus eſt cōſpectum.Id oriebatur circa undecimam horam diei: clarumꝗ & omnibus terris conſpicuum fuit.Eo ſigno ſignificari uulgus credidit Cæſaris animam inter deorum immortalium numina receptam:quo nomine id inſigne ſimulacro capitis eius quod mox in foro conſecrauimus adiectum eſt.Hæc ille in publicum.Interiore gaudio ſibi illum natum ſe ſeꝗ in eo naſci interpretatus eſt: & ut uerum fateamur:ſalutare id terris fuit.Sunt qui & hæc ſydera perpetua eſſe credātſuoꝗ ambitu ire: ſed non niſi relicta a ſole cerni.Alii uero qui naſci humore fortuito & ignea ui:ideoꝗ ſolui.

¶Hipparchus de ſyderibus per exēpla hyſtorica:faces:lāpades:trabes:bolides:& chaſma cæli.CA.XXVI.

IDem Hipparchus nūq̄ ſatis laudatus:ut quo nemo magis approbauerit cognationem cum homine ſyderum:animaſꝗ noſtras partem eſſe cæli nouam ſtellam & aliam in æuo ſuo genitam deprehendit:eiuſꝗ motu qua die fulſit ad dubitationem eſt adductus:an ne hoc ſæpius fieret? mouerenturꝗ & eæ quas putamus affixas.Idem quæ auſus rem etiam deo improbam annume

Normā expāgere uel nomen ex pōgere

rare poſteris ſtellas:ac ſydera ad normam expāgere organis excogitatis:per quæ ſingularum loca atq; magnitudines ſignarūt:ut facile diſcerni poſſet ex eo:non modo an obirent:naſcerenturq;:ſed an omnino aliqua tranſirent mouerenturue. Item an creſcerēt minuerētq; cælo in hæreditate cunctis relicto: ſi quiſquā qui rationem eam caperet inuentus eſſet. Emicant & faces non niſi cum decidunt:uiſæ. Qualis Germanico Cæſare gladiatorum ſpectaculum edent præter ora populi meridiano tranſcurrit. Duo genera earum. Lampades uocant plane faces. Alterum bolidas:qualem mutinenſibus malis uiſum eſt. Diſtant q; faces ueſtigia longa faciunt priore ardente parte. Bolis uero perpetua ardens longiorem trahit limitem. Emicāt & trabes ſimili modo: quas docos uocāt:quales cum lacedemonii claſſe uicti imperium græciæ amiſere. Fit & cæli ipſius hiatus quem uocant chaſma.

ℭ De cæli coloribus. CA. XXVII.

FIt & ſanguinea ſpē:quo nihil terribilius mortalium timori eſt. Incendium ad terras cadens inde. Sicut olympiadis centeſimæ ſeptimæ anno tertio cum rex Philippus græciam q̄teret. Atqui hæc ego ratis temporibus naturæ ut cætera arbitror exiſtere:non ut plerią; uariis de cauſis quas ingeniorum acumen excogitat. Quippe ingentium malorum fuere prænuntia. Sed ea accidiſſe non quia hæc facta ſunt arbitror:uerum hæc ideo facta quia incaſura erant illa: raritate autem occultam eorum eſſe rationem:ideoq; non ſicut exortus ſupradictos defectuſq; & multa alia noſci.

Incaſura uel caſura

ℭ De flamma cæli. CA. XXVIII.

CErnunt & ſtellæ cum ſole totis diebus plerūq;: & circa ſolis orbem ceu ſpē coronæ:& uerſicoloris circuli:Qualiter Auguſto Cæſare in prima iuuenta urbem intrante poſt obitum patris ad nomen ingens capeſſendum.

ℭ De coronis cæleſtibus. CA. XXIX.

e Xiſtunt eædem coronæ circa lunam & circa nobilia aſtra cælo quoq; inhærentia. Circa ſolem arcus apparuit. L. Opimio. iii. Q. Fabio. ii. conſſ. orbis. L. portio. M. Acilio.

ℭ De circulis repentinis. CA. XXX.

CIrculus rubri coloris. L. Iulio. P. Rutilio conſſ. Fiunt prodigioſi & longiores ſolis defectus quales occiſo dictatore Cæſare:& Antoniano bello totius pœne anni pallore continuo.

ℭ Plures ſoles. CA. XXXI.

ET rurſus plures ſoles cernuntur:nec ſupra ipſum nec infra:ſed ex obliquo:nunq̄ iuxta: nec contra terram:nec noctu:ſed aut oriente aut occidente. Semel in meridie conſpecti in boſphoro ꝓduntur:qui a matutino tempore durauerunt in occaſum. Trinos ſoles antiqui ſæpius uidere. Sicut Sp. Poſtumio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Dolobella &. M. Lepido. L. Planco conſſ. & noſtra ætas uidit Diuo Claudio principe cōſulatu eius Cornelio Orfito collega. Plures ſimul q̄ tres uiſi ad hoc æui nunq̄ produntur.

ℭ Plures lunæ. CA. XXXII.

LVnæ quoq; trinæ:ut Cn. Domitio. C. F. L. Annio conſſ. apparuere: quos plerią; appellauerunt ſoles nocturnos.

ℭ Dierum lux nocte. CA. XXXIII.

l Vmen de cælo noctu uiſum eſt. C. Cecilio. Cn. Papirio conſſ. & ſæpe alias ut diei ſpecies noctu luceret.

ℭ Clypei ardentes. CA. XXXIIII.

c Lypeus ardēs ab occaſu ad ortum ſcintillans trāſcurrit ſolis occaſum Lucio Valerio. Cneo Mario conſulibus.

ℭ Oſtentum cæli. CA. XXXV.

SIntillam e ſtella cadere:& augeri terræ appropinquātem:ac poſtquam in lunæ magnitudinem facta ſit illuxiſſe ceu nubilo die. Dein cum in cælum ſe reciperet:lampadem factam ſemel unq̄ proditur. Cn. Octauio. C. Scribonio conſſ. Vidit hoc Licinius Syllanus proconſul cum comitatu ſuo.

ℭ De diſcurſu ſtellarum. CA. XXXVI.

f Ieri uidetur & diſcurſus ſtellarum nunquā temere:ut non ex ea parte truces uenti cooriantur: & ex iis tunc procellæ in mari terriſq;.

ℭ De ſtellis caſtoribus. CA. XXXVII.

VIdi in nocturnis militum uigiliis inhærere pilis pro uallo fulgurum effigies: eæ & antennis nauigantium aliiſque nauium partibus ceu uocali quodam ſono inſiſtūt:ut uolucres ſedem ex ſede mutantes. Graues cum ſolitariæ uenere:mergētesque nauigia:& ſi in carinæ ima deciderint exurentes. Geminæ autem ſalutares:& proſperi curſus prænunciæ:quarum aduentu fugari diram illam ac minacem appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Caſtori id numen aſſignāt: eoſq; in mari deos inuocant. Hominum quoque capita ueſpertinis horis magno præſagio circunfulgent. Omnia incerta ratione & in naturæ maieſtate abdita.

ℭ De aere. CA. XXXVIII.

HActenus de mundo ipſo ſyderibuſque. Nunc reliqua cæli memorabilia. Nanque & hoc cælum appellauere maiores: quod alio nomine aera: omne quod inani ſimile: uitalem hunc ſpiritum

fundit. Infra lunam hæc ſedes: multoque inferior. Vt animaduerto propemodum conſtare: infinitum ex ſuperiore natura aeris & terreni halitus miſcens utraque ſorte confunditur. Hinc nubila: tonitrua: & alia fulmina. Hinc grandines: & pruinæ: imbres: procellæ: turbines. Hinc plurima mortalium mala: & rerum naturæ pugna ſecum. Terrena in cælum tendentia deprimit ſyderum uis. Eadēq; quæ ſponte non ſubeant: ad ſe trahunt. Decidunt imbres. Nebulæ ſubeunt. Siccantur amnes. Ruunt grandines. Torrent radii: & terram in medium undique impellunt. Iidem infracti reſiliunt: & quæ potuere: auferunt ſecum. Vapor ex alto cadit: rurſumque in altum redit. Venti ingruunt inanes. Iidem quæ cum rapina remeant. Tot animalium hauſtus ſpiritum e ſublimi trahit. At ille contra nititur. Tellusque ut inani cælo ſpiritum infundit. Sic ultro citro comeante natura: ut tormento aliquo mundi celeritate diſcordia accēdatur. Nec ſtare pugnæ licet: ſed aſſidue rapta conuoluitur. Et circa terram immenſo rerum quaſi globo tendit ſubinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque præcipua eorum natura ibi: & ferme reliquas complexa cauſas: quoniam & tonitruum & fulminum iactus horum uiolentiæ pleriq; aſſignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim ꝙ uento ſint rapti: & multa ſimiliter. Quamobrem plura ſimul dicenda ſunt.

¶De æſtatis tempeſtatibus. CA. XXXIX.

TEmpeſtatum rerumque quaſdam ſtatas eſſe cauſas: quaſdam uero fortuitas: aut adhuc rationis incompertæ manifeſtum eſt. Quis enim æſtates & hyemes quæque in temporibus annua uice intelliguntur ſyderum motu fieri dubitet? Ergo ut ſolis natura temperando intelligitur anno: ſic reliquorum quoque ſyderum propria eſt quibuſque uis: & ad ſuam cuique naturam fertilis. Alia ſunt in liquorem ſoluti humoris fœcunda. Alia concreti in pruinas: aut coacti in niues: aut glaciati in grādines. Alia flatus tp̄is. Alia uaporis. Alia roris Alia rigoris. Nec uero hæc tāta debēt exiſtimari: quanta cernuntur: cum eſſe eorum nullum minus luna tam immenſæ altitudinis ratio declaret. Igitur in ſuo quæque motu naturam ſuam exercent: quod manifeſtum. Saturni maxime tranſitus imbribus faciunt. Nec meantium modo ſyderum hæc uis eſt: ſed multorum etiam adhærentium cælo quotiens errantium acceſſu impulſa: aut cōiectu radiorum exſtimulata ſunt. Qualiter in ſucculis ſentimus accidere: quas græci ob id pluuio nomine hyadas appellant. Quin & ſua ſponte quædam ſtatiſque temporibus ut hædorum exortus arcturi uero ſydus non ferme ſine procelloſa grandine emergit.

¶De caniculæ exortu. CA. XL.

NAm caniculæ exortu accendi ſolis uapores quis ignorat? Cuius ſyderis effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Feruent maria exoriente eo. Fluctuant in cælis uina. Mouētur ſtagna. Origem appelat ægyptus feram: quam in exortu eius contraſtare: & contueri tradit: ac uelut adorare cū ſternuerit. Canes quidem toto eo ſpatio maxime in rabiem agi non eſt dubium.

¶Vis temporum anni ſtatua. CA. XLI.

q Vin in partibus quoque ſignorum quorundam ſua uis ineſt: ut autumnali æquinoctio brumaque cum tempeſtatibus confici ſydus intelligimus.

¶De incertis tempeſtatibus. CA. XLII.

NEc hymbribus tantum tempeſtatibuſque ſed multis & corporum & ruris experimentis. Afflantur alii ſydere. Aliī commouētur ſtatis temporibus: aluo: neruis: capite: mente. Olea & populus alba & ſalices folia ſolſtitio circumagunt. Floret ipſo brumali die ſuſpenſa in tectis arentis herba pulegii. Rumpuntur intentæ ſpiritu membranæ. Miretur hoc qui non obſeruet quotidiano experimento herbam unam: quæ uocatur hæliotropium abeuntem ſolem intueri ſemper: omnibuſq; horis cum eo uerti: uel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari poteſtate oſtrearum cōchyliorumque & concharum omnium corpora augeri: & rurſus minui. Quin & ſoricum fibras reſpondere numero lunæ exquiſiuere diligentiores. Minimumque animal formicam ſentire uires ſyderis interlunio ſemper ceſſantē. Quo turpior homini inſcitia eſt: fatenti præcipue iumentorum quorundam in oculis morbos cum luna increſcere ac minui. Patrocinatur uaſtitas cæli immenſa diſcreta altitudine in duo atq; ſeptuaginta ſigna. Hæ ſunt rerum aut animantium effigies: in quas digeſſere cælum periti. In his quidam mille ſexcentas annotauere ſtellas inſignes uidelicet effectu uiſuue. Exempli gratia in cauda tauri ſeptem quas appellauere Vergilias. In fronte ſuculas. Booetem quæ ſequitur ſepentriones.

¶De imbribus. CA. XLIII.

EXtra has cauſas non negauerim exiſtere imbres uentoſq;: quoniam humidam a terra alias uero propter uapores fumidam exhalare caliginem certum eſt. Nubeſque liquore egreſſo in ſublime: aut ex aere coacto in liquorem egreſſo in ſublime: aut ex aere coacto in liquorem gigni Dēſitas earum corpuſque haud dubio coniectatur argumento: cum ſolem obumbrent. Perſpicuū alias etiam urinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

¶Quare lapides pluant. CA. XLIIII.

IGitur non eam inficias: poſſe in has & ignes ſuperne ſtellarum decidere: quales ſereno ſæpe cernimus: quorum ictu concuti aera uerum eſt: quando & tæla uibrata ſtridunt. Cum uero in nubem peruenerint: uaporem diſſonum gigni ut candente ferro in aquam demerſo: & fumidū uorticem uolui. Hinc naſci procellas.

De tonitruis & fulguribus. CA. XLV.

ET ſi ĩ nube luctetur flatus aut uapor tonitrua edi: ſi erumpat ardens: fulmina. Si longiore tractu nitatur: fulgetra. His findi nubem: illis perrumpi. Et eſſe tonitrua impactorum ignium plagas: ideoq; protinus corruſcare igneas nubium rimas. Poſſe & repulſu ſyderum depreſſum: qui a terra meauerit: ſpiritum nube cohibitum tonare. natura ſtrangulante ſonitum dum rixetur edito fragore cum erumpat: ut in membrana ſpiritu intenta. Poſſe & attritu dum in præceps feratur illum quiſquis eſt: ſpiritum accendi. Poſſe & afflictu nubium elidi: ut duorum lapidum ſintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia eſſe fortuita. Hinc bruta fulmina & uana ut quæ nulla ueniant ratione naturæ. Is percuti montes. iis maria: omneſq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto ſtatiſq; de cauſis: & ex ſuis uenire ſyderibus. Simili modo uentos uel potius flatus poſſe ex arido ſiccoq; anhelitu terræ gigni non negauerim. Poſſe & aquis aera expirantibus: qui neq; in nebulam denſetur: nec craſſeſcat in nubes. Poſſe & ſolis impulſu agi: quoniam uentus non aliud intelligatur q̄ fluctus aeris: pluribuſq; etiam modis. Namque & fluminibus & niuibus & e mari uidemus equidem tranquillo: & alios quos uocant altanos e terra conſurgere. Qui quidem cum e mari redeunt tropei uocantur: ſi pergunt apogei.

Qua ratione echo reddatur. CA. XLVI.

MOntium uero flexus crebriq; uertices & conflexa cubito: aut confracta in humeros iuga: concaui uallium ſinus ſcindunt inæqualiter: inde reſultantem aera quæ cauſa etiam uoces multis in locis reciprocas facit.

De uentis. CA. XLVII.

SIne fine uentos generãt iam quidam etiam ſpecus: qualis in dalmatiæ ora uaſto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pondere: quãuis tranquillo die turbini ſimilis emicat procella. Nomen loco eſt ſentaquin: Et in cyrenaica prouincia rupes quædam auſtro traditur ſacra: quam profanum ſit attrectari hominis manu: confeſtim auſtro inuoluente harenas. In domibus etiã multis manufacta incluſa opacitate conceptacula auras ſuas habent: adeo cauſa non deeſt. Sed plurimũ ĩtereſt flatus ſit an uentus: illos ſtatos atq; perſpirantes: quos non tractus aliquis uerum terræ ſentiunt: qui nõ aura non procella maris: ſed appellatione quoq; ipſa uenti ſunt. Qui ſiue aſſiduo mundi incitu & contrario ſyderum occurſu naſcuntur: ſiue hic eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus huc illuc quæ tãq̃ in utero aliquo uagus: ſiue diſparili errantium ſyderũ ictu: radiorumq; multiformi iactu flagellatus aer: ſiue a ſuis ſyderibus exeunt his propioribus: ſiue ab illis cælo affixis cadunt: palã eſt illos quoq; legem habere naturæ non ignotam: etiam ſi nondum percognitam.

Sẽtagn uel ſeniagn &

Naturæ & obſeruationes uentorum. CA. XLVIII.

VIginti & amplius auctores græci ueteres prodidere de his obſeruationes: quo magis miror orbe tam diſcordi: & in regna: hoc eſt in membra diuiſo tot uiris curæ fuiſſe tam ardua inuentu pergrere inter bella præſertim & infida hoſpitia. Pyratis etiam omnium mortalium hoſtibus tranſitus ſame tenentibus: ut hodie quædam in ſuo quiſq; tractu ex eorum commentariis: qui nunq̃ eo acceſſere: uerius noſcant q̄ indigenarum ſcientia. Nunc uero pace tam feſta: tam gaudente prouentu rerum artiumq; principe omnino nihil adiſci noua inquiſitione: immo ne ueterum quidem iuenta perdiſci. Non erant maiora præmia in multos diſperſa fortunæ magnitudine: & iſta plures ſine præmio alio q̄ poſteros iuuandi eruerunt. Nãq; mores hominũ ſenuere non fructus. Et immenſa multitudo apertũ quodcũq; eſt mare hoſpitaliq; littorum omnium appulſu nauigat: ſed lucri non ſcientiæ gratia. Nec reputat cæca mens etiam tantum auaritiæ intenta: idipſum ſcientia poſſe tutius fieri. Quapropter ſcrupuloſius q̄ inſtituto fortaſſis conueniat operi: tractabo uentos: tot milia nauigantium cernens.

Ventorum genera. CA. XLIX.

VEteres quattuor omnino ſeruauere per totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebetius mox iudicatum eſt ſecuta ætas octo addidit: ratione nimis ſubtili & conſciſſa. Proximis inter utraq; media placuit ad breue numerum additis quattuor. Sũt ergo bini in quattuor cæli partibus. Ab oriente æquinoctiali ſubſolanus. Ab oriente brumali uulturnus. Illum apeliotem: hunc græci eurum appellant. A meridie auſter. Et ab occaſu brumali africus: noton & liba nominãt. Ab occaſu æquinoctiali fauonius. Ab occaſu ſolſtitiali chorus: zephyron & argeſten uocant. A ſeptentrionibus ſeptẽtrio. Interq; eum & exortum ſolſtitialem aquilo. A parctias dicti & boreas. Numeroſior ratio quattuor iis interiecerat traſceam media regione inter ſeptentrionem & occaſum ſolſtitialem. Itẽq; cæciã media inter aquilonem & exortum æquinoctialem ab ortu ſolſtitiali: phœnica media regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter liba & noton compoſitum ex utroq; medium. Inter meridiem & hybernum occidentem libanoton. Nec finis. Alii quippe meſem nomine etiamnum addidere inter boream & cæciam. Et inter eurum & noton euronoton. Sunt etiam quidam peculiares quibuſq; gentibus uenti: non ultra certum procedentes tractum: ut Athenienſibus ſcyron: paulo ab argeſte deflexus reliquæ græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocatur. Cõſuetudo his oĩbus noĩbus argeſtem ĩtelligit & cæciam. Aliqui uocant helleſpontion. Et eoſdem alibi aliter. Item in narbonenſi prouincia clariſſimus uentorum eſt circius: nec ulli uiolentia inferior. Oſtiam plerũque recto liguſtico mari perferens. Idem non modo in reliquis partibus cæli ignotus eſt; ſed ne uiennam quidem eiuſdem prouintiæ urbem attingens:

Hebetius uel hebeti mox iudicatu Conſciſſa uel conciſa

paucis ante limitibus iugi modici occurſu tantus ille uentorum eſt coercitus. Et auſtros in ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit mãifeſta lex naturæ uẽtis etiã & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigãtibus maria. Cuius in principio fauonii hybernũ molliunt cælum: ſole aquarii. xxv. optinente partẽ. Is dies ſextus eſt ante Februarias idus. Competit ferme & hoc omnibus: quos deinde ponam per ſingulas intercalationes: uno die anticipãtibus rurſumq; luſtro ſequẽti ordinem ſeruantibus. Fauonii quidam ad .vii. cal. martii chelidoniam uocant: ab hirundinis uiſu. Nõnulli uero ornithiam uno & ſeptuageſimo die poſt brumam ab aduentu auium flantem per dies nouem. Fauonio contrarius eſt: quem ſubſolanum appellauimus. Datus eſt autem huic exortus uergiliarum in totidem partibus tauri ſex diebus ante maias idus: quod tempus auſtrinum eſt huic uento ſeptentrione contrario. Ardentiſſimo autem æſtatis tempore exoritur caniculæ ſydus ſolæ primam partem leonis ingrediente. Qui dies. xv. ante auguſti calen. eſt. Huius exortum diebus octo ferme aquilones antecedunt: quos prodromos appellant. Poſt biduum autẽ exortus iidem aquilones conſtantius perfluant diebus. xl. quos eteſias uocãt. Mollire eos creditur ſolis uapor geminatus ardore ſyderis. Nec illi uentorum magis ſtati ſunt. Poſt eos rurſus auſtri frequentes uſq; ad ſydus arcturi: quod exoritur. xi. diebus ante æquinoctium autũni. Cum hoc chorus incipit: chorus autumnat. Huic eſt contrarius uulturnus. Poſt id æquinoctium diebus fere quattuor & .xl. uergiliarum occaſus hyemem inchoat. Quod tempus in tertio idus nouembris incidere conſueuit: hoc eſt aquilonis hyberni: multumque æſtiuo illi diſſimilis: cuius ex aduerſo eſt africus. Ante brumam autem ſeptem diebus totidemque poſtea ſternitur mare halcyonum fœturæ: & inde nomen ii dies traxere. Reliquum tempus hyemat. Nec tamen ſæuitia tempeſtatum concludit mare. Piratæ primũ coegere mortis periculo in mortem ruere: & hyberna experiri maria. Nunc idem auaritia cogit. Ventorum etiam frigidiſſimi ſunt: quos a ſeptentrione diximus ſpirare. Vicinus his chorus. Ii & reliquos compeſcũt: & nubes abigunt. Humidi auſter aphricus: & præcipue auſter italiæ. Narrant & in põto cæciam in ſe trahere nubes. Sicci chorus & uulturnus præterq̃ deſinentes. Niuales aquilo & ſeptentrio. Grandines ſeptẽtrio importat & chorus. Aeſtuoſus auſter. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem ſubſolano ſiciores: & in totum omnes a ſeptẽtrione & occidente ſicciores: q̃ meridie & oriẽte. Saluberrimus autem omnium aquilo. Noxius auſter & magis ſiccus fortaſſis quia humidus frigidior eſt. Minus eſurire eo ſpirante creduntur animãtes. Eteſiæ noctu deſinũt flare: & a tertia diei hora horiuntur. In hiſpania & aſia ab oriente flatus eſt eorum. In ponto ab aquilone. Reliquis in partibus a meridie. Spirant autem & a bruma qui uocãtur ornithiæ: ſed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum ſitu. Auſter aphricæ ſerenus. Aquilo nubilus. Omnes uenti uicibus ſuis ſpirant maiore ex parte. Aut ut contrarius deſinenti incipiat cum proxime cadentibus. Surgunt a leuo latere in dextrum: ut ſol ambiunt. De ratione eorum menſtrua quarta maxime luna decernit. Iiſdem ãt uentis in contrarium nauigatur prolatis pedibus: ut noctu plerũq; aduerſa uela concurrant. Auſtro maiores fluctus edũtur q̃ aqlone: quoniam ille infernus ex imo maris ſpirat: hic ſummo. Ideoq; poſt auſtros noxii præcipue terremotus. Noctu auſter interdiu aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores ſunt ab occaſu flantibus. Septentriones in pari fere deſinunt numero. Quæ obſeruatio etiam in aliis multis rerum naturæ partibus ualet. Mares itaq; exiſtimantur impares numeri. Sol & auget & comprimit flatus. Auget exoriens occidenſq;: Comprimit meridianus æſtiuis temporibus. Itaq; medio diei aut noctis plerũq; ſopiuntur: quia aut nimio frigore aut æſtu ſoluuntur. Et hymbribus uenti ſopiuntur. Expectantur ãt maxime unde nubes diſcuſſæ adaperuere cælum. Omnium quidẽ ſi libeat obſeruare minimos ambitus redire eaſdem uices quadriennio exacto. Eudoxus putat: non uentorum modo: uerum & reliquarum tẽpeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno caniculæ ortu. De generalibus uentis hæc.

ℭ De repentinis flatibus. CA. L.

NVnc de repentinis flatibus qui exhalante terra ut dictum eſt coorti rurſuſq; deiecti interim obducta nubium cute multiformes exiſtunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo ut aliquibus placere oſtendimus: tonitrua & fulgura edunt. Maiore uero illati pondere incurſuſq; ſi late ſiccã ruperint nubem: procellam gignunt: quæ uocatur a græcis ecnephias. Sin uero depreſſo ſinu arctius rotati effregerint ſine igne hoc eſt ſine fulmine uorticem faciũt: qui typhon uocatur: ideſt uibratus. Ecnephias defert. Hic ſecum aliquid abreptum e nube gelida cõuoluens uerſanſq;: & ruinam ſuam illo põdere aggrauans: & locum ex loco mutans rapida uertigine: præcipua nauigantium peſtis: non antẽnas: modo uerum ipſa nauigia contorta frangens: tenui remedio aceti in aduentẽtem effuſi: cui frigidiſſima eſt natura. Idem illiſu ipſo repercuſſus correpta ſecum in cælum refert: ſorbetque in excelſum. Quod ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu: ſed minus lato q̃ procella: nec ſine fragore: turbinem uocant: ꝓxima quæq; proſternentem. Idem ardentior: accẽſuſque dũ fuerit præſter uocat amburẽs cõtacta pariter & proterẽs.

Exhalãte uel exhalant e terra

ℭ Alia prodigioſa genera tempeſtatum. CA. LI.

NOn fit autem aquilonibus typhon nec niualis: aut niue iacente ecnephias. Quod ſi ſimul rupit nubẽ: exarſitq;: & ignem habuit: aut poſtea concepit: fulmẽ eſt. Diſtat a præſtere: quo flamma ab igne. Hic late funditur flatu. Illud conglobatur impetu. Vortex autem hic meando diſtat a turbine quo ſtridor a fragore. Procella latitudine ab utroq; diſiecta nube uerius q̃ rupta. Fit & caligo beluæ ſimilis nube dira nauigantibus. Vocatur & colũna: cum ſpiſſatus humor rigenſq; ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere & in longam ueluti fiſtulam nubes aquam trahit.

Aqlonibus uel aqlonius meãdo uel remenãdo

ℭ Quibus in terris fulmina non cadant. CA. LII.

h Yeme & æſtate rara fulmina contrariis de cauſis: quoniã hyeme denſatus aer nubium craſſiore corio ſpiſſatur: omniſq; terrarum exhalatio rigens ac gelida quicquid accipit ignei uaporis ex-

tinguit. Quæ ratio immunem ſcythiam & circa rigentia a fulminum caſu præſtat:& e diuerſo nimius ar/dor ægyptum. Siquidem calidi ſiccique halitus terræ raras admodum tenueſque & infirmas denſantur in nubes. Vere autem & autumno crebriora fulmina: corruptis in utroq; tẽpore æſtatis hyemiſq; cauſis. Qua ratione crebra in italia fulmina:quia mobilior aer mitiore hyeme & æſtate nimboſa:ſemper quodã/modo uernat uel autũnat. Italiæ quoq; partibus iis: quæ a ſeptentrione deſcendunt ad temporem qualis eſt urbis campaniæ tractus:iuxta hyeme & æſtate fulgurat:quod non in alio ſitu.

Fulgurum genera & miracula. CA. LIII.

FVlminum ipſorum plura genera traduntur. Quæ ſicca ueniunt non adurũt:ſed diſſipant. Quæ humida non urunt: ſed infuſcant. Tertium eſt quod clarum uocant: mirificæ maxime naturæ: quo dolia exhauriuntur intactis operimentis:nulloque alio ueſtigio relicto. Aurum & æs & ar/gentum liquatur intus ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis : ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. Martia princeps romanarum icta grauida partu exanimato ipſa citra ullum aliud incommodum uixit. In catilinianis prodigiis pompeiano ex municipio. M. Herennius Decurio Sereno die fulmine ictus eſt.

De obſeruationibus. CA. LIIII.

THuſcorum litteræ nouem deos emittere fulmina exiſtimant:eaq; eſſe undecim generum. Iouẽ enim trina iaculari. Romani duo tantum ex his ſeruauere:diurna attribuẽtes Ioui:nocturna Sũ/mano. Rariora ſane eadem de cauſa frigidioris cæli. Hetruria rumpere a terra quoque arbitrãt: quæ ĩfera appellat brumali tempore facta ſæua maxime & execrabilia:cum ſint omnia quæ ter/rena exiſtimant non illa generalia:nec a ſyderibus uenientia:ſed ex proxima atq; turbidiore natura. Argu mentum euidens eſt:q; omnia a ſuperiore cælo decidentia obliquos habeant ictus:hæc autem quæ uocan tur terrena rectos. Sed quia ex propriore materia cadunt:ideo credũtur e terra exire : quoniam ex repulſu nulla ueſtigia edant:cum ſit illa ratio non inferni ictus: ſed aduerſi. Saturni ea a ſydere proficiſci ſubtiliter iſta conſectati putant:ſicut cremantia a Martis. Qualiter cum uulſcinii oppidum thuſcorum opulentiſſi/mum totum concrematum eſt fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica:quæ prima fiunt fa miliam ſuam cuiq; indepto. Cæterum exiſtimant non ultra decem annos portendere priuata : præterquã hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non ultra triceſimum annum : præter quam in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. CA. LV.

EXtat annalium memoria ſacris quibuſdam & præcationibus uel cogi fulmina uel imperrari. Ve tus fama eſt hetruriæ impetratum uulſinis & urbe & agris depopulatis:ſubeunte monſtro:qđ uocauere Oltam:euocatum & a Porſena ſuo rege:& ante eum a Numa ſæpius hoc factitatum: ſ primo annalium ſuorum tradit. L. Piſo grauis auctor. Quod imitatum parum rite Tullũ Ho/ſtilium ictum fulmine. Lucoſq; & aras & ſacra habemus: inter quæ ſtatores:& tonantes : & feretrios:elici um quoq; accepimus Iouem. Varia in hoc uitæ ſententia : & pro cuiuſlibet animo. Imperari naturæ auda cis eſt credere. Nec minus hebetis beneficiis abrogare uires:quando in fulgurum quoq; interprætatione eo profecit ſciẽtia:ut uẽtura alia finitio die præcinat:& an peremptura ſint fatum: aut apertura potius alia fata quæ lateant:innumerabilibus in utroq; publicis priuatiſque experimentis. Quãmobrem ſint iſta(ut rerum naturæ libuit)aliis certa:aliis dubia:aliis probata:aliis damnanda. Nos cætera quæ ſunt in his me/morabilia:non omittemus.

Catholica fulgurum. CA. LVI.

FVlgetrum prius cerni q̃ tonitrum audiri cum ſimul fiant certum eſt. Nec mirum quoniam lux ſonitu uelocior. Ictum autem & ſonitum congruere ita modulante natura. Sed ſonitum profe/cti eſſe fulminis:nõ illati : etiam num ſpiritum ociorem fulmine. Ideo quati prius omne & affla ri q̃ percuti. Nec quẽq̃ tangi qui prior uiderit fulmen:aut tonitrua audierit. Leua proſpera ex/ſtimantur:quoniam leua parte mundi ortus eſt. Nec tam aduentus ſpectatur q̃ reditus. ſiue ab ictu reſili/at ignis:ſiue opere confecto:aut igne conſumpto ſpiritus remeet. In. xvi. partes cælum in eo reſpectu diui ſere tuſci. Prima eſt a ſeptentrionibus ad æquinoctialem exortum. Secunda ad meridiem. Tertia ad æqui noctialem occaſum. Quarta optinet quod reliquum eſt ab occaſu ad ſeptentriones. Has in quaternas ite/rum diuiſere partes:ex quibus octo ab exortu ſiniſtras:totidem e contrario appellauere dextras. Ex iis ma xime diræ quæ per ſeptentriones'occaſum attingunt. Itaque per plurimum refert:unde uenerint fulmina & quo conceſſerint. Optimum eſt in exortiuas redire partes. Ideo cũ a prima cæli parte uenerint:& in ean/dem conceſſerint ſumma fœlicitas portenditur. Quale Syllæ dictatori oſtentum datum accepimus. Cæ/tera ipſius mundi portione minus pſpera aut dira. Quædã fulgura enuntiare nõ putãt fas:nec audire:præ/terq̃ ſi hoſpiti indicentur aut parenti. Magna obſeruationis huius uanitas:tacta Iunonis æde romæ depræ henſa eſt. Scauro cõſule:qui mox princeps fuit. Noctu magis q̃ iterdiu ſine tonitribus fulgurat. Vnum ani mal hominem non ſemper extinguit:cætera illico:hunc uidelicet natura tribuente honorem:cum tot bel uæ uiribus præſtent. Omnia contrarias incubant partes. Homo niſi conuertatur ui percuſſus non expi/rat. Superne icti conſidunt. Vigilans ictus cõniuentibus oculis:dormiens patẽtibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non eſt:condi terra religio tradidit. Nullum animal niſi exanimatum fulmi/ne accenditur. Vulnera fulminitorum frigidiora reliquo corpore ſunt.

Conſi/dunt uel concidunt Fulmĩe uel ful/minatorum

Quæ non feriantur fulmine. CA. LVII.

e Xiis quæ terra gignuntur lauri:fruticem non icit. Nec unq̃ altius quinq; pedibus deſcẽdit in ter rã. Ideo pauidi altiores ſpecus tutiſſimos putãt:aut tabernacula pellibus beluarum:quas uitulos

marinos appellant:quoniam hoc ſolum animal ex marinis non percutiat:ſicut nec e uolucribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius teli fingitur in italia inter terracinam & ædem Feroniæ turres bellicis temporibus deſiere fieri:quia non nullæ earum ſint fulmine dirutæ.

℄De ꝓdigioſis pluuiis lacte & ſanguine carne ferro lana lateribus coctis. CA. LVIII.

PRæter hæc inferiore cælo relatum in monumenta eſt lacte & ſanguine pluuiſſe.M.Acilio.C.Portio conſſ.Et ſæpe alias carne:ſicut.L.Volũnio Seruio Sulpitio conſſ.Exq; ea nõ perputruiſſe qđ non diripuiſſent aues.Item ferro in lucanis anno antequã.M.Craſſus a parthis interemptus.eſt: omneſq; cum eo lucani milites:quoꝝ magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ pluerat ſpongiaꝝ fere ſimilis fuit. Aruſpices cauenda ꝑmonuerunt ſuperna uulnera.L.autem Paulo.C.Marcello conſſ.lana pluit circa caſtellum cariſſanum:iuxta quod poſt annum.T.annius Milo occiſus eſt.Eodẽ cauſam dicente lateribus coctis pluiſſe in eius anni acta relatum eſt.

℄De crepitu armorum & tubarum de cælo audito. CA. LIX.

ARmorum crepitus & tubæ ſonitus auditus e cælo cimbricis bellis accepimus: crebroq; & prius & poſtea. Tertio uero conſulatu Marii ab amerinis & tudertibus ſpectata arma cæleſtia ab ortu occaſuq; inter ſe concurrentia:pulſis quæ ab occaſu erant.Ipſum ardere cælum minime mirum eſt.Et ſæpius uiſum maiore ui ignis nubibus correptis.

℄De lapidibus e cælo cadentibus. CA. LX.

CElebrant græci Anaxagoram clazomenium olympiadis ſeptuageſimæ octauæ ſecundo anno ꝑdixiſſe cæleſtium litteraꝝ ſcientia:quibus diebus ſaxum caſurum eſſet e ſole.Idq; factum ĩterdiu in thraciæ parte ad egos flumen.Qui etiam lapis nunc oſtẽdit magnitudine uehiculi colore aduſto:comete quoq; illis noctibus flagrante.Quod ſi quis prædictum credat: ſimul fateat neceſſe eſt maioris miraculi diuinitatem fuiſſe Anaxagoræ:ſoluiq; reꝝ naturæ intellectum & confundi omnia:ſi aut ipſe ſol lapis eſſe:aut unquã lapidẽ in eo fuiſſe credatur.Decidere tamen crebro nõ erit dubium.in abidi gymnaſio ex ea cauſa colit hodieq; modicus quidam:ſed quem in medio terraꝝ cauſarum idem Anaxagoras prædixiſſe narrat.Colitur & Caſandriæ:quæ potidea uocitata eſt:ob id deducta.Ego ipſe uidi in uocontiorum agro pauloante delatum.

℄De arcu cæleſti. CA. LXI.

ARcus uocamus extra miraculum frequẽtes:& extra oſtẽtum.Nam nec pluuios quidem aut ſerenos dies cum fide portendunt.Mãifeſtum eſt radium ſolis immiſſum cauæ nubi repulſa acie in ſolem refringi:colorumq; uarietatem mixtura nubium aeris igniũq; fieri.Certe niſi ſole aduerſo non fiunt:nec unquã niſi dimidia circuli forma:nec noctu.Quãuis Ariſtoteles prodat aliquando uiſum:quod tamen fateat idem non niſi triceſima luna poſſe.Fiunt autem hyeme maxime ab æquinoctio autũnali die decreſcente.Quo rurſus creſcente ab æquinoctio uerno non exiſtunt: nec circa ſolſtitium longiſſimis diebus.Bruma uero hoc eſt breuiſſimis diebus frequenter.Idem ſublimes humili ſole: humileſq; ſublimi:& minores occidente uel oriente:ſed in latitudinem diffuſi:meridie exiles:uerum ambitus maioris.Aeſtate uero per meridiem nõ cernunt.Poſt autũni æquinoctium q̃cũq; hora. Nec unquã plures ſimul quã duo.Cætera eiuſdem naturæ non multis dubia eſſe uideo.

℄De grandine:niue:pruina:nebula:rore. CA. LXII.

GRandinem coglaciato hymbre gigni:& niuem eodem humore mollius coacto. Pruinam autẽ ex rore gelido.Per hyemẽ niues cadere non grandines:ipſaſq; grandines inter diu ſæpius quam noctu:& multo celerius reſolui q̃ niues.Nebulã nec eſtate:nec maximo frigore exiſtere. Rores neq; gelu:neq; ardoribus:neq; uentis:nec niſi ſerena nocte.Gelando liquorem minui: ſolutaq; glacie non eundem inueniri modum.

℄De Nubium Imaginibus. CA. LXIII.

u Arietates colorum figurarumq; in nubibus cerni prout admixtus ignis ſuperet aut uincat.

℄De Proprietatibus cæli in Locis. CA. LXIIII.

PReterea quaſdam proprietates cæli quibuſdam locis eſſe.Roſcidas æſtate africæ noctes: In italia locris & lacu uelino nullo non die apparere arquus.Rhodi & ſyracuſis nunq̃ tanta nubila obduci:ut non aliqua hora ſol cernatur.Qualia aptius ſuis referent in locis.Hæc ſint dicta de aere.

℄De Natura Terræ. CA. LXV.

SEquitur terra cui uni reꝝ naturæ partiũ eximia propter merita cognomen ĩdidimus maternæ uenerationis.Sic hominum illa:ut cælũ dei:quæ nos naſcẽtes excipit:natos alit:ſemelq; editos ſuſtinet ſemper:nouiſſime complexa gremio:iam a reliqua natura abdicatos: tum maxime ut mater operiens:nullo magis ſacramento:q̃ quo nos quoq; ſacros facit:etiam monumenta ac titulos gerens: nomenq; prorogans noſtrum:& memoriam extẽdens contra breuitatem æui.Cuius numẽ ultimum iam nonnullis imprecamur rati graue:tanq̃ neſciamus hanc eſſe ſolam:quæ nunq̃ iraſcat homini.Aquæ ſubeunt in hymbres:rigeſcunt in grandines:tumeſcunt in fluctus:præcipitant in torrentes.Aer denſat nubibus:furit ꝓcellis.At hæc benigna:mitis:indulgens:uſuſq; mortalium ſemper ancilla:quæ coacta genera? quæ ſponte fundit? quos odores ſaporeſq;? quos ſuccos? quos tactus? quos colores? q̃ bona fide creditũ reddit fœnus quæ noſtri cauſa alit? Peſtifera.n.animãtia uitali ſpiritu habẽte culpã neceſſe eſt illi ſeminata excipere:& genita ſuſtinere.Sed in malis generãtiũ noxa eſt.Illa ſerpẽtẽ homine percuſſo non recipit amplius: pœnaſque etiam inertium nomine exigit. Illa medicas fundit hærbas: & ſemper homini parturit.Quin & uenena nr̃i miſerta inſtituiſſe credi poteſt:ne in tedio uitæ diræ famis mors terræ

Vel nullis

meritis alieniſſima lẽta nos cõſumeret tabe: ne laceꝝ corpus abrupta diſpergerẽt: ne laquei torq̃ret pœna præpoſtera: incluſo ſpiritu cui q̃reref exitus: Ne in ꝓfundo quæſita morte ſepultura ſabulo fieret: ne ferri cruciatus ſcinderet corpus. Ita eſt i miſerta genuit id: Cuius facillimo hauſtu illibato corpore: & cũ toto ſanguine extingueremur nullo labore ſitiẽtibus ſimiles. Quo taliter defunctos nõ uolucres: nõ feræ attingerent: terræq; ſeruaref qui ſibi ipſe periſſet. Et ut ueꝝ fateamur: terra nobis malorũ remediũ genuit: nos illud uitæ fecimus uenenũ. Nos. n. & ferro quo carere nõ poſſumus: ſimili modo utimur. Nec tamẽ quæreremur merito: etiã ſi maleficii cauſa attuliſſet. Aduerſus unam quippe naturæ partẽ ingrati ſumus: q̃ſi quæ nõ ad delitias quaſq;: nõ ad cõtumelias ſeruiat homini. In maria iacif: ut freta admittamus: eluif aq̃s ferro: ligno: igne: lapide: fruge. Oĩbus cruciaf horis: multoq; plus ut delitiis: q̃ ut alimẽtis noſtris famulef. Illa tamen quæ ſumma patiaf: atq; extrema: cute tolerabilia uideanf. Penetramus in uiſcera: auri argẽtiq; uenas: & æris ac plũbi metalla fodiẽtes. Gẽmas etiã & quoſdã paruulos q̃rimus lapides ſcrobibus in ꝓfundũ actis. Viſcera eius extrahimus: ut dygito geſtef gẽma: quã petimus. Quot manus atterunf: Vt unus niteat articulus. Si ulli eſſent iferi: iã ꝓfecto illos auaritiæ atq; luxuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur ſi eadem ad noxã genuit aliqua. Feræ enim credo cuſtodiũt illã: arcetq; ſacrilegas manus nonne inter ſerpentes fodimus? Et uenas auri tractamus cũ ueneni radicibus? Placatiore tamen dea utimur ob hoc: q; omnes hi opulentiæ exitus ad ſcelera cedeſq; & bella tendũt: quæq; ſanguine noſtro irrigamus in ſepultis oſſibus tegimus. Quibus tamen uelut exprobato furore tandem ipſa ſe obducit: & ſcelera quoq; mortaliũ occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc dixerimq; naturam eius ignoramus.

De Forma Terræ. CA. LXVI.

Est autẽ figura prima de qua cõſenſus iudicat. Orbẽ certe dicimus terræ globũ: quem uerticibus includi fatemur. Neq;. n. abſoluti orbis eſt forma in tãta mõtiũ excelſitate tãta cãpoꝝ planicie: ſed cuius amplexus: ſi cũcta linearũ cõprehẽdanf ambitu: figurã abſoluti orbis efficiat. Id quod ipſa rerũ naturæ cogit ratio: nõ eiſdẽ cauſis: quas attulimus in cælo. Nãq; in illo caua in ſe cõuexitas uergit: & cardini ſuo hoc eſt terræ undiq; incũbit. Hæc ut ſolida atq; cõferta aſſurgit intumeſcenti ſimilis: extraque protenditur. Mundus in centrum uergit. At terra exit a centro: immẽſum eius globum in formam orbis aſſidua circa eam mundi uolubilitate cogente.

De Antipodibus An Sint. CA. LXVII.

Ingẽs hic pugna litterarũ cõtraq; uulgi opinionẽ circũfundi terræ homines undiq; conuerſiſq; inter ſe pedibus ſtare: & cũctis ſimilẽ eſſe cæli uerticẽ: ac ſimili modo ex quacũq; parte mediã calcari. Illo quærẽte cur nõ decidãt cõtra ſiti: tanq̃ non & ratio præſto ſit: ut nos nõ decidere mirentur illi. Interuenit ſentẽtia q̃uis indocili ꝓbabilis turbæ inæquali globo: & ſi ſit figura pineæ nucis nihilominus terrã undiq; incoli. Sed quid hoc refert: alio miraculo exoriẽte: Pẽdere ipſam ac nõ cadere nobiſcũ ceu ſpiritus uis mundo ꝑſertim iclufi dubiũ ſit: an poſſit cadere: natura repugnãte: & quo cadat negante. Nã ſicut igniũ ſedes non eſt niſi in ignibus: aquarũ niſi in aquis: ſpiritus niſi in ſpiritu: ita terræ arcẽtibus cũctis niſi in ſe locus nõ ẽ. Globũ tamẽ effici mirũ eſt in tanta planitie maris camporũq;: cui ſentẽtiæ adeſt Dicæarchus uir in primis eruditus regũ cura ꝑmẽſus mõtes: ex q̃bus altiſſimũ ꝓdidit Pelion. M. cc. l. paſſuũ ratione perpẽdiculi nullã eſſe eã portionẽ uniuerſæ rotũditatis colligẽs. Mihi incerta hæc cõiectatio

Vel ignaro

uidef. Haud ignoro quoſdã alpiũ uertices lõgo tractu nec breuiore quinquaginta milibus paſſuũ aſſurgere: Sed uulgo maxime hæc pugna eſt: ſi coactam in uerticẽ aquaꝝ quoq; figura credere cogaf. At qui non aliud in reꝝ natura aſpectu manifeſtius. Nãq; depẽdẽtes ubiq; guttæ paruis globanf orbibus. Et pulueri illatæ frondiũq; lanugini impoſitæ abſoluta rotunditate cernuntur. Et in poculis repletis media maximæ tument. Quapropter ſubtilitate humoris mollitiaq; in ſe reſidẽre ratione facilius q̃ uiſu deprehendũt. Idq; etiã magis mirum in poculis repletis addito humore minimo circũfluere qđ ſuperſit. Contra euenire põderibus additis aduicenos ſæpe denarios. Scilicet quia intus recepta liquorẽ in uerticem attollãt: ut cumulo eminẽte infuſa dilabantur. Eadẽ eſt cauſa propter quã e nauibus terra nõ cernaf: e nauiũ malis cõſpicua. At procul recidente nauigio: ſi quid quod fulgeat religef in mali cacumine: paulatim deſcẽdere uideatur: & poſtremo occultef. Deniq; oceanus quẽ fatemur ultimũ qua non alia figura cohæreret: atq; non decideret: nullo ultra margine includẽte: ipſum id ad miraculũ redit: quo ꝗ̃ modo ẽt ſi globef extremũ non decidat mare. Contra quod ut ſint plana maria: & qua uidenf figura non poſſe id accidere magno ſui gaudio magnaq; gloria inuẽtores græci docent ſubtilitate geometrica. Nãq; cũ e ſublimi in iferiora aquæ feranf: & ſit hæc natura earum confeſſa: nec quiſq̃ dubitet in littore ullo acceſſiſſe eas: q̃ lõgiſſime deuexitas paſſa ſit: procul dubio apparere quo quid humilius ſit propius centro eſſe terræ: omneſq; lineas quæ emittũtur ex eo ad proximas aquas breuiores fieri q̃ quæ ad extremum mare a primis aquis: Ergo totas omnique ex parte aquas uergere in centrum: ideoq; non decidere: quoniam in interiore nitantur. Quod quidem & ita formaſſe artifex natura credi debet: ut cum terra arida & ſicca conſtare per ſe ac ſine humore nõ poſſet: nec rurſus ſtare aqua niſi ſuſtinente terra mutuo amplexu iungerentur. Hac ſinus pandente: illa uero permanente totam intra: extra: ſupra: uenis ut uinculis diſcurrentibus: atq; etiam in ſummis iugis erumpente: Quo ſpiritu acta & terræ pondere expreſſa ſiphonum modo emicat: tantũq; a periculo decidendi abeſt: ut in ſumma quæq; & altiſſima exiliat. Qua ratiõe mãifeſtum eſt quare tot fluminum quotidiano acceſſu maria non creſcant.

Aq̃ uel quæq;: & ſit hæc natura cõfeſſa: uel erãt naturæ cõſẽſus Appaiere quo qd uel apparet quicqd

Quomodo Aquas Sit Terræ Innexa. CA. LXVIII.

e St igitur in toto ſuo globo tellus medio ambictu præcincta circũfluo mari: nec argumentis: hoc inueſtigandum: ſed iam experimentis cognitum.

ℂDe Nauigatione Maris: Et Fluminum. CA. LXIX.

A Gadibus columniſq̧ Herculis hiſpaniæ & galliaꝶ circuitu totus hodie nauigaꞇ occidēs. Septētrionalis uero oceanus maiore ex parte nauigatus eſt auſpiciis Diui Auguſti germaniā claſſe circūuecta ad cimbrorū promontoriū: & inde immēſo mari proſpecto: aut fama cognito: ad ſythicā plagā & humore nimio rigentia. Propter quod minime uериſimile eſt illic maria deficere: ubi uis humoris ſuperet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari ſub eodē ſydere pars tota uergens in caſpium mare pernauigata eſt macedonū armis Seleucho atq̧ Antiócho regnantibus: quæ ſeleuchida atq̧ anthiochida ab ipſis appellari uoluere. Circa caſpiū quoq̧ multa oceani littora explorata: paruoq̧ breuis q̄ totus hic aut illic ſeptētrio eremigatus. Vt tamē cōiecturæ locū ſit quoq̧ in nō reliquā ingēs argumētum paludis mæoticæ: ſiue ea illius oceāi ſinus eſt: ut multos aduerto crediſſe: ſiue Auguſto ſinu diſcreti reſtagnatio. Alio latere Gadiū ab eodē occidente magna pars meridiani ſinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorē quidē eius partē & orientis uictoriæ magni Alexādri luſtrauere uſq̧ in arabicū ſinū. In quo res gerente C. Cæſare Auguſti filio ſigna nauium ex hiſpanienſibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno Carthaginis potentia florente circūuectus a gradibus ad finem arabiæ nauigationem eā prodidit ſcripto. Sicut ad extera Europæ noſcenda miſſus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor eſt Eudoxū quēdā ſua ætate cū Lathyrū regē fugeret arabico ſinu egreſſum gades uſq̧ ꝑuectū. Multoque ante eum Cœlius antipater uidiſſe ſe qui nauigaſſet ex hiſpania in æthiopiā cōmertii gratia. Idē Nepos de ſeptētrionali circuitu tradit. Qu. Metello Celeri. C. Afranii in cōſulatu collegæ: ſed tum galliæ ꝓconſuli indos a rege ſueuoꝶ dono datos: qui: ex india cōmertii cauſa nauigātes tēpeſtatibus eēnt in germaniam abrepti. Sic maria circūfuſa undiq̧ diuiduo globo partē orbis auferūt nobis: nec inde huc nec hinc illo peruio tractu: Quæ contemplatio apta detegēdæ mortalium uanitati poſcere uideꞇ: ut totum hoc quicquid eſt in quo ſingulis nihil ſatis eſt ceu ſubiectum oculis quantum ſit oſtendam.

ℂQuæ Portio Terræ Habitetur. CA. LXX.

IAm primū in dimidio cōputari mihi uideꞇ tanq̄ nulla portio ipſi decedat oceano: qui toto circūdatus medio: & oēs cæteras fundēs recipienſq̧ aq̄s: & quicquid exit in nubes ac ſydera ipē tot & tantæ magnitudinis paſcens. Quo tādē amplitudinis ſpatio terra crediꞇ habitari. Improba & infinita debet eē tā uaſtæ molis poſſeſſio. Adde q̧ ex relicto ſpatio plus abſtulit cœlum. Nā cum ſint eius quinq̧ partes: quas uocant zonas: īfeſto rigore & æterno præmiꞇ gelu omne quicquid eſt ſubiectum duabus extremis utrinq̧ circa uertices: hunc qui ſeptemptrion uocanꞇ: eumq̧ qui aduerſus illi auſtrinus appellaꞇ. Perpetua caligo utrobiq̧ & aliena mollioꝶ ſydeꝶ aſpectu maligna ac pruina tantū albicans. Lux uero media terrarū qua ſolis orbita eſt exuſta flāmis & cremata quo minus uapore torreꞇ. Circa quā duæ tātum inter ſe exuſtā & rigētes temperanꞇ. Hæq̧ ipſæ inter ſe nō peruiæ propter incēdiū ſyderis. Ita terræ tres partes abſtulit cœlū. Oceani rapina in īcerto eſt. Sed & relicta nobis una portio haud ſcio an etiā in maiore dāno ſit. Idē ſiquidē oceanus infuſus in multos (ut dicemus) ſinus adeo uicino acceſu īterna maria allatrat: ut centū quindecim millibus paſſuū arabicus ſinus diſtet ab ægyptio mari. Caſpius uero. ccclxxv. milibus a pōtico. Idē iterfuſus intrat per tot maria qbus africam europā aſiamq̧ diſpartit. Quātū terraꝶ occupet cōputeꞇ etiā nunc menſura tot fluminū tantaꝶ palludiū. Addantur & lacus & ſtagna. Iam elata in cœlū & ardua aſpectu quoq̧ iuga. Iam ſiluæ ualleſq̧ prærupta & ſolitudines & mille cauſis deſerta detrahanꞇ. Hæ tot portiones terræ immo uero ut plures tradidere mundi punctus: neq̧. n. eſt aliud terra uniuerſa hæc eſt materia gloriæ nſæ: hæc ſedes: hic honores gerimus: hic exercemus: imperia: hic opes cupimus: hic tumultuaꞇ humanū genus: hic inſtauramus bella ēt ciuilia: mutuis cædibus laxiorē facimus terrā. Et ut publicos gentiū furores tranſeā: hæc in qua cōterminos pellimus: furtoq̧ uicini ceſpitē noſtro ſolo affodimus: ut qui latiſſime rura metatus fuerit: ultraq̧ famā exegerit accolas quota terrarū parte gaudeat: uel cū ad menſurā auaritiæ ſuæ propagauerit quam tandem portionem defunctus eius optineat.

ℂMediam eſſe mundi terram. CA. LXXI.

MEdiam eſſe mundi totius terram haud dubiis conſtet argumentis: ſed clariſſime æquinochi paribus horis. Nam ſi in medio eſſet: æquales dies noctesque habere non poſſe deprehenderunt: & Dioptræ: quæ uel maxime id cōfirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occaſuſq̧ cernaꞇ: & ſolſtitialis exortus per ſuam lineam brumaliſq̧ occaſus. Quæ accidere nullo modo poſſent: niſi in centro ſita eſſet.

ℂDe ſyderum inæqualitate: & de ecclipſi: & ubi: & quare. CA. LXXII.

TRes aūt circuli ſupradictis zonis implexi inæqualitates tempoꝶ diſtinguunt. Solſtitialis a parte ſigniferi excelſiſſima nobis ad ſeptētrionalē plagā uerſus. Cōtraq̧ ad aliū polum brumalis. Item medio ambitu ſigniferi orbis incedēs æquinoctialis. Reliquoꝶ quæ miramur cauſa in ipſius terræ figura eſt: quā globo ſimilē & cum ea aquas iiſdem ītelligiꞇ argumētis. Sic. n. fit haud dubiæ ut nobis ſeptentrionalis plagæ ſydera nūq̄ occidāt: cōtra meridianæ nūq̄ orianꞇ. Rurſuſq̧ hæc ab illis non cernanꞇ attollente ſe cōtra medios uiſus terraꝶ globo. Septētriōes nō cernit troglodyticæ & cōfinis ægyptus. Nec canopū italia: & quā uocāt berenices crinē. Item quā ſub Diuo Auguſto cognominauere Cæſaris thronon: inſignis ibi ſtella: adeoq̧ manifeſto aſſurgens faſtigio incuruaꞇ: ut canopus quartā fere partem ſigni unius ſupra terrā eminere Alexādriæ intuētibus uideaꞇ. Eadē a rhodo terrā quodāmodo ipſam ſtringere. In ponto oino nō cernatur: ubi maxime ſublimis ſeptētrio. Idē a rhodo abſcondiꞇ: magiſq̧ Alexandriæ. In arabia nouembri mēſe prima uigilia occultus: ſecūda ſe oſtēdit. In meroe ſolſtitio ueſpi pauliſper

apparet:paucıſq; ante exortũ arcturi diebus pariter cũ die cernitur:Nauigãtium hæc maxime curſus de/prehendũt in alia aduerſo:in alia pno mari:ſubitoq; cõſpicuis:atq; ut e freto emergẽtibus quæ in anfractu pilæ latuere ſyderibus.Neq;.n.(ut dixere aliqui)mũdus hic polo excelſiore ſe attollit:ut undiq; nõ cernã/tur hæc ſydera:Verum hæc eadẽ quibuſq; proximis ſublimiora credunt:eadẽq; demerſa longinqs. Vtq; nunc ſublimis in deiectu poſitis uidet hic uertex:ſic in illam terræ deuexitatẽ trãſgreſſis illa ſe attollũt reſi dentibus quæ hic excelſa fuerãt:quod niſi in figura pilæ accidere non poſſet.Ideoq; defectus ſolis ac lunæ ueſpertinos oriẽtis incolæ nõ ſentiunt:nec matutinos ad occaſum habitantes:meridianos uero ſæpius. Nobili apud arabiã magni Alexandri uictoria luna defeciſſe noctis ſecũda hora prodita eſt.Eadẽq; in Sici lia exoriens.Solis defectũ Vipſano & Fonteio conſſ.qui fuere ante paucos annos factũ pridie chalend.ma/ias.cãpania hora diei inter ſeptimam & octauam ſenſit.Corbulo dux in armenia inter horam diei decimã & undecimam prodidit uiſum circuitu globi alia aliis detegente & occultante.Quod ſi plana eſſet terra ſi mul omnia apparerent cunctis:noctesq; non fierent inequales:neque aliis q̃ in medio ſitis paria duodecim horarum interualla cernerentur:quæ nunc non in omni parte ſimili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. CA. LXXIII.

IDeo ne nox dieſq; quamuis eadẽ toto orbi ſimul eſt oppoſitu globi noctẽ:aut ambitu diem affe rente.Multis hoc cognitũ experimentis.In africa hiſpaniaq; turriũ.Hannibalis.In aſia uero.pro pter piraticos terrores ſimili ſpecularũ præſidio excitato:in quis prænũciatos ignes ſexta hora diei accenſos ſæpe cõpertum eſt:tertia noctis a tergo ultimis uiſos.Eiuſdẽ Alexandri curſor Phi lonides ex ſicyone ad Elin mille & ducenta ſtadia nouem diei cõfecit horis.Indeq; q̃uis decliui itinere ter/tia hora noctis remenſus eſt ſæpius.Cauſa q; eunti cum ſole iter erat:eundemq; remeans obuium contra/rio præuertebat occurſu.Qua de cauſa ad occaſum nauigantes quamuis breuiſſimo die uincunt ſpatia no cturnæ nauigationis ut ſolem ipſum comitantes.

Gnomica de eadem re & horologio primo. CA. LXXIIII.

VAſaq; horoſcopa non ubiq; eiſdem ſunt uſui trecentis ſtadiis aut longiſſime etiam quingentis mutantibus ſemet umbris.Solis itaq; umbilici quem gnomonem appellãt umbra in Egypto meridiano tempore equinoctii die paulo plus q̃ dimidiam gnomonis mẽſuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deeſt umbre.In oppido Ancona ſupereſt qnta.xxx.In parte Italiæ quæ Venetia appellatur eiſdem horis umbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nullæ umbræ. CA. LXXV.

SImili modo tradũt in ſyene oppido quod eſt ſupra Alexandriam quinq; milibus ſtadiorũ ſol/ſtitii die medio nullã umbrã iaci: Puteumq; eius experimenti gratia factũ totũ illuminari. Ex quo apparere ſolẽ illi loco ſupra uerticẽ eſſe:quod etiã in india ſupra flumen hyſpaſin fieri tẽpo re eodẽ Oneſicritus ſcripſit.Cõſtatq; in berenice urbe troglodytarũ & inde ſtadiis q̃ttuor mili bus octingentis.xx.eadem gente in Ptolemaide oppido quod in margine rubri maris ad primos elephãto rum uenatus conditũ eſt.Hoc idem ante ſolſtitiũ qdrigenis quinis diebus totidẽq; poſtea fieri: & per eos nonaginta dies in meridiẽ umbras iaci.Rurſus in meroe iſula quæ eſt caput gentis æthiopum quinq; mi/libus ſtadiorũ & ſyene in amne nilo habitatur bis anno abſumi umbras:ſole duodeuiceſimã tauri partẽ & quartãdecimam leonis obtinente.In india gẽte oretũ mons eſt maleus nomine:iuxta quem umbræ æſta te in auſtrum:hyeme ad ſeptentrionem iaciuntur.Quindecim tantum noctibus ibi apparet ſeptentrio.In eadem india patalis celeberrimo portu ſol dexter oritur. Vmbræ in meridiem cadunt.Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum prima tãtum noctis parte aſpici Oneſicritus dux eius ſcripſit. Quibus in locis in die umbræ non ſint ſeptentrionem nõ conſpici:& ea loca appellari aſcia:nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ:& ubi in contrarium. CA. LXXVI.

e T in tota troglodyce umbras biſquadragintaquiq; diebus in anno Eratoſtenes in contrarium cadere prodidit.

Vbi longiſſimus dies:& ubi breuiſſimus. CA. LXXVII.

SIc fit ut uario lucis icremento in meroe longiſſimus dies.xii. horas equinoctiales & octo par/tes unius horæ colligat. Alexãdriæ uero.xiiii.horas.In Italia.xv.In britãia.xvii.ubi æſtate luci dæ noctes haud dubie repromittunt id:quod cogit ratio credi.Solſtitialibus diebus accidente ſole propius uerticem mundi anguſto lucis ambitu ſubiecto terræ cõtinuos dies haberi ſenis menſibus:noctesq; e diuerſo ad brumam remoto.Quod fieri in inſula tylepythias maſſilienſis ſcripſit:ſex dierum nauigatione in ſeptentrionem a britania diſtante.Quidam uero in Mona quæ diſtat a Camaldu/no britaniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant.

Subie/cto uel ſubie/ctæ

Item de horogolio. CA. LXXVIII.

VMbrarum hanc rationem & quã uocant gnomonicem iuenit Anaximenes mileſius Anaximã dri de quo diximus & Taletis diſcipulus:primuſq; horologium quod appellant ſciotericon la/cedomone oſtendit.

Quomodo dies obſeruentur. CA. LXXIX.

IPſum diem alii aliter obſeruauere.Babylonii inter duos ſolis exortus. Athenienſes inter duos occaſus.Vmbri a meridie in meridiem.Vulgus omne a luce ad tenebras.Sacerdotes romani & qui diem diffiniere ciuilem:item ægyptii & Hipparchus a media nocte in mediam. Minora au tem interualla eſſe lucis inter ortus ſolis iuxta ſolſtitia q̃ equinoctia apparet:quia poſitio ſigni feri circa media ſui obliquior eſt:iuxta ſolſtitium uero rectior.

ℭDifferentiæ gentium & ratio. CA. LXXX.

COntexēda ſunt his cæleſtibus nexa cauſis. Nāq; æthiopas uicini ſyderis uapore torreri: aduſtiſq; ſimiles gigni: barba & capillo uibrato non eſt dubium. Et aduerſa plaga mundi atq; glaciali cādida cute eſſe gentes flauis promiſſas crinibus. Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Ipſorumq; crinium argumento illis in ſupera ſuccū reuocari natura uaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic uarias effigies animalium prouenire: & maxime alitum: & in multas figuras gigni uolucres. Corporum autē proceritatem utrobiq;: illic ignium niſu: hic humoris alimento. Medio uero terræ ſalubris utrinq; mixtura: fertilis ad omnia tractus: modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles: ſenſus liquidus: īgenia fœcunda: totiuſq; naturæ capacia. Iiſdem imperia quæ nunq̄ extimis gentibus fuerint: ſicut ne illæ quidē his paruerint auulſæ ac pro immanitate naturæ urgentis illas ſolitariæ.

Pro im' māitate uel pnū ciatæ

ℭDe motu terræ. CA. LXXXI.

BAbyloniorum placita motus terræ hiatuſq;: & cætera omnia ui ſyderum exiſtimant fieri. Sed illorum trium quibus fulmina aſſignant. Fieri autem hæc meantium cum ſole aut congruentiū & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam eſſe & immortalis in eo (ſi credimus) diuinitas perhibetur Anaximandro mileſio phyſico: quem ferūt lacedemoniis prædixiſſe: ut urbē ac tecta cuſtodirent. Inſtare enim motum terræ. Et tum urbs tota eorum corruit. Et taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta cladē inſup eam ruina pſſit. Perhibet & Pherecydis: Pythagoræ doctoris alia coniectatio: ſed & illa diuina. Hauſtu aquæ e puteo pſenſiſſe ac pdixiſſe ibi terræ motū. Quæ ſi uera ſunt q̄tum a deo tandem uideri poſſunt tales diſtare dum uiuāt? Et hæc quidem arbitrio cuiuſq; exiſtimanda relinquantur. Ventos in cauſa eſſe non dubium reor. Neq; enim unq̄ intremiſcunt terræ niſi ſopito mari: cæloq; adeo tranquillo ut uolatus auiū nō pendeant: ſubtracto omni ſpiritu qui uehit: nec unq̄ niſi poſt uētos cōditos. ſ. in uenas: & cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud eſt in terra tremor q̄ in nube tonitruū. Nec hiatus aliud: q̄ cū fulmē erūpit īcluſo ſpiritu luctāte: & ad libertatē exire nitente.

ℭDe terræ hiatibus. CA. LXXXII.

VArie itaq; quatitur: & mira edunt opera: alibi proſtratis mœnibus: alibi hiatu pfundo hauſtis: alibi egeſtis molibus: alibi emiſſis amnibus: nōnūq̄ etiā ignibus calidis ue fontibus: alibi auerſo fluminū curſu. Præcedit uero comitaturq; terribilis ſonus: alias murmur ſimilius mugitibus aut clamori humano: armorū ue pulſantiū fragori: pro q̄litate materiæ excipientis: formaq; uel cauernarū uel cuniculi: per quē meat exilius graſſante in anguſto: eodē rauco: in recuruis reſultante: in duris feruente: in humidis fluctuante & ſtagnantibus. Itē feruente contra ſolida. Itaq; & ſine motu ſæpe editur ſonus: nec ſimplici modo quatit unq̄: ſed tremit uibratq;. Hiatus uero alias remanet oſtēdēs quæ forbuit: alias occultat ore compreſſo. Rurſuſq; ita inducto ſolo ut nulla ueſtigia extent urbibus plerunq; deuoratis: agrorumq; tractu hauſto. Maritima autē maxime quatiuntur: nec montoſa tali modo carent. Exploratum eſt mihi alpes apēninas ſæpius tremuiſſe. Et autumno ac uere terræ crebrius mouentur: ſicut fiunt fulmina. Ideo galliæ & ægyptus minime quatiunt; quoniam hic æſtatis cauſa obſtat: illic hyemis. Item nocte ſæpius q̄ interdiu. Maximi autem futuri ſigna motus exiſtant hi matutini ueſpertiniq;: ſed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiunt: & ſolis lunæq; defectu: quoniam tempeſtates tunc ſopiūtur. Præcipue uero cum ſequitur imbrem æſtus imbreſue æſtum.

ℭSigna motus futuri. CA. LXXXIII.

NAuigantes uero ſentiunt non dubia coniectura: ſine flatu intumeſcente flucto ſubito: aut quatiēte ictu. Intremunt uero & in nauibus poſita æque q̄ in ædificiis: crepituq; prænunciant. Quin & uolucres non impauide ſedent. Eſt & in cælo ſignum: præceditq; motu futuro aut interdiu aut paulo poſt occaſum ſereno ceu tenuis lineæ nubis in longum porrectæ ſpatium. Eſt & in puteis turbidior aqua: nec ſine odoris tedio.

ℭAuxilia contra motus futuros. CA. LXXXIIII.

SIcut & iiſdem eſt remedium: quale cloacæ & crebri ſpecus præbent. Præconceptum enim ſpiritum exhalant: quod in certis notat oppidis: quæ minus quatiunt crebris ad purgādā eluuiem cuniculis cauata. Multoq; ſunt tutiora in iiſdē illis quæ pendent: ſicut neapoli in italia intelligitur: parte eius quæ ſolida eſt ad tales caſus obnoxia. Tutiſſimi ſunt ædificiorum fornices: anguli quoq; parietum: ponteſq; alterno pulſu renitēte. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiunt. Magna differentia eſt & in ipō genere motus. Pluribus ſiquidē modis quatit. Tutiſſimum eſt cum uibrat criſpante ædificiorum crepitu: & cū intumeſcit aſſurgens: alternoq; motu reſidet innoxium: & cum cōcurrentia tecta contrario ictu arietant: quoniā alter motus alteri renitit. Vndantis inclinatio & fluctus moræ quædā uolutatio infeſta eſt: aut cū in unā partem totus ſe motus impellit. Deſinunt autem tremores cum uentus emerſit. Sin uero durauere: non ante quadraginta dies ſiſtunt. Plerūq; & tardius: utpote cum quidem annuo & bienni ſpatio durauerint.

ℭPortenta terrarum ſemel uiſa. CA. LXXXV.

FActum eſt & hoc ſemel: quod equidem in hetruſæ diſciplinæ uoluminibus inueni. Ingens terrarum portentum. L. Martio. Sex. Iulio conſſ. in agro mutinenſi. Nāq; montes duo inter ſe concurrerunt crepitu maximo aſſultantes recedenteſque: inter eos flamma fumoq; in cœlum exeunte interdiu ſpectante e uia æmilia magna æquitum Romanorum familiariūq; : & uiatorum multitudine. Eo concurſu uillæ omnes eliſæ. Animalia permulta quæ intra fuerant: exanimata ſunt: anno

ante ſociale bellum: quod haud ſcio an funeſtius ipſi terræ italiæ fuerit q̄ ciuile. Non minus mirum oſtentum & noſtra cognouit ætas anno Neronis pricipis ſupremo: ſicut in rebus eius expoſuimus pratis oleiſq; intercedente uia publica in contrarias ſedes trangreſſis in agro marrucino prædiis Vectii Marcelli equitis Ro. res Neronis procurantis.

¶Miracula terræmotus. CA. LXXXVI.

FIunt ſimul cum terræmotu & inundationes maris: eodem uidelicet ſpiritu infuſi: aut reſidentis ſinu recepti. Maximis terræ memoria mortalium extitit motus Tyberii Cæſaris principatu. xii. urbibus aſiæ una nocte proſtratis. Creberrimus punico bello intra eundem annum ſepties atq; quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad thraſimenum lacum dimicantes maximum motum neq; pœni ſenſere nec Romani. Nec uero ſimplex malum aut in ipſo tantum motu periculū eſt. Sed par aut maius oſtentum nunq̄ urbs Roma tremuit: ut nō futuri euentus alicuius id p̄nūtiū eēt.

¶Quibus locis maria receſſerint. CA. LXXXVII.

EAdem naſcentium cauſa terrarum eſt cum idem ille ſpiritus attolendo potēs ſolo non ualet erumpere. Naſcuntur enim: nec fluminum tantum inuectu ſicut echinades inſulæ ab acheloo amne conuectæ: maior pars ægypti a nilo. In quam a pharo iſula noctis & diei curſum fuiſſe Homero credimus. Nec receſſu maris ſicut idem circeis. Quod accidiſſe & in ambraciæ portu decē millium paſ. interuallo & atheniēſium quinque millium ad pyræneum: memoratur. Et epheſi ubi quōdā ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidem: ſi credimus: mare fuit ſupra memphin uſq; ad ethiopū montes. Itemq; a planis Arabiæ mare circa ilium & tota teuthraniæ quaq; campos intulerit mæander.

Idē uel eodem

Vel ten traniæ

¶Ratio inſularum enaſcentium. CA. LXXXVIII.

NAſcuntur & alio modo terræ: ac repente in aliquo mari emergunt uelut paria ſecum faciente natura: quæq; hauſerit hiatus alio loco reddente.

¶Quæ & quibus temporibus enatæ ſunt. CA. LXXXIX.

CLaræ iampridem inſulæ delos & rhodos memoriæ produ͂tur enatæ. Poſtea minores ultra melo: anaphe: inter lemnum & helleſpontū nea: inter lebedum & theon alone: inter cycladas olympiadis. cxxxv. āno quarto thera & theraſia. Inter eaſdem poſt annos. cxxx. hiera eadēq; automate. Et ab ea duobus ſtadiis poſt annos. cx. ī noſtro æuo M. Iunio Syllano & L. Balbo cōſulibus ad. viii. idus Iulii thia.

¶Quas terras interruperint maria. CA. XC.

ANte nos & iuxta italiā inter æolias inſulas. item iuxta cretā emerſit e mari mille quingentum paſſuum una cum Calidis fontibus. altera olympiadis. cxliii. anno tertio in thuſco ſinu flagrās hæc uiolento cum flatu. Proditur quoq; memoriæ magnam circa illam multitudinem piſcium fluitantem confeſtim expiraſſe quibus ex iis cibus fuiſſet. Sic & pythecuſas in campano ſinu fuerūt ortas. Mox in iis montem epopon cum repēte flamma ex eo emicuiſſet campeſtri æquatum planitiæ. In eadem & oppidum hauſtum ꝓfundo: alioq; motu terræ ſtatinā emerſiſſe. Et alio prouolutis montibus inſulam extitiſſe ꝓchytā. Nāq; & hoc mō inſulas rerū natura fecit. Auellit ſiciliam italiæ: cyprum ſyriæ: euboeam boetiæ: euboeæ Atalantē & macriam: belbicum bithyniæ leucoſiam ſyrenum promontorio.

Vel ſtagnum

¶Quæ inſulæ continenti adiunctæ. CA. XCI.

RVrſus abſtulit inſulas mari iunxitq; terris. Antiſſam leſbo: zephyriū halicarnaſo: ethuſam mindo: domiſton & prienem mileto: arthemiſiam parthenio promontorio: hybanda quondam īſula ioniæ. cc. nunc a mari abeſt ſtadiis. Syriten epheſus in mediterranea habet. Deraſidas & ſophoniam uicinam ei magneſia. Epidaurus & oricon inſulæ eſſe deſierunt.

¶Quæ terræmotu mari permutatæ. CA. XCII.

IN totum abſtulit terras primum omnium ubi atlanticum mare eſt (ſi Platoni credimus) in medio ſpatio. Mox īterno. quæ uidemus hodie merſam acarnaniam ambracio ſinu: achaiam corinthio: europam aſiamque propontide & ponto. Ad hoc perrupit mare leucada anthirrhium: helleſpontum: boſphoros duos.

¶Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt. CA. XCIII.

ATq; ut ſinus & ſtagna prætercam: ipſa ſe condens terra deuorauit. Cybotum altiſſimum montē cum oppido currite: ſiphylum in magneſia. Et prius in eodem loco clariſſimā urbem quæ tantalis uocabatur. Galanis & Gamales urbium in phœnice agros & cum ipſis phegiū æthiopiæ iugum excelſiſſimum: tanq̄ non infida graſſarentur & littora.

¶Quæ urbes hauſtæ ſint a mari. CA. XCIIII.

PYrrham & antiſtam circa meotin pontus abſtulit. Elicen & buram ſinus corinthius: quarum in alto ueſtigia apparēt. Ex inſula cæa amplius. xxx. millia paſſuum abrupta ſubito cum plurimis mortalium rapuit. Et in ſicilia dimidiam tyndarida urbē: ac quicquid ab italia deeſt. Similiter in boetia & eleuſina.

¶De Piaculis. CA. XCV.

MOtus. n. uero terræ ſileantur & quicquid eſt: ubi ſaltem buſta urbium extant. Simul ut terræ miracula potius dicamus quā ſcelera naturæ. Et hercule non cœleſtia enarratu difficiliora fuerint. Metallorū opulentia tā uaria: tā diues: tā fœcūda: tot ſæculis ſuboriens: cum tantum quotidie orbe toto Populentur ignes: ruinæ: naufragia: bella: fraudes: tantum uero luxuria: & tot mortales conterant. Gemmarum pictura tā multiplex. Lapidum tam diſcolores maculæ. Interq; eos cādor alicuius præter lucem omnia excludens. Medicatorum fontium uis. Ignium tot locis emicātium perpetua tot ſæculis incendia. Spiritus letales alibi: aut ſcrobibus emiſſi: aut ipſo loci ſitu mortiferi. Alibi uolucribus tā

rum ut ſoracte uicino urbi tractu. Alibi præter hominem cæteris animantibus: nonnunq̃ & homini: ut in ſinueſſano agro & puteolano ſunt: q̃ ſpiracula alii charoneas ſcrobes mortiferum ſpiritum exhalantes. Ité in hirpinis amſancti ac mephitis eundem locum: quem qui intrauere moriuntur. Simili modo hierapoli in aſia matris magnæ tantum ſacerdoti innoxium. Alibi fatidici ſpecus: quorum exhalatione temulēti futura præcinunt: ut delphis nobiliſſimo oraculo. Quibus in rebus quid poſſit aliud cauſæ afferre mortaliū quiſpiam: q̃ diffuſæ per omnem naturæ ſubinde aliter atq; aliter numen erumpens.

¶ De terris ſemper trementibus. CA. XCVI.

QVædam uero terræ ad ingreſſus tremunt ſicut in gabinenſi agro non procul urbe Roma iugera ferme ducenta equitantium curſu.

¶ De inſulis ſemper fluctuantibus. CA. XCVII.

SImiliter in reatino quædam inſulæ ſemper fluctuant: ſicut in agro cecubo: & eodē reatino mutinenſi: ſtationēſi: in uadimōis lacu: & ad cutilias aq̃s opaca ſilua: q̃ nūq̃ die ac noctu eodē loco uiſitur. In lydia aquæ uocant̃ calaminæ: non uentis ſolum: ſed etiam contis uel quolibet impulſu multorū ciuium mithridatico bello ſalus. Sūt & in nympheo paruæ ſaltares dictæ quoniam in ſymphoniæ cātu ad ictus modulātiū pedū mouentur. In tarquinenſi lacu magno Italiæ duo nemora circūferuntur nunc triquetrā figurā edentes: nunc rotundā complexu uentis impellentibus: quadratā nunq̃.

Quolibet ipulſu uel quolibét impulſæ

¶ Quibus in terris nō pluat: & aceruata terrarū miracula & cæterorū elementorū. CA. XCVIII.

CElebre ſanū habet Veneris paphos: in cuius quādā areā nō ipluit. Ité in ea oppido troadis circa ſimulacrū Mineruæ in eodē relicta ſacrificia nō putreſcūt. Iuxta harpaſa oppidum aſiæ cautes ſtat horrenda uno digito mobilis. Eadē ſi toto corpore impellat̃ reſiſtens. In taurorū pæninſula in ciuitate peraſino terra eſt qua ſanant̃ oīa uulnera. At circa aſſon troadis lapis naſcit̃: quo cōſumūtur oīa corpora: ſarcophagus uocat̃. Duo ſunt montes iuxta flumen idum. alteri natura eſt ut ferrū omne teneat: alteri ut reſpuat. Itaq; ſint claui in calciamento: ueſtigia auelli in altero non poſſe: in altero ſiſti. Locris & crotone peſtilentiam nūq̃ fuiſſe: nec ullo terræmotu laboratum annotatum eſt. In lycia uero ſemp a terræmotu. xl. dies ſerenos eſſe. In agro harpano frumentum ſatum non naſcitur. Ad aras mutias in ueiente & apud tuſchulanum & in ſilua ciminia loca ſunt in quibus in terram depacta non extrahuntur. In cruſtumino natum fœnum ibi noxium: extra ſalubre eſt. Et de aquarū natura complura dicta ſunt.

¶ Qua ratione æſtus maris accedant & recedant. CA. XCIX.

SEd æſtus maris accedere & reciprocare maxime mirum eſt. Pluribus quidē modis accidit. Verum cauſa in ſole lunaq;: Bis inter duos exortus lunæ affluūt: biſq; remeant uicenis quaterniſq; ſemper horis. Et primum attolente ſecum ea mundo intumeſcentes. Mox a meridiano cœli faſtigio uergente in occaſum reſidentes. Rurſuſq; ab occaſu ſubter cœli ima & meridiano cōtraria accedente inūdantes. Hic donec iterum exoriantur ſe ſorbētes. Nec unq̃ eodem tempore quo pridie refluit: ut ancilante ſydere trahenteſq; ſecum auido hauſtu maria: & aſſidue aliunde q̃ pridie exoriente paribus tamen interuallis reciproci: ſeniſq; ſemper horis non cuiuſq; diei aut noctis aut loci: ſed æquinoctialibus: ideoq; inæquales uulgarium horarum ſpatio utcunq; plures in eas aut diei aut noctis illarum menſuræ cadunt: & æquinoctio tantum pares ubiq;. Ingens argumentum plerūq; lucis ac uicis etiam diurnæ hebetes eſſe qui negent ſubtermeare ſydera: ac rurſus eadem reſurgere: ſimilemq; terris immo uero uniuerſæ naturæ & inde faciem in iiſdem ortus occaſuſq; operibus non aliter ſub terra manifeſto ſyderis curſu alioue effectu: q̃ cum præter oculos noſtros feratur. Multiplex etiam num lunaris differentia: primumq; ſeptenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduam æſtus. Pleniores ab ea exundant: pleneq; maxime fuerunt. Inde miteſcunt. Pares ad ſeptimam primis. Iterūq; alio latere diuidua augentur. In coitu ſolis pares. Plane eadem aquilonia & a terris lōgius recedente mitiores q̃ cum in auſtros digreſſa propriore niſu uim ſuam exercet. Per octonos quoq; annos ad principia motus & paria incrementa centeſimo lunæ reuocant̃ ambitu: augente ea cuncta ſolis annuis cauſis duobus equinoctiis maxime tumentes & autūnali amplius q̃ uerno. Inanes uero bruma & magis ſolſtitio. Nec tamen in ipſis. quod dixi: temporum articulis ſed paucis poſt diebus: ſicuti neq; in plena aut nouiſſima ſed poſtea: nec ſtatim ut lunam mundus oſtēdat: occultetue aut media plaga declinet: uerum fere duabus horis æquinoctialibus ſerius: tardiore ſemper ad terras omnium quæ gerunt̃ in cœlo effectu cadente q̃ uiſu ſicuti fulguris & tonitrui & fulminū. Omnes enim æſtus in oceano maiora integunt ſpatia inundantq; q̃ in reliquo mari: ſiue quia totum in uniuerſitate animoſius eſt q̃ in parte: ſiue quia magnitudo aperta ſyderis uim laxe craſſantis efficatius ſentit eadem anguſtius arcētibus. Qua de cauſa nec lacus nec amnes ſimiliter mouentur. Octogenis cubitis ſupra britaniam intumeſcere æſtus Pytheas maſſilienſis auctor eſt. Interiora autem maria clauduntur ut portu. Quibuſdam tamē in locis ſpatioſior laxitas ditioni patet: utpote cum plura exempla ſunt in trāquillo mari: nulloq; uelorum impulſu tertio die ex italia peruectorum uticam æſtu feruente. Circa littora autem magis q̃ in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extremo pulſum uenarum ideſt ſpiritus magis ſentiunt.

¶ Vbi æſtus extra rationem. CA. C.

IN pleriſq; tamen æſtuariis propter diſpares ſyderū in quoq; tractu exortus diuerſi exiſtūt æſtus tempore non ratione diſcordes: ſicut in ſyrtibus. Ex quorundam tamē priuata natura eſt: uelut taurominitani euripi. Sæpius & in euboea ſepties die ac nocte reciprocantes. Aeſtus idem triduo in menſe conſiſtit ſeptima: Octaua: nonaq; luna. Gadibus qui eſt delubro Herculis proximus: fons incluſus ad putei modum alias ſimul cum oceano augetur: minuiturq;: alias uero utrūq; contrariis temporibus. Eodem in loco alter oceani montibus conſentit. In ripa betis oppidum eſt: cuius putei creſcē-

te æſtu minuuntur:augeſcunt decedente mediis temporum immobiles. Eadem natura in hiſpali oppidó uni puteo:cæteris uulgaris. Et pontus ſemper extra meat in ꝓpontidē:īſtrorſus in pontū nūq̄ refluo mari.

ℭ Miracula maris. CA. CI.

Omnia plenilunio maria murgant: quædam & ſtato tempore. Circa meſſanam & milas fimo ſimilia expuuntur in littus purgamenta:unde fabula ſolis boues ibi ſtabulari. His adde: ut nihil quod equidem nouerim prætercam. Ariſtoteles nullū animal niſi æſtu recedente expirare aſſirmat. Obſeruatum id multum in gallico oceano:& dūtaxat in homine compertum.

ℭ Quæ poteſtas lunæ & terrena & marina. CA. CII.

Quo uera coniectatio exiſtit haud fruſtra ſpiritum ſydus lunæ exiſtimari. Et hoc eē quod terras ſaturet:accedenſq̄ corpora impleat:abſcedenſq̄ inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia:& maxime ſpiritum ſentire quibus ſanguis non ſit:ſed & ſanguinem hominem etiam cum lumine eius augeri ac minui. Frondes quoq̄ ac pabula (ut ſuo loco dicetur) ſentire nō omnia eandem penetrante ui.

ℭ Quæ ſolis & quare ſalſum mare. CA. CIII.

Itaq̄ ſolis ardore ſiccatur liquor:& hoc eſſe maſculum ſydus accepimus torrens cūcta ſorbēſq̄. Sic mari late patenti ſaporem incoqui. ſalis:aut quia exhauſto inde dulci tenuiq̄ quod facillime trahat uis ignea:omne aſperius craſſiuſq̄ loquat. Ideo ſummam æquorum aquam dulciorem profunda. Hanc eſſe ueriorem cauſam aſperi ſaporis:q̄ ꝙ mare terræ ſudor ſit æternus:aut quia plurimum ex arido miſceatur illi uapore:aut quia terræ natura medicatas aquas inficiat. Eſt in exemplis Dionyſio ſiciliæ tyrāno cum pulſus eſt ea potentia:accidiſſe ꝓdigiū:ut uno die in portu dulceſceret mare.

ℭ Item de natura lunæ. CA. CIIII.

Contrario ferunt lunæ fœmineum ac molle ſydus atq̄ nocturnum ſoluere humorem: & trahere non auferre. Id manifeſtum eſt ꝙ ferarum occiſa corpora in tabem uiſu ſuo reſoluat:ſomnoq̄ ſopitis torporem contractum in caput reuocet. Glaciem refundat:cunctaq̄ humifico ſpiritu laxet: Ita penſari naturæ uices:ſemperq̄ ſufficere aliis ſyderum elementa cogentibus:aliis uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum eſſe ſicut in marinis ſolis.

ℭ Vbi altiſſimum mare. CA. CV.

Altiſſimum mare .xv. ſtadiorum Fabianus tradit. Alii in ponto ex aduerſo coraxorum gentis uocant bathea ponti. tricentis fere a continenti ſtadiis in menſam altitudine maris tradūt uadis nūquam repertis.

ℭ Miracula aquarum fontium & fluminum. CA. CVI.

Mirabilius id faciunt aquæ dulces iuxta mare ut fiſtulis emicantes. Nam nec aquarum natura a miraculis ceſſat. Dulces mari inuehuntur leuiores haud dubie. Ideo & marinæ:quarum natura grauior:magis inuecta ſuſtinent. Quædam uero & dulces inter ſe ſupermeant alias. Vt in fucino lacu inuectus amnis:in lario abdua:in uerbano ticinus:in benaco mintius:in ſeuinno ollius: in lemanno rhodanus. Hi trans alpes ſuperiores in italiam multorum militum tranſitu hoſpitales:ſuas tantū nec largiores quā intulere aquas euehentes. Proditum hoc & in oronte amne ſyriæ:multiſq̄ aliis. Quidā uero odio maris ipſa ſubeunt uada:ſicut Arethuſa fons ſyracuſanus in quo redduntur iacta in alpheum: q per olympiam fluens peloponneſiaco littori infunditur. Subeunt terras rurſuſq̄ redduntur. Lycus in aſia. Eraſinus in argolica. Tigris in meſopotamia. Et quæ in Aeſculapii fonte athenis immerſa ſunt:in phalerico redduntur. Et in atinate campo fluuius merſus poſt .xx. millia paſſuum exit. Et in aquileieſi timauus. Nihil in aſphaltice iudeæ lacu qui bitumen gignit mergi poteſt. Nec in armeniæ maioris aretiſſa. Is quidem Nitroſus piſces alit. In ſalentino iuxta oppidum manduriam lacus ad margines plenus: neq̄ exauſtis aquis minuitur:neq̄ infuſis augetur. In ciconum flumine & in piceno:lacu uelino lignum deiectum lapideo cortice obducitur. Et in ſurio colchidis flumine adeo ut lapidem plerūq̄ durās adhuc integat cortex. Similiter in flumine ſilari ultra ſurrētum non uirgulta modo immerſa:uerum & folia lapideſcunt: alias ſalubris potus eius aquæ. In exitu paludis reatinæ ſaxum creſcit. Et in rubro mari oleæ uirenteſq̄ frutices enaſcuntur:ſed & fontium plurimorum natura mira eſt feruore. Idq̄ etiam in iugis alpium ipſoq̄ in mari:& inter italiam & enariam:ut in baiano ſinu:& in liri fluuio multiſq̄ aliis. Nam dulcis hauſtus in mari plurimis locis:ut ad chelidonias inſulas & arabum:& in gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis herbæ uirentes innaſcuntur:piſanorum ranæ. Ad uetulonios in hetruria non procul a mari piſces. In caſinate fluuius appellatur ſcatebra frigidus abundantior æſtate. In eo ut in archadiæ ſtymphali enaſcuntur aq̄tiles muſculi. In dodone Iouis fons:cum ſit gelidus:& immerſas faces extinguat:ſi extinctæ admoueātur: accendit. Idem meridie ſemper deficit:qua de cauſa anapauomenon uocant. Mox increſcens ad medium noctis exuberat. Ab eo rurſus ſenſim deficit. In illyriis ſupra fontem frigidum expanſæ ueſtes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus:noctibus feruet:in troglodytis fons ſolis appellatur: dulcis & circa meridiem maxime frigidus:mox paulatim tepeſcens ad noctis media feruore & amaritudine infeſtatur. Padi fons mediis diebus æſtiuis uelut interquieſcens ſemper aret. In tenedo inſula fons ſemper a tertia noctis hora in ſextam ab æſtiuo ſolſtitio exundat. Et in delo inſula inopus fons eodem quo nilus modo:ac pariter cum eo decreſcit augeturq̄. Contra timauum amnem inſula parua in mari eſt cum fontibus calidis:qui pariter cum æſtu maris creſcunt minuunturq̄. In agro pitinate trans apenninum fluuius nouanus omnibus ſolſtitiis torrens bruma ſiccatur:in faliſco Clitumni amnis aqua potata candidos boues facit:in boetia amnis melas oues nigras. Cephiſus ex eodem lacu profluēs albas:rurſus nigras pœnitus: ruſ

Vel uelutõios a mari uel amena

Vel peneus

ſaſq; iuxta ilium Xantus:unde & nomen amni: in ponto fluuius aſtaces irrigat campos: in quibus paſtæ oues nigro lacte æque gentes alunt: in reatino fons neminia appellatus alio atq; alio loco exoritur annonæ mutationem ſignificans. Brunduſii in portu fons incorruptas præſtat aquas nauigãtibus. Lynceſtis aqua quæ uocatur acidula uini modo temulentos facit. Ita in paphlagonia & in agro caleno. In andro inſula tẽplo Liberi patris fontem nonis Ianuariis ſemper uini ſapore fluere. Mutianus ter cõſ. credit. Dios techoſia uocatur. Iuxta nonacrin archadiæ ſtix nec odore differens nec colore epota illico necat. Item in beroſo taurorum colle tres fontes ſine remedio ſine dolore mortiferi. In carrinenſi hiſpaniæ agro duo ſontes iuxta fluunt: alter omnia reſpuens. alter abſorbens. In eadem gente alius aurei coloris omnes oſtendit piſces nihil extra illam aquam cæteris differentes. In commenſi iuxta larium lacum fons largus horis ſingulis ſemper intumeſcit ac reſidet: in cynonia iſula ante leſbum fons calidus uere tãtum fluit. Lacus ſinnanus in aſia circũnaſcente abſynthio inficitur. Colophone in Apollinis clarii ſpecu lacuna eſt: cuius potu mira reddun tur oracula bibentium breuiore uita. Amnes retrofluere & noſtra uidit ætas. Neronis principis annis ſupremis ſicut in rebus eius retulimus. Iam omnes fontes æſtate q̃ hyeme gelidiores eſſe quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbum in maſſa mergi: dilatata fluitare. Eiuſdẽq; ponderis alia ſedere: alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyreum lapidem quam uis grandem innatare: eundemq; cõminitum mergi. Recentia cadauera ad uadum labi: intumeſcentia attolli: inania uaſa haud facilius: q̃ plena extrahi. Pluuias ſalinas aqua dulciores eſſe q̃ reliquas. Nec fieri ſalem niſi ad mixtis dulcibus. Marinas tardius gelare: & celerius accendi. Hyeme mare calidius eſſe: autũno ſalſius. Omne oleo trãquillari. Et ob id urinantes ore ſpargere: quoniam mitiget naturam aſperam: lucemq; deportet: Niues in alto mari nõ cadere. Cum omnis aqua deorſum feratur exilire fontes: atq; etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tantum: ut quinquagena & centena millia paſſuum harenas flammarum globus eructet.

ℭ Ignium & aquarum iuncta miracula: & de maltha. CA. CVII.

IAmq; & ignium: quod eſt naturæ quartum elementum: reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis: in comagene urbe ſamoſata ſtagnum eſt emittens limum maltham uocant: flagrantem: cum quid attingit ſolidi: adheret. Præterea tactus ſequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo: flagrabatq; miles armis ſuis. Aquis etiam accenditur. Terra tãtum reſtingui docuere experimenta.

ℭ De naptha. CA. CVIII.

SImilis eſt naturæ naptha: ita appellatur circa babyloniam: & in auſtagenis parthiæ profluens bituminis liq̃di modo. Huic magna cognatio ignium: tranſiliuntq; protinus in eã undecunq; uiſam. Ita ferunt a Medea pelicem crematam: poſtquam ſacrificatura ad aras acceſſerat: corona igne rapta.

ℭ De ſemper ardentibus locis. CA. CIX.

VErum in montium miraculis ardet ætna noctibus ſempertãtoq; æuo ignium materia ſufficit. Niualis hybernis temporibus: egeſtumq; cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum natura ſæuit exuſtionem terris denuntians. Flagrat in phaſelide mons chimæra: & quidem immortalis diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua: extingui uero terra aut ſœno Gnidius Cteſias tradit. Eadem in Lycia epheſti montes teda flammante tacti flagrant adeo: ut lapides quoq; riuorum & harenæ in ipſis aquis ardeant: aliterq; ignis ille pluuiis. Baculo ſi quis ex iis accenſo traxerit: ſulcos: riuos ignium ſequi narrant. Flagrat in bactris cophanti noctibus uertex. Flagrat in medis & ceſtia gẽte cõfinio perſidis. Suſis quidem ad turrim albam. xv. caminis maximo eorum. Et interdiu campus babyloniæ flagrat quadam ueluti piſcina iugeri magnitudine. Item æthiopum iuxta heſperium montem ſtellarum modo campi nocte nitent. Similiret in megaloponitanorum agro: tametſi internus ſit ille iucundus: frondemq; denſi ſupra ſe nemoris non adurens: & iuxta gelidum fontem ſemper ardens. Nymphei crater dira apolloniatis ſuis portendit: ut Theopompus tradidit. Augetur hymbribus: egeritq; bitumen temperandum fonte illo iguſtabili: alias omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? In medio mari hiera inſula ardet. Aeolia inſula iuxta italiam cum ipſo mari arſit per aliquos dies: ſociali bello: & donec legatio ſenatus piauit: Maximo tamen ardet incẽdio theonochema dictum æthiopum iugum. Torrenteſq; ſolis ardoribus flammas egerit. Tot locis tot incendiis rerum natura terras cremat.

ℭ Ignium per ſe miracula. CA. CX.

PRæterea cum ſit huius unius elementi ratio fœcunda: ſeq; ipſa pariat: & minimis creſcat ſintillis quid fore putãdum eſt in tot rogis terræ? Quæ eſt illa natura quæ uoracitatem auidiſſimam in toto mundo ſine damno ſui paſcit? Addantur iis ſydera innumera ingenſq; ſol. Addantur humani ignes: & lapidum quoq; inſiti naturæ: attrita inter ſe ligna: iam nubium: & origines fulminũ. Excedit profecto omnia miracula: ullum diem fuiſſe: quo non cuncta conflagrarent: cum ſpecula quoq; concaua: aduerſa ſolis radiis facilius etiam accendantur: q̃ ullus alius ignis. Quid q̃ innumerabiles partus: ſed naturales ſcatẽt? In nympheo exit e petra flamma: quæ aqua accenditur. Exit & ad aquas ſcantias. Hæc quidem inualida: cum tranſit: nec longe in alia durans materia. Viret & æterno hunc fontem igneum contexens fraxinus. Exit in mutinenſi agro ſtatis uulcano diebus. Reperitur apud auctores ſubiectis ariciæ aruis ſi carbo deciderit ardere terram. In agro ſabino & ſidicino unctum flagrare lapidem. In ſalentino oppido inatium impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum protinus flammam: exiſtere. In laciniæ Iunonis aram ſub diuo ſita cinerem immobilem eſſe perſlantibus undiq; procellis. Quin & repentinos ignes exiſtere & in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuiſſe. Traſimenum lacum arſiſſe totum. Seruio

Tullio dormienti in pueritia ex capite flammam emicuiſſe. L. Martium in hiſpania ſteremptis Scipionibus concionantem: & milites ad ultionem exhortantem arſiſſe ſimili modo Valerius Antias narrat. Plura mox & diſtinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egreſſa mens interpraetationem naturae feſtinar legentium animos per totum orbem ueluti manu ducere.

ℂ Terrae uniuerſae menſura longitudo & latitudo. CA. CXI.

PArs noſtra terrarum de qua memoro ambiente (ut dictum eſt) oceano uelut innatans longiſſime ab ortu & ab occaſu patet: hoc eſt ab india ad Herculis columnas gadibus ſacratas octuagies quinquies centena ſeptuagintaocto millia paſ. ut Artemidoro placet auctori. Vt uero Iſidoro nonagies octies & decem & octo millia. Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu ſacri promontorii ad promontorium artabrum: quo lõgiſſime frons procurrit hiſpaniae: octingenta millia nonagintaunum. Id mẽſurae duplici currit uia A gange amne hoſtioq; eius quo ſe in eoum oceanum effundit per indiam parthienenq; ad myriandrum urbem ſyriae in iſſico ſinu poſitam quinquagies bis quindecim paſſuum decem & nouem. Inde proxima nauigatione cyprum inſulam pataram lyciae i rhodum: aſtypalaeam: in carpacio mari in inſulas laconicae taenarum. Lylibeum ſiciliae. Catalium ſardiniae tricies q̃ter quinquaginta millia. Deinde gades quadragies bis quinquaginta millia. Quae menſura uniuerſa ab eo mari efficit octogies quinquies ſeptuagintaoctomillia paſſuum. Alia uia quae certior itinere terreno maxime patet a gange ad euphratem amnem quinquagies centena millia paſſuum &. xviii. Inde cappadociae in mazaca. cc. millia. xliiii. inde per phrygiam cariam: epheſum. quadringenta millia paſſuũ. xcviii. Ab epheſo per aegeum pelagus delum ducenta millia. iſthmum ducenta duodecim millia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco ſinu patrans peloponneſi ducenta duo millia quingenti. Leucadem octingenta ſex millia q̃ngẽti. Corcyram totidem Acroce raunia centum triginta duo millia quingenti. Brunduſiũ octingenta ſex millia quingenti. Romam. ccc. millia ſexaginta. Ad alpes uſq; calcincomacum uicum quingenta decem & octo millia. Per galliam ad pyreneos montes illibrium quingenta quinquaginta ſex millia. Ad oceanũ & hiſpaniae hora trecenta trigintaduo millia. Traiectu gadis ſeptẽ millia quingẽti. Quae menſura Artemidoro atteſtante nonaginta efficit ſexaginta nouem. Latitudo autem terrae a meridiano ſitu ad ſeptentrionem dimidio ſere minor colligitur: quinquaginta quattuor millium ſexaginta duo. Quo palam fit quantum & hinc uapor abſtulerit: & illinc rigor. Neq; enim deeſſe arbitror terris: aut non eſſe globi formam. Sed inhabitabilia utrinq; incomperta eſſe. Haec mẽſura currit a littore aethiopici oceani: qua modo abitatur ad meroe quingenta quinquaginta millia: Inde alexãdriam duodecim millia quinquaginta. Rhodũ q̃ngenta octogintaria. Gnidũ octogintaq̃ttuor millia quingenti cũ. xxv. M. Samũ. c. M. Chiũ octogitaq̃tuor. M. Mytilenen. lxv. M. Tenedon. xxviiii. M. Sigaeũ ꝓmontoriũ. xii. M. q̃ngenti. Os põti. cccxii. M. d. Carambin promontotium. cccl. Os maeotidis. ccc. xii. M. d. Oſtium tanais. cclxv. M. Qui curſus compendiis maris breuior fieri poteſt. lxxxix. M. Ab hoſtio tanais nihil modicum diligentiſſimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta exiſtimauit: cum circa tanain ſarmatatum gentes degere fateretur ad ſeptentriones uerſas. Iſidorus adiecit. xii. M. l. uſq; ad tilen: quae cõiectura diuinationis eſt. Ego non minore q̃ proxime dicto ſpatio ſarmatarum fines noſci intelligo. Et alioquin quantum eſſe debet quod innumerabiles gentes ſubinde ſedem mutantes capiat. Vnde ulteriorem menſuram inhabitabilis plagae multo eſſe maiorem arbitror. Nam & germania immenſas inſulas non pridem copertas cognitum habeo. De longitudine ac latitudine haec ſunt quae digna memoratu putem. Vniuerſum autem hunc circuitum Eratoſthenes in omnium quidem litterarum ſubtilitate: & in hac utiq; praeter caeteros ſolers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum millium ſtadium prodidit. Quae mẽſura Romana cõputatione efficit trecenties quindecies centena millia paſſuum. Improbum auſum: uerum ita ſubtili argumentatione comprehenſum: ut pudeat non credere. Hipparchus: & in coarguendo eo & in reliqua omni diligentia mirus adiicit ſtadiorum paulominus. xxv. millia.

ℂ Harmonica mundi ratio. CA. CXII.

ALia Dionyſiodoro fides: neq;. n. ſubtraham exemplum uanitatis graecae maximum. Cidius hic fuit geometrica ſcientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquae ad q̃s pertinebat haereditas. Eae cum ſecutis diebus iuſta peragerent: inueniſſe dicuntur in ſepulchro epiſtolam Dionyſiodori nomine ad ſuperos ſcriptam. Perueniſſe eum a ſepulchro ad infimam terram: eſſeq; eo ſtadiorum quadragintaduo millia. Nec defuere geometrae qui interpretarẽtur ſignificare epiſtolam a medio terrarum orbe miſſam quo deorſum ab ſummo longiſſimum eſſe ſpatium: & idem pilae medium. Ex quo conſecuta computatio eſt: ut circuitu eſſe. cc. quinquagintaquinq; millia ſtadia pronuntiarent. Harmonica ratio quae cogit rerum naturam ſibi ipſam congruere: addit huic menſurae ſtadia ſeptem millia terramq; nonageſimam ſextam milleſimam totius mundi partem facit.

ℭCAII PLI.SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS PROOEMIVM.

HACTENVS DE SI
tu: & miraculis terræ
aquarūq;:ac ſyderum
& ratione uniuerſita/
tis atq; menſura.Nūc
de partibus q̄q̄ infini/
tū id quoq; exiſtimat
nec temere ſine aliq̄
reprehenſione tracta/
tum.Haud ullo in ge
nere uenia iuſtior eſt:
ſi modo minime mi/
rum eſt hominē ge/
nitum nō omnia humana nouiſſe.Quapropter au
ctorem neminem unum ſequar.Sed ut quemq; ue
riſſimum in quaq; parte arbitrabor.Quonam cōe
ferme omnibus fuit: ut eos quiſq; diligentiſſime ſi/
tus diſceret:in quibus ipſe prodebat.ideo nec culpa/
bo:aut coarguam quēq̄.locorum nuda nomina: &
quāta dabitur breuitate ponentur: claritate cauſiſq;
dilatis in ſuas partes.Nunc enim ſermo de toto eſt.Quare ſic accipi uelim:ut ſicut uidua fama ſua nomina
qualia fuere primordio ante ullas res geſtas nuncupentur:& ſic quædam in his nomenculatura quidē:ſed
mundi rerūq; naturæ.Terrarum orbis uniuerſus in tres diuiditur partes:europam:aſiam:africam.Origo
ab occaſu ſolis:& gaditano freto:qua irrumpens oceanus atlanticus in maria interiora diffunditur.Hinc i/
tranti dextra africa:eſt leua:europa:inter has aſia eſt.Termini amnes tanias & nilus.xii.millia paſſum in lō
gitudinem quas diximus fauces oceani patent: quinq; millium in latitudine a uico mellaria hiſpaniæ ad Vel.xv.
promontorium africæ album auctore.Turamnio Gracula iuxta genito.T.Liuius:ac Nepos Cornelius la/
titudinis tradiderunt ubi minus.vii.M.paſſuum.Vbi uero plurimum.x.M.Tam modico ore tam immē
ſa equorum uaſtitas proditur.Nec profunda altitudo miraculum minuit.Frequentes quippe tæniæ can/ Prodit
dicantis uadi carinas territant.Qua de cauſa limen interni maris multi eum locum appellauere.Proxima uel pan
autem faucibus utrinq; impoſiti montes coercent clauſtra: abila africæ: erupæ calpe laborum Herculis ditur
metæ.Quam ob cauſam indigenæ columnas eius dei uocant: creduntq; perfoſſas excluſa antea admiſiſſe
maria:& rerum naturæ mutaſſe faciem.

ℭDe Europa. CA. I.

PRimum ergo de europa altrice uictoris omnium gentium populi: longeq; terrarum pulcherri
ma quā plerīq; merito non tertiam portionem fecere:uerum æquam in duas partes ab amne ta
nai ad gaditanum fretum uniuerſo orbe diuiſo.Oceanus hoc quod dictum eſt ſpatio atlanticū
mare infundens:& auido meatu terras quæcūq; uenientē expauere demergens: reſiſtētes quoq;
flexuoſo littorum anfractu lambit europam:uel maxime receſſibus crebris excauans: ſed in quattuor p/
cipue ſinus.Quorum primus ac calpe hiſpaniæ extimo(ut dictum eſt)monte loco brutinum uſq; promō Vel lo/
torium immenſo ambitu flectitur.In eo prima hiſpania terrarum eſt ulterior appellata.Eadem bethyca. cros &
Mox a fine uirgitano citerior:eademq; tarraconenſis ad pyrenea iuga.Vlterior in duas per longitudinem bruciū
prouincias diuiditur:Siquidem bethycæ latere ſeptentrionali protenditur luſitania amne ana diſcreta.Or uel ur/
tus hic laminatano agro citerioris hiſpaniæ:& modo ſe in ſtagna fundens:modo in anguſtias reſorbēs:aut gitano
in totum cuniculis condens & ſæpius naſci gaudens in atlanticum oceanum effunditur.Tarraconenſis au uel urci
tem hinc affixa pyreneo:totoq; eius in latere decurrens:& ſimul ad gallicum oceanum hibero mari tranſ/ tano
uerſa ſe pandens ſolorio mōte & oretanis iugis carpetaniſq; & aſturum a betica atq; luſitania diſtiguitur.
Bethyca a flumine eam mediam ſecante cognominata:cunctas prouinciarum diuiti cultu:& quod in ferti
li ac peculiari nitore præcedit.Iuridici conuentus ei quattuor.Gaditanus.Cordubenſis.Aſtygitanus:Hiſ/
palenſis.Oppida omnia numero.clxxv.In iis:coloniæ.viii.Municipia.viii.latio antiquitus donata.xxix.
Libertate.vi.Fœdere.iii.Stipendiaria.cxx.Ex his digna memoratu aut latiari ſermone dictu facilia.A flu/
mine ana littore oceani oppidum onnoba luſturia cognominatum.Interfluētes luxia & uriū mariani mō Vel
tes.Bethys fluuius littus curenſe inflexo ſinu.Cuius ex aduerſo gadis inter inſulas dicendæ.Promōtoriū aſturiæ
Iunonis.Portus Bæſippo.Oppida belon mellaria.Fretum ex atlantico mari.Cartheia tartheſos a græcis
dicta.Mons calpe.Deinde littore interno oppido berbeſula cum fluuio.Item ſalduba oppidum uel mala/
cha cum fluuio fœderatorum.Dein menoba cum fluuio ſexifirmium cognomine Iulium.Sexi & abdera
Murgis.Betycæ finis.Oram eam uniuerſam originis pœnorum exiſtimauit.M.Agrippa.Abana autem
atlantico oceano obuerſa baſtulorum turdulorumq; eſt in uniuerſam hiſpaniam.M.Varro perueniſſe hi
beras:& perſas:& pœnicas:celtaſq;:& pœnos tradit.Luſum enim.Liberi patris:ac lyſam cum eo bacchan
tem nomen dediſſe luſitaniæ:& Pana præfectum eius.Vniuerſa autem quæ de Hercule:ac pyrene uel ſa/

turno traduntur:fabuloſa in primis ut arbitror Bethys in tarraconneſi prouincia non ut aliq dixere men/teſa oppido:ſed tygenſi exoriens ſaltu:iuxta quem. Tader fluuius qui carthaginenſem agrum rigat : ille ócior refugit Scipionis rogum:uerſuſq; in occaſum oceanum atlanticum prouinciam adoptans petit:mo dicus primo : ſed multorū fluminum capax:quibus ipſe famam aquaſq; aufert. Bethycæ primum ab oſ/ſigetania inſuſus amœno blandus alueo:crebris dextra leuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter húc & oceani oram in mediterraneo ſegeda:quæ augurina cognominat. Iulia quæ fidentia. Virgo quæ alba. Ebu ra quæ cerialis. Eliberi quod liberini. Libida quæ clauſa. Stici quod Iulienſes. Veſci quod fauētia: ſingilia: hegua:auia:ebdanũ:aglaminor:hebura:caſtra uiuaria:epiſimprium:ipho noua:illurco:& oſca:eſcua i ſuc/cabo:nuditanum:tuati uetus. Omnia baſtetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero cordubēſis circa flu men ipſum oſſigi quod cognominatur laconium:Illiturgi qđ forum iulium. Ipaſturgi quod triumpha/le. Siria &. xiiii. M. paſ. remotum in mediterraneo. Obulco quod botificenſe appellatur. Mox ripepora fœ deratorum. Sacilimartalium onubam. Et dextra corduba colonia patritia cognominata. inde primum na uigabili bethyæ. Oppida carbulo decuma fluuius ſingilis eodem bethys latere incedens. Oppida hiſpalen/ſis conuentus:celtiaca:uacamana:acria:ilpa cognomine ilipa italica. Et a leua hiſpali colonia cognomine ro mulenſis. Ex aduerſo oppidum oſſet:quod cognominatur. Iulia conſtantia. Virgentium quod iulii geni/tor. Hippo caurasiarum fluuius menoba & ipſe a dextro latere infuſus. Ac iter æſtuaria bethys oppidum nebriſſa cognomine ueneria & colobona. Colonia aſta quæ regia dicit. Et in mediterraneo aſida:quæ cæ/ſariana. Singulis fluuius in bethyn quo dictum eſt ordine irrumpens aſtygitanam coloniam alluit cogno mine auguſtam firmam:ab ea nauigabilis. Huius conuentus ſunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ co gnominantur auguſta gemella. Ituci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Vrſo quæ genua urbano/rum inter quæ fuit munda cum Pompei filio capta. Oppida libera aſtygiæ uetus oſtippo. Stipendiaria:cal/let : calucula:caſtragemina:ilipula minor:merucra:ſacrana:obucula:oningis. Ab ora uenti prope monobā amnem & ipſum nauigabilem haud procul accolunt alontigiceli:aloſtigi. Quæ autem regio a betyæ ad fluuium anam tendit:extra prædicta beturia appellatur in duas diuiſa partes:totidemq; gentes. Celticos: qui luſitaniam attingunt : hiſpalenſis conuentus. Turdulos qui luſitaniam & terraconenſem accolunt:iu ra cordubam petunt. Celticos a celtiberis ex luſitania aduenisse manifeſtum eſt ſacris lingua oppidorum uocabulis : quæ cognominibus in bethyca diſtinguntur. Seria quæ dicitur fama iulia. Vertobrige cōcor/dia iulia. Segede reſtituta iulia:contributa iulia. Vcultuniacum i quæ & turiga nunc eſt. Laconimurgi cō/ſtantia iulia. Tereſibus fortunales:& callenſibus emanici. Præter hæc in celtica ac imbro: arunda : arunci: turobrica: laſtigi:alpeſa:ſiſepone:ſerippo. Altera beturia quam diximus turdulorum : & conuentus cor/dubenſis habent oppida : non ignobilia. Arſam : mellariam : mirobicam regiones oſintiadis:ſiſeponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum. Regina latinorum : regia. Cariſa cognomine aurelia. Vrgia cognominata caſtrum iulium. Item Cæſaris ſalutarienſis. Stipendiaria baſaro : belippo : barbeſula : lacip/po : Beſippo : callet : cappagum : olearo : icocio:brana : ſaguntia : andoriſe. Porro longitudinem uniuer/ſam eius prodidit. M. Agrippa. cccclxv. M. p. Latitudinem. ccl vii. M. Sed cum termini carthaginem uſq; procederent : quæ cauſa magnos errores computatione mēſuræ ſæpius parit. Et dum alibi mutato pro uinciarum modo : alibi itinerum auctis aut diminutis paſſibus incubuere maria tā longo æuo alibi pro/ceſſere littora. Torſere ſe & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde aliis exordium menſuræ eſt & alia meatus. Ita fit : ut nulli duo concinant.

Vel ſuc cubo nuditanum

Vel ci/nippo Vel uri um

ℭ Bethicæ longitudo & latitudo. CA. II.

Bethycæ longitudo nunc a caſtulonis oppidi fine gadis. cccclxxv. M. & a murgi maritima ora . xxii. M. p. amplior. Latitudo a carteiana ora. ccxxiiii. M. p. Agrippam quidem in tanta uiri di/ligentia præterq; in hoc opere cura:cum orbem terrarum urbi ſpectandum proponeret cæce erraſſe quis credat? & cum eo Diuum Auguſtum. Is nāq; complexam eam porticum ex deſtina tione & commentariis. M. Agrippæ a ſorore eius inchoatam peregit.

ℭ Hiſpania citerior. CA. III.

Citerioris hiſpaniæ ſicut complurium prouinciarum aliquantum uetus forma mutata eſt : ut/pote cum Pompeius magnus trophæis ſuis: quæ ſtatuebat in pyreneo. d. ccclxvi. oppida ab alpi bus ad fines hiſpaniæ ulterioris in dicionem a ſe redacta teſtatus ſit. Nunc uniuerſa prouincia di/uiditur in conuentus ſeptem. Carthaginenſem : Tarraconenſem : Cæſarauguſtanum. Clunien/ſem. Aſturum. Lucenſem Bracatum. Accedunt inſulæ quarum mentione ſepoſita præter ciuitates con tributas aliis prouincia ipſa. ccxciii. cōtinet oppida. In iis colonias. xii. Oppida ciuium Romanorum. xiii. Latinorum ueterum. xviii. Fœderatorum unum. Stipendiaria. cxxxii. Primi in ora baſtuli : poſt eos quo dicitur ordine intus recedentes meteſani:oretani:& ad tugum carpentani: iuxta eos uaccei : uectones : & celtiberi:atrebaci. Oppida oræ ꝓxima urci. Ad ſcriptumq; bethicæ barea regio mauitania: mox deitania. Dein conteſtania:carthago noua:colonia:cuius a promontorio quod Saturni uocatur Cæſaream mauri/taniæ urbem. clxxxvii. M. paſ. traiectus. Reliqua in ora flumen tader colonia immuni. Ilici unde ilicitanus ſinus:in eam contribuuntur icoſitania:mox latinorum lucentium:dianium ſtipendiarium:ſucro fluuius: & quondam oppidum. Conteſtanie finis regio edetana amœno prætendente ſe ſtagno ad celtiberos rece/dens. Valentia colonia. iii. M. paſ. a mari remota. Flumen durias:tantundem a mari ſagontum ciuium Ro manorum oppidum:fide nobile flumen idubeda:regio ilergaonum. Iberus amnis nauigabili commertio diues ortus in cantabris haud procul oppido iuliobrica. cccl. M. paſ. fluens. nauium. per. cclx. M. a uia op/

Fide uel ide uia uel uaria

pido capax:quem propter uniuerſam hiſpaniam græci appellauere iberiam. Regio coſſetania:flumen ſu/
bi:colonia:Tarraco Scipionum opus:ſicut carthago pænorum.Regio ilergetum : oppidum ſubur:flumē
rubricatum:a quo laletani & indigetes.Poſt eos quo dicetur ordine intus recedentes radice pyrenei : auſe/
tani:itani:lacetani.Perq́ pyreneum ceretani:dein uaſcones.In ora autem colonia barcine cognomine fauē
tia.Oppida ciuium Romanorum beturo:illuro.Flumen larnum:blandæ:flumen alba.Emporia geminū
hoc ueterum incolarum & græcorum:qui phocentium fuere ſoboles. Flumen tichis. Ab eo pyrenea Ve/
nus in latere promontorii altero.xl.M.Nunc per ſingulos conuentus reddentur inſignia præter ſupradi/
cta tarracone diſceptant.populi.xliiii.quorum celeberrimi ciuium Romanorum dertuſani:biſgargitani.
Latinorum auſetani:cerretani:qui iuliani cognominantur:& qui auguſtani:edetani:gerudenſes:geſſoriē/
ſes:teari qui iulienſes.Stipendiariorum aquicaldenſes:onenſes:betulonenſes,: Ceſarauguſtana colonia im/
munis amne ibero affuſa:ubi oppidum antea uocabatur ſaldyba.Regiōis idetaniæ recipit populos.lii.Ex
his ciuium romanorum bellitanos:celſenſes.Ex colonia calaturiganos:qui naſcici cognominantur.Ilerdē
ſes ſurdaonum gentis iuxta quos ſicoris fluuius:oſcenſes regionis baſſetaniæ:turiaſſonenſes. Latinorum
ueterum caſcantenſes:ergauicenſes:gracchuritanos:leonicenſes:oſſigerdenſes.Fœderatos tarragenſes.Sti
pendiarios arcobrienſes:andologenſes:arcocelitanos burſaonenſes:calaguritanos:qui fabularenſes cogno
minantur.Complutenſes:carcenſes:cinenſes:cortenſes:damanitanos:carnenſes:illurſenſes:ſpalenſes:ilum
beritanos:lacetanos:iubienſes:pompelonenſes:ſegiſenſes.Carthaginem cōueniūt populi.lxii.exceptis in/
ſularum incolis.Ex colonia accitania gemellenſes & libiſoca cognomine fero auguſtana : quibus duabus
ius italiæ datum.Ex colonia ſalarienſe oppidani latii ueteris caſtuonenſes:qui Cæſari uenales appellātur.
Setabitani qui auguſtani ualerienſes.Stipendiariorum autem hi celeberrimi labanenſes baſtiani conſabu
rēſes:dianēſes:ſegeſtani:ilorcitani:laminitani:mēſani q & oritani mētefani q & baſtuli:oretani qui & ger/
mani cognominantur:caputq́ celtiberiæ:ſegobrigenſes:carpētani & tolletani:tago flumini impoſiti.De/
in uicienſes:uirgilienſes.In conuentum clunienſem uarduli ducunt populos.xiiii.ex quibus labanenſes tā
tum nominare libeat Turmodigi quattuor:in quibus ſegiſamonenſes:ſegiſamaiulienſes.In eūdem con/
uentum carietes & uēnenſes quinq́ ciuitatibus uaduntiquarum ſunt uelienſes : eodem pele deones celti/
berorum quattuor populis quorum numantini fuere clare:ſicut in uace eorum.xviii.ciuitatibus inter ca/
tinenſes pallantini:lacobricenſes:caucenſes.Nā in cantabris quattuor populis iuliobrica ſola memoratur.
In autrigonum decem ciuitatibus tritium & uirdoueſta.Areuacis nomen dedit fluuius areua.Horum ſex Virdo/
oppida ſaguntia & uxama:quæ nomina crebro aliis in locis uſurpantur.Præterea ſegouia & noua auguſta ueſta
termes:ipſaq́ clunia celtiberiæ finis. Ad oceanum reliqua uergunt uarduliq́ ex prædictis & cantabri.Iū/ uel ui/
guntur ii aſturum.xii.populi diuiſi in auguſtanos aſturica urbe magnifica:in his ſunt giri:peſici: lanciēſes. roueſta
zoelæ.Numerus omnis multitudinis ad.cclx.M.liberorum capitum.Lucenſis cōuentus populorum eſt.
xvi.præter ceucos & lebunos ignominioſe ac barbaræ appellationis:Sed liberorum capitum ferme.clxvi.
Simili modo bracatum.xxiiii.ciuitates.cclxxv.capitum:ex quibus præter ipſos uibalos celerenos uibali:
celerini:galleci:equiſilici:i querqueni: citra faſtidiū nominentur.Longitudo citerioris hiſpaniæ eſt ad finē
caſtulonis a pyreneo.d.Sexcēta ſeptem.M.p.& ora paulo amplius.Latitudo a tarracone ad litus olarſonis.
cccvii.E radicibus pyreni ubi cuneatur anguſtiis inter duo maria paulatim:deinde ſe pandens:qua contin
git ulteriorem hiſpaniam tantumdem & amplius latitudinem adiicit.Metallis plumbi: ferri: æris argēti:
auri tota ferme hiſpania ſcatet.Citetior & ſpecularibus lapidibus.Bethyca & minio. Sunt & marmorum
lapidicinæ uniuerſæ hiſpaniæ.Veſpaſianus imperator Auguſtus iactatus procellis reipub.latii ius tribuit.
Pyreni montes Hiſpanias:galliaſq́ diſterminant:promontoriis in duo diuerſa maria proiectis.

¶ Narbonenſis prouincia. CA. IIII.

NArbonenſis prouincia appellatur pars galliarū:quæ interno mari alluit:bracchata ante dicta: am
ne uaro ab italia diſcreta : alpiūq́ ſaluberrimis Romano imperio iugis.A reliqua uero gallia la/ Iuribus
tere ſeptētrionali montibus gebēna & iuribus agrorū cultu uiro*ꝝ* morūq́ dignatione amplitu/ uel ur/
dine opum nulli prouinciarū poſt ferenda:breuiterq́ italia uerius:q̄ ꝓuincia.In ora regio ſardo/ bibus
nū:ituſq́ cōſuarano*ꝝ*.Flumina Thelim & obrin oppida illiberis magnæ quōdā urbis tenue ueſtigiū Ru/ Thelī
ſcino latinorū:flumen ataxe pyreneo tubreſum permeans lacū.Narbo Martius decumano*ꝝ* colonia.xii. uel ti/
M.paſſuum a mari diſtans.Flumina araris:iliria.Oppida decætero rara ꝑiacentibus ſtagnis agatha quondā chin
maſſilienſiū:& regio uolcarum tectoſagum:atq́ ubi rhoda rhodiorum fuit.Vnde dictus multo galliarum uel ru/
fertiliſſimus rhodanus fluuius ex alpibus ſe rapiēs per remannū lacū:ſegnēq́ deferens ararim : nec minus brēſem
ſeipſo torrētē iſarā & druentiā.Libyca appellant duo eius ora modica.Ex his alte*ꝝ* hiſpanienſe:alterū me/
tapinū:tertiū:idēq́ ampliſſimū maſſalioticū.Sūt auctores & heracleā oppidū i hoſtio rhodani fuiſſe ultra
foſſam ex rhodano.c.paſſibus.Marii opere & nomine inſigne ſtagnum.Aſtromela oppidū maritima aua
tico*ꝝ*:ſuperq́ cāpi lapidei Herculis præliorū memoria.Regio anataliorū:& intus deſuuiatiū:canarumq́.
Rurſus a mari tricorium:& intus tricollorum.Vocontiorum & ſegouellannorum:mox allobrogum ac
in ora maſſilia græcorū phocenſium.Fœderata ꝓmontorium nomine:citharista portus:regio clamatuli/
corum.Dein fuelteri ſupraq́ uerucini.In ora autem hac athenopolis maſſilienſiū:forūiulii octauianorum
colonia:quæ pacēſis appellatur:& claſſica:amnis in ea argenteus.Regio oxibiorū ligaunorūq́:ſuper quos
ſuebri:quariates:adunicates.At i ora oppidum latinum antipolis.Regio deciatiū.Amnis cema ex alpium Biteræ
mōte cemēo ꝓfuſus:In mediterrāeo colōia arelate ſextano*ꝝ*:biteræ ſeptumano*ꝝ*:arauſio ſecūdano*ꝝ*. In uel bli/
agro cauarum ualentia:uienna allobrogum . Oppida latina aquæſextiæ ſaliorum : auenio cauarum: apta/ tere

Antalia uel anatilia bellio uel cabellio

iulia uulgientium alebeceriorum : apollinarium : alba heluorum : auguſta tricaſtinorum : antalia ærea
bormannico macina bellio : carcaſum : uolcarum : tectoſagum : ceſſero : carpenthoracte : meminorum : ce/
nicenſes : cambolectri : qui atlantici cognominantur. Forum Voconi : glanum Liuii Leuteuani : qui & foro
neronienſes. Nemauſum arecomicorum. Piſcenæ : ruteni : ſanagenſes : toloſani : tectoſagi : aquitaniæ conter
mini : taſcodunitari : cononienſes : umbranici. Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita uaſgo : & lucus
auguſti. Oppida uero ignobilia. xix. ſicut. xxiiii. nemauſenſibus attributa. Adiecit formulæ Galba impera
tor ex inalpinis auanticos : atq; ebrodiontios : quorum oppidum dinia : Longitudinem prouintiæ narbonē
ſis. ccclxx. M. paſ. Agrippa tradit : latitudinem. ccxlxix.

ℭ Italia tyberis roma campania. CA. V.

ITalia dehinc primiq; eius ligures : mox hetruria : umbria : latium : ubi tyberina oſtia : & roma ter/
rarum caput. xvi. M. p. interuallo a mari. Volſcorum poſtea litus : & campaniæ picentium inde
ac lucanum : brutium q; quo longiſſime in meridiem ab alpium pene lunatis iugis in maria ex/
currit italia. Ab eo græciæ ora : mox ſalentini : peduculi : apuli : peligni : ferentani : marrucini : ueſti/
ni : ſabini : picentes : galli : umbri : hetruſci : ueneti : carni : iapides : iſtri : liburni. Nec ignoro igratiac ſegnis ani
mi exiſtimari poſſe merito : ſi breuiter atq; in trāſcurſu in hunc modum dicatur terra omnium terrarum,
alumna : eadem & parens numine deum electa : quæ cælum ipſum clarius faceret : ſparſa congregaret im/
peria : ritusq; molliret : & tot populorum diſcordes : feraſq; linguas ſermonis commercio cōtraheret ad col
loquia : & humanitatem homini daret : breuiterq; una cunctarum gētium in toto orbe patria fieret. Et qd
agam : tanta nobilitas omnium locorum : quos quis attigerit ? tanta rerum ſingularum : populorum q; clari
tas tenet. Vrbs roma uel ſola in ea & digna etiam feſta ceruice facies : quo tandem narrari debet opere ? Et
qualiter cāpaniæ ora per ſe fœlixq; illa ac beata amœnitas : ut palam ſit uno in loco gaudentis opus eſſe na/
turæ. Iam uero tota ea uitalis : ac perennis ſalubritatis cæli temperies eſt : tam fertiles campi : tam aprici col/
les : tam innoxii ſaltus : tam opaca nemora : tam munifica ſiluarum genera : tot montium afflatus : tanta fru/
gum & uitium olearumq; fertilitas : tam nobilia pecori uellera : tot opima tauris colla : tot lacus : tot amniū
fontiumq; ubertas : totam eam perfundens : tot maria : portus : gremiumq; terrarum commercio patēs un
diq; : & tanquam ad iuuandos mortales ipſa auida in mare Procurrens. Neq; ingenia : ritusq; ac uiros : & lin
gua : manuq; ſuperatas commemoro gentes. Ipſi de ea iudicauere græci : genus in gloriam ſuam effuſiſſi/
mum : quotam partem ex ea appellando græciam magnam. Nimirum id quod in mentione cæli fecimus.
hac quoq; in parte faciendum eſt : ut quaſdam notas ac pauca ſydera attingamus. Legentes tantum quæſo.
meminerint ad ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari. Eſt ergo folio maxime quærno aſſimilata : multo.
proceritate amplior : q̄ latitudine in leuo ſe flectens cacumine : & amazonicæ figura deſinens parmæ : ubi a.
Vel cocynthos medio excurſu cirthos uocatur : per ſinus lunatos duo cornua emittens : leucopetram dextra : lacinium ſi/
niſtra. Patet longitudine ab alpino fine prætoriæ auguſtæ per urbem capuam : neq; curſu meāte rhegium
oppidum in humero eius ſitum : a quo ueluti ceruicis incipit flexus : decies centena & uiginti millia paſſuū
multoq; amplior menſura fieret lacinium uſq; : ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius,
uaria eſt. ccccx. milium inter duo maria inferum & ſuperum : amneſq; uarum atq; arſiam : mediæ atq; fer.
me circa urbem romam ab hoſtio aterni amnis in adriaticum mare influentis ad tyberina hoſtia. cxxxvi.
& paulo minus a caſtronouo adriatici maris alſium ad thuſcum æquor. Haud ullo in loco. cc. in. latitudi/
nem excedens. Vniuerſæ autem ambitus a uaro ad arſiam. xxx. Mil. paſſuum. lviii. efficit. Abeſt a circun/
datis terris Hiſtria a liburnia quibuſdam locis. c. M. paſſuum. Ab epiro & illyrico. l. Ab africa minus. cc. ut
auctor affirmat Varro. Ab Sardinia. cxx. millia. A Sicilia. M. d. A. corſica minus. lxx. Ab iſſa. l. Incedit per
maria cæli regiōe ad meridiem quidem. Sed ſi quis diligenti ſubtilitate id exigat : inter ſextam horam pri/
mamq; brumalem. Nūc ambitum eius : urbeſq; enumerabimus. Qua in re præfari neceſſarium eſt aucto/
rem nos Diuum Auguſtum ſecuturos : deſcriptionemq; ab eo factam italiæ totius in regiones. xi. Sed or/
dine eo qui in littorum tractu fiet urbium quidem uicinitates oratione utiq; præpropera ſeruari non poſ/
ſe : itaq; interiori in parte digeſtionem in litteras eiuſdem nos ſecuturos coloniarum mentione ſignata : q̄s
ille in eo prodidit numero. Nec ſitus origineſq; perſequi facile eſt. In gaunis liguribus ut cæteri omittan/
tur agro tricies dato. Igitur ab amne uaro nicea oppidum a maſſilienſibus conditum. Fluuius pado. Alpes
populiq; inalpinis multis nominibus : ſed maxime capillati oppido uendiatiorum : ciuitatis Gemellio. Por
tus Herculis. Monæchi : Liguſtica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes ſalyi deceates : moxubii : cētrones :
& caturyges orti uagenni : ſtatyelli : elibi uelli : aielli : eburiates : caſmonates : ueliates : & quorū oppida in ora
proxima dicemus. Flumen rutuba : oppidum albium : itemelium : flumen merula : oppidum albingaunū :
portus uadum ſabatium : flumen porcifera : oppidum genua : fluuius feritor : portus delphini. Tigulia itus
ſegeſta : tiguliorum Flumen macra liguriæ finis. A tergo autem ſupradictorum omnium apenninus mōs
italiæ ampliſſimus perpetuis iugis ab alpibus tendens ad ſiculum fretum. Ab altero eius latere ad padum
amnē italiæ ditiſſimū omnia nobilibus oppidis nitēt. Libarna : Dertona colonia : trira : barderatæ : īduſtria :
polētia : carrea : qđ potētia cognominatᷣ. Foroſului qđ ualentinū. Auguſtā uaciēnoꝝ : Alba pōpeia Aſta : aq̄
ſtatyelloꝝ. Hæc regio ex diſcriptione Auguſti nona eſt. Patet ora liguriæ inter amnes uarum & macram.
. ccxi. M. paſ. Adnectitur ſeptimæ in qua hetruria eſt ab amne macra : & ipſa mutatis ſæpe noībus. Vmbros
inde exegere antiquitus pelaſgi. Hos lydi : a quorum rege tyrreni : mox a ſacrificio ritu lĩgua græcoꝝ tuſci
ſunt cognominati. Primum hetruriæ oppidum luna portu nobile. Colonia luca a mari recedens : ꝓpiorq;
ipſa inter amnes Aeſerem & arnum orta a Pelope piſiſque : ſiue a tenucanis græca gente. Vada uolateranea

fluuius cecinna:populonium hetruſcorũ quondã hoc tantum in littore. Hinc amnes priſſe:mox umbro
nauigiorum capax:& ab eo tractus umbriæ portuſq; telamon:coſſa uoltientium a populo Roma.dedu/
cta grauiſce:caſtrum nouum:pyrgi:cerætanus amnis:& ipſum cære.Intus mil.paſſibus quartuor agilla a
pelaſgis conditoribus dictum alſiũ:phregene.Tyberis amnis a macra.cclxxxiiii.M.paſ.Intus coloniæ fa/
liſca agris otra(ut auctor eſt Cato) q̃ cognominatur hetruſcoꝝ lucus.Coloniæ ruſellana:ſenẽſis : curtona:
decætero aretini ueteres:aretini fidẽtiores:aretini iuliẽſes:amitinẽſes:aq̃ſenſes cognomine taurini:blerani:
cortonenſes:capinates:clu ſini noui:clu ſini ueteres:fluentini p̃fluenti arno appoſiti:feſule: ferentinum : fe/
Vel cartonienſes
ſcennia:hortanum:herbanum:nepeta.Nouem pagi præfecturæ:claudiæ Foro Clodii:piſtorium: peruſia:
ſuanenſes:ſaturnini qui ante aurinini uocabantur:ſudertani:ſtatones:tarquinienſes:thuſcanienſes:uetulo
nienſes:ueretani:ueretini:uolaterrani cognomine hetruſci:uolſcinienſes in eadem parte.Oppidorum ue/
terum nomina retinẽt agri cruſtuminus caletranus.Tyberis antea tybris appellatus:& prius albula e me/
dia fere longitudine apẽnini finibus aretinorũ pfluit: tenuis primo:nec niſi piſcinis corriuatus: emiſſuſq;
nauigabilis:ſicuti tinnia & glanis influentes in eum nouenorum ita conceptu dierũ ſi non adiuuent hym/
Vel Clanis.
bres:ſed tyberis propter aſpera & confragoſa.Ne ſic quidem præterquã trabibus uerius q̃ ratibus longe
meabilis fertur.p.c.l.M.d.non procul tiferno:peruſia: & otriculo: hetruriam ab umbris: ac ſabinis: mox
citra.xiii.M.paſ.urbis ueiẽtem agrum a cruſtumino:dein fidenate:latinumq; a uaticano dirimens.Sed in
tra tiniam & clanim duobus &.xl.fluuiis auctus:p̃cipuis ãt nare & anieue q:& ipſe nauigabilis.Latiũ inclu
dit a tergo.Nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis.Et ideo quamlibet magnarum na
uium ex italo mari capax rerum in toto orbe naſcentium mercator placidiſſimus.Pluribus prope ſolus q̃
cæteri in omnibus terris amnes accolit̃:aſpiciturq; nullis.Nulliq; fluuiorum minus licet incluſis utrinq;
lateribus:nec tamen ipſe pugnat quãquã creber ac ſubitis incremẽtis:& nuſq̃ magis aquis q̃ in ipſa urbe ſta
gnantibus.Quinimmo uates itelligitur potius:ac monitor auctu ſemper religioſus uerius q̃ ſæuus. Latiũ
antiquum a tyberi circeios ſeruatum eſt.M.paſſuum.L.longitudine.Tam tenues primordio imperii fue
re radices:Colonis ſæpe mutatis:tenuere alii aliis temporibus.Aborigines:pelaſgi:archades:ſiculi:arunci:
Vel aurunci
rutyli.Et ultra circeos uolſci:oſci:auſones:unde nomen modo latii proceſſit ad lirin amnem . In principio
eſt oſtia colonia a romano rege deducta.Oppidum Laurentum lucus ſolis indigetis.Amnis numitius.Ar/
Vel lacus ſolis ab indigenis
dea a Danae perſei matre condita.Dein quondam aphrodiſium antium colonia.Aſtura flumen & inſula.
Fluuius nympheus:cloſtra romana.Circei quondam inſula immenſo quidem mari circundata (ſi credi/
tur Homero) & nunc plane.Mirum eſt:quod hac de re tradere hominum noticiæ poſſumus.Theophra/
ſtus qui primo externorum aliqua de romanis diligentius ſcripſit.Nam Theopompus:ante quem nemo
mentionem habuit:urbem dumtaxat a gallis captam dixit.Clitarchus ab eo proximus legationem tantũ
ad Alexandrum miſſam.Hic iam pluſq̃ & fama circeiorum inſulæ & menſuram poſuit ſtadia.lxxx. in eo
uolumine:quod ſcripſit Nicodoro athenienſium magiſtratui:qui fuit urbis noſtræ.ccccix.anno . Quic/
quid eſt ergo terrarum propter decem Milia paſſuum prope ambitus adnexum inſulæ.Poſt eum annum
acceſſit italiæ aliud miraculum e circeis:palus pontina eſt quem locum.xxiii.urbium fuiſſe Murianus ter
conſul prodidit.Dein flumen ufens ſupra quod tarracina oppidum lingua uolſcorum anxur dictum . Ibi
fuere amyclæ a ſerpentibus deletæ.Dein lacus fundanus:caieta portus.Oppidum formiæ antiqua læſtri/
gonum ſedes.Vltra fuit oppidum pyræ:colonia minturnæ lyri amne diuiſa clanico appellato. Sinueſſa ex
tremum in adiecto latio:quam quidam dixere ſinopem uocitatam.Hinc fœlix illa campania eſt . Ab hoc
ſinu incipiunt uitiferi colles:& temulentia nobilis:ſucco per omnis terras:inclyto:atq; (ut ueteres dixere)
ſummum Liberi patris cum cerere certamen.Hinc ſetini & cecubi obtenduntur agri.Iis iunguntur ſaler
ni:caleni.Dein conſurgunt maſſici:gaurani:ſurrentiniq; montes.Ibi laborini campi ſternuntur:& in deli
Vel epulanẽ menſis
cias alicæ politur menſis.Hæc littora fontibus calidis rigantur:prætereq; cætera in toto mari cõchylio pi/
ſce nobili annotantur.Nuſq̃ generoſior oleæ liquor.Et hoc quoq; certamen humanæ uoluptatis tenuere
oſci:græci:umbri:tuſci:campani.In ora ſauo fluuius.Vulturnum oppidum cum amne.Liternum:cumae
calcidenſium:miſenum:portus baiarum:bauli:lacus lucrinus & auernus . Iuxta quem cimerium oppidũ
quondam:Dein puteoli colonia dicæarchia dicti.poſtq; plægrei campi.Acheruſia palus cumis uicina.Lit/
tore autem hoc neapolis calcidenſium:& ipſa parthenope a tumulo ſyrenis appellata.Herculanium Pom/
peii haud procul expectante monte ueſunio.Alluente uero ſarno amne ager nucerius eſt:&.ix.Millia paſſi
bus a mari ipſa nuceria.Surrentum cum promontorio Mineruæ ſirenum quõdam ſede nauigatione a cir
ceiis duo de.lxxx.Millia.p.patet.Regio ea a tyberi prima italiæ ſeruat̃ ex diſcreptione.Auguſti.Intus Co/
loniæ Capua a.xi.Campo dicta:aquinum: ſueſſa: uenafrũ:fora:theanum:ſidicinum cognomine nola.Op
pida abellinum:aritia:alba longa:acerani:allifani:attinates:aletrinates:anagnini:attellani.Aeſulani:arpina
Vel aſulani
tes:auxiniates:auxellani:alfaterni.Et qui ex agro latino.Item hernico.Item labinocano cognominati. Bo
uilæ:calatiæ:caſinum:calenum:capitutum:cernetum : cernetani qui mariani cognominantur . Corani a
Dardano Troiano orti.Cubulternini:caſtrimonienſes cingulani.Fabienſes.In monte Albano foropopuli/
enſes . Ex ſalerno fruſinates:ferentinates:freginates:frabaterni ueteres:frabaterni noui: ficolenſes: fregel/
lani:foroappi:forentani:gabini:interannates : ſuccaſani qui & lirinates uocantur . Illionenſes:lauinii:nor/
bani : nomentani : præneſtini urbe quondam ſtephane dicta. Priuernates: ſetini : ſignini : ſueſſulani : te/
lini : trebulani cognomine balimenſes . Trebani : thuſculani : uerulani : uelliterni : uilumbrenſes : uluar/
nates ſuperque Roma ipſa:cuius nomen alterum dicere arcanis ceremoniarum nefas habetur : optima/
que & ſalutari fide abolitum annunciauit Valerius Solanus:luitque mox pœnas . Non alienum uidetur
inſerere hoc loco exemplum religionis antiquæ ob hoc maxime ſilentium inſtitutæ.Nãq; Diua Angero/

na cui ſacrificatur ad diem.xii.kalẽdas ianuarii ore obligato:obſignatoq; ſimulacrum habet. Vrbem tris
portas habentem Romulus reliquit:aut ut plurimis tradentibus credamus:quattuor. Mœnia eius colli/
gere ambitu imperatoribus cẽſoribuſq; Veſpaſianis anno cõditæ.d.cccxxxviii.M.paſ.xiii.M.cc.Cõplexa
montes.vii.Ipſa diuiditur in regiones.xiiii.Compita earum.cclxv.paſ.eiuſdem ſpatii menſura currente a
miliario in capite romani fori ſtatuto ad ſingulas portas:quæ ſunt hodie numero.xxxiiii.ita ut.xii.portæ
ſemel numerentur:prætereanturq; ex ueteribus.vii.quæ eſſe deſierunt.Efficit paſſuum per directũ.xxx.
M.d.v.lxii.Ad extrema uero tectorum cum caſtris prætoriis ab eodem miliario per uicos omnium uiarũ
menſura colligit paulo amplius.lxx.M.paſſuum.Quod ſi quis altitudinem tectorum addat dignam p/
fecto æſtimationem cõcipiat:fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari.
Clauditur ab oriente aggere Tarquinii Superbi inter prima opere mirabili. Namq; eum muris æquauit:
qua maxime patebat aditu plano.Cætero munita erat præcelſis muris:aut abruptis montibus: niſi ꝙ ex/
patiantia tecta multas addidere urbes in prima regione.Præterea fuere in latio clara oppida:ſatricum: po/
metia:ſcaptia:pitulum:Politorium:tellene:tiſata:cecin ficulnea:cruſtumerium:meridia: medullia: corni/
culum:ſaturnia ubi nunc Roma eſt. Antipolis:quod nunc ianiculum in parte romæ:antenna: camerium:
collatia amiternum:norbe:ſulmo:& cum his carnem in monte albano ſoliti accipere populi:Albani: Aeſo
Vel lon gai lani:accienſes:abolani:bubetani:bolani:cuſuetani:coriolani:fidenates:foretii:hertenſes:albenſes:latiniẽſes:
longulrai:manates:macrales:mutucinẽſes:olliculani:octulani:pedani:polluſtini:querq̃tulani:ſicanũ ſiſolẽ
ſes:tolerienſes:tutiẽſes:uimiteralíuelíẽſes:uenetulani:uicellenſes.Ita ex antiquo latio.liii.populi interiere ſi
ne ueſtigiis. In campano autem agro ſtapie oppidum fuit uſq; ad Cn.Pompeium &.L.Carbonem conſſ.
a pridie kalend.maii:quo die Sylla legatus bello ſociali id deleuit:quod nunc in uillas abiit: Intercidit ibi
& taurania.Sunt & morientis ſcalini reliquiæ.Præterea auctor eſt Antias oppidum latinorum apiolas ca/
ptum a.L.Tarquino rege:ex cuius præda capitolium is in fine icohauerit.A ſurretino ad ſilatum amnem
.xxx.M.paſſus ager picentinus fuit thuſcorum templo iunonis argiuæ ab Iaſone condito íſignis.Intus op
pidum ſalerni:picentia.A ſilaro regio tertia & ager lucanus:brutiuſq; incipit. Nec ibi rara incolarum mu/
tatio.Tenuerũt eum pelaſgi:oenotrii:itali:morgetes:ſiculi:græciæ maxime populi:nouiſſime lucani a ſan
nitibus orti duce Lutio.Oppida peſtum a græcis poſidonia appellatum ſinus peſtanus: oppidũ elea: quæ
nunc uelia.Promontorium palinurum a quo ſinu recedẽte traiectus ad coloniam regiam.c.M.paſſus.Pro
ximum autem huic flumen melphes.Oppidum buxentum græciæ pyxus magnæ:nũc lucaniæ.Saus am/
nis fuit & oppidũ eodẽ noie. Ab eo brutium littus:oppidum blanda:flumen baletum:portus parthenins
& phocentium ſinus uibonenſis locus clampetiæ.Oppidum tempſa a græcis temeſe dictum:& crotoniẽ/
ſium terina:ſinuſq; ingens terinus.Oppidum conſentia.Intus in peninſula fluuius acheron:a quo oppida
Vel Tauria num ni acherontini.Hippo quod nunc uibonem ualentiam appellamus.Portus herculis:Metaurus amnis.Ta
rentum oppidum:portus Honreſtis:& medma.Oppidum ſcylleum:Cratis fluuius pater(ut dixere)ſcyl/
læ.Dein columna regia.Siculum fretum:ac duo aduerſa promontoria ex italia cænys.Ex Sicilia pelorum
.xii.ſtadiorum interuallo.Vnde rhegium.xii.paſſuum.inde apennini ſilua. Promontorium leuco petra.
xii.Mil.paſſibus.Ab ea locri cognominati:a promontorio zephyro abſunt a ſilaro.ccciii.M. Et includiẽ
europæ ſinus primus in eoq; maria nuncupant.Vnde irrũpit atlanticum ab aliis magnũ:qua intrat porth
mos a græcis:a nobis gaditanum fretum cum intrauit.Hiſpanum quatenus hiſpanias abluit.Ab aliis ibe/
ricum:aut balearicum.Mox gallicum ante narbonenſem prouinciam:hinc liguſticum. Ab eo ad ſiciliam
inſulam tuſcum:quod ex græcis alii notium:alii tyrrhenũ: e noſtris plurimi inferum uocant.Vltra Siciliã
quod eſt ad ſalentinos auſonium polybius appellat.Erathoſtenes autem inter hoſtium oceani & ſardiniã
quicquid eſt ſardoum.Inde ad ſiciliam tyrrenum.Ab hac cretam uſq; ſiculum.Ab ea creticum. Inſulæ p
hæc maria primæ omnium pityuſæ a græcis dictæ a frutice pineo:nũc ebuſus uocatur:utraq; ciuitate fœ/
derata anguſto freto interfluente.patẽt.xlii.M.paſſibus abſunt a dianio:ſeptingentis.ſtad.totidem dianiũ
per continentem a carthagine noua.Tantumdem a pityuſis in altum baleares duæ & ſucronem uerſus co
lubraria.Baleares funda bellicoſas græci gymnaſias dixere.Maior.c.M.p.eſt longitudine: circuitu uero.
cccclxxx.M.Oppida habet ciuium romanorum: palmam:& pollẽtiam:latinorum ciuium: & tucini quod
fœderatum bochorum ſuit:ab ea.xxx.M.p.diſtat minor:longitudine.lx.M.circuitu.cl.M.paſſuum.Ciui
tates habet Iamonem:ſaniſeram:magonem:a maiore.xiii.paſſuum in altum abeſt capraria: inſidioſa nau/
fragiis:& e regione palmæ urbis meraria ac triquadra parua Hannibalis.Ebuſi terra ſerpentes fugat:colu
brariæ parit.Ideo inſeſta omnibus niſi ebuſitanam terram inſerentibus:græci ophiuſam dixere: nec cuni/
culos Ebuſus gignit populantes balearium meſſes.Sunt aliæ.xx.ferme paruæ mari uadoſo.Galliæ antem
hinc ora in rhodani hoſtio metina:mox quæ blaſcon uocatur: tres ſtochades a uicinis maſſiliẽſibus dictæ:
propter ordinem:quas item nominant ſingulis uocabulis:proten:& meſen:quæ & pomponiana uocatur:
tertia hype.Ab iis ſturiũ:phœnice:phila:lero:& lerina aduerſum antipolitin q̃ uergoani oppidi memoria.

De Corſica. CA. VI.

IN liguſtico mari eſt corſica:quam græci cyrnon appellauere:ſed thuſco propior a ſeptẽtrione in
meridiem proiecta:longa paſſuum centum quinquaginta.M.lata maiore ex parte.l.Circuitu.
cccxxii.M.Abeſt a uadis uolaterranis.lxii.M.p.Ciuitates habet.xxxiii.& colonias:marianã a Ma
rio deductã:aleriã a dictatore Sylla.Citra ẽ ogloſa. Intra uero .lx.M.paſ.a corſica planaria ſpẽ di
cta æq̃lis freto:ideoq; nauigiis fallax amplior urgo & capraria: q̃ græci ægilũ dixere. Itẽ igiliũ & dianium q̃
artemiſiam:ambæ contra coſanum littus:& contra littus harponæ:meneria:colubria:uenaria:ilua: cũ fer
ri metallis circuitu.c.p.a.populõia.x.M.a græcis ætalia dicta:ab ea planaſia.xxxviiii.M.ab iis ultra tyberi

na oſtia in antiano:aſtrua:mox palmaria:ſinonia:aduerſum formias pontiæ. In puteolano autem ſinu pã/
dataria:prochyta:non ab Aeneæ nutrice:ſed quia profuſa ab ænaria erat. Aenaria ipſa a ſtatione nauiũ Ae/ Vel ari
neæ Homero inarimæ dicta:græcis pythecuſa:non a ſymiarum multitudine(ut aliqui exiſtimauere)ſed mæ
a figulinis:pythos dolium. Inter pauſilpium & neapolim:megaris:mox a ſurrento.viii.M.paſſibus diſtan
tes Tyberii principis arce nobiles capreæ circuitu.xl.M.paſ.cx.leuchotea. Extra quem conſpectum pela/
gus africam attingens. Sardinia minus.ix.M.paſſibus a corſicæ extremis:etiãnũ anguſtias eas arcentibus
inſulis paruis:quæ cuniculariæ appellanť. Itemꝗ phitonis foſſæ:a quibus fretum ipſum taphros noĩatur.

De Sardinia. CA. VII.

SArdia ab oriẽte patẽs.clxxxviii.M.paſ.ab occidẽte.clxxii.mil.a meridie.lxxiiii. millia a ſepten/
trione.cxxii. Circuitu.d.lxii.millia.abeſt ab africa calaritano promontorio ducenta millia:a ga
dibus quatuordecieſcentena habet:& a gorditano promontorio duas inſulas quæ uocanť Her
culis a ſulchenſi enoſin:a calaritano ficariam. Quid haud procul ab ea etiam beleridas ponunť
& collodem:& quam uocant heras lutra. Celeberrimi in ea populorum iolenſes:Balari:corſi oppidorum
.xiii.ſulchitani:ualentini:neapolitani:bocenſes:calaritani ciuium romanorum: & noreſes. Colonia autem
una:quæ uocatur ad turrim libyſonis. Sardiniã ipſam Timeus ſandaliotin appellauit ab effigie ſoleæ. Myr
ſilus ichnuſam a ſimilitudine ueſtigii. Contra peſtanum ſinum leucaſia eſt a ſyrene:ibi ſepulta appellata.
Contra ueliam pontia:& iſacia:utræꝗ uno nomine œnotrides:argumentum poſſeſſæ ab œnotris italiæ:
& contra uibonem paruæ quæ uocantur ithaceſiæ ulyxis ſpecula.

De Sicilia. CA. VIII.

VErũ ante oẽs claritate Sicilia Sicania a Thucydide dicta:Trinacria a pluribus:aut triquetra a triã/
gula ſpecie. Circuitu patens ut auctor eſt agrippa.d.cxviii.M.paſſibus:quondam brutio agro co/
hærens:mox interfuſo mari auulſa.xii.M.in lõgitudinem freto. In latitudinem autem mille qn
genti. Iuxta columnam regiam:ab hoc dehiſcendi argumento:rhegium græci nomen dedere op
pido in margine italiæ ſito. In eo freto eſt ſcopulus ſcylla. Item carybdis. Mare uorticoſum. Ambo clara ſe
uitia. Ipſius triquetræ ut diximus promontorium pelorus uocatur aduerſus ſcyllam uergens in italiam:
Pachinum in græciam.cxliiii.M.ab eo diſtante pelloponneſo. Lilybeum in africam.clxxx.M.interuallo a
mercurii:promontorio: & a calaritano ſardiniæ centum uiginti.M. Inter ſe autem hæc promontoria ſic
diſtãt his ſpatiis. Terreno itinere a peloro pachinum.clxvi.M.paſſus. Inde lilybeum.cc.M. Inde pelorum
.clxx.M.coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii. A peloro mare ionium ora ſpectante oppidum meſſana ciuiũ
romanorum:qui mamertini uocantur:Promontorium drepanum:colonia taurominium:quæ antea na/
xos. Flumen aſines. Mons ætna nocturnis mirus incendiis. Crater eius patet ambitu ſtadia.xx. Fauilla tau
rominium & catinam uſꝗ peruenit feruens. Fragor uero ad maronem & gemellos colles Scopuli tres cy/
clopum:portus ulyxis. Colonia catina:Flumina ſymethum:terias. Intus leſtrigoni campi. Oppida leõtini:
megaris:amnis panthagies:Colonia ſyracuſæ cũ fronte arethuſa. Quamꝗ̃ & temenitis: & achidemiſa: &
margea:& cyane militiæ fontes in ſyracuſano potantur agro:portus nauſtathmus:flumen elorus: promõ
torium pachynum:a qua fronte ſiciliæ flumẽ hirminium:oppidum camarina:fluuius gelas:oppidũ agre/
gas:quod agrigentum noſtri dixere. Thermæ colonia:atys hypſa:& ſelinus. Oppidum lilybeum:ab eo ꝓ
montorium drepana:mons erix. Oppida panhormum:ſelinus:hymera cum fluuio cæphalædis: aleũtinũ
agathyrſum:tyndaris colonia oppidũ myle. Et unde cepimus pelorus. Intus latinæ cõditionis cẽturipini
neſtini:aegeſſani. Stipẽdiarii aſſorini:ætnẽſes agyrini:aceſteni:acrẽſes:bidini:citarii & cirini drepranitãi:er
getini:eceſtienſes:erecini:entelletini:edini:enguini:gelani:galateni:haleſini:ennenſes:hybleenſes:herbitẽs
& herbẽſſens:heubulenſes:helicienſes:hadranitani:Imacarenſes:hypanenſes:letenſes:mutuſtratini: magel
lini:murgentini:motyenſes menanini:naxinonii:petini:paropini:teraphitienſes:ſemellitani:ſcherini: ſeli/
nunti:ſymetii Tallarienſes:tiſſinenſes:triocalini:triracienſes:zanclæi meſſeniorum. Horum in ſiculo fre/
to ſunt iſulæ i africã uerſæ gauros:melita:a camerina.lxxxiiii.M.paſſibus a Lilybeo.cxiii. Coſyra:hierone
ſos. Cenegalatha:lopaduſa:ætulaꝗ̃ alii æguſam ſcripſerũt. Bucinona ætnæ:& a ſolunte.lxxv.M.oſteodes
cõtraꝗ paropinos uſtica. Citra uero ſiciliã ex aduerſo metauri amnis.xxii.ferme paſſuũ ab italia.vii.æoliæ
appellatæ. Eædẽ lipareoꝝ:& epheſtiades a græcis:a nr̃is uulcãi. Aeoliæ ꝙ Aeolus iliacis tpibus ibi ſgnabat.

De lipara. CA. VIII.

LIpara cũ ciuiũ romanorũ oppido dicta a Liparo rege. Cui ſucceſſit Aeolus:antea lõgonis uel me
ligunis uocitata abeſt.xii.M.p.ab italia ipſa circuitu paulo minori. Inter hãc & ſiciliã altera ãtea
theraſia appellata nũc hiera:quia ſacra uulcão eſt. Colle in ea nocturnas euomẽte flãmas. Tertia
ſtrongyle a lipara mille paſſus ad exortũ ſolis uergens:in qua regnauit Aeolus: quæ a lipara li/
quidiore flãma tãtũ differt. Cuius fumo qui nã flaturi ſint uenti in triduũ prædicere incolæ tradunť. Vn/
de Aeolo uentos paruiſſe exiſtimatũ. Quarta didyme minor ꝗ̃ lipara. Quinta ericuſa. Sexta phœnicuſa pa
bulo proximarum relicta. Nouiſſima eademꝗ minima euonymus. Hactenus de primo europæ ſinu.

De locris italiæ fronte. CA. IX.

A Locris italiæ frons incipit:magna græcia appellata in tres ſinus incedens auſonii maris. quo/
niam auſones tenuere primi: patet.lxxxii.M.paſſuum ut auctor eſt Varro. Plerique.lxxii.M.
fecere. In ea ora flumina innumera: ſed memoratu digna locanus: ſagra: & ueſtigia oppidi
caulonis: myſtia: conſulinum caſtrum:carcinum:quod eſſe longiſſimum italiæ promonto/
rium aliqui exiſtimant:Dein ſinus & ſcyllatium & ſcylletium athenienſibus:cũ conderent dictum: quem Vel co/
locum occurrens therineus ſinus peninſulam efficit:& in ea portus qui uocatur caſtra Hannibalis:nuſquã cithiũ

anguſtiore italia.xx.M.paſſuum latitudo eſt. Itaq; Dionyſius maior interciſam eo loco adiicere ſiciliæ uoluit. Amnes ibi nauigabiles cæcinos:crotalus:ſemirus:arocha:targines. Oppidum itus petilia: mons elybanus:promontorium lacinium:cuius ante oram inſula.x.M.p.a terra diſcoron:altera calypſus:quam ogygiam appellaſſe. Homerus exiſtimatur. Præterea tres ſirenuſſæ:Meloeſſa:ipſam a caulone abeſſe.lxx.M. paſſibus prodidit Agrippa.

ℭ Secundus europæ ſinus. CA. X.

A Lacinio promōtorio ſecundus europæ ſinus incipit:magno ambitu flexus: & acroceraunio epyri finitur promōtorio: a quo abeſt.lxxv.M.paſſibus. Oppidum croto:amnis næthus. Oppidū thurium inter duos amnes crathin & ſybarin:ubi fuit urbs eodem nōmine. Similiter eſt inter ſyrin & acirin heraclea aliquando ſyris uocitata. Flumina thalandrum:caſuentum. Oppidū metapontum:quo tertia italiæ regio finitur. Mediterranei brutiorum apruſtani tantum. Lucanorum autem hinc atinates:buxetini:eburini:grumētini:potētini:ſontini:ſyrini:tergilani:urſentini: uolſentani: quibus numeſtrani iunguntur. Præterea interiiſſe thebas lucanas Cato auctor eſt. Et pādoſiam lucanorum urbē fuiſſe Theopompus: in qua Alexander epirotes occubuit. Connectitur ſecūda regio amplexa hirpinos: calabriam:apuliam:ſalentinos.ccl.M.ſinu qui tarentinus appellatur ab oppido. laconū in receſſu hoc intimo ſito contributa eo maritima colonia:quæ ibi fuerat. Abeſt.cxxxvi.M.paſ.a lacinio promōtorio aduerſam ei calabriam in peninſulam emittēs. Græci meſſapiam a duce appellauere. Et ante peucetiā a Paucetio Oenotri fratre. In ſalentino agro inter promontoria.c.M.paſ.interſunt. Latitudo peninſulæ a tarento brūduſium tereno itinere.xxxii.M.paſſibus patet:multoq; breuius a portu ſaſina. Oppida p cōtinētē a tarēto uaria. Cui cognomē apule:meſſapia:aletium. In orā uero ſenonum gallipolis:quæ nunc eſt anxa.lxii.M.paſſibus a tarento.ludo.xxx.M.promontorium quod acran iapygiam uocant:quo longiſſime in maria excurrit italia. Ab eo haſta oppidum:& hydruntum.x.M.ac.ix.M.paſſuum:ad diſcrimen ionii & hadriatici maris:quia in græciam breuiſſimus tranſitus. Ex aduerſo apollonia oppido latitudine itercurrentis freti. Centum milia non amplius paſſuum. Hoc interuallum pedeſtri continuare tranſitu pontibus iactis primum Pyrrhus epiri rex cogitauit. Poſt eum.M. Varro cum claſſibus Pompeii pyratico bello præeſſet. Vtrunq; aliæ impedire curæ. Ab hydrunte ſoletum deſertum. Dein fratuertium:portus tarentinus:ſtatio militum Lupia baleſſum:celium:Brunduſium.l.M.paſſuum ab hydrūte:in primis italiæ portu nobile:ac uelut certiore tranſitu:ſicuti longior excipiente illyrica urbe dirrachio.ccxx.M.traiectum brunduſio conterminus pediculorum ager nouem adoleſcentes:totidēq; uirgines ab illyris.xiii.populos genuere. Pediculorum oppida rhudiæ:egnatia:barion: ante iapyx a Dedali filio:a quo & iapygia:amita pactius: aufidus: ex hirpinis montibus canuſium pfluens. Hinc apulia dauniorum cognomine a duce Diomedis ſocero. In qua oppidum ſalapia Hannibalis meretricio amore inclytum:Sipontum:uria: amnis cerbalus Dauniorum finis: Portus agaſus. Promontorium montis gargani:a ſalentino:ſiue iapygio.c.xxxiiii. Milibus paſſibus ambitu:gargani portus garganæ:lacus pantanus:flumen portuoſum:frento:teanum apulorum. Itemq; larinū. Cliternia:tiernus amnis. Inde regio frentana. Itaq; apulorum genera tria. Tearſi a duce: Gares: Lucani qui ſubacti a Calchantæ tenuere loca:quæ nunc tenent etinates Dauniorum pter ſupradicta coloniæ luceria: uenuſia:Oppida canuſium:harpi aliquando hargos:hippium Diomede condente:mox hargirippa dictū. Diomedes ibi deleuit gentes:monadorum:dardorumq;:& urbes duas:quæ in prouerbii ludricum uertere apinam:& Tricam Cæterā intus. In ſecunda regione hirpinorum colonia una beneuentum: auſpicatius mutato nomine:quæ quondam appellata maleuentum:auſculani:aquiloni: abellinates cognomine protopi: compſani caudini:ligures:qui cognominantur cornelani:& qui bebiani:ueſcellāi:deculani: aletrīni: abellinates:cognominati marſi attrani:ecani:alfellani:atrinates:arpanī:borcani:collatini:corinenſes:& nobiles clade romana cānenſes: dirini:forētani:genuſini:herdorienſes. Hyrini:larinates cognomine frētani: etinates:ex gargano mateolani:nerecini:matini:tubuſtini:ſiluini:ſtrapelini:turmantini:uibarnates:uenuſini:ulurtini:Calabrorum mediterranei egetini butuntinenſes:decīani:brumbeſtini:narbonenſes: ſturnini:tutini. Salentinorum aletini:baſterbini:neretini:ualetini:ueretini

ℭ Regio italiæ quarta. CA. XI.

SEquit regio quarta gentiū:uel fortiſſimaq; italiæ in ora frētanoq; a tiſerno flumē trinium portuoſum. Oppida hiſtoniū:buca:ortona:aternus amnis. Intus anaxini cognomine frentani:carētini:ſupnates:& infernates:lāuenſes. Muricinorū teatini. Pelignorū corfinienſes:ſupereqni ſulmonenſes. Marſorum anxantini:atinates:ſuccētes:lucentes:marruuii. Albenſium alba ad fucinum lacum. Aequiculanorum cliternini:carſeolani: Veſtinorum angulani:pinnenſes:peltuinates: quibus iunguntur auſinates:ciſmontani: Sānitium quos ſabellos & græci ſaunitas dixere. Colonia bouianum uetus:& alterum cognomine undecumanorum:aufidenates:eſernini:fagi fugali:ficolenſes:ſepinates: treuentiates. Sabinorum amiternini:curenſes:forum Decii:forum nouum:fidenates interemnates:nurſini: nomentani. Reatini:trebulani:qui cognominantur mutuſtæi & qui ſuffenates:tyburtes:tarynates. In hoc ſitu ex æquiculis interiere comini: tadiates: acedici: alfaterni. Gelianus auctor eſt lacu fucino hauſtum marſorum oppidum alchippe conditum a Marſya duce lydorum. Item urticinorum in piceno deletum a romanis Valerianus Sabini (ut quidam exiſtimauere) a religione & deorum cultu ſeuini appellati uelinos accollunt: lacus roſcidis collibus. Nar amnis exhaurit illos ſulphureis aquis. Tyberym ex his petēs repl̃ete monte fiſcello labens iuxta uacunæ nemora & reate in eoſdem conditus. Et ex alia parte anio in monte trebanorum ortus lacus tris amœnitate nobiles: qui nomen dedere ſub laqueo: defert in tyberin. In agro reatino: cutyliæ lacum:in quo fluctuet inſula:italiæ umbilicum eſſe Marco Varro

tradit. Infra ſabinos latiũ eſt a latere picenum a tergo umbriã apeninis iugis ſabinos utrinq; uallãtibus.

Quinta regio. CA. XII.

QVinta regio piceni eſt quondam uberrimæ multitudinis. ccclx. M. picentium in fidem Ro. populi uenere. Orti ſunt a ſabinis uoto uere ſacro. Tenuere ab aterno amne: ubi nunc ager hadrianus: & hadria colonia a mari. vii. M. paſſuũ flumẽ uomanum: ager ꝑtutianus palmenſiſq;. Item caſtrũ nouũ: flumen batinũ: truentũ cũ amne: quod ſolum liburnoꝝ in italia reliquũ eſt. Flumina albulates: ſuinũ: heluinũ: quo finitur ꝑtuciana regio: & picentium incipit. Cupra oppidũ: caſtellum firmanorum: & ſuper id colonia aſculũ piceni nobiliſſima. Intus nobana. In ora clauana: potẽtia: numana a ſiculis condita. Ab iiſdem colonia ancon apposita ꝓmontorio cumero in ipſo flectentis ſe ore cubito a gargano. clxxxiii. M. paſſibus. In eus auximates: uereg rani: cingulani: cuprenſes cognomine montani: falarienſes: pauſulani plynitenſes: ricinẽſes: ſeptempedani: tollẽtinates: triacenſes cum urbe ſaluia polentini.

Sexta regio. CA. XIII.

IVngit hic ſexta regio umbriam cõplexa agrũq; gallicũ circa ariminũ. Ab ancone gallica ora incipit togata gallia cognomine ſiculi & liburni plurimi eius tractũ tenuere in primis palmenſem ꝑtutianum adrianũq; agrũ. Vmbri eos expulere hos hetruria hanc galli. Vmbrorum gẽs antiq̃ſſima italiæ exiſtimatur: ut quos umbrios a græcis putẽt dictos: q; inundatione terrarũ hymbribus ſuperfuiſſent. Trecẽta eorũ oppida tuſci debellaſſe reperiunt. Nũc in ora flumẽ eſis: ſenogallia: metaurus fluuius: colonia fanum fortunæ: piſaurũ cũ amne. Et intus hiſpellũ: tuder. De cætero amerini: attidiates: aſi rinates: arnates: æſinates: camertes: caſuẽtini: carſulani: doiates cognomine ſalẽtini. ſulginates: forofláminiẽſes: foroiulienſes cognomine concubienſes: forobremitiani: foroſempronienſes: inginini: interannates cognomine nartes: meuanates: meuanionenſes: mattilicates: narniẽſes: quod oppidũ uequinũ antea uocitatũ eſt: nucerini cognomine fauonienſes: & camellani: otritulani: oſtrani: pitulani cognomine piſuertes: & alii: mergentini: peſtini: ſetinates: farſinates: ſpolentini: ſuareani: feſtinates: ſuillates: ſadinates: trebiates: tuſſicani: tibernates: cognomine tyburini: & alii timetaurenſes: ueſionicates: urbinates cognomine metaurenſes: & alii hortenſes: uettionenſes: uindinates: uiuentani. In hoc ſitu iteriere feliginates: & qui cluſiolum tenuere: ſupra interrannani: & ſaranates cum oppidis acerris: quæ uafriæ cognominabantur. Turocelo quod uettiolum. Item ſollinates: ſuriates: fallienates. Appiennates interiere: & arienates cum crinouolo: & uſcidicani: & plangenſes: piſiates: cælaſtini: Ameriam ſupraſcriptam Cato ante perſei bellum conditam annis. d. ccccl xiiii. prodidit.

Octaua regio. CA. XV.

OCtaua regio determinatur arimino: pado: appennino. In ora fluuius cruſtumium: ariminũ colonia cum amnibus arimino & apruſa. Fluuius hinc rubico quondam finis italiæ. Ab eo ſapis: & uitis: & anemo. Rauenna ſabinorum oppidum cum amne beſede ab ancone. cii. M. paſſibus. nec procul a mari umbrorum: butrium. Intus coloniam bononia: felſina uocitata: cum prĩceps hetruriæ eſſet. Brixillum: mutina: Parma: Placentia. Oppida Ceſena: claterna: forunclodii: liuii. Pompilii truentinoꝝ: Cornelii. Licinii: fauentini: fidentini: otefini: pandinates: regienſes a Lepido: ſolonates: ſaltuſq; qui galliani cognominantur aquinates: tãnitani: ueliates cognomine ueteti: regiates: urbinates. In hoc tractu interiunt boii: quorum tribus. cxii. fuiſſe auctor eſt Cato. Item ſenones qui cœperant Romam.

De pado flumine. CA. XVI.

PAdus e gremio ueſuli montis celſiſſimum in cacumen elati finibus ligurum gabiennorum uiſendo fonte profluens condenſq; ſeſe cuniculo: & in forouibienſium agro iterum exoriens: nulli amnium claritate inferior: a græcis dictus eridanus: ac pœna Phaetontis illuſtratus. Augeẽ ad canis ortus liquatis niuibus: agris q̃ nauigiis torrentior: nil tamen ex rapto ſibi uendicans. Atq; ubi liquit agros: ubertate largior. ccc. M. paſſibus a fonte addens meatu duodenonaginta. Nec amnes tantum appenninos: alpinoſq; nauigabiles capiens: ſed lacus quoq; immenſos in eum ſeſe exonerantes: omni numero. xxx. flumina in mare adriaticum defert. Celeberrima ex iis apennini latere iactum: tanarum: trebiam: placẽtinum: tarum: niciam gabellum: ſculternam. rhenum. Alpium uero ſturam: morgum: durias duas: ſeſſiten: ticinum: lambrum: abduam: ollium: mintium. Nec alius amnium tam breui ſpatio maioris incrementi eſt. Vrgetur quippe aquarum mole: & in profundum agitur. Grauis terræ q̃q̃ deductus in flumina: & foſſas inter Rauennam altinumq; paſſuum. cxx. M. tamen quia largius uomit ſeptẽ maria dictus facere. Anguſta foſſa Rauennam trahitur: ubi paduſa uocatur: quõdam meſſanicius appellatus. Proximũ inde hoſtium magnitudinem portus habet: qui uatreni dicitur. Quo Clau. Cæſar e britannia triumphãs prægrandi illa domo uerius q̃ naue intrauit hadriam. Hoc ante eridanum hoſtium dictum eſt: ab aliis ſpineticum ab urbe ſpina: quæ fuit iuxta: præualens & delphicis creditum eſt theſauris condita a Diomede. Auget ibi padum uatrenus amnis ex forocornelienſi agro. Proximum inde hoſtium caprafiæ: dein ſagis: dein uolane: quod ante olane uocabatur. Omnia ea foſſas: fluminaq; primi aſagi fecere tuſci egeſto amnis impetu per tranſuerſum in hatrianorum paludes: quæ ſeptem maria appellantur: nobili portu oppidi tuſcorum hatriæ a quo hatriaticum mare ante appellatum: quod nunc hadriaticum. Inde oſtia plena carbonaria: ac foſſiones philiſtinæ: quod alii tartarum uocant. Omnia eſt philiſtinæ foſſæ abundatione naſcentia: accedentibus atheſi ex tridentinus alpibus: & uigiſono ex patauinorum agris. Pars eorum & proximum portum facit brundulum: ſicut edronem Medoaci duo: ac foſſa clodia. His ſe padus miſcet: ac per hæc effunditur plerunque: ut in egypto nilus quod uocant delta: triquetramque figuram in alpes: atque oram maris facere proditur ſtad. ii. M. circuitu. Pudet a græcis italiæ

rationem mutuari. Metrodorus Tamen Septius dicit. Quoniam circa fontem arbor multa ſit picea quæ pades gallice uocetur padum hoc nomen accepiſſe. Lingurum quidem lingua amnem ipſum bodincũ uocari: quod ſignificet fundo carentem. Cui argumento adeſt oppidum iuxta induſtria uetuſto nomine bõdicomagum ubi præcipua altitudo incipit.

ℭ De italia traſpadana regio nona. CA. XVI.

TRaſpadana appellatur ab eo regio nona tota in mediterraneo: cui maria cuncta fluctuoſo alueo important. Oppida uibiſorum: ſeguſio. Coloniæ ab alpium radicibus auguſta taurinorum antiqua ligurum ſtirpe: inde nauigabili pado. Dein ſalaſorum auguſta prætoria iuxta geminas alpium fauces graias atq; pœninas. His pœnos: graiis Herculẽ Tranſiſſe memorant. Oppidũ eporedia ſybillinis libris a po. ro. condi iuſſum. Eporedicas enim galli bonos equorum domitores uocãt. Vercellæ libitiorum ex Salyis ortæ: nouaria ex uerramacoris uocontiorum: hodieq; pagos. Non (ut Cato exiſtimat) ligurum ex qbus leui & marici condidere ticinum non procul a pado. Sicut boii trãſalpes profecti laudem pompeiam. Inſubres Mediolanum. Orobiorum ſtirpis eſſe Comum: atq; Bergomum: & licinifo rum: & aliquos circa populos auctor eſt Cato: ſed originem gẽtis ignorare ſe fatetur: quã docet Cornelius Alexander ortam a græcia ĩterpretatione etiam nominis uitam in montibus degentibus. In hoc ſitu interiit oppidum orobiorum barra: unde bergomates Cato dixit ortos etiamnum prodẽte ſe altius q̃ fortunatius ſitos. Interiere & Caturigẽs inſubrum exules: & ſpina ſupradicta. Itẽ melpũ oppulentia præcipuũ: qđ ab iſubribus & boiis & ſenonibus deletũ eſt eo die quo Camillus ueior cœpit: ut Nepos Cornelius tradit.

ℭ Venetia decima regio. CA. XVII.

SEquitur decima regio italiæ adriatico mari appoſita: Venetia cuius Fluuius Silis ex montibus tauriſanis. Oppidũ altinũ: flumen liquẽtia ex mõtibus opiterginis: & portus eodẽ nomine: colonia cõcordia: flumẽ & portus romatinũ: tiliauẽtũ maius minuſq;: anaſſum: quo uaramus defluit: alſa: natiſo cum turro profluente aquileiam coloniã. xii. M. paſſibus a mari ſitam. Carnorum hæc regio iũctaq; regioni iapidum: amnis timauus: caſtellum nobile uino pucinũ. Tergeſtinus ſinus colonia tergeſte. xxiii. M. P. ab aquileia: ultra quam ſex millia paſſuũ formio amnis. Ab Rauenna. clxxxix. paſſibus: antiquus auctæ italiæ terminus. Nunc uero iſtriæ quam cognominatam tradunt a flumine iſtro in hadriam effluente e danubio amne: eodemq; iſtro ex aduerſo padi fauces: contrario eoꝝ percuſſu mari interiecto dulceſcente: pleriq; dixere falſo: & Nepos Cornelius etiam padi accola. Nullus enim ex danubio amni in mare hadriaticum effunditur. Deceptos credo: quoniam argo. nauis flumine in mare hadriaticũ deſcendit: nec procul tergeſte. Nec iam conſtat quo flumine. Humeris trauectam alpes diligentiores tradunt. Subiiſſe autem iſtro: dein ſaõ: dein pãporto: cui nõmẽ ex ea cauſa eſt iter æmonã: alpeſq; exoriẽti.

ℭ De iſtria. CA. XVIII.

IStria ut peninſula excurrit. Latitudinem eius. xl. M. paſſuum: circuitũ uero. cxxii. M. ꝓdidere quidam. Item adherentis liburniæ & phanatici ſinus. Alii liburniæ. clxxx. M. Nonnulli in phanaticũ ſinum iapidiam promouere a tergo iſtriæ. cxxx. M. paſſuum. Dein liburniam. cl. M. fecere. Tuditanus: qui domuit iſtros in ſtatua ſua ibi inſcripſit ab aquileia ad titium flumen ſtad. cc. M. Oppida iſtriæ ciuium romanorum ægida: parentiũ. Colonia pola: quæ nunc iuliapietas quondam a colchis cõdita. Abeſt a tergeſte. c. M. n. p. mox oppidũ neſactium: & nunc finis italiæ fluuius arſia. Polam ab ancona traiectus. cxx. M. paſſibus eſt. In mediterraneo regionis decimæ Colonia Cremona: Brixia cenomanorũ agro. Venetoꝝ autem atteſtæ & oppida accelum: patauium: opitergiũ: bellunium: Vicecia: Mãtua thuſcorum trans padum ſola reliqua. Venetos troiana ſtirpe ortos auctor eſt. Cato Cenomanos iuxta maſſiliam habitaſſe. In uolſcis Feltrini: & tridẽtini: & bernenſes. Rhetica oppida rhetorũ euganeorum Veronam: iulienſes carnorum. Dein quos ſcropuloſe dicere nõ attineat: alutraẽſes: aſſeriates: flamonienſes: uanienſes: & alii cognomine culici: foroiulienſes cognomine tranſpadani: forentani: nẽdinates: quarqueni: tauriſani: cogienſes: uaruani. In hoc ſitu interiere per oram iraminæ: pellaon: paſitium: ex Venętis atina: & cælina: carnos: ſegeſte: & ocra. Tauriſcis noreia. Et ab aquileia ad duodecimum lapidem deletum oppidum etiam inuito ſenatu a. M. Claudio. L. Marcello. L. Piſo auctor eſt. In hac regione & xi. lacus inclyti ſunt: amneſque eorum partus: aut alumni: ſi modo acceptos reddunt: ut abduam larius: ticinum uerbanus: mintium benacus ollium ſebinus: lambrum eupilis: omnes incolas padi. Alpes in longitũdinem. x. M. paſſuum patere a ſupero mari ad inferum Cælius tradit. Timagenes. xxii. M. paſſuum deductis in latitudinem. Cornelius Nepos. c. M. T. Liuius tria. M. ſtadiorum: uterq; diuerſis in locis. Nam & centum millia excedunt aliquando ibi germaniam ab italia ſubmouent: nec. lxx. M. explent: reliqua ſui parte glacilis ueluti naturæ prouidentiam. Latitudo italiæ ſubter radices earum a uaro per uada ſabacia taurinos: Comum: Brixiam: Veronam: Viceciam: opitergium: aquileiam: tergeſte: polam: arſam. d. ccxlii. M. Paſ. colligit.

ℭ De alpibus & gentibus alpinis. CA. XIX.

INcolæ alpium multi populi: ſed illuſtres a pola ad tergeſtis regionẽ: ſecuſſes: ſubocrini: atali menocaleni: iuxtaq; carnos quondam tauriſci appellati: nunc morici. His cõtermini rheti: & uindeliſci: omnes in multas ciuitates diuiſi. Rhetos thuſcorum prolem arbitrantur a gallis pulſos duce rheto. Verſo deinde italiam pectore: alpium latini iuris euganeæ gentes: quarũ oppida. xxxiii. enumerat Cato. Ex iis triumpilini uenalis cum agris ſuis populus. Dein canuni: compluresq; ſimiles: finitimis attributi municipiis. Leopontios & ſalaſos tauriſcæ gentis idem Cato arbitratur. Cæteri fere lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretatione græci nominis credunt: præuſtis intra ſinus alpium niue membris eiuſdem & graios fuiſſe poſitos in trãſitu. Graiarum alpium incolas præſtanteſq; genere eu-

ganeos inde tracto nomine. Caput eorum ſteonos: rhetorum uennones: ſaruneteſq; ortus rheni amnis accolunt. Lepontiorum: qui uiberi uocantur: fontem rhodani eodem alpium tractu. Sunt præterea latio donati incolæ: ut octodurẽſes: & finitimi ceutrones: cottianæ ciuitates. Caturiges & caturigibus ortiuageni: ligures: & qui nontani uocantur. Capillatorumq; plura genera ad confinium liguſtici maris. Nõ alienum uidetur hoc loco ſubiicere iſcriptionem e tropheo alpium: quæ talis eſt. Imperatori Cæſari Diui filio Augu. pontifici maximo imper. xiiii. tribunitiæ poteſtatis. Senatus populuſq; Ro. q. eius ductu auſpiciiſque gentes alpinæ omnes: quæ a mari ſupero ad inferum pertinebãt: ſub imperium Po. Ro. ſunt redactæ. Gẽtes alpinæ deuictæ: triumpilini: canumi: uennotos: uenonetes: hiſarci: breuni: naunes: focunates: uindelicorum gentes quattuor: conſuanetes: uirucinates: licates: cattenates: abiſontes: ruguſci: ſuanetes: collocanes: collocanes uel callucones
brixentes: lepõtii: uiberi: nautuates: ſeduni: uaragri: ſalaſſi: acitauones: medulli: ucenni: caturiges: brigiani: ſontiontii: ebroduntii: nemaloni: epemnates: eſubiani: ueamini: gallicæ: triulatti: ectini: uergũni: eugituri: nemeturi: oratelli: ueruſi: uelauni: ſuetri. Non ſunt adiectæ cotianæ ciuitates. xii. quæ non fuerãt hoſtilles: ſed item attributæ municipiis lege pompeia. Hæc eſt Italia diis ſacra: hæ gentes eius: hæc oppida populorum. Super hæc Italia quæ L. Aemilio Paulo. C. Statilio Regulo conſſ. nunciato gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxiliis: atq; etiam tunc ſine traſpadanis equitum. lxxx. M. peditum. d. cc. M. armauit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictũ id uetere cõſultu patrũ italiæ parci iubẽtium.

Illyricum. CA. XX.

ARſiæ gens liburnorum iungitur uſq; ad flumen titium. Pars eius fuere mentores: hymani: encheleæ: dudini: & quos Callimachus peucecia appellat: nunc totum uno nomine illyricum uocatur: generatim populorum pauca effatu digna aut fœlicia nomina. Conuentum ſcardonitanum petunt iapides: & liburnorum ciuitates. xiiii. e quibus lacinienſes: ſcultinos: burniſtas: albonẽſes: nominare non pigeat. Ius italicum habent eo conuentu alutæ: phlanates: a quibus ſinus nominatur. Lopſi uarubarini: immuneſq; aſſeriates: & ex inſulis fulfinates: curictæ. Cæterũ per oram: oppida aneſactio: aluona: flauona: tarſatica: ſenia: iopſica: ortopula: yegium: argiruntum: corinium: enona ciuitas: pauſinus: flumen telaunum: quo finitur iapidi. Inſulæ eius ſinus cum oppidis præter ſupra ſignificata: abſyrtium: arbas Crexa: giſſa: portunata: pharos ante. Rurſus in continente colonia iadera: quæ a pola. clx. M. p. abeſt inde. xxx. M. colentum inſula. xviii. hoſtium titii fluminis.

Liburnia. CA. XXI.

LIburniæ finis: & initium dalmatiæ ſcardona in amne ea. lxii. M. paſſuum a mari. Dein tariotarũ antiqua regio: & caſtellum tariona. Promontorium Diomedis: uel ut alii peninſula. Hillis circuitu. c. M. paſſuum tragurium ciuium romanorum: marmore notum ſicum. In quem locum Diuus Claudius ueteranos miſit. Salona colonia ab iadera. ccxxxix. M. paſſu. Petunt in ea iura iuribus deſcriptis in decurias. cccxii. dalmatæ. xxii. decuni. ccxxxix. ditiones. lxix. mæzæi. lii. ſardiates. In hoc tractu ſunt burnum: mandetrium: tribulium. Nobilitata præliis caſtella petunt & ex inſulis Stæti: colentini: ſepari: epetini. Ab his caſtella piguntiæ: rataneum: narona colonia. Tertii conuentus a ſalona. lxxii. M. paſſuum appoſita cognominis ſui fluuio a mari. xx. M. p. M. Varro. lxxxix. ciuitates eo uẽtitaſſe auctor ẽ. Nunc prope ſoli noſcunt Cerauni decuriis. xxiiii. daurſi. xvii. deſitiates. ciii. docleates. xxxiii. deretini. xiiii. dereuiſtæ. xxx. dindari. xxxiii. glinditiones. xliiii. melcomãi. xxiiii. nareſii. cii. ſcirtari. lxxii. ſiculotæ. xxiiii. Populatoreſq; quondam italiæ uardei non amplius quam. xx. decuriis. Præter hos tenuere tractum eum cenei: partheni: hemaſi: marſthitæ: armiſthæ. A narone amne. c. M. paſ. abeſt epidaurum colonia. Oppida ciuium romanorum rhizinium: aſcriuium: butua: olchinium: quod antea colchiniũ dictum eſt a colchis Vel drilo
conditum: annis: dirilo: ſuperq; eum oppidum ciuium romanorum ſcodra a mari. xix. M. paſſuum. Præterea multorum græciæ oppidorum deficiens memoria: necnon & ciuitatum ualidarum. Eo nanq; tractu fuere labeates: enederudini: ſaſſei: grabei: proprieq; dicti illyrii: & taulanti: & pyrei. Retinet nomen in ora nymphæum promontorium. Lyſſum oppidum ciuium Ro. ab epidauro. c. M. paſſuum.

Macedonia. CA. XXII.

ALyſſo macedonia prouincia: gentes parthini: & a tergo eorum diſſaretæ. Mõtes candauiæ a dyrrachio. lxxix. M. paſſuum. In ora uero ciuium Ro. epidamnum colonia. Propter inauſpicatum nomen a Romanis dyrrachium appellata. Flumen aous a quibuſdam eas nominatum. Apollonia quondam corinthiorum colonia. vii. M. paſſuum a mari recedens. Cuius in finibus celebre nympheũ accolunt barbari amantes: & belliones. At in ora oppidum oricum a colchis conditum. Inde initium epiri. Montes acroceraunii: quibus hunc europæ determinauimus ſinum. Oricum a ſalentino italiæ promontorio diſtat. lxxxv. M. paſſ. a tergo carnorum: & iapidum: qua ſe offert magnus iſter.

Norici. CA. XXIII.

RHetis iunguntur norici. Oppida eorum uirunum: celeia: teurnia: aguntum: uiana. Aemõia: claudia: flauuium: ſoluenſe. Noricis iunguntur lacus peiſo: deſerta boiorum. Iam tamen colonia Diui Claudii ſabaria: & oppida ſacarbantia iulia.

Pannonia: & dalmatia. CA. XXIIII.

HAbitantur inde glandifera pannoniæ: qua miteſcentia alpium iuga: per medium illyricum a ſeptentrione ad meridiem uerſa molli in dexteram ac leua deuexitate cõſidunt quæ pars ad mare hadriaticum ſpectat appellatur dalmatia: & illyricum ſupradictum. Ad ſeptentriones: pannonia uergit: finitur inde danubio. In ea coloniæ emona: ſiſcia. Amnes clari & nauigabiles in dãnubiũ fluunt drauus e noricis uiolentior. Sauus ex alpibus carnicis placidior. cxv. M. p. interuallo. Drauus per ſer

retes:ſerapillos:iaſos:ſandrizetes. Sauus per colapianos:breucoſq;. Populorum hæc capita. Preterea ariuates:azali:amantes:belgites:carthari:cornacates:eruiſci:hercuniates:latouiſci:oſeriates:uarciani:mõſclaudius:cuius in fronte ſcordiſci:in tergo tauriſci. Inſula in ſauo metubarris amnicaq; maxima. Præterea amnes memorandi:calapis in ſauum influens iuxta ſiſciam gemino alueo inſulam ibi efficiens:quæ ſegeſtica appellatur. Alter amnis bacuntius in ſauum firmio oppido influit:ubi ciuitas firmienſium & amãtinorũ Inde.xlv.M.paſſuũ taurunũ:ubi danubio miſcet̃ ſauus. Supra ĩfluũt ualdáus; urpáus:& ipi nõ ignobiles.

ℂMeſia. CA. XXV.

PAnnoniæ iungit̃ prouincia quæ meſia appellatur ad pontum uſq; cum danubio decurrens. Incipit a confluente ſupradicto. In ea dardani:celegeri:tribali:trimachi mœſi:thraces:pontoq; contermini ſcythæ. Flumina clara dardáus:margis:pigius:timachus:ex rhodope:œſcus ex hemo: utus: eſcamus:ieterus:illyrici latitudo qua maxima eſt.cccxxv.M.p.colligit. Lõgitudo a flumine arſia ad flumen drinium.d.ccc.M.a drino ad promontoriũ acroceraunitũ.clxxii.M. Agrippa prodidit uniuerſum hunc ſinum italiæ:& illyrici ambitus.xiii.M.in eo duo maria quo diſtinximus fine inferum ſiue Ioniũ in prima parte: interius hadriaticum:quod ſuperũ uocant. Inſulæ in auſonio mari præter iam dictas memoratu dignæ nullæ. In Ionio paucæ:calabro littore ante brunduſiũ:quarum obiectu portus efficitur. Contra apulum littus diomedea conſpicua monumento Diomedis. Et altera eodem nomine a quibuſdã teuthria appellata. Illyrici ore mille amplius inſulis frequentat̃ natura uadoſi maris æſtuariiſq; tenui alueo intercurſantibus. Clare ante hoſtia timaui calidorũ fontium cum æſtu maris creſcentium iuxta iſtrorum agrum. Ciſſa pullariæ & abſyrtides graiis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto nunc abſyrtium. iuxta eas electridas uocauere:in quibus proueniret ſuccinum:quod illi electrum appellant uanitatis græcæ certiſſimũ documentum. Adeo ut iis quas earum deſignent:haud unquam conſtiterit. Contra iader eſt liſſa. Quæq; appellatæ contra liburnoa cretex aliquot. Nec pauciores ticanæ liburnicæ. Celaduſæ intra ſurium bubus & capris laudata Braitia:iſſa ciuium Ro. reliqua cum oppido phara. Ab his corcyra melena cognominata cum gnidiorum oppido diſtat.xxii.M.paſſuum. Inter quam & illyricum melita. Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor eſt.xxii.M.p. Ab ea.iii.M.elaphites:in ionio autem mari ab orico.M.M.p. Saſonis piratica ſtatione nota.

Vel tru cones

ℂCAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

ℂSinus Claritatis Litterarum:Et Omnis Fabuloſitatis.

TERTIVS EVROPæ ſinus acroceraunis incipit. Montibus: finit̃ helleſpõto: amplectit̃ præter minores ſinus.xix.xxii.M.paſſuũ. In eo epirus: a carnania æ:tholia:phocis:locris: achaia:meſſenia: laconia:argolis:megaris:attica: boetia. Iterumque ab alio mari eadẽ phocis:& locris:doris: phthiotis: theſſalia: magneſia: macedonia thracia. Omnis græciæ fabuloſitas:ſicut & litterarũ claritas ex hoc primũ ſinu effulſit. Quapropter in eo paululum cõmorabimur. Epiros in uniuerſum appellara acroceraunitis incipit mõtibus. In ea primi chaones: a qbus chaonia. Dein theſproti:antigonenſes: locus aornos:& peſtifera auibus exhalatio. Ceſtrini:perhebi:quorum mons pindus:caſſopei:driopes:ſellæ:hellopes:moloſſi:apud quos dodonei Iouis templũ oraculo illuſtre. Tomarus mons centum fontibus circa radices Theopompo celebratus.

ℂEpirus. CA. I.

EPirus ipſa ad magneſiam macedoniamq; tendẽs a tergo ſuo daſſaretas ſupradictos liberam gẽtem:mox feram dardanos habet. Dardanis leuo triballi prætendunt̃ latere. Et moeſicæ gentes a fronte iunguntur:mæduac denſeletæ:quibus thraces ad pontum uſq; pertinentes: ita ſuccincta rhodopes:mox & hemi uallat̃ excelſitas. In epiri ora caſtellum i acrocerauniis chimera:ſub eo aquæ regiæ fons. Oppida mæandria. Ceſtria flumen theſprotiæ:Thyamis colonia butrotũ: maximeq; nobilitatus ambracius ſinus faucibus ſpatioſum æquor accipiens: Longitudinis.xxxix.M.paſſuum: latitudinis.xv.M. In eum defert̃ amnis acheron e lacu theſprotiæ:acheruſia profluens.xxxvi.m.paſſuum:inde & mille pedum põte mirabilis oĩa ſua miráribus. In ſinu oppidũ ambracia. Moloſſorũ flumina: aphas & arachthus. Ciuitas anactoria. Lacus pandoſia: Acarnania q̃ antea curetis uocabat̃. Oppida heraclea:echi-

nus. Et in ore ipſo colonia Auguſti actiũ cũ tẽplo Apollinis nobili ac ciuitate libera nicopolitana. Egreſſos ſinu ambracio in ionium: excipit leucadiũ littus promontoriũ leucates: dein ſinus: ac leucadia ipſa peninſula quõdam neritis appellata opere accolarũ abſciſa a cõtinẽti ac reddita uentorũ flatu congeriẽ harenæ accumulãtiũ: q locus uocat̃ dioryctos ſtadiorũ lõgitudine triũ. Oppidũ in ea leucas quõdã neritũ dictũ. Deĩde acarnanũ urbes halyrca: aſtacus: argos: amphilochicum cognominatum. Amnis achelous e pindo fluens: atq; acarnaniam ætholia dirimens: & artemitam inſulam aſſiduo terræ inuectu continenti annectens.

Vel hazilia ſtratos

ℂ Aetolia. CA. II.

AEtoloꝝ populi athamães: tymphei: ephyri eniẽſes: perrhebi: dolopes: marages: atraces a quibus atrax amnis ionio mari infundit̃. Aetoliæ oppidũ calidõ eſt ſeptẽ miliũ qngẽtorũ. p. a mari iuxta euenũ amnẽ. Dein macynia molychria: cuius a tergo chalcis & mons eſt taphiaſus. At in ora promõtoriũ antiriũ: ubi hoſtiũ corinthiaci ſinus minius mille paſſuũ latitudine influẽtis: ætoloſq; dirimentis a pelopõneſo Promontorium quod contra procedit: appellatur rhion: ſed in corinthiaco ſinu. Oppida ætoliæ naupactum: pylene: & in mediterraneo pleuron: halycarna. Mõtes clari in dodone tomarus: in ambracia cranos: in acarnania aracynthus: in ætolia acathon: panetolium: medion.

ℂ Locri. CA. III.

PRoximi ætolis locri: q cognominantur ozolæ ĩmunes. Oppidũ: œãthe. Portus apollinis phæſtii. Sinus criſæus. Intus oppida argõ: eupalia: phæſtũ: calãiſus: Vltra cirrhei phocidis cãpi: oppidũ cirrha: portus chalæõ: a quo ſeptẽ mil. p. introrſus liberũ oppidũ delphi ſub mõte pnaſo: clariſſimi in terris oraculi Apollinis. Fons caſtalius. Amnis cephiſus ꝑfluens delphos: ortus in lilea quõdã urbe. Præterea oppidũ criſa: & cũ bulẽſibus: antycira: naulocũ: pyrrha: amphiſſa ĩmunis: trichõe: tritea ambryſus drymea regio daulis appellata. Dein in ĩtimo ſinu angulus boetiæ alluit̃ cũ oppidis gymnis: thebis quæ corſicæ cognominatæ ſunt iuxta heliconẽ. Tertiũ ab hoc mari boetiæ oppidũ page: unde pelopõneſi proſilit ceruix.

ℂ Peloponneſus. CA. IIII.

PElopõneſus apie ante appellata: & pelaſgia peninſula haud ulli terræ nobilitate poſtferẽda: inter duo maria: ægæũ & ioniũ platani folio ſimilis pp anguloſos receſſus: circuitu qngentoꝝ ſexagintariũ miliũ paſſuũ colligit auctore Iſidoro. Eadẽ p ſinus pene tãtundẽ adiicit. Anguſtiæ unde ꝓcedit: iſthmos appellatur. In eo loco irrũpẽtia e diuerſo q̃ dicta ſunt maria a ſeptẽtriõe exortu eius: oẽm ibi latitudinẽ uorãdo: donec cõtratrio in curſu æquorũ tãtorũ in quinq; miliũ paſſuũ interuallo exeſis utrinq; lateribus anguſta ceruice pelopõneſum cõtingat hellas. Corinthiacus: hĩc illinc ſaronicus appellatus ſinus. Lechææ hĩc: cẽchræ illinc anguſtiarũ termini: lõgo & ancipiti nauiũ ambitu: quas magnitudo plauſtris trãſuehi ꝓhibet: Quã ob cãm ꝑfodere nauigabili alueo anguſtias tẽtauere Demetrius rex: dictator Cæſar. C. princeps. Domitius Nero: ĩfauſto: ut oĩum patuit exitu: icœpto. Medio hoc interuallo: quod iſthmi appellauimus: applicata colli habitat̃ colonia corĩthus: antea ephyra dicta: ſexagẽis ab utroq; littore ſtadiis e ſumma ſua arce: quæ uocatur acrocorinthus. In qua fons pyrene diuerſa duo maria proſpectans. lxxxvii. M. paſſuũ ad corinthiacum ſinũ traiectus eſt patras a leucade. Patræ colonia in lõgiſſimo ꝓmontorio peloponneſi condita ex aduerſo ætoliæ: & fluminis eueni minus mille paſſuum (ut dictum eſt) interuallo. In ipſis faucibus ſinum corinthiacum. lxxxv. M. p. in lõgitudinem uſq; ad iſthmon tramittũt.

ℂ Achaia. CA. V.

AChaiæ nomẽ ꝓuinciæ ab iſthmo ĩcipit: antea ægialos uocabat̃ pp urbes ĩ littore per ordinẽ diſpoſitas. Primæ ibi: q̃s diximus: lechææ corinthiorũ portus. Mox oluros pelleneoꝝ caſtellũ. Oppida helice: bura. In q̃ refugere hauſtis prioribus ſytion: ægira ægiõ erineos: Intus cleone: hyſie: panormus: portus. Demõſtratũq; iã rhium: a quo ꝓmõtorio quinq; miliũ paſſuũ abſunt patræ: q̃s ſupra memorauimus. Locus pheræ in achaia nouẽ mõtiũ ſcio eſſa: Notiſſimus fons cymothoe. Vltra patras oppidũ olenũ: colõiæ dyme: loca bupraſum hyrmyne: ꝓmõtoriũ areoxũ: cyleneſmus ꝓmõtoriũ chelonates. Inde cyllenen duoꝝ miliũ paſſuũ: caſtellũ phliũ. Quæ regio ab Homero aræthyrea dicta: poſtea aſophis: ĩde elioꝝ ager: q antea epee uocabat̃. Ipſa elis ĩ mediterraneo: & a pylo. xii. milibus paſſibus: Intus delubrũ olympii Iouis ludoꝝ claritate faſtus græciæ cõplexũ. Piſa eorũ quõdã oppidũ ꝑfluẽte alpheo amne. At in ora ꝓmõtoriũ ichthis. Amnis alpheus nauigabilis ꝓpe ſex oppida. Aulõ: lepriũ ꝓmõtoriũ platamiſtus. Oĩa hæc ad occaſũ uerſa. Ad meridiẽ ãt cypariſſius ſinus cũ urbe cypariſſa. lxxii. miliũ paſſuũ circuitu. Oppida pylos: methõe: locus helos: ꝓmõtoriũ acritas ſinus aſineus ab oppido aſinæ: corõeus a corõa. Finiũt̃ tænaro ꝓmõtorio. Ibi regio meſſenia duodeuigiti mõtiũ. amnis pamiſus. Intus ãt ipa meſſene: ithome: œchalia: arenæ: pteleõ: thryõ: dorion: zãcle: uariis tꝑibus clara. Huius ſinus circuitus. lxxx. m. p. Traiectus uero. xxx. m. De hĩc a tænaro ager lacõicus liberæ gẽtis. Et ſinus circuitu ducẽta ſex millia: traiectu triginta nouẽ millia. Oppida tænaꝝ: amyclæ phare: leuctra: & intus ſparta: therãne: atq; ubi fuere: Cardamille pitãe: anthãe: locus thyre: gerenia. Mõs taygetus: amnis eurotas: ſinus ægilodes. Oppidũ pſammathus. Sinus gyteates ab oppido. Ex quo ad cretã inſulã certiſſimus curſus. Oĩa aũt maleo ꝓmontorio ĩcludunt̃. Qui ſeq̃t̃ ſinus ad ſcylleũ argolicus appellat̃: traiectu qnquaginta millia paſſuũ. Idẽ ambitu centũ ſeptuagĩta duo millia. Oppida boea: epidaurus limera cognomie. Zarax: cyphãia: portus. Amnes ĩachus: eraſinus: inter quos argos hippiũ cognominatũ. Supra lacũ lernẽ a mari quadringẽtis millibus nouẽq; additis millibus micenæ: & ubi fuiſſe tyrintha tradũt: & locus mãtinea: mõtes atthemius: Apeſas: antheus aſterio: parparus: aliiq; undecĩ numero. Fõtes niobe: amymõe: pſammate. A ſcylleo ad iſthmũ. clxxvii. mil. paſſibus: oppida hermiõe: trœzene coriphaſiũ appellatũ: q̃ alias iachiũ: alias dipſiũ argos. Portus cænites: ſinus ſaronicus: olim q̃rno nemore redimitus: unde ei nomẽ tũc græcia antiq̃ appellãte q̃rcũ. In eo epidauꝝ oppidũ

Aeſculapii delubro celebre. Pireũ ꝓmõtoriũ: portus anthedon: & bucephalon: & quas ſupra dixeramus cenchreæ. Iſthmi pars altera cũ delubro Neptuni qnquẽnalibus iclyto ludis. Tot ſinus pelopõnẽſem orã lãcinãt: tot maria allatrãt. Siqdẽ a ſeptẽtriõe ioniũ irrũpit: ab occidẽte ſiculo pulſat: a meridie cretico urget: ab oriẽte brumali ægæo: ab oriẽte ſolſtitiali myrtoo: quod a megarico incipiẽs ſinu: totã atticam alluit.

℃De Arcadia. CA. VI.

Vel balium

Mediterranea eius archadia maxĩe tenet undiq̃ a mari remota: initio drymodis: mox pelaſgis appellata. Oppida eius pſophis mãtinea: ſtymphalũ: tegea: antigonea: orchomenũ: pheneũ: pallatiũ unde palatiũ romæ. Megalepolis: catina: bocaliũ: crãnõ: prhaſiæ: thelphuſſa: melenea: heræa: pyle: pellana: agræ: epiũ: cynethæ: lepon: archadiæ: ꝑthẽiũ: alea: methydriũ: eniſphe: maciſtũ: lapea: clitoriũ: cleõe iter q̃ duo oppida regio nemea ẽ hẽbinadia uocitata. Mõtes ĩ arcadia pholœ cũ oppido. Itẽ cyllene: lyceus: ĩ quo lycei Iouis delubrũ. Mẽalus arthẽiſius: ꝑthenius: lãpeus: nonacris. Prætereaq̃ ignobiles octo. Amnes ladõ e paludibus: pheneus & erimãthus e mõte eiuſdẽ nõis ĩ alpheũ defluẽs. Reliq̃ ciuitates ĩ achaia dicẽdæ: aliphiræi abeatæ: pyrgẽſes: pethes: pagenite: tortuni: tiania. Thriaſii: attricenſes. Vniuerſæ achaiæ libertatẽ Domitius Nero dedit. Pelopõneſus in latitudine a ꝓmõtorio maleæ ad oppidũ Lechæũ corinthiaci ſinus. clx. millibus paſſibus patet. Et in trãſuerſum ab elide epidaurũ. cxxv. millibus. Ab olympia argos per arcadiã. lxxiii. millibus. Ab eodẽ loco ad phliunta dicta mẽſura eſt. cl. milliũ paſſuũ. Vniuerſa aũt uelut pẽſate æquorũ ĩcurſus natura ĩ mõtes ſex atq̃ ſeptuaginta attollit. ℃Græcia & attica. CA. VII.

Ab iſthmi anguſtiis hellas ĩcipit: a nr̃is græcia appellata. In ea prĩa attica: antiqtus acte uocata. Attingit iſthmũ ꝑte ſui q̃ appellat megaris a colonia megara e regiõe pagarũ. Duo hæc oppida excurrẽte pelopõneſo lita ſunt utraq̃ ex ꝑte uelut ĩ humeris helladis pagei. clii. M. p. & ãplius egoſthenẽſes cõtributi megarẽſibus. In ora aũt hac portus ſchœnus. Oppida duo cremiõ: a ſyrõia ſaxa ſeptẽ mil. lõgitudine: geranea: megara: eleuſin. Fuere & oenoa: & ꝓbalinthos: q̃ nũc nõ ſunt. Ab iſthmo qnquagintaduorũ miliũ paſſuũ pyreus & phalera portus duorũ miliũ paſſuũ muro recedẽtibus athenis iuncti. Libera hæc ciuitas: nec ĩdiga ullius ꝑconii amplius: tãta claritas ſupfluit. In attica fontes cephiſia: larine: calliroe: enneacrunos Mõtes: brileſſus: ægialus: icarius: hymetus: lycabettus: lacus ſelinos. A pireo. xlii. M. p. ſuniũ doriſcũ ꝓmõtoriũ. Potamos: ſterea: brauron: ion quõdã oppida. Rhãnos pagus. Marathon campus. Thriaſius oppidũ: melita: & oropus ĩ cõfinio boetiæ. Cuius anthedon: oncheſthos: theſpiæ liberæ oppidũ: lebadia. Nec cedẽtes athẽis claritate: q̃ cognominãt boetiæ thebæ duorũ numinũ. Liberi atq̃ Herculis (ut uolũt) patria. Et muſis natale in nemore helicõe aſſignãt. Dat & his thebis ſaltus citherõ: amnis iſmenius. Præterea fontes in boetia œdipodia: pſammate: dirce: epigranea: aretuſa: hippocrene aganippe: gargaphie. Mõtes extra ꝑdictos micaleſus: adiliſius: acotius. Reliq̃ oppida iter megarã & thebas leuctra: hiliartus: platææ: pheræ: aſpledõ: hylæ: tiſbe: erythre gliſſas: cope. Iuxta cephiſũ amnẽ lamie & anichie: medeon: phligone: grephis: coronea: chærõia. In ora aũt infra thebas ocale: eleon: iolcos: ſchẽos: peteõ hyrie: mycaleſſus: hyreſeon: pteleon: olyros. Tanagra liber populus. Et ĩ ipſis faucibus euripi quẽ facit obiectu iſulæ euboæ aulis capaci nobilis portu: boetos: hyantas antiqtus dixere locri deĩde epicnemidii cognominãt: olim leleges appellati: ꝑ quos amnis cephiſus defert in mare. Oppida opus: unde opõtinus ſinus phocidis: ĩ littore unũ daphnus. Introrſus ãt lariſſe: elatea: & ĩ ripa cephiſi (ut dixius) lilea: delphoſq̃: uerſenenis: & hyãpolis. Rurſus ĩ locrorũ ora: ĩ q̃ larymna: thrõiũ: iuxta qđ boagrius amnis defert ĩ mare. Oppida naryciõ: alope: ſcarphia. Poſtea maliacus ſinus ab ĩcolis dictus: ĩ quo oppida halcyõe: ecõia: phalara. Doris deĩde ĩ q̃ ſperchios erineõ: boiõ: pĩdus: cythinũ. Doris a tergo mõs ẽ œtha. Seqt mutatis ſæpe nõibus hemonia. Eadẽ pelaſgicũ argos. Hellas eadẽ theſſalia: & driopis ſemꝑ a regibus cognominata. Ibi genitus rex nõie græcus a quo græcia. Ibi Hellenã quo hellenis: hos eoſdem Homerus tribus nominibus appellauit: myrmidonas: & hellenas & acheos. Ex iis phthiotæ nominantur dorica accolentes. Eorum oppida echinus ĩ faucibus ſperchii fluminis. Thermopilarum anguſtiæ: quo argumento. iiii. millia pa. inde heraclea trachin dicta eſt mons ibi calidromus. Oppida celebria hellas: halos: lamia: phthia: arne. ℃Theſſalia. CA. VIII.

In theſſalia autem amnis orcomenus minylus antea dictus. Et oppidum alimon ab aliis almon atrax palamna fons hyperia. Oppida pheræ: quarũ a tergo pierus ad macedoniã ꝓtenditur: lariſſa: gõphi: thebæ: theſſaliæ: nemus pteleon: ſinus pagaſicus. Oppidũ pagaſa: Idẽ poſtea demetrias dictũ tricca. Pharſalici cãpi cũ ciuitate libera crãnõ: iletia. Mõtes phthiotidis: nympheus quõdã topiario naturæ ope ſpectabilis. Buzigeus: donaceſa: bermius: daphuſſa: chimerion: athamas: ſtephane. In theſſalia ſunt q̃tuor atq̃ triginta mõtes: quorũ nobiliſſimi cerceti: olympus: pieris oſſa: cuius ex aduerſo pindus: & othris: laphytarũ ſedes ad occaſum uergẽtes. Ad ortus pelios: oẽs theatrali mõ ĩflexi caueatis ante eos. lxxv. urbibus. Flumina theſſaliæ apidãus: phœnix: enipheus: onochõus: laminiſſus. Fõs meſſeis. Lacus bebeis: & ante cunctos claritate peneus: ortus iuxta gomphos: interq̃ oſſam & olympum nemoroſa conualle defluens quingentis ſtadiis dimidio eius ſpacio nauigabilis. In eo curſu tempe uocãtur. v. milliũ paſſuum longitudine: & ferme ſex latitudine ultra uiſum hominis attollentibus ſe dextera leuaq̃ leniter conuexis iugis. Intus ſua luce uiridante allabitur peneus uiridis calculo: amoenus circa ripas gramine: canorus auium concentu. Accipit amnem nec recipit: ſed olei modo ſupernatãtem (ut dictum eſt ab Homero) breui ſpatio portatum abdicat. Phœnales aquas diriſq̃ genitas argenteis ſuis miſceri recuſat.

℃Magneſia. CA. IX.

Theſſaliæ annexa magneſia eſt: cuius fons libetra. Oppida euroton hormenium: pyrrha: methone: olhzon. Promontorium ſepias. Oppida caſtana: ſpalathra. Promontorium æantium. Oppida meliboea: rhizus: erymne iolcus oſtium penei oppidum omoliũ: orthe: rheſiæ pelinna thauma.

cie:cyrrõ:crãnõ:acarne:doriõ:meſite:philace:ponit. Epiri achaiæ:theſſaliæ in porrectũ lõgitudo q̃dringẽ-
torũ octoginta miliũ paſſuũ tradit̃. Latitudo.cclxxxvii.milium.

Macedonia. CA. X.

MAcedonia poſtea.cl.populoꝝ: duobus iclyta regibus quõdãq; terraꝝ iperio:emathia antea dicta.
Hæc ad epiroticas gẽtes in ſolis occaſũ recedẽs poſt terga magneſiæ:atq; theſſaliæ ifeſtat̃ a darda
nis:partẽ eius ſeptẽtrionalẽ pæonia ac pelagõia ꝓtegũt a triballis. Oppida aege:in quo mos ſepe-
lire reges. Beroea & i regiõe q̃ pieria appellat̃ a nemor̃ egidũ. In ora heraclea:flumẽ apilas: oppi
da phina:oloros. Amnis haliacmon. Intus haloritæ:uallei: philacei: cyrrei tyriſſæi. Pella colonia. Oppidũ Cyrrei
ſtobi ciuiũ ro. Mox antigõe europus ad axiũ amnẽ:eodẽq; noie amnis p qđ rhedias fluit:ſcydra: phorbea: uel cyne
emiexa gordõe. Mox i ora ichne:fluuius axius. Ad hũc finẽ dardãi:treres:pieres:macedõiã accolũt. Ab hoc ſtæ am-
amne peoniæ gẽtes:parocei:heordẽſes:almopii:pelagones:mygdones. Mõtes rhodope i ſcopius orbellus. nis uel
Dein p̃iacẽte græmio terraꝝ arethuſii:antiochẽſes:idomenẽſes:doberenſes:triẽſes:ſallatenſes:ãdariſtẽſes: alius
moriſii:gareci:lynceſte:othryonei:& amãtini liberi:atq; oreſtæ colonia:bullidẽſes:diẽſes:xylopolytæ: ſco
tuſſæi liberi:heraclea:ſintica:thimphei:coronei. In ora ſinus macedonici oppidũ calaſtia:& itus phileros:
lete. Medioq; flexu littoris theſſalõicæ liberæ cõditiõis. Ad hãc a dyrrachio.cxiiii.milliũ paſſuũ thermæ.
In thermaico ſinu oppida dicæa:pydna:derra:ſciõe. Promontoriũ chanaſtreum. Oppida palene: phlegra.
Qua in regiõe mõtes hypſizorus:epitus:alchione:leuomne. Oppida niſſos:phryx:eleon:meãde:& hippa-
leſis:iſthmo quõdã poridea:nũc caſſandria colõia:anthemus:holophyxos ſinus:mecyberna. Oppida phy-
ſella:ampelos:torone:ſoggoſtedes:fretũq; mõs athon:quẽ Xerſes rex pſaꝝ cõtinẽti abſcidit i in lõgitudine
paſſuũ mille qngentorũ. Mons ipſe a planitie excurrit in mare.lxxv.millia paſſuũ. Ambitus radicis.cl.M.
colligit. Oppidũ in cacumine fuit acrothon. Nũc ſunt uranopolis:paleotriũ:thyſſus cleone:apollonia:cuius
incolæ macrobii cognominant̃. Oppidũ caſſera fauceſq; alteræ iſthmi. Acãtus:iſtria:graſtõia:heraclea. Re
gio mygdoniæ ſubiacens. In qua recedẽtes a mari apollõia:arethuſa. In ora rurſus poſidiũ:& ſinus cũ oppi
do cermoro:amphipolis. Libera:gens byſalthe. Dein macedoniæ terminus. Amnis ſtrimon ortus ĩ emo.
Memorãdũ i ſeptẽ lacus eũ fundi priuſq̃ dirigat curſum. Hæc eſt macedonia terrarũ iperio potita quõdã:
Hæc aſiã:armeniam:iberiam:albaniam:cappadociam:ſyriam:ægyptum:taurũ:caucaſum trãgreſſa. Hæc
in bactris:medis:perſis dominata toto oriente poſſeſſo. Hæc etiam indiæ uictrix per ueſtigia liberi patris:
atq; Herculis uagata. Hæc eadem eſt macedonia:cuius uno die Paulus Aemilius imperator noſter.lxxii.ur
bes direptas uendidit:tantam differentiam fortis præſtitere duo homines.

Thracia. CA. XI.

THracia ſeqtur inter ualidiſſimas europæ gentes in ſtrategeas qnquaginta diuiſa. Populoꝝ eius
quos nominare nõ pigeat. Amnẽ ſtrimonẽ accolũt dextero latere dẽthe letæ: & medi byſalthas
uſq; ſupradictos. Leuo digeri. Beſſorũq; multa noia ad neſtũ amnẽ pãgei mõtis ima ambientem
inter heletos:diobeſos:carbileſos:inde bryſas:ſapæos. Odomantes:odryſarũ gens ifundit hebrũ
accolẽtibus:carbiletis:pyrogeris:drugeis:cænicis:hypſaltis:benis:corpillis. botieis edonis. Eodẽ ſunt i tra-
ctu ſyaletæ:briãtæ:dolangæ:thynicæ:laletæ maiores:emo:minores rhodope ſubditi. Inter quos hebrus
amnis. Oppidũ ſub rhodope peneropolis antea:mox a cõditore philippopolis:nũc a ſitu termontiũ dicta.
Emi excelſitas ſex.M.p.ſubit̃. Auerſa eius & i iſtrũ deuexa:meſigetæ:aoti:gaugdæ clariæq;. Sub iis carrei
ſarmatæ:quos areates uocãt. Scytæq; & circa põti littora moriſenæ:ſithoniiq; Orphei:uatis gẽitores opti-
nẽt. Ita finit iſter a ſeptẽtriõe. Ab ortu põtus ac ꝓpõtis. A meridie ægeũ mare:cuius in ora aſtrymõe:apol-
lõia:oeſyma:neapolis:paſtos. Intus Philippi colõia. Abſunt a dyrrachio.cccxxv.ſcotuſa:topiris ciuitas. Ne-
ſti amnis hoſtium. Mons pangeus:heraclea:olynthos. Abdera libera ciuitas. Stagnũ biſtonũ & gens. Op-
pidum fuit tinda Diomedis equorũ ſtabulis dirum:Nunc ſunt dicea:iſmaron:locus parthenion:phaleſi-
na:maronea prius ortagurea dicta. Mons ſerriũ:& zone:tũ locus doriſcus centũ uiginti millia hominũ ca-
pax. Ita Xerſes ibi dinumerauit exercitũ. Os hebri. Portus ſtẽtoris. Oppidũ ænos liberã cũ Polydori tumu
lo. Ciconũ quõdã regio. A doriſco icuruat̃ ora ad macrũticos centũ uigintiduoꝝ millia paſſuũ. Circa quẽ
locũ fluuius melas:a quo ſinus appellat̃. Oppida cypſella biſanthe macronticos dictũ:qa a ꝓpontide ad me Meleã
leam ſinum iter duo maria porrectis muris procurrẽtẽ excludit cherõneſum:nãq; thraciæ altero latere a uel me-
põtico littore incipiens:ubi iſter amnis imergit̃:uel pulcherrimas in ea parte urbes habet:iſtropolin mile- lam
ſioꝝ:tomos:calatinq;:quæ antea acerueris uocabat̃:heracleã habuit & bizonẽ terræ hiatu raptam. Nũc ha
bet dionyſiopolin:crunos antea dictã. Allui tziras amnis. Totũ eũ tractũ ſcythæ arote res dicti tenuere. Eo
rũ oppida aphrodiſias:libiſtos:zigere:brocobe:eumeneda:partẽopolis:gerania. Vbi pygmeoꝝ gens fuiſſe
prodit̃. quos gatizos barbari uocãt:credũtq; a gruibus fugatos. In ora a dionyſiopoli eſt odeſſus mileſio
rũ. Flumen pamiſus. Oppidũ terra naulochus. Mõs emus uaſto iugo ꝓcũbens in pontũ. Oppidũ habuit ĩ
uertice ariſteũ. Nũc in ora meſembriã anchilaũ ubi meſembria fuerat. Aſticæ regio habuit oppidũ anthi-
um:nũc eſt apollonia. Flumina paniſſa:rira:ſtearus:oroſines:Oppida thynnias:halmydeſſos: deuelton cũ
ſtagno qđ nũc deultũ uocant. Veteranorũ phthnopolis iuxta quã hoſphorus. Ab iſtri oſtio ad os põti paſ-
ſuũ qngentoꝝ.lv.M.alii.fecere. Agrippa adiecit q̃draginta. Inde ad muꝝ ſupradictũ.cl.ab eo cheronneſus
.cxxvi.M. Sed a boſphoro ſinus caſthenes. Portus ſenũ:& alter qui mulieꝝ cognominat̃. Promontorium
chryſocera. In quo oppidũ bizãtiũ liberæ cõditiõis:antea lygos dictũ. Abeſt a dyrrachio.d.ccxi.M.paſſuũ
Tantũ patet longitudo terrarũ inter hadriaticũ mare & ꝓpontidẽ. Amnes bathynias:pidaras ſiue atyras.
Oppida ſelymbria pinthus latitudine ducẽtoꝝ pedũ cõtinenti annexa. Intus biyza ars regũ thraciæ a Te-
rei neſaſto crimine iuiſa hirundinibus:regio:celica:colonia flauiopolis:ubi antea zela oppidũ uocabatur.

Et a bizie quinquaginta .M.paſſuũ apros coloniaquæ a Philippis abeſt.clxxxviii.M.pa. Ad' in ora amnis erginus. Oppidum ganos fuiſſe fert̃ & lyſimachia. Iã in cheronneſo: alius nãq; ibi iſthmos anguſtia ſimili eodẽ noĩe & pari latitudine: illuſtrãt duæ urbes utrinq; littora: quæ haud diſſi mili modo tenuere. Pactyæ a propontide: cardia a melane ſinu: hæc ex facie loci nomine accepto utræq; cõpræhẽſæ. Poſtea lyſimachia quinq;. M.paſſuũ a longis muris. Cheronneſos a ꝓpontide habuit tyriſtaſin: crithonem: ſciſſam: flumini ego appoſitã. Nũc hẽt a colonia apro.xxii.M.ſeſton: ex aduerſo coloniæ parianæ. Et helleſpontus ſeptẽ ut diximus ſtadiis europam ab aſia diuidẽs: illic inter ſe cõtrarias urbes hẽt: in europa callipolin & ſeſton. In aſia lampſacũ & abidon. Dein ꝓmontoriũ cherõneſi maſtuſia aduerſum ſigæo: cuius in fronte obliqua: cynoſſema: ita appellat̃ Hecubæ tumulus: ſtatio achæoꝝ. Turris & delubrũ Proteſilai. Et in extrema cherõneſi frõte: quæ uocat̃ aeolium: oppidũ eleus. Dein petenti melanẽ ſinũ portus cœlos: & panormus & ſupradicta cardia. Tertius europæ ſinus ad hũc modũ clauditur. Montes extra ꝑdictos thraciæ edonus: gygemoros: meritus: melphyllas Flumina ĩ hebrum cadẽtia: bargus: ſuemus. Macedoniæ: thraciæ: helleſpõti longitudo ſupradicta. Quidã.d.ccxx.M.faciũt: Latitudo.cccxxiiii.M.eſt. Aegeo mari nomẽ dedit ſcopulus inter tenũ: & chiũ uerius q̃ iſula ex noĩe a ſpecie capræ: quæ ita a græcis appellat̃: repẽte in medio mari exiliẽs. Cernũt eũ a dextera parte andrũ nauigantes ab achaia: dirũ ac peſtiferũ. Aegei pars myrtoo: dat̃: appellatur ab inſula parua: quæ cernit̃ macedoniã a gereſto petentibus haud procul euboeæ caryſto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant. Macedonicum quodcũq; macedoniam: aut thraciã attingit. Græcienſe: qua græciam alluit. Nam græci & Ionium diuidunt in ſiculum: ac creticum ab inſulis. Item icarium: quod eſt inter ſamium & myconem. Cætera nomina ſinus dedere quos diximus. Et maria quidem genteſq; in tertio europæ ſinu ad hunc modum ſe habent.

ℭ Inſulæ inter eas terras inter quas creta: euboia: cyclades: ſporades: mæotis: helleſpõtus: ponti: mæotidis: daciæ: ſalmaciæ: ſcythiæ. CA. XII.

INſulæ ãt ex aduerſo theſprotiæ a buttoro.xii.m.p. Eadẽ ab acroceraunĩis.l.M.cũ urbe eiuſdem noĩnis corcyra libere ciuitatis: & oppido caſſiope: tẽploq; caſſii Iouis.pa.lxxxvii.M.in lõgitudĩe patẽs. Ho.dicta ſcheria & phæacia: Callimacho ẽt drepãe. Circa eã aliquot. Sed ad italiã uergẽs thoronos: ad leucadiã paxæ duæ qnq;.M.diſcretæ a corcyra nec ꝓcul ab iis. Ante corcyrã ericuſa: marathe: elaphuſa: malthace: trachiæ: pytionia: ptichia: taracia: Et a phalacrio corcyræ ꝓmõtorio ſcopulus ĩ quẽ mutatã Vlyxis nauẽ a ſimili ſpecie fabula eſt. Ante leucadiã ſibota. Inter leucadiã ãt & achaiã ꝑmultæ: quaꝝ teleboides eædem q̃ thaphiæ ab incolis ante leucadiã appellãtur: thaphias: arnoxia: primeſſa. Et ante ætoliã echinades: ægialia: cotonis: thyatira: geoaris: dionyſia: cirnus: chalcis: pinara: myſtus. Ante eas ĩ alto cephalẽia: zacynthus: utraq; liberæ. Ithaca: dulichiũ: ſamos: crocilea: paxos. Cephalenia quõdã melena dicta.xi.M.paſſuũ abeſt: circuitu patet.xliiii.M. Same diruta a Romanis: adhuc tamen oppida tria hẽt. Inter hãc & achaiã cũ oppido magnifica: & fertilitate ꝑcipua zacynthus aliquãdo appellata hyriæ cephalẽiæ a meridiana parte.xxii.M.abeſt: mons elatus ibi nobilis. Ipa circuitu colligit.xxxvi.m. Ab ea ithaca.xii.mil.diſtat: in q̃ mõs neritus: Tota uero circuitu patet.xxv.mil.paſſuũ. Ab eo araxũ pelopõneſi ꝓmõtoriũ.xii.m.paſ. Ante hãc in alto aſteris. Prothe ante zacynthũ.xxxv.m.paſſuũ. In euꝝ uẽtum ſtrophades duæ: ab aliis plotæ dictæ. Ante cephaleniã letoia. Ante piltũ.iii.ſphagia: & totidẽ ãte meſſenẽ œnuſſa. In ſinu aſineo tres thyrides in laconico theganuſa: cothon: Cythera cũ oppido ãtea porphyris appellata. Hæc ſita eſt a maleæ promontorio.v.mil.paſſuũ ancipiti ꝑp anguſtias ibi nauiũ ambitu. In argolica pytiuſa: irine: ephire cõtra hermoniũ agrũ tiparenus epiropia colonis: ariſtera cõtra træzeniũ calauria qnquaginta.m.paſ.diſtãs a plateis: belbina: laſia: baucidias. Cõtra epidauꝝ cecriphalos: ſytionneſos.vi.m.paſſuũ abeſt a cõtinente: ab hac egina liberæ cõditionis.xvii.m.paſſuũ: cuius.xx.m.paſſuũ nauigatio eſt. Eadẽ aũt a pireo atheniẽ ſiũ portu.xii.m.paſſuũ abeſt ante oenone uocitata. Spiræo ꝓmõtorio obiacent eleuſa: dendros: graugiæ duæ: cetiæ duæ: ſelachuſa: dacenchris: haſpis: ſeptẽ. Et in megario ſinu ethrurides q̃ttuor. Aegyla aũt.xv.paſſuũ a cythera. Eadẽq; a crete phlaſarna oppido.xxv.m.paſſuũ. Ipſa creta latere ad auſtrũ: altero ad ſeptẽtrionẽ iter ortũ & occaſum: q̃ porrigit̃ cẽtũ urbiũ clara fama. Doſiades eã a creta nimpha heſperidis filia. Anaximander a rege curetũ. Philiſtides: Malotes: Crates: primũ aeriã dictã: deĩde poſteri curetim appellauere. Et macaron nõnulli a tẽperie cœli appellatã exiſtimauere. Latitudine nuſq̃.l.m.paſſuũ excedẽs: & circa mediã ſui partẽ maxĩe patẽs. Lõgitudine implet.cclxx.m.paſſuũ. Circuitu.d.lxxxix. flectenſq; ſe in creticũ pelagus ab ea dictũ: q̃ lõgiſſima eſt ad oriẽtẽ ſãmoniũ ꝓmõtoriũ aduerſum rhodo. Ad occidẽtẽ criu metopõ cyrenas uerſus expellit. Oppida eius ĩſignia phalaſarne: elea: ciſamũ: ꝑgamũ: cydon: minoum: apteron: pãtomatriũ: amphimala: Rhithymna: parnomiũ: cyteũ: apollonia: matiũ: heraclia: miletos: ampela: hierapytna: lebana: hierapolis. Et in mediterraneo cortina: phæſtũ: gnoſſum: polyrheniũ: myrina: lycaſtus: rhamnus: lyctus: diũ: aſiũ: phileros rhytiõ: elatos: pharæ: holopyxos: laſpha: eleuterne: therapne: marathuſa: githiſos: & aliorũ circiter.lx.oppidorũ memoria extat. Mõtes cadiſchus: idæus: dictyneus: crocus. Ipa abeſt ꝓmõtorio ſuo qd' uocat̃ criu metopon: ut ꝓdit Agrippa cyrenaꝝ ꝓmõtorio phycũte.cxxv.m.p. Itẽ cadiſcho a meleo peloponeſi.lxxx. A carpato iſula ꝓmõtorio ſammõio.lx.m.in fauoniũ: uẽtũ. Hæc iter eã & rhodũ ĩteriacet. Reliq̃ circa eã ante pelopõneſum duæ corycæ: totidẽ mylæ: & a latere ſeptẽtriõali dextera cretã habẽt. Cõtra cydõiã leuce: & duæ budroæ. Cõtra matiũ drya. Cõtra itanũ ꝓmõtoriũ oniſa: leuce. Cõtra hyerapycnã cryſa: gaudos: Eodẽ tractu ophiuſa buto: arãnus circũuectiſq; criu metopõ: tres acauſagores appellatæ. Hæ ante ſammoniũ ꝓmontoriũ phocæ: plachiæ: ſirindes: naulocos: armedon: zephire. Ac in hellade etiãnum in aegeo lycades: ſcarphia: coreſa: phocaſia: cõpluresq; aliæ ex aduerſo atticæ ſine oppidis & ideo ignobiles. Sed cõtra eleuſina clara ſalamis ante eã pſytalia. A ſunio uero helene.v.m.paſſuũ diſtãs. Dein ceos ab ea to-

tidem:ꝙ noſtri qdē dixere ceā. Græci & hydruſam auulſam euboeæ:qngētis longa ſtadiis fuit quōdā:mox
quattuor fere partibus quæ ad boetiā uergebāt:eodē mari deuoratis. Oppida habet reliq̄ iulida i cartheia:
intercidere coreſſa:pœceſſa. Ex hac ꝓfectā delectationi fœminis ueſtem auctor eſt Varro. Euboea & ipſa
auulſa boetiæ & a modico interfluēte euripo ut ponte iūgaſ ad meridiē ꝓmōtoriis duobus geraſto ad at/
ticā uergēte:& ad helleſpontū caphareo iſignis a ſeptētrione ceneo:nuſq̄ latitudinē ultra. xl. M. paſſuū extē
dit:nuſq̄ ifra. xx. mil. cōtrahit. Sed in lōgitudinē uniuerſæ bœtiæ ab attica theſſaliā uſq; ꝓtentā in. cl. m. p.
Circuitu uero. cccl xv. æbeſt ab helleſponto parte capharei. ccxxv. urbibus clara quondā pyrrha: porthmo:
neſſo:ceritho:oreo:dio:ædepſo:œchalia:nūc chalcide. Cuius ex aduerſo in cōtinēti aulis ē geraſto: erettia:
caryſtos:oroſtāe:oritāo:artemiſia:cū fonte arethuſa flumine lelāto:a qſq; dalidis:quæ hellopiæ uocāſ. Ca
ryſtus nobilis:notiorq; tamē marmore caryſtio:ante uocitata eſt chalcodotis:aut macris:ut Dionyſius:&
Ephorus tradunt. Vt Ariſtides macra:ut Challidemus chalcis ære ibi primū reperto:Vt Menechmus am
batias:ut poetæ uulgo aſopis:extra eā in myrtoo multæ:ſed maxime illuſtres glaucōneſos:& begilia:& a
promōtorio gereſto circa delum in orbē ſitæ:unde & nomē traxere cyclades. Prima earū andrus cū oppi/
do:abeſt a gereſto. x. M. paſſuū:a ceo. xxxix. M. Ipſam Myrſilus caurō: deinde antādron cognominatam
tradit. Callimachus laſſiā:alii nonagriā:hydruſam:epagrin. Patet circuitu. xciii. M. paſ. ab eadē andro paſ/
ſus mille:& a delo. xvii. M. Tenos cū oppido in. xv. M. paſſuū porrecta. Quā pp aq̄rū abūdātiā Ariſtoteles
hydruſam appellatā ait:aliq ophiuſam. Cæteræ mycones cū mōte dimaſto a delo. xvii. m. paſſuū. Scyros:
ſiphnus ante meropia:& acis appellata:circuitu. xxviii. mil. paſ. ſeriphus. xii. ꝓpeſinthus:cithnos. Ipſaq; lō
ge clariſſima cycladū media a tēplo Apollinis:& mercatu celebrata delos:ꝙ diu fluctuata (ut ꝓdiſ) ſola mo
tū terræ nō ſenſit ad. M. Varronis ætatē. Mutianus ꝓdidit bis cōcuſſam. Hāc Ariſtoteles ita appellatā pro
didit:quoniā repēte apparuerit enata. Egloſthenes cynthiā:alii ortygiā:aſteriā:lagiā:cerhā:mydiam:cyne/
thū:pyrpilen:igne ibi primū repto. Cingiſ quinq; mil. paſſuū:aſſurgit cyntho mōte. Proxima ei rhenes ꝙ
Anticlides celaduſam uocat. Itē arthemitē Helladius. Scyros ꝙ circuitu patere. xx. mil. paſſuū ꝓdidere ue
teres. Mutiannus. clx. Olearus:paros cū oppido ab delo. xxxviii. m. marmore nobilis:ꝙ primo plateā poſtea
minoida uocarūt. Ab ea ſepties qngentis naxus a delo. xviii. mil. cū oppido ꝙ ſtrōgylen:deindian:mox dio
nyſiada a uinearū fertilitate:alii Siciliā minorem aut callipolin:apellarunt. Patet circuitu. lxxv. mil. paſ. di/
midioq; maior eſt ꝙ paros. Et hactenus qdē cycladas ſeruant. Cæteras quæ ſequunſ ſporades. Sūt autē hel
lena:phocuſa:hecaria:ſchinuſa:pholegrādos:& a naxo decē & ſeptē mil. paſſuū icaros:quæ nomē mari de/
dit tantūdem ipſa in lōgitudinē patens:cū oppidis duobus:tertio amiſſo:ante uocata doliche:& macris:&
ichthiſuſa. Sita eſt ab exortu ſolſtitiali delo. l. mil. paſſuū. Eadē a ſamo. xxx. mil. Inter euboeā & andrū. x.
mil. paſſuū freto. Ab ea gereſtū. cxii. m. quinquaginta paſſuū. Nec deinde ſeruari poteſt ordo. Aceruatim
ergo ponenſ reliquæ. Ios a naxo. xiiii. mi. paſſuū Homeri ſepulchro uenerāda. Lōgitudinis. xxv. mil. antea
phœnice appellata. Odua letandro gyaros cū oppido circuitu. xii. mil. paſſuū ꝓpe. Abeſt ab andro ſexagin
ta duob; mil. paſſuū. Ab ea ſyrnos. lxxx. mil. paſſuū. Cynethuſa telos:unguento nobilis a Callimacho aga
tuſa appellata. Dionyſa:pathmos circuitu. xxx. mil. paſſuū. Caruſa:lebinthus:gyrus:cynara: ſicynus i quæ
antea œnoe:cheratia:quæ onus:caſos quæ aſtrabe:cymolus quæ echinuſa. Melos cum oppido ꝙ Ariſtides
miblida appellat. Ariſtoteles zephyriā:Callimachus mimallida:Heraclides ſiphnū & acitiā:Hæc inſularū
rotūdiſſima eſt. Poſt machia:hipere quondā:patage:& ut alii platage nūc amorgos polyægos i Philethera
cū primū emerſit caliſte dicta:ex ea auulſa poſtea theraſia:atq; inter duas enata:mox authomate:eadē hierā
& in nr̄o æuothia iuxta eādē hierā nata. Diſtat Ios a thera. xxv. mil. p. Sequunſ lea:aſcania:anaphe: hippu/
ris hippuruſa:aſtiphalea liberæ ciuitatis circuitu. lxxxviii. mil. p. Abeſt a cadiſcho cretæ. cxxv. mil. ab ea pla
tea. lx. m. Vnde caminia. xxxviii. mil. Azibinta:laniſe:tragia:pharmacuſa:techedia:chalcia:calymna:in qua
oppidū co. Coreſia olymnos. A qua carpatū quæ nomen carpathio mari dedit. xxv. mil. paſſuū. Inde rho/
dū:africo uento. l. mil. paſ. A carpatho ad caſon. vii. mil. A caſo ſammoniū cretæ ꝓmōtoriū. xxx. mil. In eu
ripo aūt euboico primo fere introitu petaliæ. iiii. inſulæ:& in exitu athlante cyclades:& ſporades ab orien/
te littoribus icariis aſiæ:ab occidēte myrthois atticæ:a ſeptentrione ægeo mari:a meridie cretico:& carpa/
thio iclulæ. cc. mil. paſſuū in lōgitudinē:& per. cc. mil. in latitudinē iacent. Pagaſicus ſinus ante ſe habet eu
tyciam & cicynetū ſcyrū ſupradictā:Sed cycladū & ſporadū extimā gerōtiā:ſcadirā:thermeu ſimu:rheſiam:
ſolymniā:eudemiā:neā:quæ mineruæ ſacra eſt. Athos ante ſe quattuor peparethū cū oppido quōdā euo/
nū dictā nouē millia paſſuū:ſciathū. xv. millia imbrū cū oppido. lxxxv. millia. paſ. Eadē abeſt a maſtuſia
cheronneſi. lxxv. mil. paſſuū. ipſa circuitu. lxxii. mil. pa. Perfundiſ amne illiſſo. Ab ea lemnos. xxii. millia. ꝙ
ab atho. lxxxvii. mil. Circuitu patet. xxii. mil. d. paſ. Oppida habet epheſtiā & myrinā:in cuius forū ſolſtitio
athos eiaculaſ umbrā. Ab ea thaſos libera. v. mil. paſſuū:olim æria uel ethria dicta inde abdera cōtinentis
. xxii. mil. paſ. athos. lxii. mil. tātūdē ad inſulā ſamothracē: ꝙ libera ante hebrū ab imbro. xxxii. mil. a lēno
. xxii. m. d. attolliſ mōte ſaoce. x. mil. p. portuoſiſſima oium. Callimachus eā antiquo noīe dardaniā noīat:
inter cherōneſum & ſamothracē:utriq; fere qndecim mil. Haloneſos ultra gethone:lāponia: alpecōneſus
haud ꝓcul a cælo. Cherōneſi portu & qdā ignobiles:deſertis quoq; reddanſ in hoc ſinu q̄rū uix inueniri
potuerūt noīa. Deſticos:ſarnos:cyſſiros:carbruſa:calathuſa:ſcylla:dialeon:dicta melātia:draconon:arrone
ſus:diethuſa:ſcapos:capheris:meſatea:eātiron:phaterōneſos:pateria:calete:neriphus: polēdos. Quartus e
magnis europæ ſinus:ab helleſpōto icipiēs mæotis oſtio finiſ. Sed totius pōti forma breuiter amplecten/
da ē:ut facilius ptes noſcanſ. Vaſtū mare ꝑiacēs aſiæ & ab europa porrecto cherōneſi littore expulſum an
guſto meatu irrūpit in terras ſeptē ſtad. (ut dictū eſt) iteruallo europā auferēs aſiæ. Primas anguſtias hel/
leſpōtū uocāt. Hac Xerſes pſatū rex cōſtrato in nauibus pōte duxit exercitū. Porrigitur ide tenuis euripus

.lxxxvi.m.p.ſpacio ad urbẽ priapũ aſiæ:q̃ magnus Alexãder trãſcẽdit.Inde expatiaꝛ æquor:rurſuſq; in ar
ctũ coit laxitas.Propõtis appellaꝛ.Anguſtiæ thracius boſphorus latitudine.d.paſſuũ:q̃ Darius pr Xerſis
copias põte trãſuexit.Tota ab helleſpõto lõgitudo.ccxxxix.m.paſſuũ.Dein uaſtũ mare.Pontus euxinus q
quõdã axenus lõge refugiẽtis occupat terras:magnoq; littorũ flexu retro curuatus in cornua ab iis utrinq;
porrigiꝛ:ut ſit plane arcus ſcythici formã.Medio flexu iũgiꝛ oſtio mæotici lacus cimerus boſphoros:id os
uocaꝛ.ii.m.d.paſſuũ latitudine.At inter duos boſphoros thracium & cimmeriũ directo curſu:ut auctor
eſt Polibius.d.m.paſſus ĩterſunt.Circuitu uero totius põti uities ſemel.L.millia ut auctor eſt Varro:& fe
re ueteres nepos Cornelius.ccc.m.l.adiicit.Artemidorus uities nouies decẽ nouẽ mil.fecit.Agrippa.xxiii.
.lx.mil.Mutianus.xxviii.lxv.mil.Simili mõ europæ latere mẽſurã alii quattuordecies.lxxviii.mil.paſ.de
terminauere.Alii undecies.lxx.mil.M.Varro ad hũc modũ metiꝛ.Ab oſtio põti apolloniã.clxxxviii.M.d.
p.Calatin tantũdẽ.Ad oſtiũ iſtri.cxxv.Ad boryſtene.ccl.M.Cheronneſum heracleatarũ oppidũ.ccclxxv.
M.paſ.Ad panticapeũ:quod aliq boſphorũ uocãt:extremũ in europæ ora.cc.m.xxii.d.quæ ſumma efficit
.xiii.m.xxxvi.mil.d.Agrippa a bizantio ad flumen iſtrũ.d.lx.Inde pãticapeũ.d.cxxx.Inde lacus ipſe mæo
tis tanain amnẽ ex ripheis mõtibus deſfluẽtẽ accipiẽs nouiſſimũ iter europã aſiãq; finẽ.xiii.m.vi.m.circui
tu patere tradiꝛ.ab aliis.xi.m.xxv.Ab oſtio eius tanais ortũ directo curſu.ccc.lxxv.mil.paſſus eſſe conſtat.
Accolæ ſinus eius in mentione thraciæ dicti ſunt iſtropolin:inde oſtia iſtri.Ortus hic in germaniæ iugis
mõtis abnobæ:ex aduerſo taurici galliæ oppidi:multis ultra alpes milibus:ac per innumeras lapſus gẽtes
danubii noĩe ĩmẽſo aquaꝝ auctu:& unde primũ illyricũ alluit:iſter appellaꝛ:ſexaginta amnibus receptis:
medio ferme numero eoꝝ nauigabili in põtũ uaſtis ſex fluminibus euoluiꝛ.Primũ oſtiũ peuces:mox ipſa
pauce inſula:in qua ꝓximus alueus appellatus.xix.m.p.magna palude ſorbeꝛ.Ex eodẽ alueo & ſuper iſtro
polin lacus gigniꝛ.lxiii.m.p.ambitu:nalmirim uocãt.Secũdũ oſtiũ naracuſtoma appellaꝛ.Tertiũ caloſto
ma iuxta ĩſulã ſarmaticã.Quartũ pſeudoſtoma & inſula conopondiabaſis:poſtea boroſtoma & ſpireoſto
ma.Singula aũt ora tanta ſunt:ut pro datur in.xl.m.p.lõgitudinis uinci mare:dulcẽq; intelligi hauſtum.
Ab eo in plenũ qdẽ oẽs ſcytarũ ſunt gentes:uariæ tamẽ littori appoſitæ tenuere alias gethæ:daci a romãis
dicti:alias ſarmatæ:a græcis ſauromatæ:eorũq; hamaxobii aut aorſi:alias ſcythæ degeneres & a ſeruis or
ti aut troglodytæ:mox alani:& toxolani.Superiora autẽ inter danubiũ & hyrcinũ ſaltũ uſq; ad pannonica
hyberna carnũtii germanorũq; ſibi cõfiniũ.Cãpos & plana iazyges:ſarmatæ uero mõtes & ſaltus.Pulſi ab
his daci ad pathiſſum amnem amorois ſiue durta eſt a ſueuis:regnoq; uanniano dirimens eos.Ex aduerſo
baſternæ tenent:haliq; inde germani.Agrippa totum eum tractũ ab iſtro ad oceanum bis ad decies cẽtum
millia paſſus:in longitudine quattuor millibus quadringẽtis.In latitudine ad flumen uiſtulam a deſertis
ſarmatiæ prodidit.Scytarũ nomen uſq; quaq; tranſit in ſarmatas atq; germanos.Nec aliis priſca illa dura
uit appellatio:q̃ qui extremi gentiũ harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt.Verum ab iſtro oppi
da crene œpolium.Montes macrocrẽnius clarus.Amnis tyra oppido nomen imponens:ubi antea ophiuſa
dicebatur.In eodẽ inſulã ſpacioſam incolũt tyragetæ.Abeſt a pſeudoſtomo iſtri oſtio.cxxx.mil.Mox axia
cæ cognomines flumini:ultra quos crobyzi:flumen rhode:ſinus aſaggaricus:portus ordeſus.Et a tyra
cxx.m.paſſuũ flumẽ boriſtenes:lacuſq; & gens eodẽ nomine:& opppiũ a mari recedens.xv.m.paſſuũ.Ol
biopolis & miletopolis antiquis noĩbus.Rurſus in littore portus achæoꝝ.Inſula Achillis tumulo eius ui
ri clara.Et ab ea.cxxv.mil.paſ.peninſula ad formam gladii in tranſuerſum porrecta exercitatione eiuſdem
cognominata dromos achileos.Cuius longitudinem.lxxx.mil.paſſuum tradidit Agrippa.Totũ eum tra
ctũ ſardi ſcythæ & ſcyraci tenent.Inde ſilueſtris regio:hyleum mare:quo alluiꝛ cognominãt.Enæcadloæ
uocanꝛ incolæ.Vltra panticapes amnis:qui nomadas & georgos diſterminat:mox aceſinus.Quidã panti
capem cõfluere infra olbiam cũ boryſtene tradunt.Diligentiores hypanin tanto errore eorum:qui illum
in aſiæ parte ꝓdidere.Mare ſubit uaſto receſſu donec quinq; mil.paſ.iteruallo abſit a mæotide uaſta ambi
ens ſpatia multaſq; gentes.Sinus carcinites appellaꝛ:flumen paciris.Oppida nauaꝝ:carcine.A tergo lacus
buces foſſa miſſus ĩ mare.Ipſe buces a coreto mæotis lacus ſinu petroſo diſcludiꝛ dorſo.Recipit amnes bu
cem:gerrhum:hypanin:ex diuerſo neniẽtes tractu.Nã gerrhus baſilidas & nomadas ſeparat.Hypanis per
nomadas & hyleos fluit manu facto alueo in bucẽ:naturali in coretũ.Regio ſcythiæ ſendica noĩatur.Sed a
carcinite taurica incipit:quõdã mari circũfuſa & ipſa:quaq; nũc iacẽt cãpi.Deinde uaſtis attolliꝛ iugis.Tri
ginta ſunt eorũ populi.Ex iis mediterranei.xxvii.Sex oppida orgocyni:caraſeni:aſtirani:tractari:arciſſali
tercaliordi.Iugũ ipſum ſcythorauti tenẽt.Claudũꝛ ab occidẽte cherõneſo ab ortu ſcytiſatarchis.In ora a car
cinite oppida taphroe in ipſis anguſtiis peninſulæ.Mox heraclea cherõneſus:libertate a romanis donatũ.
Megarice uocabaꝛ antea præcipui nitoris in toto eo tractu cuſtoditis græciæ moribus:quinq; mil.paſſuũ
ambiente muro.Inde partheniũ ꝓmõtoriũ tauroꝝ ciuitas palacia.Symbolũ portus.Promontoriũ criume
topon aduerſum carãbico aſiæ ꝓmõtorio:per mediũ euxinũ ꝑcurrẽs.clxx.Mil.paſſuũ interuallo:quæ ma
xime ratio ſchitici arcus formã efficit.Ab eo taurorũ portus multi:& lacus.Oppidũ theodoſia a criumeto
po.cxxii.mil.paſ.A cherõneſo.cxlv.mil.Vltra fuere oppida cyte:zephiriũ:acre:nypheũ:dia.Reſtat.lõge ua
lidiſſimum in ipſo boſphori introitu panticapeũ mileſiorum a theodoſia mille.xxxv.paſſuũ:a cimmero
uero oppido trans fretũ ſito mille.d.ut diximus ſpatiũ.Hæc ibi latitudo aſiam ab europa ſeparat:eaq; ipſa
pedibus plerunq; peruia glaciato freto boſphori cimmerii:Latitudo.xii.d.paſſuum:Oppida habet hermiſi
um:myrmecium:& intus.Inſulam alopecem.Per mæotin autem ab extremo iſthmo:qui locus taphræ
uocatur:ab oræ boſphori ducẽta ſexaginta millia paſſuum longitudo colligitur.A taphris per continen
tem introrſus tenent auchetæ:apud quos hypanis oritur Neuri:apud quos boryſthenes:geloni:thugaſe
tæ:budini:baſilidæ:& ceruleo capillo agathyrſi.Super eos nomades.Deinde anthropophagi.A bute ſu

per mæotin ſauromatæ:& heſſedones. At per oram ad tanain uſq; mæote a quibus lacus nomen accepit. Vltimiq; a tergo eorum arimaſpi. Mox riphei montes. & aſſiduo niuis caſu pinnarum ſimilitudine ptero phoros appellata regio:pars mundi danata a natura rerum:& denſa merſa caligine:neq; in alio quam rigo ris opere gelidis aquilonis conceptaculis. Pone eos montes ultraq; aquilonē gens fœlix (ſi credimus) quos hyperboreos appellauere annoſo degit æuo:fabuloſis celebrata miraculis. Ibi creduntur eſſe cardines mū di:extremiq; ſyderum ambitus ſemeſtri luce & una die ſolis auerſi:non ut imperiti dixere ab equinoctio uerno in autumnum. Semel in anno ſolſtitio oriuntur iis ſoles:brumaq; ſemel occidunt. Regio aprica:fœ lici temperie:omni aflatu noxio carens. Domus iis nemora luciq; & deorum cultus. Viritim gregatimque diſcordia ignota:& ægritudo omnis. Mors non niſi facietate uitæ epularis: delibutiſq; ſenibus luxu ex quadam rupe in mare ſalientium. Hoc genus ſepulturæ beatiſſimum. Quidam eos in prima parte aſiæ littorum poſuere non in europa: qui ſunt ibi ſimilitudine & ſitu attacori nomine. Alii medios fecere eos inter utrunque ſolem antipodum occaſum exorientemque noſtrum: quod fieri nullo modo poteſt conſtare tam uaſto mari interueniente. Qui alibi quam in ſemeſtri luce conſtituere eos:ſerere matutinis meridie metere:occidente ſole fœtus arborum decerpere: noctibus in ſpecus: condi tradiderunt. Nec li/ bet dubitari de gente ea: cum tot auctores prodant: frugum primitias ſolitos delon mittere Apollinis quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas hoſpitiis gentium per annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fide in proximis accolarum finibus deponere ſacra ea inſtituere. Hique ad conterminos defer/ re: atque ita delum uſque. Mox & hoc ipſum exoleuit. Sarmatiæ: ſcytiæ: tauricæ: omniſque ab oriſte/ ne amne tractus longitudo. d. cccclxxx. Millia. Latitudo. d. ccxvii. Millia. Agrippa tradita eſt. Ego incer/ tam: hac terrarum parte menſuram arbitror. Verum inſtituto ordine reliqua huius ſinus dicantur: & maria quidem eius nuncupabimus.

ℂ Inſulæ ponti. CA. XIII.

HEllespontus inſulas non habet in europa dicendas. In ponto duæ. M. d. paſſibus ab europa. xiiii. m. ab hoſtio cyaneæ:ab aliis ſymplegades appellatæ: traditæq; fabulis inter ſe concurriſſe. quo/ niam paruo diſcretæ interuallo ex aduerſo intrantibus geminæ cernebantur:paulumq; deflexa acie coeuntium ſpeciem præbebant. Citra iſtrum apolonitarum una. lxxx. M. a boſphoro thra/ cio. Ex qua. M. Lucullus capitolinum Apollinem aduexit. Inter oſtia iſtri quæ eſſent diximus. Ante bory/ ſthenem achillea eſt ſupradicta eadem leuce & macaron appellata:Hanc temporum horum demonſtratio a boryſthene. c. xxxx. mil. ponit:a tyra. cxx. mil. a peuce inſula. l. mil. Cingitur circiter. x. mil. paſ. Reliquæ in carcinitis ſinu cephallonesrroſphodus: amacra. Non eſt omittenda multorum opinio priuſq̄ digredia/ mur a ponto:qui maria omnia interiora illo capite naſci non gaditano freto exiſtimauere:haud improba/ bili argumento:quoniam æſtus ſemper e ponto profluens nunquam reciprocetur ad eundem. Deinde eſt ut extera europæ dicantur:tranſgreſſiſq; in rhipheos montes littus oceani ſeptētrionalis in leua donec p/ ueniatur gades legendum. Inſulæ complures ſine nominibus eo ſitu traduntur:ex quibus ante ſcythiam quæ appellatur bannonia:unam abeſſe a ſcythia diei curſu:in quam ueris temperie fluctibus electrum eii/ ciatur Timæus prodidit. Reliqua littora incerta ſignata fama. Septentrionalis oceanus amalchium eum hecatæus appellat a paropaniſo amne qua ſcythiam alluit: quod nomen eius gentis lingua ſignificat con gelatum. Philemon morimaruſam a cimbris uocari:hoc eſt mortuum mare. Inde uſq; ad promonto/ rium rubeas. Vltra deinde chronium. Xenophon lampſacenus a littore ſcytarum tridui nauigatione in/ ſulam eſſe immenſæ magnitudinis baltiam tradit. Eandem Pythias baſiliam nominat. Feruntur & oonæ in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant. Aliæ in quibus equinis pedibus homines naſcantur: hippo podes appellati. Faneſiorum aliæ in quibus nuda olioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota inte/ gant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonum quæ eſt prima. Inde germaniæ ſeuo mons ibi immenſus:nec ripheis iugis minor immanem ad cimbrorum uſque promontorium efficit ſinum: qui codanus uocatur refertus inſulis: quarum clariſſima ſcandinauia eſt incompertæ magnitudinis. Portio nem tantum eius quod ſit notum: hilleuionum gente quingentis incolente pagis: quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec eſt minor opinione eningia. Quidam hæc habitari uiſtulani uſque fluuium: a ſarmatis benedis:ſcyris: hytris: tradunt. Sinum clylipeum uocari: & in oſtio eius inſulam latrin. Mox alterum ſinum lagnum conterminum cimbris. Promontorium cimbrorum excurrens in maria longe peninſulam efficit: quæ hauſtiſus appellatur. xxiii. mil. paſſuum. Inde inſulæ romanis armis cognitæ. Earum nobiliſſimæ burcana fabaria a noſtris dicta a frugis ſimilitudine ſponte prouenientis. Item gleſ/ ſaria a ſucino militiæ appellata a barbaris auſterania: præterque actania. Toto autem hoc mari ad ſcaldin uſq; fluuium germaniæ accollunt gentes haud explicabili menſura: tam immodica prudentium diſcor/ dia eſt. Græci & quidam noſtri. xxv. m. paſ. oram germaniæ tradiderunt. Agrippa cum rhetia & norico longitudinem. d. c. m. p. lxxxvi. m. p. Latitudinem. ccxlviii. m.

ℂ Germaniæ. CA. XIIII.

RHetiæ prope unius maiore latitudine:ſane circa exceſſum eius ſubactæ. Nam germania multis poſtea annis nec tota per cognita eſt. Si coniectare permittitur haud multum ore deerit græ/ corum opinioni:& longitudinis ab agrippa traditæ. Genera germanorum quinq;. Vindelici:quo rum pars burgundiones:uarrinnæ:charini:guttones. Alterum genus igeuones:quorum pars cimbri:teutoni a cauchorum gente. Proximi autem rheno iſteuones:quorum pars cimbri mediterranei: hermiones:quorum ſueui heumunduri:catti:cheruſci. Quinta pars peucini:habernæ ſupradictis conter/ mini dacis. Amnes clari in oceanū deſluunt;gutalius uiſtulus ſiue uiſtula:albius:uiſurgis:ammiſſius: rhe/

Haber/ næ uel baſter/ næ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

nus moſa lotrorſus uero nulli inferius nobilitate hercynium iugum prætendit.

Inſulæ in gallico oceano. CA. XV.

IN rheno autem ipſo prope centum Mil.paſſuum in longitudinem nobiliſſima batauorum i-
ſula:& cānēneſatum:& aliæ friſiorum:caucorum:friſiabonum:ſturiorum:morſatiorum:quæ
ſternuntur īter heliū:ac fleuū.Ita appellant hoſtria in quæ effuſus rhenus ab ſeptētriōe in lacus
ab occidēte in amnē moſam ſe ſpargit:medio īter hæc chore modicū noī ſuo cuſtodiens alueū.

Britannia hibernia. CA. XVI.

EX aduerſo huius ſitus britannia inſula clara græcis noſtriſq; monumentis: inter ſeptētrionē &
occidentē iacet:germaniæ:galliæ:hiſpaniæ:multo maximis europæ partibus magno īteruallo
aduerſa.Albion ipſi nomen fuit:cū britanniæ uocarent omnes de quibus mox paulo dicemus.
Hæc abeſt a geſoriaco morinorum gentis littore proximo traiecto quīquaginta millia milliū.
milliū nel minimū Circuitu uero patere trigintaocto mil.paſſus.lxxv.m.Pythias & Iſidorus tradūt. Triginta prope iam an-
nis notitiā eius romanis armis nō ultra uicinitatē ſiluæ calidoniæ ꝑpagantibus.Agrippa longitudinē octi
gentorum millium paſſuū credit eſſe.Latitudinē tricētoꝝ milliū credit.Et eādē hiberniæ latitudinē.Sed
longitudinē ducentorū.m.p.minorē.Sup eā hæc ſita abeſt breuiſſimo trāſitu a ſilurū gēte.xx.m.paſſuū.
Reliquarum mella.cxxv.m.circuitu amplior prodit.Sūt autē hinc.xl.m.paſ.orcades modicis inter ſe di-
ſcrete ſpatiis.Septē acmodæ:& triginta hæbudes:& inter hiberniā & britāniā:mona:menapia:ricnea: ue-
ctis:ſilinus:andros.Infra uero ſiambis:& axātos.Et ab aduerſo in germanicū mare ſparſæ gleſſariæ:q̄s ele-
ctridas græci recentiores appellauere:q; ibi electrum naſceret. Vltima omnium quæ memorantur: tyle.
In qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus cancri ſignū ſole trāſeunte:nulloſq; contra per brumā dies.
Hæc quidā ſenis menſibus cōtinuis fieri arbitrant.Timæus hiſtoricus a britannia introrſus ſex dierū na-
Vel cattiterim uigatione abeſſe dicit inſula mitterin:in qua candidū plumbū proueniat.Ad eam britannos uitilibus na-
uigiis corio circunſutis nauigare.Sunt & qui alias prodant ſcandiam:dumnam:bergos:maximāq; omniū
uerigon:ex qua in tylen nauigetur.A tyle unius diei nauigatione mare cōcretū a nōnullis cronīū appellat.

Gallia. CA. XVII.

GAllia oīs comata uno nomine appellata in tria populorū genera diuidit:amnibus maxime di-
ſtincta.A ſcalde ad ſequanā belgica.Ab eo ad garumnam celtica:eademq; lugdunēſis.Inde atq;
pyrenei montis excurſum:aquitania aremorica ante dicta.Agrippa uniuerſarū galliarū īter rhe
nū & pyreneū atq; oceanū ac mōtes gebēnā & iurā:quibus narbonenſem galliā excludit:lōgitu
dinē.cccccxx.m.paſ.Latitudinē.cccxiii.cōputauit.Aſcaldi incolūt:exerni:texandri pluribus noībus.Dein-
de menapii:morini:oromāſaci iuncti pago:q geſoriacus uocat.Britāni:ambiani:bellouaci baſſi: introrſus
catoſlogi:attrebates:neruii:liberi:uero mādui:ſueuconi:ſueſſiones:ueruni liberi:ulmanetes liberi: tūgri
rinuci:friſi:auones:betaſi:leuci:liberi:treueri:liberi: ātea:& lingones fœderati:rheni:fœderati:medio ma
trici: ſeq̄ni: rauraci:heluetii.Colonia eq̄ſtris & rauriaca.Rhenū āt ac colentes germaniæ gentiū ī eadē ꝓ-
uicia nemetes:triboci:uāgiones:hic ubii:colonia agripinēſis:guberni:bataui: & quos ī īſulis dixius rheni:

Lugdunenſis gallia. CA. XVIII.

LVgdunēſis gallia habet lexouios:uellocaſſes:galletos:uenetos:abrincatuos:oſiſinios flumē:cla-
rum ligerin.Sed peninſulam ſpectatiorē excurrētē in oceanū a fine oſſiſſinorū circuitu.d.c.xxv:
M.paſſuum longitudine.Iu latitudine.cxxv.mil.Vltra eam uannete.Intus autem hedui fœde-
rati:caurātani:fœderati:boii:ſenones.Aulerci qui cognominantur eburones: & qui cenomani:
meldi:liberi:pariſii:trecaſſes:andegaui:uiducaſſes:bodicaſſes:uenelli:carioſuelites:diablindi:rhedones:tu
rones:iteſui:ſecuſſi:albii:liberi in quorum agro colonia lugdunum.

Aquitania. CA. XIX.

AQuitanicæ ſunt:ambulatri:anagnutes:pictones:ſanctones liberi:bituriges:liberi: ſeſignani co-
gnomine ubiſci:aquitani unde nomen prouinciæ ſediboniates: Mox in oppidum contributi
conuennæ:bergebi:tarbeli quattuor: ſignani:coccoſates:ſexagnani:uenani:enobriſates: belen-
di:ſaltus:pyreneus:Infraq; nemeoſi:oſquidates montani:ſybillates:camponi bercorcates:pim-
pedimui:ſaſſumini:uellates:tornates:conſoranni:auſci:eluſates:ſottiates:oſquidates: capeſtres: ſucceſſes:
latuſates:baſabocates:uaſſei:ſennatus:cābolectri:ageſinates pictonibus iuncti.Hinc bituriges liberi qui cu
bi appellantur.Dein lemouices:aruerni liberi: gabales.Ruſus Narbonenſis prouinciæ cōtermini ruteni:
cadurci:antobroges.Tarnæq; amne diſcreti a toloſanis petrogori.Maria circa oram ac rhenum ſeptentrio
nalis oceanus:inter rhenum & ſequanam britannicus:inter rhenum & pyreneum gallicus. Inſulæ com-
plures uenetorum:& quæ uenetica appellantur:& inter aquitanicum ſinum.

Citterior hiſpania. CA. XX.

APyrenei promontorio hiſpania incipit anguſtior nō gallia modo:uerum etiam ſemetipſa(ut di
ximus)immenſum quātum hinc oceano:illinc hiberico mari comprimentibus.Ipſa pyrenei iu
ga ab exortu æquinoctiali ī occaſum brumalē breuiores latere ſeptētrionali q̄ meridiano hiſpa-
nias faciunt proxima ora citerioris eſt eiuſdem tarraconēſis ſitus a pyreneo per oceanū uaſconū
ſaltus.Olarſo:uarduloꝝ oppida:moroſgi:mēoſca:ueſperies:amanū portus:ubi nunc obrica flaui: colonia
ciuitatum nouem.Regio cantabrorum:flumen ſanga:portus uictoriæ iuliobricēſium.Ab eo loco fontes
hiberi quadraginta mil.paſ.portus biendi:origeui mixtis cantabris.Portus eorum ueſei:ueca.Regio aſtu-
rum:neoga oppidū in peninſula piſici.Et deinde conuentus lucenſis a flumine nauilubione: cibarci: ego-
uarri cognomine namarini:iadōi:arrotrebæ: ꝓmontoriū celticū.Amnes:florius:nelo:celtici: cognomine

neriæ:ſuperꝙ tamarici:quorum i peninſula treſaræ:ſeſtianæ Auguſto dicatæ:& Ceporino oppidum noela.Celtici cognomine præſemartii:cilieni.Ex inſulis nominandæ:corticata:& aunios:acilienſis:conuẽtus: bracarum:heleni:gronii:caſtellum tide:græcorum ſobolis omnia.Inſulæ cycæ.Inſigne oppidum abobrica.Minius amnis quattuor.m.paſ.ore ſpatioſus:lebuni:ſeurbi:bracarum oppidum auguſta:quos ſupra galecia.Flumen limia.Durius amnis e maximis hiſpaniæ ortus in pelondonibus:& iuxta numantiam.Lapſus dein.Per areuacos uacceoſꝙ diſterminatis ab aſturia uectonibus:a luſitania gallecis.Ibi quoꝙ turdulos a bracharis arcens oiſꝙ dicta regio a pyreneo metallis referta auri argenti ferri plumbi nigri albiꝙ.

℃ Luſitania. CA. XXI.

A Durio luſitania incipit.Turduli ueteres:peſuri.Flumen uacca:Oppipum talabrica:Oppidum & flumen eumenium.Oppida conimbrica:eburo britiũ.Excurrit deinde in aliud uaſto cornu promontorium quod alii artabrum appellauere alii magnum multi ulyſipponenſe ab oppido : terras maria cœlum diſterminans.Illo finitur hiſpaniæ latus.Et circuitu eius icipit frõs ſeptẽtriõis.

℃ Inſulæ in oceano. CA. XXII.

HInc oceanus qui & gallicus occaſus:illinc oceanus atlanticus promontorii excurſum.xl.mil.prodidere.Alii.xc.mil.paſ.ad pyreneum.Inde non pauci duodequinquaginta millia:& ibi gentẽ artabrum quæ nunquam fuit manifeſto errore.Arrotebras enim quos ante celticum diximus ꝑmontorium hoc in loco poſuere litteris ꝑmutatis.Erratum & in amnibus inclytis ab minio:quẽ ſupra diximus.cc.mil.paſſuum ut auctor eſt Varro abeſt eminius:quem alibi quidam intelligũt:& limæam uocant:obliuionis antiquis dictus:multumꝙ fabuloſus.Ab durio tagus.cc.millium paſſuum interueniente munda.Tagus auriferis harenis celebratur:Ab eo.clx.m.paſſuum promõtorium ſacrum e media prope hiſpaniæ fronte proſilit.xiiii.millia paſſuum.Inde & pyreneum medium colligitur.Varro tradit.Ab ana uero:quo luſitaniam a betica diſcreuimus.cxxvi.m.paſſuum.A gadibus.cii.m.paſ.additis gentes celticæ turduli:& circa tagũ uetones:Ab ana ad ſacrum luſitani.Oppida memorabilia a tago in ora:olyſippo equarum e fauonio uento conceptu nobile:ſalatia cognominata.Vrbs imperatoria merobrica:promontorium ſacrum:& alterum cuneus.Oppida oſſonoba baſſa myrtili.Vniuerſa prouincia diuiditur in conuẽtus tres:emericenſem:pacenſem:ſcolabitanum.Tota populorum.xlvi.in quibus coloniæ ſunt quinꝙ municipium ciuium romanorum latii antiqui quattuor.Stipẽdiaria.xxxvi.Colonia auguſta emerita anæ fluuio appoſita:mertallinenſis:pacenſis:norbenſis:cæſariana cognomine.Contributa ſunt in eam caſtra norbenſis Iulia:caſtra cecilia.Quinta eſt ſcalabis:quæ præſidium iulium uocatur.Municipium ciuium romanorum olyſippo fœlicitas iulia cognominatum.Oppida ueteris latii ebora:quod idem liberalitas iulia : & myrtilis:& ſalatia:quæ diximus ſtipendiariorum:quos nominare non pigeat. Præter iam dictos in betica cognominibus:auguſtobrigenſes:eminenſes:aranitani:taxabritenſes:blaxenſes:cæſarobricenſes:caperenſes:caurenſes:colarni:cibilitani:concordienſes:& bocoriini:eraufenſes:latienſes:mirobrigenſes: qui celtici cognominantur:medubrigenſes:qui plumbarii:ocelenſes:lacienſes:turduli qui barduli:& tapori. Luſitaniam cum aſturia:& galecia patere longitudine.d.xl.m.p.Latitudine.d.xxxvi.m. Agrippa prodidit. Omnes autem hiſpaniæ a duobus pyrenei promontoriis per maria totius oræ circuitu.xxxix.m.xii.colligere exiſtimantur:ab aliis.xxvi.m.Ex aduerſo celtiberiæ complures ſunt iſulæ caſſiterides dictæ a græcis a fertilitate plumbi:& e regione arrotrebarum promontorio deorum ſex:quas aliqui fortunatas appellauere. In ipſo uero capite:mox beticæ ab oſtio freti.p.lxxv.m.gadis lõga:& (ut Polybius ſcripſit).xii.m.lata.iii.m.paſſ.abeſt a continẽte.Proxima parte minus pedes.d.cc. Reliqua plus ſeptem.m.ipſius ſpatium.xv.m.paſ.eſt.Habet oppidum ciuium romanorum quod appellatur auguſtana urbs iulia. Gaditania b eo latere quo hiſpaniam ſpectat paſſibus fere.c.Altera inſula eſt in longum.cc.millbũ paſſuũ.xl.m.lata in qua prius oppidum gadium fuit.Vocatur ab Ephoro & philiſtide.ærithrea a Timæo & Sylæo ophrodiſias:ab indigenis Iunonis.Maiorem Timæus cotinuſam apud eos uocitatam ait.Noſtri tarteron appellant: quam pœni appellarunt gadiritiam:pœni cadiruta punica lingua ſeptem ſignificante.Erithrea dicta eſt:quoniam tyrii ab origine eorum orti ab erythreo mari ferebantur.In hac geriones habitaſſe a quibuſdam exiſtimantur:quorum armenta.Hercules abduxerit.Sunt qui aliam eſſe eam:& contra luſitaniam arbitrentur: eodem ꝙ nomine quondam ibi appellant.

Septem uel ſeptum

℃ Vniuerſæ europæ menſura. CA. XXIII.

PEracto ambitu europæ reddenda conſumatio eſt:ne quid in expedito non ſit noſcere uolẽtibus. Longitudinem eius Artemidorus atꝙ Iſidorus a tanai uſꝙ gades.lxxxiiii.m.xiiii.p.prodiderũt. Polybius latitudinem europæ ab italia ad oceanum ſcribit.xi.m.l.eſſe etiam tum incõperta magnitudine huius.Eſt autem ipſius italiæ (ut diximus) xii.m.xx.ad alpes.Vnde gludunum ad portum marinorum britannicum : qua uidetur menſuram agere Polybius.xiii.m.xviii.Sed certior menſura ac longior ad occaſum ſolis æſtiui oſtiumꝙ rheni per caſtra legionum germaniæ ab iiſdem dirigitur alpibus.xii.m.xliii.paſ.Hinc deinde africa atꝙ aſia dicentur.

ℭCAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVINTVS.

ℭAfricæ Deſcriptio.

AFRICAM GRAECI lipyam appellauere: q̃ mare ante eam libycũ incipiens ægypto finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit ſinus: longe ab occidẽte littorũ obliquo ſpatio. Populorũ eius oppidorũq; nomina uel maxime ſunt ineffabilia: ꝑterq̃ ipſorum linguis & alias caſtella ferme inhabitant.

ℭMauritania. CA. I.

PRincipio terraꝝ mauritaniæ appellantur uſq; ad. C. Cæſarẽ Germanici filiũ regna. Sæuitia eius in duas diuiſa eſt prouincias. Promõtorium oceani extimũ ampeluſia nominant a græcis. Oppida fuet liſſa: cotte: ultra columnas Herculis: nunc eſt tingi quondam ab Anteo cõditum: poſtea a Claudio Cæſare cũ coloniã faceret: appellatum traducta iulia. Abeſt a belone oppido beticæ proximo traiectu. xxx. mil. paſ. Ab eo. xxv. mil. in ora oceani colonia Auguſti: Iulia cõſtãtia: zubil regũ ditioni exẽpta: & iura in beticam petere iuſſa: & ab eo .xxxii. mil. paſſuũ colonia a Claudio Cæſare facta lixos: uel fabuloſiſſime ab antiquis narrata. Ibi regia. Antei: certamẽq; cũ Hercule: & heſperidũ horti; Affundit ãt huic æſtuariũ e mari flexuoſo meatu. i quo draconis cuſtodiæ iſtar fuiſſe nũc iterꝑtant. Amplectit itra ſe iſulãq̃ ſolã e uicino tractu aliquãto excelſiore non tamẽ æſtus maris inũdãt. Extat in ea & ara Herculis: nec ꝑter oleaſtros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus ꝑfecto mirent portẽtoſa græciæ mẽdacia de iis de amne lixo ꝓdita: q cogitẽt nr̃os nup paulominus mõſtrifica q̃dã de iiſdẽ tradidiſſe. Præualidã hãc urbẽ maiorẽq; magna charthagine. Præterea ex aduerſo eius ſitã: & ꝓpe imẽſo tractu. Ab tingi quoq; aliã Cornelius Nepos audaciſſime credit ab lixo. xl. M. paſſuũ. In mediterraneo altera Auguſti colonia ẽ babba: Iulia cãpeſtris appellata. Et tertia banaſa. lxxv. M. ualẽtia cognominata. Ab ea. xxxv. M. paſſuũ uolubile oppidũ: tãtũdẽ a mari utroq; diſtãs: & in ora a lixo. l. M. amnis ſubur: ꝑter banaſam coloniã defluẽs: & magnificus & nauigabilis. Ab ea totidẽ milibus paſſuũ oppidũ ſala eiuſdẽ nois fluuio ipoſitũ: iã ſolitudinibus uicinũ: elephãtorũq; gregibus iſeſtũ. Multo tamen magis autololũ gẽtẽ p q̃ iter ẽ ad mõtẽ africæ uel fabuloſiſſimũ atlãtẽ. E mediis hũc harenis in cœlũ attolli prodiderũt: aſpũ: ſqualẽtẽq̃ uergat ad littora oceãi: cui cognomẽ ipoſuit. Eũdem opacum: nemoroſumq; & ſcatebris fontiũ riguũ q̃ ſpectat africã fructibus oium geneꝝ ſpõte ita ſubnaſcẽtibus: ut nũq̃ ſatietas uoluptatibus deſit. Incolaꝝ nemiñẽ iterdiu cerni: ſilere oĩa haud alio q̃ ſolitudinũ horrore: ſubire tacitã religionẽ aios ꝓpius accedẽtiũ: ꝑterq; horrorẽ elati ſup nubila atq; i uicinia lũaris circuli. Eũdẽq; noctibus micare crebris ignibus ægypanũ ſatyrorũq; laſciuia. Impleri tibiaꝝ ac fiſtulæ cãtu tympãorũq; & cymbalorũ ſonitu ſtrepe. Hæc celebrati auctores ꝓdidere: ꝑter Herculi & Perſeo laborata ibi: ſpatiũ ad eũ imẽſum incertũq;. Fuere & Hãnonis carthaginẽſiũ ducis commẽtarii pũicis rebus florẽtiſſimis explorarẽ ambitũ africæ iuſſi: quẽ ſecuti pleriq; e græcis nr̃iſq;. Et alia q̃dã fabuloſa: & urbes multas ab eo cõditas ibi ꝓdidere: q̃rũ nec memoria ulla nec ueſtigiũ extat. Scipiõe Aemilião res in africa gerẽte Polybius annaliũ cõditor ab eo accepta claſſe ſcrutandi illius orbis gr̃a circũuectus ꝓdidit a mõte eo ad occaſum uerſus ſaltus plẽos feris: q̃s generat africa: ad flumẽ: anatin. ccccxxxv. M. p. Ab eo lixũ. ccv. m. p. Agrippa lixũ a gaditão freto. cxii. mil. p. abeſſe. Inde ſinũ q uocet ſaguti. Oppidũ i ꝓmõtorio mulelacha. Flumia ſubur & ſalã. Portũ rubis a lixo. cccxiii. m. p. Inde ꝓmõtoriũ ſolis: portũ riſadir. Gætulos autoteles: flumẽ coſenũ gẽtẽ ſelatitos: & maſathos: flumẽ maſathat: flumẽ darat: i quo crocodilos gigni. Deide ſinũ. d. cxvi. m. p. Includit mõtes barce ꝓmõtorio excurrẽte i occaſũ: qd' appellat ſurrẽtiũ. Poſtea flumẽ palſum: ultra qd' æthiopas peroros: quorũ a tergo poruſios. Iis iũgi mediterraneos gætulos: daras at i ora æthiopas daratitas. Flumẽ bãbothũ crocodilis & hippopotamis refertũ. Ab eo mõtes ꝑpetuos uſq; ad eũ: quẽ theon ochema dicemus. Inde ad promõtoriũ heſperum nauigatiõe dierum ac noctium. x. In medio eo ſpatio atlantem locauit: a cæteris omnibus in extremis mauritaniæ proditum. Romana arma primum Claudio principe in mauritania bellauere: Ptolemæum regem a. C. Cæſare interemptum: ulciſcente liberto Aedone: refugientibuſq; barbaris uẽtum conſtat ad montem atlantem. Nec ſolum conſulatu perfunctis atque e ſenatu ducibus qui tum res geſſere: ſed equitibus quoque romanis qui ex eo præfuere: ibi atlantem penetraſſe gloria fuit. Quinque ſunt (ut diximus) romanæ coloniæ in ea prouincia: paruiumq; famæ uideri poteſt. Sed id plerunque fallaciſſimo experimento deprehendit: quia dignitate indagare uera pigeat: ignorantiæ pudore mẽtiri nõ piget. Haud alio fidei ꝓnore lapſu: q̃ ubi falſæ rei grauis auctor exiſtit. Et equidẽ minus miror incõperta

Aedõe/ uel Aedemõe

quædá eē equeſtris ordinis uiris iam uero & e ſenatu nō aliunde intrantibus q̄ cauſa luxuriæ:cuius effica/
ciſſima uis ſentiť atq̧ maxima cū ebori cædroq̧ ſiluæ exgrātur:oēs ſcopuli gætuli muricibus:ac purpuris.
Indigenæ tamē tradūt in ora ab ſala.cl.M.p.flumē aſamā marino hauſtu:ſed portu ſpectabile: mox amnē Vel
quē uocant ſuut. Ab eo ad dyrī (hoc enim atlanti nomē eē eorū lingua cōuenit).cc.M.paſ.interueniēte flu phut
mine cui nomē eſt uior. Ibi fama exiſtere circa ueſtigia habitati quōdā ſoli uineaꝝ palmetorumq̧ reliqas.
Suetonius Paulinus:quē conſulē uidimus:primus romanorū ducū tranſgreſſus quoq̧ atlantem aliquot
millium ſpatio ꝑdidit de excelſitate qdē eius quæ cæteri. Imas radices dēſis altiſq̧ repletas ſiluis īcognito
genere arborū: ꝓceritatē ſpectabilē enodi nitore:frōdes cupreſſis ſimiles:ꝑterq̧ grauitatē odoris tenui eas
obduci lanugine:qbus addita arte poſſe quales bombice ueſtes cōfici Verticē altis ēt æſtate operi niuibus.
Decumis ſe eo perueniſſe caſtris:& ultra ad fluuium qui niger uocať:per ſolitudines nigri pulueris eminē
tibus interdū uelut exuſtis cautibus loca inhabitabilia feruore:q̄q̄ hyberno tempore expertus. Qui proxi/
mos inhabitent ei ſaltus refertos elephantorū ferarūq̧ & ſerpentū omni genere cnarios appellari. Quip/
pe uictum eius animalis promiſcuū ūs eſſe:& diuidua ferarū uiſcera. Iunctam æthiopum gentē quos por/
ros uocant ſatis conſtat. Iuba Ptolemæi pater:qui primus utriq̧ mauritaniæ imperauit: ſtudiorum clari/
tate memorabilior etiam q̄ regno ſimilia prodidit de atlante:prætereq̧ gigni ibi herbam euphorbiam no/
mine ab inuentore medico ſuo appellatam. Cuius lacteum ſuccum miris laudibus celebrat in claritate ui/
ſus:contraq̧ ſerpentes & uenena omnia:priuatim dicato uolumine. Et ſatis ſuperq̧ de atlante.

CA. II.

ℭ Tingitania prouincia.

TIngitaniæ prouinciæ longitudo.clxx.M.paſſuum eſt:& gens in ea quondā ꝓcipua maurorū:un
de nomen ꝓuinciæ:quos pleriq̧ mauruſios dixerūt. Attenuata bellis ad paucas rediit familias.
proxima illi maſſeſylorū fuerat:ſed ſimili modo extincta eſt. Getulæ nūc tenēt gētes:bānurræ:
multoq̧ ualidiſſimi autolales. Et horum pars quōdā ueſuni:qui auulſi ūs propriā fecere gentē
uerſi ad æthiopas. Ipſa prouincia ab oriente mōtoſa fert elephantos. In abila quoq̧ monte & quos ſeptem
fratres a ſimili altitudine appellāt freto īminenti iūcti abilæ:ab ūs ora interni maris. Flumen tamuda naui
gabile quōdā & oppidū. Flumē laud & ipſum nauigiorū capax. Ruſardir oppidū & portus maluana. Flu/
uius nauigabilis ſiga. Oppidū ex aduerſo malacæ in hiſpania ſitæ: Syphacis regia alterius iam maurita/
niæ. Nāq̧ diu regū noīa optinuere:ut bogudiana appellareť extima. Itēq̧ Bocchi q̄ nūc Cæſarienſes. Ab ea
portus magnus a:ſpatio appellatus ciuiū romanorū oppidū. Amnis mulucha Bocchi maſſeſylorumq̧ fi/
nis. Quiza cenitana peregrinoꝝ oppidū. Arſennaria latinoꝝ tria mil.paſſuū a mari. Carcēna colonia Au/
guſti:legio ſecūda. Itē colonia eiuſdē deducta cohorte ꝑtoria gunugii:promōtoriū Apollinis. Oppidumq̧
ibi celeberrimū Cæſarea antea uocitatū iol:iubæ regia a Diuo Claudio coloniæ iure donata: eiuſdē iuſſu
deductis ueteranis. Oppidū nouū & latio datū tipaſa. Itēq̧ a Veſpaſiano imperatore eodē munere donatū
icoſio. Colonia Auguſti ruſconiæ:Ruſcuriū ciuitate honoratū a Claudio. Ruzarus colonia Auguſti. Salde
colonia eiuſdem:igilgili oppidū. Tucca impoſitū mari & flumini amſpagæ:intus colonia auguſta:quæ itē
ſuccabar:titem tebuſuptus. Ciuitates timici:tigauæ. Flumina iſarges:gēſnabades:ſarnadala:nabar:gen:ſina:
turebi:flumen uſariens nauigabile. Flumen ampſaga abeſt a Cæſarea.ccxxxiii.M.paſſ. Vtriuſq̧ maurita/
niæ longitudo.d.ccc.mil.paſſ.xxxix.Mil. Latitudo.cccclxvii.mil.paſ.

CA. III.

ℭ Numidia.

ABampſaga numidia eſt:Maſſiniſſæ clara noīe:metagonitis terra a græcis appellata. Numidæ ue
ro nomades a permutādis papilionibus mapalia ſua:hoc eſt domus plauſtris circūſerentes. Op/
pida cullu:ruſicade. Ab ea ad.xlviii.mi.paſ.in mediterraneo colonia cirtha:ſittianorū cognomi
ne:& alia ītus ſicca:liberūq̧ oppidū bulla regia. Et in ora tacatua hippo regius. Flumen armua:
Oppidū tabracha ciuiū Ro. Tuſca fluuius:numidiæ finis:nec ꝑter marmoris nūidici ferarūq̧ ꝓuētū aliud
inſigne.

CA. IIII.

ℭ Africa:

ATuſca zeugitana regio: & quæ ꝓprie uoceť africa eſt. Tria ꝓmōtoria:cādidū: mox Apollinis ad
uerſum ſardiniæ, Mercurii aduerſum ſiciliæ in altū ꝓcurrētia duos efficiūt ſinus hipponenſem
proximū ab oppido: qđ hipponē dilutū uocāt diarrhitū a græcis dictū pp aquaꝝ irrigua. Cui fi
nitimū theudalis īmune oppidū lōgius a littore. Dein ꝓmōtoriū Apollinis:& in altero ſinu uti
ca ciuiū romanoꝝ, Cathonis morte nobilis:flumen bagrada. Locus caſtra Cornelia. Colonia carthago:ma
gnæ ī ueſtigiis carthaginis:colonia maxulla. Oppida carpi:miſua. Et liberꝝ clupea ī ꝓmōtorio Mercurii. Itē
libera curubis neapolis. Mox africæ ipſius alia diſtictio. Libyphœnices uocanť q bizātiū īcolūt:ita appellať
regio.ccl.m.p.p circuitū fertilitatis eximiæ cū cēteſima fruge agricolis phœnus reddēte terra. Hic oppida
libera leptis adrumētū:ruſpia:thapſus. Inde thenæ:a macomades:tacapæ:ſabrata cōtigēs ſyrtin:miorē: ad
quā nūidiæ & africæ ab āpſaga lōgitudo.d.lxxx.m.p. Latitudo q̄ cognitū ē.cc.m. Ea ps q̄ africā appellaui/
mus diuidiť ī duas ꝓuicias:ueterē & nouā diſcretas foſſa. Inter africanū ſequētē:& reges thenas uſq̧ ꝓdu/
cta:qđ oppidū a carthagie abeſt.ccxvii.m.p. Tertius ſinus diuidiť ī geminos duaꝝ ſyrtiū uadoſo ac recipro
co mari. Diſrhoos:ad ꝓximā q̄ minor ē a carthagine.ccc.m.paſ.ut Polybius tradit. Ipſam.c.mil.p.additu.
ccc.mil.ambitu. Et terra hæc aūt ſydeꝝ obſeruatiōe nobilis: Ad eā per deſerta harenis perq̧ ſerpentes iter
eſt. Excipiunt ſaltus repleti ferarum multitudine:& introrſus elephantorum ſolitudines:mox deſerta ua/
ſta. Vtrinque garamantes ab augylis dierum.xii.itinere diſtantes. Super illos fuere gens pſylli: ſuper quos
lacus lycomedis deſertis circundatus. Augylæ ipſi medio fere ſpatio locantur ab æthiopia: quæ ad oc/
cidentē uergit:& a regione quæ duas ſyrtes interiacet par utrinq̧ interuallo: ſed littore inter duas ſyrtes
ccl.mil.paſ. Ibi ciuitas oenſis. Cynips fluuius ac regio. Oppida neapolis:taphra:a brothonum: leptis:tera q̄

cognominaẽ magna.Syrtis maior circuitu.cxxv.mil.paſſ.aditu aũt.cccxiii.mil.Inde accolit gens ciſipadũ. in intimo ſinu fuit ora lothophagon:quos qdã alachroas dixere:ad philenoꝶ aras:ex harena ſunt eæ. Ab iis nõ ꝓcul a cõtinẽte palus uaſta ad amnẽ tritonẽ:nomenq̃ ab eo accepit:palantias appellata a Callimacho & citra minorẽ ſyrtim eẽ dicta:a multis uero inter duas ſyrtes.Promontoriũ qd̃ maiorẽ includit borion appellaẽ:ultra cyrenaica ꝓuincia.Ad hũc finẽ africa a fluuio amſaga populos.xxvi.habet: qui romano parent ĩperio.In iis colonias ſex p̃ter iam ſupra dictas uthinã tuburbin.Oppida ciuiũ romanorũ.xv.ex q̃bus in mediterraneo dicẽda abſuritanũ:abutucẽſe:ab oriente canophicum:chilmanẽſe: ſimittuẽſe:thunuſidẽſe:tuburnicenſe:tynidrumenſe:tibigenſe.Vcitana duo maius & minus:uagenſe:oppidũ latinum unũ uzalitanum.Oppidum ſtipendiariũ unum:Caſtris Corneliis oppida libera triginta:ex quibus dicẽda intus acolitanum:aparitanum:auidenſe:abziritanum:canopitanum:melzitanum:madaurẽſe:ſalaphitanũ: tuſdritanum:tiricenſe:thiphicenſe:tũniſenſe:theudenſe:tagaſenſe:migenſe:ulusſubritanum:uagienſe aliud ſigenſe:ziamenſe:ex reliquo numero non ciuitates tantum:ſed pleræq̃ etiam nationes iure dici poſſunt: ut natabudes capſitani:muſulani:ſabarbares:maſſyniſiues uamacures:ethini:muſſiui:marchubii:& tota gætulia ad flumen nigrin:qui africam ab æthiopia dirimit.

ℭ Cyrenæ. CA. V.

Cyrenaica eadem pentapolitana regio illuſtraẽ Hãmonis oraculo:qd̃ a cyrenis abeſt.cccc.mil.p. fonte ſolis: pentapolis urbibus maxime quinq̃ berenice:arſinoe: ptolemaide apollonia ı ipſaq̃ cyrene. Berenice in ſyrtis extimo cornu eſt quondam uocata heſperidum ſupradictarũ: uagãtibus græciæ fabulis. Nec procul ante oppidũ fluuius lethon:lucus ſacer.ubi heſperidũ horti: memorãtur. Abeſt ab lepti.ccclxxxv.mil.p. Ab ea arſinoe tauchera uocitata.xliii.mil.paſ.Et deinde ptolemais antiquo noĩe barce.xxii.mil.paſ.Mox.ccl.mil. ꝓmõtoriũ Phycus per creticũ mare excurrit diſtans.cccl. mil.p.a tænaro laconicæ ꝓmontorio. A creta uero ipſa.cxxv.mil.Poſt id cyrene a mari.xi.mil.pa. A phicũte apolloniã.xxiiii.mil.paſ.ad cheronneſum.lxxxviii.M.paſ.Vnde carabathmũ.ccxvi.mil.paſ.accolũt marmaridæ aparetoni ferme regione ad ſyrtin uſq̃ maiorem porrecti.Poſt eos acrauceles:atiani. In ora ſyrtis naſammones:quos meſammones græci appellauere ab argumento loci:medios inter harenas ſitos. Cyrenaicus ager.xv.mil.p.latitudine a littore arboribus fertilis habeẽ.Intus eodem ſpatio frugibus tãtũ: mox .xxx.mil.paſſuum latitudine:&.ccl.mil.paſſ.longitudine laſeri modo.Poſt naſammonas haſbytæ:& macæ uiuunt.Vltra eos hammanientes .xi.dierum itinere a ſyrtibus maioribus ad occidentem:& ipſi quaq̃ uerſus harenis circũdati:puteos tamen haud difficiles binũ fere cubitorũ inueniunt altitudine: ibi reſtagnantibus mauritaniæ aquis.Domos ſale e mõtibus ſuis exciſo ceu lapide conſtruunt.Ab iis ad troglodytas hyberni occaſus plaga dierũ q̃ttuor iter:cũ q̃bus cõmertiũ gẽmæ tantũ:quã carbunculi uocamus: ex æthiopia uectæ.Interuenit ad ſolitudines africæ ſuper minorem ſyrtin dictas uerſa:phazania:ubi gentem phazaniorũ urbeſq̃ alelen:& cillabã ſubegimus.Itẽ cidamum e regiõe ſabrate.Ab his mõs lõgo ſpatio in occaſum ab ortu tẽdit:ater a noſtris dictus a natura aduſto ſimilis:aut ſolis repercuſſu accẽſo.Vltra cũ deſerta.Matelgæ oppidũ garamantũ.Itẽq̃ detris affuſo fonte a medio die ad mediã noctẽ aq̃s feruẽtibus:totidẽ horis ad medium diem rigẽtibus.Clariſſimũq̃ oppidũ garadamũ caput garadamãthũ:oĩa armis romanis ſuperata:& a Cornelio Balbo triumphata:uni omniũ curru externo:& quiritiũ iure donato.Quippe gadibus nato ciuitas romana cũ Balbo maiore patruo data eſt. Et hoc mirum ſupradicta oppida ab eo capta auctores noſtros ꝓdidiſſe.Ipſum in triumpho p̃ter cydamum:& garadanium oĩum aliarum gentiũ urbiumq̃ numina:ac ſimulacra duxiſſe:quæ fuere hoc ordine.Tabidium oppidũ:niteris natio gligemela oppidũ.Bubeium natio uel oppidum.Enipi natio.Thuben oppidum.Mõs nomine niger:nitibrum: rapſa oppida:diſcera natio:detri oppidum:flumen nathabur:thapſagũ oppidum:nãnagi natio: boin oppidũ: pege oppidum:flumen daſibari.Mox oppida cõtinua baracum:buluba:alaſi:galſa:balla:maxalla: zizama. Mons gyri:in quo gemmas naſci titulus prodidit.Ad garamantas iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gentis eius.Puteos qui ſunt non alte fodiendi ſi locorum noticia aſſit:harenis operientibus.Proximo bello quod cum oenſibus Romani geſſere auſpiciis Veſpaſiani imperatoris compendium uiæ quatriduo deprehenſum eſt.Hoc iter uocatur præter caput ſaxi:finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppidum: & uallis repente conuexa.Ad eum terminum cyrenaica africa a ſyrti minore decies ſexaginta mil.p.in longitudinem patet.In latitudine qua cognitum eſt.d.ccc.paſ.

Vel ladon

ℭ Libya mareotis. CA. VI.

LIbya quæ ſequiẽ regio mareotis libya appellaẽ:ægypto contermina.Tenent marmarides: adirmachidæ:deinde mareotæ.Mẽſura a catabathmo ad paretoniũ.lxxxvi.mil.paſ. In eo tractu uicus apis intereſt nobilis religione ægypti locus.Ab eo paretoniũ.xii.M.paſ.Inde alexãdriã.c.mil.p. Latitudo.clxix.eſt.Eratoſthenes a cyrenis alexãdriã terreſtri itinere.d.xxv.m.ꝓdidit. Agryppa totius africæ a mari atlãtico cũ ĩferiore ægypto.lxxxv.m.paſ.longitudinẽ poſuit.Polybius & eratoſthenes diligẽtiſſime exiſtimari ab oceão ad carthaginẽ magnã.lxvi.mil.p.Ab ea canopũ nili ꝓximũ oſtiũ.xvi. mil.paſ.xxix.fecerũt.Iſidorus atingi canopũ.xxxv.xcix.mil.paſſ.Artemidorus q̃dragita mius q̃ Iſidorus.

ℭ Inſulæ circa africam & aduerſarum africæ. CA. VII.

INſulas non ita multas complectuntur hæc maria.Clariſſima eſt meninx longitudine.xxxv.mil. paſ.latitudine.xxv.ab Eratoſthene latophagites appellata.Oppida habet duo meningem ab africæ latere ı & altero thoiar. Ipſa a dextro ſyrtis minoris promontorio paſſibus.cc.ſita ab ea.c. p.cõtra a leuo cercina cum urbe eiuſdem nominis liberi lõga.xxv.mil.p.Lata dimidiũ eius ubi plurimũ:ac in extremo nõ plus.v.mil.paſſus.Hinc perparua carthaginem uerſus cercinitis põte iungiẽ.

Ab iis.l.m.fere paſſuũ lepaduſa lõga.vi.mil.paſſ.Mox gaulos & galata:cuius terra ſcorpionẽ dirũ aial africæ necat. Dicunt & in clupea emori:cuius ex aduerſo coſſyria cũ oppido. At cõtra carthaginis ſinum duæ e gremio æreæ. Reuera autem ſcopuli uerius q̃ inſulæ:inter ſiciliam maxime & ſardiniam. Auctores ſunt & has quõdam habitatas ſubſediſſe. Interiori autem ambitu africæ ad meridiem uerſus: ſuperq; gætulos interuenientibus deſertis primum omnium libyægyptii:deinde leucæthiopes habitant.

¶ Aethiopes. CA. VIII.

SVper eos æthiopũ gẽtes nigritæ a quo dictũ eſt flumine. Gymnetes pharuſi etiã oceanũ attingentes:quos in mauritaniæ fine diximus perorſi. Ab iis omnibus uaſtæ ſolitudines orientẽ uerſus uſq; garamãtes:augylaſq; & troglodytas:ueriſſima opinione eorũ qui deſertis africæ duas æthiopias ſupponunt:& ante oẽs Homeri qui bipartitos tradit æthiopas ad oriẽtẽ occaſumq; uerſos. Nigri fluuio eadẽ natura quæ nilo:calamũ & papyrũ & eaſdem gignit animãtes: iiſdẽq; tẽporibus augeſcit. Oritur inter tareleos æthiopas:œcalicas. Horum oppidum mauin quidã ſolitudinibus interpoſuerunt. Atlãtas iuxta eos:ægipanas ſemiferos:& blẽmias:& gamphaſantas:& ſatyros:& himãtopodas. Atlãtes degeneres ſunt humani ritus ſi credimus. Nã neq; nominũ ullorũ inter eos appellatio eſt: & ſolẽ oriẽtem occidẽtẽq; dira imp̃catione cõtuent̃:ut exitialẽ ipſis agriſq;. Neq; inſomnia uiſunt q̃lia reliq mortales. Troglodytæ ſpecus excauant. Hæ illis donus:uictus ſerpentium carne:ſtridorq; non uox: adeo ſermonis cõmercio carẽt. Garamãtes matrimoniorũ exortes:paſſim cum fœminis degunt. Augylæ tantum inferos colunt. Gamphaſantes nudi:præliorũq; expertes nulli externo congregantur. Blemmiis traduntur capita abeſſe:ore & oculis pectori affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidam:quibus ſerpendo ingredi natura eſt. Pharuſi quondam p̃ſæ comites fuiſſe dicunt̃ Herculis ad heſpidas tẽdẽtis. Nec de africa plura:q̃ memorenti occurrunt.

¶ De Aſia. CA. IX.

ADhæret aſia quã patere a canopico oſtio ad põti oſtiũ Timoſthenes.xxvi.xxxviii.m.paſſuũ tradidit. Ab ore autem põti ad os mæotis Eratoſthenes.xv.xlv.mil.p. Vniuerſam uero cũ ægypto ad tanain Artemidorus & Iſidorus.lxxviii.d.ccl.mil.paſſus Maria eius cõplura ab accolis traxere nomina:quare ſimul indicabuntur. Proxima africæ icolit̃ ægyptus itrorſus ad meridiem recedens: donec a tergo prætẽdant̃ æthiopes. Inferiorẽ eius partẽ nilus dextra leuaq; diuiſus amplexu ſuo determinat canopico oſtio ab africa:ab aſia peluſiaco.c.lxx.mil.paſſuum ĩteruallo. Quam ob cauſam inter inſulas quidam ægyptum retulere:ita ſe findente nilo:ut triquetrã terræ figurã efficiat. Ideo multi græcæ littere uocabulo deltã appellauere ægyptum. Menſura ab unitate aluei:unde ſe primum findit in latera ad canopicum oſtiũ.c.xlvi.m.ad peluſiacũ.cclvi.m.eſt. Summa pars cõtermina æthiopiæ thebais uocat̃. Diuidit̃ in p̃fecturas oppidorũ:quas nomos uocãt:ombiten:phãturiten:appolopoliten:hermoniten:tiniten:phanturiten:coptiten:tẽtiriten:diopoliten:antiopoliten:aphroditopoliten:lycopolitẽ. Quæ iuxta peluſiũ eſt regio nomos habet pharbæthiten:bubaſtiten:thyetroiten:taniten. Reliqua ãt arabicũ hãmoniacũ tendentẽ ad Hãmonis Iouis oraculũ oxyrynchiten leontopoliten:athribiten:ſynopoliten:hermopoliten:xoiten:mẽdeſiũ.ſebenniten:cabaſtiten:hetapoliten:heliopoliten:p̃ſopiten:cynopoliten:thermopoliten: bruſophiten:onuphiten:ſaiten:pthenethum:ptemphũ:naucratiten:ueratiten:meletiten:gymnopoliten: menelaiten: Alexandriæ regione. Itẽ libyæ mareotis:heracleopolites eſt in inſula nili longa paſſus.l.m.in qua & oppidũ Herculis appellatũ. Arſinoitæ duo ſunt:hi & mẽphites uſq; ad ſummũ delta peruẽiũt. Cui ſunt cõtermini ex africa duo oaſitæ. Quidã ex iis aliq̃ noĩa p̃mutãt & ſubſtituũt alios nomos: ut heroopolitẽ: crocodilopoliten. Inter arſinoiten ãt ac mẽphiten lacus fuit circuitu.ccl.mil.p.aut ut mutiãus tradit.cccl.m.& latitudinis.l.p.manufactus a rege qui fecerat myeridis appellatus. Inde.lxxii.m.paſſ.prope abeſt mẽphis quõdã arx ægypti regũ. Inde ad Hãmonis oraculũ.xii.dierũ iter eſt. Ad ſciſſurã ãt nili quod appellauimus delta.xv.m.paſ. Nilus incertis ortus fontibus:ut per deſerta & ardẽtia:& imẽſo lõgitudinis ſpatio ambulãs famaq; tantũ inermi q̃ ſitu cognitus ſine bellis: q̃ cæteras oẽs terras inuenere:originẽ(ut iuba rex potuit exq̃rere)in mõte iferioris mauritaniæ nõ p̃cul oceano habet lacu p̃tinus ſtagnãte: quẽ uocãt nilidem: Ibi piſces reperiunt̃ alabetæ:coracini:ſiluri:crocodilus quoq;:& q̃ nili alueo ſpectant̃: hocq; lacu educant̃. Inde ob argumentũ hoc nili ortus credit̃:cæſareæ in theſeo dicatus ab eo ſpectat̃ hodie. Præterea obſeruatũ eſt: p̃ut in mauritania niues imbreſue ſatiauerint:ita nilũ icreſcere ex hoc lacu. Rurſus idignat̃ fluere p harenoſa & ſqualentia. Cõditq; ſe aliquot dierũ itinere. Mox alio lacu maiore in cæſarienſis mauritaniæ gẽte maſeſylũ erũpit:& hoium cœtus ueluti circũſpicit iiſdẽ aialiũ argumẽtis iterũ harenis receptus condit̃ rurſus.xx.dierũ deſertis ad p̃ximos æthiopas:atq; ubi iterũ ſenſerit hoiem p̃ſilit fonte(ut ueriſimile eſt) illo quẽ nigrin uocauere. Inde africa ab æthiopia diſpeſcẽs ẽt ſi nõ p̃tinus populis:feris tamen & beluis frequens:ſiluarũq; opifex medios æthiopas ſecat cognominatus aſtapus:qđ illarũ gentiũ lingua ſignificat aq̃ e tenebris profluentẽ. Inſulas ita inumeras ſpargit:quaſdãq; tam uaſtæ magnitudinis q̃q̃ rapida celeritate: ut tamẽ dierũ q̃nq; curſu nõ breuiore trãſuolet:circa clariſſimam earũ meroen aſtabores leuo alueo dictus: hoc eſt ramus aquæ uenientis tenebris. Dextera uero aſtuſapes:quod latentis ſignificationem adiicit. Nec ante nilus q̃ ſe totũ aquis concordibus rurſus iunxit. Sic quoq; etiãnũ ſiris:ut ante noiatus per aliquot milia:& in totũ humero ægyptiis:aliiſq; triton. Subinde inſulis impactus:totidem incitatus irritamentis. Poſtremo incluſus montibus:nec alibi torrentior uectus aquis properantibus ad locum æthiopum:qui catadupi uocantur: nouiſſimo catarracte interoccurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore creditur: ſed ruere. Poſtea lenis & confractis aquis domitaque uiolentia: alioquin & ſpatio feſſus multis quãuis faucibus in ægyptium mare ſe euomit. Certis tum diebus auctu magno per totam ſpatiatus ægy-

ptum fœcundus innatat terræ. Cauſas huius incrementi uarias prodidere: ſed maxime probabiles eteſias
eo tempore ex aduerſo flantiū repercuſſu ultro in ora acto mari. Aut imbres æthiopiæ æſtiuos iiſdē eteſiis
nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationē: phialam appellari
fontem eius mergiq; in cuniculos ipſum amnē uapore anhelantem fumidus cautibus ubi conditur. Verū
ſole per eos dies comminus facto extrahi ardoris ui: & ſuſpenſum abundare: ac ne deuoret abſcondi. Idq;
euenire a canis ortu per introitum ſolis in leonem contra perpendiculū fontis ſydere ſtante: cū in eo tractu
abſumantur umbræ. Pleriſq; e diuerſo opinatis largiorem fluere ad ſeptentrionem ſole diſcedente: quod
in cancro & leone euenit. Ideoq; tunc minus ſiccari. Rurſus in capricornum & auſtrinum polū uerſo ſor-
beri: & ob id parcius fluere. Sed Timæo ſi quis extrahi poſſe credat: umbrarū defectus iis diebus & locis ſi-
ne fine abeſt. Incipit creſcere luna noua quæcūq; poſt ſolſtitiū eſt ſenſim modiceq; cācrū ſole tranſeūte: abū
dantiſſime autem leonē. Et reſidet in uirgine iiſdem qbus accreuit modis. In totum autē reuocat intra ri-
pas in libra: ut tradit Herodotus centeſimo die. cū creſcit reges aut præfectos nauigare eo nefas iudicatum
eſt. Auctus eius per puteos menſuræ notis deprehendunt. Iuſtum incrementū eſt cubitorum. xvi. Mino-
res aquæ non omia rigant. Ampliores detinent: tardius recedendo. Hæ ſerēdi tempora abſumūt ſolo ma-
dente. Illæ non dant ſitiente. Vtrunq; reputant ꝓuincia. In. xii. cubitis famē ſentit. in. xiii. etiānum eſurit.
xiiii. cubita hilaritatem afferunt. xv. ſecuritatē. xvi. delitias. Maximū incrementum ad hoc æui fuit cubito-
rū. xviii. Claudio principe. Minimumq; pharſalico bello: ueluti necē. Magni ꝓdigio quodā flumine auer
ſante. Cum ſtetere aquæ apertis molibus admittunt. Vt quæq; liberata eſt terra: ſeritur. Idē amnis unus
omniū nullas expirat auras. Ditionis ægypti eſſe incipit a fine æthiopiæ ſyenerita uocatur peninſula. c. mil.
p. ambitu. In qua ceraſtæ ſunt latere arabiæ: & ex aduerſo inſulæ. iiii. philæ. d. c. mil. p. & a nili fixura: unde
appellari diximus deltam. Hoc ſpatium edidit Artemidorus: & in eo. ccl. oppida fuiſſe. Iuba. cccc. mil. paſ-
ſus. Ariſtocreō ab elephātide ad mare. d. ccl. mil. paſ. Elephātis inſula infra nouiſſimū cataractem. cccc. mi.
paſſibus & ſupra ſyenem. xvi. mil. habitatur. Nauigationis ægyptiæ finis ab Alexandria. d. lxxxv. mil. p. in
tantum errauere ſupraſcripti. Ibi æthiopicæ conueniunt naues. Nāq; eas plicatiles humeris tranſferūt quo
tiens ad cataractas uentū eſt. Aegyptus ſuper cæterā antiquitatis gloriam. xx. mil. urbiū ibi Amaſe regnan
te habitata prefert. Nunc quoq; multis etiā ſi ignobilibus: frequens celebratur tamē Apollinis: mox leuco
thoe: & dioſpolis magna. Eadem thebe: portarum. c. nobilis: fama copioſa īdicaꝶ: arabicarumq; mercium
nilo proximū emporium. Mox Veneris oppidum: & iterum Iouis ac tētyris: infra quod abydus Mēnonis
regia: & Oſiris tēplo inclytum. vii. dierum itinere in libyam remotum a flumine. Deinde ptolemais: & pa-
nopolis ac Veneris iterū. Et in libyco lycon: ubi montes finiunt thebaidem. Ab iis oppida Mercurii: alaba-
ſtrum canū: & ſupradictū Herculis. Deinde arſinoes & iam dicta memphis: inter quā & arſinoiten nomō.
In libyco turres q̄ pyramides uocātur. Labyrinthus in myridis lacu nullo addito ligno exædificatus: & op
pidum crialon. Vnum ꝑterea intus & arabiæ conterminum claritatis magnæ ſolis oppidum.

¶ Alexandria. CA. X.

SEd iure laudetur in littore ægyptii maris Alexandria: a magno Alexandro condita in africæ pa
tre ab oſtio canopico. xii. mil. paſ. iuxta mareotim lacū: qui lacus antea arapotes nominabatur.
Metatus eſt eam dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio: quindecim mili-
um paſſuum laxitate īſerta ad effigiem macedonicæ chlamydis orbe gyrato lacinioſam dextra
leuaq; anguloſo procurſu: iam tum tamē qnta ſitus parte regi dicata. Mareotis lacus ad meridianam urbis
partem euripo e canopico oſtio mittitur ex mediterraneo cōmercio. Inſulas quoq; plures amplexus. xxx.
mil. paſ. traiectū. dc. ambitu ut tradit Claudius Cæſar. Alii ſchœnos in latitudinem patere. xl. faciunt ſchœ
nūq; ſtadia. xxx. Ita fieri longitudinis. paſ. tantundem & latitudinis. Sunt in honore & intra decurſus nili
multa oppida: præcipue quæ nomina dedere oſtiis non omnibus. xi. n. reperiuntur: ſuperq; quattuor quæ
ipſi falſa ora appellant. Sed celeberrimis ſeptem: proximo Alexandriæ canopico: deinde bolbitino: ſebeni-
tico: phannitico: mendeſico: tanico: ultimoq; peluſiaco. Præterea buthos: pharbætos: leōtopolis: attrībis.
Iſidis oppidum: buſiris: cynopolis: aphroditos: ſais: naucratis: unde oſtium quidā naucraticum nōmināt.
quod alii heracleotitum: canopico: cui. vi. M. p. proximum eſt: præferentes.

¶ Arabia. CA. XI.

VLtra peluſiacum arabia eſt ad ru. mare pertingens: & odoriferam illam ac diuitē: & beatæ cogno
mine inclytam hæc catabanum & eſ bonitarū: & ſcenitarū arabū uocatur ſterilis: ꝑterq̄ ubi ſyriæ
confinia attingit: nec niſi caſſio monte nobilis. His arabes iunguntur: ab oriente canchleis: a me-
ridie cædreis qui deinde ambo nabathæis. Heroopoliticus uocat: alterq; lelaniticus ſinus rubri
maris in ægyptū uergētis. cl. m. p. interuallo. Inter duo oppida læana: & ī nr̄o mari gaza. Agrippa a peluſio
arſinoē rubri maris oppidū per deſerta. cxxv. mil. p. tradit tam paruo diſtat ibi tāta reꝶ naturæ diuerſitas.

¶ Syria paleſtina phœnicis. CA. XII.

IVxta ſyria littus occupat quondam terrarum maxima: & pluribus diſtincta nominibus. Nāq;
paleſtina uocabatur: qua contigit arabas: & iudæa: & cœle: dein phœnice: & qua recedit intus da
maſcena: ac magis etiam nunc meridiana babylonia. Et eadem meſopotamia īter euphraten &
tigrin: quaq; tranſit taurum: ſophœne. Citra uero etiam comagene. Et ultra armeniam adiabe
ne: aſſyria ante dicta. Et ubi ciliciam attingit antiochia. Longitudo eius inter ciliciam & arabiam. cccclxx.
Mil. p. eſt. Latitudo a ſeleucia pieria ad oppidum in euphrate zeuma. d. xxv. mil. p. Qui ſubtilius diuidūt:
circum euphraten ſyriam phenicem uolunt: & eſſe oram maritimā ſyriæ: cuius pars ſit idumæa & iudæa
deinde phœnicē: deinde ſyriā. Id qđ ꝑiacet mare totum: phœnicū appellatur. Ipſa gens phœnicum in glo-

ria magna litterarum inuentionis: & ſyderum:naualiumq; ac bellicarum artiũ. A peluſio gabriæ caſtra: caſſius mons:delubrũ Iouis Caſſii:tumulus magni Põpeii oſtracinæ. Arabia finiť a peluſio.lxv.mil. paſ.

Idumæa ſyria:paleſtina:ſamaria:aſcalum:azotus:cæſarea CA. XIII.

MOx idumæa incipit & paleſtina ab emerſu ſirbonis lacus.quem quidam.cl.mil. paſ.circuitu tradidere. Herodotus Caſſio mõti applicuit. Nunc eſt palus modica. Oppida rhinocolura: & intus rhaphea:gaza:& intus atheodon:mons angaris. Regio per orã ſamaria: oppidũ aſcalo liberum: azotus:Iamnes duæ. Altera uicus ioppe phœnicum antiquior terrarum inundatione(ut ferunt) Inſidet colli præiacente ſaxo: in quo uinculorũ andromadæ ueſtigia oſtẽdũt. Colitur illic fabuloſa cœto. Inde appollonia ſtratonis turris:eadẽ cæſarea ab Herode rege condita. Nũc colonia prima flauia a Veſpeſiano imperatore deducta. Finis peleſtines.clxxxix.mil.paſ.a confinio arabiæ. Deinde phœnices. Intus autẽ ſamaria. Oppida neapolis quod antea mamortha dicebatur. Sebaſte in monte altiore gamala.

Iudæa:galilæa:hierico:emmaus:lydda:ioppe. CA. XIIII.

SVpra Idumeã & ſamariã iudæa lõge lateq; funditur. Pars enĩ ſyriæ iũctã galilæa uocať. Arabiæ uero & ægypto ꝓxima peræa aſperis diſperſa mõtibus:a cæteris iudæis iordãe amne diſcreta. Reliqua iudæa diuiditur in toparchias decẽ quo dicemus ordine. Hiericontẽ palmetis conſitã: fontibus irriguã:emmaũ:lydã:iopicã:acrabathenã:thamiticã:& zophaniticã:bethole: & tephenemorine in qua fuere hieroſolyma longe clariſſima urbium orientis: nomen iudææ: modo herodium cũ oppidum illuſti eiuſdem nominis.

Iordanis. CA. XV.

IOrdanis amnis oritur e fonte peneadeq; cognomẽ dedit cæſareæ de q̃ diximus amnis amœnus: & quatinus locorũ ſitus patiť:ambitioſus:accoliſq; ſe ꝓbens uelut inuitus:aſphaltitẽ lacũ dirum natura petit:a quo poſtremo ebibiť:aquaſq; laudatas ꝑdit peſtilẽtibus mixtas. Ergo ubi prĩa cõuallĩũ fuit occaſio:in lacũ ſe fundit: quã plures geneſaram uocant.xvi.M.p.lõgitudinis.vi. mil. latitudinis:amœnis circũſceptus oppidis:ab oriente iuliade & hippora meridie tharitie:quo & nomine alii qui etiam lacum appellant:ab occidente tiberiade aquis calidis ſalubri.

Aſphaltites. CA. XVI.

ASphaltites nihil ꝓter bitumẽ gignit:unde & nomẽ. Nullũ corpus animaliũ recipit: tauri cameliq; fluitãt. Inde fama nihil ĩ eo mergi. lõgitudine excedit.c.m.p. Latitudine maxĩa.xxv.implet. Minima ſex. Proſpicit eũ ab oriẽte arabia nomadũ: a meridie macharõ: ſecũda quondã arx iudææ ab hieroſolymis. Eodẽ latere ẽ calidus fõs medicæ ſalubritatis callirhoe aq̃ꝝ gloriã ĩpo noĩe ꝓferẽs.

Gens heſſenorum. CA. XVII.

AB occidẽtali littore heſſeni.quos fugitãt uſq;quaq; nocẽtes. Gẽs ſola & ĩ toto orbe ꝓter cæteras mira:ſine ulla fœmi:aoĩ uenere abdicata:ſine pecũia ſocia palmaꝝ. In diẽ ex æquo cõuenaꝝ turba renaſcitur:longe frequẽtantibus:quos uita feſſos ad mores eorum fortunæ fluctibus agitat. Ita ꝑ ſæculorũ milia(Incredibile dictu)gẽs æterna ẽ: in q̃ nemo naſciť. Tã fœcũda illis alioꝝ uitæ pœnitẽtia ẽ iſra hos ẽ gadda oppidũ fui ſcđm ab hieroſolymis fertilitate palmetorũq; nemoribus: nũc alterũ buſtũ: Inde maſada caſtellũ ĩ rupe:& ipſum haud procul ab aſphaltite. Et hactenus iudæa eſt.

Decapolis. CA. XVIII.

IVngitur e latere ſyriæ decapolitana regio a numero oppidoꝝ:in qua non oẽs:eadem obſeruãt. Plurimi tamen damaſcũ & opoton riguas amne chryſorhoa:fertilem philadelphiã:raphanam: omnia in arabiã recedẽtia. Scythopolin antea niſam a Libero patre ſepulta nutrice ibi ſcytis deductis. Gaddara hieremiace præfluente & iam dictum hippodion. Pellam aquis diuitem: galaſam canatham. Intercurrunt cingũtq; has urbes tetrarchiæ regnoꝝ inſtar ſingulæ:& in regna contribuũtur:traconitis paneas. In qua cæſarea cum ſupradicto fonte abila:archa amploeſſa:gabe.

Tyrus & Sidon. CA. XIX.

HInc redeũdũ ẽ ad orã atq; phenicẽ. Fuit oppidũ crocodilon. Eſt flumẽ memoria urbiũ:doꝝ. Sigaminũ ꝓmõtoriũ:carmelũq;. Et ĩ mõte oppidũ eodẽ noĩe:quõdã egbatana dictũ. Iuxta getta ebba. Riuus pagida ſiue belus:uitri fertiles harenas paruo littori miſcẽs. Ipſe e palude cẽdeuia a radicibus carmeli ꝓfluit. Iuxta colonia Claudii Cæſaris ptolemais:q̃ quondã ace. Oppidũ ecdippa: Promontorium album. Tirus quõdam inſula ꝓalto mari ſeptingentis paſſibus diuiſa. Nunc uero Alexandri oppugnantis operibus continens:olim partu clara urbibus genitis lepti: utica: & illa romani imperii emula terraꝝ orbis auida carthagine:etiã gadibus extra orbẽ conditis. Nunc oĩs eius nobilitas conchylio atq; purpura conſtat. Circuitus.xix.M.paſ.eſt. Intra paletyro incluſa. Oppidum ipſum.xxii. ſtadia. obtinet. Inde ide ac ſarepta & ornithon oppida. Et ſidon artifex uitri:thebarumq; boetiarum parens.

Vel en hydre uel ſarapta iudææ ca reptas

Mons libanus. CA. XX.

ATergo eius mons libanus orſus cẽtũ q̃nquagĩta ſtadiis zymirã uſq; porrigiť:q̃ cœleſyria cognominať. Huic par interiacẽte ualle mons aduerſus antelibanus obtẽdiť quõdam muro cõiũctus. Poſt eũ introrſus decapolitana regio eſt:ꝓdictæq;:cũ ea tetrachiæ & paleſtines tota laxitas. At in ora nũc ſubiecta libano fluuius magoras:berytus colonia:q̃ fœlix iulia appellať. Leõtos oppidũ. flumẽ lycos:palæbyblos:flumẽ adõis:Oppida byblos: botrys:gycarda:trieris:calamos:tripolis q̃m: Tyrii & ſidõii & arabii obtinẽt:orthoſia eleutheros flumẽ. Oppida zymira:marathos:cõtraq; aradũ ſeptẽ ſtadiorum oppidũ:& inſula ducẽtis paſſibus a cõtinente diſtans. Regio in qua ſupradicti deſinunt montes. Et interiacẽtibus campis bargilus mons incipit. Hinc rurſus ſyria deſinente phoenice. Oppida charne bala

nea paltos. Gabale promontorium in quo laodicea libera: diopolis: heraclea: charadrus: poſidium.

Syria antiochia. Cap. XXI.

DEinde promontorium ſyriæ antiochenæ. Intus ipſa antiochia libera: epidaphne cognominata: oronte amne diuiditur. In promontorio autem ſeleucia libera pieria appellata.

Caſſius mons. CA. XXII.

SVper eam mons eodem quo alius noīe caſſius. Cuius excelſa altitudo quarta uigilia orientem per tenebras ſolē aſpicit breui circumactu corpis diē noctemq̧ pariter oſtendens: Ambitus ad cacumē. xix. mil. paſ. eſt: altitudo p directū. iiii. At in ora amnis orontes natus inter libanum & antelibanū iuxta heliopolin. Oppidū rhoſos: & a tergo portæ: q̄ ſyriæ appellant̄ īteruallo rhoſiop montiū & tauri. In ora oppidū myriādros. Mōs amanus: ī quo oppidū bōite. Ipſe ab ſyris ciliciā ſepat.

Cœle ſyria. CA. XXIII.

NVnc interiora dicant̄. Cœle hēt apameā marſia amne diuiſam. Anazerinop tetrarchia bābicēq̄ alio noīe hierapolis uocat̄. Syris uero magog: ibi pdigioſa. Atargatis: græcis hæc decreto dicta colit̄: chalciden cognominata ad belū: unde regio chalcidene fertiliſſima ſyriæ. Et inde cyrretica irneazates: gidarenos: gabenos: tetrarchias duas quæ granii comatitæ uocant̄. Hemiſenos: hylatas: ituræop gentē: & q ex iis betarei uocant̄: mariā mitāos. Tetrarchiā q mamiſea appellat̄: Paradiſum: pagras pinaritas: ſeleucia: p̄ter iā dictas duas: q̄ ad euphraten: & q̄ ad belū uocant̄. Cardicenſes. Reliq̄ āt ſyria hēt exceptis q̄ cū euphrate dicent̄ arethuſios: beroenſes: epiphanēſes. Ad oriētē laodicenos: q ad libanū cognominantur. laucadios: lariſſæos: p̄ter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris noībus decem & ſeptem.

Euphrates. CA. XXIIII.

ET de euphrate hoc in loco dixiſſe aptiſſimū fuerit. Orit̄ in p̄fectura armeniæ maioris caranitide. Vt pdidere ex iis q pxie uiderūt Domitius Corbulo ī mōte aba: Licinius Mutianus ſub radicibus mōtis: quē capotē appellāt: ſupra zymarā. xii. m. p. initio pyxirates noīatus. Fluit derzenē primū: mox anetiā: armeniæ regiones a cappadocia excludēs. Daſcuſa abeſt a zimara. lxxxv. M. paſ. Inde nauigatur paſtonam quinquagita. M. paſ. Melitenē cappadociæ. xxvii. M. paſ. Eligeam armeniæ. x. M. paſ. acceptis fluminibus lyco: arſania: arſano. Apud eligeā occurrit ei taurus mons. Nec reſiſtit: q̄q̄. xii. M. paſ. latitudine pforata p̄ualens omirram uocant irrumpentem. Mox ubi cornu pfregit: euphraten. Vltra quoq̧ ſaxoſum ac uiolentū. arabiam inde leua merop dictā regionē tricena menſura: dextraq̧ comagenen diſterminat. Pontis tamē: ēr ubi taup expugnat: patiens. Apud claudiopolim cappadociæ curſum ad occaſum ſolis agit. Primo hūc illi impugnatus curſum taurus aufert: uictuſq̧ & abſciſſus ſibimet alio modo uincit: ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquat̄. hoc eunte quo uult: illo phibente ire qua uelit. A cataractis iterum nauigatur quadraginta. M. paſ. īde comagenes apud ſamoſata. Arabia ſupradicta habet oppida edeſſam: q̄ quondā antiochia dicebat̄: callirhoen a fonte noīatā: charras clade: Craſſi nobilis. Iungit̄ p̄fectura meſopotamiæ originē a ſyris trahēs: in qua athemuſia: & nicephorium oppida. Mox arabes q rhetaui uocantur. Horum caput ſingara. A ſamoſatis autem latere ſyriæ marſyas amnis influit. Gingla comagenē finit. Merorum ciuitas incipit. Oppida alluntur: epiphania: & antiochia: quæ ad euphratem uocantur. Item zema. lxxii. M. paſſu. a ſamoſatis tranſitu euphratis nobilis. Ex aduerſo apameam Seleucus. Idem utriuſq̧ conditor ponte iunxerat. Qui coherent meſopotamiæ: rhoali uocantur: At in ſyria oppida europum: rhapſacum: quondam: nunc amphipolis. Arabes ſcenitæ ita ferūtur uſq̧ uram locum: in quo conuerſus ad orientem relinquit ſyriæ palmirenas ſolitudines; quæ uſq̧ ad petriam urbem & regionem arabiæ fœlicis appellatæ pertinent.

Palmira. CA. XXV.

PAlmira urbs nobilis ſitu diuitiis ſoli & aq̄s amœnis: uaſto undiq̧ ambitu harenis icludit agros. ac uelut terris exempta a rerum natura priuata ſorte interduo iperia ſumma romanop: parthorumq̧. Et prima in diſcordia: cuius ſemper utrinq̧ cura. Abeſt a ſeleucia parthorum: q̄ uocatur ad tigrin: quingentis trigintaſeptem. M. paſſu. A proximo uero ſyriæ littore ducentis quinquagintaduobus mil. Et a damaſco uigintiſeptem mil. paſſu.

Hierapolis. CA. XXVI.

PRopius infra palmiræ ſolitudines ſtellēdēa regio eſt: dictæq̧ iā hierapolis ac beroea & chalcis. Vltra palmiram quoq̧ & ſolitudinibus iis aliquid obtinet hemeſa: item alatium: dimidio propior petreæ q̄ damaſcus. Aſura huic proxima ē. Philiſchum oppidum parthorum ad euphratē: ab eo ſeleutiam dierum decem nauigatio: totidemq̧ fere babylonem. Scinditur euphrates a zeumate. lxxxiii. paſ. circa uicum maſſicen. Et parte leua in meſopotamiā uadit per ipſam ſeleuciam: circaq̧ eam præfluenti infuſus tigri: Dexteriore autem alueo babylonem quondam chaldææ caput petit: mediāq̧ permeans: Item quas otrin uocant: diſtrahitur in paludes. Increſcit autem & ipſe nili mō ſtatis diebus paulū differens: ac meſopotamiam inundat ſole optinente uiceſimam partem cancri. Minui incipit in uirgine & leone tranſgreſſo. In totum uero remeat in. xxix. parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes: pamphilia: Iſauria: homanadum: piſidia. lycaonia: taurus mons: lycia. CA. XXVII.

SEd redeamus ad oram ſyriæ: cui proxima eſt cilicia. Flumē diaphanes: mons crocodilus: portæ amani montis: Flumina adricus: pynarus: lycus: ſinus iſſicus. Oppidum iſſos: inde alexandria: flumen chlorus oppidum aege liberū: amnis pyramus: portæ ciliciæ: oppida mallos: mugirſos: & intus tarſos. Campi aleii: oppida caſſipolis: moſpos libep pyramo ipoſitū: thynos: ze-

phyrium ſancile. Amnes ſaros: cydnus: tarſum liberã urbẽ ꝓcul a mari ſecans. Regio celẽderitis cum oppi/
do. Locus nympheum: ſoloe ciliciæ: nunc pompeiopolis: adana cibyra: pinara: pedalie: halix: arſinoe: tabe/
dorion: Iuxtaq; mare corycos: eodẽ noïe oppidũ & portus & ſpecus. Mox flumẽ calicadnus. Promontoriũ
ſarpedõ: horrida holme Myle ꝓmontorium & oppidũ Veneris: a quo proxime cyprus inſula. Sed & in cõ Vel op/
tinente oppida myãda: anemuriũ: coraceſiũ: finiſq; antiquus ciliciæ: melas amnis. Intus autẽ dicẽdi anazar/ pida
beni q nũc cæſaraguſtãi: caſtabala: epiphania: q̃ antea eniãdos: eleuſa iconiũ. Seleucia ſupra amnẽ calicadnũ
tracheotis cognomine a mari relata: ubi uocabaẽ oramta. Præterea itus flumina liparis: bõbos: paradiſus.
Mõs ibarus. Ciliciæ pãphyliã oẽs iũxere neglecta gẽte iſauryca. Oppida eius itus iſauryca: clybanus: lalaſis Vel ca/
fluuius. decurrit: hic ãt ad mare anemurie regiõe ſupradicta. Simili mõ oĩbus: q eadẽ cõpoſuere ignorata ẽ radrius
cõtermina illi gẽs homonodũ. quorum intus oppidũ homona. Cætera caſtella. xliiii. inter aſperas conual
les latent. Inſident uerticem piſidiæ quõdam ſolymi appellati quorum colonia cæſarea: eadem antiochia
Oppida oronda: ſagaleſos. Hos includit lycaonia in aſiaticam iuriſdictionem uerſa: cum qua conueniunt
philomelienſes: tymbriani: leucolithi: peltheni: thyriẽſes. Datur & tetrarchia ex lycaõia: qua parte galatiæ
contermina eſt: ciuitatum. xiiii. urbe celeberrima iconio. Ipſius lycaoniæ celebrãẽ therbaſa in tauro. idæa
in confinio galaciæ atq; cappadociæ. A latere aũt eius ſup pãphyliã ueniunt thracũ ſoboles milyæ. Quoꝝ
aricanda oppidũ: pamphylia ante moſopia appellata. Mare pamphylium cilicio iungiẽ. Oppida eius ſidæ,
& in monte aſpẽdũ plantaniſtum: perga. Promontorium leucolla. Mons ſardemyſſus. Amnis eurymedõ
iuxta aſpẽdũ fluens cataractes: iuxta quem lyrneſus & olbia. Vltimaq; eius oræ phaſelis: iunctũ ei mare ly/
cium eſt: genſq; lycia unde uaſtus ſinus. Taurus mons ab eois ueniẽs littoribus chelidonio promontorio
diſterminatur. Immenſus ipſe & innumerarum gentium arbiter: dextero latere ſeptẽtrionalis: ubi primũ
ab indico mari exurgit: leuo meridianus: & ad occaſum tendens: mediamq; diſtrahẽs aſiã: niſi opprimenti
terras occurrerẽt maria reſilit ergo ad ſeptẽtriones: flexuſq; immenſum iter quærit: uelut de induſtria reꝝ
natura ſubinde æquora opponente: hinc phœnicum: hinc ponticum: illinc caſpium: & hyrcaniũ: contraq;
mæotium lacũ torquetur. Itaq; colliſus inter hæc clauſtra: & tamẽ uictor flexuoſus euadit uſq; ad cogna/
ta riphæoꝝ mõtiũ iuga numeroſis noĩbus: & nouis quocunq; incedit inſignis. Imaus pria pte dictus: mox
edigis paropaniſus: circius: cãbades: pharphariades: cohatras: oreges: oroes: nyphates: thaurus: atq; ubi ſe
quoq; exuperat caucaſus: ubi brachia emittit ſubinde tentanti maria ſimilis ſarpedõ: coraceſius: cragus:
iterumq; taurus ẽt ubi dehiſcit: ſeq; populis aperit portarum tamẽ noïe unitatẽ ſibi uendicans: q̃ alibi ar/
menicæ: alibi caſpiæ: alibi ciliciæ uocãtur. Quinetiã confractus effugiens quoq; maria plurimis ſe gentiũ
noĩbus hinc & illinc implet: & a dextera hyrcanius: caſpius. a leua pariedrus moſchicus: amazonicus: cora
xicus ſcythicus appellatus. In uniuerſum uero græce ceraunius. In lycia igitur a promõtorio eius oppidũ
ſemena: mons chimera noctibus flagrans: epheſtium ciuitas: & ipſa ſæpe flagrãtibus iugis. Oppidũ olym
pus ibi fuit: nunc ſunt montana gage: corydalla: rhodiopolis. Iuxta mare lymira cum amne: in quem ari/
candus influit: & mons maſſycitus: andria ciuitas myra: oppida apye: & antipellos: quæ quõdã habeſſus
atq; in receſſu phellus. Deinde phyrra. Itẽq; xanthus a mari. xv. M. paſ. flumenq; eodem nomine. Deinde
patara: quæ prius pataros: & in monte ſidyma. Promontorium cragus. Vltra per ſignus priori. Ibi pyna/
ra: & in quã lycia finit telmeſus. Lycia quõdã ſeptuaginta oppida habuit: nunc trigintaſex hẽt. Ex his cele/
berria ꝑter ſupradicta canas: cadina: ubi laudatur oenium nemus. Pedalia choma præfluente. Edeſa cyane:
aſcãdialis: amelas: noſcopiũ: tlos: telendus. Cõprehendit & in mediterraneis cabaliã: cuius tres urbes: oenã
da: balbura: bubon a Telmeſo: Aſiaticũ mare ſiue carpatiũ: & q̃ ꝓprie uocaẽ aſia i duas eã partes Agrippa
diuiſit. Vnã excludit ab oriente phrygia & lycaonia: ab occidente ægæo mari: a meridie ægyptio: a ſepten/
trione paphlagonia. Huius longitudinẽ. cccclxx. mil. paſ. Latitudinem. ccc. m. fecit alteram determinauit
ab oriente armenia minore: ab occidente phrygia lycaonia pamphylia: a ſeptentrione prouincia pontica: a
meridie mari pamphylio. Longa. d. lxxv. mil. paſ. Lata. cccxv. mil. In proxima ora caria eſt: mox ionia. Vl
tra eã æolis: media doride. Circũfundiẽ mari utroq; latere ambiẽte. In ea ꝓmontoriũ pedalium. Amnis
glaucus deferens telmeſſum. Oppidum dædala cyria fugitiuorũ. Flumẽ axon: oppidum calynda.

Indus fluuius. CA. XXVIII.

AMnis indus in cybiratarum iugis ortus recipit. lx. perennes fluuios. torrentes uero amplius cen
tũ oppidũ caunos liberꝝ. dein pyrnos. Portus creſſa: a quo rhodus iſula pa. xx. M. Lacus loryma
Oppida thyſanuſa: paridiõ: larimna. Sinus tymnias. Promontorium aphrodiſias. Oppidum
hydas. Sinus ſchœnus. Regio bubaſſus. Oppidum fuit acanathus: alio nomine dulopolis. Eſt
in promontorio gnidos libera: triopia. Deinde peguſa eſt ſtadia appellata. Ab ea doris incipit: ſed prius ter
ga: Et mediterraneas iuriſdictiones indicaſſe conueniat. Vna appellatur cybiratica. ipſum oppidum phry
giæ eſt conueniunt eo. xxv. ciuitates.

Laodicea: apamea: ionia. CA XXIX.

CEleberrima urbs laodicea ipoſita eſt lyco flumini latera alluentibus aſopo & capro appellata prio
dioſpolis: dein rhoas. Reliqui in eo conuentu. quos nominare non pigeat hydre litæ: tenisones.
hieropolitæ: Alter conuentus a ſynnada accipit nomen. Conueniũt lycaones: appiani: cercopeni:
dorylæi: mudæi: iulienſes: & reliqui ignobiles populi. xv. Tertius apameam uadit: ante appellatã
celenas: dein cibothon. Sita eſt in radice montis ſigniæ: circumfuſa marſya obrima orga: fluminibus in
mæandrum cadentibus Marſyas. ibi creditur ortus: ac paulo mox conditus: ubi certauit tibiarum cantu
cum Apolline. Aulocrenes ita uocatur conuallis. x. mil. paſ. phrygiam ab apamea petentibus: Ex hoc con
uentu deceat nominare metropolitas: dionyſiopolitas: euphorbenos: acmoneſos: peltenos: ſiluianos: Reli

qui ignobiles.ix.Doridis ſinu leucopolis:amaxitos:eleuſis:& eutene.Deinde cariæ oppida piatum:eutha
Vel ele us næ:halycarnaſus:ſex oppida contributa ei ſunt a magno Alexandro tagele:ſubde:medmaſſa:uranium:pe
daſum:telmeſſum.Habitatur inter duos ſinus ceramicum:& iaſium inde mindos:& ubi fuit palemidus:
nariandus:neapolis:caryanda:termera:libera:barbila:& a quo ſinus iaſius:oppidum iaſus Caria interiorū
nominum fama prænitet.Quippe ubi ſunt oppida mylaſa libera antiochia:ubi fuere ſeminethos:& chra
naos:oppida:nunc eam circumfluunt mæander & moſſinus.Fuit in eo tractu & mæandropolis: Eſt eu/
menia cludro flumini apposita.Glaucus amnis:lyſias oppidū:& orthesia:berecynthus tractus: uyſa: tral/
lis:eadem euanthia:& ſeleucia:& antiochia dicta.Alluitur eudone amne:perfunditur thebaide.Quidam
ibi pigmæos habitaſſe tradunt.Præterea ſunt thydonos:pyrrha:eurome:heraclea:amyzon:alabanda libe
ra:quæ conuentum eum cognominauit.Stratonice:alinda libera:hynidos:ceramus:troecene:phorontis.
Longinquiores eodem diſceptant foro orthronienſes:halydienſes:ſeu hippini:xyſtrani:hydiſſenſes. apol
loniatæ:trapezopolitæ:aphrodienſes liberi.Præter hæc coſcinus:harpaſa appoſita fluuio harpaſo:quo &
tralliccon:cum fuit:alluebatur.Lydia autem perfuſa flexuoſi amnis mæandri recurſibus ſuper ioniam ꝑ
ceditphrygiæ ab exortu ſolis uicina:ad ſeptentrionem myſiæ:meridiana pte carian amplectens: meonia
ante appellata.Celebratur maxime ſardibus in latere tmoli montis:qui ante tmolus appellabatur uitibus
conſitus:ex quo profluente pactolo eodemque chryſorhoa ac fonte tarne a meonis ciuitas ipſa hyde uoci/
tata eſt:clara ſtagno gygeo.Sardiana appellatur nunc ea iuriſdictio.Conueniuntq; in eam extra prædictos
macedones:caduenii:loreni:philadelpheni:& ipſi in radice tmoli cogamo flumini appoſiti.Meonii: tripo
litāi.Iidē & antōiopolitæ mæādro alluunť.Apollōiheritæ myſotmolitæ:& alii ignobiles.Ionia ab iaſio ſi
nu īcipiēs: numeroſo ambitu littoꝝ flectitur.In eam primus ſinus baſilicus.Poſſideum promontorium:
& oppidum:oraculum brancidarum appellatum.Nunc didimei Apollinis a littore ſtadiis.xx.mil. Et in/
de.clxxx.mil.miletus ioniæ caput.Lelegeis antea & phytiuſa & anactoria nominata:ſuper.lxxx.urbium ꝑ
cuncta maria genitrix:nec fraudanda ciue Cadmo:qui primus proſaicam orationem cōdere inſtituit.Am
nis mæāder ortus eſt lacu in monte aulocrene:plurimiſque affuſus oppidis:& repletus fluminibus crebris
ita ſinuoſus flexibus:ut ſæpe credatur reuerti.Apamenam primum peruagatur regiōem.mox eumeneti
tam:ac dein bargylieticos campos:poſtremo cariā placidus:omneſq; eos agros fertiliſſimo rigans limo.
Ad decimum a mileto ſtadium lenis illabitur mari.Inde mons latmius.Oppida heraclea. Montis eius co
gnominis cariæ myus quod primo condidiſſe iones narrātur atheis profecti:naulocum: prienne. In ora
quæ trogilia appellatur:geſſus amnis Regio omnibus ionibus ſacra:& ideo panionia appellata.Iuxta fu/
gitiuis conditum (uti nomen inditio eſt)phygela fuit:& marathesium oppidū.Supra hæc magneſia mæā
dri cognomine inſignis a theſſalica magneſia orta.Abeſt ab epheſo.xv.M.paſ.Trallibus eo amplius. ccc.
M.antea theſſaloce & androlitia nominata & littori appoſita.Deraſidas inſulas ſecum ſubſtulit mare: in/
tus & tyana alluitur:& lyco pelopea:aliquando & euhippia cognominata:in ora autem marhium: ephe/
ſus amazonum opus multis ante expetita nominibus.Alopes cum pugnatum apud troiam eſt:mox orty
gia:& morges:uocata eſt & ſmyrna cognomine trichia & hemonion & ptelea.Attollitur monte pione.Al
luitur cayſtro in cylbianis iugis orto:multoſq; amnes deferente & ſtagnum pegaſeum:quod phirites am/
nis expellit:Ab iis multitudo limi eſt:qua terras propagat:mediiſque iam campis ſyriem inſulam adiecit.
Fons in urbe callipia templum Dianæ complexa.E diuerſis regionibus duo ſelinūtes.Ab epheſo mathiū
aliud colophoniorum:& intus ipſa colophon:haleſo affluēte.Inde Apollinis clarii fanum lebedos fuit &
notium oppidum.Promontorium tyreneum:mons minas.cclmi.paſ.excurrens:atque in continentibus
campis reſidens.Quo in loco magnus Alexander intercidi planitiem eam iuſſerat.vii.mil.d.paſ.longitu/
dine:ut duos ſinus iungeret:erythraſq; cum mimante circumfunderet.Iuxta eos fuerunt oppida pteleō:
helos:doryō:nūc eſt aleon.Fluuius corineō.Mimantis ꝓmōtoriū:clazomenæ:ptheīæ:& hippi: chytopho
ria appellatæ cum inſulæ eſſent.Alexander idem per duo ſtadia continenti adnexuit.Interiere intus daph
nus & harmeſia:& ſyphilum quod ante tantalis uocabatur caput mæoniæ.ubi nunc eſt ſtagnum ſale ob
id & archeopolis ſubſtituta ſypilo:& inde:illi colpe & huic lebado regredientibus.Inde abeſt.xii.mil. paſ.
ab amazone condita:reſtituta ab Alexandro.In ora ſmyrna amne melete gaudens non procul orto.mon/
tes aſiæ nobiliſſimi in hoc tractu fere explicāt ſe:maſtuſia a tergo ſmyrnæ & thermetis olympi radicibus
iunctis.Is in dracone deſinit:draco in tmolo:tmolus in cadmo:ille in tauro.A ſmyrne hermus amnis cā/
pos facit:& nomini ſuo adoptat.Oritur iuxta dorilaum phrygiæ ciuitatem:multoſq; colligit fluuios: in/
ter quos phrygem:qui nomine genti dato.a caria eam diſterminat:hyllum & chryon: & ipſos phrygiæ:
meſiæ:lydiæ amnibus repletos.Fuit in ora eius oppidum temnōs:nunc in extremo ſinu ſmyrne cheſeo/
polis oppidum.Leuce dein promontorium quod inſula fuit:finiſq; ioniæ: Smyrneum conuentum ma
gna pars æoliæ.quæ mos dicetur: requentat: præterq; macedones hyrcani cognominati:& magnetes.
A ſypillo uero epheſum alterum lumen aliæ remotiores conueniunt:cæſarienſes:metropolitæ cilbiani in
feriores:& ſuperiores myſomacedones:maſtaurenſes:brullitæ:hypæpeni. dioſhieritæ.

Epheſis:æolis:troas:Pergamus. CA. XXX.

Eolis proxima eſt quondā myſia appellata:& quæ helleſponto adiacet troas.Ab ea phocea:aſca
uel adæ nius portus:dein fuerat lariſſa:& cyme:myrine:quæ ſabaſtopolim ſe uocat:& intus ægæ attalia
poſt edæ:neontichos:temnos.In ora autem titanus amnis:& ciuitas ab eo cognominata.Fuit &
grynia:nunc tantum portus ſoli inſula appræhenſa.Oppidum elæa:& ex myſia ueniens caicus:
amnis.Oppida pitāe canaius amnis.Intercidere cane lyſimachea:atarnea:carene:ciſthene:cilla:cocyltū:the
be:aſtyre:chryſa:paleſcepſis gergithos:neandros:nūc eſt per perēne ciuitas.Heracleotes tractus.Coryphas

oppidum. Amnis gryliofolius. Regio aphrodiſiaſias: quæ ante politiceorgas: Regio ſcepſis. Flumen euenũ
cuius in ripis intercidere lyrneſſos & miletos: In hoc tractu ida mons. Et in ora quæ ſinum cognomina/
uit & conuentum adramytteos olym pedaſus dicta: Flumina aſtron: cormalos: cryanos: alabaſtros: hieros:
ex ida. Intus moni gargara: eodemque nomine oppidum. Rurſus in littore antandros edonis prius uoca/
ta: deinde cymeri & aſſos: eadem appollonia. Fuit & palamedium oppidum. Promontorium lectum di/
ſterminans æolida & troada. Fuit & polymedia ciuitas: & chryſſa: & lariſſa alia: zimintium templum du/
rat. Intus colone intercidit deportata adramiteum negocia: appolloniatæ arhindaco amne ereſii miletopo
lytæ: pemanetii: macedones: aſchylacæ: polycnæ: pionitæ: cilices: mandagandeni: miſani: abretteni: & hel/
leſpontii appellati: & alii ignobiles. Troadis primus locus amaxitus: dein cebrenia. Ipſaque troas antigo/
nia dicta: nunc Alexandria colonia romana. Oppidum nee. Scamander amnis nauigabilis: in promonto/
rio quondam ſigæum oppidum. Dein portus achæorum: in quem influxit xanthus ſimeonti iunctus ſta
gnumque prius faciens. Palæſcamander. Cæteri Homero celebrati rheſus: heptaporus: acreſus: rhodius
ueſtigia non habẽt. Granicus diuerſo tractu in propontida fluit. Eſt tamen & nunc ſcamandria ciuitas par Vel ca/
ua. Ac mille quingentis paſſibus remotum a portu ilium immune: unde omnis rerum claritas. Extra ſi/ reſus
num ſunt rhetea littora rheteo & dardanio: & ariſbe oppidis habitata. Fuit & achilleon oppidum iuxta tu
mulum Achillis conditũ a mytilenæis: & mox athenienſibus: ubi claſſis eius ſteterat. In ſigæo fuit & æan
tion rhodiis conditum: in altero cornu Aiace ibi ſepulto. xxx. ſtadiorum interuallo a ſigæo & ipſo in ſta/
tione claſſis ſuæ. Supra æolida & partem troadis in mediterraneo eſt: quæ uocatur teutrania: quam myſi
antiquitus tennere. Ibi caicus amnis iã dictus orit. Gens ampla per ſe: ẽt cum totum myſia appellaret. In ea
Pioniæ: andera: idale: ſtabulum: coniſium: tegium: balcea. Tiare: teutranie: ſarnaca: haliſerne: lycide: pthe/
nium: thymbre: oxiopum: lygdanum: apolonia: longeq̃ clariſſimum aſiæ pergamum: quod intermeat ſi/
lenus præfluit cetius profuſus pindaſo monte. Abeſt haud ꝓcul elea quã in littore diximus. Pergamea uo
catur eius tractus iuriſdictio. Ad eã conueniunt thyatireni: mygdones moſſini: bregmenteni. hierocomi/
tæ: perpereni: tyareni: hydropolienſis: hirmatopolitæ: attalenſes: pãtaenſes: apollonienſes: aliæq̃ inhono/
ræ ciuitates. A rheteo dardanium oppidum paruum abeſt ſta. lxx. mil. Inde. xviii. mil. promontorium tra
peze. Vnde primum concitat ſe helleſpontus. Ex aſia interiſſe gẽtes tradit Eratoſthenes: ſolymorum: lele/
gum: bebricum: colycantiorum: trepſedorum. Iſidorus arimos: & capretas: ubi ſit apamea condita a Seleu
co rege inter ciliciam cappadociam: cataoniam: armeniam. Et quoniam ferociſſimas gẽtes domuiſſet: ini
tio dameam uocatam.

Inſulæ ante aſiã: pãphyliũ mare: cyprus: rhodus: ſamus: chius. CA. XXXI.

INſularum ante aſiã prima eſt in canopico hoſtio nili a Canopo Menelai gubernatore (ut ferũt)
dicta. Altera iuncta ponte alexãdriæ colonia Cæſaris dictatoris pharus: quondã diei nauigatio/
ne diſtãs ab ægypto: nunc e turri nocturnis ignibus curſum nauium regens. Nãq̃ fallacibus ua/
dis alexãdria tribus omnino aditur alueis maris: tegamo: poſſidonio: tauro. In phœniceo dein/
de: mari eſt ante ioppe: paria. Tota oppidum in qua obiectã beluæ Andromedam ferũt: & iã dicta arados: Cyprus
Inter quã & continentem. l. cubita alto mari (ut auctor eſt Mutianus) e fonte dulcis aqua tubo coriis facto
uſq̃ ad uadum trahitur. Pãphyliũ mare ignobiles inſulas habet. Cilicium ex quinq̃ maximis cyprum ad
ortum occaſumq̃ ciliciæ ac ſyriæ obiectã quondã nouem regnoꝝ ſedem. Huius circuitum Timoſthenes
cccc. xxix. mil. d. prodidit. Iſidorus. ccclxxv. M. Longitudinem inter duo promontoria dinareta: & acamã/
ta: quod eſt ad occaſum. Artemidorus. clxii. d. Timoſthenes. cc. uocatã antea acamãtida. Philonides cera/
ſtin. Xenagoras & aſpeliã: & amathuſiã: & macariã. Aſtynomus cryptõ: & coliniã. Oppida i ea. xv. paphos:
palæpaphos: curias: citeium: corinæum: ſalamina: amathus: lapetos: ſoloe: tãmaſus: epidaꝝ: chytri: arſinoe:
carpaſium: golgoe. Fuere & ibi cynyria: matium: idalium. Abeſt ab anemurio ciliciæ. l. p. Mare quod præ
tenditur uocãt aulona cilicium. In eodem ſitu elæuſſa inſula eſt: & quattuor ante ꝓmontoria. Ex aduerſo
ſyriæ clides: rurſuſq̃ ab altero capite ſtiria. Contra neãpaphtũ hierocepia. Contra ſalaminã ſalamine in li/
cio autem mari illyris: telãdros: attælebuſſa. Cypriæ tres ſteriles: & dionyſia prius caretha dicta. Deinde Rodus
contra tauri ꝓmontorium peſtiferæ nauigãtibus chelidoniæ. Totidem ab iis cũ oppido leucolla: pactyæ:
eliſia: nymphalis: meris megiſta cuius ciuitas interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra chimeram: do
lichiſtæ: chirogylium: crambuſſa: rhogæ: enagora. viii. mil. paſ. dædaleon duæ cyricon: tres ſtrongylæ: &
contra ſidyma antiochia: glaucumq̃ uerſus amnem leguſa macris didyme: helbo: cope: aſpis: & in qua op
pidum interiit telãdria: proximaq̃ cynorodoſſa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu. cxxv. mil. p.
Aut ſi potius Iſidoro credimus. ciii. habitata urbibus: lindo camyro: ialyſo: nunc rhodo. Diſtat ab alexan
dria ægypti. d. lxxviii. M. ut Iſidorus tradit. Vt Eratoſthenes: cccclxix. M. Vt mutianus. d. a cypro. clxvi.
Vocitata eſt antea ophiuſa: aſteria: aethrea: trinacria: corymbia: poeſſa: atabyria ab rege. Deinde macria & Carpa/
oloeſſa. Rhodiorum inſulæ carpatus: quæ mari nomen dedit. Caros. duæ calymnæ. ſcyros. diſtãs ab gni/ thus
do. xii. Miſ. d. porphyris antea dicta: Et eodem tractu media inter rhodum gnidũq̃ ſyme. Cingit. xxxvii. Scyros
milia. d. Portus benigne ꝓbet octo. Præter has citra rhodum cyclops. tergamon: cordyuſa: diabethæ. iiii.
Hãmos: calche cũ oppido. ſeutluſa: narthecuſa: dymaſtos: ꝓgne: & a guido ciſeruſa: therion: archia: calyd/
næ: cum tribus oppidis nouo uiſtiro: mendetero: & marcõneſo. Oppidum cerainus. In cariæ ora quæ uo/
cant argiæ numero. xx. ethecuſa: lepſia: leros. Nobiliſſima uero i eo ſinu cos ab halycarnaſo. xv. paſ. diſtãs
circuitu. c. M. ut plures exiſtimant. merope uocata coea: ut Staphylus: meropis ut Dionyſius: dein nym/ Cos
phea. Mons ibi prion & niſyron. Abruptam illi putant quæ porphyris antea dicta eſt. Hinc carianda cum
oppido. Nec procul ab halicarnaſo pidoſus. In ceramico autem ſinu priaponneſos: hipponeſos: pſyra: mya:

lampſa:emin dus:paſſala:crũſa:pyrrhe:ſephiuſſa:melano:paulumq; a continente diſtans: quæ uocata eſt
Ioniæ ora cynædopolis:probroſis ibi relictis a rege Alexandro. Ioniæ ora ægæas & corſeas habet & icarõ:de qua di/
ctum eſt. Ladẽ:quæ prius late uocabaẽ:atq; inter ignobiles aliquot. Duas camelidas mileto:uicinas: myca
Samos lem:trogilias:treſpyliõ:argennõ:ſcãdalion:ſamon liberam circuitu.lxxxvii.mil.d. Aut ut Iſidorus.c.par/
theniam primũ appellatã. Vt Ariſtoteles tradit:poſtea driuſam:dein anthemuſam Ariſtocritus adicit me
lã phylũ:dein cypariſſiam. Ab parthenio aruſam:ſtephanẽ. Amnes in ea imbraſus.cheſius: ibetthes. Fon/
tes eucarto:leucothea. Mons cercecius. Adiacẽt inſulæ rhypara:nymphea: Achillea. Par claritate ab ea di/
Chios ſtat.xciii.m.p.cũ oppido chios libera:quã ethaliã Ephorus priſco nomine appellat. Metrodorus & Cleo/
bolus chiã a Chione nympha:aliqui a niue:& macri & pityuſam. Montem hẽt pelleneũ. Marmorchiũ:cir
cuitu.cxxv.m.p.colligit ut ueteres tradidere. Iſidorus.ix.m.adiicit. Poſita eſt:iter ſamũ & leſbum. Ex ad
uerſo maxime erythrarum. Finitime ſunt thaluſa:quã alii daphnuſam ſcribũt. Oenuſſæ laphites: euria/
naſſa:arginuſa:cũ oppido.Iã hæ circa epheſum: & quæ Piſiſtrati uocantur anthinæ:myoneſos: clareuſa.
In utraq; oppida itercidere. poroſene cũ oppido:cercie:halene:cõmõe:illeria:lepſia:& reſperia: pcuſe:bol/
bule:pheate:priapos:ſyce:melane:enare:ſiduſa:pela:drymuſa:anhydros:ſtopelos:ſicuſa:marathuſa:pſile:
Teos peritheuſa:multæq; ignobiles: Clara uero in alto teos cũ oppido:a chio.lxxi.m.d. Tãtũdẽ ab erythris iux/
ta ſmyrnã ſunt piſterides. Cateria:alopece:eleuſa:bachia:pyſtira:omyõneſos:megale. Ante troada aſcaniæ
plateæ tres. Dein lamiæ plitaniæ:duæ:platæ:ſcopelos:getõe:artheid ẽt celæ:laguſæ: didymæ. Clariſſima
Leſbos aũt leſbos a chio.lxv.m.p. Hermete:& laſſia:pelaſgia:egira:æthiopiæ macaria appellata fuit nouẽ oppidis
inclyta. Ex iis pyrrha hauſta eſt mari. Ariſbe terraꝝ motu ſubuerſa. Antiſſam methymna traxit i ſeipſam
octo urbibus aſiæ.xxxvii.mil.p.uicina. Et agademe obiit:& hiera. Reſtãt ereſon:pyrrha:& libera mytile/
næ amnibus.l.potens. Tota inſula circuitur (ut Iſidorus) clxvii.m.p. Vt ueteres.cxcv.mil. Montes habet le
pethymnum:ordinũ:macyſtũ:creonẽ:olympum. A proxima continente abeſt.vii.mil.d. paſ. Inſulæ ap/
poſitæ ſcandalion:leucæ.v. Ex his cydonea cum fonte calido. Argenuſſæ.iiii.p.diſtant. Dein pheluſa ped/
Tenedus na. Extra helleſpontum aduerſo ſigæo littori adiacet tenedus:leucophrys dicta:& phœnice:& lyrneſſos.
Abeſt a leſbo.lvi.mil.paſ. A ſigæo.xii.mil.d.

Helleſpontus:myſia:phrygia:galatia:nicea:bithynia:boſporus. CA. XXXII.

IMpetum deinde ſumit helleſpontus:& mare incumbit uorticibus:limitẽ fodiens: donec aſiam
abrumpat europæ. Promõtoriũ id qđ appellauimus trapezã ab eo.x.m.p.ad abydũ oppidũ:ubi
Lãpſacum anguſtiæ ſeptẽ ſtadioꝝ. Deinde percote oppidũ:& lampſacũ antea pityuſſa dictũ. parnũ colonia
quã Homerus adraſtiam appellauit. Oppidũ priapos:amnis æſepus:zelia.propõtis: ita appellaẽ
Vel artargel ubi ſe dilatat mare. Flumen granicum:artace portus:ubi oppidũ fuit oltra inſulã:quã continenti iũxit Ale
xãder. In qua oppidũ mileſioꝝ cyzicũ antea uocitatum:arctonneſus:& dolionis:& dindymis:cuius a uer/
Propontis tice mons dindymis. Mox oppida placia:ariacos:ſcylace:quoꝝ a tergo mons olympus myſus dictus. Ciui
tas olympena. Amnes horiſius:& rhyndacus:ante lycus uocatus. Oriẽ in ſtagno artynia iuxta miletopolĩ
Cyzicũ Recipit maceſton & pleroſq; alios. Aſiã bithyniãq; diſterminans. Ea appellata eſt cronia:dein theſſalis: deĩ
de.malianda:& ſtrymonis. Hos Homerus halizonas dixit quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit imẽ
ſa attuſa noĩe:nunc ſunt.xv.ciuitates:inter quas gordiu comeq; iuliopolis uocaẽ:& in ora daſcylos. Dein/
de flumen gebes:& intus elgas oppidũ: q̃ germãicopolis:alio noĩe booſcœte:ſicut apamea quæ nũc myr/
Myſia lea. Colophoniorum flumen ethelecanticus troadis finis:& myſiæ initium. Poſtea finis in quo flumẽ aſca
niũ:oppidum brilion:amnes hylas:& cios cum oppido eiuſdem nominis:qđ fuit emporium non procul
accolentis phrygiæ a mileſiis quidem conditum. In loco tamen q aſcaniæ phrygiæ uocabaẽ. Quapropter
Phrygia non alibi aptius de ea dr. Phrygia troadi ſupertecta populiſq; a promontorio lecto ad flumẽ celeum p̃di/
ctis ſeptẽtrionali ſui pte galatiæ contermina:meridiana lycaoniæ:pyſidæ:mygdoniæ:ab oriente cappado
ciam attingit. Oppida ibi celeberrima p̃ter iã dicta ancyra:andria:celene:coloſſe:carina:coticõ: cerane: ico
Galatia nium:mideum. Sunt auctores trãſiſſe ex europa. Myſos & Phrygas:& Thynos a quibus appellantur myſi
phryges bithyni. Dicendũ ſimul uẽ & de galatia quæ ſuperpoſita agros maiori ex parte phrygiæ tenet. Ca
Cappadocia putq; quondam eius gordium. Qui partem eã inſedere gallorum toliſtobogi & uoturi:& ambiati uocan
tur qui mæoniæ & paphlagoniæ regionem Trogini p̃tenditur cappadocia a ſeptentrione & ſolis ortu:cu/
ius uberrimam partem occupauere tectoſages:& teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi uero ac te/
trarchiæ oẽs numero.cxcv. Oppida tectogaſum ancyra:trogmoꝝ tauium:toliſtobagorum peſſinus. Præ
ter hos celebres attalenſes:alaſenſes:commenſes:didyenſes:hieronenſes:lyſirenæ:neapolitani:œandenſes:
ſeleucenſes:ſebaſteni:timoniacenſes:thebiſeni. Attingit galatia & pamphiliæ carbaliam & mylias:qui cir
ca barin ſunt:& cyllanticum & orondicũ pyſidiæ tractum. Item lycaõiæ partem obligenen. Flumina ſunt
Bithynia in ea p̃ter iam dicta ſangarium:& gallus:a quo nomen traxere matris deum ſacerdotes. Nũc reliqua ĩ ora
a Cio intus & bithynia pruſa ab Hannibale ſub olympo condita. Inde nicea.xxv.m.p. interueniente aſca/
nio lacu. Deinde nicea in ultimo aſcanio ſinu:quæ prius olbia. Et pruſa item altera ſub hippio mõte. Fue/
re pythopolis:parthenopolis:coriphanta. Sunt in ora amnes eluis:bryazon: plataneus:areus:iſiros:gẽdos
qui & chryſorrhoas. Promontoriũ in quo megarice oppidũ fuit. Inde craſpedites ſinus uocabaẽ:quoniã
id oppidum uelut in lacinia erat. Fuit & aſtacum:unde & ex eo aſtacenus idem ſinus. Fuit & lybiſſa oppi/
dum:ubi nunc Hãnibalis tãtum tumulus:& in intimo ſino nicomedia bithyniæ præclara. Leucadas pro/
montorium quo includiẽ aſtacenus ſinus a nycomedia.xlii.m.quingentis paſſibus. Rurſus coeũtibus ter
Boſporus ris anguſtiæ p̃tinẽtes uſq; ad boſpoꝝ thracium. In iis chalcedon libera a nycomedia.lxxii.quingentorum
proceraſtus ante dicta:dein cõpuſa. Poſtea cæcoꝝ oppidum:quod locum eligere neſciſſent:ſeptem ſtadiis

diſtans a bizantio tanto fœliciore omnibus modis ſede. De cætero intus in bithynia colonia apamena: agrippenſes:iuliopolitæ:bithyniatæ. Flumina ſyrium lapſias:pharmicas:alces:chrynis:lyleus:ſcopius:hieras:qui bithyniam & galatiam diſterminat. Vltra chalcedona:deinde chryſopolis fuit. Deinde nicopolis: a qua nomen etianum ſinus retinet. In quo portus azari. Deinde naulocium promontorium eſtiæ templum Neptuni. Boſphoros quingentorum paſſuum interuallo aſiá europæ iterum auferens abeſt a chalcedone.xii.mil.d.paſ. Inde fauces primæ.viii.mil.ccl.p.ubi boſphoropolis oppidum fuit. Tenent oram omnem thyni:interiora bithyni. Finis aſiæ eſt populorumq.cclxxxii.m.qui ad eum locum a fine lyciæ numerantur. Spatiū helleſpōti & propontidis ad boſphorū thracium.clxxxviii.m.p.diximus. A chalcedone ſigæum Iſidorus.cccxii.m.d.p. Inſulæ in propontide ante ciziců elaphoneſus:unde cizicenű marmor: eadem neuris: & proconneſus dicta. Sequunť ophiuſa:acanthus phœbe:ſcopelos:porphyrione:halone cű oppido delphace:polydora artacæon cű oppido. Eſt & contra nycomediam demõneſes. Itē ultra heracleá aduerſa bithyniæ:thynias q̄ barbari bithyniá uocent. Eſt & antiochiæ & contra fauces rhyndaci belbicos.xviii.m.p.circuitu.eſt & elæa:& duæ rhodiuiſſæ:erebinthus:megale: chalcitis:pityodes.

uel amici

Boſpore duo

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS PRAEFATIO.

CA. I.

PONTVS:EVXINVS ANtea Ab inhoſpitali feritate axenos appellatus eſt: peculiari inuidia naturæ ſine ullo fine indulgentis auiditati maris: & ipſe i europam aſiáq; fundiť: Nõ fuerat ſatis oceano ambiſſe terras: & pté earű aucta inanitate abſtuliſſe. Nõ irrupiſſe fractis montibus:calpeq; africæ auulſa multo maiora abſorbuiſſe q̄ reliquerit ſpatia. Nõ p helleſpõtű propõtida īfudiſſe:iterű terris deuoratis. A boſporo quoq; in aliá uaſtitaté panditur nulla ſatietate:donec expatianti lacus a mæoti rapinam ſibi iungant. Inuitis hoc accidiſſe terris indicio ſunt tot anguſtiæ:atq; tam parua naturæ repugnátis interualla:ad helleſpontum octingétorű.lxxv.paſ.ad boſporos duos:uel bubus meabili tranſitu. Vnde nomen ambobus:& tanquam in diſſotiatione germanitas cõcors. Alitű quippe cantus: canumq; latratus inuicé audiuntur. Vocis ét humanæ cõmercia inter duos orbes manente colloquio:niſi cum idipſum auferunt uenti. Menſuram ponti a boſporo ad mæotium lacum quidam fecere.xiii.xxxviii.mil.d.paſ. Eratoſthenes.c.minorem. Agrippa chalcedone ad phaſin.x.m. Inde boſporű cimerű cimerium.ccclx.m. Nos interualla generatim ponimus comperta in noſtro æuo:quando etiá in ipſo ore cimmerio pugnatum eſt. Ergo a faucibus boſpori eſt amnis rhebas:quem aliqui rheſum dixerunt. Deinde pſillis. Portus calpas: Sangaris fluuius ex inclytis. Oritur in phrygia accipit uaſtos amnes:inter quos tembrogium & gallű. Et idé ſangarius a pleriſq; dictus coralius:a quo incipiunt mariádini ſinus: oppidűq; heraclea celeceno flumini appoſitű. Abeſt a ponti ore miliariis ducentis portus aconæ ueneno aconito dirus. Specus acheruſia. Flumina pedopiles:callichorum ſonantes. Oppidű Tium ab heraclea.xxxviii.m.p. Fluuius Bilæus.

Celeceno uel lyco

Gens paphlagonum:& cappadocum. CA. II.

VLtra qué gés é paphlagonia:q̄ pylæmeniá aliq dixerűt:incluſam a tergo galatia. Oppidű maſtya mileſiorű:deinde cromna. Quo loco henetos adiicit Nepos Cornelius:a qbus in italia ortos cognomines eorű uenetos credi poſtulat. Seſamű oppidű qđ nunc amaſtris. Mons cytorus a Tio.lxiii.m.p. Oppida Ciolis ſtephane. Amnis pthéius. Promontoriű carábis uaſto excurſu abeſt a ponti hoſtio.cccxv.m.p.uel ut aliis placuit.cccl.m. Tátűdé a cimerio:aut ut aliq maluere. cccxii. m.d. Fuit & oppidű eodé noie:& aliud inde armie núc é colonia ſinope pteria a cytoro.clxiiii.flumé uaretű. Gés cappadocű. Oppidű gaziura & gazælű. Amnis halys a radicibus tauri p cataoniá cappadociáq; decurrés. Oppida gágre cariſſa ide Amyſum liberű a ſinope.cxxx.m.p. Eiuſdéq; nois ſinus táti receſſus:ut aſiá peniſulam faciát:ducétis milibus.p.ut amplius:p continété ad iſſicum ciliciæ ſinum. Quo in omni tractu proditur tres tantű gentes græcas iure dici doricá:ionicá:æolicá:cæteras barbarorum eſſe. Amyſo iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate conditum. Victo eo pompeiopolis utrunq; appellatum eſt.

Heneti Veneti

Halys

Põpeopolis

Cappadocia. CA. III.

CAppadocia intus hét coloniá Claudii Cæſaris archelaidé:quá ꝑ fluit halys. Oppipa comana:qđ ſarus:neocæſariá:qđ lycus:amaſiá:qđ iris. In regiõe hac gazacena in colopena uero ſabaſtiá & ſabaſtopolin. Hæc parua:ſed paria ſupradictis. Reliqua ſui pte hét meliťá a Semiramide cõditá haud

procul euphrate. Diocæſariã:tianam:caſtaliam:megalopolin.zelam. Et ſub mõte argæo mazacam:quæ
themiſcyra:nunc cæſarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta armeniæ maiori melitene uocatur:cõa/
genæ cataonia:phrygiæ:garſauritis:ſargauraſane cãmanene:galatiæ morimeni:ubi diſterminat eos cap/
padox amnis:a quo nomen traxere:antea leucoſyri dicti. A neocæſarea ſupradicta minorem armeniam ly
cus amnis diſterminat. Eſt & ceraunus intus clarus. In ora autem ab amyſo oppidum & flumen chadiſia:
lycaſtum:a quo themiſyrena regio. Iris flumen deferens lycum. Ciuitas ziela intus nobilis clade Triarii &
Ther/modoõ uictoria. C. Cæſaris. In ora amnis thermodoon ortus ad caſtellum:quod uocant phannoroeam:prætereꝗ
radices amazonii montis lapſus. Fuit oppidum eodem nomine:& alia quinꝗ phamizonium:themiſcyra:
ſortira:amaſia: comara.

Themiſtidæ regionis gentes. CA. IIII.

NVnc manteum:genetarum chalybum. Oppidum cotyorum. Gentes tybareni:moſſyni notis ſi/
gnãtes corpora. Gẽs macrocephali:oppidum cæraſus:portus cordulæ. Gentes bechires buzeri:
flumen melas. Gens macrones ſydeni:flumenꝗ ſydenum: quo alluit oppidũ polemonium ab
Trape/zus amyſo.cxx.M.paſ.inde flumina iaſonium:melãthium:& ab amyſo.lxxx.M.paſ. Pharnace oppi/
dum:tripolis caſtellũ & fluuius. Item cocalia:& ſine fluuio liuiopolis:& a pharnace.c.M.paſ. Trapezus li/
berum uaſto monte clauſum. Vltra quod gens armenocalybes:& maior armenia.xxx.Mi.p.diſtãs in ora
autem trapezunta flumen eſt pyſites. Vltra uero gens ſannorum:heniochorum: Flumen abſarum cũ ca/
ſtello cognomine in faucibus a trapezunte.cxl.m.p.eius loci a tergo montium hiberia eſt. In ora uero he/
niochi:ampreutelazi. Flumina a cãpſeonyſis:nogrus:bathis:Gentes colchorũ. Oppidũ matium: Flumen
Phaſis heracleum:& promontoriũ eodem nomine. Clariſſimuſꝗ ponti phaſis: oritur in moſchis. Nauigať quã
libet magnis nauigiis.xxxviii.M.d.p. Inde minoribus longo ſpatio põtibus.cxx.peruius. Oppida in ripis
habuit complura. Celeberrima Tyritacen:cygnum:& in faucibus phaſin. Maxime autem inclaruit ea.xv.
m.p.a mari:ubi hippos & cyanos uaſti amnes e diuerſo in eum confluunt. Nunc habet ſurium tantum:
& ipſum ab amne influente ibi cognominatum:uſꝗ quo magnarum nauium capacem eſſe diximus. Et
alios accipit fluuios magnitudine numeroꝗ mirabiles. Inter quos glaucum. In ora eius inſulæ ſine nomi/
ne. Abeſt abſaro.lxxv.m. Inde aliud flumen charien. Gens ſalæ antiquis phthirophagi dicti & alaſanni.
Flumen cobum e caucaſo per ſuanos fluẽs. Dein rhoã. Regio ecrectice:amnes ſigania:terſos:atelpos:chry
Vel pi/tyus ſorrohas:gens abſilæ caſtellum ſebaſtopolis: A phaſide.c.m.p.gẽs ſannigarum:oppidum cygnus. Flumẽ
& oppidum penius. Deinde multis nominibus heniochorum gentes.

Regio colchica anchæi:& cæteri eodem tractu. CA. V.

SVbiicitur ponti regio colchica:in qua iuga caucaſi ad rhipheos montes torquentur:ut dictum
eſt altero latere in euxinum & mæotin deuexa:altero in caſpium:& hyrcanium mare. Reliqua
littora fere nationes tenent melanchlæni:coraxi urbe colchorum dioſcoriade iuxta fluuium an
temunta. Nunc deſerta:quondam adeo clara:ut Timoſthenes in eam.ccc.nationes:quæ diſſimi
libus linguis uterentur:deſcendere prodiderit. Et poſtea a noſtris.cxxx.ĩterpretibus negocia ibi geſta. ſũt
qui conditam eam ab Amphito & Telchio Caſtoris ac Pollucis aurigis putant:a quibus ortam heniocho
rum gentem feram conſtat. A dioſcoriade oppidum heracleum diſtat a ſebaſtopoli.lxxx.m.p.achæi:mar
di:cercetæ. Poſt eos ſeri:cæphalotomi. In intimo eo tractu pityus oppidum opulentiſſimum ab Henio/
Sarma/tæ chis direptũ eſt. A tergo eius epagerritæ ſarmatarũ populus in caucaſi iugis. Poſt quæ ſauromatæ. Ad hos
confugerat. Mytridates Claudio principe:narrauitꝗ thalos iis eſſe confines:qui ab oriẽte caſpii maris fau
ces attingerent:ſiccari eas æſtu recedente. In ora autem iuxta cercetas flumen icaruſa cum oppido hiero:&
flumine ab heracleo.cxxxvi.m. Inde promontorium cronea:quo ſupercilium arduum tenẽt toretæ. Ciui/
tas ſindica ab hiero.lxvii.mil.d.paſ.flumen ſceacerige.

Boſporus cimericus:mæotis. CA. VI.

INde ad boſpori cimmerii introitum.lxxxviii.M.d.paſ. Sed ipſius peniſulæ inter pontũ & mæo
tin lacum excurrentis non amplior.lxxxvii.m.d.paſ.longitudo eſt. Latitudo nuſꝗ intra duo iu/
gera:eonem uocant. Ora ipſa boſpori utrinꝗ ex aſia atꝗ europa curuatur in mæotin. Oppida in
additu boſphori primo hermonaſſa. Dein cœpe mileſiorũ. Mox ſtratoclia:& phanagoria:& pe/
ne deſertum apaturos:ultimoꝗ in hoſtio cimmerium:quod antea cimbricum uocabatur.

Gentes circa mæotin. CA. VII.

Taxais INde mæotis lacus in europa dictus. A cimerio accolunt mæotici:ualli:ſerui:arrechi:zingi:pſeſii.
Dein tanain amnem gemino ore influentem incolunt iaxamatæ medorum (ut ferunt) ſoboles.
Et ipſi in multa genera diuiſi. Primo ſauromatæ:gynæi:icratumenæ:unde amazonũ conubia.
Turcæ Dein euazæ:cottæ:cizimẽi:meſſeniãi:coſtobocci:choatræ:cyzæ:dãdarii:thuſſagethæ:turcæ:uſ/
que ad ſolitudines ſaxoſis conuallibus aſperas:ultra quas arrhiphæos, qui ad arriphæos ptinent montes
Tanain ipſum ſcythæ ſilin uocant. Mæotin temerinda:qđ ſignificant matrem maris. Oppidum in tanais.
quoꝗ oſtio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde clazomenii & mæones. Poſtea panticapenſes: Sunt q
circa mæotin ad ceraunicos mõtes altiores has tradunt gentes:a littore napoas:ſupraꝗ eſſedonas: colchis
iunctos:ac montiũ cacuminibus. Dein carmacas: oranos:antacas:mazacas:aſcantios:acapeatas: agagãma/
ras:phycaros:rhimoſolos:aſcommarchos. Et ad iuga caucaſi:icatalas:imaducphs:ranos:anclacas: tydios:
caraſtacos:aſutiandas. Lagoum amnẽ ex mõtibus catheis:in quem defluit opharus:ubi gentes caucadas:
opharitas. Amnem menotharum imituenis ex mõtibus ſciſſum. Inter agdeos:carnapas:gardeos:accaſos:
gabros:gregaros. Circaꝗ fontem imituiſſi:imituos:& aparthenos. Alii influxiſſe eo ſuitas: auchetas:ſatar/

rieos:aſanpatas. Ab his tanaitas:& nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen ocharium labi percâtecos:
& ſapeos tradunt. Tanain uero tranſiſſe ſatareos:herticeos:ſpondolycos:ſynhietas: amaſſos:iſſos:catace/
tos:tagoros:catonos:neripos:agandeos:mandareos:ſaturcheos:ſpaleos.

Armeniæ duæ. CA. VIII.

PEracta eſt interior ora:omneſq; accolæ. Nunc reddant gentes in mediterraneo ſinu:in quo mul
to aliter ac ueteres proditurum me non eo inficias anxia perquiſita cura rebus nuper in eo ſinu
geſtis a Domitio Corbulone:regibuſq; inde miſſis ſupplicibus:aut regum liberis obſidibus. Or
diemur autem a cappadocum gente. Longiſſime hæc ponticarum omnium:introrſus recedens
minorem armeniam maioremq;:& comagenem leuo ſuo latere tranſit. Dextra uero omnes in aſia dictas
gentes plurimis ſuperfuſa populis:magnoq; impetu ſcandens ad ortum ſolis:& tauri iuga tranſit lycao/
niá:pyſidiá:ciliciá: Vadit ſuper antiochiæ tractum uſq; ad cyreſticam eius regionem:parte ſua quæ uocat
cataonia. Contendit itaq; ibi longitudo aſiæ. xii. l. M. p. efficit:latitudo. d. c. M. xl. M.

Armenia maior. CA. IX.

ARmenia autem maior incipit a pariedris mõtibus:euphrate amne:ut dictum eſt:aufertur cap/
padociæ:& qua diſcedit euphrates meſopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrunq; fun/
dit ipſa. & initium meſopotamiæ facit inter duos amnes ituræ. Quod intereſt ibi tenent arabes Meſo/
orei. Sic finem uſq; in adiabené perfert. Ab ea tranſuerſis iugis incluſa. Latitudinem in leua pan pota/
dit ad cytum amnem tranſuerſa in araxem. Longitudinem uero ad minorem uſq; armeniam abſaro am/ mia
ne in pontum defluente:& pariedris montibus qui fundunt abſarum:diſcreta ab illacoris. Oritur in enio
chiis montibus:quos alii coraxicos:uocauere. Araxes eodem monte quo euphrates. vi. Mil. paſ. interuallo
auctuſq; amne muſi & ipſe(ut plures exiſtimauere)a cyro defertur in caſpium mare. Oppida celebrantur
in minore caſara azanicopolis. In armenia maiore arſamote euphrati proximum: Tigri carcathiocerta. In
excelſis autem tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuerſæ magnitudinem Aufidus quin Artaxa
quagies centena millia prodidit. Claudius Cæſar longitudinem ad ſacuſa ad confinium caſpii maris. xiii. ta
Mil. p. Latitudinem dimidium eius. A tigranocerta adhiberiam diuiditur (quod certum eſt) in præfectu
ras:quas ii ſtrategias uocant. Quaſdam ex iis uel ſingula regna quondam barbaris nominibus. cxx. Clau
dunt eam ab oriente montes:ſed non ſtatim ceraunii:nec adiabene regio. Quod intereſt:ſpatii ſopheni te
nent. Ab iis iuga ceraunia. Vltra adiabeni tenent. Per conualles autem proximi armeniæ ſunt menobardi:
& moſcheni. Adiabenem tigris & montes tres. xii. mil. p. cingunt: Ab leua eius regio medorum eſt:& pro Vel p/
ſpectus caſpii maris. Ex oceano hoc ut ſuo loco dicemus funditur:totumq; caucaſiis montibus cingit. Ho/ ſpectus
rum incolæ per confinium armeniæ nunc dicentur.

Albania hyberia. CA. X.

PLanitiem omnem a cyro uſq; albanorum gens tenet. Mox hiberum diſcreta ab iis amne aragone Vel oca
in cyro:e caucaſiis montibus defluente. Præualent oppida albaniæ cabalacha Hiberiæ hatmaſtus zane
iuxta flumẽ neoris. Regio thaſiæ:& triare uſq; ad partedoros montes. Vltra ſunt colchicæ ſolitu
dines:quarum a latere ad ceraunios uerſos armenochalybes habitant. Et moſcorum tractus ad
hiberũ amné in cirũ defluentem:& infra eos ſacaſani:& deinde macrones ad flumen abſarum. Sic plana ac Vel ſar/
deuexa optinẽtur. Rurſus ab albaniæ confinio tota montium fronte gentes ſiluorum fere:& infra lubie/ maſus
norum:mox diduti:& ſodii.

Portæ caucaſiæ. CA. XI.

AB his ſunt portæ caucaſiæ magno errrore multis caſpiæ dictæ:ingẽs naturæ opus & mõtibus in
terruptis repẽte ubi fores obditæ ferratis trabibus ſubtermedias amne dyriodori fluẽte. Citraq;
in rupe caſtello:qđ uocat cumania:cõmunito ad arcendas tranſitu gẽtes innumeras:ubi loci ter/
rarũ orbe portis diſcluſo:ex aduerſo maxime armaſtis oppidi hiberum a portis caucaſis per mon
tes gordygeos ualli. Suani indomitæ gentes auri tãtũ metalla fodiũt. Ab iis ad põtum uſq; heniochorum
plurima genera:mox achæorũ. Ita ſe hẽt terrarũ ſinus e clariſſimis. Aliq iter põtũ & caſpiũ mare. ccclxxv.
M. p. nõ amplius iter eẽ tradiderũt Cornelius Nepos. cl. m. tãtis interi anguſtiis iſeſtat aſia. Claudius Cæ/
ſar a cimerio boſporo ad caſpiũ mare. cl. m. pdidit:eaq; pfodere excogitaſſe Nicanorem Seleucũ:quo tpe
ab Ptole mæo Ceraunio ſit interfectus. A portis caucaſius ad pontum. cc. m. p. eſſe conſtat fere.

Inſulæ in ponto. CA. XII.

INſulæ in põto planetæ ſiue cyaneæ:ſiue ſymplegades:deĩde appollõia thynnias dicta: ut diſtin Apollo
gueret ab ea q̃ẽ in europa. Diſtat a cõtinẽte paſ. mil. cingit. iii. mil. & contra pharnaceá calcitin: nia
quá græci ariá dixerunt ſacráq; Marti:& in ea uolucres cũ aduenis pugnaſſe pennarum ictu.

Gentes in ſcytico oceano. CA. XIII.

NVnc oĩbus:q̃ ſunt interiora aſiæ:dictis:rhipheos montes tráſcẽdat animus:dextraq; littora ocea
ni incedat: Tribus hic e partibus cœli alluens aſiá ſcythicus a ſeptẽtriõe:ab oriente eous:a meri/
die indicus uocat. Varieq; p ſinus & incolas in cõplura noia diuiditur. Verũ aſiæ hæc quoq; ma
gna portio appoſita ſeptentrioni iuria ſyderis rigẽtis uaſtas ſolitudines habet: Ab extremo aqui/
lone ad initium orientis æſtiui extra eos ſcythæ ſunt. Vltra aquilonis initia hyperboreos: aliqui poſuere:
pluribus in europa dictos. Primũ inde noſcitur promontoriũ celtice lytarmis. Fluuius carambucis ubi laſ
ſata cũ ſyderũ ui rhipheorum montium deficiunt iuga. Ibiq; arimpheos quoſdam accepimus haud diſſi/ Arim/
milem hyperboreis gentem. Sedes illi nemora. Alimenta baccæ. Capillus iuxta fœminis uiriſq; in probo phæi
exiſtimatur. Ritus clæmentis. Itaq; ſacros haberi narrant:inuiolatoſq; eſſe etiam feris accolarum populis.

Caſpiũ mare — Nec ipſos modo:ſed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam ſcythæ cimmerii:ciſianthi:ge
orgi:& amazonum gens. Hæc uſque ad caſpium & hircanium mare. Nanque id erumpit ſcythico oceano
in aduerſa aſiæ pluribus nominibus accolarum appellatum celeberrimis duobus caſpio & hyrcano. Non
minus hoc eſſe quam pontum euxinum Clytarchus putat. Eratoſthenes ponit & menſuram ab exortu:
ad meridiem per caduſiæ & albaniæ oram quinquies quadringentia ſtadia:inde per aratiaticos:amarbos:
hyrcanos ad oſtium zoni fluminis quater;octingenta ſtadia. Ab eo & oſtium laxatiſum mille quadra-
ginta. Quæ ſumma efficit quindecies.lxxv.millia paſſu. Artemidorus hinc detrahit.xxv. Millia paſſu.
Agrippa caſpium mare genteſque:quæ circa ſunt:& cum iis armeniam diſterminans ab oriente oceano
ſerico:& ab occidente caucaſiis iugis:a meridie tauri a ſeptentriõe oceano ſcythico patere qua cognitum eſt
ccccxc. Mil. paſ. in longitudinem.ccxc.mil. in latitudinem prodidit. Non deſunt uero qui eius maris uni-
uerſum circuitum a freto.xxv.mil.paſ.tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus in longitudinem ſpatio-
ſis. At ubi cœpit in latitudinem pandi:lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotium lacũ ab ore diſce-
dens ſcithici arcus:ut auctor eſt. M. Varro ſimilitudine. Primus ſinus appellatur ſcythicus:utrunq; enim
accolunt ſcythæ:& per anguſtias inter ſe cõmeant. Hinc nomades:& ſauromatæ multis nominibus:illinc
abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipſum facium tenent udini:ſcytharum populus.
Albani — Deinde per oram albani (ut ferũt) ab Iaſone orti. Ante quos mare quod ẽ:albanum nominatur. Hæc gẽs
ſuperfuſa montibus caucaſis ad cyrum amnem armeniæ confinium:atque hiberiæ deſcendit: ut dictum
eſt. Super maritima eius udinorumque gente ſarmatæ:utidorſi:aroteres prætenduntur. Quorum a ter
go indicate iam amazones:ſauromatides. Flumina per albaniam decurrũt in mare caſſios & albanos. De-
inde cambyſes:in caucaſiis ortus montibus:mox cyrus in coraxicis ut diximus. Oram omnem a caucaſo
præaltis rupibus in acceſſo patere.ccccxxv.paſſuum auctor eſt Agrippa. A cyro caſpium mare uocari in
cipit:accollunt caſpii:Corrigendus eſt error in hoc loco multorum:& eorum: etiam : qui in armenia res
proxime cum Corbulone geſſere. Nãque ii caſpias appellauere portas hiberiæ:quas caucaſias diximus uo
cari. Situſque depicti & inde miſſi:hoc nomen inſcriptum habent. Et neronis principis cõminatio ad ca-
ſpias portas tendere dicebatur:cum peteret illas:quæ per hiberiam in ſarmatas tendunt:uix ullo propter
appoſitos montes aditu. Ad caſpium mare ſunt aliæ caſpiis gentibus iunctæ:quod dignoſci non poteſt ni
ſi in comitatu rerum Alexandri Magni. Nanque perſarum regna:quæ nunc parthorum intelligimus. in-
ter duo maria perſicum & hircanum caucaſiis iugiis attolluntur utrinq; per deuexa laterum. Armeniæ
maiori a frontis parte:quæ uergit in commagenem ſophenæ:ut diximus copulatur eiq; adiabene aſſyrio
rum initium. Cuius pars eſt arbelitis:ubi Darium Alexander debellauit:proxima ſyriæ. Totam eam ma
Henus — cedones mygdoniam cognominauerunt a ſimilitudine. Oppida Alexandria:item antiochia : quam nyſi-
bin uocant. Abeſt ab artaxatis.dccl.mil. Paſſu. Fuit & ninus impoſita tigri ad ſolis occaſum aſpectãs quon-
Vel otene — dam clariſſima. Reliqua uero fronte qua tendit ad caſpium mare atrapatenæ:ab armeniæ opene regione
diſcreta araxe. Oppidum eius gazæ ab artaxatis quadringẽta.l.mil.paſ.totidem ab ecbathanis medorum:
quorum pars ſunt atrapateni.

Media:caſpiæ portæ:caucaſiæ. CA. XIIII.

Ecbatana caput mediæ eſt. Seleucus rex condidit. A Seleucia magna.dccl.mil.paſ.a portis uero
caſpiis.xx.mil. Reliqua medorum oppida phauſyai& aganzua:apamea:rhaphane cognomina-
ta. Cauſa portarum nominis eadem quæ ſupra:interruptis anguſto tranſitu iugis : ita ut uix
ſingula meent plauſtra:longitudine.viii.m.p.toto opere manu facto. Dextra leuaq; ambuſtis
ſimiles impendent ſcopuli ſitiente tractu per.xxxviii.m.p. Anguſtias impedit corriuatus ſalis e cautibus
liquor:atq; eadem miſſus. Præterea ſerpentium multitudo niſi hyeme tranſitum non ſinit.

Gentes circa hyrcanum mare. CA. XV.

Adiabenis connectuntur carduci quondam dicti:nunc gordiæni præfluente tigri:hyſpratitæ : pa-
redoni appellati:qui tenent caſpias portas. Iis a latere occurunt altero deſerta:parthiæ : & cythe-
nis iuga. Mox eiuſdem parthiæ amœniſſimus ſitus qui uocatur choara. Duæ urbes ibi parthoge
appoſitæ quondam medis calliope:& alia in rupe iſſatis quondam. Ipſius uero parthiæ caput he
catompylos adeſt a portis.cxxxiii.m.paſ. Ita parthorum quoq; regna foribus diſcluduntur. Egreſſos por
tis excipit protinus gens caſpica ad littora uſq; quæ nomen portis & mari dedit. Leua montoſa. Ab ea gen
te retrorſus ad cyrum amnem produntur.ccxx.mil.paſ. Ab eodem amne ſi ſubeatur ad portas. dcç. mil.
paſ. Hunc enim deinde cardinem Alexandri Magni itinera fecere. Ab iis portis ad indiæ principium ſta-
Vel hiexaxam — dia.xv.dc.lxxx.mil. procedendo ad bactra oppidum:quod appellant zariaſpa : milies tria.m.dcc.p. Inde
ad iaxartem amnem.v.mil.

Item aliæ gentes. CA. XVI.

A Caſpiis ad orientem uerſus regio eſt zapauortene dicta & in ea fertilitatis inclytæ locus dareium
mons gentes tapyri:anariaci:ſtauri:hyrcania:a quorum littoribus idem mare hyrcanium uoca-
ri incipit a flumine ſideri. Citra id amnes maziris:ſtrator:omnia ex caucaſo. Sequitur regio mar-
giane apricitis inclytæ:ſola in eo tractu uitifera. Vndiq; incluſa montibus amœnis : ambitu ſta-
diorum mille quingentorum:difficilis aditu propter harenoſas ſolitudines per.cxx.mil.paſ. & ipſa cõtra
Seleucia — parthium tractum ſita. In qua Alexander alexandriam condiderat:qua diruta a barbaris. Antiochus Se-
leuci filius eodem loco reſtituit ſeleuciam. Nam interfluente margo qui corriuatur in zotale. Is maluerat
illam antiochiam appellare: Vrbis amplitudo circuitu.lxx.ſtadiis. In hanc Orodes Romanos craſſana cla-
de captos deduxit. Ab huius excelſis ꝑ iuga caucaſi ꝓtẽdit̃ ad bactros uſq; gens mardorum fera ſui iuris.

Ab eo tractu gẽtes ochani:chomari:berdigei:pharmacotrophi:bomarei:comani:marucæi:mardrieni: ia/
tii:Flumina mandrum:cridinum. Vltraq; chorasmii:gandari:atasini:paricani:ſarangæ:parrhaſini:martia
ni:naſotiani:aorſiigelæ:quos græci caduſios appellauere:matiani. Oppidum heraclea ab Alexandro con/
ditum:quod deinde ſubuerſum ac reſtitutum Antiochus achaida appellauit:Derbites:quorum medios fi
nes ſecat oxus amnis ortus in lacu oaxo. Syrmatæ:oxii:heuiochi:tagæ:batei:ſaraparæ bactri:quorum op uel oxia
pidum zariaſpes:quod poſtea bactrum a flumine appellatum eſt. Gens hæc obtinet aduerſa montis paro Vel oxy
pamyſii: & aduerſus fontes indi. Includitur flumine ocho. Vltra ſogdiani:oppidum panda : & in ultimis ſtagæ
eorum finibus Alexandria ab Alexandro magno conditum oppidum. Aræ ibi ſunt ab Hercule & Libero
patre conſtitutæ. Item Cyro & Semiramide atq; Alexandro. Finis omnium eorum ductus ab illa parte ter
rarum:includente flumine iaxartæ:quod ſcythæ ſilyn uocant. Alexander militeſq; eius tanain putauere
eſſe. Tranſcendit eum amnem Dæmodamas Seleuci & Antiochi regum dux:quem maxime ſequimur in
iis:araſq; Apollini dydimæo ſtatuit.

Scytharum gentes. CA. XVII.

VLtra ſunt ſcytarum populi. Perſæ illos ſacas uniuerſos appellauere a proxima gente. Antiqui ara
neos. Scythæ ipſi pſas chorſaros:& caucaſum montem graucaſum:hoc eſt niue candidũ. Mul
titudo populorum inumera:& quæ cum parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum ſacæ: maſ
ſagetæ:dahæ:eſſedones:ariacæ:rhymnici:perſtithomoti:hiſti.edões:camæ:camacæ : euchatæ:
cotieri:antariani:pialæ:arimaſpi:antea cacidiri:aſſæi:oetei. Ibi napei interiſſe dicuntur & appellæi. Nobilia Vel pe/
apud eos flumina mandragreũ:& caſpaſum. Nec in alia parte maiorem auctorum incõſtantiã credo pp in ſici:&
numeras uagaſq; gentes. Hauſtum ipſius maris dulcem eſſe:& Alexander magnus pdidit.&.M.Var.ta/ amordi
lẽ platũ Põpeio iuxta res gerenti mithridatico bello:magnitudine haud dubie influẽtiũ amniũ uicto ſale.
Adiicit idem põpei ductu exploratũ in bactros.vii.diebus ex india perueniri ad icarum flumen:qđ in oxũ
influat. Ex eo per caſpiũ in cyrum ſubuectos. Et qnq; non amplius diebus terreno itinere ad phaſin in pon
tũ indicas poſſe deuehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxime tazata. A caſpio mari ſcy Vel tu/
thicoq; oceano. In eã curſus inflectiť ad orientẽ conuerſa littoꝝ fronte. Inhabitabilis eius prima pars a ſcy zaga
thico promontorio ob niues. Proxima inculta ſæuitia gentium antropophagi ſcythæ inſident humanis Antro/
corporibus ueſcentes. Ideoq; iuxta uaſtæ ſolitudines:ferarũq; multitudo haud diſſimilẽ hoium ĩmanita/ popha/
tẽ obſidens:Iteꝝ deinde ſcythæ:iterũq; deſerta cũ belluis uſq; ad iugũ incũbens mari:quod uocant tabin. gi
Nec ante dimidiã ferme longitudinẽ eius oræ:quæ ſpectat æſtiuũ oriẽtẽ inhabitatur illa regio. Primi ſunt
hoium qui noſcanť:ſeres lanitio ſiluaꝝ nobiles:pfuſam aqua depectentes frondiũ caniciẽ. Vnde geminus
fœminis noſtris labor redordiendi fila:rurſumq; texendi tã multiplici opere:tam longinquo orbe petitur
ut in publico matrona tranſluceat. Seres mites quidem:ſed & ipſis feris perſimiles. Cœtũ reliquoꝝ morta Seres
liũ fugiunt:cũ cõmertia expetant. Primũ eoꝝ noſciť flumen pſitaras: pximũ carabi:tertiũ lanos:a quo p/
montorium:chryſe ſinus:cyrnaba flumen attanos ſinus. Et gens hoium attacorũ apricis ab oĩ noxio aſfla
tu ſecluſa collibus:eadem qua hyperborei degunt temperie. De iis priuatim condidit uolumen Amome/
tus ſicut Ecateus de hyperboreis. Ab attacoris gentes humani & thocari:& iam indoꝝ caſyri introrſus ad India
ſcythas uerſi humanis corporibus ueſcuntur. Nomades quoque indiæ uagantur. Sunt qui ab aquilone cõ
tingi ab ipſis & cyconas dixere:& bryſanos. Sed inde:(ut plane conſentiunt omnes) emodi montes aſſur/
gunt. Indorumque gens incipit non eo tantum mari adiacens:uerũ & a meridiano:quod indicum appella
uimus:quæque pars orienti aduerſa recto prætenditur ſpatio ad flexũ & initium indici maris.xviii.lxxv.
mil.paſ.colligit. Deinde qua flectitur in meridiem.xxiiii.lxxv.mil.paſ.ut Eraſthoſtenes tradit uſque ad
indum qui eſt ab occidente finis indiæ. Cõplures autem totam ipſius longitudinem.xl.dierum noctiũq;
uelifico nauium curſu determinauere. Et a ſeptentrione ad meridiem.xxviii.l.millia paſſu. Agrippa lon/
gitudinis.xxxiii.millia.latitudinis.xxiii.millia prodidit:Poſſidonius ab æſtiuo ſolis ortu ad hybernum
exortũ metatus eſt. Eam aduerſam galliæ ſtatuens:q̃ ab occidente æſtiuo ad occidentẽ hybernum metaba
tur totam a fauonio. Itaq; obuerſam eius uenti afflatu iuuari indiã:ſalubremq; fieri haud dubia ratione
docuit. Alia illius cœli facies. Alii ſyderum ortus. Binæ meſſes in anno. Binæ æſtates media inter illas hye
me eteſiarum flatu:Noſtra uero brumali. Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes innũerabiles:
ſiquis oẽs perſequi uelit. Etenim patefacta eſt non modo Alexandri magni armis:regũq; qui ei ſucceſſere:
circumuectis etiã in hyrcanũ mare & caſpiũ Seleuco & antiocho:præfectoque claſſis eoꝝ patroclo. Verum
& aliis auctoribus græcis:qui cũ regibus indicis morati ſunt:ſicut Megaſthenes & Dionyſius a Philadel/
pho miſſus eſt ea cauſa uires quoque gentium prodidere. Non tamen deeſt diligentiæ locus : adeo diuer/
ſa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu indiæ quem ſubegerant : ſcripſerunt
quinque millia oppidorũ fuiſſe:nullũ cominus gentiũ.ix. Indiãque tertiã partẽ eſſe terrarũ omniũ:mul/
titudinẽ gentiũ innumerã probabili ſane ratione. Indi enĩ prope gentiũ ſoli nunquam emigrauere finibus
ſuis colliguntur a Libero patre ad Alexandrum Magnũ reges eorum:cliii.annis.vi.Mil.cccc ii. adiiciunt &
menſes tres:Amniũ mira uaſtitas. Proditur Alexandrũ Magnũ nullo die minus ſtadia ſexcenta nauigaſſe
in indo:nec potuiſſe ante menſes qnq; enauigare adiectis paucis diebus:& tamẽ minorẽ gãge eẽ cõſtat: Se/
neca ẽt apud nos. Megaſthenes tentata indiæ cõmentatione.lx.amnes eius prodidit. Gentes duodeuigin/
ti centumq;. Par labor ſit montes enũerare. Iunguť inter ſe imaus:hemodus:paropamyſus : caucaſus p.
a.R. a quibus tota decurrit in planitiẽ imẽſam & ægypto ſimilẽ. Veꝝ ut terrena demõſtratio intelligať:
Alexãdri Magni ueſtigiis inſiſtamus. Diognetus & Beton itineꝝ eius mẽſores ſcripſere a portis caſpiis he/
catõphilõ pthoꝝ quot diximus milia eẽ. Inde Alexãdriã:quã urbem is rex condidit.d.lxxv.Mil. Inde ad

Prophthaſiam drãgarum.cxcix.M.ad arachoſiorum oppidum.d.xv.mil.Inde orthoſpanum.ccl.milia.Inde Alexandri oppidum.l.milia in quibuſdam exemplaribus diuerſi numeri reperiũtur. Hanc urbem ſub ipſo caucaſo eſſe poſitam. Ab ea ad flumen cheptas & oppidum indorum peucolaitin.ccxxvii.mil. Inde ad flumen indum & oppidum taxilla.lx.mil.ad hydaſpẽ fluuium clarum.cxx.mi.ad hyſpaſin nõ ignobiliorem.lxix.cccxc.Mil.qui fuit Alexandri itinerum terminus:exuperato tamen amne ariſque in aduerſa ripa dicatis.Epiſtolæ quoque regis ipſius conſentiunt his.Reliqua inde Seleuco Nicãori peragrata ſunt ad heſidrum.clxviii.M.iomanem amnem tantundem.Exemplaria aliqua adiiciunt.v.m.paſ.inde ad gãgem.cxii.mil.ad rhodapham.clxix.Mil. Alii.ccc.m.xxv.mil.in hoc ſpatio produnt ad calinipaxa oppidũ.clxvii.d.alii.cclxv.Mi.inde ad confluentem iomanis amnis & gãgis.dc.xxv.mil.Plerique adiiciunt.xiii.m.ad oppidũque balybotra.ccccxxv.Ad hoſtium gangis.dcxxxviii.m.d.gentes quas memorare non pigeat a montibus hemodis:quorum ꝓmontoriũ imaus uocatur:incolarum lingua niuoſum ſignificãte: iſari:coſyri:izgi:& per iuga chiſotoſagi:multarumque gentium cognomen bracmanæ: quorum macco calingæ flumina pumas & cainas:quod in gãgem influit ambo nauigabilia.Gẽtes calingæ proximæ mari:& ſupra mãdæi:malli:quorum mons mallus tractuſque eius finis ganges.

Fluuius ganges. CA. XVIII.

HVnc alii incertis fontibus ut nilum:rigantemque uicina eodem modo:alii in ſcythicis montibus naſci dixerunt.Influere in eum.xix.amnes.Ex iis nauigabiles præter iam dictos Canucham uamam:erranoboan coſoagum:ſoan.Alii cum magno fragore ipſius ſtatim fontis erumpere: deiectumque per ſcopuloſa & abrupta:ubi primum molles planities contingat in quodam lacu hoſpitari:inde lenem fluere:ubi minimum.viii.mil.paſſu.latitudine:ubi modicum ſtadiorum.c. Altitudine nuſquam minore pa.xx.

Vel crenatiam: thánũ: bonam conſuagum:ſonũ uel thánũ: bouam ſubnui

Gentes indiæ. CA. XIX.

NOuiſſimæ gentes gãdaridum:calingarum.Regio ptalis uocatur.Regi.lxx.mil.peditum:equites mille:elephãti.dcc.in procinctu bellorum excubãt.Nãque uita mitioribus populis indorum multipartita degitur.Alii tellurem exercent.Militiam alii capeſſunt:merces alii ſuas euehunt:res externas inuehunt:res publicas optimi ditiſſimique temperãt. Iudicia reddunt. Regibus aſſident. Quintum genus celebratæ illic & prope in religionem uerſæ ſapientiæ deditum:uoluntaria ſemper morte uitã accenſo prius rogo finit. Vnum ſuper hoc eſt ſemiferum:ac plenum laboris immenſi:a quo ſupradicta continentur uenãdi elephãtes domãdique.Iis arãt.Iis inuehunt.Hæc maxime nouere pecuaria. His dimicãt:militãtque pro finibus.Delectum in bellua uires & ætas:atque magnitudo faciunt.Inſula in gãge ẽ magnæ amplitudinis gentem continens unam modogalicam nomine.Vltra ſiti ſunt modubæ: molindæ. Vbere cum oppido eiuſdem nominis magnifico modroeſi:præti:caliſſæ:ſaſuri:phaſſulæ:colubæ: orzulæ:abali:taluctæ.Rex horum peditum.l.mil.equitum.iiii.mil.elephãtorum.cccc.in armis habet. Validior deinde gens andaræ plurimis uicis.xxx.oppidis:quæ muris turribuſque muniuntur.Regi præbet peditum.c.mil.equitum duo mil.elephãtos mille.Fertiliſſimi ſunt auri dardæ:ſetæ uero argenti.Sed omnium in india prope:non modo in hoc tractu potentiam claritatemque antecedunt praſi ampliſſima urbe ditiſſimaque palybotra.Vnde quidã ipſam gentem palybotros uocãt:immo uero tractum uniuerſum a gãge.Regi eorum peditum ſexcenta mil.equitum.xxx.mil.elephantorum.ix.mil.per omnes dies ſtipendiantur.Vnde coniectatio ingens opum eſt.Ab iis in interiore ſitu monedes & ſuari:quorum mons maleus:in quo umbræ ad ſeptentrionem cadunt hyeme:æſtate in auſtrum:per ſenos menſes. Septentriones eo in tractu ſemel in anno apparere:nec niſi.xv.diebus.Beton auctor eſt.Hoc idem pluribus locis indiæ fieri Megaſthenes: Auſtrinum polum indi dramaſa uocãt.Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit.Inter oppida methora & cyriſoborca. A gãge uerſa ad meridiem plaga tinguntur ſoli populi iam quidem infecti:nondum tamen æthiopum modo exuſti:quantum ad indum accedunt:tantum colore præferunt ſydus indus ſtatim apraſiorum gente:quorum in montanis pygmæi traduntur.Artemidorus inter duos amnes.xxi.M.paſ.intereſſe tradit.

Pygmæi

Indus fluuius. CA. XX.

INdus ſandus ab incolis appellatus in iugo caucaſi mõtis:quod uocat popãyſus aduerſus ſolis ortũ effuſus:& ipſe undeuiginti recipit ãnes.Sed clariſſimos hydaſpẽ q̃ttuor alios afferẽtẽ:cantabrã tres.Per ſe uero nauigabiles aceſinũ & hypaſin q̃dã tamẽ aquarum modeſtia nuſq̃ latior quinquaginta ſtadiis:aut altior.xv.paſſ.ampliſſimã inſulã efficiẽs:q̃ praſiane noiat:& aliã minorẽ q̃ patalem:ipſe p.xii.xl.paſ.pauciſſimis auctoribus nauigatus:& quodã ſolis comitatu i occaſum uerſus oceano infundit.Mẽſurã in ora ad eũ ponã:ut iuenio generati:q̃q̃ iter ſe nullæ cõgruãt.Ab oſtio gãgis ad ꝓmõtoriũ calingõ & oppidũ dãdagula.dccxxv.m.p. Ad tropina.xii.m.xxv.ad perimulæ ꝓmõtoriũ:ubi ẽ celeberrimũ idiæ emporiũ.dccl.ad oppidũ i iſula q̃ ſupradiximus patalã.dcxx.m.p.Gẽtes mõtãæ iter eũ & iomanẽ:ceſi:cetriboni ſilueſtres.Deinde megallæ:quorum regi qngenti elephãti:peditũ & equitũ numerus incertus.Chryſei:paraſangæ:aſangi tigri fera ſcatentes.Armãt peditũ.xxx.M.elephantos.ccc.eqtes.dccc. Hos includit indus montium corona circundatos:& ſolitudinibus.dcxxv.m.Infra ſolitudines dari: ſuræ. Iterumque ſolitudines:per.clxxvii.mil.paſ.pleruque harenis ambientibus haud alio mõ q̃ inſulas mari infra deſerta hæc maltecoræ:ſingæ:marohæ:rarungæ:moruntes:& maſuæ:pãgungæ:ialii.Hi montiũ qui perpetuo tractu oceani orã tenent:incolæ liberi & regum expertes multis urbibus montanos obtinent colles. Nareæ deinde quos claudit mõs altiſſimus idicorum capitalia.Huius icolæ alio latere late auri & argẽti metalla fodiũt.Ab iis oraturæ.Quorum regi elephãti qdem.x.m.Sed ample uires peditum. Varetatæ qui ſub

rege elephantosq́ non alunt fiducia equitum peditumque. Odomboeræ: ſalabaſtræ: horatæ urbe pulchra
foſſis paluſtribus munita: per quas crocodili humani corporis auidiſſimi aditum niſi ponte non dant. Et
aliud apud illos laudatur oppidum automela impoſitum littori quinque amnium in unum confluẽte cõ/
curſu: emporio nobili. Regi eorum elephantos mille. dc. peditum. cl. Mil. equitum quinque. M. Paupe/
rior charmarum rex elephantos. lx. paruaſque reliquas uires habet. Ab iis gens pande ſola indorum re/
gnata foeminis. Vnam Herculi ſexus eius genitam ferunt: ob idque gratiorem: et regno donatam præcipuo.
Ab ea deducentes originem imperitant. ccc. oppidis: peditum. cl. millia: elephantis quingentis. poſt hanc
trecentarum urbium ſyrieni: derãgæ: poſingæ: buzæ: gogiarei: umbræ: nereæ: brancoſi: nobundæ: cocon
dæ: neſei: pedatritæ: ſalobriaſæ: oloſtræ: patalam inſulã attingentes: a cuius extremo littore ad caſpias por
tas. xviii. xxv. mil. produntur. Hinc deinde accolunt indum aduerſus eos euidenti demonſtratione ama/
tæ: bolingæ: gallitalutæ: dimuri: megari: ordabæ. meſæ: ab hiſuri: ſyleni. mox deſerta in. ccl. mil. paſ. Qui
bus exuperatis organagæ: abaortæ: ſibaræ: ſuertæ: & ab iis ſolitudines prioribus pares. Dein ſorophages:
ſargæ: baragomatæ: umbritæque: quorum. xii. nationes: ſinguliſque binæ. urbes. Aſeni trium urbium in
colæ: Caput eorum bucephala Alexandri regis equo: cui fuerat hoc nomen: ibi ſepulto conditum Murãi
ſuper hos caucaſo ſubiecti. Soleadæ: ſondræ: tranſgreſſiſque indum: & cum eo decurrentibus ſamarabiæ: Buce/
ſambraceni: briſabritæ: orſi: andii: xeni: taxilæ cum urbe celebri. Iam ĩ plana demiſſo tractu cui uniuerſo no phala
men amãdræ. Populi quattuor peucolaitæ: arſagalitæ: geretæ: aſoi. Etenim pleriq; ab occidente non indo
amne determinant: ſed adiiciunt quattuor ſatrapias gedroſos: arachotas: arios: paropamiſſadas.

Arii & iunctæ gentes. CA. XXI.

VLtimo fine cophete fluuio: quæ omnia ariorum eſſe aliis placet. Necnon & nyſam urbem pleri Nyſa
que indiæ aſcribunt: montemque merum Libero patri ſacrum. Vnde origo fabulæ Iouis foe/
minæ editum. Item aſpagonas gentem uitis: & lauri: & buxi: pomorumque omnium ĩ græcia
naſcentium fertilem. Quæ memoranda & prope fabuloſa de fertilitate terræ: ac genere frugũ
arborumque: aut ferarum: ac uolucrum: & aliorum animalium traduntur: ſuis quæque locis in reliqua
parte operis comemorabuntur. Quattuor uero ſatrapiæ mox paulo ad taprobanam inſulã feſtinãte ani/
mo. Sed ante ſunt aliæ patalæ q̃ ſignificauimus in ipſis faucibus. idi triquetra figura. ccxx. mil. paſ. latitudi
ne. Extra oſtium indi chryſæ & argiræ fertiles metallis: ut credo. Nã quod aliqui tradidere aureum argen
teumq; iis ſolum eſſe haud facile crediderim. Ab iis. xx. mil. paſ. crocale. Ab ea. xii. m. p. bibaga oſtreis &
conchyliis referta. Deinde toralliba. ix. m. p. a ſupradicta: multæq; ignobiles.

Taprobane inſula. CA. XXII.

TAprobanen alterum orbem terrarum eſſe diu exiſtimatum eſt antichthonum appellatione. Vt
liqueret inſulam eſſe Alexandri magni ætas reſque præſtitere. Oneſicritus claſſis eius præfectus
elephantos ibi maiores bellicoſioreſque q̃ in india gignis ſcripſit. Megaſthenes flumie diuidi: in
colaſque palæogones appellari: auri margaritarumque grandium fertiliores q̃ indos. Eratoſthe
nes & menſuram prodidit longitudinis. vii. M. ſtad. latitudinis. v. M. nec urbes eſſe: ſed uicos ſeptingẽtos.
Incipit ab eoo mari inter ortum occaſumque ſolis indiæ prætenta: & quondam credita. xx. dierum naui/
gatione a praſiana gente diſtare: mox quia papyraceis nauibus armamẽtiſque nili peteretur ad noſtrarum
nauium curſus. vii. dierum interuallo taxato. Mare intereſt uadoſum: ſenis non amplius altitudinis paſſi
bus: ſed certis canalibus adeo profundum. ut nullæ anchoræ ſidãt: ob id nauibus utrinque proræ: ne per
anguſtias aluei circumagi ſit neceſſe. Syderum in nauigando nulla obſeruatio. Septentrio non cernitur.
Sed uolucres ſecum uehunt: emittentes ſæpius: meatumque earum terras petentium comitantur. Nec
pluſquam ternis menſibus in anno nauigant. Cauent a ſolſtitio maxime. c. dies tunc illo mari hyberno.
Hactenus a priſcis memorata. Nobis diligentior notitia. Claudii principatu contingit. Legatis etiam ex in
ſula aduectis. Id accidit hoc modo. Annii Plocami qui maris rubri uectigal a fiſco redemerat libertus cir/
ca arabiam nauigans aquilonibus raptus præter carmaniam quintodecimo die hippuros portum eius in/
uectus hoſpitali regis clæmentia ſex menſium tempore imbutus alloquio percontanti poſtea enarrauit
romanos: & Cæſarem mirum in modum in auditis iuſticia: ille ſuſpexit: quod pares pondere denarii eẽnt
in captiua pecunia. cum diuerſæ imagines indicarent a pluribus factos: Et hoc maxime ſollicitatus ad
amicitiam: legatos quattuor miſit principe eorum Rhachia. Ex iis cognitum. d. eſſe oppida. portum cõ
tra meridiem appoſitum oppido paleſimundo omnium ibi clariſſimo: ac regia. cc. paſſu. Lebis ſtagnũ
intus megiſba. ccc. lxxv. mil. paſ. ambitu inſulas pabuli tantum fertiles complexum. Et ex eo duo amnes
erumpere paleſimundum iuxta oppidum eiuſdem nominis influentem in portum tribus alueis. v. ſta/
dioq; arctiſſimo. xv. ãpliſſimo. Alteq; ad ſeptẽtrionẽ indiamq; uerſus cydara nomine: Proximum eſſe in
diæ promontorium: quod uocatur colaicum quatridui nauigatione. medio in curſu ſolis inſula in/
currente. Mare id colore peruiridi: præterea fruticoſum arboribus iubas earum gubernaculis deter/
rentibus. Septentriones uergiliaſque apud nos ueluti in nouo coelo mirabantur. Lunam quidẽ apud
ipſos non niſi ab octaua ad decimoquinto ſupra terram aſpici fatentes: Canopum lucere noctibus ſy/
dus ingens & clarum. Sed maxime mirum iis erat umbras ſuas in noſtrũ coelum cadere non in ſuum:
ſolemque a leua oriri & in dextra occidere potiuſquam e diuerſo. Iidem narrauere latus inſulæ quod
prætenderet indiæ. x. milia. ſtadiorum eſſe ab oriente hyberno ultra montes emodos. Seras quoque
ab ipſis aſpici: notos etiam commertio patrem rhachiæ commeaſſe eo aduenis ibi feras occurſare. Ipſos
uero excedere hominum magnitudinem rutulis comis: cæruleis oculis: oris ſono truci nulli cõmertio lin
guæ. Cætera eadẽq; nři negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces poſitas iuxta uẽalia tolli ab iis ſi placeat

permutatio:non aliter odio triſtiore luxuriæ q̃ ſi perducta mens illuc uſq; cogitet quid & quod petatur
& quare. Sed ne taprobanæ quidem quamuis extra orbem a natura relegata noſtris uitiis caret:aurum ar
gentumque & ibi in præcio. Marmor teſtudinis ſimile:Gemmæ margaritæque in honore multo præ-
ſtantiores. Et totus luxuriæ noſtræ cumulus ipſorum opes maiores eſſe dicebāt:ſed apud nos opulentiæ
maiorem uſum. Seruum nemini. Ne in diem aut interdiu ſomnum. Aedificia modice ab humo extantia
Annonam nunquam augeri. Non fora lites ue eſſe. Coli Herculem. Eligi regem a populo ſenecta clæmē
tiaque liberos non habentem. Et ſi poſtea gignat abdicari:ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei a po
pulo. xxx. dari:nec niſi plurium ſententia quenquam capite damnari: ſic quoque appellationem eſſe ad
populum. lxx. iudices dari:ſi liberent ii reum:amplius. xxx. iis nullam eſſe dignationem:grauiſſimo pro-
bro. Regi cultum. Liberi patris:cæteris arabum. Regem ſiquid delinquat:morte mulctari nullo interi-
mēte:ſed aduerſantibus cunctis:& commercia etiam ſermonis negantibus. Feſta uenatione abſumi. Gra
tiſſimam eam tribus elephātiſq; conſtare agros diligenter coli. Pomis abundare:Eſſe & i piſcatu uolupta
tem:teſtudinum maxime:quarum ſuperficię familias habitantium contegi tāta reperiri magnitudine. Vi
tā hominum centum annis modicam. Hæc comperta de taprobane. Quattuor ſatrapiæ:quas in hunc lo-
cum diſtulimus ita ſe habent.

Capiſſenæ:daritis:carmania. CA. XXIII.

A Proximis indo gentibus montana capiſſenæ habent capiſſam. urbem:quā diruit Cyrus. Ara-
choſia cum oppido & flumine eiuſdem nominis:quod quidā Cophen dixere a Semiramide cō
ditum. Amnis hermādus præfluens per abeſtē arachoſiorum. Proximos iis a meridie ad ptem
arachatarum faciunt gedroſos:& a ſeptentrione popamiſſidas:Cartana oppidum ſub caucaſo:
quod poſtea cecrogonis dictum. Hæc regio eſt ex aduerſo bactrianorum. Deinde eius oppidum Alexan-
dria a conditore dictum:Syndraci:daugalæ:parapianæ:cātaces:magi. Ad caucaſum cadruſi oppidum ab
Alexādro cōditum. Infra hæc oia ora arabindo. Ariana regio ambuſta feruoribus : deſertiſq; circundata.
Multa tamen interfuſa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuios tōderon & aroſapē. Oppi
dum artacna:arius amnis. qui præfluit Alexādriā ab Alexādro conditā. Patet oppidum ſtadia. xxx. multo
que pulchrius (ſicut Atracinus tradit) artacabane:Item ab Antiocho munitum ſtadia. l. Deide doriſci gēs.
Amnes pharnacotis:oppradus:prophtaſia. Oppidum zaraſparum drāgæ: argetæ:zarāgæ:gedruſi. Oppi-
da peucolias:lymphorta. methoricum:deſerta. Amnis manain:Augutturi gens. Flumen boru. Gen. urbi
Vrbs flumen nauigabile ponamus pādorum finibus. Item caberon ſorarum oſtio portuoſus. Oppidum cōdri
grāma. Flumen cophes:influunt in eum nauigabilia ſaddarus:poſpus:ſodinus. Ariāe ptem eē dararin ali
qui uolunt:menſurāq; produnt utriuſq; longitudine. xix. l. milium paſſuum. latitudine dimidio minorē
q̃ indiæ: Alii gedruſos & ſyros poſuere p. clxxxiiii. mil. paſ. mox ichthyophagos. Oritas propria non idog;
lingua loquētes per. cc. mil. paſ. inde poſuere arbiog; gētē p. cc. m. paſ. Ichthyophagos oēs Alexāder uetuit
Ichthy- piſcibus uiuere. Vltra deſerta. Deinde carmania:ac perſis atq; arabia. Sed priuſquā hæc generatim pſequa-
ophagi mur indicare conuenit quæ prodit Oneſicritus claſſe Alexādri circūuectus in mediterranea perſidis:& in
diæ narrata proxime a iuba. Deinde eā nauigationem:quæ iis annis comperta ſeruatur hodie. Oneſicriti
& Nearchi nauigatio:nec noia hēt māſionum nec ſpatia. Primumq; xylenopolis ab Alexādro condita: un
de cœperunt exordium. iuxta quod flumen aut ubi fuerit:non ſatis explanatur. Hæc tamen digna memo
ratu produnt. Ab iis oppidum a Nearcho cōditū in nauigatione ea. Flumen nabrū nauiū capax cōtra inſu
lā diſtās. lxx. ſtadiis. Alexādria cōdita a Leonato iuſſu Alexādri in finibus gētis. Argenuus portu ſalubris.
Flumē tuberū nauigabile:circa qđ parire. Deinde ichthyophagi tā lōgo tractu:ut. xx. dierum ſpatio præna
uigauerint inſulā quæ ſolis appellat:& eadē cubyle nympharū rubens:in qua nullū nō aīal abſumit incer-
tis cauſis. Origens. Flumē carmaniæ hytāis portuoſum & auro fertile. Ab eo primū ſeptētriones apparuiſ
ſe adnotauere. Arcturum nec oibus cerni noctibus nec totis unq̃. Achemenide uſq; illo tenuiſſe. Aeris &
ferri metalla & Arſenici ac minii exerceri. Inde promontorium carmāiæ eſt. Ex quo in aduerſo ora ad gen
tem arabiæ macas traiectus diſtat. l. mil. paſ. inſulæ tres:quarum organa tātum habitatur a coſa a continē
ti. xxv. mil. paſ. inſulæ quattuor intimo in ſinu ante perſida. Circa has hidri marini uicenum cubitorum
adnatātes terruere claſſem:inſula acrotadus:item gauratæ:in quibus chiana gens. Flumē hyperis in me-
dio ſinu perſico onerariarum nauium capax. Flumen ſitiogagus:quo paſargadas ſeptimo die nauigatur.
Flumen nauigabile phriſtimus. Inſula ſine nomine. Flumen grauius modicarum nauium capax per ſuſia
nem fluit. Dextera eius accolunt deximontāi:qui bitumen perficiunt:Flumen Oroatis oſtio difficili niſi
peritis:Inſulæ duæ puæ inde uadoſa nauigatio paluſtri ſimilis. Per euripos tamen quoſdā peragit. Oſtiū
euphratis. Lacus quem faciunt euleus & tigris iuxta caracem:inde tigris ſuſa. Feſtos dies ibi agentem Ale
xandrum inuenerunt ſeptimo menſe poſtquam digreſſus ab iis fuerat patalis tertio nauigationis. Sic
Alexādri claſſis nauigauit. Poſtea a ſyagro arabiæ pmōtorio patalē fauonio quē hypalū ibi uocāt:peti cer
tiſſimū uidebat. xiii. m. xxxii. paſ. æſtiatiōe:Secuta uero ætas ppiorē curſum tutioreq; īdicauit:ſi ab eodē
pmōtorio zizerū amnē portū īdiæ peteret. Diuq; ita nauigatū ē:dōec cōpēdia īuenit mercator:lucroq; in
dia admota eſt. Quippe oibus annis nauigat ſagittarioq; chortibus īpoſitis. Etenī pyratæ maxime infeſta
bāt. Nec pigebit totum curſum ab ægypto exponere nunc primum certa notitia pateſcente. Digna res nul
lo anno minus ſextertiis quingentis milibus imperii noſtri exhauriente india:& merces remittente:quæ
apud nos centuplicato ueniāt. Mille millibus paſſu. ab Alexandria abeſt oppidum Heliopolis. inde na-
uigant nilo coptum. cccii. mil. paſſu. qui curſus eteſiis flantibus peragitur. xv. diebus. A copto camelis
itur aquationum ratione māſionibus diſpoſitis. Prima appellatur hydreum. xxxii. Secūda in monte diei

itinere. Tertia in altero hydremate a copto. xxv. Deinde in monte. Mox ad hydreum Apollinis a copto
.clxxxiiii. mi. paſ. Rurſus in monte Mox ad nouum hydreum a copto. ccxxiii. paſſus. Eſt & aliud hydreū
uetus. Trolodyticum nominatur: ubi præſidium excubat diuerticulo duum miliū. Diſtat a nouo hydre-
mate quattuor mil. paſ. Inde berenice oppidum: ubi portus rubri maris a copto. cclviii. paſſus. Sed qa ma- Berenice
ior pars itineris conficitur noctibus propter æſtus: & ſtatim die abſumuntur totum a copto berenicē iter
duodecimo cōficit̄ die. Nauigare incipiunt æſtate media ante canis ortum: aut ab exortu ꝓtinus. Veniūt-
qꝫ circiter. xxx. die ocelin arabiæ: aut canan thuriferæ regionis. Eſt & tertius portus qui uocat̄ muza quē
indica nauigatio non petit: nec niſi thuris odorumqꝫ arabicoꝝ mercatores: Intus oppida regia eius unum
appellatur ſaphar: aliudqꝫ ſaba: Indos autem petentibus utiliſſimum eſt ab oceli egredi. Inde uento hipalo
nauigant diebus. xl. ad primum emporiū indiæ. Muzirum non expetendum pp uicinos pyratas: qui opti-
nent locum noīe hydras: neqꝫ eſt abundās mercibus. Præterea longe a terra abeſt nauiū ſtatio: lintribuſqꝫ
efferuntur onera quæ geruntur. Regnabat ibi cum proderem hæc Celebothras. Alius utilior portus gen
tis necanidon: qui uocatur becare. Ibi regnat paridion longe ab emporio mediterraneo diſtāte oppido: qđ
uocatur moduſa. Regio aūt ex qua piper monoxylis lintribus baraton cōuehitur: uocatur cottonara: quæ Regio peperis
omnia gentiū portuumue aut oppidoꝝ noīa apud neminē prioꝝ inueniuntur. Quo apparet mutari loco
rum ſtatus. Ex india renauigant menſe ægyptio tybi incipiente noſtro decēbri: aut utiqꝫ mechiris ægypti
intra diem ſextum: qđ fit intra idus ian. noſtras. Ita euenit ut eodē anno remeent. Nauigāt āt ex india uēto Vel be-
uulturno. & cum intrauare rubrū mare africo uel auſtro. Nūc reuertemur ad propoſitū. Carmaniæ oram carē.
patere duodecies. l. mil. paſ. Nearchus ſcripſit. Ab initio eius ad flumē ſabin. c. mil. paſ. Inde uineas coli &
arua. Flumē andanin. xxv. mil. ſpatio. Regio uocatur armuzia. Oppida carmaniæ: zetis alexandria. Irrum
pit deīde & ī hac parte geminum mare ī terras: qđ rubrū dixere noſtri græcia erythreum a rege erythra: Mare
aut ut alii ſolis repercuſſu talē reddi colorē exiſtimātes. Alii ab harena terraqꝫ. Alii tali aquæ ipſius natura. rubrū

Sinus perſicus & arabicus. CA. XXIIII.

SEd in duos diuiditur ſinus. Is qui ab oriēte eſt ꝑſicus appellatur. xxv. m. paſ. circuitu: ut Erato
ſthenes tradit. Ex aduerſo eſt arabia: cuius. xii. m. p. ē lōgitudo. Rurſus altero ambitur ſinu ara
bico noīato: oceanū qui influit azanium appellāt. Perſicum introitum. v. mil. p. latitudinis: alii
quattuor fecerunt. Ab eo ad intimū ſinum recto curſu. xi. m. xxv. prope modum cōſtat eſſe: &
ſitum eius humani capitis effigie. Oneſicritus & Nearchus ab indo amne in ſinum perſicum: atqꝫ illinc ba
bylonem ab euphratis paludibus ſcripſerunt. xxv. mil. paſ. eſſe. in carmaniæ angulo ſunt chelonophagi te Chelonophagi
ſtudinum ſuperficie. caſas tegentes: carne ueſcētes. A flumine arbi promontorium ipſum inhabitāt: præ-
ter capita toto corpore hirti: coriiſqꝫ piſcium ueſtiti.

Caſcandrus inſula: parthorum regna. CA. XXV.

AB horum tractu indiam uerſus caſcandrus deſerta inſula in oceano mil. paſ. traditur. iuxta eam
freto influente ſtoidis quæſtuoſa margaritis a promontorio. Carmanis iungūtur armozei. Qui-
dam interponunt arbios. ccccxii. paſ. toto littore. Ibi portus macedonum: & aræ Alexandri. In ꝓ
montorium amnes ſaganos: dein daras & ſalſus. Ab eo promontorium themiſteas: inſula aphro
diſias habitatur. Inde perſidis initium ad flumen oroatim: quo diuiditur ab elimaide. Contra ꝑſidem in-
ſulæ philos: caſandra: aracia cum monte præalto Neptuno ſacra: ipſa perſis aduerſus occaſum ſita obtinet
littora. d. l. mil. paſ. etiam in luxum diues in parthorū iampridem tranſlata nomen. Horum de imperio
nunc paucis. Regna parthorum duodeuiginti ſunt omnia: ita enim diuidunt prouincias circa duo (ut di- Parthorum regna
ximus) maria rubrum a meridie: hyrcanum a ſeptentrione. Ex iis. xi. quæ ſuperiora dicuntur: incipiunt a
confinio armeniæ caſpiiſqꝫ littoribus pertinent ad ſcythas: cum quibus ex æquo degunt. Reliqua. vii. re-
gna inferiora appellantur. Quod ad parthos attinet: ſemper fuit parthia in radicibus montium ſæpius di Vel pſi-
ctorum: qui omnes eas gentes prætexunt. Habent ab ortu arios: a meridie carmaniam & arrianos ab occa cum
ſu hyrpratitas: medos: a ſeptentrione hyrcanos. undiqꝫ deſertis cincta. Vlteriores parthi nomades appel-
lantur. Citra deſerta. Ab occaſu urbes eorum quas diximus: iſſatis & calliope: ab oriente æſtiuo Euro-
pum: ab hyberno mania: in medio hecatompylos Arſacia regio neſæa parthyenæ nobiles: ubi alexandro
polis a conditore.

Media: meſopotamia: babylon: ſeleucia. CA. XXVI.

NEceſſarium eſt in hoc loco ſingnare & medorum ſitum: terrarumqꝫ faciem circumagere ad per
ſicum mare: quo facilius deinde reliqua noſcantur. Nanqꝫ media ab occaſu tranſuerſa oblique
parthiæ occurrens: utraqꝫ regna includit. Habet ipſa ab ortu caſpios & partos: a meridie ſitace-
nen & ſuſitanen & perſida: ab occaſu adiabenen: a ſeptentrione armeniam. Perſæ rubrum mare
ſemper accoluere: propter quod is ſinus ꝑſicus uocat̄. Regio ibi maritima cyropolis. Qua uero ipſa ſubit
ad medos elymais megala appellat̄ locus arduo montis aſcenſu ꝑ gradus introitu anguſto ad ꝑſopolin Vel cly
caput regni dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus laodiceā ab Antiocho cōditā. Inde max
ad oriēte magi optinēt paſſargada caſtellū: ī quo Cyri ſepulchrū ē. Et hoꝝ agbatana oppidū: trāſlatum ab
Dario rege ad montes. Inter ꝑthos & arrianos excurrūt pætacene. His gētibus & euphrate īferiora regna
includunt̄. Reliq̄ dicemus a meſopotamia excepto mucrōe eius arabūqꝫ populis ī prioꝛ dictis uolumine. Meſo-
Meſopotamia tota aſſyrioꝝ fuit uicatī diſpſa: ꝑter babylōa & ninū. Macedōes eā ī urbes congregauere pp pota-
ubertatē ſoli. Oppida ꝑter iā dicta hēt ſeleuciā: laodiceā: artemitā. Itē in arabum gente qui arroei uocantur mia
& mardani: antiochia: quæ a perfecto meſopotamiæ Nicanore condita: nicatoria uel arbelis uocatur. Iun-
gunt̄ iis arabes: introrſus eldamarii. Super quos ad pellacontā flumē bura oppidū: ſalamii & maſei arabes

Gordyæis:uero iuncti aloni:per quos zerbis fluuius in tigrin cadit:azones:ſilices:mõtani:& orõtes. Quo
Lycus rum ad occidentẽ oppidũ gaue:camela. Itẽ ſuæ in rupibus. Supra ſiciclaſſi.iii.mil.paſ. Per quos lycus ex ar
menia fertur. Ab ſitris ad hybernũ exortũ. Azochis oppidũ: Mox ĩ cãpeſtribus oppida dioſpage:polytelia:
ſtratonicea:anthemus. In uicinia euphratis nicephorion:quod ut diximus: Alexander iuſſit cõdi ꝓpter lo
ci oportunitatẽ. Dicta eſt & in zeumate apamia:ex qua oriẽtẽ petẽtes excipit oppidũ apprime munitũ quõ
dã ſtadiorũ .lxv.amplitudine:& ſatraparum regia appellatũ:quo tributa cõferebãtur. Nũc in artẽ redactũ
Ro. ipe Durant:ut fuerant:hebata:& ductu Põpei magni terminus romani imperii oruros. A zeumate.ccl.mil.
rii finis paſ. Sunt q tradunt euphratẽ Cobaris ꝓfecti opere deductũ:ubi eũ diximus findi: ne ꝓcipiti curſu babylo
euphra niã infeſtaret. Ab aſſyriis uero uniuerſis appellatũ armalchar:qđ ſignificat regiũ flumẽ. Qua deriuat̃ op
tes pidũ fuit agranis maximis:qđ diruere perſæ. Babylon chaldiacarũ gentiũ caput diu ſummã claritatẽ op
Babylõ tinuit in toto orbe:pp quã reliqua pars meſopotamiæ:aſſyriæq; Babylonia appellata ẽ.lx.mil.paſ.ampla
xa muris.ducenos pedes altis:quinquagenos latis. In ſingulos pedes ternis digitis mẽſura ampliore q̃ no
ſtra interfluo euphrate mirabili opere utroq;. Durat adhuc ibi Iouis beli templũ. Inuẽtor hic fuit ſydera
lis ſcientiæ. Cætero circuitu in ſolitudinẽ rediit exhauſta uicinitate ſeleuciæ ob id cõditæ a Nicanore ĩtra
nonageſimũ lapidem in cõfluentẽ euphratis foſſa perducti atq; tigris:q̃ tñ babylonia cognominatur: libe
Belus ra hodie:ac ſui iuris macedonũq; moris. Feruntur ei plebes urbanæ ſexcenta eẽ. Sitũ uero mœniũ aquilæ
pãdentis alas. Agrũ totius orientis fertiliſſimũ. Inuicẽ ad hãc exhauriẽdã & cteſiphontẽ iuxta tertiũ ab ea
lapidẽ in chalonitide cõdidere parthi:qđ ẽ nũc caput regni. Et poſtq̃ nihil ꝓficiebat̃ nuper Vologeſus rex
aliud oppidũ uologeſocertã in uicino condidit. Sunt ẽt in meſopotamia oppida hippaneũ chaldæorũ do
ctrina clarũ. Et hoc ſicut Babylon iuxta flumen narragã:q dedit ciuitati nomẽ: Muros hippaneorũ perſæ
diruere Orcheni quoq; tertia chaldæorũ doctrina in eodẽ ſitu locant̃:ad meridiẽ uerſi. Ab iis notitæ & or
thophanitæ:& græciocanthæ. Euphrate nauigari Babylonẽ e ꝑſico mari. ccccxxii. mil.paſ.tradũt Near
chus & Oneſicritus. Qui uero poſtea ſcripſerũ a ſeleucia.cccclxc.mil. Iuba a babylone characẽ.clxxv.mil.d.
Fluere aliq ultra Babylonẽ cõtinuo alueo priuſq̃ diſtrahit̃ in irrigua.lxxxvii.mil. Vniuerſo autẽ curſu.xi.
mil.paſ. Inconſtantiã menſuræ diuerſitas auctorũ facit:cũ perſæ quoq; ſchœnos:& paraſangas alia mẽſu
ra determinẽt. Vbi deſinit alueo munire ad cõfiniũ caracis accedẽte tractu ſtatim infeſtãt attali latrones:ara
bũ gẽs. Vltra quos ſcenitæ. Ambitu uero euphratis nomades arabiæ uſq; ad deſerta ſyriæ:unde in meri
Seleucia diem flecti eũ diximus ſolitudines palmirenas relinquentẽ. Seleucia abeſt a capite meſopotamiæ euphra
ten nauigãtibus undecies.xxv.m.p. A mari rubro ſi tigri nauiget̃.cccxx.m. A zeumate.d.mil.xxvii. Zeu
ma a ſeleucia ſyriæ ad noſtrũ littus.cxxxii.m.paſ. Hæc ẽ ibi latitudo terrarũ ĩter duo maria. Parthici uero
regni.d.cccc.mi.xliiii.paſ. Eſt etiãnũ oppidũ meſopotamiæ ĩ ripa tigris circa cõfluẽtes:qđ uocãt digbani.

Flumen tigris. CA. XXVII.

SEd & de tigri ipſo dixiſſe cõueniat. Oritur in regione armeniæ maioris:fonte cõſpicuo in plani
tie. Loco nomẽ elongoſine eſt. Ipſius qua tardior fluit:diglito. Vnde cõcitat̃ a celeritate tigris
incipit uocari. Ita appellant medi ſagittã:influit:in lacũ aretuſſam oĩa illata pondera ſuſtinentẽ
& nitrum nebulis exhalantẽ: Vnũ genus ei piſcium eſt: & hic aquæ tranſcurrẽtis nõ miſcet̃ al
ueo:ſicut nec e tigri piſces in lacũ trãſnatant. Fert̃ aũt & curſu & colore diſſimilis. Tranſuectuſq; occurẽte
Acrum tauro monte in ſpecu mergit̃. Subterq; lapſus a latere altero eius erumpit. Locus uocat̃ zoroanda. Eundẽ
eſſe manifeſtũ eſt qđ demerſa ꝓfert. Alterũ deinde tranſit lacũ: qui teſbidis appellat̃:rurſuſq; in cuniculos
mergitur:& poſt.xxv.mil.paſ.circa nympheum reddit̃ tã uicinũ arſaniæ. Fluere eũ in regionem arhenē:
Claudius Cæſar auctor eſt:ut & cũ intumuere confluant:nec tamẽ miſceant̃. Leuiorq; arſanias ĩnatat.iiii.
m.ferme ſpatio. Mox diuiſus in euphratẽ mergit̃. Tigris ãt ex armenia acceptis fluminibus claris pthení:
agnice pharione:arabas oreos:adiabenoſq; diſterminãs:& q̃ diximus meſopotamiã faciẽs luſtratis monti
bus gordyæorũ circa apameã meſenes oppidũ:citra ſeleuciã babyloniã.cxxv.mil.paſ. diuiſus in alueos du
os. Altero meridiẽ ac ſeleuciã petit meſenẽ ꝓfundens. Altero ad ſeptentrione flexus eiuſdẽ gentis tergo
cãpos cauchas ſecat. Vbi remeauere aquæ paſitigris appellat̃. Poſtea recipit ex media choaſpen:atq; ut dixi
mus inter ſeleuciã & cteſiſphontẽ uectus:in lacus chaldaicos ſe fundit eoſq;.lxx.Mil.paſ. amplitudine im
plet. Mox uaſto alueo profuſus dextra characis oppidi infertur mari perſico.x.ore. Inter duorum amniũ
hoſtia.xxv.mil.paſ.fuere. Aut ut alii tradunt.vii.mil.utroq; nauigabili. Sed lõgo tpe euphratem ꝓcluſere
Parapotamia orcheni:& accolæ agros rigantes:nec niſi poſt tigrin defert̃ in mare. Proxima tigri regio paropotamia ap
pellatur. In ea dictũ eſt de meſene. Oppidũ eius dibitach. Iungit̃ chalonitis cũ cteſiphõte:nõ palmetis mõ
uerum & olea pomiſq;:aliiſq; arbuſtis nobilis. Ad eã ꝑuenit zagrus mons ex armenia inter medos adiabe
noſq; ueniens ſupra paretacenẽ & ꝑſidẽ. Chalonitis abeſt a ꝑſide.cccclxxx.m.paſ. Tantũ a caſpio mari &
aſſyria abeſſe cõpẽdio itinerũ aliq tradunt. Inter has gentes atq; meſenen ſitacene eſt: eadẽ arbelitis:& pa
leſtine dicta. Oppidũ eius ſittace græcorũ ab ortu eſt & ſabata. Ab occaſu autẽ antiochia ĩter duo flumina
tigrin & tornadotũ. Item apameæ cui nomẽ Antiochus matris ſuæ impoſuit:tigris circũfundit̃. Hæc di
Suſa uidit̃ archoo. Infra eſt ſuſiane:in qua uetus regia ꝑſarum. Suſa a Dario Hiſtapis filio cõdita. Abeſt a ſeleu
cia babylonia.ccccl.mil.paſ.tantundẽ ab egbatanis medorũ p montem charbantum in ſeptentrionali. Ti
gris alueo oppidũ eſt babytace:abeſt a ſuſis.cxxxv.mil.paſ. Ibi mortaliũ ſoli aurum in odio contrahunt. Id
defodiunt ne quo cui ſit in uſu. Suſianis ad oriẽtẽ uerſus iungũtur coſſæi latrones & mizeorũ.xl.populi
liberæ feritatis. Supra eos parẽt partuſi mardi & ſaitæ hyi qui prætendunt̃ ſupra helimaida:quam perſi
di in ora iunximus. Suſa a perſico mari abſunt.ccl.mil.paſ.qua ſubiit ad eam claſſis Alexãdri paſitigri in
tus ad lacum chaldaicũ uocatur aphle:unde ſuſa nauigatione.lxv.mil.d.p.abſunt. Suſanis ab oriente ſunt

choſiei. Supra choſios ad ſeptentrionem moſobatene ſub monte cambalido:qui eſt caucaſi ramus. Inde
molliſſimo tranſitu in bactros. Suſianen ab elemaide diſterminat amnis euleus ortus in medis i medioq̧
ſpacio cuniculo conditus:ac rurſus exortus per meſobatenen lapſus circuit arcem ſuſarum ac Dianæ tem
plum auguſtiſſimum:cum illis gentibus:& ipſe in magna cerimonia ſiti ſiquidem reges non ex alio bibũt
& ob id in longinqua portant. Recipit amnes edippum præter aſylum a montibus perſarum uenientem
ad unum ex ſuaſianis oppidum. Iuxta eum magoga a carace.xv.p. Quidam hoc in extrema ſuſiane ponũt
ſolitudinibus proximum. Infra euleum elymas eſt. In ora cuncta perſidis a flumine oroati ad caracẽ.ccxl.
m.p. Oppida eius ſeleucia & ſoſirate apposita monti caſyro. Oram quæ præiacet minorem ſyrtium uice
diximus inacceſſam cœno plurimum limi deferentibus brixa & ortacea amnibus madente:& ipſa elymai
de in tantum ut nullus ſit niſi circuitu eius a perſide aditus. Infeſtaſ a ſerpentibus quos flumina deportãt
pars eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabiæ claudente regna de quo dicemus expoſita
prius. M. Agrippæ ſententia. Nanq̧ is mediam & parthiam & perſidem ab driente indo:ab occidẽte tigri:
a ſeptentrione tauro caucaſo:a meridie rubro mari terminatas patere in longitudinem terdecies.xx. m.p.
in latitudine.d.cccxl. prodidit. Præterea per ſe meſopotamiam ab oriente tigri:ab occaſu euphrate: a ſeptẽ
trione tauro:a meridie mari perſico incluſam longitudine octingẽtorum mil.p. latitudine.cccl. Charax Charax
oppidũ p̄ſici ſinus intimũ:a quo arabia eudemon cognominata excurrit:habitaſ in colle manufacto inter
confluentes dextra tigrin:leua euleum.iii.m.p. laxitate conditum eſt. Primum ab Alexandro Magno co/
lonis ex urbe regia durinæ:quæ tum interiit deductis militumq̧ inutilibus ibi relictis alexandriam appel
lari iuſſerat:pagumq̧ pelleneum a patria ſua quem proprie macedonum fecerat. Flumina id oppidum ex
pugnauere. Poſtea Antiochus reſtituit quintus regum:& ſuo nomine appellauit. Iterumq̧ infeſtatũ Paſ/
ſiones Sogdonaci filius rex finitimorũ arabum:quem iuba ſatrapem Antiochi fuiſſe falſo tradit:oppoſitis
molibus reſtituit:nomen ſuum dedit emunito ſitu iuxta in longitudinem.vi. m. p. Latitudine paulomi/
nus. Primo fuit a littore ſtadiis.x. maritimum ẽt in p̄ſanda porticus habet: Iuba uero prodente.l.m.p. nũc
abeſſe a littore.c.xx. Mil. Legati arabum noſtriq̧ negociatores:qui inde uenere:affirmant. Nec in ulla par/
te plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ. Magis id mirum eſt eſtu longe ultra id accedente
non repercuſſa. Hoc in loco genitum eſſe Dionyſium terrarum orbis ſitus recentiſſimum auctorem con Diony/
ſtat:quem ad commentanda omnia in orientẽ præmiſit Diuus Auguſtus ituro in armeniã:ad parthicas: ſius
arabicaſq̧ res maiore filio. Non me præterit:nec ſum oblitus ſui quemq̧ ſitus diligentiſſimum auctorẽ
uiſum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma romana ſequi Placet nobis: Iubamq̧ regẽ
ad eundem Claudium Cæſarem ſcriptis uoluminibus de eadem arabica expeditione.

Arabia:nomades:nabatei:omani:tilos:& ogyris inſulæ. CA. XXVIII.

ARabia gentium nulli poſtferenda amplitudine longiſſima a monte amano a regione ciliciæ co/
mageniſq̧ deſcendit (ut diximus) multis gentibus eorũ deductis illo a Tigrane magno:ſponte ue
ro ad mare noſtrum littuſq̧ ægyptiacum ut docuimus. Necnon & in media ſyriæ ad libanum
montem penetrãtibus nubeis:quibus iunguntur ramiſi. Deinde teranei:deinde patami. Ipſa ue
ro peninſula arabia intra duo maria rubrum perſicumq̧ percurrens quodam naturæ artificio ad ſimilitu
dinem atq̧ magnitudinem itali maris ẽt circumfuſa. In eandem ẽt cœli partẽ nulla differẽtia ſpectat. Hæc
quoq̧ ĩ illo ſitu. Fœlix eius populus. A noſtro mari uſq̧ ad palmirenas ſolitudines diximus. Reliqua nũc
inde peragemus. Nomades infeſtatoreſq̧ chaldæorũ ſcenitæ:ut diximus claudunt:& ipſi uagi:ſed a taber Sceni/
naculis cognominati:q̄ ciliciis metanſ ubi libuit. Deinde nabathei oppidum incolunt petram nomine in tæ
conualle paulominus.ii.m.p. amplitudinis circundatum montibus inacceſſis amne interfluente. Abeſt a Naba/
gaza oppido littoris noſtri.d.c.M. a ſinu perſico.cxxii.M. Huc conuenit utrunq̧ biuiũ eorum:qui ſyriæ thæi
palmiram petiere:& eorum qui ab gaza uenerunt. A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quon
dam claris a Semiramide conditis abeſamide & ſoroactia. Nunc ſunt ſolitudines. Deinde eſt oppidum q̄d
characenorum regi paret in paſitigris ripa forath nomine in quo a petra conueniunt characeni. Inde.xii.
mil.p. ſecundo æſtu nauigant. E particho enim regno nauigantibus uicus:teredon. Infra confluẽtem eu/
phratis & tigris leua fluminis chaldæi obtinent:dextra nomades ſcenitæ. Quidam & alia duo oppida lon
gis interuallis tigris pernauigari tradunt barbathiam:mox thumatham: q̄d abeſt a petra decem dierum
nauigatione: Noſtri negociatores dicunt characenorũ regi parere:& apameam ſitã ubi reſtagnatio euphra
tis cum tigri confluat. Itaq̧ molientes incurſionem parthos:operibus abiectis inundatione arceri. Nunc
a charace dicemus oram. Epiphanio primum exquiſitã:locus ubi euphratis oſtium fuit flumen ſalſum.
Promontorium chaldone:uoragini ſimilius:q̄ mari:per.l.p. ore:flumẽ achanam:deſerta.c.mil.p. uſq̧ ad uel cha
inſulam icariam. Sinus capeius quem accolunt gaulopes & chateni. Sinus gerraicus. Oppidum gerra.v. tei
mil.p. amplitudine turres habet ex ſalis:quadratis molibus. A littore.l. millia. paſſu. regio attene. Ex aduer
ſo tyros inſula totidem milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cum oppido eiuſdem nomi/
nis. Iuxtaq̧ altera in ora promontoria eius.xxii.d.p. Vltra magnas aſpici inſulas tradunt:ad quas non ſit p̄
uentũ. Huius ambitũ.cxii.m.d.p. a perſide longius abeſſe:adiri uno alueo anguſto. Inſula aſgilia i gente s
nocheti:zurachi:borgodi:catarrei:nomades. Flumẽ cynos. Vltra nauigationem in cõpertã ab eo latere p̄p̄
ſcopulos tradit Iuba. Prætermiſſa mentione oppidi omanorum batraſa aues & tomamem:q̄d priores ce/
lebrem portum carmaniæ fecere. Item omen & athane:q̄ nunc oppida maxime celebrari a p̄ſico mari no/
ſtri negociatores dicunt a flumine canis. Vt Iuba tradit mons aduſto ſimilis. Gentes epimaranitæ. Mox
ichthiophagi. Inſula deſerta. Gentes bathymi. Eblithei montes. Inſula omœmus. Portus machorbo. In/
ſula etaxalos. Onchobrice gens cadei. Inſulæ ſine nominibus multæ. Celebres uero iſura:rhinnea & pro/

xima in qua ſcriptæ ſunt ſtelæ lapideæ lris incognitis.Goboea portus:bragæ iſulæ deſertæ.Gens caludei:
dabanegoris regio:Mōs orſa cū portu.Sinus duatus.Inſulæ multæ.Mons tricoriphos. Regio cardalena.
Inſulæ ſolanidæ:capina:itē ichthiophagoꝝ.Deīde glari Littus hāmaeū:ubi auri metalla. Regio canauna
Gētes apitami:gaſani:iſula deuuade.Fons goralus garpheti.Inſulæ alaea & amnamethus.Gēs clare.Inſu/
læ chelōitis:ichthiophagon:multhe.Eodanda deſerta baſag.Multæ ſabæoꝝ.Flumina tharnar.amnū.In
ſulæ dolicæ.Fontes daulotes.dora.Inſula epteros:labanis:coboris:ſambrachate:& oppidū eodē noīe īcon
tinēti.A meridie iſulæ multæ:maxīa camari:flumen myſecros:portus leupas.Scenitæ ſabæi.Inſulæ mul
tæ.Emporiū eoꝝ acila:ex quo ī idiā nauigaſ Regio amithoſcuta:dānia.Mizi maiores & minores:drima/
ti:macæ.Hoꝝ ꝓmontoriū cōtra carmaniā eſt.Diſtat.l.m.p.Mira res ibi tradiſ. Numeniū ab Antiocho
rege miſenæ ꝑpoſitū ibi uiciſſe.Eodē die claſſe æſtuq; reuerſo:iteꝝ eqtatu contra perſas dimicātē & gemi
na trophæa eodē i loco Ioui ac Neptuno ſtatuiſſe.Inſula i alto obiacet ogyris:clara:Erythra rege ibi ſepul/
to.Diſtat a cōtinēte.cxxv.M.p.Circuitu.cxii.m.d.Nec minus altera clara i azanio mari dioſcuriada diſtās
Vel ac/ a ſiagro extimo ꝓmontorio.cclxxx.m.p.Reliq icontinēte a noto etianū autaride i mōtes octo die z trāſi/
cheni tus.Gētes larendani:catabani:gebanitæ pluribus opidis:ſed maximis:nagia:& thonna temploꝝ.lxv.Hæc
eſt amplitudinis ſignificatio hoc promontoriū:a quo ad cōtinētē troglodytaꝝ.l.m.p. thoanii achichitæ:
Sabæi chatras motitæ.tonabei:antidalei:lexianæ:agrei:cerbani:ſabæi:arabū pp thura clariſſimi ad utraq; maria
porrectis gētibus.Oppida eoꝝ i rubro littore marane:marma:corolia:ſabatra.Intus oppida naſcus: carda
ua:carnus.& quo merces odoꝝ deferūt tomala.Pars eoꝝ atramite quorum caput ſobotale.lx.m. templa
muris includēs regia tamen oium mariaba.Sinum optinēt.xciiii.m.p.refertum iſulis odoriferis. Atrami
Elami/ tis i mediterraneo iunguſ.Minei mare accolunt:& elamitæ.Oppidū eiuſdē nois. Iis iunguſ cagulatæ.
tæ Oppidū ſibi:qđ græci appoten uocāt arſicodani.Vadei oppido magno baraſei lechieni:ſygaros iſula: quā
canes non intrant:expoſitiq; circa littora errādo moriunſ.Sinus intimus i quo leanitæ qui nomē ei dede/
uel agra re.Regia eoꝝ læana:& in ſinu læanar:uel ut abii elana.Nā & ipſum ſinum noſtri elaniticū ſcripſere alii ala
niticum.Artemidorus alaniticū.Iuba laniticū.Circuitus arabiæ a charace læana colligere ꝓdiſ quadragies
octies.lxv.p.Iuba paulominus.xl.m.putat.Latiſſima ē a ſeptētrione īter oppida heroum & characē.nūc &
Sarrace reliq̄ mediterrāea eius dicaſ.Nabatheis thimāeos iūxerūt ueteres.nūc ſunt tauēi:ſuelleni:ſarraceni:arreni:
ni Oppidū i quo oīs negociatio cōuēit:hemuatæ:analitæ.Oppida domada:egrata mudei.oppidū badanatha
Minei charrei. Oppidū chariati:achoali:Oppidū phoda:ac minei a rege cretæ Minoe(ut exiſtimāt) originē trahē
tes quoꝝ charmei oppidū.xiiii.m.p.marriba baramalacū:& ipm nō ſpernēdū. Itē carnon rhāmei:& hoꝝ
origo Rhadamāthus putaſ frater Minois.Hōerite maſſala.Oppida:hamitei:ſannei:chātace:bactias: har/
ma.Oppidū gedranite:āpre:iliſinate:bachilitei:ſammei:amathei:Cū oppidis neſſa & cēneſſeri. Zamareni
cū oppidis ſaiace:ſcātate:bacaſcāi.Rhiphearma oppidū quo uocabulo appellāt ordeū.Aurei:& rhaui:gyrei
& mathatei:Helmodenes:cū oppido ebode.Agacturi i montibus oppido.xxv.m.p.i quo fons emiſchaba
les:qđ ſignificat cameloꝝ oppidū.Amyclomei colonia mileſioꝝ.Actrida oppidū calingii i quoꝝ mariba
oppidū ſignificat dominos oium.Oppida pallon marānimal:iuxta flumen p qđ euphraten emergere pu/
tāt.Gētes agrei hāmonii.Oppidū athene:caurarā:qđ ſignificat ditiſſimos armēto.Coranitæ.ceſani:choa
ni.Fuerūt & græca oppida:arethuſa lariſſa:chalcis deleta uariis bellis.Romana arma ſolus ī eā terrā adhuc
Aelius intulit Aelius Gallus ex equeſtri ordine.Nā Caius Cæſar Auguſti filius proſpexit tātū arabiā. Gallus op/
Gallus pida diruit nō noīata ab auctoribus q ante ſcripſerūt:egrā anneſtū:eſcam:maguſum:tāmacū:labeciā:& ſu/
pradictā maribā:circuitu.vi.m.p.Itē caripeta:quo longiſſime ꝓceſſit. Cætera explorata rettulit. Noma/
des lacte & ferina carne ueſci.Reliquos uinū ut idos palmis exprimere.Oleū ſeſamæ Numeroſiſſimas eē
homeritas minoæs:fertiles agros palmetis arbuſtis.In pecore diuites cēbanos & areos:armis ꝑſtare maxi
me chatramotitas.Carreis latiſſimos & fertiliſſimos agros.Sabæos ditiſſimos ſiluaꝝ fertilitate odorifera
auri metallis agroꝝ riguis melliſicæ:æq; ꝓuentu.Deīde de odoribus ſuo dicemus uolumīe.Arabes mi/
trati degunt:aut intōſo crine:barba abradiſ ꝑterq̄ i ſuperiore labro.Aliis & hæc itonſa:mirūq; dictu ex in
numeris populis ps quo æqua i cōmertiis:aut latrociniis degit i uniuerſum gētes ditiſſimæ:ut apud quas
maxime opes romanorum parthorumq; ſubſiſtant:uendentibus:quæ e mari aut ſiluis capiant:nihilq; in
uicem redimentibus.Nunc reliquam oram arabiæ contrariam perſequemur.Timoſthenes totum ſinum
quatridui nauigatione i longitudinem taxauit:bidui latitudinem.Anguſtias.iiii.m.d.p. Eratoſthenes ab
oſtio.xiii.m.i quamq; partem Artemidorus:arabiæ latere.xiiii.l.M.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. CA. XXIX.

TRoglodytico uero undecies.lxxxiii.m.d.p.ptolemaida uſq; Agrippa.xiiii.p.xxxii.ſine differētia
laterum.Pleriq; latitudinem.cccclxii.prodiderunt faucis quæ hyberno orienti obuerſa.Alii.iiii.
m.alii.vii.alii.xii.m.p.patere.Situs āt ita ſe habet:A ſinu leanitico alter ſinus:quē arabes eant uo
cant:i quo heroum oppidum eſt.Fuit & cambyſo iter nelos & marchadas:deductis eo ægris ex/
ercitus Gens tyra.Daneō portus.Ex quo nauigabilem alueū perducere i nilum qua parte ad delta dictum
decurrit.lxii.d.p.iteruallo:qđ iter flumen & rubrum mare iter eſt primus oium Seſoſtris ægypti rex co/
gitauit:mox Darius perſarum.Deinde Ptolemæus ſequens:q eduxit foſſam latitudine pedum.c.altitudi
ne.xxx.i longitudīe.xxxvii.m.d.p.uſq; ad fontes amaros.Vltra deterruit inundationis metus excelſiore
tribus cubitis rubro mari comperto q̄ terram ægypti.Aliqui eam non afferunt cauſam: ſed ne immiſſo
mari corumperetur aqua nili:quæ ſola potus præbet.Nihilominus iter totum ferēdo frequentatur a ma
ri ægyptio:quod eſt triplex.Vnum a peluſio per harenas:ī quo niſi calami defixi regant uia non reperitur
ſubide aura ueſtigia operiente.Alterum uero duobus.m.p.ultra caſium mōtem:quod a.lx.m.p. redit in

peluſiacam uiam. Accolunt arabes autei. Tertium a gerro quod ad ipſum uocant. Per eoſdem arabes. lx
paſ. propius aſperum montibus & inops aquarum. Ex uiæ omnes arſinoen ducunt conditam ſororis no/ arſinoe
mine in ſinu charandra a Ptolemæo Philadelpho: qui primus troglodyticē excuſſit amnemq; arſinoen p̄/
fluit. ptolemæum appellauit. Mox oppidum paruum eſt aenum: pro quo alii philoterias ſcribunt. Dein/
de ſunt azarei: ex troglodytarum connubiis arabes feri. Inſulæ ſapirene: ſcitala: mox deſerta adimyos heri Bereni
nos ubi fons tadnos. mons eos: inſula lambe. Portus multi. Berenice oppidum matris Philadelphi nomi/ ce
ne: ad quod iter a copto diximus. Arabes autei & gnebadei troglodyticē: quā priſci michoen: alii midoen
dixere. mons pentedactylos. Inſulæ ſtenædyræ aliquot halonneſes nō pauciores: cardamin Topazos quæ Topa/
gemmæ nomen dedit. Sinus inſulis refertus ex iis: quæ marem uocatur: aquoſa quæ eratanos i ſinentes. zos
Regum ii præfecti fuere. Introrſus candei: quos ophiophagos uocant: ſerpentibus ueſci aſſueti. Neq; alia
regio fertilior earum. Iuba qui uidetur diligentiſſime proſecutus hæc omiſit in hoc tractu (niſi ſi exempla
rium uitium eſt) berenicen alteram: quæ panchryſos cognominata eſt. Tertiam quæ epidires inſignē lo/
co. Eſt enim ſita in ceruice longe procurrente: ubi fauces rubri maris. iiii. m. d. p. ab arabia diſtant. Inſulæ
ibi cytis topazium ferens: & ipſa ultra ſiluas ubi ptolemais a Philadelpho condita ad uenatus elephantoȝ
ob id epitherias cognominata iuxta lacum monoleum. Hæc eſt regio ſecondo uolumine a nobis ſignifica/
ta. In qua. xlv. diebus ante ſolſtitium totidemque poſtea hora. vi. conſumuntur umbræ: & in meridiem
reliquis horis cadunt. Cæteris diebus in ſeptentrionem: cum in berenice quam primā poſuimus: ipſo die.
ſolſtitii. vi. hora umbræ in totum abſumantur: nihilq; adnotatur aliud noui. D. cii. m. p. interuallo a pto/
lemaide res ingentis exempli: locuſq; ſubtilitatis immenſæ mundo ibi deprehenſo cum indubitata ratiōe
umbrarum. Eratoſthenes menſuram terræ prodere inde cœperit: Hinc azanium mare: promontorium
quod aliqui hiſpalum ſcripſere. Lacus mandalum. Inſula caſitis: & in alto multæ: in quibus teſtudo pluri
ma. Oppidum ſuchæ. Inſula daphnidis. Oppidum aduliton. Aegyptiorum hoc ſerui a dominis profugi
condidere. maximum hic emporium troglodytarum etiam æthiopum. Abeſt a ptolemaide. v. dierum na
uigatione. Deferūt plurimum ebur. Rhinocerotum cornua. Hippopotamorum coria: celtium: teſtudinū
ſphingia: mancipia. Supra æthiopes arroteras inſulæ quæ alæan uocantur. Item bacchias: & antibacchias:
& ſtratioten. Hinc in ora æthiopiæ ſinus incognitus: quod admiremur cum ulteriora mercatores ſcruten
tur. Promontorium in quo eſt fons cutius expetitus nauigantibus. Vltra Iſidis portus. x. dierum remigio
ab oppido adulitarum diſtans. In eum troglodytis myrrha confertur. Inſulæ ante portum duæ pſeudopy
læ uocantur: interiores totidem pylæ. In altera ſtelæ lapideæ litteris incognitis. ultra ſinus abalites. Inſula
diodori: & aliæ deſertæ: Oppidum gaza. Promontorum & portus moſſilicus: quo cynnamomum deue/
hitur. Hucuſq; Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui unum æthiopiæ oppidum ultra ponunt in littore bara
gaza. A moſelite promontorio atlanticum mare incipere uult. Iuba: præter mauritanias ſuas: gadis uſque
nauigandum coro. Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A promontorio indorum quod
uocatur lepteachra ab aliis drepanum; proponit recto curſu præter exuſta & malacho inſulam. xv. m. p. eē.
Inde ad locum quē uocant ſceneos. ccxxv. m. Inde ad inſulā ſadanū. cl. m. p. Sic fieri ad apertum mare. xviii.
lxxxv. m. p. Reliqui omnes pp ſolis ardorem nauigare poſſe non putauerunt. Quin. & commercia ipſa in
feſtant ex inſulis arabes aſcitæ appellati. quoniam bubulos utres binos ſternentes ponte pyraticā exercent
ſagittis uenenatis. Gentes troglodytarum Iuba tradit therothoas a uenatu dictos miræ uelocitatis ſicut
ichthiophagos natantes ceu maris animalia. Bargenos: zageras: chalybas: ſaxinas: ſyre cas: daremas: doma
zenes. quin & accolas nili a ſyene non æthiopum populos: ſed arabum eſſe dicit uſq; meroen. Solis quoq;
oppidum quod non procul memphi in ægypti ſitu diximus arabas conditores habere: Sunt & qui ulte/
riorem ripam æthiopiæ auferant adnectantq; africæ. Ripas autem in colere propter aquam. Nos relicto
cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo traduntur ordine utrinq; ponemus. A ſyene & prius arabiæ latere
gens catadupp. Deinde ſcenitæ. Oppida tacompſon: quam quidam appellauerunt: thathicen i arhamnū
ſeſamon: ſandura: naſaudum: anaundoma: cumara: beta: & bochiana: leuphitorga: tantarene: mecchindita:
noa: gophoa: gyſtate: megeda: lea: rhennia: nupſia: direa: pataga: bagada: dumana: rhadata: in quo feles au/
rea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo mallo: proximum meroe. Sic prodidit Bion. Iuba aliter.
Oppidū limū in mōte megaticos inter ægyptū & æthiopiā: qđ arabes myrſon uocauere. Deinde tacōſpō
arhātumi ſeſaſinium: pidne: mamuda: corambin. Iuxta eam bituminis fontem: hāmodata: proſda: parēta
mama: teſſata: gallas: zoroni gaucomene: meumpidi: botas: endonda: cametas i Nomadas in tabernaculis
uiuētes cyſtæ: pēmani: gadagaleni: paloi: primi: nupſi: deſeleni: patini: grābreues: magaſne: ſegaſmalai crā
da: dēna: cadeumna: thena: bathaialana: macua: ſcamos: gorā. In inſula ab iis ab Alexandro callim: ſerē: mal
los: agocē. Ex africæ latere tradita ſunt eodem noīe tacōpſos altera: ſiue pars prioris magora: ſea: edoſa: pe
lenari: aepyndis: maguſa: bauma: lanitima: ſpyntuma: ſydopta: gēſoa: pidicitora: c ugoa: orſima. ſuaſa: mau
ma: rhuma: urbuma: mulona: qđ oppidū græci hypatiron: uocarunt. Pagoargas: zamnes: unde elephanti
incipiant. mābli a: berreſa cetuma: Fuit quondam & epis oppidum contra meroen anteq̄ Bion ſcriberet de
letū: Hæc ſunt prodita uſq; meroen: ex qbus hoc tempore nullū p̄pe utroq; latere extat. Cæteræ ſolitudi/
nes. Nuper renunciauere principi Neroni miſſi ab eo milites p̄toriani cū tribuno ad explorādum: iter reli
qua bella æthiopicū cogitāti. Intrauere autē & eo arma romana Diui Auguſti temporibus duce. P. Petro
nio & ipſo equeſtris ordinis p̄fecto Aegyptiis oppida eoȝ expugnauit: q̄ ſola iuenerat: quo dicemus ordi
ne: pſelchin: primin: boccin: forum in. cabuſin: attenan: ſtadiſin: ubi nilus præcipitans ſe fragore auditum
accolis aufert. Diripuit & nepata: Longiſſimi autem a ſyene progreſſus. d. ccclxx. m. paſ. Nec tamen arma
romana ſolitudinem ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita eſt æthiopia uiciſſim ip̄ titādo ſeruiendoq;

Ménon clara & potens ét uſq; ad troiana bella Mennone regnante. Et ſyriæ imperitaſſe eam noſtroq; littore æta/
te regis Cephei patet Andromadæ ſabulis. Simili modo & de menſura eius uaria prodidere. Primus Da/
lion ultra meroen longe ſubuectus. Mox Ariſtocreon: & Bion: & Baſilis: Simonides minor ét quinquen/
nio in meroe moratus cum de æthiopia ſcriberet. Ná & Thimoſthenes claſſium Philadelphi præfectus ſi
ne menſura dieꝝ. lx. a ſyene meroen iter prodidit. Eratoſthenes. d. c. M. xxv. Artemidorus. dc. Mil. Sebo/
ſus ab ægypti extremis ſexdecies. lxxv. m. p. proxime dicti. lxv. Verum omnis hæc finita nuper diſputatio
eſt: quoniá a ſyene. d. cccclxii. m. Neronis exploratores renunciauere his modis. A ſyene hieranſycaminō
liiii. p. Inde tania. lxxv. m. p. regione enominiton. Aethiopum primi. cxx. m. Acinam. lxiiii. m. pitará. xxv.
Tergedum. cvi. m. inſulam gaugaden eſſe in medio eo tractu. Inde primum uiſas aues pſitacos: & alteram
quæ uocaſ artigula: animal: phingionia tergedo cynocephalos. Inde nabatha. lxxx. m. Oppidum id paruū
Meroe in prædicta ſolum. Ab eo ad inſulam meroen. ccclx. m. Herbas circa meroen demum uiridiores ſiluarúq;
aliquid apparuiſſe: rhynocerotum elephantorumq; ueſtigia. Ipſum oppidum meroen ab introitu inſulæ
abeſſe. lxx. m. p. Iuxtaq; aliam inſulam tractu dextro ſubeūtibus alueo: quæ portum faceret. Aedificia op/
Cádace pidi pauca. Regnare fœminá Candacem: quod multis iam annis nomen ad reginas tranſit. Delubrum Há
monis eſt ibi religioſum: & toto tractu ſacella. Cæterum cum potirētur rerū æthiopes. inſula ea magnæ
claritatis fuit. Tradunt armatorum. ccl. mil. dare ſolitam: artificum. iiii. mil. alere. Reges æthiopum. xlv.
& hodie traduntur.

Multiformes & miræ hominum effigies. CA. XXX.

Aethiopia VNiuerſa uero gens etheria appellata eſt: deinde atlantia: mox a Vulcani filio Aethiope æthiopia.
Animalium hominumq; effigies monſtriferas circa extremitates eius gigni minime mirum: ar/
tifici ad formanda corpora effigieſq; cælendas mobilitate ignea. Ferunt certe ab orientis parte in/
tima gentes eſſe ſine naribus æquali totius corporis planitie. Alias ſuperiore labro orbas: alias ſi/
ne linguis. Pars etiam ore concreto: & naribus carens: uno tantum foramine ſpirat: potumq; calamis aue/
næ trahit & grana eiuſdem auenæ ſponte prouenientis ad ueſcendum. Quibuſdam pro ſermone nutus
Pygmæi motuſq; membroꝝ eſſe. Quibuſdam ante Ptolemæū latinum regem ægypti ignotus fuit uſus ignium.
Quidam & pygmæoꝝ gentem ꝓdiderunt ante paludes: ex quibus nilus oriretur. In ora enim ubi deſii/
mus continui montes ardentibus ſimiles rubent. Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis qui
ſupponiſ anapata tridui itinere ad rubrum littus aqua pluuia ad uſum compluribus locis ſeruatur: ferti/
liſſima regione quæ intereſt auri. Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet. Deinde contra meroen mega/
barri: quos aliqui adiabaras nominauere: oppidum habent Apollinis. Pars eoꝝ nomades quæ elephantis
Macrobii ueſcitur. Et ex aduerſo in africæ parte macrobii. Rurſus a megabaris mennones: & danelli. dierumq;. xx.
interuallo critenſi. Vltra eos dochi. Deinde gymnites ſemper nudi. mox anderæ: mathithoe: meſagebes:
hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex africæ parte medimni. Deinde nomades cynoce/
phaloꝝ lacte uiuētes: olabi: ſorbotæ: qui octonum cubitoꝝ eſſe dicunſ. Ariſtocreon libyæ latere a meroe
oppidum tolen dieꝝ quinq; itinere tradit. Inde dieꝝ. xii. eſar ægyptioꝝ oppidum: quo pſammeticum fu
gerent in eo produnſ annis. ccc. habitaſſe. Contra in arabico latere daron oppidum eſſe eoꝝ. Bion autem
ſapé uocat quod ille eſar: & ipſo nomine aduenas ait ſignificari. Caput eoꝝ in inſula ſembobitin: & tertiū
in arabia ſai. Inter montes autem & nilum ſymbarri ſunt phaliges. In ipſis uero montibus aſchæ multis
nationibus. Abeſſe a mari dicunſ dieꝝ quinq; itinere. Viuunt elephantoꝝ uenatu. Inſula in illo ſebritarū
regioni paret. Ab ea nubei æthiopes dieꝝ octo itinere. Oppidum eoꝝ nilo impoſitū tenupſi ſambri: apud
quos quadrupedes omnes ſiue auribus ét elephanti. At ex africæ parte ptoembari ptoemphanæ: qui canem
pro rege habent motu eius imperia augurantes. Aruſbi oppido longe a nilo ſito. Poſtea achiſarin: phali//
uel daroen ges marigerri caſamarri. Bion & alia oppida in inſulis tradit. A ſembobiti meroen uerſus dieꝝ toto itine/
re. xx. proximæ inſulæ oppidum ſebarritaꝝ ſub regia. Et aliud aſar. Alterius oppidū dádem. Tertiam me
doen uocant: in qua oppidum aſel. Quartam eodem quo oppidum noie garoden: inde paropas oppidum
nauos: modúdæ: maudatini: ſecandini: colligati: ſecandæ: nauectabæ: cumi: agroſpi: ægyptanii: candrogari
arabum ſummoꝝ. Regio ſupra ſirbitum: ubi deſinunt montes: tradiſ a quibuſdam habere maritimos
æthiopas niſicaſtes: niſitas: quod ſignificat ternum & quaternum oculoꝝ uiros: non quia ſic ſint: ſed quia
ſagittis ꝑcipua contemplatione utunſ. Ab ea uero pte nili quæ ſupra ſyrtes maiores oceanúq; meridianū
ꝓtendiſ. dalion uocatos eſſe dicit pluuia tantū aqua utentes: ciſoros. longoporos: Ab eo calicibus dieꝝ. v.
uel nigrin itinere uſi balcos: iſuelos. pheruſios: ualios: ciſpios. Reliqua deſerta. Deinde fabuloſa ad occidētē uerſus ni
groæ: quoꝝ rex unum oculum habeat in fronte: Agriophagi: pantheraꝝ & leonum carnibus maxime uſ
uentes: pamphagi omnia mandentes: Antropophagi humana carne ueſcentes. Cynamolgi caninis capiti/
bus: Arthabathitæ quadrupedum feraꝝ modo uagi. Deinde heſperiæ ſperori: quos in mauritaniæ confi
nio diximus. ꝑs quædam æthiopum locuſtis tantum uiuit fumo & ſale duratis in annua alimenta. ii. qua
drageſimum uitæ annum non excedunt. Aethiopum terram uniuerſam cum mari rubro patere in longi
tudinem ſemel & uities. lxx. m. p. In latitudinem cum ſuperiore ægypto duodecies. xcvii. m. Agrippa exi/
ſtimauit. Quidam in longitudinem ita diuiſerunt. A meroe ſirbitu. xv. dierum nauigatiōe. Ab ea. xii. ad
dabellos: Ab iis ad oceanū æthiopicū. vi. dieꝝ iter. In totum enim ab oceano ad meroen. d. cc. m. xxv. m.
paſ. eſſe inter auctores fere conuenit. Inde ſyenē quantum diximus. Sita eſt æthiopia ab oriente hyberno
ad occidentem hybernum. Meridiano cardine ſiluæ hebeno maxime uirēt: meridiana eius pte imminēs
mari mons excelſus æternis ardet ignibus æonocauma dictus: a quo nauigatio quatriduí ad ꝓmontoriū
quod heſperionceras uocaſ confine africæ: iuxta æthiopas & heſperios. Quidam & in eo tractu modicos

colles amœna opacitate ueſtitos ægypanum:ſatyrorumq́ꝫ produnt.

Inſulæ æthiopici maris. CA. XXXI.

INſulas toto eo mari & Euphorus cõplures eſſe tradit:& Eudoxus:& Timoſthenes. Clitarchus
uero Alexandro regi renunciatam adeo diuitem:ut equos incolæ talentis auri permutarent. Al
teram ubi ſacer mons opacus ſilua repertus eẽt diſtillantibus arboribus odore miræ ſuauitatis.
Contra ſinum perſicum cernẽ nominatur inſula aduerſa æthiopiæ. cuius neqꝫ magnitudo neqꝫ
interuallum a incõtinente conſtat. Aethiopas tantum populos habere traditur. Euphorus auctor eſt:a ru
bro mari nauigantes in eam non poſſe ꝓꝑ ardores ultra quaſdam colũnas (ita appellãtur) paruæ inſulæ pro
uehi. Polybius in extrema mauritania contra montem atlantem:a terra ſtadia. viii. abeſſe prodidit cernẽ
Nepos Cor. ex aduerſo maxime carthaginis a continente paſ. m. non ampliorem circuitum. ii. m. Tradiẽ
& alia inſula contra montem atlantem:& ipſa atlantis appellata. Ab ea quinqꝫ dierum nauigatione ſolitu
dines ad æthiopas heſperios:& promontorium qđ uocamus heſperionceras. Inde primum circũagẽte ſe
terraꝝ fronte in occaſum ac mare atlanticum. contra hoc quoqꝫ promontoriũ gorgones inſulæ narrãtur.
Gorgonum quondam domus bidui nauigatione diſtantes a continente ut tradit Xenophon Lãpſacenus.
Penetrauit in eas Hãno pœnorum imperator. prodiditq́ꝫ hirta fœminarum corpora uiros pernicitate eua
ſiſſe. Duarumqꝫ gorgonum cutes argumenti:& miraculi gratia in Iunonis templo poſuit:ſpectatas uſque Gorgo
ad carthaginem captam. Vltra has etiãnum duæ heſperides inſulæ narranẽ. Adeoqꝫ omnia circa hæc incer nes,
ta ſunt:ut Statius Seboſus a gorgonum inſulis prænauigatione atlantis dierum. xl. ad heſperidum iſulas
curſum prodiderit:ab iis ad heſperionceras unius. Nec mauritaniæ inſulaꝝ certior fama eſt. Paucas mõ Vel au
conſtat eſſe ex aduerſo autologum a Iuba repertas:in qbus gætulicam purpuram tinguere inſtituerat. toliam

De fortunatis inſulis. CA. XXXII.

SVnt qui ultra eas fortunatas putant eſſe quaſdamq́ꝫ alias:quaꝝ numero idem Seboſus etiã ſpa
tia complexus Iunoniam abeſſe a gadibus. d. ccl. m. p. tradit. Ab ea tantundem ad occaſum uer Iunõia
ſus pluuialiam caprariamq́ꝫ. In pluuialia non eẽ aquã niſi ex imbribus. Ab iis. ccl. m. p. Fortuna
tas contra leuam mauritaniæ. viii. m. p. Oram ſolis uocari in conualle a conuexitate & planariã
a ſpecie conuallis. circuitu. ccc. m. p. Arboꝝ ibi proceritatem ad centũ quadragintaquatuor pedes adoleſce
re. Iuba de fortunatis ita inquiſiuit:ut ſub meridiem poſitas eſſe prope occaſum a purpurariis. d. ccxxv. m.
paſ. ſic ut. ccl. ſupra occaſum nauigetur. Deinde per. ccclxxv. m. p. ortus petatur. primam uocari ombrion
nullis ædificiorum ueſtigiis:habere in mõtibus ſtagnum:arbores ſimiles ferulæ:ex qbus aq̃ exprimatur
ex nigris amara:ex candidioribus potui iucunda. Alteram inſulã iunoniã appellari. In ea ædiculam eſſe tã
tũ lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde caprariam:lacertis grãdibus refer Capra
tam. In conſpectu earũ eẽ ningariam quæ hoc nomen accepit a perpetua niue nebuloſa. Proximam ei cana ria
riam uocari a multitudine canum ingentis magnitudinis. Ex quibus perducti ſunt a Iuba duo:quin appa canaria
rent ibi ueſtigia ædificiorum. cum autem copia omnes pomorum & auium oĩs generis abundent:hanc &
palmetis caryotas ferentibus:ac nuce pinea abundare. Eſſe copiam quoqꝫ mellis. Papyrũ quoqꝫ & ſiluros in
amnibus gigni. infeſtari eas. beluis:quæ expellantur aſſidue putreſcentibus. At abunde orbe terrarum ex
tra intra indicato collecta in arctum menſura æquior uidetur.

Terræ per menſuras computatæ digeſtio. CA. XXXIII.

POlybius a gaditano freto longitudine directo curſu ad hos mæotis. xxxiiii. xxxvii. m. d. paſ. pro
didit. Ab eodem initio ad orientem recto curſu ſiciliam:duodecies. lx. m. d. paſ. cretam. ccclxxv.
paſſu. Rhodum. clxxxvi. d. paſ. Cheledonias tantundem. Cyprum. ccxxv. paſſ. Inde ſyriæ ſeleu
ciam pieriam. cxv. paſſ. Quæ computatio efficit uicies ter. xl. millia paſſus. Agrippa hoc idem in
teruallum a freto gaditano ad ſinum perſicum per longitudinem directam. xxxiiii. xl. mil. paſ. taxat:ſi quo
haud ſcio an ſit error numeri:quoniam idem a ſiculo freto alexandriam curſus. xii. l. millia paſſ. tradidit.
Vniuerſus autem circuitus per ſinus dictos ab eodem exordio collegit intra mæotin lacum. clvi. Millia.
paſſu. Artemidorus adiicit. d. ccvi. millia. Idem cum mæotide. clxxii. xc. paſ. eſſe tradit. Hæc eſt menſura
inermium & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nũc ipſarum partium magnitudo com
parabitur:utcunqꝫ difficultatem afferet auctorum diuerſitas. Aptiſſime tamen ſpectabitur ad longitudi
nem latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptum europæ magnitudo. lxxxi. xlviii. m. p. Africæ ut me
dia ex oĩ uarietate ꝑdẽtiũ ſumaẽ cõputatio. Efficit lõgitudo. xxxvii. xlviii. m. Latitudo qua colliẽ nuſq̃. ccl.
Millia paſ. excedit. Sed quoniam a cyrenaica eius parte. d. cccc. millia. paſ. eam fecit Agrippa. Deſerta eius
ad garamantas uſqꝫ qua noſcebantur:complectens uniuerſam menſuram:quæ uenit in computationem
xlvi. viii. m. p. efficit. Aſiæ lõgitudo in confeſſo eſt. lxiii. dcccl. M. p. latitudo ſane cõputeẽ ab æthiopico ma
ri alexãdriã iuxta nilũ ſitã:ut ꝑ meroen & ſyenẽ mẽſura currat. xviii. lxxv. m. p. Apparet ergo europã paulo
minus dimidia aſiæ ꝑte maiorẽ eẽ q̃ aſiã. Eãdẽ altero tãto & ſexta ꝑte africæ ampliorẽ q̃ africã. Quod ſi mi
ſceanẽ oẽs ſũmæ. liq̃do patebit europã totius terræ tertiã eẽ ꝑtẽ & octauã paulo amplius. aſiã uero q̃rtã &
xiiii. Africã ãt q̃ntã & inſuꝑ ſexageſimã. His addemus etiãnũ unã græcæ iuẽtiõis ſniam uel exq̃ſitiſſimæ
ſubtilitatis:ut nihil deſit ĩ ſpectãdo terraꝝ ſitu:ĩdicatiſqꝫ regiõibus noſcaẽ:& q̃ cuiqꝫ eaꝝ ſocietas ſit:ſiue
cognitio dierũ:ac noctiũ:qbuſqꝫ iter ſe pares umbræ & æqua mũdi cõuexitas. Ergo reddeẽ hoc ẽt: terraqꝫ Segmẽ
uniuerſa ĩ mẽbra cæli digereẽ. Plura ſũt ãt hæc ſegmẽta mũdi:q̃ nři circulos appellauere:græci paralellos. ta

Digeſtio terrarum in paralellos:& umbras pares. CA. XXXIIII.

PRincipiũ hẽt indiæ pars uerſa ad auſtrũ. Patet uſqꝫ arabiã & rubri maris accolas. continenẽ ge
droſi pſæ carmani:elimæi:parthienæ:aria:ſuſiane:meſopotamia ſeleucia cognominata. Baby

Ionia arabia ad petras uſq;. Syria cœle: peluſiũ ægypti. Inferiorq; ora q̃ uocaᷣ alexãdriæ. africæ maritima.
Cyrenaica oppida oĩa tapſus: hadrumẽtũ. clupea: carthago. Vtica utraq;. hippo. Nũidia mauritania utraq;
Vmbilicus atlãticũ mare: colũnæ Herc. In hoc cæli circõplexu æqnoctii die media ũbilicus: quẽ gnomonẽ uocãt. vii.
pedes lõgus: ũbrã nõ ãplius q̃ttuor pedes lõgã reddit. Noctis uero dieiq; lõgiſſima ſpatia horas. xiiii. æq-
noctiales hñt: breuiſſima e cõtrario. x. Sequẽs circulus ĩcipit ab ĩdia uergẽte ad occaſũ: uadit p medos par-
thos: pſepolin: citima pſidis: arabiã citeriorẽ: iudæã: libãi mõtis accolas. Amplectiᷣ babylonẽ: idũæã: ſama
riã: hieroſolymã: aſcalonẽ: ioppã: cæſareã: phœnicẽ: ptolemaidẽ: ſydonẽ: tyrũ: beritũ: botrĩ: tripolĩ: byblũ:
antiochiã: laodiceã: ſeleuciã: ciliciæ maritima: cyprũ auſtrinã: cretã: lilybeũ in ſicilia: ſeptẽtrionalia africæ
& numidiæ. Vmbilic⁹ æqnoctio. xxxv. pedũ: umbrã. xxiiii. pedes lõgã facit. Dies ãt noxq; maxĩa. xiiii. ho-
rarũ æqnoctialiũ ẽ: accedẽte: iis qnta pte unius horæ. Tertius circulus ab indis imao ꝓximis oriᷣ. Tendit p
caſpias portas: mediæ ꝓxĩas: cataoniã: cappadociã: taurũ: amanũ: iſſum: cilicias portas: ſolos: tharſum: cy-
prũ: piſidiam: pãphyliæ ſiden: lycaoniã: lyciã: patariã: xanthũ: caunũ: rhodũ: coũ: halycarnaſum: gnidũ: do
uel ochiũ dorida riadũ: delũ: cycladas medias: gythiũ: malean: argos: laconiã: elin: olympiã: meſſeniã pelopõneſũ ſyracuſas:
catinã: ſiciliã mediã: ſardiniæ auſtrina. carteia: gades: Gnomonis cẽtũ unciæ umbrã. lxxvii. unciarũ faciũt:
Lõgiſſimus dies eſt æqnoctialiũ horarũ. xiiii. atq; dimidiæ cũ. xxx. pte unius horæ: Quarto ſubiacẽt circu
lo: q ſunt ab altero latere imai. Cappadociæ auſtrina galatia: myſia: ſardis: ſmyrna: ſipylus: tmolus mõs ly-
diæ: caria: Ionia: tralis: colophon: epheſus: miletos: ſamos: chios: icariũ mare: cyclades ſeptẽtriõales: athenæ
megara: corinthus: ſicyon: achaia: pſæ iſthmus: epirus: ſeptẽtriõalia ſiciliæ: narbonẽſis galliæ exortiua: hi
ſpaniæ maritima a carthaginæ noua & inde ad occaſũ. Gnomõi. xxi. pedũ: reſpõdẽt umbræ. xvii. pedum.
Lõgiſſimus dies hẽt æqnoctiales horas q̃ttuordecim & duas tertias unius horæ. Quĩto cõtineᷣ ſegmen
to ab introitu caſpii maris bactria: Iberia: armenia: myſia: phrygia: helleſpontus: troas: tenedus: abydos: ſce
pſis: ilium: ida mons cizycum: lampſacum: ſinope: amiſum: heraclea ĩ ponto: paphlagonia: lemnus: ibrus:
thaſſus: caſandria: theſſalia: macedonia: lariſſa: amphipolis: theſſalonice: pella: edeſus: beroea: pharſalia: ca-
riſtum: euboea: boeotum: chalcis: delphi: acarnania: ætolia: apollonia: brũduſium: tarentum: thuriĩ: locri:
regiũ: lucãi: neapolis: puteoli: thuſcũ: mare: corſica: baleares: hiſpãia media. Gnomoni. vii. pedes: ũbris ſex.
Magnitudo diei ſũma horaꝝ æqnoctialiũ. xv. Sexta cõphẽſio q̃ cõtieᷣ urbs rõa ãplectiᷣ caſpias gẽtes: cauca
ſũ. ſeptẽtriõalia armẽiæ: apollõiã ſupra rhyndacũ nicõediã: niceã. chalcedonẽ: bizãtiũ: lyſimachiã: cherõne-
ſũ: melanẽ ſinũ: abderã: ſamothraciã: maroneã: oenũ: beſſicã: thiraciã: medicã: pæoniã: illyrios: dyrrachiũ:
cãuſiũ: apuliæ extĩa: cãpãiã: & ethruriã. Piſas: Lunã: Lucã: gẽuã: liguriã: ãtipoli: maſſiliã: narbonẽ: tarraconẽ:
hiſpãiã: tarraconẽſẽ mediã & ide p luſitaniã. Gnomõi pedes nouẽ: ũbre octo. Lõgiſſima diei ſpatia horarũ
æqnoctialiũ. xv. addita nona pte unius horæ: aut (ut Nigidio placuit) qnta. Septia diuiſio ab altera caſpii
maris hora icipit. Caditq; ſupra callatin: boſpoꝝ: boryſthenẽ: tomos: thraciæ auerſa: triballos: illyrici reli-
q̃: adriaticũ mare: aqleiã: altinũ: Venetiã: uicetiã: patauiũ: Veronã: Cremonã: rauẽnã: ãconã: picenũ: marſos:
pelignos: ſabios: ũbriã: ariminũ: bononiã: placẽtiã Mediolanũ: oĩaq; ab appẽnino. Trãſq; alpes galliã: aqta-
niã. uiẽnã: pireneũ: celtiberiã. Vmbilico. xxxv. pedũ ũbræ. xxxvi. Vt tñ i ptẽ uenetiæ exeq̃ᷣ ũbra gnomoni.
Ampliſſima dies horaꝝ æqnoctialiũ. xv. & qntarũ ptiũ horarũ triũ. Hactẽus ãtiquoꝝ exacta celebrauius.
Seq̃ntũ diligẽtiſſimi qđ ſupeſt terrarũ tribus aſſignauere ſegmẽtis. A tanai p mæotin lacũ & ſarmatas uſ
que boryſthenẽ: atq; ita p dacos ptẽq; germãiæ gallias oceãi littora amplexi: qđ eẽt: horarũ. xvi. Alterũ p
hyꝑboreos & britaniã horarũ. xvii. Poſtrẽo ſcythicũ a riphæis iugis ĩ tylẽ: i quo dies cõtiuareᷣ (ut dixius)
noctesq; p uices. Iidẽ & ãte pricipia: q̃ fecius: poſuere circulos duos. Primũ p iſulã meroen & ptolemaidem
ĩ rubro mari ad elephãtorum uenatus conditã: ubi longiſſimus dies. xii. horarum eſſet: dimidia hora am
plior. Secundum per ſyenen ægypti euntem: qui eſſet horarum. xiii. Idemq; ſingulis dimidia horarum
ſpatia uſque ad ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VII. PROOEMIVM.

De animalibus.

Homerus munera

MVNDVS, ET IN EO terræ, gentes, maria, inſulæ. Inſignes urbes ad hũc modum ſe hñt. Aiantum in eodẽ natura nullius ꝓpe ptis contẽplatione minor eſt. Siqdẽ cum oia exequi humãus neq̃at animus, principium iure tribuetur hoi: cuius cã uiᷣ cuncta alia gẽuiſſe natura: magna & ſæua mercede cõtra tãta ſua munera: ut nõ ſit ſatis æſtimare: parens melior hoi: an triſtior nouerca fuerit. Ante oia unum animantiũ cunctorum alienis uelat opibus. cæteris uarie tegumenta tribuit. teſtas. cortices. coria. ſpinas. uillos. ſetas. pilos. plumã. pẽnas. ſquamas. uellera: Truncos ẽt ar

boreſq̧ cortice iterdũ gemio a frigoribus & calore tutata ẽ. Hominẽ tãtũ nudũ & ĩ nuda humo natali die
abiicit ad uagitus ſtati & ploratũ: nullũq̧ tot aĩalũ aliud ad lachrymas: & has ꝓtinus uitæ pricipio. At her
cule riſus ꝑcox illi & celerrius ante q̃dragesimũ diẽ nulli daẜ. Ab hoc lucis rudiméto qđ ne feras qdẽ iter
nos gẽitas uicula excipiũt: & omniũ mẽbroꝝ nexus: atq̧ iſœliciter natũ iacet manibus pedibuſq̧ deuictis
flẽs aĩal cæteris ĩpaturũ: & a ſuppliciis uitã auſpicaẜ: unã tãtũ ob culpã: q̃a natũ ẽ. Heu demẽtia ab iis initiis
exiſtimãtiũ ad ſupbiã ſe genitos. Pria roboris ſpes: primũq̧ tpis munus: q̃drupedi ſimilẽ facit. Quãdo hoi
inceſſus: q̃do uox: q̃do firmũ cibis os: q̃diu palpitãs uertex ſũmæ iter cũcta aĩalia ĩbecillitatis idiciũ. Iã mor
bi tot atq̧ medicinæ tot cõtra mala excogitatæ: & hæ quoq̧ ſubide nouitatibus uictæ cætera ſentire natu
rã ſuã. Alia pnicitatẽ uſurpaẜ. alia ꝑpetes uolatus. alia uires. alia nare. Hoiem ſcite nihil ſine doctria. nõ faris
nõ igredi. nõ ueſci. breuiterq̧ nõ aliud naturæ ſpõte q̃ flere. Itaq̧ multi extitere: q nõ naſci optimũ cẽſerẽt:
aut q̃ ociſſime aboleri. Vni aĩantiũ luctus ẽ datus. Vni luxuria: & qdẽ inũerabilibus modis: ac p ſingula mẽ
bra. Vni ãbitio. Vni auaritia. Vni imẽſa uiuẽdi cupido. Vni ſupſtio. Vni ſepulturæ cura: atq̧ ẽt poſt ſe de fu
turo. Nulli uita fragilior. Nulli reꝝ oĩum libido maior. Nulli pauor cõfuſior. Nulli rabies acrior. Deniq̧
cætera aĩantia ĩ ſuo gñe ꝓbe degũt. Cõgregari uidemus: & ſtare cõtra diſſimilia. Leonũ feritas iter ſe non
dimicat. Serpẽtũ morſus nõ petit ſerpẽtes. Ne maris qdẽ beluæ ac piſces niſi ĩ diuerſa genera ſæuiunt. At
hercule hoi plurima ex hoie ſunt mala.

Gẽtiũ mirabiles figuræ. Ca. I.

ET de uniuerſitate qdẽ generis hũani magna ex pte ĩ relatiõe gẽtiũ dixius. Neq̧. n. ritus, moreſq̧
nũc tractamus. Innumeri ſunt, totidẽ pene, quot ſũt hoiũ cœtus. Quædã tñ nõ omittẽda du
co: maxieq̧ lõgius a mari degẽtiũ. In qb9 ꝓdigioſa aliq̃, & icredibilia multis uiſũ iri haud dubi
to. Quis. n. æthiopas, ãte q̃ cerneret, credidit? aut cui nõ miraculo ẽ, cũ primum ĩ noticiã uenit?
Quã multa fieri nõ poſſe, priuſq̃ ſint facta, iudicanẜ? Naturæ uero reꝝ uis, atq̧ maieſtas, ĩ oĩbus momẽtis
fide caret: ſi qs mõ ptes eius ac nõ totã cõplectaẜ aĩo. Ne pauões, aut tigriũ, pãtherarũq̧ maculas: & tot aĩali
um picturas cõmemorẽ: puũ dictu: ſed imẽſũ æſtimatiõe. tot gẽtiũ ſermões. tot liguæ. tãta loq̃ndi uarie
tas: ut externus alieno pene nõ ſit hoĩs uice. Iã in facie uultuq̧ nr̃o cũ ſint. x. aut paulo plura mẽbra nullas
duas in tot milibus hoium ĩdiſcretas effigies exiſtere. Quod ars nulla, in paucis numero, pſtet affectando.
Nec tamen ego in pleriſq̧ eorũ obſtrigã fidẽ meã: potiuſq̧ ad auctores relegabo: qui de dubiis rogenẜ oĩ
bus. Mõ ne ſit faſtidio, græcos ſeq̃, tãto maiore eorũ diligẽtia, uel cura uetuſtiore.

De ſcythis: & aliarũ diuerſitate gentium. Cap. II.

ESſe ſcytharũ genera & qdẽ plura: q̃ corpibus humãis ueſcerenẜ ĩ idicauimus. Id ipſum icredibi
le fortaſſe: ni cogitemus ĩ medio orbe terrarũ ac Sicilia & Italia fuiſſe gẽtes huius mõſtri cyclo — Cyclo/
pas & Læſtrygonas: & nuprime trãſalpes hoiem imolari gẽtiũ earũ more ſolitũ: qđ paulo a mã — pes Læ/
dẽdo abeſt. Sed & iuxta eos q ſũt ad ſeptẽtrionẽ uerſi: haud ꝓcul ab ipſo aqlõis exortu ſpecuq̧ — ſtrygões
eius dicto: quẽ locũ geſglithron appellãt: ꝓdunẜ arimaſpi: quos dixius: uno oculo in frõte media inſignes: — Arima/
qbus aſſidue bellũ eẽ circa metalla cũ gryphis ferarũ uolucri genere q̃le uulgo tradiẜ: eruẽte ex cuniculis — ſpi
aurũ mira cupiditate & feris cuſtodientibus & arimaſpis rapiẽtibus: multi ſed maxie illuſtres Herodotus
& ariſteas Procõneſius ſcribũt. Sup alios ãt antropophagos ſcythas ĩ q̃dã cõualle magna imai mõtis regio — Anthro
eſt: q̃ uocaẜ abarimõ: in q̃ ſilueſtres uiuũt hoies auerſis poſt crura plãtis eximiæ uelocitatis: paſſim cũ feris — popha/
uagãtes. Hos in alio nõ ſpirare cœlo: ideoq̧ ad finitimos reges nõ ptrahi. Neq̧ ad alexandrũ mag. ptractos — gi
Beton itinerũ eius mẽſor ꝓdidit. Priores anthropophagos: quos ad ſeptẽtrionẽ eẽ dixius. x. dieꝝ itinere — uel dẽci
ſupra boryſthenẽ amnẽ: oſſibus humãoꝝ capitũ bibere. Cutibuſq̧ cũ capillo ꝓbalthelibus ante pectora — buſq̧ cũ
uti Iſigonus Niceenſis. Idẽ in albania gigni quoſdã glauca oculorũ acie: a pueritia ſtati canos: q noctu pluſ — capillo
q̃ iterdiu cernãt. Idẽ itinere dieꝝ. x. ſupra boryſthenẽ ſauromatas tertio die cibũ cape ſp. Crates Pergame/ — ꝓ mãti/
nus in helleſpõtũ circa pariũ genus hoium fuiſſe tradit: quos ophiogenes uocat: ſerpẽtũ ictus cõtactu leua — libus
re ſolitos: & mãu ĩpoſita uenena extrahere corpori. Varro ẽt nũc eẽ paucos ibi: quoꝝ ſaliuæ cõtra ictus ſer — Ophio/
pẽtũ medeanẜ. Similis & in africa gens pſyllorũ fuit ut Agatharchides ſcribit: a Pſyllo rege dicta: cuius ſe — genes
pulchrũ in parthe ſyrtiũ maioꝝ eſt. Horũ corpori igẽitũ fuit uirtus exitiale ſerpẽtibus: ex cuius odore ſopi — Phylli.
rẽt eas. Mos uero liberos genitos ꝓtinus obiiciẽdi ſæuiſſimis eaꝝ. Eoq̧ genere pudicitiã cõiugũ experien
di: nõ ꝓfugiẽtibus adulterino ſanguine natos ſerpẽtibus. Hæc gens ipſa qdẽ ꝓpe iternetione ſublata ẽ a na
ſamonibus: q nũc tenẽt has ſedes. Genus tamẽ hoium ex iis q ꝓfugerãt: aut cũ pugnatũ ẽ abfuerãt: hodieq̧
remanet in paucis. Simile & ĩ italia marſorũ gẽte durat: quos a Cyrces filio ortos ferũt: & ideo ineſſe ns ui — Marſi
naturalẽ eã. Et tamẽ oĩbus hoĩbus cõtra ſerpẽtes ineſt uenenũ. Ferũtq̧ ictas ſaliua: ut feruẽtis aq̃ contactu
fugere. Qđ ſi in fauces penetrauerit ẽt mori. Idq̧ maxie hũani ieiuni oris. Supra naſamonas cõfineſq̧ illis
maclyas ãdrogynas eẽ utriuſq̧ naturæ iter ſe uicibus cocũtes Calliphãtes tradit. Ariſtoteles adiicit dextrã — Andro/
mãmã iis uirilẽ. leuã muliebrẽ eẽ. In eadẽ africa familias q̃ſdã effaſcinãtiũ iſigõus & mẽphodorus tradũt: — gynes
quarũ laudatiõe itereãt ꝓbata areſcant arbores: emorianẜ ĩfantes. Eſſe eiuſdẽ generis in triballis & illyriis
adiicit iſigonus: q uiſu quoq̧ effaſcinenẜ. iterimãtq̧ quos diutius intueanẜ iratis ꝑcipue oculis: qđ eorum
malũ facilius ſentire puberes. Notabilius eſſe: q pupillas binas in oculis ſingulis habeãt. Huius generis fœ
minas in ſcythia quæ uocanẜ uithyæ: ꝓdit Apollonides Philarchus & in ponto thibioꝝ genus: multoſq̧
alios eiuſdẽ naturæ: quorum notas tradit in oculo altero geminã pupillã: in altero equi effigiem. Eoſdem
ꝓterea nõ poſſe mergi ne ueſte qdem degrauatos. Haud diſſimile iis genus pharmacũ in æthiopia prodi
dit Damõ: quorũ ſudor tabẽ cõtactis corporibus afferat. Fœminas quidem oẽs ubiq̧ uiſu nocere: quæ du
plices pupillas habeant: Cicero quoq̧ apud nos auctor eſt. Adeo naturæ: cum ferarum more ueſcendi hu
manis corporibus in homine rabiem genuiſſet: gignere in toto corpore: & quorundam oculis quoq̧ ue

nena placuit:ne quid uſq̃ mali eſſet:quod in homine non eſſet. Haud procul urbe roma in faliſcorũ agro
familiæ ſunt paucæ:quæ uocantur hirpiæ:quæ ſacrificio annuo quod fit ad montem ſoractem Apollinis
ſuper ambuſtã ligni ſtruem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo ſenatuſcõſulto militiæ omni/
umq; aliorũ munerũ uacationem habent. Quorũdam corpori partes naſcunt̃ ad aliqua mirabiles. Sicut
Pyrrhi pollex — Pyrrho regi pollex in dextro pede:cuius tactu lyonẽſis medebat̃. Hũc cremari cũ reliquo corpore non po
tuiſſe tradũt. Conditũq; loculo in tẽplo. Præcipue india æthiopũq; tractus miraculis ſcatent. Maxima in ĩ
dia gignunt̃ animalia. Indicio ſunt canes grandiores cæteris. Arbores q̃dem tantæ proceritatis tradunt̃:
ut ſagittis ſuperari nequeant. Hæc facit ubertas ſoli:temperies cæli:aquarũ abũdantia (ſi libeat credere) ut
ſub una ficu turmæ condant̃ eq̃tũ. Arũdines uero tantæ proceritatis:ut ſingula ĩternodia alueo nauigabi
li ternos interdũ homines ferãt. Multos ibi quina cubita cõſtat lõgitudine excedere. Nõ expuere:nõ capi/
tis:nõ dentiũ aut oculorũ ullo dolore affici. Raro aliarũ corporis priũ:tam moderato ſolis uapore durari.
Gymnoſophiſtæ — Philoſophos eoꝝ:quos gymnoſophiſtas uocãt:ab exortu ad occaſum p̃ſtare contuẽtes ſolẽ immobilibus
oculis. Feruẽtibus arenis toto die alternis pedibus inſiſtere. In monte:cui nomen eſt milo; hoĩes eẽ auer/
ſis plãtis:octonos digitos in ſingulis pedibus habentes auctor eſt Megaſthenes. In multis autẽ montibus
genus hominũ capitibus caninis:ferarũ pellibus uelari:pro uoce latratũ edere:unguibus armatũ uenatu
& aucupio ueſci. Horũ ſupra.cxx.mil.fuiſſe ꝑdunt̃. Cteſias ſcribit in quadã gente indiæ fœminas ſemel ĩ
Monoſceli — uita parere:genitoſq; cõſeſtim caneſcere. Itẽ hoĩum genus.q̃ monoſceli uocarent̃:ſingulis cruribus miræ
ꝑnicitatis ad ſaltũ. Eoſdemq; ſciopodas uocari:q̃ in maiore æſtu humi iacẽtes reſupini umbra ſe pedũ ꝓte
gant. Non lõge eos a troglodytis abeſſe. Rurſuſq; ab iis occidentem uerſus quoſdam ſine ceruice:oculos ĩ
humeris habentes. Sunt & ſatyri ſubſolanis indorum montibus. cartadulorũ dicit̃ regio: perniciſſimum
animal tanquã quadrupedes tã recte currẽtes:humana effigie:ut propter uelocitatẽ niſi ſenes aut ægri
uel chorãneorũ — non capiantur. Choromandarũ gentem uocat Taurõ ſilueſtrem ſine uoce:ſtridoris horrendi: hirtis cor/
poribus oculis glaucis:dentibus caninis. Eudoxus in meridianis indiæ uiris plantas eſſe cubitales. Fœmi/
nas adeo ꝑuas:ut ſtruthopodes appellent̃. Megaſthenes gentẽ inter nomadas indos narium loco foramĩa
Aſtomi — tantũ habentem:anguium modo loripedẽ:uocari ſyrictas. Ad extremos fines indiæ ab oriente circa fontẽ
gangis aſtomorũ gentẽ ſine ore corpore toto hirtã ueſtiri frondiũ lanugine: halitu tantũ uiuẽtẽ & odore:
quem naribus trahant. Nullum illis cibum. nullũq; potum. Tantũ radicũ florumq; uarios odores ſilue/
ſtrium malorum:quæ ſecũ portant longiore itinere:ne deſit olfactus. Grauiore paulo odoꝛ haud difficul
Pygmæi — ter exanimari. Super hos extrema in parte montiũ ſpithamæi:pygmæi narrantur:ternas ſpithamas longi
tudine:hoc eſt ternos dodrantes non excedentes. Salubri cælo:ſemperq; uernante:montibus ab aquilone
oppoſitis:quos a gruibus infeſtari. Homerus quoque prodidit. Fama eſt inſidẽtes arietũ caprarũq; dorſis
armatos ſagittis ueris tẽpore uniuerſo agmine ad mare deſcendere:& oua pulloſq; earũ alitum conſume/
re:ternis eam expeditionem menſibus conficiẽaliter futuris gregibus non reſiſti. Caſas eorum luto pẽnis/
que:& ouorum putaminibus conſtrui. Ariſtoteles in cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his ut
reliqui. Cyrnios indorum genus Iſignus tradit annis centenis quadragẽis uiuere. Item æthiopas Macro/
bios & feras exiſtimant:& qui athon montem incolant. Hos quidem quia uiperinis carnibus alãtur: itaq;
nec capiti:nec ueſtibus eorum noxia corpori ineſſe animalia. Oneſicritus quibus in locis ĩdiæ umbræ nõ
ſint:corpora hominum cubitoꝝ q̃nũ & binorũ palmorum exiſtere:& uiuere annos.cxxx. nec ſeneſcere:
ſed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus indos qui centenos annos excedant gymneſtas appellat:non
uel pandea — pauci Macrobios. Cteſias gentem ex iis quæ appellatur pandoræ in conuallibus ſitam:annos ducenos ui/
uere:in iuuenta candido capillos:qui in ſenectute nigreſcat. Contra alios quadragenos non excedere an/
nos iunctos Macrobiis:quorum fœminæ ſemel pariant. Idq; & Agatharchides tradit. Præterea locuſtis
eos ali:& eſſe pernicies. Mandorum nomen iis dedit Clytarchus & Megaſthenes:tricentoſque eorum ui/
cos annumerant. Fœminas ſeptimo ætatis anno parere:ſenectam quadrageſimo anno accidere. Artemi/
dorus in tabrobanam inſulam longiſſimam uitam ſine ullo corporis langore traduci. Viros indoꝝ quoſ/
dam cum feris coire:mixtoſque & ſemiferos eſſe partus. In calingis eiuſdem indiæ gente quinquennes cõ
cipere fœminas:octauum uitæ annum non excedere. Et alibi cauda uilloſa homines naſci pernicitatis exi/
Oritæ — miæ. Alios auribus totos contegi. Oritas ab indis arbis fluuius diſterminat. Ii nullum alium cibum noue
re quã piſcium:quos unguibus diſſectos ſole torreant: atq; ita panem ex iis faciunt: ut refert Clitarchus.
Troglodytas ſuper æthiopiam ueloci ores eſſe equis pergamenus Crates. Item æthiopas octona cubita lõ
gitudine excedere:ſyrbotas uocari gentem eam nomadum æthipum ſecundum flumen aſtapum ad ſep/
tentrionem uergentem. Gens medimnorum appellata abeſt ab oceano dierum itinere uigeſimo. Anima
lium quæ cynocephalos uocamus lacte uiuunt:quorum armenta paſcit maribus interemptis præterquã
ſobolis cauſa. in africæ ſolitudinibus hominum ſpecies obuiæ ſubinde fiunt: momentoque euaneſcunt.
Hæc atque talia ex hominum genere ludibria ſibi:nobis miracula ingenioſa fecit natura. Et ſingula qui/
dem quæ facit indies:aut prope horas quis enumerare ualeat? Ad detegendam eius potentiam ſatis ſit in/
ter prodigia poſuiſſe gentes. Hinc ad confeſſa in homine pauca.

De prodigioſis partubus. CA. III.

TErgeminos naſi certum eſt Oratiorum Curatiorumq; exemplo. Supra iter oſtenta adducitur:
præterquã ĩ ægypto.ubi fœtifer potu nilus. Proxime ſupremis Diui Auguſti annis. Fauſta q̃dã
e plebe oſtiæ duos mares.totidẽ fœminas enixa famem:quæ ſecuta eſt:portendit haud dubie:
Reperitur & ĩ pelopõneſo binos quater enixam:maioreq; partẽ ex oĩ eius uixiſſe ꝑtu:& ĩ ægypto

ſeptenos utero ſimul gigni: auctor eſt Trogus. Gignuntur & utriuſq; ſexus: quos hermaphroditos uocamus: olim androgynos uocatos; & in ꝓdigiis habitos: nūc uero in delitiis. Pompeius magnus in ornamētis theatri mirabiles fama poſuit effigies: ob id diligentius magnorū artificū ingeniis elaboratas: īter quas legitur Eutyche a .xx. liberis rogo illata trallis enixa triginta partus. Alcippe elephantū, q̄q̄ id inter oſtenta eſt. Nanq; & ſerpentē peperit inter initia marſici belli Ancilla. Multiformes pluribus modis inter mōſtra partus eduntur. Claudius Cæſar ſcribit hippocentaurū in theſſalia natum eodem die īteriiſſe. Et nos principatu eius allatum illi ex ægypto in melle uidimus. Eſt inter exempla in uterum protinus reuerſus īfans ſagunti: quo anno ab Hannibale deleta eſt. Hermaphrodiæ

De mutatione ſexus & geminis partubus. CA. IIII.

EX fœminis mutari in mares nō eſt fabuloſum. Inuenimus in annalibus, Licinio Craſſo. C. Caſſio Longino conſ. Caſini puerū factū, ex uirgine ſub parentibus iuſſuq; aruſpicū, deportatū in īſulam deſertam. Licinius Mutianus prodidit uiſum a ſe argis Ariſtontem, cui nomen Areſtuſæ fuiſſet. Nupſiſſe etiam. Mox barbam, & uirilitatem proueniſſe: uxoremq; duxiſſe. Eiuſdem ſortis & ſmyrnæ puerū a ſe uiſum. Ipſe in africa uidi mutatū in marē nuptiarū die. L. Coſſiciū ciuē tiſdritanum. Editis geminis, rarū eſſe aut puerperæ: aut puerperio præterq; alteri uitam. Si uero utriuſq; ſexus editi ſint gemini, rariorem utriq; ſalutem. fœminas gigni celerius q̄ mares: ſicuti celerius ſeneſcere. Sæpius uero moueri mares in utero: & in dextra fere parte. in leua fœminas conſtat.

De hoīe generādo: & pariēdi tpe p illuſtria exēpla a mēſibus. vii. ad. xi. CA. V.

CEteris animantibus ſtatutum: & pariendi: & partus egerendi tempus eſt. Homo, toto anno & ī certo gignitur ſpatio. Alius ſeptimo menſe: alius octauo: & uſq; ad initia decimi undecimiq;. Ante ſeptimum menſem, haud unquā uitalis eſt. Septimo non niſi pridie, poſtero ue plenilunii die, aut interlunio concepti naſcuntur. Tranſlatitium in ægypto eſt, & octauo gigni. Iam quidem & in italia, tales partus eſſe uitales. Contra priſcorum opiniones, uariāt hæc pluribus modis. Veſtilia. C. Herdicii ac poſtea Pomponii, atq; Orfiti clariſſimorum ciuium coniunx ex iis quattuor partus enixa ſemper ſeptimo menſe genuit, Suillum Ruffum undecimo. Corbulonem ſeptimo, utrunq; conſulem. Et poſtea Ceſoniam Caii principis coniugem octauo. In quo menſium numero genitis, intra quadrageſimum diē maximus labor grauidis. Quarto autem & octauo menſe letales in iis abortus. Maſurius auctor eſt. L. Papyrium prætorem, ſecundo herede, lege agente, bonorum poſſeſſionem cōtra eum dediſſe: cum mater partū. xiii. menſibus diceret tuliſſe. quoniam nullū certū tempus pariendi ſtatutū uideretur.

De conceptibus & ſigna ſexus in grauidis pertinentia ante partū. CA. VI.

A Conceptu decimo die dolores capitis: oculorum uirtigines tenebræq;: faſtidium in cibis: redundatio ſtomachi indices ſunt hominis inchoati. Melior color marem ferēti, & facilior partus. Motus in utero quadrageſimo die. Contraria omnia in altero ſexu. Ingeſtabile onus. Crurum & inguinum leuis tumor. Primus autem nonageſimo die motus. Sed plurimum langoris in utroq; ſexu, capillum germinante partu, & in plenilunio. Quod tempus editos quoq; īfantes præcipue infeſtat. Adeoq; inceſſus, atq; omne quicquid dici poteſt in grauida refert: ut ſalſioribus cibis uſæ carentem unguiculis partum edant. Et ſi reſpirauere: difficilius enitantur. Oſcitatio quidem in nixu lœtalis eſt: ſicut ſternuiſſe a coitu, abortiuum.

De conceptu hominum & generatione. CA. VII.

MIſeret atq; etiam pudet æſtimātem q̄ ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo. Cū plerūq; abortus cauſa fiat odor a lucernarū extinctu. His principiis naſcuntur tyranni. Carnifex his animus. Tu qui corporis uiribus fidis. Tu qui fortunæ munera amplexaris: & te ne alumnum qdem eius exiſtimas: ſed partum. Tu cuius ſemper in uictoria mens. Tu qui te deum credis aliquo ſucceſſu tumens: tanti tamen perire potuiſti. At qui etiam hodie minoris potes: quantulo ſerpentis ictus dente. Aut etiam: ut anacreon poeta: acino uuæ paſſæ. Vt Fabius ſenator prætor in lactis hauſtu uno pilo tranſgulatus. Is demū profecto uitā æqua lance penſitabit qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit. Anacreon Fabius

De agrippis. CA. VIII.

IN pedes procedere naſcentem contra naturam eſt. Ex quo argumento eos appellauere agrippas ut ægre partus. Qualiter. M. Agrippam ferunt genitum unico prope fœlicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quāquā is quoq; aduerſa pedum ualitudine. Miſera iuuēta exercito æuo inter arma hoſteſq; & ad mortem obnoxio acceſſu: infœlici terris ſtirpe omni: ſed p utraſq; Agrippinas maximeq; quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere: totidem faces generis humani. Præterea breuitate æui quinquageſimo uno raptus anno in tormentis adulteriorum coniugis: ſocerīq; prægraui ſeruitio luiſſe præpoſteri ortus augurium exiſtimatur. Neronem quoq; pauloante principem & toto principatu ſuo hoſtem generis humani pedibus genitum parens eius ſcribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt: pedibus efferri. .M. Agrippa Neronē

Monſtruoſi partus exciſi utero. CA. IX.

AVſpicatius enecta parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prior natus. primuſque Cæſar cæſo matris utero dictus. Qua de cauſa & Cæſones appellati. Simili mō natus & Manlius qui carthaginem cum exercitu intrauit. Scipio prior. Cæſar. Cæſōes

Qui ſint uopiſci. CA. X.

VOpiſcum appellant unum e geminis: qui recenti utero naſceretur altero interempto abortu. Nāque maxima: & ſi rara circa hoc miracula exiſtunt.

Exempla numeroſæ ſobolis. CA. XI.

Hercules

uel aliquorũ

PRæter mulierẽ pauca animalia coitũ nouere grauida. Vnũ quidẽ oĩno aut alterũ ſuperfœtat. Extat in monumẽtis etiã medicorum: & quibus talia cõſectari curæ fuit: uno abortu duo puerpia egeſta. Sed ubi paululũ tẽporis inter duos cõceptus interceſſit: uterque eſt perfectus: ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea quæ gemino partu alterũ marito ſimilẽ alterũ adultero genuit. Itẽ Procõneſia ancilla: quæ eiuſdẽ diei coitu alterũ domino ſimilẽ, alterũ procuratori eius. Et in alia quæ unũ iuſto partu: quinque mẽſiũ alterũ edidit. Rurſus in alia quæ ſeptẽ menſiũ edito puerperio: inſecutis mẽſibus geminos enixa ẽ. Iã illa uulgata eſt uarie. Ex integris truncos gigni ex truncis integros: eademque parte truncos. Signa quædam: neuoſque & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla ſimilitudinum. CA. XII.

Nicæus Bizantius

IN Lepidorum gente tres intermiſſo ordine obducto membrana oculo genitos accepimus. Similes quidem alios auo. Et ex geminis quoque alterum patri: alterum matri. Annoque poſt genitum maiori ſimilem fuiſſe ut geminum. Quaſdam ſibi ſimiles ſemper parere: quaſdam uiro: quaſdam nulli: quaſdam fœminam patri marem ſibi. Indubitatum exemplum eſt nicei nobilis poetæ byzantii geniti: qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differente: ipſe in auum degenerauit æthiopem. Similitudinum quidem in mente reputatio eſt: & in qua credantur multa fortuita pollere: uiſus: auditus: memoria: queis hauſtæ imagines ſub ipſo conceptu. Cogitatio etiam utriuſlibet animo ſubito tranſuolans effingere ſimilitudinem aut miſcere exiſtimatur. Ideoque plures in homine quam in cæteris omnibus animalibus differentiæ: quoniam uelocitas cogitationum animique celeritas & ingenii uarietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles ſint animi: & ſimiles omnibus ſingulisque in ſuo cuique genere. Antiocho regi ſyriæ e plebe nomine Arteon in tantum ſimilis fuit: ut Laodice coniunx regia necato iam Antiocho munus per eum commendationis regnique ſucceſſionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe: & Publitius etiam ſeruitute liberatus indiſcreta prope ſpecie fuere ſimiles: illud os probum reddentes: ipſumque honorem eximiæ frontis. Qualis cauſa patri quoque eius Menogenis coci ſui cognomen impoſuit Strabonis a ſpecie oculorum nomen habentis uitium imitata. Et Scipioni in ſeruo Serapione uictimarii negociatoris uili mancipio. Eiuſdem familiæ Scipioni poſt Gneum cognomen ſalutio minus dedit. Sicut Spinter ſecundanus. Retiariuſque Pamphylius collegio Lentuli & Metelli conſulum. In quo per quam infortune fortuitum hoc quoque fuit. Duorum ſimul conſulum in ſcena imagines cerni. E diuerſo. L. Plancus orator hiſtrioni Rubrio cognomen impoſuit. Rurſus Curioni patri Burbuleius. Itemque Meſſalæ cenſorio Menogenes perinde hiſtriones. Suræ quidem proconſulis etiam rictum in loquendo contractionem linguæ & ſermonis tumultum non imaginem modo piſcator quidam in Sicilia reddidit. Caſſio Seuero celebri oratori armenrarii Mirmillonis obiecta ſimilitudo eſt. Toranius Mar. Antonio iam triumuiro eximios forma pueros alterum in aſia genitum: alterum tranſalpes ut geminos uendidit: tanta unitas erat. Poſtquam deinde ſermone puerum detecta fraude a furente increpitus Antonio eſt inter alia magnitudinem precii requirente (nam ducentis erat mercatus ſeſtertiis) reſpondit uerſutus ingenii mango ob idipſum ſe tanti uendidiſſe. quoniam nõ eſſet mira ſimilitudo in ullis eodem utero editis. Diuerſarum quidem gentium natales tam concordi figura reperiri: ſuper omnem eſſe taxationem: adeoque tempeſtiuam admirationem intulit: ut ille proſcriptor animus mero & contumelia furens non aliud in cenſu magis & in fortuna ſua duceret.

uel iubius

uel cũ

uel tertianus

Caſſius ſeuerus

Quæ ſit generandi ratio. CA. XIII.

Auguſtus

Metellus Macedonicus

Criſpenus Hylarius

EST quædam priuatim diſſociatio corporũ: & inter ſe ſterilis. At ubi cũ aliis iũxere gignunt: Sicut Auguſtus & Liuia. Item alii aliæque fœminas tantũ generãt: aut mares. Plerũque alternant: Sicut Graccorum mater duodecies: & Agrippina germanici nouies. Alii ſterilis eſt iuuenta. Alii ſemel in uita datur gignere. Quædam non perferunt partus. Quales ſiquando medicina & cura uicere fœminam fere gignunt. Diuus Auguſtus in reliqua exemplorum raritate neptis ſuæ nepotem uidit genitum: quo exceſſit anno. M. Syllanus: qui cum aſiam obtineret poſt conſulatum Neronis principis ſucceſſione ueneno eius interemptus eſt. Quin. Metellus Macedonicus cum ſex liberos relinqueret undecim nepotes reliquit. Nurus uero generoſque: & omnes qui ſe patris appellatione ſalutarent. xxvii. In actis Diui Auguſti temporum inuenitur. xii. conſulatu eius quẽ. L. Sylla collega ad. iii. idus aprilis geſſit Criſpinũ Hylarũ ex ingenua plebe feſulana cũ liberis nouem: in quo numero filiæ duæ fuerunt: nepotibus. xxvii. pronepotibus. xxix. neptibus. ix. præalta pompa cũ omnibus his in capitolio immolaſſe.

Item de eodem multiplicius. CA. XIIII.

uel methymnum

Cato cẽſorius

Molæ uel ſirton

MVlier poſt quinquageſimũ annũ non gignit: maiorque pars quadrageſimo profluuium genitale ſiſtit. Nam in uiris Maſiniſſam regem poſt octogintaſex annos generaſſe filiũ: quem Methymathnum appellauerit clarum eſt. Catonem cenſorium octogeſimo exacto e filia Salonii clientis ſui. Qua de cauſa aliorũ eius liberorũ propago Liciniani ſunt cognominati: hi Saloniani: ex quibus Vticenſis fuit. Nuper ẽt. L. Voluſio ſaturnino in urbis præfectura extincto notũ eſt corneliã e ſcipionũ gẽte Voluſiũ ſaturniũ: qui fuit conſul poſt. lxii. annũ genuiſſe. Et uſque ad. lxxv. apud ignobiles uulgaris reperitur generatio.

De menſtruis mulierum. CA. XV.

SOlum aũt aĩal menſtruale mulier eſt. In unius utero, quas appellarunt molas. Ea eſt caro informis inanima ferri ictum & aciem reſpuens: mouetur: ſiſtitque menſes: & ut partus, alias letalis: alias una ſeneſcens: aliquando aluo citatior excidens. Simile quidam & uiris in uentre gignitur qđ uocãt ſcyron. Sicut Oppio Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperitur mulierum profluuio

magis mōſtrificū. Aceſcūt ſuperuētu muſta. Sterileſcūt tactæ fruges: Moriunť inſita. Exuruntť hortorū
germina: & fructus arborū: qbus iſidere, decidūt. Speculo℞ fulgor aſpectu ipſo hebetaſ. Acies ferri pſtrigi
tur: eboriſq; nitor. Aluei apū emoriunť. Aes ēt ac ferrū rubigo ptinus corripit: odorq; dirus aera. Et in ra
bię aguntť guſtato eo canes: atq; iſanabili ueneno morſus ifigit. Quin & bituminū ſeq̄x alioq̄n & lenta na
tura in lacu iudææ: quocaſ aſphaltites: certo tpe anni ſupnatās, neq; ſibi auelli: ad omnē cōtactū adhærēs:
pterq̄ filo: qđ tale uirus infecerit. Etiā formicis aīali minimo ī eē ſenſum eius ſferūt: abiiciq; guſtatas fru/
ges: nec poſtea repeti. Et hoc tale, tantūq; oībus tricenis diebus malū in muliere exiſtit: & trimeſtri ſpatio
largius. Quibuſdā uero ſæpius mēſe: ſicut aliqbus nunq̄. Sed tales nō gignūt. Quādo hæc ē generādo hoī
materia: ſemine maribus coaguli mō hoc i ſeſe glomerāte. Qđ deide tpe ipſo aīatur. corporaturq;. Ergo
cum grauidis fluxit. inualidi, aut non uitales partus eduntur: aut ſanioſi ut auctor eſt Nigidius.

Item de ratione partuum. Ca. XVI.

IDem lac fœminæ nō corrūpi alēti partū: ſi ex eodē uiro rurſus cōcepit arbitraſ. Incipiēte āt hoc
ſtatu; aut deſinēte cōceptus facilime traduntť. Fœcūditatis in fœminis progatiuā accepimus mun
ctis medicamine oculis ſaliuā ifici. Cæterū editis primores ſeptimo mēſe gigni dētes: priuſq̄ i ſu
pera fere parte haud dubiū ē. Septimo eoſdē decidere anno alioſq; ſuffici. Quoſdā & cū dentibus
naſi: ſicut. M. Curriū: q ob id dentatus cognominatus eſt. Et. C. Papyriū Carbonē pclaros uiros. In fœmi/ Curius
nis ea res ī auſpicati fuit exēpli regū tpibus: cū ita nata eēt Valeria exitio ciuitati in quā delata eēt: futurum Dentatus
reſpōſo aruſpicū uaticināte. Seſſapiā ēt illa tēpeſtate florētiſſimam deportata eſt ueridico exitio cōſecuto.
Quaſdā cōcreto genitali gigni in fauſto omine Cornelia Gracchorū mr̄ idicio eſt. Aliq uice dentiū conti/
nuo oſſe gignuntť. Sicuti Pruſiæ regis bithynio℞ filius ſupna parte oris. Dentes āt tātū iuicti ſunt ignibus
nec cremanť cū reliquo corpre. Idē flāmis indomiti tabe cauanť pituita ue. Cādorē trahūt quodā medica
mine. Vſu atteruntť: multoq; primū ī aliqbus deficiūt. Nec cibo tantū & alimētis neceſſarii. Quippe uocis
ſermōiſq; regimē prio res tenēt cōcēru quodā excipiētes ictū linguæ: ſerieq; ſtructuræ: atq; magnitudine
mutilātes molienteſue aut hebetātes uerba. Et cū defluere explanationē oēm adimētes. Quin & auguriū
in hac eē crediť parte. Triceni bini uiris attribuuntť: excepta turdulo℞ gēte. Quibus plures fuere longiora
pmitti uitæ putāt ſpatia. Fœminis minor numerus. Quibus in dextra parte gemini ſuperne a canibus co
gnominati: fortūæ blādimēta pollicenť. Sicut in Agrippina Domitii Neronis matre: cōtra in leua. Homi
nē priuſq̄ genito dente cremari mos gētiū nō ē. Sed mox plura de hoc: cū mēbratim hiſtoria decurret. Ri
ſiſſe eod ē die quo genitus eēt unū accepimus hoiem, Zoroaſtren. Eidē cerebrū ita palpitaſſe ut īpoſitā re/ Zoroaſtres
pelleret manū: futuræ pſagio: ſciētiæ. In trimatu ſuo cuiq; dimidiā eē mēſurā ſtaturæ certū ē. In plenū aūt
cūcto mortaliū generi minore īdies fieri ppemodū obſeruaſ. Raroſq; pātribus pceriores cōſumēte uberta
tē ſeminū exuſtione: in cuius uices nūc uergat æuū: In creta terræ motu rupto mōte inuētū eſt corpus ſtās
xlvi. cubitorū: qđ alii Orionis: alii Etionis fuiſſe tradūt. Oreſtis corpus oraculi iuſſu refoſſum ſeptē cubi
torū fuiſſe monumentis tradiť. Iā uero ante annos ppe mille uates ille Homerus nō ceſſauit minora cor/
pora mortaliū q̄ priſca conq̄ri: Neuii Pollionis amplitudinē annales nō tradūt: Sed qa populi cōcurſu pene
itereptus eſſet: pdigii uice habitū. Proceriſſimū hoiem ætas nr̄a diuo Claudio principe Gabbarā noie ex
arabia aduectū nouē pedū & totidē unciaℨ uidit. Fuere ſub Diuo Auguſto ſemipede addito: quo℞ corpo
ra eius miraculi gratia in cōditorio Saluſtiano℞ aſſeruabanť horto℞. Puſioni & Secundillæ erāt noīa. Eo
dē pſide minimus homo duos pedes & palmū Conops nomine in delitiis Iuliæ neptis eius fuit. Et muli/
er Andromeda liberta Iuliæ Auguſtæ. Maniū maximū & M. Tullium equites romanos binum cubito℞
fuiſſe auctor eſt Varro. Et ipſi uidimus in loculis aſſeruatos. Sexquipedales gigni quoſdā longiores in tri/
matu implentes uitæ curſum haud ignotum eſt: inuenimus in monumentis ſalamiam Eutimenis filium
in tria cubita triennio adoleuiſſe: inceſſu tardum: ſenſu hebetem: & iam puberem factum uoce robuſta: ab
ſumptum contractione membrorum ſubita triēnio circūacto. Ipſi nos pridem uidimus eadem ferme om
nia præter pubertatem in filio Cornelii Taciti equitis Roma. belgicæ galliæ rationes procurantis. Ectra/
pelos græci uocant eos. In latino non habent nomen.

Inſignia corporum. Ca. XVII.

QVod ſit hominum ſpatiū a ueſtigio ad uerticē: id eſſe ſparſis manibus inter longiſſimos digitos
obſeruatum eſt: ſicuti uires quibuſdā dextra parte maiores: quibuſdam æquas utraq;: aliquibus
leua manu precipuas. Nec id unq̄ in fœminis. Mares præſtare ponderet. Et defuncta uiuentibus
corpora omnium animaliū. Et dormientia uigilantibus. Virorum cadauera ſupina fluitare. Fœ/
minarum prona: uelut pudori defunctarum parcente natura.

Exempla uariarum figurarum. Ca. XVIII.

COncretis quoſdā oſſibus ac ſine medullis uiuere accepimus. Signū eo℞ eē nec ſitim ſentire: nec
ſudorē emittere: q̄q̄ & uolūtate ſciamus ſitim uictā. Eqtēq; Ro. Iuliū Viatorē e uocontiorū gē Julius
te fœderata in pupillaribus annis aq̄ ſubter cutē fuſæ morbo phibitū humore a medicis natu Viator.
rā feciſſe cōſuetudine: atq; ſenecta carūiſſe potu. Necnon & alii multa ſibi imperauere.

Diuerſorum morum exempla. Ca. XIX.

FErunt craſſum auum Craſſi in parthis iterēpti nunq̄ riſiſſe: Ob id Agelaſtum uocatū. Sicuti nec Craſſus
fleſſe multos: Socratē clarū ſapientia eodē ſp uiſum uultu: nec aut hylari magis: aut turbato. Exit Socrates
hic animi tenor aliquando in rigorem quendam toruitatemq; naturæ: duram & inflexibilem:
affectuſq; humanos adimit: quales apathes græci uocant. Multos eius generis experti: quodque
mirum ſit auctores maxime ſapientiæ. Diogenem cynicum. Pyrrhonem. Heraclitum. Timonem: Hunc

quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ inſignia in multis uaria cognoſcūtur. Vt in Antonia Druſi nunquam expuiſſe. In Pōponio conſulari poeta nūquam ructaſſe. Quibus natura concreta ſunt oſſa: qui ſunt rari admodum: cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate. CA. XX.

COrpore ueſco eſſe: ſed eximiis uiribus Tritanū in gladiatorio ludo ſannitium armatura celebrē filiumqꝫ eius militem magni Pompeii: & rectos & trāſuerſos cancellatim toto corpore habuiſſe neruos in brachiis etiam manibuſqꝫ auctor eſt Varro prodigioſa uirium elatione. Atqꝫ etiam hoſtem ab eo ex prouocatione dimicantem inermi dextra uno digito ſuperatū: & poſtremo correptū in caſtra trāſlatū. A. Iunius Valens meruit in ꝑtorio Diui Aug. centurio uehicula cum culeis onuſta donec exinanirentur ſuſtinere ſolitus. Carpenta comprehenſa una manu retinere obnoxius contra nitentibus iumentis. Et alia mirifica facere: quæ inſculpta monumento eius ſpectantur. Ideo. Mar. Varro
Ruſticellus Rusticellus inquit Hercules appellatus: mulum ſuum tollebat. Fuſius Saluius duo centenaria pondera pe
Hercules dibus: totidem manibus: & ducenaria duobus humeris contra ſcalas ferebat. Nos quoqꝫ uidimus Athana
uel crotoniatā tum nomine prodigioſæ oſtentationis quinquagenario thorace plumbeo indutum. Cothurniſqꝫ quingētorum pondo calciatum per ſcenam ingredi. C. Milonem atletham cū cōſtitiſſet nemo ueſtigio educebat malum tenenti nemo digitū corrigebat. Cucurriſſe mille ducentū. xl. ſta. ab athenis lacedæmonem biduo Philippidem magnū erat: donec Caniſthius curſor lacedæmonius & Philonides Alexandri magni a ſitione helin uno die: mil. cc. ſtadia cucurrerunt. Nunc qdem in circo quoſdam. clx. paſ. tolerare non ignoramus.
uel. xlv. Nuperqꝫ Fonteio & Vipſano conſſ. annos. ix. genitum puerum a meridie ad ueſperū. lxx. M. p. cucurriſſe. Cuius rei admiratio ita demum ſolida perueniet: ſi quis cogitet nocte ac die lōgiſſimum iter uehiculis tribus Tiberium Neronem emenſum feſtinantem ad druſum fratrem ægrotantem in germania: in ea fuerunt ducenta Mil. paſſu.

De uiſu. CA. XXI.

OCulorum acies uel maxime fidem excedentia inuenit exempla: in nuce incluſam iliada Homeri carmen in membrana ſcriptum tradidit Cicero. Idem fuiſſe qui peruideret. c. xxxv. mil. p. Huic
M. Var. & nomen. M. Varro reddidit Strabonem uocatum. Solitum autem punico bello a lilybæo ſiciliæ promontorio exeunte claſſe carthaginis portu etiam numerum nauium dicere. Callicrates ex ebore formicas & alia tā parua fecit animalia: ut partes earum a cæteris cerni non poſſent. Myrmecides quidam in eodem genere inclaruit: a quo quadrigam ex eadem materia: quam muſca integeret alis fabricatam: & nauem quam apicula pennis abſconderet.

De auditu. CA. XXII.

AVditus unum exemplum habet mirabile. Prœlium quo ſybaris deleta eſt: eo die quo geſtū erat auditum olympiæ. Nam cymbricæ uictoriæ Caſtoreſqꝫ romanis qui perſicam uictoriam ipſo die quo contigit nunciauere uiſus & auditus & numinum fuere præſagia.

Exempla patientiæ. CA. XXIII.

Leænæ PAtientia corporis ut eſt crebra ſors calamitatum innumera documenta peperit. Clariſſimum in fœminis leænæ meretricis exemplum: quæ torta non indicauit Harmodium & Ariſtogitonem
Vel ꝓroſam tyrannicidas. In uiris Anaxarchus ſimili de cauſa cum torqueretur: præciſam e dentibus linguā: unamqꝫ ſpem indicii in tyrannos expuit.

Memoriæ exempla. CA. XXIIII.

MEmoria neceſſarium maxime uitæ bonum cui præcipua fuerit haud facile dictu eſt: tam multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex oībus in exercitu ſuo militibus nomina reddidit. L. Scipio populo ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus ſenatui & equeſtri ordini romæ poſtero die q̄ aduenerat. Mi
charmidas thridates duarum & . xx. gentium rex totidem linguis iura dixit. pro contione ſingulas ſine interprete affatus Charmidas: quidam in græcia: quæ quis exegerit uolumina in bibliothecis legentis modo repreſentauit. Ars poſtremo eius rei facta & inuenta eſt a Simonide melico conſumata a Metrodoto Sceptio: ut nihil non iiſdem uerbis redderetur auditum. Nec aliud eſt æque fragile in homine morboꝝ & caſus iniurias: atqꝫ ēt metus ſentiens: alias particulatim: alias uniuerſa ictus lapide oblitus eſt litteras tantum Ex præalto tecto lapſus matris & affinium ꝓpinquoꝝ cœpit obliuionem. Alius ægrotus ſeruarū ēt. Sui uero nominis oblitus Meſſala Coruinus orator: itaqꝫ ſæpe deficere tētat & meditat uel quieto corpore & ualido. Somno quoqꝫ ſerpente computat: ut inanis mens querat ubi ſit loci.

Laus. C. Iulii. Cæſari s. CA. XXV.

ANimi uigore preſtantiſſimum arbitror. C. Cæſarem dictatorem. Nec uirtutem conſtantiamqꝫ nunc cōmemoro: nec ſublimitatē oīum capacē: quæ cœlo cōtinent: ſed ꝓpriū uigorē celeritatēqꝫ quodā igne uolucrē. Scribere & legere ſimul dictare & audire ſolitum accepimus. Epiſtolas uero tantaꝝ reꝝ quaternas pariter librariis dictare: aut ſi nihil aliud ageret. ſeptenis: Idē ſignis collatis
M. Marcellus quinquagies bis dimicauit. Solus. M. Marcellū trāſgreſſus qui undequadragies dimicauerat. Nā ꝑter ciuiles uictorias undecies cētū & nonagintaduo. m. hoīum occiſa prœliis ab eo. nō qdē in gloria poſuerim. Tā
Pompeius tā ēt coactam humani generis iniuriam: qđ ita eſſe confeſſus eſt ipſe: belloꝝ ciuilium ſtragem nō ꝑdendo. Vt iuſtius Pompeio magno tribuatur: octingentas quadraginta ſex naues piratis ademiſſe. Cæſari proprium & peculiare fuit præter iam ſupradicta clæmentiæ inſignæ: qua uſqꝫ ad pœnitētiam oēs ſuperauit. Idem magnanimitatis perhibuit exēplū: cui cōparari nō poſſit aliud. Spectacula enim edita effuſaſqꝫ opes aut operū magnificentiam in hac parte enumerare luxuriæ fauentis eſt. Illa fuit uera & incomparabilis in

uicti animi ſublimitas. Captis apud pharſaliam Pōpei magni ſcriniis epiſtolarum iterumq́ apud tapſum
Scipionis ea optima concremaſſe fideatq́ non legiſſe.

Laus Pompei magni. CA. XXVI.

VErum ad decus imperii ro. non ſolum ad uiri unius pertinet uictoriam Pompei magni titulos
oēs triūphoſq́ hoc in loco nūcupare: et æquarto nō mō Alexādri magni re℞ fulgore: ſed et Hercu
lis ꝓpe ac Liberi patris. Igit ſicilia recuperata unde primū Syllanus in reipu. cā exoriens auſpica
tus eſt. Africa uero tota ſubacta & i ditionē redacta Magniq́ noīe ſpolio inde capto eques roma
nus id qd antea nemo curru triūphali reuectus eſt: & ſtatim ad ſolis occaſum tranſgreſſus excitatis i pyre
næo tropheis oppida octingenta. lxxvi. ab alpibus ad fines hiſpaniæ ulterioris in ditionem redacta: uicto
riæ ſuæ aſcripſit: & maiore animo Sertoriū domuit: belloq́ ciuili: qd oīa cōcutiebat externa extincto: itē℞
triumphales currus eques ro. induxit. Totiens imperator anteq̄ miles. Poſtea ad tota maria: & deinde ſo
lis ortus miſſus hos retullit patriæ titulos more ſacris certaminibus uincentiū. Neq́. n. ipſi coronant: ſed
patrias ſuas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Mineruæ qd ex mānubiis dicabat. Cn. pō.
magnus imperator bello. xxx. anno℞ cōfecto fuſis: fugatis: occiſis: in deditionem acceptis hominum cen
ties uicies ſemel octuagita tribus millibus. Depreſſis aut captis nauibns. d. cccxlvi. Oppidis caſtellis. m. qn
gentis. xxxviii. in fidem receptis. Terris a mæotis lacu ad rubrum mare ſubactis uotum merito Mineruæ
Hoc eſt breuiarium eius ab oriente. Triumphi uero quē duxit ad. iii. Kalen. octob. M. Meſſala. M. Piſone
conſſ. ꝑfatio hæc fuit. Cum oram maritimam a prædonibus liberaſſet: & imperiū maris populo ro. reſti
tuiſſet: ex aſia: ponto: armenia: paphlagonia: cappadocia: cilicia: ſyria: ſcythis: iudæis: albanis: hiberia: inſula
creta: baſternis: & ſuper hæc de regibus Mithridate atq́ Tigrane triūphauit. Sūma ſumma℞ in illo gloria
fuit: ut ipſe in contione dixit: cū de rebus ſuis diſſereret: Aſiā ultimā prouincia℞ accepiſſe: eādēq́ mediā pa
triæ reddidiſſe. Si quis e contrario ſimili modo uelit percenſere Cæſaris res q maior illo apparuit: totum
profecto terrarum orbem enumeret: quod infinitum eſſe conueniet.

Laus Catonis primi. CA. XXVII.

CAeteris uirtutū generibus uarie & multi fuere ꝓſtantes. Cato primus portiæ gentis tres ſummas
in hoīe res ꝓſtitiſſe exiſtimatus ē: optimus orator: optimus iperator: optimus ſenator. Quæ mihi
oīa etiam ſi non prius attamen clarius fuiſſe in Scipione Aemiliano uidentur. Dempto præterea Scipio
plurimo℞ odio: quo Cato laborauit. Itaq́ ſit proprium Catonis quater & quadragies cauſam di Aemi
xiſſe: nec quemq̄ ſæpius poſtulatum: & ſemper abſolutum. lianus

Item de fortitudine. CA. XXVIII.

FOrtitudo in quo maxime extiterit imēſæ q̄ſtionis eſt. Vtiq́ ſi recipiat poetica fabuloſitas. Quin.
Ennius. T. Cecilium Teucrū fratremq́ eius ꝑcipue miratus ꝓp eos ſextū ānalē adiecit. L. Sicinius L. Sicini
Dētatus: q tribunus plebis fuit Sp. Tarpeio. A. Thermo conſſ. haud multo poſt exactos reges inu us
meroſiſſima ſuffragia habet centies uicies ꝑliatus: octies ex ꝓuocatione uictor. xlv. circatricibus Dētatus
aduerſo corpore iſignis nulla i tergo. Itē ſpolia cepit. xxxiiii. Donatus haſtis puris duodeuiginti. Phaleris
xxv. Torquibus tribus & . lxxx. Armillis. c. lx. Coronis. xxxvi. Ciuicis. xiiii. Aureis octo. Muralibus tribus.
Obſidionali una. Fiſco æris. x. Captiuis. xx. millibus iperatores nouē ipſius maxīe opera triumphātes ſecu
tus. Præterea qd optimū i operibus eius reor uno ex ducibus. T. Romulo ex conſulatu ad populum con
uicto male acti iperii rei militaris. Haud miora forent Mālii Capitolini decora: ni ꝑdidiſſet illa exitu uitæ Manlii
ante. xxii. ānos bina ceperat ſpolia. prius oium eqs coronā muralē accepat. vi. ciuicas. xxxvii. dōa. xxxiii. cica Capito
trices aduerſo corpe exceperat. P. Seruiliū magiſtrū eqtū ſeruauerat: ipſe uulneratus hume℞ ac femur: Sup lini uir
oīa capitoliū ſūmāq́ rem in eo ſolus a gallis ſeruauerat: ſi nō regno ſuo ſeruaſſet. Ve℞ ſunt in his quidem tus.
uirtutis opera magna ſed maiora fortunæ. M. Sergio ut qdem arbitrior nemo quenq̄ hoium iure ꝓtule
rit: licet ꝓnepos Catilina grām noi derogarit: Secūdo ſtipēdio dexterā manū ꝑdidit: Stipēdiis duobus ter
& uicies uulneratus eſt ob id neutra manu neutro pede ſatis utilis. Vno tātū ſeruo plurimis poſtea ſtipen
diis debilis miles. Bis ab Hannibale captus. Neq́ enim cū quolibet hoſte res fuit: Bis uinculo℞ eius proſu
gus. xx. menſibus nullo non die in cathenis aut cōpedibus cuſtoditus. Siniſtra manu ſola quater puguauit
duobus eqs inſidente eo ſuffoſſis. Dextrā ſibi fecit ferream: eaq́ religata prœliatus. Cremonā obſidiōe exe
mit Placentiā tutatus eſt. Duodena caſtra hoſtium in gallia cepit. Quæ oīa ex oratione eius apparent habi
ta cum in prætorio ſacris arceret a collegiis: ut debilis. Quos hic coronarum aceruos conſtructurus hoſte
mutato? Etenim plurimum refert in quæ cuiuſq́ uirtus tempora iciderit: Quas trebia ticinuſq́ aut thra
ſimenus ciuicas coronas dedere? Quæ cānis corōa merita? unde fugiſſe uirtutis ſummum opus fuit. Cæ
teri profecto uictores hominum fuere Sergius uicit etiam fortunam.

Diuerſæ laudes plurimorum. CA. XXIX.

INgeniorū gloriæ quis poſſit agere delectum ꝑ tot diſciplina℞ genera & tantam re℞ operūq́
uarietatem: niſi forte Homero uate græco nullū fœliciorem extitiſſe cōuenit: ſiue operis fortu Panda
na ſiue materia æſtimetur. Itaq́ Alexander magnus (eteni iſignibus iudiciis optie citraq́ iuidiā rus
tā ſuperba cēſura peraget) inter ſpolia Darii perſa℞ regis unguento℞ ſcrinio capto: qd erat au Archi
ro gēmiſq́ ac margaritis ꝓcioſum: uarios eius uſus amicis demōſtrātibus: quādo tedebat unguēti bellato lochus.
rē & militia ſordidū: imo Hercule igt libro℞ Homeri cuſtodiæ detur: ut præcioſiſſimum humani animi Sopho
opus quam maxime diuiti opere ſeruaretur. Idem Pyndari uatis familiæ penatibuſq́ iuſſit parci cum the cles
bas raperet. Ariſtotelis: philoſophi patriā cōdidit: tātæq́ re℞ claritati tā beīgnū teſtimōiū miſcuit Archilo uel ſuā
chi poetæ iterfectores Apollo arguit delphis. Sophoclē tragici coturni pricipē defūctū ſepelit Liber pater credidit

iuſit obſidentibus mœnia lacedæmoniis. Lyſandro eorum rege inquiete ſæpius admonito: ut pateretur humari delicias ſuas. Requiſiuit rex qui ſupremum diem athenis obiiſſet: nec difficulter ex iis quæ deus ſignificaſſet intellexit: pacemq; funeri dedit.

De platone. Ennio: Virgilio. M. Varrone &. M. Cicerone. CA. XXX.

Platoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrannus alias ſæuitiæ ſuperbiæq; natus uittatam nauem miſit obuiam: ipſe quadrigis albis egredientem in littore excepit. Viginti talentis unam orationem Iſocrates uendidit. Aeſchines: athenienſis ſummus orator cum accuſationē: qua fuerat uſus rhodi legiſſet: legit & defenſionem Demoſthenis: ob quam in illud depulſus fuerat exilium. Mirantibuſq; tum magis fuiſſe miraturos dixit: ſi ipſum orantē audiuiſſent: in calamitate teſtis ingens factus inimici. Thucydidem imperatorē athenięſes in exiliū egere. rerū geſtarum conditorē reuocauere: eloquentiam mirati cuius uirtutem dānauerant. Magnū & Menandro in comico ſocco teſtimoniū regū ægypti & macedoniæ contingit claſſe & p legatos petito. Maius ex ipſo regiæ fortunæ prælatæ litterarum conſcientia. Perhibuere & romani proceres etiam exteris teſtimonia. Cn. Pompeius cōfecto mithridatico bello intraturus Poſidōii ſapiētiæ pfeſſiōe clari domū fores pcuti de more a lictore uetuit & faſces lictorios ianuæ ſubmiſit is: cui ſe oriens occidenſq; ſubmiſerat. Cato cenſorius in illa nobili triū ſapiētiæ procerū ab athenis legatiōe audito Carneade: q̄ primū legatos eos cēſuit dimittēdos: quoniā illo uiro argumētāte. qd ueri eſſet haud facile diſcerni poſſet. Quanta morū cōmutatio? Ille ſemp alioquin exitiali appellans noīe uniuerſos ex italia pellendos cenſuit græcos. At pronepos eius uticēſis Cato unū ex tribunatu militū philoſophū: alterū ex cypria legatione deportauit. Eandemq; linguā ex duobus Catonibus in illo abieciſſe: in hoc importaſſe memorabile eſt. Sed & noſtrorū gloriā percenſeamus. prior Africanus. Q. Enni ſtatuam ſepulchro ſuo īponi iuſſit: clarūq; illud nomen īmo uero ſpoliū ex tertia orbis parte raptū in cinere ſupremo cū poetæ titulo legi. Diuus Auguſtus carmina Virgilii cremari contra teſtamenti eius uerecundiā uetuit. Maiuſq; ita uati teſtimoniū contigit: q̄ ſi ipſe ſua carmina probauiſſe. Mar. Varronis in bibliotheca q̄ prima in urbe ab Aſinio Pollione de manubiis publicata Romæ & unius uiuētis poſita imago eſt haud minore ut equidem reor gloria principe oratore & ciue ex illa ingeniorū: q̄ tunc fuit multitudine uni hāc coronā dante: q̄ cū eidē magnus Pōpeius piratico ex bello naualē dedit. Innumerabilia deīde ſunt exempla romana. ſi perſequi libeat: cū plures una gens in quocūq; genere eximios tulerit: q̄ cæteræ terræ. Sed quo & te. M. Tulli piaculo taceā? quo ue maxime excellentē inſigni prædicē? quo potius q̄ uniuerſi populi & illius gentis ampliſſimo teſtimonio: & tota uita tua ad conſulatum tātū operibus electis? Te dicente legem agrariam: hoc eſt alimenta ſua abdicauerunt tribus. Te ſuadente Roſcio theatralis ſeditionis auctori leges ignouerunt: notataſq; ſedes ignominiæ diſcrimine æquo aīo tulerunt. Te orante pſcriptorū liberos honores petere puduit. Tuū Catilina fuit ingeniū. Tu. M. Antonium pſcripſiſti. Salue primus omniū parens patriæ appellate. Primus in toga triumphum linguæq; lauream merite: & facūdiæ litterarum latinarum parens æque ut dictator Cæſar hoſtis quondam tuus de te ſcripſit: omnium triumphorum laureā adepte maiorem. Quanto plus eſt ingenii romani terminos in tantum promouiſſe: q̄ imperii.

Marginal notes: Iſocrates. Aeſchines. Thucidides. Menander. Poſidonius. Carneades.

De morum honeſtate. CA. XXXI.

Reliquis animi boni præſtitere & apud cæteros mortales ſapientia: ob id Cati Corculi apud romanos cognominati. Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Phytii prælatus cunctis.

De auctoritate. CA. XXXII.

Rurſus mortales oraculorum ſocietatē dedere Chiloni lacedæmonio: tria præcepta eius delphis conſecrando aureis litteris quæ ſunt hæc. Noſſe ſe quemq;: & nihil nimium cupere. Comitēq; æris alieni atq; litis eſſe miſeriam. Quin & funus eius: cū uictore filio olympiæ expiraſſet gaudio: tota græcia proſecuta eſt.

De diuinitate. CA. XXXIII.

Diuinitas & quædam cælitum ſocietas nobiliſſima ex fœminis in ſybilla fuit. Ex uiris in Melāpode apud græcos. apud romanos in Martio.

De Naſica. CA. XXXIIII.

Vir optimus ſemel a condito æuo iudicatus eſt Scipio Naſica a iurato ſenatu. Idem in toga candida bis repulſa notatus a populo. In ſumma ei in patria mori non licuit. Non hercule magis q̄ extra uincula illi ſapientiſſimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. CA. XXXV.

Pudiciſſima fœmina ſemel matronarum ſnīa iudicata eſt Sulpitia Paterculi filia: uxor Fuluii Flacci electa ex centum præcipuis: quæ ſimulacrum Veneris ex ſybillinis libris dedicaret. Iterum religionis experimento claudia inducta romam deorum matre.

De pietate. CA. XXXVI.

Pietatis exempla infinita quidem toto orbe extitere: ſed Romæ unum: cui comparari cuncta non poſſint. Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera ſupplicii cauſa carcere incluſam matrem cum impetraſſet aditum a ianitore ſemper excuſſa: ne quid inferret cibi: deprehenſa ē uberibus ſuis alens eam. Quo miraculo matri ſalus donata filiæ pietate eſt. Ambæque perpetuis alimentis. Et locus ille eidem conſecratus eſt deæ. C. Quintio. M. Attilio conſſu. templo pietatis extructo in illius carceris ſede: ubi nunc Marcelli theatrum eſt. Gracchorum pater anguibus apprenhenſis in domo cū reſponderet ipſum uictum alterius ſexus interempto īmo uero inqt meū necate. Cornelia. n. iuuenis eſt: & parere adhuc poteſt: hoc erat uxori parcere: & reipublicæ conſulere: idq; mox conſecutum

eſt.M.Lepidus Apuleiæ uxoris caritate poſt repudium obiit.P.Rutilus morbo leui impeditus nuntiata
fratris repulſa in conſulatus petitione ilico expirauit.Publius Catienus Philotimus patronum adeo dilexit
ut hæres omnibus bonis inſtitutus in rogum eius ſe iaceret.

De artiũ plurimaꝝ excellentia:aſtrologia:grãmatica:geometria. CA. XXXVII.

V Ariaꝝ artium ſcientia innumerabiles enituere: quos tamen attingi par ſit florẽ hominum liban
tibus.Aſtrologia Beroſus:cui ob diuinas prædictiones athenienſes publico in gymnaſio ſtatuã
in aurata lingua ſtatuere.Grammatica Apollodoros:cui amphyctiones græciæ honorẽ habue
re.Hippocrates medicina pollens:qui uenientem:ab illyriis peſtilentiã prædixit: & diſcipulos
ad auxiliandũ circa urbes dimiſit.Cui ob meritum honores illos:quos Herculi decreuit:græcia.Eandem
ſcientiam in Teombroto Ptolemæus rex megalenſibus ſacris donauit centum talentis ſeruato Antiocho
rege.Magna & Critobolo fama eſt extracta Philippi regis oculo ſagitta:& citra deformitatem oris curata
orbitate luminis.Sũma aũt Aſclepiades pruſienſis condita noua ſecta ſpretis legatis & pollicitationibus
Mithridatis regis:reperta ratione qua uinum ægris mederetur:relato e funere homine & cõſeruato:ſed ma
xime ſpõſiõe facta cũ fortuna ne medicus crederetur:ſi unq̃ inualidus ullo modo fuiſſet ipſe: & uictor ſu
prema in ſenecta lapſu ſcalaꝝ examinatus eſt.Grande & Archimedi geometricæ ac machinalis ſciẽtiæ te
ſtimoniũ.M.Marcelli contingit interdicto cũ ſyracuſæ caperent:ne uiolaret murus:niſi feſelliſſet ĩperiũ
militaris ĩprudẽtia.Laudatus Cteſiphon Gnoſius æde epheſiæ Dianæ admirabiliter fabricata:Philõ athe
nis armamẽtario mille nauiũ.Cteſibus pneumatica rõne & hydraulicis organis repertis.Dinocrates me
tatus Alexandro cõdẽte ĩ ægypto Alexãdriã.Idẽ hic imperatore dixit ne quis ipſum alius q̃ Appelles pin
geret:q̃ Pytgoteles ſculperet:q̃ Liſippus ex ære duceret.Quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

Item mira opera artificis. CA. XXXVIII.

A Riſtidis thebani pictoris unam tabulam centũ talentis rex attalus licitatus eſt. Octingẽta emit
duas Cæſar dictator.Medeã & Aiacẽ Timomachi in templo Veneris genitricis dicaturus.Can
daules rex Bularchi picturã magnetũ exitii haud mediocris pari rependit auro.Rhodũ non in
cẽdit rex demetrius expugnator cognominatus ne tabulã Protogenis cremaret a pte ea muri lo
catã Praxitelis marmore nobilitatus eſt:gnidiaq; Venere præcipue:ueſano amore cuiuſdam iuuenis inſi
gni:& Nicomedis æſtimatiõe regis grãdi gnidioꝝ ære aliẽo pmutare eã cõati.Phidiæ Iuppiter olympius
quotidie teſtimoniũ phibet.Mẽtori capitolius & Diana epheſia:qbus fuere conſecreta artis eius uaſa.

De ſeruitiis. CA. XXXIX.

P Ræciũ hoïs in ſeruitio geniti maximum ad hãc diẽ qđ equidẽ cõperierim fuit grammaticæ artis
Daphnidis Gn.Piſaurenſe uendente:&.M.Scauro principe ciuitatis.iii.m.d.cc.ſeſtertiis licente.
Exceſſere hoc in noſtro æuo nec modice hiſtriones:ſed libertatẽ ſuã mercati. Quippe cũ iã apud
maiores Roſcius hiſtrio.iii.mil.d. Anniam mercaſſe prodatur:niſi ſi quis in hoc loco deſiderat
armeniaci belli pauloante pp Tyridatẽ geſti diſpẽſatorẽ quẽ Nero.iii.cxx.manumiſit. Sed hoc pciũ belli
nõ hoïs fuit tã hercule q̃ libidinis nõ formæ Parõetemi ſpadõis Seiano.iii.m.d.Mercãte a Sutorio priſco.
Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis quoniam arguere nulli uocabat.

De præſtantia gentium. CA. XL.

G Entium in toto orbe præſtantiſſima una omni uirtute haud dubie romana extitit:Fœlicitas cui
præcipua fuerit hoï nõ eſt humani iudicii:cum proſperitatẽ ipſam alius alio mõ & ſuopte inge
nio quiſq; terminet.Si uerũ facere iudiciũ uolumus:ac repudiata oï fortunæ ambitione decerne
re:mortaliũ nemo eſt fœlix.Abunde igr̃ atq; indulgenter fortuna decidit:cũ eo qui iure dici nõ
infœlix põt.quippe ut alia nõ ſit certe ne laceſcat fortuna:metus ẽ.Quo ſemel recepto ſolida fœlicitas nõ
eſt.Quid qđ nemo mortaliũ oĩbus horis ſapit.utinãq; falſum hoc & nõ a uate dictũ q̃ plurimi iudicẽt.Va
na mortalitas: & ad circũſcribẽdã ſeipſam ingenioſa:cõputat more traciæ gẽtis:q̃ calculos colore diſtictos
pro expimẽto cuiuſq; diei ĩ urnã cõdit:ac ſupremo die ſeparatos dinumerat:atq; ita de unoquoq; pnũciat.
Quid qđ iſte calculi candore illo laudatus dies originẽ mali habuit? Quãmultos accepta afflixere impia?
Quãmultos bona perdidere:& ultimis merſere ſuppliciis? Iſta nimiꝝ bona:ſi cui intet illa hora ĩ gaudio
fuit.Ita ẽ profecto alius de alio iudicat dies:& tamen ſupremus de oĩbus.Ideoq; nullis credendũ eſt.Quid
quod bona malis paria non ſunt etiam pari numero? Nec lætitia ullo minimo mœrore penſanda.Heu ua
na & imprudens diligentia.Numerus dierum computatur ubi quæritur pondus.

De fœlicitate fœminæ. CA. XLI.

V Na fœminaꝝ in omni æuo Lampido lacedæmonia refertur:q̃ regis filia:regis uxor:regis mater
fuit.Vna Berenicæ:q̃ filia:ſoror:mater Olympionicaꝝ.Vna familia Curionum:in qua tres con
tinua ſerie oratores extiterunt.Vna Fabiorum:in qua tres cõtinui principes ſenatus.M. Fabius
Ambuſtus.Fabius Rutilanus filius.Qu.Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. CA. XLII.

C Aetera exempla fortunæ uariantis ĩnumera ſunt.Etenim quæ facit magna gaudia niſi ex malis?
aut quæ mala immenſa niſi ex ingentibus gaudiis.

De bis proſcriptis.L.Sylla.Qu.Metello CA. XLIII.

S Eruauit proſcriptum a Sylla.M.Fiduſtium ſenatorem annis.xxxvi.Sed iterum pſcriptus ſu
perſtes Syllæ uixit uſq; ad Antoniũ.Conſtat nulla alia de cauſa ab eo pſcriptum q̃ quia proſcri
ptus fuiſſe.Triumphare.P.Ventidiũ de parthis uoluit:quidem ſolum:ſed eũdẽ ĩ triũpho aſcu
lano.Cn.põpei Strabonis duxit pueꝝ.Quamq̃ Maſſurius auctor eſt bis in triumpho ductum.

Cicero mulionem caſtrenſem ſuffaraneum fuiſſe. Plurimos iuuentā inopem in caliga militari toleraſſe.
Vel iu/dicium cōſiliū Fuit & Balbus Cornelius maior conſul: ſed accuſatus atq; de iure uirgaꝝ in eū iudicem ī exilium miſſus. Primus externorum atq; etiam in oceano genitorum uſus illo honore: quem maiores latio quoq; negaue runt. Eſt & L. Fuluius inter inſignia exempla tuſculanoꝝ rebellantium conſul: eodem quoq; honore cū tranſiſſet exornatus confeſtim a populo ro. qui ſolus eodem anno quo fuerat hoſtis romæ triūphauit ex iis: quoꝝ conſul fuerat. Vnus hoīum ad hoc æui fœlicis ſibi cognomen aſſeruat. L. Sylla ciuili nempe ſan/guine: ac patriæ oppugnatione adoptatus: & quibus nā fœlicitatis inductus argumentis: qđ ꝓſcribere tot Millia ciuiū: ac trucidare potuiſſet. O parua interprætatio & futuro tpe infœlix. Non melioris ſortis tunc fuere pereuntes quoꝝ miſeremur hodie: cum Syllā nemo non oderit? Age non exitus uitæ eius oīum ꝓ ſcriptorum ab illa calamitate crudelior fuit erodente ſeipſo corpore: & ſupplicia ſibi gignēte: quod ut diſ/ſimulauerit & ſupremo ſomno eius cui immortalis quodāmodo eſt: credamus ab uno illo inuidiam glo ria uictam. Hoc tamen nēpe fœlicitati ſuæ defuiſſe confeſſus eſt qđ capitoliū non dedicauiſſet. Qu. Metel/lus in ea orationem: quā habuit in ſupremis laudibus patris ſui L. Metelli pot. bis conſulis: dictatoris ma/giſtri equitū. Quindecim uiri agris dandis: qui primus elephātos primo punico bello duxit in triumpho ſcriptū reliquit. Decē maximas res optimaſq; in quibuſq; quærendis ſapientes ætatem exigerent: conſu/maſſe eum. Voluiſſe enim primariū bellatorē eē. Optimū oratorē: Fortiſſimū imperatorē. Auſpicio ſuo maximas res geri. Maximo honore uti: ſumma ſapientia eſſe: ſummū ſenatorē haberi pecuniā magnā bo no modo inuenire. Multos liberos relinquere: & clariſſimū in ciuitate eē. Hæc cōtigiſſe ei nec ulli alii poſt romā conditā. Longum eſt refellere & ſuper uacuū: abunde uno caſu refutante. Siquidē is Metellus orbā luminibus exegit ſenectam amiſſis incendio cum Palladiū raperet ex æde ueſte memorabili cauſa: ſed euē tu miſero. Quo fitur infœlix quidē dici non debeat: fœlix tamen eſſe non poſſit. Tribuit ei po. ro. quod nunq̄ ulli alii ab condito æuo: ut quotiens in ſenatū iret: curru ueheretur ad curiam. magnum & ſublime: ſed pro oculis datum.

De altero Metello. CA. XLIIII.

HVius quoq; Qu. Metelli qui illa de patre dixerat filius inter rara fœlicitatis humanæ exēpla nu/meratur. Nā præter honores ampliſſimos cognomenq; macedoniæ a quattuor filiis illatus eſt ro go uno prætore: tribus conſularibus: duobus triūphalibus uno cenſorio: quæ ſingula quoq; pau cis contingere. In ipſo tamen flore dignitatis ſuæ ab Catinio Labeone cui cognomen fuit Mace/nonii tribuno plebis: quem e ſenatu cenſor eiecerat: uertens e campo meridiano tempore uacuo foro: &
Vel ſanctū col/legium capitolio ad tarpeium raptus: ut præcipitaretur conuolante quidem tam numeroſa illa cohorte: quæ pa/trem eum appellabat. Sed ut neceſſe erat in ſubito tarde & tanquā in exequias: cum reſiſtēdi ſacroq; factū repellendi ius non eſſet: uirtutis ſuæ opera & cenſura periturus: ægre tribuno qui intercederet reperto a limine ipſo mortis reuocatus alieno beneficio poſtea uixit. Bonis inde etiam conſecratis a damnatu ſuo tā quam paꝝ eſſet ſaucium certe intortaꝝ: expreſſiq; per aures ſanguinis pœnā exactā eſſe. E quidem & Afri cani Aemiliani inimicum fuiſſe inter calamitates duxerim ipſo teſte Macedonico. Siquidē liberis dixit. Ite filii celebrate exequias: nunq̄ ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iā ballearicis & creticis: dia/dematis: iā Macedonicus ipſe. Veꝝ ut illa ſola iniuria æſtimeť: quis hunc iure fœlicem dixerit periclitatū ad libidinē inimici? nec Africano ſaltē perire: quos hoſtes uiciſſe tanti fuit? aut quos nō honores curruſq; illa ſua uiolentia fortuna retroegit ꝑ mediā urbē cēſore tracto. Etenī ſola hæc moriendi rō fuerat tracto ī capitoliū illo in qđ triūphans ipſe deoꝝ exuuiis ne captiuos quidē ſic traxerat. Maius hoc ſcelus fœlicitate conſecuta factū eſt periclitato macedonico uel funus tātū ac tale perdere: in quo a triūphalibus liberis por tareť in rogum uelut exequiis quoq; triūphās. Nulla eſt profecto ſolida fœlicitas: quā cōtumelia: ulla ui/tæ rumpit nedū tanta. Quod ſupereſt neſcio maior gloriæ an indignationi dolor accedat: inter tot Metel/los tam ſcelerata Catinii audaciam ſemper fuiſſe inultam.

De Diuo Auguſto. CA. XLV.

IN Diuo quoq; Auguſto quem uniuerſa mortalitas in hac cenſura nuncupat: ſi diligenter æſtimē tur cuncta magna ſortis humanæ reperientur uolumina. Repulſa in magiſterio equitum apud auūculū: & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus. Proſcriptionis inuidia in collegam. Colle gium in triūuiratu peſſimorum ciuium: nec æqua ſaltem portione: ſed prægraui Antonio. Phi/lippenſi prælio morbo: fuga: & triduo in palude latebra ægroti. Et ut fatentur Agrippa & Mœcenas aqua ſubter cutem fuſa. Turgida latera. Naufragia ſicula. Et alia ibi quoq; in ſpelunca occultatio. Iam in nauali fuga urgente hoſtium manu præces Proculeio mortis admotæ. Cura peruſinæ contentionis. Sollicitudo martis actiaci: pannoniciq; belli. Ruinæ pontis. Tot ſeditiōes militum: Tot ancipites morbi corporis. Su/ſpecta Marcelli nota. Pudenda Agrippæ ablegatio. Totiens petita inſidiis uita: Incuſatæ liberorum mor/tes: luctuſq; non tantum orbitate triſtes adulterium filiæ. Et conſilia patricidæ palam facta: Contumelio/ſus priuigni Neronis ſeceſſus. Aliud neptis adulterium. Iuncta deinde tot mala. Inopia ſtipendii. Rebel lio illyrici. Seruitioꝝ delectus: Iuuentutis penuria. Peſtilentia urbis. Fames ſitiſq; italiæ. Deſtinatio expirā di. Et quatridui inedia maior pars mortis ī corpus recepta: Iuxta hæc uariana clades: & maieſtatis eius fœ da ſugillatio: Abdicatio poſtumi Agrippæ poſt adoptionem. Deſiderium poſt relegationem. Inde ſuſpi/tio in Fabium: archanoriq; proditionem. Hinc uxoris & Tyberii cogitationes ſuprema eius cura: In ſum
uel ſu ma deus ille cœlumq; neſcio adeptus magis an meritus hærede hoſtus ſui filio exceſſit.

Quos beatiſſimos dii iudicauerunt. CA. XLVI.

SVbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad caſtigandam hominum uanitatem a deo emiſſa. Duo ſunt hæc Phedium fœliciſſimũ qui pro patria proximo occubuiſſet. Iterum a Gige rege tunc ampliſſimo terrarum conſultum Aglauum Prophodium eſſe fœliciorem. Senior hic in anguſtiſſimo archadiæ paruum ſed annuis uictibus large ſufficiens prædium colebat nũq̃ ex eo egreſſus. Atq; ut e uitæ genere manifeſtum eſt: minima cupidine minimum in uita mali expertus.

Quem uiuentem ut deum coli iuſſerunt. CA. XLVII.

COnſecratus eſt uiuus ſentienſq; oraculi eiuſdem iuſſi & iouis deorum ſummi aſtipulatu Euthymus picta ſemper olympiæ uictor & ſemel uictus. Patria ei locri in Italia: ibi imaginem eius eſſe & olympiæ alteram eadem die tactam fulmine. Callimachum ut nihil aliud miratum uideo: ad eumque iuſſiſſe ſacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo: nihilque adeo mirum aliud quam hoc placuiſſe diis.

De ſpatiis uitæ longiſſimis. CA. XLVIII.

DE ſpatio atq; lõginquitate uitæ hoium nõ locoꝝ modo ſitus: ueꝝ exẽpla ac ſua cuiq; ſors naſcẽdi incertũ fecere. Heſiodus qui primus de hoc aliqua ꝑdidit fabuloſe (ut reor) multa de hoĩum æuo referens cornici nouẽ nr̃as attribuit ætates. Quadruplũ eius ceruis: id triplicatũ coruis. Et reliqua fabuloſius in phœnice ac nymphis: Anacreon poeta Argatonio tarteſioꝝ regi .cl. tribuit annos. Cyniræ cyprioꝝ .x. ãnos amplius. Aegimio ducẽtos. Theopõpus Epimenidi Gnoſio .cliii. Hellanicus quoſdã in ætholia epioꝝ gentis ducẽtos explere. Cui aſtipulat̃ Damiates memorans Pictoreum ex iis ꝓcipuũ corpe uiribuſq; ẽt trecẽtis uixiſſe. Ephodorus arcadũ reges trecẽtis annis. Alex. & Cor. dãdonẽ q̃dã in illyrico qngentis uixiſſe. Xenophon. Impetrim pulutinioꝝ inſulæ regẽ octingẽtis: atq; ut parce mẽtitus filiũ eius ſexcẽtis. Quæ oĩa inſcitia tempoꝝ acciderũt. Annũ .n. alii æſtate unũ determinabãt: & alteꝝ hyeme. Alii q̃dripartitis tẽporibus ſicut arcades: quorũ ãni trimeſtres fuere. Quidã lunæ ſenio ut ægyptii. Itaque apud eos aliq & ſingula mil. annorũ uixiſſe ꝓdunt. Sed ut ad cõfeſſa trãſeamus. Argãtoniũ gaditanũ octogita annis regnaſſe ꝓpe certũ ẽ. Putãt q̃drageſimo cœpiſſe. Maſſiniſſam .lx. annis regnaſſe indubitatũ eſt. Gorgiã ſiculũ cẽtũ octo uixiſſe Qu. Fab. Maximus ſexagitatribus ãnis augur fuit. M. Perpẽna & nuper L. Voluſius Saturninus oĩum quos in cõſulatu ſñiam rogauerãt ſupſtites fuere: Perpẽna ſeptẽ reliqt ex iis quos cẽſor legerat. Vixit ãnos nõagitaocto. Qua ĩ re & illud ad notare ſuccurrit. unũ oĩno qnquẽniũ fuiſſe quo ſenator nullus moreret̃. Cũ Flaccus & Albinus cẽſores luſtrũ cõdidere uſq; ad ꝓximos cenſoꝝ ab anno urbis qngẽteſimo ſeptuageſimonono. M. Valerius Coruinus cẽtũ annos ĩpleuit. Cuius iter primum & ſextũ cõſulatũ .xlvi. ãni fuere. Idẽ ſella curuli ſemel ac uicies ſedit: quotiẽs nemo alius. Aequauit eius uitæ ſpatiũ Metellus Põtifex. Et ex fœminis Liuia Rutili nonaginta ſeptẽ ãnos exceſſit. Statilia Claudio pricipe ex nobili domo nonagitanouẽ. Terẽtia Ciceronis .cvii. Clodia Ofelbi .cxv. Hæc qdẽ ẽt enixa qndecies. Luceia mima cẽtũ annis in ſcæna ꝓnũciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta eſt in ſcænã Gn. Põpeio Qu. Sulpitio cõſſ. Ludis pro ſalute Diui auguſti uotiuis annũ cẽteſimũ quartũ agẽs. Quæ ꝓducta fuerat tyrocinio a. M. Põpeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbone cõſſ. ante annos nonagintaunũ. Et a magno Põpeio magni theatri dedicatione anus ꝓ miraculo reducta Sãmulã quoq; .c. decẽ annis uixiſſe auctor ẽ Aſconius Pediãus. Minus miror Stephãionẽ q prius togatus ſaltare iſtitit utriuſq; ſæcularibus ludis ſaltaſſe: & Diui Auguſti & quos Clau. Cæſar cõſulatu ſuo q̃rto fecit: q̃ndo ſexagitatres nõ amplius ãni iter fuere: q̃q̃ & poſtea diu uixerit. In tmoli mõtis cacumine qd uocãt tempſin .cl. ãnis uiuere Mutianus auctor ẽ totidẽ annos item cenſum Claudii Cæſaris cenſura. T. Fulloniũ bononienſem: idq; collatis cenſibus quos ante detulerat: uitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) uerũ apparuit.

De uarietate naſcendi. CA. XLIX.

POſcere uideret̃ locus ipſe ſyderalis ſciẽtiæ ſñiam. Epigenes .cxxii. annos impleri negauit poſſe. Beroſus excedi cẽtũ ſeptemdecim. Durat & ea ratio quam Petoſyris ac Necepſos tradiderũt: & trimorion appellãt a triũ ſignorũ portione: qua poſſe in italiæ tractu .cxxvi. annos uitæ cõtingere apparet. Negauere illi quemq̃ nonagita partiũ exortiuam menſurã qd anaphoras uocãt tranſgredi: & has ipſas incidi occurſu maleficioꝝ ſyderũ: aut etiã radiis eoꝝ ſoliſq;. Rurſus Aeſculapii ſñiam ſecuti: q ſtatuta uitæ ſpatia a ſtellis accepi dicit. Sed q̃ntũ primũ tribuat incertũ ẽ. Rara aũt eſſe dicũt lõgior uel.xv. tempora: quando qdẽ momentis horaꝝ iſignibus lunæ dierũ ue ſeptem atq; .xxiiii. q̃ nocte ac die obſeruãtur ingẽs turba naſcat̃: ſcanſili annoꝝ lege occidua: q̃ climacteras appellãt: nõ fere ita genitis qnquageſimũ quartũ annũ excedentibus. Primũ ergo artis ipſius inconſtantia declarat q̃ incerta res ſit. Accedũt experimenta & exẽpla recentiſſimi cenſus: quem intra q̃driẽniũ imperatores Cæſares Veſpeſiani pater filiuſq; cẽſores egerũt. Nec ſunt oĩa uaſaria excutienda. Mediæ tantũ partis inter apenninũ montẽ padũq; ponemus exempla. Centũ uiginti natos annos ꝑmæ tres edidere. Brixelli unũ .cxxv. Parmæ duos .cxxx. Placẽtiæ unũ .cxxxi. Fauentiæ unã mulierem .cxxxii. Bononiæ. L. Tarentiũ Marci filiũ. Arimini uero. M. Apomũ. C. & L. Tertulã .cxxxvii. Citra placẽtiam in collibus oppidũ eſt uelleiaciũ: in quo .cx. natos annos ſex detulere. Quatuor centenos uicenos. Vnũ .cl. M. Mutius. M. filius Galerius fœlix ac ne pluribus moremur in re cõfeſſa i regiõe italiæ octaua cẽtenũ ãnoꝝ cẽſi ſunt hoĩes .liiii. Centenũ denũ hoĩes .lvii. Centenũ uicenũ qnũ hoĩes duo. Centenũ tricenũ hoĩes q̃ttuor. centenũ tricenũ qnũ aut ſeptenũ totidẽ cẽtenũ q̃dragenũ hoĩes tres. Alia mortalitatis cõſtantia. Homerus eadẽ noctẽ natos Hectorẽ & Polydamãta tradit tã diuerſæ ſortis uiros. C. Mario. C. Carbõe .iii. cõſ. ad .v. calen. iunias. M. Celius Ruffus & Cornelius Lucinius Caluus eadem die geniti ſũt oratores qd ambo: ſed tamẽ diſpari euentu. Hoc ẽt: iiſdem horis naſcentibus in toto mũdo quotidie euenit: pariterq; domini ac ſerui gignuntur: reges: & inopes.

In morbis uaria exempla. CA. L.

P Vblius Cornelius Ruffus: qui cõſul cũ Manio Curio fuit dormiens oculorũ uiſum amiſit cũ id ſibi accidere ſõniaret. E diuerſo Phalereus iã tũ deploratus a medicis uomicæ morbo cũ mortẽ in acie quæreret uulnerato pectore medicinã inuenit ex hoſte. Qu. Fabi. Maximus cõſ. apud flumen iſaram ꝓlio cõmiſſo aduerſus allobrogũ regẽ aruernorũq; gẽtes ad. vi. idus auguſtas. cxxx. perduelliũ cæſis febri quartana liberatus ẽ ĩ acie. In certũ ac fragile nimiũ eſt hoc munus naturæ qcqd datur nobis. Malignum uero & breue in iis ẽt qbus largiſſime cõtingit: uniuerſum utiq; æui tempus intuentibus. Quid qđ æſtimatiõe nocturnæ q̃etis dimidio quiſq; ſpatio uitæ ſuæ uiuit? Pars æqua morti ſimilis exigiť: aut poenæ niſi contingit quies. Nec reputanť infantiæ anni qui ſenſu carẽt: nec ſenectæ in poenã uiuacis. Tot periculorũ genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiens inuocata morte: ut nullũ frequẽtius ſit uotũ. Natura uero nihil hoibus breuitate uitæ ꝓſtitit melius. Hebeſcũt ſenſus mẽbra torquẽtur. Præmoriť uiſus: auditus: inceſſus: dentes ẽt ac ciborũ ĩſtrumẽta: & tamẽ uitæ hoc tp̃s annumerať. Ergo ꝓ miraculo & id ſolitariũ reperiť exẽplũ. Xenophilũ muſicũ cẽtũ & qnq; annis uixiſſe ſine ullo corporis incõmodo. At hercule reliq̃s oĩbus p ſingulas mẽbrorũ partes qualiter nullis aliis aĩalibus: certis peſtifer calor remeat horis: aut rigor: neq; horis mõ ſed & diebus noctibuſq; trinis q̃drinis ue ẽt toto anno. Atq; ẽt morbus eſt aliq̃s p ſpiam mori. Morbis. n. quoq; q̃ſdã leges natura ĩpoſuit. Quadrini circuitus febrẽ nũq̃ bruma nũq̃ hybernis mẽſibus incipere. Quoſdã poſt ſexageſimũ uitæ ſpaciũ nõ accedere. Alios pubertate depõi: a foeminis præcipue. Senes minime ſentire peſtilentiã. Nãq; uniuerſis gẽtibus ingruũt morbi: & generatim mõ ſeruitiis: mõ ꝓcerũ ordini: alioſq; p gradus. Qua in re obſeruatũ in meridianis ptibus ad occaſum ſolis peſtilentiam ſemp ire. Nec unq̃ fere aliter fieri niſi hyeme: nec ut ternos excedat menſes.

De ſignis mortis. CA. LI.

I Am ſigna lætalia in furoris morbo riſum. Sapiẽtiæ uero ægritudine fimbriarũ curã & ſtragulæ ueſtis plicaturas. A ſomno mouẽtiũ neglectũ ꝓfundi humoris e corpe effluuiũ: in oculorũ qdẽ & nariũ aſpectu indubitata maxime: ẽt ſupino aſſiduo cubitu. Venarũ inæqualitate aut formicante percuſſu. Et alia quoq; Hippocrati prĩcipi medicinæ obſeruata ſunt. Et cũ innumerabilia ſint mortis ſigna: ſalutis ſecuritatiſq; nulla ſunt. Quippe cũ cẽſorius Cato ad filiũ de ualitudinis quoq; obſeruatiõe: ut ex oraculo aliquo ꝓdiderit: ſenilẽ iuuẽtã ꝓmaturæ mortis eſſe ſignũ. Morborũ uero tã ĩfinita eſt multitudo: ut Pherecides Syrus copia ſerpentiũ ex corpore eius erũpente expirauerit. Quibuſdã ꝑpetua febris eſt. ut C. Moecenati. Eidẽ triennio ſupremo nullo horæ momẽto contigit ſomnus. Antipater ſydonius poeta oĩbus annis uno die natali: tãtum corripiebatur febre: & eo conſumptus eſt ſatis longa ſenecta.

De his qui elati reuixerunt. CA. LII.

A Viola cõſularis in rogo reuixit. Et quoniã ſubueniri nõ potuerat ꝑualente flãma: uiuus crematus eſt ſimilis cã in. L. Lamia ꝓtorio uiro tradiť. Nã Celiũ Tuberonẽ prætura functũ a rogo relatum Meſſala Ruffus & pleriq; tradũt. Hæc eſt cõditio mortaliũ. Ad has & hmõi occaſiones fortunæ gignimur: ut i de hoie ne morti qdẽ debeat credi. Reperimus inter exẽpla Hermotini Clazomenii aiam relicto corpe errare ſolitã: uagãq; e longinquo multa ãnũciareq; niſi a ꝓſenti noſci nõ poſſent: corpore interim ſemianimi: donec cremato eo inimici q Cãtaride uocabãtur remeãti aiæ uelut uaginã ademerint. Ariſtei ẽt uiſam euolãtẽ ex ore in ꝓconneſo corui effigie: magna q̃ ſeqť fabuloſitate: quã equidem & ĩ gnoſio Empimenide ſimili mõ accipio. Puerũ æſtu & itinere feſſum in ſpecu ſeptẽ & qnq̃ginta dormiſſe annis: rerũ faciẽ mutationẽq; mirantẽ uelut poſtero experrectũ die. Hic pari numero dierũ ſenio ingruẽte ut tamẽ in ſeptimũ & quinquageſimũ atq; cẽteſimũ uitæ duraret ãnũ. Foeminarũ ſexus huic malo uř maxime oportunus cõuerſiõe uuluæ q̃ ſi corrigať: ſpiritus reſtituiť. Huc ꝑtinet nobile illud apud græcos uolumẽ. Heraclidis ſeptẽ diebus foeminæ exanimis ad uitam reuocatæ. Varro quoq; auctor eſt uiginti uiris agros diuidẽtibus capuæ quẽdã q efferreť feretro domũ remeaſſe pedibus. Hoc idẽ aquini accidiſſe. Romæ quoq; Corfidiũ matertere ſuæ maritũ funere locato reuixiſſe: & locatorẽ funeris ab eo elatũ. Adiecit miracula q̃ tota idicaſſe cõueniat. E duobus fratribus equeſtris ordinis Corfidio maiori accidiſſe: ut uideretur expiraſſe: apertoq; teſtamẽto recitatũ hæredẽ minorẽ funeri inſtituiſſe. Interim eũ q uidebať extinctus plaudendo cõcinuiſſe myſteria: & narraſſe a fratre ſe ueniſſe. Cõmendatã ſibi filiã ab eo. Demõſtratũ præterea: quo in loco defodiſſet aurũ nullo conſcio & rogaſſe: ut iis funeribus q̃ cõparaſſet efferreť. Hoc eo narrante fratris domeſtici ꝓpe annũ ciauere exanimatũ illũ: & aurũ ubi dixerat: repertũ eſt. Plena ꝓterea uita ẽ his uaticiniis: ſed nõ cõferẽda: cũ ſæpius falſa ſint. Sicut ingenti exẽplo docebimus. Cello ſiculo Gabienus Cæſaris claſſiũ fortiſſimus captus a Sex. Põpeio iuſſu eius inciſa ceruice: & uix cohærẽte: iacuit in littore tota die. Deinde cũ adueſperauiſſet: cũ gemitu ꝓcibuſq; congregata multitudie petiit: ut i Põpeius ad ſe ueniret: aut aliquẽ ex caris mitteret. Se ãt ab ĩferis remiſſum: habereq; qđ nũciaret. Miſit plures põpeius ex amicis: qbus Gabienus dixit: Inferis diis placere Põpeii cauſas & ptes pias. proinde euentũ futurum quẽ optaret: hoc ſe nũtiare iuſſũ. Argumẽtũ fore ueritatis qđ peractis mãdatis ꝓtinus expiraturus eẽt. Idq; ita euenit. Poſt ſepulturã quoq; uiſorũ exempla ſunt: niſi q naturæ opa non prodigioſa conſectamur.

De mortibus repentinis. CA. LIII.

I N primis aũt uiſa miraculo ſunt atq; frequẽtia mortis repentinæ. Hæc eſt ſumma uitæ foelicitas quã eſſe naturalẽ docebimus. Plurimas ꝓdidit Vertius. Nos cũ delectu modũ ſeruabimus. Gaudio obiere ꝑter Chilonẽ: de quo diximus: Sophocles & Dionyſius ſiciliæ tyrãnus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuncio. Mater pugna illa cãnẽſi filio incolumi uiſo: cõtra falſum nuntiũ. Pudore Diodorus ſapientiæ dialecticæ ꝓfeſſor luſoria q̃ſtione nõ ꝓtinus ad interrogatiões Stilbonis diſſoluta,

Nullis euidentibus cauſis obiere dū calciant̄ matutino duo cæſares ꝑtor:& ꝑturā po.ro. functus dictato/
ris pr̄ Cæſaris. Hic piſis exanimatus:ille romæ. Qu. Fabi. maximus ī cōſulatu ſuo pridie. calē. ianua. In cuius lo
cū. M. Orellius paucissimaꝝ horaꝝ cōſulatū petiit. Itē. C. Vulcatius Gurges ſenator. Oēs adeo ſani atq̄ tē/
peſtiui:ut de ꝓgrediēdo cogitarēt. Qu. Aemilius Lepidus iā egrediēs icuſſo pollice limini cubiculi. C. Au
fidius cū egreſſus ī ſenatū iret offenſo pede in comitio. Legatus quoq̄ q rhodioꝝ cām in ſenatu magna cū
admiratiōe orauerat in limine curiæ ꝓtinus expirauit ꝓgredi uolēs. Cn. Bebius Pāphylus ꝑfectura & ipſe
functus cū a puero q̄ſiſſet horas. A. Pōpeius ī capitolio cū deos ſalutaſſet. M. Iuuentius Thalna cōſ. cū ſacrifi
caret. C. Seruilius Pāſa:cū ſtaret in foro ad tabernā hora diei ſecūda:in. P. Pāſam frēm innixus. Bebius iu/
dex:dū uadimoniū differri iubet. M. Teren. Corax:dū tabellas ſcribit in foro. Necnō & ꝓximo anno:dum
cōſulari uiro in aurē dicit eq̄s romanus ante Apollinē eboreū:q eſt in foro Auguſti. Sup oēs. C. Iulius medi
cus:dū inūgit ſpecillum p oculū trahēs. A. Manlius Torquatus cōſularis:cū ī cœnā placētā appeteret. L. Du
tius medicus Valla:dū mulſi potionē haurit. Ap. Saupheius:cū a balneo reuerſus mulſum bibiſſet:ouūq̄
ſorberet. P. Quinti. Scapula:cū apud Aquiliū Gallū cœnaret. Decimus Saufeius. Scriba:cū domi ſuæ prā/
deret. Cor. Gallus ꝑtorius:&. Qu. Heterius eques ro. in Venere obiere. Et quos nr̄a adnotauit ætas:duo
æqueſtris ordīs in eodē Pātomimo Mythico tū forma ꝑcellēte. Operoſiſſima tamē ſecūritas mortis ī. M.
Ofilio Hylaro ab antiq̄s tradit̄. comœdiaꝝ hiſtrione:cū populo admodū placuiſſet:natali die ſuo cōuiuiū/
q̄ haberet edita cœna calidā potionē in pultario popoſcit:ſimulq̄ pſonā eius diei acceptā intuens:coronā e
capite ſuo in eā trāſtulit:tali habitu rigens nullo ſentiente:donec accubātiū ꝓximus tepeſcere potionē am/
moneret. Hæc fœlicia exēpla. At cōtra miſeriaꝝ innumera. L. Domitius clariſſimæ gentis apud maſſiliam
uictus:corfini captus ab eodē Cæſare ueneno poto pp tediū uitæ:poſtq̄ biberat. omni opere:ut uiueret:an/
nixus eſt. Inuenit̄ in actis Fœlicis Ruſſei aurigæ tā igne illato in rogū eius unū e fauentibus iecīſſe ſeſe. Fri/
uolū dictu ne hoc gloriæ artificis daret̄:aduerſis ſtudiis copia odoꝝ corruptū criminātibus. Cū ante non
multo. M. Lepidus nobiliſſimæ ſtirpis:quē eventi anxietate diximus mortuū:flāmæ ui e rogo eiectus re/
condi propter ardorem non potuiſſet:iuxta ſarmentis aliis nudus crematus eſt.

De Sepultura. CA. LIIII.

IPſum cremare apud romanos non fuit ueteris inſtituti. Terra cōdebant̄. At poſtq̄ longinq̄s bel/
lis obrutos erui cognouere:tūc inſtitutū. Et tamē multifarie priſcos ſeruauere ritus. Sicut ī cor/
nelia domo nemo ante Syllā dictatorē tradit̄ eē crematus: Idq̄ uoluiſſe ueritū taliōnē eruto. C.
Marii cadauere. Sepultus intelligit̄ quoquo mō cōditus:humatus uero humo contectus.

De aīa:uel de manibus:uel de reſurrectione uerba gētiū inania. CA. LV.

POſt ſepulturā aliæ atq̄ aliæ maniū ambages. Oībus a ſuprema die eadē:q̄ ante primū. Nec magis
a morte ſenſus ullus:aut corpori:aut aīæ:q ante natalē. Eadē. n. uanitas ī futuꝝ ēt ſe ꝓpagat:& in
mortis quoq̄ tpa ipſa ſibi uita mentit̄. Alias imortalitatē aīæ:alias trāſfigurationē:alias ſenſum
inferis dādo:& manes colēdo deūq̄ faciēdo:q iā ēt homo eſſe deſierit. Ceu uero ullo modo ſpirā/
di rō hoī a cæteris aīalibus diſtet. Aut nō diuturniora ī uita multa reperiant̄:q̄bus nemo ſimilē diuinat im
mortalitatē. Qd āt corpus aīæ ꝑſeq̄t̄ materiā: Vbi cogitatio illi quomō? uiſus? auditusq̄? aut q tangit? qui
uſus eius? aut qd ſine his bonū? Quæ deinde ſedes? q̄ta ue multitudo tot ſæculis aīaꝝ uelut umbraꝝ? Pue
riliū iſta deliramentoꝝ. Auidæq̄ nunq̄ deſinere mortalitatis cōmenta ſunt. Similis & de aſſeruandis cor/
poribus hoīum:ac reuiuiſcēdis ꝓmiſſa a Democrito uanitas:q nō reuixit ipſe. Quæ malū iſta dementia eſt
iterari uitā mortēq̄. Quæ genitis q̄es unq̄ ſi ī ſublimi ſenſus aīæ manet? inter inferos umbræ? Perdit ꝑfe
cto iſta dulcedo:credulitaſq̄ ꝓcipuū naturæ bonū mortē:ac duplicat obitus:ſi dolere ēt poſt futuri æſtia/
tionē euenit. Etenim ſi dulce uiuere:cui poteſt eſſe:uixiſſe? At quāto facilius certiuſq̄ ſibi quenq̄ credere:
ac ſpecimen ſecuritatis ante genitali ſumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. CA. LVI.

COnſentaneū ur̄ priuſq̄ digrediamur a natura hoīum indicare:q̄ cuiuſq̄ ſcientia inuenta ſīt. Eme
re ac uēdere inſtituit Liber pr̄. Idē diadema regū inſigne:& triūphū inuenit. Ceres frumenta cum
antea glāde ueſcerent̄: Eadē molere:& cōficere:in attica italia:& ſicilia:ob id dea iudicata. Eadem
prima leges dedit. Vt alii putauere: Rhadamāthus. Litteras ſemp arbitror aſſyrias fuiſſe. Sed alii
apud ægyptos a Mer. ut Gellius. Alii apud ſcyros repertas uolūt. Vtīq̄ ī græciā attuliſſe e phœnice Cadmū
ſexdecim numero. A.B.C.D.E.G.I.L.M.N.O.P.R.S.T.V. Quibus troiāo bello Palamedē adiecīſſe q̄t/
tuor hac figura. θ. ξ. φ. χ. totidē poſt eū Simonidē melicū. ζ. η. ψ. Quaꝝ oīum uīs ī nr̄is recognoſcit̄. Ariſto
teles decem & octo priſcas fuiſſe. α. β. γ. δ. ε. ζ. κ. λ. μ. ν. ο. π. ρ. σ. τ. χ. Et duas ab Epicharo additas. θ. χ. q̄
a Palāede mauult. Anticlides ī ægypto inueniſſe q̄ndā noīe Menona tradidit q̄ndecī ānis ante Phoroneum
antiq̄ſſimū græciæ regē. Id monumētis approbare conat̄. E diuerſo Epigenes apud babylonios ſeptingē/
toꝝ. xx. annoꝝ obſeruationes ſyderū coctilibus laterculis inſcriptas docet:grauis auctor ī primis. Qui mi/
nimū Beroſus & Critodemus quadringentorū octoginta annorū. Ex quo apparet æternus līaꝝ uſus. In
latiū eas attulerūt pelaſgi. Laterarias:domos cōſtituerūt primi Euryalos & Hyperbios fratres athenis:an/
tea ſpecus erāt ꝓ domibus. Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii inuentor. Placet exēplo ſumpto ab hirū
dinū nīdis. Oppidū Cecrops a ſe appellauit cecropiā:q̄ nūc eſt arx athenis. Aliq argos a phoroneo rege ante
cōditū uolūt. Quidā & ſicyonē. Aegyptii multo ante apud ipſos dioſpolim. Tegulas inuenit Cinyra Agrio
pæ filius:& metalla æris utrūq̄ ī inſula cypro. Idē forcipē:m aculū:uectē:icudē. Puteos Danaus ex ægyp
to aduectus in græciam:qua uocabat̄ argos. Lapidicinas Cadmus thebis:at ut theophraſtus in phœnice.
Traſon muros. Turres:ut Ariſto. Cyclopes. Phœnices ut Theophraſtus. Aegyptii textilia. Inficere lanas

ſardibus Lydi.Fuſos in lanificio Cloſter filius Arachnæ.Linū & retia Arachnæ.Fullonicā artē. Nitias me
garenſis.Sutrinā.Boetius.Medicinā ægyptii apud ipſos uolūt repertā.Alii ꝑ arabum babylonis & Apolli
nis filiū.Herbariā & medicamētariā a Chirone Saturni & Phyllirae filio.Aes cōflare & tēperare Ariſto.Ly
dū ſcyten mōſtraſſe.Theophraſtus Delā Phrygē putat.Aerariā fabricā alii.Chalybas:Alii Cyclopas. Ferrū
Heſiodo.in creta eos q uocati ſūt Dactyli Idæi.Argētū inuenit Ericthonius atheniēſis:ut alii ceacus.Auri
metalla & cōflaturā Cadmus phoenix ad pāgeū mōtē:ut alii Thoas & Eaclis in panchaiasaut Sol Oceani fi
lius cui Gellius medicinæ quoq; iuētionē ex melle aſſignat.Plūbū ex caſſiteride inſula primus aportauit
Midacritus.Fabricā ferreā iuenere cyclopes.Figulinas Chorebus atheniēſis.In iis orbē Anacharſis ſcythes
ut alii Hyperbeos corinthius:Fabricā materiaꝝ Dedalus:& in ea ferrā:aſciā:ꝑpendiculū:terebrā:glutinū:
ichthyocollā:Normā:fornicē autē & libellā:& tornū:& clauē Theodorus ſamius.Menſuras & pōdera Phi
dō argiuus:aut Palemedes ut maluit.Gellius.Ignē e ſilice Pyrodes:cilicis filius.At eūdē aſſeruare ī ferula
Prometheus.Vehiculū cū quattuor rotis phryges:Mercaturas pœni:culturas uitiū & arboꝝ Eumolphus
atheniēſis.Vinū aqua miſceri Staphilus Sitheni filius.Oleū & trapetas Ariſteus athenienſis.Idē mella.Bo
uē & aratrū.Briges athenienſis:ut alii Triptolemus.Regiā ciuitatē ægyptii.popularē attici:poſt Theſeū ty
rānus primus fuit phalaris agrigenti.Seruitiū inuenere lacedæmonii:Iudiciū capitis in ariopago primum
actū eſt:ꝑliū afri cōtra ægyptios primi fecere fuſtibus.quos uocāt phalāgas.Clipeos inuenerūt Proetus &
Acritus inter ſe bellantes:ſiue Chalchus Athāmātis filius.Loricā Mydias meſſenius:Galeā:gladiū:haſtam
lacedæmonii.Ocreas & criſtas Cares.Arcū & ſagittā Scythē Iouis filiū.Alii ſagittas Perſen Perſei filiū in
ueniſſe.Lanceas ætolas.Iaculū cū amento ferūt inueniſſe Aetolū Martis filiū.Haſtas uelitares Tyrrhenū
pilūq;.Penthesileā amazonē ſecuri.Piſeū uenabula.Et in tormentis ſcorpionē Cretas. Catapultam ſyros.
Phœnicas baliſtā & fundā.Aeneā tubā piſeū Tyrrhenū.Teſtudines Artemonē clazomeniū.Equū:q nunc
aries appellaͭ in muralibus machinis Epeū ad troiā.Equo uehi Bellorofontē.Frenos & ſtrata equoꝝ Pe
letroniū.Pugnare ex quo theſſalos:q centauri appellati ſunt:habitantes ſecūdū peliū mōtē.Bigas primum
iunxit phrygū natio.Quadrigas Ericthonius.Ordinē exercitus:ſigni dationē mitheſſeras:uigilias inuenit
Palamedes troiano bello.Specularē ſignificationē eodē bello Sinō.Inducias Lycaon.Fœdera Theſeus Au
guria ex auibus Cara:a quo caria appellata:Adiecit ex cæteris aīalibus Orpheus. Aruſpiciū Delphus.Igni
ſpicia Amphiaraus. Auſpicia auiū Tyreſias thebāus.Interpretationē oſtentoꝝ & ſomnioꝝ Amphyctyō
Aſtrologiā Athlas Libyæ filius:ut alii æ gyptii:ut alii aſſyrii.Spherā ī ea milleſius Anaximāder.Vētoꝝ rō
ne Aeolus Hellenis filius.Muſicā Amphion.Fiſtulā.Pan.Monaulū Mercurius.Obliquā tibiam Mydas in
phrygia.Geminas tybias.Marſias.In eadē gente lydios modulos Amphiō:Dorios Thamyras thrax.Phry
gios Marſyas phryx.Citharā Amphyō:ut alii Orpheus:ut alii Linus.Septē cordis additis.Terpāder.Octa
uā Simonides addidit.Nonā Timotheus.Cithara.ſine uoce cecinit Thamyras prius.Cū cantu Amphion
ut alii Linus Cithara edita carmina cōpoſuit Terpander.Cū tibiis canere uoce Troezenius Dardanus inſti
tuit.Saltationē armatā Curetes docuere.Pyrrhycen Pyrrhus:utrāq; ī creta.Verſum heroicū pythio oracu
lo debemus.De poematū origine magna q̄ſtio eſt.Ante troianū belliū ꝓbanͭ fuiſſe ꝓſaicā orationē cōdere
pherecides Syrius īſtituit tpe Cyri regis.Hyſtoriā Cadmus mileſius.Ludos gymnicos ī arcadia Lycaō.Fu
nebres Acaſtus in iolcho poſt eū Theſeus in iſthmo.Hercu.olympiæ athleticā.Pythus pilam luſoriā.Gy
ges lydius picturā in ægypto.In græcia uero pyrrhus Dedali cognatus ut Ariſtoteli placet ut Theophra
ſto Polygnotus atheniēſis.Nauē primus in græciā ex ægypto Danaus aduexit.Ante ratibus nauigabaͭ in
uentis in mari rubro inter inſulas a rege Erythra.Reperiunͭ q myſos & troianos priores excogitaſſe ī hel
leſpōto putēt:cū trāſirēt aduerſus thracas ēt nūc in britānico oceano uitiles corio circūſutæ fiunt.In nilo
ex papyro & ſcirpo & arūdine.longa naue Iaſonē primū nauigaſſe philoſtephanus auctor ē Egeſias parha
lū Cteſias.Samyrā.Saphanus Semyramin.Archimachus Aegœonē Biremē Damaſthenes erythreos feciſ
ſe.Triremē Thucydides Amoclen corithiū.Quadriremē Ariſto.carthaginēſes.Quinqueremē inſtituit.
Neſichthō ſalaminius.Sex ordinū zēazoras ſyracuſius.Ab ea ad deciremē Neſigitō.Alexandrū magnū fe
rūt īſtituiſſe ad duodecī ordines Philoſtephanus Ptolemæū Soterē ad quīdecī.Demetriū.Antigōi ad.xxx.
Ptolemæū philadelphū ad.xl.Ptolemæū philopatorē:q Tryphō cognominatus ē:ad.l. Onerariā Hippus
tyrius iuēit.lēbū cyrenēſes.Cymbā phœnices.Celocē rhodi.Cercuirā cyprii.Syderū obſeruationē in naui
gādo phœnices.Remū copæ.latitudinē eius plateæ.Vela Icarus.Malū & antēnā Dedalus.Hypagū ſalami
nii:aut pieles atheniēſis.Tectas lōgas taſii:antea ex ꝓra tātū & puppi pugnabaͭ.Roſtra addidit Piſeus Tyr
rheni ancorā.Eupalamius eādē bidētē:Anacharſis harpagō as.Et manus Pericles athenienſis:amminicu
la gubernandi Typhis:Claſſe pīceps depugnauit Minos:animal occidit primus Hiperbius Mar
tis filius prometheus bouem.

In quo primus gentium conſenſus. CA. LVII.

GEntium conſenſus tacitus primus oium conſpirauit ut ionum litteris uterentur.

De litteris antiquis. CA. LVIII.

VEteres græcas fuiſſe eaſdē pene:q̄ nūc latinæ inditio erit delphica tabula antiqui æris:quæ eſt
hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cum in ſcriptione tali. ναυσι
κρατης.τισαμενου.αθηναιος.ανεθηκεν.

Quando primum tonſores romæ. CA. LIX.

SEquēs gētiū cōſenſus ī tōſoribus ſed romāis tardior.ī italiā ex ſicilia ueneͭ poſt romā cōditā an
no q̄drigētēſimo qnq̄geſimo q̄rto:adducēte.P.Ticinio Mena ut auctor ē Var.ante intonſi fuere
primus oium radi quotidie īſtituit Africanus.Sequens Diuus Auguſtus cultris ſemp uſus eſt

Quando primum horologia. CA. LX.

TErtius conſenſus fuit in horaꝝ obſeruatione iam hac rõne accedens. Quãdo & a quo in græcia reperta diximus in ſecundo uolumine. Serius ẽt hoc romæ cõtigit. Duodeci tabulis ortus tantũ & occaſus noĩatur: poſt aliquot annos adiectus eſt & meridies accenſo cõſulũ id ꝓnunciante cũ Curio inter roſtra: & græcoſtaſin pſpexiſſet talẽ ſolẽ. A colũna ænea ad carcerẽ inclinato ſydere ſupremã pronuntiauit. Sed hoc ſerenis tantũ diebus uſq; ad primũ punicũ bellũ: princeps romanis ſolariũ horologiũ ſtatuiſſe ante. xii. annos q̃ cũ pyrrho bellatũ eſt ad ædem. Quirini. L. Papyrius Curſor cũ eandẽ dedicaret a patre ſuo uotam a Fabio Veſtali ꝓditur. Sed neq; facti horologii rõne: uel artificis ſignificat: nec unde tranſlatũ eſt aut apud quem ſcriptũ id inuenerit. M. Varro primũ ſtatutũ in publico ſecũdũ roſtra ĩ colũna tradit bello punico primo a. M. Valerio Meſſala cõſule catina capta in ſicilia. Deportatũ ide poſt. xxx. annos q̃ de papyriano horologio tradit̃ anno urbis quadringẽteſimo ſeptuageſimo ſeptimo. Nec cõgruebant ad horas eius lineæ: paruerũt tamẽ ei annis undecim: donec. Qu. Martius philippus q cũ. L. Paulo fuit cenſor diligentius ordinatũ iuxta poſuit. Idq; munus inter cẽſoria opa gratiſſime eſt acceptũ. Etiãnũ tamẽ nubilo incertæ fuere horæ uſq; ad ꝓximũ luſtrum. Tunc Scipio Naſica collega Lanati primus aqua diuiſit hora æque noctiũ ac dierum. Idq; horologium ſub tecto dicauit; anno urbis. d. lxxxxv. Tandiu Po. Ro. indiſcreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia: primumq; terreſtria.

Vel un
de cẽtũ

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER OCTAVVS.

De animalibus terreſtribus. Elephantorum cõmendatio: & de ſenſu eoꝝ. CA. I.

AD RELIQVA Tranſeamus aĩalia & primũ terreſtria. Maximũ ẽ elephas: ꝓximũq; humanis ſenſibus. Quippe ĩtellectus illis ſermonis patrii. Et in primis obediẽtia: officiorũq; q̃ didicere memoria. Amoris & gloriæ uoluptas: imo uero q̃ ẽt in hoĩe rara ꝓbitas: prudentia: æquitas. Religio quoq; ſydeꝝ ſoliſq; ac lunæ ueneratio. Auctores ſunt in mauritaniæ ſaltibus ad quẽdã amnẽ cui nomẽ ẽ anulo ĩteſcẽte: luna noua: greges eoꝝ deſcẽdere: ibiq; ſe purificãtes ſolẽniter aqua circũſpgi: atq; ita ſalutato ſydere in ſiluas reuerti: uituloſq; fatigatos præ ſe ferẽtes. Alienæ quoq; regiõis intellectu credunt̃ maria tranſituri nõ ante naues cõſcẽdere: q̃ inuitati rectoris iureiurãdo de reditu. Viſiq; ſũt feſſi ægritudine quãdo & illas moles infeſtant morbi: per herbas ſupini in cœlum iacentes: ueluti tellure precibus alligata. Nam quod ad docilitatem attinet. Regem adorant. Genua ſubmittunt. Coronas porrigunt. Indicis arabici minores: quos appellant nothos.

Vel cu

Quando primum iuncti. CA. II.

ROmæ iuncti primũ ſubiere currũ Põpeii magni africo triũpho. Qd̃ prius india uicta triũphãte Libero patre memorat̃. Procilius negat potuiſſe Põpeii triũpho iũctos ingredi porta. Germanici Cæſaris munere gladiatorio quoſdã incõditos motus edidere ſaltantiũ mõ. Vulgare erat per auras arma iacere nõ auferẽtibus uentis: atq; inter ſe gladiatorios cõgreſſus edere: aut laſciuiente pernicitate colludere. Poſtea & p funes inceſſere. Lecticas ẽt ferentes quaterni ſingulas: pũerperas imitãtes: pleniſq; hoĩum tricliniis accubitu: iere p lectos ita libratis ueſtigiis: ne quis potantium attingeretur.

De Docilitate eorum. CA. III.

CErtũ eſt unum tardioris ingenii in accipiendis: q̃ tradebant̃: ſæpius caſtigatũ uerberibus eadẽ illa meditantem noctu repertum. Mirum maxime & aduerſis quidem funibus ſubire. Sed regredi magis utriq; pronis. Murianus ter conſul auctor eſt aliquem ex iis & litteraꝝ ductus græcarum didiciſſe: ſolitumq; pſcribere eius linguæ uerbis. Ipſe Ego hæc ſcripſi: & ſpolia celtica dicaui: itẽq; ſe uidente puteolis cũ aduecti de naue egredi cogerent̃: territos ſpatio procul pontis a continente porrecti ut ſeſe longinquitatis æſtimatione fallerent: auerſos retrorſus iſſe. Prædam ipſi in ſe expectandam ſciunt ſolam eſſe in armis ſuis: quæ Iuba cornua appellat. Herodotus tanto antiquior & conſuetudo melius dentes. Quã ob rẽ deciduos caſu aliquo uel ſenecta defodiũt. Hoc ſolũ ebur eſt. Cæteꝝ & in iis quoq; qd̃ corpus intexit uilitas oſſea. Quãq̃ nup oſſa ẽt in laminas ſecari cœpere penuria. Etenĩ rara amplitudo iã dẽtiũ pterq̃ ex ĩdia reperit̃. Cæteꝝ in noſtro orbe ceſſere luxuriæ. Dentiũ candore intelligit̃ iuuenta. Circa hos belli cura ſũma. Alterius mucroni parcunt: ne ſit ꝓliis hebes: alterius operario uſu fodiũt radices. Impellũt

moles.Circũuentiq; a uenantibus primos conſtituunt:quibus ſunt minimi:ne tanti prœlium putetur:po
ſtea feſſi impactos:arbori frãgunt:prædaq; ſe redimunt.

De clæmentia eorum:& qđ pericula ſua intelligant:& de tigridis truculentia CA. IIII.

Miũ in pleriſq; aialiũ ſcire quare petanť. Sed & p cũcta qd caueãt. Elephas hoĩe obuio forte in ſo/
litudine & ſimpliciter oberrãte clæmens placiduſq; ẽt demõſtrare uiã tradiť. Idẽ ueſtigio hoĩs
aia aduerſo priuſq̃ hoĩe intermiſcere inſidiarum metu. Subſiſtere ab olfatu. Circunſpectare: Iras
pflare. Nec calcare:ſed erutũ pximo tradere. Illũ ſequẽti nũtio ſimili uſq; ad extremũ:tũc agmẽ
circũagi:& reuerti:aciẽq; dirigi. Adeo oĩum odori durare uirus:illud maiore ex pte ne nudoꝝ qdẽ pedũ.
Sic & trigris ẽt feris cæteris truculenta:atq; ipſa elephanti quoq; ſpernẽs ueſtigia. Hoĩe uiſo trãſferre dr̃ p
tinus catulos. Quo nã mõ agnito? ubi ante cõſpecto illo quẽ timet? Eteni tales ſiluas minie frequentari cer
tũ eſt. Sane miranť ipſam ueſtigii raritatẽ. Sed unde ſciũt timẽdos eẽ? imo uero cur uel ſæpius cõſpectũ pa
ueãt:tãto uiribus:magnitudĩe:uelocitate pſtãtiores? Nimiꝝ hæc ẽ natura reꝝ:hæc potẽtia eius ſæuiſſimas
feraꝝ maximaſq;:q̃ nunq̃ uidiſſent. qđ debeant timere:& ſtatim intelligere:cur ſit timendum.

De intellectu & memoria eorum. CA. V.

ELephanti gregatim ſemp ingrediunť. Ducit agmen maximus natu. Cogit ætate pximus amnẽ
trãſituri minimos pmittunt:ne maioꝝ ingreſſu atterente alueũ creſcat gurgitis altitudo. Anti/
pater auctor eſt duos Antiocho regi in bellicis uſibus celebres ẽt cognominibus fuiſſe. Etenim
nouere ea. Certe Cato cũ imperatoꝝ noĩa ãnalibus deſcriberet:eũ q fortiſſime pliatus eẽt:in pu/
nica acie Surũ tradidit uocatũ altero dẽte mutilato. Antiocho uadũ fluminis experienti renuit Aiax alio/
quin dux agminis ſemp. Tũ pnunciatũ eius fore principatũ q tranſiſſet:auſumq; Patroclũ. Ob id phaleris
argẽteis quo maxime gaudẽt:& reliquo oĩ primatu donauit. Ille q notabať inedia mortẽ ignominiæ ptu/
lit. Mirus nãq; pudor eſt. Victuſq; uocẽ fugit uictoris. Terrã ac uerbenas porrigit. Pudore nunq̃ niſi in ab/
dito coeũt. Mas quinquẽniis:fœmina decennis Initur aũt biẽnio:qnis ut ferũt cuiuſq; anni diebus: nec am
plius. Sexto pfunduť amne nõ ante reduces ad agmẽ. Nec adultera nouere. Nulla ue pp fœminas inter
ſe plia:cæteris aĩalibus pernicialia. Nec quia deſit illis amoris uis. Nãq; tradiť unus amaſſe quãdã in ægyp
to corollas uendẽtẽ. Ac ne qs uulgariter electã putet:mireť gratã Ariſtophani celeberrimo in arte gramma
tica:alius Menandrum ſyracuſanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi deſiderium eius quotiens
nõ uideret inedia teſtatus. Et unguẽtariã quadã dilectã iuba tradit. Oĩum amoris fuere argumẽta gaudiũ
a cõſpectu:blanditiæq; inconditæ:ſtipes quas populus dediſſet:ſeruatæ:& in ſinũ effuſæ. Nec mirum eſſe
amorem quibus ſit memoria. Idem nãq; tradit agnitum in ſenecta multos poſt annos qui rector in iuuen
ta fuiſſet. Idem diuinationem quandam iuſticiæ. Cum Bocchus rex.xxx. elephantis totidem:in quos ſæ/
uire inſtituerat ſtipitibus alligatos obieciſſet:procurſantibus inter eos qui laceſſerent: non potuiſſe effici:
ut crudelitatis alienæ miniſterio fungeretur.

Quando primum in italia. CA. VI.

ELephantes italia primum uidit pyrrhi regis bello:& boues lucas appellauit in lucanis uiſos anno
urbis quadrigenteſimo ſeptuageſimo ſecũdo. Roma ãt in triũpho ſeptẽ annis ad ſuperiorẽ nũe
rũ additis. Eadẽ plurimos anno qngẽteſimo ſecũdo uictoria. L. Metelli põtificis in ſicilia de pœ
nis captos.cxlii. fuere traueci ratibus quas dolioꝝ cõſertis ordinibus ĩpoſuerant. Verius eos pu
gnaſſe in cyrco:interfectoſq; iaculis tradit penuria cõſilii. Quoniã neq; ali placuiſſet:neq; dõari regibus. L.
Piſo inductos dũtaxat ĩ cyrcũ:atq; ut cõtẽptus eoꝝ increſceret ab operariis haſtas ppilatas habẽtibus:p cyr
cum totum actos. Nec quid dein de iis factum ſit auctores explicant:qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. CA. VII.

CLara eſt unius e romanis dimicatio aduerſus elephantũ. Cum Annibal captiuos noſtros dimica/
re inter ſe coegiſſet. Namq; unum qui ſuperat:obiecit elephanto:& illũ dimitti pactus ſi intere/
miſſet. Solus ergo in harena cõgreſſus magno pœnoꝝ dolore cõfecit. Annibal cũ famã eius dimi
cationis cõtẽptũ allaturam beluis intelligeret:eqtes miſit qui abeuntẽ interficerẽt. Promuſcidem
eoꝝ facillime amputari Pyrrhi plioꝝ experimẽtis patuit. Romæ pugnaſſe Feneſtella tradit primũ oĩum
in cyrco Claudii Pulchri ædilitate curuli. M. Antonio. A. Poſthumo coſſ. anno urbis ſexcenteſimo qnqua/
geſimo quinto. Itẽ poſt annos.xx. Lucullo ꝝ ædilitate curuli aduerſus tauros. Põpeii quoq; altero cõſulatu
dedicatiõe tẽpli Veneris uictricis pugnauere in cyrco.xx. aut ut qdã tradũt.xvii. Getulis ex aduerſo iaculã/
tibus mirabili unius dimicatiõe:qui pedibus confoſſis repſit genibus in cateruas:arrepta ſcuta iaciens in
ſublime:q̃ decidentia uolubilitate ſpectãtibus uoluptati erãt in orbẽ circũacta:uelut arte nõ furore beluæ
iacerenť. Magnũ & in altero miraculũ fuit uno ictu occiſo. Pilum ſub oculo adactũ in uitalia capitis uene
rat. Vniuerſi eruptionẽ tentauere nõ ſine uexatione populi circũdantis clauſtris ferreis. Qua de cã Cæſar
dictator poſtea ſimile ſpectaculum editurus euripis harenã circũdedit:quos Nero princeps ſuſtulit equiti
loca addẽs. Sed Põpeiani amiſſa fugæ ſpe miſericordiã uulgi inenarabili habitu q̃rẽtes ſupplicauere quadã
ſeſe lamentatione complorantes:tanto populi dolore:ut oblitus imperatoris ac munificentiæ honoriſue
exquiſitæ flens uniuerſus conſurgeret:dirasq; Pompeio:quas ille mox luit pœnas:imprecaretur. Pugnaue
re & Cæſari dictatori tertio conſulatu eius.xx. contra pedites quingentos. Iterum totidem turriti cum ſe/
xagenis propugnatoribus:eodem quo priores numero peditum:& pari equitum e diuerſo dimicante. Po
ſtea ſingulis principibus Claudio & Neroni in conſumatione gladiatorum. Ipſius aĩalis tanta narrať clæ/
mentia contra minus ualida:ut in grege pecudum concurrentia manu dimoueat:ne quid obterat impru/
dens. Nec niſi laceſſiti nocẽãt. ideoq; gregatim ſemper ambulent. Minime ex oĩbus ſoliuagi. Equitatu cir/

Vel honori ſuo

Vel qnquagita

cumuecti infirmos aut ſeſſos uulneratoſue in mediũ agmen recipiũt:ac uelut imperio:aut ratione per uices ſubeunt. Capti celerrime mitificantur hordei ſucco.

Quomodo capiantur. CA. VIII.

CApiũtur aũt in india unũ ex domitis agente rectore:q deprehenſum ſolitariũ:abactũue a grege uerberat feꝝ. Quo fatigato tranſcendit in eũ:nec ſecus ac priorẽ regit. Africa foueis capit:i quas deerrãte aliquo ꝓtinus cæteri congerunt ramos:moles deuoluũt:aggeres conſtruũt:omniq; ui conanť extrahere. Antea domitandi gratia gregis eqtatu cogebãt in conuallem manufactam: & longo tractu fallacem. Cuius incluſos ripis foſſiſq; fame domabant. Argumẽtũ erat ramus hoie porrigẽte clæmenter acceptus. Nũc dẽtiũ cã. Pedes eoꝝ iaculanť alioqn molliſſimos. Troglodytæ cõtermini æthiopiæ q hoc ſolo uenatu aluntť:arbores ꝓpinquas itineri eoꝝ cõſendũt. Inde totius agminis nouiſſimũ ſpeculari extremas inclunes deſiliũt. Leua aprehẽdiť cauda. Pedes ſtipanť i ſiniſtro fœminæ. Ita pẽdẽs:alteꝝ poplitẽ dextra cædit:ac ꝑacuta bipẽni hoc crure tardato ꝓfugiens:alterius poplitis neruos ferit:cũcta ꝑceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere:ſed magis fallaci intẽtos ingentes arcus defiũt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent. Alii cõnixi pari conatu tendũt:ac ꝑtereũtibus ſagittaꝝ uenabula infigũt:mox ſanguinis ueſtigiis ſequũť. Elephantoꝝ generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur. CA. IX.

DOmanť aũt rabidi fame & uerberibus:elephãtis aliis admotis q tumultuantẽ cathenis coerceant. Alias circa coitus maxĩe efferanť:& ſtabula idoꝝ dentibus ſternũt. Qua pp arcent eos coitu fœminarũq; pecuaria ſeparãt:q̃ haud alio modõ q̃ armentoꝝ habent. Domiti militant:& turres armatoꝝ in hoſtes ferũt:magnaq; ex parte orientis bella conficiũt. Proſternũt acies i ꝓterũt armatos: Idẽ minimo ſuis ſtridore terrenť i uulneratiq;:& territi retro ſemp cedũt:haud minore partium ſuarũ pernicie. Indicũ afri pauent:nec contueri audent. Nam & maior indicis magnitudo eſt.

De partu eorum & reliqua natura. CA. X.

DEcem annis geſtare in utero uulgus exiſtimat. Ariſto. biennio:nec amplius q̃ ſingulos ſemel gignere:pluresq; uiuere ducentis annis:& quoſdam trecentis. Iuuẽta eoꝝ ſexageſimo incipit Gaudent amnibus maxime. Et circa fluuios uaganť cũ alioqn nare pp magnitudinẽ corporis nõ poſſint. Iidem frigoris impatientes. Maximũ hoc malũ:inflationẽq; & ꝓfluuiũ alui:nec alia morborũ genera ſentiunt. Olei potu tela q̃ corpori eoꝝ inhæſerãt:decidere ĩuenio. A ſudore ãt facilius adhæreſcere. Et terrã ediſſe iis rabificũ eſt:niſi ſæpius mãdant. Deuorant aũt & lapides. Trũcos qdẽ gratiſſimo in cibatu habent. Palmas excelſiores fronte ꝓſternũt. Ac ita iacẽtiũ aſſumũt fructũ. Mandũt ore. Spirant & bibũt:odorãturq; haud improprie appellata manu. Aialiũ maxime odore murem:& ſi pabulũ in ꝑſepio poſitũ attingi ab eo uidere:faſtidiũt. Cruciatũ in potu maximũ ſentiũt hauſta hirũdine:q̃ ſanguiſugam uulgo cœpiſſe appellari aduerto. Hæc ubi in ipſo aiæ canali ſe fixit:intolerando afficit dolore. Duriſſimũ dorſo tergus. Ventres molles. Setaꝝ nullũ tegumẽtũ. Ne in cauda qdẽ ꝑſidiũ abigendo tedio muſcaꝝ. Nanq; id & tanta uaſtitas ſentit. Sed cancellata cutis & inuitans id genus animaliũ odore. Ergo cũ extenti receperẽ examina i arctatis in rugas repente cancellis cõprehenſas enecãt. Hoc iis ꝓ cauda:pro iuba:pro uillo ẽ. Dẽtibus ingens ꝑciũ:& deorum ſimulacris laudatiſſima ex iis materia. Inuenit luxuria cõmendationem:& aliã expetit in callo manus uim ſaporis:haud alia de cã credo q̃ quia ipſum ebur ſibi mandere uť. Magnitudo dentiũ uť quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis africæ:qua confinis æthiopiæ eſt. poſtium uicem in domiciliis præbere. Sepeſq; in iis & pecorum ſtabulis palos elephantorũ dentibus fieri Polybius tradit auctore Gauluſa Regulo.

Vbi naſcantur:& de diſcordia eorum & draconum. CA. XI.

ELephantes fert africa ultra ſyrticas ſolitudines:& in mauritania. Ferunt æthiopes & troglodytæ ut dictum eſt: Sed maximos india bellanteſq; cum iis perpetua diſcordia dracones tantæ magnitudinis:ut & ipſos circumflexu facili ambiant. nexuq; nodi præſtringãt. Cõmoritura dimicatio uictuſq; corruens complexum elidit pondere.

De ſolertia animalium. CA. XII.

MIra aialiũ ꝓ ſe cuiq; ꝑcipua ſolertia eſt:ut iis una ſcandendi in tantã altitudinẽ difficultas. Draco itaq; iter ad pabula ſpeculať. Ab excelſa ſe arbore iniicit. Scit ille imparem ſibi luctatum contra nexus. Itaq; arboꝝ aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones:ob idq; greſſus primum alligant cauda. Reſoluunt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt. pariterq; ſpiritum præcludũt:& moliſſimas lancinant partes. Iidem obuii deprehenſi in aduerſos erigunt ſe:oculoſq; maxime petũt. Ita fit ut plerumq; cæci ac fame:& mœroris tabe confecti reperianť. Quã quis aliã tantæ diſcordiæ cãm attulerit:niſi naturæ ſpectaculũ ſibi ac paria componentis. Eſt & alia dimicatiõis huius fama. Elephantis frigidiſſimum eẽ ſanguinẽ ob id æſtu torrẽte ꝑcipue a draconibus expeti. Quãobrẽ in amnes merſos inſidiari bibentibus:arctatiſq; alligata manu in aurẽ morſum defigere. Quoniam is tãtum locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tantos:ut totum ſanguinem capiant. Itaq; elephantos ab iis ebibi:ſiccatoſq; concidere:& dracones inebriatos opprimi commoriq;.

De Draconibus. CA. XIII.

GEnerat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde criſtatos: Iuba crediderit. Aſachæi uocanť æthiopes:apud quos maxime naſcanť. Narrať ĩ maritimis eorum quaternos:quinoſq; inter ſe cratium modo implexos erectis capitibus uelificãtes ad meliora pabula arabiæ uehi fluctibus.

De ſerpentibus maximis & bois CA. XIIII.

MEgaſthenes ſcribit in india ſerpentes in tantã magnitudinem adoleſcere:ut ſolidos hauriant cer
uos:tauroſq̃.Metrodorus circa rhindacũ amnẽ in ponto ut ſupuolãtes q̃uis alte : pniciterq̃ ali/
tes hauſtu raptas abſorbeãt.Nota eſt in punicis bellis ad flumẽ bagradã a Regulo ĩperatore baliſ/
ſtis:tormentiſq̃ ut oppidũ aliquot expugnata ſerpens.cxx.pedũ longitudinis.Pellis eius maxil/
laeq̃ uſq̃ ad bellũ numãtinũ durauere romæ in tẽplo.Faciũt his fidẽ in italia appellatæ boæ ĩ tantã magni/
tudinẽ exeũtes;ut Diuo Claudio prĩcipe occiſæ ĩ uaticão ſolidus ĩ aluo ſpectatus ſit ĩfans.Alunt̃ primo bu
buli lactis ſucco:unde nomen traxere.Cæterorum animalium:quæ modo conuecta undiq̃ italiæ contige
re ſæpius;formas nihil attinet ſcrupuloſe referre.

De ſcythicis animalibus:& ſeptentrionalibus. CA. XV.

PAuciſſima ſcythia dignit ĩopia fructuũ.Pauca cõtermia illi germania.Inſignia tamẽ bouũ feraꝶ
genera:iubatos biſontes:excellẽtiq̃ & ui:& uelocitate uiros:q̃bus ĩpitũ uulgus bubaloꝶ nomẽ ĩ
põit:cũ id gignat africa uituli potius ceruiue q̃dã ſimilitudĩe.Septẽtrio fert & equoꝶ greges fe/
roꝶ:ſicut aſinoꝶ aſia:& africa.Præterea alcẽ ni pceritas auriũ:& ceruicis diſtinguat iumẽto ſimi
lẽ.Itẽ natã in ſcandinauia inſula;nec unq̃ uiſam in hoc orbe:multis tamẽ narratã alcen haud diſſimilẽ illis
Velma & nullo ſuffraginũ flexu:ideoq̃ nõ cubãtẽ:& accliuẽ arbori ĩ ſõno:eaq̃ ĩciſa ad ĩſidias capi.Alias uelocitatis
ch lin memoratæ.Labrũ ei ſupius pgrãde:ob id retrogradit̃ in paſcẽdo:ne ĩ priora tẽdẽs ĩuoluat̃.Tradũt ĩ pæõia
ferã q̃ bonaſus uocet̃:eq̃na iuba:cætera tauro ſimilẽ,cornibus ita ĩ ſe inflexis:ut nõ ſint utilia pugnæ.Qua
pp fuga ſibi auxiliari:reddẽte ea fimũ ĩterdũ:& triũ iugeꝶ longitudine cuius cõtactus ſequẽtes:ut ignis ali
quis comburat.Mirum pardos:pantheras;leones:& ſimilia condito in corporis uaginas unguium mucro
ne:ne refringantur:hebetenturq̃ ingredi:auerſiſq̃ falculis currere:nec niſi appetendo prætendere.

De Leonibus. CA. XVI.

LEoni pcipua generoſitas:tunc cum colla armoſq̃ ueſtiũt iubæ.Id.n.ætate cõtigit e leõe cõceptis.
Quos uero pardi generauere:ſp inſigni hoc carent.Simili mõ fœminæ.Magna iis libido coitus
& ob hoc maribus ira.Africa hæc maxime ſpectat ĩopia aquaꝶ:ad paucos amnes cõgregãtibus ſe
feris.Ideo multiformes ibi aĩaliũ ptus:uariæ fœminis cuiuſq̃ generis mares aut ui:aut uoluptate
miſcẽte.Vnde ẽt uulgare græciæ dictũ ſp aliq̃d noui africã afferre.Odore pardi coitũ ſentit ĩ adultera leo:
totaq̃ ui cõſurgit in pœnã: Iccirco aut culpa flumine abluit̃:aut lõgius comitat̃:Semel autẽ edi partũ lace/
rato unguiũ acie utero in enixu uulgũ crediditſſe uideo.Ariſto.diuerſa tradit:uir quẽ in iis magna ſecutu/
rus in pte pfandũ reor.Alexãdro magno rege inflãmãto cupidine aĩaliũ naturas noſcẽdi:delegataq̃ cõmẽ
tatiõe Ariſtoteli ſummo in oĩ ſcĩa uiro:aliquot millia hoĩum in totius aſiæ:græciæq̃ tractu parere iuſſa:
oĩum quos uenatus:aucupia:piſcatuſq̃ alebãt.Quibuſq̃ uiuaria: armẽta:aluearia: piſcinæ:auiaria in cura
erãt:ne q̃d uſq̃ genitũ ignoraret̃ ab eo.Quos pcõtãdo.L.ferme uolumina illa pclara de aĩalibus condidit.
Quæ a me collecta in arctũ:cũ iis q̃ ignorauerat;q̃ſo ut legentes boni conſulant : in uniuerſis reꝶ naturæ
operibus:medioq̃ clariſſimi regũ omniũ deſiderio cura noſtra breuiter peregrinãtes.Is ergo tradit leænã
prio fœtu parere q̃nq̃ catulos:ac p annos ſingulos uno minus:ab uno ſterileſcere.Informes:minimaſq̃ car
nes magnitũdine muſtellaꝶ eẽ initio.Semeſtres uix ĩgredi poſſe:nec niſi bimeſtres moueri.In europa aũt
inter acheloũ tantũ & neſtũ amnes leones eſſe:ſed longe uiribus præſtantiores iis.quos africa:aut ſyria gi
gnant.Leonũ duo genera compactile:& breue criſpioribus iubis.Hos pauidores eſſe:q̃ lõgo ſimpliciq̃ uil
lo:eos cõtemptores uulneꝶ.Vrinã mares crure ſublato reddere:ut canes.Grauẽ odorem:nec minus hali/
tũ.Raros in potu.Veſci alternis diebus.A ſaturitate interim triduo cibis carere.Quæ poſſint in mandendo
ſolida deuorare:nec capiente aluo cõiectis in fauces unguibus extrahere:ut ſi fugiẽdũ ſit non in ſatietatem
abeant.Vitã iis longam docet:argumẽto:q̃d pleriq̃ dentibus defecti reperiãt̃.Polybius Aemiliani comes:
in ſenecta hoĩem appeti ab iis refert.Quoniã ad pſequẽdas feras uires nõ ſuppetãt.Tũc obſidere africæ ur/
bes:eaq̃ de cã crucifixos uidiſſe ſe cũ Scipione:q̃a cæteri metu pœnæ ſimilis abſterrerent̃ eadem noxa.Leo
ni tantum ex feris clæmentia in ſupplices proſtratis parcit:& ubi ſæuit:in uiros priuſq̃ in fœminas fremit:
infantes non niſi in magna fame.Credit libya intellectũ puenire ad eos precũ.Captiuã certe getuliæ redu
cẽ audiui multoꝶ in ſiluis ĩpetũ a ſe mitigatũ alloquio auſæ ſe dicere fœminã pfugã:infirmã:ſupplicẽ aĩa/
lis omniũ generoſiſſimi:cæteriſq̃ ĩperãtis:ĩdignã eius gloria pdã.Varia circa hæc opinio ex ĩgenio cuiuſq̃
uel caſu:mulceri alloq̃s feras.Quippe iam ſerpentes extrahi cantu:cogiq̃ in pœnã.Veꝶ falſumue ſit uita
decreuerit:Leonũ animi index cauda:ſicut & equoꝶ aures.Nãq̃ & has notas generoſiſſimo cuiq̃ natura
tribuit.Immota ergo placido clæmens:blãdiẽtiq̃ ſimilis:q̃d raꝶ eſt.Crebrior.n.iracundia eius:in princi/
pio terra uerberatur:incremento terga ceu quodam incitamento flagellant̃.Vis ſumma in pectore.Ex oĩ
uulnere ſiue ungue impreſſo:ſiue dente:ater pfluit ſanguis.Iidẽ ſatiati ĩnoxi ſunt.Generoſitas maxime in
periculis deprehenditur:non in illo tantummodo:q̃d ſpernẽs tela diu ſe terrore ſolo tuet̃:ac uelut cogi te
ſtat̃.Cogiturq̃ non tanq̃ periculo coactus:ſed tanq̃ amentia iratus.Illa nobilior animi ſignificatio quali/
bet magna canum:& uenantium urgente ui:contemptim reſtitanſq̃ cedit in campis:& ubi uideri poteſt.
Idem ubi uirgulta:ſiluaſq̃ penetrauerit :acerrimo curſu fertur:uelut deputans abſconſione turpitudinẽ.
Dum ſequitur.inſilit:ſaltu:quo in fuga non utitur.Vulneratus obſeruatione mira percuſſorem nouit:&
in quantalibet multitudine appetit.Eum uero qui tela quidẽ miſerit;ſed tamẽ non uulnerauerit:correp/
tũ raptatũq̃ ſternit:nec uulnerat.Cũ p catulis fœta dimicat:oculorũ aciem traditur defigere in terram ne
uenabula expaueſcat.Cæteꝶ dolis carent & ſuſpitiõe.Nec limis intuet̃ oculis:aſpiciq̃ ſimili modo nolũt.
Creditũ eſt a moriente humũ morderi:lachrymamq̃ læto dari.Atq̃ hoc tale tamq̃ ſæuũ animal rotarũ

orbes circũacti:curruſq; inanes:& gallinaceorum criſtæ:cautúſq; etiam magis terrẽt.Sed maxime ignes.
Aegritudinẽ faſtidii tantum ſentit.in qua medetur ei contumelia:in rabiem agente annexarum laſciuia ſi
miarũ.Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt.Leonum ſimul pugnam pluriũ romæ princeps dedit.Qu.
Scæuola.P.filius in curruli ædilitate.Centũ autem iubatorũ primus omniũ.L.Sylla:q poſtea dictator fuit
in prætura.Poſt eũ Pompeius magnus in cyrco.dc.ac in iis iubatorũ.cccxv.Cæſar dictator quadringentos.
Capere eos ardui erat quõdã operis:foueiſq; maxime.Principatu Claudii caſus rationem docuit:pudendã
pene talis ſere nomine paſtoris getuli ſago contra ingruentis impetũ obiecto.Qđ ſpectaculum in harenã
protinus tranſlatũ eſt:uix credibili modo torpeſcente tanta illa feritate:quis leui iniectu operto capite i ita
ut deuinciať non repugnans.Videlicet omnis uis conſtat in oculis.Quo minus mirũ ſit a Lyſimacho Ale
xandri iuſſu ſimul incluſo ſtrangulatũ leonem.Iugo ſubdidit eos.Primuſq; Romæ ad currũ iũxit.M.An
tonius:& quidem ciuili bello:cũ dimicatũ eſſet in pharſalicis campis non ſine oſtento quodam tẽpore illo
generoſos ſpiritus iugũ ſubire prodigio ſignificante.Nam qđ ita uectus eſt:cũ Mima cytheride ſupra mõ
ſtra ẽt illarũ calamitatũ fuit.Primus aũt hominũ leonẽ manu tractare auſus:& oſtendere manſuefactũ Hã
no e clariſſimis pœnorũ tradiť.Damnatuſq; illo argumento:quoniam nihil non pſuaſurus uir tam artifi
cis ingenii uidebať:& male credi libertas ei:cui in tantum ceſſiſſet ẽt feritas.Sunt uero & fortuita eorũ quo
q; clæmentiæ exẽpla.Mentor Syracuſanus i ſyria leone obuio ſuppliciter uolutante attonitus pauore:cum
refugiẽti undiq; fera opponeret ſeſe:& ueſtigia lãberet:adulãti ſimilis:animaduertit in pede eius tumorẽ
uulnuſq;:& extracto:ſurculo liberauit cruciatu.Pictura caſum hũc teſtať ſyracuſis.Simili modo Helpis ſa
mius natione in africam delatus naue:iuxta littus conſpecto leone hiatu minaci arborem fuga petit.Libe
ropatre inuocato:quoniam tũ pcipuus uotorũ locus:eſt cũ ſpei nullus eſt.Sed neq; pfugienti:cũ potuiſſet:
fera inſtiterat:& pcũbens ad arborem hiatu:quo terruerat:miſerationem quærebať.Os morſu ualidiore
adhæſerat dentibus:cruciabatq; inedia.Tũc pene in ipſis eius telis ſuſpectantem:ac uelut mutis precibus
orantem:dũ fortuitu fidens non eſt contra feram.Multoq; diutius miraculo q̃ metu ceſſatum eſt.Digreſ
ſus tandem euellit præbenti:& q̃ maxime opus eſt accomodanti.Tradũtq; quamdiu nauis ea in litto re ſte
tit rettuliſſe gratiã uenatus aggerendo.Qua de cauſa Liberopatri templum i ſamo.Helpis ſacrauit i quod
ab eo factum græci σωτηρο με σο του Διονυσιου.Miremur poſtea ueſtigia hominum intelligi a feris:cũ
etiam auxilia ab uno animalium ſperent.Cur enim non ad alia ire?aut unde medicas manus hominis ſci
unt?niſi forte uis malorum etiam feras omnia experiri cogit?

De Pantheris. CA. XVII.

AEque memorãdũ & de panthera tradit Demetrius phyſicus.Iacẽtẽ in media uia hoĩs deſiderio
repente apparuiſſe patri cuiuſdam Philinis aſſectatoris ſapientiæ:illum pauore cœpiſſe regredi.
Ferã uero circũuolutari non dubie blandientẽ ſeſe conflictantẽ mœrore:q ẽt in panthera intelli
gi poſſet:Fœta erat:catulis pcul in foueã delapſis.Primũ ergo mirationi fuit:nõ expaueſcere.Pro
ximum:ei curã intendere:ſecutuſq; qua trahebat ueſtẽ unguiũ leni iniectu:ut cãm doloris ĩtellexit:ſimul q;
ſalutis ſuæ mercedẽ:exemit catulos:eaq; cũ iis pſequente uſq; extra ſolitudines deductus læta atq; geſtiẽte
ut facile appareret gratiã referre:& nihil inuicẽ ĩputare:qđ ẽt ĩ hoĩe rarũ eſt.Hæc fidem ẽt.Democrito affe
rũt q Thoantẽ in achaia ſeruatũ a dracõe narrat.Eũ nutrierat puer dilectũ admodũ:pauenſq; ſerpẽtis natu
rã:& magnitudinẽ metuẽs tulerat ĩ ſolitudiẽs.In qbus circũuẽto latronũ ĩſidiis:agnitoq; uoce ſubuẽit.Nã
quæ de infantibus ferarũ lacte nutricis cum eſſent expoſiti:pdunť:ſicut de cõditoribus noſtris a lupa:ma
gnitudini fatorũ accepta referri æquius:q̃ ferarũ naturæ arbitror.Panthera & tigris macularũ uarietate pro
pe ſolæ beſtiarũ ſpectanť.Cæteris unus:ac ſuus cuiuſq; generis color eſt.Leonũ tantum in ſyria niger.Pan
theris in cãdido breues macularũ oculi ferũt colore earũ mire ſollicitari quadrupedes cũctas:ſed capitis tor
uitate terreri.Quãobrẽ occultato eo reliqua dulcedine inuitatas corripiunt.Sunt q tradãt in armo iis ſimi
lem lunæ eſſe maculã creſcentẽ in orbes:& cauantẽ pari mõ cornua.Nũc uarias & pardos q mares ſunt:ap
pellãt in eõ oĩ genere creberrimo in africa ſyriaq;.Quidam ab iis pãtheras ſolo cãdore diſcernũt:nec adhuc
aliam differẽtiã inueni.Senatuſconſultũ fuit uetus:ne liceret africanas in italiã aduehere.Contra hæc tulit
ad populũ.Cn.Aufidius tribunus plebis:pmiſitq; circẽſiũ gratia importare.Primus autem Scaurus ædi
litate ſua.cl.uniuerſas miſit.Deinde Pompeius magnus quadringentas decem.Diuus Auguſtus quadrin
gentas uiginti.Idem.Qu.Tuberone Fabio Maximo conſſ.iiii.nonas maii theatri Marcelli dedicatione ti
grin primus omniũ romæ oſtendit in cauea manſuefactã.Diuus uero Claudius ſimul quattuor.

De tigridis natura:& camelis:& camelopardali:& quãdo primũ uiſa Ro. CA. XVIII.

Tigrin hyrcani & indi ferunt animal uelocitatis tremendæ:& maxime cognitæ dum capitur.To
tus eius fœtus:q ſemper numeroſus eſt:ab inſidiante rapitur equo quam maxime pernici:atque
in recentem ſubinde tranſfertur.At ubi uacuum cubile repperit fœta(maribus enim cura non
eſt ſobolis)fertur præceps odore ueſtigans.Raptor appropinquante fremitu abiicit unum ex ca
tulis.Tollit illa morſu:& pondere etiam ocior acta remeat:iterumque conſequitur:& ſubinde:donec
in nauem regreſſo irrita feritas ſæuit in littore.Camellos inter armenta paſcit oriens:quorum duo gene
ra bactriæ & arabiæ:differunt:quod illi bina habent tubera in dorſo:hi ſingula:& in pectore alterum:cui
incumbant.Dentium ſuperiore ordine ut boues carent in utroque genere.Omnes autem iumentorum
in iis terris dorſo funguntur:atq; etiam equitatu in prœliis.Velocitas inter equos.Sed ſua cuiq; menſura
ſicuti uires.Nec ultra aſſuetũ procedit ſpaciũ:nec plus inſtituto onere recipit.Odiũ aduerſus equos gerũt
naturale.Sitim & q̃triduo tolerãt.Implentur cũ bibendi occaſio eſt:& i præteritũ:& in futurũ:obturbata
conculcatiõe prius aqua:aliter potu non gaudent.Viuunt quinquagenis annis:qdã & centenis.Vtcũq; ra

bic̃ & ipſi ſentiunt. Caſtrandi genus etiam fœminas: quæ bello præparentur: inuentum eſt. Fortiores ita fiunt coitu negato. Hoꝝ aliqua ſimilitudo in duo transfert̃ aĩalia. Nabim æthiopes uocant: collo ſimilem equo pedibus: & cruribus boui: camelo capite: albis maculis rutilum colorem diſtinguẽtibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæſaris circenſibus ludis primum uiſa romæ. Ex eo ſubinde cernitur aſpectu magis q̃ feritate conſpicua. Quare etiam ouiſferæ nomen inuenit.

De chao & cepho. CA. XIX.

POmpeii magni primũ ludi oſtenderunt chaum: quẽ galli Rhaphiũ uocabant: effigie lupi: pardorum maculis. Iidem ex æthiopia quas uocant cephos: quaꝝ pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus: priores manibus fuere ſimiles: hoc animal poſtea Roma non uidit.

De Rhinocerote. CA. XX.

IIſdem ludis & rhinoceros unius in nare cornu qualis ſæpe uiſus. Alter hic genitus hoſtis elephãto cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ. In dimicatione aluum maxime petens quam ſcit eẽ mollioẽ. Longitudo ei par. Crura multo breuiora. Color buxeus.

De lyncibus: & ſphingibus: & crocutis: cercopithecis: indicis bubus: leucrocutis: eale: taurisꝫ æthiopiæ: manticora: monocerote: catoblepa: baſiliſco. CA. XXI.

LYncas uulgo frequẽtes & ſphingas: fuſco pilo: mãmis in pectore geminis æthiopia generat. multaq̃ alia mõſtro ſimilia. Pennatos equos & cornibus armatos quos pegaſos uocant. Crocutas uelut ex cane lupoq̃ cõceptos: oĩa dẽtibus frãgẽtes: ꝓtinuſq̃ deuorata cõficiẽtes uẽtre. Cercopithecos nigris capitibus: pilo aſinino: & diſſimiles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricorneſq̃. Leucrocutã ꝑniciosiſſimã ferã: aſini fere magnitudine: cruribus ceruinis collo cauda pectore leonis: capite meliũ: biſulca ungula: ore ad aures uſq̃ reſciſſo: dentiũ locis oſſe ꝑpetuo. Hãc ferã humanas uoces tradunt imitari. Apud eos: & q̃ uocat̃ eale magnitudine eq̃ fluuiatilis: cauda elephãti: colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habẽs mobilia: q̃ alterna ĩ pugna ſiſtit: uariatq̃ ĩfeſta: aut obliq̃: utcũq̃ rõ mõſtrauit. Sed atrociſſimos hẽt tauros ſilueſtres maiores agreſtibus: uelocitate ante oẽs: colore: fuluos: oculis cæruleis: pilo in cõtrariũ uerſo: rictu ad aures ẽ dehiſcente. Iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia ſilicis: oẽ reſpues uulnus. Feras oẽs uenant̃. Ipſi nõ aliter q̃ foueis capti feritate ſp̃ itereunt. Apud eoſdẽ naſci Cteſias ſcribit q̃ mãticorã appellat triplici dẽtiũ ordine pectinatĩ coeunti. facie & auriculis hoĩs: oculis glaucis: colore ſanguineo: corpore leonis: cauda ſcorpiõis mõ ſpicula infigentẽ. Vocis ut ſi miſceat̃ fiſtulæ & tubæ cõcẽtus. Velocitatis magnæ: humani corporis uel ꝓcipue appetẽtẽ. In ĩdia & boues ſolidis ungulis: unicornes: & ferã noĩe axin: hinnuli pelle: pluribus cãdidioribuſq̃ maculis ſacrã Liberipatris. Orſei ĩdi ſimias cãdẽtes toto corpore uenãt̃. Aſperrimã aũt ferã monocerotẽ: reliquo corpore equo ſimilẽ: capite ceruo: pedibus elephãto: cauda apro: mugitu graui: uno cornu nigro media frõte cubitoꝝ duũ eminẽte. Hãc feram uiuã negant capi. Apud heſperios æthiopas fons eſt nigris: ut pleriq̃ exiſtimauere nili caput: ut argumẽta
Vel ni/get
quæ diximus: perſuadent. Iuxta hũc fera appellat̃ catoblepas modica alioqñ: cæteriſq̃ mẽbris iners: caput tãtũ ꝑgraue ægre ferẽs: id deiectũ ſp̃ in terrã. Alias internecio humani generis oĩbus: q̃ oculos eius uiderent cõfeſti expirãtibus. Eadẽ & baſiliſci ſerpẽtis eſt uis. Cyrenaica hũc generat ꝓuincia. xii. nõ amplius digitoꝝ magnitudine. Cãdida in capite macula: ut quodã diademate inſigni. Sibilo oẽs fugat ſerpentes. Nec flexu multiplici: nec ut reliquæ corpus ĩpellit: ſed celſus: & erectus in medio incedẽs. Necat frutices nõ contactas mõ: ueꝝ & afflatas: exurit herbas rũpit ſaxa. Talis uis malo ẽ: Creditũ quõdã ex equo occiſo haſta: & ꝑ eã ſubeũte uũ nõ eq̃tẽ mõ: ſed equũ quoq̃ abſũptũ. Huic tali mõſtro (ſæpe. n. enectũ cõcupiuere reges uidere) muſtellarũ uirus exitio eſt: adeo naturæ nihil placuit eẽ ſine pari. Interficiũt eos cauernis facile cognitis: ſola tabe. Necant illi ſimul odore: moriunturq̃: & naturæ pugnam conficiunt.

De Lupis. CA. XXII.

SEd in italia quoq̃ credit̃ lupoꝝ uiſus eſt noxius. Vocẽq̃ hoĩ quẽ priores cõtemplẽtur: adimere ad ꝑſens. Inertes hos puoſq̃ africa & ægyptus gignũt: aſpos truceſq̃ frigidior plaga. Hoĩes in lupos uerti: rurſumq̃ reſtitui ſibi falſum eẽ cõfidenter exiſtimare debemus: aut credere oĩa q̃ fabuloſa tot ſæculis cõperimus. Vnde tamẽ iſta uulgo ĩfixa ſit fama ĩ tãtũ: ut ĩ maledictis uerſipelles hẽant: ĩdicabit̃. Euãtes iter auctores græciæ nõ ſpretus tradit arcadas ſcribere ex gẽte Antæi cuiuſdã ſorte familia electũ ad ſtagnũ quoddã regiõis eius duci: ueſtituq̃ ĩ q̃rcu ſuſpẽſo tranare: atq̃ abire ĩ deſerta trãſfiguraríq̃ ĩ lupũ: & cũ cæteris eiuſdẽ generis cõgregari ꝑ ãnos nouẽ. Quo ĩ tp̃e ſi hoĩe ſe abſtinuerit: reuerti ad idẽ ſtagnũ: & cũ tranauerit effigiẽ recipe ad pꝛiſtinũ habitũ: addito nouẽ ãnoꝝ ſenio. Addidit quoq̃ Fabius eãdẽ recipe ueſtẽ. Miꝝ ẽ q̃ ꝓcedat græca credulitas. Nullũ tã ĩprudẽs mẽdaciũ eſt: ut teſte careat. Itaq̃ Copas q̃ olympiõica ſcripſit: narrat Demarchũ Parrhaſiũ ĩ ſacrificio qđ arcades Ioui Lyceo hũana ẽt cum hoſtia faciebãt: ĩmolati pueri exta deguſtaſſe: & ĩ lupũ ſe cõuertiſſe. Eũdẽ. x. anno reſtitutũ athleticæ reſtitiſſe ĩ pugilatu: uictorẽq̃ uictoria olympia reuerſũ. Quĩ & caudæ huius aĩalis credit̃ uulgo ĩeſſe amatoriũ uiros: exiguo ĩ uillo: eũq̃ q̃ capiat̃: abiicere. Nec idẽ pollere: niſi uiuẽti direptũ. Dies q̃bus coeãt: toto anno nõ ãplius. xii. Eũdẽ ĩ fame ueſci terra. Inter auguria ad dexterã cõmeãtiũ ꝓciſo itiner̃ ſi pleno id ore fecerit nullũ oĩum ꝓſtãtius. Sũt ĩ eo genere q̃ ceruarii uocãt̃: q̃lẽ e gallia ĩ Põpei magni harena ſpectatũ diximus. Huic q̃uis ĩ fame mãdenti ſi reſpexit: obliuionẽ cibi ſurrepere aiunt: digreſſumq̃ quærere aliud.

De Serpentibus. CA. XXIII.

QVod ad ſerpentes attinet: uulgatum eſt colores earum pleraſq̃ terras habere in quas occultent̃. Innumera eſſe generat. Ceraſtis corpore eminere: cornicula ſæpe quadrigemina: quorum motu reliquo corpore occultato ſollicitẽt ad ſe aues. Geminũ caput amphesbenæ hoc eſt & ad caudam:

tanq̃ pap̃ eẽt uno ore fundi uenenũ. Aliis ſquamã eſſe aliis picturas. Oſbus exitiale uirus: iaculũ ex arborũ
ramis uibrari. Nec pedibus pauẽdas tantũ ſerpentes: ſed & miſſili uolare tormento. Colla aſpidũ itumeſce
re nullu ictus remedio p̃terq̃ ſi cõfeſtim partes contactæ amputent̃. Vnus huic tã peſtifero aiali ſenſus uel
potius affectus eſt. Coniuga ferme uagant̃: nec niſi cum cõpare uita eſt. Itaq; alterutra interempta incredi/
bilis alteri ultionis cura. Perſequitur interfectorẽ: unũq; eum in quãtolibet populi agmine notitia quadã
infeſtat. Perrũpit oẽs difficultates. Permeat ſpatia nec niſi amnibus arcet̃: aut p̃celeri fuga: non eſt fateri re.
natura largius mala an remedia genuerit. Iã primũ hebetes oculos huic malo dedit: eoſq; non in frõte: aut
ex aduerſo cernere: ſed in temporibus. Ita excitatur: ſed ſæpius auditu quam uiſu.

De Icneumone. CA. XXIIII.

HAbet deinde internecinũ bellũ cũ ichneumõe. Notũ eſt aial hac gloria maxime i eadẽ natũ ægyp/
to. Mergit ſe limo ſæpius: ſiccatq; ſole. Mox ubi pluribus eodẽ mõ ſe coriis loricauit: in dimicatio
nẽ pergit. In ea caudã attollens: ictus irritos auerſus excipit: donec obliquo capite ſpeculatus inua
dat in fauces. Nec hoc contentus: aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo & hippopotamo. CA. XXV.

CRocodilum hẽt nilus quadrupes malũ: & terra pariter ac flumine infeſtum. Vnũ hoc aial terre/
ſtre lĩguæ uſu caret. Vnũ ſupiore mobili maxilla ĩprimit morſum: alias terribile pectinati ſtipã
te ſe dẽtiũ ſerie. Magnitudĩe excedit plerũq; duodeuiginti cubita. Parit oua quanta anſeres: eaq;
extra eũ locũ trãſferens ſemp incubat: p̃diuinatione quadã ad quẽ ſummo auctu eo anno egreſ/
ſurus eſt nilus. Nec aliud animal ex minori origine in maiore creſcit magnitudinẽ. Et unguibus hic arma
tus eſt cõtra oẽs ictus cute inuicta. Dies ĩ terra agit: noctes aqua: tẽporis utrũq; rõne. Hũc ſatur cibo piſciũ
& ſemp eſculẽto ore in littore ſomno datũ: parua auis: q̃ trochilos ibi uocat̃: rex auiũ ĩ italia: inuitat ad hiã
dũ pabuli ſui gratia: os primã eius adſultim repurgans: mox dentes: & ĩtus fauces quoq; ad hanc ſcabendi
dulcedinẽ q̃ maxĩe hiãtes. In qua uoluptate ſõno p̃ſſum cõſpicatus ichneumõ p eaſdẽ fauces: ut telũ aliqđ
ĩmiſſum: erodit aluũ. Similis crocodilo: ſed minor ẽt ichneumõe eſt in nilo natus ſincos: cõtra uenena p̃ci/
puũ antidotũ: Item ad inflãmãdã uirorũ uenerẽ. Verũ in crocodilo maior erat peſtis: q̃ ut uno eſſet eius ho/
ſte natura cõtenta. Itaq; & delphini ĩmeantes nilo: quorũ dorſo tanq̃ ad hũc uſum cultellata in eſt pẽna abi/
gentes eos p̃da: ac uelut in ſuo tãtũ amne regnãtes alioqn impares uiribus ipſi aſtu interimunt. Callent.n.
in hoc cũcta aialia. ſciũtq; nõ mõ ſua cõmoda uerũ & hoſtiũ aduerſa. Norũt ſua tela: norunt occaſiões: par
teſq; diſſidẽtium in bellis. In uẽtre mollis eſt: tenuiſq; cutis crocodilo: iõ ſe ut territi ĩmergũt delphini: ſub
eunteſq; aluũ illã ſecãt ſpina. Quin & gens hoiũm ẽ huic beluæ aduerſa ĩ ipſo nilo & ĩ iteriore habitãs. Tẽ
tyritæ ab inſula in qua habitãt: appellata. Menſura eorũ parua: ſed p̃ſentia ai hoc tantum uiſu mira. Teribilis
hæc contra fugaces belua eſt: fugax contra inſequentes: Sed aduerſum ire ſoli audẽt. Quinetiam flumini
innatant. Dorſoque equitantium modo impoſiti hiantibus reſupino capite ad morſum addita in os cla/
ua dextra ac leua tenentes extrema eius utrinq;: ut frenis in terram agunt captiuos: ac uoce etiam ſola terri/
tos cogunt euomere recentia corpora ad ſepulturam. Itaq; ei uni inſulæ crocodili non adnatant. Olfactuq;
eius generis hominum: ut pſyllorum ſerpentes: fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aq;
extra acerrimi uiſus. Quattuorq; menſes hyemis inedia ſemper tranſmittere in ſpecu. Quidam hoc unum
q̃diu uiuat creſcere arbitrant̃. Viuit aũt longo tempore. Maior altitudine in eodem nilo belua hippopota/
mus editur Vngulis binis quales bubus: dorſo equi: & iuba: & hinnitu: roſtro reſimo: cauda torta: & den/
tibus aprorum aduncis: ſed minus noxiis. Tergoris ad ſcuta galeaſq; impenetrabilis: præterq̃ ſi humore
medeat. Depaſcitur ſegetes: deſtinatione ante ut ferunt: determinatas in diem & ex agro ferentibus ueſti/
giis: ne quæ reuertenti inſidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamũ & crocodilos oſtendit. CA. XXVI.

PRimus eum: & quinq; crocodilos romæ ædilitatis ſuæ ludis. M. Scaurus tẽporario euripo oſten
dit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magiſter exiſtit: aſſidua nanq; ſatietate obe
ſus exit in littus: recentes arundinum cæſuras perſpeculatus: atq; ubi acutiſſimum uidet ſtipitem
imprimens corpus uenam quandam in crure uulnerat: atq; ita profluuio ſanguinis morbidum Vel in
alias corpus exonerat: & plagam limo rurſus obducit. cute

Quæ aialia quas herbas oſtẽderũt ceruii lacerti: hirũdines: teſtudines: muſtella: ciconia: ap: anguis: dra
co: pãthera: elephas: urſi: cerui: palũbes: colũbæ: grues: coruus. CA. XXVII.

SImile quidam & uolucris in eadem ægypto monſtrauit: quæ uocatur ibis: roſtri aduncitate per
eam partem ſe perluens: qua reddi ciborũ onera maxime ſalubre eſt. Nec hæc ſola multis aiali/
bus reperta ſunt uſui futura & hoi. Dictamũ herbam extrahendis ſagittis cerui monſtrauere p/
cuſſi eo telo: paſtuq; eius herbæ eiecto. Iidem percuſſi a phalangio quod eſt aranei genus: aut ali/
quo ſimili: cancros edendo ſibi medentur. Eſt & ad ſerpentium ictus præcipua: qua ſe lacerti: quotiens cũ
his conſeruere pugnam: uulnerati refouent. Chelidoniam uiſui ſaluberrimam hirundines monſtrauere
uexatis pullorum oculis illa medentes. Teſtudo cunilæ: quam bubulam uocant: paſtu uires contra ſerpen/
tes refouet. Muſtella ruta in murũ uenatu cũ iis dimicatione conſerta. Ciconia origano: Hedera apri ĩ mor
bis ſibi medentur: & cancros ueſcendo maxime mari eiectos. Anguis hyberno ſitu membrana corporis
obducta fœniculi ſucco ĩpedimẽtũ illud exuit: nitiduſq; uernat. Exuit ãt a capite primũ: nec celerius q̃ uno
die ac nocte replicans: ut extra fiat membranæ quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uiſu obſcurato:
marathro herbæ ſeſe affricans oculos inungit: ac refouet. Si uero ſquamæ obtorpuere: ſpinis iuni/
peri ſe ſcabit. Draco uernam nauſeam ſilueſtris lactucæ ſucco reſtringit. Pantheras per carnes fricatas

aconito uenant̃ barbari. Occupat illico fauces eaꝝ angor. Quare pardalianches id uenenũ appellauere q̃dã. At fera cõtra hæc excrementis hoĩs ſibi medet̃:& alias tam auida eo ꝑut a paſtoribus ĩduſtria in aliquo uaſe ſuſpẽſa altius q̃ut queat ſaltu cõtingere:iaculãdo ea petẽdoq; defatigata:poſtrẽo expirare:dicat̃ alioqn uiuacitatis adeo lẽtæ:ut eiectis ĩteraneis diu pugnet. Elephas cameleõte cõcolori:frõde deuorato: occurrit oleaſtro huic ueneno ſuo. Vrſi:cũ mãdrogoræ mala deguſtauere:formicas lãbũt. Ceruus herba cynaræ uenenatis pabulis reſiſtit. Palũbes:gracculæ:merulæ:pdices:lauri ſolio annũ faſtidiũ purgãt. Colũbæ:turtures:& gallinacei herba:q̃ uocat̃ helxine. Anates:anſeres:cæteræq; aquaticæ herba ſiderite. Grues & ſimiles iunco paluſtri. Coruus occiſo cameleonte:q ẽt uictori nocet lauro infeſtũ uirus extinguit.

Pronoſtica animalium. CA. XXVIII.

MIlliã ꝑterea utpote cũ plurimis aĩalibus eadẽ natura reꝝ:coeli quoq; obſeruatiõe:& uentoꝝ:& ĩbriũ:& tẽpeſtatũ ꝑſagia:aliis alia dederit:qđ ꝑſequi ĩmẽſum ẽ:æque.ſ.q̃ reliq̃ cũ ſingulis hoĩum ſocietatẽ. Siqdẽ picula ꝑmonẽt:nõ fibris mõ extiſq;:circa qđ magna mortaliũ portio hæret: ſed alia quadã ſignificatiõe. Ruinis ĩminentibus muſculi ꝑmigrãt. Aranei cũ telis primi cadũt. Auguria q̃dem artẽ piculis fecere. Apud romanos ſacerdotũ collegiũ:uel maxime ſolẽne eſt. In thracia locis rigentibus: & uulpes aĩal alioqn ſollerti auditu:amnes gelatos:lacuſq; nõ niſi ad paſtus ituræ:redituræq; trãſeunt obſeruatum:eam aure ad glaciem appoſita conĩectare craſſitudinem gelu.

Ciuitates & gentes a minutis aĩalibus deletæ. CA. XXIX.

NEc minus clara exitii documenta ſũt ẽt ex cõtẽnẽdis aĩalibus. M. Varro auctor eſt a cũiculis ſuffoſſum in hiſpania oppidũ:talpis in theſſalia:ab ranis ciuitatẽ in gallia pulſam:ab locuſtis ĩ africa. Ex gyaro cycladũ inſula ĩcolas a muribus fugatos. In italia amyclas a ſerpẽtibus deletas. Cytra cynamulgos æthiopas late deſerta regio eſt. A ſcorpionibus & ſolpugis gente ſublata:& a ſcolopẽdris abactros otrerietes auctor eſt Theophraſtus. Sed ad reliqua ferarum genera tranſeamus.

De hyena:& crocuta:& manticora:& fibris:& lutris. CA. XXX.

HYenis utrãq; eſſe naturam:& alternis annis eſſe marẽ:alternis foeminã fieri. Parere ſine mare uulgus credit. Ariſt. negat. Collũ & iuba cõtiuitate ſpinæ porrigit̃ flectiq; niſi circũactu totius corpis neq̃ multa ꝑterea mira tradunt̃. Sed maxĩe ſermonẽ humanũ ĩter paſtoꝝ ſtabula aſſimulare:nomẽq; alicuius adiſcere:quẽ euocatũ foras laceret. Itẽ uomitionẽ hoĩs imitari ad ſollicitãdos canes quos inuadat. Ab uno aĩali ſepulchra erui:inquiſitione corpoꝝ. Foeminã raro capi. Oculis mille eſſe uarietates:colorũq; mutationes. Præterea umbræ eius cõtactu canes obmuteſcere. Et q̃buſdã magicis artibus oẽ aĩal:qđ ter luſtrauerit:in ueſtigio hæret. Huius generis coitu leæna æthiopica parit crocutam:ſimiliter uoces imitãtẽ hoĩum pecorũq;. Acies ei ꝑpetua in utraq; pte oris:nullis gingiuis dente cõtinuo:q ne cõtrario occurſu hebetet̃:capſaꝝ mõ includit̃. Hoĩum ſermões imitari:& manticorã in æthiopia auctor ẽ. Iuba hyenæ plurimæ gignũtur in africa:q̃ & aſinoꝝ ſilueſtriũ multitudinẽ fundit. Mares in eo genere ſingulis foeminaꝝ gregibus ĩperitant. Timent libidinis æmulos:& iõ grauidas cuſtodiunt. Morſuq; natos mares caſtrant. Cõtra grauidæ latebras petũt:& parere furto cupiũt:gaudentq; copia libidinis. Eaſdẽ ptes ſibiipſi põtici amputant fibri piculo urgẽte:ob hoc ſe peti gnari. Caſtoreũ id uocãt medici. Alias aĩal horrẽdi morſus. Arbores iuxta flumina ut ferro cædit. Hoĩs pte cõprehẽſa:nõ ante q̃ fracta cõcrepuerit oſſa:morſu reſoluit. Cauda piſciũ iis:cætera ſpẽs lutræ. Vtrũq; aquaticũ. Vtriq; mollior pluma:pilus.

De ranis & uitulis marinis & ſtellionibus. CA. XXXI.

RAnæ quoq; rubetæ:quaꝝ:& in terra:& in humore eſt uita:plurimis refertæ medicaminibus: deponere ea quotidie:ac reſumere paſtu dicunt̃:uenena tantũ ſibi reſeruãtes. Similis & uitulo marino uictus in mari ac terra. Simile fibro & ingeniũ. Euomit fel ſuũ:ad multa medicamenta utile. Itẽ coagulum ad comitiales morbos: Ob ea ſe peti prudens. Theophraſtus auctor eſt: angues eo modo:& ſtelliones ſenectutem exuere:eamq; protinus deuorare:præripientes comitiali morbo remedia. Eoſdem peſtiferos ferunt in græcia:innocuos eſſe in ſicilia.

De Ceruis. CA. XXXII.

CEruis quoq; eſt ſua malignitas:q̃q̃ placidiſſimo aĩaliũ:urgẽte ui canũ ultro cõfugiũt ad hoĩem. Et in pariendo ſemitas minus cauẽt:humanis ueſtigiis tritas:q̃ q̃ ſecretæ ac feris oportunæ. Cõceptus eaꝝ poſt arcturi ſydus. Octonis menſibus ferũt ptus:& interdũ geminos. a cõceptu ſeparant ſe. At mares relicti:rabie libidinis ſeuiunt. Fodiũt ſcrobes. Tũc roſtra eoꝝ nigreſcũt: donec aliqui abluant imbres. Foeminæ aũtante partũ purgant̃ herba quadã:q̃ ſeſelis dr̃:faciliore ira utentes utero. A partu duas habent herbas:q̃ aros & ſeſelis appellat̃. Paſtæ redeũt ad foetum. Illos imbui lactis primo nolunt ſucco quacũq; de cã. Editos partus exercent curſu:& fugã meditari docent. Ad præerupta ducunt:ſaltumq; demonſtrant. Iam mares ſoluti deſiderio libidinis auide petunt pabula. Vbi ſe præpingues ſenſere. latebras quærunt:fatentes incommodum pondus:& alias ſemper in fuga acquieſcunt: ſtanteſq; reſpiciunt. Cum prope uentum eſt:rurſus fugæ præſidia repetentes. Hoc fit inteſtini dolore tam ĩfirmi:ut ictu leui rũpatur intus. Fugiunt aũt latratu canũ audito:aura ſemper ſecunda:ut ueſtigia cum ipſis abeant. mulcentur fiſtula paſtorali & cantu. cum erexere aures:acerrimi auditus:cum remiſere; ſurdi. Cæterum animal ſimplex:& oĩum reꝝ miraculo ſtupens:in tãtũ:ut equo:aut bucula accedente ꝓpius:hoĩem iuxta uenantẽ nõ cernãt:aut ſi cernũt:arcũ ipſm ſagittaſq; mirẽt̃. Maria tranãt gregatim nantes porrecto ordine:& capita imponentes ꝑcedentiũ clunibus:uicibuſq; ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur a cilitia cyprũ traiicientibus. Nec uident terras:ſed in odore eaꝝ natant. Cornua mares habent: ſoliq; aĩalium omnibus annis ſtatuto ueris tpe amittũt. Ideo ſub ipſa die q̃ maxime inuia petũt. Latent amiſſis uelut inermes. Sed

& ipſi bono ſuo inuidĕtes. Dextrũ cornu negant inueniri:ceu medicamēto aliquo ꝓditũ. Idq; mirabilius
fatĕdũ eſt:cum & in uiuariis mutent oibus annis. Deſodi ab iis putát. Accenſis át utrilibet odóre ſerpentes
fugant:& comitiales morbi deprehendunt. Indicia quoq; ætatis in illis gerũt ſingulis annis adiicientibus
ramos uſq; ad ſexénes. Ab eo tpe ſimilia reuiuiſcũt. Nec pōt ætas diſcerni. Sed dentibus ſenecta declaratur.
Aut.n.paucos aut nullos habĕt:nec in cornibus imis ramos:alioqn ante frōtē ꝓminere ſolitos iunioribus.
Nō decidũt caſtratis cornua:nec naſcũtur. Erũpũt aũt renaſcĕtibus tuberibus prio aridæ cutis ſimilia. Ea/
dē teneris increſcũt ſerulis arũdineas in pániculas molli plumata lanugine. Quádiu carĕt iis noctibus ꝓce/
dũt ad pabula. Increſcentia ſolis uapore durant:ad arborē ſubinde experiĕtes: Vbi placuerit robur: in apta
ꝓdeũt. Capti iá ſunt hedera in cornibus uiridáte ex attritu arborum:ut in aliquo ligno teneris dũ experiunt
innata fiunt aliquando ex cādido calore qualē fuiſſe tradit. Qu. Sertorii ceruá:quá eē fatidicá hiſpaniæ gē
tibus pſuaſerat. Et iis eſt cũ ſerpente pugna. Inueſtigát cauernas:nariũq; ſpiritu extrahũt renitentes. Ideo
ſingulare abigendis ſerpĕtibus odor aduſto cornu ceruino. Cōtra morſus uero pcipuũ remediũ ex coagu/
lo hinnuli in utero occiſi. Vita ceruis in cōfeſſo lōga:poſt cĕtũ ánnos aliqbus captis cũ torqbus aureis: quos
Alexáder magnus addiderat:adopertis iá cute in magna obeſitate. Febriũ morbos nō ſentit hoc aíal. Qui.
& medet huic timori. Quaſdá nos pricipes fœminas ſcimus oibus diebus matutinis carnē eá deguſtare ſo
litas:& longo æuo caruiſſe febribus. Quod ita demum exiſtimant ratum:ſi uulnere uno interierit

De tragelapho:& cameleonte:& reliquis colorē mutantibus. CA. XXXIII.

Eſt eadē ſpē barba tantũ:& armorum uillo diſtans:quem tragelaphon uocát nō alibi q̃ iuxta phaſin
amnē naſcens. Ceruos africa ꝓpemodũ ſola nō gignit. At chameleontē & ipſa: q̃q̃ frequentiorē
india. Figura & magnitudo erat lacerti:niſi crura eſſent recta & excelſiora. Latera uentri iungun
tur:ut piſcibus & ſpina ſimili modo. Eminet roſtrũ:ut i paruo ſit haud abſimile ſuillo. Cauda ꝑ
longa in tenuitatem deſinĕs:& implicás ſe uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior ut teſtudini.
Corpus aſperum ut crocodilo. Oculi in receſſu cauo:tenui diſcrimine ꝑgrandes:& corpori cōcolores. Nunq̃
eos operit:nec pupillæ motu:ſed totius oculi uerſatione circũaſpicit. Ipſe celſus hianti ſemp ore. Solus ani
maliũ:nec cibo:nec potu ſemp alitur:nec alio q̃ aeris alimento. Circa caprificos ferus:innoxius alioquin. Et
coloris natura mirabilior. Mutat nanq; eum ſubinde:& oculis:& cauda:& toto corpore. Redditq; ſemp
quemcunq; proxime attingit:præter rubrum candidumq;. Defuncto pallor eſt. Caro in capite & maxillis:
& ad commiſſuram caudæ admodum exigua. Nec alicubi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos
tantum. Viſcera ſine ſplene. Hybernis menſibus latet ut lacerta.

De tarando & lycaone & thoe. CA. XXXIIII.

Mutat colores ſchytarũ tarandus:nec aliud ex iis q̃ pilo ueſtiunt:niſi in indis lycaon:cui iubata tra
ditur ceruix. Nam thoes luporum id genus eſt ꝓcerius longitudine:breuitate crurum diſſimile:ue/
lox ſaltu. Venatu uiuens. Innocuũ hoi. Habitum nō colorē mutat. Per hyemes hirti: æſtate nu/
di. Tarádo magnitudo q̃ boui eſt. Caput maius ceruino:nec abſimile:Cornua ramoſa: ungula
biſida:uillus magnitudine urſorum. Sed cũ libuit ſui coloris eē:aſino ſimilis eſt. Tergori tanta duritia:ut tho
races ex eo faciát. Colorē omniũ arborum:fruticũ:florum:locorumq; redit metuens in quibus latet. Ideoq;
raro capitur. Mirum eſſet habitum corpore tam multiplicem dari:mirabilius & uillo.

De hyſtrice. CA. XXXV.

Hyſtrices generat india:& africa ſpina contectas:ac erinaceorum genere:ſed hyſtrici longiores acu
lei:& cum intendit cutem miſſiles. Ora urgentium figit canũ:& paulo longius iaculatur. Hyber
nis autē ſe menſibus condit. Quæ natura multis:& ante omnia.

De urſis & fœtibus eorum. CA. XXXVI.

Eorũ coitus hyemis initio:nec uulgari quadrupedũ more:ſed ambobus cubátibus cōplexiſq;. De
inde ſeceſſus in ſpecus ſepatim:in quibus pariũt triceſimo die:ac plurimũ qnos: Hi ſunt cādida in
formiſq; caro:paulo muribus maior:ſine oculis:ſine pilo. Vngues tátũ ꝓminĕt. Hác lábĕdo pau
lati figurát. Nec qcq̃ rarius hoīes q̃ pariĕte uidet urſam. Ideo mares quadragenis diebus latĕt. Foe
minæ q̃ternis mĕſibus. Specus ſi nō habuere ramorum fruticũq; cōgerie ædificát īpenetralibus ībribus:mol
liq; frōde cōſtratos. Primis diebus ſeptenis tá graui ſomno pmunt:ut ne uulneribus qdē excitari queant.
Tunc mirũ īmodũ ueterno piĝueſcũt. Illi ſũt adipes medicaminibus apti:cōtraq; defluuiũ capilli tenaces.
Ab iis diebus reſidũt:ac priorũ pedũ ſuctu uiuũt. Foetus rigĕtes apprimĕdo pectori fouent:nō alio īcubitu
q̃ oua uolucres. Mirũ dictu credit Theophraſtus ꝑ id tps coctas quoq; urſorũ carnes ſi aſſeruent increſcere.
Cibi tũc nulla argumenta:nec ſibi humoris minimũ in aluo inueniri. Ságuinis exiguas circa corda tátum
guttas:reliquo corpi nihil ineſſe. Procedũt uere ſed mares ꝑpingues. Cuius rei cá nō prompta eſt. Quippe
nec ſomno qdē ſaginatis ꝑter q̃tuordecī dies:ut diximus. Exeũtes herbá quádá arō noīe laxandis iteſtinis
alioqn cōcretis deuorát:circaq; ſurculos dentiũ pridomát ora. Oculi eorũ hebetant crebro. Qua maxime
cá fauos expetũt:ut cōuulneratũ ab apibus os leuet ſanguine grauedinem illam. Inualidiſſimum urſo ca/
put qd leoni fortiſſimũ. Ideo urgente ui ꝑcipitaturi ſe ex aliqua rupe:manibus eo operto iaciunt:ac ſæpe
in harena colaphis inflictis exanimátur. Cerebro ueneficium eſſe hiſpaniæ credũt occiſorũq; in ſpectacu/
lis capita cremant:teſtato quoniam potũ in urſinam rabiem agat. Ingrediunt & bipedes. Arborē auerſi di
ripiunt. Tauros ex ore cornibuſq; eorũ pedibus omnibus ſuſpenſi pondere fatigant. Nec alteri aialium in
maleficia ſtultitia ſolertior. Annalibus notatũ eſt. M. Piſone. M. Meſſala conſſ. ad. xiiii. calen. octob. Domi
tium Aenobarbum ædilem currulem urſos numidicos. c. & totidem uenatores æthiopas in cyrco dediſ/
ſe. Miror adiectum numidicos fuiſſe cum in africa urſos non gigni conſtet.

De muribus ponticis: & alpinis: & herinaceis. CA. XXXVII.

COnduntur hyeme & põtici mures dumtaxat albi. Quorum palatum in guſtu ſagaciſſimum auctores: quonam mõ intellexerint miror. Conduntur & alpini: quibus magnitudo media eſt. Sed hi pabulo ante in ſpecus cõiecto: cũ qdã narrẽt alternos: marẽ ac fœminã ſupra ſe cõplexo faſce herbæ ſupinos cauda mordicus apprehẽſa inuicẽ detrahere ad ſpecũ. Ideoq; illo tpe detrito eſſe dorſo. Sunt his pares & in ægypto. Similiter reſident in clunes: & in binis pedibus gradiunť: prioribuſq; ut manibus utunť. Præparãt hyemi & herinacei cibos: ac uolutati ſupra iacentia poma affixa ſpinis unũ nõ amplius tenẽtes ore portãt in cauas arbores. Iidẽ mutationẽ aqlonis in auſtrũ cõdentes ſe in cubile p̃ſagiũt. Vbi uero ſenſere uenãtẽ cõtracto ore pedibuſq;: ac pte oĩ inferiore qua rarã & innocuã habẽt lanuginẽ: conuolunť in formã pilæ: ne quid cõprehẽdi poſſit p̃ter aculeos. In deſperatiõe uero urinã ex ſe reddũt tabificã tergori ſuo: ſpiniſq; noxiã: pp hoc ſe capi gnari. Quãobrẽ exinanita prius urina uenari ars eſt. Et tũ p̃cipua dos tergoris. Alias corrupta: fragilis putribus ſpinis atq; deciduis ẽt ſi uiuat ſubtractus fugaſ. Ob id nõ niſi in nouiſſima ſpe maleficio illo p̃ſundiť. Quippe & ipſi odere inſitũ ueneficiũ: ita p̃centes ſibi terminũq; ſupremũ operientes: ut ferme ante captiuitas occupet. Calidæ poſtea aquæ aſperſu reſoluiť pila: apprehẽſuſq; pede altero e poſterioribus ſuſpẽdio: ac fame necať. Aliter nõ eſt occidere & tergori parcere. Ipſum aĩal nõ uerenť pleriq; dicere uitæ hoium ſuperuacuũ eẽ: ſi nõ ſint illi aculei: fruſtra uelleꝝ mollicies i pecude mortalibus data. Hac cute expoliunť ueſtes. Magnũ fraus & ibi lucrũ monopolio inuenit. De nulla re crebrioribus ſenatuſcõſultis: nulloq; non principe adito querimoniis prouincialibus.

De leontophone: lynce: melibus: & ſciuris. CA. XXXVIII.

VRina & e duobus aliis animalibus rõne mira eſt: Leontophonon accepimus uocari paruum: nec alibi naſcẽs q̃ ubi leo gignitur. Quo guſtato tãta illa uis eſt: ut cæteris quadrupedũ imperitans illico expiret. Ergo corpus eius aduſtũ aſpergũt aliis carnibus polente modo inſidiantes feræ: necantq; ẽt cinerẽ tã contraria eſt peſtis. Haud immerito igiť odit leo: uiſumq; frangit: & citra morſum exanimat. Ille cõtra urinã ſpergit prudẽs: hanc quoq; leoni exitialẽ. Lyncum humor ita redditus ubi gignuntur: glaciatur areſcitue in gẽmas carbunculis ſimiles: & igneo colore fulgentes: lyncurium uocatas: atq; ob id ſuccino a pleriſq; ita generari prodito. Nouer hoc ſciũtq; lynces: & inuidẽtes: urinã terra operiunt: eoq; celerius ſolidaſ. Illa alia ſolertia: in metu melibus ſufflata cute diſtentæ ictus hoium: & morſus canum arcent. Præuident tempeſtatem & ſcyuri: obturatiſq; qua ſpiraturus eſt uentus cauernis: ex alia parte aperiunt fores decretos ipſis: uilloſior cauda protegumento eſt. Ergo in hyemes aliis prouiſum pabulum: aliis pro cibo ſomnus.

De uipera cocleis: & lacertis. CA. XXXIX.

SErpentiũ uipera ſola terra dr̃ cõdi. Cæteræ arboꝝ aut ſaxoꝝ cauis. Et alias uel ãnua fame durãt algore mõ dempto. Oĩa ſeceſſus tpe uerno orba dormiũt. Simili mõ & cocleæ. Illæ qdẽ iteꝝ & æſtatibus adherẽtes maxĩe ſaxis: ut ẽt iniuria reſupinatæ auulſæq; nõ tamẽ exeãt. In balearibus uero inſulis cauaticæ appellatæ non p̃repũt e cauis terræ: neq; herba uiuũt: ſed uuæ mõ inter ſe coherent. Eſt & aliud genus minus uulgare. Adhærẽt operculo eiuſdẽ teſtæ ſe operiẽtes: obrutæ terra ſemper. Hæ & circa maritimas tãtũ alpes quõdã effoſæ: cœpere iã erui & i ueliterno. Oium tamẽ laudatiſſimæ in aſtypalea inſula. Lacertæ inimiciſſimum genus cochleis. Neganť ſemeſtrem uitã excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In india uero in niſa monte. xxiiii. i lõgitudine pedũ colore fuluiꝫ aut puniceiꝫ aut cærulei.

De Canibus. CA. XL.

EX iis quoq; aĩalibus: quæ nobiſcũ degũt: multa ſunt cognitu digna. Fideliſſimi ante oĩa hoĩ canes atq; equi. Et pugnaſſe aduerſus latrones canem p̃ domino accepimus: cõfectũq; plagis a corpore nõ receſſiſſe: uolucres & feras abigentẽ. Ab alio in epiro agnitũ in cõuentu p̃cuſſorẽ domini laniatu & latratu adactũ: ut cogereť fateri ſcelus. Garamantũ regẽ canes ducenti ab exilio reduxere p̃liantes contra reſiſtentes. Propter bella colophonii: itemq; caſtabalenſes cohortes canũ habuere. Eæ primæ dimicabanť in acie nunq̃ detrectantes. Hæc erant fidiſſima auxilia: nec ſtipendiorũ indiga. Canes defendere cimbros cæſis dominis eorum plauſtris impoſitis. Canis Iaſone Lycio iterfecto cibũ capere noluit: Inediaq; conſumptus eſt. Is uero cui nomen hyrcani reddidit. Durides accenſo regis: Lyſimachi rogo iniecit ſe flammæ. Similiterq; Hieronis regis. Memorat & Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philiſtus. Memoratur & Nicomedis bithyniæ regis uxore eius Conſynge lacerata propter laſciuiorem cum marito iocum. Apud nos Volcatium nobilem qui Ceſelium ius ciuile docuit aſturcone e ſuburbano redeuntem cum aduesperauiſſet canis a craſſatore defendit. Item Celium ſenatorem ægrum placentiæ ab armatis oppreſſum. Nec prius ille uulneratus eſt: q̃ cane interempto. Sed ſuper omnia in noſtro æuo actis populi romani teſtatum Appio Iunio & P. Silio conſſ. cum animaduertereť ex cauſa Neronis Germanici filii. i. T. Sabinum & ſeruitia eius unius ex iis canem: nec a carcere abigi potuiſſe: nec a corpore receſſiſſe: abiecto in gradibus gemoniis mœſtos edentem ululatus magna populi romani corona circunſtante: ex qua cum quidam ei cibum obieciſſet: ad os defuncti tuliſſet. Innatauit idem in tyberim cadauere abiecto ſuſtentare conatus: effuſa multitudine ad ſpectandam animalis fidem. Soli dominum nouere. Et ignotum quoq; ſi repẽte ueniat: itelligũt. Soli noĩa ſua ſoli uocem domeſticã agnoſcũt. Itinera q̃uis longa meminere. Nec ulli p̃ter hoiem memoria maior. Impetus eoꝝ: & ſæuitia mitigaſ ab hoie cõſidente humi. Plurima alia in his quotidie uita iuenit. Sed i uenatu ſolertia: & ſagacitas p̃cipua eſt. Scrutaſ ueſtigia atq; p̃ſequiť. Comitantẽ ad feram inquiſitorem loro retrahens: q̃uis aquam tranſiliens ſe occultaſſet: quam ſignificans demonſtratio eſt cauda primũ: deinde roſtro. Ergo ẽt ſenecta feſſos cæcoſq; ac debiles ſinu feruntiuentos & odorem

Vel gẽitoris

captantes:prodenteſq; roſtro cubilia. E tigribus eos indi uolũt concipi. Et ob id in ſiluis coitus tpe alligant
fœminas. Primo & ſecundo fœtu nimis feroces putãt gigni:tertio demũ educãt. Hoc idẽ e lupis galli:quo
rum greges ſuum quiſq; ductorẽ e canibus & ducẽ habẽt. illũ in uenatu comitant:illi parent. Nãq; inter ſe ex
ercent ẽt magiſteria. Certũ eſt iuxta nilũ amnẽ currentẽ lambere:ne crocodilorũ auiditati occaſionem ꝑ
beant. Indiã petenti Alexandro magno rex albaniæ dono dederat inuſitatæ magnitudinis unũ:cuius ſpẽ
delectatus iuſſit urſos:mox apros:& deinde damas emitti contẽptu imobili iacẽte. Eaq; ſegnicie tanti cor/
poris offenſus imperator generoſi ſpiritus eũ interimi iuſſit. Nũciauit hoc fama regi. Itaq; alterũ mittens
addidit mandata:ne in paruis experiri uellet:ſed in leone elephantoue. Duos ſibi fuiſſe. Hoc interempto ꝑ
terea nullũ fore. Nec diſtulit Alexãder:leonẽq; fractũ ꝓtinus uidit. Poſtea elephantũ iuſſit ĩduci haud alio
magis ſpectaculo lætatus:horrentibus quippe ꝑ totum corpus uillis ingenti primũ latratu ĩtonuit. Mox ĩ
ceruicem aſſultãs:cõtraq; beluã exurgens hinc & illinc artifici dimicatione:qua maxime opus eſſet: infe/
ſtans:atq; euitans:donec aſſidua rotatũ uertigine afflixit ad caſum eius tellure cõcuſſa. Canũ generibus an
nui ꝑtus. Iuxta ad pariendũ annua ætas. Gerũt in utero ſexagenis diebus Gignũt cæcos:& quo largiore alũ
tur lacteo tardiorẽ uiſum accipiũt. Non tamẽ unq̃ ultra uiceſimũ:primũ diẽ:nec ante ſeptimũ. Quidam
tradunt ſi unus gignat nono die cernere:ſi gẽmini decimo. Idẽq; in ſingulos adiici: totidemq; eſſe tardita
tis ad lucẽ dies. Et ab ea quæ fœmina ſit ex primipara genita citius cerni. Optimus ĩ fœtu qui nouiſſimus
cernere incipit:aut quẽ primũ fert in cubile fœta. Rabies canum ſyrio ardẽte homini peſtifera:ut diximus
ita morſis lætalis aquæ metus. Qua propter obuiam itur per .xxx. eos dies gallinaceo maxime fimo mixto
canum cibis:aut ſi præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morſum. CA. XLI.

AD morſum uero unicũ remedium oraculo quodam nuper repertũ. Radix ſilueſtris roſæ : quæ
cynorhoda appellatur. Columella auctor eſt:ſi quadrageſimo die q̃ ſit natus:caſtret morſu cau/
da:ſummuſq; eius articulus auferat:ſequenti neruo exempto:nec caudam creſcere:nec canes rabi
dos fieri. Canem locutum in prodigiis quod equidem annotauerim: accepimus : & ſerpentem
latraſſe:cum pulſus eſt regno Tarquinus.

De natura equorum. CA. XLII.

EIdem Alexandro:& eq magna raritas cõtigit. Bucephalan eũ uocarũt. ſiue ab aſpectu toruo:ſiue
ab inſigni taurini capitis armo impreſſi. Sexdecĩ talẽtis ferũt ex Philõico pharſali grege emptũ.
&r tũ puero capto eius decore. Neminẽ hic aliũ q̃ Alexãdrũ regio ĩſtratus ornatu recipit in ſedem
alios paſſim reiiciẽs. Idẽ ĩ ꝑliis memoratæ cuiuſdã ꝓhibet operæ. Thebarũ oppugnatiõe uulne/
ratus:in alium tranſire Alexãdrũ nõ paſſus. Multa ꝓterea eiuſdem modi. Propter q̃ rex defuncto ei duxit
exequias. Vrbẽ tumulo circũdedit noĩe eius. Nec Cæſaris Dictatoris quẽq̃ aliũ recepiſſe dorſo equus tra/
dit:idẽq; hoĩs ſimiles pedes priores habuiſſe. Hac effigie locatus ante Veneris gẽitricis ædẽ. Fecit & Diuus
Auguſt9 equo tumulũ. De quo Germãici Cæſaris carmẽ ẽ. Agrigẽti cõpluriũ equorũ tumuli pyrãides ha
bẽt. Equũ adamatũ a Semiramide uſq; ad coitũ Iuba auctor eſt. Scythæ quidem eqtatus & equorũ gloria
ſtrepũt. Occiſo deniq; ipſorũ regulo ex ꝓuocatione dimicãtẽ hoſtẽ cũ uictor ad ſpoliãdũ ueniſſet : ab equo
eius ictibus morſuq; cõfectũ. Aliũ detracto oculorũ opimẽto:& cognito cũ matre coitu:petiſſe ꝓrupta:atq;
exanimatũ. Equã eadẽ ex cã in reatino agro laceratũq; pariter aurigã inuenimus. Nãq; & cognitionũ intel
lectus in iis eſt. Itaq; in grege prioris anni ſorore libẽtius ẽt q̃ matre equa comitat. Docilitas tãta eſt:ut uni
uerſus ſybaritãi exercitus eqtatus ad ſymphõiæ cãtũ ſaltatione q̃dã moueri ſolitus ĩueniat. Iidẽ ꝓſagiũt pu
gnã:& amiſſos lugẽt dominos:lachrymaſq; ĩterdum deſiderio ĩfundũt. Interfecto Nicomede rege:equus
eius in edia uitã finiuit. Philarchus refert Centaretrium e galatis ĩ prælio occiſo Antiocho potitum equo
eius conſcendiſſe ouãtẽ. At illum indignatione accenſum:domitis frenis ne regi poſſet ꝓcipitẽ in abrupta
iſſe:exanimatũq; una. Philiſtus a Dionyſio relictũ ĩ cœno hærẽtem:ut ſeſe euelliſſet:ſecutũ ueſtigia domĩ
ni:examine apũ iubæ inhærẽte. Eoq; oſtento tyrannidẽ a Dionyſio occupatã. Ingenia eorũ inenarrabilia
iaculãtes obſequio experiunt:difficiles conatus corpore ipſo:nixuq; inuitantium. Iã tela humi collecta eqti
porrigũt. Nã in cyrco ad currus iuncti nõ dubie intellectũ abhortionis & gloriæ fatent. Claudii Cæſaris
ſæculariũ ludorũ cyrcenſibus excuſſo in carceribus auriga albati eq palmam occupauere:primatũ optinue
re:oppiſita effũdẽtes oĩa q̃ cõtra æmulos debuiſſent:periti ſſimo auriga ĩſiſtẽte faciẽtes. Cũ puderet hoĩum
artes ab equis uici:pacto legitimo curſu ad metã ſtetere. Maius auguriũ circa priſcos plebeiis cyrcenſibus
excuſſo aurigarita ut ſi ſtaret:ĩ capitoliũ cucurriſſe equos:ſedẽq; ter luſtraſſe. Maximũ uero eodẽ ꝑueniſſe uel ædẽ
a ueiis cũ palma & corona effuſo Ratumena:qui ibi uicerat. Vnde poſtea nomẽ portæ ẽ Sarmatæ longinq̃
itinera acturi:in edia pridie ꝓparãt eos:exiguũ tãtũ potũ impartiẽtes:atq; ita ꝑ cẽtena mil. & quinquagin/
ta continuo curſu euntibus inſident. Viuunt annis quidem quinquagenis. Fœminæ minore ſpatio. Eædẽ
quinquennio finem creſcendi capiunt:mares anno addito. Forma equorum quales maxime legi oporteat
pulcherrime quidẽ Virgilio uate abſoluta eſt. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equeſtri condi/
to. & fere inter omnes conſtare uideo. Diuerſa autem cyrco ratio quæritur: Itaq; cum bimi in alio ſubigã
tur imperio:non ante quinquennes ibi certamen accipiunt. Partum in eo genere undenis menſibus ferũt
duodecimo gignunt. Coitus uerno equinoctio bimo utrinq; uulgaris. Sed a trimatu firmior partus. Ge
nerat mas ad annos triginta tres. Vtpote cum a cyrco poſt uiceſimum annum mittantur ad ſobolem repa
randam. Et ad quadraginta duraſſe tradũt:adiutũ mõ ĩ attolẽda priore ꝑte corporis. Sed ad generandum
paucis aĩaliũ minor fertilitas. Qua de cauſa per interualla admiſſuræ dantur nec tamen quindecim initus
eiuſdem anni ualet tollerare. Equarum libido extinguit iuba tonſa. Gignũt annis omnibus ad q̃drage/

ſimum. Vixiſſe equum ſeptuagintaquinq; annis proditur. In hoc genere grauida ſtans parit: prætereq; cæ
teras fœtũ diligit. Et ſane eqs amoris innaſci ueneficiũ: hippomones appellatum in fronte: caricæ magni
tudine: colore nigro. Quod ſtatim edito partu deuorat fœta: aut partum ad ubera non admittit: ſi quis pr
reptũ habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur. Amiſſa parente in grege armenti: reliquæ fœtæ educant
orbũ. Terram attingere ore triduo proximo q̃ ſit genitus negant poſſe. Quo qs acrior: in bibendo profun
dius nares mergit. Scythæ per bella fœminis uti malũt: quoniam urinam curſu nõ impedito reddant. Cõ
ſtat in luſitania circa ulyxipponẽ oppidũ & tagũ amnem equas fauonio flante obuerſas animalem concipe
re ſpiritũ: idq; partũ fieri: & gigni perniciſſimum ita: ſed triẽnium uitæ nõ excedere. In eadem hiſpania gal
lecia gens & aſturia eqni generis. Hi ſunt quos tiheldones uocamus. Minori Forma appellatos aſturcones
gignũt. Quibus non uulgaris in curſu gradus: ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Vnde eqs
tollutim carpere in curſus traditur arte: Equo fere qui homini morbi: præterquam ueſcicæ cõuerſio ſicut
omnibus in genere ueterino.

De Aſinis. CA. XLIII.

ASinum quadringentis nummis emptũ. Q. Aſio ſenatori auctor eſt. Mar. Varro: haud ſcio an om
nium precio animaliũ uicto: opera ſine dubio geruli mirifica arando quoq;. Sed multaq; maxi
me pro generatione patria etiam ſpectaẽ in his arcadibus in achaia. In italia reatinis. Ipſum ani
mal frigoris maxime impatiens: ideo non generaẽ in ponto nec in æquinoctio uerno: ut cætera
pecuca admittiẽ: ſed ſolſtitio. Mares in remiſſione operis deteriores. Partus. xxx. menſe ociſſimus: ſed a tri
matu legittimus. Totidem quot equæ: & eiſdem menſibus: & ſimili modo. Sed incontinens uterus urinã
genitalem reddit: ni cogatur in curſum uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Paritura lucem fugit: &
tenebras: quærit: ne cõſpiciatur ab homine. Gignit tota uita: q̃ eſt ei ad. xxx. annũ. Partus charitas ſumma:
ſed aquarũ tediũ maius. Per ignes ad fœtus tendũt. Eæ item ſi riuus minimus iterſit: horrent ita: ut pedes
omnino caueant tingere. Nec niſi aſſuetos potant fontes: q ſunt in pecuariis. Atq; ita ut ſicco tramite ad po
tum eant. Nec pontes tranſeant per raritatem plantarum tranſlucentibus fluuiis. Mirum q; dictu ſitiũt: &

Vel palancarũ Vel corum

ſi immutentur aquæ ut bibant: cogendæ exonerandæue ſunt. Nec niſi ſpacioſe incubant alias atteruntur.
Varia nanq; ſomnio uiſa concipiũt ictu pedum crebro: qui niſi per inane emicuerit repulſu durioris mate
riæ claudicatem ilico affert. Quæſtus ex iis opima prædia exuperat. Notum eſt in celtiberia ſingulas qua
dragenis milibus numorum emi. At mularum maxime partus aurium referre in his & palpebraq; pilos
aiũt. Quamuis enim unicolor toto reliquo corpore: totidem tamen colores quot ibi fuere: reddit. Pullos
earũ epulari Mœcenas inſtituit: multũ eo tempore prælatos onagris. Poſt eũ interiit auctoritas ſaporis.
Sed aſino moriente uiſo celerrime id genus deficit.

De Mulis. CA. XLIIII.

EX aſino & equa mulus gignitur menſe. xii. Animal uiribus in laborẽ eximium. Ad tales partus
equas neq; quadrimis minores: neq; decennibus maiores legũt: arceriq; utrũq; genus ab altero
narrant: niſi in infantia eius generis quod ineant lacte hauſto. Quapropter ſubreptis ſtatim pul
lis in tenebris equaq; uberi aſinarũue equuleos admouent. Gigniẽ aũt mula ex equo & aſina
ſed effrenis: & tardatis indomita. Lenta omnia eſſe uetulis. Conceptũ ex equo ſecutus aſini coitus abortu
perimit. non item ex aſino eq. Fœminas a partu optime. vii. die impleri obſeruatũ eſt mares fatigatos me
lius implere. Quæ non priuſq̃ dentes: quos pullinos appellant iaciat: conceperit ſterilis intelligiẽ. Et quæ
non prio initu generare cœperit. Equo & aſina genitos mares hinulos antiq uocabãt: cõtraq; mulos quos
aſini & equæ generarent. Obſeruatũ e duobus diuerſis generibus nata tertii generis fieri: & neutri parentũ
eſſe ſimilia. Eaq; ipſa q̃ ita nata ſũt non gignere in omni animaliũ genere: iccirco mulas non parere. Eſt in
annalibus noſtris peperiſſe ſæpe: ueq; prodigii loco habitũ. Theophraſtus uulgo parere in cappadocia tra
dit. Sed eſſe id animal ibi ſui generis. Mulæ calcitratus inhibeẽ uini crebriore potu. In plurium græcoq; ẽ
monumentis cũ equa muli coitu natũ: quem uocauerũt hinũ ideſt paruũ mulũ. Generanẽ ex equa & ona
gris manſuefactis mulæ ueloces in curſu: duricia eximia pedũ: ueq; rugoſo corpore: in domito animo: ſed
generoſo. Onagro & aſina genitus omnes antecellit. Onagri in phrygia & lycaonia præcipui. Pullis eorũ
ceu præſtantibus ſapore africa gloriatur: quos laliſiones appellant. Mulum. lxxx. annis uixiſſe athenien
ſium monumentis apparet. Eo gauiſi cum templum in arce facerẽt: quod derelictis ſenecta cadentia iumẽ
ta comitatu niſuque exhortareẽ: decretum fecere: quo caueretur: ne frumentarii negociatores ab incerni
culis eum arcerent.

De Bubus. CA. XLV.

BVbus indicis camelorum altitudo traditur: cornua in latitudinem quaternorum pedum. In no
ſtro orbe epiroticis laus magna a Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id conſecutus eſt non an
te quadrimatum ad partus uocandos. Prægrandes itaq; fuere: hodieq; reliquiæ ſtirpium durant.
At nunc aniculæ ad fœcunditatem poſcuntur. tolerantius tamen bimæ. Tauri generatiõem qua
drimi implent: & ſingulis denæ eodem anno traduntur. Si autem poſt coitum in dexteram partem habeãt
tauri: generatos mares eſſe: ſi in leuam fœminas. conceptio: uno initu peragitur: quod ſi forte pererrauit.
xx. poſt diem marem fœmina repetit. Pariunt menſe. x. quicquid ante genitum inutile eſt. Sunt auctores
ipſa complente. x. menſe duos parere: nunc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianua
rii diebus. xxx. aliquibus & autumno: gentibus quidem quæ lacte uiuunt: ita fœtus diſpenſantibus: ut om
ni tempore anni ſuperſit id alimentum. Tauri non ſæpius quam bis die ineunt. Boues animalium ſoli &
retro ambulantes paſcuntur. Apud garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis. xv. annis longiſſima:

Maribus.xx.Robur in quimatu.Lauatione calidæ aquæ traduntur pingueſcere:& ſi quis inciſa cute ſpiri
tum in uiſcera harundine adigat.Nõ degeneres exiſtimari ẽt minus laudato aſpectu:plurimũ lactis alpinis
quibus minimum corporis:plurimũ laboris capite non ceruice iunctis.Syriacis non ſunt palearia; ſed gib
ber in dorſo.Carici quoqꝫ in parte Aſiæ fœdi uiſu tubere ſuper armos a ceruicibus eminente:laxatis corni
bus excellentes in opere narrantur.Cæteri nigri coloris candidiue ad laborem damnant̃.Tauris minora ꝗ̃
bubus cornua tenuioraqꝫ.Domitura boũ in trimatu:poſtea ſera:ante ꝑmatura.Optime cũ domito iuuen
cus imbuit̃.Sociũ.n.laboris agriqꝫ culturæ habemus.Hoc aĩal tantæ apud priores curæ ut ſit inter exẽpla
dãnatus a populo romano die dicta:qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe neganti occiderit bouẽ
actuſqꝫ in exiliũ tãꝗ̃ colono ſuo interempto.Tauris in aſpectu generoſitas torua frõte:auribus ſetoſis:cor/
nibus in procinctu dimicationem poſcentibus.Sed tota comminatio prioribus in pedibus ſtat:ira gliſcen/
te alternos replicans:ſpargenſqꝫ in altum harenã:& ſolus aĩalium eo ſtimulo ardeſcens.Vidimus de ĩperio
dimicantes:& ideo ſe demonſtratos rotari cornibus cadentes excipi:iterũqꝫ reſurgere:modo iacẽtes ex hu
mo tolli:bigarũqꝫ ẽt curru citato uelut aurigas inſiſtere.Theſſaloꝝ gentis inuẽtum eſt equo iuxta quadru
pedante cornu intorta ceruice tauros necare.Primus id ſpectaculũ dedit romæ Cæſar dictator.Hinc uicti/
mæ optimæ & lautiſſima deoꝝ placatio.Huic tantũ aĩali omniũ ꝗbus procerior cauda non ſtatim nato cõ
ſummatæ:ut cæteris menſuræ:creſcit uni donec ad ueſtigia ima perueniat.Quã ob rẽ uictimaꝝ ꝓbatio in ui
tulo:ut articulũ ſuffraginis cõtingat:breuiore non litant.Hoc quoqꝫ notaꝝ uitulos ad aras humeris hoĩs
allatos nõ fere litare:ſicut nec claudicante:nec aliena hoſtia deos placari:nec trahente ſe ab aris.Eſt frequẽs
in prodigiis priſcoꝝ bouem locutum.Quo nunciato ſenatum ſub diuo haberi ſolitum.

De Api boue. CA. XLVI.

BOs in ægypto ẽt numinis uice colitur.Apim uocant.Inſigne ei in dextro latere cãdicans macula
cornibus lunæ creſcere incipientis.Nodus ſub lingua:quem cantarũ appellant.Non eſt fas eum
certos uitæ excedere:annos:merſumqꝫ in ſacerdotum fonte enecant:quæſituri luctu aliũ:quem
ſubſtituant:donec inueniant:mœrent.Deraſis ẽt capitibus:nec tamen uſꝗ̃ diu quæritur.Inuen
tus deducitur a ſacerdotibus memphim.Sunt delubra ei gemina:ꝗ̃ uocãt thalamos auguria populoꝝ.Al/
terum intraſſe lætum eſt:in altero dira portendit.Reſponſa priuatis dat e manu conſulentium cibũ capiẽ/
do.Germanici Cæſaris manũ auerſatus eſt:haud multo poſt extincti.Cætero ſecretus cum ſe prorupit in
cœtus incedit:ſummoto ſtrepitu lictoꝝ:grexqꝫ pueroꝝ comitat̃ carmẽ honori eius canẽtiũ:intelligere ui/
detur & adorari uelle.Hi greges repente lymphati futura ꝓcinũt.Fœmina bos ſemel ei anno oſtendit̃ ſuis
& ipſa inſignibus:ꝗ̃ꝗ̃ aliis:ſemperqꝫ eodem die & inueniri eam:extinguiqꝫ tradunt.Memphi eſt locus in ni
lo:quẽ a figura uocant phialam.Omnibus annis ibi auream pateram argenteamqꝫ mergẽtes:diebus quos
habent natales apis.Septem hi ſunt.Mirumqꝫ neminem per eos a crocodilis attingi.Octauo poſt horam
diei.vi.redire beluæ feritatem.

De natura pecudum & pecorum. CA. XLVII.

MAgna & pecori gratia:uel in placamentis deoꝝ:uel in uſu:uellerum.Vt boues ſumptum hoĩum
excolunt:ita corporum tutela pecori debetur.Generatio bimis utriqꝫ ad nouenos annos:ꝗbuſ/
dam & ad.x.primiparæ minores fœtus.Coitus omnibus ad arcturi occaſum ideſt a tertio idus
maias ad aquilæ occaſum ideſt.xiii.calen.auguſti.Gerunt partum diebus.cl.poſtea concepti in/
ualidi:Cordos uocabant antiqui poſt id tẽps natos.Multi hybernos agnos ꝓferũt uernis:quoniã magis in/
terſit ante ſolſtitium:ꝗ̃ ante brumam firmos eſſe:ſolumqꝫ hoc animal utiliter bruma naſci.Arieti natura/
le agnas faſtidire:ſenectam ouium conſectari:& ipſe ſenecta melior:illis quoqꝫ utilior.Ferocia eius cohibe
tur cornu iuxta aurem terebrato.Dextro teſte præligato fœminas generat:leuo mares.Tonitrus ſolitariis
ouibus abortus inferũt.Remediũ eſt congregare eas:ut cœtu iuuent̃.Aquilonis flatu mares concipi dicũt
auſtri fœminas.Atqꝫ in eo genere arietũ maxime ſpectant̃ ora:quia cuius coloris ſub lingua habuere uenas
eius:& lanitiũ eſt in fœtu:uariũqꝫ ſi plures fuere:& mutatio aquaꝝ potuſqꝫ uariat.Ouiũ ſũma genera duo
tectũ:& colonicũ.Illud mollius:hoc in paſcuo elegantius.Quippe cũ tectũ rubis ueſcat̃.Operimenta eis
ex arabacis præcipua.Lana autem laudatiſſima apula:& quæ in italia græci pecoris appellatur:alibi italica.
Tertium locum mileſiæ oues obtinent.Apulæ breues uillo:nec niſi penulis celebres.Circa tarentũ canu/
ſiumqꝫ ſũmam nobilitatẽ habẽt.In aſia uero eodem genere laodiceæ.Alba circũpadanis nulla ꝓfert̃:nec li
bra cẽtenos numos ad hoc æui exceſſit ulla.Oues nõ ubiqꝫ tõdent̃.Durat ꝗbuſdam in locis mos uellendi.
Coloꝝ plura genere.Quippe cum deſint etiam noĩa eis:quas natiuas appellant aliquot modis.

De generibus lanarum & ueſtium. CA. XLVIII.

HIſpania nigri uelleris ꝓcipuas hẽt:pollentia iuxta alpes:canuſia rutuli:quas erythras uocant:Item
betica ut canuſium.Fuluas tarentum:ac pulliginis ſuæ:& ſuccidis omnibus uſus medicatus.Hy
ſtriæ liburniæqꝫ pilo proprior ꝗ̃ lanæ pexis aliena ueſtibus:& quam ſola ars ſcutulato textu com
mendat.In luſitania ſimilis circa piſcinas ꝓuinciæ narbonenſis:Similis & in ægyptos ex aqua ue
ſtis detrita uſu tingit̃:rurſuſqꝫ æuo durat̃.Eſt & hirtæ filo craſſo in tapetis antiquiſſima gratia.Iam certe
priſcos iis uſos Homerus auctor eſt.Aliter hæc galli tingunt:aliter parthorum gentes.Lanæ:& per ſe coa
ctæ ueſtem faciunt:& ſi addatur acetum etiam ferro reſiſtunt:immo uero etiam ignibus.Nouiſſimo
ſui purgamento:quippe athenis coquentium extractæ indumentis uſu ueniunt:galliarum (ut arbitror)
inuẽtũ.Certe gallicis hodie nominibus diſcernuntur:nec facile dixerim:qua id ætate cœperint.Antiquis
enim torus e ſtramento erat qualiter nunc ẽt in caſtris gauſape.Patris mei memoria cœpere amphimala
nr̃a:ſicut uiloſa & ẽt uentralia.Nã tunica lati claui i modũ gauſape texi nũc primũ icepit.Lanaꝝ nigræ nul

lũ colorẽ bibũt. De reliquaꝝ infectu ſuis locis dicemus. In cõchiliis marinis: aut herbaꝝ natura: lanã colo & fuſo Tanaquilis: quæ eadẽ Caia Cecilia uocata eſt: in templo. M. Anci duraſſe prodente ſe: auctor eſt. M. Varro: factamq; ab ea togã regiã ungulatã ĩ æde fortunæ: qua Seruius Tullius fuerat uſus. Inde factũ: ut nubentes uirgines comitereñ colus compta & fuſus cũ ſtamine. Ea prima texuit rectã tunicã: qua ſimul cum roga pura tyrone induunñ nouæq; nuptæ. Vngulata ueſtis primo lautiſſimis fuit: inde ſurriculata defluxit. Togas raſas: phrygianaſq; Diui Augusti nouiſſimis tpibus cœpiſſe ſcribit Feneſtella. Crebræ papaueratæ antiquiorẽ habent originem. Iam ſub Lucilio poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud hetruſcos originẽ inuenere. Trabeis uſos accipio reges. Pictas ueſtes iam apud Homeꝝ fuiſſe: unde triũphales natæ. Acu facere idæi phryges inuenerũt: ideoq; phrygiones appellati ſunt. Auꝝ intexere in eadẽ aſia inuenit Attalus rex: unde nomẽ attalicis. Colores diuerſos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit: & nomẽ ĩpoſuit. Plurimis uero liciis texere: q̃ polymita appellãt: alexãdria inſtituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica ſeſtertiũ octingẽtis millibus ueniſſe: iã tũc poſuit in capitalibus criminibus: q̃ Neroni principi q̃dringentis millibus ſeſtertiũ nuper ſtetere. Seruii Tullii prætextæ: q̄bus ſignũ fortũæ ab eo dicatæ coopertũ erat: durauere ad Seiani exitũ. Mirũq; fuit nec defluxiſſe eas: nec teredonũ iniurias ſenſiſſe annis. d. lx. Vidimus iã & bidentiũ uellera purpura: cocco: cõchylio ſexq̃pedalibus libris ĩfecta: uelut illa ſic naſci cogẽte luxuria. In ipſa oue ſatis generoſitatis oſtenditur breuitate crurum: uentris ueſtitu: quibus nudus eſſet: apicas uocabant: damnabantq; i Scyriæ cubitales ouium caudæ: plurimumq; in ea parte lanicii. Caſtrari agnos niſi quinque meſtres præmaturum exiſtimant.

De muſimonio. CA. XLIX.

ESt & in hiſpania: & maxime corſica nõ maxĩe abſimile pecori genus muſimonũ: caprino uillo: q̃ pecoris uelleri ꝓpius: Quorum e genere: & ouibus natos priſci umbros uocauerunt. Infirmiſſimum pecori caput: Quaobrem auerſum a ſole paſci cõgẽdum. Quam ſtultiſſima animalium lanata. Qua timuere ingredi unũ cornu rapto ſequunñ. Vita longiſſima annis. x. in æthiopia. xiii. Capris eodem loco. xi. In reliquo orbe plurimum octo. Vtrunque genus intra quartum coitum impletur.

De capris & generatione earum. CA. L.

CApræ pariũt & q̃ternos: ſed raro admodũ. Ferũt q̄nq; mẽſibus: ut oues. Capræ pinguedinæ ſterileſcũt. Trimæ minus utiliter generãt: & in ſenecta: nec ultra q̃driẽniũ. Incipiũt. vii. mẽſe: & adhuc lactãtes. Mutilũ in utroq; ſexu utilius. Primus in die coitu nõ ĩplet: ſequẽs efficatior: ac deĩde cõcipiũt nouẽbri mẽſe: ut martio pariãt turgeſcẽtibus uirgultis. Aliq̃ aniculæ: ſemp bimæ: in trimatu inutiles pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra ſuffuſos iunci puncto ſanguine exonerat: Cap rubi. Solertiã eius aĩalis Mutianus uiſã ſibi ꝓdidit in põte ꝑtenui duabus obuiis e diuerſo cũ circũactũ anguſtiæ nõ caperẽt: nec reciprocationẽ lõgitudo in exilitate: cæca torrẽte rapido minaciter ſubter fluẽte: alterã decubuiſſe: atq; ita alterã ꝓculcatæ ſupgreſſam. Mares q̃ maxĩe ſimos longis auriculis infractiſq; armis q̃ uiliſſimos ꝓbant. Fœminaꝝ generoſitatis inſigne laciniæ corpibus & ceruice binæ dependẽtes: Nõ oĩbus cornua: ſed q̄bus ſunt: in his & indicia annoꝝ p incremẽta nodoꝝ. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas ſpirare: ꝗ nõ naribus: nec unq̃ febri carere Archelaus auctor ẽ. Ideoq; fortaſſis: q; aĩa his q̃ ouibus ardentior: calidioreſq; cõcubitus. Tradũt & noctu nõ minus cernere q̃ interdiu. Et iõ caprinũ iecur: ſi ueſcañ: reſtituit ueſpertinã aciẽ his: quos nyctalopas uocãt. In cilicia circaq; ſyrias uillo tonſili ueſtiũ-
Vel ſyrtes tur. Capras in occaſum decliui ſole in paſcuis negãt cõtueri inter ſeſe: ſed auerſas iacere. Reliq̃s ãt horis inter ſe aduerſas & cognitiores. Dependet oĩum mento uillus: quem aruncum uocãt. Hoc ſi q̃s apprehenſam ex grege unam trahat: cæteræ ſtupentes ſpectant. Id etiam euenire cum q̃dam herbam aliqua ex eis momorderit. Morſus eaꝝ arbori exitialis. Oliuã lãbendo quoq; ſterilem faciunt. Eaq; ex cã Mineruæ immolatur.

De ſuibus: & natura earum. CA. LI.

SVilli pecoris admiſſura a fauonio ad æq̄noctiũ uernũ ætatis. viii. menſe. Quibuſdã in locis ẽt a. iiii. uſq; ad. vii. annũ. Partus bis in ãno. Tẽpus utero. iiii. mẽſiũ. Nũerus fœcũditatis ad uicẽos: Sed educare tam multos nequeũt. Diebus. x. circa brumã ſtati dẽtes naſci Nigidius tradit. Implenñ uno coitu: q & geminatus pp facilitatẽ abortiẽdi remediũ ne pria ſubatiõe: neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares nõ ultra trimatũ generãt. Fœminæ ſenectute feſſæ cubãtes coeunt. Comeſſe fœtus his nõ ẽ ꝓdigiũ. Suis fœtus ſacrificio die. v. purus ẽ. Pecoris die. vii. Bubus. xxx. Corũcanius ruminalis hoſtias donec bidẽtes fierẽt: puras negauit. Suẽ oculo amiſſo putãt cito extĩgui: alioq̄n uita ad. xv. annos: q̄buſdã uicẽos: Veꝝ efferãñ: & alias obnoxiũ genus morbis anginæ maxĩe: & ſtrumæ. Index ſuis ĩualidæ cruor ĩ radice ſetæ dorſo euulſæ: caput obliquũ ĩ ĩceſſu. Penuriã lactis ꝑpigues ſentiũt: & prio fœtu minus ſũt nũeroſæ. In luto uolutatio gñi grata. In torta cauda. Id ẽt notatũ facilius iacer ĩ dexteꝝ q̃ leuũ detortã. Pĩgueſcũt. lx. diebus: ſed magis tridui ĩedia ante ſaginationẽ orſa. Aĩaliũ hoc maxĩe brutũ: aĩamq; ei p ſale datã nõ illepide exiſtimabañ. Cõptũ agnita uoce ſuarii furto abactos: merſo nauigio ĩclinatiõe lateris unius remeaſſe. Qui & duces ĩ urbe foꝝ nũdiariũ domoſq; petere diſcũt: & feri ſapiũt ueſtigia palude cõfũdere: urina fugã leuare. Caſtranñ fœmĩæ ſic quoq; uti cameli poſt bidui ĩediã: ſuſpẽſæ pnis prioribus: uulua reciſa celerius. Ita pingueſcũt. Et adhibeñ ars iecori fœminaꝝ: ſicut anſeꝝ. Inuẽtũ. M. Apicii fico: carica ſaginatis: a ſacietate necatis repẽte mulſi potu dato: Neq; alio ex aĩali nũeroſior materia ganeæ: q̄nquagĩta ꝓpe ſapores: cũ cæteris ſinguli. Hic cẽſoriaꝝ legũ paginæ: ĩterdictaq; cœnis abdomina: glãdia: teſticuli: uuluæ: ſincipita uerrinatur: tñ Publii mimoꝝ poetæ cœna: poſtq̃ ſeruitutẽ exuerat: nulla memoreñ ſine abdomine: ẽt uocabulo ſuminis ab eo ĩpoſito. Placuere ãt & feri ueſicæ. Catonis cẽſoris orõnes aprinũ exprobrãt callũ. In tres tam ptes diuiſo apro media ponebãt lũbos aprunos appellata. Solidũ aprũ romanoꝝ prius ĩ epulis appoſuit. P.

Seruilius Rullus pater eius Rulli qui Ciceronis in conſulatu legem agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei eſt. Et hoc annales notarunt horum. ſ. ad emendationem morum: quibus notata quidem eſſet cœna ſed in principio bini terniq́ pariter mandebantur apri.

De uiuariis beſtiarum. CA. LII.

VIuaria eorum cæterorumq́ ſilueſtrium primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus: qui ſ tarquinenſi feras paſcere inſtituit. Nec diu imitatores defuere. L. Lucullus: & Qu. Hortenſius. Sues feræ ſemel anno gignunt. Maribus in coitu plurima aſperitas. Tunc inter ſe dimicant indurantes attritu arborum coſtas: lutoq́ ſe tergorantes. Fœminæ in partu aſperiores: & fere ſimiliter in omni genere beſtiarum. Apris maribus non niſi anniculis generatio. In india cubitales. dentium flexus gemini ex roſtro. Totidem a frõte ceu uituli cornua exeũt. Pilus æreo ſimilis agreſtibus: cæteris niger. At in arabia ſuillum genus non uiuit in ullo genere.

De ſemiferis animalibus. CA. LIII.

AEque facilis mixtura cum fero: qualiter natos antiqui hibridas ſues uocabant ſemiferos. ad homines quoq́ ut in Caium Antonium Ciceronis in conſulatu collegam appellatione tranſlata nõ in ſuibus tantũ: ſed in oĩbus quoq́ animalium cuiuſcũq́ generis ullum eſt placidũ. Eiuſdem inuenit & ferũ: utpote cũ hominũ ẽt ſilueſtrium tot genera ꝑdi.ta ſint. Capræ tamẽ in plurimas ſimilitudines trãſfigurãtur. Sũt capræ: ſunt rupicapræ: ſũt ibices pnicitatis mirãdæ: q̃q̃ onerato capite uaſtis cornibus gladiorumq́ uaginis in hæc ſe liberantiut tormento aliquo rotati in petris potiſſimum: e monte aliquo in aliũ tranſire cupientes: atq́ recurſu pernici quo libuerit: exultant. Sũt & origes: ſoli a quibuſdã di.ti contrario pilo ueſtitu: & ad capud uerſo. Sunt & damæ: & pigargi: & ſtrepſicerotes: multaq́ alia haud diſſimilia. Sed illa alpes: hæc tranſmarini ſitus mittunt.

De Simiis. CA. LIIII.

SImiarum quoq́ genera hominis figuræ proxima caudis inter ſe diſtinguuntur. Mira ſolertia: uiſco inuugunt laqueos: calceariq́ imitatione uenantium traduntur. Mutianus & latrunculis luſiſſe fictis: cæra: nuces uiſu diſtinguere. Cornelius luna caua triſtes eſſe: quibus in eo genere cauda ſit. Noua exultationem adoriri. Nanq́ defectum ſyderum & cæteræ pauent quadrupedes. Semiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Geſtant catulos: quos manſuefactæ intra domos peperere: omnibus demonſtrant: tractariq́ gaudent: tractatu gratulationem intelligentes. Itaq́ magna ex parte complectendo necãt. Efferatior cynocephalis natura: ſicut mitiſſima ſatyris. Callitriches toto pene aſpectu differunt. Barba eſt in facie: cauda late diffuſa priori parte. Hoc animal negaẽ uiuere ĩ alio niſi in æthiopiæ: quo gignitur: cœlo.

De Leporibus. CA. LV.

LEporum plura ſunt genera: in alpibus candidi: quibus hybernis menſibus pro cibatu niuem credunt eſſe. Certe liquiſcente ea rutileſcunt annis oĩbus. Et eſt aliquod aĩal intolerandi rigoris alumnum leporum generis. Sunt & quos hiſpania cuniculos appellat fœcunditatis innumeræ: famẽq́ balearibus inſulis populatis meſſibus afferens. Fœtus uentre exectos: uel uberibus ablatos non repurgatis interraneis gratiſſimo in cibatu habẽt: laurices uocant. Certum eſt balearicos aduerſus prouentũ eoꝝ auxiliũ militare a Diuo Auguſto petiſſe. Magna ꝑ uenatũ eoꝝ uiuerris gratia eſt. Iniiciunt eas in ſpecus: qui ſunt multifores in terris: unde & nomen aĩali: atq́ ita eiectos ſuperne capiũt. Archelaus auctor eſt quot ſint corporis cauernæ ad excrementa: lepori totidem annos eſſe ætatis. Varius certe numerus reperitur. Idem utrãq́ uim ſingulis ineſſe: ac ſine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura innocua: & eſculenta aĩalia fœcunda generauit. Lepus omniũ ꝑdæ naſcens ſolus: ꝑter daſipodẽ ſupfœtat: aliud educãs: aliud in utero pilis ueſtitum: aliud ĩ plume: aliud inchoato gerens ptu. Necnõ & ueſtes leporino pilo facere tentatũ eſt tractu nõ perinde molliẽtur in cute propter breuitatem pili dilabi.

De Damis. CA. LVI.

DAmæ manſueſcunt raro: cum feræ iure dici non poſſint. Complura nanque ſunt: nec placida nec fera: ſed mediæ inter utrumque naturæ: ut in uolucribus hirundines: apes in campo: in mari delphini.

De muribus & gliribus. CA. LVII.

QVo in genere multi: & hos incolas domus impoſuere mures haud ſpernendum in oſtentis etiam publicis animal. Arroſis lauini clypeis argenteis marſicum portendere bellum: Carboni imperatori apud cluſium faſciis qbus in calciatu utebaẽ exitium. Plura eorum genera in cyrenaica regione: alii lata fronte: alii acuta: alii herinaceorum genere pungentibus pilis. Theophraſtus auctor eſt in gyaro inſula: cum incolas fugaſſent: ferrũ quoq́ roſiſſe. Cõſtat id q̃d iacturã q̃dã & ad chalybas fecere in ferrariis officinis. Aurariis q̃dẽ in metallis ab hoc aluos eoꝝ excidi: ſemꝑq́ id furtũ deprehẽdi: tãtã eẽ dulcedinẽ furãdi. Veniſſe murẽ .cc. nummis caſilinũ obſidẽte Hãnibale: eũq́ q uẽdiderat fame interiſſe: emptorẽ uixiſſe annales tradũt. Cũ candidi prouenere: lætũ faciũt oſtẽtũ. Nã ſoricũ occẽtu dirimi auſpicia annales refertos habemus. Sorices & ipſos hyeme cõdi auctor eſt Nigidius: ſicut glires: quos cẽſoriæ legis pricipes. Qu. Scaurus & M. in cõſulatu nõ alio mõ cœnis ademereq̃ cõchylia: aut ex alio orbe cõuectas aues. Semiferũ & ipſum animal: cui uiuaria in doliis idem: qui apris inſtituit. Qua in re notatũ non congregari niſi populares eiuſdem ſiluæ: & ſi miſceantur alienigenæ: niſi amne uel monte diſcreti interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate ĩ ſenium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant: ruſſus æſtate iuueneſcũt: ſimili & muſtellis quiete.

Quæ animalia quibus in locis non ſint. CA. LVIII.

Sic mirum rerum naturam non ſolum alia aliis dediſſe terris animalia:ſed in eodem quoq; ſitu quædam aliquibus locis negaſſe. In meſia ſilua italiæ non,niſi in parte reperiuntur hi glires. In lícia dorcades non tranſeunt montes ſyris uicinos. Onagri mõtéq cappadociam a lycia diuidit. In helleſponto in alienos fines non commeant cerui:& circa arginuſſam elatum montem non excedunt auribus etiam in monte ſiſſis. In pordoleſene inſula uiciniá muſtellæ non tranſeunt. In bœtia lebadia illatæ ſolum ipſum fugiunt: quæ iuxta in orchomeno tota ſubruunt arua talpæ: quarum e pellibus cubicularia uidimus ſtragula. Adeo ne religio quidem a portentis ſummouet delitias. In ithaca lepores illati moriuntur:extremis quidem in littoribus. In ebuſo cuniculi non ſunt:ſcatét in hiſpania balearibusq;. Cyrenis mutæ fuere ranæ:illatis e continente uocalibus durat genus earum. Mutæ ſunt etiam nunc in ſeripho inſula:Eædem alio tranſlatæ canunt. Quod accidere & in lacu theſſaliæ ſicendo traduntur in italia muribus araneis uenenatus eſt morſus. Eoſdem ulterior apennina regio non habet. Iidem ubicúq; ſint orbitam ſi tranſiere moriuntur. In olympo macedoniæ monte non ſunt lupi. Nec in creta inſula: ibi q́quidé nõ uulpes urſi ue:aut omnino ullum maleficum animal:præter phalangiũ. Aranei id genus de quo dicemus ſuo loco: Mirabilius in eadem inſula ceruos ꝓterq̃ in cidoneatarum regionem non eſſe. Item apros & attagenas:herinaceos. In africa autem:nec apros nec ceruos:nec capreas:nec urſos.

Quæ aduenis noceant. CA. LIX.

Iam quædam animalia innoxia indigenis aduenas interimunt ſicut ſerpentes. Paruæ in tyrinthe:quos terra naſci proditur. Item in ſyria angues circa euphratis maxime ripas dormientes ſyros non attingunt. Aut etiam ſi calcati momordere:non ſentiunt maleficia:alios cuiuſq; gentis infeſti auide & cum cruciatu exanimantes. Quam obrem & ſyri non necant eos. Contra in aletenio cariæ monte Ariſtoteles tradit a ſcorpionibus hoſpites non lædi:indigenas interimi. Sed reliquorum quoq; animalium:& præterea terreſtrium dicemus genera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS.

De Aquatilium Natura. CA. I.

ANIMALIVM:QVAE terreſtria appellauimus hominum quadam cõſortione degentia indicata natura é. Ex reliquis minimas eſſe uolucres cõuénit. Quamobrem prius æquorũ:amniũ:ſtagnorumq; dicẽtur.

Quare in mari maxima aialia. CA. II.

Vel cõ plura

Sunt át copluria in his maiora etiam terreſtribus. Cauſa euidens humoris luxuria: alia ſors alitum: Quibus uita pẽdentibus in mari autem tam late ſupino i molliq; ac fertili accreméto accipiente cauſas genitales ſublimi ſemperq; pariente natura; pleraq; etiam mõſtrifica reperiuntur:perplexis & in ſemet.aliter atq; aliter nunc flatu:nunc fluctu conuolutis ſeminibus:atque principiis. Vt uera fiat uulgi opinio:quicquid naſcatur in parte naturæ ulla:& in mari eſſe: præterq; multa:quæ nuſquam alibi rerum quidem non ſolum animalium ſimulacra ineſſe:licet intelligere intuẽtibus uuam:gladium:ſerras. Cucumim uero:& in colore:& in odore ſimilem. Quo minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cocleis.

De indici maris beluis. CA. III.

Plurima autem:& maxima in indico mari animalia:e quibus balenæ quaternum iugerum priſtes ducenum cubitorum. Quippe ubi locuſtæ quaterna cubita impleant. Anguilæ quoque in gange amne tricenos pedes. Sed in mari beluæ circa ſolſtitia maxime uiſuntur. Tunc illic ruunt turbines:tunc imbres:tunc deiectæ montium iugis procellæ ab imo uertunt maria i pulſataſq; ex profundo beluas cum fluctibus uoluunt:& alias tanta tynnorum multitudine:ut magni Alexãdri claſſis haud alio modo:quam hoſtium acie obuia contrarium agmen aduerſa fronte direxerit. Aliter ſparſis non erat euadere:qui non uoce:non ſonitu:non ictu:ſed fragore terrentur:nec niſi ruina turbantur. Cadara appellatur rubri maris peninſula. Huius obiectu uaſtus efficitur ſinus.xii.dierum & noctium remigio enauigatus Ptolemæo regi:quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quiete pręcipua ad immobilem magnitudinem beluæ adoleſcunt. Gedroſi:qui arbin amnem accolunt: Alexandri magni claſſi ui præ

ſecto prodidere in domibus fores maxillis beluarum facere oſſibus tecta cõtignare. Ex quibus multa quadragenum cubitorum longitudinis reperta. Exeunt & pecori ſimiles beluæ ibi in terram: paſtæq; radices fruticum remeãt: & quædam equorum: aſinorum: taurorum capitibus: quæ depaſcitur ſata maximũ aĩal in indico mari piſtris: & balena eſt.

Quæ in quoq; oceano maxima. CA. IIII.

IN gallico oceano phyſeter ingentis columnæ modo ſe attollens: altiorq; nauium uelis diluuiem quandam eructans. In gaditano oceano arbor in tantum uaſtis diſpanſa ramis: ut ex ea cauſa fretum nunq̃ intraſſe credatur. Apparent & rotæ appellatæ a ſimilitudine quaternis diſtinctæ radiis modiolos earum oculis duobus utrinq; claudentibus.

De tritonum: & nereidum: & elephantorum marinorum figuris. CA. V.

TIberio principi nunciauit olyſiponẽſium legatio ob id miſſa uiſum auditumq; in quodam ſpecu concha canentem. Tritonem: qua noſcitur forma. Et Nereidum falſa opinio non eſt ſquamis modo hiſpido corpore etiam: in quo humanam effigiem habent. Namq; hæc in eodem ſpectata littore eſt. Cuius morientis etiam gannitum triſtem accolæ audiuere longe. Et Diuo Auguſto legatus galliæ complures in littore apparere exanimes Nereidas ſcripſit. Auctores habeo ĩ equeſtri ordine ſplẽdentes uiſum ab his in gaditano oceano marinum hominem toto corpore abſoluta ſimilitudine aſcendere nauigia nocturnis temporibus: ſtatimq; degrauari quas inſederit partes: & ſi diutius permaneat ẽt mergi. Tiberio principe contra lugdunenſis prouinciæ littus inſularum trecentas amplius beluas reciprocans deſtituit oceanus miræ uarietatis: & magnitudinis. Nec pauciores in ſantonum littore. Interq; reliquas elephantos: & arietes candore tantum cornibus aſſimilatis: Nereidas uero multas. Turanius uero prodidit expulſam beluam in gaditana littora: cuius inter pinnas quas ultimæ caudæ cubita. xvi. fuiſſent: dentes eiuſdem. cxx. Maximi dodrantium menſura: minimi ſemipedum. Beluæ: cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda: oſſa romæ apportata ex oppido iudææ ioppe oſtendit inter reliqua miracula ĩ ædilitate ſua. M. Scaurus longitudine pedũ. xl. altitudine coſtarum indicos elephãtos excedẽte: Spinæ craſſitudine ſexquipedali.

De balenis & orcis. CA. VI.

BAlenæ autem noſtra maria penetrant. In gaditano oceano nõ ante brumam conſpici eas tradũt. Condi in æſtatis temporibus in quodam ſinu placido: & capaci mire gaudentes ibi parere. Hoc ſcire orcas infeſtam his beluam. Et cuius imago nulla repræſentatione exprimi poſſit alia: quam carnis immenſæ dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in ſecreta: ac uitulos earum & fœtas uel etiamnum grauidas lacerant morſu: incurſuq; ceu liburnicarum roſtris fodiunt. Illæ ad flexum immobiles: ad repugnandum inertes: & pondere ſuo oneratæ. Tunc quidem & utero graues: pariendiue pœnis inualidæ ſolum auxilium nouere: in altum profugere: & ſe toto defendere oceano. Contra orcæ occurrere laborant: ſeſeq; opponere: & cautium anguſtiis trucidare: in uada urgere: ſaxis illidere. Spectantur ea prœlia ceu mari ipſo ſibi irato nullis in ſinu uentis. Fluctibus uero ad anhelitus ictuſq; q̃tos nulli turbines uoluãt. Orca & in portu hoſtienſi uiſa eſt oppugnata a Claudio principe. Venerat tunc exædificãte eo portum inuitata naufragiis tergorum euectorum e gallia: ſatianſq; ſe per cõplures dies alueũ in uado ſulcauerat: accumulata fluctibus in tantum: ut circũagi nullo modo poſſet. Et dum ſaginã ꝑſequit̃ in littus fluctibus propulſa eminente dorſo multum ſuper aquas carinæ uice inuerſæ: protendi iuſſit Cæſar plagas multiplices inter ora portus: profectuſq; ipſe cum prætorianis cohortibus po. ro. ſpectaculum præbuit: lanceas congerente milite e nauigiis aſſultantibus: quorum unum mergi uidimus reflatu beluæ oppletum unda. Ora balenæ habent in frontibus. Ideoq; ſumma aqua annatantes in ſublime nymbos eflant.

Vel lãci
nant

uel ſcau
tas

An ſpirent piſces an dormiant. CA. VII.

SPirant autem confeſſione omnium: & pauciſſima animalia in mari: quæ internorum uiſcerum pulmonem habent. Quoniam ſine eo nullum animal putatur ſpirare: nec piſcium branchias habentes anhelitum reddere: ac per uices recipere exiſtimant: quorum hæc opinio eſt. Nec multa alia genera etiam branchiis carentia. In qua ſententia fuiſſe Ariſtotelem uideo: & multis perſuaſiſſe doctrinæ indaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud diſſimulo: quoniam & pulmonum uice aliis poſſunt alia ſpirabilia ineſſe uiſcera ita uolente natura: ſicut & pro ſanguine multus alius humor. In aquas quidem penetrare hunc uitalem halitum quis miretur? qui etiam reddi ab his eum cernat: & in terras tanto quoq; ſpiſſiorem naturæ partem penetrare argumento animalium: quæ ſemper defoſſa uiuunt ceu talpæ. Accedit apud me certæ efficaciæ: ut credam omnia in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte: primum ſæpe annotata piſcium æſtiuo calore quædam anhelatio: & alia tranquillo uelut oſcitatio. Ipſorum quoq; qui ſunt in aduerſa opinione de ſomno piſcium confeſſio. Quis enim ſine reſpiratiõe ſomno locus? Præterea bullantium aquarum ſufflatio: lunæq; effectu: concharum quoq; corpora augeſcentia ſuper omnia: eſſe auditum & odoratum piſcibus: non erit dubium ex aeris utrunq; materia. Odorem quidẽ non aliud q̃ infectum aera intelligi poſſe. Quamobrem de his opinentur: ut cuique libitum erit. Branchiæ non ſunt balenis: nec delphinis. Hæc duo genera fiſtulis ſpirant: quæ ad pulmonem pertinent. Balenis a fronte: delphinis a dorſo. Et uituli marini: quos uocant phocas: ſpirant & dormiunt in terra. Item teſtudines: de quibus mox plura.

De Delphinis. CA. VIII.

VElociſſimum omnium animalium non ſolum marinorum delphinus: ſed ocior uolucre: acrior telo: ac niſi multum infra roſtrum os illi foret medio pene in uẽtre: nullus piſcium celeritatem eius euaderet. Sed affert morem prouidentia naturæ: quia niſi reſupini: atq; conuerſi non corri-

Vel iuncti

piunt:quæ cauſa præcipue uelocitatem eoꝝ offendit:Nam cũ fame concitati fugientem inuada ima perſecuti piſcem diutius ſpiritũ continuere:ut arcu emiſſi ad reſpirandũ emicant.Tãtaq; ui exiliunt:ut plerũq; uela nauiũ tranſuolent uento:Agũt uere coniugia:pariũt catulos.x.menſe:æſtiuo tempore.Interdũ & binos nutriũt uberibus ſicut balena.Atq; ẽt geſtãt foetus in infantia infirmos.Quinetiã adultos diu comitãtur magna erga partũ charitate.Adoleſcũt.celeriter.X.annis putanẽ ad ſũmam magnitudinem peruenire.Viuũt ẽt tricenis.Quod cognitum præſciſſa cauda in experimentũ.Abdunẽ tricenis diebus circa canis ortum:occultanturq; incognito modo.Quod eo magis miꝝ eſt:ſi ſpirare in aqua nequeũt.Solent in terram erũpere incerta de cauſa.Et ſtatim tellure tacta moriunẽ:multoq; ocius fiſtula obturata.Lingua eſt his cõtra naturam aqtiliũ mobilis:breuis:atq; lata:haud differens ſuillæ.Pro uoce gemitus humano ſimili:dorſum repandũ:roſtrũ:ſimũ:Qua de cã,nomẽ Simonis oẽs miro mõ agnoſcũt:malũtq; ita appellari.Delphinus non tantũ hoĩs amicũ aĩal:ueꝝ:& muſica arte mulceẽ ſymphoniæ cãtu:& præcipue hydrauli ſono.hominem non expaueſcit ut alienũ.Obuiã nauigiis uenit.Alludit exultans:certat ẽt:& ꝗuis plena ꝑterit uela.Diuo aũt Auguſto principe lucrinũ lacũ inuectus pauperis cuiuſdam pueꝝ ex baiano puteolos in ludũ literaꝝ ſtantem:cũ meridiano immorans appellatũ eũ Simonis noĩe ſæpius fragmentis panis:quem ob id ferebat:allexiſſet:miro amore dilexit.Pigeret referre:ni res Mœcenatis:& Flauiãi:& Flauii alfii multorũq; eẽt litteris mãdata.Quocũq; diei tpe inclamatus a puero ꝗuis occultus:atq; abditus:ex imo aduolabat:paſtuſq; e manu ꝑbebat aſcenſuro dorſum penne aculeos uelut uagina condens:receptũq;:puteolos p magnũ æquor in ludũ ferebat.Simili modo reuehens pluribus annis:donec morbo extincto puero ſubinde ad cõſuetũ locũ uentitans triſtis:& merenti ſimilis ipſe quoq;(qđ nemo dubitaret)deſiderio expirauit.Alius inter hos annos in africo littore hipponis diarrhyti ſimili modo ex hominũ manibus ueſcens:ferenſq; ſe tractandũ:& alludens natantibus:impoſitoſq; portans:unguento perunctus a Flauiano proconſule africæ:& ſopitus(ut apparuit)odoris nouitate fluctuatuſq; ſimilis exanimi:caruit hominũ cõuerſatione:ut iniuria fugatus per aliquot menſes:mox reuerſus in eodẽ miraculo fuit.Iniuriæ poteſtatũ inhoſpitales ad uiſẽdũ uenientiũ hypponẽſes in necẽ eius compulerũt.Ante hæc ſimilia de puero in iaſſo urbe memoranẽ:Cuius amore ſpectatus longo tpe dũ abeũtẽ in littus auide ſequitur:in harenam inuectus expirauit.Pueꝝ Alexãder magnus babylone Neptuni ſacerdotio præfecit:amorem illũ numinis propitii fuiſſe interpretatus:In eadem urbe iaſſo.Egeſidemus ſcribit:& aliũ pueꝝ Hermiam nomine ſimiliter maria perequitantem:cũ repentinæ procellæ fluctibus exanimatus eſſet:relatũ:delphinũq; cauſam læti fatentem non reuerſum in maria atq; in ſicco expiraſſe.Hoc idem & naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit.Nec modus exemplorũ.Eadem amphilochii:& tarentini de pueris delphiniſq; narrant.Quæ faciũt:ut credaẽ:Arionem quoq; citharedicæ artis interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius quæſtus eblanditũ:ut prius caneret cithara:congregatis cantu delphinis cum ſe ieciſſet in mare:exceptũ ab uno tenarum in littus peruectũ.Eſt prouintiæ narbonenſis & in nemauſienſi agro ſtagnũ laterna appellatũ:ubi cum homines delphini ſocietate piſcanẽ:innumera uis mugilũ ſtatuto tempore anguſtis faucibus ſtagni in mare erũpit obſeruata æſtus reciprocatione.Qua de cauſa prætendi non queũt retia:q̃ molem ponderis nullo modo tolerẽt etiam ſi non ſolertia inſidietur tempori.Simili ratione in altum protinus tendũt:quod uicino gurgite efficere,locumq; ſolum pandendis retibus habilem effugere feſtinant.Quod ubi animaduertere piſcantes:cõcurrit autem multitudo temporis gnara:& magis etiam uoluptatis huius auida:totuſq; populus e littore quanto poteſt clamore conciet Simonem ad ſpectaculi euentũ.Celeriter delphini exaudiũt deſideria aquilonũ flatu uocem proſequente:auſtro uero tardius ex aduerſo referente.Sed tũc quoq; improuiſo in auxiliũ aduolant.Propere apparet acies:quæ protinus diſponiẽ in loco:ubi coniecta eſt pugna.Opponunt ſeſe ab alto:trepidoſq; in uada urgent.Tũc piſcatores circũdant retia:furciſq; ſubleuant.At mugilũ nihilominus uelocitas tranſilit.At illos excipiũt delphini:& occidiſſe ad præſens contenti cibos in uictoriam differũt.Operæ prœlium ſeruet:includiq; retibus ſe fortiſſime urgentes gaudent.Ac ne idipſum ſugam hoſtium ſtimulet:inter nauigia:& retia natanteſue homines ita ſenſim elabũẽ:ut exitus non appareat.Saltu qđ eſt alias blandiſſimũ his:nullus conaẽ euadere:ni ſumitanẽ ſibi retia.Egreſſi protinus ante uallũ prœlianẽ.Ita peracta captura:quos interemere:diripiunt.Sed enixioris operæ q̃ in unius diei præmiũ:ut cõſcii ſibi operiunẽ in poſterũ:nec piſcibus tantũ:ſed interiectu panis ac uino ſatianẽ.Quæ de eodẽ genere piſcãdi in iaſſio ſinu conſul Mutianus tradit:hoc differunt quod ultro neq; inclamanti præſto ſint:parteſq; e manibus accipiant:& ſuum quemq; cubantes cum delphinis ſociũ habeãt ꝗuis noctu & ad faces.Ipſis quoq; inter ſe eſt publica ſocietas.Capto a rege cariæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquoꝝ conuenit multitudo mœſtitia quadam:quæ poſſet intelligi miſerationem petens donec dimitti rex eũ iuſſit.Quin & paruos ſemper aliqs grandior comitatur ut cuſtos.Conſpectiq; ſunt iam defunctum portantes ne laceretur a beluis.

De turſionibus aquatilibus. CA. IX.

DElphinoꝝ ſimilitudinem habẽt quocanẽ turſiones.Diſtant & triſtitia qdem aſpectus.Abeſt.n.illa laſciuia:maxime tamen roſtris:caniculaꝝ maleficentia aſſimilati.

De teſtudinibus:& quomodo capiantur. CA. X.

TEſtudines tantæ magnitudinis indicũ mare emittit:ut ſingularũ ſuperficie habitabiles caſas integant.Atq; inter inſulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis.Capiũẽ multis qdem modis:ſed maxime euectæ in ſumma pelagi:aut meridiano tempore blandito eminente toto dorſo per tranquilla fluitantes;Quæ uoluptas libere ſpirandi in tantum fallit oblitas ſui:ut ſolis uapore:ſiccato cortice:non queant mergi:inuitæq; fluitent opportunæ uenantiũ prædæ.Ferũt & paſtũ egreſſas no-

ctu:auideq́ ſaturatas laxari. Atq́ ut remearint matutino ſumma in aqua obdormiſcere:id prodi ſterten/
tium ſonitu. Tunq́ leuiter capti. Annatare enim ſingulis ternos:a duobus in dorſum uertia tertio laqueũ
inici ſupinæ:atq́ ita ad terram a pluribus trahi. In phœnicio mari haud ulla difficultate capiũtur: ultroq́
ueniunt tempore ſtatuto anni in amnem eleutherum effuſa multitudine. Dentes non ſunt teſtudini: ſed
roſtri margines acuti ſuperna parte inferiorem claudente pyxidum modo. In mari uiuũt conchyliis tanta
oris duritia: ut lapides comminuant. In terram egreſſæ in herbis pariunt oua auium ouis ſimilia ad cente
na numero. Eaq́ defoſſa extra aquas: & cooperta terra: ac pauita pectore: & cõplanata incubant noctibus:
educant: ſoetus annuo ſpatio. Quidam oculis ſpectando quoq́ oua foueri ab iis putant. Fœmina coitum ſu
gere: donec mas feſtucam aliquam imponat aduerſæ. Troglodytæ cornigeras habent: ut in lyra annexis:
cornibus latis: ſed mobilibus: quorum in natando remigio ſe adiuuant. Celotium genus id uocatur exi/
miæ teſtudinis: ſed raræ. Namq́ quaſi ſcopuli pacuti chelonophagos terrent. Troglodytæ autem: ad quos
annatant: ut ſacras adorant. Sunt & terreſtres: quæ ob id in operibus cherſinæ uocantur in africæ deſertis:
qua parte maxime ſitientibus harenis ſqualent roſido (ut creditur) humore uiuentes. Neque ibi aliud ani/
mal prouenit.

Quis primus teſtudines ſecare inſtituit. CA. XI.

TEſtudinum putamina ſecare in laminas: lectoſq́: & repoſitoria his ueſtire Carbilius Pollio inſti/
tuit: prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. CA. XII.

AQuatilium tegmenta plura ſunt. Alia corio & pilis teguntur: ut uituli: hippopotami. Alia corio
tantũ ut delphini. Cortice ut teſtudĩes. Silicum duricia ut oſtreæ: & conchæ. Cruſtis ut locuſtæ.
Cruſtis & ſpinis ut echini. Squamis ut piſcis. Aſpera cute ut ſquatina: qua lignum & ebora po/
liuntur. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypus.

De uitulo marino. CA. XIII.

QVæ pilo ueſtiunt aĩal pariunt ut piſtris. balena: uitulus. Hic parit in terra pecudum more. Secun
do partus reddit initu. Canum modo cohæret: & parit nunq̃ geminis plures. Educat mãmis fœ/
tum. Non ante. xii. diem deducit: in mare ex eo ſubinde aſſuefaciens. Interficiuntur difficulter ni
ſi capite eliſo. Ipſis in ſomno mugitus: Vnde nomen uituli accipiunt. Tẽtent diſciplinam: uoceq́
pariter & uiſu populũ ſalutant. Condito: fremitu nomine uocati reſpondẽt. Nullum animal grauiore ſom
no premitur. Pennis: quibus in mari utuntur: humi quoq́ uice pedum ſerpũt: Pelles eoꝝ ẽt detractas cor/
pori ſenſum æquoꝝ retinere tradunt: ſemperq́ æſtu maris recedente inhorreſcere. Præterea dextræ pen/
næ uim ſoporiferam ineſſe: ſomnoſq́ allicere ſubditam capiti.

De piſcibus pilo carentibus: & quõ pariant: & quot eoꝝ genera: CA. XIIII.

PIlo carentiũ duo oĩno aĩal pariũt: delphinus ac uipera. Piſciũ ſpẽs ſunt. lxxiiii. præter cruſtis inte/
cta q̃ ſunt. xxx. De ſingulis alias dicemus. Nunc. n. naturæ tractantur inſignium

De nominibus & naturis multorum piſcium. CA. XV.

PRecipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta. xv. pependiſſe. Eiuſdẽ caudæ latitudinẽ duo
cubita & palmum. Sunt & in quibuſdam amnibus haud minores: ſylurus in nilo: eſox in rheno
attilus in pado inertia pingueſcẽs ad mille aliquãdo libras cathenato captus hamo: nec niſi boũ
iugis extractus. Atqui hũc minimus appellatus clupea uenam quandam eius in faucibus mira
cupidine appetens morſu exanimat. Sylurus graſſatur ubicunq́ eſt omne aĩal appetens: equos innatantes
ſæpe demergens: præcipue in rheno germaniæ amne pp̃ liſboum: Et in danubio mari extrahitur porculo
marino ſimillimus. Et in boriſthene memorat̃ p̃cipua magnitudo nullis oſſibus ſpiniſue interſitis: car/
ne p̃dulci. In gange indiæ plataniſtas uocant roſtro delphini & cauda: magnitudine ãt. xv. cubitoꝝ. In eodẽ
eſſe Statius Seboſus haud modico miraculo affert uermes branchiis binis. lx. cubitoꝝ cæruleos: q nomen
a facie traxerũt. His tãtas eẽ uires: ut elephantos ad potum uenientes mordicus comprehẽſa manu eoꝝ ab
ſtrahant. Thynni mares ſub uentre non habent pinnam. Intrant magno mari pontũ uerno tp̃e gregatim
nec alibi fœtificãt. Cordilla appellat̃ partus: q fœtas redeũtes ĩ mare autũno comitat̃. Limoſæ uero: a luto
pelamides incipiunt uocari: & cũ annuũ exceſſere tp̃s thynni. Hi membratim cæſi ceruice & abdomine cõ
mẽdãt: atq́ edulio recẽti dũtaxat: & tũ quoq́ graui ructu: cætera parte plenis pulpamẽtis ſale aſſeruãt. Me
landrya uocat̃ cæſis quernis aſſulis ſimillima. Viliſſima ex his: quæ caudæ p̃xima: qa pingui carẽt p̃batiſſi
ma ea q̃ faucibus. At in alio piſce circa caudam exercitatiſſma. Pelamides in apolectos p̃ticulatimq́ cõſectæ
in genera. Cybioꝝ Diſpartiuntur. Piſcium genus omne præcipua celeritate adoleſcit: maxĩe in põto. Cau/
ſa multitudo amnium dulces inferentiũ aquas: amia uocat̃: cuius incrementũ ſingulis diebus intelligitur.
Cũ thynnis hæc & pelamides ĩ põtũ ad dulciora pabula itrãt gregati cũ ſuis q̃q́ ducibus: & primi oĩum ſcõ
bri. Quibus & in aq̃s ſulphureus color: extra q cæteris. Hiſpãiæ cætarias hi replent thynnis non cõmeanti
bus. Sed in pontũ nulla intrat beſtia piſcibus malefica: præter uitulos & paruos delphinos. Thynni dexte
ra ripa intrant: exeunt leua. Id accider̃ exiſtimat̃: quia dextro oculo plus cernunt utroq́ hebete natura. Eſt
in euripo tracii boſphori: quo propontis euxino iungitur in ipſis europam aſiãq́ ſep̃antis freti anguſtiis
ſaxum miri candoris a uado ad ſũma p̃lucẽs: iuxta calchedonẽ ĩ latẽre aſiæ. Huius aſpectu repẽte territi ſp̃
aduerſum bizantii p̃montorium ex ea cauſa appellatum auricornu præcipiti petũt agmine. Itaq́ omnis
captura bizantii eſt magna calchedonis penuria. D. C. P. medii interfluentis euripi. Opperiũt̃ autem aqui/
lonis flatũ: ut ſecũdo fluctu exeant ex ponto: nec niſi intrantes pontum bizantii capiunt̃: Bruma non uagã/
tur. Vbicunq́ deprehẽſi uſq́ ad æquinoctium ibi hybernãt. Iidem ſæpe nauigia: uelis eũtia comitantes mi

ra quadã dulcedine ꝑ aliquot horaꝝ ſpatia:& pa.m.a gubernaculis nõ ſeparãt̃ ne tridẽte qdẽ ĩ eos ſæpeius iacto territi. Quidã eos:q hoc e thĩnis faciãt põpilos uocãt. Multi ĩ ꝓpõtide æſtuãt:põtũ nõ ĩtrãt. Itẽ ſoleæ: cũ rõbi ĩtrẽt. Nec ſæpia ẽ cũ loligo repiat̃. Saxatiliũ turdꝰ & merula deſũt: ſicut cõchylia:cũ oſtreæ abũdẽt. Oĩa ãt hybernãt ĩ ægæo. Intrãtiũ põtũ ſoli nõ remeãt trichiæ. Græcis.n.ĩ pleriſq; noĩbus uti par erit:quando aliis atq; aliis eoſdẽ diuerſi appellauere tractus. Sed hi ſoli hiſtrũ amnẽ ſubeũt:ex eo ſubterraneis eius uenis ĩ adriaticũ mare defluũt. Itaq; & illic deſcẽdẽtes:nec unq̃ ſubeuntes e mare uiſũt̃. Thynnoꝝ captura eſt a uergiliaꝝ exortu & arcturi occaſũ. Reliquo tpe hyberno latẽt ĩ gurgitibꝰ imis:niſi tpe aliquo euocati:aut plẽiluniis. Pigueſcũt & ĩ tãtũ:ut dehiſcãt. Vita lõgiſſima his biẽnio. Aial ẽ puũ:ſcorpiõis effigie:arãei magnitudine. Hoc ſe & thynno & ei q gladius uocat̃ icrebro Delphini magnitudinẽ excedẽti ſub pĩna affigit aculeo:tantoq; infeſtat dolore:ut in naues ſepenumero exiliãt. Quod & alias faciũt alioꝝ uim timentes. Mugiles maxime tam ꝓcipuæ uelocitatis:ut trãſuerſa nauigia interim ſuperiactent.

De auguriis & diuerſitate piſciũ. CA. XVI.

SVnt & piſcibus ꝓſcita in hac pte auguria. Siculo bello ambulãte ĩ littor̃ Auguſto piſcis e mari ad pedes eius exiliit:quo argumento uates reſpõdere Neptunũ patrẽ adoptãte eũ ſibi Sexto Põpeio repudiato. Tãta erat naualis rei gloria:ſub pedibus Cæſaris futuros:q maria tpe illo tenerẽt. Piſciũ fœminæ maiores q̃ mares. In quodã genere oĩno nõ ſũt mares:ſicut ĩ erythinis:& chromibus. Oẽs.n.ouis grauidæ capiũt̃. Vagant̃ gregati fere cuiuſq; generis ſquamoſi. Capiũt̃ ante ſolis ortũ. Tũ maxĩe piſciũ fallit̃ uiſus. Noctibus qdẽ illuſtribus æque q̃ die cernũt. Aiũt & ſi iteret̃ gurges itereſſe capturæ. Itaq; plures ſecũdo tractu trahi q̃ primo:guſtu olei maxime. Dein modicis imbribus gaudẽt: aluntur q;. Quippe & harũdines:q̃uis in palude ꝓgnatæ:nõ tamẽ ſine ĩbre adoleſcũt. Et alias ubicũq; piſces ĩ eadẽ aq̃ aſſidue:ſi nõ affluat:exanimãt̃ prægelidã hyemẽ oẽs ſentiũt:ſed maxĩe:q lapidẽ habere in capite exiſtimãt̃ ut lupi:coracini:ſciena:pagri. Cũ aſperæ hyemes fuere:multi cæci capiũt̃. Itaq; his mẽſibus iacẽt in ſpeluncis conditi:ſicut ĩ terreſtriũ genere rettulimus. Maxime hippurus:& coracinus hyeme nõ capi:ꝓterq̃ æſtatis diebus paucis:& iiſdem ſemper. Item murena & orphus:conger:percæ:& ſaxatiles oẽs. Terra quidem: hoc eſt uado maris excauato condi per hyemes torpedinem pſittam: ſoleamq; tradunt. Quidam rurſus æſtus impatientia mediis feruoribus ſexagenis diebus latent:ut glaucus:aſelli:auratæ. Fluuiatilium ſyllurus caniculæ exortu ſyderatur:& alias fulgure ſopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant:& alioquin totum mare ſentit exortum eius ſyderis. Quod maxime in boſphoto apparet. Algæ enim & piſces ſuperferuntur:ab imo uerſa omnia.

De mugili & aliis piſcibus:& q. non iidem ubiq; placeant. CA. XVII.

MVgilũ natura ridet̃:in metu abſcondito capite toto ſe occultari credẽtiũ. Iiſdem tamẽ tanta facilitas:ut in phœnice & narbonenſi ꝓuĩcia coitus tpe e uiuariis marẽ linea longinqua per os ad brãchias religata emiſſum in mare:eadẽq; linea retractũ fœminæ ſequant̃ ad litus:rurſuſq; fœminam mares partus tpe. Apud antiquos piſciũ nobiliſſimus habitus accipenſer:unus oium ſquamis ad os uerſis cõtra aquã nando meat:nullo nũc in honore eſt. Qđ qdẽ miror:cũ ſit rarus inuentu. Quidã eũ elopẽ uocãt. Poſtea ꝓcipuã auctoritatẽ fuiſſe lupo & aſellis Corne. Nepos & Laberius poeta mimorũ tradidere. Luporũ laudatiſſimi:q appellant̃ lanati a candore molitiaq; carnis. Aſelloꝝ duo genera collariæ minores & bachi:q nõ niſi in alto capiunt̃. Ideoq; ꝓlati prioribus. At in lupis in amne capti præferũt̃. Nũc ſcaro dat̃ principatus. qui ſolus piſciũ dr̃ ruminare:herbiſq; ueſci:non ali piſcibus:mari capathio maxime frequens. Promontoriũ troadis lectũ ſpõte nũq̃ tranſit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus Elipertius ꝓfectus claſſis inter hoſtienſem:& cãpaniæ horã:ſparſos diſſeminauit. Quiquẽnio fere cura eſt adhibita:ut capti redderent̃ mari. Poſtea frequentes inueniunt̃ italiæ littoræ nõ ante ibi capti. Admouitq; ſibi gula ſapores piſcibus ſatis:& nouũ incolã mari dedit:ne qs peregrinas aues romæ parere miret̃. Proxima eſt his menſa generis duntaxat muſtelaꝝ:quas mirum dictu inter alpes:lacuſq; retiæ bigrãtinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima ẽ & copia mullis:ſicut magnitudo modica:binaſq; libras ponderis raro admodum exuperant:nec in uiuariis:piſciniſq; creſcunt. Septentrionalis tãtum hoc & proxima occidentis parte gignit oceanus. Cætera eorum genera plura. Nam & alga ueſcuntur:& oſtreis:& limo:& aliorum piſcium carne:barba gemina inſigniuntur inferiori labro. Lutarium ex his uiliſſimi generis appellant. Hunc ſemper comitatur ſargus nomine alius piſcis:& cœnum fœdiente eo excitatum deuorat pabulum:nec littoralibus gratia. Laudatiſſimi conchylium ſapiunt. Nomẽ his Feneſtella a colore mulleorum calciamentorum datum putat. Pariunt ter anno. His certe totiẽs fœtura apparet: Mullum expirantem uerſicolori quadam:& numeroſa uarietate ſpectari proceres gulæ narrant: rubentium ſquamarum multiplici mutatione palleſcentem:utiq; ſi uitro ſpectetur incluſus. M. Apitius ad omnem luxum ingenio mirus in ſotiorum garo (nam ea quoq; res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit:atq; e iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id.n.eſt facilius dixiſſe:q̃ quis uicerit. Aſinius Celer e conſularibus hoc piſce prodigus Claudio principe unum mercatus octo millibus num mum. Mullus æque reputatione aufert tranſuerſum aium ad contẽplationem eoꝝ:q in conquæſtione luxus cocos emi ſingulos pluris q̃ equos querebantur. Adhuc coci triũphoꝝ precis parentur:& equoꝝ piſces. Nulluſq; ꝓpe iam mortalis æſtimatur pluris:qua qui peritiſſime cenſum domini mergit.

De mullo:ſalpa:& ſalmone. CA. XVIII.

MVllum.lxxx.librarum in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit. Quanti mercatura eum luxuria ſuburbãis littoribus iuẽtum? Et hæc natura:ut alii alibi piſces principatum optineãt. Coracius ĩ ægypto. Zeus idẽ faber appellat̃ gadibus. Circa ebuſũ ſalpa. Obſenus alibi & q

nuſq̃ percoq̃ poſſit:niſi ferula uerberatus. In aquitania ſalmo fluuiatilis marinis oíbus pferẽ. Piſciũ alii bráchias multiplices habẽt;alii ſimplices:alii duplices. His aquã acceptã ore remittũt. Senectutis indiciũ ſquamaꝝ duritia:q̃ nõ ſunt omnibus ſimiles. Duo lacus italiæ in radicibus alpium larius & uerbanus appellãtur:in qbus piſces oíbus annis uergiliaꝝ ortu exiſtunt ſquamis conſpicui crebris:atq̧ præacutis clauorum caligarium effigie nec amplius q̃ circa eum menſem uiſuntur.

De Exocœto. CA. XIX.

Miraẽ arcadia ſuũ exocœtũ appellatũ ab eo:qđ i ſiccũ ſomni cã exeat. Circa clitoriũ uocalis hic traditẽ:& ſine branchiis. Idem aliqbus adonis dictus. Exeunt in terrã:& q marini mures uocanẽ:& polypi:& murenæ. Quin & in indiæ fluminibus certũ genus piſciũ:ac deinde reſilit. Nã ſtagna & amnes tranſeũt:pleriſq̧ & euidẽs rõ eſt:ut tuto fœtus edant:quia nõ ſint ibi:q deuorent fœtus fluctuſq̧ minus ſæuiãt. Has intelligi ab his cauſas:ſeruariq̧ tempoꝝ uices magis mireẽ:ſi qs reputet quoto cuiq̧ hominum noſci uberrimam eſſe capturam ſole tranſeunte piſcium ſignum.

Digeſtio piſcium in figuras corporum. CA. XX.

Marinoꝝ alii ſunt plani:ut rũbi:ſoleæ:ac paſceres:q a rũbis ſitu tãtũ corpoꝝ differũt. Dexter reſupinatus eſt illis:paſceri leuus. Alii lõgi ut murena:cõger. Ideo pẽnaꝝ quoq̧ fiũt diſcrimĩa:q̃ pedũ uice datæ ſũt piſcibus. Nullis ſupra qnas:qbuſdã binæ:qbuſdã trinæ:aliqbus nullæ. In fucino tãtũ lacu piſcis ẽ q octõis pẽnis natat. binæ oĩno lõgis:ut lõbricis:& anguillis:& cõgris. Nullæ ut murenis qbus nec brãchiæ. Hæc oĩa flexuoſo corpoꝝ ĩpulſu ita mari utũẽ: ut ſerpẽtes terræ ĩ ſicco quoq̧ repũt. Ideo ẽt uiuaciora talia. Et e planis aliqua nõ habẽt pẽnas: ut paſtinacæ. Ipſa.n. latitudine natant. Et q̃ mollia appellantur: ut polypi:quoniam pedes uicem pennarum illis præſtant.

De Anguillis. CA. XXI.

Anguillæ octonis uiuũt annis. Durãt & ſine aqua ſenis diebus aqlone ſpirante:auſtro paucioribus. At hyemẽ eædẽ in exigua aqua nõ tolerãt:nec ĩ turbida. Ideoq̧ circa uergilias maxime capiũẽ ĩ fluminibus tũ p̃cipue turbidis. Paſcũẽ noctibus:exanimes piſcium ſolæ non fluitant.

De lacu benaco. CA. XXII.

Lacus eſt italiæ benacus in ueronenſi agro minciũ amnẽ trãſmittẽs:ad cuius emerſus annuo tpe octobri fere menſe autumnali ſydere:ut palam eſt hyemato lacu fluctibus glomeratæ uoluuntur in tantum mirabili multitudine: ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipſum fabricatis: ſingulorum millium globi reperiantur.

De Murena. CA. XXIII.

Murena quocũq̧ tpe parit:cũ cæteri piſces ſtato pariãt. Oua eius citiſſime creſcunt in ſicco:littore elapſas uulgus coitu ſerpẽtiũ ĩpleri putat. Ariſto. myrinũ uocat marẽ:q generat. Diſcrimẽ ẽẽ: q̧ murena uaria & infirma ſit:myrinus unicolor & robuſtus:dẽteſq̧ extra os habeat in gallia ſeptẽtrionali. Murenis oĩbus dextra ĩ maxilla ſeptenæ maculæ ad formã ſeptẽtrionis aureo colore fulgẽt dũtaxat uiuẽtibus:pariterq̧ cum aĩa extinguneẽ. Inuenit in hoc aĩali documẽta ſæuitiæ Vedius Pollio eques ro. ex amicis. Diui Auguſti uiuariis eoꝝ imergẽs dãnata mãcipia:nõ tãq̃ ad hoc feris terraꝝ nõ ſufficiẽtibus:ſed q̃a ĩ alio genere tum pariter hoiem diſtrahi ſpectare nõ poterat. Ferũt aceti guſtu præcipue eas in rabiem agi. Tenuiſſimũ his tergus. Cõtra anguillis craſſius:eoq̧ uerberari ſolitos tradit Verius prætextatos. Et ob id mulctam his dicit non inſtitutam.

De planis piſcibus. CA. XXIIII.

Planoꝝ piſciũ alterũ ẽ gẽus:qđ p ſpina carthilaginẽ hẽt:ut raiæ:paſtinacæ:ſquatinæ:torpedo: & quos bouis:lamiæ:aqlæ:ranæ noĩbus græcia appellat. Quo ĩ nũero ſũt ſquali q̃uis nõ plãi. Hæc græce ĩ uniuerſum ſelache appellauit Ariſto. prius. Hoc noĩe eis ĩpoſito:nos diſtiguere nõ poſſumus:ni carthilaginata appellare libeat. Oĩa ãt carnoſira ſũt talia:& ſupĩa ueſcũẽ:ut ĩ delphinis diximus. Et cũ cæteri piſces oua pariãt:hoc genus ſolũ ut ea:q̃ cete appellãt:aĩal parit excepta ı q̃ ranã uocant.

De Echeneide. CA. XXV.

Eſt paruus admodũ piſcis aſſuetus petris echeneis appellatus. Hoc carinis adhærẽte naues tardius ire credũẽ: Inde noĩe impoſito. Quã ob cãm amatoriis quoq̧ ueneficiis infamis eſt:& iudiciorũ:ac litiũ mora:Quæ crimina una laude penſat. Fluxus grauidaꝝ utero ſiſtens:ptuſq̧ cõtinens ad puerperium:in cibos tamẽ nõ admittiẽ. Pedes eum habere arbitraẽ. Ariſto. ita poſita pẽnaꝝ ſimilitudine. Mutianus muricẽ ẽẽ latiorẽ purpura:neq̧ aſpero:neq̧ rotũdo ore: neq̧ in angulos pdeunte roſtro:ſed ſimplice cõcha utroq̧ latere ſeſe colligẽte. Quibus ĩhærẽtibus plenã uẽtis ſtetiſſe nauẽ portãtẽ nuncios a Periãdro:ut caſtrarenẽ nobiles pueri:cõchaſq̧ q̃ id pſtiterunt:apud gnidioꝝ Venerem coli. Trebius niger ſexquipedalẽ ẽẽ:& craſſitudine qnq̧ digitoꝝ naues morari. Præterea hanc eſſe uim eius aſſeruati in ſale:ut aurum quod deciderit in altiſſimos puteos:admotus extrahat.

De uarietate naturæ piſcium. CA. XXVI.

Mutant piſces colorẽ. Candidæ hyeme menæ:& fiunt æſtate nigriores. Mutat & phycis reliquo tpe candida:uere uaria. Eadem piſcium ſola nidificat ex alga: atq̧ in nido parit. Volat hirundo ſane perq̃ ſimilis uolucri hirundini.

De miluo piſce:& dracone marino. CA. XXVII.

Itẽ miluus ſubit ĩ ſũma maria piſcis ex argumẽto appellatus lucerna:liguaq̧ ignea p os exerta trãquillis noctibus relucet. Attolit cornuta e mari ſexqpedalia fere cornua:q̃ ab his nomẽ traxit. rurſus draco marinus captus atq̧ imiſſus in harenã cauernã ſibi roſtro mira celeritate excauat.

De piſcibus ſanguine carentibus. CA. XXVIII.

PIſcium quidam ſanguine carẽt:de qbus dicemus.Sũt ãt tria genera:In primis:q̃ mollia appellantur.Deinde contecta cruſtis tenuibus.poſtremo teſtis concluſa duris.Mollia ſũt loligo:ſæpia:polypus & cætera eius generis.His caput inter pedes & in uentre:Pediculi octoni oĩbus : Sæpiæ & loligini pedes duo.Ex his lõgiſſimi & aſperi:quibus ad ora admouẽt cibos:& ĩ fluctibus ſe uelut anchoras ſtabiliũt:cæteri cirri:cũ qbus uenãt.

De loligie:& ſæpiis:& polypis:& nautilis. CA. XXIX.

LOligo ẽt uolitat extra aquam ſe efferens:quod & pectũculi faciunt ſagittæ modo. Sæpiarum generis mares uarii & nigriores:conſtantiæq; maioris.Percuſſæ tridente fœminæ auxiliant.At fœmina icto mare fugit.Ambo aũt ubi ſenſere ſe apprenhendi:effuſo attramento:quod pro ſanguine his eſt:infuſcata aqua abſcõdunt.Polyporum multa genera.Terreni maiores q̃ pelagici:& oẽs brachiis ut pedibus:ac manibus utunt.Cauda uero q̃ eſt biſulca:& acuta in coitu.Eſt polypis fiſtula in dorſo:qua trãſmittũt mare:eamq; modo in dexteram partem mõ in ſiniſtram transferũt.Natant obliqui ĩ caput:qd ꝑdurum eſt ſuffocatione uiuẽtibus.Cæteꝝ per brachia uelut accetabulis diſparſis eo hauſto quodã modo cui adhæreſcũt:tenẽt ſpiritur auelli non queant.Vada nõ apprehẽdũt:& gradibus minor tenacitas Soli molliũ in ſiccum exeũt dũtaxat aſpeꝝ.Læuitatẽ odere.Veſcũt cõchylioꝝ carne:quoꝝ cõchas complexu criniũ frãgũt.Itaq; ꝑiacentibus teſtis cubile eoꝝ deprehẽdit.Et cũ alioqn brutum habeat aĩal:ut quod ad manũ hoĩs annatat:in re quodãmõ familiari callet.Oĩa in domũ comportat:dein putamina roſa carne egerit:annatãteſq; piſiculos ad ea uenat.Colorem mutat ad ſimilitudinem loci:& maxime ĩ metu. Ipſum brachia ſua rodere falſa opinio eſt.Id.n.a congris euẽit ei.Sed renaſci:ſicut colchotis:& lacertis cauda haud falſum inter ꝓcipua autem miracula eſt qui uocat nautilos:ab aliis põpillos.Supinus in ſumma æquorum peruenit:ita ſe paulatim ſubrigens:ut emiſſa omni per fiſtulam aqua uelut exoneratus ſentina facile nauiget poſtea duo prima brachia retorquens membranam inter illa miræ tenuitatis extendit.Qua uelificante in auras cæteris ſubremigans brachiis media cauda:ut gubernaculo ſe regit:Ita uadit alto liburnicarum gaudẽs imagine.Siquid pauoris interueniat hauſta ſe mergens aqua.

Vel ſufflatiõe

De onizena:nauplio:& locuſtis. CA. XXX.

POlypoꝝ generis onizena dicta graui capitis odore.Ob hoc maxime murenis eam conſectãtibus Polypi binis menſibus condunt.Vltra bimatum non uiuunt.Pereunt autem tabe ſemper fœminæ celerius:& fere a partu.Non ſunt prætereunda &.L.Lucullo pro conſ.beticæ comperta de polypis:q̃ Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidiſſimos eſſe conchaꝝ.Illas ad tactum comprimi præcidentes brachia eorum:ultroq; eſcam ex prædante capere.Carent conchæ uiſu : omniq; ſenſu alio:q̃ cibi & periculi.Inſidiant:ergo polybi apertis.Impoſitoq; lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciat:ita ſecuri graſſant:extrahuntq; carnes.Illæ ſe contrahunt:ſed fruſtra diſcuneate.Tanta ſolertia animalium hebetiſſimis quoq; eſt.Præterea negat ullum eſſe attrocius animal ad conficiendum hominem in aqua.Luctat enim complexu:& ſorbet accetabulis:ac numeroſo ſuctu detrahit eum.In naufragos urinantiſue impetum capit:Sed ſi inuertat:elangueſcit uis.Exporrigunt enim ſe reſupinati.Mire omnibus marinis expetentibus odorem quoq; eorum:Qua de cauſa & naſſis illinunt Cætera quæ idem retulit:monſtro ꝓpiora poſſunt uideri.Carteiæ in cetariis aſſuetus quidam polypus exire e mari in lacus eorum apertos:atq; ibi ſalſamenta populari.Conuertit in ſe cuſtodum indignationem aſſiduitate furti immodici.Sæpes erãt his obiectæ:Sed has trãſcendebat per arborem:nec deprehendi potuit:niſi canum ſagacitate . Hi redeuntem circumuaſere noctu:concitiq; cuſtodes expauere nouitatẽ.Primum omnium magnitudo inaudita erat. Deinde color muria oblitus:odore dirus:Quis ibi polypum exſpectaſſet:aut ita cognoſceret? Cum monſtro dimicare ſibi uidebant.Nãq; & afflatu terribili canes agebat:nunc extremis crinibus flagellatos:nunc robuſtioribus brachiis clauaꝝ mõ incuſſos:ægreq; multis tridẽtibus cõfici potuit.Oſtendere Lucullo caput eius dolii magnitudine amphoraꝝ.xv.capax:atq;(ut ipſius Trebii uerbis utar)barbas:quas nix utroq; brachio cõplecti eẽt:clauaꝝ mõ toroſas:longas pedũ.xxx.accetabulis ſiue calliculis urnalibus peluiũ mõ. Dentes magnitudini reſpondentes.Reliquiæ aſſeruatæ miraculo perpendere pondo ſeptingẽtorum. Sæpias quoq; & loligines eiuſdem magnitudinis expulſas in littus illud idem auctor eſt.In noſtro mari loligines quinum cubitoꝝ capiũt:ſæpiæ binum.Neq; his bimatu longior uita . Nauigeram ſimilitudinẽ & aliã in ꝓpontide uiſam ſibi ꝓdidit Mutianus cõchã eẽ acatii mõ carinatã iflexa pupe prora roſtrata. In hãc condi nauplium animal ſæpiæ ſimile ludendi ſocietate ſola.Duobus hoc fieri generibus.tranquillo.n.uectorem demiſſis palmulis ferre ut remis.Si uero flatus inuitent:eaſdẽ in uſu gubernaculi porrigi pãdiq; cõchaꝝ ſinus aura.Huius uoluptatẽ eẽ ut ferat:illius ut regat:Simulq; eandẽ deſcendere incluſo ſinu : fluctu hauſto:territã uiſu forte triſti.Id.n.conſtat rumore nauigãtiũ:humana calamitas ĩ cã eſt . Locuſtæ cruſta fragili muniunt ĩ eo genere:qd caret ſanguine. Latẽt menſibus qnis.Similiter cancri:q eodẽ tpe occultãt: & ambo ueris principio ſenectutẽ anguiũ more exeũt reuocatiõe tergoꝝ.Cæteꝝ in aquis natãt. Locuſtæ reptantium mõ fluitant.Si nullus ingruat metus:recto meatu cornibus:quæ ſunt rotunditate præpilata: ad latera porrectis.Iiſdem erectis in pauore obliquæ in latere procedũt.Cornibus inter ſe dimicant. Vnũ hoc aĩalium niſi uiuũ feruẽti aqua incoquat:fluida carne non habet callum.

Vel calli cibus

De Cancris. CA. XXXI.

VIuũt petroſis locis:cãcri mollibꝰ.Hyeme aprica loca ſectãt.Aeſtate ĩ opaca gurgitũ recedũt.oĩa eiꝰ gnis hyeme lædũt:autũno & uere pĩgueſcũt:& plẽilũio magis qa nocte ſydus tepido fulgore mitificat.Cãcroꝝ gña carabi:aſtaci:maiæ:paguri heracleotici:leões:& alia ignobiliora. Carabi a cæteris cãcris cauda diſtãt.ĩ phẽice hippoe uocãt:tãtæ uelocitatis ut cõſeq ñ ſit.Cãcris uita lõga pedes octo

nt oībus in obliquū flexi. Fœminæ primus pes duplex: mari ſimplex. Præterea bina brachia dēticulatis forcipibus. Superior pars in primoribus his mouet̃ inferiore immobili: Dextrum brachiū oībus maius. Vniuerſi: ubi aliquando cōgregant̃: os ponti euincere nō ualēt. Quãobrē egreſſi circūeūt: apparetq; tritū iter. Pinoteras uocat̃ minimus ex oī genere. iō opportunus iniuriæ. Huic ſolertia ē inaniū oſtreaꝝ teſtis ſe cōdere: & cū accreuerit migrare ĩ cappaciores. Cācri in pauore ēt retrorſum pari uelocitate redeūt. Dimicāt inter ſe ut arietes aduerſis cornibus incurſantes. Cōtra ſerpentiū ictus medent̃ Sole cācri ſignū tranſeūte: & ipſorū cū exaiati ſint: corpus tranſfigurari in ſcorpiones narrant̃ in ſicco. Ex eodē genere ſunt echini: ꝗbus ſpine ꝓ pedibus. Ingredi eſt his in orbem uolui. Itaq; de tritis ſæpe aculeis inueniunt̃. Ex his echinometræ appellāturi quoꝝ ſpinæ lōgiſſimæ: calices minimi. Nec oībus idē uitreus color. Circa toronē cādidi, naſcūt̃ ſpina parua. Oua omniū amara: ꝗna numero. Ora in medio corpore in terrā uerſa. Tradunt ſæuitia maris præſagire eos: correptiſq; operiri lapillis: mobilitatēq; pondere ſtabilientes nolūt uolutatione ſpinas attere. Qđ ubi uidere nautici ſtatim pluribus anchoris nauigia infrenant.

De Cocleis. CA. XXXII.

IN eodē genere ſunt cocleæ aquatiles terreſtreſq; exerentes ſe domicilio: binaq; ceu cornua ꝓtendentes contrahenteſq;: oculis carent: ideoq; corniculis prætentant iter.

De Pectinibus. CA. XXXIII.

PEctines in mari ex eodē genere habēt̃. Recōditi & ipſi in magnis frigoribus: ac magnis æſtibus. Vngueſq; uelut igne lucētes ĩ tenebris ēt in ore mādētiū. Firmioris iā teſtæ murices. Et cōchaꝝ genera: in ꝗbus magna ludētis naturæ uarietas: tot coloꝝ differētiæ: tot figuræ planis: & conchauis: lōgis: lunatis: in orbē circūactis: dimidio orbe cæſis: in dorſum elatis: læuibus: rugatis: denticulatis: ſtriatis: uertice muricatī ĩtorto: margine in mucronē emiſſo: foris effuſo intus replicato. Iam diſtinctione uirgulata: crinita: criſpa: cuniculatim: pectinatī: imbricatim: undata: cācellatī: retitulata: in obliquū: ĩ rectū expanſa: predenſata: porrecta: ſinuata: breui nodo ligatis: toto latere: cōnexis: ad plauſum aptis: ad buccinam recuruis. Nauigant ex his neritæ: ꝓbenteſq; concauā ſibi partē: & alterā auræ opponētes per ſumma æquoꝝ uelliſicant. Saliunt pectines: & extra uolitāt: ſeq; & ipſi carinant.

De diuitiis marinis. CA. XXXIIII.

SEd qđ hæc tā ꝑua cōmemoro: cū populatio moꝝ: atq; luxuria nō aliūde maiorq̄ e cōchaꝝ genere ꝓueniat? Iā qdē ex tota reꝝ natura dānoſiſſimū uētri mare eſt: tot modis: tot mēſis: tot piſciū ſaporibus: quibus precia capientium periculo fiunt.

Quō naſcāt̃: & ubi: & quō inueniunt̃ margaritæ. CA. XXXV.

SEd quota hæc portio ē reputantibus purpuras: cōchylia: margaritas? Paꝝ. ſ. fuerat in gulas condi maria: niſi manibus: auribus: capite: toto corꝑe a fœminis: iuxta uiriſq; geſtarent̃. Quid mari cū ueſtibus? Quid undis fluctibuſq; cū uellere? Non recte recipit hic nos reꝝ natura niſi nudos. Eſto: ſi tanta uentri cū eo ſocietas. Quid tergori? Paꝝ fit niſi q̄ ueſcimur: periculis ēt ueſtiamur. Adeo ꝑ totū corpus aīæ hoīs ꝑiculo q̄ſita maxīe placēt. Principiū ergo culmēq; omniū reꝝ ꝓcii margaritæ tenēt. Indicus maxime has mittit oceanus. Inter illas beluas tales tantaſq;: quas diximus: ꝑ tot maria ueniētes tā lōgo terraꝝ tractu: e tantis ſolis ardoribus: atq; indicis quoq; ĩſulis petunt̃: & admodū paucis. Fertiliſſima ē taprobāe & ſtoidis ut diximus ĩ circuitu mundi. Itē perimula ꝓmōtoriū idiæ. Præcipue āt laudāt̃ circa arabiā ĩ ꝑſico ſinu maris rubri. Origo āt atq; gēitura cōchæ ē haud multū oſtreaꝝ cōchis differēs. has ubi genitalis anni ſtimulauerit hora: pādētes ſeſe quadā obſcitatione impleri roſcido cōceptu tradūt: grauidas poſtea eniti: partūq; cōchaꝝ eſſe margaritas pro qualitate roris accepti. Si purus ĩfluxerit: cādorē cōſpici. Si uero turbidus: fœdū ſordeſcere. Eundē pallere cœlo minante cōceptū. Ex eo qppe conſtare: cœliq; eis maiorē ſocietatē eē q̄ maris: inde nubilum trahit colorem: aut pro claritate matutina ſerenū. Si tempeſtiue ſatientur: grandeſcere & partus. Si fulguret: comprimi conchas: ac pro ieiunii modo minui. Si uero & tōuerit: pauidas ac repente compreſſas: quæ uocant phyſemata: efficere ſpeciem tuerum inani inflatam ſine corpore. Hos eſſe conchaꝝ abortus; Sani quidem partus multiplici conſtant cute: nō ĩproprie callū ut exiſtimari corporis poſſit. Itaq; & purgantur a peritis. Miror ipſo tantum eas cœlo gaudere: ſole rubeſcere: candoremq; perdere ut corpus humanum. Quare præcipuum cuſtodiūt pelago altius merſæ: q̄ ut penetrent radii. Flaueſcūt tamē & illæ ſenecta: rugiſq; torpeſcūt: nec niſi in iuuenta cōſtat ille: q q̄rit̃ uigor. Craſſeſcūt etiā in ſenecta: cōchiſq; adhæreſcūt: nec iis auelli queūt: niſi lima. Quibus una tantū eſt facies; & ab ea rotūditas: auerſis planicies: ob id tympana nomināt̃. Cohærētes uidemus in cōchis hac dote unguēta circūferētibus. Cætero in aqua mollis unio exēptus ꝓtinus dureſcit. Concha ipſa cum manum uidet: cōprimit: ſeſe operitq; opes ſuas genera ꝑꝑ illas ſe peti: manūq; ſi præueniat acie ſua abſcindit: nulla iuſtiore pœna: & aliis munita ſuppliciis: quippe inter ſcopulos pars maior inuenitur: ſed in alto quoq; comitantur marinis canibus. Nec tamen aures fœminaꝝ arcentur. Quidam tradunt ſicut apibus: ita cōchaꝝ examinibus ſingulas magnitudine & uetuſtate præcipuas eſſe ueluti duces: miræ ad cauēdū ſolertiæ. Has urinantium cura peti. Illis captis facile cæteras palantes retibus includi. Multo deinde obrutas ſale in uaſis fictilibus eroſa carne omni nucleos quoſdam corpoꝝ: hoc eſt uniones decidere in ima. Vſu atteri non dubium eſt. coloreq; indiligentia mutari. Dos omnis in cādore: magnitudie: orbe: læuore: pōdere haud ꝓmptis rebus in tantum ut nulli duo repiant̃ idiſcreti. Vnde nomē unionū romanæ. ſ. ipoſuere deliciæ. Nā apud græcos non ē: nec apud barbaros inuētores eius aliud: q̄ margaritæ. Et in cādore ipſo magna differentia. Clarior ĩ rubro mari repertus: Indicus ſpecularium lapidum ſquamas aſſimilat: alias magnitudine præcellens. Summa laus coloris eſt exaluminatos uocari: & procerioribus ſua gratia eſt. Elenchos appellant: faſtigiata longitudine.

Alabaſtronū figura in pleniore orbe definentes. Hos digitis ſuſpendere: & binos: ac ternos auribus. Fœmi
naꝝ gloria eſt. Subeūt luxuriæ eius noīa: & tedia exqſita pditione portatus. Siqdē cū id fecere crotalia ap/
Vel lict pellant: ceu ſono quoq; gaudeāt: & colliſu ipſo margaritaꝝ. Affectātq; iā & pauperes lictorē fœminæ in pu
tatorē blico unionē eē dictātes. Quin & pedibus: nec crepidaꝝ tantū obſtragulis: ſed totis ſocculis addūt. Neq;.n.
geſtare iā margaritas: niſi calcēt: ac p uniōes ēt ambulent: ſatis eſt. In noſtro mari reperiri ſolebāt: Crebrius
circa boſphorū thraciū: ruffi ac parui in cōchis: quas myas appellāt. At i carmania: q̄ uocaꝛ pīna gignit. Quo
apparet non uno cōchæ genere naſci. Nā & Iuba tradit arabicis cōchā eē ſimilem pectini inſecto: i hirſutam
echinoꝝ modo. Ipſum unionem in carne ipſa eſſe grandini ſimilem. Cōchæ nō tales ad nos afferunꝛ. Nec
i acarnania ante laudati reperiuntur: enormes & feri: colorisq; marmorei. Meliores circa actiū: ſed & ii par
ui. Et in mauritaniæ maritimis. Alexāder Polyhiſtor: & Sudines ſeneſcere eos putāt: coloremq; expirare.
Eoꝝ corpus ſolidū eē manifeſtum eſt: qd̄ nullo lapſu franguntur. Non aūt ſemper in media carne reperiū/
tur: ſed aliis: atq; aliis locis. Vidimusq; iā extremis ēt marginibus uelut e concha exeūtes. Et in qbuſdā qua/
ternos: quinosq;. Pōdus ad hoc æui ſemūciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In britannia puos atq; deco
lores naſci certū eſt. Quoniā Diuus Iulius thoracē quē Veneri genetrici in tēplo eius dicauit: ex britannicis
margaritis factū uoluerit intelligi. Lolliā Paulinā: q̄ fuit Caii principis matrona: nec ſerio qdē: aut ſolēni ce
rimoniaꝝ aliquo apparatu: ſed mediocriū ēt ſpōſaliū cœna uidi ſmaragdis margaritiſq; opertā: alterno tex
Vel ma tu fulgentibus toto capite crinibus ſpiris: auribus: collo monilibus: digitiſq;. Quæ ſumma quadringenties
nibus ſeſtertiū colligebat. Ipſam cōfeſti paratā nūcupationē tabulis pbare. Nec dona pdigi pricipis fuerāt: ſed aui
tæ opes puinciaꝝ.ſ. ſpoliis partæ. Hic eſt rapinarum exitus. Hoc fuit quare. M. Lollius infamatus regū mu
neribus in toto oriente interdicta amicitia a Caio Cæſare auguſti filio uenenū biberet: ut neptis eius quadri
gēties ſeſtertium operta ſpectaretur ad lucernas. Computet nūc aliquis ex alia parte: quantum Curius: aut
Fabritius in triumphis tulerint: & imaginetur eoꝝ fercula: & ex altera parte Lolliam unam imperii mulier
culam accubantem: non illos currui detractos: q̄ in hoc uiciſſe mallit. Nec hæc ſumma luxuriæ exēpla ſunt.
Duo fuere maximi uniones per omne æuum. Vtrunq; poſſedit Cleopatra ægypti reginaꝝ nouiſſima per
manus orientis regum ſibi traditos. Hæc: cum exquiſitis quottidie Antonius ſaginaretur epulis: ſuper/
bo ſimul ac pcaci faſtu: ut regina meretrix lautitiam eius omnem apparatumq; detrectās: quærente eo qd
aſtrui magnificentiæ poſſit: reſpondit. Vna ſe cœna centies ſeſtertium abſumpturam. Cupiebat diſcere An
tonius ſed fieri poſſe non arbitrabatur. Ergo ſponſionibus factis: poſtero die quo iudicium agebaꝛ: magni
ficam alias cœnam ne dies periret: ſed quottidianā Antonio appoſuit irridenti: computationemq; expoſtu
lanti. At illa corollarium id eſſe conſumpturamq; ſe ea in cœna taxationem confirmans: ſolamq; ſe centies
ſeſtertium cœnaturam. Inferri menſam ſecundam iuſſit. Ex precepto miniſtri unum tantum uas ante eam
poſuere aceti: cuius aſperitas uiſq; in tabem margaritas reſoluit. Gerebatq; auribus tum maxime ſingula/
re illud & uere unicum naturæ opus. Itaq; ſpectante Antonio quidnam eſſet actura detractum alterū mer
ſit: ac liquefactum abſorbuit. Iniecit alteri manum. L. Plancus iudex ſponſionis eius: eum quoq; paranti ſi
mili modo abſumere. Victumq; Antonium pronunciauit homine irato. Comitetur fama unionis eius pa
Vel ca/ rem facta illa tantæ quæſtionis uictrice regina diſſectum: ut eſſet in utriſq; Veneris auribus romæ in pan/
pta theo dimidia eoꝝ cœna. Non ferent tamen hanc palmam: ſpoliabunturq; etiam luxuriæ gloria. Prior id fe
cerat romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aeſopi filius relictus ab eo in amplis opibus
hæres: ne triumphatu ſuo nimis ſuperbiat Antonius pene hiſtrioni comparatus. Et quidem nulla ſponſio
ne ad hoc pductus: quo id magis regium erat: ſed ut experiretur in gloria palati quid ſaperent margaritæ
atq; ut mire placuere: ne ſolus hoc ſciret: ſingulos uniones conuiuis ad ſorbendū dedit. Romæ in pmiſcuū
ac frequentem uſum ueniſſe: Alexandria in ditione redacta. Primum autem cœpiſſe circa ſyllana tempora
minutas & uiles Feneſtella tradit manifeſto errore: cum Elius Stilo iugurthino bello unionum nomen im
poſitum maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ prope poſſeſſionis eſt: ſequitur hæ
redem. In mancipatum uenit: ut prædium aliquod. Conchylia & purpuras omnis ora atterit: quibus eadē
mater luxuria paria pene etiam margaritis prætia fecit.

De natura purpuræ & muricis. CA. XXXVI.

PVrpuræ uiuunt annis plurimum ſeptenis. Latent ſicut murices circa canis ortum tricenis die/
bus. Congregantur uerno tempore: mutuoq; attritu lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant. Simili
mō & murices. Sed purpuræ florē illum tingendis expetitum ueſtibus in mediis habent fauci/
bus. Liquoris hic ē minimi in cādida uena. Vnde pcioſus ille bibiꝛ nigrantis roſæ colore ſublu/
cēs. Reliquū corpus ſterile. Viuas capere cōtēdūt: q a cū uita ſua ſuccū illū euomūt. Et maioribus qdē pur/
puris detracta cōcha auferūt: miores cū trapetis frāgūt. Ita demū rorē eū excipiētes tyrii: pcipuus hic aſiæ.
In menige africæ: & getulo littore oceani: in laconica europæ. Hinc faſces ſecureſq; romāæ uiā faciūt. Idē p
maieſtate i pueritia ē. Diſtinguit ab eqte curiā. Diis aduocaꝛ placādis: oēmq; ueſtē illuminat. In triūphali
Vel ſuc miſcetur auro. Quapp excuſata & purpuræ ſit inſania. Sed unde conchyliis precia? Quis uirus graue i fu/
co co: color auſterus in glauco: & iraſcenti ſimilis mari. Lingua purpuræ longitudine digitali: q a paſcitur p/
forando reliqua conchylia: tanta duricia aculeo eſt. Aqua dulci enecanꝛ: & ſicubi flumini imergūꝛ: alioqn
captæ diebus quinquagenis uiuūt ſaliua ſua. Conchæ oēs celerrime creſcūt pcipue purpuræ. Anno magni
tudinem implēt. Quod ſi hactenus trāſcurrat expoſitio: fraudatam ſe ptinus luxuria credat. Nos indiligē
tiæ damnet. Quamobrem proſequemur ēt officinas: ut ranq̄ inuictu frugum noſciꝛ rō. Sic oēs q iſtis gau/
dent pmio uitæ ſuæ calleāt. Cōchaꝝ ad purpuras & cōchylia eadē qdē eſt materia: ſed diſtat temperamen/
to. Duo ſunt genera. Buccinum minor cōcha ad ſimilitudinem eius buccini: quo ſonus editur: Vnde & cau

ſa nomini rotúditate oris in margine inciſa. Altera purpura uocaṫ calliculati ꝓcurrēte roſtro: & calliculi latere introrſus tabulato qua ꝓferaṫ lingua. [Vel caniculatum] Præterea clauatū ē ad turbinē uſq; aculeis in orbem ſeptenis ferè: q nō ſūt buccīo: ſed utriſq; orbes totidē quot habēt ānos. Buccinū nō niſi petris adhæret: circaq; ſcopulos legiṫ. [Vel cuniculi]

Quot ſunt genera. CA. XXXVII.

PVrpuræ noīe alio pelagiæ uocanṫ. Earū genera plura: pabulo & ſolo diſcreta. Lutenſe putrilino & algenſe enutritū alga uiliſſimū. Vtriſq; melius tæniēſe i teneia maris ora collectū. Hoc quoq; tamē etiānū leuius atq; dilutius. Calculoſæ appellanṫ a calculo maris mire apto cōchylus: & longe optimo purpuris. Dialuſitēſe.i. uario ſoli genere paſtū. Capiūṫ āt purpuræ puulis rariſq; conchis textu ueluti naſſis in alto iactis. Ineſt iis eſca cluſiles mordaceſq; cōchæ: quales uidemus: has ſemineces ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcētes. appetūt eas purpuræ iporrectiſq; linguis īfeſtāt. At illæ aculeio extimulatæ claudūt ſeſe. cōprimūtq; mordētia: ita pēdētes auiditate ſua purpuræ tolluntur.

Quo capiuntur tempore. CA. XXXVIII.

CApi eas poſt canis ortum aut ante uernum tempus utiliſſimum: quoniam cū fœtificauere fluxos habent ſuccos. Sed id tingentum officinæ ignorant: cum ſumma uertatur in eo. Eximitur poſtea uena: quam diximus. Cui addi ſalem neceſſarium: ſextarios ferme in libras centenas. Macerari triduo iuſt[illegible]. Quippe maior uis tanto quāto recentior. Feruere in plūbo: ſinguliſq; aquæ amphoris centenas atq; quinquagenas medicam[illegible] libras æquari: ac modico uapore torreri: & iō longinquæ fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubinde carnibus: quas hæſiſſe uenis neceſſe eſt: decimo ferme die liquatis cortina uellus elutriatum mergiṫ in experimētū. Et donec ſpei ſatiſfiat uriṫ liquor. Rubēs color nigrāte deterior. [Vel liquata] Quinis lana potat horis. Rurſuſq; mergitur carminata: donec oēm ebibat ſaniē. Buccinum ꝑ ſe dānaṫ: quoniā fucum remittit. Pelagio admodū alligat: nimiæq; eius nigritiæ dat auſteritatem illam nitorēq;: qui queritur cocci. Ita permixtis uiribus alterum altero excitatur: aut aſtringitur. Summa medicaminum in libras. Vellerum buccino ducentæ. Pelagio. cxi. Ita fit amethyſti color eximius ille. At tyrius pelagio primū ſatiaṫ in matura uiridiq; cortina: mox permutaṫ in buccino. Laus ei ſumma in colorem ſanguinis concreti nigricans aſpectu idemq; ſuſpectu refulgens. Vnde & Homero purpureus duciṫ ſanguis.

Romæ quando uſus purpuræ. CA. XXXIX.

PVrpuræ uſum Romæ ſꝑ fuiſſe uideo. Sed Romulo in trabea. Nam toga prætexta & latiore clauo Tullum Hoſtillium e regibus primum uſum: hetruſcis deuictis ſatis conſtat. Nepos Cornelius: qui Diui Aug. principatu obiit. Me inquit iuuene uiolacea purpura uigebat: cuius libra denariis centum uenibat: nec multo poſt rubra tarentina. Huic ſucceſſit dibapha tyria: quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in prætexta uſus improbabatur. Qua purpura quis non iam inq[illegible] triclinaria facit? Spinter ædilis fuit urbis conditæ anno. dcc. Cicerone conſ. Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta eſſet: ueluti magnifico impendio. Qualiter nūc omnes pene commodiores purpuræ tinguntur. In conchyliata ueſte cætera eadem ſine buccino: ꝓterq; ius temperaturæ. Aq̄ pro indiuiſo humani potus ex cremento: dimidia & medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor ſaturitate fraud[illegible]ta: tantoq; dilucidior quanto magis uellera eſuriunt.

De precio earum. CA. XL.

PRecia medicamēto ſunt qdē ꝓ fertilitate littoꝝ uiliora. Non tamē uſq̄ pelagias libras q̄nq̄genas nūmos excedere: & buccini cētēos ſciātq; iſta mercanṫ imēſo. Sed alia ſunt: nec habent finē uitia. Iuuatq; ludere ipēdio: & luſus geminare miſcēdo itenꝝ: & ipſa adulterare adulteria naturæ: ſicut teſtudines tingere: argentum auro cōfundere: ut electra: fiant: addere iis æra: ut corinthia.

De tingendo amethyſtino & cocco byſſino. CA. XLI.

NOn eſt ſatis abſtuliſſe gemmæ nomen. amethyſtum rurſum abſolutum inebriatur tyrio: ut ſit ex utroq; nomen improbum: tyriamethyſtus: ſimulq; luxuria duplex. Et cum confecere conchylia tranſire melius in tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet inueniſſe artifice mutante qd dānabat. Inde rō eſt nata. Votum quoq; factum e uitio portentoſis ingeniis: & gemina demōſtrata uia luxuriæ: ut color alius operiretur alio. Suauior ita fieri leuiorq; dictus. Quin & terrena miſcere: coccoq; tinctum tyrio tingere: ut fieret his byſſinum. Coccū galatiæ rubēs granē: ut dicemus in terreſtribus: [Vel granum] aut circa emeritam luſitaniæ in maxima laude eſt. Verū ut ſimul peragant nobilia pigmenta anniculo grani languidus ſuccus. Idem a quadrimo euanidus. Ita nec recenti uires: neq; ſeneſcenti. Abunde tractata eſt rō: qua ſe uirorum iuxta fœminarumq; formam credit ampliſſimam fieri.

De pinna & pinnotere: & aquatilium ſenſu. CA. XLII.

COnchaꝝ generis & pinna eſt. Naſcitur in limoſis ſubrecta ſꝑ: nec unq̄ ſine comite: quē pinoterē uocāt. alii pinophylacē id eſt ſqlla pua. Aliubi cancer dapis aſſectator. Pādit ſe pinna luminibus orbū corpus intus minutis piſcibus ꝓbens. Aſſultāt alii ꝓtinus: & ubi licentia audacia creuit: implent eā. Hoc tēpus ſpeculatus index morſu leui ſignificat. Illa ore cōpreſſo qcqd icluſit: exanimat parteq; ſocio tribuit. Quo magis miror quoſdā exiſtimaſſe aquatilibus nullū ineſſe ſenſum. Nouit torpedo uim ſuā ipſa nō torpēs: merſaq; in limo ſe occultat: piſces: q ſecuri natantes ob torpuere corripiens. Huius iecori teneritas nulla ꝓferṫ. Nec minor ſolertia ranæ: q̄ i mari piſcatrix uocaṫ: eminentia ſub oculis cornicula turbato limo exerit: aſſultantes piſciculos pertrahens: donec tam ꝓpe accedāt: ut aſſiliat. Simili mō ſquatina: & rhōbus abditi pinnas exertas mouēt ſpecie uermiculoꝝ: Itemq;: quæ uocatur raia. Nam paſtinaca latrocinatur ex occulto tranſeuntes radio: quod telum eſt ei ſingens: Argumēta ſolertiæ huius: quod tardiſſimi piſcium hi mugilem uelociſſimum omnium habentes in uentre reperiuntur.

De ſcolopendris:uulpibus:& glanis. CA. XLIII.

SColopendræ terreſtribus ſimiles:quas centipedes uocāt:hamo deuorato omnia interranea euomūt:donec hamū egerant:deinde reſorbent. At uulpes marinæ ſimili in periculo glutiūt amplius uſq; ad infirma lineæ:quæ facile prærodant. Glauius: Et qui glanis uocatur auerſus mordet hamos:nec deuorat:ſed eſca ſpoliata graſſatur.

De Ariete piſce. CA. XLIIII.

ARies ut latro: Et nunc grandiorum nauiū in ſalo ſtātiū occultatus umbra: ſi quē nandi uoluptas inuitet:expectat. Nunc elato extra aquam capite:piſcantium cymbas ſpeculatur:occultuſq; adnatans mergit.

De his q̄ tertiā naturā habēt nō aīalīū:neq; fruticū:& de urticis:& ſpōgiis. CA. XLV.

EQuidē & iis ſenſum ineſſe arbitror:q̄ nec aīaliū:neq; fruticū:ſed tertiā ex utroq; naturā habēt:urticis dico & ſpōgiis. Vrticæ noctu uagant̄:noctuq; mutant̄:carnoſæ frondis. Iis natura ut carne ueſcāt̄. Vix pruritu mordax:eadēq; q̄ terreſtris urticæ. Cōtrahit ergo ſe q̄ maxie rigēs:ac pnatāte piſciculo frōdē ſuā ſpargit:cōplectēſq; deuorat. Alias merenti ſimilis:& iactari ſe paſſa fluctu algæ uice:cōtactos piſces:attrituq; petræ ſcalpētes pruritū inuadit. Eadē noctu pectines:& echinos perquirit. Dū admoueri ſibi manū ſentit:colorē mutat:& cōtrahit̄. Tacta:uredinē mittit:pauluq; ſi fuerit interualli:abſconditur. Ora ei in radices eē tradunt̄. Excrementa p ſ[illegible]ma tēui fiſtula reddi. Spongiaꝝ tria genera accipimus:ſpiſſum:ac pdurū:& aſperū. Tragos id uocat̄. Minus ſpiſſum & mollius manæ. Tenue dēſumq;: ex quo penicilli achilleū. Naſcunt̄ oēs in petris. Alunt̄ conchis:piſce:limo. Intellectū ineſſe iis apparet:q̄ ubi auulſorē ſenſere:cōtractæ multo difficilius abſtrahunt̄. Hoc idē fluctu pulſante faciūt. Viuere eſca manifeſto cōchæ minutæ i iis reptæ oſtēdūt. Circa [illegible] ueſci illis auulſas ēt aiūt:& ex relictis radicibus recreſcere. In petris cruoris quoq; inhæret color:africis [illegible] generant̄ i ſyrtibus:maxie fiūt mīæ. Sed molliſſimæ circa l[illegible]ciā. In pfūdo āt nec uētoſo:molliores. In hellēſpōto aſpæ. Et dēſæ circa maleā. Put[illegible] i apricis locis:nō optiæ i gurgitibus:uiuētibus:itēq; madētibus nigricās color. Adhærēt:nec pte nec totæ. Interſunt .n. fiſtulæ q̄dā ianes:q̄ternæ ferè:aut quæ:p q̄s paſci exiſtimant̄. Sūt & aliæ:ſed ſupnæ cōcretæ. Et ſubeſſe mēbrana q̄dā radicibus eaꝝ intelligit̄. Viuere conſtat longo tpe. Peſſimū oium genus earū ē:q̄ aplyſiæ uocant̄:quia elui non poſſunt:in quibus maxime ſunt fiſtulæ:& reliqua denſitas ſpiſſa.

De caniculis marinis. CA. XLVI.

CAniculaꝝ maxima multitudo circa eas urinantes graui piculo infeſtat. Ipſi ferūt & nubem quandam craſſeſcere ſup capita aialiū planoꝝ piſciū ſimilem pmentē eos:arcētēq; a reciprocādo: & ob id ſtilos pacutos lineis annexos habere ſeſe:quia niſi perfoſſæ. ita nō recedant: caliginis & pauoris (ut arbitror) ope. Nubē.n.& nebulā cuius noīe id malum appellāt i[illegible]ter aīalia illa haud ultra cōperit quiſq̄. At cū caniculis atrox dimicatio: Inguina & calces:omnēq; candorē corpoꝝ appetūt. Salus una in

uel frōs aduerſas eūdi:ultroq; terrēdi. Pauet.n. hoiem æque ac terret. Et ſors æqua [illegible] gurgite. Vt ad ſumma aquæ uentū eſt:ibi piculū āceps. Adēpta rōne cōtra eūdi:dū conet̄ emergere. Et [illegible]us ois i ſotiis. Funē illi religa

Vel tūc tū ab hūeris eius trahūt. Hūc dimicās ut ſit piculi ſignū:leua quatit. Dextera apprehenſo ſtilo in pugna eſt. Modicus alias tractus. Vt ppe carinam uentū eſt:niſi pceleri ui repēte rapiant:abſumi ſpectāt. Ac ſæpe iam ſubducti e manibus auferunt̄:ſi nō trahētiū ope conglobato corpe i pilæ modu[illegible] ipſi ſe adiuuere. Protendunt q[illegible]dem tridentes illi. Sed mōſtri ſolertia eſt nauigiū ſubeūdi:atq; i[illegible] e [illegible] præliādi. Omnis ergo cura ad ſpeculandum hoc malū inſumitur. Certiſſima eſt ſecuritas uidiſſe planos piſces:q̄a nunq̄ ſunt ubi maleficæ beſtiæ. Qua de cauſa urinantes ſacros appellant eos.

De aiantibus q̄ ſilicea teſta:& q̄ ſine uillo icludūt̄:& reliqs ſordidis aialibus. CA. XLVII.

SIlicea teſta incluſis fatēdū eſt nullū eē ſenſum:ut oſtreis. Multis eadē natura:quæ frutici:ut olothuris pulmonibus:ſtellis. Adeoq; nihil non gignit̄ in mari:ut caupo. Nam etiam æſtiua animalia pernici moleſta ſaltu:aut q̄ capillus maxime celat:exiſtant:& circūglobata eſcæ ſæpe extrahūtur. Quæ cauſa ſomnū piſciū in mari noctibus infeſtare exiſtimatur. Quibuſdam uero ipſis innaſcuntur:quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. CA. XLVIII.

NEc uenena ceſſant dira:ut in lepore:q̄ in indico mari ēt tactu peſtilēs:uomitum diſſolutionemq; ſtomachi protinus creat. In noſtro offa informis:colore tātū lepori ſimilis. in indis & magnitudine & pilo duriore. Tantum uiuus ibi capit̄. Aeq; peſtiferū: aial araneus ſpinæ indorſo aculeo noxius. Sed nullū uſq̄ execrabilius q̄ radius ſup caudā eminēs trigonis:q̄ nr̄i paſtina cā appellāt. Quin eōchiliī magnitudie arbores ifixus radici necat. Arma ut telū pforat & ferri & ueneni malo.

De morbis piſcium. CA. XLIX.

MOrbos uniuerſa genera piſciū & cætera aīalia ēt fera non accipimus ſentire. Verum ægrotare ſingulos manifeſtū facit aliquorum macies:cum in eodem genere ppingues alii capiantur.

De generatione eorum mira. CA L.

QVo nā mō generēt:deſiderium & admiratio hominum differri non patit̄. piſces attritu uentriū coeunt:tanta celeritate ut uiſum fallant. Delphini & reliqua cete ſimili mō:& paulo diutius. Fœmina piſcis coitus tpe marem ſequit̄:uentrem eius roſtro pulſans. Sub partu mares fœminam: ſimiliter oua ueſcentes earum. Nec ſatis eſt generationi per ſe coitus:niſi editis ouis inter ſe uerſando mares:& fœminæ uitale aſperſerint uirus. Non omnibus id contingit ouis in tāta multitudine: alioquin replerentur maria & ſtagna:cum ſinguli uteri innumerbilia concipiant.

Item de generatione:& qui piſces oua pariant. CA. LI.

PIſcium oua ĩ mari creſcunt:quædam ſumma celeritate ut murenaꝝ.Quædã paulo tardius:Pla
ni piſcium:qbus cauda non obeſt aculeiq3 ut teſtudines:& raiæ:in coitu ſuperueniũt.Polypi cri
ne uno fœminæ naribus adnexo.Sæpiæ & loligines linguis componẽtes inter ſe brachia:& in
cõtrariũ nantes:& pariũt ore.Sed polypi in terrã uerſo capite coeũt.Reliqua molliũ tergis:ut ca
nes.Item locuſtæ & ſqllæ.Cãcri ore.Ranæ ſupueniũt:prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehenden
te:poſterioribus clunes.Pariũt minimas carnes nigras:quas gyrinos uocant:oculis tantũ & cauda inſignes.
mox pedes figurantꝛ:cauda findente ſe in poſteriores.Mirũq3 ſemeſtri uita reſoluũtꝛ in limũ nullo cernẽte
& ruſus uernis aqs renaſcũtꝛ:q̃ fuere natæ:perinde occulta rõne cũ oĩbus annis id eueniat.Et mytuli & pe
ctines ſponte naturæ ĩ harenoſis ꝓueniũt.Quæ durioris teſtæ ſunt:ut murices purpuræ:ſaliuario lẽtore.
Sicut areſcente hũore culices:atq3 ſpuma maris incaleſcẽte cũ admiſſus eſt imber.Quæ uero ſiliceo tegmĩ
ne operiuntꝛ:ut oſtrea putreſcente limo:aut ſpuma circa nauigia diurius ſtante:defixoſq3 palos:& lignum
maxĩe.Nup cõptũ ĩ oſtreariis:hũorẽ iis fœtificũ lactis mõ effluere.Anguillæ atterũt ſe ſcopulis:ea ſtri igmẽ
ta uiueſcũt.Nec alia ẽ eaꝝ ꝓcreatio.Piſciũ diuerſa genera nõ coeũt:ꝑter ſquatinã:& raiã ex qbus naſcitꝛ prio
ri pte raiæ ſimilis:& nomẽ ex utroq3 cõpoſitũ apud græcos trahit.Quædã tpe anni gignũtꝛ:& ĩ hũore ut ĩ
terra.Vere pectines:limaces:hirũdines eodẽ tpe euaneſcũt.Piſciũ aũt lupus & trichias bis ãno parit:& ſaxa
tiles oẽs.Mulli ter:ut chalcis:cyprinus:ſexties.Scorpiones bis:ac ſargi uerẽ & autũno.Ex plãis ſquatina ſola uel ſcor/
autũno & occaſu uergiliaꝝ.Plurimi piſciũ tribus mẽſibus:aprili:maio:iunio:Salpæ autũno:ſpari:torpedo:ꝛ pænæ
ſquali circa æqnoctiũ.Molles uere.Sæpia oĩbus menſibus.Oua eius glutino attramẽti ad ſpẽm uuæ cohæ
rẽtia:maſculus ꝓſequitꝛ afflatu:alias ſterileſcũt.Polypi hyeme coeũt.Pariũt uere oua tortili uibrata.Pãpino
tãta fœcũditate:ut multitudine ouoꝝ occiſi nõ recipiãtꝛ cauo capitis:q̃ ꝑgnãtes tulere.Ea excludũt qnqua/
geſimo die:e qbus multa pp numeꝝ ĩtercidũt.Locuſtæ & reliq tẽuioris cruſtæ ponũt oua ſupra oua:atq3
ita ĩcubãt.Polypus fœmina mõ in ouis ſedet:mõ cauernã cãcellato brachioꝝ ĩplexu claudit.Sæpia ĩ terre/
no parit:iter harũdĩes:aut ſicubi enata alga.Excludit.xv.die.Loligĩes ĩ alto cõſerta oua edũt ut ſæpiæ.Pur
puræ:murices:eius deniq3 generis uere pariũt.Echini oua plẽiluniis habẽt hyeme.Et cocleæ hyberno tpe
naſcũtꝛ.Torpedo octogenos fœtus habẽs inuenitꝛ:eaq3 q̃ itra ſe parit oua ꝑmollia ĩ aliũ locũ uteri trãſferens
atq3 ibi excludẽs.Simili mõ oĩa q̃ carthilaginea appellauimus:ita fit ut ſola piſciũ & aĩal pariãt:& oua conci
piãt.Sylurus mas ſolus oĩum edita cuſtodit oua:ſæpe & qnquagenis diebus ne abſumantꝛ ab aliis.Cæteræ
fœminæ in triduo excludũt:ſi mas attigit.Acus ſiue belone unus piſciũ dehiſcẽte pp multitudinẽ utero pa
rit.A partu calleſcit uulnus:qđ & ĩ cæcis ſerpẽtibus tradũt.Mus marinus in terras ſcrobe effoſſa parit oua:
& rurſus obruit terra.Triceſimo die refoſſa aperit:fœtumq3 in aquam ducit.

De uuluis piſcium. CA. LII.

ERythini & chanæ uuluas habere tradũtur.Qui trochos appellatur a græcis ipſe ſe inire.Aqua
tilium omnium fœtus inter initia uiſu carẽt.

De longiſſima uita piſcium. CA. LIII.

AEui piſcium memorãdũ nuper exẽplũ accepimus.Pauſylipũ uilla ẽ cãpaniæ haud ꝓcul neapoli.
In ea ĩ Cæſaris piſcinis a Pollione Vedio coniectũ piſcem:ſexageſimũ poſt annum expiraſſe ſcribit
Anneus Seneca.Duobus aliis æqualibus eius ex eodẽ genere ẽt tũc uiuẽtibus.quæ mẽtio piſcina
rũ admonet:ut paulo plura dicamus hac de re:priuſq̃ digrediamur ab aquatilibus.

De uiuariis oſtreaꝝ:& quis ea primus inuenerit. CA. LIIII.

OStreaꝝ uiuaria primus oĩum Sergius Orata inuenit in baiãoi ætate.L.Craſſi oratoris ante mar
ſicũ bellũ:nec gulæ cã:ſed auaritiæ:magna uectigalia tali ex ĩgenio ſuo ꝑcipiẽs.Vt q primus pen
ſiles inuenit balineas:ita mãgonizatas uillas ſubide uẽdẽdo.Is primus optimũ ſaporẽ oſtreis lu
crinis adiudicauit:quãdo eadẽ aquatilia genera alibi atq3 alibi meliora.Sicut lupi piſces in ty/
beri amne inter duos pontes:rhõbus rauẽnæ:murena in ſicilia:elops rhodi:& alia genera ſimiliter: ne culi
naꝝ cenſura pagatꝛ.Nõdũ britãnica ſeruiebãt:littora:cũ Orata lucrina nobilitabat:poſtea uiſum tanti in ex
trema italia petere brũduſiũ oſtreas:ac uelitis.Sed iter duos ſapores nup excogitatũ famẽ lõgæ aduectiõis
a brunduſio cõpaſcere in lucrino.Eadẽ ætate prior Licinius Murẽa reliquoꝝ piſciũ uiuaria inuenit.Cuius
deinde exẽplũ nobilitas ſecuta ẽ.Philippus:Hortenſius Lucullus exciſo ẽt monte iuxta neapoli maiore im
pendio q̃ uillã ædificauerat:euripũ:& maria admiſit.Qua de cã magnus Põ.Xerſem togatũ eũ:appellabat
Quadragintamillibus ipſius piſcinæ a defuncto illo ueniere piſces.

Quis primus murenaꝝ uiuaria fecerit. CA. LV.

MVrenaꝝ uiuariũ priuatim excogitauit.C.Hirrus ante alios:q cœnis triũphalibus Cæſaris dicta/ uel cur/
toris ſex millia numero murenarũ mutuo appendit.Nam permutare quidem præcio noluit: tius.
aliaue merce.Huius uillam inter q̃ modicã.xl.milibus piſcinæ uendiderũt.Inuaſit deinde ſingu
lorum piſcium amor.Apud baulos ĩ parte baiana piſcinam habuit Hortenſius orator .Murenã
adeo dilexit:ut exanimatam fleſſe credatur . In eadem uilla Antonia Druſi murenæ: quam diligebat inau
res addidit:Cuius propter famam nonnulli baulos uidere concupiuerunt.

De coclearũ uiuariis:& quis primus inſtituit. CA. LVI.

COcleaꝝ uiuaria inſtituit Fuluius Hirpinus in tarqnẽſi pauloante ciuile bellũ:qđ cũ Pompeio ma
gno actũ eſt:diſtinctis qdem generibus earum:ſeparatim ut eſſent:albæ quæ in reatino agro na/
ſcuntur.Separatim illyricæ:quibus magnitudo præcipua.Africanæ : quibus fœcunditas . Soli/
tanæ quibus nobilitas . Quin & ſaginam earũ commentatus eſt:ſapa & ferre : aliiſq3 generibus.

Vt cocleæ quoq; altiles ganeá implerét. Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta ſit:ut octoginta quadrantes caperent ſingularum calices auctor eſt. M. Varro.

De piſcibus terenis. CA. LVII.

PIſcium genera etiamnum a Theophraſto mira produntur circa babyloniés rigua decedtibus fluuiis in cauernas aquas hebetes remanere. Quoſdam inde exire ad pabula pennulis gradientes crebro caudæ motu: contraq; uenantis refugere in ſuas cauernas:& in iis obuerſos ſtare. Capita eorű eſſe ranæ marinæ ſimilia: reliquas partes gobiorum: Bráchias ut cæteris piſcibus. Circa heracleá & toronem & lycum amnem eſſe multifaria. In ponto unum genus eſſe: quod extremas fluminum aquas ſectetur: cauernaſq; ſibi faciat in terra: atq; in iis uiuat etiam reciprocis amnibus ſiccato littore. Effodi ergo motu demum corporum uiuere eos approbant. Circa heracleá eandé eodéq; lyco amne decedente ouis relictis in limo generari piſces: qui ad pabula petenda palpitent exiuis branchiis. Quod fieri non indigo humoris: propter quod & anguillas diutius uiuere exemptas aquis. Oua autem in ſicco maturari: ut teſtudinum. Eadem in ponti regione apprehendi in glacie piſcium quoſdam maxime gobiones non niſi patinaræ calorem uitalem motum fatentes. In iis quidem tametſi mirabilis: eſt aliqua ratio. Idem tradit in paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibis terrenos altis ſcrobibus. In iis locis ubi nullæ reſtagnent aquæ. Miraturq; & ipſe gigni ſine coitu. Humoris quidem uim aliquam ineſſe quam puteis arbitratur: cum nonnulli reperiantur piſces. Quicquid eſt hoc certe minus admirabile talparum facit uita ſubterranei animalis: niſi forte uermium terrenorum:& his piſcibus natura eſt.

De muribus nili. CA. LVIII.

VErum omnibus iis fidem nili inundatio affert omnia excedentem miracula. Quippe detur gente eo muſculi reperiuntur incoharo opere genitalis aquæ terræq;: iam parte corporis uiuentes: nouiſſima effigie etiamnum terrena.

De anthia piſce:& quomodo capiatur. CA. LIX.

NEc de anthia piſce ſileri conuenit. Itaq; pleroſq; aduerto crediſſe apud chelidonias inſulas: quas diximus aſiæ ſcopulos ante tauri promontorium ſitas. Ibi frequens hic piſcis:& celeriter capitur uno genere: paruo nauigio & concolori ueſte: eademq; ora per aliquot dies cõtinuos piſcator enauigat certo ſpatio: eſcamq; proiicit. Quicquid ex eo mutetur: ſuſpecta fraus prædæ eſt. Cauenſq; quod timuit: cum id ſæpe factum eſt: unus aliquando conſuetudine inuitatus anthias eſcam appetit. Notatur hic intentione diligenti: ut auctor ſpei: conciliatorq; capturæ. Neq; enim eſt difficile cum per aliquot dies ſolus accedere audeat: tandem & aliquos inuenit: paulatim comitatior. Poſtremo greges adducit innumeros: iam uetuſtiſſimis: quibuſq; aſſuetis piſcatorem agnoſcere:& cibum e manu capere. Tum ille paulum ultra digitos in eſca iaculatus hamum ſingulos inuolat uerius quam capit: ab umbra nauis breui conatu abſedens. Ita ne cæteri ſentiant alio intus excipiente centonibus raptum: ne palpitatio ulla aut ſonus cæteros abigat. Conciliarorem noſſe ad hoc prodeſt: ne capiatur. Parcit piſcator fugituro in reliquum gregem. Ferunt diſcordem ſotium duci ſotii inſidiatum pulchre noto cœpiſſe malefica uoluntate. Agnitum in macello a ſotio cuius iniuria erat:& dati dãni formula ex edicto cõdẽnatű. Addit Mutianus æſtimata lite decem libris. Idem anthiæ cum unű hamo teneri uiderint: ſpinis quas in dorſo ſerratas habent lineam ſecare traduntur: eo qui tenetur extendente: ut præcidi poſſit. At inter ſargos: ipſe qui tenetur: ad ſcopulos lineam terit.

De ſtellis marinis. CA: LX.

PRæter hæc claros ſapientia auctores uideo mirari ſtellam in mari. Ea figura ẽ parua admodum caro intus: extra duriore callo. Huic tam igneum feruorem eſſe tradűt: ut omnia in mari contacta adurat. Omnem cibum ſtatim peragat. Quibus ſit hoc cognitum experimentis: haud facile dixerim. Multo mirabilius dixerim id cuius experiendi quottidie occaſio eſt.

De dactylis eorumq; miraculis. CA. LXI.

COncharum e genere ſunt dactyli ab humanorum unguium ſimilitudine appellati. Iis natura in tenebris remoto lumine: alio fulgore clarere:& quanto magis humorem habeant. Lucere in ore mandentium. Lucere in manibus: atq; ét in ſolo: ac ueſte decidentibus guttis: ut procul dubio pateat: ſucci illam naturam eſſe: quam miremur etiam in corpore.

De inimicitiis:& amicitiis inter ſe aquatilium. CA. LXII.

SVnt & inimicitiarum atq; concordiæ miracula. Mulgi & lupus mutuo odio flagrant. Cõger & murena caudas inter ſe prærodentes. Polypum in tantum locuſta pauet: ut ſi iuxta uiderit: omnino moriatur. Locuſtam conger. Rurſus polypum congri lacerant. Nigidius auctor eſt prærodere caudam mugili lupum: eoſdẽq; ſtatis menſibus concordes eſſe. Omnes autem uiuere: quibus caudæ ſic amputentur. At e contrario amicitiæ exempla ſunt: præter illos de quorum diximus ſocietate. Balenæ muſculus quandoque pregraui ſuperciliorum pondere obrutis eius oculis infeſtantia magnitudinem uada prænatans demonſtrat: oculorumque uice fungitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS.

De Natura Auium. CA. I.

SEQVITVR NA/
tura Auium: quarũ
grandiſſimi:& pene
beſtiarũ generis ſtru
tio cameli. Africi uel
æthiopici altitudinẽ
eqtis inſidẽtis equo
excedunt: celeritate
uincunt. Ad hoc de/
mum datis pẽnis: ut
currentem adiuuẽt.
Cætero non ſunt uo
lucres: nec a terra tollũtur. Vngulæ iis ceruinis ſimi
les quibus dimicant: biſulcæ comprehendendis la/
pidibus utiles; quos in fuga contra ſequentes igerũt
pedibus. Concoquendi ſine delectu deuorata mira
natura. Sed non minus ſtoliditas: in tanta reliq cor/
poris altitudine cum colla frutice occultauerint: la/
tere ſeſe exiſtimantium. Premia ex iis oua pp ampli/
tudinem pro quibuſdam habita uaſis: conoſq; bellicos: & galleas adornantes pennæ.

De Phœnice. CA. II.

AEthiopes atq; indi diſcolores maxime: & inenarrabiles ferunt aues. Et ante omnes nobilem ara/
biæ phœnicem. Haud ſcio an fabuloſe unum in toto orbe: nec uiſum magnopere. Aquilæ narrãt
magnitudine: auri: fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleam roſeis caudam pẽnis diſtinguẽ
tibus. Criſtis faciem: caputq; plumeo apice honeſtare. Primus atq; diligẽtiſſimus togatorum de
eo prodidit Manilius ſenator ille maximis nobilis doctrinis: doctore nullo. Auctor eſt neminem extitiſſe
qui uiderit ueſcentem. Sacrum in arabiæ ſolo eſſe. Viuere annis ſexcentis ſexaginta. Seneſcentem caſia: thu
riſq; ſurculis conſtruere nidum: replere odoribus: & ſuper emori. Ex oſſibus deinde ac medullis naſci pri/
mo ceu uermiculum: inde fieri pullum. Principioq; iuſta funeri priori reddere: & totum deferre nidum p
pe pancaiam in ſolis urbem: & in ara ibi deponere. Cum huius alitis uita magni conuerſionem anni fieri p
dit idem Manilius. Iterumq; ſignificatiões tempeſtatum: & ſyderum eodem reuerti. Hóc autem circa me/
ridiem incipere. Quo die ſignum arietis ſol intrauerit. Et fuiſſe eius conuerſionis annũ prodente ſe. P. Li/
cinio. M. Conelio conſ. ducenteſimum quintumdecimum. Corne. Valerianus phœnicem deuolauiſſe in
ægyptum tradit. Qu. Plautio. Sex. Papinio conſſ. Allatumq; eſſe in urbem Claudii principis cenſura: anno
urbis. dccc. & in comitio ppoſitum: Quod actis teſtatum eſt: ſed quæ falſa eſſe nemo dubitarit.

De Aquilis. CA. III.

EX iis quas nouimus: aquilæ maximus honos maxima & uis. Sex earũ genera. Melenætos a græ/
cis dicta: eademq; ualeria minima magnitudine: uiribus præcipua: colore nigricans. Sola aquila/
rum fœtus ſuos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugant. Sola ſine clangore: ſine murmuratione. Con/
uerſatur autem in montibus. Secundi generis pygargus in oppidis manſitat & in campis albi/
cante cauda. Tertii morphnos: quam Homerus & percnon uocat: aliqui & plancum & anatariam: ſecunda Vel clan
magnitudine & ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonoe Apollinis dicta filia dentes ei eẽ prodidit: mutæ alias gum
carenti lingua. Eandemq; aquilarum nigerrimam: prominẽtiore cauda. Conſenſit & Bœthus. Ingenium
eſt ei teſtudines raptas frangere e ſublimi iaciendo. Quæ ſors interemit poetam Aeſchylum: prædictam
fatis (ut ferunt) eius diei ruinam ſecura cœli fide cauentem. Item quarti generis eſt percopterus: eadem mo Vel ſecu
ratur per lacus: uulturina ſpecie: alis minimis reliquas magnitudine antecellens: ſed imbellis: & degener turam
utpote quam uerberet coruus. Eadem ieiunæ ſemper auiditatis: & quærulæ murmurationis. Sola aqui/
larum ex anima ferit corpora. Cæteræ: cum occidere: cõſidunt. Hæc facit ut quintum genus gneſion uo
cetur: uelut uerum ſolumq; incorruptæ originis: media magnitudine: colore ſubrutilo: rarum conſpectu.
Supereſt halietus: clariſſima oculorum acie: librans ex alto ſeſe: uiſoq; in mari piſce: preceps in eum ruens:
& diſcuſſis pectore aquis: rapiens. Illa quam tertiam diximus: circa ſtagna aquaticas aues appetit: mergen/
tes ſe ſubinde: donec ſopitas laſſataſq; rapiat: Spectanda dimicatio: aue ad perfugia littorum tendente: ma/
xime ſi condenſa harundo ſit. Aquila in deiectu abigente ala: & cum appetit in lacus cadente: umbramq;
ſuam nanti ſub aqua a littore oſtendente. Rurſus aue in diuerſa: & ubi minime ſe credat ſpectari: ſe mergen
te. Hæc cauſa eſt gregatim auibus natandi: quia plures ſimul non infeſtantur: reſperſu pennatum hoſtem
occæcantes. Sæpe & aquilæ ipſæ non tolerantes pondus appræhenſum una merguntur. Halietus tantum
implumes etiamnum pullos ſuos percutiens ſubinde cogit aduerſos intueri ſolis radios: & ſi cõniuentem
flentemq; animaduertit. præcipitat e nido uelut adulterinum & degenerem. Illum cuius acies firma con/
tra ſteterit: educat. Halieti ſuum genus non habent: ſed ex diuerſo aquilarũ coitu naſcuntur. Id quidem qđ

ex iis natũ eſt:in oſſifragis genus habet:e quibus uultures progenerant minores. Et ex iis magni qui oĩno non generant. Quidã adiiciunt genus aquilæ:q̃ barbatam uocãt:thuſci uero oſſifragã:tribus primis:& q̃n to aquilarum generi inædificat. Nido lapis ætites: quẽ aliq̃ dixere gagiten: ad multa remedia utilis: nihil igne deperdens. Eſt aũt lapis iſte ꝑgnans: intus cũ quatias alio uelut in utero ſonãte. Sed uis illa medica: nõ niſi in nido direptis. Nidificant in petris & arboribus. Pariunt oua terna. Excludunt pullos binos: uiſi ſũt & tres aliquãdo. Alteꝝ expellũt: tedio nutriẽdi. Quippe eo tpe ipſis cibũ negauit natura ꝓſpiciẽs: ne oium ferarũ foetus raperent. Vngues quoq; eaꝝ iuertunt diebus iis. Albeſcũt inedia pẽnæ: ut merito ptus ſuos oderint. Sed eiectos ab iis cognatũ genus oſſifragi excipiũt: & educant cũ ſuis. Veꝝ adultos quoq; perſeq̃t parẽs: & longe fugat: æmulos. ſ. rapinæ. Et alioq̃n unũ par aq̃laꝝ magno ad populãdũ tractu ut ſatiet indi get. Determinant ergo ſpatia: nec in proximo ꝑdant. Rapta non ꝓtinus ferũt: ſed prĩo deponũt: expertæq; pondus tunc demũ abeũt. Oppetũt nõ ſenio nec ægritudine: ſed fame: in tantũ ſuperiore accreſcẽte roſtro: ut aduncitas aperiri nõ queat. A meridiano ãt tpe operant: & uolãt. Prioribus horis diei donec impleant hoium cõuentu fora ignauæ ſedẽt. Aq̃laꝝ pẽnæ mixtas reliquaꝝ alitũ pẽnas deuorãt. Negãt unq̃ ſolã hanc alitem fulmine exanimatam. Ideo armigeram Ioui conſuetudo iudicauit.

Quando legionum ſigna eſſe cœperint. CA. IIII.

Romanis eã legiõibus. C. Marius in ſecũdo cõſulatu ſuo ꝓprie dicauit. Erat & ãtea prĩa cũ q̃ttuor aliis lupis: minotauris: eq̃s: apris: q̃ ſingulos ordies anteibãt. Paucis ante annis ſola in acie portari cœperat: reliqua in caſtris relinquebant. Marius in totũ ea abdicauit. Ex eo notatũ nõ ſere apud legiões unq̃ hybernatũ eẽ i caſtris: ubi aquilaꝝ nõ ſit iugũ. Primo & ſecũdo generi nõ minoꝝ tã tũ quadrupedũ rapĩa: ſed ẽt cũ ceruis ꝓlia. Multũ puluerẽ uolutatu collectũ iſidẽs cornibus excutit i oculos pẽnis ora uerberãs: donec ꝓcipitet in rupes. Nec unus oſtis illi ſatis eſt. Acrior eſt cũ dracõe pugna multoq; magis anceps ẽt ſi in aere. Oua hic cõſectatur aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit ubicũq; uiſum. Ille multiplici nexu alas ligat: ita ſe iplicans: ut ſimul decidat.

Mirum de aquila. CA. V.

Est percelebris apud ſeſton urbem aquilæ gloria educatam a uirgine retuliſſe gratiam: aues prĩo mox deinde uenatus aggerentẽ. Defuncta poſtremo in rogum accenſum eius inieciſſe ſeſe: & ſi mul conflagraſſe. Quam ob cauſam incolæ: qđ uocant herotũ in eo loco fecere appellatũ Iouis & uirginis: quoniam illi deo ales aſcribitur.

De Vulturibus. CA. VI.

Vltuꝝ ꝓualẽt nigri. Nidos nemo attingit. Ideo ẽt fuere q putarent illos ex aduerſo orbe aduolare falſo. Nidificãt. n. in excelſiſſimis rupibus. Foetus qdẽ ſæpe cernũt fere bini. Vmbricius auruſpi cum in noſtro æuo peritiſſimus parere tradit oua. xiii. Duo ex iis reliqua oua nidumq; luſtrare: mox abiicere. Triduo ãt ante ut biduo uolare eos ubi cadauera futura ſunt.

De Sanquale. CA. VII.

Sanqualẽ auẽ atq; imuſulũ augures romani magnæ q̃ſtioni habẽt. Immuſulũ aliq̃ uulturis pul lũ arbitrãt eẽ: & ſanqualẽ oſſifragã. Maſſurius ſanqualẽ oſſifragã dicit eſſe. Immuſulũ ãt pullũ aquilæ: priuſq̃ albicet cauda. Quidam poſt Mutiũ augurẽ uiſos non eſſe romæ confirmauere. Ego (qđ ueriſimilius eſt) in deſidia rerum omnium non arbitror agnitos.

De accipitribus. CA. VIII.

Vel ægi cum Accipitrũ genera. xvi. inuenimus. Ex iis circõ claudũ altero pede ꝓſperrimi augurii nuptialibus negociis & pecuariæ rei. Triorchẽ a nũero teſtiũ: cui pricipatũ in auguriis Phœmone dedit. Bu teonẽ hũc appellant romani. Familia ẽt ex eo cognominata cum ꝓſpero auſpicio in ducis naui ſe diſſet. Aeſalõ græci uocãt: q̃ ſolus oĩ tpe apparet. Cæteri hyeme abeũt. Diſtinctio generꝝ ex aui ditate. Alii nõ niſi ex terra rapiũt auẽ. Alii nõ niſi circa arbores uolitãtẽ. Alii ſedẽtẽ in ſublimi. Aliqui uo lãtẽ in aperto. Itaq; & colũbæ nouere ex iis pericula: uiſoq; cõfidũt: uel ſubuolãt: cõtra naturã eius auxiliã

Vel cir no tes ſibi: in inſula africæ cerne i oceano. Accipitres totius maſſiliæ humi foetificãt: nec alibi naſcũt: illis aſſue ti gẽtibus. In thraciæ parte ſup amphipolim hoĩes atq; accipitres ſocietate quadã aucupantur. Hi ex ſiluis & harũdinetis excitãt aues. Illi ſuperuolãtes deprimũt. Rurſus captas aucupes diuidũt cum iis. Traditũ eſt miſſas in ſublime ibi excipere eos: & cũ tpſ ſit capturæ: clangore ac uolatus genere inuitare ad occaſionem. Simile qdã lupi apud mæotin paludẽ faciũt. Nã niſi ptẽ a piſcantibus ſuam acceperet: expanſa eoꝝ retia lace rãt. Accipitres auiũ nõ edũt corda. Nocturnus accipiter cybindus uocat: rarus ẽt in ſiluis: interdiu minus cernẽs. Bellum internecium gerit cum aquila: coherenteſq; ſæpe prehenduntur.

De cocyce quæ a ſuo genere interimitur. CA. IX.

Cocyx ex accipitre uidetur fieri tpe anni figuram mutans: quoniã tunc non apparẽt reliquũ niſi perq̃ paucis diebus. ipſeq; modico tpe æſtatis uiſus: nõ cernit poſtea. Eſt autẽ neq; adũcis ungui bus ſolus accipitrũ: nec capite ſimilis illis: neq; alio q̃ colore: ac rictu columbi potius. Quin abſu mitur ab accipitre: ſi quando una apparuere. Sola oium auis a ſuo genere interempta. Mutat au tem & uocẽ. Procedit uere: Occultat canicule ortu: ſemp q; parit i alienis nidis: maxime palũbium maiori ex pte ſingula oua qđ nulla alia auis: raro bina. Cauſa ſubiiciendi pullos putat: qđ ſciat ſe inuiſam cunctis auibus. Nam minuta quoq; infeſtãt. Ita nõ fore tutam generi ſuo ſtirpem opinatur: ni feſellerit. Quare nul lũ facit nidũ: alioquin trepidum animal. Educat ergo ſubditum adulterato foeta nixu. Ille auidus ex natu ra præripit cibos reliquis pullis. Itaq; pingueſcit: & nitidus in ſe nutricem cõuertit. Illa gaudet eius ſpecie miraturque ſeſe ipſam qđ talem pepererit. Suos comparatione eius dãnatur alienos: abſumiq; ẽt ſe inſpe

ctante patiť:donec corripit ipſam quoq; iã uolãdi potẽs.Nulla tũ auiũ ſuauitate carnis comparatur illi.

De miluis. CA. X.

MIlui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt.Notatum in iis rapaciſſimam & fame licam ſemper alitem:nihil eſculenti rapere unq̃ ex funerum ferculis:nec olympiæ ex hara.Ac ne ferentium quidem manibus:niſi lugubri municipioꝝ immolantium oſtento. Iidem uidentur artem gubernandi docuiſſe cauda flexibus in cœlo monſtrante natura:qđ opus eſſet in ꝓfundo. Milui & ipſi hybernis mẽſi bus latẽt:nõ tamẽ ãte hirũdies abeũtes.Tradũť autẽ & ſolſtitiis affici podagra.

Digeſtio auium per genera. CA. XI.

VOlucrum prima diſtinctio pedibus maxime cõſtat. Aut.n.aduncos ungues habent:aut digitos: aut palmipedum in genere ſunt uti anſeres:& aquaticæ fere aues.Adũcos ungues habentia car/ne tantum ueſcuntur ex parte magna.

De inauſpicatis auibus:cornice:coruis:bubone. CA. XII.

COrnices & alio pabulo.Vtq; duritiam nucis roſtro repugnantem uolãtes in altũ i ſaxa tegulaſue iacιũt iteꝝ ac ſæpius:donec quaſſatã perfringere queant.Ipſa ales eſt inauſpicatæ garrulitatis:a quibuſdã tamẽ laudata. Ab arcturi ſydere ad hirundinũ aduentũ notať:eã in Mineruæ lucis tẽ/pliſq; raro:alicubi oĩno nõ aſpici:ſicut athenis.Præterea ſola hæc ẽt uolantes pullos aliquamdiu paſcit.Inauſpicatiſſima fœtus tpe:hoc eſt poſt ſolſtitiũ.Cæteræ oẽs ex eodẽ genere pellunt nidis pullos:ac uolare cogũt:ſicut & corui:q & ipſi nõ carne tantũ aluntur:ſed robuſtos quoq; fœtus ſuos fugant longius. Itaq; paruis in uicis nõ plus bina cõiugia ſunt.Circa cranonem quidem theſſaliæ ſingula perpetuo. Geni/tores ſoboli loco cedũt.Diuerſa in hac & ſupradicta alite quædam:corui ante ſolſtitium generant.Itẽ ægre ſcũt ſexagenis diebus:ſiti maxime:anteq̃ fici coquantur autũno.Cornix ab eo tpe corripiť morbo . Corui pariunt cum plurimum q̃nos.Ore eos parere aut coire uulgus arbitrať.Ideoq; grauidas ſi ederint coruinũ ouũ:p os ptũ reddere:atq; in totũ difficulter parere:ſi tecto inferanť.Ariſto.negat.Nõ hercule magis:q̃ in ægypto ibim.Sed illã ex oſculatione:q̃ ſæpe cerniť:qualẽ in colũbis eẽ.Corui in auſpiciis ſoli uidenť intel/lectũ habere ſignificationũ ſuaꝝ.Nã cũ mediæ hoſpites occiſi ſũt:oẽs e pelopõneſo & attica regione uola/uerũt.Peſſima eoꝝ ſignificatio cũ glutiũt uocẽ uelũt ſtrangulati.Vncos ungues & nocturnæ aues habent: ut nocturnæ:bubo:ululæ.Oĩum hoꝝ hebetes interdiu oculi.Bubo funebris & maxime abominatus pu/blicis p̃cipue auſpiciis.Deſerta incolit:nec tantũ deſolata:ſed dira ẽt:& inacceſſa.Noctis mõſtrum:nec cãtu aliquo uocali:ſed genitu.Itaq; in urbibus:aut oĩno in luce uiſus:dirũ oſtentũ eſt.Priuatoꝝ domibus inſi/dentẽ plurimũ ſcio non fuiſſe feralẽ.Volat nunq̃ quolibet:ſed trãſuerſus auferť.Capitolii cellam ipſam in trauit:Sex.Papellio Iſtro.L.Pediano conſſ.pp quod nonis martiis urbs luſtrata eſt eo anno.

De incendiaria aue. CA. XIII.

INauſpicata eſt & incendiaria auis:propter quam ſæpenumero luſtratam urbem in annalibus in uenimus:ſicut.L.Craſſo.C.Mario conſſ.Quo anno & bubone uiſo luſtrata eſt.Quæ ſit auis ea nec reperitur:nec traditur. Quidam ita interpretantur incendiariã eſſe quæcũq; apparuerit car/bonem ferens ex aris uel altaribus.Alii ſpinturnicem eam uocant.Sed hæc ipſa quæ eſſet inter aues:qui ſe ſcire diceret:non inueni.

De Cliuina. CA. XIIII.

CLiuinam quoque auem ab antiquis nominatam animaduerto ignorari.Quidam clamato/riam dicunt . Labeo prohibitoriam . Et apud Nigidium ſubis appellatur auis:quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. CA XV.

SVnt præterea complura genera dẽpicta in hetruſca diſciplina ſæculis non uiſa:quæ nunc defeciſ/ſe mirum eſt:cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. CA. XVI.

EXternorum de auguriis peritiſſime ſcripſiſſe illapſas noie putatur.Is tradit:noctuam:bubonem picum:arbores cauantẽ:trigonem:cornicem a cauea de ouo exire:quoniam pondere capitũ per uerſa oua poſteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. CA. XVII.

NOctuaꝝ cõtra aues ſolers dimicatio.Maiore circũdatæ multitudine reſupinæ pedibus repugnẽt: collectæq; in actũ roſtro & unguibus totæ teguntť.Auxiliať accipiter collegio quodam naturæ: belliq; partiť.Noctuas ſexagenis diebus hyemis cubare:& nouem uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. CA. XVIII.

SVnt & paruæ aues uncoꝝ unguiũ:ut picus martius:cognomine inſignes & in auſpiciis magnæ. Quo in genere arboꝝ cauatores ſcãdentes in ſubrectum ſtellionum mõ.Illi uero & ſupini pcuſ/ſi corticis ſono pabulũ ſubeſſe intelligunt.Pullos in cauis educãt auiũ ſoli.Adactus cauernis eo/rum a paſtore cuneus:admota quadam herba ab iis elabi crediť uulgo.Trebius auctor eſt.clauũ uel cuneum adactũ quãta ui libeat in arbores:in q̃bus nidum habeant:ſtatim exilire cũ crepitu arboris:cũ i/ſederit clauo aut cuneo.Ipſi principales latio ſũt in auguriis:a rege qui nomẽ huic aui dedit. Vnũ eoꝝ p̃ſci/tũ trãſire non queo. In capite p̃torii urbani.L. Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis ſedit ita pla/cide:ut manu apprehẽdereť.Reſpõdere uates:exitiũ imperio portendi:ſi dimittereť. At ſi exanimaretur prætori. Et illa auẽ ꝓtinus cõcerpſit. Nec multo poſt ĩpleuit ꝓdigiũ.Veſcunť & glande in hoc genere:po/miſq; multæ:ſed quæ carne tantum nõ uiuũt.Excepto miluo:quod ipſum in auguriis dirum eſt.

De uncos ungues habentibus & digitos. CA. XIX.

VNcos ungues habentes oĩno nõ congregantur:& ſibi quoq; prædanť. Sunt autẽ oẽs fere altiuolæ præter nocturnas:& magis maiores. Oĩbus quibus alæ grandes:corpus exiguum. Ambulãt difficulter. In petris raro conſiſtunt:curuatura unguium prohibente. Nunc de ſecundo ordine dicamus:quod in duas diuiditur ſpecies:oſcines:& alites. Illarum generi cantus oris:his magnitudo differentiam dedit. Itaq; præcedent ordine omnes reliquas.

De pauonibus:& quis eos primus comederit. CA. XX.

Vel concata

IN his pauonum genus cũ formã:tum intellectũ eius & gloriã gemmãtes laudatus expãdit colores:aduerſo maxime ſole:q; ſic fulgẽtius radiãt. Simul umbræ quodã repercuſſus cæteris:q in opaco clarius micant:Cõcauo q̃rit cauda. Oẽſq; in aceruũ cõrrahit pẽnaꝝ quos ſpectari gaudet oculos. Idẽ cauda ãnuis uicibus amiſſa cũ foliis arboꝝ donec renaſcatur iteꝝ:cũ flore pudibundus:ac mœrens quærit latebram. Viuit annis. xxv. Colores incipit fundere in trimatu:ab auctoribus non glorioſum tantum animal tradiť:ſed & maliuolũ:ſicut anſerum uerecundum. Quoniam has quoq; qdã addiderunt notas in his:haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia romæ primus occidit orator Hortenſius a Dialiciali cœna ſacerdotii. Saginare primus inſtituit circa nouiſſimum pyraticum bellum. M. Aufidius Lurco:exq; eo quæſtu redditus is ſeſtertium ſexagena millia habuit.

De gallis:& quõ caſtrentur:& de gallinaceo locuto. CA. XXI.

PRoxĩe gloriã ſentiunt:& hi noſtri uigiles nocturni:quos excitãdis in opa mortalibus rũpẽdoq; ſomno natura genuit. Norũt ſydera:& ternas diſtingunt horas interdiu cantu. Cũ ſole eunt cubitum. Quartaq; caſtrenſi uigilia ad curas laborẽq; reuocãt. Nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere. Diẽq; uenientẽ nunciãt cantu. Ipſum uero cantũ plauſu lateꝝ. Imperitant ſuo generi:& regnum in quacunq; ſunt domo exercent. Dimicatione pariter hoc quoq; ĩter ipſos uelut iõ tela agnata cruribus ſuis ĩtelligẽtes. Nec finis ſæpe cõmorientibus. Qđ ſi palma cõtingit:ſtatim ĩ uictoria canunt:ſeq; ipſi principes teſtanť. Victus occultať ſilens:ægreq; ſeruitium patiť. Et plebs tamẽ æq̃ ſuperba gradiť:ardua ceruice:criſtis celſa:Cœlũq; ſola uolucrũ aſpicit crebro. In ſublime quoq; caudã falcatã erigens. Itaq; terrori ſunt ẽt leonibus generoſiſſimis feraꝝ. Iam ex his qdã ad bella tantum:& ꝓlia aſſidua naſcunť qbus ẽt patrias nobilitarunt rhodũ:ac tanagram. Secundus eſt honos habitus melicis:& chalcidicis:ut plane digne aliti tãtum honoris ꝓbeat romana purpura. Hoꝝ ſũt tripudia ſoliſtima. Hi magiſtratus noſtros quotidie regũt:domoſq; ipſi ſuas claudũt aut reſerãt. Hi faſces romanos ĩpellunt:aut retinẽt. Iubẽt acies:aut ꝓhibẽt. Victoriaꝝ oĩum toto orbe partaꝝ auſpices. Hi maxĩe terraꝝ ĩperio impitãr. Ex iis fibræ ſunt q̃ haud aliter q̃ opimæ uictimæ diis gratæ. Habẽt oſtẽta ex ſe:& ꝓpoſteri eoꝝ ueſpertiniq; cantus. Nãq; totis noctibus canẽdo boetiis nobilẽ illã aduerſus lacedæmonios ꝓſagiuere uictoriã. Ita cõiecta ĩterpretatiõe:quoniã uicta ales illa nõ caneret. Deſinũt canere caſtrati. Qđ duobus fit modis:lumbis aduſtis candente ferro:aut imis cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pingueſcũt. Pergami oĩbus annis ſpectaculum gallorum publice editur ceu gladiatoꝝ. Inuenitur in annalibus in ariminẽſi agro. M. Lepido. Qu. Catulo conſſ. in uilla Galerii locutum gallinaceum ſemel quod equidem ſciam.

De anſeribus & qs prius iecur ãſerinũ cõederit:& de adipe anſerino comageno. CA. XXII.

EST & anſeri uigil cura capitolio teſtata defenſo:p id tꝑs canũ ſilentio ꝓditis rebus. Quãobrẽ cibaria anſeꝝ cẽſores imprimis locãt. Quin & fama amoris:Argis dilecta forma pueri noĩe oleni:& Glauces Ptolemæo regis cithara canentis:quã eodẽ tꝑe & aries amaſſe proditur. Poteſt & ſapientiæ uideri intellectus iis eſſe:ita cões perpetuo adhæſiſſe Lacydi philoſopho dř. nuſq̃ ab eo:non in publico:non in balneis:nõ noctu:nõ interdiu digreſſum. Noſtri ſapientiores:q eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinem creſcit:exẽptũ quoq; lacte mulſo augeť. Nec ſine cã in q̃ſtione eſt. Quis prius tãtum bonũ ĩuenerit. Scipio an Metellus uir cõſularis:an. M. Seſſius eadẽ ætate eques ro. Sed (qđ conſtat) Meſſalinus Cotta Meſſalæ oratoris filius palmas pedũ ex iis torrere:atq; patinis cũ gallinaceoꝝ criſtis condire repperit. Tribueť.n.a me culinis cuiuſq; palma cũ fide. Mirũ ĩ hac alite:a morinis uſq; romã pedibus uenere. Feſſi ꝓferũť ad prios. Ita cæteri ſtipatiõe naturali ꝓpellũt eos. Cãdidoꝝ alteꝝ uectigal ĩ plũa. Vellũť qbuſdã locis bis anno. Rurſus plumigeri ueſtiunť:molliorq; q̃ corpori q̃ ꝓxima. Et e germania laudatiſſima. Candidi ibi uerũ minores:ganzæ uocanť. Preciũ plumæ eoꝝ in libras denarii qni. Et inde crimina plerũq; auxiliarium ꝓfectis a uigili ſtatione ad hæc aucupia:dimiſſis cohortibus totis. Eoq; delitiæ ꝓceſſere:ut ſine hoc inſtrumento durare iã ne uiroꝝ qdẽ ceruices poſſint. Aliud repperit ſyriæ ps quæ cõagene uocať. Adipem eorũ in uaſe æreo cũ cinnamo niue multa obrutũ:ac rigore gelido maceratũ ad uſum ꝓclari medicaminis:qđ ab gente dř comagenũ. Anſerũ generis ſunt pelonopes:& quibus lautiores epulas non nouit britannia chenalopeces fere anſere minores. Decet & erythrotaonas ſuus nitor:abſoluraq; nigritia:in ſupciliis cocci rubor. Alteꝝ eorũ genus uulturũ magnitudinẽ excedit:quorũ & colorem reddit. Nec ulla auis excepto ſtrutio camelo maius corpe iplẽs põdus:in tãtũ aucta:ut ĩ terra quoq; imobilis prehendať. Gignũt eos alpes:& ſeptentrionalis regio:In auiariis ſaporem perdũt. Moriunť cõtumacia ſpiritu reuocato. Proximæ eis ſunt quas hiſpania aues tardas appellat. Græci otidas:dãnatas in cibis. Emiſſa enim oſſibus medulla:odoris tedium extemplo ſequitur.

De gruibus:ciconiis:oloribus:& ꝑegrinis auibus:& coturnicibus:de glotte. CA. XXIII.

Vel cõſertim

INducias habet gens pygmeorum abſceſſu gruum (ut diximus) cũ iis dimicantium. Immenſus eſt tractus quo ueniunt:ſi quis reputet a mari eo. Quando proficiſcuntur conſentiunt. Volant ad proſpiciendum alte. Ducem quẽ ſequantur:eligunt. In extremo agmine per uices:qui accla-

ment diſpoſitos habent:& qui gregem uoce contineant. Excubias habent nocturnis temporibus: lapillũ pede ſuſtinentes:qui laſſatis ſomno decidens indiligentiam ſono coarguat. Cæteræ dormiunt capite ſubter alam condito alternis pedibus inſiſtentes. Dux erecto prouidet collo:ac prædicit. Eæ eædem manſuefactæ laſciuiunt:gyroſq; quoſdã indecoro curſu uel ſingulæ peragunt. Certum eſt pontum tranſuolaturas primum omnium anguſtias petere inter duo promontoria criumetopum & carãben. Mox ſaburra ſtabiliri. Cum medium tranſierint:abiici lapillos e pedibus. Cum attingerint continentem:& e gutture harenam. Cornelius:Nepos qui Diui Auguſti principatu obiit:cum ſcriberet turdos pauloante cœptos saginari:addidit ciconias magis placere q̃ grues: cum hæc nũc ales inter primas expetatur:illam nemo uellit tetigiſſe. Ciconiæ quonã e loco ueniãt:aut quo ſe referãt:icõpertũ adhuc eſt. E lõginquo uenire nõ dubiũ: eodem quo grues modo. Illas hyemis:has æſtatis aduenas. Abituræ cõgregãtur in loco certo:comitatæq; ſic:ut nulla ſui generis relinquat̃:niſi captiua & ſerua:ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen diſcedentium:cum diſceſſurum appareat nec uenire:ſed ueniſſe cernimus. Vtrunq; nocturnis fit temporibus:& q̃uis ultra citraue peruolent:nunq̃ tamen adueniſſe uſq;:niſi noctu exiſtimant̃. Pythonis comen uocant in aſia patentibus campis:ubi congregatæ inter ſe commurmurant. Eam deniq;:quæ nouiſſimo aduenit lacerant:atq; ita abeunt. Notatum poſt idus auguſtas non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconiis non ineſſe linguas confirment. Honos iis ſerpentium exitio tantus:ut in theſſalia capitale fuerit occidiſſe:eadem legibus pœna:quæ in homicidia. Simili anſeres quoq; & olores rõne commeant. Sed horum uolatus cernitur:liburnicaꝝ more roſtrato impetu ferunt̃:facilius ita findentes aera:q̃ ſi recta fronte impellerent a tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigit̃ agmen:largeq; impellenti præbet̃ auræ. Colla imponunt præcedentibus. Feſſos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eoſdem repetũt. Genitricum ſenectam inuicem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus:falſis (ut arbitror) aliquot experimentis. Idem mutua carne ueſcuntur inter ſe; Verum hæc commeãtium per maria terraſq; peregrinatio non patitur deſerri minores quoq; quibus eſt natura ſimilis. Vtrũq;.n.ſupradictas magnitudo & uires corpoꝝ inuitare uideri poſſunt. Cõturnices ẽt ſemper anteueniunt q̃ grues. Parua auis:& cũ ad nos uenit terreſtris potiuſq̃ ſublimis. Aduolant & eæ ſimili modo nõ ſine periculo nauigantiũ:cum appropinquauere terris. Quippe uellis ſæpe incidũt:& hoc ſemꝑ noctu:mergũtq; nauigia. Iter eſt iis per hoſpitia certa. Auſtro non uolant humido.ſ. & grauiore uento. Aura tamen uehi uolunt:ꝑꝑ pondus corpoꝝ:uireſq; paruas. Hinc uolantiũ illa cõqueſtio labore expreſſa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce. Primam eaꝝ terræ appropinquãtem accipiter rapit. Et ſemper hinc remeantes comitatum ſollicitãt. Abeũtq; una per ſua ſigna glottis & otus & cenchramus. Glottis per longam exerit linguam:unde ei nomen. Hanc in initio blandita peregrinationẽ auide ꝑuectam. Pœnitentia in uolatu cum labore.ſ.ſubit. Reuerti incomitatam piget:& ſequi:nec unq̃ plus uno die peragit. In ꝓximo hoſpitio deſerit. Veꝝ inuenitur alia antecedente anno relicta. Simili mõ in ſingulos dies. Cenchramus perſeuerantior feſtinat etiam peruenire ad expetitas ſibi terras. Itaq; noctibus is eas excitat:admonetq; itineris. Otus bubone minor eſt:noctuis maior:auribus plumeis eminẽtibus:unde & nomẽ illi. Quidam latine aſionem uocãt. Imitatrix alias auis ac paraſita:& quodam genere ſaltãtrix. Capitur haud difficulter ut noctuæ:intenta in aliquo circũeunte alio. Quod ſi uentus agmẽ aduerſo flatu cœperit inhibere:ponduſculis lapidum apprehenſis:aut gutture harena repleto ſtabilitæ uolãt. Coturnicibus ueneni ſemen gratiſſimus cibus. Quã ob cãm eas dãnauere menſis:ſimulq; comitialem ꝑꝑ morbum deſpui ſuetum:quem ſolæ animalium ſentiunt:præter hominem. Vel ueratri

De hirũdinibus:merulis:turdis:& ſturnis:turturibus:& palumbis. CA. XXIIII.

Abeunt & hirundines hybernis menſibus ſola carne ueſcens auis:ex iis quæ aduncos ungues non habent:ſed in uicina abeunt africos ſecutæ montium receſſus:Inuentæq; iam ſunt ibi nudæ atque deplumes. Thebarum tecta ſubire negantur:quoniam urbs illa ſæpius capta ſit. Nec biziæ in thracia propter ſcelera Terei. Cecina uolaterranus equeſtris ordinis quadrigarum dominus comprehenſas in urbem ſecum afferens uictoriæ nuntias amicis mittebat:in eundem nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus ſuis:cum obſideretur præſidium romanum a liguſtinis hirundinem a pullis ad ſe cum epiſtola allatam:ut lino ad pedem eius alligato nodis ſignificaret quoto die aduenienteauxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq; & ſturni ſimili modo in uicina. Sed ii plumam non amittunt:nec occultantur: niſi ſpe cibi:quo hybernum pabulum petant. Itaque in germania hyeme maxime ſurdi cernuntur. Vere turtur occultatur: pennaſque amittit. Abeunt & palumbes:quonam & in iis incertum. Sturnorum generi proprium cateruatim uolare:& quodam pilæ orbe circumagi omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum ſoli hirundini flexuoſi uolatus:uelox celeritas:quibus ex cauſis neq; rapinæ cæterarum alitum obnoxia eſt. Eadem demum ſola auium non niſi in uolatu paſcitur.

Quæ auium perennes:quæ ſemeſtres:quæ trimeſtres. CA. XXV.

Temporum magna differentia auibus. Perennes ut columbæ. Semeſtres ut hirundines. Trimeſtres ut turdi:& turtures: & quæ cum fœtum eduxere:abeũt ut galguli:upupæ.

De auibus miris. CA. XXVI.

Auctores ſunt oĩbus annis aduolare iliũ ex æthiopia aues:& cõfligere ad Mẽnonis ſepulchrũ:quas obid memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoq; anno facere eas in æthiopia circa regiã Memnonis exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili mõ pugnãt meleagrides in boetia:africæ hoc eſt gallinaꝝ genus gibbeꝝ:uariis ſperſum plumis:quæ nouiſſimæ ſunt peregrinarum auium ĩ mẽſas receptæ propter ingratum uirus. Verum meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus ſeleucidibus. CA. XXVII.

SEleucides aues uocantur:quaꝝ aduentũ ab Ioue ꝓcibus impetrant caſii montis incolæ fruges eorum locuſtis uaſtantibus. Nec unde ueniant:quoue abeant compertum:nũq̃ conſpectis niſi cum præſidio earum indigetur.

De Ibi. CA. XXVIII.

INuocant & ægyptii ibes ſuas contra ſerpentium aduentum. Et cyrenaici Achorem deũ muſcaꝝ multitudine peſtilentiã afferente:quæ protinus intereunt q̃ litatũ eſt illi deo.

Quæ aues in q̃bus locis nõ ſũt:& q̃ mutãt colorẽ:& uocẽ:& luſiniis. CA. XXIX.

SEd in ſeceſſu auium & noctuæ paucis diebus latere tradunt. Quarum genus in creta inſula non eſt:& etiam ſi qua inuecta ſit:emorit̃. Nam hæc quoq; mira naturæ differẽtia. Alia aliis locis negat tanq̃ genera frugũ fruticumue:ſic & animalium non naſci:tranſlatitiorumq; inuecta mori. Miꝝ q̃dem eſt illud unius generis aliti aduerſum. Quæ nam eſt iis naturæ inuidia? aut q terraꝝ dicati auibus termini? Rhodus aqlam nõ hẽt. Tranſpadana italia iuxta alpes lariũ lacũ appellat amœnum arbuſto agrũ:ad quem ciconiæ non tranſmeant. Sicuti nec octauum circa lapidem ab eo. Immenſa alioq̃n finitimo inſubrũ tractu examina gracculoꝝ monedulaꝝ:cui ſoli aui furacitas auri argentiq; præcipue mira eſt. Picus martius in tarentino agro negat̃ eſſe. Nup̃ & adhuc tamen rara ab apœnino ad urbem uerſus cerni cœpere picarũ genera:quæ longa inſignes cauda uariæ appellant̃. Propriũ iis caluеſcere omnibus annis cõſerit̃ rapa. Perdices non trãſuolãt boetiæ fines in attica. Nec ulla auis in ponto inſula in qua ſepultus ẽ Achilles:infeſtat ſacratam ei ædem. In fidenate agro iuxta urbem ciconiæ nec pullos:nec nidum faciunt. At in agrũ uolaterranũ palũbium uis e mari quot annis aduolat. Romæ in ædem Herculis in foro boario nec muſcæ:nec canes ĩtrãt. Multa ꝓterea ſimiliaq̃ prudẽs ſubinde omitto ĩ ſingulis gñibus faſtidio parcẽs. Quippe cũ Theophratus tradat in uectitias eſſe in aſia etiam colũbas:& pauones:& ceruos:& in cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oſcines:fere mutant colorem uocẽq; t̃pe ãni ac repente fiũt aliæ. Qđ in grandiore alitũ genere graues tantũ. Eæ.n.ſenectute nigreſcũt. Merula ex nigra ruffeſcit. Canit æſtate:hyeme balbutit:circa ſolſtitiũ muta. Roſtꝝ quoq; anniculis in ebur transfiguratur:dũtaxat maribus. Turdis collor æſtate circa collũ uarius. hyeme cõcolor. Luſiniis diebus ac noctibus cõtinuis q̃ndeci garrulus ſine ĩtermiſſu cãtus:dẽſante ſe frõdiũ germine non in nouiſſimũ digna miratu aue. Primũ tanta uox tã p̃uo in corpuſculo:tam ꝑtinax ſpiritus. Deinde in una perfecta muſicæ ſcientia modulatus editur ſonus:& nunc continuo ſpiritu trahitur in longũ:nũc uariatur inflexo:nũc diſtinguitur conciſo:copulat̃ intorto:ꝓmittitur:reuocatur. infuſcat̃ ex inopinato. Interdũ & ſecũ ipſa murmurat:plenus:grauis:acutus:creber:extẽtus ubi uiſum eſt uibrans:ſummus:medius:imus. Breuiterq; oĩa tam paruulis ĩ faucibus:q̃ tot exquiſitis tibiarũ tormentis ars hoĩum excogitauit. Vt nõ ſit dubiũ hãc ſuauitatẽ ꝓmõſtratã efficaci auſpicio:cũ ĩ ore Sterſicori cecinit infantis. At ne q̃s dubitet artes eſſe plures:ſingulis ſũt cantus:& non idẽ oĩbus:ſed ſuus cuiq;. Certant inter ſe palãq; aĩoſa contentio eſt. Victa morte finit ſæpe uitã ſpiritu prius deficiente q̃ cantu. Meditantur aliæ iuniores:uerſuſq; quos imitent̃ accipiunt. Audit diſcipula intẽtiõe magna:& reddit uicibuſq; recitent. Intelligitur emendatæ correctio:& in docente q̃dam reprehẽſio. Ergo ſeruoꝝ illis precia ſunt:& q̃dem ampliora q̃ q̃bus olim armigeri parabant̃. Cãdidã ſcio in cõditã:alioq̃n qđ eſt prope inuiſitatũ uenit ſe:quæ Agrippinæ Claudii principis cõiugi dono daret̃. Viſum tã ſæpe iuſſas canere cœpiſſe:& cũ ſymphonia alternaſſe. Sicut hoĩes reptos:q ſonũ eaꝝ adita in tranſuerſas aquas frõde arũdinea quaſi foramine ĩſpirãtis linguæ:ut parua aliqua oppoſita mora indiſcreta redderẽt ſimilitudine. Sed eæ tantæ:tanq; artifices argutiæ a. xv. diebus paulatim deſinunt:nec ut fatigatas poſſis dicere:aut ſatiatas. Mox æſtu aucto in totũ alia uox fit nec modulata aut uaria. Mutatur & color. Poſtremo hyeme ipſa non cernit̃. Linguis eaꝝ tenuitas illa prima nõ eſt:q̃ cæteris auibus. Pariunt uere primo:cũ plurimum ſena oua. Alia rõ ficedulis. Nã formã ſimul colorẽq; mutant. Hoc nomen nõ niſi autũno habent:poſtea melãcoryphi uocant̃. Sic & erythacus hyeme idẽ phenicurus æſtate. Mutat & upupa:ut tradit Aeſchylus poeta. Obſcena alias paſtu auis. Criſta uiſenda plicatili:cõtrahens eã ſubrigenſq; pẽr longitudinem capitis. Oenãthe quidem ẽt ſtatos latebræ dies habet:exoriente ſyrio occultata:ab occaſu eiuſdẽ prodit:Quod miremur ipſis diebus utrũq;. Chlotiõ quoq; qui totus eſt luteus:hyeme non uiſus circa ſolſtitia procedit.

De Merulis. CA. XXX.

MErulæ circa cyllenem arcadiæ nec uſq̃ aliubi candidæ naſcũtur. Ibis circa peluſiũ tãtũ nigra eſt: cæteris omnibus locis candida.

Tempus auium genituræ. CA. XXXI.

OScines præter exceptas non temere fœtus faciunt ante æquinoctium uernũ: aut poſt autũnale. Ante ſolſtitium autem dubios:poſt ſolſtitium uitales.

De halcyonibus:& de diebus earum nauigabilibus:& gauia: & reliquo aquaticarum genere. CA. XXXII.

EOq; maxime ſunt inſignes halcyones. Dies eaꝝ partus qui maria quoq; nauigant nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere:colore cyaneo ex p̃te maiore tantũ purpureis & candidis admixtis pẽnis collo gracili ac procero. Alteꝝ genus eaꝝ magnitudine diſtinguitur:& cantu. Minores ĩ arũdinetis canũt. Halcyonẽ uidet̃ rariſſimũ ẽ:nec niſi uergiliaꝝ occaſu:& circa ſolſtitia brumamue naue aliquando circumuolata:ſtatim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma:qui dies halcyonides uocãtur:placido mari per eos & nauigabili ſiculo maxime. In reliquis partibus eſt quidem mitius pelagus. Siculum utiq; tractabile. Faciunt autem ſeptem ante brumam diebus nidos:& totidem ſequentibus pariũt.

Nidi eaꝝ admiratiõnẽ habẽt pilæ figura paulũ eminenti:ore perq̃ anguſto:grãdiũ ſpõgiaꝝ ſimilitudĩe. Ferro itercidi nõ q̃unt. Franguntur q; ictu ualido:ut ſpuma arida maris: Nec unde cõfingant inuenit̃. Putãt ex ſpinis aculeatis. Piſcibus.n.uiuũt. Subeũt & in amnes. Pariunt oua quina. Gauiæ in petris nidificant. Mergi in arboribus. Pariunt plurimum terna. Sed gauiæ æſtate:mergi incipiente uere.

De diuerſitate nidificãtiũ auiũ argathylis:cinamulgis: & pdicibus. CA. XXXIII.

HAlcyonũ nidi figura reliquaꝝ quoq; ſolertiæ nos admõet. Neq; alia pte ĩgẽia auiũ magis admirãda. Hirundĩes luto cõſtruũt:ſtramẽto roborãt. Si quãdo ĩ opia ẽ luti:madefactum multa aq̃ pẽnis puluerẽ ſpargunt. Ipm uero nidũ mollibus plumis floccis q; cõſternũt tepefaciẽdis ouis ſimul ĩ ne durus ſit infantibus pullis. In fœtu ſũma æqtate alternãt cibũ. Notabili munditia egerunt excremẽta pulloꝝ. Adultiores q; circũagi docẽt:& foras ſaturitatẽ emittere. Alteꝝ gẽus hirũdinũ ẽ ruſticaꝝ & agreſtiũ:q̃ raro ĩ domibus diuerſos figura:ſed eadẽ materia cõfigũt nidos tutos ſupios faucibus porrectis ĩ anguſtũ utero capaci. Miꝝ q̃ peritia occultãdis habiles pullis:& ſubſternẽdis molles. In ægypti heracleotico oſtio molẽ cõtinuatiõe nidoꝝ euagãti nilo ĩexpugnabilẽ opponũt ſtadii fere unius ſpatio qđ hũano ope pſici nõ poſſet. In eadẽ ægypto iuxta oppidũ coptõ ĩſula ẽ ſacra Iſidi q̃ ne laceret amnis idẽ muniunt ope incipiẽtibus uernis diebus palea & ſtramẽto roſtro firmãtes cõtĩuatis p triduũ noctibus tãto labore:ut multas ĩ ope emori cõſtet. Eaq; militia illis cũ anno redit ſp. Tertiũ eſt eaꝝ gẽus:q̃ ripas excauãt:atq; ita ĩ terrã ſœtificãt. Haꝝ pulli ad cinerẽ ãbuſti mortifero faucium malo multiſq; aliis morbis humãi corpis medẽt̃. Nõ faciunt hæ nidos. Migrãtq; multis diebus ãte ſi futuꝝ ẽ:ut auctus amnis attigat. In genere riparraꝝ ẽ: cui nidus ex muſco arido ita abſoluta pficit̃ pila:ut ĩuẽiri nõ poſſit aditus. Argathylis appellat̃:eadẽ figura ex lino intexens. Picoꝝ aliq; ſuſpẽdit̃ in ſurculo primis ĩ ramis:cyathi mõ:ut nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos qdẽ ipſos depẽdẽtes pedibus ſõnum cape cõfirmãt:q: tutiores ita ſe ſperãt. Iã publicum q̃dẽ oĩum ẽ:tabulata ramoꝝ ſuſtinẽdo nido pꝛuide eligere:camerare ab ĩbri aut frõde ꝓtegere denſa. In arabia cĩnamulgus auis appellat̃. Cinnami ſurculis nidificat. Plumbatis igit̃ eos ſagittis decutiunt indigenæ mercis gratia. In ſcythis auis magnitudĩe otidis bĩos parit ĩ leporĩa pelle ſp ĩ cacuminibus ramoꝝ ſuſpẽſa. Picæ cũ diligentius uiſum ab hoĩe nidum ſenſere:oua trãſgerunt alio. Hoc ĩ his auibus:quaꝝ digiti nõ ſint accõmodati cõplectẽdi trãſferẽdiſq; ouis miro tradit̃ mõ. Nãq; ſurculo ſup bina oua ĩpoſito ac ferruminato aluĩ glutĩo ſubdita ceruice medio æq̃ utrinq; libra deportant alio. Nec uero iis minor ſolertia:quæ cunabula in terra faciunt corporis grauitate prohibitæ ſublime petere. Merops uocat̃ genitores ſuos recõditos paſcẽs pallido ĩtus colore pẽnaꝝ:ſupne cyaneo:priori ſubrutilo. Nidificat ĩ ſpecu ſex pedum defoſſa altitudine. Perdices ſpina & frutice ſic muniunt receptaculum:ut contra feras abunde uallent̃. Ouis ſtragulum molle puluer̃ cõtumulãt:nec ĩ quo loco peperere ĩcubant. Neue cui frequẽtior cõuerſatio ſit ſuſpecta:trãſſerunt alio. Illæ qdẽ & maritos ſuos fallunt:quoniã ĩtẽperãtia libidinis frãgunt eaꝝ oua ne cubãdo detineãt̃: Tũc ĩter ſe dimicãt mares deſiderio fœminaꝝ. Victum aiunt uenerẽ pati. Id qdẽ & cõturnices. Trogus iqt: & gallinaceos aliquãdo. Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos inhiri ꝓmiſcue. Capiunt̃ quoq; pugnacitate eiuſdẽ libidinis cõtra aucupis ĩdicẽ exeunte in ꝓlium duce totius gregis. Capto eo ꝓcedit alter ac ſubĩde ſinguli. Ruſus circa cõceptum fœmiæ capiũt̃ cõtra aucupẽ fœmia exeunte:ut rixãdo abigat eũ. Nec ĩ aĩali alio par opus libidis: Si cõtra mares ſteterit fœmiæ: aura ab iis flante ꝓgnãtes fiunt. Hiãtes ãt exerta lingua p id tp̃s æſtuãt:cõcipiunt q; ſupuolãtium afflatu:ſæpe uoce tãtum audita maſculi. Adeoq; uĩcit libido ẽt fœtus charitatẽ:ut illa furti & ĩocculto ĩcũbans:cum ſenſit ut fœmina aucupe accedẽte:ad marẽ recanat:reuocet q;: & ultro ꝓbeat ſe libidini. Rabie qdẽ tãta ferunt̃:ut in capite aucupannium ſæpe cæcæ metu ſedeãt. Si ad nidum is cœperit accedeř ꝓcurrit ad pedes eius fœta ꝓgrauem:aut delũbẽ ſeſe ſimulãs: ſubitoq; in ꝓcurſu aut breui aliquo uolatu cadit fracta:aut ala aut pedibus. Aut ꝓcurrit iteꝝ iã iã ꝓhenſuꝝ effugiẽs ſpe fruſtrãs:donec in diuerſum abducat a nidis. Eadẽ iã pauore libera ac materna uocante cura ĩſulco reſupina gleba ſe terra pedibus apprehẽſa operit. Perdicum uita ad.xvi.annos durare exiſtimatur.

De Columbis. CA. XXXIIII.

AB iis columbaꝝ geſta ſpectãt̃ maxĩe ſimili rõne. Mores ĩ idẽ:ſed pudicitia illis pria:& neutri nota adulteria. Cõiugii fidẽ nõ uiolãt:cõem q; ſeruãt domum. Niſi celebs:aut uidua domum nõ relinq̃t. Et ĩperioſos mares ſubinde ẽt iniquos ferunt. Quippe ſuſpitio ẽ adulterii:q̃uis natura non ſit. Tunc plenum q̃rela guttur:ſæuiq; roſtro ictus:mox ĩ ſatiſſatiõe exoſculatio:& circa ueneris ꝓces crebris pedum orbibus adulatio. Amor utriq; ſobolis æq̃lis. Sæpe & ex hac cã caſtigatio pigrius ĩtrãte fœmia ad pullos. Parturiẽti ſolacia:& miniſteria ex mare. Pullis prio ſalſiorẽ terrã collectã gutture ĩ ora ĩſpuunt:ꝓparantes tẽpeſtiuitatẽ cibo. Proprium generis eius & turtuꝝ cum bibãt colla nõ reſupinare:large biber̃ iumẽtoꝝ mõ.

De palumbibus:& dñia columbaꝝ. CA. XXXV.

VIuere palumbes ad triceſimum annum:aliquos ad.xl. Ariſto. auctor eſt. Vno tamẽ incõmodo ungium:eodem & argumẽto ſenectæ:qui citra perniciem reciduntur. Cãtus oĩbus ſimilis atq; idẽ terno conficitur uerſu:præterquam in clauſulæ gemitu. Hyeme mutis:uere uocalibus. Nigidus putat cum oua incubant ſub tecto nominata:palumbem relinquere nidos. Pariunt autem poſt ſolſtitia. Columbæ & turtures octonis annis uiuunt.

De paſſeribus. CA. XXXVI.

COntra paſſeri minimum uitæ:cui ſalacitas par. Mares negantur anno diutius durare. Argumẽto quia nulla ueris initio appareat nigritudo in roſtro:quæ ab æſtate incipit. Fœminis lõgiuſculum ſpacium. Verum columbis ineſt quidam gloriæ intellectus. Noſſe credas ſuos colores ĩ uarietatem q; diſpoſitam:quæ etiam ex uolatu creduntur plaudere in cœlo uarie q; ſulcare. Qua in

Vel uinctæ uel ſoluto

oſtentatione ut uictæ præbentur accipitri implicatis ſtrepitu pennisq̃ non niſi ipſis alarum humeris elidi
tur. Aliogn ſolito uolatu multũ ucloriorẽ ſpeculaẽ occultus frõde latro:& gaudẽtẽ i ipſa gloria rapit.

De Tinnungulo. CA. XXXVII.

OB id cum iis habẽda eſt auis:q̃ tinnungulus uocatur. Defendit.n. illas terretq; accipitres naturali
potentia in tantum ut uiſum uocemq; eius fugiant. Hac de cauſa præcipuus colũbis amor eoꝝ.
Ferũtq; ſi in quattuor angulis defodiãẽ in ollis nouis oblitis non mutare ſedem colũbas. Qđ au
ro inſectis alarũ articulis q̃ſiere aliqui non aliter innoxiis uulneribus:multiuaga aliogn aue. Eſt
n. ars illis inter ſe blandiri:& corrũpere alias:furtoq; comitiores reuerti. Quin & inter nũtiæ in rebus ma
gnis fuere:& epiſtolas adnexas eaꝝ pedibus obſidione mutinẽſi i caſtra conſulũ ptulere. D. Bruto mittẽte.
Quid uallũ & uigilũ obſid iotatq; ẽt retia amne p̃tenta pfuere. Antonio:per cœlum eũte nuntio? Et harũ
amore inſaniunt multi:ac ſup tecta exedificant turres iis:nobilitatẽq; ſingularũ & origines narrant uetere
iã exẽplo. L. Aſſius eques romanus ante bellum ciuile põpeianũ denariis:quadringẽtis ſingula paria uendi
cauit:ut. M. Varro tradit. Quin & patriã nobilitauere. In campania grandiſſimæ puenire exiſtimatæ. Ha
rum uolatus in reputationem cæteraꝝ quoq; uolucrum nos impellit.

De uolatu & inceſſu auiũ. CA. XXXVIII.

OMnibus aĩalibus reliq̃s certus:& uniuſmodi:& in ſuo cuiq; genere inceſſus eſt. Aues ſolæ uario
meatu ferũẽ & i terra & i aere. Ambulãt aliq̃ ut cornices. Saliũt aliq̃ ut paſſeres:merulæ. Currũt
ut pdices ruſticulæ. Ante ſe pedes iaciũt:ut cicõiæ & grues. Expãdũt alas: pãdẽteſq; raro iterual
lo q̃tiũt. Aliæ crebri9:ſed & prĩas dũtaxat pẽnas. Aliæ & tota latera pãdũt. Quædã uero maiore ex pte cõpſ
ſis uolãt. Percuſſoq; ſemel aliquæ & gemino ictu aere ferũtur:uelut incluſum eũ p̃mentes. Iaculãtur ſeſe in
ſublime:in rectũ:in pronũ:ĩpingi putes aliquas. Aut rurſus ab alto cadeř haſtillas ſalire. Anates ſolæ quæ
q; ſunt eiuſdẽ generis in ſublime protinus ſeſe tollũt:acq; e ueſtigio cœlũ petũt:& hoc ẽt ex aq̃. Itaq; in fo
ueas q̃bus feras uenamur delapſæ ſolæ euadunt. Vultur & feræ grauiores niſi ex pcurſu:aut altiore tumu
lo imiſſæ nõ euolant. Cauda tegunẽ aliæ. Circũſpectãt aliæ:flectũtq; colla. Nõnullæ ueſcũtur ea:q̃ rapuere
pedibus. Sine uoce nõ uolãt multæ. Aut e cõtrario ſp in uolatu ſilent. Subrectæ: pnæ:obliquæ:ĩ latera: in
ora. Quædã & reſupinæ ferunẽ:ut ſi pariter cernanẽ:plura genera non in eadẽ natura meare uideantur.

De Apodibus. CCA. XXXIX.

PLurimũ uolãt:q apodes uocanẽ:q̃a careãt uſu pedũ. Ab aliis cypſelli appellanẽ hirũdinũ ſpẽ. Ni
dificãt i ſcopulis. Hæ ſunt q̃ toto mari cernũẽ. Nec unq̃ tã lõgo naues taq; cõtinuo curſu recedũt
a terra:ut circũuolitẽt eas apodes. Cætera genera reſidunt & ſiſtunt. His quies niſi ĩ nido nulla.
Aut ĩpẽdẽt:aut iacẽt:& ingenia æque uaria:ad paſtum maxime.

De caprimulgis & plateis. CA. XL.

CAprimulgi appellanẽ grãdiores merulæ aſpectu:fures nocturni. Interdiu.n. uiſu carent: Intrant
paſtoꝝ ſtabula:capraruq; uberibus aduolant ſuctũ pp lactis. Qua iniuria uber emoriẽ:capriſq; cæ
citas q̃s ita mulſere oboriẽ. Platea nominatur aduolans ad eas:q̃ ſe in mari mergunt:& capita illa
rum morſu corripiens:donec capturã extorqueat. Eadẽ cũ deuoratis ſe impleuit conchis: calore
uentris coctas euomit:atq; ita ex iis eſculenta. legit teſtas execreans.

De ingeniis auium. CA. XLI.

VIllaribus gallinis & religio ineſt. Inhorreſcũt edito ouo:excutiũtq; ſeſe:& circumactæ purificant
aut feſtuca aliqua ſeſe:& oua luſtrant.

De Cardule:& pſytaco:& auibus:quæ loquũtur. CA. XLII.

MInimæ auiũ cardueles imperata faciũt:nec uoce tãtũ:ſed pedibus:& ore p mãibus. Eſt q̃ boũ mu
gitus imiteẽ in arelatenſi agro taurus appellata:aliogn parua. Eſt q̃ equoꝝ quoq; hinnitus ãthus
noĩe herbæ pabulo aduẽtu eoꝝ pulſa imitaẽ ad hũc modũ ſe ulciſcẽs. Sup oĩa hũanas uoces red
dũt pſytaci:& q̃dẽ ſermocinãtes. India auẽ hãc mittit. Stitacẽ uocãt uiridẽ toto corpoř torq; tãtũ
miniato in ceruice diſtinctã. Imperatores ſalutat:& q̃ accipit uerba: pnũciat. In uino p̃cipue laſciua. Capiti
eius duricia eadẽ:q̃ roſtro. Hæc cũ loq diſcit:ferreo uerberaẽ radio. Nõ ſentit aliter ictus. Cũ deuolat roſtro
ſe excipit:illi innitiẽ:leuioreẽq; ſe ita pedũ infirmitati facit. Minor nobilitas:q̃a nõ ex longinquo uenit: ſed
expreſſior loquacitas certo generi picaꝝ eſt. Adamãt uerba:q̃ loquũẽ. Nec diſcũt tãtũ:ſed diligũt: meditan
teſq; intra ſemet cura atq; cogitatione intentionem non occultãt. Cõſtat emori uictas difficultate uerbi: ac
niſi ſubinde eadem audiant:memoria falli:quærenteſq; miꝝ ĩmodũ hylarari: ſi ĩterim audierĩt id uerbũ.
Nec uulgaris iis forma:q̃uis non ſpectãda. Satis illis decoris in ſpẽ ſermonis humãi eſt. Veꝝ addiſcere alias
negãt poſſe:q̃ q̃ ex genere earum ſunt q̃ glande ueſcũẽ. Et inter eas facilius:q̃bus q̃ni ſũt digiti i pedibus. Ac
ne eas q̃dem ipſas primis duobus uitæ annis. Latior iis eſt lingua oĩbus in ſuo cuiq; generatione:q̃ ſermo
nem imitanẽ hũanũ:q̃q̃ id pene in oĩbus cõtingit. Agrippina cõiunx. Claudii Cæſaris turdum habuit (qđ
nunq̃ ante) imitantem ſermones hominum:cum hæc proderem. Habebanẽ:& cæſares iuuenes item ſtur
nũ:luſcinias græco atq; latino ſermones dociles. Præterea meditantes in diem:& aſſidue noua loquentes
longiore ẽt contextu. Docentur ſecreto:& ubi nulla alia uox miſceaẽ:aſſidente qui crebro dicat ea:quæ cõ
dita uelit addiſci:taliquo blandiente.

De coruorũ intelligentia. CA. XLIII.

REddaẽ & coruis ſua gratia indignatione quoq; populi ro. atteſtata:non ſolũ conſcia. Tiberio prĩ
cipe ex fœtu ſupra caſtoꝝ ædẽ genitus pullus in oppoſitam ſutrinam deuolauit:etiam religione
cõmendatus officinæ domino. Is mature ſermone aſſuefactus omnibus matutinis euolans in ro

ſtra:in foꝝ uerſus Tiberium:deinde Germanicũ:& druſum Cæſares noĩatim:mox tranſeuntẽ po.ro. ſalu
tabat.Poſtea ad tabernã remeans pluriũ annoꝝ aſſiduo officio meritus. Hũc ſiue æmulatiõe incitatus mã/
ceps proxime ſutrinæ:ſiue iracũdia ſubita:ut uoluit uideri:excremẽtis eius poſita calceis macula exanima
uit:tanta plebeis cõſternatione:ut primo pulſus ex ea regione:mox & interẽptus ſit:funuſq; innumeris ali
ti celebratũ exeqis.Cõſtratũ lectũ ſuper æthiopũ duoꝝ hũeros ꝑcedẽte tibicene:& cotõis oĩum generꝝ ad
rogũ uſq;:q cõſtructus dextra uiæ appiæ ad ſecũdũ lapidẽ in cãpo ridiculi appellato fuit.Adeo ſatis iuſta cã
po.ro.uiſa eſt exeqaꝝ ingeniũ auis:aut ſupplici de ciue romano in ea urbe:qua multoꝝ principũ nemo de
duxerat funus.Scipiõis uero Aemiliani poſt carthaginẽ:numãtiãq; deletas ab eo nemo uindicauerat mor
tẽ.Hoc geſtũ.M.Seruilio.C.Ceſtio cõſſ. ad.v.calen.april.Nunc quoq; erat in urbe roma hæc ꝑdiente me
equitis ro.cornix e betica primũ colore mira admodũ nigro.deinde plura cõtexta uerba exprimens:& alia
atq; alia crebro addiſcẽs.Necnõ & recens fama Crateri monocerotis cognomine in troezena regiõe aſiæ cor
uoꝝ opera uenantis:eo qđ deuehebat in ſiluis eos cõſidentes humeris.Atq coruiculos illi ueſtigabant age/
bantq;:eo perducta conſuetudine:ut exeuntẽ ſic comitarenť & feri.Tradẽdum putauere memoriæ qdam
uiſum per ſitim lapides congerentẽ in ſitulam monumenti:in qua pluuia aqua durabat:ſed qua attingi nõ
poſſet.Ita deſcendere pauentem expreſſiſſe tali congerie:quæ poturo ſufficeret.

De diomedeis auibus. CA. XLIIII.

NEc diomedeas prætenbo aues.Iuba cataractas uocat.Et eis eẽ dẽtes:oculoſq; igneo colore:cæte
ro candidas tradens.Duos ſp iis duces.Alteꝝ ducere agmẽ:alteꝝ cogere:ſcrobes excauare roſtro
inde crate cõſternere:& operire terra q̃ ante fuerit egeſta.In iis fœtificare.Fores binas oĩum ſcro
bibus.Orientẽ ſpectare qbus exeant in paſcua:occaſum qbus redeant.Aluum exoneraturas ſub
uolare ſemper:& contrario flatu.Hæ in ſolo loco totius orbis uiſuntur.In inſula quam diximus nobilem
Diomedis tumulo atq; delubro contra apuliæ oram fulicarum ſimiles.Aduenas barbaros clangore infe/
ſtant.Græcis tantum adulantu miro diſcrimine:uelut generi Diomedis hoc tribuentes.Aedẽq; eius quo
tidie pleno gutture madentibus pennis perluunt:atq; purificant.Vnde origo fabulæ.Diomedis ſocios in
earum effugies mutatos.

Quæ animalia nihil diſcant. CA. XLV.

NOn omittẽdũ eſt cũ de ingeniis diſſerimus:e uolucribus hirũdies eẽ idociles & terreſtribus mu/
res.cũ elephanti iuſſa faciãt.Leones iugũ ſubeãt.In mari uituli:totq; piſciũ genera miteſcant.

De potu auium. CA. XLVI.

BIbunt aues ſuctu cæteræ.Sed ex iis quibus longa ſunt colla intermittentes capite reſupinato ue/
luti infundentes ſibi.Porphyrio ſolus morſu bibit.Idem ex proprio genere omnem cibum aq̃
ſubinde tingens.Deinde pede ad roſtrum ueluti manu afferens.Laudatiſſimi in comagene.Ro
ſtra iis & prælonga:crura rubent.

De hæmatopodi & onocrotalũ:& de peregrinis auibus. CA. XLVII.

HAec quidem & hæmatopodi multo minori:q̃q̃ eadẽ crurũ altitudine.Naſciť in ægypto.Inſiſtit
ternis digitis.Præcipue ei pabulũ muſcæ.Vita in italia paucis diebus.Grauiores oẽs fruge ueſcũť
altiuolæ carne tãtũ.Inter aquaticas mergi ſoliti ſunt deuorare:q̃ cæteræ reddũt.Olorum ſimilitu
dinẽ onocrotali habẽt:nec diſtare exiſtimarẽť oĩno:niſi faucibus ipſis ineſſet alterius uteri genus.
Huc oĩa inexplebile aĩal cõgerit:mira ut ſit capacitas.Mox perfecta rapina ſenſim inde in os reddita inferã Vel in
in aluũ ruminantis mõ defert.Gallia hos ſeptentrionalis proxima oceano mittit.In hercinio germaniæ ſal ueram
tu inuſitata genera alitum accepimus:quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus.In cæteris nihil
præter nobilitatem:longinquitate factam memorandum occurrit.

De multarum auium nominibus & natura. CA. XLVIII.

PHalerides in ſeleucia parthoꝝ & ĩ aſia aquaticaꝝ laudatiſſimæ.Rurſus phaſianæ in colchis gemi
nas ex pluma aures ſubmittũt:ſubrigũtq;.Numidicæ in parte africæ numidia:oẽſq; iam in italia.
Phœnicopetri linguã ꝑcipui ſaporis eẽ Apicus docuit nepotũ oĩum altiſſimus gurges.Atagnem
maxime ionius celebrať uocalis alias captus uero obmuteſcens:quondam exiſtimatus inter raras
aues.Iam & in gallia:hiſpaniaq; capiť:& alpes ẽt:ubi & phalacrocoraces aues balearium iſulaꝝ peculiares.
Sicut alpium phyrrochoras luteo roſtro:niger:& præcipuo ſapore.Lagopus:pedes leporino uillo:ei nomẽ
hoc dedere.Cætero candidæ colũbarũ magnitudine.Nõ extra terrã in qua naſciť:eam ueſci facile:quando
nec uiuam manſueſcit:& corpus occiſæ ſtatim marceſcit.Et alia nomine eodem a coturnicibus magnitu/
dine tantum differens croceo tinctu cibis gratiſſima.Viſam ĩ alpibus ab ſe peculiarẽ egypti ibim.M.Egna
tius.Caluinus præfectus earum prodidit. Vel ociſ

De nouis auibus & fabuloſis. CA. XLIX. ſime

VEnere in italiam hebriacẽſibus bellis ciuilibus tranſpadũ externæ:& nouæ aues:ita.n.adhuc uo
canť turdorũ ſpẽ:paulũ infra colũbas magnitudine:ſapore gratæ.Baleares inſulæ nobiliorem ẽt
ſupradicto porphyrionẽ mittunt:Ibi & buteo accipitrũ generis ĩ honore mẽſarũ eſt.Item uipio
nes:ſic.n.uocant minorẽ gruẽ.Pegaſos eqno capite uolucres:& gryphas auritos adũcitate roſtri
fabuloſos reor.Illos in ſcythia:hos in æthiopia.Equidem & tragophanadẽ quã plures affirmãt maiorẽ aq
la:cornua in tẽporibus curuata habentẽ:ferruginei coloris:tantũ capite phœniceo.Nec ſirenes ĩpetrauerit
fidẽ:licet affirmet Dino Clitarchi celebrati auctoris pť in india eẽ:mulceriq; earũ cãtu:quos grauatos ſom/
no lacerãt.Qui credit iſta & Melãpodi ꝑfecto aures lãbẽdo dediſſe intellectum auium ſermonis dracones
non abnuet.Vel Quæ Democritus tradit nominando aues:quarũ cõfuſo ſanguine ſerpens gignať:quem

quiſquis ederit intellecturus ſit alitũ colloquia. Quæq; de una aue galerita priuatim commemorat: etiam ſine is immenſa uitæ ambage circa auguria. Nominantur ab homero ſcopes auium genus. Neq; hax ſatyricos motus cum inſident pleriſq; memoratos facile conceperim mente. Neq; ipſæ iam aues naſcũt. Quãobrem de confeſſis diſſeruiſſe præſtiterit.

Quis gallinas farcire inſtituerit: de auiariis: & qs ea primus inſtituerit. CA. L.

GAllinas faginare deliaci cœpere. Vnde peſtis exorta opimas aues & ſuopte corpore unctas deuorãdi. Hoc primũ antiqs cœnax interdictis exceptũ inuenio iã lege. C. Fãni cõſulis. xi. annis ante tertiũ pũicũ bellũ: ne qd uolucrũ ꝓponeref: ꝑter unã gallinã q̃ nõ eẽt altilis. Qđ deide caput trãſlatũ p oẽs leges ãbulauit. Inuẽtũq; diuerticulũ ẽ i fraude eax gallinaceos quoq; paſcẽdi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbãf. Fœminæ qdẽ nõ oẽs ad faginã eligũf: nec niſi in ceruice pingui cute. Poſtea culinax artes: ut clũes ſpectẽf: ut diuidãf i tergora: ut a pede uno dilatatæ repoſitoria occupẽt. Dedere & par hi cocis ſuos mores. Nec tamẽ i hoc mãgõio qcq̃ totũ placet: hic clũe: alibi pectore tãtũ laudatis. Auiaria primus inſtituit incluſis omniũ genex auibus. M. Lælius Strabo brũduſii eqſtris ordinis. Ex eo cœpimus carcere aĩalia cohercere: qbus natura cœlũ aſſignauerat.

De Aeſopi patina. CA. LI.

MAxime tamẽ inſignis eſt in hac memoria Clodii Aeſopi tragici hiſtriõis patina ſexcẽtis ſeſtertiis taxata: i q̃ poſuit aues cãtu aliquo: aut hũano ſermõe uocales nũmis ſex ſingulas coemptas: nulla alia iductus ſuauitate: niſi ut i iis imitationẽ hoĩs mãderet: ne q̃ſtus qdẽ ſuos reueritꝰ illos opios & uoce meritos: dignus ꝓſus filio: a quo dixius deuoratas margaritas. Nõ ſit tamen (ut uex fatear) facile iter duos iudiciũ turpitudis: niſi qđ minus ẽ: ſũmas rex naturæ opes: q̃ hominũ liguas cœnaſſe.

De generatiõe auiũ: & ꝑter aues: q̃ q̃drupedes oua pariant. CA. LII.

GEneratio auiũ ſimplex uf eẽ: cũ & ipſa ſua hẽat miracula: quoniam & q̃drupedes oua gignũt: chamæleõtes: lacertæ & q̃ dixius iter ſerpẽtes. Pẽnatox ãt ifœcũda ſũt: q̃ adũcos habẽt ungues. Cenchris ſola ex iis ſupra q̃terna edit oua. Turbuit hoc auiũ generi natura: ut fœcundiores eẽnt fugaces eax q̃ fortes. Pluria pariũt ſtrutiocãeli: gallinæ: ꝑdices: ſali. Coitus auibus duobus modis. Fœmĩa hũi cõſidẽte ut i gallinis: aut ſtãte ut in gruibus. Ouox alia ſũt cãdida: ut colũbis: ꝑdicibus. Alia pallida ut aq̃ticis: Alia pũctis diſtincta ut meleagiidũ. Alia rubri coloris ut phaſiãis: cẽchridis. Intus ãt oẽ ouũ uolucrũ bicolor. Aq̃ticis lutei plus q̃ albi. Idq; ipm magis liuidũ: q̃ cæteris. Piſciũ unus color: in quo nil candidi. Auiũ oua ex calore fragilia. Serpentiũ ex frigore lenta. Piſciũ ex liquore mollia. Aq̃tiliũ rotũda. Reliq̃ fere faſtigio cacuminata. Excũt a rotũdiſſima ſui pte: dũ pariũf molli putamie: ſed ꝓtinus dureſcẽte i qbuſcũq; emergũt portiõibus. Quæ oblõga ſint oua gratioris ſaporis putat Ora. Flac. Fœminã edũt q̃ rotũdiora gignũf: reliq̃ marem. Vmbilicus ouis a cacumine ineſt ceu gutta eminẽs in putamine.

De tpe & generatiõe incubatus auiũ & coitu. CA. LIII.

QVædã oĩ tpe cocũt: ut gallinæ: & pariũt: ꝑierq̃ duobus mẽſibus hyemis brũalibus. Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres: ſed miora. Et i eodẽ fœtu pria & nouiſſima. Eſt ãt tãta fœcũditas: ut aliquæ & ſexagena pariãt: aliquæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ i tãtũ: ut effœtæ moriãf. Hadrianis laus maxima. Colũbæ decies anno pariũt: qdã & undecies. In ægypto ẽt brumali menſe. Hirũdines: & merulæ: & palũbi: & turtures bis anno pariũt. Cæteræ aues fere ſemel. Turdi in cacuminibus arbox luto nidificantes pene contextim i ſeceſſu generãt. A coitu. x. diebus oua matureſcũt i utero. Vexatæ ãt galliæ: & colũbæ pẽna euulſa: aliaue ſimili iniuria diutius. Oĩbus ouis medio uitelli parua ineſt uelut ſanguinea gutta: qđ eẽ cor auiũ exiſtimãt. Primũ i oĩ corpe id gigni opinantes. In ouo certa eſt gutta ea ſalit: palpitatq;. Ipm aĩal ex albo liquore oui corporaf. Cibus eius in luteo ẽ. Oĩbus ĩtus caput maius toto corpe. Oculi cõpreſſi capite maiores. Increſcẽte pullo cãdor i mediũ uertif. Luteũ circũfundif. xx. die: ſi moueaf ouũ. Iã uiuẽtis intra putamẽ uox audif. Ab eodẽ tpe plumeſcit ita poſitus: ut caput ſupra dextrũ pedẽ hẽat: dexterã uero alam ſupra caput. Vitellus paulatĩ deficit. Aues oẽs ipedes naſcũf cõtra q̃ reliq̃ aĩalia. Quædã galliæ oĩa gemina oua pariũt: & geminos iterdũ excludũt: ut. Cor. Celſus auctor ẽ: alterũ maiorẽ: aliogn negãt oĩno geminos excludi. Plus uicenagna icubẽda ſubiici uetãt. Parere a brũa icipiũt. Optia fœtura ante uernũ æquinoctium. Poſt ſolſtitiũ nata nõ iplẽt magnitudinẽ iuſtã: tãtoq; minus: q̃to ſerius peruenere.

De uitiis: & remediis incubantiũ. CA. LIIII.

OVa incubari infra. x. dies edita utiliſſimũ. Vetera aut recentiora infœcũda. Subiici impari nũero debent. Quarto die poſtq̃ cœpere incubari ſi cõtra lumẽ cacumine ouox apprehenſo una manu purus & uniuſmodi ꝑluceat color: ſterilia exiſtimanf eẽ: proq; eis alia ſubſtituenda. Et in aq̃ eſt experimẽtũ: inane fluitat. Itaq; ſidẽtia hoc ẽ plena ſubiici uolũt. Cõcuti uero experimento uetãt quoniã gignãt cõfuſis uitalibus uenis. Incubationi daf initiũ poſt nouam lunam: quia prius inchoata non proueniant. Celerius excludũf calidis diebus. Ideo æſtate undeuiceſimo educũt fœtũ: hyeme uiceſimoq̃nto. Si in cubatu tonuerit oua pereũt: & accipitris audita uoce uitiãf. Remediũ cõtra tonitrũ: clauus ferreus ſub ſtramine ouox poſitus: aut terra ex aratro. Quædam ãt & citra incubitũ ſponte natura gignit: ut i ægypti figmentis eſt ſcriptũ. De quodam uinipotore reperif ſyracuſis tãdiu potare ſolitũ: donec ab eo cooperta in terra fœtum ederet oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouorum. CA. LV.

LIuia Auguſta prima ſua iuuenta Tiberio Cæſare ex Nerone grauida cum parere uirilem ſexum admodum cuperet: hoc uſa eſt puellari augurio. Ouum in ſinu fouendum atq; cũ deponendum haberet nutrici per ſinum tradendo ne interimeretur tepor. Nec falſo Auguſta augurata prodif

imperatoris inde fœta. Sed inuentum: ut oua in calido loco impoſita paleis igne modico fouerentur: hoĩe uerſante pariter nocte ac die: & ſtatuto die illinc erumpere fœtus. Traditur quædam ars gallinarii cuiuſdã dicentis quid ex quoq; eſſet. Narrantur & mortua gallina mariti eaꝝ uiſi ſuccedentes inuicem: & reliqua fœtæ more facientes: abſtinẽteſq; ſe a cantu. Super omnia eſt anatum ouis ſubditis atq; excluſis admiratio prima non plane agnoſcẽtis fœtũ. Mox incerti incubitus ſollicitæ conuocationis. Poſtremo lamenta circa piſcinæ ſtagna mergentibus ſepullis natura duce. Vel q̄d

Quæ gallinæ optimæ. CA. LVI.

GAllinaꝝ generoſitas ſpectať criſta erecta: interdũ & gemina: pennis nigris: ore rubicũdo: digitis imparibus: aliquando: & ſuper q̄tuor digitos tranſuerſo uno. Ad rem diuinam luteo roſtro pedibuſq; puræ nõ uidenť. Ad opertanea ſacra nigræ. Eſt & pumilionũ genus non ſterile: in iis: q̄d non in alio genere alitũ: ſed q̄bus cõtra fœcũditas rara & incubatio ouis noxia.

De morbis earũ & remediis. CA. LVII.

INimiciſſima autem omnium generi pituita: maximeq; inter meſſis: & uindemiæ tempus. Medicina in fame: & cubatus in fumo: ſi utiq; ex lauro: aut herba ſauina fiat: penna per tranſuerſas iſerta nares: & per omnes dies mota. Cibus allium cũ ferre: aut aqua pſuſus in qua lauerit noctua auis cũ ſemine uitis albæ coctus & quædam alia.

De conceptu & numero fœtus auium. CA. LVIII.

COlumbæ proprio ritu oſculantur ante coitum. Pariunt fere bina oua: ita natura moderante: ut aliis crebrior ſit fœtus aliis numeroſior. Palumbes & turtures plurimum terna: nec pluſquam bis fere pariunt: atq; ita ſi prior fœtus corruptus eſt. Et quamuis tria pepererint: nunquam plus duobus educant. Tertium quod irritum eſt urinum uocant. Palumbes incubat fœmina poſt meridiana in matutinum: cætero mas. Columbæ marem ſemper & fœminam pariunt: priorem marem: poſtridie fœminam. Incubant in eo genere ambo: interdiu mas: noctu fœmina. Excludũt .xx. die. Pariũt a coitu .v. Aeſtate quidem interdum binis menſibus terna edũt paria. Namq; octauo decimo die excludunt: ſtatimq; concipiunt. Quare inter pullos ſæpe oua inueniũť: & alii ꝓuolãt: alii erũpũt. Ipſi deinde pulli quinque meſtres: fœtificant. Et ipſæ aũt inter ſe (ſi mas non ſit) fœminæ æque ſaliunt: pariuntq; oua irrita: ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia græci uocant.

De pauone & anſeribus. CA. LIX.

PAuo a trimatu parit. Primo anno unum aut alterum ouũ: ſequẽti quaterna: quinaue: cæteris duodena non amplius: intermittens binos dies ternoſue parit: & ter anno ſi gallinis ſubiiciantur incubanda. Mares ea frangunt deſiderio incubantium. Quapropter noctu: & in latebris pariũt: aut in excelſo cubantes: & niſi molli ſtrato excepta franguntur mares ſinguli quinis ſufficiunt coniugibus. Cum ſingulæ: aut binæ fuere: corrumpitur ſalacitate fœcunditas. Partus excluditur diebus ternouenis: aut tardius triceſimo. Anſeres in aqua coeunt: pariunt uere: aut ſi bruma coiuere poſt ſolſtitium: quadraginta prope. Bis anno ſi priorem fœtum gallinæ excludant: alias plurima oua .xvi. pauciſſima ſeptem. Siquis ſurripiat pariunt donec rumpantur. Aliena non excludunt. Incumbanda ſubiici utiliſſimum nouem aut undecim. incubant fœminæ tantũ tricenis diebus. Si uero tepidiores ſint: uiceſimoquinto. Pullis eoꝝ urtica contactu mortifera. Nec minus auiditas: nũc ſacietate nimia: nunc ſuamet ui: quando apprehenſa radice morſu. ſæpæ conantes auellere ante colla ſua abrumpũt. Contra urticam remediũ ſtramento ab incubatu ſubdita radix earum.

De ardeolis: & q̃uo ſeruenť optime oua. CA. LX.

ARdeolaꝝ tria genera: leucon: aſterias: pellos. Hi in coitu anguť. Mares q̄dem cum uociferatu ſanguinem etiam ex oculis perfundũt. Nec minus ægre pariũt grauidæ. Aq̄la tricenis diebus incubat: & fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus: & accipiter. Singulos uere parit: nũq̄ plus ternos: iis q̃ ægolios uocať: quaternos. Coruus aliquando & quinos: incubant totidem diebus. Cornicem incubantem mas paſcit. Pica nouenos. Melancoriphus ſupra uiginti parit: ſemper nũero impari inæqualia. Nec alias in pluribus tanta fœcũditas: maior tamen paruis. Hirũdini cæci primo pulli: & fere oĩbus q̄bus nũeroſior partus: irrita oua q̃ hypenemia diximus: quæq; aut mutua fœminæ inter ſe libidinis imaginatione concipiunt: aut puluere. Nec colũbæ tãtũ: ſed & gallinæ: ꝑdices: pauones: anſeres: chenalopeces. Sũt aũt ſterilia & minora: ac minus iucũdi ſaporis: & magis hũida. Quidã & uento: putant ea generari. Qua de cã ẽt zephyria appellanť. Hæc aũt uere tãtũ. Vrina fiũt incubatione derelicta q̃ alii cynoſura dixere. Oua aceto macerata in tantũ emolliunť: ut per annulos tranſeant. Seruari ea in lomento: aut hyeme in paleis: æſtate in furfuribus utiliſſimũ. Sale exinaniri creduntur.

Quæ uolucrum ſola animal pariat: & lacte nutriat. CA. LXI.

VOlucrũ animal parit ueſpertilio tantũ: cui membrana ceu pennæ. Eadem ſola uolucrũ lacte nutrit ubera admouens: geminos uolitat amplexa infantes: ſecũq; deportat. Eidem coxendix una traditur: & in cibatu culices gratiſſimi.

De cõceptu uiperæ & partu: & q̃ terreſtriũ oua pariant. CA. LXII.

RVrſus in terreſtribus oua pariũt ſerpentes: de quibus nondum dictum ſit. Coeũt complexu adeo circũuolutæ ſibi: ut una exiſtimari biceps poſſit. Vipere mas caput inſerit in os: q̄d illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terreſtriũ eadem ſola intra ſe parit oua unius coloris: & mollia: ut piſces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde ſingulos diebus ſingulis parit uiginti fere numero. Itaq; cæteri tarditatis impatientes prærũpunt latera occiſa parente. Cæteræ ſerpentes contecta oua i terra

incubant:& fœtum ſequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorū quoq; terreſtrium reddetur generatio.

De generatione terreſtrium. CA. LXIII.

BIpedū ſolus hō aīal gignit. Hoi tātū primi coitus pœnitētia auguriū.ſ. uitæ a pœnitēda origine Cæteris aīalibus ſtati p tpa anni cōcubitus. Hoi (ut dictū eſt) oībus horis dieꝝ noctiūq;. Cæteris ſacietas in coitu. Hoi ꝓpe nulla. Meſſalina Claudii Cæſaris cōiūx hāc regalē exiſtimās palmā: elegit in id certamē nobiliſſimā e ꝓſtitutis ancillā mercenariæ ſtipis: eāq; die ac nocte ſuperauit quīto ac .xx. concubitu. In hominū genere maribus diuerticula Veneris excogitata oīa ſcelere naturæ fœminis uero abortus. Quātū in hac pte multo nocētiores q̄ feræ ſumus. Viros audiores ueneris hyeme: fœminas æſtate Heſiodus ꝓdidit. Coitus auerſus elephātis: tigribus: lyncibus: rhinoceroti: leoni: daſipodi: cuniculis quibus auerſa genitalia. Cameli ēt ſolitudines aut ſecreta certa petūt neq; interuenire daſ ſine pnicie. Coitus tota die ē tantū iis ex oībus: qbus ſolida ungula. In q̄drupedū genere mares olfactus antecedit. Auertūtur & canes: phocæ: lupiq; medioq; coitu: inuitiq; ēt cohærēt. Supradictoꝝ pleriſq; fœminæ priores ſuperueniūt: reliqs mares. Vrſi āt (ut dictū ē) hūanitus ſtrati. Herinacei ſtātes ābo iter ſe cōplexi. Feles mare ſtāte fœmia ſubiacēte: Vulpes ī latere ꝓiectæ: marēq; fœmia āplexa Tauroꝝ ceruorūq; fœminæ ui nō tolerāt: ea de cā igrediūſ ī cōceptu. Cerui uiciſſim ad alias trāſeūt: & ad priores redeunt. Lacertæ: ut ea q̄ ſine pedibus ſunt; circūplexu venerē nouere. Oīa aīalia quo maiore corpore: eo minus fœcūda ſūt. Singulos gignunt elephāti: cameli: eq. Acanthis duodenos auis minima. Ociſſime pariūt: q̄ plurimos gignūt. Quo maius ē aīal tāto diutius formaſ ī utero. Diutius geſtanſ qbus lōgiora ſūt uitæ ſpatia. Neq; creſcētiū tēpeſtiua ad generādū ætas. Quæ ſolidas habēt ungulas ſingulos: q̄ biſulcas: & geminos pariūt. Quoꝝ ī digitos pedū fiſſura diuiſa ē: eo nūeroſiora ī fœtu. Sed ſupiora oīa pfectos edūt ptus: hæc ichoatos. In quo ſūt genere leænæ: urſæ: & uulpes. Informia ēt magis q̄ ſupradicta urſæ pariūt: rarūq; ē uidere pariētes. Poſtea lābēdo calefaciūt fœtus oīa ea: & figurāt: pariūt plurimū q̄ternos. Cæcos āt gignūt canes: lupi: pātheræ: thoes. Canum plura ſunt genera. Laconicæ octauo mēſe utriq; generāt. Ferūt .lxx. diebus: & plurimū tribus mēſibus. Cæteræ canes & ſemeſtres coitū patiunſ: Implenſ oēs uno coitu. Quæ ante iuſtū tps cōcepere: diutius cæcos habēt catulos: nec oēs cotidē diebus. Exiſtimanſ in uria attollere crus fere ſemeſtres: id eſt ſignū cōſumati uirtū roboris: fœminæ hoc idē ſidētes. Partus duodeni qbus nūeroſiſſimi: cætero qni: ſeni: aliquādo ſinguli qd ꝓdigioſum putāt. Sicut oēs mares: aut oēs fœminas gigni. Primos quoq; mares pariūt in cæteris alternant ſi ineant opportuno: & recto mēſe. Ineunſ a partu ſexto mēſe. Octonos laconicæ pariūt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuūt laconici annis denis: fœminæ duodenis: Cætera qndeci ānos: aliquādo uigiti. Nec tota ſua ætate generāt: a duodecimo fere deſinētes. Feliū & ichneumonū reliqua ut canū. Viuūt annis ſenis. Daſipodes oī mēſe pariūt: & ſupfœtāt: ſicut lepores. A ptu ſtatī iplenſ. Cōcipiūt q̄uis ubera ſiccante fœtu pariūt nō cæcos. Elephanti ut diximus: pariūt ſingulos magnitudine uituli trimeſtris. Cameli duodecim mēſibus ferūt a trimatu: pariūt uere: iterūq; poſt annū implenſ a partu. Equas aūt poſt tertium diē aut poſt unū ab enixu utiliter admitti putant: cogūtq; inuitas. Mulier ſeptima die cōcipere facillime crediſ. Equaꝝ iubas tonderi ꝑcipiunt: ut aſinoꝝ in coitu patianſ humilitatē: comantes.n. gloria ſuperbire. A coitu ſolæ aīaliū currūt ex aduerſo aquilonū: auſtrorūue: ꝓut marē: aut fœminā concepere. Colorē ilico mutāt rubriore pilo: uel qcūq; ſit: pleniore. Hoc argumento deſinunt admittere ēt uolentes. Nec impedit partus quaſdā ab opere. Fallūtq; grauidæ. Viciſſe olympia ꝑgnātem equam Hecratidis theſſali iuenimus. Equos & canes: & ſues: initum matutinum appetere: fœminas autem poſt meridiem blandiri diligētiores tradunt. Equas domitas .lx. diebus equire: anteq̄ gregales. Sues tātū coitu ſpumā ore fundere. Verrem ſubantis audita uoce niſi admittaſ: cibū nō capere uſq; in maciem. Fœminas tantū efferari: ut hoīem lacerēt: candida maxime ueſte indutum. Rabies ea aceto mitigaſ naturæ aſperſo. Auiditas coitus putatur ex cibis fieri. Sicut uiro eruca; pecori cepa. Quæ ex feris mitigenſ: nō concipere: ut anſeres: apros uero tarde: & ceruos: nec niſi ab infantia educatos. Mirum eſt. quadrupedum prægnantes uenerem arcēt: præter equam & ſuem. Sed ſuperfœtant: & daſipus: & lepus tantum.

De uaria generatione animalium. CA. LXIIII.

QVæcūq; animal pariunt: in capite gignunt circumacto fœtu ſub enixum: alias in utero porrecto. Quadrupedes geſtantur extenſis ad longitudinem cruribus: & ad aluum ſuam applicatis. Homo in ſemet conglobatus inter duo genua naribus ſitis. Molas de quibus ante diximus: gigni putant: ubi mulier non ex mare: uerum ex ſemetipſa tantum conceperit. Ideo nec animari: quia nō ſit ex duobus. Altricemq; habere per ſe uitam illam: quæ ſatis: arboribuſque contingat: ex omnibus quæ perfectos fœtus tantum & numeroſos edunt. Item plures contra naturam ſolidipedum aut biſulcorum.

De murium fœtu. CA. LXV.

SVpra cuncta eſt murium fœtus haud ſine contatione dicendus: quoquam auctore Ariſtotele: & Alexandri Magni militibus generatio eorum lambendo conſtare: non coitu dicatur. Ex una genitos .cxx. tradiderūt. Apud parſas uero ꝑgnātes & ī utero parentis repertas. Et ſalis guſtatu fieri ꝑgnātes opinanſ. Ita deſinit miꝝ eē: unde uis tāta meſſes populeſ muriū agreſtiū. In quibus illud quoq; adhuc latet: quo nā mō illa multitudo repente occidat. Nā nec exanimes reperiūſ: neq; extat q murē hyeme ī agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadē ꝑueniūt: & iā īde fugauerūt accolas. Prouētus oꝝ ſiccitatibus tradūt. Et iā obituris uermiculū ī capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: ſicut herinaceis. Idē bipedes ambulant: ceu alpini. Cū diuerſi quoq; generis coiere aīalia: ita demum generant: ſi tēpus naſcēdi par habēt. Quadrupedū oua gignētiū lacertam ore parere (ut crediſ uulgo) Ariſtoteles negat.

Neq; incūbant eædē oblitæ quo ſint in loco enixæ:quoniā huic aiali nulla mēoria:itaq; catuli p ſe erūpūt.

De ſpina hominis anguem naſci. CA. LXVI.

ANguem ex medulla hoīs ſpinæ gigni accepimus a multis.Pleraq;.n.occulta:& cæca origine pro/ ueniunt:etiam in quadrupedum genere.

De Salamandra. CA. LXVII.

SIcut ſalamandra aial lacerti figura ſtellatum nūquam niſi magnis imbribus proueniens:& ſere/ nitate deficiens.Huic tantus rigor:ut ignem tactū extinguat non alio mō q̄ glacies.Eiuſdē ſanie quæ lactea ore uomit̄:quacūq; parte corporis humani contacta toti defluunt pili.Idq; qd̄ conta ctum eſt:colorem in uitiliginem mutat.

De iis q̄ naſcunt̄ ex nō genitis:& q̄ nata nihil gignunt. CA. LXVIII.

QVædā uero gignūt̄ ex nō gēitis:& ſine ulla ſimili origine ut ſupradicta:& q̄cūq; æſtas aut uer:ſta/ tūq; tp̄s anni generāt.Ex iis q̄dā nihil gignūt:ut ſalamādræ.Neq; ē i iis genus maſculinū fœmineū ue:ſicut neq; i anguillis:oībuſq; q̄ nec aial nec ouū ex ſeſe generāt.Neutrū ē & oſtreis genus:& cæ teris adhæ:rētibus uado uel ſaxo.Quæ āt p ſe generāt̄ ſicuti inſra mares ac fœminas deſcripta ſūt: ita generāt qdē ea aliqd coitu:ſed imperfectū & diſſimile:& ex quo nihil amplius:gignatur:ut uermiculos muſcæ.Id magis declarant naturæ eoꝝ:q̄ inſecta dicuntur.Arduæ explanationis omnia: & priuatim dica to opere narranda.Quap̄p ut ingenium prædictoꝝ:ita & reliqua ſubtexet diſertatio.

De ſenſibus animalium. CA. LXIX.

EX ſenſibus ante cætera hoī tactus:deīde guſtus.Reliq̄s ſupat̄ a multis.Aq̄læ clarius cernūt.Vul/ tures ſagacius odorāt̄.Liq̄dius audiūt talpæ obrutæ terra:tā dēſo atq; ſurdo naturæ elemento. Præterea uoce oīum ī ſublime tēdēte ſermonē exaudiūt:& ſi de iis q̄re ītelligere ēt dicūt̄:& ꝓfu gere.Auditus cui hoīum p̄rio negatus ē huic:& ſermōis uſus ablatus.Nec ſūt naturaliter ſurdi ut nō idē ſint & muti.In marinis oſtreis auditū eē nō ē uериſimile:ſed ad ſonū mergere ſe ſolēt.Ideo & ſilē/ tiū in mari piſcātibus.

Auditū & olphatū eē piſcibus. CA. LXX.

PIſces q̄dē auditus:nec mēbra habēt nec ſoramia:audire tamē eos palā ē:ut patet cū plauſu cōgre/ gari feros ad cibū cōſuetudine ī q̄buſdā uiuariis ſpectet̄.Et ī piſcinis Cæſaris genere piſciū ad no mē uenire:quoſdā ſingulos.Itaq; ꝓdunt̄ ēt clariſſime audire mugil:lupus:ſalpa:chromis:& iō ī uado uiuere.Olfactū iis eē māifeſtū patet.Quippe nō oēs eadē eſca capiūt̄:& priuſq̄ appetāt:odo rāt.Quoſdā & ſpelūcis latētes ſalſamēto illitis faucibus ſcopuli piſcator expellit:uelut ſui cadaueris agnitio nē ſugientes.Cōueniūtq; ex alto ēt ad quoſdā odores:ut ſæpiā uſtā:& polypū:q̄ ob id cogunt̄ ī naſſas. Sēti ne q̄dē nauiū odorē fugiūt ꝓcul:maxīe tamē piſciū ſanguinē.Nō pōt petris auelli polypus.Idē cunila admo ta ab odore ꝓtinus reſilit.Purpuræ quoq; ſœtidis capiunt̄.Nā de reliquo aialiū genere q̄s dubitet?Cornus nus ceruini odore ſerpentes ſugant̄:ſed maxime ſtyracis:origani:aut chalcis:aut ſulphuris formicæ necant tur.Culices acida petunt:ad dulcia non aduolant.

Tactum communem eſſe omnibus. CA. LXXI.

TActus ſenſus oībus ē:ēt q̄bus nullus alius.Nā & oſtreis:& terreſtribus uermibus.Quo exiſtima uerī oībus ſenſum guſtus eē.Cur.n.alios alia ſapores appetunt? In quo uel præcipua naturæ ar/ chitectiq; uis.Alia dētibus p̄dātur:alia unguibus:alia roſtri adūcitate capiūt.Alia latitudīe ruūt. Alia acumine excauant.Alia ſugūt.Alia lambūt:ſorbēt:mādūt:uorāt.Nec minor uarietas in pe/ dum miniſterio:ut rapiāt:diſtrahāt:teneāt:præmāt:pendeant:tellurem ſcabere non ceſſent.

Quæ uenenis uiuant:& quæ terra. CA. LXXII.

VEnenis capreæ & cōturnices(ut dixius)pīgueſcūt placidiſſima aialia:at ſerpētes ouis. Spectāda q dē draconū artes.Aut.n.ſolida hariūt:ſi iā fauces capiūt:q̄ deinde in ſemet cōuoluti frāgūt intus: atq; ita putamīa excutiūt:aut ſi tenerior ē & catuli adhuc ætas orbe app̄hēſa ſpira:ita ſenſim ue/ hemēterq; p̄ſtrigūt:ut āputata p̄te ceu ferro:reliq̄:q̄ amplexu tenet̄ ſorbeāt.Simili mō auibus de uoratis ſolidis cōtētiōe plurima:& cætera oſſa reuomūt.Scorpiōes terra uiuūt.Serpētes cū occaſio ē: uinū præcipue appetūt:cū alioq̄n exiguo īdigeāt potu.Eædē minimo & pene nullo cibo cū ad ſeruant̄ īcluſæ:ſi cuti aranei quoq; alioq̄n ſuctu uiuētes.Ideo nullū īterit famæ:aut ſiti uenenatū.Nā neq; caloris uim habēt neq; ſanguinis:neq; ſudoris:q̄ auiditatē naturali ſale augent.In quo genere oīa magis exiti alla:ſi ſuū genus edere anteq̄ noceāt.Cōdit in theſauros maxillaꝝ cibum ſphingionū & ſatyroꝝ genus.Mox īde ſenſim ad mandendum manibus exprimit.Et quod formicis in annum ſolemne eſt his ī dies uel horas. Vel con tritione plumā

De cibo & potu quorundam. CA. LXXIII.

VNū aial digitos habētiū herba alit̄ lepus:ſed & fruge.Solidipedes & biſulci ſues oī cibatu & radi cibus.Solidipedū uolutatio ꝓpria.Serratoꝝ dentiū carniuora ſunt oīa.Vrſi & fruge:frōde:uin demia:pomis uiuūt & apibus:cācris ēt & formicis.Lupi(ut diximus)& terra in fame.Pecus po/ tu pingueſcit:ideo ſal illis aptiſſimus:item ueterina:q̄q̄ & fruge & herba:ſed ut bibere: ſecedūt. Ruminant præter iā dicta:ſylueſtriū cerui cū a nobis alunt̄.Oīa āt iacētia potius q̄ ſtātia:& hyeme magis q̄ æſtate ſeptenis fere menſibus.Pontici quoq; mures:ſimili mō remandunt.in potu:quibus ſerrati dentes: lambunt.Et mures hi uulgares:q̄uis ex alio genere ſint.Quibus continui dentes ſorbent:ut equi: boues. Neutrū urſi:ſed aquā quoq; morſu uorāt.in africa maior p̄s feraꝝ æſtate nō bibunt inopia ībriū.Quā ob cauſam capti mures libyci ſi biberint moriūtur.Orygem p̄petuo ſitientē africa generat:ex natura loci po/ tu carētem cum mirabili modo ad remedia ſitientium.Naq; getuli latrones eo durant auxilio repertis in corpore eorum ſaluberrimi liquoris hauſtu ueſicis.inſidunt in eadem africa pardi condenſa arbore occul/

tatiq; eius ramis in prætereuntia deſiliunt:atq; e uolucrum cæde craſſantur. Feles quidem quo ſilentio q̄ lenibus ueſtigiis obrepunt auibus? q̄ occulto ſpeculatu in muſculos exiliūt? Ex crem̄eta ſua effoſſa obruūt terra: intelligentes odorem illum indicem ſui eſſe.

Quæ inter ſe diſſidiant:& quæ inter ſe conueniant. CA. LXXIIII.

ERgo & alios ſenſus quoſdā eē q̄ ſupradictos haud difficulter apparet. Sūt.n.q̄dā his bella: amicitiæq;. Vnde & affectus p̄ter illa q̄ de qbuſq; eo॥ ſuis dixius locis. Diſſidēt olores & aq̄læ. Coruus & clorius noctu inuicē oua exq̄rētes. Simili mō coruus & miluus illo p̄ripiente huic cibos. Cornices & noctua. Aq̄læ & trochilus (ſi credimus) quoniā rex appellaᵱ auiū. Noctuæ & cæteræ minores aues. Rurſus cum terreſtribus muſtella & cornix. Turtur & pyralis. Ichneumones ueſpæ. Phalāges arācei. Aq̄ticæ anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ īuicē fœtibus īſidiātes. Aegithus auis minima cū aſino. Spinetis.n.ſe ſcabēdi cā atterētes:nidos eius diſſipat: q̄d illa adeo pauet:ut uoce oīno rudētis audita oua eiiciat:pulli ipſi metu cadāt: Igiᵱ aduolās ulcera eius roſtro excauat. Vulpes & milui. Angues & muſtellæ:& ſues. Eſalō uocaᵱ p̄ua auis oua corui frāgēs:cuius pulli īfeſtāᵱ a uulpibus. Inuicē hæc catulos eius ipſamq; uellit. Q̄d ubi uiderit:corui:cōtra auxiliāᵱ:uelut aduerſus cōem hoſtē. Et acanthis ī ſpinis uiuit: Iccirco aſinos & ipſa odit flores ſpinæ deuorātes. Aegithū uero anthus ī tātū:ut ſanguinē eo॥ nō credāt coire:multiſq; ob id ueneficiis īfamēt. Diſſidēt thoes & leōes:& mīma æq̄ ac maxia. Formicoſam arborē ſorices cauēt. Librat araneus ſe filio ī caput ſerpētis porrectæ ſub umbra arboris ſuæ:tantaq; ui morſu cerebrū apprehendit:ut ſtridens ſubinde:ac uertigine rotata:ne filiū q̄dē deſup pēdētis rūpeᵱ ab eo nō fugere queat:nec finis ante mortē eſt. Rurſus amici pauones & colūbæ. Turtures & pſitaci: Merulæ & turdi. Cornix & ardeolæ. Cōtra uulpiū genus cōibus inimicitiis. Harpæ & miluus cōtra triorchi. Quin & affectus īdicia ſūt ēt ī ſerpētibus imitiſſimo aīaliū genere. Dicta ſunt q̄ arcadia narrat de domino a dracone ſeruato:& agnito uoce hoīs. De aſpide miraculū a Philarcho tradiᵱ. Is.n.auctor. Cū ad mēſam cuiuſdā ueniens in ægypto alereᵱ aſſidue enixā catulos:quo॥ ab uno filiū hoſpitis interēptū. Illam reuerſam ad cōſuetudinē cibi:intellexiſſe culpam:& necem intuliſſe catulo:nec poſtea intectum id reuerſam.

De ſomno animalium. CA. LXXV.

SOmni q̄ſtio nō obſcurā coniectationē hēt. In terreſtribus oīa q̄ cot habēt:dormire māifeſtū eſt. Aquatiliū quoq; exiguū q̄dē:ēt q̄ de cæteris dubitāt:dormiᵱ tamē exiſtimāt:nō oculo॥ argumēto q̄ nō habēt genas:ue॥ ipſa q̄ete cernunᵱ placida ceu ſoporata:neq; alia q̄ caudis mouentia:& ad tumultū aliquē expauētia. De thynnis cōfidētius affirmaᵱ. Iuxta ripas.n.aut petras dormiūt. Plani āt piſciū in uado:ut manu ſæpe tollanᵱ. Nā & delphini balenæq; ſtertentes ēt audiūᵱ. Inſecta quoq; dormire ſilētio apparet:q nec luminibus q̄dē admotis excitēᵱ. Hō gēitus p̄miᵱ ſōno p aliquot mēſes. Deinde lōgior īdies uigilia. Sōniat ſtati īfans. Nā & pauore exp̄giſciᵱ:& ſuctū imitaᵱ. Quidā uero nunq̄:q̄bus mortife॥ fuiſſe ſignū cōtra cōſuetudinē ſomnio॥ īuenimus exēpla. Magnus hic inuitat locus & diuerſis refertus documētis:utrū ne ſint aliq̄ p̄ſcita aī q̄eſcētis. Qua fiāt rōne:an fortuita res ſit:ut pleraq;? Et ſi exēplis agaᵱ:p̄fecto paria fiāt. A uino & a cibis p̄xia atq; ī redormitiōe uana eē uiſa p̄pe cōuēit. Eſt āt ſomnus nihil aliud q̄ aīī ī mediū ſeſe receſſus. Præter hoīem ſomniare equos:canes:boues:pecora:capras:palam eſt. Ob hoc crediᵱ & in omnibus quæ animal pariūt. De iis quæ oua gignūᵱ incertum eſt. Sed dormire ea certum. Verum & ad inſecta tranſeamus. Hæc nāq; reſtant immenſæ ſubtilitatis animalia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XI. PROOEMIVM.

De inſectis animalibus:ut ſunt apes:formicæ:& huiuſmodi.

RESTANT IMMENſæ ſubtilitatis animalia:quādo aliq̄ ea neq; ſpiraᵱ:& ſine ſanguine eſſe ēt prodiderunt.

De inſectorum genere. CA. I.

MVlta hæc & multigena: terreſtrium uolucrumq; uita. Alia pennata ut apes. Alia utroq; modo ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus carentia. Et iure omnia inſecta appellata ab inciſuris: quæ nunc ceruicum loco:nunc pectorum:atque alui præcincta ſeparant membra tenui modo fiſtula cohærentia. Aliquibus uero nō tota inciſura eas ambiente rugas:ſed in aluo:aut ſuperne tantum imbricatis flexilium uertebris: nuſq̄ alibi:ſpectatiore naturæ rerum artificio.

Vel implicatis

De ſubtilitate naturæ in his. CA. II.

IN magnis ſiqdem corporibus:aut certe maioribus facilis officina ſequaci materia fuit. In his uero tam paruis:atq; tam nullis quæ ratio? q̄tauis tam inextricabilis perfectio. Vbi tot ſenſus collocauit in culice? Et ſūt alia dictu minora. Sed ubi uiſum in ea pretēdit? Vbi guſtatū applicauit? ubi odoratū inſeruit? ubi uero truculentā illā & portione maximā uocē ingenerauit? Qua ſubtilitate pennas adnexuit? Prælongauit pedū crura? Diſpoſuit ieiunā caueam uti aluū? Auidā ſanguinis & potiſſimū hūani ſitim accendit? Telum uero pfodiēdo tergori quo ſpiculauit ingenio? Atq; ut in campaci cū cerni non poſſit exilitas:ita reciproca generauit arte:ut fodiendo:acuminatū pariter ſorbēdoq; fiſtuloſū eſſet. Quos teredini ad perforanda robora cū ſono teſte dentes affixit? potiſſimūq; e ligno cibatū fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros:taurorumq; colla & truces in ſublime iactus: tigrium rapias: leonum iubas:cum rerum natura nuſq̄ magis q̄ in minimis tota ſit. Quapropter quæſo ne noſtra legentes (quoniam ex iis ſpernuntur multa) etiam relata faſtidio damnent:cū incontemplatione naturæ nihil poſſit uideri ſuperuacuum.

Vtrū ſpirent an habeant ſanguinem. CA. III.

INſecta multi negarūt ſpirare id rōe pſuadētes:quoniā uiſceri iteriori nexus ſpirabilis nō ineſſet. Itaq; uiuere ut fruges:arboreſq;. Sed plurimū intereſſe ſpiret aliqd an uiuat. Eadem de cā nec ſanguinem iis eē:q̄ ſit nullis carētibus corde aut iecore. Sic nec ſpirare ea qbus pulmo deſit unde numeroſa q̄ſtionū ſeries exorit. Idē.n.& uocem eē iis negāt in tāto murmure apū:cicadaꝝ ſono:& aliis q̄ ſuis æſtimabūt locis. Nā mihi cōtuēti ſp ſuaſit reꝝ natura nihil icredibile exiſtiare de ea. Nec uideo cur magis nō poſſint trahere aiam talia & uiuere:q̄ ſpirare ſine uiſceribus. Qd̄ ēt i marinis docuimus:q̄uis arcente ſpiritū denſitate:& altitudine hūoris. Volare qdē aliqua & aiatu carere in ipſo ſpiritu uiuentia. Habere ſenſum uictus generationis atq; operis & de futuro ēt curam. Et q̄uis nō ſint membra:q̄ uelut carinas ſenſus inuehant:eſſe tamē iis auditum:olfactū:guſtatū:eximia præterea naturæ dona:ſolertiā:aium: artē: quis facile crediderit? Sanguinē non eē iis fateor:ſicut ne terreſtribus qdē cūctis ueꝝ ſimile qddā: ut ſepiæ in mari ſanguinis uires atramētū optineat:purpuraꝝ generi infector ille ſuccus. ſic inſectis qſqs eſt uitalis humor:hic erit ſanguinis loco. Sed exiſtimatio ſua cuiq; ſit. Nobis propoſitum ē naturas rerū manifeſtas indicare:non cauſas iudicare dubias. uel uice

De corpore eorum. CA. IIII.

INſecta ut itelligi poſſit:nō uidenť neruos habere:nec oſſa:nec ſpinas:nec chartilaginem:nec pinguia:nec carnes:nec cruſtā qdē fragilē:ut q̄dā marina:nec iure diceť cutis:ſed mediæ cuiuſdā inter oīa hæc naturæ corpus arēti ſimile neruo mollius:in reliqs ptibus ſiccius uerius q̄ durius. Et hoc ſolū iis eſt:nec p̄terea aliud. Nihil intus niſi admodū paucis inteſtinū iplicatū. Itaq; diuulſis præcipua uiuacitas:& ptiū ſingulaꝝ palpitatio. Quia q̄cūq; ē rō uitalis:illa non certis ineſt mēbris:ſed toto in corpore:minime tamē capite. Soluq; non moueť niſi cū pectore auulſum. In nullo genere plures ſūt pedes. Et qbus ex iis plurimi: diutius uiuūt diuulſa:ut in ſcolopendris uidemus. habent āt oculos: p̄terq; ſenſus tactū & guſtatū:aliqua & odoratū:pauca & auditum.

De Apibus. CA. V.

SEd inter oīa pricipatus apibus & iure p̄cipua admiratio. Solis ex eo genere hoīum cā gēitis. Mella cōtrahūt:ſuccūq; dulciſſimū:atq; ſubtiliſſimū:ac ſaluberrimū. Fauos confingūt & ceras. Illæ ad uſus uitæ laborē tolerāt. Opa cōficiūt. Rēp. habēt:cōſilia priuatī:ac duces gregati: & qd̄ maxime miꝝ ſit mores habēt. Præterea cū ſint neq; māſueti generis:neq; fer i: tamē tāta ē natura reꝝ ut ppe ex umbra minimi aialis incōparabile effecerit qddā. Quos efficaciæ iduſtriæq; tātæ cōparemus neruos? quas uires? quos rōne mediuſfidius uiros? Hoc certe p̄ſtātioribus:quo nihil nouere niſi cōe. Nō ſit de aia q̄ſtio. Cōſtet & de ſanguine:q̄tulū tamen eſſe in tantulis pōt. Aeſtimemus poſtea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis. CA. VI.

HYeme cōdūť. Vnde.n.ad pruinas niueſq; & aqlonū flatus perferendos uires? Sane & inſecta oīa; ſed minus diu q̄ parietibus noſtris occultata:maturæ repeſūt. Circa apes:aut tempoꝝ locorūue rō mutata eſt:aut errauerūt priores. Cōdūť a uergiliaꝝ occaſu:ſed latent ultra exortū. Adeo non ad ueris initiū ut dixere:nec ut qſq̄ in italia de alueis exiſtimat. Ante fabas florentes exeūt ad opa & labores;nulluſq; (cū p coelū licuit) ocio perit dies. Primū itaq; fauos cōſtruūt:cærā fingūt:hoc eſt domos cellaſq; faciunt. Deinde ſobolē:poſtea mella:cærā ex floribus. Melliginē a lachrymis arboꝝ: quæ glutinū pariūt ſalicis:ulmi:arūdinis:ſucco:gūmi:reſina. Iis primū alueū ipſum itus totū ut quodā tectorio illinūt. & aliis amarioribus ſuccis contra aliarū beſtiolaꝝ auiditates. Id ſe facturas conſciæ qd̄ concupiſci poſſit. Iis deinde fores quoq; latiores circūſtruunt.

De uocabulis operis. CA. VII.

PRima fundamēta opis cōmoſin uocāt periti:ſecūda piſſocærō:tertia ppolin. Inter coria cæraſq; magni ad medicamia uſus. Cōmoſis cruſta ē pria ſaporis amari. Piſſocæros ſup eā uēit picantiū mō ceu dilutior. Cæræ initiū populorūq; emitiore gūmi ppolis craſſioris iam materiæ additis Vel nigra floribus:nūdū tamē cæra:ſed fauoꝝ ſtabilimētū:q̄ oēs frigoris:aut iniuriæ aditus obſtruūť:odore ēt nūc grauī:ut q̄ plerıq; p galbano utāť. Præter hæc cōueheť rhithace:q̄ alii ſandaracā:alii cærinthum uocant. Hic erit apū dum operanť cibus:qui ſæpe inuenitur in fauoꝝ inanitatibus ſepoſitus:& ipſe amari ſaporis:ſed plenus humoris cibus. Gignitur autem rore uerno:& arborum ſucco gummi modo:africi mino:auſtri flatu nigrior:aqlōibus melior & rubēs. Plurimū i græcis nucibus Menecrates florē ait eē futuræ

meſſis indicium:ſed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant. CA. VIII.

CAeras ex omnium arborum ſatorumq́ꝫ floribus cõfingunt:excepta rumice & chenopode. Herbarum hæc genera. Falſo excipitur ſpartum. Quippe cum hiſpãia multa in ſpartariis mella herbam eam ſapiunt. Falſo & oleas excipi arbitror. Quippe oliuæ prouẽtu plurima examina gigni certum eſt. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus inſidunt. Operantur intra.lx.paſ. Et ſubinde cõſumptis in proximo floribus:ſpeculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehenſæ in expeditione excubant ſupinæ:ut alas a rore protegant.

De amatoribus earum. CA. IX.

NE quis miretur amore earum captos Ariſtomachum ſolenſem duo deſexagita annis nihil aliud egiſſe. Philiſtum uero thaſium in deſertis apes colentem Agrium cognominatum qui ambo ſcripſere de iis.

Ratio Operis. CA. X.

RAtio operis:interdiu ſtatio ad portas more caſtroꝝ. Noctu quies in matutinum donec una excitet omnes gemino aut triplici bombo:ut buccino aliquo. Tunc uniuerſæ prouolant:ſi dies mitis futurus eſt. Prædiuinant enim uentos imbreſq́ꝫ:& tunc ſe continent tectis. Itaq́ꝫ tẽperie cœli(hãc enim inter præſcita habent)cum agmen ad opera proceſſit:aliæ flores aggerunt pedibus: aliæ aq́ ore:guttaſq́ꝫ lanugine totius corporis:quibus eſt. Quarum adoleſcentiores ad opera exeunt:& ſupradicta conuehunt. Seniores intus operantur. Quæ flores comportant:prioribus pedibus femora onerant: ꝑp id natura ſcabra:pedes priore roſtro totæq́ꝫ onuſtæ remeant ſarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ:q̃ternæq́ꝫ exonerant. Sunt enim intus quoq́ꝫ officia diuiſa. Aliæ ſtruunt. Aliæ poliunt. Aliæ ſuggerunt. Aliæ cibũ comparant ex eo quod alatum eſt. Neq́ꝫ enim ſeparatim ueſcuntur:ne inæqualitas operis:aut cibi fiat & temporis. Struunt rurſus ea orſa concameratione aluei:textumq́ꝫ uel uſq́ꝫ ad ſumma tecta deducũt: limitibus binis circa ſingulos arcus:ut aliis intrent:aliis exeant. Faui ſuperiore parte affixi:& paululum etiam lateribus ſimul hærent:& pendent una. Alueum non contingunt:nunc obliqui:nunc rotundi qualiter poſcit alueus:aliquando & duorum generum:cum duo examina concordibus populis diſſimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt pilarum inſtar interius a ſolo fornicatis:ut ſit aditus ad ſarciẽdum. Primi fere tres uerſus inanes ſtruuntur:ne prõptum ſit quod inuitet furantẽ. Nouiſſimi maxime implẽtur melle:ideoq́ꝫ auerſo alueo faui eximuntur. Gerulæ ſecundos flatus captant. Si cooriatur procella:apprehenſis ponduſculo lapillis ſe librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolant in aduerſo flatu uepribus hebetato. Mira obſeruatio operis. Ceſſantium inertiam notant:caſtigant:mox & puniunt morte. Mira mondiția. Amoliuntur omnia e medio:nullæq́ꝫ inter opera ſpurcitiæ iacẽt. Quin & excrementa operantiũ intus ne longius recedant:unum congeſta in locum turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cũ adueſperaſcit:in alueo ſtrepũt minus ac minus:donec una circumuolet:eodem quo excitauit bombo ceu: quietẽ capere imperans. Et hoc caſtrorum more. Tunc repente omnes conticeſcunt. Domos primum plebeiis ex ædificant:deinde regibus.

Vel fœmina

De Fucis. CA. XI.

SI ſperatur largior prouentus:adiiciuntur contubernia & fucis. Hæ cellarũ minimæ:ſed ipſi maiores apibus. Sunt autem fuci ſine aculeo uelut imperfectæ apes:nouiſſimæq́ꝫ a feſſis & iam emeritis inchoatæ:ſerotinus fœtus & quaſi ſeruitia uerarum apum. Quamobrem imperant iis:primoſq́ꝫ in opera expellunt:tardantes ſine clæmentia puniunt. Neq́ꝫ in opere tantum:ſed in fœtu adiuuant eas:multum ad calorem conferente turba. Certe quo maior eorum fuerit multitudo: eo maior fiet examinum prouentus. Cum mella cœperint matureſcere:abigunt eos. Multæ ſingulos aggreſſe trucidant. Nec id genus niſi uere conſpicitur. Fucus adeptis alis in alueum reiectus ipſæ cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas:magnificas:ſeparatas:tuberculo eminentes. Quod ſi exprimatur:non gignuntur ſoboles. Sexangulæ omnes cellæ:a ſingulorum eæ pedum opere. Nihil horum ſtatuto tempore:ſed rapiunt diebus ſerenis munia. Et melle uno altero ue ad ſummum die cellas replent.

Quæ natura mellis. CA. XII.

VEnit hoc ex aere:& maxime ſideꝝ exortu:præcipueq́ꝫ in ipſo ſyrio explendente fit: nec omnino prius uergiliarum exortu ſub lucanis tẽporibus. Itaq́ꝫ cũ prima aurora folia arborum melle roſcida iuueniunt. Ac ſi qui matutino ſub diuo fuere:unctas liquore ueſtes:capillumq́ꝫ concretũ ſentiunt. Siue ille eſt cœli ſudor:ſiue quædam ſyderum ſaliua:ſiue purgantis ſe aeris ſuccus:ſiue aquæ ẽ & purus ac liq́dus & ſuæ naturæ:q̃lis defluit priõ. Nũc uero e tanta cadens altitudine i multũq́ꝫ dũ uenit ſordeſcens:& obuio terræ halitu infectus. Præterea a fronde:ac pabulis potus:& in utriculos congeſtus apũ. Ore.n.eũ uomũt. Ad hæc ſucco floꝝ corruptus:& alueis Maceratus totienſq́ꝫ mutatus. Magnam tamen cœleſtis naturæ uoluptatem affert.

Quæ optima mella. CA. XIII.

TBi optimus ſemper:ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic & ſiculæ hymeto & hybla ab locis: mox callimne inſula. Eſt autem initio mel ut aqua dilutum: & primis diebus feruet: ut muſta:ſæque purgat. Viceſimo die craſſeſcit. Mox obducitur tenui membrana:qua feruoris ipſius ſpuma concreſcit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum e quercus:tiliæ arundinum foliis.

Quæ genera mellis in ſingulis. CA. XIIII.

SVmma quidem bonitatis natione conſtat(ut ſupra diximus)pluribus modis aliubi.n.faui cæra ſpectabiles gignunť:ut in pelignis:ſicilia. Aliubi mellis copia:ut in creta:cypro:africa. Aliubi magnitudine:ut in ſeptentrionalibus:uiſo iam in germania octo pedū longitudinis fauo:in caua parte nigro. In quocūq; tamē tractu terna ſunt mellis genera. Vernū ex floribus conſtructo fauo qđ ideo uocať anthinū. Hoc quidam attingi uetant:ut largo alimento ualida exeat ſoboles. Alii ex nullo minus apibus relinquūt:quoniā magna ſequať ubertas magnoꝝ ſydeꝝ exortu. Præterea ſolſtitio cū thymū & una florere incipiunt:pcipua cellaꝝ materia. Eſt autem in eximendis fauis neceſſaria diſpenſatio:quoniā inopia cibi deſperant:moriunturq;:aut effugiunt. Cōtra copia ignauiā affert. Maciē melle non rhithace paſcunt. Qui aūt ſunt diligentiores:ex hac uindemia duodecimam ptem apibus relinquūt. Dies ſtatutus inchoandi ut quadam lege naturæ:ſi ſcire aut obſeruare hoies uelint:triceſimus ab educto examine ſereque maio menſe includiť hæc uindemia. Alteꝝ genus eſt mellis æſtiui:qđ ideo uocať horeum a tempeſtiuitate pcipua ipſo ſyrio explendeſcēte poſt ſolſtitiū diebus.xxx.fere. Immenſa circa hoc ſubtilitas naturæ mortalibus patefacta eſt:niſi fraus hoīum cūcta pernicie corrūperet. Nāq; ab exortu ſyderis cuiuſcunq; ſed nobilium maxime aut cœleſtis arcus ſi non ſequanť imbres:ſed ros tepeſcat ſolis radiis. Medicamēta nō mella gignunť:oculis ulceribus:internisq; uiſceribus:dona cœleſtia. Qđ ſi ſeruetť hoc ſyrio exoriente:caſuq; cōgruat in eundem diem:ut ſæpe Veneris:aut Iouis Mercuriiue exortus:non alia ſuauitas uſuſq; mortalium malis a morte uocandis q̄ diuini nectaris fiat.

Quomodo probenť mella. CA. XV.

MEl plenilunio uberius capiť:ſerena die pinguius. In oī melle qđ p ſe fluxit:ut muſtū oleūq; appellať acœton:maxime laudabile eſt. Aeſtiuū oē rutilū:ut diebus cōfectū ſiccioribus. Aptiſſimū in æſtimatiōe e thymo coloris aurei:ſaporis gratiſſimi:cū fit palā doliolis pingue:mario e rore ſpiſſum. Qđ cōcreſcit āt:hoc minime laudať. Thimoſum non coit:& tactu ptenuia fila mittit:qđ primū grauitatis argumētū eſt. Abrumbi ſtati & reſilire guttas:uilitatis indiciū habeť. Sequens pbatio ut ſit odoratū:& ex dulce reglutinoſum perlucidum. Aeſtiua mellatione decimam partem thaſio Dionyſio apibus relinqui placet:ſi pleni fuerint aluei. Si minus pro rata portione:aut ſi inanes:omnino non attingi. Huic uindemiæ attici ſignum dedere initium caprificialem diem uulcano ſacrum.

De tertio genere mellis:& quō apes probenť. CA. XVI.

TErtiū genus mellis minime pbatum ſilueſtre:quod ericeum uocant:Conuehitur poſt primos autumni imbres cum erice ſola floret in ſiluis. Ob id arenoſo ſimile. Gignitur id maxime arcturi exortu a pridie idus ſeptembris. Quidam æſtiuam mellationem ad arcturi exortum pferunt:quoniam ad æquinoctium autūni ab eo ſuperſunt dies.xiiii.& ab æqnoctio ad uergiliaꝝ occaſum diebus.xlviii. Plurima ſit erice:athenienſes tetradicem appellant eſt in euboea ſiſarum:quam putāt apibus eē gratiſſimam fortaſſis qa tunc nulla ex alia ſit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ:& uergiliaꝝ occaſu idibus nouēbris fere includiť. Relinqui ex ea duas partes apibus rō perſuadet:& ſemper eas ptes fauoꝝ q̄ habeāt rhitacē:A bruma ad arcturi exortum diebus.lx.ſomno alunť ſine ullo cibo. Ad arcturi exortū ab æquinoctio uerno tepidiore tractu iam uigilant. Sed ēt tunc alueo ſe continent:ſeruatoſq; in id tps cibos repetūt. In italia uero hoc idē a uergiliaꝝ exortu faciūt:& in eū dormiunt. Alueos qdam in eximendo melle expendūt:ita dirimentes q̄tum relinquant. Aquitas ēt in eis obſtringiť feruntq; ſocietate frauda alueos mori. In primis præcipiť ut lauti puriq; eximant mella. Furem & mulieꝝ menſes odere. Cum eximuntur mella:apes abigi fumo utiliſſimū:ne iraſcanť:aut ipſæ auidæ uorent. Fumo crebriore ēt ignauia earum excitatur ad opera. Nam ubi incubauere fauos liuidos faciunt. Rurſus nimio fumo inficiuntur:quaꝝ iniuriā celerrime ſentiunt mella:uel minimo contactu roris aceſcētia. Et ob id inter genera ſeruať quod acapnon uocant. Album mel non fit qđ bithymū eſt:ſed oculis & ulceribus aptiſſimum. Fœtus quo nam mō pgenerarent:magna inter eruditos & ſubtilis q̄ſtio fuit. Apum.n.coitus uiſus eſt nunquā. Plures exiſtimauere oportere confici floribus compoſitis:apte atq; utiliter. Aliqui coitu unius:qui rex in quoq; appelleť examine. Hunc eſſe ſolum marem:præcipua magnitudine:ne fatiſcat. Ideo fœtum ſine eo non edi:apeſq; reliq̄s tanq̄ marem fœminas comitari:non tanq̄ ducem. Quam probabilem alias ſententiam fucorum euentus coarguit. Quæ.n.ratio ut idem coitus alios perfectos:imperfectos generet alios? Proprior uero prior exiſtimatio fieret:ni rurſus alia difficultas occurreret. Quippe naſcuntur aliquādo in extremis fauis apes grādiores:quæ cæteras fugant. Oeſtrus uocatur hoc malum:quo nam modo naſcens:ſi ipſæ ſe fingūt? Quod certum eſt:gallinarum modo incubant. Id quod excluſum eſt primum uermiculus uidetur candidus:iacens tranſuerſus:adhærenſq; ita:ut paſcere uideatur. Rex ſtatim mellei coloris ut electo flore ex omni copia factus:neq; uermiculus:ſed ſtatim penniger. Cætera turba cum formam capere cœpit nymphæ uocantur:ut fuci:ſirenes:atq; cephenes. Si quis alterutris capita demat:priuſq̄ pennas habeant:pro gratiſſimo ſūt pabulo matribus. Tempore procedente inſtilant cibos:atq; incubant tum maxime murmurantes caloris ut putant faciendi gratia neceſſarii excludendis pullis:donec ruptis membranis:quæ ſingulos cingūt:ouorum modo uniuerſum emergat Spectatum hoc romæ conſularis cuiuſdam ſuburbano alueis cornu laternæ:tranſlucido factis. Fœtus intra.xlv.diem paragitur. Fit in fauis quibuſdam qui uocať clerus amaræ duricia cæræ:cum fœtū inde non eduxere morbo aut ignauia:aut infœcunditate naturali. Hic ē abortus apū. Protinus aūt educti operanť quadam diſciplina cum matribus. Regemq; iuuenem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoanť ne deſint. Poſtea ex iis ſoboles cū adulta eſſe cœpit concordi ſuffragio deterrimos necant:ne diſtrahant agmina. Duo autem genera eorum;melior ruffus q̄ niger:uariuſq;. Omnibus

Vel apportari

forma ſemper egregia:& duplo q̃ cæteris maior. Pennæ breuiores:crura recta:ingreſſus celſior. In fronte macula quodã diadematæ candicans. Multum etiam nitore auulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. CA. XVII.

QVærat nunc aliquis:unus ne Hercules fuerit? & quot Liberipatres? & reliqua uetuſta ſint obruta? Ecce in re parua:uilliſq; noſtris annexa:cuius aſſidua copia eſt:non cõſtar inter auctores. Rex nullũ ne ſolus hẽat aculeũ maieſtate tãtũ armatus:an dederit eũ qdẽ natura:ſed uſum eĩ tãtũ negauerit. Illud cõſtat:ĩpatorem aculeo nõ uti. Mira plebeii circa eũ obedientia:cũ ꝓcedit una eſt. Totum examen circa eũ conglobaẽ:cingit:protegit:cerni nõ patiẽ. Reliquo tpe cũ populus in labore eſt: ipſe opera intus circuit ſimilis exortanti ſolus immunis. Circa eum ſatellites:qdam:lictoreſq; aſſidua cuſtodiẽtes auctoritate. Procedit foras non niſi migrato examine. Id multo intelligiẽ ante aliquot diebus murmure intus ſtrepente apparatus indicio diem tempeſtiuũ eligẽtiũ. Si qs alã ei detruncet:nõ fugiet examẽ. Cũ ꝓceſſere:ſe quæq; ꝓximã illi cupit eſſe:& in officio conſpici gaudet. feſſum humeris ſubleuant. Validius fatigatũ ex toto portant. Si qua laſſatus deficit:aut forte aberrauit:odore ꝑſequiẽ. Vbicũq; ille cõſedit:ibi cũctaꝝ caſtra ſunt. Tũc oſtẽta faciũt priuata ac publica uua dependente in domibus tẽplis ue ſæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis platonis:tunc ẽt ſuauitatem illã ꝑdulcis eloq portendentes. Sedere in caſtris ducis Druſi imperatoris:cũ ꝓſperrime pugnatũ apud arbalonem eſt:haud quaq̃ perpetua aruſpicũ cõiectura q diræ id oſtẽtũ exiſtimant. Semp duce ꝓhenſo totũ tenetur agmen. Amiſſo dilabiẽ: migrãtq; ad alios. Eſſe utiq; ſine rege nõ poſſunt. Inuitæ aũt iterimunt eos cũ plures fuere:potiuſq; naſcentiũ domos diruũt. Si prouentus deſperaẽ:tũc & fucos abigũt. Quãq̃ de iis uideo dubitari:ꝓpriũq; iis genus eẽ aliquos exiſtimare. Sicut furibus grãdiſſimis inter illas:ſed nigris:lataq; aluo. Ita appellatis:qa furtim deuorẽt mella. Certũ eſt ab apibus fucos interfici. Vtiq; regem non habent. ſed qũo ſine aculeo naſcanẽ:in q̃ſtione ẽ. Humido uere melior fœtus ſicco mel copioſius. Quod ſi defecerit alicuius aluei cibus:ĩpetũ in ꝓximas faciũt rapinæ ꝓpoſito. At illæ cõtra dirigũt aciem:& ſi cuſtos adſit alterutra pars quẽ ſuis fauere ſentit:non appetit eũ. Et Aliis quoq; ſæpe dimicant cauſis:eaſq; acies contrarias duo ĩperatores inſtruũt. Maxima rixa & ĩ cõuehendis floribus exorta:& ſuos quibuſq; euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris:aut fumo tota diſcutitur. Reconciliantur uero lacte:uel aqua mulſa.

De genere apũ:& quæ inimica apibus. CA. XVIII.

APes ſunt & ruſticæ ſilueſtreſq;:horridæ aſpectu:multo iracũdiores:ſed opere ac labore ꝑſtantes Vrbanaꝝ duo genera. Optimæ breues:uariæq;:& in rotunditatẽ compactiles. Deteriores longæ:& qbus ſimilitudo ueſpaꝝ:etiãnũ deterrimæ ex iis piloſæ. In ponto ſunt q̃dam albæ:q̃ bis ĩ menſe mella faciũt. Circa thermodoontem ãt fluuium duo genera. Aliaꝝ quæ ĩ arboribus mellificant. Aliaꝝ q̃ ſub terra:triplici cæraꝝ ordine uberrimi prouentus. Aculeum apibus natura dedit uentri conſertum:ad unum ictum hoc infixo. Quidam eas ſtatim emori putant. Aliqui non niſi in tãtum adacto ut in inteſtinum ſæpe aſſequaẽ. Sed fucos poſtea eſſe:nec mella facere:uelut caſtratis uiribus. Pariterq; & nocere & prodeſſe:dein deſinere. Eſt in exemplis equos ab iis occiſos. Odere fœdos odores:ꝓcul fugiunt:ſed & infectos. Itaq; unguenta redolẽtes infeſtant. Ipſæ plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ. Impugnãt eas naturæ eiuſdem degeneres ueſpæ atq; crabrones:& culicum genere qui uocantur muliones. Populanẽ hirũdines:& q̃dã aliæ aues. Inſidianẽ aquatibus ranæ:q̃ maxima eaꝝ eſt operatio:tũ cũ ſobolẽ faciunt: nec eæ tãtũ q̃ ſtagna riuoſq; obſidentiueꝝ & rubetæ ueniũt ultro:arrepenteſq; foribus opertas ſufflant:ab hoc ſpatio prouolant:cõfeſtimq; abripiunẽ. Nec ſentire ictus apum ranæ traduntẽ. Inimicæ & oues:difficile ſe a lanis eaꝝ explicãtibus. Cancroꝝ ẽt õdore ſi qs iuxta coquat examinãẽ. Quin & morbos ſuapte natura ſentiunt: Index eoꝝ triſticia torpens. Et cum ante fores in teporẽ ſolis promõtis aliæ cibos miniſtrant. Cum defunctas progerũt. Funerantiumq; more comitantur exequias. Rege hac peſte conſumpto: mœret plebs ignauo dolore. Non cibos conuehũt. Nõ ꝓcedunt. Triſti tantum murmure glomerãtur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine:alias ſpectantes exanimẽ luctum nõ minuunt. Tunc quoq; ni ſubueniatur:fame moriuntur. Hylaritate igitur:& nitore ſanitas æſtimatur.

De morbis apum. CA. XIX.

SVnt & operis morbi:cũ fauos non explent:cleron uocant. Iidẽ blapſigoniam:ſi fœtum non peragant. Inimica & echo eſt reſultanti ſono:q pauidas alterno pulſet ictu. Inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxima hoſtiles cum Præualuere:ut intexãt:enecant Alueos. Papilio etiam ignauus & inhonoratus:luminibus accenſis aduolans peſtifer:nec uno modo. Nam & ipſe cæras depaſcitur:& relinquit excrementa:qbus teredines gignunẽ. Filis ẽt araneus quacũq; inceſſerit alaꝝ maxime lanugines obtexit. Naſcunẽ & in ipſo ligno teredines:q̃ cæras ꝑcipua appetũt. Infeſtat & auiditas paſtus nimia florum ſatietate uerno maxime tpe aluo cita. Oleo qdem non apes tantũ:ſed oĩa inſecta exanimãẽ: ꝑcipue ſi capite uncto in ſole ponanẽ. Aliquando & ipſæ contrahũt mortis ſibi cauſas: cõſenſere eximi mella auide uorantes. Cætero præparcæ:& quæ alioquin prodigas:atq; edaces:nõ ſecus ac pigras & ignauas perturbent. Nocẽt & ſua mella ipſis:illitæq; ab aduerſa parte moriũtur:tot hoſtibus:tot caſibus: & quota portione eoꝝ cõmemorata:tã mũificũ aĩal expoſitũ ẽ. Remedia dicemus ſuis locis. Nũc.n. ſermo de natura eſt.

Vel fila

De cõtinẽdis apibus:& quõ reparentur. CA. XX.

GAudent plauſu atq; tinnitu æris:eoq; conuocanẽ. Quo manifeſtũ eſt auditus quoq; ineſſe ſenſum. Effecto opere educto fœtu:functæ munere oĩ:exercitationem tamẽ ſolẽnem habẽt. Spatiataæq; in aperto:& in altum datæ gyris uolatu editis tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longiſſima:ut proſpere inimica ac fortuita cedant: ſeptenis annis uniuerſa Alueos nunq̃ ultra.

x.annos duraſſe proditur. Sunt qui mortuas ſi intra tectum hyeme ſeruentur: deinde ſole uerno torrean/
tur: ac ficulneo cinere toto die foueantur: putent: reuiuiſcere. In totum uero amiſſas reparari uentribus bu
bulis recentibus cum fimo obrutis. Virgilius iuuencorum: corpore exanimato: ſicut equoꝝ ueſpas atq; car
bones: ſicut aſinoꝝ ſcarabeos mutante natura ex aliis q̄dam in alia. Sed hoꝝ omnium coitus cernūt. Et ta
men in foetu eadem prope natura quæ apibus.

De ueſpis & crabronibus. CA. XXI.

VEſpæ in ſublimi e luto nidos faciunt: & in iis cæras. Crabrones cauernis ac ſub terra. Et horum
omnium ſexangulæ cellæ: cætera autem cortice & arena: foetus & ipſæ inæqualis: ut barbarus:
alius euolat: & alius in nimpha eſt: alius in uermiculo. Et autumno non uerno oīa ea. Plenilunio
maxime creſcūt. Veſpæ: q̄ ichneumões uocant (ſunt aūt minores q̄ aliæ) unum genus ex araneis
perimūt phalangiū appellatū: & in nidos ſuos ferūt: deinde illinūt. Et ex iis incubando ſuū genus ꝓcreant.
Præterea oēs carne ueſcūt cōtra q̄ apes: q̄ nullū corpus attingūt. Sed ueſpæ muſcas grādiores uenāt: & am/
putato iis capite: reliquū corpus auferūt. Crabronū ſilueſtres in arboꝝ cauernis degūt. Hyeme ut cætera in
ſecta cōdunt. Vita bimatū nō tranſit. Ictus eoꝝ haud temere ſine febri nō eſt. Auctores ſūt ternouenis pun
ctis interfici hominem. Alioꝝ q mitiores uident duo genera. Opifices minores corpore: q moriūt hyeme
Matres: q̄ bienio durāt: ii & clemētes. Nidos uere faciūt fere q̄drifores: in qbus opifices generent. Iis educa
tis: alios deinde nidos maiores fingunt: in quibus matres futuras producant. Iam tunc opifices fungūt mu
nere: & paſcūt eas. Latior matrū ſpecies: dubiūq; an habeant aculeos: q̄a non egrediunt. Et his ſunt ſui fau/
ci. Quidā opinant oībus his ad hyemē decidere aculeos. Nec crabronum aūt nec ueſpaꝝ generi reges aut
examina: ſed ſubinde renouatur multitudo ſobole.

De bōbicibus: & bōbyli: & necydalo: & q̄s prius bōbicinā ueſtē iuenerit. CA. XXII.

QVartum inter hæc genus eſt bōbicū in aſſyria ꝓueniens: maius q̄ ſupradicta. Nidos luto fingunt
ſalis ſpecie applicatos lapidi: tanta duritia: ut ſpiculis perforari uix poſſint. In iis & cæras largius q̄
apes faciūt: deinde maiorē uermiculū. Et alia hoꝝ origo. E grādiore uermiculo gemina protēdēs
ſui generis cornua. Hi erucæ ſunt. Fit deinde: q̄d uocat bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in ſex
menſibus bombices. Telas araneoꝝ mō texunt ad ueſtem luxūq; foeminaꝝ: q̄ bombicina appellatur. Pria
eas retorqueri: rurſuſq; texere inuenit in Ceo mulier Paſſaphile Latoi filia non fraudēda gloria excogitatæ Vel pla/
rationis: ut denudet foeminam ueſtis bombicina. tis

De bombice coa. CA. XXIII.

ET in co inſula naſci tradunt cupreſſi: terebinthi: fraxini. Quercus florē imbribus decuſſum ter/
ræ halitu aiante. Fieri aūt primo papiliones paruos nudoſq;. Mox frigoꝝ īpatientia uillis īhor/
reſcere: & aduerſus hyemē tunicas ſibi inſtaurare denſas pedū aſperitate radente folioꝝ lanugi/
nē in uellera. Hanc ab his quoq; cogi ſubigiq; unguiū carminatiōe. Mox trahi iter ramos tenua/
ri ceu pectine. Poſtea apprehenſam corpori inuolui nido uolubili. Tūc ab hoie tolli: fictilibuſq; uaſis tepo Vel in
re & futuꝝ eſca nutriri. Atq; ita ſubnaſci ſui generis plumas: qbus ueſtitos ad alia penſa dimitti. Quæ uero terram
capta ſint lanificia humore more cæræ lenteſcere: mox in fila tenuari iunceo fuſo. Nec puduit has ueſtes ēt Vel fur/
uiros leuitate uſurpare ꝓp onera æſtiua. In tātū a lorica gerēda diſceſſe mores: ut oneri ſint ēt ueſtes. Aſſy furum
ria tamen bombice adhuc foeminis cedimus.

De araneis: & generatione eorum. CA. XXIIII.

ARaneoꝝ his nō abſurde iungat natura: digna uel ꝑcipue admiratione. Plura autē hoꝝ ſunt ge/
nera: nec dictu neceſſaria in tanta notitia. Phalangia ex iis appellant: quoꝝ noxii morſus: corpus
exiguū: uariū: acuminatū: ad ſaltū ingredientiū. Altera eoꝝ ſpēs nigri prioribus cruribus lōgiſſi uel aſſul
mis. Oībus internodia terna in cruribus lupoꝝ mō. Minimi nō texūt. Maiores in terra cauerna tim
rū exigua ueſtibula ꝓpandūt. Tertiū eorūdē genus erudita operatione cōſpicuū. Ordit telas: tantiq; operis uel noie
materiæ uterus eius ſufficit: ſiue ita corrupta alui natura ſtatuto tēpe (ut Democrito placet) ſiue eſt intus q̄/
dā lanigera fertilitas: tā moderato ungue: tā tereti filo: & tā æq̄li deducit ſtamina ipſo ſe pōdere uſus. Texe
re a medio icipit circinato orbe ſubtemina adnectēs: maculaſq; paribus ſp interuallis: ſed ſubinde creſcenti
bus ex āguſto dilatās īdiſſolubili nodo īplicat. Quāta arte celāt pedicas ſcutulato rete ad capiendas muſcas
circa graſſantes? q̄ non ad hoc uſ ꝑtinere cribrata pexitas telæ: & quadā politura artis: ipſa p ſe tenax ratio Vel pla/
textrinæ? q̄ laxus afflatus ad non reſpuenda q̄ ueniant? ſinus derelicto laxo ꝓtenti ſūma parte: ut arbitrari li xitas
ceat illa: q̄ difficile cernunt: atq; ut in plagis lineæ offenſæ ꝑcipitant infimū. Specus ipſæ qua concameratæ Vel oía
architectura? & contra frigora quanto uilloſior? q̄ remotus a medio aliudq; agenti ſimilis inclufus uero
ſic ut ſit necne intus aliqs cerni nō poſſit. Age firmitas quāta irrūpētibus uentis? qua pulueꝝ mole degra/
uāte? Latitudo telæ ſæpe inter duas arbores cū exercet artē & diſcit texere. Lōgitudo fili a culmine; ac rur/
ſus a terra ꝑ illud ipm uelut reciprocario: ſubitq; pariter ac fila deducit. Cū uero captura incidit: q̄ uigilās: &
paratus ad curſum. Licet extrema hæreat plaga ſp i mediū currit: ex quo ſic maxime totū cōcutiēdo īplicet.
Sciſſa ꝓtinus reficit ad poſiturā ſartiēs. Nāq; & lacertaꝝ catulos uenant. Hos primū tela iuoluentes: & tūc
demū labra utraq; morſu apprehendentes amphitheatrali ſpectaculo cum contingit. Sūt & ex eo auguria.
Quippi incremento amnium futuro: telas ſuas altius tollunt. Iidem ſereno non texunt: nubilo texūt. Ideo
que multæ araneæ imbrium ſigna ſunt. Foeminam putant eſſe q̄ texat: marem qui uenatur. Ita paria fie/
ri merita. Coniugio aranei conueniunt crunibus. Pariunt uermiculos ouis ſimiles. Nam nec diferri horū
genitura poteſt: quoniam inſectorum uix ulla alia narratio eſt. Pariunt autem oua in telas expanſa: quia ſa/
liunt: atq; ita emittūt. Phalangius tantum in ipſo ſpecu incubat magno numero. Qui ut emerſerit: matrē

Vel treʹcentos

conſumit:ſæpe & patrem. Adiuuat.n.incubare. Pariunt autem tricenos: Cæteræ pauciores. Et incubãt triduo. Conſumantur aranei quater ſeptenis diebus.

De Scorpionibus. CA. XXV.

Vel peʹreunt

SImiliter his & ſcorpiones terreſtres uermiculos ouorum ſpecie pariunt: ſimiliterq; perimũt. Peſtis importũa ueneni ſerpentiũ: niſi qđ grauiore ſupplicio lenta per triduũ morte conficiũt. Virginius lætali ſemper ictu: & fœminis fere in totũ. Viris aũt in matutino: exeũtes cauernis priuſq̃ aliquo fortuito ictu ieiunũ egerãt uenenũ. Semp cauda in ictu eſt: nulloq; momento meditari ceſſat: ne quãdo deſit occaſioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenũ ab iis cãdidũ fundi. Apollodorus auctor eſt in nouẽ genera deſcriptis per colores maxime ſuperuacuos: quoniã non eſt ſcire quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibuſdam aculeos eſſe: mareſq; ſæuiſſimos. Nam coitum iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die cum incanduere ſolis ardoribus. Itemq; cum ſitiunt: inexplebiles potu. Conſtat & ſeptena caudæ internodia ſæuiora eſſe. Pluribus enim ſena ſunt. Hoc malum africæ uolucre etiam auſtri faciunt: pandentibus brachia ut remigia ſubleuantes. Apollodorus idem plane quibuſdam ineſſe pennas tradit. Sæpe pſylli: qui reliquarum uenena terrarum inuehentes quæſtus ſui cauſa: peregrinis malis impleuere italiam. Hos quoq; importare conati ſunt. Sed uiuere intra ſiculi cæli regionem non potuere. Viſuntur tamen aliquando in italia: ſed innocui: multiſq; aliis in locis: ut circa faros in ægypto. In ſcythia interimunt ẽt ſues: alioquin uiuaciores contra uenena talia. Nigras quidẽ celerius ſi in aquam ſe immerſerint. Homini icto putatur eſſe remedio ipſorum cinis potus in uino: aut oleo merſus. Magnam aduerſitatem cum ſtellionibus putant eſſe innocuos dumtaxat iis: qui & ipſi carent ſanguine lacertaꝝ figura. Atq; ſcorpiones in totum nulli nocere: quibus non ſit ſanguis. Quidam & ab ipſis fœtum deuorari arbitrantur. Vnum modo relinqui ſolertiſſimum: & qui ſe ipſius matris clunibus imponendo tutus & a cauda & a morſu loco fiat. Hunc eſſe reliquorum ultorem: qui poſtremo genitores cõficiat ſuperne. Pariuntur autem undeni.

De ſtellionibus: & de cicadis. CA. XXVI.

Vel tetʹtigõiæ

CHamæleonum ſtelliones quodãmodo naturã habent: rore tantum uiuentes præterq̃ araneis. Similis cicadis uita: quaꝝ duo genera. Minores quæ primæ proueniũt: quæue nouiſſime pereũt. Sunt autem mutæ. Sequens eſt uolatura. Item maiores: q̃ canũt uocãt achetæ. Et q̃ minores: ex iis ſunt tettigometræ. Sed ille magis canoræ. Mares cantant in utroq; generẽ. Fœminæ ſilẽt. Gẽtes ueſcũt: iis ad oriẽtẽ: et parti opibus abũdãtibus. Ante coitũ mares ꝑferũtta coitu fœminas: ouis eaꝝ cor reptis: q̃ ſunt cãdida. Coitus ſupinis. Aſperitas ꝑacuta in dorſo qua excauãt fœturæ locũ i terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocãt tettigometra: cuius cortice rupto circa ſolſtitia euolãt: noctu ſp. Primũ nigræ atq; duræ. Vnũ hoc ex iis q̃ uiuũt: & ſine ore eſt. Pro eo qdã acculeatũ linguis ſimile: Et hoc in pecto re: quo rorẽ lambũt. Pectus ipſum fiſtuloſum. Hoc canũt achetæ: ut diximus. De cætero in uentre nihil eſt. Excitatæ cum ſubuolãt: hũorẽ reddũt: qđ ſolũ argumẽtũ eſt: rore eaſdẽ ali. Iiſdem ſolis nullũ ad excremẽta corporis foramen. Oculis tam hebetes: ut ſi quis digitum contrahens: ac remittens iis appropinquet: trãſeant. Quidam duo alia genera faciunt earum. Surculariam quæ ſit grandior: frumentariam: quã alii auenariam uocant. Apparet.n.ſimul cum frumentis areſcentibus. Cicadæ non naſcũtur in raritate arborum. Iccirco ſunt cyrenis circa oppidum: nec i cãpis: nec in frigidis: aut umbroſis nẽoribus. Eſt q̃dã & iis locorũ differentia. In mileſia regione paucis ſunt locis. Sed in cephalenia amnis quidam penuriam earum: & copiam dirimit. At in rhegino agro ſilent omnes. Vltra flumen in locis canunt. Pennarum illis natura quæ apibus: ſed pro corpore amplior.

De pẽnis inſectoꝝ: & ſcarabeis: & reliqs ſcarabeoꝝ generibus. CA. XXVII.

INſectoꝝ q̃dam binas gerunt pennas: ut muſcæ: quædam quaternas ut apes. Membranis ut cicadæ uolant. Quaternas habent quæ aculeis in aluo armantur. Nullum cui telũ: in ore: pluribus q̃ binis aduolat pennis. Illis enim ultionis cauſa datum: & his auiditatis. Nullis eoꝝ pennæ reuiuiſcunt auulſæ. Nullũ cui aculeus in aluo bipennæ eſt. Quibuſdam pennaꝝ tutelæ cruſta ſuperuenit: ut ſcarabeis. Quoꝝ tenuior fragiliorq; penna: iis negatus aculeus. Sed in quodam genere eoꝝ grandi cornua prælonga biſulcis dentata forcipibus in cacumine (cũ libuit) ad morſum coeũtibus. Infantũ remediis ẽt ex ceruice ſuſpendũt. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rurſus eoꝝ genus: q e fimo ingentis pilas auerſi pedibus uolutãt: paruoſq; in iis cõtra rigorẽ hyemis uermiculos fœtus ſui nidulant. Volitant alii magno cũ murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno ſtridore uocales. Lucent igniũ modo noctu laterũ & cluniũ colore lampyrides: nũc pennarũ hiatu refulgentes: nũc uero compreſſu obumbratæ non ante matura pabula: aut poſt defecta conſpicuæ. E contrario tenebrarum alumnæ blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis maxime humido uapore prognatæ. Fodiũt ex eodem genere rutili: atq; prægrandes ſcarabei tellurem aridam: fauoſq; paruæ & fiſtuloſæ modo ſpongiæ medicato melle fingũt. In thraciæ partibus iuxta olinthum locus eſt: paruus: in quo unum hoc animal exanimatur: ob hoc cantharolethrus appellatus. Pennæ inſectis omnibus ſine ſciſſura: nulli cauda niſi ſcorpioni. Hic eoꝝ ſolus & brachia habet: & in cauda ſpiculũ. Reliquoꝝ qbuſdam aculeus in ore ut aſilo: ſiue tabanũ dici placet. Item culicibus & qbuſdam muſcis. Omnibus autem his ore & pro lingua ſunt hi culei quibuſdam hebetes: neq; ad pũctũ: ſed ad ſuctũ: ut muſcarũ generi: in quo lingua euidens fiſtula eſt. Nec ſunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos prætenduntur ignauia: ut papilionibus. Quædam inſecta carẽt pennis: ut ſcolopendræ: Inſectorum pedes quibus ſunt in obliquum mouentur. Quorũdam extremi longiores foris curuantur: ut locuſtis.

De Locuſtis. CA. XXVIII.

HAe pariũt in terra demiſſo ſpinæ caule oua cõdenſa autũni tpe. Ea durant hyeme ſub terra. Subſe
quẽti anno exitu ueris emittũt paruas nigrãtes:& ſine cruribus:pẽniſq; reptãtes. Itaq; uernis aqs
intereũt oua ſicco uere maior ꝓuentus. Alii duplicẽ eaꝝ fœtũ:geminũq; exitũ tradũt. Vergiliarũ
exortu parere:deinde ad canis ortũ obire:& alias renaſci. Quidã arcturi occaſu renaſci. Mori ma
tres cũ pepererint certũ eſt uermiculo ſtatim circa fauces innaſcente:q eas ſtrãgular. Eodẽ tpe mares obeũt.
Tã friuola rõne morientes ſerpẽtẽ (cũ libuit) necãt ſingulæ:faucibus eius apprehenſis mordicus. Nõ naſcũt
niſi in planis & rimoſis locis. In india ternũ pedũ lõgitudis eẽ tradũt:cruribus & femoribus ſerraꝝ uſum Vel fœ
ꝑbentes cũ inaruerint. Eſt & alius eaꝝ obitus. Gregatim ſublatæ uento in maria aut ſtagna decidũt. Forte mibus
hoc caſuq; euenit:non ut priſci exiſtimauere:madefactis nocturno hũore alis. Iidem qppe noctibus nõ uo
lare eas pp frigora tradiderũt. Ignari ẽt lõgiqua maria ab iis trãſiri:ꝯ cõtinuata pluriũ dieꝝ ꝓfectiõe. Qd ma
xime miremur:famẽ quoq; quã pp externa pabula petere ſciũt:iminere. Ac mire peſtis ea intelligit. Nanq;
& grandiores cernuntur:& tanto uolant pennaꝝ ſtridore:ut aliæ alites credant:ſolẽq; obumbrent: ſollici
te ſuſpectantibus populis:ne ſuas operiant terras. Sufficiũt qppe uires:& tanq̃ paꝝ ſit maria tranſire: imen
ſos permeãt tractus diraq; meſſibus cõtegũt nube multa cõtactu adurentes. Oĩa uero morſu erodentes: &
fores quoq; tectoꝝ. Italiã ex africa magna cohorte infeſtant:ſæpe populo ad ſybillina coacto remedia cõſu
gere:inopiæ metu. In cyrenaica regione lex eſt ter anno debellandi eas. Primo oua obterẽdo: deinde fœtũ:
poſtremo adultas. Deſertoris:pœna in eũ qui ceſſauerit. Et in lemno inſula certa menſura præfinita ẽ: quã
ſinguli enecataꝝ ad magiſtratus referant. Gracchulos quoq; ob id colũt aduerſo uolatu occurrentes earũ
exitio. Necari & in ſyria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus uagatur id malũ. Parthis & hæ in
cibo gratæ. Vox eaꝝ ꝓficiſci ab occipitio uidet. Eo loco in cõmiſſura ſcapulaꝝ habere quaſi dentes exiſti
mant:eoſq; inter ſe terẽdo ſtridorẽ edere circa duo æquinoctia maxime:ſicut cicadæ circa ſolſtitiũ. Coitus
locuſtaꝝ:q & inſectoꝝ omnium quæ coeunt:marem portante fœmina:in eum fœminaꝝ ultimo caudæ
reflexo tardoq; digreſſu. Minores aũt in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis noſtratibus. CA. XXIX.

PLurima inſectorum uermiculum gignunt. Nam & formicæ ſimilem ouis uere:& hæ ut apes cõ
municantes laborem. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ condunt. At ſi quis comparet onera cor
poribus earum:fateatur nullis portione uires eſſe maiores. Gerunt ea morſu. Maiora auerſæ po
ſtremis pedibus molliuntur:humeris obnixæ. Et iis reip. ratio:memoria:cura. Semina arroſa cõ
dunt:ne rurſus in fruges exeant e terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre proferunt:atque
ſiccant. Operantur & noctu plena luna. Eædem interlunio ceſſant. Iam in opere qui labor? quæ ſeduli
tas? Et quoniam ex diuerſo conuehunt altera alterius ignara:ut ſigna inuicem recognoſcant:certi dies ad
recognitionem mutuam nundinis dantur? Quæ tunc earum concurſatio:quam diligens? Cum obuiis q̃
dam collocutio atq; percuntatio. Silices itinere earum attritos uidemus:& in opere ſemitam factam:ne qs
dubitet qualibet in re quid poſſit q̃tulacunq; ſedulitas. Sepeliuntur inter ſe uiuẽtium ſolæ:præter hoiem.
Non ſunt in ſicilia pennatæ.

De Indicis. CA. XXX.

INdicæ formicæ cornua erythris in æde Herculis fixa miraculo fuere. Auꝝ ex cauernis egerũt ter
ræ in regione ſeptentrionalium indorum:qui dardæ uocantur. Ipſis color feliũ. Magnitudo ægy
pti luporũ. Erutum hoc ab iis tempore hyberno indi furant:æſtiuo feruore conditis: pp uaporẽ
in cuniculis formicis:quæ tamen odore ſollicitatæ prouolant:crebroq; lacerãt:quamuis præ ue
locibus camelis fugientes. tanta pernicitas feritaſq; eſt cum amore auri.

De diuerſitate inſectorum. CA. XXXI.

MVlta autem iſecta & aliter naſcunt. Atq; aſilus in primis:Inſidet ex rore hic rhaphani filio primo
uere:& ſpiſſatus ſole:in magnitudinẽ milii cogitur. Inde oritur uermiculus paruus: & triduo:
mox eruca:quæ adiectis diebus creſcit immobilis duro cortice:ad tactũ mouetur araneæ. Hæc
eruca quam chryſalidem appellant:rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno:& ex ligno naſcentibus. CA. XXXII.

SIc quædam ex imbre generantur in terra:quædam & in ligno. Nec enim & coſſi tantũ in eo:ſed
etiã tabani ex eo naſcũtur:& alia ubicũq; humor eſt nimius. Sic intra hoiem tineæ tricenũ pedũ
aliquando & pluriũ longitudine:iam in carne exanimi:uiuentium quoq; hoium capillo. Qua
fœditate & ſylla dictator & Alcman ex clariſſimis græciæ poetis obiere. Hoc quidem & aues in
feſtat. Phaſianas uero interimit:niſi puluerantes ſeſe. Pilos habentium aſinũ tãtũ immunem hoc malo cre
dunt:& oues. Gignũt aũt ex ueſtis genere:præcipue lanicio interemptarũ a lupis ouiũ. Aquas quoq; quaſ
dam quibus lauamur:fertiliores eius generis inuenio apud auctores. Quippe cũ & ceræ hoc gignant. qd
animalium minimum exiſtimatur. Alia rurſus generantur ſordibus aridi ſoli. poſteriorum crurum laſci
uia petauritarum. Alia puluere humido in cauernis uolucria.

De animali cui cibi exitus non eſt. CA. XXXIII.

ESt aĩal eiuſdem turpitudinis infixo ſemper ſanguini capite uiuens:atq; ita intumeſcens:unũ aĩa
liũ cui cibi non ſit exitus:cũ nimia dehiſcit ſacietate alimento ipſo moriens. Nũq̃ in iumentis gi
gnit:in bubus:frequens:in canibus aliquãdo:in qbus oĩa:In ouibus & in capris hoc ſolũ. Aeq;
eſt mira ſanguinis & hirudinũ generi in paluſtri aqua ſitis. Nãq; & hæ toto capite condunt. Eſt
& uolucre canibus peculiare ſuũ malum:aures maxime lancinans:quæ defendi morſu non queunt.

De tineis & culicibus:& diuerſitate earum. CA. XXXIIII.

IDem puluis in lanis & ueſte tineas creat:præcipue ſi araneus una includaẽ. Sitit.n.& omnẽ hũmorem abſorbens ariditatẽ ampliat. Hoc & in chartis naſcitur. Eſt earũ genus tunicas ſuas trahentiũ quo cocleæ mõ. Ted horũ pedes cernuntur. Spoliatæ expirant. Si accreuere faciũt chryſalidẽ. Ficarios culices caprificus generat. Cãtharides uermiculi ficoꝝ:& pyri:& peuces:& cynacãthæ:& roſæ. Venenũ hoc remedia ſecum habet. Alæ medentur:quibus demptis lætale eſt:rurſus alia genera culicum aceſcens natura gignit. Quippe cũ & in niue candidi reperiantur:& uetuſtiores uermiculi ĩ media quidem altitudine rutili. Nam & ipſa nix uetuſtate rubeſcit. Hirti pilis:grandiores: torpenteſq;.

De pyrali ſiue pyrauſta. CA. XXXV.

GIgnit aliqua & cõtrariũ natura elementum. Siquidẽ in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muſcæ magnitudinis uolat pẽnatũ quadrupes:appellaẽ pyralis a quibuſdam pyrauſta. Quãdiu eſt in igne uiuit. Cũ euaſit longiore paulo uolatu tunc moritur. Hypanis fluuius ĩ ponto circa ſolſtitiũ defert acinorũ effigie tenues mẽbranas:qbus erũpit uolucris quadrupes ſupradictæ modo:nec ultra diem uiuit:unde hemerobion uocatur. Reliquis talium ab initio ad finẽ ſeptenarii ſunt numeri. Culici & uermiculo terſepteni. Corpus parientibus quater ſepteni. Mutationes & in alias figuras tranſitus trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex iis pẽnata:autumno fere moriuntur. Tabani quidẽ etiam cæcitate. Muſcis humore exanimatis: ſi cinere condantur:redit uita.

Hiſtoria naturæ animalium per ſingula membra. CA XXXVI.

ITaq; nunc per ſingulas partes corporis præter iam dictas mẽbratim tractetur hiſtoria. Caput habent cuncta quæ ſanguinem. In capite paucis animalium niſi uolucribus apices:diuerſi quidẽ generis. Phœnici pulmarum ſerie medio eo exeunte alio. Pauonibus crinitis arbuſculis. Stymphalidæ cirro. Phaſianæ corniculis. Præterea parẽ:atq; ab illo galerita appellata quondã. Poſtea gallico uocabulo ẽt legioni nomẽ dederat alauda. Diximus & cui plicatilẽ criſtã dediſſet natura per medium caput a roſtro reſidẽtẽ. Et fulicarũ gñi dedit cirros:pico quoq; martio & grui balearicæ. Sed ſpectaſſimũ

Vel confertum ĩſigne gallinaceis corpore cõſerratũ:nec carnẽ id eſſe:nec chartilaginẽ:nec callũ iure dixerimus:ueꝝ peculiare. Draconũ enĩ criſtas qui uiderit:non reperiẽ. Cornua multis quidẽ & aquatilium & marinorũ & ſerpentium uariis data ſunt modis. Sed quæ iure cornua intelliganẽ:quadrupedi tantũ generi. Actæonẽ.n. & Cippũ ẽt ĩ latina hyſtoria fabuloſos reor. Nec alibi maior laſciuia naturæ luſit aĩalĩũ armis. Sparſit hæc in ramis:ut ceruoꝝ. Aliis ſimplicia tribuit ut in eodẽ gñe ſubulonibus ex argumẽto dictis. Alioꝝ finxit ĩ palmas:digitoſq; emiſit ex iis:unde platycerotas uocãt. Dedit ramoſa capreis:ſed parua:nec fecit decidua. Cõuoluta ĩ anfractũ arietũ generi:ceu ceſtus daret:ĩfeſta tauris. In hoc qdẽ gñe & fœminis tribuit. In multis tãtũ maribus. Rupicapris ĩ dorſum adunca. Damis ĩ aduerſum. Erecta aũt rugarũq; ambitu contorta: & ĩ leue faſtigiũ exacuta ut lyras diceres Strepſicerotũ quẽ addacẽ africa appellat. Mobilia eadẽ:ut aures phrygiæ armẽtis. Troglodytaꝝ & in terram directa:qua de cã obliqua ceruice paſcuntur. Aliis ſingula: & hæc medio capite:aut naribus:ut diximus. Iamq; aliis ad ĩcurſum robuſtæ:aliis ad ictũ pluribus modis ſupina: cõuerſa:cõnexa:oĩa in mucronẽ migrãtia. In quodã genere pro manibus ad ſcabẽdũ corpus. Cochleis ad ꝑtentãdũ iter. In corpore cornua hæc ſicut ceraſtis:aliquãdo & ſingula. Cochleis ſemp bina:& ut ꝑtẽdanẽ: ac reſiliant. Vroꝝ cornibus barbari ſeptentrionales potant:urnaſq; binas capitis unius cornua implẽt. Alii

uel aliis adunca aliis redunca aliis ad iactum præfixa his pila cuſpidant. Apud nos in lamina ſecta tranſlucent:atq; ẽt lumen ĩcluſum latius fundũt:multaſq; alias ad delicias conferũẽ:nunc tincta:nunc ſublita:nũc q̃ ceroſtrota picturæ genere dicũẽ. Omnibus aũt caua:& in mucrone demũ concreta ſunt ceruis tantũ ſolida:& oĩbus annis decidua. Boum attritis ungulis cornua unguendo aruina medenẽ agricolæ. Adeo ſequax natura eſt:ut in ipſis uiuentiũ corporibus feruenti cæra flectantur:atq; inciſa naſcentium in diuerſas partes torqueanẽ:ut ſingulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis plerũq; ſunt ut in pecore. Multis ouiũ nulla:nec ceruaꝝ:nec quibus multifidi pedes:nec ſolidipedum ulli:excepto aſino indico:qui uno armatus eſt cornu. Biſulcis bina tribuit. Nulli q̃ ſuperne primores habent dentes. Qui putant eos in cornua abſumi facile coarguũẽ ceruaꝝ natura: quæ neq; dentes habent:ut neq; mares:nec tamen cornua. Cæterorũ oſſibus adhærent. Ceruoꝝ tantũ cutibus enaſcũẽ. Capita piſcibus portione corpoꝝ maxima:fortaſſis ut merganẽ. Oſtreaꝝ generi nulla:nec ſpõgiis nec aliis fere:qbus ſolus ex ſenſibus tactus eſt. Quibuſdam indiſcretũ caput eſt:ut cancris. In capite cũctoꝝ animaliũ homini plurimus pilus. Iam qdẽ ꝓmiſcue maribus ac fœminis. Apud intonſas uti gentes:atq; ẽt noĩa ex eo capillatis alpiũ incolis galliæ comatæ:ut tamen ſit aliqua in hoc terraꝝ differentia. Quippe miconii carentes eo gignũẽ:ſicut in cauno lienoſi. Et q̃dam aĩaliũ naturaliter caluent:ſicut ſtrutiocameli: & cornui aq̃tici:qbus apud græcos nomẽ eſt inde. De fluuiũ eoꝝ in muliere raꝝ. In ſpadonibus non uiſum. Nec in ullo ante ueneris uſum. Nec infra cerebrũ:aut infra uerticem:aut circa tempora:atq; aures. Caluitiũ uni tantũ animaliũ homini:præterq̃ innatũ. Canicies homini tantũ & eqs:ſed homini ſemper a priori parte capitis:tũ deinde ab auerſa. Vertices bini homini tãtũ. Aliqbus capitis oſſa plana:tenuia:ſine medullis:ſerratis:pectinatim ſtructa compagibus. Perfracta non q̃unt ſolidari. Sed exempta modice nõ ſunt lætalia inuicem corũ ſuccedente corporea cicatrice. Infirmiſſima eẽ urſis:duriſſima pſitacis ſuo dicimus loco. Cerebrum omnia habent animalia:quæ ſanguinem. Aeque & in mari quæ mollia appellauimus: quamuis careant ſanguine:ut polypi. Sed homo portione maximum & humidiſſimum: omniumq; uiſcerum frigidiſſimum:duabus ſupra:ſubterq; membranis uelatũ:quarum alterutram rumpi mortiferum eſt. Cætero uiri quam fœminæ maius. Hominibus hoc ſine ſanguine:ſine uenis:& reliq ſine pingui. Aliud eſſe q̃ medullam erudi docẽt: quoniam coquẽdo dureſcat. Omniũ cerebro medio iſũt oſſicula parua. Vni ho-

minū infantia palpitat:nec roboratꝰ:ante primū ſermonis exordium. Hoc ē uiſcerū excelſiſſimū:ꝓximūq;
cælo capitis ſine carne:ſine cruore:ſine ſordibus. Hic habet ſenſuū arcē. Huc uenarū oīs a corde uis tendit.
Hic deſinit. Hic culmen altiſſimum. Hic mentis eſt regimen. Omniū aūt aīalium in priora pronū:q̄a & ſen
ſus ante nos tendunt. Ab eo ꝓficiſcitur ſomnus. Hic capitis nutatio. Quæ cerebrū nō habēt:nō dormiunt.
Ceruis in capite ineſſe uermiculi ſub linguæ inanitate:& circa articulum:qua caput iungitur humero nu/
mero. xx. ꝑduntꝰ. Aures homini tantū īmobiles. Ab iis Flaccorū cognomina. Nec in alia parte fœminis ma
ius impendiū margaritis dependentibus. In oriente q̄dē & uiris aurū geſtare eo loci decus exiſtimatꝰ. Ani/
maliū aliis maiores : aliis minores Ceruis tātū ſciſſæ:ac uelut diuiſæ. Soricibus pīloſæ. Sed aliq̄ oībus aīal
duntaxat generantibus:excepto uitulo marino:atq; delphino:& q̄ chartilaginea appellauimus : & uiperis.
Hæc cauernas tantū habēt aurīū loco:ꝑter chartilaginea & delphinum:quem tamen audire manifeſtū eſt.
Nam & cantu mulcentꝰ:& capiuntꝰ attoniti ſono. Quo nam mō audiant:mirū. Iidē nec olfactus ueſtigia ha
bent:cū olfaciāt ſagaciſſime. Pennatorū aīaliū buboni tātū & oto plumæ uelut aures. Cæteris cauernæ ad
auditū. Simili mō ſquamigeris atq; ſerpentibus. In eq̄s & oīum iumentorū genere indicia aī ꝓferūt. Feſſis
marcidæ. Nutātes pauidis. Subrectæ furētibus. Reſolutæ ægris. Facies hoī tātū:cæteris os aut roſtra. frōs
& aliis. Sed hoī tantum triſtitiæ:hilaritatis:clæmentiæ:ſeueritatis index in aſſenſu eius. Supcilia hoī & pa
riter & alterne mobilia:& in iis pars aī. Negamus animus : hæc maxime indicant. Faſtus ſuperbia alıubí
cōceptaculū:ſed hic ſedē hēt. In corde naſcitꝰ: hic ſubit : hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiuſq; iuēit in
corpe:ubi ſolitaria eſſet. Subiacēt oculi pars corpis ꝓcioſiſſima:& q lucis uſu uitā diſtinguāt a morte. Non
oībus aīalium hi. Oſtreis nulli. Quibuſdam concharū dubii. Pectines. n. ſi quis digitos aduerſum hiantes
eos moueat:cōtrahuntꝰ ut uidentes. Et olentes fugiūt admota ferramenta. Quadrupedū talpis uiſus nō eſt
oculorū effigies ineſt:ſi q̄s ꝓtentā detrahat mēbranā. Et iter aues ardeolarū genera:quos leucos uocant:alte/
ro oculo carere tradūt. Optimi auguri cū ad auſtrū uolāt:ſeptētrionemue. Solui. n. picula & metus narrāt
Nigidius nec locuſtis nec cicadis eſſe dicit. Cochleis oculorum uicem cornicula bina ꝓtentatu adimplent.
Nec lumbricis ulli ſunt:uermiumue generi. Oculi homini tātū diuerſo colore: cæteris in ſuo cuiq; generi
ſimiles. Et equorū q̄buſdam glauci. Sed in hoīe numeroſiſſimæ diuerſitatis atq; differentiæ grandiores:
modici:parui:ꝑminentes:quos hebetiores putant. Conditi quos clariſſime cernere:ſicut in colore capri/
nos. Præterea alii contuentꝰ longinqua. Alii niſi ꝓpe admotā nō cernūt. Multorū uiſus fulgore ſolis cōſtat
nubilo die nō cernētiū:nec poſt occaſum. Alii interdiu hebetiores noctu ꝑter cæteros cernūt. De geminis
pupillis:aut q̄bus noxii uiſus eēnt:ſatis diximus. Tyberio Cæſari in tenebris clariores ferunt ipſi aliā q̄ cæ/
terorū mortaliū fuiſſe naturā:ut expergefactus noctu pauliſper haud alio modo q̄ luce clara cōtueretꝰ:oīa
paulatī tenebris ſeſe obducētibus. Diuo Auguſto equorū modo glauci fuere:ſupraq; hoīem albicantis ma
gnitudinis. Quam ob cām diligētius ſpectari eos iracūde ferebat. Claudio Cæſari:ab angulis candore car/
noſo:ſanguineiſq; uenis ſubinde ſuffuſi. Caio principi rigentes. Neroni niſi cū cōniueret ad ꝓpe admota he
betes. Viginti gladiatorū paria in Caii principis ludo fuere:in iis duo oīno q contra cōminationem aliquā
nō coniuerent:& ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis eſt hoī. Pleriſq; uero naturale:ut nictare nō ceſſent:
quos pauidiores accepimus. Oculos unicolores nulli cū candorꝰ omnibus mediuſculo differētes. Neq; ulla
ex parte maiora indicia aī cūctis aīalibus:ſed maxime hoī id eſt moderatiōis:clæmētiæ:miſericordiæ:odii:
amoris:triſticiæ:læticiæ. Contuitu quoq; multiformes:truces:torui:flagrātes:graues:trāſuerſi:limi:ſum/
miſſi:blādi. Profecto in oculis aīus inhabitat. Ardent:intenduntꝰ:humectant:cohibent. Hinc illæ miſeri/
cordiæ lachrymæ. Hos cū oſculamur:aīum ipſum uidemur attingerē. Hinc fletus & rigātes ora riui. Quis
ille hūor ē ī dolore tā fœcūdus & paratus? Aut ubi reliquo tpe? Aīo āt uidemus. Aīo cernimus. Oculi ceu Vel mē
uaſa q̄dā uiſibilē eius ꝑtem accipiūt:atq; trāſmittūt. Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uiſu. Sic ī tis uiſu
morbo comitiali aperti nihil cernūt aīo caligante. Quin & patentibus dormiūt lepores: multiq; hoīum:
quos corybātiā græci dicūt. Tenuibus multiſq; mēbranis eos natura cōpoſuit:callosis cōtra frigora:calo/
reſq; in extremo tūicis:quas ſubinde purificant lachrymationū ſaliuis:lubricos ꝓp incurſantia & mobiles.
Media eorū cornea feneſtrauit pupilla:cuius anguſtiæ nō ſinūt uagari ī certā aciem:& uelut canali dirigūt
obiterq; īcidētia facile declināt. Aliis nigra:aliis atra:aliis ruffa:aliis glauci coloris orbibus circūdatis: ut ha
bili mixtura accipiatꝰ circūiecto candore lux:& temperato repercuſſu nō obſtrepat:adeoq; iis abſoluta uis
ſpeculi:ut tā pua illa pupilla totam imaginē reddat hoīs. Ea cā eſt ut pleræq; alitū e manibus oīum oculos
potiſſimū appetant : q̄d effigiem ſuā in iis cernentes:uelut ad cognata deſideria ſua tēdūt. Veterina tātum
quædam ad incremēta lunæ morbos ſentiunt:Sed hō ſolus emiſſo hūore cæcitate liberatꝰ. Poſt uiceſimū
annū multis reſtitutus eſt uiſus. Quibuſdam ſtatī naſcētibus negatus nullo oculorū uitio. Multis repente
ablatus ſimili mō nulla ꝑcedente iniuria. Venā ab iis ꝑtingere ad cerebrū pitiſſimi auctores tradūt. Ego &
ad ſtomachū crediderim. Certi nulli ſine redūdatiōe eius eruitꝰ oculus:morientibus illos operire:ruſuſq;
in rogo patefacere q̄ritiū magno ritu ſacrū eſt. Ita more condito:ut neq; ab hoīe ſupremū eos ſpectari fas ē
& cælo nō oſtēdi nefas. Vni aīaliū hoī deprauantꝰ. Vnde cognomina Strabonū & Petorū. Ab iiſdē : q altero
lumine orbi naſcerentꝰ:coclites uocantꝰ. Quis pui utrinq; ocelli lucini iniuriæ cognomē habuere. Noctur/
norū aīaliū ueluti felium ī tenebris fulgent:radiātq; oculi: ut cōtueri non ſit. Et capræ lupoq; ſplendent
lucēq; iaculātꝰ. Vitulo marino & hyenæ ī mille colores tranſeunt ſubide. Qui & ī tenebris multorū piſciū
refulgēt:ſicut aridi robuſtiq; caudices uetuſtate putreſq; nō cōniuere diximus q̄ nō obliquis oculis:ſed cir
cūacto capite cernerent. Chamæleonis oculos circūagi totos tradunt. Cācri ī obliquū aſpiciūt. Cruſta fra/
gili incluſis rigentes. Locuſtis ſquilliſq; magna ex parte ſub eodem munimento ꝑduri eminent. Quonī
duri ſunt. minus cernūt:q̄ quorū humidi. Serpentium catulis & hirundinū pullis ſi quis eruat:renaſci tra/

dũt. Inſectoꝝ oium:& qbus teſtacea operimenta oculi mouenť:ſicut quadrupedũ aures. Quibus fragilia
operimẽta:iis oculi duri. Oia talia & piſces & inſecta non habent genas:nec integũt oculos. Omnibus mẽ
brana uitri modo tranſlucida optẽdiť. Palpebræ in genis hoi utrinq. Mulieribus ẽt infectæ quottidiano:
tanta eſt decoris affectatio:ut tinganť oculi quoq. Alia de cã hoc natura dederat ceu uallũ quoddam uiſus
& prominens munimentũ circa occurſantia aialia:aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas haud imerito
uenere:abũdantibus tradũt. Ex cæteris nulli ſũt:niſi qbus & ĩ reliquo corpore pili. Sed quadrupedi ĩ ſupio
ribus tantũ genæ. Volucribus ĩ iferiore. Et qbus molle tergus ut ſerpentibus. Et quadrupedibus:q̃ oua pa/
riũt:ut lacertæ. Strutio camelus alitũ ſola ut homo utrinq palpebras hẽt. Nec genæ qdem oibus:ideo neq
nictationes:iis q̃ aial generant. Grauiores alitũ inferiore gena conniuent. Eædem nictantur ab angulis mẽ/
brana obeũte. Columbæ & ſimilia utraq conniuent. At quadrupedes quæ oua pariunt ut teſtudines:cro/
codili iferiore tantum ſine ulla nictatione:propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ ſuperio/
ris antiqui cilium uocauere:unde & ſupercilia. Hoc uulnere aliquo diductũ non coaleſcit:in paucis humãi
corporis membris. Infra oculos malæ homini tantum:quas priſci genas uocabant. xii. tabularum inte/
dicto radi a fœminis eas uetantes. Pudoris hæc ſedes. Ibi maxĩe oſtẽdiť rubor. Infra eas hylaritates:riſum
que indicãtes buccæ. Et altior hoi tãtum:quem noui mores ſubdola irriſione dicauere:naſus. Non alii aia
lium nares eminent: Auibus ſerpentibus:piſcibus foramina tantum ad olfactus:ſine naribus. Et hinc co/
gnomina ſimorum:ſilonum. Septimo menſe genitis ſæpenumero foramina aurium:& narium defuere.
Labra a qbus bronchi labeones dicti. Et os probũ duriuſue animal generantibus. Pro iis cornea & acuta uo
lucribus roſtra. Eadem rapto uiuentibus adũca. Collecto recta:herbas ruentibus limumq redũca:ut ſuũ
generi. Lata in uſum iumentis uice manus ad colligenda pabula. Ora apertiora laniatu uiuentibus. Men/
tũ nulli p̃ter hominem:nec malæ. Maxillas crocodilus tantum ſuperiores mouet. Terreſtres quadrupedes
eodem quo cæteræ more:præterq̃ in obliquũ. Dentiũ tria genera. Serrati:aut continui aut exerti. Serrati
pectinatim coeuntes:ne contrario occurſu atteranť:ut ſerpentibus:piſcibus:canibus. Continui ut homini
equo. Exerti apro:hippopotamo:elephanto. Continuorum qui digerũt cibum lati & acuti. Qui conficiũt:
duplices. Qui diſcriminant:eos canini appellanť. Hi ſũt ferratis longiſſimi: Continui autem utraq parte
oris ſũt ut equo. Aut ſuperiore primores non ſunt:ut bubus:ouibus:omnibuſq quæ ruminant. Capræ ſu
periores non ſunt:p̃ter primores geminos. Nulli exerti qbus ſerrati. Raro fœminæ & tamen ſine uſu. Itaq
cũ apri pcutiant:fœminæ ſues mordent. Nulli cui cornua exerti:ſed omnes ſui concaui. Cæteris dentes ſo
lidi. Piſcium omnibus ſerrati:p̃ter ſcaꝝ. Huic uni aquatilium plani. Cætero multis eoꝝ in lingua:& toto
ore ut turba uulneꝝ molliant:quæ attritu ſubigere non queunt. Multis:& in palato:atq etiam in cauda.
Præterea in os uergentes:ne excidant cibi nullum habentibus retinendi amminiculum. Similes aſpidi:&
ſerpentibus:ſed duo in ſuperna parte dextera leuaq longiſſimi:tenui fiſtula pforati:ut ſcorpionum aculei
uenenum infundentes:non aliud hoc eſſe q̃ fel ſerpentiũ. Et inde uenis ſub ſpina ad hos puenire:& has pec
uentrem deſcendere:diligentiſſimi auctores ſcribũt. Quidam unũ eſſe eum:& quia ſit aduncus:reſupinari
cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum rurſuſq recreſcere facilem decuſſui & ſine eo eſſe quos tracta
ri cernamus. Scorpionis caudæ ineſſe eum:& pleriſq ternos. Viperæ dentes gingiuis conduntur. Hæc ea
dem pregnans ueneno impreſſo dentium repulſu:uirus fundit in morſus. Volucrum nulli dentes præter
ueſpertilionem. Cameli ſoli ex iis:quæ non ſunt cornigera in ſuperiori maxilla primores non habent. Cor
nua habentium nulli ferrati. Et cochleæ dentes habent:indicio eſt a minimis earum deroſas uites. At ĩ ma
rinis cruſtata & chartilaginea priores habere. Item echinis qnos eſſe:unde intelligi potuerit miror. Dentiũ
uice aculei inſectis. Simiæ dentes ut homini. Elephanto intus ad mandendum quattuor præterq eos q p
minent. Maſculis reflexi:fœminis recti:atq proni. Muſculus marinus q balenã antecedit:nullos habet. Sed
p iis ſetis intus:os hirtum:& linguã ẽt appellatã. Terreſtriũ minutis quadrupedibus primores bini utriq
longiſſimi. Cæteris cum ipſis naſcuntur. Homini poſtq̃ natus eſt ſeptimo mẽſe. Reliqs ppetui manẽt. Mu
tanť homini:leoni:iumento:cani:& ruminantibus. Sed leoni & cani non niſi canini appellati. Lupi dexter
caninus in magnis habeť operibus. Maxillares q ſunt a caninis nullũ animal mutat. Homini nouiſſimi q
genuini uocanť:circiter uiceſimũ annũ gignũť:multis & octogeſimo. Fœminis quoq:ſed qbus in iuuenta
non fuere nati:decidere ĩ ſenecta:& mox renaſci certum ẽ. Zanclẽ ſamothracenũ ciuem cui renati eẽnt poſt
centum & quattuor annos Mutianus uiſum a ſe pdidit. Cætero maribus plures q̃ fœminis in homine: pe
cude capriſue. Timarchus Nicoclis filius Pappii duos ordines habuit maxillarium: Frater eius non muta/
uit primores:ideoq ptriuit. Eſt exẽplũ dentis homini & in palato geniti. At canini amiſſi caſu aliquo nũq̃
renaſcuntur. Cæteris ſenecta rubeſcunt. Equo tantum candidiores:fiũt. Aetas ueterinorum dentibus idi/
cať. Equo ſunt numero. xl. Amittit triceſimo menſe primores utrinq binos. Sequenti anno totidem pro/
ximos cum ſubeũt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit:q ſexto anno renaſcunť. Vii
omnis haber & renatos & ĩmutabiles. Equo caſtrato prius non decidũt dẽtes. Aſinorum genus triceſimo
menſe ſimiliter amittit:deinde ſenis menſibus. Quod ſi non prius pepererint: quam decidant poſtremi:
ſterilitas certa. Bobus bis mutantur. Suibus decidunt nunquam. Aſumpta hac obſeruatione ſenectus in
equis & cæteris ueterinis intelligitur dentium bronchitate:ſuperciliorum caniciei:& circa ea lacunis cum
fere. xvi. annorum exiſtimantur. Hominum dentibus quoddam ineſt uirus. Namq & ſpeculi nitorem ex
aduerſo nudati hebetant:& columbarum fœtus implumes necant. Reliqua de iis in generatione homi/
nũ dicta ſunt. Erumpentibus morbi corpora infantia accipiunt. Reliqua animalia quæ ſerratos habent:
ſæuiſſima dentibus. Linguæ non omnibus eodem modo. Tenuiſſima ſerpentibus & triſulca:uibrans:
atri coloris:& ſi extrahas prælonga. Lacertis bifida & piloſa. Vituliſque marinis duplex. Sed ſupradictis ca/

pillameti tenuitate Cæteris ad circumlambenda ora. Piſcibus paulominus quam tota adherens. Croco-
dilis tota. Sed in guſtatu linguæ uice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis: omnibuſq; ge-
neris eius etiam felibus imbricatæ aſperitatis: & limæ ſimilis: attenuanſq; lambẽdo cutẽ hoĩs. Quæ cã etiã
manſuefacta ubi ad uicinũ ſanguinẽ puenit ſaliua: inuitat ad rabiem. De purpuraꝝ linguis diximus. Ranis
pria cohæret. Intima abſoluta a gutture qua uoce mittũt. Mares tũ uocant ololygones ſtato id tpe euenit:
ciẽtibus ad coitũ fœminas. Tũ ſi qdem inferiore labro demiſſo ad librametũ modicæ aquæ receptæ in fau
ces palpitante ibi lingua ululatus elicit. Tũc extenti buccaꝝ ſinus perlucent. Oculi flagrãt labore perpulſi.
Quibus in poſteriore pte aculei: iis & dentes & lingua. Apibus ẽt plonga: eminẽs & cicadis. Quibus acule-
us in ore fiſtuloſus: iis nec lingua nec dẽtes. Quibuſdã inſectis ĩtus lingua: ut formicis. Cæteꝝ lata elephan
to pcipue. Reliqs in ſuo genere ſp abſoluta. Hoĩ tantũ ita ſæpe cõſtricta uenis: ut ĩterdici eas neceſſe ſit. Me
tellũ põtificẽ adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus: ut multis mẽſibus tortus credat: cũ meditat in dedicanda
æde opiſere dicere. Cæteris ſeptĩoſere anno ſermonẽ exprimit. Multis uero talis eius ars cõtigit: ut auiũ: &
animaliũ uocis indiſcrete edat imitatio. Intellectus ſapoꝝ eſt cæteris in pria lingua: hoĩ & in palato. Tonſil
læ in hoĩe. In ſue glãdulæ: qđ inter eas uuæ noĩe ultimo dependet palato: hoĩ tantum eſt. Sub ea minor lin
gua: quæ nulli oua generantiũ: opera: eius gemina: duabus interpoſitæ fiſtulis. Interior eaꝝ appellat arte-
ria ad pulmonem atq; cor pertinens. Hanc operit in epulando epiglŏſſis ſpiritu ac uoce illac meante: ne ſi
potus cibuſue in alienum deerrauerit tramitem: torqueat. Altera exterior eſt: appellat ſane gula: qua cibus
atq; potus deuorat. Tendit hæc ad ſtomachum: inde ad uentrem. Hanc per uices operit: cum ſpiritus tan-
tum aut uox cõmeat: ne reſtagnatio intempeſtiua alui obſtrepat. Ex chartilagine & carne arteria: gula ner-
uo & carne conſtat. Ceruix nulli: niſi qbus utraq; hæc. Cæteris collum: qbus tantũ gula. Sed qbus ceruix e
multis uertebratiſq; orbiculatim oſſibus flexilis ad circũſpectũ articuloꝝ nodis iungit. Leoni tantũ: & lu-
po: & hyene: & ſingulis rectiſq; oſſibus rigens. Cætero ſpinæ adnectit. Spina lũbis oſſea: ſed tereti ſtructu-
ra p media foramina a cerebro medulla deſcendente. Eandem eſſe ei naturam: quam cerebro colligũt: quo
niam ꝑtenui eius mẽbrana modo inciſa ſtatim expiret. Quibus lõga crura: iis lõga & colla. Item aquaticis
quamuis breuia crura habẽtibus: ſimili modo uncos ungues. Gutt hoĩ tantũ & ſuibus intumeſcit: aquarũ
quæ potant plerũq; uitio. Summum gulæ fauces uocant: poſtremũ ſtomachus. Hoc noĩe eſt ſub arteria iã
carnoſa inanitas adnexa ſpinæ ad latitudinẽ ac longitudinẽ lagenæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt: ne
ſtomachus quidem eſt: nec colla: nec gutt: ut piſcibus: & ora uentribus iungunt. Teſtudini marinæ lĩgua
nulla: nec dentes ſed roſtri acie comminuit omnia. Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo in modũ
rubi ad conficiendos cibos: decreſcentibus crenis quicquid appropinquat uẽtri. Nouiſſima aſperitas ut ſco
bina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt. Hoĩ tantum infra leuam papillam: turbinato mu
crone in priora eminens. Piſcibus ſolis ad hos ſpectat. Hoc primum naſcẽtibus formari ĩ utero tradũt. De
inde cerebrũ: ſicut tardiſſime oculos. Sed hos primũ mori: cor nouiſſime. Huic ꝑcipuus calor. Palpitat cer-
te: & quaſi alteꝝ mouet intra aĩal præmolli firmoq; optũ mẽbranæ inuolucro: munitum coſtaꝝ & pectoris
muro ut pareat præcipuam uitæ cãm & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini ꝑbet: ſinuo
ſo ſpecu: & in magnis animalibus triplici: in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ gran-
des uenæ ĩ priora & terga diſcurrũt: ſparſæq; ramoꝝ ſerie p alias minores oĩbus mẽbris uitalem ſanguinẽ
rigãt. Solum hoc uiſceꝝ uitiis non macerat: nec ſuppliciũ uitæ trahit: læſumq; mortẽ ilico affert. Cæteris
corruptis: uitalitas ĩ corde durat. Bruta exiſtimant aĩaliũ qbus duꝝ riget: audacia qbus paruũ eſt: pauida q
bus ꝑgrãde. Maximũ ãt ẽ p portione muribus: lepori: aſino: ceruo: pantheræ: muſtellis: hyenis: & oĩbus ti-
midis: aut pp metum maleficis. In paphlagonia bina perdicibus corda. In equoꝝ corde & Boum oſſa repe
riunt: interdũ augurii: id p ſingulos annos in homine ad binas drachmas põderis ad qnquageſimũ annũ ac-
cedere. Ab eo detrahi tãtũdẽ: & iõ nõ uiuere hoĩem ultra centeſimũ ãnũ defectu cordis ægyptii exiſtimãt.
Quibus mos & cadauera aſſeruare medicata. Hirto corde gigni quoſdã hoĩes pdũt: nec alios fortiores eẽ ĩ
duſtria: ſicut Ariſtomenẽ meſſeniũ: q. ccc. occidit lacedæmonios. Ipſe cõuulneratus & captus ſemel: p cauer
nã latõiaꝝ euaſit ãguſtias: uulpiũ aditus ſecut9. Iteꝝ capt9: ſopitis cuſtodib9 ſõno ad ignẽ aduolat9 lora cũ
corpore exuſſit. Tertio capto lacedæmonii pectus diſſecuere cã uidendi: hirſutũq; cor repertũ eſt. In corde
ſummo pĩguitudo eſt q̃dã lætus extis. Nõ ſp hoc aũt in parte extoꝝ habitũ eſt. L. Poſtumio Albino rege ſa
crorum: poſt cẽteſimã uiceſimamtertiam olympiadẽ: cum rex Pyrrus ex italia diſceſſiſſet cor ĩ extis aruſpi
ces aſpicere cœperunt. Cæſari dictatori quo die primum ueſte purpurea proceſſit: atq; in ſella aurea inſedit
ſacrificanti bis in extis defuit. Vnde queſtio magna de diuinatione argumentantibus: potuerit ne ſine illo
uiſcere hoſtia uiuere? An ad tempus amiſerit? Negatur cremari poſſe in iis: qui cardaico morbo obierint:
Negatur & ueneno interemptis. Certe extat oro. P. Vitellii: qua reum Piſonẽm eius ſceleris coarguit: hoc
uſus argumento: palamq; teſtatus: non potuiſſe ob uenenũ cor germanici Cæſaris cremari. Contra genere
morbi defenſus eſt Piſo. Sub eo pulmo eſt: ſpirandiq; officina attrahens: ac reddens aĩam: iccirco ſpongio-
ſus: ac fiſtulis inanibus cauus. Pauca eũ (ut dictũ eſt) habent aquatilia: ac cætera oua parientia exiguum: ſpu
moſum: nec ſanguineũ: ideo non ſitiunt. Eadem eſt cauſa quare ſub aqua diu ranæ & phocæ urinent. Te
ſtudo quoq; quamuis ꝑgrandem & ſub toto tegumento habeat: ſine ſanguine tamẽ habet. Quanto mĩor
hic corporibus: tanto uelocitas maior. Chamæleoni portione maximus & nihil aliud intus. Iecur & dexte
ra in parte eſt. In eo quod caput extoꝝ uocant: magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortem cum periit. Ab
Annibale defuit in extis. Sequẽti deinde die: geminũ repertũ eſt. Defuit & Caio Mario cũ immolaret uti-
cæ. Itẽ Caio principi calen. ianuariis cum iniret cõſulatum: quo anno interfectus ẽ. Claudio ſucceſſori eius
quo menſe interemptus eſt ueneno. Diuo Auguſto ſpoleti ſacrificanti primo poteſtatis ſuæ die: ſex uictĩ-

marum iocinera replicata intrinſecus ab una fibra reperta ſunt. Reſponſumq; duplicatu; intra annũ im/
perium. Caput extoꝝ triſtis oſtenti uiſum tũ quoq; eſt: pterq̃ in ſollicitudine ac metu. Tũc.n. peremit cu/
ras. At bina iocinera leporibus circa brilletũ & tharnẽ: & in cherōneſo ad pponridẽ. Mirũq; tranſlatis alio ĩ
terit alteꝝ. In eodẽ eſt & fel nõ oĩbus datum aĩalibus. In euboeæ chalcidæ nullũ pecori. In naxo pgrande
geminũq;: ut pdigii loco utrunq; aduenæ. Eq; mulli: aſini: cerui: capræ: apri: cameli: delphini nõ habẽt. mu
rium aliq habent. Hoĩum paucis non eſt quoꝝ ualitudo firmior & uita longior. Sunt q equo non qdem ĩ
iecore eẽ: ſed in aluo putent: & ceruo in cauda aut inteſtinis. Ideo tantam habẽt amaritudinem: ut a canibus
non attingant. Eſt autem nihil aliud q̃ purgamentũ peſſimi ſanguinis: & ideo in materia eius eſt. Certe ie/
cur nulli eſt: niſi ſanguinem habentibus. Accipit hoc a corde cui iungit: funditq; ĩ uenas. Sed in ſelle nigro
inſaniæ cã hoĩ: morſq; toto reddito. Hic & ĩ mores crimen: bilis noĩe. Adeo magnum eſt ĩ hac pte uirus:
cum ſe fundit in animum. Qui & toto corpore uagum colorem quoq; oculis aufert. Illud qdem redditũ
etiam ahenis. Nigreſcuntq; contacta eo: ne qs miret id uenenũ eſſe ſerpentiũ. Carẽt eo q abſinthio ueſcũt
in ponto. Sed renibus ex parte tantũ altera inteſtino iungit: ut coruis coturnicibus: phaſianis. Quibuſdam
inteſtino tantum ut columbis: accipitri: murenis. Paucis auium in pectore. Serpentibus portiõe maxime
Vel oĩ/ copioſum & piſcibus. Eſt autem pleriſq; toto inteſtino ſicut accipitri: miluo. Præterea in pectore eſt: & cæ
bus teris auibus. Vitulis quidem marinis ad multa quoq; nobile. Tauroꝝ felle aureus ducitur color. Aruſpices
Vel iu/ id Neptuno & humoris potentiæ dicauẽ. Geminumq; fuit Diuo Auguſto: quo die apud actiũ uicit. Mu
nonis rium iecuſculis fibræ ad numeꝝ lunæ dierum in menſe congruere dicuntur: totidemq; & inueniri quoꝝ
lumen eius ſit. Præterea bruma increſcere. Cuniculorum exta in betica gemina ſæpe reperiunt. Ranaꝝ ru
betarum altera fibra a formicis non attingit pp uenenum: ut arbitrantur. Iecur maxime uetuſtatis patiẽs:
centenis durare annis obſidionum exempla pdidere. Exta ſerpentibus & lacertis longa. Cecinæ uolater/
rano dracones emicuiſſe de extis læto pdigio tradit. Et pfecto nihil incredibile ſit exiſtimãtibus Pyrrho
regi quo die perit pciſa hoſtiaꝝ capita repſiſſe ſanguinem ſuũ lambentia. Exta homini ab inferiore uiſceꝝ
parte ſeparant membranis: quæ pcordia appellant: qa cordi ptendunt: quod græci appellauerunt phrenas.
Omnia qdem principalia uiſcera membranis propriis ac uelut uaginis icluſit puidens natura. In hac fuit:
& peculiaris cã uicinitas alui: ne cibis ſupprimeret aĩus. Hic certe refert accepta ſubtilitas mentis ideo nul/
la eſt ei caro: ſed neruoſa exilitas. In eadem pcipua hylaritatis ſedes: qđ titillatu maxime intelligit alarũ: q̃
ſubit nõ alibi tenuiore cute hũana: iõ ſcabẽdi dulcedine ibi pxĩa. Ob hoc in pliis gladiatorumq; ſpectaculis
mortẽ cũ riſu traiecta pcordia attulerũt. Subeſt uẽter ſtomachũ habẽtibus: cæteris ſimplex: ruminantibus
geminus ſanguine carentibus nullus. Inteſtinus.n. qbuſdã ab ore incipiẽs q̃dã uia eodẽ reflectit: ut ſæpiæ
& polypo. In hoĩe adnexus infimo ſtomacho ſimilis canino. His ſolis aĩaliũ inferiore parte anguſtior. Itaq;
& ſola uomũt: qa repleto pp anguſtias ſupprimit cibus. Qđ accidere nõ põt iis: quoꝝ ſpatioſa laxitas eum
ad iſeriora trãſmittit. Ab hoc uẽtriculo lactes ĩ hoĩe & oue per quas labit cibus. In cæteris ex ilia a qbus ca/
paciora iteſtina ad aluũ. Hoĩq; flexuoſiſſimis orbibus. Idcirco magis auidi ciborũ: qbus ab aluo lõgius ſpa/
tiũ. Iidẽ minus ſolertes: qbus obeſiſſimus uenter. Aues quoq; geminos ſinus habẽt. Quædã unũ quo mer
gũt recẽtia: ut gutt. Alteꝝ ĩ quẽ ex eo dimittũt cõcoctiõe maturata: ut galliſæ: palũbæ: colũbæ: pdices. Cæ
tera fere carẽt eo: ſed gula patẽtior utũt: ut gracchuli: corui: cornices. Quædã neutro mõ. Sed uẽtrẽ pximũ
habẽt qbus plõga colla & ãguſta: ut porphyriõi. Vẽter ſolidipedũ aſper & durus. Terreſtriũ aliis dẽticula/
tæ aſperitatis: aliis cãcellati mordacitatis. Quibus dẽtes utriq;: nec ruminatio. Hic cõficiũt cibi. Hic ĩ aluũ
delabũt. Medio hæc umbilico adnexa oĩbus. In hoĩe ile iſima pte ſimile ſuillo: a græcis appellat colõ: ubi
dolorũ magna cã eſt. Anguſtiſſima canibus. Qua de cã uehemẽti niſu nec ſine cruciatu leuant eã. Inſatiabi
lia aĩaliũ qbus a uẽtre ptinus recto inteſtino trãſeunt cibi: ut lupis ceruariis: & iter aues mergis. Vẽtres &
elephanto q̃ttuor. Cætera ſuibus ſimilia. Pulmo q̃druplo maior q̃ bubulo. Auibus uenter carnoſus collo/
ſuſq;. In uentre hirũdinũ pullis lapilli candido: aut rubenti colore: q chelidonii uocant: magicis narrati ar/
tibus reperiũt. Et ĩ iuuencarũ ſecũdo uẽtre pilæ rotũditate nigricãs tophus: nullo põdere: ſingulare (ut pu
tant) remediũ ægre pariẽtibus: ſi tellurẽ nõ attigerit. Vẽtriculi atq; inteſtina pingui ac tenui omẽto itegũt
pterq̃ oua gignẽtibus. Huic adnectit liẽ ĩ ſiniſtra pte aduerſus iecur: cũ quo locũ aliquãdo pmutat: ſed pdi
gioſe. Quidã eũ putãt ineſſe oua pariẽtibus: itẽ ſerpẽtibus admodũ exiguũ: ita certe appet ĩ teſtudine: & cro
codilo: & lacertis: & ranis. Aegocephalo aui nõ eẽ cõſtat: neq; iis q̃ careãt ſanguie. Peculiare curſus ĩpedimẽ
tũ aliquãdo in eo. Quãobrẽ inurit curſorum laborãtibus. Et p uulnus ẽt exẽplo uiuere aĩalia tradũt. Sunt
qui putẽt adimi riſum ſimul hoĩ: itẽperantiãq; ioci cõſtare lienis magnitudie. Aſiæ regio ſepſis appellat
ĩ qua minimos eẽ pecori tradũt: & ĩde ad lienẽ iuenta remedia. At ĩ brileto & tharne: quaterni renes ceruis
contra pennatis ſquamoſiſq; nulli. Cætero ſũmis adhærent lumbis. Dexter omnibus eſt latior: & minus
piguis: ſicciorq;. Vtriq; autem piguitudo e medio exit: pterq̃ ĩ uitulo mario. Aĩalia ĩ renibus piguiſſima.
Oues qdam lætaliter circum eos concreto pigui. Aliquando ĩ eis iueniuntur lapilli. Renes habent omnia
quadrupedum: quæ animal generant. Oua parientium teſtudo ſola: quæ & alia omnia uiſcera. Sed homo
bubulis ſimiles uelut e multis renibus cõpoſitos. Pectus hoc eſt oſſa præcordiis: & uitalibus natura circũ/
dedit. At uẽtri: quẽ neceſſe erat ĩcreſcere: ademit. Nulli aĩalium circa uẽtrẽ oſſa. Pectus hoĩ tantum latum:
reliqs carinatum: uolucribus magis: & iter eas aquaticis maxie. Coſtæ hoĩ tãtum octonæ ſuibus denæ: cor
nigeris tredecim: ſerpentibus triginta. Infra aluum eſt a priore parte ueſica: quæ nulli oua gignentium p/
ter teſtudinem. Nulli niſi ſanguineum pulmonem habenti. Nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum
arteriæ ad pubem tendẽtes: q̃ ilia appellantur. In ueſica lupi lapillus: qui ſyrites appellatur. Sed hominum
qbuſdam diro cruciatu ſubinde naſcentes calculi: & ſetarũ capillamẽta. Veſica membrana cõſtat: quæ uul/

nerata cicatrice non ſolideſcit:neq̧ qua cerebrū:aut cor inuoluit̄.Plura.n.mēbranarū̄ genera.Fœminis eadē omnia p̄terq̄ ueſicæ iūctus utriculus:unde dictus uterus:qđ alio noīe locos appellant.Hoc in reliq̄s aīalibus uuluā.Hæc uiperæ & intra ſe parientibus duplex.Oua generantiū adnexa p̄cordiis. Et in muliere geminos ſinus ab utraq̧ p̄te lateꝶ hēt.Funebris quotiens uerſa ſpiritū incluſit.Boues grauidas negant p̄ter q̄ dextero uuluæ ſinu ferre ēt cū geminos ferāt.Vulua eiecto ptu melior q̄ edito.Eiectitia uocat̄ illa. Hæc porcaria.Primipæ ſuis optia.Cōtra effœtis a ptu:p̄terq̄ eodē die ſuis occiſæ liuida ac macra .Nec nouellaꝶ ſuū p̄terq̄ primiparꝶ pbāt̄:potiuſq̄ ueteꝶ:necdū effœtaꝶ:& biduo āte ptū:aut poſt ptū:aut quo eiecerit die proxima eiectitiæ eſt occiſæ uno die poſt ptū.Huius & ſumē optimū:ſi mō fœtus non hauſerit. Eiectitiæ teterrimū.Antiqui abdomē uocabant:priuſq̄ calleret id ſcientes:occidere nō aſſueti.Cornigera una pte dētata:& q̄ in pedibus talos habent ſeuo pingueſcūt.Biſulca ſciſſiſue in digitos pedibus & non cornigera:adipe.Concretus hic & cū refrixit fragilis:ſp̄q̧ in fine carnis.Contra pingue inter carnem cutemq̧:ſucco liquidū.Quædam nō pīgueſcūt:ut lepus:pdix.Steriliora cūcta pinguia & in maribus & in fœminis.Seneſcunt celerius præpinguia.Omnibus animalibus eſt quoddam in oculis pingue.Adeps cunctis ſine ſenſu:q nec arterias habet:nec uenas.Pleriſq̧ animalium eſt pinguedo ſine ſenſu:quam ob cauſam ſues ſpirantes a muribus tradūt roſas.Quin & .L.Apronii conſularis uiri filio detractos adipes:leuatūq̧ corpus immobili onere.Et medulla ex eodem uidetur eſſe a iuuenta rubens:& ſenecta albeſcens.Non niſi cauis hæc oſſibus:nec cruribus iumentoꝶ aut canū.Quare fracta non ſeruminant̄:qđ defluente euenit medulla.Eſt autē pīguis his quibus adeps.Seuoſa cornigeris.Neruoſa & in ſpina tātū dorſi oſſa non habētibus:ut piſciū generi.Vrſis nulla.Leoni in fœminū & brachioꝶ oſſibus paucis exigua admodū.Cæteris.n.eſt tanta durītia:ut ignis elidat̄:uelut e ſilice.Iis dura quæ non pingueſcūt. Aſinorum ad tubas canora.Delphinis oſſa nō ſpinæ aīal.n.pariunt.Serpentibus ſpinæ.Aquatiliū mollibus nulla.Sed corpus circulis carnis uinctū : ut ſæpiæ atq̧ lolligini.Et inſectis negatur æque eſſe ulla.Chartilaginea:animalium aquatilium habent medullam ī ſpina.Vituli marini chartilaginem:non oſſa.Item omniū auriculæ ac nares quæ modicū eminēt flexili mollicia:naturæ prouidentia:ne frangerent̄.Chartilago rupta nō ſolideſcit.Nec præciſa oſſa recreſcūt: præterq̄ ueterinis ab ungula ad ſuffragina.Homo creſcit in longitudinem ad annos uſq̧ ter ſeptenos. Tum deinde ad plenitudinem.Maxime autem pubeſcens nodum quendam ſoluere:& præcipue ægritudine ſentitur. Nerui orſi a corde:bubuloq̧ etiam circūuoluti ſimilem naturam & cauſam habēt in omnibus lubricis applicati oſſibus nodiſq̧ corporum:q uocantur articuli.Aliubi interuentu:aliubi ambitu:aliubi tranſitu ligātes.Hic teretes:illic lati:ut in unoquoq̧ poſcit figuratio.Neq̧ ii ſolidant̄ inciſi : mirūq̧ uulneratis ſumus dolor:præſectis nullus.Sine neruis ſunt quædam animalia:ut piſces:arteriis.n.conſtant.Sed neq̧ eæ molli piſciū generi.Vbi ſūt nerui:interiores conducunt membra:ſuperiores reuocāt inter hos latent arteriæ:ideſt ſpiritus ſemitæ:iis innatant uenæ:ideſt ſanguinis riui.Arteriarū pulſus in cacumine maxime membrorū euidens index fere morborum in modulos certos legeſq̧ metricas per ætates ſtabilis:aut citatus:aut tardus:deſcriptas ab Eriphilo medicinæ uate:miranda arte nimiā pp ſubtilitatem deſertus.Obſeruatio tamen crebri:aut languidi ictus:gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent ſenſu:nā & ſanguine.Nec oēs uitalē continēt ſpiritū:p̄ciſiſq̧ torpeſcit tātū pars ea corporis.Aues nec uenas:nec arterias habēt:itē ſerpentes: teſtudines : lacertæ: minimūq̧ ſanguinis.Venæ in prætenues poſtremo fibras ſubter totā cutem diſperſæ: adeo in anguſtam ſubtilitatem tenuant̄:ut penetrare ſanguis non poſſit:aliudue q̄ exilis humor ab illo qui cacuminibus innumeris ſudor appellatur:in umbilico uenarum nodoſo coitu.

Vel id ſi nentes

De ſanguine:& quorum celerrime ſicceturquorum non coeat:quorum grauiſſimus : uel tenuiſſimus:quorum nullus. CA. XXXVII.

SAnguis:quibus multus & pinguis iracūdia.Maribus q̄ fœminis nigrior.Et in iuuenta magis q̄ ſenio.Et inferiore parte pinguior.Magna & in eo uitalitatis portio.Emiſſus ſpiritum trahit ſecum & tamē tactū nō ſentit.Aīaliū fortiora qbus ſanguis craſſior.Sapiētiora:qbus tenuior. Timidiora:qbus minimus. At qbus nullus hebetia.Tauroꝶ celerrime coit atq̧ dureſcit:ideo peſtifer potu maxime.Aproꝶ & ceruoꝶ capratūq̧:& bubaloꝶ oīum nō ſpiſſat̄.Pinguiſſimus aſinus. Homini tenuiſſimus.Iis qbus plus q̄terni pedes nullus.Obeſis minus copioſus:quoniā abſumit̄ pingui.Profluuiū eius uni fit in naribus homini:aliis nare altera:aliis utraq̧.Quibuſdam per inferna.Multis per ora ſta tuto tpe ut nup Mactino uiro prætorio:& oībus ānis.Voluſio Saturnino urbis p̄fecto:q nonageſimū ēt exceſſit ānū.Solum hoc in corpore temporariū ſentit incrementū.Siquidē hoſtiæ abūdātiorē fundunt:ſi prius bibere.Quæ aīaliū latere certis temporibus diximus:nō habēt tūc ſanguinē p̄ter exiguas admodum circa corda guttas:miro ope naturæ.Sicut & ī hoſetuim eius ad minima momēta mutari: nō modo tātū ī ore ſuffuſa materia:ueꝶ ad ſingulos aī habitus:pudor:ira:metu palloris pluribus modis itē roboris.Alius.n. iræ:& alius uerecūdiæ.Nā & ī metu refugit̄:& nuſq̧ eē certū ē.Multiſq̧ nō trāſfluere trāſfoſſis:qđ hoī rātū euenit.Nā quæ mutari diximus:colorem alienū accipiūt quodam repercuſſu.Homo ſolus in ſe mutat. Morbi omnes morſq̧ ſanguinem abſumunt.

An ī ſanguie pricipatus:& tergore:& pilis:& māmis:& ueſtitu. CA. XXXVIII.

SVnt q ſubtilitatē aī cōſtare nō tēuitate ſanguis putēt:ſed cute opi mētiſq̧ corpoꝶ.Et tūc magis aut minus bruta eē:ut oſtreas:& teſtudines.Boū tergora:ſetas ſuū obſtar̄ tenuitati innati ſpiritus:nec puꝶ liq̄dūq̧ trāſmitti.Sic & ī hoīe cum craſſior caloſior ue excludar cutis.Quæ uero rō crocodilis:ſi nō cruori:ſed duriciæ tergoris tribuat̄ & ſolertia:hippotāi corii craſſitudo talis:ut īde tornēt̄ aſtæ.Et tñ ē q̄dā īgēio medica diligētia.Elephātoꝶ quoq̧ tergora īpenetrabiles ſetas hñt:cū tñ oīum q̄drupedū ſubtilitas aī p̄cipua phibeat̄ illis.Ergo cutis īpa ſēſu caret:maxie ī capite.Vbicūq̧ p ſe hac ſine carne ē

Vel īpenetrabilia

Vel pro ſcutis habent

uulnerata non coit:ut in bucca ciliiſq;. Quæ animal pariunt:pilos habent. Quæ oua:pennas:aut ſquamas: aut corticem:aut teſtam:aut teſtudines:aut cutem puram ut ſerpentes. Pennarum caules oĩum auiũ ꝑciſæ non creſcunt:uulſæ autem renaſcunť. Membranis uolant fragilibus inſecta. Humentibus hirũdines ĩ mari. Siccis inter tecta ueſpertilio. Horum quoq; alæ articulos habent. Pili a cute exeunt craſſa hirti. Fœminis tenuiores. Eq̃s in iuba largi. In armis leoni. Daſipodi & in buccis & intus in pedibus. Quæ utraq; Trogus & in lepore tradit. Hoc exemplo libidinoſiores hominum quoq; hirtos colligens. Villoſiſſimus animaliũ lepus. Pubeſcit homo ſolus:qđ niſi contingat:ſterilis in gignẽdo eſt ſeu maſculus:ſeu fœmina. Pili in hoĩe partim ſimus:partim poſtea gignunť. Congeniti autem non deſinunt:ſicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen quædam defluuio capitis inualidæ:uelut languidiores cum menſtrui curſus ſteteř. Quibuſdam poſtgeniti. Viris ſponte non gignunť. Quadrupedibus pilum cadere atq; ſubnaſci annuum eſt. Viris creſcũt maxime in capite:mox in barba. Reciſi non ut herba ab cætera inciſura augenť:ſed ab radice exeũt. Creſcũt & in q̃buſdã morbis:maxime ptyſis:& in ſenecta. Defunctoꝝ quoq; corporibus. Libidinoſis congeniti maturius defluunt. At natiˀ celerius recreſcunt. Quadrupedibus ſenectute craſſeſcũt:lanæq; rareſcũt quadrupedum dorſa piloſa:uẽtres glabri. Boum coriis glutinum excoquitur:tauroꝛũq; : & id præcipuũ. Mammas homo ſolus e maribus habet. Cætera animalia mammarum notas tantum. Sed ne fœminæ quidem in pectore:niſi quæ poſſunt partus ſuos attollere. Oua gignentium nulli. Nec lac niſi animal parienti. Volucrum ueſpertilio tantum. Fabuloſum.n.arbitror de ſtrigibus ubera eas infantiũ labris immulgere. Eſſe in maledictis iam antiquis ſtrigem conuenit:ſed quæ ſit auium conſtare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis. CA. XXXIX.

ASini a fœtu dolent:ideo ſexto menſe arcent partus cum equæ anno prope toto præbeant. Quibus ſolida ungula:nec ſupra geminos partus. Hæc omnia binas habent mammas:nec alibi q̃ in femoribus. Eodem loco biſulca & cornigera. Boues quaternas. Oues capræ binas. Quæ numeroſo fœcunda partu:& quibus:digiti in pedibus:hæc plures habent toto uentre duplici ordine ut ſues. Generoſæ duodenas. Vulgares binis minus. Similiter canes. Alia uentre medio quaternas ut pantheræ. Alia binas ut leænæ. Elephas tantum ſub armis duas:nec in pectore:ſed citra in alis occultas. Nulla in femoribus digitos habentium. Primi geniti in quanq; parte ſues:primas premunt. Et ſi eſcæ ſunt faucibus proximæ:tamen ſuam nouit quiſq; in fœtu:quo genitus eſt ordine:eaq; alitur:nec alia. Detracto illa alumno ſuo ſterileſcit ilico:ac reſilit. Vno uero ex omni turba relicto:ſola munifex: quæ genito fuerat attributa:deſcendit. Vrſæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum:nec euidentes:& paulo in obliquũ porrectas. Neq; aliud animal in curſu lambitur. Et balenæ uitulique mammis nutriunt fœtus.

De lacte:& unde caſeus non fiat. CA. XL.

MVlieri ante ſeptimũ menſem ꝓfuſum lac inutile. Ab eo mẽſe qđ uitalis ẽ ꝑtus:ſalubre. Pleriſq; aũt totis mãmis:atq; ẽt ĩ alaꝝ ſinus fluit. Camelis lac mulgeť:ne iteꝝ graueſcãt: Suauiſſimũ hoc exiſtimať ad unã menſurã tribus aquæ additis. Bos ante ꝑtũ nõ hẽt. Ex primo ſpa partu coloſtra fiũt:ni admiſceať aqua:in pumicis modũ coeũt duritia. Aſinæ prægnãtes cõtinuo lacteſcũt. Pullo eaꝝ ubi pingue pabulũ:biduo a partu maternũ lac guſtaſſe lætale eſt. Genus mali uocatur coloſtratio. Caſeus non fit ex utrinquæ dentatis:quoniã eoꝝ lac non coit. Tenuiſſimũ camelis;mox equabus. Craſſiſſimũ aſinæ ut coaguli uice utantur. Cõferre aliquid & candori in mulieꝝ cute exiſtimať. Popeia certe Domitii Neronis coniunx quingentas per omnia ſecum fœtas trahẽs balneaꝝ ẽt ſolio:totũ corpus illo lacte macerabat:extendi quoq; cutẽ credens. Omne aũt lac igne ſpiſſať:humore ſereſcit. Bubulũ caſeo fertilius q̃ caprinũ:ex eadẽ mẽſura pene altero tãto. Quæ plures quaternis mãmas habent caſeo inutilia:& meliora q̃ binas. Coagulũ inuli leporis: Hædi:laudatũ ꝓcipuũ tamẽ daſipodis:qđ & ꝓfluuio alui medeť. Vnius utriq; dẽtatoꝝ. Miꝝ barbaras gentes:quæ lacte uiuant:ignorare aut ſpernere caſei tot ſæculis dotem: denſantes id alioquin in acorem iucũdũ. Et pingue butyꝝ ſpuma:ideſt lactis cõcretiuſq; q̃ quod ſeꝝ uocatur. Non omittendũ in eo olei uim eſſe:& barbaros omnes infanteſq; noſtros ita ungi.

De diuerſitate caſeorum. CA. XLI.

LAus caſeo Romæ:ubi oĩum gẽtiũ bona iudicanť:cõminus e ꝓuintiis nemauſenſi ꝓcipua:leſuræ gabaliciq; pagis. Sed breuis ac muſteo tãtum cõmẽdatio. Duobus alpes generibus pabula ſua approbant. Dalmaciæ docleatem mittũt. Centrionicæ natuſicũ. Numeroſior apennino cebanus. Hunc & liguria mittit ouiũ maxĩe lactis. Auximatẽ ex umbria. Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ cõfinio lunenſem magnitudine cõſpicuũ. Quippe & ad ſingula milia põdo premiť. Proximũ aũt & urbi ueſtinũ:cruſtuminũq; & e cedito cãpo laudatiſſimũ. Et capitiron gregibus ſua laus eſt agrigenti maxĩa:eã augẽte gratiã fumo:q̃lis ĩ ipſa urbe cõficiť:cũctis ꝑferendus. Nã galliaꝝ ſapor medicamẽti uim optinet. Trãſmaria uero bithynius fere in gloria ẽ. Ineſſe pabulis ſalẽ ẽt ubi non deť. Ita maxime intelligiť omni in ſale caſeo ſeneſcente. Quales redire in muſteũ ſaporẽ aceto e thymo maceratos certum eſt. Tradũt Zoroaſtrem in deſertis caſeo uixiſſe annis.xx.ita temperato:ut uetuſtatem non ſentiret.

Vel centronũ terræ Vel æſinatem

Differentia membroꝝ hoĩs a cæteris aĩalibus. CA. XLII.

TErreſtrium ſolus homo bipes. Vni iuguli:humeri. Cæteris armi. Vni ulnæ. Quibus aĩalium manus ſunt intus tantum carnoſæ:extra neruis:& cute conſtant. Digiti quibuſdam in manibus ſeni. Caii Oratii ex patritia gente filias duas ob id ſedigitas appellatas accepi. Vulcatium ſedigitum illuſtrem in poetica. Hominis digiti articulos habent ternos. Pollex binos: & digitis aduerſus uniuerſis flectitur: per ſe uero in obliquum porrigitur:craſſior cæteris. Huic minimus menſura

par eſt. Duo reliqui ſibi. Inter quos medius longiſſime protẽditur. Quibus ex rapina uictus quadrupedũ
quini digiti in prioribus pedibus: reliquis quaterni. Leones: lupi: canes: & pauca in poſterioribus quoq; qui
nos ungues habent: uno iuxta cruris articulũ dependente. Reliqua quæ ſunt minora digitos quinos. Bra/
chia non omnibus paria eſſe. Thraci enim ſtudioſo in. C. Cæſaris ludo notum eſt dextram fuiſſe procerio
rem. Animalium quædam ut manibus utuntur priorum miniſterio pedum: ſedentq; ad os illis admouen
tia cibos: ut ſciuri.

De ſimiarum ſimilitudine. CA. XLIII.

NAm ſimiarum genera perfectam hominis ſimulationem continent: facie: naribus: auribus: pal/
peris. Quæ ſolæ quadrupedum & inferiorem habent genam: iam mammas in pectore: & bra/
chia: & crura in contrarium flexa. Similiter in manibus ungues: digitos: longioremq; medium:
Pedibus paulum differunt. Sunt enim ut manus prælongi: ſed ueſtigium palmæ ſimile faciunt.
Iis quoq; pollex & articuli ut homini. Et præter genitale tantum. Et hoc in maribus. Viſcera ẽt interiora
omnia ad exemplar.

De Vnguibus. CA. XLIIII.

VNgues: qui clauſulæ neruorum ſummæ exiſtimantur: omnibus iis quibus & digiti. Sed ſimiæ
imbricati: hominibus lati: & defuncto creſcunt. Rapacibus unci. Cæteris recti: ut canibus: præ/
ter eum qui a crure pleriſque dependet omnia digitos habent quæ pedes: excepto elephanto.
Huic enim informes numero quidem quinq;: ſed indiuiſi: ac leuiter diſcreti: unguliſq; non un/
guibus ſimiles: & pedes maiores priores. In poſterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit ho/
minis modo. Cætera animalia in diuerſum. Poſterioribus articulos pedibus q̃ prioribus. Nam quæ ani/
mal generant: genua ante ſe flectũt: & ſuffraginum artus in aduerſum. Homini genua & cubiti contraria.
Item urſis & ſimiarum generi: ob id minime pernicibus. Oua parientibus quadrupedum crocodilo. La/
certis priora genua poſt curuantur: poſteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua humani
pollicis modo: Sic & multi pedibus: præterq̃ nouiſſima ſalientibus. Aues ut quadrupedes alas i priora cur
uant: ſuffragines in poſteriora. Hominis genibus quædam & religio ineſt obſeruatiõe gentium. Hæc ſup/
plices attingunt. Ad hæc manus tendunt. Hæc ut aras adorant: fortaſſis quia ineſt iis uitalitas. Nanq; in ip/
ſa genu utriuſq; commiſſura dextra leuaq; a priore parte gemina quædam buccarum inanitas eſt: qua per/
foſſa ceu iugulo ſpiritus fugit. Ineſt & in aliis partibus quædam religio: ſicut dextra oſculis auerſa appeti
tur. In fide porrigit. Antiquis græciæ in ſupplicando mentum attingere mos erat. Eſt in aure ima memo/
riæ locus quem tangentes atteſtamur. Eſt poſt ãt æque dextrã nemeſios: q̃ dea latinũ nomẽ: ne i capitolio
qdẽ iuenit quo referimus tacto ore ꝓximũ a minimo digitũ: ueniã ſermonis a diis expoſcentes. Varices in
cruribus uiro tãtũ: mulieri raro. C. Marius q septies cõſul fuit ſtãtẽ ſibi extrahi paſſum unũ hoiem Oppius
auctor ẽ. Oia aialia a dextris ꝑtibus incedũt: ſiniſtris incubãt. Reliqua ut libitũ ẽ: grãdiũt. Leo tãtũ & came
lus pedati: hoc eſt ut ſiniſter pes nõ tranſeat dextrũ: ſed ſubſequat. Pedes homini maximi: fœminis tenuio
res: in oĩ genere ſuræ hoĩ tantũ: & crura carnoſa. Reperit apud auctores in ægypto quendã nõ habuiſſe ſu
ras. Vola hoĩ tãtũ exceptis qbuſdã. Nãq; & hĩc cognomia inuẽta. Plãci: Plauti: Scauri: Panſæ: ſicuti a cruri/
bus Varis Variæ matinii: q̃ uitia: & in q̃drupedibus ſolidas habẽt ungulas: q̃ nõ ſunt cornigera. Igit ꝓ eis te/
lũ ungula ẽ illis. Nec talos habẽt eadẽ. At q̃ biſulca ſũt: habẽt. Iidẽ digitos habẽtibus nõ ſunt. Neq; priori
bꝰ pedibus oĩno ulli. Camelo tali ſimiles bubulis: ſed minores paulo. Eſt. n. biſulcũ diſcrimine exiguo pes
imus ueſtigio carnoſo ut urſi. Qua de cauſa in longiore itinere ſine calciatu fatiſcunt.

De Vngulis. CA. XLV.

VNgulæ ueterino tantum generi renaſcunt. Sues in illyrico qbuſdam locis ſolidas habent ungu
las. Cornigera fere biſulca. Solida ungula & bicorne: nullum. Vnicorne aſinus tantum indicus.
Vnicorne biſulcũ: orix. Talos aſinus indicus unus ſolidipedũ habet. Nã ſues ex utroq; genere exi
ſtimantur: ideo fœtus eaꝝ hoiem qui exiſtimarunt habere facile conuicti. Lynx tantum digitos Vel fœ/
habentium ſimile quiddam talo habet. Leo etiamnum tortuoſos. Talus autem rectus eſt in articulo pedis di earũ
uentre eminens: concauo in uertebra ligatus. Vel fo/

De pedibus auium & unguibus. CA. XLVI. rus eoꝝ

AViũ aliæ digitatæ: aliæ palmipedes: aliæ inter utrũq; digitis diuiſis adiecta latitudine. Sed oĩbus q̃ Vel ue/
terni digiti: tres in ſuperiore ꝑte: unus in calce. Hic deeſt quibuſdã lõga crura habẽtibus. Inx ſola nere
utrinq; binos habet. Eadẽ linguã ſerpẽtiũ ſimilẽ in magnã longitudinẽ porrigit. Circũagit collũ Vel cũ
in aduerſũ ſe. Vngues ei grãdes ceu gracchulis. Auiũ qbuſdã grauioribus i cruribus additi radii. cane.
Nulli uncos habẽtiũ ungues longi pedes. Porrectis ad caudã ex cruribus uolãt. Quibus breues contractis
ad mediũ. Qui negant uolucrẽ ullã ſine pedibus eẽ: cõfirmant & apodas habere: & nycterin: & drepanin in
eis: quæ rariſſime apparent. Viſæ iam etiam ſerpentes anſerinis pedibus.

De pedibus inſectoꝝ a duobus ad centum. CA. XLVII.

INſectoꝝ animalium pedes primi longiores duros habentibus oculos ut ſubĩde pedibus eos ter
gant: ceu notamus in muſcis. Quæ ex iis nouiſſimos habent longos: ſaliunt ut locuſtæ. Oĩbus
autem iis ſeni pedes. Araneis qbuſdam ꝑlongi accedunt bini. Internodia ſingulis terna. Octonos
& marinis eſſe diximus polypis: ſæpiis: lolliginibus: cancres: qui brachia in contrarium mouẽt:
pedes in orbem: aut in obliquum. Iidem ſoli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habent: can/
cri tãtũ quaternos. Quæ hũc numeꝝ pedũ exceſſere terreſtria ut pleriq; uermes: nõ infra duodenos habẽt
aliqua uero & centenos. Nũerus pedũ impar nulli eſt. Solidipedũ crura ſtati iuſta naſcu nt mẽſura. Poſtea

exporrigentia ſe uerius q̃ creſcentia. Itaq; in infantia ſcabũt aures poſterioribus: qđ addita ætate nõ queũt. Quia longitudo ſuperficiem corporum ſolam ampliat. Hac de cã inter initia paſcũt niſi ſubmiſſis genibus non poſſunt: nec uſq; dum ceruix ad iuſta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. CA. XLVIII.

POmilionum genus in omnibus animalibus eſt: atq; etiam inter uolucres. Genitalia maribus quibus eſſent retro ſatis diximus. Oſſea ſunt lupis: uulpibus: muſtellis: uiuerræ. Sunt iis etiam calculo humano remedia præcipua. Vrſo quoq; ſimul ut expirauerit corneſcere aiũt. Camelino arcus intendere orientis populis fidiſſimum. Necnon in aliqua gentium quoq; in iis diſcrimina. Et ſacrorum etiam citra perniciem amputatis matris deum gallis. Contra mulierum paucis prodigioſa aſſimilatio ſicut hermaphroditis utriuſq; ſexus. Quod etiam quadrupedum generi accidiſſe. Neronis principatu primum arbitror. Oſtentabat certe hermaphroditas ſubiuges carpento ſuo equas in trebetico galliæ agro repertas: ceu plane uiſenda res eſſet: principem terrarum inſidere portentis. Teſtes pecori armentoq; ad crura decidui: ſuibus adnexi: delphino prælongi: ultima conduntur aluo: & elephanto occulti. Qui oua parientium lumbis intus adhærent: qualia ociſſima in uenere. Piſcibus ſerpentibuſq; nulli: ſed eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria aut ſponte naturæ frangũtur. Idq; tertium ab hermaphroditis & ſpadonibus ſemiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores: præterquam in pantheris & urſis.

De Caudis. CA. XLIX.

CAudæ præter hominem ac ſimias omnibus fere animalibus: & oua gignentibus pro deſiderio corporum. Nudæ hirtis & apris: ſetoſæ ut equis. Amputatæ lacertis & ſerpentibus renaſcuntur. Piſcium meatus gubernaculi modo regunt. Atq; etiam in dextram ac leuam motæ: ut remigio quodam impellunt. Lacertis inueniuntur & geminæ. Boum caudis longiſſimus caulis: atq; in ima parte hirtus. Idem aſinis lõgior q̃ equis: ſed ſetoſus ueterinis. Leoni infima parte ut bubus & ſoricibus: & pantheris non item. Vulpibus & lupis uilloſus ut ouibus: quippe procerior. Sues intorquent. Canum degeneres ſub aluum reflectunt.

Vel paruæ uilloſæ ut urſis ꝓlongæ & ſetoſæ ut equis

De uocibus. CA. L.

VOcem non habere niſi quæ pulmonem & arterias habent: hoc eſt niſi quæ ſpirant: Ariſtoteles putat. Idcirco & inſectis ſonum eſſe non uocem: intus meante ſpiritu: & incluſo ſonante. Alia murmur edere: ut apes. Alia cum tractu ſtridorem: ut cicadas. Recepto enim ut duobus ſub pectore cauis ſpiritu mobili occurſante membrana intus attritu eius ſonare uiſcera ſat notum eſt. Cætera ſimul cum uolatu incipere audiri: & deſinere: ut muſcas: apes. Sonum enim attritu & interiore aura non anima reddi. Locuſtas pennarum & femorum attritu ſonare creditur ſane. Item aquatilium pectines ſtridere cum uolant. Mollia & cruſtis intecta nec uocem: nec ſonum ullum habere. Sed & cæteri piſces q̃uis pulmone & arteria careant: non in totum ſine ullo ſono ſunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillantur. Et iis qui aper uocatur in acheloo amne: grũnitum habet: & alii de quibus diximus oua parientibus. Sibilus ſerpentibus longus. Teſtudini abruptus. Ranis ſonus ſui generis: ut dictum eſt: niſi ſi & in his ferẽda dubitatio eſt: qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Multæ in macedonia traduntur. Muti & apri. Auium loquaciores quæ minores: & circa coitus maxime. Aliis in pugna uox ut coturnicibus. Aliis ante pugnam ut perdicibus. Aliis cum uicere ut gallinaceis. Iiſdem ſua maribus. Aliis eadem ut fœminis: ut luſciniarum generi. Quædam toto anno canunt: quædã certis temporibus: ut in ſingulis dictum eſt. Elephas circa nares ore ipſo ſternutamento ſimilem elidit ſonum: per nares autem tubarum raucitati. Bubus tãtum fœminis uox grauior: in alio omni genere exilior quam maribus. In homine etiam caſtratis. Infantis naſcentis nulla auditur antequam totus emergat utero. Primus ſermo anniculo eſt. Semeſtris locutus eſt Crœſi filius in crepũdiis: Quo prodigio totum id cõcidit regnũ. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur a tredecim annis. Eadem in ſenecta exilior. Neq; in alio aĩalium ſæpius mutat̃. Mira ꝑterea ſunt de uoce digna dictu in theatrorũ orcheſtris ſcobe: aut harena ſuperiecta deuorat̃: & in rudi parietum circũiectu. Etiam doliis inanibus curric eadẽ concauo uel recto parietum ſpatio: q̃uis leui ſono dicta uerba ad alterum caput perferens ſi nulla inæqualitas ĩpediat. Vox in hõie magnã uultus ꝑtẽ hẽt. Agnoſcimus eã priuſq̃ cernamus: nõ aliter q̃ oculis. Totidẽq; ſunt eæ: quot ĩ rerũ natura mortales: & ſua cuiq; ſicut facies. Hinc illa gentiũ: totiq; linguarũ toto orbe diuerſitas. Hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi: quæ nos diſtinxit a feris. Inter ipſos quoq; homines diſcrimen alterum æque grandem q̃ a beluis fecit.

De agnaſcentibus membris: & dicta Ariſtotelis de uita hõis. CA. LI.

MEmbra animalibus agnata: inutilia ſunt: ſicut ſextus homini ſemper digitus. Placuit in ægypto nutrire portentum: binis & in aduerſa capitis parte, oculis hominem: ſed iis non cernentem. Miror quidem Ariſtotelem non modo credidiſſe preſcita uitæ eſſe aliqua in corporibus ipſis: uerum etiam prodidiſſe. Quæ quamquam uana exiſtimo: nec ſine contatione proferenda: ne in ſe quiſq; & auguria anxie quærat. Attingam tamen quæ tantus uir in doctrina non ſpreuit. Igitur uitæ breuis ſigna põit raros dẽtes: ꝓlõgos digitos: plũbeũ colorẽ: pluresq; ĩ mãu ĩciſuras: nec ꝑpetuas. Contra lõgæ eẽ uitæ ĩcuruos hũeris: & ĩ mãu una duas ĩciſuras lõgas habẽtes: & pluresq̃. xxxii. dẽtes habentes: auribꝰ ãplis. Nec uniuerſa hæc (ut arbitror) ſed ſingula obſeruat. Friuola (ut reor) & uulgo tñ narrata. Addidit morũ aſpectꝰ ſimili mõ apđ nos trogꝰ: & ipſe auctor ſeueriſſimꝰ: quos uerbis eiꝰ ſubuciã. Frõs ubi ẽ magna: ſegnẽ aĩum ſubeſſe ſignificat qbꝰ ꝑua mobilẽ: qbꝰ rotũda iracũdũ: uelut hoc ueſtigio tũoris apparẽte.

Supercilia quibus porriguntur in rectum: molles ſignificāt. Quibus iuxta naſum flexa ſunt auſteros. Qui
bus iuxta tempora īflexa deriſores. Quibus in totum demiſſa: maliuolos & inuidos. Oculi qbuſcunq; ſūt
longi: maleficos eſſe indicant. Qui carnoſos a naribus angulos habent: malitiæ nota præuenti. Candidi ps
extēta notā īpudentiæ hēt. Qui identidem autem operire ſolent inconſtantiæ. Auricularum magnitudo
loquacitatis & ſtultitiæ nota eſt. Hactenus Trogus.

De anima: & de habitu aīalium: & quæ guſtata interimant: & de uictu hominis: & quibus de cauſis
non coquatur. CA. LII.

ANimæ leonis uirus graue: Vrſi peſtilens. Contacta halitu eius attigit nulla fera: citiuſq; putreſcūt
afflatæ reliquis. Hominis tantum natura infici uoluit pluribus modis & ciboꝝ ac dentium uitiis
ſed maxime ſenio. Dolorem entire non poterat: tactu ſenſuq; omni carebat: ſine qua nihil ſentiſ. Vel &
Eadē comeabat ab eo recēs aſſidue exitura ſupremo & ſola ex oībus ſuperfutura. Deniq; hæc tra his
hebatur e cœlo. Huius quoq; tamen reperta pœna eſt: ut neq; idipſum quo uiuiſ in uita iuuaret. Parthorū
populis hoc præcipue & a iuuenta pp indiſcretos cibos: nāq; & uino fœtent ora nimio. Sed ſibi proceres
medenſ grano aſſyrii mali: cuius eſt ſuauitas præcipua in eſculenta addito. Elephantoꝝ aīa ſerpētes extra
hit. Ceruoꝝ itē urit. Diximus hominum genera q uenena ſerpentium ſuctu e corporibus exigerēt. Quin
& ſuibus ſerpentes in pabulo ſunt: & aliis uenenum eſt. Quæ inſecta appellauimus oīa olei aſperſu necanſ.
Vultures unguento qdē fuganſ. Alia alios appetunt odores. Scarabei roſa. Quoſdam ſerpentes ſcorpio oc
cidit. Scythæ ſagittaꝝ ungunt aciem uiperina ſanie & humano ſanguine. Irremediabile id ſcelus. Mortem
ilico affert leui tactu. Quæ animalium ueneno paſcerentur diximus. Quædam innocua alioquin uenena
tis paſta noxia fiunt & ipſa. Apros in pamphilia & ciliciæ montoſis ſalamādra ab iis deuorata qui edere mo
riuntur. Nec.n. eſt intellectus ullus in ſapore uel odore. Et aqua uinūq; interimit. Salamandra ibi immor
tua: uel ſi oīno biberit: unde poteſ. Item rana quam uocant rubetam: tantum inſidiaꝝ eſt uitæ. Veſpæ ſer
pente auidæ ueſcunſ. Quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoq; magna differentia eſt uictus: ut in tra
ctu piſce uiuentium Theophraſtus prodidit. Boues quoq; piſce ueſci: ſed non niſi uiuente. Homini cibus
utiliſſimus ſimplex. Aceruatio ſapoꝝ peſtifera: & condimenta pernicioſiora. Difficulter autem perficiunſ
omnia in cibis acria: nimia: & auide hauſta: & æſtate quā hyeme difficilius: & in ſenecta q̄ in iuuenta. Vo
mitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ: frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis: maxime au
tem dentibus. Somno concoquere corpulentiæ q̄ firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatio
ne perficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

De corpulētia augēda uel minuēda: & q̄ guſtu famē ac ſitim ſedent. CA. LIII.

AVgeſcunt corpora dulcibus atq; pinguibus & potu. Minuuntur ſiccis & aridis frigidiſq; ac ſiti.
Quædam animalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibunt. Homini non ante diem ſepti
mum lætalis in edia. Duraſſe & ultra undecimum pleroſq;. Certum eſt mori eſuriendi ſemper
inexplebili auiditate animalium uni homini. Quædam rurſus exiguo guſtu famem ac ſitim ſe
dant: conſeruantq; uires: ut butyrum: ut tiripace: glycyrrizon. Pernicioſiſſimum autem & in omni uita q Vel hip
dem quod nimium. Præcipue tamen corpori: minuiq; quod grauat quolibet modo utilius. Verum ad re pace
liqua naturæ tranſeamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XII. PROOEMIVM.

ANIMALIVM OM
niūquæ noſci potue
re naturæ generatim
membratimq; ita ſe
habēt. Reſtant neque
ipſa anima carentia: q̄
doquidem: nihil ſine
ea uiuit: terra edita: aut
inde eruta dicantur:
ac nullum ſileatur re
rū naturæ opus. Diu
fuere occulta eius bñ
ficia. Summūq; mu
nus homini datum: arbores ſilueque intelligeban
tur. Hinc primum alimentum. Harum fronde mol
lior ſpecus: libro ueſtis. Etiamnum gentes ſic degūt. Vel ad
Quo magis ac magis admireris ab his principiis cæ miraris
di montes in marmora. Veſtes a ſeribus peti. Vnio ſubit
nem in rubri maris profundo. Smaragdum in ima
tellure quæri. Ad hoc excogitata ſunt aurium uulne
ra. Nimirum quoniam parum eſt collo crinibuſq; geſtari: niſi infoderentur etiam corpori. Quamobrem
ſequi par eſt ordinem uitæ: & arbores ante alia dicere: ac morbis primordia ingerere.

De arborum honore: & quando platanus primum in italia: & de natura earum. CA. I.

HAc fuere numinum templa:priſcoq; ritu ut ſimplicia rura ẽt nunc deo præcellentem arborem di
cant.Nec magis auro ſulgentia atq; ebore ſimulacra q̃ lucos.Et in iis ſilentia ipſa adoramus.Arbo
rũ genera numinibus ſuis dicata ꝑpetuo ſeruant.Vt Ioui eſculus.Apollini laurus.Mineruæ olea.
Veneri myrtus.Herculi populus.Qui & ſiluanos.Faunoſq; & deoꝝ genera ſiluis:ac ſua numina
tanq̃ e cœlo attributa credimus.Arbores poſtea blandioribus fruge ſiccis hominem mitigauere.Ex iis re
creans membra olei liquor:uiteſq; potus uini:tot deniq; ſapores annui ſponte uenientes:& menſæ depu
gnent licet eaꝝ cã cũ feris:& paſti naufragoꝝ corporibus piſces expetant:etiamnũ tamen ſecũdæ.Mille ꝑte
rea ſunt uſus eaꝝ:ſine quis uita degi non poſſit.Arbore ſulcamus maria terraſq; admouemus.Arbore ex
ædificamus tecta.Ex arbore & ſimulacra numinũ fuere:nondũ precio excogitato beluaꝝ cadaueri:atq; ut
a diis nato iure luxuriæ eodem ebore numinũ ora ſpectarent:& menſarũ pedes.Prodũt alpibus coercitas
& tam inexuperabili munimento gallias hanc primum habuiſſe cauſam ſuperfundendi ſeſe italiæ: qđ Eli
co ex heluetiis ciuis eorũ fabrilẽ ob artem romæ commoratus ficum ſiccam:& uuam:oleiq; ac uini præ
miſſa remeans ſecum tuliſſet.Quapropter hæc uel bello quæſiſſe uenia ſit.Sed quis non iure miretur ar
borem umbræ gratia tantum ex alieno petitam orbe?Platanus ea eſt.Hæc per mare ionium in Diomedis
inſulam eiuſdem tumuli gratia primum inuecta.Inde in ſiciliam tranſgreſſa:atq; inter primas donata ita
liæ:ẽt ad morinos uſq; peruecta:ad tributarium ẽt pertinens ſolum:ut gentes uectigal & pro umbra pen
dant.Dionyſius prior ſiciliæ tyrannus regium urbem tranſtulit eas domus ſuæ miraculũ:ubi poſtea factũ
gymnaſium:nec potuiſſe in amplitudinem adoleſcere:& alias fuiſſe in italia:ac noiatim hiſpania apud au
ctores inuenitur.Hoc actum circa captæ urbis ætatem:tantumq; poſtea honoris increuit: ut mero infuſo
Velut alias enutriantur.Compertum id maxime prodeſſe radicibus.Docuimuſq; ẽt arbores uina potare.Celebratæ
ſunt primum in ambulatione achademiæ athenis cubitorum.xxx.ſex unius radice ramos antecedẽte.Nũc
eſt clara in lycia ſocia gelidi fontis amœnitate itineri appoſita domicilii modo caua octoginta atq; unius pe
dum ſpecu:numeroſo uertice:& ſe uaſtis protegens ramis arborum inſtar agros longis obtinens umbris:
ac ne quid deſit ſpeluncæ imagini ſaxea intus crepidinis corona muſcoſos complexa pumices extat:tam di
gna miraculo:ut Licinius Mutianus ter conſul:& nuper ꝓuinciæ eius legatus prodendum ẽt poſteris pu
tarit:epulatum intra eam ſe cũ duo deuiceſimo comite.Large ipſa toros præbente fronde:ab omni afflatu
ſecurum optantem imbriũ ꝑ folia crepitus.Lætiorem q̃ marmorum nitore picturæ uarietate laquearium
auro cubuiſſe in eadem.Aliud exemplũ Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata:laxiſq; ramo
rum trabibus ſcamna patula & in ea epulanti cum ipſe pars eſſet umbræ qndecim conuiuarũ ac miniſterii
capace triclinio:q̃ cœnam appellauit:ille nidum.Et gortynæ in inſula creta iuxta fontem platanus una iſi
gnis utriuſq; linguæ monumentis:nunq̃ folia dimittens.Statimq; ei græciæ fabuloſitas ſuperfluit:Iouem
ſub ea cũ Europa concubuiſſe.Ceu uero non alia eius generis eſſet in cypro:ſed ex ea primũ in ipſa creta ut
eſt natura hoĩum nouitatis auida.Platani ſatæ regenerauere uitium:quãdoqdẽ cõmẽdatio arboris eius nõ
alia maior eſt:q̃ ſolẽ æſtate arcere:hyeme admittere.Inde in italiam quoq; ac ſuburbana ſua Claudio prin
cipe Marcelli eſernini libertus:ſed q ſe potentiæ cã Cæſaris libertis adoptaſſet ſpado theſſalicus prædiues
ut merito dici poſſet.Is quoq; Dionyſius tranſtulit id genus.Durantq; etiam in italia portenta terrarum:
præter illa.ſ.quæ ipſa excogitauit italia.

De camæplatano:& qs totõderit uiridaria. CA. II.

NAnq; & camæplatani uocantur coactæ bræuitatis: quoniam arborum etiam abortus inueni
mus.Hoc quoq; ergo in genere pumilionum infœlicitas dicta erit.Fit autem & ſerendi genere
& recidendi.Primus Cn.Martius ex equeſtri ordine Diui Auguſti amicus inuenit nemora ton
ſilia intra hos.lxxx.annos.

De peregrinis arboribus:& malo aſſyria. CA. III.

PEregrinæ ceraſi perſicæq;: & oẽs quarũ græca noia aut aliena.Sed q̃ ex iis incolarum numero eẽ
cœpere i dicent inter frutiferas.In præſentia externa ꝓſequemur:a ſalutari maxime orſi.Malus
aſſyria : quam alii uocant medicã:uenenis medet:Foliũ eius ẽ unedonis intercurrentibus ſpinis.
Pomũ ipſum alias nõ mãdit:odore ꝓcellit folioꝝ quoq;:q tranſit in ueſtes una conditus:arcetq;
aialium noxia.Arbor ipſa oibus horis pomifera eſt:aliis cadentibus:aliis matureſcentibus:aliis uero ſub
naſcẽtibus.Tentauere gentes trãſferre ad ſe ꝑp remedii præſtantiã fictilibus in uaſis dato per cauernas ra
dicibus ſpiramento.Qualiter oia tranſitura longius ſeri artiſſime transferriq; quæ meminiſſe conueniet:
ut ſemel quæq; dicantur.Sed niſi apud medos & in perſide naſci noluit.Hæc eſt cuius grana parthorum ꝓ
ceres incoquere diximus eſculentis:commendandi halitus gratia.Nec alia arbor laudatur in medis.Lani
geras ſerum in mentione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus:uel quãdo primũ romæ hebenus. CA. IIII.

ITem indiæ arborũ magnitudinẽ unã:quã peculiarius Virgi.celebrauit hebenũ nuſq̃ alibi naſci
ꝓfeſſus.Herodotus eam æthiopiæ intelligere maluit:tributi uice regibus ꝑſidis e materie eius
centenas phalangas tertio quoq; anno penſitaſſe æthiopias cum auro & ebore prodendo.Non
omittẽdũ id quoq; uicenos dentes elephantorũ grãdes:quoniã ita ſignificauit: æthiopas eadem
cauſa pendere ſolitos:tanta ebori auctoritas erat:urbis noſtræ trecenteſimodecimo anno.Tunc enim au
ctor ille hiſtoriam eã cõdidit Thuriis in italia.Quo magis mirũ eſt:qđ eidẽ credimus:q padũ amnẽ nõ ui
diſſet:nemini ad id tp̃s aſiæ græciæq;:aut ſibi cognitũ.Aethiopiæ forma ut diximus ꝑ Meroen uſq; nuper
allatam Neroni principi raram arborem hebenum.A meroe uſq; ad ſyenem finem imperii per nongenta
nonagita ſex.mil.paſ.nullamq; aliam niſi palmarum generis eſſe docuit.Ideo fortaſſis i tributorũ auctori

rate tertia res fuerit hebenus.Romæ eã magnus Põpeius in triũpho mithridatico oſtendit.Accẽdi eã Fabia
nus negat.Vrit tamẽ odore iucũdo.Duo genera eius.Rarũ id qđ melius.Arboreũ trũco enodi:materiæ ni
gri ſplẽdoris:ac uel ſine arte ꝓtinus iucundi.Alterũ fruticoſum cytiſi modo:& tota india diſperſum eſt.

De ſpina & ficu indicis. CA. V.

Ibi & ſpina ſimilis:ſed depræhenſa uel lucernis igni ꝓtinus trãſiliente.Nunc eas exponam: quas
mirata eſt Alex.magni uictoria:orbe eo patefacto.Ficus ibi exilia poma habet.Ipſa ſe ſemper ſe/
rens uaſtis diffundit ramis.Quorum pondera adeo in terrã curuant:ut annuo ſpatio infigant:
nouãq; ſibi ꝓpaginẽ faciant circa parentem in orbes:quodã ope topiario.Intra ſeptẽ eam æſtiuãt
paſtores:opacã pariter & munitã uallo arboris:decora ſpecie ſubter intuenti ꝓcul ue fornicato ambitu.Su
periores eiuſdem rami in celſum emicant:ſiluoſa multitudine:uaſto matris corpore:ut.lx.paſ.pleræq; or
bem colligant.Vmbræ uero bina ſtadia operiant.Folio𝔷 latitudo peltæ effigiem amazonicæ habet.Ea cã
fructũ integẽs:creſcere ꝓhibet.Raruſq; ẽ nec fabæ magnitudinem excedens.Sed per folia ſolibus coctus ꝑ
dulci ſapore digno miraculo arboris gignitur circa aceſinem maxime amnem.

De arbore pala:& arboribus indicis ſine nominibus:& laniferis. CA. VI.

Maior alia pomo & ſuauitate ꝓcellentior:quo ſapientiores indorum uiuũt.Folium alas auiũ imi
tatur longitudine trium cubito𝔷:latitudine duũ.Fructũ e cortice mittit admirabilẽ ſucci dulce
dine:ut uno quaternos ſatiet.Arbori nomen palæ pomo:arienæ plurima eſt in ſidracis expedi/ Vel ſie/
tionum Alex.termino.Eſt & alia ſimilis huic:dulcior pomo:ſed interaneo𝔷 ualitudini infeſta. næ
Edixerat Alex.ne quis agminis ſui id pomum attingeret.Genera arborum macedones narrauere:ex maio
re parte ſine noĩbus.Eſt & terebintho ſimilis cætera:pomo amygdalis:uel minore tantum magnitudine; Vel põi
præcipuæ ſuauitatis in bactris.Vriq; hanc aliqui terebinthum eſſe proprii generis potiuſq̃ ſimilem ei puta
uerunt.Sed unde ueſtes lineas faciunt:foliis moro ſimilis:calice bõbicino cynorhodo:ſerũt eã in cãpis:nec
eſt gratior ullarum proſpectus.Oliua indiæ ſterilis:præterquam oleaſtri fructu.

De piperis arboribus:& gariophylo:& aliis pluribus. CA. VII.

Paſſim uero q̃ piper gignũt:iuniperis noſtris ſimiles:q̃q̃ in fronte caucaſi ſolibus oppoſita gigni tã
tum eas aliq tradidere. Semina a iunipero diſtant paruulis ſiliquis:quales in phaſiolis uidemus.
Hæ priuſq̃ dehiſcãt:decerptæ toſtæq; ſole faciũt qđ uocaẽ piper lõgum.Paulatim uero dehiſcen/
tes per maturitatẽ:oſtendũt candidũ piper qđ deinde toſtũ ſolibus:colore rugiſq; mutaẽ.Verum
& iis ſua iniuria eſt:atq; cæli intẽperie carbũculanẽ:fiũtq; ſemina caſſa & inania:qđ uocãt brechmaſin:ido/
rum lingua ſic ſignificante abortum.Hoc ex omni genere aſperrimum:leuiſſimũq;:& pallidum. Gratius
nigrum:leniſq; utroq; cãdidũ.Nõ eſt huius arboris radix:ut aliqui exiſtimauere:quã uocant ſingiuerim:
alii uero gingiberim:q̃q̃ ſapore ſimili.Id.n.in arabia atq; troglodytica in uillis naſciẽ.Paruæ herbæ:radice
candida. Celeriter ea cariã ſentit:q̃uis in tanta amaritudine.Præcium eius in libras ſex.Piper longum facil/
lime adulteratur alexandrino ſinapi.Emitur in libras.xxv.Albũ.xvi.Nigrũ.iiii.Vſum eius adeo placuiſ/
ſe mira eſt.In aliis quippe ſuauitas cœpit:in aliis ſpẽs inuitauit.Huic nec pomi:nec baccæ cõmẽdatio ẽ ali/
qua ſola placere amaritudine:& hanc in indos peti.Quis ille q primus cibis experiri uoluit? aut cui in appe
tenda auiditate eſurire nõ fuit ſatius? Vtrũq; ſilueſtre gentibus ſuis eſt:& tamen pondere emiẽ ut aurũ uel
argentũ.Piperis arborẽ iã ẽt hẽt italia maiorem myrto:nec abſimilẽ.Amaritudo grano eadẽ q̃ piperi mu/
ſteo creditur eẽ.Deeſt toſta illa maturitas: ideoq; & rugarũ:coloriſq; ſimilitudo. Adulteraẽ iuniperi bac/
cis mire uim trahentibus.In pondere qdẽ multis modis.Eſt etiãnũ in india piperis grani ſimile: qđ uoca/
tur gariophylon grandius fragiliuſq;.Tradũt in indico luco id gigni.Aduehiẽ:odoris grã.Fert & in ſpinis
piperis ſimilitudinẽ:præcipua amaritudine foliis paruis:denſiſq; cyperi mõ:ramis trium cubito𝔷:cortice: Vel iuni
pallido:radice lata:lignoſaq;:buxei coloris.Hac in aqua cum ſemine excepta in æreo uaſe medicamentum peri mõ
fit:quod uocatur lycion.Ea ſpina & in pelio mõte naſciẽ:adulteratq; medicamẽtũ.Itẽ aſphodeli radix:aut
fel bubulum:aut abſinthium uel thus uel amurca. Lytium aptiſſimum medicinæ quod eſt ſpumoſum.
Indi in utribus camelorum:aut rhinocerotum admittunt.Spinam ipſam in græcia quidam pixanthum
chironium uocant.

De machir:& arboribus arianæ gentis. CA. VIII.

Et machir ex india aduehiẽ cortex rubens:radicis magnæ:noĩe arboris ſuæ.Qualis ſit ea:incom
pertũ habeo.Corticis melle decocti uſus in medicina ad dyſentericos ꝓcipuus habeẽ. Saccharõ
& arabia fert:ſed laudatius india.Eſt aũt mel in arũdinibus collectũ:gũmiũ mõ cãdidũ: dẽtibus
fragile.Ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine:ad medicinæ tãtũ uſum.Cõtermina indis
gẽs ariana appellaẽ:cuius ſpina lachryma𝔷 ꝓcioſa:myrrhæ ſimilis:acceſſu pp aculeos anxio. Ibi & frutex
peſtilẽs rhaphani:folio lauri:odore equos inuitante:q pene eq̃tatu orbauit Alex.primo introitu.Qđ & in
gedroſiis accidit.Item laurino folio.Et ibi ſpina tradita eſt:cuius liquor aſperſus oculis cæcitatem infert
animalibus oĩbus.Necnõ & herba præcipui odoris referta minutis ſerpentibus:qua𝔷 ictu ꝓtinus moriẽ
dum eẽt.Onoſicritus tradit in hyrcaniæ cõuallibus ficis ſimiles eſſe arbores:quæ nocentur occhi:& q̃bus
defluat mel horis matutinis duobus. Vel blo

De bdellio & arboribus perſici maris. CA. IX. chon

Vicina eſt Bactriana:in qua bdelliũ noĩatiſſimũ.Arbor nigra eſt magnitudine oleæ folio roboris. Vel ma
fructu caprifici:natura q; gũmi.Alii brochõ appellãt:alii malachrã:alii maldacõ.Nigrũ uero & ĩ chin
offas cõuolutũ hadrobolũ.Eſſe ãt debet trãſlucidũ:ſimile ceræ:odoratũ:& cũ fricaẽ pigue:gu Vel mã/
ſtu amarũ citra acorẽ.In ſacris uino perfuſum odoratius.Naſciẽ & in arabia indiaq; & media ac dalcon

babylone. Aliqui parthicū uocant ex media aduectū. Facilius hoc & cruſtoſius: amariuſque & gūmoſum.
Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius genera cortice: & ſcordaſti. Ita uocatur arbor æmula gūmi. Sed
deprehendunť (quod ſemel dixiſſe & in cæteros odores ſatis ſit) odore: colore: pōdere guſtu: igne: Bactria
no nitor ſiccus: multique candidi ungues. Præterea ſuū pondus: qđ grauius eē aut leuius nō debeat. Preciū
ſincæro i libras decē tātū. Gentes ſupradictas perſis attingin rubro mari: qđ ibi perſicū uocauimus longe ī
terra æſtus agente. Mira arborꝝ natura. Nāq; eroſæ ſale iuectis derelictiſque ſimiles ſicco littore radicibus
nudis polypoꝝ mō amplexæ ſteriles harenas ſpectanť. Eædē mari adueniente fluctibus pulſatæ reſiſtunt
ímobiles. Quin & pleno æſtu operiunť totæ. Apparetque reꝝ argumētis aſperitatæ aquaꝝ illas ali. Ma-
gnitudo miranda eſt. Species ſimilis unedonis. Pomū amygdalis extra: intus contortis nucleis.

De arboribus perſicæ inſulæ & lanigeris arboribus. CA. X.

TYlos inſula in eodē ſinu eſt: repleta ſiluis qua ſpectat orientē: quaque & ipſa æſtu maris perfundiť
Magnitudo ſingulis arboribus fici. Flos ſuauitate inenarrabili. Pomū lupino ſimile: propter aſpe
ritatem intactum oībus aīalibus. Eiuſdem inſulæ excelſiore ſuggeſtu lanigeræ arbores alio mō q̄
ſerum. Iis ſolia infœcunda: quæ ni minora eſſent: uitiū poterant uideri. Ferunt çotoni mali am-
plitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ oſtēdūt lanuginis pilas: ex quibus ueſtes ꝓcioſo linteo faciūt.

De goſſipio: & arboribus ex qbus ueſtes fiūt: & qbus modis cōſtēt arborꝝ fructus. CA. XI.

ARbores uocant goſſipios fertiliores ēt tylo in minore: q̄ diſtat. x. M. paſ. Iuba circa fruticē lanugi
nes eſſe tradit. linteaque fieri indicis ꝑſtantiora. Arabiæ aūt arbores ex quibus ueſtes faciant: cy-
nas uocari: folio palmæ ſimili. Sic indos ſuæ arbores ueſtiunt. In tylis autē & alia arbor floret al-
bæ uiolæ ſpecie: ſed magnitudine quadruplici ſine odore quod miremur. In eo tractu eſt & alia
ſimilis: folioſior tamen roſeique floris: quem noctu cōprimens aperire incipit ſolis exortu: meridie expā-
dit. Incole dormire eū dicunt. Fert eadem inſula & palmas: oleaſque: ac uites: & cum reliquo pomorum ge
nere ſicos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturque gelidis fontibus: & imbres accipit. Vicina iis ara
bia flagitat quandam generum diſtinctionem: quoniam fructus iis conſtat: radice: frutice: cortice: ſucco: la
chryma: ligno: ſurculo: flore: folio: pomo.

De coſto & nardo & differentiis nardi. CA. XII.

RAdix & foliū indis eſt maximo precio. Radix coſti guſtu feruens: odore eximio: frutice alias inu
tili: primo ſtatim introitu amnis indi in patale inſula. Duo ſunt eius genera: nigrū: & qđ melius
candicās. Preciū in libras. xvi. De folio nardi plura dicere par eſt: ut principali in unguentis. Fru-
tex eſt graui & craſſa radice: ſed breui ac nigra: fragiliq;: q̄uis pingui. Situm redolente ut cupreſſi
aſpero ſapore: folio paruo dēſoq;. Cacumina in ariſtas ſe ſpargūt: ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia cele
brant. Alterū eius genus apud gangē naſcēs dānatur in totū ozenitidis noīe uirus redolens. Adulteratur
& ſpeudonardo herba: quæ ubiq; naſciť: craſſiore atq; latiore folio: & colore lāguido in cādidū uergēte. Itē
ſua radice permixta pōderis cā: & gūmi: ſpumaq; argenti: aut ſtibio: cyperiue cortice. Sinceꝝ qdē leuitate
Vel cy- deprehendiť: & colore ruffo: odoriſq; ſuauitate & guſtu: maxime ſiccāte os: ſapore iucundo. Præcium ſpi-
peri cæ in libras. xl. Folia diuiſere anonam ab amplitudīe: qđ hadroſphæꝝ uocať maioribus ſiclis. xxx. Quod
minore folio eſt: meſoſphæꝝ appellať: emitur. X. lx. Laudatiſſimum microſphæꝝ e minimis folium: Pre
ciūq; eius. X. lxxv. odoris gratia omnibus: maior recentibus. Nardo color q inueterauerit nigriori melior.
In noſtro orbe ꝓxime laudatur ſyriacū: mox gallicum. Tertio loco creticum: qđ alii qdē agriū uocant: alii
phu: folio oluſatri: caule cubitali geniculato: in purpura albicante: radice obliqua uilloſaq; & imitante auiū
pedes. Baccaris uocať nardū ruſticū: de quo dicemus inter flores. Sunt autem ea oīa herbæ: præter indicū.
Ex iis gallicū & cum radice uelliť: abluiturq; uino. Siccať in umbra: aligať faſciculis in charta nō multū ab
indico differens: ſyriaco tamen leuius. Precium ſiclis. xiii. In iis ꝓbatio una: ne ſint fragilia & arida potiuſq̄
ſicca folia. Cū gallico nardo ſp naſciť herba q̄ hirculus uocať a grauitate odoris & ſimilitudine: qua maxie
adulterať. Diſtat qđ ſine cauliculo eſt: & qđ minoribus foliis: qđq; radicis neq; amaræ neq; odoratæ.

De aſſaro: amomo: & amomide: & de cardamomo. CA. XIII.

NArdi uim hēt & aſſaꝝ: & qđ ipſum aliqui ſilueſtre nardum appellant. Eſt aūt ederæ foliis: rotū-
dioribus tantū mollioribuſq;: flore purpureo: rapice gallici nardi ſemen acinoſum ſaporis calidi
ac uinoſi. Montibus in umbroſis bis anno floret. Optimū in pōto: ꝓximū in phrygia: tertiū in
illyrico. Fodiť cum folia mittere incipit. Et in ſole ſiccať: celeriter ſitū trahens: ac ſeneſcens. Inuē
ta nuper & ī thracia herba eſt: cuius folia nihil ab īdico nardo diſtāt. Amomi uua in uſu eſt indica uite la-
uel mir brufca ut alii exiſtimauere: frutice uenoſo: palmi altitudine: carpiturq; cū radice: manipulatim leniter cōpo
tuoſo niť: ꝓtinus fragile. Laudať q̄ maxie punici mali foliis ſimile: nec rugoſis: colore ruffo. Secūda bonitas palli
Vel ſy- do: herbaceū peius. Peſſimumq; cādidū: qđ & uetuſtate euenit. Precium uuæ i libras ſicli. lxx. Friato uero
riaco amomo. lxxxii. Naſciť & in armeniæ pte: q̄ uocať otene: & in media & in pōto. Adulterať foliis punicis: &
gūmi liquido: ut cohæreat: ac cōuoluatq; ſe in uuæ modū. Eſt & q̄ uocať amomis minus uenoſa: atq; durior
ac minus odorata: a quo apparet aut aliud eē: aut colligi īmaturū. Simile iis & noīe & frutice cardamomū
ſemine oblongo. Metitur eodē mō & in arabia. Quattuor eius genera. Viridiſſimū ac pingue acutis angu
lis cōtumax fricāti: qđ maxime laudatur. Proximū eius ruffo candicans. Tertium breuius: atq; nigrius. Pe
ius tamen uarium: & facile tritu: odoriſq; parui. Qđ uerius coſto uicinius eſſe debet. Hoc & apud medos
naſcitur. Precium optimi in libras. xii. Cinamomo gentilitas proxima erat nilus: ni prius arabiæ diuitias
indicari conueniret: cauſaſq; quæ cognomē illi fœlicis: ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus & myr
rha. Hæc & cum troglodytis communis.

De thure & arboribus thuris. CA. XIIII.

THura præter arabiam nullis ac ne arabiæ: quidem uniuerſæ. In medio eius ſunt fere attramitæ pago ſabæorum capite regni. Sabota in monte excelſa: a quo octo manſionibus diſtat regio eo℞ thurifera: Saba appellatur: qđ ſignificare græci miſterium dicunt: ſpectans ortus ſolis æſtiui undiq̧ rupibus inuia: & a dextra maris ſcopulis inacceſſa. Id ſolum e rubro lacteum traditur. Siluaꝝ longitudo eſt ſchœnorum. xx. Latitudo dimidium eius. Schœnus patet Eratoſthenis ratiõe ſtadia. xl. hoc eſt paſ. quinq̧ mil. Aliqui. xxxii. ſtadia ſingulis ſchœnis dedere: attolluntur colles alti: decurruntq̧ & in plana arbores ſponte natæ. Terram argilloſam eſſe conuenit: raris fontibus ac nitroſis. Attingũt & minæi pagus alius: per quos euehiẽ uno tramite anguſto. Hi primi commertium thuris fecere maximeq̧ exercent: A quibus & mineum dictum eſt. Nec præterea arabum: alii thuris arborem uident: ac ne hoꝝ quidem oẽs Feruntq̧. ccc. nõ amplius eẽ familiaꝝ: quæ ius per ſucceſſiones id ſibi uendicent. Sacros uocari ob id: nec ullo congreſſu fœminaꝝ: funerumq̧ cum incidant eas arbores: aut metant pollui. Atq̧ ita religione merces augeri. Quidam promiſcuum ius iis populis eſſe tradunt in ſiluis. Alii per uices annorum diuidi. Nec arboris ipſius quæ ſit facies: conſtat. Res in arabia geſſimus: & romana arma in magnam partem eius penetrauere. C. ẽt Cæſar Auguſtu filius inde gloriã petiit: nec tamen ab ullo (qđ equidem ſciam) latino arborũ eaꝝ tradita eſt facies. Græcoꝝ exempla uariant. Aliĩ folio pyri minore dumtaxat & herbidi coloris ꝓdidere. Alii lentiſco ſimilem ſubrutilo folio. Quidam terebinthum eſſe: & hoc uiſum Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis uoluminibus: q̃ ſcripſit ad. C. Cæſarem Auguſti filium ardentem fama arabiæ tradit contorti eſſe caudicis: ramis aceris maxime pontici. Succũ amygdalæ mõ emittere. Taleſq̧ in carmania apparere: & in ægypto ſatas ſtudio Ptolemæoꝝ regnantiũ. Cortice lauri eſſe conſtat. Quidã & foliũ ſimile dixeẽ. Talis certe fuit arbor ſardibus. Nam & aſiæ reges ſerendi curam habuerũt. Qui mea ætate legati ex arabia uenerũt: oĩa incertiora fecerũt. Qđ iure miremur: uirgis ẽt thuris ad nos commeantibus quibus credi põt matrẽ quoq̧ teretẽ & enodi fructificare trunco. Meti ſemel anno ſolebat minore occaſione uendendi. Iam quæſtus aliam uindemiam affert: prior atq̧ naturalis circa canis ortum flagrantiſſimo æſtu incidentibus: qua maxime uideaẽ eſſe prægnans: tenuiſſimuſq̧ tẽdi cortex. Laxaẽ hic plaga: non adimiẽ. Inde ꝓſilit ſpuma pinguis. Hæc cõcreta denſaẽ: ubi loci natura poſcat tegete palmea excipiente. Aliubi area circũ pauita. Purius illo modo: ſed hoc ponderoſius. Qđ in arbore hæſit: ferro depectiẽ: ideo corticoſum. Silua diuiſa certis portionibus mutua innocẽtia tuta eſt. Neq̧ ullus ſaucias arbores cuſtodit. Nemo furaẽ alteri. At hercule alexandriæ ubi thura interpollanẽ: nulla ſatis cuſtodit diligentia officinas. Subligaria ſignantur opifici. Perſona adiicitur capiti: demptiſue reticulis. Nudi emittunẽ: tãto minus fidei apud nos pœna: q̃ apud illos ſiluæ habẽt. Autũno legiẽ ex æſtiuo partu. Hoc puriſſimum: candidũ. Secunda uindemia eſt uere: ad eam hyeme corticibus icĩſis. Ruffum hoc exit: nec comparandum priori. Illud carſiatũ: hoc dathiathũ uocãt. Crediẽ & nouellæ arboris candidius eſſe: ſed ueteris odoratius. Quidam & in inſulis melius putãt gigni. Iuba in inſulis negat naſci. Qđ ex eo rotũditate guttæ pependit: maſculum uocamus: cũ alias non fere mas uoceẽ: ubi non ſit fœmina. Religioni tributum ne ſexus alter uſurparetur. Maſculum aliqui putãt a ſpẽ teſtiũ dictũ. Præcipua autem gratia eſt mammoſo cum hærente lacryma priore conſecuta alia miſcuit ſe. Singula hæc manũ implere ſolita inuenio. Cum minori diripiendi auiditate lentius naſci liceret. Græci ſtagoniã & atomum tali mõ appellant: minorem aũt arabiã. Micas cõcuſſu eliſas mãnã uocamus. Etiamnum tamen inueniuntur guttæ q̃ tertiam partẽ minæ: hoc eſt. xxxix. denarioꝝ pondus æquẽt. Alexandro magno in pueritia ſine. Perſimonia thura ingerenti aris pedagogus Leonides dixerat ut illo mõ cũ deuiciſſet thuriferas gentes: ſupplicaret. At ille arabia potitus thure onuſtã nauim miſit ei: Large exhortatus ut deos adoraret. Thus collectũ ſabotam camelis conuehiẽ: porta ad id unã patẽte. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decimas deo: quẽ uocant Sabin: Menſura non pondere ſacerdotes accipiũt. Nec ante mercari licet. Inde impenſæ publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itineꝝ numero deus hoſpites paſcit. Euehi nõ põt: niſi ꝑ gebbãnitas. Itaq̧ & hoꝝ regi pendiẽ uectigal. Caput eoꝝ tomna abeſt a gaza noſtri littoris iudeæ oppido. lxxx. xxxvii. mil. paſ. Qđ diuidiẽ in manſiões cameloꝝ. lxii. Sunt & q̃ ſacerdotibus danẽ portiões ſcribiſq̧ regum certe. Sed ꝑter hos & cuſtodes ſatelliteſq̧ & hoſtiarii & miniſtri populãẽ. Iam quacũq̧ iter ẽ aliubi ꝓ aq̃: aliubi ꝓ pabulo aut ꝓ mãſiõibus: uariiſq̧ portoriis pẽdũt: ut ſũptus i ſingulos camelos denarioꝝ. dc. lxxxviii. ad noſtꝝ littus colligat. Iterũq̧ iperii noſtri publicanis pendiẽ. Itaq̧ optimi thuris libra ſicloꝝ. vi. precium habet. ſecunda. xii. tertia. xiiii. Apud nos adulteraẽ reſine candidæ gemma ꝑ q̃ ſimili: ſed deprehendiẽ quibus dictum eſt: modis. Probatur cãdore: amplitudine: fragilitate: carbone. Vt ſtatim ardeat. Itẽ ne dentem recipiat potiuſq̃ in micas frangatur.

Vel orobians ab orobo

De myrrha & arboribus myrrhæ. CA. XV.

MYrrham in iiſdem ſiluis permixtam arborem naſci tradidere aliqui: plures ſeparatim. Quippe multis in locis arabiæ gigniẽ: ut apparebit in generibus. Cõuehitur & ex ſiluis laudata: petũtq̧ eam ẽt a troglodytis ſabbæi tranſitu maris. Satiua quoq̧ prouenit multũ ſilueſtri prælata. Gaudet raſtris: & ablaqueationibus. Melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq̧ cubita: nec ſine ſpinis: caudice duro & intorto: craſſiore q̃ thuris: & ab radice etiam q̃ reliqua ſui parte. Corticem læuẽ ſimilemq̧ unedoni. Scabrum alii ſpinoſumq̧ dixere. Folium oliuæ: uerum criſpius & aculeatum. Iuba oluſatri: aliqui ſimilem iunipero: ſcabriorem: tantum: ſpiniſq̧ horridam: folio rotundiore: ſed ſapore iuniperi. Necnon fuere qui e thuris arbore utrunq̧ naſci mentirentur. Inciduntur bis & ipſæ: iiſdem temporibus: ſed a radice uſq̧ ad ramos q ualẽt. Sudant ãt ſponte priuſq̃ incidanẽ: ſtacten dictam: cui nulla præfertur. Ab hac ſatiua & in ſilueſtri quoq̧ melior æſtiua. Nõ dant ex myrrha portiones deo: quoniam & apud

alios naſcitur. Regi tamē gebbānitarū quartas eius pēdunt. Cætero paſſim ac uulgo coemptam in ſolles cō
ſartiunt: ipſiq; unguentarii digerunt: haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ: & natura & precio eius. CA. XVI.

GEnera complura. Troglodytita ſilueſtrium prima. Erythræa ſequens & minæa in qua ſtactæa
& attranitica ē gebbānitica & auſeritis gebbānitarū regno. Tertia diāitis. Quarta collaticia. Qui
a ſembracena a ciuitate regni ſabæorū mari pxīa. Sexta quā duriſitin uocant. Eſt & candida uno
antū loco: q̄ in meſſalū oppidū cōfert. Probat̄ troglodytica pinguedine: & ꝙ aſpectu aridior eſt
ſordidaq; ac barbara: ſed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitiis: ante alias hylaris: ſed uiribus te-
nuis. In plenū aūt ꝓbatio eſt minutis glebis: nec rotundis. In concretu albicantis ſucci & tabeſcētis: utq; cō
fracta candidos ungues habeat: guſtu leniter amara. Secunda bonitas iītus uaria. Peſſima: quæ intus nigra.
Peior ſi ſit etiam foris. Precia ex occaſiōe ementium uaria. Stactæ a. vi. ad. l. Satiuæ ſummum ad. xxii. Ery
uel ſcey thrææ ad. xvi. hanc uolunt arabicam intelligi. Troglodytycæ nucleo ad. xiii. Seæ quam odorariam uocant:
ad. xiiii. Adulteratur lentiſci glebis & gummi. Item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa: ſicut pōderis ſpu
ma argenti. Reliqua uitia deprehenduntur ſapore: gummi dente lentiſcentis. Facillime autem adulteratur
indica myrrha: quæ ibidem quadam e ſpina colligitur. Hoc ſolum peius india affert facili diſtinctione: tan
to deterior eſt.

De maſtice: ladano: & bruta: enhemo: & ſtrobo: & de ſtyrace. CA. XVII.

ERgo tranſit in maſticem quæ ex alia ſpina fit in india. Itemq; in arabia lamam uocant. Sed ma-
ſtix quoq; gemina eſt: quoniam & in aſia græciaq; herba reperitur e radice folia emittēs: & car-
duum ſimile malo feminis plenum: lachrymaq; erumpit inciſa pte ſumma uix ut dignoſci poſ
ſit a maſtice uera. Necnon & tertia in ponto eſt bituminis ſimilior. Laudatiſſima autem chia
candida: cuius precium in libras. xx. nigræ uero. xii. Chia e lentiſco traditur gigni gummi modo. Adulte-
ratur thure & reſina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte caſuq; hoc & iniuria fieri odores plures
tradidere. Capras maleficum alias frondibus animal: odoratorum uero fruticum expetentius tanquam in
telligant precia carpere germinum caules prædulci liquore turgentes: diſtillantemq; ab iis caſus mixtura
ſuccum improbo barbarum uillo abſtergere. Hunc glomerari in puluerem: & incoqui ſole. Et ideo in la-
dano caprarum pilos eſſe. Sed hoc non alibi fieri q̄ in nabathæis: qui ſunt ex arabia contermini ſyriæ. Recē
tiores ex auctoribus ſtrobon hoc uocant. Traduntq; ſiluas arabum paſtu caprarum infringi: atq; ita ſuccū
uillis inhæreſcere. Verum autem ladanum cypri in inſula eſſe. Vt obiter quæq; genera odorum dicantur:
quamuis non terrarum ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & eſſe ceſyphum: hyrcorum barbis geni
buſq; uilloſis inhærens. Sed ederæ: flore deroſo paſtibus matutinis cum eſt rorulenta cypros. Deinde ne-
bula ſole diſcuſſa in puluerem madentibus uillis adhæreſcere: atq; ita ladanum depecti. Sunt qui herbam
in cypro ex qua id fiat ladam appellent: etenim illi ladanum uocant: huius pingui inſidere. Itaq; attractis
funiculis herbam eam conuolui: atq; ita offas fieri. Ergo in utraq; gente bina genera terrenum: & factitiū
id quod terrenum eſt friabile: factitium lentum. Necnon & fruticem eſſe dicunt in carmania & ſup ægy-
ptum per Ptolemæos tranſlatis plantis. Aut ut alii generari & id in iis: ut thuris arbore colligiq; ut gum-
mi inciſo cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia ſunt laudatiſſimo in libras aſſes. xl. Adulteratur myrti
baccis: & aliis animalium ſordibus. Sinceri odor debet eſſe ferus: & quodammodo ſolitudinem redolens.
Ipſum uiſu aridum: ſtatim tactu molleſcere. Accenſum fulgere: odore iucundo gratuitum. Mirtata depre
henduntur: crepitantq; in igne. Præterea ſincero calculi potius e rupibus inhærentq; puluis. In arabia &
olea dotat̄ lachryma qua medicamentum conficitur a græcis enhemon dictum: ſingulari effectu contra-
hendis uulnerum cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æſtuq; operiuntur. Nec baccæ nocet: cū conſtet
& in foliis ſalem relinqui. Hæc ſunt peculiaria arabiæ. Et pauca pterea alibi communi dicenda: quoniam
in iis uincit: peregrinoſq; ipſa myrrhæ odores & ab exteris petit. Tanta mortalibus ſuarū rerū ſatietas eſt:
alienarumq; auiditas. Petunt igitur i helimæos arborem brutam cupræſſo fuſæ ſimilem: ex albidis ramis:
iucundi odoris accenſam: & cum miraculo hiſtoriis Claudii Cæſaris prædicatam. ſolia eius inſpergere po-
tionibus parthos tradit. Odorem proximum eſſe cedro: fumumq; eius cōtra ligna alia remedio. Naſcitur
Vel paſi tigrin ultra phaſin tigrimq; in finibus oppidi ſcytiæ in monte ſcātho. Petunt & in carmanos arborē hiſtrobum
ad ſuffitus perfuſam uino palmeo accedentes. Huius odor redit a cameris ad ſolum iucūdus: ſed aggrauās
Vel ſtytacæ capita: citra dolorem tamen. Hoc ſomnum ægris quærunt. His commertiis carracem oppidum aperuere
qd̄ eſt illis nundinariū. Inde gabbā omnes petere ſolebant dierum. xx. itinere: & palæſtinam ſyriam. Poſtea
carracē peti cœptum: ac regna parthorū ex ea cā Iuba auctor eſt. Minæi & ad pſas ēt prius iſta portaſſe: q̄ in
ſyriā aut ægyptū uidentur. Herodoto teſte qui tradit ſingula milia talentū thuris annua penſitaſſe arabas
regibus perſarū. Ex ſyria reuehūt ſtyracē: acri odore eius in focis abigentes ſuorū faſtidium. Cætero nō alia
ligni genera ſunt in uſu q̄ odorata. Ciboſq; ſabæi coquunt thuris: ligno: alii myrrhæ. Oppidorū uicorūq;
non alio q̄ ex aris fumo atq; nidore: Ad hunc ergo ſanandum urunt ſtyracem in pellibus hyrcinis i ſuffiūt
tecta. Adeo nulla eſt uoluptas: quæ nō aſſiduitate ſui faſtidium pariat. Eundem & ad ſerpentes fugandos
urunt in odiferis ſiluis frequentiſſimas.

De fœlicitate arabiæ. CA. XVIII.

NOn ſunt eorum cinnamomum aut caſia. Et tamē fœlix appellatur arabia falſo & ingrati cogno
minis: quæ hoc acceptum ſuperis fuerat: cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illa fecit homi-
num etiam in morte luxuria: quæ diis intellexerat genita adhibens urendis defunctis. Periti re-
rum adſtruxerunt non ferre tantum annuo fœtu: quantum Nero princeps nouiſſimo pompæ

ſuæ die concremauit. Aeſtimentur poſtea toto orbe ſingulis annis tot funera: aceruatimqꝫ congeſta honori cadauerum: quæ diis per ſingulas micas dantur. Nec minus propitii erant mola ſalſa ſupplicantibus. Immo uero (ut palam eſt) placatiores. Verum arabiæ ēt nunc fœlicius mare eſt. Ex illo nanqꝫ margaritas mittit. Minimaqꝫ computatione milies centena milia ſeſtertium annis omnibus india & ſeres peninſulaqꝫ illa imperio noſtro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ conſtāt. Quota enim portio ex illis ad deos que ſo iam uti ad inferos pertinet.

De cinnamomo & xilocinnamomo & caſia. CA. XIX.

CInnamomum & caſias fabuloſa narrauit antiquitas princepſue Herodotus auium nidis: & priuatim phœnicis: in quo ſitu Liber pater educatus eſſet ex inuiis rupibus arboribuſqꝫ decuti carius: quam ipſæ inferrent pondere: aut plumbatis ſagittis item caſiam circa paludes propugnante unguibus diro ueſpertilionum genere: aligeriſqꝫ ſerpentibus: his commentis augentes rerum precia. Commutata uero fabula eſt ad meridiani ſolis repercuſſus: inenarrabilem quendam uniuerſitatis halitum e tota peninſula exiſtere tot generum auris ſpirante concentu. Magniqꝫ Alexādri claſſibus arabiā odore primū nunciatam in altum. Omnia falſa: ſiquidem cinnamomum idemque cinnamum naſcitur in æthiopia troglodytis connubio permixta. Ii mercantes a conterminis uehūt per maria uaſta ratibus: quas neqꝫ gubernacula regant: neqꝫ remi trahant uel impellant: non uela: non ratio ulla adiuuet: cū oīum inſtar ibi ſint homo tantū & audacia. Præterea hybernum mare exigant circa brumam euris tum maxime flantibus. Ii recto curſu per ſinus impellunt: atqꝫ a promontorii ambitu argeſte deferunt in portum gebbanitarum: qui uocať ocila. Quamobrem illi maxime id petunt. Produntqꝫ uix quinqꝫ anno reuerti negociatores: & multos interire. Contra reuehunt uitrea: & ænea: ueſtes: fabulas: cum armillis: ac mōilibus. Ergo negociatio illa fœminaꝝ maxime fide conſtat: ipſe frutex duoꝝ cubitoꝝ altitudine ampliſſimus; palmique minimus. iiii. digitorum craſſitudinis: ſtatim a terra ſex digitis ſurculoſus: arido ſimilis. Cū uiret nō odoratus: folio origani: ſiccitate gaudens: ſterilior imbre: ceu diræ naturæ. Gignitur qdem in planis: ſed dēſiſſimis in uepribus: rubiſqꝫ: difficili collectu. Metitur non niſi permiſerit deus: Iouem hunc intelligunt aliqui. Aſſabinū illi uocant. xliiii. boum caprarumqꝫ & arietum extis impetratur uenia metendi. Non tamen aut ante ortum ſolis: aut poſt occaſum licet. Sarmenta haſta diuidit ſacerdos: deoqꝫ partem ponit. Reliquū mercator in naſſas condit. Eſt & alia fama: cum ſole diuidi: ternaſqꝫ partes fieri. Deinde ſorte germina diſcerni. Quodqꝫ ſoli ceſſerit relinqui: ac ſponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultorum tenuiſſimis partibus ad longitudinem palmi. Secunda proximis breuiore menſura atqꝫ ordine. Viliſſimum quod radicibus proximum: quoniam ibi minimum corticis: in quo ſumma gratiæ. Qua de cauſa præferuntur cacumina: ubi plurimus cortex. Ipſum uero lignum in faſtidio eſt pp origani acrimoniam: xilocinnamum uocatur. Precium eſt in libras. xx. Quidam cinnami duo genera tradidere: candidius nigricanſqꝫ: & quondā preferebatur candidum. Nunc contra nigrū laudať. Atqꝫ ēt uarium pferunt candido certiſſima tamen æſtimatione ſi ſit ſcabrum: atqꝫ ut inter ſeſe tritum tarde frietur. Damnatur in primis molle aut cui albet cortex ius eius a gebbanitarum rege ſolo proficiſcitur: is adiecto mercatu uendit. Precia quondam fuere in libras denarioꝝ mille. Auctū id pte dimidia eſt incēſis (ut ferunt) ſiluis ira barbaroꝝ: id acciderit ne ob iniqtatem ppotētium: an forte nō ſatis cōſtat. Auſtros ibi tā ardenter flare: ut æſtatibus ſiluas accendant: inueni mus apud auctores. Coronas ex cinnamomo iterraſili auro incluſas prius oīum in tēplis capitolii atqꝫ pacis dicauit imperator Veſpaſianus Auguſtus. Radicem eius magni pōderis uidimus in palatii templo: qđ fecerat Diuo Auguſto coniunx Auguſta aureæ pateræ impoſitam: ex qua guttæ editæ annis oībus ī grana durabanť: donec id delubꝝ incendio cōſumptū eſt. Frutex & caſia eſt iuxtaqꝫ cinami cāpos naſciť: ſed in montibus craſſiore ſarmento: tenui cute: uerius q̄ cortice: quē cōteri: atqꝫ in cinamomo leuari: & exinaniri præcium eſt. Amplitudo fruticis triū cubitoꝝ. Colos triplex. Cū primū emicat cādidus pedali menſura. Deinde rubeſcit addito ſemipede. Vltra nigricans. Hæc pars maxime laudať: ac deinde proxima. Dānatur uero candida. Tum ſecant ſurculos longitudine binū cubitoꝝ. Mox pſuunt recētibus coriis quadrupedū ob id inter emptoꝝ: ut iis putreſcētibus uermiculi lignū erodāt: & excauēt corticē tutū amaritudine. pbať recēs maxīe: & q̄ ſit odoris molliſſimi: guſtuue q̄ maxime feruens: potiuſq̄ lento repore leuiter mordēs: colore purpureo: quæqꝫ plurima minimum ponderis faciat breui tunicaꝝ fiſtula & nō fragili. Ladam uocāt talē barbaro noīe. Alia eſt balſamoides ab odore ſimili appellata: ſed amara: ideoqꝫ utilior medicis: ſicut nigra unguentis precia nulli diuerſiora. Optimi in libras. xl. cæteris. xv.

De iſocinnamo: & cancamo: ac taro. CA. XX.

HIs addidere māgōes quā daphnoides uocāt: meſocinamō cognominatā: pciūqꝫ eius faciunt. ccc. Adulteratur ſtyrace: & pp ſimilitudinem cortice lauri tenuiſſimis ſurculis. Qui & in noſtro orbe ſeriť: extremoqꝫ in margine impii: qua rhenus alluit. Viuit ī aluearis apū ſata. Color abeſt ille tortidus ſole: & ob id ſimul idē odor. Ex cōfinio caſiæ cinnamiqꝫ & cancamū ac tarum inuehiť: ſed per nabathæos troglodytaſqꝫ confines: qui conſedere ex nabathæis. *uel cōfines nabathæis*

De ſericharo & gabalio & de myrobalano. CA. XXI.

HO cōportať & ſerichatum & gabalium: q̄ intra ſe cōſumunt arabes: noſtro orbi tantum noibus cognita: ſed cū cinamomo caſiaqꝫ naſcentia peruenit tamē aliquādo ſerichatū: & in unguenta: additur ab aliqbus. Permutať i libras. xv. Myrrobalanū troglodytis & thebaidi & arabiæ: quæ iudæam ab ægypto diſterminat: cōe eſt: naſcens unguento ut ipſo noie apparet. Quo item indicať & glādē eē: arboris: heliotropio: quam dicemus inter herbas: ſimili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex iis in arabia naſcens ſyriaca appellať: & eſt candida: Contra in thebaide nigra. Præfertur illa

bonitate olei quod exprimiť.Sed copia thebaica.Inter hæc troglodytica uiliſſima eſt.Sunt qui æthiopicá iis ꝑferant glandem nigrá:nec pinguẽ:nucleoq; gracili:ſed liquore q exprimiť odoratiori naſcentẽ in cãpe/ ſtribus.Aegyptiam pinguiorem eſſe & craſſiori cortice rubẽtẽ:& q̃uis in paluſtribus naſcať breuiorem ſic cioréq;.E diuerſo arabicá uiridem ac tenuiorem:& quoniam ſit montoſa ſpiſſiorem.Lõge autem optimá petream:ex quo diximus oppido:nigro cortice:nucleo candido.Vnguentarii autem tátum cortices ꝑmũt. Medici nucleos tondunt:affuſa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano:& calamo odorato. CA. XXII.

MYrrhobalano ĩ unguẽtis ſimilẽ ꝓximũq; uſum hẽt palma ĩ ægypto:q̃ uocať adipſos:uiridis odo re mali cotonei:nullo intus ligno.Colligiť aũt pauloante q̃ incipiat matureſcere.Qđ relinqtur phœnicobalanus uocať:& nigreſcit:ueſcenteſq; ĩebriat.Myrrhobalano ꝓciũ ĩ libras binas.Inſti tores & fecẽ unguẽti hoc noĩe appellãt.Calamus quoq; odoratus ĩ arabia naſcẽs cõis indis atq; ſy riæ eſt.In aqua uincit omnis a noſtro mari centum.l.ſtadiis.Inter libanũ mõtẽ aliumq; ignobilem:nõ(ut quidá exiſtimauere)antilibanum in conualle modica:iuxta lacũ cuius paluſtria æſtate ſiccanť a tricenis ab eo ſtadiis calamus & iuncus odorati gignunť.Sane.n.dicamus & de iunco quãuis alio herbis dicato uolu/ mine:quoniam tamẽ hic unguentoꝝ materia tractať.Nihil ergo a cæteris ſui generis differũt aſpectu:ſed calamus ꝓſtantior odore ſtatim e longinquo inuitat.mollior tactu:meliorq; qui minus fragilis:& qui aſſu loſe potiuſq̃ qui rhaphani mõ frangiť.Ineſt fiſtulæ araneum qđ uocãt florem.Præſtantior eſt cui numero ſius.Reliqua probatio ut niger ſit.Damnať alibi.Melior quo breuior & craſſior:lentuſq; in frangẽdo.Ca/ lamo precium in libras.i.iunco.v.Traduntq; iuncum odoratum & in cãpania inueniri.Diſceſſimus a ter/ ris oceanum ſpectantibus ad conuexas in noſtra maria.

De hammoniaco & ſplachno. CA. XXIII.

ERgo æthiopiæ ſubiecta africa hammoniaci lachrymam ſtillat ĩ harenis ſuis.Inde ẽt noĩe Hámo nis oraculo iuxta qđ gigniť arbor:quá metopion uocant reſinæ mõ aut gũmi.Genera eius duo thrauſtõ maſculi thuris ſimilitudine:quod maxime ꝓbať.Alteꝝ pingue & reſinoſum:qđ pyra/

Vel lipa ron ma appellãt.Adulterať harenis uelut naſcẽdo apprehẽſis.Igiť q̃ minimis glebis ꝓbať & q̃ puriſ/ ſimis.Preciũ optimi in libras aſſes.xl.Splagnos:inter eos ſitus in cyrenaica ꝓuincia maxie ꝓbať.Alii ybrũ uocant.Secũdũ locũ optinet cyprius.Tertiũ phœnicius.Ferť in ægypto naſci.Quin & in galla:nec dubita/ uerim.Sũt.n.hoc noĩe cani arboꝝ uilli:quales in quercu maxime uidemus:ſed odore præſtantes.Laus pri ma candidiſſimis atq; altiſſimis.Secunda rutilis.Nulla nigris.Et in inſulis petriſq; nati improbãtur:oẽſq; quibus palmarum atq; non ſuus odor eſt.

De cypro:& aſpalatho:& maro. CA. XXIIII.

CYprus in ægypto eſt arbor ziziphi ſoliis;ſemine coriandri flore candido odorato.Coquiť hoc ĩ oleo:premiturq; poſtea qđ cyprus uocať.Preciũ ei in libras quinq;.Optimũ habeť e canopica in ripis nili nata:ſecũdũ aſcalonæ iudææ:tertium cypro inſula odoris ſuauitate.Quidá hanc eẽ di/ cũt arborẽ:q̃ in italia liguſtꝝ uoceť.In eodẽ tractu aſpalathos naſciť ſpina candida:magnitudine arboris modicæ flore roſæ.Radix unguẽtis expetiť.Tradũt in quocũq; frutice curueť arquus cæleſtis:eã dẽ quæcũq; ſit a ſpalatho ſuauitatem odoris exiſtere:ſed in aſpalatho ĩenarrabilẽ quãdá.Quidá eũ Eriſiſce

uel odo re caſiæ ptrum uocant:alii ſceptrum eliſci.Cuius probatio eſt in colore ruffo uel igneo:tactuq; ſpiſſo:& odore ca/ ſtoreo.Permutatur in libras.xv.In ægypto naſcitur & maron peius q̃ lydiũ:maioribus foliis ac uariis.Illa breuia ac minuta & odorata.

De balſamo:& opobalſamo:& xylobalſamo:& ſtyracæ:& galbana. CA. XXV.

SEd oĩbus odoribus ꝓferť balſamũ uni terraꝝ iudææ conceſſum.Quõdá in duobus tantũ hor/ tis utroq; regio:altero iugeꝝ.xx.nõ amplius:altero paucioꝝ.Oſtendere arbuſculá hanc urbi im peratores.Veſpaſiani.Clarũq; dictu a Põpeio Magno in triũpho arbores quoq; duximus.Seruit nũc hæc:&tributa pendit cũ ſua gente.In totũ alia eſt natura:q̃ noſtri externiq; ꝓdiderát.Quip pe uiti ſimilior eſt q̃ myrto.Malleolis ſeri dicitur nuper iuncta ut uitis & implet colles uineaꝝ mõ q̃ ſine ammiiculis ſe ipſæ ſuſtinẽt.Tondeť ſimiliter fructicans:ac raſtris niteſcit.Properat naſci.Intra tertiũ an/ nũ frutifera.Foliũ ꝓximũ rutæ:ꝑpetua coma.Seuiere in eandẽ iudæi ſicut in uitá quoq; ſuam.Cõtra defen dere Romani:& dimicatum ꝓ frutice eſt.Seritq; nũc eá fiſcus.Nec unquá fuit nũeroſior aut ꝓcerior.Pro ceritas intra bina cubita ſubſiſtit.Arbori tria genera.Tenui & capillacea coma:qđ uocãt eutheriſtõ.Alteꝝ ſcabro aſpectu:incuruũ:fruticoſum:odoratius:hoc trachy appellant.Tertiũ eumeces:qa eſt cæteris ꝓcerius leui cortice.Huic ſecũda bonitas:nouiſſima entheriſto.Semẽ eius eſt uino ꝓximũ guſtu:colore ruffũ:nec ſine pingui peius in grano qđ leuius atq; uiridius.Ramus craſſior myrto.Incidiť uitro:lapide:oſſeiſue cul tellis.Ferro lædi uitalia odit.Emoriť ꝓtinus.Eadẽ amputari ſuperuacua patiens.Incidẽtis manus libratur artifici temperamento:ne qd ultra corticẽ uiolet.Succus e plaga manat:quẽ opobalſamũ uocant:eximiæ ſuauitatis:ſed tenui gutta:ploratu lanis parua colligiť in cornua.Ex iis nouo fictili condiť:craſſiori ſimilis oleo:& in muſto cãdida.Rubeſcit deinde:ſimulq; dureſcit:& trãſlucida.Alexandro Magno res ibi gerente toto die æſtiuo uná cõchá impleri iuſtũ erat.Omni uero fœcunditate e maiore horto:congios ſenos.Mi/ nore ſingulos:& cum duplo rependebatur argento.Nunc ẽt ſingulaꝝ arborum largior uena ter oĩbus ꝑ/ cutiť æſtatibus.Poſtea deputatur.Et ſarmenta quoq; in merce ſunt.dcccc.amputatio ipſa ſurculuſq; ue/ nit intra qntũ demũ annũ.Xylobalſamum uocatur:& coquitur in unguentis.Pro ſucco ipſum ſubſtitue/ re officinæ.Corticis etiam ad medicamenta precium eſt.Præcipua autem gratia lachrymæ:ſecunda ſemi/ ni:tertia cortici:minima ligno.Ex hoc buxeum eſt optimum:quod eſt odoratiſſimum:ex ſemine autem

maximum & ponderatiſſimum:mordens guſtu feruenſq; in ore. Adulteratur petreo hyperico quod coar
guitur magnitudine:inanitate:latitudine:ſeu longitudine:odoris ignauia: ſapore piperis. Lachrymæ ꝓba
tio ut ſit pinguis:tenuis:ac modice ruffa:& in fricando odorata. Secundus cādido colos. Peior uiridis:craſ/
ſuſq;. Peſſimus niger. Quippe ut oleum ſeneſcit. Ex omni inciſura maxime probatur:quod ante ſemel flu
xit. Et alias adulteratur ſemine ſucco:uixq; maleficum deprehenditur guſtu amariore. Eſſe enim debet le
nis:non ſubacidus:odore tantum auſterus. Viciatur & oleo roſæ:cypri:lentiſci:balani:terebinthi:myrthi:
reſina:galbano:cæra cypria:prout quæq; res fuit. Nequiſſime autem gummi:quoniam ipſum quoq; inare
ſcit in manu inuerſa:& in aqua:ſidetq;. Probatio eius gemina eſt. Debet ſincæꝝ & inareſcere:ſed hoc & gū
mi addita fragili cruſta euenit:& guſtu deprehendit. Carbone uero:quod cæra reſinaq; adulteratum ē: ni
griori flamma. Nam melle muratum ſtatim contrahit muſcas. Præterea ſincæra denſatur in tepida aqua
gutta ſidens ad ima uaſis. Adulterata olei mō innatat. Et ſi metopio uiciatum eſt: circulo cādido cingitur.
Summa probatio eſt:ut lac coaguler:& in ueſte maculas nō faciat. Nec manifeſtior alibi fraus. Quippe mi/
libus denariorum ſextarii empti uendēte fiſco.ccc.denariis ueneunt. In tantum expedit augere liquorem.
Xylobalſamo precium in libras ſex. proxima ſyria iudææ ſupra phœnicem ſtyracem gignit circa gabala &
marathūta & caſſium ſeleuciæ montem. Arbor eſt eodem nomine:cotoneo malo ſimilis lachrymæ ex au
ſtero iucundioris:intus ſimilitudo harundinis:ſuccoq; prægnans. In hanc circa canis ortum aduolant pen
nati uermiculi erodentes: ob id in ſcrobe ſordeſcit. Styrax laudatur poſt ſupradicta ex piſidia:ſidōe:cypro:
cilicia:creta minime. Ex amano ſyriæ medicis:ſed unguentariis magis. Colos in quacunq; natiōe ꝑfertur
ruffus & pinguiter lentus:deterior fur furoſus:& cano ſitu obductus. Adulteratur cedri reſina:uel gūmi:
alias melle:aut amygdalis amaris. Omniaq; ea deprehendūtur guſtu precium optimo.xix. Exit & in pam
phylia:ſed acrior:minuſq; ſuccoſus. Dat & galbanum ſyria in eodem amano monte:e ferula q̄ eiuſdem no
minis reſinæ modo ſtagonitim appellant. Quod maxime laudant:chartilaginoſum purum:ad ſimilitudi
nem hāmoniaci:minimeq; lignoſum. Sic quoq; adulteratur faba aut ſacopenio. Sincerum:ſi uratur fugat:
nidore ſerpentes. Permutatur in libras.v.medicinæ hoc tantum.

De panace:& ſpondylio:& malobathro. CA. XXVI.

PAnacē & unguentis eadem gignit naſcentem & in ipſo phineo arcadiæ:circaq; erymanthi fon/
tes:& in africa & in macedonia ferula ſui generis quinq; cubitoꝝ:foliis primo quaternis: mox
ſenis in terram iacentibus:ampla magnitudine rotondis:in cacumen uero oleagineis:ſemine in
muſcariis dependente ut ferulæ. Excipitur ſuccus inciſo caule meſſibus: radice in autūno. Lau/
datur candor eius coacti. Sequens pallido ſtatera. Niger color improbatur. Precium optimo in libras bini
aſſes. Ab hac ferula differt quæ uocatur ſpondylion:foliis tātum quia ſunt minora & platani diuiſura. Nō
niſi in opacis gignitur. Semen eodem noīe ſilis ſpēm hēt:medicinæ tantum utile. Dat & malobathron ſy/
riæ arborem folio conuoluto arido colore ex quo exprimit oleū ad unguenta. Fertiliorem eiuſdem ægy/ Vel ſeſe
pto:laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni tradūt:lentis modo:odoratius croco:nigricās ſcabruq; lis
quodā ſalis guſtu. Minus ꝓbat cādidū. Celerrime ſitum in uetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eē de/
bet ſub lingua. Odor uero in uino ſufferuefacti antecedit alios. In precio quidem prodigio ſimile eſt a ſin/
gulis ad.ccc.peruenire libras. Folium autem ipſum in libras.lx. uel oleū

De oleo omphacio. CA. XXVII.

OLeum & omphacium eſt. Fit duobus generibus & totidem modis ex olea & uite. Olea adhuc al
ba expreſſa:deterius ex druppa. Ita. n. uocatur prius q̄ cibo matura ſit tā tum colorē mutās. Dif/
ferentia q; hoc uiride eſt:illud candidum. E uite fit pſytia aut aminea:cum ſint acini ciceris ma/
gnitudine ante canis ortum. In prima lanugine demetitur una eiuſq; melligo. Reliquum cor/
pus ſole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili cōdita melligo colligitur:ſubinde cyprio ære ſeruat.
Optima quæ ruffa:acriorq;:& aridior. Precium omphacio in libras ſex. Fit & alio modo cum in mortariis
uua matura teritur. Siccataq; in ſole poſtea digeritur in paſtillos.

De bryo:& oenanthe:& de elate arbore:& cinnamomo caryopo. CA. XXVIII.

EOdem & bryon pertinet uua populi albæ. Optima circa gnidum aut cariam i ſicientibus aut ſic
cis aſperiſq;. Secunda in lycia cedro. Eodem & oenāthe pertinet. Eſt autem uitis labruſcæ uua.
Colligitur cum flore:cum optime olet. Siccatur in umbra ſubſtrato linteo:atq; in cados condi Vel li/
tur. Præcipua ex parapotamia:ſecunda ab antiochia:atq; laodicea ſyriæ:tertia ex montibus me cyæ.
dicis. Hæc utilior medicinæ. Quidam omnibus his præferunt eam:quæ in cypro iſula naſcitur Nam quæ
in africa fit:ad medicos tantum pertinet:uocaturq; maſaris. Omnis autem ex alba labruſca præſtantior q̄ e
nigra. Eſt præterea arbor ad eadem unguenta pertinens:quam alii elaten uocant:quod nos albietem :alii
palmam:alii ſpathen. Laudatur hammoniaca maxime:mox ægyptia. Dein ſyriaca duntaxat in locis ſicien
tibus odorata:pingui lachryma. quæ in unguenta additur:ad domandum oleum in ſyria gignitur & cina
mum:quod caryopum appellant. Hic eſt ſuccus nuci expreſſus:multum a ſurculo ueri cinnami differens:
uicina tamen gratia. Precium in libras aſſes quadraginta.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIII.PROOEMIVM.

De Peregrinis Arboribus.

HACTENVS IN ODORIbus habẽt ꝓcia ſiluæ: Erãt q̃ p ſe mira ſingula: iuuit que luxuriã ea omnia miſcere: & e cunctis unũ odorem facere. Ita reperta ſũt unguenta.

De unguentis & quãdo ꝓmũ ſũt cognita nobis: & de cõpoſitiõe. CA. I.

QVis primus inuenerit: nõ trahiť. Iliacis tpibus nõ erãt nec thuř ſupplicabatur. Cædri tantũ & citri ſuoꝝ fruticũ in ſacris fumo cõuolutum nidorẽ uerius q̃ odorẽ nouerant: iam roſæ ſucco reperto. Nominatur enim id quoq̃ in olei laude. Perſarum eſſe debet gentis unguẽtum. Sed & bathylli mandent eo: & acceſita commendatione ingluuie natum uirus extinguunt. Primum qđ equidem inueniam.

Vel ſed

& illi

Vel pti

Caſtris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander cœpit ſcrinium unguentorum. Poſtea uoluptas eius a noſtris quoq̃ inter laudatiſſima atq̃ etiã honeſtiſſima uitæ bona admiſſa eſt. Honoſq̃ iis & ad defunctos pertinere cœpit. Quapp plura de eo dicemus q̃ q̃ ẽt ii nouerunt. Fruticũ ad pſens noĩbus tãtũ ĩdicabunť. Natura uero eoꝝ ſuis reddeť locis. Vnguẽtis cognomĩa dedere aliis pſtiæ: aliis ſucci: aliis arbores: aliis cauſæ. Primũq̃ id ſcire cõuenit: mutata auctoritate ad peius tranſiſſe gloriam. Laudatiſſimũ fuit antiqtus ĩ delo inſula: poſtea mendeſiũ. Nec mixtura tãtũ & cõpoſitiõe hoc accidit: ſed iidẽ ſucci uarie alibi ad q̃libet ꝓualuere: aut degenerauere. Iriũ corinthi diu maxĩe placuit poſtea cyzici: ſimili mõ rhouinũ phaſeli. Quã gloriã abſtuleť Neapolis: Capua: ꝓneſte. Crocinũ ĩ ſolis ciliciæ diu maxĩe laudatũ: mox rhodi. Oenãthinũ in cypro: deide ĩ ægypto ꝓpoſitũ: poſtea adraiteo: Amaracinũ ĩco. Poſtea eodẽ loco ꝓlatũ ẽ melinũ. Cyprinũ ĩ cypro. Deide ĩ ægypto ubi mẽdeſiũ & metopiũ gracius factũ ẽ. Mox hoc abſtulit phœnice. Et cyprini laudẽ ægypto reliquit. Panatheniacũ ſuũ athenæ pſeueranter obtinuere. Fuerat & pardaliũ in tharſo: cuius ẽt cõpoſitio & mixtura oblitterata ẽ. Narciſinũ quoq̃ ex flore narciſſo: deſiit cõponi. Ratio faciẽdi duplex: ſuccus & corpus. Ille olei generibus fere cõſtat: hoc odoꝝ. Hæc ſtymmata uocãť: illa hedyſmata. Tertius ĩter hæc eſt colos a multis neglectus. Huius cã addunť cĩnabari & anchuſa. Sal aſpſus olei naturã coercet. Quibus anchuſa adiecta eſt: ſal nõ addiť. Reſina aut gũmi adiiciunť ad cõtinẽdũ odorẽ in corpore. Celerrime iis euaneſcit atq̃ defluit: ſi nõ ſit hæc addita. Vnguentoꝝ expeditiſſimũ fuit: primũq̃ ut uetiſimile eſt ebryo & balanino oleo de q̃bus ſupradixius. Increuit deinde mendeſiũ. Balanino reſina mixta: magiſq̃ etiãnũ metopio. Oleũ hoc eſt amygdalis amaris expreſſum in ægypto. Cui addidere omphaciũ: cardamomũ: iuncũ: calamũ: mel: uinũ: myrrhã: ſemen balſami: galbanum: reſinam therebinthinam. Et e uiliſſimis quidem hodie eſt: ob id creditũ & id in uetuſtiſſimis eſſe: quod conſtat oleo myrteo: calamo: cupreſſo: cypro: lentiſco: malogranati cortice: ſed diuulgata maxime unguenta crediderĩ roſa: quæ plurima ubiq̃ gignitur. Itaq̃ ſimpliciſſima rhodini mixtura diu fuit: additis omphacio: flore roſæ crocino: cinnabari: calamo: melle: iunico ſalis flore: aut anchuſa: uino. Similis ratio & in crocino additis cinnabari: anchuſa: uino. Similis & in ſanſucino admixtis omphacio: calamo. Optimum hoc in cypro & mytilenis: ubi plurima ſanſucus. Miſcentur & uiliora genera olei myrto lauro quibus additur ſanſucinum: lilium: fœnogræcum: myrrha: caſia: nardum: iuncus: cinnamomum. E malis quoq̃ cotoneis: & ſtruteis fit oleum (ut diximus) melinum: quod in unguenta tranſit: admixtis omphacio: cyprino: ſeſamino: balſamo: iunco: caſia: ambrotano. Suſinnũ tenuiſſimum omnium eſt. Conſtat ex liliis: balano: calamo: cinamomo: croco: myrrha: aſpalatho. Et idem cyprinum ex cypro: & omphacio: & cardamomo: calamo: aſpalatho: ambrotano. Aliqui & in cyprinũ addũt myrrha: & panacem. Hoc optimum ſidone: mox ægypto: ſi non addatur ſeſaminum oleum. Durat & quadriennio. Excitatur cinnamomo. Te-

Vel ma
ro

linum fit ex oleo recenti: cypro calamo: mellıloto: fœnogræco: melle: melino: oraro: amaraco. Hoc erat celeberrimum Menandri poetæ comici ætate. Poſtea multo ſucceſſit propter gloriam appellatum megaliũ ex oleo balanino: balſamo: calamo: iunco: xylobalſamo: caſia: reſina. Huius proprietas ut uentiletur in coquendo donec deſinat olere. Rurſus refrigeratum odorem ſuum capit. Singuli quoq̃ ſucci nobilia unguẽ-

uel agni
folia

ta faciũt. In primis malobathrum: poſtea iris illyrica: & cyzicena amaracus. Herbarii ĩ utraq̃ pauca: ſed alia alii miſcent. Qui plurima alterutri meliſalis florem: omphacium: agnifoliam: panacem. Externa omnia.

uel agri
foliam

Et prodigioſa cinnamomo precia. Adiicitur cinnamomo balaninum oleum: xylobalſamum: calamus: iũcus: balſami ſemina: myrrha: uel odoratum. Vnguentorum hoc craſſiſſimum. Præcia ei a denariis. xxxv.

ad.cccx.Nardinũ ſiue foliatũ conſtat omphacio:balanino:iunco:coſto:nardo:amomo:myrrha: balſamo.
In hoc genere conueniet meminiſſe herbaꝝ q̃ nardum indicũ imitent̃ ſpẽs nobẽ a nobis eẽ dicãs:tãta ma/
teria adulterãdi ẽ.Oĩa ãt acutiora fiũt coſto:amomo:q̃ maxime nares ferũt.Craſſiora myrrha ſuauioraq;.
Medicinæ ãt ulteriora croco.Acerrima ꝑ ſe amomo.Hoc & capitis dolore facit.Quidã ſatis habẽt aſperge
re q̃ ſunt ꝑcioſiſſima:cæteris decoctis:ĩpẽdio parcẽtes:ſed nõ eadẽ ẽ uis niſi una decoctis.Myrrha & ꝑ ſe un
guẽtũ facit ſine oleo:ſtacte dũtaxat:alioqn nimiã amaritudinẽ affert.Cyprino uiride fit:ſuſino unguioſum
mẽdeſio nigrũ:rhodino cãdidũ:myrrha pallidũ.Hæc ſunt antiquæ inuẽtionis genera:& poſtea officinarũ
furta.Nunc dicetur cumulus iſte delitiarum:& ſumma auctoritas rei.

Quod unguẽtũ regale uocet̃:& q̃ diapaſmata:& qualiter ſeruent̃. CA. II.

ERgo regale unguentũ appellatũ qđ parthoꝝ regibus ita temperat̃.Conſtat myrobalano:coſto:
amomo:cinnamomo:comaco:cardamomo:nardi ſpica:maro:myrrha:caſia:ſtyrace:ladão:opo Vel ca/
balſamo:calamo:iuncoq;:ſyrio:oenanthe:malobathro:ſericato:cypro:aſpalatho:panace:croco. ryopo
cypero:amaraco:collato melle:uino.Nihilq; eius rei cã in italia uictrice oĩum.In europa uero to
ta præter irin illyricã & nardũ gallicũ gignit̃.Nam uinum & roſa & myrti folia oleũq; cõia fere oĩum ter/
raꝝ intelligunt̃.Siccis odoribus conſtat q̃ diapaſmata uocantur.Nam feces unguenti magmata appellant.
Inter oẽs potentiſſimus odor q̃ſq; nouiſſime additur.Vnguẽta optime ſeruant̃ ĩ alabaſtris.Odores ĩ oleo.
Quod diuturnitati eorum tanto utilius eſt:quanto pinguius:ut ex amygdalis.Et ipſa unguenta uetuſtate
meliora.Sol inimicus iis.Quamobrem in umbra coquuntur plumbeis uaſis.Experimentum eoꝝ inuer/
ſa manu capitur:ne carnoſæ partis calore uitietur.

Quãta ĩ unguẽtis luxuria:& quando primũ romanis in uſu. CA. III.

HAec eſt materia luxus e cunctis maxime ſuperuacui.Margaritæ.n.gẽmæq; ad hæredẽ tamẽ trã
ſeunt.Veſtes prolongant tp̃s.Vnguẽta illico expirãt:ac ſuis moriunt̃ horis.Sũma cõmẽdatio eo
rũ:ut tranſeuntẽ fœminã odor inuitet ẽt aliud ãgẽtẽ.Excedũtq; quadragenos denarios libræ.Tã
ti emit̃ uoluptas aliena.Etenĩ odorẽ q gerit ipſe nõ ſentit.Sed tamẽ & hæc aliq̃ dĩa ſignãda ſũt.
In.M.Ciceronis monumẽtis inuenitur unguenta gratiora eſſe quæ terram:q̃ q̃ crocum ſapiant:quando ẽt
corruptiſſimo in genere.Magis tamen iuuat quædam ipſius uitii ſeueritas.Sed quoſdam craſſitudo maxi
me delectat:idipſum approbantes.Liniq; iam non ſolum:ſed & perfundi unguentis gaudent.Vidimus ẽt
ueſtigia pedum tingi.Quod.M.Othonem monſtraſſe Neroni principi ferebant.Quæſo ut qualiter ſenti
retur iuuari ab ea parte corporis?Necnõ aliquem ex priuatis audiuimus iuſſiſſe ſpargi parietes balneaꝝ un
guento.Atq; Caium principẽ ſolitum lauari.Ac ne principale uideatur hoc bonum & poſtea quendam ex
ſeruis Neronis.Maxime tamen mirum eſt hãc gratiam penetraſſe & in caſtra.Aquilæ certe ac ſigna pulue
rulenta illa & cuſtodiis horrida inunguntur feſtis diebus.Vtinamq; dicere poſſemus quis primus iſtituiſ/
ſet iſta.Nimirum ac mercede orbem terrarum corruptæ deuicere aquilæ.Iſta patrocinia quærimus uitiis:
ut per hoc ius ſummantur ſub caſſide unguenta.Quando ad primum ad romanos penetrauerit:non faci/
le dixerim.Certum eſt.Antiocho rege aſiaq; deuictis urbis anno qngẽteſimo ſexageſimoquinto.P.Liciniũ
Craſſum:Iulium Ceſarem cenſores edixiſſe:ne quis uenderet unguenta exotica: ſic enim appellauere.At
hercule iam quidam etiam in potu addunt:tantaq; amaritudo eſt:ut odore prodigo fruantur ex utraque
parte corporis.L.Plotium.L.Plotii bis conſulis cenſoriſue fratem proſcriptum a triumuiris in ſalernitana
latebra unguenti odore proditũ conſtat.Quo dedecore tota abſoluta proſcriptio eſt.Quis enim non meri
to iudicet periiſſe tales?Cæterum terrarum omnium ægyptus accommodatiſſima unguentis.Ab ea cam
pania eſt proxima copia roſæ.

De palmis:& natura eaꝝ:& generibus. CA. IIII.

IVdæa inclyta eſt:uel magis palmis:quarum natura nunc dicetur.Sunt quidẽ in europa uulgoq;
italia:ſed ſteriles.Ferunt in maritimis hiſpaniæ fructũ:uerũ ĩmitẽ:dulcẽ in africa:ſed ſtatim eua
neſcentẽ.Contra ĩ oriente ex iis uina.Gentiumq; aliquibus panis.Plurimis uero ẽt quadrupedũ
cibus.Quãobrẽ iure dicent̃ externæ.Nulla ẽ in italia ſpõte genita:nec in alia parte terraꝝ:niſi in
calida.Frugifera uero nuſq̃ niſi in feruida.Gignit̃ leui fabuloſaq; terra:maiore in parte & nitroſa.Gaudet.
& riguis:totoq; ãno bibere cũ amet:anno ſitiẽti:A fimo qdã ẽt lædi putãt.Et aſſyrioꝝ pars aliqua ſi non ri
uis miſceat̃.Genera eaꝝ plurima.Et prima froticẽ nõ excedentia.Sterilem hãc.Aliubi & ipſam fertilẽ:bre/
uẽq; ramis:obiri umbra folioꝝ.Tectorii uicẽ hæc parietibus pleriſq; in locis ꝓſtat cõtra aſpgines.Sunt e ꝓ
cerioribus ſiluæ arbore ex ipſa folioꝝ aculeo fruticante circa totas pectinati:quas ſilueſtres intelligi neceſſe
eſt.Inſerta tamẽ libidine etiam mitioribus ſe miſcent.Reliquæ teretes atq; proceræ denſis gradatiſq; cor/
ticum pollicibus:ut orbibus faciles ſe ad ſcandẽdum orientis populis ꝓbent:Vtilem ſibi arboriſq; induuiis
circulum mira pernicitate tum homine ſubeunte.Coma omnis in cacumine:& pomum eſt:inõ inter folia
ut in cæteris:ſed ſuos ĩter ramos palmitibus racemoſum.Vtraq; natura uuæ atq; pomi.Folia cultrato mu
crone lateribus in ſeſe bifidatis bellas primum demonſtrauere gemmas.Nunc ad funes uitiliumq; nexus
& capitum leuia umbracula funduntur.Arboribus immo potius omnibus quæ terra gignit:herbiſque
etiam utrumque ſexum eſſe diligentiſſimi naturæ tradunt.Quod in plenum ſatis ſit dixiſſe hoc in loco.
Nullis tamen arboribus manifeſtius.Mas in palmite floret.Fœmina citra florem germinat tantum ſpinæ
modo.Vtriſque autem prima naſcitur pomi caro:poſtea lignum intus:hoc eſt ſemen eius.Argumen
tum quod paruæ ſine hoc reperiuntur in eodem palmite.Eſt autem oblongum non ut oliuis orbicula/
tum.Præterea cæſum a dorſo puluinato:& in aluo media fiſſura:pleriſque umbilicatum:unde primũ ſpar
gitur radix.Seritur autem pronum:& bina iuxta compoſita ſemina:ſuperque totidem:quoniam infirma

ſingulis planta eſt.Quaternæ coaleſcunt.Multis candidiſq; lignũ hoc a carnibus diſcindit̃ tunicis aliis cor
pori adhærentibus:laxæq; diſtans tantũ a cacuminis filo adhærens.Caro matureſcit ãno.Quibuſdam ta
mẽ in locis ut cypro:q̃q̃ ad maturitatẽ non pueniat grato ſapore dulcis eſt & foliũ:ibi latius:fructuſq; reliq̃s
rotũdior.Nec ut deuoret̃ corpus:ueꝝ ut ex putatur ſucco mõ expreſſo.Et in arabia languidæ dulces tra
dunt̃ eſſe palmæ.Quã q̃ Iuba apud ſcenitas arabas præfert oĩbus ſaporibus q̃ uocãt dabulan.Cætero nõ ſi
ne maribus gignere fœminas ſpõte edito nemore cõfirmãt.Circaq; ſingulos plures nutare in eũ ꝓnas blã
dioribus comis.Illũ erectis hiſpidũ afflatu uiſuq; ipſo & puluere ẽt reliquas maritare.Huius arbore exciſa
uiduas poſt ſterileſcere fœminas.Adeo eſt Veneris intellectus uti coitus ẽt excogitatus ſit ab hoĩe:ex ma
ribus flore ac lanugine:interim uero tãtũ puluere inſparſo fœminis.Serunt̃ ãt palmæ & trunco duoꝝ cu
bitoꝝ longitudine a cerebro ipſo arboris uiridi fiſſuris diuiſo atq; defoſſo.Et ab radice auulſæ uitalis ẽ ſa
tus:& ramoꝝ tenerrimis.In aſſyria ipſa quoq; arbor ſtrata in ſolo humido tota radicat̃:ſed in frutices non
in arborem.Ergo plantaria inſtituũt:anniculaſq; transferũt:& iteꝝ binas.Gaudent.n.mutatiõe ſedis:uer
na alibi:in aſſyria aũt circa canis ortũ.Nec ferro attingũt ibi nouellas:ſed religant comas:ut in altitudinẽ
exeãt.Robuſtas deputant:craſſitudinis gratia ſemipedales ramoꝝ relinquentes trũcos.Qui deciſi alibi ne
cãt matrẽ.Diximus ſalſum ab iis ſolum diligi.Ergo ubi nõ eſt tale:ſalẽ aſpergũt:nõ radicibus:ſed longius
paulo.Quædã in ſyria & ægypto in binos diuidũt ſe truncos:in creta & ternos:q̃dã & in q̃nos.Ferũt ſtari ĩ
trimatu.In cypro uero ſyria ægypto q̃drimæ aliæ:aliæq; q̃nquẽnes:aliæ altitudine hoĩs:nullo intus pomi
ligno q̃diu ſunt nouellæ:ob id ſpadonũ accepto noĩe.Genera eaꝝ multa.Sterilibus ad materias operaque
lautiora utit̃ aſſyria:& tota perſis.Sũt & cæduæ palmaꝝ quoq; ſiluæ:germinãtes rurſus ab radice ſucciſæ.
Dulcis medulla eaꝝ in cacumine q̃d cerebꝝ appellant:exeptaq; uiuũt:q̃d nõ aliæ.Vocãt ãt chamæriphes:
folio latiore ac molli:ad uitilia utiliſſimo.Copioſæ ĩ creta:Sed magis ĩ ſicilia.E palmis prĩæ uiuaces igniſq;
lentus.Frutiferaꝝ aliis breuius lignũ in pomo:aliis lõgius.His mollius:illis durius.Quibuſdã oſſeũ:lima
uel lunatum tũq; dẽte contra faſcinantes religione politũ.Aliud pluribus ueſtitũ paucioribuſue tũicis.Aliud craſſiori
bus tenuioribuſue.Ita fiũt unde quiſquaginta genera:ſi q̃s oĩum pſeq̃ uelit̃ noĩa ẽt barbara:uinorũq; ex his
differẽtias.Clariſſimæ oĩum:quas regias appellauere ab honoribus quoniã regibus tãtũ pſidis ſeruarent̃
babylone natæ uno in horto bagoi.Ita.n.uocãt ſpadones:q apud eos ẽt regnauere.Hortus ille nũq̃ niſi do
minantis in aula fuit.At in meridiano orbe p̃cipuam obtinent nobilitatem ſyagri.Proximamq; margari
des.Eæ breues cãdidæ:rotũdæ:acinis q̃ balanis ſimiliores.Quare & nomen a margaritis accepere.Vna ea
rum arbor in chora eſſe traditur:una & ſyagrorum.Mirumque de ea accepimus cum phœnice aue;quæ
uel quoniam putatur ex huius palmæ argumento nomen accepiſſe:iterum mori ac renaſci ex ſeipſa:quod erat prius po
mis refertam.Ipſum pomum grande:durum:horridum:& a cæteris generibus diſtãs:ſapore ferino:quẽ
ferme ſiagris nouimus:euidentiſſimeq; cauſa eſt nominis.Quarta auctoritas ſandalidũ:a ſimilitudine ap
pellatam.Iam in æthiopiæ fine quinq; earum nec plures arbores traduntur:nõ raritate magis q̃ ſuauitate mi
rabiles.Ab iis caryotæ maxime celebrãt̃ & cibo q̃demi:ſed & ſucco uberrimæ.Ex quibus p̃cipua uina oriẽ
ti iniqua capiti:unde pomo nomen.Sed ut copia ibi atq; fertilitas:ita nobilitas in iudæa:nec in tota:ſed hie
recunte maxime.Quamquam laudatæ & rhachelaidæ:& phaſelidæ:atq; libyadæ gentis eiuſdem conual
libus.Dos his præcipua.Succo pingui lactentibus:quodamq; uini ſapore in melle p̃dulci.Sicciores in hoc
genere Nicolai:ſed amplitudinis præcipue:quaterni cubitorum longitudinem efficiunt.Minus ſpecioſæ:
ſed ſapore caryotarum ſorores:& ob hoc adelphides dictæ:proximam ſuauitatem habent:non tamen ean
dem.Tertium ex iis genus:pateti:& nimio liquore abundat.Rumpitq; ſe pomi ipſius etiam in ſuam ma
Vel pateton trem ebrietas calcatis ſimile.Suum genus ſed e ſicciore turba iacens dactylis prælonga gracilitate curuatis
in terram. Nam quos ex iis deoꝝ honori dicamus:idæos appellauit iudæa gens contumelia numium in
ſignis.In totum arentes thebaides atq; arabicæ:macro corpore exiles:& aſſiduo uapore torrentes.Cruſtã
uerius q̃ cutem obducunt.In ipſa quidem æthiopia friatur hæc:tanta eſt ſiccitas:& farinæ mõ ſpiſſat̃ in pa
nem.Gignitur autem in frutice ramis cubitalibus:folio latiore:pomo rotundo:ſed maiore quã mali am
plitudine.Cycas uocant.Triẽnio matureſcũt.Semperq; frutici pomum eſt ſubnaſcente alio.Thebaidis fru
ctus extemplo in cados conditur:cũ ſui ardoris aĩam (ni ita fiat) celeriter expiret:marceſcitq; non retoſtus
furnis.Ex reliquo genere plebeæ uidentur.Syri hoc & Iuba tragmenta uocant.Nam in alia parte phœnicis
ciliciæq; populari ẽt noĩe a nobis appellantur.Eorum quoq; plura genera.Differunt figura rotunditatis:
aut ꝓceritatis.Differunt & colore:nigriores ac rubentes.Nec pauciores fico tradũt̃ colores.Maxime tamẽ
placent candidi.Diſtant & magnitudine prout multi cubitum effecere.Quidam:ſunt nõ ampliores faba.
Seruantur ii demum:qui naſcuntur in ſalſis atq; ſabuloſis:ut in iudæa:& cyrenaica africa.Non ite in ægy
pto:cypro:ſyria:ſeleucia:aſſyria.Quamobrem ſues & reliqua aĩalia ex iis ſaginant̃.Vitiati aut uetuſti eius
pomi ſignum eſt:deciđiſſe candidam uerrutam:quæ racemo adhæſerit.Alexandri milites palmis uiridi
bus ſtrangulati ſunt.In gedroſis id factum ẽ pomi genere.Alibi copia euenit.Eſt enim tanta muſteis ſua
uitas:ut finis mandendi non niſi periculo fiat.

De ſyriæ arboribus. CA. V.

SYria p̃ter hãc peculiares hẽt arbores.In nucũ genere piſtacia nota.Prodeſſe aduerſus ſerpẽtiũ tra
dũt̃ morſus:& potu & cibo.In ficoꝝ ãt caricas & miores eius generis:q̃ cottana uocãt.Itẽ pruna
in damaſco monte nata & myxa:utranq; iã familiarem italiæ.Ex myxis in ægypto & uina fiũt.
Iunipi ſimilitudine habent phœnices & cædꝝ minorẽ:Duo eius genera lycia & phœnicia.Dif
ferunt folio.Nã q̃ duꝝ:acutũ:ſpinoſum hẽt oxycædros uocat̃:ramoſa & nodis infeſta.Altera odore p̄ſtat.
Fructum ferũt myrti magnitudine:dulcẽ ſapoꝛ.Et maioris cædri duo genera.Quæ floret:fructũ nõ fert.

Frutiſera non floret. Et in ea antecedentem fructũ occupat nouus. Semẽ eius cupreſſo ſimile. Quidã cedralatẽ uocant. Ex hac reſina laudatiſſima. Materiæ uero ipſi æternitas. Itaq̃ & ſimulacra deoꝝ ex ea factitauerunt. Cædrinus eſt Romæ in delubro Apollo Soſianus e ſeleucia aduectus. Cædro ſimilis in arcadia ẽ arbor: quæ in phrygia frutex uocatur.

De Terebintho. CA. VI.

SYria & terebĩthũ hẽt. Ex iis maſcula ẽ ſine fructu. Fœminaꝝ duo genera. Alteri fructus rubet lentis magnitudĩe: alteri pallidus. Cũ uitæ matureſcit: nõ grãdior faba: odore iucũdior: tactu reſinoſus circa idã troadis. Sed ĩ macedonia breuis arbor hæc atq̃ fruticoſa. In damaſco ſyriæ magna. Materies ei admodũ lẽta: ac fidelis ad uetuſtatẽ: eximii ac nigri ſplẽdoris: flos racemoſus oliuæ mõ: ſed rubẽs: folia dẽſa. Fert & folliculos emittentes q̃dã aĩalia ceu culices: lẽtoreq̃ reſinoſum: q & ex cortice erumpit. Etiam rhus ſyriæ maſcula fert: ſterili fœmina: folio ulmi paulo longiore: & piloſo: folioꝝ inter ſe ſemper contrariis pediculis: gracili: breuiq̃ ramo: pelles candidæ conficiuntur. Iis ſemen lentiſci ſimile cum uua rubeſcit: quod uocatur rhus: medicamentis neceſſarium.

De ficu ægyptia & cypria. CA. VII.

ET in ægypto multa arboꝝ genera: q̃ nõ alibi. Ante oĩa ficus ob id ægyptia cognominata. Arbor moro ſimilis: folio: magnitudĩe: aſpectu. Pomũ fert nõ ramis: ſed caudice ipſo. Idq̃ ipſum ficus eſt ꝑdulcis: ſine granis iterioribus: perq̃ fœcũdo ꝓuentu: ſcalpẽdo tãtũ ferreis unguibus: aliter non matureſcit. Sed cũ factũ ẽ: quarto die demetit̃: alio ſubnaſcẽte: ſepteno ita numeroſa ꝓtu: ꝑ ſingulas æſtates multo lacte abundãte. Subnaſcit̃ ẽt ſi non ſcalpat̃ fœtus; quater æſtate: prioremq̃ expellit ĩmaturũ. Materies ꝓprii generis inter utiliſſimas. Cæſa ſtatĩ ſtagnis mergit̃. Hoc eſt eius ſiccari. Et prĩo ſidet: poſtea fluitare incipit: certoq̃ eã ſuggit alienus humor: qui aliuũ oẽm rigat. Cũ innatare cœperit: tẽpeſtiue hẽt ſignũ. Huic ſimilis quadantenus q̃ uocat̃ cypria ficus increta. Nã & illa in caudice ipſo fert pomũ & ramis: & cũ ĩ craſſitudinẽ adoleuere. Sed hæc germina emittit ſine ullis foliis radici ſimilia. Caudex arboris populo ſimilis: folium ulmo. Fructus quaternos fundit: totiens & germinat. Sed groſſus eius nõ matureſcit: niſi inciſura emiſſo lacte. Suauitas & interior fici. Magnitudo ſorbi.

De ceraunia ſiliqua. CA VIII.

SImilis ſiliqua quã iones ceraunĩã uocãt: trunco & ipſa fertilis: ſed pomo ſiliquæ. Ob id q̃dã ægyptiã ficũ dixere errore manifeſto. Nõ. n. in ægypto naſcit̃: ſed in ſyria ioniaq̃: & circa gnidũ atq̃ in rhodo: ſẽp comãtibus foliis: flore cãdido: cũ uehemẽtia odoris. Plantigera ĩmis ꝑtibus: & ideo ſuperficie flaueſcens ſuccũ auferente ſobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto: ſtatim alterum parit. Poſtea florem per arcturum hyeme fœtus enutriente.

De perſico ægypti & ſpina ægyptia. CA. IX.

AEgyptus & ꝑſicã arborẽ ſui generis hẽt ſimilẽ pyro folia retinẽtẽ. Fertilitas aſſidua eius ſubnaſcẽte craſtino fructu. Maturitas eteſiaꝝ afflatu. Pomũ longius pyro: incluſum amygdalæ putã ine & corio: colore herbido. Sed ubi nux illi: huic pomũ: differens breuitate ac mollicie. Et q̃uis blãdiat̃ ꝑdulci ſuauitas: ĩnocuũ. Materies bonitate: firmitudine: nigricia quoq̃ nihil differẽs a loto. Simulacra ex ea factitauere nõ eadẽ gr̃a q̃ fideli materie: ut ex arbore q̃ balanũ appellauimus: magna ex pte cõtorta. Naualis itaq̃ tãtũ eſt. At e diuerſo cuciĩ in magno honore palmæ ſimilis: quãdo & eius foliis utũt̃ ad textilia. Differt q̃ in brachia ramoꝝ ſpargit̃. Pomo magnitudo: quæ manũ impleat: color fuluus cõmẽdabilis ſucco & auſtero & dulci. Lignũ intus grandis firmæq̃ duritiæ: ex quo uelares detornant anulos. In eo nucleus dulcis dũ recẽs eſt. Siccatus dureſcit ad infinitũ: ut mãdi nõ poſſit niſi pluribus diebus maceratus. Materies criſpioris elegãtiæ: & ob id ꝑſis gratiſſima. Nec minus ſpina celebrat̃ in eadẽ gẽte dũtaxat nigra: quoniã incorrupta ẽt in aquis durat: ob id utiliſſima nauiũ coſtis. Candida facile putreſcit. Aculeus ſpinaꝝ & in foliis. Semẽ in ſiliq̃s: quo coria ꝑficiũt̃ gallæ uice. Flos & coronis iucũdus: & medicamẽtis utilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas q̃ cæſa anno tertio reſurgit. Circa thebas hæc ĩ ubi & q̃rcus & perſica & oliua. ccc. a nilo ſtadiis: ſilueſtri tractu & ſuis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa memphin. CA. X.

VBi prunus ægyptia non diſſimilis ſpinæ ꝓxime dictæ. Pomo meſpili: matureſcens bruma: nec folia dimittens. Lignũ in pomo grãde: ſed corpus ipſum natura copiaq̃ meſſium inſtar incolis. Purgatum enim tundunt: ſeruantq̃ eius offas. Silueſtris fuit & circa memphin regio tam uaſtis arboribus: ut terni nequirent uel circumplecti: unius peculiari miraculo: nec pomum propter uſumue aliquem: ſed euentum. Facies. n. ſpinæ: folia habet ceu pennas: quæ tactus ab homine ramis cadunt protinus: ac poſtea renaſcuntur.

De gummi generibus & papyro. CA. XI.

GVmmi optimũ eſſe ex ægyptia ſpina conuenit: uermiculatum: colore glauco: puꝝ: ſine cortice: dentibus adhærens. Preciũ eius in libras. xiii. Deterius ex amygdalis amaris: & ceraſo. Peſſimũ ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantium ulceribus aptiſſimũ. Et aliquando in olea: dentium dolori. Vlmo etiam in corico monte ciliciæ. Ac iunipero ad nihil utile. Ex ulmi uero gummi & culices ibi naſcunt̃. Fit & ex ſarcocolla: ita uocatur arbor: gummi utiliſſimum pictoribus ac medicis ſimile pollini thuris: & ideo candidum q̃ ruffum melius. Precium eius quod ſupra. Nõdum paluſtri attigimus: nec frutices animum. Prius tamen q̃ digrediamur ab ægypto & papyri natura dicetur. Cũ chartæ uſu maxime humanitas uitæ conſtet & memoria. Et hanc Alexandri magni uictoria repertam auctor eſt. M. Varro: condita in ægypto alexandria. Antea nõ fuiſſe chartarum uſum. Palmarum foliis primo ſcriptitatum.

Deinde quarundam arborum libris:Poſtea publica monumenta plumbeis uoluminibus.Mox & priuata
Vel ſce/ dis linteis confici cœpta:aut ceris.Pugillarium.n.uſum fuiſſe ante troiana tempora inuenimus apud Home/
rum.Illo uero prodente ne terra quidem ipſa tota fuiſſe:quæ nunc ægyptus intelligitur:cum in ſebenniti/
co ſaltem eius no is charta naſcatur.Poſtea adaggeratã nilo.Siquidem a pharo inſula:quæ nunc alexãdriæ
ponte iungitur:noctis dieiq; uelifico nauigii curſu terram fuiſſe ꝓdidit.Mox æmulatione circa bibliothe/
cas regum Ptolemæi & Eumenis ſupprimente chartas Ptolemæo idem Varro membranas pergami tradi
dit repertas.Poſtea promiſcue patuit uſus rei:qua conſtat imortalitas hoĩum.Papyꝝ ergo naſcit̃ in palu/
ſtribus ægypti:aut quieſcentibus nili aquis:ubi euagatæ ſtagnant duo cubita non excedẽte altitudine gur
gitũ.Brachiali radicis obliquæ craſſitudine:triangulis lateribus decem non amplius cubitorum longitu/
dine:in gracilitatem faſtigiatum thyrſi mõ cacumen includens.Semine nullo aut uſu eius alio q̄ floris ad
deos coronandos.Radicibus incolæ ꝓ ligno utuntur:nec ignis tantum gratia:ſed ad alia quoq; utenſibi/
lia uaſoꝝ.Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt.Et e libro uela tegeteſq;:necnõ & ueſtem atq; ſtragula:
ac funes.Mandũt quoq; crudum decoctũq;:ſuccum tantum deuorantes.Naſcit̃ & in ſyria circa quem odo
ratos ille calamus lacum.Neq; ad alios uſus illis:q̄ funibus.Rex Antigonus in naualibus uſus eſt rebus:mõ
dum ſparto cõmunicato.Nuꝑ & in euphrate naſcens circa babylonem papyrum intellectum eſt eundem
uſum habere quem chartæ.Et tamen adhuc malunt parthi ueſtibus litteras intexere.Præparantur ex eo
chartæ diuiſæ acu in prætenues ſed q̄ latiſſimas philuras.

De generibus chartarum:& quomodo chartæ fiant:& de chartarum probatione:& uitiis & glu
tino earum. CA. XII.

PRincipatus medio atq; inde ſciſſuræ ordine.Hieratica appellabat̃ antiquitus:religioſis tãtũ uolu
minibus dicata q̄ ab adulatione Auguſti nomen accepit.Sicut ſecunda Liuiæ a cõiuge eius.Ita de
ſcendit hieratica in tertiũ nomẽ.Proximũ amphiteatricæ datũ fuerat a confecturæ loco.Excepit
hãc Romæ Fannii ſagax officina.tenuatãq; curioſa interpollatione:principalẽ fecit e plebea:& no
men ei dedit.Quæ non eſſet ita recurata:in ſuo manſit amphiteatrica.Poſt hãc ſaitica ab oppido:ubi ma/
xia fertilitas ex uilioribus ramentis.Propiorq; etiãnũ cortici.Tæniotica a uicino loco:pondere iam hæc nõ
bonitate uenalis.Nã emporetica inutilis ſcribendo:in uolucris chartaꝝ ſegeſtriumq; in mercibus uſum ꝓ
bet:& ideo a mercatoribus cognominata.Poſt hãc papyꝝ eſt extremũq; eius ſcirpo ſimile:ac ne ad funes q
dem niſi in hũore utile.Texunturq; oẽs tabula madẽte nili aqua.Turbidus liquor uim glutini ꝓbet:cum
prio ſupina tabula:Sceda adlinit̃ longitudine papyri:q̄ potuit eſſe ſegminibus utrinq; amputatis.Trãſuer
Vel pla/ gellæ ſa poſtea crates peragit̃.Premũt̃ deinde prœliis.& ſiccant̃ ſole:atq; inter ſe pagellæ iungunt̃.A ꝓximaꝝ ſp
bonitatis diminutione ad deterrimas.Nunq̄ plures ſcapo q̄ uicenæ.Magna in latitudĩe eaꝝ differẽtia.xiii.
digitoꝝ optimis.Duo detrahunt̃ hieratice.Fãniana denos habet.Et uno minus amphiatheatrica.Paucio
res ſaitica:nec malleo ſufficit.Nã emporeticæ breuitas ſex digitos nõ excedit.Præterea ſpectant̃ in chartis
tenuitas:denſitas:candor:leuor.Primatũ mutauit Clau.Cæſar.Nimia quippe Auguſtæ tenuitas tolerãdis
non ſufficiebat calamis.Ad hoc tranſmittens litteras lituræ metum afferebat aduerſis:& alias indecoro
Vel ſta/ mina uiſu per tranſlucida.Igit̃ & ſecundo corio ſtamina facta ſunt e primo ſubtegmine.Auxit & latitudinẽ.Pe
dalis erat menſura:& cubitalis macrocolis.Sed rõ deprehendit uitiũ unius ſcedæ reuulſione plures infeſtã
te paginat̃.Ob hoc ꝓlata oĩbus Claudia:Auguſtæ in epiſtolis auctoritas relicta.Liuiana ſuam renuit:cui ni
hil e prima erat:ſed oĩa e ſecunda.Scabricia leuigat̃ dente conchaue:ſed caducæ litteræ fiunt.Minus ſor/
bet.Politur & charta magis ut ſplendeat.Rebellat ſæpe humor incurioſe datus:primoq; malleo deprehẽ
ditur:aut etiam odore cum fuerit indiligentior.Deprehendit̃ & lentigo oculis:ſed mediis inſerta glutina
mentis ceu tænia iunco papyri bibulo ibi uix littera fundente ſe:tantum ineſt fraudis.Alius igit̃ iteꝝ texen
dis labor.Glutinum uulgare e pollinis flore temperat̃ feruente aqua minimo aceti aſperſu.Nã fabrili a gũ
Vel bu/ bulo mi commiſſuræ fragiles ſunt.Diligentior cura molli panis frumentatii colata aqua feruente minimum
hunc modum intergerit.Atq; ẽt lini lenitas ſuperatur.Omne aũt glutinum nec uetuſtius eſſe uno die de
Vel fer/ mẽtati bet:nec recẽtius.Poſtea malleo tenuatur:& iterum glutino percurritur:iterumq; conſtricta erugat̃:atq;
extenditur malleo.Ita ſunt longinqua monumenta Tiberii Caiiq; Gracchoꝝ manus:quæ apud Pompo/
nium Secundum uatem ciuemq; clariſſimum uidi annos fere poſt.cc.Iam uero Ciceronis ac Diui Augu/
ſti Virgiliiq; ſæpenumero uidemus.

De libris Numæ. CA. XIII.

INgentia quidẽ exẽpla cõtra Varrõis ſniam de chartis reperiũt̃.Nãq; Caſſius Hemina uetuſtiſſi
mus auctor annaliũ quarto eoꝝ libro ꝓdidit.Cn.Terentiũ Scribam agrum ſuum in ianiculo re
paſtinentẽ offendiſſe arcã:in qua Numa q Romæ regnauit ſitus fuiſſet.In eadẽ libros eius reper
tos.P.Cornelio.L.filio Cethego.M.Bebio.Qu.filio pãphilo cõſ.Ad quos a regno Numæ colli
guntur anni.d.xxxv.& hos fuiſſe e charta.Maiore etiãnũ miraculo:qđ tot inſoſſi durauerũt annis.Qua/
ꝑp in re tanta ipſius Heminæ uerba ponam.Mirabantur alii quomodo illi libri durare potuiſſent.Ille ita
rõnẽ reddebat.Lapidẽ fuiſſe quadratũ circiter ĩ media arca uictũ candelis quaqua uerſum.In eo lapide ſſu
per libros ipoſitos fuiſſe:ꝓpterea arbitrarier eos non cõputruiſſe.Et libros cædratos ꝓpterea arbitrarier
eos tineas nõ tetigiſſe.Nulla ĩ iis libris ſcripta erãt:niſi phiæ pythagoricæ.Eoſq; cõbuſtos a.Qu.Poetilio ꝓ/
tore:q a phiæ ſcripta eẽnt.Hoc idẽ tradit.C.Pyſo cẽſorius p̃io cõmẽtarioꝝ libro.Sed libros ſeptẽ iuris põ
tificii:totidẽ pythagoricos fuiſſe.Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decretoꝝ lib.xii.fuiſſe.Ipſæ Varro
humanarum antiquitatum.vi. Antias duos libros fuiſſe.Ex iis duodecim põtificales latinos:totidẽ græ/
cos:præcepta philoſophiæ continentes.Iidem tres ponit:quo comburi eos placuerit.Inter oẽs uero conue/

niſt ſybillam ad Tarquinium Superbum tris libros attuliſſe. Ex quibus igni duo cremati ab ipſa. Tertius cum capitolio ſyllanis temporibus. Præterea Mutianus ter conſul prodidit nuper ſe legiſſe cum præſideret lyciæ: Sarpedonis a troia ſcriptam in quodam templo epiſtolæ chartam. Quo eo magis miror: ſi etiã num Homero ꝓdente ægyptus non erat. At cur ſi iam hic erat uſus: in plumbeis linteiſq; uoluminibus ſcriptitatũ conſtet? Cur & Homerus in ipſa illa lycia Bellorophonti codicillos datos non epiſtolas prodidit? Sterilitatem ſentit hoc quoq;. Factumq; iam Tiberio principe inopia chartæ: ut e ſenatu darentur arbitri diſpenſandæ: alias in tumultu uita erat.

De arboribus æthiopiæ. CA. XIIII.

Aethiopia ægypto contermina inſignes arbores non fere habet ꝑter liniferas quaꝝ natura in deſcriptione indoꝝ atq; arabiæ dicta eſt. Propior tamen huic natura lanæ: maiorq; foliculus granati modo mali. Similes & inter ſe arbores ipſæ: ꝑter hãc palmæ quales rettulimus. Inſularum arbores ambitu æthiopiæ & nemora odorata in mentione eaꝝ dicta ſunt.

De atlantis arboribus & cædrinis menſis: & quæ in his laudentur: & quæ uituperentur: & arbore trogete. CA. XV.

Atlas mons peculiari proditur ſilua: de qua diximus. Confines ei maurii quibus plurima arbor cædri & menſaꝝ inſania: quas fœminæ uiris contra margaritas regerunt. Extant hodie. M. Ciceronis in illa paupertate: & quod magis mirũ eſt: illo æuo emptæ libris. xi. Cum his memorantur & Galli Aſinii quæ libris. xi. uenundatæ ſunt. Et duæ a Iuba rege uendente. Quaꝝ alteri ꝑcium fuit libris. xv. alteri paulominus. Interiit nuper incendio: quam Cethegus decedẽs libris. xiiii. ꝑmutauerat latifundii taxatione ſi qs ꝑdia tãti mercari malit. Magnitudo ampliſſima adhuc fuit unius cõmiſſæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ. Ptolemæo quattuor pedum & ſemipedis per medium ambitũ: craſſitudine quadrantali. Maiuſq; miraculũ i ea eſt artis latente iũctura: q̃ potuiſſet eē natura Solidæ a Nomio Tiberii Cæſaris liberto cognomen trahente tribus ſicilicis infra quattuor pedes totidemq; ĩfra ſemipedem craſſitudinis. Qua in re nõ omittẽdũ uꝛ. Tiberio principi menſam quattuor pedes ſextante & ſilicio excedentẽ. Tota uero craſſitudine ſeſcũciali operimento conchylii & laminæ ꝑ medium uetuſtã fuiſſe cũ tã optima Nomio liberto eius eſſet. Cuius materia erat tuber: hoc eſt radicis uitiũ. Maximeq; ĩ eo laudatũ: qđ ſub terra totũ fuerit & rarius: q̃ q̃ ſuperne: quæq; gignũt̃ ẽt in ramis ꝓprieq; qđ tanti emitur arboꝝ uitium eſt: quaꝝ amplitudo: ac radices æſtimari poſſunt ex orbibus. Sũt ãt cupreſſo fœminæ etiãnum ſilueſtri ſimiles folio odore: caudice. Anchorarius mõs uocat̃ citerioris mauritaniæ: q laudatiſſimã dedit cædꝝ iam exhauſtus. Menſis ꝑcipua dos in uena criſpis: uel ĩ uertice ꝑuis. Illud oblõgo euenit diſcurſu: ideoq; tigritiæ appellant̃. Hoc intorto: & iõ tales pantherinæ uocant̃. Sunt & nudati criſpæ maioꝛ gratia ſi pauonũ caudæ oculos imittent̃. Magna uero poſt has gratia extra ꝑdictas criſpi dẽſa ueluti grani cõgerie: quas ob id a ſimilitudine apiatas uocant. Sũma uero oium ĩ colore. Hic maxime mulſi placet ſuis refulgens uenis. Poſt hæc amplitudo: ẽt totius caudicis. Iuuant plura quoq; in una menſa uitia. Lignum ita uocat̃. Materia ſurda & indigeſta ſimplicitas: aut platani folioꝝ modo digeſta. Illigneæ uenæ et ſimilitudo: uel coloris: & qbus maxime obnoxias facere æſtus uentiq; rimæ aut capillamenta rimas imitata. Poſtea murena nigro trãſcurrens limite: uariiſq; corticũ punctis apprehenſus papauerꝭ mõ: & in totũ atro ꝓpior color: maculæue diſcolores. Virides terra cõdũt barbari: & cæra illinũt. Artifices uero frumenti aceruis im poſſunt ſeptenis diebus: totidem intermiſſis. Mirũq; põderi quãtũ ita detrahãt. Naufragia docent̃. Nuper quoq; hanc materiam ſiccatam mari duricie & maturitate incorrupta: ſpiſſari nõ ullo mõ uehementius nutriunt̃ optimæ: ſplendeſcũtq; manuq; ſicca fricant̃: ab alienis maxime: ne ab accolis lædant̃: ut in iis genitæ. Inter pauca nitidioris uitæ inſtrumẽta hæc. Quapp reſiſtẽdũ eo quoq; paulũ uidet̃. Nota etiam Homero fuit: Trogete uocatur: ab aliis thya. Hanc igitur inter odores uri tradit in deliciis Circes: quam deã uolebat intelligi: magno errore eorum: qui odoramenta in ea uocabulo accipiunt. Cum præſertim eo *[uel thyam]* dem uerſu cædꝝ laricẽq; una tradat. In quo manifeſtum eſt de arboribus tãtum locutum. Theophaſtus q primus a magni Alexandri ætate ſcribit: q̃ circa urbis romæ quadringẽteſimũ quadrageſimũ geſta ſunt annũ: magnũ iã huic arbori honorẽ tribuit memoratas ex ea referens tẽploꝝ ueteꝝ contignationes quandamq; immortalitatem materiæ in tectis contra uitia oĩa incorruptæ. Radice nihil criſpius. Nec aliũde ꝑcioſiora opa ꝑcipuam autem eſſe eam arborem circa Hãmonis delubꝝ. Naſci & in inferiore cyrenaicæ ꝑte. De menſis tamen tacuit: Et alias nullius ante ciceronianam uetuſtior memoria eſt: Ex quo nouitiæ apparent. Alia eſt arbor eodem nomine malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine: aliis expetitum: domos etiam decorans: nec dicenda uerboſius.

De arbore loto. CA. XVI.

Eadem africa: qua uergit ad nos: inſignem arborẽ loton gignit quam uocãt celtin. Et ipſam italiæ familiarem: ſed terra mutatam. Præcipua eſt circa ſyrtes atq; naſamonas. Magnitudo q̃ pyro quenq̃ Nepos Cornelius breuem tradat. Inciſuræ in folio crebriores: alioquin ilicis uiderent̃. Differentiæ plures: eæq; maxĩe fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ: color croci: ſed ante maturitatem alius atq; alius: ſicut uuis. Naſcit̃ denſus in ramis myrti modo nõ ut in italia ceraſi: Tam dulcis ibi cibus: ut nomen etiam genti terræq; dederit nimis hoſpitali aduenarum obliuione patriæ. Ferunt uentris nõ ſentire morbũ q eũ mãdant. Melior ſine interioꝛ nucleo q ĩ altero genere oſſeus uidet̃. Vinum quoque exprimitur huic ſimile mulſo: quod ultra denos dies negat durare idem Nepos: baccaſque contuſas cum ſiliqua ad cibos doliis condi. Quin & exercitus paſtos eo accepimus: ultro citroque commeantes per africam. Ligno colos niger. ad tibiarum cantus expetitur. Et radice cultellis capulos breueſque

Vel a[…]

alios uſus excogitauit. Hæc ibi natura arboris. Eſt autem eodem noie & herba & in ægypto caulis in plau
ſtrium genere. Recedentibus.n. aqs nilí riguis: prouenit ſimilis ſabæ caule foliiſq; denſa congerie ſtipatis
breuioribus tantum gracilioribuſq;: cui fructus in capite papaueri ſimilis: inciſuris: oiq; alio mõ. Intus gra
na ceu miliũ. Incolæ capita in aceruis putrefaciũt: mox ſeparant lauãdo: & ſiccata tundũt: eoq; pane utunť.
Vel eu Mirũ eſt qđ p̃ter hæc tradiť. Sole occidẽte papauera ea cõprimi & integi foliis. Adortũ autem aperiri: dõec
phrate matureſcãt: floſq; qui eſt candidus decidat. Hoc amplius in ea pte tradũt: & ſcapum ipſum & florem ueſpe
ra mergi uſq; in medias noctes. Totũq; abire in lacum: ut ne dimiſſa qdẽ manu poſſit inueniri. Verti dein
de paulatimq; ſubrigi: & ad exortũ ſolis emergere extra aquã: ac florem pateſacere: atq; etiamnum exurge
re: ut plane ab aqua abſit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine opertã nigro cortice: q̃
lis & caſtaneas tegit. Interius cãdidũ corpus gratum cibis: ſed crudo gratius decoctũ ſiue aqua: ſiue pruna.
Nec aliunde magis q̃ purgamentis eius ſues craſſeſcunt.

De paliuro: & punico malo: & de flore punici mali. CA. XVII.

Cyrenaica regio lotõ ſuæ poſtpõit paliuro. Fruticoſior hæc: fructuq; magis rubẽs: cuius nucleus
nõ ſimul manditur. Iucundus per ſe: atq; ſuauior eſt uino. Quin & uina ſucco ſuo commẽdans.
Interior africa ad garamantas uſq; ad deſerta palmarũ magnitudine & ſuauitate cõſtat. Nobilis
maxime circa delubrũ. Hammonis. Sed circa chartaginem punicũ malũ cognomẽ ſibi uẽdicat.
Aliqui granatum appellant. Diuiſit & in genera: apyrinon uocando cui lignoſus nucleus abeſt. Sed candi
dior ei natura: & blandiores ſunt acini: minuſq; amari: diſtincti membranis. Alia ſtructura eorũ quædam
ut in fauis. Cões nucleos habentium quinq; ſpecies: dulcia: acria: mixta: acida: uinoſa. Samia & ægyptia di
uel glau ſtinguntur. Erythrocomis: & leucocomis. Corticis maior uſus ex acerbis ad pficienda coria. Flos baluſtiũ
cocõis uocatur: & medicinis idoneus: & tingendis ueſtibus: quarũ color inde nomen accepit.

Vel ba De aſiæ & græciæ fructicibus. CA. XVIII.

lauſtiũ In aſia & græcia naſcuntur frutices. Epipactis: quem aliĩ heleborinen uocant: paruis foliis: quæ
pota contra uenena pro ſunt: ſicut erices contra ſerpentes.

De timelea ſiue camelea: & tragacãthe: & de trago: ſiue ſcorpione & myrice & brya: & galla. CA. XIX.

Et in quo naſcitur granũ gnidiũ: qđ aliq linũ uocãt: Fruticẽ uero timeleã: alii camælã: aliĩ pyroſa
chnẽ: alii icneſtrõ: alii cnerõ. Et ſimilis oleaſtro: foliis anguſtioribus: gũmoſis: ſi mordeãt: myr
Vel fo ti magnitudine: ſemine: colore: & ſpecie farris: ad medicinæ tantum uſum. Tragion fruticem ſo
ris la creta inſula gignit terebinthu ſimilem & ſemine. Quod contra ſagittarũ ictus efficaciſſimum
tradũt. Eadẽ & tragacanthẽ ſpinæ albæ radice: multum prælatam apud medos: aut in caucaſo naſcenti.
uel acha Preciũ eius in libras. xiii. Tragõ & aſia fert: ſiue ſcorpionẽ ueprẽ ſine foliis ramis rubentibus: ad medicinæ
ia uſum: Myricen & italia: quam alii amaricen uocant. Achaia aũt bryan ſilueſtrem: inſignem in ea: qđ ſatiua
Vel race tantũ ferat gallæ ſimilem fructum. In ſyria & in ægypto copioſa hæc eſt: cuius infœlicia ligna appellamus:
mis quæ tamen infœliciora ſunt græciæ. Gignit.n. arborem oſtryn: quã & oſtriam uocãt ſolitariam circa ſaxa
Vel ſu aquoſa: ſimilem fraxino cortice & ramis & folio piri paulo tamen longioribus craſſioribuſq; ac rugoſis in
beunti ciſuris: quæ p totam diſcurrunt. Semine ordeo ſimili: & colore & materia dura atq; firma: qua in domũ il
bus lata: difficiles partus fieri produnt: morteſq; miſeras.

De anonymo: & adrachna: congrygia & thapſia. CA. XX.

Nec auſpicatior in leſbo inſula arbor q̃ uocatur anonymos: nõ abſimilis punicæ arbori interq; eã
& laurũ: folii magnitudine figura uero & mollicia punicæ: flore candidior eſt: ſtatim peſtem de
nuntians fert ſiliquas ſeſami ſimiles: intus granũ quadrãgula figura ſpiſſum: lætale animalibus
necnon & in folio eadẽ uis. Succurrit aliquando p̃ceps alui exinanitio. Alexander Cornelius ar
borẽ eonẽ appellauit: ex qua facta eẽt argo ſimilẽ robori uiſcũ ferenti: q̃ nec aqua nec igni poſſet corrũpi: ſi
cuti nec uiſcũ: nulli alii cogantã qđ eqdẽ ſciã. Adrachnẽ oẽs fere græci portulacæ noie interpretanť: cũ illa
ſit herba & andrachne uoceť unius litteræ diuerſitate. Cæterũ adrachne eſt ſilueſtris arbor: neq; in planis
Vel cog naſcens: ſimilis unedoni folio tãtũ minore: & nũq̃ decidente. Cortice nec ſcabro qdẽ: ſed q circũgelatus ui
grygia deri poſſit: tam triſtis aſpectu eſt. Similis & congrygia eſt folio: magnitudine minor. Proprietatem habet
fructũ amittendi lanugine pappũ uocãt: quod nulli alii arbori euenit. Similis & apharce biſera æque q̃ adra
chne. Priorẽ fructũ incipiẽte pubeſcere uua peragit: alterũ in initio hyemis. Quales eos: nõ tradiť. Et ferulã
inter externas dixiſſe cõuenient: arborũq; generi adſcripſiſſe: quoniã quarũdã naturæ ſicut diſtinguemus: li
gnum omne corticis loco habent: hoc eſt forinſecus: ligni autem loco fungoſam intus medullam ut ſam
buci. Quædam uero inanitatem ut arundines. Ferula calidis naſcitur locis: atq; tranſmaria geniculatis no
data ſcapis. Duo eius genera. Nartheca græci uocant aſſurgentem in altitudine. Nartheciam uero ſemper
humilem a genibus exeuntia folia maxima ut quæq; terræ proxima. Cætero natura eadem quæ anetho:
& fructui ſimilis. Nulli fruticum leuitas maior: ob id geſtata facilius baculorum uſum ſenectui præbet. Se
men ferulæ thapſiam quidam uocauere decepti eo: quoniã ferula ſine dubio eſt thapſia: ſed ſui generis fo
liis fœniculi: inani caule: nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulæ: radix candida. Inciſa la
cte emanat: & contuſa ſucco nec corticem abdicant omnia uenenata. Quippe etiam fodientibus nocet: ſi
minima aſpirat aura intumeſcunt corpora: faciemque inuadunt ignes ſacri: ob id cæroto prius illinunt.
Quibuſdam tamen morbis auxiliari dicunt medici permixtam aliis. Item in alopetiis ſugillatiſque ac li
uentibus: Ceu uera remedia deſint: ut ſcelera contractent. Sed iſta prætexuerunt noxio inſtrumento: tã
tumque impudentiæ eſt: ut uenenum artis eſſe perſuadeant. Tapſia in africa uehementiſſima. Quidam

caulem incidunt per meſſes:& in ipſa excauant radice:quo ſuccus confluat:ra refactumq; tollunt: alii ſoliũ.
Radicem tondunt in pila:& ſuccum in ſole coactum diuidunt in paſtillos.Nero Cæſar claritatem ei de/
dit initio imperii:nocturnis craſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thure cæraque: & ſe/
quenti die contra famam cutem ſinceram circumferens.Ignem ferulis optime ſeruari certum eſt: eaſque
in ægypto præcellere.

De cappari ſiue cinoſbato aut ophioſtaphyle:& de ſaripha. CA. XXI.

TBi & capparis firmioris ligni frutex:feminiſq; & cibi uulgati.Caule quoq; una plerunq; decer/
pto.Cauẽda eius genera peregrina.Siquidem arabicum peſtilens.Africum gingiuis inimicum.
Marmaricum uuluis:& omnium inflationibus.Apulum uomitus facit.Stomachũ & aluũ mo/
uet.Quidã eũ cynoſbaton uocant:alii ophioſtaphylem:fruticoſi eſt generis.Et ſaripha circa ni/ Vel ſati
lum naſcens duorũ cubitorũ altitudine:pollicari craſſitudine.Coma papyri:ſimiliq; manditur modo.Ra/
dice ferrariis officinis præcipua carbonis uſu propter duriciam.

De ſpina babylonis regia:& de cytiſo. CA. XXII.

NOn omittendum eſt & quod babylone ſeritur in ſpinis:quoniam non alibi uiuit.Eſtq; ſicut ui/
ſcum in arboribus.Sed illud in ſpina tãtum:quæ regia uocatur.Mirum qđ eadem die germinat:
quo iniectum eſt.Iniicitur autem ipſo canis ortu:& celerrime arborem occupat.Condiunt eo ui/
na:& ideo ſeritur.Spina illa naſcitur & athenis in longis muris.Frutex eſt & cytiſus ab Ariſto/
macho Athenienſi miris laudibus prædicatus pabulo ouium. Aridus uero etiam ſuum.Spon/
detq; iugero eius annuos perpluris uel mediocri ſolo redditus.Vtilitas herboſa:ergo & eo lætior ſatietas
qđ perq̃ modico pingueſcũt & quadrupedia:ita ut iumenta hordeũ ſpernant.Nõ ex alio pabulo lactis ma/
ior copia aut melior.Super omnia pecorũ medicina a morbis omni uſu præſtante.Quin & nutricibus in de
fectu lactis aridũ atq; in aqua decoctum potui cum uino dari iubet:firmiores celſiores infantes fore.Viri/
dem etiam gallinis:aut ſi aruerit madefactum.Apes quoq; nunq̃ de flore cytiſi pabulum contingentes ꝑ/
mittunt Democritus & Ariſtomachus.Nec aliud minoris impẽdii eſt.Seritũr cum hordeo:aut uere ſemi
ne ut porrum uel caule autumno ante brumam.Si ſemine:madidum.Et ſi deſint imbres: ſatum ſpargit.
Plãtæ cubitales pferunt ſcrobe pedali.Seritur poſt equinoctia tenerõ frutice.Perficitur triennio.Demetit:
uerno equinoctio cum florere deſinit uel pueri uel anus uiliſſima opera.Canus aſpectu breuiterq; ſi quis
exprimere uelit ſimilitudinem:anguſtioris triſolii frutex.Datur animalibus poſt biduum ſemper.Hyeme Vel alu/
uero quod inaruit:madidum.Satiant equos denæ libræ & portiõe minora animalia.obiterq; inter ordies teorum
alium capeſcere fertile eſt.Inuentus hic frutex in cytro inſula inde tranſlatus eſt in omnes cycladas mox ĩ
urbes græcas magno caſei prouentu.Propter quod maxime miror ratum eẽ in italia. Non æſtuum: non
frigorum:non grandinum: aut niuis iniuriam expaueſcit.Adiicit Higinus ne hoſtium quidem: propter
nullam gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus noſtri maris:atq; rubri:& indici. CA. XXIII.

NAſcuntur & in mari frutices arboreſq;:minores in noſtro.Rubrum enim & totus orientis ocea
nus refertus eſt ſiluis.Non habet lingua alia nomen quod græci uocant phycos: quoniam alga
herbarum magis uocabulum intelligitur.Hic autem eſt frutex. Folia lata colore uiridi gignit:
qđ quidam praſſon uocant:alii zoſtera.Alterum genus eiuſdem capillaceo folio:ſimile fœnicu/
lo:in ſaxis naſcitur.Superius iuadis haud procul littore.Verno utrunq;:& interit autumno.Circa cretam
inſulam nato in petris purpuras quoq; inficiunt.Laudatiſſimo a parte aquilonis:aut cum ſpongiis.Tertiũ
eſt gramini ſimile:radice geniculata & caule qualiter calami.Aliud genus fruticum bryon uocat folio la/
ctucæ:rugoſiore tantum.Iam hoc in terra naſcens.In alto uero abies & quercus cubitali altitudie.Ramis
earũ adhærent conchæ.Quercu ẽt tingi lanas tradunt.Glandem etiam quaſdam ferre in alto.Nã fragiis Vel inte
hæc deprehenſa urinantibuſq;.Et aliæ tradunt prægrandes circa ſycionem.Vitis enim paſſim naſcit.Sed rius
phycos ſine foliis:rubro cortice.Fit & palma fruticũ generis extra Herculis colũnas porri frõde naſcit fru
tex:& alius lauro:& thymo ſimilis:qui ambo eiecti in pumicem tranſfigurantur.At in orientem mirum ẽ
ſtatim a copto per ſolitudines nihil gigni præter ſpinam:quæ ſitiens uocatur: & hanc raram admodum.
In mari uero rubro ſiluas uiuere:maxime laurum & oliuam ferentem baccas:& cum pluat:fungos:qui ſo
le tacti mutantur in pumicem.Fruticum ipſorũ magnitudo ternorum eſt cubitorum caniculis referta:uix
ut reſpicere e naui tutum ſit:remos plerunq; ipſos inuadentibus. Qui nauigauere in indos.Alexandri mi
lites frondem marinarum arborum tradidere in aqua uiridem fuiſſe: exemptam ſole protinus in ſalem
areſcentem.Iuncos quoq; lapideos perq̃ ſimiles ueris per littora:& in alto quaſdam arbuſculas:colore bu/
buli cornus ramoſas:& in cacuminibus rubentes:cum tractarentur:uitri modo fragiles.In igne autem ut
ferrum exardeſcentes:reſtinctis colore ſuo redeunte.Eodem in tractu inſularum ſiluas operit æſtus:q̃q̃ al
tiores ſint platãis populiſq; altiſſimis:folia laurea:flos uiolæ:& odore & colore.Baccæ ut oleis:& ipſæ odo
ris iucundi autumno naſcentes:ſoliis nunquam deciduis.Harũ minores totas integit mare. Maximarum
cacumina extant:ad quæ naues religãtur:& cum deceſſerit æſtus ad radices.Alias quoq; arbores in alto ab
eiiſdem accepimus eodem in mari uiſas ſemper folia retinentes.Fructum earum lupino ſimilem.Iuba tra
dit circa troglodytarũ inſulas fruticem in alto uocari iſidos plocamon corallio ſimilem ſin foliis præciſum
mutato colore in nigrum dureſcere.Cum cadat:frangi.Item alium qui uocet charitoblepharon efficacẽ
in amatoriis.Spathalia eo facere & mõilia fœminas. Sentire eum ſe capi duratiq;:cornus mõ:& hebetare
aciem ferri.Quod ſi feſellerint inſidiæ:in lapidem tranſfigurari.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIIII.PROOEMIVM.

In quo Fructiferæ Arbores Traduntur.

EXTERNAE ARBOres indociles q̃ naſci alibi q̃ ubi cepere: & q̃ ĩ alienas nõ commeãt terras: hactenus fere ſunt. Licetq; iam de cõibus loqui quaꝝ omnium peculiaris parens uideri ꝑt italia. Noſcẽtes tãtũ mẽinerit naturas eaꝝ a nobis iteri dicĩ nõ culturas. Quãq̃ & colẽdi maxima ĩ natura portio ẽ. Illud ſatis mirari nõ queo iteriſſe q̃rũdã mẽoriã atq; ẽt noium q̃ auctores ꝓdidere notitiã. Quãuis.n.nõ cõicato orbe terraꝝ maieſtate rõani ĩperii ꝓfeciſſe uitã putet cõmertio reꝝ? Ac ſocietate ĩfeſtæ pacis? omniaq; etiam quæ occulta ante fuerant: in promiſcuo uſu facta? At hercule non reperiunt: q norint multa ab antiquis prodita: tantum priſcoꝝ cura fertilior: aut ĩduſtria fœlicior fuit ante mil. annoꝝ: inter principia litteraꝝ. Heſiodo præcepta agricolis pandere orſo: ſubſecutiſq; nõ paucis hãc curam eius: unde nobis creuit labor. Quippe cũ requirenda ſint non ſolum poſtea iuuenta: ueꝝ etiam ea quæ inuenerant priſci deſidia reꝝ internitione memoriæ inducta. Cuius uitii cauſas quis alias q̃ publicas mũdi inuenerit? Nimiꝝ alii ſubiere ritus. Circa quæ alia mentes hominum detinentur: & auaritiæ tantũ artes colunt: antea incluſis gentium imperiis intra ipſas. Ideoq; & ingeniis quadam ſterilitate fortunæ neceſſe erat animi bona exercere. Reges innumeri honore artium colebant: & in oſtentatione has ꝑferebant: opem & immortalitatẽ ſibi per illas prorogari arbitrantes. Quare abundabant & præmia & opera uitæ. Poſteris laxitas mundi & reꝝ amplitudo dãno fuit: poſtq̃ ſenator cenſu legi cœptus: iudex fieri cenſu: magiſtratum ducemq; nil magis exornare q̃ cenſus: poſtq̃ cœpere orbitas in auctoritate ſumma & potentia eſſe: captatio in queſtu fertiliſſimo: ac ſola gaudia in poſſidendo: peſſum iere uitæ precia: omneſq; a maximo bono liberales dictæ artes in contrariũ cecidere: ac ſeruitute ſola profici cœptum. Alius hanc alio modo: & in aliis adorare: eodem tamẽ tabẽdi quæſtu ad ſpes hominum tendente uoto. Paſſim uero etiam egregii aliena uitia q̃ bona ſua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit: uita ipſa deſiit. Sed nos oblitterata quoq; ſcrutabimur. Nec deterrebit quarundam rerum humilitas: ſicut nec in animalibus fecit. Quamq̃ uidemus Virgiliũ præcellentiſſimum uatem eadem cã hortoꝝ dotes fugiſſe: tantiſq; q̃ rettulit flores modo reꝝ decerpſiſſe. Beatum fœlicemq; gratiæ quindecim omnino generibus uuaꝝ nominatis: tribus oleæ: totidem pyrroꝝ: malo uero tantum aſſyrio: cæteris omnibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus q̃ a uitibus? Quarum principatus in tãtum peculiaris italiæ eſt: ut uel hoc uno omnia gentiũ uiciſſe: q̃q̃ odorifera poſſit uideri bona: q̃q̃ ubicũq; pubeſcentium odori nulla ſuauitas præfertur.

De uitium natura: & quibus modis ferant. CA. I.

VItes iure apud priſcos magnitudine quoq; inter arbores numerabantur. Iouis ſimulacꝝ in urbe populonia ex una conſpicimus uite tot æuis incorruptũ. Item maſſiliæ pateram: Metaponti tẽplum iunonis uitigineis calumnis ſtetit. Etiamnum ſcalis tectum Epheſiæ Dianæ ſcanditur uite una cypria (ut ferunt) quoniam ibi ad præcipuam altitudinem exeunt. Nec eſt ligno ulli æternior natura. Verum iſta ex ſilueſtribus facta crediderim: quando hæ uires tonſura annua coercẽtur: & uis earum omnis euocatur in palmites aut deprimitur in propagines: ſuccíq; tãtum gratia ex iis pluribus modis ad cæli mores ſoliq; ĩgẽia. Iã in cãpano agro populis nubunt: maritataſq; cõplexæ: atq; per ramos eaꝝ ꝓcacibus brachiis geniculato curſu ſcandentes cacumina æquãt: in tãtum ſublimes ut uindemiator autoratus rogum: ac tumulum excipiat. Nullo fine creſcunt: diuidiq; aut potius auelli nequeũt. Villas & domos ambiri ſingularum palmitibus ac ſequacibus loris memoria quoq; dignum. Inter prima Valerianus quoque Cornelius exiſtimauit. Vna uitis romæ in liuiæ porticibus ſubdiuales deambulationes umbroſis opaculis opacat. Eademq; duodenis muſti amphoris fœcunda. Vlmos quidem ubiq; exuperant. Miratũq; altitudinẽ eaꝝ ariciæ ferũt legatũ regis Pyrrhi: Cyneam facete luſiſſe in auſteriore guſtu uini: merito matrẽ eius pendere in tam alta cruce. Rumbotinus uocatur & alia nomine populus arbor italiæ padum trãſgreſſis: cuius tabulata in orbem patula replent: puroq; producto dracone in palmem eius inde ſubrectos ramorum digitos flagella diſpergunt. Eædẽ modici hominis altitudine adminiculatæ ſudibus horrẽt: uineaſq; faciunt: & aliæ improbo reptatu pampinorumq; ſuperfluitate peritia domini amplo diſcurſu atria media complentes. Tot differenitas uel ſola tantum italia recipit. Stat prouintiaꝝ aliquaꝝ per ſe uitis ſine ullo pedamento: artus ſuos in ſe colligens: & breuitate craſſitudinem paſcens. Vetant hoc alibi uenti: ut ĩ afri-

ca & in narbonenſis prouintiæ partibus. Excreſcereq; ultra ſuos pollices prohibitæ: ſemperq; paſtinatis ſi
miles herbaꝝ mō uagant̃ p arua: ac ſuccū terræ paſſim uuis bibunt: q̃ ob id magnitudinē infantium puero
rum in īteriore africæ p̃te exuperāt uites. Vua nō aliubi gratior callo: ut inde poſſit inueniſſe nomen dura
cini durus acinus. Namq; genera magnitudine: colore: ſaporibus acini: innumera etiānū multiplicāt̃ uino.
His purpureo lucent colore: illic fulgent roſeo: nitentq; uiridi. Cādidæ. n. nigræq; uulgare. Tument uero
māmaꝝ mō bumaſti. Prælongis dactyli porrigūt̃ acinis. Eſt & illa naturæ laſciuia: ut p̃grādibus adhæreāt
pergulis parui: mites: & ſuauitate certantes: leptorogas has uocāt. Durāt aliæ p hyemē penſili cōcameratæ
nodo. Aliæ in ſua tātū cōtinent̃ aīa ollis fictilibus: & inſup doliis incluſæ ſtipatæ uinaceis circūſudātibus.
Aliis gratiā q & uinis fumus affert. Fabrilis iiſq; gloriā p̃cipuā ī fornacibus africæ Tiberii Cæſaris auctori
tas fecit. Ante eū reticis prior menſa erat: & uuis Veronenſium agro. Quin & a patiētia nomē acinis datur
paſſis. Cōdūt̃ & muſto uuæ: ipſæq; uino ſuo inebriant̃. Aliæ decoctæ in muſto dulceſcūt. aliæ uero ſobolē
nouā in matre ipſa expectant trāſlucidæ uitro: afferq; acinis tandē: quā in doliis amphoriſue duratricē illā
firmitatē auſteritas picis infuſa pediculo. Iam inuenta uitis p ſe in uino picē reſipiēs uiēnēſem agꝝ nobili
tans. Aruerno ſecanoq;: & heluico generibus nō pridē illuſtrata. Atq; hæc Virgilii uatis ætate icognita: a cu
ius obitu nonaginta agunt̃ anni. Quid q in ſertæ caſtris ſummā reꝝ imperiumq; cōtinent? Cēturionum
in manu uitis: & opimo p̃mio tardos ordines ad lentas p̱ducit aqlas: atq; ēt ī delictis pœnā ipſam honorat.
Nec non uineæ oppugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnum optinent locū:
ut per ſeſe uino ipſo remedia ſint.

De generibus uitium. CA. II.

GEnera uitium cōprehēdi numero unus exiſtimauit Democritus: cuncta ſibi græciæ cognita ꝓfeſ
ſus. Cæteri innumera atq; infinita eſſe ꝓdiderūt. Qđ uerius apparebit ex uinis. Nec oīa dicēt̃: ſed
maxime inſignia: qppe q̃ totidē ſunt pene quot agri. Quāobrē celeberrimas uitiū aut qbus ē aliq̃ Vel ſine
ꝓprietate miraculū oſtēdiſſe ſatis erit. Principatus dat̃ amineis pp firmitatē ſenio quoq; ꝓficiſcē qua
tem utiq; uiniq; uniuſcuiuſq; uitā. Quinq; eius genera. Ex iis germana minor acino melius defloreſcit: im Vel ui
bres tempeſtateſq; tolerat. Nō item maior ſed in arbore q̃ in iugo minus obnoxia. Gemellaꝝ qbus hoc no ni eius
mē uuæ ſp geminæ dedere: aſperrimus ſapor: ſed uires p̃cipue. Ex iis minor auſtro lædit̃: cæteris uētris ali ubiq; ui
tur: ut in ueſuuio monte ſurrentiniſq; collibus. In reliquis italiæ p̃tibus nō niſi arbori accōmodata. Quin tam
tū genus lanatæ ne feres miremur aut indos: adeo lanugo eam ueſtit. Pria ex amineis matureſcit ociſſime Vel no
atq; putreſcit. Proxia dignitas ueiētanis rubēte materia. Quapp qdā rubellas appellauere uineas. Eæ mius mētanis
fertiles uinaceis & fæce nimiæ. Cōtra pruinas fortiſſimæ: ſiccitate magis q̃ ibre: æſtu q̃ algore uexant̃. Quā Vel nu
obrē ī frigidis humidiſq; pricipatū optinēt. Fertilior q̃ minor acino: & folio ſciſſa minus. Apianis apes de mātinis
dere cognomē: p̃cipue eaꝝ auidæ. Ex iis duo genera lanugine & ipſæ pubeſcūt. Diſtāt q altera celerius ma
tureſcit: q̄q̄ & altera ꝓperāte. Situs frigidos non reſpuunt: & tamē nullæ celerius ībre putreſcūt. Vina prio
dulcia auſteritatē annis recipiunt: & rubra fiūt. Nulla magis uite gaudet. Et hactenus potiſſima nobilitas
datur peculiaribus atq; uernaculis italiæ. Cæteræ aduenere chio thaſoue. Grecula non inferior amineis bo Vel coa
nitate p̃terea acino: & uua tam parua: ut niſi pinguiſſimo ſolo colere nō proſit. Eugeniā taurominitani col leſcere
les cū generoſitatis cognomine miſere albano tantū agro: quontā trāſlata ſtatim mutat̃. Nāq; eſt aliqbus tā poſſit
tū locoꝝ amor: ut oēm in iis gloriā ſuā relinquant: nec uſq̃ tranſeāt totæ. Qđ & in rhetica allobrogica: quā
ſupra picatam appellauimus: euenit: domi nobilibus nec agnoſcendis alibi. Fœcūdæ tamē bonitatis uice co
piā p̃ſtant. Eugenia feruētibus locis: rhetica tēperatis: allobrogica frigidis: gelu matureſcēs: & colore nigra.
Adhuc ex iis quas diximus: ſed ēt e nigris uina uetuſtate in albū colorē trāſeūt. Reliquæ ignobiles. Aliquā
do tamē cæli aut ſoli opera nō fallunt uetuſtatē: ſicuti feſcenia & cū ea florens biturica. Acino rarior nunq̃
floris obnoxii: quoniā antecedunt: uentiſq; & imbribus reſiſtunt. Meliores tamē algentibus: locis q̃ calidis
humidis q̃ ſitientibus. Vix ulla magis tā denſo uuaꝝ partu īpatiēs uariantis cæli: ſed cōtra tenorē unū algo
ris æſtuſue conſtans. Quæ minor eſt ex eo genere mollior. In neglecto ſolo moroſa. Pingui putreſcit. Gra
cili oīno nō ꝓuenit. Mediā temperiē delicate quærit: ob hoc ſabinis collibus familiaris. Vua eius indecora
uſu: ſapore iucūda: niſi matura ꝓtinus rapiat̃ ēt nō putreſcēs cadit. Cōtra grādines eam tuetur folioꝝ am
plitudo: atq; duricia. Inſignes iam colore inter purpureas nigraſq; medio heluolæ ſæpius uarianti: & ob id
uarianæ a qbuſdam appellatæ. Præfertur in iis nigrior: utraq; alternis annis fertilis. Sed melior uino cum
parcior. Et præcipue duo genera magnitudine acini diſcernunt̃. Quibus materies plurima: uuaq; ollis uti
liſſima: folio apio ſimilis. Baſilicā dirrhachini celebrāt. Hiſpaniæ cocolubin uocant. Rarior uua: æſtus au
ſtroſq; tolerat. Capiti inimica. Copiā larga. Hiſpani duo genera eius faciūt. Vnū oblōgo acino: altero rotū
do: nouiſſimas uindemiant. Quo dulcior cocolubis: hoc melior. Sed & auſtera trāſit in dulcē uetuſtate: &
quæ dulcis fuit in auſteritatē. Tūcq; albanū uinū æmulant̃. Tradūt ueſicæ uitiis utiliſſimū ex eis potū. Al
buelis ſūmis arboribus eſt fertilior: uiſula imis. Quāobrē circa eaſdē ſatæ diuerſitate naturæ locupletam.
Inerticulam e nigris appellauere iuſtius ſobriam dicturi: inueterato p̃cipue cōmendabilē uino: ſed uiribus
innoxiam. Siquidem temulentiam ſola nō facit. Fertilitas cōmēdat cæteras: pricipēq; heluenacā. Duo eius
genera. Maior quā quidā longam: minor quā arcā appellāt: nō tam fœcundam ſed gratiorē hauſtu. Diſcer Vel arce
nitur folio circinato. Verum utraq; gracilis. Furcas ſubdere iis neceſſariū: alioquin ubertatem ſuam non laca
tolerant. Maritimo afflatu gaudēt: roſcido odore. Nulla uitium minus italiam amat rara: parua: putreſcēs uel mar
in ea. Vinum quoq;: quod genuit: æſtate nō exuperans. Nec alia macro ſolo familiarior. Græcinus q alioqn cam
Corneliū Celſum tranſcripſit arbitrat̃ nō naturam eius repugnare italiæ: ſed culturā: auide palmites euo
cantium. Ob id fertilitatem ſuam abſumi: ſi non præpinguis ſoli ubertas laſſeſcentem ſuſtineat. Carbūcu

lari negaꝫ:magna doꝛæ:ſi ueꝝ eſt:aliqua in uire e cælo nõ eẽ uis. Aeſtũ fert ſpionia:quã qdã ſpinea uocant.
Autũniſq; & imbribus pīgueſcit. Quinimo nebulis una alit. Ob id rauẽnati agro peculiaris. Aueniculam
inter oprime defloreſcentes:& ollis aptiſſimã cãpani malũt ſcirtulã uocare:alii ſtaculã. Tarracini numiſia
nam nullas uires ꝓprias habẽtẽ:ſed totã pinde ac ſolũ ualear. Surrentinis tamẽ efficaciſſima teſtis ueſuuio
tenus. Ibi.n.murgẽtina e ſicilia potiſſima:quam pompeianã aliq uocãt. Latio demũ feracẽ:ſicut horconia ĩ
cãpania tantũ uilitatis cibariæ:ſed ubertate p̄cipua. Tolerat & annos mœrica contra omnes ictus firmiſſi
ma:niſtro acino uinis uetuſtate rubeſcentibus.

Item de uitium generibus. CA. III.

EX hactenus publica ſũt genera:cætera regionũ locorũq;:aut ex iis ĩter ſe ĩſito mixta. Siqdem thu
ſcis peculiaris eſt tudernis æquæ ẽt eius nois florentia. Eſt optimã aretio talpana & eteſiaca & cõ
ſeminia. Talpana nigra cãdidũ facit muſtũ. Eteſiaca fallax:quæ quo plus tulit:eo laudabilius fũ
dit. Mirũq; fœcunditate ceſſat. Conſeminia nigra uino minime durante. Vua maxime poſt.xv.
dies q̃ ulla alia. Minus fertilis:ſed cibaria. Huius ſolia ſicuti labruſcæ priuſq̃ decidãt:ſanguineo colore mu
tanꝫ. Euenit hoc ẽt qbuſdã aliis peſſimi generis argumento. Irtiola umbriæ meuanatiq; & piceno agro pe
culiaris eſt. Amiternino pumula. Iiſdem bãnanica fallax eſt:amãt tamẽ eã municipii uuã Põpeii noie appel
lant:q̃uis cluſinis copioſiorꝫ. Mũicipii & tyburtes appellauẽt:q̃uis oleaginã nup ĩuenerit a ſolitudĩe oliuæ
nouiſſima hæc uuaꝝ ad hoc tp̃s repta ẽ. Vinaciolã ſoli qdẽ noiauerũt ſabini ac laurẽti. Nã gauranas ſcio a ſa
lerno agro trãſlaras uocari falernas celerrĩe ubiq; degenerãtes. Necnõ tarẽtinũ gẽus aliq fecere:ꝑdulci uua.
Capnias & bucuniates & tarrupia ĩ rhuris collibus nõ ante demetũꝫ q̃ gellauerit. Pharia gaudẽt piſæ. Mu
tia peruſinia nigro aciõ ĩtra q̃driẽniũ albeſcẽte uino. Miꝝ ubiq; cũ ſole circũagi uuã:q̃ ob id ſtrepita uocaꝫ.
Et ĩ italia gallicã placere:trãs alpes uero picenã. Dixit Virg. rapſias & mareotidas & lageas cõpluresq; exter
nas:q̃ nõ repiunꝫ ĩ italia:ſed ſũt ẽt nũc ĩſignes uua nõ uino ambroſiaca duracia ſine ullis uaſis ĩ uite ſerua
bilis:tãta eſt cõtra frigora æſtus tẽpeſtateſq; firmitas. Nec orthãpelos ĩdiget arboꝛ aut palis ipſa ſe ſuſtinẽs.
Non itẽ dactylides digitali gracilitate. Colũbiæ acioſiſſimæ. Et magis purpureæ cognomĩe bimãmiæ:quã
Vel cre pedanea do nõ racemos:ſed uuas alias gerũt: Itẽ tripedanea:cui nomẽ a mẽſura ẽ. Itẽ ſcripula paſſo acio. Et rhetica ĩ
maritimis alpibus appellata diſſimilis laudatæ illi. Nãq; hæc breuis cõferta acio:degener uino:ſed cute om
niũ tenuiſſima. Nucleo quẽ chiũ uocãt:uno ac minimo. Acinũ ꝑgrãdẽ unũ alterũue habens. Eſt & nigra
aminea:cui ſyriace nomen ĩponunt. Itẽ hiſpana ĩgnobilium ꝓbatiſſima. In ꝑgulis uero ſeruꝫ eſcariæ appel
latæ e duracinis:albæ nigræq;. Et bumaſti totidẽ coloribus. Ac nondũ dictæ ægia & rhodia & uncialis:ue
luti a pondere acini. Itẽ pucia oĩum nigerrima. Et coronario naturæ luſu ſtephãitis acios foliis ĩtercurſan
tibus. Et q̃ foreſes uocanꝫ celeres ꝓuentu:uendibiles aſpectu:portatu faciles. Cõtra dãnanꝫ ẽt uiſu cinerea
& rhabuſcula:& aſiniſca. Mĩus tamẽ caudã uulpiũ imitara alopecis. Alexãdria appellaꝫ uitis circa phalachrã
breuis:ramis cubitalibus:acio nigro:fabæ magnitudĩe:nucleo molli:& minimo:obliqs racemis ꝑdulcibus
folio puo:& rotundo ſine diuiſuris. Septio ab hinc anno in narbonenſis ꝓuinciæ aruo inuẽta eſt uitis uno
die defloreſcens:ob id tutiſſima carbonicam uocant:quam nunc tota prouincia conſerit.

Inſignia culturæ uinearum. CA. IIII.

CAtonum ille primus triumpho & cenſura ſup cætera inſignis magis tamẽ etiãnũ claritate lĩarũ
p̄ceptis oĩum reꝝ expetendaꝝ datis generi romano. Inter pria uero agrũ colẽdi. Illius uero æui
cõfeſſione optimus ac ſine æmulo agricola pauca attigit uitiũ genera:quarũdã ex iis ẽt iã noĩbus
abolitis toto ſeparatim tractatu teſtatus ſniam. Cuius excellẽtia indicanda eſt: ut in omni genere
noſcamus q̃ fuerint celeberrima. Anno.dc.urbis circa captas carthaginẽ ac corĩthũ cũ ſupremũ is diẽ obiit:
& quãtũ poſtea.ccxxx.annis uita ꝓfecerit. Ergo de uitibus uuiſq; ita ꝓdidit. Qui locus uino optimus dr̃
eẽ:& oſtentus ſolibus. Amineũ minuſculũ & geminũ:eugenium:heluinum:minuſculum conſerito. Qui
locus craſſior aut nebuloſior amineum maius:aut murgentinum:apicium:lucanum ſerito. Cæteræ uites
miſcellæ maxime in quem uis agrum conueniunt. In lora rectæ cõdunꝫ. Quas ſuſpẽdas duracinas amineas
maiores:uel ad fabrũ ferrariũ ꝓ paſſis hæ recte ſeruanꝫ:Nec ſũt uetuſtiora de illa re latinæ linguæ p̄cepta
tam prope ab origine reꝝ ſumus. Amineã ꝓxime dictã:Varro ſcantianã uocat. In noſtra ætate pauca exem
pla cõſumatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittenda:ut noſcantur etiam præmia:quæ in omni re
maxime ſpectantur. Summam ergo adeptus eſt gloriam Acilius Steneleus e plebe libertina.lx.iugeꝝ non
amplius uineis excultit in momẽrano agro:atq; æque.cccc.nummis uenundatis. Magna fama & Vetula
no Egilao pinde libertino fuit ĩ cãpãiæ rure linternino:maiorq; etiam fauore hominum quoniam ipſum
Africani colebat exiliũ. Sed maxĩa eiuſdẽ Stenelei opera Rhemmium Palæmonem alias grammatica arte
celebrem in hiſce.xx.annis mercarum.dc.nummum in eõdẽ momentano decimi lapidis ab urbe diuerti
culo. Eſt autem uſq; quaq; nobilitas mercis per omnia ſuburbana:ibi tamen maxima:quoniam & negle
uel uinetis cta per indiligentiam prædia parauerat. Ac ne in peſſimis quidem elegantioris ſoli hæc aggreſſus excole
re:non uirtute animi:ſed uanitate. Quæ primo notata mira ĩ illo fuit. Paſtinatas.n.deintegro uineas cura
Steneleum agricolam imitatus ad uix credibile miraculum perduxit. Intra octauum annum .cccc.nũmũ
emptori ad dicta pendente uindemia. Cucurritq; non nemo ad ſpectandas uuaꝝ in iis uineis ſtrues litteris
uel altiores eius altioribus:contra id pigra ciuitate ſibi patrocinante. Nouiſſime Anneo Seneca principatu traditionis
ac potentia:quæ poſtremo nimia fuit ſuper ipſum. Minime utiq; miraturi Anneum rãro prædii eius amo
Vel uicinitate re captum:ut non puderet ĩnuiſo alias & oſtẽto futuro tradere palmam eam emptis quadruplicato uineis
illis intra decimum fere curæ annum:digna opera quæ in cæcubis ſetiniſq; proficeret: quando & poſtea
ſæpenumero ſeptenos culeos ſingula iugera:hoc eſt amphoras centenas quadragenas muſti dedere. Ac ne

quis uictam in hoc antiquitatem arbitraretur. Idem Cato denos culeos redire ex iugeribus ſcripſit. Effica/
cibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori: non in rubrum littus indicumue merces pe/
titasq̃ ſedulum ruris larem. Vino antiquiſſima claritas maroneo in thraciæ maritima parte genito: ut au/
ctor eſt Homerus. Neq̃ n. fabuloſa aut de origine uarie prodita ſectamur. Præterq̃ Ariſteum primum
oĩum in eadẽ gente mel miſcuiſſe uino ſuauitate ꝑcipua: utriuſq; naturæ ſpõte ꝓuenientis. Maroneũ uicies
tantũ addito aquæ miſcendũ Homerus ꝓdidit. Durat ẽt uis i eadẽ terra generi uigorq; indomitus. Quip
pe cũ mutianus ter conſul ex iis q nuperrime ꝓdidere: ſextarios ſingulos octonis aquæ miſceri cõperit præ
ſens in eo tractu. Eſſe át colore nigrum: odoratũ: uetuſtate pingueſcere. Et pramnio qđ Homerus celebra
uit: ẽt nũc honos durat. Naſcitur ſmyrnæ regiõe iuxta delubrũ matris deum. In reliquis generi claritas nõ
fuit alicui. Anno fuit omniũ generum bonitas. L. Opimio conſule: cum. C. Gracchus Tri. ple. ſeditionibus
agitatis interemptus: ea cæli temperies fulſit: quá coctură uocant ſolis opere: natali urbis. dcxxxiiii. Durát/
que adhuc uina ducentis fere annis iam in ſpeciem redacta mellis aſperi. Etenim hæc natura uinis in uetu/
ſtate eſt: ne portari per ſe queant ſine ꝓuinciæ aqua: uſq; in amaritudinem carie indomita. Sed cæteris ui/ Vel ſi
nis commendandis minima aquæ mixtura medicamenta ſunt: quo fit ut eius temporis æſtimatione i ſin nõ pui/
gulas amphoras centeni nummi ſtatuantur. Ex his tamẽ uſura multiplicata ſemiſſibus: quæ ciuilis ac mo cantur
dica eſt. In. C. Cæſaris Germanici filii principatu annis centum ſexaginta ſingulis uncias uini cõſtituiſſe no
bili exemplo docuimus referẽtes uitá Põponii Secũdi uatis: cœnáq; q̃ principi illi dedit. Tãtũ pecuniæ de/
tinent uini apothecæ. Nec alia res maius incrementũ ſentit. Ad uiceſimũ annũ maiuſue ab eo diſpendium:
non ꝑficiente ꝑcio. Rara q̃ppe adhuc fuere: nec niſi in portatis: ſingulis teſtis milia nũmum. Viennenſes ſo
li picata ſua: quorũ genera plura diximus: pluris permutaſſe: ſed inter ſeſe amore patrio creduntur. Idq; ui/
num frigidius reliquis exiſtimatur in frigido potu.

De natura uini. CA. V.

Vino natura eſt exhauſto accẽdendi calore uiſcera intus: Foris infuſo refrigerandi. Nec alienũ fue/
rit cõmemorare hoc in loco: qđ Androcides ſapientia clarus ad alexãdrũ magnũ ſcripſit: intem/
perantiá eius cohibens. Vinum potaturus rex: memento te bibere ſanguinem terræ: Sicuti uene
num eſt hoĩ cicuta: ſic & uinum. Quibus præceptis ſi ille obtemperauiſſet: profecto amicos in te Vel ita
mulentia non interemiſſet. Prorſus ut iure dici poſſit: neq; uiribus corporis utilius aliud: neq; aliud uolu/ & cicu/
ptatibus pernicioſius: ſi modus abſit. tæ uinũ

Vina Generoſa. CA. VI.

Genera autem uini alia aliis gratiora eſſe quis dubitet? aut non ex eodem lacu aliud præſtantius po
tu eſſe altero? aliud alterum germanitate præcedere ſiue teſta ſiue fortuito euentu? Quamobrem
de principatu ſe quiſq; iudicem ſtatuat. Liuia Auguſta. lxxxii. annos uitæ pucino uino rettulit ac/
ceptos non aquoſo. Gignitur in ſinu adriatici maris: non procul a timauo fonte: ſaxeo colle: mari/
timo afflatu paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc eſſe crediderim q̃
græci celebrantes miris laudibus pictanum appellauerunt ex adriatico ſinu Diuus Auguſtus ſetinum præ
tulit cunctis: & fere ſecuti principes propter confeſſa experimenta non temere cruditatibus noxiis. Ab eo
ſaliua naſcitur ſupra forum Apii. Antea cecubo erat generoſitas celeberrima in paluſtribus populetis ſinu Vel ſi/
amiclano quod iam intercidit: & incuria coloni lociq; anguſtia. Magis tamen foſſa Neronis: quam a baiano mile
lacu oſtiam uſq; nauigabilem inchoauerat. Secunda nobilitas falerno agro erat. Et ex eo maxime fauſtiano
cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoq; nimietate copiæ potius q̃ bonitati ſtudentium. Falernus
ager a ponte campano leua petentibus urbanam coloniam ſyllanam nuper capuæ contributam incipit. Fau
ſtianus autem circiter quattuor milliaria a uico ꝓpe cedias: qui uicus a ſinueſſa ſex milibus abeſt. Nec ulli
in uino maior auctoritas. Solo uinorum flamma accenditur. Tria eius genera. Auſterũ dulce: tenue. Qui/
dam ita diſtingunt. Summis collibus gauranum gigni: mediis fauſtianum: imis falernum. Non omitten/
dum autem nulli eorum quæ celebrentur: iucundum ſaporem uuæ eſſe. Ad tertiam palmam uariæ uene
re. Albanæ urbi uicinæ prædulces: ac raræ in auſtero. Item ſurrentina in uineis tantum naſcentia conuale/
ſcentibus maxime probata: propter tenuitatem ſalubritatemq;. Tiberius Cæſar dicebat conſenſiſſe medi/
cos ut nobilitatem ſurrentino darent: alioquin eſſe generoſum acetum. C. Cæſar: qui ſucceſſit illi nobilem
uappam. Certant maſſica æque ex monte gaurano puteolos baiaſq; proſpectantia. Nam falerno contermi
na ſtatana ad principatus uenere non dubie: palamq; fecere. Sua quibuſq; terris tempora eſſe ſecundum q̃
rerum prouentus occaſuſq; iũcti. Iis præponi ſolebant calena: & quæ in uineis arbuſtiſq; naſcũtur funda/
na. Ex alia uicina urbis ueliternina priuernatiaq;. Nam qđ ſigniæ naſcitur auſteritate nimia continendæ Vel uici
utile aluo: inter medicamenta numeratur. Quartum curriculum publicis epulis optinuere a Diuo Iulio nia
(is enim primus auctoritatem iis tribuit: ut epiſtolis eius apparet) mamertina circa meſſanam in ſicilia ge/
nita. Ex iis potulana ab auctore dicta: in loco proxima italiæ laudantur præcipue. Eſt & in eadem ſicilia &
taurominitatis honos lagenis pro mamertino plerumq; ſubditis. Ex reliquis autem a ſupero mari prætu/
tia: atq; anconæ naſcentia: & quæ a palma una forte enata palmeſia appellantur. In mediterraneo uero ceſe
natia mecenatiana. In ueronenſi item rhetica falernis tantum poſthabita a Virgilio. Mox optima ab inti/
mo ſinu maris hadriana. Ab infero autem latinenſia: grauicana: ſtonienſia. Etruriæ palmam luna habet: Li
guriæ genua. Inter pyreneum alpeſq; maſſilia: gemino ſapore: quando & condiendis aliis pinguius gignit
quod uocant ſuccoſum. Ceretano inter gallias conſiſtit auctoritas. De reliquis in narbonenſi genitis aſſeue
rare non eſt: quoniam officinam eius rei infecere tingentes fumo: utinamq; non & herbis ac medicamen/
tis noxiis. Quippe etiam aloen mercantur: quo ſaporem coloremq; adulterant. Verum & lõginquiora ita/

liæ ab auſonio mari nõ carẽt gloria:tarẽtina:& ſeruitiana:& coſentiæ gẽlta:& tẽpſe:ac babiæ lucanaq; ãtece
uel agri dẽtibus thurinis.Oĩum uero eoꝝ maxĩe illuſtrata meſſalle potu:& ſalute lagarina nõ ꝓcul grumẽto naſcẽ
gento tia.Cãpania nuꝑ excitauit nouis noĩbus auctoritatẽ:ſiue cura:ſiue caſu:ad q̃rtum neapoli lapidẽ trebellicis
Vel tre iuxta capuã caulinis:& in ſuo agro trebulanis:alioq̃n ſp̃ iter plebeia & triſollinis gloriata.Nã põpeianis ſũ
bellanis mũ.x.annoꝝ icremẽtũ eſt nihil ſenecta cõferente.Dolore ẽt capitĩ in ſextã horã diei ſequẽtis infeſta depre
hẽdũt.Quibus exẽplis (niſi fallor) manifeſtũ eſt patriã terrãq; referre:nõ uuã.Et ſupuacuũ generꝝ cõſecta
tionẽ in nũeꝝ cũ eadẽ uitis aliud aliis locis pulluet.Hiſpaniaꝝ laletana copia nobilitanẽ.Elegãtia uero tar
Vel luſi raconẽſia:atq; lauronẽſia:& balearica ex inſulis cõferunẽ italiæ primis.Nec ignoro multa prætermiſſa ple
tana roſq; exiſtimaturos:quãdo ſuũ cuiq; placet:& quocũq; eatur:fabula eadẽ reperiatur.Diui Auguſti iudicio
rũ ac palati peritiſſimũ e libertis cenſurã uini in epulas eius faciẽtẽ dixiſſe hoſpiti de indigena uina: nouũ
quidem ſibi guſtũ eſſe cũ atq; nõ ex nobilibus:ſed Cæſarem non aliud potaturum.Nec negauerim & alia
digna eſſe fama.Sed de quibus conſenſus æui iudicauerunt hæc ſunt.

Vina Tranſmarina. CA. VII.

NVnc ſimili mõ trãſmarina dicemus.In ſumma gloria poſt Homerica illa de qbus ſupradixius
fuere thaſiũ:chiũq;.Ex chio qđ arſiũ uocãt.Iis addidit leſbiũ Eraſiſtrati maximi medici auctori
tas circiter.cccc.l.anno urbis romæ.Nũc gratia ante oĩa eſt clazomenio:poſtq̃ parcius mari con
diũt.Leſbiũ ſpõte naturæ ſuæ mare ſapit.Nec tmolio p ſe gratia ut uino ſed cuius dulci admix
to reliquoꝝ duricia ſuauitatẽ accipiat ſimul & ætatẽ quoniã uetuſtiora ꝓtinus uidẽtur.Ab iis dignatio eſt
ſycionio:cyprio:telmeſico:tripolitico:berritio:tyrio:ſebennitico.In ægypto hoc naſcitur tribus generibus
Vel ꝓto uuaꝝ:ibi nobilius thaſio & alopece.Poſt hæc auctoritas hippodomantio:myſtico:cãtharitæ:ꝓtropo:cnĩ
po dio:catace:caumnitæ:petritæ:myconio.Nã meſogitẽ capitis dolores facere cõpertũ ẽ:Nec epheſiũ ſalubre
ẽẽ:quoniã mari & defruto cõdiaẽ.Apamenũ mulſo ꝑcipue cõuenire dr̃:ſicut ꝓtutiũ in italia.Eſt.n. & hæc
ꝓprietas generꝝ:ut dulcia utiq; iter ſe nõ cõgruãt.Exoleuit & ꝓtagiõ:qđ italicis ꝓximũ fecerãt.Aſclepiadis
ſcholæ.Apollodorus medicus in uolumine quo ſuaſit Ptolemæo regi q̃ uina biberet:italicis ẽt tũ ignotis:
laudauit ĩ põto naſpercenitẽ:mox oroeticũ:eneatheni:leucadiũ:ambraciotem:& qđ cunctis prætulit præpa
rentium.Sed minoris famæ eſſe dixit:quoniam ſex annos non placeret.

De uino quod uocatur biæon:genera.vii. CA. VIII.

HActenus bonitas uini nationibus debetur.Apud græcos iure clariſſimũ nomẽ accepit:qđ appel
lauerũt Biæon ad plurimos ualitudinũ uſus excogitatũ:ut docebimus ĩ pte medicinæ.Fit autẽ
hoc mõ.Vuæ paulũ ante maturitatẽ decerptæ ſiccãẽ acri ſole ter die uerſatæ p triduum:q̃rto ex
primũẽ:dein cadis ſole inueteranẽ.Cui marinã aquã largiorẽ miſcent:a ſerui furto origine orta
Vel leu ſic menſurã explentis.Idq; trãſlatu in albũ muſtũ leucochin appellaẽ.In aliis aũt gentibus ſimili mõ factũ
cœniũ tethalaſſomenon uocant.Thalaſſiten autẽ uaſis muſti deiectis in mare.Quo genere ꝑcox fit & uetuſtius.
Vel leu Necnon apud nos quoq; coum uinum ex italico faciendi rationem Cato demonſtrauit.Super cætera in ſo
cochrũ le quadriennio maturandum præcipiens.Rhodium coo ſimile eſt.Phorineum ſalſius coo.Omnia trãſma
Vel biẽ ria ſeptem in ſex annis ad uetuſtatem mediam peruenire exiſtimantur.
nio

De dulcium generibus.xiiii. CA. IX.

VInũ oẽ dulce minus odoratũ:quo tenuius eo odoratius.Colores uinis q̃ttuor.Albus:fuluus:ſã
guineus:niger.Pſythiũ & melãpſythiũ paſſi genera ſũt ſuũ ſaporem nõ uini referẽtia.Ciſibilites
uero mulſi ĩ galatia naſcẽs & balinciũ ĩ ſicilia.Nã ſiræũ qđ alii hepſema:nr̃i ſapã appellãt:ingenii
non naturæ opus ẽ:muſto uſq; ad tertiã ptẽ mẽſuræ decocto.Qđ ubi factũ ad dimidiã ẽ defru
ctũ uocamus.Oĩa ĩ adulteriũ mellis excogitata.Sed priora uua terraq; cõſtant.Paſſũ a cretico ciliciũ ꝓbaẽ
& africũ:& ĩ italia ꝓſciiſq; finitimis.Fieri certũ eſt ex uua quã græci ſticã uocãt:nos apianã.Itẽ ſcirpula diu
tius ĩ uite ſole uuis aduſtis aut feruẽte oleo.Quidã e q̃cũq; dulci dũ ꝑcocta alba faciũt ſiccãtes ſole:dõec pau
lo amplius dimidiũ põdus ſupſit.Tuſaſq; leniter uuas exprimũt.Deĩde q̃tũ expreſſere adiciũt uinaceis aq̃
puteanæ:ut & ſecũdariũ paſſũ faciãt.Diligentiores eodẽ mõ ſiccatis acinos eximũt:ac ſine ſarmentis made
factos uino excellenti donec ĩtumeſcãt:exprimũt.Et hoc genus ante cætera laudãt.Ac ſimili mõ aqua addi
ta ſecũdariũ faciũt.Mediũ inter dulcia uinũ eſt qđ græci aigleuces uocãt:hoc ẽ ſp muſtũ.Id euenit cura q̃m
feruere ꝓhibeẽ.Sic.n.appellant muſti in uina trãſitũ.Ergo mergũt e lacu ꝓtinus in aq̃ cados:donec bruma
tranſeat:& cõſuetudo fiat algendi.Eſt etiãnũ aliud genus eius p ſe:qđ uocat dulce narbonenſis prouintia:
& ĩ ea maxĩe uocõtia.Aſſeruaẽ eius grã uua diutius ĩ uite:pediculo in torto.Ab aliis ipſe palmes incidiẽ in
medullã.Ab aliis uua torreẽ in tegulis:oĩa ex heluẽnaca uite.Iis adiciũt aliq qđ uocãt drachytõ:uuis ĩ ſole
ſiccitatis loco cluſo p dies ſeptẽ ĩ cratibus totidẽ pedibus a terra alte:noctibus a rore defenſis:octauo die cal
catis.Ita fieri optimi odoris ſaporiſq;.Dulci e gñe eſt & melitites.Diſtat a mulſo qđ fit e muſto:cũ gnq; cõ
giis auſteri muſti cõgio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſteꝝ.Sed iter hæc genera potuũ põeř debeo
& ꝓtropũ:ita appellaẽ a qbuſdam muſtũ ſponte defluẽs anteq̃ calcenẽ uuæ.Hoc ꝓtinus diffuſum lagenis
ſuis deferuere paſſi.Poſtea in ſole.xl.diebus torrent æſtatis ſecutæ ipſo canis ortu.

De deuteriis & ſecundariis uini genera tria. CA. X.

NOn poſſunt iure dici uina: quæ græci deuterias appellant:Cato & nos loram:maceratis aqua ui
naceis.Sed tamen inter uina operaria numerantur.Tria eorum genera.Decima parte aquæ addi
ta qua muſti expreſſa ſit:& ita nocte & die madefactis uinaceis:rurſuſq; prælio ſubiectis. Alterũ
quod hoc modo græci factitauere:tertia parte eius quod expreſſum ſit addita aquæ:expreſſoq;
decocto ad tertias ptes.Tertiũ ẽ fæcibus uini expſſũ:qđ fæcatũ Cato appellat.Nulli ex iis plus q̃ anno uſus.

Quæ nuper in italia generoſa uina eſſe cœperunt. CA. XI.

VErum inter hæc ſubit mentem cum ſint genera nobilia quæ proprie uini intelligi poſſint.lxxx.
fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ eſſe.Longe p̃terea ante cunctas terras:& hinc
deinde altius cura ſerpit non a primordio hanc gratiam fuiſſe.

De uini obſeruatione Romulo rege poſita. CA. XII.

AVctoritatem poſt ſexcenteſimum forte urbis annum cœpiſſe.Romulum lacte non uino libaſſe
indicio ſunt ſacra ab eo inſtituta:quæ hodie cuſtodiũt morem . Numæ regis poſthumia lex eſt.
Vino rogum ne reſpergito.Quod ſanxiſſe illum propter inopiam rei nemo dubitet.Eadem le/
ge ex imputata uite libari uina diis nefas ſtatuit:ratione excogitata.ut putare cogerẽtur alias ara
tores & pigri circa arbuſti pericula.M.Varro auctor eſt Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis con/
tra latinos tuliſſe uini mercede:quod tum in latino agro fuiſſet.

Qui uini uſus antiquis:& de uinis antiquorum. CA. XIII.

NOn licebat id fœminis romæ bibere.Inuenimus inter exempla Egnatii Meteutini uxorem q̃ ui Vel Me
num bibiſſet e dolio:interfectam fuſte a marito:eum q; cædis a Romulo abſolutum.Fabius pi cenii
ctor in annalibus ſuis ſcripſit.Matronam:quod loculos in quibus erant claues uinariæ cellæ re
ſignauiſſet:a ſuis inedia mori coactam.Cato ideo propinquos fœminis oſculum dare:ut ſcirent
an temetum olerent.Hoc tum nomen uino erat:unde & temulentia appellata.Cn.Domitius iudex pronũ
ciauit mulierem uideri plus uini bibiſſe:q̃ ualitudinis cauſa uiro inſciente:ac dote mulctauit.Diuq; eius rei
magna parſimonia fuit.L.papyrius imperator aduerſus ſannites dimicaturus uotum fecit : ſi uiciſſet:ioui
pocillum uini.Deniq; inter dona ſextarios lactis datos inuenimus nuſquam uini.Idem Cato cum in hiſpa
niam nauigaret:unde cum triumpho rediit.Non aliud inquit uinum bibi quam remiges:in tantum diſſi/
milis iſtis qui etiam conuiuiis alia quam ſibimetipſis miniſtrant aut procedente menſa ſubiiciunt.Lauda
tiſſima apud priſcos uina erant miro odore cõdita:ut apparet in Plauti fabula : quæ perſa inſcribitur:q̃q̃ in uel myr
ea & calamum addi iubet.Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt.Sed Fabius. rhæ
Doſemnus his uerſibus decreuit.

Mittebant uinum pulchrum murrinam. E in achariſtiono.
Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoq; & Lælium & Atteum Capitonem in eadẽ ſententia fuiſſe uideo: quoniã in pſeudulo ſit.

Quod ſi opus eſt ut dulce promant idem & quid habeant roga.
Murrinam:paſſum:defrutum:mella.

Quibus apparet non inter uina modo murrinam:ſed inter dulcia quoq; nominatum.

De apothecis & de uino opimiano. CA. XIIII.

APothecas fuiſſe:& diffundi ſolita uina:anno.dcxxxiii. urbis apparet indubitato opimiani uini ar
gumento:iam intelligente ſuum bonum italia.Nondum tamen iſta genera in claritate erãt. Ita/
q; omnia tunc genita unũ habent conſulis nomẽ.Sic quoq; diu traſmarina fuerunt in auctorita/
te ad attauos uſq; noſtros ẽt falerno iã repto: ſicut appet ex illo comico uerſu Anaxipolis thaſii.

Quinq; rhaſii uini inde depromam falerni bina.

P.Licinius craſſus &.L.Cæſar cenſores:anno urbis conditæ.dc.lxv.edixerunt ne quis uinum græcum ami
neum q; octonis æris ſingula quadrantalia uenderet.Hæc enim edicti uerba ſunt . Tanta uero uino græco
gratia erat:ut ſingulæ potiones in uno conuictu darentur.Quibus uinis auctoritas fuerit ſua in menſa.M.
Varro his uerbis tradit.L.Lucullus puer apud patrem nunq̃ lautum conuiuium uidit : in quo plus ſemel
græcum uinum daretur.Ipſe cum rediit ex aſia milia cadorum:diuiſit amplius centum.C.Cenſius:quem
prætorem uidimus:chium uinum in domum ſuam illatum dicebat tum primum:cum ſibi cardiaco me
dicus dediſſet.Hortenſius ſuper.x.cados hæredi reliquit.Hactenus Varro.

De liberalitate Cæſaris in uino. CA. XV.

QVid ni & cæſar dictator triumphi ſui cœna uini falerni amphoras centum:chii cados centum iu
conuiuia diſtribuit.Idem hiſpanienſi triumpho chium & ſalernum dedit. Epulo uero in tertio
conſulatu ſuo falernũ:chium:leſbium:mamertinum : quo primum tempore quattuor genera
uini appoſita cõſtat.Poſtea ergo alia oĩa ĩ nobilitatẽ uenerũt circiter ſeptingẽteſimũ urbis annũ.

De uinis factitiis. CA. XVI.

ITaq; non miror innumerabilia pene genera factitii reperta multis ante ſæculis:quæ nunc dice/
mus omnia ad medicinæ uſum pertinentia.Omphacium quomodo fieret propter unguenta
diximus priore libro.Fit e labruſca:hoc eſt uite ſiluestri:quod uocat̃ oenanthinũ.Flores eius li Vel ma/
bris duabus in muſti cado macerati poſt.xxx.dies mutantur.Præter hoc radix labruſcæ & aci/ ceratis
no coria perficiunt.Ii paulo poſtquam defloruere:ſingulare remedium habent ad refrigerandum in mor
bis corporum ardores gellidiſſima(ut ferũt)natura.Pars eorum æſtu moritur:priuſquam reliqui qui ſol
ſticiales dicuntur.Vniuerſi nunquam matureſcunt.Et ſi prius quam tota uua matureſcat:incocta detur ci
bo gallinaceo generi:faſtidium gignit uuas appetendi.Factitiorum primum fit ex ipſo uino:quod uocant
adynamon hoc modo.Albi muſti ſextarii.xx.aquæ dimidium:feruet donec exquoquatur aquæ menſu/
ra . Alii marinæ ſextarios.x.tantundem pluuiæ in ſole.xl.diebus torrent.Dant ægris:quibus uini noxam
timent.Proximum fit e milii ſemine maturo cum ipſa ſtipula libram & quadrantem in congios duos mu
ſti macerant.Et poſt ſeptimum menſem tranſfuſo.Ex loto arbore:frutice:herba dictum eſt:uti quæq; fie
rent.Fit & e pomis quæ dicemus:interpretationibus non niſi neceſſariis additis.Proximum q; ei e palmis

quo parthi & indi utuntur:& oriens totus.Maturaꝝ quas uocant & chydæas modio in aquæ congiis tri/
Vel ca/ bus macerato expreſſoq;.Sic fit & ſycites e fico:quem alii palmiprunum:alii rrocin uocant aut ſi dulce eſſe
torcitē non libeat:pro aqua tantūdē uinaceoꝝ adiiciūr.Ex cypria fico & acetū fit pcellēs:atq; alexādrino quoq; me
lius.Vinū fit & ex ſiliqua ſyriaca:& e pyris:malotūq; oībus generibus.Sed e punicis qđ rhoiton uocāt.Et e
cornis:meſpilis:ſorbis:moris ſiccis:nucleis pineis.Hi muſto madidi exprimunť.Superiora p ſe mitia.Myr
titen Cato quēadmodū fecerit hoc paulo poſt indicabimus.Græci uero & alio modo: Ramis teneris cum
ſuis foliis in albo muſto decoctis tuſis libra in tribus muſti congiis deferuere faciunt:donec duo ſuperſint.
Quod ita ſilueſtris myrti baccis factū eſt:myrtidanum uocant.Hoc manus tingunt.Ex iis quæ in hortis
gignunť fit uinū e radice aſparago:cunila:origano:apii ſemine:ambrotono:mentaſtro:ruta:nepeta:ſerpil/
lo:marrubio.Manipulos binos tundūt in cadum muſti:& ſapæ ſextariū:& aquæ marinæ heminam.E na/
pis fit.xi.denarioꝝ pondere in ſextarios binos muſti addito.Item e ſcylla radice.Inter flores & roſæ foliis
tuſis:in linteoloq; in muſtū colatis cū pōduſculo ut ſidat.xl.pondere denarioꝝ:in ſextarios uicenos muſti
neç ante tres menſes uaſe aperto.Item e nardo gallico:& aliud e ſilueſtri.Aromatiten quoq; inuenio factita
tum non tantum unguentorū compoſitione.Primo ex myrrha(ut diximus)mox e nardo celtico:calamo:
aſpalatho:offis in muſtū:aut dulce uinum defectis.Alii de calamo:iunco:coſto:nardo:ſyriaco:amomo: ca/
ſia:cinnamomo:croco:palma:aſſaro:ſimiliter & offa.Apud alios nardi:& malobathri ſelibris in muſti con
gios duos additis.Qualia nunc quoq; fiunt pipere & melle addito:quæ alii condita:alii piperata appellant.
Inuenitur & nectarites ex herba:q̄ alii Helenion:alii medicam:alii ſymphyton: alii idem & horeſtion: alii
nectaream uocant:radice ponderis.xl.denariorum in ſextarios ſex muſti addita.Similiter in linteo. Ex cæ
teris herbis collatis fit abſinthites in.xl.ſextariis muſti abſinthii pontici libra decocta ad tertias partes: uel
ſcopis abſinthii in uinum additis.Similiter hyſopites e cilicio hyſopo unciis tribus in duos congios muſti
coniectis:aut tuſis in uinum.Fiunt utraq; & alio modo circa radices uitium ſato.Sic & helleboritē fieri ex
ueratro nigro.Cato docet.Sic fit & ſcamonites.Mira uitium natura ſaporem alienum in ſe trahendi:qua/
lem & ſalicum redolent pataumoꝝ in paluſtribus uindemiæ.Sic & helleboꝝ ſerit in thaſo:aut cucumis ſil
ueſter:aut ſcamōea:qđ uinū ectromatiū uocāt quoniā abortus facit.Fit & ex herbis:quaꝝ natura ſuo loco
dicetur.E ſtæchade & radice gētianæ:& tragorigano:& dictamo:aſſaro:dauco:elelīſphaco:panace: acoro:
Coniza:thymo:mandragora:iunco.Vocarūt & ſycinū:& ithacomelin:& lectiſphagiten:quoꝝ iā oblittera
ta rō eſt.Ex fruticū uero generi cædri utriuſq; cupreſſi:laurus:iuniperi:pini:pyri:terebinthi:calami:lētiſci.
Baccas aut lignū recēs ī muſto decoquunt.Item chamæleæ & chamæpithios & chamædryos lignum.Eo/
dem modo & ex flore in congium muſti decem denariorum pondere addito.

De hydromelle & oxymelle. CA. XVII.

Fit uinum ex aqua ac melle tantum.Quinquennio ad hoc ſeruari cæleſtem iubent aliqui pruden/
tiores.Alii ſtatim ad tertias partes decoquunt:& tertiam mellis ueteris adiiciunt.Deinde.xl.die/
bus canis ortu in ſole habent.Alii diffuſa ita decimo die obturant.Hoc uocatur hydromel:& ue/
tuſtate ſaporem uini aſſequitur:nuſquam laudatius q̄ in phrygia.Quin & acetum melle tempe/
rabatur:adeo nihil intemptatum in uita fuit.Oxymel hoc uocarunt:mellis decem libris:aceti ueteris hemi
nis quinq;:ſalis marini libra:aquæ pluuiæ ſextariis quinq; ſufferuefactis decies:mox elutriatis:atq; ita inue
teratis.Omnia ab Themiſone ſummo auctore damnata.Et hercule coactus eorum uſus uideri poteſt:niſi
ſiquis naturæ opus credit aromatiten:& ex unguentis uina cōpoſita:aut ut biberenť genuiſſe eam frutices
iſta funt cognitu iucunda ſolertia humani animi omnia exquirente.Nihil quidem ex iis anno durate:præ
terq̄ quæ uetuſtate ipſa fieri diximus.Et plura ne tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigioſa genera uini. CA. XVIII.

Svnt & in uino prodigia.Dicitur in archadia fieri qđ fecunditatem fœminis importet:uiris ra/
biem.At in achaia maxime circa caryniam abigi partum uino:atq; etiam ſi uuam edant graui/
dæ:cum differentia in guſtatu non ſit.Troezenium uinum qui bibunt negātur generare. Tha
ſios duo genera uini diuerſa facere proditur.Vnum quo ſomnus conciliertur:alterum uero quo
fugetur.Apud eoſdem uitis theriace uocatur:cuius & uinum & uua contra ſerpentium ictus medetur. Li
baneos thuris odore:ex qua diis prolibant.E diuerſo aſpendios damnata a feris.Ferunt eam nec ab alite ul/
la attingi.Thaſiam uuam ægyptus uocat apud ſe prædulcem:q̄ ſoluit aluum.Eſt contra in lycia quæ ſolu
tam firmat Aegyptus & ecbolinam habet abortiuos facientem.Vina in apothecis canis ortu mutantur q̄/
dam:poſteaq; reſtituuntur ſibi.Sic & maris nauigio:cuius iactatus iis quæ durauerint: tantum uetuſtatis
adiicere ſentitur quantum habuerint.

Quibus uinis ad ſacra uti fas:non ſit:& quibus generibus muſta condiantur. CA. XIX.

ET quoniam religione uita conſtat,plibare diis nefas:tum hētur uino pter imputatæ uitis: fulmi
ne tactæ:q̄q̄ iuxta hominis mors laqueo pependerit:aut uulneratis pedibus calcata:& qđ circū/
ciſis uinaceis profluxerit:aut ſuperne deciduo immundiore lapſu aliquo polluta.Itē græca:quo
niam aquam habeat.Vitis ipſa quoq; manditur decoctis caulibus ſummis q & cōdiunť ī aceto
ac muria.Veꝝ & de apparatu uini dixiſſe conueniat:cū græci priuatim ea pcepta tradiderit:artemq; fecerit
ſicut Euphron & Ariſtomacus & Coniades & hiceſius.Africa gypſo mitigat aſperitatem:necnon aliqbus
ſui partibus calce.Græcia argilla aut marmore:aut ſale:aut mari lenitatem excitat.Italiæ in parte aliqua ra
Vel ra/ bulana pice ac reſina condire muſta uulgare eſt ei:prouintiiſq; finitimis.Annii prioris uina nonnuſq̄ fæce
dulana acetoue condiunt.Necnon & ex ipſo muſto fiunt medicamina.Decoquitur ut dulceſcat portione uirium.
Nec durare ultra annuum ſpatium tale proditur.Aliquibus in locis decoquunt ad ſapas muſta: infuſiſq;

iis ferociam frangunt. Et in hoc tamen genere & in omni alio ſubminiſtrant uaſa ipſa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio proximo dicetur uolumine.

De picis generibus:& reſinis:& muſtis cõdiẽdis:& de aceto & fæce. CA. XX.

ARborum ſucco mannantiũ picẽ reſinãq; alia ortæ in oriẽte:aliæ in europa ferunt. Quæ inter eſt aſia utrinq; quaſdã hẽt. In oriente optimam tenuiſſimamq; terebinthi fundunt. Deinde lentiſci quam & maſticẽ uocãt. Poſtea cupreſſi acerrimã ſapoꝛ. Liqdã oẽs & rãtum reſinam. Craſſiorem uero & ad pices faciẽdas cædrus. Arabica reſina alba ẽ:acri odore difficilis coquẽti. Iudaica calloſior:& terebinthi quoq; odoratior. Syriaca attici mellis ſimilitudinẽ hẽt. Cypria antecedit oẽs. Eſt ãt melleo colore carnoſa. Colophonia p̃ter cæteras fului:ſi terãt alba fit:grauior odore. Et ob id nõ utunt ea unguentarii. In aſia q̃ fit e picea admodũ cãdida:ſpargas uocatur. Reſina omnis diſſoluitur oleo. Quidam & creta figulinaꝝ hoc fieri arbitrant. Pudetq; cõfiteri:maximũ iã honorẽ eius eẽ ĩ euellẽdis a uiroꝝ corporibus pilis. Ratio aũt cõdiẽdi muſta ĩ p̃io feruore q̃ nouẽ diebus cũ plurimũ pagit:aſperſu picis: ut odor uino cõtingat:& ſaporis q̃dã acumina. Vehemẽtius id fieri arbitrãt crudo flore reſinæ:excitariq; lẽitatẽ. E diuerſo crapulã cõpeſci:& feritatẽ nimiã:frãgiq; uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat:uirus addi. Liguriæ maxime circũpadaniſq; muſtis utilitas diſcernit hoc mõ pugnacibus muſtis crapulæ plus indit:lenibus parcius. Sũt q & ex utroq; cõdiri uelint. Necnõ alia q̃ multiplici natura. Vitiũq; muſto qbuſdã ĩ locis iteꝝ ſpõte feruere:qua calamitate cũ deferbuit depit ſaporẽ:uappæq; accipit nomẽ. Probroſum ẽt hoium cũ degenerauit aĩus. Aceti.n.nequiciæ ineſt uirtus magnos ad uſus:& ſine qs uita mitior degi nõ poſſit. Cætero uinoꝝ medicaminis tãta cura eſt:ut cinere apud quoſdã ceu gypſo alibi qbus diximus modis inſtaurent. Sed cinerẽ e uitis ſermentis aut quercu p̃ferũt. Quin & marinã aquã eiuſdẽ rei grã ex alto peti iubent: ſeruariq; ab equinoctio uerno:aut certe nocte ſolſtitio & aqlone flante hauriri:uel circa uindemiã ſi hauriat decoqui. Pix in italia ad uaſa uino cõdẽdo maxime pbat bruttia. Fit e picea reſina. In hiſpãia aũt e piceaſtris minime laudata. Eſt.n.reſina hạꝝ amara & arida & graui odore. Differentiã rõnemq; faciendi proximo uolumine demonſtrabimus inter arbores feras. Vitia p̃ter ſupradicta acor:aut fumidũ uirus:aut picis aduſtio. Experimentum uero ſi fragmenta ſubluceant:ac ſub dente lenteſcat acore iucundo. Aſia picem idicam maxime pbat:græcia piericam. Virgi.naritiam. Diligentiores admiſcẽt nigra maſticem:quæ in ponto bituminis ſimilis gignitur:& iris radicem oleumq;. Nam cæram accipientibus uaſis compertum eſt uina aceſcere. Sed transferre in ea uaſa in qbus acetũ fuerit:utilius q̃ in ea in quibus dulce:aut mulſum. Cato iubet uina concinnari:hoc.n.utitur uerbo:cinaris lexiui cum defructo cocti parte quadrageſima pulegii uel ſalis ſeſquilibra. Interim & tuſo marmore. Facit & ſulphuris mentionem. Reſinæ uero in nouiſſimis. Super omnia addi matureſcente iam uino iubet muſtum:qđ ille tortinũ appellat. Nos intelligimus nouiſſime expreſſum. Et adiici muſtis tingendi gratia coloris:ut pigmentum aliqđ uini. Atq; ita pinguius fieri. Tot ueneficiis placere cogitur. Et miramur noxia eſſe:in uitium inclinantis experimentum eſt laminæ plumbeæ mutatus ĩ eo colos. Proprium aũt inter reliquos liquores uino muceſcere:aut in acetum uerti. Extantq; medicinæ uolumina. Et fæx uini ſiccata recipit ignes:ac ſine alimento per ſe flagrat. Cinis eius nitri naturã habet:eaſdẽq; habet uires. Hoc amplius quo pinguius ſentitur.

De cellis uinariis. CA. XXI.

MAgna & collecto iã uino differẽtia ĩ cella. Circa alpes ligneis uaſis cõdũt:circuliſq; cigunt: atq; ẽt hyeme gelida ignibus rigorẽ arcẽt. Miꝝ dictu: Sed aliquãdo uiſum: ruptis uaſis ſtetere glatiatæ moles pdigũ mõ:quoniã uini natura nõ gelaſcit:alias ad frigus ſtupẽs tãtũ. Mitiores plagæ doliis cõdũt:ĩfodiũtq; terræ tota:aut ad portionẽ ſitus. Itẽ cælũ p̃bẽt. Alii uero ĩpoſitis tectis arcẽt. Tradũturq; ad hæc p̃cepta. Latus cellæ uinariæ aut certe feneſtras obuerti ĩ aqlonẽ oportere:uel uſq; ĩ exortũ æqnoctialẽ. Sterqllinia & arboꝝ radices pcul abeſſe:oĩaq; odoris euitãdi:facillimo ĩ uina tranſitu. Ficos utiq; & caprificos. Doliis ẽt ĩterualla dari:ne iter ſeſe uitia ſerpãt:cõtagiõe uini ſp ocĩſſima. Quin & figuras referre. Vẽtroſa ac patula minus utilia. Picari oportere ptinus a cãis ortu:poſtea pfũdi maria aq̃ aut ſalſa:ac leui cinere ſarmẽti ea aſpgi:uel argilla aſpera myrrha ſuffiri:ipſaſq; ſæpius cellas. Imbecilla uina demiſſis ĩ terrã doliis ſeruãda. Valida expoſitis: Nũq̃ iplẽda: Et quo ſupſit:paſſo aut de fruto pungẽdũ:admixto croco: pice ueteri:cũ ſapa. Sic eo opcula dolioꝝ medicãda addita maſtice ac pice. Bruma aperiri uetant:niſi ſereno die. Vetãt auſtro flãte:lunaue plena. Flos uini cãdidus pbat:rubẽs triſte ſignũ ẽ:ſi nõ iis uini colos ſit. Itẽ uaſis in caleſcẽtibus:opculiſue ſudãtibus. Qđ celeriter florere cœperit:odoremq; trahere:nõ fore diutinũ ipſa quoq; defruta ac ſapa cũ ſit cælũ ſine luna:hoc eſt in ſyderis eius coitu neq; alio die coq iubent. Præterea plũbeis uaſis:non æreis:nucibus iuglãdibus additis. Eas.n.fumũ excipere. Cãpaniæ nobiliſſima expoſita ſub diuo in cadiis uerberari ſole luna imbre ac uentis apriſſimum uidetur.

De uitanda ebrietate. CA. XXII.

AC ſi qs diligentius reputet:in nulla pte operoſior uita eſt:ceu nõ ſaluberrimum ad potũ aquæ liquorẽ natura dederit:quo cætera oĩa animantia utunt. Ad nos uinũ bibere & iumẽta cogimus: tantoq; opere:tanto labore:& impendio cõſtat:qđ hoĩs mẽtẽ mutet:ac furorem gignat:milibus ſcelerũ huic deditis tanta dulcedine:ut magna ps nõ aliud uitæ p̃miũ itelligat. Qui ĩmo ut plus capiamus:ſocco frãgunt uires. Et alia irritamẽta excogitant. Ac bibẽdi cã ẽt uenena cõficiunt. Aliis cicuta præſumentibus:ut bibere mors cogat. Aliis pumicis farinã:& q̃ referendo putet docere. Cautiſſimos ex iis balineis quoq; coqui uidemus:exanimeſq; efferri. Iam uero alios lectum expectare non poſſe: immo uero nec tunicam. Nudoſq; ibi protinus & anhelos ingentia uaſa corripere:uelut ad oſtentationem uirium: ac plene infundere ut ſtatim euomant:ruſuſq; hauriant. Idq; iterum tertioq;: tanquam ad perdenda uina

Vel re/ parádæ

geniti:& tanq̃ effundi illa non poſſint:niſi p humanum corpus. Ad hæc pertinent peregrinæ exercitatio/nes:& uolutatio in cœno:ac pectoroſa ceruicis repádæ oſtẽtatio. Per oĩa hæc p̃dicatᷓ ſitis q̃ri. Iam uero q̃ ua/ſa adulteriis celata? tanq̃ per ſe para docear libidines temulentia. Ita uina ex libidine hariunᷓ atq; ẽr p̃mio ſui tatᷓ ebrietas. Et ſi diis placet:emitᷓ alius ut uel q̃tũ biberit tãtũ edat:& p̃ciũ uiolẽtiæ lege accipit. Alius q̃tum alea q̃ſieritãtũ bibit. Tũc auidi matronã oculi licentᷓ. Tũc graui ꝓduntᷓ marito. Tũc aĩ ſecreta ꝓferũtᷓ. Alii teſtamenta ſua nuncupant. Alii mortifera loquũtᷓ:rediturasq; per iugulum uoces non continent:q̃ multis ita interemptis. Vulgoq; ueritas iam attributa uino eſt. Interea ut optime cadat:ſolem orientem non uidẽt ac minus diu uiuũt. Hinc pallor:& genæ pendulæ:oculorum ulcera tremulæ manus effundentes plena uaſa:& quæ ſit pœna præſens furiales ſomni:& inquies nocturna. Premiumq; ſummum ebrietatis libido portentoſa:ac iucundum nefas. poſtera die ex ore halitus fetidi:ac fere rerum omnium obliuio:morſq; me moriæ. Rapere ſe ita uitam prædicant:cum priorem diem quotidie perdant:illi uero & uenientem. Tibe/rio Claudio principe ante hos.xl.annos inſtitutum ut ieiuni biberent:potuſq; uini antecederẽt cibos:exter nis & hoc artibus:ac medicorum placitis nouitate aliqua ſeſe commendantium. Gloriam hac uirtute par/thi quærunt. Famam apud græcos Alcibiades meruit. Apud nos cognomen ẽt nouellius Tricongius Me/diolanenſis:ad proconſulatum uſq; e prætura honoribus geſtis:tribus congiis (unde & cognomẽ illi fuit) epotis uno impetu:ſpectante miraculi gratia Tiberio principe in ſenecta iam ſeuero:atq; etiam alias ſæuo. Sed ipſa iuuenta ad merum pronior fuerat. Eademq; commendatione credidere. L. Piſonem urbis Romæ curatorem ab eo delectum:q; biduo duabuſq; noctibus per potationem continuaſſet apud ipſum iam prin cipem. Nec alio magis Druſus Cæſar regeneraſſe patrem Tiberium ferebatur. Tricongii rara gloria quan/do & hæc ars ſuis legibus conſtat:non labaſſe ſermone:nec leuatum uomitione:non altera corporis parte. Dum biberet matutinas obiſſe uigilias:plurimũ hauſiſſe uno potu. Plurimum præterea aliis minoribus addidiſſe:optima fide:non reſpiraſſe in hauriendo:neq; expuiſſe:nihilq; ad elidendum in pauimentis ſum/mum ex uino reliquiſſe:diligenti ſcito legum contra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronem. M. F. binos con gios ſimul haurire ſolitum ipſi obiicit. M. q; Agrippæ a marcido ac temulento ſyphum impactũ. Etenim hæc ſunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam auferre Cicero uoluit interfectori patris ſui. M. An tonio. Is enim ante eum auidiſſime apprehenderat hanc palmam:edito etiam uolumine de ſua ebrietate: quo patrocinari ſibi auſus approbauit plane (ut equidem arbitror) quanta per temulentiam mala terrarũ orbi intuliſſet:exiguo tempore ante prælium actiacum illud uolumen euomuit. Quo facile intelligatur ebrius iam ſanguine ciuium:& tanto magis eum ſitiens. Nanq; & hæc neceſſitas uitium comitatur: ut bi/bendi conſuetudo augeat auiditatem. Scitumq; eſt ſcytharum legati:quanto plus biberint:tanto magis ſi/tire parthos. Eſt & occidentis populis ſua ebrietas:fruge madida. Pluribuſq; modis per gallias hiſpaniaſq; noĩbus aliis:ſed ratione eadem. Hiſpanii iam & uetuſtatem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoque e fruge ſibi potus ſimiles excogitauit. Nullaq; in parte mundi ceſſat ebrietas. Meros quippe hauriunt tales ſuccos:nec diluendo ut uina mitigant. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur. Heu mira uitiorum ſolertia inuentum eſt quemadmodum aqua quoq; inebriaret. Duo ſunt liquores corporibus hũanis gra/tiſſimi:itus uini:foris olei:at boꝝ e genere ambo p̃cipui. Sed olei neceſſarius. Nec ſegniter uita in eo elabo/rauit. Qũto tñ i potu igenioſior apparebat ad bibẽdũ generibus cẽtũ nonagitaq; Si ſpẽs uero æſtimetᷓ: pene duplici numero excogitatis:tantoq; paucioribus olei. De quo in ſequenti uolumine dicemus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XV.

Naturæ Frugiferarum Arborum. CA. I.

OLEAM THEOPhraſtus: celeberrimus e græcorum auctoribus urbis Romæ anno circiter quadringẽteſimoquadrageſimo negauit:niſi intra.xl. mil. paſ. a mari naſci. Feneſtella uero oĩno nõ fuiſſe i italia hiſpania atq; africa. Tarquinio Priſco regnãte:ab annis populi Ro.clxxxiii. Quæ nunc peruenit trãs alpes quoq; & in gallias hiſpaniaſq; medias. Vrbis quidem ãno q̃ngẽteſimoq̃nto: Appio Claudio Cæci nepote. L. Iunio cõſſ. olei libræ duodenis aſſibus ueniere. Et mox anno.dc.octogeſimo. M. Seruius. T. F. ædilis currulis olei dẽas libras ſingulis aſſibus præſtitit populo Ro. per totum annum. Minus ea miretᷓ qui ſciat poſt annos.xxii. Cn. Põpei.iii.cõſulatu oleũ ꝓuintiis italiã miſiſſe. Heſiodus quoq; i primis

cultũ agroꝝ docendã arbitratus uitã: negauit oleæ ſatorẽ fructũ ex ea pcepiſſe queq̃. Tã tarda tunc res erat. At nũc ẽt ĩ plãtariis ferũt: trãſlataruq̃ altero ãno decerpũt baccæ. Fabianus negat ꝓuẽire ĩfrigidiſſimis oleã neq̃ ĩ calidiſſimis. Genera earꝫ tria dixit Virg. orchites: & radios: & pauſias. Nec deſiderare raſtros: aut ſallace ullã: aut curã. Sine dubio & in iis ſolũ maxĩe cælũq̃ referre. Verũtamẽ attũdent ſicut & uites atq̃ ẽt in terradĩ gaudẽt. Cõſequẽs earꝫ uidemia ẽ: ariſq̃ uel maior oleo q̃ muſta tẽperãdi. Ex eadem qppe oliua differũt ſucci primũ oium cruda atq̃ nõdũ ĩchoatæ maturitatis: hæc ſapore ꝓſtãtiſſimo. Quin & ex ea pría unda ꝑli laudatiſſima: ac deĩde ꝑ diminutiões: ſiue (ut nuper iuentũ eſt) exilibus regulis pede incluſo. Quãto maturior bacca: tãto pinguior ſuccus: minuſq̃ gratus. Optima ãt ætas ad decerpẽdũ: inter copiã bõitatẽq̃ incipiẽte bacca nigreſcere. Noſtri uocant drupas; græci uero drypetas. Cætero diſtat an maturitas illa ĩ torcularibus fiat: an ramis. Irrigua fuerit arbor: an ſuo tantũ bacca ſucco. Nihilq̃ aliud q̃ rores cæli biberit.

De Oleo. CA. II.

VEtuſtas oleo tedũ affert: nõ itẽ ut uino: pluri mũq̃ ætatis ãnuo ẽ ꝓuida ſi libeat ĩtelligeẽ natura. Quippe temulentiæ naſcẽtibus uinis uti neceſſe nõ ẽ. Quinimo ĩuitat ad ſeruãdũ blãda ſuetustĩ caries. Oleo uoluit parci: fecitq̃ ueteratũ ea neceſſitate ꝓmiſcuũ. Et uulgo prĩcipatũ ĩ hoc quoque bono obtinuit italia toto orbe: maxĩe agro ue nafrano: eiuſq̃ parte q̃ licinianũ fundit oleum unde & liciniæ gloria ꝓcipua oliuæ. Vnguẽta hãc palmã dedere accomodato ipſis odore. Dedit & palatum delicatiore ſnía. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquum certamen inter iſtriæ terram & beticæ par eſt. Vicina bonitas ꝓuintiis: excepto africæ frugifero ſolo. Cereris totum id natura conceſſit. Oleum ac uinum inuidit tantum: ſatiſq̃ gloriæ in meſſibus fecit. Reliqua erroris plena: quem in nulla parte uitæ numeroſiorem eſſe docebimus.

De natura oliuæ: & oleæ incipientis. CA. III.

OLiuæ cõſtãt nucleo: oleo carne: amurca. Sanies ẽ hæc eius amara. Fit ex aq̃s. Ideo ſiccitatibus minima: riguis copioſa. Suus qdẽ oliuæ ſuccus ẽ oleũ: idq̃ ꝓcipue ex ĩmaturis intelligimus: ſicut de omphacio docuimus. Augeẽ oleũ ab arcturi exortu ad. xvi. calen. octob. poſtea nuclei ĩcreſcũt: & caro cũ ſitienti ĩbres copioſi acceſſere: uitiaẽ oleũ in amurcã. Huius color oliuã cogit nigreſceẽ. Vel ſucci

Ideoq̃ incipiente nigricia minimum amurcæ: ante eã nihil. Et error hoĩum falſus exiſtimantium maturitatis initiũ: qđ eſt uitio ꝓximum. Deinde q̃ oleũ creſcere oliuæ carne arbitranẽ: cum ſuccus oĩs in corpus abeat: lignumq̃ intus granſdeſcat. Ergo tũ maxime riganẽ. Quod ubi cura multa ſine imbribus accidit: oleũ abſumiẽ: niſi ſecuta ſerenitate: q̃ corpus extenuet. Oĩno. n. ut Theophraſto placet: ẽ olei cã color. Quare & ĩ torcularibus ẽt ĩ cellis multo igni quæriẽ. Tertia eſt culpa in parſimonia: q̃m ꝑ ĩpẽdiũ decerpẽdi expectaẽ: ut decidat oliua. Qui mediũ temperamentum in hoc ſeruant: perticis decutiunt: cum iniuria arborum ſequentis anni dãno. Quippe oliuantibus lex antiquiſſima fuit. Oleam ne ſtringito: neue uerberato. Qui cautiſſime agunt: harundine leui ictu: nec aduerſos percutiunt ramos. Sic quoq̃ alternare fructus cogitur decuſſis germinibus. Nec minus ſi expectaẽ ut cadat. Herẽdo. n. ultra ſuum tps: abſumunt uenientibus alimentum: & detinent locum. Argumentum eſt: q̃ niſi ante fauonium collectæ: nouas uires reſumũt: & difficilius cadunt. Primũ ergo ab autũni colligitur initio opere non natura pauſia: cui plurimum carnis mox orchites: quibus olei: poſt radios. Has. n. ociſſime occupat æſtas: quia ſunt tenerrimæ: & amurca cogit decidere. Differunt uero ẽt in martium menſem calloſæ contra humorem pugnaces: ob idq̃ minime: licinia: cominia. Contra ſergia: quam ſabini regiam uocant: non ante fauonii flatum nigreſcentes: hoc ẽ ad. vi. idus febr. Tunc arbitrantur eas matureſcere: & quoniam probatiſſimum fiat ex iis oleum. Accedere ẽt ratio prauitati uidetur. Feruntq̃ frigore ſterilitatem fieri: ſicut copiam maturitate: cum ſit illa bonitas non tpis ſed generis tarde putreſcentis in amurcam. Similis error collectam ſeruandi in tabulatis: nec priuſq̃ ſudet premendi: cum omni hora oleum decreſcat: amurca augeatur. Itaq̃ uulgo non amplius ſenas libras ſingulis modis exprimi dicunt. Amurcæ menſuram nemo agit quanto eo copioſior reperiatur in eodem genere diebus adiectis. Oĩno in uita error publicus. Tumore oliuæ creſcere oleum exiſtimãtium: præſertim cum magnitudine copiã olei non conſtare: indicio ſint quæ regiæ uocantur: ab aliis maiorinæ: & ab aliis phauliæ grandiſſimæ: alioquin minimo ſucco. Et in ægypto carnoſiſſimis olei exiguum. Decapoli uero ſyriæ per q̃ paruæ: nec cappari maiores: carne tamen cõmedanẽ. Quã ob cãm italicis tranſmarinæ præferũtur in cibis cum oleo uincantur. Et in ipſa italia cæteris picenæ: & ſidicinæ. Sale ille priuatim condiunẽ: ut & reliquæ amurca ſapaue. Necnõ aliquæ oleo ſuo ſine acceſſita cõmendatione puræ ĩnatant. Colymbades franguẽ eædemq̃ herbarum uiridium ſapore condiuntur. Fiunt & præcoces feruenti aqua perfuſæ: quã libet ĩmaturæ. Mirũq̃ dulcẽ ſuccũ oliuas bibere: & alieno ſapore infici. Purpureæ ſunt & in iis & ĩ uuis ĩ nigrum colorem tranſeuntibus pauſiæ. Sunt & ſuperbe præter iam dicta genera. Sunt & prædulces per ſe tantum ſiccatæ: uuiſq̃ paſſis dulciores. Admodũ raræ in affrica: & circa emeritam luſitãiæ. Oleum ipſum ſale uindicatur a pinguitudinis uitio. Cortice oleæ conciſo odorem accipit medicati: alias ut uino palati gratia nulla eſt. Nec tã numeroſa differentia. Tribus ut plurimum bonitatibus diſtat. Odor intenui argutior: & is tamen etiam in optima breuis.

De natura olei. CA. IIII.

OLeo natura tepefacere corpus: & cõtra algores munire. Eidẽ feruores capitis refrigerare. Vſum eius ad luxuriã uertere græci uitioꝝ oium genitores in gymnaſiis publicãdo. Notũ ẽ magiſtratus honoris eius octogenis ſeſtertiis ſtrigmenta olei uendidiſſe. Oleæ honorem romana maieſtas magnum præbuit. Turmas equitum idibus iuliis ex ea coronando. Item minoribus triumphis ouantes. Athene quoq̃ uictores olea coronant: græci uero oleaſtro olympiæ.

De cultura oliuarum. CA. V.

NVnc dicemus Catonis placita de oliuis. In calido & pingui ſolo radiũ maiorem: ſalentinam: or
chitem: pauſiam: ſergianam: cominianam: albiferam ſeri iubet. Adiicitq́ ſingulari prudentia q̃
Vel in earum in iis locis optimam eſſe dicant. In frigido autem & macro liciniam. Pingui.n. aut ferue
ſingulis ti uiciari eius oleũ: arboremq́ ipſam fertilitate conſumi. Muſco præterea & rubro infeſtari. Spe
ctare olivieta in fauonium loco expoſita ſolibus cenſet.

De ſeruandis oliuis: & quõ faciendũ oleum. CA. VI.

NEc alio ullo mõ laudat condi oliuas optime orchites & pauſitas q̃ uel uirides ĩ muria: uel fractas
in lentiſco. Oleũ q̃ acerbiſſima diu optimũ fieri. Cætero q̃ primũ e terra colligẽdã. Si iqnata ſit
lauãdã. Siccari triduo ſatis eẽ. Si gelẽt frigora: quarto die pmẽdã. Hãc & ſale eſpgi. Oleũ ĩ tabula
Vel fra- to minui: deteriuſq́ fieri. Itẽ in amurcã: & fracibus. Eæ ſunt carnes: & inde feces. Quare ſæpius
ces die decapulandũ. Præterea cõchas & plũbeas cortinas ere uiciari. Feruentibus oĩa ea fieri clauſiſq́ torculari
bus: & q̃ minime uẽtilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de cauſa e nucleis ipſaꝝ ignis aptiſſimus
& e cortinis in labra fundẽdũ: ut fraces & amurca liquent. Ob id crebrius uaſa mutãda. Fiſcinas ſpongia
tegẽdas: ut q̃ maxime pura ſinceritas cõſtet. Poſtea inuentũ ut lauarent: utiq́ feruenti aqua. Protinus præ lo
ſubiicerent ſolidæ. Ita.n. amurca exprimit. Mox trapetis fractæ pmerent. Iteꝝ premi pluſq̃ centenos mo
dios non pbant. Factus uocat. Qđ uero poſt molam primum excuſſum eſt flos factus. Tres geminiſ foros a
quaternis hominibus nocte ac die premi iuſtum eſt.

De oleo factitio. CA. VII.

NOn erat tũ factitiũ oleũ. Ideoq́ arbitror nihil a catone dictũ. Nũc eius genera plura. Primũ pſequi
mur ea: q̃ ex arboribus fiũt: & iter illas ante oẽs ex oleaſtro. Tenue id: multoq́ amarius q̃ oleæ: tã
tũ ad medicamẽtũ utile. Simillimũ huic ineſt ex chamælea frutice ſaxoſo nõ altiore palmo: ſoliis
oleaſtri: bacciſq́. Proximũ fit & e tyci arbore in ægypto copioſe. Alii crotonem: alii rhibin: alii ſi-
ſamũ ſilueſtre appellãt. Ibiq́ nõ pridẽ. Et in hiſpania repẽte puenit altitudine oleæ: caule ferulaceo: folio ui
tiũ: ſemine uuaꝝ gracilium: pallidarũq́. Noſtri eã uocãt rhicinũ a ſimilitudine ſeminis. Coqt id ĩ aqua: inna
tãſq́ oleũ tollit. At ĩ ægypto ubi abũdat ſine igni & aq̃ ſale aſpſũ exprimit: cibis fœdũ lucernis exile. Amyg
dalinũ qđ aliq netopũ uocãt: ex amaris nucibus arefactis: & ĩ offã cõtuſis aſperſum aq̃: & iteꝝ tuſis exprimi
tur. Fit & lauro admixto drupaꝝ oleo. Quidãq́ e baccis exprimũt tãtũ. Alii foliis mõ. Alii folio & cortice
baccaꝝ. Necnon ſtyracẽ addũt: alioſq́ odores. Optima laurus ad id latifolia: ſilueſtris: nigra baccis. Simile
eſt e myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tundunt baccæ aſperſæ calida aqua: mox decoquũt. Alii folioꝝ
molliſſima decoquũt in oleo: & exprimũt. Alii deiecta ea in oleũ prius ſole macerãt. Eadẽ rõ & in ſatiuo myr
to: ſed pfert ſilueſtris: minore ſemine: quã qdã oxymyrſinen uocant: alii chamæmyrſinen: alii acoron a ſi-
militudine. Hæc eſt.n. breuis: fruticoſa. Fit & ex citro: cupreſſo: nucibuſq́ iuglãdibus: qđ caryinõ uocãt. Ma
lis cædri qđ cædreleon. Ex grano quoq́ gnidio purgato ſemine & tuſo. Itẽ lentiſco. Nã & cyprinũ ẽ: e glã-
de ægyptia: ut fieret odoꝝ cã dictum eſt. Indi etiam ex caſtaneis & ſiſamo atq́ oriza facere dicunt. Icthyo-
phagi e piſcibus. Inopia cogit aliquãdo luminũ cã & e platani baccis fieri aqua & ſale maceratis. Et oenan-
thinũ fit de ipſa oenãthe: ut dictũ ẽ in unguentis. Gleucino muſtũ incoquit uapore lento. Ab aliis ſine igne
circundatis uinaceis diebus. xxii. bis ſingulis pmixtum. Conſumiturq́ muſtũq́ oleo. Alii non ſanſucũ tan
tum admiſcent: ſed etiam præcioſiora odoramenta. Et in gymnaſiis quoq́ conditur odoribus: ſed uiliſſi-
mis. Fit & de aſpalatho: calamo: balſamo: iri: cardamomo: meliloto: nardo: gallico: panace: ſanſuco: helẽio:
cinami: radice: omnium ſuccis in oleo maceratis expreſſiſq́. Sic & rhodinũ e roſis: iuncinum e iunco: quod
eſt roſaceo ſimillimum. Item hyoſcyamo: lupinis: & narciſſo. Plurimum autem ĩ ægypto e rhaphani ſemi
ne aut gramine herba qđ agroſtinon uocant. Item ſiſamo: & urtica: qđ cnicinon appellant. E lilio & alibi fit
ſub diuo ſole: luna pruina maceratum. Suis herbis componunt inter cappadociam & ſeleuciam: qđ ſeleuti
cum appellant: neruis admodum utile. Sicut in italia e gummi. E pice fit qđ picinum appellant: cum con-
coquitur ueleribus ſupra halitum eius expãſis: atq́ expreſſis. Probatũ maxime e brutia. Eſt enim pinguiſ-
ſima & reſinoſiſſima. Color oleo fuluus. Spõte naſcitur in ſyriæ palmyris: qđ eleomeli uocãt. Manat ex ar
boribus pingue: craſſius melle: reſina tenuius: ſapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq́ oleo uſus eſt ad q̃
dam genera morborum. Exiſtimatur & ebori uindicãdo a carie utile eſſe. Certe ſimulacrum Saturni Ro
mæ intus oleo repletum eſt.

De Amurca. CA. VIII.

SVper omnia ãt celebrauit amurcã laudibus Cato. Dolia olearia cadoſq́ illa ĩbui: ne bibãt oleũ.
Amurca ſubigi areas terendis meſſibus ut formicæ rimæq́ abſint. Quin & lutum parietũ & te-
ctoria & pauimenta horreorum frumenti. Veſtiarium etiam contra teredines: ac noxia anima-
lia amurca aſpergi. Semina frugũ perfũdi. Morbis q̃drupedũ arboꝝ quoq́ mederi illa: efficaci
ad ulcera: ĩteriora hũani: quoq́ oris. Lora ẽt ac coria oĩa & calceamina: axeſq́ decocta ungi atq́ æramenta
cõtra eruginẽ. Coloriſq́ gratia elegãtioris & totã ſuppellectilẽ ligneã: ac uaſa fictilia in quis ficum aridam
libeat aſſeruare. Aut ſi folia baccaſque & uirgas myrti aliudue id genus ſimile. Poſtremo ligna macera-
ta amurca nullius fumi tedio ardere. Oleã ſi lãbendo capra lingua cõtigerit: depaueritq́: primo germina-
tu ſterileſcere auctor eſt. M. Varro. Et hactenus de olea atq́ oleo.

Pomoꝝ oĩum genera & naturæ. CA. IX.

REliqui arborum fructus uix ſpecie figuraue non mõ ſaporibus ſucciſq́ totiens permixtis atq́
inſitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. CA. X.

GRandiſſimis pineis nucibus altiſſimeq; a terra ſuſpenſis: intus exiles nucleos lacunatis includit ho Vel laci
ris ueſtitos alia ferruginis tũica. Mira naturæ cura molliter ſemina collocãdi. Hax genus alterũ ta niatis
rentinũ digitis fragili putamine auiũq; expoſitũ furto in arbore. Et tertiũ ſapineũ e picea ſatiua: nu Vel e pi
cleorum cute uerius quam putamine adeo molli: ut ſimul mandantur. Quartũ pityda uocãt e pi nea
naſtris: ſingularis remedii aduerſum tuſſim. In melle decoctos nucleos taurini aquicelos uocant. Pinea co
rona uictores apud iſthmum coronantur.

De malo cotoneo. CA. XI.

HIs proxima amplitudine mala: q̃ uocamus cotonea: & græci cydonea ex creta iſula aduecta. In cur
uatos trahũt ramos: ꝓhibẽtq; creſcere parẽtẽ. Plura eorũ genera. Chryſomella inciſuris diſtincta
colore ad aurũ icliato. Quæ cãdidiora noſtratia cognomiata odoris ꝑſtãtiſſimi. Eſt & neapolitãis
ſuus honor. Minora ex eodẽ genere ſtrutea odoratius uibrãt: ſerotino ꝓuẽtu. Præcotia uero mu
ſtea. Struteis ãt cotonea inſita ſuũ genus fecere muluianũ: q̃ ſola ex iis uel cruda mandũt. Omnia iam & ui
rorũ ſalutatoriis cubilibus incluſa ſimulacris noctiũ conſciis impoſita. Sunt præterea ſilueſtria parua e ſtru
teis odoratiſſima in ſepibus naſcẽtia. Mala appellamus q̃q̃ diuerſim perſica & granata: quæ in punicis arbo
ribus nouem generum dicta ſũt. His acinus ſub cortice intus. Lignũ illis in corpore. Necnon & q̃dam e py
ris libralia appellata amplitudinem ſibi ponderis nomine aſſerunt.

De perſico genera quattuor. CA. XII.

SEd perſicorum palma duracinis. Nationum habent cognomen gallica: & aſiatica. Poſt autũnũ
matureſcũt: æſtate ꝑcocia: intra. xxx. annos reperta: & primo denariis ſingula uenundata. Super
natia e ſabinis ueniunt: popularia undiq;. Pomũ innocuũ expetit̃ ægris. Præciũq; ſingulis iam
triceni nũmi fuere: nullius maiore. Quod miremur quia non aliud fugacius. Longiſſima nãq;
decerpto bidui mora eſt: cogitq; ſe uenundari.

De pruno genera. xi. CA. XIII.

INgẽs poſtea turba prunorũ uerſicolor: nigra: cãdicãs. Hordearia appellata a comitatu frugis eius.
Alia eodẽ colore ſeriora maioraq;: aſinina cognominata a uillitate. Sũt & nigra ac laudatiora ceri
na atq; purpurea. Necnõ ab externa gẽte armẽiaca: q̃ ſola & odore cõmẽdant̃. Peculiaris ĩpudẽtia
nucibus eſt inſitorum q̃ faciem parentis: ſuccumq; adoptionis exhibent appellata ab utroq; nuci
pruna. Et hæc autem & perſica & cerinaæ ſilueſtria ut uuæ autumno cadis condita uſq; ad alia naſcentia
ætatẽ ſibi progant. Reliquorum uelocitas cito miteſcentiũ tranſuolat. Nuper in betica malina appellari cœ Vel nu
perũt malis inſita: & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ ẽ. Nec aliud pomũ ceſcẽtiũ
ingenioſius geminatum eſt. In peregrinis arboribus dicta ſunt damaſcena a ſyriæ damaſco cognominata:
iampridem in italia naſcentia grandiore quamquam ligno: & exiliore carne: nec unquã in ruga ſiccata quã
do ſores ſui deſunt. Simul dici poſſunt populares eorũ myxæ: quæ & ipſæ nũc cœpere. Romæ naſci inſitæ
ſorbis. In totũ q̃dẽ ꝑſica peregrina etiam aſiæ græciæq; eſſe ex nomine ipſo apparet: atq; ex perſide aduecta.
Sed pruna ſilueſtria ubiq; naſci certum eſt. Quo magis miror huius pomi mentionem a Catone non ha
bitam: præſertim cum condenda demonſtraret quædam etiam ſilueſtria. Nam perſicæ arbores ſero & cũ
difficultate tranſiere: ut quæ in rhodo nihil ferant: quod primum ab ægypto earum fuerat hoſpitium.
Falſum eſt uenenata cum cruciatu in perſicis gigni: & pœnarum cauſa a regibus tranſlata: & in ægyptum
terra mitigata. Id enim de perſea diligentiores tradunt: quæ in totum alia eſt: myxis rubeſcentibus ſi
milis: nec extra orientem naſci uoluit. Eam quoque eruditiores negauerunt ex perſide propter ſuppli
cia tranſlatam: ſed a Perſeo memphi ſatam: Et ob id alexandrum illa coronari uictores ibi inſtituiſſe in ho
norem atraui ſui. Semper autem folia habet & poma ſubnaſcentibus aliis: Sed pruna quoq; omnia poſt Ca
tonem cœpiſſe manifeſtum eſt.

De diuerſis generibus malorum: genera. xxix. CA. XIIII.

MAlorũ plura ſũt genera. De citreis cũ ſua arbore diximus. Medicã ãt græci uocãt patriæ noĩe. Aeq;
peregrina ſũt zizipha & tubereſq; & ipſa nõ pridẽ uenere ĩ italiã. Hæc ex africa: illa ex ſyria. Sex.
Papinius quẽ cõſulẽ uidimus: primus utraq; attulit Diui Auguſti nouiſſimis tẽporibus ĩ caſtro
rũ aggeribus ſata baccis ſimiliora q̃ malis. Sed aggeribus ꝑcipue decora: quoniã & ĩ tecta iã ſiluæ
ſcãdũt. Tuberũ duo genera. Candidũ: & a colore ſericũ dictũ pene peregrina. Sũt & in uno italiæ agro uero
nẽſi naſcentia: quæ lanata appellant̃. Lanugo ea obducit. Struteis q̃dem perſicis: quæ plurima tantum pe
culiare nomen dedit nulla alia cõmendatione inſignibus. Reliqua cur pigeat noĩatim indicare? cum con
ditoribus ſuis æternam propagauerint memoriam: tanq̃ ob egregiũ aliq̃d in uita factũ? Ni fallor apparebit
ex eo ingenium inſerendi: nihilq; tam paruum eſſe quod non gloriam parere poſſit. Ergo habent originẽ
a Matio Cæſtioq; & mãlio: item Claudio a quibus cotoneo inſito Ab Appio e claudia gente appiana ſunt
cognominata. Odor eſt his cotoneorum: magnitudoq;. Sed claudianis color rubens. Ac ne quis id ambitu Vel Scã
ualuiſſe claritatis & familiæ putet: ſunt & ſeptiana ab inuentore libertino inſignia rotunditate. Cato adii tio
cit quiriana: & quæ tradit in doliis condi ſcantiana. Omnium autem nuperrime adoptata ſunt parua
gratiſſimi ſaporis quæ petiſia nominatur. Patrias nobilitauere camerina & Græcula. Cætera e cauſis tra
xere nomen. Germanitatis cohærentia & gemellam nunquam ſingula in fœtu. A colore ſerica: cognatio
ne melappia: muſtea a celeritate miteſcẽdi. Quæ nunc melimela dicuntur a ſapore melleo. Orbiculata ex
figura orbis in rotũditatem circũacti. Hæc in epyro primũ ꝓueniſſe argumẽto ſunt græci: q̃ epyrotica uo
cãt. Mãmarũ effigie orthomaſtica. A cõditione caſtrati ſeminis: q̃ ſpadona appellant. Melimela: a foliis. Fo

ſtum.n.unũ aliquando & geminũ erũpit e latere medio. Celerrime in rugas marceſcũt pãnucea. Stolide tument pulmonea. Sunt quibus ſanguineus eſt color: origine ex mori inſitu tracta. Cunctis uero quæ fuerũt a ſole partes: rubent. Sunt & parua grati ſaporis: atq; etiam acutiora odore: ſiluеſtria. Id peculiare improbitatis: & acerbitatis conuitium: & uis tanta ut aciem gladii perſtringat. Dacis ferme uiliſſimis nomẽ: q̃q̃ primis aduentu decerpiq; properantibus.

De pyris & inſitorum uarietate. CA. XV.

EAdem cã i pyris taxat̃: ſupba cognomie. Parua hæc: ſed ociſſima. Cũctis aũt cruſtumina gratiſſima. Proxia iis falerna a potu: qm̃ tãta uis ſucci abũdat. Lactea hæc uocant̃ in his: q̃ alii colore nigro donant ſyriæ. Reliquoꝝ noĩa aliter i aliis atq; aliis locis appellant̃. Sed cõfeſſis urbis uocabulis auctores ſuos nobilitauere. Decumiana: & ex eo tractũ: qđ pſeudo decimianũ uocant. Dolobelliana lõgiſſimi pediculi. Põpõiana cognom ie mãmoſa: liceriana: ſeueriana: & q̃ ex iis nata ſũt tyrãniana lõgitudie pediculi diſtãtia. Fauoniana rubra. Paulo ſupbis maiora Lateriana: anitiana. poſt autũnalia acidulo ſapore iucũda. Tiberiana appellant̃: q̃ maxie Tiberio pricipi placuer̃. Colorãt̃ magis ſole: grãdeſcũtq; alioqn eadẽ eẽnt: q̃ liceriana. Priæ noĩa habẽt feriſſima oium amerina: picẽtina: numãtina: alexandrina: nũdiana græca: & i iis tarẽtina: ſignia: q̃ alii a colore teſtacea appellãt: ſicut onychina purpurea. Ab odore myrrappia: laurea: nardina. A tpe hordearia. A collo ãpulacea & coriolana. Brutæ gẽtilitatis cucurbitana. Acidula ſucci. In certa noĩum cã ẽ barbaricis uenerĩiſq;: q̃ colorata dicũt. Regiiſq;: q̃ minio pediculo. Seſſilia patriciis uoconiis uiridibus oblõgiſq;. Præterea dixit uolema Virg. a Catõe ſũptaq; & ſemẽtina & muſtea nominat. Pras hæc uitæ iãpridẽ puenit ad columẽ: expertis cũcta hoĩbus. Quippe cũ Virg. iſitã nucibus arbutũ: malis platanũ: ceraſis ulmũ dicat. Nec qcq̃ amplius excogitari põt: nullũ certe pomũ nouũ diu iã iuenit̃. Neq; oĩa inſita miſceri fas ẽ: ſicut nec ſpinas inſeri: quãdo fulgura expiari nõ queũt facile quotq; genera inſita fuerũt: tot fulgura uno ictu pnũtiant̃. Turbinatior pyris figura. In iis ferotina ad hyemẽ uſq; ad matrẽ pendent gelu matureſcẽtia. Græca: ampulacea: laurea: ſicut in malis amerina: ſcantiana. Conduntur uero pyra ut uuæ: ac totidẽ modis: nõ aliter q̃ in cadis. Prætera quæ pomis proprietas pyris quoq; uini. Similiter iis ægris medentia calentia in eſcam dant: ac uino & aqua coquuntur: atq; pulmentarii uicem implent: quod non alia præter cotonea & ſtrutea.

De pomis ſeruandis & uuis. CA. XVI.

IN uniuerſum uero de pomis ſeruandis præcipitur. Pomaria in loco frigido ac ſicco cõrabulari. Septẽtrionalibus feneſtris ſereno die patere. Auſtros ſpecularibus arcere. Aquilonis quoq; afflatu poma deturpãte rugis. Colligi mala poſt æquinoctium autũnale: neq; ante .xvi. lunam: neq; ante primam horam. Caduca ſeparari ſtramẽtis: ſtoreis: paleiſue ſuſterni. Rara compont̃: ut limites parui ſpiritum æqualem accipiant. Amerina maxime durare: melimela minime.

uel peculiarius

De cotoneis pyris & ſorbis. CA. XVII.

COtoneis interclusis ſpiramẽtũ oẽ adimẽdũ: aut incoqui melle ea: imergiue oportere. Punica aq̃ marina feruente indurari: mox triduo ſole ſiccata: ita ne nocturno rore cõtingant̃: ſuſpẽdi. Cũ libeat uti: aqua dulci plui. M. Varro & in doliis harenæ ſeruari iubet: & imatura obrui terra in ollis fundo effracto: ſed ſpiritu excluſo: ac furculo pice illito. Sic ẽt creſcere amplitudine maiore q̃ poſſint in arbore. Cætera mala foliis ficulneis pterq̃ cadiuis ſingula cõuolui: ciſtiſq; uitilibus condi: uel creta figulinaꝝ illini. Pyra in uaſis fictilibus picatis inuerſis obrui inter ſcrobes. Tarentina feriſſime legi. Anitiana ſeruari & in paſſo. Sorba uero & in ſcrobibus gypſato operculo duũ pedũ terra ſuperinducta i loco aprico inuerſis uaſis: & in doliis ut uuas cũ ramis ſuſpendi. E pximis auctoribus qdã altius curã petũt: putariq; ſtatim poma ac uites ad hũc uſum p̃cipiũt decreſcẽte luna poſt horã diei tertiã cælo ſereno aut ſiccis a uentis. Similiter delegi & ex locis ſiccis: & ante pfectã maturitatẽ: addito ut luna infra terrã ſit: uuas cũ malleolo ſarmẽti duro demptis forcipe curruptioribus acinis in dolio picato recenti ſuſpẽdi: excluſa oĩ aura operculo & gypſo. Sic & ſorba & pyra illitis oium furculis pice. Dolia procul ab aqua eſſe. Quidã ſic cũ palmitẽ i gypſo condũt: capitibus eius ſcyllæ infixis utrinq;. Alii ẽt uina habẽtibus doliis: dũ ne cõtingant ea uuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & uino odorem acquiri putãt. Aliq oĩa hæc in milio ſeruare malunt. Pleriq; uero in ſcrobe duũ pedũ altitudinis harena ſubſtrata: & fictili operculo: dein terra operto. Creta quidã ẽt figulina uuas illinunt: ſiccataſq; ſole ſuſpendunt: in uſu diluẽtes cretam. Eandem pomis in uino ſubigunt. Mala uero generoſiſſima eadem ratione cruſtant gypſo uel cæra. Quæ niſi maturauerint: incremento calicem rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alii decerpunt cum furculis: eoſq; in medullam ſambuci abditos obruunt: ut ſupra ſcriptum eſt. Aliis ſingulis malis pyriſq; ſingula uaſa fictilia aſſignant: & opercula eorum picata dolio iterum includunt. Necnõ aliq in floccis capſiſq; quas luto paleato illinunt. Alii hoc idẽ in patinis fictilibus. Aliqui & i ſcrobe ſubiecta harena. ita ſic ea operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cæra pontica illita melle demergant. Columella auctor in puteos ciſternaſue in fictilibus uaſis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima alpibus proxima uuas ſole ſiccatas iunci faſciis inuoluit: cadiſq; conditas gypſo includit. Hoc idem græci platani foliis: aut uitis ipſius: aut fici uno die in umbra ſiccatis: atque in cado uinaceis interpoſitis. Quo genere coa uua & berritia ſeruantur nullius ſuauitati poſtferendæ. Quidam ut has faciant in cinere leſiuio tingunt protinus quam detraxere uitibus. Mox in ſole ſiccant. Tum foliis ut ſupra dictum eſt inuolutas uinaceis ſtipant. Sũt qui malunt uuas in ſcrobe ramentiſue abietis: populi: fraxini ſeruare. Sunt qui ſuſpendi procul malis: protinuſq; in granariis iubeant: quoniam optime ſit operimento puluis penſilibus. Contra ueſpas remedio eſt oleo aſpergi ex ore: de palmis diximus.

Vel ſic cũ palmite

Vel faſcis

De ficis genera.xxix. CA. XVIII.

EX Reliquo genere pomorũ ficus ampliſſima eſt. Quædã & pyris magnitudine æmula. De ægyptiæ cypriæq; miraculis rettulimus inter externas. Idæa rubet oliuæ magnitudine rotũdior tã tũ ſapore meſpili. Alexandriam hãc ibi uocãt craſſitudine cubitali ramoſam: materia ualidã: lentã: ſine lacte: cortice uiridi: folio tiliæ: ſed molli. Oneſicritus tradit in hyrcania multum noſtris eẽ dulciores: fertilioreſq; ut q; modios: cclxx. ſingulæ ferãt. Ad nos ex aliis traſiere gẽtibus chalcidicæ: quarũ plura genera. Siquidẽ & lydiæ: quæ ſunt purpureæ: & mamillanæ ſimilitudinem mãmarũ habent. Et calliſtrutiæ parũ ſapore pſtãtiores: ficorũ oĩum frigidiſſimæ. Nam de africanis quas multi præferunt cunctis magna quæſtio eſt: cũ id genus in africã nuperrime trãſierit: patriæ nomen optinent. Nã alexãdriæ enixiores. Candicãs terina cognomine. Delicata nigra & rhodia eſt: & tyburtina de præcocibus. Sunt & auctorum nomina iis. Liuiæ Pompeiæ: ſiccatæ hæ ſolo in annuos uſus aptiſſime cum mariſcis & quas harundinei ſolii macula uariat. Eſt & herculanea: & albicerata: & araria alba: pediculo: minimo latiſſima. Primo autem prouenit porphyritis longiſſimo pediculo. Comitat eã e minimis & uiliſſimis popularis dicta. Cõtra nouiſſima ſub hyeme maturatur chelidonia. Sunt præterea eædem ſerotinæ & præcoces biferæ alba ac nigra cũ meſſe uindemiaq; matureſcẽtes. Serotinæ: & a corio appellatæ duræ. Ex chalcidicis quarundã triſero prouentu. Tarenti tantum prædulces naſcuntur: quas uocãt onias. Cato de ficis ſerendis ita memorat. Ficus mariſcas in loco cretoſo aut aperto ſerito. In loco autem craſſiore aut ſtercorato africanas: ſed & herculaneas: ſagontinas: hybernas: telianas atras pediculo longo. Poſtea tot ſubiere nomina atq; genera: ut uel hoc ſolum æſtimantibus appareat mutatam eſſe uitam. Sunt & hybernæ quibuſdam prouintiis: ſicuti meſiæ: ſed arte non natura. Paruarũ genus arborũ poſt autumnum fimo contegunt: deprehenſaſq; in his hyeme groſos: quæ mitiore cælo refoſſæ cum arbore: atq; in lucem remiſſæ nouos ſoles: alioſq; q̃ quibus uixere: auidæ tanquam iterum naturæ accipiunt: & cum uenientium flore matureſcunt: alieno præcoces anno: in tractu uel gelidiſſimo. Sed a Catone appellata iam tum africana: ammonet: & africæ ad ingens documẽtum uſo eo pomo. Nãq; perniciali odio chartaginis flagrans: nepotumq; ſecuritatis anxius: cum clamaret in omni ſenatu chartaginem delendam: attulit quodam die in curia præcocẽ ex ea prouincia ficũ. Oſtẽdenſq; patribus. Interrogo uos inquit quando hoc pomum demptum putatis ex arbore? Cum inter omnes recens eſſe conſtaret. Atqui tertium inquit ante diem ſcitote decerptum chartagine: tam prope a muris habemus hoſtem. Statimq; ſumptum eſt punicum tertium bellum: quo chartago deleta eſt. Quanq̃ Catone anno ſequente rapto. Quid primum in eo miremur? curam ingenii: an occaſionem fortuitam? celeritatemq; curſus: an uehementia uiri? Super oĩa equidem eſt quo nihil equidem duco mirabilius: tantam illam urbem & de terrarum orbe per. cxx. annos urbis æmulam unius pomi argumẽto euerſam. Quod nõ trebia: aut trãſimenus: nõ cannæ buſto inſignes romani nominis perficere potuere. Non caſtra punica ad tertiũ lapidem uallata. Portæq; colinæ adequitans ipſe Hannibal. Tanto propius carthaginem pomo Cato adiri monuit. Colitur ficus arbor in foro ipſo ac comitio romæ nata ſacra fulguribus ibi conditis. Magiſq; ob memoriam eius quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata: quoniã ſub ea inuenta eſt lupa ĩfantibus præbens rumen: Ita. n. uocabãt mãmã. Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̃ in comitium ſponte trãſiſſet. Adacto nauigio ilico areſcit. Rurſuſq; cura ſacerdotũ ſeritur. Fuit & ante Saturni ædem urbis anno ducenteſimo ſexageſimo ſublata ſacro a ueſtalibus facto cum Siluani & Iſidis ſimulacrum ſubuerteretur. Eadem autem fortuito ſatu adiuuit in medio foro: qua ſidentia imperii fundamenta oſtẽto fatali Curtius maximis bonis hoc eſt uirtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Aeque fortuita eodem loco eſt uitis atq; olea umbræ gratia: ſedulitate plebeia ſatæ. Ara inde ſublata gladiatorio munere Diui Iulii: quod nouiſſime pugnauit in foro. Admirabilis eſt pomi huiuſce feſtinatio unius in cunctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

Vel enixæ gliſcẽdi cã teriæ

Vel renuiſſe

Vel natæ.

Vel admouemur

Vel adiuuit

De caprifico & caprificatione. CA. XIX.

CAprificus e ſilueſtri genere ficus nunquam matureſcens: ſed quod ipſa non habet aliis tribuens quoniam eſt naturalis cauſarum tranſitus: atq; e putreſcentibus identidem generatur aliquid. Ergo culices parti fraudati alimento in matre: hoc eſt putri eius tabe ex qua nati ad cognatã uolant: morſuq; ficorum crebro hoc eſt auidiore paſtu aperientes ora earum: atq; ita penetrantes intus ſolem primo ſecum inducunt: cerealeſq; auras immittunt foribus apertis. Mox lacteum humorem: hoc eſt infantiam pomi abſumunt: quod fit & ſponte. Ideoq; ficetis caprificus permittitur ad rationem uẽti: ut flatus euolantes in ficos ferat. Inde repertum ut illatæ quoq; aliunde & inter ſe colligatæ: inicerentur fico. Quod in macroſo & aquilonio ſitu non deſideratur: quoniam ſpõte areſcunt loci ſitu: rimiſq; eadem quæ culicum opera cauſa perficit. Nec non ubi multus puluis: quod euenit maxime frequenti uia appoſita. Nanq; & pulueri uis ſiccandi: ſuccumq; lactis abſorbendi: quæ ratio puluere & caprificatione hoc quoq; præſtat: ne decidant abſumpto humore tenero: & cum quadam fragilitate ponderoſo. Ficis mollis omnibus tactus. Maturis frumenta intus. Succus matureſcentibus lactis: percoctis mellis. Seneſcunt in arbore. Anuſque diſtillat. Gummi lachrymam ſiccar. Honos laudatas ſeruat in capſis. Sebuſo inſula præſtantiſſimas ampliſſimaſque: & mox in marrucinis. At ubi copia abundat implentur arcæ: in aſia cadi: aut in ruſpina africæ urbe: paniſque ſimul & obſonii uicem ſiccatæ implent: utpote cum Cato cibaria ruris operariis iuſta ceu lege ſantiens minui iubet perfici maturitatem: cum & obſonii uicem habeant recentes ficus. Sale ſiccatis & caſei loco ueſci nuper excogitatum eſt. Ex hoc genere ſunt ut diximus coctana & caricæ quæque conſcendenti nauim aduerſus parthos omen fecere Marco Craſſo uenales prædicantis uoce caunæ. Omnia hæc in albenſe rus e ſyria intulit. L. Vitellius q poſtea cenſor fuit cũ legatus in e

Vel ĩ gũmi lachryma ſiccatur

Vel cũ nimiũ ſiccat lachryma

prouintia eſſet nouiſſimis Tiberii Cæſaris temporibus.

De meſpilis & eorum generibus tribus. CA. XX.

MAloꝝ pyrorūq; generi adnumerētur iure meſpila atq; ſorba. Meſpilis tria genera: anthedō: ſetania. Tertiū degenerat. Anthedone tametſi ſimilius eſt: qđ gallicum uocāt: ſetaniæ tamen maius pomum. Candidi uſq; acini molliore ligno cæteris minus pomū: ſed odore ꝑſtantius: & quod diutius ſeruetur. Arbor ipſa de ampliſſimis. Folia anteq̄ decidāt rubeſcunt. Radices multæ atq; altæ: & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

De ſorbis genera quattuor. CA. XXI.

SOrbis quadruplex differētia. Aliis.n.eoꝝ rotūditas mali. Aliis turbinatio pyri. Aliis ouata ſpēs ceu maloꝝ aliquibus. Hæc obnoxia acri odore: & ſuauitate iucūda. Cæteris uini ſapor. Generoſiſſima quibus circa pediculos tenera folia. Quartum genus torminale appellant: remedio tātū probabile: aſſiduum ꝓuētu: minimumq; pomo: arbore: diſſimili: foliis pene platani. Nō ferūt ante trimatum ex ullo genere. Cato & ſorba ſapacondi iubet.

De nuce iuglande. CA. XXII.

AB iis locū amplitudine uindicauerunt: q̄ ceſſere auctoritati: nuces iuglādes: q̄q̄ & ipſæ nuptialiū feſcēninoꝝ comites: multū pineis minores uniuerſitate. Eædēq; portiōe ampliores nucleo. Nec nō & honor his naturæ peculiaris: gēino ꝓtectis operimēto: puluinati primū calicis: mox lignei putaminis. Quæ cā eas nuptiis fecit religioſas tot modis fœtu munito qđ ē uериſimilius: q̄ qa cadēdo tripudiū ſonūue faciāt. Et has e ꝑſide a regibus trāſlatas īdicio ſunt græca noīa. Optimū qppe eaꝝ genus ꝑſicū atq; baſilicō uocāt. Et hæc fuere pria noīa. Caryon a capitis grauedine ꝓp odoris grauitatē conuenit dictū. Tingūt cortice eaꝝ lanæ: & ruffat capillus primū ꝓdeūtibus nucleis. Id cōpertū infectis tractatu manibus. Pingueſcūt uetuſtate. Sola dña geneꝝ ī putamīe duro fragiliſue & tenui ac craſſo loculoſo & ſimplici. Solū hoc pomū natura cōpactili operimēto clauſit. Nāq; ſūt bifidæ putaminū carinæ. Nucleorūq; illis quadripartita diſtinctio lignea itercurſante mēbrana. Cæteris qcqd eſt ſolidū eſt. Vt in auellanis & ipſo nucū genere quas antea abellinas patrio noīe uocabāt. In aſiā græciamq; e pōto generes & ideo ponticæ nuces uocātur. Has quoq; mollis ꝓtegit barba. Sed putamini nucleiſq; ſolida rotūditas ieſt. Eæ & torrent. Vmbilicus illis intus in uētre medio. Tercia ab iis natura amygdalis: tenuiore ſed ſimili iuglandiū ſummo operimēto. Itē ſecundo putaminis. Nucleus diſſimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitat: quoniā græcas noīat: quas qdā & in iuglandium genere ſeruant. Adiicit ꝑterea auellanas. & galbas: ꝑneſtinas: quas maxime laudat: & cōditas ollis in terra ſeruari uirides tradit. Nūc thaſiæ & albenſes celebrant: & tarentinaꝝ duo genera fragili putamine: ac duro. Quæ ſunt ampliſſimæ: & minime rotundæ. Præterea molluſcæ putamē rūpentes. Sunt qui honori nomen interpretentur: & Iouis glandem eſſe dicunt. Nuper conſularem uirum audiui biſeras & iuglandes nuces ſe habere profitentem. De piſtaciis & ipſi rettulimus. Et hæc aūt idem Vitellius in italiam primus intulit eodem tēpore. Simulq; in hiſpaniam Flaccus Pompeius eques romanus: qui cum eo militabat.

De caſtaneis genera octo. CA. XXIII.

NVces uocamus & caſtaneas: q̄q̄ accōmodatiores glādiū generi. Armatū iis echinato calice uallū: qđ inchoatū glandibus. Mirūq; uiliſſima eē: q̄ tāta occultauerit cura naturæ. Trini qbuſdā partus ex uno calice: cortexq; lentus. Proxīa uero corpori mēbrana: & in iis & in nucibus saporē ni detrahat infeſtat. Torrere has in cibis gratius modulantū: laturas præſtanti ieiunio fœminaꝝ quādā imaginē panis. Sardibus eæ ꝓuenere primū. Ideo apud græcos ſardianos balanos appellant. Nā Diuus Tiberius poſtea balanū nomen īpoſuit excellētioribus ſatu factis. Nūc plura eaꝝ genera. Tarētinæ faciles: nec operoſo ſunt cibo: planæ figura. Rotundior quæ balanitis uocatur: purgabilis maxime: & ſponte proſiliens. Pura & plana eſt ex eis & ſalariana. Tarentina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta: qđ dicemus in inſitis meterana: quam rubens cortex præfert triangulis & popularibus nigris: quæ coctiuæ uocantur. Patria laudatiſſimis tarentum: & in campania neapolis. Cæteræ ſuum pabulo gignuntur: ſcrupuloſæ corticis: intra nucleos quoq; ruminatione.

Vel molitura ꝑſtari

Vel rūinoſæ

De ſiliquis & carnoſis pomis: & moris: & de acinis & baccis. CA. XXIIII.

HAud procul abeſſe uident & prædulces ſiliquæ: niſi ꝙ in his cortex ipſæ manditur. Digitorum hominis longitudo illis: & interim falcata pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari nō poſſunt. Quamobrem in ſua natura dicentur. Reliqua carnoſi ſunt generis: eaq; baccis atq; carnibus diſtant. Alia acinis caro: alia moris: alia unedonibus: & alia acinis inter cutem ſuccumq;: alia mixis: alia baccis: ut oliuis. Moris ſuccus in carne uinoſus: trini colores: candidus primo: mox rubens: maturis niger. In nouiſſimis florent. Inter prima matureſcunt. Tingunt manus ſucco matura: luunt acerbæ. Minimum in hac arbore ingenia profecerunt: nec nominibus: nec inſitis: nec alio modo quam pomi magnitudine. Differunt mora oſtienſia: & tuſculana. Romæ naſcuntur & in rubis: multum differente callo. Aliud corpus eſt e terreſtribus fragis. Aliud congeneri eorum unedonū quod ſolum pomum ſimile frutui terræ gignitur. Arbor ipſa fruticoſa. Fructus anno matureſcit: pariterq; floret ſubnaſcens: & prior coquit. Mas ſit an fœmina ſterilis inter auctores nō conſtat. Pomum inhonorum: ut cui nomen ex argumento ſit unum tantum edendi. Duobus tamen hoc nominibus appellant græci comaron & memecylon. Ex quo apparet totidē eſſe genera & apud nos. Alio noīe arbutus uocat Iuba auctor eſt: quinquagenum cubitorum altitudine in arabia eē eas. Acinoꝝ quoq; magna eſt differentia. Primum inter uuas ipſo callo: teneritate: craſſitudine: interiore ligno aliis paruo: & aliis etiam gemino: qui minime feraces

Vel chamæ[illegible]

muſti.Plurimum uero differunt hederæ ſambuciq; acini.In figura ẽt punici anguloſi quippe ſolinec cutis
ulla ſingulis:pter communem quæ eſt candida:totiſq; ſuccus & caro ẽ iis pcipue qbus paruulũ ineſt ligni.
Magna & baccis differentia.Aliæ nanq; ſunt oliuis lauris:& alio mõ loto:cornis:alia myrtis:lentiſco:Aqui
folio enim ac ſpinæ ſine ſucco.Medioq; etiamnum genere inter baccas accinoſq; ceraſis.Pomum iis primo
candidum:& fere omnibus baccis:mox aliis uireſcitut oliuis:lauris.Rubet uero moris:ceraſis:cornis.De
inde nigreſcit moris:ceraſis:oliuis.

De ceraſis genera octo. CA. XXV.

CEraſi ante uictoriam mithridaticam.L.Luculli non fuere in italia:At urbis anno ſexcenteſimo
octogeſimo is primum uexit e ponto:anniſq;.cxx.trans oceanum in britaniã uſq; puenere.Ea
dem(ut diximus)in ægypto nulla cura potuere gigni.Ceraſo℞ aproniana maxime rubent.Ni
gerrima ſunt ut actia.Cæciliana uero & rotũda.Iulianis gratus ſapor:ſed pene tantum ſub arbo
re ſua adeo teneris: ut geſtatum nõ tolerent.Principatus duracinis:quæ campania pliniana appellat.In bel
gica uero luſitanis.In ripis etiam rheni.Tertius is colos e nigro ac rubenti uiridiq; ſimilis matureſcẽtibus
ſp.Minus quinquennio eſt:q; prodiere quæ uocant laurea:non ingratæ amaritudinis inſitæ in lauro.Sunt
& macedonica paruæ arboris:raroq; tria cubita excedentis:& minore etiam nunc frutice chamæceraſi.In
ter prima hoc e pomis colono gratiam annuam refert.Septentrione frigidiſq; gaudet.Siccatur etiam ſole:
conditurq; ut oliua cadis.

De corno & lentiſco. CA. XXVI.

QVæ cura & cornis atq; lentiſco adhibeť:ne qd non hoĩs uentri natũ eẽ uideatur.Miſceť ſapores:
& alio alius placere cogiť.Miſceť uero & terræ cæliq; tractus.Inq; alio cibi genere india aduo
catur:in alio ægyptus:cretæ:cyrenæ:ſingulæq; terræ.Nec ceſſat in ueneficiis uita:dummodo oĩa
deuoret.Planius hoc fiet in herbarum natura.

De generibus ſuccorum & de odore. CA. XXVII.

INteri q̃ ſunt cõia & pomis:oĩbuſq; ſuccis ſaporũ genera treſdecim reperiunť:dulcis:ſuauis:pin
guis:amarus:auſterus:acer:acutus:acerbus:acidus:ſalſus.Præter hæc tria genera ſũt mirabili ma
xĩe natura.Vnũ ĩ quo plures pariter ſentiunť ſapores:ut uinis.Nãq; in iis & auſterus & acutus &
dulcis & ſuauis:oẽs alieni.Alte℞ eſt genus in quo ſit & alienus qdẽ:ſed & ſuus qdã & peculiaris
ut in lacte.Siquidẽ ineſt ei qđ tamen iure dici nõ põt dulce & pingue & ſuaue:obtinente lenitate:q̃ ipſa ſuc
cedit in ſaporis uicẽ.Nullus hic aqs:ne ſuccus qdẽ:ut tamẽ eo ipſo fiat aliqs:ac ſuum genus faciat.Sentiri q
dem aquæ ſaporem ullum:ſuccumue uitium eſt.Magnũ his oĩbus in odore momentum & magna cogna
tio:qui & ipſe nullus eſt aquis:aut ſi ſentitur omnino uitium eſt.Mirum tria naturæ præcipua elementa ſi
ne ſapore:ſine odore:ſine ſucco:aqua:aer:ignis.

De ſuccis fructuum & arborum:& coloribus:& odoribus:& natura pomorum:& de commendatio
ne fructuum. CA. XXVIII.

ERgo ſucco℞ uinoſus pyro:moro:myrto:minime qđ miremur uuis.At pinguis oliuæ ĩ lauro:
nuci:iuglãdi:amygdalis.Dulcis uuis:ficis:palmis.Aquoſus prunis.Magna eſt & in colore ſucci
drĩa.Sanguineus moris:ceraſis:cornis:uuis nigris.Idẽ albis cãdidus.Lacteus ĩ capite ficis:ĩ cor
pore nõ itẽ ſpumeus malis.Nullus pſicis:cũ pſerti duracia abũdẽt ſucco.Sed qs eius ullũ dixe
rit coloř:ſua & in odore miracula.Malis acutus:Perſicis dilutus.Dulcibus nullus.Nã & uinũ tale ſine odo
re.Tenue odoratius.Multoq; celerius italia ad uſũ ueniũt q̃ piguia.Quæ odorata:nõ eodẽ ĩ guſtu tenera: Vel qui
qa nõ ſũt pariter odor & ſapor.Quãobrẽ citreis odor acerrimus:Sapor aſperimus:quadãtenus & cotõeis. eſt tenuis
Nulluſq; odor ficis.Et hactenus ſint ſpẽs ac genera pomo℞.Naturas arctius colligi par eſt.Alia ſiliquis gi
gnunť:ipſis dulcibus:ſemẽq; cõplexis ama℞.Cũ in pluribus ſemina placeãt:in ſiliqua dãnenť.Alia baccis:
qua℞ intus lignũ:& extra caro:ut oliuis:ceraſis.Aliqua℞ ĩtus baccæ:foris lignũ:ut in his quæ in ægypto
diximus gigni.Quæ baccis natura eadẽ & pomis.Alio℞ intus corpus & foris lignũ:ut nucũ.Aliis foris cor
pus intus lignũ:ut perſicis & prunis:uitiũq; cinctũ fructu:cũ fructus alibi muniať uitio.Putamine claudũ
tur nuces:Corio caſtaneæ.Detrahiť hoc iis.At in meſpilis mandiť.Cruſta teguť glandes:Cute uuæ.Co
rio & mẽbrana punica.Carne & ſucco mora cõſtãt:Cute & ſucco ceraſi.Quædã ſtati a ligno recedũt ut nu
ces & palmæ.Quædã adhærẽtur oliuæ lauro q;.Quorũdã generi utraq; eſt natura:ut pſicis.Eteni duraci
nis adhæret:corpus:e lignoq; auelli nequit:cũ in cæteris facile ſepareť.Quibuſdã nec intus nec extra lignũ
ut in palma℞ genere.Aliquo℞ lignũ ipſum in uſum & pomi uicem ut genera myxis:quas in ægypto gi
gni diximus.Quorũdam extra gemina geminanť uitia:ut in caſtaneis:amygdalis:nucibuſq; iuglandibus.
Quorũdã natura trigeminã eſt:corpus:deinde lignũ:ruſuſq; ſemen in ligno ut perſicis.Quædã inter ſe
denſa:ut uuæ:ſorba:q̃ ramos circũdata ex oĩ parte uua℞ mõ degrauant.Alia rara ut in perſicis.Quædam
aluo cõtinenť:ut granata.Dependẽt alia pediculis ut pyra:Alia racemis ut uuæ:palmæ.Alia & pediculis &
racemis:ut hederæ ſambuci.Alia ramo adhærent:ut in lauro.Quædã utroq; mõ:ut oliuæ.Nã & breues
pediculi & longi.Quædã uaſculis conſtant:ut punica:& meſpila:lotoſq; in ægypto:& euphrate.Iã uero di
uerſa gratia & cõmendatio.Carne palmæ placẽt.Cruſta thebaicæ.Succo uuæ & caricæ.Callo pyra ac ma
la.Corpore melimela.Mora chartilagine.Nuclei grano.Quædã in ægypto cute caricæ.Detrahitur hæc fi
cis uirentibus:ut putamen.Eadem in ficcis maxime placet.In papyris & ferulis ſpinaq; [illegible] caulis ipſe po
mũ eſt.Sunt & ficulnei caules in fruticoſo genere cũ caule capparis.In ſiliqs uero qđ m[illegible] qd niſi li Vel ea
gnum eſt?Non omittenda ſeminis earum proprietas.Nam neque corpus:neque lig[illegible]
dici poteſt:neque aliud nomen inuenit.

et fertilis spinae alba cau[illegible]
quod mandit qd
neque lignum nec [illegible]

De myrto genera eius.xxix. CA. XXIX.

Vel in liba — SVccorum natura pcipuã admirationẽ in myrto hẽt. Quãdo ex una omniũ olei uiniq; bina ge
nera fiũt. Itẽ myrtidanum ut diximus. Et alius uſus baccæ fuit apud antiquos: anteq̃ piper repe
riref: libæ optinẽs uicẽ. Quodã ẽt generoſi obſonii noĩe inde tracto: qđ ẽt nũc myrtatũ uocaf.
Vel illã — Eadẽq; origine aproꝝ ſapor cõmendaf: plerũq; ad intinctus additis myrtis. Arbor ipſa i euro
pa tetriore cæloiqđ e ceraunis montibus incipit primum celcei in Elpenoris tumulo uiſa tradif: græcũq;
Vel citeriore — ei nomen remanet: quo peregrinã eẽ apparet. Fuit ubi nũc roma eſt: iã tũ cũ cunderetur. Quippe ita tradif
myrtea uerbena romanos ſabinoſq; cũ pp raptas uirgines dimicare uoluiſſent: depoſitis armis pacificatos
Vel celtei — in eo loco: q nũc ſigna Veneris Cluacinæ hẽt. Cluere.n. antiqui pugnare dicebãt. Et in ea quoq; arbore ſuf
fimenti genus habef. Ideo tũ electa: quoniã cõiunctioni & huic arbori pẽſt Venus. Haud ſcio an primæua
Vel circeis — etiã oĩum in locis publicis romæ ſata ſit: fatidico: qđẽ & memorabili augurio. Inter antiquiſſima nãq; de
lubra habef. Quirini hoc eſt ipſius Romuli. In eo ſacræ myrti fuere duæ ante ædem ipſam p longũ tps.
Vel flaueſcẽte — Altera patricia appellata: altera plebeia. Patricia multis annis pualuit. Flacceſcente plebeia: exuberãs ac læta
q̃diu ſenatus quoq; floruit illa ingens. Plebeia torrida ac ſqualida. Quæ poſtq̃ eualuit flaceſcente patricia
Vel uigens — marſico bello: languida auctoritas patrũ facta eſt: ac paulatim in ſterilitatẽ emarcuit maieſtas. Quin & ara
uetus fuit Veneri myrteæ: q̃ murtiam uocant. Cato tria genera myrti pdidit. Candidã: nigram: coniugalẽ
Vel euiruit — fortaſſis a coniugiis: ex illo cluacinæ genere. Nunc & alia diſtinctio ſatiuæ: aut ſilueſtris: & in utraq; latifo
liæ. In ſilueſtri propria oxymyrſine. Satiuaꝝ genera topiarii faciũt. Tarẽtinã folio minuto: noſtratem patu
Vel flaueſcẽte uel emacuit — lo: exoticam denſiſſimo: ſenis folioꝝ uerſibus. Hæc non eſt in uſu. Ramoſa utraq; alia. Coniugalem exiſti
mo nunc noſtratem dici. Myrtus odoratiſſima eſt in ægypto. Cato docuit uinũ fieri e nigra: ſiccata uſq; in
ariditatem in umbra: atq; ita mulſo indita. Si non ſiccentur baccæ oleum gigni. Poſtea compertũ & ex alba
uinũ fieri album: Duobus ſextariis myrti ruſæ in uini tribus heminis maceratæ expreſſæq;. Folia & per ſe
ſiccantur in farina ad ulceꝝ remedia: in corpore humano leniter mordaci puluere: ac refrigerandis ſudori
bus. Quinimo oleo quoq; miꝝ dictu ineſt quidã uini ſapor: ſimulq; pinguis liquor pcipua ui ad corrigen
da uina: ſaccis ante perfuſis. Retinet quippe fæcem: nec pter puꝝ liquorem tranſit patif: datq; ſe comitem
præcipua cõmendatione liquato. Virgæ quoq; eius geſtatæ mõ uiatori pſunt in longo itinere pediti. Qui
& uirgæ annuli expertes ferri inguinũ tumori medenf. Bellicis quoq; ſe rebus inſeruit: triumphanſq; de ſa
binis Poſtumius libertus in conſulatu: qui primus oĩum ouans ingreſſus urbem eſt: quoniam rẽ leuiter ſi
ne cruore geſſerat. Myrto Veneris uictricis coronatus ĩceſſit: optabilemq; arborem ẽt hoſtibus fecit. Hæc
poſtea ouãtiũ fuit corona: excepto. M. Craſſo q de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus iceſſit. Maſſurius
auctor eſt: curru quoq; triũphãtes myrtea corõa uſos. L. Piſo tradit Papyriũ Maſonẽq prius i mõte albão
triumphauit de corſis myrto coronatũ ludos circenſes ſpectare ſolitũ. Auus maternus Africani ſequentis
hic fuit. M. Valerius duabus coronis utebatur laurea & myrtea: qui & hoc uouerat.

De lauro genera.xiii. CA. XXX.

LAurus triumphis proprie dicaf: uel gratiſſima domibus: ianitrix Cæſaꝝ põtificũq;: q̃ ſola & do
mos exornat: & ante limina excubat. Duo eius genera tradit Cato: delphicam & cypriã. Põpeius
Leneus adiecit q̃ muſtacẽ appellauit: quoniã muſtaceis ſubiiceref. Hãc eẽ folio maxĩo: flaccidoq;
& albicãte. Delphicã æquali colore uiridiorẽ: maximis baccis: atq; e uiridi rubẽtibus. Hac uicto
res delphis coronari: & triũphantes romæ. Cypriam eẽ folio breui: nigro p margines imbricato criſpã. Et
poſtea acceſſere genera Cinus hanc ſilueſtrem lauꝝ aliq intelligunt: nonnulli ſui generis arborẽ. Differt co
lore. Eſt.n. cærulea bacca. Acceſſit & regia: q̃ cœpit Auguſta appellari ampliſſima & arbore & folio: baccis
guſtatu quoq; nõ aſpero. Aliq negant eandẽ eẽ: & ſuũ genus regiæ faciunt longioribus foliis latioribuſq;.
Iidẽ in alio genere baccaliã appellãt hãc q̃ uulgatiſſima ẽ: baccatũq; fertiliſſima. Sterilẽ uero eaꝝ (qđ maxĩe
miror) triũphalẽ: eaq; dicunt triumphantes uti: niſi id a Diuo Auguſto cœperit: ut docebimus: ex ea lauro
quæ ei miſſa e cœlo minima eſt altitudine: folio criſpo: ac breui: q̃ ĩuenitur rara. Accedit in topiario opere
Vel danaen — taxa excreſcente ĩ medio folio: paruulo ueluti lacinia folii. Et ſine ea ſpadonia mira opacitatis patiẽtia. Itaq;
quãtalibeat ſub umbra ſolũ implet. Eſt & camedaphne ſilueſtris frutex: eſt & alexãdrina: q̃ aliqui idæã: alii
Vel daphnoides — hippoglotthion: alii daphnen: alii carpophylon: alii hypelaten uocãt. Ramos ſpargit a radice dodrãtales to
piarii: ac coronarii operis: folio acutiore q̃ myrti: molliore & candidiore. Maiore ſemine inter folia rubro.
Plurima in inda: & circa heracleam ponti: nec niſi in montoſis. Id quoq; qđ danaides uocaf genus in no
Vel litteris — minũ ambitu eſt. Alii.n. pelaſgum: alii eupetalon: alii ſtephanon Alexandri uocãt. Et hic frutex eſt ramo
ſus: craſſiore ac molliore q̃ laurus folio. Ex cuius guſtatu accendatur os baccis e nigro ruffis. Notatũ antiqs
nullum genus lauri in corſica fuiſſe: qđ nũc ſatũ & ibi pueniт. Ipſa pacifera: ut q̃ ptendi ẽt inter armatos ho
ſtes: quietis ſit indicium. Romanis pcipue lætitiæ uictoriarũq; nuntia addif lituis: & militũ lanceis: pilisq;
faſces imperatorum decorat. Ex iis in gremio Iouis optimi maximi deponitur: quotiens lætitiam uicto
ria nouam attulit. Idq; non quia perpetuo uiret: nec quia pacifera eſt: pꝛ̃e ferenda utiq; myrto & oleæ eſt:
ſed q̃a ſpectatiſſima in mõte pnaſo. Ideoq; ẽt grata Apollini: aſſuetis eo dona mittere iã & regibus romãis:
teſte L. Bruto. Fortaſſis ẽt in argumentũ: quoniã ibi libertatẽ publicã is meruiſſet: lauriferã tellurem illam
obſculatus ex reſponſo. Et quia manu ſataꝝ receptarũq; in domos fulmine ſola non icitur. Ob has cãs eg
dem credide[...]onorem eis habitũ in triumphis potius: q̃ q̃a ſuffimentum ſit cædis hoſtiũ & purgatio:
ut tradit M[...] Adeoq; in pfanis uſibus pollui lauꝝ & oleã fas nõ eſt: ut ne propiciandis quidẽ numi
[...]us a[...]ltaria aræue debeant. Laurus quidem manifeſto abdicat ignes crepitu: & quadã dete
[...]orum etiam uitia & neruorum ligno torquente. Tiberium principem tonãte cælo coro

crediderim honorẽ
ut tradit Maſurius
nibus accendi et his altaria
ſtationẽ Intraneore

nari ea ſolitum ferunt contra fulminum metus. Sed & circa Diuum Auguſtum euenta eius digna memoratu. Nanq; Liuiæ Druſillæ quæ poſtea Auguſta matrimonii nomen accepit: cum pacta eſſet illa Cæſari: gallinam conſpicui candoris ſedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæſam. Intrepideq; miranti acceſſit miraculum: quoniam teneret roſtro laureum ramum onuſtum ſuis baccis. Conſeruari alitem & ſobolẽ iuſſere aruſpices: ramumq; eum ſeri: ac rite cuſtodiri. Quod q; factum eſt in uilla. Cæſarum fluuio tiberini impoſita iuxta nonum lapidem flaminia uia: quæ ob id uocatur ad gallinas. Mireq; ſilua prouenit. Ex ea triumphans poſtea Cæſar laurũ in manu tenuit: coronãq; in capite geſſit. Ac deinde ĩperatores Cæſares cũcti. Traditusq; mos eſt ramos quos tenuerunt ſerendi. Et durãt ſiluæ nõibus ſuis diſcretæ. Fortaſſis ideo mutatis triũphalibus. Vnius arborũ latina lingua nomẽ ĩponiẽ uiris. Vnius folia diſtinguunẽ appellatione: Lauream enim uocamus. Durat & in urbe impoſitum loco: quando lauretum in auentino uocatur: ubi ſilua lauri fuit. Eadem purificationibus adhibetur: teſtatumq; ſit obiter & ramo eam ſeri: quoniam dubitauere. Democritus & Theophraſtus. Nunc dicemus ſilueſtrium naturas.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVI. PROOEMIVM.

Silueſtrium Arborum Naturæ. CA. I.

POMIFERAE ARbores: quæq; mitioribus ſuccis uoluptatẽ primæ cibis attulerũt & neceſſario alimẽto delicias imiſcerẽ docuerũt. Siue ille ultro ſiue ab hoĩe didicerẽ blãdos ſapores adoptiõe & cõnubio. Idq; munus & feris uolucribuſq; dedimus intra pdictas cõſtant. Primũ erat narrare glandiferas quoque: quæ primo uictum mortalium aluerunt nutrices iopis ac feræ ſortis: ni præuerti cogeret admiratio uſu cõperta: quenã qualiſq; eſſet uita ſine arbore ulla ſine frutice uiuentium.

Gentes ſine arbore: & miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus. CA. II.

Diximus & ĩ oriẽte qdem iuxta oceanum cõplures ea neceſſitate gentes. Sunt uero & in ſeptẽtrione uiſæ nobis caucorũ: qui maiores minoreſq; appellanẽ. Vaſto ibi meatu ppetuis bis dierum noctiũque ſingulaũ interuallis effuſus in immenſum agiẽ oceanus æternam operiens rerũ naturæ cõtrouerſiam: dubiumq; terræ ſit an pars maris. Illic miſera gens tumulos optinet altos: aut tribunalia ſtructa manibus ad experimenta altiſſimi æſtus: caſis ita impoſitis nauigantibus ſimiles: cũ integãt aq circũdatæ naufragiis. Cũ uero receſſerint: fugientes cũ mari piſces circa tuguria uenantur. Nõ pecudes hos hẽre: nõ lacte aliuut finitimos. Ne cũ feris qdẽ dimicare cõtingit oĩ pcul abacto frutice. Vlua & paluſtri iunco funes nectũt ad ptexẽda piſcibus retia. Captũq; manibus lutũ uẽtis magis q̃ ſole ſiccãtes. Terra cibos & rigẽtia ſeptẽtriõe uiſcera ſua urũt. Potus non niſi ex imbre ſeruato ſcrobibus in ueſtibulo domus. Et eæ gentes certe ſi uincanẽ hodie po. ro. ſeruire ſe dicunt. Ita ẽ pfecto: multis fortũa parcit ĩ pœnã. Aliud e ſiluis miraculũ totã reliquã germaniã replẽt: addũtq; frigori umbras: altiſſimæ tamen. Haud pcul ſupradictis caucis circa duos pcipue lacus. Littora ipſa optinent q̃rcus maxima auiditate naſcẽdi: ſuffoſſæq; fluctibus aut pulſæ flatibus uaſtas cõplexu radicũ inſulas ſecũ auferũt. Atq; ita libratæ ſtãtes nauigant ingentium ramorum armamentis. Sæpe territi claſſibus noſtris: cũ uelũt de induſtria fluctibus agerentur: ut in pſpectu ſtãtes noctu: inopeſq; remedii illæ prælium nauale aduerſus arbores inirent.

De hyrciniæ ſiluæ magnitudine. CA. III.

IN eadẽ ſeptẽtrionali plaga hyrciniæ ſiluæ roborũ uaſtitas intacta & cõgenita mũdo: prope ĩmortali ſorte: miracula excedit. Vt alia omittanẽ: fide caritura. Cõſtat attoli colles occurſantiũ iter ſe radicum repercuſſu. Aut ubi ſecuta tellus non ſit arcus ad ramos uſq;: & ipſos inter ſe rixantes curuari portarum patentium modo: ut turmas equitum tranſmittant.

De glandiferis: ciuica corona: & q frõdea corona donati. CA. IIII.

GLandiferi maxime generis oẽs: qbus honos apud romanos ppetuus. Hinc ciuicæ coronæ militũ uirtutis inſigne clariſſimũ. Iampridẽ uero & clæmẽtiæ ĩpatorũ: poſtq̃ ciuiliũ bellorũ pſanatione meritũ cœpit uideri: ciuẽ nõ occidere. Cedũt iis murales: uallareſq; & aureæ: q̃q̃ pcio antecedẽtes. Cedũt & roſtratæ: q̃uis ĩ duobus maxĩe ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dante magno Põpeio. Itẽq;. M. Agrippa tribuẽte Cæſare e ſiculis: q̃ & ipſa piratica fuere. Antea roſtra nauiũ tribunali pfixa foro decus erãt: ueluti Po. Ro. ipſa corona impoſita. Poſtq̃ uero tribunitiis ſeditionibus calcari ac

polluí cœpere:poſtq̄ uires ex publico in priuatū magis ſinguliſq̧ ciuiū q̄rit& ſacroſancta oīa ꝓfana fece
rectū a pedibus eoꝝ ſubiere ī capita ciuiū roſtra.Dedit hanc Auguſtus coronā Agrippæ.Sed ciuicā a ge
nere hūano accepit ipſe.Antiqtus qdē nulla niſi deo dabaſ.Ob id Hōerus cælo tātū eas & ꝑlio uniuerſo
tribuit.Viritī uero ne in certamine qdē ulli.Ferūtq̧ primū oīum.Libeꝝ patrē īpoſuiſſe capiti ſuo ex he
dera.Poſtea deoꝝ honori ſacrificātes ſūpſeſ uictimis ſimul corōatis.Nouiſſime & ī ſacris certamibꝰuſur
patæ ī qbꝰ hodieq̧ nō uictori dātꝛſed patriā ab eo corōari ꝓnūciaſ.Inde natū:ut ēt triūphaturis conferen
tur in templis dicandæ.Mox ut & ludis darenſ.Lōgū eſt nec ex inſtitutione operis diſſerere qſq̄ romano
rum prius acceperit.Neq̧.n.alias nouerant q̄ bellicas.Qđ certū eſt:uni gēriū huic plura ſunt genera q̄ cū
ctis.Romulus frōdea coronauit Hoſtū Hoſtiliū:q̧ fidenā primus irrupiſſet.Auus hic Tulli Holii regis ſu
it.P.Detiū patrē tribunū militū frōdea donauit exercitus ab eo ſeruatus:īperatore Cor.Coſſo cōſule ſan
nitiū bello.Ciuica iligna prío fuit:poſtea magis placuit ex æſculo Iouí ſacrū.Variataq̧ in hoc cū quercu ē:
ac data ubiq̧ q̄ fuerat:cuſtodito tamē honore glādis.Additæ leges arctæ:& ideo ſupbæ:quaſq̧ cōferre,li
beat cū illa græcoꝝ ſūma q̄ ſub ipſo ioue datur.Quiq̧ patriæ muros primus ſcandens audentē irrūpere
occidit.Quiq̧ ciuē maluit ſeruare q̄ hoſtē occidere.Vtq̧ eū locū ī quo ſit actū obtineret hoſtis eo die.Vtq̧
ſeruatus fateaſ:alias teſtes nil ꝓſunt.Vt ciuis fuerit.Auxiliis q̄uis rege ſeruato decus id nō dāt.Nec creſcit
honos idē īperatore cōſeruato:quoniā cōditores ī quocūq̧ ciuē ſūmū eē uoluerunt. Accepta licet uti: ꝑpe
tuo ludos ineūti ſp aſſurgi ēt ab ſenatu in more eſt.Sedendi ius in ꝓximo ſenatui.Vacatio muneꝝ oīum
ipſi:patriq̧ & auo paterno.xiiii.eas accepit Sicinius Dentatus ut rettulimus ſuo loco.Sex. Capitolinus.Is
quidē & de duce Seruilio.Africanus de patre accipere noluit apud trebiā.O mores æternos:qui tanta opa
honore ſolo donauerunt.Et cum reliquas coronas auro cōmēdarēt:ſalutē ciuis iis in precio eſſe noluerūt
clara profeſſione:ſeruari quidem hominem nefas eſſe lucri cauſa.

De glande genera tredecim. CA. V.

GLandes opes eē nūc quoq̧ multaꝝ gēriū ēt pace gaudētiū cōſtat.Necnon & inopia frugū areſa
ctis moliſ farina:ſpiſſaturq̧ in panis uſum.Quin & hodieq̧ p hiſpanias ſecūdis menſis glans ī
ſeriſ.Dulcior eadē in cinere toſta.Cautū eſt ꝑterea lege.xii. tabulaꝝ:ut glādē ī alienū fundū ꝓ
cidētē liceret colligere.Genera eaꝝ multa.Diſtant fructu:ſitu:ſexu:ſapore.Nāq̧ alia fageæ glan
di figura:alia quernæ:& alia ilignæ.Atq̧ inter ſe quoq̧ geneꝝ ſinguloꝝ differentiæ.Præterea ſunt aliæ ſil
ueſtres:aliæ placidiores:q̄ culta obtinēt.Iā ēt ī montoſis planiſq̧ diſtāt.Sicut & ſexu mares ac fœminæ.Itē
ſapore.Dulciſſima oīum fagi:ut qua obſeſſos ēt hoīes duraſſe in oppido chio tradit Cor.Alexāder. Gene
ra diſtinguere non datur noībus:q̄ ſūt alia alibi.Quippe cū robur q̄rcūq̧ uulgo naſci uideamus:ſed æſculū
nō ubiq̧.Quartā uero generis eiuſdē q̄ cerrus uocaſ:ne italiæ qdē maiori ex pte notā eē.Diſtinguens ergo
ꝓprietate naturaq̧: & ubi res coget:etiam græcis nominibus utendum.

De fagina glāde:& reliqs glādibus:& carbōe:& paſtu porcoꝝ. CA. VI.

FAgi glans nucleis ſimilis:triāgula cute includiſ.Foliū tenue:ac leuiſſimū:populo ſimile:celerri
me flaueſcēs:& media parte plerūq̧.Gignēs ſupnē paruulā baccā uiridē:cacumine aculeatā. Fagi
glās muribus gratiſſima ē:& iō aīalis eius una ꝓuētus.Glires quoq̧ ſaginat.Expetiſ & turdis.Ar
boꝝ fertilitas oīum fere alterna:ſed maxime fagi.Glādē q̄ ꝓprie intelligiſ:ferūt robur:quercus
æſculus:cerrus:ilex:ſuber. Continenſ hiſpido calice p genera plus minus.Itē cōplectēte.Folia ꝑter ilicem
Vel latebris grauia:carnoſa:ꝓcera:ſinuoſa lateribus.Nec cū cadūt flaueſcētia:ut fagi.Pro differētia geneꝝ breuiora uel
longiora.Ilicis duo genera.Ex iis in italia folio nō multū ab oleis diſtāt.Milaces a qbuſdā græcis dictæ:ī ꝓ
Vel ſimilaces uinciis aqſoliæ.Ilicis glans utriuſq̧ breuior & gracilior:quā Hōerus aculō appellat:eoq̧ noīe a glāde diſti
guit.Maſculas ilices negāt ferre.Glās optīa in q̄rcu:atq̧ grandiſſima.Mox æſculo.Nā roboris parua.Cer
ro triſtis:horrida:echinato calice ceu caſtaneæ.Sed in querna alia dulcior:molliorq̧ fœmiæ:maris ſpiſſior
maxime āt ꝓbanſ latifoliæ ex argumento dictæ.Diſtant aūt inter ſe magnitudine:& cutis tenuitate.Item
q̧ aliis ſubeſt tunica rubigine ſcabra:aliis ꝓtinus cādidū corpus.Probaſ & ea:cuius in balano utrinq̧ ex lō
gitudine extrema lapideſcit in duriciā.Melior cui in cortice:q̄ cui in corpore.Vtrūq̧ nō niſi mari. Præte
rea aliis ouata:aliis rotūda:aliis acutior figura.Sicut & colos nigrior:candidiorue q̄ pferſ. Amaritudo i ex
tremitatibus:mediæ dulces.Quin & pediculi breuitas ꝓceritaſq̧ dñiam hēt.In ipſis uero arboribus q̄ ma
ximā fert:hemeris uocaſ:breuior:& in orbē comoſa:alaſq̧ ramoꝝ crebro cauata.Fortius lignū q̄rcus hēt
& incorruptius:ramoſa & ipſa.Procerior tamē & craſſior caudice.Excelſiſſima aūt ægylops incultis ami
ca.Ab ac ꝓxime latifoliæ ꝓceritas:ſed minus utilis ædificiis.At quæ carbone dotata uitiis obnoxia ē.Quā
Vel thaleis obrē ſolido utunſ carbone:ærarioꝝ tātū officinis cōpēdio.Quoniā deſinente flatu ꝓtinus emoriēs ſæpius
recoquiſ Cætero plurimis ſintillis.Idē e nouellis melior.Aceruí cōfertis paleis recētibus luto caminaſ:ac
Vel hiſcētibus cenſaq̧ ſtrue contis pungitur dureſcens calix:atq̧ ita ſudorem emittit.Peſſima & carboni & materie hali
phleos dicta:cui craſſiſſimus cortex atq̧ caudex:& plerūq̧ cauus fūgoſuſq̧.Nec alia putreſcit ex hoc gñe:
etiam cum uiuit.Quin & fulmine ſæpiſſime icitur:q̄uis altitudinem non excellat.Ideo ligno eius nec ad
ſacrificia uti fas habetur.Eidem raro glans:& cum tulerit amara:quam præter ſues nullum attingit ani
mal.Ac ne eæ qdē ſi aliud pabulū habeant.Hoc quoq̧ inter reliqua neglectæ religionis eſt:q̧ emortuo car
bone ſacrificatur.Glans fagea ſuem hylarem facit:carnem coctibilem:ac leuem : & utilem ſtomacho . Ili
gna ſuem anguſtam:nitidam:ſtrigoſam:ponderoſam.Querna diffuſam & grauiſſimam:& ipſa glandium
æque dulciſſima.Proximam huic ceream tradit Nigidius:nec ex alia ſolidiorem carnem; ſed durā . Iligna
tentari ſues niſi paulatim detur.Hanc nouiſſimam cadere.Fungoſam carnem fieri æſculo:robore:ſubere.
Quæ glandem ferunt omnes & gallam.Alterniſque annis glandem.Sed gallam hemeris optimam:& co

riis perficiendis aptiſſimam. Similem huic latifoliam: ſed leuiorem: multoq; minus probatam. Fert & nigram. Duo enim genera ſunt. Hæc tingendis utilior.

De galla: & q̄ multa præter glandē eædē ferāt arbores. CA. VII.

NAſcif autem galla ſole de geminis exeunte erūpens noctu ſemper unīue. ſa. Creſcit uno die candidior. Et ſi excepta eſt æſtu areſcit ꝓtinus: neq; ad iuſtū incremētū peruenit: hoc eſt: ut nucleū fabæ magnitudinē habeat. Nigra diutius: uiret: creſcitq; ut interdū mali cōpleat magnitudinē. Optima comagena. Deterrima ex robore. Signum eius ꝙ cauernæ tranſlucent. Robur præter fructū plurima alia gignit. Nāq; fert & gallæ utrunq; genus: & quædam ueluti morami diſtarent arida duricia plerū ꝗ tauri caput imitantia: qbus fructus ineſt nucleis oliuæ ſimilis. Naſcuntur in eo & pilulæ nucibus nō abſimiles: ītus habētes flocculos molles: lucernaꝝ luminibus aptos. Nam & ſine oleo flagrāt ſicuti galla nigra. Fert & aliā inutilē pilulā cū capillo uerno tpe tamē melligeni ſucci. Gignūt & alæ ramoꝝ eius pilulas corpori nō pediculo adhærētes: candicātes umbilicis. Cætera nigra uarietate diſpſa. Media cocci colorē habent. Apertis amara inanitas eſt. Aliquando & pumices gignit. Necnō & e foliis conuolutas pilulas & in folio rubentes. Aquoſos nucleos candicantes & tranſlucidos: quandiu molles ſint in quibus & culices naſcuntur: matureſcunt in modum gallæ.

De cachryet & cocco grano: & agarico: & ſubere. CA. VIII. Vel idureſcunt

FErunt robora & cachrym ita uocatur pilula in medicina urendi uim habens. Gignitur & in abiete: larice: picea: tilia: nuce: platano: poſtq̄ folia cecidere hyeme duras. Cōtinet nucleum pineis ſimilem. Is creſcit hyeme aperitur uere pilula tota. Cadit cum folia cœperint creſcere. Tam multifera ſunt: & tot res præter glandem pariunt robora. Sed & boletos: ſuilloſq; gulæ nouiſſima irritamenta: quæ circa radices gignuntur. Quercus probatiſſimos. Robur autem & cypreſſus & pinus noxios. Robora ferunt & uiſcum: & mel ut auctor eſt Heſiodus. Conſtatq; rores melleos e cælo (ut diximus) cadentes non aliis magis inſidere frōdibus. Cremati quoq; roboris cinerem nitroſum eſſe manifeſtum eſt. Omnes tamen has eius dotes ilex ſolo prouocat cocco. Granum hoc. Primoq; ceu ſpecies frutices paruos aquifoliæ ilicis: quiſquiliū uocant: penſionem alteram tributi pauperibus hiſpaniæ donati. Vſum eius gratiorem in conchylii mentiōe tradidimus. Gignif & in galatia africa: piſidia: cilicia. Peſſimum in ſardinia. Galliaꝝ glandiferæ maxime arbores agaricū ferūt. Eſt aūt fungus candidus odoratus: antidotis efficax: in ſummis arboribus naſcens: nocte relucens. Signū hoc eius: ꝙ in tenebris decerpitur. E glādiferis ſola q̄ uocaf ægylops: fert pannos arentes: muſcoſo uilloſ canos: non in cortice mō: ueꝝ & e ramis dependentes cubitali magnitudine: odoratos ut diximus inter unguēta. Suber minima arbor: glans peſſima: rara: cortex tantum in fructu: præcraſſus ac renaſcēs: atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus Vſus eius anchoralibus maxime: nauium: piſcantiumq; tragulis: & cadoꝝ obturamentis. Præterea in hyberno fœminaꝝ calceatu. Quāobrē non infacete græci cortices arborum appellant. Sūt qui fœminā ilicem uocent: atq; ubi non naſcitur ilex: pro ea ſubere utuntur. In carpentariis præcipue fabricis ut circa elin & lacædemonem: nec in italia tota naſcitur: aut in gallia omnino.

Vel non odoratus

Quarum ſint in uſu cortices. CA. IX.

COrtex e fago: tilia: abiete: picea: in magno uſu agreſtium. Vaſa corbeſq; : ac patentiora quædam meſſibus conuehendis uindemiiſq; faciunt: atq; prætexta tuguriorum. Scribit in recenti ad duces explorator incidens litteras a ſucco. Necnon in quodam uſu ſacrorum religioſus eſt fagi cortex. Sed non durat arbor ipſa.

De ſcandulis & pinu: pinaſtro: abiete: piceaq;: larice: tæda: taxo. CA. X.

SCandulæ e robore aptiſſimæ: mox e glandiferis aliis: fagoq;: facillime ex oībus quæ reſinam ferunt: ſed minime durant: præterq̄ e pino. Scandula contectā fuiſſe romam uſq; ad bellum Pyrrhi annis quadringentis. lxx. Cornelius Nepos auctor eſt. Siluarum certe diſtinguebaf īſignibus. Fagutali Ioui ēt nunc eſt ubi lucus fageus fuit: portaq; querculana: colle in quem uimina petebantur: totq; ſucis quibuſdam & geminis. Qu. Hortenſius dictator cum plebs ſeceſſiſſet in ianiculum legē in æſculeto tulit. ut ea qd iuſſiſſet: oēs quirites tenerēt. Peregrinæ tūc uidebanf: qm̄ nō erant ſuburbanæ: pinus atq; abies. Oēſq; q picē gignūt: de quibus nūc dicemus. Simul ut tota cōdiendi uina origo cognoſcaf. Quæ ferūt in aſia aut in oriēte e ꝑdictis picē. In europa ſex genera cognataꝝ arborum reſinam ferūt. Ex iis pinus: atq; pinaſter foliū habēt capillamenti modo prætenue: longumq;: & mucrone aculeatum. Pinus fert minimū reſinæ: interdū ex nucibus ipſis de quibus dictū eſt uiſq; ut aſcribatur generi. Pinaſter nihil aliud eſt q̄ pinus ſilueſtris: mira altitudine: & a medio ramoſa ſicut pinus in uertice. Copioſiorem dat hæc reſinā quo dicemus mō. Gignif & i planis. Eaſdē arbores alio noīe eē ꝑ orā italiæ quas ſtibulas uocāt: ut pleriq; arbitranf: ſed graciles: ſuccinctioreſque: & enodes liburnicaꝝ ad uſus: pene ſine reſina. Picea mōtes amat atq; frigora: feralis arbor: & funebri indicio ad fores poſita: ac rogis uirens. Iam tamē & in domo recepta: tōſili facilitate. Hæc plurimā reſinā fundit: interueniente candida gēma tā ſimili thuri: ut mixta uiſu diſcerni non queat: & inde fraus ſeplaſiæ aſiæ. Oībus iis generibus folia breui ſeta: & craſſiore: duraque ceu cupreſſis. Piceæ rami pene ſtatim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærent. Similiter abiecti expetitæ nauigiis. Situs in excelſo montiū ceu maria fugerit: nec forma alia. Materies uero præcipua trabibus: & plurimis uitæ operibus. Reſina ei uitiū. Vnde fructus unus piceæ: exiguumque ſudat aliquando cōtactu ſolis. E diuerſo materies quæ abieti pulcherrima: piceæ ad fiſſiles ſcandulas: cupaſque: & pauca alia ſecamenta. Quinto generi ſitus idē: eadē facies: larix uocatur: materia ꝓſtantior lōge: incorrupta uis: & humori contumax: rubens præterea: & odore acrior. Pluſculum huic erumpit liquoris: melleo colore: atque

Vel ſegmēta

ablato. Græci duo gñа eius fecere. Lōgā enodē: Alterā breuē duriorē: fuſcioreꝗ: laureis foliis. Bumeliā uocāt ī macedonia ampliſſimā lẽtiſſimāꝗ. Alii ſitu diuiſere. Cāpeſtrē.n.eē criſpā: mōtanā ſpiſſam. Folia eaꝶ iumētis mortifera. Cæteris rumināciū innocua græci ꝓdidere. In italia nec iumētis nocet. Cōtra ſerpentes uero ſucco expreſſo ad potū: & īpoſita ulceribus opiſera: ac nihil æque reperit. Tātaꝗ ē uis: ut ne matutinas qdē occidenteſue umbras q̄uis ſint lōgiſſimæ: ſerpēs arboris eius attingat: adeo ipſam ꝓcul fugat. Experta ꝓdimus. Si frōde ea gyro claudat ignis & ſerpēs: in ignes potius q̄ in fraxinū fugere ſerpētē. Mira naturæ benignitas: priuſq̄ hæ prodeant flore fraxinum: nec ante conditas folia dimittere.

De tilia genera duo. CA. XIIII.

IN tilia mas & fœmina differūt oī mō. Nāꝗ & materies maris dura ruffiorꝗ ac nodoſa & odoratior. Cortex quoꝗ craſſior: ac detractus inflexibilis. Nec ſemē fert aut florē ut fœmina: q̄ craſſior arbore: materia cādida: ꝓcellenſꝗ ē. Miꝶ ī hac arbore fructū a nullo aīaliū attigi: folioꝶ corticiſꝗ ſuccū dulcē eē. Inter corticē & lignū tenues tūicas multiplici mēbrana: e qbus uicula tiliæ uocantur. Tenuiſſimū eoꝶ phillyræ coronarū lenniſcis celebres antiquorumꝗ honore. Materies teredinem nō ſentit: proceritate per q̄ modica: uerum utilis.

De aceris generibus.x. CA. XV.

ACer eiuſdem fere amplitudinis: opeꝶ elegantia ac ſubtilitate cædro ſecūdū. Plura eius genera. Album qd̄ ꝓcipui cādoris uocat gallicū: in tranſpadana italia trāſꝗ alpes naſcens. Alteꝶ genus criſpo maculaꝶ diſcurſu: q̄ cū excellentior fuit: a ſimilitudine caudæ pauonū nomē accepit. In iſtria rhetiaꝗ ꝓcipuum. E uiliori genere craſſiuenium uocat. Græci ſitu diſcernūt. Cāpeſtre.n. candidū eſſe: nec criſpum: qd̄ glinon uocant. Montanū uero criſpius duriuſq̄: eē nunc e maſcula criſpius ad lautiora opera. Tertium genus zygiam rubentem fiſſili ligno: cortice liuido: & ſcabro. Hoc alii proprii generis eſſe malunt: Et latine carpinum appellant. Vel alii non.

De bruſco: molluſco: & ſtaphilodēdro: & buxo genera tria. CA. XVI.

PVlcherrimū uero ē bruſcū: multoꝗ excellētius etiānū molluſcū. Tuber utriūꝗ arboris eius: Sed bruſcū īcortius criſpū. Molluſcū ſimplicius ſpſum. Et ſi magnitudinē menſaꝶ caperet: haud dubie ꝓferreret cædro. Nūc ītra pugillares lectorūꝗ ſilicios: aut laminas: raro uſū ſpectat. E bruſco fiunt & mēſæ nigreſcētes. Reperit & in alno tuber: tanto deterius q̄to ab acere alnus ipſa diſtat. Aceris mares prius florent. Etiānū ī ſiccis natæ ꝓferūt aq̄ticis: ſicut & fraxini. Eſt & trās alpes arbor ſimillima aceri alba ī materia: q̄ uocat ſtaphylodēdrō. Fert ſiliqs: & ī iis nucleos ſapore nucis auellāæ. In primis uero materies honorata buxo ē raro criſpāti: nec niſi radice: cætero lētiſci ex materia ſilēti: & q̄dā duricia ac pallore cōmēdabilis. In ipſa uero arbore topiario opere. Tria eius genera: gallicū qd̄ ī metas emittitur: amplitudī neꝗ ꝓcerior eſt. Oleaſtrū ī oī uſu dānatū fert grauē odorē. Tertiū genus noſtrate uocāt. Silueſtre (ut credo) mitigatū ſatu: diffuſius: & dēſitate parietū uirēs ſp ac tonſile. Buxus pyreneis ac cytoro mōtibus plurima: ac berecinthio tractu. Craſſiſſima ī corſica florē nō ferēdo. Quæ cā amaritudinis mellis. Semē illius cūctis animantibus inuiſum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior: ſed breuis. Amat frigida: aprica: ligni quoꝗ duricia quæ ferro: nec flamma: nec carbone utilis. Vel ſilētio quodam

De ulmo genera quattuor. CA. XVII.

INter has atꝗ frugiferas materiæ ultrūꝗ amicitia accipit ulmus. Græci duo eius genera nouet. Mōtoſam: q̄ ſit amplior: Cāpeſtrē: q̄ fruticoſa. Italia attinias uocat excelſiſſimas: & ex iis ſicanas illis ꝓfert: q̄ nō ſunt riguæ. Alteꝶ genus gallicas: Tertiū noſtrates: dēſiore ſolio: & ab eodem pediculo nūeroſiore. At quartum ſilueſtre. Inter q̄s attiniæ nō ferūt. Samarā ita uero uocat ulmi ſemen. Omneſꝗ e radicum plantis ꝓueniunt. Reliquæ ſemine.

De arboꝶ natura per ſitus. CA. XVIII.

NVnc celeberrimis arboꝶ dictis: q̄dā ī uniuerſum de cunctis indicanda ſunt. Mōtes amāt cædrus larix: tæda: & cætere e qbus reſina gignitur. Itē aqfolia: buxus: ilex: iuniperus: terebinthus: populus: ornus: cornus: carpinus. Eſt & ī apēnino frutex q uocat cotinus: ad liniamēta mō conchylii colore īſignis. Mōtes & ualles diligit abies: robur: caſtaneæ: tilia: ilex: cornus. Aquoſis mōtibus gaudēt acer: fraxinus: ſorbus: tilia: ceraſus. Nō temere in montibus uiſæ ſūt prunus: pūicæ: oleaſtri: iuglās: morus: ſambuci. Deſcēdūt ēt in plana cornus: corylus: quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus: carpinus. Subeunt & in montoſa ulmus: malus: pyrus: laurus: myrtus. Sanguinei frutices ilex: tingēdiſꝗ ueſtibus naſcentes geniſtæ. Gaudet frigidis ſorbus: & magis ēt betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore: atꝗ tenuitate terribilis magiſtratuū uirgis. Eadē circulis flexibilis: itē corbiū ſportis. Bitumē ex ea galliæ excoquunt. In eoſdē ſitus comitatur & ſpina nuptiaꝶ facibus auſpicatiſſima: quoniā īde fecerint paſtores q rapuerūt ſabinas: ut auctor ē Maſurius. Nūc facibus carpinus & corilus familiariſſimæ. Aquas odere cupreſſi: iuglandes: caſtaneæ: laburnū. Alpina & hæc arbor: nec uulgo nota. Dura ac cādida materie: cuius florē cubitalem lōgitudine apes nō attigūt. Odit & q̄ appellatur Iouis barba ī ope topiario tonſilis: & in rotunditatē ſpiſſa, argēteo folio. Nō niſi ī aquoſis ꝓueniūt ſalices: alni: populi: ſiler. Liguſtra teſſeris utiliſſima. Itē uacinia italiæ ī aucupiis ſata. Galliæ uero ēt purpura tingēdi cā ad ſeruoꝶ ueſtes. Quæcūꝗ cōia ſunt mōtibus plāiſꝗ maiora fiūt: aſpectuꝗ pulchriora. Quæ ī cāpeſtribus: meliora: materie. Criſpiora q̄ ī mōtibꝰ exceptis malis pyriſꝗ.

Diuiſio Generum. CA. XIX.

PRæterea arboꝶ aliis decidunt folia: aliæ ſempiterna coma uirent. Quam differentiam neceſſe eſt antecedat prior. Sunt enim arborum quædam omnino ſilueſtres: quædam urbaniores: q̄s his placet nominibus diſtinguere. Ergo mites: quæ fructu aut aliqua dote umbrarumue offi-

rum. Tūc ſe nouas aliaſq̧ q̄ ſunt: oſtēdūt. Tunc uariis coloꝝ picturis in certamē uſq̧ luxuriant. Sed hoc ne/
gatū pleriſq̧. Nā nec oēs florent: ſed ſunt triſtes: q̄dā: q̄q̧ nō ſentiant gaudia annoꝝ. Nam neq̧ ilex: picea: la
rix: pinus: ullo flore exhylarant: nataleſue pomoꝝ recurſus annuos uerſicolori nūcio ꝓmittūt. Nec fici atq̧
caprifici. Protinus. n. fructū flores gignūt. In ficis mirabiles ſūt & abortus: q nūq̄ matureſcūt. Nec iuniperi
floret. Quidā eaꝝ duo genera tradūt. Alterā florere: nec ferre. Quæ uero nō floreat: ferre ꝓtinus baccis ſub
naſcētibus q̄ biēnio hæreant. Sed id falſum: oībuſq̧ iis dura facies ſp. Sic & hoium multis fortūa ſine flore
eſt. Oēs āt germināt ēt q̄ non florent. Magna & locoꝝ differentia. Quippe cū ex eodē genere q̄ ſunt in palu
ſtribus priora germinēt: mox cāpeſtria: nouiſſima in ſiluis. Per ſe āt tardius pyri ſilueſtres q̄ cætera. Primo
fauonio germinat cornus. Proxime laurus. Pauloq̧ ante æquinoctium tilia: acer. Inter primas uero popu-
lus: ulmus: ſalix: alnus: nuces. Feſtinat & platanus. Cæteræ uere cōcepto aquifolium terebinthus: paliurus:
caſtanea: glādes. Serotino autem germine malus: tardiſſimo ſuber. Quibuſdā geminat germinatio nimia
ſoli ubertate: aut inuitantis cæli uoluptate: qđ magis in herbis ſegetū euenit. In arboribus tamē nimia ger
minatio elaſeſcit. Sūt aliæ naturales qdem qbuſdam germinationes: pariterq̧ uernæ: q̄ ſuis conſtant ſyde/
ribus: quaꝝ rō aptius reddet ob hoc tertio uolumine. Hyberna aqlæ exortu. Aeſtiua canis ortu. Tertia ar/
cturi: Has duas qdē oībus arboribus cōes putāt. Sentiri aūt maxime in fico: uite: puniciis: cām afferētes: qm̄
in theſſalia macedoniaq̧ plurima tunc ficus exeat. Maxime tamē in ægypto apparet hæc rō. Et reliquæ q
dem arbores ut primum cœpere cōtinuant germinationem. Robur & abies & larix intermittūt triparti-
to: ac terna germina edunt. Ideo & inter ſquamas corticē ſpargunt. Qđ oībus arboribus in germinatione
euenit: quoniā ꝓgnātium rumpit cortex. Eſt autem prima eaꝝ incipiente uere circiter. xv. diebus. Iterum
germinant tranſeunte geminos ſole. Sic fit ut dum prima cacumina impelluntur: ſe cutis aperiat genicula-
to incremento. Tertia eſt earūdem ad ſolſtitiū breuiſſima: nec diutius ſeptēnis diebus. Clareq̧ & tunc cer/
nit excreſcētiū cacuminum articulatio. Vitis ſola bis parturit: cū primū emittit uuam: itēꝝ cū digerit. Eo
rū q̄ non florent: partus tātū eſt & maturitas. Quædam ſtatim in germinatiōe florent: ꝓperātq̧ in eo: ſed
matureſcūt tarde: ut uites. Serotino q̄dā germinatu florent: maturātq̧ celeriter: ut morus: q̄ nouiſſima ur-
banaꝝ germinat: nec niſi exacto frigore: ob id dicta ſapientiſſima arboꝝ. Sed cum cœperit in tantū uniuer/
ſa germinatio erūpit: ut una nocte peragat ēt cū ſtrepitu. Ex iis q̄ hyeme: aquilia exoriente (ut diximus) cō
cipiūt: floret prima oīum amygdala: menſe Ianuario. Martio uero poma matura. Ab ea ꝓxime florent ar/
meniaca: dein tuberes: & præcoces. Illæ peregrinæ: hæ coactæ. Ordine āt naturæ ſilueſtriū primæ ſambu/
cus: cui medulla plurima: & cui nulla cornus maſcula. Vrbanaꝝ malus: patuoq̧ poſt ut ſimul poſſit uideri:
pyrus & ceraſus & prunus. Seqt laurus: illāq̧ cupreſſus. Deinde punica: fici. At uites & oleæ florētibus iā
iis germinant. Cōcipiūt uergiliaꝝ exortu. Hoc ſydus illaꝝ eſt. Floret ār ſolſtitio uitis: & q̄ paulo ſerius ici
pit olea defloreſcūt oīa ſeptenis diebus: nō celerius. Quædā tardius. Sed nulla pluribus bis ſeptenis. Oīa &
intra. viii. iulii idus eteſiarum præcurſu. Nec ſtatim fructus ſequit in aliquibus.

De corno: & quo tpe quæq̧ ferant: & q̄ fructū nō ferāt: & q̄ īfœlices exiſtimant: & q̄ facillime fructū per
dunt: & quibus fructus anteq̄ foliū naſcatur. CA; XXVI.

Cornus enim circa ſolſtitia reddit primo candidū: poſtea ſanguineum. Ex eo genere fœmina poſt
autumnū fert baccas acerbas & inguſtabiles cunctis animantibus. Ligno quoq̧ fungoſa & inuti
lis. Cum mas e fortiſſimus: q̄ ſit tanta differentia ab eodem genere. Et terebinthus meſſibus red/
dit ſemē: & acer: & fraxinus: nuces: & mala: & pyra: ꝓterq̄ hyberna: aut præcocia. Autūno glādiſe
ræ. Serius etiānū uergiliaꝝ occaſu. Aeſculus tātū autūno. Incipiēte aūt hyeme q̄dā genera mali pyriq̧ & ſu
ber. Abies flores croci colore circa ſolſtitiū. Semē uero reddit poſt uirgiliarum occaſum: pinus āt & picea ꝓ
ueniunt germinatione. xv. fere diebus. Semen uero poſt uergilias & ipſæ reddūt. Cædri & iuniperus & ilex
annuæ fere habentur: nouuſq̧ fructus in iis cū autūno pendet. In maxima tamē admiratione pinus eſt. Ha
bet fructū matureſcentem. Habet proximo anno ad maturitatem uenturum: ac deinde tertio. Nec ulla ar
bor auidius ſe ꝓmittit. Quo menſe ex ea nux decerpit: eodē matureſcit alia: Et ſic diſpenſat: ut nulla non
menſe matureſcāt. Quæ ſe in arbore ipſa diuiſere uocant zamiæ: lædūtq̧ cæteras: niſi detrahant. Fructū
arborum ſolæ nullū ferunt: hoc eſt ne ſemen qdem tamarix. Scopis tantum naſcēs populus: alnus: ulmus:
attinia alaternus: cui ſolia īter ilicem & oliuam. Infœlices autem exiſtimantur: damnatæq̧ religione: quæ
neq̧ ſerunt unq̄: neq̧ fructum ferunt. Cremutius auctor eſt: nunquam uirere arbor eſt: ex qua Phyllis ſe
ſuſpenderit. Quæ gummi gignunt: poſt germinationem aperiuntur. Gummi uero non niſi fructu detra
cto ſpiſſatur. Nouellæ arbores carent fructu quamdiu creſcunt. Perdunt autem facillime ante maturitatē
palma: ficus: amygdala: malus pyrus. Item punica: quæ etiam roribus nimis & pruinis florē amittit. Qua
de cauſa inflectunt ramos eius: ne ſubrecti humorem īfeſtum excipiāt: atq̧ contineāt. Pyrus & amygdala
etiam ſi non pluat: ſed fiat auſtrinum cælum atq̧ nubilum amittūt florem: & primos fructus cum ſi de-
floruere tales dies fuerint. Ociſſime autem ſalix amittit ſemen anteq̄ omnino maturitatem ſentiat: Ob id
dicta ab Homero frugiperda. Secutaq̧ ætas ſcelere ſuo interpretata eſt hanc ſententiam: Quando ſemen
ſalicis mulieri ſterilitatis medicamētum eſſe conſtat. Sed hoc quoq̧ prouidens natura facile naſcenti & de
pacto ſurculo incurioſius ſemen dedit. Vna tantum proditur ad maturitatem proferre ſolita in creta inſu
la ipſo deſcenſu Iouis ſpeluncæ toruum ligneumque magnitudine ciceris. Fiunt uero quædam & loci ui-
tio infructuoſa: ut in paro ſylua cædua: quæ nil fert. Perſicæ arbores in rhodo florent tantum. Fit hæc dif/
ferentia & ex ſexu. In iis eſſe mares quæ non ferunt. Aliqui hoc permutantes mares eſſe: quæ ferant: tra-
dunt. Facit & denſitas ſterilitatem. Gignentium autem quædam ex lateribus ramorum & cacuminibus
ſarunt: ut pyrus: punicus: ficus: myrtus. Cætero eadem natura quæ frugibus. Namque & in eis ſpica in ca/

Vel ſpa/ cumen naſcit.Legumina in lateribus.Palma ſola ut dictum eſt:in ſpatulis habet fructum racemis ꝓpendē/
tiis tem.Reliquis ſub ſolio pomum:ut protegatur:excepta fico:cui folium maximū umbroſiſſimūq;.Et ideo
Vel ſpa/ ſupra id pomū:et demum ſerius foliū naſcitur q̃ pomū.Inſigne ꝓdit in quodam genere ciliciæ cypriæ hel
this ladis:ficos ſub folio:groſſos uero ſupra folium naſci.Ficus & ꝓcoces habet:quas athenis ꝓdromos uocāt.
In laconico genere maximæ ſunt.

De biferis & triferis:& quæ celerrime ſeneſcant:& de ætatibus earum. CA. XXVII.

SVnt & biferæ in eiſdē.In cea inſula caprifici triferę ſunt.Primo fœtu ſequens euocat:ſequēti ter
tius.Hoc fici caprificant.Et caprifici aūt ab aduerſis foliis naſcūt.Biferæ & in malis ac pyris q̄/
dā ficut & ꝓcoces.Malus ſiluestris bifera.Seq̄ns eius fructus poſt arcturū:in apricis maxime.Vi/
tes qdem & triferæ ſunt:quas ob id inſanas uocant:quoniā ī iis alia matureſcūt:alia turgeſcunt:
alia florent.M.Varro auctor eſt:uitem fuiſſe ſmyrnæ apud matream triferā:& malū in agro conſentino.
Vel taca Hoc autem euenit perpetuo in frauenneſi africæ agro:de quo plura alias:ea eſt ſoli fertilitas. Trifera eſt &
penſi cupreſſus.Nāq; baccæ eius colligunt menſe Ianuario:& Maio:& Septēbri:ternaſq; eaꝝ gerūt magnitudi/
nes.Eſt uero & in ipſis arboribus:ēt hōuſtis peculiaris dr̄ia.Sūma ſui pte fertilior ē arbuſtus. Quercus in
feriore:iuglandes:fici:mariſcæ.Oēs quo magis ſeneſcunt:eo maturius ferūt:& ī apricis locis nec pingui ter
ra.Siluestriora oia tardiora.Quædā ex iis oīno non matureſcūt.Item q̄ ſubarantur:aut q̄ ablaqueant:cele
riora neglectis:hæc & fertiliora.Eſt etiānū ætatis dr̄ia.Amygdala.n.& pyrus in ſenecta fertiliſſimæ:ut glā
diferæ:& quoddā genus ficoꝝ.Cæteræ eius in iuuenta tardiuſq; maturātes:qd notat in uitibus maxīe.Ve
tuſtioribus.n.uinū melius:nouellis copioſius.Celerrime uero ſeneſcit:& ī ſenecta deteriorē fructū gignit:
malus.Nāq; & minora poma ꝓueniūt:& uermiculis obnoxia.Quī & in ipſa arbore naſcunt.Ficus ſola ex
oium arboꝝ fœtu maturitatis cā medicat.Iam qdē ex portentis:quoniā maiora ſunt ꝓcocia ꝓpoſteris.Oia
aūt celerius ſeneſcūt ꝑfœcunda.Quin & protinus moriunt aliqua cælo fœcunditatem omnem eblandito:
quod maxime uitibus euenit.

De Moro. CA. XXVIII.

COntra morus tardiſſime ſeneſcit:fructibus minime laborās.Tarde & eaſquoꝝ criſpa materies:
ut acer:palpa:populus.Et ſubarata ocius ſeneſcunt.

De ſiluestribus. CA. XXIX.

SIlueſtria autem tardiſſime.Atq; in totū omnis cura fertilitatē adiicit:fertilitas ſenectam.ideo/
que & præflorent talia & ꝓgerminātatq; in totum præconia fiūt.Quoniam omnis infirmitas
cæli magis accidit.Multæ uero plura gignunt:ut diximus in glandiferis:iter quæ laurus uuas
ſuas:maximeq; ſterilis:quæ non gignit aliud:obq; id a qbuſdam mas exiſtimat.Ferunt & auel/
lanæ iulos compactili callo ad nihil utiles.

De buxo:& faba græca ſiue loto. CA. XXX.

PLurima uero buxus.Nam & ſemen ſuū:& grandū qd cartegon uocant:& a ſeptentrione uiſcum:
Vel de a meridie hyphear:e quis plura mox paulo.Interdū pariter res quaternas habēt. Arboꝝ q̄dam
quis ſimplices:qbus a radice caudex unus & rami frequētes:ut oliuæ:fico:uiti.Quædā fruticoſi gene
Vel de ris:ut paliurus:myrtus.Itē nux auellana.Quinimo melior eſt & copioſior fructu in plures diſp
quibus ſa ramos.In quibuſdam oīno nullus:ut in ſuo genere buxus:loto tranſmarinæ. Quædā bifurcæ:atq; ēt in
quinas ptes diffuſæ.Quædā indiuiduæ:nec ramoſæ:ut ſambuci.Quædam indiuiduæ ramoſæ:ut piceæ.
Quibuſdā ramoꝝ ordo ſicut piceæ:abieti.Aliis inconditus:ut robori:malo:pyro.Et abieti qdem ſubrecta
diuiſura:ramiq; in cælū tendētes:non in latera proni.Miꝝ cacuminibus eoꝝ deciſis morit:totis uero de/
trūcatis durat.Et ſi infra q̄ rami fuere ꝑcidat:qd ſupereſt uiuit.Si uero cacumen tantū auferat:tota morit.
Alia ab radice brachiata:ut ulmus.Alia in cacumine ramoſa:ut pinus:lotos:ſiue faba græca:quam romæ a
ſuauitate fructus ſilueſtris quidem:ſed ceraſoꝝ pene natura loton appellāt.Præcipueq; domibus expetit:
ramoꝝ petulantia:breui caudice:latiſſima expatientiū umbra:& in uicinas domos ſæpe trāſilietium.Nulli
opacitas breuior:nec aufert ſolem hyeme decidentibus ſoliis.Nullis cortex iucūdior:aut oculos excipiens
blādius.Nulli rami lōgiores ualidioreſq; aut plures:ut dixiſſe totidem arbores liceat.Cortice pelles tigūt:
radice lanas.Malis ꝓpriū genus.Feraꝝ.n.roſtra reddūt:adhærentibus uni maximo minoribus. Ramorū
aliq cæci:q nō germināt.Qd natura fit ſi non eualuere:aut pœna cū amputatos cicatrix hebetauit.Quæ di
uiduis in ramo natura ē:hæc uiti in oculo:harūdini ī geniculo.Oium terræ ꝓxima craſſiora.In longitudi
nē excreſcūt abies:larix:palma:cupreſſus:ulmus:& ſi qua uniſtirpia.Ramoſaꝝ ceraſus ēt in.xl.cubitoꝝ tra
bes æquali per totum duum cubitoꝝ craſſitudine reperitur.

De ramis:& cortice:& radicibus arboꝝ. CA. XXXI.

QVædā ſtatī ī ramos ſpargūt:ut mali.Cortex alii tenuis:ut lauro:tiliæ.Aliis craſſus ut robori.Aliis
lænis:ut malo:fico.Idē ſcaber robori:palmæ.Oibus in ſenecta rugoſior.Quibuſdā rūpit ſpōte:ut
uiti.Quibuſdā ēt cadit:ut malo:unedoni.Carnoſus ſuberi:populo.Membranaceus ut uiti:harū/
dini.Libris ſimilis ceraſo.Multiplex tunicis:ut uitibus:tiliæ abieti.Quibuſdam ſimplex:ut fico:
harundini.Magna & radicum differentia.Copioſæ fico:robori:platano.Breues & anguſtæ malo.Singula
res abieti:larici.Singulis.n.initunt:q̄q̄ minimis in latera diſperſis.Craſſiores lauro:& inæquales.Itē oleæ:
cui & ramoſæ.At robori carnoſæ.Robora ſuas in ꝓfundū agūt. Si Virgilio qdem credimus:æſculus q̄tū
corpore eminet:tantum radice deſcendit.Oleæ:maliſq;:& cupreſſus per ſummam ceſpitum. Aliis recto
meatu:ut lauro:oleæ.Aliis flexuoſo:ut fico.Minutis hæc capillamētis hirſuta:ut abies:multæq; ſilueſtriū.
E quibus montani prætenuia fila decerpentes ſpectabiles lagenas:& alia uaſa nectūt. Quidam non altius

deſcendere radices:q̄ ſolis calor tepefaciat. Idq; natura loci tenuiores ſiue craſſiſſimas dixere:qđ falſum arbitror. Apud auctores certe inueniť abietis plantã cũ trãſferreť:octo cubitoꝝ in altitudie:nec totam refoſſam:ſed abruptam. Maxima ſpatio atq; plenitudine & cædri eſt. Ab ea platani:roboris: & glandiferarum. Quarũdam radix uiuacior ſufficie:ut lauri. Itaq; cũ trũco inaruit reciſa:etiã lætius fruticat. Quidam breuitate radicũ celerius ſeneſcere arbores putant. Quod coarguũt fici:quaꝝ radices longiſſimæ: & ſenectus ociſſima. Falſum arbitror & qđ aliq ꝓdidere: radices arboꝝ uetuſtate minui. Viſa etenim eſt annoſa quercus euerſa ui tempeſtatis:iugerum ſoli amplexa. Proſtratas reſtitui plerũq;:& quadam terræ cicatrice reuiuiſcere:uulgare eſt. Et familiariſſimum hoc platanis:q̄ plurimum uentorum concipiunt propter denſitatem ramoꝝ. Quibus amputatis leuatæ onere in ſua ſcrobe reponuntur. Factumq; iam eſt hoc & in iuglãdibus:oleiſq;:ac multis aliis.

De ꝓdigioſis arboribus:& qbus modis ſponte naſcuntur:& quod non omnia ubiq; naſcantur:& q̄ non alibi naſcantur arbores. CA. XXXII.

EST in exẽplis & ſine tẽpeſtate ullaue cã alia q̄ ꝓdigiĩ cecidiſſe multas:ac ſua ſpõte reſurrexiſſe. Factũ hoc Po. Ro. q̄ritibus oſtẽtũ cimbricis bellis nuceriæ ĩ luco iunõis ulmo poſtq̄ ẽt cacumẽ amputatũ erat:qm̄ in arã ipſam ꝓcũbebat:reſtituta ſponte:ita ut ꝓtinus floreret. A quo deinde tpe maieſtas Po. Ro. reſurrexit:q̄ ante uaſtata cladibus fuerat memorať hoc idẽ factũ & ĩ philippis ſalice ꝓcidua atq; detrũcata. Et ſtagiris in muſæo populo alba. Oĩa fauſti oĩs. Sed maxĩe miꝝ antãdri platanus ẽt circũdolatis lateribus reſtibilis ſpõte facta:uitæq; reddita. Longitudine. xv. cubitoꝝ:craſſitudine q̄tuor ulnaꝝ. Arbores quas naturæ debeamus tribus modis naſcunť. Sponte:aut ſemine:aut ab radice. Cura nũeroſior exiſtit:de qua ſuo dicemus uolumine. Nũc.n.totus ſermo de natura ẽ:multis modis miriſq; memorabili. Nãq; nõ oĩa in oĩbus locis naſci docuimus:nec tranſlata uiuere. Hocq; alias faſtidio:alias cõtumacia:ſæpi9 imbecillitate eoꝝ q̄ trãſferũť euẽit. Alias cælo iuidẽte:alias ſolo repugnãte. Faſtidio balſamũ alibi naſci natura q̄ ĩ ſyria noluit ferr. Necnõ & palmã naſci ubiq;:aut natã parere:uel cũ ꝓmiſit ẽt oſtendit que ea educare:q̄ tanq; inuita peperit. Nõ hẽt uires frutex cinnami in ſyriæ uicina ꝓuenĩedi. Nõ ferũt amomi nardiq; deliciæ ne in arabia qdem ex india naue peregrinari. Tentauit.n. Seleucus rex. Illud maxĩe mirũ ipſas arbores plerũq; exorari ut uiuãt:atq; tranſmigrẽt. Aliquando & a ſolo impetrari ut alienas alat:ad uenaſq; nutriat:cælũ nullo mõ q̄uit flecti. Viuit in italia piperis arbor. Caſiæ uero ẽt in ſeptẽtrionali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed unde ſorbentes ſuccum omnem ex iis ſoles coquenteſq; lachrymam? Illud ꝓxime miꝝ mutari naturã in iiſdẽ locis:atq; improuiſo ualere. Cædrũ æſtuoſis partibus dederat:& in lyciis frigidiſq; mõtibus naſciť. Frigus inimicum lauro fecerat:ſed in olympo copioſior nulla ẽ. Circa boſphoꝝ cimerium in panticapeo urbe oĩ modo laborauit Mithridates rex & cæteri incolæ:Sacroꝝ certe cauſa laurum myrtũq; habere:& non contigit:cũ habũdẽt arbores ibi punicæ ficiq;. Iam mali & pyri laudatiſſimæ. Frigidas natura eodem tractu non genuit arbores:pinum:abietem:piceam. Et quid attinet ad pontum abire? Iuxta romam ipſam caſtaneæ:cæraſiq; ægre proueniunt. Perſica in tuſculano. Non nuces græcæ cum tedio inſeruntur. Teracina ſiluis ſcatet earum.

Vel uicinia

De cupreſſo:& q̄ ex terra noua aliq̄ ſæpe naſcãť:q̄ ĩ ea ante nõ fuerũt. CA. XXXIII.

CVpreſſus aduẽa & difficillime naſcenotiũ fuit:ut in de q̄ uerboſius ſæpiuſq; q̄ de oĩb9 alius ꝓdiderit Cato. Natu moroſa:fructu ſupuacua:bacis torua:folio amara:odoř uiolẽta:ac ne umbra qdẽ gratioſa: materie rara:ut pene fruticoſi gñis. Diti ſacra:& iõ fũebri ſigno ad domos poſita. Fœmia ſterilis diu. Metæ demũ aſpectu nõ repudiata diſtiguẽdis tãtũ pinoꝝ ordinibus. Nũc uero tõſilis facta ĩ dẽſitate parietũ:coercitaq; gracilitate ꝑpetuo tenera. Trahiturq; ẽt ĩ picturas ope hiſtoriali uenatus:claſſeſue & imagĩes reꝝ tenui folio breuiq; & uirẽte ſupueſtiẽs. Duo genera eaꝝ. Meta ĩ faſtigiũ conuolata:q̄ & fœmĩa appellať. Mas ſpergit extra ſe rãos:deputať:& accipit uitẽ. Vtraq; ãt ĩmittiturq; ĩ ꝑticas aſſereſue ãputatiõe ramoꝝ:q. xiii. ãno dẽariis ſingulis ueneũt. Quæſtuoſiſſima ĩ ſatus rõne ſilua. Vulgoq; dotẽ filiaꝝ antiq plantaria appellabãt. Huic patria inſula creta:q̄q̄ Cato tarẽtinã eã appellat. Credo q; primũ eo uenerit. Et ĩ enaria ſucciſa regerminat. Sed ĩ creta quocũq; loco terrã mouerit qſpiã niſi ſerať alia:hæc gigniť:ꝓtinuſq; emigrat. Illa uero ẽt nõ appellaro ſolo:ac ſpõte maximeq; ĩ idæis mõtibus:& quos albos uocãt:ſũmiſq; iugis:ubi niues nũq̄ abſunt:plurima. Qđ miremur:alibi nõ niſi ĩ tepore ꝓueniẽs:& nutricẽ magnopere faſtidiẽs. Nec terræ tãtũ natura circa has refert:aut ꝑpetua cæli:ueꝝ & q̄dã tẽporaria uis ĩbriũ. Aliq̄ quæ plerũq; ſemina afferũt:& certo fluũt genere:Aliquæ ẽt ĩcognito. Qđ accidit cyrenaicæ regioni:cũ primũ ibi laſſerpitiũ natũ eſt:ut ĩ herbaꝝ natura dicemus. Nata ẽ & ſilua urbi ei ꝓxima imbre piceo:craſſoq; circiter urbis romæ anno quadringenteſimo triceſimo.

De Hedera. CA. XXXIIII.

HEdera iam dicitur in aſia naſci. Negauerat Theophraſtus:nec in india niſi in mõte mero. Quin & Harpalum omni modo laboraſſe:ut fereret eam in medis fruſtra. Alex. uero ob raritatẽ ita coronato exercitu uictorẽ ex idia reddidiſſe exẽplo liberi pñis:Cuius dei & nũc adornãt thyrſos:galeaſque ẽt ac ſcuta:in thraciæ populis in ſolennibus ſacris. Inimica arbor ſatis omnibus ſepulchraq; ac muros rumpens. Serpentiũ frigori gratiſſima:ut mirum ſit illam in honore ullo habitam. Duo genera eius. Prima ut reliquarum mas & fœmina. Maior traditur mas corpore:& folio duriore ac pinguiore: & flore ad purpuram accedente. Vtriuſq; aũt flos ſimilis eſt roſæ ſilueſtri:niſi q; caret odore. Species hoꝝ generũ tres. Eſt enim candida:& nigra hedera:tertiaq; q̃ uocať helix. Etiãnum hæ ſpẽs diuiduntur in alias: quoniam eſt alia fructu tantum candida:alia & folio. Fructumq; candidũ ferentium:aliis denſus acinus & grandior racemis in orbem circũactis:qui uocantur corymbi. Itẽ ſilenitium cuius eſt minor acinus ſper

ſior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & ſemen nigrum: aliis crocatū: Cuius coronis poetæ utunſ: Fo
liis minus nigris: quā qdā nyſiam: alii bacchicā uocāt: maximis īter nigras corymbis. Quidā apud græcos
etiānū duo genera huius faciūt. A colore acinoꝝ erythranū: & chryſocarpum. Plurimas āt hēt dñas helix
q̄m ſolio maxime diſtat. Parua ſunt & āguloſa cōciniora: q̄ cū reliquoꝝ genera ſimplicia ſint. Diſtat & lon
Vel ſub gitudie īternodioꝝ: p̄cipue tñ ſterilitate: quoniā fructū nō gignit. Quidā hoc ætatis eſſe non generis exiſti
tilitate mātq; prioq; eē helicē putāt fieri hederā uetuſtate. Hoꝝ error māifeſtus īrelligiſ: quoniā helicis plura gene
ra repeciunſ: ſed tria maxime īſignia. Herbacea ac uirēſq̄ plurima ē. Altera cādido ſolio. Tertia uerſicolori
q̄ thracia uocaſ. Etiānū herbaceæ tenuiora ſolia: ī ordinē digeſta: dēſioraq;. In alio genere diuerſa oīa. Et in
uerſicolori alia tenuioribus foliis ac ſimiliter ordinatis dēſioribuſq;. In altera neglecta oia hæc maiora quo
q; ac minora ſunt ſolia: maculaꝝ habitu diſtāt. Et in cādidis alia ſunt cādidiora. Adoleſcit ī lōgitudinē ma
xime herbacea. Arbores aūt necat candida: oēm q; ſuccum auferendo tāta craſſitudine augeſ: ut ipſa arbor
fiat. Signa eius ſolia maxima: atq; latiſſima māmas erigētis: q̄ ſunt cæteris inflexæ. Racemi ſtantes ac ſub
recti. Et q̄q̄ oium generi radicoſa brachia: huic tamen maxīe ramoſa ac robuſta. Ab ea nigræ. Sed p̄prium
albæ q; inter media ſolia emittit brachia: utrūq; ſp āplectēs. Hæc eſt & ī muris q̄uis ambire nō poſſit. Itaq;
ēt pluribus locis interciſa uiuit tamē: duratq;: & totidē mittit radicū hēt quot brachia. Quibus incolumes
& ſolidas arbores ſugit: ac ſtrangulat. Eſt & in fructu differentiæ albæ nigræq; hederæ: quoniam aliis tāta
amaritudo acini ut aues non attingant. Eſt & rigens hedera q̄ ſine amminiculo ſtat: ſola oium geneꝝ ob
Vel or/ id uocata ciſſos. E diuerſo nunq̄ niſi humi repens chamæciſſos.
thociſ/
ſos

De hedera quæ uocatur ſmilax. CA. XXXV.

SImilis eſt hederæ e cilicia qdē primum p̄fecta: ſed in græcia frequentior: quam uocant ſmilacē
dēſis geniculata caulibus: ſpinoſa: fructicoſa ramis: folio hederaceo: paruo: nō anguloſo: a pedi
culo emittente pāpinos: flore candido: olente liliū. Fert racemos labruſcæ mō nō hederæ: colo
re rubro: cōplexa acinis maioribus nucleos undenos: minoribus uero ſingulos: nigros duroſq;
Vel bi in fauſta oibus ſacris & coronis: quoniā ſit lugubris: uirgine eius nois p̄p amorem iuuenis. Croci mutata
nos & in hunc fruticē. Id uulgus ignorās: plerūq; feſta ſua polluit hederā exiſtimādo. Sicut ī poetis aut Libero pa
ternos tre aut Silenoq; oino neſcit qbus coronetur. E ſmilace fiūt cōdicilli. Propriūq; materiæ eſt ut admota auri
bus leuem ſonum reddat. Hederæ mira proditur natura ad experienda uina. Si uas fiat ex ligno eius: uina
transfluere: ac remanere aquam ſi qua mixta fuerit.

De aquaticis calamis & fruticibus. CA. XXXVI.

INterea q frigidis gaudent aquaticos frutices dicere conuenit. Principatū in iis tenebūt harundi
nes belli paciſq; experimētis neceſſariæ: atq; ēt in deliciis gratæ. Tegulo.n. eaꝝ domus ſuas ſeptē
trionales populi operiūt: durātq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuiſſime ſuſpē
dūt. Chartiſq; ſeruiūt calami ægyptii maxime cognatione quadā papyri. Probatiores tamē gni
Vel āæi dii: & qui in aſia circa anaeticum lacum naſcuntur. Noſtratibus fungoſior ſubeſt natura: chartilagine bibu
ticum la: quæ cauo corpore intus: ſuperne tenui inareſcit ligno. Fiſſilis p̄acura ſemp acie: geniculata. Cætero graci
litas nodis diſtincta leui faſtigio tenuaſ in cacumina. Craſſiore peniculo comans: neq; hac ſupuacua. Aut.n.
pro pluma ſtrata cauponaꝝ replet: aut ubi limoſiore callo iduruit: ſicut in belgis contuſa & interiecta na
uium commiſſuris ferruminat textus: glutino tenaciori rimiſq; explendis fidelior pice. Calamis orientis
Vel pen populi bella cōficiūt. Calamis ſpicula addunt irreuocabili hamo noxia. Mortē accelerant pinna addita cala
na mis. Fitq; & ex ipſo telū aliud fracto in uulneribus. His armis ſolē ipm obūbrāt. Propter hoc maxīe ſerēos
dies optāt. Odere uētos & ibres: q iter illos pacē eē cogūt. Ac ſi qs ætiopas: ægyptū: arabas: indos: ſcytas: ba
ctras: ſarmataꝝ tot gētes: & orientis: oīaq; parthorū regna: diligentius cōputet: æqua firma pars hoium in
toto mūdo calamis ſuperata degit. Præcipuus hic uſus ī creta bellatores ſuos p̄cipitauit. Sed in hoc quoq;
ut ī cæteris rebus uicit italia. Quoniā nullus ſagittis aptior calamus q̄ ī rheno bononiēſi amne cui plurima
ineſt medulla: pōduſq; uolucre. Cōtra flatus quoq; p̄uicax libra. Quippe non eādē gratia bellicis: hoc ē cre
ticis cōmendationibus: q̄q̄ p̄ferentur indi: quorum alia quibuſdam uidetur natura: quando & haſtarum
uicem prebent additis cuſpidibus. Harūdini quidem indicæ arborea amplitudo: qualem uulgo in tēplis
uidemus. Differre mares ac fœminas in his quoq; indi tradunt. Spiſſius mari corpus: fœminæ capacius.
Nauigioꝝ etiam uicem præſtant (ſi credimus) ſingula internodia. Circa aceſinē amnē maxime naſcūtur.
Harundo ois ex una ſtirpe numeroſa. Atq; etiam reciſa fœcundius reſurgit. Radicis natura uiuax: genicu
lata & ipſa. Folia indicis tantum breuia. Oibus uero a nodo orſa cōplexu tenues per ambitum inducunt tu
nicas: atq; a medio internodio cum plurimum deſinunt ueſtire: procumbuntq;. Latera harundini calamo
que in rotunditatem bina ſuper nodos alterno ſemper inguine: ut alterum ad dextra fiat: alterum ſuperio
re geniculo ab leua per uices. Inde exeunt aliquando rami qui ſunt calami tenues. Plura autem genera. Alia
ſpiſſior denſiorq; geniculis: breuibus internodiis. Alia rarior maioribus: tenuior & ipſa. Calamus uero ali
us totus concauus: quem ſyringiam uocant: utiliſſimus fiſtulis: quoniam nihil eſt ei chartilaginis atque
carnis. Orchomenius eſt continuo foramine peruius: quē auleticon uocant. Hic tibiis utilior: fiſtulis ille.
Eſt alius craſſiore ligno & tenui foramine. Hunc totū fungoſa replet medulla. Alius breuior: alius proce
rior: exilior: craſſiorq;. Fruticoſiſſimis qui uocatur donax: non niſi ī aquaticis natus: quoniam & hæc dif
ferentia eſt multum prælata harundine: quæ in ſiccis p̄ueniat. Suum genus ſagitario calamo: ut diximus.
Sed cretico longiſſimis internodiis obſequiūq; quo libeat flecti calefacto. Dñas faciunt & ſolia nō multi
tudine: uerum robore & colore. Valida laconicis: & ab ima pre denſiora: q̄les in totū circa ſtagna gigni pu
tāt. Diſſimiles amnicis: lōgiſq; ueſtiri foliis: ſpatioſius a nodo ſcādēte cōplexu. Eſt & obliqua harūdo nō in

excelſitatē naſcens: ſed iuxta terrā fruticis mō ſe ſpargēs: ſuauiſſima in teneritate aīalibus uocaf a qbuſdam
elegia. Eſt & in italia naſcēs adarcha noīe paluſtris ex cortice tantū. Sub ipſa coma utiliſſima dentibus: qm
nis eadē eſt q̄ ſinapi. De orchomenii lacus harūdinetis accuratius dici cogit admiratio antiqua. Characian
uocabāt craſſiorē firmioreq̄. Plociā uero ſubtiliorē. Hāc in inſulis fluitātibus natare: illā in ripis expatiātis
lacus. Tertia harūdo eſt tibialis calamiq̄ auleticō uocāt: Nono hic āno naſcebaf. Nam & lacus icremēta
hoc tpis ſpatio ſeruabat. Prodigioſus ſi quādo amplitudinē biēnio extēdiſſet: qđ notatū apud cheroniā in
fauſto atheniēſiū ꝑlio. Et apud lebaida ſæpe notat influēte cephiſo. Cū igif āno ꝑmāſerit inūdatio ꝑficiūt: Vel te/
in aucupatoriā quoq; amplitudinē. Vocātur zeugitæ: cōtra bōbyciæ maturius reciproco graciles. Fœmina baida
rū latiore ſolio atq; cādidiore: modica lanugine: aut oīno nulla: ſpadonū noīe iſignibus. Hic erāt armamē Vel ix/
ta ad incluſos cātus nō ſilēdo & reliquo curæ miraculo: ut uenia ſit argēto iā potius cani. Cædi ſolebāt tem cuſite
peſtiue uſq; ad Antigenē tibicinē cū adhuc ſimplici muſica uterenf. Sub arcturo ſic ꝑparatæ aliquot poſt
annos utiles eē incipiebāt. Tunc quoq; multa domādæ exercitatione; & canere tibiæ ipſæ ducēdæ: cōprimē
tibus ſe lingulis: qđ erat illis theatroꝝ moribus utilius. Poſtq̄ uarietas acceſſit & cātus quoq; luxuriantes.
Cædi ante ſolſtitia cœptæ: & fieri utiles in trimatu apertioribus earꝫ lingulis ad flectendos ſonos. Quæ in
de ſunt & hodie. Sed tūc ex ſua quaq; tātū arūdine cōgruere pſualum erat: & ea q̄ radicē anteceſſerat: leuæ Vel ꝗꝗ
tibiæ cōuenire: q̄ cacumen dexteræ. Immēſum q̄tū iis ꝑlatis q̄s ipſe cephiſus abluiſſet. Nūc ſacrificæ tuſco
rū e buxo. Ludicræ uero loto oſſibuſq; aſininis & argēto fiūt. Aucupatoria harūdo a panhormo laudatiſſi
ma. Piſcatoria abaritana ex africa. Harūdinis italiæ uſus ad uineas maxime. Cato ſeri eā iubet in humidis
agris bipalio ſubacto prius ſolo: oculis diſpoſitis interuallo ternoꝝ pedū. Simul & corrudam unde aſpara
gi fiant: concordare amicitiā. Salicis uero q̄ nulla aquaticaꝝ utilior: Licet populi uitibus placeāt: & cecubū
ducant. Licet alni ſæpes muniant: contraq; erumpentium amnium impetus: riparum muro in tutelis ru/
ris excubent: in aqua ſatæ: cæſæq; denſius innumero hærede proſint.

De ſalice genera eius octo: & q̄ ꝑter ſalicē ſint utilia ligaturis: & de rubis. CA. XXXVII.

SAlicis ſtatim plura genera. Nā q̄dā & in ꝓceritatē magnā emittunt iugis uineaꝝ ꝑticas. Pariūtq;
balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas ſeq̄cis ad iūcturas lētitiæ. Aliæ ꝑtenues uiminibus texen/
dis ſpectabili ſubtilitate. Rurſus aliæ firmiores corbibus: ac plurimæ agricolaꝝ ſupellectili can
didiores ablato cortice: leuiq; tractatu mollioribus uaſis: q̄ ut e corio fiant: atq; ēt ſupinaꝝ i de
licias cathedraꝝ aptiſſima. Decidua facili fertilitas: dēſiorq; tōſura ex breui pugno uerius q̄ ramo: nō ut re
mur in nouiſſimis curanda arbore. Nullus qppe tutior ē reditus minoriſue ipendii: aut tēpeſtatis ſecurior.
Tertiū locū ei in æſtimatione ruris Cato attribuit: prioremq; q̄ oliueris: q̄q; frumēto: aut pratis: nec q̄a deſint
alia uincula. Siqdē & geniſtæ: ithaceæ: & populi: & ulmi: & ſanguinei frutices: & betullæ: & harūdo fiſſa: &
harūdinū folia: ut in liguria: & uitis ipſa: reciſiſq; aculeis rubi alligāt: & intorta corylus. Mirumq; cōtuſo li
gno alicui: maiores ad uincula eē uires. Salici āt ꝑcipua dos findif. n. græca rubēs: candidiorq; amerina: ſed
paulo fragilior. Ideoq; ſolido ligat nexu. In aſia tria genera obſeruāt. Nigrā utiliorē uiminibus. Candidam
agricolaꝝ uſibus. Tertiā q̄ breuiſſima eſt: helicē uocant. Apud nos quoq; multi totidē noīa imponūt. Vimi
neā uocāt eandē purpureā. Alterā uitelinā a colore: q̄ ſit tenuior. Tertiā gallicā: q̄ tenuiſſima. Nec in fruticū:
nec in ueprium cauliūue: neq; in herbarū: aut alio ullū q̄ ſuo genere nūerenf iure ſcirpi fragiles paluſtreſq;
ad tegulū tegeteſq;. E q̄bus detracto cortice cādelæ luminibus & funeribus ſeruiūt. Firmior q̄buſdā i locis
earū rigor. Nāq; iis uelificāt non in pado tantum nautici: uerum & in mari piſcator africus præpoſtero mo
re uela intra malos ſuſpendens. Et mapalia ſua mauri tegunt. Proximeq; æſtimanti hoc uidea ē eſſe qđ in
interiore mundi parte pari ſunt papyri uſui: ſed fruticoſi generis ſunt. Inter aquaticas arbores ſunt & rubi
atq; ſambuci fūgoſi generis: aliter tamē q̄ ferulæ. Quippe plus ligni ac ſucci utiq; ſambuco. Ex qua magis
canoram buccinam: tubamq; credit paſtor ibi cæſam: ibi galloꝝ cantū frutex ille nō exaudiat. Rubi mora Vel nili
ferunt & alio genere ſimilitudinē roſæ: qui uocatur cynoſbatos. Tertium genus idæum uocant græci a lo
co tenuior eſt: q̄ cætera: minoribuſq; ſpinis: & minis adūcis. Flos eius contra lippitudinē illinif ex melle: & Vel te/
ignē ſacrū. Contra ſtomachi quoq; uitia bibif ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atq; paruos: humo/ nerior
ris lenti inficiendo maxime capillo: qui & ipſi aqua decocti manduntur.

De ſuccis arboꝝ: & natura materiaꝝ: & decædēdis arboribus. CA. XXXVIII.

HVmor & cortici arborū eſt: qui ſanguis earꝫ intelligi debet: nō idē oībus. Ficis lacteus. Huic ad ca
ſeos figurādos coaguli uis. Cæraſis gūmoſus. Vlmis ſaliuoſus. Lētus ac pinguis malis: uitibus ac
pyris aquoſus. Viuatiora q̄bus lentior. Atq; in totū corpore arboꝝ: ut reliquoꝝ aīaliū: cutis: ſan/
guis: caro: nerui: uenæ: oſſa: medullæ. Pro cute cortex miꝝ in moro medicis ſuccū q̄rentibus ſere
hora diei ſecūda lapide ictus manat: altius fractus ſiccus uf. Proximi pleriſq; adipes. Ii uocāf a colore albur
nū. Mollis ac peſſima pars ligni etiam in robore facile putreſcēs: teredini obnoxia. Quare ſp amputabitur.
Subeſt huic caro: cui oſſa: ideſt materiæ optimum. Alternant fructus quibus ſiccius lignum: ut oleæ ma
giſquā quibus carnoſum: ut ceraſus. Nec omnibus adipes carneſue largæ: ſicuti nec animalium acerrimis.
Neutrum habent buxus: cornus: olea: Nec medullam: minimumq; etiam ſanguinis. Sicuti oſſa non ha/
bent ſorba carnem ſambuci: & plurimam ambæ medullam. Nec harundines maiore ex parte. In quarun/
dā arboꝝ carnibus pulpæ uenæq; ſunt. Diſcrimen earū facile. Venæ latiores candidioreſq;. Pulpæ ſiſſili/
bus inſunt. Ideo fit: ut aure ad caput trabis quālibet prælongæ admota ictus ab altero capite uel grauis ſen
tiaf: penetrāte rectis meatibus ſono. Vnde deprehendif an torta ſit materies: nodiſq; cōciſa. Quibuſdā ſūt
tubera: ſicut ſunt i carne glādia. In iis: nec uena: nec pulpa: quodā callo carnis in ſe conuoluto. Hoc ꝑcioſiſſi
mum in cedro & acere. Cætera menſarum genera fiſſis arboribus circinnantur in pulpam. Alioquin fra/

giſis eſſet uena in orbem arboris cæſa. Fagis pectines tranſuerſi in pulpa apud antiquos. Inde & uaſis ho-
nos. M. Curius iurauit ſe ex ꝓda nihil attigiſſe: ꝑter guttũ fuginũ: quo ſacrificaret. Lignum in longitudinẽ
ita fluctuat: ut q̃ pars fuit ab radice ualidius ſidat. Quibuſdã pulpa ſine uenis: mero ſtamine & tenui cõſtat.
Hæcq; maxime fiſſilia. Alia frangi celeriora q̃ findi: quibus pulpa non eſt: ut oleæ: uites. At e contrario totũ
a carne corpus fico. Tota oſſea eſt: ilex: cornus: robur: cytiſus: morus: hebenus: lotos: & quæ ſine medulla
eſſe diximus. Cæteris nigricans color: fulua cornus in uenabulis nitet inciſuris nodata propter decorem.
Cædrus & larix & iuniperus rubent.

De teredinibus & larice. CA. XXXIX.

LArix fœmina hẽt: quã græci uocãt ægida mellei coloris: ĩuẽtũ ẽ pictoꝝ tabellis ĩmortale: nulliſq;
fiſſile rimis. Hoc lignũ ꝓximũ medullæ ẽ. In abiete leucõ græci uocauere. Cædrus quoq; duriſſi
ma: q̃ medullæ ꝓxia ut in corꝑe oſſa deraſo mõ limo. Et ſabuci iteriora mire firma traduñt. Nãq;
q uenabula ex ea faciũt: ꝑferũt oĩbus. Cõſtat. n. ex cute & oſſibus. Cædi tẽpeſtiuũ q̃ decorticeẽt. Vt teretes ad
tẽpla cæteroſq; uſus rotũdi cũ germinãt: alias cortice inextricabili & carie ſubnaſcẽte ei: materieq; nigreſcẽ
te. Tigna & q̃bus aufert ſecuris corticẽ a brũa ad fauoniũ: aut ſi ꝓuenire cogamur a rcturi occaſu: & ante eũ
fidiculæ. Nouiſſima rõne ſolſtitio. Dies ſydeꝝ hoꝝ reddenẽ ſuo loco. Vulgo ſatis putãt obſeruare: ne q̃ de
dolandæ arbores ſternãẽ ante æditos ſuos fructus. Robur uere cæſum teredinẽ ſentit. Brũa aũt neq; uitia
tur: neq; findiẽ: alias obnoxiũ ẽ ut torqueat ſeſe: findatq; qd̃ in ſubere tẽpeſtiue quoq; cæſo euenit. Infinitũ
refert lunaris rõne: nec niſi a uiceſima in triceſimã cædi uolũt. Inter oẽs cõuenit utiliſſime in coitu eius ſterni
quẽ diẽ alii interlunium: alii ſilentis lunæ appellãt. Sic certe Tiburius Cæſar concremato ponte naumachia
rio larices ad reſtituendum cædi ex rhetia ꝓfiniuit. Quidã dicũt ut ĩ coitu & ſub terra ſit luna. Qd̃ fieri nõ
põt niſi noctu. At ſi cõputant coitus in nouiſſimum diem brumæ: illa æterna ſit materies: proxime cũ ſu-
pradictis ſyderibus. Quidã & canis ortũ addũt: & ſic cæſas materies in foꝝ auguſtũ. Nec nouellæ ãt ad ma
teriem nec ueteres utiliſſimæ. Circũciſas quoq; ad medullã alii nõ inutiliter relinquunt: ut oĩs hũor ſtanti
bus defluat. Miꝝ apud antiquos primo punico bello claſſem Diui Iulii imperatoris ab arbore exciſa ſexa-
geſimo die nauigaſſe. Contra uero Hieronem regem ducentas. xx. naues effectas diebus. xlv. tradit. L. Piſo.
Secundo quoq; punico bello Scipionis claſſis. xl. die a ſecuri nauigauit. Tantũ tempeſtiuitas etiam in rapi-
da celeritate pollet. Cato hoĩum ſummus in oĩ uſu: de materiis hæc adiicit. Prælũ e ſapino atra potiſſimũ
facito: ulmeã: pineã: nuceam: hãc atq; aliã materiẽ oẽm cũ effodies: luna decreſcente eximito poſt meridiem
ſine uento auſtro. Tunc erit tẽpeſtiua: cum ſemẽ ſuum matuꝝ erit. Caueto ne per rorem trahas: aut doles.
Idemq; mox. Niſi in trimeſtri lunaq; dimidiata ne tãgas materiem. Tunc ne effodias aut præcidas abs ter-
ra. Diebus quattuor ꝓximis q̃bus luna plena fuerit: optime eximiẽ. Oĩno caueto nigrã materiam ne doles
ne cædas: ne ue tangas niſi ſiccã: ne ue gelidã: ne ue rorulentã. Tiberius idẽ & in capillo tondendo ſeruauit
interlunia. M. Varro aduerſus defluuia præcepit obſeruãdũ idẽ a plenilunius. Larici & magis abieti ſucciſis
humor diu defluuit. Hæ hominum arborum altiſſimæ ac rectiſſimæ. Nauium malis antẽniſq; pp leuita
tem præfertur abies. Cõmuni ab iis pino: quæ aut quadripartitos uenaꝝ curſus bifidoſq; habeat: uel oĩno
ſimplices. Fabroꝝ inteſtina opa medulla ſectilis optima quadripartitis materiis & molliot q̃ cæteræ. Intel
lectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis eſt. Hacq; quam diximus ratione: flu
uiata decorticatur: atq; ita ſappinus uocatur: ſuperior pars nodoſa duriorq; ſuſterna. Et in ipſis autem arbo
ribus robuſtiores aquilõiæ partes. Et in totum deteriores ex humidis opaciſq;. Spiſſiores ex apricis: & diu
turnæ. Ideo Romæ infernas abies ſupernati ꝓferẽ. Eſt per gentium quoq; regiones in iis differentia. Alpi-
bus apẽninoq; laudatiſſimæ. In gallia iuribus ac monte ueſeuo: in corſica: bithynia: ponto: macedonia. De
Vel zaua nica teriores eneatica & arcadica. Peſſimæ parnaſiæ: & euboea: quoniã ramoſæ ibi & contortæ putreſcẽteſq; faci
le. At cædrus in creta: africa: ſyria: laudatiſſima. Cædri oleo peruncta materies: nec tineã nec cariẽ ſentit. Iu
nipero eadẽ uirtus q̃ cædro. Vaſta hæc in hiſpania: maximeq; baccæ eis. Medulla eius ubicũq; ſolidior etiã
q̃ cædrus. Publicum omnium uitium uocant ſpiras ubi ſeſe conuoluere uenæ atq; nodi. Inueniuntur in q
buſdam ſicut in marmore centra: ideſt duricia clauo ſimilis: inimica ſerris. Et quædam ſorte accidũt in la-
pide comprehenſo: aut recepto in corpus: aut alterius arboris ramo. Megaris diu ſtetit oleaſter in foro: cuĩ
uiri fortes affixerant arma: q cortice ambiẽte ætas longa occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis
præmonitæ oraculo cum arbor arma peperiſſet: qd̃ ſucciſæ accidit ocreis galeiſq; intus repertis. Ferunt la
pides ita inuentos ad continendos partus eſſe remedio.

De materiis. De magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinam non ſentiũt: & de perpetuitate ma
teriarum. CA. XL.

AMpliſſima arboꝝ ad hoc æui exiſtimaẽ rõæ uiſa: q̃ pp miraculũ Tiberius Cæſar ĩ eodẽ põte nau
machiario expoſuerat aduectã cũ reliq̃ materie. Durauitq; ad Nerõis pricipis ãphitheatrũ. Fuit
aũt trabs e larice lõga pedes. cxx. bipedali craſſitudine æq̃lis: quo ĩtelligebaẽ uix credibilis reliq̃
altitudo faſtigiũ ad cacumẽ æſtimãtibus. Fuit & mẽoria noſtra ĩ porticibus ſeptoꝝ a. M. Agrip
pa relicta æque miraculi cã: quæ diribitorio ſupfuerat. xx. pedibus breuior: ſexquipedali craſſitudiẽ. Abies
admirationis ꝓcipue uiſa eſt in naui: q̃ ex ægypto Caii principis iuſſu obeliſcũ ĩ uaticano circo ſtatutũ: quat
tuorq; truncos lapidis eiuſdẽ ad ſuſtinendum eũ adduxit. Qua naue nil admirabilius uiſum in mari certũ
eſt. cxx. modii tunc lentis pro ſaburra ei fuere. Longitudo ſpatium optinuit magna ex parte oſtienſis por
tus latere leuo: ibi nanq; demerſa eſt a Claudio principe cum tribus mollibus turrium altitudine in ea ex-
ædificatis obiter puteolano puluere aduectis. Quæ arboris craſſitudo quattuor hominum ulnas comple
ctentium implebat. Vulgoq; auditur. lxxx. nũmoꝝ & pluris malos ad eos uenundari uſus. Rates uero cõ-

uecti.xl.ſeſtertiis pleraſq̧. At in ægypto ac ſyria reges inopia abietis cædro ad claſſes ferūť uſi. Maxima ea
in cypro tradiť ad undeciremē Demetrii ſucciſa.cxxx.pedū lōgitudinis:craſſitudinis uero ad triū hoīum
cōplexū. Germaniæ pdones ſingulis arboribus cauatis nauigāt:quaꝶ q̄dā &.xxx.holes ferunt. Spiſſiſſima
ex oī materie:iō & grauiſſima iudicať hebenus & buxus:graciles:natura:neutra in aquis fluitat: nec ſuber
ſi demať cortex:nec larix. Ex reliqs ſicciſſima lotos q̄ Rōæ ita appellať. Deīde robur ex alburnatū:& huic
nigricans color:magiſq̧ ēt cytiſo:q̄ pxie accedere hebenum uř. Quāq̄ non deſint q ſyriacas terebinthos ni
griores affirment. Celebrať & Tericles noīe calices ex terebintho ſolitus facere torno. Per quē pbať mate/ Vel Te/
riesi oīum hæc ſola ungi uult:meliorq̧ oleo fit. Colos mire adulterať ıuglāde ac pyro ſilueſtri tinctis atq̧ rides
in medicamine decoctis. Oībus q̄ diximus ſpiſſa firmitas. Ab his pxima eſt cornus: quāq̄ nō pt uideri ma
teries pp exilitatem. Sed lignū non alio pene q̄ ad radios rotaꝶ utile:aut ſi qd cuneandum ſit in ligno cla/
uiſue figendum ceu ferreis. Ilex item:& oleaſter & olea atq̧ caſtanea:carpinus:populus. Hæc oīa & criſpa
aceris mō:Si ulla materies idonea eēt. Ramis ſæpe deputatis caſtratio illis eſt:adimitq̧ uires. De cæteris ple
riſq̧ eoꝶ. Sed uriq̧ robori tanta duricia eſt ut terebrari niſi madefactū nō queat:& ne ſic qdē adactus auel
li clauus. E diuerſo clauū nō tenet cædrus. Molliſſima tilia:eadem uř & calidiſſima:argumentū afferūt:q
citiſſime aſcias retundet. Calide morus:laurus:hedera:& oēs qbus igniaria fiūt. Exploratoꝶ hoc uſus in
caſtris:paſtorūq̧ repperit:quoniam ad excutiendū ignem nō ſp lapidis occaſio ē. Teriť igiť lignum ligno:
ignemq̧ concipit attritu:excipiente materia aridi fomitis fungi uel olioꝶ facillime conceptū. Sed nihil he
dera pſtantius:q̄ terať lauro:laurumq̧ terat. Probať & uitis ſilueſtris alia q̄ labruſca:& ipſa hederæ mō ar/
borem ſcandens. Frigidiſſima q̄cūq̧ aquatica. Lentiſſima āt:& ideo ſcutis faciendis aptiſſima quoq̧ plaga
contrahit ſe ptinus:clauditq̧ ſuum uulnus. Et ob id contumacius tranſmittit ferrum: In quo ſunt genere
ficus:ſalix:tilia:betulla:ſambucus:populus utraq̧. Leuiſſimæ ex his ficus & ſalix:ideoq̧ utiliſſimæ. Oēs aūt
ēt ad ciſtas quæcunq̧ flexibili crate conſtant. Habēt & candorem rigoremq̧ & in ſculpturis facilitatē. Eſt
lētitia platano:ſed madida ſicut alno. Siccior eadem ulmo:fraxino:moro:ceraſo:ſed pōderoſior. Rigorem
fortiſſime ſeruat ulmus:ob id cardinibus aſſamentiſq̧ portarū utiliſſima:quoniam minime torquetur:
permutanda tantum ſicut cacumen ab inferiore ſit cardine:radix ſuperior. Palma ē mollis. Et ſuberis ma
teries ſpiſſa. Et malus:pyruſq̧:necnon acer:ſed fragiles:& q̄cūq̧ criſpa in. In oībus ſilueſtris & maſcula dif/
ferētia cuiuſq̧ generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus:niſi quo in genere mares ferunt ſicut cu/
preſſus:& cornus. Cariē uetuſtatēq̧ nō ſentiūt cupreſſus:cædrus:hebenus:lotos:buxus:taxus:iuniperus:
oleaſter:& olea. Et ex reliqs tardiſſime larix:robur:ſuber:caſtanea:iuglans. Rimam fiſſuramq̧ non capit
ſponte cædrus:cupreſſus:olea. Buxum maxime æternā putant:hebenū:& cupreſſum:cædrumq̧. Claro de
oībus materiis indicio in templo epheſiæ Dianæ utpote tota aſia extruente:cū quadringentis ānis peractū
ſit. Conuenit tectum eius eſſe e cædrinis trabibus. De ipſo ſimulacro deæ abigitur. Cæteri ex hiberno eſſe
tradunt. Mutianus ter conſul ex iis:qui proxime uiſo eo ſcripſere:uitigineū:& nūq̄ mutatū ſepties reſtitu/
to templo. Hanc materiam elegiſſe eandem Canetiam nomen artificis nuncupans. Quod eqdem miror:
cum antiquiore Mineruā non quoq̧ modo Libero patri uetuſtatem attribuat. Adiícit multis foramini/
bus nardo rigari:ut medicatus humor alat:teneatq̧ iuncturas:quas & ipſas eſſe modicas admodū miror.
Valuas eſſe e cupreſſo:& iam quadringentis prope annis durare materiam omnem nouæ ſimilem. Id quo
que notandū ualuas in glutinis compage quadriēnio fuiſſe. Cupreſſus in eas electa:quoniā pter cætera uno
in genere materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nonne ſimulacrū Iouis in arce e cupreſſo durat a cōdita
urbe ſexcenteſimo ſexageſimo primo anno dicatum? Memorabile & uticæ templū Apollinis:ubi idicaꝶ
cædroꝶ trabes durant ita:ut poſitæ fuere pria urbis eius origie annis.m.cclxxxviii. Et ī hiſpanis ſaguntı
aiūt tēplū Dianæ a Zacyntho aduectæ cū cōditoribus āno ducēteſimo ante excidiū troiæ:ut auctor ē Boc/
chus:īfra oppidū ipm id haberi. Cui pepcit religiōe iductus Hannibal iuniperi trabibꝫ ēt nūc durātibus.
Sup oīa memorať ædes ī aulidē eiuſdē deæ ſæculis ante troianū bellū exædificata. Cuius quoniā generis ma
teriæ ſciētia obliterata ī plenū dici nō pōtuit:q̧ q̄ odore pcellātea æternitate pſtare. A pdictis morus pxie
laudať:q̄ uetuſtate ēt nigreſcit. Et q̄dā tamē ī aliis diuturniora ſūt uſibus q̄ alia. Vlmus ī pflatu firma. Ro
bur defoſſum. Et ī aqs q̄rcus obruta. Eadē ſup terrā rimoſa facit opa torquēdo ſeſe. Larix ī hūore pcipua:
& alnus nigra. Robur marinā aqua corrūpiť. Nō improbať in aqua & fagus & iuglās. Hæ qdē in iis q̄ deſo
diunť:uel pricipales. Itē iuniperus:eadem & ſubdialibus aptiſſima. Fagus & cerrus celeriter marceſcunt.
Aeſculus quoq̧ humoris impatiens:cōtra adacta in terrā:ī paluſtribus alnus æterna:onerīſque q̄tilibet pa
tiens. Ceraſus firma. Vlmus & fraxinus lentæ:ſed facile pandanť:flexibiles tamen ſtāteſque a circūciſura:
ſiccatæ fideliores. Laricē in maritimis nauibus obnoxiam teredini tradūt. Et omnia pter q̄ oleaſtrum &
oleam. Quædam.n.in mari:quædam in terra uitiis opportuniora.

De Teredinibus. CA. XLI.

IN feſtantiū quattuor genera. Teredines capite ad portionē grauiſſimo:rodūt dentibus. Hæ tan
tum in mari ſentiunť:nec aliā putāt teredinē pprie dici. Terreſtres tineas uocāt. Culicibus uero
ſimiles tripas. Quartū eſt & e uermiculoꝶ genere:quoꝶ qdē alii putreſcēte ſucco:ipſa materie
alii pariunť:ſicut in arboribus. Ex eis q ceraſtes uocať icū tantū eroſerit ut circūagat ſe:generat
aliū. Hæc naſci phibent in aliis amaritudo:ut cupreſſo:in aliis duricia:ut buxo. Tradūt & abietē circa ger/
minationes decorticatā qua diximus lunaiaqs nō corrūpi. Alexādri magni comites pdiderunt in tylo ru/
bri maris inſula arbores eſſe:ex quibus naues fierent:quas.cc.annis durantes inuentas:& ſi mergerenť in
corruptas. In eadem eſſe fruticem baculis tantum idoneæ craſſitudinis:uarium tigrium maculis:pondero
ſum:& cum in ſpiſſiora decidit:uitri modo fragilem.

De materiis architecti:& q̄ materies ad qd utilis:& q̄ firmior materia in tectū. CA. XLII.

APud nos materiæ findūt aliq̄ ſpōte ob id architecti eas fimo illitas ſiccari iubētut afflatus non
noceāt. Pōdus ſuſtinere ualide abies larix ēt ī trāſuerſū poſitæ. Robur olea icuruāt:cedūtq; pon
deri. Illæ renitunt:nec temere rūpūt:priuſq; carie q̄ uiribus deficiūt. Et palma arbo⁊ ualida:in
diuerſum.n.curuat. At populus cōtra oīa iferiora pādat. Palma e cōtrario fornicat. Pinus & cu
preſſus aduerſus cariē tineaſq; firmiſſimæ. Facile pādit iuglās. Fiūt.n.& ex ea trabes:frāgiq; ſe p̄nūciat ſtre
pitu. Qd ī andro accidit cū e balneis territi ſono pfugerūt. Pinus:piceæ:alni ad q̄rū ductus ī ſtobos cauāt.
Obrutæ terra plurimis durāt ānis. Eædē ſi nō itegāt:cito ſeneſcūt:miro mō fortiores ſi hūor extra quoq;
ſupſit. Firmiſſima ī tectū abies. Eadē ualua⁊ repagulis & ad q̄q; libeat iteſtia opa aptiſſima ſiue græco:ſiue
cāpāo:ſiue ſiculo fabricæ artis genere ſpectabilis:ramēto⁊ crinibus pāpinato ſp orbe ſe uoluēs ad ĭcitatos
rūcina⁊ raptus eadē & curribus maxie ſociabilis glutino in tantū:ut findat ante cum ſolida eſt.

Vel ſan tādro
Vel tu bos
Vel cir culis

De glutinanda materia:& lignis ſectilibus. CA. XLIII.

MAgna ār & glutinatio⁊ ppterea q; ſectilibus laminis:ac ī alio genere operiūt. Stamineā hoc uſu p
bīt uenā:& uocāt ſertileā argumēto ſimilitudinis:qm̄ lacunoſe criſpa. In oī genere & glutinum
abdicāt q̄dā:& iter ſe & cū aliis iſociabili glutio ſicut robur. Sed nec fere cohærēt:niſi ſimilia na
tura:ut ſi qs lapidē lignūq; cōiūgat. Cornū maxie audit ſorbus:carpinus:buxus:poſtea tilia. Cut
cūq; operi facilia flexilia oīa:q̄ lēta diximus:pterq̄ morus & caprificus. Durabilia ac ſectilia:quæ modice hu
mida. Arida.n.latius q̄ uiridia ferris:cedūt:pter robur:& buxū:q̄ pertinacius reſiſtūt:ſerrarūq; dētes replēt
æqualitate inerti. Qua de cā alterna iclinatione egerūt ſcobē. Obedientiſſima quocūq; in opere fraxinus:
eadēq; corylo haſtis melior:cornu leuior:ſorbo lentior. Gallica uero ēt ad currus flexibilis. Vitē æmularet
ulmus:ni pōdus eēt in culpa. Facilis & fagus:q̄q̄ fragilis & tenore eodē ſectilibus laminis ī tenui flexilis:ca
pſiſq; ac ſcriniis ſola utilis. Secat in laminas ptenues & ilex:colore quoq; non ingrata:ſed maxime fida iis q̄
teruntur:ut rota⁊ axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis:ſicut duricia ilex:& utroq; legit ulmus. Sūt ue
ro & parui uſus fabrilium miniſterio⁊ inſignes. Ideoq; pditum terebris uaginas ex oleaſtro:buxo:ilice:ul
mo:fraxino utiliſſimas fieri. Ex iiſdem maleos:maiores quoq; e pinu & ilice. Et iis aūt maior ad firmitatē
cauſa tempeſtiuæ cæſuræ q̄ immaturæ. Quippe cum ex olea duriſſimo ligno cardines ī foribus diutius i
maturi plantæ mō germinauerint. Cato uectes aquiſolios:laureos:ulmeos fieri iubet. Higinus manubria
ruſticis carpinea:iligna:cerrea. Quæ ī lamīs ſecant:quorūq; operimēto ueſtiat alia materies:p̄cipua ſūt cæ
drus terebinthus:aceris genera:buxum:palma:aquifoliū:ilex:ſambuci radix:populus. Dat & alnus (ut di
ctū eſt) tuber ſectile:ſicut cædrus acerq;. Nec alia⁊ tubera in precio. Mediaq; pars arbo⁊ criſpior:& quo p
prior radici minoribus magiſq; flexibilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ arborem alia integi:& ui
liores ligno præcioſiores cortice fieri:ut una arbor ſæpius ueniret. Excogitatæ ſunt & ligni bratteæ. Nec
ſatis. Cœpere tingi animalium cornua:dentes ſecari:lignūq; ebore diſtingui:mox operiri. Placuit deinde
materiem & in mari quæri. Teſtudo in hoc ſecta. Nuperq; portentoſis ingeniis principatu Neronis in
uentum:ut pigmentis perderet ſe pluriſque ueniret imitata lignum. Sic lectis precia quæruntur. Sic tere
binthum uinci iubent. Sic cædrum precioſius fieri. Sic acer decipi. Modo luxuria non fuerat cōtēta ligno.
Iam lignum emi teſtudinem facit.

Vel qua
Vel glu tini rē
Vel far tileam
Vel la chry moſe
Vel tene ra Eadē
Vel ſe ctilibus uel imo ti
Vel bra cteæ

De arbo⁊ ætate:& q̄ genera arbo⁊ minime durāt. CA. XLIIII.

VIta arbo⁊ quarūdā imenſa credi pōt:ſi qs pfunda mūdi:& ſaltus inacceſſos cogitat. Ve⁊ ex iis
quas memoria hoīum cuſtodit:durant ī ueliterno Africani prioris manu ſatæ oliuæ. Item myr
tus eodē loco cōſpicuæ magnitudinis. Subeſt ſpecus:in quo manes eius cuſtodire draco tradit.
Romæ uero lotos in Lucinæ area anno q ſuit ſine magiſtratibus.cccIxix.urbis æde cōdita. Incer
tū q̄rū ipſa ueruſtior. Eſſe qdē uetuſtiorē nō ē dubiū:cū ab eo luco Lucina nominet. Hæc nūc circiter ānū
.cccccl.hēt antiqor.n.illa ē:ſed icerta eius ætas:q̄ capillata dr:qm̄ ueſtaliū uirginū capillus ad eā defert. Ve⁊
altera lotos ī uulcanali:qd Romulus cōſtituit ex uictoria de decumis:æque æua urbi itelligit: ut auctor eſt
Maſſurius. Radices eius in fo⁊ uſque Cæſaris p ſtationes mūicipio⁊ penetrār. Fuit cū ea cupreſſus æqua
lis circa ſuprema Nerōis pricipis plapſa:atq; neglecta. Vetuſtior āt urbe ī uaticāo ilex:in qua titulus æreis
litteris hetruſcis religiōe arborē iā tūc dignā fuiſſe ſignat. Tyburtes quoq; originē multo ante urbē romā
habēt. Apud eos extāt ilices tres ēt. Tyburno cōditore eo⁊ uetuſtiores:apud qs iauguratus tradit. Fuiſſe
aūt eū tradunt filium Amphiarai qui apud thebas obierit una ætate ante iliacū bellū. Sūt auctores & del
phicam platanū Agamēnonis manu ſatam. Et alteram in caphie arcadiæ luco. Sunt hodie ex aduerſo ilien
ſium urbis iuxta helleſpontū in Proteſilai ſepulchro arbores:q̄ oibus ephebus eius cū ī tantū accreuerent:ut
ilium aſpiciāt:inareſcūt:ruſuſq; adoleſcūt. Iuxta urbē aūt quercus ī Ili tumulo tūc ſatæ dicuntur:cum cœ
pit ilium uocari. Argis olea nunc etiam durare dr:ad quā Io in uaccam mutatā Argus alligauerit. In ponto
circa heracleā aræ ſūt Iouis Statiui cognomine:ibiq; quercus duæ ab Hercule ſatæ. In eodē tractu portus
Amyci eſt Bebrycū rege iterfecto clarus. Eius tumulus a ſupremo die lauro tegit:quā inſanā uocāt:quo
niā ſi qd ex ea decerptū iſerat nauibus:iurgia fiant:donec abiiciat. Regionē aulocrenē diximus:p q̄ ab apa
nea ī phrygiā itur. Ibi platanus oſtēdit:ex q̄ pependit Marſya uictus ab Apolline:q̄ iā tū magnitudie electa
eſt. Necnon palma deli ab eiuſdē dei ætate conſpicitur. Olympiæ oleaſter:ex quo primus Hercules coro
natus eſt:& tunc cuſtoditur religioſe. Athenis quoque olea durare tradit in certamine edito a Minerua. E
diuerſo breuiſſima uita eſt pūicis:fico malis. Ex iis p̄cocibus breuior q̄ ſerotinis dulcibus q̄ acutis: ut diu
tior in punicis. Item in uitibus:præcipueq; fertilioribus. Græcinus auctor eſt ſexagenis ānis duraſſe uites.
Videntur & aquaticæ celerius interire. Seneſcunt quidem uelociter:ſed e radicibus repullulant laurus: &

Vel li terno
Vel lin ternio
uel mu nicipū
Vel Ty burtio
Vel fa gus
Vel io nem
Vel ſtra tii

malii & punicæ. Firmiſſimæ ergo ad uiuendū oleæ: ut quas durare annis.cc. inter auctores conueniat. Eſt ī
ſuburbano tuſculani agri colle: qui corne appellat̃. Lucus antiqua religione Dianæ ſacratus a Latio: uelut
arte tonſili coma fagineı moris. In hoc arborē mori eximiā ætate noſtra adamauit Paſſienus Criſpus bis Vel fa/
conſul: orator: Agrippinæ matrimonio: & Nerone priuigno clarior poſtea: oſculari complectiq̨ eam ſoli/ gei mo
tus: non modo cubare ſub ea: uinūq̨ illi affūdere. Vicina loco eſt ilex: & ipſa nobilis.xxxv. pedū ambitu cau/ re
dicis.x. arbores metiens ſingulas magnitudinis uiſendæ: ſiluamq̨ ſola facit. Hedera necari arbores certum Vel mē
eſt. Simile quidam & in uiſco: tametſi tardiorem earum iniuriam arbitrantur. Nāq̨ & hoc præter fructus tiens
agnoſcitur non in nouiſſimis mirabile. Quædam enim in terra gigni non poſſunt: & in arboribus naſcun uel ami
tur. Nanq̨ cum ſuam ſedem non habeant: in aliena uiuunt: ſicut uiſcum. Eſt & in ſyria herba quæ uocatur tiens
caſſetias: non tantum arboribus: ſed ipſis etiam ſpinis circumuoluens ſeſe. Item circa tempe theſſalica quæ Vel caſ/
polypodion uocatur: & quæ dolichos: ac ſerpyllum. Oleaſtro quoq̨ deputato quod gignit̃ uocāt phaunos. ſycas
Quod uero in hiſpiria fullonia hipophæſton calliculis inanibus: foliis paruis radice alba: cuius ſuccus ad de Vel hi/
tractiones in comitiali morbo utiliſſimus habetur. Viſci tria genera. Nāq̨ eſt ī abiete & larice caſſytias. Ste ſperia
lin dicit euboea: Hyphear arcadia. Viſcum autem in quercu: robore: ilice: pruno ſilueſtri: terebintho: nec Vel cau
aliis arboribus adnaſci. Plerique copioſiſſimum in quercu: quod dryos hypnear uocant. In omni arbore: liculis
excepta ilice & quercu differentiam facit odor uiruſq̨ & folium non iucundi odoris. In utroq̨ uiſcum ama
rum & lentum. Hyphear ad ſaginanda pecora utilius. Vitia modo purgat primo: dein ea pingue facit: quæ
ſuffecere purgationi. Quibus ſit aliqua tabes intus negant durare ea. Edendi ratio ætatis quadragenis die/
bus. Adiiciunt diſcrimen in iis: quæ folia emittant: & ipſi decidere. Contra inherere nato in æterna fronde. Vel mu
Omnino aūt ſatum nullo mō naſcitur: nec niſi per aluum auium reditum: maxie palumbis & turdis. Hæc tant
eſt natura: ut niſi maturatum in uentre auium nō ꝓueniat. Altitudo eius non excedit cubitalē ſemp̱ fruti/
coſi ac uiridis. Mas fertilis: Fœmina ſterilis. Aliquando non fert Viſcū ſit ex acinis: q̄ coligunt̃ meſſium tpe
immaturi. Nā ſi acceſſere imbres: amplitudine q̄dem augentur: uiſco uero marceſcunt. Siccant̃ deinde: &
aridi tunduntur: ac conditi in aqua putreſcūt duodenis fere diebus. Vnumq̨ hoc rerum putreſcendo gra/
tiam inuenit. Inde in ꝓfluente rurſus malleo tuſis amiſſis corticibus interiore carne lēteſcūt. Hoc ē uiſcum
pēnis auiū tactu ligādis: Iuglādis oleo ſubactū cū libeat inſidias moliri: Nō ē omittēda in ea re & galliaꝝ ad
miratio. Nihil habēt druides (ita ſuos appellāt magos) uiſco & arbore ī qua gignatur (ſi mō ſit robur) ſacra
tius. Iam ꝑ ſe roboꝝ eligunt lucos: nec ulla ſacra ſine ea frōde cōficiūt: ut inde appellari quoq̨ interpretatio
ne græca poſſint druides uideri. Enimuero quicquid adnaſcatur illis: e cælo miſſum putant: ſignumq̨ eſſe
electæ ab ipſo deo arboris. Eſt aūt id rarum admodum inuentu: & repertum magna religione petitur. Et
ante omnia ſexta luna: quæ principia menſium annorumq̨ iis facit & ſæculi poſt triceſimum annum: quia
iam uirium abunde habeat nec ſit ſui dimidia. Omnia ſanātē appellantes ſuo uocabulo. Sacrificio epuliſq̨
rite ſub arbore præparatis: duos admouent candidi coloris tauros: quorum cornua tunc primum uincian
tur. Sacerdos candida ueſte cultus arborem ſcandit. Falce aurea demetit. Candido id excipitur ſago. Tum
demum uictimas immolant: precantes ut ſuum donum deus proſperum faciat iis: quibus dederit. Fœcun
ditatem eo poto dari cuicūq̨ animalium ſterili arbitrantur. Contraq̨ uenena omnia eſſe remedio. Tanta
gentium in rebus friuolis plerumq̨ religio eſt.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XVII. PROOEMIVM.

Arborum Precia Mirabilia. CA. I.

NATVRA ARBORVM TER ra mariſq̨ ſponte ſua ꝓuenientiū dicta ē. Reſtat eaꝝ q̄ arte & hūanis īgeniis ſiūt: uerius q̄ naſcunt̃. Sed prius mirari ſuccurrit q̄ abſtulimus penuria pro īdiuiſo poſſeſſa a feris: depu/gnāte cū iis hoīe circa caducos fructus. Circa pēdētes uero & cū alitibus: in tanta deliciarum precia ueniſſe clariſſimo (ut eq̄dem arbitror) exemplo. Luc. Craſſii atq̨ Cn. Domitii Aenobarbi. Craſſus orator fuit in primis nominis romani. Domus ei magnifica: ſed aliquando præſtantior in eodem palatio. Qu. Catuli qui cimbros cum. C. Martio fudit. Multum uero pulcherrima conſenſu omnium ætate ea in colle uiminali. C. Aquilii equitis: romani clarioris etiam tum quam iuris ciuilis ſcientia: cum tamen obiecta Craſſo ſua eſt. Nobiliſſimarum gentium ambo Craſſus atque

Domitius cenſuram poſt conſulatum ſimul geſſere anno conditæ urbis ſexcenteſimo ſexageſimoſecundo
frequentem iurgiis propter diſſimilitudinem moꝝ.Tunc Cn.Domitius ut erat uehemens natura: præte
rea accenſus odio:quod ex æmulatione auidiſſimum eſt:grauiter increpuit tanti cenſorem habitare: ꝓ do
mo eius millia nūmoꝝ identidem ꝓmittens.Et Craſſus ut præſens ingenio ſemper & faceto lepore ſolers
concedere ſe reſpondit:exceptis ſex arboribus.Ac ne uno quidem denario ſi adimerentur:emptam uolēte
Domitio.Craſſus utrum ne igitur ego ſum inquit quæſo Domitii exemplo graui & ab ipſa mea cēſura no
tandus:qui in domo quæ mihi hæreditate obuenit comiter habitem?an tu qui ſex arbores æſtimes? Eæ
fuere loti patula ramoꝝ opacitate laſciuæ.Cecina largo e ꝓceribus crebro in iuuēta noſtra eas in domo ſua
oſtentante.Durauerūtq;(quoniam & de longiſſimo æuo arboꝝ diximus)ad Neronis principis incendia:
quibus cremauit urbem:annis.clxxx.Poſtea cultu uirides iuueneſq;:ni princeps ille acceleraſſet etiam arbo
rum mortem.Ac ne quis uilem de cætero Craſſi domum:nihilq; in ea iurgante Domitio fuiſſe dicēdum
præter arbores iudicet.Iam colūnas quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad ſcænam ornandam
aduectas in atrio eius domus ſtatuerat:cū in publico nondum eſſent ullæ marmoreæ.Tam recens eſt opu
lentia tantoq; tunc plus honoris arbores domibus afferebant:ut ſine illis ne inimicitiaꝝ quidem ꝓcium ſer
uauerit Domitius.Fuere ab iis & cognomina antiquis:Frunditio militi illi qui ꝓclara facinora uulturnum
tranſnatans fronde capiti impoſita aduerſus Annibalem edidit.Stolonum Liciniæ genti(ita.n.appellatur
in ipſis arboribus fruticatio inutilis:unde & pāpinatio inuento)primo Stoloni dedit nomen:Fuit & arbo
rum cura legibus priſcis:cautūq; eſt.xii.tabulis:ut q iniurias cecidiſſet alienas:lueret in ſingulas ſiclos æris
.xxv.Quid exiſtimamus?futuras ne eas credidiſſe ad ſupradictā æſtimationē illos:q frugiferas tāti taxaue
Vel a dicto rāt?Nec minus miraculū in pomo eſt multaꝝ circa ſuburbana fructu ānuo addito binis milibus nūmum
maiore ſingularum reditu:q̄ erat apud ātiquos prædioꝝ.Ob hoc inſita & arborum quoq; adulteria exco/
gitata ſunt:ut nec poma pauperibus naſcerenť.Nunc ergo dicemus quo maxime modo tantum ex iis ue/
ctigal contingat:ueram colendi rationem abſolutamq; ꝑdituri.Et ideo non uulgata tractabimus:nec quæ
conſtare animaduertimus:ſed in certa atq; dubia:in quibus maxime fallitur uita.Nam diligentiam in ſu/
peruacuis affectare non noſtrum eſt.Ante omnia autem in uniuerſum & quæ ad cuncta arborum genera
pertinent:in commune de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores:& quā ptē cæli ſpectare debeāt. CA. II.

AQuilone maxime gaudēt:denſiores ab afflatu eius lætioreſq; & materiæ firmioris.Qua in re ple
riq; falluntur cum in uineis pedamenta non ſint a uento eo opponenda:& id tantum a ſeptentrio
ne ſeruandum.Quinimmo tempeſtiua frigora plurimum arborum firmitati conferūt:& ſic op/
time germinant.Alioquin ſi blandiantur auſteri defatiſcentes:ac magis etiam in florem .Nam ſi
cum defloruere:protinus ſequantur imbres:in totum poma depereūt.Adeo ut amygdala & pyri etiam ſi
oīno nubilum fiat auſtrinuſue flatus:amittant fœtus.Circa uirgilias quidem pluere:inimiciſſimum uiti &
oleæ:quoniam tunc coitus eſt eaꝝ.Hoc eſt illud quatriduū oleis decretorium.Hic articulus auſtrinus nu
bili ſpurci quod diximus.Fruges quoq; peius matureſcunt auſtrinis diebus:ſed celerius.Illa ſūt noxia fri/
gora:q̄ ſeptentrionibus aut ꝓpoſteris fiunt horis.Hyemē quidem aquloniam eſſe:oībus ſatis utiliſſimū.Im
bres uero tunc expetendi euidens cā eſt:quoniam arbores fœtu exinanitas:& folioꝝ quoq; amiſſione lan/
guidas naturale eſt auide eſurire.Cibus autem eaꝝ imber:Quare tepidam eſſe hyemē:ut abſumpto partu
arboꝝ ſequať ꝓtinus cōceptus.i.germinatio:ac deinde alia floreſcēdi exinanitio:inutiliſſimū experimen/
tis crediť.Quinimo ſi plures ita cōtinuenť anni:ēt ipſæ moriunť arbores:Quoniā nemini dubia pœna eſt
in fame laborantiū.Ergo qui dixit hyemes ſerenas optandas:nō ꝓ arboribus uota fecit.Nec p ſolſtitia im/
bres uitibus cōducūt.Hyberno q̄ſtē puluere fieri meſſes lætiores luxuriātis īgēii fertilitate dictū ē.Aliogn
uota arboꝝ cōia ſunt frugūq;:niues diutinas ſedere.Cā non ſolū quia aīam terræ euaneſcētē exhalatione i
cludunt:& comprimūt:retroq; agunt in uires frugum atq; radices:ueꝝ ꝙ & liquorem ſenſim præbēt:pu/
rum ꝓterea leuiſſimūq;:quando nix aquaꝝ cæleſtium ſpuma eſt.Ergo humocex iis non uniuerſus ingur
gitās diluenſq;:ſed quomodo ſititur diſtillans uelut exuberet:alit oīa quæ nō inūdat.Tellus quoq; illo mō
fermenteſcit:& ſucci plena:ac lacteſcentibus ſatis non effœta cum tp̄s aperit:tepidis aridet horis.Ita maxīe
frumenta pingueſcūt:ꝓterq̄ ubi calidus ſp aer eſt:ut in ægypto.Continuatio.n.& ipſa cōſuetudo idem q̄d
modus alíubi efficit.Plurimūq; ꝓdeſt:ubicūq; non eſſe q̄d noceat.In maiore pte orbis cū ꝓcoces excurrere
germinationes euocatq; īdulgētia cæli ſecutis frigoribus exurunť.Qua de cā ſerotinæ hyemes noxiæ ſilue
ſtribus quoq;:q̄ magis ēt dolent urgente umbra ſua:nec adiuuante medicina:Quoniā ueſtire teneras itor/
to ſtramēto in ſilueſtribus nō ē.Ergo tēpeſtiue aq̄s hybernis primū imbribus:deinde germinatione ante/
cedētibus.Tertium tp̄s eſt cum educant poma:nec ꝓtinus:ſed iam ualido fœtu.Quæ fructus ſuos diutius
continent:longioreſq; deſiderant cibos:iis & ſerotinæ aquæ utiles:ut uiti:oleæ:pūicis.Hæ iam pluuiæ ge
neris cuiuſq; arboribus diuerſo mō deſideranť:aliis alio tpe maturantibus.Quapp iiſdem imbribus q̄dā
lædi uideas:alia iuuari.Et in eodē genere ſicut in pyris:Alio die hyberna q̄runt pluuias:alio uero ꝓcocia.
Vt pariter q̄dē oīa deſiderent.Hybernū tp̄s eſt ante germinationem q̄ aq̄lonem auſtro utiliorem facit.Ra/
tio eadē mediterranea maritimis ꝓfert(ſunt.n.plerumq; frigidiora)& montoſa planis:& nocturnos ībres
diurnis.Magis fruunť aquis ſata:nō ſtatim auferēte eas ſole.Cōnexa & ſitus uineaꝝ arbuſtorūq; rō eſt:q̄s ī
oras debeant ſpectare.Virg.ad occaſus feri damnauit.Aliq ſic maluere:q̄ in exortu.A pluribus meridiem ꝓ
bari aduerto.Nec arbitror ꝑpetuū q̄cq̄ i hoc ꝓcipi poſſe.Ad ſoli naturā:ad loci īgeniū:ad cæli cuiuſq; mores
dirigēda ſolertia eſt.In africa meridiē uineas ſpectare & ſi uiti inutile:colono ſalubre eſt:quoniā ipſa meri/
dianæ ſubiacet plagæ.Quapp ibi q in occaſum aut ſeptentriones conſeret:optime miſcebit ſolum cælo cū

Virgilius occaſus iprobet. Nec de ſeptentrione reliqui dubitatio uidetur. Atqui ĩ ciſalpina italia magna ex
parte uineis ita poſitis cõpertũ ẽ nullas eẽ fertiliores. Multũ rõnis obtinent uenti. In narbonẽſi ꝓuincia atq;
liguria: & pte ethruriæ cõtra circiũ ſerere imperitia exiſtimaẽ. Eundẽq; obliquum accipere prouidentia. Is
enim ibi æſtatem temperat: ſed tanta plerũq; uiolentia ut auferat tecta.

De ſocietate cæli & terræ ad arbores. CA. III.

QVidam cælum terræ parere cogunt: ut quæ in ſiccis ſeruantur oriẽtem: ac ſeptentriones ſpectent.
Quæ in humidis meridiem. Necnon ex ipſis uitibus cãs mutuantur. In frigidis præcoces ſerẽdo:
ut maturitas antecedat algorem. Quæ poma uiteſq; rores oderint contra ortus: ut ſtatim auferat
ſol. Quæ ament ad occaſus: uel etiam ad ſeptentriones: ut diutius eo fruantur. Cæteri uero ſere ra
tionem naturæ ſecuti in aquilonem obſeruare uites: & arbores poni ſuaſere. Odoratiorem etiam fieri talẽ Vel ob/
fructum Democritus putat. uerſare

De qualitate regionum. CA. IIII.

AQuilonis ſitum uentorumq; reliquorum diximus ſecũdo uolumine dicemuſq; ꝓximo plura
cæleſtia. Interim manifeſtum uideẽ ſalubritatis argumentum: quoniam in meridiem ẽt ſpectã
tium ſemp ante decidunt folia: Similis & in maritimis cã. Quibuſdam locis afflatus maris no/
xii: in plurimis idem utiles. Quibuſdam ſatis e longinquo aſpicere maria iucundum. Propius
admouere ſalis halitum inutile: Similis & fluminum ſtagnorumq; rõ. Nebulis aduruni: aut æſtuantia re/
frigerant opacitate: atq; ẽt rigore gaudẽtq̃ diximus. Quare experimentis optime crediẽ. A cælo ꝓximum
eſt terræ dixiſſe rõnem haud faciliore tractatu. Quippe non eadem arboribus cõuenit & frugibus: plerũq;
nec pulla qualẽ hẽt campania: ubiq; optima uitibus. Aut q̃ tenues exalat nebulas. Nec rubrica multis lauda
ta. Cretam in albenſiũ põpeianorũq; agro: & argillam cunctis ad uineam generibus ante ponunt: q̃q̃ ꝑpin/
gues qd̃ excipiẽ in eo genere inuicem ſabulum albũ. In ticinienſi multiſq; in locis nigrũ. Itemq; rubrum
ẽt pingui terræ ꝑmixtũ infœcũdũ eſt. Argumenta quoq; iudicantiũ ſæpe fallũt. Non utiq; ſolũ lætũ eſt: in
quo proceræ arbores nitent: præterq̃ illis arboribus. Quid.n. abiete ꝓcerius? Aut quæ uixiſſe poſſit alia in
loco eodem? Nec luxurioſa pabula pinguis ſoli ſp indiciũ habent. Nam qd laudatius: germaniæ pabulis? &
tamen ſtatim ſubeſt harena: tenuiſſimo ceſpitum corio. Nec ſp aquoſa eſt terra: cui ꝓceritas herbaꝝ. Non
hercule magis q̃ pinguis adhærens digitis: Qd̃ in argillis arguiẽ. Scrobes quidem regeſta in eos nulla com
plettut denſa atq; rara adhunc modũ deprehendi poſſit: ferroq; oĩs rubiginem obducit. Nec grauis aut le/
uior iuſto deprehendiẽ pondere. Quod.n. terræ pondus iuſtum intelligi põt? Nec fluminibus aggeſta ſp
laudabilis: quando ſeneſcãt ſata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur: diu præterq̃ ſalici utilis ſentit.
Inter argumenta ſtipulæ craſſitudo eſt tanta alioquin in laborino campaniæ nobili cãpo: ut ligni uice utã/
tur. Sed idem ſolũ ubicũq; arduum opere: difficile cultu: bonis ſuis acrius pene q̃ uitiis paſcit. Affligit agri/
colam & carbunculus: q̃ terra ita uocatur. Emendari uitem ac terra putatur. Nam torus ſcaber natura fria
bilis expetiẽ quoq; ab auctoribus. Vergilius & quæ filicem ferat: non improbat uitibus. Salſæq; terræ mul
ta melius creduntur: tutiora uitiis innaſcentium animalium. Nec colles opere nudantur: ſi quis perite fo/
diat. Nec campi oẽs minus ſoles atq; perflatus q̃ opus ſit: accipiũt. Et quaſdam pruinis ac nebulis paſci dixi
mus uites. Omnium rerum ſunt quædam in alio ſecreta: & ſuo cuiq; corde præuidenda. Quid ꝙ mutaẽ
ſæpe iudicata quoq; ac diu comprehenſa? In theſſalia circa lariſſam emiſſo lacu frigidior facta ea regio eſt.
Oleæ deſierũt quæ prius fuerant. Item uites aduri: quod nõ antea thracia ſenſit amoto hebro. Et circa phi
lippos cultura: ta ſiccata regio mutauit cæli habitum. At in ſyracuſano agro aduẽa cultore: elapidato loco ſo
le prodidit fruges: donec regeſſit lapides. In ſyria leuem tenui ſulco imprimunt uomerem: quia ſubeſt ſa/
xum exurens æſtate ſemina. Iam in quibuſdam locis ſimiles æſtus: imodici & frigorum effectus. Eſt ferti
lis thracia frugum rigore: & æſtibus africa: & ægyptus. In calchia rodioꝝ inſula locus quidã eſt in tantum
fœcundus: ut ſuo tempore ſatum demetant hordeum: ſublatumq; protinus ſerant: & cum aliis frugibus
metant. Glareoſum oleis ſolum aptiſſimum in uenafrano: pinguiſſimum in betica. Punica uina in ſaxo co
quuntur. Cecubæ uites in põtinis paludibus madẽt. Tanta eſt argumentorũ & ſoli uarietas: ac differentia: Vel pu/
Cæſar Vopiſcus cum cauſam apud cẽſores ageret campos roſiæ dixit Italiæ ſumem eſſe: in quibus particas cina
pridie relictas gramen operiret. Sed non niſi ad pabulum probantur. Non tamen indociles natura nos eſ/ Vel ro
ſe uoluit: & uita cõfeſſa fecit etiam ubi bona certa non fecerat. Quamobrem prius dicamus crimina. ſeæ

Genera terrarum. CA. V.

TErram amaram ſiue amacram ſi quis probare uelit. Demonſtrant eam atræ degenereſq; herbæ.
Frigidam autem retorride nata. Item uliginoſam triſtia. Rubricam oculi. Argilloſam quæ operi
difficillima: quæq; raſtros ac uomeres ingentibus glebis oneret: q̃q̃ aliquando non qd̃ operi: hoc
& fructui ſit aduerſum. Item e contrario cineraceam: & ſabulum albũ. Nã ſterilis denſa callo faci/
le deprehendiẽ: uel uno ictu cuſpidis. Cato breuiter: atq; ex ſuo more uitia determinat. Terram carioſam
caue: ne ue plauſtro ne ue pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari: ut
pene ueſtigiis quoq; interdicat? Redeamus ad ligni cariem: & inueniemus illa: quæ in tantum abhominan
tur uitia: aridæ: fiſtuloſæ: ſcabræ: caneſcentis: exeſæ pumicoſæ. Plus dixit una ſignificatione: quam poſſit ul
la copia ſermonis enarrari. Eſt enim interpretatione uitiorum quadam non ætate: quæ nulla in ea intelli/
gi poteſt: ſed natura ſũa anus terra. Et ideo infœcunda oĩa: atq; ẽt ibecilla. Idẽ agꝝ optimũ iudicat ad radi/
cem montium: planicie in meridiem excurrente: quæ eſt totius italiæ ſitus. Terrã uero teneram quæ uoce
tur pulla. Erit igitur hæc optima & operi ſatiua. Intelligere modo libeat dictam mira ſignificatione tenerã uel ſatia
& quicquid optari debet: in eo uocabulo inuenietur. Illa temperatæ ubertatis. Illa mollis: faciliſq; culturæ:

nec madida:nec ſitiens.Illa poſt uomerem niteſcens:qualem fons ingenioꝝ Homerus in armis ab eo cælatam dixit:addiditq́ miraculú nigreſcentis:quis fieret in auro.Illa q̄ recenté exquirũt ĩprobæ alites uomeré comitantes:coruiq́ aratoris ueſtigia ipſa rodétes.Reddaĩ hoc in loco luxuriæ quoq́ ſnĩa & aliqua ĩ ꝓpoſitum.Certe Cicero lux doctrinaꝝ altera Meliora inquit unguenta ſunt quæ terramq̄ q̄ crocum ſapiunt. Hoc.n.maluit dixiſſe:q̄ redolent.Ita eſt ꝑfecto.Illa.n.erit optima:q̄ unguenta ſapiet.Q̄d ſi admonendi ſumus:qualis ſit terræ odor ille:q q̄ritur:contingit ſæpe ẽt quieſcente ea ſub occaſu ſolis:ĩ quo loco arcus cæleſtis deiecerit capita ſua.Et cũ a ſiccitate continua immaduerit imbre:tũc emittit illum ſuum halitũ diuinũ ex ſole conceptũ:cui comparari ſuauitas nulla poſſit.Is eſſe odor in cõmota debebit:repertuſq́ neminẽ fallet:ac de terræ odore optime iudicabit.Talis fere eſt in noualibus cæſa uetere ſiluas q̄ cõſenſu laudaĩ.Et in frugibus quidem ſerendis eadẽ terra utilior intelligiĩ:quotiens intermiſſa cultura quieuitq̄d in uineis non fit.Eoq́ diligentius eligẽda eſt:ne uera exiſtat opinio eoꝝ:q iá italiæ terrá exiſtimaueĩ laſſam.Operis quidẽ facultas in aliis generibus cõſtat e cælo:nec põt arari poſt ĩbres aliqua ubertatis uitio lenteſcẽs.Contra in bizãtio africæ illũ centena & qnquagena fruge fertilem cãpũ:nullis cũ ſiccus ẽ arabilẽ tauris:poſt imbres uiſi aſello:& a parte altera iugi anu uomerẽ trahẽte uidimus ſcindi.Terrá.n.terra emendari(ut aliqui præcipiũt)ſuper tenuem pingui iniecta aut gracili:bibulaq́ ſuper hũidam ac præpinguem:demẽtiæ operarii eſt.Quid enim poteſt ſperare:qui talem colit.

De terra:quam británia & gallia amat. CA. VI.

Alia eſt ratio:quam británia & gallia inuenere alendi eam:ipſa quod genus uocãt margam.Spiſſior ubertas in ea intelligitur.Eſt autem quidam terræ adeps:ac uelut glandia in corporibus ibi denſante ſe pinguitudinis nucleo.

De græcorum doctrina. CA. VII.

Non omiſere & hoc græci:quid.n.intentatum illis?Leucargyllion uocant candidam argyllam:qua in megarico agro utunĩ.Sed tantũ in humida frigidaq́ terra.Illas gallias britanniaſq́ locuplectantis cũ cura dici conuenit.Duo genera fuerant.Plura nuper exerceri cœpta ꝑficientibus ĩgeniis.Eſt.n.alba:ruffa:colũbina:argyllacea:tofacea harẽacea.Natura duplex:aſpera aut pĩguis. Experimenta utriuſq́ in manus:uſuſq́ geminus:aut ut fruges tãtũ alãt:aut eaſdẽ & pabulũ.Fruges alit tofacea alba:q̄ ſi ſit ĩter fontes reperta:eſt ad infinitũ fertilis:ueꝝ aſpera tractatu:& ſi nimia iniecta ẽ:exurit ſolũ.Proxima eſt ruffa:q̄ uocaĩ capnumargos intermixto lapide terræ minutæ harenoſæ.Lapis contũditur ipſo cãpo:primiſq́ annis ſtipula difficulter cædiĩ ꝑꝑ lapides.Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris q̄ cæteræ inuehiĩ.Inſpergitur rara:ſale eam miſceri putãt.Vtrũq́ hoc genus ſemel iniectum in.l. annos ualet:& frugum:& pabuli ubertate.

De terrarum generibus. CA. VIII.

Quæ pingues eẽ ſentiuntur:ex iis præcipue alba.Plura eius genera.Mordaciſſimum q̄d ſupra diximus.Alteꝝ genus albæ cretæ argentaria eſt.Petiĩ ex alto in centenos pedes actis:pleruq́ pureis ore anguſtatis intus ut in metallis ſpaciante uena.Hac maxime británia utitur.Durant annis.lxxx.Neq́ eſt exẽplũ ulliusq bis ĩ uita hác eidem iniecerit.Tertiũ genus cãdidæ gliſchromargõ uocant.Eſt ãt creta fullonia mixta pingui terra:pabuli q̄ frugũ fertilior:ita ut meſſe ſublata ante ſementem alterá lætiſſimũ ſeceĩ.Dũ in fruge eſt:nullũ aliud gramẽ emittit.Durat.xxx.annis denſior iuſto.Cymini modo ſtrãgulat ſolũ.Colũbinam gallia ſuo noĩe glaucorpelam appellat:glebis excitaĩ lapidũ mõ.Sola gelatione ita ſoluiĩ:ut tenuiſſimas bratteas faciat.Hæc ex æquo fertilis.Harenacea utunĩ ſi alia non ſit in uliginoſis uerticibus:& ſi alia ſit:ubi hos gẽtiũ ſolos nouimus:qui fertiliſſimũ agꝝ colentes:quacũq́ terra ĩfra tres pedes effoſſa & pedali craſſitudine iniecta lætificent.Sed ea nõ diutius annis.x.prodeſt.Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros q̄ ſane & oleis & uitibus utiliſſima reperiĩ.Omnis autem marga aratro iniicienda eſt:ut medicamentum rapiatur:& fimi deſiderat aliquãtulum.Quæ primo plus aſpera:& quæ in herbas non effunditur:alioquin nouitate quæcũq́ fuerit:ſolũ lædet.Ne ſic quidem primo anno fertilis. Intereſt & quali ſolo quæratur.Sicca enim humido melior:arido pinguis.Temperato alterutra creta uel columbina conuenit.

Vel e græco Vel harena

De cineris uſu:& de fimo:& q̄ ſata uberiorẽ terrá faciãt:& q̄ urãt. CA. IX.

Tranſpadanis cineris uſus adeo placet:ut anteponant ſimo iumẽtoꝝ:q̄d q̄a leuiſſimũ eſt:ob id exurunt.Vtroq́ tamen pariter non utuntur in eodem aruo:nec ĩ arbuſtis cinere:nec quaſdam ad fruges ut diximus.Sunt qui puluere quoq́ uuas ali iudicent:pubeſcenteſq́ puluerent:& uitiũ arborumq́ radicibus aſpergant.Quod certum eſt narbonenſi prouinciæ & uindemias certius ſic eo coqui:quia plus puluis ibi q̄ ſol confert.Fimi plures differentiæ.Ipſa res antiqua.Iam apud Homerum regius ſenex agrum ita ſuis manibus lætificans reperitur.Augeas rex in græcia excogitaſſe traditur.Diuulgaſſe uero Hercules in italia:quæ regi ſuo Stercuto Fauni filio ob hoc inuentum immortalitatem tribuit Mar.Varro principatum dat turdorum ſimo ex auiariis.Quod etiam pabulo boum ſuumq́ magnificat. Neq́ alio cibo celerius pingueſcere aſſeuerat.De noſtris moribus bene ſperare eſt:ſi tãta apud maiores fuere auiaria:ut ex iis agri ſtercorarentur.Proximum Columella columbariis:mox gallinariis facit:natantiũ alitum damnato.Cæteri auctores conſenſu humanas dapes ad hoc in primis aduocant.Alii ex iis præferunt hominum potus in coriorum officinis pilo madefacto.Alii per ſeſe aqua iterum largiuſq́ etiam q̄ cũ bibitur admixta.Quippe plus iam ibi male domandum eſt:cum ad uirus illud uini homo acceſſerit.Hæc ſunt certamina quibus inuicem ad tellurem quoq́ alendam utuntur homines.Proxime ſpurcitias ſuum laudãt.Columella ſolus dánat.Alii cuiuſcũq́ quadrupedis exitioſum.Aliqui colũbaꝝ ꝓferũt.Proximum

deinde capraꝝ eſt. Ab hoc ouiū. Deinde boū. Nouiſſimus iumētoꝝ. Hæ fuere apud priſcos dr̃iæ. Simulq; præcepta ut inuenio re tali utendi: quando & hic uetuſtas utilior: uiſumq; iam eſt apud quoſdam prouincialiū in tantū abūdātē geniali copia pecudum farinæ uice cribris ſupinſici foetore aſpectuq; tpis uiribus in quādā ēt gratiā mutato. Nup repertū oleas gaudere maxime cinere e calcariis fornacibus. Var. pceptis adiicit equino: qđ ſit leuiſſimū ſegetes alendas. Prata uero grauiore: & qđ ex hordeo fiat: multaſq; gignit herbas. Quidā ēt bubulo iumentoꝝ præferūt: ouilluq; caprino. Oībus uero aſininū: quoniam lentiſſime mādant. E contrario uſus aduerſus utrūq; pnūciat. Inter oēs aūt cōſtat: nihil eſſe utilius lupini ſegete: priuſq; ſiliquetur aratro: uel bidentibus uerſa: manipuliſue circa radices arboꝝ uel uitiū obrutis. Etiā ubi nō ſit pecus culmo ipſo uel ēt filice ſtercorare arbitranť. Cato: ſtercus unde fiat: ſtramenta: lupinū: paleas: fabalia: ac frondes iligneas: quernaſq; e ſegete euellito. Ebulū: cicutā: & circū ſalicta herbā auctā: uluāq; ea ſuſternito ouibus: frondemq; putridam. Vinea ſi macruerit: ſarmenta ſua cōburito: & itidē inarato. Itemq; ubi ſaturus eris frumentū: oues ibi delectato. Necnō & ſatis qbuſdā ipſis paſci terrā dicit. Segetē ſtercorant: fruges: lupinū: faba: uitia. Sicut ecōtrario cicer: quia uellitur: & qa ſalſum eſt: hordeū: foenugræcū: eruū. Hæc oia ſegetem exurūt: & omnia quæ uelluntur. Nucleos in ſegetem ne indideris. Virgilius & lino ſegetē exuri: & auena & papauere arbitrať. Fimeta ſub diuo concauo loco & qui humorem colligat: ſtramento intecta ne ſ ſole areſcant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innaſcantur iis ſerpentes. Fimum miſcere terræ: plurimum refert fauonio flante ac luna ſitiente. Id plerīq; praue intelligunt a fauonii ortu faciendum: ac februario menſe tantum: cum id pleraq; ſata aliis poſtulent menſibus. Quocūq; tempore fiat: curandū: ut ab occaſu æquinoctiali flante uento fiat: luna decreſcente: ac ſicca. Miꝝ in modū augetur ubertas affectuſq; eius obſeruatione tali.

De ſatione arboꝝ: & q; auulſione naſcuntur arbores. CA. X.

Abunde prædicta ratione cæli ac terræ. Nunc de his arboribus dicemus: q̄ cura hominū atq; arte puenīūt. Nec pauciora prope ſunt genera: tam benigne naturæ gratiam rettulimus. Aut.n. ſemine prouenīūt: aut plantis radicis: aut propagine: aut auulſione: aut ſurculo: aut inſito & conſecto arboris trunco. Nā folia palmaꝝ apud babylonios ſeri: atq; ita arborem prouenire. Trogū credidiſſe demiror. Quædam pluribus generibus ſerūť: qdam oībus. At pleraq; ex iis natura ipſa docuit: & in primis ſemen ſerere cū decidēs exceptūq; terra uiuiſceret. Sed qdā non aliter pueniunt: ut caſtaneæ: iuglādes: cæduis dūtaxat exceptis. Ex ſemine aūt q̄q̄ diſſimili ea quoq; q̄ & aliis modis ſerunť: ut uites & mala atq; pyra. Nanq; iis pro ſemine nucleus: nō ut ſupradictis fructus ipſe. Et meſpila ſemine naſci poſſunt. Omnia hæc tarda prouentu ac degenerantia & inſito reſtituenda. Interdū ēt caſtaneæ. Quibuſdam natura contra oīno non degenerandi quoquo modo ſerantur: ut cupreſſis: palmis: lauris. Nāq; & laurus pluribus modis ſeritur. Genera eius diximus. Ex iis auguſta & bacalis & pinus ſimili modo ſeruntur. Baccæ menſe ianuario aquilonis afflatu ſiccante leguntur: expandunturq; raræ: ne calefiant aceruo. Poſtea quidam fimo ad ſerēdum paratas urina madefaciūt. Alii in qualo pedibus in pfluente deculcāt: donec auferať cutis. Alioqn uligo infeſtat: nec patitur naſci. In ſulco repaſtinato palmi altitudine uicenæ fere aceruatim menſe martio. Eædem & propagine ſeruntur. Triumphaliſq; talea tantum. Myrti genera omnia in campania baccis ſerunť. Romæ ppagine tarentina. Democritus & alio modo ſeri docet: grandiſſimis baccaꝝ tuſis leuiter ne grana frangantur: eaq; intrita reſte circūligari: atq; ita ſeri: parietem fore dēſitatis: ex quo uirgulæ differāť. Sic & ſpinas ſæpis cā ſerūt tomice moris ſpinaꝝ circumlita. Pilas autem laurus & myrti inopia a trimatu tempeſtiuū eſt transferre. Inter ea: q̄ ſemine ſerunť. Mago in nucibus operoſus eſt. Amygdalæ in argilla molli meridiem ſpectanti ſeri iubentur. Gaudere eas in dura calidaq; terra. In pingui & humida mori ac ſterileſcere. Serendas q̄ maxime falcatas & e nouella: fimoq; diluto maceratas per triduū: aut pridie q̄ ſerantur aq̄ mulſa. Mucrone defigi aciem lateris. In aquilonem ſpectare: ternas ſimul ſerendas: trianguli ratione: palmo inter ſe diſtantes: denis diebus adaquari donec grandeſcant. Iuglandes nuces porrectæ ſeruntur commiſſuris iacentibus. Pineæ nucleis ſeptenis fere in ollas perforatas additis: aut ut laurus quæ baccis ſeritur: Citrea grano & propagine. Sorba ſemine & a radice planta & auulſione proueniunt. Sed illa in calidis. Sorba & in frigidis & humidis. Natura & plantaria demonſtrauit: multarum radicibus pululante ſobolē denſa & pariente matre quas enecet. Eius quippe umbra turba indigeſta premitur: ut. in lauris: punicis: platanis: ceraſis: prunis. Paucorum in hoc genere rami parcunt ſoboli; ut ulmorum palmarumq;. Nullis uero tales pulluli proueniunt: niſi quarum radices amore ſolis atque imbris in ſua tellure ſpaciantur. Omnia ea non ſtatim moris eſt in ſua locari: ſed prius nutrici dari: atq; in ſeminariis adoleſcere: iterumq; migrare. Qui tranſitus mirum immodum mitigat etiam ſilueſtres: ſiue arborum quoq; ut hominum natura nouitatis: ac peregrinationis auide eſt: ſiue diſcedentes uirus relinqunt: manſueſcuntq; tractatu ceu fere dum radici auellitur planta. Et aliud genus ſimile natura præmonſtrauit. Auulſiq; arboribus ſtollones uixere. Quo in genere & cum parui ſunt: auelluntur: partemq; aliquam e matris quoq; corpore auferunt ſecum ſimbriato corpore. Hoc modo plantantur punicæ: coryli: malii: ſorbi: meſpili: fraxini: fici. In primiſq; uites. Coroneū ita ſatum degenerat. Ex eodem inuentu eſt: ſurculos abſciſos ſerere hoc primo ſæpis cauſa factū ſambucis: cotoneo: & rubis depactis. Mox & culturæ: ut populis: alnis: ſalici: quæ uel inuerſo ſurculo ſeriť. Iam eæ ibi diſponunť: ubi libeat eſſe eas. Quāobrem ſeminarii curā ante conuenit dici: q̄ transferatur ſ alia genera. Nāq; & huic principio eligi ſolū refert: quoniā nutricē i dulgētiorē eē: q̄ matrē ſæpe cōuenit. Sic ergo ſiccū ſuccoſumq; bipalio ſubactū: aduēis hoſpitale: & q̄ ſimillimū terræ i q̄ trāſferēdū ſit. Ante oīa elapidatū munitūq; ad incurſum ēt gallinecei generis. Quam minime rimoſum: ne penetrans ſol exurat fibras. Interuallo ſexquipedum ſeri ne ſe inter ſe contingant: & noceant. Præter alia uitia etiā uermioſa

fiunt:ideo ſarriri conuenit ſæpius:herbaſꝗ auelli. Præterea ſemina ipſa fruticantia ſupputare:ac falcem pa/
ti cōſueſcere. Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad ſolem recipiendū atꝗ integi culmo
ad frigora arcenda. Sic pyrorum malorumꝗ ſemina nutriri. Sic pineas nuces. Sic cupreſſos ſemine ſatas &
ipſas. Minimis id granis conſtat:ut uix perſpici quædam poſſint. Non omittendū naturæ miraculū. Ex tā
paruo gigni arbores:tanto maiore tritici & hordei grano:ne quis fabam reputet. Quid ſimile originis ſuæ
habent malorū pyrorumꝗ ſemina? His principiis reſpuentem ſecures materiem naſci indomitam ponde/
ribus immenſis præla:arbores uelis turribus:muriſꝗ impellendis arietes. Hæc eſt natura eius. Hæc poten
tia. Super omnia erit e lachryma naſci aliquid:ut ſuo loco dicemus. Ergo e cupreſſo fœmina (mas enim ut
diximus non gignit) pilulæ collectæ:quibus docui menſibus ſiccanť ſole:ruptæꝗ emittūt ſemen formicis
mire expetitum:ampliato etiam miraculo tantuli animalis cibo abſumi natalem tantarum arborum. Seri
tur menſe aprili area æquata cylindris:aut uolgiolis denſum:terraꝗ cribris ſupercerniť pollicis craſſitudi
ne. Contra immane pondus attollere ſe non ualet:retorquetur ꝗ ſub terra. Ob hoc parcitur ueſtigiis. Leni
ter rigatur a ſolis occaſu in trinis diebus:ut æqualiter bibat:donec erumpant. Differunt poſt annum do/
drantali filo:cuſtodita temperie:ut uiridi cælo ſerantur ac ſine aura. Mirumque dictu periculum tantum
eo die eſt:ſi rorauerit quamtulumcunque imbrem:aut ſi afflauerit. De reliquo tutæ ſunt perpetua ſecu/
ritate. Aquaſque poſtea odere. Et zizipha grano ſeruntur menſe aprili. Tuberes melius inſerūtur in pru/
no ſilueſtri & malo cotoneo. Et in calabria ea eſt ſpina ſilueſtris:quæcunque optime & myxas recipit:uti
liter & ſorbos.

De transferendis ſeminariis:& ulmis ſerēdis & ſcrobibus. CA. XI.

PLantas ex ſeminario transferre in aliud prius ꝗ̄ ſuo loco ponantur:operoſe præcipi arbitror:li/
cet tranſlatione folia latiora fieri ſpondeant. Vlmorum prius ꝗ̄ folio ueſtiantur. Samara colligē
da eſt circa martias calen. cū flaueſcere incipit. Deinde biduo in umbra ſiccata ſerenda denſa in
refracto terra ſuper minutatī cribrata craſſitudine quæ in cupreſſis. Pluuiæ ſi non adiuuent:ri
gandam. Deferendæ ex areaꝝ uenis poſt annū in ulmaria interuallo pedali in unamquamꝗ partem. Mari
tas ulmos autumno ſerere utilius:quia carent ſemine. Nam eæ e plantis ſerunť. In arbuſtū quinquennes
ſub urbe transferunť:aut (ut quibuſdam placet) quæ uicenū pedum eſſe cœperunt. Sulco qui nouenarius
diciť:altitudine pedū triū:pari latitudine:& eo amplius circa poſitas pedes terni undiꝗ e ſolido adaggerā/
tur. Arulas id uocant in campania. Interualla ex loci natura ſummunť. Aridiores ſerendas in cāpeſtribus
conuenit populos & fraxinos q̄a feſtinantius germinant:diſponi quoꝗ maturius conuenit. Hoc eſt ab idi/
bus feb. plantis & ipſas naſcentes. In diſponendis arboribus arbuſtiſꝗ ac uineis quincuncialis ordinum ra
tio uulgata & neceſſaria: non perflatu modo utilis:ueꝝ & aſpectu grata quocūꝗ modo intueare in ordi/
nem ſe porrigente uerſu. Populis eadem ratio ſemine qua ulmos ſerendi:trāſferendi quoꝗ e ſeminariis ea
dem & ſiluis. Ante omnia igiť in ſimilem transferri terram aut meliorem oportet. Nec e tepidis:aut præ/
cocibus in frigidos:aut ſerotinos ſitus:ut neꝗ ex iis in illos. Præfodere ſcrobes ante (ſi fieri poſſet) tanto:do
nec pingui ceſpite obducantur. Mago ante annum fieri iubet;ut ſolem pluuiaſꝗ combibant: aut ſi condi/
tio largita non ſit:ignes in medio fieri ante menſes duos:nec niſi poſt imbres in his ſeri. Altitudinem earū
in argilloſo:aut duro ſolo trium cubitoꝝ eſſe in quamꝗ partem. In prunis palmo amplius:& ubiꝗ cami/
nata foſſura ore compreſſiore ſint. Nigra uero terra duo cubita & palmū quadratis angulis. Eadem men/
ſura græci auctores conſentiūt:non altiores q̄no ſemipede eſſe debere:nec latiores duobus pedibus. Nuſꝗ̄
uero ſeſquipede minus altos:quoniam in humido ſolo ad uicina aquæ perueniat. Cato ſi locus aquoſus
ſit inq̄t:latas pedes ternos. In faucibus imiſꝗ palmum & pedem:altitudinem quattuor pedum:eas lapide
conſterni:aut ſi non ſit perticis ſalignis uiridibus. Si neꝗ eæ ſint:ſarmentis:ita ut ī altitudinem ſemipedē
trahanť. Nobis adiiciendū uideť ex prædicta arboꝝ natura:ut altius dimittanť eæ:q̄ ſumma tellure gau/
dēt:tāq̄ fraxinus:olea. Hæc & ſimilia q̄ternos pedes oportet demitti. Cæteris ſat ēſi altitudīs pedes ternos
effecerit. Excide inq̄t radicē iſtā Papyrius curſor īpator ad terrorē ꝑneſtinoꝝ ꝓtoris. Deſtrigi ſecurius ſe/te
ſte:innoxiū abradi ptes:q̄ ſe nudauerint terra. Aliq̄ lapides rotūdos ſubiici malūt:q & cōtineāt hūorē:& trāſ
mittāt. Nō itē planos faceť:& a terreno arcere radicē exiſtimātes. Glarea ſubſtrata īter utrāꝗ ſniam fuerit.
Arborē nec minorē bima trāſferri q̄dā ꝓcipiūt. Alii cū annū ipleat. Cato craſſiorē q̄nꝗ digitis non omiſit.
Idē ait attinere:meredianā cæli ptē ſignare in cortice:ut trāſlata iiſdē & aſſuetis ſtatuereť oris: ne aq̄loniæ
meridianis oppoſitæ ſolibus findereť:& algerēt meridianæ aq̄lonibus. Qđ e diuerſo affectāt ēt q̄dā in uite
ficoꝗ permutantes incōtrariū. Denſiora. n. folia ita fieri:magiſꝗ ꝓtegere ſructū & minus amittere:ficūꝗ
ſic ēt ſcāſilē fieri. Pleriꝗ id demū cauēt:ut plaga deputati cacuminis meridiem ſpectet:ignari fiſſuris nimii
uaporis opponi. Id q̄dē ī horā diei q̄ntā uel octauā ſpectare maluerim. Aeꝗ latet nō negligendū:ne radices
mora īhareſcāt:ne ue a ſeptentrionibus:aut ab ea pte cæli uſꝗ ad exortū brumalē uento flāte offodianť ar/
bores:aut certe nō aduerſæ iis uentis radices ꝓbeanť. Propter qđ emoriuntur ignaris cauſæ agricolis. Cato
oēs uētos & ībrē quoꝗ in tota trāſlatione dānat. Et hoc ꝓderit q̄ plurimū terræ in qua uixerint radicibus
cohærere:ac tota ceſpite circūligari. Cū ob id Cato in corbibus trāſferri iubeat. Proculdubio utiliſſime q̄/
dem ſūmā terrā cōtentus eſt ſubdi. Quidā pūicis malis ſubſtrato lapide nō rūpi pomū ī arboribus tradūt.
Radices inflexas poni melius. Arborem ita locari:ut media ſit totius ſcrobis neceſſariū. Ficus ſi in ſcyllas
bulboꝝ hoc genus ē:ſeriť: ociſſime ferre tradiť pomū:neꝗ uermiculationi obnoxiū. Quo uitio nō carēt
reliqua poma ſimiliter ſata. Radicū eius magnā adhibēdā curā ut exēptas appareat:nō auulſas:q̄s dubitet?
Qua rōne & reliqua confeſſa omittimus. Sicuti terrā circa radices feſtucato ſpiſſandā. Quod cato primū
in ea re eſſe cenſet. Plagam quoꝗ a trunco oblimi fimo:& foliis præligari præcipiens.

De interuallis plantandaꝝ arboꝝ:& umbris:& ſtillicidiis:& ubi plantari debeant. CA. XII.

HVius loci pars eſt ad interualla pertinens. Quidam pũicas:& myrtos:& lauros denſiores ſeri iuſ/
ſerunt. In pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo:uel magis etiam pyros:magiſq; amyg/
dalas:& ficus. Qđ optime diiudicabit ramoꝝ amplitudinis ratio:locorũq;:& umbræ cuiuſq; ar/
boris:quoniam has quoq; obſeruari oportet. Breues ſunt quãuis magnaꝝ arboꝝ: q̄ in orbem
ramos circinentur in malis pyriſq;. Eædẽ enormes ceraſis:lauris. Iam quædam umbraꝝ ꝓprietas. Iuglan
diũ grauis & noxia:ẽt capiti humano:omnibuſq; iuxta ſatis. Necat germina & pinus:ſed uentis utraq; reſi/
ſtit:quoniam & protecta uineaꝝ rõne egent. Stillicidia pinus:quercus:ilicis ponderoſiſſima. Nullũ cupreſ/
ſi:umbra minima:& in ſe circumuoluta. Ficoꝝ leuis:quãuis ſparſa:ideoq; inter uineas ſeri non uetant. Vl/
moꝝ leuis:ẽt nutriens quæcunq; opacat. Sed Attico hæc quoq; uidet e grauiſſimis:nec dubito ſi emittan
tur in ramos. Conſtrictæ quidem ulmi noxiam eſſe non arbitror. Iucunda & platani quamquam craſſa. Li
cet gramini credere non ſoli:haud alia lætius operiẽte toros. Populo nulla ludentibus foliis. Pinguis alno:
ſed paſcens ſata. Vitis ſibi ſufficit:mobili folio:iactatuq; crebro ſolem umbra temperans. Eodem graui ꝓ/
tegens in imbre. Omnium fere leuis umbra:quoꝝ pediculi longi. Non faſtidienda hæc quoq; ſcientia:atq;
non in ultimis ponenda:quando quibuſq; ſatis umbra:aut nutrix aut nouerca eſt. Iuglandium qdem pi/
norumq; & piceaꝝ:& abietis quæcũq; attigere:non dubie uenenum eſt. Stillicidii breuis diffinitio ẽ. Om/
nium:quæ proiectu frondis ita diffundunt:ut per ipſas non defluant imbres:ſtilla ſæua ẽ. Ergo plurimũ
intererit hac in quæſtione terra in qua ſeremus:in quantum arbores quaſq; alat. Iam per ſe colles minora
quærunt interualla. Ventoſis locis crebriores ſeri conducit. Olea tamen maximo interuallo:de qua Cato/
nis in italia ſñia eſt. In.xxv.pedibus minimum:plurimum.xxx.ſeri. Sed hoc uariatur locoꝝ natura. Non
alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Miliarias uocari multas narrat a pondere
olei qđ ferant annuo prouentu. Ideo.lxxv.pedes Mago interuallo dedit undiq;:etiam in macro ſolo:ac du
ro:atq; uentoſo. Cũ minimũ.xlv. Betica quidem uberrimas meſſes inter oleas metit. Illam inſcitiam pudẽ
dam eſſe conueniet:& adultas inter ſeſe luctari iuſto plus:& in ſenectam præcipitare:aut plerũq; ipſis: qui
poſuere coarguentibus imperitiam ſuam totas excidere. Nihil eſt fœdius agricolis:quam geſtæ rei pœnitẽ
tia:multo iam ut preſtet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde creſcãt:& quæ celeriter:& de ſabina. CA. XIII.

QVædam aũt natura tarde creſcunt:& in primis ſemine tantum naſcentia:& longo æuo durantia.
At q̃ cito occidũt:uelocia ſunt:ut ficus:punica:prunus:malus:pyrus:myrtus:ſalix:& tñ antecedũt
diuitiis. In trimatu.n.fere incipiũt oſtendẽtes & ante. Ex iis lentiſſima. Ociſſima oĩum cypirus & Vel diu
ſpeudocypirus frutex. Protinus.n.floret:ſemenq; ꝓfert. Oĩa uero celerius adoleſcunt ſtolonibus tinis
ablatis:unamq; in ſtirpẽ redactis alimentis. Eadem natura & ꝓpagines docuit. Rubi nãq; curuati gracilita/
te & ſimul ꝓceritate nimia defigũt rurſus in terram capita. Iterumq; naſcũtur:ex ſeſe repleturi oĩa:ni reſi/ Vel ho/
ſtat cultura prorſus ut poſſint uideri hoĩes terræ cã geniti: Ita peſſima atq; execranda res ꝓpaginem tamen mini
docuit:atq; radicem acquiri uiridem. Eadem autem natura eſt hederis. Cato ꝓpagari ꝑter uitẽ tradit ficũ:
oleã:punicã:maloꝝ genera oĩa. Lauꝝ:prunos:myrtus:nuces auellanas:& ꝑneſtinas:platanum. Propagatio
nũ duo genera:ramo ab arbore depreſſo in ſcrobẽ quattor pedũ quoquo:& poſt bienniũ amputato flexu:
plantaq; tranſlata poſt trimatũ:quas ſi longius ferre libeat:in qualis ſtatim:aut uaſis fictilibus defodere ꝓ/
pagines aptiſſimũ:ut in iis trãſferant. Alteꝝ genus luxurioſius:radices in ipſa arbore ſollicitando traiectis
per uaſa fictilia:uel qualos ramis terraq; circũpactis:atq; hoc blandimẽto ĩpetratis radicibus:iter poma ip/
ſa & cacumina (in ſumma.n.cacumina hoc mõ petunt audaci ingenio) arborẽ aliã longe a tellure faciendi.
Eodẽ quo ſupra biennii ſpacio abſciſſa ꝓpagine:& cũ qualis illis ſata. Sabina herba ꝓpagĩe ſerit & auulſio
ne. Tradũt fece uini aut e parietibus latere tuſo mire ali. Iſdem modis roſmarinum ſerũt:& ramo: quoniã
neutri ſemen. Rhododendron propagine & ſemine.

De ſatiõe arboꝝ & inſitiõe:& quõ iũcta ſit tenera inſerẽdi ĩplaſtratio. CA. XIIII.

SEmine quoq; inſerere natura docuit raptim auiũ fame deuorato:ſolidoq; & alui tepore madi/
do cũ fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arborum lecticis:& uentis ſæpe tranſlato
in aliquas corticũ rimas. Vnde uidimus ceraſum in ſalice:platanum in lauro:laurũ in ceraſo: &
baccas ſimul diſcolores. Tradũt & monedullam condentem ſemina in theſauros cauernarum
eiuſdem rei ꝑbere cauſas. Hinc nata inoculatio ſutoriæ ſimili fiſtula aperiendi in arbore oculum cortice ex
ciſo:ſemenq; includendi eadem fiſtula ſublatum ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiq̃.
Virgiliana q̃rit ſinũ in nodo germine expulſi corticis:gẽmãq; ex alia arbore includit. Et hactenus natura ip
ſa docuit. Inſitionem aũt caſus magiſter alius:& pene numeroſior ad hunc modum. Agricola ſedulus ca/
ſam ſepis munimento cingẽs:quo minus putreſcerent ſudes:limẽ ſubdidit ex hedera. At illæ uiuaci mor/
ſu appræhenſæ ſuam ex alieno fecere uitam:apparuitq; truncum eſſe pro terra. Aufertur ergo ſerra æqua/
liter ſuperficies:læuigat falce truncus. Ratio poſtea duplex. Et prima inter corticem lignumque inſerendi.
Timebant priſci truncũ findere. Mox inforare auſi medio. Ipſique medullæ calamum imprimebant unũ
inſerentes. Neque.n.plures cupiebat medulla ſubtilior. Poſtea ratio uel ſenos adiecit mortalitati eoꝝ ex
numero ſuccurrere perſuaſa per media trunco leniter fiſſo:cuneoque tenui fiſſurã cuſtodiẽte:donec cuſpi
datim deciſus deſcendat in rimam calamus. Multa in hoc ſeruanda. Primum omnium quæ patiatur coitũ
talẽ arbor:& cuius arboris calamus. Varie quoque & nõ iiſdẽ ꝑtibus. Subeſt oĩbus ſuccus. Vitibus ficiſq;
media ſicciora:& e ſumma parte conceptus: Ideo illinc ſurculi petuntur. Oleis circa medias ſuccus:inde &
ſurculi. Cacumina ſitiunt. Faciliime coaleſcunt: Quibus eadem corticis natura:quæq; pariter florẽtia eiuſ/

dem horæ gignationem ſucconiq; ſocietatem habent.Lenta.n.res quotiens humidis repugnāt ſicca:mol/
libus corticum duri.Reliqua obſeruatio ne fiſſura in nodo fiat.Repudiat quippe aduenam inhoſpitalis du
ricia:ut in parte nitidiſſima & longior multo tribus digitis:ne obliqua:ne tranſlucens. Virg.ex cacumine
inſeri uetat.Certūq; eſt ab humeris arboꝝ orientē æſtiuū ſpectātibus ſurculos petēdos:& e feracibus : & e
germine nouello:niſi uetuſtæ arbori inſerant.Ii enim robuſtiores eſſe debent.Præterea ut ꝑgnantes ī hoc
eſt germinatione turgentes:& q parere illo ſperauerint anno.Bimi utiq; nec tenuiores digito minimo.In/
ferunt aūt & inuerſi:cum id agit:ut minor altitudo in latitudinem ſe fundat.Ante oia gēmātes nitere con
ueniet:nihil uſq ulceroſum eſſe aut retorridum.Spei fauet medulla calami commiſſuræ:ſi in matre ligni
corticiſq; iungat.Id.n.ſatius q̄ foris cortici æquari.Calami exacutio medullā ne nudet: Tenui tamē fiſtula
detegat:ut faſtigatio leui deſcendat cuneo tribus non amplior digitis.Qđ facillime cōtingit tinctum aqua
radentibus:ne excutiat inuento:ne cortex a ligno decidat alterutri.Calamus ad corticem uſq; ſuū deprima
tur.Ne laxet dū deprimit:ne ue cortex replicet in rugas.Ideo lachrymantes calamos inſeri non oportet.
Nō hercule magis q̄ aridos:qa illo modo labat humore nimio cortex.Hoc uitali defectu nō humeſcit neq;
cōcorporat.Id ēt religionis ſeruant:ut luna creſcente calamus utraq; deprimat manu.Et alioquin in hoc
opere duæ ſimul manus minus nitunt neceſſario temperamento.Validius.n.demiſſi tardius ferūt: forti/
us durant.Contrariū ex diuerſo:ne hiſcat nimiū rima:laxeq; capiat:aut ne paꝝ exprimat:aut compreſſum
necet.Hoc maxime ꝓcauendū:ut ꝑualide accipientis trunco in media fiſſura relinquatur . Quidā ueſtigio
fiſſuræ falce in truncis facto ſalice præligant marginem ipſum.Poſtea cuneos figunt continente uinculo li
bertatem dehiſcendi.Quædam in plantario inſita eodem die transferuntur.Si craſſior trūcus inſerat ī iter
corticē & lignū inſeri melius cuneo optime oſſeo:ne cortice rumpatur laxato.Ceraſi libro dempto findun
tur.Hæ ſolæ & poſt brumā inferunt:dempto libro habent ueluti lanuginem:q̄ ſi comprehendit inſitum:
putrefacit.Incolumi cuneo adactum utiliſſime aſtringitur.Inſerere aptiſſimū q proximū terræ patiat no/
doꝝ:truncíq; ratio.Eminere calami ſex digitorum longitudine non amplius debent.Cato argillæ uel cre/
tæ harenā fimūq; bubulū admiſceri:atq; ita uſq; ad lentorem ſubigi iubet:idq; interponi & circūlini.Ex iis
quæ cōmentatus eſt:facile apparet illa ætate inter tignum & corticē:nec alio modo inſerere ſolitos : aut ul/
tra latitudinem duū digitoꝝ calamos demittere.Inſeri autem ꝑcipit pyra ac mala per uer: & poſt ſolſtitiū
diebus.l.poſt uindemiā.Oleas aūt & ficos per uer tantū luna ſitiente:hoc eſt ſicca.Præterea poſt meridiem
ac ſine uēto auſtro.Mirū q; nō cōtentus inſitū muniſſe:ut dictū ē:& ceſpite ab ībre:frigoribuſq; ꝓtexiſſe:
ac mollibus biſidoꝝ uiminum faſcibus:lingua bubula (herbæ id genus eſt) inſuper obtegi iubet:eamq; illi
gari opertā ſtramētis.Nūc āt abunde arbitret paleato luto libro farcire duos digitos inſito extante. Verno
inſerentes tꝑs urget:incitantibus ſe gēmis:ꝑter q̄ in olea:cuius diutiſſime oculi parturiūt:minimumq; ſuc
ci habent ſub cortice:q nimius inſitis nocet.Punicā uero & ficū q̄q̄ alias ſicca ſint recraſtinare minime utile.
Pyrum uel florentem inſerere licet:& in maium quoq; menſem protendere inſitionem.Qđ ſi longius af/
ferant pomoꝝ calami rapo infixos optime cuſtodire ſuccum arbitrantur:Seruariq; iter duos imbrices iux
ta riuos uel piſcinas utrinq; terra obſtructos.

De uite inſerenda. CA. XV.

VItium uero in ſcrobibus ſiccis ſtramēto opertos:ac deinde terra obrutos:ut cacumine exiſtant.
Cato uitem tribus modis inſerit.Præſectam findi iubet per medullam:in eam ſurculos exacu/
tos ut dictū eſt addi:medullas iungi.Altero ſi ſeſe uites contingant:utriuſq; in obliquū latere cō
trario adraſo iunctis medullis colligari.Tertiū genus eſt:terebrare uitē in obliquū ad medullā:
calamoſq; addere longos pedes binos:atq; ita ligatum inſitū intritaq; illitū operire terra calamis ſubrectis.
Noſtra ætas correxit ut gallica uteret terebra:q̄ excauat:nec urit:quoniā aduſtio omnis hebetat:atq; ut gē/
maſcere incipiēs ligetur calamus.Nec plus q̄ binis ab inſito emineat oculis ulmeo uimine alligatus: binaq;
circundaretur acie a duabus partibus:ut inde potius diſtillet humor:qui maxime uites infeſtat.Deinde cū
eualuiſſent flagella pedes binos:uinculum inſiti incideret ubertati craſſitudine permiſſa.Vitibus inſeren/
dis tꝑs dedere ab æquinoctio autūno ab germinationis initia.Satiuæ plantæ ſilueſtriū radicibus inſerunt
natura ſicciorıbus.Si enim ſatiuæ ſilueſtribus inſerantur:degenerant inſeritatem.Reliqua cælo conſtant.
Aptiſſima inſitis ſiccitas.Huius enim remedium appoſitis fictilibus uaſis modicus humor per cinerem di
ſtillat.Inoculatio rores amat leues.

De Emplaſtratione. CA. XVI.

EMplaſtri ratio & ipſa ex inoculatione nata uideri poteſt.Craſſo autem maxime cortici conuenit
ſicut eſt ficis.Ergo amputatis omnibus ramis ne ſuccū auocent.Nitidiſſima in parte quaq; præ
cipua cernat hylaritas:exempta ſcutula ita ne deſcendat ultra ferrū cortici imprimit:ex alia cor/
tex par cū ſui germinis māma:ſic cōpage denſata ut cicatrici locus nō ſit:& ſtatim unitas fiat:nō
humorē : nō afflatū recipiens: nihilominus tamen & luto mūire & uinculo melius.Hoc genus nō pridē
repertū uolūt:q nouis moribus fauent.Sed id ēt apud ueteres græcos inuenit:& apud Catonem: q oleam
ficūq; ſic inſeri iuſſit menſura ēt ꝑfinita ſecūdū reliquam diligentiā ſuā Cortices ſcalpro excidi q̄ttuor digi
toꝝ longitudine:& triū latitudine:Atq; ita coagmentari & illa ſua intrita oblini. Eadem rōne & in malo.
Quidam huic generi miſcuere fiſſuram in uitibus exempta cortice theſſella ſurculo a latere plano adigen/
do.Tot modis inſitam arborem.Vidimus iuxta tyburtes tyliam omni genere pomoꝝ honuſtam alio rā/
mo nucibus:alio baccis:aliūde uite:ficis:pyris:pūicis:malorumq; generibus.Sed huic fuit breuis uita.Nec
tamē omnem experimentis aſſequi naturam poſſumus.Quædam enim naſci niſi ſpote nullo modo que
unt.Eaq; immitibus & deſertis tantum locis proueniunt.Capaciſſima inſitorum omnium dicitur plata/

nus:poſtea robur. Verũ utraq; ſapores corrũpũt. Quædã oĩ genere inſerunt:ut ficus & pũicæ. Vitis nõ re
cipit emplaſtra:nec qbus tẽuis ac caducus rimoſuſq; cortex. Neq; ĩoculationẽ ſiccæ aut hũoris exigui ſerti
liſſima oium ĩoculatio:poſtea emplaſtratio. Sed utraq; ĩfirmiſſima & ꝗ cortice nitunt tãtum:uel leui aura
ociſſime deplãtant:ĩſerere firmiſſimũ & fœcũdius ꝗ ſerere.

Exemplũ huius rei. CA. XVII.

NOn eſt omittẽda raritas unius exempli. Corelius eques Ro. Atteſte gẽitus ĩſeruit caſtãeã ſuometi/
pſam ſurculo in neapolitão agro. Sic facta eſt caſtanea ꝗ ab ipſo nomẽ accepit ĩter laudatas. poſtea
hæres eiuſdẽ libertus corellianã iteꝝ ĩſeruit. Hæc eſt ĩter eas differẽtia: illa copioſior. Hæc corel/
liana melior. Reliqua genera caſus ĩgenio ſuo excogitauit:ac defractos ſerere ramos docuit: cũ pa
li deflixi radices cœpiſſent. Multa ſic ſerunt. In primiſq; ficus:oĩbus qdẽ aliis modis naſcẽs:pterꝗ talea. Op/
time qdẽ ſi uaſtiore ramo pali mõ exacuto adigat alte exiguo ſup terrã relicto capite:eoq; ipſo harena coop
to. Ramo ſerunt & punica palis laxato prius meatu:itẽ myrtus. Oĩum hoꝝ lõgitudine triũ pedũ: craſſi/
tudine minus brachiali. Cortice diligẽter ſeruato:trũco exacuto. Myrtus & taleis ſerit. Morus talea tantũ:
quoniã in ulmo eã inſeri religio fulguꝝ phibet. Quapropter de talearum ſatu nunc dicendũ eſt. Seruãdũ uel ra/
in eo ante omnia:ut taleæ ex feracibus fiant arboribus: ne curuæ:ne ſcabræ:aut bifurcæ : ne tenuiores quã mo
ut manũ impleant:ne minores pedalibus:ut illibato cortice:atq; ut ſectura inferior ponat ſemper:& quod
erit ab radice:accumuleturq; germinatio terra:donec robur planta capiat.

De cultura talearum:& quibus temporibus inſitio fiat. CA. XVIII.

QVæ cuſtodiẽda in taleaꝝ cultura Cato iudicauerit:ipſius uerbis optĩe pcipiemus. Taleas oleagias:
quas in ſcrobe ſaturus eris:trepidaneas facito. Diligẽterq; tractato:ne liber laboret: cum dolabis:
aut ſecabis. Quas in ſemiario ſaturus eris:pedales facito. Eas ſic ĩſerito:locus bipalio ſubactus ſit
beneq; glutus. Cũ taleã demittis pede taleã opprimito. Si paꝝ deſcẽdat:maleo aut mateola adigi
to:cauetoq; ne librũ ſcindas. Cũ adigis:palo prius locũ feceris quo taleã demittas. Ita melius uiuet talea. Et
ubi trimæ ſunt:tũ deniq; curæ ſint:ubi liber ſe uertet. Si in ſcrobibus aut in ſulcis feras:ternas taleas poni/
to. Eas diuaricato ſup terrã:ne plus ꝗttuor digitos trãſuerſos emineãt:uel oculos ſerito. Diligẽter eximere
oleã oportet:& radices ꝗ plurimas cũ terra ferre. Vbi radices bene opueris:calcare bñ:ne qd noceat. Si qs ꝗ/
rat qd tps oleæ ſerẽdæ ſit:agro ſicco p ſemẽtẽ:agro læto p uer. Oliuetũ diebꝰ.xv.ãte æqnoctiũ uernũ icipi
to putare. Ex eo die dies.xl.recte putabis. Id hoc mõ putato. Qua locus recte ferax erit:ꝗ arida erũt:& ſi qd uel ide
uẽtus ĩterfregerit ea oĩa eximito. Qua locus ferax nõ erit:id plus cõciditoːaratoq; bene:enodatoq;. Stirpes oĩa ea
læues facito:circũ oleas autũno ablaqato:& ſtercus adiicito. Qui oliuetũ ſæpiſſime & altiſſime miſcebit: is uel adi/
tẽuiſſimas radices exarabit. Radices ſi ſurſũ abibũt:craſſiores fiẽt:& eo in radices uires oleæ abibũt. Quæ gito
genera oleaꝝ uel ĩ quo genere terræ uiuere & ſeri debeãt:ſpectariq; oliueta:dixĩus in rõe olei. Mago ĩ colle
& ſiccis:& argilla:& ĩter autũnũ:& brumã ſeri iuſſit. In craſſo aut hũido aut ſubriguo a meſſe ad brumam.
Qd pcepiſſe eũ africæ itelligit. Italia qdẽ nũc uere maxĩe ſerit. Sed & autũno ſi libeat. Poſt æqnoctiũ.xl.die
bus ad uergiliaꝝ occaſũ.xiiii.ſoli dies ſunt:qbus ſeri noceat. Africæ peculiare qdẽ in oleaſtro ẽ ĩſerere. Qua
dã æternitate cõſeneſcũt pxime adoptiõe uirga emiſſa:atq; ita alia arbore ex eadẽ iuueneſcẽte. Iterumq; & uel pxi/
quotiẽs opus ſit:ut eius eadẽ oliueta cõſtẽt. Inſerit ãt oleaſter calamo & ĩoculatiõe. Olea ubi ꝗrcus effoſſa ma
ſit male ponit:quoniã uermes:q raucæ uocant:ĩ radice ꝗrcus naſcunt & trãſeũt. Nõ ĩhumare taleas aut ſic adoptio/
care:prius ꝗ ferant:utilius cõpertũ. Vetus oliuetũ ab æqnoctio uerno itra uergiliaꝝ exortũ ĩter radi alter/ ni
nis annis melius iuentũ. Itẽ muſcũ circũdare radici. Circũſodi ãt oĩbus annis a ſolſtitio duũ cubitoꝝ ſcro/
be pedali altitudĩe. Stercorari tertio anno. Mago idẽ amygdalas ab occaſu arcturi ad brumã ſeri iubet. Py/
ra nõ eodẽ tpe:quoniã nõ æꝗ oĩa floreãt. Eadẽ oblõga aut rotũda ab occaſu uergiliaꝝ ad brumã. Reliꝗ ge/
nera media hyeme ab occaſu ſagittæ ſubſolanũ aut ſeptẽtrionẽ ſpectãtia. Lauꝝ ab occaſu aqlæ ad occaſum
ſagittæ. Cõfeſſa.n.de tpe ſerẽdi æꝗ rõ eſt uere & autũno. Id ex magna parte fieri decreuere. Eſt & alia hora
circa canis ortus paucioribus nota:quoniã nõ oĩbus locis utilis piter ĩtelligit. Sed haud omittenda nobis:
nõ tractus alicuius rationẽ:uerum naturæ potius indagãtibus. In cyrenaica regione ſub eteſiarũ flatu cõſe/
runt. Necnon & in græcia oleam:maxime in laconia. Co inſula & uites tunc ſerit:Cæteri apud græcos in/
oculare & inſerere nõ dubitant. Sed arborẽ non ſerũt. Plurimũq; in eo locorũ natura pollet. Nanq; in ægy/
pto omnis erunt menſe:& ubicũq; imbres æſtiui nõ ſunt:ut in india & æthiopia. Neceſſario poſt hæc au/
tumno ſerũt arbores. Ergo tria tẽpora eadem germinatiõis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; enim anima/
lium tantum eſt ad coitum auiditas:ſed multo maior eſt terræ ac ſatorum omnium libido. Qua tempeſti
ue uti plurimum intereſt cõceptus. Peculiare utiq; in inſitis:cum ſit mutua cupiditas utrinq; coeũdi. Qui
uer probant:ab æquinoctio ſtatim admittunt:prædicãtes germina parturire:ideo faciles corticũ eſſe am/
plexus. Qui præferunt autumnũ:ab arcturi exortu:quoniã ſtatim radicem quandã capiant:& ad uer para/
ta ueniant:atq; non protinus germinatio auferat uires. Quædã tamen ſtatutum tempus anni habẽt ubiq;:
ut ceraſi & amygdalæ circa brumam ſerendi uel inſerendi. De pluribus locorum ſitus optime iudicabit.
Frigida & aquoſa uerno conſeri oportet. Sicca & calida autumno. Comunis quidem italiæ ratio tempora
ad hunc modum diſtribuit. Mora ab idibus februariis in æquinoctium:pyra in autumnum:ita ut brumã
xv.ne minus diebus antecedant. Malis æſtiuis & cotoneis. Item ſorbis:prunis poſt mediam hyemẽ in idus
februarias. Siliquæ græcæ & perſici ante brumam per autumnum. Nucibus iuglandi & pineæ & auellanæ
græcæ atq; caſtaneæ a Calen. Martiis ad idus eaſdem. Salici:geniſtæ circa martias Calend. Hanc in ſiccis ſe/
mine:illam in humidis uirga ſeri diximus.

Quæ arbores ſocietate gaudeãt:& de diſciplina ablaqueãdi:& accumulãdi. CA. XIX.

EST etiã nũc noua īſerendi ratio:ne qd ſciens qdẽ ꝑtereã:qđ uſquã īuenerim a Columella excogitatã ut affirmat ipſe. Qua uel diuerſæ īſociabileſq; naturæ arborũ copulẽt:ut fici:atq; oleæ. Iuxta hãc ſeri ficũ iubet:nõ ampliore īteruallo q̃ ut cõtingi large poſſit:ramo oleæ q̃ maxĩe ſequaci: atq; obedituro. Eũq; omni interim tp̃e edomari meditatiõe curuãdi. Poſtea fico adepta uires:qđ euenire trimæ:atq; utiq; quinquẽni ſolet:detrũcata ſuperficie ipſaq; deputata:ut dictũ eſt adraſo cacumine defigi in cruce fici cuſtoditũ uinculis:ne curuatura fugiat. Ita quodã propaginũ inſitorumq; tẽperamẽto triennio cõmuni inter duas matres coaleſcere. Quarto anno abſciſſum totũ adoptãtis eſſe:nondũ uulgata ratione haud mihi certe ſatis cõperta. Cæterum eadem illa de calidis frigidiſq; & humidis & ſiccis ſupradicta ratio & ſcrobes fodere monſtrauit. In aquoſis enim neq; altos neq; amplos facere cõuenit. Altos æſtiuoſo ſolo & ſiccorut q̃ maxime accipiant aquã:contineãtq;. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio eſt. Feruentibus enim locis accumulant æſtate radices:operiuntq;:ne ſolis ardor adurat. Alıubi ablaqueant:perflatuſq; admittunt. Iidem hyeme cumulis a gelu uindicant. Contra illi hyeme aperiunt:humoremq; ſitientibus quærunt. Vbicunq; circunſodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbem ternos:neque id in pratis quando amore ſolis humoriſq; in ſumma tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidem fructus gratia ſerendis inſerendiſq; in uniuerſum ſint dicta.

De ſalicto & harundineto:& cæteris cæduis ad perticas:palos. CA. XX.

HInc reſtat ratum ratio:quæ propter alias ſerunt:uineas maxime:cæduo ligno. Principatũ in iis optinent ſalices:quarũ ſatio fit loco madido tamen reſoſſo duos pedes & ſemipedẽ:talea ſeſquipedali:uel pertica:quæ utilior quo plenior. Interuallo eſſe pedes ſenos trimæ pedibus binis a terra:putatione coercentur:ut ſic ſe in latitudinem fundãt:ac ſine ſcalis tondeãtur. Salix enim fœcundior eſt quo terræ propior. Has quoq; omnibus annis cõſodi iubent menſe Aprili. Hæc eſt uiminaliũ cultura. Perticalis & uirga:& talea ſeritur ſoſſura eadẽ. Perticas ex ea iuſtũ eſt cædi quarto ſere anno. Et eæ autẽ ſeneſcentiũ propagine ſarciunt locũ. Pertica īmerſa ac poſt annum reciſa. Salicis uiminalis iugera ſingula ſufficiunt. xxv. uineæ iugeribus. Eiuſdẽ rei cauſa populus alba ſeritur bipedaneo paſtinatu: talea ſeſquipedali biduo ſiccata palmipede iteruallo:terra ſuperiniecta duorũ cubitorũ craſſitudine. Harundo etiamnũ diluuiore quã hæ ſolo gaudet. Seritur bulbo radicis:quẽ alii oculum appellãt dodrentali ſcrobe:interuallo duũ pedum & ſemipedis:reficiturq; ex ſeſe uetere harũdineto exſtirpato:quod utilius repertum quam caſtrare ſicut antea. Nãq; inter ſe radices ſerpunt:mutuoq; diſcurſu necantur. Tempus inſerendi prius q̃ oculi harũdinum intumeſcant ante Calen. martias. Creſcit ad brumam uſq;:deſinitq; cum dureſcere incipit. Hoc ſignum quod tempeſtiuam habet cæſuram. Et hanc autem quotiens & uineam fodiendum putãt. Seritur & tranſuerſa non altera condita. Erumpuntq; ſingulis oculis totidem plantæ. Seritur & deplantata pedali ſulco binis obrutis gemmis:ut tertius nodus terrã attingat prono cacumine:ne rores cõcipiat. Cæditur & decreſcente luna. Vineis anno ſiccata utilior q̃ uiridis. Caſtanea pedamentis omnibus præſerẽ facilitate tractatus:perdurãdi pertinacia:regerminatione cædua uel ſalice lætior. Quærit ſolum facile:necnon harenoſum:maximeq; ſabulum humidum aut carbunculũ:uel toſi etiã farinam quãlibet opaco ſeptentrionaliq; & præſrigido ſitu:uel etiã decliui. Recuſat eadem gallicẽ rubricam:cretam:omnemq; terræ fæcunditatẽ. Seri nuce diximus:ſed niſi ex maximis non prouenit:nec niſi quinis aceruatim ſatis. Perfringi ſolum debet ſupra ex nouembri menſe in februarium:quo ſolutæ ſponte cadunt ex arbore:atq; ſubnaſcuntur. Interualla ſint pedalia undiq; ſulco dodrãtali. Ex hoc ſeminario transferuntur in aliud bipedali īteruallo plus bien-

uel ufui radice — nio. Sunt & propagines nulli quidem faciliores. Nudata enim radice:tota in ſulco proſternitur. Tunc ex cacumine ſuper terram relicto renaſcitur & alia ab radice. Sed tranſlata neſcit hoſpitari: pauetq; nouitatem. Biennio ſere poſtea proſilit. Ideo nucibus potiuſquã radice plantaria cædua implentur. Cultura non alia q̃ ſupradictis ſodiendis ſupputandiſq; per biennium ſequens. De cætero ipſa ſe colit umbra ſtolones ſuperuacuos enecante. Ceditur intra ſeptimum annum. Sufficiunt pedamẽta iugeri unius uicenis uinearum iugeribus:quando etiam ea bifida ſtirpe fiunt:durantq; ultra alteram ſiluæ ſuæ cæſuram. Aeſculus ſimiliter prouenit cæſura:triennio ſenior:minus moroſa naſci. In quacunq; terra ſeritur:naſcitur e balano ſed nõ niſi æſculi:ſcrobe dodrantali:interuallis duorum pedum ſeritur leuiter quater anno. Hoc pedamentum minime putreſcit:læſumq; maxime fruticat. Præter hæc ſunt cædua quæ diximus:fraxinus: laurus: perſica

uel amygdalus — corylus:malus:ſed tardius naſcuntur. Terram defixa uix tolerant:non modo humorem. Sambucus contra firmiſſima ad palum:taleis ſeritur ut populus. Nam de cupreſſo ſatis diximus.

De culturis & diſciplina excolendarum uinearum. CA. XXI.

ET prædictis uelut armamentis uinearum:reſtat ipſarum natura præcipua tradenda cura. Vitium ſurculi & quarundam arborum:quibus fungoſior intus natura eſt:geniculatis ramorum nodis interſepiunt medullam. Ferulæ ipſæ breues:& ad ſumma breuiores articulis utiq; duobus internodia includunt. Medulla ſiue illa uitalis anima eſt ante ſe tendit longitudinem impellens quãdiu nodi peruia patet fiſtula. Cum uero concreti ademere trãſitum:repercuſa erumpit:i ab ima ſui parte:iuxta priorem nodum alternis laterum ſemper inguinibus:ut dictum eſt in harundine:ac ferulas quorum dextrum ab imo intelligitur articulo:leuum in proximo:atq; ita peruices. Hæc uocatur in uite gemma:cum ibi ceſpitem facit. Ante uero quam faciat in concauo oculos:& in cacumine ipſo germen. Sic palmites:nepotes:uuæ:folia:pampini:gignuntur. Mirumque firmiora eſſe in dextra parte genita. Hos ergo: in ſurculis nodos cum ſeruntur: medios ſecare oportet: ita ne profluat medulla: & in fico quidẽ dodrantales paxilli ſolo patefacto ſeruntur: ſic ut deſcendant: quæ proxima arbori fuerint. Duo oculi extra terram emineant. Oculi autem in arborum ſurculis propriæ uocantur: unde germinant. Hac de

cauſa & in plantariis aliquando eódem anno ferunt quos fuere laturi fructus in arbore: cum tēpeſtiue ſati ꝓgnātes inchoatos cōceptus alibi pariūt. Ita ſatas ficos tertio anno trāſferre facile. Hoc pro ſeneſcendi celeritate attributū huic arbori: ut citiſſime ꝓueniat. Vitiū nūeroſior ſatus. Primū oīum nihil ſerit̄ ex iis niſi inutile & deputatū i ſarmēto. Opputat̄ āt q̄cq̄d ꝓximo tulit fructū. Solebat capitulatus utrinq̄ eſt duro ſurculus ſeri: eoq̄ argumento malleolus etiā uocatur nūc. Poſtea auelli cū ſua calce cœptus eſt: ut in fico: neq̄ aliud eſt uiuacius. Tertiū genus adiectum etianum expeditius ſine calce: quod ſagittæ uocantur: cū intorti pangunt̄. Id. n. cū deciſi nec intorti trigēmes. Plures aūt ex eodē ſurculo hoc mō fiūt. Serere e pāpinariis ſagittas ſterile eſt: nō niſi fœcūdas oportet. Quæ raros habent nodos: infœcundæ iudicant̄. At denſitas gemmaꝝ fertilitatis īdiciū ē. Quidā ſeri uetāt niſi eos: q floruerint ſurculos. Sagittas ſerere minus utile: quoniā in trāſferēdo facile rūpit̄ q̄d intortū fuit. Serunt̄ pedali nō breuiores lōgitudine quinq̄ ſex ue nodoꝝ. Pauciores tribus gēmis in hac menſura eſſe nō poterūt. Inſeri eodē die quo putant̄ utiliſſimū. Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cuſtoditos uti ꝓcipimus oportet caueri utiq̄ ne extra terrā poſiti ſole iareſcāt: uētoue aut frigore hebetent̄: qui diutius i ſicco fuerint priuſq̄ ſerant̄ in aqua pluribus diebus reuiuiſcāt. Solum apricū & q̄ ampliſſimum in ſeminario ſiue in uinea bidēte paſtinari debet ternos pedes bipaleo alte in area reiici quaternoꝝ pedū fermento: ita ut in pedes binos foſſa ꝓcedat. Foſſatū purgari & extēdi ne crudū relinquat̄. Veꝝ & exigi mēſura. Male paſtinatū deprehēdūt ſcāna inæqualia. Metiēda eſt & ea pars q̄ interiacet puluinis. Surculi ſerunt̄ & in ſcrobe: & in ſulco longiore: ſuper quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili ſolo fruſtra: niſi ſubſtrato pinguiore. Nec minus q̄ duos itegi oportet: & ꝓximā attigi terrā: & eodē paxilo deprimi & ſpiſſari. Intereſſe i plātatio ſeſquipedes inter bina ſemina in latitudinē: in longitudinē ſemiſſes. Ita ſatos malleolos. xxiiii. mēſe recidere ad imū articulū: niſi ipſi parcat̄. Oculoꝝ inde materia emicat cū aq̄ . xxxvi. mēſe uiuiradix transfert̄. Eſt & luxurioſa rō uites ſerēdi. ut quattuor malleoli uehementi uinculo colligent̄ in parte luxurioſa: atq̄ ita uel p oſſa bubuli cruris uel p colla fictilia traiecti obruant̄: binis eminentibus gēmis. Humeſcūt hoc mō: receſiſq̄ palmitē emittūt. Poſtea fiſtula fracta radix libere capit uires: uuāq̄ fert: & oīum corporꝝ ſuoꝝ acinos. In alio genere inuentu nouitio findit̄ malleolus: medullaq̄ eraſa in ſe colligantur ipſi caules: ita ut gemmis parcatur omnimodo. Tum malleolo in terram fixo mixta ſeritur: & cum ſpargere cœperit caules: decidit̄: foditurq̄ ſæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros. Columella ꝓmittit: cum uiuere ſemina ipſa per quam miꝝ ſit: & medulla adempta naſci. Surculis etiā quibuſdā ſit articulatio arboris nō omittēdū uī. Nāq̄ buxi tenuiſſimis q̄nis ſeniſue colligatis depacti ꝓueniūt. Quondā in obſeruatione erant ut defringerent̄ ex imputata buxo: aliter uiuere non crediti. Detra tere hæc experimenta ſeminarii curaq̄. Sequit̄ uineaꝝ rō. Quinq̄ geneꝝ hæ. Sparſis p terrā palmitibus: aut per ſe uite ſubrecta: uel cū amminiculo ſiue iugo: Aut pedatæ ſimplici iugo. Aut cōpluuiatæ q̄druplici. Quæ pedatæ rō erit: eadē intelligit̄ eius quoq̄: in qua ſine amminiculo uitis per ſe ſtabit. Id. n. nō fit niſi pedamēti inopia. Simplici iugo cōſtat porrecto ordine: quē canterium appellāt. Meliorq̄ ea uino: quādo ſibi ipſa nō obumbrat: aſſiduoq̄ ſole coquit̄: & afflatū magis ſentit: & celerius rorē dimittit. Pāpinatiōi quoq̄ & occationi oīq̄ operi facilior. Sup cætera defloreſcit utilius. Iugum fit pertica aut harundine: aut crine funiculoue: ut in hiſpania: brunduſioq̄. Compluuiata copioſior uino ē: dicta a cauis ædiū cōpluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidē iugis. Huius ſerēdi rō dicetur: eadem ualitura in omni genere: in hoc uero numeroſior tātum. His uero tribus ſeritur modis. Optime in paſtinato: proxime in ſulco: nouiſſime in ſcrobe. De paſtinatione ductum eſt.

De ſulco & uineaꝝ putatione. CA. XXII.

SVlco latitudo palæ ſatis eſt. Scrobibus ternoꝝ pedū in quācūq̄ ꝑtem. Altitudo in quocūq̄ genere tripedalis: ideo nec uitis minor trāſferri debet. Extatura etianū duabus gēmis. Emoliri terram minutis in ſcrobe ima ſulcis fimoq̄ miſceri neceſſariū. Cliuoſa altiores poſcūt ſcrobes. Præterea puluinatis a deuexitate labris. Quæ ex iis lōgiores fient: ut uites binas accipiāt. E diuerſo aliæ locabunt̄. Eſſe uitis radicē i media ſcrobe oportet. Sed ipſam innixā ſolido in oriētē æquinoctialem ſpectare. Adminicula prima e calamo accipere. Vineas limitari decumano. xviii. pedum latitudinis ad contrarios uehiculoꝝ trāſitus: aliiſq̄ conuerſis limitibus: Denū pedū diſtingui p media iugera. Aut ſi maior modus ſit: totidē pedum cardine quot decumano limitari. Semper uero q̄ntanis ſemitaris: hoc eſt in q̄nto quoq̄ palo ſingulæ iugo paginæ includant̄. Solo ſpiſſo nō niſi repaſtinato: nec niſi uiuiradicē ſeri. Tenero & ſoluto uel malleolū ſulco uel ſcrobe. In colles ſulcos agere trāſuerſos: melius q̄ paſtinare ut defluuia palis eoꝝ cōtineāt̄. Aquoſo cælo uel ſicco ſolo malleolos ſerere autūno: niſi ſi tractus rō mutauerit: Siccus. n. & callidus autūno poſcit ſeri: humidus frigiduſq̄ ēt ueris exitu. In arido ſolo uiuiradix quoq̄ fruſtra ſerit̄. Male & in ſiccis malleolus: niſi poſt imbrem. Aut in riguis: uel frondens uitis: & uſque ad ſolſtitium recte: uſque ad uer ut in Hiſpania. Quieſcere uento ſationis die utiliſſimum. Plerique auſtros optant. Cato abdicat. Intereſſe medio temperamento inter binas uites oportet pedes quinos. Minimum autē læto ſolo pedes quaternos tenui plurimum octonos. Vmbri & marſi ad uicenos intermittunt arationis gratia in iis: q̄ uocāt porculeta. Pluuio & caliginoſo tractu rariores poni: ſicco dēſiores cōgruit. Subtilitas pſimoniæ cōpēdia iuenit. Cū uinea in paſtinato ſerat̄: obiter ſeminatiū faciēdi ut uiuiradix loco ſuo: & malleolus q trāſferatur inter uites ordine ſerat̄. Quæ rō in iugero circiter. xvi. Millia uiuiradices donat. itra biennium autem fructus quo tardius in ſato ꝓuenit q̄ in tranſlato. Viuiradix poſita in uinea poſt annum reſecatur uſq̄ ad terram: ut unus tantum emineat oculus aminiculo iuxta affixo & fimo addito. Simili modo & ſecūdo anno reciditur: uireſq̄ concipit: & intra ſe paſcit ſuffecturas oneri: alias feſtinatione pariēdi gracileſcat: ac emacidani (cohibeatur) caſtigatiōe tali in fœtum exeat tota. Nihil auidius naſcit̄: ac niſi ad pariēdum uires ſeruentur: tota fit fœtus. Pedamēta optima quæ diximus: aut radice: robur: oleaq̄: aut ſi nō ſint: pali iuni-

pero:cupreſſo:alburno:ſambuco. Reliquoꝝ generꝝ ſudes oībus annis reciduntur. Saluberrima in iugo
harūdo cōnexa faſciculis durat quinis annis. Cū breuiores palmites ſarmēto iūgūť īter ſe funiū modo:ex
hoc arcus funeta dicūť. Tertius uineæ annus palmitem uelocē robuſtūq; emittit in quē faciat ætas uitem.
Hic in iugū inſilit. Quidam tūc excæcāt eū ſupina falce auferendo oculos:ut noxia iniuria longius euocēt.
Vtilior.n.conſuetudo pariendi:ſatiuſq; pampinos adiudicatæ detergere:uſq; quo placeat roborari eā. Sūt
qui uetant tāgi ꝓximo anno:quo trāſlata ſit:neq; ante.lx.menſem falce curari. Tūc aūt ad tres gēmas reci
di. Alii proximo quidem anno recidūt. Sed ut ternos quaternoſue ſingulis annis adiiciant articulos:quar/
to demū ꝑducāt ad iugū: Ideo utriuſq; fructū tardū. Præterea retorridū & nodoſum puluinoſumq; red/
dit incremēto. Optimū āt matrem eē firmā:poſtea ſœtū audacē. Nec tutū eſt:qđ cicatricoſum:magno īpe
ritiæ errore. Quicqd eſt tale:plagis naſciť:nō e matre. Totas.n.hēt illa uires dū roborať: & annos accipit
tota ſœtus:cū ꝑmiſſū fuerit naſci. Nil natura portionibus parit. Quæ cū excreuerit: ſatis firma protinus ī
iugo collocari debebit. Sin etiānū infirmior erit:ſub ipſo iugo hoſpitari reciſa:uiribus nō ætate decerniť.
Temerarium eſt ante craſſitudinem pollicarē uiti imperare. Sequenti anno palmites ſalutentur pro uiri/
bus matris:ſinguli aut gemini. Iidē & ſecūdo ſi cogit infirmitas:nutriāť. Tertioq; demū āno duo adiiciāť.
Nec ſunt plures quaternis unq̄ permittendi. Breuiterq; nō indulgēdū eſt:& ſp inhibenda fœcunditas. In
ea ē.n.natura:ut parere malit q̄ uiuere. Quicqd materiæ adimiť:fructui accedit. Illa ſemina mauult q̄ fru
ctū gigni:quoniā fructus caduca res eſt. Sic pernicioſe luxuriat:nec ampliat ſe ſed egerit. Dabit conſilium
& ſoli natura. In macro ēt ſi uires habebit:reciſa intra iugum moretur:ne omnis fœtura ſub eo exeat. Mi/
nimum id eſſe debebit interuallū:ut attingat iugū ſuperetq; nō teneat:adeo nō recūbat in eo:nec delicate
ſe ſpargat. Ita temperet hic modus:ut creſcere ēt malit q̄ parere: Palmes duas tres ue gēmas ſub iugo habe
re debet ex materiis quibus materia naſcať. Tunc per iugum mergi alligariq; ut ſuſtineať iugo nō pēdeat.
Vinculo mox aſtrictus a tertia gēma alligari:quoniam & ſic coerceť impetus materiæ. Denſioreſq; citra
pampini exultāt:cacumē religari uetāt. Natura hæc eſt deiecta pars aut præligata fructum dati,plurimūq;
ipſa curuatura. Quod citra eſt materiem mittit:offenſante credo ſpiritu & illa quam diximus medulla.
Quæ ita emicuerit materia fructū dabit anno ſequēte. Sic duo genera palmitum. Quod e duro exit mate
riamq; in ꝓximū ānū ꝓmittit:pampinariū uocať. Aut ubi ſupra cicatricem eſt:fructuarium. Alterum ex
amminiculo palmite ſempq; fructuariū relinquiť ſub iugo. Et qui uocatur cuſtos. Hic ē nouellus palmes
nō longior tribus gēmis:proximo anno materiam daturus:ſi uitis luxuria ſe conſumpſerit. Et alius iux/
ta eū uetucæ magnitudine:qui furūculus appellať. Si forte cuſtos fallat. Vitis anteq̄ ſeptimū ānum cōpleat
a ſurculo euocata ad fructū ei iuueneſcit ac moriť. Nec ueterē placet palmitem ī longū & ad quartū uſq; pe
damentū emitti:qđ alii dracones:alii iuniculos:ut faciāt q̄ maſculeta appellāt. Cū induruit uitis:peſſimū in
uinea traducere. Quīto āno & ipſi palmites intorquenť:ſingulæq; e ſingulis materiæ emittunť:ac deinde
e proximis prioreſq; amputanť. Semp cuſtodē relinqui melius. Sed is proximus uiti eſſe debet:nec lōgior
q̄ dictū eſt: Et ſi luxuriauerint:palmites intorq̄ri ut quattuor materias uel duas ſi unifuga erit uinea:emit
tat. Si per ſe uitis ordinabitur ſine pedamēto:qualecūq; tamen initio amminiculū deſiderabit:dū ſtare cō
diſcat:& recta ſurgere. Cætera primordea eadē. Diuidi aūt putatione pollicis inæquali examine undiq; ne
prægrauet fructus parte aliqua:obiter idem deprimens prohibebit in excelſum emicare. Huic uineæ triū
pedum altitudo excelſior nutat:cæteris a quinto:dum excedat hominis longitudinem iuſtam. Iis quoq; q̄
ſparguntur in terra breuis ad innitendum caueas circundant:ſcrobibus per ambitum actis:ne uagi palmites
inter ſe pugnent occurſantes. Maiorq; pars terrarum ita ſupinam in tellure uindemiam metit. Siquidem
& in africa & in ægypto ſyriaq;:ac tota aſia & multis locis europæ hic mos ꝑualet. Ibi ergo iuxta terrā cō/
primi debet uitis. Eodem modo & tempore nutrita radice:quo iniugata uinea:ut ſemper tātum pollices
relinquātur fertili ſolo cum tribus geminis:graciliore quinis. Præſtatq; multos eſſe quam longos. Quæ
de natura ſoli diximus:tāto potentiora ſentientur:quāto proprior fuerit uua terræ. Genera ſeparari ac ſin
gulis conſeri tractibus:utiliſſimum. Mixtura enim generum etiam in uino non modo in muſto diſcors.
Aut ſi miſceātur nō alia q̄ pariter matureſcētia iungi neceſſarium. Iuga altiora quo lætior ager & quo pla
nior. Itē roſcido:nebuloſo:minuſq; uentoſo conueniūt. Cōtra humiliora gracili:& arido:æſtuoſo:uētiſq;
expoſito. Iuga ad pedamētū quā arctiſſimo nodo uinciri oportet:uitē leui cōtineri. Quæ genera uitium &
in quali ſolo cæloq; eſſent coſerēda:cū enumeraremus naturas eaꝝ & uinoꝝ:notauimus. De reliquo cul/
tu uehemēter ambigiť. Plerīq; æſtate tota poſt ſingulos rores confodi iubent uineam. Alii uetāt gēmātē:
decuti enim oculos tactuq; intrātium deteri. Et ob id arcendum procul omne quidem pecus:ſed maxime
lanatū:quoniā facillime auferat gemmas. Inimicos & pubeſcente uua raſtros. Satiſq; eſſe uineā ter āno con
fodi:ab æquinoctio uerno ad uergiliarum exortum:& canis exortum:& nigreſcente acino. Quidam ita
determinant: Veterem ſemel a uindemia ante brumā:cum alii ablaqueare & ſtercorare ſatis putent. Iterū
ab idibus aprilis:anteq̄ concipiat:hoc eſt in.vi.idus maii. Deinde prius q̄ florere incipiat:& cum defloue/
rit:& uariante ſe uua. Peritiores affirmant ſi iuſto ſæpius fodiatur:in tantum tenereſcere acinos:ut rumpā
tur. Quæ fodiuntur:ante feruentes horas diei fodiēdas cōuenit. Sicuti lutū neq; araſ neq; fodere. Foſſione
puluerem excitatum contra ſoles nebulaſque prodeſſe. Pampinatio uerna in confeſſo eſt ab idibus ma/
iis intra dies.x.utique antequam florere incipiat:& eam infra iugum debere fieri. De ſequente uariāt ſen
tentiæ. Cum defloruerit:aliqui pampinandum putant. Alii ſub ipſa maturitate. Sed de his Catonis præ/
cepta decernent. Namque & putationum tradenda ratio eſt. Protinus hanc a uindemia ubi cæli tepor
indulget adoriuntur. Sed hoc fieri nunquam debet ratione naturæ ante aquilæ exortum: ut in ſyde/
rum cauſis docebimus proximo uolumine. Immo uero fauonio: quoniam anceps culpa ſit præpro-

peræ feſtinationis. Si ſaucias recens medicina mordeat quædam hyemis ruminatio: certum ē gemmas earum frigore hebetari: plagasq̃ findi. Et cæli uitio exuri oculos lachryma diſtillante. Nam gelu fragiles fieri quis neſciat? Operaꝝ iſta computatio eſt. In latiſundis non legitima naturæ feſtinatio quo maturius putantur aptis diebus: eo plus materiæ fundunt: quo ſerius: eo fructū uberiorem. Quare macras prius conuenit putare: ualidas nouiſſime. Plagā omnem obliquam fieri: ut facile decidant imbres: & ad terram uerti q̄ leuiſſima cicatrice acie falce exacta: plagaq̃ cōuelata. Recidi autē ſemp inter duas gēmas: ne ſit uulnus oculis in reciſa parte. Nigram eſſe eam exiſtimant: & donec ad ſinceram ueniatur recidendam: quoniam e uitioſa materie utilis non exeat. Si macra uitis idoneos palmites non habeat: ad terram recidi eam: nouoſq̃ elici utiliſſimum. In pampinatione non hos detrahere pampinos qui cum uua ſint. Id.n. uuas ſupplantat ꝓterq̃ in nouella uinea. Inutiles iudicantur in latere nati non ab oculo. Quippe ēt uua q̄ naſcaṫ e duro rigeſcēte: ut niſi ferro detrahi non poſſit. Pedamentum qdam inter duas uites utilius putant ſtatui: & facilius ablaqueantur ita: meliuſq̃ eſt unūugæ oineæ: ſi tamen & ipſi iugo ſint uires: nec flatui infeſta regio. In quadripertita q̄ proximum oneri amminiculum eſſe debet: ne tamen impedimentum ſentiat ablaqueatio cubito abeſſe non amplius. Ablaqueari autem priuſq̄ putari iubent. Cato de omni cultura uitiū ita præcipit. Quā altiſſimā uineam facito: alligatoq̃ recte dū ne nimium conſtringas: hocq̃ modo eam curato. Capita uitiū putata circūfodito. Arare incipito. Vltra citraq̃ ſulcos perpetuos ducito. Vites teneras q̄primum propagato. Veteres q̄ minimū caſtrato. Potius ſi opus fuerit deiicito: bienioq̃ poſt ꝑcidito. Vitem nouellam reſecari tum erit tempus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit: ſulcos interponito: ibiq̃ uiuiradicem ſerito. Vmbram a ſulcis remoueto: crebroq̃ fodito. In uinea ueteri ſerito ocynum. Si macra erit: quod granum capit ne ſerito. Et circū capita addito ſtercus: paleas uinaceas: aliquid horūce. Vbi uinea frondere cœperit: pāpinato. Vineas nouellas alligato crebro: ne caulis ꝑfringaṫ. Et q̄ iā in perticā ibit: eius pāpinos teneros alligato leuiter: porrigitoque. Quæ ubi recte ſteterint: ubi uua uaria fieri cœperit: uites ſubligato. Vitis in ſitio una eſt per uer: altera cū uua floret: ea optima eſt. Vineam ueterem ſi in aliū locū transferre uoles duntaxat brachium craſſum primū deputato. Binas gēmas nec amplius relinqto. Ex radicibus bene effodito. Et caue radices ne faucies. Ita uti fuerit: ponito in ſcrobe: aut in ſulco: operitoq̃: & bene occultato: Eodemq̃ mō uineā ſtatuminato: alligato: laxatoq̃ uti fuerat: crebroq̃ fodito. Ocynum qđ in uinea ſeri iubet: antiqui appellabāt pabulum umbræ patiens quod celerrime proueniat.

Ratio Arbuſtorum. CA. XXIII.

SEquiṫ arbuſti ratio mirum in modum damnata a Sarſenna patre filioq̃: celebrata Scrofæ: uetuſtiſſimis poſt Catonem peritiſſimiſq̃: ac ne a Scrofa quidem niſi uni Italiæ conceſſa: cum tam longo iudicetur æuo nobilia uina non niſi in arbuſtis gigni: & in iis quoq̃ laudatiora ſummis: ſicut uberiora imis: adeo excelſitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omniū ulmus: excepta propter nimiam frondem atinia. Deinde populus nigra eadem de cauſa minus denſa folio: Non ſpernunt pleriq̃ & fraxinum ficumq̃ & etiam oleā: ſi nō ſit umbroſa ramis. Haꝝ ſatus cultuſq̃ abunde tractatus eſt. Ante triceſimūſextū menſem attingi falce uetanṫ. Alterna ſeruanṫ brachia. Alternis putantur annis. Sexto anno maritaṫ. Trāſpadana italia ꝓter ſupradicta: cornu: populo: tilia: acere: orno: carpino: quercu arbuſtat agros. Venetia ſalice ꝓp uliginem ſoli. Et ulmus detrūcata a media inter ramoꝝ ſcāna digeritur: nulla fere. xx. pedum altiore arbore. Tabulata eaꝝ ab octauo pede altitudinis dilatanṫ ī collibus ſicciſq̃ agris. A duodecimo ī cāpeſtribus & humidis. Meridianū ſolē ſpectare palmites debēt. Rami a ꝓiectu digitoꝝ mō ſubrigi tonſili in iis tenuium quoq̃ uirgultoꝝ barba ne obumbrent. Interuallū iuſtū arboꝝ ſi areṫ ſolū quadrageni pedes in terga fronteq̃: in latera uiceni. Si nō araṫ: hoc ī oēs ꝑtes. Singulis denas ſæpe adnutriūt uites: dānato agricola minus ternis. Maritaṫ niſi ualidas inimicū: enecāte ueloci uitiū īcremēto. Serere tripedanea ſcrobe neceſſariū: diſtātes īter ſeſe: arborēq̃ ſingulis pedibus. Nihil ibi malleolis atq̃ paſtinationi: Nulla fodiēdi īpendia: utpote cū arbuſti rō hac peculiari dote ꝓſterq̃ ī eodē ſolo ſeri fruges & uitibus ꝓdeſt. Superque q̃ uindicās ſe altitudo: nō ut ī uinea ad arcēdas aīaliū iniurias pariete uel ſæpe: uel foſſaꝝ utiq̃ impendio muniri ſe: cogat in arbuſto. Et prædicta eſt ſola uiui radicis ratio. Item ꝓpaginum: & hæc gemina ut diximus. Qualorum in ipſo tabulato maxime ꝓbata: q̄ñ a pecore tutiſſima ē. Altera deflexa uite uel palmite iuxta ſuā arborē aut circa ꝓximā cælibē. Qđ ſupra terrā eſt e matre radi iubeṫ ne fruticet. uel citra
In terra non pautiores gemmæ quattuor obruuntur ad radicem capiendam. Extra in capite binæ relinquuntur. Vitis in arbuſto quattuor pedes in longo conſtat: omni ſulco tres lato: alto duos cum ſemipede. Poſt annum propago inciditur ad medullam: ut paulatim radicibus aſſueſcat ſuis. Caulis a capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus abſciditur: reponiturque altius in terram: ne ex reciſo frondeat. Tolli uiuiradix a uindemia protinus debet. Nuper repertum draconem ſerere iuxta arborem: ita palmitem appellamus emeritum pluribuſque induratum annis. Hunc præciſum quam maxima amplitudine tribus partibus longitudinis deraſo cortice quatenus obruatur: unde & raſilem uocant: deprimere ſulco: reliqua parte ad arborem erecta: ociſſimum ī uite. Si gracilis ſit uitis aut terra: uſitatum eſt quam proxime ſolum decidi: donec firmetur radix: ſicut neque roſcidam ſeri: neque ſeptentrionis flatu. Vites aquilonem ſpectare debent ipſæ: palmites autem earundem ad meridiem. Non eſt feſtinandum ad putationem nouellæ: ſed primo in circulos materies colligenda: nec niſi ualidæ putatio admouenda. Seriora fere anno ad fructum arbuſta: quam uitis iugata. Sunt qui omnino putari uetant: priuſquam arborum longitudinem æquauerit. Prima falce ſex pedes a terra recidatur: flagello infra relicto & naſci coacto in curuatione materiæ. Tres ei gemmæ non amplius deputato ſuperſint. Exque iis emiſſi palmites proximo anno imis inſerantur ſcannis: ac per ſingulos annos ad ſuperiora ſcandant: relicto ſemper du-

ramento in ſingulis tabulatis:& emiſſario uno:qui ſubeat uſq; quo placuerit. De cætero putatione omnis flagella quæ proxime tulerint:recidanť. Noua circuncisis undiq; capreolis aſpergantur in tabulatis. Vernacula putatio deiectis p ramos uitiũ crinibus circũueſtit arborem:crineſq; ipſos uuis. Gallica in traduces porrigiť. Aemyliæ uiæ in ridicas:atiniaꝶ ambitu frondem eaꝶ fugiens. Eſt quorundam imperitia ſub ramo uitem uinculo ſuſpendendi ſuffocantiũ iniuria:quando contineri debet uimine non arctari. Quinimo etiã quibus ſalices ſuperſunt:molliore hoc uinculo facere malunt:herbaq; quam ſiculi uocant ampelodeſmõ. Græcia uero uniuerſa iunco:cypero:ulua. Liberam quoq; uinculo per aliquot dies uagari:& incũditã ſpgi: atq; in terra quã p totũ ãnũ ſpectauerit:recũbere. Nãq; ut ueterina a iugo:& canes a curſu uolutatio iuuat: ita tũ & uitiũ porrigi lũbos. Arbor quoq; ipſa gaudet aſſiduo leuata onere ſimilis reſpiranti. Nihil ẽ in ope naturæ:qđ non exẽplo dieꝶ noctiũq; aliqs uices feriaꝶ uelit:ob id ptinus a uindemia putari:& laſſas etiãnum fructu edito improbať:ut putatæ rurſus alligentur alio loco. Nãq; orbita uinculi ſentiť uexatione nõ dubia. Traduces gallicæ cultura binis utriq; lateribus:ſi ps quadrageno diſtet ſpatio:quaternis. Viceno inter ſe obuii miſcenť:alligãturq; uno cõciliati uirgultoꝶ comitatu obiter ligati qua deficiant: Aut ſi breuitas non patiať ipſoꝶ:adalligato ptenduť in uiduam arborẽ iũco. Traducem bimũ pcidere ſolebant. Oneratis.n.uetuſtate melius donare tps ut tranſilẽ faciant:ſi largiať craſſitudo. Alias utile toros futuri draconis paſci. Vnũ etiãnũ genus eſt mediũ inter hæc & ppaginẽ. Totas ſupplantãdi in terrã uites:cuneiſq; findẽdi:& in ſulcos plures ſimul ex una ppagãdi gracilitate ſingulaꝶ firmata circũligatis haſtilibus:nec reciſis q a lateribus excurrũt:pampinis. Nouarieſis agricola traducũ turba nõ cõtentus:nec copia ramoꝶ:impoſitis etiãnũ patibulis palmites circũuoluit. Itaq; pter ſoli uitia cultura quoq; torua fiũt uina. Alia culpa iuxta urbẽ uaracinis:q̃ alternis putanť annis:nõ qa id uiti cõducat:ſed qa uilitate redituũ ĩpẽdia exuperẽt. Mediũ tẽperamentum in carſulano ſequuntur:carioſaſq; tantum uitis partes incipientes marceſcere deputando:cæteris ad uuam relictis detracto onere ſuperuacuo p nutrimento oĩ eſt raritas uulneris. Sed niſi pigni ſolo talis cultura degenerat in labruſcam. Arbuſta arari q̃ altiſſime deſiderant:& ſi tantum frumenti rõ non exigit. Pãpinari ea nõ eſt moris:& hoc cõpendiũ operæ. Deputanť cũ uite pariter interlucata denſitate ramorum:q ſint ſuperuacui:& abſumãt alimenta. Plagas ad ſeptentrionem aut ad meridiem ſpectare uetuimus. Melius ſi neq; in occaſus ſolis:Diu.n.dolent talia quoq; ulcera & difficile ſaneſcunt algendo nimis æſtuandoue. Non eadem in uite quæ in arbuſtis libertas:quoniam certa latera & facilius abſconderẽq̃ detorquere quo uelis. Plagas in arboꝶ tonſura ſupinare uelut calices faciẽdi:ne conſiſtat humor. Viti adminicula addenda quæ ſcandat apprehenſa ſi maiores ſint.

De ſeruandis uuis & morbis arborum. CA. XXIIII.

Vltium generoſarum pergulas quinquatribus putendas:& quarum ſeruare uuas libeat decreſcente luna:tradũt. Quæ uero interlunio ſint putatæ:nullis animalium obnoxias eſſe. Alii rõne plena luna noctu tondendas:cũ ſit ea in leone:ſcorpione:ſagittario:tauro:atq; in totum ferẽdas plena:aut creſcente utiq; cenſent. Sufficiũt in italia cultores deni in centena iugera uinearũ. At abũde de ſatu cultuq; arboꝶ tractato:quoniã de palmis ac cytiſo peregrinis arboribus affatim diximus: ne quid deſit:indicanda reliqua natura ſit:magnopere pertinens ad omnia ea. Infeſtanť nanq; & arbores morbis. Quid.n.gentum caret iis malis? Et ſilueſtrium quidem pernitioſos negant eſſe:uexariq; tantum grandine in germinatione aut flore. Aduri quoq; feruore aut flatu frigidiore præpoſtero die q̃ ſuo. Frigora etiam proſunt:ut diximus. Quid ergo? nõne & uites algore intereunt? Hoc qdẽ eſt quo deprehendatur ſoli uitium:quoniam non euenit niſi infrigido. Itaq; per hyemes cæli rigorem pbamus. Non enim ſolum infirmiſſimæ arbores gelu periclitanť:ſed maximæ:uexatiſq; ita prima cacumina inareſcũt:quoniam præſtrictus gelu non potuit eo peruenire humor. Arborum quidam communes morbi:qdam priuati generꝶ. Communis uermiculatio eſt:Sideratio:& dolor membroꝶ:unde partiũ adhibita ſocietate nominũ quoq; cũ hominũ miſeriis trũca dicimus certe corpora:& oculos germinũ exuſtos:ac multa ſimili ſorte. itaq; laborãt & fame & cruditate:q̃ fiũt hũoris quantitate. Aliquæ uero & obeſitate:ut oĩa q̃ ferunt reſinam: nimia pinguedine in tædam mutanť:& cũ radices quoq; pingueſcere cœpere:intereunt. Vt animalia nimio adipe:quando & peſtilentia per genera:ſicut inter homines:nũc ſeruitia:nũc plebs urbana uel ruſtica. Vermiculantur magis minuſue quædam:omnes tamen fere. idq; aues caui corticis ſono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria eſſe cœpit:prægrandeſq; roboꝶ delicatiores uti in cibo. Coſſos uocant. Atq; etiam in farina ſaginati. Ii quoq; altiles fiũt. Maxime autem arboꝶ hæc ſentiũt pyri mali: fici. Minuſq; q̃ amare ſunt & odoratæ. Eoꝶ qui in ficis exiſtũt:alii naſcunť ex illis:alios parit qui uocatur ceraſtes. Omnes tamen in ceraſtem figurantur:ſonumq; edunt paruuli ſtridoris. Et ſorbus arbor infeſtatur uermiculis rufis piloſis:atq; ita emoritur. Meſpila quoq; in ſenecta obnoxia ei morbo eſt. Sideratio tota e cælo conſtat. Quapropter & grãdo in iis cauſis intelligi debet:& carbũculatio:qđ pruinaꝶ iniuria euenit. Hæc enim uerno tempore inuitatis & erumpere audentibus ſatis mollibus inſidens adurit lacteſcentes germinum oculos:i qđ in flore carbunculum uocant. Pruinæ pernicioſior natura:quoniam lapſa perſidet:gelatq;:ac ne aura quidem ulla depellitur:quia non fit niſi immoto aere & ſereno. Proprium tamen ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccitatum uapor:cum inſitæ ac nouellæ arbores moriuntur:præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem: quam æque ac ficus ſentit: Clauum etiam patitur:ſiue fungum placet dici uel patellam. Hæc eſt ſolis exuſtio. Nocere tradit Cato & rubrum muſcum. Nocet plerum que uitibus atque oleis & nimia fertilitas. Scabies communis omnium eſt. Impetigo & quæ adnaſci ſolent cochleæ peculiaria ficorum uitia. Nec ubique. Sũt enim quædam ægritudines & locorum. Verum ut homini neruorum cruciatus:ſic & arbori: ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc eſt radices erumpit uis morbi: aut

in articulos;hoc eſt cacuminũ digitos:qui lõgiſſime a toto corpore exeũt.Inareſcũt ergo & ſunt apud græ
cos ſua nomina utriq; uitio.Vndiq; primo dolor:mox & macies earum partium fragilis poſtremo tabes
morbuſq; non intrante ſucco:aut non perueniente:maximeq; id fici ſentiunt.Caprificus omnibus immu
nis eſt:quæ adhuc diximus.Scabies gignit roribus lentis poſt uirgilias.Nam ſi rariores fuere perfundunt
arborem:nõ ſcalpũt ſcabie.Cæteræ ſi cadũt:ſiue imbres nimii fuere.Alio modo ficus laborat radicibus ma
didis.Vitibus pter uermiculationem & ſiderationem morbus peculiaris articulatio tribus de cauſis.Vna
ui tempeſtatum germinibus ablatis.Altera ut notauit Theophraſtus in ſupinũ exciſis.Tertia culturæ im-
peritia leſis.Omnes enim earum iniuriæ in articulis ſentiunt.Siderationis genus eſt in his defloreſcẽtibus
roratio.Aut cũ acini priuſq̃ creſcant:decoquunt in callũ.Aegrotant & cum alſere:læſis uredine attonſarũ
oculis.Ex calore hoc euenit intempeſtiuo:quoniam omnia modo conſtant:certoq; temperamento fiunt.
Et culpa uinitorũ colentium:cũ præſtringunt ut dictũ eſt.Aut circũfoſſor iniurioſo ictu uerberauit.Vel ẽt Vel lu-
ſubarator imprudens laxauit radices:corpuſue deſquammauit.Eſt & quædam contuſio falcis hebetioris. xauit.
Quibus omnibus cauſis difficilius tolerant frigora aut æſtus:quoniam in ulcus penetrat omnis a foris in
iuria.Infirmiſſima uero malus maximeq; quæ dulcis eſt.Quibuſdam debilitas ſterilitatem nõ necem af-
fert:ut ſi quis pino cacumen auferat uel palmæ.Sterileſcũt enim nec moriuntur.Aegrotant aliquando &
poma ipſa per ſe ſine arbore:ſi neceſſariis temporibus imbres aut tepores uel afflatus defuere:aut contra-
rio abundauere.Decidunt enim aut deteriora fiunt.Peſſimum eſt inter omnia cum defloreſcentem uitem
& oleam percutit imber:quoniam ſimul defluit fructus.Sunt eadem cauſa naſcentes & erucæ dirum ani-
mal:erodunt:q; frondem:aliæ florem.Oliuarum quoq; ut in mileto:ac depaſtam arborem turpi facie re-
linquunt.Naſcitur hoc malum tempore humido & lento.Fit aliud ex eodem ſi ſol acrior inſecutus inuſſe
rit ipſum uitium:ideoq; mutauerit.Eſt etiamnum peculiare oliuis & uitibus:quod araneum uocant:cũ
ueluti telæ inuoluũt fructum & abſumunt.Adurũt & flatus quidam eas maxime:ſed & alios fructus.Nã
uermiculationem & poma ipſa per ſe quibuſdam annis ſentiunt:mala:pira:meſpila:punica.In oliua antici
piti euentu quando ſubeũt nati fructum adimunt.Augent ſi in ipſo nucleo fuere erodentes eum.Gigni il-
los prohibent pluuiæ quæ fiũt poſt arturum.Eædem ſi auſtrinæ fuere:generant.In drupis quoq; quæ ma
tureſcentes tunc ſunt præcipue caducæ:Id riguis magis euenit:etiam ſi non ceciderint:faſtidiendis.Sũt &
culicum genera aliquibus moleſta:ut glandibus fico qui uident ex humore naſci tunc dulci ſubdito corti
cibus.Et ægrotatio quidem fere in his eſt.Quædam temporũ cauſæ aut locorum non proprie dicuntur
morbi:quoniam protinus necant:ſicut tabes cum inuaſerit arborem:aut uredo.Vel flatus alicuius regiõis
pprius:ut eſt in apulia atabulus:in euboea olympias.Hic enim ſi flauerit circa brumam:exurit frigore are
faciens:ut nullis ſolibus poſtea recreari poſſint.Hoc genere conualles & apposita fluminibus laborant:ĩ p̃-
cipueq; uitis:olea ficus.Qđ cum euenerit:detegit ſtatim in germinatione.In oliuis tardius.Sed in omni-
bus ſignũ eſt reuiuiſcendi:ſi folia amiſere:alioquin quas putes præualuiſſe:moriunt.Nonnũquam inare-
ſcũt folia:eademq; reuiuiſcũt.Aliæ in ſeptentrionalibus:ut in ponto phrygia frigore aut gelu laborant:ĩ ſi
poſt brumam continuauere.xl.diebus.Ibi autem & in reliquis partibus:ſi protinus editis fructibus gela
tio magna conſecuta eſt:etiam paucis diebus necat.Quæ iniuria hominũ conſtant:ſecũdas habent cauſas.
Pix:oleũ:adeps inimica p̃cipue nouellis.Cortice in orbe detracto necant:excepto ſubere:qđ ſic etiam iuua-
tur:craſſeſcens enim præſtringit & ſtrangulat.Nec adrachne offendit:ſi non ſimul incidat & corpus.Alio
qn & ceraſus & tilia & uitis corticem mittũt:ſed non uitalem:nec proximũ corpori:uerum eũ q ſubnaſcen
te alio expellit.Quarũdam natura rimoſus cortex:ut platanis.Tiliæ renaſcit paulominus q̃ totus.Ergo iis
quarũ cicatricem trahit:medent luto fimoq;:& aliquando pſunt:ſi non uehemẽtior frigorũ uel calorum
uis ſecuta eſt.Quædam tardius ita moriunt:ut robora & quercus.Refert & tempus anni.Abieti enim &
pino ſiqs detraxerit ſole taurum uel geminos tranſeũte cũ germinant ſtatim moriunt.Eandem iniuriam
hyeme paſſæ diutius tolerant.Similiter ilex & robur & quercus.Qđ ſi anguſta decorticatio fuerit:nil no-
cet ſupradictis.Infirmiores qdẽ:& in ſolo gracili uel ab una tantũ pte detractus interimit.Similem & deca
cuminatio rationem hẽt cupreſſi:piceæ:cædri.Eæ.n.detracto cacumine aut ignibus aduſto:itereũt.Simi
lẽ & depaſtio aialiũ.Oleã qdẽ ẽt ſi lãbat capra ſterileſcere auctor ẽ Var.ut diximus.Quædã hac iniuria mo
riunt.Aliq̃ deteriora fiũt:ut amygdalæ:ex dulcibus.n.trãſfigurant in amaras.Aliqua uero ẽt utiliora:ĩ ut
apud chios pyrus q̃ phocida appellãt.Nã detrũcatio diximus qbus pdeſſet.Intereũt pleraq; exciſa ſtirpe:ex
ceptis uite:malo:fico:pũica.Quædam uel ab ulcere.Ficus hãc iniuriã ſpernit:& oĩa q reſinã gignũt.Radici
bus amputatis mori minime mirũ eſt.Pleræq; tamẽ nõ oĩbus:ſed maximis:aut q̃ ſũt inter illas uitales:ab-
ſciſſis moriũt.Necat inuicẽ inter ſeſe umbra.Vel denſitate atq; alimenti rapina.Necat & hedera uinciens.
Nec uiſcũ pdeſt:& cytiſus:nec aureo qđ halimõ græci uocant.Quorũdam natura nõ necat qdem:ſed læ-
dit odore:aut ſucci mixtura:ut rhaphanus & laurus uitem.Olfactrix.n.intelligit:& tangi eã odore mirũ ĩ-
modũ.Ideoq; cũ iuxta ſit:auerti & recedere:ſaporemq; inimicũ fugere.Hinc ſumpſit.Androcides medici
nã contra ebrietates rhaphanũ mandi p̃cipiens.Odit & caulem & omne olus.Odit & corylũ:niſi pcul ab-
ſint triſtis atq; ægra.Nitrum quidem & alumen marina aqua calida & fabæ putamina uel erui ultima ue-
nena ſunt inter uitia arborum.

De prodigiis ex mutatione. CA. XXV.

EST & pdigiis locus.Inuenimus.n.ſine foliis natas uitem:ficũ:& malũ pũicũ ſtirpe fructũ tuliſ-
ſe non palmite aut ramis:uitem uuas ſine foliis:oleas quoq; amiſiſſe folia baccis hærẽtibus.Sũt
& miracula fortuita.Nam & oliua in totũ ambuſta reuixit.Et in boetia deroſæ a locuſtis ficus
iterum germinauere.Mutant arbores & color.Fiũtq; ex nigris candidæ:nõ ſemp pdigioſæ:&

maxime quæ ex ſemine naſcuntur:ut populus alba in nigram tranſit. Quidã & ſorbum ſi in calidiora loca
uenerit:ſterileſcere putãt. Prodigio autem fiunt ex dulcibus acerba poma:aut dulcia ex acerbis. E caprifico
fici & contra. Graui oſtento cũ in deteriora mutanẽ:ex olea in oleaſtrum:Ex candida uua & fico in nigras:
ut laodiceæ Xerſis aduentu platano in oleam mutata. Qualibus oſtentis ariſtandri apud græcos uolumen
ſcatet:ne in infinitum habeamus. Apud nos uero. C. Epidii cõmentariis:in qbus arbores locutæ reperiantẽ.
Subſedit in cumano arbor graui oſtento:pauloante Pompeii magni bella ciuilia:paucis ramis eminẽtibus.
Inuentũ ſybillinis libris internitionem hoium fore:tãtoq; eã maiorẽ quãto ꝓpius ab urbe poſtea facta eſſet.
Sũt ꝓdigia & cũ alienis locis naſcunẽ:ut ĩ capitibus ſtatuaꝝ:uel aris:& cũ ĩ arboribus ipſis alienæ. Ficus in
lauro nata eſt cyzici ante obſidionẽ. Simili modo trallibus palma in baſi Cæſaris dictatoris circa bella ciui
lia eius. Necnõ & Romæ ĩ capitolio ĩ capite bis bello pſei enata palma uictoriã triũphoſq; portẽdit: ac tẽpe
ſtatibus ꝓſtrata:eodẽ loco ficus enata ẽ. M. Meſſalæ. C. Caſſii cẽſoꝝ luſtro. A quo tpe pudicitiã ſubuerſam
Piſo grauis auctor ꝓdidit. Sup oĩa q̃ unq̃ audita ſunt:ẽt ꝓdigiũ in noſtro æuo Nerõis principis ruina factũ
in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equeſtris ordinis oliueto uniuerſo uiam publicam trãſgreſſo:
aruiſq; inde econtrario in locum oliueti profectis.

De remediis morborum arborum. CA. XXVI.

NVnc expoſitis arboꝝ morbis:cõſentaneũ eſt dicere & remedia. Ex iis q̃dã ſunt cõia oĩum:q̃dã pro
pria quarũdã. Cõia:ablaqueatio:accumulatio:afflari radices:aut cooperiri:riguis dato potu uel ab
lato fimi ſucco refectis. Putatione leuatis onere. Item ſucco emiſſo qbuſdã ueluti detractio ſangui
nis circũraſi corticis:uitiũ extenuatio:& domitura palmitũ. Gẽmaꝝ (ſi frigus retorridas hirtaſq;
fecerit) repumicatio & q̃dam politura. Arboꝝ iis aliæ magis:aliæ minus gaudent:ueluti cupreſſos:& aquã
aſpernaẽ & fimũ:& circũfoſſurã:amputationemq;:& oĩa remedia odit. Quinetiam necaẽ. Riguis & uites
& punicæ ꝓcipue aluntẽ. Ficus ipſa arbor riguis aliẽ. Pomum uero eius inareſcit. Amygdalæ ſi colãẽ: foſſio
ne florem amittũt. Nec inſitas circũfodere oportet:priuſq̃ ualidæ ferre cœperint poma. Plurimæ autẽ am
putari ſibi uolunt oneroſo:ac ſuperuacua:ſicut nos unguẽ & capillũ. Reciduntur ueteres totæ : ac rurſus a
ſtolone aliquo reſurgũt:ſed non oẽs:nec niſi quaꝝ naturam pati diximus. Rigua æſtiuis uaporibus utilia:
hyeme inimica:autumno uaria. Et hoc eſt ex natura ſoli quippe cum uindemiator hiſpaniaꝝ ſtagnante ſo
lo uuas demetat. Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuia:aut omni aqua ſeri:& arari non conuenit.
Circa canis ortum rigua maxime proſunt:ac ne tunc quidem nimia;quoniam inebriatis radicibus nocẽt.
Et ætas modum temperat. Nouellæ enim minus ſitiunt. Deſiderant autem maxime rigari:quæ aſſueue/
re. Contra ſiccis locis genita non expetunt humorem:niſi neceſſarium. Aſperiora uina rigari utiq; cupiũt.
In ſulmonẽſi italiæ agro pago fabiano:ubi & arua rigantur:mirum q; herbæ aqua illa necanẽ:fruges alun
tur:& riguus pro ſarculo eſt. In eodem agro bruma:tanto magis ſi niues ſcateant gelent ue: ne frigus uites
adurat:circunfundunt riguis:quod ibi tepidare uocant:memorabili natura in amne ſolo. Sed eædẽ in æſta
te uix tolerandi rigoris.

De caprificatione & ſtercoratione. CA. XXVII.

CArbunculi ac rubiginum remedia demonſtrabimus uolumine proximo. Interim eſt & caprifi
catio quædam in remediis. Cum macie corticis ex ægritudine aſtringente ſe:iuſto plus uitalia
arborum comprimente exactam falcis aciem utraq; manu imprimentes perpetuis inciſuris de/
ducunt:ac ueluti cutem laxant. Salutare id fuiſſe argumento ſunt dilatatæ cicatrices:& in terna
to corpore expletæ. Magnaq; ex parte ſimilis hominum medicina & arborum eſt: quando earum quoq;
terebrantur oſſa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt ſi circũfoſſo ſtipite:& ab ima parte circũforato deflués
pituita aſtergatur. Et ulmis detrahitur ſuccus ĩutilis ſupra terram foratis uſq; ad medullam in ſenecta:aut
cum alimento nimio abundare ſentiuntur. Idem & ficorum turgido cortice ĩciſuris in obliquum leuibus
emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis:quæ germinant:nec ferunt fructum ĩfiſſa radice inditur la/
pis:fertileſq; fiunt. Hoc idem & amygdalis e robore cuneo adacto. In pyris:ſorbiſq; e tæda:ac cinere:& ter/
ra cooperto etiam radices circuncidiſſe prodeſt. Vitium luxuriantium:ficorumq; & circũciſis cinerẽ addi/
diſſe. Fici ſerotinæ fiunt:ſi primæ groſſi cum fabæ magnitudinem exceſſere:detrahantur. Subnaſcuntur
enim quæ ſerius matureſcunt. Eædem cum frondere incipiunt:ſi cacumina rami cuiuſq; detrahantur:fir
miores fertilioreſq; fiunt. Nam caprificatione maturata in ea culices naſci e groſſis manifeſtũ eſt:quoniam
Vel ap/ cum euolauere non inueniuntur intus grana:quæ in eos uerſa apparet. Exeundi tanta eſt auiditas:ut pleri
parent que aut pede relicto aut penna pariter erumpant. Eſt & aliud genus culicum: quos uocant centrinas fucis
apum ſimiles ignauia:maliciaq; cum pernicie uerorum & utilium. Interimunt enim illos atq; ipſi moriũ/
tur. Vexant & tineæ ſemina ficorum. Contra quas remedium in eadem ſcrobe defodere italicam lentiſcũ
ĩnuerſa parte:quæ fuerit a cacumine. Vberrimas autem ficus rubrica amurca diluta:& cum fimo ĩnfuſa ra
dicibus frondere incipientium facit. Caprificorum laudantur maxime nigræ:& in petroſis:quoniam fru/
menta plurima habeat caprificatio ipſa poſt imbrem. In primis autem cauẽdum:ne ex remediis uitia fiãt.
Quod euenit nimia aut intempeſtiua medicina. Interlucatio arboribus ꝓdeſt:ſed omnium annorum tru
cidatio inutiliſſima. Vitis tantum tonſuram annuam quærit:alternam myrtus:punicæ:oleæ:quia celeri/
ter fruticeſcũt. Cæteræ rarius tondentur. Nulla autumno. Ac ne raduntur quidem niſi uere putatiõe. Pla/
gæ ad uitalia ſunt oĩa q̃cũq; nõ ſuperuacua. Similis ſtercoratio. Gaudent ea: Sed cauendũ eſt:ne in feruore
ſolis admoueaẽ:ne ĩmaturius:ne ualidius q̃ opus ſit. Vrit uineas ſuillũ:niſi qnquennio interpoſito:præter/
q̃ ſi riguis diluaẽ. Et e coriarioꝝ ſordibus:niſi admixta aqua. Item largius. Iuſtum exiſtimant in denos pe
des quadratos tres modios. Id quidem ſoli natura decernit. Columbino ac ſuillo plagis quoque arborum

medentur. Si mala punica acida naſcantur:ablaqueatis radicibus fimũ ſuillum adhibent:eo anno uinolen/ta:proximo dulcia futura. Alii urina hominis aqua mixta riganda cenſent quater anno ſingulis amphoris: aut cacumina ſpargi uino laſere diluto. Si findantur in arbore:pediculum intorqueri. Ficis utiq; amurcam adfundi. Cæteris arboribus ægris fecem uini:aut lupinũ circa radices eaꝝ ſeri. Aqua quoq; lupini decocti circũfuſa pomis prodeſt. Fici cum uulcanalibus tonuerit:cadent. Remedium eſt:ut ante ſtipula hordeacea areæ ſtringantur. Cæraſos præcoces facit:cogitq; matureſcere calx admota radicibus. Et hæc ante oĩa poma inter uelli melius eſt:ut quæ relicta ſunt grandeſcant.

De diuerſis medicamentis arborum contra uenenata animalia:& contra formicas: & contra noxia animalia. CA. XXVIII.

Quædã pœna emendantur:aut morſu excitanť:ut palmæ & lentiſci. Salis.n.aqs aliunť. Salis uim & cinis ſed leniorem habet. Ideo ficis aſpergunť:ru raq;:ne fiãt uermioſæ:neue radices putreſcãt. Qui & uitiũ radicibus aq̃ ſalſam iubẽt affũdi:ſi ſint lachrymoſæ. Si uero fructus eaꝝ decidant: cinerẽ aceto aſpgi:ipſaſq; illini:aut ſandaraca ſi putreſcat uua. Si uero fertiles nõ ſunt:aceto acri ſubacto cinere rigari atq; oblini. Qđ ſi fructum nõ maturẽt:prius inareſcentẽ:pciſaꝝ ad radices plagã fibraſq; aceto acri & urina uetuſta madefacere:atq; eo luto obruere:ſæpe fodere. Oleaꝝ ſi paꝝ pmiſcere fructus: nudatas radices hyberno frigori opponũt:eaq; caſtigatione pficiunt. Oĩa hæc annua cæli rõne cõſtant. Et aliquãdo ſerius poſcũtur:aliquando celerius. Necnõ ignis aliqd pdeſt:ut arũdini: Ambuſta nãq; dẽſior mitiorq; ſurgit. Cato & medicamẽta qdã cõponit:mẽſuræ quoq; diſtinctione: Ad maioꝝ arboꝝ radices amphorã:ad minoꝝ urnã amurcæ & aquæ portionẽ æquam:ablaqueatis prius radicibus paulatĩ affũdi iubẽs. In olea hoc amplius:ſtramẽtis antea circũpoſitis. Itẽ fico. Huius pcipue ueterẽ terrã adaggerari radicibus: ita futuꝝ ut nõ decidãt groſſi: maiorq; fœcũditas:nec ſcabra puẽiat. Simili mõ ne cõuoluolus fiat ĩ uinea: amurcæ cõgios duos decoctos ĩ craſſitudinem mellis:rurſuſq; cũ bituminis tertia parte & ſulphuris quarta ſub diuo coquito:ne excãdeſcat ſub tecto. Hoc uites circa capita ſub brachiis ungi:ita non fore conuoluolũ. Quidã contenti ſunt fumo huius mixturæ ſuffire uineas ſecũdo flatu cõtinuo triduo. Pleriq; nõ minus auxilii & alimenti arbitrantur in urina:q̃ Cato in amurca addita mõ aquæ pari portiõe:quoniã per ſe noceat. Alii uolucrẽ appellãt aĩal ꝓdẽs pubeſcẽtes uuas. Qđ ne accidat:falces cũ ſint exacutæ fibrina pelle detergũt:atq; ita putãt. Aut ſanguine urſino liniri uolũt poſt putationẽ eaſdẽ. Sunt arborum peſtes & formicæ. Has abigũt rubrica:ac pice liquida perunctis caudicibus. Necnon & piſce ſuſpenſo iuxta in unũ locum congregant. Aut lupino trito cũ oleo radices linũt. Multi & talpas amurca necãt. Cõtraq; erucas:& ne mala putreſcant:lacertæ uiridis pelle tangi cacumina iubent. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores ſingulas a muliere incitati mẽſis nudis pedibus recincta. Item ne quod animal paſtu malefico decerpat frõdem:fimo boum diluto aſpergi folia:quotiens imber interueniat:quoniam ita abluatur uirus medicaminis:mira quædam excogitãte ſolertia humana. Quippe cum auerti carmine grãdines credãt pleriq;:cuius uerba inſerere non equidem ſerio auſim:quamquam a Catone prodita. Contra luxata membra inungenda harũdinum fiſſuræ. Idẽ arbores religioſas lucoſq; ſuccidi permiſit ſacrificio prius facto: cuius rei rationem notionemque eodem uolumine tradit.

Vel decoqui

Vel ungui

Vel unguenda

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XVIII.PROOEMIVM.

Quod Antiq̃s Maximũ Studiũ Agriculturæ fuit:& de hortoꝝ ſingulari diligentia. CA. I.

SEQVITVR NATVra frugũ: hortorũq;: ac florum. Quæque alia: præter arbores: aut frutices benigna tellure proueniũt:uel per ſe tantum herbarum imenſa contemplatione: ſi quis æſtimet uarietatẽ:numerum. floreſ:odoreſq;: coloreſq; & ſuccos: ac uires earum: quas ſalutis:aut uoluptatis hominum gratia gignit. Qua in parte primum omnium patrocinari terræ:& adeſſe coniunctorũ parenti iuuat. Quamquam inter initia operis defenſæ. Quoniam tamen ipſa materia intus accendit:ad reputationem eiuſdem parientis & noxia. Noſtris eam criminibus urgemus:culpamque noſtram illi imputamus. Genuit uenena:ſed quis inuenit illa præter hoiem? Cauere ac refugere alitibus: ferique ſatis eſt. Atque cum in arbores exacuãt:limentque cornua elephanti:& duro ſaxo rhinocerotes:& utroq; apri dẽtiũ ſiccas:ſciãtque ad nocẽdum ſe pparare animalia. Quod tamen eorum tæla ſua:excepto homine:tuenenis tingit? Nos

& ſagittas unguimus:& ferro ipſi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus: & rerum naturæ
elementa. Ipſum quoq; quo uiuiť aerem in perniciem uertimus. Neq; eſt ut putemus ignorari ea ab ani-
malibus: quæ quidem quæ præpararent contra ſerpentium dimicationem: quæ poſt ꝓlium ad medendũ
excogitarent indicauimus. Nec ab ullo præter hoiem: ueneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpam: ne
iis quidem: quæ naſcuntur: contenti. Etenim quando plura eoꝝ genera humana manu fiunt. Quid? nõ &
hoies qdam ad uenena naſcunť? Atra hominum ceu ſerpentium lingua uibrat: tabeſque animi: cõtrectata
adurit culpantium oſa. Ac diraꝝ alitũ modo: tenebris quoq;: & ipſaꝝ noctium quiti inuidentiũ gemitu: q̃
ſola uox eoꝝ eſt: ut inauſpicatarum aiantium uice: obuii quoq; uetent agere: aut prodeſſe uitæ. Nec ullum
aliud abhominari ſpiritus præmium nouere: q̃ odiſſe omnia. Veꝝ & in hoc eadem naturæ maieſtas: tanto
Vel ut plures bonos genuit ac frugi: quando fertilior in iis: quæ iuuãt alũtq;. Quoꝝ æſtimatione & gaudio: nos
Vel æ- quoq; relictis: exuſtioni ſuæ iſtis hoium turbis: pergamus excolere uitam: eoq; conſtantius: quo opere no
ſtuatiõi bis maior: q̃ famæ gratia expetitur. Quippe ſermo circa rura eſt: agreſteſq; uſus. Sed quibus uita i honoſq;
apud priſcos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ. CA. II.

ARuoꝝ ſacerdotes Rõulus in primis inſtituit: ſeq; duodecimũ fratrẽ appellauit. Inter illos ab Ac-
ca Laurẽtia nutrice ſua: ſpicea corona: q̃ uitta alba colligareť: in ſacerdotio ei pro religioſiſſimo in
ſigni data. Quæ prima apud romãos fuit corõa: honoſq; is, nõ niſi uita finiť: & exules ẽt: captoſq;
comitať. Bina tũc iugera po. ro. ſatis erãt: nulliq; maiorẽ modũ attribuit: quos ſeruos pauloante
pricipis Nerõis cotẽpto: huius ſpatii uiridariis piſcinas iuuat hẽe maiores: gratũq; ſi nõ aliquẽ & culias. Nũ
ma iſtituit deos fruge colere: & mola ſalſa ſupplicať. Atq; (ut auctor ẽ Hemina) far torrere: q̃m toſtũ cibo ſa-
lubrius eẽt. Id uno mõ cõſecutũ: ſtatuẽdo nõ eẽ puꝝ ad rẽ diuinã: niſi toſtũ. Is & fornacalia iſtituit farris tor
rẽdi ferias: & æque religioſas termis agroꝝ. Hos. n. deos tũc maxĩe nouerãt. Seiãq; a ſerẽdo: ſegeſtã a segeti
bus appellabãt: quaꝝ ſimulacra in cyrco uidemus. Tertiã ex his noiare ſub tecto ẽ religio. Ac ne deguſta-
bãt qdem nouas fruges: aut uina: anteq̃ ſacerdotes primitias libaſſent.

De iugere: & actu: & legibus circa pecora: & quotiens: & qbus tẽporibus fuit ſũma utilitas annonæ: & q
agri cultura illuſtres. CA. III.

IVgeꝝ uocabať: qd̃ uno iugo boũ in die exarari potuiſſet. Actus in quo boues agerenť: cũ arať
uno ĩpetu iuſto. Hic erat. cxx. pedũ: duplicatuſq; in lõgitudinẽ: iugeꝝ faciebat. Dona ãpliſſima i
peratoꝝ ac fortium ciuiũ q̃tũ quis uno die plurimũ circũarauiſſet. Item quartaru farris aut he
minæ conferente populo. Cognomina ẽt prima inde: Pilũni: q pilum piſtrinis inuenerunt. Piſõ
Vel lẽtu nes a piſendo. Iam Fabioꝝ: Lentinoꝝ: Ciceronũ: ut qſq; aliqd̃ optime genus ſereret. Iunioꝝ familiæ bu-
lorum bulcũ noſarunt: q bubus optime utebať. Quin & in ſacris nihil religioſius conſarrationis uinculo erat. No
uæq; nuptæ farreũ ꝑferebant. Agrum male colere: cenſorium ꝓbrum iudicabať. Atq; (ut refert Cato) quẽ
uiꝝ bonum colonum dixiſſent: ampliſſime laudaſſe exiſtimabant. Hinc & locupletes dicebant: loci hoc ẽ
agri plenos. Pecũia ipſa a pecore appellabatur. Etiam nũc in tabulis cenſoriis paſcua dicunť oĩa: ex qbus po-
pulus redditus habet: q a diu hoc ſolum uectigal fuerat. Mulctatio quoq; nõ niſi ouiũ: boũq; impendio di-
cebať. Nõ omittenda priſcaꝝ legũ beneuolentia. Cautũ quippe eſt: ne bouem priuſq̃ ouem noiaret: q indi-
ceret mulctã. Ludos boũ cã celebrãtes: bupetios uocabant. Seruius rex ouiũ boũq; effigie prius æs ſignauit.
Vel pa- Frugẽ qdem aratro q̃ſitã furti nocte parauiſſe: ac ſecuiſſe puberi duodeci tabulis capitale erat: i ſuſpẽſumq;
uiſſe Cereri necari iubebãt grauius: q̃ homicidio cõuictũ. Impubẽ ꝑtoris arbitratu uerberari: noxãue: duplionẽ
ue decerni. Iã diſtinctio honoſq; ciuitatis ipſius nõ aliũde erat. Ruſticæ tribus laudatiſſimæ eoꝝ: q rura ha
berent. Vrbanæ uero in quas transferri ignominiæ eẽt deſidiæ ꝓbro. Itaq; quattuor ſolæ erant: a ptibus ur
bis: i qs hitabãt: ſuburrana: palatina: collia: exqlina. Nũdinis urbẽ reuiſitabãt: & iõ comitia nũdinis haberi
non licebat: ne plebs ruſtica auocareť. Quies ſomnuſq; in ſtramẽtis erat. Gloriã deniq; ipſam a farris hono
re: adoreã appellabãt. Equidẽ ẽt uerba priſcæ ſignificatiõis admiror. Ita. n. eſt in cõmẽtariis põtificũ. Augu
Vel au- rio canario agẽdo dies cõſtituať: priuſq̃ frumẽta uaginis exeãt: & ante q̃ in uaginas ꝑueniat. Ergo iis mori
gendo bus nõ mõ ſufficiebãt fruges nulla ꝓuinciaꝝ paſcẽte italiã: uerũetiam annonæ uilitas incredibilis erat. Mani
us Martius ædilis plebis primũ frumẽtũ populo in modios aſſibus donauit. Minutius Augurinus: q Sp.
Heliũ coarguerat: farris ꝑciũ in trinis nũdinis ad aſſem redegit: undecimus plebei tribunus: q̃ de cã ſtatua
ei extra portã trigeminã a populo ſtipe collata ſtatuta eſt. Trebius i ædilitate aſſibus populo frumentũ ꝑſti
tit. Quã ob cãm & ei ſtatuæ in capitolio & palatio dicatæ fũt. Ipſe ſupremo die populi humeris portatus
in rogũ ẽ. Veꝝ quo ãno mater deũ aduecta romã eſt: maiorẽ ea æſtate ſactã eẽ: q̃ antecedentibus annis decẽ
Vel eã tradũt. M. Var. auctor ẽ: cũ. L. Metellus i triũpho plurimos duxit elephãtos: aſſibus ſingulis ferris modios
ætate fuiſſe. Item uini congios: ficiq; ſiccæ pondo. xxx. olei pondo. x. carnis pondo. xii. Nec e latifundiis ſinguloꝝ
cõtingebat arcẽtiũ uicinos. Quippe ẽt lege Stolonis Licini incluſo mõ qngẽtorũ iugerũ: & ipſo ſua lege dã
nato: cũ ſubſtituta filii perſona amplius poſſideret. luxuriãtis iam reipu. fuit iſta menſura. Manii qdem Cu
rii poſt triũphos: imenſumq; terrarũ adiectũ iperio: nota concio eſt: ꝑniciosum intelligi ciuem: cui ſeptem
iugera nõ eẽnt ſatis. Hæc aũt mẽſura plebi poſt exactos reges aſſignata eſt. Quæ nã ergo tãtæ ubertatis cã
erat? ipſorũ tũc manibus iperatorũ colebanť agri (ut fas eſt credere) gaudente terra uomere laureato: & triũ
phali aratore. Siue illi eadẽ cura ſemina tractabãt: qua bella: eadẽq; diligẽtia arua diſpõebãt: q̃ caſtra: ſiue ho-
neſtis manibus oĩa lætius ꝓueniũt: quoniã & curioſius fiũt. Serẽtẽ inuenerũt dati honores. Serranũ: unde
cognomẽ. Arãti q̃ttuor ſua iugera in uaticano: q̃ prata quintia appellanť: Cincinato uiator attulit dictatu-
rã: & qdẽ (ut tradit Norbanus) nudo plenoq; pulueris etiamnũ ore. Cui uiator: uela corpus inquit ꝓferam

ſenatus populiq; Ro.mādata.Tales tum ēt uiatores erāt:qbus idipſum nomē inditū eſt:ſubinde ex agris ſe
natū ducēſq; acceſentibus.At nūc eadē illa uincti pedes:dānatæ māus:iſcripti uultus exercēt.Nō tamē ſur/
da tellure:q parēs appellaſ:coliq; diciſ & ipſa:honore hinc aſſumpto:ut nūc imutata ea:& idigne ferēte cre uel ut
daſ id fieri.Sed nos miramur ergaſtuloꝝ nō eadē emolumēta eſſe:ꝗ fuerūt iperatoꝝ.Igiſ de cultura agri nō iui/
ꝑcipere principale fuit & apud exteros.Siqdē & reges fecere Hiero:Philometer:Attalus:Archelaus:& du/ ta ea &
ces Xenophon:& penus ēt Mago.Cui qdē tantū honorē ſenatus noſter attribuit Carthagine capta:ut cū re/ idigna/
gulis africæ bibliothecas donaret:unius eius duodetriginta uolumina cēſeret in latinā linguā trāſferenda: ta
cū.M.Cato ꝑcepta cōdediſſet:pitiſq; linguæ pūicæ dādū negociū.in quo ꝓceſſit oīs uir tum clariſſimæ ſa/ uel ut
miliæ.D.Syllanus ſapientiæ compoſitiſſimæ:quos ſequeremur prætexuimus in hoc uolumine non ingra nō iui/
te nominando.M.Varronem:qui octogeſimum primū uitæ annum agens de ea re prodendum putauit. te ea &

Ratio de agricultura. CA. IIII. idigne credaſ

APud Romanos multo ſerior uitium cultura eſſe coepit.Primoq;:ut neceſſe erat:arua tantū colue
re.Quorū nobis ratio nunc tractabiſ nō uulgari modo:ueꝝ ut adhuc fecimus:& uetuſtis:& po/
ſtea iuentis omni cura ꝑquiſitis:cauſaq; reꝝ & ratiōe ſimul eruta.Dicemus & ſydera:ſyderumq;
ipſorū terreſtria ſigna dabimus idubitata.Quādoquidem q adhuc ea [illegible]gentius tractauere:qui/
buſuis oratoribus potius:ꝗ agricolis ſcripſiſſe poſſunt uideri.Ac primū omnium [illegible]aculis maiore ex parte
agemus quæ non in alio uitæ genere plura:certiorave ſunt.Cur enim non [illegible]deantur oracula a certiſſimo
die:maximeq; ueridico uſu profecta?Principium autem a catone ſumemus. uel pro

Laus agricolaꝝ:& quæ obſeruanda in agro parando. CA. V. uecta

FOrtiſſimi uiri & milites ſtrenuiſſimi ex agricolis gignunſ:minimeq; male cogitātes.Prædiū ne
cupide emas.In re ruſtica:opi ne parcas.In agro emēdo:minime.Quod male emptū eſt ſemp pœ
nitet.Agrū paturos ante oīa intueri oportet aquaꝝ uim:& uicinū.Singula magnas iterpretatiōes uel aq
habēt:nec dubias.Cato incōterminis hoc amplius æſtimari iubet:quo pacto niuāt.In bona eſt in/ uiam
quit regiōe bene nitere.Attilius regulus ille punico bello bis cōſul aiebat:neq; fœcūdiſſimis locis in ſalubrē
agrū parādū:neq; effœtis ſaluberrimū.Salubritas loci nō ſemp incolaꝝ colore detegiſ:quoniā aſſueti in pe
ſtilētibus durāt.Præterea ſunt ꝗdā partibus anni ſalubria.Nihil aūt ſalutare eſt:niſi qđ toto anno ſalubre.
Malus eſt ager:cū quo dominus luctaſ.Cato iter prima ſpectari iubet:nō ſolū ſua uirtute ualeat:qua dictū
eſt poſitiōe.Vt operariorū copia prope ſit.Oppidumq; ualidū.Vt nauigioꝝ euectus uel itinerum.Vt bene
edificatus:& cultus.In quo falli pleroſq; uideo.Segnitiē enim prioris domini:pro emptore eſſe arbitranſ.
Nihil eſt dānoſius deſerto agro.Itaq; Cato:De bono domino melius emi:nec temere cōtēnēdā alienā diſci
plinā:agroq; ut hoī:quāuis qſtuoſus ſit:ſi tamē & ſumptuoſus:nō multū ſupeſſe.Ille in agro ꝗſtuoſiſſimā
iudicat uitē:nō fruſtra:quoniā ante oīa de ipenſæ ratiōe cauit. Proxime hortos irriguos:nec id falſo:ſi ſub
oppido ſint.Et prata:quæ antiqui parata dixere.Idēq; Cato iterrogatus:quis eſſet certiſſimus quæſtus:re/
ſpondit:Si bene paſcat.Qui proximus ſi arat bene:ſumma minimo ī hoc ſpectādo fuit:ut fructus is maxi/
me probaretur:qui ꝗ minimo impendio cōſtaturus eſſet.Hoc ex locorū occaſione:aliter alibi decernitur.
Eodemq; pertinet:q agricolam uendacem oportere eſſe dixit.Fundum in adoleſcentia conſerendum ſine
contatione:ædificandum non niſi conſito agro.Tunc quoq; contanter:optimumq; eſt (ut uulgo dixere)
aliena inſania frui:ſed ita:ut uillarum tutela non ſit oneri.Eum tamen:qui bene habitet ſæpius uentitare
in agrum.Frontēq; domini plus prodeſſe ꝗ occipitium:non mentiuntur.

De uillarū poſitiōe:& præcepta antiquorū de agro colendo. CA. VI.

MOdus hic probaſ ut neq; fundus uillā quærat:neq; uilla fundū.Nō ut fecerint:iuxta diuerſum:
eadē ætate exēplis.L.Lucullus.Q.Scæuola:cū uilla ſcæuolæ fundus careret:uilla Luculli agro.
Quo in genere cēſoria caſtigatio erat:minus arare:ꝗ uerrere.Nec hoc ſine arte quadā eſt.Nouiſ
ſimus uillā in miſinēſi poſuit.C.Marius.vii.cōſul:ſed peritia caſtramentādi:ſicut cōparatus ei
in cæteris etiā Sylla fœlix.Quos cæcos fuiſſe:dicere cōuenit.Neq; iuxta paludes ponendā eſſe:neq; aduer/
ſo amne.Quāꝗ Homerus omnino e flumine ſemper ante lucanas auras inſalubres uerissime tradit.Spe/ uel oī e
ctare in æſtuoſis locis ſeptentrionē debet:meridiē in frigidis.In temperatis exortū æquinoctialē.Agri ip/
ſius bonitas:qbus argumētis idicanda ſit:quāꝗ de terræ optimo genere differentes abunde dixiſſe poſſu/
mus uideri:etiānū tamē traditas notas ſubſignabimus Catonis maxime uerbis.Ebulum:uel prunus ſilue
ſtris:uel rubus:bulbus minutus:trifoliū herba pratēſis:quercus ſilueſtris pyrus:maluſq; frumentarii ſoli uel pi/
notæ.Item nigra terra & cinerei coloris.Omnis creta coquit:niſi ꝑmacra.Sabulū etiā:niſi id pertenue eſt: nus
& multo cāpeſtribus magis:ꝗ cliuoſis reſpōdent eadē.Modum agri in primis ſeruandū antiqui putauere.
Quippe ita cenſebant:Satius eſſe minus ſerere:& melius arare.Qua in ſententia & Virgiliū fuiſſe uideo.
Veriq; confitentibus:latifundia prodidere Italiam.Iam uero & prouīcias ſex & ſemiſſem domini africæ
poſſidebant:cū iterfecit eos Nero priceps.Non fraudabo magnitudīe hac quoq; ſua.Cn.pompeiū:q nun/
quam agrū mercatus eſt conterminū.Agro empto:domū uendendā iclementer:atq; non ex utilitate pu/
blici ſtatus mago cenſuit.Hoc exordio præcepta pandere igreſſus:ut tamē appareat aſſiduitatē deſideratā
ab eo.Dehinc peritia uillicorū in cura habenda eſt.Multaq; de iis Cato præcepit.Nobis ſatis ſit dixiſſe:ꝗ
proximū domino corde eſſe deberet:& tamē ſibimetipſi non uideri.Coli rura ergaſtulis:peſſimum eſt:ut
quicqd agitur a deſperātibus.Temerariū uideaſ unā uocē antiquoꝝ poſuiſſe:& fortaſſis icredibile pētus
æſtiment.Nihil minus expedire:ꝗ agꝝ optime colere.L.Tarius Ruffus iſima nataliū humilitate:conſula
tum militari iduſtria meritus antiquæ alias parſimoniæ circiter mille ſextertiū liberalitate Diui Auguſti uel ſi/
congeſtū uſq; ad detractionē hæredis exhauſit agros in piceno coemendo colendoq;:In gloriā iternitionē clum

ergo fameꝗ ceſemus? Immo Hercule iudico modũ reꝝ oĩum utiliſſimũ. Bene colere neceſſariũ eſt. Op
time dãnoſum. Præter ꝗ ſobole ſua: colono aut paſcendis. Alioqn domĩo aliquas meſſes colligere non ex
pedit: ſi cõputet̃ ĩpendiũ operæ. Nec temere oliuã: nec quaſdã terra: diligenter colere: ſicut ĩ ſicilia tradũt
itaqꝫ decipi aduenas. Quo nã igitur modo utiliſſime coluntur agri? ex oraculo. ſ. malis: bonis. Sed defendi
æquũ eſt abauos: q præceptis ſuis ꝓſpexere uitæ. Nam cũ dicerent malis: ĩtelligere uoluere uiliſſimos. Sũ
mum ꝓuidentiæ illoꝝ fuit: ut ꝗ minimũ eſſet ĩpendi. Præcipiebant eñi iſta: q triumphali denas argenti li
bras ĩ ſuppellectile crimini dabãt: q mortuo uillico relinquere uictorias: & reuerti in ſua rura poſtulabant:
quoꝝ prædia colenda ſuſcipiebat reſpubli. exercituſqꝫ ducebant: ſenatu illis uillicãte. Inde illa reliqua ora
cula. Nequã agricolã eſſe: quiſqs emeret: quod præſtare ei fundus poſſet. Malũ patrẽfamilias: qſquis inter
diu faceret: quod noctu poſſet: niſi tẽpeſtate cæli. Peiorẽ q pro feſtis diebus ageret: quod feriatis deberet.
Peſſimum: qui ſereno die ſub tecto potius operaretur: ꝗ in agro. Nequeo mihi tẽperare: quo minus unum
exemplũ antiqtatis afferam. Ex quo ĩtelligi poſſit: apud populũ ẽt de culturis agendi morẽ fuiſſe: qualiter
defendi ſoliti ſint illi uiri. C. Furius Creſinus e ſeruitute liberatus: cum in paruo admodũ agello largiores
multo fructus ꝑciperet: ꝗ ex ampliſſimis uicinitas. In ĩuidia magna erat: ceu fruges alienas pelliceret uenefi
ciis. Quãobrẽ a Sp. Albino curruli die dicta metuẽs dãnationẽ: cũ in ſuffragiũ tribus oporteret ĩ: ĩſtrumẽ
tum ruſticũ omne in forũ attulit: & adduxit filiam ualidã: atqꝫ (ut ait Piſo) bene curatã: ac ueſtitã: ferramen
ta egregie facta: graues ligones: uomeres ponderoſos: boues ſaturos. Poſtea dixit: Veneficia mea qrites hæc
ſunt: nec poſſum uobis oſtẽdere: aut ĩ forũ adducere lucubratiões: uigiliaſqꝫ: & ſudores. Oĩum ſentẽtiis ab
ſolutus itaqꝫ eſt. Profecto opera: nõ ĩpenſa cultura cõſtat. Et ideo maiores fertiliſſimũ in agro oculũ domi
ni eſſe dixerũt. Reliqua ꝓcepta reddẽtur ſuis locis: quæ ꝓpria ſinguloꝝ geneꝝ erunt. Interim cõia quæ ſuc
currũt nõ omittemus. Et in primis Catõis humaniſſimũ: & utiliſſimũ. Id agendũ: ut diligant uicini. Cau
uel male ſit ſas reddit ille: quas exiſtimamus nulli eſſe dubias. Inter prima idẽ cauet: ne familiæ malæ ſint. Nihil ſero ſa
ciendũ ĩ agricultura oẽs cẽſent. Iterũqꝫ ſuo quæqꝫ tpe faciẽda. Et tertio ꝓcepto ꝑtermiſſa fruſtra reuocari.
De terra carioſa execratio Catõis abũde ĩdicata eſt. Quãꝗ ꝓdicere nõ ceſſat is. Quicqd p aſellũ fieri põt utiliſ
ſime cõſtat. Filix biẽnio morit̃: ſi frondẽ agere nõ patiaris. Id efficaciſſime cõtingit germinãtis ramis bacu
lo decuſſis. Succus. n. ex ipſa deflueñs necat radices. Aiunt & circa ſolſtitiũ auulſas nõ renaſci: nec harũdine ſe
ctas: aut exaratas uomeri harũdie ĩpoſita. Similiter & harundinẽ exarari: filice uomeri ĩpoſita ꝑcipiũt. Iun
coſus ager uerti pala debet. At in ſaxoſo bidẽtibus. Fruteta igni optie tollunt̃. Humidiorẽ agrũ foſſiõe con
uel ĩ reprocib9 cidi: atqꝫ ſiccari utiliſſimũ eſt. Foſſas aũt retuſis locis apertas relinq. In ſolutiore terra ſepibus firmari. Im
bricibus: ac ſupinis lateribus ꝓcumbere: quaſdã occæcari: & in alias dirigi maiores potentioreſqꝫ: ſi ſit occa
ſio: ſilice: uel glarea ſterni. Ora utrinqꝫ lapidibus ſtatuminari: & alio ſuperintegi. Siluæ extirpandæ ratio
nem Democritus prodidit: lupini flore in ſucco cicutæ uno die macerato: ſparſiſqꝫ radicibus.

De frugum generibus & natura. CA. VII.

ET quoniã ꝑparatus eſt ager: natura nunc ĩdicabit̃ frugũ. Sũt aũt duo pria eaꝝ genera. Frumẽta:
ut triticũ ordeũ. Et legumina: ut faba & cicer. Differẽtia uero notior: ꝗ ut ĩdicari deceat. Frumẽ
ti ipſius totidẽ genera: p tpa ſatu diuiſa. Hyberna: ꝗ circa uergiliaꝝ occaſum terra p hyemẽ nu
triunt̃: ut triticũ: far: ordeũ. Aeſtiua: quæ æſtate ante uergiliaꝝ exortũ ſerunt̃: ut miliũ: panicũ:
ſiſama: hormĩnũ: irio Italiæ duntaxat ritu. Alioqn in græcia & aſia oĩa uergiliaꝝ occaſu ſerunt̃. Quædã ãt
utroqꝫ tpe in Italia. Ex his quædã & tertio: ueris ſcilicet. Aliq uerna: miliũ: panicũ: lentẽ: cicer: alicã: appellãt.
Semẽtica aũt triticũ: hordeũ: fabã: napum: rapã. Et in tritici genere pars aliqua pabuli eſt quadrupedũ cau
ſa ſati: ut farrago. Et in leguminibus: ut uitia. At cõmunis quadrupedũ: hoĩumqꝫ uſui lupinus. Legumina
oĩa ſingulas habẽt radices præter fabã: eaſqꝫ ſurculoſas: qa nõ in multa diuidunt̃. Altiſſimas aũt cicer. Fru
menta multis radicant̃ fibris ſine ramis. Erumpit a prĩo ſatu hordeũ die. vii. Legumina quarto: uel cũ tar
diſſime. vii. Faba a. xv. ad. xx. Legumina in ægypto tertio die. Ex hordeo alteꝝ caput grani in radicẽ exit: al
teꝝ in herbã: quæ & prior floret. Radicẽ craſſior pars grani fundit: tenuior florẽ. Cæteris ſeminibus eadẽ
pars: & radicẽ & florẽ. Frumẽta hyeme in herba ſunt: uerno tpe faſtigant̃ in ſtipulã: quæ ſunt hyberni gene
ris. At miliũ & panicũ in culmẽ geniculatũ & cõcauũ. Siſama uero in ferulaceũ. Oĩum ſatoꝝ fructus aut ſpi
cis cõtinetur: ut tritici ordei: muniturqꝫ uallo ariſtaꝝ quadruplici: aut ĩcludit̃ ſiliquis: ut leguminũ: aut ua
ſculis: ut ſiſamæ: ac papaueris. Miliũ ac panicũ tantũ pro ĩdiuiſo & paruis auibus expoſita ſunt: ĩdefenſa qp
pe mẽbranis cõtinent̃. pãnicũ a pãniculis dictũ: cacumine lãguido nutãte: paulatim extenuato culmo: pene
in ſurculũ: ꝓdenſis aceruato granis: cũ lõgiſſime pedali obſimili comæ granũ cõplexæ: quæ fimbriato capil
lo curuat̃. Sunt & pãnico genera. Mãmoſo: e panno: paruis racemato pãiculis: & cacumine gemino. Quin
& colore diſtinguit̃: cãdido: nigro: ruffo: etiã purpureo. Panis multifarie & e milio fit: e panico rarius. Sed
nullũ frumẽto põderoſius: aut qđ coquẽdo magis creſcat. Lx. eñi põdo panis e modio reducũt: modiumqꝫ
pultis ex tribus ſextariis madidis. Miliũ ĩtra hos. x. annos ex ĩdia in Italiã inuectum eſt: nigrũ colore: amplũ
grano: harundineũ culmo. Adoleſcit ad pedes altitudie ſeptẽ: ꝑgrãdibus culmis. Lobas uocãt: oĩum frugũ
fertiliſſimũ. Ex uno grano terni ſextarii gignunt̃. Seri debet in hũidis. Frumẽta quædã: in genu tertio ſpi
cã ĩcipiũt cõcipere: Quædã in qrto: ſed etiãnũ occultã. Genicula aũt ſunt tritico qterna. Farri ſena. Hordeo
octona. Sed nõ ante ſupradictũ gẽiculoꝝ numeꝝ cõceptus eſt ſpicæ. Qui ut ſpẽ ſui fecerit: ꝗttuor: aut qnqꝫ
tardiſſime diebus florere ĩcipiũt. Totidẽqꝫ aut paulo pluribus deflorefcũt. Hordea uero cũ tardiſſime. vii.
Varro quater nouenis diebus fruges abſolui tradit: & mẽſe nono meti. Fabæ in folia exeunt: ac deide caulẽ
emittũt: nullis diſtinctũ ĩternodiis. Reliqua legumia ſurculoſa ſunt. Ex iis ramoſa cicer: eruum: lens. Quo
rundã caules ſpargunt̃ in terrã: ſi nõ habeant adminiculum: ut piſoꝝ. Quod ſi nõ habuere deteriora fiunt.

Leguminū unicaulis faba ſola. Vnus & lupinis. Cæteris ramoſus prætenui ſurculo. Omnibus uero fiſtu/
loſus. Foliū quædā a radice mittunt: quædā a cacumine. Frumentū uero: & hordeū uitiaq; & quicqd ī ſti/
pula eſt: in cacumie unū foliū habet. Sed hordeo ſcabra ſunt: cæteris læuia. Multiplicia cōtra fabæ: ciceri: pi
ſo. Frumētis foliū harundinaceū. Fabæ rotundū: & magnæ leguminū parti. Lōgiora eruiliæ: & piſo. Faſio/
lis uenoſa. Siſamæ & irioni ſanguinea. Cadūt folia lupino tantū: & papaueri. Legumīa diutius florent: & ex
iis eruū ac cicer: Sed diutiſſime faba. xl. diebus. Nō aūt ſingulis ſcapi tādiu: quoniā alio deſinēte: alius īcipit.
Nec tota ſeges ſicut frumēti pariter. Siliquanť uero oīa diuerſis diebus: & ab ima primū parte paulatim flo
re ſubeūte. Frumēta cū defloruere: craſſeſcūt: maturāturq;: cū plurimū diebus. xl. pficiunť. Itē faba: paucíſ/
ſimis cicer. Id enim a ſemēte diebus. xl. perficiť. Miliū: & panicū: & ſiſama: & oīa æſtiua. xl. diebus maturan
tur a flore. Magna terræ: cæliq; differētia. In ægypto. n. hordeū ſexto a ſatu mēſe: Frumēta. vii. metunť. In
hellade hordeū. In pellopōneſo. viii. & frumēta etiānū tardius. Grana in ſtipula crinito textu ſpicanť. In fa/
ba leguminibuſq; alternis lateribus ſiliquanť. Fortiora hyeme frumēta: legumīa in cibo. Tunice frumēto
plures. Hordeū maxime nudū: & arinca: ſed præcipue auena. Calāus altior frumēto q̄ hordeo: Ariſta mor
dacior hordeo. in area exterunť triticū: & ſiligo: & hordeū. Sic & ſerunť pura: qualiter molluntur: qa toſta
nō ſunt. E diuerſo far: miliū: panicū purgari: niſi toſta nō poſſunt. Itaq; hæc cū ſuis ſolliculis ſerunť cruda.
Et far in uaginulis ſuis ſeruāt ad ſatus: atq; nō torrent. Leuiſſimū ex iis hordeū: raro excedit. xv. libras: & fa
ba. xxii. Pōderoſius far: magiſq; etiānum triticū. Far in ægypto olyra cōficitur. Tertiū genus ſpicæ hoc ibi
eſt. Galliæ quoq; ſuum genus farris dedere: qđ illic brāce uocāt: apud nos ſandalā nitidiſſimi grani. Et alia
differētia eſt: q; fere quaternis libris plus reddit panis: q̄ far aliud. Populū Ro. farre tantū e frumēto. ccc. an/
nis uſum Verrius tradidit. Tritici genera plura quæ fecere gētes. italico nullū equidē cōparauerim cādore:
ac pōdere: quo maxime decerniť. Mōtanis modo cōparetur italiæ agris externū. in quo pricipatum tenuit
boœtia: deide ſicilia: mox africa. Tertiū pōdus erat thracio ſyrioq;: deide ægyptio: athletarū cū decreto: quo
rū capacitas iumētis ſimilis: quē dixius ordinē fecerat. Græcia & pōticū laudauit: qđ in italiā nō puenit. Ex uel tra/
omni eodē genere grani ptulit oreūtiū: & tragū dignes: & ſelinuntiū argumēto craſſiſſimi calami. itaq; pin conciō
gui ſolo hæc genera aſſignabat. Leuiſſimū & maxie mane: ſeu tenuiſſimi calami in hūidis ſeri iubebat: quo & tragū
nrā multo egeret alimēto. Hæ fuere ſniæ Alex. magno regnāte: cū clariſſima fuit græcia atq; in toto terrarū & ſelior
orbe potētiſſima: ita tamē: ut ante mortē eius annis fere centū quadragintaquinq; Sophocles poeta in fabu minum
la Triptolemo frumentum italicum ante cuncta laudauerit: ad uerbum tranſlata ſententia.

Et fortunatam Italiam frumento caneſcere candido.

Quæ laus peculiaris hodie italico eſt. Quo magis admiror poſteros græcorū nullā mentionē huius feciſſe
frumenti. Nūc ex iis generibus: quæ Romā iuehunť leuiſſimū eſt gallicū: atq; e cherōneſo aduectū: quippe
nō excedūt in modiū uicenas libras: ſiquis granū ipſum pōderet. Adiicit ſardiū ſex libras: alexādrinū & tri/
entes. Hoc eſt & ſiculi pōdus. Boeticū totam librā addit: africū & dodrātes. In trāſpadana Italia ſcio uicenas
quinas libras farris modios pēdere. Circa cluſium & ſenas. Lex naturæ certa eſt in quocunq; genere r pane
militari: tertia portio ad grani pōdus accedat. Sicut optimū eſſe frumentū: qđ ipactū congiū aq̄ capiat. Qui
buſdā generibus p ſe pōdus: ſicut balearico: modio tritici: panis pondo. xxx. reddit. Quibuſdā in pmixtis:
ut cyprio: & Alexādrino. xx. prope libras nō excedētibus. Cypriū fuſcum eſt: panē nigrū facit. itaq; miſceť
alexandrinū candidū redduntq;. xxv. pōdo. Thebaicū libras adiicit. Marina aqua ſubigi: qđ pleriq; mariti/
mis in locis faciunt occaſiōe lucrādi ſalis: uiliſſimū. Nō alia de cauſa oportuniora morbis corpora exiſtunt.
Galliæ & hiſpaniæ frumēto in potū reſoluto: qbus diximus generibus: ſpuma ita cōcreta pro fermēto utū/
tur: Qua de cauſa leuior illis: q̄ cæteris panis eſt. Differētia eſt & calami. Craſſior qppe melioris eſt generis.
Plurimis tunicis thraciū triticū ueſtitur ob nimia frigora illi plagæ exquiſitū. Eadē cauſa & trimeſtria iue/
nit detinētibus terras niuibus: qđ tertio fere ſatum mēſe: ut in reliquo orbe metiť. Totis hoc alpibus notū:
& hyemalibus puintiis. Nullū hoc frumēto lætius. Vnicalamū p̄terea: nec uſq; capax: ſeriturq; nō niſi tēui
terra. Eſt & bimeſtre circa thracium ſinum: qđ. xl. die quo ſatū eſt matureſcit: mirūq; nulli frumento plus
eſſe ponderis: & furfuribus carere. Vtitur eo & ſicilia: & achaia: mōtoſis utraq; partibus. Euboea quoq; cir
ca cariſtum. In tātum fallitur Columella: q ne trimeſtris qdem propriū genus exiſtimauerit eſſe: cū ſit anti
quiſſimū. Græci trimenō uocant. Tradunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri: ut ſingula ſpicas no/
ſtras æquent. Primū ex omnibus frumētis ſeritur hordeū. Dabimus & dies ferendi cuiq; generi natura ſin
gulorū expoſita. Hordeum indis ſatiuum & ſilueſtre: ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidē maxi
me oriza gaudent: ex qua ptiſanā conficiunt: quā relinqui mortales ex hordeo. Orizæ qdem folia carnoſa:
porro ſimilia: ſed latiora: Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix gēmeæ rotunditatis. Antiquiſſimū in ci uel gra/
bis hordeū: ſicut athenienſiū ritu: Menandro auctore apparet: & gladiatorū cognomine: qui hordearii uo/ num he
cabantur. Polentam quoq; græci nō aliunde præferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci perfuſum aqua hor minæ
deum ſiccant nocte una: ac poſtero die frigunt: deinde mollis frangunt. Sunt qui uehemētius toſtum rur/
ſus exigua aqua aſpergāt: ſiccentq; priuſquā molant. Alii uero uirētibus ſpicis: decuſſum hordeum recens
purgāt: madidumq; in pila tundunt: atq; in corbibus eluunt: ac ſiccatum ſole: rurſus tundunt: & purgatū
molunt. Quocunq; autē genere præparato: uicenis hordei libris: ternas ſeminis lini: & coriādri: ſelibras: ſa
liſq; acetabulo: torrentes ante oīa miſcent in mola. Qui diutius uolunt ſeruare: cū polline: ac furfuribus ſu
is cōdunt nouis fictilibus. Italia ſine perfuſione toſtum in ſubtilē formā molit: iiſdem additis: atq; etiā mi/
lio. Pane ex hordeo antiquis uſitatum uita dānauit: quadrupedūq; tradidit refectibus. Priſanæ īde uſus ua
lidiſſimus: ſaluberrimuſq; tantopere probať. Vnum laudibus eius uolumen dicauit Hippocrates clariſſi/
mus medicinæ ſcientiæ. Ptiſanæ bonitas præcipua uticēſi. In ægypto uero ea eſt: quæ fit ex hordeo cui ſunt

bini anguli. In bœotia & africa genus: ex quo fiat hordei: glabrum appellat Turranius. Idem olyram & ory
zam eandem eſſe exiſtimat. Ptiſanæ cōficiendæ uulgata ratio eſt. Simili modo ex tritici ſemine tragū fit in
cāpania tātū & ægypto. Amylū uero ex omni tritico ac ſiligine. Sed optimū ex trimeſtri. Inuētio eius chio
īſulæ debeť: & hodie laudatiſſimū inde eſt: appellatū ab eo φ ſine mola fiat. Proximū trimeſtri: qđ eſt mini
me pōderoſo tritico. Madeſcit dulci aqua in ligneis uaſis: ita ut integať: īq́nquies in die mutata. Melius ſi &
in nocte: ita ut miſceať pariter: emolitū priuſq̃ q̄ aceſcat. Linteoq; aut ſportis ſiccatū: tegulæ īfunditur illi
ræ fermēto: atq; ita in ſole denſať. Poſt chium maxime laudať creticū: mox ægyptiū. Probať aūt leuitate: &
læuore: atq; ut recens ſit. Iam & Catōis dictu. Apud nos hordei farina ad medēdū utunť. Mirumq; in uſu
iumētoꝝ: ignibus durato: ac poſtea emollito: offiſq; humana manu dimiſſis in aluū maiores uires toroſq;
corporis fieri. Spicæ quædā binos ordines habēt: q̄dā plures uſq; ad ſenos. Grano ipſi aliquot differētiæ: lō
gius: leuiuſq;: aut breuius: aut rotundius: cādidius: nigrius: uel cui purpura eſt. Vltimo ad polētā cōtra tem
peſtates cādido maxia īfirmitas. Hordeum frugū oīum molliſſimum eſt: ſeri nō ualet: niſi in ſicca & ſoluta
terra: ac niſi læta palea: ex optimis. Stramento uero eius nullū cōparatur. Hordeū ex omni frumento mini
me calamitoſum: qa tollitur añtequā triticum occupet rubigo. Itaq; ſapientes agricolæ triticū cibariis tan
tum ſerunt. Hordeum ſarculo ſeri dicunt: ꝑpterea celerrime reddit: fertiliſſimumq;. Quod in hiſpania: &
Carthagine Aprili menſe collectū eſt: hoc ſeritur eodē menſe in celtiberia: eodemq; anno bis naſcitur. Ra
pitur omne a prima ſtatim maturitate: feſtinātius q̄ cætera. Fragili.n. ſtipula: & tenuiſſima palea granū con
tinetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt: ſi non exacta maturitate tollatur.

Non oia frumēti genera ubiq; naſci: & de reliquis in oriente generibus. CA. VIII.

FRumenti genera nō eadē ubiq;: neq; ubi eadem ſunt iiſdem noībus. Vulgatiſſima: far: qđ adoreū
ueteres appellauere: ſiligo: triticum. Hæc plurimis terris cōmunia. Arinca galliæ propria: copio
ſa & italiæ eſt. In ægypto autem: ac ſyria: ciliciaq;: & aſia: ac græciæ parte: peculiares zea: olyra: ty
phe. Aegyptus ſimilaginē cōficit e tritico ſuo nequaq̄ italicæ parem. Qui zea utuntur: non habēt
uel hēt far. Eſt & hæc italiæ: in campania maxime: ſemēq; appellatur. Hoc debet nomē res præclara ut mox doce
bimus. Propter quā Homerus ζειδωρος ἀρουρα dixit. Non ut arbitranť aliq: quoniā uitā dōaret. Amy
lum quoq; ex ea fit: priore craſſius. Hæc ſola differētia eſt. Ex omni genere duriſſimū far: & cōtra hyemes
1. firmiſſimū. Patiť frigidiſſimos locos: & minus ſubactos: uel æſtuoſos: ſitienteſq;: primus antiq; latio cibus
magno argumēto in adoreæ donis: ſicuti diximus. Pulte aūt nō pane lōgo tpe uixiſſe Romāos manifeſtū.
Quoniā īde & pulmētaria hodieq; dicūť. Et Ennius antiqſſimus uates obſidiōis famē deſcribēs offam eri
puiſſe plorātibus liberis patres cōmemorat. Et hodie ſacra priſca: atq; nataliū pulte fritilla cōficiunť. uide
turq; tam puls ignota græciæ fuiſſe: q̄ italiæ polenta. Tritici ſemine auidius nullū eſt: nec quo plus alimēti
trahat. Siliginē dixerim ꝓprie tritici delicias: cādor eſt: & ſine uirtute: & ſine pōdere: cōueniēs humidis tra
ctibus: quales italiæ ſunt: & galliæ comatæ. Sed & tranſalpes in allobrogū tantū aruenorūq; agro pertinax.
In cæteris ibi ꝑtibus biēnio: in triticū tranſit. Remediū: ut grauiſſima quæq; grana eius ſerantur.

De piſtoriis: & molitura: & farina. CA. IX.

ESiligine lautiſſimus panis. piſtrinarumq; opera laudatiſſima. Præcellit in italia: ſi campana piſis
natæ miſceatur. Rufior illa: at piſana candidior: ponderoſior uero cretacea. Iuſtum eſt e grano
campanæ: quā uocant caſtratā: e modio redire ſextarios quattuor ſiliginis. Vel e gregali ſine ca
ſtratura: ſextarios quinq;. Præterea floris ſemodiū. Et cibarii: quod ſecundariū uocāt: ſextarios
quattuor. Furfuris ſextarios totidē. E piſana aūt ſiliginis ſextarios quinq;. Cætera paria ſunt. Cluſina aren
tinaq; etiānum ſextarios ſiliginis aſſumūt: in reliquis pares. Si uero pollinē facere libeat. xvi. pondo panis
uel ad redeunt. Et cibarii tria. Furfurū ſemodiū. Molæ diſcrimine hoc cōſtat. Nam quæ ſicca molunť: plus fariæ
ſciunt reddūt. Quæ ſalſa aqua ſparſa: cādidiorē medullā: ueꝝ plus retinēt in furfure. Farinā a farre dictā noie ipo
apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxii. libras panis reddit. Italicæ duabus: tribus ue amplius: in ar
topticio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras: in quocunq; genere.

De ſimilagine & ſiligine: & de aliis generibus: & de piſtura. CA. X.

SImilago ex tritico fit laudatiſſima. Ex africo iuſtum ē e modiis redire ſemodios: & pollinis ſex
tarios quinq;. Ita enim appellant in tritico: quod florē in ſiligine. Hoc ærariæ officinæ charta
riæq; utuntur. Præterea ſecundarii ſextarios quattuor: Furfuriſq; tantundem. Panes uero e mo
dio ſimilaginis. cxxii. E floris modio. cxvii. Preciū huic ānona media in modio farinæ. xl. aſſes.
uel polli Similagini caſtratæ octonis aſſibus amplius. Siligini caſtratæ duplum. Eſt & alia diſtictio. Similago. l. pol
nem lin autē. xvii. pondo panis reddere uiſa tritici. xxx. cum triente: & ſecundarii panis quinas ſelibras: totidem
cibarii: & furfurum ſextarios ſex. Siligo nunq̄ matureſcit pariter: nec ulla ſegetum minus dilationē patiť
propter teneritatē. Iiſq; quæ maturuere protinus granum dimittentibus: ſed minus q̄ cætera frumenta in
ſtipula periclitatur: quoniā ſemper rectam habet ſpicam: nec rorem cōtinet: qui rubiginē faciat. Ex arinca
dulciſſimus panis: ipſa ſpiſſior: q̄ far: & maior: ſpica eadem: & ponderoſior. Raro modius grani non. xvi. li
bras implet. Exteritur in græcia difficulter. ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim eſt: quam uo
cat olyram. Eadem in ægypto facilis: fertiliſq;. far ſine ariſta eſt. Item ſiligo excepta ea: quæ laconica appella
tur. Adiiciuntur iis genera: bromos: ſiligo exceptitia: & tragos: externa omnia: ab oriente inuecta: orizæ ſi
milia. Tiphe & ipſa eiuſdem generis: ex qua fit in noſtro orbe oriza. Apud græcos eſt & ἀθηα. Traduntq; eā
ac triphen: cum ſint degeneres: redire ad frumentū: ſi piſtæ ſerantur: nec protinus: ſed tertio anno. Tritico
nihil eſt fertilius. Hoc enim natura ei tribuit: quoniam eo maxime alat hominem. Vtpote cum e modio ſi
ſit aptum ſolum: quale in bizantio africæ campo: centeni quinquageni modii reddantur. Miſit ex eo loco

Diuo auguſto procurator eius ex uno grano uix credibile dictu quadringenta paucis minus germina. Ex/
tantq; de ea re epiſtolæ. Miſit & Neroni ſimiliter. cccxl. ſtipulas ex uno grano. Cum centeſimo quidem &
leontini ſiciliæ campi fundunt. Aliiq;: & toto betica: & in primis ægyptus. Fertiliſſima tritici genera: ramo
ſum: aut quod centigranum uocant. Inuentus eſt iam & ſcapus unus centum fabis onuſtus. Aeſtiua frumē
ta diximus ſiſamam: milium: panicum. Siſama ab indis uenit: ex ea & oleum conficiunt. Color eius candi/
dus: Huic ſimile eſt in aſia græciaq; eriſimum: idemq; erat: niſi pinguius eſſet: quod apud nos uocant irio/
nem: medicaminibus annumerādum potiuſquā frugibus. Eiuſdem naturæ & horminum a græcis dictū:
ſi. cymino ſimile: ſeriturq; cum ſiſama hoc & irione. Nullum animal ueſcitur uirentibus. Piſtura non om
nium facilis. Quippe & hetruria ſpicam farris toſti piſente pilo præferrato: fiſtula ferrata: & ſtella intus den
ticulata: ut niſi intenti piſant: concidantur grana: ferroq; frangātur. Maior pars italiæ ruido utitur pilo: ro/
tis etiam: quas aqua uerſet obiter: & molat. De ipſa ratione piſendi Magonis proponetur ſententia. Triticū
ante perfundi aqua multa iubet: poſtea euelli. deinde ſole ſiccatum: pila repeti. Simili modo hordeum. Hu
ius ſextarios. xx. ſpargi duobus ſextariis aquæ. Lentem torrere prius: deinde cū furfuribus leuiter piſi. Aut
addito in ſextarios. xx. lateris crudi fruſto: & harenæ ſemodio. Eruiliam iiſdem modis quibus lentem. Si/
ſamam in calida maceratam exporrigi. Deinde confricari: frigidæ immergi: ut paleæ fluctuēt: iterumq; ex
porrigi in ſole ſuper lintea. Quod niſi feſtinato peragatur: lurido colore muceſcere. Et ipſa autē quæ eua/
luantur: uariam piſturarum rationem habent. Acus uocatur: cum per ſe piſitur. Spica tātum aurificum ad
uſus. Si uero in area teritur: cum ſtipula: palea: ut maiore in terrarum parte: ad pabula iumentorum. Milii
& panici: & ſiſamæ: appludam uocant purgamenta: alibi aliis nominibus. Milio campāia gaudet præcipue:
pultemq; candidam ex eo facit. Fit & panis prædulcis. Sarmatarum quoq; gentes hac maxime pulte alun/
tur: & cruda etiam farina equino lacte: uel ſanguine e cruris uenis admixto. Aethiopes non aliam frugem
quam milii hordeiq; nouere. Panico & galliæ quædam præcipue aquitania utitur. Sed circumpadana ita/
lia addita faba: ſine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum. Cætero æſtiua
frumenta riguis magis etiam quā imbribus gaudent. Milium & panicum aquis minime: cum in folia exe/
unt. Vetant ea inter uites: arboreſq; frugiferas ſeri: terram emacrari hoc ſatu exiſtimantes.

De fermentis: & panis faciendi ratione: & genera: & quando primum piſtores Romæ: & de cribris: & ali
ca. CA. XI.

Milii præcipuus ad fermenta uſus e muſto ſubacti in annuum tempus. Simile fit ex tritici ipſius
furfuribus minutis & optimis: e muſto albo triduo maturato ſubactis: ac ſole ſiccatis. Inde pa/
ſtillos in pane faciendo dilutos: cum ſimilagine ſeminis ferue faciunt: atq; ita farinæ miſcent: ſic
optimū panē fieri arbitrantes. Græci in binos ſemodios farinæ ſatis eſſe beſſes fermenti conſti/
tuere. Et hæc quidē genera uindemiis tantum fiunt. Quo libeat uero tēpore ex aqua hordeoq; bilibres of/
fæ feruenti foco: uel fictili patina torrentur cinere: & carbone: uſq; dum rubeant. Poſtea operiūtur in uaſis
donec aceſcant: hinc fermentū diluitur. Cum fieret autem panis hordeaceus eruiliæ: aut cicerulæ farinæ ip uel erui
ſæ admixtione fermentabantur. Iuſtumq; erat duæ libræ in quinq; ſemodios. Nunc fermentum fit ex ipſa uel cicer
farina: quæ ſubigitur: prius q̄ addatur ſal: ad pultis modū decocta: & relicta donec aceſcat. Vulgo uero nec culæ
ſufferuere faciunt: ſed tantū pridie aſſeruata materia utunť. Palāq; natura eſt acore fermentari: ſicut & uali
diora eſſe corpora: quæ fermētato pane aluntur. Quippe cū apud ueteres pōderoſiſſimo cuiq;: præcipua tri
tico ſalubritas perhibita ſit. Panis ipſius uaria genera proſequi ſuperuacuū uideť. Alias ab obſoniis appella
ri: ut oſtrearii. Alias a delitiis ut artolagani. Alias a feſtinatione ut ſpeuſici. Necnon a coquēdi ratione ut fur uel arto
nacei: uel artopteſii: aut in clibanis cocti: non pridem etiam e parthis aduecto: quem alii aquaticum uocant: pticii
quoniam aqua trahitur a tenui: & ſpongioſa inanitate: alii parthicum. Summa laus ſiliginis bōitate: & cri
bri tenuitate conſtat. Quidam ex ouis: aut lacte ſubigūt. Butyro uero gentes etiam pacatæ ad operis piſto/
rii genera tranſeunte cura. Durat ſua piceno in panis inuentione gratia: ex alicæ materia: cum nouē diebus
macerata: decimo ad ſpeciem tracta: & ſubacta uuæ paſſæ ſucco eſt. Ibi poſtea in furnis ollis idita: quæ rum
pantur ibi torrent. Neq; eſt ex eo cibus niſi madefacto: quod fit lacte maxime mulſo. Piſtores romæ nō fue
runt ad perſicum uſq; bellum: annis ab urbe condita ſuper quingētos octoginta. Ipſi panes faciebant quiri
tes: mulierumq; id opus erat: ſicut etiam nunc in plurimis gentium. Artopteſiam plautus appellat in fabu/ uel arto
la: quam aulularīam ſcripſit. Magna ob id concertatione eruditorum: an is uerſus poetæ ſit illius: certumq; ptam
ſit Attei Capitonis ſententia. Toſtum panem lautioribus coquere ſolitos: piſtoreſq; tantum eos: qui far pi/
ſebant: nominatos. Nec cocos uero habebant in ſeruitiis: eoſq; ex macello conducebant. Cribrorum gene/
ra galliæ ſetis equorum inuenere: hiſpaniæ lino excuſſiora & pollinaria: ægyptus e papyro atq; iunco. Sed
inter hæc dicatur prima & alicæ ratio: præſtantiſſimæ ſaluberrimæq;: quæ palma frugum indubitāter ita
liam contingit. Fit ſine dubio & in ægypto: ſed admodū ſpernenda. In Italia uero pluribus locis: ſicut uero
nenſi piſanoq; agro. In campania tamen laudatiſſimus campus eſt: montibus ſubiacet nimboſis totis qui/
dem. xl. millia paſſ. planicie. Gratia terræ eius (ut protinus ſoli natura dicatur) puluerea ſumma: inferior bi
bula: & pumicis fiſtulans uice. Montium quoq; culpa in bonū cedit. Crebros. n. imbres percolat: atq; tran/
ſmittit: nec dilui: aut madere uoluit propter facilitatem culturæ. Eadem acceptum humorem nullis fonti
bus reddit: ſed temperat: & concoquens intra ſe uice ſuſi continet. Seritur toto anno: panico ſemel: bis far/
re. Et tamen uere: ſegetes quæ interquieuere: fundunt roſam: odoratiorem ſatiua: adeo terra non ceſſat pa
rere. Vnde uulgo dictum: plus apud campanos unguenti: q̄ apud cæteros olei fieri. Quantum autem uni/
uerſas terras campus circūcampanus antecedit: tantum ipſum pars eius: quæ laboriæ uocātur: quem phle/
græum græci appellant. Finiuntur laboriæ uia ab utroq; latere conſulari: quæ a puteolis: & quæ a cumis

capuam ducit. Alica fit e zea: quam ſemen appellauimus. Tunditur granum eius in piſa lignea. Nam lapi/
dis duricia conteritur. Nobiliusq; ut notū eſt pilo uinctorū penali opera. Primori ineſt pyxis ferrea: excuſſis
inde tunicis. Iteꝝ iiſdem armamētis nudata concidit̄ medulla. Ita fiunt alicæ tria genera: minimū: ac ſecun
darium: grādiſſimū uero apheremam appellant. Nondū habent candorē ſuum: quo præcellunt. Iam tamen
alexandrinæ præferunt̄. Poſtea miꝝ dictu: admiſcet̄ creta: quæ tranſit in corpus: coloreq; & teneritatē af/
fert. Inuenit̄ hæc inter puteolos & neapolī: in colle leucogeo appellato. Extatq; Diui Auguſti decretū: quo
anno ad uicena milia neapolitāis pro eo nūc rari iuſſit e fiſco ſuo: coloniā deducēs capuā. Adiecitq; cauſam
afferēdu quoniā negaſſent cāpani alicā cōfici ſine eo metallo poſſe. In eodē reperit̄ & ſulphur. Emicātq; fon
uel detenerunt tes araxi oculoꝝ claritati: & uulneꝝ medicinæ: dentiūq; firmitati. Alica adulterina fit maxie e zea: q̄ in afri
ca degenerat. Latiores eius ſpicæ: nigrioreſq;: & breui ſtipula. piſunt cū harena: & ſic quoq; difficulter cōte/
runt utriculos: fitq; dimidia modii mēſura. Poſteaq; gypſi pars q̄rta inſpergit̄: atq; ut cohæſerit: farinario
cribro ſubcernūt. Quæ in eo remāſit: exceptitia appellat̄: & grādiſſima eſt. Rurſus q̄ trāſit: arctiore cernit̄:
& ſecūdaria uocat̄. Item cribraria: q̄ ſimili modo in tertio remāſit cribro anguſtiſſimo: & tātū harēas trāſ/
mittēte. Alia ratio ubiq; adulterādi. Ex tritico cādidiſſima atq; grādiſſima eligūt grana: & ſemicocta in ol
lis: poſtea areſaciunt ſole ad initium: rurſuſq; leuiter aſperſa molis frangunt. Ex zea pulchrius quā ex triti/
co fit granum: quāuis id alicæ uitium ſit. Candorem autem ei pro creta: lactis incocti mixtura confert.

De leguminibus. CA. XII.

Sequitur natura legumināiter quæ: maximus honos fabæ. Quippe ex qua tentatus ſit ēt pāis.
Lomētū appellat̄ farina ea: aggrauaturq; pōdus illa & omni legumie. Iam uero & ꝑpulo uena
lis. Fabæ multiplex uſus: oium quadrupedū generi ꝓcipue hoi. Frumēto ēt miſcet̄ apud pleraſ/
q; gētes: & maxie panico: ſolida: ac delicatius fracta. Quin & priſco ritu fabacia ſuæ religiōis diis
in ſacro eſt: ꝓualēs pulmētarii cibo: & hebetare ſenſus exiſtimata: inſomnia quoq; facere. Ob hoc pythagori
ca ſnia dānata. Vel (ut alii tradidere) quoniā mortuoꝝ aiæ ſunt i ea. Qua de cauſa parētādo utiq; aſſumit̄.
Varro & ob hæc flaminē ea nō ueſci tradit: quoniā & in flore eius litteræ lugubres repiant̄. In eadē ꝑculia
ris religio. Nāq; fabā utiq; e frugibus referre mos eſt: auſpicii cāq; ideo referina appellat̄. Et auctionibus eā
uel refrina adhiberi lucroſum putāt. Sola certa frugū ēt exeſa replet̄ creſcēte luna. Aqua marina alia ue ſalſa nō ꝑco/
quit̄. Serit̄ ante uergiliaꝝ occaſum leguminū pria: ut antecedat hyemē. Virgilius ꝑ uer eā ſeri iubet circū/
padanæ italiæ ritu. Sed maior pars malūt fabalia maturæ ſatiōis q̄ trimeſtrē fructū eius. Nāq; ſiliquæ: cau
leſq; gratiſſimi ſunt pabulo pecori. Aquas in flore maxime cōcupiſcit: cū uero defloruit: exiguas deſiderat.
Solū in quo ſata eſt lætificat ſtercoris uice. Ideo circa macedoniā: theſſaliāq; cū florere icepit: uertunt arua.
Naſcit̄ & ſua ſpōte pleriſq; in locis: ſicut ſeptētrionalis oceani iſulis: quas ob id noſtri fabarias appellant. Itē
in mauritania ſilueſtris paſſim: ſed ꝑdura: & quæ percoq nō poſſit. Naſcit̄ & in ægypto ſpinoſo caule. Qua
de cauſa crocodilli oculis timētes refugiūt. Lōgitudo ſcapo quattuor cubitoꝝ eſt. Ampliſſima craſſitudo
digiti: octona genicula habet: moli calamo. Simile caput papaueri: colore roſeo. In eo fabæ nō ſupra tricēas.
Folia ampla. Fructus ipſe amarus & odore: ſed radix ꝑ quā lauta: incolaꝝ cibis: cruda: & oino deco/
uel cibus cta. Harūdinū radicibus ſimilis. Naſcit̄ & in ſyria ciliciaq; & in thorone chalcidis lacu. Et leguminibus aūt.
nouēbri ſeruāt̄ lens: & in græcia piſum. Lens amat ſolū tēue magis q̄ pingue: cælū utiq; ſiccū. Duo genera
eius in ægypto: alteꝝ rotūdius: nigriuſq;: alteꝝ ſua figura. Vnde uario uſu trāſlatū eſt in lēticulas nomē. In
uenio apud auctores æquanimitatē fieri ueſcētibus ea. Piſum in apricis ſeri debet: frigoꝝ ipatientiſſimum:
Ideo in italia & in auſteriore cælo: nō niſi uerno tpe: terra facili: ac ſoluta. Ciceris natura eſt gigni cū ſalſila/
gine: ideo ſolū urit. Nec niſi madefactū pridie ſeri debet. Differētiæ plures: magnitudine: figura: colore: ſa/
pore. Eſt. n. arietino capiti ſimile: unde ita appellat̄. Albūq;: nigrūq; eſt: & colūbinū: qđ alii ueneriū uocāt: can
didū: rotundū: leue. Arietino minus: qđ religio peruigiliis adhibet. Eſt & cicercula minuti ciceris: inæqua
lis angulos habens ueluti piſum. Dulciſſimū aūt id: qđ eruo ſimilimū: firmiuſq;: qđ nigꝝ: & ruffum: q̄ qđ
albū. Siliquæ rotūdæ ciceri: cæteriſq; leguminū lōgæ: & ad figurā feminis latæ. Piſo cilindraciæ. Faſioloꝝ
cū ipſis mandunt̄ granis. Serere eos qua uelis terra licet: ab idibus Octobris in Calē. Nouēbris. Legumina
cū matureſcere cœperint rapiēda ſunt: quoniā cito exiliūt: latētq; cū decidere ſicut & lupinum.

De rapis: & napis amiterninis. CA. XIII.

QVāq̄ prius dixiſſe cōueniat de rapis: in tranſcurſu eas attigere noſtri: paulo diligentius græci: & ip
ſi tamen iter hortenſia. Si iuſtus ordo fiat: a frumēto protinus: aut certe faba dicēdis: Quādo alii
præſtātior uſus ab iis nō eſt. Ante oia nāq; cunctis animalibus naſcunt̄: nec in nouiſſimis. Satiant
ruris alitū quoq; genera: magiſq; ſi decoquant̄ aqua. Quadrupedes & frōde eaꝝ gaudēt. Et ho/
uel rapiciorum minū nō minore rapacioꝝ ſuis horis gratia: q̄ cimaꝝ. Flaccidoꝝ quoq;: & in horreis enecatoꝝ: uel maiore
q̄ uirentiū. Ipſa uero durāt & in ſua terra ſeruata. Et poſt a paſſo pene ad alium prouētū: fameq; ſentiri pro/
hibent: a uino: atq; meſſe tertius hic tranſpadanis fructus. Terrā nō moroſe eligit: pene ubi nihil aliud ſeri
poſſit. Nebulis: & pruinis: ac frigore ultro aluntur: amplitudine mirabili. Vidi. xl. libras excedētia. In cibis
quidem noſtris pluribus modis commendantur: durantq; ad alia ſinapis acrimonia domita: etiam colori/
bus picta: præter ſuū: ſex aliis: purpureo quoq;: neq; aliud in cibis tingui decet. Genera eoꝝ græci duo pria
fecere: maſculinū fœminumq;: & ea ſerēdi modo: ex eodē ſemine. Denſiore. n. ſatu maſculeſcere: item i ter
ra difficili. Semē præſtātius quo ſubtilius. Spēs uero oium tres. Aut. n. in latitudinē fundi: aut in rotundi/
tatem globari. Tertiā ſpeciē ſilueſtrē appellauere: in longitudinē radice procurrēte: rhaphani ſimilitudine:
& folio anguloſo ſcabroq;: ſucco acri. Qui circa meſſē exceptus: oculos purgat: medeturq; caligini: admix/
to lacte mulieꝝ. Frigore dulciora fieri exiſtimātur & grandiora. Tepore in folia exeunt. Palma in nurſino

agro naſcentibus. Taxatio in libras ſeſtertii ſinguli:& in penuria bini. Proxia ſalgido napis. Napi uero am-
terminuſq; eadem fere natura:gaudent & q[illegible]e frigidis. Serunt & ante Calend. martias: in iugero ſextarii
quattuor. Diligentiores [illegible]nto ſul[illegible]o napū ſeri iubent:rapā quarto:utroq; ſtercorato. Rapa leniora fieri [illegible] pa-
lea ſeminentur. Serere nudum uolunt:præcantē ſibi & u[illegible] ſerere ſe. Satus utriq; generi iuſtus iter duo-
rum numinum dies f[illegible]los Neptunni atque uulcani. F[illegible] ſubtili obſeruatione: [illegible] luna:proceden-
te hyeme:nix prima cecidente: [illegible] otidem numinum die intra prædictum temporis ſpatium ſerantur:mire
prouenire. Seruntur & uere in calidis atq; humidis.

De lupino. CA. XIIII.

LVpino eſt uſus proximus:cū ſit & hoī:& [illegible]drupedū generi ungulas habētī cōmunis. Remediū
eius ne metentes fug[illegible]t exiliendo: [illegible]t ab imbre tol[illegible]t. Nec ul[illegible] uſi quæ ſerunt: natura aſſenſu ter-
ræ mirabilior ex. Primū oium [illegible] ſole quotidie c[illegible]git:horaſq; agricolis ēt nubilo demōſtrat:
[illegible] et prætera floret: Terrā amat terraq; opiri nō u[illegible]t. Et unū hoc ſerit non aratro: ubi fuerit ma-
xime ſabul[illegible]:& ſicca:atq; ēt harenoſa. Coli utiq; nō uult. Tellurē adeo amat:ut quāuis frutecto ſolo conie-
ctum inter folia uepreſq; ad terrā tamē radice pueniat. Pingueſcere hoc ſatu arua uineaſq; dixius. Itaq; adeo
nō eget fimo:ut optimi uicē repreſentet. Nihil aliud nullo ipendio cō[illegible]ut quod ne ſerendi qdem gratia
opus ſit:afferre. protinus ſerit ex aruo. Ac ne ſpargi qdem poſtulat:decidens ſpōte. Primūq; oi[illegible]m ſerit: no-
uiſſimū tol[illegible]t. Vtrunq; ſeptēbri fere menſe:quia ſi nō anteceſſerit hyemē frigoribus obnoxium eſt. impu-
ne prætera iacet:uel derelictū ētſi nō protinus ſecuti obruāt imbres:ab oībus animalibus amaritudie ſua
tutum. Plerūq; tamen leui ſulco īregunt. Ex de[illegible]iore terra:rubricam maxime amat. Ad hāc alendā poſt ter-
tium florē uerti debet:in ſabulo poſt ſecūdum. Cretoſa tantum limoſaq; odit:& in iis nō pueniit. Macera-
tum calida aqua:homini in cibo eſt. Nam bouē unū modii ſinguli ſatiāt:ualidūq; pſtant. Quādo ēt ipoſitū
puerorū uentribus pro remedio eſt. Condi in fumo maxime cōuenit:quoniā in humido uermiculi umbili-
cum eius in ſterilitatē caſtrāt. Si depaſtū ſit in fronde:inarari ptinus ſolum opus eſt.

De uitia & eruo. CA. XV.

ET uitia pingueſcit arua:nec ipſa agricolis operoſa:uno ſulco ſata:nō ſarrit:non ſtercoratur: nec
[illegible]liud q̄ deoccat. Satiōis eius tria tpa. Circa occaſum arcturi:ut decembri menſe paſcat. Tunc op-
time ſeritur in ſemen. Aeq; namq; fert depaſta. Secunda ſatio m[illegible]e I[illegible]uarii eſt:nouiſſima mar-
tio: ac tum ad frondem ut[illegible]a. Siccitatem ex omnibus [illegible]untur:maxime amat:nō aſp-
natur etiam umbroſa. Ex ſemie eius ſi lecta matura eſt pale[illegible]ris præfertur. Vitibus præripit ſuccum:
langueſcuntq; ſi in arbuſti[illegible]ec erui ope[illegible]ra eſt. Hoc am[illegible].quam ui[illegible]rucatur: & ipſum
medicaminis uim obtine[illegible]. Quippe per e[illegible] D[illegible]m Auguſtum eu[illegible]iſto[illegible] ipſius memoria ex-
tat. S[illegible]unt [illegible]ngulis boum fugi[illegible] modii [illegible]. Martio menſe ſatum:noxium [illegible]e bubus aiunt. Item
autumno grauedinoſum. Innoxium autem fie[illegible] primo uere ſatum.

De fœnogræco:& farragine:& de ocino:& medica:& cytiſo. CA. XVI.

ET ſicilia hoc eſt fœnogræcum ſcarificatiōe ſeritur:nō [illegible]iore quattuor digitorū ſulco: quantoq;
peius tractatur:tanto pueniit meli[illegible]. Ratum dictu:eſſe aliquid:cui proſ[illegible]t negligētia. Id a[illegible]temr
quod ſecale atq; farrago appellatur:occari tantum deſiderat. Secale taurini ſub alpibus aſiā uo-
cant teterrimum:i & tantum ad arcendam famem utile. fœcunda ſed gracili ſtipula:nigritia tri-
ſtic:ſed pondere præcipuum. Admiſcetur huic far:ut m[illegible]t amaritudinem eius:& tamen ſic quoq; ingra-
tiſſimum u[illegible] eſt. Naſcitur qualicunq; ſolo:cum centeſimo grano. Ipſumq; pro letamine eſt. Farrago ex
recrementis farris prædenſa ſeritur: admixta aliquando & uitia. Eadem aliquando in africa fit ex hordeo.
Omnia hæc pabularia. Degenerantq; ex leguminibus:quæ uocatur craccain tantum columbis grata: ut
paſtas ea neg[illegible]nt il[illegible]us loci f[illegible]g[illegible]uas fieri. Apud antiquos erat pabuli genus:quod Cato ocinum uocat: quo
ſiſtebant al[illegible] bu[illegible]. Id erat e pabulis ſegete uiridi deſecta:antequam gelaret. Sura Manulius id aliter in-
terpretatu[illegible]:& tradit fabæ modios. x. uitiæ [illegible]uos:tantundem & eru[illegible]æ in [illegible]gero:autumno miſceri & ſeri fo-
litos. Melius & auena græca:cui non cadi[illegible] ſemen:admixt[illegible]. Hoc uoc[illegible]um oc[illegible]num: boumq; cauſa ſeri ſoli-
tum. Varro appe[illegible]a celeri[illegible]te [illegible]rouueniendi. Medica externa etiam græciæ ut a medis aduecta per bel-
la perſarum:[illegible]quæ Darius int[illegible]t. Sed uel in primis dicenda tanta dos eius:ut cu[illegible] uno ſatu: amplius quam
tricenis annis du[illegible]et. S[illegible]ilis eſt t[illegible]fo io caule:f[illegible]q;:genicul[illegible]ta:quicq[illegible]id in caule a[illegible]urgit in folia contra-
hitur. Vnum de ea & cyti[illegible]o [illegible]olu[illegible] en Amphilochus fecit confuſ[illegible]m. So[illegible]m in quo feratur:elapidatū pur-
gatumq;. Subigitur a[illegible]no:mox aratum & occaru[illegible]r crate iterum & tertio: quinis diebus in-
terpoſitis & fimo add[illegible]. P[illegible]cit autem [illegible]ccum:ſuc[illegible]oſum:ue[illegible]riguum:ita præparatum ſeritur menſe Ma-
io:a[illegible] obnoxia. [illegible]us eſt denſitate ſem[illegible]nis omnia occupari:internaſcenteſque herbas excludi. Id
præſtant in iugera n[illegible] ouendum ne aduratur:ter[illegible] aq; protinus integi debet. Si ſit humidum
ſolum:herboſum ue u[illegible] d[illegible]ſci[illegible]t in pratum. Ideo protinus al[illegible]tudine uncia[illegible] herbis omnibus libe- uel ſ ar-
randa eſtiman[illegible] po[illegible]us quam ſ[illegible]. Secat[illegible]r in[illegible]piens florere:& quotiens reflo[illegible]. Id fexies euenit per uis
annos:cum mi[illegible]m quater. I[illegible] ſemen [illegible]e prohibendum eſt:quia [illegible]bulum utilius eſt uſq; ad uel in
trimatum. Verno ſeri[illegible]bet[illegible]ber[illegible] cæte[illegible]s herbis:ad trimatum marris a[illegible]olo radi. Itaq; reliquæ herbæ aris
intereūt ſine ipſius da[illegible]no:p[illegible]opt[illegible]tudinem [illegible]dicum. Si [illegible]icerint herbæ: remedi[illegible]m unicum eſt: ara- uel radi
tio:ſæpius uertendo:d[illegible]ec omnes [illegible] ra[illegible]ices intereant. Dari nō ad ſatietatem debe[illegible]ne repellere ſangui- cis
nem neceſſe ſit:& uiridis utilior eſt. Areſcit [illegible]oſe:ac poſtremo in puluere[illegible] inu[illegible]lem extenuatur. De uel re-
cytiſo:cui & ipſi principatus datur in pabulis:affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum omnium na- plere
tura peragenda eſt:cuius in parte de uitiis quoq; dicatur. ſanguiſe

De uitiis frugũ:& re[illegible]ediis:& q̄d in quoq; terræ genere debeat ſeri. CA. XVII.

PRimũ oium frumẽti [illegible] ſta eſt:& hordeũ in eã degenerat:ſicut ipſa frumẽti fit iſtar. Quip/
pe cũ germãiæ pop[illegible] uitiũ [illegible] neq; alia pulte uiuãt. Soli maxie cæli q; humore hoc euẽit uitiũ. Se/
quẽte cãm habet ĩbecillitas ſeminis:cũ diutius retẽtũ eſt terra:prius q̄ erũpat. Eadẽ eſt ratio ſi ca/
rioſum fuit:cũ ſereret. Prima aũt ſtatim eruptiõe agnoſcit:ex quo apparet in radice eſſe cãm. Eſt
& aliud ex uicino auenæ uitiũ:cũ amplitudie ichoata granũ:ſed nõdũ matura:priuſq̄ roboret corpus afflã
tu noxio caſſum:& inane a ſpica euaneſcit quodã abortiuo. Venti aũt tribus tpibus nocẽt frumẽto: & hor
deo. In flore:aut ꝓtinus cũ defloruerit:uel matureſcere icipiẽtibus. Tũc.n.exinaniũt grana. Prioribus cau/
ſis naſci ꝓhibẽt. Nocet & ſol creber e nube. Naſcunt & uermiculi in radice:cũ ſemẽte ĩbribus ſecutis inclu
ſerit repẽtinus calor humorẽ. Gignunt & in grano:cum ſpicæ in pluuiis calor iſeruefcit. Eſt & cãtharis di/
ctus ſcarabeus puus frumẽta erodẽs. Oĩa ea aialia cũ cibo deficiũt. Oleũ:pix:adeps cõtraria ſeminibus. Ca/
uendũq; ne cõtacta eis tũc ſerant. Imber in herba u[illegible]lis tantũ. Florẽtibus aũt frumẽto & hordeo nocet. Le
guminibus inocuus:pterq̄ ciceri. Matureſcẽtia frumẽta ĩbre lædunt:& hordeũ magis. Naſcit & herba al/
uel alia ba:panico ſimilis:occupãs arua:pecori quoq; mortifera. Nã loliũ:& tribulũ & carduũ: lappãq; nõ minus q̄
rubũ:iret frugũ morbos potius q̄ iter ipſius terræ peſtes numerauerĩ. Cæleſte frug[illegible]ne:rũq; malũ nullo
uel q̄ ru minus noxiũ eſt rubigo. Frequẽtiſſima hæc in roſcido tractu:cõuallibuſq;:ac pfla[illegible]ũ nõ hab[illegible]bus. E diuer
bigo ſo carẽt ea uẽtoſa:& excelſa. Inter uitia ſegetũ & luxuria eſt:cũ onerata fertilitate ꝓcumbũt. Cõmune autẽ
oium ſatoꝝ uitiũ urica:etiã ciceris:cũ ſalſiliginẽ eius abluẽdo imber dulcius id facit. E[illegible] herba q̄ cicer ene/
cat:& eruũ circũligando ſe:uocatur orobãche. Triticum ſimili modo herba. Hordeum feſtuca quæ uoca/
tur ægilops. Lentem herba ſecuridaca:quam græci a ſimilitudine pelecinon uocant. Et hæ quidẽ comple/
uel ſecu xu necant. Circa Philippos autẽ ateramnum nominant in pingui ſolo herbam:qua faba necat:ea non nun
ricula quã in macro:cum udam quidam uentus afflauerit. Eræ granum min[illegible]um eſt in cortice aculeato. Cum
eſt in pane:celerrime uertigines facit. Aiuntq; in aſia & græcia balneatores:cũ uel[illegible]t turbam pellere: carbo
nibus id ſemen inicere. Naſcitur & phalang[illegible]us in eruo beſtiola aranei generis:ſi hyem[illegible] aquoſa fit. Limaces
naſcuntur in uitia:aliquando e terra cochleæ minutæ mirum immodum erodentes eam. Et morbi quidẽ
hi ſunt. Remedia eorum:quæcũq; pertinent ad herbas:in ſarculo:& cũ ſemẽ iactatur cinere. Quæ uero i ſe
mine & circa radicẽ conſiſtũt:præcedente cura cauent. Vino aũt ſemina perfuſ[illegible] minus ægrotare exiſtimãt
Virgilius nitro & amurca perſundi iubet fabã:ſic etiã grandeſcere ꝓmittit. Quida[illegible] uero ſi triduo ante ſa/
tum urina & aqua maceret:præcipue adoleſcere putãt. Ter qdem ſartã modiũ fractæ e modio ſolidæ red/
dere. Reliqua ſemina cupreſſi foliis tuſis ſi miſceant:non eſſe uermicu[illegible]is obnox[illegible]a:nec ſi interlunio ſerant.
Multi ad milii remedia:rubetã noctu aruo circunferri iubent:priuſquã ſ[illegible]rriat:defodiq; in medio iclusã
uaſe fictili. Ita nec paſſerem nec uermem nocere:ſed eruendã priuſq̄ metat:alioquin amarum fieri. Quin
& armo talpæ cõtacta ſemina uberiora eſſe. Democ[illegible]tus ſucco herbæ quæ appellatur aizoõ in tegulis na/
ſcens tabuliſeſſum latine ſeduꝫ aut digitel[illegible]ũ medicata ſeri iubet oĩa ſemina. Vulgo uero ſi dul/
cedo noceat:& uermes radicibus ĩhæreãt:remediũ eſt amurca pura:ac ſine ſ[illegible]e ſpargere:deinde ſarrire. Sĩ
in articulum ſeges ire cœperit:runcare:ne herbæ uincãt. Peſtem a milio:atq; panic[illegible]ſturnoꝝ paſerũ ue ag/
mina ſcio abigi herba:cuius nomẽ eſt ignotum:in quattuor ang[illegible]s ſ[illegible]getis defoſſa. [illegible]irũ di[illegible]u:ut oĩno nul
la auis intret. Mures abigunt cinere muſtellæ:uel fellis dil[illegible] ſe[illegible]e ſparſo:uel decoctarũ aqua. Sed re
dolet uirus aĩalium eorũ etiam in pane. Ob id felle bubulo ſemina attingi [illegible]us putant. Rubigo quidem
maxima ſegetũ peſtis:lauri ramis in aruo defixis:tranſit in eaꝝ folia ex aruis. Luxuria ſegetũ caſtigat dente
pecoris in herba duntaxat:& depaſtæ quidẽ uel ſæpius nullã in ſpica iniuriã ſen[illegible]nt. Retonſaꝝ uero etiã
ſemel omnino:certũ eſt granum longius fieri:ſed inane ca[illegible]umq; ac ſatum non naſci. Babylone tamen bis
ſecant:tertio depaſcunt:Alioquin folia tantum fierẽt: Sic quoq; cum q[illegible]ntodecimo fœnore meſſes reddit
exilitas ſoli Verum diligentioribus cũ centeſimo quinquageſ[illegible]mo. Neq; eſt c[illegible]a difficilis. Quã diutiſſime
aquari gaudẽt:ut præpinguis & denſa ubertas di[illegible]t. Lim[illegible]m autem non inuehũt euphrates:tigriſq; ſi/
cut in ægypto nilus. Nec terra ipſa herbas gignit. Vberta[illegible] tamen tantæ ſunt:ut ſequente anno:ſpõte reſti
bilis fiat ſeges:impreſſis ueſtigio ſeminibus. Quæ tanta ſoli d[illegible]ere[illegible]ia ammõet terræ genera in fruges de/
ſcribere. Igitur Catonis hæc ſentẽtia eſt. In ag[illegible]o craſſo & læto frumen[illegible] ſeri. Si uero nebuloſus ſit: idem
rhaphanũ:miliũ:panicũ in frigido & aquoſo prius ſer[illegible]dũ:poſtea in calido. I[illegible] ſolo ãt rubricoſo:uel pullo:
uel harẽoſo:ſi nõ ſit aquoſum[illegible]pinũ. In cretoſo & rubicoſo & aquoſiore agro:adoreũ. In ſicco & nõ her/
boſo:nec umbroſo triticũ. In ſolo ualido fabã. Viciã uero:q̄ minie aquoſo herbidoq;. Siliginẽ & triticu[illegible] ap
to loco edito:q ſole q̄ diutiſſime torreat. Lentẽ in frutecto:& rubicoſo:q nõ [illegible]it herbidus. Hordeũ in nouali:&
to loco edito:q ſole q̄ diutiſſime torreat.
& in agro qd̃ reſtibile poſſ[illegible]t fieri:trimeſtre:ubi ſemẽ[illegible]ẽ maturã facere nõ po[illegible]t:& cuius craſſ[illegible]tudo ſit reſtibi
lis. Subtilis & illa ſnia. Serẽda eſſe ea in tenuiore terra:q nõ m[illegible]to idigent ſucco:ut cyt[illegible]ſus & cicer: exceptis
leguminibus q̄ uelunt e terra:nõ ſubſecant. Vnde & legumina appel[illegible]ata:q a ita legunt. In pingui aũt q̄ cibi
ſunt maioris:ut olus:triticũ:ſiligo:linum. Sic ergo tenue ſolũ hordeo dabit:Mi[illegible]us enim alimẽti radix po/
ſcit. Leuior terra:denſior q; tritico. In loco humil[illegible] far adoreũ potius:q̄ triticũ ſeret. Temperato & triticũ &
hordeũ. Colles robuſtius:ſed minus reddũt triticũ. Far:& ſiligo:& cretoſum:& uliginoſum ſol[illegible] ſortiunt.

De prodigiis fru[illegible]:& arandi diſciplina:& uomerũ generibus. CA. XVIII.

EST & in frugibus oſtẽtũ. Semel [illegible] qd̃ eqdẽ iuenerim)accedit. P.[illegible]o.[illegible] Cornelio coſſ. quo anno
ſuperatus eſt Hãnibal. In arboribus.n.tũc nata produnt frumenta. Et quoniã de frugũ terræq;
generibus abunde diximus:nũc de arandi ratiõe dicemus:ante oĩa ægypti fœlicitate cõmemo/
rata. Nilus ibi coloni uice fungẽs euagari icipit(ut diximus)a ſolſtitio:aut noua luna: ac primo

lente:deinde uehemētius:q̄diu i leone ſol eſt. Mox pigreſcit:in uirginē tráſgreſſo:atq̄ i libra reſidet. Si.xii.
cubitos nō exceſſerit:fames certa ē:Nec mius ſi.xvi.exupauerit. Tāto.n.tardius decedit:quāto abūdātius
creuit:& ſemētē arcet. Vulgo credebaꝸ ab eius deceſſu ſerere ſolitos:mox ſues ipelleꝸ ueſtigiis ſemīa depri
mētes:& in madido ſolo credo antiqªus factitatum. Nūc quoq̄ nō multo grauiore opera:ſed tamen inara
ri certū ē:abiecta prius ſemīa i limo digreſſi amnis:hoc ē nouēbri mēſe icipiēte. poſtea pauci rūcāt:qđ bo/
taniſmō uocāt. Reliqua pſtnō niſi cū falce arua ui[illegible] it pauloante Calē.aprilis. Peragiꝸ āt meſſis mēſe maio:
ſtipula nūq̄ cubitali. Quippe ſabulū ſubeſt:grandiq̄ limo tātū cōtineꝸ. Excellētius i thebaidis regionibus Vel ex/
frumētū:q̄ paluſtribus ægyptiis. Similis rō:ſed fœlicitas maior:babyloniæ:ſeleuciæ euphrate:atq̄ tigri re curit
ſtagnātibus:quoniá ibi modus māu tēperaꝸ. Syria quoq̄ tenui ſulco arat:cū multifariā i italia octōi boues
ad ſingulos uomeres anhelent. In oī quidem parte culturæ:ſed in hac quidem maxime ualet oraculum il/
lud. Quid quæq̄ regio patiaꝸ. Vomerum plura genera. Culter uocatur prædenſam prius:quam præſcin/
datur terram ſecans:futuriſq̄ ſulcis ueſtigia præſcribens inciſuris:quas reſupinus in arando mordeat uo/
mer. Alterum genus eſt uulgare roſtratū uti uectis. Tertiū:in ſolo facili:nec toto porrectum dentali:ſed exi
gua cuſpide in roſtro latior. Hæc quarto generi:ſed exacutior in mucronem faſtigata:eodēq̄ gladio ſcin/ uel faſti
dens ſolum:& acie latꝛ[illegible] radices herbaꝝ ſecā[illegible]:non pridem inuentum in rhetia. Galliæ uero duas addide/ giata
runt rotulas:quod genus uocant plāmorati. Cuſpis effigiem palæ habet. Serunt ita non niſi culta terra: & uel plau
fere noua. Latitudo uomeris ceſpites uerſat. Semen ꝑrinus iniciūt. Crateſq̄ dentatas ſuptrahūt. Nec ſar/ morati
rienda ſunt hoc modo ſata:ſed porcellis binis terniſq̄ ſic arant. Vno iugo boū cēſeri anno:facili ſoli quadra Vel pro
gena iugera:difficilis tricenaꝛ iuſtum eſt. tellis

De temporibus arandi:& iunctione boum. CA. XIX. Vel pro ſellis

IN arando magnopere ſeruandū eſt Catonis oraculum. Quid ē primū? Agꝛ bene colere. Quid
ſecundum? Bene arare. Quid tertiū? ſtercorare. Sulco ne ares. Tēpeſtiue ares. Tepidioribus lo/
[illegible] a bruma proſcindi arua oporteat:frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius ſicca re/
[illegible] humida:Maturius denſa terra q̄ ſoluta:pingui q̄ macra. Vbi ſiccæ & graues æſtates:terra creto
ſa:aut gracilis:Vtilius inter ſolſtitiū & autumni æqnoctium araꝸ. Vbi leues æſtus frequētes imbres pingue
herboſumq̄ ſolū:ibi melius caloribus. Altum & graue ſolū ēt hyeme moueri placet. Tenue ualde & aridū
pauloante ſationis tp̄s. Sūt & hic ſuæ leges. Lutoſam terram ne tangito. Vi omni arato. Prius q̄ ares: ꝓſcin
dito. Hoc utilitatem hēt:q̄ in uerſo ceſpite herbaꝝ races necanꝸ. Quidā utiq̄ ab æquinoctio uerno ꝓcindi
uolunt:quodq̄ uere ſemel aratū eſt:a tpis argumēto:ueꝝ actum uocaꝸ. Hoc i nouali atq̄ requieto neceſſa
riū eſt. Nouale eſt:qđ alternis annis ſer[illegible]tur. Araturos boues q̄ arctiſſime iungi oportet:ut capitibus ſubla/
tis arent. Sic minime colla contūdūt. Si in[illegible] arbores ui[illegible]ſq̄ aretur:fiſcel[illegible]s capiſtrari:ne germinum tenera
præcerpant. Securiculam in ſtiuam pendere:qua interc[illegible]ntur radices. Hoc melius:q̄ conuelli aratro:bo/ Vel ſæ/
ueſq̄ luctari. In arando uerſum peragi:nec ſtrigare in actu ſpiritus. Iuſtum eſt proſcidi ſulco dodrātali:iuge pius
rum uno die iterari ſeſquiugeꝝ:[illegible] ſit facilitas ſoli. Si minus proſcindi ſemiſſem:iterari aſſem. Quando &
animalium labori natura leges ſtatuit. Omne aru[illegible]m rectis ſulcis: mox & obliquis ſubigi debet. In colli/
bus:tranſuerſo tantum monte aratur:ſed mō i[illegible] ſuperio[illegible] modo in inferiora roſtrante uomere. Tantūq̄ ē
laboris homini:ut etiam boum uice fungatur. Certe ſine hoc animali montanæ gentes ſarculis arant. Ara/
tor niſi incuruus:præuaricatur. Inde tranſlatum hoc crimen in forum. Ibi itaq̄ caueaꝸ:ubi inuentum eſt.
Purget uomerem ſubinde ſtimulus cuſpidatus rulla. Scamna inter duos ſulcos cruda ne relinquantur:i gle
bæ ne exultent. Male aratur aruum:quod ſatis frugibus occandum eſt. Id demum recte ſubactum erit:ubi Vel ral/
non intelligetur utro uomer ierit. In uſu eſt:& collicias interponere:ſi ita locus poſcat:amplio lo
re ſulco:quæ in foſſas aquam deducant. uel cru/

De occādo:& quodā arationis genere:& iteratione:& reſectiōe. CA. XX. da

ARatione per tranſuerſum iterata:occatio ſequitur:ubi res poſcit:crate uel raſtro:& ſato ſemī:et ite uel fru/
ratio. Hoc quoq̄:ubi conſuetudo patitur crate dentata:uel tabula aratro adnexa:qđ uocāt lerare: galitus
operientes ſemina. Vnde primū appellata deliratio ē. Quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimatur uo Vel uo
luiſſe:cū dixit optimā eſſe ſegetē:q̄ bis ſolē bis frigora ſenſiſſet. Spiſſius ſolum ſicut plerumq̄ in meri
italia quinto ſulco ſeri melius eſt:in thuſis uero nono. At fabam:& uiciam non proſciſſo ſerere ſine dāno: erit
compendiū operæ eſt. Non omittemus unam etiamnum arandi rationem:in tranſpadana italia bellorum Vel col
iniuria excogitatam. Sala[illegible]i cum ſubiectos alpibus depopularenꝸ agros:pannicū miliūq̄ iā excreſcēs tenta/ liquias
uere. Poſtq̄ reſpuebat natura inararunt. At illæ meſſes duplicatæ docuere:qđ nunc uocant artrare:ideſt ara
trare(ut credo)tunc dictū. Hoc fit uel incipiente culmo:uel tum ſi iá aut bina ternaue emiſerit folia. Nec re
cēs ſubtrahemus exēplum. In treuerio agro tertico ante hūc annum compertum. Nam cum hyeme præ/
gelida captæ ſegetes eſſent:reſeuerūt:reſarriētes cāpos menſe martio:uberrimaſq̄ meſſes habuerunt. Nūc
reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terræ. CA. XXI.

SIliginē:far:triticū:ſemē:hordeū occato:ſarrito:runcato:quibus dictū erit diebus. Singulæ ope/
ræ cuiuſq̄ generi in iugero ſufficiēt. Sarculatio induratam hyberno rigore ſoli triſtitiā laxat tē
poribus uernis:nouoſq̄ ſoles admittit. Qui ſarriet:caueat ne frumēti radices ſuffodiat. Triticū
hordeū:ſemē:fabā bis ſarrire:melius. Rūcatio cū ſeges i articulo ē:euulſus inutilibus herbis fru/
gū radicē uidicat:ſegetēq̄ diſcernit a ceſpite. Legūinū cicer eadē:q̄ far deſiderat. Faba rūcari nō geſtit:quo/
niá euincit herbas. Lupinū rūcaꝸ tātū. Miliū pāicū occaꝸ:& ſarriꝸ:nō iteratur:nō runcaꝸ:ſicilia:& faſioli oc/
cantur tantum. Sunt genera terræ:quaꝝ ubertas pectinari ſegetē in herba cogat. Cratis & hoc genus den/

taris ſtilis ferreis. Eademq; nihilominus & depaſcuntur. Quæ depaſta ſunt ſarculo iterũ excitari neceſſa-
rium. At in bactris: africa cyrene: omnia hæc ſuperflua: Quæ fecit indulgentia cæli: & a ſemente non niſi
nonis menſibus in areã redeũt: quia ſiccitas coercet herbas fruges noct[illegible]rno tactas rore nutriens. Virgilius
alternis ceſſare arua ſuadet: & hoc (ſi patiantur ruris ſpatia) utili[illegible]imum ꝓculdubio eſt. Quod ſi neget con
dino: far ſerendum: unde lupinũ: aut uicia: aut faba ſublata ſint: & quæ terram faciãt lætiorẽ. In primiſq; &
hoc notandũ: quædã ꝓp alia ſeri obiter: ſed paꝶ ꝓuenire priori diximus uolumine: ne eadem ſæpius dica-
tur. Plurimum enim refert ſoli cuiuſq; ratio.

Exẽpla diuerſaꝶ: & de ſumma fertilitate: & biſera uite: & aquaꝶ dĩa. CA. XXII.

Ciuitas africæ in mediis ſita harenis: ſyrtis petentibus leptin: quæ magna uocatur. Tacape fœlici ſu
per oẽ miraculũ riguo ſolo: ternis fere milibus paſ. in oẽm ptẽ. Fons abundat largus quidam: ſed
certis horaꝶ ſpatiis diſpenſatus inter incolas. Palmæ ibi ꝑgrãdi ſubdit oleæ: huic ficus: fico puni-
ca: illi uitis: ſub uite ſerit frumentum: mox legumẽ: demum olus: oĩa eodẽ anno: oĩaq; aliena um-
bra al[illegible]it. Quaterna cubita eius ſoli in q̃dratũ: nec ut a porrectis metiant digitis: ſed i pugnũ cõtractis: q̃ter
Vel pereant nis de[illegible]arius uenũdant. Sup oĩa eſt biferã uitem bis anno uindemiare. Et niſi multiplici partu exinaniatur
ubertas [illegible]reant luxuria ſinguli fructus. Nũc uero toto anno metit aliqd cõſtatq; fertilitati non occurrere
holes. Aequaꝶ quoq; dĩa magna riguis eſt. In narbonẽſi ꝓuintia nobi[illegible]is fons orge noie ẽ. In eo herbæ na
ſcũt i tãtũ expetitæ bubus: ut merſis capitibus totis eas q̃rãt urinbus. Sed illas in aqua naſcẽtes: certũ eſt nõ
niſi imbribus ali. Ergo quiſq; ꝓ ſuam terram aquamq; nouerit.

De qualitate terræ: & ſtercoratione. CA. XXIII.

Si fuerit illa terra quã appellauimus tene[illegible]: poterit ſ[illegible]blato hordeo: miliũ ſeri: eo cõd[illegible]to rhapha-
nus: iis ſublatis hordeũ uel triticũ ſicut in cãpania. Satiſq; talis terra arat ſcũ ſerit. Al[illegible]us ordo ut
ubi adoreũ fuerint ceſſet quattuor mẽſibus hybernis: & uernã fabã recipiat: aut ante hyemalem
ne ceſſet. Necnõ minus pinguis alternari poteſt ita: ſi frumento ſublato legumẽ tertio ſeratur.
Graci[illegible]r & i annũ tertiũ ceſſ[illegible]. Frumẽtũ qdã ſeri uetant niſi in ea: quæ proximo anno quie[illegible]it. Maximã
huius loci partẽ ſtercorationis obtinet rõ: de qua & priore diximus uolumine. Hoc tã[illegible] unũ in cõfeſſo ẽ: niſi
ſtercorato ſeri non oportere: q̃q̃ & hic leges ſint ꝓpriæ. Miliũ: panicum: rapa: napus niſi i ſtercoratione non
ſerant. Nõ ſtercorato frumẽtũ: ponus q̃ hordeũ ſerito. Item in noual[illegible]bus tamet[illegible] in il[illegible]is fabã ſeri nolũt: ean
dẽ ubicũq; q̃ recẽtiſſime ſtercorato ſolo: Au[illegible]no aliqd ſaturus ſep[illegible]ĩ menſe fimũ inaret poſt ibrẽ. Utiq;
ſi uerno erit ſaturus: ꝑ hyemẽ fimũ diſponat: iuſtũ eſt uehes. xviii[illegible]e[illegible]bus. Diſpergere autẽ prius q̃
areſcat: aut iactato ſemine. Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio: ſequẽs eſt p[illegible]s q̃ ſ[illegible]ratiãte puluerẽ. Quod ut hãc
quoq; curã determinemus: iuſtum ẽ ſingolas uehes fimi dẽarto irem [illegible]ngulas pecudes minores: ſi maiores
dẽas: niſi hic male ſubſtrauiſſe pecori [illegible]lo[illegible] appa[illegible]. Sũt q̃ optime ſtercorari putent ſub diuo rẽbus in
cluſa pecoꝶ mãſiõe. Ager ſi nõ ſtercorat alget. Si nim[illegible]m [illegible] aduriſ. Satiuſq; eſt id ſæpeq; ſupra
modũ facere. Quo calidius ſolum eſt: eo minus addi[illegible]ercor[illegible]tio eſt.

De bonitate ſeminum: & diſ[illegible]iplina ſeminandi: & quantum ex quoq; genere frumenti in iugero ſerẽdũ:
& temporibus ſerendi. CA. XXIIII.

Semen optimũ annicu[illegible]: bimũ deteri[illegible]: trimũ pe[illegible]. Et i imo oium defin[illegible]ta ge
nere rõ eſt: Quod in ima areæ ſubſedit: ad ſemẽ reſer[illegible]dũ eſt. Id. n. optimũ quoniã grauiſſimũ.
Neq; alio mõ utilius diſpergit. Quæ ſpica ꝑ[illegible]teruala ſemi[illegible] h[illegible]bebit: abucief. Optimũ ẽ granũ
quod rubet: & dẽtibus fractũ eundẽ hẽt colorẽ. Deterius [illegible]plus in[illegible]albi ẽ. Certũ terras alias
plus ſe[illegible]inis recipere: alias minus. Religioſumq; ide primũ colonis aug[illegible]dius accipiat eſurire cre-
ditur: & comeſſe ſemẽ. Satõnẽ locis numidis celerius fie[illegible]õ eſt: ne ſe[illegible]ẽ imbre putreſcat. Siccis ſerius: ut
pluuiæ ſe[illegible]uantur: ne diu iacẽs atq; nõ concipiens euaneſcat. Itẽq; feſtinata ſ[illegible]ne denſum ſpargi ſemẽ: q̃
tard[illegible] concipiat: ſerotina rarũ: quia denſitate nimia necet. Artis quoq; cuiuſda eſt æqualiter ſpargere. Ma-
nus utiq; cõgruere debet cũ gradu: ſempq; cũ d[illegible]. Fit q̃ [illegible]oq; [illegible] occulta rõe: q̃ ſors genialis
atq; fœcunda eſt. Nõ transferendum eſt ex [illegible]gidis locis ſemẽ in cali[illegible]: neq; ex præcocibus in ſerotina: ni-
hilq; in cõtrariũ ꝑripere quadã falſa diligẽtia. Serere in iugero tẽperati ſoli: iuſtũ eſt tritici: aut ſiliginis mo
dios. v. farris: aut ſeminis: quod frumenti genus ita appe[illegible]amus. x. hordei. vi. fabæ quintam partem ampli
us: q̃ triti[illegible]. Viciæ. xii. Ciceris & cice[illegible]: & [illegible]. iii. L[illegible]x. Lent[illegible]s. iii. Sed hãc cum fimo arido ſeri uolũt.
Erui. vi. Siciliæ. vi. faſio[illegible]. babuli. xx. m[illegible] pan[illegible] ſextarios quattuor. Pingui ſolo plus: graciii minus.
Eſt & alia diſtinctio. In denſo aut cretoſo: aut uliginoſo ſolo tritici: aut ſiliginis modios. vi. In ſoluta terra:
& nuda: & ſicca: & læta q[illegible]ttuor. Macies enim ſoli maior: niſi raꝶ culmũ habeat: ſpicam min[illegible]m facit: &
inanem. Pinguia arua ex u[illegible] ſemi[illegible]is radic[illegible]: f[illegible]eroſ[illegible] fundu[illegible]t: denſamque [illegible]etem e raro
ſemine emittunt. Ergo inter qu[illegible]ttuor & ſex modi[illegible]: p[illegible] natura ſoli: alii quinque non minus ſeri: plu-
reſue præcipiunt. Item in cõ[illegible]ito: aut cliuoſo: aut macro. Huc pertinet oraculũ illud magnopere cupiendũ
ſegetẽ ne defruges. Adiecit his Accius in praxidic[illegible]: ut [illegible]ereretur: [illegible]um luna eſſet in ariete: ge[illegible]ini[illegible]ne: li-
bra: aquario. Zoroaſtres io[illegible]e. vii. partes ſ[illegible]ionis [illegible]ranſgreſſ[illegible]: cum luna eſſet in tauro. Seq[illegible] huc dila
ta & maxima indigens cura: de [illegible]pore fruges ferendi quæſtio: magnaque ex parte ratione ſyderum
connexa. Quamobrem ſententias o[illegible]um in primis ad id perti[illegible]entes exponemus. Heſiodus: qui prin-
ceps omnium de agricultua pr[illegible]tur [illegible]empus ferendi trad[illegible]dit: ad uergi[illegible]rum occaſum. Scribebat n.
in boetia helladis: ubi ita ſeri dix[illegible]. [illegible]r diligenti[illegible]os conuenit [illegible]in [illegible]m quadrupedumq; ge-
nitura: eſſe quoſ[illegible]m ad cõceptũ [illegible]petus terræ. Hos græci ita definiũt: cum ſ[illegible]da & humida. Virgilius
triticum & far ad uergiliaꝶ occaſum ſeri iubet: hordeum inter æquinoctium autũni & brumam. Viciam

uero:faſiolos:& lentem boote occidente. Quo fit:ut horum ſyderum:aliorumqꝫ exortus: & occaſus di/
rigendi ſint in ſuos dies. Sunt qui & ante uergiliaꝝ occaſum ſeri iubeãt:dũtaxat ĩ arida terra:& calictiſqꝫ ꝓ
uintiis. Cuſtodiri.n.ſemẽ:corrũpente humore:& a ꝓximo ĩbre uno die erũpere. Alii ſtatim ab occaſu uer
giliaꝝ ſeq imbres a ſeptimo fere die. Aliq in frigidis ab equinoctio autũni:in calidis ſerius ne ante hyemẽ
luxurient. Inter oẽs aũt cõuenit circa brumã ſerendũ nõ ẽẽ magno argumẽto:quoniã hyberna ſemina cum
ante brumã ſata ſint:ſeptimo die erũpãt:ſi poſt brumã:uix.xl. Sunt q ꝓperent:atqꝫ ita ꝓficient: feſtinatã
ſemẽtẽ ſæpe decipere:ſerotinã ſp. E cõtrario alii uel uere potius ſerẽdũ q̃ male in autũno. Atqꝫ ubi fuerit ne
ceſſe inter fauonium & uernũ æquinoctiũ. Quidã omiſſa cæleſti cura:ut inutili tpibus definiũt. Vere linũ
& auena:& papauer:atqꝫ uti nũc ẽt trãſpadani ſeruãt:uſqꝫ ĩ qnquatribus fabã. Siliginẽ nouẽbri mẽſe:far ſep
tẽbri extremo:uſqꝫ in idus octobris. Alii poſt hũc diẽ in calẽ.nouẽbris.ita his nulla naturæ cura eſt:illis ni
mia. Et iõ cæca ſubtilitas:cũ res iter ruſticos gerat litterarũqꝫ expertes nõ mõ ſydeꝝ. Et cõfitendũ eſt cælo
maxĩe cõſtare ea. Quippe. Virgi. iubẽte ꝑdiſci uẽtos ante oĩa:ac ſydeꝝ mores:neqꝫ aliter q̃ nauigãtibus ſer/
uari. Spes ardua & ĩmẽſa:miſceri poſſe cæleſtẽ diuinitatẽ ĩperitiæ. Sed cõtẽplãda tamẽ grãdi uitæ emolu/
mẽto. Prius tamẽ ſyderalis difficultas:quã ſenſere ẽt periti:ſubiciẽda contẽplationi eſt. Quo deinde lætior
mẽs diſcedat a cælo:& facta ſentiat:q̃ futura ꝓnoſci non poſſunt.

Digeſtio ſydeꝝ ĩ noctes & dies. CA. XXV.

PRimũ oĩum dieꝝ ipſoꝝ anni:ſoliſqꝫ motus:ꝓpe inexplicabilis rõ ẽ. Ad.ccclxvi.adiiciũt etiãnũ ĩ
tercalarios diei noctiſqꝫ quadrantes. Ita fit ut tradi nõ poſſint certa ſydeꝝ tpa. Accedit cõfeſſa reꝝ
obſcuritas:nũc ꝑcurrẽte:nec paucis diebꝫ:tẽpeſtatũ ſignificatiõe:qđ ꝓchemaſin græci uocãt nũc
poſt ueniente:qđ epichemaſin. Et plerũqꝫ alias citius:alias tardius cæli effectu ad terrã deciduo.
Vnde uulgo:ſerenitate reddita:cõfectũ ſydus audimus. Præterea cũ oĩa hæc ſtatis ſyderibus:cæloqꝫ affixis
cõſtẽt:interueniũt motus ſtellaꝝ grandines:imbres:& ipſi non leui effectu ut docuimus turbãtqꝫ cõceptæ
ſpei ordinẽ. Idqꝫ ne nobis tãtũ putemus accidere:& reliqua fallit aĩalia:ſagaciora circa hoc:ut uita eoꝝ con/
ſtet:æſtiuaſqꝫ alites ꝑpoſtere: aut ꝑpropere rigore:nec ante hybernos æſtus. Ideo Virgilius errantiũ quoqꝫ
ſydeꝝ rõnem ediſcẽdã ꝑcepit ammonẽs obſeruãdũ frigidæ Saturni ſtellæ trãſitũ. Sunt q certiſſimũ ueris
indiciũ arbitrẽtur ob infirmitatẽ aĩalis:papilionis ꝓuẽtũ. Ideo ipſo anno cũ cõmẽtaremur hæc notatũ ẽ:ꝓ
uẽtũ eoꝝ ter repetito frigore extinctũ:aduenaſqꝫ uolucres ad.vi.calen. februarii ſpẽ ueris attuliſſe:mox ſæ
uiſſima hyeme cõflictatas. Res anceps:primum omnium a cælo peti legem. Deinde eã argumẽtis eẽ quæ
rendã. Super oĩa eſt mũdi cõuexitas:terrarũqꝫ globi differentia:eodẽ ſydere alio tpe aliis aperiẽte ſe genti/
bus. Quo fit:ut cã eius non iiſdẽ diebus ubiqꝫ ualeat. Addidere difficultatẽ & auctores:diuerſis in locis ob/
ſeruando:mox ẽt in iiſdẽ diuerſa ꝓdendo. Tres autẽ fuere ſectæ:chaldæa:ægyptia:græca. His addit apud
nos quartã Cæſar dictator:annos ad ſolis curſum redigẽs ſingulos:Soſigene perito ſcientiæ eius adhibito.
Et ea ipſa rõ poſtea cõperto errore:correcta eſt. Ita ut.xii.annis cõtinuis nõ intercalaret:quia cœperat ſyde
ra annus morari:qui prius antecedebat. Et Soſigenes ipſe tribus cõmẽtationibus (quãq̃ diligẽtior eẽt cæte
ris) non ceſſauit tamẽ addubitare ipſe ſemet corrigẽdo. Auctores ꝓdidere ea:q̃ ꝑtexuimus uolumini huic
raro illius ſnĩa cũ alio congruẽte. Minus hoc in reliqs mirũ:quos diuerſi excuſauere tractus. Eoꝝ q in eadẽ
regiõe diſſidere unã diſcordiã ponemus:exempli gratia. Occaſum uergiliaꝝ matutinũ Heſiodus (nã huius
quoqꝫ noĩe extat aſtrologia) tradidit fieri:cũ equinoctiũ autũni conficeret. Thales.xxv.die ab æquinoctio:
Anaximander.xxix. Eudemõ.xlviii. Nos ſequemur obſeruationem Cæſaris:maximeqꝫ hæc erit italiæ rõ.
Dicemus tamẽ & alioꝝ placita. Id quoniã non unius terræ:ſed totius naturæ interpretes ſumus:nõ aucto
ribus poſitis:id.n.uerboſum eſt:ſed regionibus.ut legẽtes tantũ meminerint:breuitatis gratia. Cum atti/
ca noĩata fuerit ſimul ĩtelligere cycladas inſulas: Cũ macedõia magneſiã:thraciã. Cũ ægyptus phœnicẽ:cy
prũ:ciliciã. Cũ bœotia locridẽ:phocidẽ:& finitimos ſp tractus. Cũ helleſpontus:cherſonneſum:& cõtinẽ
tia uſqꝫ athomõtẽ. Cũ iõia:aſiã:& ĩſulas aſiæ. Cũ peloponeſus:achaiã:& ad heſpeꝝ iacẽtes terras. Chaldæi:
aſſyriã & babyloniã demõſtrabũt. Africã hiſpaniã:galias ſileri nõ erit mirũ. Nemo enim obſeruauit in iis:
q ſydeꝝ ꝓderet exortus non tñ difficili rõne dinoſcent in illis quoqꝫ terris digeſtiõe circuloꝝ:q̃ in.vi.uolu
mine fecimus:qua cognitio cæli non gentium modo:uerum urbium quoque ſingularum intelligitur:
nota ex iis terris quas nominauimus:ſumpta conuexitate circuli pertinentis ad quas quiſque quæret: &
terras ad earum ſyderum exortus:per omnium circulorum pares umbras. Indicandum & illud tempeſta
tes ipſas ardores ſuos habere quædrinis annis. Et eaſdem non magna differentia reuerti ratione ſolis:octo/
nis uero augeri eaſdem:centeſima reuoluente ſe luna. Omnis autem ratio obſeruata eſt tribus modis:exor
tu ſyderum:occaſuqꝫ & ipſorum temporum cardinibus. Exortus occaſuſqꝫ binis modis intelligũtur. Aut
enim aduentu ſolis occultantur ſtellæ:& conſpici deſinũt:aut eiuſdem abſceſſu proferunt ſe in emerſum.
Hoc melius:q̃ exortum conſuetudo dixiſſet:& illud occultationem potius q̃ occaſum. Alio mõ quo die in
cipiunt apparere:uel deſinunt oriente ſole:uel occidente:matutini ueſpertiniue cognominati:prout alte/
rutris eorum mane uel crepuſculo contingit. Dodrantes horarum:cum minimum:iteualla ea deſiderãt
ante ſolis ortum:uel poſt occaſum:ut aſpici poſſint. Præterea bis quædam exoriuntur:& occidunt. Om/
niſqꝫ ſermo de his eſt ſtellis:quas adhærere cælo diximus. Cardo temporum:quadripartita anni diſtictio
ne conſtat. Per incremẽta lucis augetur hoc a bruma:& æquatur noctibus:uerno æquinoctio in diebus.
xc.tribus horis. Deinde ſuperat noctes ad ſolſtitium diebus.xciiii. horis.xii.uſqꝫ ad æquinoctium autum
ni. Et cum æquata die procedit ex eo ad brumam diebus.lxxxix. horis tribus. Horæ nunc in omni ac/
ceſſione æquinoctiales:non cuiuſcunque diei ſignificantur: omneſque eæ differentiæ finiunt in octauis
partibus ſingulorum. Bruma capricorni ad octauo Calend. ianuarii fere. Aequinoctium uernum: arietis:

Solſtitiũ:cancri: Alterumq; æquinoctiũ libræ. Qui & ipſi dies raro nõ aliquos tẽpeſtatũ ſignificatus habẽt. Rurſus hi cardines ſingulis etiamnum articulis tẽpoꝝ diuidunť :p media oĩs dieꝝ ſpacia. Quoniam ĩter ſolſtitiũ & æquinoctiũ autumni:fidiculæ occaſus qui autumnũ ĩchoat dies.xlvi. At ab æquinoctio eo ad brumã uergiliaꝝ matutinus occaſus hyemẽ:dies.xliiii.ĩter brumã & æqnoctiũ dies.xlv. Flatus fauonii uernũ tp̃s. Ab æqnoctio uerno initiũ æſtatis dies.xlviii.uergiliaꝝ exortus matutinus. Nos incipiemus a ſemẽtibus frumenti:hoc eſt uergiliaꝝ occaſu matutino. Nec deinde paruoꝝ ſydeꝝ mentione:concidenda rõ ẽt & difficultas reꝝ augenda:cũ ſydus uehemens orionis iiſdem diebus longo decedat ſpacio. Semẽtibus tp̃a pleriq; præſumunt:& ab.xi.die autũnalis æquinoctii fruges ſerunt:adueniẽte coronæ exortu cõtinuis diebus certo :ppe imbrium promiſſu. Xonophon non ante q̃ deus ſignũ dederit. Hoc Cicero nouembris imbre fieri interpretatus eſt:cũ ſit uera rõ nõ prius ſerendũq; folia cœperint decidere. Hoc ipſo uergiliaꝝ occaſu fieri putant. Aliqui ad.iii.idus nouẽbris:ut diximus ſeruãt:quoniã id ſydus ẽt ueſtis iſtitoris eſt:& eſt in cælo notatu facillimũ. Ergo ex occaſu eius de hyeme augurant:quibus eſt cura negociatoris inſidiãdi auaritiæ. Nubilo occaſu pluuioſam hyemẽ denunciat:ſtatimq; augent lacernaꝝ precia. Sereno aſperam:& reliquaꝝ ueſtium accendunt. Sed ille indocilis cæli agricola hoc ſignum habeat inter ſuos uepres: humũq; ſuam aſpiciẽs:cum folia uiderit decidua. Sic indicať anni temperies:alibi tardius:alibi maturius. Ita.n.ſentitur:ut cæli lociq; efficit natura. idq; in hac ratione præcellit:quod eadem & ĩ mũdo publica eſt:& unicuique loco peculiaris. Miretur hoc qui non meminerit ipſo brumali die pulegium in carnariis florere: adeo nihil eſſe occultum natura uoluit. Et ſerendi igitur hoc ſignum dedit. Hæc eſt uera interpretatio argumẽtum naturæ ſecum afferens. Quippe ſe & terra peti ſuadet:promittitque quandam ſtercoris uicem:& contra rigores terram:ſatuſque operiri a ſe nunciat:& monet feſtinari. Varro in fabæ utique ſatu: hanc obſeruationem cuſtodiri præcipit. Alii plena luna ſerendam. Lentem uero a.xxv.ad.xxx. Vitiam quoq; eiuſdem lunæ diebus. Ita demum ſine limacibus fore. Quidam pabuli cauſa ſic ſeri iubent: ſeminis autem uere. Eſt & alia manifeſtior ratio:mirabiliore naturæ prouidentia. In qua Ciceronis ſentẽtiam ipſius uerbis ſubſignabimus.

Vel Seruátq; id ſydus ẽt ueſtis iſtitores uel qñ id ſyd9 ẽt ueſtis inſtitutor:eſt Vel coronariis

Iam uero ſemper uiridis:ſemperq; grauata.
Lentiſcus triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu:
Ter fruges fondens:tria tempora monſtrat arandi.

Ex his unũ hoc erit idẽ & lino:& papaueri ſerẽdo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & ſarmẽta:q̃ tibi ĩ ſatione ſuperãt:in ſegete cõburito. Vbi eas cõbuſſeris:ibi papauer ſerito ſiluestre:quod in miro uſu eſt melle decoctũ ad faucium remedia. Viſq; ſomnifera ẽt ſatiuo. Et hactenus de hyberna ſemente.

Replicatio totius culturæ:& qd quoq; mẽſe ĩ agro fieri oporteat. CA. XXVI.

VErum ut pariter oĩs culturæ quoddã breuiariũ peragať:eodẽ tp̃e cõuenit & arbores ſtercorare: accumulare itẽ uineas. Sufficit ĩ iugeꝝ opa:& ubi patietur loci rõ:arbuſta ac uineas putare:ſeminariis ſolũ bipalio :pparare:foueas apire:aquã de agro pellere:torcular lauare:& recõdere. A Calen.nouẽbris gallinis oua ſupponere nolito:donec bruma cõficiať. In eũ diẽ terna dena ſubiicito æſtate tota:hyeme pauciora:nõ tamẽ infra nouena. Democritos talem futurã hyemem arbitrať: qualis fuerit brumæ dies:& circa eũ terni:item ſolſtitio æſtatem. Circa brumã pleriq; biſſeptem halcyonum fœtura uentoꝝ qetem mollius cælum:ſed & in his & in aliis omnibus ex euentu ſignificationum intelligi ſydera debebũt:nõ ad dies utiq; :pfinitos ſpectari tẽpeſtatum uadimonia. Per brumam uitem ne colito. Vina tum defæcari:etiam diffundi. Higinus ſuadet a confecta ea ſeptimo die:utiq; ſi ſeptima luna competat. Ceraſa circa brumam ſeri. Bubus glandem tunc aſpergi conuenit in iuga ſingula modios. Largior ualitudinẽ infeſtat:& quocũq; tp̃e detur ſi minus.xxx.diebus cõtinuis data ſit:narrãt uerna ſcabie pœnitere. Materiei cædendæ tp̃s hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime uigilia conſtant:cum ſint noctes tanto ãpliores. Qualos:crates fiſcinas texere:Faces incidere. Ridicas præparare interdiu.xxx.palos.lx. In lucubratione ueſpertina ridicas.v.palos.x. Totidem antelucano. A bruma in fauonium Cæſari nobilia:ſydera ſignificãt. iiii.calẽ.ianuarii matutino:canis occidẽs. Quo die atticæ finitimis regiõibus aqla ueſperi occidere tradiť. Pridie nonas ianuarii Cæſari delphinus matutino exoriť:& poſtero die fidicula. Quo ægypto ſagitta ueſperi occidit. itẽ ad.vi.idus iãuarii eiuſdẽ delphini ueſpertino occaſu:cõtinui dies hyemãt italiæ:& cũ ſol ĩ aquariũ ſẽtiať trãſire:qd fere.xvi.Calẽ.feb.euenit.viii.calẽ.ſtella regia appellata Tuberõi:ĩ pectore leõis occidit matutino. Et pridie nonas februarii:fidicula ueſperi. Huius tp̃is nouiſſimis diebus: ubicũq; patieť cæli rõ terrã ad roſaꝝ:& uineæ ſatũ uertere bipalio oportet. Iugero opæ.lx.ſufficiũt. Foſſas purgare: aut nouas facere. Antelucãis ferramẽta acuere:mãubria aptare. Dolia q̃ſſa ſarcire:ipſorũq; lanas ſcabẽdo purgare:aut nouas facere. Antelucãis a fauõio ĩ æqnoctiũ uernũ Cæſari ſignificat.xvii.calẽ.Martii triduũ uarie. Et.viii.calẽ.hirũdinis uiſu:& poſtero die arcturi exortu ueſ:ptino. Itẽ.iii.nonas Martii Cæſar cãcri exortu id fieri obſeruauit. Maior ps auctoꝝ uindemitoris emerſu.viii.idus aqlõii piſcis exortu:& poſtero die oriõis. In attica miluũ appeř obſeruať. Cæſar & idus martias ferales ſibi ãnotauit ſcorpiõis occaſu.xv.uero calẽ.apri.italiæ miluũ oſtẽdit.xii.Calen.equũ occidere matutino. Hoc interuallũ tp̃is uegetiſſimũ agricolis:maximeq; operoſum ẽ. In quo :pcipue fallunť:Neq;.n.illo die uocanť ad munia:quo fauonius flare debeat:ſed quo cœpit. Hoc acri ĩtẽtione ſeruãdũ eſt. Hoc illo mẽſe ſignũ deus hẽt:obſeruatione minime fallaci:aut dubia. Si quis attendat:unde ſpiret is uentus:quaq; parte ueniat:diximus ſecũdo uolumie:& dicemus mox paulo operioſius. Interim eo die (quiſquis ille fuerit) quo flare cœperit:non utiq;.vi.idus februarii: ſed ſiue ante q̃ uer :p uenerit:ſiue poſtq̃ hyemarit:poſt eã diem inquam innumera ruſticos cura diſtrigat:& prima quæq; peragantur quæ differri nequeunt. Trimeſtria ſerantur. Vites putentur qua diximus ratione. Oleæ curen-

Vel iugero

tur.Poma ſeranturꝫ inſeranturq́ꝫ.Vineæ paſtinentur.Semina digerantur.Inſtaurentur alia.Harundines:ſalices geniſtæ ſerantur cædanturq́ꝫ.Serantur uero ulmi:populi:platani:uti dictum eſt.Tum & ſegetes conuenit purgare.Sarire hybernas fruges:maximeq́ꝫ far.Lex certa in eo cum quattuor fibrarum eſſe cœperit.Faba uero non anteq̃ trium foliorum tunc quoq́ꝫ leui ſarculo purgaꝛ uerius q̃ fodere.Florentem utiq́ꝫ.xv.primis diebus non attingere.Hordeum niſi ſit ſiccum:ne ſerito.Putationem æquinoctio peractam habeto.Vineæ iugerum quaternæ operæ putant:alligantq́ꝫ.In arbuſto ſingulæ operæ.xv.arbores.Eodem hoc tempore hortorum roſariorumq́ꝫ cura:eſt quæ ſeparatim proximis uoluminibus dicentur:eodem & topiariorum.Tunc optime ſcrobes fiunt.Terra in futurum proſcinditur.Virgilio maxime auctore:ut glebas ſol coquat.Vtilior ſententia:quæ non niſi temperatum ſolum in medio uere arari iubet:quoniam in pingui ſtatim ſulcos occupant herbæ.In gracili inſecuti æſtus exſiccant:certumq́ꝫ ſuccum futuris ſeminibus auferunt.Talia autumno melius arari certum eſt.Cato uerna opera ſic diffinit:ſcrobes fieri:ſeminaria propagari i locis craſſis:& humidis:ulmos:ficos:poma:oleas:prata ſtercorari luna ſitiente.Quæ rigua nõ erũt ab afflatu fauõii defendi:purgari:herbas:malas radicitus erui:ficus interpurgari:ſeminaria fieri & uetera ſarciri.Hæc anteq̃ uinea florere incipiat.Itemq́ꝫ pyro florente:arare incipiat macra:harenoſaq́ꝫ.Poſtea utiq́ꝫ grauiſſima & aquoſiſſima.Ita poſtremo arato.Ergo hæc aratio has habebit notas lentiſci primũ fructum oſtendentis:ac pyri florentis.Erit & tertio in bulborum ſatu ſcyllæ.Item in coronamentorum narciſſi.Nanq́ꝫ & hæc ter florent.Primoq́ꝫ flore primam arationem oſtendunt:medio ſecũdam:tertio nouiſſimam:quando inter ſeſe alia:alias notas prebent.Ac non in nouiſſimis cauetur:ne fabis florentibus attingatur hedera.Id.n.noxiũ & exitiale eſt ei tp̃s.Quædam uero & ſuas habent notas ſicuti ficus.Cum folia pauca in cacumine acetabuli modo germinent:tunc maxime ſerendas ficus.Aequinoctium uernum ad.viii.Calen.aprilis peragi uidetur.Ab eo ad uirgiliarum exortum matutinum:Cæſari ſignificaꝛ Calẽ.aprilis.iii.nonas aprilis.In attica uergiliæ ueſperi occultantur.Eædem poſtridie in bœotia.Cæſari autem & chaldæis nonis:ægypto orion & gladius eius incipiunt abſcondi.Cæſari.vi.idus ſignificaꝛ imber libræ occaſu.xiiii.Calen.maii.Aegypto ſuculæ:occidunt ueſperi:ſydus uehemẽs:& terra mariq́ꝫ turbidum.xvi.atticæ.xv.Cæſari continuoq́ꝫ triduo ſignificant.Aſſyriæ aũt.xii.Calen.hoc eſt uulgo appellatum ſydus paliliciũ:quoniam.xi.Calen.maii urbis romæ natalis:quo fere ſerenitas redditur.Claritatem obſeruationi dedit.nimborum argumento:hyadas appellãtibus græcis has ſtellas:Quod noſtri a ſimilitudine cognominis:græci pp ſues impoſitũ arbitrantes:i imperitia appellauere ſuculas.Cæſari ad.viii.Calen.notaꝛ dies.vii.Calen.Aegypto hædi exoriuntur.vi.Calen.Bœotiæ & atticæ canis ueſperi occultaꝛ.Fidicula mãe oritur.v.Calen.aſſyriæ oriõ totus abſcõdiꝛ.Tertio ãr canis.vi.nonas maii Cæſari ſuculæ matutino exoriunꝛ.Et.viii.idus capella pluuialis.Aegypto ſit eodẽ die canis ueſperi occultatur.Sic fere in.vi.idus maii:q̃ e uergiliaꝝ exortus decurrunt ſydera.In hoc tp̃is interuallo.xv.diebus primis agricolæ rapienda ſunt ea:q̃bus peragendis ante eq̃noctium nõ ſuffecerit.Dũ ſciat inde natam exprobrationẽ fœdã putantiũ uites p imitatiõne cãtus alitis tẽporarii:quẽ cuculũ uocãt.Dedecus.n.habeꝛ:obprobriũq́ꝫ meritũ:falcẽ ab illa uolucre i uite deprehendi:ur ob id petulantiæ ſales ẽt cum primo uere ludanꝛ.Auſpicio tamẽ deteſtabiles uidenꝛ.Adeo minima quoq́ꝫ in agro naturalibus trahũꝛ argumentis.Extremo ãr panici miliiq́ꝫ ſatio eſt.Iuſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo:atq́ꝫ ẽt in eodem aruo.Eſtq́ꝫ ſignum illius maturitatis:& horum ſatiõis cõe:Lucentes ueſpere per arua cicidelæ.Ita appellant ruſtici ſtellantes uolatus.Græci uero lampyridas:incredibili benignitate naturæ.

Vel tẽporarii
Vel tẽperarii

De agricolæ aſpiciant ſtellas:ſed magis tp̃a ſerendæ frugis:& ortus occaſuſq́ꝫ ſyderis in q̃buſdam herbis:& de ſtellarum ortu:& occaſu. CA. XXVII.

IAm uergilias in cælo notabiles natura fecerat:non tamen iis contenta:terreſtres fecit alias ueluti uociferans:Cur cælum intueris agricola? Cur ſydera quæris ruſtice? iam te breuiora ſomno feſſum premunt noctes.Ecce tibi inter herbas tuas ſpargo peculiares ſtellas:eaſq́ꝫ ueſpere:& ab opere diſurgenti oſtendo.Ac ne poſſis preterire:miraculo ſollicito.Vides ne ut fulgor igni ſimilis:alaꝝ compreſſu tegaꝛ? ſecum lucẽ habeat & noctẽ? Dedi ecce tibi herbas horaꝝ idices:& ut ne ſic q̃dẽ oculos tuos a terra reuoces.Heliotropiũ:ac lupinũ circũagũtur cum ſole.Cur ẽt nũc altius ſpectas? ipſumq́ꝫ cælum ſcrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias.In certis eæ diebus prouenIunt:durantq́ꝫ fœdere ſyderis huiuſce.Partũq́ꝫ eas illius eſſe certũ eſt.Proinde quiſquis æſtiuos fructus ante illas ſeuerit:ipſe fruſtrabiꝛ ſeſe.Hoc interuallo & apicula procedens fabam florere indicat:fabaq́ꝫ floreſcẽs eã euocat.Dabitur & aliud finiti frigoris indiciũ.Cũ germinare uideris moꝝ:iniuriã poſtea frigoris timere nolito ergo operator.Taleas uliuaꝝ ponere.Ipſaſq́ꝫ oleas interradere.Rigare prata æq̃noctii diebus primis.Cũ herba creuerit in feſtucã:arcere aquas.Vineas pampinare.Et huic lex ſua cum pãpini quattuor digitos longitudine expleuerit.Pãpinat una op̃a iugeꝝ.Segetes iterare.Seriꝛ uero diebus.xx.Ab æquinoctio ſartura nocere:& uineæ:& ſegeti exiſtimaꝛ.Et oues lauãdi hoc idẽ tp̃s ẽ.A uergiliaꝝ exortu ſignificant Cæſari poſtridie:arcturi occaſus matutini.iii.idus maii.Fidiculæ exortus.xii.Calen.iunii capella ueſpere occidẽs.Et i attica canis.xi.Calen.Cæſari orionis gladius occidere incipit.ii.nonas iunii.Cæſari & aſſyriæ aquila ueſpi oriꝛ.viii.idus.Arcturus matutino occidit italiæ.viii.&.iiii.idus.Delphinus ueſperi exoriꝛ.xvii.Calen.iulii.gladius orionis exoriꝛ.Quod in ægypto poſt quatriduũ.xi.Calen.eiuſdem orionis gladius Cæſari occidere incipit.viii.Calendas iulii.uero longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitium conficiũt.In hoc temporis interuallo uineæ pampinantur:curaturque ut uinea uetus ſemel foſſa ſit:bis nouella.Oues tondentur.Lupinum ſtercorandi cauſa uertitur.Terra proſcinditur.Vitia in pabulum ſecatur.Faba metitur:deinde concutitur.

De pratis:& reparatiõe prati:& cotibus:& falcibus:& deſcriptio frugũ:& ſyderũ. CA. XXVIII.

PRata circa calen. iunii cæduntur:quorũ facillima agricolis cura:ac minimi ĩpẽdii:hæc de ſe poſtu
lat dici. Relinqui debent in læto ſolo uel humido:uel riguo:eaq; aqua pluuia rigari uia publica.
Vtiliſſimũ ſimul & herbæ arare:deinde cratire:ſerere florẽ ex fœnilibus:atq; ex præſepibus fœ
no dilapſum ſpargere:priuſq̃ cratiantur. Nec prĩo anno rigari:nec paſci ante ſecũda fœniſecia:nec
herbæ uelant:obrituq; hebetent. Seneſcũt prata:reſtituiq; debẽt:faba in iis ſata:uel ripis:uel milio. Mox
in ſequente anno frumento:rurſuſq; in prata tertio relinq. Præterea quotiẽs ſecta ſint ſicilire:hoc ẽ q̃ fœni
ſeces ꝑtereũt ſecari. Eſt.n.in primis iutile enaſci herbas ſementaturas. Herba optĩa ĩ prato trifoliũ: ꝓxima
Vel nũ muli — graminis:peſſima mimmuli. Siliqua ẽt dira ferẽdis:nuiſa & equi ſelis eſt:a ſimilitudine equinæ ſetæ. Se
cãdi tps cum ſpica defloreſcere cœperit:atq; roborari:ſecãdũq; anteq̃ inareſcat. Cato ſœnum inquit non ſe
Vel ferẽdis — ces:priuſq̃ ſemen maturũ ſit. Quidam pridie rigant ubi ſunt rigua. Noctibus roſcidis ſecari melius. Quæ
dã partes italiæ poſt meſſem ſecãt. Fuit hoc quoq; maioris ĩpẽdii apud priores:creticis tantũ:trãſmariniſq;
cotibus notis:ne niſi oleo falcis aciẽ excitantibus. Igitur cornu pp oleũ ad crus ligato:fœniſex incedebat. Ita
lia aq̃rias cotes dedit:limæ uice ĩperãtes ferro. Sed aquaria ꝓtinus uiret. Falciũ duo genera. Italicũ breuius
ac uel inter uepres quoq; tractabile. Galliarũ latiſundia maioris compendii:quippe medias cædũt herbas
breuioreſq; ꝑtereũt. Itali fœnũ ex dextera una manu ſecant. Iuſtum eſt una opa iugerũ in die deſecari:alliga
riq; mãipulos tria mil.cc.quaternorũ pondo. Sectũ uerti ad ſolẽ:nec niſi ſiccũ cõſtrui oportet. Ni fuerit hoc
obſeruatũ diligenter:exhalare matutino nebulã quãdã:metaſq; mox ſole accendi:& cõflagrari certũ ẽ. Rur
ſus rigari deſecta oportet:ut ſecet autũnale fœnũ:qđ uocãt cordũ. Interannæ in umbria quater anno:ſecã
tur ẽt nõ rigua. Ter uero pleriſq; in locis:& poſtea in ipſo pabulo nõ minus emolumenti eſt:q̃ a fœno. Ar
mẽtorũ id curatiumẽtorũq; ꝓgeneratio ſuũ cuiq; cõſiliũ dabit. Optimũ maxime quadrigarũ quæſtus. Sol
ſtitiũ peragi in.viii.parte cancri &.viii.calen.iulii diximus. Magnus hic anni cardo:magna res mundi. Ex
hoc uſq; ad brumam decreſcũt dies:q creuerunt ſex mẽſibus. At ſol ipſe ad aq̃lonẽ ſcãdẽs aſper ardua emen
ſus:ab ea meta incipit flecti:& digredi ad auſtrum:aucturus noctes aliis ſex menſibus:ablaturuſq; diei mẽ
ſuram. Ex hoc deinde conuehendi:rapiendiq; fructus alios:atq; alios:tempus.& præparandi ſe contra ſæuã
ferãq; hyemẽ:decebatq; hoc diſcrimẽ indubitatis notis ſignaſſe naturam. Quamobrem eas manibus ipſis
agricolarũ ingeſſit:uertiq; iuſſit ipſa die ſolia:& eſſe confecti ſyderis ſignũ. Nec ſilueſtriũ tantũ arborũ: re
motariũq;:ne in ſaltus deuios:monteſq; eundẽ eſſet q̃rentibus ſigna. Non rurſus ꝓximarũ:urbanarũq;: &
quæ topiario tantũ uſu coluntur:q̃q̃ & in iis illa uiſant. Vertit oleæ ãte pedes ſatæ. Vertit tiliæ:ad mille uſus
petẽdæ. Vertit populi albæ:ẽt uitibus nuptæ. Adhuc parũ eſt inquit:ulmũ uitæ dotatã habes. Et huius ue
terinorũ pabulo uerſa ſolia ſtringis. Stringẽs ãt deputas. Aſpice & tenebris ſydus. Alia pte cælũ reſpiciũt:q̃
uel tene — qua ſpectauere pridie. Salice oĩa alligas. Humillima arborũ:ipſe toto capite altior:& huius ſolia circũagun
tur:quid te ruſticũ quereris? Non ſtat per me:quo minus cælum intelligas:& cæleſtia ſcias. Dabo & auri
bus ſignũ. Palumbiũ utiq; exaudi gemitus. Trãſiſſe ſolſtitiũ cantu ne puteſ:niſi cũ incubãtem uideriſq; pa
lumbẽ. A ſolſtitio uſq; ad fidiculæ occaſum.vi. Calẽd.iulii Cæſari orion oxorit.zona autẽ eius.iiii.nonas
aſſyriæ. Agypto uero ꝓcyon matutino æſtuoſus:quod ſydus apud romanos non habet nomen:niſi cani
culam hanc uelimus intelligi:hoc eſt minorẽ canẽ. Sane ut in aſtris pingitur. Eſt aũt magnopere ptinens ſi
cut paulo mox docebimus.iiii.nonas chaldæis corona occidit matutino. Atticæ orion totus eo die exorit.
Vel Idicans — Pridie idus iulii:& ægyptiis orion deſinit exoriri.xvi. Calen. Auguſti aſſyriæ procyon exoritur. Deinde po
ſtridie fere ubiq; confeſſum inter oẽs ſydus indicabis:qđ canis ortum uocamus:ſole primã partem leonis
ingreſſo hoc fit poſt ſolſtitium.xxiii.dies. Sentiunt id maria & terræ:multæ uero & feræ:ut ſuis locis dixi
mus. Neq; eſt ei minor ueneratio:q̃ deſcriptis in deos ſtellis. Accenditq; ſolem:& magnã æſtus optinet cau
ſam.xviii.calen. Auguſti ægypto aquila occidit matutino:eteſiarumq; ꝓdromi flatus ĩcipiũt:qđ Cæſar.x.
calen.ſentire italiã exiſtimauit. Aq̃la atticæ matutino occidit.iii.calen.regia in pectore leonis ſtella matuti
no Cæſari ĩmergit.viii.idus auguſti. Arcturus medius occidit.iii.idus fidicula occaſu ſuo autumnum in
cohat:ut:is adnotat. Sed & uera ratio id fieri inuenit.vi.idus eiuſdem. In hoc tpis iteruallo res ſũma uitiũ
agit decretorio uuis ſydere illo:qđ caniculã appellauimus:Vnde carbũculare dicũt:ut quodã uredinis car
bõe exuſtæ:nõ cõparãt huic malo grãdinis ꝓcellæ:nec q̃q; unq̃ ãnonæ itulere charitatẽ. Agrorũ qppe ma
la ſũt illa. Carbũculus ãt regionũ late patẽtiũ:nõ difficili remedio:niſi calũniari magis naturã rerũ hoies:q̃ ſi
bi ꝓdeſſe mallẽt. Ferũt Democritũ:q prius itellexit:oſtẽditq; cũ terris cæli ſocietatẽ: ſpernẽtibus hãc curã
Vel ꝑuiſa — eius opulẽtiſſimis ciuibus ꝓuiſa olei charitate ex futuro uergiliarũ ortu:q̃ dixius rõne:oſtẽdemuſq; iã pleni
us:magna utilitate tũc pp ſpẽ oliuæ:coemiſſe ĩ toto tractu omne oleũ: mirantibus q paupertatẽ & q̃etẽ do
Vel uilitate — ctrinarũ ei ſuẽbũt:i primis cordi eẽ. Atq; ut apparuit cã:& ingens diuitiarũ curſus:reſtituiſſe mercedẽ ãxiæ
& auidæ dominorũ pœnitẽtiæ:cõtẽtus ita ꝓbaſſe opes ſibi (cũ uallet) ĩ facili fore. Hos Seſtius poſtea e roma
nis ſapiẽtiæ ſectatoribus athẽis fecit eadẽ rõne. Tãta lirarũ occaſio ẽ. Quas eqdẽ miſcebo agreſtibus nego
ciis:q̃ potero dilucide:atq; pſpicue. Pleriq; dixere:rorẽ iuſtũ ſole acri ſrugibus rubiginis cãm eẽ:& carbũcu
li uitibus. Qđ ex pte falſum eẽ arbitror:omnẽq; uredinẽ frigore tãtũ inoxio cõſtare ſole. Id manifeſtũ fiet
attẽdẽtibus. Nã primũ oĩum hoc nõ euenire niſi noctibus:& ante ſolis ardorem: deprehẽditurq;: totũq;
lunari rõne cõſtat:qm̃ talis iniuria nõ fit niſi iterlunio:plena ue luna:hoc ẽ ꝑualẽte:ut roq;.n.hitu plẽa ẽ:ut
ſæpius diximus. Sed ĩterlũio oẽ lumẽ qđ a ſole accipit cælo tegerit. Differẽtia utriuſq; habitus magna: ſed
mãifeſta. Nãq; interlunio æſtate calidiſſima eſt:hyeme gelida. Ecõtratio in plenilunio æſtate gelidas facit
noctes:Hyeme tepidas. Cã euidẽs. Sed alia reddit a Fabiano græciſq; auctoribus. Aeſtate enim interlunio
neceſſe eſt:ut cum ſole nobis proximo circulo currat: igne eius cominus recepto candens: eadem inter

lunio abſit hyeme: quando abſcedit & ſol. Item plenilunio æſtiuo procul abeat auerſa ſoli. Hyeme autem
ad nos per æſtiuum circulum accedat. Ergo per ſe roſcida: quotiens alget: infinitum quantum illo tp̃e ca/
dẽtes pruinas cõgelat. Ante oĩa ãt duo genera cæleſtis iniuriæ meminiſſe debemus. Vnum: quod tempeſta
tes uocamus: ĩ qbus grãdines: procellæ cæteraq; ſimilia itelliguntur. Quæ cũ acciderint: uis maior appel
latur. Hæc ab horridis ſyderibus exeunt: ut ſæpius diximus. ueluti arcturo: orione: hædis. Alia ſunt illa: q̃
ſilente cælo: ſereniſq; noctibus fiũt: nullo ſentiente: niſi cũ facta ſunt. Publica hæc & magnæ differentiæ a
prioribus: aliis rubiginem: aliis uredinẽ: aliis carbunculũ appellantibus. Oĩbus uero ſterilitatem. De his
nunc dicemus: a nullo ante nos prodita: & priuſq; cauſas reddemus.

De tẽpeſtatibus utriuſq; tp̃is: & remediis ſterilitatem. CA. XXIX.

QVæ ſunt ꝑter lunarẽ: pauciſq; cæli locis eſſe conſtat. Namq; uergiliæ priuatim attinent ad fructi/
ctus: ut quaꝝ exortu æſtas ĩcipiat: occaſu hyems: ſemeſtri ſpacio: intra ſe meſſes: uindemiaſq; &
oĩum maturitatem complexæ. Eſt præterea in cælo qui uocatur lacteus circulus: etiam uiſu faci
lis. Huius defluuio: uelut ex ubere aliquo ſata cuncta lacteſcunt: duorum ſyderum obſeruationes
aquilæ in ſeptentrionali parte: & in auſtrina caniculæ: Cuius mentionẽ ſuo loco fecimus. Ipſe circulus fer/
tur per ſagittarium & geminos: ſolis centrum infra æquinoctialem circulum ſecans: commiſſuras eorum
obtinente hinc aquila: illinc canicula. Ideo effectus utriuſq; ad omnes frugiferas pertinent terras. Quoniã
in iis tantum locis ſolis terræq; centra congruunt. Igitur horum ſyderum diebus: ſi purus atq; mitis aer
genitalem illum lacteumq; ſuccum tranſmiſerit in terras: læta adoleſcunt ſata. Si luna: qua dictum eſt rõ/
ne roſcidum frigus aſperſerit: admixta amaritudo: ut in lacte: puerperium necat. Modus in terris huius in
iuriæ quam fecit in quacunq; conuexitate comitatus utriuſq; cauſæ. Et ideo non pariter in toto orbe ſen/
titur: ut nec dies. Aquilam diximus ĩ italia exoriri ad. xiiii. calen. ianuarii. Nec patitur rõ naturæ quicquam
in ſatis ante eum diem ſpei eſſe certæ. Si uero interlunium ĩcidat: omnes hybernos fructus: & ꝓcoces læ/
di neceſſe eſt. Rudis fuit priſcorum uita: atq; ſine litteris. Non minus tamen ingenioſam fuiſſe in illis ob/
ſeruationem apparebit: q̃ nunc eſſe rationem. Tria nanque tempora fructibus metuebant: propter quod
inſtituerunt ferias: dieſq; feſtos: rubigalia: floralia: uinalia. Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui. xi. q̃
nunc aguntur ad. vii. calen. maii: Quoniam tunc fere ſegetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determi
nat ſole tauri partem decimam obtinente: ſicut tunc ferebat rõ. Sed uera cã eſt: ꝙ poſt dies undeuiginti ab
æquinoctio uerno: per id quatriduum: uaria gentium obſeruatione. in. iiii. calen. maii: canis occidit: ſydus
& per ſe uehemens: & cui ꝓoccidere caniculam neceſſe ſit. Idem itaq; floralia. iiii. calen. eaſdem inſtituerũt
urbis anno quingenteſimo ſextodecimo: ex oraculis ſybillæ: ut omnia bene defloreſcerent. Hunc diẽ Var.
determinat: ſole tauri partem quartamdecimam obtinente. Ergo ſi in hoc quatriduum inciderit plenilu
nium: fruges & omnia: quæ florebunt: læde neceſſe erit. Vinalia priora: quæ ante hos dies ſunt. ix. Calen.
Martii deguſtandis uinis inſtituta nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites: oleaſq;. quo
niam earum conceptus exortu uergiliarum incipit ad. vi. idus maii: ut docuimus. Aliud hoc quatriduum
eſt quod neq; rore ſordere uelint. Exhorrent enim frigidum ſydus arcturi poſtridie occidens: & multo mi
nus plenilunium incidere. iiii. nonas iunii iterum acquila exoritur ueſperi: decretorio die florentibus oleis
uitibuſq; ſi plenilunium in eum incidat. Equidẽ & ſolſtitium. viii. Calen. iunii: ĩ ſimili caſu dixerim: & ca/
nis ortum: poſt dies a ſolſtitio. xxiii. Sed iterlunio accidẽte: quoniã uapore conſtat culpa: aciniq; præcoquũ
tur in callum. Rurſus plenilunium nocet ad. iiii. nonas iulii cum ægypto canicula exoritur. Vel certe. xvi.
Calen. auguſti cum italiæ. Item. iiii. calen. auguſti cum aq̃la occidit ꝙ uſq; i. x. calen. eiuſdem. Extra has cau
ſas ſunt uinalia altera: quæ aguntur ad. xiiii. calen. ſeptẽbris. Et Varro a fidicula ĩcipiente occidere mane de
terminat: ꝙ uult initium autũni eſſe. Et hunc diem feſtum tempeſtatibus leniendis eſſe inſtitutũ. Nũc fi/
diculã occidere ad. vi. idus Auguſti ſeruat. Intra hæc conſtat cæleſtis ſterilitas: Neq; negauerim poſſe eã ꝑ/
mutari arbitrio legentiũ: locoꝝ æſtimantium naturas. Sed a nobis rõnem demonſtratã eſſe ſatis eſt. Reli
qua obſeruatione cuiuſq; conſtabunt. Alterutrum quidem fore in cã: hoc eſt plenium: aut ĩterluniũ: non
erit dubiũ. Et ĩ hoc mirabilẽ admirari benignitatem naturæ ſuccurrit. Iam primum hãc iniuriã oĩbus an/
nis accidere non poſſe: ꝓp ſtatos ſyderum curſus. Nec niſi paucis noctibus anni. Idq; quando futuꝝ ſit: faci
le noſci. Ac ne per oẽs meſes timeret eaꝝ quoq; lege diuiſum: Aeſtate interlunia præterq̃ biduo ſecura eẽ.
Hyeme plenilunia. Nec niſi æſtiuis: breuiſſimiſq; noctibus metui. Nõ diebus itẽ ualere. Præterea tã facile ĩ
telligi: ut formica minimum aĩal ĩterlunio geſcat. Plenilunio ãt noctibus opereẽ. Auem param oriente Sy uel puã
rio ipſo die non apparere: donec & occidat. E diuerſo uirionem prodire ipſo ſolſtitii die. Neutrum uero lu
næ ſtatum noxiũ eſſe nec noctibus quidẽ: niſi ſerenis: & oĩ aura quieſcente: qm̃ neq; ĩ nube: neq; ĩ flatu ca
dunt rores. Sic quoq; non ſine remedio. Sarmenta: aut paleaꝝ aceruos: & euulſas herbas fruticeſq; per ui
neas: cãpoſq; cũ timebis: incendito. Fumus medebiẽ. Hic e paleis: & contra nebulas auxiliatur: ubi nebulæ
nocent. Quidam tres cancros uiuos cremari iubent in arbuſtis: ut carbunculi non noceant. Alii ſiluri car/
nem leuiter uri a uento: & per totam uineam fumus diſpergatur. Varro auctor eſt: ꝙ ſi fidiculæ occaſu: qđ
eſt initium autũni: uua picta conſecretur inter uites minus nocere tempeſtates. Archibius ad Antiochum
ſyriæ regem ſcripſit: Si fictili nouo obſerata: obruatur rubeta rana in media ſegete: non eſſe noxias tempe/
ſtates. Opera ruſtica huius interualli. Terram iterare. Arbores circũfodere. Vbi æſtiuoſa regio poſcat: accu
mulare. Germinantia: niſi in ſolo luxurioſo: fodienda non ſunt. Seminaria purgari ſarculo. Meſſem hor/
deaceam facere. Aream ad meſſem creta præparare Catonis ſententia: amurca temperata: Virgilii ope/
roſius. Maiore ex parte æquant tantum: & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id ſatis ad pulueris reme/
dium uidetur.

De meſſe:& tritico:& palea:& frumento ſeruando. CA. XXX.

MEſſis ipſius ratio uaria:Galliarum latifundiis ualli pregrandes:dentibus in margine infeſtis: duabus rotis per ſegetem impelluntur:iumento in contrarium iuncto.Ita direptæ in uallum cadunt ſpicæ.Stipulæ alibi media falce præciduntur:atq; inter duas mergites ſpica deſtrigitur. Alibi ab radice euellũt.Quod qui faciunt:ꝓſcindi ab ſe obiter agrum interpretantur:cũ extrahant ſuccum.Differentia hæc.Vbi ſtipula domos contegũt:q̃ longiſſimam ſeruant.Vbi fœni inopia ẽ:ſtramento paleam quærunt.Panici culmo non regũt.Milii culmum fere inurũt.Hordei ſtipulam bubus gratiſſimam ſeruant.Panicum & milium pectine manuali ſigillatim legunt galliæ.Meſſis ipſa alibi tribulis ĩ area:alibi equorum greſſibus exteritur:alibi perticis flagellat̃.Triticũ quo ſerius metitur:copioſius inuenitur.Quo celerius uero eo ſpecioſius:& robuſtius.Lex aptiſſima anteq̃ granum indureſcat:& cum iam traxerit colorem.Oraculum uero biduo celerius meſſem facere:potius q̃ triduo ſerius.Siliginis & tritici etiã ratio in area horreoq;.Far(quia difficulter excutitur)conuenit cum palea ſua condi & ſtipula tantum:& ariſtis liberatur.Palea plores gentiũ pro fœno utuntur.Melior ea quæ tenuior:minutiorq;:& pulueri ꝓpior.Ideo optima:e milio.Proxima hordeo.Peſſima ex tritico:præterq̃ iumentis opere laborantibus.Culmũ ſaxoſis locis cum inaruerit:baculo frãgũt:ſubſtratu aialiũ.Si palea deficit:& culmus terit̃.Rõ hæc:maturius deſectus:muria diu aſpergit̃.Dehinc in manipulos ſiccatus cõuoluit̃:atq; ita ꝓ fœno bubus datur. Sunt qui accẽdũt in aruo & ſtipulas:magno Virgilii preconio.Summa aũt ratio:ut herbarum ſemen exurant.Ritus diuerſitatẽ:magnitudo facit meſſium:& raritas operariorum.Cõnexa eſt ratio frumenti ſeruãdi. Horrea operoſa.tripedali craſſitudine:pariete lateritio:exædificari iubent aliqui.Præterea ſuperne impleri:nec afflatus admittere:aut feneſtras habere ullas.Alii ab exortu tantum æſtiuo:aut ſeptentrione:eaq; ſine calce conſtrui:quoniam ſit frumento inimiciſſima.Nam quæ de amurca ꝑceperint:indicauimus.Alibi contra:ſuſpendũt:granaria lignea columnis:& perflari undique malunt:atque etiam a fundo.Alii omnino pendunt & ab afflatu extenuari granum arbitrantur:& ſi tegulis ſubiaceat:conferueſcere.Multi uẽtilare quoq; uetant.Gurgulionem enim non deſcendere ĩfra quattuor digitos:nec amplius periclitari.Columella & fauoniũ uentum conferre frumento prædicit:quod miror quidem ſicciſſimum alioquin.Sunt qui rubetam ranam in limine horrei pede e longioribus ſuſpenſam inuehere iubeant.Nobis referre plurimum tempeſtiuitas condendi uidebitur.Nam ſi parum toſtum:atq; robuſtũ collectũ ſit:aut calidũ conditum:inimica innaſci neceſſe eſt.Diuturnitatis cauſæ plures:Aut in ipſius grani corio:cum ẽ numeroſius, ut milio:aut ſucci pinguedine:qui pro humore ſufficit tantũ:ut ſiſamæ:aut amaritudie:ut lupino:& cicerculæ.In tritico maxime creſcunt aialia:quoniam ſpiſſitate ſua cõcaleſcit:& furfure craſſo ueſtitur.Tẽuior ordeo palea:exilis & legumini:ideo non generat.Faba craſſioribus tunicis operitur:Ob hoc efferueſcit. Quidam ipſum triticum diuturnitatis gratia aſpergunt amurca:mille modios quadrantali.Alii chalcidica:aut carica creta:aut ẽt abſinthio.Eſt & olinthi:ac cerinthi:euboeæ terra:quæ corrumpi non ſinat.Nec fere condita in ſpica lædunt̃.Vtiliſſime tamẽ ſeruantur in ſcrobibus:quos ſyros uocant:ut in cappadocia: & thracia & hiſpania.Africa ante omnia ut ſicco ſolo fiant curant:mox ut palea ſubſternãtur:præterea cũ ſpica ſua condunt̃.Ita frumenta ſi nullus ſpiritus penetret:certum eſt nihil maleficum naſci.Varro auctor eſt ſic conditum triticum durare annis quinquaginta:millium uero centum.Fabam:& legumina in oleanis cadis oblita cinere:longo tempore ſeruari.Idem fabam a pyrrhi regis ætate in quodã ſpecu ambraciæ uſq; ad pyraticum pompei magni bellum duraſſe:annis circiter.cxx.Ciceri tantum nullæ beſtiolæ in horreis innaſcũt.Sunt qui urceis cinere ſubſtratis & illitis:acetũ habẽtibus:leguminum aceruos ſuperingerãt ita non naſci maleficia credentes.Alii qui in ſalſamentariis cadis gypſo illinant.Alii qui lentem aceto laſerpitiato reſpergant:ſiccatamque oleo inungant.Sed breuiſſima obſeruatio:quod uitiis carere uelis:interluino legere.Quare plurimũ refert:condere qs malit:an uendere.Creſcente.n.luna frumenta grãdeſcũt.

De uindemia:& autumni temporibus. CA. XXXI.

SEquitur ex diuiſione temporum.Autumnus a fidiculæ occaſu ad æquinoctium:ac deinde uergiliarum occaſum:initiumq; hyemis iis interuallis ſignificatur:Pridie idus augſti atticæ equus oriens.Veſpera ægypto & cæſari delphinus occidens.xi.Calen.ſeptembris Cæſari & aſſyriæ ſtella: quæ uindemiator appellatur:exoriri mane incipit:uindemiæ maturitatem promittens.Eius argumentum erunt acini colore mutati.Aſſyriæ.v.calen.& ſagitta occidit:eteſiæ deſinũt.Vindemiator ægypto non exoritur.Atticæ arcturus matutino:& ſagitta occidit mane.v.idus ſeptembris Cæſari capella orit̃ ueſperi.Arcturus uero medis pridie idus:uehementiſſimo ſignificatu terra:mariq; per dies quinq;.ratio eius hæc traditur.Si delphino occidente ĩbres fuerĩt:non futuros per arcturum.Signum oriẽtis eius ſyderis ſeruetur hirundinum abitus.nanq; deprehenſe ĩtereũt.xvi.Calend.Octobris ægypto ſpica:quam tenet uirgo:exoritur matutino eteſiæq; deſinunt.Hoc idem Cæſari.xiiii.Calend.xiii.aſſyriæ ſignificant:&.xi. calen.Cæſari commiſſura piſcium occidens.ipſumq; æqnoctii ſydus.viii.Calen.octob.Deĩde conſentiunt (quod eſt ratum)Philippus:Calippus:Doſitheus:Parmeniſtus:Conõ:Criton:Democritus:Exodus:Ion. iiii.Calen.Octobris capellam matutino exoriri.Et.iii.Calen.hædos.vi.nonas octobris atticæ corona exoritur.Mane aſiæ & cæſari.v.Calen.heniochus occidit matutino.iii.Calen.Cæſari.corona exoriri ĩcipit.Et poſtridie occidunt:abditi ueſperi.viii.idus octobris Cæſari fulgens ĩ corona ſtella oritur.Et.iii.idus uergiliæ ueſperi.Idibus corona tota.vi.calen.Nouembris ſuculæ ueſperi exoriuntur.Pridie calend.Cæſari arcturus occidit:& ſuculæ exoriuntur cum ſole.iiii.nonas arcturus occidit ueſperi.v.idus nouembris gladius orionis occidere ĩcipit.Deĩde tertio idus uergiliæ occidũt.In his temporum interuallis opera ruſtica:napos: rhaphanos ſerere:quibus diebus diximus.Vulgus agreſte & rapam poſt ciconiæ diſceſſum male ſeri putat.

Nos omnino poſt uulcanalia:& præcocia cum panico. A fidiculæ autem occaſu uiciam:faſiólos.pabulum. Et hoc ſilente luna ſeri iubent. Et frondis præparandæ tempus hoc eſt. Vnus frondator quattuor frondarias fiſcinas complere in die iuſtum habet. Si decreſcente luna præparetur nõ putreſcit. Aridam colligi nõ oportet. Vindemíam antiqui nũquam exiſtimauere maturam. Ante æquinoctium iam paſſim rapi cerno. Quamobrem & huius tempora notis:argumentiſq; ſignentur. Leges ita ſe habent. Vuam calidam ne legito:hoc eſt in eius ſiccitate. Ac niſi imber interuenerit. Hanc ne legito torulentam:hoc eſt ſi ros nocturnus fuerit. Nec priuſquam ſole diſcutiatur: Vindemiare incipito:cum ad palmitem pampinus procũbere cœperit:aut cum exempto acino ex denſitate interuallum non compleri apparuerit acinum non augeri. Acino plurimum refert:ſi contingat creſcente luna uindemiare. Preſſura una culeos.xx.implere debet. Hic eſt pes iuſtus. Ad totidem culeos:& lacus.xx.iugeribus unum ſufficit torculum. Premuntq; aliqui ſingulis. Vtilius binis:licet magna ſit uaſtitas ſingulis. Longitudo in iis refert:non craſſitudo. Spatioſa melius præmunt. Antiqui funibus uittiſq; loreis ea detrahebãt:& uectibus. Intra.c.annos:inuẽta græcanica: mali rugis per cochleas bullantibus palis:affixa arbori ſtellata palis arcas lapidum attollente ſecum arbore: quod maxime probatur. Intra.xxii.hos annos inuentum paruis prælis:& minori torculari: ædificio breuiore. & malo in medio decreto:tympana impoſita uinaceis:ſuperne toto põdere urgere:& ſuper prælа cõſtruere congeriem. Hoc & poma colligendi tempus:& obſeruatio:cum aliquod maturitate non tempeſtate deciderit. Hoc & fæces exprimendi. Hoc & defrutum coquendi:ſilente luna noctu:aut ſi interdiu plena. Cæteris diebus:aut ante exortum lunæ:aut poſt occaſum. Nec de nouella uite:aut paluſtri. Nec niſi e matura uua. Nec niſi e ſoliis deſpumandum. Quia ſi ligno contingatur uas:aduſtum ac fumoſum fieri putant. Iuſtum uindemiæ tempus ab æquinoctio ad uergiliarum occaſum dies.xliiii. Ab eo die oraculum occurrit frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & Calendas Ianuarii defectu uaſorum:uindemiantes uidi piſciniſq; muſta condi:aut uina effundi priora:ut dubia reciperentur. Hoc non tam ſæpe prouentu nimio euenit:quam ſegnitia inſidiantium charitati ciuili. Sed æqui patriſfamilias modus eſt annonæ:cuiuſq; anni utilitate. Id per æque lucroſiſſimum. Reliqua de uinis affatim dicta ſunt. Item uindemia facta oliuã eſſe rapiendam:& quæ ad oleum pertinent:quæq; a uergiliarum occaſu agi debent.

De lunari ratione. CA. XXXII.

His quæ ſunt neceſſaria:adiicientur de luna uentiſque:& præſagiis:ut ſit tota ſyderalis ratio perfecta. Namq; Virgilius etiam in numeros lunæ quædã digerenda putauit:Democriti ſecutus oſtẽtationem. Nos legum utilitas quæ in toto opere:in hac quoq; mouet parte. Omnia quæ cæduntur:carpuntur:tonduntur:Innocentius decreſcente luna:quam creſcente fiunt. Stercus niſi decreſcente luna:ne tangito. Maxime autem inter menſtrua:dimidiaq; ſtercorato. Verres:iuuencos:arietes:hædos:decreſcente luna caſtrato. Oua luna noua ſupponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arborum radices luna plena operito. Humidis locis interlunio ſerito:& circa interlunium quatriduo. Ventilari quoque frumenta:ac legumina:& condi circa extremam lunam iubent. Seminaria cum luna ſupra terram ſit:fieri. Calcari muſta cum luna ſub terra. Item materies cædi:quæq; alia locis ſuis diximus:neq; facilior eſt obſeruatio:ac iam dicta a nobis ſecundo uolumine:ſed quod intelligere uel ruſtici poſſint. Quotiens ab occidente ſole cernitur:prioribuſq; noctis horis lucebit:creſcẽs erit. Et oculis dimidiata iudicabitur. Cum uero occidente ſole orietur ex aduerſo:ita ut pariter aſpiciantur:tunc erit plenilunium. Quotiens ab ortu ſolis orietur:prioribuſq; noctis horis detrahet lumen:& in diurnas extendet:decreſcens erit. Iterumq; dimidia. In coitu uero:quod interlunium uocant:cum apparere deſierit. Supra terras autem erit:quandiu & ſol. Interlunio:& prima tota die:ſecunda hora noctis unius dextante ſicilico:ac deinde tertia: uſq; ad quintamdecimam multiplicatis horarum iiſdem portionibus:quintadecima tota ſupra terras noctu erit: eademq; ſub terris tota die.xvi.ad primæ horæ nocturne dextantem ſicilicum ſub terra aget:eaſdemq; portiones horarum per ſingulos dies adiicit:uſq; ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit:quod ſub terris aget:tantundem nouiſſimis ex die adiiciet ſuper terram. Alternis autem menſibus.xxx.implebit numeros. Alterius uero detrahet ſingulos. Hæc erit ratio lunaris.

De uentorum ratione. CA. XXXIII.

Ventorum Paulo ſcrupuloſior obſeruatio. Solis ortu:quocunq; libeat die:ſtantibus hora diei ſexta: ſic ut ortum eum a ſiniſtro humero habeant. Contra mediã faciem meridies:a uertice ſeptẽtrio erit:qui ita limes per agrum currit:cardo appellatur. Circumagi deinde melius eſt: ut umbram ſuam quiſq; cernat:alioquin poſt hominem erit. Ergo permutatis lateribus: ut ortus illius diei a dextro humero fiat:occaſus a ſiniſtro:tunc erit hora ſexta:cum minima umbra contra mediũ fiat hominem. Per huius mediam longitudinem duci ſarculo ſucum:uel cinere lineam:uerbi gratia pedũ.xx. conueniet:mediamq; menſuram:hoc eſt in.x.pede circũſcribi circulo paruo:qui uocetur umbilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ:hæc erit uentus ſeptentrionalis. Illo tibi putator arborum plagæ ne ſpectant:ne ue arbuſta:uineæ ue niſi in africa:cyrenis:ægypto. Illinc flante ne arato: quæq; alia præcepimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiem ſpectans:hæc uẽtum auſtrum dabit: quem a græcis notum diximus uocari. Illinc flatu ueniente materiam:uineamq; agricola ne tractes. Humidus aut æſtuoſus italiæ eſt. Africæ quidem incendia cum ſerenitate affert. In hunc italiæ palmites ſpectent:ſed non plagæ arborum uitiumue. Hunc oliueti metator:uergiliarum quatriduo. Hunc caueat inſitor calamis: gemmiſq; inoculator. De ipſa regionis eius ora præmonuiſſe conueniet. Frondem medio die arborator ne cædito. Cũ meridiem adeſſe ſenties paſtor:æſtate contrahente ſe umbra:pecudem a ſole in opaca cogito. Cum æſtate paſces:in occidentem ſpecta ante meridiem:poſt meridiem in orientem. Aliter noxium:ſicut hyeme:& ue

re in rorulentū duceres.Nec cōtra ſeptentrionē paueris ſupra dictū.Clodit ita:lippiūt ue ab afflatu:& aluo
cita pereūt.Qui fœminas cōcipi uoles:in hūc uentum ſpectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. CA. XXXIIII.

D Iximus:ut in media linea deſignaretur umbilicus.Per hunc medium tranſuerſa currat alia. Hæc
erit ab exortu æquinoctialia:ad occaſum æquinoctialem.Et limes qui ita ſecabit agrum:decuma
nus uocabitur.Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decuſſis obliquæ:ita ut a ſeptentrionis dextra
leuaq; ad auſtri dextram:leuamq; deſcendat.Omnes per eundem currant umbilicum.Omnes in
ter ſe pares ſint:Omnium interualla paria.Quæ ratio ſemel in quoq; agro ineunda erit:uel ſæpius: ſi libe
at:ita uitea:ligno facienda:regulis paribus in tympanū exiguum:ſed circinnatū adactis. Ratione qua doceo
occurrendū igentis quoq; imperitoꝝ eſt.Meridiem excuti placet:quoniā ſemper eſt idem.Sol autem quo
tidie ex alio cæli momēto q̄ pridie oritur.Ne quis forte ad exortū capiendam putet lineam. Ita cæli exacta
parte:quod fuerit lineæ caput ſeptentriōi proximū:a parte exortiua ſolſtitialem habebit exortū:hoc eſt lon
giſſimi diei:uētumq; aquilonem:boreā a græcis dictū:In hūc ponito arbores uiteſq;.Sed hoc flante ne ara
uel per/ to.Frugem ne ſerito.Semen ne iacito.Præſtringit enim atq; præcellit hic radices arboꝝ:quas poſiturus af
cellit ferens.Præmonitus eſto.Alia robuſtis proſunt:alia infantibus.Nec ſum oblitus in hac parte uentum a græ
uel per/ cis poni:quem cæciam uocant.Sed idem Ariſtoteles uir imenſæ ſubtilitatis qui idipſum fecit:rationē con
gellat uexitatis mundi reddit:quia cōtrarius aliquo africo flat.Nec tamen eū toto anno in prædictis timet agrico
uel mol la.Mollit ſydera æſtate media:mutatq; nomen:& eteſias uocatur.Ergo cū frigidū ſenties:caueto. Ac qua
litur ſy cunq; aquilo dicitur:tanto pernitioſior ſeptentrionē.In hūc aſiæ:græciæ:hiſpaniæ:maritimæ italiæ:cam
dere paniæ:apuliæ arbuſta:uineæq; ſpectent.Qui mares concipi uoles:in hūc paſcito:ut ſic in eundem ineāt.Ex
aduerſo aquilonis ab occaſu brumali africus:quem græci lyba uocāt.In hūc a coitu:cum ſe pecus circūege
rit:fœminas cōceptas eſſe ſcito.Tertia a ſeptētriōe linea:quam per latitudinē umbræ duximus:& decuma
nam uocamus:exortum habebit æquinoctialem:uentumq; ſubſolanum a græcis apeliotem dictū. In hūc
ſalubribus locis uillæ:uineæq; ſpectent.Ipſe leniter pluuius:tamen eſt ſiccior fauonio. Ex aduerſo eius ab
æquinoctiali occaſu:zephyrus a græcis noīat.In hūc ſpectare oliueta Cato iuſſit.Hic uer ichoat:apitq; terras:
tenui frigore ſaluber.Hic uites putandi:frugeſq; curādi:arbores ſerēdi:poma inſerēdi:oleas tractādi ius da
uel nu/ bit:afflatuq; nutriciū exercebit.Quarta a ſeptētriōe linea:eadem auſtro ab exortiua parte proxima:bruma
tricium lem habebit exortum uentumq; uulturnū:eurum:græcis dictum:ſicciorem & ipſum:tepidioreq;. In hūc
apiaria:& uineæ italiæ:galliarumq; ſpectare debent.Ex aduerſo uulturni flabit chorus: ab occaſu ſolſtitia
li:& occidentali latere ſeptentriōis:a græcis dictus argeſtes:ex frigidiſſimis & ipſe:ſicut omnes:qui a ſeptē
trionis parte ſpirant.Hic & grādines infert:cauēdus & ipſe:nō ſecus ac ſeptentrio.Vulturnus ſi a ſerena cæ
li parte cœperit flare non durabit in noctem.At ubi ſubſolanus in maiorē partem noctis extēditur: quiſq;
erit uentus:ſi feruidus ſentietur: pluribus diebus permanebit.Aquilonem prænuntiat terra ſiccēſcēs. ſed
toreſcens repente:auſtrum immiſcet humeſcens in rore occulto.

Prognoſtica tempeſtatum. CA. XXXV.

E Tenim prædicta rōne uentoꝝ:ne ſæpius eadē dicant:tranſire cōuenit ad reliqua tēpeſtatū præ
ſagia.quoniā & hoc placuiſſe Virgilio magnopere uideo.Siquidē in ipſam meſſem ſæpe cōcur
rere ꝑlia uentoꝝ dānoſa iperitis refert.Tradunt enim eundē Democritū:metēte frater eius Da
maſo ardentiſſimo æſtu:oraſſe ut:reliquæ ſegeti pceret:raperetq; deſecta ſub tectū:paucis mox
horis ſæuo imbre uaticinatiōe approbata.Quinimmo & harundinē nō niſi ſpendēte pluuia ſeri iubent:&
fruges in ſecuturo imbre.Quāobrē & hæc breuiter cōtingemus:ſcrutati maxime pertinētia.Primūq; a ſo
le capiemus præſagia.Purus oriens:atq; nō feruens:ſerenū diem nunciat.At hybernā pallidus grādinē. Si
& occidit pridie ſerenus:& oritur:tāto certior fides ſerenitatis.Cōcauus oriens pluuias ꝑdicit.Item uentos
cū ante exorientem eū nubes rubeſcūt.Quod ſi & nigræ rubētibus interuenerint:& pluuias.Cū oriētis atq;
occidentis radii rubent:coire pluuias.Si circa occidentem rubeſcunt nubes:ſerenitatē futuræ diei ſpōdent.
Si in exortu ſpargentur:partim ad auſtrū:partim ad aquilonem:pura circa eum ſerenitas ſit licet: pluuiam
tamen uentoſq; ſignificabunt.Si in ortu:aut in occaſu contracti cernentur radii imbrē.Si in occaſu eius plu
erit:aut radii in ſe nubem: trahent:aſperam in proximum diem ſignificabunt tempeſtatem.Cum oriente ra
dii non illuſtres eminebūt:quāuis circundati nube nō ſint:pluuiā portendēt.Si ante exortum nubes globa
buntur:hyemē aſperam denunciabūt.Si ab exortu repellent:& ad occaſum abibunt:ſerenitatē.Si nubes ſolē
circūcludent:quāto minus luminis relinquēt:tanto turbidior tēpeſtas erit.Si uero etiā duplex orbis fuerit
eo atrocior.Quod ſi in exortu fiet ita ut rubeſcāt nubes:maxima oſtendet tēpeſtas.Si nō abibunt:ſed incū
bent:a quocunq; uento fuerit:eum portendēt.Si a meridie:& imbrem.Si oriens cinget orbe: ex qua parte
is ſe aperit:expectetur uentus.Si totus defluxerit:æqualiter ſerenitatē dabit . Si in exortu lōge radios per
nubes porriget:& medius erit inanis:pluuiam ſignificabit.Si ante ortum radii ſe oſtendent:aquam & uen
tum.Si circa occidentem candidus circulus erit:noctis leuem tempeſtatem.Si nebula:uehementiorem. Si
candente ſole:uentum.Si ater circulus fuerit:ex qua regiōe is eruperit:uentū magnū.Proxima ſunt iure lu
næ præſagia.Quartam eam maxime obſeruat ægyptus.Si ſplendēs exorta puro nitore fulſerit:ſerenitatē.
Si rubicunda:uentos.Si nigria:pluuias portēdere creditur.In quinta cornua eius obtuſa:pluuiam . Erecta
& infeſta:uentos ſemper ſignificāt.Quarta tamen maxime.Cornu eius ſeptentriōale acuminatū: atq; rigi
dum:illum præſagit uentum.Inferius auſtrum.Vtraq; recta:noctem uētoſam.Si quartā orbis rutilus cin
get:uentos & imbres præmōebit.Apud Var.ita eſt.Si quarto die luna erit directa:magnam tempeſtatem
in mari præſagiet:niſi ſi coronam circa ſe habebit:& eam ſinceram:quoniam illo modo non ante plenam

lunam hyemandum oſtendit. Si pleniluniо per dimidium pura erit: dies ſerenos ſignificabit. Si rutila: uen
tos. Nigreſcens: imbres. Si caligo orbis nubem incluſerit: uentos qua ſe ruperint. Si gemini orbes cinxerint
maiorem tempeſtatem. Et magis ſi tres erunt: aut nigri: aut interrupti atq; diſtracti. Naſcēs luna ſi cornu
ſuperiores obatro ſurget: pluuias decreſcens dabit. Si inferiore: ante plenilunium. Si in media nigricia illa
fuerit: imbrem in plenilunio. Si plena circa ſe habebit orbem: ex qua parte is maxime ſplendebit: ex ea uen
tum oſtendet. Si in ortum cornua craſſiora fuerint: horridam tempeſtatem. Si ante quartam non apparue
rit uento fauonio flante: hyemalis toto menſe erit. Si. xvi. uehementius flammea apparuerit: aſperas tem
peſtates præſagiet. Sunt & ipſius lunæ octo articuli: quotiens in angulos ſolis incipit: pleriſq; inter eos tan
tum obſeruantibus præſagia eius: hoc eſt. iii. vii. xi. xv. xix. xxiii. xxvii. & interlunium. Tertio loco ſtellarū
obſeruationem eſſe oportet. Diſcurrere ex uidentur interdum: uentiq; protinus ſequuntur: in quarū par
te ita præſagauere. Cælum cum æqualiter totum erit ſplendidum articulus temporū quos propoſuimus:
autumnum ſerenum præſagabunt: & frigidum. Si uer & æſtas non ſine riguo aliquo trāſierint: autumnū
ſe enum & denſum: minuſq; uentoſum facient. Autumni ſerenitas uentoſam hyemem facit. Cum repen
te ſtellarum fulgor obumbratur: nuti neq; nubilo: neq; caligine fluitans: graues denuntiantur tempeſtates.
Si uolitare plures ſtellæ uidebuntur: quo feruntur albeſcentes: uentos ex iis partibus nuntiāt. At ſi circa pu
ræ ſtabunt: certos. Si id in partibus pluribus fiet: inconſtantes uentos effundent. Si ſtellarum errantium ali
quam orbes incluſerint: imbres. Sunt in ſigno cancri duæ ſtellæ paruæ aſelli appellatæ: exiguum inter illa
ſpacium obtinente nubecula: quā præſepia appellant. Hæc cum cælo ſereno apparere deſierit: atrox hyems
ſequitur. Si alteram earum aquiloniam caligo abſtulerit: auſter ſæuit. Si auſtrinam: aquilo. Arquus cum
ſunt duplices: pluuias nunciant. A pluuiis ſerenitatem nō perinde certam. Circuli noui circa ſydera aliqua:
pluuiam. Cum æſtate uehementius tonuerit: quam fulſerit: uentos ea parte denunciat. Contra ſi minus to
nuerit: imbrem. Cum ſereno cælo fulget: pluuiæ erunt. & tonitura: & hyemabit. Atrociſſime autem cum
ex omnibus quattuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tantum: in poſterum diem aquam por
tendit. Cum a ſeptentrione: uentum. Cum ab auſtro: uel choro: aut fauonio: nocte ſerena fulgurauerit: uen
tum & imbrem ex iiſdem regionibus demonſtrabit. Tonitrua matutina uentum ſignificant. Imbrem me
ridiana. Nubes cum ſereno cælo feruntur: a quacunq; parte id fiet: expectentur uenti. Si eodem loco globa
buntur: appropinquante ſole diſcutientur. Et hoc ſi ab aquilone fiat: uentos: ſi ab auſtro: imbres portēdēt.
Sole occidente: ſi ex utraq; parte eius cælum patet: tempeſtatem ſignificabunt. Vehementius atræ ab orien
te in noctem aquam minantur. Ab occidente in poſterum diem. Si nubes ut uellera lanæ: ſpargentur mul
tæ ab oriente: aquam in triduum præſagient. Cum in cacuminibus montium nubes conſident hyemabit.
Si cacumina pura fient: deſſerenabit. Nube grauida candicante: quod uocant tempeſtatem albam: grando
imminebit. Cælo quamuis ſereno nubecula: quamuis parua uentum procelloſum dabit. Nebulæ e mon
tibus deſcendentes: aut cælo cadentes: uel in uallibus ſedentes: ſerenitatē promittunt. Ab his terreni ignes
proxime ſignificant. Pallidi nanq; murmurantesq; tempeſtatum nuntii ſentiuntur. Pluuiæ etiam: ſi in lu
cernis fungi. Si flexuoſe uolitet flamma: uentum. Et lumina cum præ ſe flammas eliduntaut uix accēdun
tur. Item cum in eo pendentes coaceruantur ſintillæ: uel cum tollentibus ollas carbo adhæreſcit: aut cum
contentus ignis e ſe fauillam diſcutit: ſintillam ue emittit: uel cum cinis in foco concreſcit: & cum carbo ue
hementer perlucet. Eſt & aquarum ſignificatio. Mare ſi in tranquillo portu a curſu ſtabit: & murmurauerit
rit intra ſe: uentum prædicit. Si identidem: & hyemem & imbrem. Littoris ripæq; ſi reſonabunt tranquil
la: aſperam tempeſtatem. Item maris ipſius tranquillus ſonitus: ſpumæ ue diſperſæ: aut aquæ bullātes. Pul
mones marini in pelago: plurium dierum hyemem portendunt. Sæpe & ſilentio intumeſcit: flatuq; altius
ſolito iam intra ſe eſſe uentos fatetur. Equidem & montium ſonitus: nemorumq; mugitus prædicunt. Et
ſine aura quæ ſentiatur: folia ludentia. Lanugo populi: aut ſpinæ uolitans. Aquiſq; pluma innatans. Atque
etiam in campis tempeſtatem uenturam præcedens ſuus fragor: & cæli quidem murmur non dubiam ha
bet ſignificationem. Præſagiunt & animalia. Delphini tranquillo mari laſciuientes: flatum ex qua ueniunt
parte. Item ſpergentes aquam. Item turbantes tranquillitatē. Loligo uolitans. Conchæ adhæreſcentes. Echi
ni affigentes ſeſe: aut harena ſaburrantes: tempeſtatis ſigna ſunt. Ranæ quoq; ultra ſolitum uocales. Et fuli
cæ matutino clangore. Item mergi: anateſq; pennas roſtro purgantes: uentum. Cæteræq; aquaticæ aues cō
curſantes. Grues in mediterranea feſtinantes. Mergi maria: aut ſtagna fugiētes. Grues ſilentio per ſublime
uolantes: ſerenitatem: ſic noctua in imbre garrula: at ſereno tempeſtatem. Coruiq; ſingultu quodam latrā uel aut
tes: ſeq; concutientes: ſi continuabunt: uentos: ſi uero carptim uocem reſorbebunt: uentoſum imbrē. Gra
culi ſero a pabulis recedentes: hyemem. Et albæ aues cum congregabuntur. Et cum terreſtres uolucres cō
tra aquam clangores dabunt: perfundentes ſeſe: ſed maxime cornis. Hirundo tam iuxta aquam uolitās: ut
penna ſæpe percutiat. Quæq; in arboribus habitant: fugitantes in nidis ſuis. Et anſeres continuo clangore
intempeſtiui. Ardea in mediis harenis triſtis. Nec mirum aquaticas: aut in totum uolucres præſagia aeris
ſentire. Pecora exultantia: & indecora laſciuia ludentia: eandem ſignificationem habent. Et boues cælū ol
factantes: ſeq; lambentes contra pluuiam. Turpeſq; porci alienos ſibi manipulos fœni lacerantes. Segniter
que & contra induſtriam ſuam formicæ abſconditæ concurſantes: aut progerentes oua. Item uermes ter
reni erumpentes. Trifolium quoq; inhorreſcere: & folia contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt. Necnō
& in conuiuiis: menſiſq; noſtris uaſa: quibus eſculentum additur: ſudorem repoſitoriis linquentia diras
tempeſtates prænunciant.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIX.

¶ In Quo Lini natura continetur & Mirabilia.

PROOEMIVM.

SYDERVM Quoque tempeſtatumq; ratio: uel iperitis facili: atq; indubitato monſtrata eſt. Verũ quia itelligẽtibus nõ minus conferunt rura deprahẽdẽdo cælo: q̃ ſyderalis ſcientia. Agro colẽdo ꝓximam multi hortoꝝ curã fecere. Nobis nõ protinus trãſire ad iſta tempeſtiuũ uidetur. Miramurq; quoſdã ſcientiæ gratia eruditiõis ſuæ gloriã ex his petẽtes tam multa prætteriſſe: nulla mentiõe habita tot rerũ ſponte cura ueꝑuenientiũ: præſertim cũ pleriſq; earũ precio: uſuq; uitæ maior ẽt q̃ frugibus perhiebat auctoritas. Atq; ut a cõfeſſis ordiamur utilitatibus: quæq; nõ ſolũ terras omnes: uerũ etiã maria repleuere: ſeritur: ac dici neq; inter fruges: neq; inter hortẽſia põt linũ. ſed in qua nõ occurrere uitæ partæ? Quod ue miraculum maius? Herbã eſſe q̃ admoueat ægyptũ italiæ: in tantũ ut Galerius a freto ſiciliæ Alexandriã ſeptima die peruenerit Babillus ſextaambo p̄fecti. Aeſtate uero ꝓxima Valerius Mariãus ex prætoriis ſenatoribus a puteolis nono die leniſſimo flatu. Herbã eſſe quæ gadis Herculis colũnas ſeptimo die hoſtiã afferat: & citeriorẽ hiſpaniam quarto prouinciam narbonenſem tertio: africam altero. Quod etiam moliſſimo flatu contingit. C. Flacco legato Vibii Criſpi proconſulis. Audax uita: ſcelerum plena: aliquid ſeri: ut uentos procellaſq; recipiat: Et parum eſſe fluctibus ſolis uehi. Iam uero nec uela ſatis eſſe maiora nauigiis. Sed quamuis amplitudini antennarum ſingulæ arbores ſufficiant: ſuper eas tamen addi uelorum alia uela. Præterq; alia in proris & alia in puppibus pandi: ac tot modis prouocari mortem. Deniq; tam paruo ſemine naſci: quod orbem terrarũ ultro citroq; portet: tam gracili auena: tam non alte a terra tolli: neq; id uiribus ſuis necti: ſed paſſum tuſumq;: & in molliciem lanæ coactum iniuria naturæ: ac ſumma audacia: & quo peruenire nulla execratio ſufficit contra inuentorem dictum ſuo loco a nobis: cui ſatis non fuit hominem in terra mori: niſi periret & inſepultus. At nos priore libro imbres: & flatus cauendos frugum cauſa: uictuſq; præmonebamus. Ecce ſeritur hominis manu: metitur eiuſdem hominis igenio: quod uentos in mari optet. Præterea ut ſciamus fauiſſe pœnas: nihil gignit facilius. Vt ſentiamus nolẽte id fieri natura: urit agrũ: deterioremq; ipſum facit.

¶ De lini ſatione: & generibus eius: & quomodo perficiatur. & de mappis: & lino non ardente: & quando primum in theatris uela. CA. I.

SEritur ſabuloſis locis maxime: unoq; ſulco: nec magis feſtinat aliud. Vere ſatum æſtate uellitur
& hanc quoq; terræ iniuriam facit. Ignoſcat tamen aliquis ægypto ſerenti: ut arabiæ indiæque
merces apportet. Ita ne & galliæ cenſentur hoc reditu? Monteſq; mari oppoſitos eſſe non eſt ſatis:
& a latere oceani obſtare ipſum quod uocãt inane. Cadurci: caleti: ruteni: bituriges: ultimiq;
hominum exiſtimati morini: immo uero galliæ uniuerſæ uela texunt. Iam quidem & trãſrhenani hoſtes.
Nec pulchriorem aliam ueſtem eorum fœminæ: nouere. Qua ammonitiõe ſuccurrit: quod. M. Varro tra
dit in ſerranorum familia gentilium eſſe: fœminas linea ueſte non uti. In germania autẽ defoſſi: & ſub ter
uel ſub iace — ra id opus agunt. Similiter in italia ratione alta. Nam inter padum ticinumq; annes: ſubiacent abiterna. In
europa lino palma ſecunda. In uicino enim halionis capeſſunt retouina. Et in æmilia uia fauentina cando
re. Halionis ſemper crudis fauentina præferuntur. Retouinis tenuitas ſumma denſitaſq;. Cãdor æque ut
uel ara neis — fauentinis: ſed lanugo nulla. Quod apud alios grattam: apud alios offenſionẽ habet. Neruoſitas filo æqua
lior pene quam coroneis: tinnituſq; cum dente libeat experiri. Ideo duplex quam cæteris precium: & hiſpa
uel q̃ co rõæthis — nia citerior habet ſplendorem lini præcipuum torrentis: in quo pollitur natura: qui alluit terraconem. Et
tenuitas mira ibi primum carbaſis repertis. Nam dudum ex eadem hiſpania zoelicum uenit in italiam pla
gis utiliſſimum. Ciuitas ea gallaciæ & oceano propinqua. Eſt ſua gloria & cumano in campania ad piſciũ:
& alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neq; enim minores cunctis animalibus iſidias: quam nobiſmetipſis lino tendimus: ſed cumanæ plagæ concidunt apros: & hæ caſſes ue aſperi ferri aciem conuincunt.
Vidimuſq; iam tantæ tenuitatis: ut annulum hominis cum epidromibus tranſirent: uno portante multitudinem qua ſaltus cingerentur. Nec id maxime mirum: ſed ſingula earum ſtamina centeno quinquageno filo conſtare: ſicut pauloante Iulio Luppo: qui in præfectura ægypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in ægyptii quondam regis quem Amaſyn uocant: thorace. In rhodiorum inſula oſtẽdi in templo Mineruæ

.ccclxv. filis ſingula fila conſtare. Quod exemplum per ſe expertum nuper Romæ prodidit Mutianus ter
conſul: paruaſq; iam reliquias eius ſupereſſe: hac experientium iniuria. Italia ex pelignis etiamnum lini ho
norem habet: ſed fullonum tantum in uſu. Nullum eſt candidius lanæ ue ſimilius: ſicut in culcitris præci/
puam gloriam cadurci optinẽt. Galliarum hoc ad tomẽta pariter inuentum. Italiæ quidẽ mos etiam nũc
durat in appellatiõe ſtramenti. Aegyptio lino minimũ firmitatis: plurimũ lucri. Quattuor ibi genera. Ta/ Vel tani
nicum: ac peluſiacũ: buticum: tentiriticum: cum regionũ noĩbus: in quibus naſcuntur. Superior pars ægy/ cium
ti in arabiã uergens gignit fruticem: quẽ aliqui goſſipion uocant. Plures xylon: & ideo lina inde facta xyli/
na. Paruulus eſt: ſimilemq; barbatæ nucis defert fructũ. Cuius inexteriore bombice lanugo netur. Nec ul/
la ſunt eis in candore mollicia ue præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus ægypti gratiſſimæ. Quartũ genus Vel ue/
orthominũ appellant. Fit e paluſtri uelut harũdine dumtaxat pãnicula eius. Aſia e geniſta facit lina ad retia luti
præcipua: in piſcando durantia frutice madefacto .x. diebus. Aethiopes indiq; e malis. Arabes cucurbitis in bõbicis
arboribus (ut diximus) de geniſtis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumeſcen Vel or/
te ſemine: aut colore flaueſcente. Tunc euulſum: & in faſciculos manuales colligatũ ſiccatur in ſole pendens tholinõ
cõuerſis ſuperne radicibus uno die: mox quinq; aliis in cõtrarium inter ſe uerſis faſciũ cacuminibus: ut ſe/ Vel ge/
men in mediũ cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodã ruſtico: ac prædulci italiæ tranſpadanæ cibos nitis
ſed iam pridem ſacrorũ tãtum gratia. Deinde poſt meſſem triticeam: uirgæ ipſæ merguntur in aquam ſo
libus tepefactam: põdere aliquo depreſſæ. Nulli .n. leuitas maior. Maceratas indicio eſt mẽbrana laxatior.
Iterũq; uniuerſæ: ut prius ſole ſiccantur. Mox arefactæ in ſaxo tundunt ſtippario malleo. Quod proximũ
cortici fuit: ſtuppa appellatur: deterioris lini: lucernarum fere luminibus aptior. Et ipſa tamẽ pectitur fer/ Vel ha/
reis ahenis: donec omnis membrana decorticet. Medullæ numeroſior diſtinctio: cãdore: mollicia. Linũq; mis
nere & uiris decorũ ẽ: Cortices quoq; decuſſi clibanis: & furnis pbẽt uſũ. Ars depectẽdi digerẽdiq;. iuſtũ ẽ
e quinquagenis faſcium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo ponitur illiſum crebro in sili/
ce ex aqua. Textũq; rurſus tunditur clauis: ſemper iniuria melius. Inuentũ iam eſt etiã quod ignibus nõ ab
ſumeret. Viuum id uocãt: ardenteſq; in focis cõuiuiorũ ex eo uidimus mappas ſordibus exuſtis ſplẽdeſcẽ/
tes igni magis: quã poſſent aquis. Regũ inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo ſeparãt cinere.
Naſcitur in deſertis: aduſtiſq; ſole indiæ: ubi nõ cadunt imbres: inter diras ſerpẽtes: aſſueſcitq; uiuere ardẽ
do. Rarum inuentu: difficile textu: propter breuitatẽ. Ruffus de cætero colos ſplendeſcit igni. Cum inuen
tum eſt: æquat precia excellentium margaritarum. Vocatur autem a græcis aſueſtinum ex argumẽto natu
ræ. Anaxilaus auctor eſt: lintheo eo circundatam arborem ſurdis ictibus: & qui nõ exaudiantur: cædi. Er/
go huic lino principatus in toto orbe: Proximus byſſino: mulierũ maxime deliciis circa elim in achaia ge/
nito: quaternis denariis ſtipula eius permutata quondam ut auri. Repertaque lintheorum lanugo e uillis
nauium maritimarum maxime in magno uſu medicinæ eſt: & cinis ſpodii uim habet. Eſt & inter papa/
uera genus quoddam: quo candorem linthea præcipuum trahunt. Tentatum eſt tingi linium quoq; & ue
ſtium inſaniam accipere in Alexandri magni primum claſſibus indo amne nauigantis: cum duces eius: ac
præfecti in certamine quodã uariaſſent inſignia nauiũ. Stupueruntq; littora flatu uerſicolaria implẽte. Ve
lo purpureo ad actiũ cum Marco Antonio Cleopatra uenit: eodemq; effugit. Hoc fuit ĩperatoriæ nauis in/
ſigne. Poſtea in theatris tantum umbrã fecere. Quod primus omniũ inuenit. Qu. Catulus cum capitoliũ
dedicaret. Carbaſina deinde uela primus in theatro duxiſſe traditur Lẽtulus Spinter apollinaribus ludis.
Mox cæſar dictator totum forum Romanũ intexit: Viamq; ſacram ab domo ſua ac cliuum uſq; capitoli/
num: quod munere ipſo gladiatorio mirabilius uiſum tradunt. Deinde & ſine ludis Marcellus: Octauia ſo
rore Auguſti genitus in ædilitate ſua auunculo .xi. Conſule Calen. Auguſti uelis forum inumbrauit: ut ſa/
lubrius litigantes cõſiſterent. Quantũ mutatis moribus Catonis Cenſorii: qui ſternẽdũ quoq; forum mu/
ricibus cenſuerat. Vela nuper colore cæli ſtellata per rudentes terræ etiam in amphiteatris principis Nero/ uel ferri
nis rubent in cauis ædium & muſcum ac ſolem defendunt. Cætero manſit candori pertinax gratia. Honor
etiam & Troiano bello. Cur enim non & prœliis interſit: ut naufragiis. Thoracibus lineis: paucos tamẽ pu
gnaſſe teſtis eſt Homerus. Hinc fuiſſe & nauium armamenta apud eundem interpretati ſunt eruditiores:
quoniam cum ſparta dixit: ſignificauerit ſata.

De ſparti natura: & quando primum uſus eius: & quomodo perficiatur: & quæ ſine radice naſcantur: &
uiuant. CA. II.

SParti quidem uſus multa poſt ſæcula cœptus eſt. Nec ante pœnorum arma: quæ primũ hiſpa/
niæ intulerunt. Herba & hæc ſponte naſcens: & quæ non queat ſeri: iuncuſq; proprie aridi ſoli
uni terræ dato uitio. Nãq; id malũ telluris eſt: nec aliud ibi ſeri: aut naſci poteſt. In africa exiguũ: Vel ubi
& inutile gignitur: carthaginenſis hiſpaniæ citerioris portio. Nec hæc tota: ſed quatenus parit nec ſeri
montes quoq; ſparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorum: hinc ignes faſceſq;. Hinc calceamina: & paſtorum aliũ nec
ueſtis: animalibus noxium: præterquã cacuminum teneritate. Ad reliquos uſus laborioſe euellitur. Ocrea naſci pt
tis cruribus: manibuſq; tectis manicis cõuolutum oſſeis ligneis ue conamẽtis. Nunc iam in hyeme: uix:
Facillime tamen ab idibus maiis in iunias: hoc maturitatis tempus. Vulſum faſcibus in aceruo adunatum
biduo tertio reſolutum. Spargitur in ſole ſiccaturq;: & rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur
aqua marina optime: ſed & dulci ſi marina deſit. Siccatumq; ſole iterum rigatur: ſi repente urgeat: deſide/
rium: perfuſum calida in folio: ac ſiccatum ſtans compendium operæ fatetur. Hoc autem tonditur: ut fiat Vel ſo/
utile præcipue in aquis: mariq; inuictum. In ſicco præferunt e canabi funes. Et ſpartum alitur etiã demeſ/ lio
ſum: ueluti natalium ſit impenſa. Eſt quidem eius natura interpolis. Rurſuſq; quã libeat uetuſtum nouo
miſcetur. Verũtamen complectetur animo: qui uolet miraculũ æſtimare: quanto ſit in uſu omnibus terris

nauium armamentis:machinis ædificationũ:aliiſq; deſideriis uitæ. Ad hos omnes uſus quæ ſufficiant:minus.xxx.M.paſſuum in latitudinem. A littore carthaginis nouæ minuſq; in longitudine eſſe reperientur. Longius enim uehi impendia prohibent. Iũco græcos ad funes uſus nomini credamus σχοινοσ quo herbam eam appellant. Poſtea Palmarum foliis Phyllyraq; manifeſtum eſt. Et inde tranſlatum a pœnis ſparti uſum per quam ſimile eſt ueri. Theophraſtus auctor eſt:eſſe bulbi genus circa ripas amnium naſcens:cuius inter ſummũ corticem:eamq; partẽ qua ueſcuntur eſſe laneam naturam:ex qua mapalia:ueſteſq; quędam conficiebantur. Sed neq; regionem in qua id fiat:neq; quicquã diligentius: præterquã eriophoron id appellari in exemplaribus:quæ equidem inuenerim:tradit cuncta cura magna perſecutus.cccc.xc.annis ante nos:ut alio iam loco diximus. Quo apparet poſt id temporis ſpacium in uſum ueniſſe ſpartum. Et quoniam a miraculis rerum cœpimus:ſequemur eorũ ordinem:in quibus uel maximum eſt aliquid naſci:aut uiuere ſine ulla radice. Tubera uocantur hæc undiq; terra circundata:nulliſq; fibris nixa aut ſaltem capillamentis:nec utiq; extuberante loco in quo gignuntur:aut rimam agente. Neq; ipſa terræ cohærent. Corti‑ce etiam includũtur:ut plane nec terram eſſe poſſimus dicere:neq; aliud quã terræ calum. Siccis hæc fere & ſabuloſis locis:ſruteroſiſq; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinẽ mali cotonei:etiam librali põdere. Duo eorum genera:harenoſa dentibus inimica:& altera ſincæra. Diſtinguuntur & colore rufo nigroq; :& intus candido. Laudatiſſima quæ africæ creſcunt. Anne uitium id terræ? Neq; enim aliud intelligi poteſt: malũ ne id ea ꝓrinus globet magnitudine qua futurũ eſt. Et uiuat ne:an nõ:haud facile arbitror intelligi poſſe. Putreſcẽdi.n.ratio cõmunis eſt iis cũ ligno. Lartio licinio ꝓtorio uiro iura reddẽte in hiſpania carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe:mordẽti tuber:ut deprehẽſus inde denarius primos dẽtes iflecteret. Quo manifeſtum erit terræ naturam in ſe globari:Quod certũ eſt ex iis quæ naſcuntur & ſeri nõ poſſunt.

Vel th c littoribus

Vel ueſteſq; quædã conficiantur

De miſy:& tuberibus:de fungis pezicis:laſerpitio:& magyderi:& rubia:& radicula. CA. III.

Simile eſt quod in cyrenaica prouincia uocant miſy præcipuũ ſuauitate:odore:ac ſapore: ſed carnoſius. Et quod in thracia ceraunium. De tuberibus hæc tradũtur peculiariter. Cum fuerint imbres autũnales:ac tonitrua crebra:tunc naſci:& maxime e tõitribus:nec ultra annũ durare:tenerrima autem uerno eſſe. Quibuſdam locis acceptantur riguis & ſeruntur ſicut mytilenis. Negãt naſci niſi exundatiõe fluminũ inuecto ſemine ab Tiaris. Eſt autem his locus in quo plurima naſcunt. Aſiæ nobiliſſima circa lampſacũ:& alopeconeſum:græciæ uero circa elin: Sunt & in fungorũ genere a græcis dicti pezicæ:qui ſine radice aut pediculo naſcuntur. Ab his proximũ dicetur auctoritate clariſſimũ laſerpitiũ quod græci ſilphion uocant:in cyrenaica prouincia repertũ:cuius ſuccũ uocant laſer:magnificũ in uſu: medicamentiſq;:& ad pondus argenti denarii penſum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur: quoniã publicani qui paſcua conducũt:maius ita lucrum ſentientes depopulantur pecorũ pabulo. Unus autem caulis noſtra repertus memoria Neroni principi miſſus eſt. Si quando incidit pecus in ſpem naſcentis:hoc deprehenditur ſigno:oue cũ comederit dormiente protinus:capra ſternutante. Diuq; iam non aliud ad nos inuehitur:quã quod in perſide:aut media & armenia naſcitur laſer:multo infra cyrenaicum. Id quoq; adulteratur gummi:aut ſacopenio:aut faba fracta. Quo minus omittendũ uidetur. C. Valerio. M. Herennio coss. cyrenis aduecta Romam publice laſerpitii pondo.xxx. Cæſarem uero dictatorem initio belli ciuilis inter aurum argentumq; protuliſſe ex ærario laſerpitii pondo.cxi. Id apud auctores græciæ euidentiſſimos inuenimus. Natum imbre piceo repente madefacta tellure circa heſperidũ hortos ſyrtinq; maiorem.vii. annis ante oppidum cyrenarũ:quod conditum eſt urbis noſtræ anno.cxlui. Vim autem illam per quattuor ſtadiorum ſpatium in africa ualuiſſe. In ea laſerpitium gigni ſolitum rem feram:ac contumacem : & ſi coleretur:in deſerta fugientem. Radice multa craſſaq;:caule ferulaceo:haud ſimili craſſitudine. Huius folia maſpetum uocabant:apio maxime ſimilia. Semen erat foliaceum. Folium ipſum uero deciduum. Veſci pecora ſolita:primoq; purgari:mox pingueſcere:et carne mirabilem in modũ iucunda. Poſt folia amiſſa caule ipſo & homines ueſcebantur decocto:aſſo:elixoq;. Eorum quoq; corpora.xl.primis diebus purgãte a uitiis. Ex iis omnibus ſuccus duobus modis capiebatur:e radice:atq; caule. Et hæc duo erant nomina rhizias:atque caulias. Vilior ille:ac putreſcens radice:cortex niger:& ad mercis adulteria. Succum ipſum in uaſa coniectũ admixto furfure ſubinde concutiendo ad maturitatem perducebant:ni ita feciſſent putreſcentẽ. Argumentum erat maturitatis color:ſiccitaſq;:ſudore finito. Alii tradunt laſerpitii radicem fuiſſe maiorem cubitali: tuberq; in ea ſuper terram. Hoc in ciſo profluere ſolitum ſuccum ceu lactis ſupernato caule:quem magydarin uocarunt. Folia aurei coloris pro ſemine fuiſſe:cadentia a canis ortu:auſtro flante. Ex iis laſerpitium naſci ſolicum annuo ſpatio:& radice & caule conſumentibus ſeſe. Hoc & circunſodi ſolitum prodidere. Nec purgari pecora:ſed ægra ſanari:aut protius mori:quod in paucis accidere. Perſico Silphio prior opinio cõgruit. Alterum genus eſt quod magydaris uocatur tenerius & minus uehemens:ſine ſucco. Quod circa ſyriam naſcitur:non prouenens in cyrenaica regione. Gignitur & in pernaſo monte copioſius : quibuſdã laſerpitiũ uocantibus:perq; omnia adulteratur rei ſaluberrimæ utiliſſimæq; auctoritas. Probatio ſinceri prima in colore modice rufo:& cum frangitur:candido intus. Mox tranſlucere:gutta aquæ ſaliuaq; liqueſcit. Vſus in multis medicaminibus. Sunt etiamnũ duo genera non niſi ſordido nota uulgo:cum quæſtu nullo polleant. In primis rubia tinguendis lanis & coriis neceſſaria. Laudatiſſima italica:& maxime ſuburbana:& omnes pene prouinciæ ſcatent ea. Sponte prouenit:ſeriturq; ſimilitudine eruiliæ. Verum ſpinoſus ei caulis & geniculatus hic eſt quinis circa articulos in orbe foliis. Semen eius rubrũ eſt. Quot in medicina uſus habeat ſuo dicemus loco. At quæ uocatur radicula lauãdis demũ lanis ſuccũ habet:mirũ quantũ cõferens candore:molliciaq;. Aeque naſcit ſatiua ubiq; ſed ſpõte ꝓcipua in aſia:ſyriaq; ſaxoſis & aſperis locis. Trans euphratem tamen laudatiſſima caule ferulaceo:tenui:& ipſis cibis indigenarum expetito:& ungenti quo‑

Vel farina

quid ſit:cũ quo decoquatur:folio oleæ. Struthion græci uocãt:floret æſtate:grata aſpectu:uerum ſine odo-
re:ſpinoſa:& caule lanuginoſo. Semen ei nullũ:radix magna:quæ cõciditur ad quem dictum eſt uſum.

De hortorũ cura:& digeſtio terræ naſcentiũ:præter fruges:& frutices. CA. IIII.

AB his ſupereſt reuerti ad hortorũ curam:& ſuapte natura memorandã. Et quoniã antiquitas ni-
hil prius mirata eſt:q̃ & heſperidũ hortos:ac regum Adonis:& Alcinoi. Itemq; penſiles : ſiue il-
los Semiramis:ſiue aſſyriæ rex Cyrus fecerit:de quorũ opere alio uolumine dicemus. Romani
quidẽ reges ipſi coluere. Quippe etiã Superbus Tarquinius nunciũ illum ſæuũ atq; ſanguinariũ
filio remiſit ex horto. In. xii. tabulis legum noſtrarũ:nuſquã nominat̃ uilla:ſemper in ſignificatione ea or- Vel in
tus. In horti uero hærediũ. Quã rem comitata eſt & religio quædã:hortoſq; & ſores tantum cõtra inuidẽ- horto
tium faſcinationes dicari uidemus. In remedio ſaturnica ſigna quãquam hortos tutelæ Veneris aſſignãte uero
Plauto. Iam quidẽ hortorũ nomine in ipſa urbe delicias:agros:uillaſq; poſſident. Primus hoc inſtituit athe- hæredũ
nis Epicurus hortorũ magiſter. Vſq; ad eũ moris non fuerat in oppidis haberi rura. Romæ quidem per ſe Vel ſaty
hortus:ager pauperis erat. Ex horto plebei macellũ:quãto innocẽtiore uictu. Mergi enim credo in ꝓfun- rica
da ſatius eſt:& oſtrearũ genera naufragio exquiri. Aues ultra phaſidem amnẽ peti:& fabuloſo quidẽ terro-
re tutas:immo ſic precioſiores. Alias in numidia atq; æthyopia in ſepulchris aucupari:aut pugnari cũ feris
mandi ab eo cupientẽ:quod mandat alius. At herculem quã uilia hæc q̃ parata uoluptati ſatietatiq; : niſi
eadem quæ ubiq; indignatio occurreret? Ferendũ ſane fuerit exquiſita naſci poma:alia ſapore:alia magni-
tudine:alia mõſtro:pauperibus interdicta. Inueterari uina:ſaccoſq; caſtrari. Nec cuiquã adeo longã eſſe uitã
ut nõ ante ſegenita potet. E frugibus quoq; quoddam alimentũ excogitaſſe luxuriam:ac medullam tantũ
earum:ſuperq; piſtrinarũ operibus & cælaturis uiuere alios pane procerũ:alios uulgi:tot generibus uſque
ad infimam plebem deſcendẽte anima. Et iam ne in herbis diſcrimen inuentũ eſt? Oluſq; differentiã facere
in cibo:etiam uno eſſe uenali? Et in his aliqua quoq; ſibi naſci tribus negant. Caule in tantũ ſignato:ut pau-
peris menſa nõ capiat. Silueſtres fecerat natura horridos:ut quiſq; demeteret paſſim. Ecce altiles ſpectãtur
aſparagi. Et rauẽna ternis libris rependit. Heu prodigia uentris:mirũ eſſet non licere carduis pecori ueſci: Vel ple-
nõ licet plebei. Aquæ quoq; ſeparantur. Et ipſa naturæ elemẽta ui pecuniæ diſcreta ſunt. Hi niues:illi gla- bi
ciem potant:pœnaſq; montiũ in uoluptatem gulæ uertũt. Seruatur algor æſtibus:excogitaturq; ut alienis
menſibus nix algeat. Decoquũt alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini ſic quomodo rerũ na-
turæ placet. Etiam ne herba aliqua diuitiis tantum paſcitur? Nemo ſacros auentinoſq; montes:& iratæ ple-
bis ſeceſſus circũſpexerit? Mors enim certe æquabit:quos pecunia ſeperauerit. Itaq; hercule nullũ macelli uľ mox
uectigal maius fuit romæ clamore plebis incuſantis apud omnes principes : donec remiſſum eſt portoriũ
mercis huius:compertumq; non aliter quæſtuoſius cenſum haberi:aut tutius:ac minore fortunæ iure:cũ
credatur penſio ea pauperũ. Is in ſolo ſponſor eſt:& ſub die redditus:ſuperficieſq; cælo quocũq; gaudens.
Hortorũ Cato prædicat caules. Hinc primũ agricolæ exiſtimabantur priſci:& ſic ſtatim faciebant iudiciũ: Vel neq̃
nunquæ eſſet in domo materfamilias. Etenim hæc cura fœminæ dicebatur : ubi intelligens eſſet hortus. eſſe ma-
Quippe e carnario:aut macello uiuendũ eſt. Nec caules ut nunc maxime probabãt:damnantes pulmenta- trem
ria:quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere: Nam carnis deſideria etiam erant in exprobratione.
Horti maxime placebãt:quia nõ egerent igni:parcerẽtq; ligno expedita res & parata ſemper:unde & acetaria
appellabantur. Facilia concoqui:nec oneratura ſenſum cibo:& quæ minime accenderẽt ad deſideriũ panis.
Pars eorũ ad cõdimenta pertinens:fatetur domi uerſurã fieri ſolitam. Atq; nõ indicũ piper queſitũ:quæq;
tranſmaria petimus. Iam quoq; in feneſtris ſui plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura
præbebant:antequã præfigi proſpectus omnis coegit multitudinis innumeræ ſæua latrocinatio. Quam-
obrẽ ſit aliquis & his honos:ne ue auctoritatẽ rebus uilitas adimat. Cum præſertim etiã cognomina proce-
rum inde nata uideamus. Lactucinoſq; in ualeria familia non puduiſſe appellari:& contingat aliqua gratia
operi:curæq; noſtræ: Virgilio quoq; cõfeſſo q̃ ſit difficile uerborũ honorem tam paruis perhibere. Hortos
uillæ iungendos nõ eſt dubiũ:riguoſq; maxime habẽdos : ſi cõtingat:profluo amne:Si minus:e puteo per-
tica organis ue pneumaticis tollendo:nõ hauſtu rigando. Solũ proſcindendũ a fauonio:in autumnũ præ-
parandũ eſt poſt. xiiii. dies: iterãdũq; ante brumã. Octo iugerũ operis palari iuſtũ eſt. Fimũ tres pedes alte
cũ terra miſceri. Areis diſtingui:eaſq; reſupinis puluinorũ toris ambiri ſingulis tramitũ ſulcis : qua def ac-
ceſſus homini:ſcatebriſq; decurſus. In hortis naſcentiũ alia bulbo cõmendant̃:alia capite:alia caule:alia fo-
lio:alia utroq;:alia ſemine:alia cortice:alia cute:aut chartilagine:alia carne:alia punicis carnoſis. Aliorũ fru-
ctus in terra eſt:aliorũ & extra:aliorũ nõ niſi extra. Quædã iacẽt:ſic reſcũtq;:ut curcurbitæ:& cucumis. Eadẽ
& pendẽtiq̃q̃ grauiora multo etiã iis:quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis chartilagine. Cortex huic
uni maturitate tranſit in lignũ. Terra cõdunt̃ rhaphani:napiq;:& rapa:atq; alio modo inulæ:cicer:paſtina-
cæ. Quædam uocauimus ferulacea ut anetũ:maluas: Nãq; tradunt auctores in arabia maluas. vii. menſe ar-
boreſcere:baculorũ uſum præbere extẽplo. Sed & arbor eſt malua in mauritania lixi oppidi æſtuario : ubi
heſperidũ horti fuiſſe ꝓduntur. cc. paſſibus ab oceano iuxta delubrũ Herculis antiquius gaditão ut ferũt.
Ipſa altitudinis pedes. xx. craſſitudinis quã circũplecti nemo poſſit. In ſimili genere habebitur & canabis.
Necnon & carnoſa aliqua appellabimus:ut ſpongias in humore pratorum enaſcentes.

Natura & genera:& hiſtoria naſcentium in hortis rerum. CA. V.

FVngorum enim callum in ligni aborũq; natura diximus:& alio genere tuberũ paulo ante : Char-
tilaginei generis extraq; terrã eſt cucumis:mira uoluptate Tiberio principi expetitus. Nullo q̃p-
pe nõ die cõtigit ei:pẽſiles eorũ hortos ꝓmouẽtibus in ſoles rotis olitoribus. Rurſuſq; hybernis
diebus intra ſpecularũ munimẽta reuocãtibus. Quin & lacte mulſo ſemine eorũ biduo macera-

to:apud antiquos græciæ auctores ſcriptũ eſt ſeri oportere:ut dulciores fiant. Creſcunt qua cogunť forma.
In italia uirides & q̃ minimi. In prouinciis q̃ maximi & citrini aut nigri. Placẽt copioſiſſimi africæ: grãdiſſi
mi Mœſiæ. Aſt cũ magnitudine exceſſere: pepones uocanť. Viuunt hauſti in ſtomacho in poſteɋ diẽ: nec
Vel de/ perfici queũt. In cibis nõ i ſalubres: tamẽ plurimũ natant. Oleũ odere mire. Nec minus aquas diligũt. Defe
ſecti ẽti quoq; ad eas modice diſtantes adrepũt. Cõtra oleũ refugiũt. Aut ſi quid obeſt: uel ſi pendeãt: curuantur.
Idq; uel una nocte deprehẽdiť. Si uas cũ aqua ſubiiciať a quattuor digitoɋ ĩteruallo deſcẽdẽtibus ante po
ſterũ diẽ. At ſi oleũ eodẽ modo ſit in hamos curuaris. Iidẽ in fiſtula flore dimiſſo mira lõgitudine creſcũt.
Ecce cũ maxime noua forma eoɋ in cãpania ꝑuenit mali coronei effigie. Forte primo natũ ita audio unũ
mox ſemine ex illo genus factũ: melopeponas uocãt. Nõ pendẽt hi: ſed humi rotũdanť. Miɋ in his præter
figurã: colorẽq;: & odorẽ: ꝙ maturitatẽ adepti q̃q̃ nõ pendẽtes: ſtatim a pediculo recedũt. Columella tradit
ſuum cõmentũ: ut toto anno cõtingant. Fruticẽ rubi q̃ uaſtiſſimũ in apricũ locũ transferre: & recidere duũ
digitoɋ relicta ſtirpe circa æquinoctiũ uernum. Ita in medulla rubi ſemine cucumeris inſito terra minuta
fimoq; circũaggeratas reſiſtere frigori radices. Cucumeɋ græci tria genera fecere. Laconicũ: ſcitalicũ: bœoti
cum. Ex iis tãtum laconitũ aqua gaudere. Sunt qui herba quæ uocať culix noĩe trita ſemen eoɋ maceratũ
ſeri iubeant: ut ſine ſemine naſcanť. Similis & cucurbitis natura duntaxat in naſcendo. Aeq; hyemẽ odore.
Amant riguã: ac fimũ. Seranť ambo ſemine in terra ſeſquipedali: foſſura inter æquinoctiũ uernũ & ſolſti-
tium. Parilibus tamẽ aptiſſime: Aliqui malunt ex Calend. martii cucurbitas: & nonis cucumeres: & ꝑ quin
quatros ſerere ſimili modo reptãtibus flagellis ſcãdẽtes parietũ aſpera in tectũ uſq; natura ſubmiſitatis aui
da. Vires ſine adminiculo ſtandi nõ ſunt: uelocitas ꝑnixi leui umbra cameras: ac ꝑgulas operiẽtes. Inde hæc
duo pria genera. Camerariũ & plebeiũ: q̃d humi crediť. In priore mire tenui pediculo librať põdus ĩmobi
le auræ. Cucurbita quoq; oĩ mõ faſtigať: uaginis maxĩe utilibus: cõiecta in eas poſtq̃ defloruit: creſcit qua
cogiť forma. Pleruq; & draconis ĩtorti figura. Libertate uero pẽſili cõceſſa: iam uiſa eſt nouẽ pedũ lõgitudi
nis. Particulatim cucumis floret: ſibi ipſe ſuꝑfloreſcẽs: & ſicciores locos patiť: cãdida lanugĩe obductus: ma
giſq; cũ creſcit. Cucurbitaɋ numeroſior uſus. Et prius caulis in cibo. Atq; ex eo in totũ natura diuerſa. Nu
per in balneaɋ uſum uenere urceoɋ uice. Iam pridẽ uero ẽt cadoɋ ad uina cõdẽda. Cortex uiridi tenet. De
radiť nihilominus cibis. Cibos ſalubres ac leues pluribus modis exiſtimãt: q̃ ꝑfici humão uẽtre nõ queant:
ſed nõ ĩtumeſcãt. Semina quæ ꝓxima collo fuerint: ꝓceras pariũt. Itẽ ab imis: ſed nõ cõparãdas ſupradictis
q̃ in medio rotũdas: q̃ lateribus craſſas: breuioreſq;. Siccanť in umbra: & cũ libeat ſerere: i aq̃ maceranť. Ci-
bis quo lõgiores tenuioreſq;: eo gratiores. Et ob id ſalubriores: q̃ pendẽdo creuere: minimũq; ſeminis tales
habẽt: duricia eius in cibis gratiã terminãte. Eas q̃ ſemini ſeruanť: ante hyemẽ ꝑdici nõ ẽ mos. Poſtea fumo
ſiccanť cõdẽdis hortẽſioɋ ſeminibus ruſticæ ſuppellectili. Inuẽta eſt ratio: q̃ cibis quoq; ſeruarenť. Eodẽq;
modo cucumis uſq; ad alios pene ꝑuentus: & id q̃dẽ Muria fit. Sed & ſcrobe opaco in loco harena ſubſtra-
to fœnoq; ſicco opertos: ac deinde terra: uirides ſeruari tradũt. Sunt & ſilueſtres in utroq; genere & oĩbus ſe-
re hortẽſibus. Sed & his medica tantũ natura eſt. Quãobrẽ differenť in ſua uolumĩa. Reliqua chartilagmũ
naturæ terra occultanť oĩa. In q̃bus de rapis abunde dixiſſe poteramus uideri: niſi medici maſculini ſexus
Vel con facerent in his rotunda. Latiora uero & cõcaua fœminĩ: ꝑſtantiora ſuauitate: & ad cõdiendũ faciliora: q̃ ſæ-
dẽdum pius ſata trãſeunt in marẽ. Idẽ napoɋ quinq; genera fecere: Corinthiũ: cleonæũ: liothaſſiũ: bœoticũ: & q̃d
Vel lio/ per ſe uiride dixerunt. Ex iis in amplitudinẽ adoleſcit corinthiũ nuda fere radice. Solum. n. hoc genus ſup-
thalaſſi ne tendit: non ut cætera in terrã. Liothaſſium q̃dã thraciũ appellãt: frigoɋ patientiſſimum. Ab eo bœoticũ
um dulce eſt: rotunditate etiã breui notabile. Neq; ut cleonæum ꝑlongum in totum q̃dẽ. Quoɋ tenuiora folia
ipſi quoq; dulciores. Quorum ſcabra & anguloſa & horrida amariores. Eſt præterea genus ſilueſtre: cuius
folia ſunt erucæ ſimilia. Palma Romæ amiterninis datur: ĩde nurſiis: tertia noſtratibus. Cætera de ſatu eo-
rum in rapis dicta ſunt. Cortice & chartilagine conſtant rhaphani. Multiſq; eorum cortex craſſior etiã quã
quibuſdam arborum. Amaritudo plurima illi eſt: & pro craſſitudine corticis. Cætera quoq; aliquando li-
gnoſa. Et uix mira colligendi ſpiritum laxandiq; ructum. Ob id cibus illiberalis utiq; ſi proxime olus mã
datur. Si uero tum oliuis drupis rarior ructus fit: minuſq; fœtibus. Aegypto mire celebratur propter olei
fertilitatem: quod de ſemine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt ſerere: ſi liceat: quoniam & quæſtus plus q̃
e frumento & minus tributi eſt: nullumq; copioſius oleum. Genera rhaphani græci fecere tria foliorũ dif-
ferentia: criſpi: atq; leniſi & tertium ſilueſtre: Atq; huic læuia q̃dẽ folia: ſed breuiora: ac rotunda: copioſaq;
atq; fruticoſa. Sapor autem aſper: & medicamenti inſtar ad eliciendas aluos. Et in prioribus tamen differẽ-
tia ſeminis eſt: quoniam aliqua admodum exiguum ferunt. Hæc uitia non cadunt niſi in criſpa folia. No-
ſtri alia fecere genera: Algidẽ ſe a loco longum atq; tranſlucidum. Alterum rapi figura: quod uocant ſyria
cum: ſuauiſſimũ fere ac tenerrimũ: hyemiſq; patiens. Præcipuũ tamẽ eſt: quod e ſyria nõ pridẽ aduectũ ap-
paret: quoniã apud auctores nõ reperiť. Id ãt tota hyeme durat. Etiãnũ unũ ſilueſtre græci cheriã uocãt: põ
tici armon: alii leucẽ: noſtri armoratiã frõde copioſis q̃ corpore. In oĩbus aũt ꝓbandis maxĩe ſpectanť cau-
les: in initio. n. rotundiores craſſioreſq;: ac lõgis canalibus. Folia ipſa triſtiora: & angulis horrida. Seri uult
rhaphanus terra ſoluta: humida. Fimũ odit: palea cõtentus. Frigore adeo gaudet: ut in germania ĩfantium
pueroɋ magnitudinẽ æquet. Seritur poſt idus febru. ut uernus ſit. iterũq; circa uulcanalia: quæ ſatio me-
lior. Multi & martio: & aprili ſerunt & ſeptẽbri. Incipiente incremento confert alterna folia circumobrue-
re: ipſos uero accumulare. Nã qui extra terrã emerſerit durus fit atq; fũgoſus. Ariſtomachus detrahi folia
per hyemem iubet: & ne lacunæ ſtagnent accumulare. Ita in æſtate grandeſcere. Quidam prodidere: ſi pa-
lo adacto cauerna palea iſternať in ſex digitoɋ altitudine: deinde ſemen fimũq;: & terra congeratur ad ma-
gnitudinẽ ſcrobis creſcere. Præcipue tamen ſalſis aluntur. Itaq; etiam talibus aquis irrigantur. Et in ægyp-

ro nitro ſparguntur: ubi ſunt ſuauitate præcipui. In totũ quoq; ſalſugine amaritudo eorum eximit̃ ſi itaq;
coctis ſimiles. Nanq; & cocti dulceſcũt: & in napoꝝ uicem tráſeunt. Crudos medici ſuadent: ad colligenda
acria uiſceꝝ: dandos cum ſale ieiunis eſſe: atq; ita uomitionibus præparant meatum. Tradunt & ꝓcordiis
neceſſarium hunc ſuccum: quãdo phthiſin cordi intus inhærentẽ nõ alio potuiſſe depelli cõpertum ſit: in
ægypto regibus corpora mortuoꝝ ad ſcrutandos morbos inſecantibus. Atq; ut eſt græca uanitas: ſerũ i tẽ
plo Apollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus rhaphanus: ut ex auro dicaretur rhaphanus: beta ex ar-
gento rapum e plumbo. Scires non ibi genitum Manniũ Curium imperatorem: quem in hoſpitio liga-
tis aurum repudiaturo afferentibus rapum torrentem in foco inuentũ annales noſtri ꝓdidere. Scripſit &
Morchion græcus de rhaphano unum uolumẽ. Vtiliſſimi in cibis hyberno tẽpe exiſtimanẽ. Iidẽq; dẽtibus
ſemp inimici quoniã atterant. Ebora certe poliũt. Odiũ iis cum uite maximũ: refugitq; iuxta ſatos. Ligno
ſiora ſunt reliqua in chartilaginum genere a nobis poſita. Mirũq; oĩbus uehemẽtiam ſaporis ineſſe. Ex iis
paſtinacæ unũ genus egreſſe ſpõte ꝓuenit: ſtaphylinos græce dicitur. Alteꝝ ſeriẽ radice uel ſemine primo
uere uel autumno. Vt Hygino placet: februario: auguſto: ſeptẽbri: octobri: ſolo q̃ altiſſime refoſſo. Annicu
la utilis eſſe incipit: bima utilior: gracior autumno: patiniſq; maxime. Et ſic quoq; uirus illi itractabile eſt.
Hibiſcum a paſtinaca gracilitate diſtat: Dãnatum cibis: ſed medicinæ utile. Eſt & q̃rtum genus in eadem ſi
militudine paſtinacæ: quã noſtri gallicã uocant: græci uero daucon. Cuius genera etiã quattuor fecere inter
medica dicendum. Siſer & ipſum Tyberius princeps nobilitauit: flagitans oĩbus annis a germania. Geldu
ba appellatur caſtellũ rheno impoſitũ: ubi generoſitas ꝓcipua. Ex quo apparet frigidis locis cõuenire. Ineſt
longitudine neruus: qui in decoctis extrahitur: amaritudinis tamen magna parte relicta: quæ mulſo in ci-
bis temperata ẽt in gratiam uertitur. Neruus idem: & paſtinacæ maiori dũtaxat anniculæ. Siſer his ſeritur
menſibus februario: martio: aprili: auguſto: ſeptẽbri: octobri. Breuior his eſt: ſed toroſior: amariorq;. Inu-
la per ſe ſtomacho inimiciſſima. Eadẽ dulcibus mixtis ſaluberrima. Plurimis modis auſteritate uicta gra-
tiam inuenit. Nãq; & in pollinem tundiẽ arida: liq̃doq; dulci tẽperatur: & decocta poſtea aut aſſeruata: uel
macerata pluribus modis: & tunc mixta defruto: aut ſubacta melle uuiſque paſſis: aut pinguibus cariotis.
Alio rurſus modo cotoneis: malis: uel ſorbis: aut prunis. Aliquando pipere aut thymo uariata defectus ꝓci
pue ſtomachi excitat. Illuſtrata maxime Iuliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Supuacuũ eius ſemẽ: quoniã ocu
lis ex radice exciſis: ut harũdo ſeriẽ. Et hæc aũt ſeriẽ: & ſiſer: & paſtiaca: utroq; tẽpe uerẽ & autumno magnis
ſeminum interuallis. Nulla ue minus quaternoꝝ pedum: quoniã ſpatioſe fruticat. Siſer ãt traſſerre meli-
us. Proxima his bulboꝝ natura: quos Cato in primis ſerendos præcipit: celebrans megaricos. Verum nobi
liſſima eſt ſcylla: q̃q̃ medicamini nata acetoq; exacuendo. Nec ulli amplitudo maior: ſicut nec uis aſperior.
Duo genera medicæ: Maſculus albis foliis: fœmina nigris. Et tertiũ genus eſt cibis gratum. Epimenidium
uocatẽ: anguſtius folio: ac minus aſpero. Seminis plurimum oĩbus. Celerius tamen ꝓueniunt ſatæ bulbis
circa latera natis. Et ut creſcant: folia q̃ ſunt in his ampla: deflexa circa obruuntur. Ita ſuccũ omnem in ſe tra
hunt capita. Sponte naſcunẽ copioſiſſime in balearibus ebuſoq; inſulis: ac per hiſpanias. Vnum de iis uolu-
men condit Pythagoras philoſophus: colligens medicas uires: quas ꝓximo reddemus libro. Reliqua bul-
borum genera differunt colore: magnitudine: ſuauitate. Quippe cum quidam crudi mandãtur: ut in cher
roneſo taurica. Poſt hos in africa nati maxime laudantur. Mox apulis Genera græci hæc fecere Bulbinen:
ſitaniõ: pithyon: acrocorion: ægylops: iſorynchion. In hoc miꝝ: imas eius radices creſcere hyeme. Verno
autem cũ apparuerit uiola: minui: ac contrahi: tum deĩde bulbũ pingueſcere. Eſt inter genera quod in ægy
pto aron uocant: ſcyllæ proximum amplitudine: foliis lapati: caule recto: dum cubitorum baculi craſſitudi
ne: radice mollioris naturæ: quæ edatur & cruda: Effodiuntur bulbi ante uer. At deteriores ilico fiunt: ſi fin
duntur. Signum maturitatis: folia inareſcentia ab imo. Vetuſtiores improbant. Item paruos & longos. Cõ
tra rubicundis rotundioribuſq; laus & grandiſſimis. Amaritudo pleriſq; in uertice eſt. Media eorum dul-
cia. Bulbos non naſci niſi ex ſemine priores tradiderunt. Sed & in preneſtinis campis ſponte naſcuntur: ac
ſine modo: etiam in remorum aruis.

De hortẽſiũ herbaꝝ radicibus foliis: floribus: coloribus. CA. VI.

HOrtẽſibus oĩbus fere ſingulæ radices: ut rhaphano: betæ: apio: maluæ. Ampliſſima ãt lapato: ut q̃
deſcẽdat ad tria cubita. Silueſtri minores: tũidæ. Effoſſa quoq; diu uiuit. Quibuſdã tamẽ capilla
tæ: ut apio: maluæ. Quibuſdã ſurculoſæ: ut ocimo. Aliis carnoſæ: ut betæ: aut magis etiãnũ croco
Aliq̃bus ex cortice: & carne cõſtãt: ut rhaphão & rapis. Quorũdam geniculatæ ſunt: ut graminis.
Quæ rectã nõ habent radicem: ſtati plurimis nitunẽ capillamẽtis: ut atriplex & blitũ. Scylla aũt: & bulbi: &
cepe: & alliũ ĩi niſi i rectũ radicãẽ. Spõte naſcẽtiũ q̃dã nũeroſiora ſũt radice q̃ folio: ut Aſpalax: ꝑdiciũ: crocũ. Vel ca-
Florẽt uero cũ fraxio ſerpillũ: ãbrotonũ: napi: rhaphãi: mẽta: ruta: & cætera q̃dẽ deflorẽſcũt cũ cœpeẽ. Oci- lax
mũ ãt ꝑticulati: & ab imo ĩcipit. Qua de cã diutiſſime floret. Hoc & ĩ heliotropio herba euẽit. Flos aliis cã- Vel per
dido: aliis luteo: aliis purpureo. Folia cadũt a cacumĩbo origão: iulæ: & aliq̃n rutæ ĩiuria læſæ. Maxĩe cõcaua diociũ
ſũt cepe: getio. Alliũ: cepaſq; ĩter deos iureiurãdo hẽt ægyptus. Cepe gñã apd̃ græcos ſarda: ſãothracia: hal-
ſidẽa: ſetaia: Itẽ ſchiſta: Aſcalõia ab oppido iudææ noĩata. Oĩbo ẽt odor lachrymoſus & ꝓcipue cypriis: mi-
nĩe gnidiis. Oĩbo corpus tutũ pĩguitudis eaꝝ chartilagĩe. E cũctis ſetãia minima: excepta tuſculana. ſed dul
cis ſchiſta ãt: & aſcalõia cõdũẽ. Schiſtã hyeme cũ coma ſua relĩquũt. Vere folia detrahũt: & alia ſubnaſcunẽ
iiſdẽ diuiſuris unde & nomẽ. Hoc exẽplo reliq̃s quoq; generibus detrahi iubẽt: ut ĩ capita creſcãt potiuſq̃ ĩ
ſemetipſa. Aſcalõiaꝝ ꝓpria natura. Etenĩ uelut ſteriles ſũt ab radice: & ob id ſemĩe ſeri illas nõ depõi iuſſeẽ
græci. Prætereaa ſerius circa uer cũ germinãt transferri. Ita craſſere. Et tunc ꝓperare: ꝑteriti temporis pen-
ſitatiõe. Feſtinãdũ ãt in his eſt: quoniã natura celeriter putreſcũt ſi deponanẽ: & caule amittunt: & ſemen:

ipſæq; euaneſcūt. Eſt & coloꝝ differentia. Samo enim & ſardibus candidiſſimæ prouenīūt. Sūt in honore
Vel cali & creticæ: de quibus dubitāt an eædem ſint: quæ aſcalonia: quoniā ſatis capita craſſeſcūt: depoſitis caules &
bus & ſemina. Diſtant ſapore tātū dulci. Apud nos duo prima genera. Vnū cōdimentarium: quod illi getion: no
ſemine ſtri pallacanam uocant. ſeritur menſibus martio: aprili: maio. Alterum capitatū æque ab æquinoctio autū
ni uel fauonio. Genera eius auſteritatis ordine: africana: gallica: tuſculana: amiternina. Optima autē quæ ro
tundiſſima. Item ruffa acrior q̄ candida: ſicca q̄ uiridis: & cruda q̄ cocta: ſicca q̄ cōdita. ſeritur amiternina fri
gidis & humidis locis: & ſola allii modo capite: reliquæ ſemine. Proximaq; æſtate nullum ſemen emittunt
ſed caput tantū quod inareſcit. Sequenti aūt āno permutata ratione ſemen gignitur. Caput ipſum corrum
pitur. Ergo oībus ānis ſeparatim ſemē cepe cauſa ſeritur. Separatim cepe ſeminis: ſeruātur aūt optime in pa
leis. Getiū pene ſine capite eſt: ceruicis tātū lōgæ: & ideo totum in fronde: ſæpiuſq; reſecatur: ut porrū. Ideo
& illud ſerunt: nō deponunt. Cætero cepas ter foſſo ſolo ſeri iubent: extirpatis radicibus herbaꝝ. In iugera
denas libras. Intermiſceri ſatureiā: quoniā melius proueniat. Runcari præterea: & ſarriri: ſi nō ſæpius: qua
ter. Aſcaloniā mēſe februario ſerunt noſtri. Semē cepaꝝ nigreſcere incipiēs anteq̄ mareſcat metunt. Et de
porro in hāc cognationem dici cōuenit: præſertim cum ſectiuo nuper auctoritatem dederit princeps Nero
uocis gratia ex oleo æſtatis menſium oībus diebus. Nihilq; aliud ac ne pane quidē ueſcēdo. Seritur ſemine
ab æquinoctio autūno ſi ſectiuum facere libuerit denſius. In eadē area ſecatur donec deficiat: ſtercoraturq;
ſemper: ſi nutrit̄ in capita anteq̄ ſecet̄: cū increuerit: in aliā areā transferat̄: ſummis foliis leniter reciſis ante
medullā & capitibus retractis tunicis ue extremis: Antiqui ſilice uel tegula ſubiecta capita dilatabant. Hoc
itē de bulbis. Nūc ſarculo leuiter cōuellūtur radices: ut delumbatæ alāt: neq; diſtrahant. Inſigne: q; cū fimo
lætoq; ſolo gaudeat: rigua odit: & tamē ꝓprietate quadā ſoli cōſtat. Laudatiſſimus in ægypto: mox orchiæ
atq; aritiæ. Sectiui duo genera. Hoc herbaceū folio inciſuris eius euidētibus: quo utunt̄ medicamētarii. Al
teꝝ genus ſuauidioris folii rotundioriſq; inciſuris leuioribus. Fama eſt Melā equeſtris ordinis reū ex ꝓcu
ratiōe a Tiberio principe accerſitū in ſumma deſperatiōe ſucco porri ad trium denarioꝝ argenteorū pon
dus auſto: cōfeſtim expiraſſe ſine cruciatu. Ampliorē modū negāt noxiū eſſe. Allium ad multa ruris præci
pue medicamēta ꝓdeſſe credit̄. Tenuiſſimis & q̄ ſeparant̄: in uniuerſum uelatur mēbranis: mox pluribus
coagmentat̄ nucleis: & iis ſeparatim ueſtitis. Aſperi ſaporis: & quo plures nuclei fuere: hoc eſt aſperius. Te
dium huic quoq; halitu: ut cepis: nullū tamē coctis. Generum differētia in tempore. Præcox matureſcit. lx.
Vel a diebus: itum in magnitudine. Vlpicum quoq; in hoc genere græci appellauere allium cyprium: alii antiſcor
phro- don: præcipue africæ celebratū inter pulmentaria ruris grādius allio trito in oleo & aceto mirum quātum
ſcordō increſcat ſpuma. Quidā & allium ulpicum in plano ſeri uetant: caſtellatim que grumulis imponi diſtanti
bus inter ſe pedes ternos. Inter grana quattuor digiti intereſſe debent: ſimul atq; tria folia eruperint ſarriri.
Grādeſcunt quo ſæpius ſarriuntur. Matureſcētium caules depreſſi in terrā obruūtur ita cauetur ne in fron
dem luxurient. In frigidis utilius uere ſeri q̄ autumno. Cæteꝝ ut odore careant oīa hæc iubentur ſeri: cum
luna ſub terra ſit: colligi cum in coitu. Sine iis Menander e græcis auctor eſt: allium edētibus: ſi radicem be
uel opa tæ in pruna toſtam ſuperederint: odorem extingui. Sunt qui & allium: & ulpicon inter compitalia ac ſatur
lia nalia ſeri aptiſſime putēt. Alliū & ſemine ꝓuenit ſed tarde. Primo eni āno porri craſſitudine capite efficit̄: ſe
quēti diuidit̄: tertio cōſumat̄. Pulchriuſq; exiſtimat̄ tale. A qbuſdā in ſemē exire uetat̄. Sed intorq̄ri caulis
ſatiōis gratia: ut caput ualidius fiat. Quod ſi diucius alliū cepeq; inueterari libeat: aq̄ ſalſa tepida capita intingē
da ſunt. Ita diuturniora fient: melioraq; uſui: ſed in ſatu ſterilia. Alii cōtēti ſunt prīo ſup prunas ſuſpēdiſſe:
abūdeq; ita ꝓfici arbitrant̄ ne germinēt. Qđ facere alliū cepāq; extra terrā quoq; certū ē: & cauliculo acto eua
neſcere. Aliq & alliū palea optīe ſeruari putāt. Alliū ē & ī aruis ſpōte naſcēs: aliū hoc uocāt: qđ aduerſus īpro
bitatē aliū depaſcētiū ſemia: coctū: ne renaſci poſſit: abiicit̄ iſtatīq; q̄ deuorauere aues ſtupētes manu capiūt̄
& ſi paulū cōmorauere reſopitæ. Eſt & ſilueſtre qđ urſinū uocāt odore molli: capite ꝑtenui: foliis grādibus

Quoto die quæq; herbæ naſcuntur ſatæ: & quo modo quæq; formantur: uel digerantur: & quorum ſin
gula genera: & quorum plura. CA. VII.

IN horto: ſatoꝝ celerrime naſcuntur ocimū: blitū: napus: eruca. tertio enim die erumpunt: anetū
quarto: lactuca qnto: rhaphanus ſexto: cucumis & cucurbitæ ſeptimo: prior cucumis: naſturtiū
ac ſinapi qnto: beta æſtate ſexto: hyeme decimo: atriplex octauo: cepe. xix. aut. xx. getium. x. aut.
xii. Cōtumacius coriandrum. Cunila quidē & origanū poſt. xxx. diem Omniū difficillime apiū.
lx. enim die cū celerrime. l. maiore ex parte emergit. Aliquid & ſeminū ætas cōfert: quoniā recētiora matu
rius gignuntur. In porro: getio: cucumere: cucurbita. Ex uetere aūt celerius proueniunt apium: beta: carda
mū: cunila: origanum: coriādrū. Mirum in betæ ſemine: nō enim tota eo anno gignitur: ſed aliqd ſequēte:
aliquid tertio. Itaq; ex copia ſeminis modice naſcit̄. Quædā āno tātum ſuo pariūt: quædā ſæpius: ſicut apiū:
porrū: getiū. Hæc. n. ſemel ſata pluribus ānis reſtibili fertilitate prouenīūt. Semina plurimis rotunda: aliq
bus oblōga: paucis foliacea & lata: ut atriplici. Quibuſdā anguſta: & canaliculata: ut cumino. Differūt & co
lore: nigro candidoq; itē duricie. Surculacea in folliculo ſunt rhaphano: ſinapi: rapo. Nudū ſemē apii: coriā
dri: aneti: fœniculi: cumini. Cortice obducta bliti: betæ: triplicis: ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil oci
mo fœcundius. Cum maledictis ac probris ſerendū præcipiūt. lætius ꝓueniet. Satū etiā paſcitur terra ada
Vel pa cta cuminū: & qui ſerunt præcant̄: ne exeat. Quæ in cortice ſunt difficillime matureſcūt: maximeq; ocinū:
uitur & gyt. Siccant̄ oīa ac ſunt fœcūda. Vtiq; meliora naſcunt̄ aceruatim ſato ſemine: q̄ ſparſo. Ita certe porrum
Vel iare & allium ſerunt in laciniis colligatum: Apiū etiā paxillo cauerna facta ac fimo ingeſto. Naſcūtur autem oīa
ſcunt ut ſemine aut auulſiōe. Quædā ſemine & ſurculo: ut ruta: origanū. Ocimū ꝑcidūt. n. & hoc cū ꝓuenit ad
palmæ altitudinē. Quædā & radice & ſemine: ut cepa: alliū: bulbi: & ſi quoꝝ radicē annuiferoꝝ relinquūt.

Eorũ uero quæ a radice naſcunt̃: radix diuturnia: & fruticoſa ẽ: ut bulbi: gethii: ſcyllæ. Fruticãt alia & nõ ca
pite: ut appiũ: & beta. Caule reciſo ſere quidẽ oĩa regerminãt: exceptis quæ nõ ſcabrum caulẽ habent. Eſt in
uſu uero ocimũ: rhaphanus: lactuca. Hanc etiam ſuauiorẽ putant a regerminatione. Rhaphanus utiq; iucũ
dior detractis foliis anteq̃ decauleſcat. Hoc & in rapis. Nã & eadẽ direptis foliis coop̃ta terra creſcũt: durãtq;
in æſtate. Singula genera ſunt ocimo: lapato: blito: naſturtio: erucæ: atriplici: coriandro aneto. Hæc.n. ubiq;
eadem ſunt: neq; aliud alio melius uſquam. Rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putãt: ſicut apes
furtiuas peſſime. Naſcuntur etiamnum ſata: mentaſtrum: nepeta: intubum: pulegium. Contra plura gene
ra ſunt eorum: quæ diximus: dicemuſq; in primis de apio.

Natura & genera & hiſtoriæ ad cõdimẽta in orto ſatarũ rerũ. xxxvi. CA. VIII.

ID enim quod ſponte in humidis naſcit̃: helioſelinũ uocat̃ uno folio: nec hirſutũ. Rurſus in ſic
cis hippoſelinũ: pluribus foliis: ſimile heleoſelino. Tertium eſt oreoſelinũ cicutæ foliis: radice te
nui: ſemine aneti: minutiore tamen. Eſt aũt ſatiuis dr̃ia in folio denſo criſpo: aut rariore & leuio
re. Itẽ caule tenuiore ac craſſiore. Et cauſis aliorũ candidus eſt: aliorũ purpureus: aliorũ uarius. La
ctucæ græci tria fecere genera. Vnũ lati caulis: adeo ut hoſtiola olitoria ex iis factitari ꝓdiderint. Foliũ his Vel ue
paulo maius herbaceo & anguſtiſſimũ: ut alibi cõſumpto incremento alterũ rotundi caulis. Tertiũ ſeſſile: ccola
quod laconion uocant. Alii coloris & tp̃is ſatus genera diſcreuere. Eſſe enim nigras: quarũ ſemen menſe ia
nuario ferat̃: albas quarũ martio: rubentes quarũ aprili. At oĩum earũ plãtas poſt binos menſes differri. Di
ligentiores plura genera faciũt: purpureas: criſpas: cappadocas: græcas. Lõgiora his folia cauleſq; lati. Præte
rea longi & anguſti intubis ſimiles. Peſſimũ aũt genus cũ exprobratiõe amaritudinis appellauere picrida.
Eſt etiamnũ alia diſtinctio a ræq̃ meconis uocat̃ a copia lactis ſoporiferi: quãq̃ oẽs ſomnũ parere credant̃.
Apud antiquos italiæ hoc ſolũ genus earũ fuit: & ideo lactucæ nomẽ adeptæ. Purpureã maxime radicis ceci
lianã uocant. Rotundã uero ac minimæ radicis: latis foliis aſtylida. Quidãq; eunuchion: quoniã hæc maxi
me refraget̃ ueneri. Eſt q̃dẽ natura oĩbus refrigeratrix: & ideo æſtate gratæ a ſtomacho faſtidiũ auferũt: ci
biq; appetentiã faciunt. Diuus certe Auguſtus lactuca cõſeruatus in ægritudine fert̃ prudentia Muſæ me Cũ prio
dici: cũ priores eã ob religionẽ minime cõmãducarẽt: in tantũ recepta cõmẽdatione: ut ſeruari & in alienos res eam
menſes eas oxymelite repertũ ſit. Sanguinẽ quoq; augere creduntur. Eſt etiãnum quæ uocat̃ caprina lactu ob reli
ca: de qua dicemus inter medicas. Et ecce cum maxime cœpit irrepere ſatiuis admodũ probata: quæ cilicia gionem
uocatur: folio cappadocæ niſi criſpum latiuſq; eſſet. Nec ex eodẽ genere poſſunt dici neq; ex alio: ĩtubi hye ac omẽ
mis impatientiores: uiruſq; præferentes: ſed caule nõ minus grati. Serunt̃ uerno plantæ eorũ: ultimo uere cauerẽt
transferunt̃. Eſt & eraticũ intubum: quod in ægypto cichoriũ uocant. De quo plura alias. Inuentum oẽs cũ prior
thyrſos uel folia lactucarũ prorogare urceis conditos: ac recentes in patinis coquere. Seruntur lactucæ anno eẽt eſca
toto lætis: & irriguis: ſtercoratiſq; binis menſibus inter ſemẽ plantãq; & maturitatem. Legitimum tamẽ a e mele
bruma ſemẽ iacere: plantã in fauonio transferre. Aut ſemẽ fauonio: plãtam æquinoctio uerno. Albæ maxi (religio
me hyemẽ tolerant. Humore oĩa ortenſia gaudẽt & ſtercore: præcipue lactucæ: & magis intubi. Seri etiam minime
radices illitas fimo intereſt: & repleri ablaqueatas humo. Quidã & aliter amplitudinem augẽt: reciſis cum caret)
ad ſemipedem excreuerint: fimoq; ſuillo recẽti illitis. Candorem uero putant cõtingere iis dumtaxat: quæ
ſunt ſeminis albi: ſi harena de littore a primo incremento cõgeratur in medias: atq; in creſcentia folia cõtra
ipſas religentur. Beta hortenſiorum leuiſſima eſt. Eius quoq; a colore duo genera græci faciunt: nigrã &
candidam: quam præferũt: parciſſimi ſeminis: appellãtq; ſiculum: candoris ſane diſcrimine præferentes ut
lactucam. Noſtri betæ genera faciũt uernum & autumnale: a temporibus ſatiuis: quamq̃ & iunio ſeratur.
Transferũtur autem in planta hæ quoq;: & oblini fimo radices ſuas: locũq; ſimiliter madidum amãt. Vſus
iis & cum lente ac faba. Idẽq; qui oleris & præcipuus: ut lenitas: excitetur acrimonia ſinapis. Medici innocẽ
tiorem q̃ olus eſſe iudicauere. Quamobrem appoſitas non nemini: deguſtare etiam religio eſt: utq; ualidis
potius in cibo ſint. Gemina iis natura & oleris & capite ipſo exilientis bulbi. Spẽs ſumma in latitudine. Ea
cõtingit ut in lactucis: cũ cœperint colorẽ trahere impoſito leui pondere. Neque alii hortenſiorũ latitudo
maior. In binos pedes aliquãdo ſe pandunt: multum & ſoli natura conferente eis. Et in circeienſi agro am
pliſſime proueniunt. Sunt qui betas punico malo florente optime ſeri exiſtiment: transferri aũt cum quin
que foliorũ eſſe cœperint. Mira differentia: ſi uera eſt candidis ſolui aluos: modice nigris inhiberi. Et cum
braſſica corrumpatur in dolio uini ſapor: odorẽ betæ foliis demerſis reſtitui. Olus cauleſque: quibus nunc
principatus hortorũ: apud græcos in honore fuiſſe non reperio. Sed Cato braſſicæ miras canit laudes: quas
in medẽdi loco reddemus. Genera eius facit tria. Vnã extẽtis foliis: caule magno. Alterã criſpo folio quã apia
nã uocat. Tertiã minutis caulibus lenẽ tenerã minimeq; ꝓbat. Braſſica toto ãno ſerit̃: quoniã & toto ſecat̃.
Vtiliſſime tamẽ ab æquinoctio autũni. Trãſfert̃ cũ quinq; foliorũ eſt. Cimas a prima ſectione p̃ſtat proximo
uere. Hic eſt quidã ipſorũ cauliũ delicatior teneriorq; cauliculus Apitii luxuria. Et per eũ Druſo Cæſari fa
ſtiditus nõ ſine caſtigatiõe Tiberii p̃ris. Poſt cimã ex eadẽ braſſica cõtingũt æſtiui autũnaleſq; cauliculi: mox Vel blã
hyberni: iterũq; cimæ: nullo æq; gn̄e multifero dõec ſua fertilitate cõſũat̃. Tertia circa ſolſticiũ: ex q̃ ſi hũidi ditus
or locus ẽ æſtate: ſiccior autũno plãtat̃. Hũor fimuſq; ſi deſuere: maior ſaporis gr̃a ẽ. Si abũdauer̃: lætior fer
tilitas. Fimũ aſininũ maxĩe cõuenit. Eſt hæc quoq; res inter op̃a ganeæ. Quapp̃ nõ pigebit uerboſi9 pſeq. Præ
cipuus fit caulis ſapore ac magnitudĩe: Primũ oĩum ſi repaſtinato ſeras dein ſi terrã fugiẽtes cauliculos ſeces
a terraq; ꝓceritate luxurioſa attollẽtes ſe exaggerãdo altã accumules ita: ne plus q̃ cacumẽ emineat. Tritianũ
hoc genus uocat̃: bis cõputabili ĩpẽdio tedioq;. Cætera gn̄a cõplura ſũt. Cumanũ ſeſſile: ſolio capite patulũ
Aricinũ altitudĩe ĩ excelſi9: ſolio nũeroſi9 q̃ tenui9. Hoc utiliſſimũ exiſtiat̃: q̃a ſub oĩb9 ſer̃ foliis fruticat cauli
culis peculiaribus. Pompeianum ꝓcerius caule ab radice tenui intra folia craſſeſcit. Rariora hæc anguſtio

raq;ſed teneritas in dote fit.Frigora non tollerat.Quibus ēt aluntur brutianiꝙ grādes foliis:caule tenues:
ſapore acuti.Sabellico uſq; i admiratione criſpa ſunt folia:quo℞ craſſitudo caulē ipſum extenuat:ſed dul-
ciſſimi perhibent ex oībus.Nuper ſubiere lacu turres ex conualle aricina:ubi quōdam fuit lacus turriſq; q̃
remanet capite prægrandes:folio inumeri.Alii in orbem porrecti.Alii in latitudinem toroſi.Nec plus ul-
lis capitis poſt triciamūtcui pedale aliquādo cōſpicit.Et cima nullis ſerior.Cuicūq; āt generi pruinæ pluri-
mum ſuauitatis conferunt:Et niſi obliquo uulnere defendat medullas:plurimū nocet.Semini deſtinati nō
ſeccant.Eſt ēt ſua gratia nōnunq̃ plantæ habitu excellentibus.Halmyridia uocāt:quoniam niſi in mariti-
mis nō ꝓueniūt.Nauigatione quoq; longinqua uirides aſſeruant:ſi ſtatim diſſectiuta ne humū attingant:
in cados olei q̃ ꝓxime ſiccatos obturatoſq; condantur omni ſpiritu excluſo.Sunt q plātā in trāſferēdo alga
ſubdita pediculo nitro ue trito:qđ tribus digitis capiat:celeriores ad maturitatē fieri putēt. Sunt q ſemen
trifolii nitrūq; ſimul tritū aſpergant foliis.Nitrum ēt in coquēdo uiriditatē cuſtodit.Aut apiciana coctura
oleo ac ſale priuſq̃ coquant maceratis.Eſt inter herbas genus inſerendi præciſis germinibus caulis:& i me
dullā ſemine ex aliis addito.Hoc & in cucumere ſilueſtri.Necnō olus quoq; ſilueſtre eſt triū folio℞.Diui
Iulii carminibus ꝓcipue iocis militaribus celebratū.Alternis qppe uerſibus exprobauere lapſana ſe uixiſſe
apud dyrrachiū ꝑmio℞ parſimoniā cauillantes:Eſt autem id cima ſilueſtris.Omniū hortenſio℞ laudatiſ-
ſima cura aſparagis.De origine eo℞ in ſilueſtribus curis habūde dictū:& qūo eos iuberet.Cato i harūdine
tis ſeri.Eſt & aliud genus incultius:aſparago mitius corruda paſſim ēt in mōtibus naſcēs:refertis ſuperio-
ris germaniæ campis:nō inſcito Tyberii Cæſaris dicto:herbā ibi quandā naſci ſimillimā aſparago. Nā qđ
in neſide cāpaniæ inſula ſponte naſcit:longe optimū exiſtimat.Hortēſiū ſerit ſpongiis.Eſt.n.plurimæ ra
dicis:altiſſimeq; germinat.Viret thyrſo primū emicante.Qui caulē educens tēpore ipſo quo faſtigatus eſt:
in toros ſtringit.Poteſt & ſemine ſeri.Nihil diligentius cōprehendit Cato.Nouiſſimūq; libri eſt.ut appa-
reat repentinā ac nouitiam uiro curā fuiſſe.Locū ſubigi iubet humidū:aut craſſum.Semipedali undiq; in
teruallo ſeri:ne calcet.Præterea ad lineam grana bina aut terna paxillo dimitti.Videlicet ſemine tum tātū
ſerebant.Id fieri ſecundū æquinoctiū uernū.Stercore ſatiari.Crebro purgari.Caueri ne cū herbis euellant
aſparagi.Primo anno ſtramento ab hyeme ꝓtegi.Vere aperiri:ſarriri:runcari.Tertio incendi uerno.Quo
maturius incenſus eſt:hoc melius ꝓuenit.Itaq; harūdinetis maxime cōuenit q̃ feſtinant incēdi.Sarriri iu-
bet idē nō anteq̃ aſparagus natus fuerit:ne in ſarriendo radices uexent.Ex eo uelli aſparagum ab radice.Nā
ſi defringat:ſtirpeſcere:& intermori.Velli donec in ſemē eat.Id āt matureſcere ad uer:incendiq;:ac rurſus
cū apparuerint aſparagi ſarriri ac ſtercorari.Ac poſt annos nouem cum iā uetus ſit:digeri ſubacto ſolo ſter
coratoq;.Tum ſpongiis ſeri ſingulo℞ pedū iteruallo.Quin & ouillo fimo noīatim: uti quoniā aliud her-
baſceret:nec quicq̃ poſtea tētatū utilius apparuit:niſi ꝙ circa idus februarii defoſſo ſemine aceruatis ꝑuulis
ſcrobibus ſerūt:plurimūq; maceratū fimo.Dein nexis inter ſe radicibus ſpōgias factas poſt æquinoctiū au
tūni diſponūt pedalibus interuallis:fertilitate in denos ānos durante.Nullū gratius iis ſolū q̃ rauennatiū.
Horto℞ indicauimus corrudam.Hunc intelligimus ſilueſtrem aſparagū:quē græci orminū:aut myacan
thon uocant alius uenoībus.Inuenio naſci & arietis cornibus tuſis atq; defoſſis:Poterant uideri dicta oia:
quæ i precio ſūt:niſi reſtaret res maximi quæſtus non ſine pudore dicenda.Certū eſt quippe carduos apud
chartaginem magnam cordubamq; ꝓcipue ſeſtertia ſena milia e paruis iis reddere: quoniam portēta quo-
que terrarum in ganeā uertimus: Etiā ea quæ refugiūt quadrupedes cōſciæ.Carduos ergo duobus modis
ſerunt autumno:planta & ſemine ante nonas martias . Plantæq; quæ ex eo diſponentur ante idus nouem
Vel ēt ſi brisaut in locis frigidis circa fauonium.Stercorant ēt ſi diis placet:lætiuſq; proueniūt conduntur q; aceto
diſplicet melle diluto laſſeris addita radice & cumini:ne quis dies ſine carduo ſit:cætera in tranſcurſu dici poſſunt.
Vel oci- Ocimum parilibus optime ſeri ferunt.Quidam & autumno iubentq; cum hyeme ſeratur:aceto ſemē per
mum fundi.Eruca quoq; & naſturtium:uel æſtate uel hyeme facillime naſcuntur. Eruca præcipue frigorum cō
tēperix diuerſæ eſt q̃ lactuca naturæ.Concitatrix ueneris.Iccirco iungitur illi fere in cibis:ut nimio frigori
par feruor immixtus temperamentum æquet.Naſturtiū nomē accepit a narium tormēto.Et ide uigoris
ſignificatio ꝓuerbio id uocabuli uſurpauit:ueluti torporē excitātis.In arabia miræ amplitudinis dicitur gi
gni.Ruta quoq; ſerit fauonio & ab æqnoctio autūni:odit hyemē & hūorē ac fimū.Apricis & gaudet & ſic-
cis:terra q̃ maxime lateritia.Cinere uult nutriri.Hic & ſemini miſcetur:ut careat erucis. Auctoritas ēt pe
culiaris apud antiquos ei fuit.Inuenio muſtum rutatum populo datum a Cornelio Cetego i cōſulatu col
lega.Qu.Fla.comitis peractis.Amicitia eſt ei & cum fico in tantum ut nuſq̃ lætior ꝓueniat q̃ ſub hac arbo
re.Seritur & ſurculo melius i pforatā fabā:iditoq; ſucco nutrit cōprehēdēdo ſurculū.Serit & a ſeipſa.Nāq;
incuruato cacumine alicuius rami cū attingerit terrā:ſtatī radicat.Eadē & i ocimo natura:niſi ꝙ difficilius
creſcit.Sed durata rūcat:ñ ſine difficultate ꝓuēiēribus ulceribꝰ:ni mūiris māibꝰ id fiat:oleoue defēſis.Cōci
dunt āt & eius folia:ſeruāturq; faſciculis.Ab æqnoctio uerno ſerit apiū:ſemie paulū i pila pulſato. Criſpi-
us ſic putāt fieri:aut ſi ſatū calcet cylīdro:pedibuſue.Propriū ei:ꝙ colorē mutat.Honos ipſi i achaia corōat
uictores ſacri certaminis nemeæ.Eodē tpe ſerit mēta plāta:uel ſi nōdū germiat:ſpōgia:mius hæc hūido gau
det.Aeſtate uiret.Hyeme flaueſcit.Gēus eius ſilueſtre mētaſtrū ē.Et hoc ꝓpagat ut uitis:uel ſi iuerſi rami
ſerāt.Mētæ nomē ſuauitas odoris apđ græcos mutauit:cū alioqn mintha uocaret. Vnde ueteres nři nomē
decliauerūt . Grato mēta mēſas odore ꝑcurrit i ruſticis dapibus.Semel ſata diutia ætate durat.Cōgruit pu
legio cuius natura i carnariis refloreſcens ſæpius dicta ē.Hæc quoq; ſeruāt ſimili genere:mentā dico pule
giūq; & nepitā.Cōdimēto℞ tñ oīumq; faſtidiis cyminū amiciſſimū.Naſcit i ſūma tellure uix hærēs: & in
ſublime tēdēs.In putribus & calidis maxīe locis:medio ſerēdū uer.Alte℞ eius gēus ſilueſtre:qđ ruſticū uo
cāt:alii thebaicū:ſi tritum ex aqua potetur:i dolore ſtōachi ꝓdeſt.In carpētania noſtri orbis maxime lau-

datur. Alioquin æthiopico africoq; palma eſt. Quidam huic ægyptium præferunt. Sed præcipue oluſatrũ miræ naturæ eſt. Hipposelinum græci uocant: alii ſmyrnium. E lachryma caudicis ſui naſcitur. Seritur & radice. Succum eius qui colligunt murræ ſaporem habere dicunt. Auctorq; eſt Theophraſtus murra ſata natum. Hipposelinum ueteres præceperant in locis incultis: lapidoſis: iuxta maceriam ſeri. Nunc & repaſtinato: ſeritur: & a fauonio poſt æquinoctiũ autumnum. Quippe cum capparis quoq; ſeratur ſiccis maxime: area in deſoſſu cauata: ripiſq; undiq; circũſtructis lapide: alias euagatur per agros: & cogit ſolum ſterileſcere. Floret æſtate. Viret uſq; ad uergiliaꝝ occaſum. Sabuloſis familiariſſimum. Vitia eius quod trãs maria naſcitur: diximus inter peregrinos fructices. Peregrinum: & careum gentis ſuæ nomine appellatum: culinis principale. In quacũq; terra ſeri uult ratione eadem qua oluſatrum. Laudatiſſimum tamen in caria: ꝓximum phrygia. Liguſticum ſilueſtre eſt: In liguriæ ſuæ montibus ſeritur. Vbiq; ſuauius ſatiuum: ſed ſine uiribus. Panacem aliqui uocant. Crateias apud græcos cunilam bubulam eo nomine appellat. Cæteri fere cunizam idem: cunilaginem. Thymbram uero quæ ſit cunila. Hæc apud nos habet uocabulum & aliud ſaturcia dicta in condimentario genere. Seritur menſe februario: origano æmula. Nuſq; utrunq; additur: quippe ſimilis effectus. Sed cunile ægyptium origanum tãtum præfertur. Peregrinum fuit & lepidium. Seritur a fauonio. Dein cum fruticauerit iuxta terram ꝑciditur. Tunc runcatur: ſtercoraturq;. Per biennium hæc. Poſtea iiſdem fruticibus utuntur: ſi non ſæuitia hyemis ingrauat: quando impatientiſſimum eſt frigorum. Exit & in cubitalem altitudinem: foliis laurinis: ſed mollibus. Vſuſq; eius non ſine lacte. Gyt piſtrinis: aniſum: & anetum culinis & medicis naſcuntur. Sagapenum & ipſum in hortis quidem: ſed medicinæ tantum. Sunt quædam comitantia aliorum ſatus: ut papauer: nanque cum braſſica ſeritur. Ac portulaca & eruca cum lactuca. Papaueris ſatiui tria genera. Candidũ: cuius ſemen toſtũ in ſecunda menſa cũ mella apud antiquos edebatur. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur adfuſo ouo inhærens. Vbi inferiorem cruſtam apio: gytq; cereali ſapore condiunt. Alterum genus papaueris nigrum: cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhœam uocãt græci: id noſtri erraticum. Sponte quidẽ ſed in aruis: cum hordeo maxime naſcit: erucæ ſimile: cubitali altitudine: flore ruffo: & ꝓtinus deciduo: unde & nomen a græcis accepit. De reliquis generibus papaueris ſponte naſcentis docebimus in medicinæ loco. Fuiſſe autem in honore apud romanos ſemper indicio eſt Tarquinius Superbus: qui legatis a filio miſſis decutiendo papauera in horto altiſſima ſanguinarium illud reſponſum. hac facti ambage reddidit. Rurſus alio comitatu æquinoctio autumni ſeruntur coriandrum: anetum: atriplex: maluæ: lapatice: repolon: quod pæderota græci uocant. Et acerrimum ſapore: igne: effectus ac ſaluberrimum corpori ſinapi nulla cultura: melius tamen planta relata. Quin e diuerſo uix eſt lato ſemel eo liberare locum: quoniam ſemen cadens protinus uiret. Vſus eius etiam pro pulmentario in patellis decocto citra intellectum acrimoniæ. Coquũtur & folia ſicut reliquorum olerum. Sunt autem trium generum: Vnum gracile: alterum rapi foliis ſimile: tertium erucæ. Semen optimum ægyptium. Athenienſes napi appellauerunt: alii tapſi: alii ſaurion. Serpyllo & ſiſymbrio montes pleriq; ſcatent: ſicut thracia: ut ea quæ deferunt ex iis: auulſos ramos ſerunt. Item ſicyone ex ſuis montibus: & athenis: & hymeto. Simili modo & ſiſymbrium ſerunt. Letiſſimum naſcitur in puteorum parietibus: & circa piſcinas & ſtagna.

uel ſerpyllum

uel ex

De fœniculo & canabe. CA. IX.

Reliqua ſunt ferulacei generis ceu fœniculum: anguibus (ut diximus) gratiſſimum: ad condienda plurima cum inaruerit. Eiq; perꝗ ſimilis thapſia: de qua diximus iter externos frutices. Dei de utiliſſima funibus canabis: ſeritur a fouonio. Quo denſior eſt: eo tenerior. Semen eius cum eſt maturum ab æquinoctio autũni defringitur: & ſole aut uẽto aut fumo ſiccatur. Ipſa canabis uellit poſt uindemiã: ac lucubrationibus decorticata purgat. Optima alabãdica: plagarũ præcipue uſibus. Tria ibi eius genera. Improbat cortici proximũ: aut medullæ. Laudatiſſimũ eſt e medio: quæ meſa uocat. Secunda milaſea. Quod ad proceritatẽ quidẽ attinet: roſea agri ſabini arboꝝ altitudinẽ æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in italia cibus eſt. Condit quippe duratq; in urceis uel anni ſpatio. Duo ea genera. Caules & racemi. Corymbiam hanc uocant: corymboſque quos condiunt.

De morbis hortorũ & remedia circa formicas: & rucas: & culices. CA. X.

Morbos hortenſia quoq; ſentiunt: ſicut reliqua terræ ſata. Nãq; & ocimũ ſe necat: degeneratq; in ſerpillum: & ſiſymbriũ in calaminthã. Et ex ſemine braſſicæ ueteris rapæ fiunt: atq; inuicẽ. Enecat cyminũ ab imo dorſo niſi repurget. Eſt aũt unicaule: radice bulbo ſimili: non niſi in ſolo gracili naſcẽs. Alias priuatim cymini morbus ſcabies. Et ocimum ſub canis ortu paleſcit. Oĩa uero acceſſu mulieris menſtrualis flaueſcunt. Beſtiolaꝝ quoq; genera innaſcunt. Napis culices: rhaphano erucæ: & uermiculi. Itẽ lactucis & oleri. Vtriſq; hoc amplius limaces & cochleæ. Porro uero priuatim animalia: quæ facillime ſtercore iniecto capiunt condentia in id ſe. Ferro quoq; non expedire tangi rutam: cunilam: mentam: ocimum: auctor eſt Sabinus Tyro in libro cepuricon: quem Mœcenati dicauit. Item cõtra formicas non minimũ hortorum exitium: ſi non ſint rigui: remedium monſtrauit. Limo marino: aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficaciſſime heliotropio herba necantur. Quidam & aquã diluto lateré crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ ſunt: ſiliquas una ſeri: ſicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ ſi omiſſo iam natæ ſint: remedium abſinthii ſuccus decocti inſperſus & ſedi: quam aizoum uocant. Genus hoc herbæ diximus Semen olerum ſi ſucco eius madefactum feratur: olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduerſus erucas & cancrum fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt qui ſanguineis uirgis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia eſſe. Infeſtant & culices hortos

riguos præcipue:ſi ſunt arbuſculæ aliquæ. Hi galbano accenſo fugantur.

Quæ magis ſint fortia uel minus:& qbus ſalſæ aquæ pſint. CA. XI.

NAm qđ ad permutationẽ ſeminũ attinet:qbuſdam ex iis firmitas maior ẽ:ut coriãdro betæ: por/
ro:naſturtio:ſinapi:erucæ:cunilæ:& fere acribus. Infirmiora autẽ ſunt a triplici:ocimo : cucu bi/
tæ:cucumi:& æſtiua oĩa hybernis magis durãt:minime aũt gẽtiũ. Sed ex iis:quæ ſunt fortiſſima:
nullũ ultra quadrimatũ utile eſt dũtaxat ſerẽdo. Cunilis & ultra tempeſtiua ſunt. Peculiaris me/
dicina rhaphano:betæ:rutæ:cunilæ:in ſalſis aquis quæ plurimũ ſuauitati & fertilitati conferunt. Cæteris
dulciũ aquarum rigua proſunt. Vtiliſſimæ ex iis quæ frigidiſſimæ:& quæ potu ſuauiſſimæ. Minus utiles
e ſtagno & quas elices inducunt:quoniam herbarum ſemina inuehunt. Præcipue tamen imbres alunt. Nã
& beſtiolæ innaſcentes necantur.

Rõ rigãdoꝝ hortoꝝ:& q̃ trãſlata meliora fiãt:& de ſuccis hortenſioꝝ:& ſaporibus. CA. XII.

HIs horæ rigandi:matutina:atq; ueſpera:ne inferueſcat aqua ſole. Ocimo tantũ & meridiana ẽt. Sa/
tum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua aſperſum. Oĩa ãt tranſlata meliora:grã/
dioraq; fiunt:maxime porri:napiq;. In tranſlatione & medicina eſt:deſinuntq; ſentire iniurias:ut
gentiũ:porrũ:rhaphani:apiũ:lactucæ:rapa:cucumis. Omnia aũt ſilueſtria fere ſunt:& foliis minio
ra:& caulibus:ſucco acriora:ſicut cunila:origanũ:ruta. Solũmõ ex oĩbus lapatũ ſilueſtre melius. Hoc in ſati
uũ rumex uocaẽ:naſciturq; fortiſſimum. Tradiẽ ſemel ſatũ durare:nec unq̃ uitiari terra maxime iuxta aq̃.
Vſus eius cũ ptiſana tantum in cibis leuiorem gratioremq; ſaporem præſtat. Silueſtre ad multa medicamẽ
Vel ſa/uis ta utile eſt. Adeoq; nihil omiſit cura:ut carmine quoq; comprehẽſum reppererim:in fabis caprini fimi ſin
gulis cauatis:ſi porri:erucæ:lactucæ:apũ:intubi:naſturtii ſemina incluſa ſerantur : mire prouenire. Quæ
ſunt ſilueſtria eadem in ſatiuis ſicciora intelliguntur:& acutiora. Namq; & ſuccorum ſaporumq; dicenda
differentia eſt: uel maior in iis q̃ pomis. Sũt autem acres cunilæ:origãi:naſturtii:ſinapis. Amari abſinthii:
Vel ta/mi centaureæ. Aquatiles cucumeris:cucurbitæ:lactucæ: Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati apii:aneti: fœ
niculi. Salſus tantum e ſaporibus non naſcitur:alioquin extra inſidit pulueris modo:& circulis tantum
aquæ:ut intelligatur uana ceu plerũq; uitæ perſuaſio. Panax piperis ſaporem reddit:magis etiam ſiliqua/
ſtrum:ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris:murra myrrhæ. De panace abunde di/
ctum eſt. Libanotis locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur ſemine:radicem habet oluſatri:nihil a thu/
re differentem. Vſus eius poſt annum ſtomacho ſaluberrimus. Quidam eam nomine alio roſmarinum
appellãt. Et ſmyrneum olus ſeritur iiſdem locis:Myrrhamq; radice reſipit. Eadem & ſiliquaſtro ſatio. Re
liqua a ceteris:& odore & ſapore differunt:ut anetum. Tantaq; eſt diuerſitas atq; uis ut non ſolum aliud
Vel ace/tum alio mutetur:ſed etiam in totum auferatur. Apio eximi in coctis obſoniis aceto:in eodem cellario in ſaccis
odorem uino grauem. Et hactenus hortenſia dicta ſint ciborum gratia dũtaxat. Maximum quidem opus
in eiſdem naturæ reſtat:quoniam prouentus tantum adhuc ſummaſq; quaſdam tractauimus. Vera autẽ
cuiuſq; natura non niſi medico effectu prænoſci poteſt:opus ingens occultumq; diuinitatis: & quo nullũ
reperiri poſſit maius. Ne ſingulis id rebus contexeremus. iuſta fecit ratio:cum ad alios medẽdi deſideria p
tinerent:longius utriuſq; dilationibus futuris ſi miſcuiſſemus. Nunc ſuis quæq; partibus conſtabunt:po/
teruntq; a uolentibus iungi.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XX.
PROOEMIVM.

Vel ſi/cũ his

MAXIMVM HINC Opus
naturæ ordiemur : & ci/
bos ſuos homini narrabi
mus : faterique cogemus
ignota eſſe per quæ uiuat.
Nemo id paruum ac mo/
dicum exiſtimauerit no/
minum uilitate deceptus.
Pax ſecum in his aut bellũ
naturæ dicetur : odia ami
citiæq; rerum ſurdarum:
ac ſenſu carẽtium. Et quo
magis miremur: omnia
ea hominum cauſa : quod græci ſympathiam ap/
pellauere:quibus cuncta conſtant:ignes aquis reſtin
guentibus:aquam ſole deuorante:luna pariente. Al/
tero alterius iniuria deficiente ſydere. Atque ut a ſub
limioribus recedamus: ferrum ad ſe trahente ma/
gnete lapide:& allio rurſus abigente a ſeſe. Adaman
tem opum gaudium in fragilem omni cætera ui in
uictum:ſanguine hircino rumpente. Quæq; alia in ſuis dicemus locis paria:uel maiora mira. Tantum ue
pia ſita minimis:ſed a ſalutaribus ordiemur. Primumq; ab hortenſibus.

De cucumere ſilueſtri:& elaterio. CA. I.

CVcumim ſilueſtre eẽ diximus multo infra magnitudinẽ ſatiui. Ex eo fit medicamẽtũ quod uocat̃ elateriũ ſucco expreſſo e ſemine. Cuius cã niſi maturius incidat̃: ſemen exilit oculoꝝ ẽt periculo. Seruat̃ ãt decerptus una nocte: poſtero die incidit̃ harũdie. Semẽ quoq; cinere cõſpgit̃ ad coercẽdã ſucci habũdãtiã. Qui expreſſus ſuſcipit̃ aqua cæleſti: atq; ſubſidet. Deinde i ſole cogit̃ in paſtillos ad magnos mortaliũ uſus. Obſcuritates:& uitia oculoꝝ ſanat: genarũq; ulcera. Tradũt hoc ſucco tactis radicibus uitiũ nõ attigi uuas ab auibus. Radix aũt ex aceto cocta podagris illinit̃. Succoq; dentiũ dolori medet̃. Arida cũ reſina ipetiginẽ & ſcabiẽ: quã pſorã:& lichenas uocãt. Parotidas:& pãos ſanat. Et cicatricibus colorẽ reddit. Et folioꝝ ſuccus auribus ſurdis cũ aceto inſtilat̃. Elateriũ tẽpeſtiuũ ẽ autũno. Nec ullũ ex medicamẽtis lõgiore æuo durat. Incipit a trimatu. Siq; recentiore uti uelit: paſtillos in nouo fictili igne lẽto i aceto domet. Idq; melius quo uetuſtius erit. Quẽ iã ducẽtis annis ſeruatũ eſſe auctor eſt Theophraſtus. Et uſq; ad qnquageſimũ lucernaꝝ lumina extiguit. Hoc.n. ueri experimẽtũ eſt: ſi admotũ priuſq; extinguat: ſintillare ſurſum ac deorſum cogat. Pallidũ ac leue herbaceo: ac ſcabro melius: ac leniter amarũ. Putãt cõceptus ad alligato ſemie adiuuari: ſi terrã nõ attigerit. Partus uero ſi i arietis lana alligatũ in ſciẽtis lumbis fuerit: ita ut ꝓtinus ab ea eximat̃:& rapiat̃ extra domũ ipſam. Cucumim qui magnificant: naſci ꝑcipuũ in arabia: mox cyrenis. Alii in arcadia tradũt ſimilẽ heliotropio. Cuius iter folia & rãos ꝓuenire magnitudĩe nucis iuglãdis ſemẽ: eẽ ãt ad ſpẽm ſcorpiõis cauda reflexa: ſed cãdida. Aliq ẽt ab eo ſcorpionũ cucumini uocãt: efficaciſſimũ cõtra ſcorpionũ ictus:& ſemie:& elaterio:& ad purgãdum uterum aluoſq;. Modus portiõe uiriũ ab dimidio obolo ad ſolidũ. Copioſius necat: Sic & cõtra phthiriaſin bibitur & hydropiſes: illitum. Angiuas & arterias cũ melle & oleo uetere ſanat.

De anguino cucumere: ſiue erratico:& de ſatiuo:& de pepone. CA. II.

MVlti hũc eſſe apud nos q anguinus uocat̃: ab aliis erraticus: arbitrãtur. Quo decocto ſparſa mures de eius medicina non attingũt. Idẽ podagris cũ articuloꝝ morbis decoctũ i aceto illinũt ꝑſentaneo remedio. Lũboꝝ uero dolori ſemine ſole ſiccato: dein trito. xxx. denarioꝝ põdere i hemia dato aquæ. Sanat & humores ſubitos illitũ cũ lacte mulieꝝ. Purgat eas elaterium. Sed grauidis abortũ facit. Suſpirioſis ꝓdeſt. Morbo uero regio in nares coniectũ. Lẽtigines & maculas e facie tollit in ſole illitũ. Multi eadẽ oĩa ſatiuis attribuunt. Magnũ ẽt in eis momẽti. Nãq; & eoꝝ ſemẽ qtũ tres digiti apprehẽderint cũ cumino tritũ potũq; in uino tuſſientibus auxiliat̃. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dyſentericis acetabuli mẽſura. Purulẽta ãt expuentibus cũ cumino pari pondere.& iocineris uitiis in aq̃ mulſa. Vrinã mouet ex uino dulci:& in rhenũ dolore clyſteribus ſimul cũ cumino iſũdit̃. Qui pepones uocantur: refrigerant: maxime in cibo:& emolliunt aluum. Caro eoꝝ epiphoris oculoꝝ: aut doloribus iponit̃. Radix ſanat ulcera tõcreta i modũ faui: quẽ ceriõ uocãt. Eadẽ cõtra uomitiões ſiccat̃ i faria tuſa dat̃ qttuor obolis in aqua mulſa: ita ut q biberit: qngẽtos poſtea paſſus ãbulet. Hæc farina & i ſmegmata adiicit̃. Cortex quoq; uomitionẽ mouet: faciẽ purgat. Hoc & folia cuiuſcũq; ſatiui illita. Eadẽ cũ melle epinyctidas ſanãt. Cum uino canis morſus. Itẽ millepedã ſepa græci uocant: oblõgã: piloſis pedibus: pecori ꝑcipue nociuãt. Morſum tumor inſequit̃:& putreſcit locus ipſe. Cucumis odore defectum animi coctos de taſo cortice ex oleo aceto & melle iucundiores eſſe certum eſt.

De cucurbita ſilueſtri:& rapo. CA. III.

CVcurbita ſilueſtris quoq; iuenitur ſomphos a græcis appellata inanis unde & nomẽ: digitali craſſitudine: nõ niſi in ſaxoſis naſcens. Huius cõmãducatæ ſucus ſtomacho admodũ ꝓdeſt. Colocinthis uocat̃ alia ipſa plena: ſed minor q̃ ſatiua. Vtilior pallida: quando eius ſunt medicinæ. Herbacea areſacta ꝑ ſe inanit aluũ. Infuſa quoq; clyſteribus iteſtinoꝝ oĩum uitiis medet̃:& rhenũ:& lũboꝝ:& paralyſi eiecto ſemine. Aqua mulſa i ea decoqt̃ ad dimidias: ſic tuſſienti iſundit̃ obolis qttuor. Prodeſt & ſtõacho farinæ aridæ pilulis cũ decocto melle ſumptis. In morbo uero regio utiliter ſemina eius iuſumunt̃:& ꝓtinus aqua mulſa. Carnes eius cum abſinthio & ſale dẽtiũ dolorẽ tollũt. Succus uero cũ aceto calefactus: mobiles ſiſtit. Itẽ ſpinæ & lũboꝝ: ac coxaꝝ dolores cũ oleo: ſi ifricet̃. Præterea miꝝ dictu. Semina eius ſi fuerint pari nũero ad alligata febres ſanare dicunt̃: quas græci phiodicas uocãt. Satiuæ quoq; raſæ ſuccus tepefactus auribus medet̃. Cato eius iterior ſine ſemine clauis pedũ:& ſuppuratiõibus: q̃ græci uocãt apoſtemata. Decoctæ ãt uniuerſæ ſuccus dẽtium motus ſtabilit. Dolores ihiber. Vinũ cũ ea ferueſactũ oculoꝝ ẽt ipetus. Folia eius cũ recentibus cupreſſi cõtuſa & ipoſita. Ipſa quoq; toſta i argilla ac trita cũ adipe anſeris uulneribus medet̃. Necnõ ramẽtis corticis recentis podagras refrigerat:& ardores capitis:& maxime infantiũ. Et ignes ſacros de ſtrigmentis uelis ipoſitis uel feminibus. Succus ex ſtrigmẽtis illitus cum roſaceo:& aceto febrium ardores refrigerat. Aridæ cinis impoſitus mire combuſta ſanat. Chryſippus medicus damnabat eas in cibis. Sed omnium conſenſu ſtomacho utiliſſimæ iudicant̃ & iteraneorum ueſicarumq; exulcerationibus. Eſt & rapo uis medica. Perniones feruens impoſitum ſanat. Item frigus pellit e pedibus aqua decoctus. Et ius feruens podagris etiam frigidis medetur. Et crudum tuſum cum ſale cuicunq; uitio pedum. Semen illitum & potum in uino contra ſerpentes:& toxica ſalutare eẽ prodit̃. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totum eum abdicauit in cibis propter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit: etiam uenerem ſtimulari ab eo profeſſus. Item Dionyſius. Magiſque ſi eruca condiretur. Toſta quoq; articulorum dolori cum adipe prodeſt. Silueſtre rapum in aruis maxime naſcitur: fruticoſum: ſemine candido: duplo maiore q̃ papaueris. Hoc ad albicandam cutem in facie totoque corpore utuntur mixta urina pari menſura. Nam (ut ſupra diximus) eruiꝫ hordeĩ: tritici:& lupini radix ad omnia inutilis.

De napoꝝ dr̃iis:& rhaphão ſilueſtri:& rhaphão ſatiuo:& paſtinaca. CA. IIII.

NApoꝝ duas differẽtias & in medicina græci ſeruãt. Angulosis folioꝝ caulibus florẽtis:& qđ bu-
nion uocãt:purgationibus fœminaꝝ & ueſicæ:& uriæ utile decoctũ potũ ex aqua mulſa:uel ſuc
ci dragma. Semen dyſentericis toſtũ tritũ in aqua calida e cyathis quattuor. Sed urinã inhibet: ſi
non lini ſemen una bibatur. Alterum genus buniada appellant:& rhaphano & rapo ſimile. Semi
nis præclari contra uenena:ob id & antidotis utunť illo. Rhaphanũ & ſilueſtre eẽ diximus. Laudatiſſimũ
in archadia:q̃q̃ & alibi naſcit:utilior urinæ duntaxat eiiciẽdæ. Cætero bilẽ detrahit. Et itẽ cortices in uino.
Præterea q̃ circa eos dicta ſunt ſtomachũ purgãt. pituitã extenuant:urinã cõcitãt. Eſt æſtiuoſus in italia &
Vel ſati armoraciã uocant ſatiuã. Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos cõminuũt:& eiiciũt calculos. Iidẽ
ui uſus in poſca decocti contra ſerpẽtiũ morſus illinũtur. Ad tuſſim ẽt mane ieiunis rhaphanus prodeſt cũ melle.
Vel La/ Semẽ eoꝝ toſtũ:ipſumq; rõmãducatũ ad lagaroponõ. In aqua foliis eius decoctis bibere uel ſuccũ ipſius
ganopo cyathis binis. Cõtra phlegmoni ipſos illinire tuſos utile. Inchoantibus uero recẽtẽ corticẽ cũ melle. Veter/
non noſis autẽ q̃ acerrimos mãdere. Semẽq; toſtũ:dein cõtritũ cũ melle ſuſpirioſis. Iidẽ & cõtra uenena ꝓſunt
Cæteꝝ ceraſtis:ſcorpionibus aduerſať:uel ipſo ſemine infectis mãibus ipũe tractãtibus. Impoſito rhapha/
Vel œ/ no ſcorpiõibus:moriunť. Salutares & cõtra fungoꝝ:aut hyoſcyami uenena equæ:ut Nicãder tradit. Et cõ
ſtromie tra uiſcũ quoq; dari Apollodori duo iubẽt ſcyllæus & tarẽtinus. ſcyllæus ſemẽ ex aqua tritũ:tarẽtinus ſuc
cũ. Lyenẽ itẽ extenuãt. Iocineri ꝓſunt:& lũboꝝ doloribus. Hydropicis quoq; ex aceto aut ſinapi ſumpti:&
Vel illo lethargicis. Praxagoras & ileoſis dãdos cẽſet. Pliſtonices & colicis. Inteſtinoꝝ ulcera ſanãt. Ac puru lẽta ꝑcor
ſis dioꝝ:ſi cũ melle edanť. Quidã ad hæc coquere eos i luto illitos malunt:ſic & fœminas purgari. Ex aceto
Vel cœ/ & melle ſũpti iteſtinoꝝ aïalia detrahũt. Itẽ ad tertias:decocto eoꝝ poto cũ uino entherocœlis ꝓſunt:i ſigul
liacis nẽ quoq; ſutilẽ ſic extrahũt. Medius ad hæc & ſanguinẽ excreãtib⁹ coctos dari iubet. Et puerperis ad lactis
copiã augẽdã. Hippocrates capillos flulieꝝ defluos fricari rhaphãis:& ſup umbilicũ iponi cõtra tormẽta
uuluæ. Reducũt & cicatricẽ ad colorẽ. Semẽ quoq; ex aqua ipoſitũ ſiſtit ulcera:quæ phagedenas uocãt. De
mocritus uenerẽ hoc cibo ſtimulari putat. Ob id fortaſſis uoci nocere aliq̃ tradiderũt. Folia quæ in oblon/
gis tãtũ naſcuntur:excitare oculoꝝ aciẽ dicunť. Vbi uero acrior rhaphani medicina admota ſit:hyſopũ da
ri ꝓtinus iperãt. Hæc antipathia ẽ. Et aurium grauitati ſuccũ rhaphani inſtillãt. Nã uomituris ſummo ci/
bo eẽ eos:utiliſſimũ eſt. Paſtinacæ ſimile hibiſcũ:qđ molochen agriã uocãt:& aliq̃ pliſtolochiam. Vlceribus
chartilagini:oſſibus fractis medeť. Folia eius ex aqua pota aluũ ſoluũt:ſerpentes abigũt:Apum:ueſpaꝝ:cra
bronum ictibus illita medentur. Radicem eius ante ſolis ortũ erutã inuolunt lana coloris:quem natiuum
uocãt:præterea ouis quæ fœminam peperit:ſtrumiſq; uel ſuppuratis alligãt. Quidam ad hunc uſum auro
effodiendam cẽſent. Cauendumq; ne terram attingat. Celſus podagris quæ ſine tumore ſunt radicem eius
uino decoctam imponi iubet.

De ſtaphylino:ſiue paſtinaca:& gigido:& ſiſere:& ſeſili:& inula:& de cepe ſylueſtri. CA. V.

ALteꝝ genus eſt ſtaphylinos:qđ paſtinacã erraticã uocãt. Eius ſemẽ cõtritũ & i uino potũ tumẽtẽ
aluũ:& ſuffocationes mulieꝝ:doloreſq; lenit:in tantũ ut uuluas corrigat. illitum quoq; e paſſo
uentri earũ ꝓdeſt. Viris uero ꝓdeſt cũ panis portiõe æqua tritũ. Ex uino potũ cõtra uẽtris dolo/
res. Pellit & urinã:& phagedenas ulceꝝ ſiſtit recẽs cũ melle ipoſitũ. Vel aridæ farinæ iſperſam ra
dicẽ eius. Dieuces cõtra iocineris:ac lienis:ilũ:lumboꝝ:& renũ uitia ex aqua mulſa dari iubet. Cleophãtus
& dyſẽtericis ueteribus. Philiſtiõ i lacte coqt:& ad ſtrãguriã dat radicis uncias quattuõr. Ex aqũa hydropi
cis:ſimiliter:& opiſthotonicis:& pleureticis:& comitialibus. Habentes eã ſeriri a ſerpentibus negãť. Aut
qui ante guſtauerint:nõ lædi. Percuſſis imponitur cũ axungia. Folia cõtra cruditates mãdũť. Orpheus ama
toriũ ieſſe ſtaphylino dixit:fortaſſis quoniam uenerẽ ſtimulari hoc cibo certũ eſt. Ideo conceptus adiuuaſ
aliqui ꝓdiderunt. Ad reliqua & ſatiua pollet. Efficacior tamẽ ſilueſtris:magiſq; ipetroſis nata. Semen ſati/
uæ quoq; cõtra ſcorpionũ ictus ex uino:aut poſca ſalutare eſt. Radice eius circuſcalpti denteſ dolore libera
tur. Syria in hortis operoſiſſima. Inde quoq; eſt ꝓuerbiũ græcis:Multa ſyroꝝ olera. Simillimam ſtaphyli
no herbã ſerit:quam alii gigidion uocant:tenuius tamẽ & amarius:eiuſdẽq; effectus eſt. Coctũ crudũq; ſto
machi magna utilitate. Siccat. n. ex alro oẽs hũores eius. Siſer erraticũ ſatiuo ſimile ẽ:& effectu ſtomachũ
excitat. Faſtidium abſtergit. Ex aceto laſerpitiato ſumptum:aut ex pipere & mulſo:uel ex garo urinã ciet
(ut Opininion credit) & uenerẽ. In eadẽ ſnĩa eſt Diocles. Præterea cordi cõuẽire cõualeſcẽtiũ. Aut poſt mul
tas uomitiones per q̃ utile. Heraclides cõtra argẽtũ uiuũ dedit:& ueneri ſubinde offenſantem:ægriſq; ſe re
colligentibus. Hunc Heſius ideo ſtõacho utile uideri dixit quoniã nemo tres ſiſeres edẽdo cõtiuaret. eẽ ta/
men utile conualeſcẽtibus:& ad uitam tranſeuntibus. Satiui priuatim ſuccus cum lacte caprino potus ſiſtit
aluum. Et quoniam pleroſq; ſimilitudo noium græcorum confundit:contexemus & de ſeſeli:ſed hoc eſt
uulgaris notitiæ. Optimũ maſiliẽſe:Lato. n. grano & fuluo eſt. Secundum æthiopicum nigrius. Creticum
odoratiſſimum omnium. Radix iucundi odoris eſt. Semẽ eius eẽ & uultures dicunť. Prodeſt homini ad
tuſſim ueterẽ. Rupta:cõuulſa:& in uino albo potũ. Itẽ opiſthotõicis:& iocineꝝ uitiis:& torminibus:& ſtrã
guriæ:duaꝝ aut triũ linguaꝝ mẽſura. Sunt & folia utilia:ut quæ partus adiuuẽt:ẽt q̃drupedũ. Hoc maxie
paſci dicunť ceruæ pariturae illinĩť:& igni ſacro. Multũ in ſomno cibo cõcoctionibus confert:uel folio:uel
ſemine. Quadrupedũ quoq; aluum ſiſtit:ſiue tritũ potui infuſum:ſiue mandẽdo:cõmanducatũ e ſale boũ
morbis medeť:uel ſi cõtritũ iſundiť. Inula quoq; a ieiunis cõmãducata dẽtes cõfirmat:ſi ut eruta ẽ terram
nõ attingat. Cõdita tuſſim emẽdat. Radicis uero decoctæ ſuccus tineas pellit. Siccata autẽ i umbra farina tu
ſa & conuulſis:& iflatiõibus:& arteriis medeť. Venenatoꝝ morſus abigit. Folia ex uino lũboꝝ colori illi
nunť. Cepæ ſilueſtres nõ ſunt:ſatiuæ olfactu ipſo:& delachrymationi:& caligini medẽť. Magis uero ſucci

functiõe. Sõnum ẽt facere tradunt. Et ulcera oris ſanare cõmãducatæ cũ pane. Et canis morſus uirides ex aceto illitæ: aut ſiccæ cũ melle & uino: ita ut poſt diẽ tertiũ ſoluant. Sic & tritæ ſanãt. Toſtã i cinerẽ epiphoris multi ipoſuere cũ farina hordeacea: & gẽitaliũ ulceribus. Succo & cicatrices oculoꝝ: & albugines: & argemas iunxere: & ſerpẽtiũ morſus: & oĩa ulcera cũ melle. Itẽ auricularũ cũ lacte mulieꝝ. Et in iiſdẽ ſonitũ: ac grauitatẽ emẽdãtes cũ adipe anſerino: aut cũ melle: ſtillauere. E ex aqua bibẽdum dederũt repẽte ob muteſcẽtibus. In dolore quoq; ad dẽtes colluẽdos iſtillauere: & plagis beſtiaꝝ oĩum ꝑ priuati ſcorpionũ. Alopecias fricuere: & pſoras tuſis cepis. Coctas dyſentericis ueſcẽdas dedere. Et cõtra lũboꝝ dolores. Purgamẽta quoq; eaꝝ cremata i cinerẽ illinẽtes ex aceto ſerpẽtiũ morſibus. In ipſas quoq; multipedas ex aceto. Reliq̃ iter medicos mira diuerſitas. Proximi iutilia eẽ ꝓcordiis & cõcoctiõi. Inflitionẽq; & ſitim facere dixerunt. Aſclepiadis ſchola ad ualidũ quoq; colorẽ ꝓfici in cibo. Et ſi succũ ieiuni quotidie edãt firmitatẽ ualitudinis cuſtodiri. Stomacho utilia eẽ: ac ſpiritus agitatiõi. Vẽtrẽ mollire. Hæmorrhoidas pellere ſubditas ꝓ balanis. Succũ cũ ſucco fœniculi cõtra icipiẽtes hidropiſes mire ꝓficere. Itẽ cõtra anginas ruta & melle. Excitari eiſdẽ lethargicos. Varro quæ ſale aut aceto piſa eſt: areſactaq; uermiculis nõ infeſtari auctor eſt.

Vel uul neta

De porro ſectiuo: & capitato: & de allio. CA. VI.

Porro ſectiuo ꝓfluuia ſanguinis ſiſti in naribus cõtrito eo obturatis uel gallæ mixto: aut mentæ. Itẽ ex abortu ꝓfluuia poto ſucco cũ lacte mulieꝝ. Tuſſi etiã ueteri: ac pectoris: & pulmonis uitiis medeẽ. Illitis foliis ſanant ambuſta: epinyctides: ita uocat ulcus aciẽ hebetãs: & in angulo oculi ꝑpetim humor emanãs. Quidã eodẽ noĩe appellãt puſtulas liuẽtes: ac noctibus inqetãtes. Et alia ulcera cum melle trito: uel beſtiaꝝ morſus ex aceto. Itẽ ſerpẽtium. Auriũ uero uitia cũ felle caprino uel pari menſura mulſi. Stridores cũ lacte mulieris. Capitis dolores: ſi in nares fundat. Dormituriſue in aurẽ duobus ſucci coclearibus: uno mellis. Succus & ad ſerpẽtium ſcorpionũq; ictus in potũ bibit cũ mero: & ad lũboꝝ dolores cum uini hemina potus. Sãguinẽ uero excreãtibus: & phthiſicis diſtillatiõibus longis uel ſuccus uel ex ipſo cibus ꝓdeſt. Itẽ morbo regio: uel hydropicis: Et ad renũ dolores cum ptiſanæ ſucco acetabuli mẽſura. Idẽ modus cum melle uuluas purgat. Toſtus uero edit & cõtra fungoꝝ uenena. Imponit & uulneribus. Venerẽ ſtimulat. Sitim ſedat. Ebrietates diſcutit. Sed oculoꝝ aciẽ hebetare tradit. Inflatiões quoq; facere: quæ tamẽ ſtomacho nõ noceat: Ventrẽq; molliat. Voci ſplendorẽ affert. Capitato maior eſt ad eadẽ effectus. Sanguinẽ reiiciẽbus ſuccus cum caule: aut thuris farina: uel acacia dat. Hippocrates & ſine alia mixtura dari iubet. Vuluaſq; cõtractas aperiri putat. Fœcunditatẽ etiã fœminaꝝ hoc cibo augeri. Contritũ ex melle ulcera purgare. Tuſſim & diſtillatiões thoracis. Pulmõis & arteriæ ſanat uitia datum in ſorbitiõe ptiſanæ. Vel crudũ ꝑter capita ſine pane: ita ut alternis diebus ſummat. Vel ſi purulẽta excreent. ſic & uoci uel ueneri ſõnoq; multũ cõfert. Capita bis aqua mutata cocta aluũ ſiſtunt: & iflatiões ueteres. Cortex decoctus illituſq; ificit canos. Allio magna uis: magnæ etiã utilitates cõtra aquaꝝ: & quorũlibet locoꝝ mutationes. Serpẽtes abigit: & ſcorpiões odore. Atq; ut aliqui tradidere & beſtiaꝝ oĩum ictibus medet. Potu uel cibo uel illitu priuatim cõtra hemorrhoidas ꝓdeſt. Cum uino reddit uomitũ. Ac ne cõtra araneoꝝ murũ uenenatũ morſum ualere miremur: aconitũ qđ alio noĩe pardalianches uocat depellit. Itẽ hyoſcyamũ: contra canum morſus. Inq; uulnera cum melle iponitur. Ad ſerpẽtium qdẽ ictus potum cum reſtibus ſuis. Efficaciſſime ex oleo illinit. Atritiſq; corpoꝝ partibus. Vel ſi ueſica itumuerit. Quin & ſuffitu eo ſcẽos ꝑtus euocari exiſtimauit Hippocrates cinere eoꝝ cũ oleo capitis ulcera manãtia ſanitati reſtituẽs. Suſpirioſis coctum. aliq crudũ id dedere. Diocles hydropicis cum cẽtaurea: aut in fico duplici ad euacuãdã aluum. Qđ efficatius ꝑſtat uiride cũ coriãdro in mero potum. Suſpirioſis aliq & tritum in lacte dederunt. Praxagoras & cõtra morbũ regium uino miſcuit. Et cõtra ileum in oleo & pulte ſic illinẽs. Strumis quoq;. Antiqui & inſaniẽtibus dabãt crudum. Diocles phreneticis elixum. Cõtra anginas tritum iponi & gargariſſare prodeſt. Dẽtium dolorẽ tribus capitibus in aceto tritis iminuit. Vel ſi decocta aqua colluant: addaturq; ipſum i caua dẽtium. Auribus ẽt iſtillatus ſuccus cum adipe anſerino. Phthriaſes & prurigines potum. Tuſum itẽ cũ aceto & nitro. Cõpeſcit & diſtillatiões cum lacte coctum. uel tritum ꝑmixtumue caſeo molli. Quo genere & raucitatẽ extenuat. Vel phthiſin in fabæ ſorbitiõe. In totum ãt coctũ utilius ẽ crudo: elixumq; toſſo. Sic & uoci plus cõfert. Tineas & reliq̃ aĩalia iteraneoꝝ pellit in aceto mulſo cochũ. Tenaſmo in pulte medetur. Tẽpoꝝ doloribus illitum elixũ: & puſtulis cochũ cum melle: deinde tritũ. Tuſſi cum adipe ueruſto decoctũ uel cum lacte. Aut ſi ſanguis ẽt excreet: uel purulẽta ſint. Et pituitæ ſub pruna cochũ potum & cum mellis pari modo ſumptũ. Cõuulſis & ruptis cum ſale & oleo. Nã cum adipe tumores ſuſpectos ſanat. Extrahit fiſtulis uitia cũ ſulphure & reſina etiã harundines cum pice. Lepras: lichenas: lẽtigines exulcerat: ſanatq; cum origano. Vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & ſacros ignes. Sugillata aut liuentia ad colorẽ reducit. Cõbuſtum ex melle credunt & comitialẽ morbum ſanare: ſi quis eo in cibo utatur ac potiõe. Quartanas quoq; excutere potum caput unum cum laſerpitii obolo. In uino auſtero tuſſim: & alio modo acceptum. Suppuratiões quantaſlibet ſanat: ſractæ in coctum fabæ atq; in cibo ſumptum donec ſanitatem reſtituat. Facit & ſomnos: atq; in totum rubicundiora corpora. Venerem quoq; ſtimulat cum coriãdro uiridi tritum potumq; e mero. Vitia eius ſunt: q oculos hebetat. Inflationes facit: ſtomachum lædit copioſius ſumptum: ſitim gignit. Cæterum contra pituitam & gallinæ & gallinaceis prodeſt. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere: atq; non torqueri tradunt: ſi eo trito natura tangatur.

Vel red ditum uomitu

De lactuca ſiluatica: ſiue caprina: & eſopo: & iſati: & lactuca ſilueſtri. CA. VII.

Lactucæ ſpõte naſcẽtis primum eſt genus eius: q̃ caprinã uocãt. Qua piſces in mare deiecta ꝓtinus necant q ſunt in ꝓximo. Huius lac expiſſatum mox in aceto põdere oboloꝝ duum adiecto aquæ uno cyatho hydropicis datur. Caule & foliis cõtuſis aſpſo ſale nerui iciſi ſanãt. Eadẽ trita ex ace-

to colluta matutinis bis e menſe dentium:dolorem prohibet. Alterum eſt genus : quod græci eſopon uo‑
cant. Huius folia trita & cum polēta illita ulceribus medent̄. Hæc in aruis naſcit̄. Tertium genus eſt in ſil‑
Vel ſil‑ uis naſcens: iſatin uocāt. Huius folia trita cum polēta uulneribus ꝓſunt. Quarto infectores lanaꝝ utuntur
ueſtrē qđ glaſtum uocāt. ſimile erat lapato ſilueſtri foliis niſi q̄ plura habet: & nigriora. ſanguinē ſiſtit. Phagede‑
iſatin nas & putreſcētia ulcera: quæ ſerpunt: ſanat. Itē tumores ante ſuppurationē. Contra ignē ſacrum radice uel
foliis ꝓdeſt: uel ad lyenes pota. Hæc ꝓpria ſingulis. Cōmunia aūt: ſpōte naſcētibus: candor caulis: īterdum
cubitali lōgitudine: thyrſo & foliis ſcabricia. Ex his rotunda folia: & breuia habentē: ſunt qui hieraciā uo‑
cent: quoniā accipitres ſcalpēdo eā: ſuccoq; oculos tingēdo obſcuritatē cum ſenſere diſcutiāt. Succus oībus
candidus: uiribus quoq; papaueri ſimilis. Carpit̄ ꝑ meſſes inciſo caule. Cōdit̄ in fictili nouo: ad multa ꝑcla
rus. Sanat oīa oculoꝝ uitia cum lacte mulieꝝ. Arcet nubeculas: cicatrices: aduſtioneſq; oēs: ꝑcipue caligīes.
Imponit̄ etiā oculis in lana cōtra epiphoras. Itē ſuccus aluum purgat in poſca potus ad duos obolos. Serpē‑
tium ictibus medet̄ in uino potus. Et folia toſta thyrſuſq; triti ex aceto bibunt̄. Vulneri illinunt̄ : maxime
cōtra ſcorpionū ictus. Veꝝ cōtra phalangia cōmixto uino ex aceto. Aliis quoq; uenenis reſiſtunt: exceptis q̄
ſtrāgulādo necāt: aut iis quæ ueſicæ nocent: Itē pſimythio excepto. Imponunt̄ & uentri ex melle atq; aceto
ad detrahēda uitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Crateias eum & hydropicis obolis duobus in
aceto & cyatho uini dari iubet. Quidā & e ſatiuis colligunt ſucco minus efficaci. Peculiares eaꝝ uires prim
iam dictæ ſunt. Sōnum faciēdi: uenereq; inhibendi: æſtum refrigerādi: ſtomachū purgādi: ſanguinē augen
di. Nunc nō paucæ reſtant: quoniā & inflatiōes diſcutiunt: ructuſq; lenes faciunt. Cōcoctiōes adiuuāt. Cru
ditatē ipſæ nequāq̄ faciunt: nec ulla res maiorē in cibis auiditatē incitat: inhibetq;. Eadē ī cauſa alterutrinq;
modus eſt. Sic & aluum copioſiores ſoluunt. Modicæ ſiſtunt. Lētitiā pituitæ digerunt. Atq; ut aliqui tradi
derunt: ſenſum purgāt. Stomachos diſſolutos utiliſſime adiuuāt. Vrinæ eo uſu adiuuant̄ & oxyporoboli
Vel uti‑ aſperitatē adito dulci acrementū aceti tēperantes. Si craſſior pituita ſit: ſcyllite aut uino abſintite: ſi & tuſſis
ne eo ſentiat̄: hyſopite admixto. Dant̄ cœliacis cū in tubo erratico: & ad duritiā ꝑcordioꝝ. Dant̄ & melācholicis
uſu ablu‑ cādidæ copioſiores: & ad ueſicæ uitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoq; ꝓſunt recentibus
antur prius q̄ puſtulæ fiant: cū ſale illitæ. Vlcera etiā: quæ ſerpunt: coercēt initio cū aſſo nitro. Mox in uino tritæ.
Vel ad‑ Igni ſacro illinunt̄. Cōuulſa & luxata caulibus tritis cum polēta ex aqua frigida leniunt. Eruptiōes papula‑
iuuant rum ex uino & polenta. In cholera quoq; coctas patellis dederūt. Ad quod utiliſſimæ q̄ maxime caule : ſed
ī eo uſu amaræ. Quidā lacte infundunt. Deferuefacti ii caules & ſtomacho utiliſſimi traduntur: ſicut ſomno & ſati
Vel oxy‑ ua maxime lactuca & amara lacteſq;: quam meconidē uocauimus. Hoc lac & oculorum claritati cum mu
poris liebri lacte utiliſſimum eſſe præcipitur: dum tēpeſtiue capiti iunguntur. Oculorum quoq; uitiis quæ frigo
re in iis facta ſunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiam uitiis prodeſſe: non ſecus q̄ ambrotonum
cum melle attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen ſatiuarum contra ſcorpiones dari. Semine trito ex
uino poto & libidinum imaginationes in ſomno compeſcit. Tentantes aquas non nocere lactucam edenti
bus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus betæ: & intubis: & cichorio: & ſeri genera duo. CA. VIII.

Ec beta ſine remedio eſt utraq;. Siue cādidæ ſiue nigræ radix recēs & madefacta ſuſpēſa funiculo
cōtra ſerpentiū morſus efficax eſſe dicit̄. Cādida beta cocta & cum allio crudo ſumpta cōtra tine‑
as. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginē tollunt. Atq; in totum efficacior eē traditur nigra.
Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines. Itē ſonitum aurium ſedat īfuſus iis. Ciet urinā.
Medet̄ dyſentericis iniecta: & morbo regio. Dolores quoq; dentiū ſedat illitus ſuccus. Et cōtra ſerpentium
ictus ualet: ſed huic radici duntaxat expreſſus. Ipſa uero decocta pniōibus occurrit. Albæ ſuccus epiphoras
ſedat fronte illita a luminis paruo admixto: ignem ſacrum: ſine oleo trita licet aduſtis medet̄. Et cōtra eru‑
ptiones papularū cocta. Eadē cōtra ulcera quæ ſerpunt. Illinit̄ & alopecis cruda. Et ulceribus quæ in capite
manant. Succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquit̄ & cum lenticula addito aceto: ut uē
trem molliat. Validius cocta fluctuationes ſtomachi ſiſtit & uentris. Eſt & beta ſilueſtris: quā limoniō uo‑
cant. Alii neuroidē: multum minoribus tenuioribuſq; ac denſioribus foliis. Vndecim ſæpe caulium. Hu‑
ius folia ambuſtis utilia: guttantia aſtringunt. Semē acetabuli mēſura dyſentericis prodeſt. Aquæ e radice
coctæ maculas ueſtium eluere dicunt̄: itēq; mēbranarum. Intubi quoq; nō extra remedia ſunt. Succus eo‑
rū cū roſaceo & aceto capitis dolores lenit. Idēq; cū uino potus iocineribus: & ueſicæ: & epiphoris īpōitur.
Vel am‑ Erraticū apud nos qdā ambubeiā appellauere. In ægypto cichoriū uocant: qđ ſilueſtre ſit. Satiuū autē ſerin
bulā qđ eſt minus & uenoſius. Cichoriū refrigerat. Inde cibū ſumptū & illitū collectiōes: ſuccuſq; decocti uētrē
Vel am ſoluit. Iocineri & renibus: & ſtomacho ꝓdeſt. Itē ſi in aceto decoquat̄: urinæ tormina diſcutit. itē morbū
bubule‑ regiū e mulſo: ſi ſine febre ſit. Veſicā adiuuat. Mulierū purgatiōibus qdem decoctū in aqua adeo ꝓdeſt: ut
iam emortuos partus trahat. Adiiciunt magi ſucco totius cū oleo perunctos fauorabiliores fieri: & quæ uelint
facilius īpetrare. Qđ qdem ꝑꝑ ſingularē ſalubritatē aliq chreſton appellāt: alii pācration. Et ſilueſtre genus
alii edypnoida uocāt: latioris folii. Stomachū diſſolutū aſtringit cocta. Crudaq; ſiſtit aluū. Et dyſentericis
prodeſt magis cum ſente. Rupta & cōuulſa utroq; genere iuuantur. Itē qbus genitura ualitudinis morbo
effluat. Seris & ipſa lactucæ ſimillima duum generū eſt: ſilueſtris melior. Nigra iſta & æſtiua. Deterior hy‑
berna: & candidior. Vtraq; tamen ſtomacho utiliſſima: præcipue quē humor uexat. Cum aceto in cibo re‑
frigerant: uel illitæ: diſcutiuntq; & alios quā ſtomachi. Cum polenta ſilueſtriū radices ſtomachi cauſa ſor‑
bentur. Et cardiacis illinūtur ſuper ſiniſtram mammā ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles : & ſangui‑
nem reiicientibus. Item quibus genitura fluit: alterno dierum potu. Petronius Diodotus qui antilegome
na ſcripſit: in totum damnauit ſerin multis modis arguent. Sed aliorum omnium opinio reſiſtit.

De braſſica:& lapſana:& de braſſica marina:& ſcylla:& de bulbis:& bulbinæ. CA. IX.

BRaſſicæ laudes longũ eſt exequi:cũ & Chriſyppus medicus priuatim uolumẽ ei dicauerit ꝑ ſin-
gula mẽbra hoĩs digeſtũ:& dieuches. Ante oẽs aũt pythagoras:& Cato nõ parcius celebrarint. Cu-
ius ſniam uel eo diligẽtius ꝓſequi par ẽ:ut noſcat̃ qua medicina uſus ſit annis ſexcẽtis. In tres ſpe-
cies diuiſere eã græci antiquiſſimi:Criſpã:quã ſelinada uocauerunt a ſimilitudine apii foliorũ:ſto-
macho utilẽ aluum modice mollientẽ. Alterã leam latis foliis e caule exeũtibus. Vnde caulodẽ qdã uocaue-
re:nullius in medicina momẽti. Tertia eſt ꝓprie appellata crambe:tenuioribus:foliis:& ſimplicibus:dẽſiſ-
ſimiſq; amarior:ſed efficaciſſima. Cato criſpam maxime ꝓbat:dein læuẽ grãdibus foliis:caule magno. Pro-
deſſe tradit capitis doloribus:oculorũ caligini:ſcintillationibuſq;:uel ſtomachi ꝓcordiis. Crudam ex aceto &
melle:coriãdro:ruta:menta. Laſeris radicula ſumpta acetabulis duobus matutino. Tantamq; eẽ uim:ut q
terant hæc ualidiores fieri ſe ſentiãt. Ergo uel cũ uino tritã ſorbẽdã:uel ex olei intinctu ſummẽdã. Podagræ
aũt:morbiſq; articularis illini cũ rutæ coriãdri & ſalis mica ordei farina. Aqua quoq; eius decocta i neruos
articuloſq; mire iuuari. Si foueant̃ uulnera & recẽtia & uetera. Etiã carcinõata quæ nullis aliis medicamẽ-
tis ſanari poſſint. Foueri prius aqua calida iubet:& bis die tritã iponi. Sic ẽt fiſtulas:luxata:& tumores euo-
cari:quæq; diſcuti opus ſit:tam ſomnia ẽt uigiliaſq; tollere decoctã ſi ieiuni edãt q̃ plurimã ex oleo & ſale. Tor-
mina ſi decocta iterũ decoquat̃:addito oleo:& ſale:cumino:polẽta. ſi ita ſumat̃ ſine pane:magis ꝓfuturã.
Inter reliqua bilem detrahit ꝑ uinũ nigrũ pota. Quin & urinã eius qui braſſicã eſitauerit aſſeruari iubet:ca-
leſactãq; neruis remedio eẽ. Verba ipſius ſubiiciã ad exprimẽdã ſniam. Pueros puſillos ſi laues illa urina:nũ-
quã debiles fieri. Auribus quoq; ex uino ſuccũ braſicæ tepidũ iſtillari ſuadet. Idq; etiã tarditati audientiũ ꝓ-
deſſe aſſeuerat. Et ĩpetigines eadẽ ſanare ſine ulcere. Græcorũ quoq; opiniões iam & Catõis cauſa poni con-
uenit in iis duntaxat:quæ ille ꝓtermiſit. Biles detrahere nõ ꝑcoctã putãt. itẽ aluũ ſoluere. Eandẽq; bis coctã
ſiſtere. Vino aduerſari:ut inimicã uitibus. Antecedẽte in cibis caueri ebrietatẽ. Poſtea ſumpta crapulã diſcu-
ti. Hunc cibũ & oculorũ claritati conferre multũ. ſucco uero crudæ angulis uel tantũ tactis cũ attico melle:
plurimũ. Facillime cõcoqui. Ciboq; eo ſenſum purgari. Eraſiſtrati ſchola clamat:nihil eẽ utilius ſtomacho
neruiſq;. Ideo paralyticis:& tremulis dari iubet:& ſanguinẽ excreãtibus. Hippocrates cœliacis dyſentericis
bis coctã cum ſale. Itẽ ad teneſmõ & renum cauſas. Lactis quoq; ubertatẽ puerperis hoc cibo fieri iudicãs:&
purgationẽ fœminis. Crudus qdem caulis ſi edat̃:partus quoq; emortuos pelli. Apollodorus aduerſus fun-
gorũ uenena ſemẽ aut ſuccũ bibẽdũ cenſet. Philiſtion opiſthotonicis ſuccũ ex lacte caprino cũ ſale & melle.
Inuenio & a podagra liberatos edẽdo eã:decoctæq; ius bibẽdo. Hoc & cardiacis datũ:& comitialibus mor-
bis addito ſale. Itẽ ſpleneticis in uino albo ꝑ dies. xl. ictericis:necnõ & phreneticis crudæ ſuccũ gargariſſan- Vel ſple
dum bibẽdumq; demõſtrat. Cõtra uero ſingultus cũ coriãdro:& aneto:& melle:ac pipere:& aceto. Illitam nucia
quoq; ꝓdeſſe iflatiõibus ſtomachi. Itẽ ſerpentiũ ictibus:& ſordidis ulceribus:ac uetuſtis:uel ipſa aqua cum
hordeacea farina. Succũ ex aceto uel cum fœnogræco. Sic aliqui & articulis:podagris iponunt. Epinyctidas
ac quicqd aliud ſerpſit in corpore:ipoſita leuat:itẽ repentinas caligines. Has & ſi mandit̃ ex aceto. Sugillata
uero & alios liuores. pura illita:lepras & pſoras cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluentes capillos reti-
net. Epicharmus teſtiũ & genitaliũ malis hãc utiliſſime iponi aſſerit. Efficacius eandẽ cũ faba trita. itẽ con-
uulſis cũ ruta. Cõtra ardorẽ febriũ:& ſtomachi uitia:& ad ſecũdas. Et muris aranei morſus filiorũ aridorũ
farina alterutra parte exinaniuit. Ex oĩbus braſſicæ generibus ſuauiſſima eſt cuma & ſi inutilis habet̃ dif-
ficilis in coquẽdo:& renibus cõtraria. Illud quoq; nõ eſt omittẽdum:aquã decoctæ ad tot uſus laudatã fete-
re homi effuſam. Stirpiũ braſſicæ aridorũ cinis inter cauſtica itelligit̃. Ad coxẽdicũ dolores cũ adipe ueta-
ſto. At cum laſere & aceto in uicẽ pſilothri euulſis illitus pilis:naſci alios ꝓhibet. Bibit̃ & cũ oleo ſubferue-
factus:uel ꝑ ſe elixus ad cõuulſa:& rupta intus lapſoſq; ex alto. Nulla ergo ſunt crimina braſſicæ? immo ue-
ro apud eoſdẽ aiæ grauitatẽ facere. Dentibus & gingiuis nocere:& in ægypto ꝓpter amaritudinẽ nõ eſitari.
Silueſtris ſiue erratice imenſo plus effectus laudat Cato:adeo ut aridæ quoq; farinã in olfactorio collectã:
uel odore tantũ naribus rapto uitia earũ:grauecolentiãq; ſanare affirmet. Hãc alii petreã uocãt: inimiciſſimã
uino:quã ꝓcipue uitis fugiat. Aut ſi nõ poſſit fugere:moriat̃. Folia habet parua:rotũda:læuia:plantis oleris
ſimilior:cãdidior ſatiua & hirſutior. Hãc iflationibus mederi. Melãcholicis quoq;:ac uulneribus recẽtibus
cũ melle:ita ne ſoluant̃ ante diẽ ſeptimũ. Strumis:fiſtulis in aqua cõtritã Chryſippo auctore. Et alii compe-
ſcere mala corporis:quæ ſerpũt:nomas uocãt. Itẽ excreſcẽtia abſumere. Cicatrices ad planũ reducere. Oris
ulcera:& tonſillas mãducatã:& coctam ſucco gargariſſato cum melle:tollere. Item pſoras:& lepras ueteres
ipſius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus ſatis eſſe eam contra canis ra-
bioſi morſum impõi. Melius ſi cum laſere & aceto acri. Necari quoq; canes ea ſi detur ex carne. Semẽ eius
toſtum auxiliatur contra ſerpentes:fungorumq; uenena. In tauri ſanguine folia cocta:ſpleneticiſq; in cibo
data & cruda illita cum ſulphure & nitro proſunt. Item mammarum duriciæ. Radicum cinis uuæ in fauci-
bus tumenti tactu medetur. Et parotidas cum melle illitus reprimit. ſerpẽtium morſus ſanat. Viriũ braſ-
ſicæ unum & magnum argumentum addemus & mirabile. Cruſtæ ſi occupent intus uaſa omnia in qui-
bus aquæ feruent in tantum ut non ſit eas auellere:ſi braſſica in iis decoquatur:abſcedunt. Inter ſilueſtres
braſſicas & lapſana eſt:pedalis altitudinis:hirſutis foliis:napi ſimillimis niſi cãdidior eſſet flore. Coquitur
in cibo. Aluum leniter emollit. Marina braſſica uehementiſſime ex omnibus aluum ciet. Coquitur pro-
pter acrimoniam cum pingui carne:ſtomacho inimiciſſima. Scyllarum in medicina alba eſt: quæ maſcula
fœmina nigra. Scylla quæ candidiſſima fuerit:utiliſſima erit. Huic aridis tunicis direptis: quod reliquum
e uiuo eſt conſutum ſuſpenditur lino modicis interuallis. Poſtea arida fruſta in cadum aceti quam aſperri-
mi pendentia immerguntur:ita ne ulla parte uas contingant. Hoc fit ante ſolſtitium diebus. xlviii. Gypſo

deinde oblitus cadus ponitur ſub tegulis totius diei ſolem accipiētibus. Poſt eum numerum dierum tollitur uas. Scylla eximitur. Acetū transfunditur. Hoc clariorē oculoꝝ aciem facit. Salutare eſt ſtomachi laterumq; doloribus parū ſumptū binis diebus. Sed tanta uis eſt ut auidius hauſtū extinctæ aīæ momēto aliquo ſpeciē præbeat. Prodeſt & gingiuis: & dētibus uel ꝑ ſe cōmanducata. Tineas & reliqua uētris aīalia pellit: ex aceto & melle ſumpta. Linguæ quoq; recēs ſubiecta ꝑſtat ne hydropici ſitim ſentiant. Coquitˀ pluribus modis: in olla quæ conijciatˀ in clibanū aut furnū: uel adipe aut luto illita: aut fruſtatim in patinis. Et cruda ſiccatur: deinde cōciditur. Coquiturq; in aceto. Tum ſerpētiū ictibus imponitˀ. Toſta quoq; purgatˀ & mediū eius iterū in aqua coquitˀ. Vſus ſic coctæ ad hydropicos: urinā ciendā tribus obolis cū melle & aceto potæ. Itē ſpleneticos & ſtomachicos ſi nō ſentiāt ulcus: qbus innatet cibus. Ad tormina: regios morbos: tuſſim ueterē cum ſuſpirio. Diſcutit & ex foliis ſtrumas; quadrinis diebus ſoluta. Furfures capitis & ulcera manātia illita ex oleo cocta. Coquitˀ & in melle cibi gratia: maxime uti coctionē facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedū ſanat in oleo cocta: & mixta reſinæ. Semen eius lumboꝝ dolori ex melle īponitur. Pythagoras ſcyllam in limine quoq; ianuæ ſuſpenſam maloꝝ medicamentoꝝ introitum pellere tradit. Cæterū bulbi ex aceto & ſulphure uulneribus in facie medentˀ. Per ſe uero triti neruoꝝ cōtractionē. Et ex uino porrigies. Succum cum melle canum morſibus. Eraſiſtrato placet cū pice. Sanguinē idem eos ſiſtere tradit illitos cum melle. Alii ſi e naribus fluat: coriandrū & farinā adiiciūt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat. Et erūpentia in capite cum uino auſtero aut ouo: & bulbos epiphoris idem illinit: & ſic lippitudini medetur: æque uitia quæ ſunt in facie eorum rubentes: maxime in ſole illitis cum melle & nitro emendāt. Lētiginem: cum uino aut cū cumino coctis. Vulneribus quoq; mire proſunt per ſe. Aut ut Damion ex mulſo: ſi quinto die ſoluantur. Iiſdem & auriculas fractas curat: & teſtium pituitas. In articulorum doloribus miſcent farinam. In uino cocti uentri illiti duritiam præcordiorū emolliunt. Dyſentericis in uino ex aqua cæleſti temperato dantur. Ad conuulſa intus cum ſilphio pilulis fabæ magnitudine. Ad ſudorem tuſi illinuntur. Neruis utiles. Ideo & paralyticis dantur. In pedibus qui ſunt ruſſi ex his citiſſime ſanant cum melle & ſale. Venerem maxime megarici ſtimulant. Hortenſii partum cum ſapa aut paſſo ſumpti. Silueſtres interaneorum plagas: & uitia cum ſilphio pilulis deuoratis ſedant. Et ſatiuorum ſemen contra phalangia bibitur in uino. ipſi ex aceto illinuntur contra ſerpentium ictus. Semen antiqui bibendum inſanientibus dabant. Flos bulborum tritus crurum maculas: uarietateſq; igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos aſſis minus utiles adiiciunt eſſe: & difficile concoqui ex ui uniuſcuiuſq; naturæ. Bulbi-
Vel paruis nem græci uocant herbam paracæ foliis: rubicundo bulbo. Hæc traditur uulneribus mire utilis dum taxat recentibus. Bulbus: quem uomitorium uocant ab effectu: folia habet nigra: cæteris longiora.

Vel porraceis

De aſparagis: & corruda: & libyco: & horminio. CA. X.

V Tiliſſimus ſtomacho cibus (ut traditur) aſparagi: cumino qdem addito inflatiōes ſtomachi coliq; diſcutiunt. iidē oculis claritatē afferūt: Ventrē leniter moliunt. Pectoris & ſpinæ doloribus inteſtinorūq; uitiis ꝓſunt. Vino cū coquuntˀ addito: ad lumboꝝ: & renū dolores. Semē trium oboloꝝ pōdere parte cumini bibitum Venerē ſtimulāt. Vrinā cient utiliſſime præterq̄ q̄ ueſicā exulcerāt. Radix quoq; plurimoꝝ prædicatiōe trita & in uino albo pota calculos quoq; exturbat. Lumborum & renū dolores ſedat. Quidā ad uuluæ dolorē radicē cū uino dulci ꝓpinant. Eadē in aceto decocta cōtra elephantiā proficit. Aſparago trito cū oleo punctū pungi ab apibus negāt. Silueſtrē aſperagum aliq corrudā: aliqui libycū uocāt: attici horminiū. Huius ad ſupradicta oīa efficatior uis: & cādidiori maior. Regiū morbū extenuat. Veneris cauſa aquā eoꝝ decoctam bibi iubent ad heminā. Ad idem & ſemē ualet cū aneo tritum. Ternis utrūq; obolis datur. Et ad ſerpentiū ictus ſuccus decoctus. Radix quoq; miſcetur radici marathri inter efficaciſſima auxilia. Si ſanguis per urinā reddatur: ſemen aſparagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus quinis diebus Chryſippus dari iubet. Sic & hydropicis contrarium eſſe quāuis urinam moueat: docet. Item ueneri. Veſicæ quoq; niſi coctum aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino decoctæ radicis ſuccus ſi ore contineatur: dentibus mederi.

De apio & apiaſtro: & helioſelino: & oreoſelino. CA. XI.

A Pio gratia uulgo eſt. Nāq; rami laigis portiōibus per rura innatāt: & incōdimētis peculiarē gratiam habēt. Præterea oculis illitum cū melle: ita ut ſubinde foueantˀ feruēti ſucco decocti: aliiſq; membroꝝ. Epiphoris per ſe tritum aut cum pane aut polenta īpoſitū mire auxiliatˀ. Piſces quoq; ſi ægrotēt in piſcinis: apio uiridi recreātur. Verū apud eruditos nō aliud erutū terra in maiore ſententiaꝝ auctoritate eſt. Diſtinguitur ſexu. Chryſippus fœminā eē dicit criſpioribus foliis & duris: craſſo caule: ſapore acri: & feruido. Dionyſius marē nigriorē: breuioris radicis: uermiculos gignētē. Neutrū ad cibos admittendū: imo omnino nefas. Nā id defunctoꝝ epulis feralibus dicatum. Ipſius quoq; uiſus claritati inimicū. Caulæ fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos q ederint ſterileſcere: mares fœminaſue. In puerperis uero ab eo cibo comitiales fieri qui ubera hauriūt. Innocētiorē tamē eſſe marē. Eaq; cauſa eſt ut inter nefaſtos frutices dānetur. Māmaꝝ duriciā īpoſitis foliis emollit. Suauiores aquas potui īcoctū præſtat. Succo maxime radicis cū uino: lumboꝝ dolores mitigat. Eodem iure inſtillato: grauitatē auriū. Semē urinam ciet: menſtrua ac ſecundos partus. Et ſi foueantur ſemine decocto ſuggillata reddit colori: cū oui albo illitum. Aut ex aqua coctū potumq; renibus medetur. In frigida tritum oris ulceribus. Semen cū uino uel radix cū ueteri uino ueſicæ calculos frangit. Semen datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiaſtrū Higinus quidē meliſſophylon appellat. Sed in cōfeſſa damnatiōe eſt uenenatū in ſardinia. Cōtexēda. n. ſunt omnia ex eodem noīe: apud græcos pendentia. Oluſatrū quod hipposelinū uocant: aduerſatur ſcorpiōibus. Poto ſemine torminibus: iteraneis medetur. Itemq; difficultatibus urinæ ſemen eius decoctum ex mulſo potū.

Radix eius in uino decocta: calculos pellit & lumborum ac lateris dolores. Canis rabioſi morſibus potum & illitum medetur. Succus eius algentes calefacit potus. Quartum genus ex eodem faciunt aliqui oreoſelinon palmum alto frutice ac recto ſemine cumino ſimile. Vrinæ & menſtruis efficax. Helioſelino uis priuata contra araneas. Sed de oreoſelino foeminæ purgantur e uino.

De petroſelino: & ocimo. CA. XII.

Alio genere petroſelinō quidam appellant in ſaxis natum. Præcipuum ad uomicas coclearibus binis ſucci addit i cyathū marrubii ſucci: atq; ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidā buſelinō differens breuitate caulis a ſatiuo & radicis colore ruffo eiuſdē effectus. Præualere cōtra ſerpentes potum & litū. Ocimū quoq; Chryſippus grauiter increpuit. Inutile eſſe dicens ſtomacho: urinæ: oculorum quoq; claritati. Præterea inſaniam facere: & lethargicos: & iocineris uitia. Ideoq; capras id aſpernari. hominibus quoq; fugiendum cenſet. Adiiciunt quidā tritum ſi operiatur lapide: ſcorpionē gignere. Cōmanducatū & in ſole poſitū uermes afferre. Alii uero ſi eo die feriatur quiſpiam a ſcorpiōe q ederit ocimū: ſanari nō poſſe. Quinimo tradunt aliq manipulo ocimi cū cancris. x. marinis uel fluuiatilibus tritos conuenire ad eū ſcorpiōes a proximo oēs. Diodorus in emitericis etiā pediculos facere ocimi cibum. Secuta ætas alacriter defendit. Nam id eſſe capras. Nec minus q̄ mentā & rutā ſcorpionū terreſtriū ictibus marinorūq; uenenis mederi cū uino: addito aceto exiguo. Vſu quoq; cōpertū deficiētibus ex aceto adoratu ſalutare eē. Itē lethargicis & iflāmatis refrigeratiōi: illitū capitis doloribus cū roſaceo: aut myrteo: aut aceto. Itē oculorū epiphoris ipoſitum ex uino. Stomacho quoq; eſſe utile: iflatiōes & ructū ex aceto diſſuluere ſumptum. Aluū ſiſtere ipoſitum. Vrinā ciere. Sic & morbo regio: & hydropicis pdeſſe. Diſtillatiōes eo coli & ſtomachi ihiberi. Ergo etiā cœliacis Philiſtio dedit: & coctū dyſentericis: & cōtra pliſtōicum. Aliqui & i tenaſmo & ſanguinē excreātibus in uino. Duriciāq; præcordiorum illinit māmis. Extinguit quoq; lactis prouentum. Auribus utiliſſimū: ifantium præcipue cū adipe anſerino. Semen tritū & hauſtum naribus ſternutamenta & diſtillatiōes capitis quoq; illitum. Vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto caramēto ſutorio tollit. Venerem ſtimulat. Ideoq; & equis aſiniſq; admiſſuræ tempore ingeritur.

Vel hemitritæis alii empicis

Vel contra phiſtōicus,

Vel atramento

De ſilueſtri ocimo: & eruca: & naſturtio: & ruta. CA. XIII.

Silueſtri ocimo uis efficacior ad eadē oia. Peculiaris ad uitia quæ uomitiōibus crebri cōtrahunt. Vomiciſq; uuluæ: cōtraq; beſtiaꝝ morſus radix in uino eſt efficaciſſima. Erucæ ſemen ſcorpionum uenenis: & muris aranei medet. Beſtiolas oēs inaſcētes corpori arcet. Vitia cutis in facie cū melle illitū. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad candorē cū felle bubulo. Aiunt uerbera ſubituris potū ex uino duritiā quandā cōtra ſenſum iduere. In cōdiendis obſoniis etiā eſt ſuauitas: ut græci euzomō appellauerint. Putāt ſubtrita eruca ſi foueātur oculi: claritatē reſtitui. Tuſſim īfantiū ſedari. Radix eius in aqua decocta: fracta oſſa extrahit. Nam de uenere ſtimulāda diximus tria folia ſilueſtris erucæ ſiniſtra manu decerpta: & trita in aqua mulſa ſi bibant. E cōtrario naſturtiū uenerē ihibet. Animū exacuit. Vt diximus duo eius genera aluū purgat. Detrahit bilem potū in aqua. x. denarioꝝ pōdo. Cū lomento ſtrumis illitū opertūq; braſſica: præclare medet. Alterū eſt nigrius: qd capitis uitia purgat. Viſum clarificat. Cōmotas mētes ſedat ex aceto ſumptū. Lyenē ex uino potū uel cū fico. Tuſſim ex melle: ſi quotidie ieiuni ſumāt. Semen ex uino oia iteſtinoꝝ aialia expellit. Efficacius addito mētaſtro. Prodeſt & cōtra ſuſpiria: & tuſſim cū origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctū in lacte caprino. Panos diſcutit cū pice: extrahitq; corpori aculeos. Et maculas illitū ex aceto. Cōtra carcinomata adiicitur quoq; albū. Et lyenibus illinitur ex aceto. Infantibus uero e melle utiliſſime. Seſtius adiicit hoc ſerpētes fugare: ſcorpionibus reſiſtere. Capitis dolores cōtritum: & alopetias emendare addito Sinapi: grauitatē aurium trito ipoſito auribus cū fico. Dentium dolores iſuſo in auris ſucco. Pruriginē & ulcera capitis cum adipe anſerino. Furunculos concoquit cum fermento. Carbunculos ad ſuppurationē perducit: & rumpit. Phagedenas ulcerum expurgat cum melle. Coxendicibus & lumbis cū poleta ex aceto illinitur. Item lichēi. Item unguibus ſcabris. Quippe natura eius cauſtica eſt. Optimū autē babylonium. Silueſtri uero ad oia ea effectus maior. In præcipuis autē medicaminibus ruta eſt. Latiora ſatiuæ folia. Rami fruticoſiores: Silueſtris horrida ad effectum eſt: & ad omnia acrior. Succus exprimit tuſa ea & aſperſa modice aqua. Et in pyxide cypria aſſeruat. Hic copioſior datus ueneni noxā obtinet. Macedōia maxime: iuxta flumen anacimū. Mirumq; cicutæ ſucco extinguitur: adeo etiam uenenorū uenena ſunt. Quādo cicutæ ſuccus prodeſt manibus colligentiū rutam. Cæterū inter prima immiſcetur antidotis præcipueq; galaciæ. Quæcunq; autē ruta aut per ſe aut pro antidoto ualet foliis tritis: & ex uino ſumptis. Cōtra aconitū maxime: & uiſcum. Item fungos ſiue in potu detur: ſiue in cibo. Simili modo cōtra ſerpentiū ictus: utpote cū muſtellæ dimicaturæ cū iis rutam prius edendo ſe muniant. Sed ualent & cōtra ſcorpionū ictus: & araneorū: apum: crabronū: ueſparū aculeos. Et cantaridas: ac ſalamandras: caniſue rabioſi morſus: acetabuli mēſura ſi ſuccus e uino bibitur. Et folia trita uel cōmanducata iponuntur cū melle & ſale: uel cū aceto & pice decocta. Succo uero perunctos aut etiā habentes negāt feriri ab iis maleficiis. Serpētēſq; ſi uratur ruta: nidorē fugere. Efficaciſſima tamē eſt ſilueſtris radix cum uino ſumpta: eandē adiiciūt efficaciorē eſſe ſub diuo potā. Pythagoras & in hac marē minoribus herbaceiq; coloris foliis a fœmina diſcreuit: etiam latioribus foliis & colore. Idēq; oculis noxiā putauit falſo: quoniam ſculptores: & pictores hoc cibo utuntur oculoꝝ cauſa. Cū pane quoq; uel naſturtio ſatiuæ: atq; ſilueſtris propter uiſum. Vt aiunt multi: ſucco eius cū melle attico inuncti diſcuſſerunt caligines: uel cum lacte mulieris puerū enixæ: uel puro ſucco angulis oculorū tactis. Epiphoras cū polēta ipoſita. Lenit autē capitis dolores pota cū uino: aut cū aceto: & roſaceo illita. Si uero ſit cephalea: cū farina hordeacea uel aceto. Eadē cruditatis diſcutit: mox iflationes: dolores ſtomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitq; cōuerſas illita in melle toto

Vt albū

Vel haliacmum

uentre & pectore. Hydropicis cum ficu:& decocta ad dimidias partes potaq; ex uino:ſic bibitur & ad pecto
ris dolores laterūq; & lumbo℞. Tuſſes:ſuſpiria:pulmonū:iocinero℞:renū uitia:horrores frigidos. Ad crapu
læ grauedines:Decoquunt folia poturis. Et in cibo uel cruda uel decocta conditaue prodeſt. Item tormini
bus in hyſopo decocta. Et cū uino. Sic & ſanguinē ſiſtit īteriorē:& narium idita:ſic & collutis dētibus pro
deſt. Auribus quoq; in dolore ſuccus īfunditur:cuſtodito ut diximus modo. E ſilueſtri uero cōtra tardita
tem & ſonitū cū roſaceo uel cū laureo oleo:aut cumino & melle. ſuccus & phreneticis ex aceto tritæ īſtilla
tur in tēpora & cerebrū. Adiecerūt aliqui & ſerpillū:& laurū illinētes capita & colla. Dederūt & lethargicis
ex aceto olfaciendū. Dederunt & comitialibus bibēdum:decoctæ ſuccū in cyathis quattuor ante acceſſiōes
qua℞ frigus ītolerabile eſt. Alſioſiſq; cruda dari in cibo. Vrinā quoq; uel cruentā pellit. Fœmina℞ ēt purga
tiōes:ſecundaſq;:ēt emortuos partus:ut Hippocrati uidet:ex uino dulci nigro pota:itaq; illitā & uuluarū
cauſa ēt ſuffire iubet. Diocles & cardiacis impōit ex aceto & melle:cū farina hordeacea. Et cōtra ileum deco
cta farina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & cōtra purulētas excreatiōes ſiccæ drachmas duas:ſul
phuris unā & dimidiā ſumi cenſent. Et cōtra cruentas ramos tres in uino decoctos. Dat & dyſentericis cū
caſeo in uino cōtrita. Dederūt & cū bitumine īfrictā potioni ꝓpter anhelitū. Ex alto lapſis feminis tres un
cias:olei libra:uiniq; ſextario illinit. Cū oleo coctis foliis partibus quas frigus aduſſerit. Si urinā mouet (ut
Hippocrati uidet) mirum eſt quoſdā dare uelut īhibentē potui cōtra icōtinentiā urinæ. Pſoras & lepras cū
melle & alumine illita emēdat. Item uitiligines:uel rugas:ſtrumas:& ſimilia cum hircino ac taurio ſeuo &
adipe ſuillo. Ignē ſacrum ex aceto & oleo:uel pſimythio. Carbunculū ex aceto. Nōnulli laſerpitium una il
lini iubent:ſine quo epinyctidas puſtulas curāt. Imponunt & māmis turgētibus decoctā:& pituitæ eruptio
nibus cum cæra. Teſtium uero epiphoris cum ramis laureæ teneris:adeo peculiari in uiſceribus his effectu
ut ſilueſtri ruta cum auxungia ueteri illitos ramices ſanari prodāt. Fracta quoq; mēbra ſemine trito cū cæ
ra impoſito. Radix rutæ:ſanguinē oculis ſuffuſum:& in toto corpore cicatrices:aut maculas illita emēdat.
Ex reliquis quoq;:quæ traduntur:mi℞ eſt:cum feruentē rutæ naturā eſſe cōueniat. Faſciculum eius in ro
ſaceo decoctum addita uncia aloes perunctis ſudorē reprimere. Itēq; generatiōes impediri hoc cibo. ideo ꝓ
fluuio genitali datur:& uenerem crebro per ſomnia imaginantibus. Præcauendum eſt grauidis abſtineant
hoc cibo. Necari.n.partus inuenio. Eadem ex oībus ſatis:quadrupedum quoq; morbis in maximo uſu ēt
ſiue difficile ſpirantibus:ſiue contra maleficorum animalium ictus infuſa per nares ex uino:aut ſi ſanguiſu
gam exhauſerit:ex aceto:& quocūq; in ſimili morborum genere.

De mentaſtro:& menta:& pulegio:& nepeta:& de cumino. CA. XIIII.

MEntaſtrum ſilueſtris menta eſt:differēs ſpecie folio℞ quaſi figura ocimi:pulegii colore. Propter
quod qdā ſilueſtre pulegium uocāt. His cōmanducatis & īpoſitis ſanari elephantiāſicut magni
Pōpeii ætate fortuito cuiuſdā experimēto ꝓpter pudorē in facie illita cōpertum eſt. Eadem illi
nunt bibunturq; aduerſus ſcolopēdras:& ſerpentiū ictus drachmis duabus in uini cyathis duo
bus. Aduerſus ſcorpionum ictus cum ſale oleo & aceto. Item aduerſus ſcolopādras ius decocti. Aduerſuſq;
omnia uenena ſeruantur folia arida ad farinæ modū. Subſtratū uel accēſum fugat ſcorpiōes. Potum fœmi
nas purgat a partu:ſed partus necat. Orthopnoicis:torminibus:colericis efficaciſſimum. item lumbis. Po
dagris impoſitum. Succus auribus uermioſis inſtillat. In regio morbo bibitur. Strumis illinitur. Somnia
ueneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Cōtra pruriginē ex aceto infunditur capiti in ſole. Mentæ ip
ſius odor animum excitat:& ſapor auiditatē in cibis. Ideo in māmarū mixtura familiares ipſæ acceſſere:ut
coire:denſereq; lac nō patiant. Quare lactis potiōibus addit:ne huius coagulati potu ſtrangulent. Data in
aqua & mulſo eadē ui reſiſtere:& generatiōi credit:cohibēdo genitalia denſari. Aeq; maribus ac fœminis:
ſiſtit ſanguinē:& purgatiōes fœmina℞ inhibet. Cum amylo ex aqua pota cœliaco℞ impetus. Syriation &
Vel illa uomicas uuluæ curauit:ille & iocinero℞ uitia ternis obolis ex mulſo datis. itē ſanguinē excreātibus in ſorbi
tionem. Vlcera in capite infantium mire ſanat. Arterias humidas ſiccat. Siccas aſtringit. Pituitas corruptas
purgat in mulſo & aqua. Voci ſuccus ſub certamine utilis dūtaxat:& q gargariſſatur uua tumēte adiecta ru
ta & coriandro ex lacte. Vtilis & cōtra tonſillis cū alumine:linguæ aſperæ cum melle. Et cōuulſa intus ꝑ ſe
uitiiſq; pulmonis. Singultus & uomitiōes ſiſtit cum ſucco granati:ut Democritus mōſtrat. Recentis ſuc
cus:narīū uitia:Spiritus ſubductos emendat. Ipſa trita choleras in aceto qdē pota. Sanguinis fluctiōes ītus.
Ileū ēt īpoſita cū polēta:& ſi māmæ tendant. Illinitur & tēpibus in capitis dolore. Sumit & cōtra ſcolopan
dras:& ſcorpiōes marinos:& ad ſerpētes. Epiphoris illinitur & oībus in capite eruptiōibus. itē ſedis uitiis.
Impetigines quoq;:uel ſi teneat tantū:ꝓhibet. Auribus cū mulſo inſtillat. Aiunt & lyeni mederi eā in hor
to guſtatā:ita ne uellat:ſi is q momorderit:dicat ſe lyeni mederi ꝑ dies nouē. Aridæ quoq; farinæ tribus di
gitis apphenſam:& ſtomachi dolorē ſedare in aqua:& ſimiliter aſperſa in potionē uentris aialia. Expellere.
Magna ſocietas cū hac ad recreādos defectos aīo pulegio cū ſurculis ſuis in ampullas uitreas aceti utriſque
deiectiſq;. Qua de cauſa dignior e pulegio corona uertigini:q̄ e roſis cubiculis noſtris ꝓnunciata eſt. Nā &
capitis dolores īpoſita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tueri cōtra frigorū æſtuſq; iniuriā:& ab ſiti tra
ditur. Neq; æſtuare eos:qui duos e pulegio ſurculos īpoſitos auribus in ſole habeant. Illinitur etiā in dolo
ribus cum polēta & aceto. Fœmina efficacior:Eſt autē hæc flore purpureo: Mas cādidum habet. Nauſeas
cum ſale & polenta in frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac uentris dolorē. Stomachi autē ex aqua in
Vel itē rerciſiōes ſiſtit:& uomitiōes cum aceto aluum ſoluit ſale adiecto in polēta. Inteſtino℞ uitia melle decocta
roſiōes & nitro ſanat. Vrinā pellit ex uino:& ſi amineum ſit:& calculos & iteriores oēs dolores. Ex melle & aceto
Vel uīo ſedat menſtrua:& ſecundas:Vuluas cōuerſas corrigit. Defunctos partus eiicit. Semen obmuteſcentibus ol
nigro factu admouet. Comitialibus in aceto cyathi menſura datur. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint: tritum in

ſpergatur.Saſſitudines corporis:ſi cum uino tradatur:minuit.Neruorum cauſa & in cõtractione cum ſale
& aceto & melle cõfricatur opiſthotono.Imbitur ad ſerpentiũ ictus decoctum.Ad ſcorpionũ in uino tritũ
maxime qđ in ſiccis naſcitur.Ad oris exulceratiões:ad tuſſim efficax habetur.Flos recẽtis incenſus pulices
necat odore.Xenocrates pulegii ramũ lana inuolutũ in tertianis ante acceſſionẽ olfactãdum dari:aut ſtragu
lis ſubiici:& ita collocari ægrum iter remedia tradit.Silueſtri ad eadẽ uis efficatior eſt:qđ ſimile eſt origão
minoribus foliis q̃ ſatiuum:& a qbuſdã dictamus uocat. Guſtatũ a pecore capriſq; balatum cõcitat.Vnde
qdam græci litteras mutãtes blechon uocauerũt.Natura tam feruens eſt:ut illitas partes exulceret.Tuſſi in
ter fructiões fricari ante balnea cõuenit:& ante acceſſionũ horrorẽ cõuulſis:& torminibus.Podagris mire Vel ſper
ꝓdeſt.Epaticis cum melle & ſale bibẽdum datur.Pulmonũ uitia excreabilia facit.Ad lyenẽ cum ſale utile frictiõe
eſt:& ueſicæ:& ſuſpiriis:& inflatiõibus decoctũ ſucco æqualiter:& uuluas corrigit:& cõtra ſcolopendram
terreſtrẽ uel marinã.item ſcorpiões.Priuatimq; ualet cõtra omne morſum.Radix cõtra increſentia ulcera
recens potẽtiſſima.Arida uero cicatricibus decorẽ affert.Item pulegio ẽ nepetæq; ſocietas. Decoctæ enim
in aqua ad tertias diſcutiunt frigora.Mulierũq; menſtruis proſunt.Et æſtate ſedant calores.Nepeta quoq;
uires cõtra ſerpẽtes habet.Fumũ ex ea nidoréq; fugiũt:quã & ſubſternere in metu obdormituris utile eſt.
Tuſa ægilopys iponitur:& capitis doloribus recẽs cum tertia parte panis tẽperata aceto illinit.Succus eius
inſtillatus naribus ſupinis ꝓfluuiũ ſanguinis ſiſtit.Itẽ radix cũ myrti ſemĩe in paſſo tepido gargariſſata an
ginis medetur.Cuminũ ſilueſtre eſt prætenue quaternis aut qnis foliis ueluti ſerratis.Et in ſatiuo magnus
uſus in ſtomachi ꝑcipue remediis.Diſcutit pituitas & inflatiões.Tritum & cũ pane ſumptũ uel potum ex
aqua uinoq; tormina quoq;:& inteſtinoꝝ dolores.Verũtamen omnẽ pallorẽ bibẽtibus gignit.ita certe fe
runt.Portii latrõis clari iter magiſtros dicẽdi ad ſectores ſimilitudinẽ coloris ſtudiis cõtra æmulos imita
tos:& paulo ãte Iuliũ uindicẽ aſſertorẽ illũ a Nerõe libertatis captatiõe teſtamẽtis ſic lenocinatũ.Nariũ ſan uel aſſer
guinẽ paſtillis inditum:uel ex aceto recens ſiſtit.Et oculoꝝ epiphoris per ſe ipoſitum tumentibus cũ mel tores
le prodeſt.Infantibus imponi in uentre ſatis eſt.Morbo regio in uino albo a balneis:datur.

De cumino æthiopico:& de cappari:& de liguſtico:ſiue panace. CA. XV.

AEthiopicũ cuminũ maxime in poſca illinitur cũ melle.Africão priuatim urinæ incõtinentiã co
hiberi putãt.Satiuũ datur & ad iocineris uitia toſtum tritũ in aceto.Itẽ ad uertiginem. Iis uero
quos acriore ui urina mordeat in dulci tritum uino.Ad uuluaꝝ uitia in uino.Præterq; ipoſiſtis
uellere foliis teſtium tumoribus toſtũ tritumq; cũ melle aut roſaceo & cæra.Silueſtre ad oĩa ea
dem efficacius.Præterea ad ſerpẽtes cum oleo:ad ſcorpiões:ad ſcolopendras. ſiſtit & uomitionẽ nauſeaſq;
ex uino:quãtum apprehẽderint tres digiti.Propter colum quoq; bibitur.Illiniturq; uel penicillis feruens:
uel aſtringit faſciis.Strãgulatiões uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis in tribus cyathis uini.Au
ribus inſtillatur ad ſonitus:atq; tinnitus cũ ſeuo uitulino uel melle.Suggillatis illinit cũ melle:& uua paſſa
& aceto.Lentigini nigræ ex aceto.Eſt cumino ſimillimũ qđ græci uocãt ammi.Quidã uero æthiopicum
cuminum id eſſe exiſtimãt.Hippocrates regiũ appellat:uidelicet qa efficatius in ægypto iudicauit. Pleriq;
alterius naturæ in totũ putãt:quoniã ſit exilius & cãdidius.Similis autẽ & huic uſus.Nã & panibus alexan
drinis ſubigitur:& cũ alimentis iterponitur.Inflatiões & tormina diſcutit.Vrinã & menſtrua ciet. Suggil
lata & oculoꝝ epiphoras mitigat.Cum lini ſemine ſcorpionũ ictus in uino potũ drachmis duabus. Priua
timq; ceraſtaꝝ cum pari portiõe myrrhæ.Colorẽ quoq; bibẽtium ſimiliter mutat in pallorẽ.Suffitum cũ
uua paſſa aut reſina uuluas purgat.Tradũt facilius cõcipere eas:quæ odorent id per coitum. De cappari ſa
tis diximus iter peregrinos frutices.Nõ utendũ trãſmarino.Innocẽtius italicũ eſt. Ferunt eos q quotidie
id edunt:paralyſi nõ piclitari nec lyenis doloribus.Radix eius uitiligies albas tollit:ſi tritæ in ſole fricẽtur.
Spleneticis ꝓdeſt in uino pota.Radicis cortex duabus drachmis dẽpto balneaꝝ uſu. Ferũtq;.xxxv.diebus
ꝑ urinã & aluũ totũ lyenẽ emitti.Bibit in lumboꝝ doloribus ac paralyſi.Dentiũ dolores ſedat tritũ ex ace
to ſemẽ decoctũ:uel mãducata radix.Infundit auriũ dolori decoctũ oleo.Vlcera q̃ phagedenas uocãt folia
& radix recẽs cum melle ſanãt.ſic & ſtrumas diſcutit radix.Parotidas uermiculoſq; cocta in aqua:iocineris
quoq; malis medet.Dant & ad tineas in aceto & melle.Oris exulceratiões i aceto decocta tollit. ſtomacho
inutiles eſſe inter auctores cõuenit.Liguſticum aliqui panacẽ uocant:ſtomacho utile eſt.Item conuulſioni
bus & inflationibus.Sunt & qdam q cunilam bubulam appellauerunt uti diximus falſo.

De cunila:origano:culinagine cunila molli libanotide. CA. XVI.

CVnilæ ꝑter ſatiuã plura ſunt in medicina genera.Quæ bubula appellat:ſemẽ pulegii habet: uti
le ad uulnera cõmãducatũ ipoſitũq;:ut qnto poſt die ſoluat.Cõtra ſerpẽtes quoq; in uino bibit
ac tritũ plagæ iponit.Vulnera ab iis facta ꝑfricant. Itẽ teſtudines cũ ſerpẽtibus pugnaturæ hac
ſe muniũt.Quidãq; in hunc uſum panacẽ uocãt.Sedat & tumores & uirilũ mala:ſicca: uel fo
liis tritis in omni uſu mire cõgruẽs ex uino.Eſt alia cunila gallinacea appellata a noſtris: a græcis origanũ
heracleoticũ.Prodeſt oculis trita addito ſale.Tuſſim quoq; emẽdat:& iocineꝝ uitia.Lateꝝ dolores cũ fa
rina oleo & aceto:in ſorbitionẽ tẽperata.Præcipue uero ſerpẽtiũ morſus.Tertiũ genus eſt eius:quæ a græ
cis maſcula a noſtris cunilago uocat:odoris fœdi:radicis lignoſæ:folio aſpero.Vires eius uehemẽtiſſimas
in oĩbus iis generibus eaꝝ tradunt.Manipulo quoq; eius abiecto:oẽs etiã a tota domo blattas cõuenire ad
eam.priuatim aduerſus ſcorpiões ex poſca pollere.Tribus foliis ex oleo peruncto homine fugari ſerpentes.
e contrario quæ mollis uocatur:piloſioribus foliis ac ramis & aculeatis.Trita mellis odorem habet digitis
tactu eius cohærentibus.Altera thuris:quam libanotidem appellamus.Medetur utraq; contra ſerpentes
ex uino uel aceto.Pulices etiam contritæ cum aqua ſparſæ necant.Satiua quoq; ſuos uſus habet. Succus
eius cum roſaceo auriculas iuuat.Ipſa ad ictus bibitur.Fit & ex ea montana ſerpillo ſimilis:efficax contra

ſerpentes. Vrinam mouet. purgat & a partu mulieres. Concoctionem mire adiuuat:& ad cibos auiditatẽ.
Vtraq; uel in cruditate ieiunis in potione aſpera. Luxatis quoq; utilis. Contra ueſparum & ſimiles ictus ex
farina hordeacea:& poſca utiliſſima. Libanotidis alia genera ſuis dicentur locis.

De piperiti & origano:& oniti:praſio:& tragorigano:& heraclio:& lepidio:& de git ſiue melanthio: &
aniſo. CA. XVII.

Piperitis: quã & ſiliquaſtrũ appellauimus: cõtra morbos comitiales bibitur Caſtore taliter demon
ſtrãte. Caule rubro & lõgo: denſis geniculis: foliis lauri: ſemie albo: tenui: guſtu piperis. Vtilis gin
giuis: dẽtibus: oris ſuauitati:& ructibus. Origanũ qđ in ſapore cunilã æmulat̃ (ut diximus) plura
genera in medicina habet:& onitin uel praſion appellãt nõ diſſimile hyſopo. Priuatim eius uſus
cõtra torſiões ſtomachi in tepida aqua:& cruditates. Cõtra araneos: ſcorpiõeſq; in uino albo. Luxata & in
cuſſa in aceto & oleo & lana. Tragoriganõ ſimilis eſt ſerpillo ſiluestri. Vrinã ciet Tumores diſcutit cõtra ui
ſcũ potũ uiperæq; ictũ efficaciſſimũ: ſtomachoq; acida ructãti & ꝓcordiis. Tuſſiẽtibus quoq; cũ melle dat̃:
& pleureticis:& pipneumõicis. Heracliũ quoq; tria genera habet nigrius latioribus foliis glutinoſum. Al
terũ exilioribus mollibuſq; ſanſuco nõ diſſimile: qđ aliqui praſion uocare malũt. Tertiũ eſt ĩter hæc medi
um: minus q̃ cætera efficax. Optimũ autẽ creticũ: Nã & iucunde olet. Proximũ ſmyrneũ. Deĩde heracleotĩ
cũ ad potũ utilius: qđ onitin uocãt. Cõmunis autẽ uſus ſerpẽtes fugare. Percuſſis eſui dare decoctum. Potu
Vel ĩde urinã ciere. Ruptis cõuulſis mederi cum panacis radice. Hydropicis cũ fico aut cũ hyſopo acetabuli menſu
ſcenſiõe ris decoctũ ad ſextã. Itẽ ſcabiẽ: pruriginẽ pſoras in deceſſiõe balneaꝝ. Succus auribus ĩfundit̃ cum lacte mu
lieris. Tõſillis quoq; & uuis medet̃. Capitis ulceribus. Venena opii & gypſi extinguit decoctũ: ſi cum cinere
& uino bibatur. Aluum molli acetabuli mẽſura. Suggillatis illinitur. Item dentium dolori: quibus ẽt & cã
dorem facit cum melle & nitro. Sanguinẽ narium ſiſtit. Ad parotidas decoquitur cum hordacea farina. Ad
arterias aſperas cum galla & melle teritur. Ad lyenẽ folia cum melle & ſale. Craſſiores pituitas & nigras ex
tenuat coctum cum aceto & ſale ſumptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo in nares infunditur.
Laſſi perunguntur ex eorũ ut ne uenter attingatur. Epinyctidas cum pice ſanat. Furunculos aperit cum fi
co trita. Strumas cum oleo & aceto:& farina hordeacea. Lateris dolores cum fico illitũ. Fluctiões ſanguinis
in genitalibus tuſum ex aceto illitũ. Reliquias purgationũ a partu. Lepidũ ĩter urentia ĩtelligit̃. Sic & in fa
cie cutim emẽdat exulcerãdo: ut tamẽ cæra & roſaceo facile ſanet̃. Sic lepras & pſoras tollit ſemp facile:& ci
catricũ ulcera. Tradunt in dolore dentiũ adalligatũ brachio qua doleat: cõpeſcere dolorẽ. Git ex græcis alii
melãthion: alii melaſpermõ uocãt. Optimũ q̃ excitatiſſimi odoris:& q̃ nigerrimũ. Medetur ſerpẽtium pla
gis & ſcorpionum. Illini ex aceto & melle reperio. Incenſoq; ſerpẽtes fugari. Bibit̃ drachma cõtra araneos.
Diſtillationẽ narium diſcutit tuſum in lintheolo olfactum. Capitis dolores illitũ ex aceto:& infuſum nari
bus. Cum irino oculoꝝ epiphoras & tumores. Dẽtium dolores coctum cũ aceto. Vlcera oris tritũ aut cõ
mãducatũ. Itẽ lepras & lẽtigines ex aceto. Difficultates ſpirãdi: addito uino potũ. Duricias tumoreſq; uete
res:& ſuppuratiões illitũ. Lac mulieꝝ auget: cõtinuis diebus ſumptũ. Colligit̃ ſuccus eius ut hyoſcyami. Si
militer largius uenenũ eſt qđ miremur: cũ ſemẽ gratiſſime panes ẽt cõdiat. Oculos quoq; purgat. Vrinã &
mẽſtrua ciet. Quinimo lintheolo illigatis tãtũ granis. xxx. ſecũdas trahi reperio. Aiũt & clauis in pedibus
mederi tritum in urina. Culices ſuffitu necare. itẽ muſcas. Et aniſum aduerſus ſcorpiões ex uino bibitur: a
Pythagora ĩter pauca laudatũ ſiue crudum ſiue decoctum. Item uiride aridumue oſbus: quæ condiuntur:
quæq; intinguntur deſideratum. Panis etiã cruſtis inferioribus ſubditum. Saccis quoq; additur. Cum ama
ris nucibus: uina cõmendat. Quin ipſum oris halitum iucundiorẽ facit. Fetoremq; tollit mãducatum ma
tutinis cum ſmyrneo & melle exiguo. Mox uino collutum uultum iuniorẽ præſtat. inſomnia leuat ſuſpen
ſum in puluino ut dormientes olfaciant. Appetentiã ciborum præſtat: quando id quoq; iter artificia deli
ciæ fecere: ex quo labor deſiit cibos poſcere. Ob has cauſas quidam anicetum id uocauere. Laudatiſſimum
eſt creticum: Proximum ægyptium. Hoc liguſtici uicẽ præſtat in condimentis: Dolores capitis leuigat ſuf
fitum naribus. Epiphoris oculorum radicem eius tuſam imponit Iollas. ipſum cum croco pari modo & ui
no:& per ſe tritum cum polenta ad magnas fluctiones: extrahendaq; ſiqua in oculis inciderint. Nariũ quo
que cardines conſumit illitum ex aqua. Sedat anginas cum melle & hyſopo ex aceto gargariſſatum. Auri
bus infunditur cum roſaceo. Thoracis pituitas purgat toſtum: cum melle ſumptum melius. Cum acetabu
lo aniſi nuces amaras. l. purgatas tere in melle ad tuſſim. Facillime uero aniſi drachmæ tres: papaueris duæ
miſcent̃ melle ad fabæ magnitudinẽ:& ternis diebus ſumunt̃. Præcipuũ aũt eſt ad ructus: ideo ĩflatiõibus
ſtomachi & ĩteſtinoꝝ torminibus:& cœliacis medet̃. Singultus & olfactũ decoctũ potũq; ĩhibet. Foliis de
coctis digerit cruditates. Succus decocti cũ apio olfactus ſternutamẽta ĩhibet. Potũ ſõnũ cõcitat. Calculos
pellit. Vomitiões cohibet:& ꝓcordioꝝ tumores. Pectoꝝ uitiis: neruis quoq; q̃bus ſuccinctũ eſt corpus: uti
liſſimũ. Prodeſt eius & capitis doloribus ĩſtillari ſuccum cũ oleo decocti. Nõ aliud utilius uentri & inteſti
nis putãt. ideo dyſentericis:& teneſmis datur toſtũ. Aliq addũt & opiũ: pilulis in die ternis lupini magnitu
dine:& in uini cyatho dilutis. Dieuches & ad lũboꝝ dolores ſucco uſus eſt. Semẽ hydropicis & cœliacis de
dit tritum cum menta. Veꝝ & radicẽ ad renes. Daſion herbarius pruriẽtibus ex eo cataplaſma ipoſuit cum
opio. Item uuluaꝝ dolori. Deditq; bibendum cũ aneto parturientibus. Phreneticis quoq; illinunt recens
cum polenta. Sic & infantibus comitiale uitium: aut contractiones ſentientibus. Pythagoras quidem non
corripi uitio comitiali in manu habentes. Ideoq; quamplurimum domi ſerẽdum. Parere quoque facilius
olfactantes. Et ſtatim a partu dandum potui polenta aſperſa. Soſimenes contra omnes duricias ex aceto
uſus eſt. Eo & contra laſſitudines in oleo decoquens: addito nitro. Semine eius poto: laſſitudinis auxi
lium uiatoribus ſpopondit. Heraclides ad ĩflationes ſtomachi ſemen tribus digitis cũ caſtorei obolis duo

bus ex mulſo dedit. Similiter ad uentris: aut inteſtinorum inflationes. Et orthopnoicis quod terpis digi/
tis præhenderit ſeminis tantundem hyoſcyami cum lacte aſinino. Multi uomituris acetabula eius & folia
lauri decem trita in aqua bibenda inter cœnam ſuadent. Strangulationes uuluæ ſi manducetur: & linatur
calidum: uel ſi bibatur cum caſtoreo in aceto & melle ſedat. Vertigines a partu cum ſemine cucumeris & li
ni pari menſura trinum digitorum uini albi tribus cyathis diſcutit. Cleopolemus ad quartanas trinis digi
tis ſeminis aniſi & fœniculi uſus eſt in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos cum amaris nu
cibus illitum. Sunt & qui aſpidum uenenis aduerſari naturam eius putent. Vrinam ciet. Sitim cohibet. Ve
nerem ſtimulat. Cum uino ſudorem leniter præſtat. Veſtes quoq; a tineis defendit. Efficacius ſemper re/
cens & quo nigrius. Stomacho tamen inutile eſt præterq̃ inflato.

De aneto & ſagapenio: & de papauere albo & nigro: & quomodo ſuccus herbarum colligendus eſt: & de opio. CA. XVIII.

ANetũ quoq; ructus mouet: & tormina ſedat. Aluũ ſiſtit. Epiphoris radices illinuntur ex aqua uel
uino. Singultus cohibet ſemẽ ſeruens olfactũ. Sumptũ ex aqua ſedat cruditates. Cinis eius uuam
in faucibus leuat. Oculos & geniturã hebetat. Sacopeniũ q̃d apud nos gignit̃: in totũ tranſmarino
alienat̃. Illud. n. ammoniaci lachrymæ ſimile ſagapenion uocat̃. Prodeſt laterũ & pectoris dolori/
bus: cõuulſis: tuſſibus ueteribus: excreatiõibuſq;: pcordiorũ tumoribus. Sanat & uertigines: tremulos: opi/
ſthotonicos: lyenes: lumbos: pfrictiões. Dat̃ & olfactandũ ex aceto in ſtrãgulatu uuluæ. Cæteris & potu da
tur: & cũ oleo ĩfricat̃. Prodeſt & cõtra mala medicamẽta. Papaueris ſatiui dixius genera: & ſpõte naſcentis
alia pmiſimus. Sed ſatiui albi calix ipſe terit̃: & bibit̃ ſomnicã. Semen elephãtiis medet̃. E nigro papauere Vel ſuc/
ſapor gignitur ſcapo inciſo: ut Diagoras ſuadet: cũ turgeſcit: ut iollas cũ defloreſcit hora diei ſereni: hoc eſt cus
cũ ros in eo exaruerit. Incidi iubẽt ſub capite & calice. Nec in alio genere ipſum incidit̃ caput. Succus & his
& herbæ cuiuſq; lana excipit̃. Aut ſi exiguus ẽ: ungue pollicis aut lactucis: & poſtero die magis q̃d inaurit.
Papaueris uero largus denſat̃: & in paſtillos tritus in umbrã ſiccat̃ nõ ui ſaporiſera mõ: uerũ ſi copioſior au
riat̃: ẽt mortifera p ſomnũ: opion uocãt. Sic ſcimus ĩteremptũ Licinii Cecinnæ ptorii uiri patrẽ in hiſpania
baiuli cũ ualitudo ĩpatibilis odiũ uitæ feciſſet. Itẽ pleroſq; alios. Qua de cã magna cõcertatio extitit. Diago
ras: & eraſiſtratus in totũ dãnauere: ut mortiferũ infundi uetãtes. Præterea quoniã uiſui noceret. Addidit
andreas: iõ non protinus excecari eo: quoniã adulterat̃ alexandriæ. Sed poſtea uſus eius nõ ĩprobatus eſt me/
dicamẽto nobili: q̃d diacodion uocãt. Semine quoq; eius trito ĩ paſtillos e lacte utunt̃ ad ſomnũ. Itẽ ad capi
tis dolores cũ roſaceo. Cũ his auriũ dolori ĩſtillatũ. Podagris illinit̃ cũ lacte mulierũ. Sic & foliis ipſis utunt̃
ad ſacros ignes. Itẽ uulnera cũ aceto. Ego tamẽ dãnauerim collyriis addi. Multoq; magis q̃s uocãt lexipyre
tas: & q̃ſq; pepticas cœliacas. Nigrũ tamẽ in cœliacis uino dat̃. Satiuum oẽ magis rotundat capita. At ſilue
ſtri longũ ac puſillũ: & ad oẽs effectus ualentius. Decoquit̃ & bibit̃ contra uigilias: eadẽq; aqua fouent ora.
Optimũ in ſiccis: & ubi raro pluit. Cũ capita ipſa & folia decoquunt̃: ſuccus meconiũ uocatur: multũ opio
ignauior. Experimentũ opii eſt primũ in odore. Sincærum. n. perpeti non mos eſt. Dein in lucernis: ut pu/ Vel mo
ra luceat flãma: ut extinctum demum oleat. Quæ in fucato non eueniunt. Accenditur quoq; difficilius: & dus eſt
crebro extinguitur. Eſt ſincæri experimentum & in aqua: quia nebula inatat. Fictum in poſca coit. Sed ma Vel pu/
xime mirum æſtiuo ſole depræhendi. ſincærum enim ſudat: & ſe diluit: donec ſucco recẽti ſimile fiat. Mne ſtulas
ſides optime ſeruari putat hyoſciami ſemine adiecto. Alii in faba.

De empractico: & cæratico: & glaucio ſiue paralio: & heralio: ſiue aphro: & de diacodio: & tichy/
malo. CA. XIX.

INter ſatiua eſt & ſilueſtria mediũ genus: q̃d niſi in aruis eſſet: ſponte naſceret̃. Rhiã uocauimus
& erraticũ. Quidã id decerptũ ,ptinus cũ toto calice mandũt. Aluũ exinaniunt capita q̃nq; deco/
cta. In uini tribus hẽinis pota ſomnũ faciũt. ſilueſtriũ unũ genus cæratitin uocãt: nigrũ: cubitalis
altitudine: radice craſſa: & corticoſa caliculo ĩflexo: ut corniculã. Folia minora & tenuiora q̃ cæte/
ris ſilueſtribus: ſemẽ exile. Tẽpeſtiuũ ẽ meſſibus. Aluũ purgat dimidio acetabulo in mulſo. Folia trita cum
oleo argẽmas iumẽtorũ ſanãt. Radix acetabuli mẽſura cocta ĩ duobus aq̃ ſextariis ad dimidias: dat̃ ad lũbo
rũ uitia & iocineris. Carbũculis medent̃ ex melle folia. Quidã hoc genus glaucion uocant alii paralion. Na
ſcitur. n. ĩ afflatu maris: aut nitroſo loco. Alterũ eſt in ſilueſtribus generibus heracliõ: uocat̃ ab aliis aphrõ.
Foliis ſi ,pcul intuearis ſpẽm paſſerũ pſentãtibus: radice ĩ ſũma terræ cute: ſemine ſpumeo. Ex hoc lina ſplẽ/
dorẽ trahũt æſtate. Tundit̃ in pila comitialibus morbis acetabuli mẽſura ſeminis in uino albo: uomitiões
eni facit. Medicamẽto q̃d diacodion & arteriace uocat̃: utiliſſimũ. Fit ãt huius papaueris: aut cuiuſcunq; ſil
ueſtris capitibus. cxx. ĩ aq̃ cæleſtis ſextariis tribus biduo maceratis: ĩ eadẽq; decoctis: deinde ſiccatis: iterũq;
cũ melle decoctis ad dimidias ptes uapore tenui. Addidere poſtea drachmas ſenas croci: hypociſthidis: tu/
ris: acaciæ: & paſſi cretici ſextariũ. Hac oſtẽtatiõe ſimplex qdẽ & antiq̃ illa ſalubritas papauere & melle con/
ſtat. Tertiũ genus ẽ tichymalõ: mecona uocãt: alii archalion: folio leui: albo: capite magnitudinis fabæ. Col
ligitur uua florẽte. Siccat̃ in umbra. Semen potũ purgat aluũ dimidio acetabulo in mulſo. Cuiuſcunq; aũt
papaueris caput uiride uel ſiccũ illitum epiphoras oculorũ lenit. Opium ex uino meraculo ſi protinus det̃:
ſcorpionũ ictibus reſiſtit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt: ſi capita eius uel folia terantur.

De portulaca ſiue peplio: & coriandro: & de atriplici. CA. XX.

ESt & portulaca: quã peplion uocãt: nõ multũ ſatiua efficacior. Cuius memorabiles uſus tradun/
tur. Sagittarum uenena & ſerpẽtium hemorroidum: & præſigrum reſtringi: pro cibo ſumpta
& plagis ĩpoſita extrahit. Itẽ hyoſcyamo poto e paſſoq; expſſo ſucco. Cũ ipſa non eſt: ſemẽ eius
ſimili effectu pdeſt. Reſiſtit & aquarũ uitiis: capitis dolori: ulceribuſq; in uino tuſa. & impoſita.

Reliqua ulcera cõmanducata cum melle ſanat. Sic & infantiũ cerebro imponitur:umbilicoq; procidu o. In
epiphoris uero oium fronte tẽporibuſq; cum polenta. Sed ipſis oculis e lacte & melle. Eadẽ ſi procident: p
deſt foliis tritis cum corticibus fabæ. Puſtulis cũ polenta & ſale & aceto:ac cæra. Et ulcera oris tumoremq;
gingiuaꝝ cõmanducata cruda ſedat. Item dentium dolores. Tonſillaꝝ ulcera ſuccus decoctæ. Quidã adie/
cere paulũ murrhæ. Nã & mobiles dentes ſtabilit cõmanducata. Cruditates ſedat:uocemq; firmat:& ſitim
arcet. Ceruicis dolores cum galla & lini ſemine & melle pari mẽſura ſedat. Mãmarum uitia cum melle aut
cimolia creta ſalutaris:& ſuſpirioſis ſemine cum melle hauſto. Stomachũ in acetariis ſumpta corroborat.
Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et alias manducata refrigerat:etiam inteſtina. Vomitiones
ſiſtit. Dyſenteriæ & uomicis datur ex aceto:uel bibitur cum cumino. Tenaſmis autem cocta: & comitiali/
bus cibo uel potu prodeſt. Purgationibus mulierum acetabuli menſura in ſapa. Podagris calidis cum ſale
illita & ſacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac ueſicas. Ventris animalia pellit. Ad uulnerum dolores
ex oleo cum polenta imponitur. Neruorum duricias emollit. Metrodorus qui epitomen τῶν ῥιζοτομουμένων ſcripſit:purgationibus a partu dandam cenſuit. Venerem ĩhibet:uenerioſq; ſomnia. Prætorii uiri pa
ter eſt hiſpaniæ princeps:quem ſcio ꝓpter impatibiles uuæ morbos radicem eius filo ſuſpenſam e collo ge
rere:præterq̃ in balneis:& ita liberatum incõmodo oi. Quinetiam inueni apud auctores:caput inde litum
diſtillationẽ toto anno non ſentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrũ inter ſylueſtria non inue/
nitur. Præcipuũ tamen eſſe conſtat ſtatim ægyptium. Valet contra ſerpentiũ genus unũiquod amphiſbe/
nas uocant, potum impoſitumq;. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas puſtulas tritũ. Sic & oẽs tumores:col/
lectiõeſq; cũ melle:aut uua paſſa. Panos uero ex aceto tritũ. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubẽt
aliqui ante acceſſionẽ. Vel plura illini fronti. Sunt qui & ante ſolis ortum ceruicalibus ſubiici efficaciter pu
tent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Vlcera quoq; quæ ſerpunt:ſanat cum melle uel uua paſſa.
Item teſtes:ambuſta:carbunculos:aures cum lacte mulieris:epiphoras oculorum uentris & inteſtinorũ
fluctiones. Semen ex aqua potum bibitur in choleris cum ruta. Pellit aĩalia interraneoꝝ cum mali punici
ſucco & oleo ſemen potum. Xenocrates tradit rem miram:ſi uera eſt:menſtrua contineri uno die:ſi unum
granũ biberint fœminæ:biduo ſi duo:& totidem diebus quot grana ſumpſerint. M. Varro coriandro ſub
trito cum aceto:carnem incorruptã æſtatæ ſeruari putat. Atriplex & ſylueſtre eſt & ſatiuum:accuſatum a
Pythagora tanq̃ faceret hydropicos morboſq; regios & pallorem. Coquitur difficillime:ac ne in hortis qui
dem iuxta id naſci quicq̃ niſi languidũ culpauit. Addidere Dionyſius & Diocles plurimos gigni ex eo mor
bos. Nec niſi mutata ſæpius aq̃ coquendũ ſtomacho contrariũ eſſe. Lentigines & papulas gignere. Miror
quare difficulter in italia id naſci tradiderit Solũ ſmyrneus. Hippocrates uuluaꝝ uitiis id ĩfundi cũ beta. Ly
cus neapolitanus cõtra cãtharidas bibẽdũ dedit. Panos:furũculos ĩcipiẽtes:duricias oẽs uel cocto uel crudo
utiliter illini putant. Item ignem ſacrum cum melle aceto nitroq; ſimiliter podagris. Vngues ſcabros de/
trahere dicitur ſine ulcere. Suntqui in morbo regio dent ſemẽ eius cum melle. Arterias:& tonſillas nitro
addito perfricent. Aluum moueant. Cocto aut per ſe aut cum malua:aut lenticula concitãtes uomitiones.
Sylueſtri capillos tingunt:& ad ſupradicta utuntur medicina.

De malua:malope:& althea:& lapathõ:& oxylapato:& hyppolapato:& bubalapato. CA. XXI.

E Contrario in magnis laudibus malua ẽ utraq; & ſatiua & ſylueſtris. Duo genera eaꝝ amplitudi
ne folii diſcernunť. Maiorẽ græci malopen uocãt ĩ ſatiuis. Alterã ab emolliẽdo uentre dictã pu
tãt malachẽ. E ſylueſtribus:cui grãde foliũ & radices albæ althea uocať ab excellentia effectus:a
qbuſdã ariſthaltea. Oẽ ſolũ in quo ſerunť pinguius faciũt. Huic cõtra oẽs aculeatos ictus effica/
cior uis:ꝑcipue ſcorpionũ:ueſpaꝝ:ſimiliũq;:& muris aranei. Quin & trita cũ oleo qualibet eaꝝ puncti an/
te uel habẽtes eas:nõ feriunť. Foliũ impoſitũ ſcorpionibus:torporẽ affert. Valent & cõtra uenena. Aculeos
oĩs extrahũt illitæ crudæ aut cũ aneto potæ. Decoctæ uero cũ radice ſua leporis marini uenena reſtringũt.
Et ut quidã dicũt ſi uomať. De eiſdẽ mira & alia tradunť. Sed maxime ſi quotidie qs ſucci ex qualibet eaꝝ
ſorbeat cyathũ dimidiũ:oĩbus morbis cariturũ. Vlcera manãtia in capite ſanant. in urina putrefactæ liche/
nas. Et ulcera oris cũ melle. Radix decocta:furfures capitis & dentiũ mobilitates. Eius q̃ unũ caulẽ hẽt:ra/
dice circa dentẽ:qui doleat:perunge:donec deſinat dolor. Eadẽ ſtrumas & parotidas panoſq; addita hoĩs
ſaliua purgat citra uulnus. Semẽ in uino nigro potũ a pituita:& nauſeis liberat. Radix mãmaꝝ uitiis occur
rit ad alligata in lana nigra. Tuſſim in lacte cocta & ſorbitionis mõ ſumpta quinis diebus emẽdat. Stoma
cho inutiles ſex. Niger dicit. Olympiades thebanus abortiuas eſſe cum adipe anſeris. Aliqui purgari fœmi
nas foliis earum manus plenæ mẽſura in oleo & uino ſumptis. Vtiq; conſtat parturientes foliis ſubſtratis
Vel cu/ celerius ſolui. Protinus a partu reuocanda:ne uulua ſequatur. Dant & ſuccum bibendũ parturientibus ie/
bili iuniis in uino decocta hiemina. Quin & ſemen tritum adalligant brachio genitale nõ cõtinentiũ. Adeoq;
Vel ge/ eæ ueneri naſcunť:ut ſemen unicaulis aſperſum cubitali fœminaꝝ auiditates augere ad infinitũ Xenocra/
nitali tes tradat. Itẽ tres radices iuxta ad alligatas. Tenaſmo & dyſentericis utiliſſimæ infundi. Itẽ fœdis uitiis:uel
ſi foueanť. Melancholicis quoq; ſuccus datur cyathis ternis tepidus. Et inſaniẽtibus q̃ternis. Decoctæ co/
mitialibus heminæ ſucci. Hic & calculoſis & ĩflatiõe & torminibus aut opiſthotonico laborãtibus tepidus
illiniť. Et ſacris ignibus:& ambuſtis decocta ĩ oleũ folia ĩponunť. Et ad uulneꝝ ĩpetus cruda cũ pane. ſuc/
cus decoctæ neruis ꝓdeſt:& ueſicæ:& iteſtinoꝝ roſiõibus. uuluas & cibo & ĩfuſiõe mollit ĩ oleo. ſuccus de
coctæ pori meatus ſuaues facit. Altheæ ĩ oĩbus ſupradictis efficacior radix:ꝑcipue cõuulſis ruptiſq;. Cocta
in aq̃ aluũ ſiſtit. Ex uino albo ſtrumas:& parotidas:& mãmaꝝ ĩflãmatiões:& panos:ĩ uino folia decocta &
illita tollũt. Eadẽ arida ĩ lacte decocta q̃libet ꝑnicioſæ tuſſi citiſſime medeť. Hippocrates uulneratis ſitiẽti/
buſq; defectu ſanguĩs radicis decoctæ ſucci bibẽdũ dedit. Et eĩ uulneribus cũ melle:& reſina. itẽ cõuulſis:

luxatis:tumentibus:& muſculis:neruis:articulis impoſuit. Et aſthmaticis ac dyſentericis in uino bibendũ
dedit. Mirũ aquã radice ei addita:addẽſari ſub diuo:atq̧ elacteſcere. Efficacior ãt quo recẽtior. Nec lapatiũ
diſſimiles effectus hẽt. Eſt ãt ſylueſtre:qđ alii oxalidẽ appellãt:ſatiuo ꝓximũ:foliis aquoſis:colore betæ cã/
didæ:radicæ minima. Nři uero rumicẽ:alii lapatiũ cantherinũ:ad ſtrumas cũ axungia efficaciſſimũ. Eſt &
alteꝝ genus fere oxylapaton uocãt. Satiuo idẽ ſimilius:& acutiora hẽt folia:ac rubriora:nõ niſi in paluſtri
bus naſcẽs. Sũt q̃ hydrolapaton tradũt ĩ aq̃ natũ. Eſt & aliud hippolapaton maius ſatiuo:cãdiduſq̧:ac ſpiſ/
ſius. Sylueſtria ſcorpionũ ictibus medenť:& ferire ꝓhibent habentes. Radix aceto decocta ſi colleť ſuccus:
dẽtibus auxiliať. Si uero bibať:morbo regio. ſemẽ ſtomachi inextricabilia uitia ſanat. Hippolapati radices
priuati ungues ſcabroſos detrahũt. Dyſentericos ſemẽ duabus drachmis in uino potũ biberat. Oxylapati ſe
men totũ in aq̃ cæliſti:ſanguinẽ ꝓdeſt reiicientibus. Adiecta acacia lentis magnitudine prodeſt. Præſtãtiſſi/
mos paſtillos faciunt ex foliis & radice:addito nitro & ture exiguo. In uſu aceto diluunt. Sed ſatiuũ in epi/
phoris oculoꝝ illinunt frõtibus. Radice melicerias & lepras curant. In uino uero decocta:ſtrumas:& poti/
das:& calculos. Poto uino & lienes. Coeliacos æque:& dyſentericos:& tenaſmos. Ex eadẽq̧ oĩa efficacius. Vel cæ/
uis lapati & ructus facit:& urinã ciet:& caligine oculoꝝ diſcutit. Item pruritũ corporis in ſolia balnearum ria
additum:aut prius ipſum illitum ſine oleo. Firmat & cõmanducata radix dentes. Eadem decocta cũ uino
ſiſtit aluum. Folia ſoluunt adiecto ſale. Adiecit Solon (neq̧ ut omittamus bulapaton) radicis tantum altitu
dine differens eſt:& erga dyſentericos efficacis effectus potum ex uino.

De ſinapis tribus generibus:& marrubio:& ſerpillo:& ſiſymbrio:ſiue thymbræa:& de lini ſemine:
& blito. CA. XXII.

Sinapis:cuius in ſatiuis tria genera dixius. Pythagoras principatum hẽre:ex iis quoq̧ ſublime uis
ferať iudicauit:q̃m non aliud magis in nares:& cerebrũ penetret. Ad ſerpentiũ ictus:& ſcorpio
nũ tricũ cũ aceto illiniť. Fungoꝝ uenena diſcutit. Cõtra pituitã tenetur in ore:donec liq̃ſcat:aut
gargariſſať cũ aq̃ mulſa. Ad dẽtiũ dolorẽ mãdiť. Ad uuã gargariſſať cũ aceto & melle. Stoma/
cho utiliſſimũ cõtra oĩa uitia:pulmonibuſq̧. Excreatiões faciles facit in cibo ſumptũ. Dať & ſuſpirioſis. itẽ
comitialibus tepidũ cũ ſucco cucumeꝝ. Senſus atq̧ ſternutamẽta capitis purgat. Aluũ mollit. Menſtrua &
urinã ciet. Et hydropicis imponiť. Cũ fico & cumino tuſum ternis ꝑtibus comitiali morbo. Et uuluaꝝ cõ
uerſionẽ ſuffitũ excitat odore aceto mixto. itẽ lethargicos. Adiiciť tordylion. Eſt aũt id ſemẽ ex ſili. Et ſi ue
hemẽtior ſomnus lethargicos ꝑmat:cruribus aut ẽt capiti illiniť cũ fico & aceto. Veteres dolores:thoracis:
lumboꝝ:coxendicũ humeroꝝ & in q̃cunq̧ ꝑte corporis ex alto uitia extrahẽda ſũt:illitũ cauſtica ui emẽdat
puſtulas faciẽdo. At in magna duricia ſine fico ĩpoſitũ:uel ſi uehemẽtior urigo timeať ꝑ duplices pannos. uł uſtio
Vtunť ad alopecias cũ rubrica:pſoras:lepras:phthiriaſes:lichẽnicos:opiſthotonicos. Iungũt quoq̧ ſcabras
genas aut caligantes oculos cũ melle. Succuſq̧ tribus modis exprimiť in fictili:caleſcitq̧ ĩ eo ĩ ſole modice.
Exit & e cauliculo ſuccus lacteus:q̃ ita cũ induruit dentiũ dolori medeť. Semẽ ac radix cũ ĩmaduere:muſto
cõterunť. Manuſq̧ plenæ mẽſura ſorbenť ad firmãdas fauces:ſtomachũ:oculos:caput:ſenſuſq̧ oẽs. Mulie
rũ ẽt laſſitudines ſaluberrimo genere medicinæ. Calculos quoq̧ diſcutit potũ ex aceto. Illinũt & liuoribus
ſuggillatiſq̧ cũ melle & adipe anſerino aut cæra cypria. Fit & oleũ ex ſemine madefacto in oleo expreſſoq̧:
quo utunť ad neruoꝝ rigores:lũboꝝq̧:& coxẽdicũ ꝑfrictiões. Sinapis naturã effectuſq̧ eoſdẽ hẽre tradiť
ad archa:iter ſyluas:ĩpacta cortici calamoꝝ ſub ipſa coma naſcẽs. Marrubiũ plerię̃ iter primas herbas com
mẽdauere:quẽ græci praſion uocãt:alii linoſtrophon:nõnulli philopeda:aut philocares:notius q̃ ut indicã
dũ ſit. Huius folia ſemẽq̧ cõtrita ꝓſunt cõtra ſerpẽtes:pectoꝝ & lateris dolores:tuſſim ueterẽ. Et iis q̃ ſan
guinẽ eiciunt:eximie:utile:ſcopis eius cũ panico aq̃ decoctis:ut aſperitas ſuccis mitigeť. Imponiť ſtrumis uel iter
cũ adipe. Sunt q̃ uiridis ſemen q̃tũ duobus digitis capiãt:cũ farris pugillo decoctũ addito exiguo olei & ſa/ plau/
lis ſorbere ieiunos ad tuſſim iubeãt. Alii nihil cõparant. In eadẽ cũ marrubii & fœniculi ſuccis ad ſextarios ſtres
ternos expſſis decoctiſq̧ ad ſextarios duos:tũ addito mellis ſextario rurſus decocto ad ſextarios duos:ſi co
cleariũ mẽſura in die ſorbeať in aquæ cyatho. Et uiriliũ uitiis tuſum cũ melle mire ꝓdeſt. Lichenas purgat
ex aceto. Ruptis cõuulſis:ſpaſmatũ neruis ſalutare. Potũ aluũ ſoluit cũ ſale & aceto. Itẽ mẽſtrua:& ſecũdas Vel ſpa
mulieꝝ. Arida farina cũ melle ad tuſſim ſicca:efficaciſſima ẽ. Itẽ ad cãcrenas & pterygia. Succus uero articu ticis.
lis:e naribus morbo regio:minuẽdæq̧ bili cũ melle ꝓdeſt. Itẽ cõtra uenena iter pauca potẽs. Ipſa herba ſto
machũ & excreatiões pectoris purgat. Cũ iride & melle urinã ciet. Cauẽda tñ exulceratæ ueſicæ & renũ ui/
tiis. Dř ſuccus claritatẽ oculoꝝ adiuuare. Caſtor marrubii duo genera tradit. Nigrũ & qđ magis ꝓbat:can
didũ. In ouũ inane:ſuccũ adiicit his:ĩpmq̧ ouũ ĩfundit melle æquis portionibus tepefactũ:uomicas rũpere
purgare:ꝗ ſanare ꝓmittẽs. Illitis ẽt uulneribus a cane factis tuſa cũ axungia ueteri. Serpillũ a ſerpẽdo putãt
dictũ. Qđ in ſylueſtri euenit:in petris maxime. Satiuũ nõ ſerpit:ſed ad palmi altitudinẽ increſcit. Pinguius
uoluntariũ:& cãdidioribus foliis & ramis:aduerſus ſerpẽtes efficax maxime cẽchrini:& ſcolopẽdras terre/
ſtres:ac marinas. Et ſcorpiones decoctis in uino ramis foliiſq̧. Fugat & odore cominus ſi urať. Et contra
marinoꝝ uenena ꝓcipue ualet. Capitis doloribus decoctũ in aceto illiniť tẽporibus:ac fronti cũ roſaceo. itẽ
phreneticis:lethargicis:cõtra tormina:& urinæ difficultatẽ:anginas:uomitiones:drachmis q̃ttuor datur.
Ex aqua bibiť & ad iocinerum dolores. Folia obolis quattuor dantur ad lyenem ex aceto. Ad cruentas ex/
creationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis. Siſymbrium ſylueſtre a quibuſdam thymbræum ap/
pellatum:pedali non amplius altitudine:quod in riguis naſcitur ſimile naſturtio eſt. Verunq̧ efficax aduer
ſus aculeata aĩalia:ut ſunt crabrones:& ſimilia. Qđ in ſicco ortũ adoratũ eſt:inſeriť coronis anguſtiore fo/
lio. Sedant utraq̧ capitis dolorẽ. item epiphoras:alii panẽ addunt. alii per ſe decoquũt in uino. Sanat & epi/
nyctidas:cutiſq̧ uitia in facie mulieꝝ intra quartũ diẽ noctibus ĩpoſitũ diebuſq̧ detractũ. Vomitiones:ſin

guſtus:tormina:ſtomachi diſſolutiones cohibet:ſiue in cibo ſumptū:ſiue ſucco potū. Nō edendū grauidis niſi mortuo cōceptu. Quippe & impoſitū eiicit. Mouet urinā cū uino potū. Silueſtre & calculos. Quos uigilare opus ſit excitat infuſum capiti cū aceto. Lini ſemen cū aliis quidē in uſu eſt. Et p ſe mulierū cutis uitia emēdat in facie. Oculoꝝ aciē ſucco adiuuat. Epiphoras cū thure & aq̄ aut cū myrrha. Cū uino ſedas porridas. Cū melle aut adipe: aut cæra ſtomachi ſolutiōes iſperſum polentæ mō. Anginas in aq̄ & oleo decoctū: & cū aniſo illitū. Torret ut aluū ſiſtat. Cœliacis & dyſentericis iponitur ex aceto. Ad iocineris dolores eſtur cū uua paſſa. Et ad phthiſin utiliſſime. Semine fiunt & eligmata. Muſculoꝝ: neruoꝝ: articuloꝝ: i ceruicū duricias. Cerebri mēbranas mitigat farina ſeminis: nitro aut ſale: aut cinere additis. Eadē cū fico item concoquit: ac maturat. Cū radice uero cucumeris ſilueſtris extrahit q̄cunq; corpori iherēt. Sic & fracta oſſa ſerpere ulcus in uino decocta phibet. Eruptiōes pituitæ cū melle emēdat. Vngues ſcabros cum pari mō naſturtii. & teſtiū uitia: & ramices cū reſina & murrha: & cācrenas ex aqua. Stomachi dolores cū fœnogræco ſextariis utriſq; decoctis in aq̄ mulſa. Inteſtinoꝝ & thoracis pnicioſa uitia clyſtere in oleo & melle. Blitum iners uidet: ac ſine ſapore: aut acrimonia ulla. Vnde cōuitiū fœminis apud Menādrū faciūt mariti. Sthomacho inutile. Vētrē adeo turbat: ut cholerā faciat aliq̄bus. Dr̄ tamē aduerſus ſcorpiones potū e uino pdeſſe: & clauis pedū illini. Itē lyenibus: & tēpoꝝ dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat.

De meu: & fœniculo: & hipponarathro uel myrſeneo: & canabi: & de ferula: & carduis. CA. XXIII.

MEu in italia nō niſi a medicis ſerit: & iis admodū paucis. Duo genera eius. Nobilius athamanticū uocāt tanq̄ ab athamāte iuentū: uel q̄m laudatiſſimū in athamante reperiat: foliis aniſo ſimile: & caule aliq̄do bipedali: radicibus multis: & obnigris: q̄buſdā altiſſimis. Minus ruſum q̄ illud alterū. Ciet urinā in aq̄ potū radice trita uel decocta. Inflatiōes ſtomachi mire diſcutit. Itē tormina & ueſicæ uitia: uuluarūq;. Articulis cū melle. infantibus cū apio illitū imo uētri urinas mouet. Fœniculū nobilitauere ſerpētes guſtatu (ut dixius) ſenectā exuendo: oculorūq; aciē ſucco eius reficiendo. Vnde itellectū eſt: hoſum quoq; caliginē pcipue eo releuari. Colligit hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur. inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc eſt. Laudatiſſimū tamē in hiberia e lachrymis fit: & ex ſemine recēti. Fit ēt e radicibus prima germinatiōe inciſis. Eſt & in hoc genere ſylueſtre: qđ alii hippomarathron: alii myrſeneū uocant: foliis maioribus: guſtu acriore: pcerius: brachiali craſſitudine: radice cādida. Naſcit i calidis: ſed ſaxoſis. Diocles & aliud hippomarathri genus tradit: lōgo & anguſto folio: ſemine coriandri. Medicine in ſatiuo ad ſcorpionū ictus & ſerpentiū: ſemine in uino poto. Succus & auribus inſtillat: uermiculoſq; in his necat. idipſum cōdimentis ppe oībus inſerit. Oxyporis ēt aptiſſime. Quin & cruſtis ſubdit panis. Semen ſtomachū diſſolutū aſtringit uel in febribus ſumptū. Nauſeam ex aq̄ tritū ſedat. Pulmonibus & iocineribus laudatiſſimū. Vētrē ſiſtit: cū modice ſumit. Vrinā excitat: & tormina mitigat toſtū. Lactiſq; defectū potū māmas replet. Radix cū ptiſana ſumpta renes purgat ſiue decocto ſucco: ſiue ſemine ſūpto. Prodeſt & hydropicis radix ex uino cocta. itē cōuulſis. Illinunt folia tumoribus ardētibus ex aceto. Calculos ueſicæ pellunt. Genituræ abundantiā quoquomō hauſtū facit. Venēdis amiciſſimū: ſiue ad fouēdū radice cū uino cocta: ſiue contrita in oleo illitū. Multi tumoribus & ſuggillatis cū cæra illinūt. & radice in ſucco uel cū melle contra canis morſum utit. & cōtra multipedā ex uino. Hippomarathrō ad oīa uehemētius. Calculos pcipue pellit. Prodeſt ueſicæ cū uino leui: & fœminaꝝ mēſtruis. efficacius in eo ſemē q̄ radix. Modus in utroq;. qđ duobus digitis trito addit in potionē. Petriclius: q ophiaca ſcripſit: & Mycon q rhizotomumena: aduerſus ſerpentes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sane & Nicāder nō in nouiſſimis poſuit. Canabis i ſyluis primū nata ē nigriore folio & aſperiore. Semē eius extinguere geniturā uiroꝝ dr̄. Succus ex eo uermiculos auriū & qđcūq; ītrauerit eiicit: ſed cū dolore capitis. Tātaq; uis ei eſt: ut aquæ īfuſa coagulare eā dicat. Et iō iumentoꝝ aluo ſuccurrit pota in aq̄. Radix cōtractos articulos emollit in aq̄ cocta. Itē podagras & ſimiles iperus. Ambuſtis cruda illinit: ſed ſæpius mutat: priuſq̄ areſcat. Ferula ſemē ſimile anetho hēt: q̄ ab imo caule diuidit. A cacumine fœmina putat. Caules edunt decocti. Cōmēdāturq; muria: ac melle. Stomacho utiles. Sin plures ſumpti: capitis dolores faciūt. Radix denarii pōdere i uini cyathis duobus bibitur aduerſus ſerpētes. Et

uel faciei ipſa radix iponit. Sic & torminibus medet. Ex oleo āt & aceto cōtra ſudores īmodicos: uel in febribus pficit. Succus ferulæ aluū ſiſtit fabæ magnitudie deuoratus. E uiridi ferula medulla utilis eſt & ad oīa eius uitia. Ad ſanguinē ſiſtendū decē grana ſeminis bibunt in uino trita uel medulla. Sūt q comitialibus morbis dādū putāt: luna q̄rta: ſexta: ſeptima: linguæ mēſura. Natura ferulaꝝ murenis īfeſtiſſima eſt. Tactæ ſiquidē ea moriunt. Caſtor radicis ſuccū & oculorū claritati cōferre multū putauit. & de carduoꝝ ſatu īter hortenſia dixius. Q̄ gapp & medicinā ex iis nō differamus. Sylueſtriū genera ſūt duo. Vnū fructicoſius a terra ſtatim. Alterū unicaule: craſſius. Vtriq; folia pauca: ſpinoſa: muricatis cacuminibus. Sed alter florē purpureū mittit īter medios aculeos celeriter caneſcētē: & abeuntē cū aura. Scolimon græci uocāt. Hic anteq̄ floreat cōtuſus atq; expſſus: illito ſucco alopecias replet. Radix cuiuſq; ex aq̄ decocta potatoribus ſiti facere: narrat ſtomachū corroborat. & uuluis (ſi credimus) ēt cōferre aliq̄d tradit: ut mares gignāt. Ita. n. cherias athenienſis ſcripſit: & Glaucias: q circa carduos diligētiſſimus uidet. Māducatus carduus odorē cōmēdat oris.

Confectio theraicæ compoſitio medicaminis Antiochi. CA. XXIIII.

SEd ante diſceſſum ab hortenſibus unā compoſitionē ex iis clariſſimā ſubtexemus aduerſus uenenata aīalia: inciſam lapide uerſibus in limine ædis Aeſculapii. Serpilli duū denarioꝝ pondus. Oppopanacis & milii tantūdē ſinguloꝝ. Trifolii pondus denarii. Anethi: & fœniculi ſeminis: & aniſi: & ammii: & apii: denariorū ſenū ex ſingulis generibus erui farinæ duodecim. Hæc tuſa cribrataq; uino q̄tum poſſit excellenti digerunt in paſtillos uictoriati pōdere. Ex iis ſinguli dant ex uini mixti cyathis ternis. Hac theriaca magnus rex Anthiochus aduerſus omnia uenena uſus traditur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXI.
PROOEMIVM.

De natura florum & coronamentorũ. De mira florum uarietate. CA. I.

IN HORTIS SERI & coronamenta iuſſit Cato inenarrabili florũ maxime ſubtilitate quãdo nulli pōt facilius eſſe loqui q̃ rerũ naturæ pingere: laſciuienti pſertim & ĩ magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti. Quippe reliq̃ uſus alimẽtiq; gratia genuit. Iδq; ſæcula annoſq; tribuit iis. Flores uero odoreſq; de die in diẽ gignit. Magna ut palã eſt admonitione hoĩum: q̃ ſpectatiſſime floreãt celerrime marceſcere. Sed ne pictura qdẽ ſufficiẽte imagini colorũ reddẽde mixturarũq; uarietati: ſiue alterni atq; multiplices iter ſe nectant: ſiue priuatis generũ funiculis ĩ orbẽ: ĩ obliquũ: ĩ ambitũ: qdã coronæ p coronas currunt.

De ſtrophiolo ſerto: & qui primum flores miſcere cœperint: & quando primum corolla inuenta: uel appellata & quare. CA. II.

TEnuioribus utebant̃ antiq: ſtrophia appellãtes: unde nata ſtrophiola. Quĩ & uocabulũ ipm tarde inde cõicatũ eſt: inter ſacra tãtũ & bellicos honores coronis ſuũ nomẽ uindicãtibus. Cũ uero a floribus fierẽt ſerta a ſerẽdo ſeruiæ appellabãt. Qđ apud græcos quoq; nõ adeo antiqtus placuit. Arborũ.n.ramis coronari ĩ ſacris certaminibus mos erat primũ. Poſtea uariari cœptũ mixtura uerſi colores. Floruq; iuicẽ odores coloreſq; accẽdere. Sycionii ex igenio Pauſiæ pictoris atq; glyceræ coronariæ dilectæ admodũ illi cũ opa eius pictura imitaret: & illa puocãs uariaret: eẽtq; certamẽ artis ac naturæ. Quales ẽt nũc extãt artificis illius tabellæ: atq; ĩ primis appellata ſtephanoplocos q̃ pĩxit ipſam. Idq; factũ ẽ poſt olympiadẽ cẽteſimã. Sic coronis e floribus receptis paulo mox ſubiere q̃ uocãt ægyptiæ. ac deĩde hybernæ cũ cũ terra flores negat: ramẽto e cornibus ticto. Paulatiq; & romæ ſubrepſit appellatio corollis iter initia pp gracilitatẽ noĩatis: mox & corollariis: poſtq̃ e lamina ærea tenui inaurata: aut inargẽtata dabantur.

Quis primũ coronã foliis aureis & argenteis dedit: & de honore coronarum apud antiquos: & de Scipionis honore: & de pactilibus coronis: & Cleopatræ reginæ facta. CA. III.

CRaſſus diues primus argento auroq; folia imitatus ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt quoq;
& lemniſci: quos adiici ipſarũ coronarum honos erat propter hetruſcas quibus iungi niſi aurei uel lani
non debebant. Puri diu fuere ii. Celare eos primus iſtituit. P. Claudius pulcher: brattheaſq; etiã ſci uel lẽ
phyliræ dedit. Semper tamen auctoritas uel ludicro quæſitarũ fuit. Namq; ad certamina in circum niſci
cum per ludos & ipſi deſcendebant: & ſeruos ſuos quoſq; mittebant. Inde illa. xii. tabularum lex. Qui coronam parit. ipſe pecuniamue eius. Virtutis ergo arguitur: quam ſerui equiue meruiſſent. Pecuniam partam lege dici nemo dubitauit. Quis ergo honos: ut ipſi mortuo: parentibuſq; eius dum intus poſitus eſſet foris ue ferretur: ſine fraude eſſet impoſita. Alias in uſu promiſcuo ne ludicræ quidem erant: ingenſq; & iis ſeueritas. L. Fuluius argentarius bello punico ſecundo cum corona roſacea interdiu e pergula ſua in forum prorexiſſe dictus: ex auctoritate ſenatus in carcerem adductus: non ante finem belli emiſſus eſt. P. Mutianus cum demptam Marſyæ coronam e floribus capiti ſuo impoſuiſſet: atq; ob id duci eum in uincula triumuiri iuſſiſſent: appellauit Tribu. pleb. nec interceſſere illi aliter q̃ athenis: ubi comeſſabũdi iuuenes ante meridiem conuentus ſapientium quoq; doctrinæ frequentebant. Apud nos exemplũ leticiæ huius non eſt aliud: q̃ filia Diui Auguſti: Cuius luxuria noctibus coronatum Marſiam litteræ illius deſcribunt. Florũ
quidem populus ro. honorem Scipioni tantum adhibuit. Suario cognominabatur: propter ſimilitudinẽ uel deie
Suarii cuiuſdam negociatoris. Ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus: dignuſq; africanorum fa munt
milia. Nec ei fuit in bonis funeris impenſa. Aſſes ergo contulit populus: ac funus elocauit: quaq; parte fere batur: flores e proſpectu omni ſparſit. Et iam tunc coronæ deorum honos erant. Et larium publicorum priuatorumq;: & ſepulchrorum & manium. Summaq; auctoritas pactili coronæ. Sutiles ſaliorum ſacris inuenimus & ſolemnes cœnis. Tranſiere deinde ad roſaria. Eoq; luxuria proceſſit: ut non eſſet gratia niſi mero folio. Subtilibus mox petitis ab india: aut ultra indos. Laudatiſſimum quidem habetur e nardi folio eas dari aut ueſte ſerica uerſicolores unguentis madidas. Hunc habet nouiſſime exitum luxuria fœminarum. Et apud græcos quidem de coronis priuatim ſcripſere Mneſteus atq; Callimachus medici: q̃ no
cerent capiti: quoniã & in hoc eſt aliq̃ ualitudinis portio. In potu atq; hylaritate præcipue odorũ ui ſurripi uel facti
ente fallaciter ſolertiam. Nãq; ſcelerata Cleopatra apparatu belli actiaci gratificationẽ ipſius reginæ Anto liter

nio timente:nec niſi prægustatos cibos ſumente:fertur ab ore eius luſiſſe extremis coronæ floribus uene-
no illitis. Ipſaq; capiti impoſita. Mox procedente hylaritate inuitauit Antonium ut coronas biberent. Quis
iſtas timeret inſidias? Ergo concerpta in ſcyphum incipienti haurire:oppoſita manu en ego ſum inquit il
la cara Antoni:quam tu noua prægustatium diligentia caues:adeo mihi ſi poſſim ſine te uiuere occaſio &
ratio adeſt. Inde inductum e cuſtodia bibere iuſſit:illico expirantem. De coronis extra ſupradictos ſcripſit
Theophraſtus apud græcos. Ex noſtris autem inſcripſere aliqui libros anthologicon. Fores uero perſecu-
tus eſt nemo:q̄ equidem inueniam. Nec nos nunc.ſ.coronas nectemus. Id.n.friuolum ē: Sed de floribus
quæ uidebuntur digna:memorabimus. Pauciſſima genera noſtri coronamentorum inter hortenſia noue
re:ac pene uiolas roſaſq; tantum.

De roſa in coronis:& de generibus eius:& ubi ſeratur. CA. IIII.

ROſa naſcitur ſpina uerius q̄ frutice:in rubo quoq; ꝓueniēs. Illic ēt iucūdi odoris ſ̄uis anguſti. Ger
minat oīs primo īcluſa generoſo cortice. Quo mox intumeſcente & ī uirides alabaſtros faſtiga-
to:paulatim rubeſcēs dehiſcit:ac ſeſe pādit in calicis medio ſui ſtantis cōplexa luteos apices. Vſus
eius in coronis ꝑpe nimius ē. Oleo macerat᷑.idq; iam a troianis tꝑibus Homero teſte. Præterea in
unguenta trāſit:ut diximus. Per ſe medicas artes præbet. Emplaſtris atq; colyriis imponit᷑ mordaci ſubtili
tate. Menſaꝝ ēt delitiis inungēdis:minime noxia. Contra genera eius noſtri fecere:celeberrima:ꝓneſtinam
& cāpanā. Addidere alii mileſiā:cuius ſit ardentiſſimus colos non excedētis duodena folia. Proximā ei tra-
chioīā:minus rubētē. Mox alabādicā uiliorē:albicantibus foliis. Vtiliſſimā uero pluribus uel minutiſſimā
ſpinoſam. Differūt.n.multitudine folioꝝ:aſperitate:leuore:colore:odore. Pauciſſima q̄na folia: ac deinde
numeroſiora. Cū ſit genus eius:quā centifoliā uocāt:q̄ eſt in cāpāia italiæ græciæ uero circa philippos. Sed
ibi nō ſuæ terræ ꝓuentu. Pangeus nāq; mōs in uicino fere eſt:numeroſis foliis ac paruis. Vnde accolæ trāſ-
ferentes cōſerūt. Ipſaq; plantatione ꝓficiūt. Nō aūt talis odoratiſſima eſt. Nec cui latiſſimū maximūq; foli-
um. Breuiterq; indicium eſt odoris:ſcabricia corticis. Cepio Tiberii Cæſaris principatu negauit centifoliā
in coronis addi:ꝓterq̄ extremos uelut ad cardines:nec odore nec ſpecie ꝓbabilē. Eſt & q̄ græca appellatur a
noſtris:a græcis lychnis:non niſi in humidis locis ꝓueniens:nec unq̄ excedens q̄nq; folia:uiolæ magnitudi
ne:odore nullo. Eſt & alia græcula appellata:cōuolutis folioꝝ paniculis:nec dehiſcēs niſi manu coacta:ſpq;
Vel moſeton naſcēti ſimilis:latiſſimis foliis. Alia ſūdit᷑ e caule maluaceo:folia oleacea habēs. Muſcetō uocāt. Atq; iter has
media magnitudine autūnalis:q̄ coroneolā appellāt oēs ſine odore:coroneola in rubo nata tot modis adul-
Vel moſcheūa terat᷑. Et alias uera quoq; plurimū ſolo ꝓualet. Cyrenis odoratiſſima eſt. Ideoq; ibi unguentum pulcherri-
mū. Carthagine hiſpaniæ hyeme quoq; tota præcox. Refert & cæli tēperies. Quibuſdā.n.ānis minus odo-
rata ꝓuenit. Præterea locis oībus ſiccis q̄ hūidis odoratior. Seri nec pinguibus uult:nec argilloſis locis: nec
riguis cōtēta ruribus. Proprieq; ruderatū agrū amat. Præcox cāpana. Sera mileſia. Nouiſſime tamē deſinit
preneſtina. Fodiunt᷑ altius q̄ fruges:leuius q̄ uites. Tardiſſime proueniūt ſemine:q̄d in ipſo cortice ſub ē ip
ſo flore opertū lanugine. Ob id potius caule conciſo inſerunt᷑:& ocellis radicis:ut harūdo. Vnū genus inſe-
ritur pallidæ ſpinoſæ:longiſſimis uirgis quinq; foliæ:quæ a græcula altera eſt. Omni autem reciſiōe atq;
uſtione ꝓficit. Tranſlatione quoq; ut uitis optime ociſſimeq; prouenit. Surculis quaternum digitorum
longitudine aut ampliore poſt uergiliarum occaſum ſata. Dein per fauonium tranſlata:pedalibus interual
lis:crebroq; circūfoſſa. Qui præcocem faciunt pedali circa radicem ſcrobe aqua calida infundunt: germina
re incipiente calice.

De lilio tria genera:& ratione inſerendi. CA. V.

LIlium roſæ nobilitate ꝓximū ē:& q̄dā cognatiōe unguenti oleiq;:q̄d lilion appellat᷑. Et īpoſitum
Vel liliinum ēt maxime roſas decet medio ꝓuentu eaꝝ incipiēs. Nec ullis floꝝ excelſitas maior. Interdum cu
bitoꝝ triū. Languido ſp collo:& non ſufficiente capitis oneri. Candor eius eximius: Foliis foris
ſtriatis:& ab anguſtis in latitudinē paulati ſeſe laxantibus effigie calathi. Reſupinis ꝑ ambitum la
bris. Tenuiq; filo & ſemine ſtātibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex:ut alius calicis: alius ſtaminis
differentia anguſta. In unguenti uero oleiq; uſu folia non ſpernunt᷑. Eſt flos nō diſſimilis illi in herba: quā
cōuoluolū uocāt:naſcēs ꝑ fruteta:nullo odore:nec croci intus:cādorē tātū referens:ac ueluti rudimentū na
turæ lilia facere condiſcentis. Alba lilia iiſdē oībus modis ſerunt᷑:q̄bus roſa. Et hoc amplius lachryma ſua:
ut hippoſelinū. Nihilq; eſt fœcundius. Vna radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos. Eſt & rubēs liliū
q̄d græci crinon uocant. Alii florem eius cynorhodō. Laudatiſſimū in anthiochia & laodicea ſyriæ: mox ī
phaſelide. Quartum locum optinet in italia naſcens. Sunt & purpurea lilia:aliquando gemino caule carno
ſiore tantum radice:maioriſq; bulbi:ſed unius. Narciſum uocāt huius alteꝝ genus flore cādido:calice pur-
pureo. Differentia a liliis eſt & hæc:q; narciſis folia ī radice ſunt ꝓbatiſſimis in lyciæ mōtibus. Tertio gene
ri cætera eadē. Calix herbaceus:oēs ſerotini. Poſt arcturū.n.florent:ac per æquinoctium autumnum. Inuē-
ta eſt in hiis & ratio inſerendi monſtrificis hominum ingenis. Colligunt᷑ nāq; mēſe iulio ſcapi areſcētes: li-
liaq; ſuſpendūt᷑ in fumo. Dein nudantibus ſe nodulis in fece nigri uini:uel græci menſe martio maceran-
tur:ut colorē accipiāt:atq; ita in ſcrobiculis ſerunt᷑ heminis fæcis circūfuſis. Sic fiunt purpurea lilia:mirūq;
ita tingi aliquid:ut naſcatur infectum.

De uiolis:& de calta:& bacchare:& combureto. CA. VI.

VIolis honos proximus. Earum plura genera. Purpureæ:luteæ:albæ:plantis omnes ut olus ſa-
Vel opacis tæ. Ex iis uero quæ ſponte apricis & acris locis proueniunt:purpureæ latiore folio ſtatim ab
radice carnoſa exeunt:ſolæque græco nomine a cæteris diſcernuntur:appellatæ ianut ab iis: ian
thina ueſtis. Sed ſatiuis maxima auctoritas luteis. Genera iis tuſculana:& quæ marina appellat᷑.

Folio aliquanto latiore:ſed minus odorato. In totum uero ſine odore:minutoq́ʒ folio calathiana munus
autumni:cæteræ ueris. Proxima ei calta eſt concolori amplitudine. Vincit numero folioꝝ marinam q̄nq́ʒ
folia non excedentẽ. eadẽ odore ſuperaẽ. Eſt.n.grauis calta. Nõ leuior ei quam ſcopã regiam appellãtq̃ fo
lia eius oleãt:non flores. Bacchar quoq́ʒ radicis tãtũ odoratæ eſt:a q̄buſdã nardũ ruſticũ appellatũ. Vnguẽta
ex ea radice fieri ſolita apud ãtiquos Ariſtophães priſcæ comœdiæ poeta teſtis ẽ. Vnde q̄dã errore ſalſo bar
baricã eam appellabãt. Odor ẽ ei cinamomo ꝓximus. Gracili ſolo nec hũido ꝓuenit. Simillimũ ei cõbretũ
appellaẽ folioꝝ exilitate uſq́ʒ ĩ fila extẽuata:& ꝓcerius q̄ bacchar. Nec hæc ſũt tãtũ:ſed eoꝝ quoq́ʒ error cor
rigẽdus eſt q̄ bacchar ruſticũ nardum appellauere. Eſt.n.alia herba ſic cognominata:quã græci aſarõ uocãt
cuius ſpẽm figurãq́ʒ diximus ĩ nardi generibus. Quinimo aſarõ ĩuenio uocitari:q̄m ĩ coronas nõ addatur.
Crocũ ſilueſtre optimũ ſerere in italia minime expedit:ad ſcrupula uſq́ʒ ſingula areis decoquentibus. Seri
tur radicis bulbo. Satiuũ latius maiuſq́ʒ & nitidius:ſed multo leuius degenerans. Sed nec ubiq́ʒ fœcundum
ẽt cyrenis:ubi ſꝑ flores laudatiſſimi. Prima nobilitas cilicio croco:& ibi corico mõte. Dein lycio mõte oli/
po. Mox cẽturipio ſiciliæ. Aliq̄ phlegræo ſecundum locũ dedere. Adulteraẽ nihil æque. Probatio ſinceri ĩ Vel ce/
poſita manu crepat ueluti fragile. Humidũ.n.qd̄ euenit adulteratione:ſedet. Altera ꝓbatio ſi manu ꝓlata dit
ad ora leniter faciem oculoſq́ʒ mordeat. & p ſe genus ſatiui blandiſſimũ uulgo:cũ ſit medio candidũ: dia/
leucon uocant. Contra cyrenaico uitiũ:qd̄ oĩ croco nigrius eſt:& celerrime marceſcit. Optimũ ubicũq́ʒ qd̄
pinguiſſimum & breuibus capillis. Peſſimum uero eſt:qd̄ ſitũ redolet. Mutianus auctor eſt in lycia anno
ſeptimo:aut octauo tranſferri in locũ ſubactũ:atq́ʒ ita degenerans renouari. Vſus eius in coronis nuſq̄. Her/
ba enim eſt folio anguſto pene in capillamẽti modũ. Sed uino mire cõgruit:ꝓcipue dulci tritũ ad theatra re
plenda. Floret uergiliaꝝ occaſu paucis diebus folioq́ʒ florem expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatur
umbra melius:ẽt hyberna. Carnoſa & illi radix:uiuacior q́ʒ q̄ cæteris. Gaudet calcari:& atteri pede:
pereun
doq́ʒ melius prouenit. Ideo iuxta ſemitas ac fontes lætiſſimum.

De floribus antiq̄s:& de odoramentoꝝ diuerſitate:ſaliunca:& polio. CA. VII.

TRoianis tꝑibus ei tã erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat:loton:crocõ:hyacĩthũ.
Oĩum aũt odoramẽtoꝝ atq́ʒ adeo herbaꝝ dr̄ia ẽ ĩ colore:& odore:& ſucco. Odorato ſapor raro
ulli nõ amarus. e cõtrario dulcia raro odorata. Itaq́ʒ & uina odoratiora muſtis. Silueſtria magis
oĩa ſatiuis. Quorũdã odor ſuauior e longinquo ꝓpius admotus hebetaẽ ut uiolæ. Roſa recens a
longinquo olet:ſicca ꝓpius. Oĩs aut uerno tꝑe acrior:& matutinis. Quicq̄d ad meridianas horas diei uer/
git:hebetaẽ. Nouella quoq́ʒ uetuſtis mĩus odorata. Acerrimus tamẽ odor oĩum æſtate media. Roſa & cro
cũ odoratiora cũ ſerenis diebus leguntẽ:& oĩa ĩ calidis magis q̄ in frigidis. In ægypto tamẽ minime odora/
ti flores q̄a nebuloſus & roſcidus aer eſt a nilo flumine. Quorũdã ſuauitati grauitas ineſt. Quædã cũ uirẽt
nõ olent ꝓp humorẽ nimiũ:ut buceros qd̄ eſt fœnogræcũ. Acutus odor nõ oĩum ſine ſucco ẽ:ut uiolæ: ro
ſæ:croco. Quæ uero ex acutis ſucco carent:eoꝝ oĩum odor grauis:ut in lilio utriuſq́ʒ generis. Ambrotonũ
& amaracus acres habẽt odores. Quorũdã flos tãtũ iucũdus:reliquæ ꝑtes ignauæ:ut uiolæ ac roſæ. Hortẽ
ſiũ odoratiſſima q̄ ſicca:ut ruta:mẽta:apiũ:& q̄ in ſiccis naſcunẽ. Quædã uetuſtate odoratiora: ut cotonea:
eadẽ decerpta q̄ in ſuis radicibus. Quædã nõ niſi defracta:aut ex attritu olẽt. Alia non niſi detracto cortice.
Quædã uero nõ niſi uſta:ſicut thura myrrhæq́ʒ. Fores triti oẽs amariores q̄ ĩ tacti. Aliq̄ arida diutius odo/
rẽ cõtinẽt:ut mellilotos. Quædã locũ ipm odoratiorẽ faciũt:ut iris.q̄n & arborẽ totã cuiuſcũq́ʒ radices atti
gunt. He ſparis noctu magis olet:inde noĩe inuento. Aĩalium nullũ odoratum: niſi de pantheris quicquã
dictũ eſt ſi credimus. Illa quoq́ʒ nõ omittẽda dr̄ia:odoramẽtoꝝ multa nihil ꝑtinere ad coronamẽta:ut irin
atq́ʒ ſaliũcã:q̄q̄ nobiliſſimi ſit odoris utraq́ʒ. Sed iris radice tãtũ cõmẽdaẽ:unguentis aut medicinæ naſcens.
Laudatiſſima in illyrico. Et ibi quoq́ʒ nõ maritimis:ſed in ſilueſtribus drilonis & narõe. Proxima in mace/
donia lõgiſſima hæc & cãdicãs. Et ex illis tertiũ locũ hẽt africana ampliſſima iter oẽs: guſtuq́ʒ amariſſima.
Illirica quoq́ʒ duoq́ʒ geneꝝ eſt rhaphanitis a ſimilitudine:q̄ & melior. Rhizothomos ſub rufa. Optimaq́ʒ
ſternutamẽta tactu mouet. Caulẽ habet cubitalẽ:& rectũ. Floret:diuerſi coloris ſpecie:ſicut arquus cæleſtis
unde & nomẽ. Nõ ĩprobaẽ & piſidica. Et foſſuri tribus ante mẽſibus mulſa aqua circũfuſa hoc ueluti placa
mẽto terræ blandiunẽ circũſcriptã mucrone gladioue triplici:& cũ legerint eã ꝓtinus ĩ cælũ attollũt. Na/
tura eſt feruens. Tractataq́ʒ puſtulas ambuſti mõ facit. Præcipiẽ ante oĩa:ut caſti legãt. Terredines nõ ſicca
mõ:uerum & in terra celerrime ſentit. Optimũ antea irinũ leucade & elide ferebaẽ. Iampridẽ.n. & ſeritur.
Nũc epãphilia. Sed cilicũ maxime laudaẽ:atq́ʒ ſeptẽtrionale. Saliunca folioſa q̄dem eſt:ſed breuis:& q̄ necti
non poſſit. Radici numeroſæ coheret. Herba uerius:q̄ flos:denſa ueluti manu preſſa: breuiterq́ʒ ceſpes ſui
generis. Panonia hanc gignit & norica:alpiũq́ʒ aprica urbiũ eporredia:tãtæ ſuauitatis:ut metallũ eẽ cœpe/
rit. Veſtibus iter poni eam gratiſſimum. Sic & apud græcos poliõ herbam inclytã Muſei & Heſiodi laudi
bus:ad omnia utilem prædicantium. Superq́ʒ cætera ad famã ẽt dignitatis. Prorſuſq́ʒ miram: ſi modo(ut
tradunt)folia eius mane candida:meridie purpurea:ſole occidente cærulea aſpiciuntur. Duo genera eius:
campeſtre maius. Silueſtre quod minus eſt. Quidam teuthrion uocant. Folia canis hominis ſimilia:a radi/
ce protinus:nunq̄ palmo altiora. Et de odoratis floribus ſatis dictum: in quibus unguenta uiciſſe natu/
ram gaudent.

De ueſtiũ æmulatiõe cũ floribus:& amarãto & chryſocome ſiue chryſiti. CA. VIII.

LVxuria ueſtibus quoq́ʒ ꝓuocauit eos flores:q̄ colore cõmẽdantur. Hos animaduerto tres eſſe pri
cipales. Vnum in croco qui in roſis micat. Gratius nihil traditur aſpectui & ĩ purpuras tyrias:di/ Vel ſa/
baphaſque ac laconicas. Alium amethyſton:qui uiolas & ipſe in purpureum quẽque Ianthi/ cynthi/
num appellauimus. Genera enim tractamus in ſpecies multas ſeſe ſpergentia. Tertius eſt qui num

proprie cōchylii intelligiť multis modis. Vnus in heliotropio:& in aliquo ex iis plerūq; ſaturatior. Alius
in maluacia d purpurā inclināſ. Alius in uiola ſerotina cōchylioꝝ uegetiſſima. Paria nunc cōponunť:& na/
tura atq; luxuria depugnante. Lutei uideo honorem antiqſſimū in nuptialibus flāmeis totū fœminis con
ceſſum. Et fortaſſis ideo non numerari inter principales hoc eſt cōes maribus ac fœminis:quoniam ſocie/
tas principatum dedit. Amarantho non dubie uincimur. Eſt autē ſpica purpurea uerius q̄ flos aliqs:& ipſe
ſine odore. Mirūq; in eo gaudere decerpi:& lætius renaſci. Prouenit auguſto mēſe. Durat ī autūnū. Alexā/
drino palma:q decerptus aſſeruať. Mirūq; poſtq̄ defecere cūcti flores:madefactus aqua reuiuiſcit:& hyber
nas coronas facit. Summa eius natura in noīe eſt appellato:qm̄ non marceſcit. In noīe eſt & cyani colos. Itē
holochryſi. Oēs āt hi flores non fuere in uſu Alexandri magni ætate:quoniā ꝓximi a morte eius auctores
ſiluere de illis:Quo manifeſtū eſt poſtea placuiſſe. A græcis tamen reperto quis dubitet? non aliter italia
uſurpante nomina illorum. At Hercules petilio ipſa nomē impoſuit autūnali circaq; uepres naſcenti. Et tā
tum colore commendatur qui eſt roſæ ſilueſtris. Folia parua quina. Mirumq; in eo flore inflecti cacumen
Vel bel/ li & non niſi retorto folia naſci:paruo calice:ac uerſicolori luteū ſemen includente. Alii & bellio paſtillicanti
bus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Pratenſes hi flores ac ſine uſu:& ideo plerīq; ſine nominibus
Quin & his ipſis alia alii uocabula imponunt. Chryſo come ſiue chryſitis non habet latinam appellatio/
nem. Palmi altitudine eſt:comantibus fulgore auri corimbis:radice nigra ex auſtero dulci:In petroſis opa
ciſque naſcens.

De honore coronaꝝ:& cyclamino:& meliloto:& trifolio tria genera eius. CA. IX.

ET fere peractis coloꝝ celeberrimus tranſeat rō ad eas coronas:quæ uarietate ſola placēt. Duo ea/
rum genera quando aliæ floræ conſtant:aliæ folio. Florē eſſe dixerim geniſtas. Nāq; & iis decer
pitur luteus. Item rhododendron. Itē zizipha:quæ & cappadocia uocatur. Iſq; odoratus ſimi/
liſq; oleaꝝ floribus. In uepribus naſciť cyclaminum:de quo plura alias. Flos eius coloſſinus ī co
ronas admittitur. Folia ſmilacis & hederæ coronamētis ſe dedere. Coronaq; eaꝝ optinēt principatum. De
quibus in fruticū loco abunde diximus. Sunt & alia genera noībus græcis indicanda:quia noſtris maiore
ex parte nomen dare iis defuit cura. Et pleraq; eoꝝ in exteris terris naſcunť:nobis tamē cōſectāda qm̄ de na
tura ſermo nō de italia ē. Ergo in coronamēta folia uenere melotron:ſpireon:triganon:cneorō:qd caſiam.
Higinus uocat. Et qd cunilaginē:cōiza:meliſophyllō:qd apiaſtrū. Melilothō:qd ſertulā cāpanā uocāt. Eſt
.n. in cāpania italiæ laudatiſſima:a græcis in ſunio:mox calcidica:& cretica ubicūq; uero aſperis & ſilueſtri
bus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas indicio eſt nomē ſertulæ:qd occupauit. Odor eius croco ui/
cinus eſt:& flos:ipſa cana. Placet maxīe foliis breuiſſimis atq; pinguiſſimis. Folio coronat & trifolium. Tria
eius genera. Minyantes uocant græci. Alii aſphaltiō maiore folio quo utunť coronarii. Alteꝝ acuto oxytri
phyllō. Tertiū ex oībꝰ miutiſſimū. Inter hæc neruoſi cauliculi qbuſdā:ut marathro:hippomarathro:myo
phono. Vtunť e ferulis:& corymbis:& hederæ flore purpureo. Eſt & ī alio genere eaꝝ ſilueſtribus roſis ſi
milis. Et ī iis quoq; colos tātū delectat. Odor āt abeſt. Et cneori duo genera nigri atq; cādidi. Hoc & odora
tum. Ramoſa ambo. Florent poſt æquinoctium autumni.

De origano:& thymo:& melle attico:& conyza:& Iouis flore:& heleno:& abrotono:& leucan/
themo. CA. X.

TOtidem & origano in coronamētis ſpēs. Alterius.n. nullum ſemē. id āt cui odor eſt:creticū uo/
cať. Totidē & thymi:candidū ac nigricāſ. Floret āt circa ſolſtitia:cū & apes decerpunt.& augur iū
mellis eſt. Prouētū.n.ſpirāt apiarii large floreſcēte eo. Lædiť ībribus amittitq; florem. Semē thy
mi nō pōt deprehēdi:cū origani perq̄ minutū nō tamē fallat. Sed quid intereſt id occultaſſe natu
Vel iter legitur. rā? In flore ipſo intelligiť:ſatoq; eo naſciť. Quid nō tētauere hoīes? Mellis attici in toto orbe ſumma laus
exiſtimať. Ergo trāſlatū ē ex attica thymū:& uix flore (uti docemus) ſatū. Sed alia rō naturæ obſtitit:nō du
rāte attico thymo:niſi in afflatu maris ferať. Erat qdē hæc opinio antiqua in oī thymo. Ideoq; non naſci ī
arcadia. Tūc oleā non putabāt gigni:niſi intra trecenta ſtadia a mari. Thymis quidem nunc etiam lapideos
cāpos in prouincia narbonēſi refertos ſcimos. Hoc pene ſolo redditu e lōginqs regiōibus pecudū milibus
cōuenientibus:ut thymo ueſcantur. Et conizæ duo genera in coronamentis:mas & fœmina. Differentia in
folio. Tenuius fœminæ & cōſtrictius anguſtiuſq;. Imbricatū maris & ramoſius. Flos quoq; magis ſplēdet
eius. Serotinus utriq; poſt arctuꝝ. Mas odore grauior. Fœmina acrior. Et iō cōtra beſtiaꝝ morſus aptior.
Folia fœminæ mellis odorē habēt. Maſculæ radix a qbuſdā libanotis appellať:de qua diximus. Et tātū fo/
lio coronāt Iouis flos:amaracus:hermerocalles abrotonū:helenū:ſiſymbriū:ſerpillū. Oīa ſurculoſa roſæ
mō. Colore tantūmō placet Ionis flos. Odor abeſt:ſicut & illi q græce phlox uocať.& ramis āt & folio odo
rata ſunt:excepta ſerpillo. Helenū e lachrymis Helenæ dr̄ natū. Et iō in helena īſula laudatiſſimū. Eſt autē
frutex humi ſe ſpergens dodrantalibus ramulis. folio ſimili ſerpillo. Abrontonum iucundi odoris eſt &
grauis. Floret æſtate. Flos aurei coloris. Vacuum ſponte ꝓuenit. Cacumine ſuo ſe ꝓpagat. Seriť aūt ſemine
melius q̄ radice aut ſurculo. Semīe quoq; nō ſine negocio plātaria trāſferūť. Sic & adonium. Vtrumq; æſta
te. Alſioſa.n. admodū ſunt:& ſole nimio læduť. Sed ubi cōualuere:ritu uitis fruticant. Abrotono ſimile
odore leucantemum eſt:flore albo folioſum.

De amaraco:uel ſanſuco:& nyctegreto:& meliloto:& uiola alba:& codiamino:& de ſilueſtribus bulbis:
& heliochryſo:& lychne:& de herbis citra mare. CA. XI.

AMaracū Diocles medicus:& ſicula gens appellauere:quod ægyptus & ſyria ſanſucum. Seritur
utro genere & ſemine:& ramo:uiuacius ꝑdictis & odore melius. Copioſum amaraco æque quā
abrotono ſemē. Sed abrotono radix una:& alte deſcendens:cæteris in ſummo terræ leuiter hæ/

rens. Reliquorum ſatio autumno fere incipiente: necnon & uere quibuſdam locis quæ umbra gaudent: &
aqua aut fimo. Nyctegreton inter pauca miratus eſt Democritus: coloris ignei: folus ſpinæ: nec a terra ſe at
tollentẽ: p̄cipuãq; in gedroſia narrat. Eruit̃ poſt æqnoctiũ uernũ radicitus. Siccaturq; ad lunã. xxx. diebus:
ita lucens noctibus. Magos parthorũq; reges uti hac herba ad uota ſuſcipiẽda. Eãdẽ uocari chenamychon:
quoniã anſeres a primo cõſpectu eius expaueſcãt. Ab aliis nyctalopa: quoniã e lõginquo noctibus fulgeat.
Melilotos ubiq; naſcit̃. Laudatiſſima tamẽ in attica. Vbicũq; uero recẽs: nec cãdicans: & croco q̃ ſimillima.
Quãq̃ in italia odoratior & cãdida. Floꝝ prima uer nunciãtiũ uiola alba. Tepidioribus uero locis etiã hye/
me emicat. Poſtea q̃ appellat̃ purpurea. Proxime flãmea: quæ flox uocat̃: Silueſtris duntaxat. Codiaminon
bis anno: uere & autũno. Aeſtates hyemeſq; fugit. Seriores ſupradictis aliquãdo narciſus: & liliũ trans ma/
ria. Et in italia qdẽ (ut diximus) per roſam. Nã in græcia tardius etiãnum anemõe. Eſt aũt hæc ſilueſtrium
bulboꝝ flos: aliaq; q̃ quæ dicet̃ in medicinis. Sequit̃ oenanthe: melanion. Ex ſilueſtribus heliochryſos. De
inde alteꝝ genus anemões: quæ limonia uocat̃. Poſt hãc gladiolus comitatus hyacinthis. Nouiſſima roſa.
Eadẽ prima deficit: excepta ſatiua: Cæteꝝ hyacinthus maxime durat: & uiola alba: & oenãthe. Sed hæc ita
ſi deuulſa crebro prohibeat̃ in ſeminibus. Naſcitur locis tepidis. Odor idẽ qui germinãtibus uuis: Atq; in/
de nomẽ. Hyacinthum comitat̃ fabula duplex: luctum p̄ferens eius: quẽ Apollo dilexerat: aut ex Aiacis cru
ore editi: ita diſcurrẽtibus uenis ut græcaꝝ litteraꝝ figura ea legat̃ iſcripta. Heliochryſos florẽ habet auro
ſimilẽ: folium tenue: cauliculum quoq; gracilẽ: ſed duꝝ. Hoc coronare ſe magi ſi & unguẽta ſuꝝ mãtur ex
auro: qd̃ apyron uocãt: ad gratiã quoq; & uitæ gloriã p̃tinere arbitrãtur. & uerni qdẽ flores hi ſunt. Succe/
dunt illis æſtiui lychnis: & Iouis flos & alteꝝ genus lilii. Itẽ tiphyõ & amaracus: quẽ phrygium cognomi/
nãt: ſed maxime ſpectabilis pothos. Duo genera huius. Vnum cui flos hyacinthi eſt. Alteꝝ cãdidius qui fe/
re naſcitur in tumulis: quoniã in ſortius durat. Et iris æſtate florens. Abeunt & hi marceſcuntq;. Alii rur/
ſus ſubeunt autũno. Tertiũ genus lilii: & crocus: & oriſin in utroq; genere: unũ hebes: alteꝝ odoratum: pri
mis oĩa ĩbribus emicãtia. Coronarii qdem & ſpinæ flore utunt̃. Quippe cum ſpinæ albæ cauliculi inter ob
lectamẽta gulæ quoq; cõdiantur. Hic eſt trãs maria ordo floꝝ. In italia uiolis ſuccedit roſa. Huic interuenit
lilium. Roſam cyanus excipit. Cyanum amarãthus. Nã uinca peruinca ſemper uiret in modum lineæ foliis
geniculatim circũdata. Topiaria herba inopiã tamẽ floꝝ aliquãdo ſupplet. Hæcq; a græcis chamædaphne
uocat̃. Vita lõgiſſima uiolæ albæ trimatu. Ab eo t̃pe degenerat. Roſa & qnquẽniũ p̃fert nõ reciſa nec adu/
ſta. Illo.n. modo iuueneſcit. Diximus & terrã referre plurimũ. Nã in ægypto ſine odore hæc oĩa. Tãtumq;
myrtis odor præcipuus. Alicubi etiã binis mẽſibus antecedit germinatio oĩum. Roſaria a fauonio foſſa opor
tet opponi: iterumq; ſolſtitio. Et id agẽdum. ut intra id tempus purgata: & pura ſint.

De cura apum: pabulo: & morbis earum: & remediis. CA. XII.

VErum hortis coronamẽtiſq; maxime aluearia: & apes cõueniunt: res præcipui quæſtus: cõpẽdii/
q; cum fauit. Haꝝ ergo cauſa oportet ſerere thymum: apiaſtrum: roſam: uiolas: liliũ: cytiſum: fa ul fauet
bam: eruilium: cunilam: papauer: conizam: caſiã: melilotum: meliſſophyllum: cerinthen. Eſt aũt
cerinthe folio candido: incuruo cubitalis: capite cõcauo: melli ſuccum habẽte. Hoꝝ floꝝ auidiſ/
ſimæ ſunt: atq; etiã ſinapis: qd̃ miremur cum oliuæ florem ab iis non attingi cõſtet: Ideoq; hanc arborem
p̃cul eſſe melius ſit: cum aliquas q̃ proxime ſeri cõueniat: quæ & euolantium examina inuitẽt nec longius
abire patiant̃. Cornũ quoq; arborẽ caueri oportet. Nã flore eius deguſtato aluo cõcita moriunt̃. Remediũ
ſorbã cõtuſam e melle p̄bere iis uel urinã hoĩum: uel boum: aut grana punici mali amineo uino cõſperſa. Et
geniſtas circunferi aluearíis gratiſſimum. Mirum eſt: dignumq; memoratu de alimentis quod cõperi. Ho/
ſtilia uicus alluitur pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia: noctibuſq;
ad quina millia paſſuum contrario amne naues ſubeunt. Egreſſæ luce apes: paſtæq; ad naues quottidie re/
meant: mutantes locum donec pondere ipſo preſſis nauibus plena aluearia intelliganturr: reuectiſq; eximũ
tur mella. Et in hiſpania mulis prouehunt.

De uenenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis iſani. CA. XIII.

TAntumq; pabulum refert: ut mella quoq; uenenata fiant. Heracliæ in põto qbuſdã annis perni/
cioſiſſima exiſtunt: ab iiſdẽ apibus facta. Nec dixere auctores e qbus floribus ea fierẽt. Nos tamẽ
trademus quæ cõperimus. Herba eſt alba: exitio qdẽ iumẽtoꝝ: ſed præcipue capraꝝ: appellata
ægolethron. Huius flore cõcipiunt noxium uirus aquoſo uere marceſcẽte. Ita fit ut nõ oĩbus an
nis ſentiat̃ hoc malum. Venenati ſigna ſunt q; oĩno nõ denſatur: q; color magis rutilus & odor alienus: ſter
nutamenta p̃tinus mouens: qd̃ põderoſius innoxio. Qui edere: abiiciunt ſe humi refrigerationẽ quæren
tes. Nam & ſudore diffluunt. Remedia ſunt multa: quæ ſuis locis dicemus. Sed quoniã ſtatim repræſenta/
ri aliqua in tantis inſidiis oportet: mulſum uetus e melle optimo & ruta: ſalſamẽta etiã ſi reiiciãtur ſumpta
crebro. Certũq; eſt id malum per excremẽta ad canes ẽt p̃uenire: ſimiliterq; torqueri eos. Mulſum tamẽ ex
eo ĩueteratũ innocuum eẽ cõſtat. Et fœminaꝝ cutẽ nullo melius emẽdari cum coſto: ſuggillata cum aloe.
Aliud genus in eodẽ ponti ſitu qd̃ gentes ex anno mellis: ab iſania: quã gignit: mænomenõ uocant. Id exiſti
matur cõtrahi flore rhododẽdri: quo ſcatẽt ſiluæ. Genſq; ea cum cærã in tributa romãis præſtet: mel quo/
niã exitiale eſt nõ uendit. Et in perſide: & in mauritania cæſarienſi getulia: cõtermina maſyllis: uenenati fa/
ui gignuntur. Quidamq; a parte: quo nihil eſſe falacius poteſt: niſi q; liuore deprehendũtur. Quid ſibi uo/
luiſſe naturam iis arbitremur inſidiis? ut ab iiſdem apibus: nec omnibus annis fierent: aut non totis fauis?
Parum enim erat genuiſſe rem in qua uenenum faciliime daretur. etiam ne hoc ipſa in melle tot animali/
bus dedit? Quid ſibi uoluit? niſi ut cautiorem minuſq; auidum faceret hominem. Non enim ipſi melli ſed
apibus tam cuſpides dederat: & quidem uenenatas. Remedium aduerſus has utiq; non differendo. Ergo

maluæ ſucco aut foliorum hederæ perungi ſalutare eſt. Vel percuſſos eas bibere. Mirum tamen eſt uenena
portantes ore fingenteſqꝫ ipſas non mori. Niſi ꝙ illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiã api/
bus. Sicut contra ſerpentes pſyllis: marſiſqꝫ inter homines.

De melle: quod muſcæ non attingunt: & aluearíis: & cura eorum ſi famẽ ſentiunt apes: & quomodo cæ/
ra fiat. CA. XIIII.

ALiud in creta miraculum mellis. Mons eſt carina nouẽ millia paſſuũ ambitu. Intra qđ ſpatium
muſcæ nõ reperiunť. Natumqꝫ ibi mel nuſquã attingũt. Hoc experimẽto ſingulare medicamẽ/
tis eligiť. Aluearia orientẽ æquinoctialẽ ſpectare cõuenit: aquilonẽ euitent. Nec fauoniũ minus.
Aluearia optía cortice. Secunda ferula. Tertia uimine. Multi ea & ſpeculari lapide fecere: ut ope/
rantes intus ſpectarẽt. Circũlini aluearia fimo bubulo utiliſſimũ. Operculũ: a tergo eſſe ambulatoriũ: ut ꝓ/
peratus intus ſit ꝓſper. Si magnus ſit uterus aluearíis ꝓuentus aũt ſterilis: ne operãdi deſperatiõe curã abiĩ
ciant: id paulatim reduci portet fallente operis incremẽto. Aluearia hyeme ſtramẽto operiri crebro ſuffiri:
maxime fimo bubulo. Cognatũ hoc iis: & innaſcẽtes beſtiolas necat: araneos: papiliões: teredines: apeſqꝫ ip/
ſas excitat. Et araneoꝝ qdẽ exitium facilius eſt. Papilionũ maior peſtis. Tolliť uero cum matureſcit malua
noctu iterlunio cælo ſereno accẽſis lucernis ante alueos: In eã flãmã ſeſe ingerũt. Si cibus deeſſe ſentiať api
bus: uuas paſſas: ſiccas ue ficos: tuſaſqꝫ ad fores eaꝝ poſuiſſe cõueniet. Itẽ lanas tractas madẽtes paſſo: aut de
fruto: aut aqua mulſa. Gallinaꝝ etiã crudas carnes. Quibuſdã etiã æſtatibus iidẽ cibi ꝓſtãdi: cũ ſiccitas cõti/
nua floꝝ alimẽta negat. Alueoꝝ: cum mel eximiť: illini oportet exitus meliſophyllo aut geniſta tritis: aut
medios alba uite ꝑcingere: ne apes diffugiãt. Vaſa mellaria: aut fauos lauari aqua ꝑcipiunt. Hac decocta fieri
ſaluberrimũ acetum. Cæra fit ex expſſis fauis: ſed ante purificatis aqua: ac triduo in tenebris ſiccatis: quarto
die liquatis igni in nouo fictili aqua fauos tegente: tunc ſporta collatis. Rurſus in eadẽ olla coquitur cæra
cum eadẽ aqua: excipiturqꝫ alia frigida: uaſis melle circumlitis. Optima quæ punica uocať. Proxima ꝗ maxi
me fulua odoriſqꝫ mellei pura: Natiõe autẽ põtica. Quã cõſtare eqdẽ miror iter uenenata mella. Deinde cre
tica. Plurimũ enim ex ꝓpoli habet de qua diximus in natura apum. Poſt has corſica: quoniã ex buxo fit &
habere aliquãtã uim medicaminis putať. Punica fit hoc modo. Vẽtilať ſub diuo ſæpius cæra fulua. De ide
feruet ĩ aqua marina ex alto petita addito nitro. Inde ligulis eligũt florẽ. i. cãdidiſſima quæqꝫ: trãſfundũtqꝫ
in uas: qđ exiguũ marinæ habeat frigidæ. Et rurſus marina decoquunt ſeparatim: dehĩc uas ipſum refrige
rãt. Et cũ hæc ter fecere: iuncea crate ſub diuo ſiccãt ſole: lunaqꝫ Hoc. n. cãdorẽ facit: ſi ſic ſiccať. Et ne liqfa/
ciant ꝓtegũt tenui lintheo. Cãdidiſſima uero fit poſt inſolationẽ etiãnum recocta. Punica medicinis utiliſſi
ma. Nigreſſit cæra addito chartaꝝ cinere. Sicut anchuſa admixta rubet. Varioſqꝫ in colores pigmẽtis trahi
tur ad reddendas ſimilitudines: & in numeros mortaliũ uſus: parietumqꝫ etiã & armoꝝ tutelã. Cætera de
melle apibuſqꝫ in natura earum dicta ſunt. Et ortorum quidẽ omnis fere ratio peracta eſt.

De herbis ſponte naſcentibus & aculeatis. CA. XV.

SEquunť herbæ ſpõte naſcẽtes: qbus pleræqꝫ gentiũ utunť in cibis. Maxieqꝫ ægyptus frugũ ferti
liſſima. Sed ut ſola iis carere poſſit: tãta eſt ciboꝝ ex herbis abundãtia. In italia pauciſſimas noui
mus: fraga: thamũ: ruſcũ: batin marinã: batin hortẽſianã: ꝗ aliq aſparagũ gallicum uocãt. Præter
has paſtinacã pratẽſem: lupũ ſalictariũ: eaqꝫ uerius oblectamẽta ꝗ cibos. In ægypto nobiliſſima ẽ
colocaſia: ꝗ cyamõ uocãt aliq. Hãc a nilo metũt: caule cũ coctus eſt harẽoſo in mãdẽdo. Thyrſo aũt ꝗ iter fo
lia emicat: ſpectabilis foliis latiſſimis ẽt ſi arbores cõparenť: ad ſimilitudinẽ eoꝝ: ꝗ ꝑſonata in noſtris amni
bus uocamus. Adeoqꝫ nili ſui dotibus gaudẽt: ut ĩplexis collocaſſiæ foliis in uariã ſpẽm uaſoꝝ potare gra/
tiſſimũ habeãt. Seriť iam hæc in italia & in ægypto. Proxima auctoritas cicorio eſt: quã dixius intubũ erra/
ticũ. Naſciť poſt uergilias: Floret ꝑticulatĩ. Radix ei lẽta: ꝗ reẽt ad uicula utunť illa. Anthaliũ haud lõgius a
flumĩe naſciť meſpili magnitudĩe & rotũditate: ſine nucleo: ſine cortice: folio cyperi. Mãdũt igni patũ. Mã
dũt & oetũ cui pauca ſolia miniaqꝫ ueꝝ radix magna. Arachidna qdẽ & aracos cũ habeãt radices ramoſas ac
multiplĩces: nec foliũ nec herbã ullã: aut qcq̃ aliđ ſupra terrã habẽt. Reliq̃ uulgariũ ĩ cibo apud eos herbaꝝ
noſa: cõdrila: hypocheris: & caucalis: ãthriſcũ: ſcãdix: come ab aliis tragopogõ foliis croco ſimillimis: ꝑthe
niũ: ſtrychnũ: corcorꝰ. Et æqnoctio naſcẽtes aphacei acios: ꝗ epipetrõ uocãt: ꝗ nũq̃ floret. At ecõtrario apha
ce ſubinde marceſcẽte flore emittit aliũ tota hyeme totoqꝫ uere uſqꝫ in æſtatẽ. Multas ꝑterea ignobiles ha/
bẽt. Sed maxĩe celebrãt enicõ italiæ ignotã: ipſis aũt oleo nõ cibo gratã. Hoc faciũt ex ſemĩe eius. Differẽtia
prima ſilueſtris & ſatiuæ. Silueſtriũ duæ ſpẽs. Vna mitior ẽ ſimili caule tamẽ rigido. Itaqꝫ & colũ antiqui
utebať. Exilis: quã qdã atractylida uocãt. Semẽ eius cãdidũ: & grãde: amaꝝ. Altera irſutior toroſiore caule
& ꝗ pene humi ſerpat: minuto ſemine. Aculeataꝝ hæc eſt generis: quoniã diſtinguẽda ſũt & genera. Ergo
ꝗdã herbaꝝ ſpinoſa ſunt: ꝗdã ſine ſpinis. Spinoſarũ multæ ſpẽs. In totũ ſpina ẽ aſparagus ſcorpio: nullum
enim foliũ habet. Quædã ſpinoſa foliata: ut carduus: eryngiõ: glycyrrhizon: & urtica. Iis. n. oĩbus foliis ĩeſt
aculeata mordacitas. Aliqua & ſecũdũ ſpinã habẽt foliũ: ut tribulus: & ononis. Quædã in folio habẽt: & in
caule ut phleos: qđ aliqui ſtoeben appellauere. Hippophyes ſpinis geniculatũ. Tributa ꝓprietas qđ & fru
ctum ſpinoſum habet. Ex oĩbus iis generibus urtica maxĩe noſciť: acetabulis in flore purpureã lanuginem
fundẽtibus ſæpe altior binis cubitis. Plures eius differẽtiæ. Silueſtris quã fœminã uocãt: mitior. Et in ſilue
ſtri ꝗ diciť cania acrior. Caule quoqꝫ mordaci fimbriatis foliis. Quæ uero etiã odorẽ fundit: herculanea uo
cať. Semẽ oĩbus copioſum: nigrũ. Mirũ ſine ullis ſpinaꝝ aculeis lanuginẽ ipſam eẽ noxiã: & tactu tãtũ leuĩ
pruritũ: puſtulaſqꝫ cõfeſtim aduſto ſimiles exiſtere. Notũ eſt & remediũ olei. Sed mordacitas nõ protinus
cũ ipſa herba gigniť: nec niſi ſolibus roborata. Incipiẽs qdẽ ipſa naſci uere nõ ĩgrato: multis etiã religioſo in
cibo eſt: ad pellendos totius anni morbos. Silueſtrium quoqꝫ radix oẽm carnẽ teneriorẽ facit ſimul cocta.

Vel polyrrhizon

Quæ innoxia eſt morſu carens:aononium uocatur.De ſcorpione dicemus inter medicas. Vel lamium

De carduo:& helxine:& tribulo:& anchuſa. CA. XVI.

CArduus & folio & caule ſpinoſas lanugines habet.Itē acorna leucacāthos:chalceos:Cnidos:polyacāthos:onopygos:helxine:ſcolimos.Chamæleon in foliis nō hēt aculeos.Eſt & illa differentia q̄ q̄dā in iis multicaulia ramoſaq́ꝫ ſūtut carduus.Vno aūt caule nec ramoſum cnidos.Quædā cacumīe tātū ſpinoſa ſunt:ut eringiū.Quædā æſtate florēt:ut tetralix & halxine.Scolimus quoq́ꝫ floret ſero & diu.Acorna colore tātū rufo diſtinguiſ:& pinguiore ſucco.Idē erat atractylis quoq́ꝫ:niſi cādidior eēt:&niſi ſanguineū ſuccū funderet.Qua de cauſa phonos uocaſ a q̄buſdā:odore ēt grauis:ſero matureſcēte ſemine:nec ante autūnū:q̄q̄ id de oībus ſpinoſis dici poſſit.Veꝝ oīa hæc & ſemine & radice naſci poſſunt.Scolimos carduoꝝ generis ab iis diſtatq́ꝫ radix eius ueſcēda eſt decocta.Miꝝ q̄ ſine interuallo tota æſtate aliđ floret ī eo genere:aliud cōcipit:aliud pturit.Aculei areſcēte folio deſinūt pūgere Helxine rara uiſu ē:neq́ꝫ in oībus terris eſt:a radice folioſa:ex ſatiua ueluti malū extuberat.Cōtacta ſuaue olet.Huius uertex ſūmus lachrymā cōtinet iucūdi ſaporis acāthicen maſticē appellatā.Et cactos quoq́ꝫ in ſicilia tantū naſciſ ſuæ ꝓprietatis & ipſa.Cuius in terra ſerpūt caules e radice emiſſi lato folio & ſpinoſo:cauleſq́ꝫ uocāt cactos.Nec faſtidiūt in cibis iueteratos quoq́ꝫ.Vnū caulē rectū habēt:quē uocāt pternica:eiuſdē ſuauitatis ſed uetuſtatis īpatientē.Semē ei lanuginis:quē pappō uocāt:quo detracto ex cortice:teneritas ſimilis cerebro palmæ eſt:uocāt aſcaliā.Tribulus nō niſi in paluſtribus naſciſ.Dira res alibi.Iuxta nilū & ſtrymonem amnes excipiſ ī cibis.Inclinatus ī uadū:folio ad effigiē ulmi pediculo lōgo.At ī reliquo orbe gňa duo uni Ciceculæ folia alteri aculeata.Hic & ſerius floret.Magiſq́ꝫ ſepta obſidet uillaꝝ.Semē ei rotūdius nigꝝ in ſiliq̄.Alteri harenaceū.Spinoſoꝝ etiānū aliq̄d genus onōis.In ramis.n.ſpinas hēt appoſito folio rutæ ſimili:toto caule foliatū in modū corōæ:ſegeſ a frugibus:aratro inimicū:uiuaxq́ꝫ ꝓcipue.Aculeataꝝ caules aliq̄rū p terrā ſerpūt:ut eius q̄ coronopō uocāt.Et ex diuerſo ſtans anchuſa īficiendo ligno cæriſq́ꝫ radice apta. Vel herinaceū

Eſt aūt mitior iis anthemis:& phylāthes:anemōe:& aphace:caule foliato eſt:& crepis & lotos.Differētia foliorꝫ & hic q̄ & in arboribus:breuitate pediculi:ac lōgitudine:anguſtiis ipſis folioꝝ:amplitudīe:angulis:īciſuris:odore:flore.Diuturnior hic q̄buſdā p ptes florētibus ut in ocimo:Holiotropio:aphace:onochite.

Differentia herbarum per folia:& quæ herbæ toto anno floreant:& haſtula regia:& piſtana & de gladiolo. CA. XVII.

MVltis īter hæc æterna folia:ſicut q̄buſdā arboꝝ.In primiſq́ꝫ heliotropio:adiāto.Aliud rurſus ſpicatæ gēus:ex quo eſt Cynops:alopecuros:ſtelephuros:q̄ q̄dā ortyga uocāt.Alii plātaginē.de q̄ īfra dicemus īter medicas.thryallis ex iis.Alopecuros ſpicā habet mollē & lanuginē dēſam:non diſſimilē uulpiū caudis:unde ei nomen.Proxima eſt ei & ſelepyros:niſi q̄ illa pticulatim floret. Vel conops

Cicorion & ſimilia circa terrā folia habēt germināres ab radice poſt uergilias.Perditō:quā & æoliæ gentes & ægyptii edūt nomē dedit auis id maxīe eruēs.Craſſas plurimaſq́ꝫ habet radices.Itē ornithogale caule tenero:cādido:ſemipedali radice bulboſa:molli tribus:aut quattuor agnatis.Coquiſ in pulte.Miꝝ lotō herbā:& ægylopa nō niſi poſt annū e ſemine ſuo naſci.Mira & anthemidis natura:q̄ a ſūmo florere incipit:cū cæteræ oēs q̄ particulatim florēt:ab imā ſui parte īcipiāt.Notabile & in lappa:quæ adhæreſcit:quoniā ī ipſa flos naſciſ:nō euidens:ſed ītus occultus:& ītra ſe germinat:uelut aīalia quæ in ſe pariūt.Itē circa opuntē opuntia eſt herba etiā hoī dulcis.Mirūq́ꝫ e folio eius radicē fieri ac ſic eā naſci.Laſſine unū foliū habet:ſed ita īplicatū:ut plura uideanſ.Chondrylla amara eſt:& acri in radice ſucco.Amara & aphace:& q̄ picris nominaſ:& ipſa toto anno florens:nomē ei amaritudo īpoſuit.Notabilis & ſcyllæ:crociq́ꝫ natura:quæ cū oēs herbæ foliū primū emittāt:moxq́ꝫ in caulē rotundenſ:in iis caulis prior ītelligiſ q̄ foliū.Et in croco q̄dem flos īpelliſ caule.In ſcylla uero caulis exit:deinde flos ex eo emergit.Eadēq́ꝫ ter floret(ut diximus)tria tempora ſationū oſtēdēs.Bulboꝝ generi q̄dā adnumerāt:& cypiri hoc eſt gladioli radicē.Dulcis ea eſt:& quæ decocta:panē etiā gratiorē faciat:pōderoſiorēq́ꝫ ſimul ſubacta.Similis eſt & quæ theſion uocaſ:guſtu aſpera.Cæteræ eiuſdē generi folio differūt.Aſphodelus:oblōgū & anguſtū habet.Scylla latū & tractabile.Gladiolus ſimile noī.Aſphodelus māditur & ſemine toſto:& bulbo.Sed hoc in cinere toſto:dein ſale & oleo addito.Præterea tuſo cū ficis ꝓcipua uoluptate:ut uideſ Heſiodo.Tradiſ & ante portas uillaꝝ ſatū remedio eſſe cōtra ueneficoꝝ noxā.Aſphodeli mētionē & Homerus fecit.Radix eius napis modicis ſimilis eſt.Neq́ꝫ alia numeroſior:octoginta ſimul aceruatis ſæpe bulbis.Theophraſtus & fere græci:princepſq́ꝫ Pythagoras caulē eius cubitalē:& ſæpe duum cubitoꝝ:foliis porri ſilueſtris:anthericon uocauere.Radicē uero id eſt bulbos aſphodelon:noſtri illud albucū uocāt:& aſphodelū haſtulā regiā.Ea eſt & caulis amicioſi.Eius duo genera faciūt.Albuco eſt ſcapus cubitalis:& amplius:purus:leuis.De quo mago ꝓcipit exitu mēſis Marcii:& initio aprilis:cū floruerit:nōdū ſemine eius ītumeſcēte demetēdū:findēdoſq́ꝫ ſcapos:& quarto die in ſolē ꝓferēdos.Ita ſiccatis māipulos faciēdos.Itē piſtanā dicit a græcis uocari:quā īter uluas ſagittā appellamus.Hanc ab idibus maii uſq́ꝫ ad finem octobris mēſis decorticari:atq́ꝫ leui ſole ſiccari iubet.Idē & gladiolum alterum:quem cypiron uocant:& ipſum paluſtrem iulio menſe ſecari iubet ad radicem:tertioque die in ſole ſiccari:donec candidus fiat.Quotidie autē ante ſolem occidentem in tectum referri:quoniā paluſtribus defectis nocturni rores noceant. Vel laſſione Vel apte

De iunco gňa ſex:& de cypero:& de medicamētis eaꝝ & de cypiro:& odorato iunco. CA. XVIII.

SImilia præcipit de iunco quē mariſcon appellāt:ad texendas tegetes:& ipſum iunio mēſe eximi ante Iulium mediū præcipiens.Cætera deſiccādo eadē quæ de ulua ſuo loco diximus.Alterum genus iuncorū facit:quod marinū & a græcis oxyſchoenon uocari iuenio.Tria genera eius acu cifſtetilis:quem marē oxyn græci uocāt:reliqua fœminini ferentis ſemē nigrū:quē melācranin

uocant.Craſſior hic & fruticoſior.Magiſq; etiãnum tertius qui uocaẽ holoſchoenos.Ex iis melancrantis ſi/
ne aliis generibus naſciẽ.Oxys ãt & holoſchoenos eodẽ ceſpite.Vtiliſſimus ad uitilia holoſchenos:qa mol/
lis & carnoſus eſt.Fert fructũ uuaꝶ cohærẽtiũ modo.Naſciẽ ãt is quẽ marẽ appellamus ex ſemetipſo:cacu
mine in terrã defixo.Melãcranis ãt ſuo ſemine.Alioquin oĩum radices oĩbus annis intermoriunẽ. Vſus ad
naſſas marinas:uitiliũ nexus:elegãtium lucernaꝶ lumina p̃cipua medullæ amplitudĩe.Iuxta maritimas al
pes tanta ut inciſo uẽtre ĩpleant pene unciaꝶ latitudinẽ. In ægypto uero cribroꝶ lõgitudinẽ nõ alias utilio
rẽ.Quidã etiãnum unũ genus faciunt iunci triãguli:cyperõ uocãt.Multi.n.nõ diſcernunt a cypiro uicini/
tate nois.Nos diſtinguemus utrunq;.Cypirus eſt gladiolus (ut diximus) radice bulboſa:laudatiſſimus in I
ſulis creta:dein naxo:& poſtea phœnice.Cretico cãdor odorq; uicius nardo:naxio:acrior:phœnicio exiguũ
ſpirãs:nullus ægyptio.Nã & ibi naſciẽ.Diſcutit duritias corpoꝶ.Iam.n.remedia dicemus:quoniã & florũ
odorũq; generi eſt magnus uſus in medicina.Quod ad cypiron attinet:Apollodoꝶ qdẽ ſequimur:q nega/
bat bibẽdũ:q̃q̃ pfeſſus efficaciſſimum eſſe aduerſus calculoſos.Eo fœtas fœminas qdẽ abortus facere non
dubitat.Mirumq; tradit barbaros ſuffitũ huius herbæ excipiẽtes ore lyenes cõſumere.Et nõ egredi domi
bus niſi ab hoc ſuffitu.Vegetiores.n.firmioreſq; ſic etiã fieri.Intertriginum & alaꝶ uitiis perfrictiõibuſq;
cum oleo illitũ nõ dubie mederi.Cyperos iuncus eſt qualiter diximus anguloſus:iuxta terrã cãdidus:cacu
mine niger:pinguiſq;.Folia ima porraceis:exiliora in cacumine minuta : inter quæ eſt ſemẽ . Radix oliuæ
nigræ ſimilis:quã cum oblõga eſt:cyperida uocãt magni in medicina uſus.Laus cypero prima ammõiaco:
ſecũda rhodio:tertia thracio:nouiſſima ægyptio:quæ & cõfundit ĩtellectũ:quoniã & cypiros ibi naſcitur.
Sed cyperos duriſſima uixq; ſpirans.Cæteris odor eſt ipſam nardũ imitãs.Eſt & p ſe indica herba: quæ cy
peris uocaẽ:gingiberis effigie:cõmãducata croci uim reddit.Cypero uis in medicina pſilothri.Illiniẽ pte/
rygiis:ulceribuſq; genitaliũ:& quæ in humore ſunt oſibus:ſicut oris ulceribus.Radix aduerſus ſerpẽtium
ictus:& ſcorpionũ pſertim remedio eſt.Vuluas aperit pota.Largiori tãta uis:expellit eas:urinã ciet:& calcu
loſ:ob id utiliſſima hydropicis.Illiniẽ & ulceribus quæ ſerpunt:ſed iis præcipua quæ in ſtomacho ſunt ex
uino uel aceto illita.Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias:tuſſi medetur. Semẽ toſtũ & in
aqua potum ſiſtit aluum:& fœminaꝶ mẽſes:capitiſq; dolores facit . At qui uocaẽ holoſchœnos eius quæ
pxima ſunt radicis cõmanducanẽ aduerſus araneoꝶ morſus.Inuenio etiãnum unũ iunci genus:qd̃ tropi/
Vel eu/ cen uocãt.Huius ſemine ſomnũ allici.Sed modum ſeruãdum:ne ſopor fiat.Ob id & odorati iunci medici
tipicem næ dicenẽ:quoniã & in ſyria cœle(ut ſuo loco retulimus)naſciẽ.Laudatiſſimus ex nabathea iuncus cogno
mine theucitis.Proximus babylonius.Peſſimus ex africa ac ſine odore.Eſt autẽ rotundus uinoſæ morda/
citatis ad linguã.Sincerus in cõfricãdo odorẽ roſæ emittit rubẽtibus fragmẽtis.Diſcutit inflationes.Ob id
ſtomacho utilis:bilemq; & ſanguinẽ reiiciẽtibus.Singultus ſedat.Ructus mouet.Vrinã ciet. Veſicæ mede
tur. Ad muliebres uſus decoquitur.Opiſthotonicis cum reſina arida ĩpõitur . Excalfactoria & roſa uteros
aſtringit:refrigerat.Vſus eius diuidiẽ in folia & flores.Capita folioꝶ parteſq; candidæ ungues uocanẽ . In
flore autẽ aliud eſt ſemẽ.aliud capillus in capite:aliud cortex:aliud calix.Folium ſiccaẽ:aut tribus modis ex
primitur.Per ſe:cum ungues nõ detrahunẽ:ibi.n.humoris plurimũ.Aut cum detractis unguibus reliqua
pars aut oleo:aut uino maceraẽ in ſole uaſis uitreis.Quidã & ſalẽ admiſcẽt:& anchuſam nõnulli : aut aſpa/
lathum:aut iuncũ odoratum:quia talis maxime pdeſt uuluæ ac dyſentericis.Exprimunẽ eadẽ folia detra/
ctis unguibus trita per lintheum ſpiſſum in æreum uas:leuiq; igni ſuccus coquitur : donec fiat craſſitudo
mellis:ad hoc eligi oportet odoratiſſima quæq; folia.

Ex roſa medicinæ:& de lilio:& de narciſo:& ex uiola:& de baccare:& cõbreto:& aſaro. CA. XIX.

Inum qũo fieret ex roſa diximus ĩter genera uini: Vſus ſucci ad aures:oris ulcera:gingiuas:tonſil/
V'utõẽ laſ:gargariſſatus. Stomachũ:uuluas:ſedis uitia:capitis dolores. In febre per ſe uel cũ aceto ſomno
Vel ari/ nauſeas.Folia uruntur in callíblepharꝶ.E ſiccis fœmina aſpergunẽ. Epiphoras quoq; aridis leni/
dis unt. Flos ſomnũ facit.Inhibet fluctiões mulieꝶ maxie albas in poſca potus . Et ſanguinis excrea/
tiones. Stomachi quoq; dolores quãtum in uini cyathis tribus.Semẽ iis optimũ crocinũ:nec anniculo ue/
tuſtius:& in umbra ſiccatur.Nigrũ inutile.Dẽtium dolori illinitur.Vrinã ciet.Stomacho im põiẽ . Itẽ igni
ſacro nõ ueteri.Naribus ſubditũ caput purgat.Capita pota uentrẽ & ſanguinẽ ſiſtunt.Vngues roſæ epipho
ris ſalubres ſunt.Vlcera enim oculoꝶ roſa ſordeſcũt:præterq̃ in initiis epiphoræ:ita ut arida cum pane im
ponaẽ.Folia qdem uitiis ſtomachi:roſionibus:& uitiis uentris:& inteſtinoꝶ : & præcordiis utiliſſima uel
illita. Cibo quoq; lapati modo cõdiuntur.Cauendus quoq; in iis ſitus celeriter ĩſidens.Et aridis & expreſ/
ſis aliquis uſus.Diapaſmata inde fiunt ad ſudores coercendos:ita ut a balneis inareſcant corpora:dein frigi
da abluantur.Silueſtris cum adipe urſino alopecias mirifice emendat.Lilii radices multis modis florẽ ſuũ
nobilitauere.Cõtra ſerpẽtium ictus ex uino potæ:& cõtra fungorum uenena.Propter clauos pedum in ui
no decoquuntur:triduoq; non ſoluunẽ.Cum adipe aut oleo decoctæ pilos quoq; aduſtis reddunt. E mul
ſo potæ inutilem ſanguinem cum aluo trahunt.Lyeniq; & ruptis uulſis proſunt.Et menſtrui fœminaꝶ in
uino decoctæ.Impoſitæq; cum melle neruis præciſis medẽtur.Contra lychenas & lepras:& furfures in fa/
cie emendant.Erugant corpora.Folia in aceto cocta uulneribus imponunẽ.Epiphoris teſtium i melle : cũ
hyoſcyamo & farina tritici.Semẽ illiniẽ igni ſacro.Flos & folia ulcerũ uetuſtati.Succus qui flore expreſſus
eſt:ab aliis mel uocatur:ab aliis ſyrium ad emolliendas uuluas:ſudoreſq; faciendos:& ſuppuratiões coquẽ
das.Narciſi duo genera in uſu medici recipiunt.Vnum purpureo flore:& alterum herbaceum. Hunc ſto/
macho inutilem:& ideo uomitorium:aluos quoq; ſoluentẽ:neruis inimicum:caput grauãtem.Et a narce
Vel eri/ narciſum dictum:non a fabuloſo puero.Vtriuſq; radix mulſei ſaporis eſt. Ambuſtis prodeſt cum exiguo
nea melle.Sic & uulneribus:& luxatis.Panis uero cum melle & auenæ farina . Sic & infixa corpori extrahit in

polenta tritus:oleoq̃ cõtuſus. Medeẽ & lapide percuſſis. Purgat uulnera ꝓmixtus farinæ. Nigras uitiligi/
nes emaculat. Ex hoc flore fit narciſinũ oleũ ad emolliẽdas duricias. Calfaciẽda q̃ alſerint. Auribus ẽ utiliſſi
mus:ſed capitis dolores facit. Violæ ſilueſtres ſunt & ſatiuæ. Purpureæ refrigerãt. Cõtra iflãmatiões illinũ
tur ſtomacho ardẽti. Imponunẽ & capiti in frõte. Oculoꝝ priuatim epiphoris:& ſede ꝓcidẽte: uulua ue/
Et cõtra ſuppuratiões. Crapulã:& grauedines capitis ipoſitis coronis:olfactuue diſcutiũt. Anginas ex aqua
potæ. Id qd̃ purpureũ eſt ex iis comitialibus medeẽ:maxiẽ pueris in aq̃ potũ. Semẽ uiolæ ſcorpionibus ad/
uerſaẽ. Cõtra flos albæ ſuppurata aperit. Ipſa diſcutit. Ex alba aũt & lutea extenuãt mẽſtrua. Vrinam ciunt.
Minor uis eſt recẽtibus. Ideoq̃ aridis poſt annũ utẽdũ. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus mẽſes trahit.
Radices eius cũ aceto illitæ ſedãt lyenẽ. Itẽ podagrã. Oculoꝝ iflatiões cũ myrrha & croco. Folia cum melle
purgãt capitis ulcera. Cũ cæra rimas ſedis. Et q̃ in hũidis ſunt. Ex acero uero collectiões ſanãt. Baccar ĩ me Vel me
dicinæ uſu eſt. Aliqui ex noſtris ꝑpenſam uocãt. Auxiliaẽ cõtra ſerpẽtes. Capitis dolores:feruoreſq̃. Item ro
epiphoras. Mãmis tumẽtibus a partu & ægylopiis. Incipiẽtibuſq̃ ignibus ſacris. Odor ſomnũ gignit. Ra/
dicẽ decoctã bibere ſpaſticis:euerſis:cõuulſis:ſuſpirioſis:ſalutare eſt. In tuſſi uetere radices eius tres:q̃ttuor
ue decoquunẽ ad tertias partes. Hæcq̃ potio mulieres ex abortu purgat. Lateꝝ cõpũctiões tollit:& ueſicæ
calculos. Tondiẽ cũ diapaſmate. Veſtibus odoris gratia inſeritur. Cõbretum qd̃ ſimile ei diximus tritũ cũ
axungia:uulnera mire ſanat. Aſarum iocineꝝ uitiis ſalutare eſſe traditur:uncia ſumptum in hemina mulſi
mixti. Aluum purgat hellebori modo. Hidropicis prodeſt:& præcordiis:uuluiſq̃:ac morbo regio. In mu
ſtum ſi addatur:facit uinum urinis ciendis. Effodiẽ cũ folia emittit. Siccaẽ in umbra. Sitũ celerrime ſentit.

De nardo gallico:& de croco medicinæ:& croco magmate:& iride:& ſaliunca:& holochryſo:& chryſo
come:& meliloto. CA. XX.

ET quoniam qdam ut diximus nardum ruſticum noĩauere radicẽ baccaris:cõtexemus & gallici
nardi remedia in hunc locũ dilata:cũ diſputaremus de peregrinis arboribus. Ergo aduerſus ſer/
pẽtes duabus drachmis in uino ſuccurrit. Inflatiõibus coli:uel ex aqua uel ex uino. Item iocine/
ris:& renum ſuffuſiſq̃ felle. Et hydropicis per ſe uel cum abſinthio. Siſtit purgatiões mulierũ.
Impetus uero eius:quã phun eodẽ loco appellauius. Radix datur potui trita:uel decocta ad ſtrangulatiões
uel pectoris dolores:uel laterum. Menſes quoq̃ ciẽ. Bibiẽ cum uino. Crocum cum melle nõ ſoluiẽ:nullo/
que dulci. Facillime autẽ uino:aut aqua. Vtiliſſimũ in medicina. Adſeruaẽ cornea pyxide. Diſcutit inflãma
tiones oẽs qdem. Sed oculoꝝ maxime ex ouo illitus. Vuluarũ quoq̃ ſtrangulatus. Stomachi exulceratiões
pectoris:& renum:iocineꝝ pulmonum:ueſicarumq̃ peculiariter. Inflãmationi eaꝝ uehemẽter utile. Item
thuſſi & pleureticis. Tollit & prurirus. Vrinã ciẽ. Qui crocum prius biberint crapulam nõ ſentient. Ebrie/
tati eo reſtitunt. Coronæ quoq̃ ex eo mulcẽt ebrietatẽ. Sõnum facit. Caput leniter mouet. Venerẽ ſtimu/
lat. Flos eius igni ſacro illinitur cum creta cimolia. Ipſum plurimis medicaminibus miſcetur. Collyrio uni
nomẽ dedit. Ex eo quoq̃ expreſſo unguẽto crocino:qd̃ crocomagma appellãt. Habet ſuas utilitates cõtra
ſuffuſiones oculorum. Vrinas magis excalfacit q̃ crocum ipſum. Optimũ qd̃ guſtatũ ſaliuã denteſq̃ inficit.
Iris ruffa melior q̃ candida:infantibus eam circũligari. ſalutare eſt. Dentiẽtibus præcipua eſt:& tuſſientibus
tinearumue uitio laborãtibus inſtillari. Cæteri effectus eius nõ multum a melle differunt. Vlcera purgat:
capitis præcipue. Suppuratiões ueteres. Aluum ſoluit duabus drachmis cũ melle. Thuſſim:tormina:infla/
tiones:pota: Lienes ex aceto. Cõtra ſerpẽtium:& araneoꝝ morſus:ex poſca ualet. Contra ſcorpiones duarũ
drachmarum põdere:in pane:uel aqua ſumitur. Cõtra canum morſus ex oleo iponitur. Et cõtra perfrictio
nes. Sic & neruorum doloribus. Lumbis uero & coxendicibus cum reſina illiniẽ. Vis ei concalfactoria. Na/
ribus ſubdita ſternutamẽta mouet:caputq̃ purgat. Dolori capitis coroneis malis:aut ſtruteis illiniẽ. Cra/
pulas quoq̃ orthopnoeas diſcutit. Vomitiões ciẽ:duobus obolis ſumpta. Oſſa fracta extrahit impoſita cũ
melle. Ad paronychias farina eius utuntur. Cum uino ad clauos:uel uerrucas. Triduoq̃ non ſoluitur. Hali
tus oris cõmanducata abolet:alarumq̃ uitia. Succo duricias oẽs emollit. Sõnum conciliat. Sed genituram
conſumit. Sedis rimas & cõdylomata. Omniaq̃ in corpore excreſcentia ſanat. Sunt qui ſilueſtrem irin uo/
cent. Strumas hæc uel panos uel inguina diſcutit. Præcipitur ut ſiniſtra manu lecta ad hos uſus ſeruetẽ:colli
genteſq̃ dicant cuius hominis utiq̃ cauſa eximant. Scelus herbarioꝝ aperietur in hac mẽtiõe:partem eius
ſeruantium:& quarundã aliarum herbarum ſicuti plantaginis ſubſtituẽtium ſi parum mercedis tuliſſe ſe/
ſe arbitrantur. Rurſuſq̃ ut plus operis acquirant:partem eam quã ſeruauere eodem loco infodiũt. Credo
ut uitia quæ ſanauerint:faciant rebellare. Saliuncæ radix in uino decocta ſiſtit uomitiões. Corroborat ſto
machum. Polio Muſeus:& Heſiodus perungi iubent dignationes gratia. Gloriæq̃ auidos polium tracta/
re:colere. Polium contra ſerpentes ſubſternitur uel portatur. Medici in uino decoquunt recens uel aridum
illinuntq̃ uel ſpleneticis propinant ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis incipientibus in uino de/
coctum. Vulneribus quoq̃ ſic illinunt. Secundas mulierum partuſq̃ emertuos repellit. Item dolores cor/
poris. Veſicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magis alia herba conuenit medicamento:quod alexiphar/
macon uocant. Stomacho tamen inutile eſſe. Caputq̃ eo impleri:& abortum fieri poto. Aliqui negant. Ad
religionem addunt:ubi inuentum ſit:protinus ad alligandum contra oculorum ſuffuſiones. Cauẽdumq̃
ne terram attingat. Hi & folia eius thymo ſimilia tradunt:niſi q̃ molliora ſunt:& lanatiore canicie. Cum
ruta ſilueſtri & ſi teratur ex aqua cæleſti aſpidas mitigare dicitur. At non ſecus atq̃ cianus aſtringit: & coi/
bet uulnera:prohibetq̃ ſerpere. Holochryſos medetur ſtranguriæ in uino pota:& oculorum epiphoris il/
lita. Cum fæce uero uini cremata in polenta:lychenas emendat. Chryſocomes radix calfacit & ſtringit. Da
tur potui ad iocinerum uitia. Item pulmonum. Vuluæ dolores in aqua mulſa decocta. Ciet menſtrua. Et
ſi cruda detur: hydropicorum aquam ſiſtit. Melliſſophyllos:ſiue melitena ſi perungantur aluearia non fu/

gient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Copia iſtius examina facillime continentur. Item præſentiſſimum eſt contra ictus earum ueſparumq;: & araneorum. Item ſcorpionum. Item cõtra uuluarum ſtrangulatiões: addito nitro. Cõtra tormia e uino. Folia eius ſtrumis illinunt: & ſedis uitiis cũ ſale decocta. Succus fœminas purgat: & inflatiões diſcutit: & ulcera ſanat. Articularios morbos ſedat. Caniſq; morſus. Prodeſt dyſentericis ueteribus: & cœliacis: & orthopnoicis: lyeniſbus: ulceribus thoracis. Caligines oculorũ ſucco cũ melle inungi eximiũ habet. Melilotos quoq; oculis medet cum lacte: aut cum lini ſemine. Maxillarũ quoque dolores lenit. Ex capitis cũ roſaceo. Item aurium e paſſo. Quæq; in mãibus intumeſcunt uel erumpũt. Stomachi dolores in uino decocta: uel cruda tritaq;. Idem effectus eſt ad uuluas. Teſtes uero: & ſedem prociduam: quæq; ibi ſunt uitia: recens ex aqua decocta: uel ex paſſo. Adiecto roſaceo illinuntur ad carcinomata. Deferueſcit in uino dulci. Peculiariter & contra meliceridas efficax.

De trifolio: & thymo: & hemorocalle: & de helenio: & abrotono. CA. XXI.

TRifolium ſcio credi præualere cõtra ſerpentium ictus: & ſcorpiõum: ex uino: aut poſca ſeminis granis uiginti potis. Vel foliis: & tota herba decocta. Serpenteſq; nunq̃ in trifolio aſpici. Præterea celebratis auctoribus cõtra oia uenena pro antidoto: ſufficere. xxv. grana eius: qd miniãthes ex eo appellauimus tradi. Multa alia præterea in remediis eius aſcribi. Sed me cõtra ſnias eorũ grauiſſimi uiri auctoritas mouet. Sophocles. n. poeta uenenatũ id dicit. Simus quoq; medicus decocti aut cõtriti ſuccum infuſum corpori eaſdẽ uredines facere quaſi percuſſis a ſerpente. Ergo nõ aliter utendũ eo q̃ cõtra uenena cenſuerunt. Fortaſſis enim & iis uenenis inter ſe cõtraria ſit natura: ſicut multis aliis. Itẽ anſ maduerto ſemen eius cuius minima ſint folia utile eſſe ad cuſtodiendã mulierum cutis gratiã in facie illitum. Thymũ colligi oportet in flore: & in umbra ſiccari. Duo aũt ſunt genera eius. Cãdidum: radice lignoſa: in collibus naſcens: quod & præfert: Alterũ nigrius floriſq; nigri. Vtraq; oculorũ claritati multũ conferre exiſtimant. Et in cibo: & medicamentis. Item diutinæ tuſſi eligmate faciles excreatiões facere cum aceto & ſale. Sanguinẽ cõcreſcere nõ patitur e melle. Longas faucium diſtillatiões extra illita cum ſinapi extenuare. Item ſtomachi & uentris uitia. Modice tamen utendum eſt: quoniã excalfaciunt: quãuis ſiſtunt aluum: quæ ſi exulcerata ſit denarii põdus in ſextariũ aceti: & mellis addi oportet. Item ſi lateralis dolor ſit: aut inter ſcapulas: aut in thorace. Præcordiis medẽtur ex aceto cũ melle. Quæ potio datur & in alienatiõe mentis: ac melancholicis. Datur & comitialibus: quos correptos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodeſt & orthopnoicis: & anhelationi. Mulierumq; menſibus retardatis. Vel ſi emortui ſint in utero partus decoctum in aqua ad tertias. Viris uero cõtra inflatiões cum melle & aceto. Et ſi uẽter turgeat. Teſteſue aut ueſicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impoſitum. Itẽ cũ aceto callum & uerucas. Coxẽdicibus imponit cũ uino articularibus morbis. Et luxatis tritum: ac lanæ inſperſum ex oleo: ambuſtis cũ adipe ſuillo: dant & potionẽ articularibus morbis trium obolorũ põdere in tribus cyathis aceti & mellis. Et in faſtidio tritũ cũ ſale. Hemorocalles pallidũ e uiridi & molle foliũ hẽt: radicẽ odoratã: atq; bulboſam. Quæ cũ melle ĩpoſita uentri aquã pellit: & ſanguinẽ etiã inutilẽ. Folia epiphoris oculorũ: mãmarũq; poſt partũ doloribus illinunt. Helenũ ab Helenæ lachrymis dixius natũ. Fauere credit formæ: Cutẽ mulierũ in facie reliquoq; corpe nutrire ĩcorruptã. Præterea putãt uſu eius q̃dã datã gratiã ſiſtue nerẽq; cõciliari. Attribuũt & hylaritatis effectũ eidẽ potæ in uino: eũq; quẽ habuerit. Nepẽthes illud ꝑdicatũ ab Homero: q; ea triſtitia oĩs aboleat. Eſt aũt ſucci ꝑdulcis: Prodeſt orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Eſt aũt cãdidus itus & dulcis. Bibit & cõtra ſerpẽtiũ ictus ex uino. Mures quoq; cõtrita dicit necare. Abrotanũ duorũ tradit generũ: Cãpeſtre ac mõtanũ. Hoc fœminã: illud marẽ itelligi uolumus. Amaritudo abſinthii in utroq;. Siculũ laudatiſſimũ: dein gallaticũ. Vſus eſt & foliis. Sed maior ſemine ad calfaciẽdũ. Ideo neruis utile: tuſſi: orthopnoicis: cõuulſis: ruptis: lumbis: urinæ anguſtiis. Dat bibẽdũ mãualibus faſciculis decoctis ad tertias ptes. Ex iis q̃ternis cyathis bibit. Dat & ſemẽ ruſum in aq̃ drachmæ pondere. Prodeſt & uuluæ. Cõcoq̃t panos cũ farina hordeacea: & oculorũ inflãmatiõibus illinit cotoneo malo cõcocto. Serpẽtes fugat. Cõtra ictus eorũ bibit cũ uino: illiniturq;. Efficaciſſimũ cõtra ea quorũ ueneno tremores: & frigus accidũt: ut ſcorpionũ: & phalãgiorũ: & cõtra uenẽa alia pota. Prodeſt & quoquomõ algẽtibus: & ad extrahẽda ea q̃ ĩhærẽt corporibus. Pellit & iteraneorũ mala. Ramo eius ſi ſubiiciat puluio uenerẽ ſtimulari aiunt. Efficaciſſimamq; eſſe herbam contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeatur.

Ex leucanthemo: & ſanſuco medicinæ. CA. XXII.

LEucanthemum ſuſpirioſis medetur: duabus partibus aceti permixtũ. Sanſucum ſiue amaracũ in cypro laudatiſſimũ: & odoratiſſimum. Scorpiõibus aduerſatur ex aceto & ſale illitum. Mẽſtruis quoq; multum confert impoſitũ. Minor eſt eidem poto uis. Cohibet & oculorum epiphoras cũ polenta. Succus decocti tormina diſcutit: & urinis & hydropicis utile. Mouet & narium ſternutamenta. Fit ex eo oleum quod ſanſucinum uocatur: aut amaracinum: ad excalfaciendos emolliendoſq; neruos: & uuluas calfacit. Et folia ſuggilatis cum melle: & luxatis cum cæra profunt.

De anemona medicinæ. CA. XXIII.

Vel enemion ANemonas coronarias tantũ diximus. Nunc reddemus & medicas. Sũt qui pherinið uocẽt. Duo eius genera. Silueſtris prima. Altera ĩ cultis naſcẽs. Vtraq; ſabuloſis. Huiuſq; plures ſpecies. Aut enim phœniceũ florẽ habet: quæ & copioſiſſima eſt: aut purpureũ: aut lacteum. Harũ trium folia apio ſimilia. Nec temere ſemipedalẽ altitudinẽ excedũt: cacumine aſparagi. Flos nunquam ſe aperit: niſi uento ſpirante: unde & nomen accepit. Silueſtri amplitudo maior latioribuſq; foliis: flore phœniceo. Hãc errore ducti argemonẽ putãt multi. Alii rurſus papauer: quod rhyan appellauimus. Sed diſtinctio magna: q; utraq; hæc poſtea floret. Nec aut ſuccũ illarũ anemonæ reddunt: aut calices habent: nec niſi

aſparagi cacumē. Proſunt anemonæ capitis doloribus: & inflammatiōibus: uuluis mulierū lacti quoq;. Et menſtrua cient cū priſana ſumptæ: aut uellere appoſitæ. Radix cōmāducata pituitā trahit. Dētes ſanat. Decocta oculo℞ epiphoras. Magi multum qdem iis tribuere. Quāprimū aſpiciat eo anno tolli iubētes: dicíq; colligi eas tertianis & quartanis remedio. Poſtea alligari florem panno roſeo: & in umbra aſſeruari; ita cū opus ſit alligari. Quæ ex iis phœniceum flor habet: radice cōtrita: cuicunq; animalium impoſita ulcerum facit ſtypticam uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex oenanthe medicinæ. CA. XXIIII.

OEnáthe herba naſcitur in petris: folio paſtinacæ: radice magna: numeroſa. Caulis eius & folia cū melle ac uino nigro pota facillitatem pariendi præſtant: ſecundaſq; purgant. Tuſſim e melle tollunt. Vrinam cient. Radix e ueſicæ uitiis medetur.

De heliochryſo medicinæ. CA. XXV.

HEliochryſum qđ alii chryſanthemō uocāt ramulos hēt cādidos: folia ſubalbida: abrotono ſimilia: ad ſolis repcuſſum aureæ lucis in orbē ueluti corimbis depēdētibusq; nunq̄ marceſcit. Qua de cā deos coronāt illo. Qđ diligētiſſime obſeruauit Ptolemæus rex ægypti. Naſcit̃ in frutetis. Ciet urinas e uino pota: & mēſes. Duricias & iflāmatiões diſcutit. Ambuſtis cū melle īponit̃. Cōtra ſerpētiū ictus & lumbo℞ uitia bibit̃. Sāguinē cōcretū uentris ac ueſicæ abſumit cum mulſo. Folia eius trium obolo℞ pondere ſiſtunt profluuia mulierum in uino albo. Veſtes tuetur odore non ineleganti.

Ex hiacyntho medicinæ. CA. XXVI.

HIacynthus in gallia eximie ꝓuenit. Hoc ibi cocco hyſginū tingit. Radix eſt bulbacea māgonicis uenalitiis pulchre nota. Quæ in uino dulci illita pubertatē cohercet: & nō patitur erūpere. Torminibus & araneorum morſibus reſiſtit. Vrinam impellit. Cōtra ſerpentes & ſcorpiones: morbumq; regium ſemen eius cum abrotono datur lychnis quoq; flammea illa aduerſus ſerpētes: ſcorpiones: crabrones: ſimiliaq; bibitur e uino ſemine trito. Silueſtris eadē ſtomacho inutilis. Aluum ſoluit. Ad detrahēdam bilem efficaciſſima duabus drachmis. Scorpionibus adeo cōtraria ut omnino uiſa ea torpeſcant. Radicem eius aſiani boliten uocant. Qua alligata oculo: albugines tolli dicuntur.

Ex uincaperuinca medicinæ. CA. XXVII.

ET uincaperuinca: ſiue camædaphne arida tuſa hydropicis datur in aqua cocleari mēſura. Celerrimeq; reddūt aquam. Eadem decocta ī cinere ſparſa uino tumores ſiccat. Auribus ſucco medetur. Aluinis impoſita multum prodeſſe dicitur. Ruſci radix decocta bibitur alternis diebus in calculorum ualitudine: & toruoſiore urina: uel cruenta. Radicē pridie erui oportet: poſtero mane decoqui. Ex eo ſextario uini cyathis duobus miſceri. Sunt qui & crudam radicē tritam ex aqua bibant: & in totum ad uirilia cauliculis eius in uino & aceto tritis nihil utilius putāt. Batis quoq; aluum mollit. Illinitur podagricis toſta & cōtuſa. Acinū & corona℞ cauſa & cibo℞ ægyptii ſerunt. Eadēq; erat q̄ ocimum niſi hirſutior ramis: ac foliis eſſet: & admodum odorata. Ciet menſes & urinas.

Ex colocaſia medicinæ. CA. XXVIII.

COlocaſia Glaucias acria corporis lenirí putauit: & ſtomachum iuuari.

Ex anthalio medicinæ. CA. XXIX.

ANthalii quod ægyptii edunt nullū alium repperi uſum: eſt & herba Anthillon q̄ alii anticellū uocant duorum generum: foliis & ramis lenticulæ ſimilis palmi altitudine: ſabuloſis apricis naſcens ſubſalſa guſtātu. Altera chamæpithyos ſimilis breuior: & hirſutior: purpurei floris: odore grauis: in ſaxoſis naſcēs. Prior uuluis aptiſſima eſt ex roſaceo & lacte impoſita: etiam uulneribus. Bibitur in ſtranguria renumq; doloribus tribus drachmis. Altera bibitur in duricia uuluarum: & in torminibus: & in comitiali morbo: cum melle & aceto quattuor drachmis.

De parthenio medicinæ. CA. XXX.

COntra parthenium alii leuchaten: alii thanacum uocant. Celſus apud nos perditium & muralium. Naſcitur in hortorum ſepibus: flore albo: odore mali: ſapore amaro. Ad inſedendum decoctum in duricia uuluarum: & inflamationibus. Siccarum cum melle & aceto impoſitum bilem trahit atram. Ob hoc contra uertigines utilis: & calculoſis. Illinitur & ſacro igni. Item ſtrumis cum axungia inueterata. Magi contra tertianas ſiniſtra manu euelli eam iubēt: dicíq; cuius cauſa uella tur: nec reſpicere. Dein eius folium ægri linguæ ſubiicere: ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

De ſtrychne medicinæ. CA. XXXI.

STrychne quā qdā ſtrychnon ſcripſere: utinā nec coronarii in ægypto uterent̃: quos ſuitat hederæ folio℞ ſimilitudo in duobus eius generibus: Quorū alterū: cui acini coccinei: granoſi folliculi. Halicaccabū uocāt: & alii callion. Noſtri autē ueſicariam: quoniā ueſicæ & calculis prodeſt: Frutex eſt ſurculoſus uerius q̄ herba: folliculis magnis: latiſq; & turbinatis: grādi intus acino: q maturеſcit nouēbri mēſe. Tertio folia ſunt ocimi minime diligēter demōſtrāda. Remedia enim nō uenēa tractamus. Quippe inſaniā facit paruo quoq; ſucco: q̄q̄ & græci auctores in iocū uertere. Drachmæ.n. pōdere luxū pudoris gigni dixerūt: ſpecies uanas imagineſq; cōſpicuas obuerſari demōſtrātes. Duplicatū hunc modū: legitimā inſaniā facere. Quicquid uero adiiciat̃ pōderi repræſentari mortē. Hoc eſt uenenū qđ innocentiſſimi auctores ſimpliciter dorycnion appellauere. Ab eo qđ cuſpides in præliis tingerent̃ illo paſſim naſcente: manicon cognominare: qui nequiter occultabāt erythron: aut neurita: ut nōnulli periſſone cauēdi quidē cauſa curioſius dicendū. Quin & alterū genus quod halicaccabon uocāt: ſoporiferū eſt: atq; etiam opio uelocius ad mortē: ab aliis moriō: ab aliis moly appellatū. Laudatū uero a locro ad fruendū & thyma Vel fu/ réd.ro

Vel idu centia Vel ino centia

riſto. Quidã etiam carmine minore obliuionẽ inducẽtes. Quippe præſentaneũ remediũ ad dentiũ mobiles firmãdos ſi colluerent. Halicaccabo uni exceptionẽ addidere ne diutius id fieret. Delirationem enim gigni eo. Nec demonſtrãda remedia: quorũ medicina maioris mali periculũ afferat. Cõmẽdat. n. cibis tertiũ licet pferat hortenſis ſaporibus. Et nihil ſit corporis malorũ cui nõ ſalutare ſit ſtrychnos Xenocrates prædicet. Non tamẽ auxilia eorũ tanti ſunt: ut uel pfutura nõ de iis cõmemorare nefas putem: pſertim tãta copia innoxiorũ medicaminũ. Halicaccabi radicẽ bibunt: qui ſunt uaticinãdi callentes: q furere ad cõfirmandas ſuperſtitiões aſpici ſe uolunt. Remedio eſt (id enim libentius retttulerim) aqua copioſa mulſa calida potui data. Nec aliud prætereo aſpidum naturæ halicaccabum in tantum aduerſam: ut radice eius propius admota ſoporentur: illas ſopore enecans uis earum. Ergo trita ex oleo: percuſſis auxiliatur.

De corcoro. CA. XXXII.

Corcorum alexandrini cibi herba eſt conuolutis foliis ad ſimilitudinem mori. Præcordiis (ut ferunt) utilis alopetiiſq & lentigini. Boum quoq ſcabiem celerrime ſanari ea iuento apud Nicandrum quidem & ſerpentium morſus antequã floreat. Nec de cnico ſiue attractylide uerboſius diſputetur Aegyptia herba eſt: & magnum cõtra uenenata animalia præbet auxilium. Item aduerſus fungos. Conſtat a ſcorpione percuſſos quãdiu teneant eam herbam nõ ſentire cruciatum.

De perſoluta. CA. XXXIII.

Et perſolutam ægyptus in hortis ſerit coronarum gratia: Duo genera eius: fœmina ac mas. Vtraque ſubdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De menſuris & ponderibus. CA. XXXIIII.

Et quoniam in mẽſuris quoq ac ponderibus crebro græcis nominibus utendum eſt: iterpretationẽ eorum ſemel in hoc loco ponemus. Drachma attica: fere enim attica obſeruatione medici utuntur: denarii argẽtei habet pondus. Eademq ſex obolos põdere efficit. Obolus decem calchos. Cyathus pendet per ſe drachmas decem. Cũ acetabuli menſura dicitur ſignificat heminæ quartam partẽ: ideſt drachmas. xv. Mna quam noſtri minam uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXII.

PROOEMIVM.

COMPLESSE POTERANT miraculũ ſuĩ natura rarãtq tellus reputantium uel prioris tantũ uoluminis dotes: totq genera herbaꝝ utilitatibus hominũ aut uoluptatibus genita. Sed quãto plura reſtãt: tanto quoq mirabiliora inuentu. Illa. n. maiore pte cibi: aut odoris decoriſue cõmendatiõe ad numeroſa experimenta duxit. Reliquorum potentia approbat nihil a rerũ natura ſine aliqua occultiore cauſa gigni.

De gentibus herbis formæ gratia utentibus. CA. I.

Et quidem & formæ gratia rituſq perpetui in corporibus ſuis aliquas exterarum gentium uti herbis quibuſdam aduerto animo. Illinunt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorum fœminæ. Mareſq etiam apud dacos & ſarmatas corpora ſua inſcribunt. Simile plãtagini glaſtum in gallia uocatur. Quo britannorum coniuges nuruſq toto corpore oblitæ quibuſdã in ſacris nudæ incedunt æthiopum colorem imitantes.

Quod herbis ueſtes inficiantur. CA. II.

Iam uero infici ueſtes ſcimus admirabili ſucco. Atq ut ſilleamus gallatiæ: africæ: luſitaniæ granis coccum imperatoriis dicatum paludamentis: tranſalpina gallia herbis tyrium: atq conchylium tingit: omniſq alios colores. Nec quærit in profundis murices: ſeſeq obiiciendo dum præripit eſcam beluis marinis: intacta etiam anchoris ſcrutatur uada: ut inueniat per quod facilius matrona adultero placeat: corruptor inſidietur nuptæ. Stans & in ſicco carpit quo frugi mundos excul pat uſu alioquin fulgentis. Inſtrui poterat luxuria certe innocentius. Nunc propoſitum iſta conſectari: nec omittemus: ut ſubiiciendo utiliora luxuriam uilitate circunſcribamus dicturi & alias herbis tingi lapides parieteſque. Nec tingendi nec pingendi tamen rationem omiſiſſemus: ſi unquam ea liberalium artium fuiſſet. Interim fortius auget auctoritas: q quãta debeat etiã ſurdis: hoc eſt ignobilibus herbis pbebit. Si qdẽ auctores iperii romãi cõditoreſq imẽſum qdã & hinc ſumpſere: quoniã nõ aliũde ſagmina in remediis pu-

blicis fuere:& in ſacris legationibusq̃ uerbenæ:Certæ utroq; nomine idem ſignificatur. Hoc eſt gramẽ ex arce cum ſua terra euulſum:hac ſemper & legati cum ad hoſtes:clarigatumq; mitterent uſi:ideſt res raptas clare repetitum:unus utiq; Verbenarius uocabatur.

De corona graminea. CA. III.

Corona quidem nulla fuit graminea nobilior in maieſtate populi terrarum principis præmiiſq; gloriæ. Gẽmatæ:& aureæ:uallares:murales:roſtratæ:ciuicæ:triumphales poſt hãc fuere. Sũtq; cunctæ magno interuallo:magnaq; differentia. Cæteras omnes ſinguli:& duces ipſi imperatoreſq; militibus:aut aliquando collegiis dedere.

De raritate eius. CA. IIII.

Decreuit in triumphis ſenatus cura belli ſolutus:& populus ocioſus:gramineã:nunq̃ niſi in ſuprma deſperatiõe. Cõtigitq; nulli niſi ab uniuerſo exercitu ſeruato ſeruatori decreta. Cæteras ĩperatores dedere. Hanc ſolam miles imperatori. Eadem uocatur obſidionalis:liberatis obſidione abhominãdoq; exitio totis caſtris. Quod ſi ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue ſeruato præclarus ſacerq; habetur. Quid tandẽ exiſtimari debet unius uirtute ſeruatus uniuerſus exercitus? Dabatur hæc uiridi e gramine decerpto:ide:ubi obſeſſos ſeruaſſet aliquis. Namq; ſummũ apud antiquos ſignum uictoriæ erat:herbam porrigere uictos:hoc eſt terra & altrice ipſa humo & humatiõe etiam cedere. Quem morem etiam nunc durare apud germanos ſcio.

Qui ſoli corona ea donati. CA. V.

Donatus eſt ea. L. Sicinus Dentatus ſemel:cũ ciuicas q̃tuordecim meruiſſet: depugnaſſetq;. cxx. ꝓliis ſemp uictor. Tãto rarius eſt ſeruatorẽ unũ a ſeruatis donari. Quidã ĩperatores & ſæpius donati ſũt:ueluti. P. Decius Mus uidelicet Tribunus militũ ab exercitu. Altera ab iis q in ꝓſidio obſeſſi fuerãt:quãta eſſet eius honoris auctoritas cõfeſſus religione:ſi quidẽ donatus boue albũ Marti imolauit:& centũ fuluoſq; ei uirtutis cã dati fuerãt ſimul ab obſeſſis. Hic Decius poſtea cõſul & imperio & collegæ ſe pro uictoria deuouit. Data eſt & a ſenatu Populoq; Ro. qua claritate nihil equidẽ in rebus humanis ſublimius duco. Fabio illi qui rẽ oẽm romanã reſtituit nõ pugnãdo. Nec data cũ magiſtrũ equitum & exercitũ eius ſeruaſſet. Tunc ſatius fuit noie nouo coronari appellatũ patrem ab iis quos ſeruauerat. Sed quo dictum eſt conſenſu honoratus eſt. Hannibale ex italia pulſo. Quæ corona adhuc ſola ipſius imperii manibus impoſita eſt. Et quod peculiare ei eſt:ſola a tota italia data.

Qui ſolus centurio coronatus. CA. VI.

Præter hos cõtigit eius coronæ honos. M. Calpurnio Flãme Tribuno militũ in ſicilia. Cẽturioni uero uni ad hoc tp̃s Cn. Petreio Atinati cimbrico bello. Primũ pilũ is capeſſens ſub Catulo excluſam ab hoc legionẽ ſuã hortatus tribunũ ſuũ dubitantẽ ꝑ caſtra hoſtiũ erũpere ĩterfecit:legionẽq; eduxit. Inuenio apud auctores eundẽ:ꝓter hunc honorẽ aſtantibus Mario & Catulo cõſulibus ꝓtextatũ imolaſſe ad tibicinẽ foculo poſito. Scripſit & Scylla dictator ab exercitu ſe quoq; donatũ apud nolã legatũ bello marſico. Idq; ẽt in uilla ſua tuſculana:quæ fuit poſtea Ciceronis pinxit. Qđ ſi uerũ eſt:hoc exe crabiliorẽ eũ dixerim:q̃doquidẽ eã capiti ſuo ꝓſcriptione detraxit ipſe tanto paucioribus ciuiũ ſeruatis:q̃ poſtea occiſis. Addat etiãnum huic gloriæ ſuperbũ cognomẽ fœlicẽ. Ipſe tamẽ obſeſſus in toto orbe ꝓſcriptus. Hæc corona Sertorio ẽt ceſſit. Aemylianũ quoq; Scipionẽ Varro auctor eſt donatũ obſidionali in africa. Mãlio cõſule:cohortibus ſeruatis:totidẽq; ad ſeruãdas eas eductis. Qđ & ſtatuæ eius in foro ſuo Diuus Auguſtus ſcripſit. Ipm Auguſtũ cũ Mar. Cice. filio cõſulẽ idibus ſeptẽbribus ſenatus obſidionali donauit. Adeo ciuica nõ ſatis uidebaĩ. Nec præterea quenq̃ hac inuenimus donatũ. Nullæ ergo herbæ fuere certæ in hoc honore:ſed quæcunq; fuerant in periculi ſede quãuis ignobiles ignotæq; honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror:cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinẽ conſeruandam:cruciatuſq; corporis propulſandos:& mortem arcendam pertinent. Sed quis nõ mores iure caſtiget? Addidere uiuendi prætia deliciæ luxuſq;. Nunq̃ fuit cupido uitæ maior:nec minor cura. Alioq; hanc operam eſſe credimus:ac ne mandato quidem noſtro alios id agere:mediciſq; prouiſum eſſe. Proh bonis ipſi fruimur uoluptatis. Ex quo nihil equidem probroſius duco. Viuimus aliena fiducia. Immo uero pleriſq; ultro etiam in riſu ſumus iſta cõmentantes:atq; friuoli operis arguimur. Magna quãq̃ ĩmenſi laboris ſola Vel ieri tia ſperni cum rerum natura:quã certe non defuiſſe nobis docebimus:& inuiſis quoq; herbis inſeruiſſe re ſui media. Quippe cum medicinas dederit etiam aculearis. Hæc enim proxime reſtant ex iis quas priore libro nominauimus:in quibus ipſius prouidentiam naturæ ſatis admirari amplectiq; non eſt. Dederat & quas diximus molles:cibiſq; gratas. Pinxerat & remedia floribus:uiſuq; ipſo animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiſcens. Inde excogitauit aliquas aſpectu hiſpidas:tactu truces:ut cantum non uocem ipſius fingentis illuſtrationẽq; reddentis exaudire uideamur:ne ſe depaſcat auida quadrupes:nec ꝓcaces manus rapiant:nec neglectu ueſtigia obterant:ne inſidens ales infringat. Has muniendo aculeis teliſq; armãdo remediis ut tuta ac ſalua ſint. ita hoc quoq; quod in iis odimus hominum cauſa excogitatum eſt.

Medicinæ ex reliquis ornamentis & eryngæ. CA. VII.

Et clara in primis aculeatarum eryngе eſt ſiue eryngion contra ſerpentes & uenenata oĩa naſcens. Aduerſus ictus morſuſq; radix eius bibiĩ drachmæ pondere in uino. Aut ſi plerunq; tales iniurias romitaĩ & febris:ex aq̃. Illiniĩ plagis peculiariter efficax cõtra chryſodos ac ranas. Oĩbus uero cõtra toxica & aconita efficaciorẽ Heraclydes medicus in iure anſeris decoctã arbitraĩ. Apollodorus aduerſus toxica cũ rana decoquit:cæteri in aqua. Ipſa dura:fruticoſa:ſpinoſis foliis:caule geniculato:cubitali & maiore aliquando. Alia albicans:alia nigra radice:odorata. Et ſatiua quidem eſt:ſed & ſponte

naſcitur in aſperis & ſaxoſis:& in littoribus maris:durior:nigriorq; folio apii.

De herba:quam cantumcapita uocant. CA. VIII.

EX iis candidā nři centūcapita uocāt.Oēs eiuſdē effectus caule & radice in cibos græcoꝝ receptis utroq; mō ſiue coquere libeat:ſiue cruda ueſci.Portētoſum eſt:qđ de ea tradiť.Radicē eius alterutrius ſexus ſimilitudinē referre rara ſuenit. Et ſi uiris cōtigerit mas:amabiles fieri.Ob hoc & Phaonē leſbiū dilectū a Sappho.Multæq; circa hāc non magoꝝ ſolū uanitates:ſed ēt pythagoricoꝝ.Sed in medio uſu ꝑter ſupradicta auxiliať inflationibus:torminibus:cordis uitiis:ſtomacho:iocineri:ꝑcordiis in aq̄ mulſa.Lieni in poſca.Itē ex mulſa renibus:ſtrāguriæ:opiſthotonicis:ſpaſmis:lūbis:hydropicis:comitialibus:mulierū mēſibus ſiue ſubſidant:ſiue abundent:uuluaꝝ oībus uitiis.Extrahit īfixa corpori cū melle:ſtrumas parotidas:panos. Recedētes ab oſſibus carnes ſanat cū axungia ſalſa & cerato.Itē fracturas.Crapulā ꝯſumpta arcēt:aluū ſiſtit.Aliq e nřis ſub ſolſtitio colligi eā iuſſere.ex aq̄ cæleſti iponi oibus cervicis uitiis.Oculoꝝ quoq; albugines ſanare adalligatā tradiderunt.

De achano & glycyrrhiza ſtomatice. CA. IX.

SVnt q & achanon eryngio aſcribāt ſpinoſam breuēq; ac latā herbā ſpiniſq; latioribus.Hāc ipoſitā ſanguinē mire ſiſtere.Alii eryngen falſo eandē putauerūt eē & glycyrrhizā:q̄re ſubiungi eam ꝑtinus refert.Et ipſe ſinodubio iter aculeatas eſt:foliis echinatis:pinguibus : tactuq; gūmoſis:fructicoſa:binoꝝ cubitoꝝ altitudine:flore hiacynthi:fructu pilulaꝝ platani magnitudinis.Præſtantiſſima in cicilia:ponto ſecūda:radice dulci.Et hæc tantū in uſu.Carpiturq; ea uergiliaꝝ occaſu : longa ceu uitiū:coloris buxei.Meliorq; nigra:quæq; lenta:q̄ q̄ fragilis.Vſus in ſubditis decocta ad tertias:cætero ad mellis craſſitudinē:aliq̄do & tuſa.E quo genere & uulneribus imponiť:& faciū uitiis oibus.Itē uoci utiliſſimo ſucco ſic ut ſpiſſatus eſt:linguæ ſubdito. Itē thoraci:iocineri.Hac diximus ſitim:famēq; ſedari. Ob id quidā ad ipſon appellauere eā:& hydropicis dederit:ne ſitiient.Iđ & cōmanducata ſtomatice eſt:& ulceribus oris inſperſa ſæpe & pterygiis.Sanat & ueſicæ ſcabiē:renum dolores:cōdilomata:ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis:drachmarū duarum pondere & piperis:hemina aquæ.Cōmanducata ſanguinem ſiſtit ex uulnere.Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius:& medicinis. CA. X.

TRibuli unū genus in hortis naſciť:alterū in fluminibus tantū.Succus ex iis colligitur ad oculoꝝ medicinas.Eſt eni refrigerātis naturæ:& iđ utilis cōtra inflāmationes:collectioneſq;.Vlcera per ſe erumpentia:& præcipue in ore cum melle ſanat:item tonſillas.Potus calculos frangit.Thraces qui ad ſtrymona habitant:foliis tribuli equos ſaginant.Ipſi nucleo utuntur panem facientes prædulcem:& qui contrahit uentrem.Radix caſte pureq; collecta diſcutit ſtrumas. Semen adalligatū uaricum dolores ſedat. Tritum uero & in aquam ſparſum pulices necat.

De ſtoebe & medicinis eius. CA. XI.

STOebe:quam aliqui phleon uocant:decocta in uino præcipue auribus purulētis medetur. Item oculis ictu cruentatis.Hemorrhoiæ quoq; & dyſenteriæ infuſa.

De hippophye & medicinis eius. CA. XII.

HIppophyes in ſabuloſis maritimiſq; naſcitur:ſpinis albis.Hederæ mō racemoſa eſt:cādidis & ex parte rubētibus acinis.Radix ſucco madetq; aut ꝑ ſe conditur:aut paſtillis farinæ.Hæc bilē detrahit obolo ponderis:ſaluberrime cū mulſo.Eſt altera hippope ſine caule:ſine flore:foliis tantum minutis. Huius quoq; ſuccus hydropicis mire ꝓdeſt.Debent accōmodatæ eſſe equoꝝ naturæ:neq; ex aliis cauſis nomen accepiſſe.Quippe quædam aīalium remediis naſcuntur:locupleti diuinitate ad gerenda præſidia:ut non ſit mirari ſatis ingenium eius diſponentis auxilia in genera:in cauſas:in tempora:ut aliis proſit atq; aliis ab horis:dieſq; nullus prope ſine præſidiis reperiatur.

De urtica & medicinis eius. CA. XIII.

VRtica quid eſt inuiſius pōt? Ad illa præter oleum:qđ in ægypto ex ea fieri diximus uel plurimis ſcatet remediis.Semen eius cicutæ contrariū eſſe.Nicāder affirmat.Item fungis & argento uiuo. Apollodorus & ſalamandris cū iure decoctæ teſtudinis.Item aduerſarii hyoſcyamo:& ſerpentibus:& ſcorpionibus.Quin illa ipſa amaritudo mordax uuas in ore:procidenteſq; uuluas:& infantium ſedes tactu reſilire cogit.Lethargicos expergiſcit tactus cruribus:magiſq; fronte.Eadē canis morſibus addito ſale medetur.Sanguinem trita naribus indita ſiſtit:& magis radice.Carcinomata:& ſordida ulcera ſale admixto.Item luxata.Sanat & panos:parotidas:carneſq; ab oſſibus recedentes.Semē potum cum ſapa uuluas ſtrangulantes aperit.Et profluuia narium ſiſtit impoſitum. Vomitiones in aqua mulſa ſumptum a cæna faciles præſtat duobus obolis.Vno autem in uino poto laſſitudines recreat.Vuluæ uitiis toſtum acetabuli menſura.Potum in ſapa reſiſtit ſtomachi inflationibus.Orthopnoicis prodeſt cum melle:

[Vel eligmate ul phlegmate] & thoracem purgat eodem eclemate.Et lateri medetur cum ſemine lini. Addunt hyſopum:& piperis aliquid.Illinitur lyeni.Difficilem uentrē toſtum cibo emollit. Hippocrates uuluam purgari poto eo pronunciat.Dolore leuari toſto acetabuli mēſura dulci pota:& impoſito cum ſucco maluæ. Inteſtinorum animalia repelli cum hydromelite & ſale.Defluuia capitis ſemine illito cohoneſtari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo uetere:aut folia cum urſino adipe trita imponunt. Ad eandē radix tuſa cū aceto non minus utilis. Item lyeni. Et cocta in uino diſcutit panos cum axungia uetere ſalſa. Eadem pſilothrum

[Vel eſt ſicca] exiccat.Condidit laudes eius Phanias phyſicus:utiliſſimam cibis coctam conditamue ꝓfeſſus:arteriæ:tuſſi:uentris diſtillationi:ſtomacho:panis parotidis:pernionibus:cum oleo:ſudorem:coctā cū conculis ciere aluum:cū ptiſana pectus purgare:mulieriūq; menſes cū ſale. Vlcera quæ ſerpunt:prohibere.Succus quoq;

in uſu eſt. Expreſſus illituſq; fronti ſanguinē narium ſiſtit. Potus urinam ciet. Calculos rumpit. Vuam gargariſſatus reprimit. Semen colligi meſſibus oportet. Alexandrinumq; maxime laudaſ ad omnia hæc. Et mitiores quidem teneræq; efficaces. Sed præcipue ſiluestris illa & amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes fœtum non admittant: urtica naturam fricandam monſtrat.

De lamio & medicinis eius. CA. XIIII.

EA nun quoq;: quā lamium inter genera earum appellauimus: mitiſſima & foliis non mordentibus: medetur cum mica ſalis contuſis: incuſſiſq;: inuſtis: & ſtrumis: tumoribus: podagris: uulneribus. Album habet in medio folio: quod ignibus ſacris medetur. Quidam e noſtris tēpore diſcreuere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis: ita ut ægri nuncupentur: cū eruitur ea radix: & dicatur quæ & cui & quorum folio eximatur: liberari morbo tradiderunt. Hoc idē contra quartanas pollere. Idem urticæ radice addito ſale infixa corpori extrahi. Foliis cum axungia ſtrumas diſcuti. Vel ſi ſuppurauerint: erodi i compleriq;.

De ſcorpione: generibuſq;: ac medicinis eius. CA. XV.

EX argumento nomen accepit ſcorpius herba. Semen enim habet ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis: folia pauca. Valet & aduerſus animal nominis ſui. Eſt & alia eiuſdem nominis: effectuſq; ſine foliis aſparagi caule: in cacumine aculeum habens; & inde nomen.

De leucacantha: & medicinis eius. CA. XVI.

LEucacantha: quā alii phinion alii iſchiada: alii polygonaton appellant: radice cyperi: quæ cōmanducata dentium dolorem ſedat. Item laterum & lumboꝝ: ut Hiceſius tradit ſemine poto drachmis octo: aut ſucco. Eademq; ruptis: conuulſiſq; medetur.

De helxine: perdicio: parthenio: ſyderite: & medicinis eius. CA. XVII.

HElxinem aliq; perdiciū uocant: qm̄ perdices ea p̄cipue ueſcanſ. Alii ſyderitē: nōnulli partheniū. Folia hēt mixtæ ſimilitudinis plātagini & marrubio: cauliculos denſos: leuiter rubētes. Semina i capitibus lappaceis adherētia ueſtibus: unde helxinē dictā uolunt. Sed nos q̄lis uera eēt helxine diximus priore libro. Hæc aūt inficit lanas: ſanat ignes ſacros: & tumores: collectiōeſq; oēs: & aduſta. Panos ſuccus eius cū pſimmithio. Ignes ſacros: tumores: collectioneſq; & guttura incipientia turgeſcere. Itē ueterē tuſſim cyatho hauſto. Et oſa in humido. Sicut tonſillas & uarices cum roſaceo. Impōitſ & podagris cū caprino ſeuo ceraq; cypria. Perdiciū ſiue partheniū (nā ſyderitis alia eſt) a nr̄is herba urceolaris uocatur: ab aliis aſtericū: folio ſimilis ocimo: nigrior tantū: naſcens in tegulis: parietiniſq;. Medeſ cū mica ſalis trita iiſdem oībus: quibus lamium: & eodē mō. Itē uomicæ calefacto ſucco pota. Et contra ulcera: rupta: lapſuſq; & præcipitia: aut uehiculoꝝ euerſiones ſingularis. Vernula carus pericli atheniēſium principis: cum is in arce templū ædificaret: repſiſſetq; ſuper altitudinē faſtigii: & inde cecidiſſet: hac herba dicitur ſanatus mōſtrata Pericli ſomno a Minerua. Quare parthenium uocari cœpta eſt: aſſignaturq; ei deæ. Hic eſt uernula: cuius effigies ex ære fuſa eſt: & nobilis ille Splachnoptes.

De chamælione generibuſq;: & medicinis eius. CA. XVIII.

CHamælionē aliq; ixion uocāt. Duo gn̄a eius. Candidior aſperiora folia hēt: ſerpit in terra: echini mō: ſpinas erigēs: radice dulci: odore grauiſſimo: qbuſdā in locis uiſcū gignit albū ſub alis foliorū: maxie circa canis ortū. Quo tura naſci dicunſ: unde & ixia appellaſ. Hoc ut maſtiche utunſ mulieres. Quare & chamæleon uoceſ a uarietate folioꝝ euenit. Mutat. n. cū terra colores: hic niger: illic uiridis: alibi cyaneus: alibi croceus: atq; aliis coloribus. ex iis candidus hydropicos ſanat ſucco radicis decoctæ. Bibiſ drachma in paſſo. Pellit & interaneoꝝ aīalia acetabuli menſura ſucci eiuſdē in uino auſtero cū origani ſcopis: facit ad difficultatē urinæ. Hic ſuccus occidit canes ſueſq; in polenta. Addita aqua & oleo cōtrahit in ſe mures: ac necat: niſi p̄tinus aquā ſorbeant. Radicē eius aliq; cōciſam ſeruari iubent funiculis pendentē: decoquuntq; in cibo cōtra fluxiones: q̄s græci rheumatiſmos uocāt. Ex nigris aliq; marē dixere: cui flos purpureus eēt: & fœminā: cui uiolaceus. Vno naſcunſ caule cubitali: craſſitudine digitali. Radicibus eaꝝ lychenes curanſ cū ſulphure & bitumine una coctis. Cōmāducatis uero dētes mobiles: aut in aceto decoctis. Succo ſcabiē ēt quadrupedū ſanant. Et rhicinos canū necant. Iuuencas quoq; angine mō. Quare a qbuſdā ulophonon uocaſi: & cynozolon propter grauitatē odoris. Ferunt & hæ uiſcum ulceribus utiliſſimū. Omnium autē generum earum radices ſcorpionibus aduerſantur.

De coronopo: & medicinis eius. CA. XIX.

COronopus oblonga herba eſt cum fiſſuris. Seritur interim: quoniam radix cœliacis præclare facit in cinere toſta.

De anchuſa & pſeudanchuſa: & medicinis earum. CA. XX.

ET anchuſæ radix in uſu ē: digitali craſſitudie. Findiſ papyri mō: manuſq; īficit ſanguineo colore p̄parat lanas p̄cioſis coloribus. Sanat ulcera i cærato: p̄cipue ſenū: itē aduſta: Liq̄ri nō pōt in aqua: oleo diſſoluiſ. Idq; ſinceræ experimētū eſt: & ad renum dolores drachma eius in uino. Aut ſi febris ſit i decocto balāi. Itē iocineꝝ uitiis: & lyenis: & bile ſuffuſis. Lepris & lētigini illiniſ ex aceto. Folia trita cū melle & farina luxatis īponunſ. Et pota drachmis duabus in mulſo aluū ſiſtūt. Pulices necare radix in aq̄ decocta tradiſ. Eſt & alia ſimilis pſeudanchuſa ob id appellata: a qbuſdā uero enchiſa: aut doris & multis aliis noībus: lanuginoſior: & minus pinguius: tenuioribus foliis: & languidioribus. Radix oleū non fundit: ſed rubentem ſuccum. Et hoc ab anchuſa diſcernitur. Contra ſerpentes efficaciſſima potu foliorum uel ſeminis. Folia ictibus imponūtur. Virus ſerpentium fugat. Bibitur & propter ſpinam. Folium eius ſiniſtra decerpi iubent: magi: & cuius cauſa ſumatur dici: tertianiſq; febribus alligari.

De onochelo:anthemi:loto:& lotometra:heliotropio:tricocco:& callitrico. CA. XXI.

Eſt alia herba proprio nomīe onochelos:quā aliqui anchuſam uocant:alii archelion:alii onochelim aliqui rhexiam:multi enchuſam:paruo frutice:flore purpureo:aſperis foliis & ramis:radice meſſibus ſanguinea:cætero nigra. In ſabuloſis naſcens:efficax cōtra ſerpentes:maxime uiperas: & radice & foliis:æque cibo ac potu. Vires habet meſſibus. Folia trita odorē cucumeris reddūt. Datur in cyathis tribus uulua procidente. Pellit & tineas cum hyſopo: & in dolore renum aut iocineris ex aqua mulſa ſi febris ſit. Sin aliter ex uino bibitur. Lentigini ac lepris radix illinitur. Habentes eam, a ſerpentibus feriri negantur. Eſt & alia huic ſimilis flore rubro:minor:& ipſa ad eoſdem uſus. Traduntq; cōmanducata ea ſi inſpuaſ:mori ſerpentem. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Aſclepiade. Aliqui leucanthemida uocant. Alii leucanthemū:alii eranthemida:quoniā uere floreat. Alii chamæmilon: quoniā odorem mali habeat. Nōnulli melanthe uocant. Genera eius tria flore tantū diſtant:palmū nō excedentia:paruiſq; floribus:ut rutæ cādidis:aut melinis aut purpureis. In macro ſolo aut iuxta ſemitas colligitur uere:& in coronamēta reponitur. Eodem tēpore & medici folia tuſa in paſtillos digerunt. Itē florem & radicē. Dantur oīa mixta drachmæ unius pondere cōtra ſerpentiū ictus. Pellit mortuos partus. Item mēſtrua in potu: & urinam:calculoſq;:inflationes:iocinerum uicia:bilem ſuffuſam:ægylopiā:cōmanducata ulcerū eruptiones manantes ſanat. Ex oībus iis generibus ad calculos efficaciſſima eſt:quæ florem purpureum habet: cuius & foliorū & fruticis amplitudo maiuſcula eſt. Hanc proprie quidā erāthemon uocant. Loton qui arborem putant tantum eē: uel Homero auctore argui poſſunt. Is enim inter herbas ſubnaſcentes deorum uoluptati loton primam nominauit. Folia eius cum melle oculorū cicatrices argemata:nubeculas diſcutiunt. Eſt & lotometra:quæ fit ex loto ſata:ex cuius ſemine ſimili milio fiunt panes in ægypto a paſtoribus:maxime aqua uel lacte ſubacto. Negatur quicq̄ illo pane ſalubrius eē:aut leuius dū caleat. Refrigeratus difficilius concoquiſ:fitq; ponderoſus. Cōſtat eos qui illo uiuant:nec dyſenteria:nec teneſmo:neq; aliis morbis uentris infeſtari. itaq; inter remedia eoꝶ habetur. Heliotropii miraculū ſæpius diximus cū ſole ſe circūagentis:ēt nubilo die:tantū ſyderis amor eſt. Noctu uelut deſiderio contrahi r cæruleū florē. Gña eius duo. Tricoccū:& helioſtrophiū. Hoc altius q̄q̄ utrūq; ſemipedalē altitudinē nō excedat. Ab ima radice ramoſum. Semē in folliculo meſſibus colligiſ. Naſciſ nō niſi in pingui ſolo:cultoq; maxie. Tricoccū ubiq;. Si decoquatur inuenio cibis placere. Et ī lacte iucūdius aluū molliri. Et ſi decocti ſuccus bibaſ:efficaciſſime exinaniri. Maioris ſuccus excipiſ æſtate:hora ſexta:miſceſ cum uino:ſic firmior. Capitis dolores ſedat roſaceo:admixto. Verrucas cū ſale tollit ſuccus e folio. Vnde nri uerrucariā herbā appellauere:aliis cognominari effectibus digniorē. Nāq; & ſerpētibus & ſcorpiōibus reſiſtit ex uino & aq̄ mulſa:ut apollophanes:& apollodorus tradūt. Folia īfantiū diſtillatiōibus:qđ ſiriaſin uocāt illita medēſ. Itē cōtractionibus:etiā ſi id comitialiter accidat. Decocto quoq; foueri eos ſaluberrimū eſt. Potū id pellit tineas:& renū harenas. Si cuminū adiciaſ:calculos frāgit. Decoq̄ cū radice oportet. Quæ cū foliis & hircino ſeuo podagris illiniſ. Alteꝶ genus qđ tricoccū appellauimus:& alio noīe ſcorpiuron uocaſ:foliis nō ſolū minoribus:ſed ēt in terrā uergētibus. Semē ei eſt effigie ſcorpiōis caudæ:q̄re ei nomē. Vis ad oīa uenenata & phalangia:& cōtra ſcorpiones ꝑcipue illita. Nō feriunſ habētes. Et ſi terrā ſurculo helioſtrophii circunſcribat aliq̄s:negant ſcorpionē egredi. Impoſita uero herba aut inde oīno reſpſum ꝓtinus mori. Sic ſeminis grana q̄tuor pota q̄rtanis ꝓdeſſe dicunſ. Tria uero tertianis. Vel ſi herba ter circūlata ſubiiciaſ capiti. Semen & uenerē ſtimulat. Cū melle panos diſcutit. Et uerrucas hoc utiq; helioſtrophiū radicitus extrahit:& excreſcētia in ſedibus. Spinæ quoq; ac lumborū ſanguinē corruptū trahit:illitū ſemē & potū in iure gallinacei decoctū:aut cū beta:aut lente. Cortex uero līuētibus colorē reddit. Magi helioſtrophiū q̄rtanis q̄ter:in tertianis ter alligari iubent ab ipſo ægro: ꝑcarīq;
Vel non cū ſoluturū ſe nodos:& liberatū:& ita facere:cū exempta herba. Aliud adianto miraculū:æſtate uiret: bruma nō marceſcit aq̄s reſpuit:pfuſum merſumq;:ſicco ſimile eſt:tāta diſſotiatio deprehēdiſ:unde & nomē a græcis. Alioqn frutici topiario. Quidā callitrichon uocāt:alii polytrichon. Vtrūq; eſt ab effectu. Tingit.n. capillū:& ad hoc decoquiſ in uino cū ſemine apii adiecto oleo copioſe:ut criſpū deſumq; faciat. Defluere āt ꝓhibet. Duo genera eius:cādidius:& nigrū breuiuſq;. Id qđ maius eſt polytrichon:aliud trichomanes uocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent foliis filicis:ex quibus īferiora aſpera ac fuſca ſunt. Oīa aūt cōtrariis pediculis denſa iter ſe ex aduerſo:radix nulla:umbroſas petras:parietūq; aſpgines:ac fontiū maxie ſpecus ſequiſ:& ſaxa manātia:qđ miremur:cū aquas nō ſentiat. Calculos e corpore mire pellit:frāgitq;:utiq; nigrū. Qua de cā potius q̄ q; in ſaxis naſcereſ:& a nris ſaxifragū appellatū crediderim. Bibiſ e uino q̄tū terni decerpſere digiti. Vrinā cient. Serpentiū & araneoꝶ uenenis reſiſtunt. In uino decocti aluū ſiſtunt. Capitis dolores corna ex iis ſedat. Cōtra ſcolopēdræ morſus illinunſ:crebro auferēdi:ne pereāt. Hoc & ī alopeciis. Strumas diſcutiunt:furfureſq; in facie:& capitis manancia ulcera. Decoctū ex iis ꝓdeſt ſuſpirioſis:& iocineri:& lieni:& felle ſuffuſis:& hydropicis. Strāguriæ illinunſ:& renibus cum abſinthio. Secūdas cient & mēſtrua. Sanguinē ſiſtūt ex aceto:aut rubi ſucco poti. Infantes quoq; ulcerati pungūſ ex iis cū roſaceo & uino prius. Foliū in urina pueri īpubis tritū qdē cū aphronitro:& illitū uentri mulieꝶ:ne rugoſus fiat ꝑſtare dr. Perdices & gallinaceos pugnatiores fieri putant in cibū eoꝶ additis:pecoriq; eſſe utiliſſimos.

De picride:theſio:& aſphodelo:halimo:& acantho:& bupreſti:elaphoboſcho. Scandice:& iaſiona: & de caucalide:Sio:ſyllibo. Scolymo ſiue lymonio:ſoncho:cōdrilo ſiue cōdrili & boletis. CA. XXII.

Picris ab inſigni amaritudinis cognominatur:ut diximus:rotundo folio. Tollit eximie uerrucas. Theſium quoq; non diſſimili amaritudine eſt:ſed purgat aluum:in quem uſum teritur ex aqua Aſphodelum de clariſſimis herbarum:quā heroion aliqui appellauerunt. Heſiodus & in ſyluis naſci dixit. Dionyſius marem ac fœminam eſſe. Defectis corporibus: & pthyſicis conſtat bulbos

eius cum peiſana decoctos apriſſime mederi: panemq; ex iis cum farina ſubactum ſaluberrimum eſſe. Ni/
cander & contra ſerpentes: & ſcorpiones: uel caulem quem anthericon uocauimus: uel ſemen: uel bulbos
dedit in uino tribus drachmis. Subſtrauitq; ſomno contra metus. Datur & contra uenenata marina: & cõ/
tra ſcolopendras terreſtres. Cochleæ mire in campania caulem eum perſequuntur: & ſuggendo areſaciunt.
Folia quoq; illinuntur uenenatorum uulneribus ex uino. Bulbi neruis articuliſq; cum polenta tuſi illinun
tur. Prodeſt & conciſis ex aceto lichenas fricare. Item ulceribus putreſcentibus ex aqua imponere. Mãma/
rum quoq; & teſtium inflãmationibus. Decocti in fæce uini oculorum epiphoris ſuppoſito lintheolo me/
dentur. Foliis in quocunq; morbo decoctis magis medici utuntur. Item ad tibiarum tetra ulcera: rimaſq;
corporum quacunq; in parte farina areſactorum. Autũno autem colliguntur: cum plurimũ ualet. Succus Vel ex/
quoq; ex tuſis expreſſus aut decoctus utilis fit corporis dolori cum melle. Item odorem corporis iucundũ tyrſis
affectantibus cũ iri arida: & ſale exiguo. Folia etiam ſupradictis medentur. Et ſtrumis: panis: ulceribus in fa
cie decocta cum uino. Cinis e radice alopecias emendat: & rimas pedum. Decoctæ radicis in oleo ſuccus per/
niones: & ambuſta. Et ad grauitatem aurium infunditur. A contraria aure in dolore dentium. Prodeſt &
urinæ pota modice radix: & menſtruis: & lateris doloribus. Item ruptis: conuulſis: tuſſibus drachmæ pon/
dere in uino pota. Eadem & uomitiones adiuuat cõmanducata. Semine ſumpto turbatur uenter. Chryſer
mus & parotidas in uino decocta radice curauit. Item ſtrumas ammixta canchry ex uino. Quidam aiunt
ſi impoſita radice pars eius in fumo ſuſpendatur: & quarta die ſoluatur: una cũ radice areſcere ſtrumã. Sodes
ad podagras utroq; mõ cocta crudaq; uſus eſt. Ad perniões decoctam ex oleo dedit: & ſuffuſis felle in uino:
& hydropicis. Venerem quoq; concitari cum uino & melle perunctis aut bibentibus tradiderũt. Xenocra/
tes & lichenas: & pſoras radice in aceto decocta tolli dicit. Itẽ ſi cocta ſit cum hyoſcyamo & pice liquida: ala
rũ quoq; & fœminũ uitia. Et capillũ criſpiorẽ fieri raſo prius capite: ſi radice ea fricetur. Simus lapides renũ
in uino decocta atq; pota eximi. Hippocrates ſemen eius ad iperus lyenis dari cenſet. Iumentoꝝ quoq; ulce
ra ac ſcabiem radix illita aut decoctæ ſuccus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugantur. Cauerna præ
cluſa moriuntur. Aſphodelon ab Heſiodo quidã halimon appellari exiſtimauere: qđ falſum arbitror. Eſt
eni ſuo noĩe halimon nõ parui & ipſum erroris inter auctores. Alii. n. fruticem eſſe dicunt denſum: candi/
dũ: ſine ſpina: foliis oleæ: ſed mollioribus. Coquitur ãt hoc ciboꝝ gratia. Radix tormina diſcutit drachmæ uſ cocci
pondere in aqua mulſa pota. Itẽ conuulſa rupta. Alii olus maritimũ eſſe dixere ſalſum: & inde nomen fo/
liis in rotunditate longis laudatũ in cibis. Duoꝝ præterea generum ſilueſtre: & mitius utrũq; prodeſſe dy
ſentericis & exulceratis cum pane: ſtomacho uero ex aceto. Vlceribus ueruſtis illinitur crudum: & uulnerũ
recentium impetus lenire perhibetur: & luxatorum pedum ac ueſicæ dolores. Silueſtri tenuiora folia: ſed
in iiſdem remediis effectus maiores: & in ſananda hominũ ac pecorum ſcabie. Præterea nitorem corpori fie
ri: dentibuſq; candorem: ſi fricentur radice ea. Semine linguæ ſubdito ſitim non ſentiri. Hoc quoq; mãdi.
Et utraq; etiam condiri. Crateias etiam tertium genus tradidit longioribus foliis & hirſutioribus odore cu
preſſi: naſci ſub hedera: maxime prodeſſe opiſthotonicis: contractionibus neruorum tribus obolis in ſexta
rium aquæ. Acanthos eſt topiaria & urbana herba: elato lõgoq; folio crepidines marginum adſurgentiũq;
puluinorũ toros ueſtiens. Duo genera eius ſunt aculeatum & criſpum: quod breuius. Alterũ lene: qđ aliq
pæderoton uocant: alii melamphyllũ. Huius radices uſtis luxatiſq; mire proſunt. Item ruptis conuulſis: pty
ſin metuentibus incoctæ cibo: maxime ptiſana. Podagris quoq; illinunt tritæ & calefactæ calidis. Bupleu/
ron in ſponte naſcentiũ herbaꝝ numero græci habent: caule cubitali: foliis multis. longiſq;: capite anethi:
laudatũ in cibis. Hippocrate in medicina. Glaucone: & Nicandro. Semen contra ſerpentes ualet. Folia ad ſe
cundas fœminaꝝ uel ſuccũ ex uino illinunt. Et ſtrumis folia cũ ſale & uino. Radix contra ſerpentes datur
in uino: & urinæ ciendæ. Bupreſtin magna in conſtantia græci in laudibus ciborũ etiam habuere. Iidemq;
remedia tanq̃ contra uenenum prodiderunt. Et ipſum nomen indicio eſt boum eſſe uenenum: quos diſſi/
lire deguſtata fatentur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Eſt uero cauſa quapropter uenena monſtre/
mus iter gramineas coronas: niſi libidinis cauſa expetenda alicui uidetur: quã non aliter magis accendi putãt
q̃ potu. Elaphoboſchon ferulaceũ eſt geniculatũ: digiti craſſitudine: ſemine corimbis dependẽtibus: ſimilis
effigie: ſed nõ amarii: foliis oluſatri: & hoc laudatũ in cibis. Quippe etiã conditũ prorogatur ad urinam cien
dam: lateris dolores ſedandos: rupta conuulſa ſananda: inflationes diſcutiendas: coliq; tormenta. Cõtra ſer/
pentium omniumq; aculeatorum ictus. Quippe fama eſt hoc pabulo ceruos reſiſtere ſerpentibus. Fiſtulas
quoq; radix nitro addito illita ſanat. Siccanda autem in eos uſus prius eſt: ne ſucco eius madeat: qui contra
ſerpentium ictus non facit eam deteriorem. Scandix quoq; in olere ſilueſtri a græcis ponitur: ut Opion &
Eraſiſtratus tradunt. Item decocta aluum ſiſtit. Semine ſingultus confeſtim ex aceto ſedat. Illinitur ambu
ſtis: urinas cit. Decoctæ ſuccus prodeſt ſtomacho iocineri: renibus: ueſicæ. Hæc eſt: q̃ Ariſtophanes Euripi/
di poetæ obiicit iocularirer matrem eius ne olus quidem legitimum uenditaſſe olim: ſed ſcandicem. Eadẽ
erat anthriſcus: ſi tenuiora folia & odoratoria haberet. Peculiaris laus eius q; fatigato uenere corpori ſuccur
rit: marceſcenteſq; ſenio iam coitus excitat. Siſtit profluuia alba fœminarum. Et laſione olus ſilueſtre ha/
betur in terra repens cum lacte multo: florem fert candidum: concilium uocant. Et huius eadem com/
mendatio ad ſtimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo ſumpta mulieribus lactis ubertatem præſtat. Vel con
Salutaris eſt pryſin ſentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillum: tenacioremque eius cutem ef/ citatio/
ficit. Eſt & caucalis fœniculo ſimilis: breui caule: flore candido: cordi utilis. Succus eius bibitur ſtoma nem
cho perquam commodatus: & urinæ: calculiſque & harenis pellendis: & ueſicæ pruritibus. Extenuat
& lyenis iocineris renumque pituitas. Semen menſes fœminarum adiiuuat: bilemque a partu ſiccat. Da/
tur & contra profluuia geniturae uiris. Chryſippus & conceptionibus eam putat conferre multum.

Bibitur in uino ieiunis. Illinitur & cõtra uenena marinorum: ſicut Petricus in carmine ſuo ſignificat his ad
numerant ſion latius apio in aqua naſcẽs: pinguius nigrius: copioſum ſemine: ſapore naſturtii. Prodeſt uri/
nis: renibus: lyenibus: mulierum menſibus ſiue ipſum in cibo ſumptum: ſiue ius decocti: ſiue ſemen e ui
no drachmis duabus. Calculos rumpit: aquiſq; q̃ gignũt eos reſiſtit. Dyſentericis prodeſt infuſum. Itẽ len/
tigini illitum: & mulierum uitiis in facie noctu illitum: momento cutem emendat: & ramices lenit: & ſca/
biem equorum. Sillybum chamæleonti albo ſimilem æque ſpinoſam ne in cilicia quidẽ: aut ſyria: aut phœ
nice: ubi naſcitur. Coquere tanti eſt: ita operoſa eius culina traditur. In medicina nullum uſum habet. Sco/
lymon quoq; in cibos recipit oriens: & alio noie limonion appellat. Frutex eſt nunq̃ cubitali altior: criſtiſq;
folio: ac radice nigra: ſed dulci. Eratoſtheni quoq; laudata in pauperis cœna. Vrinam ciere præcipue tradi
tur. Sanare lychenas & lepras ex aceto. Venerem ſtimulari in uino. Heſiodo & Alcæo teſtibus: qui florente
ea cicadas acerrimi tantus eſſe: & mulieres libidinis auidiſſi mas: uiroſq; in coitum pigerrimos ſcripſere: ue/
lut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc ualentiſſimo: Item graueolentiam ala: emendat: radicis eme/
dullatæ uncia in uini falerni heminis tribus decocta ad tertias: & a balneo ieiuno. Itemq; poſt cibũ cyathis
ſingulis pota. Mirum eſt: quod Xenocrates promittit experimẽto uitium id ex alis per urinã effluere. Eſtur
& ſonchos: ut quẽ Theſeo apud Callimachũ apponat Hecale uterq; albus: & niger: lactucæ ſimiles ambo:
niſi ſpinoſi eſſent: caule cubitali anguloſo: intus cauo: ſed qui fractus copioſo lacte manet. Albus qui e laſte
Vel ni/ nitor utilis orthopnoicis lactucarũ modo. Eraſiſtratus calculos per urinã pelli eo monſtrat: & oris graueo/
tro lentiam cõmanducato corrigi. Succus trium cyathorũ menſura in uino albo & oleo calefactus adiuuat par
tus: ita ut a potu ambulent grauidæ. Datur & in Scorpione. Ipſe caulis decoctus facit lactis abundantiam nu
tricibus: coloremq; meliorẽ infantiũ. Vtiliſſimus iis: quæ lac ſibi coire ſentiant. Inſtillat aurihus ſuccus: cali
duſq; in ſtranguria bibit cyathi mẽſura: & in ſtomachi roſionibus cũ ſemine cucumeris: nucleiſq; pineis. Il
linit & ſedis collectionibus. Bibitur cõtra ſerpentes ſcorpioneſq;: radix uero illinit. Eadẽq; decocta in oleo
punici mali calice auriũ morbis præſidiũ eſt. Hæc oĩa ex albo. Cleomporus nigro phibet ueſci: ut morbos
faciente: de albo cõſentiens. Agathocles etiã cõtra ſanguinẽ tauri demonſtrat ſucco eius uti. Refrigeratoriã
tamẽ uim eſſe conuenit nigro: & hac cauſa imponendũ cũ polenta. Zenon radice albi ſtranguriã docet ſana
ri. Chondrilon ſiue condrile folia hẽt intubi circũroſis ſimilia: caulẽ minus pedali ſucco madentẽ amaro: ra
dice fabæ ſimili: aliq̃do numeroſa. Habet proximã terræ maſtichẽ tuberculo fabæ: quæ appoſita fœmina/
rũ menſes trahere dicit. Tuſa cũ radicibus tota diuidit in paſtillos cõtra ſerpentes: argumẽto pbabili. Siqui
dẽ mures agreſtes læſi ab iis hanc eſſe dicunt. Succus ex uino coctæ aluũ ſiſtit. Eadẽ palpebrarũ pilos inordi
natiſſimos pro gũmi efficaciſſime regit. Dorotheus ſtomacho & cõcoctionibus utilẽ ſuis carminibus pro/
nunciauit. Aliq fœminis & oculis generatiõiq; uiro: contrariã putauere. Inter ea q̃ temere mandunt: bole
tos merito poſuerim. Optimus qdẽ eſt is cibus: ſed imẽſo exẽplo in crimẽ adductus ueneno Tiberio Clau
dio principi per hãc occaſionẽ a coniuge dato Agrippina: quo facto illa terris uenenũ alterũ ſibiq; ante oẽs
Vel ue/ Neronẽ ſuũ dedit. Quorundã ex iis facile noſcunt uenena: diluto rubore: rancido aſpectu: liuido intus co/
riſimi/ lore: rimoſa ſtria pallido p ambitũ labro. Nõ ſunt hæc in qbuſdã: ſicciq; & nitri ſimiles ueluti guttas in uer/
les tice albas ex tunica ſua gerunt. Voluã. n. terra ob hoc prius gignit: ipſm poſtea in uolua ceu in ouo luteum.
Vel uul Nec tunicæ minor gr̃a in cibo infantis boleti. Rumpit hæc primo naſcente: mox creſcente in pediculi cor/
uam pus abſumit: raroq; unq̃ geminis ex uno pede. Origo prima cauſaq; limo: & aceſcente ſucco madẽtis terræ:
Vel uul aut radicis ferme glãdiferæ: initioq; ſpuma lentior. Dein corpus mẽbranæ ſimile. mox partus: ut diximus
ua illa pernitialia prorſus iprobãda. Si. n. caligaris clauus: ſi ferri uel calybis aliq̃ rubigo: aut pãni marcor affue
rit: oẽm ilico ſuccum alienũ ſaporẽq; in uenenũ decoquit: deprehendiſſeq; niſi agreſtes poſſunt atq; q colli
gunt: ipſi alia uitia. Nunc quidẽ ſi ſerpentis cauerna iuxta fuerit: ſi pateſcentes primo adhalauerit: capaci ue/
neno cognatione ad uirus accipiendũ. Itaq; caueri conueniet prius q̃ ſe condant ſerpentes. Signa erunt tot
herbæ tot arbores fruticeſq; ab emerſu ea ad latebrã uſq; uernãtes: & uel fraxini tantũ folia: nec poſtea na
ſcentia: nec ante decedẽtia. Et boletis quidem ortus occaſuſq; ois intra dies ſeptem eſt.

De fungis: & ſilphio: & de laſere medo. CA. XXIII.

FVngorum lentior natura: & numeroſa genera: ſed origo non niſi ex pituita arborum. Tutiſſimi
qui rubent callo minus diluto rubore q̃ boleti. Mox candidi: uelut apice flaminis: inſignibus pe/
diculis. Tertium genus ſuillis ueneni accomodatiſſimi. Familias nuper interemere: & tota conui/
uia. Anneum Serenum prefectum Neronis uigilum & tribunos & centuriones quoſq;. Voluptas
Vel ta/ tanta ancipitis cibi. Quidã diſcreuere arbo generibus fico ferula: & gũmi ferẽtibus. Nos itẽ fago aut robo
xo re aut cupreſſo ut diximus. Sed iſta qs ſpondet in uenalibus. Oĩum colos liuidus. His aberit ueneni argumẽ/
Vel hic tum: quo ſimilior fuerit arborum fici. Aduerſus hæc diximus remedia: dicemuſq;: interim ſunt aliq & in
hẽbit iis Claudius ſtomacho utiles putat boletos. Siccant pendentes ſuilli iunco trãſfixi: q̃les a bithynia ueniunt.
Hi fluxionibus alui: quas rheumatiſmos uocant: medentur: excreſcentibuſq; in ſede carnibus: minuunt. n.
eas: & tẽpore abſumunt. Itẽ lentigines & mulierũ uitia in facie leuant. Lauantur etiam ut plumbũ in oculo
rum medicamenta. Sordidis ulceribus: & capitis eruptionibus: canum morſibus ex aqua illinuntur. Liber
& coquendi dare aliquas communes in omni eorum genere obſeruationes: quando ipſæ ſuis manibus de/
litiæ præparant hunc cibum ſolum: & cogitatione ante paſcuntur: ſuccineis nouaculis aut argenteo appa/
ratu comitante. Noxii erunt fungi: qui in coquendo duriores fiunt. Innocentiores: qui nitro addito co/
quentur: ſi utique percoquantur. Tutiores fient cum carne cocti: aut cum pediculo pyri. Proſunt &
pyra confeſtim ſumpta. Debellat eos & aceti natura contraria his. Imbribus proueniunt omnia hæc.
Imbre & ſilphion uenit primo e cyrenis: ut dictum eſt. Ex ſyria nunc hoc maxime importatur deterius

perthico:ſed medico melius.extincto oĩ cyrenaico ut diximus.Vſus ſilphii in medicina.Nam folia ad ex/
purgandas uuluas:pellendoſq̃ e mortuos partus decoquuntur in uino albo odorato:ut bibatur menſura
acetabuli a balneis.Radix prodeſt arteriis exaſperatis:& collectionibus ſanguinis illinit̃.Sed & in cibis con
coquitur ægre.Inflationes facit & ructus.Vrinæ quoq̃ noxia.Suggillatis cũ uino & oleo amiciſſima:& cũ
cera ſtrumis.Verrucæ ſedis crebiore eius ſuffitu cadunt.Laſer e ſilphio profluens quo diximus mõ: inter
eximia eſt naturæ dona numeratũ.Pluribus cõpoſitionibus inſerit̃.Per ſe aũr algores excalfacit.Potũ ner/
uorũ uitia extenuat.Fœminis dat̃ in uino.Et lanis mollibus admouet̃ uuluæ ad mẽſes ciendos.pedum cla
uos circũſcarificatos ferro mixtũ ceræ extrahit.Vrinã ciet ciceris magnitudine dilutũ.Andrias ſpondet co
pioſius ſumptũ:nec inflationes facere:& cõcoctioni plurimũ cõferre ſenibus & fœminis.Itẽ hyeme q̃ æſta
te utilius.Verũtamen aquã bibentibus:cauendũq̃ ne qua intus ſit exulceratio.Ab ægritudine recreationi
efficax in cibo.Tempeſtiue enĩ datũ cauteriũ optinet:aſſuetis etiã utilius q̃ expertibus.Extera corpoꝝ idu/
bitatas confeſſiones hẽt.Venena teloꝝ & ſerpentiũ extinguit potũ:ex aqua uulneribus iis circũlinitur.Scor
pionũ tantũ plagis ex oleo.Vlceribus uero nõ matureſcẽtibus cũ farina hordeacea uel fico ſicca Carbuncu/
lis cum ruta uel cũ melle:uel p ſe uiſco ſuperlitũ ut hæreat.Sic & ad canis morſus.Excreſcẽtibus circa ſedẽ
cũ germine punici mali ex aceto decoctũ.Clauis pedũ:qui uulgo morticini appellant̃:nitro mixto ante ſub
actas.Carnes replet cũ uino & croco:aut pipere:aut muriũ fimo & aceto.Perniones ex uino foueti:& ex oleo
coctũ imponit̃.Sic & callo.Clauis pedũ ſuperraſis præcipuæ utilitatis.Cõtra aquas malas:peſtilẽtes tractus
uel dies.In tuſſi:uua:fellis ueteris ſuffuſione:hydropicis raucitatibus.Cõfeſtim enim purgat fauces:uocẽq̃
reddit.Podagras in ſpongia dilutũ poſtea lenit.Pleureticis in ſorbitione uinũ poturis dat̃:contractionibus
opiſthotonicis:ciceris magnitudine ceræ circũlitũ.In angina gargariſſat̃.Anhelatoribus & in tuſſi uetuſta
cũ porro ex aceto datur:atq̃ ex aceto iis qui coagulũ lactis ſorbuerint.Præcordioꝝ uitiis ſyntecticis:comi/
tialibus in cibo:in aqua mulſa linguæ paralyſi.Coxendicibus:lumboꝝ doloribus:cũ decocto melle illinit̃.
Non cenſuerim:qđ auctore ſuadent:cauernis dentiũ in dolore inditũ cera includi:magno experimẽto ho/
minis:q ſe eadem cã præcipitauit ex alto.q̃ppe tauros inflãmat naribus illitis.Serpẽtes auidiſſimas uini ad
mixtũ rumpit:ideo nec inungi ſuaſerim cum attico melle:licet præcipiant.Quas hẽat utilitates admixtũ
aliis ĩmenſum eſt referre:& nos ſimplicia tractamus:q̃m in iis naturã eẽ apparet in illis coniecturã ſæpe falla
cem:nulli ſatis cuſtodita in mixturis cõcordia naturæ ac repugnãtia.Qua de re mox plura dicemus.

De natura mellis:& aqua mulſa.Et quare genere ciborum mores imutentur:& de melitide:& cera. CA. XXIIII.

NOn eſſet mellis auctoritas in precio minor:q̃ laſeris:ni ubiq̃ naſceret̃.Illud ipſa fabricata ſit natu
ra.Sed & huic ignẽdo aĩal ut dixius ĩnumeros ad uſus ſi quotiẽs miſceat̃:æſtimemus.Prima p/
polis alueoꝝ:de qua diximus:aculeos & oĩa ĩfixa corpori extrahit:tubera diſcutit:dura cõcoquit
dolores neruoꝝ mulcet:ulceraq̃ iã deſperantia cicatrice ĩcludit.Mellis qđẽ ipſius natura talis eſt:
ut putreſcere corpora nõ ſinat iucũdo ſapore:atq̃ nõ aſpero:alia q̃ ſalis natura.Faucibus:tonſillis:anginæ:
oĩbuſq̃ oris deſideriis utiliſſimũ:areſcentiq̃ in febribus linguæ.Iã uero peripneumonicis:pleureticis de co
ctum.Itẽ uulneribus:a ſerpente percuſſis.Et contra uenena fungoꝝ.Paralyticis in mulſo:q̃q̃ ſuæ mulſo do
tes cõſtant.Mel auribus inſtillatũ cum roſaceo prodeſt:lendes:& fœda capitis aĩalia necat.Vſus deſpumati
ſemp aptior:ſtomachũ tamen inflat:bilẽ auget:faſtidiũ creat:& oculis per ſe inutile aliq̃ arbitrant̃.Ruſus
quidã angulos exulceratos melle tangi ſuadent.Mellis cauſas atq̃ differentias nationeſq̃ & indicationem
in apum:ac deinde florũ natura diximus:cũ ratio operis diuidi cogeret miſcenda.Rurſus naturã rerũ per/
noſcere uolentibus.In mellis operibus:& aqua mulſa tractari debet.Duo genera eius ſubitæ:ac recentis.Al
terũ inueteratæ.Repentina deſpumato melle præclarã utilitatẽ habet in cibo ægrotantiũ leui:hoc eſt alicæ
elutæ:uiribus recreandis:ore ſtomachoq̃ mulcendo:ardore refrigerando.Frigidã enim utilius dari uentri
molliendo.Inuenio etiam apud auctores hunc potum bibendum alſioſis.Item animi humilis:& præparci
quos illi dixere micropſychos.Eſt & ratio ſubtilitatis imenſæ a Platone deſcendens.Corpuſculis rerum le
uibus ſcabris anguloſis rotundis magis:aut minus:ad aliorum naturam accedentibus:ideo non eadem oĩ
bus amara:aut dulcia eſſe.Sic & in laſſitudine proniores eẽ ad iracundiã:& in ſiti.Ergo & hæc aĩ aſperitas:
ſeu potius aĩæ dulciore ſucco mitigat̃.Lenit tranſitũ ſpiritus:& molliores facit meatus:ne ſcindãt euntem
redeuntẽq̃.Experimenta in ſe cuiq̃.Nullius non ira:luctuſq̃:triſtitiæ.Omnis animi impetus cibo mollit̃.
Iõq̃ obſeruanda ſunt:quæ non ſolũ corpoꝝ medicinã:ſed & motũ habẽt.Aqua mulſa & tuſſientibus uti/
lis tradit̃.Calefacta incitat uomitiones.Contra uenenũ pſimythii ſalutaris addito oleo.Itẽ contra hyoſcya
mũ cum lacte maxime aſinino:& contra hallicaccabum ut diximus.Infunditur & auribus:& genitaliũ fi/
ſtulis.Vuluis imponit̃ cũ pane molli.Subitis tumoribus:luxatis:leniendiſq̃ oĩbus.Inueteratæ autẽ uſum
dãnauere poſteri.minus innocentẽ aqua:minuſq̃ uino firmũ.Longa tamẽ uetuſtate tranſit in uinũ:ut con
ſtat inter oẽs ſtomacho inutiliſſimũ:neruiſq̃ contrariũ.Semper mulſum ex uetere uino utiliſſimũ:facilli/
meq̃ cum melle concorporatur:quod in dulci nunquã euenit.Ex auſtero factum non implet ſtomachum
neq̃ ex decocto melle:minuſq̃ inflat:quod fere euenit.Appetendi quoq̃ reuocat auiditatem cibi.Aluum
mollit frigido potu pluribus:calido ſiſtit.Corpora auget.Multi ſenectam longam mulſi tantum nutritu Vel in
tolerauere:neq̃ alio ullo cibo.Celebri pollionis Romuli exẽploĩ:quẽ centeſſimũ annũ excedentẽ cũ Diuus trita
Auguſtus hoſpes ĩterrogaret:q̃ nã rõne maxime uigorẽ illũ aĩ:corporiſq̃ cuſtodiſſet:ille rñdit:intus mul/
ſo:foris oleo.Varro regiũ morbũ cognominatũ arquatũ tradit:q̃m curet̃ mulſo.Melitites quo fieret mõ
ex muſto & melle docuimus in rõne uini.Sæculis iã fieri non arbitror.Hoc genus inflationibus obnoxiũ.
Solebat tamen inueteratũ alui cauſa dari in febre.Itẽ articulario morbo:& neruoꝝ ĩfirmitate laborãtibus:

& mulieribus uini abſtemiis.Mellis naturæ adnexa cæra eſt:de cuius origine & bonitate nationibuſq; ſuis
diximus locis.Oĩs aũt mollit:calfacit:explet corpora:recens melior.Datur in ſorbitiõe dyſentericis. Fauiq;
ipſi in pulte alicæ prius toſtæ.Aduerſat̃ lactis naturæ:ac milii magnitudine decẽ grana cæræ hauſta:nõ pa
tiuntur coagulari lac in ſtomacho.Si inguem tumeat:albã cærã in pube fixiſſe remedio eſt.Nec huius uſus
quos mixta aliis pſtat enumerare medicina poſſit:ſicuti nec cæteroꝝ quæ cũ aliis pſunt.Iſta:ut diximus:in
geniis cõſtãt.Nõ fecit cærata:malagmata:emplaſtra:collyria:antidota parens illa ac diuina reꝝ artifex.Of-
ficinaꝝ imo uerius auaritiæ cõmenta ſunt.Naturæ qdẽ opa abſoluta:atq; pfecta gignunt̃:paucis ex cã non
ex cõiectura rebus aſſũptis:ut ſucco aliquo ſicca tẽperent̃ ad meatus:aut corpore alio humentia ad nexus.
Scrupulatim quidẽ colligere:ac miſcere uires:nõ cõiecturæ humanæ orbis:ſed impudẽtiæ eſt.Nos nec in-
dicarum:arabicarumq; mercium:aut externi orbis attingimus medicinas.Non placent remediis tam lon-
ge naſcentia.Non nobis gignuntur.Immo ne illis quidem alioquin non uenderent.Odorum cauſa:unguẽ
torumq; & delitiarum:ſi placet etiam ſuperſtitionis gratia emantur:quoniam thure ſupplicamus & co-
ſto.Salutem quidem ſine iis poſſe conſtare:uel ob id probabimus:ut tanto magis ſui delitias pudeat. Sed
medicinas e floribus:coronamentiſq;:& hortenſibus:quæq; mãduntur herbis proſecutis quonam modo
frugum omittemus?Nimirum & has indicare conueniet.

Contra compoſitiones medicorum:medicinæ ex frugibus. CA. XXV.

IN primis ſapientiſſima aialium eſſe conſtat:quæ frugæ ueſcant̃.Siliginis grana cõbuſta:& trita
in uino amineo oculis illita epiphoras ſedant.Tritici uero ferro cõbuſta iis:quæ frigus uſſerit p-
ſentaneo ſũt remedio.Farina tritici ex aceto cocta neruoꝝ cõtractiõibus:cũ roſaceo uero:& fico
ſicca mixiſq; decoctis.Furfures tonſillis faucibuſq; gargariſſatiõe pſunt.Sex.Pompeius ꝓtorii ui
ri pater hiſpaniæ citerioris princeps cũ horreis ſuis uentilandis pſideret:correptus dolore podagre merſit
in triticũ ſeſe ſup genua:leuatuſq; ſiccatis pedibus mirabili mõ hoc poſtea remedio uſus eſt.Vis tanta eſt:ut
cados plenos ſiccet.Paleam quoq; tritici:uel hordei calidã imponi ramicũ incõmodis experti iubent:quaq;
decoctæ ſunt aqua foueri.Eſt in farre uermiculus teredini ſimilis:quo cauis dentiũ cæra incluſo cadere ui-
tiati dicunt̃:etiã ſi fricent̃.Olyram arincã diximus uocari.Hac decocta fit medicamentũ:qđ ægypti atharã
uocant:infantibus utiliſſimũ:ſed & adultos illinunt eo.Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones:i-
petuſq; diſcutit:lenit & cõcoquit.Decoquit̃ alias in mulſa aqua:aut fico ſicca ad iocineris dolores:eã in po-
ſca poſitã concoqui opus eſt:aut cum uino.Cũ uero inter concoquendũ diſcutiendũq; cura eſt:tunc in ace
to melius:aut in fæce aceti:aut cotoneis pyriſue decoctis.Ad multipedũ morſus cũ melle:ad ſerpẽtiũ in ace
Vel gal- to:& cõtra ſuppurantia:ad extrahẽdas ſuppurationes ex poſca:addita reſina & galla.Ad concoctiones uero
lica & ulcera uetera cũ reſina.Ad duritias cũ fimo columbage:aut fico ſiccata:ut cinere.Ad neruoꝝ inflamatio-
Vel au- nes:aut inteſtinoꝝ:uel lateꝝ:uel uiriliũ dolores cũ papauere aut meliloto:& quotiens ab oſſibus caro rece
rium dit.Ad ſtrumas cũ pice:& impubis pueri urina.Cũ oleo & fœnogræco cõtra tumores præcordioꝝ : uel in
febribus cũ melle uel adipe uetuſto.Suppuratis triticea farina multo lenior.Neruis cũ hyoſcyami ſucco il-
linitur.Ex aceto & melle lentigini.Zea ex qua aliq̃ fieri diximus:efficacior ẽt hordeacea uidet̃ : trimeſtris
mollior.Ex uino rubro ad ſcorpionũ ictus tepida:& ſanguinẽ excreantibus.Itẽ arteriæ.Tuſſi cũ caprino ſe
uo aut butyro.Ex fœnogræco molliſſima oĩum.Vlcera manantia ſanat:& furfures corporis:ſtomachi do
lores:pedes:& mãmas cum uino & nitro cocta.Herina magis cæteris purgat ulcera uetera : & grangrenas.
Cũ rhaphano & ſale & aceto lichenas.Lepras cũ ſulphure uiuo.Et capitis dolores cũ adipe anſerino ĩpoſita
fronti.Strumas & panos cõcoquit in fimo colũbino:& lini ſemine decocta in uino.De polentæ generibus
in frugũ loco ſatis diximus:locoꝝ rõne:quæ a farina hordei diſtat eo q; torretur.Ad ſtomachũ utilis:aluũ
ſiſtit:ĩpetuſq; rubicundi tumoris.Et oculis illinit̃ & capitis dolori cũ menta:aut alia refrigerãte herba. Itẽ
pnionibus & ſerpentiũ plagis.Itẽ ambuſtis ex uino:inhibet quoq; puſtulas. Farina in pollinẽ ſubacta uim
extrahendi humoris habet. Iõ & cruore ſuffuſis in faſcias uſq; ſanguinẽ perducit:efficacius in ſapa. Impo-
nitur:& pedũ callo clauiſq;.Nã cum oleo uetere ac pice decocta polline condylomata : & alia oĩa ſedis uitia
q̃ maxime calido mirabilẽ in modũ curant̃.Pulte corpus auget̃.Farina qua chartæ glutinant̃:ſanguinẽ ex-
creantibus datur tepida ſorbenda:efficaciter pdeſt.Halica res romana eſt:& nõ pridẽ excogitata:alioqn nõ
ptiſanæ potius laudes ſcripſiſſent græci.Nondũ arbitror Põpeii magni ætate in uſu fuiſſe : & iõ uix qcq̃ de
ea ſcriptũ ab Aſclepiadis ſchola.Eſſe quidẽ eximie utilẽ nemo dubitat:ſiue eluta detur ex aqua mulſa: ſiue
in ſorbitiones decocta:ſiue in pulte.Eadẽ in aluo ſiſtenda torret̃:dein fauoꝝ cæra coquit̃:ut ſupra dixius.
Peculiaris tamẽ lõgo morbo ad tabitudinẽ redactis ſubuenit:ternis eius cyathis in ſextarium aquæ ſenſim
decoctis:donec oĩs aqua conſumat̃.Poſtea ſextario lactis ouilli:aut caprini addito p cõtinuos dies mox ad-
iecto melle.Tali ſorbitiõis genere emẽdant̃ ſyntexes.Milio ſiſtit̃ aluus.Diſcutiunt̃ tormina:in quẽ uſum
torret̃ ante.Neruoꝝ doloribus & aliis feruens in ſacco ponit̃.Neq; aliud utilius:quoniã leuiſſimũ:molliſ-
ſimũq; eſt:& caloris capaciſſimũ.Itaq; talis uſus eius eſt ad oĩa:qbus calor profuturus eſt.Farina eius cũ pi-
ce liquida ſerpentiũ & multipedæ plagis imponit̃.Panicũ Diocles medicus melfrugũ appellauit. Effectus
habet quos miliũ.In uino potũ prodeſt dyſentericis.Similiter iis:quæ uaporanda ſunt excalfactũ imponi-
tur.Siſtit aluũ in lacte caprino decoctũ:& bis die hauſtũ.Sic pdeſt & ad tormina.Seſama trita in ouo ſum
pta inhibet uomitiones.Aurĩũ inflãmatiõi illinit̃ : & ambuſtis.Eadẽ efficit & dũ in herba eſt.Amplius hæc
oculis imponit̃ decocta in uino.Stomacho inutilis cibus:& aiæ grauitatẽ facit . Stellionũ morſibus reſiſtit.
Item ulceribus quæ cacoethe uocant.Et auribus oleum:qđ ex ea fit prodeſſe diximus.Seſamoides a ſimili
tudine nomẽ accipit:grano amaro:folio minore.Naſcitur in glareoſis.Detrahit bilem in aqua potũ.Semẽ
illinitur igni ſacro.Diſcutit panos.Eſt etiãnum aliud ſeſamoides anticyræ naſcẽs:qđ ideo aliq anticyricon

uocant:cætera ſimile erigeronti herbæ:de qua ſuo dicemus loco. Granum ſeſamæ datur in uino dulci ad detractationes:quantũ trinis digitis capitur. Miſcent ellebori albi unũ & dimidiũ obolum. Purgationẽ eã adhibẽtes maxime inſanæ melancholiæ:comitialibus:podagris. Et per ſe drachmæ pondere exinaniunt. Hordeum optimũ quod candidiſſimũ. Succus decocti in aqua cæleſti digeritur in paſtillos:ut infundatur exulceratis interaneis:& uuluis. Cinis eius ambuſtis illinitur:& carnibus:quæ recedunt ab oſſibus:& eruptionibus pituitæ:muris aranei morſibus. Idem aſperſo ſale:ac melle candorẽ dẽtibus:& ſuauitatẽ oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur morbo pedũ tentari negãt. Nouẽq; granis ſi furunculũ quis circũducat:ſingulis ter manu ſiniſtra & omnia in ignẽ abiiciat:cõfeſtim ſanari aiunt. Eſt & herba phœnicea appellata a græcis:a noſtris uero hordeũ murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet mẽſes. Ptiſanæ quæ ex hordeo fit:laudes uno uolumine cõdidit Hippocrates:quæ nunc oẽs in alicam tranſeunt. Contra quanto innocentior eſt alica:Hippocrates tantum ſorbitiõis gratia laudauit:quoniam lubrica: ex facili hauriretur:quoniam ſitim arceret:quoniam in aluo nõ tumeſceret:quoniam facile redderetur:& aſſuetis hic ſolus cibus in febribus bis die poſſet dari:tantum remotus ab iſtis:qui medicinam fame exercent. Sorbitione tamen dari totum uetuit. Aliudue q̄ ſuccum ptiſanæ. Item uetuit quamdiu pedes frigidi eſſent: tũc quidem nec potionẽ dandam. Fit ex tritico glutinoſior:arteriæq; exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos: & gulæ inutile contra q̄ creditur. Item ſiſtit aluum:epiphoras oculorum inhibet:& ulcera ſanat. Item puſtulas & fluxiones ſanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo iis:qui ſanguinem reiecerint. In ueſicæ uero dolore ſemũcia amyli:cum ouo & paſſis tribus ſufferuefacta a balneo. Quin & auenæ farina decocta in aceto tollit neuos. Panis ipſe quo uiuitur innumeras pene cõtinet medicinas:ex aqua enim & oleo aut roſaceo mollit collectiones:ex aqua mulſa duricias ualde mitigat. Datur ex uino ad diſcutienda ualens: aut q̄ præſtringi opus ſit:& ſi magis etiãnum ex aceto. Aduerſus acutas pituitæ fluxiones:quas græci reumatiſmos uocant. Item ad percuſſa luxata. Ad omnia autẽ hæc fermẽtatus:qui uocatur autopyros:utilior. Illinitur & paronychiis:& callo pedum in aceto ueteri. Nauticus panis tuſus atq; iterum coctus ſiſtit aluum. Vocis ſtudioſis:& contra diſtillationes ſiccũ eſſe primo cibo utiliſſimũ eſt. Sitanius hoc eſt trimeſtris incuſſa in facie aut diſquãmata cũ melle aptiſſime curat. Candidus ægris aqua calida frigidaue madefactus leuiſſimum cibum præbet. Oculorũ tumori ex uino imponitur:ſic & puſtulis capitis:aut adiecta arida myrto. Tremulis panẽ ex aqua eſſe ieiunis ſtatim a balneo demonſtrant. Quin & grauitatẽ odorum in cubiculis uſtus emẽdat:& uini in faccis additus. Auxiliatur & faba. Nãq; ſolida fricta feruenſq; in acri aceto coniecta: torminibus medetur. In cibo freſſa & cum allio cocta contra deploratas tuſſes ſuppurationeſq; pectorum quotidiano cibo ſumitur:& cõmanducata ieiuno ore etiã ad furunculos maturandos:diſcutiẽdoſue imponitur: & in uino decocta ad teſtium tumores. Lomento quoq; ex aceto decocto tumores maturat atq; aperit. Item liuoribus:combuſtis medetur. Voci eam prodeſſe auctor eſt. Mar. Varro. Fabalium etiam ſilliquarum cinis ad coxendices:& ad neruorum ueteres dolores cum adipis ſuilli uetuſtate prodeſt:& per ſe cortices decocti ad tertias ſiſtunt aluum. Lens optima quæ facillime coquitur:eaq; quæ maxime aquã abſorbet. Aciẽ quidem oculorum obtundit:& ſtomachum inflat:ſed aluum ſiſtit in cibo: magiſq; diſcocta cæleſti aqua: eadẽ ſoluit minus percocta. Puſtulas ulcerum rumpit:eaq;:quæ itra os:ſunt purgat:& aſtringit. Collectiones omnes impoſita ſedat:maximeq; exulceratas & rimoſas. Oculorum autẽ epiphoras cum meliloto aut cotoneo. Contra ſuppurantia cum polenta imponitur. Decoctæ ſuccus ad oris exulcerationes & genitaliũ adhibetur. Ad ſedem cum roſaceo aut cotoneo. In iis quæ acrius remedium exigunt:cum putamine punici melle modico adiecto. Ad id demum:ne celeriter inareſcat:adiiciunt & betæ folia. Imponitur & ſtrumis paniſq; uel maturis uel matureſcentibus ex aceto diſcocta. Rimis ex aqua mulſa: & gangrenis cum punici germine: Item podagris cum polenta:& uuluis & renibus:& perniõibus. Vlceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter diſſolutionem ſtomachi. xxx. grana lentis deuorantur. In choleris quoq;: & dyſenteria efficacior eſt in tribus aquis cocta. In quo uſu melius ſemper eam torrere:aut tundere:ut quam tenuiſſima detur:uel per ſe:uel cum cotoneo malo:aut pyris:aut myrto:aut intubo erratico:aut beta nigra:aut plantagine. Pulmoni eſt inutilis:& capitis dolori:neruoſiſq; omnibus:& felli:nec ſomno facilis:ad puſtulas utilis ignique ſacro:& mammis ĩ aqua marina decocta. In aceto autem duricias & ſtrumas diſcutit. Stomachi quidem cauſa polentæ modo potiõibus inſpergitur. Quæ ſunt ambuſta aqua ſemicocta curat. Poſtea trita: & per cribrum effuſo furfure:mox procedente curatione addito melle. Ex poſca coquitur ad guttura. Eſt & paluſtris lens & per ſe naſcens in aqua non fluente refrigeratoriæ naturæ. Propter quod collectionibus illinitur:& maxime podagris:& per ſe & cum polenta:glutinat & interanea procidentia. Eſt & ſilueſtris eleliſphacos dicta a græcis:ab aliis phacos. ea eſt ſatiua lente leuior:& folio minore:atq; ſicciore: & odoratiore. eſt & alterum gẽus eius ſilueſtris:odore graui:hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie:ſed minora: & candida:quæ cum ramis decoquuntur. Menſes cit:& urinas:& paſtinacæ marinæ ictus ſanat. Torporẽ aũt inducit percuſſo loco. Bibitur cum abſinthio ad dyſenteriam. Cum uino eadem commorantes menſes trahit. Abundantes ſiſtit decocto eius poto. Per ſe impoſita herba uulnerum ſanguinem cohibet. Sanat & ſerpentium morſus. Et ſi in uino decoquatur pruritus teſtium ſedat. Noſtri qui nunc ſunt herbarii eleliſphacon græce:latinæ ſaluiam uocãt mentæ ſimilem canam:odoratam:partus emortuos ea appoſita extrahũt. Item uermes aurium ulcerumq;. Cicer & ſilueſtre eſt:foliis ſatiuo ſimile:odore graui. Sed ſi largius ſumatur:aluus ſoluitur:& inflatio contrahitur:& tormina. Toſtum ſalubrius habetur. Cicercula etiamnum magis in aluo proficit. Farina utriuſq; ulcera manantia capitis ſanat:efficacius ſilueſtris. Item comitiales:& iocinerum tumores:& ſerpentium ictus. Cit menſes:& urinas:grano maxime. Emẽdat & lichenas: & teſtium inflationes:regium morbum:hidropicos. Lædunt omnia hæc genera exulceratam ueſicam:& renes. Gan-

Vel iflã matiões

grenis utiliora cum melle & iis:quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni genere prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt. Eaqꝫ grana in lintheolo deligata abiiciunt poſt ſe:ita fugari uitium arbitrãtes. Noſtri præcipiũt arietinum in aqua cum ſale diſcoquere:ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ. Sic & calculos pellit:morbumqꝫ regium eiuſdem foliis ſarmentiſqꝫ decoctis aqua quã maxime calida morbos pedum tollit:& ipſum calidum tritumqꝫ illitum. Columbini decocti aqua horrorem tertianæ & quartanæ minuere traditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum oculorũ ulceribus ex paſſo medetur. De eruo quædam in mentione eius diximus:nec potentiam ei minorem ueteres quam braſſicæ tribuere. Contra ſerpentium ictus ex aceto ad crocodillorum:hominumqꝫ morſum. Siquis eruum quottidie ieiunus edat lyenem eius abſumi certiſſimi auctores affirmant. Farina eius (ut ait Varro) maculas ex toto corpore emendat. Serpere ulcera non patitur. In mammis efficaciſſimum. Carbunculos rumpit ex uino. Vrinæ difficultates:inflationem:uitia iocineris:tenaſmon:& quæ cibum non ſentiant:atropha appellata:toſtũ & in nucis auellanæ magnitudinem:melle collectum deuoratumqꝫ corrigit. Item impetigines ex aceto coctum & quarto die ſolutum. Panos in melle ſuppurare prohibet impoſitum. Aqua decoctum perniões & pruritus ſanat fouẽdo. Quin & uniuerſo corpori:ſiquis quottidie ieiunus biberit:meliorem fieri colorem exiſtimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones mouet. Aluum turbat. Capiti & ſtomacho oneroſum. Genua quoqꝫ degrauat. Sed madefactum pluribus diebus miteſcit. Bubus iumentiſqꝫ utiliſſimum. Siliquæ eius uirides:priuſquam indureſcant:cum ſuo caule foliiſqꝫ contritæ capillos nigro colore ſiciunt. Lupini quoqꝫ ſilueſtres ſunt omnimodo minores ſatiuis:præterquam amaritudine. Ex oĩbus quæ eduntur:ſicco nulli minus ponderis eſt:nec plus utilitatis. Miteſcunt cinere:aut aqua calida. Diſcolorem hominem frequentiores in cibo exhilarant. Amari contra aſpidas ualent. Vlcera atra aridi decorticatiqꝫ triti ſuppoſito lintheolo ad uiuum corpus redigunt. Strumas:parotidas:in aceto cocti diſcutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere:uel in febri datur ad uentris animalia pellenda minoribus triginta annorum. Pueris uero etiam impoſiti in uentrem ieiunis proſunt. Et alio genere toſti:& in defruto poti uel ex melle ſumpti. Iidem auiditatem cibi faciunt:faſtidium detrahunt. Farina eorum aceto ſubacta papulas pruritusque in balneis illita cohibet:& per ſe ſiccat ulcera. Liuores emendat. Inflammationes cum polenta ſedat. Silueſtrium efficacior uis eſt contra coxendicum:& lumborum debilitatem. Ex iiſdem decocta lentigines & ſouentium cutem corrigunt. Si uero ad mellis craſſitudinem decoquantur ſatiui:uitiligines nigras & lepras emendant. Satiui quoqꝫ rumpunt carbunculos impoſiti:panos & ſtrumas minuunt:aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt. Si uero cæleſti aqua decoquãtur:ſuccus ille ſmegma fit: quo ſolent fouere gangrenas:eruptiones pituitæ:ulcera manantia utiliſſimum. Expedit ad lyenem bibere: & cum melle menſtruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico ſicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoqꝫ in aqua decocta urinas pellit. Medentur pecori cum camæleonte herba decocti:aqua in potum collata. Sanãt & ſcabiem quadrupedum omnium in amurca decocti:utroqꝫ liquore poſtea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges ſeſamæ ſimilem eſſe diximus:& a græcis eryſimon uocari. Galli uelarũ appellant. Eſt autem fructicoſum foliis erucæ anguſtioribus paulo:ſemine naſturtii. Vtiliſſimum tuſſientibus cum melle:& in thoracis purulentis excreatiõibus. Datur & regio morbo:& lumborum uitiis pleureticis:torminibus:cœliacis. Illinitur uero parotidum & carcinomatũ malis. Teſtium ardoribus ex aqua alias cum melle. Infantibus quoqꝫ utiliſſimum. Item ſedis uitiis & articulariis morbis cum melle & fico. Contra uenena etiam efficax potu. Medetur & ſuſpirioſis. Item fiſtulis cum axungia ueteri ne intus addatur. Orminum ſilueſtri (ut diximus) cymino ſimile eſt:cæterum dodrãtali altitudine. Duorum generum: alteri ſemen nigrius & oblongum. Hoc ad uenerem ſtimulandam:& ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius ſemen & rotundius. Vtroqꝫ tuſo extrahuntur aculei ex corpore per ſe illitum ex aqua. Folia ex aceto impoſita panos per ſe uel cum melle diſcutiunt. Item furunculos:prius quam capita faciãt omneſqꝫ acrimõias. Quin & ipſæ frugum peſtes in aliquo ſunt uſu. Infœlix dictum eſt a Virgilio lolium. Hoc tamen molitum ex aceto coctum impoſitumqꝫ ſanat impetigines:celerius quo ſæpius mutatum eſt. Medetur & podagris:aliiſqꝫ doloribus cum oximelite. Curatio hæc a cæteris differt. Aceti ſextario uno diluis mellis uncias duas iuſtum eſt:ita temperatis ſextariis tribus decocta farina lolii ſextariis duobus uſque ad craſſitudinem:calidumqꝫ ipſum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit oſſa fracta. Miliaria appellatur herba quæ necat milium. Hæc trita & cornu cum uino infuſa podagras iumẽtorum dicitur ſanare. Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ:naſcitur inter uitia ſegetis auenæ græcæ genere: & folio & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut locuſtas habet. Semen utile ad cataplaſmata atqꝫ hordeum & ſimilia. Prodeſt tuſſientibus ſuccus. Orobanchẽ appellauimus necantem eruum & legumina. Alii cynomorion eam appellant a ſimilitudine canini genitalis: cuius cauliculus eſt ſine foliis pinguis:rubens. Eſtur & per ſe & in patinis:cum tenera eſt decocta. Et leguminibus innaſcuntur beſtiolæ uenenatæ:quæ manus pungunt:& periculum uitæ afferunt. Soliſugarum generis. Aduerſus has omnia eadem medentur:quæ contra araneos & phalangia demonſtrantur. Et frugum quidẽ hæc ſunt in uſu medico. Ex iiſdem fiunt & potus:zythum in ægypto:cælia & cærea in hiſpania:ceruiſia & plura genera in gallia:aliiſqꝫ prouinciis:quorum omnium ſpuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipſum attinet:præſtat ad uini tranſire mentionem:atqꝫ a uite ordiri medicinas arborum.

Vel lobas
Vel lacertas

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXIII.

PROOEMIVM.

PERACTA CAERealium in medẽdo quoque natura eſt: omniumq; quæ ciborũ aut florum odorũq; gratia proueniunt ſupina tellure: non ceſſit his pomona: parteſq; medicas pendentibus quoq; dedit: non contenta protegere: arborumq; alere umbra q̃ diximus: immo uelut indignata plus auxilii ieſſe iis quæ lõgius a cælo abeſſent: quæq; poſtea cœpiſſent. Primum enim homini cibum fuiſſe inde: & ſic idu ctos cælum ſpectare: paſciq; & nunc ex ſe poſſe ſine frugibus. Ergo hercule artes i primis dedit uitibus non contenta delitias etiam & odores atq; unguẽta omphacio: & oenanthe: ac maſſari: quæ ſuis locis diximus: nobiliter inſtruxiſſe. Plurimũ inquit homini uoluptatis ex me eſt. Ego ſuccũ uini: liquorẽ olei gigno. Ego palmas & poma totq; uarietates. Neq; ut tellus omnia per labores: aranda tauris: terenda areis: de inde ſaxis: ut quando quantoue opere cibi fiant. At ex me parata oĩa: nec curuo adorãda: aratro: nec cura laboranda: ſed ſeſe porrigentia ultro: & ſi pigeat attingere etiã cadentia. Certauit ipſa ſecum: pluſq; utilitatis cauſa genuit etiã: quã uoluptatis. Folio uitiũ & pãpino capitis dolores: inflãmationeſq; corporũ mitigãtur cũ polenta. Folia per ſe ardores ſtomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios morbos. Pãpini triti & ĩpoſiti tumorẽ omnẽ ſiccant. Succus eorũ dyſentericis infuſus medetur. Lachryma uitiũ quæ ueluti gũmi eſt: lepras & lichenas: & pſoras nitro ante præparatas ſanat. Eadẽ cũ oleo ſæpius pilis illitis pſilothri effectũ habet maximeq; aqua q̃ uirides accenſæ uites exudant: qua & uerrucæ tollũt. Pãpini ſanguinem excreantibus: & mulierũ a conceptu defectioni diluti potu proſunt. Cortex uitiũ & folia arida uulnerũ ſanguinẽ ſiſtunt: ipſumq; uulnus cõglutinant. Vitis albæ uiridis tuſæ ſucco: & thure ĩpetigines tollunt. Cinis ſarmẽtoꝝ uitiũq;: & uinaceorũ cõdylomatis: & ſedis uitiis medetur ex aceto. Itẽ luxatis: & ambuſtis: & lyenis tumori cũ roſaceo: & ruta: & aceto. Itẽ igni ſacro ex uino citra oleũ aſpergitur: & itertrigines & pilos abſumit. Dant & bibendũ cinerẽ ſarmentoꝝ ad lyenis remedia aceto cõſperſum ita ut uini cyathi in tepida aqua bibantur: utq; qui biberit in lyenẽ iaceat. Clauiculæ ipſæ quibus repũt uites tritæ: & ex aqua potæ ſiſtunt uomitionũ cõſuetudinẽ. Cinis uitiũ cũ axungia uetere contra tumores proficit: fiſtulas purgat: mox & perſanat: neruorũ dolores frigore ortos: cõtractioneſq;: contuſas uero partes cũ oleo: carnes excreſcentes in oſſibus cũ aceto & nitro: ſcorpionũ & canũ plagas cũ oleo. Corticis per ſe cinis cõbuſtus pilos reddit. Omphaciũ qua fieret ratione incipiẽtis uuæ pubertate in unguentoꝝ loco docuimus. Nunc ad medicinã de eo pertinentia ĩdicabimus. Sanat ea: quæ in humido ſunt ulcera oris: tonſillarũ: genitaliũ. Oculorum claritati plurimũ confert. Scabriciæ genarũ: ulceribuſq; angulorũ: nubeculis: ulceribus quacunq; in parte manãtibus. Cicatricibus marcidis. Oſſibus purulẽte limoſis. Frangitur uehemẽtia eius melle aut paſſo. Prodeſt dyſentericis: ſanguinẽ excreantibus: anginis. Omphacio coheret oenanthe: quã uites ſilueſtres ferunt dicta a nobis in unguenti ratiõe. Laudatiſſima in ſyria: maxime circa anthiochiæ & laodiceæ montes: & ex alba uite: refrigerat: aſtringit: uulneribus inſpergitur: ſtomacho illinitur: utilis urinæ: iocineri. Capitis doloribus: dyſentericis: cœliacis: cholericis: Cõtra faſtidia obolo ex aceto pota. Siccat manãtes capitis eruptiones: efficaciſſima ad uitia quæ ſunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus: & uerendis: ac ſedi. Cũ melle & croco aluum ſiſtit. Genarum ſcabiem emendat: oculorũq; lachrymationes. Ex uino ſtomachi diſſolutionem. Ex aqua frigida pota: ſanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria & ad ulcera purganda & paronychia: & pterygia probatur. Vritur in furno: donec panis percoquatur. Maſſaris odoribus tãtum gignitur omniaque ea auiditas humani ingenii nobilitauit: rapere feſtinando.

De medicinis uuarũ recẽtiũ: & ſarmẽtis uuarũ: & uinaceis: & de uua theriace: & de uua paſſa: & aſtaphide: & aſtaphiſagria: pituitaria: & labruſca: & de uite alba: & nigra: & de muſtis: & uini generibus. CA. I.

MAtureſcentium autem uuæ uehementiores nigræ: ideoq; uinum ex iis minus iucundum: ſuauiores albæ: quoniã e tranſlucido facilius accipitur aer. Recentes ſtomachũ & ſpiritum inflant: aluumq; turbant. Itaq; in febri damnant urtiq; largiores. Grauedinẽ enim capiti: morbumq; lethargicũ faciunt. Innocentiores quæ decerptæ diu pependere: qua uentilatione etiam utiles fiunt ſtomacho ægriſq;. Nam & refrigerant leuiter: & faſtidiũ auferũt. Quæ aũt in uino dulci cõditæ fuere caput tentant. Proxime ſunt penſilibus in palea ſeruatæ. Nam & uinaceis ſeruatæ & caput & ueſicã & ſtomachũ infeſtant. Siſtunt tamẽ aluũ: ſanguinẽ excreantibus utiliſſimæ. Quæ uero in muſto fuere peiores

[Right margin, beside "gno. Ego palmas … de / inde ſaxis …":] Vel ſed iam

uim etiamnū habent:q̄ quæ in uinaceis.Sapa quoqꝫ ſtomacho inutiles facit.Saluberrimas putāt medici in
cæleſti aqua ſeruatas:etiā ſi minime iucūdas:ſed uoluptatē earū in ſtomachi ardore ſentient:& in amaritu/
dine iecoris felliſqꝫ uomitiōe. In choleris hydropicis cū ardore febriū ægrotantibus.At in ollis ſeruatæ i &
os:& ſtomachū:& auiditatē excitant.Paulo tamen grauiores exiſtimātur fieri uinaceorū halitu.Vuæ florē
in cibis ſi edere gallinacei uūas nō attingūt:Sarmenta earū in quibus acini fuere aſtringēdi uim habēt. Ef/
ficatiora ex ollis.Nuclei acinorū eandē uim optinent.Hi ſunt qui in uino capitis dolorē faciūt.Toſti tritiqꝫ
ſtomacho utiles ſunt.Inſpergitur farina eorū polentæ modo potionis dyſentericis:& cœliacis:& diſſolutis
ſtomacho.Decocto etiā eorū fouere pſoras:& prurituū utile eſt. Vinacei per ſe minus capiti aut ueſicæ no/
cent q̄ nuclei.Mammarū inflatiōi triti cum ſale utiles.Decoctura eorū ueteres dyſentericos & cœliacos iu/
uat & potiōe & fotu.Vua theriace de qua ſuo loco diximus:cōtra ſerpentiū ictus ualet.Pāpinos quoqꝫ eius
edendos cēſent:iponendoſqꝫ:uinūqꝫ & acetū ex iis factū auxiliarem contra eandē uim habent.Vua paſſa;q̄
aſtaphida uocāt:ſtomachū uentrē interanea tentaret:niſi pro remedio in ipſis acinis nuclei eſſent.Iis exem
ptis ueſicæ utilis habetur:& tuſſi alba utilior.Vtilis & arteriæ & renibus:ſicut ex iis paſſum priuatim e ſer
pentibus.Cōtra hemorrhoiā potens.Teſtiū iflāmatiōi cū farina cumini aut coriandri iponunt.Itē carbun
culis:articularibus morbis ſine uncleis tritæ cū ruta fouere ante uino ulcera oportet.Sanāt epinyctidas: &
dyſenteriā cū ſuis nucleis:& in oleo coctæ grāgrenis illinunt cū cortice rhaphani & melle.Podagris & un/
guiū mobilibus cū panace:& per ſe ad purgandū os capurqꝫ cū pipere cōmāducant.Aſtaphis agria ſiue ſta/
phis:quā uuā taminiā aliqui uocāt falſo:ſuū enim genus habet:cauliculis nigris rectis foliis labruſcæ: fert
folliculos uerius q̄ acinos uirides ſimiles ciceri.In iis nucleū triangulū.Matureſcit cū uindemia nigreſcitqꝫ
cū taminiæ rubentes norimus acinos:ſciamuſqꝫ illā in apricis naſci:hāc nō niſi in opacis.His nucleis ad pur
gationē uti nō cenſuerim ꝓꝑ ancipitē ſtrangulationē:nec ad pituitā oris ſiccandā:fauces.n.ledūt.Phthiriaſi
caput & reliquū corpus liberāt triti.Facilius admixta ſandaraca.Itē prurituu & pſoris. Ad dentiū dolores de
Vel gin coquunt in aceto.Ad auriū uitia rheumatiſmū cicatricū:ulcerū manātia.Flos tritus in uino cōtra ſerpētes
giuarū bibitur.Semē.n.abdicauerim ꝓpter nimiā uim ardoris.Quidā eam pituitariā uocāt:& plagis ſerpentium
utiqꝫ illinunt.Labruſca quoqꝫ oenāthē fert ſatis dictā.Quæ a græcis ampelos agria appellat:ſpiſſis & candi
cātibus foliis geniculata rimoſo cortice:fert uuas rubentes cocci modo:q̄ cutē in facie mulierū purgāt: &
uaritis coxēdicū & lumborū uitiis tuſæ cū foliis & ſucco ꝓſunt.Radix decocta in aqua & in uini coi cyathis
duobus humorē alui ciet:ideo hydropicis datur.Hāc potius crediderim eſſe:quā uulgus uuā taminiā uo/
cat.Vtuntur ea pro amuleto:& ad expiationem ſanguinis quoqꝫ adhibēt nō ultra gargariſſatiōes: & ne qd
deuoretur addito ſale thymo aceto mulſo.Ideo & purgatiōibus ancipitem tentāt.Eſt huic ſimilis:ſed in ſa
lictis naſcens:ideo diſtinguitur nōie:cū eoſdē uſus habeat:& ſalicaſtrū uocāt:Scabiem & pruriginē hoīum
& quadrupedū aceto mulſo trita hæc efficatius tollit.Vitis alba quā græci ampeloleucen:alii ophioſtaphy
len:alii melothron:alii pſilothrū:alii archezoſtin:alii cedroſtin:alii madon appellant.Huius ſarmēta lōgis:
& exilibus internodiis geniculata ſcandunt.Folia pampinoſa ad magnitudinē hederæ diuiduntur ut uitiū.
Radix alba grandis: rhaphano ſimilis initio:ex ea caules aſparagi ſimilitudine exeunt. Hi decocti in cibo
aluū & urinā cient.Folia & caules exulcerant corpus:uriqꝫ ulcerū phagedenis & grāgrēis: tibiarumqꝫ tedio
cū ſale illinuntur.Semē in uua raris acinis dependet ſucco rubente poſtea croci.Nouere id qui coria perfici
unt:illo enim utuntur.Pſoris & lepris illinitur.Lactis abundantiā facit coctū cum tritico potumqꝫ. Radix
numeroſis utilitatibus nobilis cōtra ſerpentiū ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie ua/
roſqꝫ & lentigines & ſuggillata emendat & cicatrices.Eademqꝫ præſtat decocta in oleo decocto:datur & in
comitialibus potus.Item mente cōmotis:& uertigine laborātibus drachmæ pondere quottidie anno toto.
Et ipſa autē largior aliquanto purgat ſenſus.Illa uis præclara ꝙ oſſa infracta extrahit in aqua impoſita ut
bryenia:quare quidam hanc albam bryeniā uocant.Alia uero nigra efficatior in eodē uſu cum melle & thu
re.Suppuratiōes incipientes diſcutit:ueteres maturat & purgat.Cit menſes & urinam.Elegma ex ea fit ſu/
ſpirioſis:& contra lateris dolores uulſis ruptis.Splenē ternis obolis pota.xxx.diebus conſumit.Illinitur ea
dem cum fico & pterygiis digitorum.Ex uino ſecundas fœminarum appoſita trahit & pituitam drachma
pota ex aqua mulſa.Succus radicis colligi debet ante maturitatē ſeminis:Qui illitus per ſe & cum eruo læ/
tiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora.Serpentes fugat.Tunditur ipſa radix cū pin/
gui fico:erugatqꝫ corpus:ſi ſtatim bina ſtadia ambulentur: alias urit:niſi frigida ſtatim abluatur. Iucundi/
us hoc idem præſtat nigra uitis quoniā alba pruritum affert.Eſt ergo & nigra:quam proprie etiam bryeni
am uocant:alii chironiam:alii gynæcanthen:aut aproniam:ſimilem priori præterquā colore.Huius enim
colorem nigrum eſſe diximus:cuius aſparagos ſimiles.Diocles prætulit ueris aſparagis in cibo urinæ cien
dæ:lyeniqꝫ minuendo.In fruteis & harundinetis maxime naſcitur.Radix foris nigra:intus buxeo colore:
oſſa infracta efficacius extrahit q̄ ſupradicta.Cæterū eidē peculiare eſt qđ iumentoꝝ ceruicibus unice me/
detur.Aiunt ſi quis in uilla eā extruxerit:fugere accipitres:tutaſqꝫ fieri aues uillaticas.Aliter eadē in iumen
to hoieqꝫ flegma aut ſanguinē qui ſcreatur:talo circunligata ſanat.Et hactenus de uitium generibus.Mu/
ſta differētias habēt naturales has:ꝙ ſunt cādida aut nigra:aut iter utrūqꝫ alia ex aliis:ex qbus uinū fiat: alia
ex qbus paſſum:curaqꝫ differentias innumerabiles facit.In plenū ergo hoc dixiſſe conueniet. Muſtū omne
ſtomacho inutile:uenis iucundū.A balneis raptim & ſine interſpiratiōe potū necat.cantharidū naturæ ad/
uerſatur.Item ſerpentibus maxime emorrhoiæ & ſalamandræ.Capitis doloribus facit: & gutturi inutile:
Prodeſt renibus:iocineri:& interaneis ueſicæ:colleuat enim ea.Priuatim cōtra bupreſtin ualet. Cōtra me/
conium:lactis coagulationē:Cicutam:toxica:dorycnidium ex oleo potum redditumqꝫ uomitionibus. Ad
oīa infirmius album:iucundius paſſi muſtū:& ꝙ minorē capitis dolorem afferat.Vini genera differētiaſqꝫ

per quã multas expoſuimus:& fere cuiuſq; proprietates. Neq; eſt ulla pars difficilior tractatu:aut numero/
ſior. Quippe cũ ſit tardũ dictu pluribus proſit an noceat. Præterea q̃ ancipiti euentu potu ſtatim auxiliũ ſit
aut uenenũ. Etenim de eius natura quæ ad remedia tantũ pertinent nunc loquimur. Vnum de dãdo eo uo
lumen Aſclepiades cõdidit:ab eo cognominatũ:q uero poſtea de uolumine illo diſſeruere innumeri. Nos
iſta romana grauitate artiumq; liberaliũ appetentia nõ ut medici:ſed ut iudices ſalutis humanæ diligenter
diſtinguemus. De generibus ſingulis diſſerere immẽſum & inexplicabile eſt diſcordibus medicorũ ſenten
tiis. Surrentinũ ueteres maxime probauere. Sequẽs ætas albanũ:aut falernũ. Deĩde alia alii iniquiſſimo ge
nere decreti:quod cuiq; gratiſſimũ:cæteris oĩbus pronuntiãdo. Quin ut cõſtarent ſententiæ:quota portio
tamẽ mortaliũ iis generibus poſſet uti? Iam uero nec proceres uſquã ſinceris. Eo uenere mores:ut nomina
cellarũ modo ueneãt:ſtatimq; in lacubus uindemiæ adulterent̃. Ergo hercle mirũ dictu Innocẽtius iam &
quodcunq; & ignobilius. Hæc tamẽ facere cõſtantiſſime uidẽtur ſententiæ uictoriã:quorũ mentionẽ feci/
mus:ſiquis hoc quoq; diſcrimẽ exigat. Falernũ nec ĩ nouitate:nec in nimia uetuſtate corpori ſalubre ẽ. Me/
dia eius ætas a quintodecimo anno ĩcipit. Hoc nõ rigido potu ſtomacho utile:nõ item in calido. Et in diu/
tina tuſſi ſorbetur merũ utiliter a ieiunis:item in quartanis. Nullo æque uenæ excitantur:aluum ſiſtit:cor
pus alit. Creditũ eſt obſcuritatẽ uiſus facere:nec prodeſt neruis:aut ueſicæ. Albana neruis utiliora. Stoma/
cho minus quæ ſunt dulcia uel auſtera:Falerna utiliora. Cõcoctionem minus adiuuãt. Stomachũ modice
implent. At ſurrẽtina nullo modo:nec caput tentãt:ſtomachi & ĩteſtinorũ rheumatiſmos cohibent. Cecu/
bum iam nõ gignitur. At quæ ſuperſunt ſetina cibos cõcoqui cogũt. Virium plus ſurrẽtino:auſteritatis al/
bano:uehemẽtiæ minus falerno. Ab iis ſtatana nõ longo ĩteruallo abfuerũt. Aluo citæ ſigninũ maxime cõ
ducere ĩdubitatum eſt:Reliqua in cõmune dicẽtur. Vino aluntur uires:ſanguis:colorq; hoĩum. Hoc quoq;
diſtat orbis medius:& mitior plaga a circuniectis:quãtum illis feritas facit roboris:tantũ nobis hic ſuccus.
Lactis potus oſſa alit. Frugũ neruos:aquæ carnes. Ideo minus rubores eſt in corporibus illis & minus robo
ris:cõtraq; labores patiẽtiæ. Vino modico nerui iuuãtur:copioſiore læduntur:ſic & oculi. Stomachus re/
creatur. Appetẽtia ciborum inuitatur. Triſtitiæ cura hebetatur: Vrina & algor expellitur. Somnus cõcilia/
tur. Præterea uomitionẽ ſiſtit. Collectiones extra lanis humidis ĩpoſitis mitigat. Aſclepiades utilitatẽ uini
æquari uix deorũ potẽtia poſſe pronũtiauit. Vetus copioſiore aqua miſcetur. Magis nouũ urinam expellit:
minus ſiti reſiſtit. Dulce minus ĩebriat:ſed ſtõacho ĩnatat. Auſterũ facilius cõcoqt̃. Leuiſſimũ ẽ: qđ celerrĩe
ĩueterat̃. Minus ĩfeſtat neruos qđ uetuſtate dulceſcit. Stomacho minus utile eſt pingue nigrum:ſed corpo
ra magis alit: tenue & auſterũ mĩus alit:magis ſtomachũ nutrit. Celerius ꝑ urinã trãſit:tãtoq; magis capita
tentat. Hoc & in omni alio ſucco ſemel dictum ſit. Vinũ ſi ſit ſumo ĩueteratum inſaluberrimũ eſt. Mango/
nes iſta in apothecis excogitauere. Iam & patreſfamilias ætatẽ ademere iis:quæ per ſe cariem traxere. Quo
certe uocabulo ſatis cõſilii dedere priſci:quoniã & in materiis cariem fumus erodit. At nos e diuerſo ſumi
amaritudine uetuſtatẽ indui perſuaſum habemus. Quæ ſunt admodũ exalbida hæc uetuſtate inſalubria fi
unt. Quo generoſius uinũ eſt:hoc magis uetuſtate craſſeſcit:& in amaritudinẽ corpori minime utilẽ coit.
Condire eo aliud minus annoſum ĩſalubre eſt. Sua cuiq; uino ſaliua inocentiſſima. Sua cuiq; ætas gratiſſi/
ma:hoc eſt media. Corpus augere uolentibus:aut mollire aluum:cõducit inter cibos bibere. Cõtra minuẽ
tibus:aluumq; cohibẽtibus ſitire in edendo:poſtea parum bibere. Vinũ ieiunos bibere nouitio ĩuento ĩuti
liſſimũ eſt. Curas uigoreq; animi impedit ad procinctũ tendẽtibus. Somno uero accommodatũ ac ſecurita/
tibus. Iamq; dudum hoc fuit:quod homerica illa Helena ante cibum miniſtrauit. Sic quoq; in prouerbiũ
ceſſit:ſapientiã uino obumbrari:uitio damus homini quod ſoli animaliũ nõ ſitientes bibimus. Aquæ po/
tum ĩterponere utiliſſimũ. Itemq; iugi ſuperbibere ebrietati:quã quidẽ frigidæ potus extemplo diſcutit.
Meracis potiõibus per.xx. dies ante canis ortum totidẽq; poſtea ſuadet Heſiodus uti. Merum quidẽ reme/
dio eſt cõtra cicutas:coriãdrum:aconita:uiſcũ:meconiũ:argẽtum uinũ:apes:ueſpas:crabrones:phalangia:
ſerpẽtum ſcorpionũq; ictus:cõtraq; omnia quæ refrigerãdo nocent. Priuatim cõtra hemorrhoidas:preſte/
ras:fungos:item cõtra inflatiões roſioneſq; præcordiorũ:& quorũ ſtomachus in uomitiões effunditur. Et
ſi uenter aut ĩteranea rheumatiſmũ ſentiant. Dyſentericis:ſudatoribus:in lõga tuſſi:in epiphoris meracũ.
At uero cardiacis in mãma leua merum in ſpõgia imponi prodeſt. Ad oĩa autẽ maxime albũ ĩnueteraſcẽs.
Vtiliter etiã fouetur uino calido uirilitas iumẽtis:quo etiam infuſo cornu laſſitudinẽ auferri aiunt. Simias
quadrupedeſq; quibus digiti ſunt:negãt creſcere aſſuetas meri potu. Nunc circa ægritudines ſermo de ui/
nis erit. Saluberrimũ liberaliter genitis campaniæ quodcunq; tenuiſſimũ. Vulgo uero quod quẽq; maxi/
me iuuerit ualidũ. Vtiliſſimũ oĩbus ſacco uiribus fractis. Meminerimus ſuccũ eẽ:qui feruẽdo uires e mu/
ſto ſibi fecerit. Miſceri plura genera oĩbus inutile. Saluberrimũ cui nihil in muſto additum eſt:meliuſq; ſi
nec uaſis pix affuit. Marmore enim & gypſo:aut calce cõdita quis nõ etiã ualidus expauerit? In primis igit̃
uinum marina aqua factum ĩutile eſt ſtomacho:neruis:ueſicæ. Reſina cõdita frigidis ſtomachis utilia exi/
ſtimantur. Nõ expedire uomitionibus:ſicut neq; muſtum:neq; ſapa:neq; paſſum. Nouitium reſinatũ nul
li cõducit. Capitis dolorẽ & uertigines facit:ab hoc dicta crapula eſt. Tuſſientibus:& in rheumatiſmo noĩa
ta proſunt. Item cœliacis:& dyſentericis:mulierum menſibus. In hoc genere rubrum nigrũue magis con/
ſtringit:magiſq; calefacit. Innocentius pice ſola cõditum. Sed & picem meminiſſe debemus nõ aliud eſſe q̃
combuſtæ reſinæ fluxum. Hoc genus uini excalfacit:cõcoquit:purgat:pectori:uentri utile. Item uuluarũ
dolori ſi ſine febre ſint:ueteri rheumatiſmo:exulceratiõi:ruptis:cõuulſis:uomicis:neruorum infirmitatis
inflationibus:tuſſi:anhelatiõibus:luxatis in ſuccida lana impoſitum. Ad omnia hæc utilius id quod ſpon/
te naturæ ſuæ picẽ reſipit:picatumq; appellatur. Heluenaco quoq; tamen nimio caput tentari conuenit.
Quod ad febrium ualitudines attinet:certum eſt nõ dandum in febre:niſi ueteribus ægris uinum:nec niſi

declinante morbo. In acutis uero periculis nullis niſi qui manifeſtas remiſſiones habeant: & has noctu po-
tius. Dimidia enim pars periculi eſt noctu: hoc eſt ſpe ſomni bibẽtibus: nec a partu abortuue: nec a libidine
ægrotãtibus: nec in capitis doloribus: nec quoq; acceſſiões cũ frigore extremitatũ faciãt: nec in febri tuſſiẽti
bus: nec in tremore neruorũq; doloribus: uel fauciũ: aut ſi uis morbi circa illa ĩtelligat: nec in durita pcor-
diorũ: uenaq; uehemẽtia: neq; in opiſthotono: tetano: nec ſingultientibus: nec ſi cũ febre diſpnoea ſit. Mini-
me uero oculis rigẽtibus: & genis ſtãtibus: aut defectis: grauibuſq;: nec quoq; cõniuentium perlucebũt ocu
liineu palpebris nõ coeuntibus. Vel ſi dormiẽtibus hoc idem eueniet. Aut ſi cruore ſuffunduntur oculi: uel
ſi lachrymæ in oculis erunt. Minimæ lingua ſungoſa: nec graui: & ſubinde ĩperfecta loquẽtibus: nec ſi uri-
na difficile reddetur. Neq; expaueſcẽtibus repẽte. Nec ſpaſticis: aut rurſus torpẽtibus: nec ſi per ſomnos ge-
nitura effundet. Cardiacoq; morbo unicã ſpem hãc in uino eſſe certũ ẽ. Sed id dãdũ qdã nõ niſi in acceſſiõe
cenſent: alii in remiſſiõe. Illi ut ſudorẽ coerceãt. Hi quia tutius putãt minuẽte ſe morbo: quã plurium ſentẽ
tiam eſſe uideo. Dari utiq; nõ niſi in cibo debet: nec a ſomno: nec præcedẽte alio potu: hoc eſt utiq; ſitienti
nec niſi in deſperatiõe ſumma: & uiro facilius q̄ fœminæ: ſeni q̄ iuueni: iuueni q̄ puero: hyeme q̄ æſtate: aſ-
ſuetis potius q̄ exptibus. Modus dandi pro uehemẽtia uini: item mixtura. Atq; uulgo ſatis putãt unum ui
ni cyathũ duobus aquæ miſceri. Si diſſolutio ſit ſtomachi dãdum: & ſi cibus nõ deſcẽdat. Inter uini genera
quæ fingi docuimus: nec fieri iam arbitror: Eſt & ſuperuacaneus eoq; uſus: tũ ipſis rebus ex qbus fingit̃ do
ceamus uti: & alias modũ exceſſerat medicorũ in his oſtentatio: ueluti e napis uinum utile eſſe ab armorũ
equitatus ue laſſitudine præcipientiũ: atq; ut reliqua omittamus: etiã in iunipero. Et ſi quis ſacius cenſeat
abſinthite uino utendũ potius q̄ abſinthio ipſo. In reliquis omittat̃. Et palmeũ capiti noxiũ uẽtriq; tãtum
mollẽdo: & ſanguinẽ excreãtibus nõ inutile. Fictitium nõ poteſt uideri: quod bizon appellauimus: cũ ſit
in eo ſola pro arte feſtinatio. Prodeſt ſtomacho diſſoluto: aut cibos nõ perficiente: prægnãtibus: defectis: pa
ralyticis: tremulis: uertigini: torminibus: iſchiadicis. In peſtilentia quoq;: ac peregrinatiõibus uim magnã
auxiliandi habere dicitur. Vini etiã uitium trãſit in remedia. Acero ſumma uis eſt in refrigerãdo: nõ tamen
minor in diſcutiẽdo. Ita fit ut infuſum terræ ſpumet. Dictũ eſt ſæpius: diceturq; quotiẽs cũ aliis proſit. Per
ſe hauſtum faſtidia diſcutit. Singultus cohibet. Sternutamẽta olfactu. Vim in balneis æſtus arcet: ſi cõtinea
tur ore. Quin & cũ aqua bibitur. Multorũ ſtomacho utiliter gargariſſatur: Cum eadẽ conualeſcentiũ & a
ſolis ardoribus. Oculis quoq; illo modo ſaluberrimũ. Plurimũ ſotu medetur poſt uredines. Itẽ lepris: fur
furibus: ulceribus manãtibus: canis morſibus: ſcorpionũ ictibus: ſcolopendrarum muris araneiq;. Contra
omniũ aculeatoq; uenena: & pruritus. Item cõtra multipedũ morſum. Calidũ in ſpongia appoſitũ: aut adie
cto ſulphuris ſextãte ſextariis tribus aceti: aut hyſopi faſciculo medet̃ ſedis uitiis. In ſanguinis fluxiõe poſt
exciſos calculos & omnes alias roſiones foris in ſpongias ĩpoſitum: intus potũ cyathis binis q̄ acerrime. Cõ
globatum utiq; ſanguinẽ diſcutit. Cõtra lichenas: & bibitur & ĩponit̃. Siſtit aluos: & rheumatiſmos ĩterra-
neoq; infuſum. Item procidẽtia ſedis: uuluæq;: Tuſſim ueterẽ inhibet: & gutturis rheumatiſmos. Orthop-
noeam: dẽtiũ labefactionẽ. Veſicæ nocet: neruoq; ĩfirmitatibus. Neſciere medici quãtum cõtra aſpidas pol
leret: Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrem aceti ferens: quotiẽs depoſuiſſet ſentiebat ictum: alias illeſo
ſimilis. Intellectum ibi remediũ eſt: potuq; ſuccurſum. Neq; altero os colluũt uenena exugẽtes. In totũ uo
mitrix uis hæc nõ ciborũ modo eſt: ueq; & reꝝ pluri maꝝ. Saxa rumpit ĩfuſum: quæ nõ ruperit ignis ante
cedẽs. Cibos qdem & ſapores nõ alius magis ſuccus cõmẽdat: aut excitat. In quo uſu mitigat̃ toſto pãe aut
uino. Vel accẽditur pipere ac laſere utiq; ſale cõpeſcitur. Nõ eſt prætereundũ in eo exemplũ ingens. Siqdẽ
. M. Agrippa ſupremis ſuis annis cõflictatus graui morbo pedũ cũ dolorẽ eum perpeti nequiret: unius me
dicoq; portentoſa ſcientia: ignorãte Diuo Auguſto: tanti putauit uſu pedum ſenſuq; omni carere: dummo
do & dolore illo careret: demerſis in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi euaſit.

De aceto ſcyllino: & oxymelle: & ſapa: & fæce uini: aceti: & ſapæ. CA. II.

ACetum ſcyllinũ inueterarũ magis probatur. Prodeſtq; ſuper ea quæ diximus: aceſcẽtibus cibis.
Guſtatũ enim diſcutit pœnã eam: & iis qui ieiuni uomunt. Callum enim fauciũ facit: ac ſtoma-
chi: odorẽ oris tollit: gingiuas adſtringit: dentes firmat: colorẽ meliorẽ præſtat. Tarditatẽ quoq;
auriũ gargariſſatiõe purgat: & tranſitũ auditus aperit. Oculoq; aciẽ obiter exacuit: comitialibus:
melancolicis: uertiginoſis: uuluaq; ſtrãgulatiõibus: percuſſis: aut præcipitatis. Et ob id ſanguine congloba
to. Neruis infirmis: renũ uitiis perquã utile. Cauendũ exulceratis. Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit) hoc
modo temperabãt. Mellis minas. x. aceti ueteris heminas quinq;: ſalis marini pondo: thymbræ quadrãtẽ:
aquæ marinæ ſextarios. v. pariter coquebãt decies deferueſcẽte cortina: atq; diffundebãt: inueterabãtq;. Su
ſtulit totum id Aſclepiades: coarguitq;. Nam etiam in febribus dabãt. Profuiſſe tamẽ fatentur cõtra ſerpẽ-
tes: quos ſepas uocãt: & cõtra meconium: ac uiſcum: & anginas calidũ: gargariſſatũ: & auribus: & oris: gut-
turiſq; deſideriis: quæ nũc omnia oxyhalmæ cõtingunt: id ſale & aceto recente efficacius eſt. Vino cognata
res ſapa eſt: muſto decocto: dõec tertia pars ſuperſit. Ex albo hoc melius. Vſus cõtra cãtharidas: bupreſtin:
pinoq; erucas: quas pityocampas uocãt: ſalamãdras: & cõtra mordentia uenenata. Secundas: partuſq; e mor
tuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor eſt: uenenũ eſſe ſi quis ieiunus a balneis id bibat. Cõſequẽs
Vel ſcu bas horum eſt fæx uini: ſui cuiuſq; generis. Ergo uini fæci tanta uis eſt: ut deſcẽdentes in cupas enecet. Experi-
mentũ demiſſa præbet lucerna quãdiu extinguatur deſcenſiõis periculũ denunciãs. Illota miſcetur medica
mentis. Cum iridis uero pari põdere eruptiõibus pituitæ illinit̃. Et ſicca uel madida cõtra phalangia: & te-
ſtium mãmarumq; inflãmatiões: uel in quacunq; parte corporis. Item cũ ordeacea farina & thuris polline
in uino decocta crematur: & ſiccatur. Indeq; experimẽtum eſt legitimæ coctæ: ut refrigerata linguã tactu
uideatur urere. Celerrime exanimatur nõ incluſa cõdita. Crematio ei multum uirium adicit. Vtiliſſima

eſt ad cõpeſcẽdas lichenas:furfureſq; cum fico decocta. Sic & lepris:& ulceribus manãtibus imponiť. Fungorũ naturæ cõtraria eſt pota:ſed magis cruda. Oculorũ medicamẽtis cocta & lota miſcetur. Medetur illita & teſtibus & genitalibus. In uino autẽ aduerſus ſtrangurias bibitur. Cum expirauerit quoq; lauãdis corporibus & ueſtibus utilis:tuncq; uſum acaciæ habet. Fæx aceti pro materia acrior ſit neceſſe eſt:multoque magis exulceret. Reſiſtit ſuppurationũ incremẽtis:ſtomachũ:iteranea:uentrẽ illita adiuuat. Siſtit earũ partium rheumatiſmos:& mulierũ mẽſes:panos diſcutit nondũ exulceratos:& anginas. Sacros ignes cũ cæra. Mãmas lactis ſui ĩpatientes eadẽ extinguit. Vngues ſcabros aufert. E ſerpẽtibus cõtra ceraſtas ualidiſſima cum polẽta. Cũ melanthio autẽ cõtra crocodili morſus:& canis. Et hæc cremata ampliat uires. Tunc addito lentiſcino oleo illita una nocte ruffat capillum. Eadem ex aqua in linteolo appoſita:uuluas purgat. Sapæ fæce ambuſta ſanantur. Melius addita lanugine arundinis. Eadem quoq; fæce decocta potaq; tuſſes ueteres. Decoquitur in patinis cum ſale & adipe:ad tumorem quoq; maxillarum & ceruicum.

De oleis & foliis oleæ:& floræ:& cinere:& de oliua alba:& nigra:& de amurca. CA. III.

OLearum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum uehementiſſime aſtringũt:purgãt:ſiſtũt: Itaq; mãducata impoſita ulceribus medentur & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle iis quæ medici uſſerint. Gingiuarum inflãmationibus:parony chiis ſordidiſq; ulceribus excreſcentibus. Cũ melle profluuiũ ſanguinis e neruoſis partibus cohibet. Succus eorum carbunculãtibus:excreſcentibus circa oculos ulceribus:& puſtulis:procidẽtiq; pupillæ efficax:quapropter in collyria additur. Nam & ueteres lachrymatiões ſanat:& genarum eroſiões. Exprimitur autem ſuccus tuſis:affuſo uino ex aqua cæleſti. Siccatuſq; in paſtillos digeritur. Siſtit menſes in lana admotus uuluæ. Vtilis & ſaniem emanãtibus. Item condylomatis:ignibus ſacris:quæq; ſerpunt ulcera:epinyctidi. Eoſdem & flos earum habet effectus. Vruntur & cauliculi floreſcentes ut ſpodii uicem cinis præſtet. Vinoq; infuſo iterum uritur. Suppurationes & panos illinunt cinere eorũ uel foliis tuſis cum melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accenſi diſtillans ſanat lichenas:furfures:manãtia ulcera. Nam lachrymam:q̃ ex arbore ipſa diſtillat æthiopicæ maxime oleæ:mirari ſatis nõ eſt. Reperti ſunt qui dentiũ dolores illinendos cenſerent:uenenũ eſſe prædicãtes:atq; etiam in oleaſtro querendam. E radice oleæ q̃ tenerrimæ cortex deraſus:in melle crebro guſtatu medetur ſanguinem reiicientibus:& ſuppurata tuſſientibus. Ipſius oleæ cinis cũ axungia tumores ſanat:extrahitq; fiſtulis uitia:& ipſas ſanat. Oliuæ albæ ſtomacho utiliores: uentri minus. Præclarum habent antequam condiantur uſum:recentes per ſe cibi modo deuoratæ. Medẽtur. n. harenoſæ urinæ:item dentibus:aut attritis:aut conuulſis. Nigra oliua ſtomacho inutilior:uentri facilior: capiti & oculis nõ conuenit. Vtraq; ambuſtis prodeſt trita & illita. Sed nigra cõmanducatur:& protinus ex ore impoſita puſtulas gigni prohibet. Colymbades ſordida ulcera purgãt. Inutiles difficultatibus urinæ. De amurca poteramus uideri ſatis dixiſſe Catonem ſecuti:ſed reddenda quoq; medicinæ ratio eſt. Gingiuis & oris ulceribus dentium ſtabilitati efficaciſſime ſubuenit. Itẽ ignibus ſacris infuſa:& iis quæ ſerpunt. pernionibus:nigræ oliuæ amurca utilior:item ĩfantibus fouẽdis. Albæ uero mulierum uuluæ in lana admouetur. Multo autẽ omnis amurca decocta efficatior. Coquitur in cupreo uaſe ad craſſitudinem mellis. Vſus eius cum aceto:aut uino uetere:aut mulſo:ut quæq; cauſa exigat in curatiõe oris dentiũ:auriũ:ulcerũ manãtium:genitaliũ:rhagadum. Vulneribus in linteolis imponitur:luxatis in lana. Ingens hic uſus: utiq; inueterato medicamento. Tale enim fiſtulas ſanat. Infunditur ſedis:genitalium:uuluæ exulcerationi. Illinitur uero podagris incipientibus:item articularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis craſſitudinem:caſuros dentes extrahit. Item iumẽtorum ſcabiem cum decocto lupino:& chamæleõte herba mire ſanat. Cruda amurca podagras foueri utiliſſimum.

De foliis oleaſtri:& oenanthino oleo:& cicino:& amygdalino:& laurino:& myrteo:chamæmyrſino:& cupreſſino:& citreo:& caryno. CA. IIII.

OLeaſtri foliorũ eadem natura. Spodiumq; e cauliculis uehemẽtius inhibet rheumatiſmos. Sedat inflammationes oculorum. Purgat ulcera:alienata explet: excreſcẽtia lẽiter erodit. Siccat: & ad cicatricem perducit:cætera ut in oleis:In hoc autẽ peculiare:q; folia decoquũtur ex melle : dãturq; coclearibus contra ſanguinis excreationes. Oleum tamẽ acrius:atq; efficacius:& os quoq; colluitur illo. Ad dentium infirmitatẽ ĩponuntur folia:& paronychiis:& carbunculis:& cõtra omnem collectionem cum uino. Iis uero quæ purgãda ſint:cum melle. Miſcentur oculorũ medicamẽtis:& cochũ foliorũ: & ſuccus oleaſtri. Vtiliter etiã auribus inſtillať cum melle:uel ſi pus effluat. Flore oleaſtri cõdylomata illinũtur & epynictides. itẽ cum farina ordeacea uenter. in rheumatiſmo cũ oleo:capitis doloribus. Cutẽ in capite ab oſſibus recedentẽ cauliculi decocti:& cũ melle ĩpoſiti comprimũt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt aluũ. Toſti & cũ melle triti nomas repurgãt. Carbunculos rumpunt. Olei naturam cauſaſq; abunde diximus. Ad medicinã ex olei generibus hæc pertinent. Vtiliſſimũ eſt omphacinũ:proxime:uiride. Præterea q̃ maxime recens:niſi cum uetuſtiſſimum quæritur:tenue:odoratũ:quodq; non mordeat : e diuerſo q̃ in cibos eligitur. Omphaciũ prodeſt gingiuis. Si cõtineatur in ore:colorem dentiũ cuſtodit magis q̃ aliud: ſudores cohibet. Oenanthino idem eſt effectus:qui roſaceo. Omni aũt oleo mollitur corpus:uigorẽ & robur accipit. Stomacho cõtrariũ. Auget ulcerũ icremẽta. Fauces exaſperat. Et uenena oĩa cohibet:hebetatq;. Præcipue pſimypthii:& gypſi in aqua mulſa. Aut ficorũ ſiccarũ potũ cõtra meconium. Ex aqua cõtra cãtharidas:bupreſtin ſalamãdras:pityocampas. Per ſe potũ:redditũq; uomitionibus. Contra oĩa ſupradicta laudatiſſimũ:& laſſitudinũ:perfrictionũq; refectio eſt. Tormina calidũ potum cyathis. vi. magiſq; ruta ſimul decocta pellit. Item uentris animalia. Soluit aluũ heminæ menſura cum uino:& calida aqua potũ:aut ptiſanæ ſucco. Vulnerariis emplaſtris utile. Faciẽ purgat. Bubus infuſum per nares donec ructent: inflationem

ſedat. Vetus autem magis excalfacit corpora: magiſq; diſcutit ſudores. Duritias magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare & inclinato morbo. Oculorũ claritati confert aliquid cũ pari portione mellis acapni. Capitis doloribus remediũ eſt. Item ardoribus in febri cũ aqua: & ſi uetuſti nõ ſit occaſio: decoquit̃: ut uetuſtatem repreſentet. Oleum cicinũ bibitur ad purgatiões uentris cum pari caldæ mẽſura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodeſt & articulorũ morbis: duritiis oĩbus uuluis auribus: ambuſtis. Cum cinere uero muricum ſedis inflammatiõibus: item pſoræ. Colorem cutis cõmendat: capillumq; fertili natura euocat. Semen ex quo fit: nulla animans attingit. Ellychnia ex uua fiunt claritatis præcipue. Ex olleo lumẽ obſcurum propter nimiam pinguitudinẽ. Folia igni ſacro illinuntur ex aceto. Per ſe autem recentia mammis & epiphoris. Eadẽ decocta in uino inflammatiõibus cum polẽta & croco. Per ſe aũt triduo ĩpoſita faciẽ purgant. Oleum amygdalinũ purgat: mollit corpora: cutẽ erugat: nitorem cõmendat: uaros cum melle tollit in facie. Prodeſt & auribus cum roſaceo: & melle: & mali pũici germine decoctum. Vermiculoſq; in his necat: & grauitatem auditus diſcutit: ſonos incertos: & tinnitus: obiter capitis dolores: & oculorum. Medet̃ furunculis: & a ſole uſtis cum cæra. Vlcera manantia: & furfures cum uino expurgat: condylomata cũ meliloto. Per ſe uero capiti illitum ſomnũ allicit. Oleũ laurinũ utilius quo recentius: quoq; uiridius colore. Vis eius excalfactoria: & ideo paralyticis: ſpaſticis: iſchiadicis: ſuggillatis: capitis doloribus ĩueteratis diſtillationibus: auribus in calice punici calfactum illinitur. Similis & myrthei olei ratio: aſtringit: ĩdurat: medetur gingiuis: dentium dolori: dyſenteriæ: uuluæ exulceratæ: ueſicis: ulceribus uetuſtis uel manantibus cũ ſquama æris & cæra. Item eruptiõibus: ambuſtionibus. Attritas ſanat & furfures rhadagas: condylomata: articulos luxatos: odorem grauem corporis. Aduerſatur cantharidi: bupreſti: aliiſq; malis medicamẽtis: quæ exulcerando nocent. Chamæmyrſinæ ſiue oxymyrſinæ eadem natura. Cupreſſinũ oleũ eoſdẽ effectus habet quos myrteum: item citreum. E nuce uero iuglandium: quod carinum appellauimus: alopeciis utile ẽ: & tarditati aurium infuſum. Itẽ capitis doloribus illinĩ. Cæterum iners & graue ſapore corpori. Enimuero ſi quid in nucleo putridi fuerit: totus modus deperit. Ex cnidio grano factũ eandem uim habet quam cicinum. Ex lentiſco factum utiliſſimũ acopo eſt. Idemq; ꝑficeret æque ut roſaceum: ni durius paulo intelligeretur. Vtuntur eo & cõtra nimio ſudores: papulaſq; ſudorũ. Scabiem iumentorũ efficaciſſime ſanat. Balaninũ oleũ repurgat uaros: furunculos: lentigines: gingiuas. Cypros qualis eſſet: & quemadmodũ ex ea fieret oleũ: docuimus. Natura eius excalfacit: emollit neruos: Folia ſtomacho illinunt̃: & uuluæ concitatæ ſuccus quoq; eorum apponitur. Folia recentia commanducata: ulceribus in capite manantibus. Item oris medentur collectiõibus: condylomatis. Decoctum foliorũ ambuſtis: & luxatis prodeſt. Ipſa ruffant capillũ tuſa: adiecto ſtrutei mali ſucco. Flos capitis dolores ſedat cum aceto illitus. Idem combuſtus in cruda olla nomas ſanat: & putreſcentia ulcera per ſe uel cum melle. Odor floris olet: qui ſomnũ facit. Aſtringit gleucinũ & refrigerat eadem ratione: qua & oenanthinum. Balſaminum longe precioſiſſimũ omnium: ut in unguẽtis diximus: contra omnes ſerpentes efficax. Oculorum claritati plurimũ confert: caliginẽ diſcutit. Itẽ dyſpnoeas: collectiones omnes duritiaſq; lenit. Sanguinẽ denſari prohibet: Vlcera purgat: auribus: capitis: doloribus: tremulis: ſpaſticis: ruptis perquã utile. Aduerſatur aconito ex lacte potum. Febres cum horrore uenientes perunctis leuiores facit. Vtendum tamen modice: quoniam adurit: augetq; uitia non ſeruato temperamento. Malobathri quoq; naturam & genera expoſuimus. Vrinam cit. Oculorum epiphoris uino expreſſum utiliſſime imponitur. Item frontibus dormire uolentibus. Efficacius ſi & nares illinãtur: aut ſi ex aqua bibatur. Oris halitus: & ſuauitatem commendat linguæ ſubditum folium: ſicut & ueſtium odorem interpoſitum. Hyoſcyaminum emolliendo utilius eſt: neruis inutile. Potum quidem cerebri motus facit. Therminum e lupinis emollit proximum roſaceo effectum habens. Narciſſinum dictum eſt cum ſuo flore. Rhaphaninum phthiriaſes longa ualitudine contractas tollit. Scabritiaſque cutis in facie emendat. Seſaminum aurium dolores ſanat: & ulcera quæ ſerpunt: & quæ cacoethe uocant ulcera. Lilinum: quod & phyllinum & ſyrium uocauimus: renibus utiliſſimum eſt: ſudoribuſque euocandis: uuluæ molliendæ: concoquendiſque intus. Seleucicum neruis utile eſſe diximus. Sicut herbaceum quoque: quod eugubini circa flaminiam uiam uendunt. Eleomeli: quod in ſyria ex ipſis oleis manare diximus: ſapore melleo non ſine nauſea aluum emollit: bilem præcipue detrahit: duobus cyathis in hemina aquæ datis: qui bibere torpeſcunt: excitanturque crebro. Pugnatores certaturi præſumunt ex eo cyathum unum. Piſſino oleo uſus eſt paſſim ad quadrupedum ſcabiem. Eſt autem uitibus oleiſque proxima nobilitas palmis: inebriant recentes: capitis dolorem afferunt: minus ſiccæ. Nec quantum uidetur utiles ſtomacho: tuſſim exaſperant: corpus augent. Succum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant ægris ad uires recreandas: ſitim ſedandam: in quem uſum præferebant thebaicas. Sanguinem quoque excreantibus utiles: in cibo maxime. Illinuntur caryotæ ſtomacho: ueſicæ: uentri: inteſtinis. Cum cotoneis & cæra & croco ſuggillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo cinere loto ſpodii uicem efficiunt: miſcenturque collyriis: & caliblephara faciunt addito nardo.

Vel ad tuſſim

De myrobalano palma: & de palma elate. CA. V.

PAlma quæ fert myrobalanum probatiſſima in ægypto. Oſſa non habet reliquarum modo in balanis. Aluum & menſes ſiſtit in uino auſtero: & uulnera conglutinat. Palma elate ſiue ſpathe medicinæ confert germina: folia: corticem. Folia imponuntur præcordiis: ſtomacho: iocineri: ulceribuſq;: quæ ſerpunt cicatrici repugnantia. pſoras cortex eius tener cum reſina & cæra ſanat diebus. xx. Decoquitur & ad teſtium uitia. Capillum denigrat ſuffitu. Partus extrahit. Datur bibendus renum uitiis: & ueſicæ: & præcordiorũ. Capiti & neruis inimicus. Vuluæ ac uentris fluxionem ſiſtit decoctũ eius. Item cinis ad tormina potus in uino albo. In uuluarum uitiis efficaciſſimus.

Medicinæ ex ſinguloꝝ geneꝝ flore:foliis:fructu:ramis:cortice:ligno:ſucco:radice:cinere. CA. VI.

PRoximæ uarietates generum medicinarumq; i quæ mala habent. Ex iis uerna acerba ſtomacho inutilia ſunt. Aluum ueſicam circũagunt. Neruos lædũt cocta meliora. Coronea cocta ſuauiora. Cruda tamen dũtaxat matura proſunt ſanguinem excreantibus:ac dyſentericis:cholericis:cœliacis. Non idẽ poſſunt decocta:quoniã amittunt conſtringentẽ illam uim ſucci. Imponunt̃ & pectori in febris ardoribus:& tum decoquunt̃ in aqua cæleſti:ad eadẽ quæ ſupraſcripta ſunt. Ad ſtomachi autẽ dolores cruda decoctaue cærati modo imponuntur. Lanugo eorũ carbunculos ſanat:cocta in uino & illita cum cæra. Alopeciis capillũ reddunt. Quæ ex his cruda in melle condiunt̃:aluum mouent. Mellis aũt ſuauitati multũ adiiciunt:ſtomachoq; id utilius faciũt. Quæ uero in melle condiunt̃ cocta:quidam ad ſtomachi uitia trita cum roſaceo foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudoꝝ lienibus:orthopnoicis:hydropicis prodeſt. Item mãmis condylomatis:uaricibus. Flos & uiridis & ſiccus inflãmationibus oculorũ:excreationibus ſanguinis:menſibus mulierũ. Fit & ſuccus ex iis mitis cum uino dulci tuſſis:utilis & cœliacis & iocineri. Decocto quoq; eorũ fouentur:ſi procidant uuluæ & interanea. Fit & oleũ ex iis:quod melinũ uocauimus quotiens non fuerint in humidis nata. ideo utiliſſima quæ ex ſicilia ueniunt. Minus utilia ſtruthia q̃uis cognato. Radix eorum circũſcripta terra manu ſiniſtra capitur:ita ut qui facit dicat quæ capiat:& cuius cauſa. Sic adalligata ſtrumis medetur. Melimela & reliqua dulcia ſtomachũ & uentrem ſoluunt ſiticuloſa:æſtuoſa:ſed neruos non lædunt. Orbiculata ſiſtunt aluum:& uomitiones:& urinas ciunt. Silueſtria mala ſimilia ſunt uernis acerbis:aluumq; ſiſtunt. Sane in hunc uſum ĩmatura opus ſunt. Citrea cõtra uenenum in uino bibuntur:uel ipſa uel ſemen. Faciunt oris ſuauitatem decocto eorũ colluto:aut ſucco expreſſo. Horum ſemen edendum præcipiunt in malacia pregnantibus. Ipſa uero contra infirmitatẽ ſtomachi:& nõ niſi ex aceto facillime manduntur. Punici mali nouem genera nũc iterare ſuperuacuũ. Ex iis dulcia:quæ apyrina alio nomine appellauimus:ſtomacho inutilia habentur:inflationes pariunt:dentes:gingiuaſq; lædũt. Quæ uero ſapore proxima uinoſa diximus:parum nucleum habentia:utiliora paulo intelligunt̃. Aluũ ſiſtunt & ſtomacho dũtaxat pauca citraq; ſatietatẽ. Sed hæc minime danda q̃ oĩno nulla in febri nec carne acinorum utili nec ſucco. Cauentur æque uomitionibus:ac bilem reiicientibus. Vuam in iis ac ne muſtũ quidem:ſed ꝓtinus uinũ aperuit natura. Vtrũq; uero aſperiore cortice. Hic acerbus in magno uſu. Vulgus coria maxĩe ꝑficere illo nouit:ob id malicoriũ appellãt medici. Vrinã cieri eodem monſtrãt:mixtaq; galla in aceto decocto mobiles dẽtes ſtabilire. Experit̃ in grauidaꝝ malacia:& q̃m guſtatu moueat infantẽ. Diuidit̃ malũ:cæleſtiq; aq̃ madeſcit ternis fere diebus. Hæc bibit̃ frigida cœliacis:& ſanguinẽ excreãtibus. Ex acerbo fit medicamẽtũ:qđ ſtomatice uocat̃:utiliſſimũ oris uitiis:nariũ:auriũ:oculoꝝ caligini:pterygiis:genitalibus:& iis q̃s nomas uocant:& q̃ in ulceribus excreſcunt. Contra leporẽ marinũ. hoc mõ acinis detracto cortice tuſis ſuccoq; decocto ad tertias dein cum croci:& aluminis ſciſſi myrrhæ mellis attici ſelibris. Aliũ hoc mõ faciunt. Punica acida multa tundunt̃. Succus in cacabo nouo coquit̃ mellis craſſitudine ad uirilitatis:& ſedis uitia:& oĩa quæ lycio curantur:aures purulentas:epiphoras incipientes rubras maculas. In manibus rami punicoꝝ ſerpentes fugant. Cortice punici ex uino decocti & ĩpoſiti perniones ſanantur. Contuſum malũ ex tribus heminis uini decoctũ ad heminã:tormina:& tineas pellit. Punicũ in olla noua operculo indito:in furno toſtũ:& contritũ potumq; in uino ſiſtit aluũ:diſcutit tormina. Primus pomi huius partus florere incipientis cytinus uocatur a græcis:miræ obſeruationis multoꝝ experimento. Si quis unũ ex iis ſolutus uinculo oĩ cinctus & calciatus:atq; etiã annuli decerpſerit duobus digitis pollice:& quarto ſiniſtræ manus:atq; ita luſtratis leui tactu oculis:mox in os additũ deuorauerit ne dente contingat:affirmatur nullã oculoꝝ imbecillitatẽ paſſurũ eo anno. Iidem citini ſiccati tritiq; carnes excreſcentes cohibẽt. Gingiuis & dentibus medent̃. Vel ſi mobiles ſint:decocto ſucco. Ipſa corpuſcula trita ulceribus:quæ ſerpũt putreſcuntue:illinunt̃. Itẽ oculoꝝ inflãmationi:inteſtinorũq;:& fere ad oĩa quæ cortices malorũ. Aduerſat̃ ſcorpionibus. Nõ eſt ſatis mirati curã diligentiãq; priſcorũ:qui oĩa ſcrutati nihil intentatum reliquere. In hoc ipſo cytino floſculi ſunt:anteq̃ ſcilicet malũ ipſum ꝓdeat:erumpentes:quos balauſtiũ uocari diximus. Hos quoq; ergo experti inuenerũt ſcorpionibus aduerſari. Siſtũt potu menſes fœminaꝝ:ſanant oris ulcera:tonſillas:uuã:ſanguinis excreationes:uentris:& ſtomachi ſolutiones:genitalia ulcera:& q̃cunq; in parte manãtia. Siccauere etiã ut ſic quoq; experirent̃. Inueneruntq; tuſoꝝ farina dyſentericos a morte reuocari. Aluũ ſiſti. Quin & nucleos ipſos acinorum experiri non piguit. Toſti tuſiq; ſtomachum iuuant. Cibo aut potione inſperſi bibũtur ex aqua cæleſti ad ſiſtendã aluum. Radix decocta ſuccum emittit:qui tineas necat uictoriati pondere. Eadem diſcocta in aqua:quas lycium præſtat utilitates. Eſt & ſilueſtre punicũ a ſimilitudine appellatum. Eius radices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ ſomnos faciunt. Semine poto aquã:quæ ſubierit cutem ſiccat. Mali punici corticis fumo culices fugantur. Vel ut tuſis

De pyris:& eorum obſeruationibus:& de ficorum obſeruatione:& caprifico:& erineo:& aliorum generibus medicinæ. CA. VII.

PYroꝝ oĩum cibus etiam ualentibus oneroſus:ægris quoq; uini modo negat̃. Decocta eadẽ mire ſalubria & grata:ꝓcipue cruſtumina. Quæcũq; uero cum melle decocta ſtomachũ adiuuant. Fiũt cataplaſmata e pyris ad diſcutienda corpoꝝ uitia:& decocto eoꝝ ad duritias utunt̃. Ipſa aduerſantur boletis atq; fungis:pelluntq; pondere & pugnante ſucco. Pyꝝ ſilueſtre tardiſſime matureſcit. Concidit̃:ſuſpenſumq; ſiccat̃ ad ſiſtendã aluũ:qđ & decoctũ eius potũ ꝓſtat. Decoquunt̃ & folia cũ pomo ad eoſdem uſus. Pyrorum ligni cinis contra fungos etiãnum efficacius proficit. Mala pyraq; portatu iumẽtis mire grauia ſunt uel pauca. Remedio aiunt eſſe:ſi prius edenda dentur aliqua:aut utiq; oſtendantur. Fici ſuccus lacteus aceti naturã habet. Itaq; coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi:

& in umbra ſiccatur ad aperienda ulcera:cienda menſtruą appoſitus cum luteo ouiaut potus cum amylo.
Podagris illinitur.Cum farina fœnogræci & aceto.Pilos quoq; detrahit: palpebrarũq; ſcabiem emendat.
item lichenas & pſoras:aluũ ſoluit. Lactis ficulni natura aduerſatur crabronũ:ueſparumq; & ſimilium ue
nenis:priuatim ſcorpionũ.idem cũ axungia uerrucas tollit.Folia & quæ nõ maturuere fici:ſtrumis illinun
tur.oibuſq;:quæ emollienda ſunt diſcutiendaue.Præſtant hæc & per ſe folia.Et alii uſus eorũ tanquã inſri
cando lichenæ & alopecis:& quæcunq; exulcerari opus ſit:& aduerſus canis morſus.Ramorũ teneri cauli
culi cuti imponunt.Iidẽ cum melle ulceribus:quæ cæria uocant illinuntur.Extrahunt infracta oſſa cũ pa
paueris foliis ſilueſtris.Canum rabioſorũ morſus folio trito ex aceto reſtringunt.E nigra ficu candidi cau
liculi illinuntur furunculis:muris aranei morſibus cum cæra.Cinis eaꝝ e foliis gangrenis: conſumendiſq;
quæ excreſcunt.Fici maturæ urinam ciunt:aluũ ſoluunt:ſudorem mouent:papulaſq;.Ob id autũno inſa/
lubres:quoniã ſudantia huius cibi opera corpora refrigeſcunt.Nec ſtomacho inutiles.Sed ad breue tẽpus.
Nec uoci contrariæ intelliguntur.Nouiſſimæ ſalubriores q̃ primæ.Medicatæ uero nõnunq̃ iuuenũ uires
augent.Senibus meliorẽ ualitudinẽ faciunt:minuſq; rugarum.Sitim ſedant.Calorẽ refrigerant. Ob id nõ
negandæ in febribus conſtrictis:quas ſtegnas uocant.Siccæ fici ſtomachũ lædunt. Gutturi & faucibus ma
gnifice utiles.Natura iis excalfaciendi.Sitim afferunt.Aluũ molliunt.Rheumatiſmis eius & ſtomacho cõ
trariæ.Veſicæ ſemp utiles:& anhelatoribus:ac ſuſpirioſis.item iocinerũ:renũ:lyenũ uitiis.Corpus & uires
adiuuant:ob id ante athletæ hoc cibo paſcebant. Pythagoras exercitator primus ad carnes eos tranſtulit.
Recolligentibus ſe a longa ualitudine utiliſſimæ:itẽ comitialibus & hydropicis.Oibuſq; quæ maturanda
aut diſcutienda ſunt:imponunt.Efficacius calce aut nitro admixto.Ad coctæ cum hyſopo pectus purgant
pituitam:tuſſim ueterem.Cum uino aũt ad ſedẽ:& tumorem maxillarũ:& furunculos: panos: parotidas
decoctæ illinuntur.Vtile & decocto eaꝝ fouere fœminas. Decoctæ quoq; eædem cum fœnogræco utiles
ſũt pleureticis:& peripneumonicis.Cum ruta coctæ torminibus ꝓſunt:tibiarum ulceribus.Cum æris flo
re:& ſpaſticis & pterygiis.Cum punico malo ambuſtis:pernionibus.Cũ cæra hydropicis coctæ in uino &
cum abſinthio & farina hordeacea nitro addito.Aluum ſoluunt manducatæ.Scorpionũ ictibus cum ſale
tritæ illinuntur.Carbunculos extrahunt in uino coctæ & impoſitæ.Carcinomati:ſi ſine ulcere eſt:quã pin
guiſſimã ficũ iponi:pene ſingulare remediũ eſt.itẽ phagedene.Cinis nõ ex alia arbore aciem purgat acrior:
conglutinat:replet:aſtringit.Bibit & ad diſcutiendũ ſanguinẽ concretũ.item percuſſis:præcipitatis.Con/
uulſis ruptis:cineris cyathis ſingulis aquæ & olei datur tetanicis:& ſpaſticis.item potus uel infuſus cœlia/
cis dyſentericis.Et ſi quis eo cum oleo perungatur:excalfacit.itẽ cum cæra: & roſaceo ſubactus ambuſtis
cicatricem tenuiſſimã obducit.Luſcioſos ex oleo illitus emendat:dentiumq; uitia crebro fricatu.Produnt
etiã ſi quis inclinata arbore ſupino ore aliquẽ nodũ eius morſu abſtulerit nullo uidente:atq; in aluta illiga/
tum lycio e collo ſuſpenderit:ſtrumas & parotidas diſcutit.Cortex tritus cũ oleo uentris ulcera ſanat. Cru
dæ groſſi uerrucas:& thymos nitro farinaq; additis tollũt.Spodiiq; uicem exhibet fruticũ a radice e xcun/
tium cinis.Bis toſtus adiecto pſimmythio digeritur ĩ paſtillos ad ulcera oculoꝝ:& ſcabriciam. Caprificus
etiãnum multo efficacior fico.Lactis minus habet.Surculo quoq; eius lac coagulatur in caſeum. Exceptũ
id coactũq; in duritiã:ſuauitatẽ carnibus affert.Fricatur diluto ex aceto.Miſcet exulceratoriis medicamen
tis. Aluum ſoluit:uuluã cum amylo aperit.Pota menſes cit cum luteo oui.Podagris cum farina fœnogræ/
ci illinitur.Lepras:pſoras:lichenas:lentigines expurgat.item uenenatorũ ictus:& canis morſus. Dentium
quoq; dolori hic ſuccus appoſitus in lana prodeſt:aut in cauis eoꝝ additus.Cauliculi & folia admixto eruo
contra marinorum uenena proſunt.Adiiciũt & uinum.Bubulas carnes additi caules magno lignoꝝ com/
pendio percoquunt.Groſſi illitæ ſtrumas:& oium collectionem emolliunt & diſcutiũt:aliquatenus & fo
lia.Quæ molliſſima ſunt ex iis cum aceto ulcera manãtia:& epinyctidas:& furfures ſanant. Cum melle itẽ
& foliis cæria ſanant:& canis morſus.Recentes cum uino phagedenas.Cũ papaueris foliis oſſa extrahunt.
Groſſi caprifici inflãmationes diſcutiunt ſuffitu.Reſiſtũt & ſanguini taurino poto:& pſimmythio & lacti
coagulato potæ.itẽ aq̃ decoctæ atq; illitæ parotidas ſanant.Cauliculi aut groſſi eius q̃ minutiſſimæ ad ſcor
pionũ ictus e uino bibunt.Lac quoq; inſtillat plagæ:& folia iponunt.Itẽ aduerſus muremaraneũ.Caulicu
loꝝ cinis uuã fauciũ ſedat.Arboris ipſius cinis ex melle:rhagadia.Radix deferueſacta in uino dentiũ dolo/
res.Hyberna caprificus in aceto cocta & trita ĩpetigines tollit.Illinunt ramẽta rami ſine cortice q̃ minutiſſi
ma ad ſcobis modũ.Caprifico quoq; medicinæ unius miraculũ addit.Corticẽ eius ĩpubeſcentẽ puer impu
Vel rabi dim na turam bis ſi defracto ramo detrahat dẽtibus medullã ipſam adalligatã ante ſolis ortũ prohibere ſtrumas. Caprifi
cus tauros q̃libet feroces collo eoꝝ circũdata I tm̃ mirabili natura cõpeſcit:ut imobiles pſtet.Herba quoq;
quã græci erineon uocãt:reddẽda in hoc loco ꝑꝑ gentilitatẽ.Palmo alta eſt cauliculis qnis fere ocimi ſimili
tudine:flos candidus:ſemẽ nigrũ:paruũ:tritũ cũ melle attico oculoꝝ epiphoris medet. Manat lacte multo
& dulci.Herba perq̃ utilis aurıũ dolori nitri exiguo addito.Folia reſiſtũt uenenis.Pruni folia tõſillis:gingi/
uis:uuæ proſunt in uino decocta:& ſubinde ore colluto.Ipſa pruna aluũ molliunt:ſtomacho uero utiliſſi
ma:ſed breui momento.Vtiliora perſica: ſuccuſq; eorum etiamnum in uino aut in aceto expræſſus. Nec
eſt alius eis pomis innocentior cibus.Nuſquã minus odoris.Succi plus:qui tamen ſitim ſtimulet.Folia eius
trita illita hemorrhoidas ſiſtunt.Nuclei perſicorum cum aceto & oleo:capitis doloribus illinuntur.Silue/
ſtrium quidem prunorum baccæ:uel e radice cortex in uino auſtero ſi decoquantur ita:ut triens ex hemi/
na ſuperſit:aluum & tormina ſiſtunt.Satis eſt ſingulis cyathos decocti ſumi. Et in iis & ſatiuis prunis eſt
limus arborum: quem græci lichen appellant: rhagadis & condylomatis mire utilis. Mora in ægypto
& cypro ſui generis(ut diximus)largo ſucco abundãt.Summo cortice deſquãmato altiore plaga ſicca mi
rabili natura.Succus aduerſatur ueneni ſerpentiũ.Prodeſt dyſentericis.Diſcutit panos oẽſq; collectiones,

Vulnera conglutinat:capitis dolores ſedat:item aurium. Splenicis bibitur. Illinitur & contra perfrictiones. Celerrime teredinem ſentit. Nec apud nos ſucco uſus minor. Aduerſatur aconito:& araneis in uino potũ. Aluum ſoluit. Pituitaſq; ac tineas & ſimilia uentris animalia extrahit. Hoc idem præſtat & cortex tritus. Folia tingunt capillum cum fici nigræ & uitis cortice ſimul coctis in aqua cæleſti. Pomi ipſius ſuccus aluũ ſoluit protinus. Ipſa poma ad præſens ſtomacho utilia:refrigerant:ſitim faciunt. Si nõ ſuperueniat alius cibus:intumeſcunt. Ex immaturis ſuccus:ſiſtit aluum:ueluti animalis alicuius in hac arbore obſeruãdis miraculis:quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo panchreſtos ſtomatice:eadem arteriace appellata hoc modo. Sextarii tres ſucci e pomo leui uapore ad craſſitudinem mellis rediguntur. Poſt additur omphacii aridi pondo duodecim:aut myrrhæ undecim:croci. xi. Sed hæc ſimul mixta uel trita miſcentur decocto. Neq; eſt aliud oris:arteriæ:uuæ:ſtomachi iucundius remedium. Fit & ex alio modo. Succi ſextarii duo mellis attici decoquuntur ut ſupra diximus. Mira ſunt præterea:quæ produntur. Mora germinatione prius q̄ in folia exeant:ſiniſtra decerpi iubentur futura poma:rhicinos græci uocant. Hi terram ſi nõ attigere:ſanguinem ſiſtunt adalligati:ſiue ex uulnere fluat:ſiue ore:ſiue naribus:ſiue hemorrhoidis. Ad hoc ſeruantur repoſiti. Idem præſtare & ramus dicitur:luna plena defractus:incipiens fructum habere. Si terram non attigerit priuatim mulieribus alligatus lacerto contra abundantiam menſium. Hoc & quocunq; tempore ab ipſis decerptum ita:ut terram non attingat i adalligatumq; exiſtimant præſtare. Folia mori trita:aut arida decocta:ſerpentium ictus imponuntur. Ad idemq; potu proficit. Scorpionibus aduerſatur e radice corticis ſuccus ex uino aut poſca potus. Reddenda eſt antiquorũ compoſitio. Succum expræſſum pomi maturi imaturiq; mixtum coquebant in uaſe æreo ad mellis craſſitudinẽ. Aliqui myrrha adiecta:& cupreſſo ꝑduratũ uas ſole torrebant:permiſcentes ſphata ter die. Hæc erat ſtomatice:quæ & uulnera ad cicatricẽ perducebat. alia ratio:ſuccũ ſiccato exprimebant pomo multũ ſapori obſoniorũ conferente. In medicina uero contra nomas:& pectoris pituitas:& ubicunq; opus eſſet aſtringi uiſcera. Dentes quoq; colluebant eo. Tertium genus ſucci foliis & radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponunt & per ſe folia. Radix per meſſes inciſa ſuccũ aptiſſimũ dentiũ dolori collectionibuſq; & ſuppurationibus habet. Aluũ purgat. Folia mori in urina madefacta pilũ coriis detrahunt. Ceraſia aluũ molliunt:ſtomacho inutilia. Eadẽ ſiccata aluũ ſiſtunt. Vrinam ciunt. Inuenio apud auctores ſi qs matutino roſcida deuoret cũ ſuis nucleis:in tantũ leuari aluum:ut pedes morbo liberent. Meſpila exceptis ſetaniis:quæ malo propriorẽ uim habẽt:reliqua aſtringunt ſtomachum:ſiſtuntq; aluũ. Item ſorba ſicca. Nam & recentia ſtomacho & aluo citæ proſunt.

Pondus ſextariorũ duorũ aut myrrhe ſextarii unius croci unius

De pineis & amygdalis:& nuce auellana:& de nuce iuglande:& de piſtaciis:& caſtaneis:& ſiliquis:& cornu:& unedone:& lauro. CA. VIII.

NVces pineæ:quæ reſinã habent contuſæ leuiter additis in ſingulis ſextariis aquæ ad dimidiũ decoctæ ſanguinis excreationi medentur:ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Cortex e pino in uino decoctus contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ ſitim ſedant:& anchrimoniã ſtomachi:roſioneſq; & contrarios humores conſiſtentes ibi:& infirmitatẽ uirilium roborant:renibus:& ueſicæ utiles. Fauces uidentur exaſperare & tuſſim. Bilem pellunt poti ex aqua:aut uino:aut paſſo:aut balanorum decocto. Miſcetur iis contra uehementiores ſtomachi roſiones cucumeris ſemen & ſuccus portulacæ. Itẽ ad ueſicæ ulcera & renũ:quoniã & urinam cient. Amygdalæ amaræ radicũ decoctum cutem in facie corrigit:coloremq; hylariorem facit. Nuces ipſæ ſomnũ faciunt & auiditatẽ. Vrinã & mẽſes ciunt. Capitis dolori illinuntur:maximeq; in febri:ſi ab ebrietate in aceto & roſaceo ex aquæ ſextario:& ſanguinẽ ſiſtunt. Cũ amylo & menta lethargicis comitialibuſq; proſunt. Capite peruncto epinyctidas ſanant e uino uetere ulcera putreſcentia. Canum morſus cum melle. Et furfures ex facie ante potu præparata. Itẽ iocineris & renum dolores ex aqua potæ. Et ſæpe ex eligmate cum reſina terebinthina. Calculoſis & difficili urinæ in paſſo i & ad purgandam cutem in aqua mulſa tritæ ſunt efficaces. Proſunt eligmate:iocineri:tuſſi:& colo:cũ elelſphaco modice addito. In melle ſumitẽ nucis auellanæ magnitudine. Aiunt quoq; qnis fere ꝓſumptis ebrietatẽ non ſentire potores. Vulpeſq; ſi ederint eas nec cõtingat e uicino aquã lãbere:mori. Minus ualent in remediis dulces:& eæ tñ purganti & urinã ciunt. Recentes ſtomachũ iplent. Nucibus græcis cũ abſinthii ſemine ex aceto ſumptis morbus regius ſanari dr̃. Itẽ illitis p ſe uitia ſedis. Et priuatim cõdylomata. Itẽ tuſſi & ſanguinis reiectioni ꝓdeſt. Nuces iuglãdes græci a capitis grauedine appellauere. Etenĩ arboꝝ ipſaꝝ foliorũq; uires in cerebrũ penetrãt. Hocq; minore momẽto:ſed i cibis nuclei faciũt. Sunt ãr recentes iucũdiores. Siccæ noxiores:& ſtomacho inutiles:difficiles cõcoctu:dolorẽ capitis iferentes. Tuſſiẽtibus inimicæ:& uomituris ieiunis aptæ i tenaſmo ſolo:trahũt. n. pituitã. Eædẽ ꝓſumptæ uenena hebetant. Itẽ anginã cum ruta & oleo. Itẽ aduerſantur cepis:leniuntq; eaꝝ ſaporem. Aurium inflãmationi imponuntur cũ mellis exiguo. Itẽ ruta mãmis & luxatis. Cũ cepa aũr & ſale & melle canis hoĩſq; morſui. Putamine nucis iuglandis dens cauus inuritur. Putamen combuſtũ tritũq; in oleo aut uino infantiũ capiti e peruncto nutrit capillũ:& ad alopecias eo ſic utunẽ. Quo plures quis nuces ederit:hoc facilius tineas pellit. Et quæ per ueteres ſunt nuces gangrenis & carbunculis medenẽ. Item ſuggillatis. Cortex iuglandium lichenum uicio:& dyſentericis prodeſt. Folia trita cum aceto auriũ dolori. In ſanctuariis Mithridatis maximi regis deuicti. Cn. Pompeius inuenit in peculiari cõmentario ipſius manu compoſitionẽ antidoti e duabus nucibus ſiccis. item ficis totidem:& rutæ foliis uiginti ſimul tritis:addito ſalis grano:& qui hoc ieiunus ſumat:nullum uenenum nociturum illo die. Contra rabioſi quoq; canis morſus nuclei a ieiuno homine cõmanducati illitiq; præſenti remedio eſſe dicuntur. Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt:& inflationem ſtomachi & pinguedini corporis conferunt pluſquam ſit ueriſimile. Toſtæ & diſtillationi medentur. Tuſſi quoq; ueteri tritæ:& in aqua mulſa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis. Alii e paſſo bibunt. Piſtacia eoſdem uſus & effectus

Vl'ebrietatis nõ ſentiri puto reſ

habent: quos pinei nuclei:præterq; ad ſerpentium ictus:ſiue edantur:ſiue bibant. Caſtaneæ uehementer ſi
ſtunt ſtomachi & uentris fluctiones. Aluunt ciunt. Sanguinē excreantibus proſunt. Carnes alunt. Siliquæ
recentes ſtomacho inutiles. Aluum ſoluunt. Eædem ſiccatæ ſiſtunt:ſtomachoq; utiliores fiunt. Vrinam ci/
unt. Syriacas in dolore ſtomachi ternas in aquæ ſextariis decoquunt. Quidā ad dimidium:euq; ſuccum bi
bunt. Sudor uirgæ corni arboris lamina ferrea candente exceptus:non contingente ligno illitaq; inde ferru
go incipiētes lichenas ſanat. Arbuſtus ſiue unedo fructū fert difficilē concoctioni:& ſtomacho inutilē. Lau
rus excalfactoriā naturā habet:& foliis:& cortice:& baccis. Itaq; decoctū ex iis maxime e foliis prodeſſe uul
uis & ueſicis conuenit. Illita uero ueſparū crabronūq; & apum. Itē ſerpentiū uenenis reſiſtunt:maxime ſæ
pis dypſadis & uiperæ. Proſunt & menſibus fœminarū cum oleo cocta. Cum polenta aūt:quæ tenera ſunt
trita inflationes oculorū cum ruta:teſtium cum roſaceo:capitis dolores:aut cum irino. Quin manducata
Vl uino atq; deuorata per triduū terna:liberant a tuſſi. Eadē a ſuſpiriis trita cum melle. Cortex radicis cauēdus gra
uidis. Ipſa radix calculos rumpit:iocineri ꝓdeſt:tribus obolis in uino odorato pota. Folia pota uomitiones
mouent. Baccæ mēſes trahunt appoſitæ tritæ uel potæ. Tuſſim ueterē & ortopnoeā ſanant binæ detracto
cortice in uino potæ. Si & febris ſit:ex aqua:aut eligmate ex aqua mulſa: aut ex paſſo decoctæ. Proſunt &
phthiſicis eodem mō:& oībus thoracis rheumatiſmis. Nā & excoquunt pituitam:& extrahunt. Aduerſus
ſcorpiones quaternæ ex uino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines. Et ulcera manantia:& ul/
cera oris:& furfures. Cutis prurigin ē ſuccus baccarū emendat & phthiriaſin. Auriū dolori:& grauitati īſtil
latur cum uino uetere & roſaceo. Perunctos eo fugiunt uenenata oīa. Prodeſt & contra uenenatorum ictus
potus. Maxime aūt eius laurus:quæ tenuiora habet folia. Baccæ cū uino ſerpētibus & ſcorpionibus & ara/
neis reſiſtunt. Ex oleo & aceto illinunt:& lyeni & iocineri. Gangrenis cum melle:& in fatigatiōe etiam aut
perfrictione ſucco eo perungi nitro adiecto prodeſt. Sunt q celeritati partus multum cōferre putent radice
acetabuli mēſura pota in aqua. Efficacius recentē q̄ aridā. Quidā aduerſus ſcorpionū ictus decē baccas dari
iubent potui. Itē & in remedio uuæ iacentis quadrantē pondo baccharum foliorūue decoqui in aquæ ſex/
tariis tribus ad tertias:eamq; calidam gargariſſare:& in capitis dolore impari numero baccas cū oleo conte
rere:& calfacere. Laurus delphicæ folia trita olfactaq; ſubinde peſtilentiæ contagia prohibent:tanto magis
ſi & urātur. Oleum ex delphica ad cærata:acopumq;:ad perfrictiones:diſcutiēdos neruos: laxandos lateris
dolores:febreſq; frigidas utile eſt. Item ad aurium dolorem:in mali punici cortice tepefactū. Folia decocta
ad tertias partes aquæ uuam cohibent gargariſſatiōe:pota alui dolores. inteſtinorūq;. Tenerrima ex iis tri
ta in uino papulas prurituſq; illita noctibus. Proxime ualent cætera lauri genera. Laurus alexandrina ſiue
idæa partus celeres facit radice pota trium denariorū pondere in uini dulcis cyathis tribus. Secundas ēt pel
lit:menſeſq; eodē modo pota. Daphnoides ſiue iis noībus:quæ diximus ſilueſtris laurus prodeſt:aluū ſol/
uit:recenti folio uel arido drachmis tribus cū ſale & hydromelite manducata. Pituitas extrahit foliū & uo
mitus:ſtomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæue purgationis cauſa ſumuntur.

De myrto ſatiua:& myrtidano:& de myrto ſilueſtri. CA. IX.

MYrtus ſatiua candida minus utilis eſt medicinæ q̄ nigra. Semen eius medetur ſanguinem excre/
antibus. item cōtra fungos in uino potum. Odorem oris cōmendat uel pridie cōmanducatum.
item apud menandrum ſynariſtuſin hoc edunt. Datur & dyſentericis denarii pondere in uino.
Vel me/ Vlcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat cum uino ſubferuefactum imponitur lippitu/
nandri dini cum polenta. Et cardiacis in māma ſiniſtra. Et contra ſcorpionis ictus in mero:& ad ueſicæ uitia capi/
tis dolores:& ægylopas:ante q̄ ſuppurent. item tumoribus. Exemptiſq; nucleis in uino uetere tritum eru/
ptionibus pituitæ. Succus fœminis aluum ſiſtit. Vrinas cit. Ad eruptiones puſtularum pituitæq; cum cæ/
rato illinitur:& contra phalangia capillum denigrat. Lenius ſucco oleum eſt ex eadem myrto & uinū: quo
nunquā īebriatur. Inueteratumq; ſiſtit aluum:& ſtomachum:tormina ſanat:faſtigiū abigit. Foliorū aren/
tium farina ſudores cohibet inſperſa:uel in febri. Vtilis & cœliacis: & procidentiæ uuluarum ſedis uitiis:
ulceribus manantibus:igni ſacro fotu: capillis fluentibus: furfuribus. item aliis eruptionibus: ambuſtis.
Vel ale/ Additur quoq; in medicamento:quod liparas uocant:eadem de cauſa:qua oleum ex iis efficaciſſimum ad
phas ea:quæ in humore ſunt:tanq̄ in ore & uulua. Folia ipſa fungis aduerſantur trita ex uino:cum cæra uero ar/
ticularibus morbis & colectionibus. Eadem in uino decocta dyſentericis & hydropicis potui dantur. Sic/
cantur in farina quæ inſpergitur ulceribus:aut hemorrhoidæ. Purgant & lētigines:pterygia & paronychia:
& epinyctidas:condylomata:teſtes:tetra ulcera. item ambuſta cum cærato. Ad aures purulētas & foliis cre
matis utuntur & ſucco decocto. Comburuntur & in antidota. Item cauliculi flore decerpti in nouo fictili
operto cremati in furno:dein triti ex uino:& ambuſtis foliorum cinis medetur:inguen ne itumeſcat ex ul/
cere:ſatis eſt ſurculum tantum myrti habere ſecum:nec ferro nec terra cōtractum. Myrtidanum diximus
quomodo fieret. Vuluæ prodeſt appoſitum fotu: & illitu. Multo efficacius & cortice: & folio: & ſemine.
Exprimitur & foliis ſuccus moliſſimis in pila tuſis adfuſo paulatim uino auſtero. Alias aqua cæleſti: atq;
etiam expreſſo utuntur ad oris ſediſq; ulcera uuluæ:& uentris. Capillorum nigritiam:malarum perfuſio/
nes:purgationes lentiginum:& ubi conſtringendum aliquid eſt. Myrtus ſilueſtris: ſiue oxymirſine: ſiue
chamæmyrſine baccis rubentibus:& breuitate a ſatiua diſtat. Radix eius in honore eſt:decocta uino ad re/
num dolores pota. Et difficili urinæ:præcipueq; craſſæ & grauiter olenti. Morbo regio:& uuluarum pur/
gationi trita cum uino. Cauliculi quoq; incipientes aſparagorum modo in cibo ſumpti: & in cinere cocti.
Semen cum uino potum aut oleo aut aceto calculos frangit. item in aceto & roſaceo tritum capitis dolores
ſedat:& potū morbū regium. Caſtor oxymyrſinē myrti foliis acutis:ex qua fiunt ruri ſcopæ: ruſcum uoca
uit:ad eoſdem uſus. Et hactenus habent ſe medicinæ urbanarum arborum. Tranſeamus ad ſilueſtres.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXIIII.
PROOHEMIVM.

Medicinæ ex arboribus ſilueſtribus. CA. I.

NE SYLVAE QVIDEM horridiorq́ naturæ facies medicinis carent ſacra illa parente rerum oīum nuſq̄ non remedia diſponente homini: ut medicina fieret etiá ſolitudo ipſa ſed ad ſingula illius diſcordiæ atq́ concordiæ miraculis occurſantibus. Quercus & olea tam pertinaci odio diſſidẽt ut altera in alterius ſcrobe depactæ moriantur. Quercus uero & iuxta nucem iu glandem. Pernicialia & braſſicæ cum uite odia. Ipſumq́ olus quo uitis fugatur aduerſum cyclamino & origano areſcit. Quin & annoſas iam & quæ ſternantur arbores: difficilius cædi: ac cælerius inareſcere tradunt: ſi prius manu qua ferro attingantur. pomorum onera a iumentis ſtatim ſentiri: ac niſi prius oſtendantur iis: q̄uis pauca portent: ſudare illico. Ferulæ aſinis gratiſſimæ ſunt in pabulo: cæteris uero iumentis præſentaneo ueneno. Qua de cauſa id animal liberto patri aſſignatur: cui & ferula. Surdis etiam rerum ſui cuiq́ ſunt uenena ac minimis quoq́. Phylitra coci: & poline nimium ſalem cibis eximunt. Prædulciū faſtidiū ſal temperat. Nitroſæ: aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur: ut intra duas horas bibi poſſint. Qua de cauſa & in ſaccos uinarios additur polenta. Similis uis rhodiæ cretæ & argillæ noſtratis cōcordia ualentium. Pix oleo extrahitur: q̄do utrunq́ pinguis naturæ eſt. Oleum ſolum calci miſcet̃ q̄do utrunq́ aquas odit. Gūmi aceto facilius eluitur. Atramentū aqua. inumera pterea alia: q̄ ſuis locis dicent̃ aſſidue. Hinc nata medicina. Hæc ſola naturæ placuerat eē remedia parata uulgo: inuentu facilia ac ſine īpendio: ex qbus uiuimus. Poſtea fraudes hoīum & ingenioꝝ capturæ officinas īuenere iſtas: in qbus ſua cuiq́ hoī uenalis pmittitur uita. Statim cōpoſitiones: & mixturæ inexplicabiles decantant̃. Arabia atq́ india in medio æſtimant̃. Vlceriq́ paruo medicina a rubro mari importat̃: cū remedia uera quottidie pauperrimus qſq́ cœnet. Ná ſi ex horto aut petat̃ herba: uel frutex q̄ratur: nulla artium uilior fiat. ita eſt profecto: magnitudo populi romani perdidit ritus: uincẽdoq́ uicti ſumus. Paremus externis: & una artium imperatoribus quoq́ imperat. Verum de his alias plura.

Vl marceſcere

Vel cū his aceto facilius eluit̃ atramẽtum.

Lotos. CA. II.

LOton herbam: itemq́ ægyptiam eodem nomine: alias & ſyrticam arborem diximus ſuis locis: hæc lotos quæ faba græca appellatur a noſtris aluum baccis ſiſtit. Ramenta ligni decocta in uino proſunt dyſentericis: menſtruis: uertigini: comitialibus. Cohibét & capillum. Mirum his ramentis nihil eſſe amarius: fructuq́ dulcius. Fit & e ſcobe eius medicamentum ex aqua myrti decocta ſubacta & diuiſa in paſtillos: dyſentericis utiliſſimum pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. CA. III.

GLans intrita duritias quas cacoethe uocant cum falſa axungia ſanat uehementioreſq́ lichenas. In omnibus cortex ipſe: corticiq́ tunica ſubiecta. Hæc decocta iuuat cœliacos. Dyſentericis etiá illinitur: uel ipſa glans. Eademq́ reſiſtit ſerpentium ictibus: rheumatiſmis: ſuppurationibus. Folia & baccæ uel cortex uel ſuccus decocti proſunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uaccino ſerpentis plagæ. Datur ex uino dyſentericis.

Vel iliacos

De cocco ilicis & galla: & uiſco: pilulis: glande: & de cerri radice & ſubere. CA. IIII.

EAdem & ilici uis: coccum uulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua: & oculis ſuffuſis ſanguine inſtillatur. Eſt autem genus ex eo in attica fere & aſia naſcens: celerrime in uermiculum ſe mutans: quod ideo ſcolecion uocant: improbantq́. Principalia eius genera diximus. Nec pauciora genera gallæ fecimus: ſolidá: perforatá. Ité albá: nigrá: maioré: minorem. Vis oīum ſimilis. Optima comagena. Excreſcẽtia in corpore tollit. Proſūt gingiuis: uuæ: oris exulceratiōi. Crematæ & in uino extinctæ cœliacis. Dyſentericis illinunt̃. Paronychiis ex melle: & unguibus ſcabris pterygiis: ulceribus: manātibus: cōdylomatis: uulneribus: q̄ phagedenica uocāt̃. In uino át decoctæ auribus iſtillat̃ oculis illinunt̃. Aduerſus eruptiōes: & panos cū aceto. Nucleus cōmáducatus dentiū doloré ſedat. Ité intertrigines: & ambuſta. Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyené cōſumūt. Eædẽ crematæ: & aceto ſalſo extinctæ mēſes ſiſtunt: uuluaſq́ procidentes fotu. Omnes capillos denigrant. Viſcum e robore præcipuum diximus haberi: & quo conficeretur modo. Quidam in aqua contuſum decoquunt: donec nihil innatet. Quidam commandu cantes acini expuunt cortices. Optimum eſt: quod ſine cortice eſt: quodque leuiſſimum: extra

fuluum:intus porraceum : quo nihil eſt glutinoſius:emollit:diſcutit : humore ſiccat. Strumas cũ reſina & cæra:panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adiiciunt pari põdere ſingulorum : eoq; modo & ad uulnera utuntur. Vnguium ſcabricias expolit:ſi ſeptenis diebus ſoluantur:nitroq; colluãtur. Quidã ad religionem efficacius fieri putant prima luna collectum e robore ſine ferro. Si terrã non attigerit comitialibus mederi. Conceptum fœminarũ adiuuare:ſi omnino ſecũ habeant. Vlcera cõmanducatu ĩpoſituq; efficaciſſime ſanari. Roboris pilulæ ex adipe urſino alopecias capillo replet. Cerri folia & cortex & glans ſiccat collectiones:ſuppurationeſq;:fluitiones:ſiſtit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum eius ſotu. Cui & inſidere expedit ſiccandis aſtringendiſue partibus. Radix cerri aduerſatur ſcorpionibus Suberis cortex tritus ex aqua calida potus ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit. Eiuſdem cinis ex uino calido ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupreſſo:& cedro magna:& de cedride:galbano. CA. V.

FAgi folia manducant̃ in gingiuaꝝ labiorũq; uitiis. Calculis glãdis fagineæ cinis illinitur. Item cũ melle alopecis. Cupreſſi folia trita ſerpentiũ ictibus imponunt̃:& capiti cũ polẽta ſi a ſole doleat: itẽ ramici. Qua de cauſa & bibunt̃. Teſtiũ quoq; tumori cũ cærato illinunt̃. Capillum denigrant ex aceto. Eadẽ trita cum duabus partibus panis mollis:& e uino amineo ſubacta:pedũ ac neruoꝝ dolores ſedant. Pilulæ aduerſus ſerpentiũ ictus bibunt̃. Aut ſi eiiciatur ſanguis:collectionibus illinuntur. Ramici quoq; teneræ tuſæ cum axungia & lomẽto ꝓſunt. Bibunt̃ ex eadẽ cauſa. Parotidi & ſtrumæ cum farina imponunt̃. Exprimit̃ ſuccus tuſis cũ ſemine:qui mixto oleo caliginẽ oculorũ aufert. Item uictoriati pondere in uino potus illituſq; cum fico ſicca pingui exemptis granis uitia teſtiũ ſanat. Tumores diſcutit: & cũ fermento ſtrumas. Radix cũ foliis trita potaq; ueſicæ & ſtranguriæ medetur:& contra phalangia. Ramenta pota menſes ciunt. Scorpionũ ictibus aduerſant̃. Cedrus magna quã cedrelaten uocãt:dat picẽ:quæ cedria uocatur:dentiũ doloribus utiliſſimã. Frangit eni eos:& extrahit:dolores ſedat. Succus ex ea quõ fieret diximus. Magni ad lumina uſus:ni capitis dolorẽ inferret. Defuncta corpora incorrupta conſeruat. Viuentia corrumpit mira differentia:cũ uitam auferat ſpirantibus:defunctiſq; pro uita fit. Veſtes quoq; corrumpit:& aĩalia necat. Ob hoc non cenſeam in anginis hoc remedio utendũ:neq; in cruditatibus: qđ ſuaſere aliqui. Guſtu dentes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim:uel grauitati aut uermibus aurium inſtillare. Portentũ eſt quod tradunt:abortiuũ fieri inuenere ante ꝑfuſa uirilitate. Phthiriaſes perungere eo non dubitauerim:itẽq; prurigines. Suadent & contra uenenũ leporis marini bibere in paſſo. Facilius in elephantia:ſi illinant̃ & ulcera ſordida & excreſcẽtia in iis. Auctores quidã & oculoꝝ albugines:caligineſq; in unxere eo. Et cõtra pulmonis ulcera cyatũ eius ſorbere iuſſerũt. Itẽ aduerſus tineas. Fit & ex ea oleum : qđ piſſeleon uocãt:uehementioris ad olã eadẽ uſus. Cedri ſcobe ſerpentes fugari certũ eſt. Itẽ baccis tritis cum oleo ſi qui pungant̃. Cedrides hoc eſt fructus cedri tuſſim ſanant:urinã ciunt:aluũ ſiſtunt:utiles ruptis:cõuulſis:ſpaſticis:ſtranguriæ uuluis admoti. Contra lepores marinos eadẽ:quæ collectionibus ſupra inflammationibuſq;. De galbano diximus neq; humidũ neq; aridũ probat̃. ſed quale docuimus. Per ſe bibitur ad tuſſim ueterẽ:ſuſpiria:rupta cõuulſa. Imponitur iſchiadicis:lateris doloribus:panis:furunculis:corpori ab oſſibus recedenti. Strumis:articuloꝝ nodis:dentiũ quoq; doloribus. Illinitur & cũ melle capitis ulceribus. Purulentis infundit̃ auribus cũ roſaceo aut nardo. Odore comitialibus ſubuenit:& uuluæ in ſtrangulatus & ſtomachi defectu. Abortus nõ exeuntes trahit appoſitu uel ſuffitu. Item ramis hellebori circũlitum atq; ſubiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medetur:& a ſcorpione percuſſis. Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in uini cyatho:uuluaſq; conuerſas corrigit. In myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduerſatur & uenenis maxime toxicis cum myrrha & uino. Serpentes oleo & ſpondylio mixto tactu necat. nocere urinæ exiſtimatur.

De ammoniaco & ſtyrace:& ſpondylio:& ſphagno:& terebintho:& chamæpite:& pityuſa:& reſinis:& picea:& lentiſco. CA. VI.

SImilis ammoniaci natura atq; lachrymæ ꝓbandæ:ut diximus mollit:calfacit:diſcutit:diſſoluit. Claritati uiſus in collyriis cõuenit. Pruritũ:cicatrices:albugines oculoꝝ tollit. Dentiũ dolores ſedat:efficacius accenſum. Prodeſt diſpnoicis:pleureticis:pulmonibus:ueſicis:urinæ cruẽtæ:lyeni:iſchiadicis potũ. Sic & aluũ ſoluit. Articulis & podagræ cũ pari pondere picis:aut cæræ & roſaceo coctũ. Maturat panos:extrahit clauos cũ melle. Sic & duritias emollit. Lyeni cũ aceto & cæra cypria uel roſaceo efficaciſſime imponitur. Laſſitudines perungi cũ aceto & oleo exiguoq; nitro utile. Et ſtyracis naturam in peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus:maxime pinguis:purus:albicãtibus fragmentis. Medetur tuſſi:faucibus:pectoris uitiis:uuluæ præcluſæ : duricieue laboranti. Ciet menſes potu:appoſituq;:aluum mollit. Inuenio potu modico triſticiam animi reſolui:largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infuſu:ſtrumas illitu neruoruq; nodos. Aduerſat̃ uenenis:quæ frigore nocent:ideõ & cicutæ. Spondylion una demonſtratũ. Infundit̃ capitibus phreneticoꝝ:& lethargicorum. Item capitis doloribus longis. Cum uetere oleo bibitur & in iocinerum uitiis:morbo:regio:comitialibus:orthopnoicis:uuluarum ſtrangulatione:quibus & ſuffitu prodeſt. Aluum mollit. Illinitur ulceribus ſerpentibus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed ſuccus cum exprimitur:integendus eſt:quoniam mire appetitur a muſcis & ſimilibus. Radix de raſa & in fiſtulas coniecta callum earum derodit. Auribus quoq; inſtillatur cum ſucco. Datur & ipſa contra morbum regium & in iocineris uitio : & uuluarum. Capillos criſpos facit peruncto capite. Sphagnos ſiue ſphacos ſiue bryon:& in gallia ut indicauimus naſcitur uuluis inſidentium utilis. Item genibus & feminum tumoribus mixtus naſturtio & aqua ſalſa tritus. Cum uino aut reſina ſuccus potus urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit cum uino & iunipero tritus & potus.

Terebinthi folia & radix colectionibus imponuntur. Decoctum eorum ſtomachum firmat. Semen in ca/
pitis dolore bibitur in uino:& contra difficultatem urinæ. Ventrẽ leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ
& laricis folia trita & decocta in aceto dentiũ dolori proſunt. Cinis corticũ intertrigini & ambuſtis. Potus
aluũ ſiſtit. Vrinã mouet. Suffitu uuluas corrigit. Piceæ folia priuatim & iocineri utilia ſunt drachmæ pon/
dere in aqua mulſa pota. Syluas eas dumtaxat: quæ picis reſinæ quæ gratia radunt̃: utiliſſimas eſſe phthiſi
cis: aut qui longa ægritudine non recolligunt uires: ſatis cõſtat. Et illum cæli aera plus ita q̃ nauigationem
ægyptiã pficere: plus q̃ lactis herbidos p montiũ æſtiua potus. Chamæpitis latine a iuga appellat̃: diciturq;
pp abortus ab aliis thus terræ. Cubitalibus ramis: flore pinus & odore. Altera leuior & icuruæ ſimilis. Ter Vel bre
tia eodẽ odore: & ideo noĩe quoq;: paruula coliculo craſſitudine digitali: foliis: ſcabris: exilibus: albis: in pe/ uior
tris naſcens. Oẽs herbæ: ſed propter cognationẽ nois non differendæ. Proſunt aduerſus ſcorpionũ ictus.
Item iocineri illitæ cũ palmis: aut coroneis. Renibus & ueſicæ decoctum earũ cum farina hordeacea. Mor/
bo quoq; regio: & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibunt̃. Nouiſſima cõtra ſerpẽtes ualet cũ melle.
Sic & appoſita uuluas purgat. Sanguinẽ denſatũ extrahit pota. Sudores facit perunctis ea. Peculiariter reni
bus utilis eſt. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ cũ fico aluũ trahẽtes. Lumborũ quoq; dolorẽ uictoriati pon/
dere in uino finit: & tuſſim recentẽ. Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eiicere protinus dicit̃. Cũ hono/
re & pityuſa ſimili de cauſa dicet̃: quã qdã in tithymalli genere numerant. Frutex eſt ſimilis piceæ: flore par/
uo purpureo. Bilem & pituitã per aluũ detrahit: radix decocti hemina aut ſeminis ligula in balanis. Folia
in aceto decocta: furfures cutis emendãt. Mãmas quoq; mixto rutæ decocto: & tormina: & ſerpentiũ ictus:
& in totũ collectione incipientes. Reſinam e ſupradictis arboribus gigni docuimus: & genera eius: & natio
nes in rõne uini: ac poſtea in arboribus. Cuius ſũmæ ſpẽs duæ: ſicca & liqda. Sicca quæ in pinu & picea fit.
Liquida e terebintho: larice: lentiſco: cupreſſo. Nã & eæ ferunt in aſia & ſyria. Fallunt̃ qui eandẽ putant eſſe
e picea atq; larice. Picea enĩ pinguem & turis mõ ſuccoſam fundit. Larix gratilẽ ac mellei liquoris uirus re/ Vel co/
dolentẽ. Medici liqda raro utunt̃ & in ouo fere. Larice pp tuſſim ulceraq; uiſcerũ. Nec pinea magnopere in loris
uſu. Cæteris nõ niſi coctis. Et coquẽdi genera ſatis demõſtrauimus. In arborũ differentia placet terebinthi/
na odoratiſſima: atq; leuiſſima nationũ cypria & ſyriaca utraq; mellis attici colore. Sed cypria carnoſior: ſic Vel craſ
ciorq;. In ſicco genere quærũt ut ſit candida: pura: perlucida. In oĩ autẽ ut montana potiuſq̃ cãpeſtris. Item ſior
aquilonia potius q̃ ab alio uento. Reſoluit̃ reſina ad uulnerũ uſus: & malagmata oleo in potiones amygda
lis amaris. Natura in medẽdo cõtrahere uulnera: purgare: diſcutere: collectiones: itẽ pectoris uitia. Terebin
thina illinit̃: & eadẽ callida mẽbrorũ doloribus ſpaſticiſq; illinit̃ in ſole: totiſq; corporibus. Mangonũ maxi
me cura ad gracilitatẽ emendandã: ſpatiis ita laxantiũ cutẽ per ſingula mẽbra: capacioraq; ciborũ facienda
corpora. Proximũ locũ optinet e lentiſco. Ineſt ei uis aſtringendi. Mouet & ante cæteras urinã. Reliquæ uẽ
trẽ emolliunt. Cruda cõcoquũt. Tuſſim ueterẽ ſedant. Vuluæ onera extrahũt ẽt ſuffitæ. Priuati aduerſant̃
uiſco. Panos & ſimilia cum ſeuo taurino & melle ſanãt. Palpebras lẽtiſcina cõmodatiſſime replicat. Fractis
quoq; utiliſſima: & auribus purulẽtis: itẽ i pruritu genitaliũ. Pinea capitis uulneribus optime medetur.

De pice ſpiſſa & liqda: & palimpiſſa: & piſſaſphaltos: & zopiſſa: & tæda: & lentiſco. CA. VII.

Vix quoq; unde & qbus cõficeret̃ modis: indicauimus. Et eius duo genera. Spiſſum liqdũq;. Spiſ
ſarũ utiliſſima medicinæ eſt brutia: quoniã pinguiſſima & reſinoſiſſima: utraſq; pbet utilitates.
Ob id magis rutila q̃ cæteræ. Id enĩ qd̃ in hoc adiiciunt: ex maſcula arbore meliorẽ eſſe non arbi
tror poſſe intelligi. Picis natura excalfacit: explet. Aduerſat̃ priuatim ceraſtæ morſibus cũ polen
ta. Itẽ anginæ cum melle. Diſtillationibus & ſternutamentis. Pituitis auribus infundit̃ cum roſaceo: illinit̃
cum cæra. Sanat lichenas. Aluũ ſoluit. Excreationes pectoris adiuuat eligmate aut illita. Tonſillis cũ melle.
Sic & ulcera purgat. Explet cũ uua paſſa & axungia. Carbunculos purgat: & putreſcẽtia ulcera. Quæ uero
ſerpunt cũ pineo cortice: aut ſulphure. Phthiſicis ẽt cyathi mẽſura qdã dederunt: & cõtra ueterẽ tuſſim. Rha
gadas ſedis & pedũ. panoſq;: & ungues ſcabros emẽdat. Vuluæ duricias & cõuerſiones odore. itẽ lethargi
cos: ſtrumas. itẽ cũ farina hordeacea & pueri ipubis urina decocta ad ſuppuratiõẽ pducit. Et ad alopecias
ſicca pice utunt̃. Ad mulierũ mãmas brutia ex uino ſubferuefacta cũ polline farraceo quã calidiſſimis ipoſi
tis. Liqda pix oleũq; qd̃ piſſeleon uocant: quẽadmodũ fieret diximus. Quidã iterũ decoquunt: & uocãt pa
limpiſſam. Liqda anginæ perungunt̃ intus & uua. Ad auriũ dolores: claritatem oculorũ: oris circũlitiones:
ſuſpirioſos: uuluas: tuſſim ueterẽ. Et crebras execrationes pectoris: ſpaſmos: tremores: opiſthotonos: para/
lyſes: neruorũ dolores præſtantiſſimũ ad canũ & iumentorũ ſcabiẽ. Eſt & piſſaſphaltos mixta bitumini pi/
ce: naturaliter ex apolloniatarũ agro. Quidã aũt ipſi miſcent: præcipuũ ad ſcabiẽ pecorũ remediũ. Aut ſi fœ
tus mãmas leſerit: naturale optimũ ex eo: qd̃ cũ feruet: innatat. Zopiſſam eradi nauibus diximus cæra ma/
rino ſale macerata. Optima hæc a tyrocinio nauiũ. Addit̃ autẽ in malagmata ad diſcutiendas collectiones.
Tædæ decocto in aceto dentiũ dolores efficaciter colluũt. Lentiſci & arbores & ſemen & cortex & lachry/
ma urinã ciunt: aluunt ſiſtunt. Decoctũ eorũ ulceribus quæ ſerpunt fotu. Illinitur in humidis & igni ſacro
gingiuas colluunt. Folia dẽtibus in dolore atterunt̃. Mobiles decocto colluuntur. Capillũ tingunt. Lachry
ma ſedis uitiis prodeſt: & cum quid ſiccari excalfieriue opus ſit. Decoctum & e lachryma ſtomacho utile ru/
ctum & urinam mouens: quod & capitis dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflãmatis
illinuntur. Item maſtiche lentiſci replicandis palpebris: & ad exterendã cutem in facie & ſmegmata. Adhi/
betur & ſanguinẽ reiicientibus: tuſſi ueteri: & ad oĩa ammoniaci ui. Medet̃ & attritis partibus ſiue oleo e
ſemine eius facto cæræq; mixto: ſiue foliis ex oleo decoctis: ſiue cum aqua uirilia foueantur. Scio Democri
tum medicum in ualitudine Conſidiæ. M. Seruilii conſularis filiæ omnem curationem auſteram recuſan
tis diu efficaciter uſum lacte caprarum: quas lentiſco paſcebat.

De platano:& fraxino:& acere:& alba populo:& ulmo:& tilia:& ſambuco:& iunipero. CA. VIII.

PLatani aduerſantur ueſpertilionibus. Pilulæ eaꝝ in uino potæ.x.iiii.pondere oſbus ſerpentiū:
& ſcorpionum uenenis. Item ambuſtis tuſæ:aut cum aceto acri magiſq; ſcyllite ſanguinē omnē
ſiſtunt:& lentiginē & carcinomata:melandrias quoq; ueteres addito melle emendant. Folia &
cortex illinunt collectionibus & ſuppurationibus:& decoctum eorū. Cortex autē in aceto den-
tium remediū eſt. Folia eoꝝ tenerrima in uino albo decocta oculoꝝ. Lanugo folioꝝ i & auribus & oculis
inutilis. Cinis pilulaꝝ ſanat ambuſta igni uel frigore. Cortex e uino ſcorpionū ictus reſtringuit. Fraxinus
quā uim aduerſus ſerpentes hēret indicauimus. Semen foliis eius ineſt:quæ medent iocineris & lateris do-
loribus in uino. Aquā:quæ ſubit cutem extrahunt. Corpus obeſum leuant onere ſenſim ad maciem redu-
centes iiſdem foliis cū uino tritis ad uirtū portionē.ita ut puero qnq; folia tribus cyathis dentur. Robuſtio
Vel ſci/pi ribus ſeptem folia quinq; cyathis uini. Non omittendū ramenta eius & ſcobē a quibuſdā cauēda prædici.
Aceris radix contuſa iocineris doloribus utiliſſime imponit. Populi albæ uuarū in unguentis uſum expo-
ſuimus. Cortex potus iſchiadicis & ſtranguriæ prodeſt. Folioꝝ ſuccus calidus auriū dolori. Virgam popu
li in manu tenentibus itertrigo non metuat. Populus nigra efficaciſſima habet:quæ in creta naſcit. Comi-
tialibus ſemen ex aceto utile. Fundit illa & reſinā exiguā:qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in ace-
to decocta imponunt. Humor e cauis populi nigræ effluēs uerrucas papulaſq; & attrita corporis tollit. Po-
puli ferunt in foliis guttā:ex qua apes ꝓpolin faciunt. Gutta quoq; aquæ ꝓpolis ex qua remedium ꝗ efficax
eſt. Vlmi & folia & cortex & rami uim habēt ſpiſſandi:& uulnera cōtrahendi. Corticis uriq; iterior tilia le-
pras ſedant & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potū in hemina aquæ frigidæ:aluū purgat. Pitui-
taſq; & aq̄s priuatim trahit. Imponit & collectionibus lachryma. Et uulneribus ambuſtiſq; decocto foue-
re ꝓdeſt. Humor in folliculis arboris huius naſcēs cuti nitorē inducit:facieq; gratiorē pſtat. Cauliculi folio
rū primi uino decocti tumores ſanant:extrahūtq; p fiſtulas. Idē præſtant e tilia cortices. Multi corticē com
manducatū uulneribus utiliſſimū putant. Folia trita aq̄ aſperſa pedū tumori. Humor quoq; e medulla uti
diximus caſtratæ arboris effluens:capillū reddit capiti illitus:defluenteſq; cōtinet. Arbor tilia leniter tuſa
ad eadē fere utilis eſt atq; oleaſter. Folia aūt tantū in uſu:& ad infantiū ulcera in ore:& cōmanducata & de-
cocta urinam ciunt:menſes ſiſtunt illita:ſanguinē pota detrahunt. Sambucus hēt alteiū genus magis ſilue-
ſtre:qđ græci chameactem:alii helion uocāt multo breuius. Vtriuſq; decoctū in uino ueteri folioꝝ uel ſemi
nis uel radicis ad cyathos binos potū ſtomacho inutile eſt:aluo detrahens aquā. Refrigerat etiā inflāmatio
nē maxime recentis ambuſti. Et canis morſum cum polenta molliſſimis folioꝝ illitis. Succus cerebri colle
ctiones priuatimq; mēbranæ:quæ circa cerebrū eſt:lenit infuſus. Acini eius inferiores ꝗ reliq̄ tingunt capil
lum. Poti acetabuli mēſura urina mouent. Foliorū molliſſima ex oleo & ſale edunt ad pituitā bileq; detra-
hendā. Ad oia efficacior quæ minor. Radicis eius in uini decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt.
Vuluas emolliunt:hoc eſt folioꝝ decocto inſidentiū. Caules teneri minoris ſambuci in patinis cocti aluum
ſoluunt. Reſiſtunt folia & ſerpentiū ictibus in uino pota. Podagris cum ſeuo hircino uehemēter ꝓſunt cau
liculi illiti. Iidēq; in aqua macerant:ut ea ſparſa pulices necentur. Foliorū decocto ſi locus ſpargatur:muſcæ
necantur. Boa appellatur morbus papularum cum rubent corpora:ſambuci ramo uerberatur. Cortex inte
rior tritus ex uino albo potus aluū ſoluit. Iuniperus uel ante cætera oia excalfacit:extenuat:cedro aſſimilis.
Et eius duo gnā. Altera maior:altera minor. Vtraq; accenſa ſerpētes fugat. Semē ſtomachi:pectoris:lateris:
doloribus utile. Inflationes langoreſq; diſcutit. Tuſſes cōcoquit & duritias. Illitū tumores ſiſtit. itē aluum:
baccis ex uino nigro potis. itē uentris tumores illitis. Miſcet & antidotis oxyporis. Vrinas cit. illinit & ocu
lis in epiphoris. Datur cōuulſis:ruptis:torminibus:uuluis:iſchiadicis cū uino albo potū pilulis ꝗternis:aut
decoctis uiginti in uino. Sunt qui & perungant corpus e ſemine eius in ſerpentium metu.

De ſalice:& amerina:& uitilibus:& erice. CA. IX.

SAlicis fructus ante maturitatē in araneā abit. Sed ſi prius colligat:ſanguinē reiiciētibus prodeſt.
Corticis e ramis primis cinis clauū:& callum aqua mixta ſanat. Vitia cutis in facie emendat:ma
gis admixto ſucco ſuo. Eſt autē hic trium generū. Vnū arbor ipſa exudat gūmi modo. Alterum
manat in plaga cum floret exciſo cortice trium digitorū magnitudine. Hic ad purgāda quæ ob-
ſtent oculis. Item ad ſpiſſanda quæ opus ſunt:ciendamq; urinam:& ad oēs collectiones intus extrahendas.
Tertius ſuccus eſt detruncatiōe ramoꝝ a falce diſtillans. Ex iis ergo aliquis cum roſaceo in calice punici cal
factus auribus īfundit. Vel folia cocta:& cum cæra trita imponunt. item podagricis. Cortice & foliis in ui-
no decoctis foueri neruos utiliſſimū. Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie. Folia cōtrita & pota in
temperantiā libidinis coercent:atq; in totū auferunt uſum ſæpius ſumpta. Amerinæ nigræ ſemen cum ſpu
ma argenti pari pondere a balneo illitum pſilothrū eſt. Nō multum a ſalice uitilium uſu diſtat uitex:folio
rum quoq; aſpectu:niſi odore gratior eſſet. Sed græci ligon uocāt:alii agnon:quoniā matronæ in theſmo-
phoriis athenienſium caſtitatē cuſtodientes iis foliis cubitus ſibi ſternunt. Duo genera eius. Maior in arbo
rem ſalicis modo aſſurgit. Minor ramoſa foliis candidioribus lanuginoſis. Prima arborum album florem
mittit cum purpureo:quæ & candida uocatur. Nigra:quæ tantum purpurerum. Naſcūtur in paluſtribus
campis. Semen potū uini quendam ſaporem habet:& dicitur febres ſoluere. Et cum ungant oleo admix-
tum ſudorem facere:ſic & laſſitudines diſſoluere. Vrinam ciunt & menſes. Caput tentant uini modo:nam
& odor ſimilis eſt. Inflationes pellunt in inferiora. Aluum ſiſtūt. Hydropicis & lyenibus perquā utiles. La-
ctis ubertatem faciunt. Aduerſantur uenenis ſerpentium:maxime quæ frigus inferūt. Minor efficacior ad
ſerpentes. Bibitur ſeminis draghma in uino uel poſca:aut duabus foliorum tenerrimorum. Illinuntur &
utræq; aduerſus araneorum morſus uel perunctis tantum. Suffitu quoq; aut ſubſtratu fugant uenenata.

At ueneree rei impetus inhibent. Eoq; maxime phalangiis aduerſantur quorum morſus genitale excitat.
Capitis dolorem ex ebrietate ſedant cum roſaceo flos tenerique cauliculi. Seminis decoctum uehementiorē
capitis dolorem diſſoluit fotu: & uuluam etiā ſuffitu uel appoſitu. Purgat aluum cum pullegio & melle po
tum. Vomicas panoſq; difficile cōcoquentes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cū aphro
nitro & aceto ſemē ſanat: & oris ulcera & eruptiōes cum melle. Teſtium cum butyro & foliis uitium. Rha
gadas ſedis cum aqua illitum. Luxatis cum ſale & nitro & cæra & ſemine & folio. Addit in malagmata ner
uorum & podagras. Semen inſtillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phreneſi. Virgam qui in ma
nu habeant aut cinctu: negantur intertriginē ſentire. Ericen græci uocant fruticē nō multum a myrice dif
ferentem colore roris marini: & pene folio. Hoc aduerſari ſerpentibus tradūt. Geniſta quoq; uinculi uſum
præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit: quam græci auctores ſparton appellauere: cū ex ea lina
piſcatoria apud eos factitari docuerim. Et nunquid hāc deſignauerit Homerus cum dixit nauiū ſparta diſ
ſoluta? Nōdum enim fuiſſe africanum uel hiſpanū ſpartum in uſu certū eſt. Et cum funiles fierent naues: li
no tamen nō ſparto unquā ſutas. Semen eius: quod græci eodē nomine appellant: in foliculis paſiolorum
modo naſcens: purgat hellebori uice drachma & dimidia pota in aquæ mulſæ cyathis quattuor ieiunis. Ra
mis ſimiliter frondc in aceto maceratis pluribus diebus & tuſis ſuccum dant iſchiadicis utilē cyathi unius
potu. Quidam marina aqua macerare malunt: & infundere clyſtere. Perunguntur eodem ſucco iſchiadici
addito oleo. Quidam ad ſtranguriam utuntur ſemine. Geniſta tuſa cum axungia genua dolētia ſanat. My
ricē q̃ & tamaricē uocat Leneus ſimilem ſcopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta trita
que melle illita. Arbitrantur quidam hanc eſſe tamaricem. Sed ad lyenem ꝑcipua eſt: ſi ſuccus eius expreſ
ſus in uino bibatur. Adeoq; mirabilem eius antipathiam contra ſolum hoc uiſcerum faciunt: ut affirment
ſi ex ea alueis factis bibant ſues: ſine lyene inueniri. Et ideo homini ſplenetico cibum potumq; dant ī uaſis
ex ea factis. Grauis autem auctor in medicina uirgam ex eadem fractam: ut neq; terram neq; ferrum attin
geret: ſedare uētris dolores aſſeuerauit impoſitam: ita ut tunica cinctuq; corpori apprimeretur. Vulgus in
fœlicem eam arborem appellat: ut diximus: quoniam nihil ferat: nec ſeratur unquam. Corinthus & quæ
circa eſt regio: brianeam uocat. Eiuſq; duo genera facit. Silueſtrem plane ſterilem: alteram mitiorē. Hæc
fert in ægypto ſyriaq; etiam abundanter lignoſum fructum: maiorem galla: aſperū guſtu: quo medici utū
tur uice gallæ: & in compoſitionibus: quas antheras uocant. Lignum autem & flos & folia & cortex in eoſ
dem uſus adhibentur quāquam remiſſiora. Datur ſanguinem reiicientibus cortex tritus: & contra proflu
uia fœminarum: cœliacis quoq;. Idem tuſus impoſituſq; collectiones omnes ihibet. Foliis exprimitur ſuc
cus. Ad hæc eadem & in uino decoquuntur. Ipſa uero adiecta melle gangrenis illinuntur. Decoctum eorū
in uino potum uel impoſitum cum roſaceo & cæra ſedat. Sic & epinyctidas ſanant. Ad dentium dolorē au
riumq; decoctum eorum ſalutare eſt: radix ad eadem: ſimiliter folia. Hæc amplius ad ea quæ ſerpunt: im
ponuntur cū polenta. Semē drachmæ pōdere aduerſus phalangia: & araneos bibitur. Cum altiliū uero pin
gui furunculis iponitur. Efficax & cōtra ſerpentiū ictus: præterq̃ aſpidū. Necnō morbo regio: phthiriaſi: lē
dibuſq; decoctū infuſum ꝓdeſt. Abundātiāq; mulierū ſiſtit. Cinis arboris ad oīa eadē prodeſt: ſi bouis ca
ſtrati urinæ imiſceatur: uel in potu uel in cibo uenerē finiri. Carboq; ex eo genere urina ea reſtinctus in um
bra cōditur. Idē cū libeat accēdere: reſoluitur. Magi & id ex ſpadonis fieri urina tradiderunt.

De uirga ſanguinea: & ſilere: & liguſtro: & alno: & hedera: & cyſtho: & ciſſo: & erythrano: & chamæciſ
ſo: & ſmilace: & de clematide. CA. X.

Ec uirga ſanguinea fœlicior habet. Cortex eius interior cicatrices: quæ ꝑſanauere: aperit. Sileris
folia illita fronti capitis dolores ſedant. Eiuſdem ſemē tritū in oleo phthiriaſes coercet. Serpen
tes & hunc fruticē refugiunt: baculūq; ruſtici ob id ex eo gerūt. Liguſtrū eadē arbor eſt: quæ in
oriente cypros: ſuos in europa uſus habet. Succus eius neruis articulis: algoribus: folia ubiq; ue
teri ulceri cum ſalis mica: & oris exulcerationi proſunt. Acini contra phthiriaſin: item contra intertrigines
folia ue. Sanant & gallinaceorū pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certiſſimo remedio ſunt tumori.
Hederæ genera. xx. demonſtrauimus. Natura omniū in medicina anceps. Mentem turbat: & caput purgat
largius pota. Neruis intus nocet. Iiſdem neruis adhibita foris prodeſt. Eadē natura quæ & aceto ei eſt. Om
nia genera eius refrigerant: Vrinam ciunt potu. Capitis dolorem ſedant: præcipue cerebro: continentiq; ce
rebrum membranæ utiliter mollibus impoſitis foliis cum aceto & roſaceo tritis & decoctis addito poſtea
roſaceo oleo. Illinuntur autem fronti & decocto eorum fouetur os: caputq; perungitur. Lyeni & pota & il
lita pro ſunt. Decoquuntur & contra horrores febrium: eruptioneſq; pituitæ: aut in uino terūtur. Corym
bi quoq; poti uel illiti lyenem ſanant: iocinera autem illiti. Trahunt & menſes appoſiti. Succus hederæ te
dia narium graueolentiamq; emendat: præcipue albæ ſatiuæ. Idem īfuſus naribus caput purgat. Efficacius
addito nitro infunditur etiam purulentis auribus: aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoq; decorē fa
cit: ad lyenes efficacior albæ eſt ferro calfactus. Satiſq; ē acinos ſex in uini cyathis duobus ſumi. Acini quo
que ex eadem alba terni in aceto mulſo poti tineas pellunt. In quæ curatione uentri quoq; impoſuiſſe eos
utile eſt. Hederæ: quam chriſocarpon appellauimus: baccis aurei coloris uiginti in uini ſextario tritis ita ut
terni cyathi potentur: aquam: quæ cutem ſubierit: per urinam educit. Eraſiſtratus eiuſdem acinos. v. tritos
in roſaceo oleo: calfactoſq; in cortice punico inſtillauit dentium dolori a contraria aurē. Acini qui croci ſuc
cum habent: præſumpti potu a crapula tutos præſtant. Item ſanguinem excreantes aut torminibus labo
rantes. Hederæ nigræ candidiores corymbi poti ſteriles etiam uiros faciunt. Illinitur decocta in uino om
nium ulcerum generis: etiam ſi cacoetæ ſint. Lachryma hederæ pſilothrum eſt phthiraſinq; tollit. Flos cu
iuſcunq; generis trium digitorum carptu dyſentericos & aluum citam emēdat in uino auſtero bis die po

tus. Et ambuſtis illinitur utiliter cũ cæra. Denigrant capillũ corymbi. Radicis ſuccus in aceto potus contra phalãgia ꝓdeſt. Huius quoq; ligni uaſe ſpleneticos bibentes ſanari inuenio. Et acinos terunt: moxq; comburũt: & ita illinũt ambuſta prius perfuſa aqua calida. Sunt qui & ĩcidant ſucci gratia: eoq; utant̃ ad dentes eroſos frangiq; tradũt proximis cæra munitis ne lædãtur. Gummi etiã in hedera quærunt: qđ ex aceto utiliſſimũ dentibus ꝓmittunt. Græci uicino uocabulo ciſthõ appellant fruticem maiorẽ thymo foliis ocimi. Duo eius genera. Flos maſculo roſaceus: fœminæ albet. Ambo proſunt dyſentericis: & ſolutionibus uẽtris in uino auſtero trinis digitis flore capto: & ſimiliter bis die poto. Vlceribus ueteribus & ambuſtis cum cæra: & per ſe oris ulceribus. Sub his maxime naſcit̃ hypociſthos: quã iter hederas diximus. Ciſſos erythranos ab iiſdem appellatur ſimilis hederæ: coxẽdicibus utilis e uino potus: item lumbis: tantãq; uim accipiuit ut ſanguinẽ urina detrahãt. Itẽ chamæciſſon appellãt hederã nõ attollentẽ ſe a terra. Et hæc contuſa in uino acetabuli mẽſura lyeni medet̃. Folia ambuſtis cũ axungia. Smilax quoq;: quæ nicophoros cognominat̃: ſimilitudinẽ hederæ habet: tenuioribus foliis. Coronã ex eo factã impari folioꝶ numero aiunt capitis doloribus mederi. Quidã duo genera ſmilacis dixere. Alteꝶ ĩmortalitati proximũ cõuallibus opacis ſcandentẽ arbores comãtibus acinoꝶ corymbis cõtra uenenata oĩa efficaciſſimis: in tantũ ut acinoꝶ ſucco infantibus ſæpe inſtillato nulla poſtea uenena nocitura ſint. Alteꝶ genus culta a mare: & in iis gigni nullius effectus. Iã eſſe ſmilacẽ prior ẽ cuius lignũ ad aures ſonare diximus. Similẽ huic aliqui clematida appellauerunt repentẽ per arbores geniculatam & ipſam. Folia eius lepram purgant. Semen aluũ ſoluit acetabuli mẽſura in aquæ hemina ut aqua mulſa. Datur ex eadem cauſa & decoctum eius.

De harundine: & papyro: & hebeno: & rhododẽdro: de ruſe: & erythro: & canchri: & ſabina: & ſelagine: & ſamolo: & gummi medicinis. CA. XI.

HArundinis genera. xxix. demõſtrauimus: nõ aliter euidentiore illa natura quã continuis iis uoluminibus tractamus. Si quidẽ harũdinis radix cõtrita & ĩpoſita filicis ſtirpẽ corpore extrahit. Itẽ harundinẽ filicis radix. Ex quo plura genera fecimus. Illaq; in india ſyriaq; naſcit̃ odoꝶ unguentorũq; cauſa: urinã mouet cũ gramine: aut apii ſemine decocta. Cit & mẽſtrua admotu. Medetur cõuulſis duobus obolis pota: iocineri: renibus: hydropi: tuſſi etiã ſuffitu: magiſq; cũ reſina. Furfuribus ulceribuſq; manãtibus cũ uino radix decocta. Excipit̃ & ſuccus eius: fitq; elaterio ſimilis. Efficaciſſima aũt ĩ omni harũdine quæ ꝓxima radici. Efficacia & genicula. Harundo cypria: quæ donax uocat̃ corticis cinere alopecias emẽdat. Item putreſcẽtia ulcera. Foliis eius ad extrahẽdos eius aculeos utuntur. Efficacius & contra ignes ſacros: collectiõeſq; oẽs. Vulgaris harundo extractoriã uim habet: & recens tuſa: nõ in radice tantum. Multũ enim & ipſam harundinẽ ualere tradunt. Medet̃ & luxatis: & ſpinæ doloribus radix ĩ aceto illita. Eadem recens trita & in uino pota uenerẽ cõcitat. Harundinũ lanugo illata auribus obtũdit auditũ. Cognata res eſt in ægypto harũdini Papyrus ꝓcipue utilitatis cũ inaruerit: ad laxãdas ſiccãdaſq; fiſtulas: & ĩ tumeſcẽdo ad introitũ medicamẽtorũ aperiẽdas. Charta quæ fit ex ea cremata: inter cauſtica eſt. Cinis eius ex uino potus ſomnũ facit. Ipſa ex aqua ĩpoſita callũ ſanat. Ne in ægypto quidẽ naſcit̃ hebenus: ut docuimus. Nec tractamus in medicina alienos orbes. Nõ omittet̃ tamẽ ꝑꝑ miraculũ. Scobem eius oculis unice mederi dicunt. Lignoq; ad cotẽ trito cũ paſſo caliginẽ diſcutit. Ex aqua uero & radice albugines oculoꝶ. Item tuſſim pari modo dracũculi radicis cũ adiecto melle. Hebenũ medici & inter erodẽtia aſſumũt. Rhododendros ne nomẽ qdẽ apud nos ĩuenit latinũ: rhododaphnen uocãt: aut neriũ. Mirũ folia eius quadrupedũ uenenũ eẽ. Homini uero cõtra ſerpẽtes ꝓſidiũ: ruta addita & e uino pota. Pecus etiã & capræ ſi aquã biberit: in qua folia ea maduerit: mori dicunt̃. Nec rhus latinũ nomẽ habet: cũ in uſum pluribus modis ueniat. Nã & herba eſt ſilueſtris: foliis myrti: cauliculiſq; breuibus: quæ uenena & tineas pellit: & frutex excoriarius appellatur ſubrutilus: cubitalis: craſſitudine digitali: huius aridis foliis ut malicorio coria ꝑficiunt̃. Medici aũt rhoicis utunt̃ ad cõtuſa. Item cœliacos: & ſedis ulcera: & aur ꝗ phagedenas uocãt: trita cũ melle & illita cũ aceto. Decoctum eoꝶ inſtillat̃ auribus purulẽtis. Fit & ſtomachice decoctis ramis: ad eadẽ: quæ ex moris: ſed efficatior admixto alumine. Illiniturq; eadẽ hydropicoꝶ tumoribus. Rhus quæ erythros appellat̃: frutex eſt: & huius fruticis ſemẽ uim habet aſtringẽdi refrigerãdiq;. Aſpergit̃ ꝓ ſale obſoniis. Aluos ſoluit: oẽſq; carnes cũ ſilphio ſuauiores facit. Vlceribus medet̃ manãtibus cũ melle. Aſperitati liguæ ꝑcuſſis: liuidis: deſquamatis eodẽ modo. Capitis ulcera ad cicatricẽ celerrime ꝑducit: & fœminaꝶ abundãtiã ſiſtit cibo. Erythrodanus quã aliqui eruthodanũ uocãt: nos rubiã: qua tingunt̃ lanæ pelleſq; ꝑficiunt̃: in medicina urinã ciet. Morbũ regiũ ſanat ex aqua mulſa. Et lichẽas ex aceto illita. Et iſchiadicos & paralyticos: ita ut bibẽtes lauent̃ quotidie. Radix ſemenq; trahũt mẽſes. Aluũ ſiſtunt: & colectiões diſcutiũt. Cõtra ſerpẽtes rami cũ foliis imponunt̃. Folia & capillũ tingunt. Inuenio apud quoſdã morbũ regiũ ſanari hoc frutice: etiã ſi adalligatus ſpectetur tantũ. Diſtat ab eo qui alyſſon uocat̃ foliis tantũ & ramis minoribus. Quippe nomen accepit ꝙ a cane emorſos rabiẽ ſentire nõ patitur: potus ex aceto adalligatuſq;. Mirũq; eſt qđ additur: inſaniã cõſpecto eo oĩno frutice ſanari. Tingẽtibus & radicula ramos præparat: quã ſtruthion uocari diximus a græcis. medet̃ morbo regio ipſa decocta & ius potũ: item pectoris uitiis. Vrinã ciet: aluum ſoluit: & uuluas purgat. Quãobrem aureũ poculũ medici uocãt. Ea & ex melle prodeſt magnifice ad tuſſim. Orthopnoeæ coclearis mẽſura. Cum polẽta uero & aceto lepras tollit. Eadẽ cũ panace & capparis radice calculos frangit: pellitq;. Panos diſcutit cũ farina hordeacea & uino decocta. Miſcet̃ & malagmatis & collyriis: claritatis cauſa. Ad ſternutamenta utilis inter pauca. Lieni quoq; ac iocineri. Eadẽ pota denarii unius põdere ex mulſa aqua: ſuſpirioſos ſanat. Sic & pleureticos: & oẽs lateris dolores. Apocyni ſemen ex aqua: frutex eſt: folio hederæ: molliore tamẽ & minus lõgis uiticulis: ſemine acuto: diuiſo: lanuginoſo: graui odore. Canes & oẽs quadrupedes necat in cibo datũ. Eſt & roſmarinũ. Duo genera eius. Alterũ ſterile: alterũ cui & caulis & ſemen reſina·

ceum:quod canchrys uocatur.Foliis odor thuris.Radix uulnera ſanat uiridis impoſita & ſedis procidētia:
cōdylomata & hæmorrhoidas.Succus & fruticis & radicis morbū regiū:& ea quæ repurganda ſunt.Ocu/
lorū aciē exacuit.Semē ad uetera pectoris uitia datur potui.Et ad uuluas cū uino & pipere.Mēſes adiuuat.
Podagris illinit̄ cū ærinea farina.Purgat & lentigines:& quæ ex calfaciēda ſunt:aut cū ſudor quærēdus illi/ Vel erui
tum.Itē cōuulſis.Auget & lac in uino potū.item radix.Ipſa herba ſtrumis cū aceto illinitur:ad tuſſim cum nea
melle prodeſt.Cāchrys multa genera habet ut diximus.Sed hæc:quæ ex rore ſupradicto naſcit̄:ſi fricetur:
reſinoſa eſt.Aduerſat̄ uenenis & uenenatis:præter anguibus:Sudorē mouet:tormina diſcutit.Lactis uber
tatem facit.Herba ſabina brathy appellata a græcis duoꝝ generū eſt.Altera tamaricæ ſimilis folio eſt:alte/
ra cupreſſo.Qua ex re quidā creticam cupreſſum dixerunt:utilis in ſuffitus pro thure aſſumitur.In medica Vel a
mētis uero duplicato pōdere eoſdem effectus habere quos cynnamū tradit̄.Collectiōes minuit:& nomas multis
cōpeſcit.Illita ulcera purgat.Partus emortuos appoſita extrahit & ſuffitu.Illinitur igni ſacro & carbūculis.
Cum melle & uino pota regio morbo medet̄.Gallinacei generis pituitas fumo eius herbæ ſanari tradunt.
Similis herbæ huic ſabinæ eſt ſelago appellata.Legitur ſine ferro dextra manu per tunicā:qua ſiniſtra eruit̄
uelut furāte:cādida ueſte ueſtito pureq̧ lotis nudis pedibus:ſacro facto prius q̄ legat̄:pane uinoq̧ præfert̄
in mappa noua.Hāc cōtra omnē perniciē habendā prodidere druidæ galloꝝ:& cōtra oīa oculorū uitia fu/
mum eius prodeſſe.Iidem ſamolum herbā nominauere naſcentē in humidis.Et hanc ſiniſtra manu legi a
ieiunis contra morbos ſuum boum q̧:nec reſpicere legentē:nec alibi q̄ in canali deponere:ibiq̧ cōterere po
turis.Gummi genera diximus.Ex iis maiores effectus melioris cuiuſq̧ erunt.Dentibus inutiles ſunt.San/
guinem coagulant:& ideo reiicientibus ſanguinē proſunt:item ambuſtis:arteriæ uitiis.Inutilē urinā ciunt
amaritudines hebetant aſtrictis cæteriſq̧:ex amygdala amara eſt ſpiſſandiq̧ uiribus efficacior.Habet ex/
calfactorias uires.Preponuntur autem prunorū & ceraſorum ac uitium.Siccant illitæ & aſtringūt.Ex ace
to uero infantium lichenas ſanant.Proſunt & tuſſi ueteri:quattuor obolis in mixto potis.Creduntur & co
lorem gratiorem facere:ciborumq̧ appetentiam:& calculoſis prodeſſe cum paſſo potæ.Oculorum & uul/
nerum in utilitatibus maxime conueniunt ab ſpina ægyptia.

De ſpina arabica & ſpina alba:& acantho:& acatia. CA. XII.

SPinæ arabicæ laudes in odorū loco diximus:& ipſa ſpiſſat:ſtringitq̧ diſtillatiōes oēs:& ſangui/
nis excreatiōes:mēſiumq̧ abundantiā:etiānum radice ualentior.Spinæ albæ ſemen cōtra ſcor/
piones auxiliatur.Corona ex ea īpoſita capitis dolores minuit.Huic ſimilis eſt ſpina illa:q̄ græ/
ci acanthion uocāt:minoribus multo foliis aculeatis per extremitates:& araneoſa lanudine ob/
ductis.Qua collecta etiā ueſtes quædā bombicinis ſimiles fiunt in oriēte.Ipſa folia uel radices ad remedia
opiſthotoni bibunt̄.Eſt & acatiæ ſpina.Fit in ægypto alba nigraq̧ arbore:item uiridi:ſed longe melior eſt
prioribus.Fit & in gallatia tenerrima ſpinoſiore arbore.Semē oīum lenticulæ ſimile:minore eſt tātum &
grano & foliculo.Colligit̄ autūno ante collectū nimio ualidus.Spiſſat̄ ſuccus ex foliculis aqua cæleſti ꝑfu/
ſus:mox in pila tuſis:exprimit̄ orgāīs:tūc denſat̄ in ſole mortariis in paſtillos.Fit & ex foliis minus efficax.
Ad coria ꝑficiēda ſemine pro galla utunt̄.Folioꝝ ſuccus & gallatiacæ acaciæ nigerrimus īprobat̄:itē q ual/
de ruffus.Purpurea aut leucophea:& quæ facillime diluitur.Vis ſumma ad ſpiſſandum refrigerandumq̧
eſt.Oculorum medicamentis ante alias utiles.Lauantur in eos uſus paſtilli:ab aliis torrentur:ab aliis capil/
li tinguntur.Sanant ignem ſacrum.Vlcera quæ ſerpunt:& humida uitia corporis:collectiones:articulos cō
tuſos:perniones:pterygia.Abundantiam menſium fœminis ſiſtunt:uuluamque & ſedem procidentes:itē
oculos:oris uitia & genitalium.

De uulgari ſpina:& ſiluestri:& de ſyriſceptro:& de apendice ſpinæ:& pyxachantho:& paliuro:aquifolia:
& taxo:& rubis medicinæ. CA. XIII.

VLgaris quoq̧ hæc ſpina:ex qua uenæ fulloniæ implent̄:radicis uſus habetur.Per hiſpanias qdē
multi & inter odores:& ad unguēta utuntur illa aſpalathū uocātes.Eſt ſine dubio hoc noie ſpina
ſiluestris in oriente(ut diximus)cādida magnitudine arboris iuſtæ.Sed & frutex humilior:atq̧
ſpinoſus.In niſyro & rhodiorū inſulis:quā alii eriſiſceptrū:alii adipſatheū ſiue dipſacon ſiue dia/
xylon uocāt.Optimus q minime ferulaceus:rubēs:& in purpurā uergēs detracto cortice:naſcit̄ pluribus lo
cis:ſed nō ubiq̧ odoratus.Quā uim haberet cæleſti arquu in eū innixo:diximus.Sanat tetra oris ulcera:&
ozenas:genitalia exulcerata:aut carbunculātia:item rhagadia:inflationes potu.Diſcutit & ſtrangurias cor/
tex.Sanguinē reddentibus medetur decoctū eius.Aluum ſiſtit cortex.Similia præſtare quoq̧ ſiluestrē pu/
tant.Spina eſt appendix appellata:quoniā baccæ puniceo colore in ea appendices uocātur.Hæ crudæ per ſe
& aridæ in uino decoctæ aluū citant:ac tormina cōpeſcunt.Pyxacanthi baccæ cōtra ſerpentiū ictus bibun/
tur:proſunt purgatiōi fœminaꝝ:cœliacis:dyſentericis:ac cholericis.In uino potæ aluū ſiſtunt.Radix deco/
cta & illita extrahit infixa corpori.Vtiliſſima eſt & luxatis:tumoribuſq̧.Paliurus quoq̧ ſpinæ genus eſt.Se
men eius afri zuram uocāt:cōtra ſcorpiones efficaciſſimū.item calculoſis & tuſſi.Folia aſtrictoriā uim ha/ Vel ſer/
bent.Radix diſcutit panos:collectiōes:uomicas:urinas trahit pota.Decoctum eius potum in uino aluum pentes
ſiſtit.Serpentibus aduerſatur:radix præcipue datur in uino.Alioquin folia cōtuſa addito ſale articulorum
morbis imponunt.Aquifolia arbor in domo:aut uilla ſata ueneficia arcet.Flore eius aquā glaciari pythago
ras tradit.Itemq̧ baculū ex ea factū in quoduis animal emiſſum etiā ſi citra ceciderit defectu mittentis:ip/
ſum per ſeſe recubitu propius adlabi:tam præcipuā naturā ineſſe arbori.Taxi arboris fumus mures necat.
Nec rubos ad maleficia tantū genuit natura:ideoq̧ ex eis mora uel hominibus cibos dedit.Vim habēt ſic/
candi:aſtringendi.Gingiuis:tonſillis genitalibus accomodatiſſimi.Aduerſantur ſerpentiū ſceleratiſſimis:
hæmorrhoidi & præſteri flos aut mora.Scorpionum uulnera ſine collectionū periculo inungunt.Vrinam

ſiunt. Caules eorum tondunť teneri:exprimiturq; ſuccus:mox ſole cogitur in craſſitudinẽ mellis ſingulari remedio cõtra mala oris oculorumq;:ſanguinẽ excreãtes:anginas:uuluas:ſedes: cœliacos : potus aut illitus. Oris quidem uitiis etiã ſolia cõmanducata proſunt:& ulceribus manãtibus:aut quibuſcunq; in capite illinũtur:cardiacis:uel ſic per ſe iponunť a mãma ſiniſtra. Item ſtomachi doloribus: oculiſq; procidẽtibus. Inſtillatur ſuccus eorũ & auribus. Sanat cõdylomata cũ roſaceo cærato. Calculorum ue ex uino decoctũ uel præſentaneũ remedrũ eſt. Item per ſe in cibo ſumpti cymæ modo:aut decocti in uino auſtero labãtes dentes firmãt. Aluũ ſiſtunt & profluuia ſanguinis: dyſentericis proſunt. Siccãtur in umbra ut cinis crematorũ uuam reprimat. Folia quoq; areſacta & cõtuſa iumentorũ ulceribus utilia tradũtur. Mora quæ in iis naſcũtur uel efficaciorẽ ſtomachicẽ ꝓbuere q̃ ſatiua morus. Eadẽq; cõpoſitiõe uel cũ hypociſthide tantũ & melle bibunť in cholera:& a cardiacis:& cõtra araneos. Inter medicamẽta: quæ ſtyptica uocãt:nihil efficacius rubi mora ſerentis radice decocta in uino ad tertias partes:ut colluanť eo oris ulcera & ſedis foueanť. Tantaq; uis eſt:ut ſpõgiæ ipſæ lapideſcãt. Alterũ genus rubi eſt in quo roſa naſcitur. Gignit pilulam caſtaneæ ſimilem:præcipuo remedio calculoſis. Alia eſt cynorhoda:quã proximo dicemus uolumine.

De cynoſbato:& ideo rubo:& rhamno:& lycio:& ſarcocolla:& oporice medicinæ. CA. XIIII.

CYnoſbaton:quã alii cynoſpaſton:alii neuroſpaſton uocãt:foliũ habet ueſtigio hoĩs ſimile. Fert & uuam nigrã:in cuius acino neruũ habet:unde neruuſpaſtus dicitur. Alia ẽ cappari ſimilis:quã medici cynoſbaton appellauerũt. Huius thyrſus ad remedia ſplenis & inflationes conditus ex aceto mãditur. Neruus eius cũ maſtice chia cõmanducatus os purgat. Ruborũ roſa alopecias cum axungia emẽdat. Mora capillum tingunt cũ omphacino oleo. Flos mori per meſſes colligiť. Cãdidus pleureticis præcipuus ex uino potus:item cœliacis. Radix ad tertias decocta:aluum ſiſtit & ſanguinẽ:item dentes colluros decocto. Eodẽ ſucco fouentur ſedis atq; genitaliũ ulcera. Cinis e radice deprimit uuam. Idæus rubus appellatus eſt:quoniã in ida nõ alias naſcitur. Eſt autem tenerior ac minor rarioribus calamis innocentioribuſq;:ſub arborum umbra naſcens. Huius flos cũ melle epiphoris illiniť & ignibus ſacris. Stomachicis ex aqua bibendus datur. Cætera eadẽ præſtatq; ſupradicta. Inter genera ruborum rhãnos appellatur a græcis candidior & fruticoſior. Is floret ramos ſpargẽs rectis aculeis nõ ut cæteri aduncis:foliis maioribus. Alterum genus eius ſilueſtre nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua:fit medicamẽtum:quod uocatur lyciũ. Semẽ ſecundas trahit. Alterq; ille candidior aſtringit magis: refrigerat:collectiõibus & uulneribus accomadatior. Folia uero utriuſq; & cruda & decocta illinũtur cum oleo. Lycium præſtãtius e ſpina fieri tradunt:q̃ & pyxacanthõ chironiã uocãt:quales in ĩdicis arboribus diximus:quoniã longe præſtãtiſſimũ exiſtimatur ĩdicũ. Coquunť in aqua tuſi rami:radiceſq; ſummæ amaritudinis æreo uaſe fere ꝑ triduũ. Iterũq; exempto ligno donec mellis craſſitudo fiat. Adulteraſ amaris ſuccis:etiã amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidẽ oculorũ medicamẽtis additur. Reliquo ſucco faciem purgat:& pſoras ſanat:eroſos angulos oculorũ:ueteresq; fluctiões:aures purulentas:tonſillas : gingiuas:tuſſim:ſanguinis excreatiões:fabæ magnitudine deuoratum. Aut ſi ex ulceribus fluat: illitum rhagadas:genitalium ulcera: Attritus:ulcera recentia:& ſerpentia:ac putreſcentia. In naribus clauos:ſuppurationes. Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluuia. Indici differentia glebis extrinſecus nigris intus ruffis cum fregeris:cito nigreſcentibus. Aſtringit uehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utilis eſt: ſed præcipue ad genitalia. Sunt qui & ſarcocollam & ſpinæ lachrymam putent pollini turis ſimilem cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tuſa ſiſtit fluctiones. Illinitur infantibus. Maxima uetuſtate & hæc maxime nigreſcit. Melior quo candidior. Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum:quod oporicem uocant. Fit ad dyſentericos ſtomachiq; uitia in congio muſti albi lento uapore decoctis malis coroneis quinq; cum ſuis ſeminibus:punicis totidem : ſorborum ſextario & pari menſura eius: quod rhos ſyriacõ uocãt:croci ſemuncia. Coquitur uſq; ad craſſitudinem mellis. His ſubnectemus ea quæ græci comunicatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum eſſent.

Vel uulceribus

De camædrye:& cãmædaphne:& chamælea:& chamæſyce:& chamæciſſo:& chamæleuce:& chamæcyperiſſo:& ampeloppraſo:& ſtachye:& clinopodio:& cẽrunculo:& clematide ægyptia medicinæ. CA. XV.

CHamædris herba eſt:quæ latine triſago dicitur: Aliqui eam chamædropẽ:alii theucriã appellauere. Folia habet magnitudine mẽtæ:colore & diuiſura quercus. Alii ſerratã:& ab ea ſerram inuentã eſſe dixere:flore pene purpureo. Carpitur prægnãs ſucco in petroſis. aduerſus ſerpẽtium uenena potu illituq; efficaciſſima. Item ſtomacho:tuſſi uetuſtæ:pituitæ in gula cohæreſcẽti:ruptis:cõuulſis:lateris doloribus. Lyenẽ cõſumit. Vrinã & mẽſes cit. Ob id icipiẽtibus hydropicis efficax: manualibus ſcopis eius in tribus heminis aquæ decoctis uſq; ad tertias. Faciũt & ex ea paſtillos terentes eam ex aqua ad ſupradicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera:uel ſordida cũ melle. Fit & uinũ ex ea pectoris uitiis foliorũ ſuccus cũ oleo caliginẽ oculorũ diſcutit. Ad ſplenem ex aceto ſumitur. Excalfacit perunctione. Chamædaphne unico ramulo eſt cubitali fere:folio tenui lauri ſimilitudine. Semen rubẽs admixtũ foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat. Ad tormina cũ uino bibitur. Mẽſes ſuccus eius & urinam cit potu:partuſq; difficiles in lana appoſitus. Chamælea ſimilitudinẽ foliorũ oleæ habet. Sunt aũt ei amara odorata:in petroſis naſcens palmi altitudinẽ nõ excedẽs. Aluũ purgat. Detrahit pituitã bilẽq;:foliis in duabus partibus abſinthii decoctis:ſuccoq; eo cum melle poto. Foliis ĩpoſitis & ulcera purgãtur. Aiunt ſi quis ante ſolis ortum eam capiat:dicatq; ad albugines oculorũ ſe capere:adalligara diſcuti id uitium: Quoquo modo collectam iumẽtorum pecorumq; oculis ſalutarem eſſe. Chamæſyce lentis ſolia habet nihil ſe attollentia:in aridis petroſiſq; naſcens. Claritati oculorum:& contra ſuffuſiones utiliſſima : & cicatrices:caligines:nubeculas in uino cocta:inuncta. Vuluæ dolores ſedat appoſita in linteolo. Tollit & uerrucas omnium

generum illita. Prodeſt & orthopnoicis. Chamæciſſos ſpicata eſt tritici modo ramulis quinis fere folioſa:
cum floret exiſtimari poteſt alba uiola radice tenui. Cuius bibunt iſchiatici folia tribus obolis: in uini cya/
this duobus ſeptem diebus admodũ amara potione. Chamæleucen apud nos farranum: ſiue farfugiũ uo/
cant. Naſcitur ſecus fluuios: folio populi: ſed ampliore. Radix eius imponitur carbõibus cupreſſi: atq; is ni/
dor per infundibulum imbibitur in uetere tuſſi. Chamæpeuce laricis foliis ſimilis: lumborũ: & ſpinæ do/
loribus propitia eſt. Chamæcypariſſos herba ex uino pota cõtra uenena ſerpentium omnium ſcorpionũq;
pollet. Ampeloprason in uinetis naſcitur: foliis porri: ructu grauis. Cõtra ſerpentium ictus efficax. Vrinam
& menſes ciet: eruptiones ſanguinis per genitale inhibet potũ impoſitũq;. Datur & a partu mulieribus: &
cõtra canis morſum. Ea quoq; quæ ſtachys uocatur: porri ſimilitudinẽ habet odoris iucundi: colorisq; in uel mar
luteum inclinati. Pellit mẽſtrua. Clinopodion: quod alii cleonicon: alii zopyron: alii ocimoides appellant: rubũ
ſerpillo ſimilem: ſurculoſam palmi altitudine. Naſcitur in petroſis: orbiculato foliorum ambitu: ſpeciem Vel flor
lectipedum præbẽs. Bibitur ad cõuulſa rupta ſtrangurias: ſerpentiũ ictus: Item decoctæ ſuccus. Nũc ſubte/ rum
xemus herbas mirabiles quidem: ſed minus claras: nobilibus inſequẽtia uolumina dilatis. Itali centunculũ
uocant roſtratis foliis ad ſimilitudinẽ capitis penularum iacentẽ in aruis: græci autem clematidẽ. Eſt eius
egregius effectus ad ſiſtendũ aluum in uino auſtero. Idem ſanguinẽ ſiſtit tritus cum oxymellite: aut aquæ
calidæ cyathis quinq; denarii unius põdere. Sic & ad ſecundas mulierum efficax. Sed græci clematidas &
alias habent: unam quam aliqui echiten uocãt: alii laginem: nõnulli tenuem ſcamoneã: & pedales folioſos:
nõ diſſimiles ſcamoneæ ramos habet: niſi q; nigriora minoraq; ſunt folia. Inuẽitur in uineis aruiſq;. Eſtur
ut olus cum oleo & ſale. Aluũ ciet. Eadẽ a dyſentericis cũ lini ſemine in uino auſtero ſorbet. Folia epiphoris
ĩponunt cũ polẽta: ſuppoſito udo linteolo. Strumas ĩpoſita ad ſuppurationẽ pducũt: deinde axũgia adiecta
percurãt: itẽ hemorrhoidas cũ oleo uiridi. Pthiſicos iuuãt cũ melle. Lactis quoq; ubertatẽ faciũt ĩ cibis ſum
pta. Et infantibus illita capillũ alunt. Ex aceto dẽtiũ dolores ſedãt: uenerẽ ſtimulãt. Eſt & alia clematis ægy
ptia cognomine: quæ ab aliis daphnoides: ab aliis polygonoides uocat folio lauri longa tenuiſq;: aduerſus
ſerpentes ac priuatim aſpides ex aceto pota efficax. Aegyptus hanc maxime gignit.

De aro: & dracunculo: & dracontio: & eri: & millefolio: & herba eiuſdẽ nominis: & pſeudounio: & myr/
rhi: & onobryce medicinæ. CA. XVI.

EST & aron: de qua inter bulbos diximus magnæ cũ dracuntio litis. Quidam enim eſſe dixerunt
eandẽ. Glaucias ſatu diſcreuit: dracũtiũ ſiluestrem arum pronunciãdo. Aliqui radicem aron ap/
pellauerunt: caulem uero dracuntium: in totum alium. Si modo hic eſt: qui uocatur apud nos
dracunculus. Nanq; aros radicem nigram in latitudinẽ rotundam habet: multo quoq; maiorẽ:
& qua manus impleatur. Dracunculus ſubrutilam & draconis conuoluti modo: unde ei & nomen. Quin
& ipſi græci immenſam poſuere differentiã. Semen dracunculi feruens mordaxq; tradendo: tantũq; ineſſe
ei uirus ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere: primum in cibis fœminarũ
præferentes: quoniam mas dulcior eſſet; & in coquẽdo lentior: pectoriſq; uitia purgaret. Aridũ impoſitio/
ne inſperſum aut eligmate: urinam & menſes cieret. Sic & in oxymelite potum ſtomacho ĩterraneis exul/
ceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tuſſim in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte: ut decoctũ
biberetur. Epiphoris elixum impoſuere: item ſuggillatis: tonſillis. Ex oleo hemorrhoidum uitio inſude/
re: lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophantus & pro antidoto contra uenẽa: pleureticis: peripneu
monicis quoq; & tuſſientibus. Semen intritum cum oleo aut roſaceo infundens aurium dolori Dieucles.
Cleophantus tuſſientibus aut ſuſpirioſis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in
pane cocto dedit. Diodotus phthiſicis e melle eligmata & pulmonis uitiis: oſſibus etiam fractis impoſuit.
Partus omnium animalium extrahit naturæ circumlitum. Succus radicis cum melle attico: oculorum ca/
ligines: ac ſtomachi uitia diſcutit: tuſſim decocti ius cum melle. Vlcera omnium generum ſiue phagedenæ
ſint: ſiue carcinomata: ſiue ſerpãt: ſiue polypi in naribus: ſuccus mire ſanat. Folia ambuſtis proſunt ex uino
& oleo cocta. Aluum inaniunt ex ſale & aceto ſumpta. Etiam luxatis cocta cum melle proſunt. Item articu
lis podagricis cum ſale recentia uel ſicca. Hippocrates utraſlibet ad collectiones cum melle impoſuit. ad mẽ
ſes trahendos ſeminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus ſufficiunt. Eadem potio ſi a partu
non purgantur: & ſecundas trahit. Hippocrates & radicem ipſam appoſuit. Dicunt & in peſtilentia ſaluta/
rem eſſe in cibis. Ebrietatem diſcutit. Serpentes nidore cum crematur priuatimq; aſpides fugat: aut inebriat
ita ut torpentes inueniantur. Perunctos quoq; aro laureo oleo fugiunt. Ideo & contra ictus dari potu in ui Vel ut
no nigro putant utile. In foliis ari caſeus optime ſeruari traditur. Dracunculus quẽ dixi: hordeo matureſcẽ laureo
te effodit luna creſcente. Oino habentẽ ſerpentes fugiunt. Ideo percuſſis prodeſſe in potu aiunt maiorẽ: ut
& menſes: ſi ferro non attingatur: ſiſtat. Succus eius & aurium dolori prodeſt. Id autem quod græci dracõ/
tion uocant triplici effigie mihi demonſtratum eſt: foliis betæ: non ſine thyrſo: flore purpureo. Hoc eſt ſi/
mile aro. Alii radice longa ueluti ſignata articuloſaq; monſtrauere tribus omnino cauliculis. Folia eius ex
aceto decoqui contra ſerpentium ictus iubentes. Tertia demonſtratio fuit folio maiore q̃ cornus: radice ha/
rundinea: totidem ut affirmabant geniculata nodis: quot haberet annos: totidemq; eſſe folia. Hi ea ex uino
uel aqua contra ſerpentes dabant. Eſt & aris quæ in eadem ægypto naſcitur ſimilis aro: minor tantum: mi Vel grãi
noribuſq; foliis: & utiq; radice: quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Alba geminum caulem:
altera unum tantum emittens. Medetur utraq; ulceribus manantibus: item combuſtis ac fiſtulis. Collyrio
immixta: & nomas ſiſtunt: decoctarum in aqua & poſtea tritarum roſaceo addito. Sed unum miraculum
ingens: contacto genitali cuiuſq; fœminini ſexus: animal in perniciem agi. Myriophyllon: quod noſtri mil
lefolium uocant caulis eſt tener. Similis fœniculo plurimis foliis: unde & nomen accepit. Naſcitur in palu/

ſtribus:magnifici uſus ad uulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ & ueſicæ:& ſuſpiria: præcipitatiſq; ex alto. Efficaciſſima eadem ad dentium dolores. Ethruria hoc nomine appellat herbam in patris tenuem:a lateribus capillamenti modo folioſam:eximii uſus ad uulnera:boum neruos abſciſſos uomere ſolidari ea:rurſuſq; iungi addita axungia affirmãs. Pſeudobuniõ napi folia habet:fruticans palmi altitudine. Laudatiſſima in creta. Cõtra tormina atq; ſtrãguriã:lateriſq; ꝑcordiorũq; dolores bibunť rami eius quini ſeniue. Myrrhis ꝗ alii ſmyrrhizã alii myrrhã uocãt ſimillima eſt cicutæ. Caule foliiſq; & flore minor tãtum & exilior:cibo nõ inſuauis. Cit mẽſtrua & partus cũ uino. Aiunt quoq; eandẽ potam in peſtilentia ſalutarẽ eſſe. Subuenit & phthiſicis in ſorbitiõe. Auiditatẽ cibi facit. Phalangiorũq; morſus reſtringit. Vlcera quoque in facie aut capite ſuccus eius in aqua triduo macerata ſanat. Onobrychis folia habet lentis longiora paulo florem rubentem:radicẽ exiguã & gracilem. Naſcitur circa fontes. Siccata in farinæ modũ & inſparſa uino albo ſtrangurias finit. Aluum ſiſtit. Succus eius perunctis cum oleo ſudores mouet.

De coriaceſia:& callicia:& menaide:& aliis.xxiii.& medicinis earũ:quas quidã magicas eſſe dicunť: & de conſidia:& de aproxi:& recidiuis morborum. CA. XVII.

IN promiſſo herbarũ mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ.n. mirabiliores ſũt? Primi eas in noſtro orbe celebrauere Pythagoras atq; Democritus cõſectati magos. Coriaceſiam & calliciam Pythagoras qua aquam glaciari tradit:& quarũ mentionẽ apud alios nõ reperio: nec apud eum alia de his. Idem menaidẽ appellat & nomine alio corinthadem:cuius decocto in aqua ſucco protinus ſanari ictus ſerpentium ſi foueantur:dicit. Eundemq; effuſum in herba qui e ueſtigio contigerint:aut forte reſperſi fuerint inſanabili læto perire:monſtrifica prorſus natura ueneni præterquã cõtra uenena. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba:cuius radix e longinquo concipiat ignes ut naphta de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit:Si qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi: quamuis ſanatos admonitionem eorum ſentire quotiens florere eam contigerit & frumẽtum:& cicutam: & uiolam ſimilẽ conditionẽ habere. Nec me fallit hoc uolumẽ eius a quibuſdã Cleemporo medico aſcribi. Pythagoræ uero eſſe pertinax fama antiquitaſq; uendicãt. Et idipſum auctoritatem uoluminibus affert:ſi quis alius curæ ſuæ opus illo uiro dignum iudicauerit: Quod feciſſe ſcimus Cleemporum:cum & alia ſuo nomine ederet:quis credet? Democriti certe chirocineta eſſe conſtat. At in iis ille poſt pythagoram magorum ſtudioſiſſimus quãto portentoſiora tradit? Aglaophotin herbam:quæ admiratiõe hominũ propter eximium colorem acceperit nomẽ in marmoribus arabiæ naſcentẽ perſico latere: Qua de cauſa & marmaritiden uocari. Magos utiq; ea uti:cum uelint deos euocare. Achemenidõ colore eſt electri ſine folio naſcẽs in taradaſtilis indiæ:cuius radix in paſtillos digeſta in dieq; pota in uino noxii per cruciatus nocte cõfiteantur omnia per uarias numinum imaginatiões. Eandem hippophoruadem appellat:quoniam equæ præcipue caueant eam. Theombrotion.xxx.ſcœnis a Choaſpe naſci pauonis picturis ſimilẽ odore eximio: Hanc autẽ a regibus perſarum bibi cõtra omnia corporũ incõmoda:inſtabilitatemq; mentis. Eandẽ deniq; ſemniona potentiæ maieſtate appellari. Aliam deinde Adamãtidem armeniæ cappadociæq; alumnã. Hac admota leones reſupinari cum hiatu laxo. Nominis cauſam eſſe ꝙ conteri nequeat. Arianidẽ in arianis gigni igneam colore. Colligi cũ ſol in leone ſit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi:therionarca in cappadocia & myſia naſcẽte:omnes feras torpeſcere:nec niſi hyenæ urinæ aſperſu recreari. Ethiopida in meroe naſci. Ob id & meroidem appellari:folio lactucæ:hydropicis utiliſſimam e mulſo potã. Ophiuſam in elephãtine eiuſdem æthiopiæ liuidam: difficilẽq; aſpectu:qua pota: terrorem minaſq; ſerpentium obſeruari:ita ut mortem ſibi eo metu cõſciſcant:ob id cogi ſacrilegos illam bibere. Aduerſari autem ei palmeum uinũ. Thalaſſeglen circa indum amnem inueniri:quæ ob id nomine alio potamautis appellatur. Hac pota lymphari homines obuerſantibus miraculis. Theangelida in libano ſyriæ:dictæo cretæ mõtibus & babylone & ſuſis perſidis naſci:qua pota magi diuinent. Gelotophyllida in bactris & circa boryſtenem. Hæc ſi bibatur cum myrrha & uino:uarias obuerſari ſpecies:ridendiq; finem non fieri:ni potis nucleis pineæ nucis cũ pipere & melle in uino palmeo. Syſſitieterida a conuictu in perſide nominari:quoniã hilarẽtur illa eadem protomedia:qua primatũ apud reges optineãt. Caſignetem:quoniã ſecum ipſa naſcatur:nec cum ullis aliis herbis. Eandẽ Dionyſionymphadẽ:quoniã uino mire cõueniat. Heliathen uocant in themiſcyra regiõe & ciliciæ mõtibus maritimis:folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta addito croco & palmeo uino perungi magos:& perſarum reges:ut fiat corpus aſpectu iucundũ. Ideo eandẽ heliocallidẽ nominari. Hermeſias ab eodem uocatur ad liberos generandos pulchros bonoſq;. Nõ herba:ſed compoſitio e nucleis pineæ nucis tritis cum melle myrrha croco uino palmeo:poſtea admixto theombrotio & lacte bibere generaturos iubet:& a conceptu puerperas partum nutrientes ita fieri excellentes animo & forma:atq; bonos. Harumq; omniũ magica quoq; uocabula ponit. Adiecit his Apollodorus aſſectator eius herbam eſchynomenem:quoniã appropinquãte manu folia cõtraheret. Aliam crocidem:cuius tactu phalangia morerenť. Crateias oenotheridem:cuius aſperſu e uino feritas omnium animaliũ mitigaretur. Anacampſerotem celeber arte grammatica paulo ante:cuius omnino tactu redirent amores uel cum odio depoſiti. Et abunde ſit hactenus attigiſſe inſignia magorum in iis herbis:alio de his aptiore dicturus loco.

De eriphia:& lanaria:& ſtratiote medicinæ. CA. XVIII.

ERiphiam multi prodidere. Scarabeum hæc in habena habet ſurſumdeorſumq; decurrentẽ cũ ſono hædi:unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præſtantius eſſe tradunt. Herba lanaria ouibus ieiunis data:lactis abundantiam facit. Aeq; nota lactoris uulgo eſt plena lactis:quod deguſtatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui eſſe dicunt:& alii ſimilem illi:quam militarem uocant:quoniam uulnus ferro factum nullum nõ intra dies quinq; ſanat ex oleo impoſita. Celebra-

tur autem & a græcis ſtratiotes. Eſt ea in ægypto tantum: & inundatione nili naſcitur aizoo ſimilis: ni maiora haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera ſanat ex aceto illita: item ignes ſacros ac ſuppurationes. Sanguinem quoq; qui defluit a renibus pota cum thure maſculo mirifice ſiſtit.

De herba quæ naſcitur in capite ſtatuæ: & de herba de fluminibus: & herba lingua: & cribro: & fimetis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo: & canaria lappa: & tordyle: & de gramine: & dactylo: & fœnogræco medicinæ. CA. XIX.

HErba in capite ſtatuæ nata collectaq; alicuius in ueſtis panno: & alligata in lino ruffo capitis dolorem confeſtim ſedare traditur. Herba quæcunq; e riuis aut fluminibus ante ſolis ortum collecta ita ut nemo colligentem uideat: cōtra tertianas adalligata leuo brachio: ita ut æger quid ſit illud ignoret: tertianas arcere traditur. Lingua herba naſcitur circa fontes. Radix eius combuſta & trita cum adipe ſuis: adiiciunt ut nigra ſit & ſterilis: alopecias emendat unguentium in ſole. Cribro in limite abiecto: herbæ intus extantes decerptæ: adalligatæq; grauidis partus accelerant. Herba quæ gignitur ſupra fimeta ruris: contra anginas efficaciſſime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quam canes urinam fundūt euulſa ne ferro attingatur: luxatis celerrime medetur. Rumbotinum arborem demōſtrauimus inter arbuſta. Iuxta hanc uiduam uite naſcitur herba: quam galli rhodoram uocant: caulem habet uirgæ ficulneæ modo geniculatam folia urticæ in medio exalbida: eadem procedente tempore tota rubentia: florem argenteum: præcipua contra tumores feruoreſq; & collectiones. Cum axungia uero ueteri tuſa: ita ut ferro non attingatur: qui perunctus eſt: ſi deſpuat ad ſuam dexteram ter: efficacius remedium eſſe aiunt: ſi tres quoq; trium nationum homines perungant dextrorſus. Herba impia uocatur incana: roris marini aſpectu thyrſi modo ueſtita atq; capitata. Inde alii ramuli aſſurgunt ſua capitella gerentes: ob id impiam appellauere: quoniam liberi ſuper parentem excellāt. Alii potius ita appellatam: q; nullum animal eā attingat: exiſtimauere. Hæc inter duos lapides trita ſeruet: præcipuo aduerſus anginas ſucco lacte & uino admixto: mirumq; traditur: nunquam ab eo morbo tentari qui guſtauerint. Itaq; & ſuibus dari: quæq; medicamentū id noluerint haurire: eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inſeri aliquid ex ea putent: atq; ita non ſtrangulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinem appellant a ſimilitudine pectinum. Cuius radix cum malua tuſa omnia corpori infixa extrahit. Veternoſa curat: quæ exedum uocatur. Nodia herba coriariorum officinis nota: ea mularis dicitur aliiſq; nominibus. Efficaciſſimam aduerſus ſcorpiones eſſe potam in uino aut poſca reperio. Philanthropon herbam græci appellant hirſutam: quoniam ueſtibus adhæreſcat. Ex hac corona impoſita capitis dolores ſedantur. Nam quæ canaria appellatur lappa cum plantagine & millefolio trita ex uino carcinomata ſanat: ternis diebus ſoluta. Medetur & ſuibus hæc effoſſa ſine ferro: & addita in colluuiem poturis uel ex lacte & uino. Quidam adiiciunt & ſodientem dicere oportere: hæc eſt herba argemon quam Minerua repperit ſuibus iis remedium: qui de illa guſtauerint. Tordylen alii ſemēſilis eſſe dixerūt. Vel ſemēſilis
Alii herbam per ſe quam & ſyreon uocauerunt. Neq; aliud de ea proditum inuenio quam in montibus naſci. Combuſtam potu ciere menſes: & pectoris excreationes. Efficatiore etiamnum radice: ſucco eius: ternis obolis hauſto renes ſanari. Addi radicem eius & in melagmata. Gramen ipſum eſt inter herbas uulgatiſſimum: genicularis ſerpit internodiis: crebroq; ab iis & ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigantur. In parnaſo tantum hederacea ſpecie denſius quam uſquam fruticante: flore odorato candidoq;. Iumentis herba non alia gratior ſiue uiridis ſiue in fœno ſiccata. Tunditur aſperſa aqua. Succum quoq; eius in parnaſo excipi tradunt propter ubertatem. Dulcis enim hic eſt. In uicem eius in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum ad uulnera conglutinanda: quod & ipſa herba tuſa præſtat. Tueturq; & ab inflammationibus placat. Decocto adiicitur uinum ac mel: ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq; tertiæ portiones. Rurſuſq; coquitur in æreo uaſe ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur & urinæ difficultatibus. Vlceribus ueſicæ. Calculos frangit. Semen uehementius urinam impellit. Aluum uomitioneſq; ſiſtit. Priuatim autem draconum morſibus auxiliat. Sunt qui genicula .ix. uel unius uel e duabus tribuſue herbis ad huncarticulorum numerum inuolui lana ſuccida nigra iubeant: ad remedia ſtrumæ panorumue. Ieiunum debere eſſe qui colligat. Ita ire in domum abſentis cui medeatur: ſuperuenientiq; ter dicere ieiuno ieiunum medicamētum dare. Atq; ita adalligare: triduoq; id facere. Quod e graminum genere ſeptem internodia habet: efficaciſſime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter ueſicæ cruciatus decoctum ex uino gramen ad dimidias e balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum: cum in cacumine aculei ſunt plurimum quini: dactylon uocant: hos conuolutos naribus inſerunt: extrahūtq; ſanguinis ciendi gratia. Altero quod eſt aizoo ſimile ad paronychia & pterygia unguium: & cum caro unguibus excreuerit utuntur cum axūgia. Ideo dactylon appellantes quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli ſed tenuis naſcitur in parietinis aut tegulis. Huic cauſtica uis eſt. Siſtit ulcera quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum ſanguinis e naribus fluctiones ſiſtit. Camelos autem necare traditur in babylonis regione id quod iuxta uias naſcitur. Nec fœnogræco minor auctoritas: quod telin uocant: alii carpos: Aliqui buceras: alii ægoceras: quoniam corniculis ſemē eſt ſimile: nos ſiliciam: quod quomodo ſereretur: ſuo loco diximus. Vis eius ſiccare: mollire: diſſoluere. Succus decocti fœminarum pluribus malis ſubuenit: ſiue duricia: ſiue tumor: ſiue contractio ſit uuluæ: fouentur: inſidunt: infuſum quoq; prodeſt. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impoſitū medetur: item ex aceto. Sic iocineri decoctum. Diocles difficile parientibus ſemen eius dedit acetabuli menſura tritum in nouem cyathis ſæpe ad tertias partes bibere: ut qui biberint in calida lauarētur. Et in balneo ſudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum pro ſummo auxilio. Farinam fœnogræci cum hordeo aut lini ſemine decoctam aqua mulſa contra uuluæ cruciatus ſubiecit. Itemq; impoſuit

tmo uentri. Lepras lentigines: ſulphuris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cute ſæpius die illinens: perungiq; præcipiés. Theodorus fœnogræco miſcuit quartá parté purgati naſturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnogræci ſemen acetabuli dimidia méſura cum ſæpe & aquæ noué cyathis ad menſes ciendos dedit potu. Nec dubitatur quin decoctum eius utiliſſimű fit uuluis: interaneiſq; exulceratis: ſicuti ſemen articulis atq; præcordiis. Si uero cum malua decoquatur: poſtea addito mulſo potus ante cætera uuluis interaneiſq; laudatur: Quippe cum uapor quoq; decocti plurimum profit. Alarumq; etiá grauæolentiam decoctum fœnogræci ſemen emendat. Farina prurigines capitis furfureſq; cum uino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia: genitalibus medetur: item pano parotidi: podagræ: chiragræ: articulis: carnibuſq; quæ recedunt ab oſſibus. Aceto uero ſubacta luxatis. Illinitur & lyeni decocta in aceto & melle tantum. Carcinomata ſubacta ex uino purgat. Mox addito melle perſanat. Sumitur & ſorbitio e farina ad pectus exulceratum longáq; tuſſim. Diu decoquitur: donec amaritudo deſinat. Poſtea mel additur. Nunc ipſa claritas herbarum dicetur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXV.

PROOEMIVM.

Natura herbarum ſponte naſcentium. CA. I.

IPSA QVAE NVNC dicať herbarű claritas: medicinæ tantű gratia gignente eas tellure: in admirationé curæ priſcorű diligentiæq; animum agit. Nihil ergo intentatű inexpertűq; illis fuit. Nihil deinde occultatum quod non pdeſſe poſteris uellét. At nos eleborata iis abſcondere atq; ſupprimere cupimus: & fraudare uitá etiam alienis bonis. Ita certe recõdunt: qui pauca aliqua nouere: inuidétes aliis: & neminem docere in auctoritaté ſcientiæ eſt. Tantű ab excogitandis nouis ac adiuuanda uita mores abſunt. Summűq; opus ingeniorum diu in hoc fuit: ut intra unumquéq; recte facta ueterum perirent. At hercule ſingula quoſdá inuenta deorum numero addidere: omniumq; uitam clariorem fecere cognominibus herbarum tam benigne gratiam memoria referente. Non æque hæc cura eorum mira eſſet in iis: quæ ſatu blandiuntur: aut cibo inuitant: ſed culmina quoq; montium inuia & ſolitudines abditas omniſq; terræ fibras ſcrutati inuenere: quid quæque radix polleret: ad quos uſus herbarum folia pertinerent: etiam quadrupedum pabulo intacta ad ſalutis uſus uertentes.

Qui latine uſus herbarum ſcripſerint: & quando ad Romanos noticia earű peruenerit: & qui primi græcorum de his compoſuerint: & de herbarum inuentione: & antiqua medicina: & quare minus exerceantur earum remedia: & de cynorhodo: & de dracunculo medicinæ. CA. II.

MInus hoc q̃ par erat: noſtri celebrauere omnium utilitatum & uirtutum rapaciſſimi. Primuſq; & diu ſolus idem ille. M. Cato omnium bonarum artium magiſter paucis dűtaxat attigit. Boum etiam medicamina non omiſſa. Poſt eum unus illuſtrium tentauit. C. Valgius eruditione ſpectatus: imperfecto uolumine ad Diuum Auguſtum: inchoata etiam præfatione religioſa: ut omnibus malis humanis illius potiſſimum principis ſemper mediceť maieſtas. Ante condiderat ſolus apud nos quod equidem inuenii Pompeius Leneus Magni Pompeii libertus: quo primű tempore hanc ſcientiam ad noſtros perueniſſe animaduerto. Nãq; Mithridates maximus ſua ætate regum: quem debellauit Põpeius: omnium ante ſe genitorum diligentiſſimus uitæ fuiſſe argumentis præterq̃ fama intelligitur. Vni ei excogitatum quottidie uenenű bibere: præſumptis remediis: ut conſuetudine ipſa innoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti: ex quibus unum etiam nomen eius retinet. Illius inuentum autumant ſanguinem anatum ponticarũ miſcere: antidoris: quoniá ueneno uiuerent. Ad illum Aſclepiadis medendi arte clari: uolumina compoſita extant: cum ſollicitatus ex urbe Roma præcepta pro ſe mitteret. Illum ſolum mortaliű Mithridatem. xxii. linguis locutű certum eſt. Nec de ſubiectis gentibus ullum hoiem per interpreté appellatum ab eo annis. lvi. qbus regnauit. Is ergo in reliqua igenii magnitudine medicinæ peculiariter curioſus ab hoibus ſubiectis: qui fuere pars magna terrarũ ſingula exqrés: ſcriniű cõmétationű harű & exéplaria effectuſq; in arcanis ſuis reliquit. Põpeius aűt omni regia pda potitus: tráſferre ea ſermõe noſtro libertű ſuum Leneum grámaticæ artis doctiſſimum iuſſit. Vitæq; ita profuit non minus quam reipublicæ uictoria illa.

Præter hos græci auctores medicinæ ꝓdidere: quos ſuis locis diximus. Ex iis Euax rex arabū qui de ſimplicīū effectibus ad Neronē cōſcripſit. Crateias: Dionyſius: Metrodorus rōne blandiſſima: ſed qua nihil pœne aliud q̄ rei difficultas intelligat. Pinxere nāq; effigies herbaꝝ: atq; ſubſcripſere effectus. Verū & pictura fallax eſt ex coloribus tā numeroſis: ꝓſertim in æmulatiōe naturæ: multūq; degenerat trāſcribētiū ſors uaria. Præterea parū eſt ſingulas eaꝝ ætates pingi: cū quadripartitis uarietatibus anni faciē mutent. Quare cæteri ſermone eas tradidere. Aliq effigie quidē indicata: & nudis qdē plerunq; noībus defuncti: quoniā ſatis uidebaſ poteſtates uimq; demonſtrare qrere uolētibus. Nec eſt difficile cognitu. Nobis certe: exceptis admodum paucis: contigit reliquas contēplari ſciētia Antonii Caſtoris: cui ſūma auctoritas erat in ea arte noſtro æuo. Viſendo hortulo eius: in quo plurimas alebat: centeſimū ætatis annū excedens nullū corporis malum expertus: ac ne ætate quidem memoria aut uigore cōcuſſis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inuenta iampridem rō eſt ꝓnuncians horas non mō dies ac noctes. Solis lunæq; defectuū. Durat tamē tradita perſuaſio in magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo namq; fœminarū ſcientiā præualere. Certe quid non repleuere ſabulis colchis Medea: aliæq;? In primiſq; italica circe diis etiam ad ſcripta? unde arbitror natum ut Aeſchylus e uetuſtiſſimis in poetica re refertam italiam herbarū potētia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento etiānum durante in marſis a filio eius orta gente: quos eſſe domitores ſerpentium conſtat. Homerus quidem primus doctrinarū & antiquitatis parens: multus alias in admiratione Circes: gloriam herbarum ægypto tribuit: tum etiam cū rigareſ ægyptus illa non aūt eſſet: poſtea fluminis limo inuecta. Herbas certe ægyptias a regis uxore traditas ſuæ Helenæ plurimas narrat: ac nobile illud Nepenthes obliuionem triſtitiæ ueniamq; afferens: & ab Helena utiq; omnibus mortalibus propinandū. Primus aūt oīum: quos memoria nouit. Orpheus de iis herbis curioſius aliq prodidit. Poſt eū Muſeus & Heſiodus polion herbā inquantū mirati ſunt: diximus. Orpheus & Heſiodus ſuffitiones cōmendauere. Homerus & alias noīatim herbas celebrat: quas ſuis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus ſapientia primus uolumen de earū effectu cōpoſuit: apollini: Aeſculapioq;: & in totū diis imortalibus īuentiōe: & origine aſſignata. Cōpoſuit & Democritus: ambo peragratis ꝑſidis arabiæ æthiopiæ ægyptiq; magis. Adeo ad hæc attonita antiqtas fuit: ut affirmauerit etiā incredibilia dictu. Xanthus hiſtoriarū auctor in ꝓmia eaꝝ tradidit occiſum draconis catulū reuocatū ad uitā a parente herba: quā balin nominat. Eadēq; tillonē quē draco occiderat: reſtitutū ſaluti. Et iuba in arabia herba reuocatū ad uitā hoīem tradit. Dixit Democritus: credidit theophraſtus eē herbā cuius cōtactu illatæ ab alite: quā rettulimus: exiliret cuneus a paſtoribus arbori adactus. Quæ ēt ſi fide carent: admirationē tamē īplent: coguntq; confiteri multū eſſe: quod uero ſuperſit. Inde & pleroſq; uideo exiſtimare: nihil non herbarum ui effici poſſe. Sed plurimū uires eſſe incognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus in medicina: a quo ferūt dictum quaſdam etiam fortaſſis calcatas prodeſſe. Obſeruatum certe eſt: inflāmari uulnera: ac morbos ſuperuentu eorum: qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina: quæ tota migrabat in græciæ linguas. Sed quare nunc non plures noſcantur cauſæ? niſi q; eas agreſtes litterarumq; ignari experiuntur: utpote: qui ſolis inter illas uiuant. Præterea ſecuritas quærendi obuia medicorum turba. Multis etiam inuentis noīa deſunt: ſicut illi quā rettulimus in frugū cura: ſcimuſq; defoſſam in angulis ſegetis ꝓſtare ne qua uis intret. Turpiſſima cā raritatis: qđ etiā qui ſciunt: demonſtrare nolūt: tanq̄ ipſis periturū ſit qđ tradiderint aliis. Accedit rō inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis: alias inuenit caſus: alias (ut uere dixerim) deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus: pauorem aquæ: potuſq; oīs afferens odiū. Nuper cuiuſdā militātis in prætorio mater uidit in quiete: ut radicem ſiluestris roſæ: quā cynorhodon uocant: eblāditam ſibi aſpectu pridie in fruteto mitteret folio bibēdam in lacte. In luſitania res gerebatur hiſpaniæ proxima parte. Caſuq; accidit: ut milite a morſu canis incipiente aquas expaueſcere ſuperueniret epiſtola orātis: ut pareret religioni. Seruatuſq; eſt ex inſpirato. Et poſtea quiſqs auxiliū ſimile tentauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat: ſpongiæ: quæ in mediis ſpinis eius naſcitur cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculū appellatū caulem pollicali craſſitudine uerſicoloribus uiperatum maculis: quam ferebant contra omnium morſus eſſe remedium. Alius eſt quem nos in priori uolumine eiuſdem nominis diximus: ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas ſerpentium uernationes bipedali fere altitudine: rurſuſq; cum iiſdem in terram ſe condentis: nec omnino occultato eo apparet ſerpēs: uel hoc per ſe ſatis officioſo naturæ munere: ſi tantum præmoneret: tempuſq; formidinis demonſtraret.

De quodā peſtifero fonte germaniæ: & de britannica: & maximis morboꝝ doloribus. CA. III.

NEc beſtiarū ſolum ad nocendū ſcelera ſunt: ſed interim aquaꝝ quoq;: ac locoꝝ. In germania trans rhenū caſtris a Germanico Cæſare ꝓmotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus: qua pota intra bienniū dentes deciderent. Cōpageſq; in genibus ſoluerenſ. Stomacacen medici uocabāt & ſceletirben. Ei malo reperta auxilio eſt herba: quæ uocaſ britānica non neruis mō & oris malis ſalutaris: ſed cōtra anginas quoq; & ſerpētes. Folia hēt oblōga nigra: radicē nigrā. Succus eius exprimiſ & ex radice. Florē uibones uocantq; collectus prius q̄ tonitrua audianſ: & deuoratus ſecuros in totū reddit: Friſi qua caſtra erāt nr̄is demonſtrauere illā. Miror quidē quæ noīs cāt cā: niſi forte cōfini oceano britāniæ uelut ꝓpinquæ dicauere. Non enī inde appellatā eam: quoniā ibi plurima naſcereſ: certū eſt. Etiā tum britannia libera fuit quidem: & hic quondam ambitus nominibus ſuis eas adoptandi: ut docebimus feciſſe reges: ut res tanta debeatur: herbam inuenire: uitam iuuare: non fortaſſis credet aliquis: cum hæc noſtra friuola quoque exiſtimentur: adeo deliciis ſordent: etiam quæ ad ſalutem pertinent. Auctores tamen quarū inueniuntur in primis celebrare par eſt: effectu earum digeſto in genera morborum. Qua quidem in repu/

altero die purgationi:mulieribus per triduum:quarto die a balneo coire eas. Hyppocrates miris laudibus
in mulierũ uſu prædicauit illas. Eaſq; ad hunc modũ adhuc medicorũ nemo nouit. Ille eas uuluæ cũ mel/
le uel roſaceo uel lilino:uel irino admouit:item ad ciendos menſes ſecundaſq;. Hoc idem præſtare potu ſo
tuſq; dixit. Inſtillauit auribus ſurdis ſuccũ inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia impoſuit:epiphoris:ſtrã/
guriæ:& ueſicæ. Decoctũ eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidẽ ſoluendæ:uel in febri decoquatur
quantũ manus capiat in duobus ſextariis aquæ ad dimidias bibitur ſale & melle admixto:necnon cũ ungu
la ſuis:aut gallinaceo decoctũ ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui utranq; dandam : ſiue cũ malua
decoctum. Thoracem purgat. Bilem detrahunt. Sed ſtomachũ lædunt. Reliquos uſus dicemus ſuis locis.
Inuenit & achilleon Achilles diſcipulus Chironis:qua uulneribus mederetur:quæ ob id achilleos uocatur.
Hac ſanaſſe Thelephum dr. Alii primũ ęruginem inueniſſe utiliſſimã emplaſtris:ideoq; depingitur ex cu/
ſpide decutiens eam gladio in uulnus Thelephi. Alii utroq; uſum medicamento uolunt. Aliq & hanc pana
cem heracleon:alii ſideritẽ. Hanc apud nos millefoliũ uocant cubitali ſcapo ramoſam:minutioribus q̃ fœni
culi foliis ueſtitam ab imo. Alii fatenť quidẽ illã uulneribus utilẽ:ſed uerã achilleon eẽ ſcapo cæruleo peda/
li:ſine ramis ex oĩ parte ſingulis foliis rotundis elegãter ueſtitã. Alii quadrato caule:capitibus marrubii fo/
lio quercus. Hanc etiã præciſos neruos glutinare faciunt. Alii ſideriten in maceriis naſcentẽ cum teritur fœ
di odoris. Etiãnum aliam ſimilem huic:ſed candidioribus foliis & pinguioribus tenuioribus cauliculis in
uineis naſcentẽ. Aliam uero binum cubitorũ ramulis exilibus triangulis:folio filicis:pediculo longo: betæ Vel gnũ
ſemine:oẽs uulneribus præcipuas. Nři eam quæ eſt latiſſimo folio:ſcopam regiam uocant. Medeť anginis Vel her
ſuũ. Inuenit & teucer eadem ætate teucrion:quã quidã Hemionion uocant:ſpargentẽ iuncos tenues : folia mineũ
curua aſperis locis naſcentẽ:auſtero ſapore:nunq̃ florentẽ. Neq; ſemen gignit. Medetur lyenibus. Cõſtatq; Vel gua
ſic inuentam:cum exta ſuper eam ꝓiecta eſſent:fertur adhæſiſſe lyeni:eumq; exinaniſſe. Ob id a quibuſdã
ſplenion uocatur. Narrant ſues qui radicẽ eius edunt:ſine ſplene inueniri. Quidã ramis hyſopi ſurculoſam
folio fabæ. Eodem noĩe appellant:& colligi florentẽ adhuc iubent adeo florere non dubitant : maximæq;
ex ciliciis & pyſidiæ mõtibus laudant. Melampodis fama diuinationis artibus nota eſt. Ab hoc appellatur
unũ hellebori genus melampodion. Aliqui paſtorẽ eodem noĩe inueniſſe tradunt: capras purgari paſtore
illo aĩaduertẽte:datoq; lacte earũ ſanaſſe proetidas furentes. Quãobrem de oĩbus eius generibus dici ſimul
cõuenit. Prima duo ſunt candidũ ac nigrũ. Hoc radicibus tantũ intelligi tradunt plerięq;. Alii folia nigri pla
tani ſimilia:ſed minora nigrioraq;:& pluribus diuiſuris ſciſſa. Albi betæ icipientis. Hæc quoq; nigriora &
canaliũ dorſo rubeſcentia. Vtraq; caule palmi ferulaceo bulborũ tunicis conuoluto radice fibrata ceparum
mõ. Nigro:equi:boues:ſues necantur. Itaq; cauent id cũ candido ueſcantur. Tempeſtiuũ eſſe tradunt meſſi Vel cala
bus. Plurimũ aũt naſcitur in oeta monte. Et optimo uno eius loco circa pyram. Nigrũ ubiq; prouenit:ſed mi
melius in helicone:qui mons & aliis laudatur herbis. Candidũ probatur oeteũ. Secundũ ponticũ. Tertio lo
co heleaticũ:quod in uitibus naſci ferunt. Quarto parnaſiũ qđ adulteratur etolico ex uicino. Nigrũ ex iis
melampodion uocant:quo & domos ſuffiunt purgantq; aſpergẽtes ſe & pecora. Cũ præcatione ſolẽni hoc
& religioſius colligiť. Primũ enĩ gladio circũſcribitur. Deinde qui ſucciſurus eſt ortum ſpectat. Et præcať
ut id liceat ſibi concedentibus diis facere. Obſeruatq; aquilæ uolatus:fere enĩ ſecantibus intereſt. Et ſi ꝓpe
aduolauerit:moriturũ illo anno qui ſuccidit:auguriũ eſt. Nec albũ facile colligitur:caput aggrauans maxi/
mæ:niſi præſumať aliũ:& ſubinde uinũ ſorbeať:celeriterq; fodiať. Nigrũ alii entomon uocant. alii polyr/
rhyzon:purgat per iſerna. Candidũ aũt uomitione. Cauſaſq; morborũ extrahit. Quondã terribile. Poſtea
tam promiſcuũ:ut plerięq; ſtudiorũ gratia ad ꝓuidẽda acrius quæ cõmẽtabanť:ſæpius ſumptitauerint. Car/
neadẽ reſpõſurũ Zenonis libris. Druſum quoq; apud nos tribunorũ populariũ clariſſimũ:cui ante omnes
plebs adſtans plauſit:optimates uero bellũ marſicũ iputauere:cõſtat hoc medicamento liberatũ comitiali
morbo in antycira inſula. Ibi enĩ tutiſſime ſummiť:quoniã (ut diximus) ſeſamoides admiſcent. Italia uera
trum uocat. Farina eorũ per ſe & mixta radicula:qua lanas diximus lauari:ſternutamentum facit. Amboq;
ſomnũ. Leguntť aũt tenuiſſime radices breueſq; ac uelut decurtatæ ẽt hæ. Nã ſũma quæ eſt craſſiſſima ce/
pis ſimilis canibus tantũ datur purgatiõis cauſa. Antiq radicẽ corticẽq; carnoſiſſimũ eligebant:quo tenuior
eximereť medulla. Hanc humidis ſpongiis opertã turgeſcentẽq; in longitudinẽ findebant. Deinde fila in
umbra ſiccabãt iis utentes. Nunc ramulos ipſos ab radice ſua grauiſſimi corticis:ita dantes. Optimũ quod
acre guſtu:ſeruenſq; in frangendo puluerem emittit. Durare uim eius.xxx.annis ferunt. Nigrũ medeť pa/
ralyticis:inſanientibus:hydropicis dummodo citra febrim:podagris ueteribus:articulariis morbis. Trahit
aluum & bilem:pituitaſq;. Ex aqua datur ad leniter moliendam aluum plurimum drachma:modice quat
tuor obolis. Miſcuere aliqui & ſcamoneam:ſed tutius ſalem. In dulcibus datum copioſius periculũ infert.
Oculorum caliginẽ fotu diſcutit. Ob id quidã & inunxere. Tritum ſtrumas:ſuppurata:duritias concoquit
& purgat. Item fiſtulas tertio die exemptum. Verrucas tollit cum ſquamis æris:& ſandaraca. Hydropico/
rum uentri iponitur cum farina hordeacea & uino. Pecorum & iumentorũ pituitas ſanat ſurculo per aurẽ
traiecto:& poſtero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedũ cum ture & cæra ac pice uel cum piſſe
leo. Albũ optimum:quod celerrime mouet ſternutamẽta:ſed multũ terribilius nigro: præcipue ſi quis ap
paratum poturorum apud antiquos legat:contra horrores:ſtrangulatus:intempeſtiuas ſomni u ires : ſin/
gultus infinitos : aut ſternutamenta : ſtomachi diſſolutiones : ta rdiores uomitus aut longinquiores : exi/
guos aut nimios. Quippe alia dare ſoliti:quæ concitarent uomitiones:ipſumq; helleborum extraherent
medicamentis:aut clyſteribus:ſæpe etiam ſanguine uenis emiſſo. Iam uero & cum proſpere cedat terribi
lius uiſu in uariis coloribus uomitionum:& poſt uomitiones obſeruatione alui:balnearũ diſpenſatione:to
tius corporis cura antecedente:oĩa hæc magno terrore & fama. Nãq; tradunt abſumi carnẽ ſi coquať una.

biſbant eam. xii. diebus coitu geniturāq; priuari. Laudatiſſima in orchomeno & marathone Boeoti Madon
uocant: qui & ſemen edunt. Naſcit in aquoſis: foliis magnis in ſūma aqua & aliis ex radice ꝓdeuntibus flo/
re lilio ſimili: & cum defloruerit capiti papaueris. In caule ſecat autūno. Radix nigra in ſole ſiccat. Aduerſa
turq; & aluinis. Eſt & alia nymphea in theſſalia amne peneo: radice alba: capite luteo: roſæ magnitudine. In
uenit & patrū noſtroꝝ ætate rex iuba: quā appellauit euphorbiā medici ſui nomine & fratris muſæ: a quo
Diuū Auguſtū conſeruatū indicauimus. Iidē fratres inſtituere a balneis frigida multa corpora aſtringi. An
tea nō erat mos niſi calida tantū lauari ſicut apud Homerū etiā inuenimus. Sed Iubæ uolumen quoq; extat
de ea herba: & claꝝ præconiū. Inuenit eam in monte athlante: ſpectat foliis acanthinis. Vis tanta eſt: ut uel
e longinquo ſuccus excipiat inciſæ conto. Suſcipit excipulis utriculo hædino. Humor lactis uidet effluere.
Siccatur conto. Sic thuris effigiem habet. Qui colligunt clarius uident. Cōtra ſerpentes medet. Quacunq;
parte percuſſa uertice inciſo & medicamento addito. Ibi getuli qui legunt: hædino lacte adulterant: ſed di/
ſcernitur igni. Id enim quod ſincerum non eſt faſtidiendum odorem habet. multū infra hunc ſuccum eſt Vel te
qui in gallia fit ex herba chamælea granum occiferēte. Fractus ammoniaco ſimilis eſt: etiam leui guſtu os pido
accenſum diu detinens: & magis ex interuallo donec fauces quoq; ſiccet.

De plātagine & bugloſſo: & cynogloſſo: & buphthalmo: & ſchythica: & de ſpartania; & hippice: & iſchæ
mone: & betonica: & cantabrica: & cōſiligine: & hyberida: & chelidonia: & canaria: & elaphoboſco: & dictā/
no: & ariſtolochia: & qđ eius delectatione īuoluant piſces: & ſtatim capiantur: & medicinæ cōtra ſerpentiū
ictus ex herbis quas ſuperius nominauit: & de argemonia. CA. VIII.

CElebrauit & themiſon medicus uulgarē herbam plantaginē tanq̄ inuentor uolumine de ea edi
to. Duo eius genera. Minor anguſtioribus foliis & nigrioribus: linguæ pecorū ſimillimis: caule
anguloſo in terrā inclinato in pratis naſcens. Altera maior foliis laterū mō incluſa: quæ q̄a ſepte/
na ſūt quidā eam heptapleuron uocauere. Huius & caulis cubitalis eſt: & napi ſimilis. Naſcitur
in humidis multo efficacior. Vis mira in ſiccando denſandoq; corpore cauterii uicem optinens. Nulla res
æque ſiſtit fluctiones: quas græci rheumatiſmos uocant. Iungitur huic Bogloſſos boum linguæ ſimilis:
cui præcipuū q; in uinū deiecta aī uoluptates auget: & uocat eupraſinū. Iungit & cynogloſſos caninas imi/
tans linguas topiariis operibus gratiſſima. Aiuntq; quæ tres thyrſos ſeminis emittat: eius radicē potam ex
aq̄ ad tertianas prodeſſe: quæ q̄ttuor ad quartanas. Eſt alia ſimilis ei: & q̄ ferat lappas minutas. Eius radix
pota ex aq̄ ranis & ſerpentibus aduerſat. Eſt & buphthalmos ſimilis boum oculis: folio fœniculi: circa op/
pida naſcens fruticoſa caulibus: q & mandunt decocti. Quidā cochlā uocant. Hæc cū cæra ſciromata diſcu Vel ca
tit. Inuenere herbas & uniuerſæ gentes. Scythia eam primū: quæ ſcythice uocatur: circa boetiam naſcens chlam
prædulcis. Aliam quoq; utiliſſimā quā ſpartaniā uocant. Magna & ea cōmendatio: q in ore eam habentes
famem ſitimq; non ſentiunt. Idem præſtat apud eos hyppice dicta: q in equis quoq; eundem effectum ha
beat. Traduntq; his duabus herbis ſcythas etiam in duodenos dies durare in fame ſitiq;. Iſchemonē thra/
cia inuenit: qua ferunt ſanguinem ſiſti: non aperta modo uena: ſed etiam præciſa. Serpit e terra milio ſimi/
lis: foliis aſperis & lanuginoſis farcit in nares. Quæ in italia naſcitur: & ſanguinem eodem adalligata ſiſtit.
Vetones in hiſpania eam quæ betonica dicitur in gallia. In italia autē ſerratula a græcis ceſtron aut pſycho/
trophon ante cunctas laudatiſſima. Exit anguloſo caule cubitorum duum a radicæ ſpergens folia fere lap
pathi ſerrata ſemine purpureo. Folia ſiccantur in farinam plurimos ad uſus. Fit uinum ex ea & acetum ſto/
macho & claritati oculorum. Tantumq; gloriæ habet: ut domus in qua ſata ſit tuta exiſtimetur a piaculis
omnibus. In eadem hiſpania inuenta eſt cātabrica per Diui Auguſti tempora a cantabris reperta. Naſcitur
ubiq; caule iunceo pedali in quo ſunt floſculi oblongi uelut calathi. In iis ſemē perquā minutum. Nec alias
defuere hiſpaniæ herbis exquirendis: ut in quibus etiamnum hodiæ in uirorum lætiore conuictu potio/
nem e centum herbis mulſo additis credidere ſaluberrimam ſuauiſſimamq;. Nec quiſquā genera earum
iam nouit aut multitudinem. Numerus tantum conſtat in nomine. Noſtra ætas meminit herbam in mar
ſis repertam. Naſcitur & aquiculis circumuicum nerueſiæ: uocatur conſiligo. Prodeſt ut demōſtrabimus
ſuo loco deploratis in phthiſi. Inuenit nuper & Seruilius Democrates primus medentium quā appellauit
hiberidam quanq̄ ficto nomine inuentioni eius aſſignato carmine. Naſcitur maximæ circa uetera monu/
menta parietinaſq; & inculta itinerum. Floret ſemper folio naſturtii: caule cubitali: ſeminæ tam paruo: ut
uix aſpici poſſit. Radici odor naſturtii. Vſus æſtate efficacior: & recēti tantum. Tunditur difficulter. Coxen
dicibus & articulis oībus cum axungia modica utiliſſima: uiris plurimū q̄ternis horis: fœminis minus di/
midio adalligata: ut dein in balneum deſcēdatur in calidam & poſtea oleo & uino corpus perungatur: die/
buſq; uicenis interpoſitis idem fiat ſi qua admonitio doloris ſuperſit. Hoc modo rheumatiſmos omnes ſa
nat occultos. Imponitur non in ipſa inflammatione ſed īminuta. Animalia quoq; inuenere herbas: in pri/
miſq; chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum: ut quidam uolunt
etiam erutis oculis. Genera eius duo. Maior fruticoſo caule: folio paſtinacæ erraticæ ampliore: ipſa altitu/
dine duum cubitorum. Colos albicans: flos luteus. Minori folia hederæ rotundiora minus candida. Suc/
cus croci mordax. Semen papaueris. Florent aduentu hirundinum. Diſceſſu marceſcunt. Florentibus ſuc
cus exprimitur: & in æreo uaſe cum melle attico leniter cinere feruenti decoquitur: ſingulari remedio con
tra caligines oculorum. Vtuntur & per ſe ſucco in collyriis: quæ chelidonia appellantur ab ea. Inuenerūt &
canes canariam: qua faſtidiū deducunt: eamq; in noſtro cōſpectu mandunt: ſed ita ut nunq̄ itelligatur quæ
ſit etenim depaſta cernitur. Notata eſt autem animalis huius malignitas in alia herba maior. Percuſſus enī
a ſerpente: mederi quadā ſibi dicitur: ſed illam homine inſpectante non decerpit. Simplicius ceruæ mōſtra
uere elaphoboſcon: de qua diximus. Item ſeſeli enixæ a partu dictamum oſtēdere (ut indicauimus) uulne/

humidis locis.Dat' denarii pōdus in uino.Quinq; foliũ nulli ignotũ eſt:cũ etiã fraga gignẽdo cōmẽdetur.
Græci uocant pentapentes ſiue chamezeleon ſiue pentaphyllon. Cum effoditur rubram habet radicem. Vel pen
Hæc inareſcens nigreſcit & anguloſa. Fit nomen a numero foliorum habet. Et ipſa herba incipit & deſinit tapetalō
cum uitæ. Adhibetur & purgandis domibus. Aduerſus ſerpẽtes bibitur & eius radix quæ ſparganion uo
catur ex uino albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius Diodorus quæ perſequi nihil attinet: cum ſint
differentiæ duæ. Probatiſſimæ in creta mox in achaia & in ſiccis ubicunq; nati: fœniculi ſimilitudine: can/
didioribus foliis & minoribus hirſutiſque. Caule pedali recto: radicæ ſuauiſſimi guſtus & odoris. Hoc ge/
nus in ſaxoſis naſcitur meridianis. Reliqua genera ubiq; naſcũtur terrenis collibus limitibuſq; nec niſi pin
gui ſolo: foliis coriandri: caule cubitali: capitibus rotundis: ſæpe pluribus q̄ ternis: radicæ lignoſa: ſed cum
inaruerit ſuperuacua. Semen eius Cymino ſimile: prioris milio album acre odoratum oĩbus & feruens: ſe/
cundum priore uehemẽtius eſt: ideoq; parce ſummi debet. Si iam maximæ tertium genus facere libeat eſt
ſimile ſtaphylino: quod paſtinacam erraticam appellant: ſemine oblongo: radicæ dulci. Omnia hæc & hye/
me & æſtate ſunt intacta quadrupedi niſi poſt abortus. Ex aliis uſus fœminis. Ex creta radicis dulcis: & ma
gis ad ſerpentes eſt. Bibitur e uino drachma una. Datur & quadrupedibus percuſſis. Therionarca alia q̄ ma
gica & in noſtro orbe naſcitur: fruticoſa foliis ſubuiridibus: flore roſeo. Serpentes necat cuicunq; admota
fuerit. Et hæc torporem affert. Perſolatam quã nemo ignorat: græci uero arction uocant folia habet maio
ra etiam cucurbitis & hirſutiora nigrioraq; & craſſiora: radicem albam & grandem. Hæc ex uino bibit' de/ Vl artiō
nariorum duum pondere. Item cyclamini radix contra ſerpentes omnes. Folia habet minora q̄ hædera ni/
griora & tenuiora ſine angulis in quibus albicant maculæ. Caule exiguo: inani: floribus purpureis: radicæ
lata: ut rapum uideri poſſit: cortice nigro. Naſcitur in umbroſis. A noſtris tuber terræ uocat'. In omnibus
ſerenda domibus. Si uerum eſt ubi ſata ſit nihil nocere mala medicamenta Amuletum uocant: narrantq;
ea ebrietatem repræſentari. Addita in uinum radicæ: & ſiccata ſcyllæ modo conciſſa reponitur: decoqui/
turq; eadem ad craſſitudinem mellis. Suum tamen uenenũ ineſt ei: traduntq; ſi prægnans radicẽ tranſgre/
diatur: abortum fieri. Eſt & altera cyclaminos cognomine cyſſanthemos geniculatis caulibus ſuperuacuis
a priore diſtans circa arbores ſe uoluens acinis hederæ: ſed mollibus. Flore candido: ſpecioſo: radice ſuper/
uacua. Acini tantũ in uſu: guſtu acri: ſed lenti. Siccantur in umbra: tuſiq; diuiduntur in paſtillos. Mihi & ter
tia cyclaminos demōſtrata eſt: cognomine chamæciſſos uno oĩno folio: radicæ ramoſa: qua piſces necaban
tur. Sed iter primas celebratur peucedanum: laudatiſſimũ in arcadia: mox ſamothrace. Caulis eſt ei tenuis
longus: fœniculo ſimilis: iuxta terram folioſus: radicæ nigra craſſa graui odore: ſuccoſa. Gignitur in mon/
tibus opacis. Foditur exitu autũni. Placent tenerrimæ & altiſſimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos
digitos oſſeis cultellis: fundũtq; ſuccũ in umbra capite prius & naribus roſaceo punctis: ne uertigo ſentiat'.
Et alius ſuccus inuenit' caulibus adhærens inciſiſq; manat. Probat' craſſitudine mellea: colore ruffo odore
ſuauiter graui feruẽs guſtu. Et hic in uſu & radix: & decoctũ eius pluribus medicamẽtis. Succo tñ efficaciſ/
ſimo: q reſoluit' amaris amygdalis: aut ruta. Bibiturq; cōtra ſerpentes & ex oleo perunctos tuetur.

De ebulo: & uerbaſco: & thelegono: & de phrynio: & de aliſma: & de periſtereo: & de moly: & de antir/
rhino: & contra mala medicamenta: & de pericarpo. CA. X.

EBuli quoq; quẽ nemo ignorat: fumo fugant' ſerpẽtes. Priuatim aduerſat' ſcorpionibus polemo
niæ radix uel alligata tantũ. Itẽ phalangio ac cæteris minoribus uenenatis: Scorpionibus ariſto/
lochia. Agaricũ obolis q̄ttuor in uini mixti cyathis totidẽ. Verbenaca & phalãgio cum uino aut
poſca. Itẽ q̄nquefoliũ daucũ. Verbaſcũ græci plomō uocãt. Genera hñt prima duo. Albũ in quo
mas intelligit'. Alterũ nigrũ: in quo fœmina. Tertiũ genus nō niſi in ſyluis inuenit'. Sũt folia braſſicæ latio
ra: piloſa: caulis erectus: cubitali amplior. Semen nigrũ inutile. Radix una craſſitudine digiti. Naſcunt' & in
cãpeſtribus. Sylueſtri folia eleliſphaci: alta: ramis lignoſis. Sũt & plomides duæ hirſutæ: rotundis foliis: hu
miles. Tertia lychnitis uocat'. Ab aliis ãt thryalis foliis ternis aut cũ plurimũ q̄ternis craſſis pinguibuſq;: ad
lucernaꝝ lumina aptis. Aiunt in foliis eius quã fœminã diximus: ficus oĩno non putreſcere. Diſtingui gñа
hæc pœne ſuperuacuũ eſt: cũ ſint oĩa eiuſdẽ effectus. Cōtra ſcorpiones bibit' radix cũ ruta ex aqua: magna
amaritudine: ſed effectu pari. Thelegonon herba ab aliis ſcorpion uocatur ꝑp ſimilitudinẽ radicis: cuius ta Vel the/
ctu moriunt' ſcorpiones. Itaq; cōtra eoꝝ ictus bibitur. Scorpionẽ mortuũ ſi quis helleboro cãdido linat: re lypho/
uiuiſcere aiunt. Thelegonon oẽm quadrupedem necat impoſita uerendis radicæ. Folio quidem intra eun/ non
dem diem qđ eſt ſimile cyclamino. Ipſa geniculata naſcit' in opacis. Scorpionibus aduerſat' & betonicæ ſuc
cus ac plãtaginis. Sũt & ranis uenena rubetis maximis. Vidimuſq; pſyllos in certamine patinis candefactas
admittẽtes ociore ẽt q̄ aſpidũ ꝑniciæ. Auxiliat' eis phrynion in uino pota. Aliq neurada appellãt: alii poteri/
on floribus paruis: radicibus multis neruoſis bene olentibus. Itẽ aliſma quã alii damaſonion: alii lyron ap/ Vel po/
pellãt. Folia ei plantaginis niſi anguſtiora eẽnt: & magis lacinioſa: cōuexaq; in terram. Alias ẽt uenoſa ſimi/ lirrhi/
liter. Caule ſimpliciter tenui: cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis: tenuibus: ut ueratri nigri: acribus: odo zon
ratis: pinguibus. Naſcitur in aquoſis. Alterũ genus eiuſdem in ſyluis nigrius maioribus foliis. Vſus in radi/
ce utriuſq; aduerſus ranas & lepores marinos drachmæ pondere in uino potũ. Lepori marino aduerſat': &
cyclaminos. Veneni uim canis quoq; rabidi morſus habẽt: cōtra quos erit cynorhodum: de quo diximus.
Plantago ad oẽs beſtiaꝝ morſus pota atq; illita ꝓdeſt. Betonica ex mero ueteri. Periſtereos uocat' caule alto
foliato cacumine in alios caules ſe ſpargẽs: colũbis admodũ familiaris. Vnde & nomẽ. Hanc habẽtes negãt
latrari a canibus. Proxima ab his malis uenena ſunt: quæ ſibimetipſi homines excogitant. Contra hæc oĩa
magicaſq; artes erit primum illud Homericum moly. Dein mithridatia & ſcordotis & centauriũ. pota oĩa
mala medicamenta exigit per aluum. Betonicæ ſemen in mulſo aut paſſo uel farina drachma in uini ue/

ſimilitudine(flore enim tantum diſtant)deguſtauere:ſtatim eam quæ aſyla uocatur in remedio quærunt.
Ea a noſtris ferus oculus nũcupať.Præcipiũt aliqui effoſſuris ante ſolẽ ortũ priuſq̄ quicq̄ aliud loquanť ter
ſalutare eã:tunc ſublatã exprimere.Ita p̄cipuas eſſe uires.De euphorbio ſatis dictũ eſt:cuius ſuccus lippitu/
dini ſi tumor erit.Itẽ abſinthiũ cũ melle tritũ.Itẽq; betonicæ farina cõueniet.Et ægylopas ſanat herba eo/
dem noĩe:quæ in hordeo naſcitur tritici folio ſemine cõtrito cũ farina permixta ĩpoſitaq; uel ſucco. Expri/
mitur hic e caulibus foliiſq; prægnãribus dempta ſpica:& in trimeſtri farina digeritur ĩ paſtillos . Aliqui &
mandragoræ utebãtur.Poſtea abdicatus in hac curatiõe eſt.Sed epiphoris quod certũ eſt:medeť:& oculo/
rum dolori.Radix tuſa cũ roſaceo & uino.Nã ſuccus multis oculorũ medicamẽtis miſcetur.Mandragorã
alii circeium uocãt.Duo eius genera.Cãdidus qui & mas:niger quæ fœmina exiſtimatur . Anguſtioribus
foliis quã lactucæ.Hirſutis & caulibus:radicibus binis terniſue nigris foris.Intus albis:carnoſis:teneriſque
pene cubitalibus.Ferũt mala auellanaꝝ nucũ magnitudine.Et iis ſemẽ ceu pyroꝝ.Albũ hoc alii arſen : alii
moriõ:alii hippoplomõ uocãt.Huius folia alba q̄ alterius latiora:ut lappati ſatiuæ.Cauent effoſſuri cõtra/
rium uentũ.Et ter circulis ante gladio circunſcribũt.Poſtea fodiunt ad occaſum ſpectãte. Succus fit & e ma/
lis & e caule deciſo cacumine & radice:punctis aperta:aut decocta utilis hæc uel ſurculo.Cõciſa quoq; in or Vel apta
biculos ſeruať in uino.Succus nõ ubiq; inueniť:ſed ubi poteſt:circa uindemias quæriť. Odor grauis ei ſed
radicis & mali grauior.Mala matura in umbra ſiccãtur. Succus ex iis ſole denſať.Item radicis tuſæ:uel in ui/
no nigro ad tertias decoctæ.Folia ſeruãtur in muriis efficatius.Albus rore tantũ:ſuccus peſtis eſt.Sic quoq;
noxiæ uires.Grauedinẽ afferunt etiã olfactu:q̄q̄ mala in aliis terris mãdantur.Nimio tamen odore obmu/
teſcunt ignari.Potu quidẽ largiore etiã moriuntur. Vis ſomnifica pro uiribus bibẽtiũ . Media potio cya/
thi unius.Bibitur & cõtra ſerpẽtes:& ante ſectiões punctiõeſq; ne ſentiãtur.Ob hæc ſatis eſt aliquibus ſom
num odore quæſiſſe.Bibitur & pro helleboro duobus obolis in mulſo.Efficacius helleborũ ad uomitiões
& ad bilem nigram extrahendã.Cicuta quoq; uenenũ eſt:publica athenienſium pœna inuiſa. Ad multa ta/
men uſus nõ omittendi.Semen habet noxium.Caulis autem eius & uiridis:ſed eſtur plerunq; & in patinis.
Leuis hic & geniculatus:ut calami nigricans.Altior ſæpe binis cubitis:in cacuminibus ramoſus.Folia coriã
dri tenuiora:graui odoratu.Semen aniſo craſſius:radice cõcaua nullius uſus.Semini & foliis refrigeratoria
uis:quæ ſi enecat:incipiunt algere ab extremitatibus corporis.Remedio eſt:priuſq̄ perueniat ad uitalia:ui/
ni natura excalfactoria.Sed in uino pota irremediabilis exiſtimatur.Succus exprimitur foliis floribuſque:
tunc enim maxime tempeſtiuus eſt & melior.Semine trito expreſſus & ſole denſatus in paſtillos necat: ſan
guinem expiſſando. Hæc altera uis.Et ideo ſic necatorũ maculæ in corporibus apparent.Ad diſſoluẽda me
dicamẽta utuntur illo pro aqua.Fit ex eo ad refrigerãdũ ſtomachũ malagma.Præcipuus tamẽ eſt ad cohi/
bẽdas epiphoras æſtiuas oculorũq; dolores ſedãdos circunlitus.Miſcetur collyriis.Et alios oẽs rheumatiſ/
mos cohibet.Folia quoq; tumorẽ omnem doloremq; & epiphoras ſedant.Anaxilaus auctor eſt mammas
a uirginitate illitas ſemper eſſe ſtaturas.Quod certũ eſt:lac puerperarum mammis impoſita extinguit.Ve/
neremq; teſtibus circa pubertatem illita.Remedia liberatiõi quibus bibenda cenſetur:nõ equidem præce/
pimus.Maxima uis terræ parthorum:mox laconicæ:creticæ:aſiaticæ.In græcia uero megaricæ:deinde at/
ticæ:Crethmos agrios gremias tollit oculorũ impoſitus:tumorẽ quoq; polẽta addita.Naſcitur uulgo mo/
libdena:ideſt plumbago etiam in aruo:folio lappati:craſſa radice hiſpida.Hæc cõmãducata:ſi oculis ſubin/
de religatur:plumbũ qđ eſt genus uitii:ex oculis tollit.Capnos prima q̄ pedes gallinaceos uocãt:naſcens in
parietinis:& ſepibus ramis tenuiſſimus ſparſiſq;:flore purpureo uiridis:ſucco caliginẽ diſcutit.Itaq; in me/
dicamenta oculorũ additur.Similis & nomine & effectu alia eſt capnos fruticoſa:prætenera foliis coriãdri:
cineracei coloris:flore purpureo.Naſcitur in hortis & ſegetibus hordeaceis.Claritatem facit inunctis ocu/
lis delachrymationẽq; ceu fumus:unde nomen accepit.Eadẽ euulſas palpebras renaſci prohibet . Acorõ iri
dis folia habet anguſtiora tantum & lõgiore pediculo:radices nigras:minuſq; uenoſas. Cætero & has ſimi
les iridis:guſtu acres:odore nõ ingratas:tuctu faciles.Optimæ põticæ:dein galaticæ:mox creticæ . Sed pri/
mæ in colchide iuxta phaſin amnẽ:& ubicunq; in aquoſis. Recẽtibus uirus maius q̄ uetuſtis.Creticæ candi
diores põticis.Siccãtur ueribus in umbra digitalibus fruſtis.Necnõ inueniunť qui oxymyrſinæ radicẽ aco
ron uocant.Ideoq; quidam hanc acron agrion uocare malunt.Vis ei ad calfaciendũ extenuãdũq; efficax cõ
tra ſuffuſiões & caligines oculorũ ſucco eiuſdem poto:cõtraq; ſerpentes.Cotyledõ paruula herba caulicu/
lo tenero:puſillo pingui folio:& cõcauo ut coxendices.Naſcitur in maritimis petroſiſq; uiridis : radice oli/
uæ modo rotunda.Oculis medetur ſucco.Eſt aliud genus eiuſdem ſordidis foliis:latioribus:denſioribuſq;
circa radicem uelut oculũ cingẽtibus:aſperrimi guſtus lõgiore caule:ſed pergracili . Vſus eius ad eadẽ quæ
iridis.Aizoi duo genera:maius inſictilibus uaſculis ſeritur:quod aliqui buphthalmõ uocãt:alii zoophthal
mon:alii ſtergetõ:qđ amatoriis cõueniat.Alii hypogeſſon:quoniam in ſuggrundis fere naſcitur . Sunt qui
ambroſiam potius uocãt:& qui amerimnõ.Itali ſedum magnum:aut oculum:aut digitellũ.Alterũ minu/
ſculũ:qđ eritheles uocant:alii tritheles:quia ter floreat:alii chryſotheles:aliqui iſoetes : ſed alii itali ſedum:
alii aizoum.Vtrunq; quoniã uireat ſemper.Aliqui ſemperuiuũ.Maius cubiti altitudinem excedit craſſitu
dine pluſquã pollicari.Aliud in cacumine linguæ ſimile carnoſum:pingue:largo ſucco latitudine pollicari.
Alia in terram cõuexa:alia ſtantia:ita ut ambitu effigiẽ imitẽtur oculi.Quod minus eſt : in muris parieti/
niſq; naſciť:& tegulis.Fruticoſum a radice:& ſurſum uſq; ad cacumẽ.Foliis anguſtis mucronatis:ſuccoſis:
palmo alto caule:radix inutilis.Huic ſimilis eſt:quã græci andrachnen agriam uocãt.Itali illecebrã puſillis
latioribus foliis & breuiori cacumine.Naſcitur in petris:& colligitur cibi cauſa:Omnium harum uis eadẽ:
perfrigerare & aſtringere.Medentur epiphoris folia impoſita:uel ſuccus inunctus.Purgãt enim ulcera ocu
lorum explentq;:& ad cicatricẽ perducũt:palpebras deglutinãt.Eædem capitis doloribus medentur:ſucco

lis tantum immunibus:deſcenderitem uero & in colla pectuſq; ac manus fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patreſq; noſtros. Et primum Tiberii Claudii Cæſaris principatu medio irrepſit in Italia quodam Peruſino equite Romano quæſtorio ſcriba cum in Aſia apparuiſſet:inde contagionem eius importante. Nec ſenſere id malum fœminæ:aut ſeruitia:plebeſq; humilis aut media ſed proceres ueloci tranſitu oſculi:maxime fœdiore multorum:qui perpeti medicinam tollerauerant cicatrice q̄ morbo. Cauſticis nanq; curabatur:nec niſi uſq; in oſſa corpus exuſtum eſſet non rebellante tedio. Aduenerunt q; ex ægypto genitrice talium uitiorũ medici hanc ſolam operam afferentes magna ſua præda. Siquidem certum eſt Manlium Cornutum ex prætoriis legatum aquitanicæ prouinciæ ſeſtertia.cc.elocaſſe in eo morbo ad curandũ ſeſe. Acciditq; ſæpius:ut noua contra genera morborũ gregatim ſentirentur. Quo mirabilius quid poteſt reperiri?aliqua gigni repente uitia terrarum in parte certa:certiſq; membris hominum:uel ætatibus:aut etiam fortunis tanquã malo eligẽte:hæc in pueris graſſari:illa in adultis:hæc proceres ſentire:illa pauperes. L. Paulo. Q. Martio cenſoribus primum in italia carbunculum ueniſſe:analibus conſcriptum eſt peculiare narbonenſis prouinciæ malum:quo duo conſulares obiere:condentibus hæc nobis. Eodem anno Iulius Ruffus:&. Q. Lecanius Baſſus:ille medicorum inſcitia ſectus:hic uero pollice leuæ manus euulſo acu ab ſemetipſo tam paruo uulnere ut uix cerni poſſet. Naſcitur in occultiſſimis corporum partibus:& plerunque ſub lingua duricia rubens uariis modis:ſed nigricans capite alias liuida corpus incendens neq; intumeſcens ſine dolore:ſine pruritu:ſine alio q̄ ſomni indicio:quo grauatos in triduo aufert:aliquando & horrorẽ afferens:circaq; puſtulas paruas:rarius feriens ſtomachum. Fauceſq; cum inuaſerit ociſſime exanimans. Diximus elephantiaſin ante Pompeii magni ætatem non accidiſſe in italia:& ipſam a facie ſæpius incipientẽ. In nare prima ueluti lenticula mox inualeſcente per totum corpus maculoſa uariis coloribus & inæquali cutæ alibi craſſa:alibi tenui dura ceu ſcabie aſpera ad poſterum uero nigreſcente:& ad oſſa carnes apprimente intumeſcentibus digitis in pedibus manibuſq;. Aegypti peculiare hoc malum:& cum in reges icidiſſet populis funebre. Quippe in balneis ſolia temperabantur humano ſanguine ad medicinam eam. Et hic quidẽ morbus in italia celeriter reſtinctus eſt:ſicut & ille quem gemurſam appellauere priſci inter digitos pedum naſcentem etiam nomine obliterato. Idipſum mirabile:alios deſinere in nobis morbos:alios durare: ſicuti colum. Tiberii Cæſaris principatu irrepſit id malum. Nec quiſquam prior imperatore ipſo ſenſit: magna ciuitatis ambage cum edicto eius excuſantis ualitudinem legeret nomen incognitum. Quid hoc eſſe dicemus:aut quas deorum iras?Parum enim erant homini cætera morborum genera:cum ſupra.ccc.eſſent:niſi etiã noua timerentur. Neq; ipſi homines pauciora ſibi opere ſuo negocia ĩportãt. Hæc apud priſcos erant quæ memoramus remedia:medicinã ipſa quodã modo rerum natura faciente:& diu fuere.

Laus Hippocratis. CA. II.

HIppocratis certe qui primus medendi præcepta clariſſime condidit:referta herbarum mẽtione inuenimus uolumina. Nec minus dioclis Cariſtii qui ſecundus ætate famaq; extitit. Item praxagoræ & Cryſippi:ac deinde Eraſiſtrati. Erophilo quidem q̄q̄ ſubtilioris ſectæ cõditori ante omnes celebratam ratiõem eam paulatim uſu efficaciſſimo rerum omnium magiſtro peculiariter utiq; medicinæ ad uerba garrulitatemq; deſcendente. Sedere nanq; in iis ſcholis auditioni occupatum gratius erat q̄ ire per ſolitudines:& quærere herbas alias aliis diebus anni.

De noua medicina:& Aſclepiade medico:& qua ratiõe ueterẽ medicinam mutauerit. CA. III.

DVrabat tamen antiquitas firma:magnaſque cõfeſſæ rei uindicabat reliquias:donec Aſclepiades ætate magni Pompei rhetoricæ magiſter:nec ſatis in ea arte quæſtuoſus:ut ad alia ſagacis ingenii huc ſe repente cõuertit:atq; ut neceſſe erat homini qui nec id egiſſet:nec remedia noſſet oculis uſuq; percipienda torrenti ac meditata quottidie oratiõe blandiẽs:omnia abdicauit:totamq; Vel currentu
medicinã ad caſum reuocãdo cõiecturam fecit. Quinq; res maxime cõmunium auxiliorum profeſſus. Abſtinentiã cibi:alias uini:fricationem corporis:ambulationẽ:geſtationeſq;:cum unuſquiſq; ſemetipſum ſibi præſtare poſſet intelligero. Fauẽtibus cunctis ni eſſent uera:quæ facillima erant:uniuerſum prope humanũ genus circũegit in ſe:nõ alio modo q̄ ſi cælo emiſſus adueniſſet. Trahebat præterea mentes artificio mirabili:uinum promittẽdo ægris:dandoq; tempeſtiue tum frigidam aquam. Et quoniã cauſas morborũ prior ſcrutari Herophilus inſtituerat:uini ratiõe illuſtrauerat. Cleophãtus apud priſcos: ipſe cognominari ſe frigidam dando præferẽs:& ut auctor eſt. M. Varro:alia quoq; blãdimẽta excogitabat iam ſuſpendendo lectulos:quorũ iactatu aut morbos extenuaret:aut ſomnos alliceret:iam balneas auidiſſima hominũ cupidine inſtituendo:& alia multa dictu grata atq; iucunda magna auctoritate:nec minore fama:cum occurriſſet ignoto funeri:relati homine ab rogo atq; ſeruato:ne quis leuibus momentis tantam conuerſionẽ factã exiſtimet. Id ſolum poſſumus indignari unum hominẽ e leuiſſima gente ſine opibus ullis orſum uectigalis ſui cauſa repente leges ſalutis humão generi dediſſe:quas tamen poſtea abrogauere multi. Aſclepiadẽ uero adiuuere multi:quorũ cura nimis anxia & rudi:aut obruendi ægros ueſte ſudoreſq; omni modo ciẽdi. Nunc corpora ad ignes torrendo:ſoleſue aſſidue quærẽdo in urbe umbroſa:immo uero tota italia imperatrice tum primum penſili balnearũ uſu ad infinitũ blandiẽte. Præterea in quibuſdã morbis medẽdi cruciatus detraxit:ut in anginis quas curabãt in fauces organo demiſſo. Damnauit merito & uomitiones tunc ſupra modum frequẽtes. Arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos: quod eſt magna ex parte uetitum. Itaq; nos in primis quæ ſunt ſtomacho utilia ſignemus.

Irriſio magicæ artis:& de lichene. CA. IIII.

SVper omnia adiuuere eum magicæ uanitates:in tantum euectæ ut abrogare herbis fidem cunctis poſſent. Aethiopide herba amnes ac ſtagna ſiccari cõiectu. Tactu clauſa omnia aperiri. Ache

merum ſorbeatur. Nymphea heraclea illita. Peucedani ſuccus. Pſyllion ardoribus impõitur uel cotelydon
trita cum polenta: uel aizoum. Molõ ſcapo eſt ſtriato foliis mollibus paruis radice quattuor digitorum: in
qua extrema allii caput eſt. Vocaẽ a quibuſdã ſyron: ex uino ſtomacho & diſpnoeæ medeẽ. Centauriũ ma-
ius eligmate. Plantago ſucco uel cibo. Betonicæ tuſæ põdo libra mellis attici ſemuncia ex aqua calida quot
tidie bibẽtibus. Ariſtolochia uel agaricõ obolis ternis ex aqua calida aut lacte aſini pota. Caſſanthemos ad
orthopnoeas bibitur. Itẽ hyſopũ. Et aſthmaticis. Peucedani ſuccus in iocinoris doloribus & pectoris late-
riſq;: ſi febres nõ ſunt. Sãguinẽ quoq; expuẽtibus ſubuenit agaricũ uictoriati põdere tritũ & in mulſi qnq;
cyathis datũ. Idẽ & amomõ facit. Iocineri priuatim teucria bibiẽ recẽs drachmis quattuor in poſcæ hemi-
na betonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus ad cordis uitia: in frigida cyathis duobus. Quinq;
folii ſuccus iocineris & pulmõis uitiis: ſanguinẽq; reiiciẽtibus: & cuicunq; ſanguinis uitio intus occurrit. Io
cineri anagallides mire proſunt. Capniõ herbã q̃ edere: bilẽ per urinã trahũt. Acoron iocineri medeẽ thora
ci quoq;: & præcordiis. Caucõ: quæ & ephædra: ab aliis anabaſis uocata: naſciẽ uentoſo fere tractu: ſcandẽs
arborẽ: & ex ramis ꝑpendẽs folio nullo: cirris numeroſa qui ſunt iunci geniculati: radice palida. Datur ex
uino nigro auſtero trita ad tuſſim: ſuſpiria tormina & forbitiõe facta in quã uinũ addi cõuenit. Itẽ gentiana
madefacta pridie cõtrita denarii pondere in uini cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet nigras bene
olentes. Medeẽ nõ modo pectoris doloribus aut lateris: ſed & cruditates diſcutit iucundo ſapore. Verbena
ca uero oĩbus uiſceribus medeẽ: lateribus: pulmõibus: iocineribus: thoraci. Peculiariter autẽ pulmõibus: &
quos ab iis phthiſis tentat. Radix uero herbæ cõſiliginis: quã nuper iuentã diximus: ſuũ qdẽ & pecorũ oĩum
remediũ præſens eſt. Pulmonũ uitio uel traiecta tantũ in auricula. Bibi debet ex aqua: haberiq; in ore aſſi-
due ſub lingua. Superficies huius herbæ an ſit in aliquo uſu adhuc ĩcertũ ẽ. Renibus ꝓdeſt plãtaginis cibus.
Betõicæ potus. Agaricũ potũ ut ĩ tuſſi. Tripoliũ ĩ maritimis naſciẽ ſaxis: ubi allidit unda: neq; ĩ mari: neq; ĩ uel ſolo
ſicco folio Iſatis craſſiore: palmeo caule in mucrone diuiſo: radice alba odorata craſſa calidi guſtus. Datur
epaticis in farre cocta. Hæc herba eadẽ uideẽ quibuſdã quæ poliũ: de qua ſuo loco diximus. Syomphona
uel cromphena alternis uiridibus roſeiſq; per caulẽ foliis in poſca ſanguinẽ reiiciẽtibus medeẽ. Iocineri aũt
herba melandryũ naſcẽs in ſegete ac pratis flore albo odorata. Eius cauliculus cõteritur ex uino ueterẽ. Itẽ
herba chalcetũ e uineis cõtrita imponiẽ. Faciles præſtat uomitiões radix betonicæ hellebori modo quattu
or drachmis in paſſo aut mulſo. Hyſopũ tritũ cũ melle utilius præſumpto naſturtio aut irione. Molemo-
nium denarii põdere. Eſt & pſyllibus lacteus ſuccus qui denſatus in gũmi ſumiẽ cũ melle ſupradicto põde-
re: præcipueq; bilem trahit. Rurſus ſiſtunt uomitionẽ cyminũ ſilueſtre: betonicæ farina: ſumunẽ ex aqua
abſtergũtq; faſtidia: cruditateſq; digerunt daucũ betonicæ farina ex aqua mulſa: plantago decocta caulium
modo. Singultus hemioniũ ſedat. Item ariſtolochia. Suſpiria clymenos. Pleureticis: & paripneumonicis cẽ
tauriũ maius. Item hyſopũ bibitur. Pleureticis peucedani ſuccus. Alus autem: quã galli ſic uocãt: ueneti co-
toneam: medetur lateri: item renibus cõuulſiſq; & ruptis. Similis eſt cunilæ bubulæ cacuminibus thymo
dulcis: & ſitim ſedat: raræ radicis alibi albæ: alibi nigræ. Eoſdem effectus lateris doloribus habet chamæ- uel raſæ
rops: myrteis circa caulem geminis foliis capitibus græculæ roſæ ex uino potas iſchiadicos dolores & ſpi-
næ leuat agaricũ potũ ut in tuſſi. Item & ſthoecadis: aut betonicæ farina ex aqua mulſa.

De oĩbus uitiis uẽtris & remediis: & eoꝝ q̃ circa uel ĩtra ſunt: & de aluo ſiſtẽda uel ſoluẽda. CA. VIII.

Plurimum tamen negocii humano generi aluus exhibet: cuius cauſa maior pars mortalium ui-
uit. Alias enim cibos non tranſmittit: alias non continet: alias non capit: alias non conficit. Eoq;
mores uenere: ut homo maxime cibo pereat. Peſſimum corporum uas. Inſtat ut creditor: & ſæ
pius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur: huic luxuria conditur: huic nauiga-
tur ad phaſin: huic profunda uada exquiruntur. Et nemo uilitatem eius æſtimat conſumationis fœditate. uel huic
Ergo numeroſiſſima eſt circa hanc medicinæ opera. Siſtit eam ſcordotis recentis drachma cum uino trita
uel decocta potu. Polemonia quoq;: & dyſentericis ex uino datur Verbaſci radix pota ex aqua duorum di-
gitorum magnitudine. Nymphææ heracliæ ſemen cum uino potum. Radix ſuperior ex Xiphio drachmæ
pondere ex aceto. Semen plantaginis in uino tritum: uel ipſa ex aceto cocta: aut alica ex ſucco eius ſumpta.
Item cum lenticula cocta: uel aridæ farina inſperſa potioni cum papauere toſto & trito. Vel ſuccus infuſus:
aut potus betonicæ in uino ferro calefacto. Eadem cœliacis in uino auſtero datur. Is & iberis imponitur ut
dictum eſt. Tenaſmo radix nymphææ heracliæ e uino bibitur. Pſyllium in aqua cum radicibus decoctum.
Aizoi ſuccus aluum ſiſtit: & dyſenterias & tineas rotundas pellit. Symphytis radix pota in uino aluum &
dyſenteriam ſiſtit. Item dauci. Aizoum foliis contritis ex uino torminibus reſiſtit. Alcmeæ ſicce farina tor-
minibus pota cum uino. Aſtragalus folia habet lõga inciſuris multis: obliqua circa radicem: caules .iii. aut Vel obli
.iiii. foliorũ plenos: florem hiacynthi: radices uilloſas: implicatas: rubras: præduras. Naſcitur ĩpetroſis apri- quis
cis: & iiſdem niualibus: ſicut pheneo archadiæ. Vis ei ad ſpiſſanda corpora. Aluum ſiſtit radix in uino pota.
quo fit ut moueat urinam repercuſſo liquore: ſicut pleraq; quæ aluum ſiſtunt. Sanat & dyſentericos in ui-
no rubro tuſa. Difficile autem tunditur. Eadem gingiuarum ſuppurationi utiliſſima eſt fotu. Colligitur
exitu autumni cum folia amiſerit. Siccatur in umbra. Et ladano ſiſtitur aluus utroq;. Quod in ſegetibus
naſcitur contuſo & cribrato: bibitur ex aqua mulſa. Item nobili e uino. Ledon appellatur herba ex qua la-
danum fit in cypro barbis caprarum adhæreſcens. Nobilius in arabia. Fit iam etiam in ſyria atq; africa: qđ
taxicon uocant. Neruos enim in arcu circundatos lanis trahunt adhæreſcente roſcida lanugine. Plura de eo
diximus inter unguenta. Hoc grauiſſimum odore eſt: duriſſimum tactu. Plurimum enim terræ colligit:
cum probetur maxime purum. odoratum: molle: uiride: reſinoſum. Naturæ ei molliendi: ſiccandi: coquẽ-
di: ſomnum alliciendi. Capillum fluentem cohibet nigriciamq; cuſtodit. Auribus cum hydromellite aut

roſaceo infunditur. Furfures cutis & manantia ulcera ſale addito ſanat. Tuſſim ueterem cum ſtorace ſum-
ptum. Efficaciſſimũ ad ructus. Aluum ſiſtit & chondris: ſiue pſeudodictamũ: hypociſthis: orobathion uel
orobãche a quibuſdã dictum malogranato im maturo ſimilis. Naſcitur ut diximus ſub ciſtho: unde nomẽ
hoc. Areſacta in umbra ſiſtit aluum ex uino auſtero nigroq́ utraq́. Duo enim genera eius candida & ruf-
ſa. Vſus in ſucco ſpiſſat: ſiccat. Ex ruffa magis ſtomachi rheumatiſmos emendat. Pota tribus obolis ſangui-
nis excreationes. Cum amylo dyſenterias pota & infuſa. Item uerbenaca ex aqua data: aut carentibus febre
ex uino amineo coclearibus. v. additis in cyathis tribus uini. Lauer quoq́ naſcẽs in riuis cõdita & cocta tor-
minibus medetur. Potamogeton uero ex uino dyſentericis etiã & cœliacis: ſimilis betæ: foliis minoribus
tantum hirſutioribusq́ paululũ ſupereminẽs extra aquã: peculiariter refrigerãt: ſpiſſant: uſus in foliis: cruri-
bus uitioſis utilia: & cõtra ulcerũ nomas cũ melle uel aceto. Caſtor hãc aliter nouerat tenui folio uelut equi-
nis ſetis: thyrſo longo: & leui in aquoſis naſcentẽ. Radice ſanabat ſtrumas & duritias. Potamogeton aduer-
ſatur & crocodilis: itaq́ ſecum habent eam qui uenantur illos. Aluũ ſiſtit & achillea. Eoſdem effectus pſtat
& ſtatice. vii. caulibus ueluti roſæ capita ſuſtinẽs. Ceratia uno folio: radice nodoſa & magna in cibo cœliacis
& dyſentericis medetur. Leontopodion alii liceoron: alii doripetron: alii toriuẽtorũ uocãt: cuius radix aluũ
ſiſtit: purgatq́ bilem in aqua mulſa addito pondere denariorum duum. Naſcitur in campeſtri & gracili ſo-
lo. Semen eius potum lymphatica ſomnia facere dicitur. Lagopus ſiſtit aluum e uino pota aut in febri ex
aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Naſcitur in ſegetibus. Multi ſuper omnia laudant ad deplora-
tos dyſentericos quinquefolium decoctis in lacte radicibus & potis: & ariſtolochiam uictoriati pondere in
cyathis uini tribus. Quæ ex ſupradictis calida ſumentur: hæc candente ferro temperari aptius erit. E diuer-
ſo purgat aluum ſuccus centaurii minoris drachma in hemina aquæ cum exiguo ſalis & aceti: bilemq́ de-
trahit. Maiore tormina diſcutiuntur. Betonica aluum ſoluit drachmis quattuor: in hydromelitis cyathis
nouem. Item euphorbium uel agaricum drachmis duabus cum ſale modico potum ex aqua: aut in mulſo
obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota: aut balanis ſubditis. Item chamæciſſi balanus. Hyſopi ma-
nipulus decoctus ad tertias cum ſale pituitas trahit: uel contritus cum oxymellite & ſale. Pellitq́ uentris
animalia. Pituitam & bilem detrahit peucedani radix. Aluum purgat anagallides ex aqua mulſa. Item epi-
thymõ: qui eſt flos e thymo ſatureiæ ſimilis. Differentia q́ hic herbaceus eſt: alterius thymi albus. Quidã
hypopheon uocant: ac ſtomacho minus utilis. Vomitiones mouet. Sedat tormina: & inflãmationes diſcu-
tit. Sumitur & ex ea eligmate ad pectoris uitalia cum melle & aliquãdo iride. Aluũ ſoluit a quattuor drach-
mis ad ſex cum mellis exiguo: ſaliſq́ & aceti. Quidam aliter epithymum tradũt ſine radice naſci tenuis ſi-
militudine pallioli rubens: ſiccari in umbra: Bibi ex aqua acetabuli menſura: Dimidia detrahere pituitam
bilemq́. Aluum leniter ſoluit & nymphea in uino auſtero. Soluit & pygmocomon erucæ foliis craſſiori-
Vel tẽui bus & acrioribus: radice rotunda: lutei coloris: terram olente caule quadrãgulo modico tenui flore ocimi.
Inuenitur in ſaxoſis locis. Radix eius in aqua mulſa. xii. pondere denariorum & aluum & bilem & pituitã
exinanit. Semen ſomnia tumultuoſa facit una drachma in uino potum. Et capnos ſtrumam diſcutit: detra-
hit bilem polypodion: quam noſtri filiculam uocant: ſimilis enim eſt filici. Radix in uſu piloſa: coloris in-
tus herbacei: craſſitudine digiti minimi: acetabulis cauernoſa ceu polyporũ cirri ſubdulcis: in petris naſcens
aut ſub arboribus uetuſtis. Exprimitur ſuccus aqua madefacta: & ipſa minutim cõciſa inſpergitur oleri &
betæ uel maluæ: uel ſalſamento: uel cum pulticula coquitur ad aluum leuiter ſoluendam: uel in febri. De-
trahit bilem & pituitam. Stomachum offendit. Aridæ farina indita naribus polypum conſumit. Floret: &
ſemen non fert. Scamonium quoq́ ſtomachi diſſolutionẽ facit: bilem detrahit: aluum ſoluit: præterquam
ſi adiiciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Eſt autẽ ſuccus herbæ ab radice ramoſæ pinguibus
foliis triangulis albis radice craſſa madida nauſeola. Naſcitur pingui & albo ſolo. Radix circa canis ortũ ex-
cauatur: ut in ipſa cõfluat ſuccus: qui ſole ſiccatus digeritur in paſtillos. Siccatur & ipſa uel cortex. Laudatur
natiõe colophoniũ: myſium priennẽſe. Specie autẽ nitidum: & q́ ſimillimũ taurino glutini: fungoſum te-
nuiſſimis fiſtulis: cito liqueſcens: uirus redolens: fuminoſum: linguæ tactu lacteſcens: q́ leuiſſimũ: cũ diluit
albeſcens. Hoc euenit & adulterino: quod fit erui farina: & tithymalli marini ſucco in iudæa fere: quod etiã
ſtrãgular ſumptum: Deprehẽditur guſtu. Tithymallus enim linguã excalfacit bulbi more: nec ante: nec po-
ſtea utile. Dedere & per ſe ex aqua uel mulſa & ſale quaternis obolis. Sed utiliſſime cum aloe: ita ut incipiẽ-
te purgatiõe mulſum bibatur. Fit & decoctum radicis in aceto ad craſſitudinẽ mellis: quo lepræ illinũtur.
Et caput unguntur in dolore cum oleo. Tithymallum noſtri herbam lactariã uocant: alii lactucam caprinã.
Narrantq́ lacte eius inſcripto corpore cum inaruerit ſi cinis inſpergatur apparere litteras & ita quidã adul-
teras alloqui malluere: q́ codicillis. Genera eius multa. Primus cognominat̃ carachias: qui & maſculus exi-
Vel ſuc- ſtimatur: ramis digitali craſſitudine rubris rugoſis: quinq́ aut ſex cubitali longitudine a radice foliis pen-
coſis dent: in cacuminibus coma iunci. Naſcitur in aſperis maritimis. Legitur ſemen autumno cum coma: ſiccatũ
Vel pe- ſole tunditur: & reponitur. Succus uero incipiente pomorũ lanugine defractis ramulis excipit̃ farina erui:
ne oleæ aut ficis: ut cũ iis areſcat. Quinas autem guttas ſingulis excipi ſatis eſt. Traduntq́ etiam totiens purgari hy-
dropicos fico ſumpta: quot guttas lactis exceperit. Succus cum colligitur: ne attingat oculos cauendũ eſt.
Fit & foliis tuſis priore minus efficax. Fit & decoctũ e ramis. Eſt & ſemen in uſu cum melle decoctum ad
catapotia ſoluẽdæ alui gratia. Semen & dentiũ cauis cæra includitur. Colluuntur & radicis decoctæ uino
aut oleo. Illinunt & lichenas ſucco. Bibuntq́ eum ut purgent uomitiones: & aluo ſoluta: alias ſtomacho
inutilem. Trahit pituitam ſale adiecto in potu: bilem aphronitro. Si per aluum purgari libeat in poſca. Si
uomitione: in paſſo aut aqua mulſa. Media potio tribus obolis conſtat. Ficos a cibo ſumpſiſſe melius eſt.
Fauces urit leniter. Eſt enim tam feruentis naturæ: ut per ſe extra corpori impoſitum puſtulas ignium

modo faciat:& pro cauſtico in uſu ſit. Alterum genus tithymalli myrſiniten uocãt:alii caryten foliis myrti acutis & pungẽtibus:ſed mollioribus:& ipſum etiã in aſperis naſcens. Colligunt comæ eius hordeo turgeſcẽtes:ſiccatæq; in umbra diebus.ix.in ſole inareſcũt. Fructus nõ pariter matureſcit:ſed pars anno ſequẽte:& nux uocatur. Inde cognomẽ græci dedere. Demetitur cũ meſſium maturitate. Lauatũ deinde ſiccatur & datur cũ papaueris nigri duabus partibus:ita ut ſit totũ acetabuli modo minus hic uomitiõibus q̃ ſuperior:cæteri iidem. Aliqui ſic & foliũ eius dedere:nucẽ uero ipſam in mulſo aut paſſo:uel cũ ſeſama. Trahit bilem & pituitã per aluum. Oris ulcera ſanat. Ad nomas oris folium cũ melle eſtur. Tertiũ genus eſt tithymalli:paralius uocatur ſiue tithymallis folio rotundo:caule palmũ alto:ramis rubentibus ſemine albo:qđ colligitur icipiente uua:& ſiccatũ teritur:ſumiturq; acetabuli menſura ad purgatiões: Quartũ genus helioſcopion appellãt foliis portulacæ:ramulis ſtantibus a radice quattuor aut quinq; rubẽtibus ſemipedali altitudine ſucci plenis. Hoc circa oppida naſcitur:ſemine albo:columbis gratiſſimo:quod colligit̃ incipiente uua. Nomẽ accepit:quoniã capita cũ ſole circũagit. Trahit bilem per inferna in oxymellite dimidio acetabulo:cæteri uſus qui characiæ. Quintum cypariſſian uocãt propter foliorum ſimilitudinẽ:caule gemino aut triplici naſcentem in campeſtribus:cui eadẽ uis quæ helioſcopio aut characiæ. Sextũ platyphyllon uocant: alii corymbiten:alii amygdaliten a ſimilitudine. Nec ullius latiora ſunt folia. Piſces necat:aluum ſoluit: radice:uel foliis:uel ſucco in mulſo aut aqua mulſa drachmis quattuor. Detrahit priuatim aquas. Septimum dendroides cognominãt:alii cobion:alii leptophyllon in petris naſcens:comoſiſſimũ ex omnibus maxime cauliculis rubentibus:& ſemine copioſiſſimũ:eiuſdem effectus:cuius characias. Apioſcylla ſiue rhaphanoſagria iuncos duos ſiue tres ſpargit in terra rubẽtes:foliis rutæ:radice cepe:ſed ampliori:quare quidam rhaphanum ſiluestrẽ uocant. Intus habet mãmam candidam extra cortices nigros. Naſcit̃ in mõtuoſis & aſperis:aliquãdo & herboſis. Effoditur uere:tuſaq; in fictili mergitur. Deiectoq; quod ſupernatat: reliquus ſuccus purgat utraq; parte ſeſquiobolo in aqua mulſa. Sic & hydropicis datur acetabuli menſura. Inſpergitur & aridæ radicis farina potioni:aiuntq; ſuperiorẽ partem eius uomitiõe biles extrahere: inferiorẽ per aluũ. Tormina diſcutit:quodcunq; betonica & panaces præterquã a cruditate. Peucedani ſuccus:inflatiões & ructus gignit. Acori radix daucumue ſi lactucæ modo ſumatur. Ladanũ cyprium potum iteraneorum uitiis occurrit. Item gẽtianæ farina ex aqua tepida fabæ magnitudine. Plantago mane ſumpta duabus linguis & tertia papaueris in uini nõ ueteris cyathis.iiii.datur in ſomnũ euntibus addito nitro ſeu polenta. Simul ſi poſt cibum detur. Colo infundit̃ hemina ſucci:uel in febri. Agaricũ potũ obolis tribus in uini ueteris cyatho uno lyeni medet̃. E panace oĩum generũ radix in mulſo:ſed teucria p̃cipue pota arida & decocta quantum manus capiat in aceti heminis tribus. Ad uulnus illinit̃ eadẽ cum aceto:aut ſi tolerari nõ poſſit ex fico uel aqua. Polemonia bibit̃ ex uino. Betonicæ drachma in oxymelitis cyathis tribus. Ariſtolochia cõtra ſerpentes. Argemonia.vii.diebus in cibo ſumpta lyenẽ cõſumere dicitur. Agaricũ in aceto mulſo obolis duobus. Nymphææ heracliæ radix in uino pota & ipſa cõſumit. Ciſſanthemus drachma bis die ſumpta in uini albi cyathis duobus per dies.xl.lyenem dicitur paulatim emittere per urinã. Prodeſt & hyſopum cum fico decoctum. Lonchitidis radix decocta prius q̃ ſemen emittat. Peucedani quoq; radix decocta & lyeni & renibus. Lyen acoro poto cõſumitur. Præcordiis & ilibus utiliſſimæ radices. Climeni ſemen potũ diebus.xxx. Vel piclimeni
põdere denarii in uino albo. Betonicæ farina ex melle & aceto ſcyllite pota. Radix lõchitidis in aqua & teucrium illinitur. Item ſcordiũ cũ cæra:agaricũ cũ farina fœnogræci ueſicæ malis:contraq; calculos grauiſſimis cruciatibus:ut diximus:auxilio eſt. Polemonia ex uino pota:item agaricũ. Plantago radice uel foliis potis ex paſſo. Et betonica ut in iocinere diximus. Item ramici pota atq; illita. Eadem ad ſtrãgurias efficaciſſima:ad calculos quidã betonicam & uerbenacã & millefolium æquis portionibus ex aqua pro ſingulari remedio bibere ſuadent. Strangurias diſcutere & dictamum certum eſt. Item quinquefoliũ decoctũ ad tertias in uino ictericis dari atq; illini utiliſſimũ eſt. Xiphii quoq; radix ſuperior urinã ciet infantibus. Enterocœlicis datur ex aqua:& illinitur ueſicæ uitiis. Peucedani ſuccus infantiũ ramicis & umbilicis eminentibus pſyllio illinitur. Vel enterocœlicis
Vrinã cient anagallides:achoriq; radicis decoctũ:uel ipſa trita pota:q;:& omnia ueſicæ uitia ſanat:& calculos herba & radix cotiledonis. Itemq; genitaliũ inflãmationẽ pari põdere:& caulis & ſeminis & myrrhæ. Vel ſymphyti
Ebulũ tenerũ cum foliis tritum ex uino potũ calculos pellit. Impoſitum teſtes ſanat. Erigeron quoq; cum farina thuris & uino dulci:teſtium inflãmatiões ſanat. Symphyti radix illita enterocœlas cohibet:aufert & genitalium nomas hypociſthis alba. Artemiſia quoq; datur cõtra calculos ex uino dulci: & ad ſtranguriã. Dolores ueſicæ ſedat ex uino nymphææ heracliæ radix. Eadem uis crethmo ab Hippocrate admodum laudata. Eſt autem inter eas quæ eduntur ſilueſtriũ herbarum. Hancq; certe apud Callimachum apponit ruſtica illa hecale. Species:quã elatæ hortenſis: Caulis palmũ unum altus. Semen feruẽs: odoratum Vel ſpecieq; batis
ceu libanotidis:rotundum. Siccatũ rumpitur. Habet intus nucleum candidũ:quem aliqui cachryn uocant folio pingui:albicãte:ueluti oliuæ:craſſiore:& ſalſo guſtu:radices digiti craſſitudine tres aut quattuor. Naſcitur in maritimis petroſis. Eſtur crudum coctumue cũ olere odorati ſaporis & iucundi. Seruatur etiã in muria:præcipueq; eius uſus ad ſtranguriã folio uel caule aut radice ex uino. Colorẽ quoq; corporis gratiorem facit. Verũ largior quoq; inflationes. Aluũ ſoluit decocto. Vrinam q;:& a renibus dolorẽ trahit. Sic & alcmeæ ſiccæ farina in uino pota ſtranguriã tollit:efficacius addito dauco. Lyeni quoq; utilis. Aduerſus ſerpentes bibitur. Iumẽtis quoq; in pituita aut ſtranguria hordeo inſperſa ſuccurrit. Anthylliõ eſt lenti ſimillima:quæ in uino pota ueſicas uitiis liberat. Sanguinẽ ſiſtit. Altera eſt anthylis chamæpityos ſimilis: flore purpureo:odoris grauis:radice intubi:uel magis cepea:ſimilis portulacæ:nigriore radice:ſed inutili:naſcẽs in littoribus harenoſis:guſtu amara. In uino cũ aſparagi radice ueſicæ plurimũ prodeſt. Eadẽ præſtat hypericon:quã alii chamæpitym:alii corion appellãt:oletaceo frutice:tenui cubitali rubente:folio rutæ: odore

Vel in ſi acri:ſemine ſiliquæ:nigro:matureſcēte cũ hordeo.Natura ſemini ſpiſſandi.Aluũ ſiſtit.Vrinã cit.Ad calcu/
liqua los ueſicæ cũ uino bibitur.Eſt aliud hypericõ:qđ alii corin appellãt:ſolio tamarice:& ſub ea naſcit:ſed pin/
Vel mi/ guioribus ſoliis:& minus rubẽtibus:odoratũ:palmo altius:ſuaue:lẽiter:aculeatũ.Vis ſemini excalfactoria:
noribus & ideo inflationẽ facit enterocœlicis:ſed ſtomacho nõ inutile:ꝓ́ꝓuũ ad ſtrãguriã ſi exulcerata non ſit ueſi-
ca.Medetur & pleureticis ex uino potũ.Veſicæ aũt callitrichon trita ſimilis cumino medet:& data ex uino
albo.Verbenaca quoq; ſoliis decocta ad tertias:uel radix eius e mulſo calido calculos eiicit.Item q; perpreſ
ſa:quæ arretii & in illyrico naſcitur in aqua decocta e tribus heminis ad unũ & pota.Trifoliũ ex uino ſum/
ptũ & chryſanthemũ primũ.Anthemũ quoq; calculos eiicit:paruis e radice ſolis qnis:caulibus lõgis duo/
bus:flore roſeo:radices tritæ per ſe:ceu lauer crudũ.Silaus naſcit glareoſis & perẽnibus riuis:cubitalis: apii
ſimilitudine.Coquit ut olus atrum:magna utilitate ueſicæ.Quæ ſi ſcabiẽ ſentiat:panacis radice ſanatur.
Aliter inutili ueſicis.Calculos pellit malũ erraticum radicis libra in uini congio decocta ad dimidias.Inde
heminæ ſumunt per triduum.Reliquũ ex uino cum zio:& urtica marina:& dauci:& plantaginis ſemẽ ex
Vel cõy uino.Et herba fuluiana trita ex uino:quæ & nomẽ inuentoris habet nota tractãtibus urinas cit.Scordion
za teſtium tumores ſedat.Hyoſcyamũ genitalibus medet.Peucedani ſuccus ex melle & ſemẽ ſtrãguriæ.Aga
ricũ obolis tribus in uini ueteris cyatho uno.Trifolii radix drachmis duabus in uino:dauci una drachma
uel ſeminis.Iſchiadici & ſemine & foliis erythrodani tritis ſanãtur panace pota.Et ĩfricata polemõia ariſto
lochiæ decoctæ foliis.Agarico qdem & neruus qui platys appellatur:atq; humerorum dolor ſanatur ꝓbo
lis tribus in uini ueteris cyatho uno poto.Quinquefolium iſchiadicis:& bibitur & impõitur.Item ſcamo/
nia decocta cum hordei farina.Semen hyperici utriuſque bibitur ex uino.Sedis uitia & attritus celerrime
ſanat plantago.Condylomata uero quinquefolium.Sedem conuerſam cyclamini radix ex aceto.Anagalli
des cærulea procidentia ſedis retro agit.E diuerſo rubens prorītat.Cotelydon cõdylomata & hemorrhoi/
das mire curat.Teſtium tumores acori radix decocta in uino tritaq; & illita.Intertriginẽs negat fieri Cato
abſinthium ponticum ſecum habentibus.

De pulegio & argemone. CA. IX.

ALii adiiciunt:& pulegiũ:qđ ieiunus quis legerit:ſi poſt ſe alliget.Inguinis dolores ꝓhibet:aut ſe-
dat cœptos.Inguinaria:quã quidã argemonẽ uocãt:paſſim i uepribus naſcẽs.Vt proſit ĩguinibus
in manu tantũ habẽda eſt.Panos ſanat panaces cũ melle.Plãtago cũ ſale.Quinquefoliũ.Perſolatæ
radix ut in ſtrumis.Item damaſoniũ.Verbaſcũ cũ ſua radice tuſum uino aſperſum:folioq; ĩuolu/
tum:& ita in cinere calfactũ:ut imponat calidum.Experti q; affirmauere plurimũ remedium eſſe:ſi uirgo
imponat nuda ieiuna ieiuno:& manu ſupina tangens dicat:Negat Apollo peſtem poſſe creſcere:quã nuda
uirgo reſtinguat:atq; ita retrorſa manu ter dicat:totienſq; diſpuãt ambo.Medetur & radix mãdragoræ ex
aqua:radicis ſcamoniæ decoctum cũ melle.Sideritis cum adipe ueteri cõtuſa:marubium cum axungia ue/
tere:uel chryſippea cum ficis pinguibus:quæ hoc ab inuentore habet nomen.

De nymphea:& abſtinẽtia:& appetẽtia ueneris:& de ſatyrio:erythrococco:& crategi:& ſideriti. C. X.

VEnerẽ in totũ adimit(ut diximus)nymphea heraclia:eadẽ ſemel pota in.xl.dies.ĩſomnia quoq;
ueneris a ieiuno pota & in cibo ſumpta.Illita quoq; radix genitalibus ĩhibet nõ ſolũ venerẽ:ſed
affluentiã genituræ:ob id corpus alere uocẽq; dicit.Appetẽtiã ueneris facit radix e Xiphio ſupe-
rior data potu ĩ uino.Itẽ quã crethmos agrios appellãt.Et ormios agrios cũ polẽta cõtritus.Sed
inter pauca mirabilis eſt orchis herba:ſiue ſarapias:foliis porri:caule palmeo:flore purpureo:gemina radi-
Vel du/ ce:teſticulis ſimili:ita ut maior:ſiue(ut aliqui dicũt)tenuior:ex aqua pota excitet libidinẽ:minor ſiue mol/
rior lior e lacte caprino ĩhibeat.Quidã folio ſcyllæ eſſe dicũt leuiori ac minori:caule ſpinoſo.Eiuſq; radices ſa/
Vel fun nant oris ulcera:thoracis pituitas:aluũ ſiſtunt e uino potæ.Cõcitatricẽ uim habet ſatyrion.Duo eius gene
goſo ra:una lõgiorib⁹ foliis q̃ oleæ:caule q̃ttuor digitorũ flore purpureo:radice gemĩa ad formã hoĩs teſtiũ alter
Vel ra/ nis annis intumeſcẽte ac reſidẽte.Altera ſatyrion orchis cognominat:& fœmina eſſe credit.Diſtinguitur
moſo internodiis:& ramoſiore frutice:radice faſcinis utili.Naſcitur fere iuxta mare.Hæc tumores & uitia partiũ
Vl lacte erumpẽtia cũ polẽta illita ſedat:uel per ſe trita.Superioris radix in lacte ouis colõicæ data:neruos intendit.
ouilo Eadẽ ex aqua remittit.Græci ſatyrion:foliis lilii rubri minoribus & tribus nõ amplius e terra exeuntibus
tradũt:caule leui cubitali nudo:radice gemina:cuius iferior pars & maior mares gignit:ſuperior ac minor
fœminas.Eſt & aliud genus ſatyriõ erythrococcon appellãt:ſemine uiticis:maiore:leui:duræ radicis:corti-
ce rubro:itus albũ icludit:ſapore ſubdulci.Fert in mõtoſis iueniri.Venerẽ ẽt ſi oĩno manu teneat radix ſti
mulat.Magis adeo ſi bibat in uino auſtero.Arietibus quoq; & hircis ſegnioribus in potu dari.Et a ſarma/
tis eqs ob aſſiduũ laborẽ pigrioribus in coitu:qđ uitiũ ꝓſedamũ uocãt.Vim eius reſtĩguit aqua mulſa aut
lactuca ſumpta.In totũ qdẽ græci cũ cõcitationẽ hãc uolũt ſignificare:ſatyriõ appellãt.Sic & crategin cogno
minãtes & thelygonõ:quaꝝ ſemen teſtiũ ſimile eſt.Tithymalli quoq; ramoꝝ medullã habẽtes:ad uenerẽ
uel.xvii. ꝓniores fieri dr.Prodigioſa ſunt q̃ circa hoc tradit theophraſtus auctor aliogn grauis:ſeptuagẽo coitu du
rare libidinẽ cõtactu herbæ cuiuſdã:cuius nomẽ ſpeciẽq; nõ poſuit.Sideritis adalligata uarices minuit:& ſi
ne dolore ꝑſtat.Podagræ morbus rarior ſolebat ẽẽ nõ mõ patrũ auorũq; mẽoria:ueꝝ ẽt noſtra pegrinus &
ipſe.Nã ſi italiæ fuiſſet antiq̃tus:latinũ nomẽ iueniſſet.Inſanabilis nõ eſt credẽdus.Quippe qm̃ in multis &
ſpõte deſinit:& in pluribus curat.Medentur panacis radices cum uua paſſa:ſuccus hyoſcyami cum farina:
uel ſemen ſcordion ex aceto Iberis uti dictum eſt.Verbenaca cum axungia trita cyclamini radix:cuis deco/
ctum & pernionibus prodeſt.Podagras refrigerat radix e Xiphio.Semen e pſyllio.Cicuta cum lythargy/
rio aut axungia.Aizoum in primo impetu Podagræ rubentis:hoc eſt calide.Vtrilibet uero conuenit
erigeron cum axungia.Plantaginis folia trita addito ſale modico.Argemonia tuſa ex melle.Medetur.

& uerbenaca illitur aut ſi pedes macerentur in eius decocto. Eſt & lappago ſimilis anagallidi:niſi eſſet ramo
ſior ac pluribus foliis:aſpera:rugoſa:aſperioris ſucci:grauis odoris:quæ talis eſt mollugo uocatur. Similis
& aſperioribus foliis aſparago. Superioris ſuccus expreſſus pōdere. xi. denariorum in uini cyathis duobus
quottidie ſumitur. Præcipue uero liberat eo malo phycoſthalaſſion. i. fucus marinus lactucæ ſimilis : qui
conchyliis ſubſternitur:non podagræ mō:ſed oibus articulorum morbis impoſitus priuſq̄ exareſcat. Tria aūt
genera eius. Latum. Et alterum longius:q̄dantenus rubens. Tertium criſpis foliis:quo in creta ueſtes tingun
tur:oīa eiuſdem uſus. Nicander eam & aduerſus ſerpentes in uino dedit. Salutare eſt & ſemen eius herbæ:
quā pſyllion appellauimus:madefactum aqua admixtis in heminam ſeminis reſinæ colophoniæ cocleari
bus duobus thuris uno. Laudantur & mandragoræ folia cum polenta tuſa.

Medicinæ generales de pedibus:talis:articulis:neruis:& remedia contra morbos:qui totum corpus oc
cupat:& de myrtido:& uigiliis:& paralyſi:& de febribus frigidis: & febre iumentorum : & phreneticis:&
chamæacta:& aizoo:& igne ſacro. CA. XI.

TAlis uero tumentibus limus aquaticus cū oleo ſubactus mire ꝓdeſt. Articulis ſuccus e centaurio
minore. Item neruis utiliſſimus. Itē centaurium. Betonica neruis diſcurrentibus per ſcapulas hu
meris:ſpinæ:lumbis:pota ut in iocinere. Articulis q̄nquefoliū impoſitum. Mandragoræ folia cū
polenta:uel radix recens tuſa cum cucumere ſilueſtri:uel decocta in aqua. Cubitorū ac pedū rimis
polypodii radix. Articulis ſuccus hyoſcyami cum axungia. Amomi ſuccus cū decocto. Itē centūculus deco
cta:uel muſcus recēs ex aqua obligatus donec inareſcat. Itē lappæ boariæ radix e uino pota. Cyclaminos de
cocta in aqua pniunculos curat:oīaq; alia frigoris uitia. Perniunculos curat & cotelydon cum axungia. Fo
lia ex batrachio. Epithymi ſuccus. Clauos pedū extrahit ladanū cum caſtoreo. Verbenaca ex uino. Nūc pera
ctis malis quæ mēbratim ſentiunt:dicemus de iis quæ totis corporibus graſſant. Remedia autem hæc cō
munia inuenio. Ante oēs pota dodecatheū de qua diximus. Deinde panacis oīum generū radices peculiari
ter longinquis morbis. Et ſemen interaneorum uitiis. Ad oēs uero corporis dolores ſuccū e ſcordio. Itē beto
nicæ:quæ pota colorē plumbeū corporis priuatim emendat:gratioremq; reducit. Geranion aliq myrrhin:
alii mirthida appellāt. Similis eſt cicutæ foliis minutioribus:& caule breuiori rotundo:ſaporis & odoris iu
cundi. Noſtri ſic eam tradūt. Græci foliis candidioribus pauloq̄ maluæ caulibus tenuioribus & piloſis:ra
moſam ex īteruallis binū palmorum & in iis foliis:īter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruū. Alterū genus
foliis anemones:diuiſuris longioribus:radice mali mō rotunda:dulci:reficientibus ſe ab ībecillitate utiliſſi
ma:& fere talis uera eſt. Bibit contra phthiſin drachma in uini cyathis tribus bis die. Itē cōtra inflationes:
quæ & cruda idē præſtat. Succus radicis auribus medet. Opiſthotonicis ſemen drachmis q̄ttuor cū pipere
& myrrha potū phthiſin ſanat:& plantaginis ſuccus:ſi bibat. Et ipſa decocta in uino cū ſale & oleo a ſom
no matutino refrigerat. Eadē datur iis:quos atrophos uocāt:īterpoſitis diebus. Betonica phthiſicis eligma
te cū melle fabæ magnitudine. Agaricū potū duobus obolis in paſſo:uel daucū cum cētaurio maiore in ui
no. Phagedenis:qđ nomen ſine mō eſurientiū eſt:& aliis ulcerū:tithymalli medent cum ſeſamis ſumpti.
Inter mala uniuerſi corporis uigiliæ ſunt pleriſq;. Harū remedio monſtratur panaces : clymenos ariſtolo
chia:& odore:& perunctο capite. Aizoum ſiue ſedū ſi inuolutū panno nigro ignorantis puluino ſubiiciat:
onothera ſiue onuris hylaritatē afferunt in uino. Amygdalino eſt folio:flore roſaceo:fruticoſa:longa radi
ce:& cū ſiccata eſt uinū olente. Hæc in potu data feras quoq; mitigat. Cruditates:quæ nauſeam faciūt dige
rit betonica. Eadem pota a cœna concoctionē facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere : & cra
pulam diſcutit. Itē agaricum poſt cibos in aqua calida potū. Paralyſin betonica ſanare dr. Item iberis ut di
ctum eſt. Eadē & torpentibus mēbris prodeſt. Item argemonia oīaq; quæ periclitent ſecari diſcutiēdo. Co
mitiales ſanantur panacis:quā heracleam diximus:radice pota cū coagulo uituli marini : ita ut ſint panacis
tres partes. Plantago pota. Betonica in oxymelitis drachma:uel agarici obolis tribus. Folia quinq; folii ex
aqua. Sanat & archezoſtis:ſed cū amineo pota. Sanat & baccharis radix arida in puluerē contrita cyathis tri Vel an
bus cum coriādro in aqua calida. Et centūculus trita in aceto aut melle:aut in aqua calida. Verbenaca ex ui nuo
no pota. Hyſopi baccæ ternæ contritæ & in aqua potæ diebus ſexdecim. Peucedanum cum coagulo uituli
marini æquis portionibus potum. Quinq; folii contrita folia ex uino ſumpta diebus. xxx. in betonicæ fari
næ pōdo denariorum. xiii. cū aceti ſcyllitici cyatho mellis attici uncia. Scamoniū obolis duobus cum caſtorei
drachmis quattuor. Febres frigidas leuiores facit agaricū potum in calida aqua. Tertianas ſideritis cū oleo. Vl uno
Item ladanum:qđ in ſegetibus naſcitur contuſum. plantago ex aqua mulſa duabus horis ante acceſſionem
pota binis drachmis. Vel ſuccus radicis madefactæ uel tuſæ. Vel ipa radix trita in aq̄ ferro calfacta. Quidāq;
ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidē in quartanis q̄rtanas fecerunt. Bugloſſo inareſcente ſi qs
medullā e caule eximat:dicatq; ad quē liberandū febre id faciat:& alliget ei ſeptē folia ante acceſſionē:aiunt
a febre liberari. Itemq; betonicæ drachmā in aquæ mulſæ cyathis tribus uel agaricū:maximæ in iis febri
bus quæ cum horrore ueniunt. Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere:quaterna quartanis:plu
ra cæteris:aliis omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulſa. Verbenaca quidem & iumētorum febri
bus in uino medetur. Sed in tertianis a tertio geniculo inciſa:quartanis a quarto. Bibitur & ſemen hyperi
ci utriuſq; in q̄rtanis:& horroribus betonicæ farina:quæ oēs horrores coercet. Itē panaces adeo excalfacto
ria natura:ut per niuem ituris bibere:id ac perungi eo ꝓcipiant. Et ariſtolochia pfructionibus reſiſtit. phre
neticos ſomnus ſanat:q cōtingit peucedano ex aceto capiti īfuſo anagallidū ſucco. E diuerſo lethargicos ex
citari labor ē. Hoc pſtat euphorbiū (ut pibēt) ex aceto naribus tactis peucedani ſucco:cōtra īſanias betonica
bibit. Carbūculos rūpit panaces. Sanat betonicæ farina ex aqua aut braſſica cū thure frequenti poſitu cali
dæ uel e carbone in conſpectu extincto fauilla digito ſublata & illita:uel plantago tuſa. Tithymallus chara

ſanguinẽ claudat. Q̃d facit & ferulæ cinis uel carbo. Fungus uero ẽt efficaciusq̃ ſecundũ radicẽ eius naſcit. Per nares ãt fluẽti & cicutæ ſemẽ tritũ ex aq̃ inditũq; efficax hẽt. Itẽ ſtephanomelis ex aq̃. Betonicæ farina e lacte caprino pota ſiſtit ex ubere fluentẽ. Plãtagoq; cõtuſa. Eiuſdẽ ſuccus uomẽtibus ſanguinẽ dat. Ad erraticũ ãt radix pſolatæ cũ axungia uetere illita. Potat a ruptis cõuulſiſq;: & ex alto deiectis cẽtauriũ maius. Gẽtianæ radix trita uel decocta uel ſuccus betonicæ. Et hoc amplius addo iocineris aut lateris cõtortionibus: panaces ſcordion ariſtolochia pota cũ agarico. itẽ cõtuſis & euerſis potũ duobus obolis ĩ mulſi cyathis tribus. Aut ſi febris ſit: in aq̃ mulſa uerbeſcũ: cuius flos ſimilis auro ẽ. Acori radix. Aizoũ oẽ. Sed e maiori ſuccus efficaciſſime. itẽ ſymphyti radices: uel decoctũ. Daucũ crudũ. Eryſithale ẽ flore luteo foliis achanti. Bibit e uino. Itẽ chamærops: & in ſorbitiões irio uel plantago oĩbus modis. Itẽ phthiriaſi: quo Sylla dictator cõſumptus eſt. Naſcunt quoq; in ſanguine ipſo hoĩs aĩalia exeſura corpus. Reſiſtit uuæ taminiæ ſucco aut ueratri cũ oleo perunctis corporibus. Taminia quidẽ in aceto decocta etiam ueſtes eo tedio liberat.

De ulceribus: & ad plagas: & de polycnemo. CA. XIIII.

Vlcera multoꝝ ſũt geneꝝ: ac multis modis curant. Panacis oĩum geneꝝ radix ex uino calido illinit manãtibus. Siccat priuati q̃ chironiã dixĩus. Cũ melle trita tubera apitis ulceribuſq; q̃ ſerpũt. Deploratis auxilio ẽ cũ æris flore uino tẽperata oĩbus modis uel flore uel ſemine uel radice. Eadẽ cũ polẽta uetuſtis uulneribus ꝓdeſt. Heracleõ quoq; ſidereõ. Apollinaris. Pſylliũ. Tragacãtha ſcordotis cũ melle purgat. Farina eius carnes excreſcẽtes p ſe ĩſparſa cõſumit. Polemonia ulcera: q̃ cacoethe uocãt: ſanat. Cẽtauriũ maius ĩſparſum uel illitũ. Itẽ mĩoris coma decocta uel trita: uetera quoq; ulcera purgat & pſanat. Foliculi climeni recẽtibus plagis ĩponũt. Illinit autẽ gẽtiana ulceribus q̃ ſerpũt radice tuſa uel decocta ĩ aq̃ ad mellis craſſitudinẽ: uel ſucco uulneribus. Ex ea factũ lichiũ. Lyſimachia recẽtibus plagis medet. Vel licinium Plãtago oĩum geneꝝ ulceribus: peculiariter fœminꝝ ſenũ & ĩfantiũ: igne mollita melior: & cũ cæroto craſſa ulcerũ labra purgat. Nomas ſiſtit. Et tritã ſuis foliis ĩtegere opt3. Suppuratiões: collectiões: ſinus ulceꝝ. Chelidonia quoq; ſiccant ulcera adeo: ut ẽt p ſpodio utant eadẽ iã deſpatis cũ axungia ĩponit. Dictamũ pota ſagittas pellit: & alia tela extrahit illita. Bibit ex aq̃ cyatho folioꝝ obolo. Proxĩe pſeudodictamũ. Vtraq; etiã ſuppurationes diſcutit. Ariſtolochia quoq; putrida ulcera exeſt. Sordida expurgat cũ melle. uermeſq; extrahit. itẽq; clauos ĩ ulceribus natos. Et ĩfixa corpori oĩa: ꝑcipue ſagittas & oſſa fracta cũ reſina. Caua uero ulcera explet p ſe. Et cũ iride recẽtia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca: qnquefoliũ cũ ſale & melle. Radices pſolatæ uulneribus ferro illatis recẽtibus ĩponunt: folia ueteribus. Cũ axũgia utraq; & ſuo folio operit. Damaſoniũ ãt & ĩ ſtruma. Folia uerbaſci ex aceto aut uino. Periſtereos ad oĩa gña uel calloſorũ putreſcẽtiũq; ulcerũ facit. Manãtia nymphææ heracliæ radix ſanat. Itẽ cyclamini radix uel p ſe uel ex aceto: & cũ melle: eadẽ & cõtra ſteatomata efficax: ſicut ad ulcera manãtia hiſopũ. Itẽ peucedanũ: cui ad recẽtia uulnera tãta uis ẽ: ut saniẽ oſſibus extrahat. Præſtãt hoc & anagalides: cohibẽtq; q̃s uocãt nomas: & rheumatiſmos. Vtiles & recẽtibus plagis: ſed ꝑcipue ſenũ corpori. Cũ cæroto apoſtemata: & ulcera tetra folia mãdragoræ recẽtia. Radix uulnera cũ melle aut oleo. Cicuta cõſiligini mixta mero. Aizoũ herpetas quoq; & nomas ac putreſcẽtia: ſicut erigerõ uermioſa. Recẽtia ãt uulnera aſtragali radix: & uetera quoq; ulcera purgat hypociſtis utraq;. Leõtopodii ſemẽ tritũ ĩ aq̃ & cũ polẽta illitũ ſpicula ſagittarioꝝ extrahit. Itẽ pycnocomi ſemẽ: it tithymallus. Characites ſucco gãgrenas phagedenas putria: uel decocto ramoꝝ cũ polẽta & oleo. Orchis radices. Hoc amplius & cacoethe ex aceto cũ melle ſiccæ & recẽtes. Per ſe uulnera onothera efferẽtia ſeſe ulcera ſanat. Scythæ uulnera ſcythice curãt. Ad carcinomata argemonia ex melle efficaciſſima ẽ. Vulneribus pſanatis aſphodeli radix decocta ut dixĩus: trita cũ polẽta & illita. Quibuſcũq; uero apollinaris. Aſtragali radix ĩ puluerẽ trita humidis ulceribus ꝓdeſt. Itẽ callitrix decocta ĩ aq̃. priuati uero iis q̃ calciamẽto facta ſint: uerbenaca. Necnõ & lyſimachia cõtrita: ac nymphea arida ĩfricata. polytrix ĩ ueteratis iiſdẽ utilior. policnemon cunilæ bubulæ ſimilis ẽ ſemine pulegii ſurculoſas multis geniculis corymbo odorata acri & dulci odore: q̃ ferro factis uulneribus cõmãducata ĩponit: qnto die ſoluit. Symphyton ad cicatricẽ celerrime pducit. Itẽ ſyderitis. Hæc ĩponit ex melle. Verbaſci ſemine ac foliis ex uino decoctis ac tritis oĩa corpori ĩfixa extrahũt. itẽ mãdragoræ foliis cũ polẽta. Cyclamini radicibus cũ melle. Trixaginis folia in oleo cõtrita iis maxĩe adhibent ulceribus q̃ ſerpũt. Et alga in melle trita. Betonica ad carcinomata. Et melandria: ac ueteres addito ſale. Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii radix: quæ & ungues ſcabros aufert. Linozoſtidis utriuſq; folia uel ſuccus illitus. Tithymalli oẽs genera uerrucarum oĩum. Item omnia pterygia: uaroſq; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

De pluribus experimẽtis ad ĩficiẽdos capillos: & ptus eiiciẽdos: & cõtinẽdos: & aliaꝝ remedia. CA. XV.

ARtemiſiã & eleliſphacũ alligatas qui hẽt uiator: negatur laſſitudinẽ ſentire. Muliebribus morbis medet maximæ in uniuerſum peoniæ herbæ ſemen nigrum ex aqua mulſa. Eadẽ & in radice uis: mẽſes cit. panacis ſemẽ cũ abſinthio mẽſes & ſudores. Scordotis potu & illitu. Betonica drachma in uini cyathis tribus bibitur contra omnia uuluarũ uitia. Aut quæ a partu fiunt. Menſes nimios ſiſtit achillea impoſita: & decoctum eius inſidentibus. Mãmis ĩponitur hyoſcyami ſemen ex uino. Loti radix ex cataplaſmate. Et mãmis etiã chelidonia. Secundas morantes uel partus emortuos radices panacis appoſitæ extrahũt. Ipſum panacis ſemen e uino potũ uuluas purgat: appoſitũq; cũ melle. polemonia pota ex uino ſecũdas pellit. Nidore purgat uuluas centaurii minoris ſuccus potus: foruq; menſes cit. Itẽ maioris radix in uuluæ doloribus iiſdem modis prodeſt. Deraſa uero & appoſita extrahit partus emortuos. Plantago imponit in lana in dolore uuluæ. In ſtrangulatu bibit. Sed præcipua dictãno uis eſt. Menſes cit. Partus emortuos uel tranſuerſos eiicit. Bibit ex aqua folioꝝ obolo: adeo ad hæc efficax: ut ne in cubiculũ qdẽ ꝑgnantiũ inferat. Nec potu tantũ: ſed & illitu & ſuffitu ualet. Proximæ pſeudodictamũ. Sed mẽſes cit cũ me-

naturæ defectu. Parte alia britannicam ex oceani inſulis extra terras poſitis: itemq́ æthiopidem ab exuſto
ſyderibus axe. Alias præterea aliunde ultro citroq́ humanæ ſaluti in toto orbe terrarum portare immen-
ſa romanæ pacis maieſtate: non homines modo diuerſis inter ſe terris gentibuſq́: uerum etiam montes:
& exce dentia in nubibus iuga: partuſq́ pecorum: & herbas quoq́ inuicem oſtentant. Aeternū quæſo deo-
rum ſit monus iſtud. Adeo romanos uelut alteram lucem dediſſe rebus humanis uidentur.

De aconito: & panthera: & quæ extinguitur aconito. CA. II.

SEd antiquorū curam diligentiáq́ quis poſſit ſatis uenerari? cum conſtet omnium uenenorum
ocissimum eſſe aconitum: & tactis quoq́ genitalibus fœmini ſexus animalium eodem die infer-
re mortem. Hoc fuit uenenum quo interemptas dormientes a Calfurnio Beſtia uxores. M. Ce-
cilius accuſator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius in digito eas mortuas. Fabulæ narrauere e Vel indi
ſpiritu is Cerberi canis extrahente ab īferis Herculæ. Ideoq́ apud eracleam ponticam ubi monſtratur eius gnum
ad inferos aditus gigni. Hoc quoq́ tamē in uſus humanæ ſalutis uertere. Scorpionū ictibus aduerſari expe-
riendo: aconitū datum in uino calido. Ea eſt natura ut hoīem occidat: niſi īuenerit quod in hoīe perimat.
Cum eo ſolo colluctatur: uelut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt: cum uenenū in uiſceribus repererit. Vel re
Mirumq́ exitialia per ſe ambo cū fuerint duo uenena in hoīe cōmoriuntur: ut hō ſuperſit. Immo uero ēt pſerit
feraꝝ remedia antiqui prodiderunt: demonſtrando quō uenenata quoq́ ipſo ſanant. Torpeſcunt ſcorpio- Vel ſana
nes aconiti tactu: ſtupentq́ pallentes: & uinci ſe confitentur. Auxiliatur eis helleborum album tactu reſol- rentur
uente. Ceditq́ aconitum duobus malis ſuo & oīum. Quod ſi quis illa forte ab homine excogitari potuiſſe
credit: ingrate deorum intelligit munera. Tangunt carnes aconito: necantq́ guſtatu earum pantheras: niſi
hoc fieret repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardaliáches appellauere. At illas ſtatim liberari morte ex-
crementorum hominis guſtu demonſtratum. Quod certe caſu repertum qs dubitet? & quotiens fiat etiá-
num: ut nouum naſci: quoniam feris ratio & uſus inter ſe tradi non poſſit.

Quod oīum creaturarum conditor ſit deus. CA. III.

HIc ergo caſus hic eſt ille: qui plurima īuenit in uita deus. Hic hēt nomen: per quē intelligiť eadē &
parens rerū oīum & magiſtra natura: utraq́ coniectura pari: ſiue iſta quottidie feras inuenire: ſiue
ſemp ſcire iudicemus. Pudendúq́ rurſus oīa aīalia quæ ſint ſalutaria ipſis: noſſe ipſa: ṗter hoīem.
Sed & maiores oculoꝝ quoq́ medicamentis aconitū miſceri ſaluberrime ꝓmulgauere: aperta ꝓ-
feſſione: malū quidē nullū ſine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit: qui nulla diximus uenenata: nūc de-
monſtrare q̄le ſit aconitū uel dep̄hendendi gratia. Folia habet cyclamini: aut cucumeris nō plura quattuor
ab radice leniter hirſuta. Radicē modicam cámaro ſimilē marino. Quare qdá cámaron appellauere. Alii Vel the
lycocthonon ex qua diximus cauſa. Arida radix incuruatur paulum ſcorpionum modo: quare & ſcorpion lypho
aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonon appellare mallent: quoniá procul & e lōginquo odore mu- non
res necat. Naſcitur in nudis cautibus: quas aconas uocāt. Et ideo aconitum aliqui dixere nullo iuxta ne pul-
uerem quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam uis eadem in morte eēt:
quæ cotibus ad ferri aciem deterendam ſtatimq́ admota uelocitas ſentiretur.

De æthiopide: & amaranto: & aloe: & alcea: & alipho: & alſina: & andreſace: & androſemo: & ambroſia:
& anconi: & anagyro: & anonymo. CA. IIII.

AEthiopis folia habet phlomo ſimilia: magna & multa: & hirſuta ab radice. Caulē quadrangulum
ſcabrū: ſimilem arctio: multis concauū. In alis ſemen eruo ſimile candidū geminū: radices nume- Vel ſun
roſas longas. Plenas: molles: glutinoſas: guſtu ſiccæ nigreſcūt duráturq́ ut cornua poſſint uideri. dis
Præterea in æthiopia naſcuntur: & in ida monte troadis: & in meſſenia. Colliguntur autūno: ſiccan- Vel gu
tur in ſole aliquot diebus: ne ſitum ſentiant. Medenť uuluis potæ in uino albo: iſchiadicis: pleureticis: fauci- ſtu ſiccā
bus ſcabris: decocta potu dantur. Sed q̄ ex æthiopia uenit: eximia eſt: atq́ illico ꝓdeſt. Aeraton ferulacea eſt ti
duorū palmorū altitudine: origano ſimilis: flore bullis aureis. Huius uſtæ nidor uriná cit. uuluáq́ purgat: u iliaco
táto magis ſi ſidentibus. Cauſa noīs non hæc: ſed quoniá diutiſſime non marceſcit. Aloe ſcylle ſimilitudinē
hēt maior & pinguioribus foliis ex obliquo ſtriata. Caulis eius tener eſt rubēs medius: nō diſſimilis anteri-
co. Radice una ceu palo in terra dimiſſa: graui odore: guſtu amara. Laudatiſſima ex idia afferť: ſed naſciť &
in aſia: nō tñ ea utunť: niſi ad uulnera recentibus foliis: mirifice eni cōglutinat: uel ſucco: ob id in turbinibus ca-
dorū eam ſerunt ut aizoū maius. Quidá & caulē ante maturitatē ſeminis incidunt ſucci gratia: aliq & folia.
Inueniť & per ſe lachryma adhærens. Ergo pauimentandū ubi ſata ſit cenſent: ut lachryma nō abſorbeať.
Fuere qui traderent in iudæa ſup hieroſolymá metallicá eius naturam: ſed nulla magis īproba eſt: neq́ alia
nigrior eſt: aut humidior. Erit ergo optima pinguis: ac nitida: ruffi coloris: friabilis: ac iocineris mō coacta:
facile liqueſcens. Improbanda nigra & dura: harenoſa quoque: quæ & guſtu intelligitur. Gummi adulte-
ratur & acacia. Natura eius ſpiſſare: denſare: & leuiter calfacere. Vſus in multis & principalis aluum ſolue-
re: cum pœne ſit ſola medicamentorum: quæ per ſe id preſtant. Confirmat etiam ſtomachum: adeo ut
non infeſter ulla uis contraria: bibitur drachma. Ad ſtomachi uero diſſolutionem in duobus cyathis
aquæ tepidæ uel frigidæ: coclearis menſura bis terue in die ex interuallis ut res exigit. Purgationis etiam
cauſa plurimum tribus drachmis. Efficacior ſi pota ea ſumatur cibus. Capillum fluentem continet cum
uino auſtero capite in ſole contra capillum perunctο. Dolorem capitis ſedat temporibus & fronti impo-
ſita ex aceto & roſaceo. Dilutiorque infuſa: oculorum uitia omnia ſanari ea conuenit. Priuatim pruri-
gines & ſcabiem genarum. Item inſignata ac liuida illita cum melle: maxime pontico. Tonſillas: gingiuas
& oīa oris ulcera. Sanguinis excreationes ſi modicæ ſint: drachmæ pondere ex aqua: ſi minus ex aceto pota.
Vulnerum quoq́ ſanguinem & undecunq́ fluētem ſiſtit per ſe uel ex aceto. Alias etiam eſt uulneribus uti-

grum:reſinoſum. Comæ tritæ uelut cruentatæ. Qua de cauſa quidam hanc androſemon uocauere. Vſus
ſeminis ad iſchiadicos potus duabus drachmis in hydromelitis ſextario. Aluum ſoluit. Bilem detrahit. Il/
linitur & ambuſtis. Aphace tenuia admodum folia habet: puſillo altior lenticula eſt. Siliquas maiores fert:
in quibus terna aut quaterna ſemina ſunt nigriora & madidiora & minora lenticula. Naſcitur in aruis. Na
tura ei ad ſpiſſandum efficacior q̃ lenti. Reliquo uſu eoſdem effectus habet. Stomachi aluiq; fluctiões ſiſtit
ſemen decoctum. Alcibion qualis eſſet herba apud auctores non repperi. Sed radicem eius & folia trita ad
ſerpentis morſus imponi & bibi iubent. Folia quantum manus capiat trita cum uini meri cyathis tribus:
aut radicem drachmarum trium pondere cum uini eadem menſura. Alectorolophos quæ apud nos cri/
ſta dicitur: folia habet ſimilia gallinaceæ criſtæ plura: caulem tenuem: & ſemen nigrum in ſiliquis. Vtilis
tuſſientibus cocta cũ faba freſſa melle addito: & caligini oculoꝝ. Solidũ ſemen conicitur in oculũ: nec tur/
bat: ſed in ſe caliginem contrahit. Mutat colorẽ: ſed ex nigra albicare incipit: & ĩtumeſcit: ac per ſe exit.

De Alo. CA. VI.

ALum nos uocamus: græci ſymphyton petreum: ſimile cunilæ bubulæ: foliis paruis: ramis tribus
aut quattuor a radice: cacuminibus thymi: ſurculoſum odoratum: guſtu dulce: ſaliuam cienſ: lon
ga radice: rutila. Naſcitur in petris: ideoq; petreum cognominatum. Vtiliſſimum lateribus: lyeni/
bus: renibus: torminibus: pectoribus: pulmonibus: ſanguinem reiicientibus: faucibus aſperis. Bi/
bitur radix trita & in uino decocta: & aliquando ſuperlinitur. Quin & commanducata ſitim ſedat: præci/
pueq; pulmonem refrigerat. Luxatis quoq; imponitur & conuulſis: lyeni: interaneis. Aluum ſiſtit coacta
in cineres. Detractis quoq; folliculis trita cum piperis noue granis & ex aq̃ pota. Vulneribus ſanandis tãta
præſtantia eſt: ut carnes quoque cum coquuntur conglutinet addita. Vnde & græci nomẽ impoſuere. Oſ/
ſibus quoque fractis medetur.

De alga & actea: & de ampeloſagria: & abſinthio. CA. VII.

ALga ruffa ſcorpionem ictibus. Actea graui foliorum odore: caulibus aniſi geniculatis: ſemine ni Vel aſpe
gro ut hederæ: baccis mollibus. Naſcitur in opacis & aſperis & aquoſis. Datur acetabulo pleno ris
interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria uocatur herba foliis duris ciner acei coloris:
qualem ſupra ſatis diximus: uiticulis longis calloſis rubentibus: qualiter flos quem Iouis flam/
mam appellauimus in uiolis: fert ſemen punici mali ſimile in acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ter
nis additis uini coi cyathis duobus aluum ſoluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis in fa
cie mulierum emendat. Iſchiadicos quoq; uti hac herba prodeſt tuſa cum foliis & illita cum ſucco ſuo. Ab
ſinthii genera ſunt plura. Santonicum appellatur a galliæ ciuitate. Ponticum a ponto: ubi pecora pingue/
ſcunt illo: & ob id ſine ſelle reperiuntur. Neq; aliquod præſtantius. Multoq; italico amarius: ſed medulla
pontici dulcis. De uſu eius conuenit dicere herbæ facillimæ atq; inter paucas utiliſſimæ. Præterea ſacris
populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem latinarum feriis quadrigæ certant in capitolio: uictorq;
abſinthium bibit. Credo ſanitatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corrobo/
rat: & ob hoc ſapor eius in uina transfertur ut diximus. Bibitur & decoctum aqua ac poſtea nocte & die re
frigeratum ſub diuo decoctis ſex drachmis foliorũ cum ramis ſuis in cæleſtis aquæ ſextariis tribus. Opor
tet & ſalem addi. Vetuſtiſſime in uſu eſt. Bibitur & madefacti dilutum. Ita enim appellatur hoc genus. Di
luti ratio ut quiſquis fuerit modus aquæ: tegatur per triduum. Tritũ raro in uſu eſt: ſicut & ſuccus expreſ/
ſi. Exprimitur autem cum primum ſemen turgeſcit madefactum aqua triduo recens aut ſiccum ſeptem
diebus. Deide coctum in æneo uaſe ad tertias. x. heminis in aquæ ſextariis. xlv. Iterumq; percolatum. Her
ba electa lenta coquitur ad craſſitudinem mellis qualiter ex minore centaureo quæritur ſuccus. Sed hic ab
ſinthii inutilis ſtomacho capitiq; eſt: cum ſit ille decoctus ſaluberrimus. Namq; aſtringit ſtomachum bi/
lemq; detrahit: Vrinam cit. Aluum emollit: & in dolore ſanat. Ventris animalia pellit. Malaciam ſtomachi
& inflammationes diſcutit cum ſile & nardo gallico: aceto exiguo addito. Faſtidia abſtergit. Concoctiones Vel ſale
adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta & pipere & ſale. Antiqui purgationis cauſa dabant: cum marinæ
aquæ ueteris ſextario ſeminis ſex drachmis: cum tribus ſalis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato
ſale. Diligenter autem teri debet propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere ſupradictum põdus
addito pulegio: alii contra paralyſim: alii pueris folia in fico: ſic ut amaritudinem fallerent. Facile thoracem
purgat: cum iride ſumptum. In regio morbo crudum bibitur cum appio aut adianto. Aduerſus inflatio/
nes calidum paulatim ſorbetur ex aqua. Iocineris cauſa cum gallico nardo. Lyenis cum aceto aut pulte aut
fico ſumitur. Aduerſatur fungis ex aceto. Item uiſco. Cicutæ ex uino: & muris aranei morſibus. Draconi
marino. Scorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum paſſo imponitur. Suggillatis
cum melle. Aures eius decoctum uaporis ſuffitu ſanat. Aut ſi manat ſanies cum melle tritum. Vrinam ac
menſes ciunt tres quattuorue ramuli cum gallici nardi radice una cyathis aquæ. vi. menſes priuatim cum
melle ſumptum: & in uellere appoſitum anginis ſubuenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua ſanat.
Vulnera recentia prius q̃ aqua tangunt̃ ĩpoſitũ. Præterea q; capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponit̃ cũ cy
pria cæra: aut cũ fico. Sanat & pruritus. Nõ eſt dandũ in febri: Nauſeas maris arcet in nauigatiõibus potũ.
Inguinũ tumorẽ ĩ uẽtrali habitũ. Sõnos allicit olfactũ: aut ĩſcio ſub capite poſitũ. Veſtibus inſertũ tineas ar/
cet. Culices ex oleo punctis abigit: & fumo ſi urat̃. Atramentũ librariũ ex diluto eius tẽperatũ lr̃as a muſcis
tuet̃. Capillũ denigrat abſinthii cinis unguento roſaceoq; pmixtus. Eſt & abſinthiũ marinũ: qd̃ quidã ſeri uł aceto
phiũ uocant: pbatiſſimũ in taposiri ægypti. Huius ramũ iſiaci pferre ſolẽne habent. Anguſtius priore: mi/
nuſq; amarũ: ſtomacho inimicũ. Aluũ mollit. Pellitq; aialia interaneoꝝ. Bibitur cum oleo & ſale: aut in fa Vel mi/
rinæ trimeſtris ſorbitione dilutum. Coquitur quãtum manus capiat in aqua ſextario ad dimidias. ſiaci

cauliculis tenuibus:cubitalibus:circundatis utrinq; foliis:pollicari amplitudine:qualibus & oxymyrſine.
Sed candidioribus mollioribuſq;:flore candido ſambuci.Edunt cauliculos decoctos.Semie uero eius pro
pipere utuntur.Elatine folia habet helxinæ:puſilla:piloſa:rotunda:ſemipedalibus ramulis quinis ſenisue
a radice ſtatim folioſis.Naſcitur in ſegetibus.Acerba guſtu:& ideo oculorum fluctiõibus efficax:foliis cũ po/
lenta tritis & ĩpoſitis:ſubdito lintheolo.Eadẽ cũ lini ſemine cocta ſorbitionis uſu a dyſenteria liberat.Em
petron quã noſtri calcifragã uocant:naſcitur in mõtibus maritimis fere in ſaxo:quo ꝓpius mari fuerit mi/
nus ſalſa eſt:potaq; bilem trahit ac pituitas:quo longius magiſq; terrena:amarior ſentitur.Trahit aquam.
Sumitur autẽ in iure aliquo aut in hydromelite.Vetuſtate uires perdit.Recens urinas cit decoctum ĩ aqua
uel tritum calculos frangit.Qui fidem ꝓmiſſo huic quærunt:affirmant lapillos:qui ſufferueſiãt una rum
pi.Epipactis ab aliis helleborine uocatur:parua herba:exiguis foliis iocineris uitiis utiliſſima:& contra ue/
nena pota.Epimedion caulis nõ eſt magnus hederæ foliis denis:atq; duodenis:nunq̃ florẽs:radice tenui ni
gra graui odore.Naſcitur in humidis:& huic ſpiſſandi refrigerãdiq; natura.Fœminis cauenda.Folia in ui/
no trita uirginum mãmas cohibent.Enneaphyllon longa folia nona habet:cauſticæ naturæ.Imponit̃ lana
circundata:ne urat latus:continuo enim puſtulas excitat:lumborũ doloribus & coxendicũ utiliſſimũ.Fili
cis duo genera nec florẽ habent:nec ſemẽ.Pterin græci uocant:alii blachnõ:cuius ex una radice q̃ plures ex/
eunt filices:bina etiam cubita excedẽtes lõgitudine:nõ graues odore.Hanc marẽ exiſtimant.Alterũ genus
thelipterin græci uocant:alii nympheopterin.Eſt aũt ſingularis atq; nõ fruticoſa breuior molliorq; & den
ſior foliis ad radicem canaliculata.Vtriuſq; radice ſues pingueſcũt.Folia utriuſq; lateribus pĩnata:unde no
men græci impoſuere.Radices utriq; longæ in obliquũ:nigræ:præcipue cũ inaruere.Siccari autẽ eas ſole
oportet.Naſcunt̃ ubiq;:ſed maxime frigido ſolo.Effodi debent uergiliis occidẽtibus.Vſus radicis in trima
tu tantũ:neq; ante neq; poſtea.Pellunt interaneorum aĩalia.Ex iis tineas cum melle.Cætera ex uino dulci tri/
duo potæ.Vtraq; ſtomacho ĩutiliſſima.Aluũ ſoluit primo bilem trahẽs mox aquã.Melius tineas cum ſca
monii pari põdere.Radix eius duum obolorum põdere ex aqua poſt unius diei abſtinentiã bibitur:melle p̃/
guſtato cõtra rheumatiſmos.Neutra danda fœminis:quoniã grauidis abortũ:cæteris ſterilitatẽ facit.Fari/
na earũ ulceribus tetris inſpergitur.Iumentorum quoq; ceruicibus.Folia cimicẽ necant.Serpentẽ non recipi/
unt.Ideo ſubſterni utile eſt in locis ſuſpectis.Vſtæ etiã fugant nidore.Fecere medici huius quoq; herbæ di
ſcrimen.Optima macedonica eſt.Secũda caſſiopica.Femur bubulũ appellatur herba neruis & ipſa utilis:re
cens in aceto ac ſale trita.Galeopſis:aut ut alii Galeobdolõ uel galion.Caulem & folia habet urticæ:leuio/
ra:& quæ grauẽ odorẽ trita reddãt.Flore purpureo.Naſcitur circa ſepes ac ſemitas ubiq;.Folia cauleſq; du
ritias:& carcinomata ſanant:ex aceto trita & ĩpoſita.Item ſtrumas.Panos & parotidas diſcutiunt.Ex uſu
eſt & decocto ſucco fouere.Putreſcẽtia quoq; & grangrenas ſanat cum ſale.Glaux antiquitus eugalactõ uo
cabatur cythiſo & lenticulæ foliis ſimilis auerſa candidiora.Rami in terram ſerpunt quini ſeniue admodũ
tenues ab radice.Floſculi purpurei exeunt.Inuenitur iuxta mare.Coquitur in ſorbitione ſimilaginis ad ex
citandam ubertatem lactis:eamq; qui hauſerint balneis uti conuenit.

De glaucio:& glycyſide:& glaphalio:ſiue chamæzelo:& galedraco:& dolco:& hyoſiri:& holoſteo:& hy
popeſto. CA. X.

GLaucion in ſyria parthia naſcitur humilis herba denſis foliis fere papaueris:minoribus tamẽ:ſor
didioribuſq;:odoris tetri:guſtus amari cũ aſtrictione.Granũ habet crocei coloris.Hoc in olla fi/
ctili luto circũlitum in clibanis calefaciũt:deinde exẽpto ſuccũ exprimũt eiuſdẽ nominis.Vſus ẽ
& ſucci & foliorum ſi terantur aduerſus epiphoras:quæ uniuerſæ uno impetu cadunt.Hinc tempe
ratur collyrium:quod medici diaglaucion uocant.Lactis quoq; ubertas intermiſſa reſtituitur.Sumit̃ eius
rei cauſa ex aqua.Glycyſide:quã aliqui peoniam:aut pentoroben uocant:caulem habet duum palmorum
comitantibus duobus aut tribus ſubrutilum cute lauri folia:qualia iſatis pinguiora rotundioraq; & mino
ra.Semen in ſiliquis aliud grano rubente:aliud nigro.Duo autem genera ſunt.Fœmina exiſtimatur:cuius Vel nu/
radicibus ceu balani longiores circiter octo aut ſex inhærent.Mas plures habet:quoniã non una radice ni/ cis
xus eſt:palmi altitudine:cãdidaq;.Ea guſtu aſtringit.Fœminæ folia myrrhã redolẽt:& denſiora ſunt.Na/
ſcuntur in ſiluis.Tradũt noctu effodiendas:quoniã pico martio impetũ in oculos faciente interdiu pericu/
loſum ſit.Radix uero cũ effodiat̃:periculũ eſſe ne ſedes procidat.Magna id uanitate ad oſtentationẽ rei fi/
ctum arbitror.Vſus in iis diuerſus.Rubra.n.grana rubẽtis menſes ſiſtunt.xv.fere pota in uino nigro.Ni/
gra grana uuluis medentur ex paſſo:aut uino totidẽ pota.Radix oẽs uentris dolores ſedat in uino:aluũq;
purgat.Sanat opiſthotonũ:morbũ regium:renes ueſicam.Matricẽ autẽ & ſtomachum decocta in uino.Al
uumq; ſiſtit.Eſtur etiã cõtra malũ mẽtis:ſed in medẽdo.iiii.drachmæ ſatis ſunt.Grana nigra auxiliãtur &
ſuppreſſiõibus nocturnis in uino pota quo dictũ eſt numero.Stomacho uero & roſiõibus & eſſe ea & illi/
nire prodeſt.Suppuratiões quoq; diſcutiunt.Recentes nigro ſemine:ueteres rubro.Vtrunq; auxiliat̃ a ſer
pente percuſſis.Et pueris cõtra calculos incipiente ſtranguria.Gnaphalion alii chamæzelon uocant:cuius
foliis albis mollibuſq; pro Tomento utuntur.Sane & ſimilia ſunt.Datur in uino auſtero ad dyſenteriã:uẽ/
tris ſolutiones.menſeſq; mulierũ ſiſtit.infunditur autem teneſmo.Illinitur & putreſcentibus ulcerum.Ga
ledragõ uocat Xenocrates leucacantho ſimilem pauſtrem & ſpinoſam:caule ferulaceo alto:cui ſummo in
capite inhæreat ſimile ouo.In hoc excreſcente ætate uermiculos naſci tradunt:ĩ pyxide conditos adalligari uel æſtu
cum pane brachio ad eam partẽ qua dens doleat:mireq; illico dolorẽ tolli.Valere nõ diutius anno & ita ſi te
terram nõ attigerit.Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis.Ariſtas habet in cacumine tenues culmo:quale ordeum
reſtibile.Hæc circa caput adalligata:uel circa lacertũ educit e corpore ariſtas.Hanc quidam ob id riſtidam
uocant.Hyoſiris intubo ſimilis:ſed minor:& tactu aſperior.Vulneribus contuſa præclare medetur.Ho/

Vel mel loſteon ſine duricia herba ex aduerſo appellata a græcis:ſicut fel dulcetenuis uſq; in capillamenti ſpeciem:
longitudine quattuor digitorum ceu gramen foliis anguſtis aſtringēs guſtu. Naſcitur in collibus terrenis.
Vſus eius ad conuulſa rupta in uino pota. Vulnera quoq; conglutinat. Nam & carnes concoquuntur addi/
Vel ue/ ta. Hypophæſton naſcitur io ſpinis:ex quibus fiunt æneæ fulloniæ:ſine cauliculo:ſine flore:capitulis tantū
næ inanibus:& foliis paruis:multis:herbacei coloris:radiculas habēs albas:molles. Succus earum exprimitur
æſtate ad ſoluendam aluum tribus obolis:maxime in comitialibus morbis:& tremulis:hydropicis. Cōtra
uertigines:orthopnoeas:paralyſes incipientes.

De hypogloſſa:& hypecoo:idæa:iſopyro:latyri:leontopetalo:litapſo:litoſpermo: lapide uulgari : de li/
meo leuco. CA. XI.

HYpogloſſa folia habet figura ſilueſtris myrti cōcaua ſpinoſa:& in iis ceu linguas folio paruo exeun
te de foliis. Capitis dolorē corona ex iis impoſita minuit. Hypecoon in ſegetibus naſcit: foliis ru/
tæ. Natura eius eadē quæ papaueris ſucco. Idææ herbæ folia ſunt quæ oxymyrſinæ adhærēt his
uelut pāpini in quibus flos. Aluum mēſeſq; & omnē abundantiā ſanguinis ſiſtit. Spiſſandi coibē/
diq; naturā habet. Iſopyron uocāt aliqui phaſiolion:quoniā foliū quod eſt aniſo ſimile in pāpinos torque/
tur. Capitula ſunt in ſummo caule tenuia:plena ſeminis melanthii. Contra tuſſim & cætera pectoris uitia
ex melle & aqua mulſa. item iocineri utiliſſima. Lathyris folia habet multa lactucæ ſimilia tenuiora : ger/
mina multa:in quibus ſemē tuniculis cōtinetur ut capparis:quæ cū inaruere:eximuntur grana:piperis ma
Vel rha gnitudine:candida:dulcia:facilia purgatu. Hæc uicena in aqua pura aut mulſa pota hydropicos ſanāt. Tra/
podion hunt & bilē. Qui uehemētius purgari uolunt:cū folliculis ipſis ſumunt eam:ſtomachū lædunt. Itaq; inuē/
tum eſt ut cū piſce aut iure gallinacei ſumerētur. Leontopetalon alii rhapeion uocāt:folio braſſicæ: caule ſe
mipedali:alæ multæ:ſemē in cacumine in ſiliquis ciceris modo. Radix rapæ ſimilis:grandis:nigra. Naſcit
in aruis. Radix aduerſatur oium ſerpentium generibus ex uino pota:nec alia res celerius proficit. Datur &
iſchiadicis. Lycopſis longioribus q̄ lactuca eſt foliis craſſioribuſq;. Caule longo hirſutis:adnatis multis:cu/
bitalibus:flore paruo:purpureo. Naſcitur in campeſtribus. Illinitur cum farina hordeacea igni ſatro. Sudo
rem in febribus mouet ſucco aquæ calidæ admixto. Inter oēs herbas lithoſpermo nihil eſt mirabilius. Ali/
qui hægonycon uocant:alii dioſpyrō:alii heraclion. Herba quincuncialis fere foliis duplo maioribus q̄ ru
tæ:ramulis ſurculoſis craſſitudine iunci. Gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas:& in earū cacuminibus
lapillos candore:& rotūditate margaritaꝝ magnitudine ciceris. Duritia uero lapidea. Ipſi qua pediculis ad/
hereant cauernulas habent & intus ſemen. Naſcitur & in italia:ſed laudatiſſima in cræta. Nec quicquā īter
herbas maiore quidē miraculo aſpexi. Tantus eſt decor uelut aurificum arte alternis inter folia cādicātibus
margaritis tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Iacere atq; humi ſerpere auctores tradunt.
Ego uulſam non hærentem uidi. Iis lapillis drachmæ pōdere potis uino albo calculos frangi pelliq; con/
ſtat:& ſtranguriam diſcuti. Neq; in alia herbarū fides eſt. Viſus ſtatim ad quācunq; medicinā nata ſit:eſt au
tem eius ſpecies ut etiam ſine auctore uſus ſtatim noſci poſſit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muſcū ſic/
cum canū. Hic fricatur altero lapide addita hominis ſaliua:illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit.
Pheugete cantharides lychos agrios hymas dioci. Limeū herba appellat a gallis:qua ſagittas in uenatu tin/
gunt medicamento:quod uenenum ceruarium uocant. Ex hac in tres modios ſaliuati additur quātum in
una ſagitta addi ſolet:ita offa dimittitur in boum faucibus in morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportet
donec purgent. Inſanire.n.ſolēt. Si ſudor iſequit aqua frigida pfundi. Leuce mercuriali ſimilis nomen ex
cauſa accepit per mediū foliū candida linea trāſcurrēte. Quare meſoleucō quidā uocāt. Succus eius fiſtulas
ſanat. Ipſa cōtrita carcinomata. Fortaſſis eadem ſit quæ leucas appellatur. Cōtra oīa marina uenena efficax.
Speciem eius auctores nō tradunt:nec aliud q̄ ſilueſtrem latioribus foliis eſſe:efficaciorē hanc ſemine acrio
re. Leucographis qualis eſſet ſcriptū non repperi. Quod & magis miror:quoniam utilis proditur ſangui/
nem excreantibus tribus obolis cum croco. Item cœliacis trita ex aqua & appoſita. Profluuio fœminarum.
Oculorum quoq; medicamentis. Et explendis ulceribus:quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De medio:& myoſota:& myagro:& natrice:& othōe:& onoſma:& onopordo:& oxyri:& oxye:& batra
chio:& polygono:& leucanthemo:& plythema:& phyllo:& phellandrio:& phuleri:& polyrrhizo:& pro
ſerpinaca:& de rhecoma:de reſeda & ſtoechade. CA. XII.

Vel ſeri MEdion folia habet iridis ſatiuæ:caulem tripedalem:& in eo florem grandem purpureum rotun
dis dum ſemine minuto:radicem ſemipedalem. In ſaxis opacis naſcitur. Radix drachmis.ii. cū mel
le menſes fœminarum ſiſtit eligmate per aliquot dies ſumpto. Semen quoq; in uino tritum cō
tra abundantiā fœminarū datur. Myoſota ſiue myoſotis læuis herba:caulibus pluribus ab una
radice aliquatenus rubentibus cōcauis ab imo:foliis anguſtis oblongis:dorſo acuto nigris per īterualla aſſi
due geminatis & tenuibus cauliculis ex aliis prodeuntibus:flore cæruleo. Radix digitali craſſitudine mul/
tis capillamentis fibrata. Vis ei ſeptica & exulceratrix:ideoq; ægylopas ſanat. Tradunt ægyptii menſis quē
thiatin uocāt:die.xxvii. fere in auguſto menſe incurrēte:ſiquis huius herbæ ſucco inungat mane priuſquā
loquat nō lippiturū eo anno. Myagros herba ferulacea eſt foliis ſimilis rubiæ tripedanea. Semen oleoſum
quod & fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc ſucco. Herba quæ uocatur nigina tribus foliis lon/
gis intubaceis illita:cicatrices ad colorem reducit. Natrix uocatur herba cuius radix euulſa uirus hirci re/
dolet. Hac in piceno a fœminis abiguntquos mira perſuaſione fatuos uocant. Ergo ſpecies lymphantium
hoc modo animorū eſſe credimus:qui tali medicamēto iuuentur. Odontites inter fœni genera eſt:caulicu
lis denſis ab eadē radice geniculatis triāgulis nigris geniculis:folia parua habet longiora tamen q̄ polygo/
non. Semē in alis hordeo ſimile. florem purpureū:puſillū. Naſcitur in pratis. Decoctum cauliculorū eius

in uino auſtero quantum manus capiat.dentium dolori medetur:ita ut contineatur ore : Othone in ſyria
naſcitur:ſimilis erucæ perforatis crebra foliis flore croci:quare quidã anemões uocauerũt.Succus eius ocu
lorum medicamẽtis cõuenit.Mordet enim leuiter & excalfacit aſtringitq; ſiccãdo.Purgat cicatrices & nu/
beculas:& quicquid obſtat.Quidã tradũt lauari:atq; ita ſiccatã digeri in paſtillos.Onoſma lõga folia habet
fere ad tres digitos in terra iacentia tria ad ſimilitudinẽ anchuſæ inciſa ſine caule:ſine flore:ſine ſemie . Præ
gnãs ſi edat eam aut ſupergradiat᷑:abortũ facere dicit᷑.Onopordon ſi comederint aſini:crepitus reddere di/
cuntur.Trahit urinas & menſes. Aluum ſiſtit ſupurati ões & collectiones diſcutit.Oſiris ramulos fert ni/
gros tenues lentos:& in iis folia nigra ceu lini.Semẽq; ĩ ramulis nigrũ initio:dein colore mutato rubeſcẽs.
Smegmata mulieribus faciũt ex iis:radicũ decoctũ potũ ſanat arquatos.Eædẽ:priuſquã matureſcat ſemẽ:
conciſæ & ſole ſiccatæ aluum ſiſtunt.Poſt maturitatẽ uero collectæ & in ſorbitiõe decoctæ rheumatiſmis
uentris medentur:& per ſe tritæ ex aqua cæleſti bibuntur.Oxis folia terna habet.Datur ad ſtomachũ diſ/
ſolutum.Edunt & qui enterocœlon habẽt.Polyanthemum:quam quidã batrachion appellant: cauſtica ui
exulcerat cicatrices:& ad colorẽ reducit.Eadẽq; uitiligines cõcorporat.Polygonon græci uocãt quam nos Vel ſe/
ſanguinariã:nõ attollitur a terra foliis rutæ ſimilis gramini.Succus eius infuſus naribus ſupprimit ſangui/ minalẽ
nẽ:& potus cũ uino cuiuſlibet partis profluuiũ excreationeſq; cruentas inhibet.Qui plura genera polygo-
ni faciunt:hãc marẽ intelligi uolunt:appellariq; a multitudine ſeminis:aut denſitate fruticis calligonõ.Alii
polygonaton a frequẽtia geniculorũ.alii athalida:alii carcinothron:alii clema:multi myrtopetalõ. Nec nõ
inueniunt᷑ qui hanc fœminã eſſe dicãt.Marẽ autẽ maiorẽ minuſq; nigram & geniculis denſiorem : ſemine
ſub oĩbus foliis turgeſcentẽ.Quocũq; hæc modo ſe habeant:uis earum eſt ſpiſſare ac refrigerare . Semine
aluum ſoluunt largius ſumpto. Vrinã cient.Rheumatiſmos cohibent.Qui ſi nõ fuere:nõ proſunt. Stoma
chi feruori folia imponunt᷑.Veſicæ dolori illinunt᷑ & ignibus ſacris.Succus & auribus purulẽtis inſtillat᷑:
& oculoꝝ dolori per ſe.Dabatut & in febribus ante acceſſiões duobus cyathis in tertianis quaterniſue præ
cipue.Item cholericis dyſentericis:& in ſolutione ſtomachi.Tertium genus oreon uocatur in mõtibus na/
ſcens:arundini teneræ ſimile:uno caule:denſis geniculis:& in ſe fractis.Foliis ãt piceæ:radicis ſuperuacuæ: Vel far/
inefficacius q̃ ſuperiora:peculiare iſchiadicis.Quartũ genus ſilueſtre appellat᷑ pene arboris frutice radice li ctis
gnoſa ſtirpe cedri rubicundo.Ramis ſparti binũ palmoꝝ nigris geniculorum ternis quaterniſq; articulis.
Huic quoq; ſpiſſandi natura.Sapor mali cotonei.Decoquitur in aqua ad tertias:aut aridi farina inſpergitur
& oris ulceribus:& attritis partibus.Propter gingiuarũ uero uitia ipſa cõmanducat᷑.Nomas ſiſtit: omnia-
que quæ ſerpunt aut difficilem cicatricẽ habent.Priuatim uero ſanat ta niue facta ulcera.Herbarii & ad an/
ginas utuntur illa.Et in capitis dolore coronã ex ea imponũt.Et cõtra epiphoras collo circundãt.In tertia/
nis quidẽ ſiniſtra manu euulſam adalligãt:adeo cõtra profluuia ſanguinis.Nec ullam magis aridam q̃ poly
gonum ſeruant.Pancration aliqui ſcyllam puſillam appellare malunt:foliis albi lilii longioribus craſſiori/
buſq;.Radice bulbi magni colore ruffo. Aluum ſoluit ſucco cũ farina erui ſumpto. Vlcera purgat. Hydro-
picis ſpleniciſq; cum melle datur.Alii decoquunt eam donec aqua dulcis fiat.Eaq; effuſa radicem terentes
digerunt in paſtillos ſole ſiccatos:& poſtea utuntur ad capitis ulcera:& cætera quæ repurganda ſunt.Item
ad tuſſim quantum tribus digitis apprehenderint:in uino dantes.Et ad lateris dolores aut peripneumoni
cis eligma dantes.Propter iſchiada in uino bibendũ:Et ꝓpter tormina mẽſeſq; ciendos.Peplos : quã aliqui
ſychem:alii meconiõ aphrodes uocãt ex una radice tenui fruticat:foliis rutæ paulo latioribus ſemine ſub fo
liis rotundo:minore candido q̃ papaueris.Inter uites fere colligit᷑ meſſibus.Siccaturq; cũ fructu ſuo ſubie/
ctis aquis:in quas excidant.Hoc poto aluus ſoluitur.Bilis ac pituita detrahitur.Media potio eſt acetabuli:
mẽſura in aquæ mulſæ heminis tribus & cibis inſpergitur obſoniiſq; ad moliendam aluum. Periclymẽos
fruticat & ipſa ex interuallo duo folia habens ſubcandida mollia.In cacumine autẽ ſemen inter folia durũ:
& quod difficile euellatur.Naſcitur in aruis ac ſepibus conuoluens ſe adminiculis quibuſcunq;.Semẽ eius
in umbra ſiccatũ tunditur:& in paſtillos digeritur.Ii reſoluti dantur in uini albi cyathis tribus tricenis die/
bus ad lyenem:eumq; urina cruenta aut per aluum abſumit:quod intelligitur a decimo ſtatim die . Vrinã
cient & folia decocta:quæ & orthopnoicis proſunt.Partum quoq; adiuuant:ſecundaſq; pellunt pota ſimi/
li modo.Pelecinum in ſegetibus diximus naſci fruticoſam:cauliculis:foliis ciceris.Semẽ in ſiliquis fert cor
niculorum modo aduncis ternis quaterniſue:quale git nouimus amarum:ſtomacho utilem . Additur in
antidotis.Polygala palmi altitudinem petit:in caule ſummo foliis lenticulæ:guſtu aſtricto:quæ pota lactis
abundantiam facit.Poterion aut ut alii uocant phrynion uel neruas large fruticat:ſpinis retorrida : lanugi/
ne ſpiſſa:foliis paruis:rotundis:ramulis longis:mollibus:lentis:tenuibus:flore longo:herbacei coloris : ſe/
minis nulli uſus:ſed guſtu acuto & odorato.Inuenitur in aquoſis collibus.Radices habet duas aut tres bi/
num cubitorum in altitudine neruoſas candidas:firmas.Circunfoditur autumno & præciſo frutice : Dat
ſuccum gummi ſimilẽ.Radix mira uulneribus ſanandis traditur:præcipueq; neruis uel preciſis illita . De/
coctum quoq; eius cum melle potum diſſolutiones neruorum & firmitates & inciſuras iuuat.Phalãgites
a quibuſdam phalangion uocatur:ab aliis leucanthemon:uel ut in quibuſdam exemplaribus inuenio leu/
cacantha.Ramuli ſunt ei nunquam pauciores duobus in diuerſa tendentes.Flos candidus lilio rubro ſimi/
lis:ſemine nigro:lato:ad lenticulæ dimidiæ figuram multo tenuiore:radice herbacei coloris. Huius folio
uel flore uel ſemine auxiliantur contra ſcorpionũ phalangiorũq; & ſerpẽtiũ ictus.Item cõtra tormina.Phy
teuma qualis ſit deſcribere ſuperuacuũ habeo:cum ſit uſus eius tantũ ad amatoria.Phyllon a græcis uocat᷑ Vel qđ ẽ
herba in ſaxoſis montibus fœmina magis herbacei coloris:caule tenui:radice parua:ſemine rotundo:papa ſimile i/
ueri ſimili.Hæc ſui ſexus facit partus.Mares aũt ſemine tantũ differunt:qđ eſt incipiente oliua.Vtrunq; bi cipienti
bitur in uino.Phellandrion naſcit᷑ in paluſtribus:folio apii.Bibitur ſemẽ eius ꝓpter calculos & ueſicæ in/ oliuæ

commoda.Phalaris thyrſum habet longum tenuem ceu calamum in ſummo flore inclinatum . Semen ſi/
mile ſeſamæ.Et hoc calculos frangit potum ex uino uel aceto uel cum melle & lacte.Itẽ etiã uitia ueſicæ ſa/
nat.Polyrrhizon folia habet myrti:radices multas.Hæ tuſæ danť i uino cõtra ſerpẽtes.Proſunt & quadru
pedibus.Proſerpinaca herba uulgaris eſt eximi aduerſus ſcorpiões remedii.Eadem cõtrita addita muria &
oleo anginã eximie curari tradũt.Præterea in quãtalibet laſſitudine recreari defeſſos:etiã cũ obmutuerint:
ſi ſubiicieať linguæ.Si deuoreť: uomitionẽ ſequi ſalutarẽ.Rhecoma afferť ex iis q̃ ſupra põtũ ſunt regioni
bus.Radix coſto nigro ſimilis minor & ruffior paulo:ſine odore:calfaciẽs guſtu & aſtringẽs.Eadẽ trita ui/
ni colorẽ reddit ad crocũ iclinantẽ.Illita collectiões inflãmatiõeſq; ſedat.Vulnera ſanat.Epiphoras oculorũ
ſedat ex paſſo illita.Inſignita cũ melle.Et alia liuentia ex aceto.Farina eius inſpergiť cõtra cacoethe & ſan/
guinẽ reiicientes drachmæ põdere in aqua.Dyſentericis etiã & cœliacis ſi febri careant in uino.Sin aliter ex
aqua.Facilius teritur nocte antecedente madefacta.Datur & decoctũ eius bibẽdũ duplici mẽſura ad rupta
conuulſa cõtuſis ex ſublimi deuolutis.Si pectoris ſint dolores addiť piperis aliqd & myrrhæ.Si diſſolutio
ſtomachi ex frigida aq̃ ſumiť:ſiue itus:ſiue extra purulẽtis excreatiõibus.Itẽ epaticis:ſpleneticis: iſchiadicis
ad renũ uitia : ſuſpiria orthopneas . Arteriæ ſcabricias ſanat ex paſſo tribus obolis potius trita:aut decoctũ
eius.Lichenas quoq; ex aceto impoſita purgat.Bibitur contra inflationes:& perfricationes:febres frigidas:
ſingultus tormina:aſperitates:capitis grauitates:melancholicas uertigines:laſſitudinem:dolores:& cõuul/
ſiones.Circa ariminũ nota eſt herba:quam reſedã uocãt.Diſcutit collectiones:inflãmationeſq; oẽs.Qui cu
rant ea:addũt hæc uerba . Reſeda morbos reſeda:ſciſne ſciſne quis hic pullos egerit? radices nec caput nec
pedes habeãt.Hæc ter dicãt:totienſq; deſpuunt.Stoecas in inſulis tantũ eiuſdem nominis gignitur:odora
ta herba:coma hyſopi:amara guſtu.Mẽſes cit potu:pectoris dolores leuat.Antidotis quoq; miſcetur.

De ſolano:& ſmyrnio:& thelephio:& trichomãæ:& thalietro:& thlaſpe:& tragõio:& tragonii:& trago:
& tragopogo:& ſpõdile.Et q̃ qdã morbi in qbuſdã nõ ſunt gentibus. ÇA. XIII.

Solanum græci ſtrychnon uocant:ut tradit Cornelius Celſus.Huic uis reprimẽdi refrigerãdiq;.
Smyrnion caulem habet apii:folia latiora:& maxĩe circa ſtolones multos:quorũ a ſinu exiliunt
Vel aneti pinguia ad terrã infracta:odore medicato cũ quadã acrimõia iucunda colore:in luteũ langueſcẽ
te:a capitibus cauliũ orbicularis:ut apii ſemine rotundo nigro:qui areſcit incipiente æſtate.Ra/
dix quoq; odorata:guſtu acri mordet:ſuccoſa:mollis.Cortex eius foris niger.itus pallidus.Odor myrrhæ
habet qualitatẽ:unde & nomẽ.Naſcitur & in ſaxoſis collibus & terrenis.Vſus eius excalfacere : extenuare.
Vrinã & menſes ciunt folia & radix.Aluum ſemẽ ſiſtit.Radix collectiões & ſuppurationes non ueteres.Itẽ
duricias diſcutit illita.Prodeſt & cõtra phalãgia:ac ſerpẽtes admixto chachry:aut polio:aut mellyſſophyl/
lo in uino pota:ſed particulatim:quoniã uniuerſa uomitionẽ mouet.Qua de cauſa aliquãdo cum ruta da/
tur.Medetur tuſſi & orthopnoeæ ſemen uel radix.Item thoracis:aut lyenis:& renũ:& ueſicæ uitiis.Radix
autẽ ruptis cõuulſis.Partus quoq; adiuuat:& ſecũdas pellit.Datur iſchiadicis cũ crethmo in uino. Sudores
ciet & ructus.Ideo inflationem ſtomachi diſcutit.Vulnera ad cicatricẽ p̃ducit.Exprimiť ſuccus radicis uti/
lis & fœminis:& thoracis:præcordiorũq; deſideriis.Calfacit enim & cõcoquit:& purgat.Semen peculiari
ter hydropicis datur potu:qbus & ſuccus illinitur & malagmate cortice arido.Et ad obſonia utuntur cum
mulſo & oleo:& garo maxime in elixis carnibus ſimul.Concoctiones facit.Sapore ſimillima piperi . Eadẽ
in dolore ſtomacho efficax.Telephion portulacæ ſimilis & caule & foliis.Rami a radice ſepteni octonique
fruticant:foliis craſſis carnoſis. Naſcitur in cultis & maxime inter uites.Illinitur lentiginini:& cũ inaruit: te/
ritur.Illinitur & uitiligini:ternis fere menſibus ſenis horis noctis aut diei:poſtea farina hordeacea illiniť.
Medetur & uulneribus:& fiſtulis.Thricomanes adiantho ſimilis eſt:exilius modo:nigriuſq;:foliis lenticu
læ denſis:amaris : aduerſis inter ſe.Decoctum eius ſtrãgurias ſanat in uino albo potũ:addito cymino ruſti
co.Succus cohibet capillos defluentes:aut ſi effluxerint reparat.Alopeciaſq; denſat tritũ & in oleo illitum.
Sternutamẽta quoq; guſtatu mouet.Thalietrũ folia coriandri habet:pinguiora paulo:caulẽ papaueris. Na
ſcitur ubiq;:præcipue in cãpeſtribus.Medẽtur ulceribus folia cũ melle.Thlaſpe duũ generũ eſt anguſtis fo
liis digitali lõgitudine & latitudine in terrã uerſis:in cacumine diuiſis:cauliculo ſemipedali: nõ ſine ramis
peltarũ ſpecie:ſemine incluſo lenticulæ effigie:niſi q̃ infringiť:unde nomẽ.Flos albicat.Naſcitur in ſemitis
uel uttrã & ſepibus.Semen aſperi guſtus.Bilem & pituitã utriq; extrahit.Modus ſumẽdi acetabuli mẽſura.Prodeſt
que & iſchiadicis inſuſum:donec ſanguinẽ extrahat.Mẽſes quoq; cit:ſed partus necat.Alterũ thlaſpen aliqui p̃/
ſiconaps uocãt latis foliis:radicibus magnis.Et ipſum utile iſchiadicorũ iſuſiõi.Prodeſt & iguinibus utrũ/
que.Precipitur ut qui colligit:dicat ſumere ſe cõtra inguina:& cõtra oẽs collectiões:& cõtra uulnera:unaq;
manu tollat.Tragonia herba qualis ſitnon traditur.Credo & falſum eſſe promiſſum Democriti.Porten/
toſum enim eſt:adalligatam triduo abſumere lyenes.Tragonis:ſiue tragion naſcitur in creta tãtum inſula
in maritimis:iunipero ſimilis:& ſemine & folio & ramis.Succus eius lacteus in gummi ſpiſſatus:uel ſemẽ
impoſitione ſpicula e corpore eiicit.Tunditur recens:& cũ uino illinitur:aut ſiccæ farina cum melle. Eadẽ
lactis abundantiam facit:mammiſq; unice medetur.Eſt & alia herba tragos:quã aliqui ſcorpion uocãt: ſe/
mipede alta fruticoſa:ſine foliis:puſillis racemis rubentibus grano tritici acuto cacumine:& ipſa in mariti/
mis naſcens.Huius ramorũ.x.aut.xii.cacumina trita ex uino pota cœliacis dyſentericis:ſanguinem excreã
tibus:menſiumq; abundãtiæ auxiliantur.Eſt & tragopogon:quẽ alii comen uocant.Caulem habet paruũ
foliis croci radice longa:dulci:ſuper caulem calice lato:nigro.Naſcitur in aſperſis ſine uſu.Et de herbis qui
dem memoria digna hactenus aut accepimus:aut comperimus.In fine earum admonere non ab re iudica
mus:aliis alias uirium ætates eſſe.Lõgiſſimo tempore durat elaterium:ut diximus.Chamæleon niger.xl.
annis.Centaurium nõ ultra duodecim.Peucedanum & ariſtolochia quinq; aut ſex.uitis ſilueſtris anno.In

umbra ſeruantur. Et animalium quidem cæterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit: excepta ſpondile: quæ omnes perſequitur. Genus id ſerpẽtis eſt. Ne illud qdẽ dubitaẽ: oium radicũ uim effectuſq; minui ſi fructus prius matureſcãt. Itẽ ſeminũ ante radice ꝓpter ſuccũ inciſa. Reſoluiẽ aũt oium uis conſuetudi ne. Et deſinũt ꝓdeſſe cũ opus eſt: quæ quottidie in uſu fuere: æque q̃ nocere. Oẽs uero herbæ uehemẽtiores effectu uiribuſq; ſunt in frigidis locis: & in aquilonis. Itẽ ſiccis. Sũt & gentiũ differẽtiæ nõ mediocres. Sicut accepimus de tineis: lumbriciſq; in eẽ ægypti: Arabiæ: ſyriæ: Ciliciæ populis. E diuerſo græciæ phrygiæ oino nõ naſci. Minus id mirũ q̃ q; in cõfinio atticæ boeotiæq; thebanis inaſcunẽ: cũ abſint athenienſibus. Quæ cõtẽplatio auſert nos ad ipſorũ aialiũ naturas: igenitaſq; iis uel certiores morboꝝ omniũ medicinas. Ruſus enimuero reꝝ oium parens nullũ animal ad hoc tãtum ut paſceretur: aut alia ſatiaret: naſci uoluit. Quin artes ſalutares iſeruit & uiſceribus. Quippe cũ ſurdis etiã rebus inſeruerit. Tum uero illa animæ auxilia præſtantiſſima ex anima: alia eſſe uoluit cõtemplatiõe ante cuncta mirabili.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXVIII.

PROOEMIVM.

De Medicinis ex animalibus. CA. I.

DICTAE Erant omnium rerũ naturæ inter cælum ac terrã naſcentium: reſtabãtq; quæ ex ipſa tellure fodiuntur: ſi non herbarũ: ac fruticũ tractata remedia auferrẽt tranſuerſos: ex ipſis aialibus: q̃ ſanãtur reperta maiore medicia. Qui ergo diximus herbas & florum imagines: ac pleraq; inuentu rara: ac difficilia: idem tacebimus: quid in ipõ hoie proſit homini? cæteraq; genera remediorum inter nos uiuentia? cũ præſertim niſi carẽti doloribus morbiſq; uita ipſa poena fiat. Minime uero. Quin omnẽ iſumemus operã: licet faſtidii periculũ urgeat: quãdo ita decretũ eſt minorẽ gratiæ q̃ utilitatum uitæ reſpectũ habere. Quinimo externa quoq; & barbaros etiã ritus idagabimus. Fides tãnũ auctores appellet. Quãquã & ipſi cõſenſu proprii iudicii ita eligere laborauimus: potiuſq; curæ rerum: quam copiæ iſtitimus. Illud admonuiſſe perquã neceſſarium eſt: dictas iam a nobis naturas animalium: & quæ cuiuſq; eſſent inuenta. Neq; enim minus profuere medicinas reperiendo: quam proſunt præbendo. Nunc quæ in ipſis auxilientur indicari: neq; illic in totum omiſſa. Itaq; hæc eſſe quædam aliã: illis tamen cõnexa. Incipiemus autem ab homine: ipſum ſibi exquirentes: immenſa ſtatim difficultate obuia. Sanguinem nanq; gladiatorum bibunt: ut bibentibus populis procul ſint comitiales morbi. Quod ſpectare facientes eadem harena feras quoq; horror eſt. At hercule illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putant calidũ: ſpirantẽq; & una ipſam animam ex oſculo uulnerum. Cum e plagis hũc ne ferarum quidem admoueri ori fas ſit humano. Alii medullas crurum quærunt: & cerebrum infantiũ. Nec pauci apud græcos ſingulorũ uiſcerum membrorũq; etiam ſapores dixere. Omnia perſecuti uſq; ad reſegmina unguium. Quaſi uero ſanitas uideri poſſit ferã ex hoie fieri. Quin morbo dignũ non ipſa medicinæ gratia. Egregia hercule fruſtratiõe ſi non proſit. Aſpici humana exta nefas habetur: quãto magis mandi? Quis iſta inuenit oſtenta? Tecum enim res erit euerſor iuris humani: monſtrorũq; artifex: qui primus ea cõdidiſti. Feciſti credo ne uita tui obliuiſceretur. Quis inuenit ſingula membra humana mãdere? Qua cõiectura inductus? Quam poteſt medicina iſta originem habuiſſe? Quis ueneficia innocentiora effecit q̃ remedia? Eſto barbari externiq; ritus iuenerint? Etiam ne græci ſuas fecere has artes? Democriti extant comẽtatiões ad alia noxii hominis & ex capite oſſa plus prodeſſe: ad alia amici & hoſpitis. Iam uero ui interempti dente gingiuas in dolore ſcarificari Apollonius efficaciſſimum ſcripſit. Miletus oculorũ ſuffuſiones felle hois ſanari. Artemon caluaria iterfecti: igneque cremati propinauit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem ſuſpendio interempti catapotia fecit cõtra canis rabidi morſus Antheus. Atq; etiã quadrupedes hoies ſanauere: cõtra iflatiões boum perforatis cornibus inſerentes oſſa humana. Vbi homo occiſus eſſet aut crematus ſiliginẽ: quæ pnoctaſſet ſuũ morbis dando. Procul a nobis noſtriſq; litteris abſint iſta. Nos auxilia dicemus nõ piacula. Sicubi lactis puerperarũ uſus mederi poterit: ſicubi ſaliua tactuſue corporis cæteraq; ſimilia. Vitã qdem nõ adeo extẽdẽdam cenſemus: ut quoquomodo ꝓrahẽda ſit. Quiſquis es talis æque moriere ẽt cũ obſcenus uixeris: aut nefandus. Quapropter hoc primũ qſq; in remediis animi ſui habeat: ex oibus bonis q̃ homini tribuit natu

Vel cũ quidem admoueri ora moſ ſit hũanus

Vel hoc more feraꝝ quidem admoueri ori fas ſit. Hũanas alii medullas

ra:nullum melius eſſe tẽpeſtiua morte. In eaq; id optimũ:quod illam ſibi quiſq; præſtare poterit.

An ſit in medendo aliqua uis uerborum:& ſanari & depelli. CA. II.

EX homine remedioꝝ primũ maxime queſtiõis & ſemper incertæ eſt:ualeant ne aliquid uerba
& incãtamẽta carminũ. Quod ſi uerũ eſt homini acceptũ fieri oportere cõueniet. Sed uiritim ſa/
pientiſſimi cuiuſq; reſpuit fides. In uniuerſum uero oĩbus oris hoĩs credit uita:nec ſentit. Quip/
pe uictimas cædi ſine ꝑcatiõe nõ uidetur referre nec deos rite cõſuli. Præterea alia ſũt uerba im/
petrantis:alia depulſoris: alia cõmentatiõis. Vidimuſq; certis præcatiõibus obſecraſſe ſummos magiſtra/
tus. Et ne qd uerborũ prætereat aut præpoſteꝝ dicat:de ſcripto præire aliquẽ. Rurſuſq; aliũ cuſtodẽ dari
qui attendat:aliũ uero præponi:q faueri linguis iubeat. Tibicinẽ canere:ne quid aliud exaudiat. Vtraq; me/
moria inſignis:quotiens ipſæ diræ obſtrepentes nocuerint:quotienſue præcatio errauerit. Sic repente extis
adimi capita uel corda:aut geminari uictima ſtante acciderit. Durat q; imenſo exẽplo Deciorũ patris filiiq;
quo ſe deuouere carmen. Extat Tuciæ ueſtalis inceſtæ precatio:qua uſa aquã tulit in cribro:anno urbis ro
mæ.dc.nono. Boario uero in foro græcũ græcamq; defoſſos:aut aliarum gentium: cum quibus tum res
eſſet:etiam noſtra ætas uidit. Cuius ſacri precationem qua ſolet præire quindecẽuirum collegii magiſter:
ſiquis legat profecto uim carminum fateatur. Ea oĩa approbantibus octingẽtoꝝ.xxx.annorum euentibus.
Veſtales noſtras hodie credimus nondum egreſſa urbe mãcipia fugitiua retinere in loco precatiõis. Quod
ſi ſemel recipiatur ea ratio:& deos preces aliquas exaudire:aut ullis moueri uerbis:confitendum ſit de tota
coniectatiõe. Priſci quidem noſtri perpetuo talia prodidere. Difficillimumq; ex iis etiã fulmina elicit:ut ſuo
loco e docuimus. L. Piſo primo annaliũ auctor eſt Tullum Hoſtilium regem ex Numæ libris eodẽ quo il/
lum ſacrificio Iouem cælo deuocare conatum:quoniã parum ritæ quædã feciſſet fulmine ictum. Multi ue
ro magnarũ rerum fata & oſtenta uerbis permutari. Cum enim in tarpeio fodientes delubro fundamenta
caput humanũ inueniſſent:miſſis ob id a ſenatu legatis ethruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præ/
clarum id fortunatumq; cernẽs:interrogatiõe in ſuam gentẽ transferre tentauit: Scipione prius determina
ta templi imagine in ſolo ante ſe. Hoc ergo dicitis Romani hic templũ Iouis optimi maximi futurum eſt?
Hic caput inuenimus. Cõſtantiſſima annalium affirmatiõe tranſiturũ fuiſſe fatum in ethruriã:ni præmo/
niti a filio uatis legati Romani reſpondiſſent:nõ plane hic ſed Romæ inuentũ caput dicimus. Iterũ id acci/
diſſe tradunt cũ in faſtigium eiuſdẽ delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuiſſent. Et iterum
ſimili modo retentũ auguriũ. Hæc ſatis ſint exemplis:ut appareat oſtentorum uires & in noſtra poteſtate
eſſe:ac prout quæq; accepta ſunt:ita ualere. In augurũ certe diſciplina conſtat:neq; diras aues:neq; ulla au/
ſpicia pertinere ad eos:qui quãq; rem ingredientes obſeruare ſe ea nauigauerint. Quo munere diuinæ in/
dulgentiæ maius nullum eſt. Quinetiam & legum ipſarũ in.xii.tabulis uerba ſunt:qui fruges excantaſſet.
Et alibi. Qui malũ carmen incantaſſet. Verrius Flaccus auctores ponit:quibus credat:in oppugnationibus
ante omnia ſolitum a Romanis ſacerdotibus euocari deum:cuius in tutela id oppidum eſſet: promittique
illi eundem aut ampliorem locum apud Romanos cultumue. Durat in pontificũ diſciplina id ſacrum. Cõ
ſtatq; ideo occultatũ:in cuius dei tutela Roma eſſet:ne qui hoſtium ſimili modo agerent. Defici quidem
diris deprecationibus nemo nõ meruit. Huc pertinet ut ouorũ exorbuerit quiſq; calices:cochleariũq; proti
nus frangi:aut eoſdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos:Catulli apud nos: proximeq;
Virgilii incantamentorũ amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo. Non pau/
ci etiam ſerpẽtes ipſos recantari. Et hunc unum eſſe ipſis intellectũ:contrahiq; marſorũ cantu etiam in no/
Vel ab/ cturna quiete. Etiam parietes incendiorũ deprecatiõibus conſcribuntur. Neq; eſt facile dictu: externa uer/
rogent ba atq; ineffabilia derogẽt fidem. Validius an latina inopinata:& quæ ridicula uideri cogit animus ſemper
aliquid immẽſum expectans:ac dignum deo mouẽdo:immo uero qđ numini ĩperet. Dixit Homerus pro
fluuiũ ſanguinis uulnerato fœmine Vlyxẽ inhibuiſſe carmine. Theophraſtus iſchiadicos ſanari. Cato pro/
didit luxatis mẽbris carmẽ auxiliari. M. Varro podagris. Cæſarẽ dictatorẽ poſt unum ancipitẽ uehiculi ca/
ſum ferunt ſemper ut primũ conſediſſet (id quod pleroſq; nunc facere ſcimus) carmine ter repetito ſecuri/
tatem itinerũ aucupari ſolitũ. Licet hanc in partẽ ſinguloꝝ quoq; cõſcientiã coarguere. Cur enim primum
anni incipiẽtis diem lætis precationibus inuicẽ fauſtũ ominamur? Cur publicis luſtris etiam noĩa uictimas
Vel pro ducentiũ proſpere legimus? Cur & faſcinatiõibus adoratiõe peculiari occurrimus? Alii græcam Nemeſim
ſpera eli inuocantes:cuius ob id Romæ ſimulacrũ in capitolio eſt:quãuis latinum nomen nõ ſit? Cur ad mentionẽ
gimus defunctoꝝ teſtamur memoriã eorum a nobis nõ ſollicitari? Cur impares numeros ad oĩa uehementiores
credimus. Idq; in febribus dierum obſeruatiõe intelligitur? Cur ad primitias pomorũ hæc uetera eſſe dici
Vel ſter mus:alia noua optamus? Cur ſternutamẽtis ſalutamur? Quod etiã Tyberiũ Cæſarẽ triſtiſſimũ (ut cõſtat)
nutãtes hominũ in uehiculo exegiſſe tradunt. Et aliqui noĩe quoq; cõſalutare religioſius putant. Quin & abſentes
ſalutãus tinnitu aurium præſentire ſermões de ſe receptũ eſt. Attalus affirmat ſcorpiõe uiſo ſi quis dicat:duo:t cohi/
Vel incẽ beri nec uibrare ictus. & quoniã ſcorpio admonuit:in africa nemo deſtinat aliquid:niſi præfatus africã. In
dia iter cæteris uero gentibus deos ante obteſtatur:ut uelint. Nã ſi mens aſſit:nullũ ponere trãſlaticiũ uidebimur:
epulas quoniã multas etiã pollere religiones manifeſtũ eſt. Alius ſaliua poſt aurẽ digito relata:ſollicitudinẽ animi
noĩata propiciat. Pollices cũ faueamus:premere etiã prouerbio iubemur. In adorãdo dexteram ad oſculum referi
aqs ſub mus:totũq; corpus circũagimus. Quod in læuum feciſſe galliæ religioſius credunt. Fulgetras poppyſimis
mẽſam adorare conſenſus gentiũ eſt. Incendio inter epulas nominato aquã ſub menſa profundi abominamur. Re/
ꝑfuſis cedente aliquo ab epulis:ſimul uerri ſolum. Aut bibente conuiua mẽſam uel repoſitorium tolli inauſpica
abomi/ tiſſimũ iudicatur. Seruii Sulpicii principis comentatio eſt:quãobrem menſa linquẽda nõ ſit. Nondũ enim
namur plures quã quinq; conuiuæ numerabãtur. Nam ſternutamẽto reuocari ferculũ mẽſamue:poſtea ſi nõ gu

ſletur aliquid: interdira habetur. Aut oĩno inane eſſe hæc inſtituere illis qui oĩbus negociis horiſq; itereſſe
credebant deos. Et ideo placatos etiã uitiis noſtris reliquerũt. Quin & repente cõticeſcere cõuiuium adno/
tatũ eſt: nõ niſi in pari præſentiũ numero: qua in re famæ labor eſt: ad quẽcũq; eo⁊ pertinẽs. Cibus ẽt e ma/ Vel q̃ fa
nu prolapſus reddebatur. Atq; per mẽſas uetabant mundiciaꝝ cauſa deflare. Et ſunt condita auguria quid me
loquenti cogitantiue id acciderit: inter execratiſſima. Si põtifici accidat ditis cauſa epulanti: in menſa utiq; Vel fa/
id reponi adolerīq; ad larem piatio eſt. Medicamẽta prius q̃ adhibeantur in menſa forte depoſita negantur me is la
prodeſſe. Vngues reſecari nundinis romãis tacenti atq; a digito indice multorũ pecuniæ religioſum eſt. Ca bor eſt
pillum uero cõtractari cõtra defluuia ac dolores capitis. xvii. luna atq; xxix. Pagana lege in pleriſq; italiæ p̃
diis cauetur: ne mulieres p itinera ambulãtes torqueãt fuſos: aut oĩo detectos ferant: quoniã aduerſetur id.
omnium ſpei: præcipue frugum. M. Seruilius Nouianus princeps ciuitatis non pridẽ in metu lippitudinis
prius q̃ eam ipſam nominaret: aliuſue ei prædiceret: duabus litteris græcis ρ & α chartã inſcriptam circũli
gatam lino ſubnectabat collo. Mutianus ter conſul eadem obſeruatione uiuentem muſcam in linteolo al/
bo: his remediis carere ipſos lippitudine prædicãtes. Carmina quædã extant cõtra grãdines. Cõtraq; mor/
borum genera. Contra ambuſta. Quædã etiam in partus. Sed in prodendo obſtat ingens uerecundia in tã
ta animorum uarietate. Qua propter de his ut libitum cuiq; fuerit: opinetur.

Remedia ex homine contra magos. CA. III.

HOminum monſtrificas naturas & ueneficos aſpectus plenius diximus in portentis gentiũ & mul/
tas animalium proprietates: quæ repeti ſuperuacuum eſt. Quorundam hominum tota corpora
proſunt: ut ex iis familiis: quæ ſunt terrori ſerpentibus: tactu ipſo leuant percuſſos: ſuctuue modi
co. Quorum e genere ſunt pſyllii marſiq; i & qui oblongenes uocantur in inſula cypro. Ex qua fa Vl ophi
milia legatus Hexagon nomine a conſulibus romæ in dolium ſerpentium coniectus experimenti cauſa cir ogenes
cũmulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ eſt ſi modo adhuc durat uernis tempo/
ribus odoris uirus. Atq; eorum ſudor quoq; medebatur: non modo ſaliua. Nam in inſula nili tẽtyri naſcẽ/
tes tanto ſunt crocodilis terrori: ut uocem quoq; eorum fugiant. Horum omnium generum in ſua repu/
gnantia interuentum quoq; mederi conſtat. Sicuti aggrauari uulnera introitu eorum: qui unquam fuerint
ſerpentium caniſue dente læſi. Iidem gallinarum incubitus: pecorum fœtus abortu uitiant. Tantum rema/
net uirus excepto ſemel malo: ut uenefici fiant uenena paſſi: remedio eſt ablui prius manus eorum: aquaq; Vel acce
illa eos quibus medearis inſpergi. Rurſus a ſcorpione aliquando percuſſi nunquã poſtea a crabronibus: ue pto
ſpis: apibuſue: feriuntur. Minus miretur hoc: qui ſciat: ueſtem a tineis non attingi: quæ fuerit in funere. Ser
pentes ægre præterquã leua manu extrahi.

De quibuſdam ſortilegiis & ſaliua hominis. CA. IIII.

PYthagoræ inuentis non temere fallere: impoſitiuorum nominum imparem uocalium nume/
rum claudītates: oculorumue orbitatem: ac ſimiles caſus: dextris aſſignare partibus: parẽ leuis.
Ferunt difficiles partus ſtatim ſolui: cum quis tectum in quo ſit grauida: trãſmiſerit lapide: uel
miſſili: ex iis quæ tria aĩalia ſingulis ictibus interfecerint: hoĩem: aprum: urſam. Probabilius id
facit haſta uelitaris euulſa a corpore hominis: ſi terrã nõ attigerit. Eoſdẽ enim illata effectus habet. Sic & ſa
gittas corpore eductas: ſi terrã nõ attigerit: ſubiectas cubantibus amatoriũ eſſe Orpheus & Archelaus ſcri/
bunt. Quin & comitialẽ morbũ ſanari cibo e carne feræ occiſæ eodem ferro quo homo iterfectus ſit. Quo
rundam partes medicæ ſunt ſicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elide ſolebat oſtendi Pelopis haſta: q̃
eburneam affirmabant. Neuos in facie tondere religioſum habent etiam nunc multi. Omniũ uero in pri/ Vel ner
mis ieiunam ſaliuam contra ſerpentes p̃ſidio eſſe docuimus. Sed & alios efficaces eius uſus recognoſcat ui/ uos i fa/
ta. Ita deſpuimus comitiales morbos: hoc eſt contagia regerimus. Simili modo & faſcinationes repercuti ciem tẽ/
mus ſiniſtræ dextræq; claudicatis occurſu. Veniam quoq; a deis ſpei alicuius audacioris petimus in ſinum dere
ſpuendo. Etiã eadẽ ratione terna deſpuere deprecatione in omni medicina mos eſt: atq; effectus adiuuare. Vel ĩ ter
Incipientes furunculos ter præſignare ieiuna ſaliua. Nunc mirum dicemus: ſed experimẽto facile. Si quem ram
pœniteat ictus eminus cominuſue illati: & ſtatim expuat mediam in manum: qua percuſſit: leuatur illico p Vel in p
cuſſus a pœna. Hoc ſæpe delumbata quadrupede approbatur: ſtatim a tali remedio correcto animalis in/ cuſſo
greſſu. Quidam uero aggrauãt ictus ante conatum ſimili modo ſaliua in manu ingeſta. Credamus ergo & pœna
lichenas lepraſq; ieiuno illitu aſſiduo arceri. Item lippitudines matutina quottidie uelut inunctione. Carci Vel per
nomata malo terræ ſubacto. Ceruicis dolorem ſaliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata: leua cuſſa
ad ſiniſtrum. Si quod animal aurem intrauerit: & inſpuatur exire. Inter amuleta eſt editæ quẽq; urinæ ex/ culpa
puere. Similiter in calciamentum dextri pedis antequam induatur. Item cum quis tranſeat locum in quo
aliquod periculum adierit. Martion Smyrneus qui de ſimplicibus effectibus ſcripſit rumpi ſcolopendras
marinas ſputo tradit. Item rubetas aliaſq; ranas. Ophilius ſerpentes ſiquis in hiatum earum expuat. Salpa
torporem ſedari quocũq; membro inſtupente ſiquis in ſinum expuat. Aut ſi ſuperior palpebra ſaliua tãga
tur. Nos ſi hæc & illa credamus rite fieri. Extranei interuentu: aut ſi dormiens expectetur infans a nutrice
terna expui quãquã religione mutatur & faſcinus. Imperatorum quoq; non ſolum infantium cuſtos: qui Vel mu
deus inter ſacra romana a ueſtalibus colitur: & currus triumphantium. Sub his pendẽs defendit medicus tat & fa/
inuidiæ: iuberq; eoſdem recipere. Similis medicina linguæ ut ſit exorata a tergo fortuna gloriæ carnifex. ſcias
Morſus hominis inter aſperrimos quoq; numeratur. Medentur ſordes ex auribus. Ac nequis miretur etiã
ſcorpionum ictibus ſerpentiũq; ſtatim impoſitæ. Melius e percuſſi auribus proſunt. Ita & rediuiua ſanari Vel redi
ſerpentium uero ictum contuli dentis humãi farina. Capillus puero qui primum deciſus eſt podagræ im/ uias
petus dicitur leuare circũligatus. Et in totum impubium impoſitus. Virorum quoq; capillus canis mor/

ſibus medetur ex aceto. Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulſo cruci quartanis. Combuſtus æque capillus carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens:ut terram nõ attingat incluſus in armillam & aſſidue in brachio habitus muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex i pede præligatus proximo digito tumores unguinũ ſedat. In manu dextra duo medii lino leuiter colligati diſtillatiões atq; lipitudines arcent. Quin & eiectus capillus calculoſo alligatus ſupra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac celeritatem partus facere. Addidit Granius efficatiorem ad hoc eẽ ferro exemptũ. Partus accelerat uicinos ex quo quæq; conceperit: ſi cinctu ſuo ſoluto fœminã cinxerit: dein ſoluerit: adiecta precatione ſe uinxiſſe eandem & ſoluturum: atq; abierit. Sanguine ipſius hominis ex quacunque parte emiſſo efficaciſſime anginam illini tradunt. Orpheus & Archelaus. Item ora comitiali morbo lapſorum. exurgere enim protinus. Quidam ſi pollices pedum pungantur. Exq; iis guttæ referantur in faciem. Aut ſi uirgo dextro pollice attingat. Hac coniectura cenſentes uirgines carnes edendas. Eſchines athenienſis excrementorum cinere anginis medebatur & tonſillis: uuiſq;: & carcinomatis. Hoc medicamentum uocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu ſoluuntur: primoq; fœminarum menſe. Aut ſi non id cõtingat: longinqua fiunt: maximeq; comitiales. Quin & a ſerpente ac ſcorpione percuſſos coitu leuari produnt. Verum fœminas uenere ea lædi. Oculorum uitia fieri negant: nec lippire eos qui cum pedes lauant aqua inde ter oculos tangant. Immatura morte raptorum manu ſtrumas parotidas guttura tactu ſanari affirmant. Quidam uero cuiuſq; defuncti dumtaxat ſui ſexus leua manu auerſa. Et e ligno fulgure icto reiectis poſt terga manibus demorderi aliquid ad dentem: qui doleat admoueri: remedio eſſe produnt. Sunt qui præcipiant dentem ſuffiri dente hominis ſui ſexus. Et eum qui caninus uocetur in ſepulto exemptum adalligari. Terram ex caluaria pſilothrum eſſe palpebrarum tradunt. Herba uero ſi qua ibi genita ſit commanducata dentes cadere. Vlcera non ſerpere ex oſſe hominis circunſcripta. Alii e tribus puteis pari menſura aquas miſcent: & prolibant nouo fictili. Reliquum dant in tertianis acceſſu febrium bibendum. Item in quartanis fragmentum claui a cruce inuolutum lana collo ſubnectunt. Aut ſpartum e cruce: liberatoq; condunt cauerna quam ſol non attingat. Magorum hæc commenta ſunt. Vt cotem qua ferramenta ſæpe exacuta ſint: ſubiectã ignari ceruicalibus de ueneficio deficiẽtes euocare. Indiciũ ut ipſe dicat: quid ſibi datũ ſit: & ubi: & quo tempore: auctorem tamen non nominare. Fulmine utique percuſſo circumactum in uulnus hominem loqui protinus conſtat. Inguinibus medentur aliqui licium telæ detractum alligantes nouenis ſeptenisue nodis ad ſingulos nominantes uiduam aliquam: atq; ita inguina adalligantes licio. Et clauum: aliudue quod quis calcauerit: alligatum ipſos iubent gerere: ne ſit dolori uulnus. Verrucas auellunt a uiceſima luna in limitibus ſupini ipſam intuentes ultra caput manibus porrectis: & quicquid comprehendere eo fricantes. Clauum corporis cum cadat ſtella ſi quis diſtringat: uel cito ſanari aiunt. Cardinibus hoſtiorum aceto affuſis lutum fronti illitum capitis dolorem ſedare. Item laqueum ſuſpendioſi circundatum temporibus. Si quid e piſce hæſerit faucibus: i aquam demiſſis frigidam pedibus cadere. Si uero ex aliis oſſibus: impoſitis capiti ex eodem uaſe oſſiculis. Si panis hæreat: ex eodem mutranque autem addito pane. Quin & ſordes hominis in magnis fecere remediis quæſtuoſorum gymnaſia græcorum: quippe ea ſtrigmenta molliunt: calfaciunt: diſcutiunt: complent ſudore & oleo medicinam facientibus. Vuluis inflammatis contractiſq; admouentur. Sic & menſes cient. Sedis inflammationes & condylomata leniunt. Item neruorum dolores: luxata: articulorum nodos. Efficaciora ad eadem ſtrigmenta a balneis: & ideo miſcentur ſuppuratoriis medicamentis. Nam illa quæ ſunt e cæromatæ permixto cœno: articulos tantum molliunt calefaciunt: diſcutiunt efficacius: ſed ad cætera minus ualent. Excedit fidem impudens cura: qua ſordes uirilitatis contra ſcorpionum ictus ſingularibus remediis celeberrimi auctores clamant. Rurſus in fœminis quas infantium aluo editas in utero ipſo contra ſterilitatẽ ſubdi cenſent: meconiũ uocant. Immo etiã ipſos gymnaſiorũ raſere parietes. Et ille quoq; ſordes excalfaſtoriã uim habere dicuntur. Panos diſcutiunt. Vlceribus ſenum puerorumq; & deſquãmatis ambuſtiſue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pendẽtes medicinas. Abſtinere a cibo nimio: aut potu: alias uino tantum: aut carne: alias balneis: cũ quid eorũ poſtulet ualitudo: in pſentiſſimis remediis habenſ. His remediis adnumeraſ exercitatio: ĩtentio uocis: ungue fricari cũ ratiõe: & uehemẽs. n. fricatio ſpiſſat: lenis molit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primis uero prodeſt ambulatio: geſtatio: & ea pluribus modis. Equitatio ſtomacho & coxis utiliſſima. Phthiſi nauigatio. Longis morbis locorum mutatio. Item ſomno mederi ſibi: aut lectulo aut rara uomitiõe. Supini cubitus oculis cõducunt: at prõi tuſſibus. In latera aduerſum diſtillatiões. Ariſtoteles & Fabianus plurimũ ſomnari circa uernũ & autũnũ tradũt: magiſq; ſupino cubitu: at pno nihil. Theophraſtus celerius cõcoqui dextri lateris ĩ cubitu difficilius in ſupinis. Solũ quoq; remediorũ maximũ ab ipſo ſibi præſtari poteſt: ſicuti linteorũ ſtrigiliũq; uehemẽtia. Perfundere caput aqua calida ante balnearũ uaporationẽ & poſtea frigida: ſaluberrimũ intelligitur. Item præſumere cibos: & iterponere frigidã eiuſdẽq; potu ſomnos antecedere: & ſi libeat interrumpere. Notãdum nullum aliud animal præter hominem calidos potus ſequi: ideoq; non eſſe naturales. Mero ante ſomnos colluere ora: propter alitus. Frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores. Item poſca oculos contra lippitudines.

De obſeruatione in uictu. CA. V.

CErta ſũt experimẽta totius corporis ualitudinis uarietate uictus iobſeruata. Hippocrates tradit nõ prãdẽtiũ exta celeri9 ſeneſcere. Ve℞ id remediis cecinit: nõ epulis. Quippe multo utiliſſima eſt tẽperãtia in cibis. L. Lucullus hãc de ſe pfecturã ſeruo dederat. Vltimoq; probro manus in cibis triũphalibus ſedẽti dicebaſ: uel in capitolio epulãti pudẽda re: Seruo ſuo facilius pere q̄ ſibi.

De ſternutamento: & uenere: & cæteris remediis. CA. VI.

STernutamenta pinna grauedinem emendant. Et ſi quis muris nares (ut tradunt) oſculo attin/
gat. Sternutamenta & ſingultum. Ob hoc Varro ſuadet palmam altera manu ſcalpere. pleriq; Vel & ſi
annulum e ſiniſtra in longiſſimum dextræ digitum tranſferre. Aut in aquā ſeruentem manus qs mu/
imergere. Theophraſtus ſenes laborioſius ſternuere dicit. Venerem damnauit Democritus: ut co nares
in qua homo alius exiliret ex homine. Eſt hercule raritas eius utilior. Athletæ tamen torpentes reſtituun ut tra/
tur. Venere uox reuocatur: cum ea candida declinat in fuſcam. Medetur & lumborum dolori. Oculorum dūt aut
hebetationi. Mentecaptis ac melancolicis. Adſidere grauidis uel cum remedium alicui adhibeatur digitis oculos
pectinatim inter ſeſe amplexis ueneficium eſt. Idq; compertum tradunt Alcmena Herculem pariēte. Peius attigat.
ſi circa unum amboue genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in conſiliis ducum poteſta
tūue fieri uetuere maiores uelut omnem actum impedientia. Vetuere uero & ſacris uotiſue ſimili mō in/
tereſſe. capita autem aperiri aſpectu magiſtratuum non uenerationis cauſa iuſſere: ſed ut Varro auctor eſt
ualitudinis: quo firmiora conſuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit: alterum comprimi prodeſt.
Cum aqua dextræ auriculæ ſiniſtro pede exultare capite in dextrum humerum deuexo: inuicem e diuerſa
aure. Si tuſſis concitet: ſaliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morſu alterius ſuſpēdi. In cer
uicis dolore poplites fricare. Aut ceruicem in poplitū. Pedes in humo deponi ſi nerui in his cruribuſue ten Vel ī hu
dantur in lectulo. At ſi in leua parte id accidat: ſiniſtræ plantæ pollicem dextra manu apprehendi. Item e di mido
uerſo. Extremitates corporis: uel aurium uelicatibus: perſtringi contra horrores corporis ſanguineue na/
rium īmodicū. Lino uel papyro principia genitalium: femur medium ad cohibēda urinæ profluuia. In ſto
machi ſolutione pedes preſſare: aut manus in feruentē aquā dimittere. Iam & ſermoni parci multis de cau
ſis ſalutare eſt. Triennio Mœcenatem Meliſſiū accepimus ſilentium ſibi imparauiſſe a conuulſione reddi/
to ſanguine. Nā e diuerſo ſcandenteſq; ac iacentes: ſi quid ingruat contraq; ictus ſpiritum cohibere ſingu/ Vel iacē
laris præſidii eſt. Quod inuētum eſſe animalis docuimus. Clauum ferreum defigere in quo loco primum tes
caput defixerit corruens morbo comitiali abſolutorium eius mali dicitur. Contra renum ac lumborū ueſi
cæq; cruciatus in balnearum ſoliis pronos urinam reddere mitigatorium habetur. Ac uulnera nodo Her/
culis præligare: mirum quātum ocior medicina eſt. Atq; etiam quottidiani cinctus tali modo uim quādā
habere utilem dicitur. Quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoq; quaternariū Demetrius
condito uolumine & quare quaterni cyathi ſextariiue non eſſent potandi. Contra lippitudines retro aures
fricare prodeſt: & lachrymoſis oculis frontem. Augurium ex homine ipſo non eſt timendi mortē in ægri
tudine: quādiu oculorū pupillæ imaginē reddant. Magna & urinæ non ratio ſolum: ſed etiam religio apud
auctores inuenitur digeſta in genera. Spadonum quoq; ad fœcunditatis beneficia. Verū ex iis quæ referre
fas ſit: impubiū puerorū cōtra ſaliuas aſpidum: quas ptyadas uocant: qm̄ uenena in oculos hoīum expuant.
Cōtra oculorū albugines: obſcuritates: cicatricē: argema: palpebras: & cū erui farina cōtra aduſtiones. Cōtra
auriū pituitas: uermiculoſq; ſi decoquatur ad dimidias ptes cū porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq;
ea mēſes fœminarū cit. Salpa fouet illa cū oculos īfirmitatis cā illinit ſole uſta cū oui albugine efficacius ſtru
thiocameli binis horis. Hæc & atramēti lituræ abluunt. Virilis podagris medet argumento fullonū: quos
iō tētari eo morbo negāt. Veteri miſcet cinis oſtreorū aduerſus eruptiones in corpore īfantiū & oīa ulcera
manātia. Ea exeſis ambuſtis: ſedis uitiis: rhagadiis: & ſcorpionū ictibus illinit. Obſtetricū nobilitas nō alio
ſucco efficacius curari pnunciauit corporū pruritus nitro addito ulcera capitū: prurigines ɩ nomas: pcipue
genitaliū. Sua cuiq; aūt (qd̄ fas ſit dixiſſe) maxie pdeſt. Cōſeſtim pfuſo canis morſu echinorūq; ſpinis inhæ
rentibus & in ſpōgia laniſue ipoſita: aut aduerſus canis rabidi morſus cinere ex ea ſubacto. Cōtraq; ſerpen/
tiū ictus. Nā cōtra ſcolopēdras mirum prodit uertice tacto urinæ ſuæ gutta liberari ptinus læſos. Auguria
ualitudinis ex ea tradunt. Si mane cādida dein ruffa ſit. Illo mō cōquerere: hoc cōcoxiſſe ſignificat. Mala ſi/
gna rubræ. Peſſima nigræ. Mala bullantis & craſſæ. In qua qd̄ ſubſidit ſi albū eſt: ſignificat circa articulos:
aut uiſcera dolorem īminere. Eadē uiridis morbū uiſcerum: pallida bilis ɩ rubens ſanguinis. Mala & in q̄
ueluti furfures atq; nubeculæ apparēt. Diluta quoq; alba uitioſa eſt. Mortifera uero craſſa grauis odore. Et
in pueris tenuis ac diluta. Magi uetant eius cauſa contra ſolē lunamq; nudari: aut umbrā cuiuſq; ab ipſa re/
ſpergi. Heſiodus iuxta obſtantia reddi ſuadet: ne deum aliquē nudatio offendat. Oſtanes contra mala medi
camenta omnia pmiſit auxiliari matutinis horis ſuam cuiq; inſtillatam in pedem.

De remediis muliebribus. CA VII.

QVæ ex mulierū corporibus traduntur ad portētorū miracula accedūt: ut ſileamus diuiſa mēbratī in
ſcelera. Abortus: mēſiū piacula: q̄q; alia nō obſtetrices mō: uerū & ipſæ meretrices pdidere. Capilli
mulieris ſi crementur: odore ſerpētes fugari. Eodē odore uuluæ morbo ſtrāgulatus reſpirare. Cine/
re eo qdem ſi īteſta ſūt cremati uel cū ſpuma argēti ſcabricias oculorū ac prurigines emēdari. Item
uerrucas & īfantiū ulcera cū melle. Capitis quoq; uulnera & oīum ulcerū ſinus ſimul addito melle & thu/
re. Panos podagras cum adipe ſuillo. Sacrum ignem ſanguinem ſiſti illico: & informicationes corporū. De
lactis uſu conuenit eſſe dulciſſimū moliſſimūq;. Quare & in longa febre cœliacis utiliſſimū ɩ maxime eius
quæ iam infantem remouerit. Et in malacia ſtomachi: in febribus ɩ roſionibus efficaciſſimū experiuntur:
Item māmarū collectionibus cum thure oculo ab ictu cruore ſuffuſo & in dolore aut epiphoris ſi in mul/
geatur: plurimum prodeſt. Magiſq; cum melle & narciſſi ſucco: aut thuris polline. Semperq; in omni uſu
efficacius eſſe eius quæ marem enixa ſit: multoq; efficaciſſimū eius quæ geminos peperit mares. Et ſi uina
ipſa cibiſq; acrioribus abſtineat. Mixto pterea ouorum candido liquore: madidaq; lana frontibus impoſi/
tum fluctiones oculorum ſuſpendit. Nam ſi rana ſaliua ſua oculum aſperſerit præcipuū eſt remediū. Et cō
tra morſum eiuſdem bibitur ſtillaturq;. Qui ſimul matris filiæq; lacte inunctus ſit ɩ liberari oculorū me/

tu in totam uitam affirmant. Aurium quoq; uitiis medetur modice admixto oleo. Aut ſi ab ictu dolēt. An
ſerino adipe tepefactum. Si odor grauior ſit (ut plerunq; ſit) longis uitiis diluto melle lana includitur. Et
contra morbũ regium in oculis relictum inſtillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potum contra uenena
quæ data ſunt cum marino lepore bupreſtiq; ut Ariſtoteles tradit dorycnidion. Et contra inſaniã quæ fa/
cta ſit hyoſciami potu. Podagris quoq; iubẽt illini cum cicuta. Alii cum hyſopo & adipe anſerino: qualiter
etiam uuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam ſiſtit potum ut Rabirius ſcribit. Et mẽſes ciet. Eius
uero quæ fœminã enixa ſit ad uitia tantum in facie ſananda præualet. Pulmonum quoq; incõmoda lacte
mulieris ſanantur: cui admiſceatur impubis pueri urina & mel atticũ. Omnia ſingulorum cocleariũ men/
ſura. Marmora quoq; aurium eiici inuenio. Eius quæ marẽ peperit lacte guſtato canes rabioſos fieri negãt.
Mulieris quoq; ſaliuam ieiunæ unam potentem diiudicant oculis cruentatis. Et ſi contra epiphoras feruen
tes anguli oculoꝝ ſubinde madeficentur. Efficacius ſi cibo uinoq; ſe pridie ea abſtinuerit. Inuenio & faſcia
mulieris alligato capite dolores minui. Poſt hæc nullus eſt modus. Iam primũ abigi grandines turbineſq;
contra fulgura ipſa in menſe cõnudata: ſic auerti uiolentiam cæli. In nauigando quidẽ tẽpeſtates etiam ſine
menſtruis. Ex ipſis uero menſibus monſtrificis alia (uti ſuo loco indicauimus) dira & infanda uaticinãtur.
E quibus dixiſſe non pudeat: ſi in defectu lunæ ſoliſue congruat uis illa: irremediabilẽ fieri. Nõ ſegnius &
in ſilente luna coitus ſuos maribus exitiales eſſe atq; peſtiferos. Purpuram quoq; ab iis eo tempore pollui.
Tanto uim eſſe maiorem. Quocũq; aũt alio menſtruoſi nudatæ ſegetẽ ambiant: erucas ac uermiculos ſca/
rabeoſq; ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepſius in cappadocia inuentum prodit ob multitudinẽ can/
tharidum illas ire per media arua retectis ſuper clunes ueſtibus. Alibi ſeruatur ut nudis pedibus eant capil
lo cinctuq; diſſoluto. Cauendũ uero ne id oriente ſole faciant: ſementẽ enim areſcere. Nouella uitis eius ta/
ctu in purpureũ læditur. Vt ad noxiam res medicatiſſima trãſferatur rutã & hederas illico mori. Multa di/
ximus de hac uiolentia. Sed præter hæc certũ eſt tactis aluearis apes fugere. Linaq; cum coquantur nigre/
ſcere. Aciem in cultris tonſorum hebetari. Aes cõtactum graue uirus odoris accipere & eruginem. Magis
ſi decreſcente luna id accidat. Equas ſi ſint grauidæ tactas abortum pati. Quin & aſpectu oĩno quãuis pro/
cul uiſas: ſi purgatio illa poſt uirginitatem prima ſit: aut in uirginea ætate ſpontanea. Nam bitumen in iu/
dæa naſcens ſola hac ui ſponte ſuperari. Et fila ueſtis cõtactæ ut docuimus: ne igne quidem uincuntur quo
cuncta. Ciniſq; etiam ille ſi quis aſpergat cum lauãdis ueſtibus purpuras mutat. Floribus colorem adimit.
Ne ipſis quidẽ fœminis malo ſuo immunibus. Abortũ facit illitus: aut ſi oĩno prægnans ſupergrediatᷓ. Quæ
Lais & Cleophantus inter ſe contraria prodidere de abortiuis carbone e radice braſſicæ uel myricæ uel ta/
maricis in eo ſanguine extincto. Itẽ aſinas non concipe tot annis: quot grana hordei cõtacta ederint. Quæq;
alia nuncupauere monſtrifica aut inter ſe pugnantia: cum hic fœcunditatẽ fieri iiſdẽ modis quibus illa ſteri
litatẽ pronunciaret: melius eſt non credere. Bythus dyrrhachinus hebetari aſpectu ſpecularẽ nitorem tra/
dit. Iiſdem aduerſa rurſus cõuertentibus oẽmq; talem uim reſolui: ſi mulũ piſcem habeant ſecum. Multi ue
ro ineſſe etiã remedia tanto malo aiunt. Podagras illini: ſtrumas: & parotidas: panos ſacros ignes: furuncu/
los: epiphoras tractatu earũ mulierũ liniri. Lais & Salpa canum rabioſoꝝ morſus & tertianas quartanaſq;
febres menſtruo in lana arietis nigri argento brachiali incluſo. Diothymus thebanus ueſtis oĩno ita iſectæ
portiuncula acu: uel pellicio brachiali iſerta. Sotira obſtetrix tertianis q̃rtaniſq; efficaciſſimũ dixit. Plantas
ægri ſubterlini. Multoq; efficacius ab ipſa muliere ẽt ignoranti. Sic & comitiales excitari morboſq; ſanari.
Icethidas medicus q̃rtanas coitu finiri incipiẽtibus dũtaxat menſtruis ſpopondit. Inter oẽs uero conuenit:
ſi aqua potuſq; formidetᷓ a morſu canis ſuppoſita tantũ calici lacinia menſtruo tincta: talis ſtatim metum eũ
diſcuti uidelicet præualente ſympathia illa græcorũ: cum rabiem canum eius ſanguinis guſtatu incipere
diximus. Cinere eo iumentoꝝ omnium ulcera ſanari certũ eſt. Addita caminoꝝ farina & cæra. Maculas
autem e ueſte eas non niſi eiuſdem farina ablui. Cinerem per ſe roſaceo mixtum fœminarũ præcipue capi/
tis ſedare dolores illitũ fronti. Aſperrimãq; uim ꝓfluuii eius eẽ primis annis uirginitate reſoluta. Id quoq;
conuenit: quo nihil equidem libentius crediderim: tactis omnino menſtruo poſtibus: irritas fieri magorũ
artes: generis uaniſſimi ut æſtimare licet. Ponam enim uel modeſtiſſimũ ex promiſſis eorum. Ex homine
ſiquidem reſegmina unguium e pedibus manibuſq; cæra permixta: ita ut dicatur tertianæ uel quottidia/
næ uel quartanæ febri remedium quæritante ſolis ortum alienæ ianuæ affigi iubẽt ad remedia in iis mor
bis: quanta uanitate ſi falſum eſt: quantaue noxa ſi transferunt morbos ad inocentiores. Ex iis omnium di/
gitorum reſegmina ungium ad cauernas formicarum abiici iubent: eamq; quæ prima cœperit trahere cor
reptam ſubnecti collo: & ita diſcuti morbum.

Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto & leone: & camelo: & hyena: & crocodillo: & chamæ
leonte: & ſtinco: & hippopotamo: & lyncibus. CA. VIII.

HAec ſunt quæ rettuliſſe fas ſit: ac pleraq; ex iis non ſine honore dicto. Reliqua inteſtabilia & iſan
Vel na/ da: ut feſtinet oratio ab homine fugere. In ceteris claritates animalium: aut operum ſequemur.
ris Elephanti ſanguis præcipue maris fluctiones omnes: quas rheumatiſmos uocant: ſiſtit. Ramen
tis eboris cum melle attico (ut aiunt) nubeculæ in facie. Scobe paronychia tolluntur efficacius ſi
extenuata. Proboſcidis tactu capitis dolor leuatur: efficacius ſi & ſternutet. Dextra pars proboſcidis cũ lem
nia rubrica adalligata impetus libidinum ſtimulat. Sanguis & iſchiadicis prodeſt: iecurq; comitialibus
morbis. Leonis adeps cum roſaceo cutem in facie cuſtodit a uitiis: candorẽq; ſeruat: & ſanat aduſta niuibus
articulorumque tumores. Magorum uanitates perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populoſ
ue promittunt. Præcipue tamen eo pingui qđ ſit inter ſupercilia: ubi eſſe nullũ poteſt. Similiter dẽtis maxi
me ad dextera parte: uilliq; e roſtro inferiori promiſſa ſunt. Fel aqua addita claritatem oculis inunctis facit.

Et cum adipe eiuſdem comitiales morbos diſcutit leui guſtu:& ut protinus qui ſumpſere curſu id digerãt.
Cor in cibo ſumptũ quartanis medetur. Adeſt cum roſaceo quottidianis febribus. Perunctos eo beſtiæ fu-
giunt. Reſiſtere etiam inſidiis uidetur. Cameli cerebrũ arefactum potumq; ex aceto comitialibus morbis
aiunt mederi. Item fel cum melle potum: hoc & anginæ. Cauda arefacta ſolui aluum. Fimi cinere criſpari
capillum cum oleo. Et dyſentericis prodeſt illitus cinis potuſq; quãtum trinis digitis capitur: etiam comi-
tialibus mobis. Vrinam fullonibus utiliſſimam eſſe tradunt. Itemq; ulceribus manãtibus. Barbaros eam
ſeruare quinquẽnio:& heminis pota ciere aluum. Setas e cauda contortas:& ſiniſtro brachio illigatas quar
tanis mederi. Hyena magi ex oĩbus animalibus in maxima admiratione poſuerunt: utpote cui & ipſi magi
cas artes dederunt: uimq; qua alliciat ad ſe homines mente alienatos. Permutationes ſexus ex iis annua ui-
ce diximus: cæteraq; monſtrifica naturæ eius. Nunc perſequamur quæcunq; medicinis produntur. Præci-
pue pantheris eſſe in metu hyenæ dicuntur: ut ne conentur quidẽ reſiſtere. Et aliquid de corio earum habẽ
tem non appeti. Mirumq; dictu ſi pelles utriuſq; contrariæ ſuſpendãtur decidere pilos pantheræ. Cum fu-
giunt uenantem declinant ad dextram: ut prægreſſi hoĩs ueſtigia occupent. Qđ ſi ſucceſſerit: alienari men
te uel ex equo hoĩem decidere. At ſi in leuam detorſerit: deficientis: argumentũ eſſe: celeremq; capturam.
Facilius autem capi ſi cinctus ſuos uenator flagellumq; & ipſos æquos ſeptenis alligauerit nodis. Mox aũt
ut eſt ſollers ambagibus uanitas magorũ capi iubet geminorũ ſignum tranſeunte luna ſinguloſq; prope pi
los ſeruari. Capitis dolori alligatam cutem prodeſſe quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum fronti
bus. Aut ne oĩno lippiatur: decoctum cum mellis attici cyathis tribus & croci uncia illitum. Sic & caligines
diſcuti:& ſuffuſiones. Claritatem excitari: melius inueterato medicamento. Aſſeruari autem in cypria py-
xide. Eodem ſanari argema: ſcabricias: excreſcentia in oculis: item cicatrices. Glaucomata uero iocineris re
centis inaſſati ſanie cum deſpumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu prodeſſe uel alli
gatos ordine. Humeros humerorum & lacertorum doloribus. Eiuſdem dentes ſi de ſiniſtra parte roſtri
eruti ſint illigatos pecoris aut capri pelle: ſtomachi cruciatibus. Pulmones in cibo ſumptos iliacis uentricu
lis cinerem cum oleo illitum. Neruis medullas e dorſo cum oleo uetere ac felle. Febribus quartanis iecur
deguſtatum ante acceſſiones. Podagris ſpinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini addito felle
taurino omnia pariter cocta atq; illita hyenæ pelle. In eodẽ morbo prodeſſe:& fel cum lapide aſio. Tremu-
lis: iſchiadicis exilientibus:& quibus cor parpitet aliquid ex corde mandendũ: ita ut reliquæ partis cinis cũ
cerebro hyenæ illinatur. Pilos etiam auferri hac compoſitione illita: aut per ſe felle euulſis: prius quos rena
ſci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborũ doloribus carnes e lumbis edendas: illinendaſque
cum oleo. Sterilitatem mulierũ emendari oculo cum glycyrrhiza & aneto ſumpto in cibo: promiſſo in tri
duum conceptu. contra nocturnos pauores umbrarũq; terrorem unus e magnis dentibus lino alligatus ꝓ
deſt. Suffiri furentes eodem & circũligari ante pectus ſuum cum adipe renum aut iocinere aut pelle præci-
piunt. Mulieri prægnanti a pectore hyenæ caro:& pili ſeptem & genitale a ceruice ſi alligẽtur dorcadis pel-
le collo ſuſpenſa: contineri partus promittũtur. Venerem ſtimulari genitali ad ſexus ſuos in melle ſumpto.
etiã ſi uiri mulierũ coitus oderint. Quinimo totius domus concordiam eodẽ genitali & articulo ſpinæ cũ
adherente corio cõſeruatis conſtare: quẽ ſpinæ articulũ ſiue nodũ athlantion uocant. Eſt aũt primus. In co
mitialiũ quoq; remediis habent eũ. Adipe accenſo ſerpentes fugari dicunt. Maxillæ parte cõminuta in ani-
ſo & in cibo ſumpta horrores ſedari. Eodẽ ſuffitu mulieribus mẽſtrua euocari. Tantumq; eſt uanitatis: ut
ſi ad brachium aligẽt ſuperioris roſtri dextræ partis dens: iaculantiũ ictus deerraturos negent. Palato eiuſ-
dem arefacto:& cũ alumine ægyptio calefacto ac ter in ore ꝑmutato: fetores & ulcera oris emendari. Eos
uero qui linguã in calciamẽto ſub pede habeãt: nõ latrari a canibus. Siniſtra parte cerebri naribus illita: mor
bos ꝑnitioſos mitigari: ſiue hoĩum ſiue quadrupedũ. Frontis coriũ faſcinationibus reſiſtere. Ceruicis car-
nes ſiue mandant ſiue bibant arefactæ: lumboꝝ medent doloribus. Neruis a dorſo armiſq; ſuffiẽdos ner
uorũ dolores. Pilos roſtri admotos mulierũ labris: amatoriũ eẽ. Iecur potum torminibus & calculis mede-
ri. Iam cor in cibo potuue ſumptum: omnibus doloribus corporũ auxiliari. Lyenem lyenibus. Omentum
ulcerum inflãmationibus cum oleo. Medullas doloribus ſpinæ & neruorũ: laſſitudini renum. Neruos po-
tos in uino cũ thure fœcunditatẽ reſtituere ademptã ueneficio. Vuluã cũ mali punici dulcis cortice in potu
datã prodeſſe mulierũ uuluæ. Adipe e lumbis ſuffiri difficulter parientes:& ſtatim parere. E dorſo medul
lam adalligatã cõtra uanas ſpẽs opitulari. Spaſticis genitale e maribus ſuffitu. Itẽ lippientibus: ruptis:& con
tra iflationes ſeruatos pedes tactu leuos dextris ꝑtibus: dexteros leuis. Siniſtrũ pedẽ ſuperlatũ parturiẽti læ
talẽ eſſe. Dextro illato facile eniti. Membranã quæ fel continuerat a cardiacis potã in uino uel in cibos ſum
ptam ſuccurrere. Veſicam in uino potam contra urinæ incontinentiã. Quæ autẽ in ueſica inuenta ſit urina
additis oleo ex ſeſamo & melle aſiano hauſtã ꝓdeſſe agrimoniæ ueteri. Coſtarũ primã & octauã ſuffitu ru Vel ar-
ptis ſalutarẽ eſſe. Ex ſpina uero parturientibus oſſa. Sanguinẽ cũ polenta ſumptũ torminibus. Eodẽ tactis gemoni
poſtibus ubicunq; magoꝝ infeſtari artes. Nõ elici deos: nec colloq: ſiue lucernis: ſiue uiſu: ſiue pluuiis: ſiue
aq̃: ſiue pila: ſiue quo alio genere tentent. Carnes ſi edant: contra canis rabidi morſus efficaces eſſe. Etiãnũ
iecur efficacius. Carnes uel oſſa hoĩs ſi quæ in uentriculo occiſæ inueniantur ſuffitu podagricis auxiliari.
Si ungues inueniantur in iis: mortem alicuius capientium ſignificari. Excrementa ſiue oſſa reddita cum
interimitur: contra magicas inſidias pollere. Fimum q in inteſtinis inuentus ſit: arefactum ad dyſente-
ricos ualere potum. Illitumque cum adipe anſerino opitulari toto corpore læſis malo medicamento. A
cane uero morſis adipem illitum. Et corium ſi ſit ſubſtractum. Rurſus tali ſiniſtri cinere decocto cum ſan
guine muſtellæ perunctis omnibus odio euenire. Idem fieri oculo decocto. Super omnia eſt: ꝙ extremam
fiſtulam inteſtini contra ducum ac poteſtatum iniquitates cõmiſtrãt: & ad ſucceſſus petitionũ: iudicio-

rumq; ac litium euentus:ſi omnino aliquantulum quis ſecum habeat. At eiuſdem cauerna ſiniſtro lacerto
religata ſi quis mulierem reſpiciat:amatorium eſſe:tam præſens ut ilico ſequatur.eiuſdem loci pilorum cine/
re ex oleo illitũ uiris qui ſint ꝓbroſæ moliciei non modo pudicos:ſed & ſeueros mores induere. Proximæ
fabuloſus eſt crocodilus ingenio quoq; illo:cui uita in aqua terraq; cõmunis.Duo enim genera eorum il/
lius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus(ſi credimus)ſtimulant. Canini eius dentes fe/
bres ſtatas arcent repleti.Sunt enim caui:ita ne diebus quinq; ab ægro cernantur qui adalligauere.Idẽ pol/
lere & uentre exemptos lapillos:aduerſus febriũ horrores uenientes tradunt. Hac ẽt de cã ægyptii perun/
gunt adipe ægros ſuos.Alter illis ſimilis multũ infra magnitudinẽ in terra tantũ:odoratiſſimiſq; floribus
uiuit.Ob id inteſtina eius diligenter exqrunẽ iucundo nidore refarcta crocodileã uocant oculorum uitiis uti/
liſſimã cum porri ſucco inunctã & contra ſuffuſiões uel caligines.Illita quoq; ex oleo cyprino moleſtias in
facie enaſcentes tollit.Ex aqua uero morbos oẽs:quorum natura ſerpit in facie:nitoréq; reddit. Lẽtigines tol
lit ac uaros:oẽſq; maculas.Et contra comitiales morbos bibiẽ ex aceto mulſo binis obolis. Apposita men/
ſes ciet.Optimaq; eſt quæ candidiſſima & friabilis:minimeq; ponderoſa:cum teratur inter digitos fermẽ/
Vel q̃ captos teſcens.Lauatur ut cæruſa.Adulterant amylo aut cymolia:ſed maxime ſui captos oryza tantũ paſcunt.Fel
le inunctis oculis ex melle contra ſuffuſiones nihil utilius prædicant.Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuf/
firi uulua laboranteis ſalutare tradunt.Itẽ uelleribus circundari uapore eius infectis.Corii utriuſq; cinis ex
aceto illitus iis partibus q̃s ſecari opus ſit:aut nidor cremati ſenſum oẽm ſcalpelli aufert. Sanguis utriuſq;
claritatẽ uiſus inunctis donat:& cicatrices oculorum emẽdat.Corpus ipſum excepto capite pedibuſq; elixum
manditur iſchiadicis.Tuſſim ueterem emendat:præcipue in pueris.Itẽ lumborum dolores.Et adipẽ habent
quo tactus pilus defluit.Hic perunctos a crocodilis tuetur:inſtillaturq; morſibus.Cor annexũ in lana ouis
nigræ:cui nullus alius color incurſauerit:& primo partu genita ſic quartanas abigere diciẽ. Iungemus il/
lis ſimillima & peregrina æque aialia.Priuſq; chamæleontẽ peculiari uolumine dignũ exiſtimatũ Demo
crito.Et per ſingula mẽbra deſecratũ non ſine magna uoluptate noſtra cognitis proditiſq; mendaciis græ/
cæ uanitatis.Similis eſt magnitudine ſupradicto crocodilo:ſpinæ tantum acutiore curuatura:& caude am
plitudine diſtans.Nullum animal pauidius eſſe exiſtimatur : & iõ uerſicoloris eſſe demutationis. Vis eius
maxima contra accipitrum genus.Detrahere enim ſupra uolantem ad ſe traditur & uoluntariũ præbere la
cerandũ cæteris aialibus.Caput eius & guttur ſi roboreis lignis accendanẽ imbriũ & tonitruũ concurſus fa
cere Democritus narrat.Item iecur in tegulis uſtũ.Reliqua ad ueneficia ꝑtinentia quæ dicit:q̃q̃ falſa exiſti/
mantes omittemus:præterq̃ in riſu coarguentiũ.Dextro oculo:ſi uiuenti eruatur:albugines oculorum cum
lacte caprino tolli.Lingua adalligata:pericula puerperii.Eundẽ ſalutarem eſſe parturientibus circa domũ.
Sin uero domibus inferatur:perniciosiſſimũ.Linguam ſi uiuenti exempta ſit:ad iudiciorum euẽtus pollere:
Cor aduerſus q̃rtanas illigatũ nigra lana primæ tõſuræ.Pedẽ e prioribus dextrũ hyenæ pelle illigatum ſini
ſtro brachio:contra latrocia terroreſq; nocturnos pollere.Itẽ dextrã mamillã contra formidines pauoreſq;.
Siniſtrum uero pedẽ torreri in furno cũ herba quæ etiã chamæleon uocatur.Additoq; unguento in paſtil
los digeri.Eos in ligno uaſe cõditos:ꝑſtare(ſi credimus)ne cernaẽ ab aliis qui habeat.Armũ dextrũ ad uin/
cendos aduerſarios uel hoſtes ualere utiq; ſi abiectos eiuſdem neruos calcauerint.Siniſtrũ mirũ qbus mõ/
ſtris cõſecret qualiter ſomnia quæ uelis:& qbus uelis mittantur:putet referre.Oĩa ea dextro pede reſolui:ſi
cut ſiniſtro lathere lethargos:quos fecerit dextrũ.Capitis dolores inſperſo uino in quo latus alterutrũ ma
ceratũ ſit:ſanari fœminis.Si ſiniſtri pedis cineri miſceaẽ lac ſuillũ podagricos fieri illitis pedibus. Felle glau
comata & ſuffuſiones corrigi prope crediẽ tridui inunctione.Serpẽtes fugari lyene iſtillato. Muſtellas con
trahi in aq̃ coniecto.Corpore uero illito detrahi pilos.Idẽ ꝑſtare narrant iecur cũ ranæ rupetæ pulmone illi
tum.Præterea iocinere amatoria diſſolui.Melancholicos aũt ſanari ſi ex corio chamæleontis herbæ ſuccus
habẽte bibaẽ.Inteſtina & fimũ eorum cum id aĩal nullo cibo uiuat cũ ſimiarum urina illita inimicorum ĩmane
odiũ & oĩum hoĩum iis cõciliare.Cauda flumia & aq̃rum ĩpetus ſiſti.Serpẽtes ſoporari.Eadẽ medicata cedro
& myrrha illigataq; gemino ramo palmæ ꝑcuſſam aquã diſcuti:ut quæ intus ſint:oĩa appareant.Atq; uti/
nam eo ramo contactus eſſet Democritus:qm̃ ita loq̃citates ĩmodicas ꝓmiſit inhiberi.Palãq; eſt:uirũ alias
ſagacẽ & uitæ utiliſſimũ nimio iuuandi mortales ſtudio ꝓlapſum.Ex eadẽ ſimilitudine eſt ſcincus:quẽ q/
dam terreſtrẽ crocodilũ eſſe dixerũt.Cãdidiore aũt & tenuiore cute.Præcipua tñ dĩa dinoſcitur a crocodi
lo aq̃tico ſquãmarum ſeta a cauda ad caput uerſa.Maximus indicus.Deĩde arabicus.Afferunẽ ſalſi.Roſtrum
eius & pedes in uino albo poti cupiditates ueneris accẽdũt.Vtiq; cũ ſatyrio & erucæ ſemine ſingulis drach/
mis oĩum ac piperis duabus admixtis:ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibanẽ.Per ſe laterũ carnes obolis
binis cũ myrrha & pipere pari mõ potæ efficaciores ad idẽ creduntẽ.Prodeſt contra ſagittas uenenatas: ut
Apelles tradit poſtea ſumpus.In antidota quoq; nobilia addiẽ.Seſtius pluſq̃ drachmæ pondere in uini he
mina potũ perniciem afferre tradit.Præterea eiuſdẽ decoctũ cum melle ſumptũ uenerem ĩhibere. Eſt cro
codilo cognatio q̃dã affinitaſq; amnis eiuſdẽ geminiq; uictus cũ hippopotamo repertore trahendi ſangui
nis ut diximus.plurimi aũt ſuper ſaiticã inter ægypti ꝑfacturas.Huius corii cinis cum aqua illitus panos ſa
nat.Adeps frigidas febres.Itẽ fimus ſuffitu.Dentes e parte leua dolores dentium ſcarificatis gingiuis.pellis
eius e ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata:uenerem inhibet.Eiuſdem cinis alopecias explet. Teſticuli
drachma ex aqua cõtra ſerpẽtes bibiẽ.Sanguine pictores utunẽ.peregrinæ ſũt & lynces:q̃ clariſſime oĩum
Vel poni ꝓpu tia uirorum quadrupedũ cernunt.Vngues earũ omnes cũ corio exuri efficaciſſime in carpato inſula tradunt.Hoc cinere
poto propudia uirorum:eiuſdẽ aſperſu fœminarum libidines inhiberi.Item pruritus corporum. Vrina ſtillici
dia ueſicæ.Itaq; eã protinus terra pedibus aggeſta obruere traditur.Eadem autẽ & ungularum dolori mon/
ſtratur in remedio hactenus de externis.Nunc reuertemur ad noſtrum orbem.

Medicinæ cõmunes ex feris animalibus:aut eiuſdem generibus placidis. Lactis uſus & obſeruationes:
& caſeis butyro:& adipe. CA IX.

PRimūq; cõmunia animaliū remedia atq; eximia dicemus. Sicuti e lactis uſu:utiliſſimū cuiq; ma/
ternū:nutricis exitioſum eſt. Hi ſunt enim infantes qui coloſtrati appellantur:denſato lacte in ca
ſei ſpeciem. Eſt autem coloſtra prima a partu ſpongioſa denſitas lactis. Maxime aūt alit q̄dcunq;
humanū:mox caprinum. Vnde fortaſſis fabulæ Iouem ita nutritū dixere. Dulciſſimū ab hoīs ca
melinū. Efficaciſſimū ex aſinis. Magnoq; aīaliū & corporum facilius redditur. Stomacho accomodatiſſi/
mū caprinū:quoniā fronde magis q̄ herba ueſcitur. Bubulū medicacius. Ouillū dulcius:& magis alit. Sto
macho minus utile:quoniā eſt pinguius. Oē aut uernū aquatius æſtiuo. Et de nouellis. Probatiſſimū uero
q̄d in ungue hæret:nec defluit. Innocentius decoctū:præcipue cū calculis marinis. Aluus maxime ſoluitur
bubulo. Minus inflat q̄dcunq; decoctū. Sanat uuas lichenas. Ad oīa utile cõtuſa:aut luxata. Maxime renes:
ueſicam:interanea:fauces:pulmones. Foris pruritū cutis eruptiones pituitæ:cibi aut potus abſtinentia. Nā
ut in achaia bubulū biberent phthiſici ſyntecticiq; & cachectæ diximus in rõne herbaꝝ. Sunt inter exem/
pla qui aſininū bibendo liberati ſunt podagra chiragraue. Medici ſpeciem unam addidere lactis generibus
q̄d ſchiſton appellauere. Id fit hoc mō. Fictili nouo ſeruet maxime caprinū:ramiſq; ficulneis recentibus mi
ſcetur:additis totidē cyathis mulſi quot ſint heminæ lactis. Cū feruet ne circūfundaṫ:p̄ſtat cyathus argen/
teus cū frigida aqua demiſſus ita ne q̄d īfundatur. Deinde igni demptū refrigeratione diuiditur & diſcedit
ſerum a lacte. Quidā & ipſum ſerum iā multo potentiſſimū decoquunt ad tertias partes:& ſub diuo refri/
gerant. Bibitur aūt efficaciſſime heminis per interualla diebus. v. a potu illius ſolitis geſtari. Datur comitia
libus:melancolicis:paraliticis:in lepris:elephantiis:articularibus morbis. Infundiṫ quoq; lac contra roſio/
nes a medicamentis factas. Et ſi urat dyſenteria decoctū cum marinis lapillis: aut cum ptiſana hordeacea.
Item contra roſiones inteſtinorū bubulum aut ouillum utilius. Recens quoq; dyſentericis īfunditur. Ad
colum autem crudū. Item uuluæ:& contra ſerpentiū ictus phthiſicis:cantharidū:aut ſalamandræ:aut bu/
preſtis:aut pityocampes uenenis. Priuatim bubulum iis qui colchicon biberint aut cicutā aut dorychniū:
aut leporem marinū:ſicut aſinum contra gypſum & ceruſam:& ſulphur:& argentū uiuum. Item duræ al
uo in febri. Gargariſſatur quoq; faucibus exulceratis utiliſſime. Et bibitur ab imbecillitate uires recolligē/
tibus:quos atrophos uocant. In febri etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum lactis aſinini he/
minā dari conuenit. Aut ſi in exitu cibi roſiones ſentiant. Antiq in arcanis habuerunt. Sed hoc ſi non eſſet
habuerunt e caprino. Bubuli ſerum ortopnoicis prodeſt ante cætera addito naſturtio. Inunguṅt etiā ocu/
li in lactis heminis ſeſami additis drachmis q̄ttuor tritis in lippitudine. Caprino lyenes ſanātur poſt biduī
inediam tertia die hedera paſtis capris per triduum poto ſine alio cibo. Lactis uſus alias contrarius capitis
doloribus. Epaticis:ſplenicis:neruoꝝ uitio:febres habentibus:uertigini:præterq̄ purgationis gratia:graue
dini:tuſſientibus lippis: Suillum utiliſſimū tenaſmo:dyſenteriæ:necnon phthiſicis. Hoc etiā mulieribus q
dicerent ſaluberrimū:fuerunt. De generibus caſeorū diximus:cum de uberibus ſinguliſq; animaliū mem/
bris doceremus. Sextius eoſdē effectus equino quos bubulo tradit. Hoc uocat hippacem. Stomacho utiles
qui non ſunt ſalſi:ideſt recentes. Veteres aluum ſiſtunt:corpuſq; minuūt:ſtomacho utiliores. In totum ſal/
ſa minuunt corpus:alunt mollia. Caſeus recens cum melle ſuggillata emendat. Mollis aluū ſiſtit. Sedat tor
mina paſtillis in uino auſtero decoctis:rurſuſq; in patina toſtis cum melle. Saprū uocant:cum ſale & ſorbis
ſiccis e uino tritus potuſq; medetur cœliacis. Genitalium carbunculus caprinus tritus & impoſitus. itē ac/
cidus cum oxymelle. Maculis in balneo illitus oleo interlinitur. E lacte fit & butyrum barbararum gentiū
laudatiſſimus cibus:& qui diuites a plebe diſcernat. Plurimū e bubulo:& inde nomen. Pinguiſſimū ex oui
bus. Fit & ex caprino:ſed hyeme calefacto lacte æſtate expreſſo tantū:crebro iactatu in longis uaſis anguſto
foramine:ſpiritum accipientibus ſub ipſo ore alias præligato. Additur paulum aquæ ut aceſcat. Quod eſt
maxime coactū in ſūmo fluit:at id exemptū addito ſale oxygala appellant. Reliq̄ decoquūt in ollis. Ibi q̄d
ſupernatat:butyꝝ eſt oleoſum natura. Q̄d magis uirus reſpuit:hoc p̄ſtantius iudicaṫ. Pluribus cõpoſitio/
nibus miſcetur inueteratū. Natura eius aſtringere:mollire:replere: purgare. Oxygala fit & alio mō accido
lacte addito in recens:q̄d dum aceſcit utiliſſimū eſt ſtomacho. Effectus dicemus ſuis locis. Proxima in com
munibus laus eſt adipi:ſed maxime ſuillo. Apud antiquos etiā religioſus erat. Certe nouæ nuptæ intrantes
etiānum ſolēne habēt poſtes eo attingere. Inueteratur duobus modis:aut cū ſale:aut ſincærus:tāto utilior:
quāto ſit uetuſtior. Axungiam etiā græci appellauere in uoluminibus ſuis. Neq; eſt occulta uirium cā:q̄m
id animal herbaꝝ radicibus ueſcitur. Itaq; etiā fimo innumeri uſus. Quāobrem non de alia loquemur ſue
multo efficaciore fœmina:& quæ nō peperit. Multo uero præſtantior in apris eſt. Vſus igitur axungiæ eſt
ad mollienda:excalfacienda:diſcutienda:purgandaq;. Medicoꝝ aliqui admixto anſeris adipe taurorūq; ſe/
uo & hyſopo ad podagras uti iubēt. Si uero p̄manet dolor cū cæra:myrto:reſina:pice. Sincæra axungia me
detur ambuſtis uel niue. Pernionibus aūt cū hordei cinere & galla pari mō. Prodeſt & confricatis mēbris.
Itinerūq; laſſitudines & fatigationes leuat. Ad tuſſim ueterē recens decoquiṫ quadrantis pondere in uini
cyathis tribus addito melle. Vetus etiam phthiſin in pilulis ſumpta ſanat:quæ ſine ſale inueterata eſt. Oino
enim nō niſi ad ea q̄ purganda ſint:aut quæ nō ſint exulcerata:& calida recipitur. Quidā quadrantes axun/ ul phthi
giæ & mulſi in uini cyathis tribus decoquunt contra tuſſim:quintoq; die picē liquidā in ouo ſumi iubent ſin
circūligatis lateribus & pectoribus:& ſcapulis eorum qui phthiſin ſentiunt. Tantaq; eſt uis ut genibus etiā Vel uix
adalligata redeat in os ſapor: eamque expuere uideantur. E ſue quæ non peperit aptiſſime utuntur ad Vel ute/
cutem mulieres. Contra ſcabiem uero quouis admixto iumentorum ſeuo pro parte tertia & pice pari/ rum col
terq; ſubferuefactis. Sincæra partus in abortum uergentes nutrit collyrii modo ſubdita. Cicatrices con/ lyrii

colores facit cæruſa admixta uel argenti ſpuma. At cum ſulphure unguium ſcabritias emendat. Medetur
& capillo fluenti. Et ulceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta. Et inſumata pilis oculorum.
Datur & phthiſicis unciatim cum uini ueteris hemina decocta: donec tres unciæ e toto reſidāt. Alii & mel
lis exiguum adiiciunt. Panos ſanat illita cum calce. Item furunculos: duritiemq; mām̄arum. Rupta & con/
uulſa & ſpaſmata & luxata ſanat. Clauos & rimas colliq; uitia cum helleboro albo. Parotidas ammixta fari
na e ſalſamentaria teſta. Quo genere proficit ad ſtrumas: pruritus & papulas in balneo perunctis tollit.
Alioq; etiānum modo. Podagricis prodeſt mixto oleo uetere: contrito una ſarcophago lapide & quinq; fo
lio tuſa in uino: uel calce: uel cum cinere. Facit & peculiare emplaſtum. lxxxv. pondere. c. ſpumæ argenteæ
mixtis: utiliſſimū contra inflāmationes ulcerum adipe uerrino confici. Et inungi putāt utile. Iiſq; quæ ſer
pant illinire cum reſina. Antiqui maxime axibus uehiculoꝝ perungendis ad faciliorem circūactum rotaꝝ
utebantur: unde nomē. Sic quoq; utili medicina cum illa ferrugine rotarum: ad ſedis uitia: uirilitatiſq;. Et
per ſe axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam: & exemptis uenis aqua cæleſti fri-
cabant crebro: decoquebantq; fictili nouo ſæpius: tum demum aſſeruantes. Conuenitq; ſalſam magis mol
lire: excalfacere: diſcutere: utilioremq; eē uino lotam. Maſurius palmam lupino adipi dediſſe antiquos tra
dit. Ideo nouas nuptas illo perungere poſtes ſolitas: ne quid mali medicamenti inferretur. Quæ ratio adi
pis eadem in iis quæ ruminant: ſeui eſt: aliis modis non minoris potentiæ. Perficitur omne exemptis uenis
aqua marina uel ſalſa lotū: mox in pila tuſum: aſperſum marina. Crebro poſtea coquitur: donec omnis abo
leatur odor. Mox aſſiduo ſole ad candorem reducitur. A renibus aūt omne laudatiſſimū eſt. Si uero uetus
reuocetur ad curam: liquefieri prius iubent. Mox frigida aqua lauari ſæpius: dein liquefacere affuſo uino q̄
odoratiſſimo. Eodemq; modo iteꝝ ac ſæpius cogunt: donec uirus euaneſcat. Multi priuatim ſic taurorū:
leonum: pātherarum: ac camelorum pinguia curari iubent. Vſus dicet̄ ſuis locis. Cōmunis & ratio medul
larum eſt. Oēs molliunt: explent: ſiccant: excalfaciunt. Laudatiſſima ceruina: mox uitulina: dein hircina &
caprina. Curantur ante autūnum recentes lotæ: ſiccatæq; in umbra per cribum. Dein liquatę per linthea
exprimuntur: ac reponuntur in fictili locis frigidis. Inter oīa autē cōia aīalium fel præſtantius in effectu. Eſt
enim uis eius excalfacere: mordere: ſcindere: extrahere: diſcutere. Minoꝝ aīalium ſubtilius intelligitur. Et
ideo ad oculorum medicamenta utilius exiſtimatur. Tauri non præcipua potentia etiā in ære pellibuſq; co
lore aureo ducendis. Omne aūt curatur recens præligato ore lino craſſo demiſſum in feruentē aquā ſemi/
hora: mox ſiccatū ſine ſole: atq; in melle conditū. Dānatur equū tantū inter uenena. ideo flamini ſacro equū
tangere non licet cū romæ publicis ſacris equus ēt imolet̄. Quin & ſanguis eoꝝ ſepticam uim habet. Item
equaꝝ præterq̄ uirginū erodit: emarginat: ulcerat. Taurinus quidē recēs inter uenena eſt excepta egyra. Ibi
enim ſacerdos terræ uaticinatura tauri ſanguinē bibit: priuſq̄ deſcendat in ſpecus. Tantū pōt ſympathia il/
la de qua loquuntur: ut aliquando religione uel loco fiat. Druſus tribunus plebis traditur caprinum bibiſ/
ſe cū pallore & inuidia ueneni ſibi dati inſimulari. Q. Cepionē inimicū uellet. Hircoꝝ ſanguini tanta uis &
ut ferramentoꝝ ſubtilitas non aliter acuat̄: aut induret̄: aut ſcabricia poliatur: uehementiuſq; q̄ lima. Non
igitur & ſanguis aīaliū inter cōia dici poteſt: & ideo ſuis quæq; dicentur effectibus. Digeremus enim in aīa
lia ſingula uſus: plurimūq; cōtra ſerpentes. Exitio iis eſſe ceruos nemo ignorat: ut ſi quæ ſunt extractas ca/
uernis mādant. Nec uero ipſis ſpirātes tātū aduerſant̄: ſed mēbratim quoq; fugari eos nidore cornus eorū
ſi urat̄ dictū eſt. At e ſūmo gutture uſtis oſſibus cōgregari dicunt̄. Pelles eiuſdē aīalis ſubſtractæ ſecuros p̄/
ſtant ab eo metu ſomnos. Coagulū quoq; ex aceto potū ab ictu: & ſi oīno tractatū ſit: eo die nō ferit ſerpēs.
Teſtes quoq; eius iueterati: uel genitale maris: ſalutariter dant̄ in uino. Itē uentres q cētipeliones uocant̄ fu
giunt. Et oīno aliqd cerui habētes: aut medulla punctos ſeuoue cerui aut uituli. Sūmis autē remediis p̄fert̄
Vel hinuli hinuli coagulū in matris utero execti ut indicauimus. Sanguine quoq; ceruino ſi una urant̄ dracontion &
cunilago & anchuſa lētiſci ligno cōtrahi ſerpētes dicūt. Diſſipari deide ſi ſanguie detracto adiciat̄ pyretrū.
Inuenio apud auctores græcos aīal ceruo minus: & pilo demū ac dente ſimili quod ophion uocatur. Sardi
niam eum tantū ferre ſolitā. Hoc intereſſe arbitror. Et ideo medicinas ex ea omitto.

Medicinæ de apro: & capris: & equis feris: & remedia de beſtiis cōtra oēs morbos. CA. X.

.i. ſerpētes APri quoq; cerebrum contra eos laudatur cum ſanguine. Iecur etiam inueteratum potum cum ru
ta & uino. Item adeps cum melle reſinaq;. Simili modo uerrinum iecur exemptis dūtaxat fibris
quattuor obolorum pondere: uel cerebrum in uino potum. Caprarum cornu uel pilis accenſis fu
gari ſerpentes dicunt. Cineremq; eorum potum uel illitum contra ictus ualere. Item lactis hau/
ſtus cum uua aminea. Vel urinæ cum aceto ſcyllitico. Caſeum caprinum cū origano impoſitum uel ſeuū
cum cæra. Milia præterea remediorum ex eo animali demonſtrantur: ſicut apparebit. Quod equidem mi
ror: cum febri negetur carere. Amplior potentia feris eiuſdem generis: quod numeroſiſſimū eē diximus.
Alia uero ex hircis. Democritus etiānum effectus auget eius qui ſingularis natus ſit. Fimus quoq; caprarū
in aceto decoctus & illitus in ictus ſerpentium placet: & recentis cinis in uino. Atq; in toto difficilius ſe re/
coligentes a ſerpentium ictu: in caprilibus optime conualeſcunt. Qui medicari efficacius uolunt: occiſæ ca/
præ aluum diſſectam cum fimo intus reperto ſtatim illigant. Alii carnem recentem hædorum pilo ſuffi/
unt: eodemq; nidore fugant ſerpentes. Vtuntur & pelle eorum recēte ad plagas: carne & fimo equi in agro
paſti. Coagulo leporis ex aceto contra ſcorpionem: & murem araneum. Aiunt autem nō feriri leporis coa
lo perunctos. Percuſſis a ſcorpione fimū capræ efficacius cū aceto decoctū auxiliatur. Lardum iuſq; decocti
potum iis qui bupreſtim hauſerint. Quinetiam ſi quis aſino in aurem dixerit ꝑcuſſum ſe a ſcorpione trāſi
re malum protinus tradūt. Venenataq; oīa accēſo eius pulmone fugere. Et fimo uituli ſuffiri ꝑcuſſis a ſcor
pione ꝓdeſt. Canis rabidi morſu facta uulnera circūcidūt ad uiuas uſq; carnes: quidā carneq; uituli admo/

uent:& ius ex eodem carnis decoctæ dant potui:aut axungiã cum calce tuſam.Laudant hirci iecur:quo im-
poſito ne tentari quidem aquæ metu affirmant.Laudãt & capræ fimũ ex uino illitum aut melle. Mellis &
cuculi & hirundinis decoctũ & potum.Ad reliquos beſtiarum morſus caprinum caſeum ſiccum cum ori-
gano imponunt:& bibi iubent.Ad hominis morſus carnem bubulam decoctam.Efficacius uituli ſi nõ an-
te quintũ diem ſoluant.Veneficiis roſtrum lupi reſiſtere inueteratũ aiunt.Ob idq; uillarũ portis præfigũt.
Hoc idem præſtare & pellis e ceruice ſolida manica exiſtimatur:qppe tãtas uis eſt animalis. Præter ea quæ Alibi
rettulimus & ueſtigia eius calcata equis afferunt torporẽ.Iis qui argentũ uiuum biberint lardũ remedio ẽ. manica
Aſinino lacte poto:uenena reſtringuntur.Peculiariter ſi hyoſciamũ potum ſit:aut uiſcum:aut cicuta: aut nõ legiẽ
lepus marinus aut opocarpathũ:aut pharicon:aut dorycnidium.Et ſi coagulũ alicui nocuerit:nã id quoq;
uenenum eſt in prima lactis coagulatione.Multos eius & alios uſus dicemus.Sed meminiſſe oportebit re- Vel cari
centi utendũ:aut non multo poſtea tepefacto.Nullum enim celerius euaneſcit. Oſſa quoq; aſini confracta cũ alibi
& decocta contra leporis marini uenenũ dantur.Oĩa eadem onagris efficaciora.De equiſeris non ſcripſerũt ſine la-
græci:quoniam terræ illæ non gignebant.Verũtamen fortiora eadẽ q̃ in equis intelligi debent. Lacte equi ctis legi
no uenena leporis marini & toxica expugnanẽ.Nec uros aut biſontes græci in experimentis habent quãq̃ tur
boue fero refertis indiæ ſiluis portione tamen eadẽ efficaciora omnia ex iis credi par eſt. Sic quoq; lacte bu-
bulo cuncta uenena expugnari tradunt:maxime ſupradicta:& ſi ephemerum impactum ſit:aut ſi canthari-
des datæ uomitione oĩa egeri. Sic & caprino iure cantharides.Contra ea uero quæ exulceratione enecant:
ſeuum uitulinũ ſeu bubulum auxiliatur.Nam contra ſanguiſugas potas butyrum remedio eſt cum aceto
ferro calefacto.Quod & per ſe prodeſt contra uenena.Nam ſi oleum non ſit:uicem eius repreſentat.Mul-
tipedũ morſus cum melle ſanat.Omnia ſeſami quoq; iure poto uenena ſupradicta expugnari putant. Pri-
uatim uero aconita & cicutas.Itemq; uitulino ſeuo. Caprinus caſeus recens iis qui uiſcum biberint.Lac ue-
ro contra cãtharidas remedio eſt:& contra ephemerũ potum cum taminia uua.Sanguis caprinus decoctus
cum medulla:contra toxica uenena ſumitur. Hædinus cõtra reliq̃.Coagulũ hædi cõtra uiſcum:& chamæ-
leontẽ album:ſanguinẽq; taurinum:contra quẽ & leporis coagulũ eſt ex aceto.Contra paſtinacam uero &
oium marinorum ictus uel morſus coagulum leporis:uel hædi:uel agni drachmæ pondere ex uino.Lepo-
ris coagulũ & cõtra uenena additẽ antidotis.Papilio quoq; lucernaꝝ luminibus aduolans inter mala medi-
camẽta numeratẽ.Huic contrarium eſt iecur caprinum:ſicut fel ueneficiis ex muſtella ruſtica factis.

De remediis ad morboꝝ multa genera ex animalibus. CA. XI.

Hinc deinde reuertemur ad genera morboꝝ. Capilli defluuia urſinus adeps mixto ladano & ad-
iantho cõtinet. Alopeciaſq; emendat & raritatẽ ſupercilioꝝ cum fungis lucernaꝝ ac fuligine q̃
eſt in roſtris eaꝝ. Porrigini cũ uino prodeſt. Ad hãc & cornus ceruini cinis e uino:utq; non tedia
aĩalium capillis increſcãt.Itẽ fel caprinũ cum creta cymolia & aceto:ſic ut paululum capilli inare-
ſcant.Item fel hircinum cum urina tauri.Si uero uetus ſit:etiam furfures adiecto ſulphure emendat.Cine-
re genitalis aſini ſpiſſari capillum putant & e canitie uindicari ſi raſis illinatur. Plumboq; tritis cum oleo
dẽſari:& aſinini pulli cũ urina:admiſcẽtq; nardum:faſtidii gratia. Alopecias felle taurino cum ægyptio alu-
mine tepefactas illinunt.Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter ſanat.Item hoĩs uetus:ſi cyclaminũ
adiiciatur & ſulphur. Efficacius tamen uitulinũ fel.Quo cum aceto calefacto tollunẽ & lendes.Seuum ui-
tulinũ cum ſale tritum capitis ulceribus utiliſſimũ.Laudatur & uulpium adeps:ſed præcipue fel & fimum
cum ſinapi pari modo illitũ.Caprini cornus farina uel cinis magiſq; hircini addito nitro & tamarici ſemi-
ne:& butyro:oleoq; prius capite raſo mire cõtinent ita fluentẽ capillum. Sicut & canis cinere ex oleo illito
ſupercilia nigreſcunt.Lacte caprino lẽdes tolli tradũt.Fimo cum melle alopecias expleri.Item ungulaꝝ ci-
nere cum pice fluentẽ capillũ cõtineri.Leporinus cinis cũ oleo myrtheo capitis dolores ſedat. Itẽ aq̃ pota q̃
de bouis aut aſini potu relicta ẽ.Et ſi credimus uulpis maſculæ genitali circũligato.Cornus ceruini cinis il-
litus ex aceto aut roſaceo:aut ex irino:oculoꝝ epiphoras. Eaſq; bubulo ſeuo cũ oleo cocto illinunt.Ceruini
cornus cinis ſcabricias eodẽ unguine ſanat.Mucrones ãt ipſos efficaciores putãt. Lupi excrementis circũlini
ſuffuſiões ꝓdeſt.Cinere eoꝝ cũ attico melle inungi obſcuritates. Itẽ felle urſino. Epinyctidas adipe aprino
cũ roſaceo. Vngulæ aſininæ cinis iunctus e ſuo lacte cicatrices oculoꝝ ſanat & albugines tollit.Medulla bu-
bula ex dextro crure priore trita cũ fuligine pilis & palpebraꝝ uitiis angulorũq; occurrit. Calliblepharique
mõ fuligo in hoc uſu tẽperatẽ.Optĩe elychnio papyraceo.Oleoq; ſeſamino.Fuligine in nouo uaſe pẽnis de-
terſa.Efficaciſſime tñ euulſos ibi pilos coercet.Felle tauri cũ oui albumine collyria fiũt:aquaq; diſſoluta in-
unguntẽ ꝑ q̃triduũ.Seuũ uituli cũ anſeris adipe & ocimi ſucco genaꝝ uitiis aptiſſimũ eſt. Eiuſdẽ medulla
cũ pari põdere ceræ & olei uel roſacei addito ouo duritiæ genaꝝ illinunẽ. Caſeo molli caprino ĩpoſito ex
aqua calida epiphoræ ſedanẽ.Si tumor ſit ex melle.Vtrũq; uero ſero calido fouendũ.Sicca lippitudo lũbu-
lis ſuũ toſtis atq; cõtritis & ĩpoſitis tolliẽ.Capras negãt lippire:qm̃ eæ q̃ſdã herbas edant.Itẽ dorchades.Et
ob id fimũ eaꝝ cæra circũdatũ noua luna deuorari iubent:quoniam noctu equæ quoq; cernant.Sanguine
hircino ſanari luſcioſos putant nyctalopas appellant græci. Capræ uero iocinere in uino auſtero decocto.
Quidam inaſſati iocineris ſanie inungunt. Aut felle capræ:carneſq; eas ueſci:& dum coquantur: oculos ua-
porari ꝑcipiunt. Id quoq; referre arbitrantur:ſi rutili coloris fuerint. Volunt & oculos ſuffiri iocinere in
ollis decocto.Quidam inaſſato. Fel quidem caprinum pluribus modis aſſumunt cum melle contra caligi-
nes.Cum ueratri candidi tertia parte contra glaucomata.Cum uino contra cicatrices:& albugines:& caligi-
nes:& pterygia:& argemata. Ad palpebras uero euulſo prius pilo cum ſucco oleris:ita ut uncto inareſcat.
Contra ruptas Tuniculas cum lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata fel efficacius putant.Nec abdi-
cant fimum ex melle illitum epiphoris.Cõtraq; dolores medullam.Itẽ pulmonẽ leporis.Sedat caliginẽ fel

cum paſſo aut melle. Lupino quoq; adipe uel medulla ſuum fricari oculos contra lippitudines præcipiunt.
Nam uulpiná linguá habẽtes in armilla lippituros negant. Auriũ dolori & uitiis medeť urina apri in uitro
ſeruata. Fel apri uel ſuis: uel bubulũ cum oleo citreo & roſaceo æquis potiõibus. Præcipue uero taurinum
cum porri ſucco tepidũ: uel cũ melle ſi ſuppurent. Contraq; odorem grauẽ per ſe tepefactũ in malicorio. In
ea parte rupta cum lacte mulierũ efficaciter ſanat. quidam etiá in grauitate aures ſic perluendas putát. Alii
cum ſenecta ſerpentium & aceto includũt lanas ante aqua calida collutas. Et ſi maior ſi grauitas aurium fel
cum myrrha & ruta in malicorio excalſactũ infundunt. Lardũ quoq; pingue. Itẽ fimũ aſini recens: cui roſa
ceum inſtillatur. Oiaq; ea tepefacta. Vtilior equi ſpuma: uel equini fimi recentis cinis cum roſaceo. Seuum
bubulũ cum adipe anſerino. Butyrũ recens. Vrina capri: uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore per la-
genæ collum ſubeunte. Admiſcẽt & aceti tertiá partem. Et aliquid urinæ uituli qui nondũ herbam guſta-
uerit. Fimum etiam mixto felle eiuſdem. Et cutem quá relinquunt angues: excalſactis prius auribus. Lana
aũt medicamina ea includuntur. Prodeſt & ſeuũ uituli cũ anſeris adipe: & ocimi ſucco: cũ eiuſdem medul-
la admixto cumino trito ĩfuſa. Virus uerrinum e ſcropha ex coitu exceptũ priuſq̃ terrá attingat contra do
lores. Auribus fractis glutinũ e naturis uitulorũ factũ & in aqua liquatũ. Aliis uitiis adeps uulpiũ. Item fel
caprinũ cũ roſaceo tepido aut porri ſucco: aut ſi ſint rupta ibi aliqua e lacte mulieris. Si grauitas ſit audien-
di: fel bubulũ cum urina capræ: uel hirci uel ſi pus ſit. In quocunq; aũt uſu putant hæc efficaciora in cornu
caprino per. xx. dies ĩfumata. Laudát & coagulũ leporis tertia denarii parte dimidia quoq; ſagapeni in ami-
neo uino. Parotidas urſinus adeps cõprimit pari pondere ceræ & taurini ſeui. Addunt quidá hippocyſthi-
dem: & p ſe butyrũ illitũ: ſi prius foueanť fœnograeci decocti ſucco. Efficacius cũ ſtrychno. Proſunt & uul-
pium teſtes: & taurinus ſanguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta inſtillata auribus. Fimũq; eiuſdẽ cum
axungia illitũ. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis: doloreſq; eorũ mitigat: ſiue infricentur: ſiue
colluanť. Quidá efficaciorẽ ad oẽs eoſdem uſus crudi cornus farinã arbitrantur. Dentifricia utroq; modo
fiunt. Magnũ remediũ eſt & in luporũ capitis cinere. Certũq; eſt in excrementis eorũ plerunq; inueniri oſſa.
Hæc adalligata eundẽ effectũ habent. Itẽ leporina coagula per aurẽ infuſa contra dolores. Et capitis eorũ ci
nis dentifriciũ eſt. Adiectoq; nardo mulcet grauiolentiá oris. Aliq murinorũ capitũ cinerem miſcuiſſe ma-
lunt. Reperiť in latere leporis acui os ſimile: hoc ſcarificari dentes in dolore ſuadent. Talus bubulus accen
ſus eos qui labát cũ dolore admotus cõfirmat. Eiuſdẽ cinis cum myrtha dẽtifriciũ eſt. Oſſa quoq; ex ungu
lis ſuũ combuſta eundẽ uſum pbent. Item oſſa ex acetabulis pernarũ circa quæ coxendices uertunť. Iiſdem
ſanari dimiſſis in fauces iumentorũ uerminatiões notũ eſt. Sed & corruptos dẽtes cõfirmari. Aſinæ quoq;
lacte percuſſu uexatos: aut dentiũ eiuſdẽ cinere. Lychenæ itẽ equi cũ oleo infuſo per aurẽ. Eſt autẽ hoc non
hippomanes: qđ alioquin noxiũ omitto. Sed in equorũ genibus ac ſup ungulas: pterea in corde equorũ ĩue-
nitur os dẽtibus caninis maxĩe ſimile. Hoc ſcarificari dolorẽ. Aut exempto dẽte e mortui equi maxillis ad
numerũ eius q doleat demõſtrant. Equarũ uirus a coitu in lychnis accẽſum. Anaxilaus pdidit equorũ capi-
tũ uiſus repſentare mõſtrifice. Similiter ex aſinis. Ná hippomanes tantas in ueneficio uires hẽt: ut affuſum
æris mixturæ in effigiẽ eq̃ olympiæ admotos mares equos ad rabiẽ coitus agat. Medeť dentibus & fabrile
glutinũ in aqua decoctũ illitũq; & mox paulo detractũ: ita ut cõfeſtim colluanť uino: in quo decocti ſũt cor
tices mali punici dulcis. Efficax habeť & caprino lacte collui dentes uel felle taurino. Talorũ capræ recentiũ
cinis dentifricio placet. Et oĩum fere uillaticorũ quadrupedum: ne ſæpius eadem dicantur.

Ad faciei uitia: ceruicis & pectoris morbos. CA. XII.

CVtem in facie erugari & tenereſcere: & candorẽ cuſtodiri lacte aſinino putant. Notũq; eſt: q̃ſdá
quottidie. d. cuſtodito numero fouere. Poppeaq; hoc uxor Neronis principis inſtituit. Balnea-
rũ quoq; ſic ſolio tẽperato: aſinorũ gregibus ob hoc eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie
butyro illito tolluntť. Efficacius cũ ceruſa. Sincero uero ea uitia: quæ ſerpunt: inſup impoſita fa
rina hordeacea. Vlcera in facie mẽbrana e partu bouis madida. Friuolũ licet uideať nõ tamen omittendum
pp deſideria mulierũ. Talũ candidi iuuenci. xl. diebus noctibuſq; donec reſoluať in liquorẽ decoctũ & illi-
tum linteolo cádorẽ cutiſq; erugationẽ præſtare. Fimo taurino malas rubeſcere aiunt. nõ ut crocodileá illi-
ni melius: ſed foueri frigida & ante & poſtea iubent. Aeſtates & q̃ diſcolorem faciũt cutem fimũ uituli cum
oleo & gũmi manu ſubactũ emendat. Vlcera oris & rimas ſeuũ uituli uel bouis cum adipe anſeris & ocimi
ſucco. Eſt & alia mixtura ſeuo uituli cũ medulla cerui: & albæ ſpinæ foliis una tritis. Idẽ præſtat & medul-
la cum reſina: uel ſi uaccina ſit: iuſq; e carne uaccina. Lichenas oris pſtantiſſime uincit glutinũ factũ e genita
libus uitulorũ liquatũ aceto cũ ſulphure uiuo ramo ficulneo pmixtũ: ita ut bis die recens illinať. Itẽ lepras
ex melle & aceto decoctũ: quas & iecur hirci calidũ illitũ tollit: ſicut elephantiaſin fel caprinũ. Etiánũ lepras
ac furfures tauri fel addito nitro. Vrina aſini circa canis ortũ maculas in facie. Fel utriuſq; per ſeſe aqua ĩfra
ctum: euitatiſq; ſolibus ac uẽtis poſt detractá cutem. Similis effectus & in taurino ſeuo uitulinoue felle cũ
ſemine culinæ ac cinere e cornu ceruino: ſi canicula exoriente cremeť. Aſinino ſeuo cicatricibus ac lyche
nis lepriſq; maxime color reddiť. Hirci fel lentigines tollit: admixto caſeo & uiuo ſulphure ſpongiæq; cine
re: ut mellis ſit craſſitudo. Aliq inueterato felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius
q̃ttuorq; mellis prius defricatis maculis. Efficax eiuſdẽ & ſeuũ cum melanthio & ſulphure & iride. Labro-
rum ſciſſuris cũ adipe anſerino ac medulla ceruina reſinaq; & calce. Inuenio apud auctores iis qui lentiginẽ
habeant negari magicæ ſacrificiorũ uſum. Lacte bubulo aut caprino tonſillæ & arteriæ exulceratæ leuátur.
Gargariſſatur tepidum ut eſt expreſſum aut calefactũ. Caprinũ utilius cum malua decoctũ & ſale exiguo.
Linguæ exulcerationi & arteriarũ pdeſt: ius omaſi ſi gargariſſať. Tonſillis aũt priuatim renes uulpiũ aridi
cum melle triti illitiq;. Anginæ fel taurinũ uel caprinum cum melle. Iecur mellis ex aqua oris grauitatem.

Vlceraq́ butyrũ citiſſime ſanat. Spinã aliudue qd faucibus adhærẽs fellis ſextrĩſecus fimo pfricatis aut red/
di aut delabi tradũt. Strumas diſcutit fel aprinũ uel bubulũ tepidũ illitũ. Nã coagulũ leporis e uino ĩ linteo
lo exulceratis dũtaxat ĩponit. Diſcutit & ungulæ aſini uel equi cinis ex oleo aq̃ illitus & urina calefacta. Et
bouis ungulæ cinis ex aqua. Fimũ quoq́ feruens ex aceto decoctũ teſteſq́ uulpini. Prodeſt & ſapo: gallorũ
hoc ĩuentũ: rutilãdis capillis ex ſeuo & cinere. Optius ſagino & carpino duobus modis ſpiſſus ac liquidus.
Vterq́ apud germãos maiore ĩ uſu uiris q̃ fœminis. Ceruicũ dolores butyro aut adipe urſino pfricanť. Ri/
gores bubulo ſeuo: qđ & ſtrumis ꝓdeſt cũ oleo. Dolorẽ ĩflexibilẽ opiſthotono uocãt: leuat urina capræ au
ribus ĩfuſa: aut fimũ cũ bulbis illitũ. Vngues contuſos fel uniuſcuiuſq́ aĩalis circũligatũ. Pterygia digitorũ
fel taurinũ aridũ agua calida diſſolutũ. Quidã adiiciũt ſulphur & alumẽ: pari põdere oĩum. Tuſſim iecur
lupi ex uino tepido ſanat. Vrſinũq́ fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli ſũmis ptibus cinis. Vel ſaliua eq
triduo potu eã mori tradũt. Pulmo ceruinus cũ gula ſua arefactus in fumo: dein tuſus: ex melle quottidiãO
eligmate. Efficacior eſt ad id ſubulo ceruoꝝ generis. Sãguinẽ expuẽtes ceruini cornus cinis. Coagulũ lepo/
ris tertia pte denarii cũ terra ſamia & uino myrteo potũ ſanat. Eiuſdẽ fimi cinis in uino ueſperi potus: no/
cturnas tuſſis. Pili quoq́ leporis ſuffiti extrahũt pulmõibus difficiles excreatiões. Purulẽtas aũt exulceratio
nes pectoris pulmõiſq́ & a pulmõe graueolẽtiã halitus butyꝶ efficaciſſime iuuat cũ pari mõ mellis attici
decoctũ dõec ruffeſcat: & matutinis ſumptũ ad mẽſurã linguæ. Quidã ꝓ melle laricis reſinã addere malue
rũt. Si ſanguis reiiciať efficacẽ tradunt bubulũ ſanguinẽ modice & cũ aceto ſumptũ. Nã de taurino crede/
re temerariũ ẽ. Sed glutinũ taurinũ tribus obolis cũ calida aqua bibiť in uetere ſanguinis excreatione.

Ad ſtomachi mala: lumborũ dolores: & renum uitia. CA. XIII.

STomachũ exulceratũ lactis aſinini potus reficit. Itẽ bubuli. Roſiones eius caro bubula admixto
aceto & uino cocta. Rheumatiſmos cornus ceruini cinis. Sãguinis excreatiões hædimus ſãguis
recẽs ad cyathos ternos: cũ aceto acri pari modo feruẽs potus. Coagulũ tertia parte ex aceto po/
tũ. Iocineris dolores lupi iecur aridũ ex mulſo. Aſininũ iecur aridũ cũ petroſilini ptibus duabus
ac nucibus tribus ac melle tritũ & in cibo ſumptũ. Sãguis hircinus cibo aptatus. Suſpirioſis ante oĩa efficax
eſt potus eqferorũ ſanguis. Proxime lactis aſini tepidi cũ bulbis decocti: ita ut ſeꝶ ex eo bibať: addito ĩ tres
heminas cyatho naſturtii albi pfuſi aqua: deĩde melle diluti. Iecur quoq́ uulpinũ aut pulmo in uino nigro
aut fel urſinũ in aqua laxat meatus ſpirãdi. Lũborũ dolores & quæcũq́ alia mollire opus ſit urſino adipe p
fricari cõuenit. Cinerẽ aprini aut ſuilli fimi ĩueterati aſpergi potiõe uini. Afferũt & magi ſua cõmenta. Pri/
mũ oĩum rabiẽ hircoꝶ: ſi mulceať barba mitigari. eadẽ præciſa nõ abire eos ĩ alienũ gregẽ. Huic admiſcẽt
fimũ caprinũ: & ſubito linteolo uncto caua manu quãtũ pati poſſit feruẽs: ſuſtineri iubẽt: ita ut ſi leua pars
doleat: hæc medicina in dextra manu fiat: aut ecõtrario. Fimũ quoq́ ad eũ uſum acus æreæ punctis tolli iu
bent. Modus curationis eſt: donec uapor ad lũbos ſentiatur puenire. Poſtea uero manũ porro tuſo illinũt.
Item lumbos ipſo fimo cũ melle. Suadẽtq́ in eodẽ dolore & teſtes leporis deuorare. Iſchiadicis fimũ bubu
lum ĩponunt calfactũ in foliis cinere feruenti. In renũ dolore leporis renes crudos deuorari iubent: aut cer/
te coctos ita ne dente cõtingantur. Ventris quidẽ dolore tentari negant talũ leporis habẽtes. Lyenem ſedat Vel calĩ
fel apri uel ſuis potũ: uel ceruini cornus cinis in aceto. efficaciſſime tamẽ inueteratus lyen aſini: ita ut in tri/
duo ſentiať utilitas. Aſinini pulli fimũ quod primũ edidit: poleam uocãt: ſyrii dant in aceto mulſo. Datur
& equi lingua inueterata ex uino pſentaneo medicamẽto: ut didiciſſe ſe ex barbaris Cecilius & Bion tradi/
dit & lyen bubulus ſimili modo. Recens autem aſſus uel elixus in cibo. In ueſica quoq́ bouis allii capita
.xx. tuſa cum aceti ſextario imponuntur ad lyenis dolorẽ. eadem ex cauſa emi lyenem uituli quãti idicatus
ſit: iubent magi nulla precii contatione: quoniã hoc quoq́ religioſe pertineat. Diuiſumq́ per longitudinẽ
annecti tunice utrinq́ & induentẽ pati decidere ad pedes. Dein collectũ in umbra arefacere. Cum hoc fiat ſi
mul reſidere lyenem ægri uitiatum: liberariq́ eum morbo dicitur. Prodeſt & pulmo uulpium cinere ſicca
tus atq́ in aqua potus. Item hædorum lyen impoſitus.

Ad aluum ſiſtendam ſoluendã colicos dyſentericos: tenas nunq̃ & tineas. CA. XIIII.

ALuum ſiſtit ceruinus ſanguis. Item cornus cinis. Iecur aprinũ ex uino potũ citra ſalem; recenſq́.
Item aſſum uel ſuillũ uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulum leporis in uino ciceris
magnitudine. Aut ſi febris ſit ex aqua. Aliqui & gallam adiiciũt. Alii per ſe leporis ſanguine con
tenti ſunt lacte cocto. equini fimi cinis in aqua potus Taurini cornus ueteris ex parte ĩma cinis ĩ/
ſperſus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbõe decoctus. Corium caprinũ cũ ſuo pilo decoctũ ſucco epo
to. Coagulũ equi & ſanguis caprinus uel medulla uel iecur aluum ſoluit. Fel lupi cum elaterio umbilico il
ligatum: uel lactis equini potus. Item caprini cũ ſale & melle. Capræ fel cũ cyclamini ſucco & aluminis mo
dico. Aliqui & nitrũ & aquã adieciſſe malunt. Fel tauri cũ abſinthio tritum ac ſubditum paſtillo. Butyrũ
largius ſumptũ: cœliacis & dyſentericis medetur: iecur uaccinũ. Cornus ceruini cinis tribus digitis captus
in potione aquæ. Coagulum leporis ſubactum in pane. Si uero ſanguinẽ detrahunt in polenta. Aprini uel
ſuilli uel leporini fimi cinis inſperſus potioni tepidi uini. Vituli quoq́ ius uulgariter datum ĩter auxilia cœ
liacorum & dyſentericorũ tradunt. Lactis aſini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex
uino utriq́ uitio. Item polea ſupradicta. Equi coagulum: quod aliqui hippacen uocãt: etiam ſi ſanguinem
detrahãt: uel fimi cinis: dentiũq́ eiuſdem tuſorũ farina ſalutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dy/
ſentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & ſi tormina ſint: cornus ceruini cinerem: aut fel taurinum cy/
mino mixtum: & cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caſeus recens uaccinus immittitur ad utrunque
uitium. Item butyrum heminis quattuor cum reſinæ therebinthinæ ſextante: aut cum malua decocta: aut
roſaceo. Datur & ſeuum uitulinum aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cũ farina & cæra exiguoq́

oleo:ut ſorberi poſſint. Medulla & in pane ſubigitur. Lac caprinũ ad dimidias partes decoctũ. Si ſint & tormina additur ꝓtropũ. Torminibus ſatis eſſe remedii in leporis coagulo poto e uino tepido uel ſemel arbitrantur aliqui. Cautiores e ſanguine caprino cũ farina hordeacea & reſina uentrẽ illinũt. Ad oẽs epiphoras uentris illini caſeum mollẽ ſuadẽt. Veterẽ autẽ in farina tritum cœliacis & dyſentericis dari cyatho caſei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cũ medulla dyſentericis. Iecur aſſum capræ cœliacis ſubuenit: magiſꝗ etiã hirci cũ uino hauſtero decoctũ: potumꝗ: uel ex oleo myrteo umbilico ĩpoſitũ. Quidã uero decoquunt a tribus ſextariis aquæ ad heminã addita ruta. Vtunť & lyene aſſo capræ hircive & ſeuo hirci in pane q cinere coctus ſit: capræ a rẽibus maxĩe ut per ſe hauriať: protinuſꝗ modice frigidam ſorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctũ ſeuũ admixta polẽta & cymino & aneto acetoꝗ. Illinunt & uentrẽ cœliacis fimo cũ melle decocto. Vtunť ad utrunꝗ uitium & coagulo hædi in uino myrteo magnitudĩe fabæ poto: & ſanguine eiuſdẽ in cibum formato: quẽ ſanguiculũ uocãt. Infundũt dyſentericis & glutinũ taurinũ aqua calida reſolutũ. Inflatiões aũt diſcutit uitulinũ fimũ ĩ uino decoctũ. iteſtinoꝝ uitiis magnopere ꝓdeſt coagulũ ceruoꝝ decoctũ cũ lente betaꝗ: atꝗ ita in cibo ſumptũ. Leporis piloꝝ cinis cũ melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cũ malua exiguo ſale addito. Et ſi coagulũ addať maiorib⁹ emolumẽtis fiet. Eadẽꝗ uis eſt & in ſeuo caprino & in ſorbitiõe aliqua uti ꝓtinus hauriať frigida aqua. item fœminum hædi cinis rupta inteſtina ſarcire mire traditur. Fimum leporis cum melle decoctum & quottidie fabæ magnitudine ſumptum ita ut deploratos ſanauerint. Laudant & caprini capitis cum ſuis pilis decocti ſuccum. Teaſmos ideſt crebra & inanis uoluntas egerendi tollitur poto lacte aſinino. Item bubulo Teneaſmũ genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri oſſa ſi terram non attingerint: collo medentur adalligata brachio. Polea quoꝗ ſupradicta magnopere prodeſt in ſapa decocta. Item ſuilli fimi farina addito cymino in aqua rutæ decoctæ. Cornus ceruini teneri cinis cochleis africanis cum teſtis ſuis tuſis mixtus in uini potione.

Ad ueſicæ cruciatus & calculos: de genitaliũ & ſedis uitiis: & inguinũ remediis. CA. XV.

VEſicæ calculorũꝗ cruciatibus auxiliatur urina apri: & ipſa ueſica pro cibo ſũpta. Efficacius ſi prius fumo macerať utrunꝗ. Vexicã elixam mãdi oportet & a muliere fœminæ ſuis. Inueniuntur & in iocineribus eoꝝ lapilli aut duricie lapillis ſimiles cãdidi ſicuti in uulgari ſue: qbus contritis atꝗ potis in uino: pelli calculos aiunt. Ipſi apro tã grauis ſua urina eſt: ut niſi egeſta fugæ nõ ſufficiat: ac uelut deuinctus opprimať. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes ĩueterati in uino poti calculos pellunt. In perna ſuũ articulos eſſe diximus: quoꝝ decoctum ius facit urinæ utilius. Aſinini renes ĩueterati tritiꝗ & in uino merodati ueſicæ medẽtur. Calculos expellũt lienes equini ex uino aut mulſo poti diebus. xl. Prodeſt & uulgulæ equæ cinis in uino aut aqua. Itẽ fimũ capraꝝ in mulſo: efficacius ſilueſtriũ. Pili quoꝗ caprini cinis. Verendoꝝ carbunculis cerebrũ apri uel ſuis ſanguiſꝗ. Vitia uero: quæ in eadẽ parte ſerpũt: iecur eoꝝ cõbuſtũ maxime iuniperi ligno cũ charta armeniaca ſanat. Fimi cinis uel bubulũ cũ alumine ægyptio ac muria ad craſſitudinẽ mellis ſubactũ. inſup beta ex uino cocta ĩpoſita: caro quoꝗ. Manãtia uero ulcera ſeuũ cũ medulla uituli in uino decoctũ: uel caprinũ cũ melle rubiꝗ ſucco. Vel ſi ſerpãt: fimũ etiã ꝓdeſſe cũ melle dicunt: aut cũ aceto: & per ſe butyꝝ. Teſtiũ tumor cũ ſeuo uituli addito nitro cohibeť. Vel fimo eiuſdẽ ex aceto decocto. Vrinæ incõtinẽtiã cohibet ueſica aprina ſi aſſa mandať. Vngulaꝝ apri uel ſuis cinis potioni inſperſus. Veſica fœminæ ſuis cõbuſta ac pota. Item hædi. Vel pulmo. Cerebrum leporis in uino. Eiuſdem teſticuli toſti uel coagulum cum anſerino adipe in polẽta. Renes aſinini in mero triti potiꝗ. Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demõſtrãt urinã facere in canis cubiculo: ac uerba adiicere: ne ipſe urinã faciat: ut canis in ſuo cubiculo. Rurſus ciet urinam ueſica ſuis: ſi terram non attigerit: ĩpoſita pubi. Sedes uitiis præclare prodeſt fel urſinum cum adipe. Quidam adiiciunt ſpumam argenti ac thus. Prodeſt & butyrum cum adipe anſerino ac roſaceo. Modum ipſæ res ſtatuũt: ut ſint illitu faciles. Præclare medetur & taurinum fel in linteolis concerptis. Rimaſꝗ perducit ad cicatricem. inflationibus in ea parte ſeuũ uituli maxime ab inguinibus cum ruta. Cæteris uitiis medetur ſanguis caprinus cum polenta. item fel caprinum cõdylomatis per ſe. Item fel lupinum ex uino. Panos & apoſtemata in quacunꝗ parte ſanguis urſinus diſcutit. Item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quẽ dicunt cum interficiatur reddere urinam liquidiorem in initio: ſed in terra ſpiſſantem ſe. Hic adalligatus fœmini omnes impetus diſcutit: omniꝗ ſuppuratiõe liberat. Eſt autẽ rarus inuentu: nec ex omni onagro: ſed celebri remedio. Prodeſt & urina aſini cũ melanthio. Et ungulæ equinæ cinis cũ oleo & aquæ illitus. Sanguis equi præcipue admiſſarii. Et ſanguis bubulus. Itẽ fel. Caro quoꝗ eoſdẽ effectus habet calida ĩpoſita. Et ungulæ cinis ex aqua aut melle. Vrina capraũ. Hircorũꝗ carnes in aqua decoctæ. Aut fimũ ex iis cũ melle decoctũ. Fel urſinũ ſiue uerrinũ. Vrina ſuũ in lana impoſita. Fæmina atteri aduriꝗ equitatu notũ ẽ. Vtiliſſimũ eſt ad oẽs inde cauſas ſpumã equi ex ore iguinibuſꝗ illinire. Inguina ex ulceꝝ cauſa ĩtumeſcũt. Remedio ſunt equi ſetæ tres totidẽ nodis & ceſtros herba adalligatæ intra ulcus.

Vel cũ chartæ cinere

De podagris: ad morbũ comitialẽ: ad ſideratos: morbũꝗ regiũ: oſſaꝗ fracta remedia. CA. XVI.

POdagris medeť urſinus adeps: taurinũꝗ ſeuum pari põdere & ceræ. Addunt quidã hippocyſthidã & gallã. Alii hircinum ꝓferunt ſeuum cũ fimo capræ & croco & ſinapi cũ caulibus ederæ tritis ac perdicio: uel flore cucumeris ſilueſtris. Item bouis fimum cũ aceti fæce. Magnificãt & uituli qui nõdum herbam guſtauerit fimum. Aut per ſe ſanguinem tauri. Vulpem decoctã uiuam donec oſſa tantum reſtent. Lupumue uiuũ oleo cærati modo incoctum. Seuum hircinũ cũ helxines parte æqua ſinapis tertia. Fimi caprini cinerem cum axungia. Quin & iſchiadicos uri ſub pollicibus pedum eo fimo feruente utiliſſime tradunt. Articulorũꝗ uitiis fel urſinum utiliſſimũ eẽ & leporis pedes

adalligatos.Podagras quidam mitigari pede leporis uiuentis abſciſo ſiquis ſecum aſſidue habeat. Pernio/
nes urſinus adeps:rimaſq; pedum omnes ſarcit.Efficacius alumine addito.Seuum caprinū. Detrium equi
farina.Aprinum uel ſuillum fel.Cum adipe pulmo impoſitus.Et ſi ſubtriti ſint contuſiue: offenſione. Si
uero aduſti frigore:leporini pili cinis: Eiuſdem pulmo contuſis diſſectus:aut pulmonis cinis. Sole aduſta
ſeuo aſinino aptiſſime curantur.Item bubulo cum roſaceo.Clauos & rimas calliq; uitia fimum apri uel ſu
is recens illitū ac tertio die ſolutum ſanat.Talorum cinis pulmo aprinus:aut ſuillus:aut ceruinus. Attritus
calciamentorum urina aſini cum luto ſuo illita.Clauos ſeuum bubulum cum thuris polline.Perniones ue
ro corium cōbuſtum.Melius ſi ex uetere calciamento.iniurias a calceatu ex oleo corii caprini cinis. Varicū
dolores ſedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito melle modico.itemq; oīa inflāmata:ac ſup
purationes mināria.Eadem res & podagricis ꝑdeſt & articularis morbis e maribus præcipue uitulis. Ar/
ticulorum attritis fel aprorum uel ſuum linteo calefacto impoſitum. Vituliq; qui nōdum herbam guſta/
uerit fimum.item caprinum cum melle & aceto decoctum.Vngues ſcabros ſeuum uituli emēdat.item ca/
prinum admixta ſandaraca.Verrucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto.Aſini urinæ lutum.Comitia/
li morbo teſtes urſinos ediſſe prodeſt:uel aprinos bibiſſe ex lacte equino aut ex aqua. Item aprinam urinā
ex aceto mulſo.Efficacius quæ inaruerit in ueſica ſua.Dantur & ſuum teſticuli inueterati tritiq; in ſuis la/
cte præcedente uini abſtinentia & ſequente continuis diebus.Dantur & leporis ſale cuſtoditi pulmones cū
thuris tertia parte in uino albo per dies.xxx.Item coagula.Eiuſdem aſini cerebrum ex aqua mulſa infuma
tum prius in foliis ſemuncia per dies.Vel ungularum eius cinis cochlearibus binis toto menſe potus.Item Vel inſulſi
teſtes ſale aſſeruati & aſperſi potioni in aſinarum maxime lacte uel ex aqua.Membrana partus earum præ
cipue ſi marem pepererint:olfacta accedente morbo comitialium reſiſtit.Sunt qui e mare nigroq; cor edē
dum cum pane ſub diuo prima aut ſecunda luna præcipiant.Alii carnem:aliqui ſanguinem aceto dilutum
per dies.xl.bibendum.Quidam urinam equi aquæ ferratiæ ex officinis miſcent.Eadem potione & lym/
phaticis medentur.Comitialibus datur & lactis equini potus lichenq; in aceto mulſo bibendum. Dantur
& carnes caprinæ in rogo hominis toſtæ ut uolunt magi.Seuum earum cum felle taurino pari pōdere de/
coctum:& in folliculo fellis reconditum:ita ne terram attingat.Potum uero ſublime ex aqua.Morbum ip
ſum deprehendit caprini cornus uel ceruini uſti nidor.Sideratis urina pulli aſinini nardo admixto perun/
ctione prodeſſe dicitur.Regio morbo cornus ceruini cinis.Sanguis aſinini pulli ex uino.Item fimum aſini
ni pulli:quod primum edidit a partu:datum fabæ magnitudine e uino medetur intra diem tertium. Ea/
dem & ex equino pullo ſimiliterque uis eſt.Fractis oſſibus præſentaneus maxillarum apri cinis uel ſuis.
Item lardum elixum atq; circumligatum mira celeritate ſolidat.Coſtis quidem fractis laudatur unice ca/
prinum fimum ex uino uetere:aperit:extrahit:perſanat.

Ad febres:ad melancholicos:lethargicos:idropicos:ad ignem ſacrum:& ad dolores neruorum reme/
dia. CA. XVII.

FEbres arcet ceruorum caro:ut diximus.Eas quidē quæ certo dierum numero redeunt:oculus lu
pi dexter ſalſus adalligatuſq;:ſi credimus magis.Eſt genus febrium:qđ amphimerinum uocant:
Hoc liberari tradunt:ſi quis e uena auris aſini tres guttas ſanguinis in duabus heminis aquæ hau
ſerit.Quartanis magi excremēta.fellis cum digito bubonis adalligari iubent:& ne recidant: non
remoueri ſepteno circuitu.Quis hoc quæſo inuenire potuit? Quæ eſt iſta mixtura? Cur digitus bubonis
potiſſimū electus ē? Modeſtiores iecur fellis decreſcēte luna occiſe iueteratū ſale ex uino bibēdū ante acceſ/
ſiōes quartanæ dixere.Idem magi fimi bubuli cinere cōſperſo pueroꝝ urina illinunt digitos pedum mani
buſq; leporis cor adalligāt.Coagulum ante acceſſionē propināt.Datur & caſeus caprinus recens cum mel
le diligenter ſero expreſſo.Melācholicis fimum uituli in uino decoctū remedio eſt.Lethargicos excitat aſi
ni lichen naribus illitus ex aceto.Caprini cornus nidor:aut piloꝝ:iecur aprinum.Itaq; & ueternoſis datur. Vel lyē
Pthiſicis medet̄ iecur lupi ex uino.Macræ ſuis fœminæ herbis paſtæ lardum.Carnes aſininæ ex iure ſum/
ptæ.Hoc genere maxime in achaia curāt id malū.Fimi quoq; aridi:ſed pabulo uiridi paſto boue fumū ha/
rundine hauſtum ꝑdeſſe tradunt.Bubuli quoq; cornus mucronē exuſtum duoꝝ cochleariū mēſura ad/
dito melle pillulis deuoratis.Capræ ſeuo in pulte alicacia & phthiſin:& tuſſim ſanari.Vel recenti cū mul/ Vel exa/
ſo liquefacto:ita ut uncia in cyathum addat̄:rutæq; ramo permiſceat̄:nō pauci tradunt.Lupi & capræ ſeui lica
cyatho uel lactis pari mēſura deploratū phthiſicū cōualuiſſe:certus auctor affirmat.Sunt & qui ſuum fimi
cinerē profuiſſe ſcripſerint in paſſo.Et cerui pulmonē maxime ſubulōis ſiccatū in fumo: tritumq; ī uino.
Hydropicis auxiliat̄ urina ueſicæ apri paulatim data in potus.Efficacius quæ inaruerit cū ueſica ſua.Fimi
taurini maxime ſubulonis:ſed & bubuli:de armētinis loquor.Quidā bolbiton uocant.Cinis cochlearioꝝ Vel li/
trium in mulſi hemina bouis fœminæ in mulieribus:& ex altero ſexu in uiris:qđ ueluti myſteriū: occul/ quor
tarunt magi.Fimū uituli maſculi illitū.Fimi uituli cinis cum ſemine ſtaphylini æqua portiōe ex uino.San
guis caprinus cum medulla.Efficaciorē putāt hircoꝝ:utiq; ſi lentiſco paſcant̄.Igni ſacro urſinus adeps illi/
nitur:maxie q eſt ad renes.Vitulinū fimū recens uel bubulū.Caſeus caprinus ſiccus cū porro.Ramēta pel/
lis ceruinæ deſecta punice ex aceto trita.Ruborē cū prurigine equi ſpuma aut ungulæ cinis. Eruptionibus
pituitæ aſinini fimi cinis cum butyro.Papulis nigris caſeus caprinus ſiccus ex melle & aceto ī balneis oleo
remoto.Puſtulis ſuilli fimi cinis aqua illitus.uel cornus ceruini cinis.Luxatis recens fimum aprinū uel ſuil
lum.Item uitulinū.Verris ſpuma recens cum aceto:fimum caprinū cum melle.Bubula caro impoſita tu/
morē ſanat fimum ſuillum in teſta calefactum tritumq; cū oleo:duricias corpoꝝ oēs tollit optime. adeps
e lupis illitus in iis quæ rumpere opus eſt:plurimū ꝑficit.Fimum bubulū in cinere calefactū: aut caprinū
in uino uel aceto decoctum.In furunculis ſeuum bubulum cum ſale.Aut ſi dolor eſt itinctum oleo lique/

factum ſine ſale. Similiq; modo caprinum in ambuſtis. Prodeſt urſinus adeps cum lilii radicibus. Aprinũ aut ſuillũ fimũ inueteratũ. Setaq; ex iis e penicillis tectoriis cinis cũ adipe tritus. Tali bubuli cinis cũ cæra & medulla ceruina. Fel tauri. Fimũ leporis. Sed capraq; fimum ſine cicatrice ſanare dicitur. Glutinũ pſtãtiſſimum fit ex auribus tauroq; & genitalibus. Nec quicquam efficacius prodeſt ambuſtis. Sed adulteratur nihil æque quibuſuis pellibus inueteratis calciamentiſq; etiam decoctis. Rhodiacum uero fideliſſimũ. Eoq; pictores & medici utuntur. Id quoq; quo candidius: eo probatius. Nigrum & lignoſum damnatur. Neruorum doloribus fimum caprinum decoctum in aceto cum melle utiliſſimum putant: uel putreſcẽte neruo. Spaſmata & percuſſu uiciata fimo aprino curant uere collecto & areſacto. Sic & quadrigis agendis tractos: rotaue uulneratos. Et quoquo modo ſanguine contuſo: uel ſi recens illinatur. Sunt qui id coxiſſe aceto utilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis cõuulneratiſq; & euerſis ex aceto ſalutarem promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Feruntq; & Neronẽ principẽ hac potione recreari ſolitum: cũ ſic quoq; ſe trigario approbare uellet. Proximam ſuillo fimo uim putant.

Ad ſanguinem ſiſtendum: contra ulcera & carcinomata ad ſcabiem remedia: & quæ ĩfixa corpori extrahunt: & quæ cicatricibus proſunt. CA. XVIII.

Sanguinẽ ſiſtit coagulum ceruinum ex aceto. Item leporis. Huius quidẽ & pilorum cinis: item ex fimo aſinino cinis. Et pillorum quidẽ cinis illitus. efficacior uis e maribus aceto admixto. Et in lana ad omne profluuium impoſito. Similiter ex equino capite: & fœminæ. Aut fimi uitulorum cinis illitus ex aceto. item caprini cornus uel fimi ex aceto. Hircini uero iocineris diſſecti ſanies efficatior. Et cinis utriuſq; ex uino potus: uel naribus ex aceto illitus. Hircini quoq; utris uinarii dumtaxat cinis cũ pari põdere reſinæ. Quo genere ſiſtitur ſanguis: & uulnus glutinatur. Hædinum quoq; coagulũ ex aceto: & fœminũ eius cõbuſtorum cinis ſimiliter pollere tradunt. Vlcera ſanat in tibiis cruribuſq; adeps urſinus admixta rubrica. Quæ uero ſerpunt fel aprinum cum reſina & cæruſa. Maxillarũ apri uel ſuum cinis. Fimum ſuum illitum ſiccum. item caprinum ex aceto ſubſeruefactum. Cætera purgantur & explentur butyro. Cornus ceruini cinere. Vel medulla cerui. Felle taurino cum cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum recens ſuum. Vel inueterati farina illinitur uulneribus ferro factis. Phagedenis & fiſtulis immittitur fel tauri cum ſucco porri aut lacte mulierum. Vel ſanguis aridus cum cotyledõe herba. Carcinomata curat coagulum leporis cum pari põdere capparis aſperſum uino. Gangrenas urſinum fel pẽna illitum. Aſini ungularum cinis ea quæ ſerpunt ulcera inſperſus. Sanguis equi adrodit carnes ſeptica ui. Item fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedenas uocant in ulcerum genere corii bubuli cinis cum melle. Caro uituli recentia uulnera non patitur intumeſcere. Fimum bubulum cum melle. Fœminũ uituli cinis ſordida ulcera: & quæ cacoethe uocant e lacte mulieris ſanat. Recentes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactum tertio die ſolutum. Caſeus caprinus ſiccus ex aceto ac melle purgat ulcera. Quæ uero ſerpunt cohibet ſeuum cum cæra. Item addita pice ac ſulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe hædi fœminum cinis e lacte mulieris. Et aduerſus carbunculos ſuis fœminæ cerebrum toſtum illitumq;. Scabiem hominis aſininæ medullæ maxime abolent. Vrinæ eiuſdem cum ſuo luto illitæ. Butyrum etiam quod in iumentis proficit cum reſina calida. Glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce. Fel caprinum cum aluminis cinere. Boas fimum bubulum: unde & nomen traxere. Canum ſcabies ſanantur bubulo ſanguine recenti: Iterumq; cum inareſcat illito: & poſtero die abluto cinere lixiuio. Spinæ ac ſimilia corpori extrahuntur fellis excrementis. Item capræ ex uino. Coagulo quocunq;: ſed maxime leporis cum thuris polline & oleo: aut cum muſci pari pondere: aut cum propoli. Cicatrices nigras ſeuum aſininum reducit ad colorem. Fel uituli extenuat calefactum. Medici adiciunt myrrhã & mel & crocũ: æreaque pyxide condunt. Aliqui & florem æris miſcent.

Ad muliebria mala medicinæ & ad infantium morbos: & ueneris remedia CA. XIX.

Mulierum purgatiões adiuuãt fel taurinum lana ſuccida appoſitũ. Olympias thebana addidit hyſopum & nitrum. Cornus ceruini cinis potus. Item uuluæ laboranti. Illitũ quoq; & fel taurinũ cum opio appoſitũ obolis binis. Vuluas & pilo ceruino ſuffiri pdeſt. Tradunt ceruas cum ſenſerint ſe grauidas: lapillum deuorare: quem in excremẽtis repertum aut in uulua (nam & ibi inuenitur) cuſtodire partus adalligatum. Inueniunt & oſſicula in corde & uulua per quã utilia grauidis parturientibuſq;. Nã de pumice qui in uaccarũ utero ſimili modo reperitur ut diximus in natura boũ. Lupi adeps illitus uuluas mollit. Dolores earum iecur. Carneſq; lupi ediſſe parituris prodeſt. Aut ſi incipientibus parturire ſit iuſta qui ederit. Adeo ut etiã cõtra illitas noxias ualeat. Eundẽ uero ſuperuenire pernicioſum eſt. Magnus & leporis uſus mulieribus. Vuluas adiuuat pulmo aridus potus. Profluuia iecur cũ ſamia terra ex aqua potum. Secũdas coagulum. cauent pridiana balnea. Illitũ quoq; cũ croco & porri ſucco: uellere appoſitum abortus mortuos expellit. Si uuluæ leporũ in cibis ſumant: mares cõcipi putant. Hoc & teſticulis eorum & coagulo profici. Conceptũ leporis utero exẽptum iis quæ parere deſierint: reſtibilẽ fœcunditatẽ afferre. Sed & pro cõceptu leporis ſaniem ex uiro magi ppinant. Item uirgini nomẽ grana fimi ut ſtent perpetuo mãmæ. Coagulo quoq;. Ob id cũ melle linunt ſanguinẽ ubi euulſos pilos renaſci nolunt. Inflationi uuluæ fimũ aprinũ ſuillumue cũ oleo illini prodeſt. Efficatius ſiſtit farina aridi ut aſpergatur potioni: uel ſi grauidæ aut puerpere torqueantur. Lacte ſuis poto cũ mulſo adiuuant partus mulierũ. Per ſe uero potum deficiẽtia ubera puerperarũ replet. Eadem circunlita ſanguine fœminæ ſuis minus creſcũt. Si dolent lactis aſinini potu mulcentur. Quod addito melle ſumptũ & purgationes earũ adiuuat. Sapar & uuluaq; exulcerationes eiuſdem animalis ſeuũ inueteratũ: & in uellere appoſitũ duritiam uuluaq; emollit. Per ſe uero recens uel inueteratũ ex aqua illitũ pſilothri uim optinet. Eiuſdem animalis lien inueteratus ex aqua illitus

mammis abundantiã facit. Vuluas ſuffitu corrigit. Vngulæ aſininæ ſuffitæ partũ maturant: ut uel abortus euocetur: nec aliter adhibent: quoniã uiuentẽ partũ necant. Eiuſdem animalis fimum ſi recens imponatur profluuia ſanguinis mire ſedare dicitur. Nec nõ & cinis eiuſdem fimi: qui & uuluæ prodeſt ĩpoſitus. Equi ſpuma illita per dies. xl. prius q̃ naſcantur primũ pili reſtringunt. Item cornus ceruini decocto. Melius ſi recentia ſint cornua. Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ. Quod ſi mortuus partus ſentiatur lien ex aqua dulci potus eiicit. Item ungulæ ſuffitu aut fimũ aridũ. Vuluas procidẽtes butyrũ ĩfuſum ſiſtit. Induratam uuluã aperit fel bubulum roſaceo admixto: foris uellere cũ reſina terebinthina: impoſito. Aiunt & ſuffitu fimi e mare boue procidentes uuluas reprimi: partus adiuuari. Cõceptus uero uaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum eſt. Hanc emẽdari Olympias thebana affirmat felle taurino & adipe ſerpentiũ & erugine addito melle medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoq; fel ſi in purgationibus fuerit ſub coitu aſperſum uuluæ etiam duritiã uentris emollit: & profluuium minuit umbilico peruncto adq; in totum uuluæ prodeſt. Modũ ſtatuunt fellis pondere denari ad apii tertiam ammixto amygdalino oleo: quantũ eſſe ſatis appareat hoc in uelere imponunt. Maſculi fel uituli cum mellis dimidio tritum ſeruatur ad uuluas. Carnem uituli ſi cũ ariſtolochia inaſſatam edant circa conceptum: mares parituras ꝓmittunt. Medulla uituli in uino & ex aqua decocta ſeuo exulcerationibus uuluarũ ĩpoſita prodeſt. Item adeps uulpium: excremẽtũq; felium cum reſina & roſaceo impoſitum. Caprino cornu ſuffiri uuluam utiliſſimũ putant. Silueſtrium caprarum ſanguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarum uero fel callum uuluarum emollit inſperſum & a purgatione conceptus facit. Sic quoq; pſilothri uis efficitur euulſis pilis triduo ſeruatur illitum. Profluuium quãuis immenſum urina capræ pota ſiſti obſtetrices promittũt: & ſi fimum illinatur. Membrana caprarum in aqua partu edito inueterata potuq; ſumpta in uino: ſecundas pellit. Hædorum pilis ſuffiri uuluas utile putant. Et in profluuio ſanguinis coagulum bibi aut hyoſcyami ſemine imponi. E boue ſilueſtri nigro ſi ſanguine rhicini lumbi perungantur mulieri tedium ueneris fieri dicit Eſchines. Idem amoris pota hirci urina ammixto propter faſtigium nardo. Infantibus nihil butyro utilius per ſe & cum melle: priuatim & in dentione: & ad gingiuas: & ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus: infantium pauores prohibet: dentientiq; morbos. Quod & pellis lupina præſtat. Dentes quidem eorũ maximi equis quoq; adalligati infatigabilem curſum præſtare dicuntur. Leporum coagulo illito ubere ſiſtit infantium aluus. Iecur aſini ammixta modice panace inſtillatum in os a comitialibus morbis & aliis infantes tuetur. Hoc. xl. diebus fieri præcipiunt. Et pellis aſinina iniecta ĩpauidos infantes facit. Dẽtes qui equis primum cadunt: facilem dentitiõem præſtant infantibus adalligati. Efficacius ſi terram non attigere. Lyenem bubulus in melle editur. Et illinitur ad lyenis dolores. Ad ulcera manantia cum melle. Lyen uituli in uino decoctus tritusq; & illitus ulcuſcula oris. Cerebrum capræ magi per annulum aureum traiectum prius quam lac detur infantibus: inſtillatur contra comitiales: cæteroſq; infantium morbos. Caprinum fimũ inquietos infantes adalligatum panno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles dentitiões faciunt. Somnos fieri lepore ſumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus & gratiam corpori in nouem dies friuolo quidem ioco: cui tamen aliqua debeat ſub eſſe cauſa in tanta perſuaſione. Vĩ loco Magi felle capræ ſacrificatę dumtaxat illito oculis uel ſub puluino poſito ſomnum allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis. Coitus autem ſtimulat fel aprinum illitum. Item medullæ ſuum hauſtæ. Seuum aſininum anſeris maſculi adipe permixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoq; deſcriptum uirus & teſticuli equini aridi ut potioni interſeri poſſint: dexterue aſini teſtis in uino potus pro portione: uel adalligatus brachiali. Eiuſdem a coitu ſpuma collecta roſeo panno & incluſa argento ut Eſchines tradi. Salpa genitale in oleum feruens mergi iubet ſepties: eoq; perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi uel tauri a coitu urinam, lutoque ipſo illini pubem. At e diuerſo muris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut ſuis aſſus a ieiuno cibo præſumptus eo die. Item hædinus.

Mira de animalibus. CA. XX.

Mira præterea traduntur in eiſdem animalibus. Veſtigiũ equi excuſſum ungula (ut ſolet plerũq;) ſiquis collectum reponat ſingultus remedium eſſe recordãtibus quonam loco id repoſuerint. Iecur luporum equinæ ungulæ ſimile eſſe. Et rumpi equos qui ueſtigia luporum ſub equite ſequantur. Taliſq; ſuum diſcordiæ uim quandam ineſſe. In incẽdiis ſi fimi aliquid egeratur e ſtabulis facilius extrahi: nec recurrere oues bouesq;. Hircorum carnes uirus nõ reciperet: ſi panem hordeaceũ eo die quo interficiantur ederint: laſerue dilutum biberint. Nullas uero teredinem ſentire luna decreſcente induratas ſale. Adeoq; nihil omiſſum eſt: ut leporem ſurdum celerius pingueſcere reperiamus. Animalium uero medicina. Si ſanguis profluat iumentis: ſuillum fimum ex uino infundendũ. Boum autẽ morbis ſeuum ſulphur uiuum allium ſilueſtre ouum coctum. Omnia hæc trita in uino danda: aut uulpis adipem. Carnem caballinam diſcoctam potu ſuum morbis mederi. Omnium uero quadrupedum morbis capram ſolidam cum corio & ranam rubetam diſcoctas. Gallinaceos non attingi a uulpibus qui iecur animalis eius aridum ederint. Vel ſi pellicula ex eo collo induta galli intererint. Similia in felle muſtellæ. Boues in cypro contra tormina hominum excrementis ſibi mederi. Inſuper pedes boum ſi prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere: ſi capti unius pedibus infractis cultroq; adacto paulatim ſanguis circa fines agri ſpargatur: atq; ipſe defodiatur in eo loco ex quo cœperit trahi. Aut ſi uomerem quo primus ſulcus eo anno in agro ductus ſi excuſſum aratro focus larium quo familia cõuenit: abſumat. Ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro quãdiu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia ſui generis: quæ aut placita non ſunt: aut fera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXIX.

PROOEMIVM.

De medicina & inuentoribus eius: de origine medicinæ: & quando primum clinice: & quando primum iatraleptice: & de Chryſippo: & Eraſiſtrato: & Empirice: & Erophilo: & reliqs illuſtribus medicis: & quotiens ratio medicinæ mutata ſit: & qui primus romæ medicus: & quando: & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint: & uitia medicinæ. CA. I.

NATVRA REmediorum iatq; multitudo inſtantiū: ac prateritorum: plura de ipſa medēdi arte cogunt dicere. q̄q̄ nō ignarus ſi in nullis ante hæc latino ſermōe cōdita: ācepſq; ac lubricū eē rex omniū nouax principiū: nec aliud utiq; gratiæ q̄ ſterilis difficultatis ī promēdo. Sed quoniā occurrere uerisimile eſt omniū qui hæc noſcāt cogitationi: quo nā modo exoluerint in medicinæ uſu: quæ tam parata atq; pertinētia erant. Mirūq; & idignum ꝓtinus ſubit: nullā artium icōſtantiorē fuiſſe. Et etiānum ſæpius imutari cōtigerit cum ſit frūctuoſior nulla. Diis primū iuētores ſuos aſſignauit: & cælo dicauit. Necnon & hodie multiſariam ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde ſam am etiā criminē ictum fulmine Aeſculapium ſabulata: quoniam Tyndaridam reuocauiſſet ad uitam. Nec tamē ceſſauit narrare alios reuixiſſe opera ſua clara troianis temporibus a quibus ſama certior uulnerum dumtaxat remediis. Sequentia eius mirum dictu in nocte denſiſſima latuere: uſq; ad peloponneſiacum bellū. Et tunc eam reuocauit in lucē Hippocrates genitus in iſula co: in primis clara & ualida ac Aeſculapio dicata. Is: cum fuiſſet mos liberatos morbis ſcribere in templo eius dei: qui auxiliatus eſſet: ut poſtea ſimilitudo proficeret: exſcripſiſſe ea tradit. Atq; ut Varro apud nos credit iam tēplo cremato is inſtituiſſe medicinam hanc: quæ clinice uocat. Nec fuit poſtea quæſtus modus: quoniā prodicus Selymbriæ natus diſcipulus eius inſtituiſſet: q̄ uocāt iatralepticen. Reunctoribus quoq; medicox ac medicis in eis uictigal iuenit. Horū placita Chryſippus ingēti garrulitate mutauit. Plurimūq; etiā ex Chryſippo diſcipulus eius Eraſiſtratus Ariſtotelis filia genitus. Hic Antiocho rege ſanato centū ialētis donatus ē a rege Ptolemæo filio eius: ut icipiamus & ꝓmia artis oſtēdere. Alia factio ab experimētis ſe cognominans Empiricen cœpit in ſicilia a Creōte agrigētino Empedoclis phyſici auctoritate cōmēdato. Diſſiderūtq; eæ ſcholæ: & oēs eas dānauit. Herophilus in muſicos pedes uenax pulſu diſcreto ꝑ ætatū gradus. Deſerta deinde & hæc ſecta eſt: quoniā neceſſe erat in ea litteras ſcire. Mutata & q̄ poſtea Aſclepiades (ut rettulimus) iuenerat. Auditor eius Themiſon fuit: q inter initia ſcripſit. Illo mox recedēte a uita ad ſua placita mutauit. Sed & illa Antōius muſa eiuſdē auctoritate diui Auguſti: quē cōtraria medicina graui ꝑiculo exemerat. Multos ꝓtereo medicos celeberrimoſq; ex iis caſſios: carpitanos: tarūcios: albucios: rubrios. cc. l. ſeſtertia annua mercede iis fuere apud pricipes. Q. uero Stertinius iputauit pricipibus: q; ſeſtertiis qngenis annuis cōtentus eēt. Sexcena. n. ſibi q̄ſtu urbis fuiſſe numeratis dominus oſtēdebat. Par & fratri eius merces a Claudio Cæſare iſuſa eſt: cēſus q̄q̄ exhauſtis opibus neapoli exornata ut hæredi. HS. ccc. relinqueret: quātū quadragēa idē Arūcius ſolus. Exortus deinde eſt Vectius ualēs adulterio Meſſalinæ Claudii Cæſaris nobilitatus: pariterq; eloquētiæ aſſectator. Is eā potentiā nactus nouā iſtituit ſectā. Eade ætas Nerōis pricipatu ad Theſſalū trāſiliuit delentē cūcta maiox placita & rabie quadā in oēs æui medicos perorāit. Quali prudētia igenioq; æſtimari uel uno argumēto abūde pōt cū monumēto ſuo: qđ eſt appia uia: iatronicen ſe iſcripſerit. Nullius hiſtrionū par: ex quo trigario comitatu regreſſus in publico erat. Tū Crinas maſſiliēſis arte geminata: ut cautior religioſiorq; ad ſyderū motus ex ephemeride mathematica cibos dando: oraſq; obſeruādo auctoritate eū ꝓceſſit. Nuperq;. HS. c. reliquit muris patriæ mœnibus quoq; aliis pene nō minori ſūma extructis. Hi regebāt fata: cū repēte ciuitatē Carmis ex eadē maſſilia iuaſit: dānatis nō ſolū prioribus medicis: uerū & balneis. Frigidaq; etiā hybernis algoribus lauari perſuaſit. Merſit ægros i lacus. Videbamus ſenes cōſulares uſq; in oſtētationē rigētes. Qua de re extat etiā Annei Senecæ aſtipulatio. Nec dubiū eſt: oēs iſtos famā nouitate aliqua aucupātes aīas ſtatim noſtras negociari. Hinc illæ circa ægros miſeræ ſnīarū cōcertatiōes: nullo idē cēſente ne uideat aſſertatio alterius. Hinc illa iſœlicis monumēti iſcriptio: turba ſe medicox periſſe. Mutaſ ars quottidie totiens interpollis. Et igeniorū græciæ flatu ipellimur. Palāq; eſt: ut qſquis īter iſtos loquēdo polleat: iperatorē illico uitæ noſtræ neciſq; fieri, ceu uero nō millia gentiū ſine medicis degant: nec tamen ſine medicina. Sicut

Vel exoleuerint

Vel quá

Vel domibus

populus Romanus ultra ſexcenteſimū annū:neq; ipſe in accipiēdis artibus lentus:medicinæ uero etiā aui/
dus donec expertā dānauit.Etenī pcenſere iſignia priſcoꝶ in his moribus cōuenit.Caſſius Hemina ex an/ Vel ige/
tiquis auctor eſt primū e medicis ueniſſe romā pelopōneſem Archagathū Lyſaniæ filiū.L.Aemylo.M.Li nia
uio cōſſ.anno urbis.dxxxv.Eiq; ius qritiū datū & tabernā in cōpito acilio emptā.Ob id publice uulnerariū
fuiſſe eū tradūt uocatū.Mireq; gratū aduētū eius initio.Mox a ſæuitia ſecādi urēdiq; trāſiſſe nomē in carni
ficē & in tediū artis.Omneſq; medicos:qd clariſſime itelligi pōt ex.M.Catōe:cuius auctoritas: triūphus:
atq; cēſura:& qto in unū cōferūt:tāto plus in ipſo eſt.Quāobrē uerba ipſa pōemus.Dicā de iſtis græcis ſuo
loco Marce fili qd athenis exqſitū habeā:& qd bonū ſit eorū litteras iſpicere nō pdiſcere.Vincā neqſſimū
& idocile genus illorū:& hoc puta uatē dixiſſe.Quādocūq; iſta gens ſuas litteras dabit:oīa corrūpet.Tunc
etiā magis:ſi medicos ſuos huc mittet.Iurarūt inter ſe barbaros necare oēs medicina.Sed hoc ipſū merce/
de faciūt:ut fides iis ſit:& facile diſperdāt.Nos quoq; dictitāt barbaros:& ſpurcius noſq; magis q̄ alios opi
cos appellatiōe fœdant.Interdicit ibi de medicis.Atq; hic Cato.dc.v.anno urbis noſtræ obiit.lxxxv.ſuo ne
quis illi defuiſſe publice tēpora:aut priuatim uitæ ſpatia ad expediendū arbitret.Quid ergo? damnatā ab
eo rem utiliſſimā credimus?Minime hercule.Subiicit enim qua medicina uſus & ſe & cōiugē uſq; ad lon
gam ſenectā perduxerit:iis ipſis ſcilicet quæ nūc nos trademus.Profiteturq; eſſe etiā cōmentariū ſibi quo
medeatur filio:ſeruis:familiaribus:quæ nos per genera uſus ſui diſſerimus.Non rem antiqui dānabāt:ſed
artē.Maxime uero quæſtū eſſe imani precio uitæ recuſabāt.Ideo tēplū Aeſculapii etiā cū reciperet is deus:
extra urbem feciſſe:iterumq; in inſula tradūtur.Et cū græcos italia pellerēt:diu etiā poſt Catonē excepiſſe
medicos.Augebo prouidentiā illorū.Solam hāc artiū græcarū nondū exercuerat romana grauitas.In tāto
fructu pauciſſimi quiritiū attigere:& ipſi ſtatim ad græcos trāſfugæ.Immo uero auctoritas aliter q̄ græce
eā tractantibus ēt apud imperitos experteſq; linguæ nō eſt. Ac minus credūt:quæ ad ſalutē ſuā pertinēt:ſi
intelligūt.Itaq; hercule in hac artiū ſola euenit:ut cuicūq; medicū ſe profitēti ſtatim credat:cū ſit periculū
in nullo mēdacio maius.Non tamē illud intuemur:adeo blanda eſt ſpirādi p ſe cuiq; dulcedo.Nulla præ/
terea lex quæ puniat inſcitiā capitalē.Nullū exēplū uindictæ.Diſcūt periculis noſtris.Et p experimēta mor
tes agunt.Medicoq; tantū hominē occidiſſe ſūma impunitas eſt.Quinimo tranſit inconuitiū.Et intēperā
tia culpatur.Vltroq; qui periere arguūtur.Sed & decuriæ pro more cenſuris principū examināntur.Inquiſi
tio p parietes agitur.Et qui de nūmo iudicet a gadibus colūniſq; Herculis accerſitur.De exilio uero nō niſi
dic.xlv.Quinq; electis uiris datur tabella.At de iudice ipſo quales in conſilio eūt:ſtatim occaſuri? Merito
dum memini noſtrū libet ſcire:quod ſaluti ſuæ opus ſit.Alienis pedibus ambulamus.Alienis oculis agno
ſcimus.Aliena memoria ſalutamus.Aliena uiuimus opa.Perieruntq; rerū naturæ precia:& uitæ argumē/
ta.Nihil aliud pro noſtro habemus quā delicias.Non deſerā Catonē tā ambitioſæ artis inuidia a me obie/
ctum:& a ſenatu illū qui ita cenſebat.Itaq; nō criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit.Quid.n.ue
nenorū fertilius:aut unde teſtamentorū plures inſidiæ.Iam uero & adulteria ēt in principū domibus:ut
Eudemi in Liuia Druſi Cæſaris.Itē Valentis in qua dictū eſt regina.Non ſunt artis iſtæ ſed hominū.Non Vel eui/
magis hæc urbi timuit Cato ut equidē credo quā reginas.Ne auaritiā qdē arguā rapaceſq; nūdinas pendē dens
tibus fatis & dolorū indicaturā:ac mortis arram aut arcana præcepta.Squamā in oculis emouendā potius
quā extrahendā.Per quæ effectū eſt ut nihil magis prodeſſe uideret quā multitudo graſſantiū.Neq;.n.pu
doris æmuli precia ſūmittūt.Notū eſt ab eodē charmide unū ægrū ex prouincialibus.HS.ducētis condu/
ctum Archontio uulnerū medico.HS.C.cōdēnato ademiſſe Claudiū pricipē.Eidēq; in gallia exulanti &
deinde reſtituto acquiſitū non minus intra paucos annos.Et hæc pſonis imputētur.Ne fæcem quidē aut
inſitiam eius turbæ arguamus:ipſorūq; intēperantiā in morbis aquarū calidarū diuerticulis: imperioſam
inediam.Et ab iiſdē deficientibus cibo ſæpius die ingeſto.Mille præterea penitētiæ modis:culinarū etiam
præceptis:& unguentorū mixturis:quādo nullas omiſere uitæ illecebras.Inuehi peregrinas merces:conci/
liariq; externa precia diſplicuiſſe maioribus:crediderim quidē:nō tamē hoc Catonē prouidiſſe:cū damna
ret artē.Theriace uocatur excogitata cōpoſitio luxuriæ.Fit ex rebus externis:cū tot remedia dederit natu/
ra:quæ ſingula ſufficerēt:Mithridaticū antidotū ex rebus.liiii.cōponitur.Interim nullo pōdere æquali:&
quarūdā rerū ſexageſima denarii unius imperata.Quo deorū perfidiā iſtā monſtrāte? Hominū enim ſub/
tilitas tanta eſſe non potuit.Oſtentatio artis & portentoſa ſcientiæ uenditatio manifeſta eſt. Ac ne ipſi qdē VT uēdi
illam nouere.Cōperiq; uulgo procinabari indica in medicamēta miniū addi inſcitia noīs:quod eſſe uene/ catio
num docebimus inter pigmēta.Verū & hæc ad ſingulorū ſalutem pertinent.Illa autem quæ timuit Cato:
atq; prouidit:innocētiora multo & parua opinatu:quæ proceres artis eiuſdem in ſemetipſis fatētur.Illa p/
didere īperii mores:illa quæ ſani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis cauſa inſtituta.Balneæ arden
tes quibus perſuaſere in corporibus cibos coqui:ut nemo nō minus ualidus exiret.Obediētiſſimi uero ef/
ferrentur.Potus deinde ieiunorū ac uomitiones:& rurſus perpotatiōes:ac pilorū euitatio inſtituta reſinis
eorū.Itemq; pectines in fœminis quidē publicati.Ita eo profecto:lues morum:nec aliunde maior quā e me
dicina.Vatem prorſus quottidie facit Catonē eius oraculū.Satis eſſe igenia græcorū inſpicere nō perdiſce/
re.Hæc fuerint dicenda pro ſenatu illo ſexcentiſq; populi romani annis aduerſus artem:in qua cōditiōe in/
ſidioſiſſima auctoritate peſſimis boni faciunt.Simul cōtra attonitas quorundā perſuaſiōes qui prodeſſe
niſi precioſa non putant.Neq; enim dubitauerim aliquibus faſtidio futura:quæ dicentur animalia. At nō
Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla neceſſitate:& gurguliones ac lucifugis congeſta cubilia blattis.
Non Homero inter prælia deorum improbitatem muſcæ deſcribere.Nō naturæ gignere iſta:cum gignat
hominem.Proinde cauſas quiſq; & effectus non res æſtimet.Ordiemur autem a cōfeſſis:hoc eſt lanis oui/
buſq;:Vt obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur.Quædam etiam ſi alienis locis:tamen obi/

ter dici neceſſe erit. Nec deeſſet materiæ pompa: ſic quicquam aliud intueri liberet: quã fidẽ operis. Quip-
pe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Ceu uero id certum eſſet atq; non fabu-
loſum. Irridere eſt uitæ remedia poſt mileſimum annum reditura monſtrare.

De medicina lanarum. CA. II.

LAnis auctoritatem ueteris romani etiã religioſam habuere poſtes a nubentibus attingi iubentes.
Præterq; cultum & tutelam cõtra frigora. Succide plurima præſtant remedia ex oleo uinoq; aut
aceto: prout quæq; mulceri morderiq; opus ſit: & aſtringi laxariue: luxatis mẽbris dolentibuſq;
neruis impoſitæ: & crebro ſuffuſæ. Quidã etiã ſalem admiſcent luxatis. Alii cũ lana rutã tritã adi-
pẽq; imponunt. Item cõtuſis tumẽtibuſq;. Halitus quoq; oris gratiores facere traditur cõfricatis dentibus
atq; gingiuis admixto melle. Prodeſt & phreniticis ſuffitu. Sanguinẽ in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo: &
allio indita modico auribus obturatis ſpiſſius. Quin & ulceribus uetuſtis imponitur cum melle. Vulnera
ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aſperſa ſanat. Arietis uellera lota frigidaq; ex oleo madefacta ĩ mu-
liebribus malis ĩflãmationes uuluæ ſedant. Et ſi procidant: ſuffitu reprimunt. Succida lana impoſita ſubdi-
taq; mortuos partus euocat. Siſtit etiam ꝓfluuia earũ. At canis rabioſi morſibus inculcata poſt diem ſepti-
mum ſoluitur. Reduuias ſanat ex aqua frigida. Eadem nitro ſulphure oleo aceto: pice liquida feruentibus
tincta q̃ calidiſſima impoſita bis die lumborum dolores ſedat. Sanguinẽq; ſiſtit ex ariete ſuccida: articulos
extremitatũ præligans. Laudatiſſima omnis e collo. Natione uero gallatica: tarentina: attica: mileſia. Succi-
dã ĩponũt & deſquamatis: pcuſſis: liuidis: cõtuſis: colliſis: cõtritis: deiectis. Capitis & aliis doloribus ſtoma-
chi inflãmationi ex aceto & roſaceo. Cinis eius illinit̃ attritis: uulneratis: ambuſtis. Et in oculorum medi-
camenta additur. Item in fiſtulas: aureſq; ſuppuratas. Ad hæc detonſam eam alii uero euulſam deciſis ſum-
mis partibus ſiccant. Carpuntq;: & in fictili crudo cõponunt: ac melle perfundunt utrunq;. Alii haſtulis te-
dæ ſubiectis: & ſubinde iterſtratis: oleo aſperſam accendũt. Cinerẽq; in labellis aqua addita cõfricant mãu
& cõſidere patiunt̃: idq; ſæpius mutantes aquã donec linguã aſtringat leniter: nec mordeat. Tunc cinerẽ re-
ponunt. Vis eius ſtyptica eſt: efficaciſſimeq; genas purgat. Quin ipſæ ſordes pecudũ ſudorq; fœminũ & ala-
rum adhærentes lanis: oeſypum uocant. Innumeros ꝓpe uſus habet. In atticis ouibus genito palma fit plu-
ribus modis. Sed probatiſſimum lana ab iis partibus recenti concerpta: aut quibuſcunq; ſordibus ſuccidis
primum collectis: ac lento igni in æneo uaſe ſufferuefactis & refrigeratis: pinguiq; quod ſupernatat: colle-
cto in fictili uaſe: iterumq; decocta priore materia: quæ pinguitudo utraq; frigida aqua lauatur & in linteo
ſiccatur: ac ſole torretur: donec candida fiat ac tranſlucida. Tum in ſtagnia pyxide cõditur. Probatio autem
ut ſordium uirus oleat: & manu fricante ex aqua non liquetur: ſed albeſcat ut cæruſa. Oculis utiliſſimum
contra inflammationes genarumq; callum. Quidam in teſta torrent: donec pinguedinem amittat: utilem
talem exiſtimantes eroſis & duris genis: angulis ſcabioſis & lachrymantibus. Vlcera non oculorum modo
ſanat: ſed oris etiam & genitalium cum anſerino adipe. Medetur & uuluæ inflammationibus: & ſedis rha-
gadis: & condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos uſus eius ſuo loco digeremus. Sordes quoq; cau-
darum concretæ in pilulas ac ſiccatæ per ſe tuſæq; in farinam & illitæ dentibus mire proſunt etiam labenti-
Vel ſe-
dis
bus: gingiuiſq; ſi carcinoma ſerpat. Iam uero pura uellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus: aut accepto
ſulphure & cinis eorum genitalium uitiis. Tantumq; pollent: ut medicamentis quoq; ſuperponantur. Me-
dentur ante omnia & pecori ipſi: ſi faſtidio non paſcatur. Cauda. n. q̃ arctiſſime præligata euulſa inde lana
ſtatim ueſcuntur. Traduntq; quod extra nodum ſit e cauda præmori.

De ouorum natura. CA. III.

LAnæ habẽt & cũ ouis ſocietatẽ ſimul fronti ĩpoſitæ cõtra epiphoras. Nõ opus eſt eas in hoc uſu
radicula eẽ curata. Neq; aliũ q̃ cãdidũ ex ouo ĩfundi ac pollinẽ thuris. Oua p ſe ĩfuſo cãdido ocu-
lis epiphoras cohibẽt: urẽteſq; refrigerãt. Quidã cũ croco ꝑferũt: & pro aqua miſcent collyriis.
Infantibus uero cõtra lippitudines uix aliud remediũ eſt: butyro ammixto recẽti. Eadẽ cũ oleo
trita ignes ſacros leniunt: betæ foliis ſuper illigatis. Cãdido ouo q; in oculis & pili reclinant̃ ammoniaco tri-
to: ammixtoq;. Et Vari in facie cũ pineis nucleis ac melle modico. Ipſa facies illita ſole nõ adurĩ. Ambuſta
aquis ſi ſtatim ouo occupent̃: puſtulas nõ ſentiũt. Quidã ammiſcẽt farinã hordeaceã: & ſalis parũ. Vlceri-
bus uero exambuſto cũ cãdido ouorũ toſtũ hordeũ: & ſuillo adipe mire ꝓdeſt. Eadẽ curatiõe ad ſedis ui-
tia utunt̃. Infantibus quidẽ etiam ſi quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorũ candido decocto cũ cæruſæ
denariorũ duorũ pondere pari ſpumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignem ſacrũ candido ouo-
rum trito cũ amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari. Calculoſq; pelli. Lutea ouorũ cocta ut indureſcãt:
admixto croco modice: item melle & lacte mulieris illita dolores oculorum mitigant. Vel cum roſaceo &
mulſo lana oculis impoſita: uel cũ trito apii ſemine ac polẽta in mulſo illita. Prodeſt & tuſſientibus per ſe
luteũ deuoratũ liquidũ: ita ut dentibus nõ attingatur. Thoracis diſtilatiõibus. Fauciũ ſcabriciæ. Priuatim
cõtra hemorrhoidũ morſum illinit̃: ſorbetur q; crudũ. Prodeſt & renibus: ueſicæ: roſionibus: exulceratio-
nibuſq;: & cruenta excreãtibus. Quinq; ouorũ lutea in uini hemina cruda ſorbentur dyſentericis: cum iu-
re putaminis ſui & papaueris ſucco: aut uino. Dãtur cœliacis cum uuæ paſſæ pinguis pari pondere: & mali
corio per triduum equis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi ueteris & mellis quadran-
tibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad craſſitudinem mellis: & cum opus ſit auellanæ nucis magnitudi-
ne ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & illita lyenicis. Sangui-
nem autem reiicientibus cum tribus cyathis muſti. Vtuntur iiſdem ad liuentia ſi uetuſtiora ſint: cum bul-
bis ac melle. Siſtunt & menſes mulierum cocta & ex uino pota. Inflationes quoque uuluæ cruda cum
oleo ac uino illita. Vtiliora ſunt & ceruicis doloribus cum anſerino adipe & roſaceo. Sedis etiam uitiis du

rata igni: ut calore quoque proſint. Et condilomatis cum roſaceo. Item ambuſtis durata in aqua mox in
pruna putaminibus exuſtis tum lutea ex roſaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea: quæ uocant Siriſta: cum tri
duo incubata tolluntur. Stomachum diſſolutum confirmant pulli ouorum cum gallæ dimidio: ita ut ne
ante duas horas alius cibus ſumatur. Dant & dyſentericis pullos in ipſo ouo decoctos ammixta uini auſte/
ri hemina: & pari modo olei polentæq;. Membrana putaminis detracta ſiue crudo ſiue decocto: labiorum
fiſſuris medetur. Putaminis cinis in uino potus ſanguinis eruptiōibus. Comburi ſine membrana oportet.
Sic fit & dentifricium. Idem cinis & mulierum menſes cum myrrha illitus ſiſtit. Firmitas putaminum tan
ta eſt: ut recta nec ui nec pondere ullo frangantur: nec niſi paululum in flexa rotunditate. Tota oua adiuuāt
partum cum ruta & anetho & cymino pota ex uino. Scabiem corporum ac pruritum oleo & cedria mixtis
tollunt. Vlcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & ſanguinis excreationes ouum cru
dum cum porri ſectiui ſucco: pariq; menſura mellis græci calefactum hauritur. Dantur & tuſſientibus co
cta & trita cum melle: & cruda cum paſſo oleiq; pari modo. Infunduntur & uirilitatis uitiis ſingula cū ter/
nis paſſi amyliq; ſemuncia a balneis. Aduerſus ictus ſerpentium cocta tritaq; adiecto naſturtio illinuntur.
Cibos quot modis iuuentinorum eſt: cum tranſmittāt faucium tumorem calfactuq; obiter foueant. Nul/
lus eſt alius cibus qui in ægritudine alat: neq; oneret. Simulq; uini uſum & cibi habeat. Maceratorū in ace/
to molliri diximus putamen. Talibus cum farina in pane ſubactis: cœliaci recreantur. Quidam ita reſoluta
in patinis torreri putant. Quo genere non aluos tantum ſed & mēſes fœminarum ſiſtunt: aut ſi maior ſit
impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per ſe lutea ex iis decocta rurſum in aceto donec indure
ſcant. Iterumq; cum trito pipere torrentur ad cohibēdas aluos. Fit & dyſentericis remedium ſingulare ouo
effuſo in fictili nouo eiuſdemq; oui menſura ut paria ſint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo confu
ſis crebroq; permixtis. Quo fuerint ea excellentiora: hoc præſentaneum remedium erit. Alii eadem men/
ſura pro oleo & aceto reſinam adiiciunt rubentem uiuumq;: & alio modo temperant olei tantum menſu/
ra pari pineiq; corticis duabus ſexageſimis denariorum. Vua eius quod rhus diximus mellis obolis quinq;
ſimul decoctis ita ut cibus alius poſt quattuor horas ſumatur. Torminibus quoq; multi medentur oua bi
na cum alis piſcis quattuor una atterendo uiniq; hemina calfaciendo atq; ita potui dando. Et ne quid deſit
ouorum gratiæ: candidum ex iis admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta eſt ut lignū
perfuſum ouo non ardeat. Ac ne ueſtis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantum lo/
cuti ſumus: cum & reliquarum alitum reſtant magnæ utilitates ſicut ſuis dicemus locis. Præterea eſt ouo
rum genus in magna gallinarum fama omiſſum a græcis. Angues ea (numerus eſt ouorum) conuoluti ſa/
liuis faucium corporumq; ſpumis: artifici conplexu glomerantur: anguinum appellatur. Druidæ ſibilis id
dicunt in ſublime iactari: ſagoq; oportere intercipi: ne tellurem attingat. Profugere raptorē æquo. Serpen/
tes enim inſequi: donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentum eius eſſe ſi contra aquas flui/
tet: uel auro cinctum. Atq; (ut eſt magorum ſolertia occultandis fraudibus ſagax) certa luna capiendū cen/
ſent tanquā conſtruere operationem eam ſerpentium humani ſit arbitrii. Vidi æquidem id ouum mali or Vel con
biculatim modici magnitudine. Cruſta carthilaginis uelut acetabulis brachiorum polypi crebris: inſigne gruere
druidis. At uictorias litium: ac regum aditus maxime laudatur. Tantæ uanitatis ut habentem id in lite in ouatio/
ſinu æquitem romanum euocatum a Diuo Claudio principe interemptum non ob aliud ſciam. Hic tamē nem cā
cōplexus anguium & efferatorum concordia cā uidetur eſſe: quare exteræ gentes caduceum in pacis argu/
mētis circūdata effigiæ anguiū fecerint. Neq; enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt. de anſerū ouis magnæ
utilitatis. Ipſiq; anſeri dicturi hoc uolumine debemus honorem: & comagenorū clariſſimæ rei. Fit ex adipe
anſerum. Alioquin celeberrimi uſus eſt. Ad hoc in comagene ſyriæ cum cynnamo caſia: pipere albo: herba
quæ comagene uocatur: obrutis niue uaſis: odore iucundo: utiliſſimū ad perfrictiones: cōuulſiones: cæcos
ac ſubditos dolores: omniaque quæ acopis curantur. Vnguentumque pariter & medicamentum eſt. Fit &
in ſyria alio modo. Adipe aurum curato (ut diximus) additis eryſiſceptro xylobalſamo phœnice elatæ: itē
calamo ſingulorum pondere qui ſit adipis cum uino bis aut ter ſubferuefactis. Fit autem hyeme: quoniam
æſtate non glaciat niſi accepta cæra. Multa præterea remedia ſunt ex anſere: quod miror æque q̄ in coruis.
Namq; anſer coruuſq; ab æſtate in atūnum morbo conflictari dicuntur. De anſerum honore quem me/
ruere gallorum in capitolium aſcenſu deprehenſo: diximus.

Remedia de cane: & ex animalibus quæ placita non ſunt: ſed fera: & ex uolucribus: & contra morſus
phalangiorum. CA. IIII.

EAdem de cauſa ſupplicia annua canes pēdunt inter ædē iuuentutis & ſūmanii uiui in furcas ſam
bucea arbore fixi. Sed plura de hoc aīali dici cogunt priſcorū mores. Catulos lactentes adeo pu/
ros exiſtimabant ad cibū: ut etiam placādis numinibus hoſtiarum uice uterentur iis. Genito ma
ne catulo res diuina fit: & in cœnis deorū etiānum ponitur. Catulina adiicialibus quidem epu/
lis celebrem fuiſſe. Plauti fabulæ ſunt indicio. Sanguine canino contra toxica nihil præſtātius putatur. Vo/
mitiones quoq; hoc animal monſtraſſe uidet. Et alios uſus ex eo mire laudatos referemus ſuis locis. Nunc
ad ſtatutum ordinem pergemus. aduerſus ſerpentium ictus efficacia habentur fimum pecudis recēs in ui
no decoctum illitū p. Mures diſecti & impoſiti quorum natura nō eſt ſpernenda præcipue in aſcenſu ſyde
rum ut diximus: cum lumine lunæ fibrarū numero creſcente atq; decreſcēte. Tradūt magi iocinere muris
dato porcis in fico ſequi dantem id animal. In hoīe quoq; ſimiliter ualere: ſed reſolui cyatho olei poto. Mu
ſtellarū duo genera. Alterum ſiluestre. Diſtant magnitudine. Græci uocant ictides. Harū fel contra aſpides
dicitur efficax: cætero uenenū. Hæc aūt quæ in domibus nr̄is oberrat: & catulos ſuos (ut auctor eſt Cicero)
quottidie tranſfert: mutatq; ſedem: ſerpentes proſequit. Ex ea inueterata ſale denarii pondus in cyathis tri

bus datur percuſſis aut uentriculus coriandro farctus inueteratuſq; & in uino potus. Et catulus muſtellæ
etiam efficacius. Quædam pudenda dictu tanta auctorum aſſeueratione cõmendantur ut præterite fas nõ
ſit. Siquidem illa concordia rerum: aut repugnantia medicinæ gignuntur. Veluti cimicum animalis fœti/
diſſimi: & dictu quoq; faſtidiendi natura contra ſerpentium morſus & præcipue aſpidum ualere dicitur.
Item contra uenena omnia. Argumento ꝗ dicunt gallinas quo die id ederint non interfici ab aſpide. Car/
nes quoq; earum percuſſis plurimũ prodeſſe. Ex iis quæ tradunt humaniſſimũ illinire morſibus cum ſan
guine teſtudinis. Item ſuffitu eorum abigere ſanguiſugas adhærentes: hauſtaſq; ab animalibus reſtingue/
re in potu datos. Quanq̃ & oculos quidam iis inungunt tritis cum ſale & lacte mulierum. Aureſq; cũ mel/
le & roſaceo ammixtis. Eos qui agreſtes ſint & in malua naſcantur crematos cinere permixto roſaceo iſun
dunt auribus. Cætera quæ de iis traduntur uomicæ & quartanarũ remedia: aliorumq; morborum q̃q̃ ouo
aut cæra aut faba incluſos cenſeant deuorandos falſa nec referenda arbitror. Lethargi tamẽ medicinæ cum
argumento adhibent: quoniam uincatur aſpidum ſomnifica uis ſeptenos in cyatho aquæ dantes: pueruli/
bus annis quaternos. Et ſtranguriæ fiſtulæq; impoſuere: adeo nihil illa rerum omnium parens ſine ingen/
tibus cauſis genuit. Quin & adalligatos leuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus reſiſtere nocturnis fe
bribus prodiderunt: diurnis in roſaceo panno. Rurſus iis aduerſatur ſcolopendra ſuffituq; necat. Aſpides
percuſſos torpere & ſomno necant: omnium ſerpentiũ minime ſanabiles. Sed & uenenũ earũ ſi ſanguis at/
tingit: aut recens uulnus ſtatim interimit. Inueteratũ ulcus tardius. De cætero potũ q̃talibet copia: non no
cet. Non enim eſt tabifica uis: itaq; occiſa morſu earũ aĩalia cibis innoxia ſunt. Cõtarer in ꝓferendo ex iis re/
media: niſi M. Varronẽ ſcirem .lxxxiii. uitæ anno prodidiſſe aſpidũ ictus efficaciſſime curari hauſta a pcuſ/
ſis ipſorũ urina. Baſiliſci: quẽ etiã ſerpentes ipſi fugiunt alios olfactu necantẽ: q hoĩem uel ſi aſpiciat tantũ:
dr̃ iterimere: ſanguinẽ magi miris laudibus celebrant coeuntẽ picis mõ & colore dilutũ cinnabari clario/
rẽ fieri. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionũ a ptãtibus: & a diis ẽt præcũ: morborũ remedia beneficiorũ muno
re. Quidam id ſaturni ſanguinẽ appellant. Draco non habet uenena. Caput eius limini ianuarũ ſubditum
ꝓpitiatis oratione diis fortunatã domũ facere ꝓmittunt. Oculis eius inueteratis & cũ melle tritis iunctos
nõ paueſcere ad nocturnas imagines etiã pauidos cordis. Pingue in melle dorcadũ neruis ceruinis adalliga/
tũ in lacerto conferre iudiciorũ uictoriã. Primũ ſpondilũ aditus poteſtatũ mulcere. Dentes eius illigatos pel
libus capreaũ ceruinis neruis: mites præſtare dominos: pꝫtateſq; exorabiles. Sed ſuper oĩa eſt compoſitio: q̃
inuictos faciunt magorũ mendacia. Cauda draconis & capite uillis leonis e fronte & medulla eiuſdẽ equi ui
ctoris ſpuma canis unguibus adalligatis ceruino corio: neruiſq; cerui alternatis & dorcadis. Quæ argui ſſe
non minus refert: q̃ contra ſerpentes remedia demonſtraſſe: quoniã hæc morborũ beneficia ſunt. Draconũ
adipem uenenata fugiunt. Item uirus ichneumonũ. Et cutis cinere in aceto perunctos. Viperæ caput ĩpoſi/
tum uel alterius q̃ quæ percuſſerit: ſine fine prodeſt. Item ſi quis eã ipſam in uapore baculo ſubſtineat aiunt
eũ futura præcinere. Item ſi quis exuſtæ eius cinerem illinat. Reuerti aũt ad percuſſum ſerpentẽ neceſſitate
naturæ Nigidius auctor eſt. Caput quidem diſſecant ſcythæ: interq; aures eximunt lapillũ quẽ aiunt ab ea
deuorari territa. Alii ipſo toto capite utuntur. Fiunt & ex uipera paſtilli qui theriaci uocantur a græcis: ter/
nis digitis utrinq; amputatis: exemptiſq; interaneis & liuore ſpinæ adhærẽte: reliquo corpore in patina ex
aqua & anetho diſcocto: ſpiniſq; exemptis & addita ſimilagie: atq; ita in umbra ſiccatis paſtillis: quibus ad
multas medicamenta utuntur. Significãdũ uidetur e uipera tantũ hoc fieri. Quidã purgatæ ut ſupradictũ
eſt adipem cum olei ſextario decoquunt ad dimidias. Ex eo cum opus ſit ternis ſtillis additis in oleum per
unguntur: ut omnes beſtiæ fugiant eos. Præterea conſtat contra omnium ſerpentiũ ictus quãuis inſanabi/
les ipſarum ſerpentium exta impoſita auxiliari. Eoſq; qui aliquando uiperæ iecur coctum auſerint: nunq̃
poſtea feriri a ſerpente. Neq; anguis uenenatus eſt niſi per menſem luna inſtigatus. Sed prodeſt uiuus com
præhenſus: & in aqua contuſis: ſi foueatur ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia multa creduntur: ut dice/
mus. Et ideo Aeſculapio dicatur. Democritus quidem monſtrat quædam ex iis confici: ut poſſint auium
ſermones itelligi. Atqui anguis æſculapius epidauro romam aduectus eſt: uulgoq; paſcitur: & in domibus
Ac niſi incendiis ſemina exurerentur non eſſet fœcũditati eorum reſiſtere. In orbe terrarum pulcherrimũ
anguium genus eſt: quod in aqua uiuit: hydri uocantur: nullis ſerpentium iſeriores ueneno. Horum iecur
ſeruatũ aduerſus percuſſos ab iis auxilium eſt. Et ſcorpio tritus ſtellionum ueneno aduerſatur. Fit enim &
e ſtellionibus malum medicamentũ. Nam cum ĩmortuus eſt in uino faciem eorum qui biberint lentigine
obducit. Ob hoc in unguento necant eum iſidiantes pellicum formæ. Remediumq; eſt oui luteum & mel
ac nitrum. Fel ſtellionum tritũ in aqua muſtellas congregare dicitur. Inter omnia uenenata ſalamãdræ ſce
lus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt: nec plures pariter interimunt: ut omittam: ꝗ perire con/
ſcientia dicuntur homine percuſſo: neq; amplius admitti ad terras. Salmandra populos pariter necare im/
prouidos poteſt. Nam ſi arbori irrepſerit: omnia poma inficit ueneno: & eos qui ederint: necat frigida ui
nihil aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno uel pede: quo cruſta panis incoquatur: idem ueneſi
ciũ eſt: uel ſi in puteũ cadat. Quippe cũ ſaliua eius quacunq; parte corporis: uel in pede ĩmo reſperſa oĩs in
toto corpore defluat pilus. Tamen talis & tanta uis ueneni a quibuſdã aĩalium ut ſuibus mandit: dominã/
te eadẽ illa rerũ diſſidentia. Venenũ eius extingui primũ oĩum ab iis quæ ueſcant illa: uerisimile eſt. His ue
ro ſimilia ſunt: quæ ꝓdunt cãtharidũ potu: aut lacerta in cibo ſũpta. Cætera aduerſantia dixius: dicemuſq;
ſuis locis. Ex ipſis q̃ magi tradũt cõtra icendia: q̃ñ ignes ſola aĩaliũ extinguat: ſi forẽt uera iã eſſet experta ro
ma. Seſtius uenerẽ accẽdi cibo earum ſi detractis interaneis & pedibus & capite in melle ſeruent tradit: ne/
gatq; reſtingui ignẽ ab iis. Ex uolucribus in auxilio cõtra ſerpentes primũ uultur eſt. Annotandũ quoq; mi
nus uiriũ eſſe nigris pennarũ. Ex iis. n. ſi urantur: nidore fugari eas dicunt. Item cor eius alitis habentes tu/

tos eſſe ab impetu non ſolum ſerpentium:ſed etiam ferarum:& latronum ac regum ira. Carnibus gallina-
ceorum ita ut tepebunt auulſæ appoſitis:uenena ſerpentiū domanť. Item cerebro in uino poto. Parthi gal
linæ malunt cerebrū plagis imponere. Ius quoq; ex iis potum præclare medeť:& in multis aliis uſibus mi-
rabile. Pantheræ leoneſq; non attingũt perunctos eo:præcipue ſi & allium fuerit incoctū. Aluū ſoluit. Va-
lidius & uetere gallinaceo. Prodeſt & contra longinquas febres:& torpentibus membris tremuliſq;: & ar-
ticulariis morbis:& capitis doloribus. Epiphoris:inflationibus:faſtidiis incipienti tenaſmo:iocineri:reni-
bus:ueſicæ. Contra cruditates:ſuſpiria. Itaq; etiam faciendi eius extãt præcepta. Efficacius enim cocti cum
olere marino:aut cibio:aut cappari:aut apio:aut herba mercuriali:aut polypodio:aut anetho. Vtiliſſima au
tem in congiis tribus aquæ ad tres heminas cū ſupradictis herbis: & refrigeratū ſub diuo dari tempeſtiuis
antecedente uomitione. Non prætéribo miraculū quãq̃ ad medicinam non pertinens. Si auro liqueſcenti
gallinarū mēbra miſceantur:cōſumunt illud in ſe. Ita hoc uenenū auri eſt. At gallinaceis ipſis circulo e ſar-
mentis addito collo non canunt. Auxiliať contra ſerpentes & columbarū caro recens conſcerpta & hirundi
num. Bubonis pedes uſti cum plumbagine herba. Nec omittam in hac alite quoq; exemplū magicæ uani-
tatis. Quippe præter reliqua portentoſa mendacia. Cor bubonis impoſitū mãmæ mulieris dormientis ſi-
niſtræ:tradunt efficere:ut oīa ſecreta pronunciet. Præterea in pugnã ferentes idem fortiores fieri. Eiuſdem
ouo ad capillos remedia demonſtrant. Quis autem quæſo ouum bubonis uidere potuit: cum tam ipſam
autem uidiſſe prodigiū ſit? quis utiq; experiri & præcipue in capillo? Sanguine quidē pulli bubonis etiã cri
ſpari promittunt capillū. Huius generis prope uideri poſſunt quæ tradũt & e ueſpertilione:q̧ ſi ſit circũla-
tus domui uiuus & per ſe feneſtram inuerſo capite infigať amuletū eſſe. Priuatimq; ouilibus circũlatū to-
tiens & pedibus ſuſpenſum ſurſum in ſuperliminare. Sanguinē quoq; eius cū carduo cōtra ſerpentiū ictus
inter præcipua laudant. Phalangiū eſt italiæ ignotum & pluriū generū. Vnum ſimile formicæ: ſed multo
maius:ruffo capite:reliqua parte corporis nigra:albis itercurſantibus reſperſus guttis. Acerbior huius quã
ueſpæ ictus. Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio eſt ſi quis eiuſdē generis alterū percuſſo oſtē-
dat. Et ad hoc ſeruanť cum mortui inueniunť. Et cortices eorū contriti & poti medenť. Et muſtellæ catu-
li ut diximus ſupra. Aeque phalangion græci uocant inter genera araneorū:ſed diſtingũt lupi noie. Tertiū
genus eſt eodē phalangii noie araneus:lanuginoſus:grandiſſimo capite. Quo diſſecto inueniri dicunť in-
tus uermiculi duo:adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante ſolis ortū præſtant ne concipiant:ut Cecilius
in cōmentariis reliquit. Vis ea annua eſt:quã ſolã ex oī atocio dixiſſe fas ſit:quoniã aliquarū foecunditas ple-
na liberis tali uenia indiget. Vocatur & rhagio acino nigro ſimilis ore minimo ſub aluo pedibus breuiſſi-
mis tanq̃ iperfectis. Dolor a morſu eius qualis a ſcorpione. Vrina ſimilis araneis textis. Idem erat aſiortion VJ aſter
niſi diſtingueretť uirgulis albis. Huius morſu genua labefactanť. Peior utroq; eſt cæruleus:lanugine nigra tion
caliginē concitans: & uomitus araneoſos:etiãnū deterior a crabrone penna tantū differēs. Hic & ad maciē
perducit. Myrmecion formicæ ſimilis capite:aluo nigra:guttis albis diſtinguentibus. Veſparū dolore tor
quet. Tetragnathii duo genera habent:peior mediū caput diſtinguēte linea alba & tranſuerſum altera. Hic
oris tumorē facit. At cinereus poſteriori parte candicãs lentior. Minime aūt noxius eodē colore q telas mu-
ſcis in parietibus latiſſime pandit. Contra oīum morſus remediū eſt galinaceū cerebrū cum piperis exiguo
potū in poſca. Itē formicæ quinq; potæ. Pecudū fimi cinis illitus ex aceto. Et ipſi aranei quicũq; in oleo pu-
trefacti. Muriſaranei morſus ſanať coagulo agnino in uino poto. Vngulæ arietinæ cinere cū melle. Muſtel
læ catulo ut in ſerpentibus dictū eſt. Si iumenta momorderit:mus recens cū ſale imponiť:aut fel ueſperti-
lionis ex aceto. Et ipſe muſaraneus cōtra ſe remedio eſt diuulſus & impoſitus. Nã ſi prægnans momorde-
rit:protinus diſſilit. Optimū:ſi is imponatur q momorderit. Sed & alios ad hũc uſum ſeruant in oleo aut
luto circũlitos. Eſt & cōtra morſum eius remedio terra ex orbita. Ferunt.n.nō trãſiri ab eo orbitã torpore
quodã naturæ. Scorpiōibus cōtrarius maxīe inuicē ſtellio traditur:ut uiſu quoq; pauorem iis afferat:& tor
porem frigidi ſudoris:Itaq; in oleo putrefaciunt eū:& ita eo uulnera perungunt. Quidã oleo illo ſpumã ar
genteã decoquunt ad emplaſtri genus atq; ita illinunt. Hunc græci colorē uocant & aſcalabotē & galeotem
in italia non naſciť. Eſt enim hic plenus lentigine:ſtridoris acerbi. Et uesciť quæ oīa a noſtris ſtellionibus
aliena ſunt. Prodeſt & gallinarū fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacerta diuulſa. Mus diuulſus. Scorpio &
ipſæ ſuæ plagæ impoſitus:aut aſſus in cibo ſumptus aut potus in meri cyatis duobus. Propriū eſt ſcorpio-
nū q̧ manus palmã nō feriunt:nec niſi pilos attigere. Lapillus q̃liſcunq; ab ea parte q̃ in terra erat appoſitus
plagæ lenit dolorē. Itē teſta ſicut erat terra operta ex q̃ parte ſicut erat īpoſita liberare dr̃. Nō debēt reſpice
re q i iponũt. Et cauere ne ſol aſpiciat. Vermes terreni triti īpoſiti pſunt. Multa & alia ex his remedia ſũt pp
q̃ in melle ſeruanť. Noctua apibus cōtraria & ueſpis crabronibuſq; & ſanguiſugis. pici quoq; martii roſtrū
ſecū hñtes:nō feriunť ab iis. Aduerſanť & locuſtarū minime ſine pēnis:q̃s atelabos uocant. Eſt & formicarū
genus uenenatū. Nō eas nouere in italia. Solifugas Cice. appellat. Salſugas betica. Iis cor ueſptilionis contra
rium oībuſq; formicis & ſalamãdris reſiſtit. Cãtharidas dixius. Sed & in iis magna q̃ſtio:quoniã ipſæ uene
na ſũt potæ ueſicæ cū cruciatu pcipuo. Coſſinū equitē romanū amicitia Neronis principis notū: cū is liche
ne correptus eēt:uocatus ex ægypto medicus ad hãc ualitudinē eius a Cæſare:cū cãtharidū potū præparare
uoluiſſet:interemit. Verum illitas pdeſſe non dubium eſt cum ſucco taminiæ uuæ: & ſeuo ouis uel capræ.
Ipſarum cantharidum uenenum in qua parte ſit:nō cōſtat iter auctores. Alii in pedibus & capite exiſtumãt
eſſe. Alii negant. Conuenit tantum pennas earum auxiliari in quacunq; parte ſit uenenum. Ipſæ naſcuntur
ex uermiculo in ſpongia maxime cynhorodi: quæ fit in caule. Sed foecundiſſime in fraxino. Cæteræque
in alba roſa minus efficaces. Potentiſſimæ inter omnes uariæ luteis lineis: quas in pennis tranſuerſas ha-
bent. Multum pingues interiores minutæ latæ piloſæ. Inutiliſſimæ uero unius coloris machræque.

Condunť in calice fictili non picato & lintheo colligato congeſtæ roſa matura: & ſuſpenduntť ſuper acetũ cum ſale feruens: donec per linteolum uaporentur: poſtea reponuntur. Vis earum adurere corpus: chruſtas obducere. Eadem pityocampis in picea naſcentibus. Eadem bupreſti: ſimiliterq́ præparantur. Efficaciſſime omnes ad lepras lichenaſque dicuntur. Menſes ciere: & urinam. Ideo & Hippocrates hydropicis dabat. Cantharides obiectæ ſunt Catoni uticenſi: ceu uenenum uendidiſſet in auctione regia: quoniam eas ſeſtertiis. lx. addixerat.

De ſeuo camelino: & cane rabido: & lacerta: & anſeribus: & colũbis: & muſtelis remedia. CA. V.

ET ſeuum aũt ſtruthio camelinũ tunc ueniſſe ſeſtertiis. lxxx. obiter dictũ ſit: efficacioris ad omnia uſus q̃ ẽ adeps anſerinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra quod utũtur melle: in quo apes ſint mortuæ. Idem potum in uino remediũ eſt uitiorũ: quæ cibo piſcium gignuntur. In canis rabidi morſu tuetur a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet igne comburi omnia eodem modo: ut ſemel diximus: i uaſe fictili nouo argilla circũlito: atq́ ita in furnũ indito. Idem in potione proficit. Quidam ob id edendum dederũt. Aliqui & uermem e cadauere canino adalligauere. Menſtruaue canis in panno ſubdidere calici aut intus. ipſius caudæ pilos combuſtos inſuere uulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Non latrant uero lingua canina in calciamento ſubdita pollici. Aut caudam muſtellæ quæ abſciſa dimiſſa ſit habentes. Eſt limus ſaliuæ ſub lingua rabioſi canis qui datus in potu fieri hydrophonos non patitur. Multo tamen utiliſſime iecur eius qui in rabie momorderit datur. Si poſſit fieri crudum mandendũ. Si minus quoquomodo coctus aut ius incoctis carnibus. Eſt uermiculus in lingua canum qui uocatur a græcis lytra: quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt: nec faſtidium ſentiunt. Idem ter igni circũlatus datur morſis a rabioſo: ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritť. Sed id deuoratũ anno tantũ eo prodeſt. Aiunt & criſtam galli contritam efficaciter imponi. Et anſeris adipem cum melle. Saliunť & carnes eorũ: qui rabidi fuerunt ad eadem remedia in cibo dandæ. Quin & necantur catuli ſtatim i aqua ad ſexum eius qui momorderit: ut iecur crudũ deuoretur ex iis. Prodeſt & fimũ gallinaceum dũtaxat ruffum: ex aceto impoſitũ. Et muriſaranei caudæ cinis ita ut ipſe cui abſciſſa ſit: uiuus dimittatur. Glebula ex hirundinũ nido illita ex aceto: uel pulli hirũdinis combuſti. Membrana ſiue ſenectus anguiũ uernatiõe exuta cũ cancro maſculo trita. Nam etiam per ſe repoſita in arcis armariiſq́ tineas necat. Tanta uis mali eſt urina quoq́ calcata rabioſi canis noceat maxime ulcus habentibus. Remediũ eſt fimum caballinũ aſperſum aceto & calfactũ in fico impoſitũ. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morſum: uſq́ in prouerbiũ diſcordiæ ueniſſe. Qui in urinam canis ſuam egeſſerit: torporem lumbo℞ dicitur ſentire. Lacerta quã hyſepa alii chalcidem uocant in uino pota: morſus ſuos ſanat. Veneficiis ex muſtella ſilueſtri factis contrariũ eſt ius gallinacei ueteris large hauſtũ: peculiariter contra aconitũ addi parũ ſalis oportet. Gallinarũ fimũ dumtaxat candidum in hyſopo decoctũ aut mulſo: uenena fungorũ buleroũq́ aſtringit. Item inflãmationes ac ſtrangulationes: qđ miremur: cum ſi aliud animal guſtauerit id fimum torminibus & inflationes afficiatť. Sanguis anſerinus contra leporis marinos ualet: cũ olei æqua portione. Item contra medicamenta mala omnia: aſſeruatur cũ lemnia rubrica & ſpinæ albæ ſucco paſtillorũ drachmis q̃nq́ qui in cyathis ternis aquæ bibantur. Item muſtelæ catulus ut ſupra diximus præparatus. Coagulũ quoq́ agninũ aduerſus omnia mala medicamenta pollet. Item ſanguis anatũ ponticarũ. Itaq́ & ſpiſſatus ſeruatť: uinoq́ diluitť. Quidam fœminæ anatis efficatiorem putant. Simili modo contra uenena oĩa ciconia℞ uentriculus ualet. Coagulũ pecoris. Caulis ius ex carne arietũ priuatim aduerſus cantharidas. Item lac ouium calidũ: præter quã iis qui bupreſtin aut aconitũ biberint. Columba℞ ſilueſtrium fimũ priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica muſtela uulgaris inueterata binis drachmis pota.

Ad alopecias tollendas: & ad pilos reddendos: & ad lendes tollendas: & ad palpebras: & ad glaucomata & ad oculos: & ad parotidas remedia. CA. VI.

ALopetias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle. Item ungularum muli uel mulæ ex oleo myrtheo. Præterea (ut Varro noſter tradit) murinum fimũ quod item muſcerdas appellat. Et muſcarum capita recentia prius folio ficulneo aſperatas. Alii ſanguine muſcarum utuntur. Alii decem diebus cinerem earum illinũt cum cinere chartæ uel nucum: ita ut ſit tertia pars e muſcis. Alii lacte mulierum cum braſica cinerem muſcarum ſubiiciũt: quidam mel tantum. Nullum animal minus docile exiſtimatur minoriſue intellectus. Quo mirabilius eſt olympiæ ſacro certamine nubes earum imolato tauro deo quem Myoden uocant extra territorium id abire. Alopecias cinis emurium capitibus caudiſq́ & totius muris emendat: præcipue ſi ueneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cũ melle: aut corium combuſtum cum pice liquida. Caput quidem eius uſtum per ſe etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula & ſinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceis dicunť oĩa tanto magis ualebũt in hyſtrice. Lacertæ quoq́ ut diximus cõbuſtæ cũ radice recentis harũdinis: quæ ut una cremari poſſit minutatim findẽda ẽ. Itẽq́ myrteo oleo ꝑmixto cineres capillo℞ defluuia cõtinent. Efficacius uirides lacertæ oĩa eadem ꝑſtant. Etiãnum utilius admixto ſale & adipe urſino & cepa tuſa. Quidã denas uirides in. x. ſextariis olei ueteris diſcoquũt cõtenti ſemel in mẽſe ungere. Pelliũ uiperina℞ cinis alopecias celerrime explet. Itẽ gallina℞ fimũ recẽs illitũ. Corui ouũ i æreo uaſe permixtũ illitumq́ deraſo capite nigriciã capillis affert. Sed donec inareſcat: oleũ in ore habendũ eſt: ne & dentes ſimul nigreſcant. Idq́ in umbra faciendum eſt: neq́ ante triduum abluendum. Alii ſanguine & cerebro eius utuntur cum uino nigro. Alii excoquunt ipſum: & nocte concubia in plumbeum uas condunt. Aliqui alopecias cantharidas trita illinunt cum pice liquida: nitro præparata cute. Cauſtica uis earum: cauendumq́ ne exulcerent alte. Poſtea ad ulcera ita facta capita muriũ & fel muriũ & fimũ cũ hellebo

ro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino: uel anguibus in cibo ſumptis anguillarum modo: aut uernatiõe earum quã exuunt pota. Porrigines felle ouillo cum creta cimolia illita capiti donec inareſcat. Capitis doloribus remedio ſunt cochleæ: eæ quæ nudæ inueniuntur nondum per acte ablato capite: & iis lapidea duritia exempta. Eſt autem ea calculi latitudine: quæ alligatur: & minutæ fronti illinuntur tritæ. Item oeſypum oſſa e capite uulturis adalligata: aut cerebrum cum oleo cedrino peruncto capite & intus naribus illitis. Cornicis cerebrum coctum in cibo ſumptum uel noctuæ idem præſtat. Gallinaceuſq; ſi incluſus abſtineatur die ac nocte pari inedia eius qui doleat euulſis collo plumis circumligatiſq; uel criſtis. Muſtelæ cinis illitus Surculus ex nido milui puluino ſubiectus. Murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ oſſiculum per aurem cum ebore traiectum: uel in pellicula canina adalligatum quod remedium pluribus ſemperq; prodeſt. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto impoſita non niſi uulnere ſanato abſcedit. Hæc & uulneribus tonſtrinarum ſanguinem ſiſtit. A cerebro uero profluentem anſeris ſanguis: aut anatis infuſus adeps ſiſtit. Adepſq; earundem alitum cum roſaceo coctus. Matutino paſcentis hirundine caput præciſum maxime luna plena lineo panno adalligant capitis doloribus licio. Aut cæra alba fronti illinunt: & pilos caminos panno adalligant. Cerebrum cornicis in cibo ſumptum palpebras gignere dicitur. Oeſypum cum myrrha calidum penicillo illitum. Idem præſtare muſcarum: fimi quoq; murini cinerem æquis portionibus: ut efficiatur dimidium pondus denarii promittitur additis duabus ſextis denarii ſextiui ut omnia oeſypo illinantur. Item murini catuli triti in uino uetere ad craſſitudinem acopi. Pilos in iis incõmodos euulſos renaſci non patitur fel herinacei. Ouorum ſtellionis liquor. Salamandræ cinis. Cinis lacertæ uiridis: uel in uino albo ſole coactus ad craſſitudinem mellis in æreo uaſe. Hirundinis pullorum cinis cum lacte titymalli ſpumaq; cochlearum. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli ſeptem dierum emũdari ſpecillo dimiſſo in dextram partem ſi dexter oculus curetur: in ſiniſtrã ſi ſiniſter. Aut felle recenti aſionis. Noctuarum eſt id genus maximum: quibus pluma aurium modo eminet. Suffuſionem oculorum canino felle malebat q̃ hyenæ curari Apollonius pitaneus cum melle. Item albugines oculorum. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle munctis claritatem uiſus reſtitui dicũt. Multoq; magis gliris aut muris ſilueſtris cinere: aut aquilæ cerebro uel felle. Cũ attico melle cinis & adeps ſoricis combuſti tritus. Lachrymoſis oculis plurimum confert ſtibi. Quod quid ſit dicemus in metallis. Muſtelle cinis ſuffuſionibus. Item lacertæ hirundiniſue cerebrum. Quæ etiam tritæ coctæue fronti illitæ epiphoras ſedant: ſiue per ſe ſiue cum polline ſiue cum thure. Sic & ſolatis proſunt. Viuas quoq; cremare & cinerem earum cum melle cretico iungi caligines utiliſſimum eſt. Iumentorum oculis membrana aſpidis quam exuerit cum adipe eiuſdem claritatem inunctis facit. Viperam uiuam in fictili nouo comburere adito fœniculi ſucco ad cyathum unum & thuris manna: atq; ita ſuffuſiones oculorum & caligines inungere utiliſſimum eſt. Medicamentum id echion uocatur. Fit & collyrium e uipera in olla putrefacta uermiculiſq; enatis cum crocotritis. Exuritur in olla cum ſale quem lingendo claritatem oculorum conſequuntur: & ſtomachi totiuſq; corporis tempeſtiuitates. Hinc etiam ſal pecori datur ſalubritatis cauſa: & in antidotis contra ſerpentes additur. Et attollitur. Quidam & uiperis utuntur & cibis. Primum omnium occiſæ ſtatim ſalem in os addi iubent: donec liqueſcat humor quattuor digitorum menſura utrinq; præciſa: exemptiſq; interaneis diſcoquunt in aqua aut oleo ſale anetho: & omnibus aut ſtatim ueſcuntur: aut a pane colligunt ut ſæpius utantur. Ius præter ſupradicta pediculos e toto corpore expellit: prurituſq; etiam ſummæ cutis. Effectum oſtendit & per ſe capitis uiperini cinis. Vtiliſſime oculos inungunt. Itemq; adeps uiperinus: De felle non audacter ſuaſerim: quæ præcipiunt: quoniam ut ſuo loco docuimus: non aliud eſt ſerpentium uenenum. Anguium adeps erugini mixtus ruptas oculorum partes ſanat: & membrana ſiue earum ſenectus uernatiõe exuta ſi adfricetur claritatem oculorum facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugines: ſuffuſiones: caligines. Adeps ſimiliter ad claritatem. Aquilæ: quam diximus pullos ad contuendum ſolem experiri: mixto felle cum melle attico inunguntur nubeculæ: & caligationes: ſuffuſioneſq; oculorum. Eadem uis & in uulturino felle eſt: cum porri ſucco & melle exiguo. Item ĩ gallinacei felle alligato ad argema: & ad albugines ex aqua diluto. Item ad ſuffuſiones oculorum maxime candidi gallinacei. Fimum quoq; gallinaceorum dumtaxat rubrum luſcioſis illinendum monſtrant; Laudant & gallinæ fel; ſed præcipue adipem contra puſtulas in pupillis. Hoc ſcilicet eius rei gratia ſaginant. Adiuuat mirifice eruptas oculorum tuniculas ammixtis ſchiſto & hematite lapidibus. Fimum quoque earum dumtaxat candidum oleo in uetere corneiſq; pyxidibus adſeruant ad pupillarum albugines. Qua in mentione ſignificandum eſt pauones fimum ſuum reſorbere tradi inuidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in roſaceo efficaciſſimus ad inunctiones oſum uitioꝝ putatur. Item fimi eius cinis cũ attico melle. Laudatur & milui iecur. Fimum columbaꝝ ex aceto ad ægylopas. Similiter & ad albugines & cicatrices. Fel anſerinum ſanguis anatum contuſis oculis ita ut poſtea hyſopo & melle inungantur. Fel perdicum cum mellis æquo põdere: per ſe uero ad claritatem Dorcadis Hippocratis ut putant auctoritate adiicitur: quod in argentea pyxide adſeruari iubent. Oua perdicum in uaſe æreo decocta cum melle: ulceribus oculoꝝ & glaucomatis medent. Columbarũ turturũ: palumbiũ: perdicũ ſanguis oculis cruore ſuffuſis eximie prodeſt. In columbis maſculæ efficaciorem putant. Vena autem ſub ala ad hunc uſum inciditur: quoniã ſuo calore utilior eſt. Super imponi oportet ſplenium e melle decoctum: lanamq; ſuccidam ex oleo & uino. Earundem auium ſanguis nyctalopas ſanat. Et iecur ouium. Atq; ut in capris diximus efficacius fuluæ. Decocto quoq; eius oculos abluere ſuadent: & medulla dolores humoreſque illinunt. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimum albugines extenuat. Item cochlearum cinis. Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græci faciunt. Argema ex melle omnibuſq; quæ ſupra ſcripta ſunt ſanantur.

Mel utiliſſimum oculis in quo ſunt apes imortuæ. Ciconiæ pullum qui ederit negatur annis continuis lippiturus. Item qui draconis caput habeat. Huiuſq; adipe & melle cum oleo uetere incipiẽtes caligines diſcuti tradunt. Hirundinum pullos plena luna excæcant: reſtitutaq; earum acie capita comburuntur. Hoc cinere cum melle utuntur ad claritatem & dolores ac lippitudines & ictus. Lacertas quoq; pluribus modis ad oculorum remedia aſſumunt. Alii enim uiridem includunt nouo fictili ac lapillos qui uocant̃ cenidia: quæ & inguinum tumoribus adalligari ſolent: nouem ſingulos ſignis ſignantes: & ſingulos detrahunt per dies Nono emittunt lacertam. Lapillos ſeruant ad oculorum dolores. Alii terram ſubſternunt lacertæ uiridi excecatæ: & una in uitreo uaſe annulos includunt e ferro ſolido uel auro: cum recepiſſe uiſum lacertam apparuerit per uitrum emiſſa ea annulis contra lippitudinẽ utunt̃. Alii capitis cinere ꝓ ſtibio ad ſcabricias. Quidam uiridem longo collo in ſabuloſis naſcentem cõburunt: & incipientem epiphoram inungunt. Et item glaucomata. Muſtelæ etiam oculis pũctu erutis aiunt uiſum reuerti: eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculum dextrum adalligatum cõtra epiphoras prodeſſe ſi ſerpẽs uiua dimittatur. Lachrymantibus ſine fine oculis cinis ſtellionis capitis cum ſtibio eximie medetur. Aranei muſcarii tela: & præcipue ſpelunca ipſa impoſita fronti ad duo tempora: ita ut a puero impube & capiatur & imponatur. Nec is triduo ſe oſtendat ei cui medeatur neue alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus: mirabiliter epiphoras mederi dicuntur. Albugines quoq; dicit̃ tollere inunctione araneus candidus longiſſimis ac tenuiſſimis pedibus contritus in oleo uetere. Sed is etiam cuius craſſiſſimum textum eſt in contignationibus fere adalligatus panno epiphoras ſanare traditur. Scarabei uiridis natura contuentium uiſum exacuit. Itaq; gẽmarum ſculptores contuitu eorum acquieſcunt. Aures purgat fel pecudis cum melle. Caniniq; lactis inſtillatio ſedat dolorem. Grauitatem adeps cum abſinthio & oleo uetere. Item adeps anſerinus. Quidã adiiciunt ſuccum cepæ & alii pari modo. Vtuntur & per ſe ouis formicarum. Nãq; & huic animali eſt medicina: cõſtatq; urſos ægros hoc cibo ſanari. Anſerum quoq; & oĩum auium adeps præparatur: exemptiſq; uenis oĩbus patina noua fictili operta in ſole: ſubdita aqua ſeruẽti liquatur. Siccaturq; lineis ſaccis in fictili nouo repoſitus loco frigido minus putreſcit: addito melle. Murium cinis cum melle inſtillatus: aut cum roſaceo decoctus aurium dolores ſedat. Si aliquod animal in aurem intrauerit: præcipuum remedium eſt murium fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit: adeps anſerinus cum cepæ ſucco. Gliris detracta pelle iteſtiniſq; exemptis decoquitur melle in uaſe nouo. Sed medici malunt nardo decoqui uſq; ad tertias: atq; ita aſſeruari: deinde cum opus ſit ſtrigili tepefacta infundere. Conſtat deplorata aurium uitia eo remedio ſanari. Aut ſi terreni uermes adipe anſeris decocti infundãtur. Item ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentis addito ſale cõtuſi & ab ictu læſas aures ſanant. Efficaciſſime autem ferrugineas maculas habentes. Lineis etiam per caudam diſtinctæ. Millepedæ: ab aliis cẽtipeda aut multipeda dicta: animal eſt e uermibus terræ piloſum multis pedibus arcuatim repẽs tactuq; contrahens ſe: oniſcon græci uocãt: alii tilon. Efficaciter ſanat aurium dolores in cortice punici mali decoctum cum porri ſucco. Addunt & roſaceum & in alterã aurem infundunt illam autem quæ non arcuatur ſepa græci uocant: alii ſcolopendram minorem pernitioſamq;. Cochleæ quæ ſunt in uſu cibi cum myrrha aut thuris polline appoſite. Item minutæ & latæ fracturis aurium illinuntur cum melle. Senectus ſerpentium feruente teſta uſta inſtillatur roſaceo ammixto contra omnia quidem uitia efficax: ſed contra grauiolentiam præcipue. Aut ſi purulentæ ſunt ex aceto. Melius cum felle caprino uel bubulo: aut teſtudinis marinæ. Vetuſtior anno eadem mẽbrana non prodeſt: nec imbre perfuſa: ut aliqui putant. Item aranei ſanies cum roſaceo: aut per ſe in lana uel cũ croco. Auribus prodeſt grillus cum ſua terra effoſſus & illitus. Magnam auctoritatem huic animali perhibet Nigidius: maiorem magi: quoniã retro ambulet: terramq; terebret: ſtridat noctibus. Venantur eum formicæ circũligatæ capillo in cauernã eius coniectæ efflato prius puluere ne ſeſe condat: & ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abiici ſolet inueterata & in uino trita auribus purulentis calida infunditur. Gallinarum quoq; adeps. Eſt & quædam pinguitũdo blattæ ſi caput auellatur. Hanc tritam una cum roſaceo auribus mire prodeſſe dicũt. Sed lanam qua incluſerint poſt paulum extrahendam. Celerrime enim id pingue trãſire in animal: fieriue uermiculum. Alii binas ternaſue in oleo decoctas efficaciſſime auribus mederi ſcribũt: & tritas in linteolo imponi contuſis. Hoc quoq; animal inter pudenda eſt. Sed propter admirationem naturæ priſcorumq; curã totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti ſunt. Alterum genus Myloecon appellauere circa molas fere naſcens. Has capite detracto attritas lepras ſanaſſe Muſa & picton in exemplis reliquerũt. Tertiũ genus & odoris tedio inuiſum exacuta clune cum piſſeleo ſanare ulcera tradunt alias inſanabilia. Strumas panos diebus. xxi. impoſitas: percuſſa: contuſa: cacoetheſ: ſcabiem: furunculoſq; detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam auditu faſtidimus. At hercule Diodorus & morbo regio & orthopnoicis reſtitiſſe tradit cum reſina & melle. Tantum poteſtatis habet ars ea pro medicamento dandi quicquid uelit. Humaniſſimi eorum cinerem crematorum reſeruandũ ad hos uſus in cornea pyride cenſuere. Aut tritas clyſteribus infundendas orthopnoicis: aut rheumaticis. Infixa utiq; corpori illitas extrahere cõſtat. Mel utiliſſimũ auribus quoq; eſt in quo apes emortuæ ſũt. Parotidas cõprimi columbinũ ſtercus uel ꝑ ſe: uel cũ farina hordeacea aut auenacea. Noctuæq; cerebrũ uel iecur cũ oleo iſuſum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cũ reſinæ tertia illita. Grilli ſiue illiti ſiue adalligati. At reliq̃ morboꝝ genera medicinaſq; ex iiſdẽ aĩalibus aut euſdẽ generis ſequẽti dicemus uolumĩe.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXX.
PRAEFATIO.

De origine magicæ artis: quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: & reliquæ ex animalibus medicinæ. CA. I.

MAgicas uanitates ſæpius quidem antecedẽtis opis parte ubicunq; cauſæ locuſq; poſcebãt: coarguimus. Detegemus etiã nunc in paucis. Tamẽ digna res eſt de qua plura dicantur: uel eo ipſo quo fraudulẽtiſſima artiũ plurimũ in toto terrarũ orbe plurimiſq; ſæculis ualuit. Auctoritatem ei maximã fuiſſe nemo miretur: quandoqdẽ ſola artium tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis cõplexa in unam ſe redegit. Natam primũ eſt medicina nemo dubitat: ac ſpẽ ſalutari irrepſiſſe uelut altiore ſanctioreq; q̃ medicinã ita blandiſſimis deſideratiſſimiſq; ꝓmiſſis addidiſſe uires religionis: ad q̃s maxime etiánum caligat humanum genus. Atq; ut hoc quoq; ſuggeſſerit miſcuiſſe artes mathematicas nullo non auido futura de ſeſe ſciẽdi: atq; ea e cælo ueriſſime peti credente. Ita poſſeſſis hoium ſenſibus triplici uinculo in tantũ faſtigii adoleuit: ut hodieq; etiã in magna parte gentiũ ꝑualeat: & in oriẽte regũ legibus iperet. Sine dubio illic orta in ꝑſide a Zoroaſtre ut iter auctores cõuenit. Sed utrũ unus hic tantũ fuerit: an poſtea & alius nõ ſatis cõſtat. Eudoxus q iter ſapiẽtiæ ſectas clariſſimã utiliſſimãq; eã intelligi uoluit. Zoroaſtrẽ húc ſex millibus annorũ ante Platonis mortẽ fuiſſe ꝓdidit. Sic & ariſtoteles. Hermippus q de tota ea arte diligẽtiſſime ſcribit: & uicies cẽtũ millia uerſuũ a zoroaſtre cõdita idicibus quoq; uoluminũ eius poſitis explanauit. Etiã ꝓceptorẽ a quo iſtitutũ diceret tradidit Agonacẽ. Ipſum uero qnq; millibus annorũ ante troianũ bellũ fuiſſe. Mirũ hoc in primis: duraſſe memoriã artẽq; tã longo æuo cõmentariis nõ intercidẽtibus. præterea nec claris nec continuis ſucceſſionibus cuſtoditã. Iſtos. n. q̃ſq; cõi auditu ſaltẽ cognitos habet: qui ſoli cognominanť. Apuſorũ & zaratũ medos: babyloniũq; Marmaridiũ: & arabem Hippocũ: aſſirium uero zarmocenidã: quorũ nulla extant monumenta. Maxime tñ mirũ eſt in bello troiano tantũ de ea arte ſilentiũ fuiſſe Homero: tantũq; operis ex eadẽ in Vlyxis erroribus: adeo ut totũ opus non aliunde cõſtet. Siqdẽ prothea & ſirenũ cantus apud eũ nõ aliter intelligi uolũt. Circẽ utiq; & inferorũ euocationẽ ſolũ hac agi. Nec poſtea quiſq̃ dixit: quonã mõ ueniſſet telmeſſum religioſiſſimã urbẽ: q̃do tranſiſſet ad theſſalas urbes: quarũ cognomẽ diu optinuit in nr̃o orbe alienæ gentis. Troianis itaq; temporibus quom Chironis medicinis contenta eſſet: ſolo Marte fulminante. Miror equidem illis populis famam eius in tantum adhæſiſſe ut Menander quoq; litteratũ ſubtilitatibus peritus in eadem telmeſſo genitus theſſalam cognominarit fabulam complexam ambages fœminarum detrahentium lunam. Orphea putarem e propinquo primũ intuliſſe ad uicinas uſq; ſuperſtitiones: ac medicinæ profectum: ſi non ex perſis eſſet uis tota: in thraciamq; magice delata fuiſſet. Primus ꝙ extet ut equidem inuenio cõmentatus de ea erat Hoſthanes. Xerſem regem perſarum bello: quod is gratiæ intulit comitatus: ac uelut ſemina artis portentoſæ aſperſiſſæ obiter interfecto quacunq; cõmeauerat mũdo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt zoroaſtrem alium proconneſium. Quod certum eſt: hic maxime Hoſthanes ad rabiem nou auiditatem modo ſcientiæ eius græcorũ populos egit. Quanquã animaduertã ſummã litterarũ claritatem gloriamq; ex ea ſcientia antiqtus & pene ſemp petitam. Certe pythagoras. Empedocles. Democritus Plato ad hanc diſcendã nauigauere: exiliis uerius q̃ peregrinationibus ſuſceptis. Hanc reuerſi prædicauere: hãc in archanis habuere. Democritus Apollonicem Captidenem & Dardanũ e phœnice illuſtrauit uoluminibus Dardani & ſepulchro eius petitis: ſuis uero ex diſciplina eorum editis. Quæ recepta ab aliis hominũ atq; tranſiſſe per memoriã æque ac nihil in uita mirãdum eſt. In tantũ fides iſtis faſq; omne deeſt adeo ut ii qui cætera de uiro illo probant hæc eius opera eſſe inficientur. Sed fruſtra. Hunc enim maxime affixiſſe animis eam dulcedinem conſtat. Plenumq; miraculi & hoc pariter utraſq; artes effloruiſſe. medicinam dico: magicenq;: eadem ætate illam Hippocrate: hanc Democrito illuſtrantibus circa peloponneſiacũ græciæ bellum: quod geſtum eſt a trecẽteſimo urbis noſtræ anno. Eſt & alia magices factio a Moſe etiam num: & Lotopea iudæis pendens: ſed multis milibus annorũ poſt zoroaſtrem. Tanto recentior eſt cypria. Non leuem & Alexandri magni temporibus auctoritatem addidit profeſſione ſecundus Hoſthanes comitatu eius exornatus. Planeq; quod nemo dubitet orbem terrarum peragrauit. Extant itaq; & apud italas gentes ueſtigia eius in xii. tabulis noſtris aliiſq; argumentis: quæ priori uolumine expoſui. dc. lvii. demum anno urbis Gn. Cornelio Lentulo. P. Licinio Craſſo conſſ. ſenatuſcõſultum factum eſt: ne homo imolare

tur:palamq; in tempus ſiluit ſacri ꝓdigioſi celebratio. Gallias utiq; poſſedit & quidem ad noſtram memo
riam. Namq; Tyberii Cæſaris principatus ſuſtulit druidas eorum: & hoc genus uatū medicorūq;. Quid ipſæ
ego hanc memorē artem oceanum quoq; tranſgreſſam: & ad naturæ inane peruectā in britanniā: quæ ho/
die eam attonite celebrat tantis cerimoniis: ut dediſſe perſis uideri poſſit. Adeo iſta toto mundo cōſenſere
q̄q̄ diſcordi & ſibi ignoto. Nō ſatis extimari pōt: quantū romanis debeat: qui ſuſtulere monſtra: in quibus
hoīem occidere religioſiſſimū erat: mandi uero etiam ſaluberrimum. Vt narrauit Hoſthanes.

De ſpeciebus magicæ artis: & Neronis: & magorum deteſtatio. CA. II.

SPeties eius plures ſunt: nāq; & ex aqua: & a ſphæris: & ex aere: & ſtellis: & lucernis ac peluibus: ſe
curibuſq;: & multis aliis modis diuina promittit: præterea umbrarum: īferorūq; colloquia. Quæ
Vel diui oīa ætate noſtra princeps Nero uana falſaq; comperit. Quippe non citharæ tragiciq; cantus libi
nia do illi maior fuit. Fortuna rerum humanarum ſūma geſtiente in profundis animi uitiis: primūq; im
perare dīis concupiuit: nec quicq̄ generoſius uoluit. Nemo unq̄ ulli artiū ualidius fauit. Ad hæc nō opes il/
li defuere: non uires: non diſcendi ingeniū aliaq; non patiente mūdo. Immēſum & indubitatū exemplum
eſt falſæ artis: quā dereliquit Nero. Vtināq; inferos potius & quoſcūq; de ſuſpitionibus ſuis deos cōſuluiſ/
ſet q̄ lupanaribus atq; proſtitutis mandaſſet inquiſitiones eas. Nulla profecto ſacra barbari licet feriq; ritus
non mitiora q̄ cogitationes eius fuiſſent. Sæuius ſic nos repleuit umbris. Sunt quædā magis ꝓfugia ueluti
lentiginē habentibus nō obſequi numina ut cerni nō poſſint. Forte hoc in illo? Nihil mēbris defuit. Nam
dies eligere certos liberū erat. Pecudes uero q̄bus non niſi ater colos eſſet: facile. Nā hoīem īmolare etiā gra
tiſſimū. Magus ad eum Tiridates uenerat: armeniacū de ſe triumphū afferēs: & iō prouinciis grauis. Naui/
gare noluerat: quoniā expuere in maria: aliiſq; mortaliū neceſſitatibus uiolare naturam eam fas non putāt.
Magos ſecum adduxerat. Magicis etiā cœnis eum initiauerat. Non tamen cum regnum ei daret hanc ab eo
accipere artem ualuit. Proinde autem ita perſuaſum ſit inteſtabilem: irritam: inanem eſſe habentem tamē
quaſdam ueritatis umbras: ſed in iis ueneficas artes pollere: non magicas. Quærat aliquis quæ ſint menti/
ti ueteres magi cum adoleſcentibus nobis uiſus Appion grāmaticæ artis prodiderit cynocephaliā hærbam
Ioſephꝰ quæ in ægypto uocaretur oſirites diuinā & contra oīa ueneficia. Sed ſi ea erueretur: ſtatim eum qui eruiſ/
Vel i iu ſet: mori. Seq; euocaſſe umbras ad percontandum Homerū: qua in patria q̄buſq; parentibus genitus eſſet.
dra Non tamen auſus profiteri quid ſibi reſpondiſſe diceret.

De talpis: & reliquæ medicinæ ꝑ morbos digeſtæ in aīalibus: quorum gn̄a placida ſūt aut fera. CA. III.

PEculiare uanitatis ſit argumentū: q; aīalium cunctorum talpas maxime mirant: tot modis a rerum na/
tura dānatas cæcitatis ꝑpetuæ tenebris etiānū altis defoſſas: ſepultiſq; ſimiles. Nullis æque credūt
extis. Nullū religionis capacius iudicāt aīal. Vt ſi q̄s cor eius recēs palpitanſq; deuorarit: diuinatiōis
& rerum efficiendarum euētus ꝓmittant. Dēte talpæ uiuæ exēpto ſanari dentiū dolores adalligato affir
mant. Cætera ex eo aīali placita eorum ſuis reddemus locis. Nec q̄cq̄ ꝓbabilius inueniret q̄ muris aranei mor
ſibus aduerſari eas: q̄ñ & terrā (ut diximus) orbitis depſſam auerſant. Cæterum dentiū doloribus (ut iidem nar
rant) medet canū qui rabiē ꝓferunt: capitū crematorum cinis ſine carnibus īſtillatus ex oleo cyprio ꝑ aurē cu
ius e parte doleāt. Caninus dens ſiniſter maximus circūſcarificato eo q doleat: aut draconis os e ſpina. Item
enydridis. Eſt aūt ſerpēs maſculus & albus. Huius maximo dente circūſcarificāt. At in ſuperiore dolore du
os ſuperiores adalligāt: e diuerſo īferiores. Huius adipe pungunt: q crocodillū captant. Dētes ſcarificant &
oſſibus lacertæ e fronte luna plena exemptis: ita ne terrā attingant. Colluūt caninis dentibus decoctis in ui/
no ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentiētes adiuuat cū melle. Fit eodē mō & dentifriciū e cani
nis dētibus. Cinis e murino fimo inditus: uel iecur lacertarum aridū. Anguinū cor ſi mordeat aut alliget effi/
cax habet. Suntq; inter eos qui murē bis in mēſe iubeant mandi: doloreſq; ita caueri. Vermes terreni deco
cti in oleo infuſiq; auriculæ: cuius e parte doleant p̄ſtant leuamentū. Eorundē cinis exeſis dētibus cōiectus
ex facili cadere eos cogit. Integros dolentes illitus iuuat. Comburi autē oportet in teſta. Proſunt & cū mori
radice in aceto ſcyllite decocti: ita ut colluant dentes. Is quoq; uermiculus qui in herba quæ Veneris labrū
appellat: inuenit canis dentiū indutus mire prodeſt. Nā erucæ braſſicæ eius contactu cadunt. Et e malua ci
mices infundunt auribus cū roſaceo. Arenulæ quæ inueniunt in cornibus cochlearum cauis dentiū inditæ
ſtatim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cū myrrha a gingiuis prodeſt. Serpentis cū ſale in olla exu/
ſtæ cinis cū roſaceo in contrariā aurē infuſus. Anguinæ neruationis mēbrana cū oleo tædæq; reſina calefa/
cta & auri alterutri infuſa. Adiiciunt aliq thus & roſaceū. Eademq; cauis indita: ut ſine moleſtia cadāt: præ/
ſtat. Vanū eē arbitror canis ortu angues cauda mēbranā exuere: quoniā neutrū in italia uiſum eſt. Multoq;
minus credibile in tepidis regionibus tam ſero exui. Hanc aūt uel inueteratam cum cæra celerrime dentes
euellere tradunt. Et dens anguium alligatus dolores minuit. Sunt qui & araneū animal ipſum ſiniſtra ma
nu captum tritumq; in roſaceo: & in aurem infuſum: cuius a parte doleat prodeſſe arbitrētur. Oſſiculis gal
linarum in pariete ſeruatis fiſtula ſalua adacto dente uel gingiua ſcarificata: proiectoq; oſſiculo ſtatim dolo
rē abire tradunt. Itē fimo corui lana adalligato: uel paſſerum cū oleo calfacto & ꝓximæ auriculæ īfuſo pruritū
q̄dē intolerabilē facit. Et iō utilius eſt paſſeris pullorum ſarmentis crematorum cinerē ex aceto infricare.

Qūo cōmendetur os: contra maculas faciei & ad faucium uitia. CA. IIII.

ORis ſaporem mandari affirmant murino cinere cum melle: ſi fricentur dentes. Admiſcēt q̄dam
marathri radices. Penna uulturis. ſi ſcalpantur dentes acidū halitū faciunt. Hoc idem iſtricis pin
na feciſſe: ad firmitatē pertinet. Linguæ ulcera & labrorum hirundines in mulſo decoctæ ſanāt.
Adeps anſeris aut gallinæ rimas. Oeſypū cum galla araneorum telæ candidæ: & quæ intra bulbos
paruæ texuntur. Si feruentia os intus exuſſerint: lacte canino ſtatim ſanabuntur. Maculas in facie oeſypum

cum melle corſico:quod aſperrimum habetur extenuat. Item ſcobem cutis in facie cum roſaceo impoſitũ uellere: Quidam & butyrum addunt. Si uero uitiligines ſint:fel caninum prius acu compunctas. Liuentia & ſugillata pulmones arietum:pecudumq; in tenues conſecti membranas calidi impoſiti : uel columbinũ fimum. Cutem in facie adeps anſeris uel gallinæ cuſtodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt : & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie uitia & cochlearum:quæ latæ & minutæ paſſim inueniuntur cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis ſpiſſat:calfacit:ſmectica ui. Et ideo cauſticis commiſcetur pſoriſq;:& lepris:& lentigini illinitur. Inuēio & formicas herculaneas appellatas quibus tritis adiecto ſale exiguo talia uitia ſanentur. Bupreſtis animal eſt rarum in italia:ſimilimum ſcarabeo longipedi. Fallit inter herbas bouem maxime:unde & nomen inuenit deuoratumq; tacto felle:ita inflammat:ut rumpat. Hæc cũ hircino ſeuo lichenas illita ex facie tollit ſmectica ui:ut ſupra dictum eſt. Vulturinus ſanguis cum chamæleonis albæ:quam herbam eſſe diximus:radice & cedria tritus contentuſq; braſſica lepras ſanat. Item pedes locuſtarũ cũ ſeuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cum cepa tritus & ſubactus utiliſſimum & in facie ſæpe mel in quo apes ſint emortuæ. Præcipue tamen faciem purgat:atq; erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem iuenio finiri:ſi quis nares murinas oſculetur. Vua & faucium dolor mitigatur fimo agnorum priuſq̃ herbam guſtauerint in umbra areſacto. Vua ſucco cochleæ acu tranſfoſſæ illita:ut cochlea ipſa in fumo ſuſpendatur. Hirundinum cinere cum melle. Sic & tonſillis ſuccurritur. Tonſillas & fauces lactis ouilli gargariſſatio adiuuat. Multipeda trita. Fimum columbinum cum paſſo gargariſſatum etiam cum fico arida: ac nitro impoſitum:extra aſperitatem faucium:& diſtillationes leniunt. Cochleæ coqui debent in lacte. demptoq; tantũ terreno conteri & in paſſo dari potui. Sunt qui aſtypaleicas efficaciſſimas putent:& in iis ſmegma earum. Lenit & gryllus infricatus. Aut ſi quis manibus quibus eum contriuerit:tonſillas attingat. Anginis felle anſerino cum elaterio & melle citiſſime ſuccurritur. Cerebro noctuæ cinere hirundinis ex aqua calida poto. Huius medicinæ auctor ē Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus mõſtrantur:pulli ſiluestrium. Figura nidorum eos deprehendit. Multo tamen efficaciſſime ripariarum pulli. Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt multi qui cuiuſcunq; hirundinis pullum edendum cenſent:ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos cum ſanguine comburunt in uaſe:& cinerē cum pane aut potu dant. Quidam & muſtellæ cineres pari modo ammiſcent. Sic & ad ſtrumæ remedia. Dant & comitialibus quottidie potu. In ſale quoq; ſeruatæ hirundines ad anginam una drachma bibũtur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficaciſſimum putant. Alii.xxi.tritas ī aquæ mulſæ hemina dari per harundinem:quoniam dentibus tactis nihil proſunt. Tradunt & murem cum uerbenaca excoctum:ſi bibatur is loquor:remedio eſſe. Et corrigiam caninam ter collo circundatam. Fimum columbinum uino & oleo permixtum. Ceruicis neruis & opyſthotono ex miluí nido ſurculus uitis adalligatus auxiliari dicitur.

Ad ſtrumas exulceratas:ad humerorum & præcordiorũ dolores. CA. V.

STrumis exulceratis muſtelæ ſanguis. Ipſa decocta in uino:non tamen ſectis admouetur. Aiunt & in cibo ſumptam idem efficere. Vel cineri eius ſarmentis combuſtæ miſcetur axungia. Lacertus uiridis adalligatur. Poſt dies.xxx.oportet alium adalligari. Quidam cor eius in argento uaſculo ſeruant. Ad fœminarum ſtrumas ueteres cochleæ cum teſta ſua tuſæ illinuntur: maxime quæ frutetis adhærent. Item cinis aſpidum cum ſeuo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo. Item anguium cinis ex oleo illitus:uel cum cæra. Ediſſe quoque eos medios abſciſis utrinque extremis artubus aduerſus ſtrumas prodeſt. Vel cinerem bibiſſe in nouo fictili ita crematorum. Efficacius multo inter duas orbitas occiſorum. Et gryllum illinire cum ſua terra defoſſum ſuadent. Item fimum columbarum per ſeſe cum farina hordeacea:uel auenacea ex aceto. Talpæ cinere ex melle illinire. Alii iecur eiuſdem contritum inter manus illinunt:& triduo non abluunt. Dexterum quoque pedum eius remedio eſſe ſtrumis affirmant. Alii præcidunt caput:& cum terra a talpis excitata tuſum digerunt in paſtillos pyxide ſtagnea: & utuntur ad omnia quæ intumeſcunt:& quæ apoſtemata uocant:quæque in ceruice ſunt. Veſcique ſuilla tunc uetant. Tauri uocantur ſcarabei terreſtres Rhicino ſimiles:nomen cornicula dedere. Alii pediculos terræ uocant. Ab iis quoque terram egeſtam illinunt ſtrumis & ſimilibus uitiis : & podagris. Triduo non abluunt:prodeſtque hæc medicina in annum. Omniaque his aſcribũt:quæ nos in gryllis retulimus. Quidam & a formicis terra egeſta ſic utuntur. Alii uermes terrenos totidem:quot ſunt ſtrumæ:adalligãt: pariterque cum iis areſcunt. Alii uiperam circa canis ortum circunciduntur:ut diximus. Dein mediam comburunt:Dein cinerem eum dant bibendum ter ſeptenis diebus quantum prænenditur ternis digitis. Sic ſtrumis medentur. Aliqui uero circunligant eas:lino:quo præligata infra caput uipera pependerat : donec exanimaretur. Et millepedis utuntur addita reſinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medicamento omnia apoſtemata curari iubent. Humeri doloribus mũſtelæ cinis cum cæra medetur. Ne ſint malæ hirſutæ formicarum oua pueris infricata præſtant. Item mangonibus:ut lanugo tardior ſit pubeſcentium ſanguine e teſticulis agnorum qui caſtrantur. Qui euulſis pilis illitus & cõtra uirus proficit. Præcordia uocamus uno nomine exta in homine: quorũ & dolore cuiuſcunque partis ſi catulus lactens admoueatur:apprimaturq; iis partibus:tranſire in eum morbus dicitur. Idq; exenterato perfuſoq; uino deprehendi uitiato uiſcere illo quod doluerit hominis & obrui aliis religio eſt. Ii quoq; quos meliteos uocamus:ſtomachi dolorem ſedant applicati ſæpius. Tranſireq; morbos ægritudine eorum intelligitur:plerunq; & morte.

De pulmonum uitiis iecoris & ſanguinis reiectionibus. CA. VI.

PVlmonũ uitiis medenť & mures:maxime africani detracta cute in oleo & ſale decocti:atq; in cibo ſumpti. Eadẽ res & purulẽtis uel cruẽtis excreationibus medeť. Præcipue uero cochleaꝝ cibus ſtomacho. In aqua eas ſubferuefieri itacto corpore eaꝝ oportet:mox in pruna torreri nihil addito:atq; ita e uino garoq; ſumi:pcipue africanas. Nup hoc cõpertũ plurimis ꝓdeſſe. Id quoque obſeruãtur numero ĩpari ſumãt. Virus tamẽ eaꝝ grauitatẽ halitus facit. Proſunt & ſanguinẽ excreãtibus dẽpta teſta tritæ in aquæ potu. Laudatiſſimæ aũt ſunt africãæ ex iis ſolitanæ. Ex iis olitãæ:aſtypaleicæ. Siculæ modicæ:quoniã magnitudo duras facit:& ſine ſucco. Balearicæ quas cauaticas uocãt:quoniã in ſpelũcis naſcunť. Laudatæ & ex ĩſulis capreaꝝ. Nullæ eaꝝ aũt cibis gratæ:neq; ueteres:neq; recẽtes. Fluuiales & albæ uirus habẽt:nec nõ ſilueſtres:ſtomacho futiles:aluũ ſoluũt. Itẽ oẽs minutæ. Cõtra marinæ ſtomacho utiliores. Efficaciſſimæ tamẽ in dolore ſtomachi. Laudatiores traduntť:quæcũq; uiuæ cũ aceto deuoratæ. Præterea ſunt q̃ aceratæ uocanť late multifariãq; naſcẽtes:de quaꝝ uſu ſuis dicemus locis. Gallinaceoꝝ uẽtris mẽbrana ĩueterata & inſpſa potiõi diſtillatiões pectoris:& humidã tuſſim:uel recens toſta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cũ aquæ tepidæ cyathis tribus:ſi ſorbeanť:tuſſim ſedãt. Diſtillatiões ſedat & canina cutis cuilibet digito circũdata. Iure pecudũ ſtomachus recreať. Iocinerũ doloribus medeť muſtela ſilueſtris ĩ cibo ſumpta:uel iocinera eius. Itẽ uipa porcelli mõ inaſſata. Suſpiriosis multipedæ ita ut ter ſeptenæ in attico melle diluanť:& p harũdinẽ bibanť. Oẽ.n.uas eaꝝ nigreſcit cõtactu. Quidã torrẽt ex iis ſextariũ in patina dõec cãdidæ fiãt. Tũc mel ĩmiſcẽt. Alii cẽtipedã necãt:& ex aq̃ calida dari iubẽt. Cochleæ ĩ cibos:iis quos lingt aius:aut quoꝝ alienať mẽs:aut qbus uertigies fiũt ex paſſi cyathis tribus ſingulæ cõtritæ cũ ſua teſta & calefactæ in potu datæ diebus plurimũ nouẽ. Aliq ſingulas prĩo die dedere:ſequenti binas:tertio ternas:quarto duas:qnto unã. Sic & ſuſpiria emendãt:& uomicas. Eſſe aĩal locuſtæ ſimile ſine pennis:qđ tryxalis græce uocať:latinũ nomẽ nõ habet. Aliqui arbitranť auctores nec pauciores hoc eſſe qđ gryllus uoceť. Ex iis uiginti torreri iubẽt:ac bibi emulſa cõtra orthopnoeneas:ſanguinẽq; expuentibus. Eſt q cochleis illotis qbuſdã ꝓtropũ ĩfundat:uel marinã aquã:ita decoquat:& in cibo ſumat:aut ſi tritæ cũ teſtis ſuis ſumantur cũ ꝓtropo. Sic & tuſſi medenť:ac uomicas priuatim ſanãt melle in quo apes ſint emortuæ. Sãguinẽ reiiciẽtibus pulmo uulturinus uitigineis lignis cõbuſtus:adiecto flore mali punici ex parte dimidia. Itẽ cotoneorũ lilioniq; iiſdẽ portiõibus potus mane atq; ueſperi in uino ſi febris abſit. Si minus ex aqua in qua cotõea decocta ſunt. Pecudis lyen recens magicis pceptis ſuper dolẽtẽ lyenẽ extendiť:dicẽte eo qui medeať lyeni ſe remediũ facere. Poſt hæc iubẽt eũ in pariete dormitorii eius tectoue ĩcludi:& obſignari annulo ter:nouieſque carmẽ dici. Caninus ſi uiuenti eximať:& in cibo ſumať:liberat eo uitio. Quidã recẽtẽ ſuperilligãt. Alii duorũ dierũ catuli ex aceto ſcyllitico dant ignoranti fel:uel herinacei lyenẽ: Itẽ cochlearũ cinerẽ cũ ſemine lini & urticæ addito melle:donec perſanet. Eliberat & lacerta uiridis eo dolore uiua in olla ante cubiculum dormitorii eius:cui medeť ſuſpenſa:ut egrediens reuertenſq; attingat manu. Cinis e capite bubonis cũ unguento. Mel in quo apes ſunt emortuæ. Araneus & maxime qui lycos uocatur. Vpupæ cor. in lateris doloribus laudatur:& cochlearũ cinis ĩ ptiſana decoctarũ:quæ & per ſe illinunť. Canis rabioſi caluariæ cinis potioni inſpergiť. Lumborũ dolori ſtellio tranſmarinus capite ablato & inteſtinus decoctus in uino cũ papaueris nigri denarii põdere dimidio eo ſucco bibitur. Lacertæ uirides deciſis pedibus & capite in cibo ſumũtur. Cochleæ tres cõtritæ cũ teſtis ſuis atq; in uino decoctæ cũ piperis granis.xv. Aquilæ pedes euellunt in aduerſum a ſuffragie:ita ut dexter dexteræ partis doloribus adalligetur:ſiniſter leuæ. Multipeda quoq; ẽt quã oniſcõ appellauimus medetur denarii pondere ex uino cyathis duobus pota. Vermen terrenum catil-

Vel ferreo iunco

lo ligneo ante fiſſo & ferro uincto ĩpoſitũ aqua excepta perfundere & defodere:unde effoderis magi iubẽt:mox aquam bibere catillo:mire id prodeſſe iſchiadicis:affirmantes.

Ad dyſentericos & uentris mala remedia. CA. VII.

VI ileos

DYſentericos recreant fœmina pecudũ decocta cũ lini ſemine aqua pota. Caſeus ouillus uetus. Seuum ouiũ decoctũ in uino auſtero. Hoc & ileo medeť. Et tuſſi ueteri. Dyſentericis ſtellio trãſmarinus ablatis inteſtinis & capite pedibuſq; ac cute decoctuſq; & in cibo ſumptus Cochleæ duæ cũ ouo utraq; cum putamine cõtritæ:atq; in uaſe nouo addito ſale & paſſi cyathis duobus: aut palmarũ ſucco & aquæ cyathis tribus ſubferuefactis & in potu datis. Proſunt & cõbuſtæ ut cinis earũ bibatur in uino addito reſinæ momẽto. Cochleæ nudæ de qbus diximus in africa maxime ĩueniunť:utiliſſimæ dyſentericis. Quinæ cõbuſtæ cum denarii pondere dimidii acaciæ. Ex q; eo cinere dãtur cochlearia bina in uino myrtite:aut quolibet auſtero cũ pari modo calidæ. Quidã oĩbus africanis ita utunť. Alii totidem africanas:uel latas infundunt potius. Et ſi maior fluctio ſit:addunt acaciã fabæ magnitudine. Senectus anguium dyſentericis:& tanaſmis in ſtagneo uaſe dequoquiť cũ roſaceo:Vel ſi in alio cũ ſtagno illiniť. Ius e gallinaceo iiſdem medeť:ſed ueteris gallinacei uehementius. Salſum ius aluum cit. Membrana gallinarũ toſta & data in oleo ac ſale cæliacorũ dolores mulcet. Abſtinere autẽ frugibus ante & gallinã & hominẽ oportet. Fimum columbinũ toſtũ potum q;. Caro palumbi in aceto decocta dyſentericis & cæliacis medetur. Turdus inaſſatus cũ myrthi baccis dyſentericis. Itẽ merule. Itẽ medeť mel in quo ſint ĩmortuæ apes decoctũ. Grauiſſimũ uitium Apuleios appellať. Huic reſiſti aiunt diſcerpti ueſpertiliõis ſanguine. Etiã illito uẽtre ſubuenire. Siſtit aluũ & cochlea ſicut diximus in ſuſpirioſis tẽperata. Itẽ cinis eaꝝ quæ uiuæ crematæ ſint potus ex uino auſtero. Gallinaceorũ iecur aſſum cũ uentriculi mẽbrana:quæ abiici ſolet inueterata:ammixto papaueris ſucco. Alii recẽtẽ torrẽt ex uino bibendã. Ius perdicũ & per ſe uẽtriculus cõtritus ex uino nigro. Item palũbus ferus & e poſca decoctus. Lyen pecudis toſtus & in uino tritus. Fimũ columbinũ cũ melle illitum. Oſſifragi uenter areſactus & potus iis qui cibos nõ cõficiunt:utiliſſimus:uel ſi manu tantũ teneãt ca-

pientes cibum. Quidã q; adalligant ex hac cauſa: ſed cõtinuare nõ debent. Maciem enim facit. Siſtit & anatum maſculaq; ſanguis. Inflationẽ diſcutit cochleaq; cibus. Tormina ſanat lyen ouiũ toſtus: atq; e uino potus. Palũbus ferus ex poſca decoctus. Apodes ex uino. Cinis ibidis ſine pẽnis crematæ potus. Quod pterea traditur in torminibus. Mirũ eſt anate appoſita uentri trãſire morbũ: anatẽq; emori. Tormina & melle curantur in quo ſunt apes imortuæ decocto. Coli uitium efficaciſſime ſanatur ab aue galerita aſſa in cibo ſumpta. Quidam in uaſe nouo cũ plumis exuri iubent: cõteriq; in cinerem: bibiq; ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriduum. Quidam cor eius adalligari fœmini. Alii recens repenſq; adhuc deuorari. Conſularis aſpernatum domus eſt: in qua alter e fratribus colo liberatus eſt aue hac in cibo ſumpta: & corde eius in armilla aurea incluſo: alter ſacrificio quodã facto crudis laterculis ad formã caminiatq; ut ſacrum peractũ erat obſtructo ſacello. Vnum eſt oſſifrago inteſtinũ mirabili natura oĩa deuorata cõficienti. Huius partem extremã adalligatã prodeſſe cõtra colũ cõſtat. Sunt occulti interaneorũ morbi: de quibus miq; proditur. Si catuli priuſq̃ uideant applicent triduo ſtomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri ſuccũ lactis accipiãt trãſire uim morbi: poſtremo exanimari: diſſectiſq; palã fieri ægri cauſas. Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quidem ueſpertilionis ſanguine contacto uentre in totũ annum caueri dolorem tradunt. Aut in dolore ſi quis aquam per pedes fluentem haurire ſuſtineat.

Ad calculos: & ueſicæ dolores teſtiumq;: & unguinum tumores: & ad panos. CA. VIII.

M Vrino fimo contra calculos illinire uentrem prodeſt. Herinacei carnem iucundã eſſe aiunt: ſi capite percuſſo uno ictu interficiat priuſq̃ in ſe urinã reddat. Eos qui carnẽ ederint ſtrãguriæ morbũ cõtrahere minime poſſe. Hæc caro ad hunc modũ occiſa ſtillicidia ueſicæ emendat. Itẽ ſuffitus ex eodẽ. Quod ſi urinã in ſe reddiderint: eos qui carnẽ ederint: ſtrãguriæ morbũ cõtrahere traditur. Iubent & uermes terrenos bibi ex uino aut paſſo ad cõminuendos calculos: uel cochleas decoctas uti ſuſpitioſis. Eaſdẽ exemptis teſtis tritiſq; tres in uini cyathis bibi: ſequẽti die duas: tertia die unã: ut ſtillicidia urinæ emendẽt. Teſtarũ uero inaniũ cinere ad calculos pellẽdos. Itẽ hydri iecur bibi. Vel cinerem ſcorpionũ in pane ſumi. Vel ſi quis cũ locuſta edit. Lapillos qui in gallinaceorũ ueſica: aut in palumbiũ uentriculo inueniantur cõteri: & potioni inſpergi. Item membranã e uentriculo gallinacei aridã: uel ſi recens ſit toſtam. Fimũ quoq; palumbiũ in faba ſumi cõtra calculos & alias difficultates ueſicæ. Similiter plumaq; cinerem palumbinũ ferorũ ex aceto mulſo. Et inteſtinorũ ex iis cinerem cochlearibus tribus e nido hirũdinũ. Gryllum dilutũ aqua calida. Oſſifragi uentrẽ areſactum. Turturis fimum in mulſo decoctũ: uel ipſius decoctæ ius. Turdos quoq; ediſſe cum baccis myrti prodeſt urinæ. Cicadas toſtas in patellis. Millepedam oniſcon bibiſſe. Et in ueſicæ doloribus decoctum agninorũ pedum. Aluum cit & gallinaceorũ decoctum ius: & acria mollit. Cit & hirundinũ fimũ adiecto melle ſubditum. Sedis uitiis efficaciſſima ſunt oeſypũ. Quidam adiiciunt pompholigem: & roſaceum. Canini capitis cinis ſenecta ſerpentis ex aceto ſi rhagades ſint. Cinis fimi canini candidi cum roſaceo. Aiuntq; inuẽtum Aeſculapii eſſe. Et eodem uerrucas efficaciſſime tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps bouis. Procidentia alui ſuccus cochlearum punctis euocatus irrita depellit. Attritis medetur cinis muris ſiluatici cum melle uel herinacei: uel ueſpertilionis. Et anſerinus cum cerebro & alumine & oeſypo. Fimum columbinũ cum melle. Condylomatis priuatum araneus dempto capite pedibuſq; infricatus. Ne acria perurant: adeps anſerinus cũ cæra punica cæruſa roſaceo. Adeps cygni. Hæc & hemorrhoidas ſanare dicũtur. Iſchiadicis cochleas crudas tritas cum uino amineo & pipere potu prodeſſe dicunt. Lacertam uiridem in cibo ablatis pedibus interaneis capite. Sic & ſtellionẽ adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis conuulſis fel ouium cum lacte mulierum. Verendorũ formicationibus uerruciſq; medetur arietini pulmonis inaſſati ſanies. Cæteris uitiis uellerũ eius uel ſordidorũ cinis ex aqua. Seuũ ex omento pecudis & præcipue a renibus ammixto cinere pumicis ex ſale. Lana ſuccida ex aqua frigida. Carnes pecudis cõbuſtæ ex aqua. Mulæ ungularũ cinis. Dentis caballini contuſi farina inſperſa. Teſtibus uero farina ex oſſibus canini capitis ſine carne tuſis. Si decidat teſtium alter: ſpumam cochlearũ illitã remedio eſſe tradunt. Tetris ibi ulceribus & manantibus auxiliant canini capitis recentis cineres. Cochleæ latæ paruæ cõtritæ ex aceto uel cinis eius. Mel in quo apes ſunt emortuæ cum reſina. Cochleæ nudæ quas in africa gigni diximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo. xxx q;. die reſoluũt. Aliqui pro thure bulbum ammiſcent. Hydrocœlicis ſtelliões mire prodeſſe traduntur capite pedibus interaneiſq; demptis: reliquum corpus inaſſatum. In cibo id ſæpius datur. Sicut ad urinæ incõtinentiã. Caninũ adipem cum alumine ſciſſo fabæ magnitudine. Cochleas africanas cum ſua carne & teſta crematas poto cinere. Anſerũ trium linguas iaſſatas in cibo huius rei auctor eſt Anaxilaus. Panos aperit ſeuum pecudũ cum ſale toſto. Murinũ fimum ammixto thuris polline: & ſandaraca impoſita diſcutit. Lacertæ cinis: & ipſa diuiſa impoſita. Item multipeda contrita: ammixta reſina terebinthina ex parte tertia. Quidam & ſinopidẽ ammiſcent: cochleæ contuſæ & per ſe cinis inanium cochlearum cæræ mixtus diſcuſſoriam uim habet. Fimum columbarum per ſeſe: uel cum farina hordeacea: aut auenacea illitum. Cantharides mixta calce panos ſcalpelli uice auferunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt. Varices ne naſcantur: lacertæ ſanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur.

Ad podagras: & articulorum dolores. CA. IX.

P Odagras lenit oeſypum cum lacte mulieris & cæruſſa. Fimũ pecudũ quod liquidũ reddũt. Pulmones pecudũ. Fel arietis cum ſeuo muris miſſecti impoſiti. Sanguis muſtelæ cum plantagine illitus & uiuæ cõbuſtæ cinis ex aceto & roſaceo ſi penna illinat. Vel ſi cæra & roſaceũ ammiſceatur fel caninum ita ne manu atingat: ſed pẽna illinat. Fimũ gallinaq; uermiũ terrenoq; cinis cũ melle: ita ut tertio die ſoluant. Alii ex aqua illinire malunt. Alii ipſo aceto mẽſura cũ mellis cyathis tribus:

pedibus ante roſaceo punctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicunt̃ pedũ & articuloꝝ dolores. Bibunt̃ aũt bi
næ in uino tritæ. Eedẽ illinunt̃ cũ helxines herbæ ſucco. Quidã ex aceto ĩtriuiſſe cõtenti ſunt ſale. Quidã
ſale cũ uipera crematis in olla noua & ſæpius ſumptis aiunt podagra liberari. Vtile eſſe & adipe uiperino pe
des perungi. Et de miluo affirmãt: ſi ĩueterato tritoq; quantũ tres digiti capiãt bibat̃ ex aqua. Aut ſi pedes
ſanguinẽ cũ urtica uel pẽnis eorũ cũ primũ naſcent̃: tritis cũ urtica. Quin & fimus eoꝝ articularibus dolo/
ribus illinit̃. Itẽ cinis muſtelæ aut cochleaꝝ & cũ amylo uel tragacãtho. Incuſſos articulos aranei telæ com
modiſſime curãt. Sunt q̃ cinere eaꝝ uti malint ſicut fimi columbini cinere: cũ polenta & uino albo. Articu
lis luxatis præſentaneũ eſt & ſeuũ pecudis cũ cinere & capillo mulieꝝ. Pernioĩbus quoq; ĩponitur ſeuũ pe/
cudũ cũ alumine. Canini capitis cinis aut fimũ murtũ. Quod ſi putrida ſint ulcera cæra ad cicatricẽ perdu/
cuntur uel grylloꝝ crematoꝝ fauilla ex oleo. Item muris ſiluatici cũ melle. Vermiũ quoq; terrenoꝝ cũ oleo
uetere. Et cochleæ quæ nudæ ĩueniunt̃. Vlcera omnia pedum ſanat cinis eaꝝ quæ uiuæ combuſtæ ſint. Fi
mi q; gallinacei cinis exulceratiões columbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiã calciamẽtorum ueteris ſoleæ
crematæ cinis. Agninus pulmo & arietis ſanant. Dentis caballini cõtuſi farina priuatim ſubleuat. Lacertæ
uiridis ſanguis ſubtritus & hominũ & iumẽtoꝝ pedes ſublitus ſanat. Clauos pedum urina muli mulæue
cum luto ſuo illita. Fimum ouium. Iecur lacertæ uiridis uel ſanguis in flocco impoſitus. Vermes terreni ex
oleo. Stellionis caput cum uiticis pari modo tritum ex oleo. Fimum columbinum decoctum ex aceto. Ver
rucas uero oĩum geneꝝ urina canis recens cum ſuo luto illita. Fimi canini cinis cum cæra. Fimũ ouiũ. San/
guis recens murinus illitus: uel ipſe mus diuulſus. Herinacei fel. Caput lacertæ uel ſanguis uel cinis totius.
Mẽbrana ſenectutis anguium. Fimũ gallinaceũ cum oleo & nitro. Cantharides uua taminia ĩtritæ exedũt.
Sed ita eroſas aliis quæ ad perſananda ulcera monſtrauimus curari oportet.

Remedia aduerſus morbos toti corpori. CA. X.

NVnc autẽ reuertemur ad ea quæ totis corporibus medẽda ſunt. Fel canis nigri maſculi amuletum
eſſe magi dicunt domus totius. Suffitæ eo purificatæue cõtra oĩa mala medicamẽta. Itẽ ſanguine
canis reſperſis parietibus genitaliq; eius ſub limine ianuæ defoſſo. Minus mirent̃ hæc qui ſciunt
fœdiſſimũ aĩalium quãtum magnificet̃ rhicinũ: quoniã uni nullus ſit exitus ſaginæ nec finis alia
quã morte diuitus in fame uiuenti. Septenis ita diebus duraſſe tradunt. At in ſacietate paucioribus dehiſce
re. Sunt qui hunc ex aure ſiniſtra canis oẽs dolores ſedare adalligatũ. Fundiții in augurio uitalium habent.
Nã ſi æger ei reſpõdeat qui intulerit a pedibus ſtanti: interrogãtiq; de morbo ſpem uitæ certã eſſe. Moritu
Vel ex rum nihil reſpõdere. Adiiciunt ut euellatur ex aure leua canis: cui nõ ſit alius quã niger color. Nigidus fu/
aure da/ gere tota die canes rõſpectum eius qui e ſue id animal euellerit ſcriptũ reliquit. Rurſus magi tradunt lym/
mulæ phatos ſanguinis talpæ aſperſu reſipiſcere. Eos uero qui a nocturnis diis fauniſq; agitent̃: dracõis lingua &
oculis & felle: inteſtiniſq; in uino & oleo decoctis: ac ſub diuo noctu refrigeratis perunctos matutinis ueſp/
tiniſq; liberari perfrictiõibus. Remedio eſſe tradit Nicander amphyſbenã mortuã adalligatã uel pellem iã/
tum eius. Quinimo arbori quæ cædatur adalligatã nõ algere cædentes: faciliuſq; ſuccidere. Itaq; ſola ſerpẽ
tium frigori ſe cõmittit prima oĩum procedẽs & ante cuculi cantum. Aliud eſt cuculo miraculũ: quo quis
loco primũ audiat alitem illam: ſi dexter pes circũſcribatur: ac ueſtigium id defodiat̃: nõ gigni pulices ubi/
cunq; ſpargatur. Paralyſis cauentibus pinguia gliriũ decoctoꝝ & ſoricum utiliſſima tradunt eſſe. Millepe/
das aut in anginis diximus potas. phthiſin ſentientibus lacertã uiridẽ decoctã in uini ſextariis tribus ad cya
thum unum ſingulis cochlearibus ſumptis per dies: donec cõualeſcãt. Cochlearum cinerẽ potum in uino.
Comitialibus morbis oeſypum cum myrrhæ momẽto & uini cyathis duobus dilutum magnitudine nu/
cis auellanæ a balneo potum. Teſticulos arietinos inueteratos tritoſq; dimidio denarii põdere in aqua uel
lactis aſini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & poſtea. Magnifice laudatur & ſanguis pe/
cudum potus. Item fel cum melle præcipue agninum. Catulus lactens ſumptus abſciſo capite pedibuſque
ex uino & myrrha. Lyen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stelliõis trãſmarini cinis potus in aceto.
Tunicula ſtellionis quã eodẽ modo ut anguis exuit pota. Quidam & ipſum harundine exente ratum inue
teratumq; bibẽdum dedere. Alii in cibo in ligneis uerubus iaſſatum. Operæprecium quomodo ꝑcipiatur
ſcire cum exuitur membranã hyberna alias deuorãti eã: quoniã nullũ animal fraudulentius inuidere homi
ni tradunt. Inde ſtellionũ nomẽ aiunt in maledictũ trãſlatum. Obſeruãt cubile eius æſtatibus. Eſt autẽ in
locis hoſtiorũ feneſtrarũq;: aut cameris ſepulchriſue. Ibi uere incipiẽte fiſſis harundinibus textas opponũt
caſas quarũ anguſtiis etiam gaudet: eo facilius exuens circundatũ torporẽ. Sed eo derelicto nõ poteſt remea
re. Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfert̃. Prodeſt & cerebrũ muſtelæ ĩueteratũ potumq;: & ie/
cur eius. Teſticuli: uuluæq; aut uentriculus inueteratus cum coriãdro: ut diximus: item cinis. Silueſtris ue/
ro tota in cibo ſumpta. Eadẽ omnia prædicantur ex uipera. Lacerta uiridis cum condimentis quæ faſtidiũ
abſtergãt: ablatis pedibus & capite: Cochlearũ cinis addito ſemine lini & urticæ cum melle inunctos ſanat.
Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Vel lapilli e uentre pulloꝝ hirundi/
nũ ſiniſtro lacerto annexi. Dicunt̃ enim excluſo pullo lapillũ dare. Quod ſi pullus is detur incipienti in ci
bo: quem primũ peperit: cum quis primũ tentatus ſit: liberatur eo malo. Poſtea medet̃ hirundinũ ſanguis
cum thure: uel cor recens deuoratum. Quin & e nido earum lapillus ĩpoſitus recreare dicitur cõfeſtim: &
adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum: & ſenectus ſerpẽtium. Iecur uulturis tri/
tum cũ ſuo ſanguine ter ſeptenis diebus potũ. Cor pulli uulturini adalligatũ. Sed & ipſum uulturẽ in cibo
dari iubent: & quidẽ ſatiatum humano cadauere. Quidã pectus ei bibendum cenſent: & in cerrino calice.
Aut teſtes gallinacei ex aqua & lacte antecedẽte quinq; dierũ abſtinẽtia uini ob id inueteratos. Fuere & qui
.xx. unam muſcas ruffas: & quidem emortuas in potu darent: infirmioribus pauciores.

Contra morbum regium:& freneticos:& contra febres:& hydropicos. CA. XI.

MOrbo reſiſtunt regio ſordes auriũ:aut mãmaꝝ pecudis denarii põdere cum myrrhæ momẽto
& uini cyathis duobus. Canini capitis cinis in mulſo. Multipeda in uini hemina. Vermes terreni
in aceto mulſo cũ myrrha:Gallina ſi ſit luteis pedibus prius aqua purificatis:dein colluitis uino
quod bibatur. Cerebꝝ perdicis:aut aquilæ in uini cyathis tribus. Cinis plumaꝝ aut interaneo/
rum palumbi:ſed in mulſo ad cochlearia tria. Paſſerum cinis ſarmẽtis crematoꝝ cochlearibus duobus in
aqua mulſa. Auis icterus uocaƭ a colore:quæ ſi ſpectetur:ſanari id malum tradunt:& auem mori. Hãc pu/
to latine uocari galgulũ. Phreneticis ꝓdeſſe uideƭ pulmo pecudũ calidus circa caput alligatus. Nã nõ mo/
do muris cerebrũ dari potui ex aqua:aut cinerẽ muſtelæ:uerũ etiã inueteratas herinacei carnes quis poſſit
furenti etiã ſi certa ſit medicina? Bubonis quidẽ oculorũ cinerẽ inter ea quibus prodigioſe uitã ludificanƭ:
acceperim. Præcipueq̃ febriũ medicina placitis eorum renunciat. Nãq̃ & in. xii. ſigna digeſſere eã ſole trã/
meante:iterũq̃ luna:quod totũ abdicãdum paucis exemplaribus docebo. Siquidẽ crematis tritiſq̃ cũ oleo
perungi iubent ægros:cũ geminos tranſit ſol:criſtis:& auribus:& unguibus gallinaceorũ. Si luna raſis bar
bis eorum. Si uirginẽ alteruter hordei granis. Si ſagittariũ ueſpertiliõis alis. Si leonẽ luna tamaricis frondẽ:
& adiiciũt ſatiuæ. Si aquariũ e buxi carbõibus tritis. Ex iſtis cõfeſſa aut certe ueriſimilia põemus:ſicut & le
thargũ olfactoriis excitari. Inter ea fortaſſis muſtelæ teſticulis inueteratis:aut iocinere uſto. Iis quoq̃ pul/
monẽ pecudis calidũ circa caput adalligari putant utile. In quartanis medicina clinice ꝓpemodũ nihil pol
let. Quãobrem plura eoꝝ remedia põnemus. Primũq̃ eũ quẽ adalligari iubẽt puluerẽ:in quo ſe accipiter
uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis nigri dentẽ lõgiſſimũ. Pſeudoſphecẽ uocãt ueſpã:q̃ ſingularis uo/
litat. Hãc ſiniſtra manu apphenſam ſubnectũt. Alii uero q̃ quis eo anno uiderit primã. Viperæ caput abſci/
ſum in lintheolo:uel cor uiuentis exẽptũ. Muris roſtellũ auriculaſq̃ ſummas roſeo pãno:ipſumq̃ dimit/
tunt. Lacertæ uiridis uiuæ dextrũ oculũ effoſſum mox cũ capite ſuo deciſo ĩ pellicula caprina. Scarabeus q
pilulas uoluit. Propter hũc ægypti magna pars ſcarabeos inter numina colit curioſa. Appionis ĩterpretatio/
ne qua colligit ſolis operum ſimilitudinẽ huic hanimali eſſe ad excuſandos gẽtis ſuæ ritus. Sed & aliũ adal
ligant magi cui ſunt cornicula reflexa ſiniſtra manu collectũ. Tertiũ qui uocaƭ fullo albis guttis diſſectum
utriq̃ lacerto adalligant. Cætera ſiniſtro:cor anguinũ ſiniſtra manu exemptũ uiuentibus. Scorpiõis caudæ
quattuor articulos cũ aculeo pãno nigro:ita ut nec ſcorpionẽ dimiſſum:nec eũ qui alligauerit:uideat æger
triduo:Poſt tertiũ circũitum id cõdat. Erucã in linteolo ter lino circundãt totidẽ modis ad ſingulos dicen/
tes:quare faciant:qui medebunƭ. Limacen in pelliculã uel quattuor limacũ capita præciſa harũdine. Multi
pedam lana inuolutã. Vermiculos ex q̃bus tabani fiunt:ante q̃ pẽnas germinẽt. Alios e ſpinoſis frutetis lanu
ginoſos. Quidã ex illis quaternos incluſos iuglandis nucis putamine adalligãt. Cochleaſq̃ quæ nudæ inue
niunƭ. Stellionẽ incluſum capſulis ſubiiciunt capiti:& ſub deceſſu febris emittũt. Deuorari autẽ iubẽt cor
mergi marini ſine ferro exẽptum:inueteratũq̃ conteri:& in calida aqua bibi. Corda hirundinũ cum melle.
Alii fimũ drachma una in lactis caprini:uel ouilli:uel paſſo cyathis tribus ante acceſſiões. Sũt q̃ totas cẽſeãt
deuorãdas. Aſpidis cutẽ põdere ſexta parte denarii cũ piperis pari modo parthoꝝ gẽtes in remediũ q̃rtanæ
bibũt. Chryſippus philoſophus tradidit phryganiõ adalligatũ remedio eẽ quartãis. Qd̃ eẽt aial:nec ille de/
ſcripſit:nec nos iuenimus q̃ nouiſſet. Demõſtrãdũ tamẽ fuit a tam graui auctore dictũ:ſi cuiuſq̃ cura effica
tior eẽt ad ingrẽdũ. Cornicis carnes eẽ:& nidũ illinire ĩ lõgiſſimis morbis utiliſſimũ putãt. Et ĩ tertiãis fiaƭ
poteſtas experiẽdi:quoniã miſeria copia ſpei detecto:an ne aranei quẽ lycũ uocãt tela:cũ ipſo ſpecu toto reſi
na ceraq̃ ĩpoſita utriſq̃ tẽpibus & frõti ꝓſit. Aut ipſe calamo adalligatus:q̃liter & aliis febribus ꝓdeſſe tra
ditur. Itẽ lacerta uiridis adalligata uiua in eõ uaſe:quo cibũ capiat. Quo genere & recidiuas frequẽter abigi
affirmãt. Hydropicis oeſypũ ex uino addita myrrha modice potui daƭ nucis auellanæ magnitudĩe. Aliqui
addũt & anſerinũ adipẽ & oleũ myrteũ. Sordes ab uberibus ouiũ eundẽ effectũ habent. Itẽ carnes inuetera/
tæ herinacei ſumptæ. Vomitus quoq̃ canum illitus uentri:aquam trahere promittitur.

Ad ignẽ ſacrũ:ad carbũculos furũculos ambuſta neruorũq̃ contractiones. CA. XII.

IGni ſacro medeƭ oeſypum cum põpholyge & roſaceo. Rhicini ſanguis. Vermes terreni ex aceto
illiti. Gryllus cõtritus in manibus. Quo genere præſtatur qui id fecerit anteq̃ incipiat uitiũ:toto
eo anno careat. Oportet autẽ eũ ferro cum terra cauernæ ſuæ tolli. Adeps anſeris. Viperæ caput
aridum aſſeruatũ & cõbuſtum:dein ex aceto impoſitum. Senectus ſerpentiũ ex aqua illita a bal/
neo cum bitumine & ſeuo agnino. Carbunculus fimo columbino deleƭ per ſe illito:uel cum lini ſemine ex
aceto mulſo. Itẽ apibus quæ in melle ſunt mortuæ ĩpoſitis. Polentaq̃ impoſita:inſperſa ſi in uerendis ſit:
cæteriſq̃ ibi ulceribus occurrit e melle oeſypum cũ plumbi ſquamis. Itẽ fimum pecudũ ĩcipientibus carbũ
culis. Tubera & quæcũq̃ moliri opus ſit:efficaciſſime anſerino adipe curanƭ. Idẽ præſtat & gruum adeps.
Furunculis mederi diciƭ araneus ſi priuſq̃ noietur ſit impoſitus:& tertia die ſolutus. Muſaraneus pendens
enecatus:ſic ut terrã nec poſtea attingat:ter circundatus furunculo toties expuẽtibus medẽte & cui medebi
tur. Ex gallinaceo fimo qd̃ eſt ruffum maxime recens illitũ ex aceto. Ventriculus ciconiæ in aqua decoctus.
Muſcæ impari numero infricatæ digito medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus cum
cinere e capillis mulierũ. Seuum arietis cũ cinere punici & ſalis pari põdere. Ambuſtis capitũ canis cinis me Vel pu/
detur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cũ cæra cõmixtum. Murium cinis & cochlearũ. Eoq̃ ſic ut micis
ne cicatrix quidẽ appareat. Item adeps uiperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum
nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni uermis cinis cum melle illitus:etiã do/
lores tollit. Item amphiſbena mortua adalligata. Adeps uulturinus cum uentre arefactus:contrituſq̃ cum
adipe ſuillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mulſo potus cum lilii radice:ſi magis credimus. In cori/

tractione neruorum caro palumbina in cibis prodeſt & ĩueterata. Herinacei ſpaſticis. Item muſtelæ cinis.
Serpentium ſenectus in pelle taurina adalligata ſpaſmos fieri prohibet. Opiſthotonicis milui iecur aridum
Vel redi uiua tribus obolis ĩn aquæ mulſæ cyatis tribus potũ. Reduuias & quæ in digitis naſcunt̃ pterygia tollunt cani/
ni capitis cinis aut uulua decocta in oleo ſuper illito butyro ouillo cũ melle. Itẽ folliculus cuiuſlibet aĩalis
fellis. Vnguium ſcabriciã cãtharides cũ pice tertio die ſolutæ: aut locuſtæ frictæ cum ſeuo hircino. Pecudũ
ſeuum. Aliqui miſcent uiſcum & portulacã: uel æris florem, ita ut tertio die ſoluant.

Ad ſanguinẽ ſiſtẽdũ: & tumores uulneꝝ: ulcera: uulnera: & alia mala ex aĩalibus remedia. CA. XIII.

Sanguinẽ ſiſtit e naribus ſeuũ ex omento pecudũ illitũ. Itẽ coagulũ ex aqua maxime agninũ ſub
ditũ uel ĩfuſum etiã ſi alia nõ proſint. Adeps anſerinus cum butyro pari põdere paſtillis ĩgeſtus.
Cinis cochleaꝝ terrenaꝝ. Sed & ipſæ extractæ teſtis. E naribus fluentẽ ſanguinẽ ſiſtũt cochleæ
cõtritæ fronti illitæ. Aranei telæ ſuppoſitæ. Gallinacei cerebellũ: uel ſanguinis profluuia a cere/
bro. Item colũbinus ſanguis ob id ſeruatus cõcretuſq;. Si uero ex uulnere imodice fluat fimi caballini cum
putaminibus ouoꝝ cremati cinis impoſitus mire ſiſtit. Et uulneribus medet̃ oeſypum cum hordei cinere
& ærugine æquis partibus. Ad carcinomata ac ſerpẽtia quoq; ualet. Erodit & ulceꝝ margines. Carneſque
quæ excreſcunt ad æqualitatẽ redigit. Explet quoq;: & ad cicatricẽ perducit. Magna uis & in cinere pecudũ
fimi ad carcinomata addito nitro: aut cinere ex oſſibus fœminũ agninoꝝ: maxime in iis ulceribus quæ cica
tricẽ nõ trahunt. Magna & pulmõibus præcipue arietum. Excreſcentes carnes in ulceribus ad æqualitatẽ
efficaciſſime reducunt. Fimo quoq; ipſo ouium ſub teſta calefacto & ſubacto tumor uulnerũ ſedatur. Fiſtu
læ purgantur ſanãturq;. Item epinyctides. Summa uero uis in canini capitis cinere. Excreſcentia oĩa ſpodii
uice erodit ac perſanat. Itẽ murino fimo eroduntur. Itemq; muſtelæ fimi cinere. Duricias etiã in alto ulce/
rum & carcinomata perſequitur multipeda trita: admixta reſina: terebinthina & ſinopide. Eademq; utiliſ/
ſima ſunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitãtur. Quin & uermiũ ipſoꝝ genera mirãdos uſus habẽt.
Coſſes qui in ligno naſcunt̃ ſanant ulcera oĩa. Nomas uero cõbuſti cum pari pondere aniſi & ex oleo illiti.
Vulnera recẽtia cõglutinãt terreni: adeo ut neruos quoq; abſciſſos illitis ſolidari infra ſeptimum diem De/
mocritus perſuaſerit. Itaq; in melle ſeruãdos cenſet. Cinis eorum margines ulceꝝ duriores abſumit cum
Vel ſim pice liquida uel ſimblio melle. Quidã areſactis in ſole ad uulnera ex aceto utuntur: nec ſoluunt niſi biduo
bolo & intermiſſo. Eadem ratio & terrenaꝝ cochleaꝝ eſt: quæ exemptæ tuſæq; & impoſitæ: recentia uulnera con
melle glutinant: & nomas ſiſtunt: quæ nõ adhærẽt. Herpes quoq; animal a græcis uocat̃: quo præcipue ſanãtur
quæcunq; ſerpũt. Cochleæ quoq; proſunt cum teſtis ſuis tuſæ cum myrrha quidẽ & thure: etiã præciſos
neruos ſanare dicunt̃. Draconum quoq; adeps ſiccatus in ſole magnopere prodeſt. Item gallinacei cerebꝝ
recentibus plagis ſale uiperino in cibo ſumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri: & ſanari celerius. Anto
nius muſa medicus cum incidiſſet inſanabilia ulcera: uiperas edendas dabat: miraq; celeritate perſanabat.
Tryxallidum cinis margines ulcerũ duros aufert cum melle. Item fimus columbinus cũ arſenico & melle
Vel ulce ra quæ erodenda ſunt. Bubonis cerebro cum adipe anſerino mire uulnera dicuntur glutinari: quæ uocan/
tur cacoethe. Cinis etiam fœminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis ſanat. Vlu/
la quoq; auis cocta in oleo cui liquato miſcetur butyrum ouillum & mel: ad ulcera ſananda ualet. Vlcerum
labra duriora apes in melle emortuæ emoliunt. Et elephantioſin ſanguis & cinis muſtelæ. Verberũ uulne/
ra atq; uibices pellibus ouium recentibus impoſitis obliterantur. Articuloꝝ fracturis cinis fœminũ pecu/
dis peculiariter medet̃. Efficacius cum cæra. Idẽ medicamẽtum fit ex maxillis ſimul uſtis: cornuq; ceruino
& cæra mollita roſaceo. Oſſibus fractis caninũ cerebrũ linteolo illito ſuperpoſitis lanis: quæ ſubinde ſubfun
dantur fere quattuordecim diebus ſolidat. Nec tardius cinis ſilueſtris muris cum melle: aut cum uermiũ
terrenoꝝ cinere. Qui etiã oſſa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete
ſeuum ex nitro. Lacertæ uiridis cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum columbinũ ex melle. Itẽ
uitiligines albas ex uino. Et cantharides ad uitiliginẽ cum rutæ foliorũ duabus partibus in ſole: donec for/
micet cutis: tolerandæ ſunt. Poſtea ſouere: oleoq; perungere neceſſarium: iterũq; illinire: idq; diebus pluri/
bus facere cauentes exulcerationẽ altam. Ad eaſdem uitiligines: & muſcas illini iubent cum radice lapatho
rum. Gallinarum fimum candidum ſeruatum in oleo uetere cornea pyxide. Veſpertilionum ſanguinem.
Fel herinacei ex aqua. Ad ſcabiem uero bubonis cerebrũ cũ aphronitro. Sed ante omnia ſanguis caninus.
Sedant pruritum cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harundines & tela quæq; alia extrahẽda ſunt cor/
pori: euocat mus diſſectus impoſitus. Præcipue uero lacerta diſſecta: uel caput eius tantum cõtuſum cum
ſale impoſitum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia ſectantur contuſæ impoſitæq; teſtis: & eæ quæ mãdan
tur exemptæ teſtis. Sed cum leporis coagulo efficaciſſimæ. Oſſa anguium eundem cum coagulo cuiuſcũq;
quadrupedis intra tertium diem approbant effectum.

Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. CA. XIIII.

Laudantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea. Muliebribus malis mẽbranæ a partu oui
um proficiunt: ſicut in capris retulimus. Fimum quoq; pecudum eoſdem uſus habet. Locuſta
rum ſuffitu ſtranguriæ maxime mulierũ iuuant̃. Gallinaceorũ teſtes ſubinde ſi a cõceptu edat
mulier: mares in utero fieri dicuntur. Partus cõceptos hiſtri cum cinis potus continet. Maturat
caninum lac epotum. Euocat membrana e canum ſecundis: ſi terram nõ attigerit. Lumbos parturientium
potus lactis. Fimum murinũ aqua pluuia dilutum mãmas mulierũ a partu tumeſcẽtes refici. Cinis herina/
ceorũ cũ oleo perunctaꝝ cuſtodit partus contra abortus. Facilius enituntur quæ fimũ anſerinũ cum aquæ
cyathis duobus ſorbuere. Aut ex utriculo muſtelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti in
ceruices & ſcapulas: ne nerui doleant: præſtant. Grauidis ſecũdas pellunt in paſſo poti. Idem per ſe impoſi/

tis mammarũ ſuppurationes cõcoquunt & aperiunt extrahuntq́: & ad cicatricẽ perducũt. Lac deuocãt poti
cum mulſo. Inueniũtur & in gramine uermiculi qui adalligati collo cõtinent partum. Detrahuntur autem
ſub parturaliás enitĩ nõ patiuntur. Cauẽdum etiam ne in terrã ponãtur. Cõceptus quoq́ cauſa dãtur in po-
tu quini aut ſepteni. Cochleæ in cibo ſumptæ accelerãt partũ. Itẽ cõceptum impoſitæ cũ croco. Eædem ex
amylo & tragacãtho illitæ profluuia ſiſtunt. Proſunt & purgatiõibus ſumptæ in cibo: & uuluam auerſam
corrigunt cum medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii põdus addatur & cyperi. Inflatiões quoq́ uul-
uarum diſcutiunt exẽptæ teſtis: tritæq́ cum roſaceo. Ad hoc aſtypaleicæ maxime eligunť. Alio modo afri
canæ binæ cũ fœnograeco quod tribus digitis capiatur additis mellis cochleatibus quattuor. Illinunť aluo
prius irino ſucco perunctæ. Sunt & minutæ lõgæq́ candidæ cochleæ paſſim oberrantes. Eæ areſactæ ſole
in tegulis: tuſæq́ in farinã miſcẽtur lomẽto æquis portiõibus. Candoremq́ & leuorẽ corpori afferunt. Sca
bendi deſideria tollunt minutæ & latæ cum polẽta. Viperam mulier prægnãs ſi trãſcenderit: abortum fa-
ciet. Item amphiſbenã mortuã dumtaxat. Nam uiuã habẽtes in pyxide impune trãſeunt: etiã ſi mortua ſit.
Atq́ adſeruata partus faciles præſtat uel mortua. Mirum ſi nõ ad ſeruatã trãſcenderit grauidas innoxiã fie- Vel ino
ri: ſi protinus tranſcedat adſeruatã. Anguis inueterati ſuffitus mẽſtrua adiuuant. Anguiũ ſenectus adalliga xium
ta lumbis faciliores partus facit protinus a puerperio remouẽda. Dant & in uino bibendã cum thure. Ali-
ter ſumpta abortũ facit. Baculus quo angui rana excuſſa ſit: parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus
cum melle purgatiões. Itẽ araneus qui filum deducit ex alto: capi debet manu caua tritusq́ admoueri. Qđ
ſi redeuntẽ præhẽderit: inibebit idẽ purgatiões. Lapis aetites in aquilæ repertus nido cuſtodit partus cõtra
oẽs abortuũ inſidias. Pẽna uulturina ſubiecta pedibus adiuuat parturiẽtes. Ouũ corui grauidis cauẽdũ con
ſtat: quoniã trãſgreſſus abortus aſperos facit. Fimũ accipitris in mulſo potum uideť fœcundas facere. Vul-
uarum duricias & collectiones adeps anſerinus: aut cygni emollit. Mammas a partu cuſtodit adeps anſeris
cũ roſaceo & araneo. Phryges & lycaones mãmis puerperio uexatis inuenere otidum adipem utilem eẽ: &
iis quæ uulua ſtrangulenť: & blattas illinunt. Ouorũ perdicis putaminũ cinis cadmiæ mixtus & cæræ ſtan
tes mãmas ſeruat. Putant & ter circundatas ouo perdicis nõ inclinari. Et ſi ſorbeãtur eadem: & fœcũditatem
facere: lactis quoq́ copiã. Cum anſerino adipe perunctis mãmis: dolores minuere. Molas uteri rumpere.
Scabiẽ uuluarũ ſedare ſi cum cimice trito illinanť. Veſpertilionũ ſanguis pſilothri uim habet: ſed malis pue
rorum illitus: nõ ſatis proficit niſi erucæ uel cicutæ ſemen poſtea inducatur. Sic enim aut in totum tollũtur
pili: aut nõ excedunt lanuginẽ. Idem & cerebro eorum profici putant. Eſt autẽ duplex: rubens utiq́ & cãdi
dum. Aliqui ſanguinẽ & iecur eius ammiſcẽt. Quidã in tribus heminis olei diſcoquunt uiperã exẽptis oſſi
bus & pſilothri uice utuntur: euulſis prius pilis: quos renaſci nolũt. Fel herinacei pſilothrum eſt utiq́ mix-
to cerebro ueſpertiliõis & lacte caprino. Item per ſe cinis cum lacte canis primi partus euulſis pilis quos re-
naſci nolunt: uel nondum natis perunctis partibus: alii non ſurgunt. Idem euenire traditur ſanguine rhici-
ni euulſi cani. Item hirundinino ſanguine uel felle.

Promiſcuæ medicinæ. CA. XV.

QVis formicarũ ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradunt. Si uero oculi nigri naſcentiũ place
ant: ſoricẽ prægnãti edẽdum. Capilli ne caneſcant: uermium terrenorũ cinere præſtari admixto
oleo. Infantibus qui lacte cõcreto uexantur: præſidiũ eſt anguinũ coagulũ ex aqua potum. Aut ſi
uitium coagulato lacte acciderit: diſcutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionẽ cerebrũ pecoris
utiliſſimũ eſt. Oſſibus in canino fimo inuentis adustio infantiũ: quæ uocať ſiriaſis adalligatis emendať. Ra
mices infantium lacertæ uirides admotæ dormiẽtibus morſu emendãtur. Poſtea harundini adalligatæ ſu-
ſpenduntť in fumo. Tradũtq́ pariter cũ ea expirãte ſanari infantẽ. Cochlearũ ſaliua illita infantiũ oculis: pal
pebras corrigit: gignitq́. Rãicoſis cochlearũ cinis cũ thure ex oui albi ſucco illitus p dies. xxx. medeť. Inue-
niunť in corniculis cochlearũ harenaceæ duritiæ. Eæ dentitionẽ facilẽ præſtãt adalligatæ. Cochlearũ ſaniũ
cinis admixtus cæræ procidẽtium iteraneorũ partes extremas prohibet. Oportet autẽ cineri miſceri ſaniẽ
punctis emiſſam e cerebro uiperæ. Cerebrũ uiperæ illigatũ pelliculæ dẽtitiões adiuuat. Ad idẽ ualẽt & grã-
diſſimi dentes ſerpẽtium. Fimũ corui lana adalligatũ infantiũ tuſſi medeť. Vix eſt ſerio cõplecti quædã nõ
omittẽda tamẽ quia ſunt prodita. Ramici infantiũ lacerta mederi iubẽt. Marẽ hãc præhendi. Id intelligi &
qđ ſub cauda unã cauernã habeat. Id agẽdum ut per aurũ aut argẽtum aut oſtrum mordeat uitium. Tum
in calice nouo illigatur: & in fimo ponitur. Vrina infantiũ cohibeť muribus elixis in cibo datis. Scarabeorũ
cornua grãdia denticulata adalligata in iis amuleti naturã obtinẽt. Bouis capiti lapillum tradũt ineſſe: quẽ
ab eo expui ſi necẽ timeat: inopinatis præciſo capite exemptũ adalligatũq́ mire prodeſſe dentitiõi. Item ce-
rebrũ eiuſdem ad eundẽ uſum adalligari iubent. Et limacis lapillũ ſiue oſſiculũ qđ iueniť in dorſo. Magni
fice iuuat & ouis cerebrũ gingiuis illitum. Sicut aures adeps anſerinus cum ocimi ſucco impoſitus. Sũt uer
miculi in ſpinoſis herbis aſperi: lanuginoſi. Hos adalligatos protinus mederi tradũt infantibus: ſi quid ex
cibo hæreat. Sõnos allicit oeſypum cum myrrhæ momẽto in uini cyathis duobus dilutũ: uel cũ adipe an-
ſerino & uino myrtite. Auis cuculus leporina pelle adalligatus. Ardeolæ roſtrum in pelle aſinina frõti adal
ligatum. Putãt & per ſe roſtrũ eiuſdẽ effectus eſſe uino collutũ. E diuerſo ſomnũ arcet ueſpertilionis caput
aridum adalligatũ. In urina uirili lacerta necata uenerẽ eius qui fecerit cohibet. Nam inter amatoria eſſe ma
gi dicunt. Inhibet & fimũ cochleæ & columbinũ cum oleo & uino potum. Pulmõis uulturini dextræ par
tes: uenerem concitant uiris adalligatæ gruis pelle. Item ſi lutea ex ouis quinq́ columbarum admixta adi-
pis ſuilli denãrii pondere ex melle ſorbeantur. Paſſeres in cibo uel oua eorum. Gallinacei dexter teſtis arie-
tina pelle adalligatus. Ibicum cineres cum adipe anſeris & irino perunctis ſi conceptus ſit: partus cõtinere. Vel ibidẽ

Cōtra inhibere uenerem pugnatoris galli teſticulis anſerino adipe illitis adalligatiſq; pelle arietina tradūt.
Item cuiuſcunq; galli gallinacei ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubiiciantur. Cogunt concipere inuitas ſe/
tæ:ex cauda mulæ ſi inunctis inter ſe colligentur in coitu. Qui in urinam canis ſuam ingeſſerit: dicitur ad
uenerem pigrior fieri. Mitum & de ſtellionis cinere (ſi uerum eſt) in linamento inuolutum in ſiniſtra ma/
nu uenerem ſtimulare. Si transferatur in dextram inhibere. Item ueſpertilionis ſanguinem collectum floc
co ſuppoſitumq; capiti mulierū libidinē mouere: aut anſeris linguā in cibo uel potione ſumptā. Phthiria/
ſin a toto corpore pota mēbrana ſenectutis anguiū triduo necat. Ac ſerum exēpto caſeo potū cum exiguo
ſale. Caſeos ſi cerebrum muſtelæ coagulo addāt: negāt corrūpi uetuſtate: aut a muribus attingi. Eiuſdēq;
muſtelæ cinis ſi detur in offa gallinaceis pullis & columbinis tutos eſſe a muſtelis. Iumētorū urinæ tormi/
na ueſpertiliōe addalligato finiunt. Vermicatio ter circūlato uerēdis palūbo mirū dictu palum bis emiſſus
moritur: iumētumq; liberat cōfeſtim. Ebrioſis oua noctuæ per triduū data in uino: tedium eius adducūt.
Ebrietatē arcet pecudum aſſus pulmo præſumptus. Hirundinis roſtri cinis cum myrrha tritus & in uino
quod bibatur inſperſus: ſecuros pſtabit a temulētia. Inuēit hoc. Horus aſſyriorū Rex. Præter hæc ſunt no
tabilia aīalium ad hoc uolumen pertinētium. Gromphenā auem in ſardinia narrant grui ſimilem ignotā
iam etiam ſardis: ut exiſtimo. In eadem prouincia eſt ophion ceruis tantum pilo ſimilis: nec alibi naſcens.
Iidem auctores nominauere ſirulugum. Quod nec quale eſſet animal: nec ubi naſceretur tradiderunt. Fu/
iſſe quidem non dubito: cum & medicinæ ex eo ſint demonſtratæ. M. Cicero tradit animalia byturos uo/
cari: qui uites in campania rodant.

De miraculis quarūdam beſtiarum. CA. XVI.

RElIqua mirabilia ex iis quoq; dicemus. Non latrari a cane membranam ex ſecundis canis habē/
tem: aut leporis fimum uel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius quā uno
die uiuere. Eoſque qui arborarii pici roſtrum habeant: & mella eximant: ab apibus non attin/
gi. Porcos ſequi eos a quibus cerebrum corui acceperint in offa. Puluerem in quo ſe mula uolu/
tauerit corpori inſperſum mitigare ardores amoris: Sorices fugari: ſi unus caſtratus emittatur. Anguina
pelle & ſale & farre cum ſerpillo contritis uno die: deiectiſque cum uino in fauces boum uua matureſcen/
te: toto anno eos ualere. Vel ſi hirundinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e ueſtigio anguium colle
cto: ſparſas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teſte præligato oues tantum gigni. Non laſſeſcere in ullo
labore qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare cum uinum biberint. Vngulas
tantum mularum repertas: neque aliam ullam materiam quæ non perroderetur a ueneno ſtygis aquæ: cū
id dandum Alexandro magno Antipater mitteret memoria dignum eſt: magna Ariſtotelis infamia exco/
gitatum. Nunc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXXI. PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. CA. I.

AQVATILIVM SE/
quunt in medicina be
neficia: opifice natura
ne in illis quidē ceſſan
te: & p undas fluctuſ/
q; ac reciprocos æſtus
amniūq; rapidos cur/
ſus iprobas exerēte ui
res. Nuſq; potētia ma/
iores ſi uerū fateri uolu
mus. Quippe hoc ele/
mētū cæteris oībus i/
perat. Terras deuorāt
aquæ. Flammas necant. Scandunt in ſublime: & cæ
lum quoq; ſibi uendicant. Ac nubium obtentu uita
lem ſpiritum ſtrangulant. Quæ cauſa fulmina eli/
dit: ipſo ſecum diſcordante mundo. Quid eſſe mira
bilius poteſt aquis in cælo ſtantibus? At illæ ceu pa-
rum ſit in tantam peruenire altitudinem rapiunt eo
ſecum piſcium examina. Sæpe etiam lapides ſubeunt portantes aliena pondera. Eædem cadentes omnium
terra naſcentium cauſa fiunt: prorſus mirabili natura. Si quis uelit reputare ut fruges gignātur arbores fru
ticeſq; uiuant in cælum migrare aquas animamq; etiam herbis uitalem inde deferre uicta cōfeſſione. Om/
nis quoq; terræ uires aquarum eſſe beneficii. Quapropter ante omnia ipſarum potentiæ exēpla ponemus.
Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum medicinis: & obſeruationibus. cc. lxvi. CA. II.

Erumpũt benigne paſſimq; ĩ plurimis terris alibi frigidæ:alibi calidæ:alibi iunctæ: ſicut ĩ tarbellis aqtanica gẽte. Exin ĩ pyreneis mõtibus tenui ĩteruallo diſcernente. Alibi tepidæ gelidæq; auxilia morboꝝ cõferẽtes. Et e cũctis aĩaliũ hoĩum tãtũ cã erũpẽtes. Augẽt numeꝝ deoꝝ noĩbus uariis urbeſq; cõdunt: ſicut puteolos in cãpania. Statielas in liguria. Seſtias in narbonẽſi ꝓuincia. Nuſq̃ tamẽ largius q̃ in baiano ſinu: nec pluribus auxiliãdi generibus: aliæ ſulphuris: aliæ aluminis: aliæ ſalis: aliæ nitri: aliæ bituminis: nõnulla etiã acida ſalſaue mixtura. Vapore quoq; ipo aliquæ ꝓſunt. Tantaq; eſt uis ut balneas calefaciãt: ac frigidã ẽt in ſolis feruere cogãt: quæ in baiano poſſideanæ uocant̃ noĩe accepto a Claudii Cæſaris liberto. Obſonia quoq; ꝑcoquunt. Vaporant & in mari ipſo q̃ Licinii Craſſi fuere. Medioſq; inter fluctus exiſtit aliqd ualitudini ſalutare. Iã generatim neruis ꝓſunt pedibuſue: aut coxẽdicibus: aliæ luxatis fractiſue. Inaniunt aluos. Sanãt ulcera. Capiti auribuſq; priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Digna memoratu uilla eſt ab auerno lacu puteolos tendentibus ĩpoſita littori: celebrata porticu ac nemore. Quã & uocabat. M. Cice. academiã ab exẽplo athenaꝝ: ibi cõpoſitis uoluminibus eiſdẽ noĩbus. In q̃ & monumentũ ſibi inſtaurauerat. Ceu uero non & in toto terraꝝ orbe feciſſet. Huius in parte prima exiguo poſt obitũ ipſius. Antiſtio uetere poſſidente eruperũt fontes calidi ꝑ quã ſalubres oculis celebrati carmine. Laureæ Tulli qui fuit e liberis eius. Vt protinus noſcat̃ etiam miniſterium eius hauſtus ex illa maieſtate. Ponam enim ipſum carmen dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clariſſime linguæ
Sylua loco melius ſurgere iuſſa uiret.
Atq; academiæ celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu ſub potiore uetus.
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ.
Languida quæ infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori
Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur fine fine per orbem:
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadẽ cãpaniæ regione ſinueſſanæ aquæ ſterilitatẽ fœminaꝝ & uiroꝝ inſaniã abolere produnt̃. In ænaria inſula calculoſis mederi. Et quæ uocat̃ acidula ab teano ſidicino q̃tuor milibus paſſuum frigida. Itẽ in ſtabiano quæ dimidia uocat̃: & in uenafrano ex fonte acidulo. Idẽ cõtingit in uelino lacu potantibus. Itẽ in ſyriæ fonte iuxta taurũ montẽ. Auctor eſt. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Callimachus. Sed ibi ĩ potando neceſſarius modus: ne lymphatos agat. Qđ in æthiopia accidere iis q e fonte rubro biberint Cteſias ſcribit. iuxta romã albulæ aquæ uulneribus medent̃. Prægelidæ eæ. Sed ſubcutilæ in ſabinis gelidiſſimæ ſuctu quodã corpora inuadũt: ut ꝓpe morſus uideri poſſit. Aptiſſimæ ſtomacho: neruis: uniuerſo corpori. Theſpieoꝝ fons cõceptus mulieribus repſentat. Itẽ in arcadia flumen elatũ. Cuſtodit autẽ partũ linus fons in eadẽ arcadia abortus fieri non patitur. E diuerſo in pyrrha flumen qđ aphrodiſiũ uocatur ĩ ſteriles facit. Lacus Amphion uitiligines tollit. Varro auctor eſt Titiũ quendã prætura functum marmorei ſigni faciẽ habuiſſe propter id uitium. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medet̃: ſicut apparet in epiſtola Caſſii Parmẽſis ad. M. Antoniũ. Contra aquarum culpã in troezene: oĩum pedes uitia ſentiũt. Tungri ciuitas galliæ fontem habet inſignem plurimis bullis ſtillantẽ: ferruginei ſaporis quod ipſum non niſi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora. Tertianas febres diſcutit: calculorũq; uitia. Eadẽ aqua igne admoto turbida fit. Ad poſterũ rubeſcit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneribus medent̃. Cice. in admirãdis poſuit reatinis tantũ paludibus ungulas iumẽtoꝝ indurari. Eudicus in heſtiæa euthice fontes duos tradit eẽ: ceronẽ: ex quo bibẽtes oues nigras fieri: mellẽ ex quo albas: ex utroq; aũt uarias. Theophraſtus in thuriis crathin candorẽ facere: ſybarĩ nigritiã bobus ac pecoribus. Quin & hoĩes ſentire dĩam eã. Nã qui ſabyrim bibant: nigriores eẽ: drioreſq; & criſpo capillo. Qui ex cratide cãdidos: mollioreſq; ac porrecta coma. Itẽ in macedonia q̃ uelint ſibi cãdida naſci ad haliacmon ducere. Quæ nigra aut fuſca ad axiũ. Idẽ oĩa fuſca qbuſdã in locis tradit naſci: & fruges quoq;: ſicut in meſſapiis. At in luſis archadiæ quodã fonte mures terreſtres bibere & cõuerſari. Erythris aleos amnis pilos gignit ĩ corporibus. In boeotia ad trophoniũ deum iuxta flumẽ orchomenõ duo ſunt fontes: quoꝝ alter memoriã: alter obliuionẽ affert: inde numinibus inuentis. In cilicia apud oppidũ iuſgũ riuus fluit unus: ex quo bibentiũ ſubtiliores ſenſus fieri Varro tradit. In cea iſula fontẽ eſſe qui hebetes facit. Zame in africa ex quo canoras uoces. Vinũ tedio uenire iis q ex clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopõpus inebriari fontibus iis quos dixius aſſerunt. Mutianus andrie fonte liberi patris ſtatis diebus ſeptenis eiuſdẽ diei uinũ fluere. Si auferat̃ e conſpectu templi ſapore in aquã tranſeunte. Polyclytus explere olei uicem iuxta ſolos ciliciæ fontem. Theophraſtus hoc idem fieri in æthiopia eiuſdem uirtutis fonte lycos in indiæ terris fontem eſſe cuius aqua lucernæ ardeant. Idem ecbathanis tradit̃. Theopompus in ſcotuſſis lacum eſſe dicit: qui uulneribus medet̃. Iuba in troglodytis lacũ inſanum malefica ui appellatũ: ter die fieri amarũ ſalſumq;: ac deinde dulcẽ: totienſq; etiã noctu ſcatentẽ albis ſerpentibus uicenũ cubitoꝝ. idẽ in arabia quoq; fontẽ exiliere tanta ui ut nullũ nõ põdus impactũ reſpuat. Theophraſtus marſyæ fontẽ in phrygia ad celenarum oppidum ſaxa egerere. Non procul ab eo duo ſunt fontes clæon & gelon: ab effectu græcorum nominum dicti. Cyzice fons cupidinis uocatur: ex quo potãtes amorem deponere Mutianus credit. Crannone eſt fons calidus citra ſummum feruorem qui in uinum additus triduo calorem potionis cuſtodit in uaſis. Sunt & mattiaci in germania fontes calidi trans rhenum: quorum hauſtus triduo feruet. Circa margines uero pumicem faciunt aquæ. Quod ſi quis fide carere

Vel theſpiarũ

Vel magũciaci

ex iis aliqua arbitratur: diſcat in nulla partæ naturæ maiora eſſe miracula: quanq̃ inter initia operis abunde multa rettulimus. Creſias tradit ſyderim uocari ſtagnum in indis in quo nihil inatet: ſed omnia merguntur. Celius apud nos in auerno ait etiam folia ſubſidere. Varro aues quæ euolauerint emori. Contra in africæ lacu apuſcidamo omnia fluitant: nihil imergitur. Item in ſiciliæ fonte pintia: ut Appion tradit. Et in medorum lacu puteoq; Saturni. Neptuni fons lim͞re tranſire ſolet in loca uicina portendens aliquid. Miræ quoq; eſt q cum piſcibus tranſit. Reſponſa ab iis petunt incolæ cibo: quē rapiunt annuentes. Si uero euentum negent: caudis abigunt. Amnis olachas in bithinia Brietum alluit: hoc eſt & templo & deo nomen: cuius gurgite periuri notantur pari uelut flãmam urentem. In cantabria fontes tamarici in augurio habentur. Tres ſunt octonis pedibus diſtantes. In unum alueum coeunt uaſto amne. Singulis ſiccãtur duodecies diebus: aliquando uicies citra ſuſpitionem ullam aquæ: cum ſit illis uicinus fons ſine intermiſſione largus. Dirumq; eſt non profluere eos aſpicere uolentibus: ſicut proxime Lartio Licinio legato poſt præturã i poſt ſeptem dies accidit. In iudæa riuus ſabbatis omnibus ſiccatur. E diuerſo miracula alia dira Creſias in armenia ſcribit eſſe fontem: ex quo nigros piſces illico mortem afferre in cibis. Quod ex citra danubii exortum audiui: donec ueniatur ad fontem alueo appoſitum: ubi finitur id genus piſcium. Ideoq; ibi caput eius amnis intelligitur fama. Hoc idem & in lydia in ſtagno nympharum tradunt. In arcadia ad pheneum aqua profluit e ſaxis ſtyx appellata: quæ illico necatiut diximus. Sed eſſe piſces paruos in ea tradit Theophaſtus lætales & ipſos: quod non in alio genere mortiſerorum fontiũ. Necare aquas Theopompus & in trechea apud cychros dicit. Lycus in leontinis tertio die ſi quiſq̃ biberit. Varro ad ſoractẽ ſcripſit eſſe fontem: cuius ſit latitudo quattuor pedum: ſole oriente eum exundare feruenti ſimilem: auesq; quæ guſtauerint: iuxta mortuas iacere. Namq; & hæc inſidioſa conditio quod quædam etiam blandiuntur aſpectu: ut ad nonacrin arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate: ſed hanc putant nimio frigore eſſe noxiam: utpote cum profluens ipſa lapideſcat. Aliter circa theſſalica tempe quoniam uiſus omnibus terrori eſt. Tradũtq; etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui ſpatio. Mirumq; ſiliqua ſilueſtris amplecti radicibus fontem eum dicitur: ſemper florẽs purpura. Et quædam ſui generis herba in labris fontis uiret. In macedonia non procul ab Euripidis poetæ ſepulchro duo riui confluunt: alter ſaluberrimi potus: alter mortifer. In perperenis fons eſt: qui quacũq; rigat lapideam facit terram. Item calidæ aquæ in euboea. Lebedon namq; alluit riuus: in quo ſaxa in altitudinem creſcunt: in eurymenis deiectæ coronæ in fontem lapides fiunt. In colloſis flumen eſt: in quo lateres conīecti lapides extrahuntur. In ſcyretico metallo arbores quæcunq; flumine alluuntur ſaxa fiunt cum ramis. Diſtillantes quoq; guttæ in lapides dureſcunt. In antris corycis: in ani miæze in macedonia etiam pendentes in ipſis cameris. At in corintho cum decidere in quibuſdam ſpeluncis utroq; modo columnas faciunt: ut in phauſia cherſonneſi rhodo in antro magno etiam diſcolori aſpectu. Et hactenus contenti ſimus exemplis.

De qualitate aquarum: in ſalubritate uel cõmoditate earum. CA. III.

Vel p cuſſa

QVæritur inter medicos cuius generis aquæ ſint utiliſſimæ. Stagnantes: pigraſq; merito damnant: utiliores quæ profluunt exiſtimantes. Curſu enim percurſuq; ipſo extenuari atq; proficere. Eoq; miror ciſternatum ab aliquibus maxime probari. Sed ii rationem afferunt: quoniam leuiſſima ſit imbrium aqua: ut quæ ſubire potuerit ac pendere in aere: ideoq; & niues præferuntur imbribus: niuibuſq; etiã glacies uelut ad infinitum coacta ſubtilitate. Leuiora enim hæc eſſe & glaciem multo leuiorẽ aqua. Horum ſententiam refellere intereſt uitæ. In primis enim leuitas illa depræhẽdi aliter quã ſenſu uix poteſt: nullo poene momento ponderis aquis inter ſe diſtantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentũ eſt ſubiſſe eam in cælum: cum etiam lapides ſubire appareat: cadenſq; īficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aquæ ſordium ineſſe plurimũ ſentiatur: citiſſimeq; ideo calefiat aqua pluuia. Niuem quidem glaciẽq; ſubtiliſſimũ elementi eius uideri miror: appoſito grandinum argumento e quibus peſtilentiſſimũ potum eſſe conuenit. Nec uero pauci inter ipſos e contrario: ex gelu ac niuibus inſaluberrimos potus p̃dicant: quoniam exactum ſit inde: quod tenuiſſimũ fuerit. Minui certe liquorem oẽm congelatione depræhenditur: & rore nimio ſcabiem fieri. Pruina uredinem cognatis & niuis cauſis. Pluuias quidem aquas celerrime putreſcere conuenit: minimeq; durare in nauigatione. Epigenes autem aquã quæ ſepties putrefacta purgata ſit: perhibet amplius non putreſcere. Nam ciſternas ẽt medici confitent̃ inutiles aluo duritias facientes faucibuſq; ẽt limi non aliis ineſſe plus: aut aĩaliũ: quæ faciũt tediũ confitendũ habent. Nec ſtatim amniũ utiliſſimas eẽ: ſicuti nec torrentiũ ullius: lacuſq; plurimos ſalubres maxĩe. Quædã igitur & huius gñis aptiſſime aliæ alibi. Parthoꝝ reges ex coaſpe & euleo tantũ bibunt. Eæ q̃uis in lõginq̃ comitant̃ illos. Et hoꝝ placere potũ non q̃a ſint amnes apparet: quoniã nec e tygri nec euphrate: nec e multis aliis bibunt. Limus aquaꝝ uitiũ eſt: ſi tamẽ idẽ amnis anguillis ſcateat: ſalubritatis indiciũ habet̃. Sicuti frigoris tineas in fonte gigni. Ante oĩa dãnant̃ amaræ: & q̃ ſcobẽ ſtatim īplent: qđ euenit troezene. Nã nitroſas atq; ſalmacidas & ſæculẽtas in deſertis rubꝫ mare petẽtes addita polẽta utiles ĩtra duas horas faciũt: ipſaq; ueſcunt̃ polẽta. Dãnant̃ in primis fontes q cœnũ faciũt: qq; malũ colorẽ bibẽtibus referũt: & ſi uaſa ære īficiunt: aut ſi legumina tarde p̃coquunt. Si liq̃tæ leniter terrã relinquunt: decoctæq; craſſis obducũt uaſa cruſtis. Eſt etiãnũ uitiũ non fœtidæ mõ uerum oĩno quicq̃ recipientis iucundũ ſit illud licet gratũq;: & ut ſæpe ad uicina lactis accedẽs. Aquã ſalubrem aeri quã ſimillimã eſſe oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucunde olentis in meſapotamia cabure. Fabulæ rationem afferunt: quoniam eo iuno perfuſa ſit. De cætero aquarũ ſalubriũ ſapor odorue nullus eſſe debet. Quidam ſtatera iudicant de ſalubritate: fruſtrãte diligentia: quando per rarum eſt ut leuior ſit aliqua. Certior ſubtilitas inter pares meliorem eſſe quæ calefiat i refrigereturq; celerius. Quin exhauſtam uaſis ne manus pendeant depoſitiſq; in humum tepeſcere affirmãt. Ex quonam ergo

go genere maxime probabilis contingit? Puteis nimirum ut in oppidis conſtare uideo. Sed iis quibus ex/
ercitationis ratio crebro hauſtu contingit: & illa tenuitas colãte terra. Salubritati hæc ſatis ſunt. Frigori &
opacitas neceſſaria. Vt quæ cælum uideant ſuper omnia obſeruatio una. Eadem & ad perennitatem perti
net: ut illa uado e uiliat uena non e lateribus. Nam ut tactu gelida ſit: etiam arte cõtingit. Si etiam expræſſa
in altum: aut e ſublimi deiecta uerberatu corripiat aera. In natando quidem ſpiritum continentibus frigi/
dior ſentitur eadem. Neronis principis inuentũ eſt decoquere aquã: uitroq; demiſſam in niues refrigerare.
Ita uoluptas frigoris contingit ſine uitiis niuis. Omnem utiq; decoctam utiliorem eſſe conuenit. Item cale/
factam magis refrigerari ſubtiliſſimo iuento. Vitioſæ aquæ remedium eſt ſi decoquatur ad dimidias par/
tes. Aqua frigida iniecta ſiſtitur ſanguis. Aeſtus in balneis arcetur ſi quis ore teneat. Quæ ſunt hauſtu frigi
diſſimæ: non perinde & tactu eſſe alternante hoc bono multi familiari exemplo colligũt. Clariſſima aqua
rum omnium in toto orbe frigoris ſalubritatiſq; palma præconio urbis martia eſt: inter reliqua deum mu
nera urbi tributa. Vocabatur hæc quondam auſeia. Fons autem ipſe piconia. Oritur in ultimis montibus
pelignorum. Tranſit marſos & fucinum lacum romam non dubie petens. Mox ſpecu merſa in tyburtina
ſe aperit nouem milibus paſſuum fornicibus ſtructis perducta. Primus eam in urbem ducere auſpicatus ẽ
Ancus Martius unus e regibus. Poſtea. Q. Martius rex in prætura. Rurſuſq; reſtituit. M. Agrippa. Idem &
uirginem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo: duo millia paſſuum præneſtina uia. Iuxta eſt herculaneus
riuus: quem refugiens uirginis nomen obtinuit. Horum amniũ comparatione differentia ſupradicta de/
prehenditur cum quantũ uirgo tactu tantum præſtet martia hauſtu. Quanq̃ utriuſq; iampridem urbi pe
riit uoluptas ambitione auaritiaq; in uillas ac ſuburbana detorquentibus publicam ſalutem. Non abre ſit
querendi aquas iunxiſſe rationẽ. Reperiuntur in cõuallibus maxime: & quodam conuexitatis cardine aut
montium radicibus. Multi ſeptentrionales ubiq; partes aquoſas exiſtimauere. Qua in re uarietatem natu
ræ aperuiſſe conueniet. In hyrcanis montibus a meridiano latere non perluit. Iõ ſiluigeri ab aquilonis tan
tum parte ſunt. At olympus: oſſa: parnaſus: appenninus: alpes: undiq; ueſtiuntur: amnibuſq; perfundũtur.
Aliqui ab auſtro ſicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obſeruatiõis indicabitur. Aquarum
ſunt notæ iuncus aut harundo: aut herba de qua dictum eſt. Multumq; alicui loco pectore incubans rana.
Salix enim erratica & alnus aut uitex aut hedera ſponte proueniũt & corriuatione aquæ pluuiæ in locum
humiliorem e ſuperioribus defluẽtis augurio fallaci. Certior multo nebuloſa exhalatio eſt ante ortum ſo/
lis longius intuentibus. Quod ex edito quidam ſpeculantur proni terram mento attingẽte. Eſt & peculia
ris æſtimatio peritis tantum nota: quã feruentiſſimo æſtu ſequuntur dieiq; horis ardentiſſimis: qualis ex
quoq; loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille: indubitata ſpes promittitur. Sed
tanta intentione oculorum opus eſt ut indoleſcat. Quod fugientes ad alia experimenta decurrunt loco in
altitudinem pedum quinq; defoſſo. Olliſq; e figulino opere crudis: aut peruncta pelui ærea cooperto lucer
naq; ardente concamerata frondibus: dein terra. Si figulinum humidũ ruptũue: aut in ære ſudor uel lucer *Vel ex/*
na ſine defectu olei reſtincta: aut etiam uellus lanæ madidũ reperiatur: non dubie promittunt aquas. Quidã *coquũt*
& igne prius excolunt locum: tanto efficaciore uaſorũ argumento. Terra uero ipſa promittit candicãtibus
maculis: aut tota glauci coloris. In nigra eni ſcaturigines nõ fere ſunt perennes. Figulari creta ſemp adimitur
ſpes. Nec amplius puteũ fodiunt coria terræ obſeruãtes: ut a nigra deſcendat ordo ſupradictus. Aqua ſemp
dulcis in argiloſa terra frigidior in toſo. Nãq; & hic probatur. Dulces. n. leueſq; facit: & colando continet ſor
des. Sabulũ exiles limoſaſq; pmittit. Glarea icertas uenas: ſed boni ſaporis. Sabulũ maſculũ & arena carbũ
culoſa certas ſtabileſq; & ſalubres. Rubra ſaxa optimas ſpeiq; certiſſimæ. Radices montiũ ſaxoſæ: & ſilex:
hoc amplius rigẽtes. Oportet ãt fodiẽtibus humidiores aſſidue rñdere glebas: faciliuſq; ferramẽta deſcẽde
re. Depreſſis puteis ſulphurata uel aluminoſa occurrẽtia putearios necãt. Experimẽtũ huius piculi eſt demiſ/
ſa ardẽs lucerna ſi extinguatur. Tunc ſecundũ puteũ dextra ac ſiniſtra fodiuntur æſtuaria: quæ grauiorẽ illũ ha/
litum recipiant. Fit & ſine his uitiis altitudine ipſa grauior aer: quã emendãt aſſiduo linteorũ iactatu euenti
lãdo. Cũ ad aquã euentũ eſt ſine arena opus ſurgit ne uenæ obſtruantur. Quædã aquæ uere ſtatim incipiente *Vel to/*
frigidiores ſunt: quarũ non in altũ origo eſt: hybernis eni cõſtant ibribus. Quædam canis ortu ſicut in ma *fus*
cedonia apparet. Vtrunq; ante oppidũ pellam. Incipiente eni æſtate frigida eſt paluſtris: dein maximo æſtu
in excelſioribus oppidi riget. Hoc & in chio euenit. Simili ratione portus & oppidi Athenis enneacrunos
nymboſa æſtate frigidior eſt: quã puteus in Iouis horto. At ille ſiccitatibus riget.

Aquarum ſubito naſcentium: aut deſinentium. CA. IIII.

MAxime ãt putei circa arcturũ. Nã ipſa æſtate deficiũt: oẽſq; q̃triduo eo ſubſidũt. Iã uero multi hye
me tota ut circa olympũ uere primũ aqs redeũtibus. In ſicilia qdẽ circa meſſanã & mylas hyeme
in totũ iareſcũt fontes. Aeſtate exundãt: amnẽq; faciũt. Apolloniæ in põto fons iuxta mare æſta
te tãtũ ſupfluit: & maxĩe canis ortu: parcius ſi frigidior ſit æſtas. Quædã terræ ibribus ſicciores
fiũt: uelut in narniẽſi agro: qd admirandis ſuis iſeruit. M. Cice. ſiccitate lutũ fieri pdens: imbre aũt puluerẽ.
Oĩs aqua hyeme dulcior eſt. Aeſtate aũt minus. Autũno minime. Minuſq; p ſiccitates. Neq; æq̃lis amniũ
plerũq; guſtus eſt. Magna aluei differẽtia. Quippe tales ſunt aquæ q̃lis terra per quã fluũt. Qualeſq; herba
rum quas lauant ſucci. Ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur inſalubres. Mutant ſaporem & influẽtes
riui ut boryſthenem: uictiq; diluuntur. Aliqui uero & imbre mutãtur. Ter accidit in boſphoro: ut ſalſi de/
ciderent: necarentq; frumenta. Totiens & nili rigua pluuiæ amara fecere: magna peſtilẽtia ægypti. Naſcuntur
fontes deciſis plerunq; ſiluis: quos arborũ alimenta conſumebant. Sicut in hemo obſidente gallos Caſſan/
dro: cum ualli gratia ſiluas cecidiſſent. Plerunq; uero damnoſi torrentes corriuantur detracta collibus ſilua cõ
tinere nymbos: ac digerere cõſueta. Et coli moueriq; terrã callumq; ſummæ cutis ſolui aquarum intereſt.

Proditur certe in creta expugnato oppido:q̃d uocabatur arcadia:ceſſaſſe fonteſ:amneſq; qui in eo ſitu mul
ti erant. Rurſus condito poſt ſex annos emerſiſſe:ut quæq; cœpiſſent partes coli.

Obſeruatio hyſtorica. CA. V.

TErræ quoq; motus profundunt ſorbentq; aquas: ſicut circa phœneum arcadie quinquies acci
diſſe conſtat. Sicut & in corico mõte amnis erupit:poſtea quã cœptus eſt coli. Illa mutatio mira
rabilis:nulla euidente cauſa apparet:ſicut in magneſia calidas factas frigidas alias non mutato ſa
pore. Et in caria ubi Neptuni templum eſt amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in ſalem. Eſt &
illa miracula plena arethuſam ſyracuſis fimum redolere per olympia:uerīq; ſimile:quoniam alpheus in ea
inſula ſub ima maria permeet. Rhodiorum fons in cherronneſo nono anno purgamẽta egerit. Mutantur
& colores aquarum:ſicut babyloniæ lacus æſtate rubras habet diebus undecim. Et boryſthenes æſtatis tẽ
poribus cæruleus fertur: quãquã omnium aquarum tenuiſſimus. Ideoq; innatans hypani. In quo & illud
mirabile. Auſtris flantibus ſuperiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum: & aliud eſt:quod nul
lum halitum non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicunt aquas grauio
res poſt brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medicatis utendum: & quid proſit nauigatio: & medicinæ
aquæ marinæ. CA. VI.

CAeterum a fonte duci fictilibus tubis:utiliſſimum eſt:craſſitudine binum digitorum cõmiſſuris
pyxidatis ita ut ſuperior intret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentum aquæ in centenos pedes
ſurſum elicimminimum erit ſi uno cuniculo ueniet in binos actus: lamine eſſe debebunt per quas
ſurgere in ſublime opus fuerit:e plumbo:ſubit altitudinem exortus ſui: ut ſi longiore tractu ue
niat:ſubeat crebra:deſcendatq;:ut libramenta ne pereant. Fiſtulas denum pedem longitudinis eſſe: legitimũ
eſt. Et ſi quinariæ erunt:ſexagena pondo pendere. Si octonariæ centena. Si denariæ centena uicena. Ac dein
de ad has portiones. Denaria appellatur:cuius laminæ latitudo antequã curuetur digitorum decem eſt di
midioq; eius quinaria. In omni anfractu enim collis quinariam fieri:ubi dometur impetus:neceſſariũ eſt.
Item caſtella prout res exiget. Homerum calidiorum fontium mentionem non feciſſe demiror:cum alio
quin lauari calida frequenter indiceret:uidelicet quia medicina tunc non erat hæc:quæ nunc aquarum per
fugio utitur. Eſt autem utilis ſulphurata neruis. Aluminata paralyticis:aut ſimili morbo ſolutis. Bitumi
Vel aq̃ nata aut nitroſa qualis cutilia utilis eſt bibendo:atq; purgationibus. Pleriq; in gloria ducunt:plurimis ho
Vel nec ris perpeti calorem earum:quod eſt inimiciſſimum. Namq; paulo diutius q̃ balneis uti oportet. Ac poſtea
ſine frigida dulci ſine oleo diſcedentibus:quod uulgus alienum arbitratur. Idcirco non alibi corporibus magis
obnoxiis. Quippe & uaſtitate odoris capita replentur: & frigore infeſtantur ſudantia:reliqua corporum
parte merſa. Similis error quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidiq; iam turgidos bibendo:in tantum
ut annuli integerentur cute:cum reddi non poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit ſi
ne crebro ſalis guſtu. Vtuntur & cœno fontium ipſorum utiliter:ſed ita ſi illitum ſole inareſcat. Nec uero
omnes quæ ſint calidæ:medicatas eſſe credendum:ſicut in egeſta ſiciliæ:lariſſa troadæ magneſia:melo: li
para. Nec decolor ſpecies æris argẽtiue (ut multi exiſtimauere) medicaminũ argumentũ eſt. Qñ nihil eoge
in patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus idem & in ma
ritis erit: quæ calefiunt ad neruorum dolores:ferruminat & fracturas oſſaq; contuſa. Item ad corpora ſic
canda. Qua de cauſa & frigido mari utuntur. Præterea eſt alius uſus multiplex. Principalis uero nauigandi
phthiſi affectis ut diximus: aut ſanguinem egerentibus:ſicuti proxime Anneum Gallionem feciſſe poſt cõ
ſulatum meminimus. Neq; enim ægyptus propter ſe petitur:ſed propter longinquitatẽ nauigandi. Quin
& uomitiones ipſæ inſtabili uolutatione cõmotæ pluribus morbis capitis oculorum: pectoris medentur.
Omnibuſq; propter quæ helleborum bibitur. Aquã uero maris per ſeſe efficaciorem diſcutiendis tumori
Vel ab bus putant medici: ſi illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplaſtris etiam maxime albis & ma
his lagmatis miſcent. Prodeſt & infuſa cerebro ictu. Bibitur quoq; quãuis nõ ſine iniuria ſtomachi ad purgan
Vel cre da corpora bilemq; atram: aut ſanguinem concretum reddẽdum alterutra parte. Quidam & in quartanis
bro dedere eam bibendã. Et in teneſmis:articularibuſq; morbis:aſſeruatam:& in hoc uetuſtate uirus deponen
tem. Aliqui decoctam:omnes ex alto hauſtam:nullaq; dulcium mixtura corruptam. In quo uſu præcedere
uomitum uolunt. Tunc quoq; acetum aut uinum aqua miſcent. Qui puram dedere rhaphanos ſup man
di ex mulſo aceto iubent:ut ad uomitiones reuocẽt. Clyſteribus quoq; marinã infundunt tepefactã. Teſtiũ
quidẽ tumori fouendo:non aliud præferũt. Itẽ pernionũ uitio ante ulcera. Simili mõ pruritibus:pſoris:
& lichenum curationi. Lendes quoq; & tetra capitis aſalia hac curantur. Et liuentia reducit eadẽ ad colorẽ.
In quibus curationibus poſt marinam aceto calido fouere:plurimũ prodeſt. Quin & ad ictus uenenatos ſa
lutaris intelligitur:ut phalangiorũ & ſcorpionũ:& ptyadæ aſpide reſperſis. Calida autem in iis aſſumitur.
Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq; & choleram calida infuſa clyſteribus ſedant.
Difficilius perfrigeſcunt marina calefacta. Mammas rigentes: præcordia: maciemque corporis piſcinæ ma
ris corrigunt. Aurium dolores: capitis grauitates:cum aceto feruentium uapor. Rubiginem ferro mari
næ celerrime exterunt. Pecorum quoque ſcabiem ſanant: lanaſque emolliunt. Nec ignoro hæc medite
raneis ſuperuacanea uideri poſſe. Verum & hæc cura præuidit inuenta ratione qua ſibi quiſque aquam
maris faceret. Illud in ea ratione mirum ſi plus quam ſextarius ſalis cum quattuor aquæ ſextariis mer
gatur: uinci aquam: ſalemque non liquari. Cætero ſextarius ſalis cum quattuor aquæ ſextariis ſalſiſſimi
maris uim & naturam implet. Moderatiſſimum autem putant ſupradictam aquæ menſuram octonis cya
this ſalis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat; & corpus non exaſperet. Inueteratur quod uoca

tur thalaſſomeli æquis portionibus maris: mellis imbris ex alto: & ad hunc uſum aduehunt: fictiliq; uaſe & picato condunt. Prodeſt ad purgationes maxime ſine ſtomachi uexatione & ſapore grato & odore. Hydromeli quoq; ex imbre puro cum melle temperabatur quondam quod daretur appetentibus uinũ ægris ueluti innocentiore potu. Damnatum iam multis annis iiſdem uitiis quibus uinum: nec iiſdem utilitatibus. Quia ſæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoq; ſubſidia demonſtrabimus. Expanſa circa nauim uellera madeſcunt accepto halitu maris quibus humor dulcis exprimitur. Item demiſſæ reticulis in mari concauæ e cæra pilæ: uel uaſa inania obturata dulcem intra ſe colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulceſcit. Luxata hominum corpora & quadrupedum natãdo in cuiuſlibet generis aquã facillime in artus redeunt. Eſt & in metu peregrinantiũ: ut tentent ualitudinẽ aquæ ignotæ. Hoc cauent a balneis egreſſi ſtatim frigidam ſuſpectam hauriendo. Muſcus qui in aqua fuerit podagris illitus prodeſt. Item oleo admixto talorum dolori: tumoriq;. Spumaq; aquæ affrictu uerrucas tollit. Nec non arena littorum maris: præcipue tenuis & ſolibus candens in medicina eſt ſiccandis corporibus coopertis hydropicorum: aut rheumatiſmos ſentientium. Et hactenus de aquis. Nunc & de aquatilibus. Ordiemur autem ut in reliquis a principalibus eorum: quæ ſunt ſal & ſpongia.

De generibus ſalis: & confecturis: & medicinis: & obſeruationibus. CA. VII.

SAl omnis aut fit: aut gignitur. Vtrũq; pluribus modis: ſed cauſa gemina: coacto humore uel ſiccato. Siccatur in lacu tarentino æſtiuis ſolibus: totumq; ſtagnum in ſalem abit modicum alioquin altitudine genua non excedens. Item in ſicilia in lacu qui canonicus uocatur: & alio iuxta gelam. Horum extremitates tantum inareſcunt: ſicut in phrygia cappadocia. Aſpendi ubi largius coquitur & uſq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantũdem noctu ſubuenit: quãtum die auferas. Omnis eſt alius ſal minutus: atq; non gleba eſt. Aliud genus ex aquis maris ſponte gignitur ſpuma in extremis littoribus ac ſcopulis relicta. Hæc enim omnis rore dẽſatur. Et eſt acrior quæ in ſcopulis inuenitur. Sunt etiãnum naturales differentiæ tres. Namq; in bactris duo lacus uaſti: alter ad ſcythas uerſus: alter ad arios ſale æſtuant. Sicut ad citium in cypro & circa memphin extrahunt lacu: dein ſole ſiccant. Sed & ſumma fluminum denſantur in ſale: amne reliquo ueluti ſub gelu fluente: ut apud caſpias portas: quæ ſalis flumina appellantur. Item circa mardos & armenios. Præterea apud bactros amnis ochus & oxus ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramenta. Sunt & in africa lacus & quidem turbidi ſalem ferẽtes.

Vel & iaxartes

Ferunt quidem & calidi fontes ſicut pegaſei. Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte ꝓuenientia. Sũt & montes natiui ſalis: ut in indis oromenus: in quo lapidicinarum modo cæditur renaſcens: maiuſq; regũ uectigal ex eo eſt: ꝗ ex auro atq; margaritis. Effoditur & e terra: ut palam eſt humore dẽſato in cappadocia. Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidum modo. Pondus magnum glebis: quas micas uulgus appellat. Carrhis arabiæ oppido muros domoſq; maſſis ſalis faciunt: aquã ferruminantes. Inuenit & iuxta peluſium Ptolemæus rex cum caſtra faceret. Quo exemplo poſtea inter ægyptum & arabiam etiam ſqualentibus locis cœptus eſt inueniri detractis arenis. Qualiter & per africæ ſitientia uſq; ad Hammonis oraculum. Is quidem creſcens cum luna noctibus. Nam cyrenaici tractus nobilitantur hãmoniaco & ipſo quia ſub arenis his inueniatur: appellato. Similis eſt colore alumini: quod ſchiſton uocant: longis glebis: neq; perlucidis: ingratus ſapore: ſed medicinæ utilis. Probatur quã maxime perſpicuus rectis ſciſſuris inſigne. De quo proditur: quod leuiſſimus intra ſpecus ſuos in lucem uniuerſam prolatus: uix credibili pondere ingraueſcat. Sed cauſa euidens cuniculorum ſpiritu madido ſic adiuuante molientes ut adiuuant aquæ. Adulteratur ſiculo: quem cocanicum appellauimus: necnon & cyprio mire ſimili. In hiſpania quoq; citeriore egelaſte cæditur glebis pene tranſlucentibus. Cui iampridem palma a pleriſq; medicis inter omnia ſalis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur ſal: ſterilis eſt: nihilq; gignit: & in totũ ſponte naſcens. Inter hæc ſunt factitii uaria genera. Vulgaris plurimiſq; in ſalinis mari adfuſo: non ſine aquæ dulcis riguis: ſed imbre maxime iuuante: ac ſuper omnia ſole multo: non aliter inareſcens. Africa circa uticam conſtruit aceruos ſalis ad collium ſpeciem. Qui uero ſole lunaq; induruere. nullo humore liqueſcũt: uixq; etiam ferro cæduntur. Fit tamen & in creta ſine riguis in ſalinas mare infundentibus. Et circa ægyptum ipſo mari influente in ſolum ut credo nilo ſuccoſum. Fit & e puteis in ſalinas ingeſtis. Prima denſatio babyloniæ in bitumẽ liquidum cogitur: oleo ſimile: quo & in lucernis utuntur. hoc detracto ſubeſt ſal. & in cappadociæ puteis ac fonte quem in ſalinas ingerũt. In chaonia excoquunt aquã ex fonte: refrigerandoq; ſalem faciunt inertem nec candidum. Galliæ germaniæq; ardentibus lignis aquã ſalſam infundunt. Hiſpaniæ quadam ſui parte e puteis hauriunt muriam appellantes. Et illi quidem etiam lignum referre arbitrantur. Quercus optima ut quæ per ſe cinere ſincero uim ſalis reddat. Alibi corylus laudatur. Ita infuſo liquore ſalſo. Carbo etiam in ſalem uertitur. Quicunque ligno conficitur ſal niger eſt. Apud Theophraſtum inuenio imbrios harundinis & iunci cinerem decoquere aqua ſolitos: donec exiguum ſupereſſet humoris. Quin & e muria ſalſamentorum recoquitur: iterumque conſumpto liquore ad naturam ſuam reddit uulgo e menis iucundiſſimus. Marinorum maxime laudatur cyprius a ſalamine. At e ſtagnis tarentinus. Ac eriguis phrygius qui tattæus uocatur.

Vel heminis

Hi duo oculis utiles. A cappadocia uero qui in laterculis affertur: cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is quem citticum appellauimus. Itaque a partu uentrẽ eo cum melanthio illinunt. Salſiſſimus ſal qui ſicciſſimus ſuauiſſimus omnium tarentinus atque candidiſſimus. Et de cætero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulceſcit omnis. Suauiorem tamen rores faciunt. Sed copioſum aquilonis flatus. Auſtro non naſcitur. Flos uero ſalis non fit: niſi aquilonibus. In igni nec crepitat: nec exilit tragaſeus: neque acanthius ab oppido appellatus. Nec ullius ſpuma: aut ramentum aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens: ex aqua exilit. Sunt & colorum differẽtiæ. Rubet memphi. Ruffus eſt cir

ea oxum. Centuripis purpureus. Circa gelam in eadem ſicilia tanti ſplẽdoris: uti imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur tranſlucidus & odoratiſſimus. Ad medicinæ uſus antiqui tarentinum maxime laudabant. Ab hoc uero quæcunq; e marinis ex genere eo: præcipue ſpumeum. Iumentorum uero & boũ oculis trageſeum & beticum. Ad obſonium & cibum utilior quiſquis facile liqueſcit. Item humidior: minorem enim amaritudinem habent: ut atticus & euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & ſiccus: ut megaricus. Conditur etiam odoribus additis: & pulmentarii uicem implet excitans auiditatem: inuitanſq; in omnibus cibis: ita ut ſit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta. Ita eſt in mandendo quæſitus garo. Quin & pecudes armentaq; & iumenta ſale maxime ſolicitãtur ad paſtum: multo largiores lacte: multoq; gratiore etiam in caſeo dote. Ergo hercule uita humanior ſine ſale nequit degere: adeoq; neceſſarium elementum eſt: ut tranſierit intellectus ad uoluptates animi quoq;. Nã ita ſales appellantur: omniſq; uitæ lepos & ſumma hylaritas laborumq; requies non alio magis uocabulo conſtat. Honoribus etiam militiæq; interponitur ſalariis inde dictis: magna apud antiquos auctoritate: ſicut apparet ex nomine ſalariæ uiæ: quoniam illa ſal in ſabinos portari conſuerat. Ancus Martius rex ſalis modica ſex millia in congiario dedit populis: & ſalinas primus inſtituit. Varro ẽt pulmentarii uice uſos ueteres auctor eſt. Eſitaſſe enĩ ſalem cum pane & caſeo: ut prouerbio apparet. Maxime tamen in ſacris intelligitur auctoritas quando nulla conficiuntur ſine mola ſalſa. Salinarum ſynceritas ſummam ſecit ſuam differentiam. Quædam enim fauilla ſalis: quæ leuiſſima ex eo eſt & candidiſſima flos ſalis appellatur. Et flos quidem ſalis in totum diuerſa res humidioriſq; naturæ & crocei coloris aut ruffi ueluti rubigo ſalis. Odore quoq; ingrato ceu gari diſſentiens a ſale non modo a ſpuma. In ægypto inuenitur uideturq; nilo deferri. Et fontibus tamen quibuſdam innatat. Optimum ex eo quod olei quãdam pinguitudinẽ reddit. Eſt enim in ſale pinguitudo: quod miremur. Adulteratur autem tingiturq; rubrica: aut plerunq; teſta trita. Qui fucus aqua depræhenditur diluente factitium colorem: cum uerus ille non niſi oleo reſoluatur: & unguẽtarii propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uaſis ſumma eſt. Media uero pars humidior ut diximus. Floris natura aſpera excalfactoria ſtomacho inutilis. Sudorem cit. Aluum ſoluit in uino & aqua acopis & ſmegmatis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficaciſſime. Fæces imæ concutiuntur ut color croci redeat. Præter hæc etiãnum appellatur in ſalinis ſalſugo: ab aliis ſalſilago tota liquida marina aqua ſalſior ui diſtans. Aliud etiãnum liquoris exquiſiti genus quod garon uocauere inteſtinis piſcium cæteriſq; quæ abiicienda eſſent: ſale maceratis: ut ſit illa putreſcentium ſanies. Hoc olim conficiebatur ex piſce: quem græci garon uocabant. Capite eius uſto ſuffitu extrahi ſecundas morantes.

De ſcombro piſce & muria: & alece. CA. VIII.

NVnc e ſcombro piſce laudatiſſimum in finibus carthaginis ſpartarie & cetariis: ſociorum appellatur ſingulis milibus nummũ permutãtibus congios pene binos. Nec liquor ullus pene præter unguenta maiore in præcio eſſe cœpit: nobilitatis etiam gẽtibus. Scombros quidẽ & mauritania beticaq; & carteia ex oceano intrantes capiunt: ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazomene garo. Pompeiiq; & leptis. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero & dalmacia. Vitium huius eſt alex imperfecta nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili piſciculo minimoq; cõfici. Apuam noſtri aphyen græci uocant: quoniam is piſciculus e pluuia naſcitur. Foroiulienſes piſcem ex quo faciunt lupum appellant. Tranſit deinde in luxuriam creueruntq; genera ad infinitum: ſicuti garum ad colorem mulſi ueteris: adeoq; dilutá ſuauitatem ut bibi poſſit. Aliud uero ad caſtimoniarum ſuperſtitionem: etiam ſacris iudæis dicatum: quod fit e piſcibus ſquãma carentibus. Sic alex peruenit ad oſtreas: echinos: urticas: cãmaros: mullorum iocinera. Innumeriſq; generibus ad ſaporem gulæ cœpit ſal tabeſcere. Hæc obiter indicata ſint deſideriis uitæ: & ipſa tamen nõnulli uſus in medendo. Namq; & alece ſcabies pectoris ſanatur infuſa per cutẽ inciſam. Et contra canis morſus draconiſq; marini prodeſt. In linteolis autem concerptis imponitur. Et garo ambuſta recentia ſanantur: ſi quis infundat ac non nominet garum. Contra canum quoq; morſus prodeſt: maximeq; crocodili: & ulceribus quæ ſerpunt: aut ſordidis. Oris quoq; & aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodeſt. Muria quoq; ſiue illa ſalſugo: ſpiſſat: mordet: extenuat: ſiccat. Dyſentericis utilis eſt etiam ſi nome inteſtina corripit. Iſchiadicis cœliacis ueteribus infunditur: fotu quoq;: apud mediterraneos aquæ marinæ uicem penſat.

Vel non carẽtib9

De natura ſalis & eius medicinis. CA. IX.

SAlis natura eſt per ſe ignea & inimica ignibus fugiens eos: oĩa erodens. Corpora uero aſtringẽs: ſiccans: alligans. Defuncta autem ac putreſcentia ita uendicans ut durent ea per ſæcula. In medẽdo uero mordens: adurens: repugnans: extenuans: diſſoluens. Stomacho tantũ inutilis præterq̃ ad excitandam auiditatem. Aduerſus ſerpentium morſus cum origano: melle: hyſopo. Contra ceraſtem cum origano: aut cædria: aut pice: aut melle. Auxiliatur contra ſcolopendras ex aceto potus. Aduerſus ſcorpionum ictus cum quarta parte lini ſeminis: ex oleo uel aceto illitus. Aduerſus crabrones uero uel ueſpas ſimiliaq; ex aceto. Ad betherocraneas capitiſq; ulcera: & puſtulas: papulaſue: & incipientes uerrucas: cum ſeuo uitulino. Item oculorum remediis: & ad excreſcentes ibi carnes totiuſq; corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplaſtriſque additur. Ad hoc maxime probatur tragaſæus aut caunites. Ex ictu uero ſuffuſis cruore oculis ſuggillatiſque cum myrrhæ pari pondere ac melle: aut cum hyſopo ex aqua calida: utque foueantur ſalſugine. Ad hæc hiſpanienſis eligitur: contraque ſuffuſiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. Priuatim ſuggillationibus in linteolo inuolutus crebroque ex aqua feruenti impoſitus. Vlceribus oris manantibus in linteolo concerpto. Gingiuarum tumori infricatus. Et contra ſcabritiem linguæ frictus comminutuſq;. Aiunt dentes non erodi neque putre-

Vel tattæus

ſcere ſi quis quotidie mane ieiunus ſalem contineat ſub lingua:donec liqueſcat.Lepras idem:& furúculos:
& lichenas:& pſoras emendat cum paſſa uua exempto eius ligno:& ſeuo bubulo atq; origano:ac fermento
uel pane:maxime thebaicus.Hic & ad pruritus eligitur.Tonſillis & uuis cum melle prodeſt.Quicunq; ad
anginas.Hic amplius cum oleo & aceto.Eodem tempore extra fauces illitus cum pice liquida. Emollit &
aluum in uino mixtus. Idem noxia:& tinearum genera pellit in uino potus.Aeſtus balnearum cõualeſcen
tes:ut tolerari poſſint:linguæ ſubditus præſtat.Neruorum dolorem maxime uſurpanda obſeruatione cir
ca humeros & renes in ſaccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colum torminaq; & coxarum dolo
res potus & in iiſdem ſaccis impoſitus candẽs.Podagras cum farina ex melle & oleo tritus. Ibi maxime ob
ſeruanda uſurpatione qua quidem totis corporibus nihil eſſe utilius ſale & ſole dicunt. Itaq; cornea uide
mus corpora piſcatorum.Sed hoc præcipuum dicatur i podagris.Tollit & clauos pedum.Item perniones.
Ambuſtis ex oleo imponitur:aut cõmanducatus:puſtulaſq; reprimit.Ignibus uero ſacris ulceribuſq; quæ
ſerpunt:ex aceto aut hyſopo.Carcinomatis cum uua taminia.Phagedenis ulcerum tritus cum farina hor
dei ſuper impoſito linteolo madente uino.Morbo regio laborantes donec ſudent ad ignem cõtra pruritus
quos ſentiunt:ex oleo & aceto infricatus iuuat:& fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos ſale curauere:ſer
uoreſq; febrium cum oleo perunxere:& tuſſim ueterem linctu eius diſcuſſere.Clyſteribus infudere iſchia/
dicis.Vlceribus excreſcentibus uel putreſcentibus impoſuere.Crocodilorum morſibus ex aceto in linteo/
lis:ita ut batuerentur ante ictum ulcera.Bibitur & contra opium ex aceto mulſo.Luxatis imponitur cum
farina & melle.Item extuberationibus.Dentium dolori cum aceto fotus & illitus cum reſina prodeſt. Ad
omnia autem ſpuma ſalis iucundior utiliorq;.Sed quicunq; ſal acopis additur ad excalfactiones. Itẽ ſmeg/
maticis ad extendendam cutem leuandamq;.Pecorum quoq; ſcabiem & boum illitus tollit.Datuſq; lingẽ
dus:& oculis iumentorum inſpuitur.Hæc & de ſale dicta ſint.

De nitri generibus:& confecturis:& medicinis:& obſeruationibus. CA. X.

NOn eſt differenda & nitri natura non multum a ſale diſtans:& eo diligentius dicenda:quia palam
eſt & medicos qui de eo ſcripſere:ignoraſſe naturam.Nec quẽq̃ Theophraſto diligentius tradiſſe.
Exiguum fit apud medos caneſcentibus ſiccitate conuallibus:quod uocant halmiraga. Minus ẽt
in thracia iuxta philippos ſordidum terra:quod appellant agrium.Nam quercu cremata nunquã Vel ſor/
multum factitatum eſt:& iampridem in totum omiſſum. Aquæ uero nitroſæ pluribus locis reperiuntur: dium
ſed ſine uiribus denſandi.Optimum copioſumq; in clitis macedoniæ:quod uocãt calaſtricum:candidum:
purumq;:proximum ſali.Lacus eſt nitroſus exiliente e medio dulci fonticulo.Ibi ut nitrum circa canis or/
tum nouenis diebus:totidemq; ceſſat:ac rurſus innatat:& deinde ceſſat.Quo apparet ſoli naturam eẽ quæ
gignat:quoniam compertum eſt nec ſoles proficere quicq̃:cum ceſſet:nec imbres.Mirum eſt & illud ſcate
bra fonticuli ſemper emicante:lacum nec augeri nec effluere.Iis autem diebus quibus gignitur ſi fuere im
bres:ſalſius nitrum faciunt:aquilones deterius:quia ualidius cõmouent limum.Et hic quidem naſcit̃. In
ægypto autem conficitur multo abundantius:ſed deterius.Nam fuſcum lapidoſumq; eſt.Fit pene eodem
modo quo ſal:niſi q; ſalinis mare infundunt. Nilum autem nitrariis. Excedente nilo ſiccantur:decedente
madent ſucco nitri.xl.diebus continuis:non ut in macedonia ſtatis. Si autem imbres affuerint: minus de
flumine addunt:ſtatimq; ut denſari eſt cœptum:rapitur ne reſoluatur in nitrariis.Sic quoq; olei natura in/
teruenit.Ad ſcabiem animalium utilis.Ipſum autem conditum in aceruis durat.Mirum in lacu aſcanio &
quibuſdam circa chalcida fontibus ſummas aquas dulces eſſe:potariq;:inferiores nitroſas.In nitro optimũ
quod tenuiſſimũ:& ideo ſpuma melior.Ad aliqua tantum ſordidum tanq̃ ad inficiendas purpuras: tinctu
raſq; omnes.Magnus & nitro uſus qui dicetur ſuo loco.Nitrariæ ægregiæ ægyptiis. Nam circa naucratin
& memphin tantum ſolebant eſſe.Circa memphin deteriores.Nam & lapideſcit ibi in aceruis:multiq; ſũt
tumuli ea de cauſa ſaxei.Faciunt ex iis uaſa.Nec non frequenter liquatum cum ſulphure coquentes in car/
bonibus.Ad ea quoq; quæ inueterari uolunt illo nitro utuntur.Sunt ibi nitrariæ:in quibus & ruffum exit
a colore terræ.Spumam nitri quæ maxime laudatur:antiqui negabant fieri:niſi cum ros cecidiſſet:pgnan
tibus nitrariis:ſed nondum parientibus.Itaq; non fieri incitatis etiam ſi caderet.Alii operimentorum fer/
mẽto gigni exiſtimauere.Proxima ætas medicorum aphronitrum tradidit in aſia colligi in ſpeluncis mol/
libus diſtillans.Specus eos colligas uocãt.Dein ſiccant ſole.Optimum putatur lydium.Probatio ut ſit mi/
nime põderoſum:& maxime friabile.Colore pene purpureo.Hoc in paſtillis affertur. Aegyptium in uaſis
picatis:ne liqueſcat.Vaſa quoq; ea ſole inareſcentia pficiunt̃.Nitri pbatio:ut ſit tenuiſſimũ & quã maxime
ſpongioſum fiſtuloſumq;:adulterat̃ in ægypto calce.Depræhẽditur guſtu.Sincerũ enim facile reſoluitur.
Adulteratũ pungit.Calce aſperſum reddit odorem uehementer.Vritur in teſta opertũ ne exiliat: alias igni
non exilit nitrum:nihilq; gigni aut alit.Cum in ſalinis herbæ gignantur:& in mari tot animalia:tantum
algæ.Sed maiorem eſſe acrimoniam nitro apparet:non hoc tantum argumento:ſed & illo q; nitrariæ cal/
ciamenta protinus conſumunt.Alias ſalubres:oculorumq; claritati utiles.In nitrariis non lippiunt.Vlcera
allata eo celerrime ſanantur.Ibi facta tarde.Cit & ſudorem cum oleo perunctis: corpuſq; emollit. In pane
ſalis uice utuntur calaſtrico.Ad raphanos ægyptiotteneriores eos facit.Sed obſonia alba & deteriora:olera
uiridiora.In medicina ãt calfacit:extenuet:mordet:ſpiſſat:ſiccat:exulcerat.Vtile iis q̃ euocãda ſint aut diſcuti
enda:& lenius mordẽda atq; extenuãda:ſicut in papulis puſtuliſq;.Quidã in hoc uſu accẽſum uino auſtero
reſtrigũt:itaq; ita trito i balneis utũt̃ ſine oleo.Sudores nimios ĩhibet cũ arida iride adiecto oleo uiridi.Ex
tenuat & cicatrices oculorũ & ſcabritias genarũ cũ fico illitũ aut decoctũ i paſſo ad dimidias ptes.Itẽ cõtra ar
gemas oculorũ.Vngues decoctũ cũ paſſo i mali punici calice adiuuat nitrũ:claritatẽq; uiſus cũ melle iunctũ.
Prodeſt dentiũ dolori ex uino ſi cum pipere colluant̃.Itẽ cum porro decoctum.Nigreſcẽtes dentes crema/

eum dentifricio ad colorem reducit. Capitis animalia: & lendes necat cum ſamia terra illitum ex oleo. Au-
ribus purulentis uino liquatum infunditur. Sordes eiuſdē partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus diſcu-
tit ſiccum additum. Vitiligines albas cum cymolia creta æquo pondere ex aceto in ſole illitum emendat.
Furunculos admixtum reſinæ extrahit aut cū uua alba paſſa nucleis eius ſimul tritis. Teſtiū inflāmationi
occurrit. Item eruptionibus pituitæ in toto corpore cum axungia. Contraq; canis morſus addita reſina ini
tiis cum aceto illinitur. Sic & ſerpentiū morſibus: phagedenis: & ulceribus quæ ſerpunt aut putreſcūt cum
calce ex aceto. Hydropicis cum fico tuſum datur: illiniturq;. Diſcutit & tormina ſi decoctum bibatur pon-
dere drachmæ cum ruta uel aneto uel cymino. Reficit laſſitudines cum oleo ex aceto perunctorum: & con
tra algores horroreſq; prodeſt: manibus pedibuſq; confricatis cum oleo. Comprimit & pruritus ſuffuſorū
Vel ſub felle: maxime cum aceto datum. Succurrit & uenenis fungorum ex poſca potum. Aut ſi bupreſtis paſta ſit
ditum ex aqua: uomitioneſq; euocat. iis qui ſanguinem tauri biberint cum laſere datur. In facie quoq; exulceratio
nes ſanat cum melle & lacte bubulo. Ambuſtis toſtum donec nigreſcat tritumq; illinit̄. Infunditur urceis
& renum doloribus: aut rigori corporum: neruorumq; doloribus. Paralyſi lingua cum pane imponitur.
Suſpirioſis in ptiſana ſumitur. Tuſſim ueterem ſanat flore mixto galbani: reſinæ terebinthinæ pari ponde
re omnium: ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Coquitur dilutumq; poſtea cum pice liquida ſorbendū in
angina datur. Flos eius cum oleo cyprio: articulorum doloribus in ſole iucundus eſt. Regium quoq; mor-
bum in uino exterminat potum. Et inflationes diſcutit. Sanguinis profluuium ſiſtit e naribus ex feruenti
aqua uapore naribus rapto. Pruriginem alumine permixto tollit. Alarum uirus ex aqua quotidiano fotu.
Vel un- Vlcera ex pituita nata cæra permixtum. Quo genere neruis quoq; prodeſt. Cœliacis infundit̄. Perungi an-
gi ſolio te acceſſiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduerſus lepras: lētigines. podagricis in balneis
uti ſolia nitri ꝓdeſt: atrophis: opiſthotonis: tetanis. Sal & nitrū ſulphuri cōcoctū in lapidem uertitur.

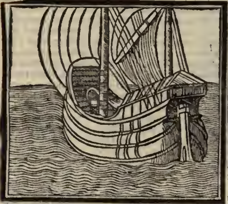
De ſpongiarum natura. CA. XI.

SPongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinoꝝ. Quidam eas diſtinguūt. Alias ex
iis mares exiſtimauere tenui fiſtula ſpiſſioreſq; perſorbentes: & quæ tingūtur in deliciis aliquā-
do & purpura. Alias fœminas maioribus fiſtulis ac perpetuis. E maribus duriores alias: quas ap
pellant tragos tenuiſſimis fiſtulis æque denſiſſimis. Candidæ cura fiunt: e molliſſimis recentes
per æſtatem tinctæ ſalis ſpuma: ad lunam & pruinas ſternuntur inuerſæ: hoc eſt qua parte adhæſere: ut can
dorem bibant. Animal eſſe docuimus etiam cruore inhærente. Aliq narrant: & auditu regi eas: contrahiq;
ad ſonum: exprimētes abundantiā humoris: nec auelli petris poſſe: ideo abſcindi & ſaniem emittere. Quin
& eas quæ ab aquilone ſint genitæ præferunt cæteris. Nec uſq diutius durare ſpiritum medici affirmant.
Sic & prodeſſe corporibus: quia noſtro ſuum miſceant: & ideo magis recentes: magiſq; humidas. Sed mi-
nus ī calida aqua minuſq; unctas: aut unctis corporibus impoſitas. Et ſpiſſas minus adhæreſcere. Molliſſi-
mū genus earum penicelli oculoꝝ tumores leuant ex mulſo impoſiti. Item abſtergēdæ lippitudini utiliſ-
ſimi. Eam quæ tenuiſſima eſt molliſſimā quoq; eſſe oportet. Imponunt̄ ſpongiæ ipſæ epiphoris ex poſca:
& ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes diſcutiūt: molliūt: mitigāt. Veteres cōglutināt uul
nera. Vſus earum ad abſtergenda: fouenda: operienda a fotu dum aliud imponatur. Vlcera quoq; humida
& ſenilia impoſitæ ſiccant. Fracturæ & uulnera ſpongiis utiliſſime fouentur. Sanguis rapitur inſecando ut
curatio perſpici poſſit. Et ipſæ uulnerū inflāmationibus īponunt̄: nunc ſiccæ: nunc ex aceto inſperſæ: nunc
e uino: nunc ex aqua frigida. Ex aqua uero cæleſti impoſitæ ſecta recentia non patiuntur intumeſcere. Im-
ponuntur & integris partibus & fluctione occulta laborantibus quæ diſcutienda ſunt: & iis quæ apoſtema
ta uocant melle decocto perunctis. Item articulariis alias aceto ſalſo madidæ: alias e poſca. Si ferueat impe-
tus ex aqua eædem & callo ſalſa madidæ. At contra ſcorpionum ictus ex aceto. In uulneꝝ curatione & ſuc
cidæ lanæ uicem implent. Nunc ex uino & oleo: nunc ex eadem. Differentia hæc ꝙ lanæ emolliunt: ſpon-
giæ coercent rapiuntq; uitia ulcerum. Circūligantur & hydropicis ſiccæ: uel ex aqua tepida poſcaue utcūq;
blandioribus opus eſt operiri: uel: aut ſiccare cutē. Imponunt̄ & iis morbis: quos uaporari oporteat: feruenti
ex aqua perfuſæ expræſſeq; inter duas tabulas. Sic & impoſitæ ſtomacho profunt: & in febri contra nimios
ardores. Sed ſpleneticis e poſca. ignibus ſacris ex aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet: ſic ut ſa-
nas quoq; partes ſpatioſe operiant. Sanguinis profluuiū ſiſtunt ex aceto: aut frigida. Liuorem ab ictu recen
tem ex aqua ſalſa calida ſæpius mutata. Tolluntq; teſtium tumorem doloremq; ex poſca. Ad canum mor-
ſus utiliter conciſæ imponuntur: ex aceto: aut frigida: aut melle abunde ſubinde humectandæ. Africanæ ci
nis cum porri ſectiui ſucco ſanguinem reiiciētibus hauſtu ſalis ex frigida prodeſt. Idem cinis cum oleo uel
aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex poſca tumorem diſcutiunt. Omnium autem cinis cū
pice crematarum ſanguinem ſiſtit uulnerum. Aliqui raras tantum ad hoc cum pice urunt. Et oculorum
cauſa comburuntur in cruda olla figulini operis: plurimū proficiente eo cinere contra ſcabricias genarum:
excreſcēteſq; carnes: & quicquid opus ſit ibi deſtringere: ſpiſſare: explere. Vtilius in eo uſu lauare cinerem.
Præſtant & ſtrigilum uicem lintheorūq; affectis corporibus. Et contra ſolem apte protegunt capita. Medi
ci inſcitia ad duo noīa eas redegere. Africanas: quarum firmius ſit robur. Rhodiacaſq; ad fouēdum mollio
res. Nunc autem molliſſimæ circa muros antiphelli urbis reperiuntur. Trogus auctor eſt: circa lyciam pe-
nicillos molliſſimos naſci in alto unde ablatæ ſint ſpongiæ. Polybius ſuper ægrum ſuſpenſos: quietiores
facere noctes. Nunc præuertemur ad marina animalia: & aquatilia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXXII.

POOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

VENTVM EST AD
ſumma naturæ exem
plorúq; per rerum or
diné:& ipſum ſua ſpō
te occurrit ĩmenſum
potentiæ occultæ do
cumétum:ut prorſus
nec aliud ultra quæri
debeat:nec par aut ſi/
mile poſſit iueniri:ip/
ſa ſe uincente natura:
& qdé numeroſis mo
dis declaráte. Quid.n.uiolétius mari uẽtiſue:& tur
binibus ac pcellis:quo maiore ĩgẽio ĩ nulla ſui parte
adiuta ẽt q̃uelis remiſq;? Addać his & reciproci æſt9
inenarrabilis uis:uerſumq; totum mare in flumen.

De echeneide piſce:& mirabili eius proprietate:&
torpedine:& marino lepore: & mirabilia rubri ma/
ris. CA. I.

TAmẽ oía hæc pariterq; eodẽ impellẽtia:unus ac paruus admodũ piſciculus echeneis appellatus
in ſe tenet. Ruant uenti licet:& ſæuiant procellæ:imperat furori:uireſq; tantas compeſcit:& co/
git ſtare nauigia:quod non uincula ulla:non anchoræ pondere irreuocabili factæ. Infrenat im/
petus:& domat mundi rabiem:nullo ſuo labore:nõ retinẽdo:aut alio modo quam adhærẽdo. VI iacte
Hæc tantilla eſt ſatis cõtra tot impetus:ut uetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium pro
pugnacula:ut in mari quoq; pugnetur:uelut e muris. Heu uanitas humana cum roſtra illa ære ferroq; ad
ictus armáta ſemipedalis inhibere poſſit:ac tenere deuincta piſciculus. Fertur acciaco marte tenuiſſe præto
riam nauim Antonii properantis circuire & exhortari ſuos:donec tranſiret in aliam. Ideoq; cæſariana claſ/
ſis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & noſtra memoria. Caii principis ab aſtura antium remigãtis ut
res eſt:etiam auſpicalis piſciculus. Siquidem nouiſſime tum in urbem reuerſus ille imperator:ſuis telis cõ/
foſſus eſt. Nec longa fuit illius moræ admiratio ſtatim cauſa intellecta:cum e tota claſſe quinqueremis ſo/
la non proficeret:& exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim inuenere adhærentem gubernacu
lo:oſtenderuntq; Caio indignanti hoc fuiſſe quod ſe reuocaret:quadringentorumq; remigum obſequio
contra ſe intercederet. Conſtabat peculiariter miratum quomodo adhærẽs tenuiſſet: nec idem polleret in
nauigium receptus. Qui tunc poſtea quam uideretur:eum limaci magnæ ſimilem eſſe dicunt. Nos plurimo/
rum opiniones poſuimus in natura aquatilium:cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere ad om
nia genera cum celebri & conſecrato etiam exemplo apud gnidiam Venerem conchas quoq; eiuſdem po/
tentiæ credi neceſſe ſit. E noſtris quidam latinis remoram appellauere eum. Mirumq; e græcis : alii lubri/
cos partus atq; procidentes contineri ad maturitatem alligato eo (ut diximus) prodiderunt. Alii ſale adſer/
uatum adalligatumq; grauidis partus ſoluere: ob id alio nomine odinolyontem appellauere. Quocunque
modo iſta ſe habeant:quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla potẽtia naturæ atq; effectu in remediis
ſponte naſcentium rerum dubitare debeant? Quin & ſine hoc exemplo per ſe ſatis eſſet. Ex eodem mari
torpedo etiam procul & e longinquo:uel ſi haſta uirga ue attingatur quãuis prævalidos lacertos torpeſce/
re:quãlibetq; ad curſum ueloces alligari pedes proditur. Quod ſi neceſſe habemus fateri hoc exemplo eſſe
uim aliquam quæ odore tantum & quadam aura ſui corporis afficiat membra:quid non de remediorum
omnium momentis ſperandum eſt? Non ſunt minus mira quæ e lepore marino traduntur. Venenum eſt
aliis in potu:aut in cibo datus:aliis etiam uiſus. Siquidem grauidæ ſi omnino aſpexerint fœminã ex eo ge/
nere dumtaxat ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi uitium fatentur:ac deinde abortum faciunt. Re/
medio eſt mas ob id induratus ſale ut in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet.
Veſcitur eo unum tantum animalium:ut non intereat Mullus piſcis:& tenereſcit tantum:& ingratior ui/
liorq; fit. Homines quibus in paſtu eſt:piſcem olent:hoc primo argumento ueneficium id deprehẽditur.
Cætero moriuntur totidem diebus quot uixerit lepus. Incertiq; temporis ueneficium id eſſe auctor eſt Li
cinius macer. In india affirmant non capi uiuentem. Inuicemq; ibi hominem illi pro ueneno eſſe:ac uel di/
gito omnino in mari tactum mori. Eſſe autem ampliorem multo ſicut reliqua animalia. Iuba in iis uolu/
minibus quæ ſcripſit ad Caium Cæſarem Auguſti filium de arabia : tradit uitulos marinos ternas hemi/
nas capere. Cetos ſexcentorum pedum longitudinis:& trecentorum ſexaginta latitudinis in flumẽ arabiæ
intraſſe:pinguique eius negociatores:& omnium piſcium adipe camelos perungi in eo ſitus ut aſilos ab iis
fugent odore.

De ingenüs:& manſuetudine quorundam piſcium:& ubi ex manu edant: & ubi reſponſa dantur ex piſcibus. CA. II.

Mihi uidenť mira & quæ Ouidius ꝓdidit piſciū ingenia in eo uolumine qđ halieuticō inſcribiť.
Scarū īcluſum naſſis nō fronte erumpere:nec īfeſtis uiminibus caput inſerere:ſed auerſum cau
dæ ictibus crebris laxare fores:atq; retrorſum ita erūpere.Quē luctatū eius ſi forte alius ſcarus
extrinſecus uideat:apprehēſa mordicus cauda adiuuare nixus erumpētis.Lupū piſcē rete circū/
datū arenas arare cauda:atq; ita cōditū trāſire rete.Murenā maculas appetere ipſas cōſciam teretis ac lubri/
ci tergi:tum multiplici flexu laxare:donec euadat.Polypū hamos appetere brachiiſq; cōplecti:non morſu:
nec prius dimittere q̄ eſcā circūroſerit:aut harūdine leuatū extra aquā.Scit & mugil eſſe in eſca hamū inſi/
diaſq; nō ignorat:auiditas tamē tāta eſt:ut cauda uerberādo excutiat cibos.Minus in ꝓuidēdo lupus ſoller
tiæ habet ſed magnū tobur in pœnitēdo.Nā ut hæſerit i hamo:tumultuoſo diſcurſu laxat uulnera: donec
excidāt īſidiæ.Murenæ amplius deuorāt hamū:admouētq; dētibus lineas:atq; ita erodunt.Pytheas id tra/
dit.Idē infixā hamo īuertere ſe:quoniā ſit dorſo cultellato:ſpinaq; lineā præſecare. Licinius Macer mure/
nas tantū fœminini ſexus eſſe tradit:& cōcipere e ſerpētibus:ut diximus:ob id ſibilo a piſcatoribus tanquā
ſerpētibus euocari & capi:pingueſcere iactatu.Fuſte nō īterimi.Eaſdē ferula protinus.Animā in cauda ha/
bere certū eſt:eaq; icta celerrime exanimari:at capitis ictu difficulter.Nouacula & ferrū quæ piſce tacta ſūt:
olent. Duriſſimū eſſe piſciū cōſtat qui orchis uoceť:rotūdus eſt:& ſine ſquāmis:totuſq; capite cōſtat.Mil/
Vel mu uago quotiēs cernať extra aquā uolitās:tēpeſtates minitari Trebrius Niger auctor ē.Xiphiā roſtro mucro/
tari nato eſſe:ab hoc naues perfoſſas mergi in oceano ad locū mauritaniæ:qui cotta uoceť:nō procul a lyxo flu
mine.Idē loligines euolare ex aqua tradit:tanta multitudine ut nauigia demergāt.Et manu uexunť piſces
in pluribus quidē Cæſaris uillis.Sed quæ ueteres ꝓdidere in ſtagnis nos in piſcinis ammirati in eloro ſici/
liæ caſtello nō procul ſyracuſis.Itē in labra Cnidii Iouis fonte Anguillas.Et eæ inaures additas gerūt.Simi
liter in chio iuxta ſenū delubrū.In meſopotamiæ quoq; fonte cabura de quo diximus. Nā in lyciæ lymira
fonte Apollinis:quē dinū appellāt ter fiſtula euocati ueniūt ad augurīū.Diripere eos carnes abiectas lætum
eſt cōſultātibus:caudis abigere dirum hierapoli ſyriæ in lacu Veneris æditoꝝ uocibus parēt uocati:exor
nati auro ueniūt adulātes.Scalpūt:unora hiātia māibus inſerēdis præbent.In ſtabiano cāpaniæ ad Herculis
petrā:melanuri in mari panē abiectū rapiunt.Iidēq; ad nullū cibū in quo hamus ſit:accedūt.Nec illa in no/
uiſſimis mira:amarariſſimos eſſe piſces ad pelē inſulā:& ad clazomenas.Cōtra ad ſcopulū ſiciliæ: ac leptin
africæ:& euboeā:& dyrrhachiū.Rurſue ita ſalſos:ut poſſint ſalſamēta exiſtimari.Circa cephaleniā & ampe
lonparon:& deli petras in portu eiuſdē inſulæ dulces.Quā differentiā pabulo cōſtare:nō eſt dubiū. Appiō
maximū piſciū eſſe tradit porcū:quē lacedæmonii orthagoriſcū uocāt.Grunire eū cum capiať. Eſſe uero
illā naturæ accidentiā quod magis miremur etiā in locis quibuſdā:apposito occurrit exēplo.Siquidē ſalſa/
menta oſum generꝭ in italia beneuēti recētia effici conſtar.Piſces marinos in uſu fuiſſe protinus a cōdita ro
ma:auctor eſt Caſſius Hemina:Cuius uerba de ea re hic ſubiiciam.Numa cōſtituit:ut piſces qui ſquamoſi
nō eſſent ni pollincerēt patrimōia cōmentus ut cōuiuia publica:& priuata:cœnæq; ad puluiaria facilius cō/
pararentur:ni qui ad pollinctū emerēt:precio:minus parcerēt:eaq; præmercarētur.Quātum apud nos iu/
dicis margaritis preciū eſt:de qbus ſuo loco ſatis diximus:tātum apud indos in chorallio. Nāq; iſta perſua
ſione gētium cōſtant.Gignitur quidē & in rubro mari:ſed nigrius.Item in perſico uocatur iace.Laudatiſſi
mum in gallico ſinu:circa orchadas īſulas.Et in ſiculo circa heliā & drepanū. Naſciť & apud grauiſcas: &
ante neapolin cāpaniæ:maximeq; rubens:ſed molle:& ideo uiliſſimū erythris.Forma eſt ei fruticis: color
uiridis.Baccæ eius cādidæ ſub aqua ac molles.Exēptæ cōſeſtim durātur & rubeſcunt: quaſi cornua ſatiua
Vel tra/ ſpecie atq; magnitudine.Aiunt tactu protinus lapideſcere:ſi uiuat. Itaq; occupari euelliq; retibus: aut acri
ctu. ferramēto ꝑcidi.Hac de cauſa ceraliū uocitatū īterpretanť.Probatiſſimū quā maxie rubet:& quā ramoſiſ/
ſimum:nec ſcabroſum:aut lapideū:uel rurſus inane:aut cōcauum.Auctoritas baccatum eius nō minus in/
dorum uiris quoq; precioſa eſt:q̄ fœminis noſtris uniones indici.Aruſpices eorū uateſq; in primis religio/
ſum id geſtamē amoliendis periculis arbitrātur.Itaq; & decore & religione gaudēt.Priuſquā hæc noteſce/
rent:galli gladios:ſcuta:galeas adornabāt eo.Nūc tāta penuria eſt uēdibili merce: ut ꝑ quā raro cernatur in
ſuo orbe.Surculi īfantiæ adalligati:tutelā habere credunť.Cōtraq; torminū ac ueſicæ:& calculoꝝ mala:in
puluerē igne redactu:potiq; cū aqua auxiliātur.Simili modo ex uino potii:aut ſi febris ſit:ex aqua ſomnū af/
ferunt.Ignibus diu repugnāt.Sed eodē medicamine ſæpius poto tradūt lyenē quoq; abſumi.Sāguinē reii/
ciētibus excreātibuſue medētur.Cinis eoꝝ miſceť oculoꝝ medicamētis.Spiſſat.n.ac refrigerat. Vlceꝝ ca/
ua explet.Cicatrices extenuat.Quod ad repugnātiā reꝝ attinet:quā græci antipathiā uocāt:nihil eſt uenēa/
tius uſquā:q̄ in mari paſtinaca:utpote cū radio eius arbores necari dixerimus.Hāc tamē perſequiť galeos.
Idem & alios quidē piſces:ſed paſtinacas præcipue.Sicut in terra ſerpentes muſtela.Tāta eſt auiditas ipſius
ueneni.Percuſſis uero ab ea medetur & hic quidem:ſed & mullus ac laſer.

De his qbus in terris & in aquis uictus eſt:& de caſtoreis medicinæ:& obſeruatiōes. CA. III.

Spectabilis naturæ potētia in iis quoq; quibus & in terris:& in aqua uictus ē: ſicut & fibris quos
caſtores uocāt:& caſtorea teſtes eorum.amputari hos ab ipſis cum capiūtur negat Seſtius diligē
tiſſimus medicinæ.Quinimo paruos eſſe ſubſtrictoſq; & adhærētes ſpinæ:nec adimi ſine uita
animalis poſſe.Adulterari aūt renibus eiuſdē qui ſint grādes:cum ueri teſtes parui admodū re
periantur.Præterea ne ueſicas quidē eſſe cū ſint geminæ:quot nulli animalium.In iis foliculis inueniri li/
quorem:& aſſeruari ſale.Itaq; inter probatiōes falſi eſſe foliculos geminos ex uno nexu dependētes: quod
ipſum corrumpi fraude conuciētibus gummi cum ſanguine:aut ammoniaco: quoniā ammoniaci coloris

eſſe debeant tunicis circúdati liquore ueluti mellis cærosi: odoris grauis: guſtu amaro: & acri: friabiles. Efficaciſſimi e ponto galaciæ: mox africæ. Sternutaméta olfactu mouéť. Somnum cóciliant cú roſaceo: & peucedano perunćto capite. Et per ſe poti in aqua. Ob id phreniticis utiles. Item lethargicos odoris ſuffitu excitant. Vuluarúq; exanimatióes uel ſubditi: & méſes ac ſecundas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti. Medétur & uertigini: opiſthotonis: tremulis: ſpaſticis: neruorú uitiis: iſchiadicis: ſtomachicis: paralyticis: perunćtis omnibus: Vel triti ad craſſitudiné mellis cum ſemine uiticis ex aceto: aut roſaceo. Sic & cótra comitiales ſumpti. poti uero contra inflationes: tormina: uenena. Differentia tantum cótra genera eſt mixturæ. Quippe aduerſus ſcorpiones ex uino bibuntur. Aduerſus phalangia & araneos ex mulſo: ita ut uomitione reddantur. Aut ut retineantur: cum ruta. Aduerſus chalcidas cum myrtite. Aduerſus ceraſté & præſteras cum panace: aut ruta ex uino. Aduerſus cæteros ſerpentes cum uino. Dari binas drachmas ſatis eſt: eorum quæ adiiciantur ſingulas. Auxiliantur priuatim cótra uiſcum ex aceto. Aduerſus aconitum ex lacte aut aqua. Aduerſus helleborum album ex aqua mulſa nitroq;. Medentur & dentibus infuſi cum oleo triti in aurem a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius ſi cum meconio. Claritatem uiſus faciunt cum melle attico inunćti: cohibent ſingultus ex aceto. Vrina quoq; fibri reſiſtit uenenis: & ob id in antidota additur. Adſeruatur autem optime in ſua ueſica: ut aliqui exiſtimant.

De teſtudine: & multorum piſcium medicinæ: & obſeruationes. CA. IIII.

GEminus ſimiliter uićtus in aquis terraq; & teſtudinú: effećtus quoq; pari honore habédi: uel ꝓpter excellens in uſu preciú naturæ ueræ proprietaté. Sunt ergo teſtudinum genera: terreſtres marinæ: lutariæ: quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidá e græcis emydas appellant. Terreſtrium carnes ſuffitionibus proprie: magiciſq; artibus refutádis: & cótra uenena ſalutares produnť. Plurimæ in africa. Hæ ibi amputato capite pedibuſq; pro antidoto dari dicunť: & ex iure í cibo ſumptæ. Strumas diſcutere ac lyenes tollere. Item comitiales morbos. Sanguis earú claritaté uiſus facit: ſuffuſioneſq; oculorum tollit. Et cótra ſerpentiú omniú & araneorú & ſimilium: & ranarú uenena auxiliať. Sanguine ſeruato in farina pilulis fastis: & cum opus ſit in uino datis. Felle teſtudinú cum attico melle glaucomata inungi prodeſt. Et ſcorpionú plagæ inſtillari. Teguméti cinis uino & oleo ſubaćtus: pedum rimas ulceraq; ſanat. Squámæ e ſumma parte deraſæ: & in potu datæ uenerē cohibét. Eo magis hoc mirú: quoniá totius tegumenti farina accédere tradiť libidiné. Vriná earú aliter q̃ in ueſica diſſećtarú: inueniri poſſe non arbitror: & intra eam eſſe. Hæc quoq; portentoſa magis demonſtrať aduerſus aſpidum ićtus ſingulare remediú. Efficacior eſt tamé ut aiunt cimicibus ammixtis. Oua durata illinútur ſtrumis & ulceribus frigore: aut aduſtione factis. Sorbétur in ſtomachi doloribus. Marinarú carnes ammixtæ ranarú carnibus cótra ſalamandras præclare auxiliať. Neq; eſt teſtudie aliud ſalamádræ aduerſius. Ságuine alopeciarú inanitas & porrigo omniaq; capitis ulcera curátur. Inareſcere auté eú oportet: lenteq; ablui. Inſtillatur & dolori auriú cú lacte mulieꝝ. Aduerſus comitiales morbos miádiť cú polline fruméti. Miſceť aút ſanguis heminis tribus aceti hemina uini addita iis: & cú hordeacea farina: aceto quoq; admixto: ut ſit qd̃ deuoreť fabæ magnitudie. Hæc ſingula & matutina & ueſptina danť: dein poſt aliquot dies ueſpera. Comitialibus iſtillať ore dedućtis labris iiſq modice corripianť. Spaſmo cú caſtoreo clyſtere iſundiť. Quod ſi détes p annú colluanť teſtudinú ſanguine ímunes a dolore fiút. Et anhelitus diſcutit: quaſq; orthopnoeas uocát: ad has in poléta dať. Fel teſtudinú claritaté oculoꝝ facit. Cicatrices extenuat. Tóſillas ſedat: & anginas & oía oris uitia. Priuatim nomas ibi. Ité ardétiú teſtiú. Naribus illitú comitiales erigit: attollitq;. Idé cú uernatióe anguiú aceto ammixtoꝝ unice purulétis auribus ꝓdeſt. Quidá bubulú fel ammiſcét: decoćtiq; carniú teſtudinis ſuccú addita æque uernatióe anguiú. Sed diu in uino teſtudiné excoquút. Oculoꝝ quoq; uitia oía fel inunćtú cú melle emédat. Suffuſióes etiá marinæ felle: uel cú fluuiatilis ſanguine & lacte mulieꝝ capillus ificiť. Fel & contra ſalamádras: uel ſuccú decoćtú bibiſſe: ſatis eſt. Teſtudinú eſt tertiú genus in cœno & paludibus uiuétiú. Latitudo iis in dorſo pećtori ſimilis: nec cóuexo in curua calice: igrata uiſu. Ex hac quoq; tamé aliqua contingunt auxilia. Tres náq; in ſuccéſa ſarméta cóiećtæ & diuidétibus ſe teguḿetis rapiunť. Tum euulſæ carnes earꝝ coquunť in aquæ cógio ſale modice addito. Ita decoćtarꝝ ad tertias partes ſuccus paralyſin: & articularios morbos ſentiétibus bibiť. Detrahit ité fel pituitas: ſanguinéq; uitiatú. Siſtitur ab eo remedio aluus aq̃ frigidæ potu. Ex quarto genere teſtudinú q̃ ſunt in amnibus diuulſarꝝ pinguia cú aizoo herba tuſa ammixto ungu̇éto & ſemine lilii ante acceſſióes perúgunť ægri: præter caput mox cóuolui: calidá aquá bibút. q̃rtanis liberari dicunť. Hác teſtudiné quītadecima luna capi oportere: ut plus pinguiú repiať. Veꝝ æguꝝ ſextadecia luna pungi tradút. Ex eodé genere teſtudinú ſanguis iſtillatus crebro capitis dolores ſedat. Ité ſtrumas. Sút q teſtudinú ſanguiné cultro æreo ſupinaꝝ capitibus ꝑciſis excipi nouo fićtili iubeát. Igné ſacrú cuiuſcúq; generis ſanguine illini. Ité capitis ulcera manátia: & uerrucas. Idé ꝓmittút teſtudinú oium fimo panos diſcuti. Et licet icredibile dićtu ſit (aliq tradút) tardius ire nauigia: teſtudinis pedé dextrú uehétia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia: nó qa ignoremus gratioré eé uniuerſitaté aíalium: maioriſq; miraculi: Sed hoc utilius eſt uitæ cóttributa habere remedia: cum aliud alii proſit. Aliud alibi facilius íueniatur.

Vel figuræ

De aquatilibus quorum remedia in morbos digeſta ſunt: & primum contra uenena: & uenenata animalia. CA. V.

VEnenatum mel diximus ubi naſcereť. Auxilio eſt piſcis aurata in cibo. Vel ſi ex melle ſincero faſtidium cruditaſue quæ ſit grauiſſima icidat. Teſtudiné circúciſis pedibus: capite: cauda decoćtá antidotú eſſe auctor eſt Pelops Sincoq; Appelles Qui eſſet Sincus. diximus. Sæpius uero quátú ueneficiú preſtaret ménſtruis mulierú. Cótra omnia ea auxiliatur: ut diximus: mullus. Item contra paſtinacá & ſcorpiones terreſtres marinoſq;: & dracones & phalágia illitus ſumptuſue in cibo. Eiuſdem

recentis e capite cinis cõtra omnia uenena: priuatim cõtra fungos. Mala medicaměta inferri negant poſſe:
aut certe nocere: ſtella marina uulpino ſanguine illita: & affixa limini ſuperiori: aut clauo æreo ianuæ. Dra-
conis marini ſcorpionũq; ictus carnibus earũ impoſitis: item araneorũ morſus ſanãtur. In ſumma contra
omnia uenena: uel potu: uel ictu: uel morſu noxia. Succus earũ ex iure decoctarũ efficaciſſimus habet. Sunt
& ſeruatis piſcibus medicinæ. Salſamẽtorumq; cibus prodeſt a ſerpẽte percuſſis: & cõtra beſtiarũ ictus me
ro ſubinde hauſto: ita ut ad ueſperam cibus uomitiõe reddatur. Peculiariter a chalcide: ceraſte: aut quas ſe-
Vel he- pas uocant: aut elope: dipſade ue percuſſis. Cõtra ſcorpiões largius ſumi. Sed nõ euomi ſalſamenta prodeſt
lape ita ut ſitis toleretur: & ĩponere ea plagis cõuenit. Cõtra crocodilorũ quidem morſus non aliud præſentius
habetur. Priuatim cõtra præſteris morſum ſarda prodeſt. Imponuntur ſalſaměta & contra morſum canis
rabioſi: uel ſi non ſint ferro uſtæ plagæ corporaq; clyſteribus exinanita. Hoc per ſe ſufficit. Et contra draco
nem marinũ ex aceto imponitur. Iidem & ex cybio profectus. Draco enim marinus ad ſpinæ ſuæ qua ferit
uenenum ipſe impoſitus: uel cerebro toto prodeſt. Ranarum marinarum ex uino & aceto decoctarum ſuc
cus cõtra uenena bibitur: & contra ranæ rubetæ uenenũ: & cõtra ſalamandras. Fluuiatiles ſi carnes edãtur
iuſue decoctarũ ſorbeatur. proſunt: & cõtra leporem marinũ: & cõtra ſerpentes ſupradictas. Cõtra ſcorpio
nes ex uino: Democritus quidem tradit: ſi quis extrahat ranæ uiuenti linguã nulla alia corporis parte adhæ
rente: ipſaq; dimiſſa in aqua imponat ſupra cordis palpitatioñe mulieri dormienti: quæcũq; interrogaue-
rit: uera reſponſurã. Addunt etiãnũ alia magi: quæ ſi uera ſunt: multo utiliores uitæ exiſtimant ranæ quã
uel adul leges. Nãq; harundine tranſfixa natura per os: ſi ſurculus in mẽſtruis defigat a marito: adulterorũ tedium
teriorũ fieri. Carnibus earũ uel hamo additis: præcipue purpuras certũ eſt allici. Iecur ranæ geminũ eſſe dicũt obii
ciq; formicis oportere eam partẽ quã appetãt: cõtra omnia uenena eſſe pro antidoto. Sunt quæ in uepribus
tantum uiuunt: ob id rubetarũ nomine ut diximus: quas græci phrynos uocant: grandiſſimæ cunctarum:
geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorũ. Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis in populum ſilẽ-
tium fieri: Oſſiculo quod ſit in dextro latere in aquam feruentẽ deiecto refrigerari uas: nec poſtea feruere
niſi exempto: ex templo id ĩueniri. Nam obiecta rana formicis: carnibuſq; eroſis ſingula in oleum addi. Et
aliud eſſe in ſiniſtro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynõ uocari. Canũ impetus eo cohiberi. Amo-
rem concitari: & iurgia: addito in potionẽ. Venerem adalligatum ſtimulare. Rurſus a dextro latere refrige
rari feruentia. Hoc & quartanas ſanari alligato in pellicula agnina recenti: aliaſq; febres. Amorem inhiberi
eo. Item ex iis ranis lyen contra uenena: quæ fiant ex ipſis: auxiliatur. Cor uero etiam efficacius eſt. Coluber
eſt in aqua uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenentur: mire adiuuari produntur: nihil
contra bælua audente. Efficacius etiamnum ſi herba potamogetõ miſceatur. Cancri fluuiatiles triti potiq;
ex aqua recentes ſeu cinere adſeruato: contra uenena omnia proſunt: priuatim contra ſcorpionum ictus cũ
lacte aſinino: uel ſi non aſſit: caprino uel quocunq;. Addi & uinum oportet. Necãt eos triti cum ocimo ad-
moti. Eadem uis contra uenenatorum omnium morſus: priuatim ſcytalen & angues: & contra leporẽ ma
rinum: ac ranam rubetam. Cinis eorũ ſeruatus prodeſt pauori. Prodeſt periclitantibus ex canis rabioſi mor
ſibus. Quidam adiiciũt gentianam: & dant in uino. Nam ſi iam pauor occupauerit: paſtillos uino ſubactos
deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi ſunt ſcor-
piones ad eum locum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipſos cinerem ue eorum percuſſis imponunt.
Minus in omnibus iis marini proſunt: ut Traxillus auctor eſt. Nihil autem æque aduerſari ſerpentibus q̃
cancros. Sueſq; percuſſas hoc pabulo ſibi mederi. Cum ſol ſit in cancro: torqueri ſerpentes. Ictibus ſcorpio
num carnes fluuiatilium cochlearum reſiſtunt crudæ uel coctæ. Quidam ob id ſalſas quoq; adſeruãt. Im-
ponunt & ipſis plagis. Coracini piſces nilo quidem peculiares ſunt. Sed nos hæc omnibus terris demõſtra
mus. Carnes eorum aduerſus ſcorpiões ualent impoſitæ. Inter uenena ſunt piſcium porci marini ſpinæ in
dorſo cruciatu magno læſorum: remedium eſt limus ex reliquo piſcium eorũ corpore. Canis rabidi mor-
ſus potum expaueſcentibus faciem perungunt adipe uituli marini. Efficacius ſi medulla hyene & oleum e
lentiſco & cæra miſceatur. Murenæ morſus ipſarum capitis cinere ſanantur. Et paſtinaca contra ſuũ ictum
remedio eſt cinere ſuo ex aceto illito: uel alterius. Cibi cauſa extrahi debet e dorſo eius quicquid ſimile eſt
croco: capurq; totum. Et hanc autem & omnia teſtacea modice collui in cibis: quia ſaporis gratia perit. Le-
poris marini ueneficiũ reſtringũt poti hippocampi. Contra dorycniũ echini maxĩe proſunt. Ex iis q ſuccũ
carpathi biberint: præcipue eius iure ſumpto. Et cãcri marini decocti ius cõtra dorycniũ efficax habetur.

De oſtreis & purpuris: alga: & eorum remedia. CA. VI.

Eculiariter uero contra leporis marini uenena & oſtrea aduerſantur. Idem uidetur: nec poteſt
uideri ſatis dictum eſſe de iis: cum palma menſarũ diu iam tribuat illis. Gaudẽt dulcibus aquis
& ubi plurimi influunt amnes: ideo pelagia parua & rara ſunt. Gignuntur tamen in petroſis: ca
rentibuſq; aquarum dulcium aduentu: ſicut circa grynum & myrinam. Grandeſcũt ſyderis q̃
dem ratione maxime: ut in natura aquatilium diximus. Sed priuatim circa initia æſtatis multo lacte præ-
gnantia: atq; ubi ſol penetret in uada. Hæc uidetur cauſa quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas
enim prohibet incrementum: & triſtitia minus appetunt cibos. Variãt coloribus. Ruffa in hiſpania. Fuſca
in illyrico. Nigra & carne & teſta circeis. Præcipua uero habentur in quacunq; gente ſpiſſa: nec ſaliua ſua lu
brica. Craſſitudine potius ſpectanda q̃ latitudine. Neq; in luto capra: neq; in arenoſis. Sed ſolido uado ſpon-
dylo breui atq; non carnoſo: nec fibris lacinioſo: ac tota in aluo. Addunt peritiores notam: ambiente purpu
reo crine fibras: eoq; argumento generoſa interpretantur calliblephara appellantes. Gaudent & peregrina
tione transferriq; in ignotas aquas. Sic brunduſina in auerno. Compaſta & ſuum retinere ſuccum: & a Lu
crino adoptare creduntur. Hæc ſint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus: ne fraudentur gloria ſua

littora.Sed dicemus aliena lingua:quæq; peritiſſima huius cenſura in noſtro æuo fuit.Sunt ergo Mutiani
uerba q̃ ſubiiciã.Cyzicena maiora lucrinis:dulciora britãnicis:ſuauiora edulis:acriora lepticis:pleniora lu/
cẽſibus:ſicciora coryphãtenis:teneriora iſtricis:cãdidiora circeiẽſibus.Sed iis neq; dulciora: neq; teneriora
eſſe ulla cõpertũ eſt.In indico mari Alexãdri reꝝ auctores pedalia ĩueniri ꝓdidere.Necnõ iter nos nepotis
cuiuſdã nomẽculator tridacna appellauit:tãtæ amplitudinis ĩtelligi cupiẽs ut ter mordẽda eẽnt. Eoꝝ dos
in medicina hoc in loco tota dicet̃.Stomachũ unice reficiũt.Faſtidiis medẽt̃.Addiditq; luxuria frigus ob
rutis niue:ſũma mõtiũ & maris ĩma miſcẽs.Molliũt aluũ leniter.Eadẽ cocta cũ mulſo teneſmo:q ſine ex/
ulceratiõe fit:liberãt.Veſicaꝝ ulcera quoq; repurgãt.In cõchis ſuis cocta ſiue uti clauſa uenerint:mire diſtil
latiõibus ꝓſunt.Teſtæ oſtreoꝝ cinis uuã ſedat:& tõſillas ammixto melle.Eodẽ mõ potidas:panos mãma
rũq; duricias:capitũ ulcera ex aqua:cutẽq; mulieꝝ extẽdit.Inſpergit̃ & ambuſtis. Et dẽtifricio placet.Pruri
tibus quoq; & eruptiõibus pituitæ ex aceto medet̃.Crudæ ſi tõdant̃ ſtrumas ſanãt:& ꝑniones pedũ. Pur/
puræ quoq; cõtra uenena proſunt.Et algam maris theriacen eſſe Nicãder tradit.Plura eius genera uti dixi
mus.Lõgo folio & latiore:rubẽte:aliaue criſpo.Laudatiſſima quæ in creta inſula iuxta terrã in petris naſci
tur:e uino iubet eam dari.Tingẽdis etiã lanis ita colorẽ alligans:ut elui poſtea non poſſit.

Ad alopecias:& capillos oculorum uitia. CA. VII.

ALopecias replet hippocãpinus cinis nitro & adipe ſuillo mixtus:aut ſincærus ex aceto. Præparant
cutẽ ſepiaꝝ cruſtæ farina medicamẽtis. Cutẽ replet & muris marini cinis cũ oleo. Itẽ echini cũ car
nibus ſuis cremati cinis.Fel ſcorpiõis marini.Ranaꝝ quoq; triũ ſi uiuæ in olla cremẽt̃ cinis cum
melle.Melius cũ pice liquida.Capillũ denigrãt ſanguiſugæ: quæ ĩ uino nigro diebus.xl.cõputrue
re.Alii in aceti ſextariis duobus ſanguiſugaꝝ ſextariũ in uaſe plũbeo iubent putreſcere totidẽ diebus:mox
illini in ſole.Sornatius tantã uim habere tradidit:ut niſi oleũ ore cõtineant qui tingunt:dentes quoq; eorũ
denigrari dicat.Capitis ulceribus muricũ:uel purpuraꝝ teſtæ cinis cum melle utiliter illinitur cõchyliorũ
uel ſi nõ urant̃ farina ex aqua doloribus.Caſtoreũ cũ peucedano & roſaceo.Omniũ piſciũ fluuitialiũ mari
norũq; adeps liquefactus oleo ammixto melle oculoꝝ claritati plurimũ cõfert.Itẽ caſtoreũ cũ melle.Cal/
lionymi fel cicatrices ſanat:& carnes oculoꝝ ſuperuacuas cõſumit.Nulli hoc piſciũ copioſius:ut exiſtima/
uit Menãder quoq; in comœdiis.Idẽ piſcis & uranoſcopos uocatur ab oculo quẽ in capite habet.Et coraci
ni fel excitat uiſum.Et marini ſcorpiõis ruſſi cũ oleo uetere:aut melle attico incipiẽtes ſuffuſiones diſcutit.
Iungi ter oportet intermiſſis diebus.Eadẽ ratio albugines oculoꝝ tollit.Muloꝝ cibo aciẽ oculoꝝ hebeta/
ri tradunt.Lepus marinus ipſe quidẽ uenenatus eſt:ſed cinis eius in palpebris pilos ĩutiles euulſos cohibet.
Et ad hũc uſum utiliſſimi minimi.Item pectũculi ſalſi triti cũ cædria.Ranæ quas dryphytas & calamitas Vl̃dryo
uocãt:ſanguis eaꝝ cũ lachryma uitis ſi euulſo pilo palpebris illinat̃.Oculoꝝ tumorẽ ruborẽq; ſepiæ cortex phytas
cũ lacte mulieris illitus ſedat:& per ſe ſcabritias emẽdat.Inuertunt itaq; genas id agentes: & medicamentũ Vel pty
auferũt poſt paulũ:roſaceoq; inungũt:& pane ĩpoſito mitigãt nocte.Eadẽ cortice & nyctalopes curãtur in phycas
farina trita:& ex aceto illita.Extrahit & ſquãmas eius cinis.Cicatrices oculoꝝ cũ melle ſanat pterygia cum
ſale:& cadmia ſingulis drachmis.Emẽdat & albugines oculorũ iumentoꝝ.Adiiciunt & oſſiculis eius gẽas
ſi terant̃ ſanari.Echini ex aceto epinyctidas ſanant eundẽ cõburi cũ uiperinis pellibus:raniſq;:& cinerẽ aſp/
gi potioni iubent magi:claritatẽ uiſus promittẽtes.Ichthyocolla appellat̃ piſcis:cui glutinoſum eſt coriũ.
Idemq; nomẽ glutino eius.Hic epinyctidas tollit.Quidã ex uentre nõ ex corio fieri dicunt.Ichthyocolla ut
glutinũ taurinũ laudatur.Pontica candicãs:& carens uenis ſquãmiſq;:& quæ celerrime liqueſcit.Madeſce/
re autẽ debet conciſa in aqua:aut aceto nocte ac die.Mox tundi marinis lapidibus:ut facilius liqueſcat.Vti/
lem eã in capitis doloribus affirmãt:& tetanothris.Ranæ dexter oculus dextro:ſiniſtro leuus ſuſpẽſi e col/
lo natiui coloris pãno lipitudines ſanãt.Quod ſi ꝑ coitum ranæ eruantur:albuginẽ quoq;.Alligati ſimili/
ter in putamine oui.Reliquæ carnes impoſitæ ſuggillationẽ rapiũt.Cãcri etiã oculos adalligatos collo me
deri lippitudini dicunt.Eſt parua rana in arũdinetis:& herbis maxĩe uiuens muta:ac ſine uoce uiridis ſi for
te hauriatur:uẽtres boũ diſtendẽs huius corporis humorẽ penicillis deraſum claritatẽ oculis ĩunctis narrãt
afferre.Ipſaſq; carnes doloribus oculoꝝ ſuperponũt.Ranas etiã quidecim cõiectas in fictili nouo iuncis cõ/
figunt quidã:ſuccum eaꝝ qui ita effluxerit admiſcẽt lachrymæ:quæ ex alba uite emanat: atq; ita palpebras
emendant inutilibus pilis exemptis acu inſtillãtes hunc ſuccum in ueſtigia euulſorũ.Meges pſilothrũ pal/
pebrarũ faciebat in aceto enecans putreſcentes:& hoc utebatur in multis uariiſq; per aquationes autumni
naſcentibus.Idem præſtare ſanguiſugaꝝ cinis ex aceto illitus putatur.Comburi eas aportet nouo uaſe.Idẽ
teniæ iecur ſiccatum põdere.xiiii.cum oleo cædrino perunctis pilis nouem menſibus.

De aurium:& dentium remediis:& ad cutis uitia. CA. VIII.

AVribus utiliſſimũ bati piſcis fel recens:ſed inueteratũ uino.Item bãchi quẽ q̃dam myxona uo/
cant.Item callionymi cum roſaceo infuſum:uel caſtoreũ cum papaueris ſucco. Vocant & in mã
ri pediculos eoſq; tritos inſtilari ex aceto auribus iubent.Et per ſe cõchylio infecta lana magno/
pere prodeſt.Quidam aceto & nitro madefaciunt.Suntq; qui præcipue cõtra omnia aurium ui
tia laudent gari excellentis ſucci cyathum:mellis dimidio amplius aceti cyathum in calice nouo lenta pru/
na decoquere.Deinde ſpuma pennis deterſa: & poſtquã deſierit ſpumare tepidum infundere. Si tumeant
aures coriandri ſucco prius mitigandas iidem præcipiunt.Ranarum adepes inſtillatus ſtatim dolores tol/
lit.Cancrorum fluuitalium ſuccus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficaciſſime prodeſt.Paroti
des muricum teſtæ cinere cum melle:uel conchyliorũ ex mulſo curãtur. Dentium dolores ſedantur oſſi/
bus draconis marini ſcarificatis gingiuis.Cerebro caniculæ in oleo decocto adſeruatoq;:ut ex eo dentes ſe/
mel anno colluantur.Paſtinacæ quoq; radio ſcarificare gingiuas:& in dolore utiliſſimum.Cõteriturq; iis:

& cum helleboro albo illitus dentes ſine uexatione extrahit. Salſamentorum etiam fictili uaſe combuſto-
rũ cinis: addita farina marmoris inter remedia eſt. Et cybia uetera eluta in nouo uaſe: deinde trita proſunt
doloribus. Aeq; ꝓdeſſe dicunt oium ſalſamẽtoꝝ ſpinæ cõbuſtæ tritæq; & illitæ. Decoquunt & ranæ ſin-
gulæ in aceti heminis: ut dẽtes ita colluant: cõtineaturq; in ore ſuccus. Si faſtidiũ obſtaret: ſuſpẽdebat pedi-
bus poſterioribus eas Saluſtius Dioÿſius: ut ex ore uirus deflueret i acetũ feruẽs: idq; e pluribus ranis. For-
tioribus ſtomachis ex iure edẽdas dabat. Maxillareſq; ita ſanari dẽtes ꝓcipue putãt. Mobiles uero ſupradi-
cto aceto ſtabiliri. Ad hæc qdã ranaꝝ corpora binaꝝ ꝓciſis pedibus in uini hemina macerãt: & ita collui dẽ-
tes labẽtes iubẽt. Aliq totas adalligãt maxillis. Alii denas in aceti ſextariis tribus decoxere ad tertias partes:
ut mobiles dẽtiũ ſtabilirẽt. Necnõ. xxxvi. ranaꝝ corda in olei ueteris ſextario ſub æreo teſto diſcoxere: ut i-
funderẽt p aurẽ dolẽtis maxillæ. Alii iecur ranæ decoctũ & tritũ cũ melle ĩpoſuere dẽtibus. Omnia ſupra-
ſcripta ex marina rana efficaciora. Si carioſi & fetidi ſunt cẽtũ in furno areferi p noctẽ ꝓcipiũt. Poſtea tantũ-
dẽ ſalis addi atq; fricari. Enydris uocat a græcis coluber in aqs uiuẽs. Huius quattuor dentiũ ſupioribus in
dolore ſuperioꝝ gingiuas ſcarificãt iferioꝝ iſerioribus. Aliqui canino tantũ earũ cõtenti ſunt. Vtunt & cã-
crorum cinere: nã muricũ cinis dentifriciũ eſt. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenarũ cinis
cum mellis obolis ternis. iecur paſtinacæ in oleo decoctum. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus.
Exulceratiõnẽ ſequi debet curatio: quæ perducit ad cicatricẽ. Quidam delphini iecur in fictili torrent: do-
nec pinguitudo ſimilitudine olei fluat: ac perungunt. Muricum uel cõchyliorũ teſte cinis maculas in facie
mulierũ purgat cũ melle illitus: cutẽq; erugat: extenditq; ſeptenis diebus illitus: ita ut octauo candido ouo-
rum foueantur. Muricũ generis ſunt quæ uocant græci colycia: alii corythia: turbinata æque. Sed minora
multo efficaciora etiam & horis halitũ cuſtodientia. Ichthyocolla erugat cutẽ: extenditq;: i aqua decocta ho-
ris quattuor: dein contuſa: colluta: & ſubacta ad liquorem uſq; mellis. Ita præparata in uaſe nouo conditur
& uſu. iiii. drachmis eius binæ ſulphuris: & anchuſæ totidem: octo ſpumæ argenteæ adduntur: aſperſaque
aqua teruntur una. Sic illita facies poſt quattuor horas abluitur. Medetur & lentigini cæteriſq; uitiis ex oſ-
ſibus ſepiarum cinis. Idem & carnes excreſcentes tollit: & humida ulcera.

Promiſcue medicinæ. CA. IX.

PSoras tollit rana decocta in heminis quinq; aquæ marinæ. Excoqui debet: donec fit craſſitudo
mellis. Fit & in mari halcyoneũ appellatũ ex nidis (ut aliqui exiſtimãt) halcyonũ & cæicum: alii
e ſordibus ſpumaꝝ craſſeſcentibus. Alii e limo: uel quadã maris lanugine. Quattuor eius gene-
ra. Cinereũ ſpiſſum odoris aſperi. Alterũ molle lenius odore fere algæ. Tertiũ cãdidioris uermi-
culi. Quartũ pumicoſius: ſpõgiæq; putri ſimile pene purpureum. Quod optimum: id & mileſium uocat:
quo candidius autem hoc minus probabile eſt. Vis eorum: ut exulcerent: purgent. Vſus toſtis & ſine oleo
mire: lepras: lichenas: lentigines tollunt cum lupino: & ſulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad
oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cancri cinere cum oleo uſus eſt. Attalus thynni recentioris adipe ul-
cera. Menarum muria & capitum cinis cum melle ſanat ſtrumas. Pungi piſcis eius qui rana in mari appella-
tur: oſſiculo de cauda: ita ut non uulneretur: poteſt. Id faciẽdum quottidie: donec percurrentur. Eadem uis &
paſtinacæ radio & lepori marino impoſito: ita ut celeriter remoueatur. Echini teſtis contuſis & ex aceto il-
litis. Item ſcolopendræ marinæ e melle. Cancri fluuitiales contriti: uel combuſti ex melle. Mirifice proſunt
& ſepiæ oſſa cum axungia uetere contuſa & illita. Sic & ad parotidas utuntur: & ſcauri piſcis marini iocine-
ribus. Quin & teſtis cadi ſalſamẽtarii tuſis cum axũgia uetere: muricumq; cinere ex oleo ad parotidas ſtru-
maſq;. Rigor ceruicis mollitur cum marinis: qui pediculi uocantur drachma pota. Caſtoreo poto cum pi-
pere ex mulſo mixto ranis decoctis ex oleo & ſale: ut ſorbeatur ſuccus. Sic & opiſthotono medẽtur: tetano:
ſpaſticis uero pipere adiecto. Anginas menarũ ſalſarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet: Ranarũq;
decoctarum ex aceto. Succus hic & contra tonſillas prodeſt. Cancri fluuitiales triti ſinguli in heminã aquæ
anginis medentur gargariſſati: aut e uino: aut calida aqua poti. Vuæ medet garum cochlearibus ſubditũ.
Vocem ſiluri recentes ſalſiue in cibo ſumpti adiuuãt. Vomitiões mulli inueterati tritiq; in potiõe cõcitant.
ſuſpitioſis caſtoreo cũ ammõiaci exigua portiõe ex aceto mulſo ieiunis utiliſſime pota. Eadem potio ſpaſ-
mos ſtomachi ſedat ex aceto mulſo calido. Tuſſim ſanare dicunt piſciũ modo e iure decoctæ in patinis ra-
næ. Suſpẽſæ aũt pedibus: cũ diſtillauerit in patina ſaliua eaꝝ exenterari iubent: abiectiſq; iteraneis condiri.
Eſt rana parua arborẽ ſcandẽs: & ex ea uociferãs. In huius os ſiquis expuat ipſamq; dimittat: tuſſi liberari
dicunt. Præcipiũt & cochleæ crudæ carnẽ tritam bibere ex aqua calida in tuſſi cruenta.

Ad iocineris uitia laterumq;: ad ſtomachi aluũ: & aliæ promiſcue medicinæ. CA. X.

IOcineris doloribus ſcorpio marinus in uino necatur: ut deinde bibatur. Cõchæ lõgæ carnes ex
mulſo potæ cum aqua pari modo: aut ſi febres ſint: ex aqua mulſa. Lateris dolores leniunt hip-
pocampi toſti ſumpti. Tethyaq; ſimiliter oſtreæ in cibo ſumptæ. Iſchiadicorũ muria ſiluri cly-
ſtere infuſa. Dantur autem cõchæ ternis obolis dilutæ in uini ſextariis duobus per dies quinde-
cim. Aluum emollit ſilurus e iure & torpedo in cibo. Et olus marinũ ſimile ſatiuo ſtomacho inimicũ aluũ
facillime purgat. Sed propter acrimoniã cũ pingui carne coquitur. Et oium piſciũ ius. Idem & urinas cit e
uino maxime. Optimũ e ſcorpiõibus & iulide: & ſaxatilibus: nec uirus recipientibus. Coqui debent cũ ane-
tho: apio: coriãdro: porro: additis oleo & ſale. Purgãt & cybia uetera i priuatimq; cruditates pituitas bilẽq;
trahunt. Purgant & myaces: quorũ natura tota in hoc loco dicetur. Aceruantur muricũ modo: uiuuntque
in algoſis: gratiſſimi autũno: & ubi multa dulcis aqua miſcet mari: ob id in ægypto laudatiſſimi. Proceden-
te hyeme: amaritudinẽ trahunt: colorẽq; rubrum. Horũ ius traditur aluũ & ueſicas exinanire. Interanea di-
ſtringere. Omnia adaperire. Renes purgare. Sãguinẽ adipẽq; minuere. itaq; utiliſſimi ſunt hydropicis mu-

lierum purgationibus:morbo regio:articulari:inflationibus.item prodeſſe felli pituitæꝗ pulmonis:iocineris ſplenis uitiis:rheumatiſmis.Fauces tantum uexant:uoceſꝗ obtundunt.Vlceraꝗ quæ ſerpāt:aut ſint purganda:ſanant.item carcinomata Cremati autem ut murices & morſus canum hominūꝗ cum melle:lepras:lentigines.Cinis eorum potus emendat caligines.Gingiuarū & dentiū uitia:eruptiões pituitæ:& cōtra dorycniū:aut opocarpathon antidoti uicem obtinēt.Degenerāt in duas ſpecies in mytulos:qui ſalē uiruſꝗ recipiūt:myiſcaſꝗ.Quæ rotunditate differūt:minores aliquāto atꝗ hyrtæ tenuioribus teſtis:carne duriores.Mytuli quoꝗ ut murices cinere cauſticā uim habent:& ad lepras:lentigines:maculas.Lauantur quoꝗ plumbi modo ad genarum craſſitudines:& oculorū albugines:caligineſꝗ.Atꝗ in aliis partibus ſordida ulcera:capitiſꝗ puſtulas.Carnes uero eorū ad canis morſus imponunť.Et pelorides emolliunt aluū. Vel muſcas Item caſtorea ex aqua mulſa:drachmis binis.Qui uehemētius uolunt uti:addunt cucumeris ſatiui radicis ſiccæ drachmā:& aphronitri duas.Tethya torminibus & inflationibus ſuccurrunt.Inueniunť hæ in foliis marinis ſuggētis:fungorū uerius generis ꝗ piſciū.Eædē & tenaſmū diſſoluunt:renūꝗ uitia.Naſcitur & in mari abſinthium:quod aliqui ſeriphū uocāt:circa taphoſyrin maxime ægypti:exilius terreſtri.Aluum ſoluit:& noxiis animalibus inteſtina liberat.Soluunt & ſepiæ.In cibo danť cū oleo & ſale:& farina decoctæ.Menæ ſalſæ cū felle taurino illitæ umbilico.aluum ſoluunt.Ius piſcium in patina coctorum cum lactucis tenaſmum diſcutit.Cancri fluuiatales triti ex aqua poti.aluum ſiſtunt.

: Ad urinā & calculos uerēdoꝝ uitia:& ad podagras medicinæ & comitialē morbū. CA. XI.

VRinam ciunt.in uino aluum.Ademptis brachiis calculos pellunt tribus obolis cum mirrhæ tritæ ſingularibus eorum drachmis.Ileos & inflationes caſtoreū cum dauci ſemine & petroſelini quātū ternis digitis ſumať ex mulſi calidi cyathis quattuor.Tormina uero cū aceto uino mixto.Erythini in cibo ſumpti:ſiſtunt aluum.Dyſentericis medentur ranæ cum ſcylla decoctæ:ita ut paſtilli fiant.Fel ſiue cor earum cum melle tritum:ut tradit Niceratus.Morbo regio ſalſamentum cum pipere ita ut reliqua carne abſtineatur.Lyeni medetur ſole a piſcis impoſitus.item torpedo.Item rhombus uiuus:dein remittitur in mare.Scorpius marinus necatus in uino:ueſicæ uitia & calculos ſanat.Lapis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda pōdere oboli potus.Enhydridis iecur.Blenniorū cinis cum ruta.Inueniunť & in banchiis piſcis uel capite ceu lapilli.Hi poti ex aqua calculoſis præclare medētur.Aiuntꝗ & urticam marinam in uino potam prodeſſe.item pulmonem marinum decoctum in aqua.Oua ſepiæ urinam mouent:renumꝗ pituitas extrahunt.Rupta conuulſa cancri fluuiitales triti in aſinino lacte maxime ſanant.Echini uero cum ſpinis ſuis contuſi:& uino poti calculos.Modus ſingulis hemina bibitur:dōec proſit:& alias in cibis ad hoc proficiunt.Purgatur ueſica & pectinum cibo.Ex iis mares alii donacas:alii aulos uocant fœminas onychas.Vrinam mares mouent.Dulciores fœminæ ſunt & unicolores.Sepiæ quoque oua urinam mouent:renes purgant.Enterocoelæ lepus illinitur tritus cum melle.iecur quoꝗ aquatici colubri.item hydri tritū potumꝗ calculoſis prodeſt.iſchiadicos autem liberant ſalſamēta ex ſiluro infuſa clyſtere:euacuata prius aluo.Sed is attritus cinis e capite mugillum mullorumꝗ.Comburuntur autem in fictili uaſe.Illini cum melle debent.item capitis menatum cinis ad rhagadas:& ad condylomata utilis:ſicut pelamidum ſalſarum capitum cinis:uel cybiorum cum melle.Torpedo appoſita procidētis interanei morbum ibi coheret.Cancrorum fluuiatilium cinis ex oleo & cærarrimas in eadem parte emēdat.Item & marini cancri polline.Panos ſalſamenta coracini diſcutiunt.Sciænæ interanea & ſquammæ combuſtæ.Scorpio in uino decoctus:ita ut foueantur ex illo.At echinorum teſtæ contuſæ & ex aqua illitæ incipientibus panis reſiſtunt.Muricum uel purpurarum cinis utroꝗ modo:ſiue diſcutere opus ſit incipientes:ſiue concoctos emittere.Quidam ita componunt medicamentum:cæræ & thuris drachmas.xx.Spumæ argenti quadraginta Cineris muricum.x.Olei ueteris heminam.Proſunt per ſe ſalſamenta cocta Cancri fluuiatiles triti uerendorum puſtulas diſcutiūt.Cinis ex capite menarum.Item carnes decoctæ & impoſitæ.Similiter percæ ſalſæ e capite cinis melle adiuto.Pellamidū capitis cinis aut ſquatinæ piſcis cutis combuſta.Hæc eſt qua diximus lignum poliri:quia & e mari fabriles uſus exeunt.Proſunt & ſmarides illitæ.Item muricū uel purpurarum teſtæ cinis cum melle.Efficacius crematarum cum carnibus ſuis.Carbunculos uerendorum priuatim ſalſamenta cocta cum melle reſtringuunt.At teſtem ſi deſcenderit:coclearum ſpuma illini uolunt.Vrinæ in continentiam hippocampi toſti:& in cibo ſæpius ſumpti emendant.item opidion piſciculus gongro ſimilis cum lilii radice.Piſciculi minuti ex uentre eius qui deuorauerit:exempti & crematiita ut cinis eorum bibatur ex aqua.iubent & cochleas africanas cum ſua carne comburi:cineremꝗ ex uino ſignino dari.Podagris articularibuſꝗ morbis utile eſt oleum:in quo decocta eſt rana:& ipſarum inteſtina:& rubetæ cinis cum adipe uetere.Quidam & hordei cinerem adiiciunt:trium rerum æquo pondere.iubent & lepore marino recenti podagram fricari.Fibrinis quoꝗ pellibus calciari maxime pontici fibri.Item uituli marini.Cuius cinis & adeps prodeſt.item & bryon de quo diximus lactucæ ſimile:rugoſioribus foliis:ſine caule.Natura eſt ei ſtyptica.impoſitū lenit īpetus podagræ.item algaide qua ſupra dictū eſt.Obſeruaturꝗ in ea:ne arida imponať.Perniones emēdat pulmo marinus.Cancriꝗ marini cinis ex oleo.itē fluuiatiles triti ſicꝗ cinere & oleo ſubacti:& ſiluri adeps.Et in articulis morboꝝ īpetus ſedant ranæ ſubinde recentes īpoſitæ:quas quidā diſſectas iubent īponi.Morbos abigit ius Mytulorū:& cōcharū comitiales & ut diximus:coagulum uituli marini bibūt cū lacte equino aſinino:uel:aut cum punici ſucco.Quidam ex aceto mulſo.Necnon aliqui per ſe pilulas deuorant.Caſtoreū in aceti mulſi cyathis tribus ieiunis datur:iis uero qui ſæpius corripiuntur:clyſtere infuſum mirifice prodeſt.Caſtorei drachmæ duæ eſſe debebūt:mellis & olei ſextarius:& aquæ tantundem:Ad præſens uero correptis olfactu ſubuenit cum aceto.Datur & muſtelæ marinæ iecur.item muris uel teſtudinum ſanguis.

Ad febres omnium generum:& contra diuerſas infirmitates. CA. XII.

FEbrium circuitus tollit iecur delphini guſtatũ ante acceſſiões. Hippocampi necanẽ in roſaceo: ut
perunganẽ ægri in frigidis febribus. Et ipſi adalliganẽ ægris: item ex aſello piſce lapilli qui plena
luna inueniunẽ: in capite alligantur in linteolo. Pagri fluuitialis longiſſimus dens capillo adalliga-
tus: ita ut quinq; diebus eum qui alligauerit non cernat æger. Ranæ uero in triuio decoctæ oleo
abiectis carnibus perunctos liberãt quartanis. Sunt qui ſtrãgulatas in oleo ipſas clam adalligent: oleoq; eo
perungant. Cor earũ adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo inteſtina decocta ſint. Maxi-
me autem quartanis liberant: ablatis unguibus ranæ & aligatæ & rubetæ. Iecur eius: uel cor adalligatur in
panno leucophæo. Cancri fluuitiales triti in oleo & aqua perunctis ante acceſſiones in febribus ꝓſunt. Ali
qui & piper addunt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egreſſis bibere ſuadent in quartanis. Aliqui
uero ſiniſtrum oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earum ante ſolis ortum adalligatis ægro: ita
ut cæcas dimittant in aquam: tertianas abigi promittunt. Eoſdemq; oculos cum carnibus luſciniæ in pel-
le ceruina adalligatos: præſtare uigiliam: ſomno fugato tradunt. In lethargumq; uergentibus coagulo ba-
Vel pce lenæ: aut uituli marini ad olfactum utuntur. Aliqui ſanguinem teſtudinum: lethargicis illinunt. Tertianis
mederi dicitur: & ſpondylus per ſe adalligatus. Quartanis cochleæ fluuitiales in cibo recentes. Quidam ob
id aſſeruant ſale: ut dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. Proſunt &
in cardiacis. Cachecticis quorum corpus macie conficitur. Tethya utilia ſunt cum ruta ac melle. Hydropi-
cis medetur adeps delphini liquatus: & cum uino potus. Grauitati ſaporis occurritur tactis naribus ungu-
ento: aut odoribus: uel quoquo modo obturatis. Strombi quoq; carnes tritæ: & in mulſi tribus heminis
pari modo aquæ: aut ſi febres ſint: ex aqua mulſa datæ proficiunt. Item Succus cancrorum fluuitialium cũ
melle. Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ: ac pro cibo ſumptæ: ita ut bibatur ex eodem
uaſe. Vel teſtudo deciſis pedibus capite cauda & inteſtinis exemptis: reliqua carne ita condita: ut citra faſti-
dium ſumi poſſit. Cancri fluuitiales ex iure ſumpti: & phthiſicis prodeſſe traduntur. Aduſta ſanantur can
cri marini uel fluuiatilis cinere. Et ea quæ feruenti aqua combuſta ſint. Hæc curatio etiam pilos reſtituit:
cum cancrorum fluuiatilium cinere. Putantq; utendum cum cæra: & adipe urſino. Prodeſt & febri ranarũ
fellis cinis. Ignes ſacros reſtinguũt ranarum uiuẽtium uentres impoſiti: pedibuſq; poſterioribus pronas ad-
alligari iubent: ut crebriore anhelitu proſint. Vtuntur & ſilurorum capitum cinere ſalſamentorum ex ace-
to. Pruritum ſcabiemq; non hominum modo: ſed & quadrupedum efficaciſſime ſedat iecur paſtinacæ de
Vl callũ coctum in oleo. Neruos præciſos purpurarum cauum quo ſe operiũt tuſum glutinat. Lethargicos coagu-
lum uituli adiuuat in uino potum oboli põdere. Item ichthyocollæ. Tremulos iuuat caſtoreum ſi ex oleo
perungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri. Sanguinem piſcium putant cibo ſiſti polypo tu-
ſo illitoq;. De quo & hæc traduntur muriam ipſum ex ſeſe emittere: & ideo non debere addi in coquẽdo.
Vel iſigi Secari harundine: ferro enim attingi in uitium trahere natura deferente. Ad ſanguinem ſiſtendum & rana
rum illinunt cinerem uel ſanguinem areſactum. Quidam ex ea rana quam græci calamiten uocant: quo-
niam inter harundines fruticeſq; uiuat: minima omnium & uiridiſſima: Cinerem fieri iubent. Aliqui & na
ſcentium ranarum in aqua quibus adhuc cauda eſt: in calice nouo combuſtarum cinerem ſi per nares fluat
inficiendum. Diuerſus hirundinum quas ſanguiſugas uocant ad extrahendum ſanguinem uſus eſt. Quip
pe eadem ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda ſanguine ſpiramẽta laxanda
iudicantur. Sed uitium quod admiſſæ ſemel deſideriũ faciunt circa eadem tempora anni ſemper eiuſdem
medicinæ. Multi podagris quoq; admittenda cenſuere. Decidunt ſacietate & põdere ipſo ſanguinis detra-
ctæ: aut ſale aſperſæ. Aliquãdo tamen adfixa relinquunt capita: quæ cauſa uulnera inſanabilia facit: & mul-
tos interimit: ſicut Meſſalinum e cõſularibus patriciis cũ ad genua admiſiſſet. Inueunt uirus remedio uer-
ſo: maximeq; ruffæ ita formidantur. Ergo ſuggentia ora forficibus præciduntur: ac ueluti ſiphõibus defluit
ſanguis: paulatimq; morientium capita ſe contrahunt: nec relinquuntur. Natura earum aduerſatur cimici
bus: & ſuffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combuſtarum cinis: narium profluuia ſiſtit
ſucco porri mollitus. Extrahit tæla corpori inhærentia. Sepiarum teſtæ ex aqua ſalſamentorũ carnes Can-
cri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis: qui & alibi q̃ in nilo naſcitẽ: carnes impoſitæ recentes: ſiue ſalſæ. Eiuſdẽ ci
nis extrahit & adeps: & cinis ſpinæ eius uicẽ ſpodii præbet. Vlcera quæ ſerpunt: & quæ ex iis exciẽſcũt ex ca
pite menarũ cinis: uel ſiluri coercet. Carcinomata per earũ capita ſalſarũ: efficacius ſi cineri earũ miſceaẽ ſal
& cunila: oleoq; ſubigantur. Cancri marini cinis uſti cum plumbo carcinomata compeſcit. Ad hoc & flu-
uiatilis ſufficit cum melle: lineaq; lanugine. Sed aliqui malunt alumen melq; miſcere cineri. Phagedenæ ſi-
luro inueterato: & cum ſardaraca trito. Cacoethæ & nomæ putreſcentia cybio uetere ſanantur. Vermes ue
ro innati ranarum felle tolluntur. Fiſtulæ aperiuntur: ſiccanturq; ſalſamentis cum linteolo immiſſis. In-
traque alteram diem callum omnem auferunt: & putreſcentia ulcerũ quæq; ſerpunt emplaſtri modo ſub-
acta: & illita. Et ſalpe expurgat ulcera in linteolis concerptis. Item echinorũ teſtæ cinis. Carbunculos coraci
norum ſalſamenta illita diſcutiunt. Item mullorum ſalſamenti cinis. Quidam capite tantum utuntur cũ
melle: uel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel ſcorpiõis marini. Ver
Vel illi- rucas tollit glani iecur tritum. Capitis menarũ cinis cum allio tritus ad thymia crudis utuntur. Fel ſcorpio
tum nis marini ruffi. Smarides tritæ illitæ. Hallex deferuefacta unguium ſcabriciam: ciniſq; e capite menarum
extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glaucus e iure ſumptus: & ſmarides cum ptiſana ſumptæ: uel cum
fœniculo decoctæ. Mammas ipſas muricũ: uel purpuræ teſtarũ cinis cũ melle efficaciter ſanat. Cãcri fluuia
tiles illiti: uel marini pilos in mãmas: uel muricũ carnes appoſitæ tollũt. Squatinæ illitæ creſcere mãmas nõ
patiunẽ. Delphini adipe linamẽta accẽſa excitãt uuluæ ſtrãgulatu oppreſſas. Item ſcombri in aceto putreſa

cti. Percaꝝ uel menaꝝ capitis cinis ammixto ſale:& cunila oleoq̃ uuluæ medeť. Suffitiõe quoq̃ ſecũdas ex
trahit. Itẽ uituli marini adeps inſtillať igni naribus itermortuaꝝ uuluæ uitio:& cũ coagulo eiuſdẽ in uelle
re ipoſitus. Pulmonis marini cinis adalligatus ægregiæ ꝓfluuia purgat. Echini uiuẽtes tuſi:& in uino dul
ci poti. Siſtunt & cancri fluuitiales triti in uino potiq̃. Itẽ ſiluri ſuffitu ꝓcipue africi faciliores partus fieri di
cunť. Cancri ex aq̃ poti ꝓfluuia ſiſtere. Ex hyſopo purgare. Et ſi partus ſtrangulet:ſimiliter poti auxiliant.
Eoſdẽ recẽtes:uel aridos bibunt ad partus cõtinendos. Hippocrates:ad purgationes mortuoſq̃ partus utiť
illis cũ qnis lappathi radicibus cũ ruta & fuligine tritis:& in mulſo datis potui. Itẽ in iure cocti cũ lappatho
& appio mẽſtruas purgatiões expediũt. Lactiſq̃ ubertatẽ faciũt. Itẽ in febri q̃ ſit cũ capitis doloribus:& ocu
loꝝ palpitatiõe. Mulieribus in uino auſtero poti ꝓdeſſe dicunť. Caſtoreũ ex mulſo potũ purgatiõibus pro
deſt. Cõtraq̃ uuluã olfactũ cũ aceto & pice:aut ſubditũ paſtillis. Ad ſecũdas ẽt uti. eodẽ ꝓdeſt cum panace Vel ex
in q̃ttuor cyathis uini. Et a frigore laborãtibus ternis obolis. Sed ſi caſtoreũ fibrũue ſupegrediať grauida: illis
abortũ facere dr̃:& periclitari partus ſi ſuperferať. Mirũ & qđ de torpedine inuenio. Si capiať cum luna in li
bra fuerit:triduoq̃ aſſeruet ſub diuo:faciles partus facere:poſtea quotiẽs inferať adiuuare. Et paſtinacæ ra
dius adalligatus umbilico exiſtimať idẽ facere ſi uiuenti ablatus ſit:ipſaq̃ denuo in mare dimiſſa. Inuenio
apud quoſdã oſtraciũ uocari:qđ aliq onychen uocant:hoc ſuffitũ uuluæ pœnis mire reſiſtere. Odorẽ eẽ ca
ſtorei:meliuſq̃ cũ eo uſtum ꝓficere. Vetera quoq̃ ulcera & cacoethæ eiuſdẽ cinere ſanari. Nã carbunculos
& carcinomata in mulieꝝ parte ꝓſentiſſimo remedio ſanari tradũt cãcro fœmina cũ ſalis flore cõtuſo poſt
plenã lunã:& ex aq̃ illita. Pſilothrũ eſt thynni ſanguis:fel:iecur:ſiue recentia:ſiue ſeruata. Iecur ẽt tritũ mix
taq̃ cædria plumbea pyxide aſſeruatũ. Ita pueros pubeſcere negauit Mango ſalpe obſtetrix. Eadẽ uis ẽ pul
monis marini. Leporis marini ſanguine & felle:uel ſi in oleo lepus hic neceť. Cancri ſcolopendræ marini ci
nis cũ oleo. Vrtica marina trita ex aceto ſcyllite. Torpedinis cerebrũ cũ allumine illitũ.xvi. luna. Ranæ par
uæ quã in oculoꝝ curatione deſcripſimus:ſanies efficaciſſimæ pſilothrũ ẽ:ſi recẽs illanať:& ipſa areſacta ac
tuſa:mox decocta tribus heminis ad tertias:uel in oleo decocta æreis uaſis. Eadẽ mẽſura alii ex qndecim ra
nis cõficiũt pſilothrũ:ſicut in oculis diximus. Sãguiſugæ quoq̃ toſtæ in uaſe fictili:& ex aceto illitæ eundẽ
cõtra pilos habẽt effectũ. Et ſuffitus urentiũ eas necat cimices iuectas. Caſtoreo quoq̃ cũ melle ꝓ pſilothro
uſi pluribus diebus reperiuntur. In oĩ aũt pſilothro uellẽdi prius ſũt pili. Infantiũ gingiuis dentitionibuſq̃
multũ cõfert delphini cũ melle dentiũ cinis:& ſi ipſo dente gingiuæ tanganť. Adalligatuſq̃ idẽ pauores re
pentinos tollit. idẽ effectus & caniculæ dentis. Vlcera uero q̃ in auribus:aut ulla corporis parte fiant cancro
rũ fluuitialiũ ſuccus cũ farina hordeacea ſanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo punctis ꝓſunt. Siriaſiſq̃
infantiũ ſpongia frigida cerebro humefacto rana inuerſa adalligata efficaciſſimæ ſanat:quã aridã iueniri af
firmant. Mullus in uino necatus:uel piſcis rubellio:uel anguillæ duæ. Itẽ una marina in uino putrefacta iis
qui inde biberint tediũ uini affert. Venerẽ inhibet Echeneis & hippopotami frontis e ſiniſtra parte pellis in
linteolo adalligata. Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitũ. Concitant cochleaꝝ fluuiatiliũ carnes ſale ad
ſeruatæ:& in potu ex uino datæ. Erythini in cibo ſumpti. Iecur ranæ dryophytes & calamitæ in pellicula
gruis alligatum:uel dens crocodili maxillaris annexus brachio: uel hyppocãpus: uel nerui rubetæ dextro
lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubeta alligata. Equorum ſcabiem ranæ decoctæ
in aqua extenuant:donec illini poſſit. Aiuntq̃ ita curatos nõ repeti poſtea. Et Salpe negat canes latrare:qui
bus in offa rana uiua data ſit. Inter aquatilia dici debet:& calamochnus latinæ adarcha appellata. Naſcitur
circa harundines tenues e ſpuma aquæ dulcis ac marinæ:ubi ſe miſcent. Vim habet cauſticam. ideo acopis
addiť contra perfrictionũ uitia. Tollit & mulierũ lentigines in facie. Et calami ſimul dici debent. Phragmi
tis radix recens tuſa luxatis medetur:& ſpinæ doloribus ex aceto illita. Cyprii uero qui & donax uocať cor
tex:alopeciis medeť uſtus:& ulceribus ueteratis. Folia extrahunt quæ infixa ſunt corpori:& igni ſacro. Pa
niculæ flos ſi aures intrauerit:exſurdat. Sepiæ atramento tanta uis eſt:ut in lucerna addito æthiopas uideri
ablato priore lumine Anaxilaus tradat. Rubeta decocta & in aqua potu data ſuum morbis medetur:uel cu
iuſcunq̃ ranæ cinis. Pulmone marino ſi confricetur lignũ:ardere uidetur:adeo ut facula ita præluceat.

Animalium oĩum in mari uiuentiũ. clxxvii. genera eſſe. CA. XIII.

PEracta aquatiliũ dote non alienũ uidetur indicare per tot maria tã uaſta & tot milibus paſſuũ ter
ræ infuſa:extraq̃ circũdata menſura pœne ipſius mundi quæ intelligantur aĩalia centũ ſeptuagin
taſeptẽ oĩum generum eſſe:eaq̃ noĩatim:complecti. Qđ in terreſtribus uolucribus fieri nõ quit.
Neq̃ enim omnis indiæ æthiopiæq̃:aut ſcythiæ deſertorumue nouimus feras aut uolucres cum
hoĩum ipſorũ multo plurimæ ſint differentiæ:quas inuenire potuimus. Accedat his taprobanæ inſulæq̃
aliæ oceani fabuloſe narratæ. Profecto conueniet:non poſſe oĩa genera in contemplationem uniuerſam uo
cari. At hercule in tanto mari oceano quæq̃ naſcunť:certa ſunt:notioraq̃ quod miremur:quæ profundo
natura merſit. Vt a beluis ordiamur:arbores phyſeteres:balenæ:priſtes:tritones:nereides:elephanti:hoĩes:
qui marini uocantur:rotæ:orcæ:arietes:muſculi:& alii piſcium forma arietes delphini:celebreſq̃ Home
ro urtuli. Luxuriæ uero teſtudines:& medicis fibri:quoꝝ e genere lutras nuſq̃ mari accepimus mergi:tãtũ
marina dicentes. tã caniculæ:dromones:cornutæ:gladii:ſerræ:cõmuneſq̃ mari terræ amni hyppopotamis
crocodili. Et amni tãtum ac mari:thynni:thynnides:ſiluri:coracini:percæ. Peculiaris autem maris accipẽ
ſer:aurata:aſellus ta carne:aphia: Alopecias:anguilla:araneus:box:batis:banchus:batrachus: belonæ: quos
aculeatos uocamus:balanus:coruus:citharus. Chromborum genera:peſſimus chalcis cobio. Collarias aſel uel acus
lorum generis ni minor eſſet. Colias ſiue parianus ſiue ſaxitanus a patria bætica: lacertorum minima:ab
his mæotici:cybium. Ita uocatur conciſa pelamis:quæ poſt.xl. dies a ponto in mæotin reuertitur. Cordylla
& hæc pelamis puſilla:cũ in pontũ e mæotide exit hoc nomẽ hẽt. citharus:callyonimus:ſiue uranoſcopus:

cinædi:phiſcinulæ:Cnide quā nos urticā uocamus. Cancroꝝ genera chamæciſtidæ:chamelæos:chamæpelorides:generis uarietate diſtātes:& rotūditate:chamæglycia:menides:q̄ ſūt maiores q̄ pelorides.Glycia ſiue corophia. Cōchaꝝ genera īter q̄ & margaritiferæ cochleæ:quaꝝ generis pētadactyles:melicēbales:echinophoræ dicunt:qbus cantāt. Extra has ſūt rotūdæ in oleario uſu cochleæ:cucumis:cynopus:cāmarus: cynoſderia:draco. Quidā aliud uolunt eē dracūculū. Eſt āt graculo ſimilis. Aculeos in brachiis hēt ad caudā ſpectātis. Sic & ſcorpio lædit dū manu tollit:erythinus echeneis:echinus. Elephāti locuſtaꝝ generis nigri: pedibus q̄ternis:biſulcis. Præterea brachia duo:binis articulis:ſingulisq̄ forficulis denticulatis. Fabri ſiue zeus Glaucisci:glanius:gōger:gerres:galeos:garus:hippus:hippuros:hirūdo:halipleumō:hippocāpos. Heparcotinos: Sūt lacertoꝝ gn̄a:lolligo uolitās. Locuſtæ:lucernæ:liparis:lamyrus:lepus:leones:quorum brachia cancris ſimilia ſūt. Reliq̄ pars locuſtæ:mullus:merula īter ſaxatiles laudata:mugil:melanurus:menæ:metis:murena. Mys myllus:myſtus murex:oculata:ophidion:oſtria:etia:ortynon. Hic eſt pelamidū gn̄is maximus. Neq̄ redit in mæotim:ſimilis tritoni:uetuſtate melior. Orphus:orthragoriſcus:phager:phycus ſaxatiliū:pelamis eaꝝ generis maxīa apolectus uocat. Durius triton:phorcus:phitharus:paſſer: paſtinaca. Polypoꝝ:genera:pectines maximi & nigerrimi æſtate:laudatiſſimi mitylenis:tyndaride ſalonis:altinitantii:in īſula alexādriæ in ægypto:pectūculi:purpuræ:percides:pinna:pinnotheræ:rhina quē ſquatinā uocamus. Rhombus:ſcarus principalis hodie. Solea:ſargus:ſcylla:ſarda. Ita uocat pelamis lōga ex oceano ueniens. Scōber:ſalpa:horus:ſcorpena:ſcorpios:ſciadeus ſciæna:ſcolopēdra:ſmyrus:ſcepinus:ſtrōbus: ſolen: ſiue aulos:ſiue donax:ſiue onix:ſiue dactylus:ſpōdylus:mariſtella:ſpōgia. Turdus īter ſaxatiles nobilis. Tomus; taurianus:quē alii xiphiam uocāt. Theſſa:torpedo:tethea. Triton. Pelamidū gn̄is magni:ex eo ſerena cybia fiūt. Vrenæ:uua xiphiæ. His adiiciemus apud Ouidiū poſita noīa:q̄ apud nemīnē aliū reperiūt. Sed fortaſſis in pōto naſcunt:ubi id uolumē ſupremis ſuis tēpibus īchoauit. Bopgyrū in ſcopulis uiuentē. Orphū rubentē:rhacinūq̄ pullū:pictas mormyras:aureiq̄ coloris chryſon. Præterea paruū teragū: & placentē cauda labrū Epodas lati gn̄is. Præter hæc īſignia piſciū tradit:channē ex ſeipa cōcipere. Glaucū æſtate nunq̄ apparere Pōphilū q ſp comitet nauigioꝝ curſus. Chromin q nidificet in aqs. Helopen quoq̄ dicit eſſe nr̄is incognitū undis. Ex quo apparet falli eos:q eundē accipenſerē exiſtimauerunt. Helopi palmā ſaporis īter piſces multi dedere. Sūt p̄terea a nullo auctore noīati ſudis latine appellata:a græcis phyræna roſtro ſimilis noīe: magnitudīe īter ampliſſimos rarus:ſed tū nō degener:& pnæ cōchaꝝ generis circa pōtias īſulas frequētiſſimæ. Stāt uelut ſuillo crure lōgo ī arena defixæ:hiāteſq̄ q̄ lāpitudo ē:pedali nō minus ſpatio. Cibū uenant. Dētes ī circuitu marginū hn̄t pectinatī ſpiſſatos. Intus p̄ ſpōdylo grādis caro ē. Et hyrenā piſcē uidi ī oenaria īſula captū caput exerēiē. Præter hæc purgamēta aliq̄ relatu īdigna:& algis potius annumerāda q̄ aīalibus.

Vel triphonon

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXIII.

PROOEMIVM.

Metallorum naturæ.

METALLA NVNC IPSA quæ opes:& reꝝ p̄cia dicecentur:tellurem intus exq̄rente cura multiplici. Modo quippe alibi diuitiis foditur:quærente uita auge: argentum: æs: electrum. Alibi deliciis gēmas: & parietum digitorumq̄ pigmēta. Alibi temeritati ferrum auro etiā gratius īter bella cædeſq̄. Perſeqmur oēs eius fibras uidemuſq̄ ſuper excauatos montes mirantes dehiſcere aliquando:aut intremiſcere illam. Ceu uero non hoc etiam exemplum indignationis ſacræ parētis exprimi poſſit. Imus in uiſcera eius:& in ſede maniū opes quærimus:tanquā parum benigna fertiliq̄ qua ſecetur. Inter hæc minimum remediorum gratia ſcrutamur. Cui enim fodiendi cauſa medicina eſt? Quanq̄ & hæc ſumma ſui parte tribuit ut minime parca:faciliſq̄ in omnibus quæ proſunt. Illa nos præmunt:illa nos ad inferos agunt:quæ occultauit atq̄ demerſit. Illa quæ non naſcuntur:ut repente mens ad inane euolans reputet quis deinde futurus finis eſt:ſæculis omnibus exhauriendi eam quouſque penetret auaritia? Quam innocens q̄ beata:immo uero & delicata eſſet uita:ſi nihil aliud de ea niſi quod ſupra terras concupiſceret: haberetq̄ non niſi quod ſecum eſt? Eruitur quidem aurum & chryſocolla iuxta:ut præcioſior uideatur nomen ex auro cuſtodiens. Parum enim erat naturæ unā īueniſſe uitæ peſtē:niſi in p̄cio & eēt ſanies auri. Quærebat argentū auaritia. Boni cōſuluit interim inueniſſe miniū:rubentiſq̄ terræ excogitauit uſum. Heu p̄digioſa īgenia quot modis auximus p̄ræcia rerū? Acceſſit ars picturæ:& aurum argētumq̄ cælando carius ſecimus. Didicit homo naturam prouocare. Au-

xere & artem uitiorum irritamenta. In poculis libidines cælare iuuit: ac per obſenitates bibere. Abiecta ſũt deinde hæc: & ſordere cœpere: & auri argentiq; nimium fuit. Murrhina & chryſtallina ex eadem terra eſfodimus: quibus præcium faceret ipſa fragilitas. hoc argumentum opum: hæc uera luxuriæ æſtimata eſt gloria: habere quod poſſet ſtatim totum perire. Nec hoc fuit ſatis: turba gemmarum potamus: & ſmaragdis teximus calices: ac temulentiæ cauſa tenere indiam iuuat: & aurum iam acceſſio eſt.

Quæ prima cõmendatio metallorum auri: & de origine annulorum aureorum: & modo auri apud antiquos: & æqueſtri ordine: & de iure annulorum aureorum. CA. I.

Vtinamq; poſſet e uita in totum abdicari aurum ſacra fames: ut celeberrimi auctores dixere: proſciſſum conuitiis ab optimis quibuſq;: & ad perniciem uitæ repertum. Quãtum fœliciore æuo cum res ipſæ permutabantur inter ſe: ſicut & troianis temporibus factitatũ Homero credi conuenit. Ita enim (ut opinor) cõmercia uictus gratia iuentaralios coriis boum: alios ferro captiuiſq; rebus emptitaſſe tradit: quanq̃ & ipſe miratus aurum æſtimationes rerum ita fecit: ut centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua conſuetudine mulcta legum antiquatum pecore conſtat etiam romæ. Peſſimũ uitæ ſcelus fecit: qui annulum primus induit digitis. Nec hoc quis ſecerit traditur. Nam de prometheo omnia fabuloſa arbitror: quanq̃ illi quoq; ferreũ annulum dederit antiquitas: uinculumq; id non geſtamen intelligi uoluerit. Midæ quidam annulũ quo circũacto habentem nemo cerneret: quis non etiam fabuloſiorem fateatur? Manus & prorſus ſiniſtræ maximã auctoritatem conciliauere auro: non quidem romani quorum more ferendum erat bellicæ uirtutis inſignæ. De regibus romanis non facile dixerim. Nullum habet romuli in capitolio ſtatua: nec præter Numæ Seruiiq; Tullii alia. Nec. L. quidem bruti. Hoc in Tarquiniis maximæ miror: quorũ ægregia fuit origo: unde hic annulorum uſus uenit: quanq̃ etiam nunc lacedæmone ferreo utãtur. Sed a Priſco Tarquinio omnium primo filium cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem bulla aurea donatum conſtat: unde mox bullæ durauit: ut eorum qui æquo meruiſſent filii id inſigne haberent: cæteri lorum. Et ideo miror Tarquinii eius ſtatuã ſine annulo eſt. Quãq̃ & de nomine ipſo ambigitur. Id græci a digitis appellauere. Apud nos priſci ungulum uocabant. Poſtea & græci & noſtri ſymbolum. Longo certo tempore ne ſenatum quidem romanum habuiſſe aureos: manifeſtum eſt. Siquidem iis tantum qui legati ad exteras gentes ituri eſſent: annuli publicæ dabantur credo: quoniam ita exterorum honoratiſſimi intelligebantur. Neq; aliis uti mos fuitq̃ qui ex ea cauſa publicæ accepiſſent: uulgoq; ſic triumphabant. Et cum corona ex auro etruſca ſuſtineretur a tergo: annulus tamen in digito ferreus erat: æqua fortuna triumphantis & ſerui coronam ſuſtinentis. Sic triumphauit de iugurta. C. Marius. Aureum non ante tertium conſulatũ ſumpſiſſe tradit. Ii quoq; qui ob legationem acceperant aureos: in publico tantum utebantur: intra domos uero ferreis. Quo argumento etiam nunc ſponſæ annulus ferreus mittitur. Iſq; ſine gemma. Nec iliacis temporibus ullos fuiſſe annulos uideo: nuſquã certe Homerus dicit: cum & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratia indicet: & conditas arte ueſtes: ac uaſa aurea argenteaq;: & ea colligata nodi non annuli nota. Sortiri quoq; contra prouocationem duces non annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas: & aliam mulieribus cultus: ſicut inaures in primordio factitaſſe ſine mentione annulorum. Et qui primus inſtituit: cunctanter id fecit: læuiſq; manibus ac latentibus induit: cum ſi honos ſecurus fuiſſet: dextra fuerit oſtentandus. Quod ſi impedimentum potuit in ea aliquod intelligi: etiam confertoris uſu argumentum eſt maius in leua fuiſſe qua ſcutum rapitur. Eſt quidem apud eundem Homerum uirorum crinibus aurum implexum. Ideo neſcio an prior uſus a fœminis cœperit. Romæ quidem non fuit aurum: niſi admodum exiguum longo tempore. Certe cum a gallis capta urbe pax emeretur: non plus quã mille põdo effici potuere. Nec ignoro. M. Craſſum duo millia pondo auri rapuiſſe ſuo: & Pompeii tertio conſulatu e capitolini Iouis ſolio a Camillo ibi cõdita: & ideo a plæriſq; exiſtimari duo millia põdo collata. Sed quod acceſſit: ẽ gallorum præda fuit: detractumq; ab his in parte captæ urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare ſolitos Torquatus idicio eſt. Apparet ergo gallorum templorumq; tantũdem nec amplius fuiſſe. Quod quidem in augurio intellectum eſt: cum capitolinus duplum reddidiſſet. Illud quoq; obiter indicari cõuenit: quoniam de annulis ſermonẽ repetimus: æditum cuſtodiæ eius depræhẽſum fracta in ore annuli gemma ſtatim expiraſſe: & inditium ita extinctũ. Ergo ut maxime duo tantum milia pondo cum capta eſt. Roma anno trecenteſimo. lxiiii. fuere: cum iam capitum liberorum cenſa eſſent. clii. millia quingẽti. lxxxiii. Eadem poſt annos. cccvii. quod ex capitolinæ ædis incendio cæteriſq; omnibus delubris. C. Marius filius præneſte detulerat tredecim millia põdo: ſub eo titulo in triumpho tranſtulit Sylla. Et argenti. vii. millia. Idem ex reliqua omni uictoria pridie tranſtulerat auri pondo. xv. millia: argenti pondo. cxv. millia. Frequentior autem uſus annulorum nõ ante. Cn. Flauium. Annii filium deprehenditur. Hic namq; publicatis diebus faſtis: quos populus a paucis principum quottidie petebat: tãtam gratiam plebis adeptus eſt: alioquin libertino patre genitus: & ipſe Apii Cæci ſcriba: cuius hortatu exceperat eos dies: cõſultando aſſidue ſagaci ingenio promulgaueratq;: ut ædilis curulis crearetur cũ. Q. Anitio præneſtino: qui paucis ante annis hoſtis fuerat: ꝑteritis. C. Petilio & Domitio: quorum patres conſules fuerant. Additum Flauio ut ſimul Tribunus plebis eſſet. Quo facto tanta ſenatus indignatione exarſit: ut annulos ab eo abiectos fuiſſe in antiquiſſimis reperiatur annalibus. Fallit pleroſq; qui tum & æqueſtrẽ ordinẽ id feciſſe arbitrantur. Etenim adiectũ hoc quoq;. Sed & falera poſita: ꝓp ea nomen equitũ adiectũ eſt. Annulos quoq;: depoſitos a nobilitare in annales relatũ ẽ: nõ a ſenatu uniuerſo. Hoc actũ P. Sempronio Longo. L. Sulpitio cooſſ. Flauius uouit ædẽ cõcordiæ: ſi populo reconciliaſſet ordines. Et cũ ad id pecunia publica non decerneretur: ex mulctatitia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in græcoſtaſi: quæ nunc ſupra comitium erat. Inciditq; in tabula ærea eam ædem. ccc. quattuor annis

Vel abiectum

poſt capitolinam dedicatam. Ita quadringentis.xlviii.a condita urbe geſtum eſt: & primum annulorum
ueſtigium extat. Promiſcui autem uſus alterum ſecundo punico bello. Neq; enim aliter potuiſſent trimo
dia illa annulorum carthaginem ab Hannibale mitti. Inter cepioné quoq; & Druſum ex annulo in auctio/
ne nauali inimicitiæ cœpere. Vnde origo ſocialis belli: & exitia rerum. Ne tum quidem omnes ſenatores
habuerunt: utpote cum memoria auorum multi prætura functi in ferreo conſenuerint: ſicut Calphurniũ
& Manilium: qui legatus. C. Marii fuerat iugurtino bello Feneſtella tradit. Et multi. L. Fufidium illũ quẽ
Scaurus in uita ſua ſcribit. In Quintiorum uero familia auium ne fœminas quidẽ habere mos fuerat. Nul
loſq; omnino annulos maior pars gentium hominumq; etiam qui ſub imperio noſtro degunt hodie ha/
beat. Non ſignet oriens aut ægyptus etiam nunc litteris contenta ſolis. Multis hoc modis ut cætera omnia
luxuria uariauit: gemmas addendo exquiſiti fulgoris: cenſuq; opimo digitos onerando: ſicut dicemus in
gemmarum uolumine. Mox & effigies uarias cælando: ut alibi ars: alibi materia eſſet in præcio. Alias dein
de gemmas uiolari nefas putauit: ac ne qs ſignandi cauſam in annulis eſſe intelligeret: ſolidas iduit. Quaſ/
dam uero neq; ab ea parte: quæ digito occultatur: auro cluſit aurumq; millibus lapillorum uilius fecit. Cõ
tra multi nullas admittunt gemmas: auroq; ipſo ſignant: ut Claudii Cæſaris principatu repertum. Necnõ
& ſeruitia iam ferrum auro cingunt: alia per ſeſe mero auro decorant: cuius licentiæ origo nomine ipſo in
ſamothracia id inſtitutum declarat. Singulis primo digitis gerere mos fuerat: qui ſunt minimis proximi.
Sic in Nummæ & ſeruii Tulli ſtatuis uidemus. Poſtea pollici proximo induere etiam deorum ſimulacris.
Dein iuuit minimo dare. Galliæ britanniæque in medio dicuntur uſæ. Hic nunc ſolus excipitur: cæteri
omnes onerantur: atq; etiam priuatim articuli minoribus aliis. Sunt qui tres uni minimo congerant. Alii
uero & huic unum tantum: quo ſignanda ſignent. Conditurq; ille ut res rara: & ad iniuriæ uſus idigna: ue
lut e ſacrario promitur. Et unum in minimo digito habuiſſe pcioſioris eſt in re condito ſuppellectilis oſtẽ
tatio. Iam alii pondera eorum oſtentant. Aliis plures q̃ unum geſtate labor eſt. Alii bratteas inſerunt leuio/
re materia: & propter caſum gemmarum totam ſollicitudinem amputant. Alii ſub gẽmis uenena cludunt
Vel & ſicut Demoſthenes ſummus oratorum gratiæ: annuloſq; mortis gratia habent. Demumq; ut plurimum
pluria opum ita ſcelera annulis fiunt. Quæ fuit illa priſcorum uita: qualis innocentia in qua nihil ſignabatur? At
nunc cibi quoq; ac potus uindicantur annulo a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones: & in domo
turba externa acta. Seruoq; quoq; cauſa nomenculator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli mar
cipores luciporeſue dominorum gentiles: omnem uictum in promiſcuo habebant: nec ulla domi cuſtodia
a domeſticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ: pariterq; qui rapiant eas. Sed & claues quoq;
ipſas ſignare non eſt ſatis: grauatis ſomno: aut morientibus annuli detrahuntur: maiorq; uitæ ratio circa
hoc inſtrumentum eſſe cœpit: incertum a quo tempore. Videmur tamen poſſe in externis auctoritatẽ eius
rei intelligere circa Polycratem ſami tyrannum: cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus eſt
piſce ipſo circiter ducenteſimum.xxx.annum urbis noſtræ interfecto. Celebratiorem quidem uſum cum
fœnore cœpiſſe argumento eſt conſuetudo uulgi ad ſponſiones etiãnum annulo exiliente: ab eo tempore
quo nondum erat arra uelocior: ut plane affirmare poſſimus: nummos ante apud nos cœpiſſe: mox annu/
los. De nummis paulopoſt dicetur. Annuli deſtinxere alterum ordinem a plebe: ut ſemel cœperant eſſe ce/
lebres: ſicut tunica ab annulis ſenatum tantum: quanq̃ & hoc ſero: uulgoq; purpura latiore tunica uſos iue/
nimus etiam præcones: ſicut patrem. L. Hælii. Stilonis Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane me
dium ordinem tertiumq; plebi & patribus inſeruere. Ac quod antea militares æqui nomen dederant: hoc
nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum. Duo enim Auguſto decurias ordinãte: maior pars
iudicum in ferreo annulo fuit. Iiq; non æquites: ſed iudices uocabantur. Equitum nomẽ ſubſiſtebat in tur
mis æquorum publicorum. Iudicum quoq; non niſi quattuor decuriæ fuere primo. Vix.iii. millia ſingu/
la in decuriis inuenta ſunt: nondum prouinciis ad hoc munus admiſſis. Seruatumq; in hodiernum diem
eſt: ne quis e nouis ciuibus in iis iudicaret.

De decuriis iudicum: & quotiens nomina æqueſtris ordinis immutata: & donis militaribus: & quando
primum corona aurea. CA. II.

Vel ex DEcuriæ quoq; ipſæ pluribus diſcrete nominibus fuere Tribunorum æris: & Selectorum: & iudi/
oibus cum. propter hoc etiamnum. Nongenti uocabantur ex nominibus Selecti ad cuſtodiendã ſuffra/
Vel ci/ gioq; ſcita in comitiis. Ei diuiſus hic quoq; ordo erat ſupba uſurpatiõe nominũ: cũ alius ſe Nõgẽ/
ſtas tũ: alius ſelectum: alius Tribunũ appellaret. Tyberii demũ principatus nono anno in unitatẽ uenit
æqueſter ordo annulorumq; auctoritati forma conſtituta eſt. C. Aſinio Pollione. C. Antiſtio Vetere conſſ.
anno urbis conditæ.dcc.ſeptuageſimoquinto. Quod miremur futili pœne de cauſa: cum. C. Sulpitius Gal
ba iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucuparetur: occupatuſq; in his eſſet quæſtus in
ſenatu uulgo inſtitores eius culpe defendi annulis. Hac de cauſa conſtitutum: ne cui ius eius eſſet: niſi cui in
genuo ipſi patri auoq; paterno ſeſtertia.cccc.cenſus fuiſſet: & lege iulia theatrali in.xiiii.ordinibus ſedendi.
Poſtea gregatim inſigne id appeti cœptum. Propterq; hæc diſcrimina Caius Princeps decuriam quintam
adiecit: tantumq; natum eſt faſtis: ut quæ ſub Diuo Auguſto impleri non potuerant decuriæ non capiant
eum ordinem: paſſimq; ad ornamenta ea etiam ſeruitute liberati tranſiliant: quod antea nunq̃ erat factum
quoniam in ferreo annulo æquites iudiceſq; intelligebantur: adeoq; promiſcuũ id eſſe cœpit: ut apud Clau
dium Cæſarẽ in cẽſura eius unus ex æquitibus Flauius Proclus.cccc.ex ea cauſa reos poſtularet. Ita dum ſe/
paratur ordo ab ingenuis: cõicatus eſt cum ſeruitiis. iudicum autẽ appellatione ſeparari eum ordinẽ primi
oſum inſtituere Gracchi diſcordi popularitate in contumeliam ſenatus. mox ea debellata: auctoritas no/
minis uario ſeditionum euẽtu circa publicanos ſubſtitit: & aliquãdiu tertiæ uires publicani fuere. M. Cice/

ro demum ſtabiliuit æqueſtre nomen in conſulatu ſuo ei ſenatum concilians:ex eo ſe ordine prouectũ eſſe
celebrans:& eius uires peculiari popularitate quærens. Ab illo tempore plane hoc tertium corpus in repu.
factum eſt. Cœpitq; adiici ſenatui Populoq; Roma. æqueſter ordo. Qua de cauſa & nunc poſt populũ ſcri/
bitur:quia nouiſſimæ cœptus eſt adiici. Quinetiã ipſum equitũ nomẽ ſæpe uariatũ eſt:in iis quoq; qui ad
equitatũ trahebanť. Celeres ſub Romulo regibuſq; appellati ſunt. Deĩde flexumines. Poſtea troſſuli : cum
oppidum in thuſcis citra uolſinios hoc noĩe paſſuũ.ix.millia ſine ullo adiumento peditum cœpiſſent. Eius
uocabuli uis durauit ultra. C. Gracchum:iunius certe qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus eſt ſcri/
ptum reliquit iis uerbis. Quod ad æqueſtrẽ ordinẽ pertinet antea troſſulos uocabant:nũc equites uocant.
Ideoq; qa non intelligunt troſſulos nomẽ quid ualeat multoſq; pudet eo noĩe appellari:& cãm quæ ſupra
dicta eſt:exponit. Inuitoſq; etiãnum tamẽ troſſulos uocari. Sunt adhuc aliquæ non omittendæ in auro dif/
ferentiæ. Auxiliares quippe & externos torquibus aureis donauere:at ciues non niſi argenteis. Præterq; ar
millas ciuibus dedere:quas non habent externi. Iidem quod magis miremur coronas ex aureo dedere ciui
bus. Quis primus donatus ſit ea nõ iueni:ſed qs primũ donauerit a. L. Piſone tradiť. Apoſtumius dictator
apud lacũ regillũ caſtris latinoꝝ expugnatis ei cuius maxime opa capta eſſent:hãc coronã ex præda dedit.
Itẽ. L. Lentulus conſul Seruilio Cornelio merendæ ſamnitũ oppido capto. Sed qnq; librarum corona Piſo
frugi filium ex priuata pecunia donauit:eamq; coronam teſtamento reipublicæ legauit.

De reliquo uſu auri in uiris:& mulieribus:& de nũmo aureo:& quãdo primum ſignatum eſt æs argen/
tum & aurum:& anteq̃ ſignaretur qui mos in ære:& quæ maxima pecunia primo cenſu:& quotiens:& q/
bus temporibus auctoritas auri. CA III.

D Eorum uero honori in ſacris nihil aliud excogitatũ eſt:q̃ ut auratis cornibus hoſtiæ maiores dũ
taxat imolarentur. Sed in militia quoq; in tantũ adoleuit hæc luxuria: ut. M. Bruti in philippi/
cis campis epiſtolæ reperianť fremẽtes fibulas tribunicias ex auro geri. At Hercules idẽ ut Bru/
te mulierũ pedibus aurum geſtari tacuiſti. Cuius ſceleris nos coarguimus illum primũ qui au/
ro dignitatem per annulos fecit:ut habeãt in lacertis iampridẽ & uiri qđ e dardanis uenit:itaq; & dardaniũ
uocabatur. Viriæ celticæ dicunť. Viriles celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis digitiſq; totis collo auri/ V[e]l uirio
bus. Per has diſcurrant catenæ circa latera:& inſerta margaritaꝝ pondera e collo dominaꝝ auro pendeant læ
ut in ſomno quoq; unionũ cõſcientiã aſſit. Etiãnum pedibus induiť:atq; inter ſtolã plebemq; hunc mediũ Vel utri
fœminarum æqueſtrẽ ordinẽ facit. Honeſtius uiri pedagogis id damus:balneaſq; diues pueroꝝ forma cõ olæ
uertit. iam uero etiã Harpocratem ſtatuaſq; ægyptioꝝ numinũ in digitis uiri quoq; portare incipiũt. Fuit Vel pis
& alia Claudii principatu differentia inſolẽs iis quibus admiſſionẽ liberti eius dediſſent:imaginẽ principis Vel py/
in annulo ex auro gerendi:magna criminũ occaſione:quæ oĩa ſalutaris exortus Veſpaſiani principis abole/ ris
uit:æqualiter publicando principẽ. De annulis aureis eorũq; uſu hactenus dictũ ſit. ꝓximũ ſcelus fecit:qui Vel inſe
primus ex auro denariũ ſignauit:qđ & ipſum latet auctore icerto. Populus ro. ne quidẽ argento ſignato an creto
te Pyrrhũ regem deuictũ uſus eſt. Libralis unde ẽt nunc libella dr:& dipondius appendebatur aſſis. Quare Vel col/
æris grauis pœna dicta. Et adhuc expenſa in rõnibus dicunť. Itẽ ipendia & pondera. Quin & militũ ſtipen/ lo
dioꝝ:hoc eſt ſtipis ponderandæ pẽſatores libripẽdes dicunť. Qua cõſuetudine in iis emptionibus q̃ mãcu
pi ſunt:ẽt nunc libra interponiť. Seruius rex primus ſignauit æs. Antea rudi uſos romæ. Timeus tradit. Si
gnatũ eſt nota pecudũ:unde & pecunia appellata. Maximus cenſus. cx. millia aſſium fuit illo rege. Et ideo
hæc prima claſſis. Argentũ ſignatũ eſt anno urbis qngenteſimo octogeſimoquinto. Q. Fabio conſule qnq;
annis ante primũ bellũ punicũ. Et placuit denarius pro decẽ libris æris:qnarius pro qnq; ſeſtertiũ pro dipõ
dio ac ſemiſſe. Libræ aũt pondus æris iminutũ bello punico primo cũ impenſis reſpublica non ſufficeret.
Conſtitutumq; ut aſſes ſextantario pondere ferirentur. Ita quinq; partes factæ lucri diſſolutumq; æs alie/ Vel qn/
num. Nota æris fuit ex altera parte ianus geminus:ex altera roſtrum nauis. Interiente uero & quadrãte ra ta parte
tes:quadrans antea triuncis uocatus a tribus unciis. Poſtea Hannibale urgente. Q. Fabio Maximo dictato fracta
re aſſes unciales facti. Placuitq; denariũ. xvi. aſſibus ꝑmutari. quinariũ octonis:ſeſtertiũ q̃ternis. Ita reſpub.
dimidiũ lucrata ẽ. In militari tñ ſtipendio ſp denarius pro decẽ aſſibus datus. Nota argenti fuere bigæ:atq;
q̃drigæ:& ĩde bigati q̃drigatiq; dicti. Mox lege papyriana ſemũciales aſſes facti. Liuius Druſus in tribuna/ Vel lici/
tu plebis:octauã partẽ æris argento miſcuit. Qui nũc uictoriatus appellať: lege clodia ꝑcuſſus ẽ. Antea eni nius
hic nũmus ex illyrico aduectus mercis loco hẽbatur. Eſt ãt ſignatus uictoria:& inde nomẽ. Aureus nũmus
poſt annũ. lxii. ꝑcuſſus ẽ quã argẽteus:ita ut ſcrupulũ ualeret ſeſtertiis uicenis:qđ efficit in libras rõne ſeſter
tiũ q tũc erãt ſeſtertios nõgentos. Poſt hæc placuit. xl. millia. Sed ſignari ex auri libris: paulatimq; principes i/
minuere põdus:minutiſſimus uero ad. xlv. millia. Sed a nũmo prima ẽ origo auaritiæ excogitata fœnore q̃ Vel q̃ſi/
ſtuoſa ſegnitia. Hæc paulatim exarſit rabie q̃dã nõ iam auaritia:ſed fames auri : utpote cũ Septimuleius. C. ta
Gracchi familiaris auro repenſum caput eius exciſum ad Opimiũ tulerit:plumboq; in os addito paricidio
ſuo rẽpublicã etiã circũſcripſerit. Nec iam quiritiũ aliquo:ſed uniuerſo noĩe Romano infami. Rex Mithri
dates Aquilio duci capto aurũ in os infudit. Hæc parit habendi cupido. Pudet intuentẽ tantũ oĩa iſta quæ
ſubinde noua græco ſermone excogitanť expſſo argenteis uaſis auro aut incluſo : qbus delitiis ueneunt tã
aurea q̃ inaurata:cũ ſciamus interdixiſſe caſtris ſuis ſparra cum ne qs aurũ haberet:aut argentũ. Tanto fuit
plus aĩ fugitiuis noſtris. Meſſala orator prodidir Antonium triumuirũ aureis uſum uaſis in omnibus ob/
ſcenis deſideriis:pudendo etiã crimine Cleopatræ. Sũmæ apud exteros licentiæ fuerat poculo aureo puluí
no ſubito Philippum regem dormire ſolitum. Agonenteium Alexandri Magni præfectũ aureis clauis ſuf/
figere crepidas. Antonius in cõtumeliã naturæ uſitatẽ auro fecit opus proſcriptione dignum. Sed ſpartaci Vel ꝑter
equidem miror Populum Roma. uictis gentibus in tributo ſemper argentũ imperitaſſe:nõ auꝝ ſicut car/ alia

thaginfcum Hannibale uiſtæ argenti põdo annua in quinquaginta annos nihil auri. Nec poteſt uideri pe/
nuria mundi id eueniſſe. Nam Midas: ſed & Crœſus: infinitum poſſederant. Iam Cyrus deuicta aſia pondo.
xxxiiii. millia inuenerat: præter uaſa aurea aurumq; factum: & in eo folia ac platanum uitemq;. Qua uicto
ria argenti quingenta millia talentorum reportauit: & craterem Semiramidis: cuius pondus. xv. talentorũ
colligebat. Talentum autem ægyptium pondo. lxxx. patere Varro tradit. Iam regnauerat in colchis Salau/
ces & Eſubopes: qui terram uirginem nactus plurimum argenti auriq; eruiſſe dicitur in ſuanorum gente:
& alioquin uelleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ cameræ & argenteæ trabes narrantur: & co/
lumnæ atq; paraſtatæ: uicto. Seſoſtri ægypti rege tam ſuperbo: ut prodatur annis quibuſq; ſorte reges ſin/
gulos e ſubiectis iungere ad currum ſolitus: ſicq; triumphare. Et nos fecimus quæ poſteri fabuloſa arbitrẽ
tur. Cæſar qui poſtea dictator fuit primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu arenæ argen
Vel icef to uſus eſt: ferasq; argenteis uaſis inceſſere tum primum uiſum. Mox quod etiam in municipiis æmulanſ.
ſiuere C. Antonius ludos ſcæna argẽtea fecit. Item. L. Murena: & Caius princeps in circo pegma duxit. In quo fue/
re argenti pondo. cxxiiii. Claudius ſucceſſor eius: cum de britannia triumpharet: inter coronas aureas unã
vii. pondo habuit: quã contuliſſet hiſpania citerior: alteram. ix. quã gallia comata ſicut titulus idicauit. Hu
ius deinde ſucceſſor Nero Pompeii theatrum operuit auro in unũ diem: quo Tyridati regi armeniæ oſten
derat. Et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbem? Auri in ærario Populi Roma. fue/
re Sex. Iulio. L. Aurelio conſſ. ſeptem annis ante bellũ punicũ tertiũ pondo. dccxxvi. argenti nonagintaduo
millia & extra numerũ. ccc. & . lxxv. millia. Item Sex. Iulio. L. Martio conſſ. hoc eſt belli ſocialis initio: octin
genta. xlvi. auri pondo. C. Cæſar primo introitu urbis in ciuili bello ſuo & ærario. protulit laterũ aureorũ.
xxv. millia: & numero pondo. ccc. Nec fuit alius temporibus reſpu. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus
perſeo rege macedonico deuicto: prædam pondo trium millium: a quo tempore Populus Roma. tributũ
pendere deſiit. Laquearia quæ nunc & in priuatis domibus auro tenguntur: poſt Carthaginem euerſam
primo inaurata ſunt in capitolio cenſura. L. Mummi. Inde tranſiere in cameras. In parietes quoq;: qui iam
& ipſi tanquã uaſa inaurantur: cum ſua ætas uaria de Catulo exiſtimauerit: q; tægulas æreas capitolii inau/
raſſet primus. Inuẽtores auri ſicut metallorum fere oĩum: ſeptimo uolumine diximus. Præcipuã gratiam
huic materiæ fuiſſe arbitror: non colore qui in argento clarior eſt: magiſq; diei ſimilis: & ideo militaribus
ſignis familiarior: quoniam is longius fulget: manifeſto errore eorum qui colorem ſyderum placuiſſe in
auro arbitrantur: cum in gemmis aliiſq; rebus non ſit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ præ/
latum eſt cæteris metallis: cum cedat per utrunq; plumbo. Sed quia rerum uni nihil igne deperit: tuto etiã
in incendiis rogiſq; durante materia. Quinimo quo ſæpius arſit: proficit ad bonitatẽ. Auriq; experimento
ignis eſt: ut ſimili colore rubeat ignis. Atq; ipſum obryzum uocant. Primũ autem bonitatis argumentum
eſt q̃ difficillime accendi. Præterea mirum prunæ uiolentiſſimæ ligni indomitum: palea citiſſime ardeſce/
re: atq; ut purgetur cum plumbo coqui. Altera cauſa pretii maior: q; minimũ uſus deterit: cũ argento ære
plumbo lineæ præducantur: manuſq; ſordeſcant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur: aut numero/
ſius diuiditur: utpote cuius unciæ in ſeptuagenas & quinquagenas pluresq; bratteas quaternum utroq; di
gitorum ſpargantur. Craſſiſſimæ ex iis prænestinæ uocanſ: etiãnum retinentes nomen fortunæ inaurato
ibi fideliſſime ſimulachro. Proxima brattea quæſtoria appellaſ. Hiſpania ſtrigiles uocat auri paruulas maſ/
ſas: quod ſuper oĩa ſolum in maſſa auramento capitur. Cum cætera in metallis reperta igni perficianſ: hoc
ſtatim aurũ eſt: conſumatãq; materiam protinus habet cum ita inuenitur. Hæc enim inuentio eius natura/
lis eſt. Alia quã dicemus coacta. Super cætera non rubigo ulla: non erugo: non aliud ex ipſo quod cõſumat
bonitatem: minuatue pondus. Iam contra ſalis & aceti ſuccos domitores rerum conſtantia ſuperq; omnia
netur: ac texitur lanæ modo: & ſine lana. Tunica aurea triumphaſſe Tarquinum priſcum Verrius tradit.
Nos uidimus Agrippinam Claudii principis edente eo naualis prælii ſpectaculũ aſſidentẽ ei: indutam palu
damento: auro textili ſine alia materiæ. Attalicis uero iampridem intexitur inuento regum aſiæ. Marmo/
ri & iis quæ candefieri non poſſunt oui candido illinitur: ligno glutini ratione compoſita: leucoporon uo/
cant. Quid ſit hoc: aut quemadmodũ fiat: ſuo loco docebimus. Aes inaurari argẽto uiuo: aut certe hydrar/
gyro legitimũ erat: de quibus ut dicemus illorũ naturã reddentes: excogitata fraus eſt. Nãq; æs cruciatur in
primis accenſumq; reſtinguitur ſale aceto alumine. Poſtea exarenatur: an ſatis recoctum ſit: ſplendore dep̃
hendente: iterumq; exhalatur igni: ut poſſit edomitum mixtis pumice alumine argento uiuo inductas ac/
cipere bratteas. Alumen in purgando uim habet talem: qualem eſſe diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri: & q̃do primũ aurea ſtatua: & medicinæ ex auro. CA. IIII.

AVrũ inueniſ i nr̃o orbe: ut omittamus indicũ: atq; a formicis: aut gryphibus apud ſchytas erutũ.
apud nos tribus modis fluminũ ramẽtis: ut in tago hiſpaniæ: pado italiæ: hebro thraciæ. Pactolo
aſiæ. Gange indiæ. Nec ullũ abſolutius aurũ eſt: ut curſu ipſo trituq; perpolitũ. Alio mõ puteorũ
ſcrobibus effodiſ: aut in ruina mõtiũ. Quare utraq; rõ diceſ. Aurũ qui q̃runt: ante oĩa ſegullum
tollunt: ita uocaſ indiciũ: alueus ubi. i. arenæq; lauanſ: atq; ex eo qđ reſedit: coniectura capiſ: ut inueniaſ ali
q̃do in ſũma tellure ꝑtinus rara fœlicitate: ut nuper in dalmatia principatu Neronis ſingulis diebus etiam
qnq̃genas libras fundẽs: cũ iã inuentũ in ſũmo ceſpite. Alutationẽ uocãt: ſi & auro ea tellus ſubeſt. Cæterum
mõtes hyſpaniæ aridi ſterileſq;: & in qbus nihil aliud gignatur: huic bono coguntur fertiles eſſe. Quod pu
teis foditur: canalitium uocant: alii canalienſe marmoris gloriæ inhærens: non illo modo quo in oriente ſa
phyro atq; thebaico aliiſq; in gẽmis ſcintillat. Sed micas amplexũ marmoris: hi uenarũ canales ꝑ marmor
uagãtur & latera puteorũ & huc illuc inde noĩe inuento: telluſq; ligneis colũnis ſuſpendiſ. Qđ effoſſum eſt
tunditur: lauatur: uritur: molitur in farinam. Nam quod cudunt ap. laſcudem uocant. Argentum quod

exit a fornacis ſudore quæ e camino iactatur. Spurcitia in omni metallo uocatur ſcoria. Hæc in auro coqui
tur iterum & tunditur. Catini fiunt ex taſconio. Hæc eſt terra alba ſimilis argillæ. Neq; enim alia afflatum
ignemq; & ardenté materiam tolleret. Tertia ratio opera uicerit gigantũ. Cuniculis per magna ſpacia actis
cauantur montes ad lucernaꝝ lumina. Eadẽ menſura uigiliarum eſt: multiſq; menſibus non cernitur dies.
Arrugias id genus uocant: ſiduntq; rimæ ſubito: & opprimunt operarios: ut iá minus temerariũ uideatur
e ꝓfundo maris petere margaritas: tãto nocentiores fecimus terras. Relinquunť itaq; fornices crebri mon
tibus ſuſtinendis. Occurſant in utroq; genere ſilices. Hos igni & aceto rumpunt. Sæpius uero: quoniá in cu
niculis uapor & fumus ſtrangulat: cædunt fracturis. cl. libras ferri terrá agentibus. Egeruntq; humeris no
ctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouiſſimi cernunt. Si longior uideť ſilex: latus ſe
quitur. Foſſam ambit quiete. Tamen in ſilice facilior exiſtimať opera. Eſt náq; terra ex quodá argillæ gene
re galeræ mixta: candidá uocant: ꝓpe inexpugnabilis. Cuneis eá ferreis aggrediunť: & iiſdẽ malleis: nihilq;
durius putant: niſi q; inter oía auri fames duriſſima eſt. Peracto ope ceruices fornicũ ab ultimo cedũt: dátq;
ſignum. Ruinaq; ſolus intelligit in cacumine mõtis eius peruigil. Hic uoce ictuue repente reuocari opera
rios iubet: pariterq; ipſe deuolat. Mons fractus cadit a ſeſe lõgo fragore: qui cõcipi humana mẽte non poſ
ſit: & flatu incredibili. Spectãt uictores ruiná naturæ. Nec tamẽ adhuc aurũ eſt. Nec ſciere eſſe cum ſodere.
Tantaq; ad pericula eu incẽda fuit ſatis cauſæ ſperare qđ cuperent. Alius par eſt labor uel hoc maioris impe
dii flumina ad lauandá hanc ruiná iugis montiũ duxere obiter a centeſimo plerũq; lapide. Corrugos uocát
a corriuatiõe credo: nimirũ & hic labor eſt. Præcepiſſe libramento oportet: ut fruaris q̃do iſluat: itaq; altiſ
ſimis partibus ducit. Cõuallis & íteruallla ſubſtructis canalibus iungunť. Alibi rupes inuiæ cedunť: ſedéq;
trabibus cauatis præbere cogunť. Is qui cedit: funibus pendet: ut ꝓcul intuentibus ſpecies nefaria quidem:
ſed alitũ fiat. Pendentes maiore ex parte librant: & lineas itineri præfigũt. Itaq; inſiſtentis ueſtigiis hoís lo
cus nõ eſt. Manes trahunť ad hoies ut uítiũ ꝑportẽt. Id genus terræ urion uocant. Ergo ꝑ ſilices calculoſue
ducunť: & urium euitant. Ad capita deiectus in ſupcíliis montiũ piſcinæ cauanť: ducenos pedes in quaſq;
partes: & in altitudinẽ denos. Emiſſaria in iis quina pedũ quadratoꝝ ternum fere linquunť: & repleto ſta
gno excuſſis obturamẽtis erumpit torrens tanta ui ut ſaxa ꝓuoluat. Alius etiãnum in plano labor. Foſſæ in
quas profluat cauanť agogas uocant: eæ ſternunť gradatim. Latera cludunť tabulis: ac per ꝑrupta ſuſpendũ
tur: canali ita ꝓfluente de terra in mare. His de cauſis iam ꝓmouit hiſpania in priore generet quæ exhauri
untur ímenſo labore ne occupent puteos in hoc riganť. Aurum arrugia quæſitũ non coquitur: ſed ſtatim
ſuũ eſt. Inueniunť ita maſſæ. Necnõ in puteis etiam denas excedẽtes libras. Palacas hiſpani: alii palacranas:
idem qđ minutũ eſt: balucem uocant. Vlex ſiccatus uritur: & cinis eius lauať ſuſtrato ceſpite herboſo ut ſi
dat aurũ. Vicena millia pondo ad hunc modũ amnis ſingulis aſturiá atq; galletiam & luſitaniá præſtare q
dam tradiderũt: ita ut plurimũ aſtruria gignat. Neq; in alia parte terraꝝ tot ſæculis hæc fertilitas. Italiæ par
citũ eſt uetere íterdicto patrum: ut diximus aliogn nulla fœcundior metalloꝝ quoq; erat tellus. Extat lex
cenſoria uicti miliarũ aurifodinæ: qua in uercellenſi agro cauabať: ne plus quinq; hoium in opere publica
ni haberent. Aurũ faciendi eſt etiá una rõ ex auri pigmento: qđ in ſyria foditur pictoribus in ſũma tellure
auri colore: ſed fragili lapidum ſpeculariũ modo. Inuitaueratq; ſpes Caium principẽ auidiſſimũ auri: quá
obrem iuſſit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurũ excellens: ſed ita parui ponderis ut detrimentũ
ſentiret: illud propter auaritiá expertus: q̃q̃ auripigmenti libræ. xiiii. permutarenť: nec poſtea tentatũ ab ul
lo eſt. Oí auro ineſt argento uario pondere: alibi dena: alibi nona: alibi octaua parte. In uno tantũ galliæ me
tellæ loco: quod uocant albicrarenſe. xxxvi. portio inuenitur: ideo cæteris præeſt. Vbicunq; quinta argenti
portio eſt: electrum uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in canalienſi. Fit & cura electrum argento addito. Qđ
ſi quintam portionem exceſſit: incudibus non reſiſtit. Eſt electro auctoritas Homero teſte qui Menelai re
giam auro: electro: argẽto: ebore fulgere tradit. Mineruæ templũ habet lindos inſulæ rhodioꝝ: in quo He
lena ſacrauit calicem ex electro. Adiicit hyſtoria mãmæ ſuæ menſura. Electri natura eſt ad lucernarũ lumi
na clarius argento ſplendere. Quod eſt natiuum & uenena dꝑhendit. Náq; diſcurrunt in calicibus arquus
cæleſtibus ſimiles cum igneo ſtridore: & gemina ratione præcidunt. Aurea ſtatua prima oíum nulla inani
tate: & antequá ex ære aliqua illo modo fieret: quá uocant holoſphyraton in templo Anæitidis poſita dici
tur. Qđ in ſitu terraꝝ nomine hoc ſignificauimus: numine gentibus illis ſacratiſſimo. Direpta eſt antonii
parthicis rebus. Scitumq; narratur dictum unius ueteranorum bononiæ hoſpitali diui Auguſti cœna cum
interrogaretur: eſſet ne uerum eum qui primus uiolaſſet hoc numẽ: oculis membriſq; captum expiraſſe:
reſpondit enim tum maxime Auguſtum de cruore eius cœnare: ſeq; illum eſſe: totumq; ſibi cenſum ex ea
rapina eẽ. Hominum primus & auream ſtatuam & ſolidam Gorgias Leontinus delphis in templo ſibi po
ſuit. lxx. circiter olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæſtus. Aurũ pluribus modis pollet in
remediis. Vulneratiſq; & infantibus applicatur: ut minus noceant: quæ inferantur ueneficia. Eſt & ipſi ſu
perlato uis malefica gallinarum quoq; & pecorum fœturis. Remedium eſt abluere illatum & ſpargere eos
quibus mederi uellis. Torretur & cum ſalis grummo pondere triplici miſſo: & rurſum cũ duabus ſalis por
tionibus & una lapidis quem ſchiſton uocant: ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uaſe ipſum purũ
& incorruptum. Reliquis cinis ſeruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie ſanat. Lomento id cõue
nit ablui. Fiſtulas etiam ſanat: & quæ uocantur hemorrhoides. Quod ſi trito ſpuma adiiciatur putria ulce
ra & tetri odoris emendat. Ex melle uero decoctum cum meláthio & illitum umbilico leuiter ſoluit aluũ.
Verrucas curari eo. M. Varro eſt auctor.

De ſchryſocolla & medicinæ ex chryſocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis inter ſe perficiendiſq;
metallis. CA. V.

Vel qđ extra fornacis ſudaré e camino iactatur
Vel catino
Vel ingentes
Vel ſup eſt
Vel fluaris
Vel agaſianas
Frutex eſt ulex roris marini ſiſis aſꝑ auruq; retinens
uicus
Vel cru/te

Genus æris: quæ corinthia: quæ deliaca: quæ ægynetica. CA. II.

FIt & ex alio lapide: quē calcitē uocāt in cypro: ubi prima fuit æris inuētio. Mox uilitas ꝓcipua reper
to in aliis terris ꝓſtantiore: maxime aurichalco: qđ ob ꝓcipuā bonitatē ammiratiōē diu obtinuit.
Nec reperiſ lōgo iā tpe effœta tellure. Proximū bōitate fuit Saluſtianū in ceutronū alpino tractu Vel ebo
nō lōgi & ipſum æui. Succeſſit & liuianū in gallia. Vtrūq; a metalloꝝ dominis appellatū: illud ab xonum
amico diui Auguſti: hoc a cōiuge: uelocis defectus. Liuianū quoq; certe admodū exiguū inueniſ. Sūma glo
ria nūc in marianū cōuerſa: quod & cordubēſe diciſ. Hoc a liuiano cadmiā maxīe ſorbet: & aurichalci boni
tatē imitaſ in ſeſtertiis dupōdiariiſq; cyprio ſuo aſſibus cōtentis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis ſe
habet. Reliqua genera artificio cōſtantq; ſuis locis reddenſ: ſumma claritate ante oīa īdicata. Quōdā æs cō
fuſæ auro argētoq; miſcebaſ: & tamē ars præciſior erat. Nunc īcertum eſt peior hæc ſit an materia. Miruq;
cū ad infinitū operū precia hæc creuerint: auctoritas artis extincta eſt. Quæſtus.n. cauſa: ut oīa: exerceri cœ
pta eſt: quæ gloriæ ſolebat. Ideo etiā deoꝝ adſcripta operi cū ꝓceres gentiū claritatē & hac uia quærerent:
adeoq; exoleuit fundēdi æris precioſi ratio: ut iādiu ne fortūa qdē ī ære ius artis habeat. Ex illa aūt antiqua
gloria corinthiū maxīe laudaſ: hoc caſus miſcuit. Corintho cū capereſ īcenſa: mireq; circa id multoꝝ affe
ctatio fuit. Quippe cū tradaſ nō aliena de cauſa Verrē quē Cicero dānauerat ꝓſcriptū eſſe ab Antonio: quā
q; corinthiis ſe ei ceſſurū negauiſſet. At mihi maior pars eoꝝ ſimulare eā ſcientiā uideſ: ad ſegregandos ſe a
cæteris: magis q̄ ītelligere aliquid ſubtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta ē olympiadis cētēſimæ
q̄nquageſimeſextæ anno. iii. noſtræ urbis ſexcēteſimooctauo: cū ante in ſæculo fictores nobiles eē deſiſſent
quoꝝ iſti oīa ſigna hodie Corinthia appellāt. Quapropter ad coarguēdos eos ponemus artificū ætates: nā
urbis noſtræ annos ex ſupradicta cōparatiōe olympiadū colligere facile erit. Sunt ergo uaſa tātū corinthia
quæ iſti elegātiores nūc æs ſculpēdo trāſferūt modo in lucernas: modo ī trullas: nullo mūditiaꝝ reſpectu.
Eius tria genera. Cādidū argēto nitore q̄ proxime accedēs: in quo illa mixtura præualuit. Alterū in quo au
ri fulua natura. Tertiū in quo æqualis oīum tēperies fuit. Præter hæc eſt: cuius ratio nō pōt reddi: q̄q̄ hoīs
manufacta dederit fortuna tēperamētum ſimulacro ſigniſq;. illud ſuo colore precioſum ad iocineris ima
ginē uergēs: quod ideo epatizon appellāt: procul a Corinthio. Lōge tamē ante ægyneticū atq; deliacū: quæ
diu obtinuere principatū. Antiquiſſima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo cōcelebrāte toto orbe: &
ideo cura officinis tricliniorꝝ pedibus fulcriſq;. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deū ſimulacra:
effigiemq; hoīum: & alioꝝ aīalium. proxima laus gynetico fuit. Inſula ipſa eſt nec gignēs: ſed officinarum
temperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario eſt Romæ. Hic eſt exemplar ægynetici æris.
Deliaci autem iupiter in capitolio in Iouis tonantis æde. Illoq; ære Myron uſus eſt. Hoc polycletus æqua
lis atq; condiſcipulus. Aemulatio autem & in materia fuit.

De candelabris: & templorum ornamentis. CA. III.

PRiuatimq; ægyna cādelabroꝝ ſuperficiē dūtaxat elaborauit: ſicut tarentū ſcapos: in iis ergo iun
cta cōmēdatio officinaꝝ eſt. Nec pudet tribunoꝝ militariū ſalariis emere: cū ipſum nomē a cā
delarum lumine īpoſitū appareat. Accenſio candelabri talis fuit: ut auctor eſt Dion iuſſu ꝓconis uel noīe
Cleſippus fullo gibbere & præterea alio fœdus aſpectu febricatus eſt: emente id Gegania ſeſter
tiis. L. eodēq; oſtentāte in cōuiuio emptum: ludibrii cauſa nudatus: atq; impudētia libidinis receptus in to uel totū
rum: mox in teſtamētū predites numinū uice illud cādelabrū coluit: & hāc corinthiis fabulā adiecit: uindi
catis tamē moribus nobili ſepulchro: per qđ æterna ſupra terras Gegāiæ dedecoris memoria duraret. Sed
cū eſſe nulla corinthia cādelabra cōſtet: nomē id præcipue in iis celebraſ: quoniā Nūmii uictoria corinthū
quidē diruit: ſed cōpluribus achaiæ oppidis ſimul æra diſperſit. Priſci limina etiā ac ualuas in tēplis ex ære
factitauere. Inuenio & a Cn. Octauio qui de perſeo rege naualē triūphū egit factā porticū duplicē ad cyrcū
flaminiū: quæ corinthia ſit appellata a capitulis æreis colūnarū. Veſtæ quoq; ædem ipſam ſyracuſana ſupfi
cie tegi placuiſſe. Syracuſana ſunt in Pantheo capita colūnarū a. M. Agrippa poſita. Quinetiā priuata opulē
tia eo modo uſurpata eſt. Camillo enim crimini obiecit Sp. Caruillius quæſtor: q; ærata hoſtia haberet in
domo. Nā triclinia ærata abacoſq; & monopodia. Cn. Maniliū aſia deuicta primū īuēiſſe triūpho ſuo: quē
duxit urbis anno quingēteſimo ſexageſimoſeptimo. L. Piſo auctor eſt. Antias qdē L. Craſſum hæredē. L.
Craſſi oratoris multa etiā triclinia ærata uendidiſſe. Ex ære: factitauere & cortinas tripodū noīe delphicas:
quoniā donis maxime Apollinis delphici dicabanſ. Placuere & lychni pēſiles in delubris: arboꝝ modo ma
la ferentiū lucētes. Qualis eſt in tēplo Apollinis palatini: quē Alexāder Thebaꝝ expugnatiōe captū luciniæ
dicauerat eidem deo. Trāſit deinde ars ubiq; uulgo ad effigiem deorum.

Quando primum ſimulacrum Romæ factum: & de origine ſtatuarum & honore ſtatuarum: & generi
bus: & figuris. CA. IIII.

ROmæ ſimulacrū ex ære factum Cereri primū reperio ex peculio. Sp. Caſſii: quē regnū affectātē
pater ipſius īteremerat. Trāſiit & ab diis ad hoīum ſtatuas: atq; imagines multis modis: Antiq
pingebāt eas bitumine: quo magis mirū eſt: placuiſſe auro ītegere. Hoc neſcio an romanū fue
rit iuentū. Certe etiā Romæ nō habet uetuſtatē. Effigies hoīum nō ſolebāt exprimi niſi aliqua
illuſtri cauſa ꝑpetuitatē merētiū: & primo ſacroꝝ certaminū uictoria: maximeq; olympiæ ubi oīum q ui
ciſſent: ſtatuas dicari mos erat. Eorū uero qui ter ibi ſuperauiſſent: ex mēbris ipſoꝝ ſimilitudine expreſſas
quas iconas uocāt. Athenīēſes neſcio an primi oīum Harmodio & Ariſtogitōi tyrānicidis publice poſuerīt
ſtatuas. Hoc actū eſt eodē anno: quo & reges Romæ pulſi. Excepta deinde res eſt a toto orbe terraꝝ huma
niſſima ambitiōe. Et iam oīum municipioꝝ & fori ſtatuæ ornamētū eſſe cœperere: prorogariq; memoria ho
minum & honores legi æuo & baſibus inſcribi: ne in ſepulchris tantum legerentur. Mox forum & in do

mibus priuatis factum atq; in atriis. Honos clientum inſtituit ſic colere patronos.

De ſtatuis & quibuſdam aliis: & quibus primum in colũna: & quando roſtra: & quãdo primum publi ce: & quæ primum ſtatuæ Romæ. CA. V.

Togata effigie antiquitus ſtatuæ dicabãt. Placuere & nudæ tenẽtes haſtã ab epheboꝝ gymnicis
Vel græcis mos eſt — exẽplaribus: quas achilleas uocãt. Græca res eſt nihil uelare. At cõtra romana ac militaris thora
cas addere. Cæſar quidẽ dictator loricatã ſibi dicari in foro ſuo paſſus eſt. Nã lupercoꝝ habitu
factæ tam nouitiæ ſunt: q̃ quæ nuper ꝓdiere penulis idutæ. Mãcinus eodẽ habitu ſibi inſtituit
quo deditus eſt. Notatũ ab auctoribus & L. actiũ poetã in camœnaꝝ æde maxima forma ſtatuã ſibi poſuiſ
ſe: cũ breuis admodũ fuiſſet. Equeſtres uero ſtatuæ modo Romanã celebrationẽ habent orto ſine dubio a
græcis exẽplo. Sed illi celatas tãtum dicabãt in ſacris uictores. Poſtea uero & qui bigis uel quadrigis uiciſ
ſent. Vnde & noſtri currus nati in iis qui triumphauiſſent. Serũ hoc & in iis nõ niſi a Diui Auguſto ſeiuges
ſicut & elephãti. Nõ uetus & bigarũ celebratio in iis qui prætura functi curru uecti eſſent ꝑ circũ. Antiquior
colũnarũ: ſicut C. Menio qui deuicerat priſcos latinos: q̄bus ex fœdere tertias predæ Popu. Ro. præſtabat.
Eodẽq; in cõſulatu in ſuggeſtu roſtra deuictis antiatibus fixerat anno urbis. cccc.xvi. Itẽ C. Duilio qui pri
mus naualẽ triũphum egit de pœnis: quæ eſt etiam nũc in foro. Itẽ P. Minutio præfecto annõæ: extra por
Vel unciali — tam trigeminã unciaria ſtipe collata. Neſcio an primo honor talis a populo. Antea enim a ſenatu erat: ꝑcla
ra res: niſi friuolis cœpiſſet initiis. Nãq; & atti Nauii ſtatua fuit ante curiam: cuius baſis conflagrauit curia
incenſa. P. Clodii funere. Fuit & Hermodori epheſii in comitio legum: quas decẽuiri ſcribebãt: interpretis
publice dicata. Alia cauſa & alia auctoritas maior in Oratii Coclitis ſtatua: quæ durat hodieq;: cum hoſtes a
Vel ſubitio — ponte ſublicio ſolus arcuiſſet. Equidẽ & Sybillæ tres iuxta roſtra ſunt: minores ſint licet. Vna quam pacu
uius Taurus ædilis plebis inſtituit. Duæ quas. M. Meſſalla. Primas putarẽ has & Atti Nauii poſitas ætate
Tarquinii priſci: niſi regum antecedentium eſſent in capitolio.

De ſtatuis ſine tunicis & q̄buſdã aliis: & q̃ pria Romæ ſtatua equeſtris: & quãdo oẽs ſtatuæ priuatim & publice ſublatæ: & q̄bus Romæ mulieribus: & quæ priæ ab exteris publice poſitæ. CA. VI.

Ex iis Romuli eſt ſine tunica: ſicut & Camilli in roſtris: & ante ædem Caſtorum fuit. M. Tremel
li equeſtris togata: qui ſamnites bis deuicerat. Captaq; anagnia populum ſtipendio liberauerat.
Inter antiquiſſimas ſunt & Tullii Celii. L. Roſcii. Et Sp. Matici Fulcini in roſtris a fidennatibus
in legatione interfectorum. Hoc a Romão Populo tribui ſolebat iniuria cæſis: ſicut. P. Iunio &
T. Coricanio: qui ab Teuca illiricorum regina interfecti erant. Non omittendum: quod annotauere anna
Vel Cn. popiliũ — les: tripedaneas iis ſtatuas in foro ſtatutas. Hæc uidelicet menſura honorata tunc erat. Non prætéribo. C.
Octauium ob unum uerbum quo regem Antiochum dilaturum ſe reſponſum dicẽtem uirga quam tene
bat forte circunſcripſit. & priuſquam egrederetur circulo illo: reſponſum dare coegit. In qua legatione in
terfecto ſenatus ſtatuam poni iuſſit quam oculatiſſimo loco in roſtris. Inuenitur & ſtatua decreta Taraciæ
Caiæ ſiue Suffeciæ uirgini ueſtali: ut poneretur ubi uellet. quod adiectum non minus honoris habet: quã
q; fœminæ eſt decreta. Meritum eius ipſis ponam annalium uerbis. Quod campum tyberinum gratifica
ta ea eſſet populo. Inuẽio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitii poſitas cum bello ſannitico Apol
lo pythius fortiſſimo græcorum gentis iuſſiſſet & alteri ſapientiſſimo ſimulacra celebri loco dicari: donec
Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirumq; eſt illos patres Socrati cunctis ab eodem deo ſapientia prælato
Pythagoram prætuliſſe: aut tot aliis uirtute Alcibiadem: aut quemquam utroq; Themiſtocli. Columna
rum ratio erat: attolli ſupra cæteros mortales: q; & arcus ſignificant nouitio inuento. Primus tamẽ honos
cœpit a græcis. Nullique arbitror plures ſtatuas dicatas quam phalerio Demetrio athenis. Siquidem. ccc.
lx. ſtatuere: quas mox lacerauerunt: nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant Romæ
Vel q̃ſq; — etiam in omnibus uicis. C. Mario Gratidiano tribus ut diximus: eaſdemque ſubuertere Syllæ introitu. Pe
deſtres ſine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equeſtrium tamen origo per quam uetus
Vel Cœliæ — eſt cum fœminis etiam honore cõicato. Cloeliæ enim ſtatua eſt equeſtris: ceu parum eſſet toga eam cingi:
cum nec Lucretiæ: nec Bruto qui expulerant reges: propter quos Cloelia iter obſides fuerat: decerneretur.
Hanc primam & Oratii Coclitis publice dicatam crediderim. Ante enim ſibi ac Sybillæ Tarquinium & re
ges ipſos poſuiſſe ueriſimile eſt: niſi Cloeliæ poſitam eſſe quoque Piſo traderet ab iis qui una obſides fue
rant redditis a Porſena in honorem eius: habuit e diuerſo Annius fæcialis equeſtrem ſtatuam contra Iouis
Statoris ædem in ueſtibulo ſuperiore domus ualeriæ fuiſſe Publicolæ cõſulis filiæ: eamque ſolam fugiſſe.
Tyberimque tranſnatauiſſe: cæteris obſidibus qui porſenæ mittebantur interemptis Tarquinii inſidiis
L. Piſo prodidit. Idem auctor eſt Marco Aemylio & C. Popilio ſecundo conſſ. a cenſoribus Publio Corne
lio Scipione: & Marco Popilio ſtatuas circa forum eorum qui magiſtratus geſſerant ſublatas omnes: præ
ter eas quæ populi aut ſenatus ſententia ſtatutæ eſſent. Eam uero quam apud ædem Telluris ſtatuiſſet ſi
bi Spu. Caſſius: qui regnum affectauerat: etiam conflatam a cenſoribus. Nimirum in ea quoq; re ambitio
nem prouidebant illi uiri. Extant Catonis in cenſura uociferationes: mulieribus Romãis in prouinciis ſta
tuas poni. Nec tamen potuit inhibere: quo minus Romæ quoque ponerentur: ſicuti Corneliæ Graccho
rum matri: quæ fuit Africani prioris filia. Sedens enim huic poſita: ſoleiſque ſine amento inſignis in Me
telli publica porticu. Quæ ſtatua nunc eſt in Octauiæ operibus. Publicæ autem ab exteris poſita eſt Ro
mæ. C. Aelio tribuno plebis lege perlata in Septimium Statilium Lucanum: qui thurinos bis infeſtaue
rat. Et ob id. C. Aelium thurini ſtatua & corona aurea donarunt. Iidem poſtea Fabritium donauere
Vel gentes — ſtatua liberati obſidione. Paſſimque ſtatuæ in clientela ſunt receptæ. Et adeo diſcrimen omne ſubla
tũ ut Hannibalis etiã ſtatuæ tribus locis uiſant in ea urbe: intra cuius muros ſolus hoſtiũ emiſit haſtam.

De antiquis ſtatuariis & preciis ſignoꝝ imodicis:& coloſſis in urbe celeberrimis. CA. VII.

FViſſe aũt ſtatuariã artẽ familiarẽ italiæ quoq; & uetuſtã indicãt Hercules ab Euandro ſacratus:ut
ꝑdunt:in foro boario:qui triũphalis uocaẽ:atq; per triũphos ueſtitur habitu triũphali. Præterea
Ianus geminus a Nũma rege dicatus:qui pacis belliq; argumẽto colitur. Digitis ita figuratis:ut
trecentoꝝ quinquagintaquinq; dieꝝ nota p ſignificationẽ anni tpis & æui ſe deũ idicaret. Signa
quoq; thuſanica per terras diſperſa:quæ in ethruria factitata nõ eſt dubiũ. Deoꝝ tantũ putarẽ eẽni Metro
dorus Sceptius cui cognomẽ romãi nois Odio inditũ eſt. Vulſinios pulſatos ꝑpter cẽtũ & decẽ ſtatuarũ ſi
gna obiecerit. Mirũq; mihi uidetur cũ ſtatuaꝝ in italia tam uetus origo ſit:potius lignea aut fictilia deorũ
ſimulacra in delubris dicata uſq; ad deuictã aſiam:unde irrepſit & luxuria. Similitudines exprimẽdi quæ
prima fuerit origo:in ea quã plaſticen græci uocant dici cõuenientius erit. Etenim prior quã ſtatuaria fuit.
Sed hæc ad infinitũ effloruit multorũ uoluminũ opere ſi quis plures perſequi uelit. Oia enim quis poſſit?
In. M. Scauri ædilitate tria millia ſignorũ in ſcæna tantũ fuere tẽporario theatro. Mũmius deuicta achaia
repleuit urbem. Ipſe exceſſit nõ relicturus filiæ dotem. Cur enim nõ cum excuſatione ponatur? Multa &
Luculli inuexere. Rhodi etiãnum. iii. millia ſignorũ eſſe Mutianus ter conſul prodidit: nec pauciora athe
nis & olympiæ. Delphis ſupereſſe creduntur. Quis iſta mortaliũ perſequi poſſit? aut quis uſus noſcẽdi in
telligaẽ? Inſignia tamẽ & maxime aliqua de cauſa notata:uoluptuariũ ſit attigiſſe:artificeſq; celebratos no
minauiſſe ſingulorũ quoq; inexplicabilem multitudinẽ:cum Lyſippus ad ſexcenta. x. opera feciſſe tradaẽ. Vel ſi-
Ante omnia ut arti claritatẽ poſſent dare uel ſingula. Numerũ apparuiſſe. defuncto eo cum theſauꝝ effre gnorũ
giſſet hæres:ſolitum. n. ex immani precio cuiuſq; ſigni denarios ſe ponere aureos ſingulos. Euecta ſupra
humanã fidem ars eſt ſucceſſu:mox etiam audacia. In argumẽtum ſucceſſus:unum exẽplum afferam: nec
deorum nec hoĩum ſimilitudinis expreſſæ. Aetas noſtra uidit in capitolio:priuſq̃ id nouiſſime cõflagraret
a Vitellianis incenſum in cella Iunonis canẽ ex ære uulnus ſuum lambentẽ. Cuius eximiũ miraculũ & ĩdi
ſcreta ueriſimilitudo nõ ex eo ſolũ ĩtelligitur:q; ibi dicatus fuerat:uerũ & noua ſatiſdatiõe:nã ſumma nul
la par uidebaẽ:capite tutelarios cauere pro eo inſtitui publici fuit. Innumera ſunt exẽpla. Moles quippe ex Vel iſti-
cogitatas uidemus ſtatuaꝝ quas coloſſos uocãt turribus pares. Talis eſt in capitolio Apollo trãſlatus a. M. tuti
Lucullo ex apollonia ponti urbe. xxx. cubitoꝝ. c. l. talẽtis factus. Talis in cãpo martio Iupiter a Claudio Cæ
ſare dicatus:qui ideo uocaẽ Põpeianus a uicinitate theatri. Talis & tarẽti factus a Lyſippo. xl. cubitoꝝ. Miꝝ
in eo q; manu (ut ferunt) mobilis ea ratio liberamẽti eſt:ut nullis cõuellaẽ ꝓcellis. Id quidẽ ꝓuidiſſe & arti Vel ra-
fex diciẽ:modico ĩteruallo. Vnde maxime opus erat flatũ frangi oppoſita colũna. Itaq; pp magnitudinem tione
difficultatẽq; moliẽdi:nõ attigit eũ Fabius uerrucoſus:cũ Herculẽ qui eſt in capitolio:inde trãſferret. Ante
oẽs aũt in ammiratiõe fuit Solis coloſſus rhodi quẽ fecerat Chares Lyndius Lyſippi ſupradicti diſcipulus.
Septuaginta cubitoꝝ altitudinis fuit. Hoc ſimulacrũ poſt quinquageſimũ ſextũ annũ terremotu ꝓſtratũ.
Sed iacens quoq; miraculo eſt. Pauci pollicẽ eius amplectunẽ. Maiores ſunt digiti q̃ pleræq; ſtatuæ. Vaſti
ſpecus hiant de fractis mẽbris. Spectanẽ intus magnæ molis ſaxa:quoꝝ põdere illud ſtabiliuerat conſtitu
ens. Duodecim annis tradũt effectũ. ccc. talentis:quæ cõtulerãt ex apparatu regis Demetrii relicta moræ te Vel reli
dio. Sunt alii minores hoc in eadẽ urbe coloſſi centũ numero. Sed ubicũq; ſinguli fuiſſent nobilitaturi lo cto
cum. Præterq; hos deoꝝ quinq; quos fecit Bryaxis. Factitauit coloſſos & italia. Videmuſq; certe Apollinẽ
in bibliotheca templi Augusti thuſcanicũ. l. pedũ a pollice:dubiũ ære mirabiliorẽ an pulchritudine. Fecit &
Sp. Caruilius Iouẽ qui eſt in capitolio uictis ſamnitibus ſacrata lege pugnãtibus e pectoralibus eoꝝ ocreiſ
que & galeis. Amplitudo tãta eſt:ut cõſpiciaẽ a Latiario Ioue. Reliquiiſq; limæ ſuã ſtatuã eã fecit:quæ ẽ an
te pedes ſimulacri eius: Habẽt in eodẽ capitolio ammirationẽ:& capita duo:quæ. P. Lẽtulus cõſul dicauit.
Alterũ a Charete ſupradicto factũ. Alterũ fecit Decius cõparatiõe in tantũ uictus:ut artificiũ minime pro
babilis artificis uideaẽ. Verũ omnẽ amplitudinẽ eius generis ſtatuarũ uicit ætate noſtra Zenodorus Mer
curio facto in ciuitate galliæ aruernis per annos. x. pedũ. cccc. immani precio. Is poſtq̃ ſatis ibi artem appro
bauerat:Romã accitus eſt a Nerone:ubi deſtinatũ illius principis coloſſum fecit centũ. x. pedum longitudi
ne:qui dicatus Solis uenerationi eſt damnatis ſceleribus illius principis. Mirabantur in officina non modo
ex argilla ſimilitudinem inſignem:uerum & de paruis admodum ſurculis quod primum operis inſtar fu Vel qui
it. Ea ſtatua indicauit interiſſe fundendi æris ſcientiam:cum & Nero largiri aurum argentũq; paratus eſſet Vel in-
& Zenodorus ſcientia fingendi cælãdiq; nulli ueterũ poſtponeretur. Statuã aruernorũ cũ faceret: ꝓuinciæ ſtaura-
Vibio Auito præſidente duo pocula Calamidis manu cælata:quæ Caſſio Syllano auunculo eius præcepto tiõi ſiũt
ri ſuo Germanicus Cæſar adamata donauerat æmulatus eſt:ut uix ulla differentia eſſet artis. Quãtoq; ma VI artis
ior in Zenodoro præſtantia fuit:tanto magis deprehendi æris obliteratio poteſt. dephen

Nobilitate ex ære operum & artificum. ccclxvi. CA. VIII. dendæ

SIgnis quæ uocant corinthia pleriq; in tantũ capiuntur:ut ſecũ circũferant:ſicut Hortenſius ora
tor ſphingẽ Verri reo ablatam. Propter q̃ Cicero illo iudicio in altercatiõe negãti ei ſe enigmata
intelligere:reſpõdit debere:quoniã ſphingem domi haberet. Circũtulit & Nero princeps ama
zonẽ:de qua dicemus. Et pauloãte. C. Ceſtius cõſularis ſignũ quod ſecũ etiã in ꝓlio habuit. Ale
xandri quoq; magni tabernaculũ ſuſtinere tradunẽ ſolitæ ſtatuæ:ex quibus duæ ante Martis ultoris ædẽ
dicatæ ſunt:totidem ante regiã. Minoribus ſimulacris ſigniſq; ĩnumera prope artificũ multitudo nobilita
ta eſt. Ante oẽs tamẽ Phidias atheniẽſis Ioue olympiæ facto ex ebore quidẽ. Sed ex ære ſigna fecit. Floruit
aũt olympiade octogeſimatertia circiter. ccc. noſtræ urbis anno. Quo eodẽ tẽpore æmuli eius fuere Alca
menes:Critias:Neſtocles:Hegleas. Et deinde olympiade octogeſimaſeptima Ageladeſ:Callon:Polycletus:
Phragmõ:Gorgias:Lacõ:Mycon:Pythagoras:Scopas:Perelius. Ex iis Polycletus diſcipulos habuit Argiũ:

Aſopodorum: Alexim: Ariſtidem: Phrynonem: Dinonem: Athenodorum: Dameam: Clitorium: Myro-
nem: Lycium. Nonageſimaquinta olympiade floruere Naucydes: Dinomedes: Canachus: Patrocles. Cen-
teſimaſecunda Polycles: Cephiſiodotus: Leochares: Epatodorus. Centeſimaquarta Praxiteles: Euphranor:
Centeſimaſeptima Echion: Theromachus: Centeſima quartadecima Lyſippus fuit: & cum eo Alexander
magnus. Item Lyſiſtratus & frater eius Sthennis: Euphronides. Soſtratus Ion: Syllanió. In hoc mirabile q;
nullo doctore nobilis fuit ipſe. Diſcipuloſq; habuit Zeuſin & Iadem. Centeſima. xx. Eutychides: Eutycra-
tes: Lahippus: Cephiſiodotus: Timarcus: Pyromachus. Ceſſauit deinde ars: ac rurſus olympiade centeſima
quinquageſimaquinta reuixit: cum fuere longe quidem infra prædictos probati tamen Antheus: Calliſtra
Vel ty- tus: Polycles: Atheneus: Callixenus: Pyrocles: Pythias: Tomylos. Ita diſtinctis celeberrimorum ætatibus:
moles inſignes raptim tranſcurram reliquam multitudinem: & paſſim diſperſam. Venere autem & in certamen
laudatiſſimi: quamquam diuerſis ætatibus geniti: quoniam fecerant amazonas: quæ cum in templo Ephe
ſiæ Dianæ dicarentur: placuit eligi probatiſſimam: ipſorum artificum qui præſentes erant iudicio: cum ap
paruit eam eſſe: quam omnes ſecundam a ſua quiſq; iudicaſſet. Hæc eſt polycleti: ꝓxima ab ea phidiæ. Ter
tia chreſſillæ. Quarta cyclonis. Quinta phragmonis: phidias præter Iouem olympium quem nemo æmu
latur. fecit & ex ebore æque Mineruam athenis: quæ eſt in parthenone aſtans. Ex ære uero præter amazo-
nem ſupradictam Mineruam tam eximiæ pulchritudinis: ut a forma cognomen acceperit. Fecit & Clidi-
chum & aliam Mineruam: quam Romæ ad ædem. Fortunæ æmilius paulus dedicauit: ité duo ſigna: quæ
catulus in eadem æde poſuit: palliata. Et alterum colloſſicon nudum. primuſq; artem toreuticem aperuiſ-
ſe atq; demonſtraſſe merito iudicatur: polycletus ſicyonius ageladis diſcipulus. Diadumenum fecit molli
ter iuuenê centum talentis nobilitatum: item & Doryphorum uiriliter puerum. Fecit & quem canona ar-
tifices uocant: liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadam. ſoluſq; hominum artem ipſe feciſſe ar-
tis opere iudicatur. Fecit & diſtringêtem ſe. Et nudum talo inceſſentem. Duoſq; pueros. Item talis nudos
ludentes: qui uocantur aſtragalizontes: & ſunt in Titi imperatoris atrio: quo opere nullum abſolutius ple
riq; iudicant. item Mercurium qui fuit liſymachiæ. Herculem qui Romæ antheum a terra ſuſtinentem:
artemona qui periphoretos appellatus eſt. Hic conſumaſſe hanc ſcientiam iudicatur: & toreuticen ſic eru-
diſſe: ut phydias aperuiſſe: proprium eiuſdem: ut uno crure inſiſterent ſigna excogitaſſe: ut ait Varro: & pe
ne ad unum exemplum Myronem eleuteris natum: & ipſum Ageladis diſcipulum bucula maxime nobili-
tauit celebratis uerſibus laudata: quando alieno pleriq; ingenio magis quam ſuo commendantur. Fecit &
canem: & Dyſcobolon: & Perſea: & Priſtas: & ſatyrum admirantem tibias: & Mineruã: delphicos pẽtathlos
pancratiaſtas. Herculem etiã qui eſt apud circum maximũ in æde pompei magni. Fecit & cicadæ monumẽ
tum & locuſtæ: ſicut carminibus ſuis Erina ſignificat. Fecit & Apollinem quem a triũuiro Antonio ſubla-
tum reſtituit epheſiis diuus Auguſtus ammonitus in quiete. Primus hic multiplicaſſe uarietatem uidetur
numeroſior in arte q̃ polycletus: & in ſimetria diligentior. Et ipſe tamen corporum tenus curioſus: animi
ſenſus non expreſſiſſe. Capillum quoq; & pubem nõ emendatius feciſſe q̃ rudis antiquitas inſtituiſſet. Vi-
cit eum Pythagoras ex italia Rheginus pancratiaſte delphis poſito. Eundem uicit & Leontius qui fecit ſta-
diodromõ aſtylon: qui olympiæ oſtenditur. Et lybin puerum tenentem tabellas eodem loco: & mala ferẽ-
tem nudum. Syracuſis autem claudicantem: cuius ulceris dolorem ſentire etiam ſpectantes uidẽtur. Item
apollinem citharedum: ſerpentemq; eius confici ſagittis: qui Dicæus appellatus eſt: quoniam cum thebæ
ab Alexandro caperentur: aurum a fugiente conditum ſinu eius cælatum eſſet. Hic primus neruos & ue-
nas expreſſit capillumq; diligentius. Fuit & alius pythagoras ſamius initio pictor: cuius ſigna ad ædem for-
tunæ huiuſce deæ ſunt feminuda: unde & laudata ſunt. Hic ſupradicto facie quoq; indiſcreta ſimilis fuiſſe
traditur. Rhegini autem diſcipulus & filius ſororis fuiſſe traditur. Soſtrati lyſippus Sicyonius. Duris ne-
gat. Tullius fuiſſe diſcipulum affirmat. Sed primo ærarium fabrum. Audendi rationẽ cœpiſſe pictoris Eu
pompi reſponſo. Eum enim interrogatũ quẽ ſequeretur antecedentiũ: dixiſſe demõſtrata hominũ multi-
tudine: naturã ipſam imitanda eſſe: non artificem. plurima ex omnibus ſigna fecit: & ut diximus fœcũdiſſi-
mæ artis: inter quæ diſtringentẽ ſe: quẽ. M. Agrippa ante thermas ſuas dicauit: mire gratũ Tyberio princi-
pi: qui nõ quiuit tẽperare ſibi in eo: q̃q̃ imperioſus ſui inter initia principatus trãſtulitq; in cubiculum: alio ibi
ſigno ſubſtituto: cũ quidẽ tanta populi Roma. cõtumacia fuit: ut magnis theatri clamoribus reponi Apo-
xyomenon cõflagitauerit: princepſq; q̃q̃ adamatũ repoſuerit. Nobilitatˀ lyſippus & temulẽta tibicina & ca-
nibus ac uenatiõe. In primis uero quadriga cũ ſole Rhodiorũ. Fecit & Alexandrũ magnũ multis operibus:
a pueritia eius orſus. Quã ſtatuã inaurari iuſſit Nero prĩceps delectatus admodũ illa. Dein cũ precio periſ-
ſet grãtia artis: detractũ eſt aurũ ꝓcioſiorq; talis exiſtimatˀ etiã cicatricibus operis atq; cõciſſuris: in q̃bus au-
rum hæſerat remanẽtibus. idẽ fecit Epheſtionẽ Alexãdri magni amicũ: quẽ quidã polycleto aſcribunt: cũ
is cẽtũ prope annis ante fuerit. idẽ Alexãdri uenationẽ quæ delphis ſacrata eſt. Athenis ſatyrorum turmã.
Alexandrum amicorumq; eius imagines ſumma omniũ ſimilitudine expreſſit. Has metellus macedonia
ſubacta tranſtulit Romam. Fecit & quadrigas multorũ generũ. Statuariæ arti plurimũ traditur contuliſſe
capillum exprimendo. Capita minora faciẽdo q̃ antiqui. Corpora graciliora ſicciora q;: per quæ proceritas
ſignorum maior uideretur. Non habet latinum nomen ſymmetria: quam diligentiſſime cuſtodiuit noua
intactaque ratione quadratas ueterum ſtaturas permutãdo: uulgoq; dicebat: ab illis factos quales eſſent ho
mines a ſe quales uiderentur eſſe. Huius propriæ uidentur eſſe argutiæ operũ cuſtoditæ in minimis quoq;
rebus. Filios & diſcipulos reliquit laudatos artifices lahippũ & Bedamiſed ante oẽs Eutychratem: q̃q̃ is cõ-
ſtantiam patris potius æmulatus q̃ elegantiam auſtero maluit genere quam iucundo placere. Itaq; optime
expræſſit Herculem delphis & Alexandrum Theſpin uenatorem & theſpiadum prælium æqueſtre. Sum-

lachrum trophonii ad oraculum. Quadrigas medeæ complures. Equū cum fiſcinis. Canes uenantiū. Hu/
ius porro diſcipulus fuit Thyſicrates & ipſe Sicyonius: ſed Lyſippi ſectæ propior ut uix diſcernantur com/
plura ſigna: ceu ſenex Thebanus Demetrius rex: Peuceſtes alexandri magni ſeruator. Digni tanta gloria ar
tifices. Qui compoſitis uoluminibus condidere hæc: miris laudibus celebrāt: & thelaphanem phoceum
ignorum alias: quoniam in theſſalia ubi habitauerit latuerint opera eius alioquin ſuffragiis ipſorum æqua
tur polycleto: myroni: pythagoræ. Laudant eius lariſſam: & ſpirarchum. Pentathlon: & apollinem: alii nō
hanc ignobilitatis fuiſſe cauſam: ſed quoniā ſe regum Xerxis & Darii officinis dediderit: exiſtimant. Praxi/
teles quoq; marmore fœlicior: ideo clarior fuit. Fecit tamen ex ære pulcherrima opera. Proſerpinæ raptū. Vel ca/
Item cataguſam: & ebrietatem: & liberum patrem: nobilemq; una ſatyrum: quem græci periboetō cogno thacli/
minant. Signa etiam quæ ante fœlicitatis ædem fuere. Veneremq; quæ cum ipſa æde incendio cremata eſt ſin
Claudii principatu: marmoreæ illi ſuæ per terras iclytæ parem. Item ſtephuſam. Spelumenem: Oenopho
rum: Harmodium: & ariſtogytonem tyrānicidas: quos a Xerſe perſarum rege captos uicta perſide athen/
enſibus remiſit. Magnus alexander. Fecit & puberem apollinē ſubrepenti lacertæ cōmunis ſagitta inſidian
tem: quem Sauroctonon uocant. Spectantur & duo ſigna eius diuerſos effectus exprimentia flentis matro
næ & meretricis gaudentis. Hanc putant phrynem fuiſſe: deprehenduntq; in ea amorem artificis: & mer/
cedem in uultu meretricis. Habet ſimulachrum & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigā ſuū
impoſuit, ne melior in æquorum effigiæ in homine defeciſſe crederetur: ipſe calamis & alias quadrigas bi
gaſq; fecit: æquis ſemper ſine æmulo expræſſis. Sed ne uideatur in hominū effigie inferior: alchmena nul/
lius eſt nobilior: alcamenes phidiæ diſcipulus & marmorea fecit: & æreum pentathlon: qui uocatur encri/
nomenos: at polycleti diſcipulus ariſtides quadrigas & bigas. Et iphicratis leæna laudatur. Scortum hæc ly
ræ cantu familiaris. Harmodio & ariſtogytoni conſilia eorum de tyrannicidio uſq; ad mortē excruciata a
tyrannis nō pdidit. Quāobrē athenienſes eam honore habere uolentes: ne tamen ſcortum celebraſſe uide/
rentur: animal nominis eius fecere: atq; ut itelligeretur cauſa honoris in opere linguam addi ab artificæ ue
tuerunt. Bryaxis æſculapium & ſeleucum fecit. Bedas odorantem Batton apollinem & iunonem: qui ſūt
Romæ in templo concordiæ. Creſilas uulneratum deficientē: in quo poſſit intelligi quantū reſtat animæ.
Et olympium periclē dignum cognomie. Mirumq; in hac arte eſt q; nobiles uiros nobiliores fecit. Cephi/
ſidorus mineruam mirabilem in portu athenienſium. Et aram ad templum iouis ſeruatoris in eodē por/
tu: cui pauca comparantur. Canachus apollinem nudum qui phileſius cognominatur in didymeo ægyne/
tici æris temperatum. Ceruumq; una ita ueſtigiis ſuſpendit: ut linum ſubter pedes trahatur alterno morſu
calceq; digitis retinentibus ſolum: ita uertebrato dente utriuſq; in partibus: ut a repulſu per uices reſiliat.
Item celetizontas pueros fecit. Chereas Alexandrum magnum. Et philippum patrem eius fecit. cteſilaus
doryphoron: & amazonem uulneratam. Demetrius lyſimachen: quæ ſacerdos mineruæ fuit annis. lxiiii.
Idem & mineruam quæ muſica appellatur: quoniam dracones in gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu re
ſonant. Idem æquitem ſarmenem: qui primus de æquitatu ſcripſit. Dedalus & ipſe inter fictores laudatus
pueros duos diſtringentes ſe fecit. Dynomenes proteſilaum & pythodemum luctatorem. Euphranoris
Alexander paris eſt: in quo laudatur: q; omnia ſimul intelligantur: iudex dearum: amator Helenæ: & tamē
achillis interfector. Huius eſt minerua Romæ: quæ dicitur catuleana infra capitolium a. Q. Luctatio catu/
lo dicata. Et ſimulachrum boni euentus dextra pateram: ſiniſtra ſpicam ac papauer tenens. Item latona pu
erpera apollinem & Dianam infantes ſuſtinens in æde concordiæ. Fecit quadrigas bigaſq;. Et clyticon exi/
mia forma. Et uirtutē ægregiā: utraſq; colloſſeas. Mulierē miniſtrātē & adorantē: itē Alexandrū & philip
pū in qdrigis. Eutychydes eurotā fecit: i quo artē ipſam liqdiorē plurimi dixere. Hegiæ minerua pyrrhuſq;
rex laudat. Et celetizontes pueri: & caſtor ac pollux ante ædē iouis tonantis ageſiæ: in pario colonia Hercu
les iſidori. Buthyreus lycius myronis diſcipulus fuit: q fecit dignū pceptore pueꝝ ſufflantē lāguidos ignes
& argonautas: leocras: aquilam ſentientem quid rapiat in Ganymede: & quid ferat: parcentē unguibus etiā
per ueſtem. Puerum autolycon pancratio uictorem: propter quem Xenophō ſympoſium ſcripſit. Iouem
q; illum Tonantem in capitolio ante cuncta laudabilem: item apollinem diadematum: luciſcus lagonem
puerum ſubdole ac fucatæ uernilitatis. Lycius & ipſe puerum ſuffitorem. Menechmi uitulus genu præmi
tur replicata ceruice. Ipſeq; menechmus ſcripſit de ſua arte. Naucides mercurio & diſcobolo imolante arie
tem cenſetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit. Niceratus Aeſculapium & hygiam qui ſunt in con/
cordiæ templo romæ. Phynomachi quadriga regitur ab alcibiade: polycles hermaphroditum nobilem
fecit. Pyrrhus hygiam & mineruam. Phœnix: lyſippi diſcipulus epitherſen. Stypax cyprius uno celebrat
ſigno ſplachnopte. Periclis olympii uernula. Hic fuit exta torrens: ignem oris pleni ſpiritu accendēs. Sylla/
nion apollodorum fecit fictorem & ipſum: ſed inter cunctos diligentiſſimum artis: & inimicum ſui iudicē
crebro pfecta ſigna frangentē: dū ſatiare cupiditatē neqt artis: & iō inſanū cognominatū. Hoc in eo exp̄ſſit:
nec hoiem ex ære fecit: ſed iracundiā. Et achillē nobilē. Itē epiſtatē exercētē athletas. Strongilion amazonē:
quā ab excellentia crurū Eucnemō appellāt. Ob id in comitatu Neronis principis circūlatā. Itē fecit puerū:
quē amādo Brutus philippēſis cognomie ſuo illuſtrauit. Theodorus q labyrinthū fecit ſami: ipſe ſe ex ære
fudit pter ſimilitudinē nobilē: fama magnæ ſubtilitatis celebratus. Dextra limā tenet: leua tribus digitis q̄/
drigulā tenuit tranſlatā preneſte: tantæ paruitatis: ut totam eam currumq; & aurigam integeret alis ſimul
facta muſca. Xenocrates Tiſicratis diſcipulus: aut ut alii Eutycratis: uicit utroſq; copia ſignoꝝ: & de ſua arte
compoſuit uolumina. plures artifices fecere Attali & eumenis aduerſus gallos prœlia. Iſigonus: phyroma/
chus: Stratonicus: Antigonus: qui condidit uolumina de ſua arte. Boeti q̄q̄ argēto melior īfans eximie anſe
rem ſtrangulat. Atq; ex oibus q̄ retuli clariſſima quæq; in urbe iam ſunt dicata a Veſpaſiano principe in

templo pacis:aliiſq; eius operibus uiolentia Neronis in urbem conuecta:& in ſellariis domus aureæ diſpoſita. Præterea ſunt æqualitate celebrati artifices:ſed nullius opeꝝ ſuoꝝ præcipui. Ariſton qui & argentum cælare ſolitus eſt. Callaſes:Deſias:Cantharus:Sicyonius:Dionyſiodorus:Critiæ diſcipulus:Deliades: Euphorion:Eunicus:& Hecatæus. Argenti cælatores:Leſ bocles: ꝑdorus:pythodicus:polygnotus. Idē pictores nobiliſſimi. Itē ex cælatoribus:Stratonicus:Scymnus qui fuit Critiæ diſcipulus. Nunc percenſebo eos: qui eiuſdem generis opera fecerunt:ut apollodorus:androbolus:aſclepiodorus:aleuas philoſophus: appellas:& adorātes fœminas antigonus. Et luctatores peryxyomenon. Tyrānicidaſq; ſupradictos:antimachus: athenodorus:Fœminas nobiles ariſtodemus:& luctatores bigaſq; cum auriga. Philoſophos anus Seleucū regem. Habet quoq; huius gratiā Doryphorus. Cephiſidori duo fuere. E priore eſt Mercurius liberūpatrem in īfantiā nutriens. Fecit & concionantē manu elata. Perſona in incerto eſt. Sequēs philoſophus fecit celetas:qui cū phidia Iouē olympiū fecerat. Philoſophus itē Cleon:& Cenchramis:& callicles:& Cephis: & Calcoſthenes:& comœdos:& athletas:Dahippus:pella:iomenō:Daiphron:& Democritus:& Dæmon: philoſophus Epigenon oīa fere prædicta imitatus ꝓceſſit in tubicine & mī īterfectæ infantē miſerabiliter blandientē. Eubolides digitis cōputans. Mycon athletis ſpectatus. Menogenes q̄drigis. Nec minus Niceratus oīa quæ cæteri aggreſſus:repſentauit Alcibiadē:lampadeq; accenſa matrē eius Demareten ſacrificantē. pthiſicrates bigæ:pitho mulierē ipoſuit. Idē q; fecit Martē & Mercuriū qui ſunt in Cōcordiæ tēplo Romæ perillū nemo laudat ſæuiorē phalaride tyranno:cui taurū fecit mugitus hois pollicitus igne ſubdito:& primus eū expertus eſt cruciatū iuſtiore ſæuitia. In hoc a ſimulachris deū hoīumq; deuocauerat humaniſſimā artem:iō ne tot conditores eius elaborauerant:ut ex ea tormēta fierent:itaq; una de cā ſeruant opera eius: ut q̄ſquis illa uideat:oderit manus. Sthenis Cererē:Iouem:Mineruā fecit:qui ſunt Romæ in Concordiæ templo. Idem flentes matronas:& adorantes:ſacrificanteſq;. Simon canē & ſagittariū fecit. Stratonicus cælator ille philoſophus. Scopas utroſq;. Athletas aūt & armatos & uenatores:ſacrificanteſq; Batton. Euchir Glaucides:Heliodorus:Hycanus:Lophon:Lyſon:Leon:Menodorus:Myagrus:polycrates:polydus:& pythocritus:ꝓtogenes. Iidēq; pictura clariſſimi:ut dicemus. Patrocles polis poſſidonius:qui & argentū cælauit nobiliter natiōe epheſius. Perichlymenus: phylon:Simenus:Thimotheus:Theomneſtus: Thimarchides:Thimon:Thyſias:Traſon. Ex oībus aūt maximæ cognomine īſignis eſt Callimachus ſemp calūniator ſui:nec finē habens diligentiæ ob id texitechnos appellatus. Memorabilis exemplo adhibēdæ curæ modū. Huius ſunt ſaltantes lacænæ emendatū opus. Sed in quo gratiā oēm diligentia abſtulerit. Quē quidē & pictorem fuiſſe tradūt. Nō ære captus:nec arte unam ſolūmodo Zenonis cypriā ſtatuā in expeditiōe nō uendidit Cato. Sed qa philoſophi erat. Vt obiter hoc quoq; noſcaᵗ tam inane exemplū in mentione ſtatuarū eſt: & una non ꝓtereunda:licet auctoris incerti iuxta roſtra Herculis tunicati. Eleo habitu Romæ: torua facie ſentiētæq; ſuꝑma in tunicati hac tres ſūt tituli. Vnus. L. Luculli īperatoris de manubiis. Alter pupillū luculli filiū eſt. S.C. dedicaſſe. Tertius. T. Septimiū Sabinū ædilem curulem ex priuato in publicū reſtituiſſe. Tot certaminū tantæq; dignationis ſimulachrū id fuit:nūc reuertemur ad differentias æris & mixturas. In cyprio coronariū & regulare eſt utrūq; ductile. Coronariū tenuaᵗ in laminas:taurorūq; felle tinctū ſpēm auri in coronis hiſtrionū præbet. Idēq; in uncias additis auri ſcrupulis ſenis ꝓtenui pyropi bractea igneſcit. Regulare & in aliis fit metallis. Idēq; chaldarioꝝ differētia:q; chaldariū funditᵗ tantū:malleis fragile: qbus regulare obſequitᵗ:ab aliis ductile appellatū:quale oē cypriū eſt. Sed & in cæteris metallis cura diſtat a chaldario oē.n. purgatis diligentius igni uitiis excoctiſq; regulare eſt. In reliqs generibus palma cāpano. Simile in multis partibus italiæ prouinciiſq;. Sed octonas plumbi libras addunt:& bene recoquūt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiæ afferat:in gallia maximæ ſentitur:ubi īter lapides candeſactos funditur. Exurente enim coctura:nigrum atq; fragile conficitur. Præterea ſemel recoquunt:quod ſæpius feciſſe bonitati plurimum confert. Id quod notaſſe non ab re eſt.

Differentiæ æris & mixturæ:& de ſeruando ære. CA. IX.

AEs oē frigore magno melius fundi. Sequenſq; tēperatura ſtatuaria eſt. Eadēq; tabularis hoc mō. Maſſa proflaᵗ in primis:mox ī proflatū additᵗ tertia portio æris collectanei:hoc ē ex uſu coempti. Peculiareq; in eo cōdimētū attritu domiti & cōſuetudie nitoris:ueluti māſuefacti. Miſcenᵗ & plūbi argētarii pōdo duodena:ac ſelibra centenis ꝓflati. Appellaᵗ ēt nunc & formalis tēperatura æris tenerrimi:qm̄ nigri plūbi decima portio additᵗ:& argētarii uigeſima:maximæq; ita colorē bibit:quē græcanicū uocāt. Nouiſſima eſt quæ uocaᵗ ollaria:uaſe nomē hoc dante. Ternis aut q̄ternis libris plūbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio ſi addaᵗ plūbū:colos purpuræ fit in ſtatuaꝝ ꝓtextis. Aera exterſa rubiginē celerius trahūt:quā neglecta:niſi oleo punganᵗ. Seruari ea optimæ in liqda pice tradunt. Vſus æris ad ꝑpetuitatē monumentoꝝ iampridē tranſlatus eſt. Tabulis æreis in qbus publicæ cōſtitutiones incidanᵗ.

De cadmia medicinæ. CA. X.

METalla æris multis modis inſtruunt medicinam:utpote cum ulcera omnia ibi ociſſime ſanentur. Maxime tamen prodeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & in argenti fornacibus: candidior ac minus ponderoſa:ſed nequaquā comparanda ærariæ. Plura autem genera ſunt. Namq; ipſe lapis ex quo fit æs cadmia uocatur ſurſuris neceſſarius medicinæ inutilis. Sic rurſus in fornacibus exiſtit:aliāque nominis ſui originem recipit. Fit autem egeſta flammis. atque flatu tenuiſſima parte materiæ: & cameris lateribuſue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuiſſima eſt in ipſo fornacium ore: qua flammæ eluctantur:appellata capnitis:exuſta:& nimia leuitate ſimilis fauillæ. Interior optima:cameris dependens:& ab eo argumento botrytis cognominata ponderoſior hæc priore. Leuior porro ſecuturis. Duo eius colores. Deterior cinereus. Puniceus melior:friabilis:oculorumq; medicamentis utiliſſima.

Vel anhelas

Vel cacotexitechnos

Vel ſulco

Tertia eſt in lateribus fornacium: quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur
placitis: & ipſa ab argumento cruſta uerius q̃ pumex intus uaria: ad pſoras utilior: & ad cicatrices trahẽdas.
Fluunt ex ea duo alia genera: Onychitis extra poene cærula: intus onychys maculis ſimilis. Oſtracitis tota
nigra & cæterarũ ſortiſſima: uulneribus maximæ utilis. Oĩs aũt cadmia in cypri fornacibus optima. Iterũq; Vel ſor
a medicis coquiẽ carbone puro atq; ubi in cinerẽ rediit: extinguiẽ uino aminneo: quæ ad emplaſtra præpara didiſſi
tur: quæ uero ad pſoras aceto. Quidam in ollis fictilibus tuſam urunt: ac lauant: in mortariis: poſtea ſiccãt. ma
Nymphodorus lapidem ipſm quã grauiſſimũ ſpiſſumq; urit pruna: & exuſtũ chio uino reſtinguit: tũditq;:
mox linteo cribrat: atq; in mortario terit: mox aqua pluuia macerat: iterũq; terit quod ſubſedit: donec cæ
ruſſæ ſimilis fiat: nulla dentium offenſa. Eadem iollæ actio: ſed quã puriſſimũ lapidem eligit. Cadmiæ ef
fectus: ſiccare: ſanare: ſiſtere fluctiones: pterygia: ſordes oculorũ purgare: ſcabriciem extenuare: & quicquid
in plumbi effectu dicemus. Et æs ipſum ad oĩa eadem uritur: præter q̃ albugines oculorũ: & cicatrices. Vlce
ra quoq; oculorum cum lacte ſanat. Idq; ægyptii collyrii mõ terunt in coticulis. Facit & uomitiones e mel
le ſumptũ. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum ſulphuris pari pondere: uaſe circũlito ſpiramen
to in caminis: donec uaſa ipſa percoquantur. Quidam & ſalem addunt. Alii alumen pro ſulphure. Alii ni
hil ſed aceto tantum aſpergunt. Vſtum teritur mortario thebaico: aqua pluuia lauatur: minor effectu: ite
rumq; adiecta largiore teritur: & dum conſidat relinquitur: hoc ſæpius: donec ad ſpeciem minii redeat.
Tunc ſiccatum in ſole: in ærea pyxide ſeruatur.

De ſcoria: & flore: & ſquãma æris: & ſtomace: & ærugine: & hyeratio. CA. XI.

Et ſcoria æris ſimili mõ lauaẽ: minor effectu quã æs ipſum. Sed & æris flos medicinæ utilis eſt.
Fit ære fuſo: & in alias fornaces tranſlato: ibi flatu crebriore excutiunẽ uelut milii ſquãmæ: quas
uocant florẽ: cadunt aũt cum panes æris aqua refrigeranẽ: rubentq; ſimiliter ex eis fit: quã uocãt
lepida: & ſic adulteraẽ flos: ut ſquãma ueneat ꝑ eo. Eſt ãt ſquãma hæc decuſſa ui clauis: ĩ quos pa
nes ærei feruminanẽ. In cypriis maximæ officinis oĩa. Differentia hæc eſt: q; ſquãma excutit ictibus iiſdem
panibus. Flos cadit ſponte. Squãmæ eſt alterũ genus ſubtilius ex ſũma. ſ. lanugine decuſſum: qđ uocant ſto
moma. Atq; hæc oĩa medici (qđ pace eorũ dixiſſe liceat) ignorant. Pars maior & noĩa: in tantũ a conficiẽdis
tis medicaminibus abſunt: qđ eſſe propriũ medicinæ ſolebat. Nũc quotiens ĩcidere in libellos: cõponere ex
iis uolẽtes aliq: hoc eſt ĩpendio miſerorũ experiri cõmentaria: credũt ſeplaſiæ ea oĩbus quidẽ fraudibus cor
rumpenti: factaq; iampridẽ emplaſtra & collyria mercanẽ: tabeſq; merciũ: fraus ſeplaſiæ ſic exteriẽ. Et ſquã
ma aũt & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis deĩde lauanẽ ut ſupra ad eoſdẽ uſus. Et amplius narũ
carnoſa uitia. Itẽq; ſedis: & grauitates auriũ: per fiſtulas in eas flatu ĩpulſa. Et ulcera oris farina admota. Tol
lit & tonſillas cũ melle. Fit & ex cãdido ære ſquãma cypria lõge ĩefficacior. Necnõ urina pueri prius macerãt
clauos paneſq;. Quidam uero excuſſam ſquãmã terunt: & aqua pluuia lauant. Dant & hydropicis duabus
drachmis in mulſi hemina: & illinunt cũ polline. Aruginis quoq; magnus uſus. Sed pluribus fit ea modis.
Nãq; & e lapide excoquiẽ æs deradiẽ: & ære candido pforato: atq; in cadis ſup acetũ ſuſpenſo æreo: obtura
tũq; operculo: multo ꝓbatiore q̃ ſi hoc idẽ ſquãmis fiat. Quidã uaſa ipſa cãdidi æris fictilibus condũt in ace
to radũtq;. x. die. Alii uinaceis cõtegunt: totidẽ poſt dies radunt. Alii delimatã æris ſcobẽ aceto ſpargũt: uer
ſantq; ſpatiis ſæpius die donec abſumaẽ. Eandẽq; ſcobẽ alii terere in mortariis æreis ex aceto malũt. Ociſſi
me uero cõtrahit coronariũ æruginẽ reciſamentis in acetũ additis. Adulterant marmore trito maxĩe rho
diam æruginẽ. Alii pumice aut gũmi. Præcipue aũt fallit atramẽto ſutorio adulterata. Cætera. n. dente de
præhenduntur: ſtridentia in frendendo. Experimentũ in batillo ferreo. Nã quæ ſincæra eſt ſuũ colorem re
tinet: quæ mixta atramento rubeſcit. Depræhendiẽ & papyro galla prius macerato. Nigreſcit. n. ſtatim eru
gine illita. Depræhenditur & uiſu maligne uirens. Sed ſiue ſincæram ſiue adulteram aptiſſimũ eſt eius ſic
catam in patina noua uri & uerſari: donec ut fauilla fiat. Poſtea teritur: & reconditur. Aliqui in crudis ficti
libus urunt: donec figlinum percoquatur. Nonnulli & tus maſculum ammiſcent. Lauatur autem ærugo
ſicut cadmia. Vis eius collyriis oculorum aptiſſima: & delachrymationibus mordẽdo proficiens. Sed abſui
neceſſarium penicillis calidis: donec rodere deſinat. Hieratium uocatur collyrium: quod ita maximæ con
ſtat. Temperatur autem idem ammoniaci unciis quattuor: æruginis cypriæ duabus: atramenti ſutorii: qđ
chalcantum uocant totidem. Myſi uero una: croci. vi. Hæc omnia trita aceto thaſio colliguntur in pillulas:
excellentis remedii contra glaucomatum initia & ſuffuſionum. Cõtra calligines & ſcabricias: & albugines:
ac genarum uitia. Cruda autem erugo: uulneraritis emplaſtris miſcetur. Oris etiam & gingiuarumq; exul
cerationem mirifice emendat: & labiorum ulcera cum oleo. Quod & ſi cæra addatur: purgat & ad cicatricẽ
perducit. Aerugo & callum fiſtularum erodit: uitiorumq; quæ circa ſedem: ſiue per ſe: ſiue cum ammonia
co illita: uel collyrii mõ in fiſtulas adacta. Eadẽq; cũ reſinæ terebinthinæ tertia pte ſubacta lepras tollit.

De ſcolecia: & chalciti: & ſori: & chalcantho. CA. XII. Vel pſo

Eſt & alterum genus æruginis: quã uocant ſcoleciam in cyprio ære. Hoc trito alumine & ſale aut rico
nitro pari pondere cum aceto albo q̃ acerrimo. Non fit hoc niſi æſtuoſiſſimis diebus circa canis
ortum. Teritur autem: donec uiride fiat: contrahatq; ſe in uermiculorum ſpeciem: unde & no
men. Quod uitium ut emendetur: duæ partes q̃ fuere aceti miſcentur urina pueri impubis. Idẽ
autem in medicamẽtis & ſanterna efficit: qua diximus aurum ferruminari. Vſuſq; utriuſq; qui æruginis.
Scolecia fit & per ſe raſa ab ærario lapide: de quo nũc dicemus. Chalcitim uocãt lapidẽ: ex quo & ipſum æs
coquitur. Diſtat a cadmia: q; illa ſuper terram ex ſubdialibus petris cædiẽ: hæc ex obrutis. Item q; chalcitis
friat ſe ſtatim: mollis natura: ut uideatur lanugo concreta. Eſt & alia diſtinctio: q; chalcitis tria genera con
tinet æris: & myſios & ſorios: de quibus ſingulis dicemus ſuis locis. Habet autem æris uenas oblongas.

Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus eſt libidine accenſus:ſi tectorii natura permiſiſſet. Durauere & cæteræ antiquiores & ipſæ. Fatebiturq; quiſquis eas diligēter extimauerit:nullam artium celerius conſumatam:cum iliacis temporibus non fuiſſe eam appareat.

De pictoribus Romanis:& quādo primū dignitas picturæ:& qui uictorias ſuas pictura propoſuerunt: & quando externis picturis dignitas Romæ. CA. IIII.

APud romanos quoq; honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea pictorū traxerunt Fabii claſſime gentis:princepſq; eius cognomini:ſ ipſe ædem ſalutis pinxit anno urbis cōditæ.cccci.quæ pictura durauit ad noſtram memoriā:æde Claudii principatu exuſta. Proxime celebrata eſt in foro boario æde Herculis pacuuii poetæ pictura. Ennii ſorore genitus hic fuit: clarioréq; eam artē romæ fecit gloria ſcæuæ. poſtea nō eſt ſpectata honeſtis manibus:niſi forte quis Turpſlium equitē romanū e Venetia noſtræ ætatis belle referat:hodieq; pulchris eius operibus Veronæ extantibus. Leua is manu pinxit qđ de nullo ante memorat̄. Paruis gloriabatur tabellis:extinctus nuper in longa ſenecta. Aterius Labeo prætorius ētiā procōſulatu prouinciæ Narbonēſis functus. Sed ea res in riſu: & iam cōtumelia erat. Fuit & principū uirorū nō omittendū de pictura celebre cōſilium. Qu. Pedius nepos. Qu. pedii cōſularis triumphaliſq; a Cæſare dictatore cohæredis Auguſto dati cū natura mutus eſſet:eum Meſſalla orator:ex cuius familia pueri auia erat picturā docendū cenſuit. Idq; etiā diuus Auguſtus cōprobauit. puer magni profectus in ea arte obiit. Dignatio aūt præcipua romæ increuit (ut exiſtimo) a.M. Valerio maximo cōſule:cū Meſſalla princeps tabulā picturæ prœlii:quo carthaginēſes & Hieronē in ſicilia deuicerat: propoſuit in latere curiæ hoſtiliæ:anno ab urbe cōdita quadringēteſimo nonageſimo. Fecit hoc quidē &.L. Scipio. Tabulāq; uictoriæ ſuæ aſiaticæ in capitolio poſuit. Idq; ægre tuliſſe fratrē Africanū tradunt iratū haud īmerito:quoniā filius eius illo prœlio captus fuerat. Nō diſſimilē offenſionē & Aemiliani ſubiit.L. Hoſtilius mācinus:qui primus carthaginē irruperat:ſitum eius expugnationeſq; depictas proponēdo in foro: & ipſe aſſiſtens populo ſpectanti ſingula enarrādo. Qua comitate proximis comitiis cōſulatū adeptus eſt. Habuit & ſcæna ludis Claudii pulchri magnā ammirationē picturæ:cum ad tegulaꝝ ſimilitudinē corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autē externis auctoritatē romæ fecit primus oium.L. Mummius: cui cognomē Achaici uictoria dedit. Nam cū in præda uendēda res diſtraxiſſet:& rex Attalus ſex millibus ſeſtertium emiſſet Ariſtidis tabulā Liberūpatrē continentē:preciū miratus ſuſpicatuſq; aliquid in ea uirtutis qđ ipſe neſciret:reuocauit tabulā Attalo multū querēte:& in cereris delubro poſuit. Quam primū arbitror picturam externā romæ publicatā. Deinde uideo & in foro poſitas uulgo. Hinc.M'. Craſſi oratoris ille lepos agentis ſub ueteribus cum teſtis cōpellatus inſtaret:dic ergo Craſſe qualē mereris? Talem inquit: oſtendēs in tabula pictum īficietiſſime gallū exerentē linguā. In foro fuit & illa paſtoris ſenis cū baculo:de qua teutonorū legatus interrogatus quāti eum æſtimaret:reſpōdit ſibi donari nolle talem uiuum uerūq;. Sed præcipuam auctoritatē fecit publice tabulis Cæſar dictator Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis. Poſt eum.M. Agrippa uir ruſticitati quā delitiis propior. Extat certe eius oratio magnifica & maximo ciuium digna de tabulis oibus ſigniſq; publicādis. Quod fieri ſatius fuiſſet:quā in uillarū exilia pelli. Verū eadē illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata eſt a cizicenis.xiii.millia pōdo. In thermaꝝ quoq; calidiſſima parte marmoribus icluſerat paruas tabellas:paulo āte cū reſtringerent̄ iſublatas. Sup oēs diuus Auguſtus in foro ſuo in celeberrima parte poſuit duas tabulas:quæ belli pictā faciē habēt & triūphū. Idem Caſtores ac uictoriā poſuit:& quas dicemus ſub artificū mētione in tēplo Cæſaris patris. Idē in curia quoq; quā in comitio cōſecrabat duas tabulas impreſſit parieti. Nemeā ſedētē ſupra leonē. Palmigerā ipſam aſtante cum baculo ſene. Cuius ſupra caput tabula bigæ dependet:quā Nicias ſcripſit ſe inuſſiſſe: tali enim uſus eſt uerbo. Alterius tabulæ admiratio eſt puberē filium ſeni patri ſimilem eſſe:ſalua ætatis differētia:ſuperuolante aquila draconem cōplexa. Philochares hoc ſuum opus eſſe:teſtatus eſt. Immenſa:uel unā ſi quis tātum hanc tabulā æſtimet:potentia artis:cum propter Philocharem ignobiliſſimos alioquin Glauconem filiumq; eius Ariſtippū ſenatus populuſq; Roma. tot ſæculis ſpectet. Poſuit & Tyberius Cæſar minime comis imperator in templo ipſius Auguſti:quas mox indicabimus.

Vel reſtrigerent

Ratio pingendi de pigmentis. CA. V.

HActenus dictū ſit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus ſingulis primi pinxiſſent: diximus cū de pigmētis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ uocauerint: q deinde & quæ & qbus tēporibus inuenerint:dicemus in mentiōe artificū:quoniam indicare naturas colorū cauſa inſtituti operis prior eſt. Tandē ſe ars ipſa diſtinxit:& inuenit lumen atq; umbras differētia colorū alterna uice ſeſe excitante. Deinde adiectus eſt ſplendor:alius hic quam lumē:quē quia iter hoc & umbrā eſſet:appellauerunt tonon. Cōmiſſuras uero colorū & tranſitus:armogen.

De coloribus natiuis & factitiis. CA. VI.

SVnt autem colores auſteri aut floridi. Vtrunq; natura aut mixtura euenit. Floridi ſunt:quos dominus ſingenti præſtat:minium:armeniū:cynabaris:chryſocolla:indicum:purpuriſſum. Cæteri auſteri. Ex omnibus alii naſcuntur. Alii fiunt. Naſcuntur ſinopis:rubrica:parethoniū:melinum:eretria:auripigmentum. Cæteri finguntur. Primūq; quos in metallis diximus. Præterea e uilioribus ochra:ceruſſa uſta:ſandaraca:ſandix:ſyricum:atramentum. Sinopis inuenta eſt primū in ponto inde nomen a ſinope urbe. Naſcitur & in ægypto:balearibus:africa:ſed optima in lemno & in cappadocia. Effoſſa & in ſpelūcis. Quæ ſaxis adhæſit:excellit. Glebis ſuus color:extra maculoſus. Hacq; uſi ſunt ueteres ad ſplendorē. Spes ſinopidis tres:rubra:& minus rubens:& inter has media. Preciū optimæ in libras .xii. denariis. Vſus ad penicillū:aut ſi lignū colorare libeat. Eius quæ ex africa uenit:octoni aſſes: cicerculā

appellant.Quæ magis cæteris rubet:utilior abacis.Idem precium eius:quæ præſſior uocatur & eſt maxi
me fuſca.Vſus eius ad baſes abacorum.In medicina uero blandus:emplaſtriſq; & malagmatis ſiue ſicca cō
poſitione eius ſiue liquida.Facilis cōtra ulcera in humore ſita:uelut oris:ſedis.Aluū ſiſtit infuſa.Fœminaꝝ
profluuia pota denarii pōdere.Eadem aduſta:ſiccat ſcabricias oculorū:uino maxime.Rubricæ genus in ea
uoluere intelligi quidā ſecūdæ auctoritatis.Palmā.n.lemniæ dabant:minio proximā.Hæc ē antiquis mul
tum celebrata cū inſula in qua naſcitur.Nec niſi ſignata uenundabatur:unde & ſphragidē appellauere.Hac
miniū ſublinunt:adulterantq;.In medicina præclara res habetur.Epiphoras.n.oculorū mitigat & dolores
circūlita.Aegylopias manare prohibet.Sanguinē reiicientibus ex aceto datur bibenda.Bibitur & cōtra lie
num rhenumq; uiria & purgationes fœminarū.Item & contra uenena & ſerpentium ictus terreſtriū mari
norumq;.Omnibus ideo antidotis familiaris.Ex reliquis rubricæ generibus:fabris utiliſſima ægyptia:&
africana:quoniā maxime ſorbentur.Picturis autē apta naſcit̄ & in ferrariis metallis.Ex ea fit ochra:exuſta
rubrica in ollis nouis luto circūlitis.Quo magis arſit in caminis hoc melior.Omnis autem rubrica ſiccat.
Ideoq; & emplaſtris cōuenit:igni etiā ſacro.Sinopidis pōticæ ſelibra ſilis lucidi libris.x.& melini græciēſis
duabus mixtis:tritiſq; una per dies.xii.leucophorū fit:hoc eſt glutinū auri cū induciť ligno.Parethoniō no
men loci habet ex ægypto:ſpumā maris eſſe dicūt ſolidatā cū limo:& ideo cōchæ minutæ inueniunť in eo.
Fit & in creta īſula atq; cyrenis.Adulterať Romæ creta cimolia decocta cōſpiſſataq;.Preciū optimo in pō
do ſex librarū e candidis coloribus pinguiſſimū:& tectoriis tenaciſſimū:propter leuorē.Melinum cādidū
& ipſum eſt.Optimū in melo inſula.In ſamo quoq; naſcitur.Sed eo nō utuntur pictores propter nimiam
pinguitudinē.Accubantes effodiūt ibi inter ſaxa uenas ſcrutātes.In medicina eundē uſum habet quem ere
tria creta.Præterea linguā tactu ſiccat.Pilos detrahit & mitigat.Preciū in libra ſeſtertiis ſingulis.Eſt & co
los tertius e candidis cæruſſæ:cuius rationē in plumbi metallis diximus.Fuit & terra per ſe i theodoti fun
do inuenta ſmyrnæ:qua ueteres ad nauium picturas utebātur.Nunc omnis ex plumbo & aceto fit:ut dixi
mus.Vſta caſu reperta incendio pyræ:ceruſſa in orcis cremata.Hac primus uſus eſt Nicias ſupradictus.Op
tima nunc aſiatica habetur:quæ & purpurea appellatur.Precium eius in libras æris.v.Fit & Romæ crema
to ſile marmoroſo & reſtincto aceto.Sine uſta non fiunt umbræ.Eretria terræ ſuæ habet nomē.Hac Nico
machus & parrhaſius uſi refrigerat emollitq;.Explet uulnera ſi coquatur:ad ſiccanda præcipue utilis:& ca
pitis doloribus:& ad deprehendenda pura.Subeſſe enim ea intelligitur:ſi ex aqua illita non areſcat.Sanda
racham & ochram Iuba tradit in inſula rubri maris topazio naſci.Sed inde non peruehuntur ad nos.San
daraca quo modo fieret:diximus.Fit adulterina & ex cæruſſa in fornace cocta Colos eſſe debet flammeus.
Precium in libras aſſes quini.Hæc ſi torreatur:æqua parte rubrica ammixta ſandycem facit.Quanquā ani
maduerto Virgilium exiſtimaſſe herbam id eſſe:illo uerſu.

Sponte ſua ſandyx paſcentes ueſtiet agnos.

Precium in libras dimidiū eius quod ſandaracæ.Nec ſunt alii colores maioris pōderis.Inter facticios eſt &
ſyricum:quo minium ſublini diximus.Fit aūt ſinopide & ſandyce mixtis.Atramētū quoq; inter facticios
erit:q̄q̄ eſt & terra geminæ originis.Aut.n.ſalſuginis modo emanat:aut terra ipſa ſulphurei coloris ad hoc
probatur.Inuēti ſunt pictores qui e ſepulchris carbones infectos effoderēt.Sed importuna hæc oia ac noui
tia.Fit.n.& fuligine pluribus modis:reſina uel pice exuſtis.Propter qđ officinas etiā ædificauere:fumū eū
nō emittētes.Laudatiſſimū eodē modo fit e tædis.Adulterať fornaciū balnearūq; fuligine:quo ad uolum i
na ſcribēda utuntur.Sunt & qui uini fæcem ſiccatā excoquāt:affirmātq; ſi ex bono uino fæx fuerit:indici
ſpeciē id atramentū pbere Polygnotus & Mycon celeberrimi pictura athenis e uinaceis fecere:tryginon ap
pellant.Appelles cōmentus eſt ex ebore cōbuſto facere:quod elephantiū uocāt.Apportatur & indicū ex in
dia:inexploratæ adhuc inuentiōis mihi.Fit etiā apud infectores ex flore nigro:qui adhæreſcit æreis corti
nis.Fit & e tædis ligno cōbuſto tritiſq; in mortario carbōibus.Mira in hoc ſepiarū natura:ſed ex iis nō fit.
Omne aūt atramentū ſole perficiť.Librariū:& tectoriū glutino ammixto.Quod aūt aceto liquefactū eſt:
ægre eluitur.E reliquis coloribus quos a dominis dari diximus ꝓpter magnitudinē precii ante oēs eſt pur
puriſſum e creta argētaria cū purpuris pariter tinguitur:bibitq; eū colorē celerius lanis.Præcipuum eſt pri
mum:feruenti aheno rudibus medicamētis inebriatū.Proximū egeſto eo addita creta in ius idem.Et quo
tiens id factū eſt:leuatur bonitas pro numero dilutiore ſanie.Quare puteolanū potius laudatur q̄ tyriū aut
gætulicū uel laconicū:unde precioſiſſimæ purpuræ.Cauſa eſt ꝙ hyſgino maxime inficitur:rubiāq; cogiť
ſorbere.Viliſſimū a canuſio.Preciū huic a ſingulis denariis in libras ad.xxx.Pingētes ſandyce ſublita mox
ouo inducentes purpuriſſum fulgorē minii faciūt.Si purpuram facere malunt:cæruleū ſublinūt:mox pur
puriſſum ex ouo inducunt.Ab hoc maxima auctoritas īdico.Ex india uenit arundinū ſpumæ adhæreſcen
te limo cū teritur nigrū.At in diluendo mixturā purpuræ cæruleiq; mirabilē reddit.Alterū genus eius eſt
in purpurariis officinis innatans cortinis & eſt purpuræ ſpuma.Qui adulterāt uero indicum tingūt ſterco
Vel alu- ra columbina aut cretam ſelinuſiā uel anulariam uitro īficiunt.probať carbone.Reddit enim quod ſince
minariā rum eſt flāmam excellētis purpuræ:& dum fumat odorē maris olet.Ob id quidam e ſcopulis id colligi pu
tant.Preciū indico denarii.xx.in libras.In medicina indicū rigores & impetus ſedat.Siccat oris ulcera.Ar
menia mittit quod eius nomine appellatur.Lapis eſt hic quoq; chryſocollæ modo infectus.Optimūq; eſt
quod maxime uiride eſt:cōmunicato colore cū cæruleo.Solebant libræ eius tricenis nummis taxari.Inuē
ta per hiſpanias arena eſt ſimilem curam recipiens.Itaq; ad denarios ſenos uilitas rediit.Diſtat a cæruleo cā
dore modico:qui teneriorem hunc efficit colorem.Vſum in medicina ad pilos tantum alendos habet:ma
ximeq; in palpebris.Sūt etiamnum nouitii duo colores e uiliſſimis uiride quod appianū uocatur:& quod
chryſocollam luteam mentitur.Ceu parum multa ſint mendacia eius.Fit ex creta uiridi æſtimatum ſeſter-

tiis in libras. Anulare quod uocant candidum eſt:quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipſum ex cre
ta:ammixtis uitreis gemmis ex uulgi anulis:unde & anulare dictum.

Qui colores udo non inducantur:& quibus coloribus antiqui pinxerunt:& quando primum gladiato/
rum pugnæ propoſitæ ſunt. CA. VII.

EX oĩbus coloribus cretulã amare:udoq̃ illini recuſant purpuriſſum:indicũ:cæruleũ:melinum:
auripigmentũ:appianũ. Cæruſſa ceræ tinguntur iiſdẽ coloribus ad eas picturas quæ inurũtur
alieno parietibus genere:ſed claſſibus familiari. Iam uero & onerariis nauibus:quoniã & pericu
la expingimus:ne quis miretur & rogos pingi. Iuuatq̃ pugnaturos ad mortẽ aut certe cædem
ſpecioſe uehi. Qua cõtemplatiõe tot colorũ tanta uarietate ſubit antiquitatẽ mirari. Quattuor coloribus
ſolis imortalia opera illa fecere:ex albis melino:ex ſilaceis attico:ex rubris ſinopi de põtica:ex nigris atramẽ
to. Apelles Echion Melãthius Nicomachus clariſſimi pictores:cũ tabulæ eorũ ſingulæ oppidorũ uenirent
opibus. Nũc & purpuris in parietes migrãtibus & india cõferente fluminũ ſuorũ limũ & draconũ & elephã
torũ saniẽ nulla nobilis pictura eſt. Oĩa ergo meliora tũc fuere:cũ minor copia. Ita eſt quoniã (ut ſupra dixi/
mus) rerum nõ animi preciis excubatur. Et noſtræ ætatis inſaniã ex pictura nõ omittã. Nero princeps iuſſe
rat coloſſeũ ſe pingi.cxx.pedũ in linteo incognitũ ad hoc tẽpus. Ea pictura cũ peracta eẽt in marianis hortis
accenſa fulmine cũ optima hortorũ parte cõflagrauit. Libertus eius cũ daturus eſſet Antii munus gladito/
rium publicas porticus inueſtiuit pictura ut cõſtat:gladiatorũ miniſtrorũq̃ omniũ ueris imaginibus red/
ditis. Hic multis iam ſæculis ſummus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera:atq̃ in publico
exponi cœpta a.C. Terentio Lucano. Iſq̃ auo ſuo a quo adoptatus fuerat.xxx.paria in foro per triduum de/
dit. Tabulamq̃ pictam in nemore Dianæ poſuit.

De ætate picturæ operum & artificum indicatura nobilitates.cccv. CA. VIII.

NVnc celebres in ea arte q̃ maxima breuitate percurrã:neq̃ enim inſtituti operis eſt talis executio.
Itaq̃ & quoſdã uelut in tranſcurſu & in aliorũ mẽtione obiter nominaſſe ſatis erit:exceptis operũ
claritatibus:quæ & ipſa cõueniet attingi:ſiue extãt:ſiue intercidere. Nõ cõſtat ſibi in hac parte græ
corũ diligẽtia q̃ multas poſt olympiadas celebrãdo pictores q̃ ſtatuarios auctores. Primũq̃ olym/
piade nonageſima:cum & phidiã ipſum initio pictorẽ fuiſſe tradatur:clipeumq̃ athenis ab eo pictũ. præte/
rea in cõfeſſo ſit octogeſimatertia fuiſſe Panæum fratrẽ eius:qui clipeũ intus pinxit Elide Mineruæ:quam Vel ægi de
fecerat Colotes Phidiæ diſcipulus:& in faciendo Ioue olympio adiutor. Quid? q̃ in cõfeſſo perinde eſt Bu
larchi pictoris tabula:in qua erat magnetũ prœliũ:a Cãduale rege lydiæ heraclidarũ nouiſſimo:q & Myrſi/
lus uocitatus eſt:repenſam auro? Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatẽ Romuli acciderit neceſſe
eſt:duo enim de uiceſima olympiade interiit Cãdaules:aut ut quidã tradunt eodẽ anno:quo Romulus: niſi
fallor:mãifeſta iã tum claritate artis adeo abſolutiore. Quod ſi percipit:neceſſe ẽ ſimul appareat multo ue
tuſtiora principia eſſe:eoſq̃ qui monochromata pinxerũt:quorũ ætas nõ tradit. Aliquãto ergo ante fuiſſe
Hygiemonẽ Monochromadã:qui primus in pictura marẽ fœminãq̃ diſcreuit. Eumarũ atheniẽſem figu/
ras oẽs imitari auſum. Quiq̃ inuenta eius excoluerit Cimonẽ Cleoneũ. Hic Catagrapha iuenit:hoc eſt ob/
liquas imagines & uarie formare uultus reſpiciẽtes ſuſpicientesue:& deſpicientes. Articulis etiam membra
diſtinxit. Venas protulit:præterq̃ in ueſte rugas & ſinus inuenit. Panæus quidem frater phidiæ etiam prœ Vel pan denus
lium athenienſium aduerſus perſas apud marathonem factum pinxit. Adeo iam colorum uſus increbrue Vel nu/ conicos
rat:adeo ars perfecta erat:ut in eo prœlio iconicos duces pinxiſſe tradatur:athenienſium Milciadem: Calli
machum:Cynegyrum Barbarorum Darium. Thyſſaphernem.

Primum picturæ certamen:& qui primi penicillo pinxerunt. CA. IX.

QVinimo certamẽ picturæ etiã florente eo iſtitutũ eſt corinthi ac delphis. Primuſq̃ oĩum certauit
cũ Timagora chalcidẽſe:ſuperatuſq̃ eſt ab eo pythis:quod & ipſius Timagoræ carmine uetuſto
apparet:chronicorũ errore nõ dubio. Alii quoq̃ poſt hos clari fuere nonageſima olympiade:ſicut
Polignotus Thaſius:qui primus mulieres lucida ueſte pinxit:capita earum mitris uerſicoloribus
operuit:plurimũq̃ picturæ primus cõtulit. Siquidẽ iſtituit os adaperire. dentes oſtẽdere:uultũ ab antiquo
rigore uariare. Huius eſt tabula in porticu Põpeii:quæ ante curiam eius fuerat. In qua dubitat aſcendẽtem
cũ clipeo pinxerit:an deſcendẽtẽ. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticũ quæ poecile uocatur gra
tuito:cũ partẽ eius Mycon mercede pingeret. Vnde maior huic auctoritas. Siquidẽ amphictiões:qđ eſt pu
blicũ græciæ cõciliũ:hoſpicia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon:qui minoris cognomine diſtinguit:
cuius filia Timarete & ipſa pinxit. Nonageſima ãt olympiade fuere Aglaophõ Cephiſodorus Phrylus Eue
nor pater parrhaſii & p̃ceptor maximi pictoris:de quo ſuis annis dicemus. Oẽs hi iam illuſtres:nõ tamẽ in
qbus hærere expoſitio:deat:feſtinãs ad lumina artis:in qbus primus refulſit. Apollodorus atheniẽſis nona
geſimatertia olympiade. Hic primus ſpecies exprimere iſtituit:primuſq̃ gloriã penicillo iure cõtulit. Eius
eſt ſacerdos adorans:& Aiax fulmine icenſus:qui pergami ſpectatur hodie. Neq̃ ante eũ tabula ullius oſtẽ/
ditur:quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuſis heracleotes itrauit olympiadis nonageſimæ:qn
tæ anno quarto:audentẽq̃ iam aliqd penicillũ (de hoc.n.adhuc loquimur) ad magnã gloriam perduxit. A
quibuſdã falſo in octogeſima nona olympiade poſitus:cũ fuiſſe neceſſe eſt Demophilum hymereũ: & Ne/
ſeam thaſium. Quoniã utrius eorum diſcipulus fuerit:ambigitur. In eum Apollodorus ſupradictus uer/
ſus fecit: Artem ipſis ablatã. Zeuſin ferre ſecum. Opes quoq̃ tantas acquiſiuit:ut in oſtentatiõe earũ olym/
piæ aureis litteris in palliorũ teſſeris intextum nomẽ ſuum oſtẽtaret. Poſtea donare opera ſua iſtituit: q̃ ea
nullo ſatis digno precio permutari poſſe diceret:ſicuti Alcmenã agrigentinis:pana Archelao. Fecit & peno
lopem:in qua amores pinxiſſe uidetur:& Athletam. Adeoq̃ ſibi in illo placuit:ut uerſum ſubſcriberet ce/

lebrem ex eo inuiſurum aliquem facilius q̄ imitaturum. Magnificus eſt Iuppiter eius in throno aſtantibus
diis. Et Hercules infans dracones ſtrangulans Alcmena matre coram pauente: & amphytriōe. Deprehendi
tur tamen zeuſis grandior in capitibus articuliſq;: alioquin tantus diligentia: ut agrigentinis facturus tabu
lam: quam in templo Iunonis laciniæ publice dicarent: inſpexerit uirgines eorum nudas: & quinq; elegerit
ut quod in quaq; laudatiſſimū eſſet: pictura redderet. pinxit & monacromata ex albo: æquales eius & æmu
li fuere Timanthes: androcydes: Eupompus. parrhaſius.

De auibus per picturam deceptis: & quid difficillimum in pictura. CA. X.

Eſcendiſſe hic cum zeuſide in certamen traditur. Et cum ille detuliſſet uuas pictas tanto ſucceſ
ſuiut in ſcenā aues aduolarēt: ipſe detuliſſe linteū pictū traditur: ita ueritate repreſentata: ut zeu
ſis alitū iudicio tumens flagitaret tandē remoto linteo oſtendi picturā: atq; intellecto errore cō
cederet palmā ingenuo pudore: quoniā ipſe aues fefelliſſet: parrhaſius autē ſe artificē. Fertur &
poſtea zeuſis pinxiſſe puerū uuas ferentē: ad quas cū aduolarent aues: eadē igenuitate proceſſit iratus operi
& dixit: uuas melius pinxi q̄ puerū. Nam & ſi hoc cōſumaſſem: aues timere debuerāt. Fecit & figlina operas
quæ ſola in ambracia relicta ſunt: cū inde muſas Fuluius nobilior Romā trāſferret. zeuſis manu Romæ he
lena eſt in Philippi porticibus. Et i cōcordiæ delubro Marſyas religatus. Parraſius epheſi natus: & ipſe mul
ta cōſtituit. Primus ſymmetriā picturæ dedit. Primus argutias uultus: elegātiam capilli: uenuſtatē oris cō
feſſione artificū in lineis extremis palmā adeptus. Hæc eſt in pictura ſumma ſubtilitas. Corpora enim pin
gere & media rerum: eſt quidē magni operis: ſed in quo multi gloriā tulerint. Extrema corporū facere: &
deſinētis picturæ modū īcludere: rarum in ſucceſſu artis īuenitur. Ambire enim debet ſe extremitas ipſa: &
ſic deſinere: ut promittat alia poſſe: oſtendatq; etiam quæ occultat. Hāc ei gloriā cōceſſere Antigonus & xe
nocrates: qui de picturis ſcripſere: prædicātes quoq; nō ſolum cōfitentes. Alia multa graphidis ueſtigia ex
tant in tabulis ac membranis: ex quibus proficere dicūtur artifices. Minor tamē uidetur ſibi comparatus in
mediis corporibus exprimēdis. Pinxit & dæmonem atheniēſium argumēto quoq; īgenioſo. Volebat nāq;
uarium: iracūdum: iniuſtū: incōſtantem. Eundem uero exorabilē: clæmētem: miſericordem excelſum: glo
rioſum: humilem: ferocem: fugacemq;: & omnia pariter oſtēdere. Idem pinxit & Theſea qui romæ in capi
tolio fuit. Et Nauarchum thoracatū. Et in una tabula quæ eſt Rhodi: Meleagrū: Herculē: Perſea. Hæc ibi
ter fulmine ambuſta: ne oblitterata hoc ipſo miraculū auget. Pinxit & Archigallū: quā picturā amauit Ti
berius princeps: atq; ut auctor eſt Decius eculeo. lx. ſeſtertiis æſtimatā cubiculo ſuo incluſit. pinxit & Creſ
ſam nutricem: infantēq; in manibus eius. Et philiſcū & liberū patrē aſtante uirtute: & pueros duos: in qui
bus ſpectatur ſecuritas & ſimplicitas ætatis. Item ſacerdotē aſtante puero cū acerra & corona. Sunt & duæ
picturæ eius nobiliſſimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrēs: ut ſudare uideatur. Alter arma depo
nens ut anhelare ſentiatur. Laudatur & Aeneas Caſtorq; ac pollux in eadē tabula. Itē Thelephus Achilles: Aga
mēnon: Vlixes fœcundus artifex. Sed quo nemo inſolentius & arrogātius ſit uſus gloria artis. Nā & cogno
mina uſurpauit abrodiætū ſe appellādo: aliiſq; uerbis principē artis & eam ab ſe cōſumatā. Super oīa Apol
linis ſe radice ortum: & Herculē quē lyndi fecerat talē a ſe pictū: qualē ſæpe in quiete uidiſſet. Ergo magnis
ſuffragiis ſuperatus a Timāthe eſt ſami in Aiace: armorū quoq; iudicio Herois noīe id ſe moleſte ferre dice
batq;: q; iterū ab indigno uictus eſſet. Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo genere & petulantibus io
cis ſe reficiēs. Nā Timanthi uel plurimū affuit ingenii. Eius enim eſt Iphigenia oratorū laudibus celebrata.
Qua ſtante ad aras peritura cū mœſtos pinxiſſet oēs: præcipue patruū cum triſticiæ oēm imaginē conſum
Vel ige/nua pſiſſet: patris ipſius uultū uelauit: quē digne nō poterat oſtēdere. Sunt & alia ingenii eius exemplaria ueluti
Cyclops dormiēs ī paruula tabula. Cuius & ſic magnitudinē exprimere cupiēs pinxit iuxta ſatyros thyrſo
pollicē eius metiētes: atq; in oībus eius operibus ītelligitur plus ſemper q̄ pingitur. Et cum ars ſumma ſit:
ingenium tamē ultra artem eſt. Pinxit & heroa abſolutiſſimi operis: atte ipſa cōplexus uires pingendi: qđ
opus nunc Romæ in templo Pacis eſt. Euxinidas hac ætate docuit Ariſtidem præclarum artificem. Eupō
pus pamphilum apellis præceptorem. Eſt eupompi uictor certamine gymnico palmam tenens. Ipſius au
ctoritas tanta fuerit: ut diuiſerit picturam in genera tria: quæ ante eum duo fuere helladicum & aſiticū: aſi
ticum appellabant propter hunc qui erat ſycionius. Dimiſſo helladico tria facta ſunt. Ionicum: ſycioniū: at
ticum. Pamphili pictura eſt cognatio & prœlium ad phliuntem & uictoria atheniēſium. Item Vlixes in ra
te. Ipſe macedo natione: ſed primus in pictura omnibus litteris eruditus: præcipue arithmetice & geome
trice: ſine quibus negabat artem perfici poſſe. Docuit neminē minoris talento annis decem: quā mercedē
& Apelles & Melantius ei dedere. Et huius auctoritate effectum eſt ſycione primum: deinde & in tota græ
Vel anti/graphi/cē cia: ut pueri ingenui ante omnia graphicē: hoc eſt picturam in buxo docerentur: reciperetur q; ars ea in pri
mum gradum liberalium. Semper quidē honos ei fuit: ut ingenui eam exercerent: mox ut honeſti perpe
tuo interdictoine ſeruitia docerentur. Ideo neq; in hac neq; in toreutice ullius qui ſeruierit opera celebran
Vel in ludo tur. Clari etiā centeſimaſeptima olympiade extitere Echion & Therimacus. Echionis ſunt nobiles picto
ræ Liber pater: item tragœdia & comœdia. Semiramis ex ancilla adipiſcens regnum: anus lampadas præ
ferēs: & noua nupta uerecūdia notabilis. Verū & oēs prius genitos futuroſq; poſtea ſupauit. Apelles eo uſq;
olympiade centeſima. xii. in pictura prouectius: ut plura ſolus prope q̄ cæteri omnes cōtulerit: i uolumini
bus editis quæ doctrinā eam cōtinent. Præcipua eius in arte uenuſtas fuit: cū eadē ætate maximi pictores
eſſent quorū opera cum ammiraretur: collaudatis omnibus: deeſſe iis unam illā uenerē dicebat: quā græci
charita uocant. Cætera omnia cōtigiſſe. Sed hac ſoli ſibi neminē parē. Et aliā gloriā uſurpauit: cū prothoge
nis opus immenſi laboris ac curæ ſupra modum anxie miraretur. Dixit enim omnia ſibi cū illo paria eſſe:
aut illi meliora: ſed uno ſe præſtare: q; manum ille de tabula neſciret tollere: memorabili præcepto: nocere

ſæpe nimiam diligentiam. Fuit autem non minoris ſimplicitatis q̄ artis. Nec cedebat amphioni de diſpoſitione: nec Aſclepiodoro de menſuris: hoc eſt quanto quid a quo diſtare deberet. Scitum eſt inter Prothogenē & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cū Apelles adnauigaſſet auidus cognoſcendi opera eius fama tantum ſibi cogniti: cōtinuo officinam petiit. Aberat ipſe: ſed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ anus una cuſtodiebat. Hæc prothogenem foris eſſe reſpōdit: interrogauitq; a quo quæſitum diceret. Ab hoc inquit Apelles: arreptoq; penicillo lineam ex colore duxit ſummæ tenuitatis per tabulam. Reuerſo prothogeni quæ geſta erant anus indicauit. Ferunt artificē protinus cōtemplatū ſubtilitatem dixiſſe: Apellē ueniſſe. Nō. n. cadere in aliū tam abſolutū opus. Ipſumq; tunc alio colore tenuiorē lineā in ipſa illa duxiſſe: præcepiſſeq; abeuntē ſi rediſſet ille: oſtēderet: adiiceretq; hūc eſſe quē quæreret: atq; ita euenit. Reuertitur. n. Apelles: ſed uinci erubeſcēs tertio colore lineas ſecuit: nullū relinquēs amplius ſubtilitati locum. At Prothogenes uictū ſe cōfeſſus in portū deuolauit: hoſpitem quærēs: Placuitq; ſic eam tabulā poſteris tradi: omniū quidē: ſed artificū præcipue miraculo. Cōſumptā eā cōſtat priore incendio domus Cæſaris in palatio: Auide ante a nobis ſpectatam ſpatioſiore amplitudine: nihil aliud cōtinentem q̄ lineas uiſum effugientes: inter egregia multorū opera inani ſimilē: & eo ipſo allicientē omniq; opere nobiliorē. Apelli fuit alioquin perpetua cōſuetudo nunq̄ tam occupatam diem agēdi: ut nō lineā ducēdo exerceret artē: quod ab eo in prouerbiū uenit. Idem perfecta opera proponebat in pergula tranſeuntibus: atq; poſt ipſam tabulā latēs uitia quæ notarent auſcultabat: uulgum diligentiorem iudicē q̄ ſe præferēs. Feruntq; a ſutore reprehēſum q̄ in crepidis una intus pauciores feciſſet anſas. Eodē poſtero die ſuperbe emēdatione priſtinæ ammonitionis cauillante circa crus indignatū proſpexiſſe: denunciātem ne ſupra crepidā ſutor iudicaret: quod & ipſum in prouerbiū uenit. Fuit. n. & comitas illi: propter quā & gratior Alexādro magno erat: frequenter in officinā uentitanti. Vnde ut iam diximus: ab alio pingi ſe uetuit ſueterato edicto. Sed & in officina imperite multa diſſerēti ſilentiū comiter ſuadebat: rideri eum dicēs a pueris qui colores tererēt. Tantū auctoritatis & iuris erat & in regē alioquin iracundū. Quāq̄ Alexander ei honorē clariſſimo præbuit exemplo. Nāq; cū dilectæ ſibi ex pallacis ſuis præcipue nomine Cāpaſpen nudā pingi ob ammirationē formæ ab Apelle iuſſiſſet: eūq; cum pare: captum amore ſenſiſſet; dono dedit eam. Magnus animo maior imperio ſui: nec minor hoc facto q̄ uictoria aliqua. Quippe ſe uicit: nec thorū tantū ſuum: ſed etiā affectū donauit artifici: ne dilectæ quidem reſpectu motus ut quæ modo regis fuiſſet modo pictoris eſſet. Sunt qui uenerē Anadyomenen illo pictā exēplari putāt. Apelles & in æmulis Benignus Prothogeni dignationē primus rhodi cōſtituit. Sordebat ille ſuis: ut plerūq; domeſtica. Percōtātiq; quanti liceretur opera effecta: paruum neſcio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis popoſcit: famāq; diſperſit ſe emere: ut pro ſuis uenderet. Ea res cōcitauit Rhodios ad intelligendum artificem: nec niſi augentibus preciū ceſſit. Imaginū ille ſimilitudines adeo indiſcretas pinxit: ut incredibile dictu appion grāmaticus ſcriptū reliquerit: quēdam ex facie hominū ad diuinātem: quos Metopoſcopos uocant ex iis dixiſſe aut futuræ mortis annos aut præteritæ. Nō fuerat ei gratia in comitatu Alexādri cū Ptolomæo: quo regnāte Alexādriam ui tempeſtatis expulſus: ſubornato fraude æmulorum Plano regio inuitatus ad regis cœnā uenit. Indignātiq; Ptolomæo: & uocatores ſuos oſtendēti ut diceret a quo eorum inuitatus eſſet: arrepto carbone extincto e foculo: imaginē in pariete deliniauit: agnoſcente uultum Plani rege ex inchoato protinus. Pinxit & Antigoni regis imaginē altero lumine orbā. primus excogitata ratiōe uitia cōdendi: obliquam namq; fecit: ut quod corpori deerat: picturæ potius deeſſe uideretur. Taniumq; ea in parte a facie oſtendit: quā totam poterat oſtendere. Sunt inter opera eius exſpirantium imagines. Quæ autem nobiliſſima ſint: nō eſt facile dictu. Venerē exeuntē e mari diuus auguſtus dicauit in delubro patris Cæſaris: quæ anadyomene uocatur: uerſibus græcis tali opere dum laudatur uictoſed illuſtrato. Huius enim inferiorē partē corruptā qui reficeret non poterat inueniri. Verum ipſa iniuria ceſſit in gloriam artificis. Cōſenuit hæc tabula cariæ: Aliamq; pro ea Nero in pricipatu ſubſtituit ſuo Dorothei manu. Apelles inchoauerat aliam uenerē cois: ſuperaturus etiā ſuam illā priorē. Inuidit mors peracta parte: nec qui ſuccederet operi ad præſcripta liniamēta inuentus eſt. Pinxit & Alexādrum magnū fulmē tenētem in templo epheſiæ Dianæ. xx. talentis duri. Digiti eminere uidentur: & fulmē extra tabulā eē. Sed legētes meminerint: oīa ea cōſtare quattuor coloribus. Immane tabulæ preciū accepit aureos menſura non numero. Pinxit & Megabyzi ſacerdotis Dianæ epheſiæ pompā: Clitum Equo ad bellum feſtinantē: & ei galeam poſcenti armigerū porrigētem. Alexandrum & Philippū quotiens pinxerit: enumerare ſuperuacuum eſt. Mirātur eius abronē ſamii & Menādrum regē cariæ rhodii. Item ancæū. Alexādriæ Gorgoſthenē. Tragœdum. Romæ Caſtorē & pollucē cum uictoria & Alexandro magno. Item belli imaginem reſtrictis a tergo manibus Alexandro in curru triumphāte. Quas utraſq; tabulas diuus Auguſtus in fori ſui partibus celeberrimis dicauerat ſimplicitate moderata. Diuus Claudius pluris æſtimauit. In utriuſq; exciſa facie alexandri diui auguſti imaginē ſubdere. Eiuſdē arbitrantur manu eſſe & in antoniæ templo Herculem auerſum: ut quod eſt difficillimū faciē eius oſtendat uerius pictura quam promittat. Pinxit & Heroa nudum: eaq; pictura naturā ipſam prouocauit. Eſt & equus eius ſiue fuit pictus in certamine quod iudiciū ad mutas quadrupedes prouocauit ab hoībus. Nāq; ambitu æmulos prævalere ſentiens ſingulorū picturas inductis equis oſtendit: Apellis tantum equo adhinniuere: idq; poſtea ſemper illius experimētū artis oſtētat. Fecit & Neoptolemū ex equo aduerſus perſes: Archelaū cū uxore & filia: Antigonū thoracatū cū equo incedentē. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundē regem ſedentē in equo. Dianā ſacrificātium uirginū choro mixtā: quibus uiciſſe Homeri uerſus uidetur idipſum ſcribētis. Pinxit & quæ pingi nō poſſunt tonitrua: fulgetra: fulguraq;: brontem: aſtrapen: ceraunobolon appellant. Inuēta eius & cæteris eius profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit: quod abſoluta opera atramēto illinebat ita tenui: ut idipſum repercuſſu

claritatei oculorum excitaret:cuſtodiretq͂ a puluere & ſordibus:ad manum intuenti demū appareret. Sed
& tum ratione magnane colorū claritas oculorū aciem offenderet ueluti per lapidē ſpecularē intuentibus
e longinquo. Et eadē res nimis floridis coloribus auſteritatē occulte daret. Aequalis eius fuit ariſtides theba
nus:is omniū primus animū pinxit & ſenſus omnes expreſſit:quos uocāt graeci ethe. Item perturbationes
durior paulo in coloribus. Huius pictura:oppido capto ad matris morientis ex uulnere mámam adrepens
infans:intelligiturq͂ ſentire mater:& timere ne emortuo lacte ſanguinē infans lambat. Quā tabulā Alexā/
der magnus tráſtulerat pellam in patriam ſuam. Idem pinxerat proelium cū perſis.c.hoīes ea tabula cōple/
xus pactuſq͂ in ſingulos mnas denas a tyrāno elatenſium Mnaſone. Pinxit & currentes quadrigas. Et ſup/
plicantem pene cū uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontionem pictorē. Et Anapauomenō propter fra
tris amorē morientē. Item Liberum patrē & ariadnen ſpectatos Romae in aede Caereris. Tragoedum & pue/
rum apollinis. Cuius tabulae gratia interiit pictoris inſcitia:cui tergēdam eam mádauerat. M. Iunius praetor
ſub die ludorū apollinariū. Spectata eſt & in aede dei in capitolio imago ſenis cum lyra puerū docentis. Pin
xit & aegrum ſine fine laudatū. Qua in arte tantum ualuit:ut Attalus rex unā tabulam eius centum talentis
emiſſe tradatur. Simul ut dictum eſt:& Protogenes floruit.patria ſicaunus gentis Rhodiis ſubiectae. Sum/
ma eius paupertas initio:artiſq͂ ſumma intētio:& ideo minor fertilitas. Quis eum edocuerit:nō putant cō/
ſtare. Quidā & naues pinxiſſe uſq͂ ad annū quinquageſimū. Argumētum eſſe:q͂ cum athenis celeberrimo
loco Mineruae delubro Propyleon pingeret ubi fecit nobilē Paralum & Hemionida:quā quidā nauſicam
uocāt:adiecerit paruulas naues lōgas in iis:quae pictores parerga appellant:ut appareret a quibus initiis ad
arcem oſtentatiōis opera ſua perueniſſent. Palmā habent tabularū eius Ialyſus:qui eſt uſq͂ hodie Romae di
catus in templo Pacis:quē cum pingeret traditur madidis lupinis uixiſſe:quoniā ſimul famē ſuſtineret & ſi
timme ſenſus nimia dulcedine obſtrueret. Huic picturae quater colorē induxit cōtra ſubſidia iniuriae & ue
tuſtatis:ut decedēte ſuperiore inferior ſuccederet. Eſt in ea canis mire factus:ut quē pariter caſus & ars pin/
xerit. Nō iudicabat ſe exprimere in eo ſpumā anhelantis cum in reliqua omni parte quod difficillimū erat:
ſibi ipſe ſatiſfeciſſet. Diſplicebat autē ars ipſa:nec minui poterat:& uidebatur nimia ac longius a ueritate di
ſcedere:ſpumaq͂ illa pingi nō naſci ex ore anxio animi cruciatu cum picturā uerum eſſe nō uериſimile uel/
let:abſterſerat ſaepius mutaueratq͂ penicillum:nullo modo ſibi approbans. Poſtremo iratus arti quod in/
telligeretur:ſpōgiam impegit inuiſo loco tabulae:et illa reppoſuit ablatos colores:qualiter cura optauerat
fecitq͂ in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo ſimilis & Nealcem ſucceſſus in ſpuma equi ſimiliter ſpō/
gia impacta ſecutus dicitur cum pingeret popizonta retinētem equum. Cum ita prothogenes monſtrauit
& fortuna. Propter hunc Ialyſum ne cremaret tabulas Demetrius Rex:cum ab ea parte ſola poſſet Rhodū
capere:non incēdit:& parcētemq͂ picturae fugit occaſio uictoriae. Erat nūc prothogenes in ſuburbano hor/
tulo ſuo:hoc eſt Demetrii caſtris. Neq͂ interpellatus proeliis inchoata opera intermiſit omnino:ſed accitus
a rege interrogatuſq͂ qua fiducia extra muros ageret:reſpondit:ſcire ſe illi cum rhodiis bellū eſſe nō cum
artibus. Diſpoſuit ergo rex in tutelam eius ſtationes:gaudens q͂ poſſet manus ſeruare:quibus iam peperce
rat:& ne ſaepius auocaret:ultro ad eum uenit hoſtis. Relictiſq͂ uictoriae ſuae uotis inter arma & murorum
ictus ſpectauit artificem. Sequiturq͂ tabulā eius tēporis haec fama:q͂ eam prothogenes ſub gladio pinxerit.
Satyrus hic eſt:quē Anapauomenō uocant:ne quid deſit tēporis eius ſecuritati tibias tenēs. Fecit & Cydip/
Vel thle pen Triptolemū:Cyliſcū tragoediarū ſcriptorē meditantē & Athletā:& Antigonū regē:& imaginē matris
polemū Ariſtotelis philoſophi:qui ei etiā ſuadebat:ut Alexādri magni opera pingeret:propter aeternitatē rerū. Im/
petus animi & libido in haec quaedā artis eum potius tulere:Nouiſſime pinxit Alexādrum ac p̄ana. Fecit &
ſigna ex aere:ut diximus. Eadē aetate Aſclepiodorus fuit:quē in ſymmetria mirabatur apelles. Huic Mna/
ſon tyrannus pro.xii.diis dedit in ſingulos mnas tricenas. Idemq͂ Theomneſto in ſingulos heroas mnas cē
tenas. His annumerari debet Nicomachus Ariſtodemi filius:ac diſcipulus. Pinxit hic raptum proſerpinae.
Quae tabula fuit in capitolio in Mineruae delubro ſupra aediculā iuuētutis. Et in eodē capitolio alia q͂ plan
cus imperator poſuerat:uictoria quadrigā in ſublime rapiens. Hic primus Vlixi addidit pileum. Pinxit &
apollinem & Dianam:Deumq͂ matrē in leōe ſedētē. Et item nobiles bacchas arreptātibus ſatyris. Scyllāq͂
quae nunc eſt Romae in tēplo pacis. Nec fuit alius in ea arte uelocior. Tradūt nāq͂ cōductum eum ab ariſtra
to ſicyoniorū tyrāno ad pingēdum:quod is faciebat Teleſti poetae monumētum:praefinito die intra quem
peragerefe:nec multo ante uenisſe:ac ceſo in poenā tyrāno:paucisq͂ diebus abſoluiſſe celeritate & arte mira.
Diſcipulos habuit ariſtidē fratrē & ariſtoclē filium & philoxenū eretriuni. Cuius tabula nullis poſtferenda
Caſſandro regi picta:cōtinuit Alexádri proeliū cum Dario. Itē pinxit & laſciuiā:in qua tres Sileni cōmeſan/
tur. Hic celeritatē praeceptoris ſecutus:breuiores etiānum quaſdā picturae uias & cōpendiarias inuenit:an/
numeratur his & Nicophanes elagās & cōcinnus:ita ut uetuſta opera pingeret ꝓpter aeternitatē rerū impe/
tuoſi animi:& cui pauci cōparent. Coturnus ei & grauitas artis. Multū a zeuſide & apelle abeſt apellis diſci
pulus perſeus ad quē de hac arte ſcripſit:qui huius fuit aetatis. Ariſtidis Thebani diſcipuli fuerūt:& filii Ni
Vel ari ceros & ariſtippus:cuius eſt Satyrus cū Scypho coronatus. Diſcipuli eius fuerūt antorides & Euphranor
ſton de quibus mox dicemus. Nāq͂ ſubtexi par eſt:minoris picturae celebres in penicillo e quibus fuit pyreicus
arte paucis poſtferēdus. Propoſito neſcio an deſtruxerit ſe:quoniā humilia quidē ſecutus humilitatis tamē
ſummā adeptus eſt gloriā. Tōſtrinas ſutrinaſq͂ pinxit & aſellos & obſonia ac ſimilia:ob hoc cognominatus
Rhyparographos. In iis cōſummatae uoluptatis. Quippe eae pluris ueniere q͂ maxime multorū. E diuerſo
meniana ut inquit uarro:oīa operiebat. Serapiōis tabula ſub ueteribus. Hic ſcoenas maxime pinxit:ſed homi
nem pingere nō potuit. Contra Dionyſius nihil aliud q͂ homines pinxit:ob hoc anthropographus cogno/
minatus. Parua & Calicles fecit. Item caleces comicis tabellis. Vtraq͂ antiphilus. Nam & Heſionam nobilē

pinxit:& Alexandrum ac Philippum cum Minerua:qui ſunt in ſchola in octauiæ porticibus & Philippi. Liberum patrem: Alexandrum puerum: Hippolytum tauro emiſſo expaueſcenté. In pompeia uero Cadmū & Europē. Idemq; ioco ſo nomine & gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocatur. Ipſe in ægypto natus didicit a Cteſidemo. Decet non ſileri & ardeatis templi pictorem præſertim ciuitate donatum. Ibi & carmine quod eſt in ipſa pictura his uerſibus.

Dignis digna loco picturis condecorauit.
Reginæ Iunonis ſupremæ coniugis templum.
Marcus ludius elotas ætolia oriundus:
Quem nunc & poſt ſemper ob artem hanc ardea laudat.

Eaq; ſunt ſcripta antiquis litteris latinis. Nō fraudādo & Ludio & diui Auguſti ætate:qui primus inſtituit amœniſſimā parietū picturā uillas:& porticus:ac topiaria opera:lucos:nemora:colles:piſcinas:euripos:amnes:littora:qualia quis optaret:uarias ibi obābulātiū ſpēs:aut nauigātiū:terraq; uillas adeūtiū aſellis aut uehiculis. Iam piſcātes:aucupāteſq;:aut uenātes:aut ēt uindemiātes. Sūt ī eius exēplaribus nobiles plauſtri acceſſu uillæ:ſub colliū ſpōſione mulieres labētes trepidæq; ferunť. Plurimæ p̄terea faciles argutiæ:facetiſſimi ſales. Idēq; ſubdialibus maritimas urbes pīgere iſtituit blādiſſimo aſpectu minimoq; īpēdio. Sed nulla gloria artificū eſt:niſi eorū q tabulas pinxere eoq; uenerabilior appet antiqtas. Nō.n.pictes excolebāt domīnis tātū:nec domos uno in loco māſuras:q̄ ex īcēdiis rapi nō poſſent. Caſula Prothogenes cōtentus erat in hortulo ſuo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nōdū libeat parietes totos pīgere. Oīs eorū ars urbibus excubabat:pictorq; res cōis terraꝝ erat. Fuit & Arellius Romæ celebris pauloāte diuū Auguſtū:niſi flagitio iſigni corrupiſſet artē ſemp alicuius amore fœminæ flagrās:& ob id deas pīgēs:ſed dilectaꝝ imagines itaq; ī pictura eius ſcorta numerabanť. Fuit & nup grauis ac ſeuerus:idēq; floridus:humilis et pictor Amulius. Huius erat Minerua ſpectātē aſpectās quacūq; aſpiceret. Paucis diei oris pingebat:id quoq; cū grauitateq; ſemp togatus q̄q̄ in machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit:& ideo nō extant exēpla alia magnopere. Poſt eū fuere in auctoritate Cornelius pinus & Actius priſcus:qui honoris & uirtutis ædes imperatori Veſpaſiano Auguſto reſtituenti pinxerunt. Sed priſcus antiquis ſimilior.

Vel paluſtri
Vel collatis
Vel ſub collātiū ſpecie
Vel lauātes

De auium cantu compeſcendo:& qui encauſto & penicillo primus lacunaria:& cameras pinxerit:ſparſimq; precia mirabilia picturarum. CA. XI.

NOn eſt omittēda in picturæ mentiōe celebris circa Lepidū fabula. Siquidē in triū uiratu quodam loco deductus a magiſtratibus in nemoroſum hoſpitiū:minaciter cū iis poſtero die expoſtulauit ſomnū adēptū ſibi uolucrū cōcentu. At illi dracone in lōgiſſima mēbra depictū circūdedere loco. Eoq; terrore aues tunc ſiluiſſe narranť:& poſtea cognitū eſt ita poſſe cōpeſci. Cæris pingere ac picturā inurere quis primus excogitauerit:nō cōſtat. Quidā Ariſtidis inuentū putāt:poſtea cōſumatā a praxitele. Sed aliquāto uetuſtiores encauſticæ picturæ extitere:ut Polygnoti & Nicanoris & Archeſilai pariorū. Lyſippus quoq; egynæ picturæ ſuæ īſcripſit Enetēiqd' profecto nō feciſſet:niſi encauſtica inuēta. Pāphilus quoq; Apellis p̄ceptor nō pinxiſſe tantū encauſtica:ſed etiā docuiſſe tradiť pauſiā ſicyoniū primū in hoc genere nobilē. Brietis filius hic fuit:eiuſdēq; primo diſcipulus. Pinxit & ipſe penicillo parietes thebis cū reficerenť quōdā a polygnoto picti:multūq; cōparatiōe ſupatus exiſtimabať:quoniā non ſuo genere certaſſet. Idē & lacunaria primus pingere iſtituit. Nec cameras ante eū taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas maximeq; pueros. Hoc æmuli eū iterpretabanť facere:quoniā tarda picturæ ratio eēt illa. Quāobrē daturus celeritatis famā:abſoluit uno die tabellā:quæ uocata eſt hemereſios puero picto. Amauit ī iuuēta Glycerā municipē ſuā īuentricē coronaꝝ:certādoq; imitatiōe eius ad numeroſiſſimā florū uarietatē perduxit artē illā:poſtremo pinxit illā ſedentē cū corona. Quæ nobiliſſima tabula appellata eſt ſtephanoplocos:ab aliis ſtephanopolis:quoniā Glycera coronas uenditādo ſubſtinuerat paupertatē. Huius tabulæ exēplar:quod apographon uocāt. L. Lucullus duobus talētis emit athenis:pauxias aūt fecit & grādes tabulas:ſicut ſpectatā in pōpei porticibus boum īmolationē. Eā.n.picturā primus iuenit:quā poſtea imitati ſunt multi:æquauit aūt nemo. Ante oīa cū lōgitudinē bouis oſtēdere uellet:aduerſum eū pinxit:nō tranſuerſum. Vnde & abūde ītelligiť amplitudo. Dein cū oēs quæ uolunt eminētia uideri:cādifaciāt:colorēq; cōdiāt nigro. Hic totū bouē atri coloris fecit:umbræq; corpus ex ipſo dedit. Magna prorſus arte in equo extātia oſtēdēs:& in cōfracto ſolida oīa. Sicyone & hic uitā egit:diuq; fuit illa patria picturæ. Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienū ciuitatis addictas Scauri ædilitas Romā tranſtulit:poſt eū emicuit longe ante oēs Euphranor iſthmius olympiade.ſ.centeſima.iiii. Is eſt qui inter fictores dictus eſt a nobis. Fecit & coloſſos:& marmora ac ſcyphos ſculpſit. Docilis ac laborioſus ante omnes:& in quocūq; genere excellens ac ſibi æqualis. Hic primus uidetur & expreſſiſſe dignitates inſignia heroum:& uſurpaſſe ſymmetriam. Sed fuit in uniuerſitate corporū exilior:capitibus articuliſq; grādior. Volumina quoq; cōpoſuit de ſymmetria & coloribus. Opera eius ſunt:equeſtre prœliū.xii.dii. Theſeus:in quo dixit:eundē apud parrhaſiū roſa paſtum eſſe ſuum uero carne. Nobilis eius eſt tabula epheſi:Vlixes ſimulata ueſania bouem cū equo iungēs:& palamedes dux faſce gladium cōdens. Eodē tēpore fuit & Cydias:cuius tabulā Argonautas. HS.cxliiii. Hortēſius orator mercatus eſt:eiq; ædem fecit in tuſculano ſuo. Euphranoris autē diſcipulus fuit Antidotus. Huius eſt clipeo dimicans & luctator:tibicēq; iter pauca laudatus. Ipſe diligentior:q̄ numeroſior:& in coloribus ſeuerus. Maxime iclaruit diſcipulo. Nicia athenienſi qui diligentiſſime mulieres pinxit. Lumen & umbras cuſtodiuit:atq; ut eminerent e tabulis picturæ:maxime curauit. Opera eius nemea aduecta ex aſia Romā a ſyllano:quā in curia diximus poſitā. Item Liberpater in æde Concordiæ. Hiacynthus:quē Cæſar Auguſtus delectatus eo ſecum deportauit alexandria capta:Et ob id Tiberius Cæſar in templo eius dicauit hanc

tabulam Dianæ.Epheſi uero eſt Megabyzi ſacerdotis epheſiæ Dianæ ſepulchrum.Athenis necromantia
Homeri.Hãc uendere noluit Attalo regi talẽtis.lx.potiuſq; patriæ ſue dõauit:abundãs opibus.Fecit & grã
des picturas:in qbus ſunt Calypſo & Io:& Andrõeda.Alexãder quoq; in Põpei porticibus præcellẽs:& Ca
lypſo ſedẽs.Huic quidẽ aſcribunt quadrupedes.Proſperrime canes expreſſit.Hic eſt Nicias:de quo dicebat
Praxiteles ĩterrogatus:quæ maxime opera ſua probaret in marmoribus:quibus Nicias manũ admouiſſet.
Tantũ circũlitiõi eius tribuebat.Nõ ſatis diſcernitur alius eodẽ noie.At hũc eundẽ quidã faciunt olympia
de centeſima.xii.Niciæ cõparatur:& aliquãto præfert athenion Maronites Glautiõis corinthii diſcipulus
& auſterior colore:& in auſteritate iucundior:ut in ipſa pictura eruditio eluceat.Pinxit ĩ templo Eleuſinæ
Philarchũ:athenis frequẽtiam quã uocauere polygynæcon.Item Achillẽ uirginis habitu occultatum Vly-
xe deprehẽdente.Et in una tabula quaq; maxime inclaruit:agoſonem cũ equo.Quod niſi in iuuenta obiiſ-
ſet:nemo ei cõpararetur.Eſt & nomẽ Heraclidi macedõi.Initio naues pinxit.Captoq; rege perſeo athenas
cõmigrauit:ubi eodẽ tempore erat Metrodorus pictor.Idemq; philoſophus magnæ in utraq; ſcientia au-
ctoritatis.Itaq; cum.L.Paulus deuicto perſeo petiſſet ab athenienſibus ut q̃ probatiſſimum philoſophum
mitterent ſibi ad erudiendos liberos:itemq; pictorem ad triumphũ excolendũ:athenienſes Metrodorũ ele
gerunt:profeſſi eundem in utroq; deſiderio præſtantiſſimum:quod edicto quoq; Paulus ĩdicauit. Timo
machus bizantinus Cæſaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeam ab eo in Veneris genetricis æde
poſitas:octoginta talentis uenundatas.Talentum autem atticum ut ait Varro.xvi.ſeſtertiis taxatur. Timo-
machi æque laudantur Oreſtes.Iphigenia in tauris:& Lecythion agilitatis exercitator:cognatio nobilium
palliati:quos dicturos pinxit:alterum ſtantem:alterum ſedentem.Præcipue tamen ars ei fauiſſe in Gorgo
ne uiſa eſt.Pauſiæ filius & diſcipulus Ariſtolaus e ſeueriſſimis pictoribus fuit:cuius ſunt Epaminundas:pe
ricles:Medea:Virtus:Theſeus.Imago atticæ plebis:boum immolatio.Sunt quibus & Mechopanes eiuſdẽ
pauſiæ diſcipulus placeat diligentia:quam intelligant ſoli artifices.Alias durus in coloribus ſed & multus.
Nam Socrates iure omnibus placet.Taleſq; ſunt eius picturæ.Cum Aeſculapio filiæ Hygia Aegle:Panacea
Iaſo:& piger qui appellatur Ocnos ſpartum torquens q; aſellus arrodit.Hactenus indicatis genere in utro-
que proceribus:non ſilebuntur & primis proximi.Ariſtoclides:qui pinxit ædem Apollinis Delphis. An-
thiphilus puero ignem conflante laudatur:ac pulchre alias domo ſplendeſcente:ipſiuſque pueri ore. Item
lanificio:in quo properant omnium mulierum penſa:Ptolemæo uenante. Sed & nobiliſſimo ſatyro cum
pelle pantherina:quem Apoſcopenonta appellant.Ariſtophon anchalo uulnerato ab apro cum ſocia dolo-
ris aſtipale.Numeroſa æque tabula:ĩ qua ſunt Priamus:Helena Credulitas:Vlyxes:Deiphebus:Dolus.An
drobius pinxit Scyllin ancoras perſicæ claſſis præcidentem.Artemon Danen mirãtibus eam prædonibus.
Reginam Stratonicem:Herculem & Deianiram.Nobiliſſimas autẽ quæ ſunt in porticibus Octauiæ ope-
ribus.Herculem ab oeta monte Doridos exuſta mortalitate conſenſu deorum in cœlum euntem.Laume-
dontis circa Herculem & Neptunnum hiſtoriam:Alcimachus Dioxippum:qui Pancratio olympiæ citra
pulueris iactum:q; uocant aconiti:uicit Coneti Nemea.Cteſilochus apellis diſcipulus petulanti pictura in-
notuit Ioue librum parturiente depicto mitrato & muliebriter ingemiſcente inter obſtetrices & dearum
clamorem.Cteſidemus oecaliæ expugnatione & laodamia.Cleſides reginæ Stratõices iniuria: nullo enim
honore exceptus ab ea:pinxit uoluptatem cum piſcatore:quem reginam amare ſermo erat.Eamque tabu
lam in portu epheſi propoſuit:ipſe uelis raptus eſt:Regina tolli uetuit:utriuſq; ſimilitudine mire expreſ-
ſa.Cratinus comœdus athẽis in pompio pinxit.Eutychides bigam regis cum uictoria.Eudorus ſcæna ſpe
ctatur.Idem & ex ære ſigna fecit.Iphis Neptunno & Victoria.Habrõ amiciciam & concordiam pinxit: &
Vel leõſippus deorum ſimulachra.Leontiſcus aratum uictorem cum tropheo pſaltriam.Leon Sapho.Nicæarchus Ve-
neren inter Gratias & cupidinem.Herculem triſtem inſaniæ pœnitentia.Nealces Venerem ſolers in arte
& ingenioſus operi ſuperpinxit.Siquidem cum prœlium nauale ægyptiorum & perſarum pinxiſſet:quod
in nilo:cuius aqua eſt mari ſimilis:factum uolebat intelligi:argumentoq; declarauit: quod arte non pote-
rat:aſellum enim in littore bibentem pinxit:& crocodillum inſidiantem ei.Oenias Syngenicon. Philiſcus
officinam pictoris:ignem conflante puero.Phalerion Scyllam.Simonides Agatarchum & Mnemoſinem.
Simus iuuenem requieſcentem:officinam fullonis: quinquatrus celebrãtem.Idemq; Nemeſin egregiam.
Theodorus uero emungentem.idem ab Oreſte matrem & Aegyſthum interfici.Bellumq; iliacum pluri-
bus tabulis:quod eſt Romæ in philippi porticibus:& Caſſandram in concordiæ delubro.Theontius Epi-
curum cogitantem Demetriũ regem.Theon Oreſtis inſaniam: Thamyrã cytharœdũ.Tauriſcus dioſcobo
lum:Clytẽneſtrã:Paniſcum:polynicẽ regnum repetentẽ:& Capanea.Non omittetur inter hos inſigne exẽ
plum.Nanq; erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipſe profecit: ut celebrem etiam diſcipu
lum ipſe reliquerit Paſiam fratrem Egenitæ fictoris.Illud uero per quam rarum ac memoria dignum eti
am ſuprema opera artificum imperfectaſq; tabulas:ſicut Irin Ariſtidis:Tindaridas Nicomachi: Medeam:
Thimomachi:& quam diximus Venerem apellis:in maiori ammiratione eſſe:q̃ perfecta. Quippe in iis li
niamenta reliqua:ipſæq; cogitationes artificum ſpectantur:atq; in lenocinio commendationis dolor eſt.
Manus cum id agerẽt extinctæ deſiderantur.Sunt etiamnum non ignobiles quidem in tranſcurſu tamen
dicendi:Ariſtonides:Anaxander:Ariſtobolus ſyrus:Areheſilas:Tiſicratis filius:Coribas:Nicomachi diſci
pulus:Carmanides Euphranoris:Dionyſiodorus colophonius: Diogenes qui cum Demetrio rege uixit.
Eutymedes:Heraclides macedo:Mydõ ſolus philomachi ſtatuarii diſcipulus:Mnaſitheus Sicyõius: Mna
ſidemus Ariſtonidis filius & diſcipulus:Neſſus Habronis filius:Polemon alexãdrinus.Theodorus ſamius
& Tadius Nicoſthenis diſcipuli.Xenon Neoclis diſcipulus Sicyonius.Pinxere & mulieres. Timarete My-
conis filia Dianam in tabula:quæ epheſi eſt ĩ antiquiſſimis picturæ.Irene Cratini pictoris filia & diſcipula

puellam quæ eſt eleuſinæ. Calypſo ſenem & præſtigiatorem Theodorum. Alciſthene ſaltatorem. Ariſtare
te Nearchi filia & diſcipula Aeſculapium. Lala cyzena perpetua uirgo. Martia. M. Varronis iuuenta romæ
& penicillo pinxit: & ceſtro in ebore imagines mulierum maxime: & Neapolitanũ in grandi tabula. Suam
quoq; imaginem ad ſpeculũ. Nec ullius in pictura uelocior manus fuit. Artis uero tantum ut multũ imma
nitate precii antecederet celeberrimos eadem ætate imaginũ pictores. Sopylon & Dionyſium: quoq; tabu
læ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc ſolum memoratur: diſcipulum eius fu/
iſſe Antobolum. In encauſtice pingendi duo fuiſſe antiquitus genera conſtat: cæra & ebore ceſtro idest ui/
riculo: donec claſſes pingi cœpere. Hoc tertium acceſſit: reſolutis igni cæris penicillo utendi: quæ pictura
in nauibus nec ſole nec ſale uentiſq; corrumpitur. Pingunt & ueſtes in ægypto inter pauca mirabili genere.
Candida uela poſtquam attriuere illinentes non coloribus: ſed colorem ſorbentibus medicamentis. Hoc
cum fecere non apparet in uelis: ſed in cortina pingi. In feruentes aquas merſa poſt momentum extrahun/
tur picta. Mirumq; cum ſit unus in cortina colos: ex illo alius atq; alius fit in ueſte accipientis medicaminis
qualitate mutatus. Nec poſtea ablui poteſt: ita cortina non dubiæ confuſura colores ſi pictos acciperet. Di/
gerit eos ex uno: pingitq; dum coquit. Et aduſtæ ueſtes firmiores fiunt: q̃ ſi non urerentur.

Plaſtices primi iuentores: de ſimulacris & uaſis fictilibus & precio eorum. CA. XII.

DE pictura ſatis ſuperq;. Contexuiſſe his & plaſticẽ cõueniat: eiuſdẽ operæ terræ fingere ex argil/
la ſimilitudines. Dibutades ſicyonius figulus primus inuenit corinthi filiæ opera q̃ capta amo/
re iuuenis: illo abeunte peregre: umbram ex facie eius ad lucernã in pariete lineis circũſcripſit.
Quibus pater eius ĩpreſſa argilla typũ fecit: & cũ cæteris fictilibus induratũ igni propoſuit: eũq;
ſeruatũ in nympheo: donec corinthũ Mummius euerteret: tradunt. Sunt qui in ſamo primos oĩum plaſti
cen inueniſſe Rhœcum & Theodorũ tradant multo ante Battiadas corintho pulſos. Demarathum uero Vl rhe/
ex eadem urbe profugũ qui in ethruria Tarquiniũ priſcum regẽ populi Ro. genuit: comitatos fictores Eu cum
chirapum & Eugrammũ: ab iis italiæ traditam plaſticen. Dibutadis inuentum eſt rubricã addere: aut ex ru
brica cretam fingere. Primuſq; perſonas regularum extremis imbricibus impoſuit: quæ inter initia proty/
pa uocauit. Poſtea idem ectypa fecit. Hic & faſtigia templorũ orta: propter hunc plaſtæ appellati. Hominis
autem imaginẽ gypſo e facie ipſa primus oĩum expreſſit: cæraq; in eam formam gypſi infuſa emendare in/
ſtituit Lyſiſtratus ſicyonius frater Lyſippi: de quo diximus. Hic & ſimilitudinem reddere iſtituit. Ante eũ
quam pulcherrimas facere ſtudebatur. Idem & de ſignis effigiem exprimere iuenit. Creuitq; res in tãtum:
ut nulla ſigna ſtatuæ ue ſine argilla fierent. Quo apparet antiquiorẽ hanc fuiſſe ſcientiam: q̃ fundendi æris.
Plaſtæ laudatiſſimi fuere Dimophilus & Gorgaſus. Idemq; pictores qui cereris ædem Romæ ad circũ ma
ximum utroq; genere artis ſuæ excoluerunt: uerſibus inſcriptis græce: quibus ſignificarunt a dextra opera
Dimophili eſſe: a parte Leua Gorgaſi. Ante hanc ædem tuſcanica omnia in ædibus fuiſſe auctor eſt. M. Var
ro. Ex hac cum reficerentur: cruſtas parietum exciſas tabulis marginatis incluſas eẽ. Item ſigna ex faſtigiis
diſperſa. Fecit & Calcoſthenes cruda opera athenis: qui locus ab officina eius ceramicos appellatur. M. Var/
ro tradit ſibi cognitum romæ. Poſſunium nomine: a quo factas romæ tubas. Item piſces: quos aſpectu di/
ſcernere a ueris uix poſſes. Idem magnificat archeſilaum. L. Luculli familiarem: cuius proplaſticem pluris
uenire ſolitã ab artificibus ipſis quam aliorũ opera. Ab hoc factam Venerem genetricem ĩ foro Cæſaris: &
priuſquã abſolueret̃: feſtinatione dedicandi poſitã. Deinde ei a Lucullo ſeſtertius. lx. ſignũ fœlicitatis loca/
tum: cui mors utriuſq; inuiderit. Octauio equiti romano cratera facere uolenti exemplar e gypto factũ ta/
lento. Laudat & paſitelem qui plaſticen matrẽ ſtatuariæ ſculpturæq; & cælaturæ eẽ dixit: & cum eẽt in oĩ/
bus his ſummus nihil unq̃ fecit: anteq̃ finxit. Præterea elaboratã hãc italiæ artẽ & maxime ethruriæ. Turia
nũq; a fregellis accitum: cui locaret Tarquinius Priſcus Iouis effigiem in capitolio dicandã. Fictilem eã fuiſ
ſe. & ideo mirari ſolere. Fictiles in faſtigio templi eius quadrigæ: de quibus ſæpe diximus. Ab hoc eodẽ fa/
ctum Herculem: qui hodieq; materiæ nomẽ in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deum erant laudatiſſi/
mæ. Nec pœnitet nos illorũ qui tales coluere. Aurũ enim & argentũ ne diis quidem conficiebant. Durant
etiãnum pleriſq; in locis talia ſimulacra. Faſtigia quidẽ templorũ etiam in urbe crebra & municipiis mira
cælatura & arte firmitateq; æui ſanctiore auro certe inocẽtiore. In ſacris q̃dẽ ẽt iter has opes nõ murrhinis
cryſtalliſue: ſed fictilibus prolibatur ſympulis inocentius. Inenarrabili terræ bẽignitate: ſi quis ſingula æſti
metetiã ut omittant̃ in frugũ uini: pomorũ: herbarũ: fruticũ: medicamẽtorũ metallorũ generibus benefi/
cia eius: quæq; adhuc diximus: uel quæ aſſiduitate faciant. Figlinarũ opera: imbricibus: tubulis teguliſq; ad
balneas mãmatis: uel adiecta coctilibus laterculis fundamẽtiſq;: aut quæ rota fiũt etiam fictilibus doliis ad Vel ha/
uina excogitatis: & ad aquas. Propter quæ Nũma rex ſeptimũ collegiũ figulorũ iſtituit. Quin & defunctos matis
ſeſe multi fictilibus doliis condi maluere: ſicut. M. Varro pythagorico modo in myrti & oleæ atq; nigræ
populi foliis. Maior quoq; pars hominũ terrenis utitur uaſis. Samia etiãnum in eſculẽtis laudant̃. Retinet
hanc nobilitatẽ & Arretiũ in italia & calicũ tantũ ſurrentũ: aſta pollentia: in hiſpania & ſaguntũ: in aſia per/
gamũ. Habent & trallis opera ſua: & utina in italia: quoniã & ſic gentes nobilitant̃. Et hæc quoq; p̃ maria
terraſq; ultro citroq; portant̃. Inſignibus rotæ officinis erythris. Hodieq; in templo mõſtrantur duæ am
phoræ ꝓpter tenuitatẽ conſecratæ diſcipuli magiſtriq; certamine uter tenuiorẽ humũ circũduceret. Cois
laus maxima: hadrianis firmitas. Nõnullis circa hoc ſeueritatis quoq; exẽplis. Qu. Coponiũ iuenimus am
bitus dãnatũ: quia uini amphoram dediſſet dono ei: cuius ſuffragii latio erat. Atq; ut luxu aliqua quoq; au
ctoritas cõtingat figlinis tripatinũ inquit Feneſtella appellabat̃ ſumma cœnaꝝ lauticia. Vna erat murenaꝝ
altera lupoꝝ: tertia myxonis piſcis. Inclinatis iam. ſ. moribus ut tamẽ eos præferre græciæ etiã philoſophis Vel mix
poſſimus. Siquidẽ in Ariſtotelis hæredũ auctione. lx. patinas ueniſſe tradit̃. Nã nos cũ unã Aeſopi tragœ ti piſcis

diarum hiſtrionis in natura auium diceremus ſeſtertiis.dc.ſteriſſe:nõ dubito idignaturos legẽtes. At Hercules Vitellius in principatu ſuo.cc.ſeſtertiis condidit patinam:Cui faciendæ fornax in campis ex edificata erat:quoniã eo peruenit luxuria:ut etiã fictilia pluris conſtentq̃ murrhina. Propter hanc Mutianus altero cõſulatu ſuo in cõquæſtione exprobrauit patinarũ paludes Vitellio.Memoria nõ ulla fœdiore:cuius ueneno Aſprenati reo Caſſius Seuerus accuſator obiiciebat iteriſſe.cxxx.cõuiuas.Nobilitanť his oppida quoq;:ut regium:& cumæ.Samia teſta matris deũ ſacerdotes:qui galli uocanť:uirilitatẽ amputant. Nec aliter citra perniciem:ſi.M.Celio credamus:qui linguã ſic amputandã obiecit graui probro:tanquam & ipſe iam tunc eidem Vitellio malediceret.Quid non excogitauit ars?fractis etiam teſtis utendo ſic ut firmius durẽt tuſis calce addita:quæ uocãt ſignina.Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

Terræ uarietates:& de puluere puteolão:& aliis terræ generibus:q̃ in lapidẽ uertunť. CA. XIII.

Erũ & ipſius terræ ſunt alia ſegmẽta.Quis.n.ſatis mireť peſſimã eius partẽ medioq; puluerem appellatũ in puteolãis collibus opponi maris fluctibus:merſumq; ꝓtinus fieri lapidẽ unũ iexpugnabilẽ undis:& fortiorẽ quotidie:utiq; ſi cumano miſceať cemẽto.Eadẽ eſt terræ natura in cyzicena regiõe:ſed ibi nõ puluis:uerũ ipſa terra qualibet magnitudie exciſa & demerſa in mare lapidea extrahiť.Hoc idẽ circa caſſandreã produnt fieri.Et in fonte gnidio dulci intra octo menſes terrã lapideſcere.Ab oropo quidẽ aulidẽ uſq; quicquid terræ attingiť mari:mutatur in ſaxa:non multũ a puluere puteolano diſtat e nilo arena tenuiſſima ſui parte:nõ ad ſuſtinẽda maria fluctuſq; frangẽdos:ſed ad debellãda corpora palæſtræ ſtudiis.Inde certe patrobio Neronis principis liberto aduehebatur.Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexãdri magni ducibus ſabulũ hoc portari cũ reliquis militaribus commertiis reperio.Plura de hac parte nõ ſum dicturus:nõ hercules magis q̃ de terræ uſu in cæromatis:quibus exercendo iuuentus noſtra corpora uites animorum perdidit.

De parietibus fornaceis:& lateritiis:& eorum ratione. CA. XIIII.

Vid?nõ & in africa hiſpãiaq; ex terra parietes:quos appellãt fornaceos(quoniã fornacũ modo circundati utrinq; duabus tabulis iſarciunť uerius q̃ iſtruunť)æuis durãt:icorrupti ibribus:uentis:ignibus:oiq; cemẽto firmiores.Spectat ẽt nũc ſpeculas Hãnibalis hiſpania terrenaſq; turres iugis mõtiũ ipoſitas.Hic & ceſpitũ natura caſtrorũ uallis accõmodata cõtra fluminũ ipetus aggeribus. Illini quidẽ crates parietũ luto:& lateribus crudis extrui quis ignorat? Lateres nõ ſunt e ſabuloſo:neq; arenoſo:multoq; minus calculoſo ducẽdi ſolo:ſed e cretoſo & albicãte:aut ex rubrica.Vel ſi iã ex ſabulo e maſculo certe.Finguntť optime uere.Nã ſolſtitio rimoſi fiunt:quos ædificiis nõ idoneos ꝓbãt.Quin & itertũ

Vel lydium ipſum eorũ prius q̃ finganť:macerari oportet.Genera eorũ tria.Lidoron quo utimur:lõgũ ſeſqpede:latum pede.Alterũ tetradorõ.Tertiũ pẽtadorõ:Græci.n.antiq doron palmũ uocabãt:& iõ dora mũera:qa manu darenť.Ergo a q̃ttuor &.v.palmis ꝓut ſunt:noiant.Eadẽ eſt latitudo.Minore i priuatis operibus:maiore in publicis utunť in græcia:pithane in aſia & ulterioris hiſpãiæ ciuitatibus maſſilia & calẽto fiunt lateres:q ſiccati nõ merguntť in aq̃.Sũt.n.e terra pumicoſa:cũ ſubigi põt utiliſſima.Græci:ꝑterq̃ ubi e ſilice fieri poterat ſtructura:parietes latericios ꝓtulere.Sũt.n.æterni:ſi ad ꝑpendiculũ fiant.Ideo & ad publica opa & regias domos addunť.Sic extruxere murũ athenis:q id mõtẽ hymetũ ſpectat.Sic patris ædes Iouis & Herculis q̃uis lapideas colũnas & epiſtylia circũdarẽt.Domũ regiã Attali tallibus.Itẽ ſardibus Crœſi:quã geruſia fecere.Halicarnaſi mauſoleũ:q̃ etiã nũc durãt.Lacedæmone qdẽ exciſum lateritiis parietibus opus tectoriũ ꝑpter excellẽtiã picturæ ligneis formis iclusum romã deportauere in ædilitate ad comitiũ exornandũ Murena & uarro.Quod opus cũ per ſe mirũ eſſet:trãſlatũ tamẽ magis mirabanť.In italia quoq; latericius murus aretii & meuaniæ eſt.Romæ nõ fiunt talia ædificia:quia ſeſquipedalis paries:nõ pluſquã unam contignationem tolerat.Cautũq; eſt:ne cõis craſſior fiat:nec intergerinorũ ratio patitur.

De ſulphure:alumine:& generibus eorũ:& medicinæ. CA. XV.

Aec ſint dicta de lateribus.In terræ aũt reliquis generibus:uel maxime natura mira eſt ſulphuris quo plurima domanť.Naſciť in iſulis æolis inter ſiciliã & italiã:quas ardere diximus.Sed nobiliſſimũ in melo inſula.In italia quoq; inueniť in neapolitano cãpanoq; agro collibus:qui uocanť leucogæi:qđ e cuniculis effoſſum pficiť igni.Genera quattuor.Viuũ:quod græci apyron uocãt:naſcitur ſolidum:hoc gleboſum.Eo ſolo ex oibus generibus medici utũtur.Cætera enim liquore cõſtant:& cõficiuntur oleo incocta.Viuũ aũt effodiť:tranſlucetq;:& uiret.Alterũ genus appellant glebam:fullonum tantum officinis familiare.Tertio quoq; generi unus tantũ eſt uſus ad ſufficiendas lanas:quoniã candorem tantũ molliciẽq; confert.Egula uocať hoc genus.Quarto aũt ad ellychnia maxime cõficienda.Cætero tanta uis eſt:ut morbos comitiales deprehẽdat nidore:ipoſitũ igni.Luſit & Anaxilaus eo cãdens in calice nouo prunaq; ſubdita circũferens:exardeſcẽtis repercuſſu pallorẽ dirum uelut defunctorũ effundente cõuiuis. Natura eius excalfacit:cocoquit.Sed & diſcutit collectiones corporum:ob hoc talibus emplaſtris malagmatibuſq; miſcetur.Renibus quoq; & lumbis in dolore cum adipe mire prodeſt impoſitum.Auſert & lichenas a facie cum terebinthi reſina:& lepras:Harpaxiton uocatur a celeritate auellendi:auelli.n.ſubinde debet.Prodeſt & ſuſpirioſis linctum.Purulenta quoq; extuſſientibus:& contra ſcorpionũ ictus. Vitiligines uiuum nitro mixtũ:atq; ex aceto tritum & illitum:tollit.Itẽ lendes in palpebris:aceto ſandaracato ammixto.Habet & in religionibus locum ad expiandas ſuffitu domos.Sentiť uis eius & in aquis feruentibus.Neque alia res facilius accenditur:quo apparet:ignium uim magnã etiam ei ineſſe.Fulmina & fulgura quoq; ſulphuris odorẽ habent:ac lux ipſa eorũ ſulphurea eſt.Et bituminis uicina eſt natura:alibi limus:alibi terra.Limus a iudeæ lacu ut diximus emergens.Terra in ſyria circa ſydonẽ oppidum maritimum.Spiſſantur hæc utraq;:& in dẽſitatẽ coeunt.Eſt uero liquidũ bitumẽ ſicut zacynthium & quod a babylone inuehitur.

Ibi quidem & candidum gignitur. Liquidum eſt & apolloniaticum: quæ oīa græci piſſaſphalton appellāt:
ex argumento picis & bituminis. Gignitur & pingue liquoriſꝗ oleaci in ſicilia: agragantino fonte īficiens
riuū. Incolæ id arundinū panniculis colligunt citiſſime ſic adhæreſcens. Vtunturꝗ eo ad lucernaꝝ lumina
olei uice. Itē ad ſcabiem iumentoꝝ. Sunt qui & naphthen de qua in ſecūdo diximus uolumine: bituminis
generi aſcribunt. Veꝝ ardens eius uis igniū naturæ cognata procul abeſt ab oī uſu. Bituminis probatio ut
quā maxime ſplendeat: ſitꝗ pōderoſum ac graue. Leue autē modice: quoniā adulteratur pice. Vis bituminis
quæ ſulphuris: ſiſtit diſcutit: attrahit: glutinat. Serpentes nidore fugat accenſum. Ad ſuffuſiones oculoꝝ:
& albugines babyloniū efficax tradit᷑. item ad lepras lichenas: pruritusꝗ corpoꝝ. illinitur & podagris. Oīa
autem eius genera incōmodos oculoꝝ pilos replicant. Dentiū doloribus medent᷑ ſimul cum nitro illita.
Tuſſim ueterem & anhelitus cū uino potum emendat. Dyſentericis etiā datur eodem modo. Siſtitꝗ aluū.
Cum aceto uero potum diſcutit concretū ſanguinē: & detrahit. Mitigat lumboꝝ dolores: item articuloꝝ.
Cum farina hordeacea impoſitū: emplaſtrum peculiare facit ſui noīs. Sanguinem ſiſtit. Vulnera colligat.
Glutinat neruos. Vtuntur etiā ad quartanas bituminis drachma & hedyoſmi pari pondere cum myrrhæ
obolo ſubacti. Comitiales morbos uſtum depræhendit. Vuluaꝝ ſtrangulationes olfactum diſcutit cum ui
no & caſtoreo. procidentia ſedis ſuffitu reprimit. purgatiōes fœminaꝝ in uino potum elicit. In reliquo uſu
æramentis illinit᷑ firmatꝗ ea contra ignes. Diximus & tingi ſolitas ex eo ſtatuas & illini. Calcis quoꝗ uſum
præbuit: ita ferruminatis babylonis muris. placet in ferrariis fabroꝝ officinis tingendo ferro: clauorūꝗ ca/
pitibus: & multis aliis uſibus. Nec minor aut ab eo diſſimilis eſt aluminis opera: qđ intelligitur ſalſugo ter
ræ. plura & eius genera. In cypro candidū & nigrū: exigua coloris differentia: cū ſit uſus magni: quoniā infi/
ciendis claro colore lanis candidū liquidūꝗ utiliſſimū eſt. Contraꝗ fuſcis aut obſcuris nigrū. Et aurum ni
gro purgat᷑. Fit autem oē ex aq̄ limoꝗ: hoc eſt terræ exudantis natura. Corriuatum hyeme æſtiuis ſolibus
maturat᷑. Qđ fuerit ex eo præcox: candidū fit. Gignitur aūt in hiſpania: ægypto: armenia: macedonia: pon/
to: africa. Inſulis ſardinia melo: lipara: ſtrongyle. Laudatiſſimū in ægypto: proximū in melo. Huius quoꝗ
duæ ſpecies: liquidū: ſpiſſumꝗ. Liquidi ꝓbatio: ut ſit lympidū lacteūꝗ: ſine offenſis fricandi: cum quodam Vel fri/
igniculo caloris. Hoc phorimon uocāt. An ſit adulteratū: depræhendit᷑ ſucco punici mali. Sincerum enim cantiū
mixtura ea nigreſcit. Alteꝝ genus eſt pallidæ & ſcabræ naturæ & qđ inficitur galla. Ideoꝗ hoc uocant pa/
raphoron. Vis liq̄di aluminis aſtringere: indurare: rodere. Melle ammixto ſanat oris ulcera: papulas: pruri/
tusꝗ. Hæc curatio fit in balneis duabus mellis partibus: tertia aluminis. Virus alaꝝ ſudoreſꝗ ſedat. Sumi/
tur pilulis contra lyenis uitia. Pellendūꝗ pruritum: ac per urinā ſanguinē. Emendat & ſcabiē nitro ac melā
thio admixtis. Concreti aluminis unum genus ſchiſton appellant græci in capillamenta quædā canaſcētia
dehiſcens. Vnde quidā trichitin potius appellauere. Hoc quoꝗ fit ex lapide: ex quo & id chalcitin uocāt: ut
ſit ſudor quidā eius lapidis in ſpumā coagulati. Hoc genus aluminis ſiccat: minusꝗ ſiſtit humorē inutilem
corporibus. Sed auribus magnopere ꝓdeſt īfuſum uel illitū: uel oris ulceribus: dētibusꝗ ſi ſaliua cū eo cōti
neat᷑. Et oculoꝝ medicamentis inſerit᷑ apte: uerēdisꝗ utriusꝗ ſexus. Coquit᷑ ī patinis: donec liq̄ri deſinat.
Interioris eſt & alteꝝ genus qđ ſtrongylen uocant. Duæ eius ſpēs: fungoſum atꝗ oīum ore dilui facile: qđ
in totū damnat᷑. Melius pumicoſum: & foraminū fiſtulis ſpongiæ ſimile: rotundūꝗ natura: candido ꝓpius
cū q̄dā pinguedine ſine arenis friabile: nec īficiens nigritia. Hoc coquit᷑ per ſe carbonibus puris: donec cinis
fiat. Optimū ex oībus qđ melinū uocāt ab īſula melo: ut diximus. Nulli uis maior neꝗ aſtringēdi: neꝗ de/
nigrādi: neꝗ īdurādi. Nullū ſpiſſius. Oculoꝝ ſcabricias extenuat. Cōbuſtū utilius epiphoris īhibēdis. Sic &
ad pruritus corporis. Sanguinē quoꝗ ſiſtit in totū foris illitū. Vulſis pilis ex aceto illitū: renaſcentē mollit
lanuginē ſūmā. Oīum generꝝ uis in aſtringendo. Vnde nomē a græcis. Ob id oculoꝝ uitiis aptiſſima ſunt.
Sanguinis fluctiones īhibent cū adipe. Sic & infantiū ulcera putreſcentia ulceꝝ cōpeſcit cū adipe. Et hydro
picoꝝ eruptiōes ſiccat. Et auriū uitia cum ſucco punici mali. Et unguium ſcabricias: cicatricūꝗ duritias: &
pterygia ac perniones. Phagedenas ulcerum ex aceto: aut cum galla pari pondere cremata. Lepras cum ſuc/
co olerum. Cum ſalis uero duabus partibus uitia quæ ſerpunt. Lendes & alia capillorum aīalia permixtū
aquæ. Sic & ambuſtis prodeſt: & furfuribus corporum cū ſero pice. Infunditur & diſentericis. Vuā quoꝗ Vel ſero
in ore comprimit: ac tonſillas. Ad oīa quæ in cæteris generibus diximus efficacius intelligitur ex melo ad/ picis
uectum. Nam ad reliquos uſus uitæ in coriis laniſꝗ perficiendis: quāti ſit momenti: ſignificatū eſt. Ab his uel pice
per ſe omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

De terra ſamia & eretria: & chia: & ſelinuſia: & phnitii & ampeliti medicinæ. CA. XVI.

Samiæ duæ ſunt: quæ ſyropicon: & q̄ aſter appellant᷑: prioris laus: ut recens ſit: & leuis: linguæꝗ
glutinoſa. Altera gleboſior: candida. Vtraꝗ urit᷑: ac lauat᷑. Sunt qui præferant priorē. ꝓſunt ſan
guinē expuentibus. Emplaſtriſꝗ quæ ſiccandi cā componunt᷑: Oculoꝝ quoꝗ medicamētis mi
ſcentur. Eretria totidē differentias hēt. Namꝗ & alba eſt: & cinerea: quæ ꝑfert᷑ in medicina. Pro Vel aere
batur mollicie: & qđ ſi ære praeducat᷑ uiolaceū reddit colorē. Vis & ratio eius in medēdo dicta eſt iter pig/
menta. Lauatur oīs terra. In hoc enim loco dicemus: perfuſa aqua ſiccataꝗ ſolibus: iteꝝ ex aqua trita: ac re/
poſita: donec conſidat: & digeri poſſit in paſtillos. Coquitur in calicibus crebro cōcuſſu: eſt in medicamini/
bus & chia terra candicās. Effectus eius qui ſamiæ. Vſus ad mulieꝝ maximæ cutem. Idem & ſelinuſiæ. La
ctei coloris eſt hæc: & aqua dilui celerrima. Eadēꝗ lacte diluta: tectorioꝝ albaria interpolātur. pnigitis ere/ V phni
triæ ſimillima eſt grandioribus tantum glebis & glutinoſa: cui effectus idem qui cimoliæ: infirmior tamē. tis
Bitumini ſimillima eſt ampelitis. Experimentum eius: ſi ceræ modo accepto oleo liqueſcat. Et ſi nigricās
colos maneat toſtæ. Vſus ad molliendum diſcutiendumꝗ. Ad hæc medicamentis additur: præcipue in cal
liblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad ueſtium uſus cimolia:ſardaumbrica:ſaxum:argentariam. CA. XVII.

CRetæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos ptinentia. Candidũ & ad purpuriſſum incli nans. Vis utriq; ad diſcutiendos tumores:& ſiſtendas fluctiones aceto aſſumpto. Panos quoq; & parotidas cohibet. Et lichenas illita:puſtulaſq;. Si uero aphronitrũ & æs cypriũ admiſceat & acetũ:pedũ tumores ſanat:ita ut in ſole curatio hæc fiat:& poſt ſex horas aqua ſalſa abluatur. Teſtium uero tumoribus cypria cæra addita pdeſt:& refrigerãdi quoq; natura cretæ eſt:ſudoreſq; imodicos ſiſtit illita. Atq; ita papulas cohibet ex uino ſumpta in balneis:laudat maximæ theſſalica. Naſcit & in lycia circa bubonẽ:eſt & alius cimoliæ uſus in ueſtibus. Nam ſarda quæ affertur de ſardania:candidis tantũ aſſumit. Inutilis uerſicoloribus:eſt & utiliſſima oium cimoliæ generũ:pcioſior umbrica:& quã uocãt ſaxum. Proprietaſq; ſaxi:q; creſcit in macerando:atq; pondere emit:illa mẽſura. Vmbrica nõ niſi poliẽdis ueſtibus aſſumit. Neq; enĩ pigebit hanc quoq; partẽ attingere:cum lex metella extet fullonibus dicta:quã. C. Flãminius:&. L. Aemilius cẽſores dedere ad populũ ferendã. Adeo oĩa maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic eſt. Primũ abluit ueſtis ſarda: dein ſulphure ſuffit:mox deſquãmat cimolia: quæ eſt coloris ueri. Fucatus enĩ depræhendit:nigreſcitq;:& effundit ſulphure. Veros aũt & præcioſos colores emollit cimolia:& quodã nitore exhilarat contriſtatos ſulphure. Candidis ueſtibus ſaxum utilius a ſulphure. Inimicũ coloribus. Græ

Vl tympheтico cia pro cimolia tymphaico utitur gypſo. Alia creta argentaria appellatur:nitorem angenteũ reddẽs. Eſt & utiliſſima qua circum præducere ad uictoriæ notam:pedeſq; uenaliũ tranſmare aduectorũ denotare inſtituerunt maiores. Talemq; plociũ minimicæ ſcœnæ conditorem & aſtrologiæ conſobrinũ eius Manliũ antiochum:item grãmaticæ Taberium Erotem eadem naue aduectos uidere proaui.

Qui & quorum liberti præpoſiti. CA. XVIII.

SEd quid hos refero aliquo litteraȝ honore cõmendatos? Talẽ in cataſta uidere Chryſogonum Syllæ: Amphionẽ. Q. Catuli interfectorẽ: Heronẽ. L. Luculli: Demetriũ: Pompeii:augẽq; deme

Vel menodorũ triũq̃ & ipſa pompei credita eſt:& Hipparchũ. M. Antonii: Menã & Menecratẽ Sex. Pompeii: alioſq; deinceps:quos enumerare iã nõ eſt:e ſanguine quiritiũ & proſcriptionũ licentia ditatos. Hoc eſt inſigne uenaliciis gregibus:opprobriũq; inſolẽtis fortunæ:qua & nos adeo potiri reȝ uidimus:ut

Vel tantũq; laureatis p̃toria quoq; ornamenta decerni a ſenatu iubente Agrippina Claudii Cæſaris uiderimus libertis. Tantũq; non cum laureatis faſcibus remitti illo:unde cretatis pedibus aduenifſent.

De terra ex galata:terra clupea:terra balearica: terra ebuſitana. CA. XIX.

PRæterea ſunt genera terræ proprietatis ſuæ:de quibus iam diximus. Sed & hoc loco reddẽda natura. Ex galata inſula & circa clupeam africæ ſcorpiones necat:balearis & ebuſitana ſerpentes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXVI. PROOMEIVM.

Naturæ lapidum ac marmorum luxuria. CA. I.

LAPIDVM NATVra reſtat: hoc eſt præcipua morũ inſania: etiã ut gẽmæ cũ ſuccinis: atq; criſtalli cum murrhinis ſileant. Omnia nãq; quæ uſq; ad hoc uolumẽ tractauimus hoĩ aliqua ex cã genita uideri poſſunt. Mõtes natura ſibi fecerat ad quaſdã cõpages telluris uiſceribus denſandis: ſimul ad impetus fluminũ domandos:fluctuſq; frangendos:ac minime quietas partes coercendas duriſſima ſui materia. Cædimus hos:trahimuſq; nulla alia q̃ deliciaȝ cã:quos trãſcendiſſe quoq; mirũ fuit. In portento ppe habuere maiores alpes ab Hannibale exuperatas:& poſtea a cimbris. Nunc ipſæ cædunt in mille genera marmorũ. Promontoria aperiunt mari:& rerum natura agitur in planum. Euehimus ea quæ ſeparandis gentibus p terminis conſtituta erant:nauesq; marmoȝ cauſa fiunt:ac per fluctus ſæuiſſimã reȝ naturæ partem:huc illucq; portãtur iuga montium:maiore etiãnum ueſania:q̃ cum ad frigidos potus uas petitur in nubila. Cæloq; proximæ rupes cauantur:ut bibatur glaciæ. Secum quiſq; cogitet quæ præcia hoȝ audiat: quas uehi trahiq; moles uideat. Sed & q̃ ſine his multoȝ fuerit beatior uita:ad q̃q; multoȝ neces ſit neceſſe iſta facere:imo uerius pati mortales:quos ad uſus:q̃ſue ad uoluptates alias niſi ut inter maculas lapidũ iaceant:ceu uero nõ tenebris noctiũ dimidiæ parti uitæ cuiuſq; gaudia hæc auferentibus. Ingens iſta reputantem ſubit

Vel delicatoria etiã antiquitatis rubor. Extant cenſoriæ leges glandia in cœnis glireſq; & alia dictu minora apponi uetãtes. Marmora inuehi:& maria huius rei cauſa tranſiri:quæ uetaret lex nulla lata eſt.

Qui primus in publicis operibus oſtenderit. CA. II.

D
Icat fortaſſis aliquis:non enim inuehebantur. Id quidem falſo.ccclx.colũnas.M. Scauri ædilitate
ad ſcænã theatri temporarii:& uix uno menſe futuri in uſu uiderunt portari ſilentio legũ. Sed pu Vel por
blicis nimirũ ĩdulgentes uoluptatibus. Id ipſum cur? aut qua magis uia irrepunt uitia q̃ publica? tatas
Enimuero non alio mõ in priuatos uſus illa uenere:ebora aurum gẽmæ aut quid oĩno diis reli/
quimus? Ve𝔮 eſto indulſerint publicis uoluptatibus:etiãne tacuerunt maximas ea𝔮 atq̃ adeo duodequa/
dragenum pedũ luculllei marmoris in atrio Scauri collocari:nec clam illud occulteq̃ factũ eſt: Satiſdari ſibi
dãni ĩfecti egit redẽptor cloacar𝔮 cum in palatiũ extraherentur. Non ergo in tam malo exẽplo moribus ca/ uel palã
ueri utilius fuerat:q̃ tacere tantas moles in priuatam:domum trahi præter fictilia deo𝔮 faſtidia.

Quis primus peregrino marmore colũnas habuerit romæ. CA. III.

N
Ec poteſt uideri Scaurus rudi & huius mali ĩprouidæ ciuitati obrepſiſſe quodam uitæ rudimen/
to. Iam enim. L. Craſſum oratorem illum: qui primus peregrini marmoris colũnas habuit in eo
dem atrio:hymetias tamen nec plures ſex aut longiores duodenum pedũ:quẽ. M. Bruttus in iur
giis ob id Venerem palatinã appellauerat. Nimirũ iſta omiſere moribus uictis:fruſtraq̃ ĩterdicta
quæ uetuerant:cernentes:ullas potius q̃ irritas eſſe leges maluerunt. Qui nos ſequentur meliores non eſſe
probabũt. Quis enĩ tantarum hodiæ colũnarum atrium habet? Sed prius q̃ de marmoribus dicamus: ho
minum in iis præferenda iudicamus præcia. Ante igitur artifices cenſebimus.

Qui primũ laudati in marmore ſcalpendo:& quibus temporibus. CA. IIII.

M
Armore ſcalpendo primi oĩum inclinauerunt Dipoenus & Scyllis geniti in creta inſula etiãnum
medis imperantibus:priuſq̃ q̃ Cyrus in perſis regnare inciperet:hoc eſt olympiade circiter quin
quageſima. Ii ſicyonem ſe contulere:quæ diu fuit officinarum omnium metallorũ patria. Deorũ
quorũdam ſimulachra publicæ ſimul locauerant ſicyonii:quæ prius quã abſoluerentur: artifices
iniuriam quæſti abierunt in ætolos. protinus ſicyonios fames inuaſit ac ſterilitas:mœrorq̃ dirus. Reme/
dium petentibus apollo pythius affuturum reſpondit: ſi dipoenus & Scyllis deorum ſimulachra perfeciſ/
ſent. Quod magnis mercedibus obſequiiſq̃ impetratum eſt. Fuere autem ſimulachra ea apollinis: dianæ:
Herculis: Mineruæ: quod e cælo poſtea tactum eſt.

Nobilitates operũ & artificũ in marmore.cxxvi.de marmore pario & mauſoleo. CA. V.

C
Vm ii eſſent:iam fuerant in chio inſula Malas ſculptor:dein filius eius Micciades: ac deinde ne/
pos anthermus chius:cuius filii Bupalus & anthermus clariſſimi in ea ſciẽtia fuere Hipponactis
poetæ ætate:quem certum eſt.lx.olympiade fuiſſe. Quod ſi quis horum familiam ad proauũ Vel in
uſq̃ retro agat:inueniet artis eius originem cum olypiadum origine cœpiſſe. Hipponacti nota/ ꝓmptu
bilis fœditas uultus erat:quãobrem imaginem eius laſciuia iocorum ii propoſuere ridentium circulis. Qđ
Hipponax indignatus: amaritudine carminum diſtrinxit eos in tantum: ut credatur aliquos ex iis ad la/
queum compuliſſe:quod falſum eſt. Complura enim in finitimis inſulis ſimulachra poſtea fecere:ſicut in
delo:quibus ſubiecerunt carmen:non uiribus tantum cenſeri chium: ſed & operibus anthermi filiorum.
Oſtendunt & laſii dianam manibus eorum factam. Et in ipſa chio narrata eſt operis eorum dianæ facies in
ſublimi poſita:cuius uultum intrantes triſtem abeuntes exhylaratum putant Romæ ſigna eorum ſunt in
palatina æde apollinis ĩ faſtigio. Et omnibus fere quæ diuus auguſtus fecit. patris quoq̃ eorum & deli fue/
re opera:& in leſ bo inſula. Dipoeni quidem ambratia:argos:cleone:operibus refertæ fuere. Omnes autem
tantum candido marmore uſi ſunt e paro inſula quem lapidem cœpere lychnitem appellare: quoniã ad lu
cernas in cuniculis cæderet:ut auctor eſt Varro:multis poſtea candidioribus repertis. Nup etiã in lunenſiũ
lapidiciuis. Sed in pariorũ mirabile prodit:gleba lapidis unius cuneis diuidentiũ ſoluta imaginẽ ſileni ĩtus
extitiſſe. Non omittendũ hanc artẽ tanto uetuſtiorẽ fuiſſe q̃ picturã aut ſtatuariã:qua𝔮 utraq̃ cum phidia
cœpit octogeſima tertia olympiade:poſt annos circiter.cccxxxii. Et ipſum phidiam tradunt ſculpſiſſe mar
mora. Venerẽq̃ eius eſſe Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis. Alcamenem athenienſem
(quod certum eſt) docuit in primis nobilẽ:cuius opera athenienſes cõplura in ædibus ſacris poſuere. præ/
claramq̃ Veneris imaginẽ extra muros:quæ appellatur aphrodite exopolis. Huic ſummã manũ ipſæ phi/ VEnce/
dias impoſuiſſe dicit̃. Ipſius diſcipulus fuit agoracritus parius et ætate gratus. Itaq̃ e ſuis operibus pleraq̃ pis
nomini eius donaſſe fertur. Certauere autem inter ſe ambo diſcipuli in Venere facienda. Vicitq̃ alchame
nes non opere: ſed ciuitatis ſuffragiis contra peregrinum ſuo fauentis. Quare agoracritus ea lege ſignum
ſuum uendidiſſe traditur:ne athenis eſſet:& appellaſſe nemeſim. Id poſitum eſt rhãnunte pago atticæ:qđ
. M. Varro omnibus ſignis prætulit. Eſt & ĩ matris magnæ delubro in eadem ciuitate agoracriti opus. phi
diam clariſſimũ eſſe per oẽs gentes quæ Iouis olympii famã intelligũt:nemo dubitat. Sed ut & merito lau
dari ſciant etiam qui opera eius non uiderunt proferemus argumento paruo & ingenii tantũ. Neq̃ ad hoc
Iouis olympii pulchritudine utemur:non mineruæ athenis factæ amplitudine:cum ſit ea cubitorũ.xxvi.
Ebore hæc & auro conſtat:ſed in ſcuto eius in quo amazonum prœlium cælauit intumeſcẽte ambitu pal Vel oĩs
mæ eiuſdem cõcaua parte deorum & gigantũ dimicationẽ:in ſoleis uero laphitarũ & centauro𝔮: adeo mo Vel no/
menta omnia compacta artis illi fuere. In baſe autem quod cælatum eſt pandoras geneſin appellauit. Ibi dii ſcentes
ſunt uiginti numero naſcentes. uictoria præcipue mirabili: periti mirantur & ſeptem: & ſub ipſa cuſpide uictoriã
æream ſphingem. Hæc licet ſint obiter dicta de artifice nunquã ſatis laudato ſimul ut noſcatur illam ma/ mirabi/
gnificentiam æqualem fuiſſe & in paruis. Praxitelis ætatem inter ſtatuarios diximus: qui marmoris glo/ li:& ꝑci/
ria ſuperauit etiam ſemet. Opera eius ſunt athenis in ceramico: ſed ante omnia & non ſolum praxitelis: puo præ
uerum & in toto orbe terrarum Venus:quam ut uiderent multi nauigauerunt gnidum. duas fecerat: ſi/ cio

Lyſiæ opus:quod in palatio ſuper arcum Diuus Auguſtus honori Octauii patris ſui dicauit in ædicula co/
lumnis adornata. Ideſt quadriga curruſq;:& apollo ac diana ex uno lapide. In hortis ſeruilianis reperio lau
datos Calamidis apollinem illius cælatoris. Dactylidis Pythias. Amphiſtrati Calliſthenem hiſtoriaꝝ ſcri/
ptorem. Deinde multoꝝ obſcurior fama eſt:quorũdam claritati in operibus eximiis obſtante numero arti
ficum:quoniã nec unus occupat gloriam:nec plures pariter nuncupari poſſunt:ſicuti in Laochoonte:qui ẽ Vi occu
in Titi imperatoris domo:opus omnibus & picturæ & ſtatuariæ artis præponendũ. Ex uno lapide eum & pari
liberos:draconũq; mirabiles nexus de cõſilii ſententia fecere ſũmi artifices ageſander & polydorus & athe/ Vel cõſi
nodorus rhodii. Similiter palatinas domos Cæſarũ repleuere probatiſſimis ſignis Craterus cum pythodo mili
ro. Polydectes cũ Hermolao:pythodorus alius cũ Arthemone. Et ſingularis aphrodiſius trallianis. Agrip/
pæ pantheũ decorauit Diogenes athenienſis:& Caryatides. In colũnis templi eius probant̃ inter pauca ope
rum ſicut in faſtigio poſita ſigna:ſed propter altitudinẽ loci minus celebrata. In honore eſt & in templo illo Vel in
Hercules ad quem pœni oĩbus annis humana ſacrificauerũt uictima humi ſtans:ante aditũ porticus agna ſũmo fa
tiones ſitæ. Fuere & Theſpiades ad ædẽ fœlicitatis:quaꝝ unam amauit eques romanus Iunius piſciculus: ſtigio
ut tradit Varro ammiratur & paxiteles:qui etiam quinq; ſcripſit uolumina nobiliũ operum in toto orbe.
Natus hic in græcia. Italiæ ora & ciuitate romana donatus cum iis oppidis. Iouem fecit eburneũ in Metelli
æde:qua campus petitur. Accidit uero ei:ut cum in naualibus ubi feræ affricanæ erant per caueã intuens leo/
nem cælaretur ex alia cauea panthera erumperet nõ leui periculo diligentiſſimi artificis. Feciſſe opera com
plura dicitur:ſed quæ fecerit nominatim non refertur. Archeſilaum quoq; magnificat Varro:cuius ſe mar
moreã habuiſſe leænam tradit aligeroſq; ludentes cũ ea cupidines quoꝝ alii religatam tenerent: alii e cor/
nu cogerent:bibere:alii calciarent ſoccos:oẽs ex uno lapide. Idẽ & a Coponio.xiiii. nationes quæ ſunt circa
pompeium factas auctor eſt:iuuenio & canacum laudatum inter ſtatuarios feciſſe marmorea. Nec minus
Sauron atq; Bathracum oblitterari conuenit:qui fecere templa Octauiæ porticibus incluſa natione:& ipſi
lacones. Quidam & opibus præpotentes fuiſſe eos putant:ac ſua impenſa conſtruxiſſe:inſcriptionem ſperã
tes. Qua negata:hoc tamen alio loco & modo uſurpaſſe. Sunt certe etiãnum in colũnarum epyſtiliis inſcul
pta noĩum eoꝝ argumenta rana atq; lacerta:in iouis æde extitiſſe picturã cultuſq; reliquos oẽs fœmineos
argumentis cõſtat:& enĩ facta iunonis æde cũ ferrent̃ ſigna:permutaſſe geruli tradunt̃:& id religioni cuſto
ditum:uelut ipſis diis ſedẽ ita partitis. Ergo & in iunonis æde cultus eſt:q iouis eſſe debebat. Sunt & in par
uis marmoreis famã conſecuti Myrmecides:cuius quadrigam cum agitatore cooperuit aliis muſca. Et cal Vel ebu
licrates:cuius formicarum pedes atq; alia membra peruidere non eſt. reis

Quando primũ marmoꝝ in edificiis uſus:& qs primus romæ cruſtauerit parietes:& qbus ætatibus q̃q;
marmora in uſum uenerint:& qs primus marmora ſecuerit:& ratio ſecandi de arena. CA. VI.

HAec ſint dicta de marmorum ſculptoribus:ſummaq; claritate artificum:quo in tractatu ſubit mẽ
tem non fuiſſe tum auctoritatem maculoſo marmori:quã fecere thaſo:cycladum inſularum:una
æque & e leſbio: liuidius hoc paulo uerſicolores quidem maculas habens. Et in totum marmo/
rum apparatum Menander etiam diligentiſſimus luxuriæ interpres primus & raro attigit. Co/
lumnis demum utebantur in templis: nec lauticiæ cauſa: nondum enim iſta intelligebantur: ſed quia fir/
miores aliter ſtatui non poterant. Sic eſt inchoatum athenis templum Iouis olympii:ex quo Sylla capitoli
nis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atq; marmor differentia iam apud Homerum
dicit enim paridis os marmoreo ſaxo pcuſſum. Sed hactenus. Regias quoq; domos laudatiſſimæ tum p̃/
ter æs:aurum:electrum:argentum:ebore tantum adornans. Primum (ut arbitror) uerſicolores iſtas ma/
culas chiorum lapidicinæ oſtenderunt:cum extruerent muros: faceto in id. M. Ciceronis ſale. Omnibus
enim oſtentabant ut magnificum. Multo inquit magis mira res eſſet:ſi tiburthyno lapide feciſſetis. Et her
cules non fuiſſet picturæ honos ullus non modo tantus ſine aliqua marmorum auctoritate. Secandi mar/
mor in cruſtas:neſcio an cariæ fuerit inuentum. Antiquiſſima quod equidem inueniã. Haliacarnaſi Mau/
ſoli domus proconneſo marmore exculta eſt:lateritiis parietibus. Is obiit olympiadis centeſimæſextæ an/
no ſecundo. Vrbis Romæ anno. ccc. ſecũdo. Primum romæ parietes cruſta marmoris operuiſſe totius do
mus ſuæ in cælio monte Cornelius nepos tradidit Mamurram formiis natum equitem romanum præfe
ctum fabrorum. C. Cæſaris in gallia. Neq; indignatio ſit tali auctore inuenta re. Hic namq; eſt Mamurra
Catuli ueronenſis carminibus proſciſſus:quem ut res eſt:domus ipſius clarius quã Catullus dixit haberet
quicquid habuiſſet comata gallia. Namq; adiecit idem Nepos eum primũ totis ædibus nullam niſi e mar
more columnam habuiſſe:omnes ſolidas e caryſtio:aut lunenſi. Deniq;. M. Lepidus Catuli in conſulatu
collega primus omnium limina ex numidico marmore in domo poſuit:magna repræhenſione. Is fuit cõ
ſul anno urbis. dclxvi. Hoc primum inuecti numidici marmoris ueſtigium inuenio:non in columnis tan
tum cruſtiſue ut mamurra caryſtium poſuit: ſed in maſſa & uiliſſimo liminum uſu. Poſt hunc Lepidum Vel me/
ferme quadriennio. L. Lucullus conſul fuit:qui nomen (ut apparet ex re) luculleo marmori dedit: admo/ ſa
dum delectatus illo. Primuſq; romam inuexit atque alioquin:cum cætera maculis aut coloribus commen Vel me/
dentur. Naſcitur autem in nilo inſula:ſolumque pœne horum marmorum ab amatore nomen accœpit. ſea
Inter hos primum (ut arbitror) marmoreo parietes habuit ſcena. M. Scauri:nõ facile dixerim ſectos an ſoli
dis glebis politos: ſicuti eſt hodie Iouis tonantis ædes in capitolio. Nondum enim ſecti marmoris ueſti
gia inuenerat italia. Sed quiſquis primum inuenit ſecare luxuriamque diuidere:importuni ingenii fuit.
Arena hoc fit: & ferro uidetur fieri ſerra in prætenui linea præmente arenas uerſando tractuque ipſo ſe
cante. Aethiopica ad hoc maximæ probatur. Nam id quoque acceſſit: ut ad æthiopas uſque peteretur
quod faceret marmora. Immo uero etiã in indos unde margaritas quoq; peti ſeueris moribus idignũ erat.

Hoc proximæ laudatur. Mollior tamen quæ ex æthiopia. Illa enim nulla ſcabricie ſecat. Indica non æque leuigat:ſed ea combuſta polientes marmora fricare iubētur. Simile & naxiæ uitium eſt & coptidi:quæ uocatur ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus ſecandis. Poſtea reperta eſt ars:non minus probāda ex quodam hadriatici maris uodo æſtu nudante obſeruatione non facili. Iam quidem quacunq; arena ſecare e fluuiis omnibus fraus artificum auſa eſt:quod diſpendium admodum pauci intelligūt. Craſſior enim arena laxioribus ſegmentis terit:& plus erodit marmoris:maiuſq; opus ſcabricia politura relinquit. Ita ſectæ attenuantur cruſtæ. Rurſuſq; thebaica polituris accōmodatur. Et quæ fit e poro lapide: aut e pumice. Signis e marmore poliendis:gemmiſq; etiam ſcalpendis atq; limandis.

Vel eroſo

De naxio & harmonio:& de generibus marmorum. CA. VII.

Naxium diu placuit ante alia:ita uocanť cotes in inſula cypro genitæ. Vicere poſtea ex armenia uectæ. Marmorū genera & colores non attinet dicere in tāta noticia. Nec facile eſt enumerare in tāta multitudine. Quoto.n.quoq; loco nō ſuū marmor īuenitur? Et tamen celeberrimi generis dicta ſunt in ambitu terrarū cum gētibus ſuis. Non oīa tamen in lapidicinis gignunť. Sed multa & ſub terra ſparſa. Præcioſiſſimi quidē generis lacedæmoniū uiride:cunctiſq; hilarius. Sic & auguſteū: ac deinde tyberium:in ægypto Auguſti ac Tyberii primū principatu reperta. Differētiaq; eorū eſt ab ophite: cum ſit illud ſerpētiū maculis ſimile:unde & nomē accepit:q; hæ maculas diuerſo mō colligūt. Auguſteū undatim criſpū in uertices. Tyberiū ſparſim cōuoluta canicie. Neq; ex ophite colūnæ:niſi paruæ admodū īueniunť. Duo eius genera:molle candidum:nigricans durū. Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati:& ſerpentiū ictus. Quidam phreneticis:ac lethargicis adalligari iubent candicantē. Contra ſerpentes autē a quibuſdam laudatur præcipue ex his quē tephriam appellant a colore cineris. Vocať & mēphites a loco gemmantis naturæ:Cuius uſus conuenit iis quæ urenda aut ſecanda ſūt:ex aceto illitus. Obſtupeſcit enī ita corpus:ut non ſentiat cruciatū. Rubet porphyrites in ægypto ex eo candidis īter ueniētibus punctis:leucoſtyctos uocatur. Quantiſlibet molibus cædendis ſufficiūt lapidicinæ. Statuas ex eo Claudio Cæſari procurator eius in urbē ex ægypto aduexit tris. Aſinius Pollio non admodū probata nouitate. Nemo poſtea certe imitatus eſt. Inuenit eadē ægyptus in æthiopia quē uocant baſaltē:ferrei coloris atq; duritiæ. Vnde & ei nomen dedit. Nunq̄ is aūt maior repertus eſt q̄ in templo pacis ab īperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus. Argumento. xvi. liberis circa ludentibus:per quos totidē cubiti ſūmi incrementi augentes annos eius intelliguntur. Non abſimilis illi narratur in thebis delubro Serapis (ut putant) Memnonis ſtatua dicatus: quem quottidiano ſolis ortu contactū radiis crepare dicūt. Onycem ēt tū in arabiæ mōtibus nec uſq̄ alibi naſci putauere uſi ueteres. Sed & in germania porortis uaſis ide factis primū dein pedibus lectorū ſelliſq; Cornelius nepos tradit magno fuiſſe miraculo:cū P. Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magnitudie cadorū oſtēdiſſet. Poſt qnquēnū deinde triginta duorū pedū lōgitudine columnas uidiſſe. Variatū in hoc lapide poſtea eſt. Namq; pro miraculo inſigni q̄ttuor modicas in theatro ſuo Cornelius Balbus poſuit. Nos ampliores triginta uidimus in ſcæna:quā Caliſtus Cæſaris Claudii libertorū potentiſſimus exædificauerat.

De alabaſtritæ: & lygdino alabandico. CA. VIII.

Hunc aliqui lapidē alabaſtriten uocātquē cauant ad uaſa unguentaria:quoniā optime ea incorrupta ſeruare dicit. Idemq; ēt exuſtus emplaſtris cōuenit. Naſcit circa thebas ægyptias:& damaſcū ſyriæ. Hic cæteris cādidior. Probatiſſimus uero in carmania:mox in india. Iam quidē & in ſyria aſiaq;. Viliſſimus autē & ſine ullo nitore in cappadocia. Probanť quā maximæ mellei coloris in uertice maculoſi atq; nō tranſlucidi. Vitia uero in iis corneus color:aut cādidus:& quicqd ſimile uitro eſt. Paulū diſtat ab eo ad unguentorū fidē:uti exiſtimant. Lygdinus in tauro repertus amplitudine qua lances craterasq; nō excedat. Antea tantū ex arabia aduehi ſolitus candoris eximii. Magnus & cōtrariæ īter ſe naturæ duobus honos. Coralitico in aſia reperto:menſuræ nō ultra bina cubita:candore ꝓximo ebori & quadā ſimilitudine. E diuerſo niger eſt alabandicus terræ ſuæ noīe q̄q̄ & mileti naſcens:ad purpurā tamen magis aſpectu declinante. Idēq; liquať igni:ac fundiť ad uſum uitri. Thebaicus intercinctus aureis guttis īuenitur

Vel ſyenites

in africæ parte ægypto aſcriptæ coticulis ad terenda collyria q̄dā utilitate naturæ alia cōueniētis. Circa ſyenem uero thebaidis ſinites:quē ante pyrrhopœcilon uocabant. Trabes ex eo fecere reges quodā certamine obeliſcos uocantes ſolis numini ſacratos. Radiorū eius argumentū in effigie eſt:& ita ſignificatur noīe ægyptio. Primus omniū id inſtituit Mitres:qui in ſolis urbe regnabat ſomnio iuſſus:& hoc ipſum inſcriptū eſt

Vel uncē tenis

in eo. Etenim ſculpturæ illæ effigieſq; quas uidemus:ægyptiæ ſunt litteræ. Poſtea & alii regū in ſupradicta urbe. Sochis quattuor numero:quadragenorū & octonum cubitorum longitudine. Ramiſes autē is quo

Vel maturius

regnante ilium captum eſt:quadraginta cubitorum. Idemq; digreſſus inde:ubi fuit Mneuidis regia poſuit alium longitudine. undecenis pedibus:per latera cubitis quattuor.

Vl trigīta

De obeliſco:& thebaico:& alexandro:& de illo qui eſt in circo magno. CA. IX.

Vel quē thebis cē dixi uel ſocis V ſeſta lis Vel ſex ī monte

Opus id feciſſe dicuntur uiginti millia hominum. Ipſe rex cum ſubrecturus eſſet:uereretur:q; ne machinæ ponderi nō ſufficerēt:quo maius periculū curæ artificū denunciaret filiū ſuū adalligauit cacumini:ut ſalus eius apud moliētes ꝓdeſſet lapidi. Hac ammiratiōe operis effectū eſt: ut cū oppidū id expugnaret Cambyſes rex:uentūq; eſſet īcendio ad crepidines obeliſci: extingui ignē iuberet molis reuerentia qui urbis nullam habuerat. Sunt & alii duo. Vnus a Smarre poſitus:alter ab Eraphio ſine notis quadraginta octo cubitorū. Alexandriæ ſtatuit unum octoginta cubitorū. Ptolæmeus philadelphus:quem exciderat Nectabis rex purum. Maiuſq; opus fuit in deuehendo ſtatuendoue q̄ in excidēdo. A Satyro architecto aliqui deuectum tradunt. Rate ut Callixenus dixit a phœnice foſſa perducta uſq; adiacentem obeliſcum e nilo. Naueſq; duas in latitudinem patulas: pedalibus ſpatiis ex eodem lapide ad

ratione͂ geminati per duplicem menſuram ponderis oneratas ita ut ſubirent obeliſcū pendentem extremi
taribus ſuis in ripis utrinq;:poſtea e geſtis laterculis alleuata naue excepiſſe onus ſtatutū. Exciſos aūt ſex ta
lis in monte eodē & artificē donatū talentis quinquaginta. Hic autē obeliſcus fuit in arſinoe poſitus a rege
ſupradicto:munus amoris in coniuge:eademq; ſorore arſinoe. Inde eū naualibus incōmodū. Maximus quī
dam præfectus ægypti tranſtulit in forū reciſo cacumine dū uult faſtigiū addere auratū: qd poſtea amiſit.
Et alii duo ſunt alexandriæ ad portū in Cæſaris tēplo:quos excidit Meſphees rex quadragenū binum cubi
torū. Super oīa acceſſit difficultas mari romā deuehendi:ſpectatis admodū nauibus. Diuus Auguſtus prio
rem aduexerat miraculi grā:puteoliſq; naualibus perpetuis dicauerat. Sed incēdio conſumptus eſt. Diuus
Claudius aliquot p annos aſſeruatā eam quā Caius Cæſar iportauerat:oibus quæ unq̄ in mari uiſa ſūt:mi
rabiliorē turribus puteolis ex puluere exædificatis perductā oſtiam portus gratia merſit: alia ex hoc cura
nauium quæ tyberi ſubuehebāt. Quo experimēto palā fuit:nō minus aquaꝝ huic amni eē quā nilo. Is aūt
obeliſcus quē Diuus Auguſtus in circo magno cōſtituit:exciſus a rege Semneſerteo: quo regnante pytha
goras in ægypto fuit:centum uigintiquinq; pedum eſt:& dodrantis:præter baſim eiuſdem lapidis. Is ue
ro qui eſt in campo martio nouem pedum minor eſt a Seſoſtride:Inſcriptam ambo rerum interpretatio
nem ægyptiorum opere & phyloſophiæ continent.

De illo qui eſt in campo martio pro gnomone. CA. X.

EI qui eſt in cāpo Diuus Auguſtus addidit mirabilē uſum ad depræhēdas ſolis umbras: dierūq;
ac noctiū magnitudines:ſtrato lapide ad obeliſci magnitudinē:cui par fieret umbra romæ cōfe
cto die ſexta hora paulatimq; p regulas quæ ſūt ex ære īcluſæ ſingulis diebus decreſceret: ac rur
ſus augeſceret:digna cognitu res & īgenio fœcūdo. Manlius mathematicus apici auratā pilā ad
didit:cuius uertice umbra colligeretᷣ in ſemetipſam alia atq; alia incremata iaculantē apice ratione ut ferūt:
a capite hoīs intellecta. Hæc dieꝝ obſeruatio triginta iā fere annis nō congruit:ſiue ſolis ipſius diſſono cur
ſu & cæli aliqua ratione mutato:ſiue uniuerſa tellure aliqd a cētro ſuo dimota:ut depræhendi & in altis lo
cis accipio:ſiue urbis tremoribus ibi tantū gnomone intorto:ſiue inundationibus tyberis ſedimento mo Vel mo
lis factoq̄q̄ ad altitudinem impoſitæ rei in terram quoq; dicantur iacta fundamenta. li

De tertio obeliſco romæ in uaticano. CA. XI.

TErtius eſt in uaticano Caii & Neronis principū circo: ex omnibus unus omnio fractus in moli Vel imi
tudine eius: quem fecerat Seſoſtridis filius Nuncoreus. Eiuſdem remanet & alius centum cu tatione.
bitorum quem poſt cæcitatem uiſu reddito ex oraculo ſoli ſacrauit.

De pyramidibus ægyptiis:& ſphinge. CA. XII.

DIcantur obiter & pyramides & in eadē ægypto regū pecuniæ otioſa:ac ſtulta oſtentatio. Quippe
cū faciendi eas cā a pleriſq; tradatᷣ:ne pecuniā ſucceſſoribus aut æmulis īſidiantibus pberent:aut
ne plebs eēt ocioſa. Multa circa hoc uanitas illoꝝ hoīum fuit:ueſtigiaq; cōplurīū inchoataꝝ ex
tant. Vna eſt in Arſinoite nomo:duæ in mēphi non pcul a labyrintho: de quo & ipſo dicemus.
Totidē ubi fuit meridis lacus:hoc eſt foſſa grādis. Sed ægyptus inter mira ac memorāda narrat horū cacu
mina extrema:quæ eminere dicunᷣ. Reliquæ tres:quæ orbē terraꝝ impleuere fama:ſane cōſpicuæ undiq; Vl'urbe
annauigantibus:ſitæ ſunt in parte africæ monte ſaxeo ſterilīq; īter memphin oppidū: & qd appellari dixi
mus delta a nilo minus q̄ttuor millibus paſſuum:a memphi ſeptē.d.paſſ.a uico appoſito quē uocant buſi
rin. In quo ſunt aſſueti ſcādere illas. Ante has eſt ſphinx uel magis miranda:qua ſilueſtria ſunt accolentiū.
Amaſin regē putant in ea conditū:& uolunt inuectā uideri. Eſt aūt ſaxo naturali elaborata:& lubrica. Capi
tis monſtri ambitus per frontē centū duos pedes colligit:longitudo pedū centū q̄dragintatriū eſt: altitudo
a uentre ad ſūmū apicē in capite ſexagintaduū. Sed piramis ampliſſima ex arabicis lapidicinis conſtat. Tre
centa ſexaginta hoīum millia annis.xx.eam conſtruxiſſe produnᷣ. Tres uero factæ annis ſeptuagintaocto
& menſibus quattuor. Nempe qui de iis ſcripſerunt:ſunt Herodotus: Euhemerus: Duris ſamius: Ariſtago
ras: Dionyſius: Artemidorus: Alexander: Polyhiſtor: Butarides: Antiſthenes: Demetrius: Demoteles: Ap
pion. Inter omnes uero eos nō conſtat a quibus factæ ſint iuſtiſſimo caſu oblitteratis tantæ uanitatis aucto
ribus. Aliq ex iis pdiderūt in rhaphanos & alliū:ac cepas:mille octingēta talenta erogata. Ampliſſima octo
iugera optinet ſoli q̄ttuor anguloꝝ paribus īteruallis per octingentos octogintatres pedes ſinguloꝝ late
rū altitudo:a cacumine pedes.xxv.alterius īteruallā ſingula per q̄ttuor angulos pares.dcc.trigintaſeptē cō Vel.xv.
præhendunt. Tertia minor pdictis:ſed multo ſpectatior.æthiopicis lapidibus cōſurgit.ccc.ſexagintatribus
pedibus inter angulos. Veſtigia ædificationū nulla extant. Arena late pura circum lentis ſimilitudine:qua
lis in maiori parte africæ. Quæſtionum ſumma eſt quanā ratione in tantā altitudinē ſubuecta ſint cemen
ta. Alii enim nitro ac ſale adaggeratis concreſcente opere:at peracto fluminis irrigatione dilutis. Alii lateri
bus e luto factis in priuatas domos diſtributis. Nilium enim non putant rigare potuiſſe multo humiliorē.
In pyramide maxima eſt intus puteus octogintaſex cubitorum:flumen illo admiſſum arbitranᷣ. Menſurā
altitudinis eaꝝ:oīumq; ſimiliū deprehendere īuenit. Tales mileſius umbrā metiendo:qua hora par eē cor
pori ſolet. Hæc ſunt pyramidū miracula. Supremūq; illud ne quis regum opes miretur:minimam extitiſ
ſe laudatiſſimā a Rhodope meretricula factam:æſopi ſabularum phyloſophi conſerua quondam & contu Vel ī cō
bernalis hæc fuit:maiore miraculo tantas opes meretricio eſſe cōquiſitas quæſtu. Magnificatur & alia tur tinuatio
ris a rege facta in inſula pharo portum optinente alexandriæ:quā conſtitiſſe.dccc.talentis tradunt: magno ne
animo ne qd omittamus Ptolemæi regis:q; in ea permiſerit Soſtrati caſſidis architecti ſtructuræ ipſius no Vel ne
men īſcribi. Vſus eius nocturno nautaꝝ curſui ignes oſtēdere ad pnuncianda uada portuſq; introitū. Sicut cōtinua
iam tales compluribus locis flagrant: ut porneoſicæ ac rauennæ ad uitandū periculū etiā in corriuatione. tione

græcis datum. Et hoc quidem natura locorũ euenit. Et plerunq; conualliũ: ibi caſu accidit. Olympiæ autẽ
arte mirabili modo in porticu quã oppidani heptaphonon appellãt quoniã ſepties eadẽ uox redditur. Cy-
zici & buleuterion uocant ædificiũ amplum ſine ferreo clauo ita diſpoſita contignatione: ut eximantur tra
bes ſine fulturis ac reponantur. Quod item romæ in ponte ſubicio religioſum eſt: poſtea q̃ Coclite Hora-
tio defendente ægre reuulſus eſt. Verũ & ad urbis noſtræ miracula tranſire conuenit: nõgentorũq; annorũ
dociles ſcrutari uiros: & ſic quoq; terrarũ orbem uictum oſtẽdere: qd̃ accidiſſe totiens pœne: quot referren
tur miracula: apparebit. Vniuerſitate uero aceruata & in quendã unum cumulũ coniecta non alia magnitu
do exurget: q̃ ſi mundus alius quidã ĩ uno loco narret. Nam ut cyrcum maximũ a Cæſare dictatore extru-
ctum longitudine ſtadiorũ trium: latitudine unius: ſed cũ ædificiis iugerum quaternũ ad ſedem. cclx. mil-
lium inter magna opera dicamus. Nõne inter magnifica baſilicã Pauli colũnis e phrygibus mirabilem: fo-
rumq; diui Auguſti templũ pacis diui Veſpaſiani ĩperatoris Auguſti: pulcherrima operũ quæ unquã? Pan
theon Ioui ultori ab agrippa factũ: cum theatrũ ante texerit romæ Valerius oſtienſis architectus ludis Li-
bonis? Pyramidas regum miramur opera cũ ſolũ tantũ foro extruendo ſeſtertiis mille ducentis Cæſar di-
ctator emerit. Et ſi quidem impenſæ mouent captis auaritia aſs. P. Clodius quẽ Milo occidit: ſeſtertiis. cxl-
vii. millibus domo empta habitauerit. Quod equidẽ non ſecus ac regũ inſaniam miror: itaq; & ipſum Mi-
lonem ſeſtertia ſeptingenta millia æris alieni debuiſſe inter ꝓdigia aĩ humani duco. Sed tunc ſenes aggeris
uaſtum ſpatium & ſubſtructiones inſanas captioſi mirabant. Præterea cloacas operũ oĩum dictu maximũ:
ſuffoſſis montibus: atq; ut pauloante rettulimus: urbe pẽſili: ſubterq; nauigata. Id. M. Agrippa fecit in ædi- Vel capi
litate poſt cõſulatũ per meatus corriuatis ſeptem amnibus curſu præcipiti torrentiũ modo rapere: atq; au tolii
ferre oĩa coactis. inſuper mole imbriũ concitati uada ac littora quatiunt. Aliq̃do tyberis retro infuſi recipi Vel capi
unt fluctus. Pugnantq; diuerſi aquarũ impetus intus: & tamen obnixa firmitas reſiſtit. Trahunt moles in toſi
ternæ tantæ non ſuccumbentibus cauſis operis. Pulſant ruinæ ſponte præcipites: aut impactæ incendiis. Vel tñ
Quatitur ſolũ terræmotibus. Durant tamen a Tarquino priſco annis octingentis ꝓpe inexpugnabiles. Nõ
omittendo memorabili exemplo uel eo magis: quoniã celeberrimis rerũ cõditoribus omiſſum eſt. Cũ id
opus Targnius Priſcus plebis manibus faceret: eſſetq; labor incertũ longior an ꝑiculoſior: paſſim conſcita
nece quiritibus tediũ fugientibus. Nouũ & incogitatum ante poſteaq; remediũ inuenit ille rex: ut omniũ Vel ſex
ita defunctorũ figeret crucibus corpora ſpectanda ciuibus: ſimul & feris uolucribuſq; laceranda. Quãobrẽ hoium
pudor romani nois proprius qui ſæpe res perditas ſeruauit in prœliis: tunc quoq; ſubuenit. Sed illo tẽpore Vel qui
ĩpoſuit tam erubeſcens: cũ puderet uiuos tanquã puditurũ eſſet extinctos. Amplitudinẽ cauis eam feciſſe ꝓ prius
ditur ut uehem fœni large onuſtam tranſmitteret. Parua ſunt cuncta quæ diximus: & oĩa uni comparãda Vl nauẽ
miraculo: anteq̃ noua attingã. M. Lepido. Q. Catulo conſſ. ut conſtat inter diligẽtiſſimos auctores domus
pulchrior non fuit romæ: q̃ Lepidi ipſius. At Hercule intra annos. xxxv. eadem centeſimũ locum non opti
nuit. Cõputet in hac æſtimatione qui uolet marmorũ molẽ: opera pictorũ: impendia regalia. Et cũ pulcher
rima laudatiſſimaq; certantes centũ domos: poſtea eas ab ĩnumerabilibus aliis in hunc diẽ uictas. Profecto
incendia puniunt luxũ: nec tamen effici põt: ut mores aliquid ipſo hoĩe mortalius eſſe intelligãt. Sed eas oẽs
duæ domus uicerunt. Bis uidimus urbem totã cingi domibus principũ. Caii & Neronis. Et huius quidẽ
ne qd deeſſet aurea. Nimirũ ſic habitarunt illi q hoc imperiũ fecere: tantas ad uincendas gẽtes triumphoſq;
referendos ab aratro aut foco exeuntes: quorũ agri quoq; minorẽ modum obtinuere quã cellaria iſtorum.
Subit uero cogitatio quota portio harũ fuerint areæ illæ: quas inuictis ĩperatoribus decernebant publicæ
ad exædificandas domos. Sũmuſq; illarũ honos erat: ſicut in. L. Valerio publicola: q primus conſul fuit cũ
L. Bruto poſt tot merita: & fratre eius q bis in eodẽ magiſtratu ſabinos deuicerat: adiici decreto: ut domus
eorũ fores extra aperirent: & ianua in publicũ reiiceret. Hoc erat clariſſimũ inſigne inter triũphales quoq;
domos. Non patiemur duos Caios uel duos Nerones ne hac quidẽ gloria famæ frui. Docebimuſq; ẽt inſa-
niam eorũ uictam priuatis operibus. M. Scauri: cuius neſcio an ædilitas maximæ ꝓſtrauerit mores ciuiles:
maiuſq; ſit Syllæ malũ tanta priuigni potentia: q̃ proſcriptio tot milliũ. Hic fecit in ædilitate ſua opus ma-
ximũ oĩum: quæ unq̃ fuere humana manu facta: non temporaria mora: uerũ etiam æternitatis deſtinatiõe.
Theatrũ hoc fuit. Scæna ei triplex altitudine. ccclx. colũnarũ in ea ciuitate quæ ſex hymetias non tulerat ſi-
ne probro ciuis ampliſſimi. Iã pars ſcænæ e marmore fuit. Media e uitro inaudito etiã poſtea genere luxu-
riæ. Sũmæ tabulis inauratis columnæ ut diximus. Imæ duodequadragenum pedum. Signa ærea inter co
lumnas ut indicauimus: fuerunt tria millia numero. Cauea ipſa cœpit hominum octuaginta millia cum
Pompei amphitheatri totiens multiplicata urbe tantoque maiore populo ſufficiat large quadraginta mil
lia ſedente. Sed & reliquus apparatus tantus: attalica ueſte: tabulis pictis: cæteraque cura fuit: ut in tuſcula
nam uillam reportatis quæ ſuperfluebant quottidiani uſus deliciis incenſa uilla ab iratis ſeruis concrema
rentur ad ſeſtertia. M. Aufert animũ & a deſtinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mẽtis:
aliamq; connecti maiorem iſaniam. Et ligno. C. Curio qui bello ciuili in cæſarianis partibus obiit: funebri
patris munere cũ opibus apparatuq; non poſſet ſuperare Scaurũ. Vnde enim illi uictricus. Sylla? & Metel
la mater proſcriptionũ fectrix? Vnde. M. Scaurus pater totiens princeps ciuitatis: & marianis ſodalitiis rapi
narũ prouincialiũ ſinus? cum iam ne ipſe quidẽ comparari ſibi poſſet. Quando hoc certe ĩcendii illius præ
miũ habuit conuectis ex orbe terrarum rebus: ut nemo poſtea par eſſet inſaniæ illi. Ingenio ergo ſuo uten
dum erat. Curioni ergo aliud excogitandũ fuit. Operepretiũ eſt ſcire quid ĩuenerit: & gaudere moribus no
ſtris: ac noſtro modo nos uocare maiores. Theatra duo iuxta fecit ampliſſima e ligno cardinum ſingulorũ Vel con
uerſatili ſuſpenſa libramento: in quibus utriſq; ante meridiano ludorum ſpectaculo edito inter ſeſe auerſis traſta-
ne inuicem obſtreperent ſcænæ: & repente circumactis ut conſtiterant. Poſtremo iam die diſcedentibus ta rent

bulis & cornibus inter ſe coeuntibus faciebat amphiteatrum:& gladiatorum ſpectacula edebat ipſum magis
auctoratum populū Ro.circūferēs.Quid enī miretur quiſq; in hoc primum?inuentorem?an inuentum?
an artificem?an auctorem?auſum aliquem hoc excogitare?an ſuſcipere parere?an iubere?Sup omnia erit
populi furor ſedere auſi tam infida inſtabiliq; ſede. En hic eſt ille terrarum uictor:& totius dominator or
bis qui gentes & regna diriperet:iura exteris mitteret:& quoſdam in numero deorum imortalium gene-
Vel & q̄ dā munere ris humani portio in machina pendens & ad periculum ſuum plaudens.Quæ uilitas animarum iſta?aut
quæ quærela de cannis?aut quantū mali potuit accidere?Hauriri urbes terræ hiatibus publicus mortaliū
dolor eſt.Ecce po.Ro.uniuerſus uelut duobus nauigiis impoſitus binis cardinibus ſuſtinetur:& ſeipſum
depugnantem ſpectat:periturus momento aliquo luxatis machinis:& per hoc quæritur in tribunitiis con
ctionibus gratia:ut penſiles tribus faceret. Qualia hic in roſtris?Quid non auſurus apud eos quibus hoc
perſuaſerit.Vera namq; confitentibus popu.roma.funebri munere ad tumulū patris eius depugnauit uni
uerſus.Variauit hanc magnificentiam ſuam feſſis turbatiſq; cardinibus:& amphitheatri forma cuſtodita
nouiſſimo die diuerſis duabus per medium ſcænis athlætas edidit:raptiſq; e contrario repente pulpitis eo
Vel athlæta ſedit dem die uictores e gladiatoribus ſuis produxit.Nec fuit rex.Curio aut gentium imperator non opibus in-
ſignis:tuti qui nihil in cenſu habuerit:præter diſcordiam principū.Sed dicantur uera æſtimatione inuicta
miracula:quæ.Q.Martius rex fecit.Is iuſſus a ſenatu aquaæ appiæ & anienis tegula ductus reficere:nouā
a nomine ſuo appellatam cuniculis per mōtes actis intra præturæ ſuæ tēpus adduxit.Agrippa uero in ædi
litate ſua:adiecta uirginea aqua:cæteriſq; corriuatis atq; emēdatis lacus.dcc.fecit.Præterea fontes.cv.caſtel
la.cxxx.complura etiam cultu magnifica & operibus.Is ſigna.ccc.ærea aut marmorea impoſuit:& colum
nas ex marmore quadringentas:eaq; omnia annuo ſpatio:adiecitq; ipſe in ædilitatis ſuæ cōmemoratione
& ludos unde ſexaginta diebus factos:& gratuita præbuit balnea.clxx.quæ nunc romæ ad infinitum auxe
re numerum.Vicit antecedentes aquarum ductus nouiſſimū impendium operis inchoati a Caio Cæſare:
& peracti a Claudio.Quippe a lapide.xl.ad eam excelſitatem:ut in omnes urbis montes leuarent:influxe-
re curtius atq; cæruleus fontes.Erogata in id opus ſeſtertia quingenta.lv.millia. Quod ſi quis diligentius
æſtimauerit aquarum abundantiam in publico balneis piſcinis domibus euripis hortis ſuburbanis uillis
ſpatioq; aduenientis extructos arcus:montes perfoſſos:conualles æquatas:fatebitur nihil magis mirandū
fuiſſe in toto orbe terraæ.Eiuſdem Claudii inter maximā equidem ac memoranda dixerim:quāuis deſti-
tutum ſucceſſoris odio montem perfoſſum ad lacum fucinum emittendum:inenarrabili profecto impen
dio:& operariorū multitudine per tot annos:cum aut corriuatio aquarum:qua terrenus mons erat egere-
tur in uertice machinis:aut ſilex cæderetur.Omniaq; intus in tenebris fierent:quæ neq; concipi animo niſi
ab iis qui uidere:neq; humano ſermone enarrari poſſūt.Nam portus hoſtienſis opus prætereo. Item uias
inter montes exciſas.Mare thyrrenum a lucrino mollibus ſecluſum.Tot pontes tantis īpendiis factos. Et
inter plurima alia italiæ miracula:ipſa marmora in lapidicinis creſcere auctor eſt Papyrius Fabianus natu-
ræ rerum peritiſſimus: Exemptores quoq; affirmant compleri ſponte illa montium ulcera. Quæ ſi uera
ſunt:ſpes eſt:nunquā defuturam luxuriam.

De magnetis generibus:& medicinis. CA. XVI.

A Marmoribus digredienti ad reliquorum lapidē inſignes naturas:quis dubitet in primis magnetē oc-
currere?Quid.n.mirabilius?aut qua in parte naturæ maior improbitas?dederat uocē ſaxis:ut di
ximus:reſpondentē hoīi:immo uero & obloquentē?qd lapidis rigore pigrius?Ecce ſenſus manuſq;
tributi illi.Quid ferri duricia pugnatius?Sed cedit:& patit mores:trahitur nāq; a magnete lapi-
de.Domitrixq; illa rerum oīum materia ad inane neſcio quid currit: atq; ut propius uenit:aſſiſtit:teneturq;
& cōplexu hæret.Sideritin ob hoc alio noīe appellant:quidā heracleon.Magnes appellatus eſt ab inuento-
Vel in ida re:ut auctor eſt Nicander in india repertus.Nāq; & paſſim inuenit:ut in hiſpania quoq; inueniſſe autē fer-
tur clauis crepidarū & baculi cuſpide hærentibus:cum armēta paſceret.Quinq; genera magnetis Sotacus
demonſtrat:æthiopicū:& magneſiacū e macedonia ei contermina Boebeida lacum petentibus dextra. Ter
tium in echio boetiæ.Quartum circa alexandriā troadem.Quintum in magneſia aſiæ.Differentia prima
mas ſit an foemina.Proxima in colore.Nā qui in macedonia & magneſia reperiunt:ruffi nigriq; ſūt.Boe-
tius uero ruffi coloris plus habet q̄ nigri.Is qui in troade inuenit:niger eſt & foeminei ſexus:ideoq; ſine ui-
ribus.Deterrimus aūt in magneſia aſiæ candidus:neq; attrahens ferrū ſimiliſq; pumici. Compertū tanto
meliores eſſe q̄to ſunt magis cærulei:æthiopicis laus ſūma datur:ponduſq; argento rependit. Inuenit hic
in æthiopia zimiri:ita uocatur regio arenoſa.Ibi & hæmatites magnes ſanguinei coloris:ſanguinemq; red
dens ſi teratur:Sed & crocum.In attrahendo ferrum non eadem quæ magneti hæmatite natura. Aethio-
pici argumentum eſtq; magnetem quoq; alium ad ſe trahit.Omnes autem ii oculorum medicamentis p-
ſunt ad ſuam quiſq; portionem.Maximæq; epiphoras ſiſtunt.Sanant & aduſta cremati tritiq;. Alius rur-
ſus in eadem æthiopia non procul mons gignit lapidem theameden: qui ferrum omne abigit: reſpuitq;.
De utraq; natura eius ſæpius diximus.

De lapidibus qui cito abſumunt corpora in eis cōdita:& de his qui diu ſeruant:& de Aſſio lapide:& me-
dicinis eius. CA. XVII.

L Apidem e ſcyro inſula integrum fluctuare tradunt:eundē cōminutū mergi.In aſſo troadis ſarco-
phagus lapis fiſſili uena ſcindit.Corpora defunctorū condita in eo abſumi conſtat intra.xl.diem
exceptis dentibus.Mutianus ſpecula quoq; & ſtrigiles & ueſtes & calciamenta illita mortuis lapi-
dea fieri auctor eſt.Eius generis & in lycia ſaxa ſunt & in oriente:quæ uiuentibus quoq; adalliga-
ta:erodunt corpora.Mitior eſt autem ſeruandis corporibus nec abſumendis chernites ebori ſimillimus:in

quo Darium conditũ ferunt. Parioq; ſimilis candore & duritia: minus tamẽ pōderoſus qui porus uocat᷑. Theophraſtus auctor eſt & trāſlucidos lapides in ægypto iueniri: quos ophitæ ſimiles ait: qđ fortaſſis tunc fuerit: qm̃ & ii deſinũt & noui reperiunt᷑. Aſſius guſtu ſalſus podagras lenit pedibus in uaſe ex eo cauato inditis. Præterea oĩa crurũ uitia in iis lapidicinis ſanant᷑: cũ in metallis oĩbus crura uitient᷑. Euſdẽ lapidis flos appellat᷑ farina ex eo mollis ad quædam perinde efficax. Eſt aũt ſimilis pumici ruſſo. Ammixtus æri cyprio mãmarũ uitia emendat. Pici autẽ reſinæue ſtrumas & panos diſcutit. Prodeſt & phthiſicis linctu. Cũ melle uetera ulcera ad cicatricem perducit. Excreſcentia erodit. Et ad beſtiarũ morſus utilis. Repugnantia curationi ac ſuppurata ſiccat. Fit cataplaſma ex eo podagris mixto fabæ lomento.

De ebore foſſili: & lapidibus oſſeis: & palmatis: & aliorũ generibus. CA. XVIII.

IDem Theophraſtus & mutianus eẽ aliquos lapides: qui pariant credunt. Theophraſtus auctor eſt & ebur foſſile candido & nigro colore inueniri: & oſſa e terra naſci: inueniriq; lapides oſſeos. Palmati circa mundã in hiſpania: ubi Cæſar dictator Pōpeium uicit reperiunt᷑: idq; quotiẽs fregeris. Sunt & nigri: quorũ auctoritas uenit in marmora: ſicut tænarius. Varro nigros ex Africa firmiores eſſe tradit: quam in italia. E diuerſo albos coranos duriores: quã parios. Idem lunenſem ſilicem ſerra ſecari. At thuſculanũ diſſilire igni. Sabinũ fuſcum addito oleo etiam lucere. Idem molas uerſatiles uolſine inuentas. Aliquas & ſpōte motas inuenimus in prodigiis. Nuſquam autem hic utilior q̃ in italia gignitur: lapiſq; nõ ſaxum eſt. In quibuſdam uero prouinciis omnino nõ inuenitur. Sũt quidã in eo genere molliores: qui & cote leuigant᷑: ut procul intuẽtibus ophitæ uideri poſſint. Neq; eſt alius firmior: quãdo & lapidis natura ut lignum ſimiliter imbres ſoleſq; aut hyemes nõ patitur. In aliis atq; aliis generibus. Sunt qui & lunam nõ tollerent: & qui uetuſtate rubiginem trahant: coloréue candidum oleo mutent.

De corallio uel pyrite: & medicinis eius: & oſtracite: de amãtho lapide: & medicinis eius: de militino lapide & uiribus eius: de gagate lapide & medicinis eius: de ſpōgiæ: & phrygio lapide & natura eius. C. XIX.

COrallium lapidẽ quidã pyriten uocãt: quoniã ſit plurimus ignis illi. Sed eſt alius etiãnũ pyrites ſimilitudine æris. In cypro eũ reperiri uolunt: & in metallis quæ ſunt circa acamaniã: unũ argenteo colore: alterũ aureo. Coquunt᷑ uariæ. Ab aliis iterũ tertioq; in melle: donec cõſumat᷑ liquor. Ab aliis pruna prius: dein melle: & poſtea lauant᷑ ut æs. Vſuſq; eorũ in medicina excalfacere: ſiccare diſcutere: humorẽ extenuare: & duritias nimias mollire. Vtunt᷑ & crudis tuſiſq;: ad ſtrumas atq; furũculos. Pyritarũ etiãnum aliqui genus unũ faciunt plurimũ habens ignis: quos uiuos appellamus: & ponderoſiſſimi ſunt. Hi exploratoribus caſtrorũ maxime neceſſarii: qui clauo uel altero lapide percuſſi: & ſcintillas edunt: quæ exceptæ ſulphure aut fungis aridis: uel foliis: dicto celerius ignem trahunt. Oſtracitæ ſimilitudinẽ teſtæ habẽt. Vſus eorũ pro pumice ad leuigandã cutem. Poti ſanguinẽ ſiſtunt: & illiti cũ melle ulcera doloreſq; mãmarũ ſanant. Amiãtus alumini ſimilis nihil igni deperdit. Hic ueneficiis reſiſtit oĩbus: priuatim magorum. Gæoden ex argumẽto appellant: quoniã amplexus eſt terrã: oculorũ medicamẽtis utiliſſimus. Item mãmarũ & teſtium uitiis. Melitites lapis ſuccũ remittit dulcẽ: mellitũq; tuſus. Et ceræ mixtus eruptiõibus pituitæ maculiſq; corporis medet᷑: & fauciũ exulcerationi. Epinyctidas tollit: & uuluarum dolores ĩpoſitus uelleri. Gagates lapis nomẽ loci & amnis habet gagis lyciæ. Aiunt & in leucola expelli mari: atq; infra duodecim ſtadia colligi. Niger eſt: planus: pumicoſus: nõ multũ a ligno differens: leuis: fragilis: odore ſi teratur grauis. Fictilia ex eo inſcripta nõ delentur. Cũ uritur: odorem ſulphureũ reddit. Mirumq; accenditur aqua: oleo reſtinguit᷑. Fugat ſerpentes recreatq; uuluæ ſtrangulationes. Deprehendit ſonticum morbum & uirginitatem ſuffitus. Item ex uino decoctus: dentibus medetur. Strumiſq; ceræ permixtus. Hoc dicuntur uti magi in ea quam uocant axinomantiam. Id periri negant: ſi euenturum ſit: quod aliquis optet. Spongiæ lapides inueniuntur in ſpongiis: & ſunt natiui. Quidam eos cyſteolithos uocant: quoniam ueſicæ medentur. Calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Eſt autem gleba pumicoſa. Vritur ante uino perfuſus: flaturq; follibus: donec ruffeſcat: ac rurſus dulci uino reſtinguit᷑: & hoc trinis uicibus: tingendis ueſtibus tantum utilis.

De hæmatite & quinq; generibus eius: & ſchiſto. CA. XX.

SChiſtos & hæmatites cognationẽ habent. Hæmatites inuenitur in metallis. Vſtus minii colorẽ imitat᷑. Vritur ut phrygius: ſed nõ reſtinguit᷑ uino. Adulterat᷑ ſchiſto. Hæmatiten diſcernũt uenæ rubentes: & friabilis eſt natura. Oculis cruore ſuffuſis mire cõuenit. ſiſtit profluuiũ mulierũ potus. Bibunt eum & qui ſanguinẽ reiecerũt cũ ſucco punici mali. Et in ueſicæ uitiis efficax. Bibitur & in uino cõtra ſerpentiũ ictus. Infirmior ad oĩa hæc eadẽ eſt: quẽ ſchiſton appellant. Sed in iis commodior croco ſimilis: peculiarius ſplendet. Proficit oculorũ lachrymis in lacte muliebri. Procidẽteſq; oculos præclare cohibet. Hæc eſt ſentẽtia eorũ qui nuperrime ſcripſere. Sed Sotacus e uetuſtiſſimis auctoribus quinq; genera hæmatitarũ tradit præter magnetẽ principatũ dat ex iis æthiopico: oculorũ medicamentis utiliſſimo. Ex iis quæ panchreſta appellãt. Item ambuſtis. Alterũ atrodamãta dicit uocari: colore nigro pōdere ac duritia inſignem: & inde nomẽ traxiſſe: præcipueq; in africa repertum. Trahere autem in ſe argentum: æs: ferrum. Experimentũ eius eſſe in cote ex lapide biſanite. Reddere enim ſuccum ſanguineũ: & eſſe ad iocineris uitia precipui remedii. Tertiũ genus arabici facit: ſimili duricia: uix reddẽtis ſuccũ ad cotẽ aquariam aliquãdo croco ſimilem. Quarti generis elatiten uocari quãdiu crudus ſit: coctũ uero militem: utilẽ ambuſtis. Ad omnia utiliorem rubrica. Quinti generis ſchiſtos hemorrhoidas reprimit. In totum autem hæmatitas omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere a ieiunis ſumendos: ad uitia ſanguinis. Idem actor ſchiſtorũ alterius generis q̃ hæmatiten tradit: quem uocant Anthracitin. Naſci in africa: nigrum attritum reddere aquariis cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorẽ: ab altera parte croci. Ipſum

Vel androdamanta
Vel colorem
Vel eius in totũ uis oẽs ſtrũas ſanare tri9 ĩ oleo & a ieiunis bibi t9 ſanat uitia ſanguinis

tranſiſſe conueniat:primoq; cotes ferro acuendo. Multa earũ genera. Creticæ diu maximã laudã habuere.
Secundã laconicæ ex taygeto mõte:utræq; oleo ĩdigẽtes. Inter aquarias naxiæ laus maxia fuit: mos arme
niacæ:de qbus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollẽtes:ex aq̃ arſinoeticæ. Repte ſunt ĩ italia aq̃ trahẽtes aciẽ
acerrimo effectu. Necnõ & trãſalpes:quas paſcernices uocãt. Quarta rõ eſt ſaliua hoĩs pficientiũ. Quæ ĩ tõ
ſtrinaꝝ officinis futilis:ẽ fragili mollicia. Flãminitãæ ex hiſpãia citeriore in eo genere pcipuæ. Reliqua mul uel lãini
titudo lapidũ in totũ ædificiis futilis eſt moroſitate. Quædã tamẽ loca morẽ illũ habent:ſicut carthago in tanæ
africa exercet̃ halitu maris:fricat̃ uento:& uerberat̃ ĩbri. Sed cura tuent̃ picãdo parietes:quoniã & tectoria uel mor
calx rodit̃. Sciteq; dictũ eſt:ad tecta eos pice ad uinũ calce uti:qm̃ ſic muſta cõdiũt. Alia molicia circa romã talitate
fidẽnari & albão. In liguria quoq; umbria & Venetia albus lapis dẽtata ſerra ſeccat̃. Hi tractabiles in opere quadã
laborẽ quoq; tot erãt ſub tecto dũtaxat. Aſpergine & gelu pruiniſq; rũpunt̃ ĩ teſtas. Nec cõtra humores & uel non
aurã maris robuſti. Tyburtini ad reliqua fortes:uapore diſſiliũt. Nigri ſilices optimi qbuſdã in locis & ru alium
bẽtes. Nõ nuſq̃ uero & albi:ſicut in tarquinienſi Anitiãis lapidicinis circa lacũ uolſinienſem. Et in ſtatonienſi uel friat
ſunt:qbus ne ignis qdẽ nocet. Iidẽ & in monumẽta ſculpti cõtra uetuſtatẽ quoq; ĩcorrupti pmanẽt. Ex iis
forme fiunt:in qbus æra fundunt̃. Eſt & uiridis lapis uehemẽter igni reſiſtẽs ſed nuſq; copioſus. Et ubi in
uenit̃ lapis nõ ſaxũ eſt. E reliquis pallidus ĩcemẽto raro utilis. Globoſus cõtra iniurias fortis:ſed ad ſtructu
rã ĩfidelis:niſi multa ſuffrenatiõe deuinctus. Nec certior fluuiatilis ſemp ueluti madens. Remediũ eſt in la uel ſuf
pide dubio æſtate eũ eximere:nec ante biẽnium eũ inſerere tecto:domitũ tẽpeſtatibus. Quæ ex eo læſa fue fragatio
rint:in ſubterranea ſtructura apeant̃ utilius. Quæ reſtiterint:tutum eſt cælo cõmittere. Græci e lapide du ne
ro ac ſilice æquo cõſtruunt ueluti lateritios parietes. Cũ ita fecerint:iſodomos uocant genus ſtructuræ. At
cũ in æquali craſſitudine ſtructa ſunt pſeudiſodomõ. Tertiũ eſt emplecton tãtũmodo frõtibus politis. Re
liqua fortuito collocãt. Alternas coagmẽtatiões fieriut cõmiſſuras antecedentiũ medii lapides optineãt:ne
ceſſariũ eſt:in medio quoq; pariete ſi res patiat̃. Si minus:utiq; a lateribus. Medios parietes farcire fractis
cementis. Dictyotheton uocant:reticulatam ſtructurã:quã frequẽtiſſime Romæ ſtruunt:rimis oportunã.
Structurã ad normã & libellam fieri & ad perpendiculum reſpondere oportet.

De Ciſternis & calce & arenæ generibus:& mixtura calcis:& arenæ:& uitiis ſtructuræ: & tectoris co
lumnis. CA. XXIII.

ET Ciſternas arena pura & aſpera qnq; ptibus:calcis q̃ uehemẽtiſſimæ duabus cõſtrui conuenit:
fragmẽtis ſilicis nõ excedẽtibus libras. Ita ferratis uectibus calcari ſolũ parieteſq; ſimiliter. Vti
lius geminos eſſe:ut in priore uitia cõſidãt aquæ: atq; p colũ in pximas tranſeat maxime pura
aqua. Calcẽ e uario lapide Cato cẽſorius ĩprobat. Ex albo melior q̃ ex duro & ſtructuræ utilior. uel p co
Quæ ex fiſtuloſo:tectoriis. Ad utrunq; damnat̃ ex ſilice. Vtilior eadẽ ex effoſſo lapide quã ex ripis fluminũ lũnas
collecto. Vtilior e molari:quia eſt q̃dã pinguior natura eius. Mirũ aliquid poſtq̃ arſerit:accendi aquis. Are
næ tria genera. Foſſicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut marinæ tertia. Si & teſtæ tuſæ tertia
pars addatur melior materia erit. Ab apẽnino ad padũ nõ inuenit̃ foſſicia:nec marina. Ruinarũ urbis ea ma
xime cauſa: q̃ furto calcis ſine ferrumine ſuo cemẽta cõponuntur. Intrita quoq; quo uetuſtior eo melior.
Vnde & in antiquarũ ædium legibus inuenitur ne recẽtiore trima uteretur redẽptor quiſquã. Ideo nulla uel legi
tectoria eorũ rimæ fedauere. Tectoriumq; quod niſi ter arenato & bis marmorato inductum eſt:non ſatis bus anti
ſplendoris habet. Vliginoſa & ubi ſalſugo uiciat teſtario ſublini utilius. In græcia tectoriis etiam arenatum quorũ
quod inducturi ſunt:prius in mortario ligneis uectibus ſubigunt. Experimentũ marmorati eſt in ſubigen
do:donec rutro nõ cohæreat. Cõtra in albario opere:ut macerata calx ceu glutinũ hæreat. Sed macerari nõ uł ultro
niſi a gleba oportet. In elide ædes eſt Mineruæ:in qua frater Phidiæ paneus tectoriũ induxit lacte & croco uł ultra
ſubactum:ut ferunt:ideoq; ſi teratur in ea hodieq; ſaliua pollice:odorem croci ſaporemq; reddere traditur. uł rudo
Columnæ in æde denſius poſitæ:craſſiores uidentur. Quattuor earum genera:quæ ſextam partem altitu
dinis in craſſitudine ima habẽt:doricæ uocantur:quæ nonam ionicæ:quæ ſeptimã thuſcanicæ. Corinthiis
eadem ratio quæ ionicis. Et differẽtia:quoniã capitularis corinthiarũ eadem eſt altitudo quæ colligit̃ craſ
ſitudine ima:ideoq; graciliores uidẽtur. Ionici enim capituli altitudo tertia pars eſt craſſitudinis. Antiqua
ratio erat colũnarum altitudinis tertia pars latitudinũ delubri:in epheſi Dianæ æde: de qua prius fuit ſer
mo. primũ colũnis ſpiræ ſubditæ:& capitella addita. Placuitq; altitudinis octaua pars in craſſitudine: & ut
ſpiræ haberent craſſitudinis dimidium ſeptimãq; partis detrahentibus ſummarũ craſſitudini. Præter has
ſunt quæ uocantur atticæ colũnæ quaterois angulis pari laterum interuallo.

De medicinis calcis:& maltha & gypſo. CA. XXIIII.

CAlcis & in medicina magnus uſus. Eligit̃ enim recens:nec aſperſa aquis:urit:diſcutit: extrahit:
incipiẽteſq; ſerpere ulcerũ ĩpetus coercet. Aceto & roſaceo temperata perducit ad cicatricẽ. Luxa
tis quoq; cum adipe ſuillo aut liquida reſina ex melle medet̃. Eadem compoſitione & ſtrumis.
Maltha e calce fit recenti:gleba uino reſtinguitur. Mox tunditur cum adipe ſuillo & fico duplici
ſinamẽto. Quæ res omniũ tenaciſſima:& duritiã lapidis antecedens. Quod malthat̃:oleo perficit̃ ante. Co
gnata calci res gypſum eſt. Plura eius genera. Nam e lapide coquit̃ ut in ſyria ac thuriis. Et e terra foditur uel mar
ut in cypro:ac perrhebie ſumma tellure:& hymeticũ eſt. Qui coquit̃ lapis nõ diſſimilis alabaſtrite eſſe de mori
bet:aut marmoroſo. In ſyria duriſſimos ad id eligũt:coquũtq; fimo bubulo ut celerius urant̃. Omniũ autẽ eroſo
optimũ fieri cõpertum eſt e lapide ſpeculari ſquãmam uitalem habente. Gypſo madido ſtatim utendũ eſt: uel ſquã
quoniã celerrime coitac ſiccat̃. Tamẽ rurſus tundi & in farinã reſolui patitur. Vſus gypſi in albariis ſigillis mamq;
ædificiorum & coronis gratiſſimus. Exemplũq; illuſtre. C. Proculeũ Auguſti Cæſaris familiarem in maxi talem
mo ſtomachi dolore gypſo poto conſciuiſſe ſibi mortem.

appellant:aliquos etiã pluribus modis uerſicolores. Vitrum ſulphuri concoctum ferruminat in lapidẽ. At peractis omnibus quæ conſtant ingenio artem natura faciente: ſuccurrit mirari nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia. CA. XXVII.

IGnis accipit arenas: ex quibus alibi uitrum: alibi argentum: alibi minium: alibi plumbi genera: alibi pigmenta: alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs ſoluuntur. Igne ferrum gignitur ac donatur. Igne cremato lapide cementa in tectis alligantur. Alia ſæpius uri prodeſt. Eademq; materia aliud gignitur primis ignibus: aliud ſecundis: aliud tertiis. Quando ipſe carbo uires habere incipit reſtinctus: atq; interiſſe creditus: maioris ſit uirtutis. Immẽſa & improba rerum naturæ portio. Et in qua dubium ſit plura abſumat: an pariat. Eſt & ipſis ignibus medica uis. Peſtilentiæ quæ ſolis obſcuratione contrahitur ignis ſuffitu multiformiter auxiliari certum eſt. Empedocles & Hippocrates id demonſtrauere diuerſis locis. Ad conuulſa uiſcera: aut contuſa ut. M. Varro auctor eſt. Ipſis. n. uerbis eius utar. Lix cinis eſt inquit foci. Inde enim cinis luxatis potus medetur. Vt licet uidere gladiatores cum deluſerint hac iuuari potione. Quin & carbunculum genus morbi quo duos conſulares nuper abſumptos indicauimus: querneus carbo tritus cum melle ſanat. Adeo in rebus damnatis quoq; ac iam nullis ſunt aliqua remedia: ut in carbone ecce & cinere. Non prætenbo & unum foci exemplum romanis litteris clarũ. Tarquinio priſco regnante tradunt repente in foco comparuiſſe genitale e cinere maſculini ſexus. Eamq; : quæ inſederat ibi: Tanaquilis reginæ ancillam Ocriſiam captiuam conſurrexiſſe grauidam. Ita Seruium Tullium natum qui regno ſucceſſit. Inde & in regia cubanti puero caput arſiſſe uiſum: creditumq; Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos laribus primum inſtituiſſe.

Vel lixiuius igne focus
Vel conuulſi ſũt
Vel nullis incognitus

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXVII. ET VLTI.

PROOEMIVM.

Origo gemmarum.

NIHIL VT INSTITVto operi deſit: gemmæ ſuperſunt & i arctum coacta rerum naturæ maieſtas a multis nulla ſui pte mirabilior: Tantum tribuunt uarietati colonbus materiæ decori. Violarietiã ſignis gẽmas nefas ducẽtes. Aliquas uero extra precia ulla taxationemque humanarum opum arbitrantes ut pleriſq; ad ſummã abſolutãq; rerum naturæ cõtemplationem ſatis ſit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarũ & quibus initiis in tantũ hæc ammiratio exarſerit diximus quodam tenus in mentiõe auri annulorũq;. Fabulæ primordium a rupe caucaſea tradũt. Promethei uinculorum interpretatione fatali. Primumq; ſaxi fragmentum incluſum ferro ac digito circundatum hoc fuiſſe annulum & hoc gemmam.

De gemma Polycratis tyranni: & Phyrri regis: & qui ſculptores optimi: & nobilitates artificum: & qui primus dactylothecam Romæ habuit. CA. I.

HIs initiis cœpit auctoritas in tantum amorẽ elata ut Polycrati Seuero ſamio iſularum ac littorũ tyranno fœlicitatis ſuæ: quã nimiam fatebatur eſſe ipſe: ſatis piamenti in unius gemmæ uoluntario dãno uideretur: ſi cum fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeq; ab inuidia eius abunde ſe redimi putaret: ſi hoc unum doluiſſet. Aſſiduo ergo gaudio laſſus prouectus nauigio in altum: annulum merſit. At illũ piſcis eximia magnitudine regi natus eſcæ uice raptũ: ut faceret oſtentũ: in culinã domini rurſus fortunæ iſidiantis manu reddidit. Sardonicẽ eam gẽmam fuiſſe cõſtat: oſtendũtq; Romæ (ſi credimus) in cõcordiæ delubro cornu aureo Auguſtæ dono incluſam: & nouiſſimum prope locum tot prælatis optinentem. Poſt hunc annulum regia fama eſt gemmæ pyrrhi illius qui aduerſus Romanos bellũ geſſit. Nãq; habuiſſe traditur achatem: in qua nouem muſæ & Apollo citharam tenens ſpectaretur: nõ arte ſed ſponte naturæ ita diſcurrentibus maculis: ut muſis quoq; ſingulis ſua redderentur inſignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarum claritas extat apud auctores: præterquã Iſmeniã Choraulẽ multis fulgentibuſq; uti ſolitum comitante fabula uanitatem eius indicato in cyproſex aureis denariis ſmaragdo in qua fuerat ſculpta Amymone iuſſiſſe enumerari. Et cum duo relati eſſent: imminuto ꝑcio: male mercatum Hercules curatum dixiſſe. Multum enim detractum erat gemmæ dignitati. Hic uidetur inſtituiſſe ut om-

Vel mobilitate
Vel tortius regionis
Vel fulgẽtibus maculis

nes muſicæ artis hac quoq; oſtentatione cenſerentur:ueluti Dionyſiodorus æqualis eius & æmulus: ut ſi
bi quoq; par uideretur. Tertius qui eodem tempore fuit inter muſicos Nicomachus multas gemmas ha
buiſſe traditur:ſed nulla peritia electas:ſed ſorte quadam. His exemplis initio uoluminis oblatis aduerſus
iſtos qui ſibi hanc oſtentationem arrogant:ut palam ſit eos tibicinum gloria tumere. Hoc in Polycratis gē
ma quæ demonſtratur illibata intactaq; ab Iſmeniæ ætate poſt multos annos apparet ſcalpi etiam ſmarag
dos ſolitos. Confirmat hanc eadem opinionem edictum Alexandri magni:quo uetuit in gemma ſe ab alio
ſcalpi q̄ a pyrgotele non dubie clariſſimo artis eius. Poſt eum Apollonides & cronius in gloria fuere. Quiq;
diui Auguſti imaginem ſimilem expreſſit:qua poſtea principes ſignant. Sylla dictator traditione Iugurtæ
Vel iter ſemper ſignauit. Eſt & apud auctores & inter catienſem illum cuius patrem Scipio Aemylianus ex prouo
catienſē catione interfecerat:pugnæ eius effigie ſignaſſe uulgato Stillonis Præconini ſale. Quidnam fuiſſe auctūrū
eum ſi Scipio a patre eius interemptus eſſet? Diuus Auguſtus inter initia ſphinge ſignauit. Duas autem in
matris annulis iam indiſcrete ſimilitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia abſente eo amici ſignauere epi
ſtolas & edicta. Quæ ratio temporum nomine eius reddi poſtulabat:non infaceto lepore accipientiū enig
mata afferre eam ſphingem. Quin etiam Mœcenatis rana per collationem pecuniarum in magno terrore
erat. Auguſtus poſtea ad deuitanda conuitia ſphingis Alexandri magni imagine ſignauit. Gemmas plures:
quod peregrino appellant nomine dactylothecam:primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scau
rus. Diuq; nulla alia fuit:donec Pompeius magnus eam:quæ Mythridatis regis fuerat:inter dona in capito
lio dicaretur. M. Varro:aliiq; eiuſdem ætatis auctores confirmant:multum prælatam Scauri. Hoc exem
plo Cæſar dictator ſex dactylothecas in æde Veneris genitricis conſecrauit. Marcellus octauia genitus in pa
latina Apollinis æde unam. Victoria tamen illa pompeii primum ad margaritas gemmaſq; mores inclina
uit. Sicut. L. Scipionis & Cn. Manlii ad cælatum argentum & ueſtes attalicas:& triclinia ærata. Sicut. L. Mū
mii ad corinthia & tabulas pictas.

De gemmis tranſlatis in triumpho Pompeii:& natura cryſtalli & medicinis:& luxuria circa eam:& quā
do primum inuenta myrrhina:& luxuria circa ea & natura myrrhinorum : quæ mentiti ſunt auctores de
ſuccino. CA. II.

ID uti planius noſcatur:uerba ex ipſis pompeii triumphorum actis ſubiiciam. Ergo tertio trium
pho quem de pyratis:aſia:ponto:gentibuſq; & regibus in ſeptimo operis huius uolumine indi
catis. M. Piſone. M. Meſſala conſſ. pridie calendas Octobris:die natalis ſui egit;tranſtulit alueum
cum teſſeris luſorium e gemmis duabus latum pedes tres:lōgum pedes quattuor. Et ne quis de
ea re dubitet nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente. In quo fuit lu
na aurea;pondo. xxx. Lectos tricliniares tres. Vaſa ex auro & gemmis abacorum nouem. Signa aurea tria.
Mineruæ:Martis:& Apollinis coronas ex margaritis. xxx. tres. Montem aureum quadratum cum ceruis
Vel cit/ & leonibus & pomis omnis generis circundata uite aurea. Muſæum ex margaritis:in cuius faſtigio horolo
cīdaris gium erat. Imago Cn. Pompeii e margaritis:illa regio honore grata:illius probi oris uenerandiq; per cun
ctas gentes:illa inquam ex margaritis:ſeueritate uicta & ueriore luxuria q̄ triumpho. Quod profecto inter
illos uiros duraſſet cognomen Magni:ſi prima uictoria ſic triumphaſſes de margaritis magne:tam prodi
ga re:& fœminis reperta:quam habere gerereq; fas non ſit. Hinc ſic fieri tuos uultus? ſic te precioſum uide
ri? Nonne illa ſimilior tui eſt imago:quam pyrenei iugis impoſuiſti? Graue profecto fœdumq; probrum
ul ſœuū erat:ni uerius ſit eum deorum oſtentum credi oportere. Clareq; intelligi poſſet iam tum illud caput orien
tis opibus ſine reliquo corpore oſtentatum. Cætera triumphi eiuſdem quam ueriſſime ſubuciam Reipub.
datum mille talentum. Legatis & quæſtoribus;qui oras maris defendiſſent ſeſtertia bina millia. Commili
tibus ſingulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamē fecit cauſam Caii principis:qui ſuper omnia muliebria
ſoculos induebat e margaritis. Et Nerōis principis qui ſeptra perſonis hiſtrionū & cubicula uiatoria unio
nibus conſternebat. Quinim mo etiam ius uidemur perdidiſſe corripiendi gemmata potoria : & uarie ſu
Vel nū pellectilis genera annulos tranſeuntes. Quæ. n. nō luxuria innocentior exiſtimari poſſit? Eadem uictoria
luxuria primum in urbem murrhina inuexit. Primuſq; pompeius ſex pocula ex eo triumpho capitolino Ioui dica
uit. Quæ protinus ad hominum uſum tranſiere:abacis etiam eſcariiſq; uaſis inde expetitis. Excreſcitq; in
dies eius rei luxus. Murrhino. lxxx. ſeſtertiis empto capaci plane ad ſeſtarios tres. Calice:potauit ex eo ante
hos annos conſularis ob amorem abraſo eius margine ut tamen iniuria illa precium augeret. Neq; eſt ho
die murrhini alterius præſtantior indicatura. Idem ut reliquis generis eius quantum uorauerit licet æſti
mare ex multitudine:quæ tanta fuit:ut auferente liberis eius Nerone Domitio theatrum peculiare trās ty
Vel ōr berim ore is expoſita occuparent. Quod a populo impleti canente ſe. Et dum poppeianis præludit : etiam
cis Neroni ſatis erat:qui uidit tunc annumerari unius ſcyphi fracta membra:quæ in dolorem credo ſæculi in
Vel hoc uidiamque fortunæ tanquam Alexandri magni corpus in conditorio ſeruari:ut oſtentarētur:placebat. T.
a popu Petronius conſularis moriturus inuidia Neronis principis:ut menſam eius exhæredaret trullam murrhi
lo ipleri nam. ccc. ſeſtertiis emptam fregit. Sed nero ut par erat principem uicit omnes. cccc. ſeſtertiis capedinem
cauente unam parando. Memoranda res tanti imperatorem patremque patriæ bibiſſe. Oriens murrhina mittit.
Vel hy/ Inueniuntur enim ibi in pluribus locis nec inſignibus:maxime parthici regni. Præcipue tamen in carma
ſpiaden nia. Humorem putant ſub terra calore denſari. Amplitudine nuſquā paruos excedūt abacos. Craſſitudine
rara quāta dictū eſt uaſi potorio. Splendor iis ſine uiribus:nitorq; uerius q̄ ſplendor. Sed in precio uarietas
colorū:ſubinde circūagentibus ſe maculis in purpuram candoremq;:& tertium ex utroq; igneſcente ueiu
ti per tranſitum coloris purpura rubeſcente:aut lacte candeſcente. Sunt qui maxime in iis laudent extremi
tates:& quoſdam colorum repercuſſus:quales in cæleſti arcu ſpectantur. His maculæ pingues placent.

Tranſlucere quicquam aut pallere uitium eſt. Item ſales uerrucæq; nõ eminentes: ſed ut in corpore etiam
plerũq; ſeſſiles. Aliqua & in odore commendatio eſt. Contraria huic cauſa cryſtallum facit: gelu uehemen
tiore concreto. Nec alibi certe reperitur: quam ubi maxime hybernæ niues rigent: glaciemq; eſſe certum
eſt: unde & nomen græci dedere. Oriens & hanc mittit. Sed indicæ nulla præfertur. Naſcitur & in aſia: ui/
liſſima circa alabandam & hortoſiam finitimiſq; montibus: item in cypro. Sed laudata in europæ alpium
iugis. Iuba auctor eſt: & in quadam inſula rubri maris ante arabiam ſita naſci quæ neron uocetur. Et in ea
quæ iuxſta gemmam topacion ferat. Cubitalemq; efoſſam a Pythagora Ptolemæi regis præfecto. Corne/
lius Bocchus & in luſitania naſci per quam mirandi ponderis immenſis iugis deprænenſis ad liberamen/ Vel ne
tum aquæ puteis. Mirum & quod Xenocrates tradit epheſius aratro in aſia & cypro excitari. Nõ enim ſue pos
niri in terreno: nec niſi inter cautes: creditum fuerat. Similius ueri eſt quod idem Xenocrates tradit tor/
rentibus ſæpe deportari. Sudines uero negat niſi ad meridiem ſpectantibus locis naſci. Quod certum ẽ nõ
enim reperitur in aquoſis: q̃quã in regione prægelida: uel ſi ad uada uſq; glacientur amnes. Cæleſti humo
re paruaq; niue id fieri neceſſe eſt. ideo caloris impatiens niſi in frigido potu abdicatur. Quare ſexangulis Vel ad
naſcatur lateribus: non facile ratio inueniri poteſt: eo magis q; neq; mucronibus eadem ſpecies eſt: & ita ab dicatur
ſolutus eſt laterum leuor: ut nulla id arte poſſit æquari. Magnitudo ampliſſima adhuc uiſa nobis erat: quã
in capitolio Liuia auguſta dicauerat: librarum circiter. I. idem Xenocrates auctor eſt: uas amphorale uiſum.
Et aliqui ex india cryſtallum ſextariorum quattuor. Nos liquido affirmare poſſumus in cautibus alpium
naſci adeo inuiis: ut plerũq; fune pendentes eam extrahant. Peritis ſigna & indicia nota ſunt. Infeſtantur
plurimis uitiis: ſcabro: ferrugine: maculoſa nube: occulta aliquando uomica: præduro ſtagiliq; centro: &
ſale appellato. Eſt & ruffa aliquibus rubigo. Aliis capillamẽtum rimæ ſimile. Hoc artifices litura occultãt. Vel cæ
Quæ uero ſine uitio ſunt: puras eſſe malunt. Acenteta appellantes: nec ſpumei coloris lympidæq;. Poſtre/ latura
mo uero auctoritas in pondere eſt. Inuenio medicos quæ ſunt urenda corporum non aliter utilius id fieri
putare q̃ cryſtallina pila aduerſis appoſita ſolis radiis. Alius hic furor. HS. centum. I. millibus trullam unã
nõ ante multos annos mercata matrefamilias nec diuite. Item Nero amiſſarum rerum nuncio accepto du/
os calices cryſtallinos in ſuprema ira fregit illiſos. Hæc fuit ratio ſæculum ſuum punientis: ne quis alius ex
iis biberet. Fragmenta ſarciri nullo modo queunt. Mireq; ad ſimilitudinem acceſſere uitrea: ſed prodigii
modo ut ſuum precium auxerint: cryſtalli non diminuerint. Proximum locum in deliciis fœminarum ta
men adhuc tantum ſuccina optinent: eademq; omnia hæc quæ gemmæ. Auctoritatem ſane maiorem ali/
quibus de cauſis cryſtallina & murrhina habent: Rigidi potus utraq;. In ſuccinis cauſam ne deliciæ quidẽ
adhuc excogitauerunt. Occaſio eſt uanitas græcorum diligentiæ. Legentes modo æque perpetiãtur me de
ortu eorum: cum hoc quoq; interſit uitæ ſcire poſteros quicquid illi prodidere mirandum. Phaetontis ful
mine icti ſorores fletu mutatas in arbores populos lachrymis electrum omnibus annis fundere iuxta erida
num amnem: quem padum uocamus. Et electrum appellatum: quoniã ſol uocitatus ſit electros: plurimi Vel he
poetæ dixere: primiq; ut arbitror: Eſchylus: Philoxenus: Nicander: Euripides: Satyrus. Quod eſſe falſum lios
Italiæ teſtimonio patet. Diligentiores eorum electridas inſulas in mari hadriatico eſſe dixerunt: ad quas di
laberetur padus. Qua appellatione nullas unquã ibi fuiſſe certũ eſt. Nec uero ullas ibi appoſitas eſſe in quas
quicquã curſu padi deuehi poſſit. Nam q; Eſchylus in hyberia hoc eſt in hiſpania eridanum eſſe dixit: eun/
demq; appellari rhodanum. Euripides rurſus & Apollonius in hadriatico littore confluere rhodanũ & pa/
dum: faciliorem ueniam facit ignorati ſuccini: in tanta orbis ignorantia. Modeſtiores: ſed æque falſum pro
didere in extremis hadriatici ſinus rupibus inuiis arbores ſtare: quæ canis ortu hoc effunderẽt gũmi. Theo
phraſtus in liguria effodi dixit. Phaetontem in æthiopia ammonis obiſſe. Ob id delubrum ibi eſſe atq; ora
culum. Electrumq; gigni. Philemon foſſile eſſe: & in ſcythia erui duobus locis. Candidum atq; cærei colo/
ris quod uocaretur electrum. In alio loco fuluum quod appellaretur ſualternicum. Demoſtratus lyncuriõ
id uocat: & fieri ex urina lyncum beſtiarum. E maribus fuluum & igneum: e fœminis languidius atq; can
didum. Alii dixere langurium: & eſſe in italia beſtias langurias. Zenothenis lãgas uocat eaſdem: & circa pa
dum iis uitam affirmat. Sudines arborem quæ gignat in liguria. In eadem ſentẽtia & Metrodorus fuit. So
tacus credidit in britannia arboribus effluere: quas electridas uocauit. Pytheas gutonibus germaniæ genti
accolis æſtuarium mentonomon nomine ab oceano ſpatio ſtadiorum ſexmilium. Ab hoc diei nauigatiõe
inſulam abeſſe abalum. Illo uere fluctibus aduehi: & eſſe cõcreti maris purgamẽtum. Incolas pro ligno ad
ignem uti eo: proximiſq; teutonis uendere. Huic & Timæus credidit: ſed inſulam baſiliam uocauit. Phile/
mon negauit flãmam ab electro reddi. Nicias ſolis radiorũ ſuccum intelligi uoluit. Hos circa occaſum cre/
dit uehemẽtiores in terram actos pinguem ſudorem in ea parte oceani relinquere: deinde æſtatibus in ger/
manorum littora eiici. Et in ægypto naſci ſimili modo: & uocari ſacal. Item in india: gratiuſq; thure eſſe in
dis. In ſyria quoq; fœminas uerticillos inde facere: & uocare harpaga: quia folia & paleas: ueſtiũq; fimbrias
rapiat. Theophraſtus oceano id exæſtuãte ad pyrrenei ꝓmõtoriũ eiici. Quod & Xenocrates credidit: q de
iis nuperrime ſcripſit. Viuit adhuc Aſa rubas: qui tradidit iuxta atlanticũ mare eſſe lacũ cæphiſida: quem
mauri uocent electrum. Hunc ſole excalfactum e limo dare electrũ fluitãs. Mneſias africæ locũ ſycionẽ ap/
pellatũ: & crathin amnẽ in oceanũ effluentẽ e lacu: in quo aues quas meleagridas & penelopas uocat uiuere.
Ibi naſci ratione eadẽ qua ſupra dictum eſt de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta ſyrtin magnã hortum
heſperidum eſſe: ex quo in ſtagnum cadat. Colligi uero a uirginibus heſperidum. Cteſias indis flumẽ eſſe
hypobarum: quo uocabulo ſignificetur omnia uaſa ferre bona: fluere a ſeptentione in exortum oceanum
iuxta montem ſilueſtrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas aphytacoras uocari: qua appellatio/
ne ſignificetur prædulcis ſuauitas. Mithridates in germaniæ littoribus eſſe inſulam: uocariq; eã oſerictam

cædri genere ſiluoſam : inde defluere in petras. Xenocrates non ſuccinum tantum in italia : uerum etiam
thieum uocari: a ſcythis uero ſacrium: quoniã & ibi naſcatur. Alios putare in numidia gigni. Super oẽs eſt
Vel prin cipali lo co — Sophocles tragicus poeta: quod equidem miror tanta grauitate cothurni: & præterea uitæ fama alias prin
cipe loco genitus athenis rebus geſtis exercitu ducto. Hic ultra idiam fieri dixit e lachrymis meleagridum
auium meleagrum deflentium. Quod & crediſſe eum: uel ſperaſſe aliis perſuaderi poſſe quis non mire-
Vel adie cto — tur? quãue pueritiam tam imperitam poſſe reperiri quæ auium ploratus annuos credat: lachrymas ue tam
grandeſq; auelq; e græcia ubi Meleager periit ploratũ iſſe in indos? Quid ergo? Non multa æque fabuloſa
produnt poetæ? Sed hoc ea in re quæ quottidie iuehatur: atq; abundet: & hoc mẽdaciũ coarguat ſerio quẽ-
quam dixiſſe: ſumma hoĩum cõtemptio eſt: & intoleranda mendaciorũ impunitas.

De ortu: & medicinis: & generibus: & luxuria ſuccinoꝝ: & lyncurio: & medicinæ. CA. III.

CErtum eſt gigni in inſulis ſeptentrionalis oceani: & a germanis appellari gleſſum : itaq; & a no
ſtris unam inſularum ob id gleſſariam appellatam: Germanico Cæſare ibi claſſibus rem geren
te auſtrauiam a barbaris dictam. Naſcitur autem defluente medulla pinei generis arboribus: ut
gummi in ceraſis: reſina pineis erumpit humoris abundãtia: denſatur rigore uel tepore aut ma
ri: cum intumeſcens æſtus rapuit ex inſulis: certe in littora expellitur: ita uolubile ut pendere uideatur atq;
conſidere in uado. Quod arboris ſuccum eſſe etiam priſci noſtri: credidere ob id ſuccinum appellantes. Pi-
neæ autem arboris eſſe indicio eſt pineus in atritu odor: & q; accenſum tædæ modo ac nidore flagret. Affer
Vel ma xime p uinciã — tur a germanis in pannoniam: mox per prouinciam. Inde ueneti primum quos græci enetos uocant: rei fa
mam fecere. Proximi pannoniæ id accipientes circa mare hadriaticum. Pado uero ad nexa fabulæ uidetur
cauſa: hodieq; tranſpadanarum agreſtibus fœminis: monilĩũ uice ſuccina geſtantibus maxime decoris gra
tia. Sed & medicinæ: quando tonſillis creditur reſiſtere: & faucium uitiis uario genere aquarum iuxta illos
infeſtante guttura ac uicinas carnes. Centum fere. M. paſſuum abeſt a carnũto littus pannoniæ: quo id ger-
maniæ inuehitur percognitum nuper. Vidit enim eques romanus miſſus ad id comparandum a Iuliano
curante gladiatorium munus Neronis principis. Qui hæc commertia & littora peragrauit: tanta copia in-
uecta: ut retia coercẽdis feris podium protegentia ſuccinis nudarẽntur. Arma uero & libitina totuſq; unius
diei apparatus eſſet a ſuccino. Maximum pondus is glebæ attulit. xiii. librarum. Naſci & in india certũ eſt.
Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc cortice inhærente tradit aduehi rude: poliriq; adipe ſuis lacten
tis inde coctum: & liquidum primo deſtillare argumento ſunt quædã intus tranſlucentia: ut formicæ: aut
culices: lacertæq; quas adhæſiſſe muſteomon eſt dubium: & incluſas indureſcenti. Genera eius plura. Can
dida odoris præſtantiſſimi. Sed nec his: nec cæreis precium. Fuluis maior auctoritas. Ex iis etiamnum am
plior tranſlucentibus: præterq̃ ſi nimio ardore flagrent: imaginemq; igneam ineſſe: non ignem placet. Sũ-
ma laus falernis a uini colore dictis molli fulgore perſpicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas place-
at. Verum hoc quoq; notum fieri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædorum ſæuo & anchuſæ radi-
ce. Quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitorũ accepta ui caloris attrahunt in ſe paleas
& folia arida: ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; ſuccini oleo addito flagrant dilucidius diutiuſq; quã
lini medulla. Taxatio in delitiis tanta ut hominis quãuis parua effigies uiuorum hominum uigentiumq;
precia ſuperet: prorſus ut caſtigatio una non ſit ſatis. In chorinthiis æs placet auro argentoq; mixtum: in cæ
latis ars & ingenia. Murrhinorum & cryſtallinorum diximus gratiam. Vniones q; capite circunferuntur:
gemmæ digitis. In omnibus denique aliis uitiis oſtentatio: aut uſus placet. In ſuccinis deliciarum tantum cõ-
ſcientia. Domitius Nero in cæteris uitæ ſuæ protentis capillos quoq; coniugis ſuæ Poppeæ in hoc nomen
adoptauerat quodam etiam carmine ſuccinos appellando. Et quoniam nullis uitiis deſunt precioſa nomi-
na ex eo tertius hic quidem colos cœpit experi a matronis. Vſus tamen ſuccinorum iuenitur aliquis in me
dicina: ſed non ob hoc fœminis placet. Infantibus alligari amuleti ratione prodeſt. Calliſtratus & cuicunq;
ætati contra lymphationes prodeſſe tradit. Et urinæ difficultatibus potum: alligatumq;. Hic & differentiã
nouam attulit appellando chryſolectrum quaſi coloris aurei: & matutino grauiſſimi aſpectus. Rapaciſſi
mum ignium: & ſi iuxta fuerint celerrime ardeſcens. Hoc collo alligatum mederi febribus & morbis. Tri
tum cum melle ac roſaceo aurium uitiis. Et ſi cum melle attico conteratur : oculorum quoq; obſcuritati-
bus. Stomachi etiam uitiis uel per ſe farina eius ſumpta: uel cum maſtice ex aqua pota. Succina etiam gem
mis quæ ſunt tranſlucidæ: adulterandi magnum habent locum: maxime ametyſtis: cum omni ut diximus
colore tingantur. De lyncurio proxime dici cogit auctorum pertinacia. Quippe etiam ſi non electrum id
eſſet lyncurium tamen gemmam eſſe contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis. Sed egeſtam terra
protinus beſtia operiente eam: quoniam inuideat hominum uſui. Eſſe autem qualem in igneis ſuccinis co
lorem: ſcalpiq;. Nec folia tantum: aut ſtramenta ad ſe rapere: ſed æris etiam ac ferri laminas : quod Diocles
quidem & Theophraſtus credidit. Ego falſum id totum arbitror. Nec uiſam in æuo noſtro gemmam ul-
lam ea appellatione. Et quod de medicina ſimul proditur calculos ueſicæ eo poto elidi: & morbo regio oc-
curri: ſi ex uino bibatur: aut ſi portetur. Et tamen nunc gemmarum confeſſa dicemus a laudatiſſimis orſi.
Nec uero id ſolum agemus: ſed ad maiorẽ utilitatem uitæ obiter coarguetur magorũ infanda uanitas: quã
do illi uel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex iis ſpecies blando prodigio tranſgreſſi.

De adamantis generibus: & medicinis: & margaritis. CA. IIII.

MAximum in rebus humanis nõ ſolum inter gemmas preciũ habet adamas: diu nõ niſi regibus:
& iis admodũ paucis cognitus: unus modo in metallis repertus: pquã raro comes auri: nec niſi i
auro naſci uidebat. Veteres eũ in æthiopũ tãtũ metallis iueniri exiſtimauere iter delubrũ Mer-
curii atq; iſulã meroen dixerũtq; nõ ampliorẽ cucumeris ſemine aut colore diſſimilẽ inueniri.

Nunc genera eius ſex noſcuntur. Indici non in auro naſcentis:ſed quadam cryſtalli cognatione. Siquidem
& colore tranſlucido nō differt. Et laterū ſexangulo leuore turbinatus in mucronem:aut duabus cōtrariis
partibus:quo magis miremur:ut ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus iungant̄ magnitudine uero etiam
auellani nuclei. Similis eſt huic quidē arabicus:minor tantū. Similiter & naſcens cæteris pallor gentis & in
auro nō niſi excellentiſſimo natalis. Incudibus hi deprehēdunt̄ ita reſpuētes ictum:ut ferrū utrinq; diſſul
tet:incudeſq; etiā ipſæ diſſiliant. Quippe duritia inenarrabilis eſt:ſimulq; ignium uictrix natura:& nunq̄ inca
leſcens. Vnde & nomē indomita uis græca interpretatione accepit. Vnū ex iis uocāt cenchron:quod eſt mi
li magnitudine. Alterū macedonicū in philippico auro repertum:& hic eſt cucumis ſemine par. Poſt hos cy
prius uocatus in cypro repertus uergens in æreum colorē. Sed in medicina ut dicemus efficaciſſimus. Poſt
hunc eſt ſiderites ferrei ſplendoris:pōdere ante cæteros:ſed natura diſſimilis. Nam & ictibus frangitur:&
alio adamāte perforari pōt. Quod & cyprio euenit. Breuiterq; ut degeneres nōis tantū auctoritate habent.
Idq; quod totis uoluminibus his docere & mādare conati ſumus de diſcordia rerum cōcordiaq; quam an
tipathiā ac ſimpathiam appellauere græci nō aliter clarius intelligi poteſt. Siquidē illa inuicta uis duarum
uiolentiſſimæ naturæ rerum ferri igniſq; cotemptrix hircino rumpitur ſanguine:ac ne aliter q̄ recenti cali
doq; macerata:& ſic quoq; multis ictibus:tunc etiā præterq̄ eximias incudes malleoſq; ferreos frāgens. Cu
ius hoc ingenio inuentū? Quoue caſu repertum? Aut quæ fuit cōiectura experiendi rem immēſi ſecreti &
in fœdiſſimo aialium oium profecto numeris talis inuentio hois eſt. Nec quærēda in ulla parte naturæ ra
tio:ſed uoluntas. Et cū fœliciter rumpere cōtingit:in tam paruas frangitur cruſtas:ut cerni uix poſſint. Ex
petuntur a ſcalptoribus. ferroq; includūtur:nullā nō duriciā ex facili cauantes. Adamas diſſidet cū magne
te lapide in tantū:ut iuxta poſitus ferrū nō patiatur abſtrahi:aut ſi admotus magnes apprehēderit:rapiat: Vel at-
atq; auferat. Adamas & uenena irrita facit:& lymphatiōes abigit:metuſq; natos expellit a mente:ob id qdā trahi
eunachitē uocauere. Metrodorus Sceſpius:in eadē germania in baltia īſula naſci:in qua & ſuccinū qd' equi uel uāos
dem legerim:ſolus dicit:& præfert arabicis. Quod falſum eſſe quis dubitet? Proximum apud nos indicis
arabiciſ ꝑ margaritis preciū eſt:de quibus in nouo diximus uolumine inter res marinas.

De ſmaragdi generibus:& gemmis uiridibus & tranſlucidis. CA. V.

TErtia auctoritas ſmaragdis perhibetur pluribus de cauſis:nullius coloris aſpectus iucūdior eſt.
Nam herbas quoq; uirentes frondeſq; deſpectamus. Smaragdos uero tāto libentius:quoniam
nihil oīno uiridius cōparatum illis uiret. Præterea ſoli gemmarū cōtuitu oculos implent:nec ſa
ciant. Quin & ab intentione alia obſcurata aſpectu ſmaragdi recreatur acies. Scalpētibuſq; gem
mas nō alia gratior oculorum refectio eſt:ita uiridi lenitate laſſitudinē mulcent. Præterea lōginquo ampli
ficantur uiſu:inficientes circa ſe repercuſſum aera nō ſole mutati:nō umbra:nō lucernis:ſemperq; ſenſim Vel nos
radiantes:& uiſum admittētes:ad craſſitudinem ſui facilitate tranſlucida. Quod etiā in aquis nō fit. Iidem iuuat
pleruq; & cōcaui ut uiſum colligant. Quapropter decreto hoīm iis parcitur ſcalpi uetitis. Quanq̄ ſcythi
corum ægyptiorumq; tanta durities eſt:ut nequeant uulnerari. Quorum uero corpus extenſum eſt in eadem
qua ſpecula ratiōne ſupini imagines rerū reddunt. Nero princeps gladiatorū pugnas ſpectabat ſmaragdo.
Genera eorū duodecim nobiliſſimi ſcythici ab ea gente in qua reperiuntur:appellati. Nullis maior auſteri Vel au-
tas:nec minus uitii. Et quandum ſmaragdi a gemmis diſtant:tantum:ſcythici a cæteris ſmaragdis. Proxi ctoritas
mam laudem habent ſicut & ſedem bactriani:quos in commiſſuris ſaxorum colligere dicuntur eteſiis flā Vel iter
tibus. Tunc enim tellure intermitent:quia iis uentis maxime arenæ mouentur. Sed hos minores multo ſcy ſanitent
thicis eſſe trādunt. Tertium locum ægyptii habent qui eruuntur circa copton oppidum thebaidis in colli Vel ex-
bus & cautibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniuntur. Quapropter principatum ex iis ægyptii rautibꝰ
optinent:doſq; eorū & ut in colore liquido nec diluto:uerū ex humido pinguiq; quaq; reſpiciatur imitāteq; Vel pſpi
tranſlucidum mare:pariterq; tranſlucet & nitet:hoc eſt colorē expellit:& aciem recipit. Ferunt & in ea inſu ciatur
la tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis ita radiātibus Vel pi-
etiam in gurgitē:ut territi inſtrumēta refugerent thinni:diu mirātibus nouitatem piſcatoribus:donec mu ſces
tauere oculis gemmas. Sed & uitia demonſtrari oportet reperta. Sunt quidem omnium eadem. Quædam
tamen nationum peculiaria:ſicut in homine. Ergo cyprii uarie glauci:magiſq; ac minus in eodem ſmarag
do aliis partibus tenorem illum ſcyticæ auſteritatis non ſemper cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdam intercur
rit umbra ſurduſq; fit colos qui improbatur:etiam dilutior. Hincq; genera diſtinguuntur. Et ſunt aliqui
obſcuri:quos uocant cæcos. Alii denſi nec e liquido tranſlucidi. Quidam uaria nubecula improbati. Aliud
eſt hoc quam umbra:de qua diximus. Nubecula enim albicantis eſt uitium cum uiridis non pertranſit aſ
pectum:ſed aut intus occurrit:aut excipit in fine uiſum candor. Hæc coloris uitia:iſta corporis capillamen
tum:ſal:plumbago. Ab iis æthiopici laudantur a copto dierum trium itinere:ut auctor eſt Iuba:acriter ui Vel ala-
rides:ſed nō facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere poſuit hermineos & perſicos. Illos extu criter
meſcentes pingui:te:perſicos uero non tranſlucidos:ſed iucundi tenoris. Viſum implere quem non admit uel æris
tant. Felium:pantherarumq; oculis ſimiles. Namque & illos radiare nec perſpici. Eoſdem in ſole hebetari: Vel aut
in umbris reſulgere:& longius quam cæteros nitere. Omnium horum etiamnum uitium q̄ fellis colorem acris
aut æris habent. In ſole dilucidi quidem ac liquidi:ſed non uirides. Hæc uitia & atticis maxime ſenti olei
untur in argentariis metallis repertis:in loco qui thoricos uocatur:ſemper minus pingues:& e longin
quo ſpecioſiores. Frequens & iis plumbago:hoc eſt ut in ſole plumbei uideantur. Illudque peculiare:
q̄ quidam ex iis ſeneſcunt:paulatim uiriditate euanida:& ſole læduntur. Poſt hos medici plurimū uiri
ditatis habent interdum & e ſaphyro. Ii ſunt fluctuoſi:& rerū imagines complexitur uerbi gratia papauerū Vel ca
aut auium pinnarū uel caulorū:aut ſimiliū. Qui nō omnino uirides naſcunt̄:uino & oleo meliores fiunt. pillorū

Neq; eſt aliorũ magnitudo amplior. Carchedonii neſcio an in totum exoleuerint: poſtq̃ metalla æris ibi de
fecerunt: & ſemper tamẽ uiliſſimi fuere minimiq;. Iidem fragiles ſed colore incerti & uirentiũ in caudis pa
uonũ columbarũq; collo plumis ſimiles: ad iclinationẽ magis aut minus lucidi. Venoſi quidẽ: ſquãmoſiq;.
Peculiare erat in his uitiũ ſarcion appellatũ. Hoc eſt quædã gemmæ caro. Mox iuxta carchedonẽ in qua le-
gebatur: ſmaragdites uocatus eſt. Iuba eſt auctor ſmaragdũ quẽ cholan uocãt: in arabia ædificiorũ ornamẽ
tis includi. Et lapidem quẽ alabaſtritẽ ægyptii uocant. Cõplures uero e proximo laconicos in taygeto mõ
te erui medicis ſimiles: & alios in ſicilia. Inſeritur ſmaragdis & quæ uocatur tanos: e perſis ueniens gemma
ingrate uiridis: atq; intus ſordida. Item chalcoſmaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theophraſtus tradit
ægyptiorũ cõmentariis reperiri: regi eorum a rege babylonio miſſum ſmaragdum munere. iiii. cubitorũ
lõgitudine & trium latitudine: Et fuiſſe apud eos in Iouis delubro obeliſcum e quattuor ſmaragdis. xl. cu/
bitorum lõgitudine. Latitudine uero in una parte quattuor: & in altera parte duorũ. Se autem ſcribẽte eſſe
in tyro Herculis templo ſtantẽ Pilam e ſmaragdo: niſi potius pſeudo ſmaragdus ſit. Nam & hoc genus re/
periri: & in cypro inuentum ex dimidia parte ſmaragdum: ex dimidia iaſpidem: nõdum humore in totum
transfigurato. Appion cognominatus Pliſtonices: paulo ante ſcriptum reliquit: eſſe etiamnũ in labyrintho
ægypti coloſſeum Serapin e ſmaragdo nouem cubitorũ. Eandem multis naturã aut certe ſimilem habere
berylli uidentur: in india originem habentes: raro alibi reperti. Poliuntur omnes ſexangula figura artificũ
ingeniis: quoniam hebeſcunt: ni color ſurdus repercuſſu angulorũ excitetur. Aliter enim politi nõ habent
fulgorem eundem. Probatiſſimi ſunt ex iis qui uiriditatem puri maris imitãtur. Proximi qui uocanť chry
ſoberylli: & ſunt paulo pallidiores: ſed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic eſt palli/
dius: & a quibuſdam proprii generis exiſtimatur: uocaturq; chryſopraſus. Quarto loco numerantur hya/
cinthizontes. Quinto quos heroides uocãt. Poſt eos autem cærini. Ac deinde oleagini: hoc eſt colore olei.
Poſtremi chryſtallis fere ſimiles. Hi capillamenta habent: ſordeſq;: alioquin euanidi: quæ ſunt omnium ui
tia. Indi mire gaudent longitudine eorum: ſoloſq; gemmarum eſſe prædicãt: qui carere auro malint: & ob
id perforatos elephantorum ſetis religant. Et alios conuenit non oportere perforari: quorum ſit abſoluta
bonitas umbilicis ſtatim ex auro capita comprehendentibus. Ideoq; cylindros ex iis facere malunt q̃ gem/
mas: quoniam eſt ſumma commendatio in longitudine. Quidam & anguloſos putant ſtatim naſci: & per/
foratos gratiores fieri medulla candoris exempta: additoq; auro repercuſſa aut omnino caſtigata cauſa per/
ſpicuitatis ad craſſitudinem. Vitia præter iam dicta eadem fere quæ in ſmaragdis & pterygia. In noſtro or/
Vel cry/ be aliquando circa pontum inueniri putantur. Indi & alias quidem gemmas cryſtallo inuento adulterare
ſtallum reppererunt: ſed præcipue beryllos minio.
tingẽdo De opali generibus: & uitiis: & experimentis: & uariis gemmis. CA. VI.

Plurimum ab iis differunt opali: ſmaragdis tantum cedentes. India ſolum & horum eſt mater.
Atq; ideo eis precioſiſſimam gloriam compoſitores gemmarum & maxime inenarrabilẽ diffi/
cultatem dederunt. Eſt enim in iis carbunculi tenuior ignis. Eſt amethyſti fulgẽs purpura. Eſt
VI argu ſmaragdi uirens mare: & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii ſummo fulgoris augu
mento mento colores pigmentorum æquauere. Alii ſulphuris ardentem flammam: aut etiam ignis oleo accenſi.
Magnitudo nucem auellanam æquat: inſigni apud nos hiſtoria. Si quidem extat hodieq; huius generis gẽ
ma: propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius ſenator eſt filius Strumæ Nonii eius: quẽ Catullus poe
ta in ſella curuli uiſum indigne tulit. Auuſq; Seruilii Noniani quem conſulem uidimus. Illeq; proſcriptus
fugiens hũc e fortunis ſuis omnibus annulũ abſtulit ſecum. Quem certũ eſt ſeſtertiis. xx. millibus æſtima/
tum. Sed mira Antonii feritas atq; luxuria propter gemmã proſcribẽtis. Nec minor Nonii cõtumacia pro
ſcriptionẽ ſuam amantis cũ etiam feræ abroſas partes corporis relinquant beſtiæ propter quas ſe periclita/
ri ſciant. Vitia opali: ſi color in flore herbæ quæ uocatur heliotropium exeat: aut cryſtallum: aut grandinẽ.
Si ſal interueniat aut ſcabricia: aut cuncta oculis occurſantia: nulloſq; magis india ſimilitudine idiſcreta ui/
tro adulterat. Experimẽtum in ſole tantum. Falſis enim contra radios libratis digito a pollice: unus atq; idẽ
tranſlucet color in ſe conſumptus. Veri fulgor ſubinde uariat: & plus huc illucq; ſpargit: & fulgor lucis in
digitos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam pleriq; appellauere pæderota. Sunt & qui pri/
uatum eius genus faciunt: ſangenonq; ab indis uocari dicunt. Traduntur naſci & in ægypto & i arabia: & ui/
liſſimi in ponto. Item in gallatia ac thaſo & cypro quippe opali gratiam habet. Sed mollius nitet: raro non
ſcaber. Summa coloris ex aere & purpura conſtat. Viriditas ſmaragdi deeſt. Conſtatq; melior ille color: cu
ius fulgor uini colore fuſcatur: quam qui diluitur aqua. Hactenus de principatu conuenit mulierum maxi
mẽ ſenatuſcon. Minus certa ſunt de quibus & uiri iudicant. Singulorum enim libido ſingulis precia facit:
& præcipue regum. Claudius Cæſar ſmaragdos induebat & ſardonycas. Primus autem romãorum ſardo
nycæ uſus eſt prior Africanus: ut tradit Demoſtratus. Et inde romanis hanc gemmam fuiſſe celeberrimã.
Quamobrem proximum ei dabimus locum. Sardonyces olim ut ex nomine ipſo apparet intelligebantur
Vel non candore in ſarda: hoc eſt uelut carnibus ungue hominis impoſito & utroq; trãſlucido. Taleſq; eſſe indicas
traluce/ tradunt Iſmenias. Demoſtratus: Zenothemis: Sotacus: Hi quidem duo reliquas omnes quæ traluceant
ant cæcas appellantes: quæ nunc nomen abſtulere. Nullo ſardarum ueſtigio arabicæ ſunt cœperũtq; pluribus
Vel un- hæ gemmæ coloribus intelligi: radice nigra: aut cæruleum imitante: & unguem: ceteritum enim candi/
guemi- do pingi. Nec ſine quadam ſpe purpuræ candore in minium tranſeunte. Has indis non habitas in honore
nium Zenothemis ſcribit tantæ alias magnitudinis: ut inde capulos factitarent. Etenim conſtat ibi torrentibus
detegi. Et placuiſſe in noſtro orbe initio quoniam ſolæ prope gemmarum ſcalptæ ceram nõ auferrent.
Perſuaſimus deinde & indis ut ipſi quoq; iis gauderent. Vtiturq; perforatis utiq; uulgus tantum in collo.

Et hoc eſt nunc indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido atq; non gracili:
neq; in receſſu gemmæ aut in deiectu renidente:ſed in ipſis umbonibus nitente. Præterea ſubſtrato niger
rimi coloris. Et hoc in indicis cæreum:aut corneum inuenitur:etiam circuli albi:quædam in iis cæleſtis ar Vel ni-
cuus anhelatio eſt. Superficies uero locuſtarum maris cruſtis rubentior. Iam melleæ aut fæculentæ(hoc gemmo
enim nomen eſt uitio)improbantur:& ſi zona alba fundat ſe:non colligat. Simili modo ſi ex alio colore iu colore
ſe admittat aliquid enormiter. Nihil enim in ſua ſede alieno interpellari placet. Sunt & armeniacæ ut cæte
ræ improbandæ:ſed pallida zona. Exponenda eſt & onycis ipſius natura propter nominis ſocietatem hoc
in gemmam tranſilit:& a lapide ex carmania. Sudines dicit in gemma eſſe candorem unguis humani ſimi
litudine. Item chryſolithi colorem & ſardæ & iaſpidis Zenothemis indicam onycem plures habere uarieta
tes:igneam:nigram corneam:cingentibus candidis uenis oculi modo interuenientibus: quarundam ocu- Vel quo
lis obliquis uenis. Sotacus & arabycam onycem tradit. Sed eam a cæteris diſtare q; indica igniculos habeat rũdã al
albis cingentibus zonis ſingulis pluribuſue:aliter quã in ſardonyce indica. Illic enim momentum eſſe: hic bis
circulum. Arabicas onycas nigras inueniri candidis zonis. Satyrus carnoſas eſſe indicas: parte carbunculi:
parte chryſolithi & amethyſti. Totumque id genus abdicat. Veram autem onycem plurimas uariaſq; cum
lacteis zonis habere uenas omnium in tranſitu colore inenarrabili:& in unum redeunte concentum ſuaui
tate grata. Nec ſardæ natura differenda eſt diuiduæ ex eodem nomine. Quapropter omnium obiter gem-
marum ardentium natura indicanda.

De generibus carbunculorum:& uitiis & experimentis:& gemmis ardentibus. CA. VII.

PRincipatum habent carbunculi a ſimilitudine ignium appellati:cum ipſi non ſentiant ignes ob Vl a cru
id a quibuſdam apyruſtæ uocati. Horum genera: indici & garamantici: quos & carchedonios ſti
uocauere:propter opulentiam carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos & alabandicos in or-
toſia caute naſcentes. Sed qui perficiantur alabandes. Præterea in omni genere maſculi appellan Vel apy
tur acriores:at fœminæ languidius refulgentes. In maſculis quoq; obſeruant liquidioris alios flammæ:ni- roros:&
grioris alios:& quoſdam lucidius:ac magis cæteris in ſole flagrantes. Optimos uero amethiſti zontas:hoc acauſtos
eſt quorum extremus igniculus in amethiſti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant ſyrtitas pinnato ful
gore radiantes. Inueniri autem ubicunque:maximæ ſolis repercuſſu. Satyrus indicos non eſſe claros dicit:
ac plerunque ſordidos:ac ſemper fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues:lucemq; non emittentes:ſed cõ- Vel plu-
uoluto igne flagrare. Calliſtratus fulgorem carbunculi debere candidum eſſe poſuit extremo uiſu nubilã- rimũ
tem:& ſi ita attollatur:exardeſcentem:ob id a plerisq; hunc carbunculum candidum uocari. Qui langui-
dius & liuidius ex indicis lucent lithizontas appellari. Carchedonios multo minores eẽ:indicos etiam mi-
nus ſextari unius menſura cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aſpectus eſſe:ſed igne uel ſole & incli-
natione acrius quã cæteros excitari. Eoſdem umbrante tecto purpureos uideri. Sub cælo flammeos. Con-
tra radios ſolis & ſcintillare. Cæras ſignantibus iis liqueſcere quãuis in opaco. Multi indicos carchedonis
candidiores eſſe:& e diuerſo inclinatione hebetari ſcripſere. Etiamnum in carchedoniis maribus ſtellas in-
tus ardere. Fœminas uniuerſum fulgorem fundere extra ſe. Alabandicos cæteris nigriores eſſe ſcabroſq;. Vel ua-
Naſcuntur & in thracia coloris eiuſdem ignem minime ſentiẽtes. Theophraſtus auctor eſt & in orchome ſcula fie
no archadiæ inueniri & in chio. Illos nigriores:ex quibus & ſpecula fieri. Eſſe & troezenios uarios interue ri
nientibus maculis albis. Item corynthios ex pallidiore candidos Maſſilia quoq; importari. Bocchus & Vel cori
Vlyxippone ſcripſit magno labore ob argillam ſole aduſtis ſatibus. Nec eſt aliud difficilius:quã diſcernere thios
hæc genera:tanta eſt in iis occaſio artis:ſubditis per quæ tranſlucere cogantur. Aiunt ab æthiopibus hebe-
tiores in aceto maceratos quattuordecim diebus niteſcere:totidem menſibus durante fulgore. Adulteran
tur uitro ſimillimæ. Sed cote depræhenduntur:ſicut aliæ gemmæ factitiæ. Mollior enim materia & fra-
gilis & centroſa ſcobe deprehenduntur & pondere:qđ minus eſt uitreis:aliquando & puſtulis argenti mo-
do relucẽtibus. Eſt & anthracitis appellata:in theſprotia foſſilis:carbonibus ſimilis. Falſum arbitror:quod
& in lyguria naſci tradiderunt:niſi forte tunc naſcebantur. Eſſe in iis & præcincti candida uena traduntur:
harumq; igneus color ut ſuperiorum eſt. Peculiare quidem q; iactatæ in ignem uelut intermortu extingu-
untur. Contra aquis perfuſæ exardeſcunt. Cognata eſt huic ſandaſtros:quã aliqui garamantiten uocant na
ſcitur in india loco eiuſdem nominis. Gignitur & in arabia ad meridiem uerſa. Commendatio ſumma q;
uelut in tranſlucido ſtellantes intus fulgent aureæ guttæ:ſemper in compore:nunquã in cutæ. Accedit re-
ligio narrata a ſyderum cognatione ab iſpectoribus:quoniam fere ſtellarum hyadum & numero & diſpo
ſitione ſtellantur. Ob hoc a chaldæis in cerimoniis habitæ & hic mares auſteritas diſtinguit quodam uigo
re appoſita tingens. Indicæ quidem etiam hebetare uiſus dicuntur. Blandior fœminis flãma: alliciens ma-
gis q̃ accendens. Sunt qui præferant arabicas indicis. Fumidoq; chryſolito illas ſimiles dicunt. Iſmenias ue
ro negat polliri ſandaſtros propter teneritatem:& ob id magno errore ſunt:qui ſandareſon uocant. Inter
omnes conſtat:quantum numero ſtellarum accedant tantum:& præcio accedere. Affert errorem aliquan-
do ſimilitudo nominis. Sandaſer quod Nicanor ſandaſerion uocauit:alii ſandaſeron. Quidam uero hanc
ſandaſtron:illam ſandareſon:in india naſcentem illam quoq; & loci nomen cuſtodientem. Mali colore aut
olei uiridis:omnibus improbatam. Ex eodem genere ardentium lichnites appellata a lucernarum accenſa
rum præcipua gratia. Naſcitur circa orthoſiam totaq; caria ac uicinis locis. Sed probatiſſima in indis. Quã
quidam remiſſiorem carbunculum eſſe dixerũt. Secunda bonitate ſimilis eſt Ionis appellata a prælatis flo
ribus. Et alias inuenio differentias. Vnam quæ purpura radiet. Alteram quæ coccoa ſole excalfactas:aut di
gitorum attritu:paleas & chartarum fila ad ſe rapere. Hoc idem & carchedonius facere dicitur: quãq; mul-
to uilior prædictis. Naſcitur apud naſamonas in montibus:ut incolæ putant:imbre diuino. Inuenitur ad

repercuſſum lunæ:maximæ plenæ. Carthaginem quondam deportabatur. Archelaus & in ægypto circa thebas naſci tradidit:fragiles:uenoſas:morienti carboni ſimiles. Potoria uaſa & ex hoc lapide & ex lychnite ſactitata inuenio. Omnia autem hæc genera ſcalpturæ contumaciter reſiſtunt: partemq; ceræ in ſigno tenent. E diuerſo ad hæc ſarda utiliſſima:quæ nomen cum ſardonyce cõmunicauit. Ipſa gemma uulgaris: & primum ſardibus reperta. Sed laudatiſſima circa babyloniam cum lapidicinæ quædam aperirentur:hærens in ſaxi corde. Hocq; modo metallum apud perſas defeciſſe traditur. Sed inueniuntur cõpluribus aliis locis:ſicut in epiphyra & aſſo in india trium generum rubrum:& quod demium uocant a pinguedine:tertium quod argenteis bracteis ſublinitur. Indicæ prælucentes craſſiores ſunt arabicæ. Inueniuntur & circa leucada epiri:& circa ægyptum quæ bractea aurea ſublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgent. Fœminæ pinguiores ſunt:& craſſius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos uſu frequentior. Hac certe apud menandrum & philemonem fabulæ ſuperibunt. Nec ullæ tráſlucenti tardius ſuffuſo humore hebetantur:oleoq; magis q̃ alio liquore. Damnantur ex iis melleæ & ualidius teſtaceæ.

Vel in epiri aſſo uel in epiro & aſſo in ida

De generibus topatii & callaide:& de gẽmis uiridibus non tranſlucentibus. CA. VIII.

EGregia etiamnum topatio gloria eſt: ſuo uirenti genere: & cum reperta eſt prælatæ omnibus. Id accidit in arabiæ inſula:quæ chytis uocatur. In qua troglodytæ prædones:cum diutius fame & tempeſtate preſſi herbas radiceſq; effoderent:eruerunt topation. Hæc Archelai ſententia eſt. Iuba topation inſulam in rubro mari a continente ſtadiis.ccc.abeſſe tradit: nebuloſam: & ideo quæſitam ſæpe a nauigantibus:ex ea cauſa nomen accepiſſe. Topazin enim Troglodytarum lingua ſignificationem habere quærendi. Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ:quæ fuit mater ſequentis Ptolæmei a philemone præfecto regis:ac mire placuiſſe:& ide factam ſtatuam Arſinoe ptolæmei philadelphi uxori quattuor cubitorum ſacratam in delubro quod aureum cognominabatur. Recẽtiſſimi auctores & circa thebaidis oppidum alabaſtre naſci dicunt. Et duo eius genera faciunt praſoidem: atq; chryſopteron ſimilem chryſopraſio:eius enim tota ſimilitudo ad ſucum porri dirigitur. Eſt autem ampliſſima gemmarum. Eadem ſola nobilium limam ſentit. Cæteræ ſaxo & cotæ poliuntur. Hæc & uſu atteritur. Comitatur eam ſimilitudine propior:quã auctoritate callais uiride pallens. Naſcitur poſt auerſa indiæ apud icolas caucaſi montis phicaros ac aſdathas amplitudine conſpicua:ſed fiſtuloſa ac ſordium plena. Sincærior multo præſtantiorq; in germania. Vtrobiq; autem in rupibus inuiis & gelidis:oculi figura extuberás:leuiterq; adhærens:nec ut annata petris:ſed ut appoſita. Quapropter ſcandere ad eam pigritia pedum æqueſtres populos tædet:ſimul & periculum terret. Ergo euntes e longinquo inceſſunt: & cum toto muſco excutiũt. Hoc uectigal hocq; geſtamen diutius in ceruice & digitis gratiſſimum norunt. Is cenſus:hæc gloria a pueritia deiectorum numerum prædicantium. In quo uaria fortuna. Quidam ictu primo cœpere præclaras. Multi in ſecundo nullas. Et quidem callaides tali ſectura formant:alias fragiles. Optimus color ſmaragdi ut tamen apparet ex alieno eſt q̃ placeant. Incluſæ decorantur auro. Aurumq; nullæ magis decent. Quæ ſunt earum pulchriores:oleo:unguento:& etiam mero colorem deperdunt. Viliores conſtantius repræſentant:neq; eſt mutabilior alia aut mendacior uitri. Sunt qui in arabia inueniri eas dicunt in nidis auium quas melancoryphos uocant. Viridantium & alia plura ſunt genera. Viliorq; eſt tubæ praſius. Cuius alterum genus ſanguineis punctis abhorret. Tertium uirgulis tribus diſtinctum eſt candidum. Præfertur his Chryſopraſius porri ſuccum & ipſa referente:ſed & paulum declinans a topatio in aurum. Huic & amplitudo ea eſt:ut cymbia etiam ex ea fiant. Cylindri quidem celerrime. India has generat & Nilion fulgoris ſi ante habeas breuis:& cum intueare fallacis. Sudines uero dicit & in ſyuero atticæ flumine naſci. Eſt autem color fumidæ topatii:aut aliquádo melleæ. Iuba in æthiopia gigni tradit:& in littoribus amnis quem Nilum uocauimus:& inde nomen tradere. Non tranſlucet molochites ſpiſſius uirens:a colore maluæ nomine accepto:reddendis laudata ſignis:& infantium cuſtodia quadam innato contra pericula ipſorum medicamine. Viret:& ſæpe tranſlucet iaſpis:etiam ſi uictus a multis antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes ſmaragdo ſimilem indicæ. Cyprii dicunt glaucum pinguemq;. Perſæ aeri ſimilem ob id uocatur aerizuſa talis. Et iaſpis eſt cærulea circa thermodoontem amnem. In phrygia purpurea. In cappadocia ex purpurea cærulea:atq; non refulgens. Thracia indicæ ſimilem mittit. Chalcidia turbidam. Sed minus refert nationes q̃ bonitates diſtinguere. Optima ergo quæ purpuræ quicq̃ habet ſecunda quæ roſæ:tertia quæ ſmaragdi. Singulis autem græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos uocatur boria cælo autumnali matutino ſimilis:& hæc erit illa:quæ uocatur aerizuſa. Similis eſt & ſardæ: imitatur & uiolas. Non minus multæ ſpecies reliquæ:ſed omnes in uitio:cæruleæ aut cryſtallo ſimiles:aut myxis. Item terebynthizuſa in proprio uti arbitror cognomine:uelut e multis eiuſdem generis compoſita gemis. Quáobrem præſtantiores funda clauduntur:id eſt patentes nec præterq̃ margines auro amplectente. Vitium eſt & breuis in iis nitor & longe ſplendens:& ſal:& omnia quæ in cæteris. Et uitro adulterantur:quod manifeſtum fit:cum extra fulgorem ſpargunt:atq; non in ſe continent:nec in diuerſa quæ ſphragidas uocant. Publico gẽmarum dominio in iis tantum dato:quoniam optimæ ſignent.

Vel alabaſtrũ

De iaſpidum generibus. CA. IX.

Vł oriẽs iaſpidũ ſpecies. xvi. tradit geſtare

TOtus uero oriens pro amuletis traditur geſtare eam:quæ ex iis ſmaragdo ſimilis eſt: e petra per tranſuerſum linea alba præcingitur:& grámatias uocatur. Quæ pluribus polygrammos. Libet obiter uanitatem magicam hic quoq; coarguere:quoniam hanc concionantibus utilem eſſe prodiderunt. Eſt & onychipuncta:quæ iaſponyx uocatur:& nubem complexa:& niues imitata:quæ ſtellata rutilis punctis eſt:& ſali megarico ſimilis:& ueluti fumo infecta:quæ capnias uocatur. Magnitudinem iaſpidis.xi.unciarum uidimus:formatamq; inde effigiem Neronis thoracatam. Reddetur & per ſe

cyaneo gratia accõmodato pauloante iaſpidis nomine:colore cæruleo. Optima ſcythica:dein cypria:poſtre
mo ægyptia. Adulteratur maximæ tinctura:idq; in gloria regis ægyptii adſcribitur:qui primus eã tinxit.
Diuiditur autem hæc in mares fœminaſq;. Ineſt aliquando & aureus puluis non qualis in ſapphirinis. Sap
phirus enim & aureis punctis collucet. Ceruleæ & ſapphiri raroq; cũ purpura. Optimæ apud medos: nuſq̃
tamen perlucidæ. Præterea inutiles ſcalpturæ interuenientibus cryſtallinis centris. Quæ uero ſunt ex iis cya
nei coloris:mares exiſtimantur. Altus ex hoc ordo purpureis dabitur:& ab his diſcedẽtibus. Principatum
amethyſti indicæ tenent. Sed in arabia ex ea quoq; parte quæ finitima ſyriæ petræa uocatur: & in armenia Vel pe
minore:& in ægypto:& in galatia repetiuntur. Sordidiſſimæ autem atq; uiliſſimæ in tharſo & cypro. Cau tra
ſam nominis afferunt ꝙ uſq; ad uini colorem accedens:prius quã eum deguſtet:in uiolã deſinit. Fulgorq;
quidem in illa purpuræ non ex toto igneus:ſed in uini colorem deficiens. Perlucent autem omnes uiola
ceo colore:ſcalpturis faciles. Indicæ abſolutum purpuræ colorem habent. Ad hancq; tingentium officinæ
dirigunt uota. Fundit autem eum aſpectu leniter blandum:neq; in oculos ut carbunculi uibrat. Alterum
earum genus deſcendit ad hyacinthos. Hunc colorem indi ſacon uocant:talemq; gemmam ſacodion. Di
lutior uero ex eodem ſapinos uocatur. Eadem & paranites in contermino gentis arabiæ. Quartum genus
colorem uini habet. Quintum ad uiciniam cryſtalli deſcendit albicante purpuræ deiectu. Hoc & minime Vel defe
probatur:quando præcellens debet eſſe in ſuſpectu uelut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leui ctu
ter roſeus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas uocari. Alii anterotas. Multi Veneris gemmam: quod ma
ximæ uidetur decere:& ſpeciæ & colore extremo gẽmæ. Magorum uanitas reſiſtere ebrietati eas promit
tit:& inde appellatas. Et præterea ſi lunæ nomen ac ſolis ſcribatur in iis:atq; ita ſuſpendantur collo e capil
lis cynocephali uel plumis hirundinis: reſiſtere ueneficiis. Iam uero quoquomodo adeſſe reges adituris.
Grandinem auertere quoq; ac ſimilia proſpere & locuſtas:præcatione addita:quam demonſtrant. Nam e
ſmaragdis quoq; ſimilia promiſere:ſi aquilæ ſcalperentur:aut ſcarabei. Quæ quidem ſcripſiſſe eos non ſi
ne contemptu & irriſu generis humani arbitror. Multum ab ea diſtat hyacinthos: tamen e uicino deſcen
dens. Differentia hæc ꝙ ille emicans in amethyſto fulgor uiolaceus dilutus eſt in hyacintho. Primo quoq;
aſpectu gratus:euaneſcit antequã ſaciet:adeoq; non implet oculos:ut pœne non attingat: marceſcens cele
rius nominis ſui flore. Hyacinthos æthiopia mittit & chryſolitos:aureo colore tranſlucentes. Præferuntur
iis indicæ. Et ſi uariæ non ſint:bactrianæ. Deterrimæ autem arabicæ: quoniam turbidæ ſunt & uariæ:&
fulgoris interpellati nubilo macularum:etiam quæ lympidis contigere:ueluti ſcobe ſua refertæ. Optimæ
uero ſunt:quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur perſpicuæ.
Cæteris ſubiicitur aurichalcum. Tametſi iam expertes gemmarum uſu appellantur aliqui & chryſelectri
in colorem electri declinantes:matutinus aſpectus iucundior. Ponticas depræhendit leuitas. Quædam in Vel ma
iis duræ ſũt ruffæq;:quædam molles & ſordidæ. Boccus auctor eſt & in hiſpania repertas:quo in loco cry tutino
ſtallum dicit ad libramentum aquæ puteis defoſſis inde erutã. Et chryſoliton .xii. pondo a ſe uiſam. Fiunt tñ aſpe
& leucochryſæ:interueniente candida uena. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & uitreis ſimiles: ueluti cro ctu iucũ
co refulgentes. Vitreæ uero ut uiſu diſcerni non poſſint. Tactus autem depræhendit tepidior in uitreis. In di
eodem genere ſunt melichryſi:ueluti per aurum ſincæro melle tranſlucente: quas india mittit: quanq̃ ad
iniuriam fragiles. Eadem & xyſtion parit plebeiam ibi gemmam. Candidarum dux eſt pæderos:quanquã
poteſt quæri:an in colore numerari debeat totiens iactari per alienas pulchritudines nominis:adeo decoris
prærogatiua in uocabulo facta eſt. Eſt & ſuum genus expectatione tanta dignum. Coeunt enim in tranſlu
cidam cryſtallum uiridis ſuo modo aer ſimulq; purpura: & quidam uini aureus nitor: ſemper extremus
in uiſu ſed purpura coronatus madere ſingulis uidetur his & pariter omnibus. Nec gemmarum ulla eſt li
q:dior capiti iucunda: ſuauis & oculis. Laudatiſſima eſt in indis:apud quos argenon uocatur. Proxima apud
ægyptios:ubi ſenites. Tertia in arabia:uerum ſcabra. Mollius radiat pontica & aſiatica. Ipſæ uero molliores
ſunt:callaica:& tragica:& cypria. Vitia earum langor:aut alienis turbari coloribus:& quæ cæterarum. Pro
xima candicantium eſt aſteria principatum habens proprietate naturæ: ꝙ incluſam lucem pupillæ modo
quandam continet:ac tranſfundit cum inclinatione uelut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddens
eademq; contraria ſoli regerens candicantis radios:unde & nomen accepit difficilis ad cælandum. Indicæ
præfertur in carmania nata. Similiter candida eſt quæ uocatur aſtrios cryſtallo propinquans in india na
ſcens: & in pallenes littoribus: intus a centro cui ſtella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidam cauſa nominis
reddunt:ꝙ aſtris oppoſita fulgorem rapiat:ac regerat. Optimam in carmania gigni;nullamq; minus obno
xiam uitio. Ceraunia enim uocari quæ ſit deterior. Peſſimam lucernarum lumini ſimilem. Celebrant &
aſtroiten:miraſq; laudes eius in magicis Zoroaſtrem ceciniſſe. Quidam diligentius de ea produnt. Aſtro
bolon. Sudines dicit oculis piſcium ſimilem eſſe:& radiare candido ut ſolem. Eſt inter candidas & quæ ce
raunia uocatur:fulgorem ſyderum rapiens. Ipſa cryſtallina ſplendoris cærulei in carmania naſcẽs. Albam
eſſe zenothemis fatetur:ſed habere intus ſtellam cõcurſantem. Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro & ace
to per aliquot dies maceratas concipere ſtellam eam:quæ poſt totidem mẽſes relangueſcat. Sotacus & alia
duo genera fecit cerauniæ: nigras: rubenteſque. Ac ſimiles eas eſſe ſecuribus. Per illas quæ nigræ ſunt
& rotundæ urbes expugnari & claſſes: eaſque betulos uocari. Quæ uero longæ ſunt cerauneas. Faciunt
& aliam raram admodum: & parthorum magis quæſitam: quoniam non aliubi inueniatur: quã in loco
fulmine icto. Proximum cerauniæ nomen apud eos habet: quæ appellatur iris. Effoditur in quadam
inſula rubri maris: quæ diſtat a beronice urbe. ſexaginta millia paſſuum: cætera ſui parte cryſtallus. Ita
que quidam radicem cryſtalli eſſe dixerunt. Vocatur ex argumento iris. Nam ſub tecto percuſſa ſole: ſpe
cies & colores arquus cæleſtis in proximos parietes eiaculatur:ſubinde mutans:magnaq; uarietate ammi

rationem ſui augens. Sexangulam eſſe ut cryſtallum cōſtat. Sed eſſe aliquas ſcabris lateribus & angulis in/
equalibus dicunt. In ſole aperto proiectas radios in ſe recandentes diſcutere. Aliquas uero ante ſe proiecto
nitore adiacentia illuſtrare. Colores uero non niſi ex opaco reddunt: nec ut ipſæ habeant: ſed ut repercuſſu
parietem illidant: optimaque quæ maximos arquus facit: ſimillimoſque cæleſtibus. Eſt & alia iris cætera
ſimilis: & prædura. Quam Horus crematam tuſamque ad ichneum ōnum morſus remedio eſſe. Naſci au
tem in perſide tradit. Similis eſt aſpectu: ſed non eiuſdem effectus quæ uocatur zeros alba nigraque ma/
cula in tranſuerſum diſtinguente cryſtallum. Expoſitis per genera colorum principalium gemmis: reli/
quas litterarum ordinem explicabimus.

De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. CA. X.

Achates in magna fuit auctoritate: nunc in nulla. Reperta primum in ſicilia iuxta flumen eiuſdem
nominis: poſtea plurimis locis: excedens amplitudine numeroſa: uarietatibus diuerſis mutātibus
cognomina eius. Vocatur enim phaſpachates: cerachates: ſardachates: hæmachates: leucachates:
dendrachates: uelut arbuſcula inſignis. Antachates cum uritur myrrham redolens. Coraloacha/
tes guttis aureis ſapphiri modo diſtincta: qualis copioſiſſima in creta ſacra appellata. Putant eam contra ara
neorum & ſcorpionum ictus prodeſſe. Quod in ſiculis utiq̄ crediderim: quoniam primum eius prouin/
ciæ afflatu ſcorpionum peſtis extinguitur. Et in india inuentæ contra eadem pollent: & aliis magnis mira/
culis reddunt enim ſpecies fluminum nemorum & iumentorum: etiam ederas: & ſtaticula: & equorum or
namenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectaſſe etiam prodeſt oculis. Sitimq̄ ſedant in os additæ. Phri/
giæ uiridia non habent. Thebis ægyptiis repertæ carent rubentibus uenis: & albis. Et hæ quoq̄ contra ſer
pentes ualidæ. Eademq̄ auctoritas & cypriis eſt. Sunt etiam qui maximæ probent uitream perſpicuitatem
in his. Reperiuntur & in thracia circa oetham. Et in parnaſo: & in leſbo: ac meſſenæ: ſimiles limitum flori/
bus & rhodo. Aliæ apud magos differentiæ. Leoninæ pelli ſimiles potentiam habere contra ſcorpiones di/
Vel ful/ cuntur. In perſis uero ſuffitu earum tempeſtates auerti: & præterea flumina ſiſti. Argumentum eſſe ſi ſfer/
mina uentes cortinas additæ refrigerent. Sed ut proſint leoninis iubis alligandas. Nam hyænæ pelli ſimilem ab/
hominantur: diſcordialem domibus. Eam uero quæ unius coloris ſit inuictam athlætis eſſe. Argumentū
eius q̄ in olla plena olei cocta cum pigmentis: & intra duas horas ſubferuefacta: unum colorem ex omni/
bus faciat minii. Acopis nitro ſimilis eſt: pumicoſa: aureis guttis ſtellata. Cum hac oleum ſubferuefactum
perunctis laſſitudinē (ſi credimus) ſoluit. Alabaſtrites naſcitur in alabaſtro ægypti: & in ſyriæ damaſco can/
dore ſtercincto uariis coloribus. Quæ cremata cum foſſili ſale: ac trita grauitates oris & dentium extenua/
re dicitur. Alectorias uocant in uentriculis gallinaceorum inuentas cryſtallina ſpem ı magnitudine fabæ.
Quibus Milonem crotonienſem uſum in certaminibus inuictū fuiſſe: uideri uolunt. Androdamas argen
ti nitorem habet ut adamas: quadrata: & ſemper teſſellis ſimilis magnis: putantq̄ nomē impoſitum ab eo:
q̄ impetus hominum: & iracundias domet. Eadem ſit an alia argyrodamas: autores nō explicāt. Antipha
tes nigra non tranſlucet. Experimentum eius ſi coquatur in lacte: facit enim hoc myrrhæ ſimile immiſſa.
Eamq̄ contra effaſcinationes auxiliari magi uolunt. Arabica ebori ſimillima eſt: & hoc uideretur: niſi ab/
nueret duritia. Quamq̄ putant contra dolores neruorum prodeſſe habentibus. Aromatites & ipſa in ara/
bia traditur gigni. Sed & in ægypto circa piſas ubiq̄ lapidoſa: & myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis
frequentata. Aſbeſtos in archadiæ montibus naſcitur: coloris ferrei: aſpilatem: democritus in arabia gigni
Vel ra/ tradit ignei coloris. Eam oportere cameli fimo ſplenicis alligari. Inueniriq̄ in nido arabicarum alitum. Et
diantē aliam eodem nomine ibi in leucopetra naſci argentei coloris contra lymphatum habendam. Atizoem in
cū luna india & perſidis acidiæ monte naſci tradit argenteo nitore fulgentem: magnitudine trium digitorum ad
habitū lenticulæ figuram odoris iucundi: neceſſariam magis regem conſtituentibus. Augites multis non alia uide
habētē tur eſſe q̄ quæ calais. Amphitane alio nomine appellatur chryſocolla in indiæ parte: ubi formicæ eruunt
eum aurum: in qua inuenitur auro ſimilis: quadrata figura: affirmaturq̄ natura eius quæ magnetis: niſi q̄ auge
Vl agerē re quoq̄ aurum traditur. Aphrodiſiace ex candida ruffa eſt. Apiſtos ſeptenis diebus calorem tenet excalfa/
cta igni: nigra ac ponderoſa diſtinguentibus eam uenis rubentibus. Putant prodeſſe contra frigora. Agy/
pcillam iacchus intelligit per albū ſarda: nigraq̄ uena tranſeunte. Vulgus aūt in nigra radice cæruleā facit.

De gemmis per. b. &. c. ordinem. CA. XI.

Balanitæ genera duo habent ſub uirides: & corinthii æris ſimilitudine. Illa a copto. Hæc ex tro/
glodytica regione ueniunt medias ſecante flammea uena. Batracchitas mittit & coptos. Vnam
Vel he/ ranæ ſimilem colore. Alteram ebori. Tertiam rubentis e nigro. Baptes mollis: alioquin odore
beni excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram e medio aureo fulgore lucentem. Hæc pro
pter ſuam ſpeciem: ſacratiſſimo aſſyriorum deo dicatur. Aliam autem quā belum uocant in arbelis naſci.
Vel ba Democritus tradit nucis iuglādis magnitudine uitrea ſpeciæ. Baroptenus: ſiue botrypes nigra: ſanguineis
rippe & albis nodis alligata dicit: ueluti portentoſa. Botrytes alia nigra eſt: alia pāpinea: ſcipienti uuæ ſimilis. Bo
ſtrychitem Zoroaſtres uocat crinibus mulierum ſimiliorem. Bucardia bubulo cordi ſimilis; babylone tā
Vel cad tum naſcitur. Brontia capitibus teſtudinum ſimilis: & cum tonitruis cadit (ut putant) & fulmine tacta re/
mites ſtinguit: ſi credimus Boleniæ inueniuntur glebæ ſimilitudine. Cheramydes eadem eſſet: quam oſtratiē
Vel cala uocant: niſi q̄ hanc cæruleæ interdum bullæ cingunt. Calais ſaphirum imitatur: candidior & littoroſo ma
mites ri ſimilis. Capnites quibuſdam uidetur ſuum genus habere plurimis ſpiris fumida: ut ſuo loco diximus.
Vel plu Cappadocia & in phrygia naſcitur ebori ſimilis. Calamites a calamo: feruntq̄ plures ſimul coniunctas in/
res calai ueniri. Catochites corſicæ lapis eſt cæteris maior mirabilis: ſi uera traduntur: impoſitam manum ueluti
cas gummi retinens. Catopyrites e cappadocia prouenit. Cepites: ſiue cepocapites candida eſt uenarum nodis

coeuntibus candore imaginem regerens. Ceramites teſtæ colorem habet. Cynædiæ inueniuntur in cerebro piſcis euiſdem nominis candidæ & oblongæ:euentuq; minandæ:ſi modo eſt fides:præſagare eas habitum maris nubilo colore aut tranquillitate. Cærites cæræ ſimilis eſt. Ciroos piris. Corſoides caniciei hominis. Coralloachates corallo:aureis guttis diſtinctæ. Corallis minio gignitur q; in idia & ſyene. Craterites inter chryſolithum & electrum colorem habet præduræ naturæ. Crocallis ceraſum repræſentat. Ciſſites crypropetra naſcitur candida:& uidetur intus habere partum:qui ſentiatur etiam ſtrepitu. Chalcophonos nigra eſt:ſed illiſa æris tinnitum reddit tragœdis ut ſuadentur geſtanda. Chelidoniæ duorum ſūt generum: hirundinum colore:& alia parte purpureæ nigris interpellantibus maculis. Chelonia oculus eſt indicæ teſtudinis:uel portentoſiſſima magorum mendaciis:melle enim colluto ore impoſitam linguæ futurorum diuinationem præſtare promittunt quintadecima luna & ſilente tota die:decreſcente uero ante ſolis ortū. Cæteris diebus a prima in ſextam horam. Sunt & chelonitides teſtudinum ſimiles:ex quibus ad tempeſtates ſedandas multa uaticinantur. Eam uero quæ ſit aureis guttis cum ſcarabeo deiectam in aquā feruentē: tempeſtates tueri. Chlorites herbacei coloris eſt:quā dicunt magi eam inueniri in ſcyllæ auis uentre congenitam ei:ferroq; includi iubent ad quædam prodigioſa moris ſui. Choaſpites a flumie dicta eſt uiridis:fulgotis aurei. Chryſolampis in æthyopia naſcitur pallidi coloris die:& noctu ignei. Chryſophis aurum uidetur eſſe. Cepionides æolide nunc ad arneū pagum quondā oppidū naſcunť multis coloribus tranſlucētes: alias uitreæ:alias cryſtallinæ:alias iaſpideæ. Sed & ſordidis tātus ē nitor:ut imagines reddāt ceu ſpecula.

Vſ ſacca piri
Vel moueri
Vel ad darda nū nunc pagum

De gemmis per.d.e.g. ordinem. CA. XII.

DAphniam Zoroaſtres & orchaſtres morbis comitialibus demonſtrant. Diadochos beryllo ſimilis eſt. Diphris duplex candida ac nigra:mas ac fœmina:gentile utriuſq; ſexus diſtinguente linea. Dionyſius nigra ac dura mixtis rubentibus maculis. Quæ ex aqua trita:ſaporē uini facit:& ebrietati reſiſtere putatur. Draconites ſiue dracontias e cerebro fit draconum:ſed niſi uiuētibus abſciſſo:nunquā gemmaſcit:inuidiam animalis mori ſe ſentientis. Igitur mos eſt ut dormientibus animalibus caput amputent. Sotacus qui uiſam eam gemmam ſibi apud regem ſcripſit:bigis uehi quærentes tradit:& uiſo dracone ſpargere ſomnifica medicamenta:atq; ita præcidere. Eſſe autem candore tranſlucido:nec poſtea poliri:aut artem admittere. Encardia cognominatur & Cardiſce. Vna in qua nigra effigies cordis eminet. Altera eodem nomine uiridi colore:cordis ſpeciem repræſentat. Tertia nigrum cor oſtēdit reliqua ſui parte candida. Enorchis candida eſt:diuiſaq; fragmētis teſtium effigiem repræſentat. Exhebenum Zoroaſtres ſpecioſam & candidam tradit:qua aurifices aurum poliunt. Eriſtalis cum ſit candida: ad inclinationes rubeſcere uidetur. Erotylos eadem quæ mepicoros & hieronnemon a Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumeris in bactris naſcitur:ſilici ſimilis:& capiti ſuppoſita uiſa nocturna oraculi modo reddit. Eumetren Beli gemmam ſanctiſſimi deorum ſibi aſſyrii appellant porracei coloris ſuperſtitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habet cæruleum igneum:minii:mali. Eureos nucleo oliuæ ſimilis eſt. Eratus concharum modo non adeo candida. Eurotias ſitu uidetur operire nigritiam. Euſebes ex eo lapide eſt:ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta ſedēs:ex qua dii facile ſurgebāt. Epimelas ſit cum in cādida gemma ſuperne nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocant:ſimilem proxime dictis:ſed intercurrentibus ſanguineis aut candidis uenis. Galactites ex uno colore lactis eſt. Eandem dicunt leucogæam & leucographiam appellant:& ſynephiten lactis ſucco ac ſapore notabilē. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem:infantium quoq; alligata collo ſaliuam facere dicitur in ore autem liqueſcere. Eandē memoriam adimere dicunt. Mittit eam & achelous amnis. Sūt qui ſmaragdum albis uenis circūligatum galactiten uocent. Galaicos argyrodamanti ſimilis eſt:paulo ſordidior. Inueniūtur autem binæ uel ternæ. Gaſidanem medi mittunt coloris olorini ueluti floribus ſparſam. Naſcitur & in arbellis. Hæc quoq; gemma concipere dicitur:& intra ſe partum fateri concuſſa. Concipere autem trimeſtri ſpatio. Gloſſo petra linguæ ſimilis humanæ in terra non naſcitur:ſed deficiente luna cœlo decidere:& lenocinanti neceſſaria creditur. Quod ne credamus promiſſi quoq; uanitas facit. Ventos enim ea comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud eſt q̄ corallium:nominis cauſa:q; induritiam lapidis mutatur:emollit marina fulminibus:& typhoni reſiſtere affirmant. Genianem eadem uanitate inimicorum pœnas efficere promittunt.

Vſ marina hæc & in
Vſ emollit maria:fulminibus & tyfoni

De gemmis per.H.i.l.m.n.ordinem. CA. XIII.

HEliotropium naſcitur in æthiopia:africa cypro porracei coloris:ſanguineis uenis diſtincta. Cauſa nominis:quoniam deiecta in uas aquæ fulgorem ſolis accedentem percuſſu ſanguineo mutat maxime æthiopica:eadem extra aquā ſpeculi modo ſolem accipit:depræhenditq; defectus ſubeuntem lunam oſtendens. Magorum impudentiæ uel manifeſtiſſimum hoc quoq; exemplum eſt:quoniam ammixta herba heliotropio:quibuſdam quoq; additis præcationibus gerentem conſpici negent. Hepheſtites quoq; ſpeculi naturam habet in reddendis imaginibus:quanq̄ rutila. experimentum eſt ſi feruētem aquā addita ſtatim refrigeret:aut ſi in ſolem addita aridam materiam accendat. Naſcitur in coryco. Horminodes ex argumento uiriditatis in candida gemma uel nigra: & aliquando palida ambiente circulo aurei coloris appellatur. Hexeconthalithos in parua magnitudine multicolor:hoc ſibi nomen adoptauit. Reperitur in troglodytica regione. Hieracites alternat tota miluinis nigricans ueluti plumis. Hammitis ouis piſcium ſimilis eſt:& alia uelut nitro compoſita prædura alioquin. Hammonis cornu inter ſacratiſſimas æthiopiæ gemmas aureo colore arietini cornus effigiem reddens promittitur prædiuina ſomnia repræſentare. Hormeſion inter gratiſſimas aſpicitur ex igneo colore radians auro portante ſecum in extremitatibus candidam lucem. Hyeniæ ex oculis hyenæ & ob id in uaſe inueniri dicuntur:& ſi credimus:linguæ hominis ſubditæ futura prædicere. Hæmatites in æthiopia quidem principalis:ſed & in arabia & afri

Vel hermiodes
Vel horuodochos
Vſ hymnites

ea inuenitur:ſanguineo colore:non omittenda promiſſis ad coarguendas barbarorum inſidias. Zachalias
babylonius in his libris quos ſcripſit ad regem Mitridatem humana gemmis attribuit fata:has non cõten
tus oculorum & iocinerum medicina decoraſſe. A rege etiam aliquid petituris dedit:& litibus iudiciiſque
interpoſuit. In prælijs etiam eas ſalutares pronunciauit. Eſt & alia eiuſdem generis:quæ uocatur henui ab
indis:xanthos appellata græcis e fuluo candicãs. Idæi dactyli in creta ferreo colore pollicem humanum ex/
primunt. Icterias mali cute lurido ſimilis:ideo exiſtimatur ſalubris contra regios morbos. Eſt & alia eodẽ
nomine liquidior. Tertia folio uiridi ſimilis:latior prioribus:pœne ſine pondere:uenis luridis. Quartum
genus in eodem colore nigris uenis deſcendentibus. Iouis gemma candida eſt:non ponderoſa:tenera Indi
ca gentium ſuarum habet nomẽ:ſub ruffo colore:in attritu ſudorem purpureum emanat. Alia eodem no/
mine candida:puluereo aſpectu. Ion apud indos uiolacea eſt:ſed raro ſaturo colore lucet. Lepidotes ſquam
mas piſcium uarijs coloribus imitaƭ. Leſbias leſbi patriæ nomen habens inueniƭ & in india. Leucophthal/
mos rutila alias oculi ſpeciem candidam nigramꝗ continet. Leucopetalos candorem niuis ex auro diſtin/
VI lineiſ guit. Libinochos thuris ſimilitudinem oſtendit:ſed ad ſuccum mellis. Limoniates eadem uideƭ quæ ſma/
ragdus. De lipare hoc tãtum traditur:ſuffita ea omnes beſtias euocari. Lyſimachus rhodio marmori ſimi/
lis eſt aureis uenis:politur ex marmore:amplitudine in anguſtias coeunte:ut mutila exterantƭ. Leucochry/
ſos fit chryſolito interalbicante. Memnonia qualis ſit non traditur. Medea nigra eſt a Medea illa ſabuloſa
inoenta:habet uenas aurei coloris:ſudorem reddi croci:ſaporem autẽ uini. Meconites papauera exprimit.
Vel mi/ Mitrax a perſis accepta eſt & rubri maris montibus:multicolor:contra ſolem uarie refulgẽs. Merocles por
tridax racea lacte ſudat. Morion indica:quæ nigerrimo colore tranſlucet uocatur pramnion:in qua miſceƭ & car
Vel mo bunculi colos Alexandrinum:ubi ſardæ cyprium. Naſcitur & in tyro & io galatia. Xenocrates & ſub alpi/
rochtos bus naſci tradit. Hæ ſunt gemmæ quæ ad æctypas ſcalpturas aptantur. Myrites myrrhæ colorem habet:
faciemꝗ minimæ gemmæ:unguenti odorem attrita etiam nardi. Myrmetias nigra habet eminentias ſi/
miles uerrucis. Myrſinites melleum colorem habet:myrrhæ odorem. Meſoleucos eſt mediam gemmam
candida diſtinguente linea. Meſomelas nigra uena quemlibet colorem ſecante per medium. Naſomonites
ẽ ſanguinea nigris uenis. Nebrides Libero patri ſacra nomẽ traxit a nebridũ eius ſimilitudine. Sũt & aliæ ni
græ gñis eiuſdẽ. Nympharena urbis & gentis pſicæ nomen habet:ſimilis hippopotami dentibus.

De gemmis per. o. p. & reliquis litteris per ordinem. CA. XIIII.

Olca barbari nominis e nigro fuluoꝗ ac uiridi & candido placet. Ombria quã aliqui notiam uocãt
ſicut ceraunia & Brontia cadere cum imbribus & fulminibus dicitur:eundemꝗ effectum habe/
re quem Brontia narratur. Præterea in aras addita ea traditur libamenta non amburi. Orites glo
boſa ſpeciæ a quibuſdam & ſyderites uocatur:ignem non ſentiens. Oſtracias ſiue oſtracites eſt te/
ſtacea durior altera acharæ ſimilis:niſi ꝙ achates politura pingueſcit:durior:iſtanta ineſt uis:ut aliæ gẽmæ
ſcalpantur fragmentis eius. Oſtracidi oſtrea nomen & ſimilitudioem dedere. Ophicardelon barbari uocãt
nigrum colorem binis lineis albis includentibus. De obſidiano lapide diximus ſuperiore libro. Inueniun/
tur & gemmæ eodem nomine ac colore non ſolum in æthiopia indiaꝗ:ſed etiam in ſamo ut aliqui putãt:
& in littoribus hiſpanienſis oceani. Panchros ſere ex omnibus coloribus conſtat. Pangonis non longior di
gito:ne cryſtallus uideatur:numero plurium angulorum cauetur. Paneros qualis ſit a metrodoro non di/
citur:ſed carmen Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri non inelegans ponit:ex quo intelligitur:addi
ctam ei fœcunditatem. Quidam hanc panſebaſton uocant. Ponticarum plura ſunt genera. Eſt ſtellata nunc
ſanguineis:nunc atris guttis:quæ inter ſacras habetur. Alia pro ſtellis eiuſdẽ coloris lineas habet. Alia mõ/
VI oſtra rium conualliumꝗ effigies. Phyloginos quem & chryſiten uocant: oſtreæ atticæ aſſimilata: inuenitur
ciæ in ægypto. Phoenicites ex balani ſimilitudine appellatur. Phycites algæ. Perileucos filo ab ore gemmæ ad
radicem uſꝗ candido deſcendente. Pæantides quas quidam gemonidas uocant prægnantes fieri:& parere
dicuntur:mederiꝗ parturientibus. Nam tales in macedonia iuxta monumentom Tireſiæ iueniuntur:ſpe/
cieſꝗ eſt eis aquæ glaciatæ. Solis gemma candida eſt:& ad ſpeciẽ ſyderis in orbem fulgentes ſpargit radios.
Sagdam chaldæi adhæreſcentem nauibus habent:iuenitur praſini coloris. Samothracia inſula eiuſdem no
minis gemmam dat nigram:ac ſine pondere ligno ſimilem. Sauriten in uentre uiridis lacerti harũdine de
ſecti tradunt inueniri. Sarcites bubulas carnes pſentat. Selenites ex candido tranſlucet melleo fulgore:ima
ginem lunæ continens:redditꝗ eam in dies ſingulos creſcẽtis minuentiſꝗ numero:naſciꝗ putatur in ara/
bia. Syderites ferro ſimilis & litigio illata diſcordias facit:quæꝗ naſcitur in æthiopia. Syderopœcilos ex ea
fit uariantibus guttis. Spongites ſpongiæ nomen repræſentat. Synodõtites e cerebro piſcium eſt:qui ſyno
dontes uocantur. Syrtitæ in littore ſyrtium iamquidem lucania inueniuntur melleo colore croco refulgẽ/
tes. Intus autem ſtellas continent languidas. Syringites ſtipulæ internodio ſimilis: perpetua fiſtula cauaƭ.
Trichius ex aſrica niger eſt:ſed tres ſuccos reddit:a radice nigrum:a medio ſanguineum:a ſummo cãdidum.
Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi candidis radicibus ſpectatur. Telicardios colore cordis pſas apud quos
gignitur magnopere delectat. Maculamꝗ appellant. Thracia trium generum eſt:uiridis aut pallidior:a ter/
tia ſanguineis guttis. Tephrites nouæ lunæ ſpeciem habet curuatæ in cornua quãuis cinerei coloris. Theco
lithos oleæ nucleo ſimilis uidetur:neꝗ eſt gemmæ honos:ſed lingentium calculos frangit:pellitꝗ. Vene/
VI theo ris crines nigerrimi nitoris continẽt in ſe ſpeciem ruffi crinis. Veientana italica gemma eſt: ueiis reperta ni
lithos gram materiam diſtinguente limite albo. Zathenen in media naſci Democritus tradit:electri colore:& ſi
Vel un/ quis terat in uino palmeo & croco ceræ modo lenteſcere:odore magnæ ſuauitatis. Zmilaces in euphrate
guentũ naſcitur:proconneſo marmori ſimilis:medio colore glauco. Zoronyſios in indo flumine naſcitur: mago
rum gemma eſſe narratur:neꝗ aliud amplius de ea.

De gemmis quæ a membris hominum cognominantur: & quæ ab animalibus: & de iis quæ a cæte/
ris rebus. CA. XV.

EST etiamnum alia diſtinctio: quam æquidem fecerim ſubinde uariata expoſitione. Si quidem a
membris corporum habēt nomina. Hepatites a iocinere. Steatites ſingulorum animalium adi/
pe numeroſa. Adunephros. Theudactylus hic & aſyris colitur: Triophthalmos ionice naſcitur
tres hominis ſimul oculos exprimens: Ab animalibus cognominātur. Carcinias marini cancri/
colore. Echites uiperæ. Scorpites ſcorpionis aut colore aut effigie. Scarites ſcari piſcis. Triglites muli. Aego
phthalmos caprino oculo. Item alia ſuillo. Et a gruis collo geranites. Hieracites accipitris. Aetites a colore
aquilæ candicante cauda. Myrmecites innatam repentis formicæ effigiem habet. Scarabeorum cātharias.
Lycophthalmos quattuor eſt colorum ex rutilo & ſanguineo in medio nigrum candido cingitur: ut lupo/
rum oculi: illis per omnia ſimilis Thaos pauoni eſt ſimilis: item aſpidi: quā uocari Timoloniam inuenio.
Arenarum ſimilitudo eſt in hammocryſo uelut auro arenis mixto. Cenchrites milii granis uelut ſparſis.
Dryites e truncis arborum: hæc & ligni modo ardet. Ciſſites in cādido collucet ederæ foliis quæ totam te/
nent. Narciſſites uenis etiam edere diſtinguit. Cyamea nigra eſt: ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudinem parit.
Pyrenæ ab oliuæ nucleo dicta eſt: huic aliquando ineſſe piſcium ſpinæ uidentur. Chalazias grandinum &
colorem & figuram habet adamantinæ duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere ſuum frigus. Py
rites nigra quidem: ſed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis candicat. Aſtrapiæ in candido
aut cyaneo diſcurrunt e medio fulminis radii. In phlegontide intus ardere quædam uidetur flāma: quæ nō
exeat. In anthracitide ſcintille diſcurrere aliquando uidentur. Enhydros ſemper rotunditatis abſolutæ in
candore eſt leuis: ſed ad motū fluctuat intus in ea ueluti in ouis liquor. polytrix in uiridi capillatur. ſed de/
fluuia comarum facere dicitur. Sunt & a leonis pelle & pantheræ nominatæ leontiosi pardalios. Colos ap/
pellauit chryſolitū aureus. Chryſopraſum herbaceus. Melleus melichrota: quis plura eius genera ſint. Me/
lychloron eſt geminus parte flauus: parte melleus. Crocias a croco. polia canitiem quādam ſparti indūcit:
eandem duriorem. Nigra ſpartopolia. Rhodites a roſa eſt. Melites mali coloris. Chalcites æris. Sicites fici. Vel indicat
Ratio nominum non eſt in borſycite in nigro: ramoſa candidis aut ſanguineis frondibus. Nec gemite ue/
lut in petra candidis manibus iter ſe complexis. Ananchitide in necromantia dicunt euocari imagines deo/
rum. Synochitide umbras inferorum euocatas teneri. Dendritide alba defoſſa ſub arbore quæ cædatur: ſe
curis aciem non hebetari. Et ſunt multo plures: magiſq; monſtrificæ: quibus barbari dedere nomina: con/
feſſi lapides eſſe. Nobis ſatis erit in his coarguiſſe dira mendacia.

De gēmis naſcentibus & factitiis: & figuris gemmarum. CA. XVI.

GEmmæ naſcuntur repente nouæ: ac ſine nominibus: ut iam paſci in metallis aurariis una inuen/
ta: quæ propter pulchrytudinem alexandro regi miſſa fuit: ut auctor eſt Theophraſtus. Coclides
quoq; nunc uulgatiſſimæ famæ fiunt uerius q̄ naſcunt: in arabia repertis ingentibus glebis. Mel
le excoqui tradunt: ſeptenis diebus noctibuſq; ſine intermiſſione. Ita omni terreno uitioſoq; pul
uere decuſſo purgatam glebam artificum ingenio uarie diſtribui in uenas: ductuſq; macularum q̄ maxime
uendibili ratione ſectantium. Quondamq; tantæ magnitudinis fecere: ut æquis regum in oriente fronta/
lia atq; pro phaleris penſilia facerent. Et alias omnes gemmæ mellis decoctu niteſcunt: præcipue corſici. In
omni alio uſu acrimonia abhorrentis. Quæ uariæ ſunt: & ad nouitatem accedere caliditate ingenioq; con/
tingit: ut nomen uſitatum non habeant. phyſes appellant: uelut ipſius naturæ admirationem in iis uendi/
cantes: cum finis nominum non ſit: quæ perſequi non æquidem cogito: innumera ex græca uanitate conſi
cta. Indicatis nobilibus gemmis: immo etiam plebeis rariorum generū dictu dignas diſtrinxiſſe ſatis erat.
Illud modo meminiſſe conuenit increſcentibus uarie maculis atq; uerrucis linearum: quæ interueniunt
multiplici ductu: & colore mutata ſæpius nomina in eadem plerunq; materia. Nūc cōmuniter ad omniū
gemmarum obſeruationem pertinentia dicemus opiniones ſecuti auctorum. Cauæ aut extuberātes uilio/
res uidētur æqualibus. Figura oblonga maximæ probatur: deinde quæ uocatur lenticula: poſtea clipeidos
& rotunda: angulosis minima gratia. Veras a falſis diſcernendi magna difficultas. Quippe cum inuentum
ſit ex ueris gemmis in alterius generis falſas traducere. Sardonyces e cerauniis glutinantur gemmis ita ut
deprædhendi ars non poſſit: aliunde nigro: aliunde candido: aliunde minio ſumptis: omnibus in ſuo gene/
re probatiſſimis. Quinimmo etiam extant commentarii auctorum: quos non æquidem demonſtrarim:
quibus modis ex cryſtallo tingantur ſmaragdi: aliæq; tranſlucentes. Sardonyx e ſarda. Item cæteræ ex aliis.
Neq; eſt ulla fraus uitæ lucroſior.

De ratione probandarum gemmarum. CA. XVII.

NOs contra rationem depræhendendi falſas demonſtrabimus: quando etiam luxuriam aduerſus
fraudem muniri decet. præter illa quæ in principalibus quibuſq; generibus priuatim diximus.
Tranſlucentes matutino probari cenſent: aut ſi neceſſe eſt in quartam horam: poſtea uetant. Expe
rimenta pluribus modis conſtant. primum pondere ſi grauiores ſentiuntur: poſt hæc corpore. Fi
ctitiis puſtulæ in profundo apparent. Scabritia in cute. In capillamento fulgoris inconſtantia: prius quā ad
oculos perueniat deſinens nitor. Decuſſi fragmenti paulum: quod in lamina ferrea teratur efficaciſſimum
experimento excuſant mangones gemmarum. Recuſant ſimiliter & limæ probationem. Obſidianæ frag/
menta ueras gemmas non ſcarificant. Fictitiæ ſcarificationis candicantiam fugiunt. Tantaq; differentia eſt:
ut aliæ ferro ſcalpi non poſſint: aliæ non niſi retuſo: uerum omnes adamante. plurimum autem in his tere
brarum proficit feruor. Gemmiferi amnes ſunt oaxis: materganges. Terrarum autem omnium maximæ
india. Et iam peractis omnibus naturæ operibus diſcrimen quoddam rerum ipſarum facere conueniat.

Ergo in toto orbe & in quacunq; cæli conuexitas uergit:pulcherrima eſt omnium rebus meritoq; princi/patum naturæ optinens italia rectrix parenſq; mundi altera:uiris fœminis:ducibus:militibus:ſeruitiis:ar/tium præſtantia igeniorum claritatibus. Iam ſitu ac ſalubritate cæli atq; temperie:acceſſu cunctarum gen/tium facili:littoribus portuoſis:benigno uentorum afflatu. Etenim contingit recurrentis poſitio in partē utiliſſimam:& inter ortus occaſuſq; mediam:aquarum copia: nemorum ſalubritate montium articulis: ferorum animalium innocentia:ſoli fertilitate:pabuli ubertate. Quicquid eſt quo carere uita non debeat: nuſquā eſt præſtantius:fruges:uinum:olea:uellera:lina:ueſtes iuuenci. Ne equos quidem in trigariis præ ferri ullis uernaculis animaduerto. Metallis auri:argenti:æris:ferri:quādiu libuit exercere:nullis ceſſit. Et iis nunc in ſe grauida pro omni dote uarios ſuccos:& frugum pomorumq; ſapores fundit. Ab ea exceptis Indiæ fabuloſis:proximæ quidem duxerim hiſpaniam quacunq; ambitur mari.

FINIS.

Explicit. C. Plinius Secundus de naturali hyſtoria nunc primum diligentiſſime ab Ale/xandro benedicto phiſico recognitus:cunctiſq; erroribus expurgatus. Im/preſſus Venetiis ſumma diligentia per Melchiorem Seſſam
Anno reconciliate natiuitatis. M.D.XIII.
Die. XX. Auguſti.

REGISTRVM HVIVS OPERIS.

aa bb a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z & ꝯ ꝶ A Omnes ſunt quaterni præter bb qui eſt ternus:Et ꝶ A qui ſunt quinterni. ꝙ xxiiii.

ntl
tav
tav
rtē
lit
tat
ore
. Et
ꝑs

e